OPERA
IOAN. GOROPII
BECANI,

Hactenus in lucem non edita:

nempe,

HERMATHENA, GALLICA,
HIEROGLYPHICA, FRANCICA,
VERTVMNVS, HISPANICA.

ANTVERPIÆ,
Excudebat Christophorus Plantinus
Architypographus Regius.
cIↃ. IↃ. LXXX.

IOAN. GOROPII BECANI EFFIGIES.

Vidi ego iurare & Belgas, Becane, tuis non
Quemquam inter Belgas artibus esse parem.
Hoc satis est, ipse haud dicam quæ sentio; nam mî
Te quòd amo, inuidulus non sinet esse fidem.

B. Arias Montanus.

EPITAPHIVM IOAN. GOROPII BECANI
TRAIECTI AD MOSAM.

VIXIT
AN N.
LIII.

D O M.
IOANNI GOROPIO
BECANO DIVINAR.
ATQ. HVMANAR. RE-
RVM BONARVMQVE
ARTIVM PERITISS.
KATARINA DE CORDIS
VXOR ET FILIOLÆ
DVÆ CONIVGI AC
PARENTI DVLCISS.
CVM LACRYMIS POS.
PROCVRANTIB. LÆVINO
TORRENTIO ET GASPARE
SVRCHIO, QVIBVS ILLE
RES SVAS MORIENS COM-
MENDAVIT.

OB. IIII.
KAL.
IVL. A.
M. D.
LXXII.

HERMATHENA
IOANNIS GOROPII
B E C A N I.

A N T V E R P I Æ,
Ex officina Chriſtophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↄ. Iↄ. LXXX.

BENEDICTO
ARIAE MONTANO
LÆVINVS TOR-RENTIVS S.

MVLTA *sunt*, ARIA MONTANE, *in hac vita mortalium studia, quibus ad hoc quod bonum nobis esse credimus quanto possumus opere ac labore contendimus. Sed quoniã bonum opinionibus non natura definimus, nostrisq; magis cõmoditatibus (quæ multæ sunt ac variæ) quàm recta ratione metimur, in eisq; consectandis nulli quicquã concedimus: quinimo (quæ vulgi maleuolentia est) nobis id discedere arbitramur quod alij accesserit: hinc, partim ignoratione veri boni quo beati efficimur, partim amore nimio aliorum quorum specie decipimur, lædi communis vitæ societatem, vnde lites & bella oriuntur, turbariq; ac labi omnia necesse est. Quamquam autem vbi legibus moribusq; bene constituta Respub. est, ne aduersus alios iniusti simus pœna atque ignominia deterremur: attamen quamdiu non sponte nostra sed coacti metu officium facimus, numquam bene tranquilleq; viuitur. quod vt fiat à seipso incipere, sese interrogare, & (vt quisque sibi proximus est) ita animum suum vincere ac rationi subijcere oportet. Neque enim qui domi probus sit, aliter in publico se geret: sed ita vitam instituet, vt quod sibi fieri nolit, id in alium non committat. Verùm vbi non ratio sed libido dominatur; fons atque origo malorum omnium cupiditas, nihil ordinatum atq; compositum esse sinens, non modò eorum quibus vt felicioribus inuidemus odio nos accendit, verumetiam nobis ipsis iniquos atque infestos reddit. Nam quia immoderati nunquam præsentibus acquiescimus, neque certum vitæ propositum tenemus, vt quæq; res incidunt ita variè afficimur: ac si fortè præter spem vel aliis bene vel nobis malè sit, illicò commouemur, ac nostri nosmet pœnitet. Atqui (quod etiam voluptatis assertorem illum in hortulis suis dixisse accepimus) qui ad placidè beateq; viuendum rectam affectet viam,*

 eum

eum ante omnia suo sibi iudicio beatũ videri oportet. cui enim sua bona non videntur amplissima, is tametsi mundi totius Dominus sit, adhuc miser erit. Neque solùm Epicurum tam præclaræ sententiæ laudare testem possum: sed alium etiam è comœdiæ; qui, quisquis fuerit, perelegantiversiculo Non est, *inquit*, beatus, esse qui se non putat. *Itaque si non tantùm summi illi viri qui ex Socratica profecti domo omnem de moribus disciplinam nobis illustrarunt, verumetiam è plebe philosophi nec satis eo nomine digni, tam præclara sug gessere quo cupiditatem rerum nihil profuturarum animis nostris funditus eruerent: quid nos qui Christiani sumus, qui diuinis imbuti præceptis non vltrà de natura boni ambigimus, neque de finibus disputamus, sed certò scimus Deum (à quo omnia incipiunt, & in quem omnia desinunt) ipsum esse bonum quod quærimus, esse finem ad quem nati sumus, ac veluti metam ad quam in huius vitæ cursu nusquam aberrantes flectere debeamus, quid nos inquam facere oporteat? an non perpetuò illum intueri, illum in corde gerere, illum cupere, illum admirari, illi gratias assiduè agere, cùm propter alia infinita eius dona, tum propter illud eximium, ipsum nempe Dominum ac Seruatorem nostrum* IESVM CHRISTVM? *quem qui nobis donauit, cum eo donauit omnia: cui seruire regnare est: quem nosse quẽ meditari sapere est: in eaq; sapientia multo vberiùs cumulatiusq;, quàm in ea quæ Stoicorum est, vniuersæ naturæ bona non ficte ac fallaciter sed verissimè continentur. Neque ardua ad hanc adipiscendam est via. quanquam enim nihil sublimius, nihil eo excelsius, in cuius illa cognitione consistit: quippe qui in cælo habitet, ac sedeat ad dexteram Dei: tanto tamen citius faciliusq; eo pertingimus, quanto nos humiliùs ac submissiùs gerimus. summa tenet: sed ad ima descendit, ac nobis sese insinuat, cum mente ipsum complexi per fidem quam diuinis de eo testimoniis adhibemus, credimus esse filium Dei qui de Virgine nasci ac nostræ mortalitatis particeps esse voluerit, vt morte redemptos sua nos immortales efficeret: & quos communis humani generis hostis longa seruitute afflixerat, ipse manu sua tamquam vindex in libertatem assereret, cæloq; (vnde genus ducimus) victor ac triumphator adscriberet, quos inimicus ille graues peccatis ad tartarum vsque depressit. Fide itaq; cognoscitur, fide colitur: vnde nata de ipsius erga nos voluntate fiducia, si piis per caritatem operibus ac qualibuscumque meritis nostris*

ſtris comprobetur, nihil eſt quod tātæ felicitati poßit accreſcere. Nam quicquid ſiue triſte ſiue lætum incurrerit diligentibus Deum (quod inquit magnus ille Paulus) omnia cooperantur ad bonum: neque quicquam tam ferum, tam immane, tam barbarum, quod confirmatam ſemel æternæ ſalutis ſpem poßit infringere, & ab amore eius nos ſeparare, quem ſcimus eſſe iuſtum iudicem, & fideliter quæ pollicitus ſit reddere. accurrit enim laborantibus, & quæ noſtris ferre viribus non valemus, ipſe ſuſtentat. Verumenimuero quoniam fides iſta quā tantoperè prædicamus, neque ab externis quanta optare debemus frequētia concipitur, neque à nobis qui in ea nati ſumus, qua par eſt conſtantia ac virtute colitur: ſed obliti cōmunis Chriſtianorum cœtus quam Eccleſiam appellamus, tot fermè in ſectas quot capita ſumus, diuidimur, fœde nimis ac crudeliter dißidentes: danda bonis atque eruditis omnibus pro ſua cuique facultate opera eſt, vt precati Deum quo conatibus noſtris volens ac propitius aſpiret, & externos quæſitis vndique rationibus ab impietate ad veræ religionis cultum tranſducamus, ac noſtros in ſententia ſi boni ſint cōfirmemus, ſi mali atque improbi, vt erroris atque culpæ pœniteat, quoquomodo procuremus. Quod cùm maiorum tum noſtra quoque memoria viri multi præclari, inuentione quidem varia atq; multiplici, ſed vno omnes fine, magna cum laude præſtitere: hi præſertim (nam de ſcriptoribus nunc tantùm agimus) qui de perenni philoſophia ac de cæleſti monarchia libros nobis reliquêre.

VERVM *vt alia multæ res, quas meritò admiramur, hoc ipſo ſæculo exortæ ſunt: ſic inter auctores etiam recenter extitit amicus ac familiaris noſter* Ioannes Goropius Becanus, *vir eruditiſſimus. Qui nouo docendi genere demonſtrare conatus eſt vetuſtiſſimam illam philoſophiam (quam olim, ante natas in Græcia Athenas, cùm alij multi, tum Linus, Orpheus, Thamyras in Thracia docuere, vnde in vicinas deriuata regiones, ad* Phrygas *primum, ac tandem ad* Græcos, *ſed ſerò, peruenerit) ab ipſo Noacho, eiuſq; filiis, Iapeto præſertim, profectam eſſe, ac gentibus ad quas Deo duce delati fuerint, traditam: eamq; cum Moyſe, ac Sacroſancta eius hiſtoria, ſola eo nomine digna, optimè conuenire. In qua inueſtigatione dum præcellentis ingenij ac doctrinæ vir ſcriptorum omne genus euoluit: poëtas maximè, qui pænè ſoli, ſi* Platonem *cum paucis excipias, vltima antiquitatis reliquias nobis conſeruarunt, nouis*

ſemper (vt dies diem docet) ſuppeditantibus argumentis, quod de philoſophia diximus, ad Theologiam ſiue de Deo opinionem tranſtulit. oſtenditq́; priſcam illam poëſin ſiue Muſicam, quæ tota diuina eſſe à veteribus credebatur, ab vniuerſali iſto Dei omnipotentis cultu, quem Catholicum nunc appellamus, ſi fabularum inuolucra demas, ac myſteria remotis frondibus in apertum proferas, quáque decet attentione conſideres, verbis figuriſq́; fortaſsis aliquid, at reipſa nihil penitùs diſcrepare. Quæ præclara ſanè ac plena conſolationis ſententia ita diſertè & eruditè non vno in loco (dum nunc de Promethei facula, nunc de Saturni auro, nunc de Apolline & Muſis, nunc de Baccho ac Silenis Satyriſq́; diſſerentem audio) ab eo eſt pertractata; vt perſuaſum fateri coëgerit me quid eſſet poëſis, in qua tamen à prima adoleſcentia non abſque laude aliqua verſatus ſum, antea ignoraſſe. Et quia illam cum religione coniungit, ingentes agere gratias ſoleo, qui hoc diſſerẽdi genere ita animum affecerit meum, vt, dum ipſe etiam in hoc commune conuiuium ſymbolam confero, quos de partu Virginis, quoſq́; de puero IESV, *& cruento* CHRISTI *ſacrificio, Deo magno Deo ſancto Deo potenti atque pollenti hymnos tunc concinebam, maiore vi quadam ac ſpiritu ſenſerim emanaſſe. Nam (vt noſti) toto illo tempore, quo vel ego cum ipſo Antverpiæ, vel ipſe mecum Leodij verſati ſumus, quantum vacare à Repub. potui de iſtis quæſtionibus egi. Et quanquam vnicum tantum opus eius tunc prodierat, quod ludens* Beccesſelana *appellabat, futurum videns quod euenit, vt à multis tamquam ridiculum contemneretur: nihil tamen celabat eorum omnium, quæ dies nocteſq́; ſecum meditans poſtea concinnauit. hoc ſemper agens atq́; omnibus ingenij ſui neruis contendens, vt quæ de* CHRISTO *Dei filio priſcorum vatum teſtimonijs accepimus, ſummo non modò temporum omnium atque gentium conſenſu, ſed totius etiam naturæ, in quacumque mundi parte illam contempleris, oſtenderet comprobari. Quæ homini Chriſtiano ſumma ac ſolida voluptas eſt: nec quicquam efficacius ad conuincendam impietatem.*

QVOD *verò eò quoque progreſſus eſt, vt diuinitatem hanc vbique ſparſam in litteris etiam atq́; vocabulis, eorumq́; tum conformatione tum vſu deprehendi poſſe aſſereret; ita vt cuiuſque rei proprietas ex ipſo nomine cognoſcatur: in eoq́; plurimum & operæ & temporis collocauit: non video cur hæc etiam de cauſſa laudari*

non

non debeat. postquam idem studium alijs laudi fuit, qui m[illegible]minùs tamen præstitere. Etenim in re tam ardua atque difficili laudanda, quamuis impar oneri voluntas est. At ipse quod voluit penè perfecit. non id quidem illis in linguis quæ præ ceteris, quia à summis auctoribus vsurpatæ sunt, claræ atq; inclytæ habentur: nam in his, quamquam peritissimo, non procedebat ei labor: sed patrio idiomati, quod à Celtis olim Teutonisq; per manus acceptum ad Septentrionem latè patet, mentem animumq; adijciens, assidua exercitatione eousque promouit; vt lingua hodieq; cum Germanis (nisi quod pronunciatione & dialecto differimus) nobis cõmunem (Cimbricam ipse vocat) ab alijs contemptam vt bardam atque barbaram, in cælum tollere, & sermonis omnis principatum ei deferre ausus sit. quippe qua, à parentibus ante orbis terrarum inundationem accepta, Noachus ipse, multis indigetatus nominibus, verisimiliter vsus fuerit: quamq; ipsius liberi posteriq; eorum, quascumque ad regiones diuerterent, præsertim in sacrorum cultu vnicè obseruauerint. Quod profectò infinitis penè vocum, quæ non dicam Græcæ ac Latinæ, verùm Hebraicæ credebantur, exemplis ostendit. quarum cùm vix vlla ab alijs reddi ratio posset; ipse nihil eis significantiùs esse docuit, si à nostris eas deriuari fontibus patiamur. Quare fremant licet homines delicati, quibus nihil præter Varronem, aut Verrium Flaccum, Sextumq; Pompeium, & nescio quos Etymologos placet. Fremant literatores nostri Antiquarij, qui tot mala auctorum nomina ab Annio quodam Viterbiensi pro bonis sibi obtrudi passi sunt. Dicam enim quod sentio. & æquum nactus arbitrum de obtinenda caussa non dubito. quæ de omni antiquitate, quæq; de notatione verborum, vt rei scilicet proprietas atque natura ex vi nominis eliciatur, alij scripserint, si Goropij commentarijs conferantur, colorem mox suum (tamquam ementitum) perdere comparatione melioris. Quod qui infitietur, illum ego rogatum velim, vt suam cum ista nostra purpuram contendat. Vtra enim natiua sit atque alteri præstet, ipsemet, nisi artis imperitus, facilè viderit. Nam quis pluribus vnquam testimonijs id quod proposuit comprobauit? quis tot deorum, tot Heroum, tot antiquarum gentium fluminumq; vocabula tam propriè, tam apertè, tam efficaciter idipsum quod sunt suapte vi significare ostendit? nõnne rem totam sic passim explicat, vt exigua sæpe vocula plura in se mysteria quàm

litteras atque apices complectatur? An forte neget aliquis diuinitùs esse factum vt prima rebus nomina imponerentur? Negent hoc impij, quos conuincere non difficile sit. Nos certè negare non possumus, quod & vetus omnis Philosophia alijs etiam de linguis docuit; &, ad primariam quod attinet, sacris litteris confirmatur. Nam principio vna tantùm erat, & quidem ab Adamo cælesti inspiratione constituta. Deo autē inspirante an pronunciari potuit aliquid quod non integrum atque perfectum esset, quoq; nihil à nobis significantius fingi possit? Quo semel concesso, quænam obsecro inuidia est nostro in sermone à nobis quæri, quod tute in tuo nō inueneris? Varronem & Latinos, vt penè ridiculos, hîc reijcio. Græci eruditiores, cum alia multa, tum hanc quoque vel præcipuæ scientiæ partem quæ de nominibus est, maiore studio pertractarunt: & eo quidē admirabiliùs, quo Mosaicis temporibus propiores. Vt enim Pythagoram & Parmenidem taceam, Plato certè, omnibus in rebus magnus, illam plurimum illustrauit: cuius ore Socrates, præsertim in Cratylo, non fortuitam aut hominum arbitrio ac conuentione statutam, sed cælestem atque diuinam esse arbitratus est: in qua Dei vires veluti vadij quidam & imagines appareant. Ceterùm qui de vniuersa re nihil neque sanctiùs neque sublimiùs dicere potuisset: cùm ad exempla descendit, paruum certè operæpretium mihi facere visus est. Nam vt ea quæ diuina vocat omittam, quæ vir ille in primis religiosus non nisi cunctanter & cum horrore, ob insignem numinis reuerentiam, attingit: de alijs meo quidem iudicio nihil vel tam acutè vel tam ingeniosè ac subtiliter ab ipso inuentum est, quod nostris comparatum non euanescat. Et alioqui ipse quoque confessus est Barbarorum linguam Græca esse vetustiorem. quanquam quænam potissimùm illa fuerit, quæ in ipsis rerum primordijs extitit, ignorauit. quippe qui neque de mundi creatione, neque de primis illis mortalibus quidquam se dignum scripserit. De Hebræis verò, Chaldaisq; nolim sanè disputando cornicum oculos configere. neque ea fuit Goropij mens, vt gentis antiquissimæ atque à Deo dilectæ luminibus obstrueret. Sed quoniam palma in medio posita est, neque credere cogimur linguam, qua sub Moyse vsi sunt, primigeniam fuisse: Nam ne ipsi quidem Iudæi ea de re inter se consentiunt: & è nostris nonnulli Syram siue Aramæam, aut Palæstinam prætulere: quænam obsecro religio est Cimmerias tenebras eruere, & genti vetustissi-

tustissimæ, morumq́; ac legum suarum tenacissimæ, post tot bellicas laudes, quando soli inuicti nec moti sedibus alias pæne nationes omnes & exturbarint & vicerint, hanc quoque gloriam quærere? An fortè, si de Latino aut Græco sermone agens, ab Ægypto vsque & Æthiopia & Assyria aut Phrygia petitum esse vocabulum aliquod ostendero, cum plausu & approbatione discedam: Cimbros verò ac Teutonos vel leuiter nominare sine sibilo non permittar? Nocuerit sanè quod olim magnam Asiæ partem, quodq́; Africam, Italiam, Hispaniam armis suis tenuerint. quãquam Græci ac Romani quod idem fecère sibi laudi ducunt. At nobis non de equis neq; curribus in aciem ducendis, vnde vastitas & exitium; sed de nominibus intelligendis, vnde Deum ipsum atque naturam agnoscimus, omnis instituta disputatio est. Qua de re loquentem audire Goropium tantò mehercule æquius fuerit, quod, cùm ceteræ linguæ omnes quas auctores celebrant, vsu ius suum amiserint, neq; vllis amplius circumscriptæ regionibus se tueantur; nostra, nulli cedens, fines quos habet latissimos egregiè defendit. eo integrior atq; purior, quòd maiores nostri nullam infundi peregrinitatem permiserint, neque linguam magis quàm animum excoluerint, semper ea aspernati quibus mores corrumperentur. Vetus de Græcis ad Marcum filium illud Catonis est: Hoc puta vatem dixisse, quandocumque ista gens suas litteras dabit, omnia corrumpet. *neque aliter euenit. Romani enim à rebus gerendis ad theatri ludicra, atque ad ornatè ac callide dicendum conuersi, vt patrium sermonem lenocinijs istis, sic imperium nequitia perdidere. Quo minus equidem mirandum, si gens nostra, neq; sui profusa neq; alieni appetens, diutiùs quàm ceteræ incorrupta permansit. Quanquam & illam sua fata manent. Atque vtinam non tam certis indicijs id cerneremus. Solus ille qui verè est semper idem est: cetera fluxa ac minimè diuturna habētur. Idq́; nulla in re magis quàm in loquendi vsu deprehenditur. & quidem tunc maximè, cùm tragicorum more (vt ait Plato) ornandi caussa, priscis vocabulis, nequid aures offendat, litteras modò addimus, modò detrahimus: vt matronæ scilicet, quæ formæ nimio plus studiosæ, medicamentis (quibus de ornatricum consilio vtuntur) & naturam lædunt, & citiùs quàm sola contentæ munditia senescunt. Quod ergo linguam quæ primigenia videri possit inquirimus, humano more accipi volumus. Quemadmodum enim (quod inquit*

mysteria videbant; & auctoris & linguæ admiratione inflammati, vtrumque pariter in cælum ferrent. Nec defuere interim etiam è nostris hominibus, qui (contrà) partem aliquam operis sibi reprehendendam arriperent: ea nempe quæ de Paradiso, quæque de Noachi arca, & Nilo, & Gigãtibus scripsit. Sed cùm diurnis nocturnisque studijs diu sese macerassent, & laboris frustrà sumpti pertæsum esset: spongiam pro calamo accepêre; testati publicè facile quidem esse mordere, aut ridere etiam ab eo dicta, sed difficile redarguere, difficillimum verò meliora adducerè. Similem igitur exitum sperent qui eandem fortunam subire volent, vt victi turpiter conticescant. Tot enim vir ille petitis vndique instructus armis in arenam descendit, sic appetit, sic declinat hostem, vt à quo metuere ei debeam viderim adhuc neminem. Qui verò Martem in lingua gerunt, tametsi maledicentem totidem verbis malè audire æquissimum est, securos esse iubeo. Neque enim iurgãtur mortui. & ego, quamuis amici nomen atque memoriã amo, tacere malim quàm obstrepere. Nam cuicumque cõmittar, tam facilè conuiciando me vicerit, quàm ipsum disputando Goropius. Interim quæ de Phrygum antiquitate parat Scaliger expectabimus. opus haud dubiè tam illustri ingenio dignum. Verùm si pro gentis eius vetustate Psammetichi Aegyptiorum Regis apud Herodotum sententiam, veluti præiudicio quodam, sequi volet: primam scilicet esse linguam qua BEC *(quod* Βέκκος *ille facit) panem significet, quòd ea vox ab infantibus, ad hoc à muto custode asseruatis, primùm prolata fuerit: mirabor equidem si ne tunc quidem placari se permiserit: cùm ita nostra sit vt nulla magis. Et tamen ineptam illam Græculorum fabulam intenti legimus, vti & Arcadum inane commentum, quòd Luna antiquiores ante cælum credo extiterint: Goropium verò & Phrygia & Arcadica disertissimè explicantem, & ad Mosaicæ historiæ normam exigentem, fastidiosi contemnimus; Circæ poculis ebrij, ac pro Iunone nubem amplexi, dum meris allecti nugis Sirenas Musis præferimus, terrena nempe cælestibus, ac falsa veris, digni qui ad illarum scopulos obruamur. Quod si sola lingua Cimbricæ inuidia nobis stomachum mouet; neque alia admittimus nomina, quàm quæ Græcorum scriptis celebrantur: facessat illa, & vel Thracia appelletur, vel Phrygia, vel Aegyptia etiam, cuius tam præclara apud omnes gentes extent vestigia; dummodo rem ipsam ad diuinæ Maiestatis gloriam teneamus;*

neamus; atque in confesso sit, Græcos, ea ipsa tempestate qua fieri sapientia videbantur, pleraq; omnia à Barbaris accepisse: ita vt meritò ab Aegyptio quodam sacerdote (si Platoni in Timæo credimus) pueri adhuc appellarentur. Quinam verò hi Barbari fuerint, & vnde profecti; postquam nemo hactenus explicauit; hunc agyrtam, hunc circulatorem nostrum (his enim titulis ornat eum Scaliger) saltem aretalogi loco per ludum iocumq; audiamus.

TV verò mi MONTANE, qui virum vnà mecum à tot annis nosti, neque ignoras quomodo honestè natus, & à cunabulis penè in litteris, deinde inter philosophos enutritus, qualem ad diuinas atque humanas res cognoscendas progressum habuerit, quásque eo nomine prouincias obiuerit: ac tandem, ceteris se abdicans functionibus, totum huic se contemplationi dederit: quanquã duarum Reginarum diui Caroli sororum in Hispania antè medicus, & insigni ob id quoad viueret summa annua in testamento donatus, à Philippo quoque (Regum ab omni memoria potentissimo) ad valetudinis suæ curam ingenti pollicitatione, ac regali insuper munere (te procurante) accerseretur: Tu (inquam) pro eximia tua in amicos pietate, quem viuentem dilexisti, nunc vita functum aduersus calumnias splendore tui nominis defende. Atque equidem non vt patronum te appellarem, sed vti iudicem deposcerem: quum in supremo doctorum nostri sæculi hominũ Senatu principatũ obtineas: verùm quia vereor ne recusent aduersarij, iurẽtq; se ideo recusare quòd ob tuam erga nos beneuolentiã æquo iure vti non possent; quocumq; potes modo huic causæ assertor accede. Cedent illi: neque inter oratores suos temerè inuenient, qui de re quæ agitur aut veriùs, aut conuenientiùs atque ornatiùs dicere possint. Ecquis enim tot simul vnquam linguarum & tot rerum scientiam maximarum adeptus est. Nec ideò auctoritatem defugerim tuam, quòd Hebrææ, vt es peritissimus, sic acerrimum quoque defensorem te geris. Nam quanquam sæpe coram de mysticis ac diuinis vocibus à Moyse petitis aduersus Goropium te differentem audiui: ita tamen abs te ille discedebat, vt ob ingenij acumen maiorem sui admirationem relinqueret. Labi autem & errare & decipi, humanum est; neque vni omnia data sunt: illud verò eximium, etiam ei à quo dissentias, placere posse. Quanquam eius rei laus ad te quoque pertinet. qui quanta ille in dicendo vehementia vsus est (erat enim paullo calidior)

tantam

tantam tu in audiendo æquabilitatem prætulisti.

ATQVE hac summa ratio fuit, cur, cùm Traiectum Mosæ à Medinensi Regulo hinc euocatus in morbum incidisset, nec multo pòst moriens ante diem, domum vxoremq́ (quam & perhonestam ac prædiuitem duxerat) ac liberos suos mihi commendauisset: ego, non minori cura ac sollicitudine hos ingenij partus quàm generis sobolem suscipiens, vt in animis hominum veluti coalescerent, ac parentis sui memoriam (qui præcipuus generationis fructus est) in æuum transmitterent, agnitos, approbatosq́ à Theologis, Christophoro Plantino nostro publicandos sub tuo nomine traderem. Tu, vt ingenuos, à mala malorum hominum manu atque iniuria quæso vindica. Et, quia de intima amicorum cohorte deos, quod aiunt, propius contingis, postumos istos, tanquam tutor honorarius, Regi cùm opportunum videbitur, ne fortè summoueantur, ipse manu trade. Proderit ad fauorē & gratiam patris recordatio. & verè regium est tueri Musas. vt Herculis Musagetæ nos olim imagines docuêre. Vale. & Torrentium vt facis ama. Kalendis Iulij, Anno à Christo nato, M. D. LXXVIII. *Leodio.*

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HERMATHENAM.

Atha-

Cimmerij

ἔλλιχα.

I.

Iones

Rhapso-

T.

Tumim

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, & ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſque editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

HERMATHENA.

LIBER I.

CVM POST rationis vſum nihil homini ab opifice datum ſit præſtantius ipſa locutione, qua non multo minùs, quàm intelligendi vi, ſe demonſtrat ceteris animantibus longè diuiniorem; ſintq́. multa & permagna in hominum vniuerſitate ſermonis diſcrimina: digniſſimum mihi viſum eſt diligenti inueſtigatione, vnde hæc diuerſitas orta ſit, & an alia lingua alij ſit præferenda, vel ab artificij excellentia, vel ab inuentionis antiquitate; tum etiam an vna primùm inter mortales fuerit; & an eius aliquæ adhuc reliquiæ ſuperſint. Herodotus, vt in aliis quoque non ſemel à nobis eſt indicatum, Pſammitichi Ægyptiorum regis experimentum expoſuit, quo deprehenſum ſit, Phrygium ſermonem primas ſibi meritò vindicare. Plato fatetur Barbarorum, quàm Græcorum, ſermonem eſſe vetuſtiorem: & à Phrygibus item aliquot Græcarum vocum origines petendas eſſe arbitratur. Chriſtiani plerique omnes, primogenium linguarum ius penes Hebræos ſemper fuiſſe, magno conſenſu pronuntiant: à quibus tamen Theodoretus diſcedens, non ſine aſſeclis, Syram ſiue Aramæam omnium primam fuiſſe ſentit. Moſes Ægyptius Rabbinorum facilè princeps, Hebræam primam eſſe negat. Gueuara, is qui epiſtolas quas aureas vocant, Hiſpanis ſuis ſcripſit, quatuor Hebræorum doctores teſtes citat, qui iureiurando confirmare auſint, Hebræum ſermonem non eſſe primum. Ariſtoteles, ſi ſententiam ſuper hac re rogatus fuiſſet, Ægyptiorum ſermonem neceſſariò vetuſtiſſimum ſtatuiſſet; cùm eos faciat omnium mortalium antiquiſſimos, tametſi terram colerent, quæ quondam ſub mari latitaſſet. Orpheus & Homerus deorum linguam omni mortalium locutione priorem videntur iudicaſſe: quandoquidem rationi conſentaneum eſt, ea nomina quæ cæleſtia ſunt, terrenis, caducis, & perpetuæ mutationi obnoxiis non exiguo interuallo priora potioráque fuiſſe. Arcades porrò ne ipſis quidem diis ceſſuri videntur, cùm ſe ipſa Luna faciant antiquiores; in cuius orbe Empedocles non contemnenda fortaſſis deorum agmina inueniret. Ex his tam variis diſſentientium cùm gentium tum ſcriptorum opinionibus, nihil vt poteſt certi conſtitui; ita illud veriſimili collectione queat concludi, ab omni priſcæ litteraturæ memoria, quænam prima lingua fuerit quæſitum fuiſſe: atque inde intelligi, inter omnes nationes conſtitiſſe aliquam omnino linguam primam habendam, & maximum fore operæ diligentis pretium, ſi quis eius intelligentiam ſibi comparaſſet. Quorſum enim alloqui tanta cura ad eius inueſtigationem incumberent doctiſſimi quique, ſi eius inuentio nullam vtilitatem allatura videretur? Chriſtianis & Iudæis clariſſimum eſt de Moſis auctoritate, Adamum ſic nomina feciſſe, vt iis vera rerum natura exponeretur. Quod ſi ita eſſe fateri debeamus; quis non videt illud mox effici, ſi quis prima rerum nomina cognorit, eum naturam quoque earum cogniturum eſſe? Liceat igitur & nobis in hunc campum deſcendere, & in eo ſic verſari, vt omnia arma e Vulcania quidem Philoſophorum officina petamus, minimè tamen aduerſus ſacroſanctam Romanæ eccleſiæ auctoritatem iis niti velimus; cui & hæc, & reliqua mea omnia, pro eo ac omnes Chriſtiani debent, ſubmitto: interim hoc orans, ne antè iudicium feratur, quàm omnia accuratè ad ſcopum ſuum examinentur. quod ſi fiat, ſpero fore, vt quæ prima ſtatim facie abſurda & intolerabilia videbuntur, ea vlterius excuſſa non magnam modò adferant ſuauitatem, ſed plurimùm etiam faciant ad perennem Chriſtianæ religionis ſapientiam è priſcis diuerſarum gentium monumentis illuſtrandam.

Lingua prima quæ ſit, varia opiniones.

QVANDOQVIDEM verò de linguarum exordiis omnis nobis futura est disputatio; quid linguæ nomine capiendum, principiò & ante omnia definiatur. Nemo est qui nesciat, voce hac naturale animantum instrumentum significari: cuius in homine duplicem vsum Aristoteles agnouit; alterum necessarium, qui in gustatu consistit; alterum non illum quidem vitæ necessarium, sed ad bene esse, vt more præceptoris loquar, comparatum, quo nimirum animi interpretatio locutioque perficitur, soli homini ab opifice tributa. Vt autem duplex huius particulæ vsus est, ita duobus quoq. aliis membris, & enascitur & adhæret, videlicet œsophago siue gulæ, & asperæ arteriæ siue iugulo; illi quidem vt præmansum cibum & potum, veluti manus quædam, subministret; huic verò vt vocem emissam articulatè formet. Quia itaque humana vox hoc organo membratim distinguitur, & quibusdam particulis absoluitur; factum est, vt magno gentium consensu linguæ nomen ad id notandum transierit quod ab ipso instrumento efformatur: quod non apud Latinos modò, sed apud Græcos etiam & Hebræos videmus in consuetudinem abiisse; quorum illi γλῶτταν, hi Lason pro vtroque accipiunt, & pro membro, & pro genuino & proprio organi effectu. Clemens tamen Alexandrinus primo Stromaton suorum libro vult Barbarorum sermonem γλῶτταν, Græcorum verò idiomata dialectos vocari: quod discrimen vnde hauserit, pòst fortasse opportuniùs explicabo. Galenus noster, in primis diligens vocabulorum examinator, γλῶτταν sic est interpretatus, vt dictionem esse dicat, quæ priscis quidem in vsu fuerit, nunc verò sit obsoleta; quo significatu seruato, de Hippocratis glossis libellū scripsit. Quintilianus linguam secretiorem à Græcis glossas vocari dixit, & per aliquot capita progressus, glossemata dictiones minùs vsitatas: vbi videre licet, non aliud dictionū nomine, quàm glossatum intelligi. Varro in voce, Camilla, eos citat, qui glossemata interpretantur; qua de re si Pollux consulatur, glossographos eos dicet, qui dictiones poëticas exponūt, eo quòd has peculiari nomine glossas vocari scribat. Aristophanis interpres, dū quid sit παλλεύειν explicat, vocem esse ait glossematicam, quasi vel obscura sit, vel obsoleta, vel aucupum etiam propria, apud quos auibus tribuitur, alias aues voce sua in retia allicientibus: hinc factum, vt glossa pro obscuriorum vel dictionum, vel rerum interpretatione passim vsurpetur. Verùm peculiaris hic huius vocabuli vsus ad eam rationem spectat, qua ij qui disciplinas tradunt, vel noua sibi vocabula fingunt; vel ea quæ in vsu sunt, ad significationem, aut aliam, aut angustiorem, deducunt: propterea quòd multa explicanda sint quæ in communi loquendi consuetudine minimè versantur. Hoc sibi Aristoteles, hoc sibi Hippocrates permisit: & non hi modò necessitate quadam ducti, sed veteres etiam comœdiarum scriptores: qua de re Eratosthenes scripsisse fertur. Nihil itaque miri, Grammaticos quoque cùm alias, tum hanc quoque vocem peculiari quodam modo vsurpasse; tametsi eius significatio in communi loquendi consuetudine ad quamuis linguam pertineret. Quamobrem his valere iussis, communem morem secuti, glossam pro quauis locutione siue lingua accipiemus, perinde atque Homerus in exercitu recensendo,

Lingua nomine quid capiendum. — *γλῶττα. Lason.* — *Dialectus.* — *Glossa. Glossemata.* — *Glossographi.*

Πολλοὶ γὰρ κτ' ἄσυ μέγα Πριάμου ἐπίκουροι,
Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπερέων ἀνθρώπων.

Item Iliados libro quarto,

Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς,
Ἀλλὰ γλῶσσ' ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες.

Quod igitur Latinis Lingua, id Græcis γλῶσσα, & Hebræis Lason: sed hi per Lason aliquando Sapha ponunt, quo labrum significatur: eo quòd labia vocibus etiam variandis inseruiant, vti est Geneseos capite vndecimo, vbi terra dicitur labij vnius, id est, vnius linguæ. Esse verò linguæ hanc apud Latinos significationem, si ex optimis quibusque & elegantissimis scriptoribus doceam, tempus inani opera perdidero: quando nemo est, qui Græcorum distinctionem in Latino hoc vocabulo sit secutus. Quia tamen omnis Philosophia è Græcis fontibus ad Latinos est deriuata; nec id quod proposui rectè tradi potest citra illorum adiumenta, necesse mihi erit, vocem inuenire, qua, pro lingua, sapientiæ professores vtuntur, poëtis & vulgo hac parte neglectis. Aristoteles in scientiis via & ratione tradendis longè omnium primas tenens, vocem ab arteria & larynge fieri dicit, vocis verò articulatam formationem à lingua; atq. hác vocis διάρθρωσιν,

Vox.

quasi

quasi articulationem dicas, proprio linguæ officio factam, dialectum esse definit; addens, omnes vocales ab arteria & larynge, omnes consonantes à lingua proficisci, labiis, &, vt alibi tradit, dentibus quoque in auxilium vocatis. Eodem dialecti nomine in libris De anima vsus est in eadem significatione, pro quauis nimirum locutione siue potius dictione: quamquam Grammatici vt glossam, ita hanc quoque vocem alio quodam modo adstrictione vsurparunt, eam eiusdem linguæ Græcæ varietatibus applicantes, quas in quinque partes distribuerunt, Doricam, Ionicam, Æolicam, Atticam, & communem. Quoniam igitur quæuis articulatæ vocis formatio Aristoteli dialectus est; videamus an dialecti descriptio linguæ vniuersitatem comprehendat. Quid? Num eum Græcæ linguæ peritum dicemus, qui vnam Græcam dictionem norit efferre, vti definitio dialecti videtur indicare? Minimè; immò ne eum quidem linguam Græcam callere fatebimur, qui cùm totam aliquam, vel plures etiam Demosthenis Orationes sciat pronunciare; nequeat interim de rebus vulgo tritis cum Græco sermonem habere. Aliud igitur Aristotelis dialectus, aliud lingua in communi loquendi consuetudine. Peripatetico enim in quarto animalium propositum erat inuestigare, quæ cuique animali vis ad sonandum à natura data fuisset; quam cum ita concludit, vt vocem sub sono collocet, eamque solis faucibus tribuat in iis animantibus quæ pulmonem habent: sub voce dialectum posuit, linguæ & labiis præcipuè adscribendam, quibus alibi dentes addit. Nec fistula dialectum habet, tametsi articulatum sonum edat; eo quòd is à vocis natura excludatur: neque item Psittacus, & ceteræ aues; nisi per similitudinem & analogiam: propterea nimirum, quòd licet humanam vocem modulatione quadam imitentur; id tamen non faciant ad ea significanda quæ vocibus notantur. Quamobrem definitioni id adiiciendum, quo explicetur, imaginationem ad quicquam indicandum articulatæ voci è naturali principio adiunctam esse debere, quo dialecti nomen mereatur; vt in iis quæ De anima scripsit Aristoteles ostendit. Accipitur itaque Dialectus hoc modo vel pro potentia, qua homines à natura apti sunt ad loquendum; vel pro ipsius potentiæ effectu, siue actu. In libris De anima dum auditus examinatur, dialectus ad tertium qualitatis genus spectat, omnem vocem articulatam, vt sensum ferit, comprehendens. At nobis, dum dialecti & linguæ nomine pro eadem re vtimur, in alia longè significatione dialectus interpretanda; vt dum quempiam dicimus dialecti vel Latinæ vel Græcæ peritum, quam non vna magis dictio absoluit, quàm vna hirundo visa certum est veris argumentum. Aliis igitur limitibus dialectus siue lingua nobis definienda; vt sit videlicet facultas, vel vsu, vel præceptis, vel ambobus acquisita; qua qui præditus est, de quauis re, in populari consuetudine tractari solita, apud nationis cuiuspiam homines emendatè loqui possit. Quamuis enim quispiam de Binomiis & Trinomiis, & numeris animum apud Platonem dimetientibus, & iusta Solis & ceterorum siderum reditione, disserere nesciat; non tamen idcirco dialecti habebitur ignarus, modò popularia & plebeia, sermone correcto exprimere possit. Hac notione Latinam, Græcam, & Hebræam linguam dicimus; quam siue præceptis, siue vsu, siue duobus hisce adiumentis didicerimus; nihil refert: id vnum refert, vt emendatè loquamur; ad quod præstandum, in vsu olim omnis norma locabatur. quod Horatius sic expressit:

Dialecti, siue Lingua definitio.

Linguarum vsus.

Multa renascentur quæ nunc cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

At post Gotorum & ceterarum eiusdem linguæ nationum in Græciam & Italiam irruptionem, vernaculus Latinæ & Græcæ linguæ vsus periit, nouis linguis è confusione subortis: quod Hebrææ quoque accidit in captiuitate Babylonica, magno ante Christi natiuitatem seculorum interuallo. In his ergo addiscendis, omnia præcepta ad illius ætatis vsum sunt referenda, qua in præcipuo vigore & summa elegantia fuerunt: ita vt eum Latinæ linguæ peritissimum iudicemus, qui se Cæsaris & Ciceronis temporibus in loquendo quamoptimè accommodarit. Iam quoniam quid Dialectus Aristoteli, quid nobis sit, ostensum est; quærendum, quæ dialecti siue linguæ eædem, quæ diuersæ sint habendæ. Græci, more suo locuti, quinque diuersas dialectos sub vno sermone Græco complexi sunt: Nos populari loquendi more, quem hîc sequimur, ita statuendum arbitramur; vt eas linguas diuersas dicamus, quæ sic inter se discrepant, vt non

Lingua diuersa.

Lingua eadē. statim qui vnam intelligit, alteram quoque intelligat. Easdem verò; quæ licet nonnihil differant, tantum tamen non recedit altera ab altera, vt discrimen earum colloquendi communicandíque aufetat facultatem. Hoc modo linguam Brabanticam aliam dicimus à lingua Sueuica siue Allemanica; Hispanicam item à Gallica & Italica; quandoquidem in his communicatio colloquiumque inter homines impeditur. Verùm linguam Brabanticam, Flandricam, Thungricam, Geldricam, Saxonicam, Gedanicam, Reuelensem, & his similes, easdem dicimus; eo quòd, licet diuersitate quadam dissideant, sic tamen non dissideant, vt Gedanicus nō possit cum Antwerpiano aut Bruxellensi fabulari. Et hoc quidem pingui Minerua dixisse satis esto. Quot verò linguæ vel nunc sint, vel olim fuerint, quamuis quidā definire tentarint: ego tamen nemini puto *Linguarum varia genera.* liquere, & adeò non magnopere nostra interesse. Clemens Alexandrinus, genera linguarum, sub quibus varia sint idiomata, septuaginta duo fuisse credit, quod è numero eorum, qui ante confusionem linguarum è tribus Nochi liberis nati dicuntur, acceptū videtur. Euphorus, nescio quis, nisi Ephorus, vti reor, sit legendum, apud eundem, septuaginta quinque tradidit fuisse. Verùm hunc numerum longè superant aliorum assertiones; inter quos Plinius, à Timosthene memoriæ proditum, scribit, in vnam Dioscuriadem Colchorum empotium, trecentarum linguarum homines solere conuenire: addens, à Romanis postea per centum & triginta interpretes negotia ibi gesta fuisse. Mithridates non magnam Asiæ partem, si toti conferatur, imperio tenens, viginti duas & in ditione sua habuisse, & didicisse, constanti Scriptorum testificatione perhibetur. quibus si reliquas addas, quæ toto tum orbe diuersæ fuerunt; an non putamus maximum numerum euasurum? Quot sint in orbe Atlantico, & apud Hyperboreos, quis explicabit? Et multas tamen esse, plurimorum peregrinatione satis est exploratum. Complures post Christi natalem nouas extitisse scimus, numquam antea vel factas, nedum cognitas: inter quas cum in sola Europa, minima totius orbis parte, quàm plurimæ ab illo tempore exortæ sint; quid de ceteris gentibus innumeris cogitandum? Græcia tota cum suis insulis, Italia, Sardinia, Sicilia, Hispania, Gallia, Anglia, Scotia, nouis linguis vtitur, post dilaceratum Romanorum imperium, è diuersa priorum & mistione & corruptela enatis. Quòd si ab illo tempore tantus linguarum numerus non antè cognitarum sit exortus; num mala quis ratione suspicetur, antea quoque quàm plurimas è gentium confusione coaluisse? Qui verò, quibusque initiis, ex aliis aliæ linguæ *Lingua alia ex alia quomodo progressa.* sint progressæ; non difficile sit ab exemplis peruidere. Hispania, quæ antea sermone vsa sit, quàm Phœnicum, & Afrorum, & Romanorum armis est impetita; necdum statuo: *Lingua Hispanica.* id saltem clarum est, & extra controuersiam, totam ferè Latino sermone ab eo tempore vti cœpisse, quo iugum legésque Romanas suscepit; atque inde fieri, vt hactenus vernaculam suam linguam, Romanam appellet: tametsi sic ab ea degenerarit, vt nec Latinum Hispanus, nec hic illum intelligere possit: qua nota linguarum metimur di- *Lingua nulla diu per omnia eadē manet.* uersitatem. Scio equidem nullam ferè linguā diu per omnia eandem manere, eo quòd paulatim vel ea quæ longo vsu trita sunt, incipiant displicere; atque ita veteres voces à Carmenta & Euandro fabulósis prisci sermonis Latini auctoribus vsurpari solere creditæ, abeant in obliuionem: vel de vicinarum gentium commerciis noua nomina surrepant, vt ad Latinos è Græcia non pauca vocabula transierunt. Nec ignoro, inflexiones vocum, longo temporum lapsu, aliquando immutari; constructionem item non perpetuò eandem manere. Verùm ob has permutationes, lingua non abit in diuersum omnino genus: propterea quòd non sic de statu suo moueatur, vt in paucorum transformatione intelligendi pereat facultas. Credibile enim est, Numam, si Ciceronis ætate reuixisset, sermonem Latinum, tametsi longè à prisco recessisset, intellecturum fuisse; & si quæ vel voces vel loquendi formulæ minus ab ipso percipiendæ incidissent, eas à Latina interpretatione, citra alterius linguæ adiumentum non difficulter fuisse cogniturum: haud secus atque obscuriora poëtarum loca per eandem linguam qua vsi sunt, intelliguntur. Quamquam in hoc vetusti nouique sermonis discrimine non parum est momenti; tantum tamen non est, vt inde linguarum diuersa genera dicamus exoriri. Tantisper eandem locutionem manere statuimus, dum ipsa sua, non alterius linguæ, luce, tenebras omnes discutere potest, & ex omni regione sua profligare. Hispanus itaque à Latino non hac via tantùm recessit, sed diuerso prorsus modo

alium

alium ſibi ſermonem acquiſiuit. Is autem qualis fuerit, nemo neſcit eorum qui veteris memoriæ non ſunt imperiti. Irruerunt in Hiſpaniam Goti, Vandali, Alani, & nonnullæ aliæ gentes, omnes ſermone Teutonico, vel inferiore vel ſuperiore loquentes; quos cùm Hiſpani non intelligerent, factum eſt, vt & hi, & illi, diuerſum ſermonem, quoad poſſent, imitarentur: quo vtriuſque partis ſtudio effectum eſt, vt miſta quædam lingua, neque cum Latina, neq; cum Germanica conſentiens, enaſceretur; quæ tamen tanto vicinior Romanæ locutioni redderetur, quanto Teutones in aliena lingua imitanda dexteriores fuere. Eadem ratione, in Italia & Gallia nouæ linguæ ſunt exortæ; quæ & ipſo tanto plus habent è Latio vocabulorũ, quanto Teutones faciliùs Romanos, quàm hi illos, in loquendo ſequerentur. Quòd ſi Germani tam ambitioſi fuiſſent, in gentibus à ſe ſubactis ad linguam ſuam pertrahendis, quàm olim fuere Romani; iam olim omnis Italia, Hiſpania, & Gallia Germanico ſermone loqueretur. Qua igitur via & ratione, in his regionibus, linguarum non antè cognitarum fuit exortus; eadem infinitæ aliæ & olim potuerunt, & nunc poſſunt exoriri; præter eas quas è vocum primæ linguæ confuſione diuina voluntate repentè facta extitiſſe, de ſacra Moſis hiſtoria ſcimus; qua de re needum differemus; ea ſolùm in quæſtionem vocantes, quorum vel veritas, vel probabilitas ingenij noſtri viribus perueſtigari poteſt: in quibus quidquid à nobis aſſeretur, ad Philoſophorum dumtaxat ſcholas volumus pertinere; quo cernatur, quouſque ſapientiæ in his pertingere queat humani ingenij captus. Poſtremo tamen libro qualis hæc primi ſermonis fuerit corruptela, & quid inter eam & vulgarem ſermonum corruptelam ſit diſcriminis, aperiemus. Quamobrem quæſtione de numero linguarum, vti fruſtra ſuſcipienda, prorſus abiecta; illud inueſtigandum, an omnes linguæ ſimiliter exſtiterint ex aliarum priorum commiſtione; an verò in his terminus aliquis ſit ſtatuendus, ne ad infinitum fiat progreſſus; & ſi terminus ſit ſtatuendus, an vna aliqua prima lingua fuerit, an multæ. Quæ inueſtigatio vt ordine procedat, ea primogenia lingua nobis vocetur, quæ ex nulla alia originem ducit. Principiò itaque dubitatio animum ſubit, ſi prima aliqua lingua ſit, vnde ea ſignificandi vim acceperit, an natura ne, an à caſu, an verò ex hominum arbitratu & conuentione. Antiqua prorſus, & pænè Ogenia, hæc eſt quæſtio, in qua multorum veterum ingenia ſeſe exercuerunt; aliis ad naturam, aliis ad hominum conſenſionem & pacta vocum ſignificationem referentibus, caſu prorſus excluſo: quo nos itidem relicto, vtram partem ſequendam putemus, breuiter aperiemus. Qui vocabulorum notationem naturæ adſcribunt, Ægyptios, quibus antiquiſſima rerum præteritarum memoria videtur exſtare, habent auctores: apud quos Pſamnitichus rex duos pueros à paſtore iuſſit educari, ea lege, ne vel ipſe, vel alius, coram eis loqueretur: qui poſt bimatũ, dum panem poſcerent, Bec ſæpius iterarunt; qua de re intelligi datur, ab ipſa natura homini ſermonis vſum tributum eſſe. Eſt profectò non Ægyptiorum modò hæc opinio, ſed plurimorum etiam in Græcia celebris famæ ſcriptorum; non homini tantùm à natura loquendi communicandique vim ineſſe, ſed brutis etiam animantibus eandem tribui facultatem, qua, quæ velint, ſuo generi exponant. Si in cœnum ceciderit elephas, è quo ſe neque ſolus, neque vnius ope liberare queat; idque alteri cuipiam videnti indicet; is ſtatim monitus, aliis caſum nunciat; atq; ita re intellecta, plures elephanti lapſo ſuppetias ferunt; vti à Clemente Alexandrino primo Stromatum libro memini ſcriptum. Apollonius Epheſi paſſerum ſermonem eſt interpretatus. Et Paraca vrbs Indiæ celebratur, cuius ciues draconis vel hepate vel corde comeſto, omnium animalium voces murmuraque intelligunt. Si igitur brutis animantibus ea ſit à natura vis tributa, vt ſua inter ſe ſignificare atque conferre poſſint: cuius tandem erit peruerſitatis, negare, homini collocutionis vſum ab ipſius naturæ fontibus emanaſſe? Si ipſa Dialecti apud Ariſtotelem definitio generis loco vocem habeat, quam omnibus naturalem eſſe nemo it infitias: quî, rogo, fieri poteſt, vt id quod generis eſſentiam neceſſariò ſequitur, id à forma generi ſubiecta queat remoueri; niſi omnem ratiocinãdi artem velimus exulare? Nec porrò illud ſtare permittam, admirabilem quandam vim nominibus quibuſdam ineſſe, ſi de noſtra dumtaxat voluntate ortus ſui principia habere dicantur: cùm ex cogitatione noſtra ſiue affirmante, ſiue negante, nihil in rebus immutetur; tantum abeſt, vt concedam, vocibus ex arbitrio cuiuſpiam confictis, miraculi aliquid effici poſſe. Si videamus itaque verbis certis morbos

Lingua Italica & Gallica.

Lingua primogenia vnde ſignificandi vim acceperit.

Bec.

Loquendi communicandiq; vis etiã brutis animantibus ineſt.

Nominum quorundam vis admirabilis.

difficillimos;& frustra à medicis tentatos, curari: qua fronte quisquam afferat, has vires ex humana dumtaxat voluntate pendere? Habet Marcellus Virgilius, habent & alij medici quamplurimi, varias verborum formulas, quibus graues morbi depelluntur: nec decantata ab omnibus Catonis grauitas ab incantamentis abhorruit, dum, quì luxum membrum in pristinum statum restituatur, ostendit. Iámne quis ex arbitrio id genus curationes, aut dæmonum ope fieri putaret; remedia hæc Physica vocarunt, quasi sola naturalium titulo præ ceteris digna viderentur. Ne tamen in re omnibus manifesta prolixi simus; vel magicarum vocum exemplis, quæ infinita apud varios scriptores exstant, totum volumen impleamus; vel poëtas omnes huc vocemus, qui perennes naturæ leges carminibus solui rumpique tradunt: hoc vnum addemus, ab omni hominum memoria, communi omnium gentium, quotquot vmquam fuerunt, consensu, ad hæc vsque tempora, credi; vires ingentes, atque adeò stupendas in vocibus latêre, & iis non alia modò fieri admiranda; sed ipsos dæmones etiam cogi. Nónne prisci homines deos vrbium tutelares euocare certis verbis consueuerunt; quorum formam apud Macrobium licet videre? Qua quidem de caussa Romani Latinum vrbis suæ nomen diligenter celauerunt; ne si ab hostibus cognitum fuisset, Numen vrbi præsidens elici posset. Quòd si diis sua nomina quædam sunt; ab ipsa natura ea esse facta necesse est: cùm absurdum sit vel dictu vel cogitatu, deos ab hominibus propria sibi nomina mutuari. Sicut autem suas quasdam appellationes natura diis dedit; ita videretur rationi consentaneum, ceteras quoque res peculiares nomenclaturas accepisse; quas si quis sciret, admirabilia efficere posset: & has quidem Pythagoras semper easdem permanere dixit; tantamque vim in vocibus occultari, vt si quis mali ominis nomine vocaretur, ei censeret nomen permutandum; ne eius occulta contagione infortunium aliquod eueniret. Quamuis verò nulla alia hominum natio sic de vocabulorum natura & efficacitate sentiret; vel vna tamen Hebræorum gens satis esset ad hanc opinionem stabiliendam confirmandamque: quandoquidem tanta est apud eam diuinorum quorundam nominum admiratio, vt iis tantùm non omnia fieri posse existiment, non magis de innata ipsis vi, quàm de Solis lumine dubitantes. Quid non ei pollicentur, cui Tetragrammaton bene pronunciare diuinitùs fuerit concessum? quod non nisi paucissimis ab omni æuo, singulari Dei munere, contigisse arbitrantur: qua de caussa ne in eo peccetur loco, quatuor litterarum, quibus scribitur, modò Adonai, modò Elohim, efferre consueuerunt. Quia porrò diuinas prorsus res, & omnem humanarũ virium captum egressas, vocabulorum vi effici, omnibus est persuasum: in eam plerique sententiam descenderunt, vt voces sacras, vel à Syris, vel ab Hebræis in solennibus ritibus vsurpatas, minimè putent in aliam linguam transferri oportere; ne videlicet vnà cum vocibus sublatis, omnia mysteria, & præsentes orationis vires è medio tollantur. Adde his, nomina non pauca Magis in vsu esse, quorum significationem nemo vmquam vel exposuit, vel intellexit, vel inuenire potuit, siue Hebræos, siue Chaldæos, siue Ægyptios interrogaret; cùm interim tamen ingentis sint efficacitatis ad mirabilia quædam patranda. Quocirca non ab hominum arbitrio, sed vel à natura, vel ab ipsius naturæ opifice, sicut vires, ita origines quoque sortiuntur. Præterea cùm extra controuersiam positum sit, orationum aliam veram, aliam falsam esse; veram quidem, quæ res vti sunt, ita enunciat; falsam verò, quæ contra dicit res ac sunt: necesse est, partes quoque eiusdem naturæ esse; ac nomen quidē illud verum esse, quod verã rei significatæ naturam explicat: falsum verò, quod aliter, quàm natura postulat, rem quampiam indicat. At veritas rerum minimè de voluntate nostra, sed de ipsa rerum natura pendere scitur; nisi Protagoræ opinio placeat, veritatem imaginatione nostra stolidè metientis. Reiicienda itaque vocabula, tamquam spuria, quibus non res ipsæ sic notentur, veluti quibusdam quasi imaginibus, ex ipsius naturæ sinu effluentibus, perinde atq. à Sole lumen emanat. Hinc fit, vt aliæ rerum imagines ad deos è rebus ipsis ferantur, aliæ ad homines; pro eo, atque in speculis fieri videmus; quorum quæ purissima sunt & optima, imagines præstantissimas à rebus suscipiunt; quæ impolitiora, imagines capiunt rudiores. Quanto enim excellentiores purioresque sunt animi, tanto imagines perfectiores in iis ex ipsis rebus existunt: quanto obscuriores, tanto imagines quoque obscuriores redduntur. Sicut aquæ quietæ & limpidæ, & ab omni cœno & motione liberæ, rerum imagines

Nomina vnde vires & origines sortiantur.

Nomen verum

Nomen falsum.

imagines absolutas capiunt; contrà, motæ mutilas & minimè cohærentes, cœnosæ obscuras: ita Diis, vtpote tranquillis & puris animis, multo perfectiores imagines, quàm hominibus, perturbato & obscuro carcere conclusis, offeruntur: è quo fit, vt alia apud Deos, alia apud homines eiusdem rei sint simulacra: & quemadmodum simulacra diuersa; ita diuersæ notiones: & de notionum diuersitate nomina quoque diuersa existunt; cùm hæc illas, veluti defluxus quidam, sequantur. *Nomina diuersa vnde.* Hæc enim causa videtur, ob quam Homerus aliter eundem fluuium apud Deos, aliter apud homines, dixit vocari: cùm alioquin Deorum inuidiæ adscribendum esset, quòd vocibus iis vterentur, quas homines non essent intellecturi. Quocirca, si eadem res aliud apud homines, aliud apud Deos nomen habeat: eius discriminis caussa alia inueniri nequit, quàm ea, quæ in simulacrorum diuersitate consistit. Accedit his quotidianum in militia experimentum, iam ab aliquot annis ad omnes propè peruulgatum, quo vulnera vel maximè lethalia verbis curátur: *Verbis vulnera curantúr.* quæ qui nouisse volet, Barptolomæi Sanctobarolitani chirurgica commentaria consulat, quæ admirabilem casum miseræ mulierculæ in capite vulneratæ, & sub Tiberis ripa diu latitantis, exponunt. Hæc & id genus plura cum Cratylo Platonis in Physicis præceptore facere videntur; quæ exponere, quàm copiosè & latè possunt, superuacaneum arbitrati, paucis indicauimus, quæ mantissa (vt priscam vocem in consuetudinem reuocemus) ex Atticis noctibus petita placuit finire: Nomina, inquit earum auctor, verbaque non positu fortuito, sed quadam vi & ratione naturæ facta esse, P. Nigidius in Grammaticis commentariis docet, rem sanè in Philosophiæ dissertationibus celebrem. Quæri enim solitum apud Philosophos, φύσυ τὰ ὀνόματα ἢ θέσυ. *Φύσ. τὰ ὀνόματα ἢ θέσ.* In eam rem multa argumenta dicit, cur videri possint verba esse naturalia magis, quàm arbitraria: ex quibus hoc visum est lepidum & festiuum: Vos, inquit, cùm dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius verbi demonstratione, vtimur; & labias sensim priores emouemus, ac spiritum atque animam porro versum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At contrà, cùm dicimus, Nos; neque profuso intentóq; flatu vocis, neq; proiectis labiis pronunciamus, sed spiritu; & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. Hoc idem fit in eo quod dicimus, Tu, & Ego, &, Tibi, &, Mihi. Nam sicuti cùm adnuimus & abnuimus, motus quidem ille vel capitis, vel oculorum à natura rei quam significat, non abhorret: ita in his vocibus, quasi gestus quidam oris, & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animaduertimus. Hæc ille in suis Noctibus: quibus ingens auctarium à nobis adiici hoc loco posset de vocabulorum formatura, naturalem quendam litterarum sonum obseruante; nisi pòst de eadem re tractare nonnihil statuissemus. Rebus enim asperis canina littera conuenit, vti lenibus Lambda: iis, quæ vehementer nobis cordi sunt, illa sunt adhibenda elementa, quæ ex pectore volunt pronunciari: atque ita de ceteris iudicandum. Nomina itaque rectè posita, rerum naturam naturali vocalium instrumentorum habitu exprimere debent, geminos litterarum sonos, pro eo ac decet, rebus significandis applicando. Hoc si ita est, quid reliquum, quàm vt fateamur, rotam vocum fabricam à natura ipsa proficisci? *Cratyli & Hermogenis sententia contraria de nominum formatione.* Summatius ergo hæc Cratyli & Heracliti sententia videtur fuisse, vt nomina dicerent naturæ opus, si illa quidem recta veráque nomina essent; atque ita vocabula rerum propria similia esse imaginibus, non ab artificis cuiuspiam voluntate, sed ab ipsa natura expressis. His ex diametro repugnat Hermogenes, Parmenidis & Pythagoræorum sectator, & Platonis in prima sapientia magister, nomina statuens, non imagines, aut naturales rerum similitudines, sed signa duntaxat ex pura puta hominum voluntate & consensione profecta; atque hinc apud diuersas gentes diuersas linguas extitisse, proinde atque cuique hominum communitati placuit rerum notas vel has vel illas inter se pacisci: & hac causa symbola & esse & dici, quæ ab aliis alia eisdem rebus constituuntur. *Signa varia prælij committendi.* Nam vt tubæ clangor quibusdam prælij committendi signum est; ita aliis potest esse facis ardentis coniectus, vt licet apud Euripidem videre:

> Ἐπεὶ δ' ἀφείθη πυρσὸς, ὡς τυῤῥηνικῆς
> Σάλπιγγος ἦχος, σῆμα φονίου μάχης. id est,
> *Iacta ignea face, vt sono Tyrrhenicæ*
> *Tubæ, cruenti prælij tunc indice.*

Infinita itidem ſigna dari poſſunt pugnæ ineundæ,vel per haſtæ, vel per ſagittæ,vel per globi fulminei coniectum,vel per erectum ſanguinei coloris vexillum, vel per chlamydem ducis purpuream,qualem Cæſar ſibi ſumere conſueuit, vel per alia innumera,de quibus ante in exercitu ſit conuentum. Spartanis tibiæ in prœliorum ſignis fuere, vti hactenus quibuſdam gentibus fiſtulæ vtriculares, quibus apud nos ruſticorum tripudia incitantur & accenduntur. Germani acutiſſimo exiguæ tibiæ ſono ingens tympanum addunt, quos tota ferè Europa hodie imitatur. Romani tuba populum in Comitium vocabant. Antuerpianis raucum cornu de vetuſta Cimbrorum conſuetudine ad ſimilem vſum placet retinere. Sed fruſtra ad rem per ſe claram exempla proferenda. Eodem autem modo eadem res apud alios alio nomine ſignificatur: nec id ſolum, ſed quemadmodum teſſeræ militares frequentiſſimè mutantur, eadem re ſignificata permanente: ita eundem hominem, modò hoc,modò illo nomine vocari videmus.

Nominũ propriorum mutationes.

Nonne plerique omnes, qui ad celſiſſimum ſummi Pontificatus gradum aſcendunt, vetere nomenclatura depoſita, nouam ſibi ſumunt? Nonne in confirmationis Chriſtianæ Sacramento nomen cuique ſuum permutare licet? Nec id tantùm hoc tempore inter religionis noſtræ homines vſitatum,ſed priſcis etiam Græcis, vt interim de Hebræis,de quibus aperta in ſacris Bibliis ſunt teſtimonia, taceamus.

Theophraſtus. *Plato.*

Qui prius Tyrtamus apud eos nominabatur, pòſt à diuino ſuauiſſimæ orationis fluxu Theophraſtus eſt dictus. Splendidiſſimum illud Academiæ iubar, à quo tota Peripateticorum natio lumen accepit, cùm ab auo Ariſtoclis nomen accepiſſet; poſtea Plato cœpit nominari; ita Ariſtone luctæ magiſtro volente, vel ab humerorum latitudine, vel à latiſſima feliciſſimi ingenij ad dicendum diſputandumque copia, ducta mutationis ratione. Longinus Caſſius, doctorum confeſſione Criticus meritò vocatus, diſcipulum ſuum nomine Malchum, quo rex priſca Phœnicum lingua ſignificatur, Porphyrium, à regum purpura, nominauit: adeò cuique ſemper licuit, nomina ex voluntate arbitrióque ſuo fabricari!

Malchus. *Porphyrius.*

Quæ igitur hîc naturæ ratio, vbi ſic, vt cuique viſum eſt, nomina & fiunt & mutantur? Mutatur ſcilicet illa ex noſtro arbitratu, & de imperio noſtro nunc hanc, nunc illam faciem ſumit, vt aliàs aliud nomen eidem rei producat. Aliter ſanè res habet, atque ea, quæ natura facit apud omnes nationes, quamuis magno terrarum interuallo diſſitas, eandem ſpeciem faciemque ſeruant. Equus vt vbique eiuſdem eſt naturæ, ita vbiq. locorum eandem ſui gignit notionem: quocirca imago equi, à natura diuerſorũ hominũ animis impreſſa, & eadem eſt, & idem omnibus animal repræſentat, vtpote ab eadem ſpecie, tamquam à cauſa cùm efficiente tum formante, promanans. Quamobrem cùm eiuſdem animalis non eadem apud omnes ſit nomenclatura; neceſſariò efficitur, vt nomina minimè dici queant ortus ſui cauſam à natura habere. Alij animal hoc equum, alij ἵππον, alij Sus, alij Mar/ alij Pert/ alij Ros/ alij Cuull/ alij Hors/ alij aliis vocibus appellant; cùm tamen tam diuerſis nomenclaturis eadem notio eademque imago in mentibus ſubſit. Hinc fit perſpicuum, non perinde nomina, atque rerum ſimulacra, à natura effluere: quandoquidem ſi ab ea proficiſcerentur, vbique gentium eadem eſſent, haud ſecus ac rerum ſignificatarum notiones. Si igitur ab hac non emanant; reliquum eſt, vt à poſitu voluntario, & hominum formatura, natales ſuos ducant. Poſſent hæc copioſiùs & elegantiùs ab iis concludi: ſed nobis ſatis eſt, argumentorum capita indicaſſe, quibus Hermogenes & eius ſectatores ſententiam ſuam aliis ſuaſiſſent. Quoniam verò duæ hæ modò expoſitæ opiniones protſus ſunt contrariæ, & vtraque magnis nixa patronis: propiùs inſpiciendum, quid ſit non modò huic, vel illi; ſed ipſi etiam veritati conſentaneum.

Cratyli & Hermogenis ſententia refelluntur.

Principiò itaque ſic aio, neutram ſententiam veram eſſe; cùm neque nomina à natura fiant, vt Cratylus opinatur; neque rurſus à pura puta voluntate, citra naturæ conſiderationem. Nam ſi illud verum eſſet, apud omnes nationes eadem rerum nomina inuenirentur, ſicut res eædem vbique ſunt, & eaſdem imagines effundunt. Si contrà alterum daretur, confeſtim è medio omnis etymologia tolleretur: quod quàm à recta ratione, & ab omnium auctorum conſenſu ſit alienum; omnium eorum conſtat teſtimoniis, qui rationes nominum diligenter inquirendas arbitrantur.

Vocabula à ratione naturam aptè ſequente fiunt.

Quid igitur exiſtimandum? Id ſanè, quod veriſſimum eſt, Vocabula non ab ipſa natura, ſed à ratione fieri, naturam conuenienter & aptè ſequente: qua in re tota Etymologia cõtinetur. Ammonius Hermias, diligens ille quidem Ariſtotelis commentator,

tator, sed sic tamen, vt vetus Academiæ studium non deponat, idem quod modò statui, prolixiùs paulo exponit, distinctione quadam in medium adducta, qua vtrumque & θέσει & φύσει vocabula significare, duobus modis intelligi posse, demonstrat. Et primum quidem, voces naturaliter significare, duplicem habet intelligentiam: vnam quidem, qua sic naturaliter significare dicuntur, quasi ab ipsa natura omnem significandi vim nacta essent; quod vt Heraclito & Cratylo placuisse videtur, ita cum veritate pugnat: alteram, vt naturaliter vocibus res notari dicantur, quia conuenienter naturæ ab ipso architecto sunt factæ. Simili bimembri diuisione, alterum, quod erat, Vocabula θέσει, siue positu significare, distinguendum: Vel enim ex positu & voluntate notationē habere dicuntur, quia de mera fabricantis voluntate, nulla habita naturæ ratione, significandi vim nanciscātur; quod Hermogenes contendit, & modò falsitatis est conuictum, è consensu eorum, qui veras nominum rationes non è nudo placito hominum, sed à natura rei significatæ peruestigant: Vel vocabula sic ex arbitrio & impositione voluntaria significare intelliguntur, vt habeant ipsa quidem significationem ex voluntate eius qui ea fabricatus est; habeant tamen ex voluntate non vaga aut libera, quæ ex libidine sua quamuis vocem cuiuis rei notandæ temere ponat; sed ex ea voluntate, quæ rei naturam intuetur, & ad eam voces aptat. Vtriusque huius partitionis, tum in significatione ex natura, tum in significatione ex arbitrio & positu, priora membra falsa sunt: cùm vocabula neque pure naturaliter, neque purè ex arbitrio significandi vim habeant: at duo posteriora membra in vtraque distinctione vera sunt, neque vllo modo inter se pugnant. Significant enim nomina & naturaliter & ex voluntate: naturaliter, quia conuenienter naturæ; ex voluntate, quia ab homine posita sunt, sed sic posita, vt rei significatæ naturam sequantur. Nominum igitur rectitudo ex voluntate, non quauis, sed rectam rationem secuta, dependet; quæ naturam rei contemplata, vocem fingit ei quam potest maxime accommodatam. Hæc Socratis est sententia, quam scepticôs à Platone expositam, Hermias ipsi Hermæ quàm conuenientissimè ad veritatis normam concinna redegit distinctione, quam si Aristoteles adhibuisset, clarius in hac controuersia fuisset versatus: sed qua fuit ambitione, maluit præceptoris sui aduersarius, quàm discipulus videri. Dixit enim imagines naturaliter res ipsas notare, & idcirco apud omnes gentes easdem esse: nomina verò ad placitum, siue ex pacto posita, esse symbola ipsarum imaginum siue simulacrorum, quibus res repræsentantur. Quod si τὸ κατὰ συνθήκην, siue ex conuentione & pactione significare declarasset: addidissetque, non quauis quorumuis pactione recta nomina fieri, sed ea dumtaxat, quæ naturali rationi est innixa: pleniorem dedisset nominis & verbi definitionem; in qua nunc hoc desideratur, quo omnis Etymologia & vocabulorum rectitudo definitur. Neque enim tota nominum origo, eo quòd κατὰ συνθήκην dixit, absoluitur; sed illud etiam adiumentum sibi requirit, vt hominum placitum siue conuentio naturam rei denotandæ quàm optimè sequatur: quod nisi ita esset, ridiculum se magnus hic magister præberet, dum de recta nominum formatura argumenta ducit. De corpore cælesti disputans, docet, motum perpetuum proprium cælorum esse, ex eorum auctoritate, qui cælum voce Græca Æthera vocarunt, quasi corpus semper currens diceretur; eaque dé caussa Anaxagoram accusat perperam & contra significationis rationem igni hanc nomenclaturam dedisse, cùm is minimè feratur motione sempiterna. Quæ rogo hic conclusionis firmitas, si nomina de solo hominum arbitrio fiant, nulla naturæ habita ratione? Eundem videas in Physica auscultatione veritatem venari ex vocum Græcarum consonantia, quæ sunt αὐτόματον & μάτην; eundem iterum in voce κενόν argutari; nec in priscis solùm vocabulis quærere veritatis argumenta, sed noua etiam nomina fabricari, non ex solo arbitrio, sed ex voluntate solidis rationibus fulta; vt in κατηγορία & ἐντελέχεια quiuis cognoscet. Nónne idem in Topicis suis hunc ratiocinandi modum ceteris adiecit, quo ex vocis formatura argumenta ducuntur; vt si quis de vocis eudæmon, qua felix significatur, fabrica colligat, suum cuique animum Dæmonem suum esse, eo quòd in Dæmone bono felicitas statuatur, quæ reuera non in alio est quàm in animo. Maluit ergo in nominis definitione præuaricari, quàm videri eadem cum Socrate & Platone sensisse; quò nimirum non tam Platonicus, quàm totus suus, videretur. Quid quòd hic tam ambitiosus in præceptorem cauillator clarè confessus est, auditum

Vocabula φύσει, siue naturaliter significare, duplicem habet intelligentiam.

Vocabula θέσει siue positu significare, dupliciter intelligitur.

Nomina significant & naturaliter & ex voluntate.

Nominū rectitudo vnde dependeat.

Aristotelis sententia de nominum significatione refellitur.

ditum ad intelligentiam mentemque instruendam plus facere, quàm visum; quòd sit sensus, quo nomina rerum percipiuntur, & nomina symbola sint rerum significatarum. Quid potuit dici apertius? Num cur adhuc cur dicamus nomina ad meram voluntatem res ipsas denotare? Teneamus itaque, nec Cratylum, nec Hermogenem ad veritatem adspirasse; sed voces partim naturaliter, id est, naturæ conuenienter & accommodatè; partim ex arbitrio, rectam rationem secuto, habere notationem; vt Socrates copiosè dedit intelligendum iis, inquam, qui epochen ipsius ad veritatis definitionem norunt referre. Hoc nunc statuto, prius Heracliticæ opinionis firmamenta conuellenda; deinde Hermogenis quoque rationes, qua parte vitium faciant, exploranda. Vtrumque tamen breuiter, & quasi per syllabum, quem, qui volet, latiùs poterit explicare. Primum igitur, quod obiiciunt, qui naturæ omnem vocum tribuunt notationem; nomina voces esse, & voces omnes à natura proficisci, ideoque nomina quoque à natura procedere, id quidem non ineptè concludunt, si in eadem vocabulorum significatione, eadémque forma, & in antecedente, & in consequente consistant. Nomina enim, ea ratione qua voces sunt, ab instrumentis naturalibus fiunt, totaque sunt naturæ adscribenda: sed hac nuda consideratione non sunt signa siue symbola, sed auditus tantùm obiecta, ad tertiam qualitatis genus referenda. At si vocabulorum essentia expendatur, ad ea quæ significant collata, iam non ad qualitatem, sed ad ea quæ ad aliquid dicuntur, pertinebit: atque hoc obtutu, nomina, quidquid sunt, ex hominum voluntate acquisiuerunt. Neque verò vox in nominis definitione verum est genus, sed fundamentum dumtaxat relationis ex hominum arbitrio natæ. Quis nō videt vitiosam esse collectionem: scamnum est lignum, lignum est res naturalis, scamnum itaque naturale; nisi, vt Dialectici loquuntur, materiali sensu, id quod infertur, intelligatur. Hederam naturæ opus esse, nemo infitiatur; at ei à natura datum esse, vt vinum venale signet, omnes negabunt; esset tamen confitendum, si proba de nominum significatu fuisset conclusio. Est quidem nomen res naturalis, quatenus vox est: sed quatenus nota est, ad artificium eius, qui vt significaret, voluit, totum spectat. Ad illud autem quod prius de Ægyptiorum monumentis est allatum, non est hic prolixè disputandum: cùm Indoscythica nostra docuerint, non historiam hanc, sed fabulam esse, qua sacerdotes mouebantur, Ægyptiorum ritus ab illis acceptos fuisse, qui eo sermone vtebantur, in quo Bec panem notaret. Iam quod de auibus & brutis animantibus est adductum, nihil facit ad linguarum ortum: propterea quòd ea quæ de natura proficiscuntur, in omnibus quæ eiusdem naturæ sunt, eadem cernantur: quo fit, vt contrà sit colligendum, voces animalium signandi vim à natura habere, quia nimirum vbique gentium eædem sunt, & eiusdem rei indices; cuius contrarium in hominum linguis videmus euenire. Vanissimum porrò illud est quod ex Philostrato est adductum, cuius Apollonius nihil habet vel Apolline vel Musis dignum; adeò vt satis mirari nequeam, huius nomen à D. Hieronymo celebrari, atq addi, vitam eius plenissimè à Philostrato perscriptam esse; quem tantùm abest vt plenissimum iudicem, vt nihil vmquam vanius, nihil inanius, nihil ab omni sapientia remotius me legisse credam: & legi tamen veras Luciani narrationes, & Milesias aurei asini fabellas. Bonus hic nugator sic lectoris opera abutitur, vt neminem quidquam cernere putet, præter eos qui draconis cor ederint. Huic scilicet, sine cibo, sine pharmaco, omnis augurij veritas debetur: hoc deuorato, auium voces intelliguntur, & è brutis animantibus cognoscitur, quid sapientibus sit agendum. Egregiam verò sapientiam, & Apollonio mendacissimo impostore dignam, quæ inde diuina promit secreta, vbi ne rationi quidem vllus locus inuenitur. Quid mirum, ab hoc auium garritus intelligi, qui etiam ab vlmo clara voce sapiens est appellatus. Quis enim vlmo loquenti non credat? fecit certè Philostratus, vt mirum videri non possit, quercus olim in Dodona locutas fuisse, cùm apud Gymnosophistas vlmi cum hominibus fabulētur. Reiecto igitur vanissimi nebulonis testimonio, quo nemo vmquam mortalium vel impudentius, vel ineptius est mentitus, id vnum respondeamus, naturalia quædam signa brutis inter se esse, atque ea nusquam non eadem: qualia & homini quoque quædam insunt, in quo risus, fletus, gemitus, naturalem habent significationem: sed sermonem ab arte, non à natura prodire; quoniam non vbique idem sit. Auguriorum autem omnis disciplina, qua quidem parte liberas hominis actiones tangit, vt merum est inanium

Signa quædā naturalia brutis inter se sunt.

Auguriorū disciplina.

cerebro-

cerebrorum delirium; ita à Mosollano Iudæo, apud Hecatæum, & reapse, & ratione quàm optima, est elusa; dum alitem præpetem, quam diuinator itineris militaris indicē pronunciauerat, sagitta confixit; adiecta collectione, si lethalem itineris sui exitū auis ea non præscierat, quinam prouidere posset, quid vtile foret cohorti. Iam ad carmina & incantamenta in quibus triarium eorum robur, qui naturalia nomina opinantur, consistere videtur; maximè, si superstitiosi homunculi, & amentes aniculæ, consulantur. *Carmina & incantamenta.* Quàm tamen insana sit hæc persuasio, in Saxonicis breui rationum ambitu conclusi, & hic non prolixiùs puto repetendum. Nomina, vel vt voces, & ipsius auditus obiectum accipiuntur; qua via non aliam vim, quàm vt hoc, vel illo modo, aures feriant, possident: vel sic considerantur, vt sunt symbola rerum significatarum; qua quidem ratione nihil aliud sunt quàm pura signa, ex hominum voluntate, vt aptæ sint rerum notæ, adepta: quibus quæ vires ad quidquam efficiendum esse possunt? *Nomina dupliciter accipiuntur.* Arbitrij nostri est, res vel hoc, vel illo nomine insignire: sed non est item nostri arbitrij, vt ea quæ volumus in rebus fiant. Solius Dei est, naturæ, quam fecit, imperare: ceteroquin omnia à naturalibus caussis, non è voluntate cuiuspiam pendent; tantùm abest, vt vel cogitatione nostra, vel symbolorum arbitratu nostro positorum denotatione quidquam efficere queamus. Sed dicet quis, constantem & perpetuam omnium sæculorum confessionem, & gentium ferè omnium quarum notitia ad nos peruenit, experimenta palàm contraria videri: quandoquidem frequenter stupenda quædam miracula certis verborum susurris euenire cernantur. Quid quòd vniuersus poëtarum chorus, ipsam naturam, & cælorum vices, carminibus impediri posse cantat? quorum sigillatim testimonia proferre, eo esset odiosius, quòd nemini non in animo memoriaque versentur. Quid ergo his facias, quid medicis respondeas, deploratos morbos verborum vi curantibus; quid alijs omnibus, obstinatè credentibus, maximas verborum esse vires? Vna spongia omnium horum incantamenta, siue potius nugamenta, deleri possunt. Si, vt verum est, dicantur verba nullam habere potestatem; sed si quid effici videatur, id totum dæmonum imposturis acceptum ferri oportere, qui hac via miseras & deuias hominum mentes in veterem idolomaniam pertrahere moliuntur. Hoc autem quò faciliùs faciant, sintque stulta mortalium corda ad credendum procliuiora; ea vanitatis huius magistris verba suggerunt, quæ partim ignotæ sunt, vel nullius significationis; partim è sacrosanctis voluminibus suppilantur. Illa enim, quia non intelliguntur, maiorem mouent sui admirationem, vel potius stuporem: hæc verò, quia diuina sunt, non solùm efficacia putantur, sed hoc etiam mali secum ducunt, vt indocti homines stolidam & impiam superstitionem in piis operibus ponant. Nam quemadmodum apud sapientes homines, Catoniana illa incantatio à nemine intelligenda, ridicula est, quia inanibus sonis constat; nec pluris ea fiunt quæ apud medicos à significatione sua ad aliud accommodatur, in quibus est, φύγετε κανθάρειδες, λύκος ἄγριος ἄμμι διώκει, & similia: ita nihil magis nefarium & scelestum quàm diuina numina & preces soli Deo cum omni reuerentia fundendas non solùm anili superstitione profanare, sed cacodæmonum etiam seruitiis aduocandis adhibere. Vidi ego in Italia Psalterium Dauidicum Græcis litteris in Magna Græcia scriptum, quod ad singulas odas minio annotatum habebat, quibus rebus profanis, quibusque scelestis vel cogitatis vel operibus conuenirent: in quo, inter cetera, Psalmum conspexi vnum eò destinari, vt vngulas equinas, perditis ferreis soleis, à læsione conseruaret: alterum, quo masculam sponsi vim in thalamo iacentis prorsus eneruaret; alios item aliis non dissimilibus rebus applicari. Num quidquam hoc sacrorum carminum abusu magis fanaticum? Num quidquam magis impium? Num quidquam plus habet idolomaniæ? Quid hoc aliud est, quàm preces diuinas, vel sanctissimorum hominum, vel ipsius etiam Christi verbis conceptas, abominanda impietate, Dæmonibus & impuris spiritibus, pessimarum cogitationum & ducibus & administris, offerre? Eiusdem sceleris est, quod cùm in ceteris Dei nominibus, tum in eo quod de litterarum apud Hebræos numero, tetragrammaton vocatur, pseudomagi moliuntur; quo dementes homines, & ab omni rectæ rationis arce depulsi, non mirabilia modò alia se facere, sed ipsos etiam Cacodæmones vi pertrahere ad quiduis perficiendum posse, stolidissimè opinantur. *Tetragrammaton Dei nomen.* Quid? an non liber Nizahon impudentissimè mentitur, Christum omnia miracula per

hoc no-

hoc nomen edidisse? Aben item Ezra asserit, Mosen in Ægypto vi nominis huius omnia illa opera miranda, quæ sacris suis scriptis prodidit, patrasse. Hinc incantatorum omnis apparatus, & stola linea, & sceptrum, & gladius, & diadema, & cetera fere omnia, quatuor huius nominis litteris inscribuntur: quasi vel figuræ, vel ipsum etiam vocabulum pronuntiatum, quicquam efficere possit. Scimus, in nomine Christi ab Apostolis dæmonia eiecta: sed ea vis non inerat verbis, sed diuinæ potentiæ, quam firma fide credentibus concedebat: quo significatu legimus, In nomine Iesu flectitur omne genu, cælestium, terrestrium & infernorum: id est, omnia maiestati eius qui hoc nomine signatur, sunt subiecta. Est quisquam tam amens, vt credat, his verbis, Surge & ambula, vires tantas fuisse, vt claudus statim, citra omne scipionis adminiculum exiliret? Experiatur quisquam an eisdem idem præstare possit; cognoscet, ni fallor, fidei munus, non verborum, fuisse. Nomina nihil aliud, quàm symbola sunt rerum earum, quibus signandis sunt applicata: quibus non alia vis est, quàm commonefaciendi. Sit quisquam vel stultissimus, tam stultum tamen neminem esse puto, vt hederæ vim inesse credat vini eius, cuius signum est, efficiendi. Quod si vinum, cuius notam gerit, non efficiat; quanto minus aliud quippiam hedera, quatenus signum est, producet; cùm signum ad solum signatum referatur, tamquam ad essentiæ suæ, quæ in sola collatione consistit, terminum. Non plus ergo virium in nomine tetragrammato, quod adscriptis punctis Iehoua plerique efferunt, reperietur; quàm in quouis Dei nomine; nisi quòd vox Iehoua, si Hebraicá esse à prima origine concedamus, quod quibusdam fortasse non placebit, essentiam notet, quam aliæ voces non perinde exprimunt. Nullum enim proprium Dei nomen est, sicut nulla infinitatis eius determinata intelligentia; sed ab iis quæ fieri à Deo intelligimus, nomina ponuntur. Cùm igitur captus humanus illud summum in Deo cernat, quo ab ipso omnium rerum esse producitur: fit, vt Iehouæ nomen, quod ab essentia, vt recentioribus quibusdam placet, deriuatur, præstantissimum omnium iudicetur. Quoniam autem signum dumtaxat est; non magis esse cuiquam dabit, quàm suspensa hedera vinum producit: nec magis propriè Deo congruit, quàm vel Græcorum ὢν, vel ens Latinorum; quam vocem Seruio Flauio Philosophorum scholæ acceptam ferre debent. Siue igitur ὢν, siue Ens, siue Iehoua dicam, ad illud notandum, quod vt omne esse superat, ita omnem essentiam rebus adflat; idem omnino signauero, non aliud videlicet, quàm me de infinita Dei potentia sic loqui, vt ab ea omnia creata procedunt, & essentiam suam nanciscuntur. In iis quæ Mercurio Trismegisto, licet titulo falsissimo, tribuuntur, illud in primis notatu est dignissimum, quòd Deus dicatur anonymus, id est, omni nomine carens, eo quòd solus sit & vnus. Neque enim opus est proprio nomine, vt Lactantius addit, nisi cùm discrimen exigit multitudo, vt vnamquamque sua nota & appellatione designes, tametsi hæc ratio mihi non satis faciat. Latiùs Clemens Alexandrinus quinto Stromaton libro, è variis cùm Philosophorum veterumque Poëtarum scriptis, tum è sacris libris docet, nullum omnino Deo nomen propriè dari posse, tantum abest, vt nomen Iehouæ proprium eius dicere oporteat. Sciendum, inquit D. Augustinus, Deum nullis verbis propriè exprimi, nulla posse cogitatione comprehendi. Hinc crediderunt plerique, superstitionum quàm veritatis studiosiores, mirificum hoc verbum non ab Adamo, sed ab ipso Deo factum esse; Esaiæ se auctoritate munientes, dum dicit, Tu es Iehoua pater noster, redemptor noster, ab æterno nomen tuum. Hinc concludunt, nomen hoc ante hominem creatum Deo fuisse: quibus ex diametro Iustinus Martyr aduersatur, qui apertè affirmat, Deo minimè visum fuisse, vt sibi ipse nomen daret. Nesciunt arguruli isti sophistæ, nomen Dei ab æterno esse; sic dici, vt significetur potentia eius æterna; vti modò in nomine Iesu est annotatum. Iam Dei nomine filius Dei intelligitur, vti dum Lyricen noster canit: Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini. Hychius hunc versiculum sic interpretatur, vt nomen Domini filium Dei esse dicat, eo quòd quemadmodum nomen (ipsius verbis vtor) manifestat vnumquemque qui non videtur; sic & Christus apparens cognosci fecit Patrem in semetipso, quamuis inuisibilem. Atqui non hac tantùm caussa, quam Presbyter Hierosolymitanus adducit, Dei filius patrem suum manifestum nobis reddidit; sed & illa, quòd cælos & totam rerum vniuersitatem ex abditis patris abyssis eduxerit. Samuelis vaticinium

Iesu Christi nomen.

Iehoua Dei nomen.

ὢν. Ens.

Deus anonymus dicitur.

Nomine Dei, filius Dei intelligitur.

cinium apertissimè declarat, Christum esse nomen patris, quod sic Latinè redditur: Nam non deseret Dominus populum suum propter Nomen suum magnum, quoniam placuit Domino vt vos sibi faciat in populum. Hic cernimus, Deum Iudæis, quamuis immanibus sceleribus sese conspurcarent, ideo pepercisse, vt ex eis nomen suum, id est, Christus, nasceretur. Genua igitur non voci, quæ merum est hominis opus, sed Iesu Christo, qui simul homo est & Deus, flectuntur, & huius potestate dæmonia eiiciuntur; minimè verò verborum aut voculæ alicuius viribus. Sed video magno contrà sententium applausu mihi opponi illud quod ab ipso Deo Mosi dictum est, Ego Dominus, qui apparui Abrahæ, & Isaac, & Iacob, in Deo omnipotente, & nomen meum Iehoua non indicaui eis. Ex hoc enim firma conclusione colligi videtur, nomen Iehoua non esse Abrahæ indicatum, eóque non ab homine vllo, sed ab ipso Deo constructum; cùm alioquin Abraham, Isaac, & Iacob illud nosse potuissent non aliter ac cetera à maioribus accepta. Verùm his idem responderi potest quod modò dicebam, nomen Iehouæ hic pro immensa Dei accipi potestate, vt hæc sit verborum intelligentia: Quamuis ego, vti Deus omnipotens, apparuerim Abrahæ, Isaac, & Iacob; tantam tamen eis potestatem minimè reuelaui, quantam nunc in Ægypto & toto itinere versus promissionis terram sum ostensurus. Vocat ergo Deus nomen suum Iehoua opera sua sibi soli possibilia, quibus se non aliter Deum esse demonstrat, quàm quiuis homo nomine suo sese significat eum esse, qui sic vocatur. Perspicuum igitur, quòd neque Abrahæ, neque cuiquam priorum patriarcharum Deus tantum operum mirandorum, & quæ solius Dei propria essent, ostenderit; quantum ipsi Mosi, tum in Ægypto, tum in mari Erythræo, tum in deserto. Opera itaque soli Deo conuenientia, quæque ab alio, quàm à Deo, fieri nequeunt, dicuntur Dei nomen esse; quoniam per ea Deus sic declaratur, vti homo quiuis per suum nomen. Et hæc est verissima huius loci interpretatio, tametsi haud ignorem, aliter hunc scrupulum eximi posse, si vocem Iehoua de Hebraica lingua interpretemur: Sic enim dicere possumus, Deum Abrahæ, Isaac, & Iacob eam potestatem, cuius effectus nomine Iehouæ designatur, nequaquam miraculis & ostentis reuelasse, perinde atque Moysi erat reuelaturus. Cùm enim alia aliis nominibus à Deo effluere notentur; tum nullo alio nomine apud Hebræos significatur omnium rerum essentia ab ipso & fluxisse & dependere. Monstraturum igitur se pollicetur, nomen Iehouæ meritò Deo attributum esse; quod præstitit, dum de nouo res crearet, atque eas, quas creasset, rursus subitò è medio tolleret: quod luculentum erat & necessarium argumentum, ab ipso solo, & non ab alio, omne esse rebus aduenire; atque idcirco ab hoc effectu omnium excellentissimo, meritò nomen apud mortales habuisse. Quamobrem Iehouæ nomen ea ratione dici potest prioribus reuelatum non fuisse, quia ipsius etymum iis nec fuerit a Deo expressum, nec tam stupendis miraculis confirmatum. Quando verò rectam nominis Iehouæ rationem Mosi aperuit? tum haud dubiè cùm diceret, Ego sum qui sum, quod Hebræis dicitur אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה: quo loco futurum ponitur pro præsenti, & id quidem ex recepta consuetudine, cùm præsenti tempore verba apud Hebræos careant. Bene igitur Latini verterunt, Ego sum qui sum, & Græci, ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὤν. cùm verò Deus repetit, Qui est, misit me; vel Græcè; ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με: Hebræa littera habet, אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי quod ad verbum sonat, Ero, siue, sum, misit me; quo loco rursus Futurum positum est pro præsenti, & verbum pro participio, vt indicetur purus actus essendi (sic modò Gramaticorum pace loqui liceat) Deo conuenire ea ratione, qua essendi actum omnibus largitur, ipse interim infinitis spatiis omnem essendi actum excedens. Huc respexit Christus, cùm apud diuum Ioannem dicit, Priusquam Abraham fieret, ego sum; apertè indicans, ipsum se illum Deum esse, qui Mosi dixerat, Ego sum qui sum. Iustinus Martyr Platonem putat in Ægypto hoc ipsum didicisse, Mosi quidem nomen Dei proprium nullum apertum fuisse; sed ipsum dumtaxat ὤν, siue ens loco nominis fuisse reuelatum, atque idcirco τὸ ὤν in Timæo ab ipso celebrari. Sciuisse enim eum, eorum monitu qui Mosis libros in Ægypto intelligebant, vnum solum Deum esse, atque ei soli nullum nomen posse excogitari; ceteros verò qui apud Athenienses pro Diis colebantur, non esse, sed gigni dumtaxat, id est, esse res creatas: quod vt obscurè indicauit, ita non ausus est clarè profiteri, metuens ne ad præceptoris sui cicutam cogeretur. Duabus igitur rationibus no-

Iehoua pro immensa Dei potestate accipitur.

Ego sum qui sum.

Qui est, misit me.

men Iehouæ Mosi potissimùm est reuelatum; & quia ipsi Deus indicarit, ab essentia se nominandum esse; & quia ostenderit, se solum esse, à quo omne esse penderet. Dicitur *Iehoua quare dicatur Dei nomen.* ergo Iehoua Dei nomen, eo quòd à Deo omnis essentia fluat, vti Mosi plurimis ostentis est demonstratum: quid tamen Deus esset, non est adiectum; propterea quòd quid Deus sit, nulla mente queat comprehendi, nedum vel simplici voce, vel pluribus, efferri; vti non à nostris modò, sed à Platone etiam, & eius interprete Proclo, frequenter admonemur. Quamobrem bene dixit, Sum misit me, non adiiciens quid esset; at satis ostendens quidquid vsquam vel in cælis, vel in terris esset, id esse suum ab ipso, non ab alio, accepisse: אֶהְיֶה enim & Iehoua ab eadem radice deriuatur; illud vt verbi futurum, hoc verò vt nomen ab eodem verbo communi formula deductum. הָיָה namq. siue הָוָה *Israël.* facit יְהוָה, adiecto Iod in principio, tam vulgato deriuationis indice, vt in ipso Israël etiam, à quo toti genti nomen inueniatur; quo Deus Iacob vocauit, quia præualuisset, à Sara, nimirũ verbo quo præualere & dominari notatur. Est itaq. Iod ex deriuationis formula adiectum, minimè verò è verbi primogenij natura; quamquam haud ignoro à diuo Eucherio sic nomen Israël exponi, vt, Vir videns Deum, Latinè dicatur. At hanc interpretationem, non expresso auctoris nomine, D. Hieronymus vt duram reiecit, addens se magis scripturæ, & angeli, vel Dei, quàm cuiusuis eloquentiæ sæcularis, tametsi eius vmbra opprimatur, auctoritate duci: quam eius sententiam mihi quoque sumere possum contra eos qui de nomine Iehoua admiranda, aut potius delira somnia, scriptis prodiderunt; in quibus Capnion Israëlis nomen non malè meretur, eo quòd ceteris in hoc genere longè anteuerterit. A verbo itaque שָׂרָה Israël deriuatur, quem D. Hieronymus vel principem Dei, vel εὐθύτατον θεοῦ vocat; nos eum, qui Deo præualuit, ma*Iacob.* lumus interpretari. Eodem modo Iacob eiusdem viri prius nomen, Supplantator dicetur, à verbo עָקַב, quod est Supplantare, cui Iod præfixum יַעֲקֹב format. Nec alia forma *Isaac.* צָחַק, quod est Ridere, adiecto Iod, facit Isac à risu nominatum. Quid ergo miri si ab חָיָה fiat יְחִיָּה, quo is significetur qui non aliud nomen sibi dari voluit, quàm quo ipsum esse designaretur; hoc ipso vsitatum Dei apud Hebræos nomen ad veram originem reducens. Huic ergo potius credamus, quàm iis qui tota somniorum plaustra in hoc nomine commenti, latissimos vanissimæ superstitionis campos pseudomagis & eorũ similiis aperuerunt. An verò quatuor dumtaxat sit litterarum, necdum definio; eorum vetitus auctoritatem qui in hoc nomine quaternarium non solùm constituerunt, sed ferè adorarunt; hoc interim æquis iudicibus æstimandũ relinquens, an vocales queant à litterarum classe summoueri: quod nisi statuatur, non quatuor tantùm elementis, sed sex constabit. Certè vt fiat ἀνεκφώνητον siue ineffabile, τὰ φωνήεντα, id est, vocales, adimendæ: quas vbi ademeris, id protinus effeceris, vt non modò nihil significet, sed vt ne nomen quidem dici queat; cùm citra vocales nulla vox articulata formari enunciariq; possit: consonantes enim per se, Hebræorum etiam testificatione, immobiles sunt, id *Vocales in litterarũ classe non sunt excludendæ.* est, pronunciari minimè possunt. Quamobrem si Iehoua vocales non habet, nomen esse desinit; & tantùm abest, vt vocales è litterarum numero excludi debeant, vt eum etiam habeant inter omnia elementa principatum, vt ab ipsis Hebræorum magistris matres locutionis vocentur. Neque porrò illa valet excusatio, vocales idcirco litteras non censeri, quia non scribãtur; cùm eadẽ ratiocinatione Cantabrorũ siue Biscainorum lingua non modò non habere vocales, sed ne vllas quidem litteras diceretur, propterea quòd à nemine hactenus, quod sciam, sit exarata. Ineptè & perperam Aristoteles & Nomen, & Verbum, & Orationem, & huius omnia genera definiuisset, si natura eorum citra scriptionem constare non posset. Lingua Hebræa & quæuis alia litteras suas habuit antequam scriberetur; & scriptura pòst accessit, adeò non necessaria, vt Thamo visa sit non tantùm superuacanea, sed memoriæ etiam, ad quam iuuandam Thot eam inuenerat, noxia & exitiosa. Atque hæc quidem de nomine Tetragrammato sat sit in medium attulisse; iudicij potestate iis relicta, qui nullis anticipatis opinionibus à recta sententia se patientur abduci. Interea tamen nobis liceat vocales etiam inter litteras numerare, & in Iehoua plures quàm quatuor litteras statuere, nulla habita scriptionis ratione, quæ tota ipsi locutioni externa est, nihil prorsus faciens ad eius naturam, quam tamen qui pluris faciet quàm ipsam locutionem, ei liberum esto, Iehoua Tetragrammaton dicere, quia quatuor dumtaxat litteris apud Hebræos notetur: sed idem sciat,

monogrammaton & digrammaton hoc ipsum nomen sæpius inueniri: & apud Romanos celeres notarios non effecisse, vt vel verba, vel nomina ob id pauciores litteras haberе dicerentur, quia paucioribus ab iis notabantur: alioquin Respublica nomen duarum fuisset litterarū, & Marcus vnius litteræ, & ita in ceteris, simili notatione decurtatis, existimandum fuisset. Quid refert nominum Hebræorum quibus notis designentur: nūquid ob id vocales non habebūt, quia vocales cogitari quàm scribi Grāmatici maluerunt? Aliis hæc scholis canantur: Academicis, sat scio, & Peripateticis minimè veritati consonare videbuntur. Vide, obsecro, qua varitate de quaternario in hoc nomine, de quo agitur, fuerit disputatum: qui quamuis admitteretur, non tamen quidquam virium ad rei cuiuspiam effectionē possideret, quia nulla efficiendi vis numeris sit tributa: qua de re alibi latiùs & copiosiùs, si duodecim Cimmeriorum numeros mihi Deus permittat explicare. Ceterùm Moses Ægyptius, nemini Rabbinorum secundus, in Talmudicis quæstionibus explicandis huic etymologiæ minimè consensisset, eo quòd videatur nomen tetragrammaton facere peregrinum, ex alia nimirum lingua ad Hebræos translatum. Post alia enim quibus hoc nomē ab omnibus rebus creatis remouet, Fortassis, inquit, significat secundum idioma, de quo habetur parum apud nos: quo suo dicto confirmare mihi videtur, paruas admodum reliquias primi sermonis apud Hebræos reperiri, & ex illo nomen tetragrammaton remansisse, quod Moses antiquus in Ægypto de occultiore sacerdotū disciplina didicit, in qua maximos fecerat progressus, quod non solùm ipse de se fatetur, sed claris etiam aliquot vocum exemplis demonstrat, in quibus frustra se Rabbini fatigant, vtpote eius sermonis è quo sumta sunt, imperiti. Tantum autem abest vt Rabbi Moses Ægyptius tetragrammaton nomen ab essentia dictum putet, vt magnum discrimen inter אהיה & יהוה agnoscat; hoc quidem separatum faciens ab omni re creata, illud verò participatum ea ratione qua res à Deo esse suum accipiunt: vbi clarè videas, eum minimè putasse nomen tetragrammaton à verbo substantiuo deriuari: & haud scio an quisquam omnino Rabbinorum ab hoc dissenserit, cùm nemo eorum nomen Iehoua sic interpretetur. Nunc fortè plus satis de tetragrammato Hebræorum; in quo si non plus sit efficacitatis, quàm in Græcorum aut Latinorum vocibus quibus idem significatur; quid pseudomagis reliquum est, quo naturalia esse nomina defendant? Si in hoc in quo totius scientiæ suæ columen constituerunt, nihil sit virium; quid de ceteris vocabulis, vel notæ vel ignotæ significationis, iudicandum? Si quid credula superstitio ad vocum susurros videat euenire, id totum dæmoniacis pactis, & impiis vel odorum, vel herbarum, vel sanguinis, vel ossium, vel diuinorum nominum sacrificiis, vel aliis peruersis ritibus acceptum ferendum, quibus fraudulenti spiritus se vel allici, vel cogi fingunt, quo miseros mortales dementent, & à cælesti patria exules reddant. Quo verò naturalis hæc disciplina videatur, non herbas tantùm, & hominum vel aliorum animalium partes ad incantamenta adhibent; sed ipsum etiam cælum ad auxilium vocant. Partiuntur id in duodecim regiones, & singulis regionibus imperatores suos assignant, iisque nomina comminiscuntur, quibus certis temporum momentis, & astrorum irradiationibus inuocati aduolent ad ea quæ insanus incantator velit, perpetranda. Huius impietatis (neque enim artis nomen fœda professio meretur) patrum memoria, Abbas Tritemius, vir ceteroqui sacrarum litterarum bene doctus, magistrū se prębuit; cuius fanaticum opus Stenographiam nomine, licet ipse viderim, & percurrerim; de eo tamen malim Caroli Bouilli, quàm meum iudicium audiri, qui in epistola quadam ad Germanum Ganaium Regis Francorum consiliarium scripta, impium esse dicit, & vltricibus flāmis exurēdum, quòd nihil præter scelera cōtineatur. Non est igitur cur admirari debeamus, cacodæmones simulare se pseudomagorum verbis cogi, cùm nihil lubentiùs faciant, quàm vt se præbeant turpissimis hominum vitiis vel impulsores vel administros: qua in re tam callidè versantur, vt si quis incantandi formula exciderit, mox ei aut ingentem terrorem, aut vitæ periculū, aut mortem etiam ipsam infestant; quasi vel læsæ maiestatis suæ, vel seruitij coacti vindictam: cùm nihil tamen minus quàm lædantur, aut cogantur inuiti. Iam quo magis etiam malè credulos & malè feriatos homunciones fallant, simulant se sanctissimarum rerum nominibus maximè perpelli: & interdum quo fraus melius procedat, vera quædam produnt, & nonnumquam ea faciunt, velut quadam verborum vi coacti, quæ in

Pseudomagi.

Abbatis Tritemij Stenographia.

Cacodæmones simulant se pseudomagorum verbis cogi.

ſpeciem bona piaque videntur; non illa quidem veritatis pietatiſque ſtudio, quod nullum ipſis eſt; ſed vt commodiorem aptioremque impoſturæ ſuæ laruam prætexant. Quicquid enim à pſeudomagis verborum efficacitate fieri videtur, id totum immundis ſpiritibus, & pactis cum illis, vel palàm, vel occultè initis, & firmæ fidei à dementibus hominibus ipſorum fallaciis tributæ, eſt imputandum; per cuius impietatis immenſa latifundia cui libebit expatiari, habet innumeros, quos duces ſequatur; qui quàm immani ſcelere tum ſe obligent, tum religionem defœdent, Theologis relinquo ponderandum. Nobis in hoc pelago hæc ſacra anchora figatur; verbis, vt voces ſunt naturæ inſtrumentis articulatum expreſſæ, non aliam vim eſſe, quàm aures vel hoc vel illo modo feriendi: at qua ratione ſignificant, non aliam quàm Symbolorum ſiue ſignorum eſſe facultatem. Rabbi Moſes modò à nobis ad partes vocatus, quo loco de tetragrammato & nomine duodecim & quadraginta duarum litterarum agit, idolomaniam abominandam eſſe dicit, ſi quis vim antiquam litteris ineſſe credat, ad miracula vel res quaſuis perpetrandas. Quod ſi Iudæus tantæ fuit ſapientiæ, vt non ſolùm ita ſentiret, ſed apud omnes etiam ſcriptis ſuis teſtatum relinqueret; quid nobis Chriſtianis cogitandum de illorum impietate, qui certis verbis vel è collo ſuſpenſis, vel alia quauis ratione vſurpatis portentoſas vires ineſſe ſibi perſuadent? Ridiculi ſunt, qui Pythagoram opinantur tam ſtolidum fuiſſe, vt in propriis hominum nominibus eas vires eſſe crederet, quibus vel bona vel mala fortuna conciliari poſſet; niſi fortaſſe cum vulgo ſcriptorum ſentiant, qui Pythagoram non ſapientiæ, ſed Dæmoniacæ ſuperſtitionis, ſiue Magiæ, populari ſermone nominatæ, ſtuduiſſe commemorarunt. Longè equidem aliter de præſtantiſſimo viro ſentio, non illum quidem ob id mali ominis nomenclaturas commutari voluiſſe, quaſi ipſarũ vi infortunium accerſeretur; ſed quo bonorum nominũ monitu homines ad honeſta ſtudia incitarentur. Optime enim filiis conſulunt, qui nomina iis ponunt, quibus auditis, perpetuò moneantur pulcherrimarum actionum, quibus & vitæ decorum continetur, & ſumma felicitas comparatur. Sic Ariſtoteles nomine ſuo monebatur, tum nihil vt faceret quod non ad optimum finem conduceret; tum vt quæcumque moliretur, ea & optimè perficeret, & ad ſummum bonorum referret. Pythagoras item non malè ſic vocabatur, eo quòd non ſatis ſapientiæ præceptori ſit, quàm optimè de rebus ſentire & concionari; ſed vlterius etiam requiratur, vt quod docet, populo hominúmue conuenticulis perſuadere poſſit. Credo ſanè Socratem non rarò nomine ſuo permotum fuiſſe, vt & in primis ſe ſaluum ſeruaret omni ex parte, & ad hoc ſemper niteretur, vt alios quoque quibuſcum viuebat, ſoſpitaret, non illa quidem ſalute quam plebeij diuitiis & firma corporis valetudine metiuntur; ſed vera & ſolida, quæ in pura animorum integritate conſiſtit. Non dubito, quin Plutarchus quoties nomen ſuum audiebat, cogitarit hoc ſibi in omni vita ſedulò laborandum, quo in veris diuitiis, quæ ſolæ in poteſtate noſtra perpetuò manent, principatum teneret: qua in re quantum præſtiterit, diuinus operum eius theſaurus omnibus ſolidarum opum amantibus oſtendit. Cui Ioannis nomen à parentibus inditum eſt, is ab omnibus, à quibus nomine ſuo vocatur, commonetur, gratiam Dei ad omnia eſſe inuocandam; & quicquid in vita accidit, ſiue aduerſum, ſiue proſperum; videatur id ad gratiam Dei, vbique ſaluti noſtræ conſulentem, eſſe referendum. Nec alia trutina aliæ nomenclaturæ expendendæ; in quarum monitu ſi quid eſt omnino virium, non malè Pythagoræ viſum, vt bona nomina hominibus ponerentur, quorum frequentiſſima auditione ad recta vitæ officia vocarentur; in quo ſolo omnis eius ratio continetur, non verò in friuola Magorum naturalem vocibus vim tribuentium ſuperſtitione: quod vt maximè conſentaneum Pythagoricæ diſciplinæ, & priſcæ Cimmeriorum, à quibus omnis Græcia eruditionis ſuæ antiquitatem ſupremam accepit, obſeruationi in nominibus hominum propriis fabricandis: ita longè diuerſum ab illorum ſtolida opinione, qui ex numeris vaticinia, neſcio quæ, comminiſcuntur, quorum Terentianus Maurus ſententiam his verſiculis indicauit:

Et nomina tradunt ita litteris peracta,
Hæc vt numeris pluribus, illa ſint minutis:
Quandoque ſubibunt dubiæ pericula pugnæ,
Maior numerus qua ſteterit, fauere palmam

Margin notes: *Verba quid præſtent.* — *Nomina propria hominibus qualia imponenda.* — *Ariſtotelis nomen.* — *Pythagoræ nomen.* — *Socratis nomen.* — *Plutarchi nomen.* — *Ioannis nomen.*

Praesagia leti minimè patere summa.
Sic Patroclon olim Hectorea manu perisse,
Sic Hectora tradunt cecidisse mox Achilli.

Egregiam verò Philosophiam, quæ de nominum numeris per litteras signatis futura conicit: quasi diuinitùs non ex arbitrio nostro & nomina darentur, & litteræ ad numeros denotandos venirent. Quia scilicet ego prolem meam vel hoc, vel illo nomine vocaui, ex eo aut plures, aut pauciores annos consequetur. Sanè si res ita haberet, insaniret oportet, qui non quàm maximos numeros nominibus intexeret, quo carissimis suis pignoribus vitæ spatia quàm posset maximè prorogaret. Verùm si quis contenderet, diuino instinctu, non de libero hominis arbitratu, nomina fieri, atque idcirco absurdum esse minimè, si quid portendere dicantur; ei non aliud hoc loco respondebo, quàm id omnium confessione, & quotidianis experimentis, falsum deprehendi; cùm plerique parentum nomina, pro eo atque visum fuerit, liberis indant: & præterea non eandem esse in omnibus linguis numeros notandi rationem, atque adeò apud Græcos notas quasdam interseri, quæ nullius elementi habent figuram, quod item apud Latinos est vsitatum. Haud inscius sum, quibusdam viris, diuino afflatu, vel expresso numinis monitu, nomina tributa: sed id nec omnibus, nec multis contigisse quis ignorat? Iam si Cabalistas, quorum secreta ferè mysteria litterarum numeris intexta dicuntur, obiicias; eos equidem extra humanæ sapientiæ limites summouebo, quo veritatis opinionem, quam apud quosdam sunt consecuti, non ratione, sed fide & religione sua tueantur; quæ quanti fieri debeat, Theologi trutina sua expendant. Nobis propositum non est, vltra rationis humanæ metas extendere præsentem disputationem, intra quas non plures erunt, quàm ij qui falsum Pythagoræ nomen vesaniæ suæ prætexunt. Diuinitatis arcana diuinis viris relinquo; & cum ipsis fateor, quædam nomina diuinitùs facta, vt alibi crebrò declaraui: quæ tamen quorsum spectent, non ferè ab aliis, quàm à Vatibus intelligitur; vel tum demum agnoscitur, cùm modò quæ notabantur, effecta sunt & peracta. Scio non defuisse, qui de hoc Vaticinij genere bestiam, cuius numerus sexies centum & sexaginta sex complectitur, eum designatum interpretarentur, cui nomen fuit in vernacula sua lingua, **Martin Lauter**; eo quòd adamussim his litteris numerus bestiæ denotetur, vt ei clarum erit, qui ad vanitatem hanc Pythagoricam diuinos hos Apocalypseos numeros ex litteris Latinorum supputabit: quod an ita faciendum sit, an non, ij examinent, quorum est, id genus oracula ad conuenientem religioni nostræ intelligentiam accommodare: Nos pede Philosophico nostra dimetimur. Porrò quod apud Platonem est, orationis veræ etiam partes veras esse, quamuis nihil faciat ad eorum opinionem qui nomina naturalia statuunt; sed dumtaxat velit, non citra rationem nomina rebus imponi; tamen quia nihil aliud est, quàm Sophistica cauillatio, reiiciendum. Neque enim quicquid de toto verè dicitur, idem quoque de partibus dicetur; nisi quis credat, quia binarius vnitati duplus est, ob id vnitatem quoque duplam esse: vel, quia affirmatio vera tribus consistat partibus; idcirco nomen, quod affirmationis pars est, tribus partibus constare. Veritas enim toti orationi perfectæ, absolutam sententiam, vel affirmando, vel negando continenti, dumtaxat est attributa: è quo minimè concludendum, eam partibus quoque conuenire, immo prorsus contrarium. At cùm dicimus, Verum, & Bonum, & Ens æquè latè patere; longè alia est veri significatio, vt illud videlicet verum dicatur, de quo ipsum ens verè possit pronunciari: eóque modo vox vera dicetur, quæ rem aliquam in rerum natura consistentem notat. Iam apud Platonem nomina ea vera dici videntur, quorum impositionis ratio inuenitur ei, cui nomen datur, conuenire: falsa, quæ non quadrat cum eo cui nomen applicatur. Sic Ægisilaus nomen falsum esset, si cuipiam tribueretur, cui minimè conueniret, vt populum duceret: at verum fuit in Lacedæmoniorũ rege, qui omnibus imperatoriis laudibus fuit clarissimus, non in suo modò regno, sed in tota etiam Asia & Ægypto. Quamobrem veri notiones diligenter distinguendæ, ne ambiguus vocis vsus faciat imposturam. Quod verò ex Homero adducunt, alia rerum nomina apud Deos esse, alia apud homines, id quale sit, quidue sibi velit, paullo post suo loco declarabo: hîc contentus, id vnum monuisse, Diis sicut nec pulmo est, nec lingua, nec larynx, nec quicquam aliorum, quorum adminiculo voces eduntur; ita nec vllam tribuen-

Cabalista.

Martin Lauter.

Ægisilaus.

Nomina sic posita rebus, vt earum naturæ quàm optimè conuenirent.

dam esse locutionem. Quod autem Nigidius attulit, non reiicimus; quin potius lubenter fatemur, nomina sic posita rebus à priscis fuisse, vt earum naturæ quàm optimè conuenirent; litteris etiam aliis ad alias res notandas certa quadam ratione accommodatis: de quo artificij genere pòst latiùs. Hinc tamen minimè efficitur, vt nomina naturalia rerum simulacra dici oporteat; cùm ipsa illa vocum compositio, & tota litterarum diuersitas, ex humano arbitratu sit profecta: atque idcirco apud alios plures litteræ, apud alios pauciores inueniantur: nec apud omnes eodem modo eædem pronuncientur. Sunt litteræ aliæ quidem aliis rebus signandis aptiores, certa quadam rerum & vocum symphonia: quam tamen ipsi sibi homines finxerunt artificiosa quadam naturæ imitatione: è qua fit, vt nomina secundo illo modo, quem Ammonius annotauit, naturaliter significare dici queant, non queant tamen dici simpliciter ita significare, cùm minimè apud omnes gentes eædem sint earundem rerum appellationes. Atque hæc quidem satis sunto contra eos, qui naturalem vocabulorum notationem tuentur. Nunc contra Hermogenis argumenta, qui temerè, absque omni ratione, nomina fuisse rebus posita contendit, agendum esset, nisi eius opinionem paullo antè satis infirmassem; Aristoteli etiam placuisse docens, nomina à priscis non citra veram rationem ab ipsa rerum significatarum natura petitam natales accepisse. Nam si huic, qui maximè Hermogeni fauisse videtur, ab etymologia ducere argumenta visum fuit: quid de ceteris existimandum, qui propius ad Cratyli sententiam accessisse videntur?

Hermogenis opinio de vocum significatione & nominum impositione.

Nolim tamen negare, fieri posse, vt hominum quædam multitudo à veterum placitis recedens, sermonem sibi fingat, in quo temere vocabula rebus signandis applicentur; vel de nouo facta ex pura voluntate veræ rationis experte, vel ad aliam significationem à priore detorta. Quid enim vetat, quo minus inter quosdam conueniat, vt dum hominis nomen auditur, bestia intelligatur: vel noua etiam nomina rerum imaginibus indantur; quale fit, si qui velint, Sindapsus equum notare, vel Brulot camelum. Ad hoc genus eorum lingua referri potest, qui se Argonicè apud nos loqui dicunt: & illorum item hominum pessimo instituto viuentium sermo, qui furtis & imposturis victum sibi pagatim quærentes, Ægyptios se mentiuntur; quos Itali non malè omnino Cingalos appellant, propter vitam motoriam & vagabundam: Cingalum enim, siue Cinglum alij maritimam quandam auem, alij Iyngem siue torquillam, alij motacillam, in quibus Galenus est, nominarunt; omnes certè à frequenti motu nomen hoc mutuati. Crediderim itaque vagabundos mendicos sic etiam apud Veteres vocatos fuisse, atque inde vocem prius in Magna Græcia, deinde per totam Italiam iis attributam esse, qui nullas certas sedes haberent: & quemadmodum olim in prouerbio fuit, Cingalo pauperior, vt ex Menandro docet Sudas; ita nunc rectè dici posse, Cingalo furacior; propterea quòd hoc genus hominum furandi artem palam profiteatur, ingenti magistratuum, qui hos non statim vel remis vel globis addicunt, ignominia. Hi igitur detestandi nebulones quo faciliùs machinamenta sua eos apud quos furta moliuntur, celarent; linguam sibi peculiarem confinxerunt, quam ego libenter concessero non plus habere rationis, quàm omnia ea quæ temerario ausu inter Christianos nimis stolidè & supinè scelerum patientes designant.

Argonica lingua.

Ægyptij falsi, Cingali dicti.

Cingulus siue Cinglus.

Nota occulta in scribendo.

Verùm de hoc sermonum ficticiorum genere non magis hîc nobis quæstio est, quàm de occultis in scribendo notis, quibus hac ætate principum ferè secretiores litteræ pinguntur, longè profectò occultiùs, quàm olim vel permutatis elementis Cæsar, vel in Scytale sua Lacedæmonij fecerint. Nobis enim de vsitatis clararum gentium linguis disputandum; non de ignobilibus scurrarum commentis; in quibus Hermogeni & Hermogenianis lubenter locum suum concedemus, modò ne inde plus præiudicij adferatur ad rectum sermonis ortum, quàm ex huiusmodi hominum moribus ad vitam bonis legibus constituendam. Nec verò ex eo iuuantur, quòd apud Græcos quibusdam hominibus propria nomina immutata videamus: propterea quòd ea, quamuis singulorum hominum sint propria, quorum consideratio ad scientiam nominum fabricandorum non pertinet, cùm in ipsis rerum formis sit consistendum; tamen citra rationem non sint facta. Qui enim commutationis eiusmodi auctores fuerunt, ij non mera sua voluntate, sed ratione etiam ducti sunt; vt in Platone, Theophrasto, Porphyrio, & ceteris omnibus, quibus nomina permutata leguntur, cuius promptum est videre. Quocirca cùm ex his quæ modò allata sunt,

profligari queat & Cratyli & Hermogenis opinio; ea teneatur sententia, quam cùm Socrati & Platoni placuisse videmus, tum Aristoteles etiam, licet dissimulanter, est secutus; cui præceptoris sui omni philosophorum familia summouendi, quàm eius rectè commodeque interpretandi, maius semper videtur studium fuisse. Quamobrem hic omnium gentium consensus statuatur; in nominibus quibus hominum colloquia constant, rationes quasdam latere, quas primi eorum architecti è naturali quadam rerum & vocum inter se conuenientia educentes, omnem sermocinandi artem aptè concinneque rerum imaginibus fabricarunt: è quo tota etymologia dependet, quam doctissimus quisque in quauis lingua magni semper fecisse, prisca melioris notæ scriptorum monumenta satis apertè testantur.

HERMATHENÆ

LIBER II.

Vocabulorum primi fabri quas rationes sint secuti.

HIS NVNC iactis fundamentis, vlterius assurgamus ad eas rationes examinandas quas primi vocabulorum fabri sunt secuti. Aristoteles ipsis vocabulis primùm affectus animi, quos ipse pathemata nominat, significari tradit. Affectus autem, siue passiones, vti aliis placuit pathemata vocare, similitudines esse siue imagines ipsarum rerum; has autem licet vbique gentium easdem; non iisdem tamen nominibus, quæ earum Symbola vocat, notari. Optimè hæc quidem Peripateticorum magister; sed non ad aliud vtilia, quàm vt appareat, nomina non habere significandi vim à natura: quia vbique non eadem, quemadmodum imagines eædem, & res eædem, reperiantur. At hoc nihil ad Platonem, vt modò satis est ostensum, cui Cratylus sententiam suam minimè probauit: nec verò etiam quidquam facit ad interpretationem quam Socrates ex veris ratibnibus quæsiuit; sed ad illam duntaxat interpretationem qua animi nostri sensa nominibus, & verbis, & oratione declaramus. Iam quod dicit, easdem rerum earundem vbique imagines esse: id quidem verum; sed nihil hoc ad fabricam vocum, cùm nominandi artifex non illas imagines, quæ primùm è sensibus existunt, consideret; sed eas quas ex istis æstimando elicit, quæ nequaquam eædem sunt apud omnes. Solem quidem omnes eundem intuentur, & eandem eius imaginem primo interiori sensui, quocumque tandem eum nomine voces, impressam habent: sed ex ea non eædem omnibus oriuntur cogitationes. Alius ex prima eius imagine animo impressa immensam eius considerat magnitudinem, certus è siderum quotidiano aspectu terrenæ magnitudinis non maiorem, quàm vnius puncti rationem haberi posse: alius pedaneum existimat, & aliàs minorem, aliàs maiorem: præterea alius magnitudinem, alius figuram, alius motionem, alius situm, alius actionem, alius aliud in eo contemplatur: atque ex hac considerationum diuersitate fieri potest, vt alius aliud nomen indat: quod idem in omnibus rebus, & omnibus nominibus, existimandum. Nec hoc solùm ita habet in primis vocum architectis; sed in iis etiam videmus euenire qui veras nominum rationes quærunt. Anaxagoras eum qui Ætheris nomen primus excogitauit, ad vrendi vim respexisse putat, atque ex eo hoc nomen igni propriè conuenire: Aristoteles ad perpetuum cursum, & inde Cælum ea primùm notatum fuisse. Hinc iam liquet, Cælum apud Græcos ab aliô aliud nomen accipere potuisse; pro diuersitate non imaginis primæ animo impressæ, sed eius quæ inde est deducta. Quod enim alius vocat æthera, id alius Ouranum nominat, ad aliud videlicet simulacrum hac voce, ad aliud illa accommodata: quod ne ipse Aristoteles quidem inficietur, nisi velit sibi ipsi repugnare. Deinde eidem rei diuersa nomina ab eodem dari possunt, pro diuersitate eorum quæ in eadem re considerantur: vt apud Græcos eosdem ἄνθρωπος, βροτὸς, μέροψ, θνητὸς homo vocatur, non ex prima illa similitudine hominis cuiuis impressa; sed ex diuersis simulacris in animo nostro eadem de re fabricatis. Primæ igitur rerum similitudines, quas à patiente siue recipiente sensu παθήματα Aristoteles nominauit, eædem quidem sunt apud omnes; sed minimè sunt

Nominandi artifex quas imagines consideret.

Ætheris nomen.

Nomina diuersa eidem rei ab eodem dari possunt.

eædem quas inde vel æſtimatiua (ſi vim interiorem æſtimandi nobis cum brutis communem hoc nomine mihi licet vocare) vel mens variarum formarum ope ratrix deriuat. Clarum eſt in equis eiuſdem rotæ, formam aliàs terribilem, aliàs non terribilem videri; quod in ceteris quoque animantibus perinde euenire nemo neſcit. Quod ergo Peripateticus docet, rerum imagines vbique eaſdem eſſe; id ſic capiendum, vt de primis, non de iis quæ vel ſenſu interiore, vel intellectu ex ipſis eliciuntur, intelligatur. At ex iis nequaquam nomina rebus dantur; ſed ex notis quibuſdam cuique rei peculiaribus, quas alius alias ſibi in eadem re fingit, non minus imaginum, quàm ipſorum nominum ipſe ſibi fabricator. Quod ſic eſſe, cùm per ſe ſit apertum; tum ex Ariſtotelis confeſſione clarius euadit, qui nomina rerum ſymbola nominauit. Quis, rogo, vnquam tam malus fuit ſymbolorum artifex, vt illis vtendum ſibi putaret, quibus nulla eſſet cum rebus ſignificandis affinitas? Eam eſſe ſymbolorum naturam, vt ſimilitudine quadam ad alia quædam intelligenda, quàm quæ ſenſui exteriori offerunt, animum noſtrum deducant; neminem puto ignorare, qui modò vnde vox hæc deriuetur, attendat. Quamuis enim quædam Symbola è ſola pactione & voluntate quorundam concipiantur, vti militaria verba pro teſſeris à ducibus data; ea tamen nec perpetua ſunt, nec veram Symbolorum rationem ab ipſa rerum natura pendentem ſortiuntur. Phyſici de iis quæ inter ſe ſymbolum habent, ſic loquuntur, vt quæ talia dicunt, ea velint in qualitate quapiam communicare. Sic ipſe Ariſtoteles lib. ſecundo De generatione & corruptione, terram cum aqua, & ignem cum terra ſymbolum habere dicit: quia nimirum terra & aqua in frigore, terra & ignis in ſiccitate communicent, atque ita ſimilitudinem quandam cuſtodiant. Cùm igitur non eadem ſit ſymbolorum ratio, ſed alia è ſolo pacto, vt ſymbola ſint, accipiant; alia iuxta ipſam naturam talia dicantur: Ariſtoteles priorem vſurpationis modum ſecutus, nomina & verba dixit ex conuentione, quod eſt κατὰ συνθήκην ſignificare: qui ſi veram ſymbolorum naturam, ſibi ceteriſque Philoſophis notam, ſequi voluiſſet; & cum Platone concordaſſet omnino, & notationis nominum cauſſas veriùs clariúſque expreſſiſſet. In iis enim quæ ſymbola dici vere merentur, vt inſit ſimilitudo quædam neceſſe eſt, è qua de ſignificatu fieri coniectura poſſit. Hedera vinum venale ſignat, non è ſola pactione, aut hominum conſenſu; ſed ob ſimilitudinem quandam ab Hammonio contra Tryphonem apud Plutarchum explicatam, qua cum vite cernitur conuenire: Vitis enim modo adminicula pedamentaque complectitur, lubrico lapſu per arbores ſerpens, cirrhis ſuis, non ſecus ac capreolis, firmiter hærens, baccarum corymbis vuas æmulata; & hac quidem de cauſſa Baccho placuit in corollis: quæ licet ſatis magna ſit; à me tamen maior reddatur. Hedera ſemper in ſublime nititur, non ſuis quidem viribus, ſed alienis freta: quo monet, vinum eo bibendum, quò terrenis curis ſoluti ad diuina ſubuolemus, & alacres hilareſque Deo tanti muneris datori hymnos concinamus. Iam arcta illa hederæ cum adminiculo ſuo copula, an non monet vini potatorem, vt ei cuius beneficio vinum accepit, perpetuo amore conglutinetur? Deinde perennis viror, quid aliud ſibi vult, quàm & vinum viridem iuuentam hominibus conciliare, & præterea ſemper nos virides eſſe debere in æterno diuini amoris complexu? Hæc aliaque permulta de hederæ vitiſque cognatione, Hammonij dictis non aliena, à Dionyſio adiici poſſent: niſi ex his ſatis liqueret, quàm hedera vini ſignum eſſe mereatur, non è ſola pactione hominum; ſed ipſa rerum conuenientia, quam Ariſtoteles ipſe ſymbolum nominauit. Quamobrem bene quidem nomina Symbola vocauit; ſed dum eorum ſignificationis rationem in nominis verbique definitione ſic exponit, quaſi è ſola conſentientium hominum voluntate ſiue conuentis ſignificandi vim accepiſſent, citra omnem naturæ conuenientiam; malè cum de præceptore, tum de veritate ipſa meretur. Nam quemadmodum non quibuſuis rebus notandis, quæuis ſymbola conueniunt; ita nec quæuis nomina quibuſuis rebus applicata à primis conditoribus fuêre. Quocirca vt in ſymbolis, ita in nominibus quoque neceſſe eſt quandam naturæ conuenientiam conſtare, ſi rectæ formaturæ rationem tuebuntur. Verùm ne in re perſpicua prolixus fiam, hoc tandem ſtatuatur, Ariſtotele non repugnaturo, ſi ab etymologia argumenta ducere ſibi permittat; nomina ſymbola eſſe, non ſolùm ſecundum nudam pactionem; ſed iuxta rerum etiam conuenientiam & cognationem. Neque verò nota quæuis Symboli nomen meretur;

Imagines rerũ vbiq. eaſdem eſſe, quomodo intelligendum.

Symbola.

Hedera vinũ venale quare ſignat.

Nomina quomodo ſymbola ſint.

meretur; sed ea dumtaxat, quæ aptè conuenienterque rei cuipiam significandæ applicatur. At quæ hîc est conuenientia spectanda, si non illa quæ de naturæ quadam affinitate apta est, ita vt signum congruens & appositum rei denotandæ, symbolum vocetur: at notæ solo arbitratu nostro, nulla naturæ cognatione positæ, in symbolorum albo minimè censeantur. Num quisquam est, qui Ægyptios putet temerè, citra omnem delectum, qualsuis notas quibusuis rebus dedisse? Non equidem opinor; sed contrà diligenter rerum inter se similitudine animaduersa, Scalpturas sacras, siue hieroglyphicas notas excogitasse. Iam quæ ætatis nostræ homines Emblemarum nomine litteris mandarunt, ea nihil aliud sunt, quàm Symbola sententiis quibusdam notandis accommodata. Quemadmodum autem in his illa aliis sunt meliora, & maioris ingenij dexteritatisque argumenta, quæ propositæ sententiæ explicandæ sunt congruentiora; ita in vocabulis quoque existimandum, ea optima esse, quæ rerum significandarum naturam quamoptimè imitantur. Pictores rerum imagines coloribus & lineamentis, quàm possunt proximè, ante oculos ponunt: quos vocabulorum fabri vel secuti, vel etiam antegressi, vocum varietate res ipsas auribus insinuant. Vocũ verò elementa & minimæ partes sunt ipsæ litteræ, quas proximè syllabæ consequuntur; quibus qui optimè rerum naturam sciet imitari, is optimus præstantissimúsque nominum architectus habeatur. At si nouerimus, quænam ceteris antecellat omnibus; primam quoque nouerimus: eo quòd eadem sint & optima, & antiquissima siue prima. Primam autem aliquam linguam & omnium vetustissimam esse, & eandem optimam; iam mox demonstrare nitar. Certè si mundus æternus est, omni carens exordio; possumus alium quidem sermonem alio facere vetustiorem: sed nullum omnino primum reperiemus; cùm nulla gens, eo dato, cogitari queat, quam non alia præcesserit. Aristoteles sanè hanc opinionem prolixè in postremo Physicorum libro tuetur, quam ex ipso Platone quibusdam videtur hausisse. Is enim in tertio de legibus ferendis Dialogo sic de diluuiorum frequentia loquitur, vt ea innumera fuisse existimasse videatur. Idem tamen in Timæo mundum genitum esse tradit: quæ sententiarum discordia, si qua sit, nullam diuino viro adfert vituperationem, si rectè quidem vtraque de suis auctoribus penderetur. Cùm enim in epistola quadam ad Dionysium scripta, apertè profiteatur, se nihil scripsisse, sed ea quæ extant, Socratis esse; necessariò sic erit in libris Platonis versandum, vt diligenter cõsideremus, quam personam inducat loquentem. In Legibus sanè Atheniensis hospes in Creta disputat ad Iouis antrum ambulando: vbi si sub Atheniensis persona Platonem Plato occultauit; eiusdem cum Aristotele sententiæ fuisse, Simplicio fortè videretur. Ego, quo sua epistolæ modò citatæ veritas constet, malo Atheniensis nomine antiquum quempiam Philosophum Athenis institutum intelligi; licet Marsilius refragetur, atque illud sub hac larua indicari, ad Athenienses eam ex Ægypto venisse opinionem; infinitas mutationes terræ marisque olim extitisse, quarum numerus in nullius gentis memoria integer mansisset; tametsi Ægyptij plurimos seculorum millenarios computarent. An verò omne temporis initium Attica hæc secta excluserit, vt quidam æternitatis mundanæ patroni fortè contenderent; an contrà, ante multa seculorum volumina, nullo certo historiæ calculo comprehensa, principium aliquod statuerit, vt Marsilius & alij veritatis contra Simplicium patroni arbitrantur; non magni nostra refert, dummodo hoc nobis constet, Pythagoram Mundo exordium dedisse, cuius doctrinam Timæus tradit. Quamuis enim ita esset, vt contrà in Legibus atque in Timæo de mundi origine statueretur; longè tamen Pythagoræ auctoritas firmis rationibus nixa nudæ Atheniensis hospitis narrationi præponderaret; propterea quòd antiquioribus in vniuersitatis antiquitate tanto magis sit credendum, quanto vetustissimis fuere propinquiores. Equidem nihil dubito, Pythagoram à Cimmeriis sapientiæ suæ fundamenta accepisse; vel ab iis qui in Cumano diu oraculis & perenni Philosophia à maioribus accepta floruerunt; vel ab aliis, è quibus Abaris Pythagoræ potiùs præceptor, quàm discipulus, genus duxit, vti alibi à nobis est indicatum. Post Mosen, omnium scriptorum vetustissimum, maximè inter philosophos laudandus Pythagoras: cui tamen Homerus & Hesiodus, poëtarum principes, præferendi; vtpote qui Theologiæ priscæ fuerunt propinquiores: quorum vterque mundi exordium agnoscit, alter è Chao, alter ex Oceano: quæ nomina eòdem tendunt, principium

Hieroglyphica notæ Emblemata.

Vocabula optima notæ sint.

Pythagoras à quibus sapientiæ suæ fundamenta acceperit.

Mundi exordium.

cipium

cipium materiámve ducens, quam Anaxagoræ mens siue τὸ ἄρρητον ἓν, id est, ineffabile vnum Platonis, siue Iuppiter Homericus, à quo omnes dij pendent, ad hanc vniuersitatis pulchritudinem perduxit. Verùm quòd Timæum dico mundo initium statuisse, id Proclus mihi & Simplicius negabunt, contrà asserentes, Deum perpetuò mundum facere, citra omne temporis exordium; quia ei perpetuò eadem adsit voluntas bonitatis suæ communicandæ. His explodendis, quia cùm aliorum, tum Ioannis Grammatici, cui à studio diligentiaque Philpponi nomen fuit, rationes subtilissimè verissiméq. collectæ sufficiunt; non erit mihi prolixè hoc loco laborandum: hoc vnum satis sit, ipsum Aristotelem, cuius se Simplicius commentatorem fecit, contrà sensisse; dum Platonem auctorem facit, tempus vnà cum cælo genitum esse; hanc ipsam assertionem magna argumentorum vi euertere laborans, sed frustra, & sophisticè: eo quòd Plato nunquam dixerit, mundum in tempore factum esse, sed vnà cum tempore creatum. Aristoteli itaque potius hoc loco credam, quàm vel Simplicio, vel Proclo: idque maximè ob eam caussam, quòd ipse Proclus fateatur, Pythagoricum esse, Orphicas sequi genealogias: at in iis primum omnium est, à Deo mundum formatum esse, quem κόσμοιο τεχνίτην appellat. Quamobrem si Plato in Timæo Pythagoræ sententiam exposuit, necessariò fatendum, sic eius verba capienda, vti ab Aristotele intelliguntur: quibus nimirum asseratur, mundum exordium sui habere, nec ipsum tantum, sed ipsum etiam tempus. Sed frustra hæc pluribus hoc loco docerem, cùm ipse etiam Aristoteles statim in Politicorum initio insuperabili veritatis vi coactus sit fateri, primum aliquem fuisse humanæ societatis auctorem, qui quisquis fuerit, maximorum fuerit auctor bonorum. Viden' vt vel inuitis, vel aliud agentibus, ipsa veritas aliquando excidit? Et alioquin ea quæ in octauo Physicorum, contra mundi fabricam & exordium disputantur; nulla demonstratione conuincere queunt, tempus & mundum simul creata non esse: neque quæ posteriores ex infinita Dei bonitate argumenta duxerunt, mundũ magis reddunt æternum, quàm infinitæ vel magnitudinis vel multitudinis, quæ perinde ad infinitam bonitatem sequi videntur, atque infinita duratio: nec quæ à determinata ab æterno Dei voluntate fiunt, si nunc fiant, cùm antè non fierent, mutationem aliquam voluntatis diuinæ inducunt, non magis sanè in toto mundo, quàm in quauis re creata. Quid ni ergo in eo in quo nulla scientia hactenus homini per demonstrationem contingere potuit, id credamus & teneamus pro certissimo, quod antiquissimi de ipso memoriæ posterorum reliquerunt? Si enim quæ antiquissima sunt, maximè sunt honoranda, vt Aristoteles in primo primæ Philosophiæ libro asserit; ea opinio summo honore digna videatur necesse est, quam quis poterit docere antiquissimam esse. Magni sanè fecit Peripateticus priscas opiniones, earum fide vsus, tum hoc loco quem citaui, tum altero De cælo libro; qua in re non præceptorem modò suum, sed omnes veteres est secutus, qui vno ore ab omni æuo cecinerunt, veritatem à maioribus esse discendam, non aliam videlicet ob caussam sic arbitrati, quàm quia firmissimè crederent, maiorem ipsis, quàm posterioribus, omnium rerum notitiam diuinitùs contigisse; quæ paulatim tanto obscurior euaserit, quanto à primis hominibus longiùs recessit. Placuit hoc loco ad antiquitatis laudem confirmandam eo magis Peripatetica testificatio, quòd non solùm vetustis sermonibus fidem habendam ostendat, sed inde etiam colligatur, Orpheo potius & Pythagoræ mundi exordium agnoscẽtibus, quàm Aristoteli, id citra demonstrationem neganti, esse credendum. Deinde illa etiam hinc cõuellitur opinio, quam tertio Legum suarum libro Plato de innumeris diluuiis exponit. Quæ enim esse potest antiquitatis auctoritas, nisi id in confessis & manifestis habeatur; antiquissimos, omnium rerum fuisse peritissimos: quod neque de æterna humani generis duratione, neque rursus de tempore, multis cataclysmis obnoxio, vel dici potest, vel cogitari? In illa enim qui constabit antiquos fuisse diis, siue hominibus à Deo doctis, propinquiores; si æquè olim, atque nunc, homines ab omni principio distent infinitatis, in qua, infinitis vicibus, modò ignorãtia, modò scientia regnarit? In hac verò diluuiorum frequentia, quæ laus antiquis adscribenda; nisi in singulis diluuiis id euenisse dicamus, quod in vno Mosis diluuio euenit: vt nimirum is superstes maneret, qui simul & omniũ artium, omniumq. scientiarum esset doctissimus; & is etiam qui de Deo & mundi creatione veras narrationes à patribus audiuisset? At Plato, tantum abest, vt de primis illis hominibus ita cogitarit; vt eos etiam rudissi-

Antiquitatis laus & auctoritas.

rudissimos faciat, & tales, vt nullam omnino Reip. aut societatis humanæ memoriam habuerint, nedum artium, aut scientiarum. Quòd si ergo commentum hoc Academicum verum esset, quænam fides esset habenda veterum sententiis, penes quos tanta omnium rerum imperitia dicitur fuisse? Num caprarios & homines montanos, quos solos reliquos à cataclysmis suis fecit, tam putabimus omnium rerum peritos, vt illorũ sententia magis standum sit, quàm eorum qui multis pòst ætatibus in liberalium artium studiis diu multumque se exercuerunt? Sani certè nihil habet, antiquorum opiniones laudare; siue humani generis æternitatem, siue Platonicos cataclysmos admittamus. Atqui in Philebo sic scriptum meminimus, vt non extollantur tantùm priscorum hominum sententiæ; sed caussa etiam addatur luculenta, cur ita de vetustate sentiendum. Socrates enim ibi docet, veteres ob id nobis esse præstantiores, quòd diis propiùs habitarent: quod sic explicat, vt omnem scientiam, omnemque veritatem à diis dicat emanasse, atque eam quidem suscipiente Prometheo vnà cum lucidissimo igne. Quanto igitur propius homines ad Prometheum illum antiquissimum accedunt, tanto diis veritatem omnem humano generi largitis sunt propinquiores, eoque magis audiendi. Est quisquam qui hic non apertissimè cernat, primum quendam hominem satum; atq. ab ipso deinde progressum paulatim à luce veritatis ad tenebras tendentem? Quis autem hic fuerit Prometheus, per cuius manus scientiarum omnium principia à Deo homines acceperunt, à nobis est quinto Originum libro indicatum. Huc & illud referendum, quòd Saturnum veritatis patrem Romani dixerunt; quia nimirum à Saturno, quod nomen Nocho quoque tributum fuisse docui, omnis veritas originem duxisset. Quòd si ad ipsum vsque Adamum placeat adscendere, inuenietur & is omnem suam scientiam à Deo accepisse: cui quò fuerunt posteri viciniores, eò plus habuerunt solidæ & diuinæ eruditionis, quæ optimo iure auro comparatur, quo Saturni regnum veteres insigniuerunt. Nam Adamus potiore ratione Saturni nomen, quàm Nochus, meretur: tametsi vtrique de singulari Dei gratia & conueniat, & à priscis sit attributum. De vtrouis igitur Saturno, siue de Adamo, siue de Nocho loquamur; rectè dicemus, hominibus per Saturnum omnem veritatem, omnemque solidam scientiam à Deo reuelatam. Verùm quæ de Prometheo à Socrate dicuntur, ad Nochum videntur propiùs pertinere, per cuius diuinum os purus omnium scientiarum fons ad omnes diluuio posteriores limpidissima scaturigine defluxit. Hoc ergo fundamentum est communis omnium gentium consensus, quo vnanimi concordia, quotquot vnquam viri sapientes fuerunt, venerati sunt antiquissimorum hominum auctoritatem, vt sanctam atque diuinam. Meritò igitur Socrates Hippiam, & in eo ceteros eiusdem arrogantiæ sophistas, ludibrio habet, quòd se Biante, Pittacò, Thalete Milesio, & aliis vetustis viris doctiorem, sapientiorem, & ad res gerendas meliorem putaret; quamuis illi non veterrimorum inter omnes, sed inter Græcos dumtaxat, quos Ægyptij semper pueros esse dicebant, laudem mereantur. Timæus Locrus Pythagoricæ disciplinæ sectator, quam nos non ab Ægyptiis tantùm, sed ab Hyperboreis etiam Abari docente plurima accepisse, non sine magnis caussis, suspicamur, id quod à Socrate de voluptate disputante vetustissimis tributum dixi, clariùs exponit, dum de Laribus, siue Dæmonibus ageret. Credendum nimirum est, inquit, veteribus & priscis, vt aiunt, viris, qui se progeniem deorum esse dicebant, itaque eorum vocabula nobis prodiderunt, nosse autem generatores suos optimè poterant; ac difficile factũ est, à diis ortis fidem non habere: quamquam nec argumentis, nec rationibus certis eorum oratio confirmatur; sed quia de suis rebus notis videntur loqui, veteri legi morique parendum est. Hæc ille Ciceronis verbis de Platone conuersis: quibus ostensum est, non auctoribus tantùm, sed legis loco vetustissimas sententias habendas esse: quod omnino friuolum esset, ac sanissimæ cuique mentis viro omnia ad principia prima resoluenti ludibrium, si vel humani generis æternitas, vel innumeræ aquarum illuuies admitterentur: cùm illo prima hominum origo excludatur; his illud fiat, vt primi homines omnium sint imperitissimi, nec magis posteris sint præferendi, quàm rudes pastorum casæ elegantissimis palatiis omni arte Græca expolitis. Si detur ergo Aristotele etiam laudante, antiquitati citra demonstrationem credendum esse in iis quæ humanis rationibus nequeunt definiri, in quibus omnia illa sunt quæ de mundi exordio & creatione à priscis accepimus, confiteri necesse est, primos mortales

Prometheus veritatis susceptor.

Saturnus veritatis pater.

Saturni nomen & Adamo & Nocho conuenit.

Mortales primi ab ipso Deo, vel eius Ruachis omnem veritatem edocti.

ab ipso Deo, vel eius Ruachis siue spiritibus ministris omnem veritatem edoctos fuisse: quod nisi dicamus, nulla ratio legis ab omnibus æquè cõprobatæ posset inueniri. Compello hic Proclum, compello Simplicium, num quid habeant quo hanc legem Pythagoricam, quo primam illam lucem Prometheo datam, id est, quo priscorum hominum auctoritatem docere possint inter sanctissima venerandam esse, nisi ad huiusmodi aliquod hominum initium adscendant. Id si faciant (vt factu necessarium est, nisi Aristotelem & Platonem duces suos turpi fuga deserant) non poterũt ea quæ contra Mosem, & Pythagoram, & vetustissimos poëtas sophisticis imposturis, & fragili fallaciarum contextu machinati sunt, diutius tenere. Effectum itaque nunc hoc nobis est è concordi omnium sapientum suffragio, vt & primos aliquos homines fuisse constet, & eos ipsos à Deo puram accepisse veritatem. Quòd si igitur duobus hominibus principiò creatis tota deinde terra masculi & feminæ commistione potuit impleri, nec natura, nec Deus, naturæ opifex, frustra quidquam moliatur; non erit de pluribus in primordio factis cogitandum. Ad horum igitur communionem vna dumtaxat lingua opus fuit, cùm ea satis esset ad idola animis concepta, omnemque eorum compositionem exprimenda; ad quæ si plures linguas fecissent, contra naturæ rationisque decreta, superuacaneam sibi quæsiuissent difficultatem. Vna igitur prima lingua fuit, & ea quidem à viro, vti à capite, facta; & tanto posterioribus melior, quanto rerum omnium peritiorem habuit architectum; illum, inquam, qui ab ipso Deo, nullis mediis canalibus, totum humanæ scientiæ fontem hausit. Non est autem piæ de diuina bonitate & prouidentia cogitationi congruens, arbitrari, hanc linguã penitùs abiisse in obliuionem: tum quia non dubium est, magna omnis sapientiæ mysteria ea fuisse consignata, quæ verisimile est, Deum eisdem notis ad posteros transire voluisse, ne vlla ætas de tam benigno dono primis mortalibus benignè collato celaretur: tum quòd videam in omni sæculo de prima lingua extitisse quæstionem, quæ frustra inter gentes agitaretur, nisi inter varias locutiones eam adhuc quæ prima fuisset, putassent remansisse, aut eius saltem tantas reliquias, quãtæ dignę essent, accurata inquisitione: φήμη δ᾽ οὔτι πάμπαν ἀπόλλυται ἥν τινα λαοὶ Πολλοὶ φημίξωσι, vt Hesiodi verbis, ab Aristotele ad aliud quàm quo dicta sunt, tractis, vtar. Demus itaq. primam ad hæc vsq. tẽpora durare, vel eius saltem multas superesse voces: quo dato, illud addamus, de iis quæ modò de antiquitatis laude sunt explicata, eam primam esse, quæ omnium perfectissima deprehendetur. Perfectissimam autem eam dicimus quæ quàm apertissimè, & quàm breuissimè, vnà cum sono conuenientissimo, imagines animi, & earum compositionem dat intelligendas: cui si hoc accedat, vt eas rerum notas habeat quæ non solùm significent res ipsas, sed de iis illa etiam consideranda exhibeant, quæ quàm plurimum adferant vtilitatis audienti, vel ad naturæ cognitionem, vel ad recta vitæ morumq. instituta, vel ad eam quæ ad primam caussam tendit solutionem; quid erit amplius de primatu eius hæsitandũ? Quoniam eius symbola voces esse dicuntur, tanto sunt laudabiliora, quanto vtilium præceptorum maiorem habent fecunditatem; quæ optima est regula in symbolis tum fingendis, tum examinandis. Quod optimę proprium facio, vt sit apertissima; eo excludo omnem intelligentiæ obscuritatem, quæ maxime oritur vel e diuersa eiusdem vocis significatione, vel ex ambiguo orationis sensu. Cùm enim eò omnis tendat locutio, vt animi nostri sensa declaremus, siue, quod idem hoc loco fit, interpretemur; quo de fine liber περὶ ἑρμηνείας nomen accepit: virium in primis magnum censendum, cuius impedimento fiat, vt à scopo nostro aberremus. Nam cùm in omni actione ea summa laus sit, si ea ad finem optatum adspiretur; necessariò erit maximè vituperanda quæ nos de proposito fine frustratur. Quamobrem nullo modo ea lingua de perfectione laudanda quæ plurimum ad intelligendum dubitationis adfert; siue id de homonymorum frequentia, siue de ambigua orationis structura, siue culpa vtriusque contingat. Quintiliano; & aliis quotquot à communi sensu non recedunt, prima orationis virtus est in perspicuitate; & id optima profectò ratione, cùm perinde sit sermone vti qui non intelligatur, ac tacere; imò multo etiam compendiosiùs: quod Phauorinum Philosophum eleganter, & non sine sale monuisse, ex Noctibus Atticis accepimus. Quòd si obscuritas in quauis cuiusquis oratione vitio vertatur, nec voces vllæ sermonis nomen mereantur, quæ animi cogitationem non interpretentur, quod ex Aristotelica inscriptione deducitur: quid de tota

Lingua vna tantum, masculo & femina principiò creatis, opus fuit ad communionẽ.

Lingua prima vna fuit, & à viro facta.

Lingua prima perfectissima.

tota aliqua lingua erit iudicandum, cuius ambiguitas frequentem pariat obscuritatem? Certè vt oratio, quæ non perspicuè loquentis mentem interpretetur, sed ipsa ad interpretandum facta, alia adhuc egeat interpretatione; maximam apud omnes incurrit reprehensionem: ita lingua multis homonymis & ambiguis vocum compositionibus obscura, & intellectu difficilis, effugere non potest vituperationem. Non video igitur, quinam defendi queat eorum assertio, qui Hebraicam linguam omnium primam esse contendunt: cum nulla sit pluribus difficultatibus implicata, nulla plus habeat ambiguitatis, nulla caliginem profundiorem; adeò vt in eius abyssis perscrutandis non Delio natatore, sed Delio vate frequenter opus esse videatur. Hinc tanta interpretum eius discordia, tot obscuræ incertæque de verborum orationumque intelligentia coniecturæ: quas qui compendio nouisse volet, Lexica ipsorum consulat, in quibus paucas voces videbit vnius dumtaxat notionis. Scio equidem bene ab Aristotele dictum, res esse infinitas, vocabula finita; & idcirco necessarium, vt vnum idemque nomen plures res designet: Verùm ex eo ipso colligitur, tanto minus obscuritatis in linguis fore, quanto maior fuerit copia verborum sigillatim res significantium, quæ quàm potest proximè ad rerum multitudinem accedat. Prima itaque linguæ laus ex eius diuitiis sumetur; quibus videlicet id consequi possit, vt de rebus clarè distinctéque, quæcumque in cuiusquam mente versantur, exponat. Qua de caussa multùm perfectionis Hebraicæ deest, in qua tanta est paupertas, vt in ea, veluti in pauperrima domo, idem instrumentum ad diuersos omnino vsus sit accommodandum. Nec verò inde modò ambiguitatis caliginisque plurimum in ea videmus exoriri, sed ex ipsa etiam vocum connexione atque structura; quæ non rarò facit, vt eandem orationem alius aliter interpretetur: quod neminem latere potest, qui vel obiter D. Hieronymi scripta cognorit; tametsi numquam quicquam Hebraicæ linguæ, ne primoribus quidem labris, degustasset. Vel ad hunc igitur, vel ad doctissima Pagnini commentaria eos amando, qui exemplis eiusmodi obscuritatis volent abundare: nobis hic sufficit indicasse, ei linguæ summam perfectionem tribui non posse, quæ tot tenebris est inuoluta, vt alius aliud ex eadem oratione reddat. Pòst, si Deus cœptis affulgeat, de his latiùs; dum docebo, quî quàm plurima Hebræorum vocabula de Cimbrica lingua deducta sint. Iam nec summa laus ei adscribenda linguæ, quæ in pronunciando magnam habeat difficultatem; quam in Hebraica esse, D. Hieronymus satis declarauit, dum verba eius stridentia anhelantiaque dixit. Porrò Græcam & Latinam nemo hactenus ausus est primam vocare; cùm Latini plurima se à Græcis accepisse fateantur; & Græci clara voce clament, Barbarorum linguam sua esse vetustiorem.

Lingua Hebraica difficultas, ambiguitas, paupertas; &c.

ACCEDAMVS igitur ad eam, quam nos primam esse contendimus, videamúsque quot rationibus ceteris præstet. Primùm, in lingua Cimmeria, omnia vocabula primogenia sunt monosyllaba, eorumque tanta copia, vt in ea interpretanda nulla vmquam existat sententiarum diuersitas, quam frequentem apud Hebræos esse, nemo diffitetur. Hac igitur parte, Hebraicam vocum copia, Græcam & Latinam breuitate vincit, in qua alteram perfectissimi sermonis laudem collocamus. Vt autem & breuissima esset & copiosissima, quod mirabile videtur, inde consecuta est, quòd pluribus constet elemẽtis, quàm vlla ceterarum. Diphthongos enim plures multo habet, quàm aliæ; & omnes pariter ceteras vna consonante superat, quam duplex digamma licet vocare. Quanto autem plures sunt litteræ, tanto plures erunt earum complexiones, & inde pluria vocum discrimina. Atque sit hæc prima excellentia, qua reliquis anteferatur omnibus, breuitas nimirum copiosa, in maxima consistens vocum monosyllabarum multitudine, ad quam Hebræa non potuit adspirare; tum quia litteras pari numero non haberet, tum quòd ab architecto suo in eas angustias fuerit coacta, vt nullum vocabulum à vocali sumat exordium, nisi Aleph à Grammaticis impetret, ne à vocalium albo eximatur; quod ægrè consequetur, nisi puncta ipsi subscripta frustra posita fateantur: quod eos facturos non opinor, quoniam dicunt, primum hoc elementum non aliam vim apud Hebræos habere, quàm vt spiritum lenem notet. Quanto igitur nobis vocum maior numerus esse potest, quibus à quauis consonante, etiam ab illa qua ceteræ linguæ carent, à quibusuis vocalibus, à quibusuis diphthongis verba incipere nihil vetat. Deinde quamuis monosyllaba sint primogenia nostra vocabula, trium tamen

Lingua Cimbrica excellentia.

Lingua Cimbrica breuitas & copia.

consonantium numero non sunt adstricta: quo fit, vt magis multo, quàm Hebræi, quibus ea ferè lex est, abundemus. Non tantùm ergo nihil est, in quo nobiscum de primarum vocum copia certent, si modò quas habeant, quod pòst videbimus: sed ne in breuitate quidem earum vllo modo lingua ipsorum cum nostra est conferenda. Quod enim iactant, verborum radices trium dumtaxat esse litterarum; id falsissimum est, nisi vocales à litterarum numero excludant: quod quàm ineptum sit, & ridiculum, nedum rationi omni contrarium: non puto cuiquam omnino obscurum esse, qui modò litterarum naturam atque definitionem non ignoret. Pleræque enim omnes eorum radices, quas שרשים vocant, duas syllabas comprehendunt, eo quòd duabus vocalibus efferantur, quarum nihil interest, siue scribantur in recto litterarum contextu, siue per puncta subtùs annotentur; quoniam ipsa scriptura prorsus externa sit & litteris, & earum pronuntiationi: qua de re & antè nonnihil, & mox latius. In nostro sermone nullum ferè vocabulum inuenias, quod quidem non aliunde vel deriuatione, vel declinatione, vel coniugatione, vel compositione defluxerit, duabus syllabis constans: adeò vt hac parte immane sit, quantum Hebraico præstet, si illud quidem principium verum sit; frustra pluribus fieri, quod æque bene fieri potest per pauciora. Atqui nusquam magis compendium & quærendum & laudandum, quàm illic, vbi longior mora vel pretiosissimæ rei trahit iacturam, vel molestiam magnam ei qui longiùs ducitur, apportat: quorum vtrumque in prolixiore sermone accidit; quia nec tempore quicquam sit pretiosius, nec menti naturæ omnium rerum celerrimæ quicquam odiosius, quàm diu à scopo suo distineri. Huc sanè Hebraicæ linguæ inuentori ante omnia fuisset oculi acies dirigenda, si optimus optimæ perfectissimæque linguæ voluisset videri fabricator: quod quia non fecit, non potest opus eius de summa perfectione laudari, & idcirco nec primum haberi. Quamobrem si ceteræ linguæ cum nostra in hoc breuitatis certamen descendant; omnium suffragiis, nullo omniuo intercedente, à nostra in triumphum ducentur. Hoc igitur nunc statuamus trophæum, sermonem nostrum & esse copiosiorem, & dilucidiorem, & breuiorem, quàm Hebræum: & præterea omnes ceteras linguas à nostra vinci succincta primarum vocum breuitate; quæ tanta est, vt maior esse non possit. His dotibus præclarissimis accedit summa quædam pronunciationis lenitas, quæ quanta sit, ab aduersariis potius, quàm à fautoribus sciscitemur: qui vno ore omnes conclamabunt, locutionem nostram tam esse lenem, vel, vt ipsi dicent, mollem, & celerem; vt feminas potius, quàm viros, videatur decere. De celeritate non est quod amplius agam, cùm ea nascatur de monosyllaborum frequentia, adeò non vituperanda, vt nihil videam, quod maiorem laudem loquenti conciliare queat, quàm si breuissima oratione volucrem mentis celeritatem quamproximè assequatur; nec interim in breuitate pariat obscuritatem, vitium apud Hebræos creberrimum. Cicero in voce duo sequenda monet; vt clara sit, vt suauis: quorum vtrumque à natura quidem petendum; sed claritatem exercitatio, suauitatem imitatio presse & leniter loquentium augebit. Quamobrem lenitas inde nobis oritur, quòd primus linguæ architectus eam dederit litterarum pronunciationem, quæ quàm minimè vocalia instrumenta fatigaret, omnem asperam eorum collisionem, omnem flatum vehementiorem, omnes sibilos acutiores, omnem ex imis præcordiorum visceribus suspirationem, omnia denique, quæ extrema, vel in dentibus, vel in labiis, vel in palato, vel in gutture, vel in lingua videri possunt, diligenter euitans. Hinc fit, vt non lenis modò sit, quod male sani homines vitio vertunt: sed hoc etiam munus iis conferat qui à teneris vnguiculis ea vti assueuerint, vt quamuis aliam linguam facillimè addiscant, quòd videlicet ex ipsa mediocritate facilis sit ad quæuis extrema declinatio. Nemo est, qui nostrates norit, cui non sit apertum, quàm breui temporis spatio alias linguas & addiscant, & vernaculis sonis enuntient: quod non perinde alterius gentis hominibus contingit. Huius tamen ita promptæ ad discendas quasuis linguas facultatis non ipsa tantùm lenitas, in media quadam & æquabili vocalium instrumentorum motione consistens, caussa videtur; sed aliud quiddam ad eam accedit, ex ipsa litterarum & diphthongorum, quas plures quàm ceteræ nationes habemus, copia petitum; quæ facit, vt instrumenta omnia in sermone nostro ad plures sonos, quàm in alio quouis, exerceantur: Vnde necesse est maiorem quoque ad quiduis ore proferendum facilitatem exoriri.

Lingua Hebraica radices.

Lingua Cimbrica lenitas & celeritas in pronunciando.

Eisdem

Eisdem de causis fit, vt alterius gentis homines difficulter nostrâ linguam loqui discant: quia videlicet medium in leni vocalium organorum motione tenere, homini nó assueta, perarduum sit; ac deinde non minoris ferè negotij, eos litterarum, diphthongorum, syllabarumque sonos imitari, quos quis in sua lingua nec audiuerit vmquam, nec didicerit proferre. Quòd si accurate in hac consideratione versemur, eò nos trahi videbimus, vt non possimus nó fateri, eam linguam primas sibi suo iure vindicare, in qua tanta lenitas & pronunciationis mediocritas vnà cum maxima vocum varietate seruatur; vt inde ad quamuis aliam bene sonandam homines euadant promptissimi. Vt autem hæc facilitas discendi partem ortus sui habet ex magno & copioso vocum discrimine; ita ex eodem fonte copia verborum emanauit, vt eiusdem linguæ proprium esse videatur, & vocabulis abundare, & hominem præparare ad quemuis alium sermonem aptè concinnéque formandum. Quid quòd ex eadem scaturigine illud etiam deriuetur, vt sermo fit distinctissimus vocum plurimarum varietate, atque idcirco summam etiam consequatur perspicuitatem: nec hanc tantùm habeat vnà cũ prioribus dotibus; sed hoc etiam adiungit, vt hæc omnia possideat in summa primarum vocum breuitate? Profectò ita me Mercurius amet, vt non video quid ad has laudes vlterius addi possit. Lucidissima est lingua nostra, nullaque orationis ambiguitate impedita: eadem rursus omnium breuissima, eadem copiosissima, qua de parte lucis est origo, eadem lenissima, minimaque organorum molestia proferenda; eadem hominem maxime idoneum reddit ad quamuis aliam & addiscendam, & bene modulandam. Num quid aliud adhuc desideratur ad summam linguæ perfectionem? equidem libenter & obuiis manibus herbam ei porrigam, qui me docebit, vsquam gentium linguam eiusmodi inueniri, quæ pluribus vna dotibus sit ornata. Contrà mihi concedi rogo, quod optimo iure postularem, vt pari ratione tantisper mihi liceat sermoni nostro vernaculo palmam & primas asserere, dum quis hæc omnia simul in vna eademque lingua mihi monstrarit. Verumenimuerò vt primarum vocum breuitate & copia ceteras superat omnes; ita aliud quoddam habet proprium & suum artificium; quo solo, quamuis ceteroquin non esset aliis præferenda, tamen omnium clarissima esset pronuncianda. Consistit autem hoc in vocum conuersione, è qua non magna tantùm verborum copia, sed plurimarum etiam rerum notitia comparatur. Cùm primus nominũ in sermone hoc factor videret, innumeram esse rerum multitudinem, quæ nulla vocabulorum varietate posset æquari; hoc sibi in primis curandum putauit, vt saltem quàm proximè posset, rerum formas (quandoquidem singulorum nullus sit finis) assequeretur: in quo non satis esse credidit, plurimas litteras, & diphthongos, & syllabas, è quibus prima nomina fierent, sibi finxisse; nisi & illud vlterius addidisset corollarium pulcherrimum & summa admiratione dignissimum, vt voces quamplurimæ, non solùm prorsæ, sua habeterent significata; sed etiam versæ. Magna statim hinc exstitit orationis vbertas, qua ceteras linguas nostra superaret, vel hoc solo nomine admirabilis: sed eo admirabilior, quòd sic intra certos limites coërceatur, vt hæc vocabulorum conuersio non numerum tantum nominum augeat, sed prætetea aliquid indicet quod maximè faciat ad naturã eius rei cognoscendam, quæ voce prorsã denotatur. Qua in re hic rursus fuit delectus, vt illud voce versa significaretur quod vtilissimum ad cognoscendum fabricator existimauit. In quibusdam igitur ad naturæ scientiam respexit, in qua contrarium contrarij appositu & collatione clarius euadit. Hinc non pauca sunt vocabula quæ conuersa prioris significatus contrarium notant. Exempli gratia, Ar omnem perfectionem signat, qua de te pòst plura; Ra vox versa imperfectum. Eel quidquid pulchrum est, & quauis in re delectabile; Lee quidquid turpe & molestum. Mat indomitum; Tam domitum; & idem in aliis multis, quorum nonnulla in Origin. meis explicata, & plura pòst suo loco explicáda. In aliis quibusdam vocibus aliud longè secutus est architectus. Videbat nimirum nonnullis in rebus pluris esse, si conuersa voce non contrarium, sed illud significaretur quod rei rectâ voce denotatæ sic esset naturæ lege coniunctum, vt nec hæc sine illo, nec illud sine hac perfectionem suam possit tueri. Hoc consilio vsus est in Taem & Maet, vocibus in Amazonicis à me examinatis; quarum illa decorum, hæc modum siue mensuram significat, citra quam nihil est decorum. Eodem modo Ren & Ner / Wort & Trow / Tes & Set / & alia id genus, tum, cùm opportunum erit, latiùs consideranda. Sed hanc faciendorum nominum

Lingua Cimbrica maximè distincta, perspicua & breuis.

Vocum Cimbricarum cõuersio singularis & admirabilis.

Ar/ Ra.
Eel/ Lee.
Mat/ Tam.
Taem/ Maet.
Ren/ Ner.
Wort/ Trow.
Tes/ Set.

minum formulam, in diuinissimis rebus, & altissima inquisitione dignis, plurimùm obseruauit; quo nimirum tanti artificij monitu, diutius iis immorandum videremus; & sæpius eadem vestigia, modò prorsa, modò versa relegeremus; perinde atque illi faciunt, qui loci cuiuspiam amœnitate capti, pedem inde dimouere nequeunt, sed eundo crebriùs redeundóque continuò oculis oblectamenta captant, & velut attonitis animis hærentes, sese à præsentibus deliciis diuellere non possunt. Quod enim Æneæ belli Troiani pictutam oculis perlustranti accidisse Poëta fingit,

Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum stupet, obtutúque hæret defixus in vno;

id primus nominum nostrorum fabricator in contemplatione rerum diuinarum sibi euenire cernens, talia voluit iis nomina dare, vt siue antrorsùm, siue retrorsùm ea pronunciarentur, tamen in earundem rerum consideratione detinerent audientem, vt in celeberrima illa Atheniensium porticu, quam ob picturæ varietatem Pœcilen vocabant, vltrò citróque spectatores ambulantes modò ab Atheniensium acie aduersus Lacedæmonios instructa, quam prima pictura repræsentabat ordine, vsque ad vltimam paulatim pergebant; ita rursus ab vltima conuersi retrò eadem legebant, simulacra singula contrario ac priùs ordine diligenter intuendo: ita in litteris quoque diuinorum nominum nos versari voluit hic noster de quo agimus, vocalis pictor, non contentus, vt vna directa elementorum auditione, tamquam saturi, discederemus; sed hoc prætterea requirens, vt eadem vocabula conuersa auscultaremus. Quoniam verò qui in Pœcile, vel alia porticu, vel templo, etiam pictis imaginibus intuendis operam dant,
Ichnaa voces vnde dicta. sæpius eadē vestigia legunt relegūtque: credimus id genus voces, quæ hoc modo prorsæ versæque sunt audiendæ, Ichnæas à priscis Orphicis dictas fuisse; eo quòd animum eisdem vestigiis ad primum contemplationis caput à parte postica reducant, vt à nobis in Themide Ichnæa latiùs est ostensum. Quid quòd & illud hac sua vocali pictura nos monere voluit, quod Proclus quadragesimo Theologiæ theoremate expressit; res omnes, vt à primo suo principio procedunt, ita conuerti: quod magnus ille Dionysius quoque de diuinis nominibus scribens, exposuit, dum eisdem gradibus omnia ad summum bonum reducit, quibus ab eo progrediuntur. Hinc licet, quasi è summa artificiosæ nominum fabricationis arce, insignem architecti sollertiam, & admirabilem, & verè stupendam diligentiam intueri; qui tam accurato in omnibus est versatus delectu, vt aliis quidem alia ratione nomina moliretur: in iis verò quæ suprema sciret, sic se gesserit, vt non solùm quæ vellet, aptè congruéque notaret; sed illud etiam adderet, quo moneremur, in eorum consideratione diu esse commorandum, & modò ab anteriore, modò à posteriore parte contemplationem exordiendam. Iam & illud hac sua in nominibus condendis regula nos monuit, vt in diuinis per scalam eam, quam Iahacob in somnis viderat, sæpius ascendamus & descendamus, suppliceśque Deum oremus, vt Angelos nobis det, qui nos à summis ad ima, & ab imis ad summa, & ipsorum caput, in quo finis est ipsius scalæ, per cognitos sibi gradus & ducant & reducant. Hanc viam Aristoteles in prima sua Philosophia quæsiuit, dum ab inferioribus ad supremum caussarum apicem contendit; & ab eo rursus gradatim ad singulas res inferiores ipsum Esse deducit. Videmus itaque in hac conuersione non tantùm rerum diuinarum naturam explicari; sed viam etiam nobis commonstrari, quæ in diuinis sit tenenda, qua nimirum sic à principio in diuinis descensus fiat, ne in postremis hæreamus, sed mox ab extremis ad ipsum initium reuertamur. Verum quia latiùs amplissima huius artificij maiestas patet, quàm vt vel summi oratoris eloquentia satis queat explicari: nolui hoc loco ad eam verbis meis ieiunis extollendam frustra laborare; satis me fecisse arbitratus, quòd ianuam primus reserarim, per quam diuinioribus ingeniis ad secretissima sacrorum mysteria aditus pateret; pluribus exemplis ad loca ea reseruatis, quæ eorum expositionem postulabunt. Porrò & aliud maximus linguæ noster princeps in nominibus nonnullis ad rerum notationem formandis obseruauit, non minùs quàm id quod modò dixi, admiratione dignum, vt essent videlicet circulo in se redeunte comprehensa:
Ses. qualia sunt, Ses/ Negen/ Tot/ Anna/ & si qua sunt similia, quæ conuertuntur illa qui-
Negen. dem, haud secus ac Ichnæa, verùm non cognatū quippiam priori significato, sed idem
Tot. omnino, vti sonus idem est, denotare cernuntur: quæ vt pauca sunt, ita nullis rebus,
Anna.

nisi

nisi perpetuo circulo in se redeuntibus, & cetera etiam perennantibus aptantur. Generatim igitur hæc de hac vocum conuersione dicta sint, non ad id solùm spectantia quo sermonis nostri, quàm vllius alterius, artificium magis docerem; sed eò præterea conductura, quòd de hac peculiari, & propria, & prorsus sua linguæ nostræ formula cognosceretur, quænam voces è nostra officina ad alias gentes commigrarint. Quæcumque enim verborum moneta hunc characterem præferet, eam nobis, tamquam vernaculam, asseremus: quandoquidem sciamus, nec apud Latinos, nec apud Græcos, nec apud Hebræos, similem esse vocum cudendarum rationem. Quòd si qua tamen apud illos reperiatur, ea nullo consilio certo, nulla ratione sibi adamussim constante; sed casu & fortuitò ita facta cernetur, vti in Sed coniungendi nota, & Des verbo secundæ personæ accidisse, quiuis animaduertit. Idem iudicium de Ad & Da, quorum significata nec contraria sunt, nec connexa, nec eadem. Sedes quidem nomen est in se circulo reuersum, verùm è prima lingua deriuarum, vt alibi in Senarij examine dicetur, & nihil alioqui perenne eo denotatur, quod circularium nominum proprium est. Eodem modo apud Græcos ἀνὰ circulum quidem absoluit, sed nihil eius notarioni subiectum, in quo vel æternitas sit consideranda, vel quippiam in se perpetuò reuolutum. Memini apud Eustathium legere, has voces Græcas θυμὸς καὶ μυθὸς prioribus suis syllabis inter se opponi, quod quidem nemo non videt; verùm quid in eo est artis, aut quod symbolú aliquam saltem vtilitatem adferens audienti? Num fortè, quòd sermo, qui antiquissimis Græcorú generatim μυθὸς dicebatur, vt apud Homerú licet videre, ei animæ parti in qua ira sedem habet, aut aduersetur, aut sic naturæ vinculo cohæreat, disiungi vt haud possit? Casui, non rectæ rationi, hæc vnius in duobus nominibus syllabæ conuersio debetur: quæ licet rationis aliquid haberet, non tamen conuersionibus nostratibus similis esset, quæ totum nomen, non eius partem, retrò vertunt. Non ignoro, Hebræis metathesim quoque litterarum in quibusdam verbis in vsu fuisse; at in ea non mutatur significatio: quo fit, vt nihil apportet vlterioris intelligentiæ, quæ quidem ad fabricationis nostratis normam queat applicari. Quòd si quis obiiciat שש nomen numerale feminini generis non solùm conuerti, sed etiam circulare esse; ei respondebo, casu id accidisse, eo quòd in masculino genere conuersio hæc non admittatur, in quo ששה dicitur, quod versum faceret השש, longè à priore diuersum. Atqui si teretem numeri naturam Hebraici sermonis factor spectasset, id potiùs in masculino genere, quàm feminino, fecisset; nisi maiorem feminæ, quàm viro, honorem tribuendum esse censeamus. Verùm sit sanè vt Hostiam siue Vestam hac dignitate potius, quàm Apollinẽ, aut alium quempiam deorum antiqui honorarint; non tamen inde concessero, ex Hebræorum officina hoc vocabulum primum prodiisse: quia certò sciam, vt pòst sum ostensurus, primogeniæ Cimbrorum linguæ vernaculum esse, atque inde ad Hebræos, & Græcos, & Latinos vario ornatu venisse, המה verò, quod sonare notat, quamuis videri prima fronte possit, nec conuertitur, quia in aliam vocalem versa desineret, quàm à qua recta vox incipiebat, nec cóuersionis circularis habet caussam, nisi in sono quo vix cuiquam fugacius aliquid perpetuitatis esse credatur. Non diffiteor interim, quædam etiam sic apud Hebræos transponi, vt aliud prorsa, aliud versa notent: at in iis tamẽ non ea quam dixi, conuersionis ratio seruatur. Exemplum sit in alio nomine numerali חמש quo quinque significantur, cui שמח ex diametro oppositum videtur, si Hebræi consulantur, qui nullam habent punctorum rationem: quod tametsi ipsis daremus, non tamen id quod versa voce signatur, quidquam facit ad quinarij naturam, nec item quinario repugnat. Quid enim Lætitia vel ad quinarium, vel contra quinarium? Ceterùm vt aliquid hîc esset in rebus ipsis significatis vel aduersitatis vel cognationis, non tamen in his vocibus conuersionem nostratibus vsitatam agnoscimus; propterea quòd non de ratione vocum scribendarum, sed de vocibus pronunciandis sermo noster agat; sitque non semel à nobis dictum, vocibus ipsis scripturam prorsus esse externam. Quinque Chamesch Hebræus vocat, quod conuersum Schemach faceret de ratione pronunciationis: at Lætari non Schemach efferunt, sed Samach: ita vt non solùm vocalibus, sed consonantibus etiam hæ voces differant; cùm nos litteras, non figuris, sed sonis distinguamus, nihil solliciti, an diuersos sonos eadem figura Hebræus pingat. Quamobrem neque מאן & נאם ad conuersionis nostræ formulam admittemus, eo quòd priùs Moen vel Maen

 effera-

efferatur; cui Neam siue Neom opponeretur, non Noam, siue Naam: quamuis ne horum quidem significata sint omnino opposita; nisi quis tamen malè sit in Categoriis exercitatus, vt nolle, & dicere siue loqui, contraria existimet. Eodem modo nec bene conuertuntur, nec vllam conuersionis caussam habent מֶלֶךְ & כָּלַם, non conuertuntur; quia non dicitur כֶּלֶם, quod de priore voce conuersum esset, sed כָּלַם. Conuersionis caussam non habent, quia nec significata contraria sunt, nec inter se cognata, cùm prius regnare signet, posterius erubescere, siue pudore affici: viderentur etiam fortassis נָתַח & חָתַן opponi, quæ nec litteris, nec significatis alteri alterum opponuntur; cùm prior vox in eam desinat vocalem, à qua posterior non incipit; & hæc quidem connubio iungi, illa in frusta concidere signetur; quæ, non video, quam habeant inter se vel cognationem, vel pugnam. Item מָלֵא & אָלַם nec conuersione litterarum, nec recta oppositione rerum sunt contraria; quorum illud plenum esse signat, hoc mutum. Sumat igitur sibi hanc lingua nostra perfectionis artificijque laudem, quod sola huiusmodi conuersione sit insignis: qua cùm nihil sit in omni vocum compositione admirabilius; non iniuria hac parte sermo noster reliquis linguis præfertur: & idcirco prior vetustiorque illis habeatur necesse est, si iuxta Academicos quidem & Peripateticos, & omnes ceteros sapientiæ professores, ab excellentia sua cuiusque rei vetustas colligatur. Verumenimuerò quia suum cuiq. pulcherrimũ est, nec formosissimum puerũ teneriùs à matre sua, quàm simij catulum à simia, cernimus amari; alias notas, quibus de linguæ nostræ principatu constet, adducam. Id in primis extra controuersiam esse, & ab omnibus teneri cerno, Latinam linguam in antiquitatis certamine Græcæ postponendã esse: propterea quòd Latini à Græcis complures voces mutuentur, Græci à Latinis nullas. Quotquot enim vocabula vtrique nationi communia esse Grammatici deprehenderint, ea ad Latinam linguam è Græca venisse vno ore omnes confitentur. Eodem modo nemo dubitat quin hodiernus Gallorum sermo Latino sit posterior; quando clarè quiuis perspicit, in communibus vocabulis primogenias significationis rationes è Latina lingua petendas esse. Idem cernitur in Hispanico & Italico sermone, vbi nemo ambigit, quin communes voces à Latinis deriuentur; tametsi eam sint passæ commutationẽ quam gentis vtriusque imperitia inuexit. Quod igitur in his linguis perspicuum est, id in aliis quoque linguis quibus voces quæpiam sunt communes, euenisse dicemus. Stultum enim sit, sic opinari, vt casu dicamus vocabula eadem eiusdem esse in diuersis linguis notationis: & licet id in aliquot fortè accidisse daretur, in plurimis tamen, vt casus dicatur valuisse, Peripatetici non admittent. Quamobrem quibus in linguis multæ voces communes esse deprehenduntur, in iis quæ prior alia sit, non fuerit difficile iudicare. Nobis itaque negotium erit, non ita, vt principio videri posset, arduum, in linguæ nostræ vetustate comprobanda; si ceteris linguis omissis, Hebræam, Græcam & Latinam dumtaxat ei conferamus: propterea quòd sermoni nostro plurima sint cum his tribus linguis communia vocabula; quorum rationes si docuero apud solos nostros vernaculos inueniri, nihil amplius fuerit de principatu ambigendum. Hîc tamen illud præmonendum quod Varro ex Chrysippo, Antipatro, Aristophane, & Apollodoro sibi sumsit, verba à verbis declinatione quadam fieri, litteris aliis adsumtis, aliis reiectis: cuius rei caussa in eo est, vt quæ deriuantur, alia ab illis fiant à quibus manant; cùm citra eiusmodi mutationem voces eædem manerent. Huc & illud spectat quod aliæ gentes alio fine voces suas claudant, & quarundam litterarum loco alias substituant: vt dum Latini Lucianum dicunt, Græci Λουκιανὸν efferunt: qua in voce loco prioris V diphthongus est, loco posterioris O paruum. Pro Quintium, Κόιντον efferunt; eo quòd Q littera & V consonante carent. Eodem modo vbi nostrates duplex V, siue digamma duplex habent, Latini simplex digamma & sonant & scribunt. Quod enim nobis est Wijn/ illis est Vinum; quod nobis Wal/ illis Vallum; quod nobis Wan/ illis Vannus: Græci digamma V carentes, pro Wijn/ οἶνος efferunt. Huius nostratis litteræ loco quandoq. Qu habent Latini, pro Wie Qui dicentes: quod apud Hebræos etiam aliquando cernas, qui pro Wacht/ quod est Exspectat, קוה dicunt; & pro Wordt/ quod est Fit siue contingit, קרה efferunt; & pro Wijsheit/ quo certissima veritas notatur, קשט dicunt. Sed de id genus mutationibus, nobis suo loco plura sunt dicenda: hoc satis esto monuisse, eiusmodi varietatem originis inuestigationem impedituram esse, nisi diligẽter fuerit animaduersa. Quis neget,

Lingua Latina in antiquitatis certamine Græca postponenda.

Lingua Gallica, Hispanica, & Italica posteriores Latina.

Verba à verbis quomodo fiant.

Litterarum mutationes.

Wijn. Wal. Wan. Wie.

neget, Vim & βίαν, rursus βιόω & Viuo, ad easdem pertinere radices; in quibus tamen Beta pro V digamma positũ videmus? Est porrò & aliud in memoriam è Græcis & Latinis Grammaticis vocandum; non rarò veras rationes in vocabulis iam olim obsoletis latère: vt si Latini Mane dicãt cũ Varrone à Manum, quod bonum veteribus significat, venisse.

Vocabula obsoleta.

Infinita sunt tum apud Græcos, tum apud Latinos, huius generis exẽpla; adeò vt plurima verba & nomina, in nomina iam olim perdita, in constructione transeant. Sic Sum præteritum perfectum facit fui, à fuo; & Iupiter in Iouem exit, & Ζεὺς in Δία. Verùm quia hæc notiora, quàm vel ipsis Grammaticorum pueris sint occinenda, non egent maioris illustrationis. Hoc solo opus est sciro, frequentissimè primas plurimarum vocum radices inter desuefacta vocabula inueniri; & si vsquam alibi, hîc vel maximè, Horatianæ illi admonitioni, quam antea commemorauimus, locum esse; qua cecinit, alia aboleri, alia nomina iam intermortua renasci. Vt autem multarum vocum vel in præteritis, vel in obliquis casibus vestigia remanserunt; ita in compositione & deriuatione reliquias quasdam certas vocum iam olim longa desuetudine abolitarũ. Quamobrem & illud nobis sumemus, quod à Græcis iuxtà ac Latinis vsurpatum videmus; vt è deriuatione & compositione multarum vocum significationes æstimemus, tametsi ipsa prototypa nomina sunt obsoleta. Ne miretur ergo quisquam, si Nos noxam interpretemur; quandoquidem Onnosel is in communi loquendi consuetudine vocatur, qui sine noxa est.

Nos.
Onnosel.

Iam quia linguæ nostræ architectus copiosissimam vocum siluam fecit; non mirum est, si non omnes eandem rem notantes sint conseruatæ apud omnes. Equus multa nomina sortitus est è varia consideratione vel naturæ, vel seruitiorum, quibus homines solet adiuuare: aliis enim Teutonis Ros/ aliis Hors/ aliis Guil/ aliis Pert/ aliis Mar/ alius alio nomine vocatur. Quamuis igitur nobis Mar nunc siue Mer in vsu non sit; est tamen Merri/ pro equa, vocabulum vsitatum. Quid quòd in translato ad aliud vocis vsu antiqua hactenus significatio deprehenditur, dum Mar pro incubo in hanc venit orationem; de Mar rijt hem/ id est, equus cum equitat.

Equi multa nomina apud Teutones, è varia consideratione, Ros/ Hors/ Guil/ Pert/ Mar/ Merri

Eodem modo domum alij Huis/ alij Hom/ alij Heim vocant; nec mirari debemus, si non omnes omnibus his vocibus vtantur: satis est, apud Teutones alios aliam in vsu esse, & earum cuiusuis rationem in Teutonica lingua inueniri.

Domus nomina, Huis/ Hom/ Heim.

Huc spectat & illud non parui vsus præceptum, vt e linguis, quas certò scimus ex alia quapiam lingua natas esse, nominum desuetorum, & iam longa obliuione sepultorum significationem inuestigemus, atque inde ad matricem linguam referamus. Quoniam itaque scimus Gallos olim nostrati lingua vsos esse, & apud eos hactenus quasdam voces inueniri, non è Latino, sed è vetere sermone relictas; liberum nobis erit, eas tum ad interpretationem, tum ad quotidianum vsum reuocare.

Galli olim Cimbrica lingua sunt vsi.

Sic Complutensis Hebræarum vocum interpres vocem מְכֵרָה dicit in gladij significatione accipi posse; eo quòd apud Græcos, quos putat linguam suam ab Hebræis habuisse, gladius vocetur Machæra. Eandem regulam D. Hieronymus secutus, נגי apud Sophoniam nugas interpretatur, è Latino sermone Hebraicæ voci quærens notationem; propterea quòd crederet, Latinam linguam ex Hebraica primam originem duxisse. Liceat ergo nobis quoque eadem via & ratione in obscurarum vocum notitiam venire; & si quod nomen apud Gotos in Hispania, vel Longobardos in Italia, vel Francos in Gallia, vel Anglos in Britannia, vel alios in alia regione Germanorum colonos inueniamus, cuius & vsus & notatio nostris hominibus periit, postliminij iure in veterem asserere libertatem. Lar pro vacuo nostrates non vsurpant; cùm tamen olim in vsu fuisse, duo Antwerpiæ suburbana loca manifestè demonstrent, sub hac Lar/ nomenclatura omnibus nota, quam sortita sunt ea de caussa, quòd vacua sint & nuda. Lar autem vacuum denotare, Allemani docebunt; quorum lingua cum nostra easdem habet radices.

Lar/

Sic Fer pulcrum esse intelligimus, quia quamuis ea voce nunc non vtamur; Angli tamen, quid significarit apud priscos vel Saxsones, vel Britannos, quotidiano suo vsu nobis ostendunt: tametsi in huius vocabuli notitiam è deriuatione etiam, per quam Fier dicimus; & compositione, quæ ex Fer-rom facit From, venire possimus.

Fer/

Verùm siue voces apud nostrates hoc tempore obsoletas à priscis repetamus, siue eas ab aliis huius ætatis hominibus lingua Teutonica vtentibus mutuemur; id semper obseruandum, ne vlla admittatur, nisi claram significationis suæ rationem è lingua Germanica ducat. Quòd si hac via sermoni nostro copiam & supplemen-

ta quæramus, ingenti pulcherrimarum vocum acceſſione linguam Teutonicam locupletabimus, & maximum eius vſum ad ceteras linguas rectè interpretandas oſtendemus. Ceterùm ne in veris nominum originibus inueſtigandis citra demonſtrationes progrediamur; principia quædam partium ex iis quæ priore libro tradidimus, partim ex Academicis hortis, partim ex communi hominum intelligentia deducta proponemus; quibus, tamquam rectiſſima quadam amuſſi, omnis cenſura noſtra dirigatur.

Voces primogenia & germana in quaque lingua quæ cenſenda. In primis itaque, ſi ſuorum cuique linguæ nominum ratio conſtare debet, perſpicuum fit, vocem primogeniam in ea lingua non eſſe, in qua nulla eius vera cauſſa reperitur. Deinde ſi quod vocabulum duabus pluribúſue linguis ſit commune; id eius linguæ proprium germanumq́ue cenſeri, in qua rei ſignificatæ conuenientiſſima poteſt ratio reddi. Hæc duo pronunciata tametſi ex iis quæ de vocum formandarum ratione concluſi, effici non poſſent; per ſe tamen aſſenſum approbationemq́ue merentur, cuius

πῦρ. rei clara eſt apud Platonem teſtificatio, quo loco, cur ignis πῦρ Græcis dicatur, inquirit. Interrogat Socrates Hermogenem, ecquam cauſſam dare poſſit de Græco ſermone, cur ignis rectè hoc nomine πῦρ vocetur: qui cùm ſe nihil habere diceret, Socrates ad hunc ferè modum, Conſidera (inquit) quid ego de hoc ſuſpicer: Cogito Græcos, cùm alios, tum eos qui ſub Barbaris habitant, multa nomina à Barbaris accepiſſe. Quid inde, inquit Hermogenes? Cui Socrates, Si quis, inquit, quærat, quæ ſit horum rectitudo, de ſermone Græco, & non de illo, è quo nomen manat, ſcis profectò eum in ambiguo hæſurum. Et meritò, inquit Hermogenes. Vide igitur, inquit Socrates, & hoc nomen πῦρ ánne Barbaricum ſit: Hoc enim nec facilè Græcæ linguæ aptes, & clarum eſt, Phrygas ita ipſum nominare, parua quadam facta declinatione, non ſecus ac vocem ὕδωρ, & κύνας, aliaq́ue multa. Hæc & alia eòdem ſpectantia, apud Platonem; è quibus luce ipſa clariùs liquet, cùm nominibus omnibus rationem eſſe quærendam, tum vnamquamque vocem ad eam linguam examinari debere, è qua originem accepit.

κακία. Kat. Ca. Hinc Plato κακίας nomen Græcum eſſe negat, quoniam nulla eius ratio apud Græcos reperiatur. Nos docebimus, Kat bonum eſſe, & Ca eius contrarium; & illud quidem vocabulum primum eſſe de litterarum natura atque poteſtate factum; hoc verò per Analogiam, Cimbris propriam, ad ſignificatum ſuum deriuari. Quintilianus, & ante eum Varro, & ceteri hos ſecuti, Græcis, & apud hos Æolibus maximè tantam vetuſtatis auctoritatem tribuerunt, vt ſi qua vox Græcis & Latinis communis eſſet, eius apud Latinos fruſtra quæri rationem putarent; atque hac ipſa de cauſſa Quintilianus Varro-

Ager ἄγρος. Ver. βῆρ. nem, ceu ſui oblitum, in Agri nomine reprehendit; & Varro ſe in Veris vocabulo cauſſam Latinam quærentem caſtigat, eo quòd apud Iones βῆρ pro eodem tempore dicatur. Quòd ſi Plato de his duabus vocibus interrogatus, comperiſſet, vtriuſque exigua declinatione facta, vſum apud Phryges & Cimmerios eſſe; an non mox à Græcis ad Barbaros eas ablegaſſet, propterea quòd hos illis faceret vetuſtiores? Certè nobis ἄγρος acker/ à quo ager; & Weer/ à quo βῆρ, in vernacula eſt conſuetudine loquendi. Sed de his hoc loco non agimus: id agimus, vt hæc noſtra axiomata, quorum alterum alteri conſequens eſt, intelligantur, non ex iis modò, quæ antè tradidimus, probabili, imò neceſſaria concluſione effici; verùm etiam apud grauiſſimos Græcæ & Latinæ linguæ auctores iam olim in ſumma fuiſſe dignatione, & eandem quam nos volumus, vim poſſe eſſe fidei in vocabulis dubiæ originis adſtruendæ. Qui ergo hæc non concedet; cum eo ne verbum quidem commutare certum eſt, vt cum homine communis intelligentiæ vel experti, vel aduerſario. Siquando itaque fiet, vt fiet non modò frequentiſſimè, ſed in vocibus pleriſque omnibus, quæ pluribus linguis ſunt communes, vt de primo ipſarum fonte diſputetur; hac regula perpetuò vtemur, quæ de Græcorum Latinorumq́ue principum conſenſu, ſola dirigit ad veritatem. Sunt tamen & alia quædam indicia, non illa quidem tanti, quanti quæ ex principiis modò commemoratis ſumuntur; attamen non omnino negligenda. Dixi, in vocibus Cimbricis peculiare quoddam & præcipuum artificium inueniri; quo nomina conuertuntur. Hoc itaque vbicumque cernetur, clarè oſtendet, ſuper qua incude vox ſit excuſa. Vt enim è capitibus, & longitudinis cum craſſitudine analogia, columnæ vel Corinthiacæ, vel Ionicæ, vel Doricæ artis eſſe cognoſcuntur: ita hæc conuerſionis formula voces noſtrates eſſe conuincit. His igitur argumentorum, quibus in radicum inueſtigatione vſuri ſumus, ſedibus collocatis,

locatis, aliud rursus exordium sumamus. Qui vel apud Hebræos, vel Græcos, vel Latinos, de etymologia, quæ recta nominum ratio est, libros reliquerunt; ij ad vnum omnes voces vocibus deducunt: quod tandiu per faciunt, dum ad aliquam primam perueniant, cuius nullam sibi caussam vlterius quærendam arbitrantur. Cùm enim vocum numerus certo fine claudatur, nec circulo ad easdem ex iisdem recurrere via & ratio in disciplinis tradendis obseruata permittat; vt in aliquo tandem vocabulo originum inquisitor consistat, necesse est. Sic Hebræus radicibus suis nullam vlterius significationis caussam vel quærit, vel domi suæ potest inuenire; cùm tamen ea plerumque tribus consonantibus, & duabus vocalibus constent, tantùm abest vt verborum analysin ad vnam syllabam deducant. Atqui huius vltimæ vocis, æquè erat, ac priorum, ratio assignanda; si verum illud est quod modò explicaui, etymologicæ doctrinæ principium; quod nullum verbum eius linguæ proprium facit, in qua vera ipsius ratio non inuenitur. Fateantur ergo, oportet, Hebræi, vel radices non esse è lingua sua oriundas, vel non omnium verborum symbolicas rationes posse reddi. Prius numquam concessuros opinor; ne fateri cogantur, priorem aliquam linguam esse, ad quam radices sint ablegandæ: posterius tale est, vt Hebraicam linguam eo priuet artificio, quod Aristoteles iuxtà ac Plato in vocabulis esse debere indicarût, dum ea symbola dixerunt. Quo dato, Hebræorum sermo non tantùm non esset primus habendus, sed etiam reiiciendus ex ea palæstra in qua de sermonis præstantia certatur. Academiæ princeps in Græcarum vocum originibus inuestigandis duas sibi posuit metas, ad quarum alteram cùm venisset, non vlterius quærendum putauit. Quarundam enim vocum primordia à Barbaris petiuit; ad quos cùm venisset, gradum sistebat, exteris externorum nominum rationes relinquens. Aliarum vocum quas à primis natalibus Græcas esse censebat, caussas quærere non prius cessabat, quàm ad ipsa elementa peruenisset, atque ex iis symbolicam vocum & rerum analogiam assignasset. Et rectissimè profectò, quando nulla verba prima dici possunt in compositione, nisi proximè in ipsas litteras soluantur, è quarum natura vis significationis existat. Quamobrem nulla lingua prima vel esse, vel dici potest, in qua caussæ significationis vocabulorum, non ad ipsa simplicissima vsque elementa, nullam vlterius admittentia diuisionem, explicantur. Quòd si hoc mihi cum omnibus conuenit; haud video, qui vel Hebræi, vel Græci, vel Latini, de sermonis principatu nobiscum certare possint: cùm in sola nostra lingua, non in alia, hæc vocum ad indiuidua elementa fiat dissolutio: quam vt plurimis exemplis docere possum, ita ineptum sit, & rectæ ordinis rationi contrarium, si prius in ipsis litteris significationum caussas reddere coner, quàm natura earum, & symbolica sonorum cum rebus ipsis analogia, fuerit explicata. Nisi enim cognoscatur litterarum & rerum conuenientia & similitudo, frustra ex ea vocum compositarum rationes docebo. Quò igitur recta via oratio nostra progrediatur, primùm nobis de litteris & earum potestate fuerit agendum: quod vt minore fiat molestia, ieiunam & frigidam huius laboris exilitatem nouis quibusdam, & hactenus ignotis spectaculis, è scena etymologica petitis, paullo reddam, quàm res ipsa polliceri videtur, iucundiorem.

Etymologiarum scriptores quousque vocabulorum origines inquirant.

HERMA-

LIBER III.

CVM IGITVR primas voces ad ipsa elementa deducendas esse, & Socrates & Socrati consentanea veritas tradat; primùm nobis generatim de horum natura disputandum. Quemadmodum enim cum qui res coloribus imitatur, principio colorum discrimina in singulis pigmentis nouisse oportet; ita nobis etiam quibus propositũ est rerũ effigiem litteris construere, primùm est omnis litterarũ varietas cognoscẽda; quod vt fiat, quid littera sit, definiatur. Quoniam autem dictum de lingua nos agere, quæ tota ex vocibus constat; & iis non quibusuis, sed factis ex hominis arbitrio, ad significandas imagines rerum animo conceptas, vel ipsarũ imaginum conceptionis modum sub pathematum quoque nomine comprehensum; dicemus litteram esse minimam sermonis partem. *Littera definitio.* Iulius Scaliger, in caussis linguæ Latinæ, Litteram definit partem dictionis indiuisibilem: quæ descriptio si tam morosè expenderetur, quàm ipse in aliorũ scriptis est curiosus vitilitigator, nescio an totam litterarũ latitudinem comprehenderet: cùm & apud Latinos, & apud Græcos litteram queas inuenire quæ nullius dictionis pars sit, cùm ipsa totam dictionẽ per se sola cõstituat, vt A præpositio, O vocandi nota. Sed hoc leuius. Quòd verò hanc definitionem cõstrueret, odiosissima sophismatum congerie eos exagitat, qui litteram partem vocis cùm dixissent, quo definitionem suam explicarent, vocem quoque finiuerunt. Et cùm non rectè id ab eis factum dicat, quòd hoc Philosophi, non litteratoris, munus sit; ipse in eundem lapidem impingit, integro minutiarum plaustro è Philosophia in alienũ domicilium, vt ipse fatetur, inuecto; quas qui discuteret, multas inueniret nihil solidum tinnientes. Inter alia, carpit, litteram partem vocis dici; quia eo modo litteræ scriptæ, quæ non pronunciantur, litteræ non essent. Quasi verò id absurdũ sit, quid ad sermonem, siue scribatur, siue non scribatur. Quòd si scriptio sermoni sit prorsus externa, cur non dicetur & singulis eius partibus externa? Iam & ipsemet fatetur, litteram esse posse sine figura, & figuram ei omnino esse accidens. Sed hic durus censor, quo omnem litterarum latitudinem comprehenderet; vocem homonymam per homonymam definiuit. Neque enim vna substãtiæ ratio est, dum littera vocem, & dum figuram ipsius notat; non magis quàm eadem hominis viui, & hominis picti, sub hominis nomine, substantiæ ratio est. Quis non cum scholis explodat, qui res omnino essentia differentes, sub nomine eo definiat, quo secundum diuersam substantiæ rationem significantur? Dictionis nomen, ad dictionem pronunciatam, quæ vox est; & ad dictionẽ scriptam, quæ figura vel figuris constat, extendit, vti & ipsam litteram; atque ita putat se rectè definitionis munere defunctum. Nos scimus, nomen plura significans prius in significata sua distinguendum, quàm eius vlla detur definitio: quoniam diuersis significatis & genera & differentiæ sint diuersa, nihil inter se, secundum ipsum illud nomen quo significantur, communicantia. Qui igitur auditoris intelligentiam confundere cupit, is homonyma eadem definitione comprehendat. Aristoteles cùm primo De cælo libro, tum eorum quæ post Physica scripsit, lib. vndecimo, disertè præcipit, vt nomen plura significans vel vitetur inter disputandum, vel quid eo intelligi debeat, exponatur: quod præceptum qui prudens negligit, is, eodem tertio Rhetoricorum libro teste, partes sibi sumit cauillatoris, fraudem auditori, non dilucidam doctrinam, quæ ingenuos atque graues viros decet, parantis; tantum abest, vt eadem definitione homonyma complectenda esse tradat. Atque ita sanè est, aliud nihil sibi quæsiuisse Scaliger videtur, quàm vt in Grammaticæ suæ principio lectori parum in Philosophia versato sophismatis illuderet. Quo tamen homonymiam suam excusaret; adiecit, se vocem in his libris pro dictione scripta accipere; quoniam vox esse possit: quod tam subtiliter ab ipso dici video, vt quid sibi velit, obtusum meum ingenium non intelligat: nisi fortasse fieri possit, vt scriptura quæ vel figura est, vel figurarum complexio, vox fieri possit; quam metamorphosin Ouidius libenter admitteret, qui puellam in vocẽ Echo vocatam mutauit. Scio equidem quæ scriptura notantur, ea voce quoque notari posse: at tam hebes sum, vt aciem

meam fugiat, qui scriptura vox fieri possit. Vt elocutionis præcipua laus est perspicuitas; ita ea nusquam magis est necessaria, quàm in quæstionibus ad philosophiæ acumen agitandis; quas Scaliger à litteratoris officio alienas esse, contra veteres Grammaticos criminatus, ipse citra omnem necessitatem & doctrinæ lucem, tamquam salebras quasdam in primo limine lectoribus obiecit, in quas ego quoque inuitus impegi. Transiliissem profectò eas omnes; sed nolui, vt quisquam putaret, de hac scripturæ & vocis apud doctissimum hunc virum confusione, me perperam facere, dum priùs de voce, quàm de scriptura tracto; dumq. litterarum figuras definitione mea non complector, quod meum factum ipse in veteribus reprehendit. Minima igitur pars sermonis qui totus vocibus constat, Littera dicatur. qua descriptione etiam A præpositio, quæ nullius simplicis vocis pars est, continetur. Scaliger acutiùs hác declinat difficultatem. Nam cùm dixisset, Litteram minimam partem dictionis; dictionis voce vsus, pro simplici vocabulo. Accidit enim, inquit, dictioni cuipiam, vnica vt littera cõtineatur; ibi enim est pars, & totum, idem. Quid, bone vir, si accidit dictioni cuipiam, vnica vt littera contineatur: quî fieri potest, vt in ea dictione littera sit, quam esse partem dictionis definiuisti? Excusas hic, idem totum, & partem esse. Fateor, idem & totum & partem esse posse, sed collatione diuersorum. at qui possit idem sibi ipsi totum esse, & pars, non intelligo. Deinde cùm huic dictioni nulla possit contingere diuisio; qua, quæso, ratione partem habere dicetur? Confiteor libenter, te Oedipum, me hîc Dauum esse: facilius erat dicere, hanc vocalem, quamuis hîc dictio sit integra, eius tamen naturæ esse, vt alibi minima dictionis pars esse queat. Quemadmodú si quis hominẽ animal esse dicat æternarum rerum scientiæ compos, non dicit quosuis homines ad hác scientiam adspirare; sed eius hominem naturæ esse, solus vt possit inter animantia omnia hanc scientiam adipisci. Verùm video magna vi contra me Grammaticos insurrecturos, qui Litteræ nomen à linendo deducunt. Sed hîc mecum nonnihil facit Scaliger, cuius hæc contra eos verba sunt: Neque enim à lituris litteræ, quia delerentur; prius enim factæ, quàm deletæ sunt. At formæ potius atque οὐσίας rationem, quàm interitus, habeamus. Hæc ille, contra Priscianum, bene fortassis, nisi mortales quoque homines vocarentur, non à forma, neque ab essentia, sed ab interitu. Verùm dicerent alij, à litura litteram dici, at lituræ nomine minimè id intelligi quod Priscianus & Scaliger voluerunt, quasi litura deletionem notaret. Longè aliter res habet. Qui linit, lituram facit; qui lituram tollit, delet. Tectoria lendo, id est, linendo, inducuntur, delendo tolluntur. Cicero de columnis à Verro restitutis, Dico esse ex qua tantùm tectorium vetus deletum sit, & nouum inductum. quo loco quidam delitum legunt, non deletum; quasi delino esset, id quod illitum est, tollere. Nostra non refert, vtrum legatur; id modò constet, tectorium linendo induci, & à lino lituram, pro eo quod illinitur. Sic Columella: Solem etiam & pluuiam arcet eiusmodi litura. Qui igitur ceris tabulas inducebant, vt stylis in iis scriberetur, primam faciebant lituram, quam is qui scribebat, fossularum ductibus signabat; quæ fossulæ, dum littera vel totus versus tolleretur, rursus eadem cera linendo opplebantur. Verùm à priore litura littera dici videtur; tamquam à materia in qua fiebat: at à posteriore litura qua notæ prius signatæ inducebantur, litura in eam suspicionem falsam venit, vt pro deletione dumtaxat vsurpanda videretur. Scaliger, vt hunc scopulum euitaret, à linea litteram fecit, tamquam lineaturam; atque idcirco primam natura, non positione, longam esse. Vellem addidisset, vnde linea dicatur, an à lino verbo, an voce linum; & si ab hac, non ab illo, vnde linum ita vocetur. Sed de hoc paullo pòst. Scaliger, quasi certissimum esset, litteram à linea deduci, Priscianum & ceteros eiusdem sententiæ litteratores condemnat, quòd nomen hoc deriuent, vel à litura, vel à lego, & iter, ceu legitera diceretur. Nec eo contentus, vltrà pergit, litterá dicens minimam esse partem dictionis dicendam: propterea quòd & linea, vnde dicta est, minima quoque sit dimensionum; atque hinc fieri, vt elementi quoque nomen mereatur. Hoc statuto veterum sententiam conuellit, qui falsò litteras notas dixerunt, elementa autem pronunciationes. Litteram quidem notam esse permittit, at elementum pronunciationem negat, sed ipsum illud, quod pronunciatur, esse contendit. O subtilitatem cauillatoris! quasi aliud dicere voluerit Priscianus, quàm quod Scaliger exponit, cùm pronúciationis nomine perinde ille vtitur, atq. oratio sæpè dicitur id quod oratur,

Littera nomen vnde deducatur.

non

non ipſa actio orantis. An non enunciatio, affirmatio, negatio, & ſimilia, eodem modo apud Dialecticos intelliguntur; cùm per orationem quæ vox eſt, tamquam per genus ſuum, Ariſtoteles ea definit? Elementū autem non ſolū id quod pronunciatur, ſed notam etiam eſſe vult; quia ſit pars dictionis, ipſam, vt verbis eius vtar, conſtituens; ſicuti ignis, aër, aqua, terra, corpora hæc noſtratia. Video hîc collectionem planè Cæſaream, Elementum eſt pars dictionis, ergo eſt nota. vult enim vir hic Dialecticæ peritiſſimus, nos tam acutos eſſe, vt enthymema hoc ad hunc modum expleamus: Elementum eſt pars dictionis, dictio eſt vox ſcripta, vt pòſt in eodem capite docet, & pars eſt eiuſdem naturæ cum toto: ergo & elementum perinde erit nota eius quod pronunciatur, atque tota dictio ſcripta. Optimè ſanè Theodecten monuit Ariſtoteles, cauillatoris eſſe, homonymis apud audientes vti: vt ſcilicet Priſcianus & ceteri veteres malè videantur dixiſſe, hic ex dictione ſcripta argumentum ducit ad dictionem primò, propriè & ſimpliciter dictam. Dictio ſcripta haud ſecus dictio eſt atque homo pictus eſt homo; quo fit, vt procedat collectio, non aliter, quàm ſi quis dicat: Manus eſt pars hominis; ergo manus eſt pictura. Nōn nego, dictionem ſcriptam, dictionem dici; ſed analogicôs: atq. ita elementum quoque Priſcianus fatetur per vocis abuſum de notis dici. Si verum eſſet quod littera à linea, vel à litura diceretur; rectè antiqui ſtatuiſſent, nomen hoc propriè ipſis notis conuenire, & analogiæ ductu ad voces transferri; niſi fortaſſe Scaliger neget, lineas potius notis, quàm vocibus, conuenire. Deinde ſi à linea littera dicatur, neceſſe erit fateri, nomen hoc non prius elementis vocabulorū datum fuiſſe, quàm ſcriberentur; cùm vocibus nulla antea fuerit cum lineis communio; quæ tum demum nata eſt, cùm animi ſenſa, non ſolùm verbis, ſed lineis etiam, homines exponere cœperunt. Nos ex hac opinionum diuerſitate in eam conceſſimus ſententiam, vt litteræ nomen antiquius eſſe credamus, quàm vt eius origo apud Latinos ſit quærenda: quam opinionem meam ipſa deinde litterarū natura confirmauit. Propriū enim litteræ eſt, vt minima pars vocis eſſe poſſit: qua nota ſic natura eius explicatur, vt vocalibus etiam per ſe extra ſermonē explicatis, ſiue dictionē integram conſtituant, ſiue nō conſtituant, conuenire cernatur: ad quam normam priorem etiam definitionē meam intellectam volo.

[Cimmerij primi Italiæ incolæ.] Hoc ipſum autem vocis notatione clariſſimè expreſſum eſt, non illud quidem in lingua Latina, ſed eam quam Cimmerij, primi Italiæ incolæ, ſub Iano auo ſuo loquebantur. *[Let ſiue Lit. Em / ſiue Um. Emmen ſiue Ummen. Hemmen ſiue Humnen. Muien. Muit. Mutus. Hummelen.]* Let enim membrum ſignificat, quæ vox paſſim ab aliis delicatioribus Lit effertur: Em autem ſimplicem vocem notat; vnde Emmen, eſt vocem eiuſmodi proferre, vt cùm dicimus, Hi en dar niet emmen/ id eſt, ne ſimpliciſſimam quidem vocem audet proferre: alij pro Emmen/ Ummen dicunt, ſono quodā medio ex V & I. Huius contrarium eſt Muien/ pro eo quod eſt, nullam vocem edere; hinc Muit/ pro tempore eo quo aues in tenebris ſeruantur ne canant. Hinc Latinorum Mutus. Multi tamen in Um ſiue Em aſpirationem exiguam addunt, vt ſit Hummen/ vel Hemmen/ vnde nobis Hummelen/ pro eo quod eſt murmur & confuſum ſonum edere: vnde Hummelen crabrones vocantur, à magno bombo quem edunt inter volandum. Ex eodem fonte Hebræorum המה homa ſiue hama, quo murmurare & confuſum ſonum edere notatur. Vocem autem primam noſtratem eſſe, ex analogia formationis cognoſcas; eo quòd conuerſum eius contrariæ ſit ſignificationis, quod ſoli noſtræ linguæ ſuum propriumq́. eſſe demonſtraui. Et quamuis fortè quibuſdam Mui non eſſet in vſu, eſt tamen eius proles, Muit / omnibus nota, *[Muis.]* in ea, quam dixi, notione. Hinc etiam Muis, pro animali taciti ſſimo, vnde Latinis *[Mus. Μῦς. Muiſen. Muſa.]* Mus, & Græcis Μῦς. Muiſen item eſt tacitè quærere, perinde atque muſtelæ domeſticæ, ſiue eluri mures obſeruant, magno nimirum ſilentio; à qua voce Muſæ Latinis & Græcis: quas ſic Orphici vocarunt, quòd magna quiete & ſilentio omnium rerum externarum ei opus ſit, qui diuina velit inueſtigare: qua de re alibi. A Mui etiam fit *[Muſtela.]* Muſtela, quo animal ſignificatur quod clàm furatur: nam ſtelen eſt furari. Eſſe autem hoc nomen noſtras, non Latinum, ex eo perſpicuum eſt, quòd nobis apertiſſima ſit etymologia, à natura animalis petita, quam Latini domi ſuæ nequeant inuenire. Has igitur dictiones Um & Mu tum de conuerſionis formula nobis peculiari, tum de vocibus inde manantibus, & earum interpretatione, naturæ rerum ſignificatarum congruenti, quam fruſtra alibi quæras, conſtat prius in noſtra, quàm in alia lingua fuiſſe: atque idcirco omnia itidem vocabula, ex his primordiis deriuata, nobis deberi; tametſi in deſue-

in desuetudinem quædam apud nos abiuerint, quæ, si quod antè postulaui, detur, in vsum matricis linguæ de sobole licet reuocare; quo sensim prima lingua, quoad eius fieri potest, diuitias suas dissipatas colligat. Sed quo magis clarescat, Vm siue Em/ pro voce esse vsurpatum; ex composita etiam dictione argumentum sumemus. Non rarò enim fit, vt vox simplex alta obliuione sit sepulta; cùm tamen in compositione vsus eius seruetur, quo casu significationem ab ea petemus; quod semel dictum, vt vbique in similibus valeat, posco. Aesum/ siue Aesem/ vt alij efferunt, pro diuersitate dialectorum, anhelitum significat, siue aërem, quem diducto pectore intus rapimus, & compresso expiramus; quod nomen datum est ab vsu homini proprio. Cùm enim locutione à ceteris animantibus omnibus differamus; ab hac excellentia vehiculo vocis nomen Aesum datum est, quo, ad verbum, alimentum voçis notatur. Aes enim alimentum est, vnde Aesum alimentum vocis. Subiectum enim, siue materia, ipsas qualitates alere idcirco dicitur, quòd eas, non secus atque nutrimentum quoddam, sustentet ac conseruet: quod cùm omnibus formis accidentariis est commune, tum nusquam clarius, quàm in voce, quæ pro ratione spiritus innumera recipit discrimina: quæ cùm luscinia studiosè persequitur, tantum frequenter alimenti voci tribuit, vt seipsam spiritu omni & vita exhauriat. Videmus & illos qui alta voce diu quotidie cantant, plurimum sibi quærere alimentum, quòd vox plurimum absumat: & hinc inter cetera exercitationum genera, apud medicos non postremum locum ei tribui, quod alta voce constat, vel cantando, vel legendo, vel etiam ád populum orando. Ad magnam enim & diuturnam vocem, bonis lateribus opus est, & robustis; ad robur, copioso nutrimento. Bene itaque spiritum hunc quem attrahimus, & rursus efflamus, vocis alimentum linguæ nostræ fabricator vocauit, ab vsu videlicet tanto nobiliore, quanto nobilius est & præstantius, sermócinari, quàm vitam dumtaxat simplicem, qualis communis omnium est animalium, inspiratione tueri. Latini ab Asem Anem fecerunt, & addita terminatione, Anema, ac deinde Anima. Hic aliud linguæ nostræ compendium considerandum, quòd eadem vox vt verbum, & vt nomen vsurpetur, citra tamen ambiguitatem orationis, quam constructio integrè tollit. Asem enim nomen est, dum dico, ic hael mijnen asem/ id est, ego duco spiritum meum; at si dicam, ic asem/ id est, ego duco spiritum, Asem verbum erit. Ab Asem/ siue vt verbum, siue vt nomen vsurpetur; fit Aem syncoptôs frequens nobis in ore, à quo Græcis ἄημι, id est, spiro: verùm ἄνεμος, pro vento, fit interiectione Ni, vt apud Latinos Anima, qua voce anhelitus primò significatur; vt in illo Plauti: An fætet anima vxori tuæ? Et apud Virgilium de malo Medica:

Aesum / siue Aesem. *Aes.* *Anima. Aem. ἄημι. ἄνεμος.*

——Animas & olentia Medi
Ora fouent, illo & senibus medicantur anhelis.

Quia verò in respiratione vitam consistere, Romani prisci videbant, ita vt esset idem & vitæ & spirationis finis, animam pro eo posuerunt, quod homini vitam dat. Græci à prima lingua longiùs recesserunt, dum quemuis ventum Anemon vocarunt. Ex Asem itaque anima, ἄημι, ἄνεμος, quorum Etyma è nostra lingua petita, monstrant, vt paulatim à primo vocum vsu sit recessum. Cùm igitur clarum sit, Asum siue Asem ab Vm siue Em fieri; clarum item erit, Vm siue Em vocem notare, si vt nomen vsurpetur; sin vt verbum, idem esse quod vocem emitto. Quamobrem let-ter-en notabit membrum ipsius vocis. Ter enim siue Der articulus est: sed quia Let dicimus, & Lit/ ex Letterem Latinus fecit Litteram, quæ nominandi casu Littera dicta. Nobis breuitatis, quam vbique quærimus, caussa, per caudæ incisionem, Letter nunc vocatur, haud dubiè Let dicenda: nisi discrimen esset seruandum inter Let/ quo generatim quoduis membrum significatur; & inter Letter decurtatum à Letterem. Ipsa itaque nominis origo demonstrat, Litteram vocis membrum esse; at illud maximè membrum est, quod à toto, quod oppositum est, quamlongissimè recedit. Minimum igitur membrum, dum simpliciter membrum vocis dico, intelligetur, quod à totius natura maximè distat. Hinc modò constat, litteræ nomen priùs voci, quàm voci scriptæ conuenire; nec dici à Litura, nec à Linea; & ita tolli omnem illam Grammaticorum de elemento & littera disputationem: tum etiam per duplex T scribendum esse, atque ita ob duplicem consonantem primam produci. Cùm ergo Letter vocabulum nostrum, & Littera Latinorum, hanc habeant symphoniam, vt alterum ab altero deductum videatur; necessarium erit, confiteri,

Littera, id est, membrũ vocis.

fiteri, primogenium ius penes illam esse linguam, in qua ratio rei naturam explicans inuenitur. Elementum igitur & littera non illud habebunt discrimen, quod Priscianus annotauit: sed elementum prima pars cuiusuis rei compositæ; littera prima, siue minima pars orationis dicetur. Quoniam autem de linguarum primatu agimus, & is penes eam sit, quæ pluribus est prior, & prior nostra deprehensa sit in vocabulo Littera: tentemus an etiam prior sit in Elementi nomenclatura. Elementi nullam apud Latinos video Etymologiam: qua de re si principio à Platone confirmato consentanea dicemus; fateri oportebit, ex alia lingua ad Latinam venisse: non è Græca, aut Hebraica, ex alia igitur; videamus ergo an è nostra. Cerno hic latissimum campum, & multarum vocum elementa in vnius elementi nomine aperiri, quæ nihil est necesse sigillatim ad viuum resecare. El & Le opposita sunt, è quibus duobus conuersionis apud nostrates vsurpatæ generibus, varia vocabula nascuntur; & inter alia, El significat quicquid subtile est & nobile: eo quòd, quanto quæque res simplicior est & minùs composita, tanto propiùs ad primæ caussæ simplicitatem accedat: de quo alibi latiùs, ne hic omnia simul congeram. El igitur inter alia exile quoddam significat: Let membrum esse, modò dictum. Ment idem quod ducit, siue agit ad aliquid; cui contrarium est per conuersionem Nem/ quod est, abducere ab aliquo, siue abigere. A Men verbum est antiquum Latinorum Mino, apud Bibliorum interpretem eleganter vsurpatum: quod si quis, vt minùs Romanum, reiiciat; Festum audiat, qui Agalones minantes, & Agere minare interpretatur. Mino autem à Men esse, mutato E in I, palam est; quandoquidem conuersio nostratium propria, hanc vocem ab origine prima nostram esse conuincit; quæ cùm nobis & Latinis communis sit, ad Latinos à nobis venit. Element igitur particulatim diceretur, El let ment; sed Tau apud nos frequentissimè in compositione, & simplicibus etiam vocibus, Euphoniæ caussa, eximi, in Originibus sæpius monui, quàm in eo hic multum me esse oporteat. Exempto igitur Tau, de more nostro, element idem est, quod res subtilis membrum adducens, siue secum agens. Cernimus hic principio elementum esse quid exile & simplex, deinde ex ipso membra constitui omnium corporum compositorum. Nullum enim membrum est animalis tam exile, quod non ex elementis constat. Postremò, tertia dictionis parte docemur, elementum non propriè de illis dici, quæ non moueant. Singulis enim elementis suus est motus: Igni, aëri, aquæ, & terræ, quorum mistione, dum alia ab aliis aguntur, & mouentur; membra corporum producuntur: ita vt Elementum, de vi nominis, describi queat, subtilissimum & simplicissimum quiddam esse, quod motione sua membra adducit: vel, Elementa esse corpora simplicissima, quibus inter se agentibus, membra fiunt. Vnde cernas, elementum non quamuis partem esse, sed eam, in quod vel minimum membrum vlteriùs, vt in partem subtilissimam, resolui possit. Ex his igitur elementis, quorum mistione & agitatione membra viuentium constituuntur, appellatio transiuit ad litteras, quarum motione, verba, quæ sunt membra sermonis, in medium proferuntur, & quasi minantur: eo quòd instrumenta vocibus edendis destinata, ipsa verba quodammodo ad aures, quibuscum loquimur, minant; quod in iis, qui magno conatu, & grandi spiritu, voces suas proferunt, quales sunt Alemanni & Sueui, clarissimè videtur. Et hæc quidem de nominum litteræ & elementi rationibus: quibus si Latini meliores, & propiùs rei naturam aperientes, adducent; libenter eis de primaria harum vocum possessione cedemus. Tempus iam esset, vt ad litterarum diuisionem accederetur: quod equidem facerem, nisi Scaliger remoram puppi iniecisset, qua rectum cursum impediuit. Quia enim litteræ nomen per simplex T scribendum contendit, eo quòd à linea deducatur, posséque summa viri vndiquaque in omni scientiarum genere doctissimi auctoritas sententiæ meæ pondus prorsus eleuare; putaui non abs re fore, si nonnihil adhuc momenti lanci meæ addam; & quantum addidero, tantundem eius rationibus demam. Dicit litteræ primam syllabam naturâ longam esse, quia à lineatura fiat: è quo efficitur, vt malè per duplex T scribatur: cui scripturæ omnes antiqui codices reclamāt, quod Paullo Manutio, accuratissimè veterem orthographiam in lucem reuocanti, & perpetuò vetustos codices voluenti, potiùs credendum existimo, quàm nouam legem Iuliam in Grammatica recipiendam; qui, præter indubitatam veterum exemplarium, & inter cetera Pandectarum, qui Florentiæ magna religione

Elementū & littera quomodo differant.

Elementi definitio.

Elementum vnde dictum.

El.

Men.
Nem.
Mino.

Littera nomē quomodo scribendum.

religione seruantur, fidem; addit etiam inscriptionem Prenestinam, quam me quoque memini vidisse, cùm illic cum Pigghio, antiquitatum omnium curiosissimo inquisitore, vetusta monumenta, & inter alia, Syllæ pauimentum lustrarem: Eius quintus versus ita habet,

Cuius ne taceat memorandum littera nomen.

Quocirca vnanimi totius antiquitatis consensui potiùs accedo, quàm Scaligero, nouam sibi etymologiam comminiscenti, & ex ea, omnes Veteres erroris damnanti. Verum vt demus hoc Scaligero, quod ei nemo est eruditorum assensurus, Litteram à lineatura nomen accepisse; non tamen ob id euincat, primam huius vocis originem, potius Latinam, quàm nostratem esse. Quæram enim vnde Linea dicatur. Non dicet, opinor, a Lino verbo, quòd eius prior syllaba breuis sit; sed à lino nomine, propterea quòd ex lino linea fieret, qua priùs funiculus tenuissimus è lino factus significatur, quàm ductus ille rubricæ, qui ad funiculum à fabris fieri solet; quod ex idoneis auctoribus, qui volet, discat. Verum bene illud quidem, lineam à lino dici: sed vnde linum? Hic, ni fallor, perfugium quæretur ad Græcos, & præsertum Æoles, quorum sermoni Latinus & est simillimus, & plurima vocabula accepta refert, Quintiliano id palam confitente, qui hac de caussa ridet Varronem, agrum ab agendo deriuantem, quoniam vox ea apud Græcos nata videtur. Sed Varro fortasse respondisset, se & ipsum illud annotasse, ἀγρὸν Græcis dici: At hanc etiam vocem, non minus apud Græcos, quàm Latinos ab ἄγω, quæ vox vtrique genti communis est, deriuari. Quintilianus certè videtur Grecos facere, quàm Latinos, antiquiores: & idcirco necessarium ei fuisset, cõfiteri, Ago Latinum ab ἄγω Græcorũ venisse; cùm alioqui quæri posset, cur potiùs Latinam vocem à Græca, quàm Græcam à Latina deduxisset. Nemini dubium est, quin Latini plurima vocabula acceperint à Græcis, vti omnem etiam acceperunt disciplinam: contrà verò, apud vetustos auctores Græcos nullam vocem inuenias, quæ Latinis debeatur. Festus Græcis adeò priores dedit partes, vt breue à βραχύ deriuet, & Camurum à κάμαρη, & non pauca id genus alia: cuius sententiæ fuit & Varro, vir Romanorũ quotquot vmquam fuerunt, doctissimus, Fabij etiam testimonio, à quo dixi in agri origine sugillatum. Plurima enim ad Græcam originem reducit, quæ poterant alioqui Latina videri: vt Ver, quamuis à vertendo formari videatur; suspicionem tamen adiecit, vt paullo antè dixi, posse deriuari à βὴρ Ionico. Cauum & Cælum idem à Chaos deducit; & quò huius sui facti rationem redderet, in voce Terminus, dicit, Euandrum, qui in Palatium venit, Arcadem fuisse. Nihil igitur miri aut noui adferent, qui Linum à voce Græca λινὸς deducent. Ceterùm nos, qui primam linguam quærimus, nõn putamus satis esse, si vox Latina ad Græcam refertur, nisi Græcæ quoque vocis etymon addatur. Græci à λεῖον, quòd lene, planum, & æquabile Latinis diceretur, deducent; si Græcarum vocum origines scribenti credatur. Quòd si à λεῖον fiat, nostras erit à primis natalibus vocabulum; quòd λεῖον à nostra etiam voce deriuetur. Verùm quia linum sua natura potius durum est, rude & intractabile, adeò vt manus etiam lædat, priusquam multo hominum labore scabras duràsque squamas, quibus horrescit, exuat: mihi nemo facilè persuaserit, hanc esse veram nominis rationem. Immò quia à Græcis ad Latinos vox venit, vt antiquioribus, nobísque cum Græcis sit communis, conuenienter Platoni dicam, priùs apud Cimbros, vtpote Barbaros & vetustiores, quàm apud Græcos fuisse: cuius & illud indicium est, quòd nobis sit monosyllaba, qua breuitate primariam laudem meretur. Videamus itaque, an apud nos etymon aliquod inueniri queat, quod lino magis sit proprium & peculiare. Eel & Lee per conuersionem nostratem alterum alteri opponuntur, de quibus iam iam plusculum: A Lee, quo molestum omne & displicens notatur, fit Lij/ i longum, id est, patior; & Lijen, pati, in modo infinito; hinc Lijn/ à quo linum, Græcis æquè atque Latinis vsitatum, priore syllaba longa; à quo deinde Linea, nostris & Latinis commune. Qua verò de caussa Linum à patiendo dicatur, in primis diligenti consideratione dignum est, vt quæ nobis apertura sit, quàm variè in nominibus fabricandis luserit architectus, quamque omnium rerum proprias notas accuratè prius expenderit, quàm iis vocabula fabricaretur. Nihil est omnino, quantum ego certè cogitatione vlla assequi possum, quod maiora tormenta ab hominibus, quàm linum, patiatur; vt iure optimo à patiendo nomen duxerit.

Linea vnde dicatur.

Linum vnde dicatur.

Lij / siue Lij.

Linum tormenta varia patitur. Primùm adeò ad pœnas ipsa natura accelerat, vt minimum temporis ei in genitalibus terræ visceribus concedatur; sed vere satum, mox quasi matris vtero molestum, in lucem protruditur, & ipsa statim æstate vellitur, vulsum ardenti canicula torretur, tostum in contrarium ignibus elementum summergitur; & ne possit enatare, graui pondere depressum tenetur, dum cortex, cuius duritie medullam suam tuebatur, cõputrescat: inde rursus ad contraria tormenta raptum, summæ caloris rabiei exponitur: inde, dum satis à duobus contrariis elementis videtur excruciatum, ad hominum iniurias rapitur; vel enim in saxo, stupario malleo diu multumque contunditur, vel in durissima area denticulatis quibusdam malleis, quo magis concidatur, tamdiu à conculcantibus frangitur, dum nihil integri cortex teseruet, in quo solo vnicum fuit aduersus iniurias munimentum. Nec porrò illud satis: Ab area vel saxo e uestigio rapitur ad furcam, è qua suspensum diutissimè à mulieribus latissima spatha è durissimo ligno affabrè ad tormenta diuturna comparata, tantisper verberatur, dum ferè omnis fracti corticis munimentum dissipetur. Nec deinde quies: sed iam nudæ ferè medullæ, omnibus pænè ossibus exutæ, ferreis dentibus acutissimis & longissimis miserrimè dilacerantur, nulla clementia sæuas mulierum manus à diuturna carminatione prius reuocante, quàm medulla omnis in tenuissima fila fuerit comminuta, atque distracta. Quid? num hic truculentæ mulieres finem faciunt sæuiendi? Minimè gentium. Simul atque omnia elementa omnem artificum carnificinam ad pœnas exhauserint, e uestigiò quæ anteà discerpserant variis instrumentis, ipsæ suis manibus contorquent, sæpius interim, dum miserum linum tormentis suis nonnihil resistit, morsibus impetentes, & veluti rabiosæ in ipsum despuentes. Et quamuis hæc, & plurima, & crudelissima videri possint; sunt tamen & alia adhuc nihilo leuiora perferenda. Vbi iam omnem medullam contorserint, & equuleis quibusdam distenderint, confestim inde tractam ad ignes rapiunt: & quasi parum sit, in simplice aqua submergi, in lixiuium detrudunt, in quo, admota ignibus magna lignorum strue, diutissimè ebullire cogunt, & inde violentis manibus diu in aqua alia torquent, rursus suspendunt, & siccant vel ventorum perflatu, vel Solis ardore. Inde iterum variè pars per paxillos distrahitur, distracta liciatorio inuoluitur, & totis neruis per pectines distenditur; pars canaliculis intorquetur, vt distenti staminis viscera penetret, iteratis frequentissimè tramarum ictibus, modò dextrorsùm, modò sinistrorsùm; interea nec ipsi quidem stamini quiete concessa, quod perpetuò sursum deorsum calcibus impulsum subtemen cogitur arctissimis vinculis colligare, donec tela tandem mutuis filorum nexibus absoluatur. Et quasi parum anteà linum perpessum fuisset, iam denuò alia tormentorum genera. Totum id quod tam variis pœnis agitatum tandem quieturum videbatur, rursus feruenti lixiuio coquitur, ac deinde in frigidam iterum coniectum, magno tortorum labore calcibus teritur, fustibus truditur, atque recte tandem contorquetur: inde carnificibus delassatis, quod antea vi multa fuit conuolutum, & multis gyris in se tortortum, magna vi distrahitur, & paxillis distentum tenetur, dum Sol frigidam excoxerit: ita semper, quò pœnarum vis acerbior sit, ab vno extremo in alterũ transitur. Iam niue candidius, vt ossa illa quæ diutissimè in furca pependerunt, nihil amplius videbatur tormentorum experturum; cùm ecce subitò forficibus discinditur, & infinitis acuum puncturis terebratur. Hinc sordibus variis inficitur, quo rursus noua fit pœnarum occasio, ex aliena culpa, acri sapone illinitur, lixiuio maceratur, ab aliquibus etiam lixatur, ac deinde ingenti manuum vi tunditur, fricatur, torquetur, aqua frigida mergitur, exemptum Sole torretur; atque hoc tormenti genus tantisper iteratur, dum fila filis hærent, tantisper dum quicquã adhuc est quod eisdem iniuriis subiici possit. Inquinatur vt lauetur, lauatur vt inquinetur; perenni quadam Ixionis rota, ad noua semper & vetera tormenta voluendum. Postremò, rot iam carnificinis prorsus dilaceratum, ad immundissimos vsus cõdemnatur, vt scilicet vel sordidis vlceribus, & purulentis indatur, ad tetrum virus exsorbendum; vel spongiæ loco sit in fœdo podice tergendo; vel aliis etiam locis virulentioribus emundandis applicetur. Dies me & verba prius deficiant, quàm omnes iniurias lini queam recensere; quid dico recensere, cùm diu multumque per varia genera discurrendo vix centesimam partem cogitatione assequar, nedum sermone queam explicare. Quis enumeret, immò quis mente comprehendat, quot linum vulnera in veterum thoracibus pertulerit, quas tempe-

tempestates per omnia maria vltrò citroque ventis raptum quotidie patiatur, & semper sit passurum; dum vel sordidæ & inexplebili mercatorum auaritiæ, vel cruentæ diræq; regum ambitioni, vel piratis prædæ inhiantibus, vel miseris piscatoribus vitæ suæ ad alienam gulam explendam prodigis, vel aliis aliorum votis & cupiditatibus, quæ sunt infinitæ, cogitur inseruire. Quid nunc commemorem belluarum morsus, quibus & in mari & in terra obiicitur ad feria damnatū; nulla sua culpa, crebrò vel ipsum dilacerandum, vel misera animalia ad lanienam hominibus traditurum? Sed quid ego in vanum laboro, dum pœnarum persequor infinitatem? satius sit de lini exemplo illud ad animum nostrum transferre; vt quo pluribus in hac tristi miseriarum valle calamitatibus affligimur, eo semper meliores euadamus: quod Plinius veriùs de lino dixit, quàm tempore suo intelligere quiuerit, cùm eius detriti vsus necdum tam latè, quàm nunc pateret. Postea enim quàm variis iniuriis iam ad minimas lacinias, & viles floccos, est detritum; ad nouam rursus rapitur carnificinam, in qua multis pistillorum ictibus aqua guttatim instillante, ad tenuissimam pultem redigitur, quæ quadrangulis reticulis hausta, chartas dat omni Ægyptiorum papyro innumeris modis præstantiores, quæ quot scribentium iniuriis expositæ sint, nemo ignorat, qui modò sciat, nihil tam nefarium, nihil tam scelestum, nihil tam impium, nihil tam abominandum à pessimo quoque cerebro cogitari, quod nō lineæ chartæ, ingenti patientis iniuria, illinatur. Fuere Romæ lintei libri, venerandæ illi quidem antiquitatis; sed nihil ad hos nostros, quorū tanta est nunc vilitas, vt linū meritò conqueri possit, maximā suam, omniq. pretio maiorē, flocci fieri patiētiam, qua priùs opus fuit, quàm ad hoc tantū perfectionis culmen adspiraret. His itaq. de caussis linum à patiendo nomen accepit, iniuria semper melius euadens, vt Plinius dixit: ante quem tamen multis sæculis Esaias nouerat, nihil esse quod pluribus tormētis sit subiectū, quàm linū; quod hac demōstrauit cōparatione: *Contriti sunt quasi linū*; qua naturæ suæ nota non ab aliis modò satis est distinctū, sed symbolū etiam præ se fert ad vitam bene instituendam vtilissimū. Nomenclator enim, vt sic onomatopœum vocemus, vbiq. diligentissimā curam adhibuit, vt ex ea rerū proprietate nomina duceret, quæ momentū aliquod vel ad mores formandos, vel ad scientiā in animis nostris augendam, haberent. Quid verò in exigua totius humanæ vitæ orbita melius præstantiusq. cogitari queat, quàm illud, cuius monitu ad patientiā instruamur; cuius, inquam, monitu illam consequamur virtutē, per quam solam, animam nostram & lucramur & possidemus? Qui enim se finit externis malis aut iniuriis turbari, is non habet animam in sua potestate; sed, veluti Triton quidam ventorum index, omni externo flatu, modò in hanc, modò in illam rapitur partem, numquam suus ipsius futurus, nisi patientiæ ancora se firmet. Nouit quidem & Socrates & Epictetus ingentes patientiæ opes: sed ij ad veram & solidam patientiam pertingere nequiuerunt; eo quòd illam ignorarent, cuius solius dono animam nostram à Cacodæmonis, & peccati, & mortis ipsius æternæ seruitute liberamus; de qua Vates noster cecinit, *Tu es patientia mea Domine*. Nulla certè virtus est à gentium magistris celebrata, quæ animum magis nostrum reddat, & eius possessionem custodiat, quàm patientia: nec verò in potestate tantùm nostra eum retinet; sed quidquid in ea sordium est & macularū, eluit & expurgat. Aduersa enim, & omnis iniuria, si æquo animo ferantur; non solùm eum non lædunt, sed etiā veluti ignis aurū, & nitrum vestes, puriorē reddunt; & tandem efficiunt, vt reapse intelligamus, nos à nemine quàm à nobis ipsis, lædi posse; in quo fortitudinis apex cōsistit. At hæc virtus, vt maxima quidē fuit, cum in aliis quibusdam, tum in Socrate; ita non potuit animum primi parentis labe contaminatum, & in perpetuam hostis seruitutem redactum, vel penitùs emundare, vel manu asserere in primam libertatem: quòd Christi patientiæ non esset innixa, quæ sola, mortem perferendo, omnium animos à mortali veneno depurgauit. Nostra igitur patientia, ipsius patientiæ per fidem, & spem, & caritatem inhærens, nos reddit omni lino candidiores. Quamobrem qui linum à patientia nominauit, voce hac perpetuò obuia perpetuum collocauit monumentum, semper nobis ostensurum, per patientiam omnem animis nostris contingere perfectionem; non secùs atque linum tanto melius euadit, quanto pluribus pœnis fuerit excarnificatū. Hoc est quod D. Paullus dixit, *Tribulatio patientiam operatur*. Et alibi, *Vt non segnes efficiamini, sed imitatores eorum qui fide, & patientia hæreditabunt promissiones*. Quoties

Patienti laus.

igitur linum audimus, toties recordemur, nos patientia, perinde atque linum, continuò fieri debere meliores & albiores. Et hæc vna de præcipuis caussis fuit, vt sacerdotes lineis vestibus in sacris vterentur; quo nimirum memores essent, omnem animis nostris munditiem per tormenta esse quærendam: & quæcumque in sacris fierent, ea omnia ad Christi passionem esse referenda; qua, tamquam solidissimo fundamento, patientia nostra stabilita, nos eò perducit, vbi lino mundo & candido vestiti, in splendidissima luce, felicitate perfruemur sempiterna. Iam quemadmodum lini fructu siue semine omnia dolorum genera mitigantur & sopiuntur; ita nihil est tam durum aut molestum in omni vita, quod patientiæ fructus non leniat, & suaue reddat. Sed quia, si omnem huius symboli latitudinem vellem dimetiri, & sigillatim significata examinare; volumen conscribendū esset tota Marsi Iliade spissius: hic me continebo; hoc vnum huic etymologiæ corollarium addens, vt semper patientia nostra linum imitemur, tantisper dum candorem cælestem consequamur. Puto me nunc satis ostendisse, lini nuncupandi rationem è lingua nostra petendam esse; & hac parte cerni, eam Græca & Latina non paullò esse vetustiorē: cum quia ab ipsa aliæ linguæ vocabulum hoc mutuentur, tum quia hunc perspicuum fiat; quanto sermonis nostri architectus ceterarum linguarum factoribus in symbolis fingendis sit accuratior & diuinior. A lino autem fit, vti dixi, linea: à qua voce si Scaligero demus litteræ nomenclaturam deriuari; necesse habemus concedere, eam ab ipsis primis suis natalibus esse nostratem. Verùm nos in eo constanter persistimus, hac voce nihil aliud significari, quàm membrum ipsius vocis, & quidem minimum, per excellentiæ figuram, eo quòd pars, quo minor est, eo magis à totius natura recedat. Habemus itaque ex ipsa nominis notatione perspicuam litteræ tum definitionem, tum orthographiam; quam Scaliger, cōtra omnem veterum & marmorum & librorum fidem, de falsa nominis ratione, corrupit.

Lineis vestibus cur sacerdotes vtātur in sacris.

Litteræ accidentia, Nomen, Figura, Potestas, & Ordo.

PERGAMVS ergo ad litteræ diuisionem, quam multiplicem veteres tradiderunt, nescio quæ accidentia litteræ affingentes. Accidit, inquit Priscianus, Litteræ Nomen, Figura, Potestas; his quidam addunt Ordinem, quod Prisciano non placet; quoniam eum partem Potestatis litterarum esse dicat. Scaliger Potestatem accidens esse negat, sed formam esse ait, qui sit flexus in ipsa voce, tamquam in materia. Ego, quid dicat, non satis intelligo: hoc scio, vocem esse in aëre, tamquam in materia; flexum autem vocis nihil aliud esse, quàm instrumentorum vocalium actionem, de cuius differentia, tamquam de caussa efficiente, diuersæ litteræ nascantur. Si igitur de flexu agentium organorum loquatur, flexus erit in organis, tamquam in materia siue subiecto: si de eo quod diuersitas flexuum parit & efficit; ipsum illud erit in voce, tamquam differentia in suo genere, perinde atque rationale est in animali. Vox enim cum hoc vel illo flexu, hanc vel illam litteram constituit; atque ita fit, vt potestas, si hic flexus sit, vera sit forma litterarum. Porrò quid hic flexus est, quàm ipsa pronuntiatio, cuius quot sunt differentiæ, vt sic dicam, essentiales; tot sunt litteræ differentes? Ceterùm quia Potestas siue Potentia, plurimis modis in Philosophorum scholis accipi consueuit, nec additum est à Grammaticis, quo significatu hîc potestatem intelligi velint: obscura est eorum traditio. Equidem apud idoneos linguæ Latinæ auctores sic potestatis nomen video vsurpari, vt eius nobis potestas esse dicatur, quod vel agere, vel facere possumus: qua ratione litterarum potestas generica esset, aures mouere; sigillatim verò specierum potestas, hoc vel illo modo auditus mouendi facultas: atque hanc Veterum sapientiam fuisse, nihil dubito; quam pòst Grammatici non satis assecuti, quia in naturalis scientiæ rudimentis minus essent exercitati, magnam pepererunt obscuritatem. Referatur itaque potestas ad auditus notionem, non aliter à voce differens, quàm color à facultate visum mouendi. Hinc liquet, vocales propriè mouentes, non verò mobiles, esse dicendas; si de potestate mobilitas & immobilitas sit æstimanda. Tantum, inquit Priscianus, interest inter consonantes & vocales, quantum inter animas & corpora. Animæ enim per se mouentur, vt Philosophis videtur, & corpora mouent: corpora verò nec per se, sine anima, moueri possunt; nec animas mouent, sed ab illis mouentur. Vocales similiter & per se mouentur, ad perficiendam syllabam, & consonantes mouent secum; consonantes verò sine vocalibus immobiles sunt. In his cernimus, vocales idcirco mobiles dici à Prisciano, quia per se mouentur ad perficiendam syllabam, &

Vocales propriè mouentes, non mobiles dicendæ.

Consonantes sine vocalibus immobiles sunt.

bam, & simul consonantes mouent. Ceterùm hæc omnia absurda & Physicis & Dialecticis videbuntur, & modo quodam à Philosophorum auribus abhorrent. Qui enim vocalis mouetur, aut quî consonantem mouet? Moueri non alia ratione dici potest, quàm quòd pronuncietur, & omnis vox motione fiat. Mouet autem consonantem; quia dum ipsa pronunciatur, consonans vnà pronuncietur. Nos simpliciter dicimus, litteris diuersis diuersas esse aurium mouendarum siue facultates, siue potestates; quæ ab ipsa aëris diuersa percussione nascuntur. Vocales autem & ipsæ per se enunciatæ auditum mouent, & consonantibus adiunctæ. Consonantes, quia per se soni non sunt, sed vnà cum aliis sonant, per se aures mouere non possunt. Hinc factum, vt motionis mentio, citra quam nec vox fieri, nec aures pulsari queunt, ad Grammaticos venerit: qua non bene considerata, mobile & immobile litteris affinxerunt; vt illæ mobiles dicerentur, quæ per se aures mouerent; Vel, si omnino in patiendi significatu placet manere, quæ per se possent pronunciari, id est, ex vocalium instrumentorum motione per se gigni. Essentia enim siue forma vocum, in aëre moto siue percusso, vti in materia qualitati subiecta, subsistit. Vocales itaque per se & auditum mouent, & in aëre moto per se gignuntur: Consonantes verò fiunt motione quidem, sed per se numquam vel efferuntur vel auditum feriunt. Consonantes enim, Priscianus inquit, sine vocalibus immobiles sunt: quod pronunciatum haud video quî cum semiuocalium definitione à Donato & Probo data, consentire possit: cùm hi semiuocales sic describant, vt per se quidem proferri fateantur, tametsi syllabam per se facere non possint. Ceterùm cùm non satis liquidam orationem in riuis reperiamus; probè fecerimus, si progrediamur ad ipsos fontes, aut certè ad riuulos superiores, & propiùs à fonte distantes. Hac in re bonam nobis operam nauauit Plato, singularis omnis melioris eruditionis thesaurus: is in Philebo litterarum distributionem ad ipsum Theut retulit, natione, vt putat, Ægyptium; in quo quid peccarit, nos alibi. Litteras itaque sic partitur, vt alias Vocales, alias Semiuocales, alias Mutas dicat; & Vocales quidem per se vocem facere, sic φωνὴν interpretamur; Semiuocales vocem per se quidem non facere; habere tamen quendam sonum, quem vocant φθόγγον; at Mutas ne sonum quidem vllum per se reddere. Ab hoc Philosophorum principe Aristoteles sententiam rogetur; qui in poëtica trimembrem item fecit elementorum diuisionem, in qua Vocale illud dixit quod citrà adiectionem vocem habet quæ exaudiri queat; Semiuocale, quod cum adiectione vocem habet quæ possit audiri, vt R & S; Mutum verò, quod ne cum adiectione quidem per se possit audiri; at cum iis quæ vocem habent, audiatur, vt G & D. Aristoxenus Musicus vocalibus quidem vocem, reliquis verò litteris ψόφους, id est, strepitus quosdam tribuit. Halicarnasseus alteram addit distinctionem; in qua exemplaria, meo quidem iudicio, misere sunt corrupta, tum quæ Robertus Stephanus Lutetiæ, tum quæ Wendelinus Rihelius Argentorati excudit. Quo loco itaque sic habent, δευτέρα δὲ, καθ' ἣν τῶν φωνηέντων ἃ μὲν καθ' ἑαυτὰ ψόφους ὁποίους δέ τινας ἀποτελεῖν πέφυκε, ῥοῖζον ἢ συριγμὸν ἢ τοιοῦτόν τινα ἄλλον ἦχον δηλωτικά. Ego, saluo aliorum arbitratu, sic legendum existimo: δευτέρα δὲ καθ' ἣν τῶν οὐκ φωνηέντων ἃ μὲν καθ' ἑαυτὰ ψόφους ὁποίους δέ τινας ἀποτελεῖν πέφυκε ῥοῖζον ἢ συριγμὸν ἢ ἀποπτυσμὸν ἢ τοιοῦτον τινὰ ἄλλον ἦχον δηλωτικά. id est, Altera differentia est, qua eorum quæ vocalia non sunt, elementorum, quædam sonos quosdam de natura sua absoluunt, stridorem, vel sibilum, vel screatum, vel aliquos alios id genus sonos præ se ferentia. Et hæc quidem altera pars est secundæ diuisionis; cui subiungitur ea quæ mutas complectitur. Quædam verò omni voce atque sono carent, neque per se vllo modo sonari possunt: hæc quidem ἄφωνα, altera hemiphona, quidam vocarunt: Latini illa muta, hæc semiuocalia dixerunt. Perspicuum itaque, altera hac diuisione non vocales, sed consonantes litteras, à Dionysio distributas fuisse, quas nomine vocauit aoristo, vt Aristotelis more loquamur, id est, significationis non definitæ. Addidit Halicarnasseus aliorum item diuisionem, qui elementa trifariam partiti, Vocalia quidem, quæ & per se & cum aliis sonantur, nominarunt; Semiuocalia autem, quæ cum vocalibus melius quidem efferuntur; at per seipsa deteriùs & imperfectè; Muta verò, quæ per se neque perfectas neque imperfectas voces habent, verùm cum aliis dumtaxat efferuntur. Atque hæc quidem apud Dionysium, alterum linguæ Græcæ, totiúsque artis dicendi, Aristarchum. Nobis ex his suspicio suboritur,

Litterarum diuisio in Vocales, Semiuocales, & Mutas.

vetustissimam illam quidem esse litterarum consonantium distinctionem, qua in semiuocales & mutas diuiduntur; verùm non satis liquere, quæ vera vel mutarum vel semiuocalium esset definitio. Cùm enim Aristoteles apertè declaret, litteras non quosuis indiuisibiles sonos esse, sed eos tantùm, ex quibus oratio constaret: non satis intelligo, qui dici queant semiuocales sonum habere, cùm omnis hominis sonus, quo quidem sermo perficitur, vocalem habeat adiunctam, siue eam perfectè, siue imperfectè pronuncies. Quisquis enim S pronunciabit, vel E, vel I, vel aliam vocalem auditui occinet: quòd si sibilet tantùm, nulla addita vocali; iam non edet sonum, qui pars orationis esse possit. Homerus vim venti describens, ostendit in ipso etiam sibilo vocalem audiri, dum dixit, ἰς ἀνέμοιο.

R quare dicatur littera canina.

Iam R littera, E videtur includere, dum sola pronunciatur: dum enim canes irritamus, Er dicimus; atque inde littera canina vocata est, eo quòd canes ringentes eam quodammodo exprimere videantur. Idem in ceteris iudicium esto. Quis enim L audiat, nisi E iungatur? quod siue perfectè siue imperfectè pronuncietur, à vocalium definitione excludi non potest: nisi fortasse sermo imperfectus, sermo non sit, aut vox imperfectè pronunciata, vox esse desinat. Sit sanè non omnibus numeris absoluta; ob eam ne caussam vocem esse negabis? Quasi verò homo turpis, aut claudus, ab hominis definitione sit eximendus. Forma vocis est, vt audiatur; quod fieri non potest citra vocalium pronunciationem, siue ea perfecta, siue imperfecta. Est tamen hæc omnium Veterum traditio, quam nescio qui Dialecticis acutioribus probare possint: nec aliam secutus est Terentianus, cuius versus Sotadæos hac de re adscribere operæ pretium non putaui. Qui volet cognoscere, quot se difficultatibus implicent Grammatici; Priscianum, Donatum, Probum, & ceteros antiquos, & inter recentiores Scaligerum, consulat, qui semiuocalem putat, non quia vocali præposita enuncietur, sed quia natura talis sit, vt perinde atq. S, obscurū quendā habeat sonū; qua de re quid sentiam, aut si maius quid non intelligam, modò dixi: & lubenter Scaligerū rogarem, an eundem obscurum sonum in Phi Græcorū exaudiat, quando ea littera in locum F Latinorum ferè succedat, vt in Fama, & φήμη, φῶρ, & fur, & similibus cernas. Verùm valeant hæc exiliū curarū impedimenta, quæ cùm multis tricis implicarit Grāmaticos magistros, tū nihil prorsus vtilitatis adferūt auditori. Nos itaq. pace illorū, quos hîc intricatos videmus, licet graui eorū premamur auctoritate, veterū voces in consonantibus distinguendis seruantes, alias iis, quàm Grammatici, definitiones assignabimus; quas non è potestate, vt quidam; aut nominibus, vt alij; sed ab artificio & vsu linguæ petemus. Quia enim nihil emolumenti ex aliorum distinctione video proficisci, nec vllum hactenus scriptorem definitionem suam posse tueri: putaui satius esse, ad illud confugere discrimen, quo consonantes à consonantibus in eadem syllaba differunt; & eas quidem dicere semiuocales consonantes, quæ proximæ vocali in pronunciatione cohærent, ita vt coaluisse videantur; Mutas verò, quæ longiùs à vocalibus in eadem syllaba recedunt, minúsque soni eius participes fiunt quàm proximè cohærentes. Semiuocales enim & Mutæ illic dumtaxat appellationis suæ locum habent, vbi duæ consonantes in eadem syllaba vocalem vel præcedunt vel sequuntur. Atque hinc fit, vt eædem consonantes alibi semiuocales sint, alibi mutæ. Tau enim in Sto, est semiuocalis; in Est, muta.

Semiuocales consonantes. Mutæ consonantes.

Lambda & Rho omnium ferè consonantium collatione semiuocales esse possunt: quia in eadem syllaba vocali adhærescant, & quasi sono commisceantur; vt in Patrem, Blæsus, Flaccus, Gloria, Precor, & ceteris generis eiusdem, in quibus omnibus consonans præcedens muta censetur, quia longiùs à vocalis sono recedit, cuius beneficio pronunciatur, & aures pulsat. My littera muta est, comparatione Ny in Mna, Mnemosyne, Scamnum, Damnum; in quorum duobus postremis, My & Ny ad syllabam posteriorem referenda, quia nimirum in principio dictionis in eadem syllaba reperiuntur, quæ communis est syllabarum distinguendarum regula. Lambda, Rho, Ny, nusquam mutæ sunt, nec præpositæ, nec postpositæ vocali. Mutarum itaque atque semiuocalium discrimen ad litterarum in proferendo ordinem spectat; & illæ quidem minùs sonant, quia longius ab anima vocis, qua appellatione vocalem meritò dignamur, recedunt: quod apertissime cùm in aliis, tum in hac ipsa voce Dignor, licet audire; in qua N semiuocalis, G muta sentitur. Priscianus quadamtenus hoc subodoratus est, dum dixit, Omnis enim littera, siue vox, plus sonat ipsa sese

cum

cùm postponitur, quàm cùm anteponitur: quod equidem verum esse fateor in consonantibus in eadem syllaba vocalem præcedentibus; in sequentibus nequaquam. Quis enim in Ars, non audiat Rho magis sonare, quàm Sigma? Et in Est, magis sonare Sigma, quàm Tau? Spectabat ergo prisca hæc consonantium diuisio ad ordinem litterarum in eadem syllaba. quod non animaduertentes Grammatici, longè aberrarunt, non habentes qua de caussa vel Mutæ vel Semiuocales dicerentur; atque idcirco falsum quoddam consonantium discrimen inductum est, quòd quia cum veritate non consentiebat, alius aliter quæ stuit & descripsit. Nos vel hæc nomina, vt prorsus inutilia, & controuersiæ numquam definiendæ plena, reiicimus; vel ad ordinem referimus consonantium in eadem syllaba coniunctarum. Priscianus ordinem partem esse vult potestatis, quod Philosophus Grammatico non facilè concedet. Potestas enim absoluta est à collatione ad aliam litteram; ordo nisi inter plura elementa non reperietur. Ordo vel est à natura, vel ab arbitrio, vel ab vtroque. certa rerum secundum prius & posterius collatio, tot modis varianda, quot modi Prioris & Posterioris reperiuntur. Procedit igitur ordo è potestate litterarum naturali, non vt pars potestatis, sed vt litterarum secundum potestatem in pronunciando debita collatio.. Scaliger, vt & illud obiter annotemus, quandoquidem proposito nostro annexum est, huic voci, Ordo, Græcam assignauit originem; ex ὅρδω adspirationem Æolico ritu ademptam dicens. At ego pro certo mihi persuasum habeo, à Cimbris, apud quos hactenus eius vsus est, vocabulum hoc ad Latinos venisse; nec ad Latinos tantum, sed etiam ad Hebræos. Or apud nos principium notat, vt mox docebo. Hinc Ort in corporibus illud exile est, vnde corpora incipiunt; vt in gladiis, pugionibus, aciculis, & id genus aliis: At dum ad locum refertur, illum locum signat, qui vnicuique ab origine & principio debetur: exempli caussa, Tis mijn ort id est, est locus mihi assignatus, siue debitus. Omnis enim ordo à primo principio dependet, quod vnum est, omnia certa quadam catena à summis ad ima vsque connectens, quam Iupiter apud Homerum se dicit tenere. Omnibus ergo, vt Aristoteles docet, natura ordinis caussa est; vt meritò nomen inde ducat ordo, vnde ducit essentiam. Sumpto igitur nunc eo, quod mox Platonis auctoritate, & ratione deinde confirmabo, ipsum Tau vinculi naturam in vocibus habere; dicimus Ort nihil aliud denotare, quàm vinculum illud, quo res omnes principi suæ caussæ, quæ Or dicitur, alligantur. Videsne nominis explicatu omnem ordinis rationem contineri; quæ tota in eo consistit, vt omnia primæ caussæ certa quadam successione copulentur, ad eum modum, quem in catenæ annulis cernimus? Hæc enim est illa catena, cuius firmitate seruantur omnia; à qua nisi pendeant, è vestigio intereant necesse est: quandoquidem nisi omnia essent coordinata ad vnum, vt libro duodecimo primæ Philosophiæ traditur, omnia statim perirent. Ort itaque de vera sua interpretatione, significat locum cuique à principio primo, quod est ipsum vnum omnibus boni & essentiæ exordium, attributum: à qua voce Ordin est ipsa debita rerum collocatio, quæ omnibus boni & firmitatis caussam à primo principio adfert. Hinc est quòd omnia ordinata naturam confirment, non secus atque exercitus ab ordine vires sibi sumit: firmitatem autem naturæ nostræ ordine conseruari, ipsa monstrat delectatio, quæ in omnibus eo maior est, quo quæ efferuntur, sunt ordinatiora: quod clarissimè in concentu sentitur, è quo, quamdiu rectus vocum ordo tenetur, vehementissimè delectamur: at si qua vox locum suum deserat, offendit. Hebræi plurima vocabula nostratia litterarum transpositione corruperunt: inter quæ est & hoc, de quo agimus, תור: Tur enim dicunt pro Ort; quo loco Vau per o, non per v, erat pronunciandum. Cùm igitur vox hæc communis sit nobis, Latinis, & Hebræis; ex ea lingua ad alias venit, in qua vera significandi caussa reperitur; quam nostram esse tantisper tenebo, dum quis in Tor rationem dabit rectiorem, meliúsque quid ordo sit, vnde proficiscatur, quid rebus præstet, explicantem. Ab Ort fit Vort aspiratum, & vocalem producens, quo significatur proprium cuiusque esse, siue id quod rem vnamquamque decet Vet hoir mijn to id est, meum est, vel mihi debetur: hinc Græcorum ὅρος, pro termino, & definitione; eo quòd his, quid cuiusque proprium sit, ostendatur. Quamobrem vt darem Scaligero, Ordinis vocabulum ab ὅρος deriuari, ex eo tamen turius efficeretur, primam radicem nostratem esse. Græci pro ordine, τάξιν dicunt;

Margin notes: Ordo. — Or. — Ort. — Vort. — ὅρος.

τάξις. cunt; quod item de fonte nostro manauit: Ar enim æstimo significat, To/ad; hinc To ar/ & syncopes beneficio, Tar est, quicquam alicui æstimatione mea addico. Locus itaque cuique vel à natura, vel à cuiuspiam æstimatione addictus, τάξις dicitur. A Tar fit τάσσομαι, mutato X in geminum S; & hoc rursus mutato in Tau, fit τάττομαι, à quo τάξις. Fateantur ergo & Græci vel has voces à radice nostras esse, vel meliorem assignent significationis rationem. Et hæc quidem de litterarum ordine; quem non attigissem, nisi Semiuocalium & Mutarum mentione ad eum fuissem compulsus: de quibus suam cuique opinionem liberam relinquens, meam aperui suspicionem; de qua quid alij sint censuri, mea vel nihil, vel perparum interest; eo quòd mutarum & semiuocalium discrimine non sim nec in Analogia nec in Etymologia vsurus: hoc vnum monuisse contentus, plures esse Mutarum & Semiuocalium systases apud nos, quàm apud Latinos, vel Græcos, vel Hebræos; atque idcirco hac parte linguam quoque nostram esse ditiorem. Vnum certè Tau omnibus alijs consonantibus in eadem syllaba præponitur; quod alio in sermone inuenire non possis: vnde fit, quod mirabile videtur, vt duo Tau in vna syllaba vocalem aliquando præcedat; vt dũ dicimus pro het steenken/ T'steenken. Eadem littera post multo plures alias consonantes, quàm in vlla alia lingua, syllabam claudit: vt Abt/ Hart/ Oft/ Hangt/ Acht/ Alt/ Nant/ Bant/ Hopt/ Hart/ Hast/ Anxt: In Bocst etiam post seipsum interiecto Sigma, vt ante seipsum in T'steenken. His itaque & alijs Systasibus apud alias gentes non vsurpatis, verborum copia longè maior euadit, quàm si paucioribus essemus alligati: qua in re non parum est momenti ad maiorem sermonis perfectionem: quamquam in ea accuratam complexionum enumerationem breuitatis caussa relinquo; ne bis fiam odiosus, semel insolenti apud Latinos linguæ nostræ prædicatione, rursus prolixo in vocibus ignotis explicatu.

Systases litterarũ in Cimbrica lingua.

TEMPVS est, vt hac & ceteris diuisionibus litterarum omissis, singulas inspiciamus; & ea in iis consideremus, è quibus, ad veras nominum rationes eruendas, aliquid accedat emolumenti. Quærenda enim in ipsis elementis ratio, ob quam aliæ voces aliis rebus designandis sint aptiores; & ex iis de symbolis iudicandum, rectène an secus, à sermonis architecto fuerint è litteris concinnata. Hinc enim liquebit, quæ vocabula prima sint, quæ ab aliis deriuata; & prima quidem, quæ non ad alias voces significantes, sed ad ipsa prima & simplicissima elementa reducuntur. Quia verò sermo vocabulis componitur; is primus dici non poterit, qui vocum suarum caussas è simplicissimis elementis non docebit; qua è re, tota de prima lingua rectè iudicandi pendet facultas. Quando itaque primarum vocum ratio tota de sono litterarum pendet, quibus, tamquam pigmentis, res ipsæ denotantur, imitatione quàm fieri potest proxima expressæ; malo aliorum hac in re sententiam aperire, quàm meam, citra auctoritatem, multis rationibus firmare; ne videar id elementis adscripsisse, quod maximè primis nostris vocabulis ad originem vocandis conuenire prouidissem: quod vbi fecero, exemplis paucis docebo, quàm insigni artificio Onomathetes noster vsus fuerit in nominibus primis ponendis; quorum recta ratio, ceterorum quoque quæ ex his vel componuntur, vel deriuantur, caussas ostendet. Audiamus itaque principio principem philosophorum Platonem, apud quem hæc sententia tenus Socrates Hermogeni: Opinor equidem, ô Hermogenes, ridiculum visum iri, si ostendatur, res ipsas litteris & syllabis ad imitationem quandam expressas esse: Attamen sic est necesse. Neque enim quicquam melius habemus, quo veritatem primarum vocum referamus; nisi perinde atque Tragœdiæ scriptores, cùm eos ratio quapiam in re expedienda deficit, ad Deos confugiunt: ita & nos dicamus, primarum vocum Deos auctores esse, & idcirco rectè habere; hocque modo respondendi munere defungamur. Num igitur & hæc optima nobis ratio videtur; an illa potior, quòd multa nomina à Barbaris simus mutuati, qui nobis sunt vetustiores; an verò quod ob antiquitatem, in ipsis non magis, quàm in Barbaris, veritas queat peruideri? Hæc enim omnia effugia esse possent ei qui rectam primorum nominum rationem reddere nolit; & illæ quidem perelegantes. Atqui vt quis primorum nominum rectam rationem non norit, ita nec posteriorum nouisse poterit, quæ necessè est ex illis, de quibus nihil sciat, declarentur. Alioqui perspicuum est, qui se dicat horum artificium tenere, eum oportere habere quàm maximæ & quàm rectissimæ in nominibus primis demonstrationis facultatem; aut certè nouisse de posterioribus

Vocum primarum ratio tota de sono litterarum pendet.

Platonis sententia de vocum primarũ ratione.

nominibus nugas se venditurum. Num aliter tibi videtur? Hermog. Nequaquam aliter, ô Socrates. Socr. Quæ igitur de primis nominibus equidem sentio, mihi sanè quàm simillima insigni ludibrio & derisioni, nedum ridicula, videntur. Hæc itaque tibi, si velis, communicabo; tu verò, si quid alicunde melius accipere poteris, communicare item mihi tentato. Hermog. Ita faciam: at dic audacter. Socr. Primum ergo ipsum Rho mihi videtur veluti instrumentum quoddam esse omnis motionis; quæ quidem quare nobis κίνησις vocatur, non facilè dixerimus: sed enim clarum, quòd ἵεσις; id est, progressus quidam sit. Neque enim η, sed ε littera quondam vtebamur. Principium autem à κίειν, voce peregrina, qua ἰέναι, id est, ire, notatur. Si quis igitur vetus ipsius nomen inuenerit, voci nostræ congruens, ἵεσις rectè dici queat. At nunc à κίειν peregrino verbo κίνησις vocata est, mutatione ex ε in η facta, & interiecto ν. Oportebat autem κίεισιν, vel εἶσιν. Quies verò per negationem progressionis nomen posceret; at elegantiæ gratia, στάσις nominata est. Porrò Rho elementum, vti dico, pulchrum motionis instrumentum ei visum, qui nomina condidit ad lationem suni similitudine exprimendam. Ad hanc itaque frequenter eo vtitur; primò quidem in ῥεῖν καὶ ῥοῇ, id est, fluere & fluxu, per hanc litteram lationem imitatur; deinde in τρόμῳ, id est, tremore; pòst in τραχεῖ, quod est asperum: insuper in talibus verbis quale est κρούειν, pullare; θραύειν, frangere; ἐρύειν, trahere; θρύπτειν, terere; κερματίζειν, trucidare; ῥύμβειν, vertere. Hæc omnia per litteræ Rho plerumque similitudinem exprimit. Neq. enim, vt opinor, linguam in eo quietam sino, sed concutio. Rursus littera Iota ad omnia tenuia, quæ maximè per omnia penetrare queant, quamobrem ἰέναι & ἵεσθαι hoc elemento imitatur. Quemadmodum per φ & ψ & σ & ζ, eo quòd flatuosæ sint litteræ, omnia id genus imitatus, per ipsa nomina componens, vti ψυχρὸν, frigidum; ζέον, feruens; & σείεσθαι, concuti; & σεισμὸς, concussio vocatur: & vbicumq. flatuosum quidquam imitari Nomenclator vult, eiusmodi litteras inducere videtur. At verò litteræ Δ cõpressionem, & ipsius T vnà cum linguæ innixu, & sustentationis vi, vtilem videtur existimasse, ad vinculi & stationis imitationem. Quoniam porrò maximè labat lingua in Lambda proferendo, id animaduertens assimilator, nomina ex eo fecit λεῖοι pro lęuibus, & verbũ ipsum ὀλισθάνειν pro labascere, & λιπαρὸν pro pingui, & κολλῶδες pro glutinoso, & id genus alia omnia. Quatenus verò labanti linguæ litteræ γ facultas succurrit, eatenus per γλυκὺ dulce, & per γλοιῶδες lubricum. Iterum sonum V intus hærentem sentiens, ἔνδον & ἐντὸς dixit pro intus, res ipsas similitudine litterarum exprimens. Iam & ω magno tribuit & longo ipsum η, quoniam litteræ magnæ sunt. Cùm verò ad στρογγύλον, id est, rotundum, opus haberet ο, plurimũ eius admiscuit, vt exprimeret rotunditatem. Ceterùm & alia tum per litteras, tum per syllabas rebus seruire cogit nomenclator, vt & signum faciat & nomen. ex his verò reliquas formas his ipsis componere imitatur. Hæc mihi videtur, ô Hermogenes, nominum rectitudo esse. Hæc Plato: quem vellem omnium elementorum sonũ diligenter tradidisse; quod quia non fecit, ex aliis, quoad fieri potest, reliqua nobis vocalia pigmenta sunt petenda. Dionysius Halicarnasseus, acerrimus sermonis Græci censor, sic Α longum pronunciari dicit, vt os aperiatur plurimum, & spiritus sursum ad cælum feratur: η verò quod nostrum Ε longum est, sic sonandũ, vt oues balant; efferri vult vt sonus ad linguæ basim firmetur, & os minus quàm in Α longo recludatur: O magnum, rotundum sonum habere dicit: I longum, circa dentes spiritum eliso & ore minimum recluso: Lambda lingua ad cælum sublata: Mi labiis compressis. Reliqua, quæ addit, non admodum nobis conducunt; eoque breuitatis caussa, & quia liber eius De nominum compositione passim doctorum manibus teritur, hîc omittentur. Hoc tamen addam, Lambda suauem sonum reddere, & Rho asperrimũ, My & Ny medium quiddam habere, & per nares efferri sono quodam cornicinum: Sigma verò ingratum, & insuaue esse, & odiosum valde, & molestum, si frequentetur: sibilum enim ferinam & brutalem potius vocem, quàm ad humanam pertinere; & veteres idcirco rariùs eo vsos fuisse. fuisse item qui carmina fecerint asigma, in quibus totis nullum Sigma reperiretur. Hæc Dionysiaca Allemannos & Sueuos malè habebunt, qui non alia magis de caussa Saxsones, & reliquos Germanos, derident; quàm quòd studiosè Sigma vitent; quòd ipsi contrà, tamquam generosissimum elementum, magno spiritu efflant, pro Dat Das / pro Wat Was / & similia pro similibus di-

Litterarum diuersi soni ex Platone, Dionysio Halicarnasseo, Martiano Capella, &c.

Allemãni & Sueui deridẽt Saxsones & reliquos Germanos. quòd studiosè Sigma vitent.

bus dicentes. In duplicibus autem semiuocalibus, Zeta maximè laudat, de soni suauitate. Mutarum hanc habet pronunciationem, vt π cum sua adspirata & media extremis labris efferat, dum spiritus ex arteria propulsus oris compressi vinculum soluit: D verò cum sociis ita profert, vt lingua ad superiores dentes figatur, spiritu per dentes essfo: reliqua deinde tria, Cappa, Chi & Gamma, linguam superius ad laryngem dicat referre. Atque hæc omnia ea de caussa diligentissimè discussit, quo doceret, qua nominum compositione sermo suauissimus redderetur. Nobis alia ratione sunt examinanda, quo nimirum intelligamus, quæ vocum pigmenta, quibus rebus designandis sint accommodata. Nunc ad Latinos descendamus, vt ex iis litterarum quoque vis & potestas cognoscatur. Martianus Capella formationem litterarum ad hunc modum exsecutus est: A, sub hiatu oris congruo solo spiritu memoramus: B, labris per spiritus impetum reclusis edicimus: C, molaribus super linguæ extrema appulsis exprimitur: D, appulsu linguæ circa superiores dentes innascitur: E, spiritus facit lingua paullo pressiore: F, dentes labrum inferius deprimentes lingua palatoque dulcescit: G, spiritus cum palato: H, contractis paullum faucibus ventus exhalat: I, spiritus propè dentibus pressis: K, faucibus palatoque formatur: L, lingua palatoque dulcescit: M, labris imprimitur: N, lingua dentibus appulsa collidit: O, rotundi oris spiritu comparatur: P, labris spiritus erumpit: Q, appulsu palati ore restricto: R, spiritum lingua crispante corraditur: S, sibilum facit dentibus verberatis: T, appulsu linguæ dentibus impulsis excuditur: V, ore constricto labrisque promulis exhibetur: X, quidquid C & S formauit, exsibilat: Y, appressis labris spirituque procedit: Z verò idcirco Appius Claudius detestatur, quòd dentes mortui, dum exprimitur, imitatur. Hæc Capella in Mercurij & Philologiæ nuptiis, nec hac nec illo sat benignè fauente. Doctius numerosiusque Terentianus Maurus de eadem re hos nobis versus dedit:

Vocaliũ pronunciatio ex Terentiano Mauro.

Nunc singula quam possideant in ore sedem,
Ictúsque suos concipiant, & vnde rumpant,
Vt quiuero versu blaterabo Sotadæo.
A prima locum littera sic ab ore sumit,
Immunia rictu patulo tenere labra,
Linguamq; necesse est ita pendulam reduci,
Vt nisus in illam valeat subire vocis,
Nec partibus vllis aliquos ferire dentes.
E quæ sequitur vocula dissona est priori,
Quia deprimit altum modico tenore rictum,
Et lingua remotos premit hinc & hinc molares.
I porrigit ictum geminos prope ad ipsos,
Minimumq; renidet supero tenus labello.
O Graiugenûm longior altera est figura.
Alter sonus atque temporum nota variata
Compendia nostri meliora crediderunt,
Vocalibus vt non nisi quinque fungeremur;
Productio longis vt daret tempora bina,
Correptio plus tempore non valeret vno.
Hinc ητα minus scribimus, hinc & ω supremum;
Vna quoniam sat habitum est notare forma,
Pro temporibus quæ geminum ministret vsum.
Igitur sonitum reddere cùm voles minori,
Retrorsus adactam modicè teneto linguam:
Rictu neque magno sat erit patere labra.
At longior alto tragicum sub oris antro
Molita rotundis acuit sonum labellis.
Y quam memorant, vocibus auia est Latinis;
Vocalibus autem quoniam iugata Græcis,
In nostra etiam verba dabat frequenter vsum.
Subiecimus illam, cui nomen V dederunt,

Vocalem,

Vocalem, sonantes sibi qua iugaret omnes,
Et sola sonum redderet ex sua figura,
Quem scribere Graius, nisi iungat OY, nequibit:
Hanc edere vocem quoties paramus ore,
Nitamur vt O dicere; sic citetur ortus:
Productiùs autem coëuntibus labellis,
Natura soni pressior altiùs meabit.

Atque hæc quidem de vocalium pronunciatione; in quibus postrema quæ de Y & V canuntur, in exemplari Colinæi, quod solum mihi ad manum est, sic corrupta sunt, vt Ramus ea transiliuerit; id contentus annotasse, Vocali V proprium sonum non satis apertè à Terentiano assignatum; nec soli V id conuenire, vt sonum reddat ex sua figura: in quorum vtroque, mea quidem sententia, fallitur. Nam integrè sonum V expressit, aiens, in V pronunciando, soni initium idem esse cum O; verum in progressu labella coire, & productius exstare: quod dum fit, figura ipsius litteræ labris formatur, quam in aliis vocalibus non inuenias. Nicolaus Brissæus egregiè has difficultates dissimulat, eo interim longissimè errans, vt Ramo erroris caussam præbens, quod dum Terentianus dicit, *Hanc edere vocem quoties paramus ore*, scribat in commentariis, de sono Υ ψιλοῦ locum intelligendum. Nec mirum tamen nihil hîc rectè ab vtroque de Terentiani sententia cogitatum; cùm eius generis mendæ sint, nihil vt sani, his non expurgatis, elici queat. Nos itaque pro *Ama*, vt est excusum, *Auia* reposuimus; quia nulla vox Latina per hanc litteram eat: quod paullo pòst sic Terentianus expressit: *Terentiani Mauri versus restituti.*

Tertiam Romana lingua quam vocant Y, non habet;
Huius in locum videtur V Latina subdita.

Rursus pro, *Quam scribere Graius*, reposui, *Quem scribere*; ad sonum nimirum, non ad figuram ipsius V referens: deinde pro Y lego OY, vt dicatur Graium hunc sonũ scribere non posse, nisi O & Y iungat. Quod Terentianus ipse alibi his verbis confirmat:

Græca diphthongus ou litteris tamen nostris vacat,
Sola vocalis quod V complet hunc satis sonum.

Huc spectat & illud Ausonij:

Vna est in nostris quæ respondere Lacones
Littera, & irato regi placuere negantes.

Iam illud, *Nitamur vt V dicere, sic citetur ortus*: nos legimus, *Nitamur vt O dicere, sic citetur ortus.* Nam V & O principium pronunciationis idem habent: cùm in vtroque lingua retrò agatur in soni exordio, qui in fine differt; quòd V prominentibus labellis, & ad formam V retrò compressis, altiùs enuncietur: O verò rotundo rictu, lingua & labiis reductis, sonum finiat: quod vt nec Ramus, nec Syenei præfecti Scholiastes, Nicolaus Brisseus, eruere de mendarum tenebris quiuit; ita magnũ operæ habet pretium, si diligenter consideretur: propterea quòd ex eo caussa cernatur, ob quam in prisco litterarum numero, hactenus apud Hebræos conseruato, & à nobis pòst opportuniùs explicando, duæ vocales V & O non distinguantur figura; tametsi pòst punctis adiectis cœperint discerni. Neque Hebræi tantùm, vt pòst necessariò erit repetendum, solam vocalem V scribebant; sed Tusci etiam & Vmbri Italiæ populi vetustissimi, figura ipsius O carebant, V eius loco ponentes, Plinio apud Priscianum teste: quamquã non dubito quin, perinde atque Israëlitæ, sonum vtriusq. litteræ vsurparint. Sed hac de re pòst copiosiùs, cum figura ipsius Vau ad caussam suam deducitur; quæ qualis apud antiquissimos fuerit, non antè poterit ignorari, quàm grues aciei suæ instruendæ rationem obliuiscentur: de quarum volatu Palamedes hanc litteram fingitur inuenisse. qua de re sic Martialis:

Turbabis versus, nec littera tota volabit,
Vnam sustuleris si Palamedis auem.

Hæc itaque singulare id habet, iuxta Terentiani sententiam, vt sola sit inter vocales, quæ figura sua doceat, quem sonum postulet; hunc nimirum qui labris interius strictis, & exterius prominentibus, & modicè diductis, fiat; quæ promula siue prominula dixit Martianus. Errant tamen & Terentianus & Capella, si verum est quod Ramus tradit; sonum ad inferius labrum tendere. Verùm hîc eundem sonum sibi fingit ipsius V qui

 est in

est in Y Græcorum, & ne illum quidem integrú. Veteres enim sic Ypsilon pronunciarunt, vt boues mugiunt; si verum est, μυκάω bubulam vocem prima syllaba imitari. Hinc liquet sonum ipsius fuisse, quàm quintæ apud Latinos vocalis, tenuiorem; cùm hic tam crassus fuerit & rotundus, vt O & Y commisceret. Videntur igitur non sine vitio tam crasse & dense hanc vocalem pronunciasse Latini, vt idem quod diphthongus sonaret; aut saltem id confitendum, in pronunciando Mugio eos peccasse, & ceteris omnibus quæ per Ypsilon Græci rectè pronunciant. Nam si ratio integra Latinis seruaretur; oporteret alium in Mugio, alium in Musa, ipsius V sonum esse; atque ita triplicem ipsius sonum inueniremus, non modò geminum; duos quidem, solis temporibus, breui & longo, distinctos; tertium densiorem & rotundiorem, ex O principium capientem, & in V tenue siue Ypsilon finitum; qui perperam videtur à Latinis in omni loco seruatus, pro eo ac Terentianus fatetur, huius vocalis eandē cum sono diphthongi Græcorum esse scribens pronunciationem. Nam quòd Ramus hic Latinos potius sequitur quàm Græcos, faciat ille quidem id suo iudicio: sed nobis non persuadebit, vt pedanei simus.

Artium parens & altrix Græca diligentia est:
Litterarum porrò curam nulla gens attentius
Repperit, poliuit vsque finem ad vnguis extimum.

Vtor libenter hîc Terentiani versibus; qui si vsquam alibi, hîc maximè locum habere mihi videntur. Distinguatur igitur sonus in Mugio, à sono in Musa, & vltima Mænandrum, dum fabulam Menandrum apud Terentium legimus; tametsi V in Mugio longum sit: geduinus enim V sonus is esse deberet qui est in Y Græcorū, siue longum id sit, siue curtum; atque ita diphthongus ex quarta & quinta vocalibus, non minus Latinis quàm Græcis, fuisset scribenda, si sonorum discrimina figuris æquare voluissent. Quòd autem tam crasse V vocalem efferre soleant Latini, vt soni initium ex O inciperet, & diphthongo Græcorum ου ad amussim respōderet; è Plauti versiculis perspicuum redditur, in quibus Mænechmo Peniculus cum stomacho respondet:

ME. *Egon' dedi?* PE. *Tu tu inquam. vin' afferri noctuam,*
Quæ Tu Tu vsque dicat tibi? nam nos iam nos defessi sumus.

Qui enim noctuæ vocem imitari velit, pronunciet oportet Græcorum diphthongum, & eam quidem porrectis labellis, vt eorum interstitio figuram V litteræ exprimat. Non igitur ex Ausonio tantùm, & Terentiano, & ceteris; sed ex ipsis etiam noctuis huius vocalis apud Romanos sonus dici potest. Germanus autem, & tenuior V sonus, Ypsilon Græcorum imitari debuisset: quod tam tenuiter pronunciari solere, cognomen ψιλὸν indicat; quo non distinguitur ab alio elemento, quàm ab eo sono quem per diphthongi figuram notabant. Neque enim collatione Iota tenue dici potest; cum Iota sit subtilissimum omnium elementum, nec sonus huius idem sit cum sono illius. Boues certè vocem non mutarunt; à quibus mugientibus sonum Y discas, si rectè μυκάω sit formatum. Aristophanes item in Auibus cuculi vocem κόκκυ scripsit; quo audito, non solùm hoc scies, quando Phœnices triticū & ordeum demetant; sed illud etiam quo Ypsilon sono fuerit pronunciatum. Latinorum verò cuculus duo monstrat, priore quidem syllaba V, apud Latinos, à quarta vocali sonum exordiri, vt Terentianus scribit; posteriore verò, apud primos Latinos tenuis etiam V sonum fuisse, si Ypsilon quod est in κόκκυξ exprimere voluerunt. Nostrates tamen Courcou cuculi sonum efferunt: quem Franci, more Græcorum, κοκκυ pronunciant; à quibus dicere licet, quî sit Y Græcorum sonandum. Quod itaq. Priscianus dixit, non video quî veritatis regulæ applicari queat. V autem, inquit, quamuis contractum, eundem tamen sonum, hoc est, Y habet inter Q, & e, vel i, vel æ diphthongum, positum; vt Que, quis, quæ. Nec non inter G & easdem vocales, cùm in vna syllaba sic inuenitur; vt pingue, sanguis, linguæ. Dic mihi, ô Grammatice, an vnquam vel legeris, vel audiueris, Ypsilon Græcorum consonantem esse, atque idem sonare quod V consonans liquescēs apud Latinos? Quòd si dixisses in Optumus, & Maxumus, & similibus, eundem apud Latinos V sonum habere quem apud Græcos Y, consensissem: sed vt consonantis & vocalis sonum eundem statuas; quod faciendum, si V in Quis idem sonus sit qui Y elementi Græci; minimè tibi permittā, tametsi Petrum Ramum huius tuæ sententiæ habeas laudatorem. Sed iam plusculum

quàm satis de V vocali: restat vt de consonante dicamus, eandem figuram habente illa quidem, verùm in sonando longè diuersam potestatem sortita. Apud Græcos olim huius elementi vsus non fuit: Æolij tamen digamma suum simili ferè modo enunciarunt, si Prisciano & ceteris credimus; vt dum eodem modo Felenam in principio pronunciant quo Venerem exordiuntur Latini. Terentianus de hac re ita, postquam de I consonante egit:

Versa vice, si sit prior V, sequatur illa.
Cùm dico, Vide, contulit I sonum priori;
At ipsa manet tempore quo sonabat antè.
Vocalibus hoc & reliquis prædita seruat:
Vt, vade, veni, vota refer, teneto vultum;
Creuisse sonum perspicis, & coisse crassum,
Vnde Æoliis littera fingitur digammos,
Quæ de numero sit magis vna consonantum,
Vocalis in istum mage quàm versa sit vsum.

De huius litteræ figura, & quare Digamma ab aliis Græcis, ab Æolibus Vau vocetur; pòst erit disserendi necessitas. Relictis modò iis quæ de hac littera in vulgus nota sunt; de I consonante agendum, quæ nec ipsa quidem apud Græcos inuenitur. Huic peculiare, vt inter duas vocales posita, priorem longam reddat: quod Grammatici eo fieri aiunt, quòd hæc littera tali loco posita vim duplicis induat consonantis; quod mihi hactenus, licet vno ore omnes id clament, non probarunt. Diligentiùs enim ratione pronunciationis subducta, & acutioribus auribus auscultata; animaduerto, eam huius elementi vim esse, vt dum duabus vocalibus interponitur, geminum sonum præstet; alterum vocalis, alterum consonantis proprium; & illo quidem cum priore vocali in diphthongum coalescat; hoc posteriori vocali consonet. In Maior igitur has duas facit syllabas, Mài & Ior; & in Eius, Ei & Ius: atque hac de caussa geminum I scripserunt ij, quibus curæ fuit, vt sonus figuris exprimeretur: qua re non bene perpensa, in eam ventum opinionem, duplicem hanc esse consonantem; quæ quia vni syllabæ adhærere nequit, sic à Grammaticis est diuisa; vt in Pompeius media syllaba Ei esset, atque in ea I consonans; quod vt Priscianus scripsit, & Scaliger, & ceteri minoris eruditionis homines sunt secuti; ita mihi absurdissimum videtur; quoniam non intelligam, quî in Ei dandi casu ab Is, I consonans esse queat. Cedo tu, quisquis ita dicis, longa ne hæc syllaba sit, an breuis? Longam dicis? Qua ratione? natura ne, an positione? Certè non natura; quoniam si diuidatur, E breue fit: neque rursus positione, quoniam I non sit inter duas vocales. Quòd autem in secundo casu producatur, eùm id positione fieri dicas, quia I vim habeat duplicis; id ad Ei transferre non potes; cùm hic caussa longitudinis cesset. Quocirca cùm hinc te expedire nequeas; concludo, longam hanc syllabam esse, propter diphthongum. Quæro iterum, quæ sit littera characteristica datiui, an E, an I, in voce Ei? Quòd si E dicas; totam analogiam quam ipse statuis, euertis: quandoquidem dicas, ea quæ Ius in genitiuo habeant pronomina, in datiuo I habere; Vs, quod in genitiuo erat, reiecto. Verùm si concedas, in Ei I terminationem esse, perinde atque in ceteris id genus vocibus: cogeris fateri, I non consonantem, sed vocalem esse: atque si, pro eo, ac definis, datiuus vna syllaba minor esse debeat genitiuo; velis nolis, eo venitundú, vt fateare, ex duabus his vocalibus diphthongum coalescere; quam cùm in Omneis, & similibus, admittas; non video quamobrem hinc sis reiecturus. Priscianus, vt doceret, in medio I consonantem cum vocali priore sonare posse; addit non in medio solùm, sed in fine etiam I consonantem veteres posuisse; atque hinc apud Poëtas, Cui, &, huic, bene poni pro monosyllabis, quia nimirum I consonans sit; quo non video quid dici possit absurdius. Dicat cur Cui, monosyllabú producatur; cùm nec positione id fieri possit, nec natura: deinde qua fronte dicere audeat, datiuum in vocalem quintam desinere, cùm in ceteris eiusdem generis in I terminetur. Quid quòd ne pronunciari quidem I consonans post vocalem in fine dictionis potest: sed mox simul ac sonum eius accersis, vocalis existit, & cum sono præcedentis coalescit. Scaliger, dum Priscianum sequitur, & nimium subtilis esse vult, Batauam Erasmi aurem vellit, admonens, perperam ab ipso tradi, V in Cui, perinde atque in

lingua, consonantem esse; quia hic V sit vocalis, & I consonans. Negat enim, V consonantem ipsi C subiici. Respondeat itaque, quibus antè litteris Quis scriberetur, vel Qui; quàm Q in Romanorum vsum venisset. Hic, potius quàm se fateatur temerè Erasmum reprehendisse, à Prisciano descisceт, docente, ipsius Q & C sonum ante V consonantem eundem esse; atque idcirco Latinos hac littera posse carere, nec magis ea opus esse quàm alio G in Anguis, alio in Augur. Perinde enim Cui, & Cuis, per eandem litteram C dici posse, atque illa per idem G. Antè ergo quàm Q vsi sunt Latini, necesse fuit vt nominatiuus Qui, æquè atque datiuus Cui, per C scriberetur. In Virgiliano illo versu, *Incipe parue puer, cui non risere parentes,* aliqua exemplaria habent, *Quoi*, more Catulliano: alia, *Qui*, vt Viues legit. Scaliger, non sat sui memor, asserit se in hoc ipso versu *Qui* legere, & ita Veteres tertium casum scripsisse: quod si verum est, necessariò sequitur, V in datiuo consonantem esse, cùm ea solum de caussa, Q littera addita sit ceteris, vt V consonanti liquescenti præponeretur: vt clarissimè tradit Priscianus, quem licet etiam hoc ipso suo gladio iugulare. Nequeo satis demirari supinam hanc subtilissimorum hominum, Cæsar.s præsertim, inconsiderantiam. In Quoi, rogem lubenter, an I postremum consonans sit, an vocalis, diphthongũ Græcam cum O magno, cui subiicitur, faciens. Neminem puto tam alienum, vel ab aurium sensu, vel mente, fore; vt Quoi diphthongum habere neget: quod si sic est, nec inter ceteras Latinorum diphthógos hæc sit numerata; quid obstat, vt non similiter ex V, & I, diphthongus admittatur, quàm Græci in Harpyia, & similibus vocibus, vsurpant. An non æquè Harpuiam, atque Phruges & Purrhum, dicere liceat Latinis? Dicatur ergo Cui, & Huic, vt Harpuia, & quia, Græcæ diphthongi, in Quoi, & Cui, & Huic ponendæ, de analogiæ ductu; nec verentur Latini Ei diphthongum Græcam in plurali tertiæ declinationis numero mutuari: quid ni & in Peior Græca diphthongus admittatur, & consequenter in Maior, & similibus; tametsi inter ordinarias Latinorum diphthongos non enumerētur? Quantum autem à veritate aberrent Grammatici, in eo videas, quòd pro Eidem, Idem; pro Eisdem, Iisdem; pro Eis, Is; pro Orphei, Orphi; pro Vlyssei, Vlyssi dici concedant: in quibus apertum est, I vocalem in prioribus, non consonantem fuisse. Sic igitur Vultei in vocandi casu dixit Horatius: *Durus, ait, Vultei, nimis attentúsque videris:*
vbi I cum vocali vnam syllabam facere, licet Priscianus fateatur, vt similiter in Cai; tamen tam ineptè sibi aduersatur, vt cùm I litteram characteristicam in eius generis vocantibus casibus esse velit, perinde atque in fili; statuat tamen in eodem capite paulo superius, I in id genus syllabis esse consonantem. Si I pro E hic ponatur, vt dicit; sitque E vocalis; si præterea eadem Vocatiui terminatio est in Fili, & Vultei; quod fateris: qua fronte audes, ô subtilis litterator, negare, I hîc esse vocalem? Quod si in Vultei, in Cai, in Pompei, I vocalis sit: quid ni in Ei quoque datiuo vocalis censeatur, iuxta analogiæ necessitatem? Iam si in Ei vocalis sit: cur in Cui, & Huic, non itidem vocalis habeatur? Præterea cùm Cai scribas vnam syllabam habere in vocatiuo, & in ea I esse characterem: quid rogo vetat, vt non in Maior quoque prior syllaba diphthongum ex eisdem vocalibus habere dicatur, quam in alia voce Latina admittis? Ouidius non veritus est, è Theocriti Adonide Ai lamētantis gemitum exprimens, in Latinum carmen transferre: & quis non audit in gementibus hanc diphthongum, quæ huic animi perturbationi notandæ tam est naturalis, vt inde Græci αἰάζω pro lamentari & lugere dicant:

> *Flósque* (inquit ille) *nouus scripto gemitus imitabere nostros.*
> Hos gemitus mox adscribit:
> *Ipse suos gemitus foliis inscribit: & Ae, ai*
> *Flos habet inscriptum, funestáque littera ducta est.*

Quo loco qui hya legerunt, nescio quam sint rationem secuti: cùm hya, licet principium sit in Hyacinthus, nullum tamen gemitum indicet, quem inscriptum Ouidius voluit, atque eum quidem sic inscriptum voluit, vt in eodem flore Aiacis nomen exordio tenus legeretur; quoniam addat:

> *Tempus & illud erit, cùm se fortißimus heros*
> *Addat in hunc florem, folióque legatur eodem.*

Apollinis itaq. gemitus, & Aiacis nomen, non Hyacinthi scriptum intelligamus, quod est Ai, vox à natura gementibus, cuiuscumque gentis sint, nimis crebrò suggerenda. Sophocles elegantissimè in Tragœdia huic heroi dicata, ad hanc metamorphoseos fabulam allusit,

> Αἲ Αἲ, τίς ἂν ποτ᾽ ᾤεθ᾽ ὧδ᾽ ἐπώνυμον:
> Τ᾽ οὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;
> Νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοί
> Καὶ τρίς. id est,
> *Ai ai, quis vmquam credidisset, tam fore*
> *Conforme nomen hoc meum meis malis,*
> *Per qua mihi Aiazare bis modò licet;*
> *Vel ter.*

Verbum enim αἰάζω, gemere, & lamenta edere notat, ab ipso gemitus sono fabricatum, & simul Aiacem esse exprimere videtur. Ex hac Ai & αἰάζω verbi cognatione, magnum elegantiæ condimentum sibi deprompsit Theocritus in Adonidis luctu:

> Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις. id est,
> *Defleo Adonin, nam peryt formosus Adonis.*
> Et paullo pòst,
> Κάτθανε δ᾽ ἁ μορφὰ σὺν Ἀδώνιδι Κύπριδος, Αἲ Αἲ,
> Ὤρεα πάντα λέγοντι καὶ αἱ δρύες Αἲ τὸν Ἄδωνιν.
> *At forma exstincta est vt Adonis Cypridis, Ai Ai;*
> *Montes conclamant cuncti, & quercus Ai Adonin.*

Cùm ergo ipsa natura nos cogat frequentiùs ai ai dicere, quàm velimus: quod, rogo, Latinorum erit priuilegium, quo lamentabilem hanc vocem toto suo litterarum regno excludant? Quid quòd Quintilianus apertè tradit; sicut apud Græcos semper diphthongum hanc ex A & I fieri; ita apud Latinos veteres datiuum & genitiuum eadem solere terminari: atque inde apud Virgilium esse, *Pictai vestis*, & *Aquai.* quo loco sic capienda eius verba, non vt apud Virgilium quidem diphthongum bis esse putet; sed in *pictai vestis*, diphthongi in suas vocales, è quibus componebatur, solutionem. Quamobrem etiam Probus ridiculus, tametsi eum laudet Ramus, dum Ai diphthongum quater in Virgilio dicit inueniri: semel, vbi dicit,

> *Aulai in medio libabant pocula Bacchi.*
> Iterum,
> *Aetherium sensum, atque aurai simplicis ignem.*
> Rursus,
> *Exultant æstu latices, furit intus aquai vis.*
> Postremò,
> *Diues equûm, diues pictai vestis, & auri.*

Nam in his vocales A & I in diphthongum in vno solo versu coëunt; & id quidē nulli carminis necessitati, sed soli fidei transcribentium credendum, dum dicitur, *Aquai vis:* in ceteris vocales sunt distractæ, non in vnum sonum conglutinatæ. Liquet tamen è distractu, qualis fuerit contractus: de quo satis argumenti mihi suppetit, ad docendum, fuisse olim huius diphthongi vsum apud Romanos. Quod si fuit, quid vetat, quo minus mihi dicere liceat, in Maior, Caius, & similibus, hanc diphthongum esse; atque ob eam tempus duplex in illis syllabis audiri? Vltra ergo quatuor diphthongos communi consensu numerari cōsuetas, quatuor aliæ accedent, Ai, Ei, Oi, Vi; de quarum postrema, vt satis multa dixerim; non erit tamen abs re, Terentianum audire, malè à Scholiaste suo & lectum & intellectum:

> *Nec potest & hoc liquere, an I putemus consonam,*
> *Longa Cui super paretur, ceu duabus consonis;*
> *Alteram an? quia consequendo semper I vocalis est;*
> *Tertiam & casus sequentes esse vocalem docent.*
> *Imò si nunc V putamus esse vocalis soni,*
> *I magis vocalis est indicanda subsequens.*
> *Nunc quòd hac diphthongus ergo ex V & I fit, dicimus;*

Non vt V nunc sit Latina, sed magis Græcum sit Y:
Τῦφα quum dicunt, & ὗας, tale quid Cui vt sonet,
Temporum & per se duorum non requiras consonam.

Hic *Alteram*, pro *Ateram an*, siue *Alter'an*, scriptum erat. Nos correximus, vt de sola coniectura, vt videatur dici, non liquere, an I consonam, an alteram litteram, I videlicet vocalem, dicere debeamus: Consonam videri, quia V longa sit, ob positionem duarum consonantium I & S, in hoc versu Virgiliano:

Cui semper indignas hiemes solémque potentem.

Alteram verò, scilicet vocalem, potiùs esse, ex eo putaris; quia I perpetuo post aliam in fine vocalem vocalis est. deinde casus sequentes datiuum, vocalem esse docent tertiam; cùm in accusatiuo in E, in ablatiuo in O mutetur, & in datiuo & ablatiuo plurali vocalis permaneat. Hoc explicatu quiuis facilè percipiet, quid sibi voluerit Terentianus; qui tamen liberum cuique facit, vt, vtram velit, sententiam sequatur: hac in re minimè probandus, eo quòd nihil in iis sani sit, quæ de I consonante in Cui, Grammatici delirarunt; qui me hic, quàm vellem, fecerunt prolixiorem. Nunc ergo consonantium litterarum sonos à Terentiano accipiamus, cuius ea de re hi sunt versus:

Consonantiū soni ex Terētiano Mauro.

Iam cetera, non ordine quo solent, loquemur:
Verùm vt cuique est proximitas loci, soniue.
Ne dicta prius me subigat referre rursum
Vicinia vocum, modico dirempta puncto.
B littera, vel P, quasi syllabæ videntur,
Iunguntq́ sonos de gemina sede profectos:
Nam muta iubet portio comprimi labella:
Vocalis at intus locus exitum ministrat.
Compressio porrò est in vtraque dissonora:
Nam prima per oras etiam labella figit,
Velut intus agatur sonus: at altera contrà
Pellit sonitum de mediis foras labellis.
Vtrumque latus dentibus adplicare linguam
C pressius vrget, sed & hinc hincq́ remittit,
Quo vocis adhærens sonus explicetur ore.
G porro retrorsum coit, & sonum prioris
Obtusius ipsi propè sufficit palato.
At portio dentes quoties suprema linguæ
Pulsauerit imos, modicéque curua summos;
Tunc D sonitum perficit, explicatq́ vocem.
T, qua superis dentibus intima est origo,
Summa satis est ad sonitum ferire lingua.
K perspicuum est littera quod vacare posit;
Et Q similis: namque eadem vis in vtraque est.
Quia qui locus est primitus vnde exoritur C,
Quascumque deinceps libeat iugare voces,
Mutare necesse est sonitum quidem supremum:
Refert nihil, K prior, an Q fiet, an C,
Aut G quoque, vel C, simili parique lege
Addi, quasi desit, numero potest priorum.
Nulli dubium est, faucibus emicet quod ipsis
H littera, siue est nota, quæ spiret anhelum.
Quin hanc etiam Grammatici volunt vacare,
Quia non adicit litterulis nouum sonorem:
Sed Græcula quædam scholica nitela vocis
Vocalibus apta, sed antepostа cunctis:
Hastas, hederas, cùm loquor, Hister, hospes, huius;
Solum patitur quattuor ante consonantes:
Græcis quoties nominibus Latina forma est,

 Si quando

Si quando choros, Phyllidas, Rhamnes, thyma, dico.
Septem reliquas hinc tibi voce semiplenas,
Vix lege solutus poterit ponere sermo:
Has versibus aptè quoniam loqui negatur,
Instar tituli fulgidula notabo milto.

F.

Imum superis dentibus adprimens labellum
Spiramine leni, velut hirta Graia vites,
Hanc ore sonabis modò qua locata prima est.

L.

Aduersa palati supera premendo parte,
Obstansq́; sono, quem ciet ipsa lingua nitens,
Validum penitus nescio quid cogit inire,
Quo littera ad aures venias secunda nostras,
Ex ordine fulgens cui dat locum sinopis.

M.

At tertia clauso quasi mugit intus ore.

N.

Quarta sonitus fingitur vsque sub palato,
Quo spiritus anceps coëat naris & oris.

R.

Vibrat tremulis ictibus aridum sonorem,
Has quæ sequitur littera.

S. X.

——Mox duæ supremæ
Vicina quidem sibila dentibus repressis
Miscere videntur; tamen ictus, vt priori
S promptus in ore est; agitur pone dentes
Sic lauis, & vnum ciet auribus susurrum.
Mixtura secundæ geminum parat sonorem:
Quia C simul & qua prior est iugando nisum,
Retrorsus adactam solidant premuntque vocem.

Et hæc quidem de geminis litterarum sonis, è placitis Latinorum. Hebræi in quinque ferè discrimina pronunciationem partiuntur, librum Iezyra secuti, quæ de instrumentis vocalibus distinguentes, alias litteras gutturis, alias palati, alias linguæ, alias dentium, alias labrorum dixerunt: quos tamen alij eiusdem gentis magistri deriserunt; & in primis quidem is qui Ephod conscripsit: quem secutus Rabi Moses, claro satis exemplo demonstrat, ridiculum esse, ipsum Res dentibus efferri; eo quòd ab edentulis etiam proferatur. Nos de Platonis, de Terentiani, de Capellæ, imò de ipsius experimenti & rationis auctoritate, ipsum Rho non dentibus, sed tremula intra palatum lingua dicimus efferri; atque vocum ex ea fabricam ad vibrationis huius similitudinem fieri. Hinc vsui esse in iis notandis, in quibus ratio habetur celeritatis, & motionis, & asperitatis; vt mox suo loco exemplis docebo, & ex Platone modò patefactum est. Iam ineptum est, mea quidem sententia, litteras aliquas ipsius linguæ facere proprias: cùm omnes generatim voces hoc instrumento, tamquam plectro, fieri nemo nesciat. Nec illud verum labdacismum defectui dentium attribuendum esse, vt Hebræorum Grammatici tradunt: nisi balbos, quia his careant, fieri stolidè contendamus; & Demosthenem edentulum in ipsa adolescentia fuisse, cùm primam eius artis cui operam dabat, litteram pronunciare non posset. At video quid voluerint. Videbant canes in ringendo dentes monstrare; atque idcirco caninam litteram dentibus efferri dixerunt. Egregiam verò conclusionem: Dentes ostenduntur, ergo iis sonus gignitur. Contrà potius colligendum: Dentes immobiles manent, & labrum superius vnà cum naribus tremulo motu attollitur; ergo naribus vox pronunciatur: cùm sonus aërem mouentibus potius, quàm quiescentibus, sit tribuendus. Hinc Persius: *Litterarum diuisio apud Hebræos.*

—Vide sis ne maiorum tibi fortè
Limina frigescant, sonat hic de nare canina.

Ringendo enim R profertur, quod fit districtis labiis & naribus diductis, & lingua intus sub palato vibrata: quibus instrumentis omnibus hæc littera fuisset adscribenda; quod Lucilij quoque versu docetur:

Irritata canis quod R R quamplurima dicat.

An non ira hac de caussa naribus attributa, quòd iram ringere videantur? Sic Theocritus primo Idyllio perquam eleganter de Pane canit,

καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται, id est,
Vsque ipsi ad nasum bilis stabuletur acuta.

Er. Ar. Ira.

Quamobrem summo quamoptimæ imitationis artificio nostra lingua Er/ vel Ar/ pro irato, dicimus; qua de voce Latini iram deriuarunt. Quocirca tametsi in ringendo canes dentes ostendant, non tamen ea de caussa motioni dentium pronunciatio huius litteræ adscribenda, sed iis instrumentis omnibus quæ aërem sic mouent, vt sonus eius tremulus & asper edatur, inter quæ lingua animâ vibrando feriens, primû locum obtinebit, mox labia districta, huic nares diductæ & suspensæ succedent. At sufficiat hæc de littera canina dixisse, atque vno exemplo monstrasse, quàm languida, quamque parum bene subducta ratione, hæc fiat elementorum partitio: ne, si plura ad eandem sententiam adstruendam adducantur, Hebræorum canes non solùm in nos ringant, sed etiam dentes figant. Disputent igitur Moses & Ephodici cum gentilibus suis, & vniuersim omnes Iudæi quam volent, pronunciationem sequantur: nobis interim liceat, Latinis & Græcis in litterarum formatione magistris vti, in quorum tamen verba non sic iuramus, vt si quid apud ipsos vsu paullatim degenerante corruptum sentiamus, id imitemur. Diphthongorum enim sonos integros hactenus nostrates seruant, non in Au modò, & Eu, sed in ceteris quoque omnibus. Nec porrò hac tantùm tenus, sed numero etiam diphthongorum, vt indicaui, superamus & Græcos, & Latinos: quandoquidem integras è mixtis duarum vocalium sonis vsurpamus; Ae videlicet, Ai, Ao, Au, Ei, Eo, Eu, Ie, Oe, Oi, Ou, Ve, Vi; quas vt efferimus integras, ita & integras scribimus. Exempla notiora sunt, quàm vt addi debeant: nisi fortè quis hæreat in Ao, cuius sonum in Scaon pro pulcro, & in Scaonlandia pro pulcra regione, audietur. Allemani ipsi A rotundam litteram apicis loco imponunt. In Baom clarius percipitur hæc diphthongus; qua tamen in voce, alij Baum/ alij Boom/ in quibus nos sumus, pronuntiant. E cum o coiens habebis in Heot/ pro capite, si Campanum Brabantum audies loquentem; cui Hoet pileus, Heot caput, denotat. Nos Hoot efferimus. Ceteræ diphthongi cuiuis obuiæ sunt. Adde, quòd nónullas voces sic proferimus, vt tres vocales coëuntes audiantur: Sic ex Jeud vel Jeod/ quo voluptas denotatur, facimus Deoi/ vel Deui/ vti Campani Brabanti pronuntiant. Verùm quia hoc minime frequens est, & eiusmodi sonus ferè in vicinam diphthongum transeat, non est operæ pretium huic rei diutius immorari. Quamuis enim Jeud vel Jeod dicamus, conuersio tamen Doi ferè habet, vbi Campani Brabanti Deoi dicunt apertissimè; seruata nimirum mista trium vocalium pronuntiatione. Præterea vocalium sono longè post nos & Græcos & Latinos relinquimus, cùm in singulis longum & breue tempus luculento vocis discrimine distinguamus: & vt diuersos earum sonos habemus, ita longas geminata figura frequẽter notamus; quòd perinde atque diphthongi geminum tempus trahant, & illud quidem in eodem sono consistens; tametsi quandoque scribentium incuria id negligatur, nónumquam etiam pro A A vna vocali, AE diphthongus notetur; eo quòd in pronuncianda hac vocali longa, os, quasi hiando defessum, in E quodammodo desinat: Siue enim Taam/ & Maat/ siue Taem/ & Maet/ scribamus; de eisdem rebus oratio intelligetur: atque similiter de ceteris id genus vocibus cogitandum. Nos aliquando A simplex scribimus, cui si longi temporis nota addatur, elegantior fuerit scriptura. verùm in hac pingendi ratione liberum esto cuique, quam velit, viam sequi: nos de vocum discrimine, non de litteris pingendis, hoc loco tractamus. In E porrò longo triplicem habemus pronuntiationem: vnam, vt sonus idem sit cum ἦτα Græcorum, quam audire licet in Blet/ quod Græci βληχάω dicunt; quo loco quæ sit vox edenda, oues docebunt, dum Ble suum longo sono ducunt. Quamuis enim homines voces suas alias aliter edant, animantia tamen bruta naturales suas voces retinuerunt, non antè eas mutatura, quàm naturam quoque commutent. Non bene itaque Latini Balo pro

Diphthongorum & Vocaliũ soni in Cimbrica lingua.

E longũ tripliciter pronunciatur in lingua Cimbrica.

pto eodem dicunt,temerè,& contra rationem litteris transpositis, & vocali permutata. Quòd autem Varro commentus est μῆλον priùs βῆλον fuisse, atque inde Latinorũ Balo deriuari; putidum est & ineptum: cùm Eustathius ceteriq. poëtarum interpretes satis ostendant, non solas oues, sed alias etiam quadrupedes, hominum mensis adhiberi consuetas, μῆλα apud Græcos olim dici solere: cuius notationis ratio de Cimbrico sermone ducta est; in quo Maal per vnam syllabam conuiuium notat; in qua longa vocalis *Maal.* in ἦτα transiens μῆλον fecit, per excellentiæ figuram animal quadrupes notans, conui- *μῆλον.* uiis adhiberi consuetum. Sed de hac re plusculum in pomosa Vortumni apud Propertium corona. Est & alter sonus huius vocalis longæ, quem duplici figura ee notare ferè consueuimus. Is producit vocalem ipsam quidẽ; sed leniùs multo, & ore minùs hiante, profertur. Sic Eet pro iuramento, Een pro vno, Twee pro duobus dicimus. Accedit deinde tertius efferẽdi modus, quo vtimur in Eel/ Veel/ & similibus, vocalem hanc longam habentibus quidẽ, verùm subtiliùs quàm in superioribus producendam. Sed hæc pronunciationum discrimina vsu potius quàm præceptis discenda: atq. ideò noluimus in iis esse prolixiores; maximè quòd & frustrà linguæ nostræ imperitis dicãtur, vti numquam assecuturis; & rursus frustra peritis, vtpote iis per se notissima. Iam inter consonantes vnam habemus, qua ceteræ nationes carent, quam duplici V signamus, ad hunc modum VV vel W; quæ figura, si è supina fiat recta, duplex Græcorum Gamma præ se *Digamma* feret: atque idcirco digammos olim est vocata, non quòd Gamma sonaret, sed quòd vt *VV quare* duplex Gamma scriberetur. Verùm quia Quintilianus affirmat, Digãma apud Latinos *dicatur.* sic sonare, vt nec sextæ litteræ, nec V cõsonanti prorsus respõdear; sed vt Sergius inquit, sonũ reddat quàm V cõsonans pinguiorẽ. Quocirca crediderim seruus siue seruos sic apud veteres pronunciatũ, vt nos efferremus, si serwos vel serwus scriberetur. Duplex itaq. Vau Æolicũ duplici nostro V respondebat; hoc solo differens, quòd quondã figura ipsius erecta staret, quę ratione certa, quam in Hieroglyphicis pòst aperiemus, sic facta, vt superius non ad dextrũ latus gemino interstitio patẽret. Nos aliquoties duplex Digãma vocamus; propterea quòd V cõsonans pro Digamma à plerisq. capiatur. Nã Priscianus in Audiui, & in Venus Digãma esse scripsit: & in Audiui & ceteris id genus præteritis, I produci, quia duplex littera sequatur. Sed de figura, vt dixi, pòst latiùs. sonus eius apud nos auribus est familiarissimus; Latinis huius tẽporis prorsus ignotus, apud quos in V cõ- *VV Digãma* sonans sæpe transfertur, vt ex Wijn/ Vinum; ex Wol, id est, Vellem, Volo suum; ex Win/ *apud Latinos* Vinco; ex Waar/ Verum, & similia è similibus duxerunt. Nonnumquam tamẽ in Qu *sæpe transfer-* mutarunt; ex Wie/ Quis & Qui; ex Wan/ Quando; ex Waar/ Quorsum facientes. Nec *tur in V con-* rarò in B transiit: aliquando etiã prorsus est omniũ crebrò subinde in G conuersum, pro *sonantẽ, non-* quo hac ætate plerique Gu scribunt, pro Wilhelmo, Guilhelmum; pro Waltero, Gual- *numquam in* terum & scribentes & pronunciantes. Nos singulorum generum exempla suis locis ex- *Qu, B, & G.* ponemus. Sint ergo hæc de litterarum sonis breuiter annotata, de quorum ad res ipsas *Vinum. Volo. Vinco. Verum.* similitudine vocabula primogenia extitisse, Platoni credamus; atque hac sola via ad *Quis et Qui.* summum etymologiæ fastigium posse perueniri. Quæsitum præterea est à Grammati- *Quando. Quorsum.* cis, quarum litterarum sonus plus gratiæ orationi conciliet, atque inde quis sermo sua- *Litterarum* uior aliis habẽdus. Quintilianus in hac caussa iniquissimus est Latinis, dum generatim *soni aly lenes,* Græcos hac parte longissimè contendit esse superiores; atq. adeò Latinorum quasdam *aly duri, &c.* litteras & vocum terminationes prorsus condemnat. Illa, inquit, quæ sexta est nostrarũ, pæne non humana voce, vel omnino non voce potius, inter discrimina dentium efflanda est; quæ etiam, cùm vocalem proximam accipit, quassa quodam modo; vtiq. quoties aliquam consonantem frangit, multo fit horridior: Æolicæ quoque, qua seruum ceruumque dicimus, etiamsi forma à nobis repudiata est, vis tamen nos ipsa persequitur. Duras & illa syllabas facit, quæ ad coniungendas demum subiectas sibi vocales est vtilis, alias superuacua, vt equos & equum scribimus: cùm ipsæ etiam vocales duæ efficiant sonum, qualis apud Græcos nullus est, ideoq. scribi illorũ litteris non potest. Quid quòd pleraq. nos illa quasi mugiente littera cudimus M, qua nullũ Græcè verbũ cadit: at illi N iucundam, & in fine præcipuè quasi tinniẽtẽ, illius loco ponunt; quæ est apud nos rarissima in clausulis. Quid quòd syllabæ nostræ in B litterã & D innituntur, adeò asperè, vt pleriq. non antiquissimorum quidem, sed tamen veterum, mollire tentauerint, non solum Apuersa, pro Aduersis dicendo; sed & in præpositione B litteræ,

 absonam

abſonam & ipſam S ſubiiciendo. Hæc ille, & plura: quibus tandem concludit, Latinos & ſuauitate ſermonis & diuite vocum copia, Græcis eſſe longè poſthabédos. Idem ſpiritum in oratione tanto magis laudauit, quanto maior eſſet: cùm Terentianus interim ipſum F adeò contemptum à Quintiliano, ſuauius dicat, quàm hirtum φι Græcorum. Iam nec Catullo, nec Ciceroni, flatuoſus ſpiritus probatur. Hinc ille Arrium deridens, ſic canit:

Chommoda dicebat, ſi quando Commoda vellet
Dicere, & hinſidias, Arrius inſidias.
Et tum mirificè ſperabat ſe eſſe locutum,
Cùm, quantum poterat, dixerat hinſidias.
Credo, ſic mater, ſic liber auunculus eius,
Sic maternus auus dixerat atque auia.
Hoc miſſo in Syriam, requierunt omnibus aures;
Audibant eadem hæc leniter & leuiter.
Nec ſibi poſt illa metuebant talia verba,
Cum ſubitò affertur nuncius horribilis:
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Iam non Ionios eſſe, ſed Hionios.

Cicero fatetur ſe pulchros Cetegos Triumpos diu admodum dixiſſe; quia ſciret ita maiores locutos eſſe: verùm poſtea ſe vſum loquendi populo conceſſiſſe, ſcientiam ſibi reſeruaſſe. Nos de Quintiliani ceterorumque teſtimoniis ſcimus, aliàs alias vocales in eiſdem verbis placuiſſe, auriumque iudicia diuerſis temporibus fuiſſe diuerſa, & aliis alia eadem ætate placuiſſe. Quamobrem nos rationi ipſi credamus, lenitatem ſoni, flatu eſſe dulciorem; & ipſum F adeò nihil durum habere, vt ſumma facilitate à noſtris pronuncietur. Allemannis tumida omnia placent, vel holcadum vela impleturis, ſi ſeriò, & cum contentione quadam loquantur. Apud eoſdem tanto in honore Sigma habetur, vt optimè ſibi locuti videantur, cùm plurimum ſibilarint: atque noſtrates, qui Tau frequenter vtuntur, non alio magis nomine apud ipſos deriſui eſſe ſcimus, quàm quòd Atticorum more, Sigma, quam litteram Dionyſius Rhetor ferinam dixit, fugere conſueuerint. Pindarus huius litteræ odio, verſus quoſdam dicitur Afigmos feciſſe, luculento indicio, quàm ſibilos parum dignos homine putarit. Et quis non eum ſonum fugiat, qui proprius ſerpentis videtur, hoſtis homini capitalis? Permittamus itaque Allemannis, quantum velint in loquendo ſpirituum tumidis buccis efflare, & totum ſermonem ſibilis exaſperare: nobis interim fas eſto, cum Atticis, ipſum Sigma plurimis locis eliminare, & loco eius Tau ſufficere: quantumuis Sigma apud Lucianum in ſe iniurios nos clamet; & Sueui noſtram in loquendo lenitatem effeminatam, & mulieribus, non viris, dignam, turgentibus vento buccis vociferentur. Imò hanc ipſam omnium litterarum facilem pronunciationem in prima laudis parte ducimus: à qua quanto magis aliæ gentes recedunt; tanto magis ab ipſo medio, in quo & virtus & ſermonis honos conſiſtit, ſunt remotæ: quam ſententiam licet Allemanni ſint exſibilaturi; nos tamen tantiſper tenebimus, dum quiſquam exiſtet, qui ſolidis rationibus euincat, Atticos ceteris Græcis in loquendo minus ſuaues fuiſſe. Iam quo & varius magis, & copioſior ſermo noſter eſſet; quauis littera vocem claudimus, quauis etiam inchoamus; aſperitate interim vbique perquam diligenter euitata: &, vt in magna copia & varietate breues ſimus; omnia vocabula, quoad eius commodè fieri poteſt, ad vnam ſyllabam redigimus, vel capite, vel medio, vel cauda reſecta: Sic pro het hoot/ dicimus Thoot; pro des mans/ Smans; pro des vrouws/ Svrouws. In compoſitione item vocum non frequentes modò ſunt ſyllabarum exciſiones; ſed, quo maior etiam lenitas eſſet, aſpirationes crebrò excluſæ. Porrò ſi quando monoſyllaba vocula breuitate ſua non ſatis expletura videtur aures; in fine E adiicimus, poſtrema conſonanti aliquando duplicata. Sic pro Bed/ Bedde; pro Heb/ Hebbe; Goot/ Goode. Nonnumquam De appendicem addimus; Vt è Be/ Bede; Me/ Mede; Vre/ Vrede. Verùm non eſt huius mei inſtituti, omnem ornatum, & linguæ noſtræ varietatem explicare, quæ vel ſola ſibi ingens poſceret volumen. Maxima enim eſt dialectorũ diuerſitas: quam qui ſcire volet, diuerſarũ Germaniæ gentiũ, vel libros vernaculo ſermone ſcriptos cõſulat, vel viuos roget magiſtros.

Allemannis tumida omnia placent loquendo.

Sigma littera ferina.

Cimbrica linguæ varietas, copia, & breuitas.

LIBER IIII.

POst elementorvm è quibus voces componuntur, naturam & indolem, de Græcorum & Latinorum auctoritate, quàm fieri potuit, breuiſſimè explicatam, demonſtratamque ſingulorum vim & poteſtatem, qua alia aliter aures feriunt: conſequens eſt, vt exponam qua ratione ſingula ad ſymbolicam ſignificationem accommodentur; quo tandem cernamus, quænam linguarum voces ſuas ſic habeat formatas, vt rerum notiones iis aptè conuenienterq́. depingantur. *Litterarum ſymbolica ſignificationes.* Quia tamen longum eſſet atque odioſum, ne dicam infinitum & intolerabile, per omnia ſigillatim vocabula diſcurrere: ſequemur hac in re cùm artifices omnes, tum ipſos præſertim pictores: qui, vt quantum in rebus per colores imitandis valeant, demonſtrent, non omnes ſuas tabulas ſimul obtrudunt, ſed vnam atque alteram proferunt, è quibus de ceteris iudicetur. In ſingulis ergo litteris aliquot exempla proponemus, in quibus oſtendatur quæ ſit ipſarum poteſtatis ſiue ſoni quo mouent auditum, cum notione rerum quam deſignant vocabula ex ipſis compoſita, ſimilitudo. Hæc autem de ſermone noſtro ſumemus; in quo ſolo hanc in ipſa indiuidua elementa fieri poſſe ſolutionem diximus: at illa tamen non temerè quæuis, ſed in quibus vel illuſtriſſima ſit hæc vocalis pictura, vel iucunda rerum vtilium cognitio non prius à quoquam animaduerſarum. Perpetuò enim conabimur, vt Hermathena noſtra ſuam tueatur dignitatem: & quamuis in Grammaticorũ arena verſari videatur; in ea tamen non triuialia ſectetur; ſed ea dumtaxat quæ non minus Palladiam deceant grauitatem & conſtantiam, quàm & celerem Mercurialis mentis diſcurſum, & ſollers in omnibus rebus conſiderandis acumen. Quamobrem ne inanibus quæſtionibus tempus trahamus, de litterarum numero & earum ordine non diſputabo; quorum vtrumque Zopyrio Grammaticus non arti alicui aut naturæ, ſed caſui & fortunæ tribuendum exiſtimat. Pòſt, tamen vbi vocum formandarum artificium patefecero; luculentiſſima ratione demonſtrabo, nec temerè nec fortuitò, ſed ſummo & accuratiſſimo iudicio, Alphabetum vtrumque, & hoc quo Latini & noſtrates vtuntur, & illud quod Hebræi ſuum eſſe putant, à priſcis hominibus digeſtũ fuiſſe. Interim nos hunc nobis ordinem ſtatuemus, vt prius de vocalibus, pòſt de conſonantibus agamus; & è ſingulis, velut è pigmentis quibuſdam, vocales nobis imagines delineemus, aut potiùs in aëre pingamus, non illas quidem oculis videndas, ſed aurium tympanum pulſaturas.

Nvnc igitur ad A, omiſſa Protogenis apud Plutarchum quæſtione, cur hæc vocalis primum ſibi locum inter litteras vindicarit, quam pòſt, vt modò recepi, longè aliter quàm quiſquam ſcriptorum ſuſpicatus hactenus fuerit, explicabo. A igitur littera idonea erit recto faciliq́ue motui inchoando; propterea quòd os leniter aperiat, veluti ianuam quandam ad progrediendum, ac linguam tectam planamq́ue porrigat; eo ipſo demonſtrans qualem eſſe viam velit, & quorſum ſpectare. *A littera ſymbolica ſignificatio.* Videtur ergo is qui A pronunciat, hortari ad progreſſum; eo quòd & ianuam recludat, & lingua tectum foras iter oſtendat, velut brachio quodam Mercuriali protenſo. Hane autem eſſe ipſius A pronunciationem, priore libro copioſè declaratum eſt; nee eſt eur hîc eandem prolixiùs repetamus. *A vocula incitans ad progreſſum.* Si quem igitur ad progrediendum incitare velimus, hac vocula cõuenientiſſimè vtemur, pro eo atque noſtrates faciunt, dum dicunt, Gat A/ id eſt, progredere; & A gan/ pro aggredi vſurpant. Verùm quò magis ſonora vocula reddatur, & magis in eius auribus, quem hortamur, tinniat, conſonantem N adiiciunt, cuius proprius eſt tinnitus. An itaque plerumque efferunt, tum præſertim dum orationem finit. Hie in ipſo ſtatim limine clarum eſt, Latinos perperam feciſſe, dum ab hoc huius vocis vſu receſſerunt; & multo peius dum ipſi A conſonantem Delta adiunxerunt, quo motus ad locum deſignaretur; propterea quòd Delta, vt oſtenſum eſt, vim habeat ligandi, quæ motui ad locum prorſus repugnat: quod licet ſatis antè ſit declaratum, lubet tamen Nigidium hîc audire, quando eius nobis copiam Noctes Atticæ fecerunt. Is N litteram ſic pronunciari dixit, vt lingua palatum tangat; non quidem interius, vt dum

Lambda

Lambda effertur, in ipſa media cauitate; nec motu tremulo, qui in Rho ſentitur; nec ad extremas gingiuas lingua leniter admota & retracta, vt fit in Delta: ſed facilitate ea ſeruata, vt paullo exterius quàm in Lambda gingiuarum radices linguæ extremitas contingat. Conſtituatur ergo Nigidius arbiter inter me & Latinos, & dicat homo linguæ ſuæ doctiſſimus, Ad ne Latinum, an noſtrum An, magis idoneum ſit ad motum indicandum. In Ad motus rectus per A deſignatus ab ipſo D retrahitur, in An per litteram N promouetur, & id quidem mira quadam facilitate. Eſtne quidquam hac ſententia clarius, quàm ipſa Nigidij verba confirmant, non illius quidem noſtratis, ſed Romani, & inter Romanos omnium eruditiſſimi & ſtudioſiſſimi antiquæ veritatis? Et hoc quidem contra veram vocalis picturæ artem peccarunt Latini. vide iam quid Græci. Hi huic litteræ priuandi dederunt ſignificationem, quæ non modò non promouet progreſſum, ſed etiam impedit. λόγον rationem dicunt, ἄλογον minimè illud quod ad rationem rectà tendit, vti ſonus litteræ poſtularet; ſed quod prorſus ratione caret. Quid ab his expectes pictoribus qui tam peruersè in arte verſantur, vt coruos albos pingant, cygnos nigros? Neque minus abſurdum eſt quod in A committunt, dum ex hoc vocali pigmento ea faciunt quæ naturæ lege cum eo pugnant; tantum abeſt, vt aliquam habeant vel ſimilitudinem vel cognationem. Confer nunc noſtrum An cum ſua notione, & diligenter expende, quàm conuenienter naturæ ipſius vocis data ſit ſignificatio. Leni, & recto, & facili ipſius A ſono ad motum hortamur, oratoria quadam arte, lene ſermonis principium facientis, deinde monſtrantis ipſius linguæ motu rectum eſſe quod hortamur; & ne mora ſit aut excuſatio ipſis quos incitamus, oſtium aperimus, & iter oſtendimus. Iam cùm N accedit, additur lenis quidã ſonus, tinnitu ſuo excutiens tarditatem, & vnà monens, omnem noſtram motionem, ſiue corporis ea ſit ſiue animi, leniter ad ſuperiora & anteriora tendere debere; qua via paullatim ad ſummum bonorum peruenitur. Admirandum ſanè artificium, in quo tantum myſterij vnius conſonantis acceſſione videmus aperiri, vt omnem actionem noſtram omnemque progreſſum ad ſuperiora ſenſim, veluti per gradus quoſdam, tendere debere diſcamus. Atque hæc quidem de A & An vocibus primogeniis, quarum ratio ex ipſo litterarum ſono dependet. Hinc iam alia componuntur, alia deriuantur, & primo quidem & ſimpliciſſimo deriuationis genere, quod & noſtro ſermoni peculiare eſt; per litterarum conuer-
An. Na. ſionem ex An fit Na: & quia An ad anteriora tendit, & motus omnia metiens cõtinuus eſt, neceſſe eſt id quod progreditur, aliquid ſequens trahat. Præterea quia An rectum iter ad ſuperiora monſtrat, conuerſio ipſius Ichnæa monet, vt bene præcedentem omnes ſequantur, & in primis ipſemet ſe ſemper ſequatur ad ſuperiora progredientem; atque eo modo, velut è poſtica parte, ſe ipſe protrudat motu quodam perpetuo ad anteriora & ſuperiora continuato. Audiamus igitur omnes nomenclatorem hortantem, An Na/ id eſt, progredere ſequere: quo non incitatio modò ad continuum progreſſum; ſed natura etiam ipſius motus continetur, qui totus ex antegreſſo & ſecuto cõſtat. Cùm enim motus tempore mẽſuretur, & tẽpus nihil aliud ſit, Ariſtotele teſte, quàm menſura ſecundũ prius & poſterius, neceſſariò efficitur, vt ex An & Na, tamquam ſuis partibus, tota motio conficiatur. Quoniam verò progreſſionis omnis finis eſt, vt id, ad quod deſtinatur, attingat; voluit ſermonis architectus, vt An/ dum quieti tribuitur, finem ſignificet motionis, ipſum videlicet attactum. Sic dicimus, t'iſſer an/ id eſt, attingit. Deinde quia id quod attingit proximum eſt tacto, fit vt hoc quoque nomenclator ſit imitatus, & ex An tangente fecerit Na, quo propinquum notaretur. Sed dicet quis, non rectè factum, vt An attactum denotet; eo quòd is quietis ſit, non motionis. Fateor, id quod attingit quieſcere, ſed quia nomenclator ſermonem hominibus fecit, nec inter eos quiſquam ad ſummam contingat tranquillitatem, niſi antè ad eam fuerit progreſſus; voluit fini, in quo abſoluta eſt motionis perfectio, nomen dare ab ipſa motione. Quinetiam eo ipſo ſuo conſilio miſeris mortalibus oſtenſum voluit, omnem rectum motum ad ſuperiora per An denotatum, ad id adſpiraturum ad quod contendit. Dum igitur per An hortatur ad progreſſum, altero eiuſdem vocis ſignificatu pollicetur, nos ad finem noſtrum vltimum peruenturos, nec quemquam fruſtra rectum ad ſuperiora iter ingreſſurum. Bone Deus, quàm latus hic campus contemplationum aperitur, quàm certa ſpes proponitur immortalitatis, dum attactus eorum promittitur ad quæ recto motu ad

ſuperiora

superiora tendente iter tenemus. Quò tamen melius sermonis architectum intelligamus, id hic mihi monendum ante omnia, eum in vocibus fabricandis perfectissimum sibi semper eius rei quam pingeret, proposuisse exemplar. Cùm igitur in An motionem audiamus; & eadem voce finem etiam progressus aliquando intelligendum esse, sermonis constructio demonstret: necesse fuerit de excellentissimo hominis progressu cogitare, & ad cũ expendere omnes totius artificij rationes: quod si fecerimus, clare cernemus magnum miseris mortalibus solatium in gemina An notatione contineri. Cum enim præstantissimi quique homines ad eius quod æternum est contemplationem incitentur; & ad ea quæ immortalia sunt, mente sua rapiantur: fieri non potest, vt si ipsam hortationem quam An & Na complectuntur, sibi sequendam proponant; quin tandem ad id, quò feruntur, adspirent, nisi primus sermonis artifex nos deludat. Contendamus ergo rectà sursum, certa concepta fiducia, nos ad id peruenturos ad quod progredi iubemur. Nec opinemur, onomatopœum magis in mètis motione hallucinari, quàm in motu corporum, in quibus verissimum est, parte progressa & parte consequente, siue anteriore & posteriore, omnem motum absolui; quæ duæ solo momento, quod Instans scholæ vocant, copulantur. Porrò quia in motuum genere circularis non solùm perfectissimus est, sed omnem etiam alium motum mensura sua metitur: summa industria vocum architectus nomen composuit, quo circularis hic motus ad viuum expressus cerneretur. Connexis enim An & Na, vt Anna existat, vocabulum fecit circulare, quo motus circularis ex priore & posteriore constans depingeretur. Vt enim motus ab aliquo puncto imaginario progressus, & ad idem punctum rediens, circularis dicitur; ita & Anna vox est circularis, in eandem desinens vocalem à qua incepit, & eundem sonum reddens, siue à parte posteriore, siue à parte anteriore audiatur. Vocem autem Anna nostratem esse, ipsa hæc docet etymologia; cui accedit peculiaris per conuersionem fabricandarum vocum formula; quæ licet non sit hodie in loquendi consuetudine, partes tamen è quibus constat, habet æque nunc atque olim visitatas; quo fit, vt eam liceat postliminij iure in ciuitatē nostrā reuocare. Latini ex ea Anni nomen retinuerunt; quo nihil aliud denotatur quam illius circularis motus mensura, quo planeta aliquis, vel stella etiam fixa, ab vno aliquo puncto progressa, ad idem redit. Hac ratione Annus magnus erit octauæ sphæræ ab aliquo puncto progressæ, ad idem punctum reuersio. Virgilius, dum Soli magnum annum tribuit; vel ad Lunę annum respicit, vti multo minorem; vel diurnam reuersionem, paruum Solis annum appellat: & mensis quidem Lunaris annus poterit vocari minimus omnium eorum qui fiunt egressione & reuersione in Occidentem. Quòd si diem quoq. primi mobilis annum vocaris, quod Maro videtur fecisse; nihil peccaris: quando & in eo circularis motus; per Anna denotatus, absoluitur. Quem verò Platonici magnum annum quærunt, qui omnia astra ad prima sua loca restituat, eum nos nihil moramur: propterea quòd nullus vmquam fit futurus; & si fingeretur esse, non annus esset, sed imaginarium quiddam è multorum corporum annis coaceruatum. Ceterùm quia quod rotundum est, nullum principium aut finem videtur habere: voluit nomenclator, vt Anna pro æterno etiam poneretur. Hinc Romanis Anna dea, custos videlicet perpetui motus, cui Perennæ cognomen hac de re dederunt vetustiores. Quid verò est Perenna, quàm per Anna, id est, per progressum & per sequens, siue per prius & posterius in se circulo semper recurrens? Perenna itaque cognomen votum eorum includebant, qui Annam orabant, vt nimirum per eam ad nouum annum possent redire. Ouidius in Fastis varias de Anna profert opiniones: sed quia vocis compositionem, & eius vim ignorabant Latini, nihil sani de hac Dea cogitare potuerunt. Nobis clarum est, diuinam voluntatem qua pater æternus per filium tempora dispensat, hac voce denotari; atque idcirco Idibus Martiis, in medio nimirum primi mensis, huic Deæ festum diem celebrari solere; quò annum inchoatum faustum daret atque felicem:

Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
Non procul à ripis aduena Tibri tuis.
Plebs venit, ac virides passim disiecta per herbas,
Potat, & accumbit cum pare quisque sua.

Fuit enim hoc antiquum apud Romanos Anni initium; quo fit, vt mirer, Varronem

Anna Cimbrica vox & circularis.

Annus vnde dictus.

Annus magnus.

Anna dea apud Romanos.

Perenna Annæ cognomen.

Anna quid denotet.

ſcribere, annum à bruma computari; & eius vocis non aliam adferre cauſſam, quàm quod, vt paruuli circuli annuli, ſic magni circi anni dicerentur. Sed vnde Annus originem ducit? Hic ſilet Varro. Nos in An & Na cauſſam videmus; ſed eam prius motui, quàm tempori & circulo, conuenire ſcimus. Feſtus Pompeius ad Græcos in Anni notatione ſe recipit, aiens eos ἔνος pro anno dixiſſe: quod ſi ſic habet, Græci Anni nomen corruperunt; vt non pauca alia vocabula propiùs ad fontes ſuos apud Latinos, quàm apud Græcos, accedunt. Quòd ſi vel Varro, vel Feſtus, Annæ nomen intellexiſſet; non aliò confugiſſet ad anni etymologiam explicandam: nec Ouidius tot falſis de Anna coniecturis & ſe, & lectorem fatigaſſet; ſi Cimmerij ſermonis, è quo Latina lingua manauit, peritus fuiſſet. Ariſtoteles Phyſicorum libro quarto commemorat, quoſdam tempus dixiſſe circulum eſſe; quia prima motione circulari menſuretur. Nos de nominum noſtrorum ratione ſcimus, ab ipſo motu circulari tempus pendere, & eius nomen à motu eſſe deductum, atque inde ad cetera tranſlatum, in quibus circulus inuenitur. Qui hanc vocum ſtructuram non admirabitur vt & naturæ conſentaneam, & multiplicis ſapientiæ plenam; eum equidem oratum velim, vt quàm longiſſimè ab hac vocalis picturæ inſpectione diſcedat, & tantiſper ex hac officina emaneat, dum prius diligenter Ariſtotelem & Platonem examinarit, & ex iis didicerit, quidnam tandem dignum ſit admiratione. Porrò vt in Anna integra eſt ex An & Na/ vocibus conuerſis, compoſitio, & ea quidem rotundo ductu in ſe reuerſa; ita in vocabulis nonnullis ex Anna conglutinatis, Ana videbis, reiecto altero N, quo ad ternarium nomen redactum, pro æternitate, quæ tota ab hoc numero dependet, vſurpetur. Hinc Athana, ceu dicas, hat-het-ana/ & articulo, qui in medio eſt, more noſtro, cum ſequenti ſyllaba contracto, Hat-thana/ quo nihil aliud notatur, quàm, tenet ipſam æternitatem. Monui antè, in compoſitione frequenter adſpirationes nonnullas adimi ad vocum lenitatem conciliandam; quod & hic in principio factum, ne ſpiritus ſpiritum præcedens anhelam redderet pronunciationem: tametſi & alioquin principiis non rarò denſus ſpiritus adimatur, ne nimio noſtro flatu iis quibus loquimur, ſimus moleſti. Athana igitur, altero etiam Tau ad breuitatem quætendam exempto, Dea eſt conſeruans perpetuam rerum eſſentiam, quam Salomon Sapientiam vocaret; per quam vt pater omnia creauit, ita & omnia conſeruat. Rectiſſimè igitur & quàm conuenientiſſimè ſacris litteris à priſcis Cimmeriis Athana præſes habita eſt omnis ſapientiæ: quam cùm de cerebro Iouis natam finxerunt; quid aliud dixiſſe cenſeantur, quàm æternam ab æterno patre genitam eſſe? Hinc noſtra Hermathana, vetere loquendi conſuetudine, vocum eſt interpretatio, de ſapientiæ fontibus deriuata. Latiſſimè patet hæc etymologia; ſed nobis ſtandum in promiſſa breuitate: & ſunt ceteroqui non pauca aliàs de Athana nobis diſquirenda, de qua in Amazonicis etiam fuit nobis agendum, Athenarum quærentibus conditores. Nec hìc alia audienda tibia; ſola illa ſufficit filij Sirach cantio: Fons ſapientiæ, Verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna. Ab eadem voce Ana/ fit Selana, in qua voce Sel/ pro Tel/ eſt, ad conſuetudinem Sueuorum. Eſt igitur Selana, id quod numerat æternitatem; vnde factum, vt in cælis Luna Selana vocaretur; propterea quòd menſtruis decurſibus perpetuum tempus hominibus dinumeret. Hinc nos Bec-ſelana interpretati ſumus panem, ſiue pabulum, quo nutrimur, ad æternitatem dinumerandam: quod quid aliud eſt, quàm ſapientiæ, omniumque ſcientiarum ſtudium; & diligens inquiſitio eorum omnium quæ nos ad Dei cognitionem per ſcalam quandam & gradus deducunt? Hæc eſt illa Platonica Arithmetica, quam Ariſtoteles poſt Phyſica meditatus eſt; cui ſacræ litteræ adiunctæ, cum ſpiritus ſancti interpretatione, vera perficiunt Becſelana, omnibus ſuis numeris abſoluta. Ex hac itidem voce Anaitis, pro Dea perpetui caloris, de qua in Saxſonicis noſtris copiosè. Sunt & alia, de quibus ſuo loco; neque enim hic enumeranda omnia. Ab An/ dú id quod tangit, denotat; deriuatur Ang/ pro eo quod nimium prope eſt, adeò vt premat: quæ vox, id quod vltrà An ſignificat, de natura litteræ G accipit, quæ premit, & retrorſum linguam cogit. Plerique noſtratium pro Ang/ Eng dicunt, vt E magis premat. Ab Ang/ fit Hang/ pro ſuſpendo; vbi ſpiritus motionem indicat, quæ tendat ad Ang. Latini ab Ang Anguſtum retinuerunt, & Angulum. Hinc Angel apud nos hamus, quòd piſces ſuſpendat, & anguſtiis premat. Ab eodem fonte Angſt pro nimia ſollicitudine & timore. Porrò ex Ang

Margin notes: Ana. / Athana vnde dicatur, & quid ſit. / Hermathana. / Selana vnde dicatur Selana Luna. / Becſelana. / Anaitis. / Ang / ſiue Eng. / Hang. / Anguſtus, a, um. / Angulus. / Angel. / Angſt.

ex Aug/ quod angustum est & premens, per conuersionem fit Gna/ pro eo quod clemens est, & ab angustijs liberans; & quia Eng etiam dicimus, Gne etiam vsurpatur. Sed vt blandius fiat vocabulum, ex Gna ferè Gnih facimus, blandiente littera adiecta. Hinc apud Romanos Gnæus, quod si interpreteris, clementem dicas: qua in voce, seruata vera pronunciatione, pro G, C Latini scribunt. Nobis Gna clementia, Gnadich clemens vocatur. Frustra omnia sua scruta euoluant Latini, ad vocem Gnęus explicandam. Scio eos ad Græcos confugere fontes: quod minimè facerent, si veterem Cimmeriorum, à quibus genus ducunt, sermonem nouissent. Ab Ang Latini Ango etiam seruarunt: Angen nos & Engen dicimus; sed nobis origo, vt docui, debetur. Ab An etiam & Ker/ quod est cursum impedire, fit Ancker/ pro eo quod nauis cursum ad se vertit & sistit: hinc Ancora Latinorum, & Ἄγκυρα Græcorum; quarum vocum rationes ipsi ignorant. Nullus finis sit, si pergam totam sobolem ipsius An recensere. Ab A porrò citra litteram tinnientem adiectam elegans oritur vocula. Quia enim A rectum motum ad anteriora indicat, & rectus motus plurimùm adiuuatur & incitatur præuia vibratione; sermonis Architectus ipsi A litteram vibrantem, quam tremulam Nigidius vocat, præponés, Ra fecit, vocabulum significaturum celeritatem. Virgilius, quantum ad impetum conducit, spicula vibrare, siue quassare, siue coruscare, quæ omnia pro eadem re vsurpat, frequentius ostendit, quàm vt sit monendú. Quis ergo pictor celeritatem meliùs coloribus imitetur, quàm noster nomenclator eam litteris expressit? Equidem in hoc certamen ne ipsum quidem Apellem, aut si quis vmquam pingendi arte magis excelluit, verebor prouocare. Postea fulminis celeritatem indicare volens, cecinit:

Namque improuiso vibratus ab æthere fulgor
Cum sonitu venit; & ruere omnia visa repentè:

Vbi studiosè eam litteram quæsiuit quam sciret lingua vibrata pronunciari. Doctissimè igitur Terentianus dixit, Rho tremulis ictibus linguam vibrare. Sed longè admirabilior artificio sermonis nostri opifex è duabus litteris vocabulum fecit, ad celeritatem exprimendam, dum tremulam vibrationem recto per apertum spatium motui præmisit. Ex Ra fit Rat/ pro Rota; quæ vox Latina nobis item debetur. Hinc Radius, quasi Ra tit/ id est, celeriter tendit: nam Tien idem quod tendere siue ire. Nos ferè pro radiis lucis Stralen dicimus; non malè illud quidem, sed reuocato vetere nomine, augenda est vernaculi sermonis copia. Non reprehendetur igitur à me, imò laudabitur, qui Radien pro Radius vsurpabit, quod & priore libro monitum, & hic repetitum, perpetuò in omnibus fugitiuis & obsoletis nominibus obseruetur. Ra/ per conuersionem nostratibus peculiarem, ad contrarij transit notationem. Est enim Ar celeri oppositum, vt litteris, ita significatione. Quemadmodum autem vibratio præcedens recto motui impetum adfert: ita, si sequatur, adfert tarditatem, & celeritatis impedimentum, quod in sagittis clarè videmus euenire. Conuenientissimum igitur naturæ est, vt Ar tardum denotet. Hinc Arar, fluuius insignis tarditatis. Sed de Ra & Ar latiùs in littera Rho. Porrò cùm A rectum motum designet, si vocalem exilem addas, quæ est Iota, vox exsistet, quo motus lenis, exilis, & blandus indicetur, qualis est ipsius spiritus. Ai igitur, vt verbum, idem est quod spiro; vt interiectio, suspirium notat; quod omnibus notius, quàm sit gratum. Sicut autem Adem dicimus, pro vocis nutrimento; qua de re antea: ita etiam Aidom, & reiecto D, de more nostrati, vt ex Vader facimus Vaer; Aiom crebrò audimus pro respiratione. Fit enim deriuatorum formula ex Ai/ quod est spiro, Aidom; sicut ex Rijc/ Rijcdom; & similia ex similibus. Quòd si ipsi Ai litteram præponas, quæ latitudinem nobis indicat; fiet Wai/ quod idem est quod ventum edo, quasi dicas, latè spiro. Ex Ai Græci, adiecta sua terminatione, fecerunt Ἀΐω pro spiro. Ex eadem voce Ai fit Αἴολος, nomen regis ventorú, compositum ex Ai & Hol/ quo antrú & specus notatur. Est igitur Æolus, pronunciatione Latina, ventorum specus; quod nomen ventorum deo ob id tributum, quòd origo ventorum prorsus occulta sit, adeò vt nemo hactenus certam generationis eorú habeat scientiam, nec sciat qua de caussa modò hinc, modò illinc, modò vehementer, modò remisse spirent. In Benaco, dum generalis tempestas loci genium non vincit, ante meridiem ventus in Italiam tendit; post meridiem Germaniam petit: & interim, dum alibi tranquillus lacus est, frequenter improuisa procella è cauis montium vallibus irruens nauiculas euertit, aut saltem miseris modis vexat. Similia alibi

Marginalia: Gna/ Gne/ Gnai/ Gnadich. — Gnæus vnde dictus. — Ango. — Ancora, Ἄγκυρα. — Ra/ celeritatem significat. — Rota. Radius. Tien. — Radien. — Ar/ celeri oppositum. — Arar fl. — Ai. — Aidom, siue Aiom. — Wai. Ἀΐω. Αἴολος, Æolus. Hol. — Ventorú origo occulta.

cernas euenire : & generatim , nihil eſt ventorum origine occultius ; ita vt non iniuria præſes eorũ ab occulto antro nomen acceperit. Hinc doctiùs Virgilius,quàm Grammatici ſuſpicentur: *Hic vaſto rex Æolus antro*

Luctantes ventos tempeſtateſq́; ſonoras
Imperio premit, ac vinclis ac carcere frenat.
Illi indignantes, magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt : celſa ſedet Æolus arce
Sceptra tenens, mollitq́; animos, & temperat iras:
Ni faciat, maria, ac terras, cælumq́; profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantq́; per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris
Hoc metuens, molemq́; & montes inſuper altos
Impoſuit, regemq́; dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas ſciret dare iuſſus habenas.

Quis non dicat Virgilium Cimbricam nominis originem in Æolo agnouiſſe, dũ vento *Virgilius poëta diuinus.* regnum ſpeluncis atris abditum eſſe cantauit? Equidem hunc poëtam vt diuinum quendam vatem , ſemper admiror , & longè ceteris omnibus antepono , cùm ob alias præſtantiſſimas ſummæ eruditionis dotes,tum maximè propter occultiorem quandam antiquitatis Cimmeriæ cognitionem : adeò vt non ſemel mihi ſuſpicio ſuborta ſit,cum Gallici ſermonis,& Druidarum diſciplinæ peritum fuiſſe. Verùm quidquid huius fuerit, hoc ſaltem video, eodem eum hîc ſpiritu ductum fuiſſe , cuius inſtinctu ventorum *Ventus unde dictus.* præſidem Cimmerij Æolum indigitauerunt. Quid? an non Venti quoque nomen vi- *Wint.* detur intellexiſſe, quod à noſtro vocabulo Wint deriuatur , mutato duplice Digamma quo Latini carent, in ſimplex? Dicitur enim Wint à Went / quod ſignificat verto ; propterea quòd omnia vertat , & nihil ſinat ſtatum quietemque ſuam tenere. Eſt nunc quiſquam qui meliùs poſſit hanc noſtratem vocis rationem ob oculos ponere , quàm à Virgilio factum ſit in verſibus modò citatis? Sed hæc extra propoſitum. Redeo ad A, cui ſi Lambda iungas,motum indicaris ad ſummum apicem cæli tendentem,eo quòd hæc littera ſupremã feriat palati partem . Quoniam ergo linguæ noſtræ architectus ſciret omnia noſtra ſtudia,nec noſtra modò ſtudia,ſed omnia totius vniuerſitatis deſideria, *Al.* ad illud quod ſupremũ eſt,tendere debere : voluit vt Al idem ſignificaret quod omne, quo ſtatim hac voce audita & intellecta,de compoſitionis artificio intelligeremus,omnes actiones , omnes motiones noſtras ad ipſum ſummum rerum omnium culmen eſſe referendas. Quid ſalutarius moneri potuit, quid ſignificantius rerum omnium finem indicare,quid breuiore compendio ad id vocare,à quo non hominum tantùm,ſed omnium rerum felicitas, atque adeò ipſa eſſentia dependet? Quidquid enim eſt,eo ipſo eſt quod ad ſummum refertur: iam quia omnia ſpiritu quodam omnia penetrante & mouente ad hoc ipſum ſupremum culmen diriguntur , atque eo ipſo in ſuo eſſe cõſeruantur; placuit linguæ opifici, vt verbum quo Conſeruo denotatur, ſpiritum ante al habe- *Hal.* ret,quo occulta hæc & præuia motio qua omnia ſeruantur,indicaretur. Hal igitur idem *Hypoſtaſes tres in Deo omnia cõſeruãte, per tres literas in Hal demonſtrantur.* ſignificare iuſſit , quod Latini Seruo dicunt; tribus litteris tres hypoſtaſes in Deo omnia conſeruante demonſtrans ; à ſpiritu ad filium , qui ad patrem ducit ; à filio ad ſupremum apicem , qui pater eſt, progreſſu facto. Et optimè ſanè adſpiratio Spiritui ſancto attributa, nec minus bene A ipſi filio ; propterea quòd filius recto motu, tum à patre, tum ad patrem procedat. Eſt enim Patris verbum, Patris creatio, Patris ad omnia progreſſus, Patris ſapientiſſima cogitatio , & cetera omnia quæ ad infinitam pertinent Patris poteſtatem explicandam. Porrò de Lambda clara eſt ratio , quam pòſt explicabo. Meritò autem conſeruatio à Spiritu incipit ; eo quòd hic omnium rerum cuſtodiæ conſeruationique præſit , haud ſecus ac anima quædam omnium rerum creatarum. Suboleuit hoc etiam aliqua ſaltem tenus admirando noſtro Maroni, qui omnia ſpiritu conſeruari his verſibus ſæpius mihi canendis declarat:

Principio cælum, ac terras, campóſque liquentes,
Lucentemq́; globum Lunæ, Titaniaq́; aſtra,
Spiritus intus alit; totamq́; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Non

Non malè profectò Poëta: sed quanto diuiniùs sermonis nostri architectus ternarium Deo attributum expressit; & in conseruandi munere primum locum spiritui, secundum creatori, tertium patri assignauit? Quis hæc considerans non obstupescat? Vix me teneo, quin exclamem, O sancte spiritus, sic in me spira, vt per Dei filium accedam ad Patrem: Quæ oratio ipsissimis litteris in Hal expressa cernitur, ab iis qui vocalium pigmentorum naturam è vetustis auctoribus quos in medium adduxi, cognouerunt. Et est hæc sanè omnium rerum conseruatio, si per spiritum sanctum adscendant ad opificem, & eius medio perueniant ad supremum patrem. Hal ergo idem est quod conseruo; primùm & ante omnia Deo conueniens, ad eam, quam dico, intelligentiæ regulam, & inde ad alia descendens. Hinc Hal pro Sale antiqui nostri maiores vsurparunt: vt in Hal ad Oenipontem, & Hal in Saxonia perspicuum est de ipsis nomenclaturis: vnde & Græci hales suos acceperunt. Verùm quia magna ædificia, multos simul homines & merces conseruantia, Hallen dici cœperunt, vt aliquod, ad ambiguam locutionem euitandam, discrimen esset; aspirationem in sibilum mutarunt, quo ex Hal Sal fieret: ac rursus, quia Sal/ pro Salute, esset in vsu; ex Sal/ Salt/ adiecto Tau, fecerunt. Hinc Latinorum Sal, ex Salt; & Salus, è Sal. Hinc apud Arabes, ex Hal/ factum est Magal, pro habitatione; ceu diceretur, Mag-hal/ id est, magna & capax domus cognatos seruans: quod de vetusta Cimmeriorum consuetudine & lingua tractum, qui per cognationes habitare consueuerant; vt multa opidorum nomina in Magus exeuntia declarant. Virgilius Afris eo nomine villas vocari ostendit, sic de Mercurio canens:

Hales. *Halle.* *Sal/ id est, salus.* *Sal salis.* *Salus, utis.* *Magal quid significet. & vnde dicatur.*

> *Vt primum alatis tetigit magalia plantis.*

Et clariùs alibi:

> *Miratur molem Æneas magalia quondam.*

Seruius dicit, Magar, non Magal, à Pœnis dici: quod nescio an ipsi credere possim; cùm pluris mihi sit curiosa Virgilij diligentia, quàm Grammatici obseruatio: & præterea certò sciam, hactenus Magal, pro habitatione & domo apud Arabes Africam habitantes esse in vsu; cuius rei testis mihi est annulus amatorius, Arabicam habens inscriptionem, quæ Latinis sonat, Habitatio siue domicilium vitæ meæ; vbi pro domicilio, scriptum est Magal, characteribus coniunctis illis quidem de more, sed clarè tamen Magal, non Magar, exprimentibus. Est autem annulus ex Africa allatus, cuius inspiciendi copiam mihi fecit Illustrissima Domina Comes Cantecroia. Magal igitur à Priscis Cimmeriis, siue Amazonibus, originem videtur duxisse, amplam cognatorum domum designans. Qui antiquitates peruestigarunt, fatentur illi quidem Magalia à Mago nomen duxisse; sed quid Magus significet, ignorant; dum proprium viri nomen esse credunt; nec item intelligunt, quid Hal adiectū sibi velit. Hæc modò allata exempla sufficiant ad artificium peruidendum, quo ex A vocali primus sermonis nostri faber pinxerit rerum notiones.

TRANSEAMVS ergo ad E, secundam vocalem; quæ si longa sit, vt ἦτα Græcorum enunciatur, quod Dionysius Halicarnasseus sic efferri scribit, vt sonum ad linguæ basim firmet. Terentianus nobis cecinit, in E pronunciando, rictum modico tenore deprimi, lingua vtrimque molares premente. Quiuis in E efferendo sentit linguam non molares modò, sed radices etiam dentium anteriorum premere, atque vndique se firmare. Quamobrem idonea littera erit rerum firmitati, & veluti fundamento denotando. Quòd si iam quæras à sapientiæ professoribus, quænam basis sit rerum omnium: tandem eò deduceris, vt Vnum fundamentum sit rerum omnium; cui nisi innitantur omnia, labantur & pereant necesse est. Quod cùm ita esse nomenclator noster cerneret; E/ pro Vno poni voluit: cui tinnientem litteram accedere nonnumquam permisit; ne Vnum, quod firmamentum est omnium & singulorum, in terra quæreremus; sed sono ipsius N, sursum vocaremur. Non contentus autem sermonis artifex, vocalem inuenisse firmæ rerum omnium basi designandæ aptissimam; illud præterea instituit, vt omnium rerum nominibus Ee/ vel Een/ vocali producta præponeretur. Sic dicimus Ee man/ id est, Vir. Græci ex Ee/ ὁ fecerunt, cur articulus in prima lingua præponeretur ignorantes: Latini articulum neglexerunt. Qui pòst Romanam linguam corruperunt Gotismo, pro Ee man/ vn home dicunt; &, Ee vrou/ Vna donna; phrasi nimirum Cimmeriorum retenta, apud quos eadem vox & vnum significat, & articuli

E littera symbolica significatio. *e.* *Een siue Ee, vnum significat. & articuli vice fungitur.* *ὁ articulus Græcus.*

vice fungitur: quæ loquendi consuetudo non apud Italos tantū, sed apud Gallos etiam, & Hispanos, è Germanico sermone inoleuit. Pudet me, ita me Mercurius amet, tam sublime primæ sapientiæ mysterium tanta triuialis meæ orationis ieiunitate perstringi. Sed quid facerem? Illi, quibus copiosa elegantis sermonis vbertas largo cornu diuina benignitas effudit, nihil hactenus huius clarissimæ lucis è lingua nostra nobis affulgentis viderunt; sed in hoc suo domestico thesauro, haud secus ac talpæ, versati sunt, oculis numquam ad hunc illustrissimum diuini sermonis splendorem apertis. Condonet igitur mihi admirabilis ille & omnino diuinus linguæ nostræ architectus, si quæ post immensum seculorum decursum primus vidi, ea rudi sermonis mei filo contexam atque demonstrem: qua tamen in re ne prolixè peccem, infinito me, quàm augusti spectaculi postulat amplitudo, præstabo breuiorem: contentus, si tantillum apud nostrates gratiæ ineam, vt ditissimæ gazæ, hactenus in altā & caliginosa specu defossæ, primus dicar index fuisse. Quamobrem hoc satis esto, dixisse, nihil posse in vlla locutione admirabilius inueniri, nec vtilitatem habere luculentiorem, quàm in hoc articuli, qui Vnum significat, omnibus rerum nominibus præponendi, vsu delitescat. Hæc igitur loquendi norma à primo sermonis artifice, cùm ob alia, tum ob id potissimùm est instituta, vt quauis in re nominanda mentem nostram ad ipsum Vnum subleuaremus, memoresque essemus, ex ipso omnem rerum stabilitatem & essentiam non fluxisse modò, sed in eo etiam stare. Præterea quoniam ipsum Vnum solum essentiam omnem complectitur, & eam rebus afflat, huic elemento sibilum adiecit; quo adiecto, fit Ɛs, vnde Latinorū Est, & Esse, & Græcorum ἐςὶ. Ɛs igitur propriè & primum notat ipsum Vnum, ea ratione, qua & ipsum est, & omne esse, rebus adspirat; quod sibilus adiectus indicauit. Hinc Parmenidis philosophiæ fundamentum, quo asseruit, omnia esse vnum; quia nimirum omnia hoc ipsum quod sunt, in ipso Vno habeant constitutum atque fixum, & extra Vnum nihil esse possint; sed ab eo valido spiritu, qui sibilo notatur, & procedunt & dependent: quod diuinissimum dictum, ab ipso primo primæ linguæ architecto petitum, Aristoteles nefaria sacrilegáque calumnia, & cauillatione omnibus seculis apud pios probósque viros despuenda, falsitatis accusauit: cùm ipse mutatis verbis nihil aliud prolixissimis illis & odiosis commentariis docere moliatur, quæ, nescio quàm bene, τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ nominantur, mea certè sententia, rectiùs ab eo quod tractant, quàm ab eo quod non tractant, nuncupanda. Hoc profectò diuinior veriorque Parmenides, quòd non ab Ente, sed ab Vno, omnium rerum principium duxerit: cùm vnum pater sit; ipsum verò Ens, illud quod primum à patre gignitur, & procedit: in quo Aristoteles, si ratio nominum habenda sit, videtur quieuisse. Sed de hac re pòst iterum latiùs. Rectissimè itaque ab Ɛ quo vnum significatur, omnibúsque rebus primum inest, vt ipsius in nominandis iis præmissione notatur, vox Ɛs formatur, illius litteræ adiectione, quæ fortissimum spiritum imitatur. Num est quicquam fortius illo spiritu, quo ab ipso Vno ipsum Ens efflatur; & simul essentia omnium eorum quæ sunt, procedit? Est rursus vllū elementū, quo aptiùs hic tam validus & robustus spiritus, è quo omnia esse suum habent, & ipsi vni colligantur, quàm sibilante hac littera exprimi possit? Admiremur ergo summum linguæ nostræ artificium, quod duabus litteris tam magnum diuinitatis mysterium conclusit: admiremur item, quòd omnibus rerum nominibus articulus is præponatur; quo clarè docemur, omnia ab vno pendere. Quid dico, admiremur? adoremus potiùs supplice mente diuinam bonitatem, quæ primo linguæ nostræ inuentori tanta luce affulsit, vt hæc non clarissimè tantum cerneret, sed etiam clarissimè omnibus sermonis nostri peritis demonstraret, idque tam deuota animis nostris ad diuina excitandis voluntate, vt numquam rem vllam à nobis permiserit nominari, quin simul huius catenæ, per quam omnia ab vno dependent, admoneremur. O vtinam diuinus Plato huius sermonis peritus fuisset: quantum diuinum illud pectus gaudij persensisset, dum totius sapientiæ fundamentum omnibus rerum vocabulis vidisset attextum; quibus ille præconiis hanc linguam celebrasset; quas laudes, quos hymnos Bacchico furore correptus effudisset! Ex me coniecturam de cælesti illo ingenio facio, qui quantumuis rudis sim & agrestis, sic tamen huius artificij contemplatione afficior, vt præ illa, quicquid latus habet mundus oblectamenti, contemnam, & nihili ducam. Sed pergamus hinc, vbi nullus considerationis finis inuenire-

Ɛn articulus, quare nominibus præponatur.

Est, Esse, ἐςὶ. Ɛs quid significet & vnde formetur.

Vnum omnia comprehēdit.

ueniretur, ad alia, quæ & nominibus & rebus ab vno statim deducuntur. E quid sit, & Es/ dixi: cui id tamen addendum; à plerisque exilitatis amantibus Is/ pro Es/ dici; vt *Ia.* facilis est ex vno elemento in alterum transitus. Ab E fit Ee/ siue e/ vocali cum exili *Ee siue Eht.* sono producta; quod superior Germanorum lingua Ehe scribit, longam litteram, quo nescio modo, in medio sui aspiratione exasperans; quo legitima vnio significatur; vnde fit, vt pro matrimonio vsurpetur, vt dum dicimus, Hy en heeft geen kinderen in Ee / id est, non habet proles ex legitimo matrimonio. Vide quæso, quàm aptè nominum fabricator nos admoneat, vt ipsi Vni legitima copula coniungamur; & fieri non posse, vt legitima coniunctio inter mortales violetur, vt non simul ab ipso Vno recedamus: quod quàm sit periculosum, nemo ignorare potest, qui modò sciat ab vno omnem suam salutem & essentiam pendere. Num quisquam vel longissima oratione, & omnibus eloquentiæ numeris absoluta, plus posset matrimonio conciliare dignitatis, quàm vnica hac vnius voculæ minimæ notatione factum videmus? Primùm patefit ab ipso Vno legitimum coniugium procedere; deinde non posse violari, nisi simul quoque vinculum, quo ab Vno pendemus, soluatur; quo nihil potest cogitari magis horrendum. Hinc & illud liquet, matrimonium aptissimum esse Sacramentum coniunctionis eius quæ est *Matrimoniū aptissimū est Sacramentum coniunctionis inter Christū & suam Ecclesiam.* inter Christum & suam Ecclesiam; quæ sponsa sic ei est deuincta, vt Vnitas, & essentia, & tota ipsius salus ab eo pendeat; & si vinculum soluatur, e uestigio pereat. Crebrò nobis monendum erit, sic ab architecto voces factas, vt prius in summis ideis, quàm exemplis inde ductis, significationis rationem veritas tueatur; quo descensum rerum à suis caussis primariis clarè demonstrauit, totius sapientiæ fundamenta clariùs vocibus intexens, quàm vllis vel prolixissimis Philosophorum commentariis explicentur. Ee ergo priùs illud coniugium signat, quod Deus cum mente nostra contraxit, quàm coniugium inter virum & feminam æquiparallo, ipsi Vni coniungimur & copulamur; hoc verò, imitamur tantùm summam illam mentis & Dei Vnionem, ita vt hoc, illius sit Sacramentum, siue mysticum quoddam signum; atque idcirco malè nominis sui rationi respondeat, nisi similitudinem cum illo, quàm potest fieri maximam, conseruet. Vnde mox perspicuum, idem de matrimonio sensisse nomenclatorem, quod Paulus explanauit: qua de re pòst iterum fortasse nonnulla. Hic satis sit monuisse, quod in omnibus volumus valere; sic voces in hac lingua positas esse, vt ratio significationis in summis exemplaribus sit quærenda: quod tamen non in omnibus fecimus; ne nimia & prolixitate, & nonnumquam etiam difficultate, cursum huius scriptionis, qua quàm celerrimè cupimus defungi, impediremus. Neque verò æqui lectoris fuerit, in his meis primis rudimentis accuratum rerum omnium explicatum postulare. Ab eodem E/ fit Eet/ quo iuramentum, si hac voce vti licebit, significatur: quòd eo omnis oratio nostra *Eet* confirmetur, & Vni, à quo verum sic manat, vt cum eo conuertatur, sit coniunctum: cùm Tau vinciendi vim habere, de Platonis auctoritate, sit apertum. Hac voce monemur in primis, omnem veritatem ab Vno manare; atque idcirco ab Vno nihil posse, nisi verum, produci. Deus itaque, qui ipsum Vnum est, & ipsum Verum, & Spiritus ipse omnem essentiæ vnitatem veritatemque per omnia meando conseruans, non potest per aliud, quàm per semetipsum iurare; vt est in Genesi: Iuraui per memetipsum, dicit Dominus. Deinde hoc ipso nomine docemur, quanti faciendum sit iuramentum, *Iuramentum quanti faciendum.* quo per ipsum illud orationē nostram confirmamus; à quo non sermo tantùm noster, sed ipsum etiam esse dependet. Qui ergo iurat, id dicere in lingua nostra videtur: si hoc, quod dico, verum est, vt nisi ita sit, ab ipso vno velim distrahi, id est perdi, & prorsus in nihilum abire. qua interpretatione quæ Diræ possunt esse magis horrendæ? Quis hoc nostras iurisiurandi nomen considerans, non expauescat iurare; cùm eo ipso quo iurat, primam omnium rerum caussam sic in testimonium vocat, vt ab eo velit dependere ac seruari: & si non sit, quod dicit, cum ipso Vno coniunctum; velit & ipse ab vno distrahi, quod nihil aliud est, quàm perire. Præterea ex hoc ipso vocabulo intelligimus, non esse plures Deos, cùm per ipsum omnis veritas & firmitas ab Vno pendere signetur. Iuramenta igitur per aliud, quàm per ipsum Vnum concepta, nostras nomen non merentur: quia Eet omnem multitudinem excludit. Simul atque ergo hoc nomen audimus, omnis falsa Deorum multitudo, siue gentium idola profligantur, & in nihilum rediguntur: quia nimirum per ea nullum iusiurandum nomine iuramenti apud

nostros dignum fieri possit; quo fit vt ne dij quidem sint dicendi, propterea quòd, si dij essent, per eos etiam iurare in lingua nostra possemus. Vnus ergo Deus est, per quem omnia confirmantur, & essentiæ suæ accipiunt veritatem, quà res inter se & cum prima omnium caussa vniuntur, quod apertissime Eet nobis declarat. Quemadmodû autem ett id significat quod cum vnitate est deuinctum; ita si per vestigia retrò legas, ad Vnum reduceris. Quid enim Tet aliud est quàm Tete, id est, ad Vnum, quò iusiurandum tendere debet, vt veritatem suam tueatur. Ab hac voce ett / Græcis ἐτεός, pro vero est in vsu, sola temporis in principio mutatione, quod in ἀληθὴς non est mutatum, quod vocabulum ex eodem fonte deriuatur. Ee siue E longa vocali in ἦθα, & tenui consonante in adspiratam transeunte, vt sit nimirum Al ett / id est, omnino iuramentum, quasi dicatur, omnino consentit cum vno, à quo omnium rerum confirmatio dependet; quod nihil aliud est quàm si dicas, verum esse. Porrò quia hæc vnio per quam iuramus, ipsa est Dei potestas, omnem rerum ordinem constituens, per quam vnitatis, essentiæ, veritatis, & bonitatis suæ omnes res participes facit: prisci Orphici finxerunt, Deum, dum iurat, per hanc suam vnionem iurare, qua omnia in cælis & in terra ordine certo constituuntur atque seruantur; quod nihil aliud est, quàm Deum per semetipsum iurare; cùm esse eius, & posse, & agere idem cum ipso sit. Hanc autem totius mundi constitutionem & conseruationem in vno fixam, Sticht vocabant; è quo Græci Stix fecerût, Tau in Sigma conuerso, & ex Chi & Sigma duplice littera facta, eo prorsus modo quo è Recht voce nostrati, fit Rex Latinis. Posteriores, huius originis ignari, crediderunt per ὑψιλὸν scribendum esse; quasi triste quippiam & horribile hac voce significaretur. Hinc eorum opinioni duo suffragari videbantur; alterum, quòd fons Arcadiæ horrendi veneni aquam fundens sub eadem voce notus esset qua Alexandrum, Aristotele id & Antipatro machinatis, extinctum ferunt; alterum, quòd Stix fluuius apud inferos diceretur, per quem dij iurarent; omniaq; apud inferos συγνὰ & tristia viderentur. Hesiodus Stygem filiam Oceani fecit natu maximam:

iuro. *ἀληθὴς.*

Iurare Deum per suâ vnionem, quare Orphici prisci finxerint.

Sticht. *Stux vnde dicatur, & qd significet.* *Rex vnde dicatur.*

Δεινὴ στὺξ θυγάτηρ ἀψορρόου ὠκεανοῖο
Πρεσβυτάτη. νόσφιν δὲ θεῶν κλυτὰ δώματα ναίει
Μακρῇσι πέτρῃσι κατηρεφέ', ἀμφὶ δὲ πάντη
Κίοσιν ἀργυρέοισι πρὸς οὐρανὸν ἐστήρικται. Id est, vt Græco vati crassè succinamus,

Styx valida Oceani reflui antiquißima nata,
Quæ procul à reliquis Diuis tenet inclyta tecta,
Rupibus ex altis pendentia, & vndique pilis
Argento factis cælum firmata sub ipsum.

Bene profectò Oceani filiam dixit, quem Moses Abyssum & aquas nominauit; è quibus, tamquam è materia, tota structura mundana facta est, quam nos Sticht per excellentiæ figuram nominamus: qua voce nihil aliud significatur, quàm id quod apto ordine est constitutû. Tota igitur hæc totius mundi ordinatio ex Caho siue ex Abysso patris omnis fundi experte nata, Styx nuncupetur; omnia plusquàm durissima rupes stabiliens, & argenteis columnis sustinens, quæ ex infimis terræ visceribus ad summum cælum, id est, ad Vnum ipsum pertingunt. Quòd autem dicit, hanc procul à diis habitare; id sic intelligendum, vt huius potestas non in solo cælo, vbi dij a poëtis ponuntur, cernatur; sed inde ad longissimè etiam dissita propagetur, candidissimis columnis intima supremo Vni connectens. Hanc dum Deus iurat, per seipsum iurat; propterea quòd tota totius vniuersitatis ordinatio in ipso consistat. Hanc dum homo iurat, Deum iurat, & illud iuramentum præstat, quod nobis Eet dicitur, quo omnia vni deuinciuntur; quæ tantum abest vt sit tristis & horribilis, vt contrà nihil amabilius, nihil carius, nihil hominum vitæ magis necessarium cogitari queat; vtpote citra quam nihil omnino esse suum possit tueri. Hæc meritò immensi illius Oceani & paterni seminis proles antiquissima habenda, per quam omnia quæ sunt, firmissimis pilis sustinentur. Græci vocum confinio decepti, tristem quandam aquam somniauerunt, veteris fabulæ sinceritatem fœdis maculis inquinantes; vt nihil ferè in prisca Orphicorum Theologia reliquerunt puritatis, non alia de caussa quàm quòd Thracum & Phrygum linguâ, è qua fabulæ ad ipsos erant antiquitùs deriuatæ, ignorarent. Quid enim, quæso, rationis habeat,

beat, Iouem per tristem noxiamque aquam iurare, cùm homines etiam norint, nō esse iurandum, nisi per maiorem, vt plus nimium accedat orationi firmamenti, quàm persona loquentis adferre possit: quo fit vt Deus, cùm maiorem se non habeat, per semetipsum iuret, vel per suam ipsius ordinatissimā structuram, Sticht nobis vocatam, è qua in potentiæ eius deducimur cognitionem. Stichten autem, quod est recto ordine rem quampiam construere, deriuatur à Stigen / quod est sursum contendere: quoniam is qui ordine quippiam constitutum vult, necesse habet vt omnem operationem actionemque suam ad supremam caussam referat, à qua omnis ordinatio procedit. Videmus itaque quantum momenti habeat ad rerum naturam perspiciendam diligens primarū vocum examinatio, cuius formulam & typum quendam in hac voce Ee, atque huius nominis monitu, in Styx ostendi. Ceterùm quia omnis hæc nostra opera ad rectas nominum rationes eruendas tendit, non erit alienum, si vocabuli occasione vltrà quæramus, an iuramenti siue iurisiurandi apud Latinos nomen è sermone nostro traxerit radices. Iuro à voce Ius deductum videtur; ita vt si, vnde Ius dicatur, intelligamus; simus etiam intellecturi, vnde Iuro descendat. Ius, inquit Donatus, quod omnia recta & inflexibilia exigit. Vlpianus Ius à Iustitia appellatum nimis supinè mihi videtur dixisse; cum Iustitia à Iusto, & Iustum à voce Ius deductum videatur; cùm Iustum id sit quod secundum ius fit; & Iustus, qui ius siue æquitatem in omnibus seruat. Quòd si nunc vlteriùs quæstio procedat, quæ sit huius vocis Ius etymologia; magnū credo apud Latinos fore silentium. Est sanè vox nostratibus & Romanis communis, vnius solius elementi truncatione à nostris ad Latinos transgressa. Cùm igitur concedendum sit, ex ea lingua natales habere in qua ratio eius inuenitur; spero me demonstraturum, nostratibus originem eius deberi. Iust æquum apud nos dicitur, nulla scabritie aut inæqualitate offendens; quod nostras esse, conuersio contrariam significationem adferens apertè monstrat. Stut idem est quod inæqualitate offendo; quod ex verbo stuit intelligitur, Dat stuit / id est, hoc non æqualiter transit, sed offendit. Iust verbum est ad æqualitatem redigo, omnibus in rebus vsurpatum; contrarium est Stuut / adiecto Tau de more nostro; quod in corporibus quidem idem quod offendit siue repellit signat; in sermonibus verò tantum valet, quantum si dicam, Non seruat veritatem, id est, oratio eius non quadrat cum reipsa. Hinc Stuutvosch is dicitur qui mendaciis hominibus imponit, vulpeculæ dolos imitando. A Iust Latini Ius & Iustum mutuati sunt: hinc & Iubeo è nostratibus dictiunculis compositum est, quasi Iust bie / id est, iustum impero; in posteriore vocula diphthongo, qua Latini carent, in e simplex commutata. Non mirum igitur est, si à Ius fiat Iuro, cùm nihil aliud sit Iuro, quàm testari rem conuenire cum ipsa veritate, quod nos diceremus Iusten / id est, ad æqualitatem redigere: quòd iuramentum sit, teste D. Paullo, omnis controuersiæ finis, id est, inæqualitatis. Græci ὅρκον pro iuramento dicunt; quod quamuis & Grammatici ad varias origines referant; quas in Etymologico licet videre; mihi tamen videtur primi sermonis vnguenta redolere. Orcont enim est absoluta & prima notitia, ab Or / quod principium est, & Cont / quo notum significatur; vt originalem notitiam queas interpretari. Iuramentū sanè cùm finis esse debeat omnis controuersiæ, ad ipsum fontem omnis notitiæ accedit, vt ex ipso testimonium veritatis sibi deriuet; atque hac ratione Orcont dici meretur, id est, notitia ab ipso primo veritatis origine petita. Hierocles aureum Pythagoræ carmen exponens, sic ὅρκον exponit, vt diuinarum legum obseruationem iuramentum appellet, quo omnia quæ creata sunt ad cognoscendum Deum, ei annectuntur & adaptantur: quorum aliqua quæ semper cum Deo sunt, semper iusiurandum colunt & seruant; aliqua, quæ nonnumquam à Deo discedunt, iuramentum nonnumquam infringunt, & diuinæ legis ordinem & iuramenti fidem prætermittunt, eo ipso facto impij. Videmus hîc iuxta Hieroclem, qui plura in hanc scribit sententiam, iuramentum in vnione cum Deo consistere; quod nostrati voce expressum est: veritas enim omnis, omnisque solida notitia ex hac vnione procedit, quæ ob id meritò Orcont / id est, origo notitiæ vocatur, à quo Græci ὅρκον fecerunt: quoniam idcirco per Deum iuranti fides adhibetur; quòd pro certo teneamus, non solùm Deo omnia nota esse, verùm ab eo etiam omnis veræ notitiæ principium proficisci. Hinc vulgo loco iuramenti dicere solent, Deus nouit, hoc ipso pronunciato originem omnis & scientiæ & veritatis testantes; quo fit, vt non iurent tantùm, sed

Margin notes: Stichten. Stigen. Iuro. Ius. Iustus. Iust. Stuit. Stuut. Stuutvosch. Iubeo. ὅρκον. Orconi. Or. Cont.

tùm, ſed veram etiam nominis rationé, qua Iuramentum apud Græcos ὅρκος vocetur, addant. Adſpirationem verò quæ in Ὅρκον non eſt, irrepſiſſe credo ex illorum opinione qui vocem ab ἔρκος, quo mutus notatur, tractam eſſe ſibi perualerunt. Latini melius Orcum citra adſpirationem in alia quidem notione dicunt, at ea tamen quæ ex eodem fonte deriuetur. Socrates Plutonem, ob immenſos ſapientiæ theſauros quibus abundet, quoſq. nemini communicet, niſi ſit à corpore abſolutus, dictũ putat ἅδην ἀπὸ τ͂ εἰδέναι, id eſt, à ſciendo: quod vt vnde acceperit haud ſcio, niſi ab Orphico quopiam acceperit; ita hoc inde clariſſime cerno, Orcum apud Latinos è prima lingua nomen

Orci galea. ἄϊδος κυνῆ.

retinuiſſe, in qua Ὅρκον notat primum omnis ſcientiæ fontem. Hinc adagium illud vetuſtiſſimum, Orci galea, ſiue vt Græci dicunt, ἄϊδος κυνῆ eam accipiet lucem, quam nemo hactenus maximæ ipſius potuit inferre obſcuritati. Si quæ Orci galea tecta ſunt, ea nullo modo videri poſſint; nihil magis hac galea tectum puto, quàm huius prouerbij cauſſam, in qua vt plurimùm Zenodotus, & Eraſmus, & Gyraldus laborarint; primam tamen eius & veram originem non attigerût, quam nobis ſtatim in ipſo nomine ſermo

Orphicorum poëſis ad Theologia arcana referenda.

noſter interpretatur. Tota priſca Orphicorum poëſis ad veræ Theologiæ, & eius quidem noſtræ, arcana, à maioribus ænigmatibus inuoluta, eſt referenda; à quibus quantũ aberrat, tantum à vera poëſi degenerauit; degenerauit vitio ſanè eorum, qui ſinceræ ſapientiæ ignari, ſomnia ſua, & ineptias, & anilia deliramenta vix à pueris toleranda,

Orcus galea ſua quinam ſit inuiſibilis.

Muſarum ſacratio inuexerunt. His igitur relictis, quæratur, Quinam Orcus galea ſua ſit inuiſibilis; quod non aliunde melius, quàm ex Moſe intelligetur, qui à Deo ipſo hæc accipit verba: *Videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* An num aliud eſt, faciem Dei non videri, quàm Orci caput ſic galea tectum eſſe, vt non cernatur? Quis verò Orcus, niſi ſummum bonum, cuius maieſtatem Socrates in Rep. ait eſſe auguſtiorem, quàm vt eam ſermone poſſet explicare: à quo quamuis omnis notitiæ exordium eſt, tamen non videtur niſi per Solem boni filium. Chalcidius in Platonis Timæum ſcribens, de hoc principio ſic agit, vt originem quidem rerum, ex qua ceteris omnibus quæ ſunt, ſubſtantia miniſtratur, eſſe ſummum & ineffabilem Deum dicat. Bene profectò ineffabilem dixit, quem inuiſibilem eſſe ſcimus, de quo Orpheus:

Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω, περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικτο.

Ipſum non video, quòd ſit caligine ſeptus.

Plutarchus inſcriptionem ex templo Mineruæ in Ægypto recitat, in qua ſapientia ſummi patris, & omnis ſapientiæ cauſſa, quam Ὅρκον lingua noſtra vocat, hoc poſt alia de ſe dicit: τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν. id eſt, Peplum meum nemo vmquam mortalium reuelauit, ſiue capiti meo ademit. Hac de cauſſa dum de occulto hoc numine Ægyptij ſacerdotes agebant, ter acclamabant: πρώτη ἀρχὴ σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἄγνωστον. id eſt, Primum principium tenebræ omni intelligentia ſuperiores, tenebræ nulli cognitioni peruiæ. Has tenebras Orcus galea ſua nobis ſignificat, tectus ille quidem, ſed non totus; quoniam caput dumtaxat à mortalium oculis abſcondat, potentiam ſuam per opera filij, cum quo idem eſt, iuxta illud, *Pater & ego*

Orcus quid ſignificet.

vnum ſumus, oſtendens. Ὅρκον ergo, ſiue Latina terminatione, Orcus, eſt ipſa patris ſapientia, cuius ſapientiæ caput galea tectum eſt: atque inde, qui tam occultas res nouiſſent, vt ceteros mortales ea laterent, vel tam prudenter aliquid executi eſſent, vt nullius alterius acies conſilij profundiratem poſſet intueri; ij dicti ſunt Orci galea tecti: quòd ſcilicet mens ipſorum tam altè in ſapientiæ tenebras penetraſſet, vt inde, tamquam ex altiſſimo omnis intelligentiæ apice, ipſa quidem omnia videret, à nemine

Pallas qua galea munita ſit.

verò videretur. Quis neſcit Palladem galea munitam? at qua galea munita ſit, non omnes fortè cernunt. E Sphinge, quam aliqui cono appoſuerunt, hoc licet coniectare, non vulgatem caſſidem fuiſſe, ſed quiduis potius, quàm illud quod primo ſtatim aſpectu polliceri videretur, indicaſſe. Certè Homerus quid ſibi hoc Sphingis ænigma vellet, videtur ſubodoratus, dum canit,

αὐτὰρ ἀθήνη

Δῦν' ἄϊδος κυνέην μή μιν ἴδοι ὄβριμος ἄρης.

Sed caſsidc Pallas

Orci ſe texit, ne ipſam Mars cernere poſſet.

Quid hoc tandem eſt, quòd ne Mars quidem Palladem Orci galea tectam videre poſſit?

possit? Illud nempe, quòd Pallas omnia sua consilia è Iouis cerebro, & summo sapientiæ vertice petat, quem caligine perpetua septum dixi, quam Martis oculi impuri, & contrariis inter se elementorum turbis impediti, penetrare non possunt. Mars enim nihil aliud est hoc loco, quàm temeraria quædam ferocia, nulla ratione, aut certo consilio, sed insana & furibunda ita ad prœlium impellens. Pallas verò prudentia est cautè omnia circumspiciens, non solùm armis, sed consiliis, & iis quidem præcipuè, nixa. Non mirum igitur, si Palladis prudentiam, qua sua consilia & moderabatur & occulebat, Mars non potuerit peruidere: cùm animus ira concitatus, & totus æstuans, nihil vmquam possit vel sani cogitare, vel ab aliis prudenter cogitatum intueri: quia crassus circa feruentia præcordia fumus omne mentis lumen offuscet atque exstinguat. Hac de caussa cum Mars à Diomede Palladis auxilio vulneratus è pugna se subduceret, non Orci galea, quam nullam hic demens, vt eum ipsa Iuno apud Iouem vocat, poterat habere, se abscondit; sed obscuritate quadam, qualis in aëre ex nubibus apparet, dum ex nimio ardore ventorum tempestas cum turbine excitatur, quod frequenter in æstate contingit. Iracundi enim & furibundi animi, si quid aduersi contra exspectationem accidat, mox insano clamore, qualis Martis fuit, & procelloso impetu ordinem laxant, & dissipant; & quantum vel equis vel pedibus valent, fugam capessunt. Quia verò ventosa hæc tempestas ex ardore circa pectus oritur; non procul inde vulnus accepit, in ipsis nimirum hypochondriis ad eam partem qua cingebatur. Caligo autem qua tegebatur, tam non erat occulta, vel Orci galeæ similis, vt etiam à Diomede, qui homo erat, cerneretur. Possem equidem totam Persei fabulam, licet miseris modis corruptam, & à prima veteris sapientiæ veritate distractam, ad hoc prudentiæ contra aduersa præsidium reuocare; nisi delicatorum hominum stomachum vererer: & hæc etiam ipsa quamuis breuiora sint, quàm rei postulat amplitudo, nescio quomodo diutius me demorentur quàm existimabam. Hoc vnum satis indicij dabit, quæ dixi, vera esse, quòd Perseus, omnibus suis ad optatum finem perductis, galeam Orci Mercurio obtulerit, hoc suo facto confessus, non alij eam conuenire, quàm ei qui excellenti mentis celeritate ad obscuram rerum caliginem adspirare posset. Non possum tamen illud omittere, quantumuis properem, quòd κυνῆ vox galeam Græcis notans, nostrati quoque linguæ debeatur: quod nisi ita sit; etymologiam mihi de sermone suo promant. Dicent fortè, sic dictam, vel quòd è corio canis fieret, vel quòd canis caput in cono præferret: quod quàm sit ridiculum, quiuis videbit. Apud nos Cun/ vel Con/ ambiguum est ad notitiam, & ad imperterritam animi fortitudinem notandam: idque ea, vt videtur, caussa; quòd fortitudo animi ex accurata eorum notitia, quæ agenda faciendáue sunt, oriatur. Het/ vocali longa, caput signat, vt in Gotodanicis satis latè me recordor tradidisse. Cun-et/ igitur, ad verbum, caput est vel imperterritum, vel notitia scientiaque rerum insigne: quæ vox, compositionis lenioris gratia, adspirationem de nostro more perdit. Ex Cun-et Græci fecère Cune, abiecta litera, quam terminationis Græcæ forma non admittit. Galea igitur Cun-et/ siue Græcè κυνῆ vocatur; quia caput reddat imperterritum, & audax ad quosuis ictus recipiendos. Hic velim benignum candidumque symbolorum interpretem rogatum, vt diligenter videat, quanta arte pro sapientiæ tessera, Cune sit accepta; in qua non illud modò indicatur, sapientiam optimum capitis esse munimentum, & certissimam aduersus omnia incidentia pericula galeam: sed hoc etiam additur, vt ex voce ipsa Cune intelligi queat, cuius rei notationem galea capiti imposita gerere videatur. Est enim duplex conuenientia; altera ipsius galeæ cum sapientia; altera eorum quæ de voce Cune intelligi possunt, si ad primos natales vocetur. Quamobrem ἄιδος κυνῆ, si vtraque vox ad originem referatur, idem erit, ac si quis dicat, Dei omnia scientis galea; vel, sciens peritúmque rerum caput. Quid, an quicquam potest esse, quod vel significantius, vel verius moneat eum qui in tutela sit eiusmodi Dei & eiusmodi capitis, facilè posse quæuis pericula prudenter declinare; & iis consiliis quæ alij non videant, maximam sibi comparare securitatem? Quid autem de Socrate in voce ἄδης interpretatione sentiam, aliàs forsan: hoc saltem ex ea modò suspicor, cum à doctiore quopiam accepisse, penes hunc Deum omnis scientiæ fontem esse; vti in Orci nomine Cimbri docentur. Redeamus nunc ad vocalem, cuius & naturam, & in vocabulis vsum, proposuimus considerandum. Ostensum est, Ee

Mars. | Pallas. | κυνῆ, id est, galea, vnde dicatur. | Cun vel Con. | Het / id est, caput. | ἄιδος κυνῆ.

vel Em dici pro vno; Et quidem ante consonantem, Em verò ante vocalem: loco cuius duplicis Et siue E per longum tempus tractum, aliquibus in vsu est Ein; à quo εἷς Græcorum, & ἕν, & Vnum Latinorum, vocali ad latiorem sonum transeunte. Hebræi E quidem pro Vno retinuerunt, sed adiecerunt God/ ominis caussa, quo Deus notatur. Nam אֶחָד fit ab E got/ id est, Vnus Deus. Sed de hac voce in numeris. Ab eadem vocula, apud nos finis Ent dicitur; quo nihil aliud signatur, quàm id quod cum Vno est deuinctum, vel Vnum omnia colligans; quia Tau videlicet vinculi indolem habere dicatur. Est enim finis, vnum quiddam, multa ad se tendentia vniens. Finis namque, & Vnum, sic inter se iuncta sunt inseparabili concordia, vt ad ipsum Vnum omnia, tamquam ad vltimum bonorum, ferantur. Quamobrem nemo in sermone nostro finis audit mentionem, vt non statim moneatur, summum homini felicitatis gradum in vno stare; & idcirco in primis nobis cauendum esse, ne multitudine & diuersitate vel negotiorum vel curarum animus noster ad varia distrahatur. Martha, Martha, inquit ille vnus & verus cælestis patris filius, sollicita es circa plurima: at vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit. Quam verò partem? Eam, vt nihil in vita sibi curandum putaret, cuius occasione ab vno primo omnium principio auocaretur; nihil vt potius priúsque duceret, quàm vt per filium, in cuius notitiam singulari gratia modò erat pertracta, ad patrem adspiraret; ac quamdiu in terris esset, perpetua supremi boni meditatione viam sibi per Christum strueret, ad vnum omnis boni paterni coràm intuendum. Quamobrem, qui ad optatum & verum hominis finem rectà cupit peruenire; Vnum semper spectet, atque perpetuò cogitet, tantum sibi temporis felicitatísque perdi, quantum itineris ad plura, quàm vnum, impendit. O monitionem verè auream! ó gemmeam primi nominum factoris sententiam! Quis enim, cùm finis nomen ab vno deduci sentit, non confestim quæret, quòd illud sit vnum, ad quod, tamquam ad finem, vt omnes contendant, ab ipsa finis nomenclatura monentur? Quod prolixè in totis Philosophiæ latifundiis disputatur, omnia ad Vnum tamquam ad vltimum bonorum ferri; id nomenclator noster tribus litteris indicauit: de quarum potestate, si tres Platonis imperatores declararem, quibus ad tres in Deo personas allusit, licet id ipsum quod vel ab Ægyptiis, vel ab aliis vetustioribus acceperat, fortasse non intelligeret; nimiæ apud quosdam superstitionis crimen subirem: certè à veritate ne latum quidem vnguem discederem. Sed de hac re tum fortè nonnihil, cùm de nomine Dei trilittero paucula quædam, Deo ipso volente & suggerente, in medium proferemus.

εἷς. *ἕν.* *Vnus, a, um.* *Ent.*

PLVS ad propositum faciet, si consideremus, ecquid aliæ linguæ ab hac voce sint mutuatæ. ἕνη καὶ νέα, apud Atticos, dies mensis vltimus & primus dici videtur; quem Varro intermestrem nominatum dicit: quòd putaret, inter prioris mensis senescentis extremos dies & nouam Lunam, esse diem, quem diligentius Attici ἕνην καὶ νέαν appellarint: quòd ea die potest videri extrema & prima Luna. Extremam Lunam & primam die quapiam videri, Varroni non credam: sed idcirco ἕνην καὶ νέαν diem sic dici opinor; quòd in ea, luna & noua sit & vetus; solem nimirum cursu suo & assecuta, & nouum rursum orbem à Solis gradu exorsa; atque illa quidem ratione ἕνη, vel vt Æolicós, ἔννη hac νέα vocitanda. Quidam ἕννην tricesimam, quidam primam mensis diem vocant; vt Hesiodus:

ἕνη καὶ νέα

Πρῶτον ἕνη τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

qua quidem computatione, ἕνη καὶ νέα Græcorum, eadem esset cum Latinorum Calendis; quam Græci alio nomine Νεομηνίαν vocarunt. Harpocration Hyperidem citat, cuius hæc est sententia: Quam apud nos tricesimã, siue Triacada, vocamus, Athenienses ἕννην καὶ νέαν vocant; propterea quòd finem contineat mẽsis prioris, & exordiũ sequentis. Nobis de hac controuersia suspicio oritur, peregrinum esse huius diei apud Athenienses nomen, quam nomen Calendarum maiorem in modum auxit; cui & id accessit, quòd ἕννη ad Æoles propter adspirationem ablatam, & geminatam consonantem, referant. Ent/& Neu/ nobis tantundem est, ac si diceretur, finis & nouum. Qua verò de caussa ἕνη vltimam apud Græcos significare possit, non video; cùm etymon eius Ἀπὸ τοῦ ἑνὸς petant, ad quod reductum, primam potiùs, quàm vltimam, significaret. Mihi placet, ipsam Νουμηνίαν ita vocari, quòd ea die prioris lunaris cursus finis, sit noui

princi-

principium, quam appellationis caussam Hyperides expressit, & Varro adiecto errore indicauit. Quamobrem nisi doceat, ἔνην pro vltimo poni; sicut ponitur pro eo quod est vnius anni, apud Theophrastum; non facilè ab ea opinione deducar, qua credo, nomenclaturam ex ea lingua ad Athenienses venisse, qua illi vsi sunt qui prima Athenarum fundamenta iecerunt; quibus Ent finem notat, & Neu siue Nieu nouum; è quorum illo ἔνην, ex hoc Νέαν, ad normam suam Græci accommodarunt; quo finis mensis præcedentis & nouitas sequentis notaretur. Hanc diem cum Hesiodo primam mensis facio, partim poëtæ auctoritatem secutus, partim vetustam Romanorum consuetudinem, qui eandem diem Calendas nominarunt, voce minus corrupta. Neu siue Nieu.

APUD Nonium Marcellinum legimus hæc verba: Calendarum vocabulum proprium Varro complexus est de vita populi Romani lib. primo. Itaque Calendis calabantur, id est, vocabantur, & ab eo Calendæ appellatæ, quod est tractum à Græcis, qui καλεῖν, vocare, dixerunt Macrobius à Calo verbo Græco curiam Calabram deducit, in Capitolio casæ Romuli proximam, in quam, plebe calata, id est, vocata, Pontifex, quot dies à Calendis ad nonas superessent, pronunciabat; & Quintanas quidem quinquies dicto verbo Calo, septimanas repetito septies prædicabat. Quis hic non miretur, Pontificem Romanum ad plebem de computatione mensis agentem, Græcè loqui, quàm Latinè maluisse? Facile quidem hoc ad Græcos Latinis perfugium permisissem, si ab eisdem Nonas & Idus interpretarentur; in quibus cùm aliæ aliorum apud priscos etiam sententiæ commemorentur, ipsa controuersiæ antiquitas omnem mihi eleuat earum auctoritatem. Cimmeriis potius, vetustissimis Italiæ incolis, has voces acceptas ferre debuissent; à quibus etiam ipsos Græcos maximam linguæ suæ partem accepisse, cùm hic, tum alibi, non semel indicaui. Non equidem vel hoc, vel alio loco, ab vnius vocis artificio tam latè ad eius sobolem excurrerem; nisi scirem, nihil maiores vires habere, ad fidem rebus nouis & apud omnes absurdis, faciendam; quàm luculentam complurium exemplorum inter se consentientium copiam; quorum multitudine & densitate, aduersa sentientium acies, tamquam Macedonica quadam phalange, perrumpatur & dissipetur. Nunc igitur, vt vnde Calendæ hanc habeant nomenclaturam, clarè cernatur, quamquam nihil eius fabricator ab artis regulis discesserit; prius examinandum quid sit Cal/ vocali breui pronunciatum. Crebrò monui, plurima vocabula in obliuionem abire; & id non rarò accidere, quòd veterum ferè & longo vsu detritorum nos soleat pigere, dum nouis semper, velut fastidiosi stomachi, inhiamus. Cal vnum est ex diuinissimis vocabulis, ipsum pulcrum significans, rem omnium votis expetitam; cuius compositionis artificium magnam concludit rationum vbertatem. Aliam enim de natura singularum litterarum caussam habet significationis; aliam è compositione duarum, in quas solui potest, vocum. In primis igitur, quia pulcrum & bonum sic sunt connexa, vt separari nequeant, & vtrumque primum Deo conueniat, hoc, vt caussa omnium & efficiens & finalis; illud, vt pulcrum omnia vehementissimo impetu ad se trahens, & ad diuinum alliciens amorem: diligenter est à nominis architecto obseruatum, vt ternarius litterarum numerus diuinam imitaretur trinitatem; & illam quidem eo ordine exprimeret, vt vox à spiritu sancto, ad amorem omnia incitante, exordium sumeret; ac deinde filij personam adderet; postremò, patrem, velut apicem omnium, indicaret. Pulcra sanè Dei contemplatio: sed eo difficilior, quòd captum humanum excedens, nos alta profundissimi abyssi caligine inuoluat; nec aliud vel cogitare, vel loqui in obscuro hoc silentio fas sit, quàm ipse Spiritus sanctus ecclesiæ inspirauit. Cùm igitur omnium diuinorum reuelationem Spiritui sancto attributam videamus; ita vt hunc semper, dum quippiam nobis diuinitùs declarari cupimus, inuocemus: non malè ei ipsum pulcrum adscribemus; eo quòd hoc nihil aliud sit, quàm id quod rerum omnium nobis offert perfectionem, è qua, velut è Sole, lumen emanat. Rursus, quia amor ad Spiritum sanctum pertinet, & eius personæ propriè præcipuéque conuenit, & amoris generatio ipsi pulcro debetur: non puto me falsum iri, si pulcrum quoque ipsi adscribam. Amorem autem à pulcro gigni atque ali, vel Platoni, vel rationi credamus. Quamobrem Spiritus sanctus ad ima vsque vniuersitatis vndique perringens, diuinorum operum pulcritudinem per omnia diffundit, atque eam sensibus nostris offert vsurpandam, & menti cogitandam; cuius illecebris pulsati animi nostri,

Cimmerij vetustissimi Italiæ incolæ.

Calendæ vnde dictæ.

Cal / id est pulcer.

Ternarius litterarum numerus diuinā imitatur trinitatē in dictione Cal.

ad amorem incitantur. Hæc igitur pulcritudinis ſpecies, Spiritus ſancti nobis gratia communicata, ad amorem vrgens, per Cappa denotatur; quod Terentianus dicit linguam compellere; vt ſe dentibus applicet; quod his verſibus à me antè citatis, & pòſt rurſus vtendis, expreſſit:

Vtrumque latus dentibus adplicare linguam
C preſſius vrget; ſed & hinc & hinc remittit,
Quo vocis adhærens ſonus explicetur ore.

Cernis hìc linguam vrgeri, vt ſe dentibus vtrimque applicet, ac ſonum adhærere, adeò vt vix explicetur, quo fit, vt pulcritudo nos vrgens, vt nos pulcris applicemus & adhæreamus; optimè per C litteram ſignetur. Verùm quia quod vrget, ad aliquid vrget; elementum ſuccedit, quo recta via indicetur, quod eſt A. de cuius vi ſatis multa dicta ſunt. Quæ autem perſona hìc indicetur, ex eo diſcamus qui dixit, *Ego ſum via, veritas & vita.* D. Paullus ad Romanos & Epheſ. ſcribens, docet, nos per Chriſtum acceſſum ad patrem habere, non de alterius, quàm de ipſius Chriſti, doctrina. Cùm igitur A acceſſus ad aliquid deſignet notionem; non potuit ſymboli ratio vllo alio elemento melius conſtare. Vltimum verò elementum cæli in ore apicem linguæ parte ſuprema feriens, an non optimè illud exprimit, ad quod, vt ſummum & ſupremum, omnia feruntur? Sed hæc obiter ſint indicata potius, quàm explicata, myſteria; quæ ſtuporem mihi magis & ſilentium incutiunt, quàm claram ſuggerunt orationem. Illa igitur mirati atq. venerati, de pulcritudine philoſophico more diſſeramus; nec eam aliud eſſe cogitemus, quàm concinnam quandam partium omnium dimenſionem, & aptam earum inter ſe commiſſuram; quæ cùm ſua ſit rebus ſingulis, tum maxima elucet in tota rerum vniuerſitate; cuius illicibus rapimur ad ipſum pulcritudinis opificem, qui ad exemplar & ideam ſuam omnia fecit decora. Et ſit hæc quidem vocabuli Cal in prima elementa ſolutio; quorum talis eſt natura, & tanta inter ipſa compoſitionis concinnitas, vt ipſum pulcrũ pulcrius nomen habere non poſſit. Quòd ſi Cal in Ke & hal partiaris, vocem expreſſeris vehementer amantis propriam. Idem enim eſt Ke hal/ ac ſi dicas, maiorem in modum te rogo, & enixo deſiderio cupio, vt me ſerues: qua precum formula omnes ij qui ardenti amore flagrant, vtuntur, ab ipſa pulcritudinis, vt ſic dicam, Iynge compulſi. Dicunt enim ſe amore languere ac perire; atq. idcirco rogant ipſum amatum vt ſe ſeruet, permiſſa nempe pulcritudinis communicatione atque fruitione. Poteſt & aliter ſolui, vt ex Ke & Al coiiſſe videatur, qua ratione Cal idem erit ac ſi dicas, deſideriorum vehementium ſumma, ſiue omne id ad quod ingenti appetentia rapimur; quod nihil aliud eſt quàm ipſum pulcrum. Quòd ſi Plato in hanc vocem incidiſſet, atq. vim eius totam & ſignificationem edoctus fuiſſet, quibus ille præconiis pulcritudinis nomen de pulcritudine celebraſſet? Quoniam verò nihil pulcrum, niſi integrum ſit; factum eſt, *Caluaten.* vt Cal pro integro nonnumquam vſurpetur. Vnde Caluaten eſt idem quod vltimam manum nauibus imponere, & efficere ne aquam per rimas vllas admittãt: quod tamen verbum per excellentiam nauibus tribuitur; cùm alioqui ad quæuis vaſa integra reddenda ſpectet, vti ratio ipſius declarat. Inter Imperatores Conſtantinopolitanos quidã *Calaphates Imperator Conſtantinopolitanus.* recenſetur Calaphates ab hac arte nomen ſortitus; qua de re Lilius Giraldus commentariorum de re nauali lectorem non celauit. Nec mirum, ad Pontum Euxinum huius vocis vſum fuiſſe; cùm & in Galatia lingua noſtra viguerit, & hactenus in Taurica Cher- *Galata Cimbrica lingua ſunt vſi. Taurica Cherroneſo priſca Cimmeriorũ ſedes.* roneſo, priſca Cimmeriorũ ſede, plurimis ſit vernacula; licet Tartaricam & Turcicam, propter commercia & dominium, præterea diſcant. Qui veteres idiotiſmos apud nos necdum penitùs obliuioni tradiderunt, dum quempiam à forma & morum integritate laudant; vulgò dicunt, T'is een goede Cal/ id eſt, bona eſt forma, & candido animo. Apud Flandros olim proprium quoq. feminarum nomen videtur fuiſſe, quod nunc illis dant, *Cal / Calle / Calleken.* quæ Catharinæ nomen in baptiſmo ſuſcipiunt. Ab Antuerpia ad duas leucas diſtat opi- *Calloo.* dum, mœnibus non incluſum, Calloo nominatum, cui à Cal & loo nomen eſſe quiuis videt. Quid loo ſit, in Atuaticis aperui; vbi de Looum & Venloo nonnihil dixi. Apud *κάλλος vnde dicatur.* Græcos κάλλος & καλοί, & apud Hebræos כל & כְּלָה ab hac noſtra voce remanſerunt: quod niſi fateantur, etymologiam meliorem oſtendant. Quid quod conuerſio, ſermoni noſtro peculiaris, elariſſimè demonſtrat, cuias prima ab origine ſit vocabulum. Quia enim Cal pulcrum ſignificat; & nihil magis pulcritudinis excellentiam declarat, quàm

vitium,

vitium, cupitudo, & defectus; voluit nomenclator, vt Lac virium defectumque denotaret. A Lac voce correpta, fit Laac vox producta, qua significatur, paullatim consumor, & ad nihilum tendo; propterea quòd vitium defectusque longa sua mora quamuis rem consumant: & quia è longo defectu non est reditus ad integritatem, sed continuus ad nihilum progressus; Caal vocali longa quod ex ipso Laat fit, per conuersionem idem significat quod laar: vt cognoscatur, ex malo nil nisi malum gigni. Monemur hac deriuatione vocum, humano generi semel à pulcro ad contrarium digresso, nullam viam ad pulcrum patêre, quàm quidem vel sua industria inuenire, vel suis viribus insistere queant. Oppositam enim pulcro viam ingressi, in vitium incidunt, quod est lac; è lac in laac venerunt; & ex laac in caal regrediuntur, perpetuò magis ac magis ad nihilum tendentes; quod quid aliud est, quàm ostendere, per peccatum progressum ad mortem, & ipsam tandem mortem in humanum genus grassari cœpisse. Iam, quia vitia ea maximè quæ in habitum transeunt, vituperanda sunt ab omnibus; laac pro vituperare vsurpatur: & quoniam quæ paullatim deficiunt, tandem nihil retinent; caal etiam id notat in quo nihil superest: vnde Latini Calui vocabulum mutuantur. Quamuis nunc nihil amplius dubitari fortasse possit, quin Cal nostras sit vocabulum, & pro pulcro vsurpandum; quia tamen simplex vox paucis est frequentata; placuit, vt vocem addamus, è cal pulcrum notante, pulcerrimè factam. Calf vitulum nostratibus notate, nemo vernaculorum ignorat: at vim vocis, & pulcerrimam eius compositionem non puto quemquam hactenus aut intellexisse, aut considerasse. Est igitur Calf è cal, & lef, quod idem est quod viuo, constructum, & more nostro in Calf contractum. Dicitur autem Calf ferè de omni maiore pecore, in prima & viridi ætate constituto, quo tempore lasciuiendo pulcrum nobis exhibet atque iucundum spectaculum, & quasi florem ipsius ætatis; in quo pulcritudinem præcipuam vitæ esse brutis animantibus, nemo infitias ibit. In libro Malachiæ verissimi angeli, scriptum est de vitæ datore: *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius; & egrediemini, & salietis sicuti vitulus de armento.* Elegans, sic mihi vita similis contingat, comparatio; dum Christum Soli confert, quòd vt hic vitam dat terrenam calore suo; ita ille iustitia sua vitam cælestem & æternam: & vt huius noua vita salientes facit, & vitulantes; ita illius vita facit gaudio semper nouo, semperque duraturo, perfruentes. Adiuuat hanc meam in voce Calf etymologiam, Latinorũ nomen, quo eundem armenti fœtum appellant. Vitulus enim non ab antiqua voce Itulus dictus est, vt videtur Festus opinari; sed à vita, formula illud quidẽ diminuentium, at non ita, vt minus vitæ habere dicatur, sed habere vitam gratiosiorẽm & delicatiorem; vti dum corculum, ocellos, basiolum, & similia nominamus. Quia enim omnia in prima & viridi adhuc ætate, maiore, quàm pòst, gaudio exultant & gestiunt; à vitula fit vitulor, eodem modo quo ab osculum, & deinde osculor. Tametsi vitula, pro viridi ætate, non fit in vsu; est tamen in vsu pro ipsa lætitiæ Dea, iuxta Hylli de Diis scribentis testificationem; quam Piso victoriam esse non bene putauit: cùm generarim cuiusuis lætitiæ præsidem vitula signet, quòd videlicet tum solùm gratiosam vitam, siue vitulam, agamus, cùm gaudiis indulgemus. Quamuis itaque post victoriam culta sit; ex eo tamen minimè colligendum, eandem cum victoria fuisse. Festus vitulor à vitulis deriuare videtur, vt à catulus fit catulire. Nonius melius, vitulantes gaudentes, à veteribus dictos putat, à bonæ vitæ commodo; quia eum viuere dicamus qui in summa versatur lætitia: è quo colligas, vitulor, eius iudicio, factum esse à vita, à qua & vitulus, quamuis tempus in prima syllaba mutetur; quod in aliis quoq. fieri scimus. Calf ergo vitulus nobis appellatus, quasi Callef/id est, pulcra vita; quoniam nihil gaudio pulcrius in vita existimetur. Veruntamen quia hæc vitula, vt Deæ nomine pro dono eius vtar, imbecillis est, nec diu permanens, sed mox veluti flosculus marcescens: nomenclator in hac voce ea arte vsus est, vt ichnæa conuersione moneamur, gaudium per vitulum symbolicôs denotatum, caducum esse: nec eo contentus, caussam indicauit, ob quam hæc vitæ iucunditas ad ruinam tendat. Nam si Calf retrò legas, Flac habes, quo imbecille & debile significatur; vnde Latini Flaccidum retinuerunt. Nunc ipsius Flac etymologia imbecillitatis aperit caussam. Flac enim, siue Vlac/dicitur quasi Vollac/id est pleni defectus, siue plenum vitij; quorum vtrumque eòdem tendit.

[Margin notes: Lac. — Laac. — Caal. — Caluus. — Calf id est, vitulus, vnde dictus. — Vitulus vnde dictus. — Vitula. Vitulor. — Vitula lætitia dea. — Flac siue Vlac. Flaccidus.]

Primum enim peccatum & iucundæ vitæ plenitudinem nobis ademit, & vitiorum reddidit plenos. Quia verò Plat imbecille notat; tenuit ratio, & loquendi cõsuetudo, vt dum terris vel agris tribuitur, vt loca significet montibus & siluis carentia; propterea quòd primi homines omne præsidium omnemque sui custodiam montibus & siluis committere consueuerunt: vnde factum, vt à nomine Barg/ quo mons notatur, verbum habeamus Bargen/ pro tueri & in tuto collocare; vt cùm dicimus, t'Scip bargen/ nihil aliud dicimus, quàm si Latinus diceret, Nauem in tuto collocare. Dixi alibi, in hac vocis translatione nos commoneri, primam hominum post diluuium custodiam in monte contigisse; & primam nauem pro portu montem Paropanisum habuisse. Nec credas, à custodia montem nomen accepisse; cùm nomen Barg de compositionis ratione, priùs monti, quàm custodiæ ac tutelæ caussam tribuere debeat. Geminã enim habet notationis caussam; alteram prorsam, alteram versam; illam quidem à Bar hoog/ & concisione facta, Barg/ quo altum denotatur, è quo multa in conspectum veniunt. Bar enim non solùm idem denotat quod procreo, vnde Pario Latinorum; sed crebrò etiam ponitur pro manifestate; in qua significatione acceptum Latinis Pareo reliquit. Montibus ergo nomen datum, & quòd in iis altitudo sit, plurima longè latéque oculis subiiciens; & quòd ipsum altum nobis manifestent: quæ posterior notatio è contraria fit compositionis structura, vt Bar—hoog/ idem sit quod manifesto ipsum altum. In etymologia enim omnis vocabulorum analysis consideranda, non modò illa quam extra compositionem libera orationis structura vulgo frequentiùs vsurpata menti suggerit: quod præceptum tamen non cuiusuis erit rectè sequi, propterea quòd Hermathena non quamuis plebeiam, & in vulgus notam admittat interpretationem; sed eam, quæ cum antiquissimorum hominum consentiat philosophia. Quia igitur montes in Ianigenarum sermone nomen habent ab alto manifestando; atque omnes hominum preces, omniaque sacrificia eò tendant, vt Deus, qui ipsissimum altum est, nobis manifestetur, & quodam modo pariatur in mentibus nostris, quod altera ipsius Bar notatio indicat: placuit priscis illis patribus, vt oraturi & immolaturi in montes adscenderent; quo non solum ipso ascensu, sed ipso etiam montium nomine monerentur primarij finis, ad quem omnis oratio, omne sacrificium, omnes cærimoniæ dirigi debent. Cùm enim primum nobis regnum cælorum sit quærendum, nec id inueniri queat nisi rex eius altissimus nobis manifestetur, & in animis nostris innascatur, per sui cognitionem necessarium est, vt hoc vnum nobis semper rogandum proponamus, quò summum nobis bonorum fiat manifestum; & non manifestum modò fiat, sed etiam in animis nostris gignatur. Hinc vides, quis primus fuerit scopus eorum qui in excelsis immolabant; à quo posteri fœdo adulterio degeneres, montes & siluas Deo sacras dæmonibus dedicarunt: quam impietatem Deus vbique ferè & gentibus & Iudæis per vates suos cum maxima zelotypiæ significatione in sacris litteris exprobrauit. Cui ex his perspicuum non est, quantum sermo noster ad priscos ritus intelligendos, & à corruptela, & turpi impiorum abusuum fœditate vindicandos, conducat; ei frustra aurem, quam nullam habet, vellere tentarem. Altera nominis Barg ratio de conuersione pendet, per quam Grab nobis existit, quo quæuis fossa denotatur, & per excellentiam, ipsum sepulcrum, mortuorum corporum domicilium, quo nihil potest magis remotum esse à monte, & montis nomine; eo quòd sicut mons altum est manifestans, ita fossa ad occultandum est aptissima. Videant igitur illi qui Domini montem non adscendunt, ne, dum se viuere credunt, in alta fossa iaceant sepulti. Rogemus itaque Deum, vt nos à fossa liberatos cum Petro in montem deducat; & in eo nobis gloriæ suæ manifestet sublimitatem, & in eo tabernaculum nobis fiat æternum. Vidimus modò, quid Veteres de montibus & mystico eorum vsu senserint; qua re bene considerata, mox in mentem veniet, quam habuerint de locis planis opinionem. Si enim plurimum ad tutelam firmitatis montibus adscripserint; clarum est, locis planis nihil esse ad custodiam, de ipsorum sententia, infirmius: è quo efficitur, vt planum locum optimo iure Plat nominemus, vtpote eum, in quo multum ad plenam locorum laudem desideretur, nullaque sit firmitas ad homines custodiendos, siue symbolicôs, siue simpliciter & nomen & res intelligatur. Discant nunc Germani mei quantum mysteriorum vulgatis vocibus aperiatur iis qui norint eas ad veras significationis caussas vocare. Plat autem

Marginal notes: Barg. Bargen. Bar. Pario. Pareo. *Oraturi & immolaturi, quare olim in montes adscenderint.* Grab. Plat.

autem siue Vlac pro imbecilli & infirmo in omnium ore olim fuisse, Hispanorum & Italorum Gotismus declarat, apud quos *Flacco* hactenus est in eadem notatione. Romani eos qui flaccidas aures haberent, Flaccos nominarunt; eo quòd pecoribus infirmis aures flaccidæ sentiantur. Hinc apud nos prouerbium, quo eos quos flaccescere in re quapiam videmus, dicimus aures demittere pendentes. Græcis βλάξ, & βλακεύω, & cognata, ex eadem radice manarunt; quorum omnium caussa non alij vlli genti, quàm Teutonicæ, constat. Festus Blaterare à βλὰξ deriuat, nulla recta vel analogiæ vel significationis ratione seruata. Nobis Blat vaniloquũ designat; & Blateren idẽ est quod inania verba & inepta profundere, à Blet/ quo βληχάω siue balare significatur. A blateren igitur blaterare, sicut à blet balo & βληχάω. Nunc redeamus ad Calf/ cuius conuersio Flac/ longiùs nos abstraxit, & multo longius abstractura esset, si mysticam ipsius Calf notationem, quam in sacrificiis habet, cum ipsius nomine conferre vellemus: Ostendere enim oportet, sacra per vitulos mactatos facta, ad pulcram illam quidem vitam referri; sed multum tamen iis deesse, vt id quod nomen pollicetur, præstare possint; propterea quòd ichnæa conuersio flaccidam nobis hanc vitam ostendens, apertè doceat, veteris legis sacrificia magnum habere veræ plenitudinis defectum; quam Christus, se ipsum in crucis ara immolandum offerens, absoluit; quo facto alia omnia sacrificia cessarunt. Hoc illud est quod Dauid cecinit futurum, *Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem, vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos.* In his prophetæ verbis habemus, omnia sacrificia ad vnum sacrificium tendere: quod cùm fuerit absolutum, & ecclesia, siue Hierusalem, muros habuerit super firma petra fundatos, & benigna Dei voluntate fidei gratiam acceperit, in monte sancto ipsum Deum excelsum hominibus ostendente; tum imponentur oblationes & holocausta iustitiæ; tum, inquam, imponentur altari Domini vituli, non illi quidem vmbratiles, vt sic dicam, veteris legis vituli; sed ij quorum illi dumtaxat figuram gerebant, qui sunt hominum animi humiliati, & imbecillitatis suæ conscij, cum ipsa vera hostia vniti, & facti vnum corpus, quo in huius iustitia pulcram & perfectam vitam accipiant, nullo amplius defectu aut lacuna deformem. Quis hic non videt, quid vituli symbolum denorarit? quis non videt, Christum in cruce immolatum per vitulos sacrificiorum veterum fuisse designatum? cui si nos vniamus, vituli efficimur, & grata Deo patri hostia. Rursus quis hic non mox agnoscit, vnde Ægyptij Apin suum acceperint; & quàm fœdè à veris ritibus in idolomaniam sint prolapsi, dum figuram victimæ, cuius sanguine genus humanum erat abluendum, pro Deo coluerunt; quos Iudæi in deserto imitati, vitulum quoque adorarunt. Mirabilis cacodæmonis calliditas & astutia, qua omnia semper pietatis instrumenta ad idolomaniam detorsit, vbique Dei cultum & honorem in rem suam vertens. Hebræi è Calf/ Aleph, decisa prima vocis littera, quo vox linguæ suæ regulam sequeretur, sibi fecerunt; quam in psalmo octauo in plurali numero positam septuaginta boues, D. Hieronymus armenta interpretatur; cùm prima nominis origo vitulos poscat. Nunc itaque clarum, Græcos κάλλος, & καλὸν, & quicquid inde manat, de sermone nostro mutuari; nec ea solùm, sed ipsum etiam καλῶ verbum. Cal enim iusta ratione à pulcri significatu ad id translatum est, quo homo pulcerrimum sese demonstrat, quoque maximè non brutis modò, sed ceteris etiam hominibus se ostendit præstantiorem pulcrioremque. Neque enim hominum pulcritudo tam de iusta membrorum dimensione, & eorum viuido colore spectanda, quàm ex animo, cuius formam sermocinatio maximè declarat. Hinc illud Pythagoræ, Loquere adolescens, vt te videã. Quamuis magnam sapientiam intra pectoris sinus concluseris; si eam tamen sermone non demonstres, & ceteris communices, tantum abfueris à pulcritudinis laude, quantum luna noua à luna plena; quæ eadem quidem est, & semper æquè luminis solaris particeps, nisi cùm terræ vmbra impeditur: Verùm non eandem apud homines gratiam meretur; propterea quòd eo tempore quo Solis corpori applicatur, lumen à Sole acceptum ad solem reuerberet nihil hoc indigentem; at cùm plena est, quicquid à Sole accepit, benignè mortalibus communicet, atque lumen gratis acceptum quamlatissimè ad

Flacci.

βλὰξ. βλακεύω.

Blat.

Blateren. *Blaterare.*

Vituli in sacrificiis mactati, quid designent.

Apis idolum apud Ægyptios.

Vitulum adorarũt Iudæi.

κάλλος. καλὸν. καλῶ.

Sermocinatio animi formã maximè declarat.

omnia inferiora diffundat. Eodem modo, si quis animum habeat quàm pulcerrimè à mente diuina, siue Sole supermundano illustratum; radios tamen inde ad alios non effundat; sapiens quidem poterit fortassis à quibusdam vocari, verùm pulcer dici non magis merebitur, quàm luna lumen suum à nobis auertens. Dona enim diuina nisi communicentur quoad eius fieri potest, neque diuina neque bona dici queunt; eo quòd inde vnde processerunt, degenerent in contrariam prorsus naturam: quandoquidem boni ipsius sit, quàm plurimis sese communicare velle; cuius studij tantam vim Plato esse iudicabat, vt non aliam caussam quæreret, cur Deus mundum omniumque rerum vniuersitatem creasset. Porrò tum demum, cùm bonum se communicat, pulcritudo eius emicat, & radiis diuini sui luminis hominum animos percellit, & in amorem rapit. Quamobrem nec humani animi pulcritudo elucet, nisi quæ in pectore sunt, ad hominum aures perueniant, & per eas formæ simulacra ad aliorum animos pertingant. Verissimè sanè Cicero, elegantissimeque dixisset: vt hominis decus, ingenium; sic ingenij ipsius lumen eloquentia, si ingenij pulcritudo citra eloquentiam per se videri vbique posset. Adstringat ille quibus volet angustiis eloquentiam; ego illam sic metior, vt, quauis lingua eum eloquentem dicam, qui propriis vocibus, & aptè cohærentibus, bene, prudenterque à se cogitata aliis exponit. Quemadmodum autem Sol pulcer à nobis non diceretur, si nullum ab eo lumen ad oculos mortalium deflueret: ita pulcritudinem humanam à nemine dicam impleri, qui non sapientiæ suæ radios per sermonem ad alios sinat venire. Quanta verò vis sit huius pulcritudinis, ex iis qui carminum Orphei suauitatem potestatemque stupendam litteris mandarunt, cuiuis perspicuum est; inter quos Horatius:

Dona diuina nisi communicentur, neque diuina neque bona dici queunt.

Eloquentia donum.

Siluestres homines sacer interpresq; Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ab hoc lenire tigres rapidósque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet: fuit hæc sapientia quondam,
Publica priuatis, secernere sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis.

Idem ex Virgilo discas,

Ac veluti magno in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat:
Tum pietate grauem ac meritis si fortè virum quem
Conspexère, silent, arrectisque auribus adstant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Cùm igitur maiores quoque nostri in hac sententia essent, & posteros ex asse huius sententiæ heredes esse vellent; prudenter admodum instituerunt, vt pulcrum, & eloquor, in lingua sua eodem nomine significaretur. Cal enim vt nomen, pulcrum; vt verbum, id nobis, quod Latinis suauiter sermocinor, designat. Hebræi ex Cal קול fecerunt, pro voce generatim, ita vt tubæ etiam sonum hoc vocabulo dicant. Latini idem nomen conuertentes, ex Cal/ loquor deriuant, rectiùs, vi significationis primaria conseruata, quàm si ad omnem sonum, perinde atq. illi, loquelam transtulissent. Hinc Calabreten ij dicuntur, qui inter se in vtramque partem de variis rebus otiosè suaues iucundósque sermones conferunt: quod verbum compositum est ex Cal/ & Abet; quorum hoc rursus compositum ex A particula orationis' ad motum hortantis, & Wet/ quod contra, siue ex aduerso signans, deriuatur à verbo Wet, id est, repugno, siue defendo, siue prohibeo: vnde apud Gallos phrasis è Francico sermone restat, vt dicant, *Il m'a defendu*, pro eo quod Latinus efferret, Prohibuit mihi. Quidam, vt à verbo suo, vnde descendit, nonnihil differat, Delta geminatæ vocali interiecerunt, quo fieret Weder disyllabum, è quo Wider fecerunt Allemanni; commutatione non ipsis modò, sed nobis etiam frequenti. Ex A igitur & Wet fit Awet / & mutato duplici digamma in B, quod in compositione suauitatis caussa non raró contingit, fit Abet/ quo pro, verumtamen, Germani communiter vtuntur. In compositis item vocibus ab aduersandi natura non recedens, id notat,

Loquor.
Calabreten.
Abet.
A particula ad motũ hortans.
Wet.
Weder.

id notat, quod ei cui iungitur, est contrarium. Sic dicimus Aber-rechts siue Auer-rechts, quod nostris propter sonũ digamma molliorem est vsitatius, pro eo quod recto aduersatur. Ita Allemanni eum Aber-witzig vocant, qui delirat, cùm Witzig sapiens vocetur, quem nos Wijs dicimus: & eum, qui contrà quàm deberet, de rebus iudicat, Auozwijs; quam vocem, quia concursum habet duorum Digamma, in Awijs per syncopen mutamus. Quemadmodum autem Wer aliquando idem quod Rursus significat nostratibus; ita & Allemannis Aber. intellecta itaque hac voce, quid Calaberen sit, & quam significationis suæ caussam habeat, nõ est difficile peruidere. Qui enim inter se ita colloquuntur, vt alter alteri repugnet, atque rursus alter suam partem velit tueri, idque faciant modestè & iucundè, citra iurgia & contentiones; Calaberen dicuntur, tum quia in contrariam partem disputant, nec prohibent quin is cui repugnatur, rursus dicat, nulla videlicet in liberali otio clepsydra proposita, quæ iterum atque iterum dicendi libertatem tollat. Video profectò verbum hoc non inuito Mercurio natum, quo non in contrarias modò partes dicentium consuetudo exprimitur, sed illud etiam notatur, iterum atque iterum ad eandem rem licere adferre argumenta. Curia ergo Calabra, vetusto Cimbrorum nomine nobis hactenus vsitato, locus erat in Capitolio, proximus casæ Romuli, in qua seniores, penes quos cura erat sacrorum, de antiquitatibus, de siderum ortu & occasu, de anni mensiumque partitione, de sacris ritibus, eorumque caussis, tum etiam de aliis vel ad naturæ cognitionem, vel ad mores Reip. salutares, vel ad diuinarum rerum inquisitionem spectantibus, sermones conferebant. Ex hac igitur, tamquam è sapientum hominum diatriba, quotidianis colloquiis & disputationibus exercitatorum, omnis ratio sacrorum, omnis anni mensiumque dinumeratio, velut ex oraculo quodam Pythio, petebatur. Nec equidem dubito, quin priscis illis temporibus, quibus Romani adhuc nullis opibus florerent, ad hanc curiam conuenire homines soliti sint, non solùm vt sacra anniique dimensiones discerent; sed præterea etiam, vt in ea seniores de rebus honestis inter se differentes audirent. Apud vetustissimos Græcos Leschæ celebrantur pro locis publicis, ad id constitutis & ordinatis, vt in iis homines vel ipsi differerent, vel differentes audirent: quæ qualia fuerint, si de sanctis laudatisque ætatis priscæ moribus æstimemus, pro eo atque par est; non poterimus negare, plena fuisse omnis eruditionis à maioribus per manus acceptæ, & illius quidem tanto sincerioris, quanto, qui tum viuebant, primis hominibus, à Deo ipso omnem doctis veritatem, erant viciniores. Hos credimus disputare consueuisse cùm de rerum principiis, de vno Deo, de variis eius ministris, de cælorum voluminibus, deque eorum dimensione, de omni eorum quæ sub Luna sunt, diuersitate; denique de omnibus iis quæ vel de diuinis vel naturalibus veniunt in quæstionem, tum etiam de virtutibus amplectendis, fugiendisque vitiis, & de animo à carceris huius corporei vinculis soluendo, & omnibus iis quæ vel ad publicam vel ad priuatam singulorum felicitatem dirigere possunt. Quid autem de eiusmodi exercitatione, & eiusmodi colloquiis, posteriora tempora, à graui veterum disciplina fœdè degenerantia, & ad profligaræ libidinis mores delapsa, senserint, de huius ætatis hominibus, & præsertim huius vrbis Antuerpianæ, licet æstimare; qui nihil magis ridiculum ducunt, nihil magis despuendum, quàm de rebus ad solidam veramque sapientiam spectantibus sermones habere; adeò vt Philosophi nomen eo loco sit, vt apud mulierculas etiam & cuiusuis generis nebulunculos pro stolido & inepto vsurpetur: nec apud hos solos, in quibus ob imperitiam hæc insania posset tolerabilis videri; sed apud eos etiam qui summo magistratu, non dico quàm bene, funguntur. Hos dum video, non possum non illius Persiani recordari:

Hic aliquis de gente hircosa Centurionum
Dicat, quod satis est sapio mihi: non ego curo
Esse quid Archesilas, ærumnosique Solones,
Obstipo capite, & figentes lumine terram,
Murmura cùm secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Aegroti veteris meditantes somnia, gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reuerti.
Hoc est, quod palles: cur quis non prandeat, hoc est.

Aberrechts, siue Auerrechts. *Aberwitzig.* *Auozwijs.* *Awijs.*

Calabra Curia vnde dicta, & quid significet.

Leschæ quid significent, & vnde dicantur.

Philosophi hac ætate quanti fiant.

Hos populus ridet, multumq́; torosa iuuentus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.

Papa. Sed quid de sapientiæ professoribus dico? Nónne videmus quo loco sit apud vulgus nomen Paparum, quo nihil venerabilius non modò priscis illis & Ogeniis temporibus, *Druides.* sed Hieronymi etiam & Augustini ætate habebatur? Druides iam eos vocari audimus, quibus nihil abiectius, nihil vilius, nihil fœdius potest cogitari. Quid multis? quanto quæque res suapte natura pretiosior, quanto apud cordatos viros pluris habenda, quanto maioribus laudibus extollenda; tanto magis à plebeis ingeniis, & nihil præter sordida & contemnenda admirantibus; qualia sunt plurimorum, ne dicam omnium, vno aut altero, veluti coruo albo, excepto; conculcantur, & pedibus, haud secus ac sputa, proteruntur. At hæc notiora, prô dolor, quàm sint latiùs docenda. Hoc igitur modo, & hac via quæ olim in Leschis ante Hesiodum & alios vetustissimos scriptores disserebantur, in contemptum abiuerunt; atque inde factum, vt leschæ pro nugis in vsu esse cœperint. Ne verò hoc commentum quis meum esse credat, Hieroclem è primo Philosophicorum libro testem denuncio, qui dicit olim leschas vocatas fuisse cathedras & conuenticula, in quibus quæ ad sapientiam pertinent disputari solent. Herodotus pro ipsa disputatione qualis in Leschis haberi solet, vsurpauit: quo quidem modo in Euterpe dixit, ex aliis sermonibus ventum fuisse in Leschen de Nilo, id est, in ea quæ *Ἀλέσχη.* de Nilo inter naturalium rerum studiosos quæruntur. Hinc ἀλέσχα ea vocauit quæ in doctorum hominum conuenticulis frequenter agitabantur. Hesychij Milesij compendium Leschæum exegetem, id est, doctorem, & obscurarum rerum explanatorem interpretatur; è quo facile est videre, quis olim vsus fuerit Lescharum. Iam & Apollo quem Plutarchus Græcorũ Exegetem vocat, quòd in dubiis rebus veritatẽ explicaret, *Leschenorius Apollo quare dictus.* dictus est Leschenorius, teste Cornuto, non aliam, vt ego reor, ob caussam, quàm quòd Apollo omnis luminis, non externi tantũ, sed interni etiam, quo mens nostra diuinitùs illustratur, dator crederetur. Nos Spiritum sanctum ad idem diuinæ lucis donum impetrandum inuocamus; quem Cimbrica Apollinis nomenclatura aptissimè dici posse, quia nimirum omnia reuelet, cùm in Saxonicis indicaui, tum alibi clarius docebo. *Adoleschia.* A Lesche, fit Adoleschia, vox æquè atque eius matrix ad nugas & garrulitatem significandam à melioris doctrinæ irrisoribus detorta; non aliter atque hoc sæculo apud Ita- *Pædagogia, quam nunc Itali Pedanteriam vocant, in summum venit contemptum.* los pædagogia, quam ipsi corrupto suo sermone Pedanteriam vocant, in summũ venit contemptum: cùm tamen boni pædagogi partes eæ sint, vt haud sciam, an quidquam inter homines sit potius magisq́; venerandum; nisi fortassis præclara Respub. laudabitur, & eius fundamenta contemnentur. Quid verò fuerit Adoleschia priscorũ, quamuis ex Leschæ significatu satis perspicuum videatur; tamen spero non ingratũ fore veræ antiquitatis amantibus, si diligentius examinetur. Longius equidem me video euagari à Calendarum interpretatione, & à sono vocalis E ad rerum imitationem adhibendo: sed quid refert quò me rerum series trahat; modò intra limites eos consistam, vt quidquid adfero, id faciat ad linguæ nostræ cùm artificium tum antiquitatem? Qui Etymologicon Græcis scripsit, satis se garrulum præstitit, quo nominis caussam, quo garrulitatem vulgò intelligi videbat, explicaret; quem cõsulere, & sequi, per me cuiuis liberum esto: mihi interim liceat meam etiam censorum veruis obiicere opinionem. *Cretensis disciplina.* Quanta sit Cretensis disciplinæ vel antiquitas, vel apud veteres admiratio; nemo, qui Platonem legerit, ignorat: &, si Thucydidi credimus, nihil est ipsorum apud Græcos *Minos Cretensium rex.* imperio vetustius: quod eo lubentius ei assentimur, quòd rex eorum Minos non solùm antiquissimũ apud inferos teneat tribunal; sed etiam dignus habitus est, vt ipsius Iouis esset auditor, & secretos cum eo & familiares haberet sermones. Æquũ igitur est, vt ea quæ apud illos vel legibus, vel antiqua consuetudine fuerunt sancita, à priscis admodum temporibus fuisse deducta credamus. In his est, quod Ælianus secundo variæ historiæ *Cretense senatusconsultum de docendis pueris.* libro refert, Cretensi nimirum senatus consulto statutum fuisse, vt pueri leges cum suaui quadam cantus modulatione ediscerent: quo & animi eorum musici concentus oblectamento ad discendum inuitarentur; & quæ didicissent, ea facilius memoria tenerent: tum etiam, ne si quid eorum quæ vetita essent, commisissent; ignorantiæ haberent excusationem: Deinde secundum discendi gradum, Deorum hymnos; tertium, fortium virorum laudes proponere solere. Hinc ego colligo, priscis in vsu fuisse, omnia

omnia cum morũ, tum ſapientiæ totius præcepta ſuccinctis cantiunculis tradi conſueuiſſe, ob eam quã Ælianus explicauit cauſſam. Quamobrẽ cùm in Leſchis antiquitùs & pueri, & iuuenes, & pariter omnis ætatis homines docerentur, dici cœpiſſe id genus carmina ἀδολεσχίας, ab ᾄδω, quod eſt cano, quaſi diceres cantiones in publicis hominum conuenticulis audiendi diſcendíque gratia factis, cani conſuetas. Ad hoc genus aurea Pythagoræ carmina meritò referuntur, vel ab ipſo illo ſilentij magiſtro, vel à diſcipulis ad memoriam adiuuandam concinnata. Sunt qui exiſtiment, totam Homeri poëſim ex eiuſmodi cantiunculis in Leſchis particulatim ab Homeridis cantari ſolitis congeſtam eſſe atque conſutam, opera, vt quidam tradiderunt, Cynæthi in Chio nati, qui & multa carmina de ſuo inſerit, quo ex multis partibus vnum corpus conſueretur. Ælianus Lycurgum ait primùm ex Ionia totam Homeri poëſim Spartam importaſſe, ac poſtea Piſiſtratum vniuerſam collectam in Iliadem & Odyſſeam fuiſſe partitum. Huc Pindarus videtur reſpexiſſe, dum ῥαπτῶν ἐπέων ἀοιδοὺς in Nemeis vocat, quos Gellius carminum conſarcinatorum cantores vocaret: Quamquam Philochorus id fortè referret ad omnium carminum compoſitionẽ, quæ conſutura quædam videtur ad quod docendum, verſus Heſiodi de, quo neſcio, eius opere citantur:, Homeri poëſis quomodo congeſta & conſuta.

> Ἐν Δήλῳ τότε πρῶτον ἐγὼ καὶ Ὅμηρος ἀοιδοὶ
> Μέλπομεν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδὴν
> Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορα ὃν τέκε Λητώ.

Quibus ſe dicit & Homerum in Delo cantionem nouis hymnis conſuiſſe. Quidquid huius ſit, & ſiue à ῥάβδος, id eſt, virga, quam canentes tenuiſſe dicuntur; ſiue à ῥάπτω, quod eſt ſuo, Rhapſodi nomen ſortiti ſint: hoc ſaltem apud omnes cõſtat, omnem Hierologiam, & omnem ſapientiam priſcis ſeculis carminibus tradi ſolere; qui mos ad Parmenidem vſque & Empedoclem durauit: qua de re factum aio, vt id genus carmina, quæ in priſcis leſchis canebantur, Adoleſchiæ dicerentur: quæ vox à re ſanctiſſima, magna poſteriorum ætatum peruerſitate, ad nugas eſt tranſlata, ab iis haud dubiè, apud quos ſana doctrina pro deliramento æſtimabatur: quorum hoc ſeculo vtinam non tam innumeræ myriades inuenirentur. Priſca igitur cùm doctrina tum fide Græcus Odarum Dauidis interpres, ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω dixit, pro eo quod eſt, continuò in mandatis tuis meditandis canendíſque verſabor: vbi Hebræus textus verbum habet, cuius radix itidem noſtras eſt: שיח enim, cuius futurum hoc loco ponitur, pro ἀδολεσχήσω, homonymiam habet ex eo natam, quòd vocales in prima lingua mutatæ ſignificationem varient; quoniam Socht/ idem eſt quod meditando quærebat; Sacht/ locutus eſt, ſiue dixit; Sucht/ ingemiſcit. Tres igitur has diuerſas diuerſarum vocum ſignificationes in vno verbo confuderunt, dum vocalium diſcrimen non animaduerterent: & Tau litteram finalem omiſerunt, ne ternarium litterarum, quem curioſè nimis affectant, excederent. Prima itaque verbi huius ſignificatio à Socht/ id eſt, inquirebat; quod ad animum tranſlatum idem eſt quod diligenti meditatione inueſtigabat; palam facit quid ſit ἀδολεσχῶ, iuxta interpretis Græci ſententiam: reliquæ aperiunt, quantam obſcuritatem pariat vocalium neglectus. Ne tamen & ego ab eorum ſectatoribus, qui Adoleſchiam & Leſchas ad garrulas nugas tranſtulerunt, Ariſtophanica deriſione, vt Adoleſches explodar, diſcuſſa omni remora, quæ me diutius in hac laudatiſſima antiquitatis conſuetudine tenere poſſet, ad ipſam Etymologiam vocis λέσχη accedo: de qua cùm alij alia ſcripſerint; is ad veritatem proximus adſpirauit, qui ἀπὸ τοῦ λέγω, id eſt dico, vocem deriuat. Verbum Lego, Græcorum & Latinorum eſt commune, ſed non eodem ſignificatu, cùm illis pro dico, ſit in vſu; Latinis verò idem ſignificet, quod ſcripta cognoſco, ſiue de ſcripto pronuntio, vel, quæ ſparſa ſunt, in vnum redigo. Certè vtrumque verbum & vtrumque verbi ſignificatum de ſermone noſtro manauit, qui Leſen vſurpat & pro eo quod Latini legere dicunt, & pro eo quod Græcis eſt λέγειν. Prima verbi notatio eſt quam Virgilius expreſſit: Rhapſodus. Lego Græcorũ & Latinorũ vnde manarit. Leſen.

> *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga.*

Hoc enim propriè apud nos eſt leſen: à quo mox facta tranſlatione, tranſiuit ad litteras ſcriptas, quas legere dicimur, dum ex iis dictiones componimus, ſiue eas efferamus, ſiue non efferamus; quia nimirum eas ſigillatim acceptas in vnum conferimus. Præter has duas notiones aliud adhuc Leſen nobis ſignat: dicimus enim, Hy heeft ſijn les gehat/ id eſt,

accepit

accepit præcepta ad mores formandos, vel ad doctrinam comparandam spectantia; quæ præcepta cùm fiant dicendo, factum est, vt Græci λέγω generatim pro dico vsurpent. Qui verò sciam, an Græci & Latini à nobis, an nos ab ipsis acceperimus? Eàdem nempe norma ad quam cetera vocabula examinamus; vt nimirum eius linguæ sit primogenium, cuius propriam peculiaremque consuetudinem in vocibus fabricandis

Les. Sel. Tel. sequitur. Les & Sel se inuicem conuertunt: quorum illud ab hoc manauit; quia in hoc ratio prioris inuenitur. Cùm enim Sel factum à Tel/ mutatione Tau in Sigma, non linguæ nostræ tantùm, sed & Græcæ sæpius admissa, idem signet quod numero; atque is qui numerat, per singulas vnitates eat, vt ex iis vnam summam faciat: nomenclator artis suæ esse putauit, hinc verbum alterum deducere, quo id significaretur quod dixit Virgilius, *Qui legitis flores.* &, *Iuuenes lecti.* &, *Corpora lectissima.* quandoquidem qui sic legunt, per vnitates procedunt, quod est numerare. Hinc deinde eadem vox Les, pro eo quod est litteras colligere, quasi in vnam summam connumeramus. Præterea quia is qui alterum docet, hoc in primis spectare debet, ne ipse erret in loquendo, atq. idcirco doctoris potius egere, quàm doctor esse videatur: factum est, vt Les in vsum venerit, pro eo quod est præcepta tradere, cuiusuis tandem ea sint eruditionis: propterea quòd selectis omnino verbis opus sit ei qui, dum multa dicit, peccare tamē nolit. Ex hac itaq. posteriore loquendi consuetudine Græci acceperunt, vt λέγω pro dico ponant: quamuis latiùs hanc significationē extendant; nec malè, quod quacumque de re quis dicat, verba legat, ex iis orationem, veluti summam quandā vocum, componendo. Quid quòd, vt bene quis dicendi munere perfungatur, necessarium sit non solùm annumerare verba, sed etiam è multis seligere quæ orationem componant. Numquid hic sermonis nostri faber solitam suam in nominibus rectè ponendis curam reiecit? numquid dormitauit? Nemo, credo, id dixerit, qui sciat modò quanta vis sit numerorum in oratione; & quanto verborum delectu iis sit vtendum qui aliorum pectora volunt formare. Les itaque non solùm id est quod Latini Lego dicunt; sed sic etiam in vsum venit frequenter, vt sit Docere, & quauis in re tradere præcepta. Quamobrem difficile non erit, vnde Lesche dicatur, inuenire. Dixi modò Apollinem Leschis præsidere, atque eas viuifico mentis lumine, omnia è tenebris eruente, illustrare: à quo nomen loco ad quem docendi discendique caussa veniebatur, omine faustissimo, inditum est. Les-schijn enim ad amussim notat doctrinæ lumen; perinde atque Sonschijn Solis lumen. Hinc igitur

λεχηνιῶ. abiecto altero Sigma, λεχηνιῶ, duplici Iota in ηνα transeunte; quo propriè significarut doctrinæ lumen impertiri: tametsi à sapientiæ calumniatoribus detortum sit ad derisionem. Nunc & illud clarum vnde Apollo Leschenorius vocetur. Phornutus sic dictū opinatur, quòd diem & horas nugis tractandis det: quo nihil nugacius. Nobis Lesschijn idem est quod doctrinæ luminis origo: quæ vocis ratio quàm Apollini conueniat, qui non videt, is cum noctuis in clara Solis luce, quàm diu velit, hallucinetur. Illud tamen hîc Phornuto debemus, quòd eius testimonio Leschenorium Apollinem dicendū esse, alios docere possimus; atque perperam apud Suidam & Lilium Giraldum Leschecorium scribi: qua in re in Suida Cleanthem citante haud dubiè mendum est transcribentium errore inuectum; quod miror Lilio nō subolenisse. Verùm hic errorem errori nectens, dicit apud Phornutum Apollinem vocari Leschenarium: cui lectioni ipsius Phornuti interpretatio repugnat. Nunc igitur quid Lesche sit antiquorum, quid in ea fieri soleat & debeat, vnde originem vox habeat, aperui; & id quidem Curiæ Calabræ occasione, quam equidem apud Romanorū vetustissimos nihil aliud reor fuisse, quàm Leschen Græcorum, nec ad alios vsus accommodatam. Non igitur mirum, ad Curiam Calabram plebem solere conuocari, quo ea discerent quæ ad sacra & dierum nuncupationem pertinerent: cùm Calaberen & λεσχηνεύειν idem fuisse, vel ad eundem saltem

Cal/ id est, differo, & voco. scopum spectasse, videamus. Quia verò Cal pro dissero, à Cal quo pulcrum notatur, descendit; factum vt Cal verbum pro illo etiam ponatur quod Latini Voco dicunt. Ea enim erat priscis religio, vt faustis ominibus omnia exordia constare vellent: & idcirco, cùm rerum cognitio à nominibus incipiat, ipsum Cal pro voco posuerunt; quo, quid-

καλῶ Græcorum & Calo Latinorū vnde dicantur. quid dicerent, pulcrè procederet. Hunc huius vocis vsum, vt pro voco Cal ponatur, Angli hactenus à vetustissimis suis parentibus Britannis retinuerunt; apud nos ferè longa desuetudine obsoletum. Ex hoc fonte καλῶ Græcorū, à quo Romani se suum Calo

mutua-

mutuatos eſſe arbitrantur. Nos prius ſuper hac re Macrobij verba adſcribemus, quàm ſententiam noſtram aperiamus. Priſcis, inquit, temporibus, antequam Faſti à Cn. Flauio ſcriba, inuitis patribus, in omnium notitiam proderentur; Pontifici minori hæc prouincia delegabatur, vt nouæ Lunæ primum obſeruaret adſpectum, viſamque Regi ſacrificulo nuntiaret. Itaque ſacrificio à rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id eſt, vocata, in Capitolium plebe, iuxta Curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat: Et Quintanas quidem quinquies dicto verbo Calo, Septimanas repetito ſepties prædicabat. Verbum autem Calo Græcum eſt, id eſt, voco; & hunc diem qui ex his diebus qui calarentur, primus eſſet, placuit Calendas vocari: Hinc & ipſi Curiæ, ad quam vocabantur, Calabræ nomen datum eſt; & Claſſi, quòd omnis in eam populus vocaretur. Hæc ille. Non poſſum ſatis demirari, cùm verbum Calo nuſquam alibi in vſu apud Romanos eſſet, ad has res ſignificandas accerſitum fuiſſe, quas nullas in omni Græcorum memoria, vt angulos omnes excuſſerint, Latini perueſtigare potuerunt. Tranſeunt vnà cum rebus nomina à gentibus ad gentes, vt in plurimis cùm priſcis, tum recentibus videmus contigiſſe. Verùm illud neſcio quid monſtri alat, certè mihi ſolidum non tinnit, inde peregrinum nomen mutuari, vbi nec res eadem, nec nomen inuenitur. Quid, malum, hoc eſt, ô ſapientiſſime Pontifex, Calendas Græca voce nuncupare; ſi nullas omnino Calendas Græci nouerunt: adeóque id verum ſit, vt ad Calendas Græcas ea futura dicantur, quæ ſignificare volumus futura numquam? Iam quid hoc rei eſt, quod nõn ſatis habeas, noua & inaudita voce rudes indoctæ plebis aures offendere; niſi verbum inſolens, & fortaſſe à nemine intellectum, non bis, veluti crambem bis coctam, ſed duodecies repetiuiſſes? Quis hoc, inquam, faceret Græcorum in ſuo καλῶ? Nemo profectò, niſi vel ineptiſſimus, vel prorſus inſanus. Neceſſe igitur habes, ô diſerte ſacrorum præco, aut aliquam grauem tantæ abſurditatis aſſignare cauſſam; aut fateri, te non fuiſſe ſatis ab interpretibus tuis intellectum; ſed aliunde te Calendarum nomen accepiſſe, & aliud in repetitione Calo myſterium indicaſſe, quàm vel Varro, vel Macrobius, vel horum etiam magiſtri ſomniarint. Suſpicor equidem, & ferè credere cogor, de tecta nominum interpretatione, ab ipſis Cimmeriis petita, gente Italiæ antiquiſſima; menſem bifariam olim fuiſſe diſtributum; & priorem quidem partem à capite, poſteriorem à fine nomen accepiſſe: Priorem autem duraſſe, aliàs alia temporis menſura, pro eo ac Luna aliàs tardè, aliàs celeriter in orbe ſuo fertur, & vel hanc vel illam obtinet ab Ecliptica latitudinem: eius tamen initium illud ſemper fuiſſe momentum, quo ſe Luna primum oculis hominum oſtendiſſet: cuius obſeruandi onus Pontifici minori incumbebat. Opinor equidem primis illis & antiquiſſimis hominibus, menſis initium ipſa coniunctione fuiſſe terminatum; ſed labentibus vnà cum moribus, ipſis etiam artibus & ſcientiis, à Luna viſa ſumptum fuiſſe exordium: quia nimitum vera ſiderum duorum ſupputatio minus eſſet nota apud ſacerdotes; à quibus ſi vel hac ætate anni menſiumque calculus peteretur, miſerè eſſet mortalibus cæcutiendum. Quia igitur finem certum, & certum initium ignorabant; oculos conſulebant, & quicquid temporis ſilens Luna abſumpſiſſet, id præcedenti menſi tribuebatur; quo fit, vt tantiſper finis ignotus maneret, dum noua Luna comparuiſſet. Tum igitur fauſto omine priori menſi valedicentes, Calendas pronuntiabant; & ſequentes dies à capite menſis incipientis, fauſta item capitis acclamatione, per Quintanas & Septimanas edicebant. Cal-end enim Cimmerio ſermone pulcrum finem notat; Cal-hoot *Calend.*
pulcrum caput. Hinc perſpicuum, quare quoties Quintanas vel Septimanas pronun- *Calhoot.*
tiaret; toties Cal oot repeteret: quoniam nimirum precaretur, vt caput menſis, quod illis diebus conſtabat, pulcrè belléque ſuccederet. Deinde dies menſis ab Idibus ſequentes à fine nominabant, ſingulis Cal-end adiecto; quo pulcer finis fauſta acclamatione rogabatur. Falluntur itaque Romani, opinati toties καλῶ Græcorum fuiſſe repertum, quoties Quintanæ & Septimanæ nominarentur; quo nihil ineptius, meo quidem iudicio, poſſet excogitari. Verùm illud priſco Cimmeriorum ritui conſentaneum; ſingulis diebus fauſtam appendere acclamationem: prioribus quidem, Luna adhuc creſcente à capite; poſterioribus verò, decreſcente lumine à fine. Quemadmodum enim *Salutãdi formula.*
Latini Salue, & Vale, inter ſe vſurpabant; ita Cimbri fauſtum diem inter ſalutandum

precari

precari solent: quem morem & nos hactenus obseruamus, & omnes nationes, quæ Latinum sermonem Teutonico corruperunt, à nostratibus, à quibus phrases suas habent, sumpserunt. Sollemnem ergo Veterum consuetudinem Pontifex sequebatur, dum singulis diebus felicitatem precaretur, modò à capite, modò à fine votis nuncupatis. Quamobrem Calo toties refricatum non fuit καλῶ Græcorum, nec ficticium Calo Romanorum, in solis errantium antiquariorum commentariis visum; sed à Cimmeriis
Hoot. vnà cum sacris ritibus in Capitolium inuectum, quo pulcrum caput notabatur. Hoot caput est, cui in compositione adspiratio tollitur, & Tau frequenter apud nos in locutione perit: quod quamuis sollemne non esset, in hac tamen dictione ob significationis ignorantiam factum fuisset; quia nimirum creditum sit, à καλῶ Græcorum eam ad Romanos venisse. Cal-end verò faustum siue pulcrum finem signare, nemo dubitabit, qui eorum quæ de dictione Ent annotaui, in qua tenuis in mediam frequentissimè mutatur, non sit oblitus. Ex hac etymologia clarè cognoscas, qua de caussa Romani diligenter religiosèque semper cauerint, ne ante Nonas & Idus Calendas nominarent; ceu id mali ominis esse censerent. Quis enim non videt, ceteris enumeratis, optimè felicissiméque bonum finem succedere? Annotauit hanc Romanorum consuetudinem Turnebus, licet nominis Calendarum ignoraret significationem: qua perspecta, non
Mensis conuenientius bipartito, quàm tripartito distribuitur. consuetudo tantùm, sed consuetudinis etiam ratio scietur. Multo autem naturæ conuenientius mensis bipartito distribuitur, quàm à Græcis tripartito: cùm Luna numquam in eodem statu consistat, quod illi mediæ partis nomine videntur indicare; sed semper, dum videtur, vel crescat vel minuatur: atque idcirco crescentis diebus à capite, decrescentis à fine nomina tribura, & vtriusque quidem ea religione, ne à Pontifice citra faustam acclamationem nominarentur. Porrò quo magis constet, Calendas à nostratibus traxisse nomenclaturam; videamus quid Nonæ, quid Idus signent; & qua de lingua queant habere interpretationem. Latini Nonas, quasi nouas, à noua luna, quidam dici voluerunt; alij quòd nonus dies esset ante Idus: quorum illi, præter litteræ V in N mutationem, cuius nulla ratio dari posset, hoc etiam falsitatis arguuntur, quòd Nouus priorem corripiat, Nonarum nomen producat: hi verò frigidi sunt, dum Nonas ab Idibus nomen habere dicunt, cùm hac ratione frustra Nonæ in mense computarentur: quandoquidem, sicut octauo Idus, ita nono Idus & decimo Idus dici posset. Quòd si id à nemine factum sit, cur quæso à numero nomen erit, quem exprimere nul-
Nona. la consuetudo permittit? Nonæ itaque dictæ antiquitùs Nounae, quam scripturam Sex. Pompeius vt veram agnoscit, tametsi caussam prorsus ignoret; quo suo monitu
Nouus. viam mihi aperuit ad certam vocis originem. Nou enim dicimus pro Nouo Latinorum, quod à nobis sunt mutuati; quoniam apud nos vocis ratio, non apud illos, extet.
Ou/ Nou. Ou enim, vetus est; cuius contrarium Nou/ præposita negatione, qua Ne-ou/ sicut Oit
Oit/ Noit. Iet/ Niet. contrarium habet Noit/ Iet Niet. Nae verò, siue Na dicimus, vel per diphthongum, vel
Na/ An. citra, sicut contrarium eius An/ vel Aen/ quo proximè sequens notari modo dictum. Nounae igitur dies sunt nouam Lunam proximè sequentes: quæ interpretatio vt nostratibus est apertissima, ita rationem habet nihilo obscuriorem; nihil vt dubitandum
Idus. amplius sit, quin vocabulum sit à priscis Cimbris in Italia relictum. Idus per ei diphthongum scribendum esse, ex illorum opinione coniecto, quos Macrobius ait ἀπὸ τοῦ
Ei. εἴδους vocem deriuasse. Eidus ergo dicuntur ab Ei/ quo ouum apud nos signatur; & Di/
Di. Us. quod est intumesco, siue turgesco; & Us/ quo exclusio notatur. Luna enim post dichotomiam siue dimidium plenitudinis absolutum, ex altera parte ad oualem curuitatem turgescit, intumescendi finem tum factura, cùm plenum suum orbem compleuerit. Is igitur dies, qui omnem vlteriùs turgendi progressum excludit, Ei-di-us; &
Ut siue Us. syncoptôs, Eiduus; siue, vt alij pronuntiant, Eidous dicebatur. Ut siue Us extra signat,
Luna intumescentis ratio habenda. ad tempus æquè atque locum spectans. Optimè verò ratio intumescentis Lunæ habebatur; eo quòd quamdiu illa intumescit, tam diu etiam humida accrescant: quod non in mari tantum operæ pretium est obseruare, quòd ad Lunam æstus suos moderatur; sed in plantando etiam, & serendo, & materia cædenda, & in medicamentis dandis, & aliis non paucis magnam habet considerationis vtilitatem. Quid quod non figura tantùm ad ouum rectè comparabatur; sed ipsa etiam oui natura votorum orationisque ad Lunam tesseram ferebat. Præter enim argenteum candorem, humorem vitalem intus

conclu-

conclusum seruat, qui caloris fomento animal producit, è quo rursus ouum, & rursus animal, ad infinitum vsque. Hæc igitur Iduum appellatio Deam monebat, vt humidũ omnium rerum radicale, perinde atque ab ouo fieri videmus, conseruaret; atque omni vbertate tum sobolem nostram, & animalium nobis vtilium, tum terræ fructus, fecundaret. Sed succurrit hic quiddam quod risum mihi mouet. Arbitror enim Cimmerios hac, qua indicaui, ratione non solùm Idus bono nomine ab ouo & tumoris auctu nuncupasse; sed præterea etiam ouum obtulisse: cuius tam exigui muneris cùm sacerdotes pœniteret; ab ouo in ouem victimæ & nomen & ritum commutasse: quaodoquidem, vt ita facerent, ipsa etiam nominum vicinitate commoneri viderentur. Neque enim in Latioo tantùm sermone, sed in Cimbrico etiam, inter ouum & ouem magna est similitudo: quoniam Ei ouum, Oi ouem signat; à quorum posteriore, Græci ὄϊς, Ei. Oi.
diphthongo diuisa; Latini interiecto Digamma, Ouis fecerunt: ab Ei verò ὠὸν Græci; ὄϊς. ὠόν.
Latini item, Digamma interiecto, Ouum. Hebræi videntur nomine suo ipsum votum Ouis.
crescendi in Ouo expressisse, si ad primam linguam caussa referatur: ביץ enim à quo Ouum.
ביצים quid aliud est, quàm Weſt/id est, cresce, siue crescit; quod optimè Lunæ in gibbum intumescenti congruit: quod nomen Rabbini pro testiculis etiam ponunt, propter testiculorum & ouorum similitudinem, non in figura tantùm, sed in humore quoque consistentem, qui vtrobique potestate vitam habet; atque iccirco bene audit: Weſt/siue Waſt/quo incrementum in ambobus generibus optamus. Duplex aotem W in Beth transire, vnum est de frequentissimis: quia ceteræ gentes duplici digamma nostrati carent. Hanc autem vocis originem Deus ipse videtur confirmasse, dum omnipotenti suo verbo generatiooem consecrauit, dicens, *Crescite, & multiplicamini.* Et hæc quidem de oue Iduli, quam ego ab Idibus, quibus pro ouo immolabatur, dictam esse; non contrà, Idus ab Iduli, existimo. Quàm porrò Di/id est, intumesco, & augeor interno quodam motu, Lunæ conueniat; Dianæ nomen demonstrat, qua nihil aliud deam oramus, Ouis Iduli.
quàm vt omnia perpetuo incremento promoueantur: quod notum est ex iis quæ de Anna & Ana modò dixi. Verùm ne vllus omnino scrupulus hanc opinionem retardet, quo minus ad firmam probationẽ apud eruditos possit peruenire; Macrobij sententia repellenda. Nobis, inquit, illa ratio nominis vero propior existimatur, vt Idos vocemus diem qui diuidit mensem. Iduare enim Etrusca lingua diuidere est, vnde Vidua, quasi valde Idua; aut vidua, id est, à viro diuisa. Huc etiam Horatius allusisse videtur: Dianæ nomẽ.

Vt tamen noris quibus aduoceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Aduocant & Halycarnassæum, qui διχομηνίδα ἡμέραν Idus appellat. Ego hos omnes tanti facio, quanti ipsam rationem, qua ita vt crederent sunt adducti; quam totam in eo solo positã video, quòd Iduo, pro Diuido, apud Tuscos in vsu fuisse dicant, nullo interim alio exemplo assertionẽ hanc suam confirmantes: quo fit vt eam non pluris faciam, quàm si nihil attulissent; cùm nihil sit facilius, quàm in etymologiæ ignorantia ad Sabinos vel Tuscos confugere, & ex lingua ignota illud petere argumentum, quod nec ipsi probare, nec alij oppugnare peritis sermonis eius testibus possint. Miror quî factum sit, vt Antistius Labeo, diligentissimus, Gellij etiam testificatione, antiquitatis inquisitor, Etruscam hanc vocis originem ignorarit; sed scripserit, viduam non eam tantum dici quæ nupta aliquádo fuisset; sed illam etiam mulierem quæ virum non habuisset; atque ita viduam dici quæ sine duitate sit; vt vecors, qui sine corde; vesanus, qui sine sanitate: quam sententiam in Posteriorum libris ab ipso scriptam Priscus Iabolenus etiam iuxtà doctus ac vetus Iurisconsultus laudauit: quamuis recentiores quidam, in quibus Alciatus, Macrobij peregrinitatem maluit, quàm Labeonis domestica exempla complecti, non parua, vt equidem sentio, iudicij leuitate. Latini enim generatim sic vocem accipiebant, vt viduum quiduis diceretur quod altero careret: quod Horatius secutus, cecinit, *Viduus pharetra Risit Apollo.* Hinc & illud Paulli: Viduertas calamitas dicta, quòd viduet bonis. Hoc tamen Labeoni non assentior, eam quæ maritũ non habuisset, viduam dici posse; propterea quòd Ve particula priuationẽ potius hic quàm carentiam, vt sic dicam, signare videatur; vt est varius in compositione eius vsus, quem Gellius in Veiouis interpretatione annotauit.

Verumenimuerò ego nec vanum Macrobij figmentū, eo solùm excogitatum, vt esset quod de Iduum vocabulo probabiliter diceretur, recipio; nec rursus Annistio, licet multo vetustiori, accedo; quia nulla videlicet fit dictio, in qua *va* in i breue transisse videatur. Sed de hac cōtrouersia illud elicio, Viduæ nomē nec Latinos, nec Tuscos, sed Cimmerios habere natales, qui nobis non apertissimi tantùm sunt, verumetiam ingentes antiquitatis thesauros recludunt; ita vt gratiæ habendæ sint Macrobio, qui nos ad hanc compulit inuestigationem. Nihil enim prolixum aut superuacaneum nobis hîc cēsendum, è quo & sancti prisci temporis mores, & antiquissimi sermonis reliquiæ in lucem eruuntur: propterea quòd omnis nostra opera ad hoc contendat, vt & quæ prima lingua sit appareat; & ex eius interpretatione vetustæ maiorum sapientiæ lumen ignorantiæ nostræ dissipet nubem.

Vidua unde dicatur, & quid significet. *Wiudt.* *W. t. Hu.* *Wittwe.* *Witfraw.*

Vidua igitur dicta est à **Widue**, duplici littera, quā Latini carent, in simplicem commutata. **Widue** autem compositum est ex **wit**, quo album significatur; & **hu**, quod duo significat; alterum idem est quod coniugium contraho; alterū teneo siue seruo. Composita itaque dictio **Widue** adempta aspiratione, & eius caussa tenui in mediam commutata, non aliud est, ad si quis dicat, mulierem vel quæ nupta sit ipsi albo, vel quæ ipsum album teneat in vestitu. Alemanni **wit-we** dicunt, tenui littera retenta; in qua voce compositionis partes clariùs cernuntur; in quas hoc nomen soluendum esse, alterum eiusdem gentis pro eadem re nomen, **witfraw**, apertissimè demonstrat; quo quiuis albam mulierem intelligit.

Viduarum vestitus.

Considerandum ergo quis olim viduarum fuerit vestitus. Plutarchus in epistola qua vxorem suam de morte filiæ consolatur, nigras vestes viduis tribuit. Seneca, quòd lugentium vestitus ater esset, atrum luctum in Hercule furente vocauit.

Pullus color luctus conueniens; hinc Pullati, lugentes dicti, &c.

Pullus item color, qualis vt plurimùm est terris, nulla rubrica, aut creta, aut gypso, aut aliis pigmētis è succo aliquo peculiari genitis; insignibus luctui conueniebat; vnde pullati lugentes sunt vocati: nisi quòd vox hæc plebeis etiam nonnumquam tribuatur, iis nimirum qui lanea veste pulla, citra fullonum & tinctorum operam parata tegebantur.

Griseus color.

Hoc genus coloris sponte sua in ouibus natum, nos à fletu lugentium, Griscum nominamus, varias eius species agnoscentes, pro eo ac vel plus vel minus ad album aut nigrum accedit; quo discrimine Monachorum aliquot collegia distinguuntur. Adeò autem Romani ab hoc colore abhorruerunt, vt nemini pullato, vel atrato, ad conuiuium accedere fas esset: quod vt plenè intelligatur, non erit abs re, Ciceronis super hac re verba in medium proferre: Atque illud etiam, inquit, contra Vatinium inuectus, scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem vmquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes te illas non probasse. Optimè: nullæ fuerint supplicationes. Vidésne me nihil de anni illius caussa, nihil de eo quod tibi cum summis viris commune esse videatur, sed de tuis propriis sceleribus ex te quærere? Nulla supplicatio fuerit, cedo. Quis vmquam cœnauit atratus? Ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi Romani festum argento, veste, omni apparatu ornatuq. visendum, dic quis vmquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vmquam data est? Cùm tot hominū millia accumberent, cùm ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset, tu in templū Castoris te cum C. Fidulo atrato, ceterisq. tuis furiis funestum intulisti. Quòd si ex his Ciceronis verbis necdum satis intelligatur, quàm tristis soleat haberi niger vestitus, & quàm ab omni conuiuio excluderetur; addat illud ex Dione, à Domitiano, post cladem quandam à Dacis inflictam, domum totam atratam fuisse instructam, in quam Senatorum primates, citra pedissequos comites, noctu iusserit venire, quò tum nigro colore, tum aliis quibusdam percelleret terriculamentis.

Niger siue ater color lugentibus maximè conuenit.

Lugentibus ergo maximè congruebat niger amictus, quo animi dolorem & atras animi perturbationes externo signo denotarent: quod cùm iuris interpretes satis testatum reliquerint in iis quæ de viduarum luctu disputarunt; tum memorabili & luctifico exemplo docebo. Zozimus Comes quinto Nouæ historiæ libro narrat, Ioanne Constantinopolitano Episcopo, ob odium Imperatricis, sponte digresso exulatum, Monachos Ecclesiam occupasse, & plebem & milites in se irritasse, quòd ad consuetas preces non admitterentur: milites ergo furibundos in monachos impetum fecisse, & Ecclesiam occisorum

corpo-

corporibus replesse, ac deinde in fugientes eam fecisse persecutionem, vt nemini parcerent, qui pulla veste indutus esset, siue ob luctū, siue aliam ob caussam: propterea quòd monachi omnes eo tempore pullati essent; atque idcirco à barbaris militibus nullum inter monachos & lugentes discrimen agnosceretur. Ex his itaque perspicuum, atrum & pullum colorem lugentium fuisse, & omnibus tristibus rebus attributum; vnde illo Swart à Swar/ id est, graue & molestum; hic Grijs à Grijsen/ quod est plorare, nominatur. Latini Pullum vnde dixerint, Grāmatici quærāt: mihi Columella, dum pullū holus dixit, pro holere atro, ferè persuadet, vt eo nomine Griseum nostrū nigrū intelligam, quo Libitinarij nostri fratres, vulgò Cellitæ, vestiuntur, vt sit etymologia à Vuil/ quod sordidum signat, petenda; quia quæ sordibus opplentur, nigrescant. Niger verò sic dici videtur è lingua quoque nostra, quasi Niet-ger/ & exempto Tau de more nostro, Nie-ger/ id est, non cupio: quoniam à nemine petatur, vt abominandus. Græci μέλας pro nigro dicunt; ab eadem lingua petito vocabulo. Est enim Mel-last/ vnde contrahitur μέλας, idem ac si dicerem, ostēdo onus ac molestiam; quod nigri coloris propriū est. Ater, qui valde niger est, ab Hat/ à longo, quo odiū signatur: ex qua origine Ate Homerica, similiter aspiratione vtrobiq. dempta. Iā contrarius color qui lætitiæ index est, nostris dicitur Wit/ à Wien/ quo primū & propriè notatur dilatare, iterum purgare, tertiò cōsectare; quæ omnia ad albū colorē referūtur: eo quòd is & oculorū aciē dilatet disgregādo, & animū dilatet recreando: tum etiam, quia sacros gaudium decet internū. Sacrificæ Cimbrorū albis vestibus vtebātur: quo denotabatur, in sacris omnibus hoc in primis, tamquā scopū spectari, vt animus expurgetur, & candidus & sincerus ab omnibus sordibus reddatur, & ita purus in puro vero acquiescat. Album itaq. dicitur ab Alb/ quo veteres Cimbri vsi sunt, pro eo quod ab omni nigredine purum est, quasi omnis coloris expers. Al-ab enim idem est quod omnino repurgatum, vt nulla macula restet. Dixi alibi Alp & Alb differre; eo quòd Alp fiat ab Al-op/ id est, omninò superius; verùm hìc addo posterius hoc etiam albo cōuenire, quia nimirum albedo animi homines in supremum felicitatis locum ducat. Ab Alp Alpes, de quo in Saxonicis. Albion ex vtroque potest deriuari; quia & alba insula appareat, & quia in circuitu ferè montibus cincta est, quasi Alp-bi-om/ id est, mons ferè vndique; vel Alb-bi-om/ id est, ferè vndique alba. Nostrates nunc magis in vsu habent Wit quàm Alb; tametsi Alben siue Alnen etiamnum æquè dicantur atque Wit-vrauwen/ prò nymphis quibusdam albis, tum solitis apparere, cùm dæmones veterem idolomaniam apud indoctam plebem renouare nituntur. Videmus ergo vt colorum nomina naturam ipsorum designent, si ea ad veras primæ linguæ rationes examinemus: in quibus illud clarum, Pullum & Album opponi, dum hic ab omni macula purus, ille sordidus vocatur. Quamobrem vt sacerdotes feminæ apud Cimbros albis vestibus, Strabone septimo Geographiæ libro teste, induebantur; quia nimirū & puræ & Deo desponsatæ esse deberent: ita viduas quoque candido amictu vestiri decebat, quo testarentur, se minimè dolere virum ad meliorem vitam transisse, & se iam non corporibus, sed puris maritorum animis nuptas esse, & non secus atq. sacerdotes quasdam castitatem totius reliquæ vitæ illibatam velle ipsis custodire. Inter priscas enim & optimas Germanorum familias moris erat, solas virgines nubere, & nefas haberi, si qua secundas nuptias contraxisset; quòd eo facto libellum repudij diuo marito remittere videretur. Tacitus bene id quidem annotauit; Sic, inquiens, vnum accipiunt maritum, quomodo vnum corpus vnamq́ue vitam. Verùm nescio an caussam perspexerit, quam modò indicaui: quoniam sciam, apud Romanos & Græcos nihil constans de animi immortalitate consuetum teneri; atque inde Getas, de Cimmeriorum stirpe gentem, vocatos fuisse Athanatizontas, quod peculiari hac immortalitatis fide à cæteris nationibus distinguerentur. Hinc Lucanus:

Populi quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget Lethi metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animiq́; capaces
Mortis, & ignari redituræ parcere vitæ.

Quoniam igitur firmissima fide feminæ credebant, maritos suos, quamuis corpus deposuissent, viuos tamen adhuc esse, & post mortem ad ipsos reditum sibi patere; perpe-

Swart. Swar. Grijs. Grijsen. Pullus, a, um. Vuil. Niger vnde dicatur. μέλας vnde dicatur. Ater vnde dicatur. Ate vnde dicatur. Albus color lætitiæ index. Wit. Wien. Albus vnde dicatur. Alb. Alp. Alpes. Albion. Alben siue Alnen. Wit-vrauwen. Albus color sacerdotibus feminis & viduis proprius. Getæ, gens de Cimmeriorū stirpe, Athanatizontes dicti.

tuo vestis candore, perpetuam castitatem puris maritorum animis sese seruare monstrabāt. A priscis his Cimbris ad priscas Romanas matronas mos hic transiuit, vt & ipsæ candido vestitu in luctu vterentur; cuius caussam Plutarchus quæsiuit. Verùm temporum lapsu, & causæ ignorantia, factum vt hæc consuetudo abiuerit in obliuionem, & omnes, tam feminæ, quàm viri, pullati lugerent. Nec aliam ob caussam corpus mortui albæ vesti inuoluebatur; quo indicaretur videlicet, animum relicto corpore ad vitam commigrasse beatiorem. Huic rationi ipsa quoque verbi, lugeo, fauet originatio; quæ talis mihi de sermone nostro petenda videtur, vt lugeo Luc-heet/ & ex tenui littera, & aspiratione media littera constituta, perinde ac fieri debet, Luget/ non aliud est, quàm bonam fortunam habet, siue Latinè, fortunatus est. Nihil itaq. aliud fuit luctus, quàm hominum testificatio, fortunatum eum esse, qui corpus terræ, animum cælo reddidisset. Luc enim bonam fortunam, siue prosperitatem signat: vnde Lugdunum/ fortunatum montem interpretamur. Quantum, bone Mercuri, vbique recludis mysteriorum! quàm nusquam deest in nominum rationibus, quo Palladium peplum exornetur! quàm longè Romani à vocis prima significatione recesserunt! Nos de priscis moribus ad veram vocum originem deducti, illud statuemus, Viduam à Widue dictam, vel quòd candido animo nupta esset; vel quia albo vestitu, ob eam quam dixi caussam, semper vteretur. Ex hac prisca optimatum inter Germanos consuetudine, apud Francos hactenus in vsu est, vt Regina liberos ex Rege non habens, eo mortuo, albis perpetuò vestiatur, & Regina blanca, id est, Alba nominetur. Quid quòd & aliæ illustres in eadē gente mulieres, ad vnā omnes, alba calantica, & candidis vestiū fimbriis in luctu sese ornant. cuius rei caussam nisi de nominis viduæ ratione cognouissem, frustra alios rogassem. Videat ergo candidus iudex, quantū momenti ad rerum intelligētiam vnius voculæ interpretatio cōferre possit: quantū ex ea ad solidam philosophiam, quantū ad priscorū sententias è tenebris reuocandas, vtilitatis accedat. Fuit hoc quidē diuerticulū, ad quod à Macrobio cōpulsi sumus, satis longū, attamē non iniucundū aut inamœnū, ob varia vetustatis monumēta caussis suis restituta, à quibus omnes longè hactenus aberrarunt. Hoc igitur iam valere iusso, cū suo Iduo, viduæ & Iduum nomē nostræ linguę, in qua solidæ rationes reperiūtur, vindicemus. Ceterùm iam satis Calendis, Nounis, & Eidibus immoratí, ad Ent siue End reuertamur, quo diximus finem notari; propterea quòd omnia ad vnum finem ordine suo tendunt: qua in voce Tau significat, vno cuncta contineri & colligari. Quoniam autem ad hoc omnis hic labor meus spectat, vt linguam nostram primam esse, & ex ea ceteras magna quadam vocum, litterarum, & significationis confusione, fluxisse demonstrem; non inutile erit, si addidero, Græcos quoque & Latinos, quamuis ab Ent finis appellationem non duxerint, è prima tamen lingua sumpsisse nomenclaturas. τέλος enim finis dicitur, quasi Tel-hoot/ exempta ob compositionis suauitatem adspiratione; quod idem est ac si dicas, caput numerationis, siue supremum in rerum enumeratione. Vera etenim Arithmetica non ea est quæ ementibus & vendentibus conducit, vt ad summam sapientes sint, vt Horatius dixit,

Lugeo. Luc. Lugdunum vnde dictum. Regina blanca. Ent / siue End. τέλος. Arithmetica vera laus.

Ad summam sapiens, vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcer, rex denique regum.

Hanc enim numerandi scientiam nihili facit Socrates; sed eam quæ vnum ipsum in omnibus quærit, cuius consideratione animus conuertitur ad eius quod solùm reuera est, contemplationem; quam disciplinam homini necessariam esse dicit: Vt è fluctibus generationis emergat, & ipsam essentiam attingat, sine qua computare ratiocinarique, pro eo ac decet, nemo potest mortalium. Huius solius beneficio è fluxis rebus, in quibus nulla est constantia, mens nostra adscendit ad ipsius vnius considerationem; qua summum totius philosophiæ caput continetur. Hæc igitur est illa Arithmetica, quæ ad sapientiam viam struit; quam cùm Horatius è septimo de Repub. lib. hausisset, alteri illi plebeiæ & vili Arithmeticæ comparauit: hanc quidem aiens à vulgo laudari, & summo in pretio haberi; adeóque eos qui ad summam pecuniæ in tabulis rationibúsque suis colligendam sapientes sunt, solo Ioue minores videri, denique reges esse regum: Illam verò sibi iam senescenti discendam proponens, è qua, iuxta neniam puerorum, vetus rex fieret, rectè faciendo, quærendoque veras diuitias & stabiles, quibus animus confirmatus non vagetur, veluti Proteus quidam, modò in hanc, modò in illam

transiens formam; sed in vno sibi semper constet, ac verè de se dicere possit:

Quid verum atque decens quæro, & rogo, & omnis in hoc sum.

Eleganter admodum ad illam Arithmeticam poëta allusit, per quam Plato nos participes fieri dicit veræ essentiæ; quod in hoc versu expressum videmus. Quis enim alius perpetuò constans, quis vagis mundi animique sui motibus superior, quis verè Rex & Imperator sui ipsius, quis demum ex omni parte felix & beatus; nisi is, qui totus est in veri consideratione? Ad hanc autem cùm per Arithmeticam veram Socrates homines deducat, eaque dicat rectum, ad id quod verè est, ascensum fieri: non vulgari profectò aut leui de caussa finis vocatus est Tel-ot/id est numerationis caput, ad quod, tamquam summum bonorum finem, non tamquam ad summam pecuniæ, omnis totius vitæ nostræ calculus subducendus est. Hæc igitur sit Græcæ vocis è prima lingua verissima interpretatio, quæ vnum, quod est omnium finis, caput numerationis appellans, hac ipsa nota & Platonis sententiam laudat, & simul pulcerrimæ Horatij epistolæ fontem, è quo deriuatur, ostendit. Latini finis nomen à perfectione absoluta fecerunt, quæ in sermone nostro Fyn dicitur: qua vocula id signatur, quod insigniter perfectum est & absolutum. Fit autem à Vm/ de quo nomine pòst agetur. Nec malè profectò à perfectione finis nomen accepit: & quia finis in vnoquoque, teste Aristotele sexto Politicorum libro, id est quod optimum est; & quia quicquid fit, ad eum finem fit, vt sit perfectius; tum etiam, vt intelligamus, omnes actiones nostras ad id esse conferendas, vt summam acquiramus perfectionem, qua felicitas nostra definitur. Hebræi item nomen è primo sermone retinuerunt. סוף enim finis est, & terminus, à nostro nomine Top/mutato Tau in Samech, deriuatum; quo summum in re quaque denotatur: quod haud secus fini conuenit, quàm Ent/omnia vno deuinciens. Est ipsis & aliud vocabulum, quo finis notatur תַּכְלִית à verbo כָּלָה descendens, quod & ipsum à nobis sunt mutuati. Cal & Lat vocali breui, quid significent, modò dictum. A Lat/quo defectus notatur, fit Laet vocali longa, quod est ad defectum tendo, siue paulatim deficio: quæ vox quia id signat, cuius perfectio est in vacuo & nudo, siue in eo in quo nihil amplius restat eorum quæ fuerunt; fit vt Cal defectum significet absolutum, à quo nihil reliqui factum sit, ex illarum vocum forma, quæ versæ aliquid significant, necessariò consequens rem signatam per prorsam dictionem. Cùm enim nihil aliud ad infinitum deficere possit, bene facit, qui in ipsa defectione siue imminutione cuiuspiam rei, monet eam tandem ad terminum absolutæ priuationis desituram, & tardam omnino fore in fundo parsimoniam. A Cal itaque Hebræi fecerũt כָּלָה pro finire & deficere, vnde תַּכְלִית finis & terminus dicitur, & alio nomine, & eo quidẽ à prima siue nostra lingua petito, sed contrario litterarũ ordine pronuntiato & scripto; קֵץ enim fit vt Stat siue Stet/ quo terminus signatur; vnde Staken pro terminare. Dicitur autem Stat siue Stet per apocopen, quasi Staken, siue Steken vocaretur; eo modo quo ex Fomm at fit Fomn. Alias eorum voces, quibus pro termino vel fine nonnumquam vtuntur, breuitatis caussa relinquo; cùm nullum in iis aut insigne sit sapientiæ præceptum, aut quicquam dignum annotatu. Sed iam plus satis de admirabili finis vocabulo. Ad alia exempla transeat oratio. Quod si post Ee Lambda ponas, vt sit Eel/ pulcrum, elegans, delectabile, subtile, nobile, generosum, omnibúsque modis perfectum notabitur; quæ vox primùm primo omnis elegantiæ nobilitatísque datori congruit: quòd is nimirum fundamentum firmitatísque omnium sit, & præterea nos per liquida cæli spatia ad supremum cæli apicem attollat, eóque ipso omnem generis nostri absoluat claritatem. Num est quisquam tam stipes, aut caudex, vt non hic cernat clarissimè, quàm luculenta sit huius primæ vocis è litteris suis compositionis ratio? Quid enim nobilius, quid clarius, quid perfectius, quàm & firmo niti fundamento, quod per Ee notatur, & ab eo sursum liquido & facili motu cæli supremi apicem ferire; quod ipsius Lambda pronuntiatio eleganti vocis imitatione depingit. Dicas fortè ab אֵל siue אַל Hebræorum nos vocem hanc mutuari? Id non ita esse, analogia nobis peculiaris ostendit, quæ vocem conuertens, contrarium eius quod prorso nomine signabatur, dat intelligendum. Lee enim generatim omne id significat, quod molestum, quod inelegans & turpe, quodque minimè placet. Hine leet/ molestia & ægritudo animi, Leelick/ turpe; in quotidiano vsu versantur sæpius, quàm vellemus obuia. Ex Ee & T vincendi vim habenti, fit eet/ pro edo, quod à nostrati deriuatur,

Margin notes: Finis vnde dictus. Fin. Top. Lae. Cal. Stat siue Stet/Staken. Eel. Lee. Leet. Leelick. Edo, vnde dictum.

tametsi temporis ratio sit neglecta, quod in nostro longum est, diuerso tamen modo
Eet. quàm in Eet/ dum iuramentum notat, pronuntiatum. Est enim edendi finis, corporis confirmatio, & partium vnio, quæ sine alimento dilaberentur: ita vt aptissimè eet/ vnionis vinculum exprimens, ei accommodetur; in quo tamen altius mysterium delitescit, quàm corporis alendi necessitas proponat. Inueniat Latinus, si potest, parem aliquam in Edo rationem; & lubenter de primogenia vocis possessione cedemus. A præterito
At. As. imperfecto huius verbi At/ fit As/ vocali longa, pro cuiusuis rei alimento. Vnde Asia;
Asia vnde dicta. qua voce, præcipua terræ pars notatur, quæ primum primo homini, & ante, & post diluuium, protulit alimentum. Hinc factum apud antiquos, vt Aes pro pecunia poneretur; eo quòd hæc alimentum homini suppeditaret; tum etiam, vt hac voce moneremur, in eo quod satis est ad victum siue alimentum, pecuniæ terminum esse debere: in quo præcepto vestitus nulla ratio habita est; eo quòd is ab exuuiis animalium, quæ ad victum comparassemus, facilè suppeditaretur. Hinc olim huius vocis vsum fuisse, no-
Aes-sac. Spijs sac. Tas siue Tes. men crumenæ maioris apud nos declarat, quam Aes–sac/ vocamus, quasi pecuniæ saccum dicas; à quo differt & vsu & nomine Spijssac/ quo saccus cibo portando idoneus notatur. Aessac eadem de caussa & ab eadem radice Tas dicitur & Tes/ eo quòd pecuniam vinculo consttingat. In aes ergo, & aessac/ & Tes/ vsus nummorum expressus, quem Horatius indicat:

Nescis quò valeat nummus, quem præbeat vsum?
Panis ematur, olus, vini sextarius; adde
Queis humana sibi doleat natura negatis.

Æs, æris, vnde dicatur. Hinc est Æs Latinorum, è quo primum pecunia facta: cuius tamen nominis obliqui
Eer. casus ab alia nostrati voce deriuantur. Eer enim sono exiliore, quàm sit in Eer pro ho-
Honor hominibus sæpius ex ære quàm ex virtutibus obtingit. nore, de quo pòst in littera R; idem apud nos est, quod Æs apud Latinos: qua voce tanto lubentius vtimur, quanto ad honorem propius accedit, qui hominibus sæpius ex ære siue pecunia, quàm ex virtutibus obtingit. Certè apud Romanos, classes & honores ciuium ære distinguebantur; vt non sine grauissima caussa pecunia quærenda videretur. Cùm enim summum in externis bonis locum honor teneat, & is non virtutibus, sed ære pararetur; quis non exclamaret,

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm;
Virtus post nummos! Bene itaque Ouidius:
In pretio pretium nunc est; dat census honores,
Census amicitias; pauper vbique iacet.

Quamobrem qui hanc Reip. formam constituerunt, pænè necessariam auaritiam fecerunt; quippe citra quam difficillimè tantum æris quisquam corradat, quantum ad equestris ordinis dignitatem comparandam satis esset. Quis in ea ciuitate non inhiet pecuniis, in qua capite censeri turpissimum habebatur; in qua pauper ad nullos admittebatur honores; in qua Plautus in pistrino consenescebat? Bene Iuuenalis hanc iniquissimam censuram derisit Satyra tertia, vbi inter alia hæc:

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quàm quòd ridiculos homines facit: exeat, inquit,
Si pudor est, & de puluino surgat equestri,
Cuius res legi non sufficit: & sedeant hic
Lenonum pueri quocumque in fornice nati.
Hic plaudat nitidi præconis filius inter
Pinnirapi cultos iuuenes, iuuenesq́ lanistæ.
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

L. Otho Roscius legem tulerat theatralem, vt quatuordecim gradus equestri ordini seruarentur, ad quem nemini aditus dabatur, nisi quadringenties sestertium haberet; quibus quantum deesset, tantum deerat honori. Sic Horatius,

Si quadringentis sex septem millia desunt.

quo loco neniam puerorum legi Rosciæ præfert. Meritò itaque obliquos casus ipsius Æis vocabuli pro pecunia, à nostro Eer mutuati sunt Latini. Verùm nomenclator non tam ad hoc respexit, quàm ad illud, vt omnes moneret, sic quærendam pecuniam, ne honoris nostri obliuisceremur, qui sola virtute continetur: fugiendam auaritiam, perfidiam,

fidiam, & omnem iniquitatem in re congerenda. Deinde sonum medium fecit inter
Er & Eer, quo honor notatur; vt indicaret, lubricam viam esse inter errorem & ho-
norem, per quam ad pecuniam; & in ea procliue admodum esse, vt in maximos totius
vitæ errores incidamus, si vel minimum à vero honore declinemus. Sunt diuitiæ me-
dium quiddam inter errorem & honorem; & æquè iis ad illum abuti licet, atque eas ad
hunc referre. Vtraque vox, & As/ & Eer/ patitur conuersionem: ex illa Sa fit, quod
est, semina: clara adhorratio, te As habere non posse, nisi sementem facias. Dicimus
enim Saa vel Saat/ sicut Gaa vel Gaat/ dum imperamus. Iubemur igitur serere. sed Saat.
quantum? Nempe quantum Aas postulat, iuxta illud Iuuenalis,

Viuite contenti casulis & collibus istis,
O pueri, Marsus dicebat, & Hernicus olim,
Vestinusq́ senex; panem quaramus aratro,
Qui satis est mensis: laudant hæc numina ruris.

Ne porrò satio ad infinitum progrederetur, sermonis opifex T adiecit, vinculo eam
certo constringendam docens. Quamobrem si per vestigia redeas, finem sationis in
Saat inuenies, Taas/ id est, ad alimentum, ceu diceretur, tantum serendum, quan-
tum ad alendum est necessarium. A Saat fit Sat/ quo finis iterum sementis indicatur; Sat.
quæ tota eò tendit, vt necessitatis nostræ mensuram impleat: à qua voce, Satis, & Sa- Satis.
tur, apud Latinos. Hanc vocem si conuertas, fiet Tas; quo significamus aceruum fru- Satur.
gum collectarum, cuius is modus esse debet, vt solum pertineat ad alimentum, quod Tas.
est T'aas. Quemadmodum itaque in Tes & Kessach nummorum modus præscriptus;
ita in conuersione ipsius Saat/ & rursus mensura acerui, qui Tas dicitur, declaratur
versa voce Sat/ quo id signatur quod explet necessitatem. Eer conuersum, Ree facit; Eer.
quo simul docemur, & pecuniam paratam esse debere, & ei omnia parata esse & in Ree.
promptu, cui Eer siue Æs non desit. Quod autem Eer non solùm metallum, sed pe-
cuniam etiam maioribus nostris notarit, perspicuum fit ex composito, N'-eer/ quod N'eer.
est, μετὰ χαλκὸν, vt Homerica phrasi vtar, aut Latinè, pecuniam sectari. Nihil enim
est Neer aliud, quàm Nagelt. Neque hæc sola est verbi causa; sed altera etiam in eo
sita est, quòd Neer videatur signare idem quod secundum honorem; quæ docet, sic
rem faciendam, vt iuxta honoris regulam procedamus. Ab eer item teer retine- Teer.
mus; quasi dicas, ad pecuniam, quo significamus, nos nummos aggredi. Quorsum?
Num quo ille, qui eos contemplabatur in arca? Minimè: sed quo eos rebus necessariis
impendamus. Teer itaque est, nummos absumo: quo in verbo adeundi æris notatio
hortatur, vt crumenam prius adeamus, & cum ea rationem subducamus, quantum sit
parati, quod vox versa signat. Sumtus enim non debet egredi pecuniam paratam. Idem
communi tritaque sententia dicitur, Teer na neer/ cuius in Atuaticis dedi explicatum. Teer na neer.
Quoniam verò pecunia citissimè facillimeque absumitur; fit vt Teer/ pro consumo,
generatim dicatur. Hinc Tero Latinorum: quamquam, vt eiusdem notationis plures Tero.
in lingua nostra caussæ reperiuntur: potest & alia ratio ipsius Teer assignari, quam ex Eer
petas licet, quasi Te er/ id est, ad terram & puluerem; vti ex na & er fit neer/ pro ad terram;
vnde Græcis νέρθε καὶ νέρτερος. Cùm verò post nummos absumptos dolemus; fit vt Deer/ νέρθε νέρτερος.
manente eodem vocalis sono, & tenui consonante in mediam mutata, pro dolore, &
dolet, generatim vsurpetur: deinde quia dolor nocet, Deer pro noceo venit in oratio- Deer.
nem: à quo verbo δῆρις apud Græcos, pro pugna & rixa, quæ vera noxa est; vnà cum δῆρις, δῆρια &c.
cognatis, δῆρια, δηρίομαι, δηριάω. Ceterùm δηρὸς pro diuturno, corruptum est ex Duer/ δηρός.
quod est diu permanere; à qua voce Latinorum Duro & Durus: A Duer/ δηρὸν, & hinc Duer.
τηρῶ, quod est conseruo. Vide quò nos duxerit Eet pro edo, quamque vtilia suppedita- Duro. Durus. τηρῶ.
rit in sobole sua præcepta: quæ vox si vertatur, vt fit Tee; ad vnum nos & legitimum T'ee.
coniugium deducet, luculenta antestatione auriculam vulsura, nos perpetuò in eden-
do & ab edendo ipsum vnum relegere debere, & cum eo nos copulare, oratione nimi-
rum, & pro beneficiis acceptis actione gratiarum. Quàm, bone Deus, nulla vox tam
exigua est, vt non maxima condat arcana, quæ in lucem producta, plurimum adferunt
ad mores, totamque vitam rectè sanctéque formandam, vtilium præceptorum! Quo-
ties ergo edemus, cogitandum erit, vt Eet ad Tee conferamus, & non tum illo corpus
confirmemus, cùm hoc animum totumque hominem interiorem alamus: quo nullum

pabulum vel robustius, vel salubrius, vel suauius, vel denique magis necessarium, non ad hanc modò vitam caducam, & breui finiendam; sed ad illam etiam perennem, in qua tandem solida & integra coniugij voluptas absoluetur, quo per Ete vocamur. Mirum sanè quàm linguæ architectus cum Christo consentiat, dum sic comedere vocat, vt primùm conueniat esui illi soli, qui verè ipsum verum hominem alit & confirmat; quod soli cibo cælesti & pani viuo conuenit. Solus enim ille, qui panem de cælo descendentem comedit, se cum vnitate firmo vinculo nectit. Quis verò comedit panem cælestem? Qui corpus Christi comedit, quo solo & firmitas animorum constat, & perficitur reditus ad ipsum illud coniugium, quo solo totum vitæ firmamentum continetur; quod vocula Ete optimè demonstrat ei, qui norit ex Ee & ee compositam; quibus Ad coniugium legitimum itio indicatur. Hic iterum eius in mentem veniat, quod in omnibus, licet non semper, à me indicatur obseruandum, nominum rationes veritatem suam in primis ideis maximè habere, à quibus quanto exempla magis recedunt tanto minus in significando rationem suam tuentur. Ett ergo, quo comedo notamus, primùm illi cœnæ applicandum, in qua maxima firmitas ab vno, & maxima vnio cum vno, & summum etiam & præstantissimum coniugium cum vno alitur atque roboratur. Hæc si in alia quapiam lingua continerentur, quantum, bone Mercuri, laudatorum haberent! in hac nostra exigua vocula, & prorsa & versa, vt sint bene considerantì clarissima, tamen hactenus à nemine sunt vel animaduersa vel exposita, nedum digna laude celebrata. Quandocumque ergo cibum capiemus, in mentem venire debet, corpus quidem pane hoc & potu vires suas recreare; sed has vires nihil ad hominem interiorem, qui verus noster homo est, in sermone Cimbrico à ductu nomen habens, pertinere; atque ea de caussa cogitandum, quis verus veri hominis cibus sit, & solidum alimentum. Hoc mox vox Ett docebit, si iuxtà ac debet, examinetur, notatione sua ad eam ductura, quam dixi, consistationem, in qua Dei verbo, viuo pane de cælo descendente, ipsi Vni copulamur, & vnimur, & ad legitimum, quod adulterio nostro vitium fecerat, coniugium redimus. Ex Ett/ vt pro vulgari notatione accipitur, & corpori cibum vorauti & absumenti tribuitur, nomen accepit pestis illa generis humani summa, quæ nostros primos parentes toxico ad edendum oblato perdidit, & in mortem præcipitauit æternam. Dixi Ett/ At/ facere in præterito imperfecto; quod iis nominibus maximè conuenit fabricandis, in quibus natura rei cuiuspiam, quæ tria tempora, id est, omnia complectitur, explicanda. Esus pomi illius à dracone ad deuorandum dati, tam fuit in omne tempus vires suas producturus, vt illius venenum totum humanum genus perpetuò intra penetralia esset arsurum. Draco igitur, qui nostros parentes eò fraude sua pellexit, vt vno vnius fructus esu totum patrimonium, non suum modò, sed totius posteritatis abligurriret; ab edendo nomen accepit: quo illius pestiferæ victoriæ, contra humanum genus obtentæ, titulum gereret, tamquam trophæum quoddam perpetuò homines moniturum; qua serpentis machina fuerint expugnati, & rapti in mortis seruitutem. Tum etiam prudenter id nomenclator est molitus, vt dum intelligeremus ab esu nos læsos, subduceremus rationem de naturalibus experimentis, ab esu rursus remedium petendum, non secus atque ij, qui à scorpionibus icti sunt, ab iisdem sibi sumunt veneni amuletum. A cogitatione ergo esus mortiferi, nos deducit in cogitationem esus vitam daturi, ad quem verbum Dei cum inuitat, tum seipsum dat comedendum, quo simul cum ipso æternam vitam accipiamus. Sed hæc contemplatio latius alas extendit, quàm hic sit volatus eius persequendus. Serpens ergo Ate vocatur, tum ad suæ victoriæ, tum ad cladis nostræ monumentum sempiternum. Acceperant Iones vetustissimi à Thracibus, aut Phrygibus potius, Ates notitiam: sed vt ceterorum omnium fabula inuolutam atque contectam; ita vt minimè, quid sibi vellet, peruiderent. Homerus itaque noluit, vt hoc antiquariæ cognitionis ornamento carmina sua carerent; quod in eo tanto magis exosculandum, quanto propius ad nostræ religionis alludit veritatem. Huius igitur rhapsodia Vlyssem facit inter alia hæc dicentem:

Mensch. (margin, beside "minem interiorem")

Ett. (margin, beside "solidum alimentum")

At. (margin, beside "tem præcipitauit")

Esus pomi à dracone dati. (margin)

Esu læsi homines, ab esu rursus petere remedium debent. (margin)

Ate dictus serpens infernalis & draco generis humani. (margin)

> Ἡδ' ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, οὕνεκα πάσας
> Πολλὸν ὑπεκπροθέει, φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ' αἶαν
> Βλάπτουσ' ἀνθρώπους: quorum hæc est sententia:
> *At robusta Ate, pedibusque celerrima, cunctas*

Ante

Ante Litas currit, cunctis regionibus ante
Damna ferens noxamq́, homini.

Comparat hoc loco Litas cum Ate,& illas quidem claudas & rugosas facit,hanc robustam & integris pedibus velocem: qua fabula,vt quod passim vbiqúe terrarum fit, indicarut; ita allusum videtur ad festinam illam noxam quam serpens humano generi intulit, quæ quidem sananda erat per Litas, supplicationum, quibus peccatorum venia petitur, deas; sed admodum tardè, & iam ferè in mundi senio; quod rugis significatur Litarum. Sed quæ Litæ, quibus tandē sanitas humani generis adscribēda? Ipsa nempe Christi tormenta,& orationes, & lacrymæ, & ieiunia, & cetera quibus veniam à patre hominibus, Ates fraude in peccatū prolapsis, impetrauit. Hæ Litæ,quasi claudæ essent, tardè admodum venerunt; sed venerunt tamen tempore suo destinato. Qua de caussa Iouis Hicesij filiæ dictæ; quòd citra Christi supplicationē nullum fuerit aduersus Aten remedium. Vera enim Liturgia,& vnica oblatio est Christi in cruce patri facta,vt Christus verus sit Hicesius, Deus Deo supplex; & eius preces & tormenta ipsissimæ Litæ. Ab hoc ergo mysterio fabula translata ad quæuis peccata, ab illo primo peccato promanantia, & quasuis peccatorum emendationes, quas perpetuò ipsis peccatis videmus multo tardiores, & semper claudicante gradu longè post Aten tempore venire. De eadem Ate,& eius è cælo præcipitio, ab antiquis per manus ad posteros tradito,& de Ioue ipsam præcipitante, idem poëta sic canit:

Litæ. *Litæ Iouis Hicesij filiæ dictæ.* *Liturgia vera.* *Ate de cælo præcipitata.*

Ὣς φάτο· τὸν δ᾽ ἄχος ὀξὺ κατὰ φρένα τύψε βαθεῖαν·
Αὐτίκα δ᾽ εἷλ᾽ ἄτην κεφαλῆς λιπαρεπλοκάμοιο,
Χωόμενος φρεσὶν ᾗσι καὶ ὤμοσε καρτερὸν ὅρκον,
Μήποτ᾽ ἐς Ὄλυμπόν τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὖτις ἐλεύσεσθαι ἄτην, ἣ πάντας ἀᾶται.
Ὣς εἰπὼν, ἔρριψεν ἀπ᾽ οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας· τάχ᾽ ἵκετο ἔργ᾽ ἀνθρώπων.

Nos ex tempore vertebamus:

Dixerat Ate, illi dolor acris pectora pulsat:
Arripit hanc subitò per crines, perq́, comatum
Verticem adiratus, fortissima iuramenta
Subdens, numquam Aten rursus venturam ad Olympum
Sidereúmue polum, qua cunctis noxia noxa.
Dixit, & arreptam, palma ter deinde rotatam
Deijcit. Hac præceps humana negotia vexat.

Paullo autem antè cantarat hanc per hominum capita incedere: cuius prima in eo ratio est, quòd Ates veneno omnes hominum animi procliues sint ad mala & noxia sibi perpetranda, quò omnium capita inclinant. Porrò Agamemnon sic se excusans de peccato suo contra Achillem commisso,

Ἀλλὰ τί κεν ῥέξαιμι; θεὸς διὰ πάντα τελευτᾷ
Πρέσβα Διὸς θυγάτηρ ἄτη. Id est,

Sed quid fecissem? diua omnia perficit Ate,
Nata Iouis senior.

in memoriam videtur vocare primam parentum nostrorū excusationem, qua culpam in serpentem conferebant. Quòd autem filiam Iouis siue vetustam,siue natu grandiorem, dicat; id clarissimè cernitur ad Luciferum referri debere, qui senior est humana mente quam vexat, cùm antea fuerit nō creatus modò, sed cælo etiam eiectus,& damnatus exsilio sempiterno quàm humanum genus crearetur. Pherecydes Syras hunc lapsum ad Ophioneum refert, siue ad magnum Draconem, Christianis nimis notum. Ate itaque draco generis humani hostis, è cælo præceps à Ioue datus ob superbiam qua creatori suo repugnabat, nomen eo esu accepit, quo primos parentes, pomo dumtaxat deuorato, in exitialem compulit omnium bonorum iacturam. Quando autem hęc omniū malorum origo ex odio serpentis & inuidia processit; factū vt ἄτη vocali longa, vt est in ἄτη/odium & inuidiam notet; quasi dicas animi affectionē, qua ad malum alterius perinde ferimur toto spiritu, atque olim Ate ad perdendū genus humanū; & qua adspiramus ad ipsam Aten, atq. hac prauitate ei similes reddamur. Iam & alia in huius

Ate dicitur Lucifer. *Ate vnde dicatur.* *ἄτη / odium.*

vocis significatu consideratio fieri debet. Propensio illa ad odiũ proximi, maximè declarat prauitatis characterem animis nostris à prima illa dæmoniaca comissatione impressam, qui nos apertè docet, quo animo draco nos ad edendum inuitarit. Inuitauit enim, non vt nos reficeret, sed vt incautos sub specie amicitiæ totos deuoraret. Hæc igitur libido deuorandi nocendiq. tanta in nobis restat, vt non solùm eos quos odimus, animo nostro deuoremus, sed dum eorum copia non datur, pro eo ac vellemus, tractandorum, nos nostra ipsorum viscera, veluti insatiabili edendi rabie incitati, depascimur, iam non inuidi modò, sed famelici etiam Erisichthones. Hinc bene ille,

Inuidia Siculi non inuenere tyranni Maius tormentum. Et,

Inuidus alterius rebus macrescit opimis. Aiunt Alexandrum Magnum inter cetera & illud frequẽter dixisse: Inuidos non aliud esse, quàm sua ipsorũ tormenta. Qui

Liuor. hanc animi pestem, liuorem vocarunt, rectè videntur eius naturam perspexisse: quem cùm edacẽ etiam dicerent, in eadẽ cum nomenclatore nostro fuere sententia. Ouidius elegantissima verborum & versuum copia eam descripsit, cuius hæc sunt inter cetera,

Intabescitq. videndo
Successus hominum, carpitq., & carpitur vnà:
Suppliciumq. suum est. Nullum malum maius inuido optare Martialis potuisset, quàm cùm dixit, *Omnibus inuideas, inuide nemo tibi.*

Inuidia definitio. Inuidia & odium quomodo differant. D Basilius sic eam definiuit, vt dolorẽ esse diceret ex proximi cõmodis nascentem, qui, sicut rubigo ferrum, ita animũ, cui inest, consumit. Fateor equidem discrimen esse inter odiũ & inuidiam; quòd hęc dũtaxat in felices grassetur; odiũ verò adeò generatim omnẽ dolorẽ signat, qui ex opinione, siue phantasia mali oritur, vt etiã ad bruta transeat. Potest ergo odium iustũ esse, illius nimirũ qui vitia in quopiam oderit: inuidia verò nũquam vllã æquitatis rationẽ potest subire; nisi eam cũ nemesi siue indignatione cõfundas. Cuicumq. ergo inuidemus, eum cuiuspiã rei gratia odio habemus, tametsi ceteroquin amaremus. Odimus enim in eo quòd plus habeat felicitatis quàm velimus, & quamdiu inuidemus, amici dici nequimus. Hat ergo nos generatim accipimus, perinde atque Latini Odium, quod ab Ate deriuatur, hac animi maleuolẽtia inuidiam etiã cõplectentes. Serpens enim non solùm nobis inuidebat, sed etiam oderat, vti Dei, hostis sui, filios. Deinde odium quanto maius, tanto magis habentis animum edit; eáque de re optimè ea voce comprehenditur quæ ab edendo significationis suæ caussam duxit. Hinc illud:

Ipse suum cor edens hominum vestigia vitans.

Nijt. Niet. Inuidia sola, quæ cessante proximi felicitate cessat, nobis Nijt dicitur, à Niet/ quod est nihil, eo quòd hæc animi affectio eò spectet, vt quod quis habet, non habeat, vocula & re significata definitione tenus conueniente. Hinc bene Silius:

O, dirum exitium mortalibus! ô nihil vmquam
Crescere, nec magnas patiens exurgẽre laudes Inuidia!

Quia tamẽ, vt dixi, inuidia ab odio, nõ magis quàm forma à genere suo separari potest: ferè Hat & Nijt in loquendo cõiungimus, significantes eum qui odit, velle, vt is quẽ odit,

Ate quid sit. nihil prorsus boni haberet. Ate ergo nihil aliud erit, quàm dolor exedens, qui in nobis nascitur ex ipso vetiti pomi esu; quo odiũ serpentis, & eius inuidia, contagione sui animũ nostrum ita infecerunt, vt mox eadem peste laboraret. Quamobrẽ cùm odij & inuidiæ morsus in nobis sentimus, exẽplo cogitemus, hanc illã pestem esse quam edax draconis odiũ, esu pomi, ex pectore suo, omnis malæ voluntatis fontẽ, in animos nostros deriuauit. Quáuis Græci in Ate tenuem in principio retinuerint; nos tamen eam adspiramus: quo notemus, ad primũ illud tabificũ serpentis odium nos reuera per hanc animi motionẽ anhelare & adspirare, & omnino tales effici, qualis prima illa & suprema fuit Ate. Deinde id inde etiam magis vt placeret traxit, quòd vox adspirata magis alludat ad Hat vo-

Hat. habet. cali breui pronunciatũ, quod significat habet, cuius è cõfinio intelligimus inuidiã etiam denotari, quæ semper impetit habentẽ; ceu diceretur, Hat non spirat contra aliũ quàm eum qui Hat/ id est, habet. Mirabilis profectò & multiplicis artificij vocula, maximũ nobis cùm plurimarũ rerũ ad vitã vtilium, tũ occultioris & solis Christianis notæ historiæ præbens documentũ, & vnà principem poëtarũ rectissima via ad fontem reducens veritatis, è quo Ates fabula tota emanauit. Iam aliud adhuc in hac voce latet arcanũ. Diuino enim instinctu factũ, vt primum hominis nomen ab hac peste nómen acceperit. Adam enim

enim benequidē dicitur à terra nomē habere; sed nos in hac voce non rubram terram, vt Hebræi, sed multo maiore notationis efficacitate, eam terram audimus quæ Ate est obiecta: qua de re mox certiores reddimur, nobis esse perpetuū bellū cum Ate gerendū, cui veluti vallum dicimur obiecti. Dam enim agger est, à Tam, quod est, domabam: eo quòd impetus fluctuum inundantis maris aggere dometur. Nulla elegantior cōparatio inueniri queat, quàm si hominem dicas perpetuis tentationū procellis, velut aggerem quendam fluctibus assiduò impetu tundentibus, obiectum esse. Quæ enim hora, quod momentū transit, in quo nō feriamur vndis sæuissimis prauarum cogitationū, quarum impetus ab Ate, tamquam ab Oceano omnium malorū, in animos nostros, velut aggeres fluctibus obiectos, irrumpit. Hortatur ergo nomenclator, vt diligentiam eam animo nostro aduersus Ates impetū muniendo adhibeamus, quàm illi qui crescentibus vndis aggeres opponunt; qui si vel minima parte dehiscant, rimas agant e uestigiò, non omnia modò camporū spatia, sed homines etiā & pecora longè lateq́. submerguntur. Magnus hic sese prospectus aperit in omnem partem ad vitæ humanæ procellas, & assiduos fluctus animis nostris impingentes considerandos; quem si sequamur, per omnem tentationum Oceanum sit discurrendum; qui tam vastis spatiis exporrigitur, quàm latè ea patent quæ hominum animis offeruntur, quorum nihil est, quod non fluctus secum violentos ducat. Quemadmodum ergo homo, nomine Mensch, vt se ducat, & minimè duci sinat, monetur; ita nomine Adam intelligit, se Ates aggerē esse, & perpetuò dum viuet, fluctibus eius se impetendum. Qui ergo non tentatur ab Ate, Adamus non esset; nec quisquam vituperandus, quòd multis tentationum procellis feriatur, sed tum demum reprehensione dignus, dum aggerem suum, quæ recta ratio est, tam negligenter custodit, vt ab vndis superetur aut rumpatur. Adam ergo Ates dam est; tametsi Hebræis alia eiusdem nominis sit interpretatio, nulla ratione vetāte, quin ad diuersos fines idem à Dei instinctu dicatur posse destinari; quorum qui vnum pro causa numerat, à vero nō aberrat. Hoc saltem constat & nobis & Hebræis, in Adami nomine terræ esse notationem; his quidem rubræ, nobis verò fluctibus obiectæ. Vide qùò nos Ert vocabulum deduxerit, quàm insignia reserarit arcana, quàm egregiam & vitæ doctrinam, & antiquitatis historiam explanarit. Ex E item fit Echt, quæ vox, litteræ Cappa cum spiritu pronunciatæ, & Tau adiectæ, ratione, id denotat quod arctè vnita deuincit. Vnde nomen hoc pro connubio legitimo vulgus vsurpat; tametsi quoduis legitimum bono iure sic nominetur. Quòd si adspirationem voci præponas, idem erit quod connecto, & contineo; spiritu laborem & studium indicante. quod, vt nomen in vsum vocatū, capulum cuiusuis rei significat; propterea quòd eo rem tenere studeamus. Echt igitur legitimum, dum nomen est, denotat: dum vt verbum vsurpatur, idem est quod legitimū facio. Hinc apud Latinos Lex, quasi dicas Li-echt, id est, legitimum hominū inter ipsos vinculū. Verùm in eadem voce alia præterea ratio latet, qua in Li-hecht dissoluta, id designat quo populi copulantur & vinciútur. Cht in litteram X Latinam duplicem transire nonnumquam solere, cernes; si consideres, à Recht factum esse vocabulum Rex, à Merct Merx, à Sticht Stix. Errant qui credunt à legendo Legem dici, cùm lectio legi minimè sit necessaria; immò apud antiquissimos leges non scribebantur, sed carminibus comprehensæ puerorum memoriæ mandabantur, vti cùm apud alios, tum apud Ælianum in Varia historia discas. Quid quòd prima lex & antiquissima, sit ipsa lex naturæ, mentibus hominum diuinitùs inspirata, quæ docet, Deum super omnia, & proximum cuique suum, non secùs ac quisque sese amat, esse diligendum. Porrò cùm non inter homines tantùm lex sit, sed inter angelos quoque, & omnes res creatas, qua omnia inter se legitimo vinculo copulantur: vocabulum sic solui potest, vt Le-hecht audiatur, qua via membrorum connexio denotaretur. Huic etymologiæ cùm philosophorum principes consentiunt, tum eorum de hac re sensum sic Cicero expressit, vt legem definiat rationem profectam à natura ad rectè faciendum impellentem, & à delicto auocantem; quæ non tum demum esse incipiat, cùm scripta est; sed tum cùm orta est. Ortam autem esse dicit simul cum mente diuina: è quo intelligimus, omnium rerum à mente diuina creatarum inter se legem quandam esse, qua totius vniuersitatis iusta conueniensq́. dispositio cōseruetur.

Adam vnde dicatur. *Dam.* *Homo perpetuus tentationum procellis obiectus velut agger fluctibus, &c.* *Mensch.* *Echt.* *Hecht.* *Lex vnde dicatur.* *Lex prima & antiquissima est lex naturæ.* *Legis definitio apud Ciceronem.*

HERMA-

LIBER V.

I littera symbolica significatio. VERUM cùm iam satis, & plus fortasse quàm satis, de natura secundæ vocalis exemplorum sit allatum; ad tertiam transgrediamur: cuius ea indoles est, vt exilitatem quandam & subtilitatem adferre videatur, rem sanè quàm conuenientissimam ad penetrandum insinuandumque. Hinc apud nos dum sola profertur, blandientis est, atq. eius qui sese penitus velit gratiam apud quempiam inire; cuius notationis exemplũ est in ipso Abecedario apud Latinos hactenus vsitato. Iam quia quæ nobis noua sunt, altiùs in animũ descendunt, & maiore audiuntur attentione: placuit maioribus nostris vt I diceremus, cùm quippiam insolens, aut
Iar. inopinatum, aut antea non cognitum, narraretur. Ab I & Ar coniunctis, fit vocula Iar/ pro annuo Solis cursu; cuius gemina statim ratio sese offert: altera quidem, vt I blandientis sit, & sese in fauorem insinuantis; altera, vt I designet exilitatem. Illo modo blandè Solis cursum compellamus, vt quàm diutissimè nobiscum maneat, neque citò nobis elabatur: quod votum quàm omnibus sit commune, neminem reor latêre: nec
Ar. est quòd hîc repetam, Ar moram tarditatemq. denotare. Altera verò vocabuli caussa Anni exilitatem & minimam moram exponit; admonens, vt semper cogitemus, quàm
ἔαρ. paruum temporis spatium vnus annus comprehendat. Græci ἔαρ ab hac habent originem, qua voce prima pars anni solaris denotatur; E tenui, in locum Iota, substituto. Nec immeritò sic prima pars anni nominatur: eo quòd tum vota concipiantur, vt annuus Solis cursus nos non deserat; sed diu trahatur, & sequenti anno nos sistat. Quin-
Ver, veris. etiam & illa caussa est, ob quam Ver sic vocetur; quòd sicut totum ipsum annum diu cupimus durare nobis, ita & iucundissimam anni partem blandè rogare soleamus, vt quam diutissimè nobiscum moretur. Sunt hæc digna quidem latiore explicatu; sed secunda vocalis diutius nos demorata, cogit subtile hoc elemẽtum exilius & breuius tractare: quod dum faciemus, naturam eius sequemur. Si tota præponatur ipsi E, quo vni-
Iet. tas, essentia & firmitas notatur; diminuit significatum. Iet enim per diphthongum, qua ceteræ linguæ, de quibus hîc disputamus, carẽt; exilitatem ligat cum vnitate siue essen-
Iemant. tia; vt eo significetur, quo Latini dicũt aliquid: à qua sermonis particula fit Iemant/ adiecto man, & Tau ipsum finem claudente, tamquam cõpositionis vinculo: cui opponi-
Niemant. tur Niemant/ id est, nullus. Iet conuersum fecisse videtur Græcorũ τὶ, vnde τὶς. Eadem
τί, τίς. vocalis post secundam posita, & eidem coalescens, facit Ei, quo ouum signari dixi; quia
Ei. vitam habeat illud quidem exilem, sed necdum perfectam. Eadem diphthongus soli-
Eiland. tarium notat, vnitatẽ ipsam exilitate sua à numero excludens; vt dum dicimus, Ei-lant/ pro insula; quia regio est sola ab aliis separata. qua etiam de caussa Ei pro ouo dictũ fortasse fuerit; quòd singula oua suis limitibus sic se includant, quasi sola essent. Hebræi אי pro insula item dicunt; quod cur faciant, nullam sanam caussam reddere queant: in eo mari quod Britanniam ab Irlandia separat, aliquot insulæ sunt, in quorũ nominibus Ei pro insula positum videas: vt, Angles-ei/ id est, Anglorum insula; Irlandes-ei/ id est, Irlandorum insula; Calt-ei/ frigida insula; Scuil-ei/ pro quo Sijl-ei malè dicunt, insula sub qua latêre liceat, quæ vna est è Sorlinges; quæ sic dicũtur corruptè pro Sorglingen/ quo significantur esse formidandæ; quales reuera sunt, propter multa saxa; quod genus Virgilius
Iones vnde nomen acceperint. ararum nomine descripsit. Ab hac vocula Ei Iones nomen acceperunt, eo quòd vnus filiorum Iaphet, Ian dictus sit, ab insularum quas à patre colendas accepit, habitatione. Corruptum autem est vocabulum, semel quidem diphthõgo in priore syllaba in I longum mutato; iterum duplici Digamma, quo carent Græci, exempto. Nam integra vox est Eiwon/ id est, insulam habito. Hebræus textus יון habet: quod si legas, Ion sonat; verùm Massoritæ punctorum fabri, ex Ion Iauan fecerunt, tota Ionia & nominis ratione
Eigen. reclamante. Sed de hac re alibi fortassis plura. Hinc Eigen/ proprium vnius & solitariũ.
Hei. Quòd si aspiratio huic particulæ addatur, vt fit Hei/ vastam solitudinem indicabit, arboribus, & ædificiis, & frumento, & gramine carentem; à qua notatione ad herbam
Heide. transiit, eiusmodi desertis & arenosis locis peculiarem, quam veteres tamen Erije

nomina-

nominarunt, adſpirationem auferente compoſitionis lenitate; quod nihil aliud eſt, quàm deſerti aridique ſoli diuitiæ; quæ quanti ſint, noſtri Brabanti Campani norunt. Hinc Erica: quod qui negant, etymologiam inueniant meliorem vel apud Latinos, vel apud Græcos. Vt autem Erica ſolitudinis diuitias, vel fruticis huius Hei vocati regnum, ita Merrijc diuitias aquarum notat; à qua voce μυρίκη apud Græcos; ad ripas aquarum lubenter naſcitura, præſertim locis iis, ad quæ torrentes & flumina nonnunquam reſtagnant; vt ad Rhenum, ad Tagum, ad Anam & cetera magna flumina licet videre, tum etiam ad exiguos riuos, qualis eſt, qui è Pherſena Tridentum, ſciſſo ingenti ſaxeo monte, decurrit, tantis aliquando turgeſcens vndis, vt ipſis etiam mœnibus minetur euerſionem. Cùm igitur reſtagnantis aquæ caluitiis frutex hic gaudeat, meritò apud Græcos vnius vocalis mutatione, myricæ nomen accepit, ſicut alter, foliis & facultatibus ſimilis, Erica ob id vocatur, quia in deſertis ob ſterilitatem locis maximè ſoleat luxuriare, & opes ſuas proferre; cuius rei nuſquam clarius documentum, quàm in Landis (vt Gotica voce cum Gallis vtamur) à Burdigala ad Pyrenæi ferè iugi radices longe latéque protenſis. Latini, dum Tamaricem nominant, non aliud dicere videntur, quàm adſtrictas & minimè luxuriantes aquarum diuitias; quaſi è Tam-mer-rijc/ voce noſtrati, ducerent appellationem: vel, ſi mauis, domiti ſtagni diuitias dicas; quia eo loco creſcit, quem aqua reſtagnans reliquit, iam alueo rurſus domita atque conſtricta. Quemadmodum autem Myrica duplex eſt, altera intra fruticis modum magnitudinem coërcens; altera ad iuſtam menſuram arboris, vt in Hiſpania vidi, elata, è qua pocula lienoſis ſatis ampla tornantur: ita plures ſunt Ericæ ſpecies; inter quas quædam in Apennino, & Hiſpanorum montium ſiluis frequenter obuia, inſigniter arboreſcit: qualis qualis tamen, & quantulacumque ſit Erica, in ſolitudine ſemper & ſterilibus locis regnum ſuum & nomine & reapſe poſſidet. Ex hac Ericæ indole, & inde acceptа nomenclatura, magna lux accedit aliquot ſacræ ſcripturæ locis, in quibus ערער Erica vocatur, quam vocem Hieronymus non bene, mea quidem ſententia, Myricam interpretatur: cùm Hieremias hunc fruticem locis ſiccis, & deſertis, & ſalſuginoſis, & inhabitabilibus tribuat; qualis eſt Campania Brabantiæ non exigua ſui parte, atque cum opponat ligno ad aquas radices ſuas nutrienti. Nam ſi Myrica ערער eſſet, frigeret contrariorum collatio; cùm æquè Myrica ad aquas, atque lignum, cui opponitur, creſcat. Sic igitur cap. 17. Hieremiæ verba reddamus: Erit enim quaſi Erica in deſerto. Apud Eſaiam, Ecce Damaſcus deſinet eſſe ciuitas, & erit ſicut aceruus lapidum in ruina; Derelictæ ciuitates Aroër gregibus. Sic Hieronymus. vbi nos ſignificantius: Derelictæ ciuitates Erica gregibus. Erica enim greges ouium optimè alit, & integra valetudine conſeruat, & carnem gignit & tenerrimam & ſaluberrimam ad edendum, quod Antuerpiæ nemo, niſi ſit omnino vecors, ignorare poteſt. Deuteronomij item ſecundo, eandem vocem pro ſolitudine ericis plena, accipio; haud ſecus atque apud nos Ericæ nomen, quod eſt Hei/ commune eſt & ipſi frutici, & ſolitudini in qua frutex creſcit. Vbi enim eſt, Ab Aroër, quæ eſt ſuper ripam torrentis Arnon; verterem, A ſolitudine deſerta & Ericis plena, quæ eſt ſuper ripam Arnon: atque deinde coniunctionem Opido, quæ vox ſequitur, præponerem, vti eſt in textu Hebraico; vt tota dictio ſit, A ſolitudine, quæ eſt ſuper ripam Arnon torrentis, & ipſo Opido, quod in torrentis vallo ſitum eſt vſque ad Galaad. Cùm igitur ericeta greges optimè alant, & ſolitudinem maximè ſalſuginoſam & ſabuloſam ament, ſintque ab aquis adeò aliena, vt ad eas gramini locū relinquant; quid ni ערער ericam eſſe dicam, minimè verò Myricam, quæ ad aquas dumtaxat creſcit? Iam in pſalmo centeſimo primo, vbi eſt, reſpexit in orationem humilium, vt eſt apud Hieronymum; vel, reſpexit in orationem vacui, vt eſt in alia verſione; legerem, Reſpexit in orationem ſolitudinis & deſerti; quia & eadem hic vox ſit, & ipſe Vates paullo antè, ſe deſertum eſſe, & in ſolitudine verſari, conqueratur. Quæ verò ſit Hebraicæ vocis origo, Grammatici diſcant. Ego, ſi Hebraica ſit origo, à ערה qua nudare ſignificatur, deriuabo: vt geminatione vocis maxima nuditas locorum ſignificetur, quæ ericetis veſtiuntur; quæ etymologia Myricæ ad aquas creſcenti non conuenit: mihi tamen magis arrideret, ſi conuerſo litterarum ordine, Ergrijch/ ſiue Erchrijch/ id eſt, malum regnum, diceretur: quem ſonum huius litteræ eſſe, pòſt docebo. Prauum enim & malignum regnum eſt, in qua ſolitudinis frutex

Erica.

Merrijc. μυρίκη.

Tamarix.

Scriptura ſacra loca aliquot explanata in voce Erica.

ſceptrum tenet: ita vt optima ratione ex Cleijch ſiue Cleijt Ergrijck factum ſit, propter
Heiden / Heidenſche. elegantem vocum & rerum alluſionem. Ab Hei deriuatur vox Heienſte ſiue Heien/ pro iis, qui agreſtes ſunt, & in ſolitudine nati; vnde factum, vt omnes gentiles populos Chriſtiani Heiden appellent; eo quòd quicumque in Dei ciuitate non commorantur, tamquam ſolitarij, & ab omni felicitate deſerti cenſeantur; quos Latini paganos nominarunt, quoniam non militent ſub Chriſti ſigno. Atque hæc quidem ſatis de fabrica
Ger. ſyllabæ Ei/ deque vocibus ab ea deriuatis. Eodem artificio à Ger/ quo cupio notatur, fit
Geer. Geer/ quod eſt auarus: quia auarus vilis ſit parui & anguſti animi in rebus petendis. Nec
Fer. al a ratione à Fer/ quod pulcrum ſignat, Anglis vſu frequentiſſimo detritum manat
Feer. Feer/ id eſt, nimis minutè in quauis vel re, vel oratione, vel geſtu, ipſum pulcrum ambiens. Quia verò eius, qui de ſe loquitur, modeſtiam decet, ne magnum quid oſtentet: exilem hanc litteram ad primam perſonam applicatam videmus; cui ſi Cappa iungas,
Ic. exilitatem infimis dentium radicibus extremitate linguæ contactis intra te concludes; ſic tamen, vt medio ipſius linguæ ad medium palati, quaſi ad polum quendam, vt ita dicam, conglobato ſignifices tibi curæ eſſe, vt te intra limites tuos ipſi ſphæræ cæleſti reddas conformem. Nihil vſquam otioſum artifex reliquit, ne in minimis quidem voculis fabricandis, ſed vbique vel rerum naturam, vel vtile aliquod humanæ vitæ præce-
Ich. ptum iis intexuit. Allemani, & alij nonnulli altiore ſpiritu Ich dicentes, contendere videntur, vt huius flatus vehiculo ab hac incarceratæ tenebroſæque vitæ exilitate ſub-
Ego. limius attollantur. Hinc Græci & Latini ſuum Ego fecerunt, mediam litteram pro tenui vel aſpirata ſubſtituentes: de cuius vocis ratione Nigidius quondam diſputauit ſatis quidem ſubtiliter, ſed ratione nec admodum firma, nec optimè explicata, quam de noctibus Atticis memini in ſuperioribus me recitauiſſe. Cum igitur exilitas tenuitáſque, quam nemo non lubenter confitebitur, qui ſe ſuamque norit imbecillitatem, noſtrati vocabulo, atque eo monoſyllabo, exprimatur; & ea quidem intra ſe dentium radicibus concluſa, & mediæ linguæ conglobatione ad tutelam ſui, Erinacei more, contracta: quæ figura vt cælo nos ſimiles reddit; ita firmiſſima eſt omnium rerum cuſtos. Cedant nobis Græci & Latini de natalium huius vocis iure oportet. Ceterùm in hac vocula alia quoque ratio ſignificationis deliteſcit, & ea quidem potior de natura I & C petita; quorum hoc deſiderantis eſt, illud blandientis. Naturæ enim conſonum eſt, vt de ſe quiſque loquens inſinuare ſeſe alteri deſideret; quod per Ic expreſſum habemus: quandoquidem nihil aliud dicit, qui Ic dicit, quàm inſinuandi deſiderium, quod ex natura litteræ C perſpicuum reddetur: Et quia I inſinuantis, C rogantis, Angli priore littera ſola contenti ſunt, quod Hebræi quoque in coniugatione imitantur. Elementi porrò
In. huius in notando vim præpoſitio etiam In declarat, quæ fit ab Een/ quo vnum ſignatur,
Een. per diminutionem; eo quòd omnia vno ſint minora; & in ipſo vno omnia comprehendantur: quemadmodum continens corpus contento maius eſt, vndique contentum
Vnum omnia comprehēdit. complectens. Verùm multo magis in vno ſunt omnia, quàm in loco locatum: quoniam Vnum non tantū omnia continet, ſed etiam conſeruat, & ſic totum penetrat, vt quaſuis eius partes, quantumlibet ſint exiguæ & viles, complectatur atq. ſuſtentet: qua quidem ratione fit, vt Deus quoque in nobis eſſe dicatur: non quòd nos Dei infinitatem comprehendamus; ſed quòd immenſa eius potentia nos intimè penetret & conſeruet. Quamobrem In, non ſolùm ad locum, ſed etiam ad penetrationis ſubtilitatem ſignificationis ſuæ cauſſam refert: Et quia nihil ſubtilius, quàm ipſum vnum omnia penetrans, meritò & hac ratione In ab Een/ quod vnum eſt, deſcendit. Non eſt itaque leuis aut triuialis cauſſa, ob quam In ab Een/ per attenuationem vocalis, & maiorem ſubti-
Vnum. Spiritum nominãt & Chriſtiani & ipſe Virgilius. litatem formetur; tum quia & omnia in vno ſunt infinitis modis minora, & rurſus Vnum in omnibus ſit incomprehenſibili ſubtilitate, minimis minores partes penitus permeando: qua de cauſſa hoc vnum, ſpiritum, ob ſubtilitatem, non Chriſtiani tantùm, ſed Virgilius quoque nominauit:

Principio cælum, ac terras, campóſque liquentes,
Lucentemq́, globum Lunæ, Titaniáque aſtra
Spiritus intus alit.

Quo tamen ſubtilitatem augeret, atque vnius omnia penetrantis ſeruantiſque vim magis explicaret; Mentis nomen adiecit:

Totam-

Totamq́, infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Vni itaque, vt omnia intimè alit & conseruat, spiritus nomen dedit: vt verò omnia interne mouet, mentis, quia nihil habemus vel celerius vel subtilius: quorum ad vtrumque significandum vocalis Iota accommodatissima. Bona Pallas, quanta subtilitate primi nomenclatoris ingenium ad intima sapientiæ penetralia peruasit, dum ab Een/ præpositionem In, deriuaret: A nostris igitur, apud quos origo inuenitur, præpositio hæc ad Latinos transiit: A qua Græci suum quoque ἐν fecerunt, deriuationis, quæ apud nos E in I mutauit, prorsus ignari. *Ἐν.* Hebræi ב pro in dicunt, quod videtur confusione significationis a nostrati Bi factū, quo Apud notatur: at hoc, vt vt sit, id certè negari nō potest, potiore ratione dici In ab Een/ quam ב ad hanc notationem. *Bi/ apud.* Nostras Bi fit à Be/ quod est oro; *Be/ oro.* propterea quòd per orationem nos proximè accedamus ad illum quem orare debemus, & idcirco eum rogemus, vt ei insinuemur. Et quia ex hac insinuatione esse nostrum dependet, Bin verbum est nobis in eadem significatione, in qua Latinis sum; *Bin / siue Ben.* quod alia dialecto, & alia quoque ratione, Ben pronunciatur, ceu Bi—en dicas, id est, apud Vnum. Sed de hoc alibi. Quia vero I blandiendi insinuandique vim habet, *Di. Du Tu.* non solum Je pro ego dicimus, sed Di pro Tu; quod illi qui contemtim quempiam alloquuntur, in Du vertunt, ne blandiri vel se insinuare videantur: quam ruditatem imitati sunt Latini. Græci lenius τυ & συ proferunt. Di igitur dicentes, blandæ vocis vinculo nos ei qui cum loquimur, alligamus, ex natura litteræ D, ratione deducta. In plurali numero Gi dicimus, vbi G facit, vt ad insinuationem tendere videamur. *Gi.* Nec citra caussam D in G mutatum; quia nimirum vni facile sit nos blanditiis alligare, sed vt idem apud multos consequamur, optare magis possumus, quàm assequi. Tertiam personam per I similiter efferimus, Hi dicentes: vbi adspiratio docet nos ad insinuandum adspirare. *Hi.* & quia natura nos voluit ad eam ferri vehementius, quàm Deus nobis sociam dedit; in femineo genere Si dicimus, sibilo loco simplicis adspirationis accersito, quòd illius, quàm huius, maior impetus sit. *Si/ i. ipsa.* Nec ab hac vocali in primæ personæ plurali numero recedimus, dum Wi dicimus, pro Nos: quo denotamus, latissime insinuationem hanc blandam proferri debere, omniumq́ue nobis amorem conciliandum esse. *Wi.* Iam quia hæc omnium inter nos blanda & amica insinuatio per mutuum amorem latissime per omnes homines patens nos Deo etiam consecrat, Wi verbum idem est quod consecro. At de hoc pòst iterum. Porrò sicut ipsum hoc I ipsi è blanditur, vt se insinuet; ita Si etiam pro verbo vsurpatum, vt idem sit quod Sum; blandiri videtur, & se insinuare ipsi illi qui Se/ id est, dicebat, & dicendo omnia faciebat. *Si/ i. sum.* Sed hic mysterium sese offert, quod latius alibi explicandum, quo tota creationis via, velut Mercuriali manu, indicatur. A Si/ infinitus modus Sin/ pro esse, vocali producta: quæ dum corripitur, Sin sensum & intellectum indicat: *Sin.* cuius ratio non est simplex; cùm & a vi sibili, & voce in, Sin idem videatur esse, quod vehementi spiritu ad rem introspiciendam delatum; & rursus Si in significet introspicio. Præterea Sin à Sen/ quod est, mitto, *Si/ video.* notationis caussam durit; eo quòd nullus sit nuntius subtilior, & altius omnia penetrans, quam sensus, præsertim interior, & intelligendi facultas. In Si/ subtiliter pronuntiato, pro video, quis non videt quanta subtilitatis ratio habita sit, & quàm sibilus egregie hic partes suas in significando tueatur. Nullus enim sensus exterior subtilius habet obiectum, & quod citiùs omnia longissime penetret. Hinc Si pro intelligere vsurpatur: & quia videndi facultate cælum intuemur, atque hinc opificem eius cognoscimus; Si per vestigia retro lectum, nos docet, quò per visum & intelligentiam nostram progredi debeamus, ad ipsum videlicet qui est, quod nobis Is dicitur. *Is.* Verum quia in his nullus exitus reperiretur; satius est hæc arcana in præsens obiter indicata, in aliud tempus deferre: ne in singulis litteris ingentia nobis volumina excrescant. Penetrandi autem vis in I notata, in Pin vocali longa, quo dolor significatur, luculentum habet exemplum: *Pin/ siue Pyn dolor.* eo quòd nihil maiore vehementia corpus penetret, quàm dolor. Latini dum pœnam inde faciunt, notationis rationem amittunt. *Pœna.* In Pil item pro sagitta, quis eandem litteræ potestatem non agnoscit; *Pil.* à qua voce, Pilum Romanorum. *Pilum.* Infinitus sim, si latitudinem huius litteræ persequi velim; hic tamen, dum infinitum dico, in mentem venit Latinos pessimè fecisse, & omnino contra nominum fabricandorum

In, priuatiua particula apud Latinos. On.

artem, dum ex In priuantem compositionis particulam fecerunt: quod illis accidit ex nostro On/ è quo perperam In fecerunt, nulla discriminis harum in prima lingua vocularum habita ratione.

O littera symbolica significatio. Oot vel Ot. Too/ vel Toe. Doo/ vel Doe. Doot. θάνατος. Marth/ siue Marg. Mort. Mart. Hoot. Om. Am. ἀμφὶ. Rom. Mor. Roem. Mort. Mors. Mart. Mars. Mortarium. Moer. Ῥωμή. Romulus vnde dictus. Hul. Romus vnde dictus.

CETERVM quia iam satis exemplorum allatum, quo doceatur, cuius rei imaginem vocalis Iota exprimat; ad O, quartam vocalem, transitus fiat. Rotundum hæc sonum habet, atque idcirco omnibus iis rebus conuenit, quibus cum rotundo aliqua est affinitas vel cognatio. Hinc oot vel ot idem est quod ab æterno, in quo, perinde atque in rotundo, neque principium est, neque finis. Conuersa vox Too vel Toe duo signat: Aliquando pro Ad præpositione, aliquando pro clauso, ponendum. Pro Ad vsurpatum significationis hanc habet rationem, vt ea audita, moneamur, vltimum finem, qui æternus est & rotundus, perpetuò intuendum, & ad eum omnes actiones nostras & omnia studia esse referenda, quòd Tau vinciat cum æterno. Quare pro clauso ponatur; erit apertum, si sciamus, in O, siue æuo, siue mundi rotunditate, claudi omnia, atque inde Too ad quæuis clausa transire. Hinc Doo vel Doe pro facio, de priore significatu, quo præcipitur, quicquid facimus, eo fieri debere, vt ad æternitatem nobis viam struat, & cum eo nos vinciat. Eadem de caussa mors doot dicitur, quia per eam ad æternitatem transeamus. O faustum mortis nomen, & primùm pretiosissimæ morti Christi conueniens, quæ sola ad æternam vitam mortales transferre potest. D & T Platoni vinciendi rationem habent; quibus duobus vinculis nomenclator in hoc nomine æternitatem conclusit, vt indicaret, æternitatem morti arctissimè esse deuinctam. Vtinam hanc diuinam vocem illi examinarent, quos non pudet profiteri, nullum nobis sensum post mortem esse. Græci θάνατος dicunt, ab Ana/ quod perpetuum circuitum notat, quo ipsum illud significatur, quod ad æternitatem tendit, & eo vsque pertingit, ceu articulo integro dicas, Het-ana-to/ & contracta voce, Thanato. Hebræis מות mori notat, & cum aliis punctis mortem; quod crediderim factum à Mort/ Vau pro Res substituto, vti in מח quoque videmus pro Marth siue Marg medullam significante. Nobis non quæuis mors Mort dicitur, sed violenta; quo fit, vt imperitè Latini & Græci hoc vocabulo vti deprehendantur, etymologia prorsus repugnante, quæ à Mart/ id est, penitus confringi, ducenda. Doot verò & θάνατος priscam primorum parentum fidem de animorum immortalitate pulcerrimè demonstrant. Eadem ratione Hoot rotundam litteram adsciuit; vt cùm rotunditas capitis, tum primi omnium capitis æternitas significaretur. Hinc Thoot apud Ægyptios, præposito articulo, id est, ipsum caput; de quo alibi plura. Ex O rotundum significante, & M rotundum ipsum in se volutum notante, eo quòd clauso mugiat intus ore, vt Terentiani verbis vtar, componitur vocula. Om/ quæ circum, vel in circuitu, vertitur Latinè: Ga om/ id est, circum eo. Om loop/ circularis cursus. Latini in Am mutarunt, quo in compositis solis vtuntur. Græci hinc etiam ἀμφὶ suum traxerunt, neglecta rotunditatis significatione; quia A rectum potius, & quod è recto fit, quàm rotundum aut circulare signet. Ab hac vocula Om/ Rom fit, quo id notatur, quod cito se circumagere potest: vel de natura litteræ caninæ, quæ validam motionem signat; vel de compositione ex Ra & Om/ id est, ex celeritate & facilitate in omnem circum partem; quam qui habet, validus est atque potens: quo fit, vt Rom pro robusto & valido ponatur. Contrarium est Mor/ illud videlicet, quod est ad se in circuitu vndique tuendum imbecille. Ab illo Roem fit, pro iactantia virium & valoris. Ab hoc Mort/ pro violenta cæde, occisione & interitu. Vnde Latinis Mors. Hinc Mart pro eo quod est frangere & conterere; à quo Mars, pro Deo belli. Ex eodem fonte Mortarium, quod nobis Mortier dicitur. Hinc Moer pro terra molli & ad gressus sustinendos infirma, qua voce palustria & vliginosa loca intelligimus; qualia qui habitarent Belgæ Morini à Latinis; nobis Moeringen sunt vocati. Quocirca Rom & Mor conuersione sua satis ostendunt, se nostræ linguæ originem debere. Hinc Ῥωμή; hinc Romulus, à Rom & Hul/ quo is significatur, qui potentiam habet populi tuendi, ipsius populi suffragiis & voluntate confirmatam; cui tyrannus opponitur. Hul fit ab Hui-eel syncoptôs, quod est idem ac si dicas, nobilitatus, siue euectus ad populi custodiam & tutelam. Fratri ab eodem Rom/ nomen fuit Romus, vt Græci scribunt; sed huius robur ad populum tuendum non fuit admissum.

Ex eadem analogia conuersionis in Rom & Mor animaduersæ, liquet Hebręos à nobis

suum ᴏᴍ & cognata vocabula habere, minimè verò contrà, nos ab illis. Aurum item *Aurum vnde dictum.*
Latini ab hac voce retinuerunt, quasi antiquum robur diceretur. Quamuis autem Rom
in vsu esse desierit, in compositis tamen & deriuatis significatio eius retinetur, vt in
Rommel & Rommeler. Hinc & From constructum, quasi fer-rom / quo pulcer & validus *From.*
notatur; ex qua voce Herodotus Πύρωμος fecit, Græcè καλὸν κ'ἀγαθὸν interpretatus, in
quo pro Fer καλὸν; pro Rom ἀγαθὸν posuit. Fer enim pulcrum notat, Anglis hactenus *Fer.*
notum, à quo Fier nos retinemus. De hac re alibi satis. A Rom fit Ram / pro ariete, ob *Fier. Ram.*
capitis ipsius robur: & nobis Rammelen / pro eo quod est vim masculam exercere. Hinc *Rammelen.*
Room pro lacte è quo caseus & butyrum non sunt expressa; quia nutrimentum sit vali- *Room.*
dissimum. Quamobrem quoque Roma, Cimbricum nomen, habet maximam poten-
tiam, ab ipsis eius primordiis ominatam. Ab Om item fit Vol omna, ceu Wol-om dice- *Volomna dea.*
retur, id est, bene rotans, siue rem bene circumuoluens: quæ significatio quid aliud in-
dicat, quàm deam hanc Dei volútatem esse, felici successu hominum actiones voluen-
tem. Sic autem non Voltomnam scribi oportere, ex Volomniorum nomine mihi per-
suadeo. Fuit huius deæ fanum in Etruria, ad quod duodecim regionis populorũ comi-
tia non rarò haberi solent; ea videlicet de caussa, vt Dei voluntas omnia voluens, & om-
ne rotans fatum, consilia ad bonũ & vtilem Reip. finem deduceret. Wol idem est quod *Wol*
bene, à verbo Wol / id est, vellem; quia omnis voluntas ad bonum aliquod, siue verum,
siue apparens, tendit. Hoc conuerso, & duplici hac in f mutata, fit Lof / quasi low / pro *Lof.*
laude; quia quidquid bene fit, sit laudandum. Est itaque Lof ichnæum vocabulum, ex
Wol / à quo Latini suum Volo habẽt, & Græci βύλομαι. A Lof fit Laus, vt modò dictum. *Volo. βούλομαι.*
Eadem mutatio w in f est in Wil / id est, Volo; & Lif / quod nunc Lief pronunciamus per *Laus.*
diphthongum, vt geminam habeat notationis rationem; alteram, quia quidquid volu- *Wil.*
mus, amicum sit; & è conuerso, quidquid amicum, id nobis velimus: alteram, vt offi- *Lif siue Lief.*
cium amici ostendat, ceu lief fiat ex li-hef / quod est, molestias & dolores leuare. Ami-
corum enim index & iudex est aduersitas, non secus atq. Lydius lapis auri. Volomnus
itaque & Volomna præsident prospero rerum successui: cum quibus idem videtur Vor-
tomnus fuisse; de quo satis multa in Propertium sumus commentati. hic satis esto, *Vortumnus.*
dixisse, Vortomnum dici à Vort / quod est prosperare, siue ad anteriora promouere.
Vor enim est ante; Vort siue vorter / & vorder / vlterius: hinc Latinis per metathesim, & *Vor.*
mutatione V in P, Pro. Ordo tamen litterarum seruatus est in Porro Latinis & Græcis *Vort. Pro.*
vsitato. Nos item Porten dicimus, pro eo quod est aggredi, & ad anteriora promouere. *Porro.*
Hinc Port nobis, & Latinis porta; qua voce monemur, neque domum, neq. ciuitatem *Porten. Port.*
egrediendam, nisi eo proposito, vt res nostras promoueamus, vrgeamusque. hoc sym- *Porta.*
bolum Messicani pro exordio anni in suis calendariis pinxerunt, valde sanè accommo-
datè, ad vocis Porta originem. Ab eadem radice Por fit Porto Latinorum; quia quod *Porta.*
portatur, insigniter promouetur. Quid V in Vor significet, ex Martiano Capella patet;
qui ore constricto, & labris prominentibus, V proferendum tradit: ita vt Vor motum
notet ad anteriora tendentem; cui Or additum indicat, omnia eò esse promouenda
vnde omnibus rebus esse profluit. Or ex O, quo rotundum & perpetuum; & R, quo *Or siue Oor.*
fluxus notatur, compositũ, illud principium significat à quo omnia procedunt, quodq.
ipsum ab æterno processit, & procedet à patre. Hinc Or pro filio etiam ponitur; vt cùm
dicimus, Hi sterf sonder Or / id est, moriebatur sine prole relicta. Qua, rogo, voce æternũ
æterni patris filium, ante omne tempus ab æterno genitum, rectiùs notes, quàm si ro-
tundo sono litteram fluxus indicem addas? Quoniam autem filius hic omnia creat,
omnibusque principium essentiæ dat; factum est, vt Oor pro omni exordio ponatur, vt
cùm dicimus, Oorspronc & oorsaec; à qua voce Latinorum Orior & Origo. Ex eodem *Oorspronc. Oorsaec.*
fonte Hebræi מקור habent, quo principium & originem designant. Mac-oor enim ad *Orior.*
verbum est faciẽdi exordium, à Mac / quod est facio; ita vt nihil aliud sit Mac-oor quàm *Origo.*
origo rerum faciendarum: qua voce cùm alia, tum infinitiuum suum nuncuparunt, *Mac-oor.*
quòd ex eo reliquos modos fieri existimarint; quàm bene, ipsi viderint, cùm radices in
præterito perfecto indicatiui modi quærunt. Ab eadem voce Ort fit, & Ordo, & Hoort / *Ort.*
& ὅρος, & cetera inde formata; de quibus antè. Vox versa in contrarium indicat in Rot / *Ordo.*
quod est corrumpor, vel corrumpo; à quo militaris cohors Rot vocatur, quia ad destruẽ- *Hoort. ὅρος.*
dum corrumpendumque omnia ferè comparetur. Ab Oor originem & æterni patris fi- *Rot.*

lium

lium notante, auditus organum Oor vocatur; quia illud in primis audiendũ & discen-
dum verbum, quod erat in principio; & quidquid audimus, ad illud principium refe-
Auris. rendum: hinc illud, *Ipsum audite.* Latini ex Oor, aurem fecerunt; & ex aure, audio;
quasi aurio. Qui igitur aures nostras instruit, & earum vim omnem ad Verbum æterni
Orpheus unde dictus. patris, quo omnia creata sunt, dirigit; is Oor fuecht vocatur, à quo Græci Orpheus fece-
runt, diphthongo *ue* transposita in *eu*. Fuecht autem fit à Vueg / quod est compono, or-
dino, accommodo, dispono: sic, Got salt vuegen/ siue fuegen/ id est, Deus disponet. Hinc
Fuechdom pro bonis superioris alicuius principis dispositioni obnoxiis: è quo Latini
Feudum. Feudum fecerunt, mutata diphthongo qua carent, in eam quam habent, solo vocalium
ordine mutato. Iperenses hactenus supremum suum magistratum Fuecht siue Voecht
Voecht siue Fuecht. appellanr, argumẽto & indicio certissimo, hac voce eum notari, penes quem summum
ius est, rerum ordine suo disponendarum dirigendarumque. Hinc & illud est, vt tuto-
res quoque pupillorum, & caussarum patroni eadem voce denotentur. Quamuis verò
satis clara hæc nominis ratio sit, & facilè potuerit vel G vel Ch eximi; in eam tamen
partem pronior sum, vt Orpheus à Phue, quod alij Voe dicunt, deriuetur, atque is di-
catur hoc nomine qui auribus nutriendis præest. Neq. enim è solo pane viuit homo,
sed ex omni verbo quod procedit ex ore Dei. Quoniam verò non alio ad vltimum feli-
citatis finem dirigimur, quàm Dei verbo, idq́. vnicum sit pabulum animorum; voluit
Voege siue Vuege. architectus linguæ nostræ primus Orpheus, vt Voege siue Vuege idem esset quod dispo-
no, ordino, dirigo; quasi diceret, Voe-ge/ id est, alimentum do, siue do vt alaris. Qua de
re intelligitur, illam demum veram esse humanæ vitæ dispositionem qua verum ani-
morum pabulum, ipsum videlicet verbum Dei, nos ad vltimum bonorum finem diri-
git. Nihil itaque, aut perparum interest, siue à Phue, siue à Phuege Orphei nomen ma-
ποιμὴν. nasse dicas. Hinc apud Græcos ποιμὴν, quasi Phoiman dicas, nõ solùm ouium pastorem,
Aurium supremum officium. sed regem etiam Homero significat. Videmus itaque quod supremũ aurium officium
sit habendum, illud nimirum, vt in primis audiamus verbum Dei, id est, ipsum totius
vniuersitatis mundanæ & supermundanæ creatorem, & ad illum semper arrectis auri-
Satyris quare aures arrectæ dentur. bus tendamus. Hac de caussa aures in acumen sursum arrectæ Satyris, Bacchi audito-
ribus, dantur; quo monemur, in omnibus verbis quæ audimus, ipsam primam omniũ
rerum caussam esse quærendam, eoque sursum aures in acumen erigendas. Aristoteles
in iis quæ de sensu & sensato scripsit, auditum magis necessarium ad mentem & intel-
lectum, quàm visum, esse dicit; & plurimùm conferre ad prudentiam & sapientiam:
quia omnis doctrina verbis & nominibus constet; quæ sunt notionum, quibus res ap-
prehendimus, symbola. Quòd si bonus hic magister noster cognouisset aurẽ ab æterno
æterni patris filio, verbo inquam, quo omnia facta sunt, nomen ducere; quantum pu-
tamus voluptatis persensisset, quantis laudibus diuinum nomenclatoris ingenium ex-
tulisset, quàm auidè sursum ad ens ipsum vnius filium euolasset! Quæ, rogo, satis
magna sint præconia huius linguæ, in qua auri, & ipsi Verbo, patris filio, & primæ om-
nium rerum origini, vbique auribus hauriendæ atque quærendæ, idem nomen datum
videmus. Iam igitur tandem omnes Satyri & Sileni aures arrigant, & Orpheum aurium
pastorem, moderatorem & directorem auscultent; quò in omnibus nominibus, & fa-
bulis omnibus, semper id quærant quod cum auribus idem nomen habet; per Oor/ id
est, aurem, ipsum Oor/ id est, omnium caussam & exordium intelligentes. Audi, quæso,
in Oor æternitatem genitutæ filij à patre per O & R summo artificio ipsis elemẽtorum
sonis depictam; deinde audi & illud, ab hoc æterno principio omnia defluere; quod
tremulus vibrantis plectri sonus Platoni indicaret. Perge porrò & illuc, vt humanæ
auris non quosuis sonos, sed verba notionum quibus res comprehendimus, tesseras,
obiecta propria existimes; atque inde cogites, ipsum Oor/ id est, primam caussam,
necessariò verbũ ei fuisse iudicatum, qui monuit hác primùm audiendam. Nisi enim
verbũ esset, quî, rogo, audiretur cum intellectus vtilitate? Viden' ergo quorsum hæc
tendát, quæ de cõmuni auris & originis nomenclatura colliguntur: imò potius, audisne
eidem origini & verbi nomẽ propriè conuenire, & eidẽ etiá conuenire, vt æternus æter-
Woort. ni patris filius vocetur? Verbum Cimbris Woort dicitur, à Woort verbo, quod significat Fio,
Trinitatis mysterium. vel esse accipio, in medio sui Oor comprehẽdens. quod sic est litteris suis compositũ, vt
maxima latitudo per duplex Digamma notata Patris personá indicet, Oor filij æternam
potesta-

potestatem ad omnia creata maxima vi descendentem, Tau, quæ vltima littera, spiritum sanctum significat omnia amoris glutino deuincientem. Nihil enim fit, ad quod non tres personæ concurrant. Sed hoc mysterium obiter hic tactum suo loco latiùs explicabimus; si is cuius hypostases attingimus, id fieri permittet. Quemadmodum igitur filius perpetuum esse à perpetuo patre perpetuò accipiens rectè Oor vocatur; ita rursus optimè vocatur Woort/ quo eadem generationis ratio denotatur clarissimè: quam rerum & vocum congruentem affinitatem frustra in vocibus Græcis & Latinis venareris. Sciuerunt quidem veteres illi Philosophi, magna mysteria in verbis latère, vt ex laudata modò Aristotelis sententia, & Platonis Cratylo quiuis animaduertit; sed quæ lingua hæc verba conseruasset, ignorarunt ad vnum omnes. Primus sanè nostræ linguæ architectus meritò Orpheus dicendus, cùm in omnibus aliis, tum in his maximè verbis Oor & Woort/ quorum hoc ichnæum est, id conuersum indicans, quod ipsi verbo Patris debetur. Trow enim idem est quod fido; vnde liquet omnem hominis fiduciam ad verbum tendere debere: nec fidere solum denotat, sed idem etiam est quod credo; indicans hoc suo gemino significatu, huic soli verbo credendum esse atque fidendum. Quamobrem Trow ex Woort conuersum, dum verbum est, in agendi significatu idem est quod fido & credo; at dum nomen est, fiduciam notat & fidem. Sed de hoc alibi. Nunc itaque qui habet aures ad audiendum, audiat, qua voce Verbum Cimbris vocetur; quod vbi intellexerit, mox nouerit summum Christianæ religionis mysterium eo signari, & tam copiosè, tam variè, tam dilucidè signari; vt nihil queat humana mens cogitare præstantius, nihil sublimius, nihil ad salutem magis necessarium. Woort enim primum conuenit ipsi filio, quia is æterna generatione esse à patre accipit. Quemadmodum autem filius ex patris abysso omnia creat, & reapse ostendit, quantum in eius tenebris delitescat diuitiarum: ita sermo noster mentis nostræ secreta depromit, atque idcirco Woort verbum etiam nostrum significat. Cùm enim nomenclator eadem voce in diuinis & humanis vtitur; tum eam sic facit, vt priore atque potiore iure conueniat diuinis, quàm humanis; quo suo artificio descensum idearum ab archetypo imitatur. Eodem modo eademque ratione, eadem vox conuersa, prius filio æterni patris attributa est; quàm ei quod in nobis ita nominatur. Filius enim sic omnem in se continet veritatem, vt seipse Veritatem appellet; quoniam ab eo omnis rerum veritas dependet atque continetur. Quid enim aliud est Veritas, quàm prima caussa, omne rerum esse, omnemque earum essentiam custodiens? quam definitionem linguæ nostræ faber indicauit, dum eadem voce War/ verum, & custodio, notauit; quasi diceret, Ipsum verum omnia custodire atque conseruare. Sed de Trow alibi quoque dicendum, nec id vno loco. Deus itaque, iuxta hanc exquisitam vocum inuestigationem, Trow dicetur; quia omnem rerum veritatem continet: & is qui ei credit, Trow itèm vocabitur; eo quòd ipsum verum omnia in suo quodq. esse custodiat, nec fallere vllo modo possit. Ichnæa ergo conuersio docet, soli verbo quod Woort dicitur, credendum fidendumque esse. Iam Trow etiam idem notat quod matrimonio iungo; de qua notione illud intelligitur, Deum filium humanum genus sibi, tamquam sponsam suam, coniugare. Sed de hac re aliàs. Oor itaque & Woort filio eadem ratione tribuuntur, quia scilicet ab æterno gignatur: quod nos licet vtraque voce æquè intelligamus; alia tamen in hac, alia in illa mysteria panduntur. & in hac quidem illud in primis admirandum, tam diuinum fuisse nomenclatorem, vt ad aurem denotandam ea voce vteretur, qua moneremur, quò omnis auditio tendere debeat; perinde atque dixisset, non est auris officio suo functa, nisi suum audiat creatorem. Audio porrò Hoor dicitur, adscita adspiratione; quæ monet itidem, aurem in audiendo sursum, ad ipsam omnium rerum originem, & æterni patris filium, arrigendam. Verùm cùm latissimè per sacras litteras huius symboli vtilitas sese distendat, & iis perpetuò ad audiendum Dominum moneamur & incitemur; non est quo diutius Orpheus esse pergam in auris nomine explicando. Discant nunc saltem hic Græci, discant Latini, quis Orpheus sit, & quorsum omnis fabularum contextus, huic auctori tributarum, contendat; quamque longè frequenter cùm poëtæ, tum eorum interpretes, à veritate aberrarint. Nec me posthac vel rideant, vel explodant; dum in Ogeniis figmentis enucleandis, ad Christum Dei filium quàm plurima referri, & totam ferè religionem iis contineri, demonstro: quod si vmquam aliàs, nunc

Trow.

War.

Hoor.

certè maximam habet vtilitatem ad Christianæ fidei antiquitatem arguendam; eo quòd in tanta hæreseôn varietate & peruicacia, in tam densis offensionum periculosissimarum salebris, in tam crassa mentium humanarum caligine, quæ toræ carnis tenebris sunt sepultæ, in tam gelido pietatis & amoris frigore, verendum sit, ne multi, religione vera deserta, solis externis ritibus Christianos se præstent; ne illud quidem facturi, nisi fiscum, fasces, secures, ignes, & si quid grauius, timerent. Vides itaque, quisquis es, quam conueniens nomen supremo Theologorum datum sit, vt aurium nimirum pastor, gubernator moderatórue dicatur. Si enim aliarum in communi hominum conuictu rerum, quo iusto ordine disponantur, præfectos esse decet: quanto magis opus erit magistro, ad eum sensum gubernandum, qui ad disciplinas capiendas, Peripateticis, ad ipsam primam omnium caussam, in omnibus verbis audiendam, Cimbrico, quisquis is fuerit, nomenclatori comparatus videtur? Sicut iter ignotum ingressuro opus est vel manu Mercuriali, vel duce; sicut naui per immensa Oceani spatia ventis vela daturæ opus est perito gubernatore: ita & in hoc immani verborum abysso, & latissimè patente disciplinarum orbe, oportet insignem habere itineris præmonstratorem, cuius ductu, non secus ad ipsam omnium rerum originem, quàm Magnetis tractu ferrum ad Septentrionem, dirigamur. Et quia nullus in vita mortalium èrror periculosior est atque capitalior, quàm à vero scopo in disciplinis diuagari: prudentissimè nomenclator sic aurē, sic auris moderatorē vocauit; vt ipso nominū monitu quiuis intelligeret, in omni verbo audiendo ad ipsam primam omnium rerum caussam mentem subuolare debere; vt nimirum illic pabulum sibi proprium carpat. Eò enim omnis directio & moderatio aurium spectat, vt alimentum verum & solidum animo subministrent: vt etymologia ipsius Phuerge/ quo dispono denoratur, clarissimè demonstrat. Iam verò quo autes sursum ad cibum suum erigendas esse, magis etiam & luculentiùs doceret; dum ipsum Audio voce Cimbrica Hoor exprimit, adspirationem adiicit, ad aurem eleuandam. Totus itaque, quam late patet, quoquo versus se extendit, quicquid ambitu suo complectitur disciplinarum orbis; feudum est, vt sic loquar, & pabulum ipsius Orphei; nec quisquam citra huius dispositionem in illius possessionem est admittendus. Neque est stolide cum vulgo credendum, vnum aliquem Orpheum fuisse, certo tantùm seculo & ætati concessum. Tot fuere Orphei, & tot hactenus sunt, quot aurium formandarum euehendarumq́ ad proprium nutrimentū, quod primum & summum rerum est exordium, reperiuntur magistri. Quemadmodum autem Ægyptij, teste Iamblicho, quicquid de rebus diuinis vel scriberetur, vel in sermone hominum esset, Mercurio ter maximo adscripserunt: ita Thraces & eos imitati, primi Græcorum Poëtæ fabulas sacrarum diuinarumq́ue rerum laruas Orpheo tribuerunt; quamuis, si quisquam primus sit inter mortales quærendus Orpheus, is ante diluuium Adam fuerit, & post diluuium Nochus; quibus omnia omnium sacrorum, omnium disciplinarum meliorum principia debemus; & post hos, Christus ipse verissimus Orpheus, & is solus, ad quem omnia Orphica referuntur. Eiusmodi virum Aristoteles in Politicis sibi finxit; eiusmodi aliquem fuisse, tradit non vno loco Socrates, quem vult non ab alio quopiam priore homine, sed ab ipso Deo omnem doctrinam de diuinis rebus accepisse; qua confessione, mundi exordium statuisse, vt antè dixi, conuincuntur. Quæ autem Orphei nomine citantur, ea diuersorum fuisse auctorum, in Suida licet videre; quòd hic prolixiùs docere non est propositi nostri, cui sufficit, si intelligatur, Orpheum, aurium ad primam caussam & Verbum ipsum, à quo mentes esse suum accipiunt & pabulum, dirigendarum, de nomine suo ius habere. Ceterùm sat modò explicata est ea ratio, atque subducta, ad quam nomina prima ex O formata, sint ad rerum notiones exigenda & accommodanda.

Orpheus ante diluuium Adam, post diluuium Nochus, & post hos Christus ipse fuit.

V littera symbolica significatio.

RESTAT, vt de V quoque vsu in vocabulorum compositione dicamus; & id quidem promiscuè, siue vocalis sit, siue consonans, siue simplex, siue geminata, siue longa, siue breuis, siue etiam suo proprio, siue Græcæ diphthongi sono proferatur. Vt enim sciam, hæc discrimina nō paruam cùm ad huius, tum ad aliarum vocalium vtendarum modum adferre diuersitatem; nolo tamen tam curiosus hic esse, vt hanc mihi putem persequendam infinitatem, in qua & ingens labor res minutas vel nulla, vel exigua & contemnenda vtilitate persequeretur, & tædio lectores enecaret. Non arduum fuerit

ex iis quæ ad typum primum conferemus, de reliquorum moneta similiter existimare,
& censuram ferre : quam admonitionem licet non addidissemus, succurrere tamen
cuiuis ex iis quæ prius dicta sunt, debuisset. Sonum igitur quintæ vocalis ex O incipere,
& ex eius compressione labra ad anteriora porrecta diducere, modò declaratum. Hac
igitur e rotundo labiorum diductione, & ad anteriora porrectione, latitudo, & longitudo,
& consequenter duratio exprimi videtur: propterea quòd eiusmodi figura angulus
sit exterius nullo fine conclusus. Solum itaq. V pronuntiatum, quod quia longum est, *W / pronomē*
duplici ferè scribimus figura, vt sit w, datiuus est, & accusatiuus, & ablatiuus pronomi- *secundæ per-*
nis secundæ personæ, vt, Ick geef w / ick leer w / ick leer van w / id est, do tibi vel vobis, *sonæ.*
doceo te vel vos, doceor abs te vel à vobis. Est tamen propriè pluralis numeri, mode-
stiæ, vel potius adulationis fœdæ caussa, ad singularem translatum. Significanter sanè
hic sonus à nobis ad secundum exterius transit, apertiore via, quàm vt sit prolixius ostē-
denda. Eandem vim habet V consonans in Van. Cùm enim An Ad significet inter ce- *An.*
tera, cui in hac notione ichnæum est, non contrarium, ipsum Na, pro eo quod est pro- *Na.*
pinquum, Van remouendi habet notationem non aliunde, quàm ex natura litteræ V *Van.*
consonantis. quod exemplis declarare vbique in omni sermone obuiis, nihil aliud sit,
quàm operam perdere. Illud interim non indignum admonitu, ex Van elongante per
conuersionem fieri Nau / quo id significatur quod proximè accedit & stringit. Hinc *Nau.*
Nauo Latinorum, pro eo quod est rei cuipiam ita instare, vt videaris vrgere & con- *Nauo.*
stringere. A Van fit wan / quo significatur instrumentum quo omnia superflua, paleæ *Wan.*
præsertim & acus, à frumento procul euentilantur : qua de voce Latini Vanni nomen *Vannus vnde*
habent. Duplicamus nos consonantem, quo frequentia repulsionis indicaretur; quam *dicta.*
notationis vim Latini, quòd hoc elemento carerent, exprimere nequiuerunt. Ex hac
vocis ratione Vanni Bacchicæ symbolum facile redditur explicatu; quo Sileni, Satyri, *Vannus Bacchica.*
Mænades, Mimallones, Tityri, & totus reliquus Dionysij comitatus monebatur, vt in
omni vita, in omni actione, in omni studio, in omnibus cærimoniis & ritibus diligentis-
simè inutilia, & nihil ad Bacchum facientia, à veris fructibus secernerent, & procul se-
gregarent : cuius in sactis tanto maior ratio habenda, vt nisi ritus externos diligenter
excutias & euentiles; numquam sis ad veros solidæ religionis fructus peruenturus. Iam
quòd in sacris suis præeundo hac tessera commonstrant sacerdotes, ad omnes actionum
studiorúmque rationes pertrahendum, longéque semper eliminandæ & proiiciendæ
inanes paleæ & glumæ, quò sinceris purisque tum sacrorum, tum totius vitæ fructibus
gaudeamus atque bacchemur. Hæc potius mystica vannus Pierio, quàm grauis attrita
dependens cantharus ansa, fuisset explicanda. Sed sobrius, ne dicam ieiunus, Hieroglyphicorum
interpres hos delicatos vanni fructus necdum degustauerat; tametsi à Mantuano
poëta ad puras has dapes fuisset inuitatus. Varro ineptus, qui Vannum, quasi
vallum, à volatu aceris, dici existimat: quandoquidem clarissima ratio docet, à secernendis
remouendisque superfluis & inanibus, & nomē & symboli locum datum fuisse.
Ne tamen in Vanno vanni monitionem negligamus, relictis quę de Romanorum antiquitatum
monumentis huc adferre possimus, aliis operam nostram nauemus; & eos
sanè rideamus qui hoc verbum Nauo à nauibus deducunt. Nau enim ab adstringendi *Nauo.*
arcteq; adiungendi notatione, quam per conuersionem ex Van est adeptum, ad eum *Nauus.*
transit, vt attentum significet, generatimque eum qui rei cuipiam totus totis viribus *Nauis.*
inhæréscit; vnde Nauo & Nauus; nec aliunde Nauis & Ναῦς Græcorum venerunt. Ma- *Ναῦς.*
gna est enim, & termagna, caussa, vt Nauis à Nau, & consequenter à Van nomen acce-
perit. In primis enim quæ machina inter omnes quas hominum industria sibi parauit,
arctius coniungi compingique postulat: deinde quæ in re plus cautionis, plus diligentiæ,
plus attentæ curæ ponendum, quàm in ea in qua si quid negligatur, non vnius, sed plurimorum,
& facultates & vita non solùm periclitantur, sed crebris exemplis prorsus ex-
tingui sciuntur. Qui ergo à Nau naui nomen fecit, næ is nauiter operam suam in hoc
officij genere nauauit, omnem curam ac sollicitudinem ad nauem compingendam &
instruendam requirens. Vbi porrò nauis ita naua sedulitate omnibus rebus necessariis
est instructa; hic eius est vsus, atque hæc eius facultas, vt ipsa nullum adiumentū magis
idoneum sit ad longè discedendum; quod per Van notabatur. In hoc igitur significatu
ichnæum est vocabulum, conuersione vsum sui designans. Iam nauis etiam cùm

angustam

angustam præbeat habitationem, vtpote tota aquis cincta; tum hoc prætereà proprium sibi & peculiare habet, vt angustias animi maximas & frequentissimas mortalibus adferat; vectoribus quidem & nautis, ne pereant; mercatoribus verò, ne mercium iacturam faciant, metuentibus: quibus si principum & ciuitatum timores addas quibus tenentur, cùm classes mari, & ventis, & dubiis prœliorum casibus commiserunt, egregia accessione, caussarum ob quas à Nau fit ναῦς & Nauis, momenta auxeris; eo quòd hæc omnia exigua hac vocula Nau significantissimè explicentur. Hinc deinde fit ναῦλον, & Latinis Naulum, pro vecturæ nauali pretio; quod qui negabit à Nau-loon nostrati voce, qua nauis merces signatur, deduci; ei nescio quid possit probari. Quamuis igitur hoc tempore Nau pro Naue vix sit in vsu; licet tamen de postulatu meo vocem hanc postliminij iure in ciuitatem Cimbricam reuocare; & videatur alioqui Nach à Nau deriuari, quæ vox ad Rhenum est vsitatissima. Nobis nunc vocabulum Scip pro eo est in vsu, à scheppen / quod est formare; & alia notione, aquam vel alium liquorem capere siue haurire: cùm propterea quòd nullæ machinæ ab hominibus, quàm naues sint, maiores fiant; tum quòd ipse omnium creator, quem Schepper vocamus, primus fuerit nauis architectus, dum Nocho arcam compingendam præciperet, omnem eius mensuram delineando & præscribendo. Scheppen enim est creare & formare de rudi materia: quod vt primùm Deo conuenit, ita per excellentiam nauis fabricationi accommodatur; idque eo maximè, vt semper recordemur, quis primus fuerit nauis inuentor. Ex Scip & Scheppen perpetuò in mentem veniat totius machinæ mundanæ creator; & eius singulare beneficium in Naue maxima Nocho præmonstranda, toties animo reuoluatur, quoties Schip nostras nauis nomen audimus. Numquam dormit, numquam cespitat nomenclator: nos item aures habeamus ab Orpheo ad originem sursum in acumen erectas, ne surdi tanta verborum mysteria, velut Sirenum scopulos, præternauigemus. A scep & scepen Græci σκάφος retinent, Hebræi à ναῦς, ספינה fecerunt, contrario ordine litterarum, & postrema redundante; nisi nauis vocem è Scip & Nach coaluisse velis. Videmùs itaque quanta ratione Scep potius quàm Nau placeat, quæ tanta est, quanti refert semper homines & creatoris, & eius beneficiorum singularium memores esse. Fortassis itaque Nochus vocem scep primus & fecit, & caris suis Ianigenis dedit vtendam; quo perpetuò creatoris & cataclysmi recordarentur. Adde, si placet, quòd nusquam magis memores simus creatoris, quàm vbi in assiduis periculis & dubia salutis spe versamur; vt vel hac de sola caussa scep à scheppen dici mereatur: quia videlicet in naue non alius aut securitatis, aut salutis certus auctor esse possit, quàm is qui vt omnia elementa creauit, ita perpetuo suo nutu & ventos & maria gubernat. Audin' vt ne in ipsa quidem nautea nobis desit, quo ad opificem nostrum inuocandum excitemur? Audin' quibus de caussis alia vocabula aliis potiora credantur, & alia in desuetudinem abeant & obsolescant, alia vel de nouo fiant, vel ex antiqua consuetudine in sermonis præsentis partes vocentur? Satis iam nauigatum, postcaquam è sentina rerum infima secundus nos ventus tulit ad opificem & architectum non primæ modò nauis, sed omnium eorum quæ de infinito patris abysso, infinita Verbi sapientia sunt producta. At at, nec dum satis nauigatum. sentio me nouo numine ad intima Isidis adyta rapi. Cuius Isidis, rogas? Eius, inquam, quæ de se dicit, Plutarcho ex eius in Ægypto templi pauimento referente, Ego sum, quidquid fuit, est, & erit; nec meum peplum quisquã mortalium retexit. Quæ ergo alia hæc est Isis, quàm verbum Dei, ea ratione consideratum qua Deus de Deo, verum vnum de vero vno, verum ens de vero ente; quod quid aliud est, quàm opificis sapientia, per quam ex patre omnia creantur, quæ præter cetera quamplurima nomina, propter quæ Myrionyma quoque vocatur, hoc etiam nomen habet, quo geminum Est in Cimbrica lingua continetur, cùm Isis idem sit quod Est Est. Quòd Sum verbum Deo conueniat, ipsemet Mosi declarauit: quod si geminetur, non aliud significatur, quàm verus Deus de vero Deo: ita vt Is-is / siue Est Est, dicatur de Dei verbo, cuius potentia sapientiaque omne esse ex patre accipiunt omnia creata: cuius sapientiæ peplum nemo reuelauit; quia caput ipsius obscuro, caliginosoque, & inuio mortalibus abysso occultatur. Huius quidem numen vnicum est, & apud omnes orbis incolas in summa veneratione, sed, vt Appuleius inquit, multiformi specie, ritu vario, nomine multiiugo. Hanc infinitis modis sub ingenti nominum diuersitate latitantem,

Naulum.

Nach.

Scip siue Scep. Scheppen.

σκάφος.

Isis dea qua sit, & vnde dicta.

tem, Salomon Sapientiam vocauit: D. Paullus luce clarius sententiam dicens, Christum Dei virtutem & sapientiam pronunciauit. Audiamus igitur ipsam Sapientiam de se inter alia & hæc loquentē. Quid ni illam arrectis auribus audiamus, quàm vt auribus hauriamus, aures nobis datas esse, linguæ nostræ princeps declarauit. Audiamus vtique ipsam Salomonis ore se prædicantem, vt tandem videamus quæ sit Isis Ægyptiorum. *Meum*, inquit, *est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea & fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia.* Et mox paucis encomiis interiectis: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis, antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, necdum fontes aquarum eruperant: Necdum montes graui mole constiterant, ante colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ. Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos.* Hæc & plura alia eódem spectantia Salomonis ore de se Sapientia decantat, quæ declarant, omnia à patre per sapientiam creata, & certa lege dispositа esse. Vnde colligas necessaria conclusione, hanc eandem cum filio esse, quem patris virtutem & sapientiam vocat D. Paullus, plenum gratiæ diuinæ dolium. Geminatus certè in nomine Is-is essentiæ actus, secundam personam siue hypostasim indicat, cui totum mundi visibilis & inuisibilis opificium debetur, quod Isis sibi in suo pauimento adscribit. Nunc igitur ad nauem Isidi ab antiquissimis dedicatam. Tacitus apud Sueuos Isin cultam fuisse scribit, cuius simulacrum fuerit in modum Liburnæ conformatum; qua de figura sic ratiocinatur, vt religionem aliunde inuectam putet. Lucianus item de nauigij forma colligit, numen eius nauigationi præfuisse. Appuleius Cymbium eam læua tenuisse scribit, liburnicæ nimirum sub poculo effigiem. Nobis de nomine nauis & creationis communi perspicuum est, vt quod maxime, liburnicam hanc siue cymbam nihil aliud denotasse, quàm sub nomine Isidis sapientiam & virtutem opificis, qua omnia creauit & creat, principiò adoratam fuisse. Nam scep idem est quod creo; & vt nomen vsurpatum, nauis habet notationem. Hinc nobis schepper creator: qua de voce in Hieroglyphicis latiùs. Bene itaque Isidem reginam cæli vocauit Appuleius, non ille quidem ea quam declaro, ratione ductus, cùm nihil minus cogitarit; sed tamen id honoris de vetustis titibus mutuatus, sic locutus est, vt quadam tenus, quid diceret, intelligere videretur. Quare porrò Scep pro Creo ponatur, quamuis pòst iterum sit dicendum, hic tamen tribus verbis aperiam. Scep idem est quod ex vase aliquo maiore haurio, vase quopiam minore, vt trulla, vel nasiterna, vel cyathis, vel etiam caua manus vola, Diogenis scutella. Quia igitur filius ex infinito patris vase hunc mundum, & quidquid in eo est, hausit; dictus est schepper; voce sibi cum haustore & nauta communi. Ex eadem littera, & Hat vocula, fit Vat/, quod idem est ac si dicas, claudendo interius, & aperiendo exterius teneo: siue; latitudine mea comprehendo, & interiore clausula, quæ compressione soni prioris in V notatur, seruo. & id quidem tum, cùm verbi locum sortitur: at si nomen sit substantiuum, vt Grammaticorum more loquamur, ipsum illud significat, quod continet; qua de voce Latini Vas fecerunt, pro Tau Sigma substituto. Est autem Vat/ in hac compositione, præteritum imperfectum tertiæ personæ; à quo tempore & persona noster sermo lubenter nomina format, quò tempus præsens, præteritum, & futurum vna voce complectatur; quod imperfecto præterito peculiare esse, rectè consideranti perspicuum est. Qui enim tabulæ suæ adscribere solet, Pingebat; significabat se necdum opus absoluisse, sed adhuc in pingendo esse, necnon futuro labori aliquid restare. Ad naturam igitur rei, & indolem, & ipsam quoque essentiam exprimendam, non aliunde rectiùs nomina deduci possent; quamquam id non semper obseruetur. In hau-vast enim, quo firmum vinculum ad continendum significatur, præsens tempus in compositionem venit, in quo hau & haut/ pro teneo & tenet, dicuntur.

Hat porrò vt verbum vsurpatum, pro seruo atque contineo conuertitur, vt significet notionem quandam, latitudini quodam modo contrariam. Tau enim idem est quod premendo constringendóque quicquam in se contrahere; quòd nostrates intelligunt co-

Sapientiam Isidem igitur vocat Salomon.

Sapientia & virtus Dei patris, Deus filius.

Isidi nauis dedicata ab antiquis.

Scep.

Schepper.

Vat.

Vas, vasis.

Vat præteritum imperfectum tertia persona.

Hau.

Tau varia significat.

Leertauwers. gunt coriarij, dum se leertauwers vocant. Hinc Tau-rui/ vnde Taurus mons, idem est
Taurus mons vnde dictus. quòd riuos facio, constringendo nimirum frigore suo halitus cauitatibus suis compre-
hensos. Est tamen illud ex cognatione ipsius verbi Vat sumptum; quod nihil queat ad
hunc modum præparari, nisi sit arcte firmiterque comprehensum. Ex Vat præterea, vt
verbum est, teneo comprehendóque notans, per conuersionem fit Tau/ pro eo quo ali-
quid tenetur & alligatur; in quo, vt in plurimis rationum est copia, alia adhuc & alia si-
gnificandi caussa reperitur; quia Tau includere videatur Te-hau/ id est, ad tenendum
& conseruandum: cuius compositionis significatio tam latè patet, quàm multi modi
sunt vel tenendi vel conseruandi. Hinc pro fune nautico ponitur, quo naues retinen-
tur, ne fluctibus abripiantur; iam & pro aliis vinculis, quibus quicquam alligatur: Tan-
Getau. dem generatim pro omni instrumento Tau/ siue getau/ prosthesi syllabica vsurpatur,
quo monemur, semper instrumentum manibus tenendum, ne cogamur otiosi deside-
re. Quòd si nunc in huius artificij onomastici contemplatione ad illud vlterius perga-
mus, vt peruestigemus, quidnam illud sit quod hanc nomenclaturam præ ceteris om-
nibus maxima excellentissimaque ratione meretur; vereor ne tandem ad Tau Galli-
cum veniamus. Sit sanè ita, veniamus; quantumuis prima fronte videatur abominan-
Tau Gallicum. dum. Sed quid dices, est Tau Gallicum? Ipsissima nempe crux; ita à Cimmeriis, quo-
rum Galli, teste Iosepho, proles, nec parua nec vna de caussa nominata. Est enim in-
Crux mortis Christi instrumentum, multis rationibus Tau vocatur. strumentum instrumentorum quo illud opus peractum est, quo nullum vel admirabi-
lius, vel maius, vel felicius ab homine peractum est; ipsa videlicet collapsi hominis in
mortis tenebras, ad perpetuam vitæ æternæ lucem restitutio. Num potest quicquam
cogitari aut maius, aut præstantius, aut beatius, hoc tam insigni & vnico omnium se-
culorum opere? Quòd si nihil excellentius: quid ni & ipsa crux, per quam hoc opus
Christus peregit, vt verus Hercules per veram clauam, vocetur instrumentum; quando
omnibus cæteris instrumentis præstantius, & nomine communi dignius sit censen-
dum, quod opus omnium perfectissimum absoluit. Atque hæc vna sit ratio. Accedit
altera. Crux, non solum quia instrumentum omnium optimum sit; sed quòd etiam ad
conseruandum ab omni malo destinetur, nomen Tau meretur; quod Te hau interpre-
tamur. Cùm enim quempiam saluum significare volumus, dicimus, Hy is behauwen.
Quoniam itaque cruce, tamquam mortis Christi instrumento, seruati saluatique su-
mus; optima ratione Crux Tau vocatur. Deinde Te-au/ id est, ad vetus, Tau interpre-
tari licet: quod duplici rursus dicitur ratione; altera, quòd per crucem prisco statui re-
stituimur, Christi morte à morte redempti, cui nos peccato nostro obstrinxeramus; al-
Au. tera, quòd sic in integrum restituri ad ipsum Au id est, ad ipsum antiquum tendamus.
Quis verò inter omnia antiquus optimè dicetur? Pater haud dubiè, ad quem nos Chri-
stus morte sua per crucem illata reducit. Iam porrò cruce sua nos Christus, tamquam
fune, siue retinaculo potentissimo, patri suo alligauit: qua de caussa Crux elegantissimè
Tau dicetur. Quid quòd à premendo constringendóque crebra manuum iniectione, vt
coria præparantur, Tau etiam dici hoc instrumentum queat: quoniam corium adflixit
corporis omnium nobilissimi. Postrema sit communis, & in vulgus nota ratio: Tau
crucem dici, quòd homines in ea non dolore tantùm immani premerentur; sed quòd
ita etiam tenerentur, vt nullo modo solui ab ea ante soleant, quàm morerentur. quæ si-
gnificatio per conuersionem innotescit. Conuersa porrò vox Vat ichnæam habet de-
monstrationem, eamque geminam: vnam, vt Vat sit imperatiuis, pro Arripe; qua in-
tellectum rationes omnes hortatur, vt crucem arripiant, eaque se seruent, quod Te-
hau/ siue Tau notat; atque illa, tamquam fune firmissimo sese in salutis portu retineant
atque figant. Alteram, vt Vat sit tertiæ personæ indicatiui modi, pro comprehendit;
qua via intelligemus crucem captu suo omnia comprehendere, atque id non aliò, quàm
vt omnia salua reddat, & Patri suo, qui Au supra omnia dicendus, ceu anchorario fune,
deuinciat & adstringat. Nolo hoc loco linguæ artificium, & arcana sacra laudibus meis
euehere: quæ ne diuinam eorum maiestatem depressa orationis meæ humilitate con-
taminasse potius videar, quàm pro eo ac merentur extulisse; quod nulla vis ingenij
comprehendere, nulla orationis sublimitas possit, tantum abest vt me vel parem huic
oneri existimem, vel sperem vmquam me parem futurum; breuitatem consuetam re-
tinebo. Hoc saltem mihi Dei gratia præstitit, vt altius paullo mihi ad huius contempla-

tionis

tionis culmen videar adscendisse, & plus mysteriorum è tenebris, quibus hactenus fuerunt sepulta, eruisse; quàm quisquam vmquam mortalium, non dico fecerit, sed attentarit. Nihil tamen mihi inde gloriæ, nihil laudis debetur; sed illi spiritui, qui mihi hæc aliaque id genus singulari suo dono suggerere dignatur; quem oro, vt mihi tantisper vitam proroget atque gratiam, dum ea quæ inspirauit, aliqua saltem tenus, ad communem hominum vtilitatem scriptis mandare possim. In Hieroglyphicis de pictura Tau plura erunt in medium adferenda, vbi Crucis quoque nomen ad etymologiam vt apertissimam, ita stupendam, si is qui in ea pependit, concesserit, vocabo; in qua omnium rituum, omnium cærimoniarum, omnium denique sacrorum vltimus finis, atque summa perfectio cernetur. Vidimus modò, quàm admirabile nomen sit Vat/ & Tau eius retrogradus sonus: in quo plus adhuc miraculorum latet, quàm breuitas huius libri ferre posset; quæ tum luci suæ priscæ reddemus, dum in nomine trilittero de Patre tractabimus. Hic obiter id sit admonitum, à Vat substantiuo nomine fieri Vater/ pro eo qui in vas indit; à quo genitor Vater vocatur, quia semen excellentissimum in præstantissimum vas coniiciat. Hinc Latinorum & Græcorum Pater; vox alibi frustra originem quæsitura. A Vat verbo, fit vater/ pro eo qui comprehendit; de quo in eo quem promitto, libro. Ab hoc Veter pro catena cum generatim, tum primum pro illa qua pater supremus omnia tenet. Arrigite hic aures, ô panisci, & à Vat & Tau ad patrem adscendite, vt eius sapientiæ peplum exterius videatis, & extremas contingatis fimbrias.

Ad alia. Wat Latini in Quod & Quid verterunt; quo interrogamus. Sicut ex wie Quis vel Qui fecerunt. Latissimè enim patet interrogatio, eoque meritò duplici diducta signanda. Nec aqua se nec ventus angustis spatiis cohibet. Hinc wat pro ventum efflo dicitur, & wa olim pro humecto; vnde wat humidum, & weet facilè cedens & imbecille, & was lauo. Nunc water dicimus, quod sonat humectatorem; & waden pro eo quod est in aqua versari; vnde Vadari Latinorum, & Vadum. Mutato W in B fit Baden & baien/ à waden & waien/ pro Balneis; vnde Baiæ Cimmeriorum inter Cumas & Puteolos: & hactenus Baden/ cum limitanea præfectura ad Rhenum. Wa itaque, quasi latè & longè procedo; quod optimè conuenit humido. Quòd si Iota tenuis & subtilis littera suauem suum sonum addat, fit wai, quod significat ventum efflo; ab Ai/ quo spiritus notatur, quasi processum subtilem dicas: vnde αἴολος, id est, spirituum antrum. Went idem est quod Verto; hinc went vel wint; è quo Latini ventum habent, sic à vertendo dictum, cùm quòd ipse crebro se[...]m quòd alia etiam vertat. Quid multis? V litteræ semper latitudinem aliquam & diductionem notat, atque adeò hinc latè longeque patens wijt vocamus; & wit/ breui vocali, album, quod visum dilatet; à quo Vidua albis induta, & in alborum numerum relato nupta. Hinc Video quoque, quod nullus sensus longiùs latiúsque sese extendat; à quo digamma Græci in εἴδω & inde deriuatis ademerunt. Ab eodem vito, quòd eum quem vitamus, longè latéque abesse velimus. Sic wachel dicimus, pro eo quod est huc illuc inclinare lato & inconstanti gressu: à quo Latinis Vacillo. At wat/ vocali longa, idem est quod vigilo; quia vigilans latè omnia sensibus capit & peragrat: quod Latinis dedit Vaco, pro diligenter inuigilare. Vacuum item à wat a breui, quia facilè cuiuis cedit, vt fit in loco vacuo, in quo aër est subitò cedens, & latitudinem præbens; è quo intelligitur, locum non esse vacuum, sed corpus imbecille in eo esse cuiuis latitudinem præbiturum. Wag sursum deorsum inconstanter mouect; hinc wag pro libra, & pro curru longo quatuor rotarum; wagen ab incerto & tremulo motu. Ab eodem motu fluctus se sursum deorsum librantes wagen nobis dicuntur: inde Vagus & Vagari. Walt vis est & potestas, eo quòd wy halt/ id est, longè latéque teneat & seruet; vnde Valeo. Hinc & walt/ & saltus, quorum hoc duplex w omisit, & adsumpsit sibilum ex aspiratione wi halt. Vlog/ volabat, à vli-hog, id est, altè effugio, siue fugio in altum; Latini transmutarunt in volo. Hinc Vlo/ pro pulice, quia nihil celerius ad effugiendum; quod nomen Latini in Pulex mutarunt. War a breui est intricare, quod longè latéque impediat; inde Varus apud Latinos is dicitur, qui crura sic interius torta habet, vt gressum intricare videatur: Hinc fortè Varronum nomen. Sin war a longo pronuntietur, signat diuturnam moram essentiæ; & pro verbo vsurpatum, est custodio, & tueor; pro nomine, idem quod verum; quoniam veritas omnia in suo esse custodiat, iuxta illud Dauidici carminis: Domine Deus virtutum, quis similis

Marginal notes: Vater. Pater. Veter. Wat. Quod. Quid. Wie. Quis vel Qui. Wat. Wa. Wat. Weet. Was. Water. Waden. Vadari. Vadum. Baden/ Baien. Baiæ Cimmeriorum vnde dictæ. Ai. αἴολος. Went. Wint. Ventus. V littera semper latitudinem aliquam et diductionem notat. Wijt. Wit. Vidua. Video. εἴδω. Vito. Wachel. Vacillo. Wat. Vaco. Vacuus, a, um. Wag. Wagen. Vagus, Vagor. Walt. Valeo. Saltus. Volo, as, are. Vlo. Pulex. War/ varia significat. Varus. Varro

milis tibi? Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo. Nónne hic veritas loco custodiæ pónitur? Cedo, qualem hunc putas fuisse, qui veritati, à custodia essentiæ suæ, melius ipsius esse, quod essentiæ est officium, & actus nomen consecrauit? Num Barbarum? Non moror quid respondeas. Ipsa se veritas cótra vitilitigatores linguæ nostræ tuetur. Scuto circumdabit origines nostras ipsa veritas, vt ad alium Dauidis versum alludam. Magna vis est in hac nominis significatione. Cùm war audio, vt intelligo verum omnium habere custodiam, ita moneor vt & ipse veritatem custodiam: qui loquendi modus Hebræis frequens est; non ille quidem de Hebraico vocabulo, sed de

Wis. fonte linguarum & veritatis acceptus. Habemus aliud quoque nomen, wis/ quod veritatem cuiuspiam rei exaggeranti conuenit; vt exempli gratia, dum dicimus, Tis wis/ quod tantundem est, ac si dicas, est certissimum, à vi ipsius w & Is idem notantis, quod Est; ita vt nihil aliud sit wis/ quàm quod longè latéque extendit suum esse; quasi wi-is. Ab hoc Chaldæi & Hebræi habent קשט & קשיט mutato duplici W in Qu,

Wisheit. Wyshet. quod frequens est. Wisheit enim, a wis/ certitudo & veritatis firmitas est; sicut à wys/ quo sapiens signatur, wyshet/ quod est sapientia. Ex war itaque & wis veritatis & essentiæ cognatio colligitur: eo quòd hoc ipsum esse late in omnem partem patens significet; illud custodiam & latifundia durationis & amplitudinis addat. Nos pro custodio, & vero, hodie war dicimus, vocali longa, quod tempus producendum esse, plerique sic notant, vt ex vocali diphthongum faciant è prima & secunda vocali. Zelandi, & alij

Wer. nonnulli, pro war wer dicunt. Nos, quo omnia, quàm possunt maximè, in loquendo distincta sint; pro vero, war efferimus; & wer longa vocali, pro defendo vsurpamus. La-

Verus, a, um. tini, perinde atque Zelandi, verum è war fecerunt; non malè illi quidem, quoniam veritas omnia contra omnia defendat; sed nos distinctius, dum sonum nonnihil muta-

ὠρῶ. πυλωρὸς. mus. A war pro custodio, vetustissimi Græci fecerunt ὠρῶ, relicta littera, qua carebant, & A longo in O magnum mutato; vnde πυλωρὸς, ianitor; & apud Homerum, ὡς δὲ κύ-

φρουρῶ. νες περὶ μῆλα δυσωρήσονται ἐν αὐλῇ. Ex eodem fonte fluxit φρουρῶ, per litteratum metathesim. Nescio qua in voce tandem dicam mysteriorum latere fastigium; cùm videam in omnibus contineri summa. O veritas, veritas, quàm accuratè primum sermonis nostri fabrum docuisti veritatem! O me beatum, cui dedisti in his corporei carceris tenebris videre, si non te ipsam, at saltem imaginem tui excellentissimè depictam! Adde, obsecro, quem hoc beneficio & hac gratia singulari reapse Ioannem fecisti; vt eum ad perpetuam perducas felicitatem, in qua te videat facie ad faciem; & quorum hic vmbram lætissimus amplectitur & osculatur, ea tandem coram, quoad eius animis fas est, liceat intueri. Verùm enimuero, dicet quis, latitudinem & amplitudinem in wa agnosco, siue in ipsa littera duplicata, citra vocalis adiectionem: at non video, quid Ar addat; cùm R. littera sit ad motionem & celeritatem significandam idonea. Fateor equidem, & Platoni, & ceteris omnibus, vibrantis linguæ in hac littera canina celeritatem motioni, quàm quieti, aptiorem videri: sed illa est linguæ nostræ analogia, vt è primis vocibus non rarò fiant secundæ, per solam conuersionem; in qua formandorum

Ar. nominum regula, non est litterarum in secundis, sed in primis ratio habenda: Ar enim

Ra. Rat. fit à Ra/ qua voce celeritas pulcerrimè notatur; eo quòd R, veluti hasta vibrata, per rectam & patulam ipsius A vocalis pronuntiationem feratur. A Ra fit Rat/ vnde Latinis

Rota. Reet. Rota. Hinc & Reet/ pro parato, & quod in promptu est; vnde Græcis Ῥᾴδιον, & cogna-

ῥᾴδιον. Tar. ta. Dicimus autem Ra & Rat pro celeri; cui Ar/ & Tar, contraria; quorum hoc Anglis

Tardus, a, ū. in vsu, pro moror; vnde Latini Tardum fecerunt. Nos hodie metathesi vtimur in Tra

Tra. Trag. & Trag. Ar igitur tardum notat; à quo flumen tardissimum in Gallia, Arar vocatur; ad

Arar. quod dum habitarem, vix oculis primo intuitu animaduertere poteram, in vtram par-

Rhodanus. tem properet. A Rat pro celeri, fit Rat-an/ id est, celer in progressu; vnde Rhodano nomen, flumini rapidissimo. Ceterùm quo ipsius Ar gemini, in fluminis nomine, vis & significatio magis perspiciatur; Cæsaris verba audiantur. Flumen est, inquit, Arar, quod per fines Æduorum & Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita vt

Art/ siue Ert. oculis, in vtram partem fluat, iudicari non possit. Ab hac voce fit Art pro terra, quod plerique in Ert detorquent, distinctionis gratia; eo quòd vox etiam illud significat, quod cuiusque naturæ proprium est; nimirum, quia, quod tale est, diu, immò semper, in ea

Mar. re, cui peculiare est, moretur. Hinc compositum Mar/ vocali breui, quasi diceretur,

Me-ar/

Mr ar, id est, cum tarditate; quo significamus idem quod quippiam non expedio notaret: à quo Moror Latinorum. Hebræi ab Ar seruarunt אָרַךְ, & ab art siue ert pro terra אֶרֶץ. ab eadem origine est Er/ per אָרָה pronuntiatum, pro Terram proscindo per sulcos; vnde Aro Latinorum, & Græcorum ἀρόω, vnà cum tota sobole. Hebræi longius recesserunt, חָרַשׁ dicentes, ceu dicerent, Che-art/ & per Sigmatismum, Che-ars/ quo aratum nobis notaretur. Ares, pro Marte apud Græcos, ab ira dicitur & impedimento. Ar enim & Er iratum nobis significat; vnde Ira Latinis: quia & maximè impediat rationem, & quàm longissimè faciat aberrare; ita vt gemina sit ratio. Er autem pro errare, caussam habet è litterarum naturâ; quia fluxus sit ab vno, cùm E Vnum, R fluxum signet. Contrarium est Re/ pro ratione, quoniam progressus fit ad vnum. Dicimus autem Re/ & Reden/ pro eodem. Er igitur & Re analogia formaturæ docent, ad cuius gentis incudem sint referenda. Vide, vt caussæ simul incidant duæ, ad eandem notationem in Er & Re; quia vtrumque & caussam habet è litterarum natura, & simul ab ar & ra oppositis. Allemanni, dum pro Er/ Irre dicunt, ab etymologia longius recedunt. Sic & ἄρης ab impedimento & tarditate rationis, & ab ira; & Er/ pro irato; quia & rationi sit in mora, & ab Vno recedat. Minuta hæc in speciem, at diligenter tamen annotanda iis qui accuratam volent cognationis vocum & rerum notitiam adipisci. Redeo ad Ar/ quo mora & duratio indicatur, propterea quòd Ra conuertat ad contrarium. vnde Hart/ pro quouis duro; & Harden/ pro durare; & Hert/ siue Hart/ cor, cuius motioni perpetuæ vitæ duratio debetur; & Hert item ceruus, quoniam diutissimè in vita duret. Non potuit itaque terræ conuenientius nomen dari, quàm Art; tum propter quietem, quæ omnem superat tarditatem, & à celeritate, per Ra notata, quàm longissimè distat; tum quia inter elementa sit durissima. Latini ab Ert Ter fecerunt; & hinc Terram. Nobis ter vel tarde/ est calco, & audacter pedibus in terram impactis procedo, quasi gradu quodam militari: vnde ταρσὸς Græcis pars ea pedis est, qua terram calcamus. Hinc Dar nobis pro audeo; quòd in θαρρεῖν Græci mutarunt. A Dar Dardanus nomen accepit, quòd audax esset ad aggrediendum, ceu Dart-an/ id est, audet aggredi, diceretur. Si omnia quæ ex Ar & Ra fluunt, exponerentur, ipsum Aratem oratio nostra tarditate superaret. Ex Ar itaque, & gemina latitudinis & expansionis nota W, fit War/ pro custodio, & vero; quoniam verum omnem ipsius esse durationem custodiat. Bene verbum & nomen eodem sono signantur; quoniam in veritate omnia custodiente, ipsum verum custodiens, & actus custodientis, nihil prorsus differunt; cùm Deus non sit alius à suo actu. Exposui modò artificium nominis Cimbrici in vero notando; quo totum ferè veritatis mysterium, totáque eius prima vis & potestas cùm sit comprehensa & explicata; perspicuum fit, quæ sit collatio ipsius veri, ad primum esse; quamque eleganter veritas scuto & satellitio in sacris comparetur. Vbi nobis in Scut & War elegantissima est allusio: quandoquidem Scut & beschut/ vnde Scuto Latinorum nomen, idem est quod defendo, & malum amolior. Veritas ergo, cùm omnia custodiat & defendat, optimo iure Scutum, id est, defensio vocatur. Ex hac consideratione non parum lucis accedit hieroglyphico Herculis signo, in quo pro scuto Leonte est siue leonis σκύτος, qua voce corium generatim dicitur; quòd animantis corpori scutum sit & defensio. Cur igitur σκύτος habet? Quia nempe scuto suo Hercules omnium malorum incursum amolitur, vnde ἀλεξίκακος nomen. Cur porrò leonis exuuiom habet? Quia leoni cor sit generosissimum & fortissimum, vnde Leu à leuen/ quod est viuere, nomen habet; eo quòd cor vitæ sit origo. Quoniam ergo Hercules, qui masculam vim totius rerum vniuersitatis nomine suo profitetur, scuto suo vitam omnium defendit aduersus mortis auctorem; leonis exuuio donatus est, quo simul & defensio in σκύτει, & fortitudo in leone, & vitæ præstantia in eodem intelligeretur. Ceruis vt ex Hercule ad masculam vim vniuersorum venitur: quæ iam quia ipsissima sit veritas, quæ nomine suo defensionem, siue scutum, præ se fert; notauerunt hanc defensionem σκύτει leonis, cui à vita nomen est. Quicquid igitur Hercules agit, id ad perfectissimam, excellentissimam & generosissimam vitam pertinere intelligatur, quam claua crucis nobis parauit. Huc spectat Leo ille de tribu Iessæ venturus, diuersarum gentium vaticiniis eodem tendentibus, tametsi per diuersas vias. Nobis vitæ symbolum ex leonis nomine clarissimum est. Hebræi ab eadem voce, qua viuere nobis dicitur leb/ לֵב deriuarunt, pro corde id vsurpantes; quo-

Moror. Er varia significat. Aro, et ἀρόω. Ares, pro Marte. Ira unde dicta. Ar/ Reden. Hart. Harden. Hert. Terra unde dicta. Ter / Terde vel Tarde. ταρσός. Dar. θαρρεῖν. Dardanus. Scut / Bescut. Scutum. Veritas optimo iure scutum vocatur. Herculis hieroglyphicum signum explicatum. σκύτος. Leeu. Hercules unde dictus. Leonis nomine de vita symbolum declaratur.

Claua vnde dicta, & quid significet. tes; quoniam è corde vita procedat. qua de re alibi. Sic & clauæ tessera non ex re tantùm, sed ex nomine quoque, notationis rationem ducit, eo quòd Colf/ vnde claua, per
Colf. metathesim nobis indicet expeditum auxilium, cuique nulla mora possit adferri. Flor
Flor / siue Flors. enim, siue Flors / expeditum, promptum, & citò ad destinatum finem perueniens designat, quasi Vol-lucs/ id est, plenum fortunati successus: quia rursus vocis ratione sum-
Pollux. ma felicitas, quam per Pollucem solum nancisci datur, continetur. Aliena sunt hæc à proposito; sed eò conducunt, vt clarè peruideamus, quanta sit veterum fabularum cum vocum originibus cognatio, quamque nihil queat sani ex ipsis elici, citra harum adiumenta: tum etiam qua via de fabularum obscuritate veritas elucescat, quam hic inuenimus eandem esse cum Hercule. Cùm enim apud antiquissimos Hercules custos celeberrimus habeatur, atq. omnium consensione celebretur, monstrarimq. vel ipsam custodiam à vero, vel verum à custodia nomen traxisse: quid vlterius dubitandum, vt non Herculem veritatis laruam esse dicamus; cuius vis cùm in tota rerum vniuersitate maxima sit, meritò nomen habet, quo mascula vniuersorum potestas indicatur. Quid
Cul. Luc. quòd Cul & Colf ex eodem fonte deriuentur, & recta procedunt ad successus felicitatem, custodita etiam quadam vtriusque instrumenti similitudine, quam clauæ celerum
Colfdragers. nostrorum, quos Colfdragers / id est, clauigeros vocamus, egregiè ob oculos ponunt. Obruit me rerum copia: quam si persequerer pro eo ac meretur, quis tandem esset finis? Custos Hercules, custos veritas, Hercules Iouis è mortali femina filius. Christus ipsa veritas supremo patri è virgine nascitur. Sed hæc in Hercule nostro. Rideant modò, qui volent, vel fabularum, vel primarum vocum origines: quarum illas, Græci sermonis nostri ignari, corruperunt, & fœdis erroribus, turpissimaque idolomania contaminarunt: has longissima & profundissima à multis seculorum voluminibus ignorantia ita suppressit, vt lingua omnium excellentissima pro rudi & contemnenda non
War. apud alios modò, sed apud ipsos etiam nostrates haberetur. Pergamus in War. Quando constat vniuersam & essentiæ & vitæ custodiam à veritate pendere; consequens est, eum qui sese ab ea segregat, mox necessariò perire, & æternæ morti subiici; quod humano generi tum accidit, cùm deserta veritate, Draconi mendaciorum patri credentes, vetiti pomi veneno sese intoxicarunt. Quis ergo ad salutem reditus? Nullus profectò, nisi ipsa te veritas reducat per culpæ agnitionem & pœnitentiam. Agamus igitur pœnitentiam, & per eius ianuam ad veritatem reuertamur; quo ipsius leonino corio, & claua, totius felicitatis instrumento, ab horrendo Caciantro liberemur. Hoc est iter
Raw. quod War nobis demonstrat: eo quòd si per vestigia vocabulum retro legamus, mox simus pœnitentiam audituri. O admirandam diuinæ benignitatis notam, quæ voluit ipsum veri nomen ita fieri, vt eum voce clamantis in deserto, Pœnitentiam agite, ad vnguem conueniret! Rideant nunc iterum, si audeant, insani linguæ suæ contemptores, & in nos ipsius veri demonstratores vel ludibria, vel venenatas, quod quosdam facere scimus, despuant calumnias, sed sic id faciant, vt tandem per pœnitentiam ad veritatis fontem reuertantur; qua pœna nullam ipsis imprecor maiorem, immo contrà pro ipsorum calumniis illud rependam, vt vel inuitos per vestigia retro compellam ad veritatem redire; nisi planè inuicta Draconis, mendaciorum patris, peruicacia sic veritatem oderint, vt quam nos face prælata ostendimus, eam videntes agnoscentesque, neque videre, neque agnoscere dignentur. Et hæc quidem de veritate omnium custode, quæ Herculis figmento tegitur, satis esto delibasse. Magnam latitudinem dico du-
Wijs. plici W designari, quam vt in aliis, ita in Wijs etiam latissimè cernas. Sapiens enim idcirco Wijs vocatur, quia longissimè latissiméque in omnem partem circumspicit: quod
Ianus quare dictus sit geminam faciē habere. quia Ianus diligentissimè præstaret, dictus est geminam faciem, & quaternos oculos habere. Wysic/ & per apocopen in aliis etiam vocibus vsitatam, Wijs dicetur, qui longè latéque videt. Inde mox verbum Wijs/ idem est quod demonstro: à quo Truwijs is erit, qui & ipse veritatem per ampla spatia longè latéque intuetur, & aliis demonstrat: quo officio qui apud Gallos fungebantur, Druides sunt à Græcis nominati, duplici W,
Tru-wijs Druides. quo carent, exempto, & tenui littera in mediam mutata. Tru enim verum notat, ab
Tru. Vrt/ quod significat eleganter benéque quippiam ago; à quo Vrig vocatur, qui ad om-
Vr / Vrig. Vr. nia rectè expeditéque peragenda insigni facultate præditus est. Origo est Vr / quo id notatur, quod in genere quoque excellit, propter V latitudinem notans, & R vehe-

mentiam

mentiam motus exprimens. Qui enim latè mouere poteſt, is fortis excellenſque habendus: qua de voce & eius ſobole, in litterā R agetur. Porrò nullā in voce clariùs huius V litteræ vis cernitur, quàm in Ewu/ qua extenſio ipſius Vnius notatur; quæ quid aliud eſt, quàm perpetua, & ante & poſt omnia temporum curricula duratio, ſiue vnius vita; quæ nihil rurſus aliud, quàm actus ipſius eſſe vltra omnes terminos porrectus. Hæc enim vnius eſt latitudo, qua ſeſe ſicut per omnes res, ita conſequenter per omnia tempora diſtendit. Ab Ewu ſiue Ewu Latini habent Æuum, Græci αἰών, vocali longa in diphthongum mutata. Definiatur ergo Æuum de nomēclatoris noſtri ſententia, ipſius vnius extenſio, quæ tanta eſt, vt omne tempus excedat. Quæ autem hæc eſt extenſio vnius, ſiue dilatatio, quàm ipſa vnius vita, per quam eſſe & vitam dat omnibus, pro ſua cuique portione. Per hanc extenſionem ipſum Vnum ſe clarificat. qua de re hæc Christi apud D. Ioannem verba audiantur: Hæc locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis in cælum oculis dixit, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hæc ipſe æternus æterni patris filius, qui per ſpiritum ſuum nomenclatori inſpirauit, vt æterni illud nomen faceret, quo extenſio & clarificatio ipſius Vnius ſic contineretur, vt eam nouiſſe homini eſt vtiliſſimum; ſic nimirum, vt intelligeremus, omne genus miſeriarum nobis imminere, niſi Vnum nos ſic per claritatem extenſionis ſuæ comprehendit, vt vitam æternam nobis ex æternitate ſua communicet. Si enim Ewu conuertas, Wee audies, quæ vox vt interiectio vſurpata idem valet quod Væ Latinorum: at ſi Wee nomen ſit, dolorem notat, vt hinc facilè liqueat dolorem æternitati opponi. Vt autem multa ſunt in ſacris litteris Væ, ita nullum latiùs patens quàm illud, Væ vobis viri impij: & apud D. Ioannem, Væ ciuitas illa magna: & iterum, Væ ciuitas illa magna: & tertium, Væ ciuitas illa magna. Magna eſt æternitas, quam Deus dicitur apud Eſaiam habitare; quod idem eſt cum magna vnius extenſione. & magnum rurſus eſt Væ magnæ illi ciuitati intentatum, in qua regnat Antichriſtus, homines æternæ mortis hæredes faciens, non ſecus atque Chriſtus æternæ vitæ. Vt igitur Chriſtus æternam vitam dans, & Antichriſtus mortem dans æternam, opponuntur: ita Ewu & Wee diuinus ille nomenclator voluit opponi; vt videlicet quoties Ewu audiremus, cogitaremus ſimul vtrumque, & vitæ æternæ felicitatem, & doloris æterni acerbitatem. Hinc priſci Deum Di-ewu vocarunt, quod Latinè vertas, Ipſam æternitatem; quo nimirum audito hoc Dei nomine, ſtatim in mentem veniret illius doloris & illius Væ, quod paratum eſt iis qui ipſi æternitati aduerſantur, oppoſita videlicet ipſi legentes veſtigia. Ex Di-ewu/ Diew facit contractio, quam vocem Galli de priſca ſua Cimbrica lingua retinuerunt. Nos diceremus D'ewu per eliſionem prioris vocalis, quam vocem Leodienſes hactenus vſurpant: vnde Latini Deus fecerunt, θεὸς Græci. Hanc vocem Dewu maiores noſtri ab Alauda didicerunt; qua de re aliàs latiùs, ſi Deus, quem Galeritæ canunt, permittet.

Ewu. *Æuum, & αἰών.* *Wee.* *Di ewu.* *Dieu vocem Galli de priſca Cimbrica lingua retinuerunt.* *Deus & θεὸς vnde dicantur.*

LIBER VI.

NE EXEMPLA earum rationum quibus è vocalibus ſymbola ad res notandas petuntur, abeant ad quandam infinitatem; tempus eſſe exiſtimo, vt ad conſonantes fiat tranſgreſſus; in quibus ne rurſus nimia vel curioſitate, vel prolixitate fiam odioſus, eum adhibendum modum cenſeo, vt paucis vocibus ad cauſſas reductis, alias aliis relinquamus ad eandem normam examinádas. Quòd ſi aliter facerem, ſingulis vocabulis excutiendis inſiſtens, integrum Lexicon eſſet conficiendum; quod nec eſt huius mei propoſiti, nec operæ vel gratiam vel pretium haberet. Pari item ratione vocalibus multo diutius fuiſſet inhærendum, & in iis non ſimplices tantùm, ſed in diphthongos etiam coaleſcentes ad notationis cauſſas vocandæ fuiſſent: quod non compendioſæ doctrinę tantùm, ſed omnium artium metas excederet, in quibus ſatis eſt rerum formas vno aut altero exemplo declarari. Vt autem ſoni vocalium & conſonantium commiſcentur; ita rationes etiam ſignificationum mixtas eſſe neceſſe; de quibus ex ſimplicium natura iudicandum. Procedat igitur in medium ipſum Beta, cui cur ſecundus locus datus ſit in litterarum regno, pòſt ſuo loco explicabo. Capella hanc litteram ait effici labris per ſpiritus impetum recluſis: quod obſcurius eſt, quàm vt multum videatur allaturum vtilitatis. Repetatur itaque quod Terentianus verſibus ſuis expreſſius de hac muta prodidit:

B littera, vel P, quaſi ſyllabæ videntur,
Iunguntq́; ſonos de geminæ ſede profectos:
Nam muta iubet portio comprimi labella:
Vocalis at intus locus exitum miniſtrat:
Compreſſio porrò eſt in vtraque diſſonora:
Nam prima per oras etiam labella figit,
Velut intus agatur ſonus: aſt altera contrà
Pellit ſonitum de mediis foras labellis.

B littera ſymbolica ſignificatio.

Hîc videre eſt, quid conſonans, quid vocalis præſtet. Illi labiorum compreſſio; huic ſoni exitus, compreſſa tamen inferius lingua, debetur. Quocirca idonea erit littera ad propinquitatem, coniunctionem, compreſſionem, & his cognata denotanda. Hinc fit vt apud noſtrates ſyllabica ſit in verborũ principiis adiectio; vocabuli cui additur ſignificationem reddens preſſiorem. Sic è **gaen**, quo Ire ſignificatur, fit **begaen**/ notans eum quem cura & ſollicitudo cuiuſpiam rei inuadit & premit. Exempli cauſſa, **Ic ben daer me begaen**/ id eſt, ſum de re illa ſollicitus, & eius cura premor. **Stoten** generatim trudere ſignificat; **be-ſtoten** eſt inuadere, & impetum in quempiam facere. **Hau** teneo; **behau** conſeruo & ſaluo. **Lopen** currere; **belopen** eſt diligenti cura variè diſcurrendo rei cuipiam conficiendæ inſtare. **Copen** eſt emere; **becopen** eſt culpa, ſiue multa, ſiue malo quopiam rei cuiuſpiam præteritæ premi; & ferè idem eſt quod pœnas dare. **Sien** eſt videre; **beſien** diligenter inſpicere. **Hoort** decet; **behoort** valde decet. **Dent** cogito; **bedent** diligenter cogito. Similiter in multis ſignificationem duntaxat reddit preſſiorem; in aliis etiam per cognationem quandam detorquet ad propinqua: vt in **becopen**/ quod eſt quempiam ſibi malum emiſſe ſua quapiam culpa. **Scriuen** eſt ſcribere; **beſcriuen** eſt rem ſcriptione notare. Plena ſunt exemplorum omnia quibus compreſſionis vis luculenta ineſt, quæ nihil attinet enumerare. Hinc fit vt **bi** apud ſignificet; & **bie** offero ſiue præbeo; & inde **bie** apis, quia plurima nobis offerat; ceram ad vulnera, dolores, vlcera curanda; ad lumen cùm in tenebris tum in ſacris & feſtis alendum; ad lintea, ad coria aduerſus aquas munienda; ad infinitos denique vſus. Quid dicam de propoli, quàm multis illa medeatur? Iam mellis, liquoris ſecundum vinum diuiniſſimi, quantus vſus ad corporis valetudinem tuendam! Interrogatus quidam quibus remediis ad tantam ſenectutem perueniſſet; reſpondit, Intus melle, exterius oleo. Quid? nónne ingens Europæ & Aſiæ portio ex melle vinum componit, Cretico viribus & inebriandi facultate quàm proximum? Dies me ante deficiat, quàm ſaluberrimum mellis vſum integrè deſcribam.

Be ſyllabica adiectio in verborum principiis.

Bi.
Bie.
Apis **Bie** *dicitur, quia plurima nobis offert.*

Num igitur immeritò diuinum hoc animalculum bie ab offerendo præbendoque nomen duxit? Quamquam verò hæc maxima queunt beneficia videri; sunt tamen ex eadem volucri longè adhuc maiora præstantioraque, dum respublica tota, totumque regnum, ab apibus præcepta & instituta optima deducit; quibus & Regis erga populum, & populi erga Regem, & ciuium inter se officia quàm clarissimè docetur, si quæ exempla præbent, ea studiosè consequamur, & omnibus actionibus publicis & priuatis exprimamus. Neque enim bie solùm significat offero, sed crebrò etiam pro impero vsurpatur: quoniam eiusdem supremi numinis sit, & omnia præbere largirique, & omnibus imperare. Quamobrem architectus vocabulorũ singulari prudentia monarchiam certis limitibus inclusam per Apis nomen nobis commendauit; quam qui reget, is vt examinis regem imitetur necesse est, qui sic se gerit, vt ab omnibus apibus ametur, & summa cura custodiatur, fidissimo semper satellitio septus; & interim tam abest procul à lædendo, vt ne aculeo quidem, quo lædat, sit instructus. Accedit & altera ratio nominis de litterarum commutatione, dum vicina in vicinam transit, quam sequendo bie ad wie alludit, quod significat purgare & consecrare; quorum vtrumq. Apis egregiè præbet, dum melle corpora purgantur, & ad lætitiam mulso perducuntur. Iam & cera corpus purgat, per occultos halitus digerendo, & lumine suo mentem consecrat, dum externo signo è tenebris mortalis corporis, ad cælos, & ipsam diuinitatem, & lucem æternam inuitat & deducit. Vastum rerum Oceanum ingrederer, si hunc locum perinde atque postularet, per omnia sua latifundia oratione dimetiri tentarem. Quòd autem bie offero significet, id in compositione etiam cernas: nam Bas pro patre familias vsurpamus, eo quòd is præbeat suis alimenta. Ban item vocali longa, siue baen/ vt vulgò scribunt, est idem quod præbens progressum: qua voce lata via notatur, quasi bit-an. Hinc Græcis βαίνω pro gradior & eo. A bie Latini habent Apis, adiecto in principio articulo Cimbrico, ceu diceret Abie. Epitheton elegans api datum olim fuisse videtur dauwar/ id est, roris custos, siue rorem diligenter obseruans & reponens: qua de voce Hebræi habent suum דְבוֹרָה, vbi Vau pro duplice w ponitur. Hinc דְבַשׁ mel vocant, quasi dauwas/ id est, quod ex rore prouenit, vbi Vau est omissum. Verùm dum דֹּבֶר pro caula dicunt, corrumpunt d'oiwar/ quod nobis signat ipsam ouium custodiam, à verbo דָּבַר d'oiwar/ quod est oues custodire; quo Chaldæi pro minare vtuntur. Cùm דָּבַר pro loqui ponunt, ipsum Word, id est, verbum, pro woit transponunt; quod clarius est in דָּבָר pro verbo. At cùm pro eo quod fit, siue pro re quapiam, eandem vocem vsurpant; ad wort alludunt, quod idem est cum Latinorum Fit, siue esse accipit. דָּבַר pro interfecit, est à doot-bet/ id est, adfeto mortem, deriuatum; vnde & pestis דֶּבֶר vocatur, quia mortem adfert. מִדְבָּר pro solitudine & eremo est, à mit-var/ id est, cum timore; quia deserta loca & solitudines non sunt sine metu; iuxta illud, *Væ homini soli*. דִּבַר pro caussa & ordine, fit à wart/ quod est custodio; quoniam res per caussam custodiatur. Vide, quæso, qui vocum Hebraicarum inuestigari queant radices; & quanta confusione à linguæ primæ perfectione procedant. Per me tamen licet, vt sententiam meam reiiciant, &, quam volent, in etymologia viam sequantur. Huius digressionis, Apis, à præbẽdo apud nos & Romanos, apud Hebræos à roris custodia habens nomenclaturam, præbuit occasionem. Hebræi ex Bi/ quo Apud significatur nobis, & Ad, & aliquando Per, vt cùm dicimus, bi Got/ id est, per Deum, eam loquẽdi formulam duxerunt, vt בְּ pro In, cum, quando, ad, per, contra vsurparent. Nobis be longa vocali, & bet preces signat; eo quòd per eas ad ipsum vnum & ipsum caput arctissimè coniungamur. Ben autem vocali breui idem est quod Sum; propterea quòd esse nostro ad vnum ipsum, quod est een/ deuinciamur. Been verò vocali longa, ossa significat, quasi bi een; quòd ossa in vnum colligent corpus. A be siue bet fit baet siue boet; quorum hoc adiumentum & remedium, illud lucrum & vtilitatem signat. ab eodem etiam bet & beter pro meliore; propterea quòd preces nostræ quibus Deo astringimur, maximum necessitatis humanæ remedium, & summam vtilitatem adferant, & perpetuò nos reddant meliores. Sed de hac re in Hieroglyphicis. Ex boet Hebræi conuerterunt טוֹב, quo generatim quoduis bonũ vocant; quia quod non iuuat, bonum non sit. Quia autem panis ad esse maximè spectat, quod est be siue ben; necessariò etiam nobis maxime rogandus. Beg igitur, & concisè beg panem notat; qui duplex est, vti duplex vita; alter mẽtis proprius, alter corporis;

Wie / i purgo & consecro.
Baen.
Βαίνω.
Apis.
Word.
Woit.
Wart.
Bi.
Be/ Bet.
Ben.
Been.
Bet/ Baet/ Boet.
Beter.
Beig.
Beg.
Panis duplex, mentis & corporis.

quo fit, vt ille prius, quàm hic, sit per preces à Deo petendus, quo mentis vita seruetur & alatur. Fit autem à be/ beig/ pro precario; vt à wet/ wettig/ id est, à lege legitimum, & similia plurima ab aliis ad eandem formam. Vox igitur Cimbrica beg statim ostendit, panem omnium precarium esse. Orandus itaque Deus huius vocis monitu, quò illud nobis det quod ad esse nostrum plurimùm confert.. Confert autem plurimùm panis cælestis quo animus noster pascitur. *Neque enim ex solo pane viuit homo, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei*. Hinc rectè Isychius fecisse intelligitur, cum panes cibos animarum fidelium interpretatur. Non parum igitur mysticæ intelligentiæ hæc vox cóprehendit, imò tantum quantũ vix ingenti volumine queat explicari. Iam quia Deus dixit, *Petite, & dabitur vobis*; ipse nomenclator eam vocis formulam inuenit quę & panem precarium esse signaret, & adderet præterea per conuersionem ipsum geb/ quod est dono; ceu diceretur, Peto panem: & mox à Deo responderetur, geb/ id est, do, siue dono.
Geb. Geb item ad petentem referri potest, vt dicere intelligatur beg-geb/ id est, panem da: iuxta orationem conceptis à Christo verbis factam. Non igitur etymologia tantùm, sed vocis etiam conuersio, necessaria collectione demonstrat, beg nostras esse à primis
Becker. natalibus vocabulum. A beg fit becker/ mutata media in tenuem geminatam, pro eo qui panem facit. His rationibus Herodoti & Ægyptiorum sacerdotum accedit aucto-
Beccesselana. ritas, qui beg Phrygium vocabulum esse docent. Hinc Beccesselana & Aristophani & nobis, pro iis quæ ab vltima & prima omnium ætatum origine repetuntur. Ab hoc vocabulo Hebræi mutuantur suum בג bag/ pro quouis cibo. Huic præponunt nonnum-
Bet. quam פת quo cibum volunt notari. Nos bet pro morsu dicimus, quia mordens ipsi ett/ quod est comedo, proximè accedit. Bett beg ergo esset morsus panis, siue buccella panis; è quo פת per litterarum viciniam effectum: nisi velimus batbeg dici pro precario pane, cùm bat sit idem quod orabat. Sed hæc satis est indicasse. Nostrates è beg/ weg
Weg. faciunt, vt album candidioremque panem è polline factum notent. Beg enim genera-
Backen. tim quemuis panem esse, becker & backen declarat; quorum hoc à beg deductum, ad quamuis rem ad modum panis coquendum transiit: huius weg/ quo delicatissimus panis notatur, conuersio apertè demonstrat optimi panis effectum, qui est, vt ad æterna sæcula salui perduremus. Ge-ew/ & concisè gew/ idem esse intelligatur quod dat æternitatem; à ge pro geet & geeft/ id est, dat: vel ge/ ad significet, vt sit ge-ew/ ad æternitatem. Vtroque certè modo intelligitur, panem cælestem cùm delicatissimum esse, & omnis furfuris expertem, tum etiam eius alimento ad æternam vitam dari vigorem. A beg itaque geb/ pro dono; quia huius panis donatio sit omnium præstantissima. Geb quasi
Geb. geheb, id est, ad habendum dicitur: quia eo damus, vt is habeat cui damus. & fortasse ea de caussa sic verbum hoc factum est, vt intelligamus eum qui dat, eo dare, vt habeat; & nihil dandum esse, nisi ad eum finem vt habeamus: quod cùm in ceteris donis, tum in iis maximè cernitur quæ pauperibus conferuntur, quæ damus, vt centuplum acci-
Gef. piamus. Nos è geb/ gef facimus, quo & altera etymologia indicetur, qua gef indicet ge hef/ id est, ad eleuandum. Cùm enim omnia dona ad leuandos homines è vitæ necessitatibus spectent; tum nullum est quod altius nos eleuet, quàm pánis cælestis qui de cælo descendit, vt nos ad cælos eleuaret, atque in vitá attolleret sempiternam. Quanta, boni panis dator, hic rerum est & vocum cognatio! quantum latet mysteriorum! quàm latè in omnem partem sese extendit contemplatio! quàm omnia scripturis sacris consentiunt! Gef si conuertatur, mox ostendet quid tibi donum Dei præstet, quodque
Feg. sit donum excellentissimum. Feg enim significat mundare; quo fit, vt qui gef dicit, non solùm attolli velit, sed addat etiam rationem qua velit & possit attolli atque eleuari. Da enim, & munda, dicit, qui gef pronúciat: prorso ordine Da; ichnæo regressu, Munda designans. Nec hic gradum sistit contemplatio. Vlterius indicatur quid mundatio atque depurgatio nobis efficiat. Gef enim, pro nomine adiectiuo, idem est quod Latinus omni ex parte purum nominaret. Sic enim à Deo mundari cupimus, vt nulla prorsus macula restet: & sanè nullum struthium, nullum nitrum, nullus sapo tam puras lanas reddit, atq; Deus animos mortalium, quos sanguine suo lauat & emúdat. Viden' modò vocem hanc beg, per quam ad hæc arcana viam inuenimus, non indignam esse, cuius notatione lingua omnium antiquissima designaretur? Vt enim panis corpora alit atque firmat, ita sermonis primi diligens examinatio métem ad vitam pascit æternam.

Hinc,

Hinc, dum pueri Ægyptij Bec dicuntur poposcisse; docemur ante omnia, rogandum esse eum pastum siue panem, quem Phrygia lingua suppeditat iis qui rectè norunt litteras & syllabas enumerare. Nihil enim est in religione, nihil in toto philosophiæ regno quod non doceatur primi sermonis explicatu: atque hæc vera caussa est ob quam prisci homines tam curiose quæsiuerint, quænam prima lingua esset, vt nimirum ea intellecta, perspicerent, quid primus homo à Deo didicerit, quidque de vnaquaque re fuerit edoctus. Non exiguum, me hercules, præmium, non contemnendum operæ sermoni impendendæ pretium; si tota philosophia & religio ipsius continetur inuolucris. Alij ad Brachmanes, alij ad Gymnosophistas, alij ad Chaldæos, alij ad Persas, alij aliò currant sapientiæ comparádæ gratia: nos indies magis atq. magis in vernaculi sermonis sacrariũ penetremus, atq. inde in lucem proferamus disciplinam primo homini à Deo infusam, cuius adminiculo omnia omnium rerũ nomina naturæ earũ quamoptimè accõmodauit. Hoc demũ est patres & maiores interrogare, primũ omnium patrũ patrem interrogare, vt ex ipso tamquã prima sapientiæ diuinæ scaturigine, discamus veritatem. Huius intelligẽtiæ diuinitùs, non humanitùs, acceptæ signa, quãto mens nostra acutius peruidebit; tanto rerũ diuinarũ doctior euadet. Nihil igitur mirũ, si tã insignia salutis humanæ oracula vocibus suis primus nomenclator consignarit: cùm non ex homine, sed ex ipso opificis fonte suam hauserit doctrinam. Hoc est quod per obscuram famam in Academiam Socrates inuexit: in rebus diuinis primam notitiam à Deo inspiratam; minimè verò vlla humani ingenij vel industria, vel ratiocinatione, peruestigatam fuisse. In hac littera illud notandum, si vocalis præponatur, compressionem in se notari, vt in Eb, Eb.
quod est maris se in se contrahentis, & à terra recedentis. Sic Heb habeo, quod alij Hab Heb.
dicunt: he conuersum eb facit, quoniam semper rogandus Deus, vt vndæ tentationum quibus pulsamur assiduè, cessent, & veluti Oceanus, ab aggere rationis nostræ recedãt: Bet conuersum est teb, quo notatur, vel ad cessationem impetus vndarum, vel ad habendum aliquid, fieri orationem. Sed hæc Hieroglyphicis reseruentur. In ben/ pro Bet. Teb. Ben.
Sum, infinitas quædam latitat mysteriorũ; quibus quidquid Platonis sophista, quidquid Parmenides obscurè disputauit, sic expressum est, vt non mente modò, sed manibus etiam videatur teneri. Dixi ante quæ vis sit ipsius vocalis E, qua simpliciter pronunciata, vel vnum intelligimus, vel articulo præposito quidquam notamus. Huic si N addas litteram, tinnitu ad superiora palati ita tendente, vt ipsis etiam naribus, tamquam tibiis biforibus, resonare videatur; & nomen potestatis eiusdem consonantis proprium exprimis, & finem omnium das cogitandum, qui sic in omnium rerum natura tinnit, sic ab omnibus rebus auditur, vt nihil sit quod non obediat & extemplò sequatur. Quia autem E vnitatem notat; efficitur, nihil aliud vt dici queat, quàm vnũ omnium finem E.
esse, cuius dicto, vti sonantissimo, omnia parere cernuntur. Quia igitur in hoc fine supremo, quod vnum est, omnia coniunguntur; En apud nos pro coniungendi particula En.
vsurpatur. At quia coniunctio vinculo videtur indigere, placuit sermonis auctori, vt T siue D aliquando adderetur, atque ent vel end diceretur: neque tamen id citra vlterius Ent siue End.
arcanum, quod in trinitate consignanda, & personis distinguendis consistit, signante E Trinitatis arcanum in dictione Ent.
patrem fundamentum omnium; consonante N filium, qui non sonus tantum patris, sed Verbum etiam dicitur; T Spiritum sanctum, vtrumque amore deuincientem. Quid En igitur sit, siue Ent/ hinc colligendum: quo cognito, mox elucescet quid sit Ben. B adhæsionem, siue pressam quandam coniunctionem notare, modò declaratum: quo fit, vt ben idem esse intelligatur, ac si dicas, fini ipsi omnium, qui non aliud est, quàm ipsum vnum per omnia tinniens, pressè hæreo atque coniungor; quod primum conuenit ipsi filio patris æterni. Dum itaque ben dico, sic mihi cogitandum, me mentiri, & patrem sequi mendaciorum, si ipsi fini omnium non adhæream, & quod me esse assero, id non referam rectissimè ad hoc ipsum vnum finem omnium supremum. Præterea quidquid mihi tribuo per hanc vocem, id intelligo per hoc ipsum tantum mihi adesse, quòd ipsi me fini constringam; per quem, quidquid boni est, accedit; immò nihil boni rationem alio, quàm hoc solo quod ad hunc finem destinetur, & ei adhæreat, potest tueri. Dum item Ben dico, in animum venit, per eum me id dicere posse, qui primùm & propriè dicere potest, it ben/ id est, ego sum. Quia autem hic filius Dei est; apud Hebræos Ben pro filio generatim vsurpatur, ratione prorsus ignorata; tametsi ad בנה rationẽ nominis

eos sciam

eos sciam referre. Verùm confusio tanta accidit, vt in id genus originibus pertinacius sententiæ cuiquam adhærere, hominis sit parum intelligentis. Nos item pro bem crebrò dici audimus bin/ citra notationis discrimen, lubrico lapsu E in I transeunte. Vnde Hebræi בין habeant pro intelligere; difficile item sit non tam inuentu, quàm comprobatu.

Vinn. Wenn. Vinn nos pro inuenire dicimus, quod propriè & primùm cõuenit intellectui: Wem verò idem est quod opinari, quasi dicas, rem vertere modò in hanc, modò in illam partem, nec omnino certum habere, qua ratione eam constare oporteat. Vel ab hoc itaque vel ab illo fieri בין queat. At cùm בין significat, inter, fit à binnen voce nobis vsitata. Atque hæc de bin.

Byn. Bant. Cabel. A bi & em fit bijn pro ligo, quasi vnum apud vnum dicas; à cuius præterito imperfecto bant vinculum designat: pro quo Hebræi inter alia habent כֶּבֶל, quod à nostrati voce Cabel deriuari videtur, rudentes notante. Sed cùm rex Hiram per derisionem viginti opida à Salomone donata terram כָּבוּל vocaret; fortassis ad Cabuil allusit, quod frequens nobis est, dum rem ita contemnimus, vt meliorem fieri non fore speremus;

Ca. Buil. Ca enim malum, buil sordes. Quid enim malis sordibus contemptius? Hebræi quid Hiram dixerit, non facilè de sua lingua assequentur: apud quos tamen Cabuil ita frequens, vt nusquam frequentius omnium gentium. Sed valeat Ca-buil, ne nos contaminet. A Bant / Banda & Bandophorus, & Ban; de quibus in Gigantomachia.

C littera symbolica significatio. ACCEDAMVS modò ad C, in quo pronunciando, pressius quiddam Terentianus inuenit: Martianus addidit extremas linguæ oras molaribus apprimi: nobis constat C & K idem esse; atque inde mox liquet, nomen huius litteræ de potestate sumptum,

Ke. Ke esse debere: qua vocula tum vtimur, cùm quempiam ita rogamus, vt blandiendo orandoque ita premamus, vt nisi impetremus, non videamur cessaturi. Sic vsus habet, Ke doet dit/ Ke ic bid u: id est, Obnixè te oro, fac hoc; oro te quàm possum enixissimè. Quis in id genus precibus nõ agnoscit pressuram? quis non vehemens desiderium quo rei cupitæ instatur? quis non videt, quàm aptè litterarum naturæ sermo noster vocabula

Ec. Drec. concinnet? Contrarium ec, vt inuersione soni, ita re ipsa; qua vocula vtimur dum quidquam exhorrendum iudicamus; quodq́ minimè nobis cupimus. Hinc drec, quasi dor-ec, id est, à quo penitus abhorremus, pro merda nobis vsurpatur. A ke & ar, quo morari

Car. Carus. notatur, fit Car/ pro eo quod enixissimè cupimus apud nos morari. Latini Carum hinc acceperunt, & exordio vocis & significatione concordans; quæ vox ichnæarum vna sic retrò legitur, vt id intelligatur, quod in Caro maximè carum est. Rac enim vocali,

Rac. Karc siue Kerc. perinde vt in Car est, longa, idem est nobis quod Latinis tango. Prorsa itaque vox conuersæ iuncta karrac facit, & syncoptôs karc, pro templo, in quo hoc hominum proprium est officium, vt se Deo, qui summum est omnium carorum, ita coniungant, vt mente eum continuò tangant, nec vllo se modo ab eo sinant auelli. Quòd si kerc, vt plerique pronunciant, dicas; videbitur ipsum templum nobis insonare ke-rac, id est, enixè vehementerque te oro, vt tangas. At quem? Illum nempe quem raac conuersum demonstrat, quem caar per exochen dicere debemus. Omnes ergo templi cærimonias, blandas preces nobis fundere putemus, vt cogitatione nostra deum ipsum, omnium carorũ apicem supremum, tangere continuò nitamur. Huius enim solius contactus omnia conseruat, omnia custodit, omnia tuetur.

Thom. Dom. Vnde templum etiam Thom, & media littera Dom dici consueuit, quasi het-hu-om, quo id notatur quod vndique tuetur atq. custodit. Hoc vocabulum primùm conuenit ipsi cælo inuisibili, deinde visibili, quo omnia vndique in circuitu custodiuntur atque conseruantur; hocq́ue supremum templum est & maximum eorum quæ videntur. Cùm ergo quoduis templũ nos oret, vt Deum mente tangamus; tum nullum magis, & maioribus illectamentis, quàm totum cælum admirando suo artificio ad opificem inuitans, atque mentem attollens, ad eum contingendum, cuius tam stupenda opera oculis cernuntur. Vt autem quoduis templum domus est orationis, vt kerc satis luculenta notatione nobis insinuat: ita & cælum quo omnes continemur, & animus noster domus orationis maximè habeatur, vt vbique & semper orandum putemus, atque adeò ipsam hominis vitam nihil aliud esse, quàm orationem, intelligamus. Dom itaque domus est orationis propriè, quæ sola nos vndique custodit; tam variè vsurpanda vox, quàm variè sese hæc custodiæ ratio diffundit. Sed hæc iis quæ in Amazonicis scripsimus, adiuncta sufficiant pro tempore, cùm multo prolixiore, non dico sermone, sed volumine opus esset, ad vim vocis kerc siue karc integrè persequendam.

Ex H,

Ex H, quo ſpiritus indicatur, & A, quo progreſſus ad anteriora dicitur, & C, quo enixa
hæc inſtantia intelligitur, fit Haac/ quod idem eſt ac ſi dicam, maximo deſiderio feror *Haac.*
ad aliquid. Huius ergo tam ingentis ſpiritus, quo ita ferimur, finis eſt ipſum bonum,
quod omnia æquè expetunt. Relicta ergo adſpiratione, aar ſignificat ipſum bonum, ad *Ac ſine Aac.*
quod anhelatur, ſiue ſuſpiratur; vbi adſpiratio relinquitur, & preſſura ipſius C retinetur;
vt intelligamus, ipſo bono acquiſito, atque iam preſſè contacto, nos non amplius ſuſpi-
rare, ſed grata perfrui quiete. Eodem modo Hel altum ſignat, eo quòd alta ad Deum *Hel.*
tendant, qui apex eſt omnium: à quo ſi adſpirationem demas, ipſum illud quod omnium
ſupremum eſt, quodque ad nihil aliud ſuſpirat, intelligemus. Ar ergo bonum, Har ad
aliquid ſub ratione boni ſuſpiro. Iam quia bonum omnia ex ſe ſuſpendit, & velut ma-
gnes ferrum, tenet affixa; fit vt Haac pro vnco ponatur, & vt verbum etiam vſurpetur,
pro retineo firmiter, velut vnco aut harpagone. Ac pro bono, Ca contrarium habet pro *Ca.*
malo: in quorum vtroque quamuis vocalis noſtratibus producatur, Græci tamen κακὸς *κακὸς.*
priore breui dicunt, & ἄκος ab ac pro medicamento ponunt. Ab Ac fit Acs/ pro bonum *ἄκος. Acs.*
reputo: vbi ſibilus loco affirmationis eſt, vt tota poteſtatis nomenclatura ad compoſi-
tionem veniat, ceu diceretur, Ar-es/ quod redditur Latinis, bonum eſt. Huic contra-
rium Sca/ quaſi dicas, Eſ-ca/ vel So-ca; quorum illud, eſt malum; hoc, ad malum, *Sca.*
deſignat. κακὸς autem dicitur à Caac/ voce compoſita ex Ca & Haac/ pro eo qui flagran- *Caac.*
ti deſiderio fertur ad malum; vt cùm dicimus, Tis een erg Cac. Latini rectiùs in Caco
ſuo priorem ſyllabam productam retinuerunt; quo vocabulo malorum pater denota- *Cacus, ma-*
tur; qua vix vlla vox ſignificantior queat eſſe, ad eius naturam exprimendam, quam to- *lorum pater.*
tam ſcimus vehementiſſimo ardore ad mala præcipitem ferri, & homines, vt ferantur,
maximo niſu omnibuſque machinis continuò pulſare. Beatos, & ter beatos Romanos,
apud quos ſiue Saturnus, ſiue filius eius Ianus fabulæ huic totum ſalutis humanæ my-
ſterium intexuit, dum Caci antrum flamis & tenebris horrens finxit, ad quod boues,
id eſt, homines boum ſimiles, retrorſum ad exitium trahebat: Hunc Hercules occidit
claua ſua; huic ara maxima Romæ conſecrata, certum argumentum, Chriſtum apud
gentes, quarum caput Roma, prædicandum, Iudaica gente ob peruicaciam repudiata;
à qua ſeculi legis in ſeculum gratiæ mutatione, Euander nomen accepit. Nemo mire- *Euander.*
tur, aut indignè ferat, me ſæpiùs ad Chriſtianæ religionis myſteria reuolui; cùm totius
Hermathenæ hic vnicus ſcopus ſit, vt ex ſapiente vocum interpretatione ad apicem ſa-
pientiæ veniamus; quem non alium, quàm Chriſtum eſſe ſcimus. Hunc omnibus ex- *Chriſtus ve-*
ſpectandum, plurimis ſuis vocibus nomenclator oſtendit: & vt aliis aliud de eo prædi- *rus Hercules*
cat; ita in nomine Caci declarat, quem is, qui mittendus erat, occiſurus eſſet. Oremus *Cacum occi-dit.*
ergo, dum Caci recordamur, vt deſiderium, quo ad malum nos ferri ſentimus, Chri-
ſtus gratia ſpiritus ſancti extinguat: qui verus Hercules, vt de Caco triumphum duxit
ad capitolium ſempiternum; ita nos à Caci veneno purgatos vnà ſecum ad epulum
ducat ambroſium, huic victoriæ præparatum. Neque illud hîc omittendum, Cac fau- *Cac.*
ces nobis dici, propterea quòd & primorum parentum fauces, & noſtræ item, ad ma-
lum inclinent, dum ſuauitatem potius ſequimur, quàm frugalem, ſobriam & mode-
ſtam corporis refocillationem. Hinc Hebræi ſuum חך retinuerunt. Porrò quia Car di-
citur quaſi Ca Haac/ atque id ſic licet interpretari, vt idem ſit quod malum detineo,
tamquam vnco alligatum: obtinuit loquendi conſuetudo, vt vox hæc pro columna ea
diceretur, in qua ad publicam ignominiam flagitioſi homines ſpectandi deridendique
exponuntur. Ab Ar item fonte, aqua videtur ad Latinos deriuata; non alia de cauſſa, *Aqua vnde dicta.*
quàm quòd ea plurimis rebus optima videretur. Quid ſitientibus plantis pluuiæ; quid
vel ſolis, vel laboris, vel febris ardore toſtis fontes ſint & gelidi riui; quid coquis, & me-
dicis, & omnibus denique hominibus ad diuerſiſſimos vſus aquæ præſtent, qui neſcit;
is quid ſcire poſſit, ignoro. Quantum commoditatis flumina, quantum maria, quan-
tum reducti ſinus, quantum freta, quantū ingentes lacus mortalibus vtilitatis appor-
tent, qui expendere & ad calculum vocare velit:

——Libyci velit æquoris idem
Diſcere quàm multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

ὕδωρ. Ἄριστον ὕδωρ dixit Pindarus: Thales ὕδωρ omnium rerum principium collocauit: quod nos de ipso summo bono, siue omnium bonorum Oceano, intelligimus; qui verè Ac est, & verè ὕδωρ, id est, vt in prima lingua sonat, custodiæ origo. Siue igitur Ac dicas, siue Hud-oor; de eodem principio agere videberis: quandoquidem vt per ipsum bonum omnia fiunt; ita omnia conseruantur, & in sua quæque essentia & statu custodiuntur. Orphici ergo, & quotquot ex eisdem fontibus biberunt, Hy-door, siue Aquam, principium omniū dixerunt; symbolo tribuentes, quod ei quod significaretur, conueniret. Vt enim boni est, ex alto ad omnia descendere, & ex infimo loco omnia sursum educere, & generatim se omnibus communicare: ita inter elementa, aqua ex alto descendit, & rursus per halitus attollitur, & congelata flumina effundit, atque omnibus sese largissimè communicat, & animalibus, & plantarum omni generi suppeditans alimenta: nec his tantùm, sed ipsis etiam elementis, dum crassescens terra fit, rarescens aër, & in maiorem subtilitatē attenuata transit in ignem. Cùm citra alimēta animalia nulla viuere possint, omneque alimenti genus aquæ debeatur: cùm nec herbæ, nec radices, nec caules, nec arbores, nec arborum fructus, nec seminum aliquod genus citra aquam crescere possit aut nutriri: necessariò colligimus, omnibus se aquam communicare, & citra eius custodiam nihil conseruari alique posse. Quòd autem Ac pro aqua, ipsius summi boni tessera, apud maiores etiam nostros in vsu fuerit, certissimum capias argumentum ex voce

Aker. ἄκος, ἄκατος, ἀκάτιον, &c. Aker, quo vas notatur quo aqua hauritur. Hinc apud Græcos non ἄκος tantū, sed ἄκατος etiam & ἀκάτιον nomen sortitur, ceu ac-hat, id est, aquam tenens, diceretur: quia scapha in aquis & se teneat & vectores: & generatim omnia quæ per aquas portantur. Macro-

Achelous. bius & alij non pauci docent, Acheloi nomen generatim pro quauis aqua poni: at cur id fiat, non assequuntur. Seruius Oceani & Tethyos filium facit. Etymologiarum scriptor pro quauis aqua nomen vsurpari annotauit: verùm caussam vocis non adiecit. Nobis Ac-hel-hot significat altum aquæ caput, siue excelsum aquarum principem. Quemadmodum ergo Bacchus pro vino, ita Achelous pro aqua dicetur, deo præside, pro eo cui præsidet, collocato. Flumen itaque Ætoliam & Acarnaniam dirimens Acheloi nomen accepit, non à ficticio rege, vti plurimi comminiscuntur, sed ab eo quòd princeps esset fluuiorum illius terrarum tractus, & idcirco à priscis Cimmeriis ita vocatus. Hinc illud Virgilij intelligitur,

Poculaq́, inuentis Acheloia miscuit vndis.

Nec aliò fabula de cornu eius spectat, quàm vt intelligamus, aquæ beneficio & irriga-

A longum multorum riuorū nomen est. tione magnam fructuum copiam è terra prouenire. Sed hac de re alibi plura. Iam & A longum multis riuis apud nos nomen est, propter rectum & apertum fluxum qui nobis hac littera notatur. Atqui riui quò, rogo, properant? ad originem nimirum suam in qua cuique bene est, quæque omnibus bonum affert. Cùm ergo riuus A vocetur; non mirū Ac dici id quò A contendit, ex litteræ C natura. Iam Oceanus quem omnium deorum patrem fecit Homerus, nedum ceterarum aquarum, eodem modo littora vndique ex alto ferit quo lingua dentium radices in pronunciando. Rursus igitur fluxus ad omnem partem se pressissimè applicans, bene per A & C exprimetur: quæ ratio vt in summo bono primùm, ita sub cælo in aqua suam tuebitur veritatē, quoad corpora & elementa permittunt progressum. Quòd si Aristoteles hæc intellexisset, non tam crassè Thaletis sententiam fuisset interpretatus; qui eodem quo Homerus modo audiendus. Ex hac contemplatione illud intelligi posset, *Separauitq́, Deus aquas ab aquis.* quod aliàs for-

Haac. tassis explicabo. Hoc iterum mirum est in Haac, quod & alteram includat rationem, quam sic expositam cernes: Ha-it, idem est ac si dicas, si haberem, quod proprium eius

Acca Laurentia. est qui vehementer desiderat. Quòd si circulare ex at & ra vocabulum fiat, Acca Laurentia nominis sui originē agnoscet; quæ qualis fuerit, frustra Latinos interroges, apud quos ridicula sunt quædam, quædam sacrilega de huius numine conficta; quæ Macro-

Laurentalia. bius adducit. Constat Laurentalia Iouis festum fuisse, & in eo diis Manibus in velabro sacrificari solere: præterea de veterum relatu accepimus, cum Hercule eam coiisse.

Hercules cū Acca coiit. Quis Hercules sit, modò sæpius indicatum; cui quid rei fuerit cum Acca, is clarè cernet qui norit hac voce medicinam mali denotari. Quādo verò Acca habuit rem cum Hercule? Tum cùm in templo Olympico clauæ crucis inniteretur, finem facturus omnium veterum cærimoniarum, quarum ambagibus obscurissimis vera religio, & religionis absoluta

absoluta perfectio designabatur. Lauer nobis idem est, quod obliquis cursibus ventos in mari aut maiore flumine capto; à Laf-wer quod est remissioni cursus repugno: formula compositionis eadem, quæ annotata est à nobis in Gauen/ pro Gar auwen. Prisci homines lubenter symbola ab aquis & mari ad religionem transtulerunt. Hinc nomen Adam apud nostrates, pro primo homine; hinc Schepper/ pro creatore; hinc Vatter/ pro Deo patre. Nam veteres in hoc vitæ Oceano numquam directè & secundis ventis ad felicitatis portum ferebantur: sed obliquis flexibus, atque iis infinitis, omnibus tamen per ambages eodem tendentibus. Aliis ritibus Iudæi, aliis Cimbri, aliis alij, velut obliquis cursibus, vtebantur; quo tandem per multos mæandros ad veram religionis metam deueherentur: Nec quisquam erat, qui recto & explicato orationis filo, Christi in cruce mortem aperiret: sed omnes, quotquot de ea, diuino instinctu, vel apud Hebræos sunt vaticinati, vel apud lanigenas; vel fabulis veritatem occultauerunt, vel obscuris & intricatis ambagibus, quæ vera hominis salus esset, coniectandum potius, quàm intelligendum, dederunt. Huius obliquitatis non ante finis erat futurus, quàm is veniret, qui hos plus quàm Gordios nodos dissolueret; & quid iis vates inuoluissent, aperiret. Christi ergo pretiosissima mors ob eam caussam Acca dicta est, quòd omnem mali vim in nobis curatura esset; Laurentia verò, quòd obliquis huius vitæ cursibus & doctrinæ allegoricæ finem esset impositura: Lauer-ent enim finem notat omnis illius discursus quo ventos captamus. Hæc autem mors cum Hercule concubuit in aperto quidem cæli templo; verùm ita occultè, vt deitas apud vulgus lateret. Plutarchus in problematis duas Accas Laurentias facit; & alteri in Aprili sacrificari solere asserit: quod equidem nec apud Latinos inuenio, nec vnde acceperit, coniectare possum. Nec illud satis perspicio, qui dictum à Macrobio sit, decimo Calendas Ianuarias celebrari Laurentalia; cum ea sextæ diei tribuat Varro. Magnam in fastis errorum varietatem super Saturnalibus fuisse, satis a Macrobio indicatum; de quibus quod antiquissimis placuisse cerno, id puto verissimum. Nonius itaque Atellanarum scriptor, & post hunc Mummius, septem dies Saturnalibus tribuerunt; ad quorum supputationem referendum, quod à Varrone dictum, sexto Saturnaliorum die Ioui Laurentalia celebrari. Quid quòd pòst etiam, Macrobio teste, ad septem dies discursus publicus, & lætitia religionis extendebatur, adiectis Sigillariorum festis. Quamobrem vtut mentem diuersis temporibus Romani fuerint partiti: illud perspicuum, & olim, & pòst, Macrobij adhuc ætate septem dies festos Saturnalibus dedicatos fuisse, & in iis vltimum propriè Saturni nomine fuisse insignitum, vt & sabbatum esset, quod Saturno dedicatur, & æternam tranquillitatem meritis sextæ diei succedentem denotaret. Sextus igitur dies Accæ sacer, quia sexto die, & sexta eius diei hora, Christus cruci erat affigendus, & curationem omnis mali exorsurus, quam nona hora absolueret. Præter autem ceterorum parentaliorum ritum, quæ atra die peragi Pontificum decretis vetitum erat, festus hic dies Atra dicebatur; quod in Varrone lectum, perperam correctum esse à M. Vertrannio Mauro arbitramur. Credimus enim nec à M. Varrone, nec à quopiam alio intellectum, cur Atra diceretur; non magis sanè, quàm cur eodem die Diis manibus seruilibus facerent Sacerdotes; quod tamen posterius tanta constantia in omnibus exemplaribus legitur, vt ne auderet quidem Maurus vocem Seruilibus eliminare, tametsi eam intelligere nequiret. Nos vetere lectione salua, & Atram diem dicimus, & Manes seruiles vocamus; & non solum in his sacris Iouis fuisse mentionem, quem aliis atris diebus nominare nefas ducebant; sed totum etiam sacrificium ad Iouem patrem dicimus pertinere; cui filius Christus oblatus est, ad expiandos hominum animos, qui seruitute perpetua ipsi Malo erant adstricti. Diis autem manibus seruilibus faciebant sacerdotes, propterea quòd omnes omnium hominum manes in Cacodæmonis vinculis tantisper essent detinendi, donec ab Acca Laurentia liberarentur. Quàm verò Atra hæc dies fuerit, ex Euangelio notum; è quo tenebras per vniuersam terram medio die factas docemur. Porrò optimè in Velabro sacrificium hoc peragebatur: vt Velabri & nomine & vsu moneremur, ad id sacra hæc fieri, quo cœnum & sordes omnes ex hominum animis penitus tollerentur, atque per hanc lacunam vrbis sordes effluebant. Velabrum enim dicitur à Vuilen bum/ quo cœnosa & fœda aqua denotatur: qua in voce mirum non est u diphthongum in aliam siue vocalem siue diphthongum esse mutatam, eo quòd illa

Lauer. — *Christi in cruce mortem nemo Iudæorũ, Cimbrorum, aut aliorum recto & explicato orationis filo aperuit.* — *Acca et Laurẽtia dicta est mors Christi.* — *Saturnalia.* — *Sigillariorum festa.* — *Saturni dies festus Sabbathum est.* — *Acca sextus dies sacer.* — *Atra dies mortis Christi.* — *Seruiles Manes* — *Laurentalia Iouis celebrata.* — *Diis manibus seruilibus in Velabro sacrificium peragi solitum.* — *Velabrum.*

Latini non ferè vterentur. Nunc itaque ſcimus linguæ Cimmeriæ beneficio, cuius
vſus in Italia fuit antiquiſſimus, quæ ſit Acca, cur dicta Laurentia, cur ſexto die culta,
cur Atra eius dies, cur item Ioui Laurentalia celebrarentur, tum qua de cauſſa diis
Acca, Venus. Manibus ſeruilibus in Velabro ſacrificium peragi diceretur. Quòd ſi Accam Vene-
rem vocem, nihil peccauero: quoniam & dies Veneris, dies Accæ eſſet; & quia omnis
hominum in Tartareum cœnum demerſorum venuſtas ſoli Accæ Laurentiæ debea-
tur. Acceperant fortaſſe Romani à maioribus obſcuram aliquam opinionem, Accam
Laurentiam ad Venerem ſpectare: quod cùm non intelligerent, prolapſi ſunt in fabu-
Acca Laurẽtia Romuli nutrix. las de ſcorto; quòd ſcorta Veneris propria eſſe exiſtimarent. Sed quid ſibi vult, quòd Ro-
muli nutrix fuiſſe dicatur? Id ſecuta ſæcula apertum fecerunt; dum Romani non ſolùm
mortis Chriſti verbo ſunt nutriti, & refocillati; ſed eò etiam dignitatis in religione ad-
ſcenderũt, vt ceteræ Chriſtianorũ diœceſes ad Romanã, tamquã ad caput, referrentur.
Meritò itaq. Venus Romanorum maioribus ſemper fauiſſe dicitur; meritò Acca Lau-
rentia Romulum nutriiſſe: tum quia Deus populum Romanum perpetuò ſeruauit, &
euexit; vt ſub eius imperio mundus diuino diuini verbi nectare recrearetur; tum quia
Roma ex mortis Chriſti prædicatione præcipuum ſuum robur & æternitatem eſſet ha-
bitura: quæ cùm ſe ita habere clarè videamus; quid ni Accam Laurentiam Romuli
nutricẽ vocemus, è qua Romulidas omne lac, & omne roboris & durationis ſuæ nutri-
Acca Lupa vocata. mentũ & iam olim ſuxiſſe, & hactenus ſugere videmus. Eodẽ & Lupa ſignũ Hierogly-
phicũ ſpectat. Sic enim Acca vocabatur; quòd per ipſam ſolam populis omnibus cum
Deo patre pax æterna ſanciretur: quod voce Lu-pa, ſiue vt integrè Lui-pai dicimus,
nihil aliud ſignificetur, quàm reddo populos contentos: quod fieri non poteſt, niſi pax
Pai. Pais. cum Deo patre contingat. Nam à verbo Pai, quod eſt contentum reddo, fit Pais, quod
Latinis Pax eſt: quoniam nullius populi votis ſatisfieri poſſit, niſi pax cum Patre noſtro
cæleſti intercedat. Quàm hæc bene quadrant cum Hercule, Accæ amico, ſemper dice-
re ſolito, *Pax huic domui: &, Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Quam
pacem? Eam quam per Accam dedit mundo: quæ idcirco Lupai vocata, & fabulæ de
Lupa Romuli nutrice confictæ, & ſigno nomini ipſi proximè reſpondenti dedit occaſio-
Lupa ſcortũ publicũ quare dicatur. nem: nec aliunde factum, vt Lupa pro ſcorto publico caperetur; quàm quòd meretrix
populum contentum reddat, totius populi, non vnius ſatisfaciens voluptati. Sed hæc
propria erant antiquitatum Romanarũ, in quibus de Euandro, de Hercule, de Caco, de
Ara maxima, quæ hactenus Romæ eſt, de Acca Laurentia, de Quirino, deque id genus
ceteris, ſi tempus detur, ex aduerſariis noſtris agemus. Hic exempli dumtaxat cauſſa
tractanti neceſſarium fuerit hæc obiter diſcutere, & ad ſcopum dirigere veritatis; par-
tim vt cudendarum vocum ratio tradatur; partim vt omnes intelligant, quò cognitio-
nis vſq. per has litterarũ minutias adſpirare poſſimus. Har itaq. & Ar eo differunt, quòd
illo, dum actus habet notionem, notetur ſpiratio ad bonum; hoc verò ipſum bonum, à
Hac. quo quia omnia pendent, Hac itidem vncum notat, quòd ex bono, tanquam vnco &
capite catenæ Iouialis omnia dependeant. Poſſet quiſquam mortalium ingenio ſuo tan-
tum valere, tantum intelligere, tantum inueſtigando aſſequi, vt hoc artificium quod in
vocibus his, Hac/ ac/ ca deprehenditur, æquaret? Quàm verò prope naturam ipſam no-
menclator ſit ſecutus; declarat ea particula orationis quam Grammatici Interiectio-
Ach. nem vocant. Ach enim dolentis eſt, ob bonum amiſſum, ſpiritu nimirum poſtpoſito, vt
ſignificetur bonum antè præteriiſſe, quàm toto ſpiritu ad ipſum ferremur. Huic ſi Tau
Acht. nota vinculi addatur, fit verbum, quo ſignificatur Bonum aſtima: quaſi quis dicat, illud
tene, & tibi alliga; quod ſi amiſeris, dolebis, & exclamabis, Ach. Iam quia hæc littera
Och. C dentium inferiorum radices vndique contingit, factum eſt, vt Och ſit optantis; ceu
Oot. diceretur, in rotundo rerum curſu vellem hoc contingere. Oot porrò idem eſt quod
Etiam, rotundo videlicet rerum decurſui adiunctum ſiue contingens illud, quod eſt
modò deuolutum, quod Latini cõuerterunt, pro Oot Quoque dicentes, tempore etiam
mutato, quod frequenter in vocum imitatione neglectum videmus, vt apud Græcos
Hoec. in ἄκος ab Ar/ & apud Latinos in aqua ab eodem. Hinc item fit vt Hoec ſit angulus; quia
ſuperficies ſeſe in angulo cõiungant. Sic & Com pro Venio dicimus, ceu diceretur ipſum
Om, id eſt, rerum circuitum attingo; à quo Hebræi קם habent, ſignificatu nonnihil mu-
Cap. tato, pro Surgo. Sed in Cap apertiſſima eſt huius litteræ notatio, ſignificante nimirum
ipſum

ipsum supremum vndique è medio eleuato, contingens ea quorum est supremum. In
domo, in templo tectum supremum, in mundo cælum, in vestibus vestem supremam
rap vocamus. Est igitur rap quasi coniunctum ipsi hap, quod est apprehendo. Sed hac *Hap.*
de re in Hieroglyphicis. Ex eadem littera fit can pro possum, & scio; quorum vtrumq. *Can.*
in eo consistit, vt is qui potest vel scit, id quod potest vel scit apprehendat, atque arcte
complectatur. Hinc Canis apud Latinos, à notitia, quòd ea hoc animal maxime valeat; *Canis.*
vt vel solo Vlyssis cane queat conuinci. Hinc can nobis pro poculo, quoniã pocula pluri-
mùm possint, & homines reddant omnium rerum & gnaros & potentes. Can verbum
in præterito imperfecto facit con; vnde *κύων* pro cane. Plato testis est Phryges olim ca- *κύων.*
nem eiusmodi voce nominasse; cuius testificatione fretus nihil vereor asserere, olim ca
nem apud Cimbros con fuisse nominatum; à quibus Græci *κυνὸς*, & Latini canis nomé *Con.*
retinuerunt: quarum vocum nec hi, nec illi veram rationem assignare possent. Nos *Coen.*
hactenus dicimus vulgato prouerbio, Coenken onsen hont, è quo charientismo clarũ est,
Coen olim canem denotasse. Con apud nos idem est quod poteram vel sciebam; quæ
vox si producatur, fortem & animosum notabit. Canis autem non solum notitia pluri-
mùm valet, sed animal etiam est animosissimum. Non mirum igitur, si Canis philoso- *Canis, philo-*
phi symbolum fiat, cùm proprium philosophi sit, & plurimum in rerum caussis cogno- *sophi symbo-*
scendis posse, & animum habere maximum. Non leue igitur fuit Socratis iusiurandũ, *lum.*
dum per canem iurabat: & quáuis Plato fortassis huius etymologiæ esset ignarus, ductu
tamen rerum & rationis eò peruenit, vt intelligeret, Remp. tum optime habere, cùm
vel philosophus regnaret, vel rex philosopharetur; quod apud nos regis nomine signifi-
catur. Con enim eam habet, quam dixi, interpretationem, cui hing, quod est omnia ex
se habere suspensa, adiunctum, facit Coning; quo nomine rex vocari non meretur, nisi *Coning.*
rerum earum quas regit, scientia polleat, & potentia plurimùm valeat, & pectus ad res
gerendas habeat animosum, & talis præterea in regno suo sit, vt omnia ex ipso, non ex
alio, pendeant. Hebræi Melech dicunt, quæ vox ad primam linguã vocata eum signi-
ficat qui docet atque aperit hominibus ipsum Echt siue Egt / id est, legitimum quo om-
nia deuinciuntur. Quidquid regis est, Mel-echt explicabit, si quis ab Echt ad E progre-
diatur, quo iustam rerum omnium vnionem denotamus. Habent Latini Regis nomé; *Rex vnde*
sed vnde deriuetur, parum intelligunt. Neque enim Rex à rego fit, sed & hoc & illud *dictus.*
Cimbricos habet natales. Re rationem signat; quia fluxus est ad vnum: cui contrarium *Re.*
er / vnde Erro Latinorum. Hinc Recht quasi Re hecht. Est autem hecht annecto & deuin- *Er.*
cio: & vt nomen quo aliquid firmiter tenetur. Et est alioquin à Re Re-ig; & hinc Reig & *Recht.*
Regt; sicut ab Ee, ee-ig; & hinc eigen / & eegen / & eegt. Vel ergo compositam vel simpli- *Hecht.*
cem dictionem intelligere licet, citra significationis mutationem. Quid quòd litteræ
ch & t adiectæ ipsi Re notant, per Recht ipsum Re ad omnia præ se appelli & alligari. A
Recht fit Rex, quasi Rechs primum nomen fuisset. A Re item fit Regen, pro eo quod est *Regen.*
per rectum ducere: vnde Rego Latinorum. Rex itaque is erit qui omnia ratione fieri *Rego.*
curat, & sic consistere, vt non solùm eam tangant; sed cum ea etiam sint deuincta. A
Regen fit Regel / quæ mensura est ad quam res quæpiam dirigitur; à quo Regula. Vide- *Regel.*
mus itaque ex hac nostra lingua, non regis modò officium; sed illud etiam quòd omnia *Regula.*
ad rectam rationem sint dirigenda; & rectam rationem nihil aliud esse, quàm fluxum
ad vnum, per R & E significatum: quarum litterarum sonus ipsarum rerum similitu-
dinem gestat. Quis hîc non obstupescat, immò quis non è mentis stupore, in quo hacte-
nus plerique iacuerunt, excitetur: dum tantum videt rerum vna vocula contineri?
Quàm breui compendio Ethica, Oeconomica, Politica, atque adeò omnem scientia-
rum & artium basim complexus est, qui nomen Recht primus inuenit? Sed dum de basi
fortè loquor, in mentem venit nominis Græci, quo Rex nominatur; *βασιλεὺς*, Basis est *βασιλεύς.*
populi: quo nomine indicatur, nullam humanam societatem bene fundatam & stabili-
tam esse, nisi ab vno capite regatur:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. id est,

Multorum imperium prauum, rex vnus habetor.

Baes autem siue Bas a longa, est epitheton terræ, factum à bie-aes, quo præbeo alimen- *Baes siue*
tum significatur. Vnde fit vt Bas non solùm infimum elementum notet, sed quemuis *Bas.*
etiam qui nobis alimenta præbet. Sic vulgò famuli & domestici omnes herum suum

Basis. Bars vocant;quia videlicet omnibus suis domesticis alimenta præbeat. Iam quia terra quæ bas vocatur per excellentiam,omnia sustinet atque firmat; factum,vt bas pro fundamento stabilimentoque quarumuis rerum poneretur. *λεώς* portò populus est, à Lie nostrati, vnde & לאם Hebræorum. Basileus igitur non stabilimentum tantùm e.t, atq. populi sui firmamentú; sed pastor etiam, & is cuius est offerre omnibus alimenta. Hinc bene Homerus Regem *ποιμένα λαῶν*, vti modò dixi, vocauit ; hac ratione Basileos nomen, licet fortasse nesciret,interpretatus. Credo equidē à Phrygibus Ioniæ vicinis cum plurima alia, tum hoc etiam didicisse. Quòd si Basileus est qui non solú populum confirmat, sed etiam alit; quid de illo dicendum quem pet duo pugnantia vocabula poëta *δημοβόρον βασιλῆα* vocauit ? O quàm prouidus fuit rerum omnium nomenclator qui veritus, ne populus à Rege deuoraretur,illud cognomen Regi dedit,quo moneretur,vt populum pasceret . Sint igitur Reges populorum pastores, non demouori, si Basilees dici velint : semper item se, & sua, atque omnes, & omnia omnium ad rationem dirigant, & in ratione cōtineant, si Reges, vt dicuntur,ita esse cupiant. Porrò Coningi dici non merentur, nisi plus ceteris & sciant, & possint,& animosè gerant, atq. tales se præstent, vt ex ipsis omnia pendeant : quæ quatuor diuina dona ad Cimbricum regis nomen implendum requiruntur. Sed quia à bas sumus prolapsi,addamus & illud bas pro infimo etiam dici, quod à Germanis Franco Romani,& Itali, & Hispani Germanisantes retinuerunt.Hinc Bassus apud Musicos pro infima voce,in qua quodammodo basis est ipsius cantus. Vidimus obiter quid sit Basis,& vnde dicatur; quod hactenus neminē puto animaduertisse. Terra itaque prima omnium basis , quia omnibus suppeditat alimenta : hinc ad sustentaculum transiit, quia omnia tellus sustinet : inde rursus ad infimum,eo quòd elemētum omnia alens & sustinens sit infimum. Habemus nunc explicatas rationes,ob quas Canis apud Græcos & Latinos nomē sit adeptus,& qua de caussa tessera sit philosophorum; nimirum, quia notitiam optimam habeat,& ignorantiam summè oderit : quod satis declarat,dum eundem, cùm ignotus est, latratibus & morsibus inuadit; & pòst, eùm innotuerit, adulatione demulcet. Non enim hominē oderat, sed ignorantiam; qua depulsa, odium cessat. Ex hoc liquet, quid sibi fabula velit, qua fertur, à cane Cyrum maximum Persarum regem fuisse enutritum : haud aliud nimitum, quàm Cyrum omnibus regiis dotibus fuisse præditum, quæ canis symbolo denotantur. Canis enim ab eo quòd notitiæ sit excellentis, nomen habet, & conolam dictus est, quòd non tantùm notitiam habeat,sed quòd potēs etiam animal sit,& animosum: quas virtutes in regibus esse debere, Cimbrico nomine docemur. Hinc Anubis capite canino pingebatur, qui in Hieroglyphicis tesseram gerebat eius qui nobis iter ad custodiam & tutelam nostri demonstrat , quem Hermanubin etiam vocarunt. Plutarchus hac de re ita : *ὁ δὲ ἀναφαίνων τὰ οὐράνια καὶ τῶν ἄνω φερομένων ἄνυβις λόγος, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἑρμάνυβις ὀνομάζεται*. id est , Ratio atque sermo nobis cælestia & superiorum lationes declarans, Anubis est, qui & Hermanubis vocatur. Credidit fortasse ab *ἄνω*, quod sursum notat,vocatum Anubin. Priscas,apud Ægyptios sacerdotes,voces Phrygias fuisse,fabula de Bec ostendit. An siue aen nobis est nota cuiusuis ad anteriora progressus, vt ostensum est. Hic itaque pro Ad ponitur. Quocirca Anubis integrè diceretur An-hu-wijs, id est, ad custodiam monstro. Hu siue hu custodia. Wijs demonstro. Anubis igitur canis caput habet; vt moneat, neminem, nisi sagacem,iter ad custodiam posse monstrare; & de nomine Canis neminem rectè hoc iter docere,nisi quod docet,ipse prius norit. Demōstrat præterea eum qui docet, animosum esse debere, & audacter latrare contra ignorantes. Canem autem symbolum doctoris esse, non de vetusto tantùm nomine, sed etiam ex Esaia discas ; apud quem dicit Dominus : *Speculatores eius cæci omnes , nescierunt vniuersi; canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia : Et canes impudentißimi nescierunt saturitatem ; ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam.* Hic videmus, populi siue pastores,siue doctores,siue Episcopos, canes vocari : quoniam ipsorum sit tum scire & videre quid in omnibus fieri oporteat ; tum alta voce & magno animo docere veritatem, & lupos omnes à grege, quem custodiendum acceperunt, arcere. Accusat ergo eos Deus,quòd non solùm non doceant,& latrent contra ignorantes; sed ne ipsi quidem videant,& sciant veritatem. Tum etiam tantú abesse,vt gregem pascerēt contra lupos custodiant; vt ipsimet perpetuò prædis inhient, auaritia nūquam satianda.

Margin notes: *Λεώς.* — *Lie.* — *Regis veri quatuor diuina dona in nomine Cimbrico Coning.* — *Bassus.* — *Canis, tessera philosophorū.* — *Cyrus Persarum rex quare à cane enutritus dicatur.* — *Anubis quare depictus capite canino.* — *Hermanubis.* — *An.* — *Hu.* — *Wijs.* — *Anubis unde dictus.* — *Canis, symbolum doctorum pastorū, populi, & episcoporum.*

satianda. Non habere itaq. eos quæ in bono cane laudanda sunt; sed ea quæ in hoc animali sunt vituperanda; voracitatẽ scilicet, & impudentiam, & pro vigilia altũ soporem. Videtur apud Hebræos etiam Cimbricum Canis nomen restare כלב à Cenlieb/ quo significatur notitiæ amicus; adeò vt parum absit à philosophi notione, cùm idem esse videatur amicus notitiæ, & amicus sapientiæ. Nil autem miri, Nun esse exemptum ab Hebræis, vtpote trium litterarum, quàm veræ rationis, amantioribus. Ex his itaque & Anubis interpretatione liquet, custodiæ doctoribus Anubin præsidere: cui si Hermæ nomen præponas, idem fuerit ac si diceretur, publicus monitor ad custodiam iter monstrans. Miror Pierium pro impudente hominem canino capite pinxisse; cùm Anubis sic pingeretur, non pro impudente, sed, vti dico, pro numine custodiam tutelamque homini demonstrante: tum quia Canis custos, & nomine suo scientiam indicat; tum quòd contra veritatis & sapientiæ desertores non dentes modò, sed animum etiam & latratum habere oporteat. Præterea custodiæ doctorem sagacem decet esse; partim in rerum caussis inueniendis & explicandis, partim in discipulorum ingeniis agnoscendis atque tractandis; tum etiam vigilem, ne quis error, ne quod peccatum, ne qua fraus irrepat. Quamobrem in sacris Isidis Anubis præcedebat, vti doctor & præmonstrator *Anubis in sacris Isidis præcedere solet.* tutelæ omnium, cuius ritus caussam nequicquam ab aliis interroges. Quod verò custodiam potissimum doceret; palmæ ramo & caduceo ostendebat, quorum hoc læua, illum dextra portabat; indicium se pacem demonstrare & victoriam: pacem quidem cum patre cælesti, victoriam verò aduersus draconem & mortem; quibus rebus tota humani generis tutela continetur. Eò enim omnis religio, omnes ritus, omnes cærimoniæ spectant; vt discamus, qua via, quo deprecatore, quo medio pax nobis cum æterno patre sit concilianda, & victoria aduersus cacodæmonis & carnis insultus consequenda, quo ab interitu æterno custodiamur. Liquet itaque vocem hanc primùm & propriè Christo conuenire, qui nos ducit ad Isidem, ipsius Patris sapientiam & veritatem, per quam ad patrem venies; quem Ons Heer/ id est, Dominum nostrum vocamus, à quo corruptum Osiridis nomen apud Ægyptios remansit. Sed de his plura in Hieroglyphi- *Osiris.* cis. Vide quàm philosophum me reddiderit vetus canis apud Phryges nomen; à Platone commemoratum illud quidem, sed minimè ad originem suam reductum. Can *Can siue Ken.* igitur siue Ken idem est quod possum & nosco. Nunc quid summa nostra potestas nobis, quid summa notitia præstat? Id si scire velis, conuette vocem, quæ Nar/ siue Nch *Nac siue Nch.* facit, quod significat appropinquo. Sed quid est, cui summa mentis potestate & summa notitia euadimus propinqui? Ipsum illud, quò omnia desiderio supremo ferũtur; ipsum videlicet bonum, quod nobis Goet dicitur, à Got/ qua voce Deum vocamus; quia bo- *Goet. Got.* num à Deo descendit, & ad Deum deducit, dum de Cimbrica nominis deriuatione cogitamus. De hac potestate, qua Deo propinqui euadimus, locutus est ille qui dixit: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Per notitiam item sic Deo appropinquamus, vt in eo cognoscendo vita æterna & summa felicitas consistat. Optimè igitur Can & Nat voces hanc habent conuersionem, vt prorsæ vtilitatem versa proponat. Ab hoc vocabulo Can/ Latini retinuerunt Vulcani nomen. *Vulcanus.* Idem enim est Vul-can siue vol-can quod plenum scientia & potestate: quæ vis à Deo filio, qui patris sapientia est & potestas, ad omnes creaturas descendit. Hinc quia inter corpora maxima vis est ipsius ignis, factum vt ignis Vulcanus vocaretur. Calore enim ignis omnia & fabricantur & viuunt. Calor igitur ille cęlestis verè est Vulcanus: verùm dum in corpora & elementa frigida decidit, claudus efficitur. Quia autem caloris huius beneficio ferimur & eleuamur; Heph haest vocatur, id est, eleuans celeriter, vel eleuationis celeritas; vnde Græci retinuerunt ἥφαιστος. Huic vxorem dant Venerem; quia *Ἥφαιστος.* caloris vitalis effectus est pulcritudo. Quòd si Deo vox applicetur; vim eius opificem notabit, atque inde per ordines superiores ad inferiores descendit, omnibus notitiæ & potestatis particulas distribuens, quas venustas pro sua cuiusque portione comitatur. Volcani igitur proprium est, scire & posse, qua de caussa faber vocatur; & cui maximè affulserit, ei plurimum notitiæ potestatisque ad faciendum agendumque largietur.

PERGAMVS nunc ad D, quæ medium sonum facit inter T & Th; de quibus Terentiani versus repetantur:

At portio dentes quoties suprema linguæ
Pulsauerit imos, modicéque summos;
Tunc D sonitum perficit, explicátque vocem.
T qua superis dentibus intima est origo,
Summa satis est ad sonitum ferire linguæ.

D litteræ symbolica significatio. Plato huic litteræ vinciendi ligandique vim assignauit, fortasse non alia ratione, quàm
quòd prima esset in δεσμὸς. Nam quod de vi innixus & compressione dicit; non admodum mihi probatur. Hebræi linguæ litteras dicunt; quàm aptè, ipsi viderint. Suspicor
sanè Platonem apud Ægyptios sacerdotes de mysteriis Tau leuem accepisse auditionem, qua ligandi ratio fuerit indicata. Nos Terentianum & Martianum Capellam
laudamus, qui linguæ ad dentes appulsu has litteras formant. Dentes autem apud vetustissimos hominibus dati dicebautur, quo iis lingua coërceretur. Hinc Homero frequens ἕρκος ὀδόντων. Cùm igitur in harum pronuntiatione linguæ extremitas dentibus,
quibus sonus eius ligatur, impellitur & coërcetur eorum illisione; fit vt sonus earum
Tau. ad vinculi vim exprimendum commodus videretur. Hinc Tau funis nobis vocatur; &
Tant. Tant dentes, quia sermonis progressum per Tu notatum dentes coërceent; vnde dens
Dens. *Te.* Latinorum. Te apud nos, ad, & in, significat; quia lingua ad dentes appellitur. Sic, Te
Louen/ id est, ad Louanium, vel in Louanio: Te doen/ te gaen/ idem quod ad faciendum, ad eundum.
To. To item & Tot/ ad etiam & vsque notant, eadem ratione, quòd
Tot. lingua ad dentes vsque se extendat. Quia autem dentibus clauditur, To etiam clau-
Doe. sum apud nos signat. A To pro ad, fit Doe pro ago; quia quicquid agitur, ad aliquid refertur, tamquam suum finem: & quia in To/ T coniungitur ipsi O, indicatur, omnia
quæ facimus, ad æternum finem esse destinanda: quoniam æternitas rotunditate eius
notetur. Artificium vocis minimè negligendum, à quo aliæ linguæ longè recesserunt.
Tai. Tai significat id quod lentum est, & difficile ad rumpendum; quæ natura vinculis apta
Doot. est. Doot est mors, quia nos æternitati alligat. Toem est frenum, in quo aperta ligandi
Toem. *Tam.* vis cernitur. Tam est domitum, cui opponitur Mat/ pro indomito; sicut illi Moet pro
Mat. animo, quòd animus freno maximè aduersetur: & quia animo indomito, in quo super-
Moet. bia est, in omnes necessitates & molestias incidimus; factum est, vt Moet pro molestia,
dum nomen est, ponatur; dum verbum est, idem significet quod necesse est. Nusquam
nomenclator à religione nostra aberrat: semper plus habet in recessu, quàm prima
fronte promittat. Quod si rectè consideres, à freni nomine, per conuersionem, animi
nomen fieri; quia animus freno sit contrarius: intelliges, qua de caussa animus noster figura equi in hieroglyphicis signetur: qua de re in Veneticis, quo loco Diomedis equos
θυμὸς. ad significationem deduco. A Moet Græci θυμὸς fecerunt, conuersione litterarum, &
Anubis hieroglyphicum signum. aspirata pro tenui admissa. Huc spectat Anubis hieroglyphicum signum, in quo tria
capita, canis, hominis & equi, significant, doctorem debere non solùm scientiam habere, sed animum etiam. Facies igitur media Selenica est, & barbata, Doctoris symbolum gerens, quæ media ponitur, vt in animo & notitia humana ratio in medio con-
Mensch. tineat omnia, & id faciat quod homo Cimbrico suo nomine facere iubetur: Mensch
enim dicitur à Men-sich/ quo signatur, ducit seipsum. Quia igitur notitia & animus ratione in medio continentur, caput hominis inter equum & canem medium locum
sortitur. Quæ à Plutarcho de horizonte & duobus hemispheriis dicuntur, vana sunt, &
nihil ad Anubin. Ducamus itaque diligenter hunc equum & canem, ad illud ipsum,
cui per notitiam & potestatem euadimus propinqui. Triceps sanè hæc imago cum
propria sit eius qui docet; tum etiam cuiusuis hominis rectæ rationi potest accommodari: eo quòd recta ratio Doctoris officio in homine fungatur. Equus ergo animi tesseram gerit, qui Moet nobis dicitur, à Mat quod indomitum signat. Toem contrarium,
Domo. frenum animi notat, à Tam/ quod est domitum: atque adeò à Tam/ Domo Latini ser-
δαμάω. uant, licet ad Toem propius accedat. Græci à Tam δαμάω, & δαμάζω, & à Tem/ quod
δαμάζω. *δμέω.* idem est, δμέω per metathesim retinuerunt: quas voces è Cimbrica lingua ad ipsos venire, quamuis conuersio nobis peculiaris non clarissimè doceret atque demonstraret:
de vocum tamen nostrarum breuitate & simplicitate satis perspicuum esset, primogenium ius penes Cimbros fuisse: quandoquidem naturæ aptius sit paucis mediis, quàm
multis, ad eundem finem peruenire. Nec est alienum ab huius litteræ natura, quòd T
articu-

articulum Het finiat; propterea quòd veluti dentes linguam reprimunt, ita hæc littera spiritum vagum continet, atque ad certam rem coërcet. Vim autem maximam in hoc elemento esse, ipsius linguæ vsus declarat, dum breuitatis, quam vbique quærimus, gratia, articulus cum eo cui audientis mentem adstringit, in vnam coit vocem. Tum enim reiectis H & E, solum T relinquitur, quasi satis per se virium habẽs, vt intelligentiam ad vnam rem coërceat. Exempli gratia: pro het hoot dicimus thoot/ quo ipsum caput notatur; qua voce sacerdotes Ægyptij Mercurium vocabant: quoniam nihil aliud Hermæ apud priscos Cimbros erant, quàm quadratæ pilæ, quibus supernè caput imponebatur; quarũ vsum Hipparchus primus, si Platoni credimus, Atheniensibus ostendit. Plurimis enim id genus columnis, tum in vrbe, tum agris, collocatis, sententias graues inscripsit; quibus homines ad probitatem sapientiamque excitaret. Quòd autem quidam Sar, quidam Sur scribunt, inde factum, quòd capitis diuersa nomina sint, Hett/ Hoot/ Huet; quorum primùm ab impetio & calore animalium spirituum deductum; alterum ab Hoo, quod altum est, cui Tau adijcitur, quòd caput nos alliget altissimo; tertium est àb Hur/ quod idem est cum Hui, id est, custodio & defendo: propterea quòd caput prouidentia sua totum hominem tueatur. Diphthongus autem ue à Græcis transponitur, vt fit eu. qua de re priùs. Hinc thiut pro thuet, quo Campani Brabanti ferè nomine caput appellant. Siue igitur Sar, siue Sur dicatur, parum interest. vtrumque certè nomen ipsum caput significat. Nec mirum, multa nomina capiti dari, cum multæ sint eius dignitates. Est igitur & quartum nomen Hooft/ quo non pauci vtuntur, quod compositũ est ex hoo & heft/ quorum illud altum notat, hoc idem est quod eleuat. qua nominis ratione monemur, nos semper à capite nostro ad suprema ferri debere. Hinc Theutates, apud Gallos & Germanos, Mercurius vocatus; quod nihil aliud est, quàm caput habens: Hat enim idem quod habet. Nam præter caput Hermis nulla membra erant, exceptis Ithyphallis. Sed de his alibi. Quoniam porrò D & T vinciendi officio funguntur, fit vt frequẽter à nostratibus eximantur, ceu satis litteræ citra vinculum cohærerẽt. Sic ex Vater & Vader, quod idem est, Vatt facimus; atque inde, si lubet, syllabas duas in vnam contrahimus. Sic ex moeder, moer; ex broeder, broer, & similia è similibus formamus. Latini, dum duæ vocales nimis hiulco coitu viderentur cohærere, D sæpius interposuerunt, vt ex Re-eo fecerunt Redeo, ex Re-amo Redamo, ex Re-emo Redimo, à Re-ago Redigo, & similia è similibus. Plauto frequens est eadem euphoniæ ambitio in diuersis vocabulis, quorum prius in vocalem desinit, & posterius à vocali sumit exordium. Sic in Asinariæ actu primo. Argyrippus. *Solus solitudine ego te .d. atque ab egestate abstuli.* In eadem fabula: *Me .d. amantem dixit*, pro me amantem. Idem in Epidico, *Hæc adepol remorata me .d. est.* quibus plurima apud hunc auctorẽ leges similia, in quibus D vincit vocales, aut potius coërcet, ne concutrant. Verumenimuerò quidquid huius sit, id saltem constat, in Tau nomenclatorem nostrum seruasse, vt eo in vocabulis vinciendis & iusto fine claudendis vteretur; quod tam frequenter in variis vocibus licet videre, vt superuacaneum videatur hac de re plus fundere verborum: & erit alioqui in signo signorum supremo in Hieroglyphicis accuratè rursus de Tau agendum. Quamobrem exempla plura hoc loco non putaui recensenda, ne, dum quàm possum celerrimo curriculo ad metam Hermathenæ propero, inutilis me prolixitas demoretur.

Herma.

Hett. Hoot. Huet. Hoo. Hui.

Sar siue Sur.

Hooft.

Theutates Mercurius vocatus.

D littera apud Latinos duabus vocalibus sæpe interponitur euphoniæ caussa.

SVCCEDAT F, de cuius ferina pronunciatione quæ scripta sunt, Romanis relinquamus, quos in loquendo durius os, quàm nostrates habuisse, vel ex huius solius litteræ sono coniectes, qui nobis minimè talis est, qualis apud ipsos habebatur. Suaui enim spiritu efflatur, labro superiore leuiter ad inferius depresso, & inferiore interius ad superiores dentes retracto. Huius litteræ magna cognatio est cum V consonante; nec cum ea simplice solùm, sed cum ea etiam quæ duplex vocatur, & duplicis V figura pingitur. Apud Græcos eius loco Φ habetur, quod duriusculum est. Lenissimum est V simplex consonans, deinde idem duplicatum, tertium locum habet F, quartum Φ. Habet item hæc littera nonnihil cognationis cum P, sicut & V consonans. Allemani frequenter quo loco nos P efferimus, post P litteram F ponunt, pro Peil Pfeil/ pro Peper Pfeffer/ pro Pal Pfal/ pro Perd Pferd/ pro Pant Pfand/ pro Pap Pfaff/ & similiter alia multa permutant. Ex vicinia hac factum, vt ex Uuer, quod est porto, Latini faciant Fero, pro diphthon-

F littera symbolica significatio.

Uuer. Fero.

diphthongo, qua carent, posteriore vocali relicta. Nomenclator cognationem hanc secutus est in deriuandis vocabulis; vt dum ex Peer facit Pert pro equo, vbi V in P mutauit; cui Germani F addunt, vt mixtum quid audiatur. Idem in Faem F fecit ex W. Est
[Faem. Fama. φήμη.] enim faem, wai-hem, id est, venti vox, vnde Fama, & φήμη, cũ tota propagine. Hinc fit vt varius huius consonantis vsus habeatur. In fine V consonans, siue simplex, siue duplex crebrò transit in F; vt è lieue lief/ hoeue hoef/ roouen roof/ leuen lef. In conuersione nonnú-
[Wal. Laf.] quam ex w fit f, vt ex wal, quo vehementia notatur, laf, quod in conuertendo nobis in
[Fal.] V consonans transit. Ex laf enim quo imbecille denotatur, fit fal, pro cado, quod nos
[Wal.] wal dicimus: Casus enim sequitur imbecillitatem & impotentiam. A fal fit fael pro
[Fael. Fals.] erro, quod est cadere de recta ratione. Ex eodem fal fit fals, pro mendaci & impostore;
[Falsen. Fallo. σφάλλω.] & falsen, pro corrumpere per fraudem. Ex hoc fonte Fallo & σφάλλω cum tota sobole deriuantur. Radix igitur in eiusmodi examinanda, quæ est wal, quo latitudo roboris
[Wal.] notatur; quasi dicas, latè patens ad omnia. Hinc wal in aqua bullio, walt magnum ro-
[Walt.] bur, wal agger hostibus oppositus. Ex wal wel, & apud quosdam wael, pro bene & bono;
[Wel siue Wael.] quoniam quæ bene habent, sint valida. Ex wel fit wil, pro volo; quia omnes id volunt
[Wil.] quo bene habeant, quodque ipsis bonum sit. Proprium enim voluntatis, scopũ ipsum bonum esse, non minus nomenclator, quàm Aristoteles perspexit. Wil in præterito im-
[Wol. Volo. Voluntas. βούλομαι.] perfecto habet wol; vnde Latinorum Volo & Voluntas, Græcorum βούλομαι. A willen infinitiuo habent Velle, & Vellem. A wil fit wijl, pro temporis duratione, ad quam omnium prona est voluntas; quamuis hoc à wy-lijt deduci queat, quod est, latè longeque
[Wijl.] transit. Sed conueniunt duæ rationes ad eandem vocem non infrequẽter, & id quidem
[Wiel.] non citra artificis maximam laudem. Vt in wiel quoq. pro alto aquarum gurgite, caussa significationis ex wel siue wal, pro bullio, capi potest; eo quòd gurgites ebullire videan-
[Wij/ Wijt.] tur, & in vortices conuolui. Eadem rursus vox composita videtur ex wij, pro latè lon-
[Hel.] geque, & hel alto; quæ compositio gurgitis definitionem comprehendit, & hoc simul ostendit, hel, perinde atque altum apud Latinos, ad profundum etiam pertinere; de quo
[Lef.] mox amplius. Ex wel pro bene, & iterum pro bullio, fit conuersio ad lef, w in f mutato, quod est viuo. Vita enim perpetua quædam est humorum bullitio, calori debita, sed ea talis, vt bene habeat, beneque corpus & membra omnia disponat.

IAM præter boni bullitionisque rationem, accedit alia, non ex conuersione, sed de compositione rei naturam declarans. Lee-hef enim Lef facit, quod est, membra leuo;
[Fel.] vitæ enim est omnia membra ferre atque eleuare. Contrarium inde Fel/ pro crudeli,
[Fel, fellis.] & eo quod vitæ aduersatur: Vnde Fel Latinorum, pro humore in corpore admodum
[Feles siue felis.] crudeli, & crudelissima symptomata nonnumquam pariente. Poterat feles siue felis à Fel deriuari, sed non ita est; eo quòd aperta sit metathesis litterarum, qua fit ex Wesel/ W in f commutato: quod moneo, vt discas quàm multis variisque modis vocum sit fa-
[Lief.] cta confusio, & qui ex ea ad veras primæ linguæ origines queat venire. Iam ex lef fit lief/ pro amico; quòd citra amicitiam vita non sit; quam qui tollit ex hominum societate, Solem è mundo tollere videtur. Exilis litteræ adiectione expressum videmus, quàm exiguo minoris amicitia, quàm vita, sit æstimanda. Hoc est vocabula facere, sic vna litterula ad vitæ verbum adiecta, plus docere, quàm multi multis de amicitia libris. Ex
[φίλος.] Lief Græcis φίλος; φιλ è Lief conuerso, vbi diphthongus neglecta, qua sermo Græcus
[Fiel.] caret. Nobis Lief conuersum Fiel facit, pro eo qui non est ad amicitiam admittendus. Is enim Fiel est, quem omnes contemnunt, & amicitia excludunt, siue is cui nemo tam est amicus, vt eum vel domo excipiat, vel vitæ eius necessitatibus succurrat. Ne
[Vilis.] existimes tamen Vilis Latinorum hinc fieri, quod dubio procul à Veel deriuatur, signi-
[Veil.] ficante multum; eo quòd vilia ea sint, quorum magna est multitudo. Hinc veil apud nos est venale, quòd copia res vênum protrudat. Ridiculi hic sunt Græci, dum ex amico eum fecerunt, cui nullus est amicus. Non mirum, Scythas præ ceteris gentibus omnibus amicitiam maximè coluisse; quando videmus eos ex ipso nomine sibi vernaculo intellexisse, amicitiam & vitam minimo discrimine seiungi, immo ne seiungi quidem,
[For, faris.] sed minimæ litteræ glutino in vnum nomen coire. Cùm for, pro loquor, Latini dicunt; f, ex w, faciunt; à Woort/ quod est verbum, for deriuantes. Non est tamen inde fati no-
[Fatum.] men, verùm à Vat: quia fatum illud est quod omnia tenet atque comprehendit, ita vt manum ipsius nihil effugere queat. Loquor autem verbum, pro for, est ab Hebræis

dedu-

deductum, apud quos est קול pro voce, quod Latinus conuertens, Loq fecit, cui adiecit terminationem. קול porrò nostratis est originis à Cal quod est suauiter sermocinor, de quo superiùs. Sicut ex Woꝛt fecerunt for; ita è Wau-not/ faunos siue faunus. Waut silua est, aliter Walt; vnde Saltus. Not necessarium, Nut vtilis. Deus itaque saltibus & siluis necessarius, Wau-not dicitur; at siluis vtilis, Wau-nut: quorum vtrumque faunis conuenit, cùm siluarum numina crederentur. Ex Werm/ quod est calidum, Latini duxerunt ferueo, & fermentum, werm-ment/ id est, adducit calorem, fermentum calore panem attollit. Ferus è wꝛeet metathesim patitur. Wau apud nos significat vellem. Vnde waut/ pro successu optato: Hinc wauteren/ est ex animi sententia succedere: Ten wil niet wauteren/ idem est, ac si dicas, rem quampiam ex animi sententia & voto succedere nolle. Hinc fit gewaut / pro boni successus efficacitate. Got hebs gewaut/ id est, Deus efficiat vt res succedat pro eo ac vellem. Cùm dicimus, wat t' wauts is dat/ idem dicimus quod Latinis est, Quid, bonum, hoc est: Te wauts enim ad bonum & optatum finem spectat: hinc Got t'wauts/ Deus faustum reddat. Ex wauts faustum fecerunt Latini. A wau item, quod est vellem, fit faueo, quod nihil aliud est, quàm cuiquam bene velle. Sed quia wau & wou citra discrimen dicitur; ex wou Voueo manauit, quod Latini ad sacra traxerunt; eo quòd ad voluntatem nostram explendam Deo promittamus donaria, aut victimas, aut aliud quippiam, quod placiturum putamus. A wꝛijf fit frio, pro tero; à wp wꝛef / id est, latè rumpo ad æqualitatem partium. Sed longiùs recessit, qui ex wꝛeet fecit futio; cùm hic duplex V vocalis sit longa, minimè verò consonans. E priore igitur F factum, e posteriore V vocalis. Fur vocabulum retro pronuntiatum, è roof pro spolio; vnde Græcis φώρ. Fit autem roof à vooꝛ/ quod est pro, & cum; quasi diceretur, contrarius ei qui nobiscum facit, & nostra promouet atque propugnat. Frux & fructus à Vrucht fiunt: quod fit à Vreucht: quod rursus a Verheucht/ quod est, delectat & recreat. Heucht pro lætitia fit ab hoch/ quod est altum; quòd animus lætitia efferatur, tristitia deprimatur. A freucht, fruor. Quod igitur maximè in quaque re delectat, id fructus eius dici potest, si etymologiam sequaris: quo modo huius mei laboris & inquisitionis, à plurimis hactenus derisæ, fructus est inuentio antiquitatis, vaticiniorum ab exordio generis humani de Christi aduentu editorum: fructus est, cernere apertissimè summa religionis nostræ, & solius veræ, mysteria: fructus est, videre omnia omnis sapiētiæ præcepta, omnia omnium scientiarum arcana, totamque adeò diuinorum & humanorum vniuersitatem mentis oculis perlustrare & intueri, quoad eius fert captus mortalium: fructus est etiam, & ille quidem insigni gaudio & incredibili voluptate omnes pectoris sinus perfundens & implens, confabulari cum primo illo vocabulorum opifice, atque ex eo audire, quas opiniones de rebus omnibus menti ipsius Deus indiderit, quas insculpserit sententias de incomprehenso humanis animis mysterio trinitatis. Incomparabilis hæc est mihi oblectatio, omnibus deliciis, quantæ quantæ cogitari possunt, sexcentis millibus schœnorum præuertens. Hæc me numquam deserit, adest statim absoluto somno, immò & in ipso somno nonnumquam obuersatur: hæc à summo mane frequenter ad ipsam noctem libris affigit; nihil nec cibi memorem nec potus: hæc ambulanti, edenti, bibenti semper aliquid noui spectaculi præbet. Præ hac diuitias, honores, fauores principum, ceteraque omnia, quæ mundus in supremis bonis ducit, nihili facio; & vt semper nihili facere liceat, est mihi summa votorum. Neque porrò inuidus tanta mihi oblectamenta secreta seruo, at lubentissimè communico; quid dico communico, obtrudo etiam inuitis: tanta est cupiditas, tanta libido, tanta, vt ad Satyros & Hermas Ithyphallos alludam, tentigo, ad ingenerandam aliorum animis hanc eandem voluptatem. Huc omnis mea scriptio, huc neglectus valetudinis, huc contemptus vulgarium deliciarum spectat; vt omnes huius nectaris, cuius vi debacchor, participes reddam. Sed excutiamus furorem, aut potius furere pergamus. Quando satis modò visum, F pro V & W frequentissimè poni, præsertim in vocum fine, in quo nec V consonans vel simplex vel duplex, nec F consonans locum habet; tametsi quidam nimis crassè in diuersam abierint sententiam; ignorari non potest, quis eius in compositione vocum sit vsus. Amplitudinem enim & extensionem, & efficacitatem, actionemque rerum notat: quoniam in eo pronuntiando labrum vtrumque insigniter exercetur, & spiritus vehemens inter dentes sentitur, & interim ipsius V vicarias vices gerit.

Cal. Faunus. Waut siue Walt. Not. Saltus. Nut. Werm. Ferueo. Fermentum. Ferus. Wau siue Wou. Waut / successus optatus. Wauteren. Gewaut. Faustus. Faueo. Voueo. Fur. Roof. φώρ. Frux. Fructus. Vrucht. Vreucht. Verheucht. Heucht. Fruor.

Ef. gerit. Ef igitur nihil aliud de sono litterarum notat, quàm vnius vnam æquabilemq; extensionē, & ratione vehementioris spiritus subleuationem. Nam inferius labrum in co pronunciando attollitur vehementer ad superius, atque ideirco Ef, dum vt verbum vsurpatur, idem est quod attollo atque eleuo. Huic verbo quo maior vis adderetur, nostrates fere adspirationem præponunt, Hef dicentes pro Ef. Jam quia dum inferiora *Hef.* attolluntur, & superioribus applicantur, æquitas existit, factum est vt effen pro æquabili *Effen.* ponatur atque pari. Inde neffe conuersum est id quod alterius lateri apponitur. Ef enim *Neffe.* illud dicimus quod planum est, nusquam ab vniformitate discedens; in quo vis vnius maximè cernitur, quam per hoc elementum dixi notari. Quò tamen hæc vox a nomine litteræ diuersa esset, disyllabam crebrò facimus, vt pro ef, effen, vel euen dicamus. Ab *Euen.* illo Æquum Latinorū, mutato duplici ff in qu. Crebrò enim qu pro w Lati. i ponūt: *Æquus.* vt ex wie faciunt Qui, ex wan Quando. Cùm verò W & F succedanea sint, nihil miror pro duplici F, Qu inueniri. Diphthongus æ loco longæ vocalis est, ad quam sonus ee proxime accedit, quem in euen gentiles mei seruant. Ipsi ef fe opponitur, quod dum vt *Fe.* verbum in vsum venit, idem est quod odi; dum vt nomen vsurpatur, inimicitiam significat; eo quòd quem odimus, eum deprimere studeamus. Hinc fe pro pecuce, quod nos *Ve.* ve dicimus. Antiqui Pe quoque pro pecore posuerunt; eo quòd Pe aduersetur ipsi Ep/ *Pe.* quod est exilire. Porrò quia membrum virile nos maximè pecudes facit, fe item pro eo *Ep.* vsurpamus: vnde Februæ nomen, vti alibi declaraui. Quod si ridere lubet, conuersionem considerès fe in ef/ de qua intelliges, officium huius membri absolui non posse, nisi sese attollat. Ab hef fit heffen/ pro fermento cereuisiario; & heuel pro fermento quo- *Heffen.* uis. Ab eadem vocula deriuatur arf, pro hæreditate, quasi ar-hef, id est, quod in leuan- *Heuel.* dis necessitatibus vitæ, maximam habet diuturnitatem atque moram; quod proprium *Arf.* est eorū quæ hæreditario & perpetuo iure possidemus. Sed quia agris nulla firmior diu- *Arua.* turniorque est possessio, factum vt agri arua dicerentur; non illa quidem, vt Latini crediderunt, ab arando; sed ab eadem radice à qua Aro, simul coniuncto agrorum vsu, qui consistit in leuanda humanæ vitæ necessitate. Elegans per ipsam elegantiam compositio, qua simul & firmæ agrorum possessionis, & ipsius vsus admonemur. Nos tamē tam angustis terminis ipsum arf non cōstringimus; sed tam late sinimus patêre, vt omnem firmam complectatur possessionē. Hinc arfrenten, redditus sunt perpetui. Nostrates lu- *Erf.* bentius erf dicunt, A de frequenti consuetudine, in E mutato; quod & veteribus adeo *Minerua vnde dicta.* placuisse, apud quos Minerua, non Minarua legimus. Fit autem Minerua ex Men & erue, siue erf; ita vt Menerua, vti vetustiores Latini vocem scribere consueuerunt, dica- *Men.* tur, cui perpetuum ius est ducendi; eo quòd Men idem sit quod duco; vnde Mensch, *Mensch.* qui se ducit, ceu Men-sich. Nec mirum, E in I mutari; cum id fit in creberrimo vsu. *Mino.* Hinc Latini ex Men fecere Mino, pro eo quod est pecus agere siue ducere. Cui verò perpetuum est ius rerum omnium ducendarum? Ipsi nempe Veritati, & Verbo æterno, & eidem filio patris æterni, quem Deus constituit ducem vniuersorum. *Ex te egredietur dux qui reget Israel*, dixit ille; de hoc duce intelligens qui de semine Dauid hu- *Ageleia.* manam carnem erat assumpturus. Homerus Ageleam vocauit, quòd populi dux esset, eamque facit primam Iouis filiam, θυγάτηρ δὲ Διὸς θυγάτηρ ἀγελείη. Hæc est origo illa, veritas ex solo Iouis cerebro genita ante omnia sæcula: hæc illa sapientia quæ sedicit fabricæ mundanæ præfuisse: hæc non sapientia, sed sapientiæ potius Dea, & sapientiæ caussa sempiterna. Arrigite aures Satyri; audite fabularum & scripturæ sacræ consensum. Ite ineptissimi, ite crassissimi cum vestro stupore ad ventrum scholas, quibus aures non sunt, & dicite profano ore, non esse sanctas fabularum origines. Corruptas fuisse fateor; sed ab eisdem ventribus magistris, qui idolomaniam ad ventres suos alendos, & pecore faciendos, è sacris omnibus nominibus confinxerunt. Contra hos Christiani inuehuntur, non contra sanam & primam fabularum intelligentiam. Dea est Minerua, *Minerua est ipse Deus filius.* & verissime Deus ipse filius, qui se veritatem, & sapientiam, & patris virtutem sinit vocari. Huic Deus dedit ducendorum omnium mundanorum & supermundanorum potestatem sempiternam: quam dignitatem quamdiu tenebit, tamdiu poterit à Cimbris Minerua nuncupari. Vel igitur illam ipsi filio adimite, vel mihi permittite, vt illum vernacula lingua Mineruam appellem. Si mihi vel Pindari, vel Homeri, vel Virgilij, vel Horatij ad carminis suauitatem vena viresque darentur; quas ego odas, quos hymnos

Mineruæ canerem, quas laudes detonarem? Sed quid stultus opto? Quasi Dea hęc non omnem superet laudem, omnem ingeniorum, quantumuis illustrium, captum excedat. Subuolet mentis meæ apex, diuinitatis scintilla, quàm potest altissimè, super omnes cælorum orbes, super omnes omnium angelorum choros, super ipsos supremos spiritales ignes; & illic, si potest, consistat; ac tum demum aciem sursum tollat, & videat num possit huius Deæ peplum sibi interius reuelare. Reuertere mens mea, reuertere, frustra contendis: sat tibi sit, ex pepli parte exteriore, discere varietatem, ordinem, pulcritudinem creaturarum; & de hac pictura coniecturam facere de ipsa sapientia, quæ hæc peplo suo intexuit tam infinita ornamenta, tam infinitis modis variata. Huius galea *xviij* siue Cun-heet meritò vocatur, & hoc vocabulum primum ipsius galeæ est aptatum à sapientissimo nomenclatore. Quid enim est aliud Cun-heet, quàm caput omnis sapientiæ & potestatis; cui Sphinx insidens, magnum nobis proponit ænigma? Quod rogas ænigma? Non illud ab Oedipode solutum, non illud, inquam, sed infinito præstantiorem abscondens intelligentiam. Quærat quis quid Sphingis forma sibi velit, quid galeata virgo significet, cur hastam teneat, cur ægida portet, cur Medusæ caput ostendat, cur ad latus habeat oleam, cur eius dicatur inuentrix, cur denique vel Minerua vel Pallas dicatur. Hæc nobis Sphinx ænigmata proponit, quæ nullus hactenus Oedipus soluit, nec fortasse soluturus quispiam vmquam fuisset; nisi ipsa hæc Dea externam extremæ fimbriæ in peplo suo particulam Ioanni Goropio videndam dedisset. Quamuis igitur aliàs Mineruæ suum fortasse daturus sim libellum, hoc tamen tempore obiter indicabo eorum solutionem. Sphinx itaque cono imposita denotabat cùm totum Deæ ornatum putis ænigmatis constare, tum ipsam esse totius veteris religionis caput, cuius symbolū suprema galeæ pars præferret. Qua de caussa Sphinx veteribus religionem significaret, memini me in Gigantomachia tradidisse. Erat autem Sphinx, non animal, cuius Diodorus Siculus & alij meminerunt, in simiarum genere; sed hieroglyphicum religionis signum, templis maximè præponi consuetum: quo obscurè indicaretur quæcumq. in veterum religione fierent, ænigmata esse, omnesque cætimonias & ritus alia prorsus signare, quàm prima fronte viderentur. In primis castarum virginum faciem præferebant: quo monerent, in cultu diuino, virgineo quodam pudore omnia peragenda. Victatæ erant, quo intelligeretur, religione nos Deo deuinciri, eoque omnes ritus spectare debere. Corpus reliquum leoninum erat, quod vnguibus contractis placidum iacebat, denotans & maximas vires religionis esse, & ex hac vita existere præstantissimam, quam Leo & nomine Leeu, & reapse demonstrabat; & hanc quidem totam eò referri, quo magna vis Dei placaretur; quæ si placata non esset, leoninos vngues & robur ingens in eum ostenderet, qui non castè eam tractasset. Quod si patiantur profanæ aures, addam & illud, virginea facie & leonino corpore denotari, summum omnis religionis apicem in eo constare, vt Leo de virgine nascatur, atque ideirco in Palladis galea poni solere, vt eo significaretur, hanc summam esse omnium rituum sacrorum, vt typum gererent illius religionis in qua de virgine Leo de tribu Iuda nasceretur, & hanc quidem religionem fundari in ipsa Minerua. Esaiæ à Spiritu reuelatum est, in capite redemptoris galeam esse salutis. Placuit & D. Paullo hac galeæ comparatione vti: nihil vt mirum sit, si galeam huic Deæ tribuerint. Sed de galea modò satis. Hastam gerit; quo intelligamus, in huius Deæ manu totius salutis nostræ esse scipionem, & omnem præterea defensionem. Ægida habet, quia virtus est patris & scutum humanæ salutis. Caput Medusæ imago est illius capitis quod à semine mulieris erat conculcandum; cuius ea vis erat, vt quibus Pallas id ostenderet, ij in saxa conuerterentur. Iudæi enim quibus hoc trophæum Christus erat ostensurus, conuersi sunt in lapides, peruicacia plus quàm saxea hanc de serpentum omnium capite victoriam prorsus respuentes, cùm tamen eam coràm intuerētur. Inuentrix oleæ dicitur, quia huius solius medio pax hominibus cū patre inita, à quo perpetuo bello eramus diremptì. Sed hæc latiùs fortasse suo loco, si Minerua fauote suo vitā nobis produxerit. Mineruam itaq. sic licet interpretari, vt à verbo Erue siue Erf fiat cōpositio, quo significatur hæreditatio iure possessionem accipere; de qua forma per præsens tempus loquendi in Woz latiùs esset considerandū. Diuus Paullus nobis huius vocis vim aliis verbis explicans, *Nouissimè*, inquit, *diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula.*

Minerua peplum.

Minerua galea. Cun-heet.

Sphinx Mineruæ cono imposita.

Minerua hasta.

Minerua ægis. Medusæ caput.

Minerua inuentrix oleæ.

Quis hic nostri sermonis peritus Mineruam non agnoscit? *Dat pater, accipit filius hæreditatem.* Quam rogo hæreditatem? *Vt nimirum exurgat ad regendas gentes*, vt est apud Prophetam, & D. Paullum: de quo item vaticinium, *Ex te exibit Dux, qui regat populum meum Israel.* Quid porrò de seipsa dixit sapientia ex Salomonis ore? *Per me reges regnant.* Hæc igitur est illa hæreditas, quam a Patre suo sapientia accipit, vt omnium regendorum ducendorumque ius habeat, quod vnico Mineruæ nomine videmus expressum. Dissoluta sunt itaque ad hunc modum Sphingis ænigmata, quæ nomen inde videtur habere, quòd videntes capiat: à Sie phinck/ id est, visionem capio; eo quòd homines figuras has videntes, nec intelligentes quid sibi vellent, mentis oculos captos haberent. Formula hæc est nobis vernacula, vt dum quis quæstionem quampiam siue ænigma dissoluere non potest, dicatur captus, quasi nodis illigatus. Phinc enim siue Vinc idem est quod capiebam, Sie video. Et profectò quotquot hactenus vel Sphingis vel Mineruæ hieroglyphica signa viderunt, captos se & irretitos mentis oculos habuisse fateantur. Est & altera huius nominis interpretatio, ex Spi/ quod est exploro, & Hing/ quo denotatur Dei voluntas omnia suspendens: qua monemur, vt in omnibus ænigmatis sacris id exploremus, quod Deus prædestinauit, & quod ex ipsius æterna dependet voluntate. Omnes enim ritus sacri ad arcanum illud magni consilij mysterium referebantur, sed tam obscuris gryphis tecti, vt nisi Christus ipse & eius spiritus significationem eorum hominibus reserasset, numquam intelligi potuissent. Vtraque certa ratio à nomenclatore videtur considerata, cuius tanta fuit diligentia in vocibus fabricandis, vt non rarò plures in vno nomine condendo caussas coniungat. Et hæc modò de Minerua, prima & ante omnia secula vniuersorum ductus hærede, cuius nomen Cimbrica norma pronuntiatum Min ers, si conuertatur per retrograda litterarum vestigia, illud nobis indicabit, quod vnumquemque facere sic refert, vt nisi faciat, actum sit de salute. Nam nisi pacem cum patre cælesti per Mineruam oleæ inuentricem ineamus, perditi sumus, vt qui perditissimi, æternis suppliciis scelera nostra luituri. Fre-nim/ siue Fre-nem / idem est quod pacem accipe: qui modus loquendi hactenus nobis durat, pro eo quod Latini dicerent, facere pacem. Verùm copiosa est huius formulæ significatio. Nam Fre—nim/ id est, accipe pacem, sic intelligi potest, vt ipsi Mineruæ verba tribuantur: quo sensu Dea diceret cuiuis nomen suum audienti, Accipe pacem, accipe oleam, quam offero; accipe, quo nihil mortalium vita vel maius, vel suauius, vel diuinius potest habere. Quid aliud dixit ipsa veritas, & sapientia, & virtus patris incarnata: *Pacem*, inquit, *meam do vobis.* &, *Pax huic domui.* &, *Pax vobis.* Quis vocatur Deus pacis? an non ipse filius, qui nobis cum patre æterno pacem confecit? Minerua itaque & Christus eandem dant pacem, non illam quidem, quam mundus vel dat, vel dare potest; sed æternam, cum patre æterno, vt ea in vita perfruamur sempiterna. Audiat ergo quisque Mineruam sibi dicentem, accipe pacem. Videmus quanta sit vocum Cimbricarum, hieroglyphicorum sacræ scripturæ, & rerum ipsarum conuenientia: videmus quanto artificio Mineruæ nomen sit constitutum; quàm admirabili regressu demonstret, ad quid nos vltrò Deus inuitet. Hæc contemnant scioli, si quid simile in omnibus linguarum thesauris queant inuenire. Quis oleam pacis signum esse nescit? Quis illud Virgilij ignorat?

Paciferæq. manu ramum prætendit oliuæ;
& illud,
Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ?

Multæ caussæ sunt, ob quas oliua Pacis signum habeatur; quas, vti notas, prætermitto: illo tamen non neglecto, quod de claua Herculis è Theocrito & aliis ex oleastro facta annotaui. Oliua enim Mineruæ & claua Herculis in re significata consentiunt, vt ex iis quæ de Hercule dixi, quiuis facilè cernat. Verùm illud operæ non paruum pretium habebit, si paullo penitius symbolum & ipsius nomen inspicientes, demonstremus idem vtroque denotari. Elæon Græci oleum vocant, ἔλεος misericordiam: & illud quidem ab hoc deriuari nonnulli, inter quos, si rectè memini, Probus est, crediderunt. Equidem vt hoc ipsis dem; vlteriùs tamen rogabo, vnde ἔλεος misericordiam notet. Nobis vtriusque vocis ratio est ita perspicua, vt & nihil clarius, & habeat mysteria religionis minime contemnenda. Heel integrum & sanum significat: quod si vt verbum in agendi

Marginal notes: Sphinx vnde nomē habeat. — Min-ers sen mer, num sit Fre-num. — Oliua pacis signum, Mineruæ dedicata. — ἔλαιον. ἔλεος. — Heel.

agendi notatione vsurpetur, idem est quod sano, & integritati restituo. Le membra dicuntur. Heel le itaque nihil aliud sonat nobis, quàm sano membra: vnde ἔλεος & ἔλαιον, pro misericordia & oleo; quoniam vtrumque membra sanet; illa quidem membra ecclesiæ, siue generis humani; hoc verò membra corporis. Compositionis lenitas, perpetuò nostris diligenter obseruata, principio adspirationem ademit: quod nimis frequenter monere cogor, ob quorundam obstinatam in id genus minutiis insectandis peruicaciam, ne dicam ineptiam, aut vesaniam. Verùm vt id alibi fieri consueuit solius lenitatis caussa; ita hic aliam quoque habet rationem, ex eo profectam, quòd nomenclatori non solùm studium fuit vocum è primis radicibus bene fabricandarum, sed hoc etiam adiunxit, vt præter primariam nominis caussam, ad aliam etiam alluderet, vt gemina, nonnumquam tergemina etiam eiusdem vocis ratio videatur. Eel apud nos nobile significat & generosum: quod si, vt verbum, in vsum trahas, idem est quod nobilem generosúmque reddo. Eel-le igitur, & gemina littera, vitandi labdacismi caussa, in simplicem redacta, non solùm notat membra sanitati restituero, sed adiicit etiam nobilitatem, & facit vt membra, quàm antea fuissent, reddantur generosiora. quæ quidem ratio misericordiæ diuinæ ad amussim conuenit, per quam membra ecclesiæ, non ad prioris modò naturæ reducuntur integritatem; sed redduntur etiam nobiliora & diuiniora, quàm in prima vitæ conditione essent. Ele igitur potiore ratione, misericordiæ & clementiæ diuinæ conuenit, quàm oleo, quod tesseram ipsius dumtaxat habet, atque similitudinem; qualis ex suprema caussa per idearum catenam ad infima hæc corpora descendit. Verùm quamuis oleum membra, quæ à doloribus leuat, & integræ valetudini restituit, non efficiat nobiliora; ob eius tamen naturam, cuius hieroglyphicum signum est, & ob vocis communionem, eius etiam nobilitatis notam gerit, quam Deus bonitate & gratia sua singulari Sacerdotibus & Regibus largiebatur: quæ, vt omnium suprema, conuenientissimè quadrat ad significationem generosæ sublimitatis, quam in Ele inuenimus. Est igitur & regibus & sacerdotibus hoc signo præceptum, vt populum, & societatis humanæ membra, ipsi illi qui eos ad hoc dignitatis fastigium sustulisset, integra & incolumia seruarent: quia in re nobilitatem summi magistratus, & populi salutem, in vnius & dictiunculæ & symboli rationem conuenire cernimus: ita vt nesciam, an vlla vox à quoquam mortalium excogitari possit, quæ meliùs, aptiùs, significantiúsque vel regum & sacerdotum tum dignitatem, tum officium; vel ea quæ populo ab his sunt expectanda, explicaret. Dispeream, nisi obstupescam, dum altitudinem mysteriorum contemplor, quæ vnica vocula nomenclator comprehendit: cui cùm omnem symboli rationem & latitudinem video consentire; non possum verbis eloqui, quantum animo concipiam hinc admirationis, hinc voluptatis. Quòd si orationis vela secundis ventis expanderemus, ad eorum quæ huc spectant, oceanum emetiendum; vix finem nauigationis aut portum inueniremus: ita latè in omnem partem vocis & symboli conuenientia sese extendit. Summittamus igitur antemnam, & satis esto iter ad immensum pelagus indicasse: quod qui volet ingredi, sacræ scripturæ loca consideret atque expendat, & singula ad nominis & tesseræ conferat caussam. Ex Ele nostri nunc Olie fecerunt: quod si examines, rursus abibis ad immania arcanorum latifundia: quandoquidem & pro heel hoel plurimi Cimmerij dicant, in quibus sunt Britanni; & idem nomen pro sancto vsurpent: qua considerationis via non sanitatem modò, & nobilitatem, & dolorum amuletum; sed sanctitatem etiam notari videbis. Ab hac Cimmeriorum pronuntiatione Græci ὄλος suum acceperunt, & Latini ex Olie oleum. Olie autem non membrorum, vt Ele, sed populi sanitatem & sanctitatem significat, rem eodem tendentem. Quis modò non videt, linguæ nostræ vocabulum oliuæ symbolum egregiè expressisse: quod hic indicatum potius, quàm pro eo ac meretur dignitas & amplitudo explicatum, declarat, non alij diuinæ vlli potestati hanc arborem potius, quàm Mineruæ, dedicandam. Det ergo Deus nobis pacem per suam Mineruam, quæ vera & sola Pallas est, id est, De hallant, siue Pallant, quod Latinus diceret, Conseruans regionem. Vnde Pallanteum apud Priscos, pro tegis siue summi magistratus domo, in qua illud potissimum tractandum, quod ad regionis & populi spectat salutem: quod deinde in Palatium est corruptum. Ab Ele non ἔλαιον tantùm, & ἔλεος fecere Græci; sed Poëtæ etiam cognomen Mineruæ Eleæ dederunt. Hinc in siluis Statij: *Aut Eleæ lucis vidit Tegæa sacerdos.*

Le. — Eel. — Ele siue Eel-le. — Olie. — Heel. Hoel. — ὅλος. Oleum. — *Pallas vnde dicta.* — *Pallanteum. Palatium. Palladis varia cognomina. Elea Pallas.*

ſemper timendum eſſe, perinde atque is qui vehementer amat, vehementer timet, ne eum offendat quem amat. Audiens itaque verbum ſterf/ ſimul audit, Time. Quid? num ipſum mori? Non illud quidem potiſſimum; cùm alius timor ſit præſtantior, timor nimirum Domini Dei tui; quem ſi times, mandata eius obſeruare conaris, & illud tibi comparas, vt in eorũm albo ſcribaris de quibus dictum: *Beati omnes qui timent Dominum.* Et, *Miſertus eſt Dominus timentium ſe.* Rurſus, *Non eſt inopia timentibus eum.* Iterum, *Prope timentes eum ſalutare ipſius.* & infinita eiuſmodi verba, quibus nulla poſſunt eſſe fauſtiora. Quid quod initium ſapientiæ, cui Minerua præſidet, eſt timor Domini? Bene itaque ex Ste-erf in cogitationem Mineruæ venitur, per radicis vocum communionem: atque deinde conuerſa voce docetur, qua via ad ſapientiam perueniatur; ea ſcilicet, cuius exordium eſt timor. Videas, quæſo, quanta arte vnius ſyllabæ vox confecta ſit; quantum ſecum adferat vtilium præceptorum; quam bene explicet inſignem illam ſententiam ſacræ ſcripturæ, *Initium ſapientiæ timor Domini.* Si hanc voculam Plato intellexiſſet atque conſideraſſet: nónne ex eius monitu ſcripſiſſe videretur, philoſophiam nihil aliud eſſe, quàm mortis meditationem? Quiſquis enim recte expendat hanc vocem ſterf/ ſiue Ste-erf/ & prorſam & verſam; an non mox totius philoſophiæ & ſapientiæ Chriſtianæ, quæ ſola vera ſapientia eſt, iecerit fundamenta? Intelliget enim ſtatim, firmam & ſtabilem hæreditatem homini per mortem contingere poſſe: ex quo confeſtim animorum immortalitas, & bonorum hominum ſolida & æterna felicitatis poſſeſſio demonſtratur. Deinde conuerſione docemur, ad hanc ſempiternæ beatitudinis hæreditatem nos per timorem peruenire; nec ad eam aliam viam patere. Iam quia hæreditas ſtabilis in ea promittitur: neceſſariò in eam venimus cogitationem, vt quiſquam ſit, qui nos hæredes inſtituat, non bonorum mobilium, ſed firmorum, & numquam perdendorum: quam teſtamenti ſcriptionem & conditionem, talem & tantam cernimus, vt facilè agnoſcamus, nihil nos eius modi mereri, qua via ad eum peruenimus, cuius medio & merito æternæ felicitatis poſſeſſio nobis acquiſita. Cùm enim nos veri hæredes eſſe non mereamur; neceſſariò cogitandum, quis ſit verus æterni patris hæres. Quis alius, quàm æterni patris æternus filius, qui amore in nos ſuo nos fecit cohæredes? Sed nec hæres nec cohæres eſt, niſi per cuiuſpiam mortem. Quis igitur moritur? Ipſemet filius, vt morte ſua hæreditatem regni ſui paterni nobis gratis communicet. Bene ergo vna vox mortem, & ſtabilem hæreditatem coniunxit; quòd hæc citra illam eſſe non poſſit: atque deinde per veſtigia retro lecta oſtendit, per Domini timorem ad hanc hæreditatem perueniri: & illud interim vnà admonet, eandem originem eſſe timoris Domini, & Sapientiæ; eo quòd nomen Minerf & verbum ſterf ex eadem radice naſcantur. Hæc eſt apud nos mortis meditatio, ipſo verbo, quo mori ſignificatur, tota conſignata. Quo verò rem adeò neceſſariam æternæ hominum vitæ efficacius repræſentaret nomenclator; noluit ex hoc nomine ſterf/ morti nomen ponere: ſed aliud inuenit, quo apertè non ſtabilitas tantùm hæreditatis, ſed quo æternitas etiam contineretur. Doot enim quid aliud eſt, quàm ipſa æternitas, quaſi De-oot dicatur: in qua voce Tau æternitatem comprehendens & colligans, oſtendit hanc ſempiternam vitam ſola cruce contineri, & totam vinculo ipſius Tau colligari. Doot / De-oot.

Ita me amet Minerua, ita ipſum ſterf Dei timorem mihi inculcet, vt hæc euoluens & referens obſtupeſco. Quam deinde aliam quærimus philoſophiam, quàm hanc, vno vnius ſyllabæ verbo comprehenſam, & deinde artificioſiſſimo mortis nomine abſolutam? Atque hæc quidem primæ ſint ſignificationis documenta, quibus naturalis quoque accedit interpretatio; quæ vocem conuerſam ob eam cauſſam timorem imperare iubet, quia omnia mortem naturaliter exhorreſcant, atque hoc timore inter homines fiat, vt quoties occurrit, admoneat quàm ſit timenda mors ei qui omnem ſuam felicitatem in lubricis huius vitæ deliciis collocauit. *O mors, quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis!* vt ille ſcripſit. Sed quorſum hic timor? Ne videlicet habeamus hanc vanam in breuiſſima præſentis vitæ voluptate fiduciam, qua fiat, vt timoris Dei obliuiſcamur. Hinc idem ſapientiſſimus filius Sirachi, *In omnibus*, inquit, *operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Quamobrem non paruus etiam vſus eſt eius timoris quo mortem naturæ impulſu exhorreſcere cogimur: nomenclator tamen ad præſtantiſſimum timorem præcipuè reſpexit, id ſemper

in omnibus vocibus molitus, quòd esset homini ad cognoscendum maximè necessarium. Clarum huius rei indicium, quod per solum Dei timorem ad stabilem & sempiternam redeamus hæreditatem: sic vt ex Vreest eamus ad sterf/ & ex sterf ad doot/ id est, ex timore ad stabilem hæreditatem, cui æternitas est funiculo ipsius Tau colligata. Quo fit, vt Doot propriè & primo de morte Christi in cruce dici debeat, per quam solam humanum genus ad æternam vitam adspirare potest. Verùm quia hic campus infinita spatia complectitur; nolo longius in eo progredi: cùm videam, quanto plura dico, tanto mihi plura offerri dicenda; nec vllum omnino fore finem, si rerum amplitudinem atque dignitatem orationis meæ filo dimetiri vellem. Non possum tamen facere, vt non id repetam, & veluti totius contemplationis clausulam addam, Minerf & sterf sic inter se conuenire, vt & radicis sint eiusdem, & ex voce Minerf intelligatur ipsius stabilis hæreditatis, quæ per mortem homini contingit, ducem esse ipsam Mineruam: cùm vtrumque vocis compositio complectatur; & huic Deæ æternam ducendorum omnium hæreditatem esse à patre constitutam, & eam prætereà esse ducem hæreditatis, quam vox sterf promittit. Si enim hæreditatem nobis adducat, vt adducere significatur: quam rogo hæreditatem, nisi stabilem atque diuinam, qualem ipsa apud patrem est sortita, intelligemus, cuius nimirum nos fecit cohæredes? In hac modò arena, qui volet, se exerceat, habebit in quo mentis oculos, atque aciem, in quo totam suam sollertiam & sagacitatem, omnes deniq. vires ingenij queat experiri: & inde illos laboris sui fructus percipere, quibus haud existimem aut suauiores aut salubriores vllos alios apud pios animos posse iudicari. Possunt hæc itidem ad Platonicam, vti dixi, philosophiam applicari, sed modo quodam manco, vti omnis sapientia humana, licet absolutissima habeatur, religioni nostræ collata, & iis vaticiniis quæ vocibus primis nomenclator intexuit applicata, deprehenditur prorsus claudicare. Philo Iudæus, Platonis in suis sacris litteris, vt videtur, imitator, Abrahæ propriam hæreditatem, si rectè memini, sapientiam interpretatur; atque eam dicit ex vtero Abrahæ, citra mulieris membra, nasci: quo loco, vt non male ad nostras Mineruæ nomen alludit; ita quid propriè Mineruæ cum fabula tum nomen notaret, numquam de lingua sua inuenire potuisset. Certè propria illa quidem nostra maximè videntur, quæ ex cerebro nostro oriuntur: sed hæreditas nostra vera non ex cerebro nostro oritur, sed ex morte Christi. Sed excusandus Philo, qui non vlterius est progressus, quàm sapientia ex cerebro ipsius nata adspirare posset. Nos Mineruam ducem veræ hæreditatis sequimur, quæ sicut nobis pacem offert, ita sterf quoque, si sic conuertatur, vt origo per geminam syllabam exponatur. Nam ex Ste-erf fiet Fre-est/ id est, Pax est. Mors enim Christi, cui sterf primum dixi conuenire, efficit, vt nobis pax sit cum patre. Ex timore itaque Dei, initio sapientiæ, venimus ad mortis cum nostræ tum excellentissimæ cogitationem: & per hanc deinde peruenimus ad radices vocis sterf/ quæ conuersæ nobis ostendunt pacem esse: Mox ex pace in mentem venit Mineruam nobis dicere, Accipe pacem: quod Fre-nem nobis significat; ita vt Minerf conuersum monere videatur, Accipe sterf/ id est Accipe mortem Christi, per quam pacem contingere, radicum vocis vestigia retro lecta demonstrant. Cernimus ergo veram Mineruæ sapientiam nihil aliud esse, quàm mortis Christi meditationem, per quam pace per oleam ipsius denotata donamur. Audin' quanto simus vlterius, quàm Philo, progressi; quanto vlterius quàm Plato: atque id solarum vocum demonstratione, quæ se nobis manū Mercurialem præstiterunt.

HERMATHENÆ

LIBER VII.

EXCRESCERENT in singulis litteris exempla, auctu quodam im-
menso; si per singula vocabula esset artificij ratio ducenda: quod fa-
cere, cùm propositi nostri minimè esse declarauerimus; ad sequen-
tem litteram quæ G est, progrediemur: in qua notationis tanta est *G littera symbolica significatio.*
maiestas, vt eam, ita me Hermathena amet, vix ausim attrecta-
re. Hæc enim nobis demonstrat, quò per Tau mortales trahantur,
& cui tandem ipsius Tau vinculo colligētur, nexu non Gordio, sed
Herculano, nulla vmquam vi vel soluendo vel secando. Diximus, in C pronunciando,
ipsum plectrum dentibus pressiùs applicari: in hac sonus C obtusior est, & retrorsum
ad ipsum palatum à Terentiano coire dicitur: cui Capella adiecit, spiritū quendam cum
palato sentiri. Quæcumque res vsquam sunt, ad bonum suum tendunt; & quidquid
agunt, ad se primum referunt, & sic aliis consulūt, vt id tandem ad se putent pertinere.
Reip. homines operam suam nauant; quia intelligūt, nisi salua hæc sit, se saluos esse non
posse: deinde plerique externorum bonorum summum in honore collocant: quem
dum rebus pro communitatis, aut amicorum salute egregiè gestis consequuntur; tum
credunt sibi maximè consultum, atque in primis supremum bonorum in se redundare.
Hinc Christus, dum alios homines amandos esse præcipit, eam amoris mensuram adie-
cit, quam quisque domi suæ in sui amore inueniret, certò sciens, ab opinione boni sui
homines ad alios amandos transire: quod Theologi breui verborum summa compre-
hendere volentes, aiunt à seipsa incipere charitatem. Iam quoniam cuiusque perfectio
est in sui ipsius salute & conseruatione: æquum est, vt id tandem perfectum putemus
quod ad summum nostrum bonum intus refertur; & id quidem à firmis fundamentis,
quæ inferno inferiorū dentium vallo denotantur. Deinde littera ipsa non solùm à den-
tium septo intus refertur; sed ad ipsum palatum spirat: quo monemur, omne id quod
propriè ad nos referimus, sursum ferri, & anhelare debere. Venit igitur huius litteræ
sonus ad eum apud nomenclatorem vsum, vt summam ea indicaret perfectionem.
Primùm igitur & ante omnia Deo patri conuenit, qui se amando filium gignit, & per
hunc creat vniuersa, à quo amoris huius fons & origo: quo fit, vt amor sui ipsius adul-
terinus sit, nisi ad ortum suum sese statim referat, pro eo ac litterę G sonus monet. Suus
enim cuiq. amor dictat, Ge/ id est, da: quod cui alij dicemus, quàm illi, qui solus vitam,
sanitatem corporis & animi, atque carissima quæque dare potest. Vt autem prior est pri-
ma persona indicatiui modi apud Grammaticos, quàm secunda imperatiui: ita Ge
prius patri vniuersorum conuenit, quàm nobis: eo quòd is solus & vnus sit, qui verè di-
cere potest, Ge/id est, do. Dat enim omnia. Sic itaque cuique cogitandum in suis ne- *Ge.*
cessitatibus, ex Ge nostro, quod est Da, rectà eundum esse ad eum qui solus dat om-
nia. Hinc fit vt Ge aliquādo pro Ad Latinorū vsurpemus: quia is qui omnia dat, finis sit
ad quem tendunt vniuersa: vt si quis dicat, Ge Louen/ id est, ad Louanium, vel Louaniū
versus: quo indicatur tum iter perfectum fore, cùm eò fuerit peruentum. Quòd si Eg *Eg.*
conuerso ordine dicas, ad se cogitationem suam tendere homo indicat, à quo Latinis
& Græcis Ego. Nos nunc Jg vel it dicimus. Vnde eigen apud nos pro eo qui immodico *Ego.*
sui studio tenetur, ita vt cum aliis exiguam habeat vitæ communionem: quæ tamen *Ic. Eigen.*
vox, si rebus applicetur, nihil aliud est, quàm quod cuiusque proprium est: vt Eigen bart
suum cuiusq. lucium denotat. Ex conuersione itaque & deriuatione liquet, Eg & Ge
esse primorum natalium iure, nostræ linguæ. Porrò quoniam primùm patri supremo
ipsum Ge cōuenit, & is summum sit omnis perfectionis caput; Ge in verborum forma-
tione perfectionem notat: adeò vt omnia præterita verborum perfecta hac vocula for-
mentur, adiecto Heb in significatione actiua, siue Hab/ quod est Habeo, & ipsius Habeo *Heb.*
fons & origo. Exempli gratia: Jc heb gegeuen/ Ego donaui. Hanc loquendi formulam *Hab. Habeo.*
Goti, & Langobardi, & Franci, & ceteri Germani, in totam Italiam, Galliam, Hispa- *Ge in verborum formatione perfectionē notat.*
niam, & insulas vicinas inuexerunt: cuius exempla cùm in omni sermone obuia sint,
ipsis relinquo expendenda, quorum assiduo monitu intelligunt, quibus auctoribus lin-

guam ſuam contaminarint : & interim tamen ineptuli quidam contendere audent,
Gallicum ſermonem à Græco, Italicum ab Etruſco defluxiſſe: atque corruptelá hanc,
& putidam linguarum confuſionem audent cum linguæ noſtræ puritate ita conferre,
vt non pudeat etiam pronunciare præſtantiorem. Verùm vt lingua ipſorum eſt corru-
pta; ita hoc ipſorum iudicium veſana philautia ipſo etiam ſermone reddidit corruptius,
longè lateque à recta veritatis rationiſque via ſeductum. In paſſiua verò notione verbū
ſubſtantiuū adiicitur; quod itidem obſeruatur in ſignificatione neutra, vt, Ic bin geſla-
gen/ id eſt, Sum percuſſus: Ic bin gereſen, Surrexi; & ita in ſimilibus, in quibus ge ſemper
perfectionem notat. Additur eadem vocula in compoſitione, ad perfectiorem quoque
Doen. ſignificationem, extra præteritum perfectum. Sic doen, eſt agere : gedoen, agendo ſibi
Gedoen. quidquam perficere. Eodem modo val & geual, pro caſu, compoſitione frequētiſſima;
Val. Geual. in qua ge quiddam perfectius indicat, quàm eſſet in priore. Quæ autem cauſſa ſit, vt
præteritum perfectum hoc verborum ambitu maluerit deſignare nomenclator, quàm
præteritum imperfectum: in cauſſa eſt, cùm ipſius ſoni proprietas ad perfectionis teſſe-
ram apta; tum etiam illud, vt quoties præteritum aliquod perfectum audiremus, toties
recordaremur, nihil perfectum eſſe, quod non ab ipſo ſummo patre proficiſcatur, & ad
eundem fuerit relatum. Porrò inſigni & admirando artificio nomenclator ipſum Dei
nomen ſic fecit, vt per G inciperet: cuius vocis tot ſunt myſteria, & tam latè ſe exten-
dentia, vt peculiarem trilittero huic nomini libellum dedicarim. Idem duplicem huius
litteræ ſonum eſſe voluit: lenem quidem, ſi in principio, vel medio, collocaretur; aſpi-
ratum verò ex imo pectore, cùm finem vocis occuparet: quo diſcrimine indicauit, ad G
Got. finalem, id eſt, ipſum omnium patrem, ex imo pectore eſſe anhelandum. Sic Got con-
Tog. uerſum, vt ſit Tog, G habet altè expectorandum : qua de re latiùs in Hieroglyphicis
litterarum ſignis. G itaque in Daag/ alium ſonum habet, quàm in Gaad: quem quia
non ſatis hac littera exprimi poſſe putant; ſcribunt pleriq. ch, vt ſit Daach. quod tamen
non bene habet, cùm in Dag, pro diem dico, vel ad certum diem vadimonium ante-
ſtor, audiamus G adſpiratum ex imo pectoris ſinu, ita vt Dagh potius ſcribendū eſſet.
Dag. Dag pro die mediam litteram in principio habet, quam pro tenui poni etymologia de-
Tag. clarat, cùm Tag à Gar fiat, quod eſt It: quoniam dies in eundo ſummam habeat cele-
ritatem; propterea quòd ſit mēſura motionis omnium celerrimæ, qua inter viginti qua-
tuor horarum ſpatium primum mobile totam cælorum molem vnà ſecum rapit ab
Oriente in Occidentem, & inde rurſus in Orientem. Meritò itaque à gat, quod eſt It,
ſiue progreditur, Tag dicitur: qua in voce vocalis a magis raptim ſonat, quàm in gaat:
tum vt ipſius gh expectorationi locus ſit, tum quò celerrimus diei raptus & breuitas in-
dicetur. Tag itaque, vt ſuperiores Germani pronunciant, pro die vſurpatur generatim;
ſed quia Solis, qui vetus Ianus eſt, nocturnum iter non videtur; pro præſentis nobis ſide-
ris curſu frequentiſſimè vſurpatur: atque hac notatione, aliam etiam habet ſignifica-
tionis rationem, vt ſit quaſi Te-ach, id eſt, ad æſtimandum: quòd præſens Solis lumen
maxima in æſtimatione ſit habendum. Sed huius compoſitionis adſpirationem media
Nacht. littera G adſpirata includit. Huic opponitur Nacht, quaſi Nie—acht, id eſt, nihili facias;
eo quòd diei collata nox nihili ſit æſtimanda. Hæc igitur nomina, pro eo ac debent,
primùm iis attributa, in quibus rationum excellentiſſima vis cernitur, ingentes nobis
theſauros exponunt. An non illa maximè dies diei nomen meretur in qua Sol perpe-
tuò citra noctis tenebras lucet? At quis Sol? Is certè qui noſtras Solis nomen, quod eſt
Son. Son/ ſolus ſibi verè poteſt vindicare. Cùm enim Son idem ſit quod pacem facio, &
Son etiam Sano ſignet, atque Oſculor; factum vt primùm primo filio ſit tribuendum
hoc nomen; quoniam ſolus eſt cui excellentiſſima pax, excellentiſſima ſanitas, & excel-
lentiſſimum oſculum primùm poteſt conuenire: pax quidem inter patrem & genus
humanum conciliata; ſanitas verò animis noſtris & primùm data, & poſtquam amiſſa
eſſet, reſtituta; oſculum porrò quo & ipſe patrem, & pater eum oſculatur: de quo inter-
no oſculo amor ille erumpit, qui omnia permeans, omnia replet diuina ſuauitate. Hoc
oſculo dum homines oſculatur, homines patri conciliat, & ſpiritu ab vtroque progreſſo
nos accendit, ardentibus amoris flammis quibus ſurſum rapti, in claritate diei ſempi-
terna, Solem noſtrum talem intuemur & experimur, qualis noſtro nomine depingitur.
Hæc igitur dies eſt illa quæ digniſſima diei nomine iudicatur; quoniam nullas noctis
tenebras

tenebras habeat admixtas, aut intercedentes; sed perpetua Solis præsentia illustris, præ ceteris omnibus quæ homini contingere possunt, plurimi facienda. Meritò igitur Tag siue Dach vocatur ab æstimatione eximia & singulari. Meritò etiam prima & suprema dies, quoniam in ea supremus Sol luceat, omnibus iustitiæ & misericordiæ lumen affundens. Iam hac via vox considerata, versam vocem habet; quæ vnumquemque sigillatim monet, vt ad hanc diem eat. Gat enim non solùm tertiæ personæ est indicatiui, sed imperantis etiam secundæ personæ; ita vt nihil aliud sit, quàm I, siue progredere. Perpetuò itaque nostrati diei nomine monemur, vt ad eam diem eamus; ad quam nisi peruenerimus, ad tenebras æternas sumus præcipitandi. Huius diei comparatione hæc vita nox est, quæ ob eam caussam nihili facienda, vt ad lucem æternam adspirare possimus; contemptis & reiectis omnibus iis quæ illuc tendentibus vel minimum queunt adferre impedimentum. I nunc, i, anime mi, ad diem illam ad quam te versum nostras ipsius diei vocabulum ire iubet. I ad diem illam cui Sol, seruator omniũ, & æternæ pacis auctor, æternum lumen affundit. I ad eius pacem, ad eius conseruationem, ad eius osculum; quò eum videas facie ad faciem. Osculare eum osculo sancto; sanctissimo, inquam, quia hoc osculo pax cum patre sancitur sempiterna. O Tag, diuinum diei nomen! ô Son, diuinius longè Solis vocabulum! quàm bene vos fecit Theodidactus Onomatopœus, verus Iouis summi Aoristys, verus etiam inter homines Minos, si Minoot nihil aliud sit, quàm caput ipsius ductus. Primus enim & summus dux est inter mortales, omnibus iter eò demonstrans, quo nomine Tag ire iubemur. Tag itaque duplicem significationis habet rationem; alteram à Gat per conuersionem, alteram à Te-ath. His adde & tertiam ex litteris; quas si interpreteris, Tau ligabit progressum ipsius A, ad summam ipsius G perfectionem: siue crux aget ad illud ad quod ex imo pectore est anhelandum. Gat autem est à Gan, & hoc à Ge, & An, quo perfectio ipsius anterioris notatur. Itio enim est entelechia siue actus ipsius mobilis, vt tale; siue ipsius perfectio cuius terminus est An. Ianus igitur cuius nomen à Gan deriuatur, mutatione *Ianus vnde*
ipsius G in I consonantem, hanc habet cum die cognationem, vt ab eadem radice *dictus.*
acceperit nomenclaturam. Quamobrem Iani nomen Soli prius conuenit, quàm homini; quoniam in Sole potior nominis ratio inuenitur: cuius cùm illustris quædã imago in Iapeto cerneretur, eo quòd ad hominum animos illustrandos continuò vltrò citroque volitaret; Sol quidam terrenus videretur. Intellexerat Cicero, ab eundo Ianum dici: sed cur, & qua in lingua ita vocaretur, ignorauit, vt memini alibi tradidisse. Est enim, si rectæ rationis ductum sequamur, Ianus, spiritus ille qui omnia vi sua promouet, atque ad progressum impellit. Ianuis itaque atque portis huius numen præsidebat; quò euntibus & redeuntibus prosperum adesset. Neque erat quisquam apud maiores nostros qui quemquam à se dimitteret ad iter aliquod aggrediendũ, cui non antè Iani poculum, quod Jans gelep, id est Iani ductus, vocabatur, præbibisset: qui mos vt hacte- *Jans gelep.*
nus apud multos, ità me puero, apud omnes sacrosanctus habebatur: quamquã Christiani in hoc ritu, Iani nomen ad diuum Iehan transtulerunt, quem nos Jan dicimus, propterea quòd Iehan, excisis mediis litteris, Jan fiat, quo Ianum prius vocabamus, quàm Christianam religionem accepissemus. Id verum esse, artemisiæ apud nos nomen testatur, quam ob eam caussam Iani herbam nuncupamus, quia nihil ea plus virium habeat ad lassitudinem ex itinere contractam amoliendam; adeò vt quidam eum non fatigandum dicãt qui ipsam secum gestarit: quod inde in vulgus iactari cœptum, quia si cui ea ad manum sit, eius decocto pedes lauare & fouere possit, cuius beneficio omnis tollitur lassitudo; atque hac de re alio nomine Biuoet vocatur, quasi dicas, præ- *Biuoet.*
sens pedum adiumentum. Cùm itaque Ianus itineribus præsit, eaque plerumque pedibus confici consueuerint; optimo iure Iani sibi cognomen artemisia sumpsit, quod nunc in diui Iehani est commutatum, qui tamen adeò ab itineribus fuit alienus, vt semper ad Iordanem tam certo loco moraretur, vt ab omnibus adire eum volentibus semper inueniretur; nec vmquam scribatur hanc pietatis suæ, & concionum ad populum vndiq. confluentem diatribam antè aut reliquisse aut commutasse; quàm ab Herode caperetur. Huic Iano, paullo ante messem, festum diem agebant Cimmerij omnes, artemisia cincti & coronati; quo faustum sibi iter precabantur: propterea quòd expeditiones suas eo tempore adornarent, quibus nihil impedimenti adferri, & præ-

sertim nullum incidere Panicum terrorem, maximè sibi orandum Ianum putabant. Inde adeò illud est quod nostrates & alij, qui eundem ritum à Cimmeriis acceperunt, hodie etiamnum, ad diui Ioannis, artemisia & aliis verbenis, si hæc desit, sese plerique obuincire soleant & ornare, nec se tantùm, sed fores etiam & postes: quoniam summū hoc credant aduersus omnia itinerum obstacula, præsertim aduersus nocturnos Lemures, & dæmonium, vt ipsi vocant, meridianum, esse amuletum. Vtcumque Christiani præsules veterem insaniam sustulerint, Iani nomine & festo ad diuum Ioannem transl lato, manent tamen hactenus apud plurimos eiusdem veteris superstitionis vestigia; quæ licet ad D. Ioannem colendum transferantur, apertè tamen primam testantur originem. Ianus certè principiò nihil aliud erat quàm potestas diuina, itinerum, profectionum, expeditionumque tutelaris; ex qua deinde dæmoniaca fraus, & sacrorū Curetes, non tam lucrifugæ, quàm lucifugi, suam confinxerunt idolomaniam; in quam quidquid reliquum inuenerunt sacrorum nominum, iam olim ante omnem poëtarū Græcorum memoriam pertraxisse deprehenduntur; tot diis sibi constructis, quot nomina inuenissent. Hinc apud Romanos Iani templum patebat, quàm diu exercitus contra hostes ducerentur; ne scilicet clausis foribus exitus ipsi Deo non daretur, ad expeditionum obstacula amolienda. Hæc de Iano, cuius nomen tanto lubentius ad Ga reduxi, quòd in vigilia D. Ioannis, anno supra sesquimillesimum vndeuicesimum, die Iouis, à matre Mechtilde verbenis vincta in lucem sim editus, & quo faustâ omnia nato essent, Ioannis nomen acceperim; quod vt Dei gratiâ Hebræis notat, ita oro, vt eam semper & in hoc sæculo, & in futura vita sempiterna Deus Opt. Max. benignè cōcedat. Vidimus modò Iani & diei nomen apud nostrates eosdem habere natales. Latini Diem, vt volunt, à Dio habent; quod an ita sit, an non, difficile sit affirmatu: cùm Dien Cimbris idem sit quod facere vt res quæpiam capiat incremētum & promotionem; à quo Dies fortè, quòd hic omnia opera promoueat, & res hominum augeat. Vnde autem dicatur Deus, in Alauda docebo, si Deus dies tam diu mihi felices currere permittet. A Ga item, quod Eo significat, fit Gai, quo placidum, alacre & hilare notatur: & vt verbum, idem est quod placeo; quasi dicatur, talis sum, vt dignus videar ad quem eatur. Est & altera caussa quæ primaria meritò habeatur. Ge-ai enim idem est quod do spiritum siue vitam: quod proprium est supremi Gaij, qui est Christus, de quo Deus pater, *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Hic item supremus est sponsus Ecclesiæ suæ, & idcirco nomine Caij dignissimus: cùm sponsæ suæ reuera vitam det, quam etymologia pollicetur. Sed hæc altiora, quàm vt hîc latiùs tractanda. Accedit & tertia nominis ratio, quam reperies, si Gai soluatur in Ge-hai, quod esset aliquid tam esse perfectum, vt haberi opteret. Hai enim optandi modus est, ab Hab siue Heb; ita vt Gai esset, quod habere homines vellent & optarent: & quoniam Gai id significat, quod ita placet, vt eo potiri velimus; non malè venit in loquendi consuetudinem pro coniuge, quam non in hominibus modò, sed in brutis etiam obseruamus. In auibus hypocoristicôs diminuente voce vtimur pro Gai / Gaiken dicentes. Hinc apud Latinos Caius quod Gaius scribendum esset, si scriptura pronunciationem sequeretur. Perfectio itaque habere optantis per Ge, & hac expressa, optimè coniugibus applicatur; eo quòd nihil æquè habere optemus, atque societatem ad genus propagandum. Non optimè itaque Aristoteles dixit, habendi modum alienissimum esse, quo vir vxorem habet; cùm nihil magis habeamus, quàm id quod duplice funiculo habemus deuinctum. Neque enim vir amore tantùm suo vxorem sibi habet alligatam; sed amore etiam vxoris mutuo; ita vt vinculo gemino ligentur, eo modo quo funis funem habet nodo Herculano sibi alligatum. Et hæc quidem ratio ob quam Gai includat Ge-hai. Altera verò significationis caussa, quæ Iota lætitiæ signum ipsi eundi actui adiicit, inde sumitur, quòd nihil sit ad quod auidius & lætius eatur, quàm ad societatem & complexum generationis. Qua de re sic Lucretius ad Venerem,

Iani nomen & festum ad D. Ioannem translatum.

Dies vnde dicatur. Dien.

Ga. Gai.

Caius.

Nam simul ac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget genitalibus aura Fauoni;
Aëriæ primùm volucres, te, diua, tuumq;
Significant initum percussæ corda tua vi:
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,

Et rapi-

Et rapidos tranant amneis. ita capta lepore
Te sequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac montes, fluuiósque rapaces,
Frondiferásque domos auium, camposque virentes,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis vt cupidè generatim secla propagent.

De eadem ingenti adeundi socij animalis cupidine, prolixius & elegantius Virgilius Georg. libro tertio, inter quæ sunt & hæc,

Omne adeò genus in terris hominumq́, ferarumq́,
Et genus æquorum, pecudes, pictæq́. volucres
In furias ignemq́. ruunt; amor omnibus idem.

Quid ego Poëtarum hic vtor testimoniis, cùm adeò in ipso statim sacratum litterarum exordio sic legamus: Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Bene itaque ab adeundi oblectamento Gai vxor vocatur: nec peius à voto habendi, cùm vtrumque in coniugio sic excellat, vt neminem non vis eius rapiat atque percellat. Hinc apud Romanos à maioribus Cimbris Gaius & Gaia nomina retenta, de quibus sic Quintilianus: Quid quæ scribuntur aliter, quàm enuntiantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declatat; quia tam Caias esse vocitatas, quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Plutarchus quærit, ob quam caussam in nuptiis contrahendis sollemnis hic verborum ritus obseruaretur; vbi tum Gaius ego Gaia: sed nihil inuenit, quod veram originem explicaret. Nobis ratio clarissima; quoniam non olim modò, sed hodie etiam, vel hac, vel simili verborum formula matrimonium contrahitur, dum dicit Sacerdos viro, Placet tibi hanc habere coniugem? & mulieri, Placet tibi hunc habere coniugem? Quid enim aliud coniux, quàm Gaius apud Cimbros; nisi quòd hæc vox multo sit, quàm illa, significantior, multóque clariùs aperiat, quanta sit vis huius societatis; quam vox versa non minorem notationis argumento exprimit. Jag enim idem est quod vehementer & summo impetu persequor, vt assequar; quod Latini dicunt Venari, ratione omnibus iuxtà Grammaticis ac oratoribus ignota, qui credunt Venari primum ad feras persequendas pertinere, atque inde ad alia venationum genera transisse. Venor enim dicitur à Vyn/ id est reperio, siue peruestigo. Vyn rursus à Ven/ quo pulcritudo notatur; quia late patens finis est: En enim & Ent finis; V, latè patentis notionem habet. Finis enim quærendi excellentissimus, est pulcritudo: quia nihil pulcrius ducimus, quàm multa inuenisse. Iam quàm latè rerum omnium se porrigit vniuersitas, tam latè videbis opificem, pulcritudinem in finibus ipsarum collocasse; vt ea illecti homines ad caussarum inuentionem ducerentur. Quamuis autem bonum non minus amplè per omnia distendatur; ipsius tamen speciem non tam cito, quàm ipsius pulcri, apprehendimus: quia antè pulcrum esse aliquid, quàm bonum, innotescit. Videas erucas quasdam miro ornatu depictas, videas papiliones mirabili alarum varietate distingui, videas cantharides grato virore splendere, videas aconitum floribus suis arridere, & id genus infinita alia cernas, in quibus multo antea admirabilem pulcritudinem, quàm vllam rationem bonitatis agnosces. Hoc itaque fine tam late patente res omnes primum arripimus, & admiramur; & quia pulcritudo nos allicit, caussam eius inuestigamus. Arripimus autem pulcritudinem non solùm visu, & auditu, & mente, vt Marsilius in Platonem scripsit; sed omnibus etiam ceteris sensibus. Tactus enim, qui omnium infimus est, & maximè terrenus, suam etiam percipit pulcritudinem, vt in cæco nostro, Pneumatici organi musici pulsatore excellentissimo, videmus & admiramur; dum solo tactu optimè formosas mulieres à turpioribus discernit. Quid qui solo tactu omnes mentis cogitationes & exponunt, & intelligunt, & tangendi diuersitate pro litteris vtuntur; quales in Hispania Arias Montanus se cognouisse, mihi commemorauit. De Venerea titillatione nihil dicam, quando eius pulcritudo notior est, quàm vt egeat vel exemplis vel explicatu. De gustatu nemo ignorat, quin pulcritudinem saporum sentiat, & ea plurimum oblectetur: quod licet alij non sentiant, Apicius tamen & ceteri gulæ ministri non negabunt. An non præceptor noster Galenus e saporum diuersitate vires simplicium medicamentorum nos docuit explorare; rem in pri-

Gaius et Gaia. *Jag.* *Venor.* Vyn. Ven. En/ Ent. *Pulcritudo rerum.*

in primis pulcerrimam, & non minus vtilem, quàm admirandam? Quid iam dicam de olfactu, in quo vt canum stupenda quædam sagacitas consistit, ita homines etiam varia norunt discrimina, & alios odores aliis indicant pulcriores. Videtur profectò ipsa natura nares supra os suspendisse, vt odoratu antè de alimentis, quàm gustatu iudicaremus. Vidi Leonoram Franciæ Reginam, heram meam, augustæ memoriæ, nullum vmquam bolum in os indere, quem non antea naribus admouisset. An non cinnamomo, casiæ, rosis, violis, & infinitis aliis siue simplicibus, siue compositis, quibus vnguentorum thymiamatumque constat officina, mirabilis est pulcritudinis diuersitas? Quis non Hispanus & Italus Moscum, & Ambarum, & Ciuetorum famem, latè per plateas omnium naribus adspirat, non citra periculum frequenter earum mulierum quibus vterus eiusmodi odorum sequax facile sursum rapitur, atque phrenes ita suspendit, vt respiratio vel ægra fit, vel tollatur. Hæc item omnia sensuum obiecta ad interiorem imaginationem pulcritudinis suæ speciem transferunt, & varia somniorum genera obiiciunt, quibus perinde sæpe, atque si rebus ipsis præsentibus vigiles perfrueremur, oblectamur. Circumfer itaque mentis oculos per omnia, & cerne, si potes, an quidquam inuenias ad quod non radij aliqui pulcritudinis pertingant. Cùm ergo omnium rerum perfectio in pulcritudinem terminetur, & hoc suo fine nos ad se prius trahat, quàm bonitatis vlla ratio nobis sit manifesta: insignis oportet fuerit artifex qui parua vocula, & ea quidem dumtaxat trium litterarum, totam hanc rationem tam immanibus spatiis per totam rerum latitudinem patentem ita conclusit, vt satis apertè tamen tota cerneretur. Erat mihi de Veneris nomine in littera V meritò agendum: sed non possunt singulis litteris omnia sua anuumerari exempla, nisi integra lexica conscriberentur. Mihi Gaium fuit,

Venus Gaia. id est, placuit, modo quodam singulari Gaium Veneri copulare; & docere, non aliam esse Gaiam primam, quàm ipsam Venerem, quæ radiorum specierumque suarum terminis longè lateque omnia, ceu hamis quibusdam suauem escam habentibus, pertrahens, cogit, vt optent omnia ipsa potiri, & vt potiantur adire compellit; quæ duæ res per Gai notantur. Legas totum Platonis symposium, legas Phædrum de pulcro disputantem, legas quotquot vmquam de pulcro scripserunt; & adfer, si potes, quidquam quod tam nobis clarè Veneris, & amoris, quo in eam rapimur, vim omnem & rationem exponat. Audimus in Vm omnium perfectionem terminari; & si de nomine ipsius V significationem adiuuemus, quam in Hieroglyphicis Vau esse dicemus, confestim intelligerentur omnia cælorum volumina ad hoc esse comparata, vt in pulcritudinem omnia finiantur. Sed hoc loco ratio hæc significationis adhuc præcox est & immatura; vt satis sit eam indicasse. Quoniam tamen pulcritudo omnis corporum in cælo exor-

Calū & Terra coniuges. dium habet, & inde ad terram sese demittit; factum est, vt terra vxor, cælum maritus videretur; quò respexit Virgilius dum dixit,

Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Coniugis in gremium letæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fetus.

Miror profectò, vt quod maximè, diuinum poëtæ ingenium eò peruenire potuisse, vt quod Græcum terræ nomen Cimbris denotaret, id versibus suis ita exprimeret, vt de

γαῖα terra. nostra lingua didicisse videretur. γαῖα terra dicitur; qua ratione, nemo Græcorum verè explicabit. Nobis nihil magis perspicuum, nec clariùs eius rei caussam, quàm si hos Virgilij versus adducamus, ostendere possemus. Cæli coniux est terra, atque idcirco Gaia dicenda, per excellentiam, ad quam genitalis vis cæli descendit, vt pulcritudinē suam ei communicet. Et quamuis terra non videatur habere pulcritudinem; tantam tamen pulcritudinem cælorum volumina, quæ Ætheris nomine signantur, ex eius corpore eliciunt, vt huius specie numquam non trahantur; & quo ea potiantur, numquam cessent terram mascula sua vi adire. O Gaium nomenclatorem, qui terram Gaiam dixit! Et certè si terra Gaia est, necessariò de ritualibus nuptiarum verbis apud Cimbros concipi

Gaium calū. solitis concluditur, Ætherem Caium esse; cùm coniugium constare non possit, nisi legitimo more sit contractum. Vide quæso, quò paulatim nos manus Mercurialis dedu-

Calum vnde dictū & quomodo scribendum. cat. Caium cælum est. Quo id nomine significatur? Non alio quàm hoc ipso quod audis, dum Cælum dico. Antiqui pro G, C in Caius & Caia scribunt: quod vnde originem traxit, alibi fortasse: illud scio, Cælum dictum à Gai hel & Vm, & pro G, C scribi

& pro-

& pronunciari, & caussam compositionis partim in simplicibus integris esse, partim in voce per tenuem litteram pronunciata, quæ conuersioni hac in voce seruit: Gai-hel-om igitur est coniux motione sublimi coniugij actum perficiens. Hel / vt mox dicam, & aliquoties dixi, altum. Om / siue Um, vt Campani Brabantiæ sonant, idem est quod in circuitu. Aptissima igitur & minimè violenta est compositio, Gaelum, in qua, more nostro, diphthongus integra est pronuncianda, vt Ga & el audiantur commixta, & I abiiciatur, vel in a delitescat. Eant Grammatici Latini, & quidquam simile tentent. Cernimus in hac voce ad natales suos vocata, Cælum per Æ diphthongum scribendū: cernimus Cælum Gaium esse ipsius Gaiæ: cernimus denique Gaiam à Gaio prægnantem reddi, perpetua in circulum motione; adeò vt ipse etiam actus quo coniugalis copula perficitur, exprimatur. Macte virtute tua Virgili. Quis tibi Deus, quæ tibi Musa inspirauit tam consentanea primo Cimbrici sermonis auctori? Ipsa nimirum veritas, ex cuiuscumque ore prodeat, semper sibi consentit. Huius igitur ductu eòdem venisti, quò nobis Hermathena viam aperuit atque demonstrauit. Hæc ergo Cæli nomenclatura hanc habeat caussam, reiectis frigidis vel de cælatura, vel de cauo, quod κοῖλον dicitur, coniecturis. Quòd si quidquam in his affinitatis esset, certè hæc potius à Cælo, quàm hoc ab illis nomē accepisset: eo quòd par sit credere, nomenclatorem prius cælo, quàm vel cauo vel cælanti nomen dedisse, si talis quidem fuit, qualem primum hominem à Deo formatum & institutum existimare debemus. Accedit huic rationi insignis allusio ex eisdē radicibus enata, qua fit, vt dum cælum audimus, non solū de Gai hel om, sed de Gai heel om quoque cogitemus, quo denotatur, placens, gratum, siue Gaium per totum circuitum; quasi diceretur, in tota rotunditate huius tam vasti corporis, nullam omnino esse particulam, quæ non sit Gaia. Et quia actus ordine naturæ præcedit potentiam; nulli prius corpori Gaium conuenit, quàm cælo; cuius nulla omnino pars est quæ non continuò illud faciat, quò copula cōiugalis spectat. Hinc Gai pro verbo etiam vsurpamus, dum dicimus, Die voghelen gaien, id est, aues venereo actu commiscentur: vnde Græci γυγάασι pro eo ponunt quod est, geniti funt. Quocirca Terra γαῖα dicta, non à verbo vetusto γάω, pro gigno; sed hoc potius verbum à cælo & terra perpetuo actu Gaiis deriuatum dicemus. Porrò quo magis clariusque cognoscas, nostratem hanc vocē esse; vtere conuersione nobis peculiari, qua euestigiò deprehendes, cælum perpetua sua in circulum motione, & generationis actu numquam cessante, nihil omnino defatigari; quod in primis mirum videtur. Mu siue Mo Lassum signat, Laet idem est quod deficit; ita vt Mulaet idem sit quod lassitudinis & defatigationis defectus; qui vt conuersione notaretur, deriuatio tenuem litteram pro media substituit. Est itaque cælum corporeum speculum diuini actus, qui ab ipsa Dei essentia nihil differt, immò Deus purus actus est, ad quem in corporibus nihil propius, quàm id quod perpetuo motu agitur, accedit. Qua de caussa nos illud cæli nomen retinuimus, quo ipsum nominamus ipsius capitis demonstratorem. Hemel enim idem est ac si dicas, caput ostendo, siue declaro. Perpetuus enim motionis & generationis actus puri & æterni actus speculum & imago habetur; cui symboli ratio tanto maior adiuncta est, quòd cælum perpetuo motionis generationisque actu numquam defatigetur: quæ res bene accurateque expensa, magni eos erroris facit manifestos, qui scribere ausi sunt, cælum & terram consenescere. Quî enim consenescat quod numquam lassatur? Sed contra hos in Gigantomachia disputaui; quo loco hoc argumentum, quantumuis luculentum, de nominis ratione sumptum, fuisset adhuc immaturum: quoniam in eo declarando probandoque plus operæ ponendum fuisset, quàm in ipsa re ad quam docendum ipsum protulissemus. Nec porrò hæ solæ sunt huius nominis caussæ, sed alia adhuc sese offert; atq. ea quidem adeò in promptu posita, vt prima & maxima possit videri. Nam Ga-hel-om idem est ac si dicas, vehementissimo motu circumeo: quod quàm cælo conueniat, nemo ignorare potest, qui modò cogitet, quanta corporis moles, quantum spatium intra viginti quatuor horas absoluat. Quàm sunt omnia rationum prægnantissima! quàm sunt caussæ luculentæ! quàm nihil in iis procul accersendum! Cælum à Gai-hel-om deriuatur, G in C transit, quia tenuis hîc suauior est, quàm media. & licet in deriuatione litteras ad cognatas transferri frequenter videamus, præsertim si solius aspirationis sit discrimen, quo vocum diuersitas maior enascatur; tamen hoc loco huius mutationis alia ratio reperitur,

Hel.
Om siue Um.
Mu siue Mo. Laet.
Hemel.

peritur, in ea quam modò dixi conuerſione conſiſtens. Sed redeamus à Cælo ad Gai.
Iag. Hoc ſi conuertas, Iag habebis, geminam notationis rationem allaturum; alteram, vt contrarium ſit priori, ſignificans id quod Latini dicunt pello; vt cùm dicimus, ic iag hem wech/ id eſt, depello eum à me: alteram maioris artificij, & diuinioris, & nobis magis notandi, qua ſignificat vehementi deſiderio rem quampiam perſequi, vt ea potiamur. Iam quid eſt quod magis nos allicit ad perſequendum, quàm pulcritudo, quæ Venus eſt, cuius deſiderio & amore eueſtigio exardeſcimus & inflammamur? Vnde ſicut
Venor. à Gai habemus Iag; ita à Ven Latini Venor fecerunt, quod eſt perſequi: quia nihil magis, nihil prius, nihil ardentius, quàm pulcritudinem, perſequimur, vt ea quouis modo
Venio. Inuenio. potiamur. Hinc & Venio, quia ea omnia ad ſe venire cogit; & Inuenio, quia nihil æquè atque Venerem aucamus inuenire. Nec mirum, tempus in Venor longum eſſe; cùm in deriuatis non rarò tempora mutentur, & alioqui verbum hoc apud Latinos obſcuræ
Ven. Neu. Nouus. Νέος. Nieu. Nou. Nu. Nunc. Νῦν. ſit originis. Ven conuerſum Neu facit, quod eſt Nouum; à quo Græci νέον retinuerunt. Nunc quidam Neu/ quidam Nieu/ alij Nou dicunt; quorum poſtremum videtur compoſitum à Neu/ ſiue Nu/ vt alij dicunt, & Hou; vt ſit nouitatem conſeruans. Hinc Nouum Latinis; & nobis Nou ſiue Nu pro præſenti; vnde Latinis Nunc, Græcis νῦν. Allemanni New per duplex ſcribentes, impediunt conuerſionem genuinam atq. germanam ipſius Ven. Videmus vt omnia per Venerem innouari noſtrates ſentiant, dum nouum in Veneris veſtigiis retro lectis agnoſcunt. Maximum hic latet myſterium, atque adeò omnium religionis noſtræ, & totius ſapientiæ diuinæ, & humanæ arcanorum ſupremum.
Venus omnia innouãs Chriſtus. Quænam Venus eſt illa, quæ omnia innouat? Nempe virtus & ſapientia Dei, quæ die Veneris in cruce pendens totum genus humanum, & vnà totam machinam mundanam morte ſua innouauit, & nouis hominibus ſtabilem & æternam dedit hæreditatem. Hæc eſt illa de qua Cumana Sibylla cecinit:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas:
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo:
Iam noua progenies cælo demittitur alto.

Cernisne in Venere nouitatem, quæ totum humanum genus non ſolum in integrum reſtituit, ſed venuſtius etiam & diuinius, quàm antea fuiſſet, reddidit? Quo die? Veneris die, & eius diei hora quæ Veneri dicata eſt; quo ſumma venuſtatis perfectio notaretur. Quot ſymbola mortis Chriſti ſimul concurrere videmus, maximo conſenſu eodem tendentia! Ven/ ſi vertas, nouum ſignat, certo indicio, per Venerem homini nouitatem contingere, & per ipſum Neu/ quod nouum eſt, ad ipſam Venerem recurſum patere.
Vyn. Ven nobis Vyn facit, quod eſt inuenio; denotans, hoc ſummum eſſe omnium inueniendorum, vt per Venerem innouemur, & per nouitatem cæleſtem Venerem inueniamus, omnia mundana & ſupermundana illuſtrantem, & formoſa reddentem. Hanc itaque venemur Venerem; quam niſi conſequamur, nec venuſti eſſe, nec poſſumus innouari. Quærite, inquit hæc Venus, & inuenieris. Eadem hæc Venus eſt cum illa ſapientia quæ de ſe dicit: Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino. De hac item: Viæ eius viæ pulcræ, & omnes ſemitæ illius pacificæ. Quæramus ergo ſapientiæ pulcritudinem, vt ea pertrahamur ad Venerem & pacem cæleſtem,
Fijn. quam in Minerua inuenimus. A Ven item habemus Fijn/ quo id notatur, quod omnibus venuſtatis numeris eſt abſolutum. Hinc apud Latinos finis, pro termino; eo quòd terminus rerum pulcritudinem abſoluat, & pulcritudo abſoluti operis indicium ſit apertiſſimum. Quemadmodum igitur à Ven Venor, quia Venus vera maximè venanda: ita à Gai fit Iag per conuerſionem, quod idem eſt quod Venor: quo clarè notari cernimus, nihil eſſe, quod magis ſequi debeamus, quàm vt nos cum eo quod ſummè placere debet, coniungamus. Sicut autem cælum ſummè Gaium eſt eorum quæ corporis oculis videntur: ita eorum quæ mentis acie cernuntur, illud maximè Gaium eſt, ad quod omnia pro ſua quæque portione feruntur atque contendunt. Cùm ergo Iag audimus, moneri nos exiſtimemus, vt ſummam pulcritudinem in omnibus per omnia veſtigia venemur, eoque tota animi contentione rapiamur: perinde atque Latinis ſuggereretur, vt Venerem venentur, ſi rectas vocum rationes peruiderent. Quòd autem Iag & Venor ad ferarum perſecutionem transferamus, id inde eſt, quod plerique maiore ferinæ carnis deuorandæ, ventriſque farciendi; quàm veræ pulcritudinis amore ducantur:

ducantur: à quorum tamen feruidissimo studio, summisque laboribus, hoc nobis sumamus ad vitam emolumenti, vt cogitemus, quanta diligentia nobis mentis pulcritudo sit venanda, æterna nos radiorum suorum luci illustratura, si tantum operæ carniuori homines sumant ad aqualiculum suum ferina saburra onerandum. Iam quemadmodum summa Venus ea est quæ nos sexto die in cruce renouauit; ita & summus Gaius est filius patris æterni, qui Gaiam suam, id est, ecclesiam, sic dilexit, vt post diuortium humano adulterio commissum, eam sibi rursus morte sua vindicarit. Reliqua deinde vel Veneris vel Gaij nomine digna sunt, pro eo atque ad pulcritudinem & placentiam, vt sic dicam, summam, ordine suo referuntur. Nunc ergo de Venere Vrania, & Amore ipsius filio, verius licebit philosophari, quàm à Platonis conuiuis factum sit: verius etiam de pulcro loqui, quàm Socratis ingenium multo longoque disputationis discursu sit assecutum. *Gaius summus, filius patris æterni, suam Gaiam, id est, ecclesiam, morte sua sibi vindicauit.* Per omnes enim pulcritudinis fines tam diu est vagandum, dum tandem ad illud pulcrum perducamur, quod homini die Veneris per mortem Christi obtigit, per quam solam verè innouamur & renascimur, vetere serpentis leberide prorsus exuta atque reiecta. Hoc igitur nobis venandum, huc omnibus votis & animi viribus contendendum, vt per summam Venerem, id est, Dei pulcritudinem, innouemur & renascamur, & in ea simus ecclesia, quam Christus, verus Gaius, sibi sponsam & Gaiam fecit. Hoc inquam illud est Gai/ hoc illud coniugium, hoc illud votum, & habendi, & adeundi, hac voce denotatum; quò toto corde, toto animo, tota mente debemus anhelare; quod per Iag significatur. Persequamur igitur, perinde atque Iag iubet, per vestigia ipsum Gai/ citra quod nihil proficit, nihil iuuat, nihil beat vllum venatorem; tametsi omnes, quotquot vmquam fuere, capiat voluptates. Audiamus iustitiæ & sapientiæ Venerem dicentem: Qui me inuenerit, vitam inuenerit, & hauserit salutem. Per ipsum igitur Vin/ quod est inuenio, ad Vin veniamus; quo per ipsum Vin nouam vitam, quam tum in sacris litteris, tum in ipsa versa sui nominis lectione pollicetur, assequamur. Læti, hilares, alacres, verè denique Gaij venemur Veneris pulcritudinem: vt non ipsa tantùm nobis Gaia sit; sed nos etiam illi simus Gaij, pro eo ac ritus nuptiales, apud vetustissimos Cimbros sollennes, audimus postulare. Docemur porrò Veneris nomine, Venerem nihil aliud esse, quàm latitudinem ipsius Vnius; quia nimirum ipsum vnum latissimè per pulcritudinem apprehenditur: eo quòd licet Vnum, bonum, & pulcrum, æque late pateant; prius tamen se pulcritudo, quàm bonitas, insinuat, vti modò dictum. Vin itaque vel latitudo est finis, vel latitudo Vnius. qua de re rursus noua existit contemplatio, eò nos ducens, vt quæramus quid sit, per quod Vnum latissime se communicet. Alius aliud diceret, & Plato ipsum bonum exemplo pronuntiaret: At nos scimus, nec boni, nec Vnius nos verè participes esse posse, nisi per Venerem in cruce pendentem, per quam mundati & venusti redditi ad bonum & Vnum venimus. Venio, itaque & Inuenio optimè deriuantur à Vin/ quòd ad eam omnibus sit veniendum, & per hanc vitæ nouitas, & vera salus, quæ est communicatio siue latitudo Vnius, inuenienda. Hæc item pulcritudo finis est latissimus, quòd omnibus hominibus ad eam sit contendendum. Hæc clamitat, Venite omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Reficiet certè, quia nouos reddit. Vox potiò Vin ad astrorum naturam translata, datur stellæ pulcerrimæ, quæ eam diem erat dominio suo nuncupatura, qua Christus humanum genus innouaret. Ad elementa autem descendens, stagnis dari consueuit, eo quòd citra aquæ beneficium nulla sit terræ vel fertilitas vel pulcritudo. Deinde Venus generationi præsidet, quòd ea ab humore procedat: vnde factum, vt Venus è mari nata dicatur. *Venus quare è mari nata dicatur.* Ex humore enim calente terræ permixto, qualis maris est, omnis fit generatio & nutritio. Veneti itaque vocantur ij, qui ad stagna, & paludes, & æstuaria commorantur. *Veneti.* Hinc Venæ in corporibus vasa sunt sanguinei humoris: *Venæ.* eo quòd ex his canalibus membra continuo alimento reficiantur & innouentur, perinde atque terræ innascentia per elices aquarum. Quemadmodū à Vin Veneri dicuntur; ita à Gai Galli, & pòst Galli, qua voce populi Gaij, id est, læti, hilares, *Galli.* & in conuictu placidi facilesque denotantur: alio nomine illi quidem Galatæ dicti, sed *Galatæ.* ab eadem radice; quoniam videlicet Gai-lat placidum alactemque gestum promittat. Et hæc quidem ad præsens de Venere & Gaio sat sunto: de quibus, si, quantum rei latitudo postulat, diceremus; nec Gaij fortasse, nec venusti morosis stomachis videremur.

Latini prænomẽ fauſtiſſimũ ab hac origine ſibi ſeruarũt;ſicut & ab alia Cimbrica voce Cnæos nõ paucos dixerũt,in quorũ numero Pompeius aduerſus Caium infeliciter pugnauit. Gnai nobis clemẽtiam notat, rem toti humano generi maximè neceſſariã. Per hanc enim ſolã Deo à quo receſſimus, appropinquamus. Ge perfectionis notationem habet. Na idem eſt quod poſt, & prope; cui tota accedens, lætũ quiddam adiicit: vt in Gai quoque factum animaduertas. Poſt peccatum commiſſum nihil lætius accidere poteſt, quàm ſi is qui peccauit,eum continuò ſequatur,contra quem peccauit; vt nimirum pœnitentia quæ poſt factum ſecuta eſt, & ploratu veniam imploret, atque conſequatur; & per hanc rurſus propinquus ei fiat, à quo fuerat culpa ſua diremptus. Magna profectò vis eſt notationis in hac vocula Na: quandoquidem tria ſimul offerat motionis genera; quorum vnum eſt in iis quæ poſt commiſſum peccatum eueniunt; alterum in eo, quòd ei qui peccarit, poſt eum continuò ſit eundum quem culpa ſua offenderit; tertium, quòd per hæc rurſus queat ei in quem peccauit, euadere propinquus. Meritò itaque perfectio eorum quæ factum noſtrum ſequuntur, clementia dicitur: quando nihil eorum quæ nobis ſolis citra gratiæ diuinæ adiumentum adſcribi poſſunt, tale eſt, vt non vel clementia ſola nos ſeruet, vel culpa facti condemnemur atque pereamus. Nõnne ipſum adeò primum hominis factũ eiuſmodi fuit, vt niſi per diuinam gratiam pœnitentia fuiſſet conſecuta,& ex pœnitentia auxilij diuini imploratio,& ex hac noua propinquitas ad Deum, quem deſerueramus, acceſſiſſet; æterna morte pœnas luiſſemus? Clementia ergo perfectio eſt, nata ex iis quæ factum conſequuntur,nouam generans propinquitatem: quæ notio primùm quadrat in diuinam miſericordiam, qua rurſus in filiorum numerum qui patri ſunt propinquiſſimi, reuocamur. Qua verò ratione ad hanc lætitiam facti poſthumam queamus adſpirare, vox verſa declarat, in qua G in C, vt in Cæſi nomine vidimus,tranſit. Jane enim pro Jang ferè pronunciamus,quo ploratus ſignificatur, qui eſt maximus & præſentiſſimus clementiæ conciliator: quod vt cernas, Euangelij verba in memoriam reducam. *Maria ergo*, inquit Ioannes, *cùm veniſſet vbi erat Ieſus,vidës eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus. Ieſus vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum.* Hoc loco audimus, ploratu Mariæ & ceterorum,Chriſtum commotum,Lazarum mortuum ad vitam reuocaſſe. Num quicquam ergo efficacius ad clementiam prouocandam cogitare poſſimus? *Venite*, inquit Pſalmiſta, *adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum qui fecit nos*. Quare, ô bone Vates, vis nos plorare? Nempe vt clementiam conſequamur, veniamq́. eorum quæ corrupta noſtra natura aſſiduè cernitur perpetrare. Sic idem alibi, *Exaudi Domine vocem fletus mei*. Quid multis? Tota ſacra ſcriptura plena eſt teſtimoniorum,nihil ad clementiam impetrandam plus virium habere, quàm ploratum: quibus conſentiens nomenclator noſter, ſic clementiam nuncupauit,vt ad eam per fletum & eiulatum iter demonſtraret. Non malè igitur Latini Imploro verbum vſurpant, quo videntur indicare, ploratum ad auxilium obtinendum in primis valere. Imploremus itaque diuinam miſericordiam & clementiam, vt is nobis ſit propitius, cuius ſolius ope poſt peccatum commiſſum poſſumus ſeruari: ſequamur eum flentes, appropinquemus vt nobis fiat propinquus. *Appropinquate Deo*, inquit Iacob, *& appropinquabit vobis*. Intelligiſne hîc quanta ſit ſignificationis efficacitas in exigua hac vocula Gnai, qua omnis clementiæ conſequendæ & via & vtilitas eſt cõprehenſa. Manſit hoc prænomen apud Romanos, à Cimmeriis maioribus relictum illud quidem; ſed à nemine hactenus intellectum,nedum explicatum. Quamobrem mirum videri minimè debet, ſi genuina quoque ſcriptura non ſit obſeruata, quæ diphthongum, non ſimplicem vocalem, poſtulat: qua in re tanto procliuius fuit errare; quòd prænomen hoc duabus tantùm cõſonantibus notaretur, in quo videri nequiret, vocaliſne an diphthongus ſonanda eſſet, maximè quoniam diphthongi & vocalis vnius ſonus iam olim ſit confuſus. Cnæus ergo clemens erit; Caius placidus, comis, & ad ſocietatem vel ineundam vel conſeruandam iucundus. A Gnai Hebræi acceperunt חנן pro miſereri, qua in voce Chet ponitur pro Gimel, littera videlicet aſpirata pro media. Adderem huic litteræ alia exempla, niſi ex his ſatis perſpicuum factum putarem, G perfectionis ſignificationem habere. Gar tamen,vt cetera omnia omittantur,non prætereundum, quo moræ perfectio denotatur.

Gnai. Ge. Na. Clementia definitio. Jane ſiue Jang. Ploratus, clementiæ conciliator. Cnæus. Caius. Gar.

Idem

Idem enim est quod maturum, vel omnino perfectum, à G & Ar. Hinc modò liquere
cuiuis potest, Galg vocabulum quo crux siue Tau Gallicum signatur, perfectionem Galg.
omnium gemino funiculo, & idcirco firmissimo, colligare; eo quòd duo G, ipsum Al,
quod est omne, in medio cõprehendant. O mysterium! Glorietùr D. Paullus in cruce
Domini, glorietur etiam noster nomenclator, qui illud cruci nomen dedit, quo firmissi-
ma omniũ perfectio significaretur; & simul notaretur, crucẽ talem esse, vt per eam solã
Deo Gay esse possimus. Galg enim dicitur syncoptôs à Gai lig, vsitato nobis vocabulo,
quod à Gai communi formula deriuatur, ad id significandum, quod tale est, vt placere
meritò debeat. Quod ergo D. Paullus ad Coloss. scripsit, per crucem Christi omnia &
in cælis & in terris Deo reconciliari, & pacem consequi; id nominis huius opifex sic ex-
pressit, vt crucem eo nomine donaret; quo significaretur, per eam omnia Deo Gaia
effici. Quòd si Galg conuertas, Glag habebis, quo significatur lætitia conuiuij, quam Glag.
Christus nobis cruce sua comparauit. Conuiuium autem est illud in quo pane cælesti
pascemur, & toti nectare inebriabimur.

Nunc ad H transeamus, à cruce in altum adscendendo. Aspiratio enim altitu-
dinem notat; eo quòd spiritus sursum feratur. He igitur nobis altum significat, pro quo He.
Hog etiam dicimus, quo altitudinis æterna perfectio denotetur. Ab He fit Heet, quod vt Hog.
nomen adiectiuum vsurpatum, calidum significat; quia caloris sit proprium, in altum Heet.
ferri. At si vt verbum in vsum veniat, idem est quod iubeo & impero; eo quòd subli-
miorum sit imperare inferioribus. Hinc caput Heet vocatur, quia in eo imperium sit to-
tius corporis. Inde Hemel pro cælo ponitur; propterea quòd cælum altissimus sit altissimi Hemel.
capitis reuelator. Helem verò galea est caput tegens atque defendens. Mel & Lem con- Helem.
traria; illud aperio, hoc celo notat. Vnde dum phrasim, non nomen, Itali Gotisantes Mel.
retinent, *Celada* pro Helm dicunt; quoniam Hellem idem est quod caput celans. Sed de Lem.
Hemel plura in Gimel dicentur; & in Gotodanicis etiã quædam sunt annotata. He item He.
aliquãdo Hoo dicimus; vnde Hoot caput; & Homo, quasi Hoo mort/id est, altus animus: eo Hoo.
quòd animus homini sit altissimus, & semper animus eius ad altissima contendere de- Homo.
beat; ad quæ dum ducem cacodæmonem sequeretur, ex alto præcipitatus est. Homo
itaque & ab officio, & à peccato nomẽ habet; eo quòd Hoo-mort non altum, & ad alta
contendentem animum tantùm; sed superbiam etiam notet, per quam, qui ad alta
contendit, præcipitatur. Ab He fit Hel, quo altum item notatur; contrarium Leg. Ve- Hel.
rùm superuacaneum sit, multis exemplis adspirationis vim declarare: cùm nemo ne- Leg.
sciat, spiritu altitudinem, vehementiam & efficacitatem denotari. Nobis in composi-
tione frequenter omittitur, ad lenitatem verbis conciliandam.

De K nihil dicendum: propterea quòd in vocali rerum pictura idem quod C
valeat.

L partem cæli supremam ferit, atq. idcirco littera altitudini notandæ accom- *L littera symbolica significatio.*
modata. Hinc El/ siue præposita adspiratione Hel/est in altum eleuo: & vocali te-
nuiter producta, nobilem reddo: quorum illud vt nomen, altum significat; hoc nobile.
Lee huic oppositum, vsurpatur pro molesto & turpi; hinc leelic, turpis, & leet, molestia. Eel.
Ab Eel fit heel, quod est integrum: quia quanto quæque res magis integra est, tanto gra- Lee.
tior est & nobilior. Inde leeth siue lee, quòd aspiratio in fine omittatur, pro membris per Leelic.
quæ ad integritatem peruenitur. In singulari numero T adiicitur, vt sit Let. Ex Te & Leet.
El siue Hel fit Tel, pro numero: eo quòd ad id omnis numeratio tendere debeat, vt ad Heel.
ipsum El siue Hel perueniatur: quam solam vtilem esse arithmeticam, Plato tradit, & ex Leeth / Lee/
eo Horátius ad Mæcenatem. Cõtrarium huic Let, pro impedio; eo quòd quidquid Let.
huic arithmeticæ, ad supremam altitudinem ipsius vnius tendenti, contrarium est; ve- Tel.
rum sit felicitatis impedimẽtum. El in corpore humano brachium significat; eo quòd Let.
brachium perpetuò ad El sit eleuandum: hinc pro brachij mensura. qua de re in Hie- El.
roglyphicis latius. Ex A & L fit Al, pro eo quod omne dicunt Latini, eo quòd omnia Al.
ad ipsum altum tendant. A rectum ad anteriora motum vnaque patens quiddam si-
gnat, cuius supremum L adiicit. Contra igitur naturam litterarum Al, pro non, He-
bræi ponunt; apud quos El pro Domino fortissimo positum, nobis debetur; quibus hel Hel.
forte & altum signat: vt hel stem, vox fortis & alta: & helt pro viro forti & strennuo. Hel Helt.
item pro inferno: quia altissimus locus est ad inferiora; ea loquendi consuetudine qua

altum profundum dicimus. Adde & alteram caussam, quòd Tartara, quicquid semel
acceperint, contineant fortissimè. Helt enim præter strennui & fortis notationem,
idem etiam signat quod continet. Infernus igitur damnatorum locus hel vocatur, pro-
pter profunditatem, & vires in retinendo maximas. Et quia hel etiam profundum no-
Hellen. tat; hellen aliquando vsurpamus pro eo quod est ex alto descendere. Accedit & alia ra-
tio, ob quam hel pro inferno ponatur. Ab hel enim, vt altum & forte significat, ipse
Deus El vocatur; finis scilicet, ad quem omnia alta anhelant. Et quia altissimum hoc
Helen. hel maximè se celat; voluit nominum artifex, vt helen pro celare & occulere diceretur.
Nihil enim æquè occultum, atque sublimia diuinitatis mysteria. O altitudo diuitiarum
sapientiæ & scientiæ Dei; quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & non vestiga-
biles viæ eius! Quòd si exclamauit vas illud electionis, quod in tertium cælum adscen-
derat: quid nobis dicendum abiectis homunculis,, in vitiorum luto hærentibus, & ter-
ræ perpetuò affixis? hel itaque pro alto positum, hel verbum dat, pro occulo vsurpan-
dum; in quo vocalis longa sonanda, cùm in priore corripiatur. Altissimus enim se oc-
cultat, & nemini se dat directe intuendum; tametsi per posteriora, obscura quadam no-
titia, ad eum adscendere mortales moliantur. Hel ergo pro Tartaro hac etiam de caus-
sa vsurpari dicemus: quòd qui in eo sunt, numquam in æternum Deum sint visuri; sed
perpetuò de summo illo bono sint celandi. Hel itaque, quod Græcis litteris ἢλ scribere-
tur, idem est quod occulto: nec illud quidem ea sola de caussa, quòd altissimus se oc-
cultet; sed hac etiam, vt quæ altissima sunt, maneant apud profanum vulgus arcana &
Hil. abdita, & obscuris aut verborum aut fabularum symbolis inuoluta. Ex hel fit hil/ pro
colle & monte, vox Anglis frequens. Hel itaque & El pro alto & forti meritò ponun-
tur, de natura litteræ L, quæ sic pronunciatur, vt suprema linguæ pars supremam cæli
partem pulset, atque id valide & vehementer, vt rectissimè à Terentiano explicatur.
Altum. Ab helt deriuatur Altum Latinorũ. Heel, vt verbum acceptum, idem est quod sano, &
Heel. ἥλιος. integritati restituo: vnde ἥλιος Sol Græcis, quòd Sol omnia in integrum restituat, &
Helice. omnia sanet. Ab hel pro alto, fit Helice, pro Vrsa cælesti, quasi hel-licht/ id est, altum
Wel. lumen; eo quòd in parte cæli sit altissima. Ex el præterea & w fit wel/ quasi ipsius el lati-
tudo. Vnum enim, vt altũ & forte, bonitate sua ad omnia descendens, efficit, vt omnia
bene habeant. Id notauit Moses, dum dixit, Viditque Deus cuncta quæ fecerat, &
erant valde bona. Quamobrem Deus ex alto videns, & omnia comprehendens, boni-
Lef. tatis suæ radios latissimè omnibus diffundit creaturis. Ex wel per conuersionem fit lef/
tum ad discrimen ipsius Lew, tum etiam vt alia accedat etymologia, ex le-hef/ quod est,
membra leuo; quod quid aliud est quàm viuo? Ex Dei igitur potentis bonitate vita
Fel. defluit: cui fel/ quod significat crudele, per conuersionem aduersatur. A wel fit wil/ pro
Wil. Volo. voluntate: & volo; quoniam voluntatis scopus sit ipsum bene habere. Cùm ergo wel ab
el fiat; monemur deriuationis regressu, velle nostrum totum ad summum bonum ten-
dere debere, & summum bonorum non alibi, quàm in el/ esse quærendum. Vide vt
tota moralis disciplina tribus sit litteris comprehensa; dum à wel fit wil. Iam wel pri-
mùm conuenit summo bono, à quo, & ad quod omnia mouentur, & cuius potestas
latitudine sua vniuersa comprehendit, vt Aristoteles duodecimo primæ philosophiæ
tradit. Intelligimus itaque in wel altissimæ potestatis amplitudinem per duplex W cla-
Lew. rissimè depictam. Potest itaque lew/ per conuersionem nominis sui, caussam habere ex
Leo. amplissima potentia, quam in hieroglyphicis aliquando signat. Hinc Leonini in Che-
rubin vultus: hinc Leo gentium: hinc Leo de tribu Iuda.

M litteræ symbolica significatio. M LITTERAM Terentianus ait intus in ipso ore mugire; vnde aptum erit eo-
rum symbolum, quæ in nobis esse volumus. Mi itaque dicimus, pro me & mihi. Myn
Mi. Myn. meum. Men idem quod ago & duco; eo quòd agere & ducere omnia ad nostram com-
Men. Mensch. moditatem cupiamus: vnde Mensch nobis pro homine, & Latinis Mens, eo quòd ho-
Mens / men-ta. minem mente duci oporteat. Contrà vox lecta significat capere ab aliquo, quod ad se
agenti opponitur. Hinc Minerua, vt dixi. A men fit man/ pro viro; quoniam eius sit ius
Man. Man. Moneo. ducendæ familiæ: Hinc man vocali longa, pro moneo; eo quòd verbis & signis homines
ducantur, & proprium ipsius man sit, monere & adhortari: Latini inde Moneo habent.
Græci Lunam man vocant; quia eius monitu plura discamus. Varietas enim eius, &
perpetua mutatio, hominem maximè adhortatur ad astronomiam inuestigandam,
dum

dum eius admiratione ad caussarum trahitur inquisitionem. Deinde & agricolas, & nautas, & medicos, & totam denique humanam societatem, officiorum gerendarumque rerum tempora docet; adeò vt nullum sidus hoc nomen potius mereatur. Iam & ipsa humidorum omnium dux est & moderatrix, vt vel hoc etiam nomine mereatur Man vocari; quòd elementa, & ea quæ ex elementis constant, è vicino suo loco ducat. A man/maent Lunæ annus vocatur: à quo Mensis Latinorum. Dum nomenclator à ducendo virum man vocauit, hoc visus est dicere, ad virum solum omnium rerum agendarum gubernaculum & ductum pertinere; & præposterum esse, si mulier imperet atque ducat. Nec aliud dixit D. Paullus, dum mulieris caput virum dixit: quandoquidem penes caput sit imperandi ducendiq́. potestas. A min item fit min pro amo, eo quòd omnia amore ducantur, nihilq́. sit ad ducendū potentius. Elegantissimè Virgilius cecinit, *Illas ducit amor trans Gargara, transq́. sonantem*

Ascanium, superant montes, & flumina tranant.

Maent. Mensis.

Min.

Videmus ne hìc amorem ducem esse, & eum quidem minimè vulgarem? D. Paullus caritatem finem ait omnium esse præceptorum: è quo liquet, amore, perinde atque fine, duci omnia. Quò autem nos ducit amor? Quò, nisi ad rem amatam? Amor enim impetus est è pulcri & boni comprehensione ortus, quo ad ipsum pulcrum & bonum rapimur: cuius vt tanta varietas est, quanta est pulcritudinis apprehensæ diuersitas; ita ille summus est & validissimus, qui ex summa summi boni pulcritudine ortus nos æterno vinculo Deo coniungit. Quanto magis ingenium primi nomenclatoris intueor, tanto vehementiùs ipsum amare cogor. Senserat ille procul dubio, & intimis medullis persenserat, quanta vi amor rapiat ad eum à quo processit; atque ideirco a ductu nomen dedit, in quo Iota ad suauitatem & dulcedinem ductus vnà cum penetrandi ad intima præcordia excellentia denotandam eleganter vsurpauit. Quanto ergo quodque ad ducendum alia potentius est, tanto etiam excellentius amabit ea quæ ducit. Ipsum igitur summum bonum vt omnia ducit atque mouet; ita omnium eorum quæ ducit, erit amantissimum; & tanto sanè amantius ceteris omnibus, quanto ceteris omnibus ducendi potestate præstat. Si verum est quod Aristoteles dixit, bonos, quo sunt præstantiores, tanto magis amicorum gratia laborare: quid de bono ipso omnium præstantissimo dicendum? Deinde si vnusquisque amans est suorum operum, vt de poëtis Aristoteles & Cicero scripserunt: quo amore putamus summum bonum operum suorum flagrare? Præterea si vnusquisque se ipse amat; sibi quisque erit amabilis; atque idcirco, quanto quæque res est amabilior, tanto magis seipsa amabit. At quo quæque res melior, eo amabilior. Vnde fit vt idem sit optimum & amabilissimum; & vt Deus optimus, se, vt amabilissimum, maximè amet. Hinc itaque & opera sua non potest non amare, tamquam ex se, vt optimo & amabilissimo, profecta. Bonum autem supremum ad suam bonitatem reflexum gignit filium, & per filium totam rerum vniuersitatem. Quia autem propter sui amorem gignit, vt poëta facit versus, bene dictum est à priscis, Amorem antiquissimum esse, propter quem Deus creauit omnia: & dum omnia quæ creasset, bona videret; omnia paterno amore est prosecutus, tamquam opera sua, ipsius qui bonus est. Sicut porrò pater diligit filium, & per filium creaturas; ita filius amat patrem: & quia filius sola hypostasi, non essentia, à patre differt, & actus vtriusque ab agente essentia non separatur; necessariò consequitur, Amorem patris, & amorem filij vnum eundemque esse amorem, & ab vtroque procedentem, nihil vel à patre, vel à filio essentia differre; sed sola hypostasi, quam Latini personam verterunt, discerni. Hic amor Spiritus sanctus est, omnia virtute sua permeans, & filio & patri, vnde processit, colligans. De hoc Amore Parmenides somniauit, fama quapiam à maioribus accepta; quem si ab Vno & Ente putauit procedere, & Vnum quidē patris, Ens verò filij notionē habere; non malè profectò rerū principia collocauit. Hesiodus è fabulosa Theogonia Amorem post Chaos & Terram producit: quod sic ad veritatis regulam applicādum, vt per Chaos infinitam patris infinitatē intelligamus; per Terrā verò siue Gaiam, intelligamus filiū, in quo pater sibi placuit, & per quem ex infinitate sua finitum hunc mundum, & certis terminis inclusum, produxit. Sed de hac re alibi fortasse. Hic itaque Amor, vt omnis honesti amoris caussa est; ita primùm nos ducit ad id quod est amabilissimum. Quid verò amabilissimum, si non id, quod omnium optimum?

Amore omnia ducuntur.

Amor Patris et filij est Spiritus sanctus.

Summum itaq. bonum primum & ſuper omnia amandũ, amore nimirum reciproco,
ſed tanto imbecilliore, quanto homines Deo ſunt infirmiores. Quocirca hominũ amor
quo ſummum bonorũ amant, Anteros potius, quàm Eros, dicendus. Ab amore quo pa-
trem noſtrum cæleſtem beneficio & gratia ſpiritus ſancti redamamus, profluit amor in
proximum: eo quòd ipſius quem amamus, opus non poſſimus non amare. Quamob-
rem neceſſaria eſt collectio, eum qui proximum non amat, nec Deum quidem amare.
Hæc vera eſt amoris generatio, & eius ad homines deſcenſus, à quo ad patrem reditus
per ſuos gradus aperitur. Socrates in Phædro Erota ἀπὸ τῆς ῥώμης deducere videtur; nos
Eros. ex hac contemplatione in eam ſententiam facilè deſcendemus, vt Eros è Cimbrico
ſermone trahat originem; eo quòd antiquiſſimo Deo ex antiquiſſima lingua nomen vi-
Her-hoot. deatur petendum. Her-hoot commune omnium caput notat. Atqui capitis proprium
officium eſt totum vt corpus ducat, & ceteris membris omnibus imperet: è quo liquet,
Min. eadem de cauſſa, Mui apud nos, & Eros apud Græcos, amoris habere ſignificationem.
Non nego, validas vires amoris eſſe; atque ea de cauſſa non malè nomen à robore me-
reri: ſed quî ex ῥώμη fiat ἔρως, non perinde cerno. Si ludere luberet, poſſemus Latinis
hanc laudem tribuere, vt à Roma vocem Amor fecerint, ſi conuerſionis hoc genus in
Amo. pluribus apud eos vocabulis reperiretur. Equidem Amo ab A & Moe factum ſuſpicor,
Homo. quo animi in aliquem procliuitas notaretur: ſicut Homo ab Hot-moet fieri dixi. Quid
enim aliud eſt amor, quàm animi in aliquem propenſio? Hebræi חָבַב pro amo dicunt,
quod mihi videtur à Gho-waw pro Goo-waw factum, quod ſignificat bonum optare ſiue
Min. velle. Eſt enim Amor boni cupiditas; qua quia cuncta ducuntur, Min apud nos idem
Phaneta Amorem nominarunt veteres. eſt quod Amo. Veteres poëtæ Phaneta Amorem nominarunt; propterea quòd ſit om-
nium anteſignanus. Phan enim ſiue Fan Vexillum ſignat, à Ban præterito imperfecto
ipſius Bin, quod idem eſt quod ligo. Alio nomine Banda dicitur, vnde Bandophorus &
Phan. Fan. Brabant. Ad diſcrimen tamen agnoſcendum, Fan dicimus pro vexillo; Bant verò pro
Banda. vinculo & faſcia qua quippiam ligatur: & ban pro ligabam. Ban verò a longa, vel Baen/
Bandophorus Brabant. via publica, à Bie-aen, id eſt, offero progrediendi facultatem. Ad ambiguitatem itaque
Ban. euitandam Fan dicimus pro vexillo; eo quòd ij qui ſub eodem vexillo ſunt, inter ſe col-
Bant. ligati ſint, atque ad omnia pericula, communi damno & vtilitate ſubeunda, deuincti,
Baen. cùm inter ſe, tum cum eo, cuius ductum ſequuntur. Phan-heet itaque ad verbum idem
ſonat quod vexilli caput. Quod autem aliud eſt caput vexilli, quàm caput vexillum du-
cens? Accipitur enim Vexillum æquè pro iis qui ſub vexillo ſunt, atq. pro ipſo vexillo.
Phan-heet. Her-hoot igitur & Phan-heet eiuſdem ferè ſunt notationis; hoc quidẽ caput vexilli, illud
caput communitatis vel exercitus; ita vt vtrumque iuxtà cum Min conſentiat. In Phan
tamen ſiue Fan ratio ſymboli efficacior inuenitur; eo quòd Fan non ſolùm nomine, ſed
reapſe etiam habeat colligandi notationem, quod proprium eſt amoris officium. Hinc
& Sanctus Amor dicitur; quia vinculum inter homines & Deum ſanciat. Adduntur &
alæ, vt intelligamus, nos ſolo amore ad Deum poſſe euolare. In Hieroglyphicis pennæ
Ver. pinguntur, quo mentis noſtræ ad ſupremum El volatus indicatur; eo quòd Ver pro
penna; à Vuer, id eſt, à portando deriuetur; ſicque fiat, vt nomen & res ipſa communi
conſenſu motionem ad ſuperiora ſignent. Sequamur itaque Phaneta, ſequamur, inquã,
ipſum totius humani angelicique exercitus caput, quo ipſius pennis elati ad ipſum boni
pulcritudiniſque fontem adſpiremus. De amore corporeo & cupiditate voluptatum
ab ipſo ſummo bono auocantium nihil hîc agendum; cùm non magis amor hic ſit di-
cendus, quàm homo pictus eſt homo, aut vmbra corporis ipſum corpus: immò adeò
amor non ſit, vt verò amori ex diametro repugnet.

Mi. De natura litteræ M, Mi, vt verbum, idem eſt quod ad ſe ita reſpicere quemquam,
Mut. Muit. vt omnia aduerſa vitet. Muit ſiue Murit concluſum in ſe; vnde apud Latinos Mutus: &
Mutus. Mutire. Mutire, obſcurè loqui: & apud nos Mutten eſt per clancularios ſuſurros excitare ſedi-
Mutten. tionem. Muis Mus vocatur; eo quòd clàm agat, & in abditis locis. Hinc Muiſen, ea quæ
Muis. abdita ſunt, magno ſilentio inquirere. Hinc Muſarum nomen; quarum proprium eſt
Mus. in abditis locis magna animi tranquillitate inquirere latentes rerũ cauſſas. Muit itaq.
Muiſen. Muſa. quaſi Mi-vit, vel claudens quippiam ne efferatur. Sic dicimus aues eſſe in Muit, dũ in te-
μῶσαι. nebris clauduntur. Hinc igitur Mus, Muſa, μῶσαι pro inquirere cũ ſilentio, Mutus, Mu-
Mou. tio. Apud noſtrates Mou pro manica ponitur; eo quòd in ea abſcondi multa ſoleant.

LITTE-

LITTERA N tinnitum edit à dentibus ad nares vſque elatum. Hinc in fine crebrò adiicitur, ſoni vehementioris cauſſa, vt ex Ee, Een; ex A, An, ſiue Aen. Infinitiui certè omnes in hanc terminantur, non alterius, quàm euphoniæ gratia. Verùm quia ſonum violentia quadam elidit, vt per nares ferè pars eius erumpere videatur; placuit nomenclatori, litteram ad eum vſum vocare, vt quæ negamus, ea ſignificaret. Hinc poſita ante Ee ſiue Een/ facit Neen/ vel Nee, pro Non; quaſi dicas, minimè vnum: à quo Non Latinorum. Iet, eſt aliquid; Niet, eſt nihil. Oit, eſt perpetuò: Noit/ numquam. O rotundo ſuo ſono videtur res perpetuo in ſe circulo tenere; cui N adiectum res diſſoluit & tollit. Sic Nut eſt vtile; Onnut, inutilis: Noſel, qui nocet; Onnoſel, qui citra noxam eſt: Ryp, maturum; Onryp, immaturum. Hinc Noon eſt defraudo & aufero. Latini on permutarunt, pro eo In dicentes in compoſitione.

N littera ſymbolica ſignificatio. Neen. Non. Iet. Niet. Oit. Noit. On. Nut. Onnut. Noſel. Onnoſel. Ryp. Onryp. Noon.

P IMPRESSIONEM in aliquid ſignificat; eo quòd prius labra comprimendo ſonus è medio eorum propellatur, atque quodam modo erumpat. Et quia in terram corpora maxima vi impingunt, Pe ferè in iis vſurpamus, omne animalium terreſtrium genus rationis expers ſic vocantes: vnde Pecus Latinis. Pro eodem Ve nunc vtimur; & Fe etiam priſci. Hinc Pat, quaſi Pe-hat/ id eſt, depreſſionem tenens, pro ſemita: Pet ſiue Poet, Pes; ab impreſſione deorſum: & Poet, planta: Pe pro radicibus longè in terram depreſſis dicitur: & Pem, ſiue Pean, pro gramine radices latè agente per terram; quæ Ee eſt, ſiue fundamentum & firmitas. Sed plura in Hieroglyphicis. Id ſummatim conſtet, P vehementius premere quàm B, atque idcirco Allemanis creberrimè pro B pronunciari; quod iam olim clarius eſt, quàm vt vel explanandũ ſit exẽplis, vel pro nouo crimine obiiciendum. Confitemur itaque hanc litteram eundem vſum cum B, & Ph, & F, & V, habere; inter quas in deriuationibus frequenter tranſit. Sic à Bant, quod eſt vinculum, fit Pant, pro pignore; quia pignus vinculum ſit fidei: vel Pe-hant, id eſt, impreſſio & irruptio manuum; quia pignori manus iniicitur. Eodem modo à Vuer/ quod eſt fero, fit Pert pro equo, quòd eo feramur. At Pert alteram cauſſam habet, quòd ſit Pe-hert/ id eſt, quòd vehementer imprimat pedes in terram. Vicinia litterarum non rarò numerum rationum auget. Inde Latini à Vuer fecerunt Porto, & alia commigratione Fero, in quo V in F, ſicut in illo in P tranſit. Quod autem Fero & Porto noſtratibus debeantur, etymologia docet. Vur enim, ſiue vuer/ ſiue vier/ vt alij aliter pronũciant, ignis eſt: & quia in igne vires ferendi ſint excellentiſſimæ; voluit nomenclator Vuer pro Fero vſurpare. Porta Latinorũ à noſtro item Poꝛt dicitur; & huius ratio eſt in Voꝛt, quod ſignificat ad anterius: quia nimirũ per portam ad anteriora progrediamur: vnde & Portus, quia maris porta ſit. Hinc Voꝛ, quod eſt ante; quod tranſpoſitũ Latinis & Græcis dedit Pro: hinc Fores & Foras. Quia autem ianua muri tranſitus eſt, fit vt Boꝛ ſit foramen facere, ſiue terebram ipſam, qua quippiam perforatur: à quo iterum Forare, & Foramen. A Vuer fit Ver pro penna; quòd ea aues ferantur: & Fer pro pulcro; quoniam & id homines ferat amore ſui incitatos: vnde Fier, qui pulcritudinem iactat, atque ob eam ſe nimium amat: hinc & Ferum Latinorum. Ex hac litterarum cognatione magna naſcitur vocabulorum ſilua. Sic ex Plat, quod latum planumque notat, fit Blat pro folio. Folium autem à noſtro fit, conuerſione. Lof enim folium eſt, vt hoc obiter annotetur. Ex F Græci φ faciunt, vt dum ex Fam φήμη dicunt; & ex Lief, per conuerſionem φίλος faciunt: quorum rationes nobis vernaculæ, noſtratia docent eſſe vocabula. Latini habent à bar Pario, & à beuen Paueo: ex vater Pater, ex baut Pauio. A voet ποὺς Græcis, Latinis Pes. Pius à bie-hu, id eſt, offero cuſtodiam & obſeruantiam. A vlac fit blac; ab hoc plat, & plet; & vlet. Vlai & vlaiken in Placentam Latini verterunt: in plat, & πλάτος: plain, & Planum: plum, & Pluma: pin, & Pinna: pen, & Penna: pyn, & Pinus, & Pœna: pont, & Pondo: puepel, & Populus: part, & Pars: paer, & Par: raep, & Rapum: pil, & Pilum: put, & Puteus: pur, & Purus: & multis aliis eadem littera ſeruatur; quæ vt omnia de ſermone noſtro ſunt deriuata, ita minutiarum plenos habent explicatus, quas perſequi, plus tædij, quàm vtilitatis apportet. Si quis enim quærat, vnde πλάτος dicatur, in promptu eſt plat: ſed vnde nobis hoc venerit, non æquè apertum. Lat & Tal conuertuntur. Tal itaq. prius pro numero, ex præterito imperfecto: quod ſi vt epitheton capiatur, expeditum notabit: eo quòd omnia in numeratis habeat, & ad omnia ſit paratus: vt dicimus, een Talman pro homine idoneo ad omnia: qua in voce a breue eſt,

P littera ſymbolica ſignificatio. Pe. *Pecus.* Ve. Pat. Pet. Poet. Pe. Pem ſiue Pean. Bant. Pant. Vuer. Pert. *Porto. Fero.* Vuer ſiue Vier. *Porta.* Poꝛt. Voꝛt. *Portus.* Voꝛ. *Pro. Fores, Foras.* Boꝛ. *Forare. Foramen.* Ver. Fer. Fier. *Ferus.* Plat. Blat. *Folium.* Lof. φήμη. φίλος. *Pario. Paueo. Pater. Pauio.* ποὺς. *Pes. Pius. Placenta.* πλάτος. *Planus. Pluma. Pinna. Penna. Pinus. Pœna. Pondo. Populus. Pars. Par. Rapum. Pilum. Puteus. Purus.* Plat. Lat. Tal. Talman.

& rationem alteram indicat, qua t'al dicatur quasi teal/ id est, ad omnia. Verùm si a
vocalis producatur, primariam significat enumerationem, qua nimirum animi notio-
nes per verba numerantur: vnde talman interpres; & wel ter tale/ facundus & eloquens.
Wal. Hinc wt-tal externa lingua: à qua voce fit wal/ exemptis duobus Tau: & quia alij te-
Italus. nuius wit sonant, vt I cum W diphthongum faciat; factum est vt Italus is dicatur, qui
externæ linguæ est. Sed de hoc alibi. Tal rursus vallem notat; quod tamen nos ferè
Dal dicimus, distinctionis gratia; eo quòd in valle omnia oculis exposita sunt, & nume-
Lat. ratu facillima. Nunc à tal per conuersionem fit lat/ quo id notatur, quod leuigatum est
& exporrectum, ita vt omnes partes æqualiter ad numerandum offerat: vnde lat sub-
stantiuum, pro longa & lata fissa pertica; quia ea intima quæque offerat æquè intuenda
Gelat. atque tangenda. Hinc gelat/ pro eo quod sic leuigatum est, vt lubricum sit, quasi perfe-
Gelas siue ctè explicatum. Ex hoc, gelas/ pro vitro, syncoptós glas: à quo Glacies Latinis. Glas
Glas. *Glacies.* gles alij dicunt; & inde glesbergen pro montibus glacie perpetua concretis, quos Itali vi-
tretas vocant: quales & plurimos vidimus, & vnum maximum ascendimus, e quo
Gelu. Mincius gemino fonte capit exordium. Videretur & Gelu hinc oriri: sed certum est
deriuari à helt/ quo magnum frigus notatur. Porrò quia quæ sic leuia sunt & lubrica,
nihil retinent, sed dimittunt omnia; fit vt lat vocali longa idem sit quod dimitto, &
permitto, & perinde atque leuigatus nihil adfero impedimenti. Sic laet gaen/ laet staen;
permitte ire, permitte stare. Ex hoc laet/ pro serò; quo monemur, ne sic ire res sinamus,
Latus, a, um. vt serò eas aggrediamur. Hinc Latum apud Latinos; eo quòd in lato nihil sit obstaculi:
Lætus, a, um. & ab hoc lætus, quia lato animo sit, & nihil rebus, quo minus eant vt velint, adferat
obstaculi. Ex lat fit brlat/ adiectione syllabica, siue bie-lat/ id est, præbeo latum; in quo B
Plat. in P transiens facit Plat/ vnde πλάτος & reliqua quæ diximus. A plat/ plaets pro loco; &
Plaets. hinc πλάτεια & Platea; & apud nos plaets/ pro area, vel latissima in vrbe platea. Abea-
Platea. *Platanus.* dem radice Platanus pullulauit, quòd late folia propaget blat-an. Vide quantum nego-
Vlat. tij adferat vna dictiuncula. Sic vlat à val-lar/ id est, in quo deest casus siue occasio ca-
dendi. Quæ enim in plano præcipitij caussa queat offerri? Vel vlat ab V latitudinem
πλακοῦς. notante, & lat/ reiecto Tau, vt sit vla/ & inde vlat & vlaen: Hinc πλακοῦς, quasi vla-tout/
Pin. id est, planum & latum libum: & inde Placenta. Pin apud nos id est quod in acutum
desinit, siue extremum cacumen, à pe in/ id est, imprimo intus; quia quod acutum est,
facilè quiduis intrat. Hinc paruum & acutum epistomium in vasis pin vocatur; & virga
virilis, ob caussam notam: & quia turres olim in acutum desinebant, factum vt pro
summitate murorum pinna ponatur. Ad summam, quicquid acutum est, pin vocatur:
Pen. vnde pen/ pro Penna; quia velut pinna in corpore figitur. Latini minores pennas pinnas
Penna. etiam vocant. Pin itaque nostras est, ob penetrandi intrandiue facultatem sic vocatum.
Pinna. A pin fit pijn/ pro pœna; quia dolor maximè fiat ob penetrationem cuiusquam rei in cor-
Pijn. pus. Pijn conuersum facit Nijp/ quod est dolorem infero constringendo, vt pinna pe-
Nijp. *Pinus.* netrando. A pijn fit Pinus, quia nucem ferat, quæ p : næ ostendit vtilitatem. Pijn-not
Pijn-not. enim nux est difficillima apertu: igne enim, à quo summa pœna, recludenda est.
Pijn-nut verò vtilitas est pœnæ, cuius nux pinea symbolum; quoniam post pœnam plu-
Pœna. rimum suppeditet fructum. A pijn etiam Pœna, in quo diphthongus pro longa vocali
Punio. adscita; & hinc Punio. A pin etiam fit punt pro acumine, & eo quòd acumine signatur;
Punt. *Pungo.* Vnde Pungo & Punctum Latinorum. Pin item Pingo dedit Latinis, à pint/ quod est
Punctum. Pinna vtor, vel primam concinno; eo quòd pictores & pinnis vtantur, & eas continuò
Pingo. Pint. in acumen concinnent. Dicimus & pinc-oog/ pro eo quod est oculis semiclusis intueri,
Pinc-oog. vt radij per pinnam dumtaxat admittantur. A bie-in igitur pin/ & inde cetera. Sed nec
Pinax. illud omittendum, à pin fieri vocem Pinax, quasi pin-haect diceretur, quo notatur id
quod pinnam, siue pennam, siue penicillum retinet: ita vt quæuis tabula, in qua vel
Pont. pingi, vel scribi solet, sic vocetur. de quo nomine alia deriuantur. Pont pro Pondo fit
Bant. à bont; & hoc à bon/ id est, colligabam, eo quòd in præterito imperfecto promiscue bon
Bont. & ban dicimus, vnde bant & bont pro vinculo. Quia igitur rebus colligatis necessariò
grauitas accedit; fit vt è bont pont pro pondere dicatur. Quamobrem terra maximum
pondus habet, eo quòd partes habeat maximè colligatas. Hinc & auro pondus, quia
tam arctè partes auri sunt vnitæ, vt vix vllo ingenio queant dissolui. Intelligimus ita-
que, ea quæ constringunt & ligant, pondus addere: contrà, quæ dissoluunt, inducere

leuita-

leuitatem. Frigus ergo pondus, calor leuitatem facit. Iam quia pondera ponderibus Pendo.
metienda, fit vt Pont pro libra ponatur, præcipua videlicet mensura. A pont fit Pendo,
quod est pondere deprimo. In his etymologia declarat, arctis partium vinculis pondus
suum res debere, & à contrario contrarium effici; quod vt assequantur Latini interpre-
tes, quis non videt longè abesse? Puepel à puppen/ quod est sonum edere confusum, & Puepel. Puppen.
non intelligendum: vnde pup-hel/ sonus vehementer confusus: à quo populo nomen. Pup hel.
Sic popelen dicimus, pro eo quod est verba non intellecta fundere. Part à bie-art/ id est, Populus. Popelen.
præbens naturam; eo quòd rerum natura è partibus existat: quamquam hic prior ratio Part.
à par deducatur; eo quòd membra sic sint comparata, vt paritatem inter se in officiis
custodiant. Par/ bie-ar/ id est, præbens demonstrationem: quoniam è rerum paritate &
æquitate maxima duratio contingat: impar rerum congressus velocem interitum ad-
ferr iuxtà in ciuilibus atque naturalibus. Nomenclator ergo dum par in hoc posuit si- Par.
gnificatu, optimam reipub. legem dedit, indicans, nullum violentum, quod minimè
paritatem seruat, perpetuum esse posse. Exigua vox, & trilittera dumtaxat; sed talis
tamen, vt firmissimum omnis durationis vinculum includat; quod Latinus in ea ne-
quicquam inuestiget. A par/ quod paer scribimus, fit Raep/ pro colligo: quo monemur; Raep.
tum in societatis humanæ æquitate facillimum esse plurimas sibi quemque colligere
facultates; tum in colligendis opibus paritatem maximè conseruandam esse: quæ quia
à Tyrannis tollitur, Athenienses Ostracismum sanxerunt, ne quis tam diues & potens
euaderet, vt nemo ipsi par inueniretur: quæ lex vt ratione firma nitebatur, ita per in-
uidiam crebrò fuit ad maximam detorta iniquitatem. A Raep fit Rapum, quia cibus sit Rapum.
ad colligendum facillimus. Rap vocali breui, longè aliud signat: Celerrimus enim ita Rap.
vocatur, à Ra op/ id est, velox ad rem quampiam inuadendam, occupandam & supe-
randam. Hinc Rapio Latinorum. Hoc autem maximè contrarium est ipsi Pari, eo quòd Rapio.
& syllabæ breuitate, & litterarum ordine, durationi per Par oblatæ prorsus aduersetur.
O admirandum vocum artificem, vt nusquam operosa diligentia desideretur! Quàm Paritatis laus.
breui vocula & physicam, & medicinam, & totam morum societatisque humanæ disci-
plinam conclusit, docens è paritate durationem, & ex imparitate contrarium euenire;
quod principium qui per omnem latitudinem deducere vellet, næ ei tota ætas consu-
menda esset in huius solius explicatu. Par itaque, vt paritatis latifundia digito potius
procul ostendamus, quàm in iis diutius exspatiemur, hoc monuisse contenti, quòd in
cælis diutissimè durent omnia, quia sic paria sunt, vt nihil alterius partes inuadat aut
corrumpat: in aliis verò ita quodque minimè durare, quo longius à paritate discedit.
A par fit paren/ id est, duo vel plura inter se iuxta paritatem coniungere. Hinc Paro La- Paren. Paro.
tinorum, & Comparo, in quibus tempus mutatur. Nos à par pas facimus, quo commo- Comparo.
ditas notatur: Hinc pas pro commodo progressu; vnde Passus apud Latinos. Quicquid Pas.
denique paritatem commoditatemque custodit, pas dicitur. Het en past niet/ non bene Passus.
quadrat, siue non bene accommodatum est. Ponitur etiam pro tempore opportuno.
A pas fit passer/ pro circino; eo quòd hoc instrumentum ad res inter se accommodan- Passer.
das sit aptissimum. Pil iaculum est, à liep/ id est, currebat; & recta prorsæ dictionis ratio- Pil. Hel.
ne, quod præbeat hel/ id est, altum; quasi dicas liehel: in altum enim velocissimè fertur. Put.
Put contrarium habet tup/ quod verticem signat: illud à bie-vit/ quòd præbeat haurien- Tup.
di ex se commoditatem. Purus fit à vur/ quo ignis denotatur; eo quòd omnia per ignem Purus.
purgentur. Pur itaque purum, & purgo, dat Latinis; nobis pur/ à quo Purpur color pu- Purgo. Pur.
re igneus, quasi pur-vur. Sic tamen Latini vsi sunt, vt purpur color sit purus purus. Sic Pur. Purpur.
dixit ille, quisquis nomen Virgilij sumpsit: *Carmina purpurea candidiora niue.* & Valer.
Flaccus: *Hic sale purpureo viuáque nitentia lympha.* Sic Horatius,

——Tempestiuius in domo
Paulli, purpureis ales oloribus
Comessabere Maximi.

Quo loco demiror intolerabilem Lambini audaciam; qui cùm poëtæ elegantiam non
intelligeret, pro *purpureis*, posuit *marmoreis*, operosa testium denunciatione, docens
marmoreum pro candido dici. Citantur Lucretij versus, citantur Virgilij, citantur
Ouidij, quo vetus scriptura & genuina lectio corrumperetur. At non vidit hic Lyn-
ceus, cornicum oculos configere paratus, hanc lectionem non in omnibus modò
vetustis

vetustis exemplaribus inueniri; sed iam olim etiam à Seruio probatam germanamq́ue habitam fuisse, vt interim Acronis ei testimonium contemnere permittam. Ille enim hunc Virgilij locum,

Namque ipse decoram
Cæsariem nato genitrix lumenq́, iuuentæ
Purpureum, & latos oculis afflarat honores,

sic interpretatur, vt purpureum pulcrum & floridum vocari dicat: quod vt probabile reddat, hanc ipsam Horatiani versus partem adducit, *Purpureis ales oloribus.* Vellem equidem Lambinum interrogare, quid sibi Columella voluerit, dum dixit, *Frondes purpurat auro.* Sanè si consentire sibi Horatium emendanti vellet; necesse haberet, vel ineptum auctorem dicere, vel locum castigare. Quis enim vmquam aurum vidit purpureum, si purpureum sit rubrum ad atrum declinans? Nescio profectò quæ sit effrons corrumpendi impudentia dicenda, si hæc correctio & emendatio sit vocanda. Nos igitur purpureum id dicemus quod floridum est & pulcrum, idq́ue vocis origini conuenienter, quæ nihil aliud significat, quàm vel purum ignem, vel purum putum. In igne autem non tam color, quàm lux & splendor consideratur. quò videtur Horatius respexisse in Arte poëtica canens:

Inceptis grauibus plerumque & magna professis,
Purpureus latè, qui splendeat vnus & alter
Assuitur pannus. Nec inde alienum est illud Ausonij in Mosella,
Phœbusq́, sereno
Lumine purpureum reserat iam sudus Olympum.

Fecit itaque purpuræ nomen ad rectam rationem vocatum, ne purpuream niuem, ne purpureos olores, ne purpureum salem admiraremur; nec absurdum item putaremus, si quidquam auro purpurari diceretur. Furius apud A. Gellium sic legendus:

Vt fulica ipsa leuis volitat super æquora classis,
Spiritus Eurorum virides dum purpurat vndas.

Exemplar meum habebat, *Sicut fulica leuis*; quod non placet, nisi ex *fulica fulca* facias; quod per me liberū esto. Hic purpurat sic interpretatur Gellius, vt idem sit quod nitescere facit; quod non potest displicere, maximè si nitorem quendā splendidū & igneum intelligat, qualis in crispanti mari videtur, adeò vt noctu etiam luceat. Purpureum itaque ignis splendorem vbique indicat, qui quòd in Ostro maximus sit & excellentissimus, purpureum Ostro tinctis potissimùm applicatum. Eleganter Virgilius, *Tyrióque ardebat muricæ læna.* Liuius in Laodamia, Ille Asiatico ornatu affluens, aut Sardiano ac Lydio fulgens decore. Bene dixit fulgens, vt igneus purpuræ fulgor intelligeretur. Addamus & Quintiliani locum insigniter corruptum, ex libri duodecimi cap. decimo, & in eo corrigendo si minus placebo, Lambini audaciam dicar æmulatus. Sed euanescunt hæc, inquit, atque moriuntur comparatione meliorum, vt lana tincta fuco citra purpuras placet: at si contuleris etiam Tyriæ lacernæ, conspectu melioris obruatur, vt Ouidius ait. Si verò iudicium iis corruptis acrius adhibeas, vt fucis purpuram; iam illud quod fefellerat, exuat mentitum colorem, & quadam vix enarrabili fœditate pallescat. Luceat igitur hæc citra Solem, & vt quædam exigua animalia igniculi videntur in tenebris. In his alia aliter corrupta fuerunt, vt liquebit conferenti. Quod autem dicit, vt Ouidius ait, nescio an à quopiam sit adiectum. Eius certè alia est comparatio. Tyrias enim Amyclæis confert. Est autem locus in Remedio amoris,

Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Muricæ eum Tyrio, turpius illud erit.

Si mihi citra exemplarium fidem coniectandum sit, pro *Lacerna*, non *Laconica*, sed *Tyria lacerna* legam; vt alludat ad Iuuenalis illud, *Tyrias humero reuocante lacernas*; & illud, vt Ouidius ait, à quopiam sciolo dicaci margini adiectum, cui visa fuerit eadem vtriusque auctoris collatio; cùm tamen Horatius potius citandus fuisset, apud quem est:

Non qui Sidonio contendere callidus Ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiúsue medullis,
Quàm qui non poterit verum distinguere falso.

Hic

Hic enim fucum purpuræ, perinde atque apud Quintilianum, comparari videmus.
An verò Amyclis iuxtà ac Aquini fuco pro purpura vterentur; an purpura quidem vte-
rentur, sed pallidiore, quàm esset Tyriorum; aliis coniectandum relinquo, penes quos
etiam esto eius, quam velint, lectionis sequendæ potestas; cùm non vno modo locus in-
telligi corrigique possit. Nobis satis est, ex eo intellexisse, igneum fulgorem in purpura
maximè placuisse, quo ratio nominis à me assignata facilius suam tueatur probabilita-
tem. Nonnus purpuræ inuentionem describens,

καὶ τυρίης σκοπίαζε δεδιώμενα φάρεα κόχλω
πορφυρέους σπινθῆρας ἀκοντίζοντα θαλάσσης.

Et mox,

χεῖλεα φοινίξας δηρῷ πυρί. Vidésne hîc semel scintillas rursus ignem
ipsius purpuræ? Num possit quippiam ad etymologiam esse aptius? Sed si quis dicat
πῦρ Græcum esse, eoq́; ad Græcos vocem pertinere; ei mox respondebo, dum ostendá,
ab Ve vur, & hinc πῦρ & pur deriuari; & alioqui Græci non purpuram, sed πορφύραν
dicentes, longius quàm Latini recesserunt. Ad reliqua. Pluim à vlieg-um, quod est, Pluim.
circumuolo, quia & ipsa circumuolet, & aues circumuolare faciat. De Pater, & Pario,
& φίλος alibi. Plaga apud Latinos, & πληγη Græcorum, à nostro plag fiunt; cuius origo Plaga.
est à bie-lag deriuatum. Laeg à lag, quod est iacebam, deriuatum, omne id significat Plag. Laeg.
quod vel homines vel feras deiicit, atque cogit iacere. Vnde λήγω pro cesso. Laeg itaq. λήγω.
insidiæ, & locus insidus. Quidquid ergo tale est, vt nos impellere videatur ad iacendú,
plaeg dicetur. Hinc percussio & quæuis afflictio plaga vocatur. Quid quòd & retia,
quamuis alio accentu, plagæ dicuntur, à belag, id est, obsidebat. A Lag, Pelagus illud Pelagus.
mare dicitur, in quod si pecus incidat, nó possit enatare: sicut Bosphorus mare tam an- Bosphorus.
gustum est, vt bos traiicere possit. hinc πελαγίζειν est modú angusti maris aut lacus exce- πελαγίζειν.
dere, ita vt quadrupedes nequeant vel traiicere, vel è medio ipsius ad terram perueni-
re. Potest & Pelagus dici quasi bie-lag, quoniam perpetuas insidias offerat quibus quea-
mus perire. A vullen Latini Pleo per syncopen fecerunt, V in P translato. Plant pro solo Vullen.
pedis, à belant, quod est terram tenens, vnde & plant nostrum, & Planta Latinorú dicta, Pleo. Plant.
quòd terram teneat: hinc planten terrę committere, & Planto. Fit & P ex F, vt in πλέκω, Planta.
quod nos flechten dicimus, quasi vol-hechten, id est, plenè connectere: & quia in conne- Planten. Planto.
ctendo res plicantur, Latini Plico suum ad vicinam significationem detorserunt; & à πλέκω.
flechten similiter Flecto, non parua catachresi voces ab origine detorquentes. Est dum Flechten.
W in P transit: πιστεύω enim fit à wis styf, quod quid aliud nobis est, quàm vel scire fir- Plico. Flecto.
miter, vel notitiam cuiuspiam confirmo. Wist firma nobis notitia est, à Wi-test, quod πιστεύω.
reddas, longè lateque veritas huius rei patet. Nobis wist idem est quod sciebam certò: Wist.
vnde wist pro certa notitia: hinc πίστις. πίλος, Latinis Pileus, à nostro vult, quod fit à πίστις.
vult, quod est repleo; quoniam qui pileos faciunt & id genus cetera, lanam non texunt, πίλος.
sed infarciunt. aut potius à voel, quod est multum; quod vil dicunt Allemani. Vilt itá- Pileus. Vilt.
que esset multiplico, quod ad eandem demum radicem veniret: hinc πλήθω. πείθω di- πλήθω.
citur à weet-doo, quod idem est quod scire facio, siue facio certiorem. πίθος pro dolio, πείθω.
à wit-hou, quod est latè contineo. οἶνος à wijn, quod est vinum: πίνω enim quod vetus est πίθος. πίνω.
Æolum infinitum, nos wijnen diceremus, quod est vinum bibere.

Q LITTERA ex C & V composita, vtriusque elementi vsum sortitur. Sic dici- Q littera symbolica significatio.
mus Caet & Quaet pro eodem, nisi quòd V latioré reddat & leniorem pronunciationé.
A Quaet Quatuor Latinorum, eo quòd huius numeri proprium sit, vt symbolum fiat Quatuor.
ignis, in quo principium custodiæ à malo. qua de re in numeris plura. A Com, quod si-
gnificat Venio, fit Quam pro Veniebam: Hebræi קום pro Surgo ponunt. A Comt fit
becomt, id est, conuenit; hinc bequam conueniebat: à qua voce bequaem, pro eo quod Bequaem.
conuenit, & aptum est siue idoneú. Nobis olim Ae pro Aqua in vsu fuit; eo quòd ad hu- Ae.
midum omnia, tamquam ad nutrimentum, summo desiderio ferantur, quod est Hae,
à qua voce Ae-ger, & lenius, Aker hactenus pro vase quo aqua hauritur, frequenti apud
Campanos Brabantos vsu tritum. Vnde Hebręi קְעָרָה quod Queara nunc plerique pro-
nuntiarent, quam vocem acetabulum in Bibliis vertunt. Videtur autem parum cum
aeger conuenire; eo quòd Hebræi vocalem consonanti in principio dictionum num-
quam præponant, & ipsum y non efferant genuino suo sono, vt in hieroglyphicis do-
cebo.

Ger. cebo. Hauſtotium igitur Vas Aeger eſt, quaſi dicas, aquam congregans; eo quòd ger ſic
congrego, vel appeto; quorum vtrumque conuenit ſignificationi. קָצַב eadem gens di-
cit pro Capt/ id eſt, diſſecat ſiue diſcindit; vbi manifeſtum, Q pro C poni. in קָצַץ pro
Quets. concidere ſiue cædere hæc littera naturam ſuam ſeruat. Nobis quets idem eſt quod vul-
nerat & lædit; à quaet quod eſt malum, ceu dicatur, malum infert. קֵץ retrogradum eſt
Stact. vocabulum à ſtaeck/ quo palus notatur poſitus loco Termini: ſtaecken enim eſt termi-
Staecken. nare, à ſteken/ quod eſt infigere; eo quòd in finibus notandis palis infixis vti ſoleamus.
קָצַת item ſignificat nauſeare, quod nos dicimus mi is quets/ id eſt, nauſea me tenet:
Keits. Hinc keits idem eſt quod vomo, pro quo Allemanni kots dicunt. Apud Hebræos non-
Kots. nunquam pro W noſtrati ponitur, vt קֹשֶׁט wisheit/ id eſt firma veritas: qua in voce Græ-
cos dixi W in Π mutaſſe. in קָפַץ quod Capaſt ſonant ſiue Capas, agnoſces haw—uaſt/ ſi
vocalem, pro eo ac nos facimus, præponas conſonanti in exordio cum adſpiratione. Eſt
Haw vaſt. autem haw-uaſt firmiter contineo: quo verbo Deuteronomij caput decimum quintum
vtitur, vbi nos habemus, Non contrahas manum tuam, ſed aperias eam pauperi. קָנָה
Win. cum noſtro wan conuenit, quod ſignificat acquirebam, à win/ quod inter cetera acqui-
Bewin. Gewin. rere notat. Inde bewin poſſeſſio ſiue villa cum agris gewin lucrum & acquiſitio. קָנַן pro
nidificare ponunt Hebræi, quod nobis generatim ſignificat habitare, quod eſt wonen.
מַלְקוֹשׁ tridens vocatur: nobis veelſtud/ id eſt multorum dentium. קִין lamentari: Nos ween
dicimus pro fleo. In אֵת pro vomere, tzade in aleph tranſiit, pro kots. In קָדַר confuſa eſt
tranſpoſitio, in qua Nun relictum; pro noſtro donckere/ quo obſcurum, obſcuro & ob-
ſcuror notatur. קַב pro certa menſura ponitur; nobis generatim bat vſurpatur pro vaſe
quouis, è quo comeditur vel bibitur. קָאַת Bibliorum interpres Leuitic. vndecimo cap.
Onocrotalum vertit, in Pſalmo centeſimo primo Pelicanum, Eſaiæ 34. cap. Onocro-
talum: Ego potius noctuam verterem. Quid enim Ericio & Onocrotalo commune,
cùm Onocrotalus minimè viuat in ruinis & cauernis, vt Ericius, ſed perpetuò ſtagna &
mare ſequatur, quo piſcibus ſe ingurgitet. Sit igitur coniecturæ locus, קָאַת noctuam
eam eſſe, quæ in turribus & ædium deſertis locis muſculos capit, cui nomen à Cat/ quo
Cattus ſiue felis notatur, cuius rationem mox enucleabo, eo quòd in venandi genere
cum Cato conueniat, illud nimirum inter aues quod Catus inter quadrupedes. כּוֹס
verò bubonem vertit idem interpres Leuitici cap. eodem. Nos eam noctuam hac vo-
ce deſignari putamus, quam hactenus Germani kuts dicunt, tametſi Brabanti eandem
hubeken appellent, Galli hoc tempore chouette vocant, quod nomen æquè ad קָאַת atque
ad כּוֹס alludit. Cùm autem כּוֹס pro ſcypho ſiue calice vſurpatur, deriuatur à Croes/
exempta litera carina, quo ternarius Hebræis in litteris ſeruaretur. Latini, vt antea
Quis. Qui. monui, ex W itidem Q fecerunt, vt in Quis, & Qui pro wie/ Quando wan. Quercus
Quando. Quercus. ex wer-cou/ quod eſt defendo à frigore. Ex wer etiam Quirinus. Adde & hoc, Allema-
Quirinus. nos quoque ex W Q V facere, vt dum dicunt quellen/ pro wellen/ quod eſt ſcaturire, aut
potius ebullire. Concludendum itaque ex his ſimilibuſque exemplis, varium vſum
ipſius Q eſſe, & in ſingulis iudicium ex primis radicibus petendum. Nobis natura C &
Quijt. V in hac littera ſeruatur, vt quijt eſt demitto & aufero, quaſi dicas wijt/ ab eo quod per
C notatur, quæ littera ad molares appreſſa rem quampiam retineri vel attrahi deſignat.
Quicken. Quicken eſt manibus pondus examinare, quaſi dicas, latitudinem, quæ media eſt in V,
Verquicken. concludere & comprimere ad certam menſuram. Hinc ver-quicken/ eſt corpus tremu-
lo adhuc motu ab ægritudinis caſu releuare, & vires quodammodo pedibus totoque
Quincken. corpore trutinare. Hinc quincken vel quinquen eſt tremulo & dubio motu paulatim effu-
Quinque. gere: Vnde Quinque Latinorum, qui numerus ea notat quæ lubrica ſunt, tremula &
inſtabilia, teſſeram materiæ & humidorũ gerens. A quine/ quanr imperfectum præteri-
Wanckel. tum; à quo wanckel eſt tremulus & inconſtans: hinc wanckelbaer/ eſt is qui inconſtan-
Wanckelbaer. tem ſe demonſtrat. Intelligitur itaque hinc, quid Quinque ſignificet; quod operæ non
Quinet. leue pretium habet illic peruidendum, vbi de numeris agetur. Hinc quinet eſt error,
ſiue tremulus & incertus in re quapiam motus.

R littera ſymbolica ſignificatio. ER LITTERA fluxus, vibrationis, motionis aſperioris ipſo ſuo nomine mox indi-
E. cat errorem, eo quo ab E/ ſiue Vno, tremulo motu vox feratur, quod non aliud eſt,
Er. quàm Vnum deſerere, quod dum fit, erratur. In perturbationibus er iratum notat,
propterea quòd hæc motio rationi, non minus quàm inſania, vel maximus error, ad-
uerſetur.

uerfetur. Contrarium est Ae/ quo ratio significatur, quasi dicas motionem ad ipsum Ae, Vnum. Hoc enim proprium est rationis officium, vt omnia ad Vnum deducat, veluti caussarum omnium supremam. Mox itaque ea vocum vis in Ae & Er offertur, vt definitio vtriusque nobis ob oculos ponatur, melior sanè illa, quàm vllam vmquam ipse definiendi magister Aristoteles assignarit. Cùm enim homo Mensch vocetur, id est, seipsum ducens; quo rogo se ducet, & cuius præmonstratione se ducet? Id statim formæ, qua à ceteris animantibus differt, nomen cuiuis indicabit. Quando enim sola ratione ab aliis distat, cetera communia habet; perspicuum fit homini, tum de nomine suo, tum de nomenclatura rationis, se debere ducere per viam rationis. At quò ducit via rationis? Id litterarum natura declarat; quarum prior R motionem indicat; secunda E/ Vnum, veluti finem totius humanæ motionis ostendit. Quicquid igitur nos mouet, aut ducere molitur per aliam viam, quàm eam cuius meta in ipso Vno est constituta; id minime sequendum, ceu id quod nos abripere tentet in errores. Porrò interroges, quî possit intelligi, an aliquid ad Vnum tendat; an verò aliorsum iter monstret? Hoc Deus tabulis mentis nostræ, quantumuis primi parentis scelere corruptæ, tam claris insculpsit characteribus, vt à nemine ignorari queat, qui modò rationis expers nō sit. Quoniā enim omnes sciunt, se à seipsis nec esse, nec vitam, nec quæ ad vitam necessaria sunt, habere, sed ab ipso Vno; confestim intelligunt, ipsum Vnum, propter summa beneficia, summè diligendum colendum que esse. Iam quia videmus ab Vno proficisci omnes æquè homines; mox cernimus, tantum in proximos esse conferendum amoris, quantum ab illis vicissim nobis in simili vel re vel casu postularemus. His duabus tabulis menti nostræ inscriptis, totam legem & prophetas ipse ille dixit contineri, ad quem Vnum, vti creatorem & seruatorem nostrū, contendere debemus. Nemo igitur excusabitur, si rationis via deserta ad ipsum Vnum non deducatur; cùm domi suæ præmonstratorem habeat in summa arce præsidentem, & assiduò in omnibus vel agendis, vel faciendis, vel ferendis rectum iter indicantem, idque de tabulis suis Dei digito sculptis. Cùm ergo hæc principia sint omnium actionum humanarum, atque in iis ab interno præmonstratore dirigamur; non potuit melius homini nomen excogitari, quàm illud, quo seipse ducere notaretur; nec rursus aptiorem nomenclaturam ipsi rectæ rationi quisquam inueniat, quàm eam qua significatur vis eius & facultas, qua ad Vnum iter demonstrat. Excutias quicquid vsquam est librorum vel in Academia, vel in Lyceo, vel in Stoa, vel in ipsa Ægypto, & diligenter animaduertas, an tantum ad vitam bene instituendam momentum inuenias in multis paginis, quantum in his duabus voculis Mensch & Ae continetur, quarum significatio omnia absoluit, quæ tota sapientiæ latifundia ambitu suo immenso complectuntur, & tam clarè id faciunt, vt ipsa litterarum pronuntiatio salua esse non possit, vt non simul id quod significant, intelligatur. Dum me Mensch vocari audio, dum solo Ae à ceteris animantibus differre; quid obstat, vt non vnà intelligam, me ductum meum sequi debere, & in eo sic progredi, vt ad ipsum Vnum rectà contendam? Huc illa conclusio Socratica, quo lucem accipiat veritatis, referenda, Quicquid à se mouetur, semper mouetur: Anima hominis à se mouetur: Ergo semper mouetur. in qua explicanda, maiorem in modum quosdam, cùm in scholis Philosophorum versarer, animaduerti hallucinari, dum non satis, de qua motione ageretur, peruiderent. Magni hanc collectionem fecit Cicero, nec minoris, quotquot fuerunt Ciceronis simij; sed nemo breuius, nemo clarius, nemo significantius, quid sibi vellet, aut quò tenderet, quàm nomenclator noster explicauit. Quoniam autem Mineruam dixi hæreditarium ductus vniuersorum ius habere; necessarium est, & nostri ductus eam principem esse: & quia nos ratione nostra ad ipsum Vnum ducimur, è cuius cerebro Pallas prodit; videmus nos à nobis ipsis duci ad ipsum Palladis patrem: & quia illa dux est vniuersorum, nos etiam ductum nostrum prius in Palladem terminamus, quàm ad Patrem eius peruenire possimus: quod ita fieri debere, si ad patrem velimus adspirare, ille nos docuit, qui & hominem sui ipsius ductum regere notauit, & præterea Mineruam ductui vniuersorum præfecit. Quocirca prius ad Mineruam, quàm ad patrem, recta ratione veniendū; quæ cùm ipsa virtus sit & sapientia patris, monet nos nomenclator huius solius medio ad Vnum ipsum iter patere. Porrò quia hæreditatem stabilem, qualem Mineruæ esse oportet, per sterf/ id est, mori, significauit acquiri; necessariò

Mensch.

Minerua dux vniuersorū, virtus & sapientia Patris.

cessariò in eam nos pertraxit cogitationem, hanc hæreditatem nobis non posse contingere, nisi quisquam moriatur, cuius mors hæreditatis sit stabilimentum. Sed nihil stabile pet mortem eius acquiritur, qui & ipse non sit stabilis. Quis autem stabilis & constans per seipsum, vt ab alio moueri non possit, præter ipsum Deum? Tandem ergo re siue ratio à nomenclatore eo deducitur, vt ille, cuius mors hæreditatem confirmat, & moriatur, & tamen stabilis, & citra interitum persistat in constanti & æterna sua essentia. Quamuis itaque ipsum re ad vnum ducat; nomenclator tamen monuit, non posse eò perueniri, nisi per Mineruam, & mortem, ius ipsius vnius hæreditarium nobis confirmantem & stabilientem. Re itaque recta ratio ad Vnum mouens vocatur, quò tamen
Red. adspirari non posse, diuinus & vocabulorum & fabularum auctor nobis non obscuris indicus, quæ vocibus Palladia arte intexuit, demonstrauit. Quoniam verò re perbreue nomen est, placuit nominum artifici, vt d adderetur, quo & ternatius, & trinitatis imago in mente nostra à Deo, cùm nos crearet, depicta absolueretur, & vnà indicaretur, motionem hoc nomine significatam non fluxum modò ad vnũ esse, sed ad ipsum etiam eet/ id est iuramentum, quod firmamentum est omnis veritatis: qua ex voce, & R præposito, fit red/ media littera in locum tenuis succedente, quo declaretur, in ratio-
Reden. nis ductu semper medium teneri. Iam pro red item reden dicimus, adiecto en/ partim vt finis omnium per en notatus indicaretur rationis scopus esse; partim quo vox in auribus nostris per nomen litteræ N à potestate sumptum magis tinniret, ipsóque sono nos
Redenen. ad ipsum illud quò ratio nos ducere debet, inuitaret. Nobis à reden / redenen fit; quo non ratiocinari tantùm, sed sermone etiam rationem explicare designatur. Latini à re
Reor. Reor fecerunt, significatione à quauis ratione, siue bene siue male ducente, sumpta.
Ratus, a, um. Ratio. Sed dum Ratum pro firmo ponunt, iam ad reden propius accedunt. Ex hoc deinde Rationis nomen detiuant; eo quòd ratione omnia confirmentur. Et quare confirmantur? Quia nimirum ad ipsum Vnum applicantur, in quo est omne omnis essentiæ firmamentum, vt per re denotatur: quod in nomine Ratio intelligi non posset, nisi hac, quam ineo, via, ad primum fontem, è quo deriuatur, reduceretur. Quoniam porrò re motionem ad Vnum significat, & hac motione omnia creata ferri debeant, vel à se, vt homi-
Ῥέω. nes; vel ab aliis, vt cetera animantia; factum est, vt ῥέω apud Græcos pro quouis fluxu poneretur, nimirum quia omnia ad eundem finem fluant. Nos accuratiùs pro quouis
Rui. fluxu aquarum rui ponimus, à ru/ quod est imperfectum: quoniam motio fiat non ad
Ru. vnum, sed ad latitudinem vagam, quæ per V denotatur, cui I adiecta latitudinem ad aquas constringit. Quòd si addatur sibilus vehementis spirationis instar habens, fit
Ruis. ruis/ pro quouis maiore ventorum impetu. A rui nos facimus ruier/ Latini Riuum.
Ruier. Riuus. Hinc & rit canalis aquarum propriè terras rumpens; à qua insigni terras rumpendi vi,
Rijt. quam in aquis cernimus, quæuis ruptura rijt vocatur, & ret pro Rima dicitur. A rui item
Rijt. Ret. & ru fit ruiten / quod est omnia vastare, more torrentium, & inundantium aquarum. A
Ruiten. ru Latinis est Rude, & à rui ῥοῦς Græcis. ab eodem Taurus mons, quòd primas teneat
Rudis. ῥοῦς. in fluxu aquarum generando. A ῥέω Græci plurima deriuant, ita vt magna soboles à ru
Taurus mõs. proficiscatur. Apud nos à re fit recht / regel/ regen/ rijgen/ regelen: Et hinc apud Latinos
Recht. Rex, Rectum, Rego, Regula; de quibus antè, dum de Coning/ Regis, & Βασιλέως no-
Regel. Regen. menclaturis dissereretur. Ab R & hoog fit root/ mutata media in tenuem, pro fumo; eo
Rijgen. quòd sit fluxus in altum. Hinc roie siue rœur pro odore; eo quòd feratur in altum, quem
Regelen. Rex adscendentem nares cauitate sua inferius patentes suscipiunt Hinc ruit siue ruer/ est odo-
Rectus. rari: vnde Græcis ῥὶς pro nare, & Hebræis רוח pro odorari. Hinc & quemuis spiritum
Rego. Regula. רוח appellant, quia nimirum veluti fumus in altum feratur: quæ ratio nobis, non aliis,
Root. debetur. Ru/ vt eò redeam, non prorsum modò, sed versum etiam, suam habet significationis caussam. Vr enim potentiam significat latè fluentem, siue idem quod latam
Ruer. mouendi habens potestatem. Magna itaque, & magnam vim habentia, & perfecta,
Ῥίς. Vr. hac voce signamus; quibus quæ ru sunt, opponuntur. Hinc Vr-os est magnus & vastus
Vr-os. Vrus bos, à qua Vrus apud Latinos animal altum, & dense iubatũ, & virium maximarũ, quale
Vr halt. hoc anno Antwerpiæ vidi. Vr-alt est valdè senex. Vr-haen est magnus Gallus, qui mon-
Vr haen. tanus est, & in siluis agens. Ab hac voce Sat-ur excellentiam maximam seminis notat, quasi dicas summum satorem. Sic Merr-ur maximam vim notat considerationis.
Saturnus Mercurius. Illud itaque nomen Deo conuenit, vti summo rerum omnium satori: hoc verò ea ratione

ti one qua nobis indit accuratam rerum omnium considerationem; quæ quoniam & celeritate me[n]tis in cerebro sedem habentis consistit, alas Mercurij capiti poëtæ affinxerunt. T[a]laria item alata pedibus addiderunt, quibus denotabant, omnem considerationem nostram, omnes gressus nostros sursum subuolare debere, neque mquam omnino cui h[i]c Deus sit benignus, sic pedes terræ habere affixos, vt non perpetuò gressus suos ad alta dirigat. Verumenimuerò admiranda est huius vocis Mart compositio, quæ vt tota videtur volatui in altum repugnare; ita nihil est quod contemplationis ad excelsa contendentis naturam rectius aptiusque exprimere possit; si quæ de M tradidi, rectè intelligantur: cuius cùm ea sit proprietas & indoles, vt rem in se mugitu suo interiore retrahi signet; illud hac in voce præstat, vt Ar primum in se contineat. Quamuis itaque in A vocali, quid Ar sit, exposuerim: hic tamen idem, vt illic recepi, paucis rursus explicabo. R vibrationem motionemque notat: A rectum iter ad anteriora aperit. Motus igitur vibrans, & apertis spatiis per rectum decurrens, per Ra notabitur, qui quis alius cogitari potest, quàm is qui celer est? Quamobrem Ra celeritatis index contrarium habet Ar, quo tarditas notatur. Ab Ar plurima fiunt: inter alia Lar, qui deus est commorantes conseruans, in qua voce L nomen potestatis implet, quod est El, quo Altissimus notatur. In eadem voce Letar includitur; quo molestiarum dolorumque remora designatur. Iam & Lit-ar cognoscas, quo hominum mora & quies indicatur. Lar itaq. secundum rationum nomen sortitus, deus est, rem domesticam faciens diu integram ab omnibus aduersis manere. Ex ar & rat, quod est attingo, habemus Art, quasi Ar-rat, id est remora attactus; vnde Arca, Arceo, & apud Græcos ἔρκος. A ra fit rat, quod vt adiec[t]uum idem est quod ra, pro quo ras quoque dicimus: inde ῥᾴδιον Græcis pro facili & prompto: & apud nos ract, pro consilio; eo quòd ad res promptè expediendasque gerendas consilio maximæ sint vires. Temeritas enim, & subita ad res aggrediendas festinatio citra consilium, successum non accelerat, sed impedit, & frequentissimè cogit priore opera perdita, secundos subire labores. Num potuit nomenclator nos efficacius ad deliberandum adhortari, quàm si per consilij nomen indicasset, nihil celerius & facilius ad destinatum finem peruenire, quàm id quod maturo consilio geratur? Ipsi rat opponitur tat/ vnde Tardum apud Latinos: quæ vox tat vt verbum vsurpata, idem est quod Expecto siue tardo, Anglis hactenus in frequentiore, quàm nobis, vsu. Chaldæis ex tat remansit שׁהא, T in S mutato, pro maneo, quod verbum est Danielis secundo. A tat per metathesim & adiectionem G gutturalis, fit trag vocali longa, pro tardo & negligenti. Rat verò substantiuum, est circulare instrumentum, ad motus celeritatem facilitatemque comparatum, quod Latini Rotam exigua mutatione dixerunt. Primarium autem natalium ius penes nostrates esse, conuersio vocum Ar & Ra Rat & Tat clarè demonstrat. Ar igitur Tardum ex oppositionis ratione, per quam ipsi Ra ex diametro repugnat. Tarditas ergo in se retracta Mar erit Mat enim dicimus pro diu multumque expecto, siue moram traho; quod Moror dedit, & Moram Latinis. Iam Mart componitur ex mar & rat/ ceu dicas, Mar-rat/ quod si vertas, idem fuerit nobis quod Latinis est, diu immorando attingo. Qui enim considerat rem quampiam, ei tantisper immorari debet, dum totam eius naturam & vsum mentis discursu contingat. Vidésne hic contemplationis tum rationem omnem, tum vtilitatem etiam indicatam? Quorsum enim diu immoramur rei cuipiam intuendæ? Non aliorsum sanè, quàm vt eius naturam, omniaque ea quæ naturam consequuntur, attingamus. Est in hac consideratione mora quidem, atque ea in se retracta; eo quòd mens in se recurrat: sed talis mora, vt quanta fieri potest celeritate, ad totam rei indolem peruidendam perueniat. Neque enim mens dum immoratur, cessat: sed celerrime per rei naturam, per eius materiam & formam, per magnitudinem, per numeros, per partes, per qualitates omnes, per caussas, per euenta, per cognata, per loca, per omnem vsuum varietatem, per omnia denique quæ in quauis re considerare oportet, discurrit, atq. citatissimis pennis fertur. Quis crederet in mora tantum inueniri pernicis celeritatis? Quamuis igitur contemplatio & accurata inquisitio moram postulet; eam tamen postulat moram, in qua inge[nij] discursus sit velocissimus, ita vt meritò alæ Mercurij & petaso & talaribus adhibeantur. Petasus autem datur, vt cerebrum, in quo mentis vis consistit, diligentissime custodiendum significetur; cui si noxa adferatur, mox id petit de quo homo Mensch nominatur,

Mercurio alas & talaria alata cur affinxerint poëta.

Mart.

Ar.

Ra.

Lar deus.

Rat.

Arca.

Arceo. ἔρκος.

Rat.

Rat. ῥᾴδιον.

Rat.

Tat.

Trag.

Rat.

Rota.

Mat.

Moror.

Mora.

Petasus Mercurij.

Cardinalibus & Episcopis petasus Mercurij impositus quid moneat.

natur,eo quòd in cerebro vis sit suipsius ducendi. Petasus igitur Mercurij, Cardinalibus & Episcopis impositus, monet, cerebrũ iis & mentem esse debere ab omnibus perturbationibus tutam, nec vlla re externa sic percelli, vt à sanis consiliis dimoueantur. Quid dico, mentem iis securam & munitam aduersus omnes superbiæ, libidinis, auaritiæ, inuidiæ, iræ, ceterarumque id genus pestium impetus esse debere? Id potius dicendum fuit, ipsos petaso suo moneri, vt aliis hominibus omnibus se præstent Mercurios; nec petaso dignos esse, nisi reuera Mercurij dotes in omni vita præ se ferant. Quid

Mercurij officium.

verò facit Mercurius? Interpres est voluntatis diuinæ, & eorum quæ Iupiter imperat, celerrimus & fidissimus nuncius. Pacem caduceo suo & præfert & denunciat, ceu diceret, *Pax vobis*; quæ nisi sit, voluntatem diuinam exequi nequitis, nec quidquam omnino sani consilij vobis ipsi, nedum aliis, dare potestis. Pax autem prima est quæ nobis à deo datur, omnes perturbationes, omnia interna bella procul excludens; quæ cui non fuerit, is nec Mercurij imitatorem, nec voluntatis diuinæ, nec verbi paterni interpretem se poterit præbere. Videte ergo Episcopi, videte Cardinales, quid petasus admoneat. Videte ne pedum siue caduceum vestrum aliud nobis, quàm pacem, denunciet atque demonstret. Videte ne mens vestra alas perdat. Videte ne gressus vestri sint terreni: sed semper ad sublimia subuoletis. Videte denique vt semper & vbique sitis Mercurij, id est, & opere & verbo fidi interpretes diuinæ voluntatis. Sed satis de petaso alato. Marr igitur vel Merr idem est quod considero. quod si vt nomen vsurpetur, signũ notat & limitem; quòd limes & terminus diligenter sit obseruandus. Quamobrem

Mercurius excellens limes.

Mercurius excellens quoque limes vocari poterit: atque inde adeò factum, vt prisci quadratas pilas in viis collocarint, non illas quidem terminos agrorum, sed rerũ agendarum quibus sententiæ ad vitam vtiles incidebantur, dicebanturque à capite quod

Herma.

termino imponebatur, proficisci. Hi sunt Hermæ illi è quibus librorum Mercurio ter maximo adscriptorum factus est contextus; & optima illud quidem ratione, quòd in iis diuinæ voluntatis interpretatio contineretur: quo fit, nihil vt sit admirandum id quod apud Iamblichum legimus, multa librorum millia Mercurio Trismegisto adscripta fuisse. Collocabantur item Hermæ in triuiis & quadriuiis, ad iter indicandum; qui si positi non essent, loco earum lapides à viatoribus congeri solent, quo earum acerui vice Mercurij fungerentur: vnde & nomen duxerunt. Hinc intelligitur locus ille Prouer- • biorum: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem.* Cum enim interpretes varia comminiscantur, & alius dicat fundam, alius dicat purpuram intelligi: optimè illi senserunt qui aceruum Mercurij ex Marguma reddiderũt, quos D. Hieronymus est secutus. Marguma itaque, mea quidem sententia, non deriua-

Marguma propriũ Mercurij nomen.

tur à רגם, vt nonnulli putarunt, sed proprium est Mercurij nomen, à Marr-hu-man, id est, monitor limitis custodiendi, vel Marr-man, limitis monitor. Hinc Marguman lapidum aceruus ad iter demonstrandum, quales in Hispania in vsu hactenus manent, a me in ea præcipuè via annotati quæ ex Lusitania Guadalupam ducit. Qui igitur stultum honorat, tantundem facit atque is qui lapide vno aut altero Margumam auget. Quamuis enim is beneficium præstet, atque aceruum noua accessione honoret; is tamen qui recipit, nullum beneficium sentit, nec intelligit se honorari· atque idcirco beneficium collatum rei nihil sentienti, nihilq. agnoscenti, frustra collatum videtur: tametsi beneficium reuera ad eum veniat cui via monstratur. Non itaque vetatur, vt stultus honoretur, sed monemur, ne à stulto gratum animum expectemus. Salomon enim ipse Prouerbia sua scripsit omnibus, non sapientibus modò, sed etiam stultis; cùm tamen apud hos nihil habeant honoris: eo ipso monstrás, benefaciẽdum omnibus, nec quemquam eo absterreri debere, quòd apud stultos & ingratos nulla sit vel honoris, vel beneficij, & agnitio & recordatio. Imperat enim ipsa natura, & summum bonum, naturæ ipsius fons & origo, vt perpetuò boni omnibus simus, licet certò sciamus, eos quibus vel beneficium vel honorarium conferimus, aut crassiores aut ingratiores fore, quàm vt se quidquam accepisse cognoscant, vel si cognoscant, se nouisse fateantur. Qui ergo stulto exhibet honorem, tantundem facit, atque si lapidem coniiciat in aceruum Mercurij, quo suo quidem facto humanitatis officium præstat; sed sic, vt à nemine sit agnoscendus. Sic & Salomon Parabolas suas omnibus æquè scripsit & gratis & ingratis, officio boni viri defunctus ille quidem; at minimè apud stultos eas quas meretur, gratias consecuturus.

secuturus. Quamuis igitur stulti & ingrati beneficia quibus honorantur, non agnoscant;
nobis tamen ea de caussa cessandum non est in iis præstandis quæ communis hominum
vtilitas postulabit: cogitandumque semper, numquam nobis negligendam bene
de omnibus merendi occasionem, non secus atque illi faciunt, qui lapidibus in aceruum
Margumani coniectis iter viatoribus demonstrant. Ex eadem itaque radice Marguman
& Mercurius primam vocabuli syllabam habenr, quod apud Hebræos ex prima
lingua relictum esse, minus miraberis, si consideres Rigman etiam apud eos in vsu *Rigman.*
esse, cuius vocis notationem ex lingua ipsorum difficile sit ad caussam vocare. D. Hieronymus
Rigma principes vertit psalmo sexagesimo septimo, *Principes Iuda duces eorum.*
quam vocem si ad רגם reducas, quo lapidare notatur, non video, quid rationis inueniri
queat, vt principes à lapidatione dicantur. Nobis Rigt-man vir dicitur cui iuris
dicundi potestas est, quæ significatio optimè cum principis officio quadrat. Sed redeamus
ad Mercurium, nihil certius habentes, quàm nos tantum gratiæ reportaturos
apud Hebræos, quantum si saxum Margumano adiecissemus. Quoniam verò à magna
perfectaque consideratione Mercurius nomen sortitus est; non solum ad res diuinas,
sed ad forum etiam, & hominum inter se commercia numen eius aduocatur. Ementibus
enim & vendentibus ob eam caussam vel propirius vel iratus dicitur; quia diligenti
opus sit consideratione ad rerum permutationem cum vtilitate faciendam; qua qui carer,
Mercurio non fauente & emit & vendit. A merr igitur, quod est considero, Latini *Merx, mercis.*
nomen Mercis habent, & inde Mercor, & cognata vocabula. Hinc factum, vt crumena *Mercor.*
Mercurio in manu detur, quoniam vulgus præcipuum Mercurij donum in lucro *Mercurio*
ponat; à quo Wons dag/ pro die Mercurij, à won/ quod est lucrabar; quòd hic dies faustus *quare crumena in manu*
rebus cum lucro vendendis & emendis crederetur. Hac itidem de caussa ἐριούνιος hic *detur.*
Deus apud Græcos dicitur; quasi hominibus plurimum adferat vtilitatis. Nec nos alia *Wons dag. Mercury dies.*
de re merrt forum dicimus, in quo qui cum lucro versari volet, ei opus est accurata re- *Merrt.*
rum emendarum vendendarumque consideratione. Præest itaque Mercurius cuiuis
considerationi obseruationique, siue ea sit rerum diuinarum, siue forensium, siue infernalium.
Marr porrò si conuertas, Cram reddet, quo denotatur rerum venalium vel *Cram.*
taberna, vel capsa hominibus ad considerandum proposita; quæ vox tam artificiosè facta
est, vt non per conuersionem tantùm habeat notationis suæ caussam; sed per prorsam
etiam compositionem: eo quòd Cram Car-ram/ siue Car-raem includat, quod nihil
aliud est, quàm distensio rerum cararum, quam apud mercatores sua venum exponentes
videmus. Quamobrem verò Mercurius ter maximus dictus sit: ei obscurum non *Mercurius quare dictus*
erit, qui sciet hanc vocem primùm Spiritui sancto conuenire, vtpote toti hominum *ter maximus.*
considerationi præfecto, quique omnibus ad contemplandum diuina, lumen accendit;
& solus dat humanæ menti veritatis intuendæ potestarem. Huius solius alis in cælum
attollimur, huius talaribus omnia penetramus, huius caduceo pax nobis ostenditur.
Nonne igitur bene dicetur Spiritus sanctus ter maximus; cùm idem sit essentia cum
patre & filio? Maximus parer, maximus filius, maximus Spiritus sanctus: & hic quia
maximus ab vtroque procedit, ter maximus meritò vocatur. Græci & Latini quid
Mercurij nomen, quid Hermæ, quid Thoot significaret ignari, hominem somniarunt,
qui ante Pharaonis vixerit ætatem, litterarum & omnium artium liberalium inuentor,
cui ter maximi nomen ob id datum fingunt, quòd primus aperuerit mysterium trinitatis;
qua in opinione turpius errarunt quàm in Orphei nomenclatura vni homini applicanda.
Hic igitur siue Mercurius, siue Hermes, siue Thoot/ rectissimè dicetur Anu- *Anubis.*
bis, quoniam iter nobis ad nostri custodiam demonstrat; eo quòd Spiritus sancti donum
sit ipsa fides, per quam Christus, solus humani generis custos atque conseruator,
demonstratur. Huic cur caninum caput sit, antè dictum: cur caduceum detur, vt
omnes ferè Poëtarum interpretes scripserunt, pacis illud indicium facientes; ita veram
nominis rationem nemini hactenus perspectam esse existimo. Ca malum notare de- *Ca.*
claraui. Duic idem est quod caput demitto. Caduceum itaque virga dicetur, qua fit, vt *Duic. Caduceum.*
omne malum, & omnis mali pater, ipse draco caput dimittat. Huic duo serpentes sunt
deuincti, alter draco ille pestilentissimus, alter quem hic in mulieris mente, & per hanc
in vniuersis hominum animis genetauit; de quibus Christus in cruce triumphauit, pacem
nobis cum patre cælesti morte sua hæreditariam relinquens. Caduceum igitur

ſymbolum eſt crucis, præ ſe ferens trophæum duorum ſerpentium deuictorum. Hanc
virgam Spiritus ſanctus nobis oſtendit, fidem nobis & fiduciam,& amorem infundens,
& per hæc pacem ſanciens ſempiternam. Caduceum ergo demonſtrat, à fœmine mu-
lieris ſerpentis caput conculcatum iri, quod Adamo poſt lapſum fuit promiſſum. Sint
ſanè aliæ in ſerpentibus notæ: at hæc tamen vna tenet principatum, quam mirum non
eſt neminem hactenus animaduertiſſe, cùm ſignificatio vocis non intelligeretur. Qui
Caduceum à cadendo deriuant, eo quòd bellum per hanc virgam cadat; aliqua ſaltem
tenus oſtendunt, aliquid eſſe quod per caduceum cadat. Quid quod & ipſum Cado
Cado. & Caduceum ab eadem pullulant radice. Cado Latini pro Labor vſurpant; cùm nos
non quoduis genus labendi per Cado intelligamus, ſed illud dumtaxat, quo ille ruit,
qui mali quippiam committit: Ca do enim idem eſt quod malum ago. Ca-duur ipſum
ipſius mali caput deprimi & ſummergi ſignat. Verùm Mercurius nouas perpetuò ob-
ſeruationes ſuggerens, nimis me diu in ſymbolis ſuis detineret, eoque quod pace eius,
Vr. qui pacem oſtendit, fiat; redibo ad Vr/ ex quo, vt Satur & Mercur nomina duxerunt;
οὐρανός. ita & οὐρανὸς; quo magnus & perfectus progreſſor notatur, ceu diceres, Vr-aen: quam-
quam ſuſpicor Vr-an-hoot dici debere, vt perfectum & magnum progreſſus omnis ca-
put ſignificetur, è quo οὐρανὸς Græci fecerint terminatione ſibi vernacula. Conuenien-
tiſſimum profectò Cæli nomen; eo quòd principium omnis motionis Cælo adſcribat,
& idcirco primo mobili maxime dandum; quod motu ſuo maximo & potentiſſimo
omnium cæterorum motuum præbet exordium, cælos reliquos rapiens, & omnia quæ
ſub cælis ſunt, cælorum varia motione temperans. Quoniam verò quod ſupremum
eſt, excellentiſſimo motu cietur, qui per An nobis notatur; factum vt ἄνω Græci pro eo
dicant quod Latinis eſt ſurſum, quaſi An-hoot/ id eſt, progreſſus caput ſurſum eſſe deno-
tare vellent; aut potius indicare, omnem progreſſum noſtrum ad ſupremum caput con-
Vur. tendere debere. Ex vr noſtrates vur habent, pro igne; eo quòd ignis vis inter omnia ma-
πῦρ. Vueren. xima ſit & excellentiſſima: à qua voce Græcis πῦρ, mutato V in P. Allemani feur ſcri-
Fero. bunt. Hinc vueren noſtras, & Fero Latinorum. A vur Latinis eſt Vro, & inde comburo,
Vro. & amburo, & Vſtulo. Hebræi אור pro luce dicunt, quoniam ignis lucis eſt fons & ori-
go. Hinc liceret Agenoris nomen craterem ſiue fontem lucis interpretari, ſi Phœni-
Vr. cum linguæ, vt poëtis eſt conſentaneum, debeatur. Hinc fit vt vr ponatur pro tempo-
ris opportunitate, eo quòd nihil hac ſit ad res agendas maioris momenti; qua de voce
Hora. Latini & Græci horam ſumpſerunt. Quia verò agendi tempeſtiuitas breuis eſt & lu-
brica, & citiſſimè tranſiens, factum vt nobis vr/ Græcis & Latinis Hora pro temporis ea
parte poneretur, quæ totius primi mobilis circuitus viceſimam quartam partem com-
plectitur. Iam quia quarundam nobis rerum ad certum & opportunum tempus copia
neceſſaria eſt, hur ponitur pro conduco, quaſi ad horam ſiue opportunum tempus di-
Hur. cas. Noſtrates item hur pro capite apri vſurpant, eo quòd inſignis & maxima vis ſit apro
in capite, cuius dentes ob eam cauſſam fulmineos non malè dicas. A vur fit fer pro pul-
cro, eo quòd pulcritudinis maximæ ſint vires ad hominem ad ſe ferendum: vel dicetur
Fer. Vieren. fer à vieren/ quod eſt ignem facere; eo quòd pulcritudo amoris ignem accendat; quibus
rationibus accedit, quòd vt ignis omnia reddat pura, ita omnia etiam faciat pulcra.
Fier. ſed de hoc prius. Hinc fier pro eo qui pulcritudinem iactat. Græci φὲρ pro præſtanti &
φὲρ, φέρτερος, φέρτατος, φέριστος. valido olim videntur vſurpaſſe; à quo φέρτερος, & φέρτατος, & φέριστος. A fer & rom fit fer-
rom/ & ſyncopiôs from/ qua in voce f Herodotus in πυ mutauit, πυρῶμ pro from ſcribēs.
From. πυρῶμ. Nos vieren pro celebrare diuinis honoribus, in vſu habemus, eo quòd eos quos ſic cele-
Feria. bramus, ignibus accenſis veneremur. Hinc Feria apud Latinos, pro feſto die: & ferior,
Ferior. pro otior; quia feſtis diebus & ignes accendebantur, & homines à laboribus vacabant.
Chriſtiani, quoniam omnes dies ſacros eſſe vellent, nec vllũ tranſire ſine diuino cultu,
pariter omnes ferias nominarunt, ſolo numero faciente diſtinctionẽ; dum feriã primam,
feriam ſecundam, feriam tertiam, & ſic de reliquis dicunt. Nobis igitur quotidie ignis
accendendus, non tam ille qui externus cernitur, & calefacit, & ſurſum tendit; quàm
ille, qui hoc exteriore veluti ſymbolo denotatur. Quis, inquam, ignis alius, quàm qui
in mẽte noſtra diuini amoris flammis inardeſcit, & totos nos ad ſuperna rapit, omnem
noſtram actionem ad cælum dirigens: qua in re vera vita, vt in Hieroglyphicis do-
cebo, conſiſtit. Omnes itaque dies, aut potius omnes horæ nobis feriæ ſint, ſemperque
interno

inferno igne flagremus, illius solius amore accensi, qui se solú ex toto corde vult amari. Hoc sibi cereorum flamæ, hoc lychni semper ardentes in templis volunt, hoc faces, hoc ignes diebus festis fieri consueti monent, vt nimirum perpetuo illius amore flagremus, & sursum feramur, qui omnis lucis & caloris auctor est & conseruator. Hinc Feronia dea, quasi Fier-ron, & Fier-hon, quia ad vtramque alluditur nominis rationem; illam quidem, quòd hæc Dea colatur per ignem currendo; hanc verò, quia ignem effectu suo defraudet, dum pedes per prunas ardentes currentium non læduntur. Magno in honore hanc fuisse apud Sabinos iuxtà ac Latinos, Halicarnassæus scribit, addens ab aliis ἀνθηφόρον, ab aliis φιλοστέφανον, ab aliis φερσεφόνην vocari. Nos ex ignis in sacris tessera intelligimus, geminum huius Deæ ignem fuisse; alterum, per quem numine ipsius rapti currerent; alterum eum, cui vires lædendi tolleret, & quem corrumpendi facultate defraudaret. Quis autem ignis est per quem discurrere Deo gratum est? Quis alius, quàm is qui ignibus accensis in templis dénotatur, nimirum flagrans diuini amoris ardor, per quem currere verissimus est Dei cultus? Per hunc cucurrerunt Apostoli, per hunc ceteri martyres, per hunc omnes cælesti amore correpti. Iam verò qui per húc currunt omnibus terrenis calceamentis exuti, ij ignem externum, & cetera omnia tormenta illæsi perferunt atque contemnunt. Secundo itaque igne tormenta denotantur grauissima; eo quòd nihil crudelius queat excogitari, quàm igne comburi. Duplicem hunc ignem D. Laurentius sensit; priorem internum & diuinum, quo feruidus per omnia Christi beneficia discurrebat; posteriorem corporeum & externum, & in corpus sæuientem; quem dum viuus assaretur, contempsit, citra omnem mentis, siue veri hominis, qui sola mente definitur, læsionem, ardorem perferens. Feronia ergo dea caritas est, quam qui habet, feruidissimè per omnia Dei beneficia discurrit tantisper, dum accipiat brabeion à Deo constitutum, quæ hanc habet potestatem, vt hominibus eas conferat vires, quibus omnia tormenta, licet truculentissima, contemnant. Porrò Caritas non has modò præstat, verùm & ipsum ignem tartareum defraudat; propterea quòd sola caritas à flamis infernalibus nos queat liberare. Ab hac libertate in quam à caritate asserimur, dum prius serui pœnæ essemus, in eam ventum est consuetudinem, vt in Feroniæ fano serui pileum acciperent, quibus idcirco caput radebatur, vt notaretur, neminem liberú fore, nisi omnia terrena, omnes curas superuacaneas, omnia denique quæ ad corporis integritatem non pertinent, abiecerit, & nudus nudum Christum sequatur. Nihil sacris antiquissimorum ritibus celebratum est, in quo non veræ religionis symbola continerentur. Seruorum libertatem signum esse voluerunt eius libertatis in quam à Feronia vindicamur, cuius beneficio Tartareas flámas euadimus, ad quas peccatum nos cõdemnarat. Præsidet ergo Feronia Libertinis, id est, omnibus hominibus qui à seruitute per caritatẽ & Christi suam sunt liberati. Frustra Seruius apud Latinos quæreret, cur Libertis Feronia præesse dicatur, tametsi præesse sciuerit & scripserit. Huius lucú olim exustum fuisse, fabulantur, & mox contra naturæ leges subitò reuiruisse; quod nihil aliud est, quàm totam humani generis siluam flamis æternis fuisse adiudicatá; sed subitò per caritatem diuinam, quæ vera Feronia est per omnia discurrens, in pristinum statum fuisse restitutam: atque idcirco ignem infernalem à Feronia dicimus defraudari, illis nimirum animis quos inde amoris vehiculo in cælestem ducit libertatem. Eleganter itaque nomen factum, vt & ad Fier-ron, quod est celerrimus ignis cursus, & ad Fier-hoon, id est, ignem defraudo, alludat; quæ ambæ rationes eòdem tendere deprehenduntur. Bene itaque Virgilius: —— *Viridi gaudens Feronia luco:* & multo melius quàm ipsemet intelligere quiuerit; eo quòd caritas perpetuò & viridis sit, & cetera omnia viridia reddat; quod non cuiuis igni, sed soli cælesti & diuino conuenit ardori. Qui plura de Feronia nouisse volet, is Strabonem consulat, apud quem ritum per ignem currendi licet videre. Quemadmodum autem Feronia à Fier dicitur, ita & Ferueo, & inde deriuata; eo quòd feruor ignis sit effectus. Nos à Fier, Werm dicimus pro calido; eo quòd calor ab igne nascatur; qua in voce F in W transiuit. Ex eodem fonte manauit Ferox, quasi Fier-roich diceretur, id est, ignis fumus; eo quòd feroces igneo quodam fumo ferri videantur. Nec aliunde dicitur Ferum; eo quòd ignis ferissimum sit elementum. Nos aliquando Fier in eadem dicimus notatione pro Fero, licet sæpius ita accipiatur, vt à Fer pro pulcro descendat. De Puro, quod fit à Vur, & purgo, & purpura, antè

Feronia dea. *Ferueo.* *Werm.* *Ferox.* *Ferus.*

Dur. dictum. Ex D, cui vinculi facultatem dedit Plato, & Vr, fit Dur, pro eo quod ipsum
perfectum ligat, atque in se deuincit. Dur enim idem est quod in robore & perfectione
Duro. permaneo: vnde Duro Latinorum:

Durate & vosmet rebus seruate secundis.

Durus. Idest, Colligate totum vestrum robur, ne dilabatur. Hinc Durum, quod ita colligatū
est, ne facilè possit dissolui. Nos Dur etiam dicimus nimis carum; eo quòd sic sit domi-
no alligatum, vt vix ab eo distrahi possit; pro quo Dier etiam dicimus. Ab Vr præterea
Ruer. fit Ruer, quod est Moueo; eo quòd is qui aliud mouet, necesse est vt magnam habeat
mouendi potestatem, vtpote quam non in se modò, sed in aliud etiam exerceat. Hinc
Rus, ruris. fortasse Rus, & rura, quòd rus maxime sit mouendum, vt fructus ferat. Iam ex Vr fit
Natura. etiam Nat-ur, quo significatur humidi perfectio; quæ nihil aliud est, quàm calor agens
in humidum, ea ratione, vt res generentur, crescant atque consistant. Humore enim &
calore vita continetur, sicut ex eorum contrariis frigore & siccitate mors occupat, ipsius
Nascor. videlicet naturæ destructio. Nats-oor autem humidi origo est, vnde Latinis Nascor fa-
ctum. Naturæ ergo nomen, citra longiorem verborum contextum, prima statim fronte
demonstrat, tum quibus rebus vita conseruetur, tum quas res mors & corruptio conse-
quatur; nec illa solum, sed hoc etiam quod ignis, in cuius notitiam deducimur, ex Vrin
vur progressi, vi sua humidum moueat atque perficiat. Non malè ergo quarto Meteo-
rorum libro Aristoteles naturam, quasi formam quandam essentiamque esse dixit; eo
quod calore ignis humidum perficiente exoriatur atq. consistat. Cùm verò humidum
materiæ loco sit in quam ignis agit; confestim de naturæ nomine intelligitur vtrumque,
& res omnes naturales ex materia & forma constare, & huic deberi ipsius materiæ per-
fectionem: atque prius etiam illud apertum est, ipsum humorem materiam esse, ignis
autem vim formandi facultatem habere. Præterea senij corruptionis, mortisque ratio
eadem ex voce tam clare cognoscitur, vt quod clarissime; cùm contraria contrarias ha-
beant effectiones. Vide quanti intersit veram huius vocis fabricam intueri, quam qui
recte examinarit, is parum abfuerit à perfecta rerum naturalium cognitione. Quis non
rectius ex hac etymologia, quid Natura sit, intelligat; quàm ex ea definitione quam A-
ristoteles secundo Physicorum libro tradit, Naturam esse dicens principium alicuius &
caussam motionis & quietis eius in quo est, & id per se, non secundum accidens. Bre-
uissima voce, duabus tantùm syllabis constante, nomenclator totam totius naturæ na-
turam explicauit, in summa breuitate nihil obscurum relinquens: vbi contra Aristote-
les per multas diuisiones, & eas quidem non omnes satis accuratas, per longam denique
& odiosam inuestigationem, vix tandem quidquam certi concludit; & quod concludit,
tanta caligine tegit & inuoluit, vt ægerrimè, quid sibi velit, vel à diligentissimo queat
peruideri. Porrò à Vur fit Sulfur, quod nos hodie Solfer dicimus, à Sol vel Sout/quod est
Sulfur. conseruo; quæ manant à Sal. Hinc vlees sulten est carnes in muria conseruare. Sulfur
Solfer. itaque siue Solfer idem est quod conseruans ignem. Hebræi גָּפְרִית dicentes pro sulfure
nostrati item voce vtuntur, cùm Go phier reet nihil aliud sit, quàm bona ignis prompti-
tudo, siue id quod bene promptum est ad ignem parandum, siue potius ad verbum,
bonus ignis apparatus. Quid enim ad ignem accendendum sulfure promptius & expe-
ditius? Nihil esse, magno mortalium malo, in puluere fulmineo, aut potius tartareo,
experimur. Est ergo sulfur ignis quasi sale conditus, perpetuò ad vsum promptissimus,
si vox pro eo ac debet de vernaculo Cimbrorum sermone intelligatur. Littera C, ipsi
Cur. Vr præposita, Cur facit, altissimi mysterij vocabulum; quo significamus, nos per Cur ipsi
Vr velle adhærere. Est enim Cur ritus in sacris obseruandus, per quem Deo blandimur
& supplicamus; cuius Ur notationem habere dixi, vt ipsi perfecto pressissimè vndique
adhæreamus. Ritus enim sacri non aliò spectant, quàm vt nos sic ad Deum rapiant, vt
Ruc. toti ipsi coniungamur. perinde atque lingua extremis suis dentium exortus tangit. Ruc
itaque, per vestigia retrò lectum, demonstrat quid Cur, siue ritus sacer, nobis præstet.
Ruc enim idem est quod vehementer & valida vi traho; quod proprium est cærimonia-
rum. Neque enim in ritibus ipsis consistendum, sed iis trahi debemus vehementissi-
mè. Quò? Ad ipsum nempe illud perfectum & magnum, ad quod Ke cōtendebat, dum
ex Ke-vr/ Cur dicimus. Ke-vr enim quid aliud est, quàm blanda precatio, vt magna per-
fectio concedatur? Ad hanc itaque perfectionē validissimè cærimoniis trahi debemus,
si earum

si earum vsu perfrui velimus. Frustra enim, frustra omnes cærimoniæ, omnes ritus in sacris sollemnes & fiunt, & celebrantur, & videntur; nisi iis ad ipsum illud quod perfectum est, & omnia perficit, magna vi trahamur. Bone Deus, quanta breuitate nomenclator omnem cærimoniarum vsum tribus litteris inclusit: quantam rursus contemplationis latitudinem aperuit, dum in Cur-Re-Uz voluit intelligi. In omnibus enim ritibus mens nostra hanc orationis formulã concipere debet, vt ipsi perfecto tantisper per Re Uz blandiatur, donec ab ipso impetret atque consequatur veram perfectionem. Ex Cur & Rut prorsus & verso vocabulis componitur Cur-rut/ haud secus atq. ex Au & Na fit Auna/ & è Car & Rat fit Car-rat/ & ex Ser & Res Ser-res. Ex Cur-rut syncope reddit Crut, quo scipio cum transuersario ligno ad rectos angulos imposito denotatur. Vnde cruc—twijs/ & syncoptôs crups/ & Crux Latinorum, de cuius mysterio in Hieroglyphicis plura. A Cur fit Cur—hert, pro eo qui cærimoniarum caput est, siue is penes quem rituum sacrorum est imperium: à qua Curetes nomen suum traxerunt. Cùm ergo apud Germanos Curret supremus sacerdos vocaretur; factũ est vt hæc vox in Cureetum, & pòst in Curatum, quò magis Latina videretur, euaserit. Si enim Curatus à Curando nomen sumeret; non Curatus, sed Curator vocaretur: nisi quis officium sacrosanctum derisui habens diceret, Curatos idcirco potius quàm Curatores nominari, quòd magis curentur quàm curent; quod vtinam in nullis verum esset conuicium. Absit tamen, vt sacrorum antistiti a conuicio nomen in Catholica ecclesia datũ dicamus; sed id vt verissimum teneamus è vernaculo Cimbrorum sermone, quo Goti & Franci vtebantur, Curatos quasi Curetos dictos esse, E longũ facillimè in A longum cõmigret, vt ex φήμη Fama. Porrò vt Oz & Uz differunt, ita Coz & Cur. Ooz enim æternitatis circulus est, à quo omnia fluunt. Uz est ampla & magna latitudo, vnde omnia fluunt, ita vt in illo æternitatis, in hoc amplæ potestatis omnia perficientis ratio habeatur. Cooz itaque vocali longa, vt est in Ooz/ eorum significat multitudinem & veluti rotundo circulo comprehendit, qui ritibus & cantibus sacris ipsi Ooz blandiuntur, quasi Re Ooz diceretur. qua ratione fit, vt hoc nomen conueniat primùm ordini angelico, qui proximus ipsi Ooz siue omnium origini assistit, & perpetuis blandimentis supplicat. Græci hunc & Latini Chori nomen habent, quam vocem citra aspirationem scripsissent, si veros eius nouissent natales, in quibus apertissimè verum Cori officium cõtineri videmus. Si Cooz vertas, Rooc fiet, quo fumus quiuis, vt modò docui, notatur. Est enim Cori suauissimus Deo fumus. Ecclesiasticus dixit: *Oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu altißimi.* Et statim post diluuium odoratus est Dominus odorem suauitatis, Nocho sacrificio suo Deum propitium reddente. D. Paullus odorem notitiæ diuinæ se dicit manifestare, seq. dicit Christi odorem esse. Quemadmodum autem ipse Christi odor est Deo; ita ipsi patri æterno bonus odor opificis angeli sunt, & piorum hominum mentes, qui fumo comparantur; eo quòd perinde atq. fumus ex aromatum foco gratus est hominibus, ita animi amoris diuini igne fumigãtes suauissimum Deo spirant odorem. Externus enim fumus mentalis fumi tesseram habet, & frustra ille citra hunc Deo offeretur. Concentus itaque Angelorum & piorum hominum eo fit, vt sit fumus Deo altissimo gratus atque suauis, qui fumo externo denotatur. Ad hoc mysterium nomen Hebræum alludit, qui ex Rooc quo fumus dicitur, רוח fecerunt pro spiritu; quandoquidem spiritus Deum laudantes perpetuo odore suo diuinas nares replent. Sapientia apud Ecclesiasticum inter alia sic dotes suas prædicat: *Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris*; & cetera. Diuini itaque amoris ignis Deo circumsistens, in quo Apollo Deum dixit habitare, & Seraphicum, id est, ardentem angelorum ordinem constituens, optimum & suauissimum fumum Deo spirat, quem ab ipsa sapientia, mundi totius opifice, benigna manu suscepit. Post hunc alij & alij ordines, quibus pij homines, duce Christo, sese socios addunt; & tandem ex multis coris vnus corus efficitur, qui in æterna vita æterno Deo laudes canet æternas, & suauissimum odorem citra omnem cessationem assiduo fumo exhalabit. Ad hunc corum omnis corus dirigendus, quo tandem omnis spiritus & omnis spiritalis homo Deo sit fumus summæ suauitatis. Viden' quid Cooz/ quid Rooc sibi velint, & quàm concinnè blandimenta cantuum & hymnorum cum suaui suffumigio coniungant; tum etiam quàm eximiè doceant, frustra omnem cantum fieri, frustra omnes sacros

Crut. Crups. Crux. Curetes. Curatus. Oz siue Ooz. Coz. Chorus. Rooc.

sacros ritus, quibus Deo blandiri volumus, suscipi; nisi mens nostra ardens gra-
tum Deo spiret odorem, & perinde atque aromatum thymiama sursum fe[illegible]r.
Rursum converso ordine ex roor ad toor venimus, quo sciamus, frustra sacrificiorum
fieri fumos, nisi accedat he oor/ id est, blanda mentis nostræ ad ipsam omnium rerum
originem facta oratio. Cernimus ergo & cantum, & ritum, & suffumigium, & vocabu-
la horum notionem exprimentia mirabili consensione inter se quadrare; quam si in
Coris, & suffumigiis, & ceteris ritibus diligenter expendamus, statim verum omnium
Ceur. cærimoniarum vsum intelligemus. A hee etiam & uz fit ceur pro eligo; eo quòd electio sic
ipsi electo blandiri videatur, vt ipsum perfectissimum, quod per uz significatur, atque vt
sibi contingat orat. Hanc vocem alius aliter scriberet: ea tamen nobis est pronuntia-
tio, vt sonus quidam ex E & O, vel E & V compositus audiatur. Siue igitur ceoz/ siue
ceur scribas, alium sonum sentias, quam si coer vel ceur pronunties; eo quod in ceor sonus
in O desinat, non in E. Latini hac diphthongo carentes, quam ne nostri quidam satis
Cæremonia. obseruant, ex Eo faciunt Oe. Hinc Cœremoniarum nomen, quod nihil aliud notat,
quàm id quod monet quid sit eligendum. Vt enim à man Moneo, sic e ceoz man Cœre-
moniæ fiunt. Explicatur itaque & hac voce verissimus cœremoniarum vsus, qui totus
in eo est vt monitu earum, id quod optimum est, eligamus. Quemadmodum enim
nomina nō sunt, nec res ipsæ, nec rerum notiones; ita nec cœremoniæ illud sunt quod
est signatum, sed nos monent dumtaxat eius quod est præ ceteris omnibus eligendum.
Sic Christus: *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima: Porro vnum est
necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Idem nobis occini
putemus in omnibus ritibus & cœremoniis, easque omnes ad illud Vnum referamus,
quod est necessarium; quodque optimum esse maximéque eligendum, & Christus, &
cœremoniarum docet nomen, si ad originem vocetur. Inepti sunt hac parte Latini,
quia Cærimoniarum nomen à Cæroopido deriuant, quasi ante illius conditorem nul-
li fuissent sacri ritus hac nomenclatura nuncupati. T. Liuius caussam eòdem refert, &
eam quidem L. Albino alligat, qui Romana sacra Cœre eo tempore inuexerit, quo
vrbs a Gallis capta esset. Bis hic peccatum: semel, quod male nomen per æ scripserint,
quod potius per œ scribendum fuisset, in quo facilis lapsus; rursus quòd vetustissimam
vocem, quales pleræque sunt in sacris, tam finxerint recentem. Præterea quod de χαί-
ρε quo Thessali pro χαῖρε vtuntur, fabulantur; id ego & vanum opinor, & indignum
longa confutatione: cùm hic non disputem, cur oppidum vel Agilla vel Cœre nomine-
tur; id vnum docere cōtentus, cœremonias aliunde nomen accepisse. Cur ergo & Cœ-
remoniæ eandem rem signant; diuersa illam quidem ratione, sed eodem tamē tenden-
Cura Curo. te. A cur Latini Curam & Curo retinuerunt pro sollicitudine, re vt alia à proprio signi-
ficato, ita eam habente comparationem, vt nihil ipsa magis necessarium sit in sacris
ritibus; quos curen dixi vocari. Sollicite enim omnia peragenda, & ne minimum qui-
dem iota eorum omittendum, quæ patrum maiorumque consuetudine & institutis
sunt in religione sancita. Ab ea ergo sollicitudine per quam anxia, qua in sacris Curetes
& Corybantes versari oportet, Latini quamuis sollicitudinem Curam vocarunt. Sed
quia Corybantum mentio facta, addamus & eorum nomenclaturæ interpretationem.
Corybātes sacrorum custodes. Strabo Curetas & Corybantes eosdem credidit; qui tamen, si prima lingua consula-
tur, non exiguo discrimine distinguuntur. Curetas cœremoniarum capita esse, & sa-
crorum quasi regulos, modò dictum; quos Franci pòst, & Goti Romanisantes, Curatos
dixerunt. Corybantes vero sacrorum custodes erant, excubantes, ne qua turba irrum-
peret sacros ritus impeditura; néue quid e fano suppilaretur. Coor quid sit, modò expli-
Hu. catum; quæ tamen vox tempus in compositione mutauit. Hu custodio signat. Want est
Want. defensor, quasi diceretur bihant & hinc want ad discrimen baut/ littera in vicinam com-
mutata. quamuis & alia caussa dari possit ex wi-hant/ quod est manus late se extendens.
Quando enim manus ad hominis defensionem comparatas videmus, nec alia arma,
qualia sunt ceteris animantibus diuersa, corpori ipsius innasci; sermonis artifici non
male potuerit placere, vt defensio, quæ extrinsecus nobis accedit, wi hant/ & inde want
Trou-wanten. dicatur: Vnde trou-wanten satellites vocamus, qua voce fidi defensores exprimun-
tur. Hinc & illud est, vt want paries nominetur, eo quod & hic homini sit aduersus
iniurias externus defensor, tum aëris & ferarum, tum inimicorum, furum, & latro-
num.

num. Nec alia ratione want chirothecam nominamus, quàm quod manui aduersus externa, siue frigora, siue spinas, siue calores, siue alia, præsidium sit. Galli corrupta voce *Gant* vocant, duplex W in G mutantes, eo modo quo ex wigant factus est Gigas. Quæ cùm ita sint, coor-hu-wanten/ & mutato W, quo Græci carent, in Beta, *κορύβαντες* defensores erunt coro custodiendo præfecti, in quo cùm non aliud ageretur, quàm vt Iupiter omnium origo in animis nasceretur; subiit in hominum vulgus fabula, Corybantes custodiuisse Iouem nascentem, & strepitu cantus, & armorum, & saltationum effecisse, ne Saturnus partus conscius factus, Iouem deuoraret: id est, sic custodiuisse ritus sacros & cantus, vt Saturnus, cuius nomine hic vetus Adam intelligitur, nihil impedimenti Ioui nascenti adferret. Vetus enim noster Adam, totius generis humani Saturnus, facilè animum nostrum à piis cogitationibus distraheret, atque Deum in nobis nascentem deuoraret, nisi cærimoniis à rebus terrenis & carnis voluptatibus ad cælestia & diuina traheremur. In eisdem sacris aderant *κάβειροι*, quorum officium è vocis natalibus perspicuum fiet. Apud Romanos in sacris omnibus edicebatur, vt ij qui adessent, linguis fauerent, id est, ne sacris mali ominis verbo obessent; quod quo certius faciliusque caueretur, silentium omnes seruabant, ita vt fauere linguis idem esset, quod tacere. Eodem modo de aliis aliarum gentium sacris cogitandum, maximè de vetustissimis, in quibus anxia sollicitudine omnia peragebantur; & aderant ministri, quibus ea incumbebat cura, vt ne quid mali ominis aut fieret aut diceretur; quos ea de re *καβείρους* vocabant. Nobis ca-weren dicerentur, quo vocabulo eos intelligimus, qui defendunt & cauent, ne quid mali rebus, quæ fiunt, intercedat; è quo Caberi, W in βῆτα mutato. Verùm ne Cabirorū numerus nimis magnus esse cogeretur, si in maxima hominum frequentia sigillatim essent ipsis omnia obseruanda; pueris quibusdam vtebantur exploratoribus, quos ab officio Casmillos nominabant, id est Mali reuelatores: Camillos alij dixerunt; sed illud elegantius, si constructionem in compositione spectes. Cas secundus casus est à ta/ ita vt tas-mel idem sit quod malorum reuelator. At ta-mel idem est quod malum reuelo, qua via ex verbo fieret compositio. De mutatione E, quod est in origine in I, eadem ratio est qua ex men fit Mino. Bœotij Cadmilon Mercurium vocarunt, quod idem est cum Camillo; cum citra discrimen ta/ rat/ & cad dicamus. Postea ab horum diligenti in sacris discursu, quo omnia audirent & diligenter explorarent, quosuis liberaliores ministros minoris ætatis, Camillos, boni ominis caussa, vocarunt. Diu se fatigabunt Grammatici, nec tamen quicquam inuenient in hoc nomine rationis. Ferè oblitus eram, quos alij Corybantes dicunt, eos ab aliis Curbantes nominari; inter quos est Pherecydes: quæ vox non Coti, sed Cærimoniarum & rituum sacrorum defensores notat, à cur & want ducens compositionem. Par autem est, plures custodes fuisse, quàm Caberos; atque ita illos nouem, hostes apud Priscos numerari videmus. Strabo mystica nomina Caberorum & Corybantum esse confitetur, quæ si vel ipse, vel Scepeius intellexisset, numquam eosdem esse Curetas & Corybantes putasset, nec à *κορύπτω* nominis rationem petiuisset. Iuuat interpretationem nostram eorum testimonium qui Corybantes fuisse armatos scribunt; cùm tales esse eos deceat, qui aliis custodiendis tuendisque præsunt. Pòst, pro veterum religione, quæstuosa superstitione & idolomania ab auaris Curetibus inducta, Corybantes non amplius templi corique custodes, sed pars insanientium sacerdotum fuerunt. A coor item & rei fit *χορεία*. Nam Rei apud nos est celerior saltatio, quæ alteri tardiori solet succedere, à Ra, & I, vt celeritas cum iucunda quadam & exili motionum concisione denotetur; vbi ex rat rei fieri, quæ sine discrimine significationis apud nos dicuntur, nihil noui. Chorea ergo primum conuenit sacris choris, à quibus tamen nunc sunt penitus sublatæ saltationes. Sed horum satis. Ex bi præterea bur habemus pro vicino, vnde Buræ vetusto apud Achæos opido nomen, cui cognominis Bura non exiguæ apud nos dignationis, vt pote quæ præcipuæ nobilitatis domui titulum præbet. Ab eadem voce Eburones apud Belgas, & Eburum apud Quados ad Lunæ siluam. Est autem Ee-bur iuratus vicinus. Bur quasi bi ur/ quo notatur perfectio quædam ex propinquo res nostras reddens auctiores & potentiores. Quantum momenti in vicino sit, Hesiodus indicauit: & ille qui domum vênum exponens, per præconem adiici iussit, eam bonum vicinum habere. Quid non vidit, quid non vocibus expressit, quid non docuit prudentissimus

Corybantes Iouis nascētis custodes.

Caberi.

Camillus.

Curbantes.

Chorea.

Rei.

Bur.

Bura.

Eburones.

Eburum.

tissimus nomenclator? Detinuerũt me paullo diutius, quàm mea ferat in his effundendis festinatio, Vz & Au: multo tamen plus moræ allatura, si totam eorum sobolem, pro eo ac mereretur, examinarem. Reuertor ergo ad Re & Er, quæ dixi opponi; & er quidem

Ver. conuersionis ratione notationem habere. Ab Er nos dicimus Ver, pro eo quod longè à ratione aberrat. Gef est dono, vergef toxicum do, quasi dicas, illud do quod longissimè à recta ratione recedit. Sic Doen est facere, verdoen est absumere, perdere, occidere. Gaen ire, vergaen perire. Sien est videre, versien est in videndo longè aberrasse. At quia in quo longè erratur, id iterum emendandum est; fit vt Ver pro iterum ponatur, quandam prioris facti indicans compensationem, vt verstencken / vergieten / verhalen / veruallen.

Weer. Extra compositionem Weer pro rursum dicimus. verùm quia quod iteratur, quodammodo inualescit; placuit nomenclatori, vt Ver in quibusdam vocibus augendi vim haberet, vt stoot trudo, verstoot repello, abiicio, aspernor. Vul repleo, vervullen omnino replere. Bont vinculum, verbont arctum vinculum, ceu dicas iterum atque iterũ ligatum:

Verbum. vnde Latinis Verbum; eo quòd nullo vinculo homo arctius, quàm verbo suo, obligetur: quæ nominis caussa vt Latinis non est nota, ita hoc tempore magnam patitur calamitatem, qua verbi vinculum apud plurimos magna humani generis ignominia, & omnis fidei exitio rumpi videmus, non apud plebeios modò homines, sed apud principes etiam magistratus; quo nihil potest exsecrabilius cogitari: quoniam nec pax componi, nec pacis firmamenta inueniri possunt, vbi verbum, vnicum inter mortales vinculum,

Mendacij abominatio. quauis occasione pro nihilo habetur, atque proculcatur. Olim mendacium inter generosos viros tam abominandum habebatur, vt qui eius conuictus fuisset, capite diminutus esset, nec pòst honestorum consortio dignus iudicaretur: quod præuidens sermonis nostri artifex, sic testem vocauit, vt ei per cõuersionem opponeret hominem omnium hominum abiectissimum. Qui enim verbis suis non stare deprehensus est, is testimonij dicendi iure atque potestate abdicandus, atque idcirco nomine Guit vocandus, quòd

Tuig. Guit. ex diametro veritatis testi repugnet. Tuig enim Testis, Guit verò homo vilissimus, & omni omnium proborum hominum conuictu indignus: quæ significatio non sola conuersionis caussam habet, sed de compositione etiam vim suam sortitur. Quis enim est Guit alius, quàm is cui vbique dici meritò debeat, Ga-uit / id est, Excede extra. Si quis ergo Tuig & Guit cum verbi notatione cõferat, næ is clarè cernet, nullo inter homines loco eum dignum esse qui verbi sui vinculum rumpit; in cuius infamia exaggeranda nolo multus esse, ne ij qui nullo loco digni sunt, me nullo loco esse permittant; & est

Her. alioqui per suum nomen res satis aperta. Ex eodem Er ipsi Re contrario fit Her / pro eo quod iterum fit, vt corrigatur prior error. Sic Herdoen est de nouo agere siue facere. Hergaen de nouo aggredi. Quando autem ita in rebus mortalium comparatum est, vt communiter omnes à vera ratione aberrent, neque quisquam post Adami lapsum, citra diuinam gratiam, scopum veritatis attingat; placuit nomenclatori, vt Her hominum communitas vocaretur; quòd ea tota ad errorem spiritu suo, per aspirationem signato,

Hominũ communitas tota ad errorem fertur. feratur. O infaustum nomen! ô pessimum omen! ô tristes minas! ô exitium funestũ! Adeóne tota hominum communitas contra rationem conspirat, vt hac de nota tam indigna humanis mentibus, quàm se totas ratione ducere deberent, primus linguæ faber nomẽclaturam dare voluerit, non huic vel illi, sed toti hominum vniuersitati? Profectò ita est: nullus est mortalium, vno Christo excepto, qui non erret ab vtero, atque rectæ rationi aduersetur, quem non conceperit in peccatis mater, vt Psalmista canit, *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat, si intelligens est aut inquirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Ceterùm quamuis singuli peccent, ita vt iustus etiam septies in die cadat; tamen nusquam insanus hominum error, & excors effronsque dementia magis elucescit, quàm in tota aliqua ciuitate. Sic Horatius cecinit:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos! hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt pueri dictata senesq.

Commemorant Diogenem, ipsius Alexandri magni testificatione, soli Alexandro secundum, quodam die maximæ hominum multitudini exeunti magna vi obuiam iuisse; totis viribus contrà nitentem; atque dum rogaretur, quid ageret, quid frustra laboraret;

raret; respondisse, non aliud se tanto molimento agere, quàm vt vbique hominum multitudini aduersari videretur: quippe qui sciret, vulgus numquam rectum iter tenere. Timotheus, si rectè eorum quæ Ælianus scripsit, memini; discipulum quendam suum non ob aliud, quàm quòd ei canenti totus populus applausisset, verberauit, dicens, fieri non posse, quin in aliquo errasset, dum vniuerso vulgò placeret. Vide itaque quid illi agant, qui omnia sua studia, omnes suas curas, omnes labores eò conferunt, vt se populo probare possint. Equidem non alia ratione Beccesélana mea cara habeo, quàm quòd ea videam ab hominum vulgo minimè laudari; adeóque ea de caussa hoc nomen magis placuit, quod Aristophani, cùm ambitioso publici Græcorum applausus & popularis auræ captatori, tum Socratis præceptoris mei inimico, inter ludibria habitum fuisset. Gaudeo interim in tot myriadibus duos mihi familiariter cognitos esse, Læuinum Torrentium, Archidiaconum Brabantiæ; & Taium dominum Goicanum, singulare Bruxellarum decus; qui abortum illum meum ita laudarint, vt vel sexcentesima pars tam honestæ testificationis ingens præmium totius mei laboris queat iudicari, ab eo præsertim, qui quales, quantique illi viri haberi debeant, quantósque in sapientiæ studiis progressus fecerint, non sit ignarus. Trita est multorum laudibus illius sententia, qui vnius sapientissimi auditoris præsentiam pluris fecit, quàm magnæ multitudinis applausum. Scio equidem & alios esse nonnullos, quibus meæ extemporaneæ nugæ non displicuerunt: sed Torrentius & Taius vt primi fuerunt censores, ita & insignis eruditionis & acris iudicij merito apud me plurimi fiunt. Sed nunc ad her; quod mirabili artificio sic est factum, vt confestim nobis indicet hominum vulgus perpetuò anhelare ad deteriora, aduersam rectæ rationi viam toto spiritu totísque viribus semper tenendo. Macte igitur, anime mi, audacia tua sedulo perge in his quæ totus populus ridet meditandis, quando ducem eum sequeris, qui primus mortalium incomparabili sapientia aptissimas rebus posuit nomenclaturas. Ab her non pauca deriuantur. Her-baen publica via est: her-tog dux communitatis. Vsurpatur item pro exercitu; quòd is rempublicam debeat tueri, quo significatu hertog exercitus dux esset. Nescio certè an communitatis dux esse mereatur, qui exercitum ducere cum laude non possit. Sed ipsi viderint, qui sic vocantur. Herba apud Latinos communem vtilitatem, siue eam quæ omnibus ex æquo proposita est animalibus, designat nutrimenti medicinæque commoditatem, ceu her-bat diceretur; quo nomine nescio an quicquam queat conuenientius inueniri. Her-alt publicus senator, siue is qui communiter apud omnes est venerandus; vel, si placet, exercitus senator: quo nomine is vocatur, quem Latini dixerunt caduceatorem; cui cùm nemo, Catonis iudicio, nocere debeat, optimè nomen datum est à senio, quod communiter omnibus est venerandum. Verùm & alteram caussam adde, quam inde duxit nomenclator, quòd monitos omnes vellet, eum mittere oportere caduceatorem, qui per longam ætatem plurimamque multarum rerum experientiam optimè nosset, quî cum hostibus sermo prudenter esset instituendus. Homerus, vt ostenderet in nuntiis perferendis & legationibus nihil iuuenili temeritate esse commutandum, aut de suo addendum, eadem ferè verba iis dat qui mittunt, & iis qui mandata, quò iubentur, perferunt. Latini in bellis indicendis fœcialibus vtebantur, quos cur ita vocarint, non memini legisse. Equidem boni ominis nomen agnosco, quo in hoc officij genere nullum posset vel faustius, vel aptius inueniri. Nos vulgo dicimus, T'is eenen goien voegal siue foegal/ quo notamus, quempiam esse virum talem, vt omnia in meliorem partem transferat & pacificè componat. A foegal igitur Cimbrico vocabulo fœcialis nomen apud Latinos remansit, media littera in tenuem mutata, & iota adiecto; quod hac de caussa per diphthongum pronuntiandum. Ex hac interpretatione illius legis æquitas intelligetur, quæ sic apud Ciceronem dicitur lata: fœciales oratores, iudices fœderum, pacis, belli, induciarum sunto. Apud eundem est, belli æquitatem sanctissimè fœciali populi Romani iure perscriptam esse; quod nostrates ex ipso foeg-al vocabulo clarissimè perspicere possunt, quo tantam æquitatis excellentiam vocamus, vt apud hominum vulgus nihil rectum probans foegal ferè pro ludibrio aut conuicio dicatur. Pessimus certè præmonstrator ad omnia in meliorem partem interpretandum, est iuuenilis ardor; ita vt rectissimè nomenclator noster monuerit, oratores eos ad hostes mittendos esse, qui per ætatem minus caloris, minúsque biliosi humoris

Herbaen. Hertog.

Herba.

Her alt.

Fœcialis.

Ius Heraldicum siue fœciale. reliquum haberent. Ex hac voce heralt, ius Heraldicum dicetur, quod Ciceroni ius fœciale vocatur, quo non solum fœderum sanciendorum caduceoque vtendi, sed insignium etiam, siue armorum, vt ferè appellamus, decernendorum potestas continetur. Sed video mihi obiici posse, ab iis qui Latina à nostris deriuari inuiti admittunt, fœcialem non à foeg-al/ sed à fœderibus iciendis fœdicialem,& inde fœcialem fuisse nominatum: quod quidem lubenter faterer, si analogia recta videretur;& alioqui ne sic quidem effugerit, quisquis hoc opposuerit, quin partem vocis nostratem esse confiteri cogatur. Fœdus enim quasi fidus dici, vt Varroni placuit Ennioque, scripturæ prorsus *Fides.* aduersatur: & quamuis Cicero fidem dici putet, quòd dicta fiant; ego tamen altius *Widen siue Wien.* originem examino: à widen/ quod idem est quod wien/ & Latinis consecro, vocem detiuo. Fides enim vt dicta omnia consecrat & sancit, siue sancta reddit; ita & ipsa perpetuò sacrosancta est habenda; quam qui violat, sacrilegus est iudicandus. Quanto significantius, quanto efficacius, quanto luculentius, quàm Cicero, hac via & ratione interpretationis nomenclator nos adhortatur, dictis standum esse, non ob id tantùm id faciendum dicens, quia faciendum sit quod verbis est conceptum; sed quoniam verba sic hominem obligent, vt si horum vinculum soluat, non contra hominem solùm peccarit, sed contra Deum etiam, cui fides est consecrata. Hinc ipse Iupiter Dius fidius dictus est, quòd ipsi fides ita sacra sit, vt qui eam non seruet, is Iouem vltorem sit *Dius Fidius quare dictus Iupiter.* experturus. Idem enim est dius, quod Iupiter; cùm id quod alij sub dio, Horatius dixerit sub Ioue frigido. Iouem autem fidei præesse, T. Liuius declarat in fœdere Romanorum & Albanorum describendo, vbi post alia sic habet: Si prior deflexit publico consilio, dolo malo, tu illo die, Iupiter, populum Rom. sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam; tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Id vbi dixit, porcum saxo silice percussit. Virgilius eadem de re sic cantat:

Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.

Quintilianus cum maiestate quadam feminam porcam à poëta poni credit, quod ex Seruio intelligitur, qui auctor est, si porco mare litatum non esset, succidaneam hostiam feminam dari; at si femina non litassent, succidaneam victimam non adhiberi. Quamobrem sic Virgilium audio, vt dixisse videatur, fœdus inter Albanos & Romanos vltimum & supremum fuisse, quo violato, nulla succidanea hostia rem Albanam seruare posset. A widen ergo, quod est consecrare, fides vocata; & illa quidem consecrata, non alicui minorum gentium numini, sed ipsi Ioui, supremo omnium regi; ideoque meritò Sancta nominata: quod Christianis bene considerandum, qui sciunt, eam fidem, quæ per excellentiam præ cæteris omnibus fidei nomen meretur, non solùm Deo consecratam esse, sed etiam ipsos, in quibus est, efficere sanctos. Qui ergo Cimbricum nomen fidei alio nomine volet interpretari, is sanctionem poterit vocare. Ridendus Seruius, qui fœdus à porco fœdè cæso crediderit nominari; quasi verò nulla *Fœdus.* conuentio, nulla pactio citra victimam iniri posset. Fœdum in nota significatione à foi *Foi. Verfoien/ siue Verfoiden.* dicitur, quo res quæpiam reiicienda abominandaque notatur. Vnde verfoien cum augente particula idem est quod abominari siue exsecrare: à qua origine si fœdus petatur, non à porca fœdè cæsa dicetur; sed ab exsecratione, qua ij qui pactum inibant, sese, nisi dictis stetissent, deuouebant. Quia igitur sese exsecrabant, quod nos foiden diceremus, vel verfoiden/ fœdus nomen accepit; quo fit vt non quoduis pactum fœdus sit dicendum, sed illud, quod ad illam formulam concipitur, vt ij qui illud ineunt, sese diris deuoueant, nisi dictis manserint. Ab eadem itaque radice & fœdum, & fœdera nomina traxerunt: tametsi necesse non sit, vt in fœdere ineundo porcus fœdè cędatur. Non irascatur ergo fœcialis populi Romani, si nomen ipsi à maioribus suis Cimbris deducam; cùm & ipsa fœdera, & ipsa adeò fides, fœderum anima, ab eadem gente nomina sua acceperint: immò gratias potius agat Heralto, cuius occasione nominis sui habuit interpretationem. Et nunc quidem de Heralto satis, qui vt à senio nuncupatur, ita eius dignitas non solùm consenuit hoc tempore, sed etiam prorsus decrepita est, mox futura silicernium, nisi prisca fides è cælo ad homines, quos reliquit, rursus descendat.

Herman. Hermes Mercurius. Ex her & man vocali longa, fit Her-man/ pro publico monitore; qua de voce Græcis ἑρμῆς pro Mercurio, cuius officium est, omnes officij sui reddere certiores. Huic sermonem ob id sacrum esse dicunt, quòd sermo publicus monitor sit eorum quæ quisque

sentit

sentit & cogitat; vnde ἑρμηνεύω idem est quod interpretor, siue mentis cogitata denuntio. Hinc Hermathena interpretationem sapientiæ supremæ copulat; quo coniugio nihil potest beatius ab iis optari, qui discendi caussa vel scholas adeunt, vel mutos magistros consulunt. *Hermathena.* Quando autem hoc Hermathenæ numen nemini mortalium largiore copiæ cornu omnes dotes suas effudit, quàm nostri sermonis auctori; meritò libri, quibus artificium vocabulorum exponitur, huic consecrantur. Ab her item Hercules nomen duxit, quo communis totius mundi orchys & masculum robur denotatur; qui quis alius, quàm Christus, æterna æterni patris virtus. *Hercules vnde dictus.* Ab eadem Heros is vocatur, qui caput est communitatis, quasi her-hoot/ quo nomine claros viros dignamur, quòd capita sint rerum publicarum: quorum animos, post mortem, vrbibus gentique suæ præsidere, quidam crediderunt. *Heros.* Quæ de Heroibus alij scribunt, ceteris etymologiæ scriptorum nugis annumerentur.

> Ζεὺς κρονίδης, inquit ille, ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
> Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος οἳ καλέονται
> Ημίθεοι.

Rectissimè diuinum hominum genus Heroas dixit; eo quòd omnis suprema reip. gubernandæ potestas à Deo proficiscatur; sintque principes non solùm populi & communitatis totius capita, sed etiam semidei quidam, quibus nimirum, vti Diis, & honor & obedientia debetur, ipso Christo, & D. Paullo sic fieri oportere demonstrãte. Hæc vera est Heroici nominis & dignitas & interpretatio: à qua, vt à tota fermè reliqua Theologiæ priscæ veritate, vana superstitio & fœda idolomania longissimè poëtarum ingenia distraxit.

HÆC de ipsius her sobole satis sunto, in qua voce nostrates E breue pronuntiant, quod non mirum est Græcos non seruasse in ἥρως & ἡρακλῆς, cùm infinita alia multo magis vel corruperint vel confuderint. At si heer dicamus, vocali longa, vox ab eer ducetur, quod ab er contrario ipsi ae longissimè distat, quamuis parum distare videatur; & quamuis longè distet, tamen frequenter ex eer in er homines procliui admodum præcipitio labuntur. *Heer. Eer.* Ee vnionem firmam & legitimum notare coniugium, ex iis quæ de vocalis E in nominum compositione vsu dixi, liquebit: cui si R addas, litteram fluxus indicem; quid aliud significabis, quàm id quod è legitima vnione manat? Omnibus perspicuum, voculam hanc pro honore vsurpari, re inter externa bona longè summa, & plurimorum totius vitæ suprema felicitate, vt diligenter est ab Aristotele in Ethicis annotatum. Propter honorem enim diuitiæ maximis & corporis & animi laboribus quæruntur: propter honorem potestas & magistratus ambiuntur: propter honorem omnia bellorum discrimina, omnes militares adeuntur & feruntur ærumnæ. Sed an hi veri sint honores, an in sola hominum opinione consistãt, Cimbricum honoris nomen extra omnem controuersiam ponet; quod solùm illum honorem verum honorem esse definit, qui ex legitimo coniugio hominibus affertur. *Honor verus quis.* Quod verò coniugium, quæ copula, quæ vnio honorem nobis conciliat? Num fortè matrimonium? Minimè gentium; cùm id frequenter ingentem adferat infamiam, tantum abest, vt in eo solo perpetuum honoris & gloriæ fontem collocare possimus. *Coniugium honorem concilians.* Quod igitur coniugium? Illud nempe, quod est inter Dei filium & Ecclesiam, vnicam Christi sponsam, contractum. Cùm enim homo ex primo peccato abominabilis factus sit, nedum capite diminutus; nullam honoris in se reliquã habet occasionem. Antè, cùm opifici suo adhuc esset coniunctus, tantum honoris habebat, quantum ei ex vnione, qua ex Deo pendebat, splendoris & gloriæ affundebatur: quod diuinus Odarum scriptor sic expressit, *Minuisti eum paullo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Sed cùm copulam hanc culpa sua violasset & soluisset; adeò nihil honoris ipsi remansit, vt etiam panno menstibus muliebribus infecto fœdior euaserit. Hoc idem Psalmista sic diceret, *Homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Soli Deo honorem & gloriam esse, gentium doctor tradit, à quo primo fonte omnis honor emanet necesse est. Quamobrem nisi Christo in ipsa ecclesia sponsa sua coniungamur, nullus ad nos honor defluet; quod vocabulum nostras duabus litteris, vt breuissimè, ita luculentissimè declarat. Cùm igitur per adulterium & fornicationem humanum genus legitimum coniugium violas-

ſet, ſimul in maximum dedecus & ſummam ignominiam eſt prolapſum, & omnem ſibi viam ad ſponſum zelotypum redeundi præcluſit. At miſericordia immenſa ex infinito bonitatis abyſſo emanans tanto amore ſponſum accendit, vt ipſe morte ſua, & morte quidem f. diſſima, ſoliſque ſeruorum ſceleribus puniendis deſtinata, turpitudinem noſtram expiarit, & rurſus plus honoris incomparabili ſua gratia largitus eſt, quàm ante diuortium haberemus. Hic eſt honor ille quem ſponſæ ſuæ abiectiſſimæ, & toti ſordibus & cœno vitiorum obſitæ in cruce afflauit, dum ſpiritum ſuum redderet ſupremum. Hæc venuſtas illa qua nos Veneris die, & ad vltimum horæ Veneris momentum, ipſa vera & alma Venus decorauit. Hoc fuit tempus illud quo denſam caliginem & nubem nullum lumen admittentem, qua ſepti, tamquam obſcuro carcere, eramus, Sol iuſtitiæ diſcuſſit. Iuuat hæc elegantiſſimis Mantuani verbis expolire, Deus & homo ſponſus noſter in cruce pendens dixit, *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.*

Vix ea fatus erat, cùm circumfuſa repentè
Scindit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
Reſtitit Adamus, claraq; in luce refulſit
Os humeroſq; Deo ſimilis. Namque ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

En Adame, diſcuſſam iuſtitiæ radiis nubem, quam nemo mortalium poterat penetrare. En redditam iuuentam, & te renatum, ſingulari & vnico omnium ſæculorum Veneris genitricis tuæ fauore. En nos omnes rurſus Deo ſimiles. En honores quos alma Venus natis tuis afflas.

Grates perſoluere dignas
Non opis eſt noſtræ: quæ te tam læta tulerunt
Sæcula, qui tanti talem genuere parentes.
In freta dum fluuij current, dum montibus vmbra
Luſtrabunt conuexa, polus dum ſidera paſcet,
Semper honos, nomenq; tuum, laudeſq; manebunt.

Videte igitur, ô mortales, nihil nobis honoris à nobis ipſis eſſe: externus eſt omnis honor; & non ſic tantùm externus, vt Ariſtoteles putauit, vt nimirum ab hominibus homini tributus intelligatur; ſed ſic prorſus externus, vt & aliunde adueniat, & nullam in nobis habeat ſui occaſionem: ita vt non noſtris meritis, non vllis præclaris noſtris virtutibus, ſed totus, quantus quantus eſt, ſoli Chriſto debeatur, cui ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Peripateticus honorem externum ille quidem bonum eſſe agnouit, ſed putauit virtutis humanæ præmium; hoc interim veriſſimè dicẽs, hoi.ore ſolum bonum dignum eſſe, ſi ſolum Deum bonum eſſe, nec quidquam boni de ſuo mortales habere, cognouiſſet. *Mihi abſit gloriari,* inquit ille, *niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Hic enim ſolus honor noſter, hæc ſola noſtra gloria, quam Chriſtus alma Venus ſponſæ ſuæ afflat. Nullæ naturæ noſtræ dotes, nulla fortunæ bona honore digna ſunt: quidquid honore dignum, id totum ex aſſe vni ſoli Chriſto acceptum ferendum. Nemo itaque, quantumuis contendat, quantumuis currat, honoris brauium conſequetur, niſi illud Chriſtus afflauit. Et quibus afflat ſpiritu ſuo diuino hunc honorem? Illis ſolis quos ſibi legitimo coniugio deuinxit. Ille ſibi copulat quos vult; ille ſponſam eligit, dotem perſoluit, honores denique omnes largitur. Totum gratuitum eſt, totum coniugium & coniugij honores ipſi ſoli debentur. Quid ergo ſpei, vt ad hunc honorem adſpiremus, cuius nullam ex nobis occaſionem reperimus? Id nomenclatoris induſtria, vti cetera omnia, demonſtrat clariſſimè, dum vocem Eer ſic facit, vt ſi conuertatur, oſtendat coniugium, vnde honor dimanat, omnibus volentibus paratum eſſe.
Ree. Nam ſi Eer retrorſum legas, Ree videbis, quod paratum, & id quod in promptu eſt, notat; à Ree/quo ratio notatur, deriuatur, quæ omnia parat & expedit. Quid vltrà quæris? paratum eſt coniugium: accede modò, & agnoſce tantùm te nihil pulcri ex te habere, ſed & coniugium & honores inde ſecuturos prorſus tibi in promptu eſſe, modò petas. *Petite, & dabitur vobis; pulſate, & aperietur.* Quid quod ipſemet ſponſus flagrantiſſimo amore accenſus nos ambit, nos ad ſe vocat. *Venite omnes qui laboratis & onerati eſtis,*

estis, & ego reficiam vos. Venite igitur vocati, venite, paratus Christus est ad nos sibi sociandos, paratus ad nos honorandos; & non vulgari honore, sed illo quo Rex eam honorat, quam legitimo sibi matrimonio iungit, & regni sui diademate coronat. Audiuimus modò nomenclatorem demonstrantem, omnem honorem è legitimo connubio promanare, & cuius hoc connubium & hunc honorem paratum esse, & in medio constitutum, vt qui sponsum vocantem non recuset, arripere possit felicissimam conditionẽ. Audiuimus eadem de re D. Paullum; vt perspici queat, an vterque ex eodem spiritu verba depromat. *Mulieres,* inquit ad Ephesios scribens, *viris suis subditæ sint, sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ: ipse saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo; ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi; sed vt sit sancta & immaculata.* Idem paullo post, ne prolixior fiam, si omnia recitem: *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Videmus hic D. Paullum post multas comparationes matrimonij cum eo cõiugio quod Christo est cum sua Ecclesia, tandem hoc epiphonema addidisse: magnum sacramentum, magnum mysterium esse in Christi & Ecclesiæ coniugio; qua in re totus cum sermonis nostri artifice consentit, qui, vt matrimonium factum signum esset eius coniugij quo Christus Ecclesiam suam sibi iunxit; vocem legitimi connubij sic fecit, vt nisi vnius cum vna vnio esset, non posset Ee, id est, legitima & firma vnio vocari. & quod dictum est, duos esse in carne vna, id nomenclator auribus ostendit, dum ex duabus breuibus litteris eiusdem soni vnam litteram longam pro legitimo coniugio fecit. Quid enim aliud est Ee, quàm duo tempori spatia in vnum tempus longum contracta, & ea quidem in eodem sono, vt notaretur e duobus vnum fieri, dum legitima matrimonij copula initur. Plumbeus sit oportet, qui hic non admirabitur summum in minima vocula & vna vocali artificium, dũ simul vnio, simul vnionis firmitas, simul duorum corporum in vnam carnem coëuntium vnitas, vna vocali designantur. quæ omnia dum Christo & Ecclesiæ applicantur, immane est, quanto fiant illustriora. Quid, obsecro, vnionem Christi & sponsæ suæ aptiùs queat signare, quàm ipsa vnitas, per eam vocalem significata quæ duos breues sonos in vnum commiscet, & firma linguæ depressione ad inferius palatum & dentium radices, denotat vitæ humanæ fundamentum esse, vt cum origine omnis firmitatis nos cõiungamus & viuamus. Ex hoc itaque coniugio, legitimo ritu contracto, Eer emanat, id est, honor, Rho elemento fluxum conuenientissimo sono denotante: quæ vox, conuersa nuncium adfert, quo nullus mortalibus accidere lætior potest. Quid enim lætius, quàm nobis dici, tam diuinum honorem, quo nullus maior, atque adeò qui solus & vnicus honor est mortalium, omnibus ex æquo paratum esse? Non spectari formam, non diuitias, nõ genus, non patronos, non clientes, non facundiam, non aliud quidquam quod commendare possit. Omnibus paratum esse citra discrimen. Accurrant pauperes, claudi, turpes, blæsi, quales quales tandem, scabiosi, vlceribus fœdi, toti denique tabo obsiti, & putrescentes, atque fœtentes; omnibus æque nuptiæ paratæ, omnibus idem honos exhibendus. Vide quàm immensis spatiis hic honor dissideat ab honoribus illis, qui quamuis veri honores non sint, pro summis tamen honoribus habentur. Num hi parati sunt & expositi omnibus, perinde atque ille? Scilicet. Paucis conferuntur, & id quidem non vltrò, aut gratis, vt ille; sed ingentibus laboribus, nocte dieque corpus & animum affligentibus; summis molestiis, maximis difficultatibus, longissimo temporis dispendio, intolerabili patientia sunt emendi: & quamuis hoc tam incomparabile pretium offeras, omniaq; præstes quæ humanis viribus fieri possunt; non tamen certus es, an sis consecuturus quod tanti licitaris: an potius, quod frequentissimè accidere solet, atque quotidianum est spectaculum, omni impensa curarum, & laborum immanium pretio adnumerato, tantundem sis accepturus, ac si nihil prorsus egisses. Contemptis ergo falsis his honoribus, velut fucatis scortis, magno emendis, ad verum honorem properemus, qui omnibus paratus ex æquo, neminem vmquam mortalium fefellit. Nihil ergo dices in hac vita honorandum. Nihil sane, quod quidem nostrum sit, & penitus humanum. At quantum in vnaquaque re, qualis qualis ea & quanta quanta, diuinæ

Osiris sit, clarum euadit. Græci ἥραν Deam honoribus præsidentem vocant, quam Iu- *Hera, ἥρα.*
nonem dixerunt Latini, quasi iui-hoot, id est, caput fauoris. Bene sanè caput fauoris, *Iuno.*
cum inter omnia externa bona, honore nihil sit excelsius aut præstantius. Latini non in Herus tantum, sed in Hera etiam vocalem corripiunt, contra originis rationem, peccato non infrequenti. Sic Ennius à Cicerone laudatus, *Vosne velit, an me regnare Hera quidue ferat sors Virtute experiamur.* Cùm Iuno regnorum præses sit, non dubito, quin poëta eam hic Heram vocarit; Iouem, si res ita tulisset, Herum vocaturus, à quo omnis honor profluit, & in quem omnis honor referendus. Honorabile certe nomen, & magnificum, quod à Budæo etiam video regi suo attributum, crebróque repetitum, dum cum ipso de philologia suauiter φιλολογεῖ, siue philologizat, vt ad colloquij titulum alludam; quem crediderim à Germanorum quopiam, in quorum ore vox hæc assiduè versatur, etymologiam intellexisse, atque ob id lubenter ea vsum esse in rege appellando. Domini nomen longe aliud notat, nec vllo modo ad Heri dignitatem aspirat.
Sicut apud Cimbros non vna capitis est nomenclatura; ita non vna ipsius domus. Angli *Domus varia nomenclatura apud Cimbros.*
hom dicunt, nos huis, vtrumque tamen ab hu: illud quidem ab hu & om, id est, vndique custodiens, & defendens circum circa; hoc ab hu-is, quo significatur custodiam esse atque tutelam. Vtroque certè vocabulo visus ipsius domus egregie explicatur. Hem aliam *Hom. Huis. Hu.*
signat notionem, ab ei & om cum adspiratione, qua intelligimus domicilium vndique *Hem.*
separatum ab aliis & solitarium. Ei solitarium, cui præposita adspiratio, & M adiectum *Ei.*
facit hem: quod si vt verbum vsurpetur, est idem quod circum sepire, & rem propriam & solitariam sibi reddere: vbi aspiratio laborem siue actionem, M retractionem, qua res in se solam refertur, designat. Quamobrem hem pro domo solitaria, quales solent esse Germanorum, Tacito teste, ponetur. Iam het hom cum articulo contractum, & capite truncatum, more nostro, facit thom, & lenitatis caussa, media littera posita pro aspirata, dom, qua voce nostrates per excellentiam pro domo Episcopi & Canonicorum *Dom.*
vna circa templum habitantium vtuntur, ad eam nimirum formam, qua Episcopus pro summo Sacerdote, & pastor pro concionatore vsurpatur. Græci olim pro præcipua templi parte dom dixisse credentur, ab eo qui sciat, πρόδομον templi partem vocari, quæ est ante sedem ipsius numinis: ὀπισθόδομον alteram partem, quæ post eandem cellam est, vt Varro prodidit. Non mirum itaque nec nouum, dom pro primario templo nobis hactenus in vsu esse: quæ vox tam est antiqua, quam Curetum, & Cori; nec minus quam hæ, nostras. Hinc Latinorum Domus, & δῶμα Græcorum: vbi rursus aliud tem- *Domus. δῶμα.*
pus apud Latinos, aliud apud Græcos videtur. quod addo, quo frequentia tandem eiusmodi leuium variationum omnem tollat scrupulum & hæsitationem in originibus quærendis. Nunc ergo dom-men siue dom-nm is erit, qui domum ducit siue gubernat; ita vt idem sit Dominus, quod domus alicuius rector & gubernator. vbi cernas, nihil *Dominus.*
tyrannicum, nihil ab humanitate alienum hac voce signari, rametsi tandem, dum serui crudelius à dominis tractari cœpissent, ex libidine magis, quàm recta domus gubernandæ ratione, sæuientibus, factum est, vt Domini nomen inuisum redderetur, quasi nemo Dominum agnosceret, nisi eius seruus esset: cùm tamen liberi omnes æquè atque serui domiuorum ductum sequi debeant. Ignobilius profectò est, & longissimo interuallo nomen Domini ab Heri dignitate seiunctum: cùm hoc honor, summum bonorum extrinsecus aduenientium, denotetur; illo dumtaxat quæuis cuiusuis domus gubernatio. Verùm cùm totus mundus magna quædam domus sit; non est absurdum, Deum Domini nomine vocare, tanto ceteris omnibus superiorem, quanto totus mundus quæuis alia domo maior est & præstantior. Græci δεσπότην dominum dicunt, quo *δεσπότης.*
domini in domo regenda scopus indicatur, si ad natalium rationem vox examinetur, diet-spoet enim is est, qui & ipse ad rei familiaris incrementa diligenter contendit, & alios, vt idem faciant, incitat. Dien enim est increscere, & promoueri ad meliora: Spoet verò *Dien siue Dien.*
eit diligens & matura rei expeditio: vnde voorspoet expeditus successus in rebus omni- *Spoet.*
bus. Alij spuroen pronuntiant: è qua voce, transposita diphthongo, σπουδὴ Græcorum. *Voorspoet. σπουδή.*
Accedit & altera ratio ex diet, pro opere & re ipsa quæ fit, qua vocula Angli vtuntur frequentissimè dicentes, tis tru in diet, id est, verum est reapse, siue vera est oratio, ad ipsum opus, siue id quo fit, examinata. Hac itaque notatione diet-spoet is esset, qui operi accelerando & maturando instaret. Dominus ergo siue familiæ gubernator tum demum

despotæ nomine dignus est, cùm rei familiaris incrementa accelerat, & facit vt opera omnia domestica diligenter maturentur. Nec mireris, ex die-spoet de-spot fieri, cum Græcos diphthongis Ie & Oe scias carere. Diu Grammatici omnes suas schedas euoluent, diu omnia sua scrinia excutient, priusquam quicquam sani de Despota peruestigare possint. Latinus in promptu haberet dicere, Dominum esse, qui domum manat, siue familiam gubernat & ducit; quod si Varro dixisset, non potuissem non laudare: sed vlterius quæsiuissem, vnde Domus & Mino in Romanam venissent ciuitatem: quod interrogatus, respondisset, Domum à Græcis, & fortasse Mino ab Vmbris, vel Etruscis, vel Oscis venisse; vlterius nihil habiturus, quod ad caussas significationis pertineret. Κύριος & κοίρανος eiusdem sunt & originis & notationis, vt cum vtrumque à keuren siue coren dicatur, quod est eligere; quo fit, vt magistratum a populo electum hæ voces designent. Apud Hebræos שַׂר & שָׂרָה mihi sic facta ex heer videntur, vti ex hal fit sal/ adspiratione in sibilum mutata: quod non Hebræi tantum, sed vetusti etiam Galli fecerunt, pro Hero maioris dignationis sire dicentes; quod Angli apertius ostendunt, dum pro Heer Ser dicunt. Hinc Hebræos verbum suum, quo dominari significatur, accepisse dicemus; nisi nobis caussam reddant verisimiliorem: & vt magna est, nulla necessitate cogente, confusio litterarum, per Samech etiam סְרַן pro heeren dicunt Chaldæi. Verùm tempus est vt ex hac canina littera commigremus. Sed pænulam retrahit vocabulum, & moram iniicit, de cuius significato maxima celeritas expectari debuisset. Dixi quid Ae; quid er/ quid her/ quid eer/ quid heer/ quid Dz/ quid Au/ quid alia his vel cognata vel contraria notarent: nunc Ri rogat, ne sui obliuiscar. Rij equito notat, fluxum nimirum cum facilitate, & cita & facili ipsius Iota penetratione. Ab hoc ternarius numerus nomen est sortitus, dum Drp pro Doz-rp/ quod est celeriter penetrare, dicimus. Est hic numerus Spiritui sancto sacer; eo quòd eius vnitate ternarius terminetur atque formetur; quæ tota consistit in tanta penetrandi omnia celeritate, vt nulla mentis acies, nulla celeritas eam assequi possit. Ad huius vim Virgilius respexit:

Principio cælum, & terras, campósque liquentes,
Lucentemq́; globum Lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit, totamq́; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

De hoc spiritu locurus est Moses, dum dixit: *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*, id est, omnes aquæ, siue abyssi, siue materiæ minimas particulas & atomos, vi sua penetrabat: quo essentiam & vitam omnibus penitus inderet atque insinuaret. Sicut enim à patre omnia, & per filium omnia; ita in Spiritu sancto omnia, si rectè illud D. Paulli examinetur, *A quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*; quibus verbis descripsisse videtur Trinitatem. Meritò igitur per omnia penitus ferri dicitur, in quo sunt omnia.

[Margin notes: κύριος. κοίρανος. Keuren siue Coren. — Sire. Ser. — Rp. — Drp. — *Ternarius numerus Spiritui sancto sacer.*]

HER-

HERMATHENÆ
LIBER VIII.

A LITTERA canina & fluxum notante, transeundum ad sibilum, *S litteræ symbolica significatio.*
qui vt aspiratione simplici vehementior est, ita auget etiam notatio-
nem. Hinc nomen Es/potestatem ipsius Vnius exprimens, idem est *Es.*
quod Est; quod sibilus vni quasi spiritum vehementem addat, per
quem est. Extensio enim & magna spiratio per sibilum significata,
esse ipsi Vni addit, & vitam, & quandam ingentem spirationem, per
quam omnia esse accipiunt. Ex Es, Is alij faciunt: illo Flandri, hoc *Is.*
nos vtimur lubentius. Hinc Isis, quasi dicas, Est Est, Virtus Dei. Restat hinc ἴς apud *Isis.*
Græcos, pro vehementia: quam vocem Homerus elegantissimè ventis vehementi flatu *ἴς.*
sibilantibus attribuit. Latini Digamma Æolicum addiderunt, quo latior adhuc vehe-
mentia significaretur, Vis pro ἴς dicentes. Hinc fit vt S interiectum vehementiam quan- *Vis.*
dam & vim addat: vt Vat apprehendo, Vast est idem quod firmiter retentum, quasi di- *Vat.*
cas magna vi comprehensum. Subest & alia notationis caussa in vast, vt sit à vest, quod *Vast.* *Vest.*
signat firmare, ceu dicas, latè esse concludit atq. connectit, Tau ipsi Es vinculum inii-
ciente, & V ipsius esse latitudinem notante. Hinc Vesta dea, quæ rebus firmandis præ- *Vesta dea.*
est, quæque ipsam essentiæ latitudinem alligat, & conseruat. Hanc Græci ἑστίαν dicunt, *ἱστία.*
Digamma in aspirationem mutato. Quia autem ignis cælestis perpetuò in orbem volu-
mine omnia conseruat; Vestam perpetuo igne coluerunt, rogantes eo symbolo, vt Deus
perpetuum calorem in omnibus conseruaret, atque in iis firmiter ligaret. Templum ei
rotundum fecerunt, ad æternum calorem, quem rotundi cælorum orbes perpetuo suo
volumine conseruant, denotandum. Deinde ad firmam rerum stabilitatem, rotunda fi-
gura, in qua nullæ partes extant, vltra alias est accommodatissima. Senarius autem huic *Senarius numerus Vestæ sacer.*
sacer, Ses dicitur, duabus rationibus concurrentibus: altera à Set/quod est pono &
colloco; quia rebus omnibus in essentia locandis præsit: altera à se-es/& hinc Ses/quod *Ses.*
est idem quod ad essentiam siue ad ipsum esse. Senarius enim materiam & formam
colligans, è duabus rebus vnum constituit, quod ad esse per sibilum suum refert; qui
quid aliud est, quàm spiritus esse per omnes perferens creaturas ipsius ternarij proxima
imago. Et quia tota rerum essentia huius numeri spiritu quodammodo animatur, &, vt
sic dicam, actuatur; rectissimè geminus sibilus ipsum E, quod est Vnius nota, compre-
hendit. Præterea vt propius, aut potius adamussim Vestæ vires exprimeret; ita nomen
factum est, vt sit circulare, sine soni discrimine, vel prorsum, vel versum legendum. In
angelicis ordinibus tertius, post primum ternarium ipsi Deo per tres hypostases tribu-
tum, Thronus dicitur; cuius vocis notio cùm sedem Dei significet, siue vinculum ro- *Thronus.*
tundum; egregiè cum Vesta & nomine senarij quadrat, quod à collocando sic dicitur,
vt Sessel idem sit quod thronus in vulgari loquendi consuetudine, pro quo alij Setel *Sessel.*
dicunt. Deriuatur enim Ses à Set, quod est colloco. Quæ verò summa est, suprema *Setel.*
& prima collocationis idea? Illud ipsum quod in creaturis supremam Dei imaginem
absoluit, quod munus & Vestæ, & Senario, & Throno dico conuenire. Addamus & il-
lud plurimi momenti ad multa intelligenda futurum, huius primi ternarij varia sym-
bola hieroglyphica fuisse, pro eo ac variæ eius sunt & considerationes & nomenclatu-
ræ. Ipsa certè notio, qua omnia in essentia in hoc primùm collocantur & stabiliuntur, *Terrà elementum, deorum sedes.*
effecit, vt inter elementa terra hieroglyphicum eius signum esset, quòd hæc inter ele-
menta sola stabilitatem & firmitatem perpetuam seruet. Timæus Locrus, doctissimus
Pythagoræ sectator, Terram sedem deorum esse dixit: quod si de hac terra in qua viui-
mus, aut potius morimur, dixit, prorsus aberrauit, cùm nihil minus ei quadret, quàm vt
Dei thronus dicatur. Audiuerat, Terram deorum sedem esse; sed malè id huic immo-
bili corpori accommodauit, non intelligens, id de illo omnis essentiæ firmamento dici,
cui senarius dedicatur. Quia porrò audiuerat, Terram omnium esse antiquissimam,
nec videret, quî nam id veritati consentiret; adiecit, antiquissimam esse non totius vni-
uersitatis; sed corporum dumtaxat quæ sub cælo sunt; quod Plato est imitatus, sed vter-
que deceptus. Peruenit etiam ad Platonem cælestis terræ cuiusdam notitia, sed eam

non aliud putauit, quàm cæleste huius terræ exemplar: cùm terra illa quæ ſedes eſt deorum, non terræ tantùm, ſed totius vniuerſitatis complectatur ideam. atq. idcirco etiam à Pythagora ζηνὸς πύργος appellatur, & ζηνὸς φυλακή: quorum hoc primæ ſecundi ternarij vnitati, illud ſecundæ conuenit; quas duas vnitates ſenarius noſter connectit atque confirmat. Senarius igitur ſiue terra hieroglyphica ſumma cuſtodia eſt, & ſumma Iouis arx in qua ſedet, veſtigio clariſſimo Trinitatis impreſſo. Videmus itaque, quanta arte tribus his litteris S, E, T, vſus ſit ſermonis noſtri auctor; in quibus S vim patris omnia efflantis, E filij, patris flatum opificio ſuo firmantis, T ſpiritus ſancti totum colligantis perſonam depingit tam viuis vocum coloribus, vt haud inuenias in omni linguarũ vniuerſitate, quo ſignificantius rem quampiam repræſentes. Ses ergo numerus nomen à Set ſortitus Veſtæ ſacer, quæ mutato Digamma in adſpirationem, vt ex Felena fit Helena apud Græcos, & ex *Fablar Hablar* apud Hiſpanos, Heſtia dicta eſt. Qua porrò de cauſſa Ses rotundum eſt vocabulum, & ſenarius circularis & perfectus numerus, & Veſtæ rotundum templum datum; eadem de cauſſa primus hic rerum omnium creatarum ordo Thronus eſt vocatus, quod vocabulum ſcio apud Athenæum à θρήσασθαι deriuari: ſed nec formatura reſpondet, nec ſic Græcorum proprium eſt, vt non & apud nos in communi loquendi conſuetudine verſetur. Prima certè ſignificationis ratio ſoli ſolius Dei ſedi conuenit, quam ipſe ſibi cælum eſſe dicit: cui Lyricus Hebræus diuino inſtinctu concinit, dicens, Dominum ſibi ſedem in cælo paraſſe. & alibi dicit, Deum filio ſuo thronum paraſſe in ſæculum ſæculi, vt D. Paullus interpretatur. Quid? an Deo ſede opus eſt, vt ſedeat? Minimè gentium. Quomodo ergo ſedere dicitur? Vti Rex quiſpiam terrenus ex alta ſede ius populo ſuo dicit, & hos honorat, alios punit, & omnia conſilio iuſſuque ſuo diſponit & gubernat: ita Deus non cælos tantùm & terram, ſed omnes creaturas tam ſpiritales quàm corporeas nutu ſuo regens, in altiſſima poteſtatis ſuæ arce dicitur ſedere; quàm cælum, quia altiſſimum, vt teſſera quædam hieroglyphica in ſactis litteris deſignat; cui terra deinde, quia infima, præbet locum ſcabelli; eo quòd à cæli ſupremo ad centrum terræ omnia & ſingula diſponat atq. moderetur. Verùm is qui Throni nomen fecit, altius aſcendit, cùm Tron à Ter-ton, ſyncoptôs Tron, dicatur, quod eſt calcationis rotundum: vbi exoche poſtulat, vt ſummus calcans, & ſummum calcatum, & ſummum etiam rotundum intelligatur. Num igitur cælum eſt ſummum? Nequaquam. Quid altius? Spiritales orbes angelorum chori. Quid in his altiſſimum? Primus eſſentiæ ternarius primam Trinitatis ſimilitudinem impreſſam habens. Quis hunc calcat? ipſe Deus trinus & vnus; eo quòd totus hoc toto ita ſuperior ſit, vt homo calcans eo quod calcat, altior eſt. Cùm enim omnis creatio per ternarium deſcendat, cùm vis hypoſtaſeon ad omnia creanda neceſſariò cõcurrat, quia illæ reapſe ſeiungi minimè poſſunt; firma collectione concludo, ſenarium ſupremam ſedem eſſe in qua Deus dicitur ſedere; propterea quòd nulla creatura ſit inter hunc ternarium quem ſenarius abſoluit, & eum ternarium qui hypoſtaſes numerat. In ſenario enim prima imago Dei elucet, ad hypoſtaticum numerum expreſſa & perfecta, formam & materiam colligans, ſiue potius actum & potentiam. Huius ideæ imago, ſiue, vt vulgatius dicatur, huius intelligentiæ vis & poteſtas in ſupremo cælo cernitur; quod quia rotundum eſt & orbiculare, & omnibus numeris perfectum & abſolutum, oportet & ipſam ideam huius rotunditatis in ſe exemplar habere: atque inde confitendum, huic intelligentiæ neceſſariò eum numerum tribuendum qui & ipſe ſit circularis atque perfectus. Hunc videmus ſenarium eſſe qui circulo in ſe reducitur, & totus ex totis ſuis partibus abſoluitur, ita vt nihil vel deſit vel ſuperſit: quod admirationis incomparabilis myſterium nomenclator ita vnius ſyllabæ vocula expreſſit, vt haud ſciam, an ex Dionyſio Areopagita & omnibus antiquis ſcriptoribus plus lucis, quàm ex ea queat adferri, ad totum primum intelligentiarum ordinem rectè & conuenienter priſcæ Theologiæ examinandum. Fateor equidem me non parum aut oſcitanter in his arcanis verſatum eſſe, & adiiſſe plurimos tum viuos tum mutos magiſtros; ſed fecit vel craſſa ingenij mei ruditas, vel illorum obſcuritas, vt nihil certæ aut ſolidæ eruditionis antè affulſerit, quàm Cimbricos meos numeros & eorum nomina diligenter iterum atq. iterum excuſſiſſem, quorum monitu, quidquid inueni, me fateor inueniſſe. Diuinum interim Areopagitæ ingenium demiror & exoſculor, & tanti facio, vt nõ in alio, poſt Apoſtolos,

SET, trinitatis myſterium.

Sedere quomodo Deus dicatur.

Thronus vnde dictus.

Senarius numerus ſuprema eſt ſedes in qua Deus ſedere dicitur.

tantum enthuſiaſmi & Palladiæ ſublimitatis credam inueniri poſſe. Quis te, Dionyſi,
hos Angelorum choros docuit? quo vſus præceptore tam excelſa, & ab omni cognitio-
ne humana remota perſpexiſti? quis ante ætatem tuam tam accuratam cæleſtis exerci-
tus diſponendi prodidit doctrinam? Non certè Hebræi, apud quos ne nomina quidem
plura ordinum quàm duo inueniuntur; cùm reliqua principum quidem ſint Angelo-
rum, at minimè claſſium diſtinctarum. Profectò vix ab ea poſſum diuelli opinione qua
hactenus exiſtimo, à D. Paullo in tertium cælum rapto hos tres Angelorum ternarios
fuiſſe reuelatos; non illos quidem in vulgus, ſed apud ſuos Apoſtolicæ gratiæ ſymmyſtas:
atq. adeò ægrè quis mihi perſuaſerit, aliud tres cælos apud ſingulare electionis vas eſſe, *Cæli tres a-*
quàm hos tres ternarios, per quos, velut per tres idearum ſcalas in vnam ſcalam, & *pud D. Paul-*
vnius ſcalæ ardentem apicem deſinentes, ad ipſam Trinitatem tam propè peruenitur, *lum.*
vt ne angelicæ quidem mentes fieri poſſint propinquiores: quam intelligentiam in nu-
meris & numerorum nominibus, nullius præceptoris ductu, deprehendi: & idcirco, ſi
quis meliora certioraque ſciat, ab eo cupio doceri. Sed quorſum rapior? Alibi his locus
dandus, quando eorum latitudinem & profunditatem huius libri anguſtia excludit.
Quoniam ergo demonſtratum, primum creaturarum typum à ſenario abſolui; rectiſ-
ſimè nomenclator à ponendo collocandoque ipſum nuncupauit. Sedet enim in ea
Deus, velut ſigillum quo ſignamus, ſedet in ipſa cera imaginem recipiente. Quòd ſi
comparatio quæratur, omnes ordines oculis ſubiiciens; adferatur typographia, in qua *Typographi-*
chalybei ſtyli extantes litteras habentes primas aliarum litterarum ideas, Trinitati, ſi fas *ca cōparatio.*
eſt, conſerantur. Hi valido niſu primam ſui imaginem imprimunt ſolido ferro, in ipſo
ferro ſedentes, veluti maſculus inſidet matrici; à qua re matrices quoque litterarū no-
minantur. E matricibus exeunt ſtanneæ litteræ, ab his litteræ chartis imprimuntur, in
quibus chalcographicus ordo finitur, angelico ternariorum proceſſui comparatus: &
quemadmodùm nos è litteris chartæ impreſſis omnem cognitionem per oculos accipi-
mus; ita ab angelicis ordinibus mens noſtra diuina notitia informatur. Senarius itaque
matricem abſoluit, integra iam creantis trinitatis imagine ſuſcepta; atque inde Thro-
nus dicitur, in quo Trinitas primam ſedem characteris ſui rerum formas imprimentis
collocauit. Hebræi pro Ses Siſa dicunt in maſculino genere, & Ses in feminino. Chal-
dæi pro Ses Set: in quibus Siſa & Set circularem perdunt figuram, vt facilè agnoſcas
hæc vocabula à noſtro Ses profluxiſſe, in quo genera non diſtinguuntur, & integra ro-
tunditas conſeruatur, vnà cum Trinitatis imagine in numero litterarum. At diceret
quis, Hebræos ſuum Siſa & Ses à שש vel ששה habere, eoque hac parte in ære noſtro non
eſſe. Contrà dico, non illas modò voces, ſed hæc etiam verba è lingua noſtra profluxiſſe,
tametſi, vt pleraque omnia cetera, ſint corrupta. Set nobis pro colloco & pono eſt in *Set.*
vſu, quod primùm Trinitati omnia in primo ternario collocanti conuenit, à qua ima-
go collocantis in ſes, vt in ſuprema creatura manens, nominis dedit cauſſam. Noſtra-
tem autem hanc vocem eſſe, analogia formaturæ conuincit, eo quòd ſit ichnæa, per ve-
ſtigia nos ad id ducens quod à Set efficitur. Set Tes facit, quo ſignificatur accepit eſſe. *Tes.*
Sic enim dicimus, Tes gemaect / tes gedaen / & reliquis omnibus præteritis perfectis paſſi-
uis. Conuerſio itaque in Set oſtendit, quid Trinitas collocans præſtiterit, ipſam videli-
cet primam, ipſius quod eſſe accepit, ideam, ſiue ipſum eſſe ab alio procedens: quam
intelligentiam tertiæ perſonæ præteritorum perfectorum in verbis paſſiuis oſtendunt,
quæ omnia per Tes exordimur. Iam prætereà ipſum Tes ſimplex non eſt, ſed compoſi-
tum: atque id rurſus gemino modo, & gemina conſideratione. Tes enim ſemel ſol-
uas in Ters, quo ſignificatur ad ipſum quod eſt: quæ notatio demonſtrat, per hanc
ideam omnia alia ad ipſum Ens referri atq. deduci, vti per ſupremum apicem creatu-
rarum. Rurſus Tes ſic intelligi poteſt, vt ſignificatio eius oriatur ex natura litteræ T,
& ipſius Es: qua via reſolutum, idem dicet quod vinculum entis; quod quid aliud eſt,
quàm idea hac prima rerum omnium, ſine omni medio à Deo impreſſa, omnem rerū
eſſentiam colligari & inter ſe & cum Deo. Atque hinc eſt, vt huic numero hierogly- *Senarius nu-*
phica figura ſit vinculum, quod alibi explicabo. Ex hoc itaque cauſſa intelligitur, cur *merus coniu-*
ſenarius coniugio ſit dedicatus: & hinc vlteriùs cognoſcas, cur Veneri ſacer. Cùm enim *gio eſt dedica-*
docuerim, omnem honorem, & per conſequens, omnem venuſtatem noſtram è coniu- *tus & Veneri*
gio legitimo manare, ſitque Venus pulcritudinis dea, ipſique etiam amori coniugali *ſacer.*

præſit;

præſit; quid,quæſo, aptius conuenientiusque, quàm numerum coniugij huic deæ conſecrare: quippe per quam coniugium inter Deum & Eccleſiam eſt redintegratū. Sextus igitur dies Veneris eſt, quo die coniugium eſt contractū,& omnis honor & pulcritudo mortalibus à Chriſto afflata. Eat, qui volet, aliò quæſitum eiuſmodi vocum & rerū concentū; & vbi multùm laborarit apud Cabaliſtas,tandē expertus clamet,pro theſauris ſe carbones inueniſſe. Illi litteras numerāt,& verba variè conſcindunt,litteras tranſponūt, nulla habita ſignificationis vſitatæ ratione. nos ne latū quidē culmum ab vſitata loquēdi cōſuetudine recedimus, nec quidquā cōſideramus quod nō ſit apertiſſimæ apud omnes noſtrates notationis: & in hoc tā claro examine omnia myſteria veteris Theologiæ,ſiue fabulis ea ſit , ſiue numeris, ſiue hieròglyphicis ſignis conſignata,reuelantur. Demiror quis Pythagoram docuerit , vt ſenarium ſecundum coniugium vocaret; quod eum tamen feciſſe, Ariſtobulus auctor eſt, cùm & religionis veræ, & ſermonis noſtri eſſet ignarus: niſi fortè, quod ſuſpicor, ex Abari Scytha id genus hauſerit arcana. Cernite quanto ſpatio Dei ſedem ſupra omnem corpoream naturam nomenclator extulerit , dum à Deo dicit ſupremum rotundorum calcari: quo aliud intelligere non poſſumus,quàm id cuius ſenarius inter numeros ſymbolum eſt. Dicet quis: Cur igitur Seraphin non dicitur Dei ſedes? Quia non integram Dei ſimilitudinem gerere intelligitur;ſed eam dumtaxat quæ paternæ perſonæ reſpondet , ſicut Cherubin filij typum refert. At ſenarius vtramque vtriuſque hypoſtaſeos perſonam colligans , & totam Trinitatis ſpeciem accipiens, ſupremum rotundum eſt, ex vnitatis binarij ternarijque ideis vnum orbem conſtituens , id eſt, ſimilitudinem primam & abſolutam ferens ipſius Trinitatis, ſub tribus perſonis diſtinctè in ipſo & adæquatè comprehenſis. Vnum enim,duo,& tria ſenarium integrum abſoluunt atque æquant. Hoc eſt tertium cælum,ab infimo numerum exordiendo,voce pro rotūdo ſupremo,non corporeo,ſed ſpiritali accepta. Thronus ergo ſupremū eſt ſupremæ calcationis rotundū, quod duos inferiores cælos,ſiue angelorū ordines,cōprehendens, aliquādo dicitur Terra;quia Deus thronū hunc, perinde atq. homo

Terra vnde dicta. terrā,calcat: & dicitur alioqui Terra etiā à Ter/ quod eſt calco : ita vt Thronus & Terra ab eadē radice pullularint. Hinc nūc perſpicuū,quæ terra antiquiſſima ſit deorū dicenda,& qua de cauſſa. Ad hunc ferè modū in Odis Dauidicis legimus: *Credo videre bona Domini in terra viuentiū*. Et alibi: *Quoniam qui malignãtur, exterminabuntur: ſuſtinentes autem Dominū, ipſi hæreditabunt terrã*. Hîc Terram pro cæleſti patria intelligimus, cuius hæreditas ſtabilis eſt & perennis,ad quam per eius mortem venimus;de quo Sterſ propriè dicitur, vox antè explicata. Eodem modo rurſus terram pro cælo , ſiue [illegible]atorū ſede. *Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei diſperibunt*. Iterum: *Portio mea in terra viuentium*. In his tamen magis ad ſtabilitatem regni cæleſtis, quàm ad myſterium Throni cōparatio ſpectat : hoc ſaltem hinc effici videtur,vt abſurdum minimè ſit, ſi philoſophorum antiquiſſimi terram primi rerum creatarum ordinis teſſeram eſſe voluerint, tum propter ipſam ſtabilitatem,ob quam & Veſta dicitur; tum quòd Deus hoc rerum omnium faſtigium pedibus ſuis, perinde atque nos terram, cal-

Thronus. caret: de qua ratione Thronus nomen accepit. Qua verò de cauſſa Ron rotundū ſignet,

Ron. addendum Ri fluo, equito, labor : vnde Rent quaſi Ri-ent/ quo ſupremum finem in ce-

Ri. leri motione ſignamus, vt in equitando Rent de eo dicatur , qui admiſſis habenis fertur.

Ren. A Ren Renus,à veloce fluxu,vni Germaniæ, & alteri agri Bononienſis flumini commu-

Renus fl. ne nomen. A Ren præteritum imperfectum Ron,id eſt,celerrimè ferebar; à quo nomen Ron, propter rationem aliàs oſtenſam, quæ à tribus temporibus incluſis pendet, quo id notatur quod omnium eſt celerrimum . Cùm igitur rotundo corpore nihil ſit celerius, factum optima de cauſſa, vt Rou pro rotundo diceretur. Quamuis enim & aliæ ſint rationes ob quas ſupremum cælum rotundum ſit ; vna tamen de primariis eſt, quòd hæc figura aptiſſima ſit à celeritate , quæ cùm ſumma ſit in ſupremo cælo , ipſum nomen à celeritate ductum , inter corpora ſupremo cælo maximè quadrabit : & ſicut hoc inter corporata omnia ſummum eſt ; ita aptiſſimum ſymbolum erit ad ſummum

Ronl. orbem ſpiritalium denotandum . Ceterùm vt nomen à verbo diſcrepet , Ront pro Ron dicimus: qua littera in compoſitione ipſius Tron non fuit opus, in quo o producitur, vt alterum tempus accedens ſonorum magis reddat vocabulum, & eliſæ ſyllabæ tempus cōpenſet: quod itidem in Troon factum, quod ex eodē fonte manat: de quo priuſquam

plura

plura dicā, aliud adferendū luculentissimū eiusquod aio, Troon nostras esse, documentū. Troon Dei sedem esse, demonstratū: cui quid ex diametro opponatur, si nouerimus; vna opera sciemus, quid Noot vox versa signet: quæ vocum formandarum ratio si hic locum suum habere deprehendatur, impudentis pertinaciæ sit, negare, voces nobis vernaculas esse. Si Deus summum bonum sit, necesse vt summum malum ei maximè repugnet: atque hinc illic sedem sedi Dei contrariam quærendam, vnde malum promanat. Hieremias autem, præter ceteros, auctor est, ab Aquilone omne malum pandendum: è quo liquet, mali sedem in Aquilone collocari. Sed quid ego per mali vestigia ad eius regiam pergo; cùm clarissimis verbis Isaias eam demonstrarit? *Quomodo*, inquit, *cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris: corruisti in terram qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamen in infernum detraheris, in profundum laci*. Hæc & plura ille de Luciferi solio, qui pòst Ates nomine dignus euasit. Plurima sacræ scripturæ loca his consentiunt, quæ adducere operæ sit superuacaneæ: cùm nihil iis quæ allata sunt, clarius esse possit. Priscus siderum nomenclator, vt perpetuum in cælo huius dæmoniacæ superbiæ extaret monumentum, magnum stellarum in Aquilone gyrum Draconem vocauit; quem si totum examinarem, & cum vicinis sideribus conferrem; omnibus ad oculum patefacerem, totius religionis nostræ symbola in cælo inueniri. Hic est Draco ille magnus, rex Ægypti & omnis idolomaniæ, cuius insignis apud Ezechielem mentio. Hic serpens, cuius caput erat conculcandum à semine mulieris: quod insigni tessera in cælo descripsit, qui ignotum hominem in astris collocauit contra duos dracones pugnantem; alterum Arcticum, cuius caput pede proterit; alterum ad Æquinoctiorum circulum hominis corpus inuoluentem, cuius capiti, Tropicum Cancri versus eleuato, & vasto rictu hianti, clauam intentat ianuam percussurus. Hunc Græci ἐν γόνασι vocarunt, id est, in genibus; de quo alij alia, vt fit, & fieri necesse est, vbi nullo veritatis fundamento collocato, quisque somnia sua nititur protrudere & probare. Eratosthenes tamen optimè omnium de antiquorum relatu illud litteris prodidit; hunc Herculem esse, Draconem interficere nitentem. Verùm in reliquis accommodandis nihil certi potuit videre, vt cui nullus esset radius gnomonicus, crucis simulacrum, quo non interualla stellarum, sed imaginum cælestium significata deprehenduntur. Duos certè Dracones in astris habemus, præter hydrum, quorum maior is est qui Vrsas inuoluit, qui signum perpetuum in astris gerit superbiæ illius qua Lucifer elatus sedem suam cōtra Thronum Dei in Aquilone ponere temerario ausu cogitauit. Deturbatus inde, & in terram delapsus, quæ æquinoctiorum circulo designatur, quòd is medius sit inter polos, perinde atque terra, hominem inuasit, & ipsi mala Hesperidum obtulit, alteram hic meritus figuram, quibus illectum & eorum lethali veneno imbutum ita medium complexus est, vt eius firmissimos nexus nulla manuum vi, nulla contentione euadere posset. Hunc hominem Ophiouchum vocant, quòd serpente totus medius teneatur; aptissimum symbolum hominis animi serpentis lethifero tabo infecti. Hunc filius Iouis miseratus è cælo descendit, serpentem claua sua interfecturus; cuius imago sic est collocata, vt altero pede caput maioris Draconis proterat; quo indicatur Lucifer siue Ate, à Deo in cælo conculcata. Hac conculcata, secundum init certamen, magna vi connixus illo corporis positu, vt alterius serpentinæ imaginis capiti clauam intentet, quo Ophiouchum mortalium genus liberaret. Proponitur autem ingens huius certaminis præmium, corona nimirum insignis, nouem clarissimis stellis, veluti nouem flagrantibus pyropis exornata, posita inter Herculem, caput Draconis, & Booten; ita vt huius quidem humerum, illius dextrum pedem, Draconis fauces ferè contingat. Hæc est coronæ illius supermundanæ siderea imago, ipsum omnium regem nouem choris ambiens. Hercules ergo sinistro pede caput Draconis prioris premit, & dextro pede coronam attingit: Pedes autem sursum porrigit, vt se ostendat è cælo ad terram descendere, vt cum Dracone iam cælis eiecto, cuius notam Ophiouchi serpens habet, secundum ineat certamen; atque vt antè in cælo eum vicerat, ita rursus regnum ipsius in terra euertat. Certat strennuè Draco, vt coronam gloriæ & regnum cæleste homo numquam consequatur. Certat contrà summis viribus

Troon.
Noot.
Aquilonis plaga.
Draco fidus cæli.
Religionis nostra symbola in sideribus cæli.
Hercules. sidus cæli.

Bootes sidus cæli.

Hercules, similis vehementer laboranti. Adstat certamen videns Bootes, imago cuiusuis prophetæ, sed maximè Ioannis Baptistæ, qui à capite sursum tollitur, ad cælum videlicet è terra connitens, quemadmodum Hercules è cælo ad terram spectat. Bubulcus autem dicitur, quia homines, quos boues fecit serpentis venenum, verbo diuino pascit, videns Herculem, coronam, & Draconem iam iam contundendum; atque homines cohortans, vt se ad coronam vitæ cælestis præparent, quam propinquam esse clamat in deserto. Quid est aliud quod dixit: *Appropinquabit regnum cælorum*, quam, coronam cælestem adesse, quam colliso capite Draconis, claua crucis mox erat datura, cùm Hercules modò de cælo ad pugnam descendisset. Geniculatur autem Hercules, ostendens se venire in forma eius qui planè nihil esse videretur: qua de re in hieroglyphico ipsius Bet signo plusculum erit dicendum. Hic satis sit, hoc positu & humilitatem, & orationem ad Patrem denotari; quibus rebus coronam nobis comparaturus esset. Stat Bootes super Virgine, cuius fructu in vẽtre adhuc latitante fretus, cœpit prędicare, mox generis humani adfuturam salutem, ipse etiamnum in ventre constitutus, in quo matri signa dedit ipsius Christi præsentis, & iam iam nasciturì. Videamus itaque in cælis imagines Virginis, Bootæ, geminam Draconis, Herculis è cælo descendentis, & contra serpentem, à quo homo medius tenetur, claua sua pugnantis: videamus spicam Virginis, conferamus cum his Christi natalem, & cetera huc spectantia; & tum demum consideremus, quanto hæc omnia religioni nostræ magis conueniant, quam vllis vel poëtarum figmentis, vel Grammaticorum coniecturis. Prophetico spiritu astris nomina nuncupata, imagines depictæ non quarumuis illæ quidem rerum, sed earum, quæ dignissimæ erant, vt cælo inscriberentur: quas post profanum Græcorum vulgus iis accommodauit, quæ vel obscuris & non intellectis fabulis essent inuoluta, vel pòst multò contigerunt, quàm hæc astris nomina fuissent. Verùm hæc minimè hoc loco persequẽda: eo dumtaxat indicata sunt, vt clarè cernamus, quæ sedes Throno in cælis opponeretur, & qua parte illius monumentum siderum nomenclator posuisset: quæ res vlterius ad id spectabat, vt apertè à quouis cerneretur, quàm nominum rationes à me explicatæ insigniter concordent & sacris litteris, & tabulæ cælesti hieroglyphicis litteris pulcerrimè depictæ. Inuenimus enim, Aquilonem solium Draconis, esse oppositum omnino ex diametro Throno Dei; quod cùm sciret nominum architectus, sic Throni nomen fecit, vt cõuersum sedem aduersarij indicaret. Nort enim Aquilonem notat, vox prorsus contraria via adeunda quàm tron. Abeant itaque in bonam rem Græci cum suo θρόνωσις, à quo Throni nomen deriuare moliuntur. Ceterùm quia non ratio modò nominis in tron ad cron me deduxit; sed ipse etiam siderum positus, & rerum conuenientia: non possum cõmittere, vt non de Corona quoq. nonnihil addam. Vidimus enim in cælo Coronam positam nouem stellis radiantẽ, cælestis vitæ signum, quæ nouem Angelorum choris cõtinetur, ipsum suum Regem trinum & Vnum triplice ternariorum orbe ambientibus. Hæc autem proposita est pugnanti contra Draconem, quem ἐν γόνασι vocatum videmus. Aratus ignotum idolum vocauit, plus dicens quam intelligeret. Hic enim Deus, cuius hoc in cælo est Idolum, omnibus Græcis erat ignotus, & erat caussa etiam laboris magni, quem ei adscribit, ignota. Huic ara fuit apud Athenienses, ignoto Deo consecrata, quem D. Paullus eis demonstrauit. Huic igitur primum corona tribuenda, cuius nunc nomen suscepi interpretandum. Croon enim quasi rat-ron, quo cari rotunditas notatur; quæ quid aliud est, quàm vitæ, quæ nobis carissima, æternitas. Croon itaque primùm vitam significat sempiternam; deinde ea, quæ analogia quadam ad hanc referuntur. Quia autem temporum pater æternæ etiam vitæ auctor est; Cronus Deorum antiquissimum significat, quia is vitam præstet æternam: Hinc pro tempore ponitur, vt Bacchus pro Vino, Venus pro pulcritudine, alij Dij pro aliis donis. Inde ad rotunda serta capiti imposita transit, quorum notatione vitæ lætitiæque perpetuus vsus iis optatur, quibus imponuntur. Latini ex rat-ron Coronam seruarunt. Demonstrat igitur hæc etymologia, coronam illi primùm deberi, qui æternæ vitæ hominibus auctor est, qui non alius est, quàm Christus omnium opifex, & redemptor, nos in vitam sempiternam morte sua vindicans; de quo D. Paullus illud Lyrici intelligendum docet: *Gloria & honore coronasti eum.* Sic diuus Iacobus: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam promisit*

Aquilo solium Draconis, oppositum Throno Dei.

Nort.

Corona sidus cæli.

Corona unde dicta.

Cronus Deorum antiquissimus.

promisit Deus diligentibus se. Eodem spectat illud Apocalypseos: *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Sic Ecclesiasticus: *Corona sapientiæ timor Domini.* Rerum itaque cæterarum perpetuitas per Cronum & Coronam apertissimè notatur; si primos natales intueri velimus: quos si Pierius cognouisset, minimè Coronam à Cornu denuasset, sententia cornuto boue, quàm Pierius Musis, digniore. Quando verò inter cæta nihil vita æterna carius; huius primùm notationem tum coronæ nomen, tum sacra sculptura habebit. Nunc quia vita æterna nemini contingit, nisi per virtutem & sapientiam Dei, Isidem nominatam, priscis Ægyptiorum litteris proditum est; teste Leone Ægyptio, Isidem primam omnium se coronasse, atque id non quauis corona, sed spicea; qua significabatur, panem viuum, qui in spica continetur, & comedendum esse, qui velit coronari, atque adeò nihil aliud vitam æternam dare & sustinere, quàm panem viuum. Quis autem est hic panis viuus, quo se Isis coronauit? quænam spicæ panem viuum continentes, quibus caput suum obuoluit? Audi Christum de se loquentem: *Non Moses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.* Et mox: *Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet; & qui credit in me, non sitiet vnquam.* Et iterum: *Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendēs, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Mox deinde, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* & plura eodem capite, eodem spectantia, per diuinam Ioannis gratiam accepimus, quæ tam clarè spiceam coronam exponunt, vt nihil videatur lucis addi posse. Sapientia & virtus patris, & ipsum ens ab ente, quod est Isis dea, carnē humanam assumpsit, quam panem vitæ vocat; quia ad eum accedentes, & in eum credentes, & hac ratione comedentes quam suis discipulis exposuit, alimentum accipient, non corruptibile, sed quo viuant in æternum. Panis autem viui symbolum spica: quòd panis in eo continetur necdum corruptus, sed talis, vt quamuis in terram iaciatur, & in ea corrumpatur, vitam tamen non amittat; sed auctior rursus & pulcrior exsurgat. Sic Christi caro afflicta vsque ad mortem, & in terram coniecta est, vnde rursus sic surrexit, vt credentes omnes & ex ea comedentes à morte suscitet ad vitam æternam. Spica itaq. panem viuum notat: corona regenerationis quæ per panem fit, æternam vitam signat; quæ Isidis capiti siue sapientiæ diuinæ imposita est, quia *Verbum caro factum est*, vnde se spicea corona dicitur inuoluisse. Neque porrò vetustissimi illi nostri maiores contenti fuerunt hoc inuolucro veritatem occultasse; sed spicæ etiam symbolum in cælo pinxerunt, quam Erigone virgo simul & mater veris omnium sæculorum ad feminum regionum tenet, certo indicio, ex vtero eius spicam aliquando nascituram, atque id eo tempore quo spica hæc Virginis cælestis in Oriente conspicienda esset. Hanc vt Græci Erigonen ab Orphicis nominandam didicerūt; ita Latini Iustitiam eam vocarunt, à maioribus haud dubiè Cimmeriis accepta nomenclatura. Hanc libra, Iustitiæ symbolum, comitatur, certissimo indicio, per virginem veris matrem, & panem eius viuum, toti generi humano Iustitiam aduenire, atque adeò hanc Iustitiæ matrem esse, per quam Ver sæculorum omnium mundo exoritetur. De hac qui plura volet doceri, Cronia nostra consulat, & fructus reportabit non pœnitendos. Quòd si huc omnia quæ ad coronam spiceam pertinent, adferrem; nullus esset finis: ita omnia oracula, omnia symbola, omnia hieroglyphica signa, perpetua quadam catena inter se cohærent. Confer modò quæ de Medusæ capite in Mineruæ scripsi, quæ de dracone sub eius hasta colligi possunt; confer Isidis interpretationem, & eius nauem, creationis tesseram; & cætera, quæ longum sit enumerare: facilè cernes, longè aliud sub poëtarum fabulis & Ægyptiorum latuisse occultari; quàm hactenus quisquam sit suspicatus; quod totum se prodit recto ipsius veræ vocum interpretationis ductu. Verbum Græcum στέφω, pro corono, perinde factum, atque è Loof φύλλον, & è Loof folium, tertius nostratis vocis metathesi, Hebræis maximè vsitata, vt à Lam חלה pro infirmus redditus sum, & ab aliis alia quam plurima. Stefo enim, si terminationem Græcorum demas, Fest erit, quod idem est quod Vest, tum confinio litterarum, tum significandi ratione. Est autem Vest nobis,

Isis dea se prima omnium corona spicea coronauit.

Spica symbolum in cælo.

Erigone siue Iustitia.

Libra iustitiæ symbolum.

στέφω.

Vest.

quod Latinis deuincio & firmo: quo fit vt Veſt diadema ad verbum noſtratibus ſit, quod ab obligando nominatur. Verùm tanto ſignificantius Veſt pro corona ponetur, quanto propius exprimit, quam regi præſtet poteſtatem; cùm non tantùm vinciendi habeat notationem; ſed præterea nobis ſignificet quempiam in poſſeſſione cuiuſpiam rei collocare. Corona enim ius regium confert atque confirmat, perinde atque diligentibus Deum æternæ vitæ ſtabilit poſſeſſionem, cuius cùm ſimus Chriſto regi vniuerſorum cohæredes, omnes in regnum cooptamur. Rurſus ergo videmus nos ad Veſtam venire, de Stephani nomenclatura; atque porrò eò deduci, vt ſupremus intelligentiarū orbis non ſolùm Thronus dici poſſit, ſed Stephanus etiam, & Veſta, cùm & ſenarius huic vtrique conueniat, & circularis forma æquè quadret in coronam, atque Veſtam: deinde hoc etiam Stephani vocabulum addat, vt ſignificet non ſolùm coronam Throno Dei conuenire; ſed huic etiam primum & ſupra omnia dari firmam vitæ ſempiternæ poſſeſſionem. Fauſto ergo nomine, & diuina prædeſtinatione, is Stephani nomen accepit, qui primus fuit poſt mortem Chriſti per martyrij coronam, regni cæleſtis, quod ſibi adhuc viuus aperiri videbat, poſſeſſione firmiſſima donatus. Primus enim hic inter martyres, haud ſecus atque Thronus, primas tenet in regia poſſeſſione rerum omnium creatarum. Hinc modò perſpicuam emergere videas veritatem diuini illius Platonici ænigmatis, Dionyſio Siculo Tyranno perſcripti, quo dixit: circa omnium regem omnia ſunt, & illius gratia omnia, & illa cauſſa omnium pulcrorum eſt, ſecunda verò circa ſecunda, & tertia circa tertia. In his obſcuritatis origo ex collatione ſecundorum & tertiorum oritur, quam ſic de mea quidem ſententia explicabo, ſecurus eorum quæ aliis meliora videantur. Circa omnium regem ſunt omnia, id eſt, ipſum Deum trinum & vnum eſt Thronus, omnium rerum creatarum primas tenens; atque idcirco vocatus Omnia, quia videlicet omnium eſſentiam complectitur. Circa ipſa omnia, ſiue circa Thronum, ſiue circa hanc Veſtam, quam hic appellat Secunda, reſpectu regis, quia nullo medio ſecundo ab ipſo loco ponuntur; ſunt ſecunda altera, quæ dicuntur ſecunda, non reſpectu Dei, à quo ſunt tertia, ſed reſpectu ipſius Throni, qui primas tenet rerum creatarum. Altera igitur hæc ſecunda quæ circa priora ſecunda eſſe dicuntur, ſunt nobis nouenario numero conſignata, qui explet ſecundum intelligentiarum orbem. Porrò circa tertia ab ipſo rege computata, ſunt altera tertia, quæ non à rege, ſed poſt Veſtam tertia deputantur, noſtratibus duodenario numero denotata, qui abſoluit tertium chororum orbem. Nam nobis numeratio per diuerſa nomina procedit tantiſper, dum duodecim abſoluat, à quo deinde ternarij nomen denarij nomini componit: quod nomenclator noſter ob eam cauſſam fecit, vt dum hoc nobis peculiare videremus, ad rationis quam ſecutus eſſet, veſtigationem incitaremur: & tandem, vario mentis diſcurſu, ad Dodecatheon templum, ſiue Pantheon, veniremus, quod tribus ternariorum orbibus primam Triada omnium regem in medio penetrali & vero adyto adorandum potius, quàm videndum, proponit: quæ, ſicut centri natura ſola magnitudinis negatione, ita ſola omnium, quæ circa ipſum ſunt, rerum negatione definitur: quod addo, vt Platonis mentem clariùs intuearis, dum intelliges, templum conſtructum rotundum, cuius extremus ambitus extremum chororum ternarium comprehendat, quem tertia circa tertia Plato nominauit. Interior peribolus ſecundum ternarium intelligentiarum complectitur, qui vocatus eſt Secunda circa ſecunda. Intimus verò ambitus primum omnium rerum creatarum ternarium continet, qui, tamquam corona regium caput cingens, dictus eſt Omnia. Intra huius intimi templi ambitu prima trias rex omnium deliteſcit, & in hoc Thronum ſuum habet. Hoc templum Veſtæ, imò hæc ipſa Veſta, hic Stephanus, hæc corona regis caput circumdat: non illa quidem ornatum addens, ſed primum ornatum & ſupremam pulcritudinem recipiens, quod deinde omnibus rebus pro ſua cuique portione communicet. In hoc primum elucet vnitatis imago, in hoc expreſſa eſt regij binarij ſpecies, in hoc primi ternarij character inuenitur: e quibus in vnam coronam connexis, diuinus ille Senarius emergit; totus è totis ſui partibus conſtans, & in æternum orbem circumuoluendus: cuius prima pars Seraphicum, ſecunda Cherubicum ordinem; tertia Thronum abſoluit.

Vidimus modò verum Pantheon, in cuius intimo penetrali igneo Deum ſedere, ipſe Draco ſub Apollinis nomine confeſſus eſſe memoratur. Hoc verum dodecatheon, in

quo

Marginal notes: Stephanus. — Ænigma Platonicum Dionyſio Siculo Tyranno perſcriptum. — Dodecatheon templum ſiue Pantheon.

quo intimi numeri siue primi solis hypostasibus non essentia differunt, à Platone vnius regis nomine comprehensi. In huius templi structura cernas, qua ratione Pythagoram docuerit, quisquis ille fuerit præceptor, omnia esse tria, & in omnibus tria inueniri: quod quamuis à Parmenidis sententia dissidere videatur, dicentis, omnia esse Vnum, & Vnum esse omnia; adamussim tamen cum ea quadrat, si hic de essentia, ille de hypostasibus intelligatur. Aristoteles in vtroque, & Vno & Terno, vel carpendo vel applicando nimium fuit profanus, ne dicam nefarius, impius & sacrilegus. Ex hac vetere & prima Theologia fabulæ de duodecim Diis maioribus emanarunt, in quibus variè & infinitis modis erratum fuisse, adeò non miror; vt contrà potiùs demirer, quî numerus hic integer in tanta caligine fuerit conseruatus: cùm in sola nostra, & nulla alia lingua, prisca numerorum nomina, & eorum rationes, ad duodecim vsque progrediantur: & hactenus non apud doctos tantùm, sed apud omnes iuxtà infimæ fecis homines conseruentur. qua sola de caussa, tametsi nullæ aliæ essent, vt sunt infinitæ, omnibus ceteris linguis est præferenda; quippe quòd inde totius priscæ & veræ Theologiæ mysteria aperiantur. Diuina benignitate factum videmus, vt ad antiquos philosophos sententiæ quædam à maioribus per manus acceptæ peruenerint: sed hactenus nulla norma in vllo sermone inuenta est, quæ cum religione vera conueniens eas potuerit dirigere ad veritatem. Optarem Marsilium Ficinum linguę huius peritum fuisse, & hæc mecum contemplatum: meliora profectò & saniora ad Platonis ænigma attulisset: quod tamen vereor ne ipse Plato non satis intellexerit, vt ego fateor, me in eo, ceu in obscurissima specu, caligare; nec plus quàm ceteros fortassis videre; sed hoc interim aliis minus errare me puto, quòd in labyrintho hoc, velut Theseus quidam, filum sequar, quod partim è primis linguæ nostræ rationibus, partim ex Orphicis fabularum laruis, partim ex signis hieroglyphicis, partim è philolophicis demonstrationibus, ipsa mihi neuit Ariadne, quæ omnes omnium res, quantumuis intricatas & difficiles, ad finem deducit optatum, modò lenta festinatione eas aggrediantur, & aggressi lenta rursus festinatione pergant. Est enim Ar ri hat ait in Ariadne permutatum, quod nomen eam virtutem significat, quæ in rebus maturo consilio aggrediendis, & lenta festinatione conficiendis, officium suum exercet. Hæc summi Bacchi vxor est, ac deinde illius etiam Bacchi, qui Sabazius dictus, arcam, difficillimum opus, compegit. Hæc filia summi Minois, id est, summi capitis in omni ductu & gubernatione; eo quòd ex eius gratia omnis industria nostra, omnis mediocritas, omnis scopi attactus, & voti perfectio nascatur. Hæc non Theseum tantùm, quisquis ille fuerit, è fabulis malè intellectis natus, Athenarum conditor, filo suo dirigit; nec soli Nocho Sabazio se coniungit: sed omnibus filum suum porrigit, omnibus operam offert, omnes ad finem perducit, qui modò filum ipsius arripere & sequi non recusant. Agamus ergo Ariadnæ gratias immortales, quæ summi ducis & summi regis filia, nos in labyrinthum duxit, in cuius intima æde ignea rex ipse thronum suum collocauit, è quo ius diceret toti rerum vniuersitati. Sed vt annulus annulum in catena trahit, ita in mentem vltro succurrit, Deum in Sole tabernaculum suum posuisse: quod quî cum nostris consentiat, addendum videtur: non quia omnia huc spectantia hoc loco persequi velim; sed quòd videam aliud vocabulum hîc mihi offerri examinandum, in quo litteræ quoque S natura non parum queat illustrari. Es nomen potestatis in hoc elemento idem nobis significat, cuius rationem, qua Græcus æquè in ἐςὶ, atque Latinus in Est caret, hanc dedi; quod vita siue Esse ipsius Vnius, per e signati, nulla vocis nota potius, quàm magno spiritu, queat exprimi; qui cùm in sibilo audiatur, ipsum E per S vehementer procedit; & magno flatu dilatatur, quod nihil aliud est, quàm vnius esse. Idem igitur denotat es / quod Latinus diceret, Vnum difflatur. O si Plato hoc intellexisset, quàm hanc voculam fuisset exosculatus! in qua mox peruidisset, sic se Vnum ad Esse habere, vt Vnum quidem prius intelligatur, deinde accedat Vnius communicatio, per sibilum, qui gemini spiritus instar habet, facta. E enim Vnum est; es nihil aliud, quàm Vnum se difflans siue vniens; cuius flatus Spiritus sanctus est, omnia permeans: quibus tribus & Trinitas & exemplar omnium rerum creandarum explicatur. Vnum in se manet; flans siue sibilans creat, & Vnum communicat; flatus ipse sanctus Spiritus est, patrem & filium vniens, & trinam imaginem per omnia creata deferens. Ab es siue is / Isis dicitur, Ens entis, siue secunda

Ariadne.

Sabazius Nochus.

Es.

Vnius hypostasis. Nunc ergo, quia sibilus vehementem habet motionem, veluti ventus quidam; fit vt hac nota in motione ad aliquid vtamur: & quia omnis motio spiritalis, qualis est sibilus, contendere debet, vt ad omnium originem adspiret, quæ rotundam se esse per imaginẽ Throno impressam declarat, maxima ratione ipsi sibilo o postponimus, quasi eum ad Vestam ferri velimus, vt illius ductu ad originem adspiret. So ergo dicimus pro Ad · qua vocula tantum concludi mysterij, quis non miretur? Ex so & ten fit soen/ quod est idem ac si dicas, Ad Vnum feror. Significatur igitur hac voce id quod Latinus diceret, pacem concilio. O stupendam arcanorum altitudinem! Quò me rapis Hermathena? Non sum dignus, vt tantum mysteriorum profanis angustæ & caliginosæ mentis meæ oculis reueles. Sed sequar te ducem; qua præeunte, nihil non audendum, quo ad eius obscuro hominum captui fas est audere. Quam mihi summam pones, ô Dea sapientiæ diuinæ interpres, pacis conciliandæ rationem, ob quam hoc nomen fecerit nomenclator? Sed me stupidum, modò audiui. Eam nimirum summam summæ pacis conciliationem dicis, qua ad ipsum Vnum adspiramus. Verùm qua de caussa conciliatio pacis sic vocatur, non ipsa pax, quæ nos ad Vnum ducit? Vt intelligeres, & quoties hanc vocem audis, recordareris, opus tibi esse, vt cum Vno reconcilieris; è quo mox necessariò colligis, te ab Vno inimicitia quapiam aut odio dissidere. Quærenda igitur hostilitas, & quæ eius caussa; vt cum Vno tibi sit pugna, à quo separari ipsissima mors est. Interroga igitur te ipsum, & mox inuenies, te domi bellum cum recta ratione alere; & à bono, quod Vnum est, ad malum perpetuò esse procliuem; ideóque te Mali partes sequi plerumque in omnibus, conscientia ipsa iudicium ferente, ex Dei tabulis, quas mente semper circumfers. Malum Vni contrarium agnosco, & id ab opifice & auctore meo, qui summum bonum est, sat video non potuisse proficisci: sed vnde processerit, ratio nulla mihi dictat. Quærit Plato, quæsiuerunt ante Platonem plurimi; sed nihil solidi inuenerunt. Qui proximi sibi visi sunt veritatem attigisse, corpus nostrum carcerem nobis esse existimarunt, & ei animum inclusum, propter cæcum errorem, quo in amorem corporum delapsus sit, desertis cælestibus & diuinis. Sed hi egregiè se decipiunt: non vident, si animi vmquam prorsus sine corpore fuissent, & summi boni participes, vt fingunt; non posse intelligi, qui se quiuerint à summo bono separare. Verùm hæc difficultas multas ambages trahit errorum, si de humanis philosophorum rationibus examinetur: nec quisquam inter eos sic Ariadnam habuit propitiam, vt vllum disputationis suæ exitum inuenerit. Plato ad Dionysium scribens, eandem mouit quæstionem; sed solutionem reseruauit Archidemo coram indicandam, eo quòd scriptis tantum mysterium credere non auderet, ne nimirum in vulgus dilaberetur, apud quod non alios sermones magis ridiculos esse dicit, quàm eos, qui de id genus altissimis rebus inter præstantes ingenio & eruditione viros, summa cum reuerentia, & diuina quadam voluptate, solent haberi. Nos quid Archidemo in aurem dixerit, non resciuimus; nec in Phædro, nec alibi, nobis satisfecit: hoc mihi optimè in Timæo & alibi dixisse visus, ea quæ ad diuina attinent, ab iis discenda, qui priscis Theodidactis proximi fuere: quod cum alibi, tum hic maximè locum habere suum videtur. Sunt ergo hæc à Mose petenda, qui maiorum de hominis creatione sententiam partim per manus acceptam, partim diuinitùs reuelatam, scriptis tradidit. Videamus ergo nunc, an Mosi sermonis nostri artifex consentiat. Consentit haud dubiè, dum nobis cum ipso Vno bellum esse dicit. Vnde autem bellum sit exortum, cùm Ate, Adam, ficus, nomine suo; tum alia plurima, quæ non est huius loci referre, nobis declarant. Hoc certè loco per verbum soen indicatur, nos contra vnum peccasse, & ob id opus esse reconciliatore, qui pacem inter nos & Vnum componat. Quis autem hic erit? Hoc idem artifex hoc nomine demonstrat, quod exiguo soni discrimine, vix scriptura assequendo, pro filio voluit vsurpari; quasi diceret, is pacem est conciliaturus, qui filius est. Quis filius? Quis, nisi summus? At hic est filius vnius patris æterni. Dedit igitur nomenclator filio nomen à Pace reconcilianda: vt intelligeremus, illum, qui summus summi patris filius est, pacem reconciliaturum nobis cum suo patre. Vera ergo eius nominis ratio, quo filius apud Germanos omnes tum superiores tum inferiores vocatur à reconciliando, sumpta, nos docet, summam summi filij propriam esse reconciliationem, quam Plato in Phædro suo non inuenit. Allemanni sun scribunt, ipsi V O superponentes, pro

So.

Soen.

Filius Dei conciliator pacis inter Deum patrẽ & homines.

tes, pro filio; & discriminis caussa, pro reconcilio, Süen, dimidiato o ipsi V superscripto; quod quidem faciunt non malè omnino, quando etiam pro so sü dicant, vel potius zü. Nos tam exiguum soni discrimen flocci facientes, Soen pro vtroque scribimus, etymologiam securi, quæ O & E commiscet, vt conciliatis vocalibus in vnam diphthongum, reconciliationis modus proprius exprimatur, dum so, quo motus, & een, quo vnum notatur, in vnum sonum coëunt; vbi so homo est tendens ad Vnum. Vnum verò Deus; quo rursus nomenclator imitatus est modum reconciliationis quæ futura erat, Deo & homine in vnum coëunte Christum, qui solus esset & filius Dei & reconciliator generis humani. O stupendam nomenclatoris gratiam! cui Spiritus sanctus eiusmodi suggessit vocem, vt ea & filium, & reconciliatorem, & reconciliationis modum demonstraret. So autem notam hominis propriam in hoc vocabulo esse, etymon declarat. Huic enim soli conuenit ad originem suam toto spiritu anhelare, vt cetera animalia ad escam terrenam. Soen ergo hominem includit. sed quem hominem? Non quemuis certè, cùm neminem inuenias ex virili semine natum, qui toto spiritu ad originem suam anhelet; sed contrà, magna sui parte ad malum origini contrarium pronus feratur. *Omnes* enim *declinauerunt: non est qui faciat bonum, non est ne vnus quidem.* Homo ergo peccato Adæ corruptus, non potest genus humanum recōciliare, nec vnus fieri Christus verus homo & Deus. So ergo soli Christo conuenit, qui verus, purus, nulla labe infectus, toto spiritu ad Deum patrem, omnium originem, perpetuò anhelabat. Hic homo de se solus dicere poterat: *Ego & Pater vnum sumus.* Hic ergo solus reconciliator; quia solus Dei amicus, solus perpetuò pura mente ad originem contendens. Hic solus Deus & homo, & idcirco verus Dei & naturæ humanæ conciliator. Hic ergo solus filius dignus est, vt nomen habeat à reconciliando: quandoquidem solus sit qui reconciliationis supremæ partes queat subire, & ad felicem exitum promouere. Iam vocis huius architectus, non contentus tanto artificio, illud etiam addere voluit, vt Soen conuersum in Noes, culpam & offensam notaret; quæ tota est ex diametro cum filio Dei pugnans. quo significauit, noxam & offensam humanam nulli magis aduersari, quàm ipsi filio Patris supremi. Hic enim peccata nostra tulit, onus omnium onerum innocenti homini grauissimum; hic pœnas dedit peccati, cùm nihil peccasset; huic mortem culpa & offensa nostra inflixit; hic, cùm Dominus esset vniuersorum, non solùm seruus factus est, sed crudelissimum etiam seruorum supplicium subiuit, quo nos draconis seruos, & ad mortem seruili scelere dignam iusto Dei iudicio condemnatos, à seruitute & morte liberaret. Quid ergo magis aduersarium, quid magis contrarium, quid magis repugnans, quàm offensa? Et quæ offensa? Non certè ipsius filij qui cum Deo vnus est, & qui nomen à pacis conciliatione habet; tantum abest vt offenderit aut læserit. Cuius ergo? Nostra, nostra offensa est, quæ ex diametro cum filio Dei pugnat, atque ideo eam accepit nomenclaturam quæ filij nomini prorsus opponeretur. Quamobrem vtrumque indicauit hac conuersione nomenclator, & pacem conciliandā esse, propter noxam paci repugnantem; & præterea noxam filio maximè contrariam esse. Cernimus hic, offensam & peccatum mali originem esse, & eius dissidij quod nobis est cum Vno: deinde videmus, non illa via quam Plato indicauit, reconciliationem fieri posse, & ad Vnum patrem redire, quem non deseruimus modò, sed etiam offendimus, æterno exilio ab eius domo, ob culpam nostram, per summam iustitiam, damnari. Si ergo malum in nobis & ipsam offensam agnoscimus, vt philosophi agnouerunt; eius principium ex Ate esse sciamus, cui cùm Deus contrarius sit, cogitemus, medicinam culpæ nostræ, non aliunde, quàm à Deo petendam; quando contrariorum contraria remedia esse, trito medicorum axiomate celebratur. Noes itaque contrariis vestigiis lectum Soen facit, vocabulum filij simul & reconciliationis suggerens notionem; ita vt ipsius morbi nomen & medicum monstret, & medendi modum, qui totus in reconciliatione consistit. Vix mihi lubet ex hoc tam sublimi contemplationis fastigio ad minutias descendere: ne tamen obstinatis ignorantiæ patronis quidquam occasionis ad obganniendum relinquatur; scrupulum tollam qui iniici posset ab eo qui parum memor est eorum quæ anteà scripsi. Quamuis Noes nec ab omnibus, nec passim hoc tempore vsurpetur; analogia tamē hæc conuersionis demonstrat, vernaculam esse nobis vocem, quam Galli adhuc in corrupto suo sermone retinuerunt; certissimo argumento, olim

Noes.

Soen.

Onnoesel.

in communi loquendi consuetudine Cimbris fuisse. Iam Onnoesel vox pro innocente passim omnibus in ore, satis ostendit, quid Noesel/ quid Noes designet, à quibus onnoesel

Noceo. Noxa.

duxit ortum. Latini à Noes Noceo, & Noxam duxerunt, S in C mutato: quod in Ceres quoque factum, quæ Seres dicenda esset. Græcis νόσος, & cognata vocabula, apertas præferunt natalium notas, tametsi aliam quandam vicinam indicent notionem; de qua mox; si prius illud indicauero quod nequaquam negligendum. Sermonis architectus vbique illud molitus in nominibus fabricandis, quod vtilissimum cognitu sciret, ipsi peccato per quod offendimus, nomen dedit, quo perpetuò moneremur, nullum peccatum tam magnum esse, quin per reconciliationem purgetur; nul-

Sont siue Sune.

lum iterum tam exiguum, quin nobis sit reconciliatio diligenter roganda. Sont enim siue sunt peccatum dicitur, monens vt reconciliemur. Soent enim idem est quod Allemanis sünt, quo signamus in modo imperandi illud quod Latinus diceret, Reconcilia. Toties ergo a nomenclatore audimus Reconcilia, quoties peccati nomen audimus, insignem beneuolentiæ accipientes significationem, qua nusquam voluit luculenta nobis in sermone, quibus salutis nostræ moneremur, deesse præcepta. Iubet itaque summus ille Iouis oaristeus, totius sermonis admirabilis magister, nec ob vllam vllius peccati magnitudinem aut enormitatem, desperandum, nec rursus tam exiguum aut nullius momenti peccatum esse, cui non opus sit reconciliatione. Si inutile aut contemnendum id cuiquam videatur documentum, eius crasso ingenio condonandum, si artificium huius, de qua agimus, vocis nihili pendat. Nos iam ad vocem νόσος reuertamur.

Νόσος.

Ea Græci morbum signant, haud dubiè à Cimbris memoria retenta: & si rectè memor sis eius quod inter pauca postulaui, licere voces in lingua matrice perditas è filia mu-

Nos.

tuari, non absurdum fuerit, si rursus pro morbo Nos dicamus. Fuisse autem olim vocabulum hoc in communi sermone, tum etymologia, tum conuersionis analogia, tum etiam compositio declarat. Etymologia, quia ex eo morbus νόσος dicitur; quòd in omne morborum genus ex Noes, quo dixi notari offensam, simus prolapsi: quod quia perspicuum, non eget argumētis. Hesiodus morborum caussam Pandoræ tribuit, quod nomen Ates epitheton est, sumpta de falsa eius pollicitatione caussa, dum dixit: Simi-

Pandora pyxidecula.

les eritis Deo, scientes bonum & malum. Huius ergo pyxidecula ab Epimetheo, id est, ab Adamo improuido & malè cauto futurorum aperta, morborum oceanum in omnem posteritatem effudit; à qua tamen ne vllum donum acciperet, prouidentia opificis, verus Prometheus, sub mortis poena iusserat. Quemadmodum itaque à Noes morbus originem traxit; ita æquum fuit, vt inde quoque nominaretur: quo eius monitu intelligeremus, ab eodem morbum & offensam posse curari. Conuersio porrò ex Nos/

Son/ sano. Sano Sanus. Gesont.

Son facit, quod idem est quod sano: immò ipsum Sano & Sanus inde deriuatur. Huic significationi veritatis indicium præbet minimè obscurum vox composita, gesont/ quo perfectè sanus notatur. Desiit autē Son pro Sano & pro Sanus esse in vsu, ad euitādam

Son / Sol.

ambiguitatē quæ oriretur inter nomen Solis, & nomen Sani. Et videntur sanè homines hunc Soli honorem exhibere voluisse, vt solus primum nomen sanitatis possideret: ij verò qui sani essent, vt à Sole sanitatem accipiunt, ita nomen quoque à Solis nomine deriuatum haberent. Nunc tandem redimus ad Solem, cuius occasione, quæcumque de Soen & Noes dicta sunt, paullo anteà, dum ex Throno in Solis tabernaculum series nos traheret orationis, exordiebamur. Videte, quæso, quàm seriò in hac homonymia paruo sonorum discrimine distinguenda, vocum luserit architectus. Reconciliationem filio intexuit, filio nomen tale dedit, vt ab eo Solis nomen deriuari videretur, non alio discrepans, quam quòd Solis nomen breue tempus habeat, cùm filius longo dicatur, atque illud quidem tanta ratione, quanto latius filij, quàm Solis visibilis patet potestas; tametsi id non ita valere velim, quin dicere possim, prius filio Sanantis notionem conuenire, quàm ipsi Soli; & tanto prius, quanto eius sanitas & sanitatis conseruatio prior est, latior & excellentior. Ex filio enim sicut omnia esse accipiunt, ita omnia accipiunt sanitatem. Siue ergo Solis nomen pro Throno capiatur, siue pro Sole visibili sanitatis in corporibus datore; semper tamen altius mens attollenda ad primum sanitatis fontem, à quo & Thronus & Sol accipiunt omnia. Neque porrò Thronus, neque Sol, hominis iniquitatem & lethalem morbum, quem de pomi Hesperici esu contraxerunt, curare posset: solus ille, qui hominem creauit, homi-

nem

nem poteſt reſtituere priſtinæ integritati: qua de cauſſa immane quanto magis nomen huius notionis ſignum Deo conueniat, quàm vel Throno, vel Soli, ſi ad cauſſam originis referatur. Hic igitur ſummus eſt ſanator, ſummus ſaluator, ſummus ſummæ ſanitatis auctor, & ob eam cauſſam, vt in omnibus, ita in hoc nomine ſibi vindicando primas ſemper tenebit. Quid quòd vna definitio & filium, & conciliationem, & ſanationem comprehendit, quam nominis homonymi interpretatio declarat. Nam & filius eſt ſo-εν/ quod eſt ad Vnum; quoniam totam rerum creatarum vniuerſitatem patri vnit, ex patris infinito ſinu ipſarum ſumens eſſentiam, & eam ad patrem reducens & connectens. Iam reconciliatio ex eo ipſo pendet, quòd opificis boni ſit, id quod fecit ad ſuam ſimilitudinem, id amare; & patri, quoad eius fieri poteſt, reconciliare. Quòd ſi non ſolum offenſa intercesserit, ſed ea etiam graue vulnus & lethale inflixerit; tum bonitas ipſius ſumma quodammodo cogere videtur, vt quod ad imaginem ſuam formauit, id etiam, cùm læſum fuerit, priſtinæ reſtituat ſanitati. Quid verò reconciliatio, quid ſanatio præſtat, quem ſibi ſcopum præfigit alium, quàm vt id quod reconciliatur, Vni rurſus coniungatur, quod vulnere fœdatum eſt, rurſus vnionem accipiat eorum quæ quopiam diſceſſerunt hiatu. Magnum vulnus eſſe ſcio, quod homo accipit; ſed non tantum tamen, vt ſanari nequiret à filio: at ſi qui vulneratus eſt, ſanari nolit, nec curationem diuinæ bonitatis admittere; eius vulnus tanto diſcedit hiatu, vt magnum chaos in Euangelio vocetur. Non ſolùm offendimus patrem vniuerſorum; ſed ſic ab eo receſſimus, vnione longè latéque ſoluta, vt nullius medici ope, quàm eius qui nos compegit, ſanari queamus. Et filius itaque ad Vnum dicitur, & ſolus primum, & totus; ita vt nihil deſit definitioni: & reconciliatio reductio eſt ad Vnum: & ſanatio curatio eſt ſolutæ vnionis, quæ nihil aliud eſt, quàm ea quæ diducta ſunt, ad Vnum rurſus redigere, & Vnum facere ex diuiſis. Quòd ſi hic analogia quærenda, & eius caput exordiumque aſſignandum; non videor mihi erraturus, ſi dixero, ex prima vnione duas reliquas vniones, tamquam ex cauſſa ſua, dependere; & ex ea manare, tamquam ex ſummi boni primo. Pater bonitatem ſuam, cuius eſt ſe communicare, conſiderans (humano more, quando aliter non poſſumus, loquendum) filium gignit; de quo dici neceſſarium, quod primum & caput ſit eorum, quæ ad Vnum poſſunt vocari, patrem videlicet & primum fontem omnium bonorum. Ex hoc igitur Ad Vnum ſiue ſo-εν primus hic ſoεν nominandus: cui deinde ex bonitate accedit, vt non ſolùm opifex ſit vniuerſorum, ſed etiam humani generis reconciliator & ſanator; ita vt reconciliatio & ſanatio ſecundaria ſint ex illo primo pendentia, tametſi prius ad ſanationis & reconciliationis notitiam veniatur, quàm ipſius filij; vt liquet in Socrate, ad ſanationem quidem animorum & reconciliationem vel ratione, vel maiorum auditione deducto; at ignorante, eam fieri debere per filium. Quantum bone opifex nomenclatori gratiæ infudiſti/ cuius beneficio tantum luminis eſt aſſecutus, vt hæc viderit; & tantum bonitatis adeptus, vt ea poſteris clariſſimo indicio ſermonis voluerit communicare; atque id facere potuerit, vnica vocula, tribus litteris Trinitatem referente; cuius vt variæ ſunt efficientiæ; ita variæ ſunt notiones. In Son, S vis prima eſt, Vnius omnem eſſentiam efflans; quod εσ nomen ipſius litteræ declarat. Vocalis media, vtcumque pronuncietur, rotunditatem oſtendit; quæ figura omnium eſt potentiſſima ad cuſtodiendum, omnium aptiſſima ad perpetuam motionem, omnium conuenientiſſima ad capacitatem; quæ filio conueniunt, vtpote Veritati omnia cuſtodienti, vtpote è Patris ſinu omnia ad perpetuam motionem educenti, vtpote omnia Idearum genera mente ſua complexo. Prætereo cetera, quæ ex hac figura ad filium pertinere nemo poteſt negare; quæ vt pluſima ſunt, ita illud omnium videtur clariſſimum indicium, filium è Patre ſic gigni, vt primus & proximus orbis è centro: & quemadmodum centrum ad orbem, ſic ſe habet pater ad filium. Sed hæc alibi. Tertia littera N eſt, inter cetera Spiritui ſancto attribuenda, hoc notans, quòd omnia Spiritus ſanctus ad radicem firmitatis ſupremæ, per radicem dontium ſuperiorem ſignatæ, tam potenti ſpiritu ferat, vt ſonus eius per nares etiam tinniat; quod organum ſpirituum intelligentiæ exprimendæ, propter ſpiritalem odorum naturam, maximè conuenit. Deinde tinnitus huius litteræ gratiam Spiritus ſancti egregiè exprimit; eo quòd is cauſſa ſit omnium eorum quæ tinnitu orationis & laudis diuinæ, in qua ſumma vita eſt, patris cæleſtis aures feriunt: qui vt à Patre & filio

Son tribus litteris Trinitatem refert.

& filio procedit, ita nos patri & filio rursus insinuat, & mentes nostras sursum velocissimè rapit, & raptos amoris glutino filio, & medio filio, patri connectit & vnit. Iam & alius tinnitus est in sacris litteris Mosis & prophetarum, Spiritui sancto adscribendus: & rursus multo maior Apostolorum, quorum tinnitus exiuit in vniuersum orbem terrarum, qui tum demum tinniit, cùm Spiritus sancti in specie linguarum flammeatum delapsi ardore flagrare, ac furere diuino amore cœpissent. Quis hic non agnoscit tinnitum sursum elatum: quis non agnoscit classicum ad Christianæ vitæ militiam: quis hic non Spiritum sanctum audit, diuinum illud & Bacchicum taratantara inflantem? Hoc tandem est formare voces de sonorum imitatione, quas nemo, nisi auribus acutis, rectè percipere possit. Hinc denique perspicuum, quod non loquendi modò consuetudine mysteria hæc nobis indicentur, sed hoc etiam in vocabuli formatura seruatum sit, vt & Trinitas ea sit expressa, & singulatum hypostaseon attributa distinguantur. Rideant diligentiam nostram, quibus hæc ridicula videbuntur; & ipso suo risu doceant, quàm nihilo differant à profano vulgo, quod ad Dionysium scribens Plato, de diuinis arcanis, voluit celare; certus, non magis iis sacrosancta hæc balsama, quàm suibus vel rosas vel samsychum olere. Optarem certè me scriptis meis Cabiros potuisse adhibere, ne id genus luculenti sues omnia fœdarent atque proculcarent: at cùm id in hominis manu non sit, malui hanc curam Deo relinquere, quàm ea quæ in sermone nostro mihi primo post complurium seculorum memoriam spiritus illonuit, & tinnitu suo ad aures, dum Satyros sequor, pertulit, occultare. Ante me vita deficeret, quàm omnia quæ hac vocula sunt consideranda proponuntur, explicarem. Græci & Latini sanitati

Apollo sanitati præfectus. Apollinem præfecerunt, non malè illi quidem; sed prorsus, cur ita faciendum esset, ignari, nisi quantum natura Solis rationis suppeditabat. Nobis de alia longè sanitate cogitatur, dum filium Dei sanitatis facimus auctorem; quæ tamen Solis omnia corpora conseruantis tessera rectè notatur, si corporalia ad mentalia transferantur. Stolida antiquorum insania, & inepta de diuinis fabulatum exordiis cogitatio, dum nihil certi de vero Apolline & vero sanitatis datore inueniret, multos Apollines confinxit, non secus in hoc, atque in ceteris Diis, stultissima & absurdissima somnia protrudens.

Apollo verus est Christus. Verus Apollo nobis filius dicitur, Dei filius, cuius corpoream imaginem Sol visibilis oculis repræsentat. Christus itaque verus Sol iustitiæ, & verus Apollo, mane diluculo transit, vt Isaias dixit; atque idcirco Ver omnium seculorum, omnia noua luce, noua vita, noua pulcritudine exornans; nec alia de caussa formosissimus & imberbis iuuenis Apollo habitus, vt eo nimirum, quod Christus nobis præstitit, indicaretur. Hic cælo deiectus, ab amore paterno, quo humanum genus dilexit, hic greges & armenta pauit

Admeti siue Admeti greges pauit Christus. Admeti, siue integra dictione, Adameti, qua significatur Christus, verum caput generis humani. Deus enim filius de cælo descendens greges & armenta pauit, id est, hominis primo peccato ad bestialem animorum procliuitatem redactos. Adameti autem pecus dicebatur, quia totus grex humanus Christo ductus est; qui potius Adametus, id est, hominum caput, quàm Adam debebat vocari. Christus enim pastor est verissimus, & verè ποιμὴν λαῶν, pastor, inquam, sui gregis, sine, quod idem est, Admeti, quo Adami caput is intelliget, qui quid fiet esse dixerim, recordatur. Hic Pythonem draconem maximum occidit sagittis suis, id est, amoris radiis. Hic in corpore humano inter mortales apparens, vt omnia compleuit; ita omnia veteris scripturæ mysteria vera luce

Apollo unde dictus. donauit, ea de caussa ... hol nomen sortitus, quòd quicquid occultum esset aperiret, omniumque rituum & cærimoniarum obscuritatem, non secus atque Sol tenebras, tollens. Huc referri potest illud Ouidij ...
Iupiter est genitor, per me, quod eritque, fuitque, Estque, patet
Verum dæmoniaca fraus perpetuis imposturis venena serere molliens, hoc de vero Apolline vaticinium ad falsa oracula transtulit, omnibus priscæ Theologiæ arcanis fabulis sibi mendacissimè attributis. Verùm ne longiùs in huius Dei sacris euagemur,

Sol unde dictus. illud potius consideremus, vnde Sol nomen sortiatur, & an hoc etiam Cimbricum sit, an vtrumque corruptum ex son; quod minimè absurdum videretur, nisi nos id lom per agerent, quo integris nominibus ratio, si fieri potest, assignetur. Quid sollum sit apud Latinos, quid item solum, nemo ignorat: sed vnde hæ voces emanent, non perinde ... liquet. Videndum itaque quid sit Sal, & an ab hac voce commodè queat trahere

here nomenclaturam. Hal adſpiratio eſt ad omne, ſiue perfectum, in quo videlicet ſic
ſunt omnia, vt nihil deſit. Vt verbum itaque hæc vox vſurpata, idem eſt quod ſeruo;
quo noſtro actu curamus, ne quid nobis ad omnia quæ neceſſaria ſunt, deſit. Olim ergo
id notabat nomen Hal, quod pòſt Sal dici cœpit; vt in vetuſtis locis Hal apud Saxones.
& Hal apud Sueuos ad Oenum quiuis perſpexerit, qui modò tam vecors non ſit, vt à
Græcis hæc loca nomen accepiſſe credat. Pòſt, dum mercatus vigere cœpiſſet, Hal lo-
cus dici cœpit, in quo merces ſeruantur: & diſcriminis cauſſa pro condimento cibi Sal *Sal, ſalis.*
venit in vſum, quo notatur So-hal, quod eſt, ad conſeruandum, qua notatione Salis
vtilitas explicatur. Inde rurſus Sal, pro lata palatij domo, in qua conſilia Reip. ſeruan- *Sal ſiue*
dæ capiebantur, quibus haud ſecus, atque Sale, vtendum eſſet. Hinc Salus apud Lati- *Sale.* *Salus.*
nos; & apud nos ſalum pro vngere, vnde Latinorũ Saluo. Vtinam principum aulæ per- *Salüen*
petuò Sale, pro eo ac dicuntur, eſſent; & in iis non aliud, quàm quòd populi ſalutem *Saluo.*
contineret, ageretur. Sed de Saal alibi plura. Ex eadem radice Solt pro ſtipendio; eo *Solt.*
quod ſale comeſto fides confirmaretur, optimo iuramenti ſymbolo. Qui enim ſale
comeſto iurat, idem dicere videtur, ac ſi dixiſſet: Sic ego conſeruer, atque hoc quod
promitto, ſum ſeruaturus. Porrò quia etymologia explicata So-hal reddit, quod eſt, ad
ſeruandum; factum eſt, vt quæ quippiam ſeruant & firmant, Solen dicantur; qua voce *Solen.*
pro plantis pedum quibus firmamur. & pro coriis plantæ pedum ſubditis, vtimur. Hinc
Soldeeren eſt firma commiſſura res connectere; quod in auro Borace, genere quodam *Soldeeren.*
ſalis nitri, quod inde Chryſocolla nominatur, effici videmus: ita vt non minus hìc res, *Chryſocolla.*
quam nomina, conſpirent: Græci Collam dixerunt à Sol, S in C mutato, vti in Cerete *Colla.*
item factum. Hinc Solum Latinis & Solidum. Nobis item Solder pro tabulato greſſus *Solum, ſoli.*
firmante; & Soldur pro cuiuſuis metalli colla, quaſi Solt-vr, quod eſt continens & fir- *ſolidum a, ũ.* *Solder.*
mans perfectè. Poſſet alia quoque ratio nominis huius notari, in eo conſiſtens, quòd *Soldur.*
So-heel idem ſit quod So-heel, id eſt, ad integrum; quoniam colla duo vèl plura in vnũ
integrum colligatur. Hinc Soldurij, quorum apud Cæſarem mentio, quaſi Solt-hueren, *Soldurij.*
quod ſonat ſalario conductos. Hinc modò cernas, vnde Sal Latinis, & ἅλς Græcis; qua- *ἅλς.*
rum vocum nec his nec illis cauſſa aliqua vernacula reperietur. A Sol per conuerſionẽ
fit Los, pro eo quod non eſt firmum aut colligatum: & dum verbum eſt, cum actionis *Los.*
ſignificatu, idem eſt quod diſſigo, vel cuiuſpiam rei tollo firmitatem. Hic Latini paſſi
ſunt idem quod in folio. Nam vt pro Lof Folium dicunt præpoſterè; ita pro Los dicũt *Lof.* *Folium.*
Soluo; vnde Solus, qui eſt ſolutus ab omnibus. Quia igitur maximum illud & clariſſi- *Soluo.*
mum iubar, à quo cetera ſidera lumen & vitalem calorem accipiunt, omnia conſeruat, *Solus.*
omnia ſtabilit, omnem formam & materiam colligat, rectiſſimè Sol nominatur: quæ
vox ſi perinde atque Son, ad litterarum quibus componitur, examen vocetur; non
minus, quàm illa, demonſtrabit & Trinitatem & perſonarum attributa. Nam quod in
illa præſtitit tinnitus, hoc hìc efficit Lambda; quæ littera linguam ſurſum ad ſummum
oris cælum, haud aliter atque Spiritus ſanctus mortalium animos ad cæleſtes angelorũ
orbes, attollit. Vide quanto diuinius Solis nomen fecerimus, quàm illi qui ſic vocatum
putant, quòd ſolus ſit in cælo: quod falſum eſt; cùm perinde interdiu ſtellæ in cælo
ſint, atque noctu; tametſi Solis lumine ſic oculi noſtri repleantur, vt ſtellarum lumen
præſentia maioris offuſcetur. In eclipſi maxima viſæ ſunt aliquando, in puteo item al-
tiſſimo fortaſſe cerni poſſent; ſed cùm Sole iam ſub horizontem progreſſo mox etiam
illæ cernantur quæ poſt Solis occaſum ſuper finitorem non adſcenderunt; obtuſi ſit in-
genij, exiſtimare, Solem interdiu ſolùm in cælo verſari. Annon Lunam frequentiſſimè
interdiu cernimus: vt ne hoc quidem ſe prætextu excuſare poſſint, qui Solem ob id So-
lum dicerent, non quia ſolus ſit, ſed quia ſolus cernatur? Sol profectò Sal mundi eſt cor-
porati, perinde omnia conſeruans, atque carnes & cetera edulia ſalis condimentum.
Deinde dicimus Hol pro Hal creberrimè; ita vt So-hol idem ſit quod So-hal, id eſt, ad *Hol.*
ſeruandum ſiue tenendum. Sol ergo & Sal nomina ſunt eiuſdem originis, non magis
diſtincta quàm Hol & Hal verba. Corporeus ergo rerum corporatarum conſeruator,
imago eſt conſeruatoris omnium rerum, tum earum quæ magnitudine conſtant, tum
etiam omnium ſpiritalium. Hæc ſymboli ratio plurimas gentes ad idolomaniam traxit,
quæ ſignum pro ſignato adorauerunt. Dum Solem intuemur, dũ lumen eius immenſa
cæli ſpatia momento replens oculis offertur; tum de Deo atque eius infinito lumine,
quo

quo omnibus vitam adſpirat, cogitemus quidem, ſed non ſic, vt creaturæ tribuamus, quod debetur creatori. Nulla ſtatua, nulla imago fieri poteſt, quæ oculis noſtris Dei ſimilitudinẽ melius, quàm Sol, exprimat: nihil vt miri ſit, ſi Deũ Solem vocemus, vocabulo adeò non repugnante, vt ratio eius prius in Deum, vt archetypum conſeruationis, quàm in Solem quadrare cernatur. Addatur & illud conſideratione digniſſimum, Solis nomine non conſeruationem tantùm, & firmamentum rerum omnium notari; ſed illud etiam veſtigiis retrò lectis oſtendi, cũ cui primùm hęc conuenit ratio conſeruandi, talem eſſe, vt ſolus nos ſoluere poſſit à catenis quibus ſumus alligati. Conuerte Sol, habes Los; quaſi de ſe diceret Deus: ego non conſeruo modò, ſed etiam ſoluo. A quo ſoluis ô Sol ſuprem? A vinculis, inquit, mortis æternę, quibus vos cacodæmon, ſiue Ate, fraude ſua alligauit. Hac re perſpecta, ignorari non poteſt, Solis nomen ſic a ſermonis artifice formatum eſſe, vt primùm & propriè ſummo Solis exemplari conueniat, quàm ipſi imagini corporatæ. Quamquam ergo diuerſa ſunt nomina, Sol, & Son/ & Sonn/ & Sunn; quoquo tamen modo ſcribas, omnia tamen primùm conueniunt Dei filio, humani generis ſeruatori atque liberatori. Quod igitur D. Ioannes Lucem vocauit, aiens; *Vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*; id Solem primus vocabulorum architectus nominauit. Verumenimuerò, cùm dicitur Deus in Sole poſuiſſe tabernaculũ ſuum; nomen accipiendũ pro primo intelligentiarũ cœlo, de quo & illud Lyricen cantauit, *Thronus eius ſicut Sol*, quibus verbis Thronum, qui primam primi Solis imaginem gerit, & idcirco Sol item vocatur, comparauit Soli cœleſti, quem oculis noſtris intuemur. A Sole ergo viſibili, ad Thronum inuiſibilem, à Throno ad primũ Solem Dei filium peruenimus; de quo Malachias: *Et orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Adoremus ergo hunc Solem, per quẽ Tartari vincula ſoluuntur; vt nominis veſtigia retrò lecta declarãt: & viſibilis Solis ſplendore ad ſummũ Solem mens noſtra ducatur, in quo ſolo tota mentis noſtræ ſanitas conſiſtit, vt alterum nomen Cimbricum Son demonſtrat. Quis non miretur ſuauem hunc nomenclatoris noſtri & ſacræ ſcripturæ concentum? quis non admirabilem in vocibus fabricandis ſollertiam obſtupeſcat? Græci item vocem retinuerunt noſtratem, ἥλιον Solem vocantes, cuius cauſſam Plato nimis frigidam mihi videtur dediſſe, dum à perpetua vertigine, vel Doricôs à populo congregando nomen deriuat. Nihil nobis clarius, quàm Heel idem eſſe quod ſano, & integritati reſtituo, dum vt verbum vſurpatur: vnde ἥλιος idem erit quod ſanator; nihil notationis ratione à Son differens. Quamobrem hoc nomen rurſus conuenit Dei filio primùm, qui ſolus eſt medicus omnia integritati ſuæ reddens. Solem boni filium vocauit Plato, non malè ad religionem veram alludens; qui vt opifex eſt omnium, ita omnium eſt redintegrator. In fabulis Hyperion pater, Theia Solis mater vocatur: quarum vocum rationes nobis ſunt vix ipſo Solis lumine obſcuriores. Dei ſiue Dij eſt augeſco, & promoueo in maius ſiue melius: Ober ion/ ſiue Ober gon, eſt ſupernus fauor. Supernus ergo fauor ex infinita ſua bonitate omnia in melius promouente Solem genuiſſe hac fabella deſignatur: & ea quidem non malè conficta, propterea quòd nuſquam ſupernus Dei fauor clariùs cernatur, quàm in Sole, lumen ſuum æquè bonis atque malis communicante: cuius exemplo Chriſtus in Euangelio vſus eſt, dicens: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos; vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.* Excellentiſſimus certè fauor, & omnem fauorem alium ſuperans eſſe cernitur, quo Deus ómnibus lumen & vitam impertitur, tametſi operibus ſuis ſe hoſtes, non filios, patris æterni eſſe, clariſſimè demonſtrent. Noſtrates Ouer ferè pronunciant pro ſupra & vltra; cuius loco Ober dicũt Sueui; Græci ὑπὲρ, adiecta adſpiratione, quam Latini in ſibilum mutarunt, Super pro Huper efferentes. Gon, ſiue Jon, vt Flandri loquuntur, præteritum imperfectum eſt à Gun/ ſiue Jun/ pro faueo: vnde Iuno & Iunius deriuantur. Hac de re Heſiodus:

Θεία δ' ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπράν τε σελήνην,
ἠῶ θ' ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει,
ἀθανάτοις τε θεοῖς τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
γείναθ' ὑποδμηθεῖσ' ὑπερίονος ἐν φιλότητι.

quod ita, vt in buccam venit, Latinè effundam:

Sol Deus dicitur. — *Heel.* — *Hyperion. Theia. Dei ſiue Dij.* — *Ouer. Ober. ὑπὲρ. Super. Gon ſiue Jon. Gun ſiue Jun. Iuno. Iunius.*

Thesa parit magnum Solem, Lunamq; nitentem,
Nec non Auroram, cunctis mortalibus almi
Luminis auctorem, diísque immortalibus vna
Peruinci suaui se passa Hyperionis igne.

Homerus Theiæ Græcum nomen dedit, à lato lumine εὐρυφάεσσαν vocans, Hyperionis
nomine seruato; verùm quid Dya notaret, non intellexit. Hyperionem autem vnum
ex Titanibus volunt fuisse, de quibus quid sentiendum, alibi docebo. Selana Lunam
significat; eo quòd tempus per prius & posterius numeret, ab ana/ de quo prius; & sel *Selana.*
pro tel/ quod est numero. Quemadmodum verò à so & een/ fit soen & son: ita ex eodem
so & hoer/ fit soer/ id est, quæro; quasi diceres, ad angulos omnes curro; cùm hoer angu- *Soer.*
lum notet. Ab eodem sen pro mitto, veluti so-en/ id est, ad finem: Ad finem enim ali- *Sen.*
quem mittimus, quicquid mittimus. Quoniam verò intellectum & sensus exteriores
præcipuos nuntios rerum omnium habemus; à sen/ sin factum, mutato E in I, vt nuntij *Sin.*
subtilitas & celeritas indicaretur. Latini E retinuerunt, Sensum & sentio dicentes, à *Sensus.*
sent/ quod est mittit. Quid autem aliud sensus est, quàm nuntius mentis nostræ ad res *Sentio.*
omnes explorandas destinatus? Hinc fit vt vocabulum commune sit ad sensus interio-
res & exteriores; quam loquendi consuetudinē Latini quoq. retinuerunt. Dum autē
intelligimus sin à sen fieri, & hoc à so-en/ id est, ad finē; in mentē venit, nihil à nobis sensi-
bus explorandum, quod non ad summum bonorum finem destinetur. Hebræi vin pro
sensu dicunt, à suech/ quod idem est quod soet/ id est, quæro & inuestigo; quia sensuū sit
inuestigare. Quoniā verò qui quærunt, properāt; fit vt vin etiam pro festinare ponatur.
Hinc Græci à celeritate αἰσθάνω dixerunt pro sentio; propterea quòd sensibus nihil sit *αἰσθάνω.*
celerius. Haest an etenim nobis idem est quod celeriter. Celerrimi certè nuntij sunt, &
citissimi rerum inquisitores, ipsi sensus. At huius rationis cùm Hebræi, & Græci, & La-
tini sint ignari; nihil habent à quo voces suas deriuent. Quia autem sibilus celerrimum
motum habet; architectus vocum nostrarum, subtilissima diphthongo ipsi Sigma post-
posita, sie fecit, pro Video; propterea quòd visione nihil sit celerius aut subtilius. Hinc *Sie.*
siel pro mente, ceu sie el/ quod est, video altissimum. Proprium enim mentis nostræ *Siel.*
opus est, Deum videre: qua de caussa brutis animantibus non est siel/ nisi per vocis
abusum. Cogitent ergo, cogitent quotquot hoc nomen audient, quis scopus sit propo-
situs menti nostræ, quóque semper interni oculi sint dirigendi. Huic vocabulo ex dia-
metro repugnat lies/ quo perdo significatur. Quisquis enim Deum non videt, & men- *Lies.*
tem perpetuò ad hunc scopum dirigit; is omnia perdit, tametsi omnia lucrari sibi vi-
deatur. Intextum itaque huic voci, nihil prodesse quicquam, nisi Deum vbique acies
mentis nostræ intueatur. Huic illud Christi apud Matthæum consentit: *Quid prodest
homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Sed
Deus aliter adhuc lusit in anima, dicens: *Qui voluerit animam suam saluam facere,
perdet eam: Qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Hæc ver-
ba si ad linguam nostram examinentur, infinito plus gratiæ & elegantiæ habebunt; vt
ipse Christus ad primam linguam respexisse videatur, in qua animæ nomen sic effer-
tur, vt si retro per vestigia legatur, perdere designet. Tam multa mihi mirabilia no-
menclator in omnibus vocabulis proponit, vt tandem nihil admirer. Quis enim admi-
retur, quod est perpetuum & in omnibus obuium? Eximium profectò animæ nomen
dedit, & dignum quod in omnium hominum animis perpetuò versaretur, quo officij
sui numquam obliuiscerentur, quóque animam suam rebus aliis intuendis non perde-
rent. Perdimus animas nostras, quoties Deum in omnibus cogitationibus, omnibus
sermonibus, omnibus actionibus non intuemur; quoties ad Deum mentis aciem non
dirigimus; quoties aliò, quàm ad Deum, spectamus. Quis tandem, ô mortales, finis
perdendi; si fere semper omnia studia nostra ad honores, ad diuitias, ad voluptates, ad
nescio quæ alia tendant? Veniat in mentem animi nomen: intelligamus ipsum altissi-
mum animi nostri scopum esse; & quoties ab eo deflectimus, nos & nostra omnia per-
di. Dedit Aristoteles animæ definitionem, generaliorem illam quidem, quàm sit hæc,
quam nomenclator soli humanæ animæ accommodauit. Verùm si examines, vtra plus
adferat solidæ cognitionis; immani interuallo nostratem senties præstantiorem, vtpote
qua summa animæ felicitas sit expressa. Quid enim aliud est siue beatitudo, siue vita

æterna, quàm Deum videre, vt apostolica sententia sumus edocti? Quamobrem qui hôc fine animam descripsit, an non excellentissimam dedit definitionem? Omnes itaque actiones nostræ, omnia vitæ officia eò sunt conferenda; vt ipsum altissimum intueamur: quod si non facimus, non magis dicemur siel habere, quàm habeant vel boues, vel sues, vel mulæ, vel si quid his animam habeat crassiorem. Motis esse audio, & vetusto ritu apud Canonicos Monasterienses obseruatum, vt iam iam morituro, & animam modò agenti, caput suillum ostendatur; quo agnoscat, se non humanam, sed porcinam vitam egisse; eoq. moueatur ad veram pœnitentiam, & diuinam misericordiam in postremo vitæ articulo implorandam. Non equidem suilli capitis concionem derideo; sed mallem, vt mox in principio, dum in Canonicorum collegium cooptantur, cum porcis ipsis prandium parari, vt diligenter cauerent, ne tam lutulento & immundo animali perpetuò comparandi viderentur. Cogitent, dum bubulas & suillas carnes deuorant, ne dum toti corporis in viuendo ductum sequuntur, fiant & ipsi boues atque porci capitibus semper in terrena defixis. Nemo profectò diutius se siel habere dicat, quàm mentis aciem ad altissimum ipsum dirigit; quod dum facere negligit, mox intelligat se brutis animantibus meritò annumerari. Sed in hieroglyphica ipsius Pe figura eadem hæc admonitio repetenda: qua de caussa breuior hic ero, quàm rei postulat latitudo. Sie præterea pro bullio accipitur, propter subtilem bullientium sibilum: quæ ratio ad siel applicata, non solùm animantibus eam, sed plantis etiam faceret communem; in quibus omnibus anima nihil aliud est, quàm calor quidam humidum perpetua agitans bullitione, vt meritò altissimum caput bullientium vocari possit. Ex sie fit see/ propterea quòd mare semper bullire videatur: vnde cirsee/ quæ vox Circe Latinis & Græcis scribitur, S in C mutato. Est itaque Circe maris ornamentum, quod reuera de Circæo promontorio dici posse, nemo eorum qui diligenter considerabit, infitias ibit. Ex littera s & a, orationis fit particula, qua ad agendum incitamus, vtraque littera motum indicante. Quòd si adspirationem & vocalem maximè idoneam ad penetrandum ipsi S præponas, facies his/ quod significat incito. Iam si voculam sa vincias, Tau inter consonantem & vocalem interiecto, facies sta/ quod est motui contrarium. Exerit ergo Tau in hoc verbo insigni quodam modo atque luculento vim alligandi. Hinc Latinorum Sto; & Græcorum ἱςάω, & ἵςημι, & cetera cognata. Nobis porrò vocem deberi, conuersionis analogia demonstrat. Haast enim contrarium designat, cùm idem sit quod Latinis festino; quod verbum ab haesten tractum videtur, mutata adspiratione in digamma Æolicum; eo modo quo ex Helena fit Felena. Nos dum A longum notamus, fere A & E coniungimus; quo loco Sueui duplex a notarent. Quòd autem adspiratio in conuersione sit adiecta, id rationem hanc habet, vt celeritas spiritu præmisso adiuuaretur. A sta fit staat siue staet/ pro sua cuique conditione ac dignitate: Latini hinc Statum dixerunt: Ab eodem statio: Nobis stat/a breui, pro loco; qua voce etiam opida nominamus, quòd is locus sit excellentissimus ad tutam securamque vitam peragendam. Statua simulacrum è lapide, ære, vel alio metallo, in memoriam cuiusquam erectum; quasi stat hou diceretur, quo significatur id quod alterius locum tenet. Simulacrum enim loco eius cuius simulacrum est, collocatur. Nobis statoue: quamuis nunc fere belt frequentius sit in vsu, quæ vox fit à behelt/id est, conseruat. Vsus enim statuæ & imaginis in eo est, vt memoria cuiuspiam conseruetur. Hinc Nembrot statuam auo suo posuit, quam generica voce belt vocauit, eo quòd aui memoriam conseruaret; vnde Bel apud Hebræos, pro Idolo, quod Babylonij adorabant. Vt sic suspicer, facit Diodorus Siculus, qui Belum Neptuni filium facit, id est, Nochi, qui in diluuio verè Neptunus dici poterat. Quòd autem matrem det Libyam, id sic intelligo, Chamo Libyam patris distributione obtigisse, vel Chamum in Libya primum idolomaniam erexisse, sibi Iouis Hammonis sumpta nomenclatura. Belus itaque Chamus est, cui Nembrot statuam erexit, per excellentiam belt siue bel vocatam. Verùm quia in linguarum cõfusione quid belt propriè significaret, ignorari cœptum est; in eam ventum opinionem, vt auum Nembrodi crederent Bel fuisse nominatum: cùm tamen hæc vox generatim cuiuis statuæ, memoriam cuiuspiam conseruanti, communis esset. Scio & alia huc afferri posse, & Beli nomẽ ad bal referri, quo cor vocant Chaldæi, Hebræi conuersa voce vtuntur pro eodem. Nobis bal pilam notat, à behal/ quod est conseruo; eo

quòd

Margin notes: *Canonicorum Monasteriensium vetustus ritus, vt morituro caput suillum ostendatur.* — *Bie.* — *See.* — *Circe.* — *Sa/ imitandi particula.* — *His.* — *Sta.* — *Sto. ἱςάω. ἵςημι.* — *Haest Festino. Haesten.* — *A longum plerunque per a scribitur in Cambrica lingua, in Sueuica per a a* — *Staet.* — *Status.* — *Statio.* — *Stat.* — *Statua.* — *Statoue.* — *Belt.* — *Bel idolum. Belus.* — *Iupiter Hammõ, Chamus.* — *Bal.*

quòd globi figura maximè idonea sit ad conseruandum; quod vt tota mundi machina, sic guttæ in pilulas contractæ, & erinacei in globos se cogentes; apertis docent argumentis. Fieri ergo potest, vt Solem, qui cor mundi est, & omnium rerum conseruator, antiqui bal nominarent; quæ vox cum belt origine deriuationis conuenit, cùm vtraque à conseruando dicatur. Quemadmodum igitur Bel & Bal ex eodem fonte deriuantur, diuersa licet ratione; ita in eadem statua, tum mortuus Hammon, tum Sol cæli, & totius mundi cor, absolutissimus perfectissimúsque globus, non se modò, sed omnia etiam alia conseruans, intelligi posset. Chaldæi enim Solem vt cor mundi, ita visibilem Dei imaginem putabant: atque vt Sol in cælis Dei simulacrum erat, ita inter elementa ignis imaginem Dei præferebat. Coluerunt ergo ij qui prudentiores erant, Solem & ignem: non illos quidem vt Deum, sed vt Dei simulacra, ipsius Dei manu facta; quod plebeij animi non intelligentes, in ipsis imaginibus constiterunt, creaturam pro creatore stultè adorando. Quamobrem si physicôs Belum capiamus, Solem intelligemus, à bal/ quo nobis globus, Chaldæis cor denotatur. At si statua ad historiam referatur, idem erit Iupiter Hammon Libycorum, & Belus Babyloniorum; qui Neptuni siue Nochi filius cùm esset, matrem dicitur Libyam habuisse; eo quòd ipse & eius posteri ab ea regione alendi essent, perinde atque à sua matre. Quando verò cacodæmon statuis se pòst insinuauit, & homines ad idolomaniam pertraxit; dici cœpit bel-gal/ id est, fel statuarum; quasi diceretur memoriam omnem mortuorum amara bile corrupisse; vnde Beligal mansit apud Hebræos. בל enim per G pronunciari debere, alibi docendum. Cognomen ergo Ates est Beligal ex eo tributum, quòd vsum statuarum felle suo amarissimo & plus quàm vipereo corrupisset. Cùm enim serpens esset; quis potius serpens, quàm vipera dicetur, cuius cùm fel sit maximè lethale, rectè factum ab iis qui Draconem fel statuarum vocarunt: eo quòd nullum crudelius & exitiosius sit venenum, quàm statuas adorare. Quia autem Idololatria suprema est præuaricatio, non mirum quòd בְּלִיַּעַל pro præuaricatione ponatur. *Ex te exibit*, inquit Nahum, *cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans Beligal*. Hinc filij Beligal dicti omnes impij & Idolorum cultores, quasi felle vipereo idolorum infecti. Nihil enim Deo magis aduersatur, quàm Idolomania; & idcirco summus & æternus Dei hostis Beligal nominatur. Non est igitur statuarum vsus prohibitus, sed abusus hic adorationis fel viperinum in statuis vocatur; quo si careant, soli memoriæ rerum absentium conseruandæ seruientes, non erunt in vetitis habendæ; non magis sanè quàm vel ipsi Cherubim arcam alis suis tegentes, vel boues ænei æneum stagnũ sustinentes. Belt ergo à behelt/ quod est conseruat, rectissimè nominatur; quandoquidem in eo verus sit vsus statuarum, & omnium simulacrorum; à quo si discedatur, mox viperæ fel præcordia lethali inficit veneno; à quo, perinde atque ab ipsissima morte, diligentissimè cauendum. Ex sta fit ste/ pro loco, qui aliter stede dicitur: vnde ste-ur/ & contractè stur/ idem est quod guberno; propterea quòd is qui dirigit omnia & gubernat, perfectio sit totius loci in quo gubernat. Hic fons est, è quo ad Hebræos vox צור fluxit, quà pro Deo vtuntur; nec malò sanè iure, cùm Deus omnium sit gubernator. Verùm ipsi, dum omnia vocabula confundunt, crediderunt Deum ita vocari, quia צור etiam petram ipsis signet: vbi dignum est diligenti consideratione, vt ex duabus vocibus nostratibus ingenti discrimine disiunctis vnam fecerint. Rots nobis rupem & saxum signat, à violentia nimirum; quod vocabulum more sibi minimè raro retro pronuntiantes, in Stor mutarunt, quod צור cùm scriberetur, per errorem factum, vt per Sure legatur. Apud priscos enim Vau pro V & O ponebatur. Confuderunt ergo rotts & stur in eandem vocem, atque inde facta homonymia. Sed illud in eadem voce ineptius, quòd ex snoer fecerunt צור, cùm non st sed sn hîc scribendum fuisset, si originis ratio seruaretur. Est autem snoer ligamen, vnde צור pro ligo vsurpatum. Hinc pagi errore Latinorum Restis per conuersionem voce vlterius corrupta. Iam quia stort idem nobis quod effundo, צור etiam pro effundo dixerunt; Tau finali adempto. Stur porrò guberno significans, ichnæum est vocabulum. Qui enim gubernat, eò omnem operam suam conferre debet, vt rebus quas gubernat, quies comparetur. quæ ratio primùm summo omnium gubernatori conuenire censetur, qui sic gubernat, vt omnes tandem simus in felicitate summa requiem adepturi. Ad hanc ergo requiem omnis gubernatio nauis humanæ dirigenda,

Beligal.

Ates cognomen est Beligal.

Ste sive Stede.

Stur.

Rots.

Snoer.

Restis.

Stort.

Rust.

rigenda, vt in æterna vita quiescamus. Vt numquam sul obliuiscitur nomenclator, vt semper nos hortatur ad perpetuam animorum salutem, vt semper humana ex Deo suspendit, & ex primis exemplaribus nominum ducit rationes! Veniat igitur in mentem, dum stur audimus, nos in mari versari, & ea naui vehi, in qua Deus nobis clauum commisit, quem sic tenere debemus, vt ad requiem veniamus sempiternam. Verùm quia non antè quiescendum, quàm omnia sint absoluta; factum, vt Rusten aliquando pro perficere ponatur. Quia præterea armati animo
Rusting. sint quietiore & minus perturbato, Rusting etiam pro armatura vsurpatur.
Hinc apud Hebræos צור aliquando idem notat quod formo, quod quid aliud est, quàm perficio; eo quòd re perfecta in opere cessetur, à quo צורה pro figura siue forma in qua
Stoer. res acquiescit. At hîc rursus vox euersa. Ceterùm vt ex stur fit rust/ ita ex roest fit stoer pro impedio, turbo, irrito, offendo, exaspero: quod saxorum & rupium proprium, cùm nihil magis itinera impediat, quàm rupes, quæ non solùm viam exasperant, sed omni sationi & agricolarum labori obstant. Ex hac voce צור Hebræi pro tribulare, vt sic cum vulgo loquar, & pro impugnare posuerunt. Hinc צַר hostis & molestiam exhibens: &
Stier. צָרָה angustia, molestia, afflictio. A stur pro guberno fit stier, quod aliquando pro eodem ponitur; aliquando pro destinare vsurpatur: vnde ציר apud Hebræos legatus & nuncius quopiam destinatus. Quid quod צור item Tyrum significat; vel quia in rupe esset ædificata, veluti rots; vel quia omnibus regionibus nauali bello infesta esset; vel quia sola mare gubernaret. Verùm illud maioris fuit apud Hebræos confusionis, quòd צור etiam
Strot. pro collo ponunt, à nostro strot/ quo gulam notamus; pro quo etiam צַוָּארוֹת dicunt, vbi strot facilius agnoscas. Dicitur autem strot per metathesim à stozt, quod est fundo; quoniam per hanc partem omnia corpori, velut per clepsydram, infundantur; vnde fit vt
Stozt-gat. Stozt. quidam per derisionem stozt-gat dicant, nec desint qui stozt pro strot efferant. Quoniam porrò ianua in cardine gubernatur, ציר etiam pro cardine positum inuenitur. Hic licet videre luculentam obscuritatis & corruptelæ in lingua Hebraica caussam, dum tot diuersæ res in vna voce confunduntur, quarum nomina apud nos non distincta modò sunt, sed mysteriorum etiam plena. Eo autem lubentius hoc exemplum adduxi, quod ex eo clarè perspici queat vera ipsius צ pronunciatio, quam huius ætatis Hebræi prorsus
Staf. corrumpût. Est & נִצַּב pro statuere & stare, à nostro staf/ quod vt verbum, idem est quod firmo & constituo; vt nomen, designat scipionem quo sustinemur, siue quo gressum firmamus. Si vocem conuertas, confestim vsus scipionis in lucem venit: eo enim baculo vtimur, quo simus fast/ id est, firmiter consistamus. Sed quoniam citra delectum, modò prorsas, modò versas dictiones sibi sumunt; fit vt מַצָּב pro munimento & vallo ponatur; quod nos Veſtdum siue vaſtdom dicere possemus. Hinc perspicua fiunt loca ea in quibus huius vocis vsus est: vt Isaiæ 22. *Expellam te de statione tua:* vbi vertere licuisset: Expellam te è castris siue munimentis tuis. Et in eiusdem capite vndetricesimo, *Et faciam contra te aggerem:* quo loco, vallum castrorum siue aggeres intelliguntur: nos Vestim diceremus. Sic apud Zachariam capite nono: *Et circumdabo domum meam ex his qui militant mihi.* vbi dicere poterat interpres: Ego domum meam vallo
Vast. circũdabo. Eodem modo יַצִּיבָא pro vero fit à vast, quod est firmum; qua voce vtimur in re quapiam asseueranda. Ceterùm satis horum. Quoniam verò ste non locum tantùm
Ster. significat, sed in compositione constantiæ etiam habet notam: fit vt ster continuam & perpetuam vibrationem signet, quæ stellarum propria est, earum maximè quæ ob longinqua spatia perpetuò micare cernuntur; atq. hæc ratio est, vt sterren dicantur: à quo
Stella. nomine Stellæ apud Latinos, Lambda pro littera canina adscita: nisi quis à ste-hel, id est, alta statione Stellam dictam velit. Vtriusque certè ratio constat; cùm Latini nihil quod dicant, habere videantur. Ster cum articulo, ad consuetudinem Flandricam & An-
ἀστήρ. glicam, pronunciato, facit aster; vnde Græcis ἀστὴρ, & eius cognata. Quoniam verò diligens inspectio citra intermissionem, micantibus quodammodo & trementibus fit oculis; ster propriè vibrantem oculorum obtutum designat. Et reuera in oculis est, non in stellis, assidua ipsarum vibratio; nobis illum quidem tremorem in ipsis esse æstimantibus, at reapse nihil minus, quàm id quod facere videntur, admittentibus. Tantum enim abest vt sempiterna vibratione vacillent, vt nullam omnino corporis sui suscipere queant mobilitatem, præter eam qua cum cælo suo aut orbe, cui infixæ sunt, mouetur.

Verum-

Verumenimuerò quod ſtur vel ſteur nos dicimus; id non rarò ſtier pronunciatur in eadẽ
notatione: vnde ſtert pro cauda nobis dicitur; propterea quòd caudæ in auibus idẽ vſus Stert.
ſit, qui gubernaculo in auibus. Quid quòd & canes in currendo cauda ſua, velut guber-
naculo, vtuntur; minus ad curſum idonei futuri, ſi membrum hoc prorſus amputetur.
A ſte præterea & ryc fit ſterc pro forti & robuſto, quaſi conſtantiæ & firmitatis diuitem Sterc.
dicas: vnde Græcis στερεὸν, & Latinis Stercora, quæ ſic dicuntur, quòd robur frumento στερεὸν.
& omni ſemini addant, ceu ſterc-coren vocarentur. Taurus item à ſtorr/ quod eſt durum Stercora.
& iracundum, ſtier dicitur. A ſtorr Latini Toruum habent, reiecto Sigma, in eadem Stier.
ſignificatione. Si ipſi ſte/ quo locus & firmitas notatur, Lambda addas; ſtel facies, quo Toruus.
colloco ſignificatur: quia is qui collocat, videtur ſupremam loci habere poteſtatem: Stel.
vnde στέλλω Græcorum; tametſi eius verbi ſignificatio ad alia quædam tranſiuit. A ſtel/ στέλλω.
ſtijl, pro columna quippiam ſuſtinente: à qua voce στήλη, cum tota ſua ſobole deſcendit. Stijl. στήλη.
A ſtel item ſteel, pro eo in quo quippiã tenetur, vt in pomo pediculus, in ſcopis baculus Steel.
cui ſcopæ annectuntur. A ſtijl item Stylus, & Epiſtylion, quæ vox pro inſtrumento etiam Stylus.
ponitur, quo ſcribitur; à ſtel/ quod eſt colloco; quoniam eo litteræ collocentur. Hinc fit Epiſtylion.
vt pro tota ratione collocationis verborum accipiatur: cuius rei cauſſa non tam ex co-
lumnæ ſimilitudine, quàm ex deriuatione pendet. A ſtel, quod eſt loco & compono, fit
ſtil, pro quieto; quod quieſcens bene compoſitus videatur. Quoniam autem quieta & Stil.
tranquilla vita hominem cautum & prudentem reddit, voluit nomenclator, vt Liſt Liſt.
aſtutiam & ſubtilitatem notaret; eo quòd ad hanc veniatur, ſi ſtil retrorſum pronuncie-
tur. A ſtil, Sileo, relicto Tau, Latini tenuerunt. Eſt in prouerbio, noctem conſilia dare, Sileo.
non ob aliam cauſſam, quàm quòd dũ omnia ſilent, & ſenſuum exteriorum inſtrumẽta
mentis diſcurſum non perturbant, prudentiſſima conſilia capiantur. Omnis ergo aſtu-
tia & callida machinatio quæ liſt dicitur, in quiete inſtruenda, dum nihil eſt quod va-
gum animum ad diuerſa diſtrahit, ſed id quod agit, totum agere permittit. Audienda
itaque omnis ſapientia, omnis doctrina, omne cõſilium ſummo ſilentio, & ſumma quie-
te, ſi vtilitatem inde conſequi velimus: atque hac de cauſſa Pythagorici Harpocratem
ad quinquennium colere conſueuerunt, quo ad omnia agenda dicendaque prudentes
callidique redderentur. Ex ſta & al fit ſtal, pro loco in quo ab omni labore quieſcitur, Stal.
quaſi omnia in eo ſtare diceremus: vnde Herſtal pagus dictus ab exercitus ſtatione, in Herſtal.
quo Pippinus, ſecundus eius nominis Brabantiæ dux, natus, Herſtallij cognomentum Herſtallius, Pippinus dux Brabantiæ, cognominatus.
accepit, vt prior Landaſius à Landas vocabatur. Contrarium eſt laſt, quo onus denota-
tur, quod in ſtatione quietis deponitur. Fuit autem Herſtal principio Arborichorum
exercitus ſtatio; de quibus aliàs. At ſi ſtael pronuncies, chalybem notabis, cui no-
men à ſta hel, id eſt, à vehementi vi conſiſtendi, quia nulli metallo cedit. Sed ſufficiant Laſt. Stael.
hæc exempla de litterarum S & T commixtione, quam veteres pro vna littera, quam
Hebræi Sade vocant, acceperunt; vnde fit vt in conuerſione ſeruetur integra, vt viſum
in faſt & ſtaf, in liſt & ſtil/ in laſt & ſtal/ ſtur & ruſt/ in harſt & ſtach. Sed hac de re in Hie-
roglyphicis. Eſt & altera complexio ex S & C, quam pro eadem etiam littera vſurpa-
runt vetuſtiores, vt boſch à ſchob vel ſchop, quòd tegat. Quidquid enim tegit, ſcop voca- Boſch.
mus, quaſi ſcai op, id eſt, vmbram ſupernè facio. Scaa pro damno, quaſi ſo raa, id eſt, Schob ſiue Schop.
ad malum; cui opponitur achs, quod idem eſt quod conſideratione dignor. Hinc ſca Scaa.
pro vmbra, quæ ad malum & mortis tenebras ſpectat, lumine contrà vitam afferente. Achs.
Hinc ſcaa-op & ſcop, à quo σκέπη pro tegmine & vmbraculo, & huic cognata. Scau di- Sca. σκέπη.
ligenter conſidero, quaſi ſca-hu, id eſt, tueor à damno, quod fit diligenti cautione. Hinc Scau.
Caueo Latinis, relicto Sigma. Quòd ſi vox ſcau vt nomen vſurpetur, ponitur pro loco Caueo.
eo in quo focus ſit, ea ſecuritate, vt muri ab incendio, canalis vnà cum foramine à fu-
mo defendat. Pro ſcau ſcou frequenter pronunciamus: à quo Græcis σκέπος & σκέπτω. Scou.
Hinc nobis Voſch/ Alemanis Vocs/ pro vulpe, per conuerſionem; quoniam animal ſit σκέπος.
cautiſſimũ, & egregiè circũſpiciens, ne quid capiat damni. Ex hac ſignificationis ratione σκέπτω.
liquet, qua de cauſſa ſcou pro vito ponatur. Quæ enim vitamus, ob id vitamus, ne quid Voſch. Vocs.
noxæ ab iis accidat. Hebræi שָׁמַר pro cuſtodio & caueo dicunt, à ſcaa-mar, quod ad verbũ
nobis ſignificat Damnũ retardo ſiue impedio. Hebræi item Vulpem שׁוּעָל vocant, quaſi
ſcou-lag/ id eſt, vitans inſidias diceretur, vnius litteræ metatheſi. Nam y per G guttu-
rale pronunciandum eſſe, ſuo loco demonſtrabo, & modò memini monuiſſe. Nobis

ergo & Hebræis ab eadem deducitur origine vulpis nomenclatura, in qua nos Sc pro vno habemus elemento, vt in conuersione planum est, dum ex scou vosſ fit: vbi obseruandum, hanc litteram nobis in fine adspirari, vt sit vosch: sicut ex scop fit posch siue
Vosch. bosch/ quo nomine silua dicitur, ab vsu tegendi, quem Virgilius agnouit, dum Tityrum
Schoen. sub tegmine fagi collocauit. Schoen / siue, vt Allemanni scribunt, schoen / à schou-en, per syncopen ipsius u, & contractionem in aliam diphthongum formatur, qua voce pulchrum notamus; eo quòd pulchra omnem diligentem considerationem sibi vniant, & tam arctè concilient, vt ipsis arctissimè copulentur. Hinc Amor exoritur, qui eum qui considerat, & id quod consideratur, coniungit & vnit. Rectissimè ergo schoen pro pulchro dicitur, qua vocula & tota vis pulchri explicatur, & præterea monetur, vt ipsum semper in omni re diligentissimè consideremus: quod si fecerimus, securissimè nobis cautum fuerit, ne vllum vmquam damnum incurramus. Viden' totum hic pulcri & considerationis vsum, clarius, quàm longis Platonis dialogis depictum? Quamuis
Lesch. lesch à lesen deriuarim, quia tamen lesch per Sch in fine scribitur, videtur aliam quoque includere rationem, vt inde dici videatur, quòd doctrina, pro qua lesch dicimus, discri-
Schel. mina rerum distinguat, à schel/ quod est differo. Schel item excorticare notat; & schel
Scee / siue Scep. corticem, quasi diceretur scee siue scephel/ id est, separatio vehemens. Scee enim siue scep/ idem est quod separo; à scaa/ pro damno; quoniam diuisio ad malum & destructio-
σκυδάζω. nem totius pertinet: Vnioni enim aduersatur, qua nihil melius. Græci σκυδάζω inde duxerunt. A scee/ quod est separo & segrego, fit scyt/ quo caço notatur; eo quòd sit ex-
Scet. Scect. crementi diuisio ab alimento. Hinc scect pro venti per anum expulsione: à quo σκατὸς
σκατὸς. merda, & σκατοφάγος conuicium in Æsculapium ab Aristophane factum. A scee fit scrar
σκατοφάγος. pro tondeo & rado; ceu scee-haer diceres, quod est crinem separo. Græci hinc retinue-
Sceât siue Scear. runt κείρω, relecto Sigma, vt in Cauco à scau factum. A sceêr/ sic enim ferè pronuntia-
κείρω. tur, vel scear/ fit scars pro nouacula: ξύρος Græcis: & sceir pro forfice. Munsterus שויר
Scars. ξύρος. interpretatur vocem nescio de qua radice mutuatus, nisi fortè Iudæis Germanis de-
Sceir. beatur. A so & sien fit scijn/ pro eo quod ad notitiam tendit siue spectat. Hinc bifariam
Scijn. voce vtimur. Vno modo pro lucere, quia lux rebus cognoscendis seruiat: Altero modo pro apparere, vt dum dicimus, het scijnt soo te zijn/ id est, res videtur ita habere. Hinc scijn pro nomine, idem est quod opinio; qua de re in nomine, quo hæc litterarum S &
Scoon. C complexio vocatur, latiùs agendum. Posset hinc scoon deriuare is, cui minus etymo-
Scepnt. logia, quam prius dedi, placebit. A scep & ent fit scepnt pro destruo, quasi dicas quic-
Scand. Scandel. quam separare à suo fine: nisi malis à scai & ent fieri. A scepnt/ fit scand pro dedecore; & scandel pro offensa, qua cuiuspiam opus impeditur, quo minus ad finem suum veniat. Sic dicimus: ic bin daer in gescepnt / id est, offendiculum passus sum in ea re, quo minus rectè ad bonum meum finem, ad quem omnia dirigere debeo, potuerim peruenire.
Scandalum. Hinc intelligant Græci, non à Σκάζω Scandalon dici, quod D. Hieronymus scripsit; sed à scepnt/ quod est impedire propositum alicui finem. Hinc paxilli qui in tendiculis
Scandalethrum. insidias sustinent, Scandala & Scandalethra dicuntur; eo quòd animalia ad escam properantia offendant, & à fine suo auertant. Siue igitur scep-ent/ siue scai-ent dicas, iuxta damnum illud intelligetur, quo finis impeditur; vnde scand dedecus, & scandel pro eo
Scat. quod offendit, ratione apertissima descendunt. A sca pro damno, deriuatur scat vocali correpta, quo thesaurus pecuniarum dicitur; propterea quòd magnus nummorum thesaurus citra damnum multorum vix queat parari: tum etiam, quòd eiusmodi gaza non aliis modò damno sit, sed ipsi etiam possidenti. Verissimum enim illud est iam olim à priscis seculis tritum prouerbium, diuitem aut iniquum esse, aut iniqui hæredem: cui Plato sic concinuit, vt admodum diuites dicat vulgo etiam malos iudicari. Nomenclator itaque cauere volens, ne homines sermone suo vsuri in eam aliquando venirent opinionem, vt magnos thesauros in bonis ponerent, aut ad felicitatem putarent pertinere; ingentem diuitiarum copiam scat vocauit, vel à scaat/ quod est nocet; vel à scaa-hat/ id est, damnum habet: quorum vtrumuis acceperis, idem intellexeris, magnas nimirum diuitias noxias esse, idque non solùm in acquisitione, quæ magna fit iniquitate, sed etiam in possessione, quæ plurimis malis, atque iis maximis, præbet occasiones. A
Scatting, exactiones Principum. scat fit scatting/ quo notatur exactio principum, ad pecuniam conficiendam è laboribus & scriniis subditorum, vltra tributa & vectigalia ordinaria; quæ quàm sit æqua, ipsi nomi-

nominis natales demonstrant. Hinc ſcat vt verbum vſurpatum, idem nobis eſt, quod pecuniam ad hunc modum exigo. Quid non præuidit nomenclator? cui malo non tradidit amuleta? Verùm enimuero, ne putet quiſquam omnem exactionem ab eo condemnari, id obſeruauit, vt vocalem, quæ in ſcaat pro eo quod Latini dicunt nocet, vel damnum dat, longa eſt; in ſcat corripiatur: quo intelligamus, damnoſas quidem eſſe magnas exactiones, ſed hunc in iis modum eſſe ſeruandum, vt paruæ ſint, & parum adferant damni rebus ſubditorum, id eſt, vt breui tempore iactura ſentiatur. Illam præterea in ſcat voluit fieri conuerſionem, vt omnis exactio ad bonum referretur totius communitatis, atque vnuſquiſque pro bonorum portione ſoluere cogeretur, ne ditioribus exemptis, omne onus pauperum humeris incumberet. Taes enim compoſitum eſt à Te & aes/ quod eſt ad bonum, quaſi diceretur bonorum intuitus & conſideratio. Vel ſi malis, à ti & aes/ quorum illud idem eſt quod imputo, à te/ quod ad aliquid denotat, non aliter quàm à tegen fit tryen/ de quibus mox. Ti aes igitur idem eſt quod bonum imputo vel homini vel rei; quod nihil aliud eſt, quàm æſtimo. cui originem debet vocabulum taxo, quod eſt boni rationem in re quapiam æſtimare. Aes vt verbum, idem eſt quod in bonis duco, ſiue ad bonum anhelo: qua in voce ae bonum, ſibilus ſpiritum noſtrum, quo afficimur ipſi bono, deſignat. Hinc ἀξιόω Græcorum. Te-aes igitur ad bonum refero ſignificat. Sed hac de re prius. Scat ergo primum ad bonum ſpiret, ſiue ſibilet; deinde ſic fiat, vt ſua cuique bonorum iuſta ratio ſupputetur, quorum vtrumque in taes intelligitur. Hinc factum vt ſcat pro æſtimare etiam vſurpemus; propterea quòd in exactionibus non certa ſcientia requiratur, ſed æſtimatio dumtaxat fiat bonorum: quo monemur, in exactionibus non eſſe libros rationum excutiendos, nec iuſiurandum extorquendum, quo ſcientia certa bonorum acquiratur; ſed ſufficere æquabilem quandam opinionem. Ex ſcee pro ſeparo & diuido, fit ſceelich/ pro eo quod facile eſt ad diuidendum ſiue diſcernendum. Hinc ſchlichten eſt demere omnia impedimenta. Hinc ſchlecht ſimplex, ſiue id in quo facile eſt omnia diſcernere. Vnde pro eo etiam homine ponitur, in quo nihil eſt reconditæ diſciplinæ. Nos ſlecht ſcribimus, ad molliorem ſonum; & pro ſchlichten, ſlichten. Iam quia ſcee diſceruo notat; beſcee idem eſt quod rem ratione diſcerno & expono: qua phraſi à Germanis in ſermonem Latinum illata, *Diuiſer* Galli dicunt, pro differere. Ex eodem loquendi modo Diſcretio venit in vſum, pro iudicio & æſtimatione; eo quòd beſceet idem ſonet quod diſcretio, ſiue ſeparatio, ſiue diſiunctio: cùm nobis beſceet ſit rerum cum ratione expoſitio, quæ rerum diuiſione conſtat. Docemur itaque hac voce, totam Dialectices vim, omnemque diſſerendi rationem in eo conſiſtere, vt res probè nouerimus diuidere atque partiri. Nemo enim quicquam omnino ſcire poteſt, niſi per diuiſionem, in qua tota conſiſtit diſſerendi ratiocinandique diſciplina. Definitio enim cuiuſuis rei per diuiſionem fit, cuius nomine partitionem etiam complector. Cicero definitionem bifariam diſtinxit: alteram diuiſionis faciens definitionem, alteram partitionis: quod illi malè memoriæ mandarunt, qui eum in Officiorum libro primo reprehendunt, quòd Officij definitionem pollicitus, non definitionem, ſed diuiſionem reddiderit; quaſi verò qui diuidit, non definiat. Sed hæc ſunt ſtolida eorum iudicia qui Dialecticam dumtaxat didicerunt ex frigida vulgarium præceptorum exercitatione; nec Platone, nec Cicerone, nec ipſo Ariſtotele ad veritatis cenſuram vocato. Conſulant Parmenidem, conſulant Sophiſtam, conſulant Phædrum, conſulant alios ſummi externæ ſapientiæ anteſignani dialogos, & inuenient, nihil definiri poſſe, quin diuiſio præcedat & viam monſtret. Sit hoc, vt cetera, latioris examinis: at hic tamen vt iudicium facerem, vox noſtras coëgit, tametſi præcipiti curſu properarem. Beſceet ergo accurata rerum eſt diſtinctio; à qua loquendi conſuetudine *Diuiſer* & *Diſcretio* vocabula apud Gallos & ceteros in vſum tracta eſſe, quis poterit negare? Diſcant ergo noſtrates Dialecticam è ſua lingua, atque in omni propoſita ad dicendum materia intelligant, eam definiendi rationem, quæ rerum diuiſione & diligenti diſcretione conſtat, optimam rationem eſſe, ad quamuis controuerſiam & quæſtionem, vel in hanc, vel in illam partem terminandam. Addant præterea ex iis quæ à me didicerunt, Taal/ quo lingua deſignatur, à Tel nomen accepiſſe: qua voce nos idem intelligimus, quod in Numero Latini; quo clare planeq. cernant, omnem ſermonis perfectionem numeratione partium, quales quales illæ ſint, abſol-

[Margin notes: Taes. — *Taxo.* — Aes. — Ae. — ἀξιόω. — Scat. — Sceelich. — Schlichten. — Schlecht. — Slecht. — Slichten. — Scee. — Beſcee. — *Diuiſer.* — *Diſcretio.* — Beſceet. — *Dialectices tota vis & omnis diſſerendi ratio in quo conſiſtat.* — Taal. — Tel. — *Numeratione partium omnis ſermonis perfectio abſoluitur.*]

absolui. Angli hactenus de vetusta loquendi apud Cimmerios consuetudine Tel pro loqui vsurpant. Plato in eo libro quem Legum appendicem, siue Corollarium, quod Epinonus significat, nuncupauit; ita de sapientia scripsit, vt eam totam sola numeratione perfici concludat. Iam in Sophista, qui de ipso, quod est, disserit, quid aliud facit, quàm numerare docet? Idem libro De Repub. 7. Arithmeticam sic laudat, vt eam dicat primas vires habere ad animum ad excelsa tollendum: quod nomenclator noster multis ante sæculorũ voluminibus à spiritu præceptore suo edoctus, paruula vocula, & ea quidẽ trilittera consignauit; sed tali tamen, vt ex ea mox intelligatur, omnia sic numeranda esse, vt numeratione eorum ad ipsum altissimum ducamur. Quid enim aliud est Tel, quàm Te hel, siue Te-el? de quo alibi plura. Videte itaque quid sit apud Cimbros Besetet; videte, inquam, diligenter, ne incidatis in illud quod eadem voce, vt verbum sit, vsurpata denotatur. Præteritum enim imperfectum à Besnyten, quod est concacare, Besetet dicitur, quo vtimur, cùm volumus denotare quemquam in ratione subducenda aut rebus discernendis esse deceptum. Hi besetet hem, id est, hic eum concacauit, dicimus, cùm quisquam à quoquam est deceptus; occasione locutionis acceptæ ex homonymia vocis Besetet. Diligenter itaque in omni colloquio cauendum, ne sic te rum fiat supputatio atq. discretio, vt dici meritò possit, Het besetet besetet ons, id est, rationis explicatus nos cõcacauit. Vt pulcerrimum præceptum huic voci Besetet nomenclator intexuit, atque adeò vt in ea totius humanæ sapientiæ iecit fundamentum: ita rursus per homonymiam nos monitos voluit, in hominum vita nihil turpius, nihil fœdius, nihil magis porcinum aut suillum esse, quàm decipi in ratione subducẽda. Admirare diuinum Platonem, admirare Pythagoreos numeros, admirare quoscumque voles; interim hoc agnosce, sic apud Cimmerios nostrates loquendi habere consuetudinem, vt quæ in illis maximè suspicis, ea nobis clarissimè duabus voculis Besetet & Tel denotentur; quarum vtraque omnem totius humanæ sapientiæ latitudinem & complectitur & explanat ei qui caussam eius expendit atque diligenter intuetur. Verumenimuerò tam multa sunt insignis artificij in hac S & C litterarũ complexione exempla, vt si omnia persequi vellem, vix multa volumina iis suffecerint explicandis: qua de caussa ad ea reuertamur in quibus simplex littera S inuenitur, quam Samech veteres nominarunt. Verùm cùm & de hac satis modò mihi videar egisse; vno atque altero exemplo addito, finem huic libro imponam. In Saxonicis memini me caussam nominis Saac dedisse, qua Caussa designatur, à so-acht/ id est, ad æstimandum. Hic vbi accuratiùs omnia examinanda, addatur, non id modò hac vocula indicari; sed hoc etiam, omnem caussam ad bonum ipsum referendam esse, quod est aat/ vt antè demonstraui. Deinde summam omnium caussam omnia ad se trahere, quod est so-haat / eadem vox saac declarat. Qui ergo quid Ac & Hac vocali longa significent, norit, eum latere non poterit, quàm excellentem hæc vocula saac habeat rationem. Primùm enim intelligitur, eam primam caussam vocandam, ad quam omnia toto spiritu feruntur, quæque omnia ad se rapit, non secus atque harpago, quorum vtrumque in so-haat auditur. Deinde quia aat bonum ipsum vocatur; clarum est, caussam nullam hac voce saac dignam esse, nisi ad bonum tendat. Hic rursus contemplationis ingentia latifundia aperiuntur, in quibus cõfestim & in primo limine cernitur, ipsum bonum primam omnium caussam esse dicendã, & ei propriè nomen saac conuenire, & aliis caussis, ea solùm tenus, quatenus ad bonum ipsum referuntur. Bonum igitur & finis est supremus omniũ, & caussa efficiens totius rerum vniuersitatis. Bonum ergo seipsum, vt bonum est, inspiciens, & se ad se referens, creat vniuersa propter bonum, id est, propter seipsum. Vide quò nos ducãt tres litteræ in sac comprehensæ. Quanto compendiosiùs omnis creationis caussam in Cimbrico caussæ nomine, quàm in quauis cuiusuis philosophi disputatione, quantumuis & luculenta & prolixa, inuenimus. Latini sac inuertisse in Caus videntur, è longa vocali facta diphthongo. Sac verò pro Sacco vocali breui pronunciatur, ab eadem origine deriuatum; vt præceptum detur, quo iubeatur, sacco nihil indendum quod non ad bonum destinetur atque referatur. Et non otiosè factum, neque ad homonymiam tantùm vitandam, quòd tempore pronunciationis sic differant, vt Sac pro caussa producatur, pro sacco breuietur. Eo enim nobis ostenditur, longum temporis spatium, caussarum inquisitioni breue, sacco replendo oportere nos impendere, si hominis, non pecudis, vitam

Arithmetica laus.

Besnyten. Besetet.

Saac.

Aat.

Caussa omnium prima est ipsum bonum.

Caussa vnde dicta. Sac.

dis, vitam agere velimus. Dum Saxſonica ſcriberem, necdum probabile reddere potuiſſem, Ac apud veteres bonum denotare: id apud omnes me facilè obtinere poſſe vi- *Ac.*
debam, Acht idem eſſe quod in pretio habeo. Acht igitur ad Ac ſequitur & nomine & *Acht.*
reapſe; quoniam id in pretio habemus quod bono coniunctum putamus, eóque quidquid boni ratione appetitur, neceſſariò in pretio habetur: quo fit, vt ne illa quidem ratio quam tum dedi, vti comprobatu faciliorem, ab hac, quam nunc aſſigno, ſit aliena. O inſignem & admirabilem induſtriam, quæ tribus litteris tantum incluſit & expreſſit myſteriorum, vt ſimul tum omnem totius humanæ vitæ felicitatem, tum totam, quàm latè patet, & ſapientiam & prudentiam auribus inſtillarit. Omnia ex prima cauſſa pendere, omnia ad primam cauſſam eſſe ſummo ſtudio referenda, eamq́. totam in ipſo bono contineri; tum etiam multum temporis in cauſſarum inueſtigatione ponendum, vocabulum ſaac declarat. At ſac vocali correpta planè demonſtrat, nihil nobis eſſe ſaccis recondendum, quod non ad ipſum bonum dirigatur, addens & illud, breue tempus in iis quæ ſaccos replent, eſſe collocandum, ne ſacci ſtudium cauſſarum officiat inquiſitioni. Videmus itaque, nec iniuſtè quidquam eſſe quærendum, nec rurſus diuitias parandas, licet iuſtiſſimè, vltra eum terminum quem boni ratio præfigit. Rerum affluentia, vel luxui ſumptū ſuppeditatura, vel inſatiabilem auaritiam auctura, vel ad ambitionem & ſuperbiam comparata, vel iuſtum cauſſarum examen, quo religio & ſapientia omnis abſoluitur, excludens, ipſo Sacci nomine vetatur. Dignum nomen apud omnes gentes memoria ſempiterna, ſi perinde omnes rationem eius intelligere poſſent: hoc certè fato à nomenclatore factum, vt in confuſione Babylonica, minus quàm omnia cetera, fuerit corruptum. Hebræi שק dicunt, Latini Saccum, Græci σάκκος; tametſi *Saccus.*
omnes æquè ſignificationis cauſſam ignorent; adeò vt luculentiſſimum in hac voce ſit *σάκκος.*
argumentum, ceteras linguas à noſtra originem traxiſſe, noſtram à nulla alia dependere. Saac an olim conuerſionem admiſerit, ſtatuere non poſſum, ob exemplorum defectum: ſuſpicor tamen Caas olim in vſu fuiſſe pro euentu, ſiue eo quod ex cauſſa depen- *Caas.*
det: atq. inde apud Latinos phraſim manſiſſe, vt Caſum pro euentu ponerent cauſſæ, *Caſus.*
vt ſic dicam, accidentariæ: propterea quòd eiuſmodi euentus non ad hanc vel illam cauſſam, ſed ad cauſſam ipſam in genere videatur pertinere. Sic enim à Voor ſiue Fort *Voor ſiue*
Fors retinuerunt, quòd Voor generatim ad quemuis bonum ſucceſſum commune ſit. *Fort.*
Cùm igitur aliquid euenit nobis, non ex noſtro conſilio, aut deſtinatione; id dicimus *Fors.*
forte eueniſſe, id eſt, à cauſſa ſuperiore & communiore quàm ſit conſilium & opera *Forte.*
noſtra; quam idcirco communi res promouentis nomine deſignamus, non adiecto vel hoc vel illo. Certè nihil accidit, cuius non ſit cauſſa; eorum quidem, quæ ad bonum tendunt, Deus & eius adminiſtri; eorum quæ ad malum ſpectant, Ate & eius item miniſtri & pediſſequi. Hæc igitur præter deſtinationem noſtram euenientia, generico promouentis nomini ſiue ad bonum ſiue ad malum attribuimus, fortè ea dicentes euenire, id eſt, ab eo quod promouet. Sic & Caas illud erit inter euenta; quod cauſſam quidem habet, ſed altiorem quàm id quod operatur, ad alium reſpiciens finem. Verùm Caes pro Caſeo alterius eſt originis, ab eo nomen ducens quod malum ſit nutrimentū, *Caes.*
ſi ad alteram lactis partem conferatur; ceu Ca-ets diceretur, id eſt, malum edulium: cui butyrum comparatum dicitur Boter, à Boet, quod ſignificat adiumentum ſanitatis, & *Boter.*
Eer, quod eſt, ſumptum in edendo facere; ita vt boeter ſalutis comeſtio dicatur. Hinc *Boet. Eer.*
Latinis Caſeus & Butyrum: tametſi poſterius Græcum videatur, eam capiens inter- *Caſeus.*
pretationem, vt caſeus bubulus dicatur, bubula prorſus ſententia. Quis enim ratio- *Butyrum.*
nis capax Butyrum caſeum eſſe dixit? Det ſanè vaccinum lac plus butyri, quàm lac ceterorum animantium; ex eo ne efficietur, vt protinus butyrū caſeus vaccinus ſit dicendus? quaſi verò non aliud in vaccino lacte caſeus eſſet, aliud butyrum. Pudet me id genus originū, in quibus adeò nihil ſani inuenitur, vt prorſus cum rerum natura pugnent, nedum eius ſymbolum & notionem declarent. In omni lacte butyrum eſt, non modò bubalo; in omni lacte caſeus, in omni lacte ſerum. Butyrum ergo à boter, vel butter, vt alij pronunciant, deriuatur: quod alimentum tanto melius nomenclator, quàm caſeum iudicauit, vt hunc, reſpectu illius, prauum dicat præbere alimentum. Interrogentur modò medici, vtri rectius cenſeant; grammaticine, butyrum caſeum eſſe dicentes; an Cimmerij, ſuis notis quibus ad corpus humanum conferuntur, hæc alimenti genera

diſtin-

Tyros. distinguentes. Tyros autem Græcorum pro caseo, à ter dicitur; eo quòd caseus ferè commune fuerit primorum hominum edulium, multo quàm butyrum probabilius. Iam ad sac redeamus, quod breui vocali elatum conuertitur illud quidem, sed sic, vt *Cas.* Cas duobus modis intelligatur: Vno, pro vacuo, vt dum locum pro vacuo capimus; vn- *Cassus.* de Cassus Latinorum: Altero, vt sit receptaculum cuiusuis rei. Quæuis enim arca & quiuis loculus Cas vocatur. Saac Angli & Zeelandi ser pronuntiant. Sac-gun igitur, si- *Segun.* ue ser-gun/ & sola media littera retenta segun / idem est quod caussam omnium supremam cuiquam opto; qua de voce in Saxonicis satis latè, vbi etiam quid Saga, quid Sa- *Set.* gio, quid Sagax, quid seggen/ quid Sagmen notet, explicatum. A set/ quod significat po- *Sede siue seed* no & colloco, fit sede siue seed pro moribus compositis, & modestia. Vnde sedig/ & con- *Sedig siue Seeg.* cisione vsitata seeg pro modesto & compositis moribus prædito: à qua voce syg vel syge *Syg siue Syge* pro victoria, propterea quòd ea demum vera sit victoria, quæ homines effrenes ad modestiam compellit. Prima itaque victoria, vt quisque se vincat, id est, vt se modestum *Victoria vera.* faciat, atque in omnibus temperatum. Altera, qua alios vincimus, ita vt eos ad temperantiæ frena cogamus. Neque enim hoc victor spectare debet, vt pro sua voluntate atque libidine quiduis victis imperet: sed eum sibi terminum præfixum habet ab eo qui syg à seeg pro victoria voluit vsurpari, vt & se primùm præbeat temperantem, deinde victos etiam ad eandem temperantiæ legem inducat. Sic Strymon non aliud à superatis gentibus exegit, quàm vt efferos & belluinos mores exuentes ciuili modestiæ assuescerent, vt alibi memini tradidisse, dum Francorum examinarem antiquitatem. Hæc regia victoria est digna principibus, qui augustorum nomen volunt mereri: quæ si sola victoriæ nomen apud nomenclatorem nostrum sit adepta; quid illos dicemus agere, qui non aliam sibi caussam vincendi proponunt, quàm vt victis omnia abripiant, spoliatis pro iumentis vtantur, eorum vxores, filias, & ancillas constuprent, totam denique regionem sic scelerum enormitate vexent, vt omnes mori, si honestè liceret, mallent, quam sub eiusmodi victoribus in perpetuis durissimæ seruitutis malis non tam viuere, quàm lentis cruciatibus semper enecari. Tyrannorum hæc laniena est, non victoria, in sermone Cimbrorum; quam ne quisquam mortalium experiatur, eum rogo, *Sygebertus. Sygesmundus.* qui solus potest iugum tollere seruitutis. A syge Sygebertus dicitur is qui dignus est victoria: & Sygesmondus, qui victoriam ore præfert, vel qui ore ad victoriam potest incitare, vel etiam oratione sua hostes superare, & ad legum conuertere æquitatem: quod genus victoriæ, quo minimum sanguinis effundir, eo est præstantissimum, & tanto homine dignius, quanto naturæ ipsius conuenientius, cuius est ratione atque sermone, non gladiis & rabie pugnare. Suspicor Hebræos צֶדֶק suum & צַדִּיק hinc habere, perperam צ pro Samech admisso, quo iustus apud eos denotatur. Modestia enim omnes virtutes complectitur, perinde atque Iustitia in sacris litteris; vt dum Nochus dicitur fuisse vir iustus. quamquam à stadich posset deriuari, seruata vera pronuntiatione, quam scriptu- *Stadich.* ra demonstrat. Stadich enim constans nobis dicitur: qua rursus nomenclatura totus *Sedo, as. are.* virtutum chorus comprehenditur. A seed vel sede fit Sedo Latinorum, quod verbum ad animi perturbationes pacandas propriè videtur pertinere, à quibus ad alia transfer- *Wijc.* tur. A wijc/ quo denotatur Cedo, fit swijc/ quasi so wijc/ id est, ad cedendum: quo desi- *Swijc. Swiac.* gnamus, flecti quicquam & deorsum inclinare, & se submittere: Vnde swac/ pro eo quod facilè flectitur & deprimitur: quod ad tempus applicatum, cæli constitutionem mor- *Swijg.* bis obnoxiam & infirmam designat. A swijc fit swijg pro taceo; eo quòd silentium maxima sit summissio, qua nos sinimus ab aliis doceri; interim dum tacemus, infirmitatem *Harpocrates qualis fingatur.* animi nostri confitentes. Hinc Harpocrates puer fingitur infirmus, & omnino summissus; pedibus sedens inter vestium sinus contractis, & digito os comprimens: de quo Capella in Philologiæ nuptiis: Verùm quidam, inquit, redimitus puer, ad os compresso digito salutari, silentium commonebat. Sed nos de huius hieroglyphico signo alias for- *σιγάω.* tasse plura. A swijg Græci habent σιγάω; littera, qua carent, reiecta. Hebræi שׁוּח pro swijgt dicunt, ש pro digamma duplici quo carent, ponentes: & quia metathesin frequenter admittunt, & parui faciunt si Thet pro Tau proferatur, in eadem significa- *Sing.* tione שׁתק dicunt; in vtraque tamen voce Gimel reiectum, ne consonantes ternarium *Hing. Hinge. Hingenisse.* egrediantur: A so & hing/ fit sing/ pro canto; eo quòd omnis cantus ad eum referri debeat, ex quo solo omnia dependent. Hing enim & hinge & hingenisse potestatem eam notant,

notant, è qua summa cuiusquam negotij pendet: atque ideo propriè & primò de diuina potestate, omnia manu suâ suspendente, dicitur. Additur frequenter ge/ perfectionis nota, vt dum dicimus, Gots gehing/ id est, diuina dispositio. Quamobrem omnis cantus ad hanc diuinam catenam omnia tenentem, ipsiúsque sempiternum verbum omnia disponens, referendus, si nomenclatori credere volemus. Hoc est illud: *Septies in die psallam tibi.* Sang præteritum imperfectum facit sane nomen, pro cantu; vnde & Cano Latinorum, mutato S in C. Vide ergo quid faciant, qui carmina & odas suas ad alia transtulerunt; quámque grauiter peccent, qui spurcissimas spurcissimis carminibus libidines celebrant, & cantus suauitate lumbos scalpunt, vt Satyrico more loquar; & oleum ardentibus iuuenum animis affundunt. Semper Deus canendus, nec vlli alij rei seruire cantus debet, quàm vt immensa eius potestas, qua omnia temperat, & suauiter disponit, laudetur, & quoad eius humanis viribus fieri potest, celebretur & extollatur. qua de re in A lauda latius. Quoties Psalmista nos adhortatur ad canendos Deo hymnos, quoties exclamat, *Cantate Domino*; quàm nobis in cantando diligenter præiuit! Atqui nostrarum vocum architectus noluit nos vernaculum cantus nomen audire, vt non simul cogitaremus, omnem cantum ad eum referri debere, de cuius nutu & dispositione dependet omnia & in cælis & in terra. Gloria igitur Patri, & Filio, & Spiritui sancto; quod & nunc, & semper, & per omnia seculorum secula cantemus, vt iis choris iungamur qui perpetuò canunt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Proclus in Parmenidem scribens, cùm ostendisset nihil de Deo affirmando dici posse; addidit: si quid dicatur, id sic exponendum, vt id quod ipsi tribuitur, ab eo pendere intelligatur. Exempli gratia: Deus est fons diuinitatis, id est, diuinitas pendet ex Deo. Eodem modo Deus est caussa omnium, id est, omnia ex Deo pendent; ita vt respectus rerum ad Deum solum affirmetur, de ipso verò nihil dicatur. Quamobrem qui hing canit, hoc ipsum canit quod in omnibus Deo attributis est intelligendum, adeò vt nullum nomen potius videatur canendum, quàm quo cetera omnia comprehenduntur. Sic Deus est Deus, quia deitatis notio ex eo pendet, quæ ipsa est æternitas, si Deus à vetusta Cimmeriorum dictione W'eeu dicatur, quam sæpius iterant A-laudæ. Quicquid enim mens nostra concipit, id à Deo superatur; tantum abest vt quicquam de eo propriè possimus affirmare. Pendet ex eo vnitas, essentia, integritas, æternitas, diuinitas, sanctitas, infinitas potestatis. Quid multis? omnia quæ de ipso dicuntur, ex ipso pendent.

Ge. *Cantus omnis quò referendus.* *Sang.* *Cano.* *Deus vnde dictus.*

HER-

LIBER IX.

Lingua Cimbrica prima omnium linguarum.

POSTQVAM modò satis multis exemplis docui, primas linguæ nostræ voces significationis suæ caussas ex ipsa elementorum ducere natura, & inde reliquas deriuari: necessaria collectione efficitur, nullam linguam nostra posse dici priorem, nisi primis aliquid prius esse fingatur. Cùm igitur sermonis Hebraici, Græci, Latini, & nostri magna sit in pluribus vocabulis communio & cognatio; dicemus, primas vocum, quæ communes sunt, origines necessariò ad nostram linguam pertinere; nisi fortè quisquam posthac reperietur qui nos doceat, illas quoque linguas omnia sua nomina ad primas voces, & has in elementa, vt primogenias caussas, referre posse. Nos interim, dum quisquã talis existet, qualis numquam ne esse quidem possit, nedum sit futurus, tenebimus, nullam aliam linguam, quàm nostram hanc admittere in prima elementa solutionem; vt ex iis liquidò constent significationis vocabulorum caussæ: atque idcirco nostram in harum collatione (nam ceteras non moramur) primam esse dicendam. Quamobrem si veræ linguæ non sint, quæ vetis vocibus non constant, iuxta Socratis inuestigationem, apud quem veræ voces sunt, quæ res, vt natura earum postulat, significant, sola nostra lingua veræ linguæ nomine fuerit dignanda.

Barbarorum lingua. Quod si ita est, rectè dictum à Clemente Alexandrino, Barbarorum linguam propriè glossam vocari; vtpote, quæ sola primas dare possit vocabulorum caussas. Plato item

Barbari. apertè fatetur, Barbarorum sermonem, quàm Græcum, priorem esse. Qui verò Barbari sint, non puto cuiquam hactenus liquère. Socrates certè generatim Barbarorũ sermo-

Phryges. nem priorem confessus, exempla quibus id doceret, è Phrygia sumpsit, quasi Phryges primarij Barbarorum essent habendi. Plinius tradit, Phryges primos inuenisse artem

Phrygiones. vestium acu texendarum; & hinc eos qui huius artis periti essent, Phrygiones fuisse

Barbaricarij. nuncupatos. At Iurisconsulti Barbaricarios eosdem vocant, eo quòd Barbaricas vestes facerent; quo fit vt Phryges peculiari quodam suo iure Barbari dici debere videantur:

Latini originem suam Phrygibus referunt acceptam. quod tamen ad contemptum referri non potest, propterea quòd Latini originem suam Phrygibus referant acceptam; aut saltem confiteantur, se eosdem primos parentes habuisse. Iam olim enim Homerus vaticinatus erat, Æneam & eius posteros perpetuò regnaturos. Quid quòd Plautus quæ in Latinum sermonem converterat, se dicit vertisse Barbarè; non illud quidem, vt opinor, per Latinæ linguæ contemptum; sed de vetusta loquendi consuetudine, qua Græci cùm ceteros, tum Phrygios maximè Barbaros voca-

Barbarica vestes. bant. Sic Lucretius pro Phrygiis vestibus Barbaricas dixit:

Iam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaq́, fulgens.

ad quem versiculum Adrianus Turnebus annotauit, Barbarum pro Phryge dici, esse frequentissimum. Quamuis autem non ignorem, non alios modò, sed Virgilium etiam Barbaricum pro externo accipere & inculto; & Strabonem putare, Barbar inconditam exterorum vocem frequenter à Græcis auditam, in caussa fuisse, vt alterius linguæ homines Barbaros nominarint; ex eo tamen effici nego, hanc vocem non prius Phrygibus

Cares Barbarophoni dicti ab Homero. quàm ceteris tributam fuisse. Videtur tamen nobis Homerus aduersari, qui Cares Barbarophonos vocauit: Νάςης αὖ Κάρων

ἡγήσατο βαρβαροφώνων οἳ μίλητον ἔχον.

Verùm cùm nos sciamus tũ è Geographo, tum ex aliis, totam Cariam & viciñã oram, vnà cum Epheso, ab Amazonibus olim habitatam fuisse, & in suburbano Milesio Branchidarum templum & oraculum ad Xerxis vsque durasse expeditionem, atque eundem Branchidas atque vetustos Vrancos sermonem habuisse; non miramur, ab Homero Cares potissimum Barbaros fuisse nuncupatos; eo quòd & Amazonum posteri essent, & eorum sacerdotes adhuc prisco sermone vterentur. Et verò licet demus, iam inde ab Homeri ætate, Barbari nomen aliis, quàm Phrygibus dari cœpisse; id tamen nostra non admodum refert, & est alioqui eadem in Caribus, quæ in Phrygibus, Barbarismi ratio. propterea quòd vtraque gens à Iapeto descendat, cuius filius Ion Caris fuit pater, vt in Hispanicis docebo. Porrò si verum est, Amazones totam Ioniam posteriùs

occu-

occupasse, vti Græci scriptores prodiderunt: gemina caussa fuerit ob quam Cares Barbarophoni potissimùm vocentur: altera, quòd ab Ione Iapeti filio genus ducant: altera, quòd Amazones Gomeri posteri Ioniam quoque tam olim occuparint, vt plurimas in ea ciuitates condidisse scribantur. Epiphanius totam illam mundi ætatem quæ ab Adamo ad cataclysmum vsque computatur, Barbarismum vocat; & à cataclysmo ad confusionem Babylonicam, & vsq. ad Seruch, in quo cœpit idololatria, Scythismum: qua in re antiquos videtur secutus auctores. Nam & D. Paullus primùm Barbaros, deinde Scythas, deinde Hellenes, deinde Iudæos enumerat; ceu ea fuisset gentium & viuendi rituum in orbe successio. Nobis itaque, cùm hæc, tum illa quæ de lingua nostra tradidimus, considerantibus, suspicio oboritur; aliquid hîc occultioris antiquitatis latêre, quàm vulgus hominum hactenus crediderit; & aliud longè Barbari vocabulo, quàm vel Strabo, vel ceteri crediderint, denotari. Cùm enim Phryges videam Barbaros potissimùm vocari; & Ægyptiorum testificatione cōstet, horum sermonem omnium esse antiquissimum; & Plato fateatur, Græcam linguam non pauca ab illis vocabula accepisse; & Clemens dicat, solum Barbarorum sermonem linguæ nomine vocari debere; & nos certò sciamus, eos sermone nostro, qui idem est cum Thracio & Getico, vsos fuisse; & nostrum modò docuerimus primum esse: cogor in hanc descendere sententiam, vt Barbarum dicam nihil minus esse, quàm quod Græci crediderunt. Frequenter monui, & frequenter iterum in aliis erit monendum, Græcos Digamma Latinorum carere; quod hi tamen à vetustis Æolibus videntur accepisse, apud quos fuerit Vau nuncupatum: quod nomen nostras esse, in Hieroglyphicis docebo. Loco autem Vau substituerunt aliàs βῆτα, aliàs adspirationem. Adde quòd quamuis Latini Vau habeant, duplex tamen Vau non admittant. Nunc igitur ad rem. War nobis idem esse quod Verum, dum pro nomine accipitur, tradidi; & tantundem valere ac custodio, dū pro verbo vsurpatur. Hinc igitur War War vocabulum compositum è nomine & verbo, cum notabit qui verum custodit. Hanc vocem nec Græci, nec Latini, nec Hebræi scribere possent characteribus sibi vsitatis; & idcirco e War-war βάρβαρ & Barbar factū; quod nomen si interpreteris iuxta rectam rationem, Veritatis custodiam vertas oportet. Phryges igitur Barbaros seipsos vocabāt, maxima quadam prærogatiua dignitatis; quippe qua sibi solis fidam priscæ veritatis custodiam arrogarent. Græci, voce hac non intellecta, & propter asperæ syllabæ iterationem iudicata duriore, Barbaros dici putauerunt ab aspera locutione. Quam verò Phryges se iactabant custodire veritatē? Quam aliam quàm veritatem primarum vocum; quas sic Adamus rebus accommodauit, vt omnis veritas in iis cerneretur? Hanc veritatē in vocibus nostratibus hactenus esse, abūdè mihi cumulateque videor tradidisse. Nunc itaque videbimus, antiquissima quæque proximè ad Barbarismum accedere; quia nimirum proxima sint veritati: & ideo primam mundi ætatem optimo iure dictam fuisse Barbarismum; quoniam in ea veræ vocabulorum rationes fuerint conseruatæ, non in vna modò natione, sed in tota terra; vti de scripturæ sacræ testimonio facti sumus certiores. At altera ætas, diluuium proximè secuta, Scythismus nuncupatus est; eo quòd homines primùm in Scythia habitarint; & sola Scythia veterem linguam & ante & post confusionem Babylonicam conseruarit. Post Scythismum successit Hellenismus, in Asia Scythis ad suas terras digressis. Inter hos, Phryges, Ascanij & Gomeri posteri, sibi Barbarorum nomen præ ceteris arrogarunt; eo quòd prisca veritatis in Asia essent custodes: quorum coloni quidam in Europam digressi, Doutsen se indigitauerunt, quo significantur antiquissimi; eo quòd & linguam antiquissimam seruarent, & genus à Gomero & Ascanio, duobus primogenitis, ducerent. Verùm quia in veritatis custodia eorum maximè hominum rationem haberi oportet qui non vocabulis modò veris vterentur, sed totam quoq. vitam ad veritatis normam quadrarent: in ætate illa quæ Barbarismus vocabatur, mentis acies ad eos dirigenda qui à Set descendentes eos reliquerunt posteros, per quos genus humanum in diluuio est conseruatum. Hos autem Setinos sacra scriptura filios Dei vocauit: è quo fit, vt Barbara Phrygum lingua filiorum Dei lingua; & consequenti collectione, Lingua deorum verè dici queat, aut potius dici debeat, si res quæque clarissimo suo nomine sit nuncupanda. Ex his modò agnoscas, vnde Homerus acceperit linguæ deorum & linguæ hominum discrimen: tametsi priscam veritatem ad fabulas suas traduxerit. Totam suam

Barbarismus. *Scythismus.* *War.* *Barbarus vnde dictus.* *Barbarismus* *Scythismus.* *Hellenismus.* *Setini, id est, à Set descendentes, filij Dei vocantur.* *Barbara Phrygum lingua, lingua filiorum Dei, siue deorum.*

poësin Orphicis magistris eum debuisse, neminem hactenus vidi qui negarit. Atqui iis clarum erat, suam linguam primam fuisse; & idcirco à Setinis olim Dei filiis vsurpatam, & hac de caussa meritò deorum linguá vocari. Verùm Homerus quamuis discrimen hoc vel à Thracibus, vel, quod idem est, à Phrygibus magistris accepisset; ad linguam tamen Græcam accommodauit: & quia didicerat vocabula in deorum lingua rationibus optimis & præstátissimis esse constructa; ea deorum nomina vocauit, quorũ caussas rectissimas putaret; hominibus verò illa tribuit, quorum deterior ratio videre-
Xanthus fl. tur. Hinc cùm duo eiusdem fluminis apud Troianos nomina videret, alterũ Xanthum, alterum Scamandrum; prius diis, posterius hominibus adscripsit:

ὃν ξανθὸν καλέουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ σκάμανδρον.

Crediderim equidem ipsum à quopiam didicisse, Xanthi nomen priscorum Phrygum; & idcirco deorum vocabulum fuisse; Scamandri verò nomen posterioribus sæculis de-
Xant. beri. Nobis Xant arenam significat, maximè maris, à See rant / id est maris margo; eo quòd maria ferè margines suos ex arena constituant: vnde littus arare, & maris arenas numerare, cõmunibus prouerbiis iactatur. Ex S & C, accedente metathesi, duplex lit-
Ξανθὸς, flauus. tera facta est; atq. ita Xant ex See rant euasit. Hinc Xant-wijs est illud quod arenæ simile est; qua de voce Græci ξανθὸς pro flauo, eo quòd color hic arenam referat. Sic Virgilius:

Atque hic Aeneas ingentem ex æquore lucum
Prospicit; hinc inter fluuio Tiberinus amœno
Vorticibus rapidis & multa flauus arena
In mare prorumpit.

Eodem modo Horatius:

Vidimus flauum Tiberim retortis
Littore Etrusco violenter vndis
Ire deiectum monumenta regis
Templaq́; Vestæ.

Aptissimum igitur nomen fuerit Xanthus ei fluuio qui multas arenas secum trahat. Habet & aliam Xanthus apud nos interpretationem, si vtraque syllaba producatur. Nam Xan-thuis idem est ac si dicas, festinans domum; quæ notio æquè flumini Troiano atque prior conuenit: eo quòd ex Ida erumpens mox in mare præcipitet. Est autẽ mare fluminum omnium domicilium. Porrò quàm violentus crebrò voluatur, ex pugna eius cum Achille discas; quam hîc commemorare non lubet, quia versus quibus eam describit Homerus, plures sunt, quàm vt recitandi mihi videantur. Alterum nomen, quod hominum est, si ad Barbaram quoque linguam interpreteris, idem est ac si damni dicas
Scamãder fl. monitorem. Scha-mander enim ad verbum damni monitorem designat. Cur ergo, dices, hoc non æquè, atq. illud, deorum est? Nempe quia Setini faustissimas semper nomenclaturas dare consueuerunt, non eas quibus malum aliquod omen contineretur. Posterius ergo nomen, vtpote à damno datum, non est filiorum Dei, tametsi sit ab hominibus eiusdem linguæ acceptum; propterea quòd à recta regula declinet. Romani hactenus Tiberis inundationem in malis ominibus habent. Certè dum flumina, vel imbribus vel niuibus liquefactis subitò aucta, vel à mari etiam & ventis repulsa atq. retorta, vt Horatius dixit, alueos suos egrediuntur; semper aliquid mali significant: non illud quidem diu pòst exspectandum, sed eodem tempore quo inundant, præsens futurum: de quo Scamander rectè potuerit nomen suum sortiri. Scamander igitur idem est
Mantis. quod μάντις κακῶν: atque adeò Mantis & Scamander ab eodem verbo Man, quod est moneo, descendunt. Ineptum est quod Etymologici scriptor adduxit, & indignum ferè confutatione. Ait Scamandron ἀπὸ καμάτου dici, vel παρὰ τὸ ἐσκάφθαι ὑπὸ ἀνδρός. Quis rogo hominum hunc fluuium fodit, quem Homerus βαθυδίνην, ἀργυροδίνην διιπετέα, & aliis cognominibus appellat; è quibus clarè constat, maxima vi aquarum ex Ida præcipitantium eum crebrò intumescere, & rapidum per campos ferri. Ne fossor quidem vllus tam delicias scriberet nugas. Iam quid καμάτος cum Scamandro habet commune? Sed tales sunt etymologiæ Græcorum. Quid? ánnon Homerus δῖον vocauit hunc fluuium? Profectò si quis eum fodit, nemo virorum fodit, sed ipse Iupiter pluuius, de cuius vrna maxima videlicet accipiebat incremẽta: & quia plurimas tũ arenas volueret, meritò Xanthus est nominatus, apud eos qui rectam nominũ rationem à Setinis Dei filiis obserua-

obſeruatam ſequuntur. At ab aliis, humano more, damna ſua Diis imputantibus, Scamander vocatur, tam contra omnem rationem, vt Pythagoras mali ominis nomina mutanda cenſeret, ne quippiam mali ex eorum contagione eueniret. *Nomina mali ominis mutanda.* Quamobrem recte ab eodem vate fictum habemus, Hectoris filium à mulieribus Scamandrium, quia fortaſſis ad Scamandrum editus eſſet, nuncupatum; verum à viris dictum fuiſſe Aſtyanactem. *Scamãdrium mulieres viri Aſtyanacta vocarunt Hectoris filium.* Videmus enim quanto fauſtius ſit & felicius cuipiam regnum portendi, quàm eum nomen ab admonitione malorum habere. Vult itaque poëta, vt nomina fauſta ſint & boni ominis: quod mulieres in Scamandrio cùm neglexiſſent, viri compenſarunt, & loco Scamandrij Aſtyanacta, id eſt ciuitatis regem nominarunt. Eodem ſpectauit, dum hunc condidit verſum,

Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. *Chalcis auis.*

Ariſtoteles tradit ab Ionibus Cymindin hanc auem vocari. *Cymindis auis.* Mihi nec Ariſtotelis lectio integra videtur, nec video qui poſſim ei mederi. Adiecta enim ſunt verba quædam de Hubride & Ptyinge, quæ tamen nec Euſtathius nec Plinius videtur legiſſe. Hic etiam λεπτὸν omiſit, quod Gaza & Euſtathius agnoſcunt vt genuinum. Gaza quibuſdam Ptyngen vocari addit, ſed Hybridis nullam facit mentionem. Plinius nocturnum accipitrem vocauit. Ariſtophanes etiam inter accipitres enumerauit, & proximum aquilæ recenſuit. Nobis hic non lubet accuratius de Cyminde perquirere, eo quòd nocturnarum auium valde obſcura hactenus ſit hiſtoria, & nocturnæ caligini comparanda. Qui Hubrida etiam vocari voluerunt, videntur ab hub-ut ſibi nomen feciſſe, quo maximus bubo denotatur: & certè huic maximè Homeri fabula videtur conuenire; nec malè item in hanc auem quadrat Comicus auium exercitus. *Hubris auis.* Nec enim bubo vel corporis magnitudine vel viribus aquila inferior eſt; & ſi inter has pugna ineatur, anceps eſt certamen. *Bubo auis.* Deinde quemadmodum aquila interdiu lepores rapit, ita & bubo nocturno tempore. Venatur autem tam auide & dextrè, vt magnam vna nocte prædam frequenter congerat. & ſi quis nidum eius in rupibus exploratum habeat, & ad eum clanculum pernoctare velit; ei facillimum fuerit, prædæ partem ſubducere; quod familiarem quendam mihi venatorem non ſemel feciſſe, de ipſius didici relatu. Ipſe cum robuſto cane pugnantem vidi, & cùm ſemel vnguibus ei hæſiſſet, difficillimè potuiſſe auelli, nec canem pòſt aggredi auſum. Nec alibi lubentius, quàm in altiſſimis rupibus nidulantur; adeò vt Idæum Lecton, quod altiſſimum eſt promontorium, locus videatur ei aptiſſimus. Nec veriſimile eſt, Iunonem in exiguam aliquam ſeſe mutaſſe auem; ſed in eam potius, quæ nocturno tempore omnium eſſet regina, haud ſecus atque aquila Ioui ſacra interdiu imperat. Certè Ariſtoteles tenuem admodum & ieiunam bubonis dedit hiſtoriam; vt ego verear, ne Cumindis Ionum & Phrygum non fuerit tenuis illa vlularum forma, quam in arborum cauis, non modò in montibus, habitare ſcimus, & noctu columbaria prædari. Hanc tamen Ariſtoteles depingere videtur, & hac parte ab aucupibus noſtris diſſidere. Sed liberum ſit aliis quod velint conectare, mihi Hubris & Buas eadem auis eſt, quæ alio nomine Ptynx & Cumindis vocetur. *Buas auis.* Atqui hæc illa eſt, quæ cum aquila pugnare poteſt: & non ſine cauſſa, quando eandem prædam, licet diuerſo tempore, ſequuntur. *Ptynx auis.* Auem enim tenui corpore præditam non video quî pari marte cum aquila committas. Ariſtophanis interpres γλαῦκα κύμινδιν κικυμίδα καὶ κικκαβὰν eiuſdem auis nomina eſſe prodidit, & κικκαβᾶν eſſe noctuæ propriam vociferationem. Callimachus κικυμίδος etiam meminit, καρτ' ἀγαθὴ κικυμίς. Pompeius Cicumam nocturnam auem facit, ſed quænam ſit non addit. *Cicuma auis.* Heſychius κικυμίδα γλαῦκα interpretatur; & κικυμώττειν idem eſſe quod δυσβλέπειν. Itali quidam *Chio* vocant, nos Jubelien id eſt, parua noctua. In hoc genere minima auribus eſt inſignis, à quibus Otis quoque vocatur. *Otis auis.* Gaza Cicumâm pro nycticorace reddidit, non bene, mea quidem ſententia; cum nocturnus coruus nihil ſimile habeat noctuarum generi. Nos enim nacht rauen diuerſam ab omni vlularum & noctuarum genere eſſe ſcimus, qua tamen voce Nycticoracem ad vnguem interpretamur. *Nacht-raue. Nycticorax.* In tanta igitur obſcuritate quid miri acciderit, ſi quiſquam diceretur hallucinari; tametſi vel ipſe eſſet Ariſtoteles? Nos ergo vatis honori conſulamus, & Ariſtophanem dicamus triarium robur poſtremò enumeraſſe; in quo cùm vultur, aquilæ ferè magnitudine par, Cumindem præcedat, & longius ab aquila, quàm Cumindis, tecenſeatur; cogitemus neceſſe eſt, Cumindem

Vulture maiorem esse & validiorem. Sit ergo Aquila Iupiter, Cumindis siue Hubris Iuno; & hæc quidem noctu, ille interdiu regnet. Hinc quibusdam Duc vocatur; quòd

Chalcis.

Duces secundi sint à regibus. Nunc igitur ad nomina. Chalcidem ab obscuro æris colore dictam interpretor; quod nomen quia à natura sumptum, rectam habet significationis caussam. Cumindis verò Phrygium est vocabulum, inditum à malo omine: Com-hinder enim idem est quod adueniens damnum, siue aduentus nocumentum, si-

Cumindis vnde dicatur.

ue etiam quoduis impedimentum quod rei venturæ obstat. Quamobrem Cumindis nomen est ab hominibus factum, peruersam vocum formandarum rationem secutis. Virgilius Buboni triste omen tribuit, quem nos eandem auem cum hac Homerica facimus,

Seráque culminibus ferali carmine Bubo
Visa queri, & longas in fletum ducere voces.

Vl. Vlula. Vlulo. Vul siue Vupl.

Nobis à fletu vl vocatur, vnde Latinorum Vlula & Vlulo. Vul enim vocali longa idem est quod fleo cum tristi voce, siue ploro: quod ab eadem origine dicitur Eiulo. Vt ergo Scamandri, ita Cumindis nomen hominibus adscribendum; eo quòd vtrumque ab infausto omine inditum sit, contrà ac ratio sapientum & Deorum postulat. Cumindis certè damnum adfert, sed leporibus maximè, & vulpibus, & mustelis, quas noctu rapit, & ad nidum congerit. Quæ enim de auguriis dicuntur, vana sunt & anilia deliramenta, & idcirco sapientibus nominum opificibus indigna. Eiusdem peccati est Ptyngem eandem auem vocare à phe-tijng/ quo significatur hostilis vel inimicæ rei nuntius. Ex phe-tijng per concisionem fit Ptyng, & addita littera Græcorum terminante, Ptynx. Hubris verò è nostro hub-ur/ ceu Huburis, & syncope admissa, Hubris, est maximus

Vr-os. Vr-han. Vr-alt. Merc-ur. Sat-ur.

bubo; vti Vr-os maximus bos, & Vr-han/ maximus gallus, & Vr-alt/ maxime senex, & Merc-ur maximus considerator, & Sat-ur maximum semen siue præstantissimus sator. Hesychius Milesius nocturnam auem esse dixit, non adiecto quænam esset. Aristotelis certè contextus de Cyminde aliquid monstri alit. Suspicor ab aliquo additum fuisse, Cumindem ab aliis Hubrin, ab aliis Ptynga, vocari. At is quisquis fuit, non animaduertit, Aristotelem Cumindis nomen ad aliam auem detorsisse. Nobis interim clarum dedit indicium, Aristophanis & Homeri Cumindem, maximum esse bubonem, longe quàm noctua sit maiorem. Verum ne cum noctuis, & vlulis, & bubonibus, & diuersis harum auium formis, in tenebris diu vagemur, satis habebimus, hæc indicasse; & ostendisse, cur Chalcis Deorum, Cumindis hominum nomen dicatur. Erat in suburbano

Bátiea siue βατίεια.

Troianorum tumulus, quem homines βάτειαν, siue βατίειαν, nominarunt: Dij verò monumentum Myrinæ.

Τὴν ἤτοι ἄνδρες βατίειαν κικλήσκουσιν,
Ἀθάνατοι δέ τε σῆμα πολυσκάρθμοιο μυρίνης.

Hic alij alia: nobis placet, βάτειαν à rubo tumulum nominatum, quo spinæ genere abundaret, veluti neglectus: Dij verò & sapientes rerum priscarum periti, scientes eum

Myrinnæ tymbus.

Myrinnæ Amazonis tymbum esse, & virtutis memoriam perpetuò esse venerandam, quo præsentis æui homines ad fortitudinis & ceterarũ virtutum in antiquis celebratarũ æmulationem incitentur; nullo modo locum hunc sepulcro consecratum à rubis per incuriam enatis nominandum putauerunt. Quo verò luculentior hæc mea euadat ratio, quam nec Eustathius, nec quisquam, quod sciam, ceterorum prodidit; addam quid Cicero de Archimedis sepulchro in Tusculanis suis quæstionibus scripserit. Huius sepulchrum, quod ipsimet Syracusani ignorabant, ait se in vepribus & dumetis, quibus septum erat, peruestigasse, ac locum iussisse falcibus expurgari. Vides igitur quanti Cicero huius viri fecerit monumentum; quanto contrà vitio vertat Syracusanis, quòd acutissimi sui ciuis ignorarent sepulcrum. Ex hoc igitur, similitudine ad vnguem proposito nostro congruenti, de Myrinnæ Amazonis sepulcro ferenda sententia, quod vulgus vepretum siue rubetum vocabat, ob ignorantiam veteris historiæ. Dij verò & sapientes, quibus antiquæ virtutis memoria curæ erat, Myrinnæ fortissimæ quondam Heroinæ monumentum nuncupabant. Taxat ergo poëta occultè Troianos, ceu eos, apud quos iam priscæ virtuti nullus honor exhiberetur; quod vitium ciuitatum ferè sequi solent euersiones. Vidésne quantum sententiarum pondus diuerso Deorum & hominum nomine velarit; quamque parum, quid sibi voluerit, interpretes assequantur?

quantur? Habet alibi Homerus Briarei & Ægæonis nominum discrimen. *Briareus. Ægæon.*

Ωχ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν ὄλυμπον,
Ον Βριάρεων καλέουσι θεοὶ ἄνδρες δέ τε πάντες
Αἰγαίων'· ὁ γὰρ αὖτε βίην οὗ πατρὸς ἀμείνων.

Obscurior profectò hæc nominum est diuersitas, propter incertam Ægæonis notationem. Narrant quidam, & inter alios Ælianus, Briareum ex Euboia Ægæi maris insulas sibi subiugasse. Alij Ægæona tumulum quendam esse dicunt centum fontibus insignem. Nobis eorum arridet sententia, qui Ægæona Solem interpretantur. Hunc Dij Briareum vocant, à βριαρὸς, quo grauis & robustus denotatur. Nescio tamen an nomen ad Phrygios potius sit referendum, apud quos Bri-war-heut idem est quod princeps in libertate seruanda custodiendaque; quæ notatio in fabulam Homericam rectiùs quadrat. Dicitur autem Sol Iouem liberare, quia per Iouem vita intelligatur, & hæc à Sole custodiatur, & à frigoris carcere liberetur. Hieme enim à frigore tota vita adstringitur, & vinculis quibusdam videtur coërceri, ne libertate sua in germinando, florendo, fructuq. producendo perfruatur. Eam Sol è vinculis eximit, & in libertatem asserit. Quamobrem bene Briareus à Bri-war-heut nominatur. Heut & hoot & het caput significant, diuersis & rationibus & dialectis. In war duplex digamma est omissum, quod frequens est. Homines verò Solem à perpetuo gaudio vocant Ægæona; qua in voce quia corporis potius gaudium spectant, quàm mentis; à vera aberrant nominum fabricandorum via, quæ, quod summi honoris est & summæ efficacitatis, in vocabulis potius quærit, quàm quod minus habet vel emolumenti vel necessitatis. Quòd si simplicius placeat nodum soluere, dicas Briareum à Setinis Dei filiis dictum; Ægæona verò à Græcis; & idcirco hoc hominum, illud deorum nomen esse. Quod si ita est, Homerus fabulam ab Orphicis acceperit, vti ceteras omnes, quæ quidem ad germanam pertinent antiquitatem. Quòd autem γαίω pro lætari accipiatur, ipsemet vates ostendit, dum dicit, κύδεϊ γαίων: qua appendice videtur Ægæonis etymologiam indicasse. γαίω verò à nostro Gai esse deriuatum, neminem puto dubitaturum. Et hæc quidem de iis quorum duo nomina sunt, alterum deorum, alterum hominum, satis sunto. Ceterum illud mirabilius, poëtam etiam herbam descripsisse, cuius nullum apud homines, sed apud solos deos nomen exstaret. Post alia igitur quibus vim herbæ exposuit, sic canit: *Heut. Hoot. Het. γαίω. Gai. Moly herba.*

Ὥς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον ἀργειφόντης,
ἐκ γαίης ἐρύσας, καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν,
Ρίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί· χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ανδράσι γε θνητοῖσι· θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Id est ad verbum,

Sic Deus effatus, cæso cui nomen ab Argo,
De terra vulsum mihi dat medicamen, & addit
Naturam: radix nigra, erat flos lacteus illi;
Moly vocant superi; mortalibus ardua res est,
Et dura effossu: sed possunt omnia Diui.

Ex hac allegorica Homeri herba, crediderim Moly Theophrasti manasse, qui ad Peneum & Cyllenem id inueniri scribit, & radice rotunda esse, ad modum cepæ formata, quæ tamen non difficulter euellatur; qua nota ab Homero recessit, nisi fortasse negatio in Theophrasti codice desideretur. Plinius quamuis Theophrasto in radicis descriptione consentiat, in eo tamen discordat, quòd difficilem ad euellendum dicat, ne videlicet ab Homero recedat. Addit etiam, Græcos luteum florem, contra poëtæ auctoritatem, herbæ appinxisse. Postremò omnino vacillans, & à cepæ rotunditate longè dilabens, de periti nescio cuius medici opinione, radicem ei dat pedibus triginta, & eo amplius, longam, quam è Campania sibi allatam dicit; nec foliorum nec floris addita delineatione. Galenus nullum genus priuatim hoc nomine celebrauit, sed illius dumtaxat Moleos meminit, quod alij Rutam siluestrem nuncuparunt; & loco Moleos Theophrasti & Dioscoridis, herbam nobis inuexit Mylen vocatam, quam dicit paruo bulbo radicem similem habere, & constringendi vi tanta præditam esse, vt matricem hiantem cum farina lolij supposita curet; quod de Moly suo Dioscorides refert:

ἡδὲ ῥίζα ,inquit, μικρὰ βολβοειδὴς αὐτὴ σφόδρα ἀγαθὴ πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις πριομένη μετ' ἰρίνου μύρου. Galenus loco ἰρίνου μύρου, habet, αἰρίνου ἀλεύρου, & tamen Dioſcoridi hanc adſcribit ſententiam. Dubium eſt an Dioſcorides eam valere dicat ad apertiones matricis procurandas, an inhibendas. Irinum certè vnguentum non adſtringendi, ſed recludendi facultatem habet, & ſi quid aliud ſtrennuum eſt ad matricis obſtructiones amoliendas. Quòd autem Galenus lolij farinam eius loco legerit, ne id quidem facit quidquam ad aſtringendum ea quæ ſunt aperta; cùm lolium acredine ſua matrices aperiat, & hac de cauſſa ad fecunditatem facere ſcribatur. Quid quod ipſe Galenus fatetur, huius acredinem, quàm ireos, eſſe maiorem; & calorem eius ad tertium excalfacientium gradum adſcendere. Ruellius ſanè ſic Dioſcoridem intellexit, vt ad aperiendas vuluas, non occludendas, herbam valere dicat. Sed hæc alibi diſcutienda. Si fas eſſet fateri, equidem Galenum hîc dormitaſſe dicerem. Vereor tamen ne tota hæc medicorum de Moly diſputatio ad lanam caprinam referenda ſit; eo quòd Moly in Homeri & antiquorum potius fabulis, quàm in vllis montibus, natum ſit. Paullus Æginetа & Aëtius præter Beſáſan ſiue Rutam ſilueſtrem nullum Moly agnouerunt. Nos interim contendimus, Homericum Moly totum ſymbolicum eſſe, & eius nomen

Moet. Mat. è deorum ſiue Scitinorum ſermone deriuari. Moet nobis animum ſignificat, à Mat, quod eſt indomitum. Animus enim, quo nomine pars noſtri, rationi aduerſaria, intelligitur; per ſe indomitus eſt, & à ratione ſiue mente, veluti fera quæpiam domandus, iuxta illud Horatianum,

Animum rege; qui niſi paret,
Imperat; hunc frenis, hunc tu compeſce catena.

Magna vis eſt veritatis, omnibus ſapientibus occulto quodam modo inſpiratæ. Vide, rogo, quàm aptè Horatius diuinis nominibus cecinerit, dum animum dixit frenis eſſe compeſcendum. Nobis enim Moet ichnæa vox eſt, ſui conuerſione frenum nobis de-

Toem. monſtrans, quod Toem vocamus. Docemur ergo à vocum architecto, animum noſtrum perpetuo freno eſſe continendum. Quoniam verò animus indomitus omnis humanæ neceſſitatis in primo homine cauſſam dedit, & nos moleſtiis inuoluit infinitis; placuit ſermonis opifici, vt neceſſitas & moleſtia Moet homonymia quadam diceretur, vti vera animi primorum parentum ſoboles. Id adeò fecit, cùm quo hiſtoriæ veteris monumentum in nominibus exſtaret ſempiternum; tum ne quis Deum ærumnarum quibus humanum genus affligitur, crederet auctorem; tum etiam, & id quidem potiſſimùm, vt animum ſemper freno compeſcamus, ne in maiores moleſtias & neceſſitates nos præ-

Lij. cipitet. Moet-lij igitur idem nobis eſt, ſi lij vt verbum capiatur, quod Anime fer ſiue patere: ſin lij vt nomen accipias, animi patientiam notaris. Porrò in alia ipſius Moet

T littera in Cimbrico ſermone ſæpe è medio tollitur. ſignificatione, Moet-lij erit moleſtiarum & neceſſitatis patientia. Eſt autem noſtro ſermoni ſollemne, vt ſæpius dixi, Tau è medio tollere, quod ſi fiat, Moeij habebis diſyllabum vocabulum, in quo I longum duplici ferè I notare conſueuimus, vnde Græci nonnumquam ὑψιλὸν fecerunt, vt è Strijman Strymon, & alia; quod hoc in nomine tanto magis excuſandum, quòd hac via Græcorum terminationi accommodetur. Admirandæ igitur efficacitatis herba eſt Moly, quo in primis animo patientia imperatur, & illa quidem omnis moleſtiæ & neceſſitatis humanæ. O nigram radicem, & difficillimam euulſu, & profectò numquam euellendam à quoquam mortalium, citra diuinum auxilium. Verùm hanc atram difficultatem flos lacteus compenſat. Suauiſſimus enim fructus ex hac patientia enaſcitur, quo nullum lac vel candidius, vel dulcius, vel robuſtius ad alendum eſſe poſſit.

Lapathi herba genus quod vulgò Patientia dicitur. Eſt nobis Lapathi genus, delicatius & tenerius ceteris, in hortis excultū, quod vulgus Patientiam nominat. De hoc tritum eſt omnium ore prouerbium, *Lapathum non in cuiuſuis horto prouenire*; quod Homerus dixiſſet, Moly non à quouis vel cognitum eſſe, vel euelli poſſe. Duobus ergo nominibus hanc herbam Diis ſolis adſcribit; altero, quòd diuinitus eius nobis gratia contingat; altero, quòd nomen nihil Græcæ dialecti haberet, ſed tota eius compoſitio ad vetuſtum Deorum ſermonem referenda eſſet. Nulla verò eſt præſentior aduerſus omnia omnium cupiditatum incantamenta medicina, quàm ſi animo noſtro imperemus, vt patienter ferat rationis mentiſque frenum; quod tametſi principio durum videatur, pòſt tamen mellitum euadit, iuxta illud principis

cipis Sophorum dictum, Vitam delige optimam, suauem reddet consuetudo. Nusquam autem maius periculum est ne animus rectore, velut Phaëthonte quopiam excusso, per deuia feratur, quàm in magna rerum omnium affluentia, & summis deliciis, cum ceteris, tum ad ventris infima spectantibus. Verum enimuerò quia omnis totius vitæ rectè instituendæ ratio in Moly continetur, nec quicquam tam durum est, quod animi patientia non vincat, atque adeò ipsa veritas dixerit, *In patientia vestra possidebitis animas vestras*; multi mihi codices sint scribendi, si omnes huius herbæ facultates sigillatim sint recensendæ. Illud in summa satis esto dixisse; eum cui Deus hanc herbam dederit, nihil vmquam tam grauis periculi aditurum, quod superare non possit; & semper tutissimum fore ab omnibus mundi incantamentis. Circe enim nihil aliud *Circe.* est, quàm mundi illecebra, potentissimis philtris homines in porcos & feras mutans. Praua tertiæ apud Latinos litteræ pronuntiatio effecit, vt vocis Circe ratio recta dari nequeat, nisi genuina littera in locum suum vocetur. Prisca enim & vera huius nominis scriptura Chir-sce esset, quo significatur maris ornamentum, & illecebra, & omnis ratio, qua hospites suos tractare consueuit. Habet autem hoc vetustissima Setinorum consuetudo, vt mundum mari comparent, propter inconstantem & instabilem naturam, qua modò tranquillum arridet, & eos allicit quos mox fit omnibus tormentis vexaturum; modò insana ventorum vi agitetur, modò huc modò illuc teneat cursum, &, vt vno verbo dicam, numquam diu in eodem maneat statu. Nulla profectò aptior queat fieri collatio, quàm si mundum vastum pelagus vocemus, omni monstrorum, periculorum, insidiarum, blandimentorum, procellarum, turbinum, & omnium eorum quibus homines perire possunt, plenissimum. Huius ergo tam infidi maris illecebra blandis carminibus & suauibus poculis omnes mortales inuitans, & potentissima ad incantandum voluptatum prouocans Iynge, Circe siue Chir-sce à priscis est vocata. Nihil igitur miri, si Vlyssis socij sint decepti; sed mirum, ipsum Vlyssem tam blandas insidias euadere potuisse. Quamobrem ingeniosè à Poëta factum, quòd hoc docuerit non sine numine diuûm accidisse; & eum Deum ad partes vocarit, qui Iouis voluntatem mortalibus solet nuntiare. Hunc Deum mente concipimus, dum accuratè, quid recta ratio in singulis dictet, consideramus. Cùm igitur huius monitu, ceu freno quodam, animum nostrum à cupiditatibus coërcemus, & molestias omnes, & ea quæ vitari non possunt, perferre condocefacimus; tum dicimur Moly à Mercurio accepisse, & eius dono ab omni incantamentorum veneficiorumque genere perfrui securitate. Prisci Ianigenæ, quid Circes nomine notaretur, non ignari, finxerunt hanc Deam in *Circæum* promontorio quodam Italiæ amœnissimo quondam habitasse; atque illud ea de caussa *promontorij.* Circæum nuncuparunt. Nec malè quidem promontorium illud Chir-sce potest vocari, propterea quòd insigne sit maris ornamentum, Variarum procreationi herbarum aptissimum videtur, hinc propter altitudinem, hinc propter mare & paludes quibus cingitur, hinc quia Solem toto die circumeuntem aliqua sui parte suscipiat, nullo montium obiectu luminibus officiente. Mihi, dum ad Amasenum fluuium in vetusto diui Thomæ Aquinatis museo putres chartas euoluerem, magna oborta est cupiditas huius montis adscendendi: verùm nemo Pipernatium, ob piratarum insidias, quas perpetuò sub rupibus eius latère metuunt, ducem se voluit itineris præbere; tametsi liberali mercede, vt meæ res ferebant, eos inuitarem. In montibus proximo interuallo distantibus, est mediocris herbarum varietas, & in rupe Taracina Tithymallum dendroidem primum conspexi, sed non dubito, quin Circæum longè sit fecundius, ob eas quas modò dixi, caussas. Mirum est, quantum aër marinus & magnorum lacuum, tum generandi vim, tum calorem augeat; quod qui nescit, littora Cantabrica & Gallaica cum interiore regione conferat, & illud latus montis Baldi, quod Benacum respicit, cum altero, quod ad Lagarinam vallem & Athesin spectat, comparet. Illic enim Medica mala, & olиueta, & ceteræ id genus plantæ indicium facient, quantum maria valeant ad terrarum fecunditatem; docebuntque, quàm recta ratione Veteres finxerint, Venerem è mari natam esse; quam rem non accuratius à Græcis consideratam notatamque fuisse mirarer, nisi scirem, non longè à Græcia sua peregrinatos fuisse eos quorum scriptos de plantis libros habemus. Sed hæc de Moly & Circe, quantum propositum nobis exigit negotium, dicta sufficiant; quæ si ad fabulam Homericam referentur, maiorem

Venus è mari nata fingitur à veteribus.

in modum Veterum figmentum iuuabunt, & veram Poëtarum intelligendorum viam ostendent; qui citra Phrygij & Thracij sermonis, qui idem fuit cum antiquissimo Setinorum, & nobis hactenus vernaculo, difficillimè queunt accipere lucem. At quid ego de poësi dico? Quasi verò ea sola sit, quæ de prisco sermone & queat & debeat illustrari? Generatim dicere oportet, nullam prorsus linguam esse, quæ veras vocum suarum rationes inuenire possit, nisi ad vernaculi nobis sermonis officinam reducatur. Quid ago? Dum me corrigo, rursus longè infra veritatem subsisto. Non solùm nullæ primæ origines vocabulorum citra linguæ nostræ subsidium dari possunt; sed ne litteræ quidem ipsæ iusto ordine recensentur in Alphabeto, nisi ratio de sermone nostro petatur.

QVONIAM ergo nunc satis dictum est de diuinis & humanis apud Poëtam vocabulis; ad Abecedarium, è quo Hermathena vocum depromit caussas, reuertamur; videamúsque primum illud, quod Latini seruarunt, vti simplicius, & de sola litterarum potestate, vt videtur, nomina sua sortitum. Pòst in Hieroglyphicis de Alphabêto apud Hebræos retento latiùs agemus. Æquum enim est, vt prisco Ianigenarum Alphabeto opitulemur, & illud à calumniis Iulij Scaligeri, & aliorum qui nullum rectum in eo elementorum ordinem seruari criminantur, vindicemus. Si sola nostra vernacula lingua rectè vtitur elementorum sonis in vocibus fabricandis, soláque veram habet earum pronuntiationem; probabile etiam est, litterarum ordinem ex ea petendum esse; idque tanto magis, quòd eius quem omnis Latinorum seruauit antiquitas, veluti per manus à maioribus acceptum, nullam prorsus rationem assignare possint, immo fateantur disertis verbis, eum longissimè à recta ratione dissidere. Mirandum itaque videtur, tam supinos omnes Veteres fuisse, vt non rectum potius ordinem, quàm peruersum in elementis recensendis sequerentur. Quid enim absurdius, quàm pueros suscipere formandos, vt recto ordine omnia cùm dicant & scribát, tum ab aliis dicta & scripta intelligant; & in ipso statim limine omnem ordinem turbare? Egregium scilicet auspicatumque principium, in ordine docendo, animisque componendis, nullum ordinem tenere. Scaliger non rectè factum esse dicit, quòd quem Latini à Græcis, aut Græci à Syris accepissent ordinem, retinuerunt; quod quorsum dicat, & quantum valeat, haud equidem satis intelligo. At illud scio, nec Græcos, nec Hebræos, nec Syros, nec Chaldæos, nec Arabes ordinis in Alphabeto suo plus assignare posse rationis, quàm possint in suo Abecedario Latini. Cùm enim eorum omnium Alphabetum ab eo varia ratione descendat, quo Hebræi vtuntur; & clarissimis argumentis demonstraturi simus in nostris Hieroglyphicis, nullam Hebræis ordinis in recensendis elementis suis constare rationem; non est spes vlla, vt vel Græci, vel Syri, vel Chaldæi, vel alij affinium linguarum homines nos doceant, cur post Aleph Beth, & post hoc Gimel, & cetera post cetera elementa consequantur. His ergo pro tempore valere iussis, Romanorum Abecedariam aciem consideremus; videamúsque, ecqua caussa, quæ ceteros hactenus latuerit, queat inueniri, ob quam hæc, quam habemus, non alia, elementorum series fuerit instruenda. Quòd si Hesiodicum illud verum est, non carere sua caussa, quod plurimorum fama ac rumore iactatur; quanto minus credi potest, Abecedariam Latinorum aciem, quam nemo ab omni sæculorum memoria rumpere ausus est, tametsi aliqui non bene instructam esse murmurarint, nullam stationis ordinisq. habere caussam. Nos itaque asserimus, luculentissimam totius ordinis rationem in nostro sermone cerni, atque eam tam grauem, tam solido fundamento nixam, tam diuinam, vt non humano ingenio, sed Spiritus sancti instinctui tribuenda videatur. Quamuis ergo non aliis antea argumentis euicissem, nostram linguam Latinæ matricem esse; ex ordine tamen litterarum euidentissima existeret priscæ veritatis demonstratio. Neque enim Latinis enumerationis litterarum inuentio tribui potest, quando nulla apud eos structuræ ordinisque caussa reperitur: neque rursus eam Hebræis vel affinibus nationibus adscribere possumus, quoniam nec ordo idem sit Latinis & Hebræis, nec Hebræis sui ordinis caussa vlla constet, tantum abest vt alios docuerint seriem elementorum. Restat igitur, vt Latini litteras ab eis dicantur accepisse, apud quos earum series certissimis caussis & maximis continetur. Porrò vt ordinis caussa perspicua fiat, in primis nobis annotandum, duo priscis Setinis nominum genera fuisse, quibus litteras docerent. In litteræ definitione tradidi, litteræ nomen ipsis vocibus prius conuenire, ac deinde per analo-

Alphabeti siue Abecedarij ordo.

Setinis priscis duo nominũ genera fuerunt, quibus litteras docerent.

analogicam homonymiam ſcriptis quoque vocibus tribui ſolere. Priſci igitur illi viri alia nomina ipſis vocalibus elementis, alia figuris elementorum dederunt; & vocibus quidem ea accommodarunt quibus poteſtas ſiue ſonus litteræ indicaretur: in pictis verò litteris, non poteſtatis tantùm rationem nomina habebant, ſed ipſam etiam imaginis earum delineandæ formam indicabant. Duplex hinc extitit Alphabetum: alterum, quod Latini; alterum, quod Hebræi confiniſque ſermonis nationes ſibi ſeruarunt. *Alphabetum duplex.* Quia verò in pingendo binæ litteræ coniungi poſſunt; nihil miri, ſi plures litteræ pictæ, quam pronunciatæ recenſeantur. Nam apud Latinos, qui vocalium elementorũ nomina retinuerunt, non plures ſunt ſimplices litterarum ſoni, quàm vndeuiginti, licet hi compoſitione & temporibus quoque varientur. *Litteræ simplices siue vocales nouemdecim: scriptæ verò viginti duæ.* At ſcripta elementa viginti duorum numero comprehendere priſcis viſum eſt; cuius cauſſas Hieroglyphica noſtra declarabunt. Quamuis autem hic loquendi docendique vſus apud antiquiſſimos fuerit obſeruatus; poſtea tamen Latini ſua nomina æquè ſcriptis atque pictis litteris dederunt; nec aliter Hebræi nomina ſua ad ſonos traduxerunt. Verum hæc analogia nihil habet abſurdi, & idcirco minimè proſcribenda. Quia verò naturæ ordine prior eſt vocalis ſermo, quàm pictus; noſque totis his commentariis non de ſcripti, ſed de vocalis ſermonis partibus egimus; rationi conſentaneum eſt, vt nomina quibus voces priſci deſignarunt, hoc loco explicemus, alteris illis ad Hieroglyphica, quorum numero comprehenduntur, dilatis. Vt ergo rem aggrediamur, ea nobis hîc ſumenda quæ apud omnes Grammaticos extra omnem controuerſiam poſita videmus. Quis eſt eorum qui non fateatur litteram Ka ſuperuacaneam eſſe, & eius ſonum tertia littera contineri & abſolui? *K littera superuacanea.* Q item nihilo magis eſſe neceſſariam, vno ore clamant omnes litterarum magiſtri; quoniam ea eiuſdem cum C ſit poteſtatis. *Q littera superuacanea.* Porrò X duplex cùm ſit, reiicienda eſt è ſimplicium vocum numero; nec magis hoc noſtro vocalium elementorum cenſu dignanda, quàm St, aut Tr, aut Sc, aut aliæ id genus duos litterarum ſonos complexæ. *X littera superuacanea.* Quòd verò Latinorum aliqui H adſpirationem litterarum albo exemerunt, id citra iuſtam rationem tentarũt. *H adspiratio malè litterarum albo eximitur.* Quamuis enim conſonantibus poſtpoſita poteſtatem non admodum mutare videatur, ſuam tamen vim antè vocales habet apertiſſimam. Fateor equidem, eam facillimè quaneſcere, ceu ſpiritum quendam; ſed non citra manifeſtum ſoni diſcrimen. Quòd ſi claram in pronunciatione faciat differentiam, ita vt addita luculento ſono ab aliis conſonantibus diſtincto aures feriat: quid, rogo, iuris eſt, vt è medio tollatur? At non eſt apud Græcos. Fateor equidem, & hoc ipſo nomine eorum Alphabetum mutilum eſſe cenſemus; ſicut duplicium litterarum nomine & vocalium longarum appendice redundans. *Alphabetum Græcorum mutilum & redundans.* Quæ enim amentia, adſpirationem remouere, quæ clariſſimè vocalibus conſonat: & ex breui & longa vocali duas litteras comminiſci; & id non facere in omnibus, ſed in duabus duntaxat? Quæ rurſus ſtoliditas, duabus litteris coniunctis numerum augere litterarum, ſi id non fiat æquè in omnibus geminatis? Vnde igitur hæc tam confuſa & perturbata doctrina in ſcholas irrepſit? Ex eo, mihi crede, quòd & ordinis & numeri litterarum nulla ipſis certa ratio conſtaret; nec item diſcrimen inter ſcripta & pronunciata elementa agnoſcerent; atque idcirco, vt cuique viſum fuiſſet, litteræ vel exemtæ vel inſertæ. Nobis igitur ſolis, quibus & ordo & numerus certus litterarum vtriuſq. generis cognitus eſt, licebit de his rebus iudicium ferre: ceteris nationibus quæ ſermonis noſtri ſunt imperitæ, tantundem credendum, quantum cæco de coloribus diſputanti. Apud Latinos igitur quibus vocalis Abecedariæ enumerationis ratio remanſit, Kappa ab illis adſcitum credimus, qui adſpirationem temerario oſtraciſmo ciuitate litteraria eiecerunt, quo videlicet vacuus locus expleretur. Eodem modo, quod ex antiqua memoria à maioribus accepta didiciſſent, inter P & R litteram vnam interpoſitam fuiſſe, cuius ſonus ipſis periiſſet; quo locum eius quo carebant, ſupplerent, Q commenti ſunt; tanto tamen id, quàm prius illud, maiore ratione; quòd Q ſiue Cu aliquando illius deperditæ litteræ locum in vocabulis à priſco Ianigenarum ſermone ſeruatis occuparet. Ex Wie enim, Quis vel Qui; ex Wan Quando retinuerunt, vt antè tradidi. Nobis ergo perſpicuum eſt, hanc litteram quam Digamma duplex crebrò vocamus, quia per duo Vau pingatur, ex hoc loco deperditam olim fuiſſe; propterea nimirum, quòd citra hanc nec litterarum numerus quibus vtimur, ſit expletus; nec integer ſit totius Abecedariæ orationis contextus. *Digamma duplex W.* His nunc præmonitis, & obiter delibatis; ordinis eius quo nouemdecim

decim simplices litteræ, siue prima vocum elementa, recensentur, causam aperiamus: quam tanto studiosis omnibus, & nostratibus præsertim, spero fore gratiorem, quanto pluribus sæculis in Cimmeriis tenebris iacuit sepulta; quantoq. minus spei esse potuit, vt quisquam tandem existeret, qui post tam illustria Romanorum ingenia frustra in hac quæstione fatigata, veram rationem inueniret. Nemo est tam vecors, aut omnis communis sensus expers, vt nesciat, inter ea quæ docentur, elementa primum sibi locum vindicare. Quanta verò religione semper apud omnes mortales obseruatum sit, vt prima rerum initia fausta feliciaq. essent, si multis doceam vel Latinorum vel Græcorum exemplis; meritò dicar in re clarissima superuacaneam operam posuisse, aut potius perdidisse. Quo verò solida ad felicitatem & prosperos rerum propositarum successus fundamenta iaciantur; Deus, citra cuius opem nihil possumus, ante omnia inuocandus, non in magnis modò, sed in minimis etiam rebus aggrediendis; vt verissimè cum ab aliis, tum à Platone in Timæo traditū habemus. Poëtæ qui hactenus in hominum manibus versantur, licet vetustissimorum vatum, qui primi fabulas condiderunt, vix mereantur simij nuncupari; hoc tamen diligenter seruarunt, vt sancto aurei sæculi ritu Deûm principio auxilium orarent. Optime igitur ille qui poëma suum sic auspicatur, ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Nec malè ille, Μῆνιν ἄειδε θεά. Et rursus, Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. Et alius, εἰπὲ θεὰ χρυφίων ἐπιμάρτυρα λύχνον ἐρώτων. Virgilio placuit, vt prius quid acturus esset, proponeret; ac deinde inuocaret. Quid quod Lucretius, Dei religionisq. omnis contemptor, Veneris auxilium in primo operis sui limine hymno satis longo & operoso implorat? Nec mea nunc refert, quo nomine quisque Deum inuocarit; hoc satis est, omnes ab oratione opera sua inchoare. Sed quorsum meridiano Soli lychnum accendo? Quòd si omnium rerum exordium preces faciant, non apud Christianos tantum quibus præcipitur vt continuò orent; sed apud exteros etiam, & veræ religionis ignaros: quid censemus in pueris erudiendis faciendum esse, in quorum spe tota respublica consistit? Nam si vere dicitur,

Deus inuocandus in omnibus rebus aggrediendis.

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu:

nihil æquè in omni vita curandum, quàm vt prima ætas solidis & firmis fundamentis fulciatur, quibus deinde ad normam quadrata totius vitæ structura sit sustinenda ac colliganda. Vt quisque igitur & seipse, & domum suam, & totam ciuitatem saluam esse vult; ita pueros mox à teneris vnguiculis formare debet, qui, veluti mollis adhuc cera, quocumque velis, facillimè sequentur. Quamobrem si nihil exordiendum citra orationem præmissam; minime fuerint litteræ sine precibus docendæ. Præposteræ enim sit & pessimæ peruersitatis, non illud in principio litteraturæ facere, quod summos & maximos quosque non fecisse modò scias; sed vt fiat, primos etiam philosophorum suis clarissimè mandasse. Si discipulum tuum ad poëtarum & reliquorum sapientiæ doctorum lectionem deducere velis, & is pòst intelligat, te in primo limine elementorum ab eorum præceptis declinasse; an non te vel crassæ ignorantiæ, vel inuidiæ, qua id quod primarium erat in omni eruditione, celaueris, meritò accuset? Hac ratione ab ipsis naturæ principiis homini insita permoti atque compulsi primi Abecedarij doctores, ea litterarum simplicium nomina excogitarunt, quorum iusta & congrua inter se constructione oratio pueris aptissima absolueretur, quo simul & elementa & salutarem precandi formulam memoriæ mandarent. Ne tamen quidquam vel melius posset excogitari vel compendiosius, omnia nomina monosyllaba fecerunt; & vocales quidem per se; consonantes verò, quia aliter audiri non possent, vna adiecta vocali extulerunt. Nec aliis consonantibus aliam vocalem, sed omnibus vnam eandemque secundam tribuerunt; tum vt facilior litterarum traditio esset ac memoria; tum vt in omnibus consonantibus cogitaremus, nihil in rerum natura esse posse, quod non nitatur ipsi Vni, tamquam fundamento. Quamuis enim Ha quosdam audiamus pronunciare; id tamen vitiose fit, & contra ceterarū consonantium regulam. Hebræi He seruarunt, pro eo ac vera ratio postulat. Quod autem E longo tempore pronunciatum Vnum significet; id antea satis superque monstraui; quo fit, vt eadem hic repetenda non sint. Tota igitur & nominum & ordinis ratio pendet ex orationis contextu; quam qui non intelligit, is frustra de Abecedario ordine disputabit. Est autem

Litterarum simplicium nomina qualia excogitarint primi Abecedarij doctores.

hæc

hæc tanti ponderis, quanti refert, ne primæ ætatis disciplina à communi omnibus gentibus religione statim ab initio deuia feratur; qua qui maiorem grauioremque reperiri posse credet, is à communi sensu longissimè aberrabit, & non solùm prudenti eruditorum hominum colloquio, sed indocto etiam plebeiæ fecis consortio indignus habendus est: tantum abest, vt eius, aut ei similis approbationem vel sordidissimo gry putem comparandam. Nullius ergo amplius sententiam morati, ipsam orationem Abecedariam exponamus; *Oratio Abecedaria in tres partes distincta.* in qua hoc erimus succinctiores, quòd eadem ferè omnia in Hieroglyphicis erunt remandenda, in quibus non nomenclaturas tantùm litterarum, sed ipsas imagines nominibus congruentes explicare, & ad veras caussas reducere cogemur. Inuocato igitur Spiritus sancti auxilio, ipsam precationem auspicemur, quam præceptor suis verbis pro discipulo concipit, quem simul & elementa pietatis & litteraturæ docet. Primùm igitur, vt animum addat puero adhuc tenello & timido, & alacrem *Prima pars.* reddat ad rudimenta perdiscenda, ab A incipit, cuius litteræ vim eam esse docui, vt hortetur ad motum & actionem recta via aggrediendam. Secùndo loco monet, vt oret, quo Deus vires ad id quod agendum est, dare dignetur. Be enim idem est nobis *Be.* quod Ora, dum vt verbum imperans capitur; idem quod Oratio, dum nominis loco ponitur. Pro eodem Bet dicimus. Sed vocis huius mysterium Hieroglyphica enucleabunt, & vox est alioqui nobis in vsu quotidiano, nihil vt opus sit explicatu eius prolixiore. Norunt nostrates omnes quid Principum Be vocetur, nec ignorant eorum δήσεις εἶναι ἀνάγκας, tametsi Platonem perpauci legant. Tertio elemento orationem auspicatur, quod vt Kappa pronuntiandum, non vt vulgus per S lenius profert. Neque enim nobis litterarum soni confundendi, sed diligentissimè iuxta vetustissimorum patrium consuetudinem separandi. Ke igitur vocula est qua maximum desiderium indi- *Ke.* catur, vti traditum est. Hinc dum vehementius quempiam oramus, ea vti consueuimus; eo modo quo Latini iis orationis particulis quas vocant Interiectiones. Quamobrem qui preces à Ke exorditur, is ex toto corde, ex toto animo, ex tota mente sese orare demonstrat: atque eum ad modum Deus orandus, si velimus audiri. Sequitur De quæ vocula articuli apud nos vsum habet. E quid designet, copiose antè exposui. *De.* De Et igitur idem est ac si dicas ipsum Vnum omnia vniens & continens. Ef verbum est *E.* *Et.* imperantis, quod vel cum aspiratione, vt fit Hef; vel citra eam licet efferre, pro eo quod *Ef siue Hef.* est leua. De hac voce plura in Hieroglyphicis. Est autem Hef propriè à terra subleuare. Ge idem est quod Latinus dicit versus siue ad. He altum denotat, quod aliter Ho dicitur *Ge.* *He.* & Hoog. He Angli hactenus vsurpant. Ab He Hemel/ id est cælum, deriuatur. Sed plura de hac voce alibi. Tota igitur huius partis sententia est, O ipsum Vnum omnia vniens & continens, leua ad altum. Hæc prima pars est orationis, qua nihil potest esse congruentius, nihil aptius, nihil prius præceptori pro discipulo suo precanti. Cùm enim puer ad discendas humaniores artes ad ludum litterarium veniat, atque ipsa doctrina Leer vocetur, vocabulo homonymo ad scalas & doctrinam; sitque huius etymologia *Leer.* talis, vt quod humile est, & terræ hærens, cæteris prius honoratiúsque reddat; conuenientissimè preces eas fundit, quibus, vt puer à terra sursum leuetur, rogatur. Plura hoc loco de voce Leer dicerem, nisi Hieroglyphica adspirationis figura hanc sibi materiam suo iure vindicaret. Hoc loco satis esto monuisse, analogiam eam in Leer à primo sermonis opifice seruatam esse, vt hinc scalas, quibus in altum adscenditur, hinc doctrinam denotaret. Cùm autem eadem vox vt verbum vsurpatur, æquè pro doceo atque pro disco accipitur; & notationis suæ non vnam habet caussam, eo quòd analysis eius diuersa esse possit. Vel enim in litteræ primæ potestatem el eer soluitur, quo modo excelsum honorem designat; vel in le-eer/ quo humilis ad honores adscensus significatur; vel in Li-eer/ quod est populi ad honores exaltatio. Conuersio autem eius ichnæa fit per solutionem vocis in Eer-el/ quo rationis in altum euectio denotatur. Cùm igitur hac nostrati voce designetur, omnem doctrinam eò referri, vt is qui discit, à terra sursum leuetur, & ad honores euehatur, & ratio ipsa siue mens ad excelsa conscendat: quid rogo huic scopo aptius orari queat, quàm id, quod prima Abecedariæ precationis pars exponit? Verbum autem Ef siue Hef (vtrouis enim modo idem denotatur) idem *Ef siue Hef.* nobis est quod à terra eleuo; vel, vt sit secundæ personæ verbum imperantis modi, eleua: quo nullum verbum ad primum gradum eius scalæ per quam ad cælum adscenditur,

ditur, designandum, inueniri possit magis proprium. Eius enim conuersio in contrarium

Et.

et transit, quo pecus & alia designantur, quibus humanus animus terrenis rebus affixus est; qua de voce suo loco latius. Verùm quando nunc scimus quid primum præceptor oret: videamus & illud, quem oret; & à quo tanto desiderio, quantum hic expressit, id quod rogat, cupiat impetrare. Non alium sanè quàm ipsum Deum orat; cuius cum nullum sit nomen proprium, propriam eius formam describens, quippe quam nulla mentis cogitatio capere queat; illis vocabulis in eo compellando vti oportet, quibus dona eius, quæ largo cornu per spiritum suum effundit, denotentur. Aliàs igitur aliis nominibus Deum vocamus, pro eorum quæ ab ipso petimus, diuersitate. Huic certè loco

Et.

nullum nomen aptius esse potuit, quàm et cum articulo. Quando enim omnis oratio omnisque doctrina eò primum sit referenda, vt Deo reconciliemur & vniamur; optimè ab Vnione eum vocabimus, dum hoc ab ipso petemus. Et verò non vnionem modò, sed legitimum etiam & firmum coniugium designat, à quo per primum peccatum diuortium factum est. Cùm itaque, nisi hoc coniugium rursus inter humanam mentem & Deum redintegretur, salui esse nequeamus; maxima ratione Deum in prima oratione & prima eius parte ipsum Vnum vocamus voce nostrati, cui nulla apud Latinos, nulla apud Græcos, nulla apud Hebræos vox æquiparanda reperitur. Longissimè enim omnes ceteræ linguæ absunt ab hoc vocis et artificio, vti satis antè declaratum. Neque porrò hac sola caussa, tametsi ingens pondus habeat, Deum hoc loco ipsum Vnum nuncupauit Abecedarius precator. Altera accedit, & ea sanè cùm aliis, tum duobus nominibus illustrissima: semel, vt statim ab initio omnis Deorum multitudo per Vnius nomenclaturam excluderetur, omnisque idolomaniæ & occasio & contagio a tenella pueri mente procul abarceretur, ad quam cautionem nihil efficacius, quàm si mox cum primis litterarum nominibus imbiberet hoc axioma, quo nullum in religione prius,

Vnus in Oratione Abecedaria vocatur Deus.

Vnum solum Deum esse adorandum: Rursus, vt in primo elementorum limine vltimus hominis finis proponeretur, de quo Christus dixit, *Vnum est necessarium*. Finis enim hominis est ipsius Vnius cognitio, & per cognitionem cum ipso Vno vnio, quæ ab alio, quam ab ipso Vno, fieri nequit; & ideirco non ab alio, quàm ab ipso Vno, est petenda. Sed infinitus sim, si omnia quæ huc spectant, in medium adducam consideranda. Abundè cumulatéque mihi videbor lectori promissa persoluisse, si per transennam dumtaxat eminus indicauero, quantum mysteriorum breuissima oratione, mo-

Orationis Abecedariæ secunda pars à interiectione blandientis.

nosyllabas solas complectente voculas, sit comprehensum. Secunda orationis pars ternarium præcedenti senario adiungit, qui sic habet: I, el, em. Hic rursus prima vocula interiectio est, ei conueniens, qui sese altius profundiúsque cuipiam insinuare contendit; cuius vsus nobis, non minus quàm ipsius Lie, familiaris est & quotidianus. Est enim blandientis insinuantisque proprius sonus, quo nullus aptior est, vt in eius præcordia,

El. Hel.

cui placere cupimus, penetret; propter insignem nempe subtilitatem. El si breue pronunties, idem est quod exalta; si syllabam producas, nobilita: at dum syllaba breuis est, frequentius adspirationem præponimus. Hel enim vt hef quoque crebrius dicimus; eo

Em siue Hem.

quòd spiritus vim euehendi augere videatur. Em, siue hem, quod nobis quoque vsitatius, idem significat quod Latini Eum dicunt: ex em enim Eum fecerunt. Tota igitur sententia his tribus vocibus absoluta Latinè reddetur, I redde eum excelsum, siue euehe ipsum in sublime. Paulatim igitur precator adscendit, perinde atque in Leer, id est, in scala & doctrina fieri debet. Qui quid el significet, scire volet, ea quæ antè

Orationis Abecedariæ tertia pars

tradita sunt, consulat. Neque enim mihi lubet eisdem repetendis semper immorari. Sequitur nunc tertia & vltima orationis pars, quæ parenthesim complectitur, & tota

En.

Latinis ita reddi potest, Et exalta pecudem (vti ipse est) ad te. En nobis coniunctio est

O siue Ho

deuinciendi copulandique indicans notionem. O siue ho idem quod exalta; propterea quòd æterna sint altissima. Magna igitur significandi vis est in O siue ho, dum pro exalto siue in altum eucho vsurpatur. Nam non altum modò, sed æternum etiam includit, & propterea pro alto ponitur, quòd sola æterna verè alta dici queant. Videmus ergo scalam, per quam ex hef ad hel, ex hel ad ho peruenitur. Frustra crebrius monerem, me nihili facere, an adspiratas has voces, an citra adspirationem pronunties; quoniam significandi ratio ex adspiratione in his minimè pendet: quemadmodum contrà altitudo in he è sola petitur adspiratione. Ho igitur de recta verbi notatione æternæ

cuiusdam exaltationis rationem habet, qua precatur non contentus, summum culmen omnis altitudinis & sublimitatis adiecit, dum dixit, Exalta ad Te. Dicit verò, Exalta pecudem ad te, qualem discipulum suum esse confitetur. Insignis hæc est doctrina, qua ad orandum instruimur. Vt enim à Deo exalteris, necesse est vt te ipse ad infimam humilitatem deprimas.

Humilitatis laus.

Diuina est & aureis litteris scribenda sententia filij Syrach, *Oratio humiliantis se nubes penetrabit*. Sed quid ego alios cito testes? Quin ipsam potius audimus veritatem hæc ore suo proferentem, *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur*. Hinc beata Virgo, & beatior mater, & beatissima simul mater & virgo, Deo hymnum canit, quòd respexerit humilitatem ancillæ suæ. Et Dauid multo antè cecinit, *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*. Et paullo antè; *Exultabunt ossa humiliata*. Quid multis? Deus, iuxta diuæ Virginis oden, *deponit potentes de sede, exaltat humiles*; & iuxta suam ipsius sententiam, *Humiles exaltat*. Maxima igitur Christianorum virtus est humilitas, à qua quantum philosophi recesserunt, dum eam in vitiis numerant; tantum à cognitione suipsius, & à vera sapientia fuerunt remoti.

Suipsius cognitio.

Nam accurata suiipsius cognitio summam gignit humilitatem; vti contrà tanto quisque superbior est, quanto ignorantior; adeò vt nulla firmior sit collectio, quàm ea qua concluditur, superbissimum quemque esse ignorantissimum. Non aberrauit ergo longè Socrates, dum se nihil scire dixit; & hoc suo dicto demonstrauit, se maximam sui notitiam habere. Abecedarius noster magister nos docet confiteri, nos non homines, sed pecudes esse.

Pecudes, non homines, nos esse, confitendum.

Reuera enim pecudes effecti sumus cacodæmonis fraude; qui mendacio impudentissimo parentibus nostris imposuit, dum polliceretur, si vetitum malum comedissent, Deo similes futuros. Contrà namque res accidit, dum pro Diis pecudes sunt effecti; quod vates hoc versiculo in odis suis expressit, *Et homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Hoc illud est quod omnes iuxtà philosophi ignorarunt; & ideo numquam ad veram sui ipsorum notitiam adspirare potuerunt; vnde efficitur, vt ne sapientiæ quidem veræ principium vmqnam aut perspexerint aut cogitarint, tantum abest vt sapientes debeant vocari. Rectissimè igitur hæc confessio Abecedaria omni non orationi modò, sed doctrinæ etiam adhibebitur, quo Deus humilitate nostra ad auxiliandum prouocetur. Dicitur autem Pe/Phe/Ve & Fe nobis pro eodem. Sueui Viech & Vich dicunt, vnde Latinorum Pecus remansit. Sed de hac voce alibi satis multa. Ingens sanè interuallum est inter pecudem & Deum; & tamen ex hac humilitate audet nos præceptor sursum euehere ad ipsum illum supremum apicem, fretus nimirum infinita ipsius bonitate & clementia. Dicit itaque, Exalta pecudem (vt ipse est) ad te. In his nihil amplius est obscuritatis: Parenthesis enim claris vsitatisque vocabulis tota constat (Wie er es) Wie enim Vt nobis significat vel Qualis: Er idem est quod Ipse: Es vel Is/ quorum vtrouis æquè vtimur, idem quod Est Latinorũ. Postremæ litteræ, Te/D, ad Te significant.

Pe. Phe. Ve. Fe. Viech. Vich. Pecus. Wie. Er. Is vel Es.

Atq. hæc est tota oratio tribus partibus absoluta, vt Trinitaris numerus indicaretur; quam Latinè ad verbũ reddere non possis, ob duas interiectiones; & vt interpreteris, numquã tamen vim vocũ æquipararis. Crassiusculè tamẽ & proximè sic vertemus: Age· Ora: Quod summo animi desiderio cupio. O ipsum Vnũ omnia legitimè vniens, leua versus altũ! Quàm possum blandissimè te rogo, euehi ipsum in excelsum. Et sublimitate perenni exalta pecudem (vti ipse est) ad te.

Orationis Abecedariæ interpretatio Latina.

Nunc itaque totam precationem Abecedariam habemus explicatã, qua præceptor ipsum Vnum rogat, vt discipulũ suũ sic paullatim in sublime tollat, vt tandem ad ipsum Vnum adspiret: atq. ita breuissimo cõpendio, & plus quàm Laconico, totius vitæ nostræ & miseriam & felicitatẽ supremã complectitur, simul litterarum nomina recensens, simul orandi rationem omnem explicans, simul etiam ostendens quod nam sit homini summum bonorum, quo cùm omnes totius vitæ rationes, tum litteratura maximè dirigenda est. Eant nunc qui volent, & adhuc rideant me, dum sermonem nostrum Latino antiquiorem esse contendo. Accusent nunc priscos illos viros, quòd litterarum nomina nullo ordine enumerarint. Tentent, si placet, ecquid simile ipsi totis ingenij viribus in eisdem elementis præstare possint. Equidem nullum mihi amplius in hac arena certamen restare cerno, quando modò multis variisq. argumentis satis constare existimo, nostrum sermonem primum mortalibus fuisse, & ex eo ceteros miraculosa quadam cõfusione in Babylonia

t extitisse,

Babelen. extitisse, quibus vtentes nos Babelen dicimus, id est, sic confusè loqui, vt non intelligantur ab iis qui primi sermonis sunt periti. Quòd si mihi coniectura libera detur, dicam ipsos etiam campos Babylonicos שנער vocari de primo sermone, & dictionem hanc sic *Stem-gar.* efferendam esse, vt Stemgar audiatur, de proprio videlicet litterarum sono, qua significatur id quod omnino corrumpit. In planitie enim terræ Stemgar omnis prisca veritas corrupta est, omnis vitæ ratio peruersa, idolomania inducta, immanis superbiæ turris erecta, omnia denique & diuina & humana iura violata: & inde pœnæ vltionisque loco linguarum facta confusio, & Babylonismus stupendo miraculo exortus. Stemgar ergo planities hæc vocata est; eo quòd omnia in ea fuerint corrupta atq. vitiata. Ceterú quia dico miraculosam hanc fuisse confusionem, non fuerit abs re, labores hos meos quos antiquæ veritatis studiosorum nomine suscepi, mantissa hac reddere gratiores, è qua *Linguarum confusio & corruptela.* cuius liceat portenta corruptelæ linguarum peruidere. Linguæ quæ paullatim vel de diuersi sermonis hominum collunie, vel de veteris puritatis obliuione corrumpuntur; vocabula quidem plurima habent multum ab integris detorta, sed sic detorta, vt litterarum tamen series aliqua saltem tenus in corruptis vocibus seruetur, tametsi vel principium dictionis vel finis nonnihil sit mutilatus. Sic Hispanus ex Homo habet *Hombre*, Gallus ex eodem *Homme*, Italus *Huomo*. Eodem modo ex Femina Gallus fecit *Femme*, Hispanus *Hiembra*. Ex Lumen Hispanus *Lumbre*, Gallus *Lumiere*; & ad hunc modum alia ex aliis corrumpunt, sed sic vt facilè cernas cognationem. At in confusione Babylonica longè aliter res habet: nam præter hunc communem & vulgarem sermonis corrumpendi modum, accessit & alter, qui voces retrorsum ire compulit, haud secus atq. Cacus boues Herculis in antrum suum traxit. Nec hic solus satis visus est habere virium ad confusionem. Additus ergo & alius, qui talis est, vt litteras vocis alicuius integrè dissoluat, & eas deinde, velut talos quosdam, iactet, ac pòst, vt quæque ceciderit, ita eas in vnum congreget ac deuinciat. Hinc factum, vt in quibusdam vocibus rectè, in quibusdam aliter fuerint collectæ: & vt verum fatear, hic postremus secundum comprehendit. Nam dum litteræ sic, ceu tesseræ, iaciuntur; nonnumquam contrarius, ac prius fuerat, ordo existere potest; aliquando alius enasci. Hanc rem exemplis aliquot aperiemus, de lingua præsertim Hebraica petitis, quæ sola nostræ assertioni obsistere videtur, cùm Græca & Latina facilè nobis de principatu cessura sit, non illis quidem multis, ne totum Lexicon collegisse videamur, sed tot saltem, vt ex iis facilis de reliquis coniectura fiat. Fateor equidem omnes ferè Hebraicarum vocum radices me examinasse, & maximam earum partem ad veras primi sermonis origines non sine luculenta voluptate reduxisse; verùm & me scriptionis, & alios lectionis pigeret, si quis, vt eas transcriberem, compelleret. Nec est vllo modo in artium traditione committendum, vt documentorum fimbriæ minutissima quæque complectantur. Lubenter hanc prouinciam iis relinquemus quibus tempus & otium suppetet ad omnes omnium vocum rationes supputandas; quod vt promptissimè præstare queant, rectissimá viam *Litterarum cognationes & mutationes.* iis commonstrabimus, quam ingressis nulla offeretur difficultas. Primùm & ante omnia litterarum cognationes diligenter considerandæ, quas è Græcis & Latinis Grammaticis facillimè discas. In vocalibus procliuis est transitus ex A in E; & ex E in I: rarior ex A in O: frequentissimus ex O in V, & contrà. Ex facio præteritum habes feci; ex capio cepi; & composita efficio, perficio, & similia ex similibus; nec aliter ex *Labium.* nostro Lippe Labium habent Latini. Sic nos Taem & Maet / siue Tam & Mat dicimus: alij Tem & Met / vt Zelandi. Sueui ex Temt Tumpt faciunt. Sicut Latini *Mino. Minerua.* ex Men Mino, ex Menerua Minerua, & alia. Latini ex Met Metior habent, *Metior. Themis.* eiusdem significationis verbum. Græci ex Temt Themis, quo decorum denotatur. A in O mutant Suevi, dum ex Man pro Luna Mon dicunt. Et Latini dum *Moneo.* ex Man Moneo faciunt, verbum eiusdem cum Man significationis. Contrà La*Lot.*tini ex O faciunt A, dum à Lot Lacio, à quo allicio, formant. Græci ex Man pro Luna *Lacio. μὴν. σελήνη.* μὴν fecerunt, sicut ex Selana σελήνη. Iam breues vocales in longas, & longæ in breues non raro commigrant. Sic ex Met syllaba longa Mare faciunt Latini pro eodem, & ex *Mare. Metior.* meit Metit verbum eiusdem notationis. Græci ex Met pro Metior, μέτρον breui prio*Metrum. ὅλον.*re syllaba deducunt. Ex Deel pro toto Græci ὅλον dicunt. In consonantibus tenues in *Peto.* medias & aspiratas transeunt, & è diuerso hæ in illas. Sic ex Bet pro oro, fit Peto, tempore

pore etiam mutato; ex mager fit Macer. Sed hæc notiora, quàm vt exemplis opus sit. *Macer.*
Digamma, quod Vau vocant, in alterum digamma, quod sexto loco inter Latinas litteras recensetur, transit: & nostrum digamma, quod duplex vocamus, aliquando tollitur è medio, aliquando in simplex abit, aliàs in Beth, aliàs in Qu transit: quorum omnium antè posita sunt suis locis exempla. Tau in Sigma & Sigma in Tau mutari, lippis & tonsoribus notum. R item in L nonnumquam permutatur, vitio ferè pronuntiare caninam litteram nequeuntium. Iam adspiratio in F, & F in adspirationem mutatur; quod Hispanis frequens. Græci & Latini adspirationem in C non raro verterunt; vt ex Hart/ καρδίαν & Cor; ex Horn/ Cornu & κέρας fecerunt. S in C quoque mutatur: vt ex *καρδία.* Slaut/ Claudo; ex Seres/ Ceres faciunt. De terminationibus linguarum peculiaribus *Cor. Cornu.* ne mentionem quidem faciam, cùm ea res sit omnibus notissima. Harum similium- *κέρας.* que mutationum passim exempla in scriptis meis reperies; quo fit vt superuacaneum *Claudo. Ceres,* existimem, hic magnam è Græcis Latinisque congerere siluam. Nunc ad Hebraicæ linguæ corruptelam hæc conferantur. In primis in אַב clarum est, duplex nostrum digamma in Beth transiisse, Aw enim antiquum significat, & pro patre nobis frequẽtissimè ponitur. Hinc Auwers maiores omnes vocamus: & den Auwen pro patre familias *Hebraica lingua corruptela & cõfusio.* crebrò dicimus. Ex eodem fonte Latini Auum habent, in quo geminum digamma *Auum.* clarius agnoscitur. Rursus in אָבָה quod est desiderauit, voluit, videmus alterum duplex digamma periisse, alterum in Bet mutatum. Wow enim idem est quod volebat. In אִבְחַת quod pauor, conturbatio, fremitus, ab interpretibus redditur, nobis perspicua est origo à Ge-wo/ quod rabiem significat; quod si Ge-wol/ dicas, perturbatio erit. Verùm prius placet vt apud Ezechielem rabies gladij intelligatur. Hic Chet pro Gimel habemus, & litterarum ordinem præposterum, vti Latini ex lof Folium, è los Soluo, Græci è *Folium.* form μορφή, è rof φώρ retinuerunt. In אָבַל significatio variata. Obel enim siue Vbel quod- *Soluo.* uis malum significat, vnde Hebræi אֵבֶל pro luctu ponunt, & אָבַל pro lugebat, quasi in *μορφή. φώρ.* luctu summum esset malorum. Certè quibus longa vita, vt summum præmium, pro- *Obel siue Vbel.* mittebatur; iis non poterat non summum malum in morte collocari; nihil vt miri sit, vt אֵבֶל pro luctu dicant. At cùm אבל pro magna planitie ponitur, vt Iud. septimo, tum originem ducit ex velt/ quo campus nobis designatur, Tau malè reiecto, & nihilo me- *Velt.* lius Aleph præfixo. אַבִּיר validus dicitur & potens. Nobis obet super significat; & vt ver- *Obet.* bum, idem est quod supero. Nos dicimus de oberst siue ouerst pro supremo, vnde He- *Oberst.* bræi אַבִּיר pro Deo quoque ponunt. In אֶגֶל pro gutta conuersio est vocis, præposito arti- *Ouerst.* culo nostro; Leet enim idem est quod guttatim stillo, vnde אֶגֶל è leet pro gutta. Verùm *Leet.* Aleph frequentissimè redundat; vti vides in אָגַר pro congrego, quod à nostro ger venit. Eodem modo superfluum est in אַבְנֵט quo zona denotatur qua sacerdos cingebatur. Nobis bant dicitur quoduis cingulum & vinculum. Vnde Banda pro vexillo, & bont *Bant.* pro fœdere. Hinc de symbolica ratione cogita. Redundat item in אָבַס, quod significat *Banda. Bont.* pinguem fecit, quod factum est à nostro vet/ mutato Tau in Samech, more Sueuorum, quos in sibilis Hebræi libenter imitantur. Nec magis necessarium fuit in Chaldaico אֱדַיִן pro tunc, quod clarissimè cernitur nostratis esse originis: Dicimus enim doen pro *Doen.* Tunc in præterito, & dan pro Tunc in futuro. אָדַם pro rubere ab eo dicitur, quo color *Dan.* ruber, haud secus ac flamma & pruna, oculos fatiget; ceu præpostero ordine dicas mat-og/ id est, fatigans oculum. Quod si ogdam legas; eodem ferè res cadet. Hinc אֹדֶם lapis quem carbunculum vocamus, qui vibranti flama oculos lassat. Nos Rubrum colorem Roi vocamus, qua voce etiam Virga denotatur, quod Seruius in illo Virgilij an- *Rot.* notauit, *Virgatis lucent sagulis*. Rubet enim color oculum flagellat & conturbat. De Adami nomine alibi dictum. אָדוֹן Dominus dicitur, qua in voce Aleph superuacaneum, quod Hispani Gotisantes satis clarè demonstrant, dum Don pro Domino quopiam ge- *Don.* nerosiore dicunt. Nostratibus frequens est loquendi formula, Hi is mijn doon en mijn laten/ id est, eius apud me est potestatis, vt ex eo omnia mea dependeant; nec quicquam faciam aut omittam, nisi ipsius arbitratu. Hinc doon pro Domino, penes quem om- *Doon.* nium eorum quæ facere nos oportet, arbitrium est. Gotis olim in vsu fuit, nobis obsoletum, nisi quod ratio eius non vna apud nos exstet. Nam non ad doon tantùm allusit nomenclator, sed ad deon etiam siue don/ quo norma ipsius cantus denotatur, quam qui seruat, & in ea ceteris præit, Græcis coryphæus vocatur. אֲהָהּ Hebræorum interiectio

est, quam Aha pronunciant quidam: Nostrates Ach ach dicunt, ita vt He sit pro Chet, quod est frequentissimum. אהב pro amo est à nostro hog haw/ id est, alto loco habeo, siue plurimi facio. Eiecta est littera, & eam quam dico eiectam esse, de Græco verbo di-
ἀγαπῶ. scas, quod ex hac radice est corruptum: ἀγαπῶ enim idem significat; quo in verbo Gamma cernis, & ex Beth tenuem litteram factam; quæ ratio originis è cognatis linguis inuestigandi magno nobis frequenter est vsui. Nisi enim ἀγαπῶ Græci haberent, vix mihi crederetur quod de Gimel adempto dixi. Et quia id hic perspicuum est, non debet absurdum videri, quod paullo prius de אדם dixi. אהל tabernaculum interpretatur. Nos
Hal. hal dicimus pro laxiore loco ad res ab iniuria cæli seruandas accommodato. Aleph autem superfluum esse, ipsi etiam fatentur Hebræi, quia nonnumquàm vox hac littera
Magal. caret. Arabes ab hal Magal fecerunt, quo communis cognatorum habitatio denota-
Of. Aut. tur; qua de voce alibi fortasse. In או quis nostratum non agnoscit of / quo Vel denotatur. Hinc Latinis Aut. Notes hic Vau pro f creberrimo esse in vsu. Hinc Sueui pro nostro Vau frequentissimè f ponunt. Nos enim want / illi frant dicunt, & alia simili
Einer. Eifer. Aueo. formula. Pro zelo nos eiuer / illi eifer dicunt, vnde Hebræi אוה pro vehementer cupere vsurpant, vbi Aleph pro E ponitur. Latini inde Aueo habent, quod in אוה pro desiderio clarius apparet. In אוי pro Ve Aleph superfluum est, & Vau locum dupli-
Wet. cis digamma tenet, eo quòd nos wee dicamus. און verbum varie vsurpatur. Aliàs enim fortitudo redditur & virtus, cuius ratio ex oben/ quo supernum denotatur, petenda; eo
Oben. quòd virtute ceteris simus superiores. Proprie igitur oben excellentia verteretur. Aliàs pro fletu ponitur, re admodum diuersa; qua in significatione ex ween est corruptum, simplici Vau pro duplici collocato. Est vbi iniquitatem & fraudem interpretes reddunt, vt Psal. tricesimo quinto, *Verba oris eius iniquitas & dolus*. Vbi scriptum est און. Hic
Fon. Aleph est loco He, quod apud Hebræos frequentissimum est. Nos enim hon pro fraudo dicimus. Puncta igitur superflua sunt, vt superflua sunt frequentissimè. In hac voce diligenter notes, qua via & ratione fiat, vt eadem verba apud Hebræos tam diuersa significent. Confusio quoque similis est in אוץ, sed quæ faciat notationem non ita diuersam.
Stam. Cùm enim pro cogere ponitur, fit à staw/ quod est impello ad progrediendum; litteris nimirum transpositis. At cùm pro festinare vsurpatur, radicem habet hast/ qua in significatione Vau superfluum est. Vide, quæso, quàm perspicua sit in his corruptela. Quod autem littera, quam Hebræi perperam Sade vel Sadic vocant, & per Sigma pronuntiant, semper pro duplici Sigma videlicet ac Tau ponatur, in Hieroglyphicis docebo.
Vur. אור illuminare vertitur. Nos Vur dicimus, quæ vox vt verbum vsurpata, significat ignem
πῦρ. facere; vt nomen, idem est quod ignis. Hinc πῦρ Græcorum. Hebræi ad rem vicinam & de necessitate consequentem vocem detorserunt. Pro igne נורא Chaldæi dicunt, vbi Nun superuacaneum & Aleph terminatio. Hebræi verò נר lucernam vocant & ignem
Vert. non אור tantùm, sed & אש dicunt, voce diducta à nostro hert/ quo calidum denotatur, in qua Tau Sueuico more in Samech transiit, & loco Samech Sin positum est, quas litteras Hebræi turpiter confundũt. Animaduerte hic qui à veris vocum notationibus ad res vicinas significandas vocabula per confusionem commigrent. In אור igitur pro Vur Aleph inanis est littera, cuius loco alterum Vau fuisset collocandum, & וור pro אור
Vrim & Tumim in sacerdotis pectorali quid sit. scribendum. Quid autem sit Vrim & Tumim in sacerdotis pectorali, nemo hactenus Hebræorum potuit explicare. Rabbi Dauid in libro radicum ab אור deriuat, addens interim non liquere Iudæis, quid Vrim & Tumim significent; & aliud tamen fuisse, quàm lapides pectoralis? Rabbi Selomoh scripturam nominis expositi, id est, Dei, fuisse tradit, per quam lucere faciebat & perficiebat verba sua. Verùm & huius & aliorum illa tandem est conclusio, veram huius vocis Vrim & significationem & rationem ignorari. Consului super eadem re doctissimum virum, & linguarum omnium peritissimum, Benedictum Ariam Montanum; qui relicta & desperata vocum interpretatione, ad cælum confugit, vt Deus, more Tragico, in partes fabulæ vocaretur. Ait enim hæc verba, non aliter atque manna, de cælo à Deo Mosi fuisse demissa, vt rationali siue pectorali includerentur. Laudanda sanè mihi singularis huius viri pietas & eruditio; sed perfugium hoc nec mihi, nec aliis eruditissimis etiam Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæque linguæ viris vel placuit vel satisfecit. Nam si res aliqua diopetes fuisset, vt manna & flores virgæ Aaron, quorum monumenta in Siclo videntur; non equidem

vllam

vllam inuenio caussam ob quam Moses tantum miraculum faceret, & non æquè Vrim & Tumim Deo adscriberet, atque tabulas Dei digito dixit exaratas. In Hieroglyphicis expono quid verba illa denotent, quibus Moses tradit Pharaonem vsum esse, dum Iosepum inaugurato ad summum Ægypti euexit magistratum: quæ à nemine hactenus vel Hebræorum vel alterius nationis hominum fuerunt intellecta; quamquam sunt qui Ægyptium sermonem esse fateantur. Quemadmodum igitur Moses verba illa à se recitata non est publicè interpretatus Hebræis; ita crediderim & Vrim & Tumim ex eodem sermone deriuata, & idcirco nō aperuisse vulgò eorum notationem, sed eam sacerdotibus fortasse inter mysteria tradidisse, quo plus haberent venerationis. Fuit Moses peritus omnis scientiæ Ægyptiorum, quo fit vt nihil dubitem, quin arcanam quoque sacerdotum linguam didicerit, & ex ea hæc verba petiuerit, haud secus atque illa, quibus Pharaonem vsum dicit in Iosepo inaugurando. Quærenti ergo mihi ecquid è sacris Ægyptiorum ritibus emulgere possem, quod ad harum vocum faceret interpretationem: Harpocratis natalis mihi in mentem venit, qui ad brumam natus esse scribitur; quem dum diligentius considero, inuenio Isidem, dum in vtero hunc fœtum gereret, phylacterium sibi appendisse, quo felix faustusque partus esset: illud autem amuletum non aliud fuisse, quàm scriptutam qua vera vox notaretur, quod Plutarchi nobis aperuit diligentia, qui si factum è sacro & arcano sermone nomen expressisset, à magna nos dubitatione liberasset. Caussam tamen cur non adscripserit, cùm ceteroquin in aliis vocibus sacerdotum exponendis satis fuerit curiosus, eam esse existimo, quòd Græcis litteris sacram dictionem, qua vera significaretur vox, notare non posset. War enim Græcis characteribus non magis scribere potuisset, quàm Plinius *Wi* Gallorum nomen, quo viscum denotatur, litteris Latinis. Vterque igitur & hic & ille sacrum nomen missum faciens, solam eius posuit interpretationem. Nos igitur de collatione tum rerum tum illustrium auctorum hanc facimus coniecturam, Mosen pectorali suo phylacterium illud inclusisse, quod veræ vocis haberet significationem; idq. eum eiusdem spiritus instinctu fecisse, quo D. Ioannes scripsit, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum*, & cetera quæ aquilinis mentis oculis perspecta mortalibus prodidit. Habemus enim apud Mosem, *Dixit & facta sunt*; è quo liquet, æquè Mosi atque diuo Ioanni reuelatum fuisse, Deum verbo suo & vera voce totam rerum creasse vniuersitatem, & eius solius amuleto omnia in cælis & in terra custodiri, atque ab omni periculo & interitu posse seruari. Nec dubium est, quin Moses, quid Isidis nomine sacerdotes intelligerent, inter cetera fuerit edoctus, atque ita optimè cognorit, eo secundam in Trinitate personam siue hypostasin denotari, vti nos suo loco docemus. Quamobrem, dum Isis humanam naturam assumeret, veram vocem, & verbi per quod omnia creata erant, naturam non deposuit, sed sibi pro phylacterio certissimo seruauit: quo nimirum fecit, vt & carnem suam à morte suscitaret, & totum genus mortalium ab æterna morte seruatum secùm ad supremum cælum leuaret. O potentissimum amuletum! ô præsentissimam & certissimam phylacterij formam! Moses itaque diuini spiritus instinctu ductus, cùm sciret pontificē suum illius veri pontificis typum gerere, qui simul & Deus & homo esset; voluit vt in pectore eodem quo Isis, phylacterio vteretur, id est, eodem quo Christus verus Pontifex sese aduersus draconis venenum muniuit, & omnia in cælis & in terris æterna custodia tuetur. Neque enim, si linguæ sacerdotum erat peritus, vt haud dubiè fuit, ignorare potuit, prima rituum sacrorum apud Ægyptios instituta non aliud quàm typum fuisse futurorum, & idcirco verum eorum vsum à religione minimè reiici oportere, tametsi apud vulgus in idolomaniam omnia taperentur. Iosepus sacerdotibus omnium onerum & vectigalium immunitatem concessit; quod eum non credo facturum fuisse, si eos cacodæmonum ministros esse sciuisset. Quid verò colerent, ignorare non potuit; quando de sacræ scripturæ testificatione constat, eum tam familiarem & amicum iis fuisse, vt vnius sacerdotum filiam sibi matrimonio copularit. Vt ergo abusus & demens superstitio abominanda; ita prima & vera cærimoniarum intelligentia fuit piè amplectenda. Nunc igitur, his pro tempore breuiter indicatis, nomina, quæ vocata sunt in quæstionem, rebus ipsis applicemus. Quoniam igitur clarum est in אור Aleph loco Vau positum esse, & pro Vur Aur scriptum (nihil enim punctorum discrimina in hoc examine moramur) dicemus idem in אורים contigisse. Quamobrem Plu-

Isidis, matris Harpocratis, phylacteriū.

tarchi auctoritatem ad Mosis interpretationem adhibentes, asserere non veremur, hanc vocem ex War-em factam esse, quo simul & vera vox, & vox custodiens denotatur. Hem enim siue Em simplicissimam vocem significare, antè docui: quo fit, vt de verbo quod primum est & omnium simplicissimum, optimè dicatur. War autem verum significare; & dum verbum est, custodire, suo quoque loco explicatum. Isidis igitur phylacterium War-em fuit, quo illa videlicet omnia & fecit primùm, & semper custodit. Videmus hic quàm eleganter phylacterij custodia & tota vis in War sit expressa, ita vt nihil sit ambigendum, quin War-em illa dictio sit quam Plutarchus veram vocem interpretatur: quam citra dubium scripsisset; si Græcis litteris eius sonum germanum atque genuinum exprimere quiuisset. Et hæc quidem de Warem: nunc ad Tumim. Hebræi, vt id primum annotem, suum Tau perperam per Thet efferunt, atque hinc fit vt pro Tam siue Taem, quod idem est, Tham cum adspiratione dicant. Vtuntur autem hoc vocabulo ad hunc modum, vt interpretes aliàs perfectum aliàs immaculatum, aliàs innocentem, aliàs simplicem, aliàs integrum reddant. Verùm vt Hebræi vocis suæ significationem תמים petunt; ita in sacerdotum lingua Taem plus includit mysteriorum. Decorum enim hac voce intelligitur, quod consistere non potest citra accuratam omnium rerum actionumque mensuram, vti ichnæa conuersione manifestò declaratur. Quod igitur omnibus rebus modisque intra iustitiæ terminos continetur, Taem dicitur, quod conuersum maet/ id est, mensuram designat. Hinc apud Græcos Themis Dea, adspiratione Hebræorum more accersita, quasi teemt diceretur, id est decet. Themidem autem apud Græcos Venerem etiam Vraniam dici, & omnes iustitiæ numeros in cælis & terris absoluere, in Amazonicis tradidi: quæ, qui volet plura nouisse, consulat. Quoniam igitur omnis sacerdotij ratio, totumque Pontificis munus eò referebatur, vt toti iusti decorique fieremus, neque id miseri mortales suis viribus assequi possent: voluere prisci nobis verum pontificem, id est, fœderis purgatorem indicare, cuius ceteri pontifices, quotquot & quales quales essent, non aliud quàm personam & laruam gerebant. Hunc igitur per phylacterium significarunt, eo quòd is solus omnes ab omnibus malis custodire posset, atque idcirco verum esset & vnicum phylacterium, non ceterorum modò hominum, sed & ipsorum Pontificum, qui veri pontificis typum præ se ferebant. Tota igitur phylacterij sententia sic est explicanda, War-em/ Taem-em/ id est, vox vera & custodiens, iustum & decorum eum redde. Vel, Vox vera & custodiens, vox iustum & decorum reddens. Hem enim vt vocem simplicem significat, ita & ipsum denotat; qua de re in hieroglyphico Mem signo latius. Vtrouis tamen modo Hem in posteriore loco capias, res eòdem pertinet, atque clarè significatur, nos nec decoros nec iustos esse posse, nisi per vocem veram. Dum alterum Hem vt pronomen accipitur, ad eum refertur cui phylacterium appenditur. Vt ergo Isidi Vera vox appendebatur, ita sacerdoti & altera erat adiungenda, qua iustitia & pulcritudo ipsi per solam veram vocem contingere posse notaretur. Altero tamen modo, quo vtrobique per Hem idem denotatur, quod per simplicem vocem, phylacterium ad Isidem æquè atque ad Pontificem spectat. Et hæc quidem homonymia nullam adfert obscuritatem; sed contrà ad id quæsita est, vt copiosior esset significatio, qualis frequens est in vocum nostratium compositione, ad eandem rem pluribus notis indicandam. Interea tamen Hebræis permittimus, vt dum extra pectoralis mentionem Thumim vel Tham legunt, suo more interpretentur; at in pectorali phylacterium pace ipsorum intelligemus, quod Moses de sacro sermone sumpsit, & inter abdita mysteria seruauit: & id quidem summo iure, cùm nihil hoc arcano Dei consilio, quo mortalium genus per veram vocem à morte liberauit, sit arcanius, & maiore veneratione & silentio dignum. Tota enim sacerdotij rituum sacrorum, cærimoniarum, sacrificiorum, lustrationũ vita ex hoc phylacterio pendebat; & ea de caussa super corde proprio vitalis caloris fonte vt portaretur, Moses iussit, ceu citra illud nulla vita constare posset, non sacerdoti modò, sed toti populo Israëlitarũ. Hinc duodecim tribuũ nomina lapidibus duodecim inscribebantur, vt totius populi vita seruaretur. Hebræus loco pectoris לב habet, quo cor intelligit, cuius vocabuli ratio nobis est clarissima, cũ leb/ siue lef/ siue leuen vitã significet. Quia verò vitalis facultas, quæ solis calori fertur accepta, leoni est insignis; factum vt à leb leaun siue leew pro Leone posuerit nomenclator, vnde Hebræi לָבִא fecerunt, & Græci

Hem siue Em. War. *Tumim.* *Themis Dea.* *Hem.* *Leb/ Lef/ Leuen. Leew. Leo.*

Græci λέων, Latini Leo; quibus vt vox nobiſcum communis, ita nulla eſt cognita ſignificationis cauſſa: de qua latius in hieroglyphica ipſius Alef figura. Non caret itaque cauſſa recondita ac ſingulari, quòd pectus hic לב vocatum ſit. Quamuis enim alio vocabulo vti Moſes potuiſſet magis proprio; voluit tamen cordis nomen vitæ notationem in prima radice habens hoc loco ponere, quo ratio phylacterij magis indicaretur. Porrò pectoris hoc ornamentum phylacterium fuiſſe, de forma ſatis liquet, quæ quadrata erat, & quatuor lapidum verſibus inſcripta, totumque ſic comparatum, vt ipſi Vrim & Tumim includerentur. Quatuor autem Vitæ habere ſymbolum, vel ex Tetracti Pythagorica diſcas, vel ſermoni noſtro credas, in quo quatuor & ignis eodem nomine dicuntur. qua de re in Hieroglyphicis. Quemadmodum autem quatuor vitæ fontem deſignant; ita duodecim duas nobis vitas nomine ſuo in noſtrati lingua pollicentur; alteram, quam Adam primùm ſortitus eſt; alteram, quam in palingeneſia, non Pythagorica, ſed Chriſtiana, credentes accipiunt. Sicut ergo tria in ſe ducta nouem producunt, ita ducta in quaternarium vitæ ſymbolum, duodecim reddunt, & alteram vitam abſoluunt, quæ proprium Chriſti donum eſt. Ternarius autem ductus eſt in quaternarium, dum Deus ſeſe naturæ humanæ copulauit. qua de re alibi plura, ſi trinus & vnus quaternarium noſtrum tantiſper in mortali corpore ſinet manere. Satis hic eſto, duodenario vitam denotari, quam per Chriſtum natura accipit humana, qui ſolus vera vox eſt, & ſolus iuſtum decorumque hominem in iudicio coram patre ſiſtit. Cùm igitur huius ſolius veræ vocis iuſtitia & venuſtate nos Deo probare poſſimus, nec alia ratione ſeruari queamus; ſupremum vitæ cordiſque phylacterium vera vox erit, quæ quadratæ thecæ & duodecim lapidibus ornatæ includi iubetur; cuius myſterium vix multis libris quiſquam aſſequatur, ſit licet ſacrorum rituum in primis peritus & dexter interpres. Porrò thecam, cui vera vox vnà cum Themide includebatur, Hebræi חשן nuncupant, cuius vocis nec alibi vſus eſt vllus, nec vlla exſtat apud Hebræos etymologia. Græci λόγιον verterunt; quod nomen ſi indiderunt, quia verbum, quod λόγον D. Ioannes appellat, contineret; optima ſanè ratione mihi ducti videntur. Verùm Latini, qui rationale verterunt, aliò videntur reſpexiſſe. D. Hieronymus ad doctrinam putat pertinere, & à ſermocinando ſic vocari, atque hinc Vrim doctrinam, & Tumim veritatem interpretatur. Quòd ſi mihi coniectare licet, dicam & hoc nomen è ſacro Ægyptiorum ſacerdotum ſermone, Moſem eſſe mutuatum. Cùm enim veræ voci, & voci iuſtum & omnibus modis decorum reddenti, veluti ſacellum quoddam ſplendidiſſimum conſecraret, nomen illud indidit, quo eius quod in ipſius adyto lateret, ſignificatio indicaretur. Nam quid rogo aliud eſt vera vox, quàm patris ſplendor & imago, iuxta D. Paullum, qui ſic Chriſtum nuncupauit? Atqui illud ipſum חשן ſignificat, ſi de noſtrati lingua interpreteris. Cho-ſtein enim ſiue Go-ſtijn idem eſt ac ſi dicas Boni ſplendor & imago. Chet è Gimel frequenter faciunt; atque adeò apud nos etiam, dum imperando vehementiam locutioni addere molimur, Ch pro G ponimus: vt à giet præſenti, fit Chiet pro funde, vti ſuo loco declarabo, & in אחד pro vno Deo. Chod pro God/ & hoc pro got ponitur, vt alia taccam ſexcenta. In hieroglyphico litteræ שין ſigno quid ſtijn deſignet, latius aperiam, ſi hic ipſius Boni ſplendor benignus affulgeat. Poſſet etiam non abſurdè reddi Dei ſplendor; eo quòd loco ipſius Got/ quo Deus ſignificatur, frequenter go dicimus: nec verò inter Deum & Bonum diſcrimen vllum, re quidem tenus, inuenitur. Quoties enim Bi Go/ &, De Son gat te Go/ Campani noſtri Brabanti dicunt: quorum illud eſt per Deum iurantis, hoc ſignificat Solem ad Deum abire, id eſt occidere. Cho-ſtyn igitur vel Boni vel Dei ſplendorem & imaginem ſignificat, quæ attributa proprio iure Chriſto veræ Dei voci debentur. Hinc modò perſpici poteſt, cur Goſcyn ſiue חשן iudicij habeat cognomen. Chriſtus enim boni ſplendor eſt, cùm ſemper aliàs, tum verò multo maximè in iudicio, quod à Patre accepit. Iudicat enim homines iuſtos & decoros, non quia tales ſua ipſorum ſponte ſunt, ſed quia ipſe nos meritis ſuis iuſtos & decoros coram Patre ſiſtat, ablutos nimirum illius agni ſanguine, qui mundi peccata tollit. In iudicio igitur illo, ſupremæ Themidis pulcri iuſtique apparemus, non de vlla noſtra virtute peculiari, ſed de ſolo ipſius boni ſplendore, fœdum peccatorum cœnum luſtrante atque expurgante. Nam ſi de prauæ noſtræ naturæ meritis, quæ ſola noſtra proprie dici poteſt, humanum genus iudicaret; omnes ad vnum condemnaremur.

Quatuor ſymbolum vitæ.

Duodecim, ſymbolum duplicis vitæ.

Quicquid igitur mereri dicimur bonorum, id ipsius gratiæ & bonitatis splendori acceptum feramus necesse est, atque ita, dum nos iudicio sempiternæ Themidis sistit, totos aura luminis sui vestit, quæ albæ stolæ symbolo designantur. Hunc ipsius Boni splendorem, qui Christus est, Iesaias celebrat ad hunc modum: *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non silebo, donec egrediatur quemadmodum splendor iustitia eius, & salus eius vt lampas fulgeat.* Quid conuenientius dici potuit nostræ interpretationi? Nempe solus hic locus satis ostendit, quorsum hoc pectoris Pontificij ornamentum spectarit, cuius gesserit figuram, quid varius gemmarum fulgor denotarit, quid in se concluserit & mysticis ignotisque apud Hebræos verbis celarit. Externus splendor internum iustitiæ per Christum, qui Verum verbum est siue Vera vox, comparandæ, splendorem denotabat, qui longo diuturnóque silentio in arcanis Dei consiliis erat occultandus. Quamobrem puluinus ille pectoralis, siue theca super vitæ sede & peccati origine suspensa ac duodenario fulgentium gemmarum insignita, optimè & aptissimè go-schein nuncupatur, qua voce non solum Dei siue boni splendor & imago denotatur, sed etiam illud exprimitur, nos coram Deo in iudicio bonos apparituros, non alterius, quàm vocis siue verbi Veri, eos quos illustrat, decoros iustósque reddentis, beneficio & gratuito dono: ad quod continendum, hæc siue theca siue arcula in pectore suspensa comparatur. Quemadmodum igitur non vna ratione pectorale Sacerdotis ornamentum go-schein vocatur; ita maxima de caussa & abditissima cognomen accepit à iudicio, in quo per solum ipsius Boni splendorem boni apparebimus. Dicitur autem iudicium Hebraice משפט quod vocabulum radicem primam è nostra lingua ducit, in qua

Scep. scep idem est ac si dicas, rudi materiæ formam indo, vnde scepsel pro exemplari & forma

Scepsel. collocatur. Quia verò Iudicis est Rempub. ordinare, & quæ in ea imposita sunt, ad

Scepen. bonam redigere formam, qua sola conseruantur ciuitates: scepen pro eo dicimus, qui in Repub. rebus rectè constituendis & controuersiis tollendis præest. Et hæc quidem scep in prima persona, & scept in tertia persona, vnde Hebræi suum verbum habent שפט, in sermone nostro designat: cuius si vlterius rationem quæras, ad summum creato-

Scepper. rem, atque omnium rerum formatorem ascendas oportet, qui scepper nominatur, eo quòd totam mundi machinam, & omnium rerum, tum corporatarum, tum non corporatarum vniuersitatem, ex infinitis patris sui abyssis hausit, & in idealem, vt sic dicam, matricem suam infudit, atque hac via & ratione formauit. Quod igitur est summus opifex in toto mundo; hoc eum qui scepen vocatur, esse decet in sua ciuitate formanda ordinandáque Hinc factum, vt apud Hebræos verbum שפט non solùm iudicare, sed præesse & ordinare etiam significare deprehendatur. Vnde intelligas non malè eum dicturum, qui משפט ordinationem & iudicium interpretetur, quo videlicet vtrumque denotetur, & ipsum Goscen ad diuinam ordinationem, qua mundum erat reparaturus; & ad iudicium extremum pertinere. Habemus itaque nunc quid go-schein siue חשן in prima significet lingua, è qua à Mose acceptum esse credo, vtpote eam apud

Phylacterium. Sacerdotes edocto. Non malè igitur Græci phylacterium hoc ornamenti genus nominarunt, à fine videlicet accepta nomenclatura. Eò enim referebatur, vt nos in iudicio aduersus diabolum ad Dei tribunal tueretur. Quamuis autem phylacterij nomen nil habeat similitudinis cum Wat; eiusdem tamen est significationis cum custodia, quam phylacen nominant Græci, cuius vna cum cognatis ratio de sermone nostro pendet, vt & illud obiter annotemus. Woel enim siue Veel multum significat, à Vol/ quod est

φυλάξαι. plenum. Acht idem est quod existimo siue æstimo; vnde Worl acht/ à quo φυλάξαι idem est quod plurimi facio. Nam illa sola custodimus quæ plurimi facimus. Et quia pericula etiam plurimi facimus, non ad illa quidem seruanda, sed euitanda atque fugienda,

φυλάττω. fit vt φυλάττω æquè pro caueo atque custodio vsurpetur. φ autem in digamma nostrum

φῦλα. transire, quis ignorat? Sic φῦλα pro gente, à nostro Volc deriuatur; & φύλλον, à loof/ per

φύλλον. conuersas litteras, vnde Latinis folium, eiusdem notationis vocabulum. Sufficiant hæc modò de pectoris Pontificij ornamento, & veri verbi humanum genus iustum decorumque facientis arca; cuius duodecim gemmæ, non duodecim tantùm Veræ vocis nuntios siue Apostolos designant, sed totius etiam generis humani & machinæ mundanæ perfectionem, quæ dodecade continetur. Totius autem generis humani duodecim tribus Israëlis typum & simulacrum gerebant, quibus quæ factæ sunt promissiones,

nes in Christianis sunt persolutæ, cùm antea in vmbra dumtaxat latuissent, & obscuris imaginũ quarundã inuolucris. Ceterùm ad ea quæ huc spectãt, omnia explicanda, non vno libro aut vno codice opus esset: de quibus aliàs fortasse latius agam, si veræ vocis phylacterio tantisper in hac vita manebo. Nunc ad alia. אות pro signo vsurpant, vox est retrograda, in qua Aleph rursus superuacaneum in alterius litteræ locum irrepsit. Tog enim idem est quod ostendebat; nisi mauis à teeken esse præcisum, quo signum notatur. אזב pro Isopo, fit ab Hees-hop quo raucorum spes denotatur. Quòd si Hees-sop dicas, suc- Isopus.
cus fuerit raucorum. Vtrouis certè modo propria herbæ facultas exprimitur. Adspirationem periisse nihil miri; nec magis mirum, litteram quam Zain vocant, pro Samech poni; cùm hæc elemẽtorum confusio Hebræis admodum sit familiaris. Sic & in אז pro Samech ponitur, qua vocula Tunc significatur. Nos dicimus, Als ic quam/ so gone hi; id est, quando ego veniebam, tunc ille discedebat. Hic So pro Tunc vsurpari videmus; So.
& per S, non per duplicem litteram scribi. Sed de vera Zain pronunciatione in Hieroglyphicis. Verùm אזב nonnumquam generatim ponitur pro quauis herba, in qua notatione fit à nostro Gewas, quo quæuis planta designatur, atque ita intelligendũ est quòd Gewas.
Salomon dicitur disputasse à Cedro Libani ad Isopum, quæ crescit in pariete; quo nihil aliud significatur, quàm eum omne genus plantarum nouisse, à maximis quæ sunt Cedri Libani, ad minimas quæ crescunt in parietibus. Nec proprius sonus ipsius Zain in אזל retentus est, quo denotatur recedere. Nos Lat dicimus, Sueui Las pro relinquo; & Lat.
composita voce, Ver-las. Ic lat hem/ id est, Ego desero eum, siue recedo ab eo. Ceterùm in אזל pro lapide viam notante, proprium hæc littera vsum seruauit. Est enim vox Exel à Weg-sel deriuata, à principio digamma duplici reiecto, & Gimel & Samech in duplicem litteram coëuntibus; qua dictione viæ numerator denotatur. Solent enim viæ lapidibus notari, & per eos interualla numerari. Hinc apud Romanos ad primũ lapidem, ad secundum lapidem, & centesimum lapidem, & ita in aliis. In אזן fœdissima corruptio est: videntur enim vocem qua Nasus notatur, pro aure posuisse. Nas siue Naes na- Nas.
sum significat, è quo vocabulo transpositis litteris nomen fecerunt, quo auris notaretur. Naes.
Eodem vitio חזה pro videre dixerunt: cùm Hoor contrario ordine idem sit quod audio. Hoor.
Græci à חזה ὁράω fecerunt, pro video; vbi apertissimum est quod dico; vocabulum vide- ὁρῶ.
licet auditionis proprium, ad videndi partes transiisse. Bella scilicet locutio, dum video pro audio, & Nas pro aure dicunt. אזק catena redditur. Hic iterum præposterus litterarum ordo, & Zain rursus loco Samech scriptum, & pro Tau, Allemanico siue Sueuico ritu, vsurpatum, & litteræ decisæ, quæ ketten nobis finiunt, quarum loco Aleph scriptũ, quod vt superfluum omittitur Nahum tertio capite, vbi בְּזִקִּים legitur, non באזקים, vnde planè ketten agnoscas. In אזר quod accingere & præcingere vertunt, Zain pro Sade surrepsit; & Aleph vel superuacaneum est, vel loco E ponitur. Nos Ruste dicimus, pro eo Ruste.
quod est parat se, & armis instruit ad bellum, quod cingendo maximè fiebat, vt & vetustæ Romanorum picturæ & antiquus mos loquendi satis apertè demonstrat. Hinc apud Iurisperitos Cingendus habetur pro Cincto. Hinc item, In procinctu esse. Quod si à Gorte corruptum esset, Gimel desideraretur. Certè tam varia & incerta Hebræorum est corruptela, vt non mirum videri deberet, si quis à Gorte siue Gorde diceret esse præcisum; mutato Tau vel Delta in Zain loco Samech. Dum אח pro fratre dicunt, ab honore videntur vocem mutuati. Nam hoch altum significat: vnde paullo antè hog-haw, Hoch.
quod & hoch-haw dici posset, ostendi pro ἀγαπάω vsurpari. Propter caritatem itaque hoch diceretur: aliis fortè placeret ab Acht fieri, quo æstimatio denotatur. Mihi prius ma- Acht.
gis arrideret, nisi aliud quod rectius est, haberem, idq́ue eo magis, quòd eadem voce altare denotetur, vt Hieremiæ tricesimo sexto cap. bis vsurpatur. Altare autem citra dubium ab Hoch, id est, ab alto nomen hoc sortitur. Verùm vt de altari non repugnem, dum tamen אח pro fratre dicitur; asserere nihil dubito, nomen corruptum esse ab Echt/ Echt.
quo nobis germanum denotatur, & ita coniunctum naturæ lege, vt propè vniatur. Ab Ee enim Eeich, & hinc Echt dicitur. Hinc de vxore etiam, & liberis, & aliis ad hunc modum legitimo iure nobis coniunctis vsurpatur, adiecto tamen eo cui tribuitur: vt Echt wijf/ echt kint/ id est, legitima vxor, legitima proles. Quemadmodum igitur vox germanus pro fratre, ita Echt etiam optimè ponetur. Puncti subscripti nulla ratio habenda, sicut nec Tau reiecti, quod Hebræi crebrò vel abiiciunt vel adiiciunt,

citra

citra necessitatem ab origine pendentem. אֶחָד Vnum significat, vox haud dubiè
composita in primo sermone. Nobis frequens est, dum numeramus, vt princi-
Ee. piò dicamus, Ee met got/id est, Vnum cum Deo, ceu dicas, Vnum prosperante Deo.
Diuina sanè prouidentia factum videtur, vt hæc dictio apud eos remanserit, quibus
nulli magis mortales ad idolomaniam fuerunt proniores. Ee Got ergo, id est, Vnus
Deus, pro Vno dixerunt, minimè tamen, quid dicerent, intelligentes. Moses tamen qui
primi sermonis notitiam apud Ægyptios sacerdotes sibi comparatat, videtur hoc quod
dico, Deuteronomij cap. sexto his verbis indicasse: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד Id est,
Audi Israel, Iehoua Dominus noster Iehoua vnus: vbi si dicas Iehoua Ee-got siue Ee-
chod, vti Hebræi, quibus Chet & Gimel confunduntur, scribũt; an non elegantissimam
feceris sententiam, Iehoua Dominus noster est, Iehoua vnus Deus? Nec mirari debe-
mus, si in אֶחָד è Tau Daleth fecerint, cùm id nostrates quoque non raró committant.
Hebræi tamen in Daleth maximum dicunt latêre mysterium, credentes ea littera im-
perium Dei notari quod in quatuor mundi plagas exercet; de numero, ni fallor, ducta
opinione iuxta stolidam Cabalistarum supputationem. Tantam verò vim horum ver-
borum esse credunt, vt eorum prolatione omnia aduersa fugari opinentur; si tamen in
loco vestituque nullis sordibus inquinato pronuntientur. Sed in hac sententia id obiter
notes, שמע pro audio poni, eodem modo quo רְאֵה pro video, illo excepto quod in שמע
Smac. rectius litterarum ordo seruetur. Smac enim idem est quod gusto. Translatum igitur
ad auditionem verbum gustandi habens significationem. אָחוּ siue אחו quid propriè de-
signat, interpretes videntur ignorare. Nam Geneseos cap. quadragesimo primo verte-
runt Loca palustria. In Iobi capite octauo Carectum reddunt, & neutrum bene, mea
quidem sententia. Nobis Heuch vee significat pecoris lætitiam, quæ non alibi maior est
quàm in lætis pascuis, quæ & prata Latini vocant, & irrigari debent. Quia enim ad fru-
ctum paratiora sunt quàm arua, quæ multo coli debent labore; prata ceu parata di-
cuntur. Virgilius:

Claudite nunc riuos pueri, sat prata biberunt.

Hinc modò cernes, non aptè versum esse illud, *Et pascebant in locis palustribus*. Dicen-
dum fuisset, *Pascebant in lætis pratis* siue *pascuis*. Iob itaque dicit prata læta sine aqua
& irrigatione esse non posse. אָחַז apprehendere dicunt. Vox est euersa, in qua Zain pro
Tat. Tau positum, & Cap in Chet mutatum. Tat enim dicimus pro apprehendo. At cùm
Det. pro Tego ponitur, clarum est quòd sit à Det. אַחֲלַי vtinam vertunt corruptum ex Och-
Och Heer. heil, id est, Vtinam ô salus vel seruator. Hoc tempore dicimus, Och-Heer, id est, Vtinam
ô Domine; quod eiusdem est significationis, nisi quòd prius aptius est optanti, eo quòd
Achter. omne votum tendat ad salutem. אחר differre, tardare. omissa est littera Tau. Achter
enim idem est quod tardare & moram adferre. Dat achtert mp, id est, hoc me retardat.
אַחְלָמָה quidam Amethystum vertunt, alij Crystallum. Ego his accedo: propterea
quòd crystallus vitreos nobis oculos optimos præbeat, quibus oculos corporis tuetur.
Och-lam enim siue Oog-lam idem est quod oculum conseruans atque defendens. Mira
est Hebræorum interpretum in vocabulis lapidum plantarumque ignorantia; vt nihil
mirer, si modò hoc, modò illud ex eodem nomine faciant. אֲחַשְׁדַּרְפְּנִים Sarrapas princi-
pesque dicunt, qua in voce Chaldæi Aleph in fine loco Mem suo more ponunt. Equi-
dem antiquam Medorum Persarumque linguam, quia Ianigenæ fuerunt, eandem cum
nostra fuisse existimo; atque inde non pauca magistratuum vocabula à Cyro in Babylo-
niam inuecta; inter quæ & hoc vnum est. Quid quod ex Herodoti testificatione, Ger-
mani apud reges Persarum stipendia fecerunt. Quàm verò familiaris ipsis fuerit Saca-
rum vsus, non ex Herodoto tantùm & aliis, sed ex Xenophonte etiam discas. Vel ergo
de sua ipsorum lingua, vel de Germanica, multa nostratia vocabula in regis aula potue-
runt relinqui. Hinc מֶלְצַר pro architriclino, quem nos Mal-stier diceremus, id est, eum
qui conuiuio ordinando gubernandoque præest: qua in voce frustra laborant Hebræi,
dum alius aliud interpretatur: quod non tam miror, quàm miror quemquam extitisse
qui tam bene colliniarit vt architriclinum verterit. Eodem sermone supremi exercitus
duces אחשדרפנים vocabantur, quod nobis sonaret, Hochs-der benuen, id est, supremi ordi-
num equestrium, siue turmarum duces. Nos Bend pro ordinario. Eodem modo
אֲחַשְׁתְּרָנִים idem significat, ac si dicas, supremi veredarios; quod quid aliud est, quàm Re-
gis su-

gis supremi capitis cursores, vt sic vulgato more loquar. Hochst enim supremum significat. Ren idem est quod velocissimo equi cursu feror. Punctorum rationem nullam habendam esse crebrius monere cogor. אטם claudere &.obturare vertunt, vti Prouerbiorum vicesimo primo, *Qui obturat aurem suam, ne audiat pauperem.* & Esaiæ tricesimo tertio, *Qui obturat aurem suam, ne audiat sanguinem.* Psalmo item quinquagesimo septimo, *Sicut aspidis surdæ & obturantis aurem suam.* Ex his satis liquet exemplis, hoc verbum ad aures obturatas propriè pertinere: vnde rursus perspicuum fit, vel quàm nulla necessitate Aleph sit præfixum, vel quàm malè loco alterius vocalis sit substitutum. Thun/ vel Dun per mediam litteram, significat surdum aut surdastrum: Mut significat nullum sonum edere: Tun nullum sonum audire. Quæ verò hæc sit conuersarum vocum cognatio, non est opus hic latius explicare. Hoc interim addam, Dum pro stupidò etiam poni, propterea quòd ij qui rardi sunt ad intelligendum, surdastri videantur. Hinc auris crassa & Batauа in prouerbium abiuit. Dum ergo siue Thum clarissimè apud nostrates tum originis est, tum significationis; & ideo sedulo videndum, quæ in vocula hac corrumpendi via seruata sit ab Hebræis, quò per eandem alia quoque verba examinentur, & ad primos suos fontes reducantur. Neque enim inferioribus tantùm Germanis, sed superioribus etiam hactenus hæc vox Dum in vsu est quotidiano, tametsi hi contra rectam rationem Dumm scribant, littera mugiente geminata. אי Insula ab Ee/ quod sit ab Ee/ quasi singulare & solitarium dicas. Hodie ferè Ei-lant dicimus, quasi solitariam regionem nominaremus. Hinc יון à nostro Ei-won/ id est, Insulæ habitator. Primus ergo Ionum pater in insula habitauit. Sunt enim Iones insularum maris mediterranei habitatores. Hebræi, qui puncta addiderunt, ex Ion, Iauan fecerunt; & id quidem ineptissimè, cùm vocabulum ita pronuntiatum nec originem primam referat, nec vllam habeat significationem; quæ in Ei—won est apertissima, vnde diphthongo in I longum mutata, & duplici digamma reiecto, Ion fit, formula nobis in primis vsitata. Quod cùm ita sit, omnes illorum nugæ profligantur, qui varia commenta de Ionij maris nomine sibi finxerũt. Stephanus Ionium Apollinis & Creusæ filiũ ad Eponymiam vocat. Didymus ab Ionio Dyrrachij filio nominis caussam petit, quem Hercules imprudenter occiderit, & in mare proiecerit, & ab eo mare nominatū Ionium. Lycophron Ius errorem caussam nominis facit. Alij ab Ione Adriæ patre dictum putant. Solinus ab Ionia regiuncula Italiæ Ionium mare vocari existimat. Nostra etymologia clarè docet, Ionem primum eum vocatum fuisse, cui Insulæ inter Ianigenas sorte obtigerunt; & inde & ipsum mare vocatum, & transmigrationes factas ad continentem fuisse. filij enim Ionis כִּתִּים תַּרְשִׁישׁ אֱלִישָׁה וְדֹדָנִים: quorum Elisa Elidem ad Alpheum Peloponesi regionem condidit, & eiusdem nominis ciuitatem. Punctum enim postremum & He superflua sunt, vti puncta in תרשיש Tharsis pro Tharsees dictus. Iod enim æquè per E atque I pronuntiatur. Sunt autem à Tharsees omnes illi conditi, qui Asiæ minoris littora habitarunt, & inde in Græciam traiecerunt; quorum primus parens sic dictus, quòd audacia magna ad maria omnia peruadenda esset; cuius posteros verisimile est plura maritima Europæ loca occupasse. Thar/ siue Dar/ vt nunc potius proferimus, idem est quod audeo; vnde apud Græcos θαῤῥος cum tota sobole remansit. See autem mare est, cuius patrius casus Sees; atque ita Tharsees idem est, ac si Latinus diceret, audax maris. Ab hoc credo Tartessum in Hispania conditam, quæ vrbs mercatu & diuitijs nobilissima olim fuit. Tarsees enim & Tar tes sees idē significat. Nos nunc diceremus Dat des sees/ id est, audax ipsius maris. Tartessus igitur solo articulo à Tarsees differt. Aspiratam litteram in mediam & tenuem commigrare, nihil miri. Hic tamen obiter monendum, à Iosepo in Tharsis aspiratam litteram agnosci, quam in Tarsus opidi nomine in tenuem mutatam dicit; è quo colligitur, iam tum ipsum Tau malè sono ipsius Thet cœpisse pronuntiari. Interim illud ab eo sumimus, adspirationis paruam aut nullam habendam esse rationem, & aliis seculis aliter eadē vocabula efferri solere; cùm videamus Tau non aliter ac Thet tum sonuisse. Primum igitur ex Asia minore in proximas Insulas ab Ione coloniæ deductæ, deinde ab Elisa ad Peloponesum, pòst à Tarses siue Tartesso ad ipsas vsq. vltimas Hispaniæ oras. Per Citim autē Cat et heim/ id est, domus placidi lætique promontorij designatur. Dodonanim Dodonheim/ id est, Dodonæ domus est: Hic Epirū vicinaq. loca, ille Caietam & proxima littora occupauit.

Hochst. Ren. Thun. Dum. Mut. Tum. Ee. Ei-lant. Iones. Ionium mare. Tharsis. θαῤῥῶ. Tartessus.

occupauit. Cùm igitur videamus primos conditores nominibus regionum vocari; fateamur necesse est, ea vel spiritu fatidico indita fuisse, vel post ceu cognomina quædam accessisse; perinde atque Scipio vocatus est Africanus. Sed missa hac quæstione, ad Tartessum reuertar; quò, quæ contra omnium dico opinionem, ea probabilia reddam auctorum veterum & sacræ scripturæ collatione. Tartessus, teste Strabone, tota Bætica olim nuncupabatur, atque adeò ipse Bætis principio Tartessus à Tarso est indigitatus. Stesichorus enim fluminis Tartessi fontes commemorat, & eos ἀργυρορίζους vocat. Strabo montem è quo Bætis profluit, Argenteum nominatum fuisse scribit, ob maximam argenti copiam, quam contineret. Tota certè illa & proxima Hispaniæ ora plurimo argento antiquitùs abundauit; ita vt Polybius testis sit, quatuor hominum myriadas circa nouam Carthaginem in argentifodinis laborasse. Posidonius ingentem auri & argenti in Hispania copiam sic celebrat, vt in ea credat siluis quondam exustis aurum & argentum efferbuisse. Tartessus autem ciuitas in fluminis, eodem nomine vocati, insula quondam fuit, cuius Rex Arganthonius admodum longæuus celebratur ab antiquis. Hinc Anacreon dicit se neque Amaltheæ cornu velle, neque centum & quinquaginta annos Tartessi imperium tenere. Argenti Tartessiaci sacræ etiam litteræ meminerunt: Argentum, inquit Hieremias, de Tharsis afferetur in laminas extensum. Quod enim inuolutum verterunt, Hebraicæ lectioni non consonat, quæ vocem habet

Gerret. Kic. è radice רק quod est extendit, formatam; cuius apud nos origo est à Gerret, id est, extensum, littera vna transposita. Ket extendo significat: & tertia littera vel superflua est, vt aliàs frequenter; vel ex augmento præteriti gerret adiecta. Ezechielis cap. vicesimo septimo clarissimè mercatus diuitiæque Tartessi demonstrantur, vbi habemus iuxta

Tharsesii. ta Hebraicam veritatem, Tharsesij negotiatores tui à multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, stanno, plumbóque repleuerunt nundinas tuas. Vulgata nostra interpretatio habet, Carthaginienses: verùm malè. Nam Tarsesij, Ianigeni erant, non Phœnices, ab Ione genus ducentes. Melius Carteienses dicerentur, eo quòd Tartessus pòst Carteia fuerit nominata. Mentionem fecit & Esaias, Sidonis excidium prædicens: *Vlulate*, inquit, *naues Tharsis*; id est, vlulate mercatores Tartessiaci, quia ciuitas illa peribit, ad quam merces portare maximo vestro lucro soletis. Caietani item eò nauigabant, vt mox idem addidit, mox coniungens eos qui Insulas habitant. Et vt intelligerentur omnes isti vltra mare habitare, statim subiunxit, Transmarinis repletam fuisse Sidonem. Nihil ergo hic opus fuit, Naues maris vertere, pro nauibus Tharsis; cùm Cethim ipsi Tharsis mox addatur vti gens genti. Quamobrem non credam D. Hieronymo, Tharsis apud Hebræos propriè mare vocari; quando hoc loco, cuius testimonio maximè nititur, gentis, non maris, fieri mentionem cuiuis vel mediocriter attento liquebit. Quòd si ex Homero coniecturam cum Strabone facere licebit, dicemus tantam olim in occidentali Hispaniæ littore benignitatem cæli fuisse, vt Elysios in eo campos finxerit Poëta. Hic enim in Protei vaticinio sic canit:

Elysios campos in occidentali Hispaniæ littore finxerunt poëtæ.

Ἀλλά σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθυς·
Τῇ περ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν,
Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς, οὐδέ ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκέανος ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Id est, vt ex tempore de Græcis Latinos faciam versus,

Elysium verò in campum postremáque terræ
Te Dij transmittent, vbi sceptra tenet Rhadamanthys,
Atque homines facili vita suauíque fruuntur:
Qua non nix, non sæuit hiems, non largior imber,
Semper at Oceanus Zephyros exhalat, amœno
Frigore tollentes nimium mortalibus æstum.

Ex his aliísque, quæ cùm ex Strabone & cæteris scriptoribus, tum è præsenti illius tractus felicitate colligi possunt, in eam veni opinionem, vt quæ de Elysiis campis apud Græcos canuntur, ea accepta fuisse ex omnium rerum affluentia, & beatissima copia, qua extremæ hæ tum Bæticæ tum Lusitaniæ partes abundabant. Nam occidentales

terræ

terræ fines, quos Homerus deſcribit, non alibi reperiuntur: & hactenus Nerium extremum Gallæci littoris promontorium caput finis terræ vocatur. Liſbonam igitur non ab Vlyſſe vel dictam vel conditam fuiſſe exiſtimo; ſed multo eſſe antiquiorem; tametſi Græci, & Strabo inter primos ad Vlyſſis errores eam putet referri oportere. Nobis e ſacra hiſtoria liquet, Eliſa fratrem Tarſis fuiſſe; quo fit vt credam, Tarſeſium quidem prius Tarteſſum condidiſſe, atque inde Eliſſam, partim fratris vicinia, partim locorum clementia allectum, ad oſtium Tagi vrbem ſtatuiſſe, & de nomine ſuo Eliſ-won vocaſſe, vnde Eliſbon, ac deinde Liſbon fuerit nuncupata, duplici digamma in Beta commutato. Quis non videt, quanto hæc nomenclatura propius accedat ad vrbis nomen, quod hactenus ſibi ſeruauit, licet Græci ambitioſè illud conati ſint ad Vlyſſipolin detorquere? Elis autem dictus videtur, quasi Heel-wis/ id eſt, totus ſapiens, exemto duplici digamma, eadem clade, quam Ion patris nomenclatura paſſa eſt. Quod ſi integrum vocabulum eſſe velis, idem erit Elus quod El-his/ id eſt, incitans ad nobilitatem & generoſas actiones. Nec abſurdum eſt, in Aſia etiam Tarſum ad Cygnum flumen inueniri, non magis ſanè quàm in Phrygia & Latio Aſcanios, & eoſdem rurſus in tota Germania recenſeri. Prius enim quàm gentium capita ad inſulas & Europam colonias deducerent, ſui memoriam in Aſia reliquerunt, vt de prima origine conſtaret. Nónne Gomaros, & Daas, & Sacas, ad Paropaniſum videmus; quorum tamen nomina in Europa pòſt clariſſima fuerunt? Eſt igitur quod meritò Liſbona ſeſe de antiquitate iactet, quando non ſolum ab Eliſa, Ionis filio, Iapeti nepote accepit primam & vrbis & nominis originem; ſed occaſionem etiam Poëtis dedit de Elyſiis campis fabulandi. Habemus itaque duarum vrbium Tarteſſi & Liſbonæ primos ortus, quæ priſcis illis temporibus omni genere deliciarum maximè excelluerunt. Reges igitur Tharſis reges ſunt Bæticæ, vel totius Hiſpaniæ, vt tota frequenter regio à parte nobiliore nuncupatur. Cùm igitur diuinus Vates Chriſtianæ doctrinæ latitudinem deſcribere vellet, dixit, *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.* ceu diceret, à mari Perſico & Indico, quod Arabes attingunt, ad vltima vſque Oceani littora occidentem verſus porrecta, Reges ſeſe Chriſto ſubmittent. Porrò cùm Moſes filios Iaphet recenſuiſſet, addidit, *Ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium:* quod quamuis ad omnes filios queat referri (quod & à pleriſque fieri videmus,) propiùs tamen videtur ad filios Ionis pertinere, qui per mare ad omnes inſulas, non maris modò mediterranei, ſed Oceani etiam occidentalis penetrarunt. Fuerunt autem tempore Prophetarum in Italia Caietani nobiliſſimi mercatores, & inſulas etiam poſſederunt. Sic enim in Hieremia legimus: *Ite ad inſulas Cethim*; quarum nomine intelligo Italiam, Siciliam, Sardiniam, Corſicam, & ceteras Italiæ adiacentes. Ferè enim tota Europa maritima inſularum nomine vocabatur, quod per pæninſulas longè in maria partes eius procurrerent. Et hæc quidem ob eam cauſſam à me prolixius ſunt enarrata, quo clarè quiuis cerneret, Et/ & Et won/ & Tharſis, & Eliſa, & Cethim, noſtratis originis eſſe voces, & longè aberrare, qui de his alia ſibi commenta quærunt. איב conuerſum eſt verſum à noſtrati Bei/ quo inimicitia denotatur; & dum verbum eſt, idem ſignificat quod odio habeo, vel cuipiam ſum inimicus. Ita alia recta, alia verſa pronunciant. Nunc iterum rectum exponemus. אֱיָל fortitudinem vertunt, & ea in re magnopere ſibi placent. Hinc in pſalmi viceſimi primi verſu illo, *Tu autem Domine, ne elongaueris auxilium tuum à me; ad defenſionem meam conſpice*; iuxta Hebraicam vocem אֱיָל quæ loco defenſionis poſita eſt, transferri oportere putant, *Tu autem Domine, ne longè fias: fortitudo mea in auxilium meum feſtina.* Et rurſus pſalmo octogeſimoſeptimo כְּגֶבֶר אֵין אֱיָל D. Hieronymus vertit, *Sicut homo inualidus*; vbi communis interpretatio habet, *Sicut homo ſine adiutorio.* Eodem modo לְאֵל vertunt fortitudinem, vt Deuteronomij viceſimo octauo inter ceteras diras ponitur: *Et hæc imprecatio filij tui & filiæ tuæ, tradantur alteri populo videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conſpectum eorum tota die, & non ſit fortitudo in manu tua.* Sic Laban manum ſuam לְאֵל vocat, quod fortitudinem reddunt. Nos omnibus his locis propriam vocis noſtræ Heil ſignificationem, qua ſalus denotatur, retinendam putamus, qua ſeruata, mirum eſt quanto elegantior in omnibus fiat ſententiæ explicatus. Sic in Pſalmo, pro, ad defenſionem meam; vel, fortitudo mea, dicendum eſſet, Salus mea.

Liſbona.

Elis.

Ionis filij inſulas gentium diuiſerunt.

Cethim inſulæ.

Bei.

Heil.

V & in

& in altero, vbi D. Hieronymus habet, *Sicut homo inualidus*; vera erit interpretatio, *Sicut homo nullam habens salutem.* In diris item Deuteronomij reddemus, *Non sit salus in manu tua*, id est, nec manu tua filios tuos seruare possis. Nec aliter Laban manum suam Heil vocat, eo quòd omnem salutem in manu sua collocabat, quasi diceret, in manu mea, ex qua tota conseruatio & mei & meorum dependet, situm est vt te interficiam. Verùm enimuero quia אֵל pro Deo frequenter vsurpatur, atque hoc nomen doctissimus quisque ad fortitudinem refert, & inter alios Ben. Arias Mont. vir mihi amicissimus; non facile erit mihi huius assertionis meæ probabilitatem tueri, nisi simul docuero, ipsum אֵל etiam à nostro Heil/ quo salus denotatur, deriuari. Scio magnos titulos & summam auctoritatem luminibus meis officere; conabor tamen structuram meam

Hel. El. altius attollere, quàm vt fenestris meis Solem veritatis prorsus excludant. Hel & El/ dum vocalis corripitur, & verbi loco vox vsurpatur, idem est quod exalto, vel excellens facio, dum nomen est, excelsum notat, idque de vi pronuntiationis, quæ summum linguæ apicem summo cæli vertici applicat. Sic Hel stem alta vox, Hel licht excelleos lumen,

Helt. hill. & helt vir præstans, & similia. Hinc hil pro monte, vox Anglis hactenus frequens. Ab

Help. eadem radice help pro auxilio pullulat, vocabulum vel ex hel-pe/ vel ex hel-ep compositum;

Heil. de quo alibi. Ab hel breui, fit heil vel heel; quod rursus vel vt verbum, vel vt nomen vsurpatur; & illo quidem modo idem est quod seruare, sanare, & quod vulgo dicimus, saluare, & quouis modo in integrum restituere: at dum nomen est, Heil idem est quod

Helland. salus, non nostris modò, sed Sueuis etiam in communi loquendi vsu; vnde Heiland ser-

Heel. uator. Heel verò integrum significat & sanatum; quod dum vt substantiuum vsurpatur, integritatem & sanationem, & vno verbo salutem etiam designat. Quamobrem cùm Deus non solùm seruator sit, sed ipsissima etiam nostra salus; quoties hanc notionem vna vocula denotare volemus, heil dicemus, vt modò dixi: Och-Heil/ id est, Vtinam ô salus Deus ergo vt de variis suis donis alia & alia apud homines nomina sortitur; ita si hil eum voces, vocali breui, altissimum denotaris; sin heil nomines, ipsum dixeris ipsissimam esse cum rerum omnium tum generis humani salutem. Nunc igitur ad veritatis censuram, sacræ scripturæ loca, in quibus אֵל nomen vocali longa pronuntiatum inuenitur, examinemus. Esaiæ cap. tricesimo primo, quod incipit, *Væ qui descendunt in AEgyptum ad auxilium, in equis sperantes*; habemus: *AEgyptus homo & non Deus*, אָדָם וְלֹא אֵל, quod alij ad fortitudinem referunt. Nobis clara sententia est: Ægyptus homo est, non salus. Homo enim siue Adam externæ salutis semper indiget, tantum abest vt ipse quemquam seruare possit, aut alterius salus haberi. Dicit enim Deus per Vatem, *Quia vos ab AEgyptiis vobis salutem quæsiuistis, & putastis eorum vos armis seruari posse; ego non vos tantùm, sed illos etiam perdam; vt intelligatis me solum esse qui seruare possum, & in me solo omnem consistere hominum salutem.* Nolo hic prolixa contentione meam roborare sententiam. Qui veritatis erit, quàm anticipatæ opinionis, studiosior, ipsa contextus totius verba expendat, & ex iis, quod visum fuerit, statuat. Consulamus etiam Oseam Prophetam. Is cap. vndecimo sic habet: *Non conuertar vt disperdam Ephraim, quia Deus ego, & non homo*; vbi Hebræus legit כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ id est, quia salus ego, & non vir. Dicit itaque Deus sese non esse virum vindictæ cupidum, qualis vir fortis ferè est, pro quo אִישׁ poni solet; nec se furorem iræ suæ ostensurum esse, nec perditurum omnino Ephraim, quasi more viri fortis in prælium contra hostem descenderet; sed contra sese Ephraim seruaturum, & se ipsi fore salutem loco occidionis. Quis hic non videt totam sententiæ vim eneruari, si Deus dicat, Ego non faciam furorem iræ meæ: Non conuertar vt disperdam Ephraim, quia fortis ego, & non vir, vel quia fortitudo ego, & non vir fortis. At si illorum assertionem sequamur, qui אֵל ad fortitudinem propriè spectare dicunt, sic essent verba Latinis interpretanda. Fateor equidem me tam stupidum esse, & aures ita habere crassas, vt quid hæc sibi velint, non intelligam; cùm è diuerso significantissima sit sententia: Ego non perdam Ephraim, quia ego sum salus, & non vir fortis: Vel ego sum seruator, non vir fortis, paratus ad iniurias vlciscendas. Videamus & alium locum Geneseos cap. tricesimo tertio, cùm Iacobus fratri suo Esau cum quadringentis viris obuiam venienti occurreret, ac magno in timore versaretur, ne à fratre ob iniuriam benedictionis surreptæ occideretur,

retur, eaque de caussa munera ad eum pacandum præmisisset, Deo propitio contigit, vt gratus ipsius aduentus esset, ac saluus à fratre discederet. Quamobtem Deo Seruatori suo altare erexit in perpetuam salutis suæ memoriam. *Et erecto*, inquit Moses, *ibi altari, inuocauit super illud* אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל id est Seruatorem Deum Iraël. Hîc vertunt fortissimum Deum Israël: quo fit vt recta significatio pereat, & vera altaris erecti caussa obscuretur. Orauerat enim antea Deum ad hunc modum: *Eripe me de manu fratris mei Esau, quia valdè eum timeo*; & cetera 32. cap. narrata. Qua de caussa Deo Soteria debebat, quæ persoluit altari Deo Seruatori erecto. Vide, rogo, quàm frigidè tractentur, ne dicam perdantur, mysteria, propter prauam vnius voculæ interpretationem. Nec melius tricesimo secundo Deuteronomij capite eandem voculam intelligunt, dum Deus dicit, *Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus.* אֵל est apud Hebræos, quod ad fortitudinem referunt. At nos sic capimus, vt Deus dicat, ipsos pro Deo illum habuisse, qui seruare nullo modo eos posset; quod declarat addens, *Et irritauerunt me in vanitatibus suis*, vbi in Hebræo est, in בְּהַבְלֵיהֶם quod fortè simulacra sit reddendum. Verùm vt vt illud sit, illud clarum, nihil vanius esse, quàm vel statuas, vel illos adorare, à quibus nulla potest sperari salus. Quorsum enim adoramus, quàm vt seruemur? Nam si per nos ipsos seruari possemus, non esset opus adoratione. Deus igitur consideratus vt nos ab omni aduersitate seruat, Hel vocatur, quod ea de caussa nos propriè Christo attribuimus, eo quòd is vera & sola totius mūdi salus & sit & vocari debeat. Romani Salutem Deam coluerunt: sed nescierunt eam Sapientiam, Veritatem, & Verbum Patris esse. *Salus Dea apud Romanos.* Et hæc quidem de אֵל vocula à nostru Hel / siue Heel / vt alij efferunt, deriuata; quam nemo hactenus Hebræorū radicitùs intellexit. Huius occasione eò pertrahor, vt & alterum Dei nomen apud Hebræos vsurpatū ad veros natales reducam, in quo æquè ac in אֵל hallucinantur. שַׁדַּי enim Deum vocant, quod omnipotens D. Hieronymus vertit: Alij à שָׁדַד deducunt, quod est vastare, à nostro Woest digamma videlicet duplici reiecto, & vocali de more Hebræorum postposita; quod ita esse factum, Vasto Latinorum declarat. Hebræi enim à vocali, vt crebrò monui, vocabula sua exordiri nefas arbitrantur. Deus ergo hac via Vastator diceretur; quod equidem non sanius iudico, quàm quod quidam Apollinem à perdendo nominarunt. Sed omnium doctissimè illi, qui dictionem compositam faciunt è שׁ & דַּי quorum illud idem est quod Qui; hoc verò abundantiam sufficientem designat, ita vt idem sit ac si dicas, Qui sufficientia est, vt sic loquar. Græci αὐτάρκειαν significantiùs vocarent. Huius sententiæ est Rabbi Moses Ægyptius, Sadai Deum vocari dicens, eo quòd non egeat alio ad essentiæ suæ firmitatē. Videamus modò ecquid conuenientius sacris litteris de nostro possit sermone depromi. Profectò nemo nobis est vernaculorum, qui non intelligat, quid Sat-di significet. Sat *Sat.* enim semen dicitur. Di verò idem est quod augeo, incrementum facio, & quouis mo- *Di.* do ad ampliora promoueo. Satdi igitur Deus dicetur, cùm semen cuiuspiam auget, ac magnis prosperat incrementis; in quo nihil miri, si tenuis in mediam mutetur, quo vicinæ suæ litteræ ac cognatæ sono respondeat. Hinc Hebræi Saddi scribunt; nec nostra repugnat consuetudo, si sadi pro eodem dicatur; quia nimirum Tau facilè è medio tollamus, & alioquin in media littera tenuis commodè quiescat. A di verbo, facimus dig/ vt ex ho hoog/ è lee leeg in eadem significatione: vnde nomen derg/ à præterito imperfecto, pro augmento & promotione venit in vsum. *Derg.* Hinc Hebræis דַּי relicto littera ש quod sufficiens & satis interpretantur. A sat nobis Saturnus dicitur, pro Deo qui semini *Saturnus.* excellenti perfectoque reddendo præest. Satur enim excellentiam maximam seminis notat, adeò vt Saddi & Saturnus eadem ratione Deo conuenire videantur. Nunc ergo loca ea in quibus huius voculæ vsus est, expendamus, quo veritas ab exemplis manifesta fiat. Geneseos cap. decimo septimo Deus ita Abrahamum alloquitur אֲנִי אֵל שַׁדַּי id est, vt D. Hieronymus interpretatur, *Ego Deus omnipotens*, vt alij vocem deriuant à שָׁדַד *Ego Deus vastator*; vti alij tradunt, *Ego fortis sufficientia*. Nos ex eisdem verbis intelligimus, Ego Salus semen magno promouens augmento; quo Deus tantundem dixisse videatur, ac si dixisset: Ego sum is qui non solùm seruo, sed semen etiam & genus multa sobole augeo & promoueo. Audiamus ergo quæ mox addat: *Ambula*, inquit, *coram me, & esto perfectus: Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo*

 te vehe-

te vehementer nimis. Et rursus, *Ego sum*, inquit, *& ponam pactum meum tecum, erísque pater multarum gentium: Nec vltrà vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te: faciamq́, te crescere vehementer, & ponam te in gentibus, Regésque ex te egredientur*. Vidésne hic duo Dei nomina explicata; prius quidem Heil siue Heel; posterius Saddi? Nam cùm dicit se pactú cum Abrahamo initurum, se dicit seruatorem ipsius futurum. Homines enim omnes de primo peccato Dei sunt hostes, & perpetuo diuortio reiecti. Nisi igitur Deus ex sola clementia sua pacis fœdus nobiscum de nouo feriat, salui esse nullo modo possumus. Omnem igitur salutem nostram huic fœderi debemus; quod si violamus, perimus. Huic tamen resarciendo Pontifex destinatur, qui bont-fecht / id est, fœderis purgator, ex eo nomen accepit. Solus igitur Christus, qui ex Abrahami semine nascitur, verus Pontifex dici potest; cuius ceteri Pontifices typum dumtaxat quendam & laruam habuerunt. Deus ergo primùm se אֵל vocat, id est, Seruatorem: quia salutis nostræ fœdere se sponte sua obligauit. Deinde addit *Saddi*, id est, magnum seminis incrementum, de quo salus nostra Christus erat carnem suam sumturus. Eandem vocem rursus legimus Geneseos cap. vicesimo octauo, vbi legitur: *Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet, vt sis in turbas populorum*. Hic loco Deus omnipotens, Hebræus habet אֵל שַׁדַּי id est, Seruator semen promouens & magno incremento augens. Quod autem אֵל præmittat, ad illud quod modò exposui arcanum salutis humanæ consilium spectat. Propter salutem enim generis humani semen Abraham, Isaac & Iacob erat augendum, quod Christus tandem, veluti omnis incrementi scopus, absoluit; de quo Sibylla cecinit:

> *Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores,*
> *Chara Deûm soboles, magnum Iouis incrementum.*

Maximum itaque in eo mysterium latet, quòd אֵל ipsi שַׁדַּי præponatur, quippe quo indicetur vltimus finis, ad quem totius sobolis augmentum referebatur. Addatur & aliud exemplum è cap. Genes. quadragesimo octauo, in quo legimus: *Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, benedixitque mihi, & ait, Ego te augebo, & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum*. Hic iterum אֵל שַׁדַּי habemus, adeò vt nihil clarius esse queat quàm nomine Saddi seminis augmentum denotari, & אֵל ea, quam dixi, ratione præponi. Iam & illud Balaami quorsum spectat aliò, quàm ad Israëlitici generis incrementum, dum dixit, *Qui visionem omnipotentis intuitus est*. Ait enim se vidisse quod Saddi, qua voce vtitur, populo Iudaico daturus esset magnum seminis & posteritatis augmentum, vti mox declarat, dum oraculo suo intexuit: *Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas*. Apud Iob item cap. vicesimo secundo, dum dicitur, *Qui dicebant Deo, recede à nobis, & quasi nihil posset facere omnipotens, æstimabant eum, cùm ille implesset domos eorum bonis*. Rursus: *Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis*. Et paullo pòst: *Eritq́, omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi. Tunc super omnipotentem deliciis afflues*; Saddi legitur. Agitur enim contra Iob, ceu is Deum, qui semen ipsius auxerat & secundis rebus filios filiasque prosperauerat, deseruisset, atque cuiuis potius, quàm Deo, sobolis suæ incrementum & felicitatem acceptam tulisset, atque idcirco in eas, quas ferre cogebatur, incidisset ærumnas. Apud Esaiam cap. 13. elegans est similium vocum contraria significantium allusio, dum dicitur כְּשֹׁד מִשַּׁדַּי יָבוֹא, id est, quasi vastitas ab eo veniet, cuius proprium est, semen augere ac prosperare. Perinde igitur Vatis verba capienda, ac si dixisset, Deus non erit Saddi, sed Sod, id est, Deus non dabit seminis incrementum, sed loco incrementi vastitatem. Ezechiel item, dum capite primo vaticinij sui hac Saddi vtitur, ad etymologiam verba accommodauit: *Et audiebam*, inquit, *sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei*. Hic loco sublimis Dei שַׁדַּי legitur, & quidem elegantissima collatione, si rectè pro eo ac debet explicetur. Dicit se audiuisse sonum alarum similem sono multarum aquarum, qui talis erat, quasi sonus esset Dei Saddi / id est, semen augentis. Quando verò sonus ipsius Saddi auditur? Quando? Nempe tum

> *Cùm pater omnipotens fœcundis imbribus æther*

Coniu-

Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Imbres enim seminum omnium terræ commissorum faciunt incrementum, & maximo sonu in terram à Deo Saddi præcipitantur. Sic Ennius in noctibus Atticis citatus dixit: *Humidus vnde oritur imber, sonitu sæuo & strepitu.* Sonum igitur alarum comparat Ezechiel magno vehementis imbris sono, quem Deus Saddi ad seminum incrementa promouenda in terram demittit. Cedo nunc, an quidquam possit elegantius dici, aut ad veram nominis Saddi rationem accommodatius. Nemo igitur ignorare potest, quis sit sonus Saddi, qui modò largioris imbris strepitum aliquando audiuerit. Aliud Dei nomen est אֵלִים vel אֱלֹהִים, quod non raro Angelis etiam tribuitur, & iis qui Dij falsò putantur. Dicitur & אֱלוֹהַּ, & Chaldaicè אֱלָה vel אֱלָהָא, cuius ratio si ab אָלָה petatur, quod maledicere & imprecari diras significat, pessimi ominis nomenclaturā Deo affinxeris; nec est tamen alia etymologia apud Hebræos. Nobis Hel-hoi altam custodiam designat, vnde fit vt Deus hoc nomine custodiam rerum omnium supremam habere designetur. Nemo autem rectè custodire potest id cuius ordinem & totum perfectionis artificium ignorat. Hinc dum Latini dicunt, *In principio creauit Deus cælum & terram*, Hebræus אֱלֹהִים legit, quasi diceretur, idem ille Deus qui omnia custodit & tuetur, in principio ipsa illa quæ custodit, creauit. Quoniam autem Deus non ipse modò omnia custodit ac tuetur, sed angelis etiam custodiendi partes distribuit: frequenter & hi אֱלֹהִים dicuntur, id est alti custodes, quos nos Hel-hoim, vel Flandrico modo, El-hoim vocaremus. Perspicuum itaque, cur hoc potius nomen, quàm cetera, ad spiritus creatos transferatur; & cur per Segol prima syllaba scribatur. Nobis enim, vti paullo antè dixi, in Hel & El pro alto & excelso vocalis breuis est, quæ in אֵל producitur; eo quòd ab heel vel hael deriuetur. Quando igitur nihil communius à Deo petitur, quàm vt nos nostráque omnia custodiat; non mirum est, hoc vocabulum אֱלֹהִים frequentissimum sacris litteris esse. Porrò quia hel id quod in re quaque excellit, notat, factum vt aries Ei-el, id est, ouis excellens vocaretur, è quo Hebræi איל fecerunt. Cur verò ceruum אַיָּל vocarint, equidem coniectare potius possum, quàm asserere. Ai nobis idem esse quod spiro, antè tradidi; vnde Græcis ἄω, & alia. Ai-hel igitur siue Ai-el illud erit cui spirandi excellens sit facultas. Cerui certè diutissimè viuunt, & diligenter sibi spirandi auxilium quærunt; quod clarè cernitur, dum auidissimè vel Solis ardore, vel cursu excalfacti aquas expetunt. Hinc Vates, *Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* In אֶלְגָּבִישׁ quo Hebræi dicunt grandinem denotari, metathesis videtur esse hagel-bis, quo grandinis tempestas designatur. D. Hieronymus prægrandes vertit in Ezechiele, vbi legitur, *Erit ei imber inundans, & dabo lapides prægrandes.* Mihi nihil dubij est, quin אֶלְגָּבִישׁ grandinis tempestatem hoc loco significet, vt sit sententia: Immittam lapides per tempestatem grandinis. Eodem modo alter locus intelligendus cap. tricesimo octauo, vbi imber vehemens & lapides immensi leguntur. Nam & hic grandinis tempestas significatur, quam nos hagel-bis vocamus. Vnde cernere licet, quàm necessaria sit primæ linguæ cognitio ad Hebraicum sermonem rectè interpretandum; in quo quia plurimæ voces sunt rarò vsurpatæ, nec radicum certè caussæ exstant, magnas crebrò tenebras existere necesse est: in quibus facile esset ad primos fontes reuocare censuram, nisi tanta esset in confusione. hinc vocum mutilatio, & superuacaneorum characterum appendix: hinc fœdissima ordinis elementorum perturbatio; vt cetera interim, quæ plurima sunt, missa faciamus. Quid turpius & rationi magis aduersarium, quàm ex Eet vel Een אַיִן, quod ein sonat, facere? Certè non aliter hic peccatur, quàm si quis ex Vno omnium principio omnia dicat in nihilum redactum iri. Nobis Een & Eet contraria sunt, vt satis clarè, additis rationibus, ostendi, & Eet quidem negationis vim habet in sermone nostro, quod Hebræi in een conuerterunt, metamorphosi qua nullam habet Ouidius portentosiorem. In quibusdam procliue est originem ex eiusmodi conuersione agnoscere, sed concisio & superflua litterarum additio voces à natalibus quamlongissimè alienat. Quis in אִישׁ mi quod significat vito, agnosceret? Atqui si vocem citra puncta legas, statim mi inuenies, cui Aleph superuacaneum accessit. Verùm significatio à vitandi notione ad

Mit horrorem & terrorem transiit. Latini à mit/ id est, vitat, Timeo fecerunt; & formula re-
Timeo. cta ex mit/ Metuo. Quia verò littera He in fine in Tau mutatur in femininis, ex Ee-
Metuo. phat אֵיפַת fecerunt, quod aliter אֵיפָה dicitur, vt Primi Regum cap. decimo septimo;
vbi Dauid in mandatis à patre accipit, vt Ephat polentæ fratribus ferret. Equidem
credo nostrum articulum in caussa crebrò fuisse, vt Aleph principiis vocum adderetur.
Phat. Phat siue Vat generatim vas, & peculiari vsu certam nobis significat mensuram, non
Vat. liquidorum modò, sed etiam aridorum. Ceterùm sicut hoc rectam seruat seriem, ita
אֹיֵב contrarium habet litterarum situm, quo inimicitiam cum aliquo alicui esse deno-
Ve. tamus. Nos enim Ve dicimus, quæ vox vt verbum vsurpata, idem notat quod inimi-
cus sum: dum vt nomen in orationem venit, idem significat quod hostilitas & inimi-
citia. In aliis difficultas est, quòd ratio nominis è diuersis locis peti possit. Cùm enim
Heet. pro heet/ id est, impero, het dicamus, & Hebræi, haud secus ac Sueui, sibilos affectent,
Hit. אִישׁ pro viro vsurpatur, propterea quòd eius sit imperare. Eiusdem vocis ratio ab hit
pro calore deriuari non incommode posset. Cùm verò אִישׁ pro aliquo ponitur, deri-
Et. uatur ab et siue iet/ quo aliquid significatur, qua voce nos in neutro duntaxat genere
Iet. vti solemus. Est autem Scin in hac voce, vti in plurimis aliis, pro Samech collocata.
Quædam etiam voces metaphoricam habent rationem, vt in אֵיתָן videmus. Nobis
enim heet-han pro viro valdè calido & forti ponitur; propterea quòd maxima vis solatis
Han. in gallinaceo, quem han vocamus, reperiatur. Hinc Alani nomen sibi sumserunt. Heet-
Alani. han igitur gallinaceum significat, & calidum, & aliis imperantem; quando heet vtrum-
que designat. At heet-an sine adspiratione, idem est quod calidè & magno impetu ali-
quid aggrediens. Sic flumina celeriter currentia heet-an dici possunt; & vehemẽtes item
dolores heet-an licebit vocari. Et hæc quidem de אֵיתָן vt Nun radicalis est littera, vti
Cat. vult Rabbi Dauid. Verùm si אֵית radix sit, dicemus à tai nostro fieri per conuersionem,
quo significatur id quod difficillimè rumpitur atque superatur. Ad hanc rationem per-
tinet illud Numerorum vicesimo quarto cap. *Robustum est habitaculum tuum.* & illud
Deuteron. vndeuicesimo cap. *Ad vallem duram & cultu insuperabilem.* Item illud
Prouerbiorum: *Via contemtorum dura.* Tum etiam illud Michææ, quo tertæ funda-
menta Ethan dicuntur. Dignum igitur diligenti animaduersione, eandem vocem
diuersas habere notationes, pro eo ac radices diuersæ sunt; quibus ignoratis, nulla po-
Oc. test homonymiæ caussa reperiri. אַךְ variè apud Hebræos in vsum venit. Nobis Oc il-
lud significat quod Adhuc, etiam; vt sit nimirum copulæ signum. Sic apud Mosem
duodeuicesimo Geneseos cap. *Si loquar adhuc semel.* Clarior hæc est huius vocis nota-
tio, dum pro eo ponitur quod Item Latini dicere solent. Sic vicesimo tertio Leuiti-
ci cap. vbi dicitur: *Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus.*
Hebræus orationem ab אַךְ incipit. Vertendum igitur erat, *Item die decimo* &c. Exodi
item vicesimo primo, *Si autem vno die vel duobus superuixerit*; dici Latinè posset, *Si au-
tem vno atque altero superuixerit.* Eodem modo in Odes Dauidis centesimæ tricesimæ
octauæ parte illa, *Si dixi fortè tenebræ apprehendent me*; vera ratio postulat vt dicatur,
Et dixi etiam tenebræ apprehendent me. Nec aliter in Geneseos cap. vndetricesimo,
vbi est, *Os meum es & caro mea*; verti debuisset, *Ad hac os meum es* &c. vt sit copula
sententiæ cum præcedenti colloquio. Expendas hac ratione loca omnia, & videbis in-
terpretes non satis huius coniunctionis vim cognouisse. Latini pro nostro Oc/ more
Ac. Hebræorum, Ac dicunt; vbi vera veteris pronuntiationis in Cappa mansit vestigium,
quod apud Hebræos malè per sonum Chet enuntiatur. Mira est apud Hebræos in
litteris quibusdam efferendis corruptela. Nam vt Cappa litteram tenuem loco adspi-
ratæ ponunt; ita adspiratam absurdissimè per nudam adspirationem geminatam
efferre conantur. Nec recens hæc est aut heri aut nudiustertius nata confusio; sed
iam inde ab eo tempore quo Iosepus Historiæ Iudaicæ scriptor, & D. Hieronymus
vixit. Quemadmodum enim Iosepus peruersam prodidit ipsius Tau in Tharses
pronuntiationem; ita Hieronymus tradit חָם per Ham densius, quàm si per He scri-
beretur, efferri, atque He quidem simplicem illam duplicem esse adspirationem. Eo-
dem modo sonum Sade corrumpunt, quæ littera per S T proferri debuisset. Nec aliter
Scin pro Samech ponunt, idque tam prisca consuetudine, vt Saba modò per Scin, mo-
dò per

dò per Samech scribant. Sed hac de re in Hieroglyphicis latiùs. id modò obiter sit annotatum; iustam germanamque litterarum distinctionem iam olim apud Iudæos corruptam fuisse. Hoc loco in אַךְ Latinorum nos iuuat locutio, quæ Ac habet non Ach. Quòd si D. Hieronymo & aliis crederemus, Ahh ceu lari hiantes efferre deberemus, quod tam absurdum est, vt ne simplex quidem adspiratio satis commode in fine queat pronuntiari. Ab אַךְ addito Nun fit אָכֵן eiusdem notationis. Hinc Geneseos cap. secundo, vbi legitur, *Quomodo palam factum est verbum istud*, verti potuit, *Etiam palam factum est*. Eodem modo psalmo octogesimo secundo, vbi legimus, *Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes; vos ergo quasi Adam moriemini*; dici potuisset, *Atque sicut Adam siue homo moriemini.* Nec aliter Esaiæ quadragesimo nono, vbi vulgo legitur, *Ergo iudicium meum cum Domino*; vertendum, *Atque iudicium meum cum Domino.* Dicit enim Propheta in persona Christi, se in vanum apud Israëlitas laborasse, & id ipso Dei iudicio probat, qui solus potest arcana filij videre. Minuta sunt hæc in speciem, fateor: sed talia tamen, vt totum Dialecticorum acumen in his plerumque versetur. אָכַף per conuersionem à primogenio degenerauit, & Aleph superuacaneum accersiuit. Hoc verbum flectere & impellere vertunt. Prouerbiorum decimo sexto, *Quia compulit ad illud os suum.* Nobis Pog est tentare, & aggredi, & ad aggrediendum impellere. Per- Pog.
inde igitur אָכַף sonandum, ac si Poch per adspiratam litteram scriptum esset; loco cuius G ponitur, altius expectoratum. Huius certum est argumentum כָּף quod idem significat formula ea qua Hebræi nonnullas voces in variis ordinibus efferunt. Hic Aleph relictum est, quod in prima nostra radice non inuenitur. Quod si Booch dicas, idem est Booch.
quod incuruare. אִכָּר agricola, ab אָכַר Rabbi Dauid dicit fieri à כַּר quo significetur ager,
& Aleph esse Nosephet. Nobis perspicuum ab Acker fieri, vnde Latinis Agri nomen. Ager.
Est autem Acker nobis & nominis & verbi loco, pro terra culta, & terram colere: ceu Acker.
dicas, Ac-ert/ id est, bona terra, vel terram bonam facio. Aleph igitur ad vocis pertinet integritatem, contrà ac magister noster sensit. At cùm Hebræi אִכָּר pro agricola ponunt, idem faciunt, ac si agrum Latinus pro agricola diceret. Nos Ackerman dicimus; Ackerman.
vnde liquet, Mem & Nun cum vocali sua reiecta esse ad trium consonantium legem conseruandam, qua nihil potuit aptius cogitari toti linguæ miseris modis corrumpendæ. Turpissimè verò in אַל se gesserunt, quo pro Non vtuntur. Vocem enim citra notationis discrimen vertunt, לֹא similiter dicentes, tametsi in hoc alio puncto vtantur. Hic enim Niet omiserunt, haud secus atque in אִכָּר Man. Dicimus enim Al-niet/ id est omnino nihil. Ex Al-niet igitur, Al ad negandi vsum venit, cùm apud nos Omne & Omni- Al.
no designet. & hinc rursus inani metathesi & citra caussam inductæ לֹא pro non. Eodem modo litteram omiserunt in אָכַל quo deuorare significatur. Aleph enim, quod superfluum est, locum Samech occupauit, vt nimirum e Sloc Loc fiat; & hine אָכַל. אָלַל lamentari, vlulare Chaldęis, à nostro Huilen. אָלָה maledicere, imprecari. Hoc verbum insignem cladem passum est, nos Vloot dicimus. Vau igitur perperam in Aleph transiit, & He Vloot.
loco Chet vel Caph positum. Vtrouis enim modo dicimus Vloot & Vlooch. אֱלִיל inutilem esse vertunt. Nobis Heel leech/ id est, omnino nihil agens, & desidiosum. אֱלִיל idolum. id alij aliunde ducunt. Nostrates Heil-iel id vocant, quod nullam potest dare salutem: Iel enim & Ioel inane & vacuum significat, vtpote illud quod prorsus solita- Iel.
rium est, nec quicquam habet quod comitetur aut adsit. Quid verò elegantius dici Ioel.
queat, quàm si Idolum & statua Heil-iel vocetur, id est omnis salutis dandæ potestate carens. Hac ratione diuinatio Pseudoprophetarum apud Hieremiam cap. 14. אֱלִיל dicitur, id est, omnis salutis expers, siue nihil habens salutare. אָלַם facere manipulos. Hic rursus vocula relicta est. Halm culmum significat siue calamum; & Latina quidem vox à nostrati descendit, mutata adspiratione in C, quod Latinis & Græcis frequens. Sic ex Horn/ Cornu Latini, Græci κέρας dicunt: Ex Hart καρδία Græci; Latini Corda; & alia quam plurima. Halm igitur calamus, Halmger/ culmos colligo. אִלֵּם mutus, ab Iel-em/ Halm.
id est, vocis expers, siue voce carens; sicut אֱלִיל carens salute. אֻלָם pro vtique vsurpant; Calamus.
sed quia ignotæ significationis est, interpretes ferè vti superfluam vocem omittunt. Deriuatur à nostro Wel-an/ quod est vlteriùs sermonem fausto omine continuantis. Hinc Wel-an.
pro Vestibulo ponitur, quia illud primum sit templorum exordium, ad quod intrantes

meritò dicere debent, Wel-an/ id est, felix sit & faustus progressus & introitus. Alij
Germani Wol-an efferunt, quo ad auspicatam operis aggressionem hortantur; quæ vox
propiùs accedit ad אֵלָם siue אוּלָם cum Wel-an אֵלָמִים in plurimi numero propius refe-
rar. Scurec autem אוּ loco duplicis digamma poni modò dictum in אוּרִים. Latini Vesti-
bulum vocant, cuius vocis in noctibus Atticis dubiam videbis interpretationem. Oui-
dius à Vesta deduxit, quòd eius nomen in omnibus sacris primum inuocaretur. Hinc
Aφ' ἑστίας. Aφ' ἑστίας apud Græcos in prouerbium abiit, quoniam sacrorum primitiæ huic debe-
Vesta. bantur. Vestæ nomen à Vi sto Naso deducit; alij ab ἑστία. Nos scimus Vestam à Vest
ἑστία. dici, quo firmitas denotatur: vnde mœnia ciuitatis Vesten dicuntur. A Vesta fit ἑστία,
vt à Veneto Henetus, à Sus ὗς. Plurima enim vocabula in lingua Latina quàm in Græ-
ca origini sunt propinquiora, tametsi contrà ferè ipsi crediderint Latini. A Vest siue Ve-
ste (nam vtrumque iuxtà in vsu est) fit Veste-wol / id est, firmitatis felix successus; siue
bene firma, & stabile redde: quod votum eius est qui Deum precatur, vt propositum
suum confirmet atque stabiliat. Hoc enim à primo limine rogare solemus, vt id quod
Vestibulum. volumus, Deus firmum nobis reddat. A Veste-wol igitur Vestibulum apud Romanos
mansit, porticus ante templa strui consuetæ; vnde ad palatiorum prothyra transiit. Ea-
dem igitur ratio nominis Hebraici & nominis Latini, licet diuersæ sint, & diuersos ha-
beant natales duæ ipsorum partes. Wol enim ambobus commune; quod in Bul muta-
tum est apud Latinos; quia facilis sit è digamma nostro duplici in B commigratio. Cùm
verò אַלְמָן per Nun scribitur, apud Hebræos Viduum significat; quæ notatio rationem
ducit è nostro Ee-lam/ quo significatur is qui legitimo coniugio mutilatus est. Connu-
Ee. bium enim legitimum è duobus vnum facit, & idcirco ab Vno ee nomen habet, ceu
Vnionem dicas; quo fit, vt dum alter moritur, alter mutilatus dimidia sui parte relin-
Lam. quatur. Lam/ a breui, mutilum signat. Hîc cernere licet, vt è variis originibus homò-
nymia Hebraicarum vocum existat, cuius tamen Rabbini nullam norunt caussam.
אֵלוֹן Quercus. Huius vocis vt plures queant dari radices, ea tamen mihi maximè arri-
det, quæ Heil-won nobis vocatur, vox rursus geminam habens interpretationem; alte-
Won. Win. ram, vt Won vocalem longam habeat, qua ratione salutis domicilium denotatur; alte-
ram, vt vocalis breuis sit, & vox composita ex Heil & præterito imperfecto ipsius win/
quod significat Lucror, vinco, obtineo; qua via Quercus Heil won/ dicitur, quòd per
eam salutem mortalium genus acquirat & lucretur; vel quia quercus ipsius salutis, id
est, Christi sit victoria. Vicit enim draconem in querna cruce, quæ vera fuit arbor vi-
tæ; vt in Druidarum religione declarabo. Quòd si nullam admittas litteræ in hac voce
iacturam, Ee-loon exponam; quo quidem modo Quercus Ee-loon dicetur, quoniam
connubij legitimi merces sit. Per crucem enim Christus mercedem sponsæ suæ persol-
uit, quasi donum quoddam matutinum, quod mariti nuptis dare consueuerunt. Fran-
ci Teutonico vocabulo Morgengab dicunt, cuius Episcopus Turonensis in historia sua
fecit mentionem. Verùm, vt dixi, mihi prius illud placet magis, de quo qui plura no-
Pheel. Veel. uisse volet, Gallica nostra consulat. אֶלֶף mille. Nos Pheel siue Veel pro multis dicimus.
Hebræus ergo generis nomen pro certa numeri forma posuit. אֱלַץ molesto. Nobis Last
dicitur pro onere & molestia, dum vox vti nomen vsurpatur; at dum verbi locum te-
net, idem est quod onero & molesto. Vides hîc veram ipsius Sade pronuntiationem,
& quàm inanis sit littera Aleph tum in hac, tum in voce superiore; nisi velis esse meta-
En. Last. thesim. אִם Si vertunt. Fit à nostro en/ quæ vocula non solùm copulandi vim habet, sed
frequenter etiam pro si vsurpatur. Hic clarè cernitur, Mem loco Nun positum esse,
Mee. quemadmodum & antè in אֵלָם vocabulo ex Wel-an. אֵם pro matre, fit à nostro Mee/
Mei. qua mater etiam notatur; vnde Mei siue Mai matertera. Fit autem Mee à Me/ quod est
Mai. Me. adiuuo, quoniam primarium hominis auxilium mater sit, patris videlicet semen sic
adiuuans, vt & foueat & nutriat; ac deinde fœtum lacte suo post partum tantisper alat,
Macht. Magt. dum victu solido vesci possit. אָמָה famula. Nobis Macht vel magt virginem significat,
& pro famula etiam ponitur, quia virgines ferè loco ancillarum habeantur. Quo ta-
Mat. men inter virginem & ancillam discrimen agnoscatur, hodie ferè Mat pro Magt di-
cunt, dum famulam nostrates denotant. He igitur hic pro Cher positum est, & hoc
Maet. rursus pro G, quod est crebettimum. At dum אַמָּה pro cubito ponitur, à Maet pro
mensura

mensura deriuatur; eo quòd cubitus princeps sit & primaria hominis mensura. Quadrat enim hominem, dum quater acceptus totam hominis absoluit longitudinem. אָמֵל deficere, imbecillem fieri. Fir à Lam/ quo mutilum & infirmum denotatur, & aliquando etiam mutilare. (Lam.) אָמַן credere & stabilem esse. ab Ee-mein id est verum & legitimum puto. אָמָן pro artifice, quis non vider ab hant-man fieri, quo vir manualis, vt sic dicam, & mechanicus notatur? אָמַץ firmare, roborare, prævalere, à Meest/ quo maximum (Meest.) significatur; vnde Meester pro doctore, eo quòd in summo & maximo honore sit habendus. (Meester. Mest.) Mest/ & Mast/ vt alij loquuntur, est pinguem & robustum facio. אַמִּיץ fortis. Meest/ (Mast.) nobis maximus. אָמַר dicere, loqui. Mar famam nobis significat, siue quod vulgo homines loquuntur. (Mar.) Hinc Maren & Vermaren est loqui de aliquo. à quo לֵאמֹר, quod D. Hieronymus transtulit, vulgo dicitur. (Maren. Vermaren.) Abutuntur ergo voce hac Hebræi, dum pro quauis locutione ponunt. Verùm dum pro cogitare vsurpatur, vocabulum versum est è Raam/ (Raam.) quod nobis inter alia significat rem mente nostra supputare, considerare, & cogitare. אִמַּר lingua Chaldaica significat arietem, quæ vox conuersa est è nostra Ram/ quæ, dum (Ram.) breuis est vocalis, arietem designat. אֱמֶת dicunr pro veritate. Nobis Teem decorum (Teem.) iustumque significat, quod à veritate nequit seiungi. Quod igitur Dauid cecinit, *Veritas de terra orta est*; id fabularum textores significarunt, dum Themidem è terra ortam dicunt. Sed nunc satis est exemplorum, quæ sumta sunt è dimidio paulo plus minus eorum quæ à littera Aleph sumunt exordium. Quid igitur futurum, si totum Lexicon Hebraicum ad hunc modum à nobis examinatum adderemus?

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

HIEROGLYPHICA

IOANNIS GOROPII

BECANI.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Chriſtophori Plantini
Architypographi Regij.

cIↃ. IↃ. LXXX.

STVDLERORVM FAMILIÆ

INSIGNIA.

CVRA, ET FIDE.

ORNATISSIMO PRVDENTISSIMOQVE VIRO GASPARO STVDLERO ZVRCHIO,

Christophorus Plantinus S. D.

MAGNI EGO SEMPER, *ornatissime Zurchi, & Becanum ipsum feci, & scripta eius doctrinamq́; Eaq́; caussa, & viuo adhuc illo Antiquitates eius (quibus Becceselana nomen ludens fecerat) edidi; & nunc mortuo reliquorum eius operum editionem auidè sum aggressus. Quanquam enim prauiderem plerisque etiam litteratis & doctis, viri huius monumenta non factura ad gustum (siue quia hac ex vltima antiquitate repetita, noua multis; siue quia ignota iis lingua nostra, quam ille sape & necessariò immiscet:) tamen quia semper artem studiumq́; meum ad bonum publicum retulissem non ad meum, etiam hîc rationem eam habui: & ne Becani ingenium doctrinaq́; perirent, perire aliquid malui rebus meis. In quo confirmatum me consilio auxilioq́; tuo fateor: qui reuersus Traiecto, (quò Becanus noster moriens te nota fidei amicum euocauerat, & res suas vnà cum clariss. Lauino Torrentio commendauerat) auctor mihi statim fuisti scripta hac vulgandi, & eius rei curam nō leuem etiam Becano morienti fuisse ostendisti. Dedi hoc ergo libenter amico mortuo, dedi tibi. qui cùm adflicta & calamitosa nobis hac tempora videres; libros praterea Becani eius nota esse, vt quanquā optimi, non passim nec optimè venirent: pro tua in amicissimum & doctiss. virū pietate sponte curasti, vt non contemnenda pecunia summa, sumptus mei laboresque iuuarentur. Quod calcar mihi viresque dedit ad ista peragenda: sicut & Iosephi Scaligeri doctissimi auo nostro viri testimonium. quod etsi parum de honestissimo viro honestum; tamen illuc valuit, vt commotis multis ad videndum, plu-*

ra hoc triennio exemplaria Beccesellanorum vendiderim, quam prioribus totis octo annis. Itaque cogito breui eadem Beccesellana iterum dare; sed correcta ab auctore, dum viueret, auctaq;. Tibi autem, prudentissime Zurchi, partem selectam istorum operum, cui Hieroglyphica nomen, iure mihi visum est dedicare. Primum quia pro amicitia auctor ipse, si vixisset, id facturus videbatur: deinde quia aequum, vt cuius diligentia, studio, liberalitate lux data his libris, ipse etiam ab iis accipiat vicissim lucem. Quod futurum confido: non solùm propter illustre iam Becani nomen, sed etiam propter proprias tuas egregiásque virtutes: prudentiam dico, moderationem, fidem, quibus probasti te iam antè, & nunc maximè in hoc publico munere, quod cum omniũ laude & amore administras. Vale & nos ama. Antuerpiae Idib. Sextilib. M. D. LXXX.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HIEROGLYPHICA.

A.

Consa-

Harpe-

I.

Mari &c

Raac.

FINIS.

Svmma privilegii.

Regis Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris, M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

HIEROGLYPHICA.

LIBER I.

Litteras quis primus inuenerit.

QVANDO nobis propositum est, quis primus litterarum fuerit inuentor, peruestigare, id in primis scire oportet, quid earum nomine veteres, in eadem quæstione versati, denotarint; ne vocis ambiguitate decepti, in ridiculum aliquem labamur errorem. Tzetzes eandem materiam in Chiliadibus suis tractans, postquam Palamedi, totius, vt ait, Græciæ consensu, sedecim litterarum tribuisset inuentionem, & à Simonide duas longas, ab Epicharmo tres duplices, à Cadmo Milesio tres adspiratas additas dixisset; suam adiecit sententiam: qua magna sibi censuræ grauitate non citra arrogantiá sumta, statuit litteras in Græcia non ante Palamedem modò, sed ante Cadmum etiam Phœnicem fuisse. Eius rei fidem visus est sibi luculenta demonstratione fecisse, dum rationē suam sic conclusit: Cadmo oraculum redditum est versibus hexametris, vt Pytho accederet: è quo necessaria collectione efficitur, vt litteræ fuerint ante Cadmum, propterea quòd carmen citra litteras nec pronuntiari, nec esse posset. Argutum sanè hominē agnosco, & in Dialecticorum elenchis virga censoria dignum. Scio equidem, & nemo ignorat, nec solutam nec pedibus adstrictam orationem vllam esse sine litteris posse; at illud præterea noui, multo priùs & oracula & versus esse potuisse, quàm vllæ omnino voces scriberentur. Ineptum igitur sese Grammaticus hic præstitit, dúm quæstionem de litteris scriptis ad vocum elementa traduxit. Nemo tam alienus est ab omni communi sensu, vt nesciat, eundem omnino sermonis & simplicissimarum eius partium inuentorem fuisse: qua in re, non quis primus fuerit locutionis auctor, cùm ea primo homini citra controuersiam fuerit à Deo tributa; sed quis primus inter mortales fuerit sermo, in quæstionem vocari solet, quam Hermathena nostra discussit. Ceterùm dum de litterarum agitur inuentione, de pictis sculptisque litteris disputatur, quæ non paullo ipsis vocum elementis posteriores esse potuerunt, eo quòd & hodie apud plurimas gentes scribendi vsus desideretur. Cùm igitur alij alios celebrent litterarum inuentores, & Ægyptij quidem suum Thoot, Phœnices Taantum, alij etiam Herculem Ægyptium Nilo genitum, alij alium, vt modò ex Tzetza didicimus; tentemus & nos, ecquid sani è diuersis opinionibus elicere possimus. Plerique Græcorum Cadmo Phœnici litteras acceptas ferunt, tanto omnium consensu, vt mirer Tzetzem contrarium prodere voluisse. Exstat apud Suidam Zenonis epigramma, sed corruptum; quod aliis aliter concinnare per me licet; ego sic in præsens interpolabo:

Oracula & versus ante fuisse quàm litteræ scriberentur.

Cadmúsne primus fuerit litterarum inuentor.

Ἔστι πάτρα Φοίνισσα. τίς ὁ φθόνος; εἰμὶ δὲ Κάδμος,
Κεῖνος ἀφ' οὗ γράπται Ἑλλὰς ἔχει σελίδα. id est,
Sum patria Phœnix. quis liuor? Sum tamen ille
Cadmus, cui debet Græcia tota libros.

Plutarchus, si rectè memini, auctor est, Tyrios Cadmo Agenoridæ primitias herbarum offerre consueuisse: qua de re colligas, non litteras modò illi, sed herbarum etiam cognitionem acceptam tulisse Phœnices. Eustathius Cadmi nomen Mercurij etiam epitheton fuisse tradit, à κάζω, quod est orno; & hinc Cadmilum etiam vocatum. Κάζειν à nostrati Cuisschen deriuatur, vnde & κοσμὸς. Verùm Cadmilus & Camillus Romanorum vox, eiusdem sunt originis, à Camel / id est, malum reuelo: quo nomine ingenui Cabirorum pueri vocabantur; qui sacris adhibiti & populo permisti auscultabant, ecquid infaustu in templis diceretur, quo litatio posset impediri: quamquam mihi magis

Κάζειν. Cuisschen. κοσμὸς. Camilli nominis origo. Cabirorum pueri.

 placeet

placet generatim ingenuos pueros sic vocari, quòd puerili quadam simplicitate citra ambages reuelent, si quid mali in familia aut dicatur aut fiat: idque eo magis credo, quòd trito apud nos prouerbio iactetur, pueros nihil celare posse. Cadmillus igitur, siue Camillus sono Latinorum, is generatim de nominis ratione dicendus qui mala detegit & manifestat: quod ingenuis pueris & ad honestatem educatis peculiari quodam iure conuenire scimus. Sed frustra hæc vel ab Eustathio, vel ab alio ad Cadmi nominis interpretationem afferuntur, quando omnium veterum confessione constat, Cadmum Phœnicem, non Græcum fuisse; & idcirco Phœnicum sermonem in eius nomine con-

Phœnicij sermonis idiotismus. sulendum. Hos igitur si rogemus, dicent, nisi fallor, Cadmi nomen à Cadma, quod idem est quod Cedem Hebræorũ deriuari, & eo Orientem intelligi. Vt enim ex Alef Alpha, ex Dalet Delta, ex Męlech Malcha; sic ex Cedem Cadma faciunt Phœnices, adiecta A in fine, & sono penultimæ vocalis suppresso: quo addito, Alepha, Daleta, Malecha & Cadema audiremus. Quamobrem si quęratur, quis propriè & primario iure Cadmus sit vocandus, nemini dubium est, quin Soli orienti hoc nomen maximè conuenire cernatur. Verùm nobis de homine, non de astris aut elementis agendum. Variæ sunt & de Cadmo & eius progenie fabulæ: omnes tamen ad hanc Syram vocis origi-

Cadmi vxores. nem nonnihil alludentes. Mnaseas apud Stephanum in voce Dardanus, Telephaen priorem eius facit vxorem; qua mortua, duxerit Harmoniam, quam ait Dardani & Iasonis fuisse sororē, quos Cadmus in Samo hospitalitate magna sibi deuinxisset. Quid

Telephaë quid, & cur Cadmo vxor data sit. autem est Telephaë aliud, quàm vis ea quæ splendorem & lumen suum longe diffundit? quam vxorem Cadmo dare, non aliud mihi videtur quàm dicere, Cadmum religionis & omnium liberalium artium è quibus homines vitæ lumen capiunt, fuisse do-

Harmonia quare Cadmo coniugio copulata. ctorem. Eam deinde sequitur altera vxor Harmonia, eo quòd in cultu diuino & eruditione omnis reip. bene formandæ ratio cōsistat. Idem igitur fuerit, dicere Harmoniam eius fuisse vxorem, ac si totius societatis humanæ vocaretur Hermostes. Aliis in quibus Nonnus Panopolita, placuit commentum, Cadmum cum Harmonia primùm ad lacum Tritonem concubuisse: eadem prorsus de caussa conficta fabula qua Pallas ibidem extitisse narratur. Nam vt Sapientia è veritatis demonstratione gignitur, ita Harmonia nulla in hominum societate esse potest, nisi veritas fuerit ostensa. Facessant hinc eorum deliria, qui citra allegoriam lacum Tritonem in Africa intelligendum arbitrantur. Symbolica Theologia cum aliis inuolucris, tum etiam non rarò locorum vtitur allusione: in qua inter cetera recta nominũ ratio spectatur; è qua ad veram peruenitur in-

Triton lacus. telligentiam. Lacus est in Africa Triton, sed huic nihil præcipuum aut singulare, ob quod sibi vel Mineruæ natales, vel Cadmi & Harmoniæ coniugium bono iure queat vindicare. Alia ergo via veritas inuestiganda; quæ plana est & aperta, si Mercuriũ Cim-

Tritonis etymon. merium præmonstratorem sequamur. Is docet Tru-toon idem esse ac si quis dicat, Veritatis demonstrationem: quo patefacto, quis non videt cur & Minerua ex Tritone nascatur, & idem Cadmi & Harmoniæ concubitus adscribatur, cùm nec sapientia, nec leges, nec tota reip. rectè constituendæ ratio aliunde quàm de veri ipsius ostēsione proficiscantur? Nonnus itaque Dionysiacōn libro decimo tertio perquàm conuenienter Cimmeriæ Theologiæ hos cecinit versus:

Κεῖθι καὶ ὡς ἐνάεσσι παρὰ Τριτωνίδι λίμνῃ
Ἁρμονίῃ παρέλεκτο ῥοδώπιδι Κάδμος ἀλήτης.
Id est, vt ex tempore profundam,
Hîc propter Tritonis aquas, vt fama, potitus
Est rosea Harmonia terræ vagus incola Cadmus.

Minimè negligendum arbitror, quòd, vt reuera fuit, ita perquàm significanter Cadmũ vagum nominarit poëta. Mirum enim est quàm id conueniat cum Iani nomenclatura, quæ facta est à perpetua itione; propterea quòd Iaphet patrem suum imitatus, perpetuò terrarum orbem velut episcopus quidam & Harmostes circumiret, quò mortales in vera religione & patriis institutis contineret, atque ad ea, si qui declinassent, reuoca-

Cadmus idē qui Ianus. ret. Quid ni igitur Cadmum & Ianum eundem hominem dicemus; Ianum quidem prisca lingua, Cadmum verò sermone Phœnicum siue Syrorum: in quo nomen id sortitus sit, quòd ex Oriente in Syriam venerit? Ex Orientis, inquam, ea parte, ad quam Indoscythica nostra Iapetum cũm prole sua remansisse docuerunt; tum nimirũ, cùm

ceteri ex Oriente in campos Sennaar per longam montium catenam commigrarent, in quibus linguarum legimus factam confusionem. Exordiamur itaque rursus, & inuestigemus cuius filius fuerit Cadmus. Extra omnem cõtrouersiam positum videmus, Agenoris filium fuisse. At quis hic Agenor, & quo in sermone sic vocatus? Si Syros aut Phœnices interrogemus, mox respondebunt, Agenoris nomine non aliud quàm cratêrem lucis denotari. Quod si verum est, vt est verissimum, pergamus porrò quæsitum, cui maximè hæc nomenclatura sit applicanda: nemini profectò potiùs post cataclysmum quidem quàm ipsi Nocho, ex quo totius religionis & omnium scientiarũ lumen vniuersæ posteritati affulsisse scimus. Quemadmodum igitur variis nominibus pro diuersitate munerum siue donorum, quæ diuina benignitas ipsi larga manu contulit, est nuncupatus, ita nihil miri, si apud Assyrios & Phœnices Agenor sit vocatus; ab ea videlicet dote qua nullam aliam habuit præstantiorem: nisi si quis religionis & scientiarum luce, quam ex eius cratêre posteri hauserunt, quidquam norit præclarius. Cùm igitur Cadmus litterarum apud Phœnices dicatur inuentor, atque is Ianus fuerit Nochi filius qui Babylonicæ confusioni non interfuerat; videtur litteris ea nomina reliquisse, quæ non ab aliis quàm ab Orientalibus siue Ianigenis intelligerentur; vnaque mandasse, vt se Cadmum lingua Phœnicia nominarent, ne vmquam obliuio surreperet vnde characteres & characterum nomenclaturas accepissent, & verò à quibus esset harum interpretatio petenda. Ne tamen sibi soli tantum beneficiũ arrogaret, patrem suum voluit Agenorem à Phœnicibus dici, vt sciret perpetuò, Nochum omnis lucis inter mortales primum esse cratêrem. Hanc rem, vt eam trado, ita habere perspicuè cernes, si rationem omnem rectè supputes, tum qua in lingua, tum à quibus Cadmus hoc nomen sit sortitus. Primum nomen minimè Græcum esse, neminem puto hominem dubitaturum: quandoquidem omnes confitentur, Cadmum è Phœnicia in Græciam traiecisse; & clarum est, hac voce Orientalem Phœnicibus denotari. Ridiculum enim sit, & Agenorem & Cadmum Phœnices dicere fuisse, & illud addere, nomen sibi à Græcis petiuisse. Quòd si quis tam sit communi sensui aduersarius, vt Cadmi nomen Græcum putet; eum cupio mihi respondere, quo nomine fuerit prius apud suos vocatus: quod si nescir, ne tam sit impudens, vt citra omnem tum rationem, tum auctoritatem mecum contendat. Non equidem nego, aliquid apud Grammaticos commenti posse inueniri, quo Cadmus ab ornatu dictus esse videatur; verùm id propterea, vt dico, non admitto, quod in absurdissimis sit habendum, vocem Phœnicibus apertissimam ad Græcos fontes velle detorquere; cùm vno ore omnes fateantur, Cadmum antè hoc nomine nuncupatum fuisse quàm in Græciam veniret. Sed si qui sint tam læuis ingeniis, vt è solo contradicendi studio gloriolam quærant, nihil pensi habentes quàm vel absurda vel verisimilia obtrudant, eos vt contemnamus æqui iudices nobis, ni fallor, permittent. Pergam modò. Si Phœnicum vox est Cadmus, atque ea orientalis homo significatur, vt est extra omnem doctorum hominum dubitationem; sequitur vt illud quærendum sit, quorum cõparatione Cadmus, id est, orientalis fuerit dicendus. Certè si Cadmus Phœnix erat, dici non potest, eum Phœnicibus orientalem fuisse; & sic orientalẽ, vt hac de re orientalis homo apud Phœnices vocaretur. Quid enim cogitari posset absurdius, quàm quemquam domi nostræ natum orientalem nominare? Nos scilicet Oosterlingos, id est, homines orientales eos dicemus, qui in Belgicogermania nati sunt? Minimè gentium: sed eos qui toti patriæ nostræ, totique huic nationi sunt orientales. Quod si ita est, quis Phœnicibus Cadmus erit dicendus? An non is qui non in Phœnicia natus est, sed in ea regione quæ discrimine magno & notatu digno à Phœnicibus ad Orientem est remota? Neque enim ferè id genus nomina à cæli plagis petita interuallis exiguis accommodamus, sed iis demum quæ tanta sunt, vt propria regionum nomina notitiam vulgi fugere putentur. Quos enim tam propinquos habemus, vt patriam eorum neminem ignorare arbitremur, eos non à plagis cæli, sed à patria nominamus: at qui tam longinquis locis sunt oriundi, vt patriæ eorum nomen non ferè in vulgus notum sit; vel ab Oriente, vel ab Occidente, vel ab Austro, vel à Septentrione nuncupamus. Quamobrem si hanc communem loquendi consuetudinem consulemus, facere non possumus, vt non fateamur Cadmum patria minimè fuisse Phœnicem: & verò tam Phœnicem non fuisse, vt longis terrarum interuallis ipsius regio ad Orientem fuerit remota.

Cadmus Agenoris filius.

Agenor quid significet.

Agenor idem qui Nochus.

Cadmi nomenclatura cui idiomati debeatur, & quid significet.

Cadmum ne in Phœnicia natum.

Cadmus vnde oriundus.

remota. Cuiatem ergo dicemus? Id nos nomina litterarum, quarum inuentio magna omnium confessione ipsi adscribitur, docebunt. Rogentur veteres, quænam natio ad Orientem id temporis habitarit, in cuius lingua nomina characterum sanam aliquam habeant interpretationem: quam cùm reperiemus, tum cogitandum, nos ad eos peruenisse, è quorũ regione Cadmus venerit ad Phœnices. Scio Eusebium & alios aliquot existimasse, litterarum nomina quæ apud Hebræos in vsu sunt, & olim fuerunt apud Chananæos, à quibus ea Hebræi acceperunt, ad Hebræorum linguam esse interpretanda. Verùm quàm id feliciter Eusebio, aut iis quos est secutus successerit, equidem alios iudicare mallem, quàm ipse explicare. Non ignoro tamen nihil tam esse dissipatum quod non aliqua ratione queat colligari; præsertim si verba rum, vt volumus, interpretemur, rum significata citra omnem constructionis rationem sigillatim examinemus, & hæc magnis commentariis longè petitis ad aliquam sententiam cogamus, quam ipsa quidem verba non exprimant; sed quam nos ipsis verbis affingamus. Ne tamen grauissimi testis pondere deprimamur, aut potius ipsa eleuetur veritas, adscribemus totam Eusebij interpretationem, quò cuiuis videre liceat & existimare, quanti sit arcanum hoc mysterium, quod pius hic vir est admiratus, faciendum, apud eos maximè qui non auctoritate cogi, sed ratione duci volunt. Poteram equidem in aliud tempus hanc rem reiicere; sed quia non parum momenti in ea est ad cognoscendam Cadmi vernaculam & patriam linguam, visum nõ fuit diutius eam differre. Vt enim ille firmam esse collectionem statuit, primam litterarum inuentionem ob id Græcis tribui non posse, quòd earum nomina Græcis nihil significent; ita & ego docebo hæc ipsa de caussa dici non posse, Hebræos litterarum primos esse inuentores; propterea quòd nihil sani nominibus litterarum apud eos denotetur. Post alia igitur, Eusebius Georgij Trapezuntij beneficio Latinè loquens sic habet: Omnes autem litteræ apud Hebræos viginti duæ sunt; quarum prima Aleph dicitur, quod Latinè disciplina dici potest: secunda Beth, quod domus significat: tertia Gimel, quod vocis plenitudinẽ significat: quarta Daleth, quod librorum dici potest. quinta He, quod vocabulum Ista significat. Quæ omnes voces talem sensum efficiunt: Disciplina domus plenitudo librorum hæc. Sextum elemenrũ apud eos Vau dicitur, quæ vox Latinè In ipsa dici potest: deinde Zain, quod vocabulum significat Viuit: octauum Het, quod significat Viuens. Totum hoc simul: In ipso viuit viuens. Nonum Teth dicitur, id est, bonum: decimum Iod, & interpretatur principium. Simul hæc duo bonum principium significant. Vndecimum Caph, Latinè Tamen: duodecimum Lamed, quod Disce: & postea Samech, quod interpretatur Auxilium. Totum hoc simul significat, Tamen disce auxilium. Deinde sequitur elementum quod Mem appellant, quod interpretari potest Ex ipsis: deinde Nun, id est, sempiternum auxilium: his accedit Ain, quod Latine fontem aut oculum significat: deinde Phe, quod Os dici potest: deinde Sade, quæ vox Iustitia interpretari potest. Simul sensus est, Fons & oculus & os iustitiæ. Elementum deinde accedit Coph, id est, vocatio: deinde Res, quod caput significat: deinde Sin, quod dentes dicere possumus: postremò Thau, quod signa dici potest. Omnium igitur sensus elementorum hic est: Disciplina domus plenitudo librorum hæc, in ipsa viuit viuens; bonum principium tamen disce ex ipsis, sempiternum auxilium fons aut oculus atque os iustitiæ vocatio capitis & dentium signa. Hæc est elementorum Hebraicorum Latinè dicta sententia; quæ disciplinæ litterarum summoperè conuenit, quod apud alias gentes inueniri nequit. Vnde fateri necesse est, non ab aliis quàm ab Hebræis litteras esse inuentas. Hæc Eusebius. Cuius sententiæ subscribit D. Hieronymus; quod deinde magna sequitur turba pedaneorum. Quid nunc dicam, an non sum victus? Essem haud dubiè, si nomina litteratũ rectè interpretaretur, & ex iis aptam conuenientemque faceret sententiam. Nunc nec illud, nec hoc præstat. Quid? quod Samech litteram ordine suo deturbauit, & in Sade & Sin eandem exprimit litteram, ita vt alteram superuacaneam esse necesse sit? Nominum significationem non rectè redditam quiuis facilè deprehendet qui singulas voces examinabit. Nam neque Aleph doctrinam notat, quamuis id aliquo modo concedi posset; nec Gimel notat vocis plenitudinem, sed si quid notet, camelum significabit, & si Gamul pronunties, ablactatum notabit. Quòd si vt Piel à Paal; ita Gimel à Gamal dictũ voles, idem erit Gimel quod, fecit retribuere: quæ notatio quàm huic

Hebræorum litteras ad Hebræorum linguam esse interpretandas voluit Eusebius.

Hebraicarũ litterarum secundum Eusebium significationes.

Eusebij sententia de litterarum Hebraicarum significationibus confutatur.

Aleph.

Gimel.

huic loco conueniat, ab alio lubenter discerem. Iam quid Daleth commune habet *Daleth.*
cum libris? nisi de Græco sermone Daleth pro Delta dici velimus. Apud Hebræos Daleth ostium significat; rem à libris tam diuersam, quàm plenitudo differt à camelo. Sed longè absurdius est id quod mox additur. He dicit idem esse quod Ista siue Hæc;& hunc *He.*
articulum voci præcedenti iungit, quod facit contra omnem apud Hebræos loquendi consuetudinem, qui ad hoc hysteron proteron æquè atque ad carnem suillam nauscarent. Nec sanius est quòd mox Vau, in ipsa, reddi posse dicit. Si enim Vau Hebræis *Vau.*
quidquam significet, volutas columnarum notare dicam; quæ capita D. Hieronymus, alij clauos verterunt. Ego Vauot antiquum Cimbricum vocabulum esse credo, & eo notari capitis volutam, si mihi hac voce vti licebit, quam in Ionicis capitibus videmus. Zain verò idem esse quod Viuit, quis Hebræorum, vt dicatur, feret? זן pro esca poni fa- *Zain.*
tebuntur; sed si idem esse quod viuit dicas, explodêris. Est sanè hoc loco Eusebius Hebraicam vocem de Græcorum Ζῆν interpretatus: quo tamen non Viuit, sed Viuere notatur; perinde vt antè in Daleth libros inuenit; non illos quidem apud Hebræos, sed apud Græcos. Porrò quòd Het pro Chet dicat, facit id quidem de more & consuetudi- *Het.*
ne pronuntiandi apud plerosque omnes vsurpata, perperam tamen & contra rationem; quæ non permittit vt duæ litteræ in eadem soni potestate collocentur. Quid enim in Het audis quod non itidem in He? Sed hoc condonemus peccantium multitudini. Het verò idem esse quod viuens, non facilè adducar vt credam, cùm pro viuo חי Hebræis vsurpari videam, non Het. Detur tamē & hoc aliquo modo tolerari posse. Verùm illud quod Thet dicit bonum notare, nescio de quibus didicerit magistris. Thob & Thub sic *Thet.*
interpretaretur, sed quid his cum Thet? טיט lutum esse scio; at hoc hactenus ignoraui cœnum & lutum in bonis numerari. In eodem luto hæret, dum Iod principium signi- *Iod.*
ficare dicit. Iad manum esse, & ad potestatem denotandam transferri, nemo Hebræorum ignorat; sed Iod principium significare, nemini persuadebis. Id facilè dabunt, ipsam figuram Iod principium esse litterarum, eo quòd reliquæ elementorum figuræ in Iod resolui posse videantur: sed hinc non efficitur, vt vox Iod bene principium dicatur notare. Quòd si pro bono principio, quod in Thet Iod intellexit, lutum agri interpretaretur, esset quo excusari posset; eo quòd Iad aliquando pro agro videatur in vsum venisse. Certe quisquis horū Eusebio doctor fuit, non verba ei tantùm dedit, sed cœno manus & calamū eius impleuit. Vt hæc aliena sunt ab omni communi intelligētia; ita quod mox subiungit omnem superat absurditatem. Quid alienius à lingua Hebraica, quàm Gaph *Caph.*
idem esse quod Latini Tamen dicunt; cùm apertum sit & extra omnem dubitationem, hac voce Caph palmam notari? Quòd sequitur Lamed idem esse quod disce, *Lamed.*
non facilè persuadebit, nisi doceat, Lamed, non Lemod vel Lemad dicendum, contrà planè quàm habeat loquendi consuetudo. Perrectus offendit in Mem. Mem igitur & Nun transiliens, Samech extra ordinem vocauit; quòd si Samech post Lamed nul- *Samech.*
lo medio poneretur, apta scilicet esset sententia orationis: quam vt construat, Samech reddit auxilium; cùm Samech tamen idem sit quod imponens siue innitens: vnde quodam modo ad auxilium, quo fulcimur, transferri posset. Quòd Mem, ex ipsis vertat, *Mem.*
non reprehendam, ne nimiū videar Momus. Sit enim Mem pro Me-hem quod ab ipsis. Verùm Nun sempiternum notare quis concedet? Si quid ea vox notet, vel pro filio qui Nin dicitur, vel pro eo cui filius est natus, ponetur; quamuis neutrum horum sit vsitatum. Sed sit hoc è Cabalistarum arcanis fortasse deriuatum, vt Nun pro sempiterno *Nun.*
ponatur; quia per filios genus redditur perenne; vel altiùs progrediēdo, quia Deus æternitatem dat per filium. Vt igitur nugæ sint, non sunt tamen nugæ sollemnes; sed raræ, & inter secretiores habendæ. Ain non malè fontem interpretatur: nec Phe malè vertit *Ain.*
os; sed dum Sade iustitiam dixit, ex insidiis, vel reti, vel hamo, iustitiam fecit. Excusari *Phe.*
potuisset, si littera Sadec vocaretur. Sed castigabit se in Coph, scilicet, dum Coph vo- *Sade.* *Coph.*
cationem reddit. Coph dum vt verbum vsurpatur, idem est quod circumiuit; dum vt nomen, simiam significat. Vide quid hæc ad vocationem. Verùm tria quæ sequuntur, omnium præcedentium fœditatem abstergent. Res enim, & Sin, & Tau non *Res.*
male interpretatur, sed citra omnem orationis connexionem. Sin tamen & Res *Sin.* *Tau.*
aperiunt, minimè Hebræis hæc nomina litterarum tribuenda; propterea quòd Sen & Ros, non Sin & Res dicant pro capite & dente.

 Verum-

Verumenimuerò licet modò cuiuis liquere putem, eorum saltem qui rationi malunt cedere quàm anticipatam sequi auctoritatem, nihil sanæ intelligentiæ e nominibus litterarum apud Hebræos construi posse: ne quid tamen neglexisse videamur, quod à quopiam assertioni nostræ, quam molimur, obiici possit; videamus quid aliis hac in re visum sit. Neminem profectò hactenus vel audire vel legere memini, qui litterarum nomina aliter sit interpretatus, præter vnum Angelum Caninium Anglarensem, hominem doctissimum linguarum, non Græcæ modò & Latinæ, sed Hebraicæ etiam, Syriacæ, Arabicæ & Æthiopicæ. Huius igitur verba adscribere, non magnum tantùm operæ temporisque pretium habere, sed propeetiam esse necessarium duxi. Ea ex ipsius institutionibus in linguam Syriacam, Assyriacam & Thalmudicam deprompta, ad hunc habent modum: Litteræ quibus Hebræi Chaldæique vtuntur, viginti duæ sunt, figura dissimiles, vi ac sono eædem. Nos Danielis, Esræ, Thalmudicorumque doctorum consilium atque auctoritatem secuti, quò res planior sit, Hebraicis erimus contenti characteribus: quorum significatum exponere, quod perfectè hactenus fecit nemo, haud equidem abs re fore existimo. Eusebius enim, cui, vt res ipsa loquitur, Iudæus aliquis imposuit, venia dignus est. Ignoscendum etiam Hieronymo, qui Eusebium imitatus eadem tradidit. Nos, quantum è lingua Hebraica atque Chaldaica intelligere possumus, hanc simplicem collegimus interpretationem: Aleph, bos: Beth, domus: Gimal, camelus: Daleth, ostium: He, vermis punici: Vau, clauus aduncus: Zain, telum: Heth, quadrupes: Thet, inuolucrum: Iod, manus: Caph, palma: Lamed, stimulus: Mem, macula: Nun, piscis: Samech, basis: Ain, fons: Phe os: Sadi, hamus: Coph, simius: Res, caput: Scin, Dens: Thau, crux. Hæc ille, quibus mox addit: Nomina litterarum Chaldaica potius videntur quàm Hebraica, vt ostendunt שין גימל ריש quæ Hebraicè dicerentur שֵׁן גָּמָל ראש. Id quod etiam vsus Thalmudicus docet, qui scribunt בֵּיתָא אַלְפָא cæteraque eodem modo cum א in fine, quod linguæ Chaldaicæ, vt explanabimus, peculiare est. Porrò quod ad significatum attinet, facilis & naturæ consentanea ratio est. Vt enim Ægyptij variis animantium rerumque simulacris natura arteue constantium orationem suam explicabant; sic Hebræi, quorum lingua & origo longè est Ægyptiis antiquior, pro litterarum figuris res aliquot notas ac luculentas acutissimè imitati sunt, calamóque adumbrarunt. Quod vel astronomi ipsi factitant; apud quos notis quibusdam planetæ & zodia referuntur. Hæc ille, doctè profectò & ingeniose: contra quem difficilior mihi pugna sit, quàm cum Eusebio, si contendere adnitar. Cùm enim nullam connexionem verborum, perinde vt ille, adducat, non poterit hac ex parte quicquam obiici, quo commentum refellatur: quod licet sit perquàm astutum, dum res prorsus disiunctas, & nulla vel naturæ vel sententiæ lege cohærentes ad facias notas referri debere dixit, nihil tamen vel perpatum facit ad id, vt inde doceatur litterarum nomina Hebræis deberi vel Chananæis. Fatetur enim Chaldæorum potius quàm Hebræorum videri inuentionem. Verùm nec hic satis constare sibi videtur, dum Aleph in fine à Chaldæis præcipuè dicit vsurpari. Nam si id verum est, minimè fuerat Aleph & Beth dicendum, aut harum vocum quætenda interpretatio, sed Alpha & Beta, quæ nomina esse dicit in vsu Thalmudicorum. Cui illud item addatur, Cadmi etiam nomen non Hebræorum formulam, sed Chaldæorum sequi; quoniam ab illis Cedemi potius nomen, cùm dicant Cedem, quàm Cadmi defluxisset: vnde verisimile redditur, non cum Hebræis, sed cum Chaldæis de litterarum primatu esse certandum. Verùm dissimulemus hanc controuersiam hoc loco, & susque deque feramus vtrius gentis linguæ nomina litterarum accommodentur; modò id teneamus, neque Chaldæis neque Hebræis vllam in Alphabeto sententiam absolui; sed si quid nomina ipsis designent, id totum disiectum esse, & nulla constructione aut ordine deuinciri: In quo solo satis argumenti fuisset, cuiusuis alterius potiùs nationis, quàm vel Chaldaicæ vel Hebraicæ hanc esse orationem, nisi ad Hieroglyphicas notas effugium patuisset. Non difficilis sanè nec ardua hæc via fuit ad declinandam absurditatem, verùm eos qui hanc ingrediuntur hoc rogabo, quid cognationis sit inter has notas & ipsas litteras? Scio sane de boue promptam esse rationem ex fabula de Cadmo bouem sequi iusso; sed non video quid Beta commune habeat cum domo, vt inde nomen huic litteræ dandum fuerit: nec item quid camelo cum gamma, & reliquis rebus significatis cum ipsis vel

Angelus Caninius Anglarensis.

Hebraicarum litterarum secundum Angelum Caninium significationes.

Angeli Caninij de Hebraicarũ litterarum significationibus, opinio reiicitur.

vel figuris vel poteſtatibus litterarum conueniat. Quòd ſi quis dixerit, primas figuras tales fuiſſe, vt prima bouis, ſecunda domus, tertia cameli, quarta oſtij, quinta vermis punici, & reliquæ ceterarum rerum quæ denotantur nominibus aliis habuerint ſimilitudinem; duo rurſus quæram; alterum, quæ fuerit cauſſa vt ab his rebus potius quàm à ſcientiis, aut à ſideribus, aut aliis rebus nobilioribus & figuræ & nomina litteris darentur: alterum, quî factum ſit, vt apud nullam omnino gentem exſtent vel tenuiſſima earum rerum veſtigia. Vt enim demus Eſdram apud Hebræos alias commentum eſſe figuras, non video tamen cur nec apud Chaldæos vel apud Arabes, nec apud Æthiopes aliqua ſuperſint indicia harum veterum notarum. Prochue fuit dicere, hieroglyphicas litteras fuiſſe; at ratio reddenda fuiſſet, cur hæ potius quàm aliæ notæ litteris conuenire viderentur: quæ ſi nec inueniri nec dari poteſt, non inane modò, ſed abſurdum etiam figmentum nobis dicemus obtrudi. Verùm quamuis aſtutum fuerit Caninij commentum, non potuit tamen efficere, vt ceteris quoque Hebraicæ linguæ peritis ipſum probaret. Paullo enim pòſt Martinus Gilbertus, diligenter omnibus examinatis & diſcuſſis, totum Alphabetum in ſeptem partes diſtinxit: quarum prima eſt; Doctrina domus plenitudo tabularum. Secunda: Iſta eſt hæc vita. Tertia: Bonum principium. Quarta: Manus diſciplinæ ſiue cordis. Quinta: Ex ipſis ſempiternum adiutorium. Sexta: fons ſiue oculus oris iuſtitiæ. Septima: vocatio capitis dentium ſigna. Hoc modo litteris diſtributis, & quod vellet ipſe ſignificare coactis, magnum ſibi viſus eſt myſterium aperuiſſe. Verùm ſatius fuerit ipſummet videre auctorem, & in eo cognoſcere quàm nihil certi è litterarum nominibus elici poſſit, cùm ne ipſe quidem ſua omnia ratione confirmet. Coph enim vocationem vertit, & Nun æternum, cùm nihil tale ſignificare docuiſſet in ſingularum vocum explicatu. Sed quid ego fruſtra hîc tempus teram, vbi clarè cernitur, pro cuiuſque ingenio & imaginatione ex vicinia aliqua aut Chaldaicæ aut Hebraicæ aut Syriacæ vocis fieri coniecturam de nominum ſignificatione: atque deinde ex abſurda vocum ſartagine, id quod quiſque ſomniat, denotare compulſarum, orationem componi à communi ſenſu prorſus abhorrentem? Et cur ego Caninio potius quàm Martinus Gilbertus credam; & cur item Martino potius quàm Caninio, cùm neutrum horum quicquam dixiſſe quod ſequendum ſibi putarit Antonius Cheuallerius ſatis oſtendat? qui in Grammatica ſua ſic litterarum nomina expoſuit, vt quamuis ea nulla violenta copula coniungeret, non omnibus tamen certam dederit ſignificationem: & quibus dedit, inter ea fateatut etiam quædam eſſe à communi loquendi conſuetudine detorta. Huius igitur verba, vt hominis hac in re magis ingenui, & rectam ſimplicis veritatis viam meliùs ſequentis, lubenrer adſcribemus. Aleph, inquit, quaſi princeps dicitur, quòd primarium locum in Alphabeto obtineat: vnde & Græci ſuum Alpha mutuati ſunt. Beth, id eſt, locus; nam per ceteris litteris ſparium ampliſſimum lineis ſuis circumſcribit. Gimel à gibbo, quem in dorſo gerit ſicut camelus, qui dicitur Hebræis גמל. Daleth deducitur à דלת porta, quam delineat. He nomen ſumſit à poteſtate. Vau, id eſt, vncinus; cuius figuram refert. Zain, arma ſynecdochicôs vocatur; quòd clauæ figuram exprimat. Heth ſic vocatut à poteſtate. Iod à יד, id eſt, ſpatium. Nam vbicumque ſcribitur, propter exilitatem, vacuum ſub ſe relinquit ſpatium. Caph, ac ſi inflexam & incuruam dicas, à כפף, incuruauit. Lamed deducitur à מלמד ſtimulus ſeu veru, cui ſimilis eſt. Mem à poteſtate ſic dicitur, ſicut Græcis & Latinis. Nun ſimiliter à poteſtate. Samech, id eſt, continua & in ſeipſam ducta, à סמך innixus eſt, continuauit. Aain, oculus; cuius figuram imitatur. Pe, à poteſtate. Sade, venabulum; quod ſumma parte exhibet: deriuatur à צוד venari. Coph, à poteſtate. Res, caput; ob craſſitiem capitis: Subtiliùs poteſt exponi, pauper; quòd plerique careant facultate rectè proferendi hanc litteram. Schin vel Sin, dens; quaſi dentata littera, quòd tres dentes videatur continere. Tau, terminus, quòd Alphabetum terminet & claudat, ab ordine vocatur, vt Aleph. Hæc ille: qui principem & ducem Aleph eſſe maluit quàm bouem. Nec malè profectò. Me certè liberauit à bouis capite, quod in paruo Græcorum Alpha quidam ſibi finxerunt. Sed quid refert? ſit princeps, ſit doctrina, ſit vitulus, ſit bos, ſit quiduis; modò nullius ſanæ orationis principium efficiat. Sed vide, rogo, diligenter, quàm recte congruant doctiſſimi huius viri rationes cum litterarum figuris. Equidē vt in Beth non plus ſpatij video quàm in Aleph, quàm in Mem, quàm in

Hebraicarum litterarum ſignificationes ſecundū Martinum Gilbertum.

Hebræorum litterarum ſignificationes ſecūdum Antonium Cheuallerium.

Scio,& aliis quibusdam; ita non facilè vel cameli gibbum in Gimel,nec portam in Daleth,nec venabulum in Sadi agnosco; vt cetera valere sinam. Hoc interim laudo, quòd litteras non magis quàm Caninius, aut Abraham de Balmis, aut alij quamplurimi graues eiusdem linguæ professores, inuitas coëgerit cõmenticiæ alicui suæ seruire orationi. Rogaui & alios doctissimos huius linguæ professores, vt omnibus Syrorum, Chaldæorum, Arabum & Hebræorum viribus coniunctis ad vnam orationis farraginem congerendã, disquirerent ecquid sanius excogitare possent: quorũ cùm alius alia collegisset, tandem deprehendi nihil certius esse, quam e nominibus litterarũ nec apud Hebræos, nec apud cognatarum linguarum homines vllam construi posse sanam orationem, sed inania & vana & absurda somnia esse quæcumque hactenus ad integram sententiam reddendam obtruduntur. Quò magis laudandi doctissimi quique Hebræorum grammatici, quòd his nugis nec se fatigarint, nec deceperint lectorem: qui si hoc in litterarũ nominibus artificium esse sciuissent, vt ex omnibus simul vinctis integra oratio consurgeret, numquam illud neglecturi fuissent; quando videmus quosdam tam ambitiosos linguæ suæ fuisse præcones, vt stolidos Cabalistarum numeros diligẽter excusserint, & ad linguæ suæ ornamentum adsciuerint, rem tam vanam, vt nihil vanius inter vanissima queat excogitari. Quamobrem cùm neq. Rabbi Dauid Kimchi, nec Ioseph Kimchi, neque Abraham de Balmis, nec Elias Germanus, Grammaticorum apud Hebræos facile princeps, quidquam tale deprehenderint, nec posteriores intra Hebraicæ linguæ terminos citra magnam vocum corruptelam ea quæ conati sunt comminisci potuerint tueri; cuius tandem sit insaniæ id genus monstrosis somniis fidem adhibere? Relictis igitur his, vti nulla ratione nixis, videamus ecqua gens reperiri queat, quæ non Phœnicibus tantùm, sed Hebræis etiam & Chananæis, qui sedes eorum antea tenuerunt, & ipsis pariter Chaldæis, vnaque toti Arabiæ fuerit orientalis: in cuius lingua Alphabetum primùm integram absoluat & congruam orationem; & præterea eas habeat figuras quæ in nominum significata sic quadrent, vt symbola nequeant vel inueniri vel cogitari conuenientiora. Hanc si queam demonstrare, non opinor quemquam tam vel stupidum vel peruicacem inuentum iri, vt non potius in nostra sententia, quam in aliorum acquiescat. Primùm itaque iis quæ in Cadmi nomine obiter attacta sunt, fusius copiosiusque repetitis, quæramus an Cadmus litteras primus inuenerit, an iam olim inuentas primus Syrophœnicibus tradiderit: & si primus tradiderit, quo medio & occasione vt id faceret, fuerit adductus. Hic nobis Indoscythica nostra succurrent; ostẽsura Chaldæorum, Assyriorum, Arabum, Phœnicum & gentium ceterarum cognatam linguam vsurpantium maiores ab eo loco qui primus post cataclysmum habitatus est, Occidentem versus commigrasse; atque illic in campis Sennaar linguarum accidisse confusionem. Veritati igitur consentaneum, vnà cum prisco sermone scribendi etiam vsum periisse; propterea quòd is antea non alij linguæ, quàm primæ accommodatus fuisset: quæ cùm modò oblitterata esset, fieri non potuit vt ex eius collatione litterarum notæ linguis recens enatis possent applicari. Quo enim modo Biscainus, solius sui sermonis peritus, ex alia lingua iam scribi consueta litterarum sibi figuras mutuabitur? Num potest forte scientia vlla ex rebus ignotis comparari? Num imitationis exempla queunt ex iis duci quæ prorsus ignorantur? Quòd si nullo modo in nostram id cadere potest cogitationem, vt ex ignotis ignota discamus; fatendum erit, vnà cum prima locutione primam quoque scribendi periisse rationem. Quamobrem si ea recuperanda erat, non potuit aliunde peti, quàm ab iis qui eam retinuissent. Cùm igitur & Moses, & totius vetustatis cùm apud historiographos, tum apud poëtas celebratæ consensus ostendat, primum sermonem in Oriente mansisse, committere non possumus quin fateamur, litterarum vsum iam vnà cum prima lingua in Occidente abolitum, ab Orientalibus fuisse mutuandum. Hoc itaque concesso, quærendum qui primarij eorum fuerint qui in iis locis permanserant, circa quæ & arca consedit, & vitis est inuenta, & prima post diluuium hominum sedes collocata. Vt in coloniis emittendis non ipse summus magistratus ex vrbe sua ad nouam emigrat, sed alios amandat; nec paterfamilias, dum sedes liberis sunt ampliandæ, è domo sua discedit, sed quos visum fuerit aliò emittit habitatum; ita Nochum quoque fecisse existimare debemus. Contra naturæ ordinem, contra omnem omnis imperij & patriæ potesta-

Ex litteris Hebraicis in ipsorum idiomate nullam orationem consurgere.

Scribendi primæ ratio cum prima sermone vna periit.

poteſtatis dignitatem ſententiam dixerit, ſi quis non dico aliter faciendum, ſed cogitandum etiam iudicarit: atque idcirco non arbitror pluribus mihi opus eſſe ad id perſuadendum, de quo nemo, qui modò non omnino ſit communis ſenſus expers, dubitare poſſit. Cùm ergo Nochus omnium pater eſſet, atque hoc ſuo iure Rex omnium, & vnà Pontifex maximus, non poſſumus nec naturæ ordini, nec rectis humanæ ſocietatis inſtitutis conſentire; niſi dicamus Nochum in primis ſedibus à ſe occupatis imperantem, eos quos vellet ad alias terras colendas emiſiſſe. Deinde nec venerandum patris ſenium, nec regia toti orbi imperantis maieſtas, nec ſacroſanctū Pontificis maximi nomen ferebat, vt nullum omnino filiorum ad ſubſidium ſuum apud ſe retineret. Quem igitur dicemus apud eum manſiſſe? Quem alium, quàm eum quem ſacra hiſtoria gratiſſimum ipſi fuiſſe tradit, quemque fauſtiſſimis verbis fratrum ſuorum imperatorem & dominum ipſemet conſecrauit? Commigrantibus ergo duobus fratribus vnà cum ſuis, Nochus & Iapetus ad Nyſam & Bactra remanſerunt, & vicina loca colonis frequentarunt. Interea qui ad Sennaar conceſſerant, & in maximam hominum multitudinem excreuerant, paullatim cœperunt a vera pietate & priſca religione degenerare, & in giganteam viuendi rationem relabi: vti apud eos fieri ſolet qui in Regis & Pontificis abſentia bonos mores & veteres in Deo colendo ritus primùm negligunt, deinde contemnunt, poſtremùm abiiciunt. Hæc autem vitæ licentia & corruptela tam immanes breui fecit progreſſus, vt nihili facientes ea quæ à Nocho patre ſuo ſacrorum antiſtite acceperant, in tantam prorucrint dementiam, vt arcem fabricari moliti ſint, qua ſeſe aduerſus Deum tuerentur, ſi fortè iratus diluuio rurſus terras cooperiret: quod impium ipſorum propoſitum præſenti vltione punitū eſt ad eum modum, vt primo ſermone ſtatim apud omnes perdito, plures & confuſæ linguæ audirentur, nec alius cum alio loqui poſſet aut communicare. Vnde & religio ipſa magnam mox cladem accepit, abolita nimirum ea lingua è qua diuina nomina & ſollenn. s precum formulæ petendæ fuiſſent. Nochus tanta ſuorum clade & diuini cultus iactura audita, nihil ſibi prius duxit, quàm vt quamprimùm rebus lapſis ſuccurreret; atque, quoad eius fieri poſſet, religionem & bonos mores inſtauraret: quod cùm citra præſentiam ſuam fieri non poſſe cerneret, coactus eſt de noua peregrinatione cogitare, & regiam ſuam Nyſam, primam poſt diluuium vrbem, nepotibus ſuis committere gubernandam. Quia verò iam admodum ſenex eſſet, nec tot laboribus par futurus; nec æquum videretur ſummum monarcham, & eundem Pontificem maximum, citra inſignem aliquem adiutorem & miniſtrum tantam ſuſcipere expeditionem, tantaſque aggredi moleſtias, Iapetum filium ſuum cariſſimum Archidiaconum ſibi ſumſit; cuius nimirum tum ſuaui conuictu ſuam recrearet ſenectutem, & animi ægritudinem, quam ex noua ſuorum clade acceperat, ſolaretur, tum fido miniſterio deuios Semigenas & Chamigenas, & ſi qui, vt veriſimile eſt, ex Ianigenis vnà fuiſſent, ad rectam religionis doctrinam reuocaret, ac denuò litterarum vſum, quem perdiderant, doceret. Et oportebat alioqui Iapetum ſedulò curare, vt quos in minore Aſia vicinos eſſet habiturus, eos veris de Deo opinionibus imbueret, ac ſi quid in iis corruptū inueniret, id diligentia ſua emendaret, ne mala viciniæ contagione tandem etiam ſui corriperentur. Deinde tempus iam erat vt iter in Europam pararet, terram ſibi de patris voluntate contributā, in qua diuino inſtinctu acceperat, completum iri eam quam pater conſecratione ſua promiſerat, poſterorum felicitatem. Sic igitur Nochus & Iapetus iter inſtituunt, vt ex Oriente Occidentem verſus pergant; atque ille quidem Epiſcopi partibus fungens ſacros ritus & cærimonias inſtituit, & qui ſacris operandū eſſet exemplo ſuo cōmonſtrat. Verùm quia non intelligebātur à Babyloniis, cogebantur Chaldaicum & Hebraicum ſermonem ediſcere: cuius facultatem aſſecuti, veram priſcæ religionis doctriná, quam Sethini ab Adamo vſq. per manus acceperant, tradunt. Quò autem ea ad poſterorum quoque memoriam pertineret, Iapetus eos vetuſtos docuit characteres, eoſque iiſdem nominibus nuncupauit, quibus in primo ſermone & olim ante cataclyſmum fuerant vocati, & adhuc apud Bactrianos & Margianos & ceteros Iapeti filios vocabantur. Hinc itaque vetus ille de Cadmo ſermo: quo nomine Iapetum, quòd ex oriente ad ipſos veniſſet, appellarunt occidentales; eiúſque patrem Agenorem dixerunt, eo quòd ampliſſimus crater lucis eſſet; quippe is qui non ſolùm primus crateras meri hominibus propinaſſet,

Nochi post diluuiū sedes.

Linguarum confusionis occasio.

Nochus & Iapetus ex Oriente in Occidentem proficiscuntur.

Iapetus Cadmi, Nochus Agenoris nominibus appellati.

Agenor cur Phœnicia rex fingatur. *Damascus vnde nomen acceperit.*

propinasset, verùm etiam lucem omnis religionis, omnium scientiarum, omnium artium magno cratêre largiter omnibus effudisset. Fingitur autem Agenor Phœniciæ Rex, eo quòd illic diu consederit, quò medius esset inter minorem Asiam & Semi & Chami regiones, ad quas Iapetus docendi caussa sæpius excurrebat. Hinc Damascus nomen accepit, eo quòd illic Nochus totius sanguinis sui procurator & gubernator diu moratus fuisset. Neque enim alio nomine aliaue caussa hanc sibi sedem delegerat, quàm vt ad eam ceu commodissimam omnes suos filios & nepotes verum suum sanguinem conuocaret, comitiaque ad remp. totius orbis constituendam haberet, omniumque regionum habitatarum religionem & salutem procuraret. Est autem hæc phrasis qua sanguis pro cognatis ponitur, linguæ nostræ vernacula: atque inde coniicio ipsum Nochum sermonis iam Phœnicum peritum, Damasci nomen vrbi indidisse; quò intelligerent omnes eiusdem linguæ homines in ea Nochum tamquam in puppi clauum gubernaculi tenuisse, quo totius orbis velut vna nauis in vasto & procelloso opinionum oceano dirigeretur.

Damasci etymon.

Est itaque Damascus composita dictio ex דם, quo sanguis notatur, & משק, qua voce procuratio & procurator dicitur. Potest tamen eadem vox Cimbricam habere interpretationem, & eam quidem perquàm conuenientem Hebræorum scripturæ. Si enim דמשק sic efferas, vt idem sonet quod D'om-fric/ nihil aliud in veterum Nysæorum lingua significaueris, quàm bonam domus dispositionem; propterea quòd *Fric.* Frit idem sit quod ordino; D'om verò concisum sit ex articulo De & *Dom.* Dom/ quo domus notatur; quam vocem Britanni hactenus seruant ab hui-om id est, vndique custodio & tueor. Hinc verisimile fit משק pro gubernatore originem è prima lingua duxisse, atque sic dici, quasi Me-fric nobis esset; quo is vocabitur qui in rebus ordinandis cuipiam socius est & adjutor. Verùm id minimè prætereundum, vrbem prius דרמשק dictam fuisse, quo ad verbum notatur D'arme-fric / id est miserorum ordinatio; quoniam nimirum illic Nochus miseros suos filios & nepotes in ordinem redegit, & confusam ipsorum cum remp. tum religionem iusta via & ratione disposuit. Græci quidam Damasci nomen viri cuiuspiam fuisse credunt, qui vites à Baccho sub Libano consitas securi exciderit: ob quod scelus cùm à Baccho excoriatus fuisset, pro Damasco dictus fuerit Darmascus; quasi vter excoriatus vocaretur. Alij aliter; inter quos quidam

Ascus gigas.

Ascum Gigantem Lycurgi socium fuisse fabulantur, & ab eo Bacchum ligatum, atque in flumen præcipitatum fuisse: mox Dionysium quidem à Mercurio liberatum, Ascum verò excoriatum, pellem suam vtri conficiendo, quo vinum seruaretur, reliquisse.

Nochus Bacchi nomine intelligitur.

Videmus hîc obscura quædam antiquitatis vestigia Nochum nobis sub Bacchi nomine indicantia: è quibus probabile redditur Nochum vrbis fuisse conditorem, & in ea giganteam & confusam miserorum hominum vitam legibus & institutis disposuisse atque formasse. Atque hoc illud est quod de Dionysio & Gigante fabulantur. Vocatur autem & Hermes in partes, eo quòd Nochus & Ianus vetera nomina iis qui Babylonicæ interfuerant confusioni, coacti sint interpretari. Quamuis itaque Darmascus principiò vrbs nominaretur, melioris tamen ominis caussa vox ad eum modum est commutata, vt Hebræis quidem sanguinis ordinationem; Nysæis verò domus dispositionem designaret. Porrò hæc probabiliora redduntur Nysæ & Scythopolis vicinia: quarum illa clarissimè clamat, se à Nysa Indoscythica siue Merica nomen accepisse; hæc verò, quamuis Græcam habeat nomenclaturam, ostendit tamen Scythas primos suos indigenas fuisse. Quos verò alios in ea Scythas habitasse suspicemur, quàm eos à quibus prima post diluuium ætas Scythismi nomen accepit? quod ita esse licet nec de nomine, nec aliunde, ex ipsa tamen Nysa doceretur.

Scythopolis in Nysa regione.

Dicitur enim Scythopolis in Nysa regione Syriæ condita fuisse, ita vt regio Nysam antiquiorem, vrbs primos Scythiæ habitatores memoriæ suggerat. Plinius à Libero patre Scythopolim conditam, & eò Scythas deductos docet; nomen verò Nysæ de nutrice ipsius datum fuisse.

Nysa Liberi patris nutrix.

Quæ verò Nysa nutrix Bacchi fuit? Ea nempe quæ in Mero Liberum patrem vitigineo suo liquore suauiter lactauit.

Basi nomen vnde Scythopolitanis impositum.

Prodidit Stephanus, Scythopolitanos olim Bæsos vocatos fuisse: quod nomen vt nec ab ipso nec ab alio est intellectum, ita nobis perspicuam habet interpretationem. Hactenus enim Baes pro eo ponitur qui toti domui præest, ab alimentis suppeditandis nomen adeptus, & *Baes.* Baes quasi Bie-aes vocatus, id est, præbens nutrimentum. Nochus ergo & Ianus & eorum socij Bæsos se vocarunt, propterea quòd in regione illa non ob

aliam

aliam caussam commorarentur, quàm vt misero populo alimenta præberent; non illa quidem corporum, sed animorum; quæ verum hominum pabulum vocari merentur. Quis mundo tam læuo ingenio erit, quis tam obstinata probabilibus repugnandi pertinacia, vt nec ex Nysa, nec ex Bæsis, nec ex Scythis, nec ex Damasco, nec ex omnium horum consensu sibi persuaderi sinat, Nochum, quem Liberum patrem vocant Latini, in illis locis quondam consedisse, & has vrbes sui reliquisse monumenta? Primus ergo huius partis Syriæ conditor quam Phœniciam plerique veterum nominarunt, tametsi frequentius id nomen maritimo tractui detur, Nochus dicetur fuisse; quem Syra lingua Ag norem idcirco vocauit, quòd se fecundissimum præbuerit omnis lucis craterem. Huius igitur filius Iapetus litterarum tum figuras tum nomina Phœnicibus tradidit, quem Cadmum vocarunt; & quia ex oriente cum patre venisset, & vt perpetuò posteri recordarentur, litterarum & nomina & figuras ex Nysa Scythica originem habuisse. Tacitus Phœnices litterarum figuras aliunde quidem accepisse scribit; sed dum ab Ægyptiis eas petit, ex diametro cum veritate pugnat. Eadem enim ratione Iapetum Cadmum Phœnices nominarunt, qua Ægyptij fabulam de 𝔅et confinxerunt; propterea quod, vt 𝔅et ostendit vnde panis doctrina ad Ægyptios venerit sacerdotes; ita Cadmi nomen docet ab Orientali homine in Babyloniam & Syriam litterarum venisse & nomina & figuras. Postquam verò Iapetus satis diu Phœnices docuisset, iussus est à patre suo in Europam nauigare, quæ filia Agenoris fingitur, quia eam præ ceteris terris maximè videtur adamasse: quod satis declarauit, dum ad eam quærendam carissimum suum filium amandaret. Memini alibi Europæ nomen sic me interpretatum esse, vt perfectam hominum multitudinem indicare dicerem: hic addam non hanc modò, sed aliam etiam in hoc nomine succurrere notionem, quam intelliges, si ea quæ de Francorum insignibus scripsi consulas: in quibus ostendi hoc nomine maximum mysterium humanæ salutis denotari. Esse enim vocem in 𝔈-ur-hop soluendam, atque sic interpretandam, vt vnionis & connubij excellens spes denotetur. Non caret ergo magna ratione quòd Europa Agenoris siue Nochi filia dicatur. Spes enim vnionis, qua lanigenæ erant per Christianam fidem Deo rursus copulandi, e Nocho, tamquam diuino magistro & propheta altissimi, nata erat; idque tum cùm in consecratione Iapeti indicaret, aliquando fore vt in tabernaculis Sem habitaret, & Chanaan seruus eius esset. Iussit ergo Agenor vt Cadmus Europam quæreret, vel alioqui exsilij pœnam subiret. Et certè exsulaturus erat, nisi Europam, siue præstantem vnionis spem, inuenisset: nec vulgari quidem exsilio, vt eo quo è patria cælesti excluderetur. Iapetus igitur Cadmus est, id est, orientalis apud Phœnices litterarũ doctor: qui vt priùs eas Damasci & in Phœnicia & locis vicinis ostendit; ita mox inde easdem in Europam quoque portauit. Hinc vetus fama, Phœnices primos esse litterarum inuentores; quòd nimirum post Babylonicam confusionem Iapetus eas in Syrophœnicia primùm tradidisset. Hinc modò liquet, Cadmum litteras multò antè inuentas primùm in Syria & Phœnicia docuisse, sed ei minimè deberi primam earum inuentionem.

Phœnicia primus conditor Nochus.

Europa cur Agenoris filia.

Europa etymon.

Iapetus in Europam à Nocho destinatus ibidem litteras docuit.

RVRSVS igitur alia via quæstionem aggressi, inuestigemus quis tandem princeps fuerit huius tam illustris ornamenti, quo scientiarum omnium & artium atque adeò ipsius religionis memoria conseruatur. Hic ea nobis via tenenda, qua de rerum priscarum veritate vetustissimus quisque sententiam rogatur: quam solam rectam esse Socrates, cuius paullò pòst verba recitabo, clara voce confitetur. Si nobis dubias obscurorum hominum & nullis idoneis testibus nixas opiniones in medium adferre placuisset, facillimè docuissemus, litterarum vsum ante diluuium fuisse. Scribit enim Iosepus ex suorum hominum, ni fallor, traditione, duas ante diluuium à Sethinis columnas erectas fuisse; alteram lateritiam, ne igne dissiliret; alteram lapideam, ne aquis corrumperetur: quarum vtrique Astronomiam inscripserunt. Accepisse enim eos ab Adamo geminam totius orbis euersionem futuram; alteram per vim ignis, alteram per vastam aquarum inundationem; & idcirco cauisse, vt vtrouis modo mundus periret, cælestium saltem motionum doctrina superesset. Egregium sanè commentum; sed tale tamen, vt nemo mihi Iudæorum sit persuasurus. Dignam scilicet piis viris curam audimus, dum magna sollicitudine hoc agitur, ne astrorum cursus vlla vmquam obliuione perdatur; quo nihil est quod suipsius cognitionem faciliùs & certiùs queat tueri. Si bene res omnes expen-

Astronomiã duabus columnis ante diluuium in scriptam falsò à Iosepho tradi.

expendissent, hac cura Soli & Lunæ, qui ceterorum siderum reuersiones metiuntur, relicta, hoc omni studio contendere debuissent, ne oracula de generis humani per Christum salute apud posteros ignorarentur. Diluuium autem futurum legimus Nocho primùm fuisse à Deo reuelatum; & eius scriptoris qui hoc prodidit, tanti facimus auctoritatem, vt eos qui diuersa tradunt, aut nihili aut minoris nihilo æstimemus. Bene igitur valeat Iosepus cum suis columnis: nos interim Mosem sequamur, ne tam sinistram de Sethinorum piis animis concipiamus opinionem, vt maiorem Astrologiæ quàm religionis & vaticiniorum à maioribus editorum rationem atque curam eos habuisse dicamus. Porrò quæ de prophetia Enoch D. Iudas citat, ea poterant per manus primùm à maioribus accepta, & multo pòst à quopiam litteris tradita fuisse: tametsi sciam & ea inter apocrypha numerari, atque idcirco minùs idonea esse ad fidem dubiis & controuersis rebus faciendam. Ante cataclysmum igitur nullam inuenio firmam sacræ scripturæ testificationem, qua scribendi tum rationem exstitisse constet. Post diluuium deprehendo Iacob & Laban lapides erexisse, quibus fœdus inter eos initum inscriptum fuisse vix dubitare possum. Iam idem Iacob titulum scribitur erexisse in loco in quo Deus eum fuerat allocutus; qui nisi aliquam habuerit inscriptionem, haud video quis eius vsus esse potuerit ad memoriæ omnino vllius perennitatẽ. Qui Mosi hanc laudem adscripserunt, longissimè mihi videntur aberrasse; cùm sacris litteris proditum habeamus, eum omni scientia Ægyptiorum eruditum fuisse, atque inde verisimile reddatur, Ægyptiis litteras multo priùs fuisse vsitatas: idque eo credibilius sit, quòd Hieroglyphicorum antiquitas omnem omnium scriptorum memoriam longissimè excedat. Cui verò præclarum hoc munus vti primo authori acceptũ ferant Ægyptij, Plato indicauit, aiens apud eos Theut primũm haberi litterarum inuentorem; & non litterarum tantùm, sed arithmetices etiam & omnium aliarum disciplinarum. Quis autem Theut, siue Thot, vt alij scribunt, fuerit, de vetustissima Philonis Biblij narratione, è Sanchuniathone Berytio antiquissimo Phœnicum scriptore sumpta, perspicuum fiet. Is enim quem Græci Hermen vocant, apud Phœnices Taantum, apud Alexandrinos Thoot, apud Ægyptios ceteros Thoyt dicit nũcupari; addens hunc litterarum esse inuentorẽ. Vixit autem hic Sanchuniathon, teste Malcho Phœnice, non multò post Mosen; ea ætate qua Semiramidẽ quidam regnasse scribunt, qui suam de mundi exordio opinionẽ ex ipsius Taanti doctrina cõfirmat, aiens eum Saturni scribam fuisse. Cicero item tertio De natura Deorum Mercurium apud Ægyptios Thoyt vocati asserit, eique primum anni mensem sub eodem nomine dedicari.

Ægyptij Theut primũ litterarum inuentorem prædicant.
Theut quis fuerit Ægyptius.
Hermes.
Taantus.
Thoyt.
Sanchuniathõ Berytius, antiquiss. Phœnicũ scriptor.

Thoot.

Nos licet quis Thoot sit, & cur sic vocetur, in Gallicis nostris satis declarauerimus, hîc tamẽ id breuiter repetere cogimur. Thoot tam perspicuæ apud nostrates & indubitatæ est notationis, vt nemo sit qui non statim intelligat ipsum caput eo designari. Cùm igitur Thoot dicimus, non adiicientes de cuius capite loquamur, meritò mentẽ attollimus ad ipsum caput totius vniuersitatis: quod nisi faceremus, à Grammaticorum & Sophistarum pueris non iniuria rideremur; qui mox in ipsis litterarum initiis à magistris suis Exoches figuram docentur. In nostro sermone ea viget hactenus loquendi consuetudo, vt cuiusuis ordinis & corporis supremũ Hootman vocemus: quod si Latinè capitalem virum verteres, insolentem faceres & absurdum sermonem. Qui rerum sigillatim suis vocibus exprimendarum quàm Ciceronianicæ dictionis sunt studiosiores, Capitanei nomen receperunt: qua voce si nostrates ad phrasim suam vernaculam exteris hominibus explicandam aliquando vtantur, minimè accusandi videntur. Scimus principes dici posse, sed ea vox capitis vim non exprimit, nec illud designat imperium quod capiti est in cetera membra, nec itidem eam obedientiam qua omnia membra reliqua capiti promptissimè parere cernuntur. Hanc tam insignem & luculentam significandi efficacitatem totam videbis perire, si capitis omittas mentionem: & profectò frustra aliud vocabulum quæras quo breuiùs, quo clariùs, quo copiosius & supremi magistratus & eorum qui magistratui subsunt officium ob oculos ponas. Sed hæc non curat Ciceronianus Hippoclides, qui pulcerrimarum passim rerum iacturam facere mauult, quàm voculam aliquam admittere, qua M. Tullius non sit vsus. Quemadmodum igitur Hootman capitaneum virum significat, ita Thoot solum pronuntiatum ipsum caput significat; non alicuius quidem viri aut ciuitatis aut exercitus aut alterius corporis, sed ipsum, inquam, caput vniuersorum. Thoot autem composita dictio est ex articulo

Hootman.
Capitaneus.

Het & Hoot è quibus de more nostrati Thoot formatur, vt ipsum caput denotetur. Quòd si iam velimus ipsas antiquissimas Mercurij statuas siue hieroglyphica simulacra cum vocali symbolo conferre, deprehendemus adamussim hæc ad illa quadrare, nec aliam per ipsum nomen auribus vsurpatum, aliam per aspectabile signum notionem repræsentari. Et hæc quidem vera est norma ad quam sacra veterum simulacra siue hieroglyphicæ notæ sunt examinandæ: & rursus ea vera est nominum interpretatio, quæ vetustissimis sacrorũ respondet figuris. Si enim nomina symbola sint, necesse est vt cum ipsis adspectabilibus imaginibus consentiant, & illud exprimat nomen quod figura demonstrat. Hoc igitur sit nobis omnium hieroglyphicorum principium & solidum fundamentũ, cui omnia nostra quę de id genus imaginibus trademus, innitentur. Quamobrẽ si Thoot ipsum caput significet, sitque hoc Cimmeriũ Mercurij nomen, atque huic conueniens fingẽda sit siue statua siue pictura siue scalptura, eandem oporter nobis proponamus notionem quam nomen indicauit. Quales olim Hermæ fuerint (sic enim vetustissimas Mercurij statuas nominabant) neminem puto latere eorum qui vel à limine veteris mythologiæ studium salutarunt; nec ij qui in vetustis Romanorum monumentis inquirendis versati sunt, terminorũ formam ignorare possunt: quam dum vident, Hermas se videre credant. Macrobius etiam auctor est, pleraque Mercurij simulacra quadrato statu figurari solere, solo capite insignita: quam formam quis non videt esse terminorum? Phornutus præterea quadratas statuas sine manibus & pedibus Mercurio tribuit: cuius tamen figuræ caussam non prorsus est assecutus. Et hæc quidem fuit antiquissima Mercurij forma; cui pòst Athenienses, teste Herodoto, erecta fascina adiecerunt, ritu eo accepto à Pelasgis: cuius caussam in Gallicis meis habes explicatam. Nunc igitur si huic columnæ quadratæ, solo capite superne insignitæ, Cimmerium nomen dandum sit, an non rectissimè Thoot vocabitur, id est, ipsum caput? Viden' quàm vocale symbolum cum statua quadret, quamque aptè eandem vtrumq. signum exprimat notionem? Cùm ergo in vetustissimo Mercurij tum nomine tum simulacro caput agnoscamus, quærendum vlterius, cui vel homini vel Deo hoc signum fuerit à priscis consecratum; aut quid tandẽ hoc figmentum, cui nec pedes essent nec manus, denotarit. Hoc, si Cimmerio sermoni credamus, obscurum esse non potest; cùm per ipsum caput aliud intelligere nequeamus quàm totius vniuersitatis Imperatorem, cui ad vnam omnes totius & adspectabilis & nõ adspectabilis mundi partes, quales quales tandem sunt, perinde atque capiti suo debent obedire. Erant igitur Hermæ ipsius Dei simulacra & hieroglyphica signa, quibus principiò graues sententiæ & vtilia vitæ præcepta incidebantur; vt qui legerent, statim de figura capitis cognoscerent, eorũ veritatem ab ipso Deo pendere, & non aliter accipienda esse quàm si à summo totius vniuersitatis capite fuissent pronuntiata. Hinc Hipparchus plurimos Hermas, teste Platone & aliis, Athenis erexit, quibus ea inscripsit, quæ putaret maximè facere ad communem hominum salutem. Horum quanta fuerit reuerentia, eo maximè tempore, declaratum est; cùm capita eorum deiecta magnum periculum plurimis pepererunt, & non Alcibiadem tantùm, sed complures etiam alios miserè vexarunt. Primus ergo & antiquissimus Hermarum vsus fuit, vt iis graues salutaresque sententiæ inscriberentur, & præterea quicquid in vllo disciplinarum genere ab ipso Deo proficisci videretur; atque idcirco in triuiis atque quadriuiis & aliis locis plurimùm frequentatis erigebantur, quo publicè quæ diuina esset voluntas, omnes monerentur. Sicùt autẽ apud Ægyptios à capite nomen acceperunt; ita apud Græcos Hermæ dicti sunt ab hac publica admonitione, quoniam nimirum Herman idem sit in sermone Cimmerio, quod publicè moneo; sicut Herban publica via est, & Hertog communitatis dux. Latini Mercurij nomen ex eadem lingua seruarunt, quo considerationis excellentia denotatur: & huic nomini alæ petasi respondent, quibus cogitandi celeritas indicatur. Deus ergo sic consideratus vt caput est omnium, Thoot; vt omnes publicè monet, Herman; vt & ipse sui ipsius præstantissimus contemplator, & ceteris contemplationis excellẽtiam largitur, Mercurius nuncupatur. Hic non otiosè animaduertas oportet, tria vetustissima Dei nomina nostratia esse, nec eorum vllum ab illis gentibus à quibus vsurpatur, ad originem vocari posse. Nec enim Ægyptij quid Thoot significet intelligunt, nec Græci vocis Hermæ rationem inuenire domi suæ possunt, nec Latini Mercurij nomen rectè interpretabuntur. Quamuis enim Mercurium à mercibus, quibus præsit, Romani

Hieroglyphicarum notarum explicandarum recta ratio.

Mercurij statua siue Hermæ quales olim fuerint.

Herma quid significent.

Hipparchus Athenis plures Hermas erexit.

Hermarum primus et antiquissimus vsus.

Hermæ notatio. Herman. Herban. Hertog.

Deus quibus rationibus Thoot/ Herman *&* Mercurius *nominetur.*

Mercurij etymon.

dici existiment; eatum tamen terminis minimè circumscribitur amplum huius Dei regnum: quod, tantum abest vt sordibus mercatorum finiatur, vt ne tota quidem terræ latitudine contineatur; sed maximam suam potestatem per omnes cælos & coru͂ exercitus, per ipsos etiam Manes & obscura Tartara extendat: ad quæ omnia & horum singula, non viles hominum merces, at præstantissima volucris mentis consideratio, quam
Mercur. Mercur nobis significat, pertingit. Quid? quòd & Mercis nomen nostratis est originis, vt
Merx, mercis. in Gallicis copiosè declaraui. Græci Herman dici putant quod sit interpres: verùm in hac etymologia cancri modo procedunt, propterea quòd ab Herma ἑρμηνεύω, non contrà, deriuetur. Verùm vt hoc hysteron proteron illi demus, ex eo tame͂ minimè efficie͂t, vt rationem verbi ἑρμηνεύω è domesticis suis copiis assignare possint. Nos scimus Herman illud vocari quod publicam rei cuiuspiam habet monitionem: quo fit, vt Deus admirabili ingentium & stupendorum operum suorum spectaculo homines diuinæ prouidentiæ & maiestatis commonefaciens, Herman tanto priùs sit vocaudus, quanto hæc monitio ceteris omnibus antecellit. Alia verò inferiora tantum habent rationis, vt ad nominis admittantur communionem, quantum virium habent ad res quaspiam vtiles
Sermo cur in Hermæ tutela. & salutares publicè monendas. Hinc quia sermo inter homines communis est eorum monitor quæ cogitantur, factum est, vt is maxime in Hermæ præsidio esse atque tutela
ἑρμηνεύειν. putaretur: qua de re factum, vt ἑρμηνεύειν pro sermocinari, & quæ obscura sunt interpretari, in vsum Græcoru͂ veniret. Num quicquam hîc Græcus habet quod opponat? num aliam potest verbi originem explicare? Si quid habet, in medium afferat: sin nihil inuenit, fateatur necesse est, (nisi Platonem deserere velit,) hoc verbum peregrinos habere natales. Videmus itaque non Ægyptios tantùm, sed Græcos etiam & Latinos primo litterarum & ceterarum artium liberalium inuentori ac datori nomen de nostro sermone mutuatos esse; idque tam olim, vt nihil prius aut antiquius commemorare possint. Phœnices ex Thoot / Taaut fecerunt, dum quid nomine denotaretur ignorarent; nisi fortasse Philonis Biblij liber fuerit corruptus: & ceteroqui nihil miri, ignotæ originis vocem ab hominibus eam non intelligentibus corrumpi, & semel vitio cuiuspiam
Mercurij apud Hebræos notitia. corruptam, perpetuò deinde corruptam manere. Videamus nunc an Hebræi quoque, qui Ægyptiis & Phœnicibus medij sunt, aliquam etiam habeant Mercurij notitiam. Scio Prouerbiorum capite vicesimo sexto scriptu͂ esse: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij; ita qui insipienti tribuit honorem:* quo loco pro aceruo Mercurij Hebræi
Marguma. legunt Marguma, quæ vox pluribus plurimum negotij fecit; & mirum est quàm frigida & ridicula quidam de ipsa somniarint. Equidem de illorum controuersia sic colligo, peregrinam ipsis vocem esse, & idcirco me nihil mirari, magnas de illius interpretatione
Lapidum cumuli in viis à viatoribus co͂geri soliti. lites exstitisse. Illos laudo, qui Mercurij aceruum verterunt. Solent enim apud priscos in viis lapidum cumuli congeri, ad iter viatori demonstra͂dum: quibus ij qui præteribant & eorum beneficio de recto itinere tenendo moniti essent, lapidem adiicere, quò paula-
Martman. tim aceruus viæ monitor augeretur. Hunc igitur Mart-man vetustissimi nuncuparunt; quod ad verbum redditum designat limitis monitorem, vel monitorem qui diligenter
Mart. sit considerandus, vel eum qui monet vt accuratè quippiam contemplemur. Mart enim dum verbu͂ est, idem notat quod diligenter attendo: at dum nomen est, quoduis signum generatim significat, & peculiari notatione pro quouis limite vsurpatur. Ex Mart-man quàm facilè Marguma factum sit quiuis facilè cernet. Dicit ergo Salomon, eum qui insipienti tribuit honorem, non plus gratiæ apud eum inire, quàm is init qui lapidem in aceruum mittat Mercurij, quid accipiat nihil prorsus intelligentem. Sunt hactenus in Hispania id genus aceruì quamplurimi; quorum non paucos vidi dum ex Augusta Emerita Guadalupam proficiscerer. Quamuis igitur Mart-man & ab Herma & à Mercurio differre videatur, re tamen & nomine sic conuenit, vt priorem syllabam eandem habeat
Merc. cum Mercurio; posteriorem eande͂ cum posteriore in voce Herman. Mart enim & Merc nullo apud nos significationis discrimine pro diligenter attentéque considerare ponun-
Marcus. tur. Vnde Marci prænomen apud Romanos è vetere Cimmeriorum lingua remansit; cuius originem ridiculam & ineptam Grammatici dederunt. Is igitur qui nos commonefacit vt accuratè in re quapiam expendenda considerandáque versemur, Marcman
Marcomani. dici potest: nec minùs is qui nobis limitem designat; quorum vtrumque iuxtà Hermarum proprium fuit munus. Quamobrem non malè aceruì viarum indices Marcomani

dicti

dicti sunt: in quo tamen quisquam fortè quæret, an Marcomani vetus Germaniæ populus nomen habeant eiusdem significationis. Aliud apud nos Man vocali breui, aliud vocali longa designat: per breuem quidem elatum, virum denotat; per longam idem est quod moneo; ita vt Marcoman vocali breui virum limitaneum denotet: quo sanè modo dum populo tribuitur, est & pronuntiandum & exponendum, eo quòd is orientalem Germaniæ limitem quondam teneret, & ab eo nomen sortitus esset. Marcoman verò postremam syllabam producens, id notat quod modò explicatú, è quo Marguma siue Margoma Hebræi fecerunt. Sed nimium diu his immoramur, cùm eadem à nobis alibi satis prolixè tradita sint; vbi quid Man, quid conuersum Nam significet, vnà cum iis quæ annexa sunt, exposui. Fuit tamen hæc vocum interpretatio necessariò mihi in memoriam vocanda, vt ex ea tandem liqueret, cui litterarum omniumq. artium liberalium inuentio ab antiquissimis fuerit attributa. Quando nemo nescit, vocem nullius alterius appendice ad certum quiddam denotandú coarctatam, pro eo accipiendam esse, quod sit præstantissimum eorum quibus applicati posset; expendamus penes quem sit summa contemplationis excellentia, quę Mercurij nomine denotatur. Si hic Aristotelem rogemus, dicet summam & perfectissimam contemplationé esse ipsius Dei seipsum contemplantis, & æterna sui contemplatione gaudentis. Rursus si quæras, quis sit excellentissimus totius mundanæ communitatis monitor Herman vocatus, confestim inuenies Deum esse; qui, vt modò dixi, admirabili cælorum & elementorum omnium machina, & eorum quæ illa complectitur, omnes publicè monet, non solùm se Deum solum esse, & solum adorandum; sed præterea sic nobis eius voluntatem sequendam, vt in cælis eam perpetua obedientia obseruari videmus. Porrò cùm iam Thoot audis, an non mox supremum caput intelligis, vnaque intelligis, eius imperio tibi sic esse obsequendum, vti membra corporis nostri capiti suo obtemperare cernimus? Cùm igitur in his nihil amplius dubij sit, nec aliter res queat supputari, necessariò cogimur fateri, primam litterarum scientiarumq. inuentionem Deo fuisse attributam: ab illis, inquam, qui horum nominum quæ exposuimus auctores fuerunt. Operæ pretium fuerit hoc loco Platonis è Philebo verba audire, vbi rectam & numquam fallentem ad sapientiam viam quærit. Non tamen est, Socrates inquit, præstantior via, neque esse poterit, quàm ea est cuius ego semper amator sum, sed quæ iam sæpe mihi fuga elapsa dubium me ac consilij inopem constituit ac reliquit. Protarchus: Quæ est hæc, dicatur solummodo? Socr. Quam indicare quidem non admodum difficile est, vti verò longè difficillimum. Omnia enim quæ arti innituntur & vmquam inuenta sunt, per hanc manifesta facta sunt. Considera quæ dico. Protarc. Dic tantùm. Socr. Deorum in homines donum, vt mihi videtur, alicunde ex Diis demissum est per quendam Prometheum, vnà cum lucidissimo quodam igne. Et veteres quidem nobis præstantiores, & Diis propiùs habitantes. Hæc Plato Cornarij verbis; quæ deinde vetustæ idearum traditioni accommodat. Cernisne hic, eam Socratis fuisse sententiam, omnem scientiam à Deo ad homines tamquam clarissimum donum venisse, & aliquem omnino primum fuisse, quem Deus scientiarum artiumque thesauris locupletarit; atque tanto antiquiores esse præstantiores, quanto primæ artiú traditioni sunt propinquiores? Illud igitur nobis tenendum, vetustissimos minimè cuipiam mortalium, sed ipsi Deo litterarum inuentionem adscripsisse. Hinc quicquid vmquam rerum sacrarum & ad reip. salutem tendentium litteris traditum fuit, id ad Thoot siue ad Hermen, siue ad Mercurium fuit relatum; quem idcirco Trismegistum vocarunt, vt Deum vnum & trinum intelligeremus: quod dum simulacro aspectabili ob oculos ponere vellent, vni quadratæ pilæ tria capita imponebant, clarissimo indicio demonstrantes, se nulli mortalium, sed soli Deo ter maximo hanc statuam collocare. Et hæc quidem fuit eorum sententia qui nominum & symbolorum primi fuerunt architecti. Verùm posteriores nomina quidem & simulacra à priscis accepta retinuerunt; sed paulatim ad eam tandem delapsi sunt ignorantiam, vt nec voces quidem ipsas intelligerent; atque inde plebeio more de illis cogitantes, hæc nomina hominis alicuius propria fuisse putarét: vnde mox omnium errorum de Mercurio Trismegisto seminarium; de quo ridiculas admodum & aniles fabellas gentes omnes prodiderunt; inter quas & illa est quam Plato commemorat. Venisse videlicet ipsum Thoot ad Thamum Ægypti Regem, & ei cùm alias artes, tum scribendi rationem demonstrasse: quam, quia nota est in vulgus, & in libris Platonis

Man.

Litterarum scientiarumq. prima inuentio Deo tributa.

Trismegistus, eiusq. statua.

cognosci potest, nos missam faciemus. Nec verò Ægyptij tantùm de suo Thoot, vt de homine quopiam, multa commenti sunt, quæ ab ipsis ad Græcos manarunt; sed Phœnices etiam: adeò vt ante Troiam captam Sanchuniathon Taantum suum hominem fuisse scripserit, & eum quidem Saturno à manibus, & tandem Ægypti Regem: cui nimirum litterarum & sapientiæ omnis inuentio deberetur. Quid? quod eò hæc mendacia processerunt, vt quo tempore Mercurius hic vixerit, in Chronica commentaria relatum sit, vti licet apud Eusebium videre. Reiectis igitur stolidis his ineptiis, quæ pariter vetustissimis & nominibus & simulacris ipsius Thoot repugnant, Deo ter maximo munera sua pro eo ac debemus feramus accepta; & ingenuè confiteamur, à Spiritu sancto, omnis præstantis contemplationis, omnis salutaris monitionis, omnis denique inuentionis ad veram vitam fructum aliquem adferentis principe & capite supremo, litteras homini primò traditas fuisse; nec litteras tantùm, sed omnium etiam aliarum rerum, hominum saluti vel vtilium vel necessariarum, eruditionem. Imitemur etiam hac parte antiquissimorum hominum modestiam, nec quicquam nobis eorum arrogemus quæ nobis diuina Spiritus sancti gratia dictauit; sed ex asse omnis eum bonæ sanctæque doctrinæ & principem & Regem dicamus: tametsi ea nonnumquam per impuros canales & sordidas clepsydras fluere cernatur. Veniat in mentem Balaam: quid Balaam? de asino eius cogitemus: recordemur Caiphæ; oraculorum de vero Deo à cacodæmonibus aliquando editorum memoria refricetur, & mox intelligemus, liquorem non ipsis vasis, non ipsis canalibus, sed ei soli deberi, qui primus eius fons est & prima scaturigo. Hac re diligenter considerata atque perspecta, summa religione vetustissimi illi patres cauerunt, ne quicquam eorum quæ ad sacrosanctam rerum diuinarum doctrinam spectarent, vlli mortalium inscriberetur: quò nimirum sua semper vetustis de veritate traditionibus inuiolata constaret auctoritas; vtpote non ab vllo homine mille erroribus & mendaciis obnoxio, sed ab ipso Spiritu sancto profecta, perpetuo veræ doctrinæ veræque scripturæ in Ecclesia sua sempiterna custodi ac magistro. Non igitur falsum illud fuit, licet stolidissimè à Phœnicibus intellectum, quod Sanchuniathon Berytius prodidit; Mercurium videlicet siue Thoot Saturni scribam fuisse. Quid enim ni scribam voces eum cui Deus pater, qui verus est Saturnus, perpetuæ suæ voluntatis omnia disponentis ac ordinantis, æternique sui testamenti tabulas dedit scribendas atque custodiendas? Hanc tamen verissimam sententiam à Ianigenis acceptam insana deuiorum hominum interpretatio non ineptam modò & plusquàm anilem, sed impiam etiam ac sacrilegam fecit, dum de Mercurij Trismegisti libris ea dicunt petita esse, quæ cacodæmonum fraus & humanæ prauitatis dementia ad impiam idolomaniam & suscitandam & alendam litteris mandauit. Quid enim vesanius esse potest iis quæ Berytius ille scriptor e veterum traditionibus sinistra manu acceptis, magno fastu memoriæ prodidit? Versatur hactenus in hominum manibus libellus Mercurio Trismegisto inscriptus, in quo quibusdam veritatis ornamentis primùm ostentatis, scelestissima tandem idolomania succedit, tam ab auctoris nomine, qui præfertur, aliena, quàm vastum est & immane inter Deum & diabolum, inter veritatem & mendacium, inter lucem & tenebras interuallum. Ceterùm quia latiùs multo harum rerum patet contemplatio quàm propositæ mihi breuitati conueniat; totumque adeò sacræ scripturæ regnum, cuius sceptrum Spiritus sanctus tenet, propiùs ostendit, nec mearum est virium in eo lustrando prænionstratoris partibus fungi; censeo mihi gradum reuocandum, vt fontibus vniuersæ veritatis ostensis ad riuum meum tenuem descendam.

Litterarũ primus traditor Spiritus sanctus.

Mercurius siue Thoot Saturni scriba.

Trismegisto libellus inscriptus.

LIBER

LIBER II.

PRIMAM itaque litterarum inuentionem Deo acceptam ferri debere, prisci illi magistri tradiderunt, qui hæc Phœnicibus, & Ægyptiis, & Græcis, & Latinis nomina reuelarunt, quibus primus earum inuentor vocaretur: quæ cùm nostris hominibus sunt vernacula, perspicuum est, eos qui vetustissimos Phœnices & Ægyptios litteras docuerunt, nostra vsos lingua fuisse, & idcirco hanc totius antiquitatis habere principatum. Quando igitur prisci illi Phœnicum & Ægyptiorum & ceterarum gentium doctores ipsum Deum ter maximum, siue Spiritum sanctum, principem faciunt litterarum inuentorem; necessariò fateri oportebit, summum in iis artificium contineri; propterea quòd quidquid à patre luminũ descendit, non possit non esse perfectissimum. Quamobrem minimè credendum Zopyrioni Grammatico, litterarum tum numerum tum ordinem fortuitum esse dicenti; verùm in iis accuratissimè quæramus necesse est, quæ ratio sit, vt litterarum nomina hac serie quam omnis antiquitas religiosè seruauit, non alia recenseantur. In primis diligenter singularum considerata potestate, clarissimè cernimus cognatas cognatis non esse coniunctas, nec vllam omnino ordinis quo numerantur rationem de natura pronunciationis inueniri: quæ res cuius tam perspicua est, vt hominis inepti videri possit & nimiũ otiosi, velle eam pluribus verbis explicare. Quemadmodum autem nulla sonorum obseruata est vel cognatio vel cõsequentia; ita nec figurarum vlla aut comparatio aut affinitas in earum enumeratione reperietur. Quoniam itaque nec è potestate, nec è figura ordinis vlla ratio dependere cernitur, reliquum est vt ea ab ipsis nominibus petenda videatur. Iam nomina vt nudæ voces sunt ad res significandas non vsurpatæ, quas materialiter accipi arguti suppositionum magistri dicunt, nullam rursus seriem in Alphabeto constituunt naturæ consentaneam. Reliquum est igitur vt nomina iuxta significationem suam ita collocata dicantur, vt eum ordinem seruent, quo melior non possit inueniri. At optimum ordinem in nominum positu non videbimus, si sic enumerentur, vt nullam perfectam absoluant sententiam: quam rursus reddere nequeunt, nisi apta constructione colligentur. Porrò non satis fuerit ad hoc vt diuinum quiddam videatur Alphabetum, sententiam aliquam integram eo perfici, nisi & ipsa per se diuina sit; & talis præterea, vt pueris iam primùm ad litterarum rudimenta admissis, ante alia omnia primo loco sit proponenda. Vt enim hæc litterarum traditio perfectissima sit, eam viam & rationem seruet necesse est, qua ea quæ pueris discere cupientibus prima esse debent, prima quoque tradantur: qui ordo nisi teneatur, non tantùm nihil diuini in Alphabeto reperiri dicemus, sed & illud desiderari quod in quouis docendi genere sic est necessarium, vt à nemine citra piaculum negligi possit. Quoniam ergo nemo mortalium, immò ne angelorum quidem vllus, quidquã omnino possit citrã Dei auxilium, necessarium est vt cùm in omni cuiusuis rei molitione, tum maximè in ànimo excolendo ab oratione exordium fiat. Hoc vt apud Christianos testimoniis è sacra scriptura petitis frustra docerem; ita apud exteros tum philosophos tum poëtas tam sollemne est præceptum, vt eius vsum apud omnes passim videamus frequentari. Sic Timæus à Socrate rogatus, vt Diis primùm ritè inuocatis sermonem inciperet; At, ô Socrates, inquit, hoc sanè omnes faciunt qui vel parum sapiunt, vt in omni aggressione tum paruæ tum magnæ rei Deum semper inuocent. Eodem modo Aratus:

Litterarum inuentio Deo à veteribus Ægyptiis, Phœnicibus & aliis tributa.

Litteris magnum contineri artificium.

Litterarum ordinis ratio unde sit petenda.

Ab oratione in omni re exordium sumendum.

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
Ἄρρητον· μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα
Καὶ λιμένες· πάντα δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες,
Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Id est, vt ex tempore cantilenam ad verbum expressam canam Latinis:

Ex Ioue principium capiamus: dicere numquam
Mortales cessemus eum: Iouis omnia plena
Sunt fora, suntq́ viæ, portus pleni, pelagúsque:

Omnibus auxilio Iouis est opus, vsque per omnes
Res; illius enim soboles sumus.

Cernimus itaque ne laudati quidem magistri munere eum perfunctum esse qui primus Alphabetum tradidit, nisi eo mox ab initio docuerit, Deum ante omnia orandū esse; tantum abest,vt ad originem diuiniorem citra hanc laudem queat referri. Præterea nō satis est ad perfectionem,preces eo notari; nisi ex illis verbis sint conceptæ,quæ maximè decora sint pueris initiandis. & illud Deum orent,quo totius vitæ salus cōtinetur. Cum enim omnis actio de finis cōsideratione proficiscatur, necesse est vt oratio ea quæ pueris primùm occinitur,vltimū bonorū finem proponat; & media quibus ad eum perueniri potest,breuiter ostendat. Neq. enim puer tātummodò ad orandū à præceptore incitari *Orandi modus & ratio.* debet,sed etiam doceri quis orandus sit,& quid ab eo petendū,& quomodo petendū,& ad quem finem totæ preces destinandæ. Quoniam igitur illi qui Hebraicam moliuntur interpretationem,præstare nequeunt, vt quidquam horum in Alphabeto demonstrent contineri,rogamus æquos iudices,vt tantisper nobis patientes aures præbeant,dū ostenderimus litterarū nomina clarissima oratione & aptissima syntaxi preces ad Spiritū sanctum complecti ;atque eas tanto artificio explicare, quantū vix humani ingenij captus assequi possit. Bifariam nos de litteris loqui posse,semel vt vocibus & primis vocū significantium elementis; iterum vt scriptis elementorum notis, Hermathena nostra satis copiosè,ni fallor,ostendit; & nos hîc de figuris,non de sonis, agere,non de verbis modò *Litterarum notæ plures quàm vocū simplicia elementa.* nostris,sed de ipso etiam operis titulo clarum est. Quamobrem nihil miri accidit, si plures notæ sint quàm simplicia vocum elemēta, propterea quòd & eiusdem soni plures esse queant figuræ; & præterea aliæ etiam addi,quibus plura elementa comprehendantur. Illius exemplum apud Hebræos est in illis litteris quæ aliter in fine, aliter in medio & principio dictionum pinguntur. Hoc verò liquet è ח צ ז ש ק, quarum notarum prima C & H notat, secunda T & S semper designat, siue hoc siue illud præcedat, quamquam plerumque semper sibilans littera ipsi Tau præferrur in complexione; tertium C & S,quartum S & C, quintum C & Y consonantem. Iam G septimum in vocibus elementum duas etiam sortitum est figuras; alteram qua G lene denotatur, proximè ad sonum C accedens; alteram qua Gh aspiratum & ex imo pectore ductum depingitur. Eodem modo factum, vt ipsi T elemento duæ respondeerent figuræ; altera adspirato,quæ Thet; altera leni,quæ Tau vocatur. Quamuis autem simili ratione ipsi P duæ dari potuissent notæ,duoque notarum nomina; id tamen à nomenclatore factum non est. Adde quòd alia figura ipsius V vocalis, alia consonantis pingi potuisset, & de numero notarum duæ etiam dari nomenclaturæ. Nec aliter de I vocali & I consonanti cogitandum. Vnde efficitur, aliam quandam rationem in figurarum numero & earum nominibus initam esse,quam vel vocale Abecedarium, vel multitudo ea quæ probabiliter fieri posset, exigere videretur. Quid? quòd ordo quoque alius in elementis, alius in eorum figuris enumerandis seruatus ostendit manifestissimè, aliud quiddam potius nomenclatori visum fuisse, ad cuius regulam & normam litterarum figuras tum numeraret, tum nominibus insigniret. Cum enim sciret hinc plures longe fieri potuisse notas, hinc etiam pauciores,vt quiuis ex iis quæ modò dixi potest supputare; cum sibi putauit modum tenendum, vt nec nimia paucitas obscuram redderet lectionem, nec ingens multitudo scriptionem operosiorem. Vt enim longum esset ac superuacaneum, singulis sonorum simplicium formis singulas dare figuras; ita rursus nimia paucitas ambiguum lectorem teneret. Hinc igitur libertatem suam sequens architectus, hinc rationem consulens strictiorem, sic moderatus est numerum notarum; vt is qui linguæ quam lecturus est sit peritus, nihil sit habiturus aut impedimenti, aut obscuritatis. At si quis linguæ cuiuspiam sit imperitus, vt is eam multo labore de scriptura tandem intelligere potest; ita nunquam veram & genuinam pronunciationem & germana vocum discrimina è multis magistris assequetur. Hoc igitur seruato temperamento, vt nec nimia paupertate scriptio premeretur, nec diffusa figurarum copia luxuriaret, certus numerus est constitutus; & is quidem tali delectu, vt ad plurima discenda non alius plus vtilitatis adferre posset. qua in re luculenta cernitur certæ atque definitæ multitudinis caussa. Seruatus itaque numerus, vt primis disciplinarum rudimentis tradendis aptissimus; ita plenus arcanæ sapientiæ: cuius neminem ne in prouecta quidem ætate

quеat

queat pœnitere, vel mox aperiemus. Duplices tamen litteras paucissimas admisit; & inter eas quidem ex leni littera & adspiratione, quam nos litteram etiam dicimus, constantes, tres dumtaxat Ch, Th, Gh, quarum tamen postrema peculiarem quandam caussam habet, à nobis suo loco explicandam. Pe autem cum adspiratione non adiecit, quòd eius loco Vau digâma Æolicum scribi queat: nec fuerit alioqui ne ceteris quidem peculiaribus adspiratarum figuris opus, nisi numeri & orationis ratio eas postulasset: in qua potissimum est momentum totius Alphabeticæ structuræ. Hæc enim ipsum Zain quoque & Quof in numerum & ordinem traxit: in quorum posteriore tamen aliud quiddam delitescit, quod in ipsius figura declaranda in lucem vocabo. In Tsade & Scin alia etiam caussa inuenitur in eo consistens; quòd in conuersione vocabulorum hæ litteræ pro vna habeantur, & idcirco non ferant conuersionem. Verùm hæc omnia in singulis litterarum figuris declarabo; additurus etiam genuinam litterarum pronunciationem, quæ figuris ipsis denotantur; quam Hebræi non heri aut nudiustertius, sed iam olim magna ex parte corruperunt, vt suis locis sigillatim docebo. Quemadmodum verò numerus quæsitus, qui plurimum vtilitatis & mysteriorum complecteretur; ita ordinis caussa tota dependet à congruo precum ad Spiritum sanctum fusarum contextu: cuius rationem etiam in numero constituendo vel primariam haberi oportebat. Nunc igitur ad orationis explicatum accedemus, ea tamē præmissa admonitione, nos germano sono litterarum nomina pronunciaturos; susque deque ferentes, quas litteras confuderint Hebræi, apud quos idem ferè sonus est ז, צ, ס, ש cum sinistro puncto. Iam ע non eodem modo in omnibus vocibus effertur: de quibus pòst, vt dixi, in singularum figuris. Nunc quod illic firmis rationibus demonstraturi sumus, nobis sumemus: qua in re quia proprios cuique litteræ sonos dabimus, ab ipso statim initio ab æquo iudice conspectum iri confidimus, quanto nostra pronunciatio quàm Hebræorum rationem magis & litterarum numerum sequatur; cui cōfusus & idem sonus plurium litterarum prorsus repugnat. In primis itaque numerum consideremus, in quo multa arcana continentur. Cum enim omnis doctrinæ ratio eò tendat, vt in homine apta sit cùm corporis & animi perturbationum, & mentis officiorum, & totius vitæ concinnitas; tum horum omnium etiam modulatio cum tota vniuersitate rerum & ipsa opificis voluntate ad ipsa vsque hemitonia & minima vocum concisa, vt sic τμήματα vertam, respondeat & consonet; numerus placuit qui totam Musices latitudinem comprehenderet; quæ conuenientissimè viginti duobus interuallis terminatur, vti illi norunt qui ab imo ad summum eius gradum per tres octonarios continuos adscendunt. Porrò quia nullum est spectaculum quo magis ad Deum cognoscendum incitamur, quàm admirabilis cælorum machina, & varij astrorum decursus & reuersiones; nec horum nobis mensura constare potest, nisi ratio aliqua inueniatur qua circularis figura ad rectam comparetur; visus est huic quoq. inuestigationi idoneus aut potiùs necessarius numerus viginti duorum, eo quòd circulus per hunc æquabilibus portionibus sectus diametrū nobis ostendat, cui est triplus; & vlterius tanto maior, vt vicesima secunda parte triplicatum eius septenarium excedat. Quantum ex hoc inuento vtilitatis Mathematicorum dimensionibus accedat, vt docti norunt; ita nō est huius loci latiùs explicare. Multo sanè ante Archimedem Alphabetarius noster magister hanc nobis circuli & diametri proposuit commensionem; qua simul studium nostrum ad difficillimam Arithmeticæ partem surdis numeris intricatam excitauit. Quoniam autem hac circuli partitione litterarum numerum inclusit, summo artificio supremum & maximum orbem in Alphabeto expressit, dum à Dei patris persona exorsus ad eandem est reuersus: quod mox clariùs aperietur. Et hæc quidem de toto numero ad Mathematicas disciplinas relato, & Alphabetum ad circulum accommodante, quem Hebræorum interpretatio ex Aleph ad Tau progressa non assequitur, eo quòd ex eodem non redeat ad idem, sed ex doctrina, vel vitulo, vel capite, vel ex nescio quo alio veniat ad signum quod per Tau dicunt denotari. Videamus modò huius numeri diuisionem. Ea ad duos vndenarios nos deducit; quorum singulos si nomine nostrati exprimas, vnam vitam denotari cernes. Ee leuen/ siue Ee leue/ siue Eelf/ & exempta littera per syncopen, Elf/ vnam vitam significat; à qua vndenarius, quia eius symbolum gerit, nomen accepit: cuius caussam, si Deus vitam mentemque dederit, in Cimbricis numeris explicabo. Duæ igitur vitæ in toto

Littera duplices paucissima.

Ts & Sc in vocum conuersionibus pro vna littera habentur.

Litterarum numerus cum tota Musices latitudine consonat.

Litterarum numeri & partitionis mysteria.

Vndenarius symbolum vnius vitæ, à qua & Cimbricè nomen accepit. Elf.

Alphabetum duas vitas indicat.

Alphabeto indicantur. Prior perfecta & æterna in summo contemplationis diuinæ gaudio consistens: altera vita hominis lapsi & adhuc militantis, & ad priorem illam contendentis. Illam & totam eius descriptionem prior litterarum vndenarius exponit; posteriorem alter vndenarius absoluit. Verùm aliud adhuc mysterium in duobus vndenariis delitescit, quo nihil admirabilius, nihil diuinius, nihil homini ad salutem magis necessarium. Duabus enim hendecadibus absolutis geminæ vitæ absolutæ symbolum habemus; numeri illud quidem nomine minime expressum, sed per diuisionem vnius circuli & vnius numeri indicatum. Atqui ad totius vniuersitatis perfectionem & integram pulcritudinem non diuisio circuli, sed circuli vnio necessaria est; citra quam non modo non bene esse, sed ne esse quidem quidquam potest. Quòd si ergo duas vitas sigillatim duobus vndenariis denotatas, quorum vterque **Eleuen** / id est, vnam vitam pollicetur, coniunxeris; & vno numero, & vno vnius numeri nomine designes, **Twe leuen** & concisa voce de more nostro, **Twelf** habebis, id est, duas vitas vno numero & vno nomine vnitas atq. firmissimo vinculo copulatas. **Twelf** enim dodecada siue duodenarium in prisca Ianigenarum lingua, quam primam esse dicimus, significat: quo in nomine Cimmerij Tauricam hactenus Cherronesum habitantes ipsum **Leuen** / id est vitam integrè exprimunt, citra concisionem nobis vsitatam: quod & in ipso hendecadis nomine **Eleuen** obseruant, quo clarissimè vna vita citra omnem syncopen & apocopen denotatur: quod à testibus fide dignissimis acceptum, in quibus primarius est Boesbecanus, Cæsaris apud Turcam ante aliquot annos legatus, admonitum volui, vt de germana horum nominum origine nihil dubij relinqueretur. Quia ergo duodenarius duas diuisas vitas vnit & firmissimo vinculo colligat, necessarium omnino est ad absolutam mundi & parui & magni perfectionem, vt hic numerus occultam suam vim affundat. Sed quia hoc magnum illud est & occultum Dei consilium, quod ne callidissimus quidem draco priùs agnouit quàm ad finem suum perductum esset; stupenda quadam arte factum est, vt licet in Alphabeto nulla partitione tolerabili ad duodenarium perueniretur, eius tamen cognitio e duobus vndenariis existeret; propterea quòd, cùm singuli vnam vitam exprimant, necessariò duæ vitæ consequantur: quas si vno numero & vno nomine in Cimmeria lingua efferas, atque ita & nominis & numeri vnitate coniungas, **Twe leuen** / id est, duodenarium agnosces; qui à duabus vitis simul copulatis nomen accepit: quem tamen non antè ex Alphabeto colligere possis, quàm totum sit duobus vndenariis absolutum. Hic est igitur duodenarius ille occultus, qui nec priore Alphabeti vndenario, nec posteriore continetur, nec rursus ex his duobus coniunctis efficitur aut componitur; sed vocibus dumtaxat Cimmeriis per consequentiam quandam necessariam indicatur, à nemine mortalium intelligendus, nisi linguæ nostræ sit peritus. Quia verò hic vndenarium, vnius vitæ indicem, vna dumtaxat superat vnitate, dictus est apud veteres Ianigenas imparem Deorum numerum ad æqualitatem redegisse. Qui verò Dij sunt? Qui alij quàm qui viuunt, à quorū numero mortales sunt exclusi; cùm hi moriantur, non viuant: adeò vt longè diuinior sit illa sententia quam Euripides, eius, si rectè memini, scriptor, intellexerit; qua interrogatur: Quis scit an hoc nostrum viuere sit mori, & ipsum mori sit viuere? Nunc igitur cùm viuentium siue Deorum, quod idem est, vita per vndenarij symbolum denotetur, & Cimmerio eius nomine exprimatur, quid ni hendecas numerus Deorum vocetur? Quoniam verò vnitas vnius vitæ fons est, ipsam vitam solam constituens, dimetiens, & terminis suis includens; vndenarius hac parte sola numeratur & absoluitur, tamquam principio suo interno; & ab eo ipso principio nomenclatura quoque exordium sumit, ipsi Vni vitam addens, ceu vna ipsius vnitatis vita diceretur. Hæc illa est vita ab Vno siue patre vniuersorum mundo primùm tributa; & idcirco non vna tantùm vita, sed ipsius Vnius vita nuncupata. Ab hac primùm Lucifer cum suis excidit in mortem sempiternam: quam cladem Deus compensaturus, aspectabilem hunc mundum creauit, & in eo hominem ad imaginem suam formatum, principem constituit, quò iucundissima ipsius voluptate perfrueretur. At Lucifer siue Draco inuidia concitatus, fraude sua homines quoque ex vita illa prima & beatissima in mortem pertraxit. Hac igitur parte magnum vitium mundus recens ad hominum vsum creatus fecit, & ingentem integritatis suæ passus est lacunam: qua pulcritudo

Duodenarij mysteria.

Twelf.

Leuen.

Duodenarius cur imparem Deorum numerum dicatur ad æqualitatem redegisse.

Hendecas Deorum numerus.

Vita ipsius Vnius qua dicatur.

eius

eius miserrimè defœdata tantam accepit maculam, quantam mors æterna attulisse potest cogitari, alta & tartarea caligine tot sexcentas myriadum myriadas inuoluens. Post hoc igitur grauissimum & altissimum vulnus pulcerrimæ & formosissimæ mundi parti inflictum, quod mortem secum traxit sempiternam, ipsius Vnius vita in illis solis mansit qui ab ea non exciderunt, atque ij Dij siue viuentes postea soli poterant vocari; quorum vndenarius vnam ipsius Vnius vitam continens proptius meritò habebatur: qua de re latius in numeris Cimbricis. Porò vt mundus in integrum restitueretur, atque humanum genus, ad cuius vsum cælum & terra erant creata, à morte in secundam vitam reuocaretur, externa opus fuit vnitate; haud secus atque in vulneribus latè dehiscentibus externa opus est vnione, & ad partes corruptas rursus implendas & æquandas noua carne. Accessit igitur hæc vnitas lacunam omnem impletura, & quidquid discesserat vnitura: qua vndenario prioris vitæ indici adiuncta, duodenarius enatus est; qui quòd alteram vitam adderet priori, Twe leuen vocatus est, id est, duæ vitæ: quod tamen nomen geminam habet intelligentiam, perinde atq. Hendecadis quoq. nomenclatura. Statim enim prima fronte geminã offert significationem; alteram qua duæ vitæ, vti modò dixi, intelliguntur; alteram qua vita ipsius binarij denotatur. Twe enim & duo significat, & binarium; sicut E vnum, & vnitatem; & Dri tria, & ternarium. Quemadmodum igitur prior vita vnius vita dicitur; ita altera binarij vita nuncupatur. O bone Deus, Spiritu tuo sancto nos dirige in his abditissimis arcanis in lucem tandem proferendis! Quis hic est binarius cui dodecas nomine suo Cimbrico alteram vitam adscribit? Si clarum est ipsum Vnum Patris nobis denotare personam, nihil dubij quin binarius secundam in Trinitate personam designet: è quo perspicuum fit, hanc alterã vitam esse vitam ipsius filij. Sicut enim Pater E, id est, Vnum, & Vnitas, à firmitate in se compressa, quæ omnium rerum est fundamentum, vocatur, vt Hermathena nostra docuit; ita Filius Twe dicitur, ceu Het twi-e diuisis vocibus vocaretur, quo vel ipsum illud quod vnitatem dilatat, vel ipsum Vnum dilatatum denotaretur. O stupendã voculæ fabricam! cuius simplicissima & cuiuis obuia interpretatione totius rerum vniuersitatis creatio, & creationis modus, & vnà Filij à Patre progressus apertissimè declaratur! Sed hæc latius suo loco. Hinc mox liquet, alteram vitam, quæ Twe lef dicitur, ipsius Filij esse propriam, atq. idcirco nemini communicandam qui cum Filio non sit vnitus: quæ res Christianis perspicuam habet veritatem, atque idcirco non amplius declarandam. Verum an quemadmodũ Ianigenæ dodecadis nomine hoc nobis humanæ salutis mysterium indicarunt, ita fabularum quoq. inuolucris tectum ad posteros transmiserint, operę pretium fuerit videre. Herculi duodenarium sacrum esse, duodecim eius labores ab omnibus celebrati, à nemine intellecti, satis nobis apertè demonstrant. Hunc prisci tradiderunt imparem Deorũ numerum, vt modò dixi, ad paritatem redegisse: quod Seneca elegans Tragœdiarum scriptor in Agamemnone ad carminis sui quod Chorus canit, ornamentum vocauit:

Duodenarij duplex intelligentia.

Twe. E. Dri.

Vita binarij qua.

Vnũ primã, binarius secundam in S. Trinitate personam denotat.

Duodenarius imparē Deorum numerũ ad paritatem redegit.

Argos nobilibus nobile ciuibus,
Argos iratæ carum nouercæ,
Semper ingentes educas alumnos,
Imparem æquasti numerum Deorum,
Tuus ille bisseno meruit labore
Allegi cælo magnus Alcides.

Hæc Seneca: cui alios eiusdem rei testes adiungere in re vel ipsis Grammaticorũ pueris clarissima, superuacanei foret laboris. Quis autem hic Hercules apud primos fabularum textores intelligatur, ipsum nobis aperit nomen. Idem enim nobis significat ac si masculam vim totius vniuersitatis diceremus, quæ apud vetustissimos fascino erecto notabatur: quod statuis ipsius Thoot additum, significabat ipsum Thoot omnium rerum esse creatorem. Herculis igitur nomen Cimmerio sermone, pro eo ac debet, explicatum, symbolum eius exprimit cui communis rerum omnium & singularum generatio debetur: ad cuius eiusdem rei significationem Hermarum Ithyphallos referre oportet. Sed quid huic masculæ generandi facultati, per quam Pater supremum caput totam rerum creauit vniuersitatem, cum duodecim laboribus, & gemina ipsius binarij vita? Nempe quòd Deus vt per filium masculam suam vim, cuius persona dyade signatur, om-

Herculem quem intellexerint primi fabularum textores.

tur, omnia creauit; ita per eundem humanum genus à morte liberatum ad secundam vitam, duodenario notatam, perduxit.

Hercules verus Christus.

Verus igitur Hercules Christus est, cuius nomen ad insanissimas nugas, ab omni propè natione decantatas, serpentis calliditas detorsit: qua tamen in re tantum fraus eius non potuit, vt priscæ veritatis vestigia prorsus obscuraret atque deleret. Dodecadis enim symbolum in laboribus est apertissimum, & in eo vitæ secundæ nobis per Christum datæ Cimmerium duodenarij nomen nos reddit certiores. Quid domita monstra totius mundi aliud designant; quàm Herculem totum mundum atque omnes eius partes ab omni fœditate purgasse? qua in re maximos subiit labores, & grauissimas pertulit ærumnas; quas duodecim fuisse propterea finxerunt, quia ab ipso vno Patre omnium progressus per omnes rerum creatarum numeros, descendit ad ipsam vsque humanam naturam; qua accepta, totum mundum in priscum decus restituit. Quid dico priscum decus? immo longè reddidit quàm antè vmquam fuisset per secundam suam vitam pulchriorem. Maxima igitur hæc fuit mundi felicitas, qua non solùm esse suum accepit antiquum, verùm etiam longe maiore quàm illud prioris vitæ fuisset decorauit ornamento.

Herculis etymon. Hercul. Auc-reth.

Hercul igitur dictus, vt is per quem omnia creata sunt; quod nomen si vertas, videbis quid filius Dei in hominem versus præstiterit. Auc-reth enim, producta posteriore syllaba per spiritum appositum, idem nobis designat ac si Latinus diceret felicitatis præparatorem. Potéstne quicquam esse clarius? Quid vltrà dubij relinquitur, quis Hercul reuera sit nuncupandus?

Herculis de hydra interfecta fabula explicatur.

Hunc aiunt hydram, feralem generis humani pestem, multis capitibus semper in omnes mortales sæuientem occidisse: quo quid aliud significatur, quàm à vero Hercule draconem illum magnum, qui totum genus humanú lethifero suo veneno perdidit, interemptú iri: cuius vt perpetuum apud homines exstaret monumentum, primus stellarum nomenclator ingentem nobis draconem in Septentrionali cæli plaga, in qua Lucifer sedem suam ponere volebat, designauit; atque illi sic Herculem commisit, vt genibus innixus, maximumque præ se ferens conatum, iam iam caput draconis claua sua fracturus esse videatur. Hæc, idque genus quamplurima alia priscæ incorruptæque veritatis vestigia à nobis alibi latiùs persequenda, satis declarant quis Hercules verus fuerit antiquis, & cuius mysterij inuolucrum fabula de laboribus eius confic̄ta complectatur. Redeamus ergo ad nostrum Alphabetum, in quo duæ vitæ sigillatim enumeratæ nos deducunt ad duodenarij cognitionem: cuius nomen duas vitas exprimens arcana humanæ salutis oracula mirabili artificio suggerit. In primis itaque hac diuisione totius Alphabeti duas vitas designatas videmus; alteram ipsius Vnius, alteram ipsius Binarij; qui non dilatat modò abditam patris potentiam ipsius boni per creationem communione, quod nostras Binarij nomen apertè signat; sed vitam etiam secundam largitur, & omnem hominibus labore suo comparat & instruit felicitatem. Illud ferè exciderat in tanta mysteriorum occurrentium copia, quòd, quemadmodum vnitas vndenario addita alteram vitam facit, & vndenarij nomen geminat; ita vndenarius geminatus numerum constituit, qui diametrum, Spiritus sancti totum mundum ab extremis ad extrema permeantis indicem, ter acceptum, vna superat vnitate; citra quam vnitatem totus totius vniuersitatis circulus lacunam & hiatum pateretur.

Trinitatis in mundi structura symbolum.

Quia igitur Pater centro, filius circulo, Spiritus sanctus diametro centrum & circumferentiam coniungente & ab vtroque progresso denotatur, intelligimus ipsum filium toti vniuersitati per diametrum ter acceptum designatæ (spiritus enim ter maximus omnia complet & permeat, vnam vitam diffundens,) addere vnitatem ad totam integritatem sic absoluendam, ne quicquam omnino restet lacunæ. Atque hæc satis sunto ad arcana ipsius totius numeri & vndenariorum duarum eius partium indicanda potiùs quàm vel minimo tenus euoluenda. Ceterùm vndenarius quia sicut vnius vita est, ita ab vno dumtaxat mensuratur; vlteriorem diuisionem in æquales partes non admittit. Quamobrem is qui litteratum nomina digessit, aliud partitionis genus secutus est, qua impar numerus per imparem diuisorem secaretur, quò diuisionis totius ratio numeri naturæ conueniret. Quia igitur primus imparium partientium ternarius est, in tres partes vndenarium distraxit; & vt suus diuidenti numero honos tribueretur, primam trium partium ipsum ternarium in vndenario priore diuidundo constituit, quo diuersa trium personarum in Deo vno attributa explicauit, aptissimo ordine à Patre ad filium, à filio ad Spiritum sanctum progressus. Huic ternario pri-

rio primæ omnium rerum caussæ numerum illum subiecit, qui hanc ad primam triadem ternarium secundum adiecit, prioris in omnibus rebus creatis imaginem. Is est Senio, per quem omnia à Deo esse accipiunt & stabilem firmitatem, à qua Ses nobis dicitur, à Set/ quod est constituo. Mutatur autem Tau in Sigma, cùm vt nomen à verbo differat, tum maximè, vt circularis & perfecti numeri vocabulum quoque sit circulare. Set itaque radix nominis est, quo numerus hic apud nos, apud Hebræos, apud Latinos, apud Græcos exigua facta mutatione nuncupatur: qua prorsa quidem id intelligimus, quod Latini colloco atque firmo dicunt; versa verò duo indicantur; alterum vt sit idem quod Hoc est; quo monemur, res eo ipso esse, quòd sint per hunc ternarium secundum à priore emanantem firma sede atque stabili fundamento constitutæ: alterum, vt Tes compositum intelligatur; non ex Det es/ sed ex Te es/ quo denotetur, ad id quod est. Quemadmodum enim hic secundus ternarius simulacrum est quod rebus omnibus à Deo creatis imprimitur, velut character quidam Trinitatis, atque per hoc res omnes à Deo fluunt; ita per eundem ternarium res omnes ad ipsum illud quod verè Est, reducuntur. Quantum, bone Mercuri, sapientiæ tribus litteris indicasti! quanto breuiùs, quanto clariùs, quanto solidiùs, quanto copiosiùs primum rerum omnium creatarum principium nobis exposuisti, quàm quisquam omnino philosophorum! Versa ergo ipsius Set denotatio non hoc solùm luculento signo demonstrat, vocem prima ab origine nostratem esse, atque ab ea ad Hebræos שת & שת venisse, nec aliunde Latinos Sedere suum, & totam habere cognationem, & ad eandem etiam καθέζομαι & ἕδρα, & affinia Græcorum vocabula pertinere; sed totam præterea vniuersitatis bene constitutæ ostendit firmitatem in eo consistere, quòd ad ipsum illud quod Est per ternarium reuertatur. Ceterùm vt hæc vocis conuersio, nostratibus solis vsitata, abditissima primæ philosophiæ adyta recludat; longè tamen adhuc maius arcanum prorsæ voculæ nomenclator intexuit. Sicut enim Es pro Est, ab E valida vi, quæ per sibilantem ventosámque litteram denotatur, procedit, atque E Pater est, Es filius, vbi Vnius ad Ens perspicitur progressus; ita si vocem retrò legas, Se habebis, quo nobis idem denotatur quod Latinis verbo, Dicebat. O stupendum mysterium! ô nullis vmquam hominum vel eloquentissimorum linguis satis laudandum! Quid dico laudandum? cùm ne cogitando quidem vllus vmquam augustam eius maiestatem sit assecuturus. Quamobrem & mihi in his censeo plura esse sancto silentio veneranda, quàm verbis nec aptis satis, nec significantibus fusiùs explicanda. Omnes norunt vehementem ipsius Sigma sibilum, quo non video quæ vis & facultas conuenientiùs queat denotari, quàm ea qua Deus mundum creauit. *Formauit*, inquit Moses, *Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Viden' hîc spirantem Deum in vita homini danda? Quod hîc vides expressum, id de reliqua etiam cogita creatione, in qua omnibus rebus Deus suum cuique esse adspirat: quæ ratio optimè per Sigma exprimitur. Ab E igitur, quo vnum siue Pater denotatur, Sigma siue valida flandi vis procedit, quæ filius est; deinde ab vtroque Spiritus ipse promanat. Quòd si nunc Sigma ipsi E præmittas, filium significabis, per quem ipsum Vnum omnibus afflatur, atque eo ipso tota rerum vniuersitas creatur. Iam porrò quia Sigma ipsi E præmissum, vernaculo nobis sermone idem significat quod dicebat, statim intelligimus id quod Moses scripsit, *Dixit & factum est*, ab eodem spiritu dictatum esse; qui nomenclatori nostro hanc vocum formandarum rationem ostendit: Nec equidem vel ingenio meo, vel industriæ acceptum fero, quòd hæc primus post tam diuturnam tot seculorum caliginem in lucem protraxerim; cùm verè iurare possim, non antè mihi huius mysterij in mentem venisse, quàm in hoc vocis Ses examine calamus ad ipsius Es conuersionem scribendum delatus esset. Nunc igitur iudicent qui volent quis primus linguæ nostræ fuerit inuentor: in qua sic sunt Trinitatis & creationis mysteria expressa, vt ea vltrò sese vel nolentibus offerant; & id vna vocula hinc prorsa, hinc versa doceant, quod inter mysteria Mosi diuinitùs reuelata vti primarium admiramur. Hæc igitur de Es & Se nostris hominibus sint indicata; quò crassæ pecudes tandem homines fiant, & sermonis sui, quem hactenus impiè contempserunt, & turpius quàm lutulenta sus rosas conculcarunt, agnoscant diuinitatem. Ex Se Set fit, adiecto Tau: quod vinculum esse firmissimum, vt communis apud nos loquendi vsus demonstrat, ita Plato ceterique tradiderunt. Hac itaque

Seniones. Sterta. Ses. Set. Tes. Es. Se. Sigma littera sibilus. Set.

nota

nota adiecta Spiritus sanctus, Patrem & filium amore colligans, exprimitur,& tota vox tribus litteris tres personas ea ratione exponit, qua filius ipsum Vnum omnibus afflat, & Spiritus sanctus ipsam vim, quæ ipsum quod Vnum afflat & aspirat omnibus rebus creatis,& ipsum Vnum inter se deuincit,& eo suo vinculo totam rerum colligat vniuersitatem. Set igitur pro colloco nobis vsurpatum has habet significationis caussas, à quo Set factum est vocabulum circulare, atque ideirco ad omnia firmo nexu continenda aptissimum. Firmitas autem ei contingit ab amore Spiritus sancti omnia validissimo nexu colligante, vt modò in Set annotatum: Et vt hæc vocis docet explicatus, ita & ipsius numeri natura, quæ tota coaluit è tribus partibus, quarum prima Patrem, secunda filium, tertia Spiritum sanctum designat. Senarius igitur, firmitas, perfectio, pulcritudo totius vniuersi meritò ab antiquis Cimbris Veneri & Vestæ sacer habitus est, cùm illi pulcritudo, huic firmitas debeatur. Primus ergo Alphabeti doctor ab ipso Deo vno & trino exorsus, ad ipsam primam omnium rerum pulcritudinem & perfectionem omnibus numeris absolutam discipulum deduxit, vt in ea velut in imagine Deum ipsum intueretur. Post senarium, binarium adiecit, quo tota vita prior expletur. Eius nomine monemur dilatationis, qua vnum omnibus bonitatem suam communicat. Voluit igitur litterarum nomenclator nos sic in totius vniuersitatis pulcritudine contemplanda versari, vt ea inuitati,nos ipsos etiam dilatemus: quod fieri non potest, nisi eius beneficio qui vnum dilatat, qui filius est vnius. Atque hæc quidem prioris vndenarij diuisio & partium collocatio. Posterior verò vndenarius alio ordine partes enumerat. Quia enim pulcritudinem & perfectionem complectitur eam quæ hominibus à priore statu delapsis est quærenda, principio viam per quam ad eam paulatim perueniatur, describit, atque huic totum impendit senionem. Quoniam verò hæc per filium peccata nostra abluentem datur, ipsi senario binarium statim subiicit, vtpote filij symbolum: & quia per hunc ad ipsum Deum trinum peruenitur, posttemò ternarium addit, in quo Spiritus sanctus primùm, deinde filius, vltimò Pater propriis quibusdam & clarissimis attributis denotantur: quo ordine totus circulus à Patre exorsus, ad Patrem recurrit, mirabili contextu omnia sapientiæ & religionis arcana complexus: in quo vt omnia essent ordine pulcerrimo distributa, illud etiam cautum videmus, quò omnes totius orationis annularis partes senarius metiatur, cùm vterque vndenarius tribus absoluatur partibus: vnde efficitur, vt totum alphabetum sex partibus constet; hoc suo numero par sex diebus, quibus tota rerum omnium creatio à Mose comprehensa est, & illa absoluta venustas, quam septimo die Deus veluti Sabbatum agens contemplatur. Et hoc quidem est artificium à nobis in litterarum numero & totius alphabeti partitione clarissimis indiciis deprehensum; quod nec ex Hebræa, nec vlla alia lingua quàm nostra potest doceri, & ad nominum significationem applicari, vt sigillatim deinceps in eorũ expositione cernetur. Quamuis verò in his sat rationis sit, ob quam litterarum is quem habemus ordo sit institutus, accedit tamen & aliud orationis ornamentum, idque geminum; alterum principio, alterum fini additum, velut singulare quoddam margaritum. A litteram hunc apud nos vsum habere, vt ea ad progressum hortemur, idque fieri conuenientissimè ipsius siue potestati siue pronuntiationi, Hermathena nostra demonstrat. Quamobrem aptissima fuit non orationis modò sententiæ, sed ipsi etiam omnium disciplinarum exordio, eo quòd hoc recta via per apertum spatium progredi debeat. Quemadmodum autem nihil principio aptius quàm istud ad progressum incitamentum, ita fini & vltimo termino illud est conuenientissimum, quo vlterior progressus impeditur. Tale verò elementum Tau esse tum pronunciatio, tum ipsum nomen nostratibus declarat, quo vinculum & validus funis ad tenendum comparatus denotatur. Cùm hæc igitur in exordio & vltima orationis clausula obseruatio naturæ sit aptissima, eamque sola nostra lingua queat explicare, multis modis perspicuum est ad quem sermonem litterarum nomina debeant referri. Hæc de numero & eius distributione, deque principio & fine orationis, elementorum figuras & earum nomina digerentis: quæ licet citra ipsius interpretationem quadam tenus intelligi possint, infinito tamen plus lucis accipient simul ac nomina & constructio tota fuerit explicata. Agedum igitur ipsum Alphabetum, quod in quæstione versatur, recitemus, ac deinde vertamus Latinè: Alef, Beth Gimel Daleth He Vau Xan Chiet Thet Iud Caph Lamet

Senarius Veneri & Vestæ sacer.

Binarius Dei filij symbolũ.

Alphabetum cur ab A littera sumat initium, & in T desinat.

Alphabeti recitatio & interpretatio.

Meem Nien Samecht Hoogen Phe Stades Quaaf Reis Scin T'au. Id est ad verbũ: Age, viue, ota. Vos, reuelator. Demitte ex alto sublime Volumen: festinantet funde Ipsum caput, Voluptatis supremum tegmen. Defensor capitis Adiuua eum. Ne connectas excelsum & veterinum. Status Alexicace Erige Imaginem Ad antiquum. Hæc tota est oratio de sermone nostro ad verbum expressa: in qua distincta est singularum litterarum pronuntiatio, quam Hebræi non parum corruperunt, vti pòst in singulis ostendam. Huic igitur in primis distributionem à nobis expositam accommodemus. Prior vndenarius prioribus vndecim nominibus integram absoluit sententiam, priorem, vt dixi, vitam ad summum bonorum deducens: Posterior posteriorem vitam ad supremam quoque euehit felicitatem. In priore hendecade prima tria nomina tria diuersa trium personarum attributa distinguunt. Pòst succedit senio, preces continens prioris vitæ modum exponentes. Huic binarius subiungitur eleganti Grammaticorum appositione vitæ modò declaratæ appendicem nectens, quæ nullo modo potest ab ea diuelli: quandoquidem summi capitis contemplationem non potest non sequi voluptas suprema, cuius propria est summa animi dilatatio & verissima consecratio, quam binarij nomenclatura designat. Secundus vndenarius vitam hominis lapsi sustinet, atque ad antiquum dierum reducit; in quo primum locum hexas habet, collapso homini scipionem, cui innitatur, ostendeos. Deinde binarius sequitur, qui vt filio facet est; ita quid filius homini collapso præstet, pulcerrimè & significantissimè describit. Cimmerium enim binarij nomen denotat hominem esse expurgandum, dilatandum & sanctificandum; quibus rebus vt sit instructus & ornatus prius quàm ad antiquum dierum veniat, necesse est. Postremus est ternatius à Spiritu sancto ad filium, & ab hoc ad Patrem per distincta & propria personarum vocabula progressus. Exposita modò diuina totius orationis architectura, reliquum est, vt ad exordium reuersi, consideremus num quicquam eo artificiosius bene ornatéque dicendi magistri inuenire possint. Ex horum placitis tale orationis principium esse debet, vt attentum, vt docilem, vt beneuolum reddat auditorem. Atqui hæc tria præcepta sic in Alphabeto sunt obseruata, vt nec significantius, nec efficacius, nec elegantius, nec breuius quicquam possit ab vllo prorsus oratore, quamuis eloquente, cogitari. Incipit enim præceptor non veluti plagosus quisquam Orbilius vel ab aspera sæuaque voce, vel ab aure de vetusto Romanorum ritu vellenda; sed à sono lenissimo: quo suauiter ore aperto, rectum ad progrediendum iter demonstrat, & vt illud ingredi velit, benignè hortatur: simul ad attentionem excitans ipsa vocis significatione: simul suauitate soni beneuolum reddens: simul etiam recta via per pronuntiandi modum demonstrata, & ostio versus eam recluso, ad doctrinam præparans. Verùm quia adhortatio hæc infinita est, & ad nullum officium, ad nullam certam actionem terminata, additur mox, ad quid eum progredi velit ac rectum iter tenere: qua in re illo vtitur verbo quo nullum est quod hominem vel magis excitet atque inuitet, vel magis beneuolum reddat: & cùm tale sit, totius præterea orationis scopum demonstrat, & argumentum tribus litteris exponit. Lef enim idem est quod viue. Quo in verbo littera prima supremam cæli in ore partem linguæ summo feriens, classicum canere videtur, vt mentem sursum tollamus. sed hac de re pòst iterum: hîc verbi notationem consideremus. Quid, rogo, posset efficacius inueniri ad cuiuspiam attentionem excitandam, quàm si res noua quæpiam ad vitam conducens adferri audiatur? Cùm enim hanc quisque maximè amet, maximéque cupiat tueri, non potest non vehementer permoueri ad ea arrectis auribus auscultanda, quæ hanc quauis ratione vel longiorem vel iucundiorem pollicentur. Nunc an quicquam est in omni hominum sermone quo maior beneuolentia concilietur, quàm si quem viuere iubeamus? Vt summis Regibus blandiamur, totiúsque simul studij nostri & amoris erga eos calorem voce declaremus, quid aliud clamamus, quàm, Viuat Princeps, Viuat Rex, Viuat Imperator, Viuat Cæsar, Viuat Augustus? Quid igitur gratius discipulo accidere potest, quàm si mox ab initio à doctore suo viuere iubeatur? Porrò eodem verbo confestim summa totius orationis explicatur, & vnà proponitur scopus & finis vltimus omnium disciplinarum: quarum tota vtilitas in hoc cernitur, si ex iis veræ vitæ promantur adiumenta. Hoc igitur principio vsus, mox discipulum instruit quà via id consequi possit ad quod hortatur & blanda voce inuitat, iubens eum preces ad Deum effundere. Verùm quia adhuc rudis

Orationis quæ ex litterarum interpretatione cõsurgit, mysterium.

Orationis quæ ex Alphabeti interpretatione cõtexitur, artificium.

Lef.

est, nec edoctus quis orandus, quid orandum, quomodo & quibus verbis orandum ipsemet pro discipulo orat, statim ab initio Spiritum sanctum inuocans, à quo omnis sapientiæ scientiæque dona petenda sunt, iuxta D. Paulli, atque adeò ipsius Christi, doctrinam. Ab hoc igitur non triuiale aliquid aut terrenum petit, sed ipsam rerum diuinarum, & ex iis confestim patris cælestis cognitionem vnà cum gaudio sempiterno. Quia verò metuendum, ne pater puerum peccato originali inquinatum, & ob id capitis reum, ad tantum decus & felicitatem non admittat, rursus blandis verbis Spiritum sanctum compellat, vocans eum infirmi capitis protectorem, & rogans vt puerum adiuuet, nec permittat animum eius ad excelsa & sublimia à Deo creatum, cum veterina & bruta corruptæ carnis natura perpetuò ligatum manere. Ceterùm quia puerum suum non tantùm in terrestris paradisi vitam restitui cupit, & ad priscam illam innocentiam redire; sed vlteriùs ad patrem ipsum cælestem intuendum erigi atque sustolli, tertiò Spiritum sanctum inuocat, nouo rursus & fausti ore eum nomine salutans. Vocat enim Alexicacon, siue omnis mali Auerruncum; vnà indicans, statum nostrum primum corruptum esse, nec ad eum nos redire posse, nisi ab his malis in quæ nos peccatum æterna pœna dignum præcipitauit, liberemur. Porrò ne possent preces reiici, excellentissima arte adiecit, discipulum Dei imaginem esse: idcirco rogans, vt ipsam sui imaginem erigat & attollat ad antiquum dierum siue patrem vniuersorum. Non est diligentiore animaduersione indignum, immo de mirabili mysterio potiùs stupendum, quòd in tota oratione tribus diuersis nominibus Spiritus sanctus salutetur; & primùm quidem Gimel, quo Apollo siue manifestans; deinde Lamet/ quo capitis custodia; postremò Quaaf/ quo Alexicacus siue Auerruncus omnium malorum denotatur. Quia enim ternarius tertiæ personæ sacer est, ter salutatur Spiritus sanctus, & id tribus diuersis epithetis; in quibus ille ordo seruatur, vt primùm omnium ad salutem necessariorum manifestatio, deinde custodia ac defensio, vltimò omnium malorum depulsio ac integra purgatio ab eo petatur. Verùm si omnes huius artificiosissimæ & prorsus diuinæ orationis loculos rimari atque excutere velim, nec ego ad capiendum, nec vlla verborum copia ad explicandum satis sit futura. Nos ex tempore totam orationem & vim verborum paraphrasi paucis versibus inclusa explicemus:

Orationis Alphabetica paraphrasis.

Alef.

Nunc age care puer, postquam rationis ad vsum
Mens admissa nigram dispellere corporis ægri
Occepit nubem, noctemq; odisse profundam,
Celantem radios & dii luminis auram,
Viuas; At vitam non quam plebs inscia veri
Sic vocat, & quæ te fallaci decipit vmbra,
Cùm nil sit nisi mortis iter tacitæq; ruinæ;
Sed puram, cui nil mortis tristísque veneni
Admistum: quæ sola animum corpúsque ciebit
Æterno motu super alti sidera cæli
Bef. *Euectum, quod Lef vox Cimbra cognita lingua*
Protinus ex ipsis elementis, exq; solutis
Particulis monstrat; cœno depressa leuare
Corpora promittens: quod non nisi vita perennis
Præstabit, secura necis, secura malorum,
Nil metuens Hydræ dentes virúsque malignum,
Nil mundi immundi rabiem sæuásque procellas,
Quæ nos vexabunt donec mors inuida clauum
Nostræ puppis aget sub falso nomine vitæ.
Ergo cùm moriaris adhuc vix natus, agásque
Faucibus in diris Erebi mox matris ab aluo,
Admonitus fugias lethum, vitamq; sequaris
Me duce, & auspiciis eius qui solus in omnes
Vitam auidos fundit; calidi de pectoris imo
Bet. *Orari tantùm cupiens, nullumq; repellens:*
Hunc precibus pulses. nec sit mora, feruidus insta

Vltrò

Vltrò inuitanti; facilem votisq́. benignum
Experiere: roga tantùm. prece vendit Olympum.
Sed ne quid pecces rudis ignarusq́. precandi,
Pro te verba prior faciam, tu sedulus audi,
Mente Deum tota venerans, pia vota sequendo.
O vos ter magnum, ter sanctum numen Apollo,
Diuinæ pandens animis mysteria legis, — *Gimel.*
Semper & humanæ referans arcana salutis,
Notitiaq́. omnis disciplinæq́. magister;
Dimitte ex alto cælo sublime volumen, — *Dalet.*
Cui Patris æterni inscripta est æterna voluntas; — *He.*
Ocyùs ex illo iam fundas & caput ipsum, — *Vau. Xan.*
Et capitis summi perfectum munus amorem, — *Chet.*
Cuius in excelsis tectis terramq́. polumq́. — *Thet.*
Desuper amplexis nunquam peritura voluptas — *Iud. Cap.*
Æternum manet, ambrosiam nectarq́. propinans.
O nostri infirmi capitis fidissime custos — *Lamet.*
Huic tenero præsens semper succurre puello, — *Mem.*
Quò grauiter lapsum tollas firmesq́. labantem,
Ne permitte adytis cæli sublimibus ortum
Hunc animum turpi veterini corporis antro — *Nun.*
Includi, grauibus vinclis durisq́. ligatum. — *Samecht.*
O ter sanctæ omni statui Auerrunce malorum — *Hoegen. Stades.*
Semper Alexicaci totum subiture per orbem, — *Quaaf.*
Herculeas partes postremo hoc munere fungi
Digneris, quo mens diuinæ mentis imago — *Res.*
Præpetibus pennis summi ad fastigia cæli — *Scyn.*
Auxilij sublata tui, pertingat ad ipsum — *Tau.*
Antiquum patrem, Cronium qui condidit æuum.

Quando igitur satis ostensum est: nihil posse hac oratione vel artificiosius, vel diuinius, vel primæ ætati formandæ aptius excogitari, si de sermone nostro eam interpretemur; restat modò demonstrandum, antiquissimas litterarum figuras his nostratibus vocibus ita ad vnguem conuenire, vt nemo mortalium, quamuis subtili sollertis ingenij acumine præditus, symbola posset meliora comminisci, & ad res ipsas per nomina significatas rectiùs iustiusque quadratura. Id autem sic aggrediemur, vt ordine modò exposito singularum litterarum nomina & figuras inter se conferamus, & symbolicas rationes in iis examinemus. Quoniam tamen sic vulgo persuasum videmus, hanc figurarum & nominum conuenientiam in solis hieroglyphicis notis posse reperiri, nec eam omnino vel apud Hebræos, vel apud alios in elementorum delineatione seruari, non paruum operæ fecero pretium, si quid de hac re à veteribus memoriæ proditum sit, quidq́. veritas ipsa dictare videatur, breuiter enarrem. Eorum opinionem qui Phœnicum litteras ab hieroglyphicis diuersas esse credunt, Lucanus vir antiquitatis omnis, historicæ præsertim, curiosus indagator, in Pompeij exercitu recensendo, his versibus confirmat: *Hieroglyphicas litteras à Phœnicum litteris esse diuersas.*

Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris:
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, in saxis tantùm volucresq́. ferasq́.
Sculptaq́. seruabant magicas animalia linguas.

Herodotus item Ægypti diuturnus incola, & plurimarum in ea rerum commemoratu dignarum testis oculatus, quem Plautus decem præfert auritis, duo litterarum genera fuisse prodit; alterum populare, alterũ sacrum. Quinetiam Diodorus Siculus, autoptes Ægypti explorator, hæc litterarum genera agnoscit, duo illa quidem fuisse scribens, sed sacras notas non quosuis, sed sacerdotum dumtaxat filios doceri consueuisse. Et his quidem duobus testibus simul euntibus contenti, quid vox Hieroglyphicorum significet, expendamus. At hic nulla difficultas, nullum dubium, quin sacræ scalpturæ La- *Litterarum duo genera; alterum populare, alterum sacrum.* *Hieroglyphicorum vocis interpretatio.*

tinis verti possint. Cùm igitur hæ notæ sacræ & habitæ sint semper & dictæ, constetque solos sacerdotum filios ad eas cognoscendas admitti solere, probabili mihi collectione conclusurus videor, si dicam, Hieroglyphicis litteris non alia quàm res sacras à maioribus acceptas notari consueuisse; nec cuiquam fas fuisse iis res profanas designare. Ad harum enim scriptionem cõmunes & in vulgus notas litteras non minus sacrifici quàm plebeij addiscere cogebãtur; ne videlicet sacræ imagines ad religionem tantùm & Dei cultum memoriæ suggerendum à priscis destinatæ, profano vsu inquinarentur & in contemptum venirent. Quod si ita est, non parum illi aberrarunt qui Ægyptios scripserunt ante animalium figuris, quàm communes litteræ inuentæ essent, in quauis re describenda vsos fuisse: quorum sententiæ Tacitus historiæ suæ lib. vndecimo accedere videtur. Quamobrem insigniter Herodotum sacrifici fefellerunt, dum litteras hieroglyphicas gradatæ ad Memphim pyramidis ita sunt interpretati, vt iis significari dicerent, quantum in apio, alliis & cepis operæ absumsissent. Nec minus deceptus est Germanicus, dum Ægyptias litteras senior quispiam sacerdos ad veterem rerum ab Ægyptiis gestarum historiam, aut potiùs fabulam, & priscas diuitias sigillatim accommodaret. Pudebat nimirum eos ignorantiam suam fateri, atque idcirco quæ idonea admirationi antiquitatis putabant, sacris notis contineri comminiscebantur. Nec maiorẽ mihi fidem ea faciũt quæ sunt ex Hermapione ab Ammiano Marcellino allata ad eius obelisci qui in Circo maximo Romæ iacet sepultus, interpretationem. Diodorus Siculus, qui Ptolemæi Dionysij tempore in Ægypto fuit, fatetur nihil certi de pyramidum auctoribus extare, & quosdam fuisse qui conditores earum ante ter mille annos & eo amplius obiisse dicerent: quæ quidem annorum supputatio vt maior est quàm vera chronologia ferat; ita satis docet ante omnem annalium scriptorum calculum has immẽsas moles in Ægypto erectas fuisse, & tum simul litteras etiam hieroglyphicas vel inuentas vel illatas. Ne miremur ergo si Latini litteras ignorabiles hasce nominarint, quia reuera iam olim earum lectio nemini fuerit nota. Nobis itaq. verisimile videtur tum de nomine ipso, tum de vtentium professione, hieroglyphicas solis sacris seruiisse: & quia sacerdotes antiquitatem suam & successionem sic computabant, vt Cimbricè dicerent καλὸν κἀγαθὸν ἐκ καλοῦ κἀγαθοῦ, siue, Probum è probo natum esse; quod Herodotus Piromis ex Piromi scripsit, nos Phrom van phrom, siue Ferom van ferom dicimus; non possum mihi aliud persuadere, quàm sacerdotibus sicut litteras; ita & linguam quandam in sacris ritibus peculiarem fuisse, & eam quidem Phrygiam siue nostratem, quam Lucanus rectius Magicam linguam nuncupauit quàm ipsemet cogitarit; eo nimirũ quòd in hac sola vera magia, siue vera cognatio rerum exprimatur, seruata etiam vocum & rerum significatarum inter se cognatione, quam nulla alia lingua custodit. Sumam igitur hoc mihi nunc quod pòst exemplis suo loco adducendis demonstrabo, Litteras hieroglyphicas non Ægyptio sermoni scribendo, sed Phrygio accommodatas fuisse; & ne potuisse quidem ad aliam linguam referri, propterea quòd, vt modò luculento Hermarum exemplo ostendi, symbolorum vocalium & scriptorum ea debeat esse cõuenientia, vt eandem notionem & vox exprimat & figura. Quid? quòd crebrò hæc occulta & ænigmatica sententiarum notatio non tam e rebus aut pictis aut sculptis, quàm ex ipsarum rerum nominibus depẽdet, quod in Canopo mox perspicuum reddam. Adde quod contrà etiam ipsa rerum nomina non rarò de symbolica ratione dependeant, vt Alauda nostra clarissimè demonstrabit. Hinc efficitur, vt Hieroglyphicorum interpretatio ab aliis frustra quæratur, quàm ab iis qui linguæ eius sunt periti, ad quam hæc per tesseras loquendi ratio est applicata. Nunc igitur sic statuamus, Hieroglyphicas notas omnes eas fuisse quibus Cimmerij sermonis periti ad res sacras per inuolucra tradendas vtebantur; nec quidquam obstare quò minus litteris etiam communibus ad eundem scopum vterentur. Quamuis enim Ægyptij eisdem litteris sua scriberent, non tamen ex iis figuris in notitiam eorum veniebant quæ à Cimmeriis per eas intelligebantur, propterea quòd nomina quibus vocabantur, nihil iis denotarent quod ad figuræ facerer explicatum. Demus, Aleph eadem forma apud Ægyptiam plebem qua apud Phrygios pingi solere, ex eo tamen non efficitur vt Ægyptius sciat quid Phryx aliúsue Cimber per figuram Aleph designet. Ignorat enim Aleph adhortationem denotare qua viuere iubeamur: quo fit vt ne figuræ quidem intelligentiam facilè assequi possit;

Hieroglyphicis notis sacra tantùm res notantur.

Herodotus deceptus ab Ægyptiis sacerdotibus.

Ægyptios sacerdotes Cimbrica lingua in sacris vsos.

Hieroglyphica nota Phrygio sermoni accommodata fuerunt.

Hieroglyphicorum interpretatio à quibus petenda.

possit, quam nos simul ac nomen audimus, statim vitæ significationem habere cernimus; ad eum omnino modum quo intelligimus, columnam cui caput impositum est, & vocabulum **Thoot**, quo ipsum caput denotatur, eiusdem omnino rei notionem repræsentare: quod nemo hactenus vel Ægyptiorum vel Græcorum aut est assecutus, aut assequi omnino de suo quidem sermone potuisset. Similiter fulmen in manu statuæ virilis cernentes e vestigiò Cimmerium Iouis nomen, quo eum **Donder** nuncupamus, in mentem venit; eo quòd **Donder** significet tonantem: vnde dies Iouis **Donder dach** vocatur. Nec aliter, dum alas in capite & talaria in pedibus pulcerrimi iuuenis videmus, mox Mercurij nomen succurrit, propterea quòd magna attentæ considerationis rerum omnium præstantia celerrima sit, momento temporis cælum, mare terrasque percutrens; atque eo semper maiorem nacta vigorem, quo discursu vario plura pererrarit. Alæ igitur & ipsæ iuuentæ flos adamussim cum Mercurij nomine conuenientes, totam nobis symbolicam & statuæ & nominis rationem bellissimè exponunt. Et licet Latini ceterique alterius linguæ homines ad huius rei intelligentiam de adspectabili simulacro queant venire; nullo tamen modo possunt nominis & statuæ nouisse cognationem, nec suam de ipsius significatione sententiam de nomine confirmare. Ægyptij Harpocratem silentio præsidere per digitum labris admotum intelligebant, sed totam ipsius effigiem de nominis notatione interpretari, & ad caussas reducere nequiuissent. Quid multis? Omnia adspectabilia siue sacrarum siue aliarum etiam rerū signa manca sunt, & maximam partem gratiæ perdunt, si nomina iis respondentia non intelligantur.

Iouis statua & nomen Cimmerium. Donder. Donders dach. Mercurij statua.

Quamobrem fatebimur litterarum figuras nec Ægyptiis, nec Græcis, nec Latinis, nec Phœnicibus, nec Hebræis, nec Chaldæis aut hieroglyphicas aut omnino symbolicas notas fuisse, tametsi apud Ianigenas non minus quàm quæuis aliæ huius generis imagines in sacris notis & essent & haberentur; propterea quòd ad earundem prorsus rerum notationem à primo artifice comparatæ essent, quæ per ipsa litterarum nomina significarentur. Hinc efficitur, non de omnibus hieroglyphicis symbolis homines plebeios sermonis nostri peritos celatos fuisse; sed ad earū admissos cognitionem quibus vocum elementa notarentur. Quamuis igitur Aleph, Bet, Gimel, Dalet, & cetera eiusdem classis nomina apud alias gentes non alij vsui quàm litterarum figuris & potestati notandis in alphabetica enumeratione seruiant, nobis tamen præter litteras & earum potestatem aliam habent vlteriùs significationem, & eam omni ex parte adamussim ipsis nominibus concordem, & idcirco si in saxis scalpantur, hieroglyphicæ notæ dicentur.

Litterarum figuræ solæ Cimmeriæ hieroglyphicæ & symbolicæ.

Summatim enim & vno verbo nihil aliud est signum hieroglyphicum, quàm rei sacræ symbolum materiæ cuipiam incisum. Vt igitur Hebræis daremus aliquid litterarum nomenclaturis in ipsorum sermone denotari, id tamen tale esset, vt nihil faceret ad litterarum figuras enucleandas. Verumenimuerò hic mox quæsitum iri video, quænam illæ sint litterarum notæ quibus hæc nomina respondeant. Id licet non aliis argumentis possem docere, attamen vel de hac ipsa vocum & figurarum concordia manifestarem. Nam si rogetur vtrum præstantioris sit artis, magisque deceat litterarum inuentorem, imagine sue nominibus in significando conuenire, an non conuenire? neminem puto fore tam rationis omnis & communis sensûs expertem, vt dicere audeat, nullum esse in his duobus laudis discrimen; nedum conuenientiam artificiosam figuris, nihil facientibus ad nominum significationem, posthabere.

Hieroglyphici signi definitio.

Quoniam itaque litterarum inuentionem singulari Spiritus sancti gratiæ tribuimus, necessariò nobis erit fatendum, in omni litterarum apud diuersas nationes varietate eas, vt præstantissimas, ita antiquissimas esse, quæ ad vnguem quadrant ad ipsorum nominum significationem. Quòd si præterea huic conuenientiæ certa & minimè dubia Ogeniæ antiquitatis monumenta accedant, impudentiæ magnæ fuerit, his reiectis, alias vel quærere vel præferre litterarum figuras. Nos igitur, ne sæpius idem agere cogamur, in singulis litteris antiquas earum formas delineabimus, additis rationibus quibus ita faciendum esse demonstretur. Magna enim diuersitas est characterum, non apud omnes modò nationes; sed apud singulas etiam, dum aliàs alia placuit pingendi ratio, nec eandem omnes eiusdem linguæ homines vsurpant. Quamobrem nos nihili facientes commenticias quorumuis vel populorum vel singulorum hominum notas, eas solas explicabimus in quibus symbolica & hieroglyphica ratio ipsis nominibus accommodata reperitur. Quemadmodū autem

Litterarum figuræ præstantissimæ & antiquissimæ quæ sint.

 litteræ

litteræ nomen nostratis esse originis Hermathena nostra demonstrat, ita hîc obiter annotabo γράφω Græcorum & Scribo Latinorum natales suos sermoni nostro acceptos ferre debere; atque inde etiam probabile reddi, scripturæ principê nostra lingua vsum fuisse. Grab omnem fossam denotat; cui & ordine litteratum & notatione Barg contrarium est, quo mons notatur. Nos tamen, b in f mutato, Graf dicimus, à Gar-af, id est, omnino deorsum: quo dum vt verbo vtimur, idem significatur quod fodio; non rusticis modò notum, sed illis etiam qui fossularum ductibus vel in ligno, vel in ære, vel alia materia quidquam delineant. Ex hoc igitur posteriore vsu Græci γράφω retinuerût, f in φ, pro eo ac litteratum vis postulat, mutato: vnde γράμματα pro litteris vsurpata, potiorê iure de incisis vel effossis litteris, quàm de pronuntiatis vel pictis dicerentur. Hinc liquere credo, antiquissimos illos tabulis ligneis ad notas temporarias vsos fuisse, perinde vt ad diuturnas & perpetuæ memoriæ destinatas saxis & ære. Libri nomen, cortices ad hunc eundem vsum adhibitos fuisse, demonstrat; qui sic dicuntur, quòd arborem, ne quid exteriùs patiatur, defendût; quod Li-war nobis significat. Adde maiores tabularum moles iam ad iustam trunci magnitudinem excrescentes, codices dici; qualibus mercatores ad accepti & expensi rationes describendas vtuntur: atq. eo modo Cicero inter aduersaria & codicem distinxit. Nomen quo nostrates vtuntur, non à materia, quæ aliis seculis alia fuit, sed à primario librorum vsu acceptum. Librum enim Boit vocamus, à Boi kru, quo significatur mandata nosce. Nam ad illû maximè finem libri olim fiebant, vt præcepta Dei à maioribus accepta & patrias leges cognosceremus. Bie idem esse quod præcipio siue mando, non semel in aliis traditi; à quo præteritum imperfectum Boi siue Boe: vnde Boiorum nomenclatura. Bockm igitur, & per apocopen Bock, idem est quod mandata noui, si in prima persona liber loqui intelligatur; vel mandata nosce, si ad eum modum vox capiatur, vt nos liber nomine suo videatur commonere ad quoduis genus præceptorum cognoscendum. Nescio sanè an cuiusquam vmquam mortalium tanta fuerit eloquentia, vt perpetuam nomenclatoris nostri vigilantiam verbis vllis assequi posset. Sed quid ego de eloquentia nugor? Hoc scio, neminem viuere cuius ingenij captus tantus sit, cuius tanta sollertia, tanta sagacitas, vt vel sexcentesimam sedulitatis & artificij partem comprehendat, nedum verbis exprimere possit. Satis igitur mihi sit tantillum dixisse, in hac vocula bock definiram esse omnem libri cuiusuis vel scribendi vel legendi rationem: à qua si discedat, Cimbrica hac nomenclatura sit indignus. O grauem censuram, & semper in animo iis habendam, qui vel ad scribendum, vel ad legendum sese componunt, ne rebus inutilibus & nihil ad recta vitæ instituta facientibus, tempus, res omnium & pretiosissima & fugacissima, teratur! Bonæ Musæ, quot libros vna hæc vocula proscripsit! quot chartas miserè perditas eliminauit! quot in exsilium inanium librorum, ne dicam bonis moribus noxiorum, protrusit auctores! Videmus modò diuinarum legum volumen primas sibi inter omnes libros vindicare, & ratione quadam principe & plus quàm herculana bork debere nuncupari; ac deinde ceteros codices tanto hac nomenclatura esse digniores, quanto plus vtilium præceptorum ad rectum vitæ cursum tenendum lectoribus exponunt: ac eos in quibus non modò nihil est doctrinæ sanioris, sed classicum etiam canitur ad spurcam vitiorum turpitudinem, quiduis potius quàm bocken vocandos. Ceterùm nullus exitus inueniretur, si nominis huius admonitionem, licet quatuor dumtaxat litteris comprehensam, & eius vtilitatem latissimè patentem persequi vellem. A Bock arbor illa nomen accepit, quæ veterum Germanorû iudicio aptissima visa est, vt ex eius assulis tenuissimis codices compingerentur. Eam Græci Oxeam dixerunt, Latini Fagum: quidam etiam quòd in tenuissimas laminas scinderetur, Scissimam vocarunt: cuius historiæ memini me aliàs non parum lucis, priùs à seculi nostri hominibus haud visæ, intulisse. Profectò nulla arbor est quæ se patiatur in tenuiores assulas findi; cuius quotidianum & vbique obuium documentum cùm alia, tum vaginæ gladiorum nobis exhibent. Habeo hactenus libellum satis spissum ex hac materia confectum; nihil vt veteres miter ante lineæ chartæ inuentionem hanc arborem ad libros delegisse. Nec credo sanè, cùm huius copia non deesset, ex alia tabulas confici solere. Vt igitur Liber ab vsu & fine suo Bock vocatur, ita arbor quæ libris materiâ suppeditare consueuit, Bockenboom, id est, librorum arbor vocata est. Porrò quò tabulis eisdem semper vti liceret, cera

γράφω & Scribo Cimmeriâ habere originem.
Grab.
Barg.
Graf.
γράμματα.
Libri etymû. & Cimmeria nomenclatura.
Codex.
Boit.
Bie.
Boy.
Bock.
Librorû materia ante chartæ lineæ inuentionem.
Scissima arbor.
Fagus in tenuissimas assulas se scindi patitur.
Boeckenboom.

cera inducebatur; quæ stylis exarata, & variis fossularum ductibus excauata, sermonem denotabat. A Graf igitur, quod est fodio, γράφω suum cum tota sobole Græci acceperunt; & ab eius præterito imperfecto nos Griefie pro stylo habemus; quam vocem ad surculos quoque quos fodiendo inserimus, transtulimus: quod monitum volui, ne quis Griefie à γραφὶς manasse crederet. A Griefie fit Griefier/ pro eo cuius officium est stylo assiduum negotium in curia exhibere. Verùm Latinorum scribo à nostro item verbo manauit. Scrib enim Germani superiores, Scrif nostrates dicunt: cuius verbi ratio est à Scrab petenda, & huius rursus à Crab. Crab idem est quod frico; vnde Crefen & Crefelen/ pro leniter & cum pruritu quodam fricare. A Cref per metathesim Latini frico fecerunt. Nunc qui tanta vi fricat, vt ductus sui signum depressum relinquat, is Scrabben dicitur, sibilo vehementiam addente. Hinc Scrib vocali longa, siue, vt superiores Germani pingunt, Screib/ pro quo nos per digamma, quod in fine vocum amamus, Scrif dicimus: vnde Scref lineam designat. Hinc liquet tum Græcos & Latinos à nostratibus vt verba, ita rem quoque significatam quondam accepisse; tum scriptionem omnem principiò depressis fossulis constitisse, atque hactenus hieroglyphicis notis similem fuisse. Postea Ægyptij papyrum inuenerunt; de cuius compingendæ, glutinandæ, plicandæque ratione in littera Vau nonnihil è Plinio aliisque adferemus. Alij etiam, in quibus pergameni maximè celebrantur, membranas ad librorum materiam præpararunt: qua certè nescio an elegantius quicquam aut durabilius adhuc sit inuentum; tametsi & linum & lana xylina chartas nobis dent pulcherrimas. Nolo in hoc comparationis descendere certamen, in quo non desunt vtrique parti insignia laudis argumenta, quæ vix vno libro, quamuis spisso, queant explicari. Profectò quisquis lineam & gossypinam chartam primus inuenit, næ is rem inuenit, vt humanis vsibus vtilissimam; ita facillimam comparatu. Chinæ optimam iam olim faciunt, è qua librum vidi oblongiorem quàm latiorem, ante aliquot annorum centenarios, vt videbatur, typis excusum. Emporeticam eorum & candidissimam & subtilissimam, sed tenuiorem quàm vt atramentum non bibat & transmittat, domi habeo; & à Lusitanis passim pro mercium inuolucris adferri videmus. Post papyri igitur, membranæ, chartæ lineæ gossypinæque vsum, litterarum figuræ pingi cœperunt: quæ res quia in locum scriptionis successit, & ad eundem finem comparata est, in possessionem quoque venit vocum antiquarum, licet earum primæ veræque rationes ex alio principio ducantur. Hebræorum verbum quo Scribere denotant, longiùs ab origine recessit, propterea quòd multarum consonantium in vna voce impatientes, omnia ferè vocabula miseris modis truncare consueuerunt. כתב enim à Boec-teiken deriuari non dubito, solo n reiecto, & verbo præposterè pronuntiato; quo ad verbum significatur, Librum notare. Quid autem est librum notare, quàm litteras in eo scribere? Quòd si nullam aliam etymologiam Hebræi domi suæ reperiant, & hæc sit ratio clarissima; quid ni dicamus Hebræos ab iis scriptionem didicisse, à quibus verbum, quo res ipsa designatur, acceperunt? Si roges, vnde Latini Dialecticam, Grammaticam, Rhetoricam, Geometriam, Arithmeticam, Astronomiam, Musicam, ipsam denique Philosophiam habeant; nemo erit qui non mox respondeat, omnes has scientias à Græcis acceptas esse; & eius rei certissimum signum in ipsis vocabulis remansisse. Quamobrem effrontis potiùs hominis & impudenti peruicacitate quiduis negantis, quàm sani & amantis veritatis esse videatur, si quis hanc rationis concludendæ formulam contemnens, aliunde res ipsas, aliunde proprias earum voces venisse contendat. Nescio an hîc de סַפֵּר & eius cognatione verba facere debeam; & rationem addere, cur non solùm recensere & numerare, sed narrare etiam & nuntiare & quandoque scribere designet. Nobis certè clarum est, quòd Wt-bar/ vnde Wt-par/ significet quouis modo dare cognoscendam rem quampiam; quod fieri potest numerando, narrando, scribendo & nuntiando. Bar enim nobis idem est quod in lucem edo: à quo vtrumque verbum apud Latinos & Pareo & Pario, & apud Hebræos ברא pro creare. Hinc Wt-bar siue Wt-bar/ quod est idem, expono, enarro, siue generatim quauis ratione notionem mentis meæ exteriùs aperio & declaro. Hinc igitur סַפֵּר, in quo verbo duo fuerunt Hebræis commutanda; alterum, vt vocalis ipsi Sigma præposita reiiciatur; quoniam nefas ipsis habeatur, vocem vllam à vocali capere exordium: alterum, vt hæc vocalis in eam muretur quæ radicibus ipsorum est familiaris. Ab hoc verbo סֵפֶר pro libro quo res exponuntur, & סוֹפֵר is qui exponit

Griefie.
Griefier.
Scribo.
Scrib.
Scrif.
Scrab.
Crab.
Crefen.
Crefelen.
Scrabben.
Scref.
Papyrus ab Ægyptiis inuenta
Pergameni membranas ad librorum materiam præpararunt.
Charta linea & gossypina.
Chinæ optimam chartam tam olim fecerunt.
Litterarum figuræ quando pingi cœperint.
Scribendi rationem Hebræos à Cimmeriis accepisse.
Bar.
Pario & Pareo verborum etymon.

ponit quicquid vel scribit, & ספירה scripturam. Ex his coniecturam facias, Hebræis̃ne nos, an illi nobis tradiderint scribendi rationem; atque adeò vera lingua prior sit & antiquior habenda. Quando igitur luculentis rationibus nunc mihi videor euicisse, primam scriptionis originem à Deo linguæ nostræ contributam fuisse, totamque eam orationem, quæ litterarum notis recensendis nuncupata est, ex ea interpretationem accipere debere, tempus est vt caussas reddamus, cur suam quæque littera sortita sit figuram.

LIBER III.

Scribēdi progressus vter sit rectior, Hebræorū ne an Latinorum & Græcorū.

VERVM quò id minùs euestigio aggrediar, facit illa dubitatio quam mox ab initio hîc video exoriri. Magno enim plurimorum applausu ab Hebræis iactari scio, se rectum scribendi progressum tenere; Latinos & Græcos dum contrario ductu pingunt, prorsus à primis exarandorum characterum institutis aberrare. Se enim à dextris ad sinistra in scribendo progredi, primi mobilis hac in re ductum sequentes: eos qui ex aduerso litteras scribunt, planetarum siue erronum cursum tenere; & quanto ille quàm hic naturæ conuenientior est, tanto suæ scriptionis modum esse præstantiorem. Argutum, ita me Dialectica amet, conclusionis genus, & vnà cum Diopete Troianorum Palladio è cælo, vt puto, delapsum. Vt tamen hunc Gordium nodum vel dissoluam vel gladio dissecem, non Alexandri illo quidem, sed veritatis: præfari oportet, quæstionem hanc in eo maximè versari, An litterarum multarum descriptio per versus rectos deducta ad dextram debeat tendere, an ad sinistram. Cùm igitur nec Hebræi nec ceteri vlli versus suos in circulum regredi faciant, sed per rectas lineas porrigant, non video quid nobis sit cum orbiculari motione. Quid? quòd ne similitudo quidem vlla ab orbiculari ad rectum progressum, ad hanc quam agimus rem transferri potest; cùm ille ex se in se redeat, hic à termino quopiam ad alium tendat, non minùs illi dissimilis, quàm idem ab alio differt. Vnica est Latinorum & Græcorum figura quam circulus absoluit, in qua liberum cuiuis est vt à dextris ad sinistra, & hinc rursus ad dextra procedat: verùm ne illud quidem aut necessarium aut pluribus vsitatum, cùm plerique in hac littera exaranda à superiore parte dextrorsum ad inferiorem, & ab hac sinistrorsum ad superiorem calamum reducant: quod non citra magnam caussam facere videntur. Cùm enim hæc littera quandam æternitatis habeat significationem, & in æternitate consideranda & ad res creatas deducenda ab ipso apice incipere oporteat, & hinc descendere vsque ad infima eorum quæ rotunditate hac continentur, & rursus inde gradum referre ad superiora, nec ante consistere quàm ad ipsum redieris patrem vniuersorum; non potest figura eius melius delineari, quam si hunc mentis nostræ motum, atque adeò ipsius opificis ordinem, dum depingitur atque formatur, imitetur. Quòd si id quod nos supremum dicimus, quisquam dextrum vocare velit, vti memini à Ioanne Sacrobustano rudimentorum sphæricæ contemplationis auctore scribi; dicam nihil mea referre, quas sibi quisque in rebus æternis & diuinis similitudines fingat; modò mihi quoque concedatur, id quod reuera supremum est, supremum vocare; non in figura tantùm huius elementi vocalis, sed in tota etiam rerum vniuersitate. Sed vtcumque tandem & quoquo modo hæc dicantur, quid inde ad Hebræos, apud quos nulla littera inuenitur quam integer circulus absoluat? Taceant de primo mobili, planetas accusare desinant, qui æquè à suis dextris ad sinistra, & inde ad sua dextra redeunt, atque ipsum primum corpus; tametsi contra primum mobile obliquis cursibus ferantur. Verùm hæc alterius loci; nec quicquam faciunt ad id quod in quæstionem modò vocatur, quæ de recta litterarum serie describenda, non de orbiculari in se regressione tractat. Repulsis igitur Hebræorum sophismatum nugis, nos ipsam rimemur veritatem; quæ non aliunde clariùs extiterit, quàm si quid scriptio sit, breuiter definiatur. Ea namque luculentissima est demonstrandi via & ratio, quam formæ rerum de quibus agitur, ostendunt. Quamuis itaque ipsa verbi scribo interpretatio satis declaret quid sit

O litteram pingendi modus & significatio.

scriptio,

scriptio, & ad quod genus rerum ea spectet; quo tamen nihil scrupuli relinquatur apud quemquam, sed omnia sint expedita & libera ab omni obstaculo, non verebimur rursus incurrere in illorum criminationem, qui nos nimium didascalicos, nimiumq́ esse curiosos in minutiis quibusque exilissimis discutiendis non semel obiecerunt. Respondebo enim illis quod aliàs crebrò feci, in paradoxis, qualia omnia mea sunt, docendis nihil mihi videri nimis accuratum; nihilque tam planum, vt non plurimi offendantur. Quid? an non frequenter audiui à viris Latinæ, Græcæ, Hebraicæ & affinium linguarũ peritissimis, me rationibus niti admodum firmis, & talibus, vt eas vel reiicere vel frangere nequeant; se tamen adduci non posse, vt ea quæ docere nitor probent, atque vera esse fateantur? Apud hos igitur num quidquam nimium esse potest, qui ne illa quidem quæ vident videre volunt, aut saltem fateri sese quæ vident videre? Sed dicet quis, & optimo iure dicet, apud id genus homines non curiosam modò in docendo prolixitatem, sed omnem omnino orationẽ, quamuis succinctam, nimiam esse: quandoquidẽ perinde est siue surdo canas, siue contumaciam ab errore liberare coneris. Nos tamen si non aliis, at nobis certè & Musis canemus. Scriptionem ergo eam vocabimus siue actionem, siue operationem, quæ linearum ductu litterarum nominibus conuenienti, sermonem & eius partes ob oculos ponit. Neque enim hic de quibusuis notis cuiusuis arbitratu excogitatis agimus; sed de illis dumtaxat quæ vim nominum quibus Hebræi in litteris enumerandis vtuntur, exprimunt, & aptis & conuenientibus eorum significationi exponunt figuris. Verùm de his, vt dixi, in singulis elementorum nomenclaturis disputabo, demonstraturus suam ad quodque nomen formam quàm aptissimè quadrare; nec melius artificiosiusque posse rem per litteræ cuiusque vocabulum denotatam depingi, oculisque subiici. Quemadmodum igitur in figuris accuratissima ratio habita est, vt nominibus litterarum responderent; ita in tota sermonis per id genus notas delineatione conuenientia quædã & concordia esse debet sermonis & scriptionis, haud secus atque pictura rem eam quam oculis ostendere molitur, quoad eius fieri potest, studiosè imitatur. Qua de re fit, vt si quæratur an dextrã an sinistram versus scriptionem progredi oporteat, consulenda sit natura sermonis; atque diligenter videndum, an locutionem ad nos ipsos an ad alios dirigamus. Nam si nobis ipsi loquamur, scriptio ad nos tendat necesse est; sin aliis per sermonem cogitationes nostras significemus, quis nõ videt sermonis delineationem à nobis exterius porrigi debere, si picturam quidem rei pictæ velimus conuenire. Quòd si in Panathenaicis virgo quæpiam Mineruæ peplum sua acu pictum ostẽdisset, in quo deam sic delineasset, vt auersa à gigantibus ad cælum contendere videretur; an non eam omnes spectatores explosissent, ceu contumeliosam & impiam; eo quòd Palladem non inuadentem, sed fugientem texuisset? Quis non exsibilet eum pictorem, qui eum qui foras progrediatur sic nobis delineet, vt faciem habeat portæ aduersam? Cùm igitur nemini sit obscurum, quin sermo mentis sit interpretatio, de qua Aristoteles titulum Hermenias mutuatus est; non potest non perspicuum esse, eum à nobis exterius destinari, & idcirco in ipso pingendo eam seruãdam esse rationem delineationis, vt clarè demonstretur exteriùs tendere locutionem. Quid insanius quàm sibi quemquam loqui, & verbis significare quid mens intus cogitet atq. meditetur? Hæc cùm sint perspicua, reliquum est vt consideremus dextrúmne an sinistrum exterius dicatur; vt hac quæstione decisa liqueat in vtram partem tendere ea debeant quæ sic pingere volumus, vt à nobis exteriùs ad alterum proficisci denotentur. Quid dextrum sit, quid sinistrum, vt cuiuis videtur liquere, ita penitiùs considerant non admodum facile fuerit definire.

Scriptionis definitio.

Scriptio quò progredi debeat.

Sermo à nobis exterius destinatur.

Dextrū quid & quid sinistrum in animalibus.

Plato hoc partiũ in homine discrimen, soli consuetudini & educationi adscribit, cui natura ipsa videtur reclamare. Quid? an non bruta animantia solo solius naturæ instinctu atque ductu priùs dextrum pedem mouent quàm sinistrum? In hominibus item dextra validiora cernimus sinistris, non solũ de consuetudine exercitationis, sed ab ipso mox ortu. Iam nulla in re natura frequentiùs monstrum producit quàm in dextro & sinistro. Cùm enim illa pars corporis dextra animalibus sit, in qua hepar venam cauam vel emittit iuxta Galenum, vel suscipit secundum Aristotelis sententiam; non rarò videmus in hominibus euenire, vt pars ea dextram manum habeat, in qua lien sedem habet; quod alius quo nomine velit appellet, equidem monstrum vocare non verebor.

Quòd

Quòd si manibus & pedibus id accidat, maior erit ab ordinaria naturæ constitutione discessus. In his itaque in quibus contrà ac in ceteris dextrum habetur, manifestum est non tam consuetudini quàm naturæ dextri & sinistri in corpore differentiam adscribi oportere; cum in iis nulla cura & exercitatio efficere queat, vt non ea parte sint robustiores & ad motionem promptiores in qua splen collocatur. Adde quòd quidam sic à natura sint comparati, vt vtraq. manu æque valeant, atq. idcirco ambidextri & sint & vocentur. Non eo interim infitias, magnas quoque vires esse consuetudini, quam lubenter fatebor alteram esse illam quidem naturam; sed tamen sic alteram, vt & secunda sit, & minus virium habere censeatur. Verissimum enim illud est,

Dextri & sinistri in corpore differentia natura, non consuetudini adscribenda.

Consuetudo altera natura.

Naturam expellas furca, tamen vsque recurret.

Ex his quæ quotidiana nobis experimenta demonstrant quæstio existit, in quo dextri & sinistri in homine, vt de ceteris taceamus, principium sit collocandum. Nam si vel in corde, vel in hepate, vel in cerebro id ponas, necessariò confiteberis aut idem in omnibus dextrum esse, aut has primarias partes non in eadem sede in omnibus hominibus locari. Atqui & cor & hepar & cerebrum eundem situm in eo habet qui ordinario & communi hominum ritu dextris & sinistris partibus præditus est, atque in illo qui contrario modo partes has possidet. Cùm dextrum & sinistrum propria sint animalium ad progrediendum natorum, in iis oportet vel solis, vel prius quàm in aliis, huius discriminis caussa quæratur. Quoniam autem dextrum in latitudine, sursum & deorsum in longitudine, antè & retro in altitudine capiuntur, & hæc omnia in peculiaribus motionibus considerentur, ita vt Superum quidem nutriendi, Dextrum progrediendi, Anterius sentiendi principium sit; videamus quibus instrumentis progressus fiat, & à quo principio descendat. Aristoteles dextra omnia in animalibus calidiora & validiora & efficaciora esse dixit, atque adeò in agendo tantùm, non etiam in patiendo, dextrum notari; & ideò non inueniri in sensibus qui patiuntur ab iis quorũ occursu mouentur, nihil contra in ipsa actionis edentes. Idem auctor est, dextra viscera omnia præstantiora & nobiliora esse sinistris, vt hepar liene, renem dextrum rene sinistro, & id quidem in calore & propriis operationibus. Quando igitur prima caloris sedes in corde est, & inde per venas tamquam per canales totum corpus irrigetur, & sanguinem vti alimentum suscipiat, atque etiam è corde nerui oriantur, iuxta eiusdem sententiam in corde dextri & sinistri ratio quærenda erit. Atqui cor in omnibus hominibus eundem situm habet, ac parte sui dextra qua venam cauam ad hepar emittit, calidius est, si credimus eidem magistro. Quo fit, vt necdum mihi liqueat, cur quidã contrà ac ceteri partem dextram eam habeant in qua lien est. Medici partem cordis sinistram calidioris sanguinis & eius qui per arterias fertur statuunt officinam, & neruos negant à corde exoriri. Maior igitur hìc controuersia & altercatio aperitur, quàm vt tota hoc loco sit persequenda. Satis esto eam indicasse. Porrò cùm motus ille cuius proprium dextrum & sinistrum Aristoteles fecit, à neruis oriatur; necesse fuerit, vt nerui eius partis in qua hepar est, calidiores sint in omnibus corporibus in quibus idem est viscerum situs: vnde rursus efficitur, vt nemo vel ambidexter esse, vel læua manu pro dextra vti de naturæ quidem ratione possit; cui rei quotidiana aduersantur experimenta. Nos igitur viscerum eorum quæ ad motum eum in quo dextrum & sinistrum spectantur, nihil faciunt, nulla habita ratione, ad neruorum exordium adscendemus; & in eo partem illam considerabimus quæ spinæ medullam emittit; propterea quòd ab hac nerui manus & pedes mouentes procedant, vti rami à primo trunco in cerebro radicato enati. Quoniam verò certis morborum argumentis deprehendimus alteram huius partem citra alteram lædi impedirique posse, vti in paralysi alterius lateris videmus; dicendum videtur, communem & ordinariam naturæ regulam esse, vt ea medullæ pars quæ hepar propiùs adspicit, validiores calidioresque ramos emittat quàm altera. Verùm in paucis contrà euenire, & id esse inter monstrosa recensendum: cuius caussa vel è patris semine, vel ex vtero matris petenda; non verò ex hepate vel dextro cordis ventriculo, vti Aristoteles videtur sensisse. Quòd si nunc vlteriùs roges qui dextrum in cælo sit ponendum, breuiter dicam, Aristotelis rationem hac in re mihi nequaquam probari. Vt enim cælum animal statuat, nullam tamen viam inueniet qua oriens cæli pars potentior & efficacior ad mouendum dicatur quàm occidens, quando cælum sic suis partibus omnibus similaribus constat, vt nec

Positionis differentia vnde sint capienda.

Dextrum in cælo quomodo ponendum, secundum Aristotelem.

maior

maior vis vni quàm alteri parti tribuenda videatur, ad motionem localem ciendam: nec celerius pars orientalis quàm occidentalis feratur, nec item prius illa quàm hæc queat cieri; tametsi motionis principium cælo tribuas. Quid quod cælo à principio interno nulla pars vel oriens sit vel occidens; sed tota hæc res ei tribuitur collatione eorum quibus sidera oriuntur, & idcirco sit externa. Iam cùm dextrum & sinistrum priorem differentiam, quæ supero & infero continetur, requirat; si Peripateticus verum asserat, necessariò confitendum, non magis dextrum cælo quàm superum inesse. At superum non inest, eo quòd non nutriatur. Quamobrem si dextrum & sinistrum in cælo quærantur, per solam comparationem ad ea quibus dextrum est & sinistrum in eo poterunt inueniri. Quocirca si dextrum à calore & efficacia ducas, Sol in cælo suo dextra pars erit; & item in reliquis ea pars quæ plus virium habet. Sed hoc absurdum, nec pertinet ad motionem localem. Restat igitur, vt si in cælo dextrum & sinistrum collocetur, ea ratione qua in animalibus progredientibus dextrum illud sit quod ad mouendum, sinistrum quod ad quiescendum magis idoneum videtur; & id quidem in latitudine, in qua sola dextrum & sinistrum consideratur: Latitudo autem corporis sphærici ab axe ad circumferentiam computanda. Quoniam enim Mathematici lineam definiunt imaginarium puncti ductum, superficiem ductum lineæ, corpus ductum superficiei; videndum quæ superficies ducta sphæricum corpus constituat. Id Euclides ceterique Geometræ definierunt, dicentes globum illud esse corpus quod nascitur è ductu superficiei; quæ fixa diametro tantisper mouetur, dum eò redeat vnde principio cœpit moueri. In hoc motu si dextrum quæras, peripheria dextri pedis rationem habebit, axis verò pedis sinistri. Quod si in medio peripheriæ inter polos Solem colloces, & vnà cum superficie moueri intelligas, pars vnde moueri incipit, terminus à quo; pars ad quam mouetur, quæque maximè distat, terminus ad quem fuerit: & quia id à quo animal mouetur posterius est, id ad quod, anterius; res planè contrà fuerit supputanda quàm Aristoteles fecit. Fingas enim cum ipso cælum moueri cœpisse, & illum esse orientem, vnde motionem secundum latitudinem exorditur; certè peripheria dextra erit, axis sinister, oriens posterior, & occidens anterior. Quando enim homo progreditur dextro pede, sinister quiescit; & si continuò dextrum pedem promoueat, sinister axis & partium circa axem rationem subibit, dexter circulum absoluet; haud aliter atque in circino cernitur fieri, in quo si roges vter pes dexter sit, quis non eum dextrum vocet qui mouetur & circumducitur? Relicta igitur hac consideratione dextri & sinistri in cælo ex positu partium ipsi ingenito, transeamus ad comparationem eam quam Aristoteles comminiscitur, vt videlicet cælo ex collatione corporis humani, cui globus circumscribatur, consideretur; videamúsque quàm feliciter hoc ei successerit. Sumit illud dextrum esse à quo motus incipit, atque ex eo colligit orientem dextrum esse, & occidentem sinistrum; quod est absurdissimum: eo quòd dextrum & sinistrum non inter terminum à quo & terminum ad quem à quoquam statuantur, nec statui quidem possint; cùm ea quæ progrediuntur naturali ductu ad anteriora ferantur, & inter antè & pòst dextrum & sinistrum nequeat computari, nisi hæc de quibus agimus positus discrimina confundantur. Quis rogo ferat, si homo dicatur à dextro progredi ad sinistrum, cùm ipse sermo ipsáque natura clamet nos anteriùs progredi, termino à quo posteriùs relicto? Inepta est itaque hæc Atlantis descriptio, & prorsus cæli motioni repugnans. In ceteris enim dum pars dextra mouetur, sinistram quiescere oportet; quod fieri in axe & peripheria dixi, & in circino clarè cernitur. Quamobrem Peripatetici argutiis relictis, quibus Pythagoreos oppugnat; nos aliud consilium eiusdem secuti, quo censet vnicuique in sua scientia credendum esse, Astronomos rogemus quid dextrum, quid sinistrum in cælo appellent. Apud hos profectò longè alia ratio dextri supputatur, in qua naturæ ductu obseruato, anteriùs & posteriùs in motu locali inter terminum à quo & terminum ad quem constituuntur; atque ita Sol progrediens anterius spectat, quo fit dextrum eius latus Septentrionem, sinistrum ad meridiem vergat. His consentiunt Poëtæ vetustissimi scriptores, quorum hac de causa auctoritas non est negligenda. Illis igitur quia in sua scientia versantur, his quia primo homini à Diis edocto proximi fuerunt, credere debemus. Cosmographorum clara est sententia ex iis quæ de longitudine & latitudine locorum scribunt, quorum hæc inter polos

Sphæricū corpus quid sit.

Dextrum & sinistrum in cælo quid secundum Astronomos & Poetas.

& circulum æquinoctialem capitur, in meridiano supputanda; illa inter orientem & occidentem, in æquinoctiorum circulo consideratur, vti in progredientium spatiis metiendis fieri debere natura ipsa demonstrat. Quod ad Poëtas attinet, nihil dubij fuisset, nisi Simplicius Homerum ad Peripateticam tuendam absurditatem aduocasset. Versus quos indicat, adscribere placuit:

Homeri locus explicatus.

Τύνη οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω,
Εἴτ' ἐπὶ δεξὶ ἴωσι πρὸς ἠῶτ' ἠελιόντε,
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.

Id est, vt nos ex tempore iuxta sententiam nostram Latinè vertamus:

Præpetibus mandas auium tu credere pennis,
Ast ego nil moueor, nec me cura vlla moratur,
Siue ad dextra volent, seu tendant Solis ad ortum;
Siue sinistra petant, seu captent noctis opaca.

In his non duæ tantùm plagæ, vt Simplicius existimauit, sed quatuor enumerantur; quod alios quoque sensisse Eustathius testatur, quos tamen nec de constructione verborum, nec de intelligentia versuum reprehendit. Quid igitur necesse est sic Poëtam capere vt solus ab omnibus aliis & ab ipsa natura dissentiat? Cùm enim Poëtæ Soli Apollinem aurigam dederint, non potuerunt committere vt non partem cæli Arcticam dextram, & oppositam facerent sinistram. Neque aliter Homerus statuere de his potuit, quando Auroram orienti luci præficit, & eius ductu mortalibus lumen reddi crebrò cantat; quæ dum ex orientis cardine emergit, necessariò dextra sui parte vergit ad Septentrionem. Virgilius, diligentissimus priscæ veritatis inquisitor, clarissimè quid hac de re senserit, his versibus ostendit:

Zona mundi.

Quinque tenent cælum Zonæ: quarum vna corusco
Semper Sole rubens & torrida semper ab igni est,
Quam circum extremæ dextra læuáque trahuntur
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris.

Ouidium vetustissimos scriptores in iis quæ de mundi exordio, diluuio, & astrorum positu cecinit, diligenter secutum esse, res ipsa declarat; adeò vt non desint qui eum Mosis libros legisse suspicetur. Apud hunc Apollo Phaëthontem tectum Solis iter docens, inter alia cognitu non minùs vtilia quàm iucunda præcepta hoc etiam exponit:

Neu te dexterior tortum declinet ad anguem,
Néue sinisterior pressam rota ducat ad aram.

Hoc loco nemini obscurum esse potest, dextram rotam eam vocari quæ ad Arctos spectat, quos draco maximus vastis finibus intortus comprehendit; sinistram quæ cæli partem oppositam respicit, in qua Aræ monumentum stellis consignatum videmus. Anguem autem Septentrionis plagam tenere Maro declarat his versibus:

Anguis sidus in Septentrionali cæli plaga.

Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perq; duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

Ouidius item priore libro dextrum & sinistrum in mundo sic describit, vt inter polos latitudo, quæ hoc partium discrimen facit, contineretur:

Zonæ.

Vtq; duæ dextra cælum, totidemq; sinistra
Parte secant Zonæ; quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura Dei, totidemq; plagæ tellure premuntur.

Varro tamen orientem sinistram mundi partem, occidentem dextram facit; posticam Septentrionem, anticam meridiem: quem Plinius lib. vndecimi capite octauo imitatur. quam cæli partitionem collatione eorum sibi finxerunt, qui sese ad meridiem conuertunt; vt illa nimirum dextra dicantur quæ nobis sunt ad dextram. Verùm hæc ratio plebeia est, & à poëtis non alibi quàm in auspiciis & auguriis vsurpata. Sic apud Plautum coruus à læua cantat Euclioni, & apud Virgilium sinistra cornix monet à litibus abstinendum esse. In cælo cursus ipsius solis considerandus, qui ab oriente in occidentem progrediens, necessariò Austrinam partem sinistram habet, Arcticam dextram.

Hinc

Hinc Lucanus:

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Lucani locus explicatus.

Describit eos Arabes quibus vltra Tropicum æstiuum habitantibus vmbræ, dum Sol in Cancro versatur, Austrum versus meridianis horis porriguntur: qui, dum apud Romanos multo citra sideris viam militarent, mirabantur vmbras in solstitio æstiuo ad dextram mundi partem, non ad sinistram siue Notiam ferri. Quando igitur clarum est Arcticam, cæli partem dextram, Notiam verò ei oppositam sinistram vocari; atque ex his testimoniis constet qui sint Homeri versus quibus quatuor cæli partes descripsit, intelligendi; reliquum est vt videamus, vtra harum partium vel interior vel exterior vocetur, vt eo inuento quæstio nobis proposita decidatur. Ne recedamus ergo à poëtis, apud quos certissima sunt vetustissimæ lanigenarum disciplinæ vestigia. Horatium consulamus, qui Satyrarum libro secundo luculentissimam nobis reliquit testificationem, ea in cælo interiora vocari, quæ ad Austrum ab Æquinoctiorum circulo siue isemerino declinant; & contrà exteriora quæ ab eodem tendunt ad Septentrionem. Eius verba hæc sunt:

Exteriora quæ sint, & quæ interiora in cælo.

Siue Aquilo radit terras, seu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit.

Horatij locus expositus.

Est quisquam tam hebes vt hîc non videat interiorem gyrum eum vocari, quem Sol in signis maximè ad Austrum vergentibus describit? Nihil sanè mihi magis perspicuum videretur, nisi Dionysium Lambinum insigniter hoc loco cespitasse cernerem. Is enim dum ad interiores circulos diei refert breuitatem, & eandem circulorum magnitudinem in brumalibus diebus & æstiuis reperit, tandem eò coactus est confugere, vt Horatium dicat necessario epitheto rem distinxisse, & idcirco non interiore tantùm gyro, sed die niuali quoque brumam denotasse; ita vt, nisi niualis mentionem addidisset, interior gyrus æquè æstiuis ad Cancrum circulis atque hibernis ad Capricornum conueniret. Eâdem circulorum descriptione alium quoque locum eodem Satyrarum libro declarat, qui sic habet:

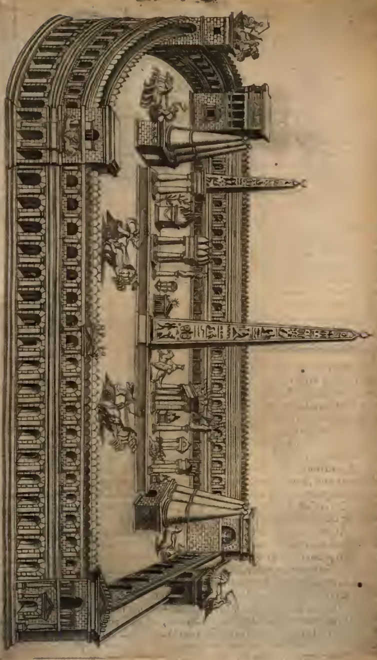
——Ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

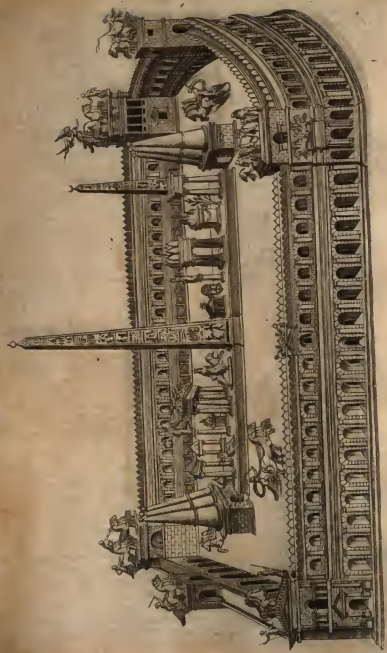
Verùm turpiter vtrobique hallucinatur Grammaticus, dum doctum puluerem indoctis lineis perturbat. Nescio profectò an Lambinus Turnebum, an Turnebus Lambinum in errorem traxerit; hoc scio, in dextri & sinistri, interioris & exterioris, honoratioris & minùs honorati loci discrimine annotando, vtrumque ex diametro cum veritate pugnare. Si quis igitur me prolixitatis accuset, is animaduertat me tam illustrium virorum auctoritate compulsum fuisse ad totam hanc quam tracto materiam diligentiùs accuratiusque versandam, & opinionem meam maiore opere muniendam; vtpore quam viderem horum arietibus & vineis oppugnari. Priùs ergo illud quod priore loco ex Horatio citaui, bene à me explicari latiùs euidentiusque demonstrabo: qua in re, quoniam imaginem Solaris cursus propius quàm ipsum Solem Grammarici poterunt intueri, à Circensibus ludis argumenta ducam. Circum Soli consecrari Tertullianus testis est, & idcirco eius effigiem in medio spatio de templi fastigio, vt eius verbis vtar, emicare. Atque hinc adeò obelisci in Circis positi, de quibus pòst nobis iterum agendum. Cassiodorus quatuor diuersos colores quibus agitatorum distinguebantur factiones, ad quatuor anni partes refert; quos exponere, & symbolicæ rationi applicare, non est huius loci. Satis esto docuisse, Circum & agitatorum certamina ad Solis honores pertinere, & iis quoddam esse Apollinarium quadrigarum simulacrum. Quamobrem si dextrum & sinistrum, exterius & interius in Circo inuenerimus; non poterit ignorari qua ratione eadem in Solis cursu sint collocanda, si nobis quidem per æquos iudices à sacris signis, ab antiquissima Etruscorum memoria repetitis, ad ea quæ denotantur, argumenta ducere licebit. Et quid ni liceat? cùm Ouidius ipse sideris decursum ad Circi structuram compararit, ad hunc modum canens:

Circus Soli consecratus.

——Hesperio positas in littore metas
Humida nox tetigit.——

Si quæratur itaque vtra pars dextra Circi fuerit; quis non videt à quouis responsum iri,

Circi pars dextra quæ sit. eam quæ agitatori à carceribus egresso ad dextram esset; & eam dextram rotam quæ dextris gradibus vicinior decurreret? Verumenimuerò, ne in tenebris micemus, id diligenter considerandum, quadrigas dum e carceribus emitterentur in dextro Circi latere, currere, ac dum ad metam venirent, ad sinistrum latus circumagi solere: quo nimirum Phœbo quadrigas ab oriente occidentem versus agenti similem cursum tenerent. Turnebus nec equestri disciplinæ, quæ defensionem exteriorem postulat, vti quilibet, non dico eques, sed lixa intelligit; nec Solari decursioni, nec priscis Circensium ludorum monumentis conuenienria prodidit, dum agitatores dextrorsum equos circa metam agere solere tradit. Quamuis verò cuiuis perspicuum sit, Solem ab Ortu ad Septentrionem declinare, & dum ad Occasum vergit Austrum versus, & idcirco ad sinistram cursum deflectere; eaque de caussa eandem viam & rationem in Circensi decursu tenendam fuisse, vti in cælestis decursionis simulacro; addidi tamē duas Circi picturas vnà cum agitatorum & quadrigarum imaginibus, quas, vt veras esse omnes intelligant, è doctissimis Philandri in Vitruuium commentariis mutuatus sum.

Ludi Circenses. IN his clarè ob oculos positum videmus, quadrigas e carceribus ad metam per dextram Circi partem cursum tenere; & medium septum, in quo metæ & obeliscus cernuntur, ad sinistram relinqui, ita vt necessariò in it flectendo sinistra rota interior currat, & ad metas propius quàm altera pertingat. Neque enim prisci illi ludorum auctores tam erant stupidi, vt quotidianam Solaris decursionis viam non animaduerterent & notarent, nec tam alieni ab omni iudicio, vt quem viderent, cum in simulacro & Soli sacro & maximis sumtibus summoq. totius populi studio exhiberi solito, non imitandum sibi putarent. Demiror ergo supinam Turnebi, viri ceteroqui priscorum rituum doctissimi, cùm negligentiam tum audaciam in illo Ouidij versu interpretando, qui est

Ouidij locus explicatus. in altera tertij Amorum libri elegia: *Nunc stringam metas interiore rota.* in quo, vt modò dixi, interiorem rotam dextram esse contendit, contrà atque Solis decursus & eius imitatio in Circis de sacro ritu fieri consuerat, ac claris imaginibus à priscis ad posteros transmissa, demonstrat; contrà etiam quàm omnium aurigarum consuetudo, ab ipsis naturæ rudimentis ad nostram vsque ætatem progressa & perpetuò duratura, declarat; apud quos interiùs & ad se equos attrahere, nihil aliud est quàm eos trahere ad sinistram; & exteriùs ad dextram. Porrò quoniam Lambini & Turnebi, & si qui eorum sint pedissequi, auctoritate premor; non fuerit abs re rationum mearum ponderi sacoma aliquod adiicere, quo lanx illorum magis eleuetur. Aduocemus itaque Virgilium ad partes, & in eo pulcerrimum locum ab errore tueamur, quo necessariò ab

Nauale Troianorū apud Virgilium certamen. iis sit corrumpendus qui iuxta Turnebi sententiam eum velint interpretari. Describit hìc nauale certamen, & id quidem ad Circi ludos comparatum; quod vt fieret, metam constituit in mari, haud secus ac si in Circi spatiis naues decursuræ essent. qua de re versus hi leguntur:

Est procul in pelago saxum, spumantia contra
Littora; quod tumidis summersum tunditur olim
Fluctibus; hiberni condunt vbi sidera Cori.
Tranquillo silet, immotaq́. attollitur vnda
Campus, & apricis statio gratissima mergis:
Hic viridem AEneas frondenti ex ilice metam
Constituit, signum nautis pater; vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circumflectere cursus.

Virgilij locus explicatus. Et hæc quidem de meta. In certamine verò depingendo inter alia hæc canit Poëta,

Quo tandem mihi dexter abis? huc dirige cursum,
Littus ama, & læuas stringat, sine, palmula cautes;
Altum alij teneant, dixit: sed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas:
Quò diuersus abis iterum? pete saxa Menœte:
Cum clamore Gyas reuocabat: & ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter nauemq́. Gyæ scopulosq́. sonantes
Radit iter læuum interior.

Est quis-

Est quisquam qui hic non videat sinistrum nauis latus metæ siue scopulis saxeis, in quorum vertice meta erat, sinistrum fuisse? Potéstne quicquam à Poëta clarius dici? Quemadmodum autem hoc loco læuum & interius coniunxit, ceu multis pòst seculis committendo à Grammaticis errori reclamans; ita paullo pòst docet gubernatorem interiorem metæ proximum inhæsisse:

Namq. furens animi dum proram ad saxa suburget
Interior, spatióque subit Sergestus iniquo,
Infelix saxis in procurrentibus hæsit.

Vide quæso quàm eleganter studioséque diuinus vates Circenses decursionis in nauali certamine expresserit, quod eum non dubito fecisse quò ad delphines in Circo ad Neptuni, cuius equus donum fertur, honorem poni consuetos alluderet, & eorum significationem explicaret. Quàm densa ignorantiæ caligo pulcerrimam hanc tabulam obfuscaret, si quis eam Turnebi pigmentis induceret! Verùm licet colophonium hoc debeat suffragium videri, quia tamen latiùs hic error, quem profligare nitor, grassatur, & plura illustrium tum poëtarum tum aliorum loca corrumpit; cogor paullò altiùs eum eradicare. Nam non rectum modò Solaris & Circensis decursionis iter peruertit, sed in honoribus etiam apud priscos de loco tribui consuetis ita perturbauit omnia, vt priora posteriora fiant; & quem veteres honorandum esse censuerunt, eum posthaberi dedecorarique mandet. At quo res hæc clariùs intelligatur iudicarique possit, quærendum, vter locus apud priscos honoratior fuerit, dexterne an sinister? siue exteriórne an interior. Hîc Turnebus & Lambinus citra hæsitationem respondent, dextrum honoratiorem, & eundem interiorem dictum fuisse. Audiamus ergo si placet ipsa Turnebi verba, quæ libri Aduersariorum decimi quarti capite 24. super hac controuersia scripsit, quæ sic exorditur: *Visne tegam spurco Damæ latus?* Sermonum 2. scribit Horatius: quod quidem illic ab Horatio fingitur ab Vlysse, vt heroë indignum, recusari: & Oppius ait, Deinde post Racilium; nam is latus Cassij tegebat, quasi responsum ab eo peteret, celeriter dato loco, cùm se insinuasset, sinistra corripit eum, dextraque bis ferit pugione. His locis velut chirographis aut testationibus, tegere latus intelligimus esse, latus sinistrum alterius, qui vel ætate vel honore superior est, claudere; quod qui facit, tamquam pro scuto sit quo latus præsertimque sinistrum tegitur, latus tegere dicitur: aut vt qui in acie nobis ad læuam adstat, dum scutum ad dextram vertimus, nudum latus sinistrum protegit. Addit & Flaccus:

Locus vter honoratior, dexter an sinister; interior an exterior apud priscos.

Ne comes exterior, si postulet, ire recuses.

Quis hic exterior comes? nempe qui ad læuam est. Hæc Turnebus & alia, inter quæ Ouidij locum in quinto fastorum libro turpissimè & audacissimè corrupit, lectione germana inducta, & ea loco illius exarata quam nulli omnino codices vel typis excusi vel manu scripti, quos equidem videre potui, admiserunt. versus hi sunt:

Et medius iuuenum non indignantibus ipsis
Ibat, & interior si comes vnus erat;

Ouidij locus restitutus & explicatus.

in quibus Turnebus pro Interior, scripsit Exterior: quod ego simulac vidissem admiratus, euestigiò plures libros consulo, & inter alios tres in membrana pergamena descriptos, bene vetustos; quorum Theodorus Pulmannus copiam fecit, & simul testis fuit oculatus, in omnibus Interior, non Exterior, haberi. Pudet me profectò tam effrontis in auctoribus corrumpendis audaciæ, & tanto magis pudet, quòd temerarius hic corrector non viderit, & lectionem suam & expositionem ex diametro Nasoni aduersari. Sic enim scribit Turnebus: Ouidius dextrum hominem, qui in honestiore loco est, interiorem putauit, cùm qui ad læuam esset, exteriorem vocauit. Quid ais Turnebe? Vbi est mens tua? Vel hoc vno loco debuisses intelligere, te toto cælo aberrare; dum exteriorem læuum facis. Ouidius enim docet apud antiquos senioribus summos honores tribui solere, & idcirco semper honestiore loco decoratos fuisse. Tu contrà sic fœdas omnia, vt senem minùs honesto loco colloces: nisi fortasse versum quem corrupisti sic construas, vt comes exterior, senex interior fuisse dicatur. Sed quid nostra, qui verba quæ supponis intelligas? Illud certè falsissimum, & quòd Exterior hoc loco apud Ouidium sit legendum, & quòd dexter locus fuerit honestior apud antiquos iudicatus. Cùm enim modò ostéderimus & grauissima Maronis testificatione, & aliis item rationibus

nibus multo firmioribus, sinistrum latus interius dici; atque Naso dicat seniorem interiore loco ire solere si comes vnus solus ei adesset, necessaria collectione efficitur, sinistrum latus honoratius olim habitum fuisse. Ceterùm, quia Aristoteles id quod melius ac nobilius est dextro loco in humano corpore constitui libro tertio de partibus animalium & earum caussis tradidit, sintque dextra non robustiora modò, sed feliciora etiam habita; non iniuria cuiquam possit videri, Romanos etiam locum dextrum in eundo & sedendo honoratiorem censere debuisse; & inde consequens esse, me falsam opinionem & comminisci & tueri. Quamobrem præter rationes priùs adductas illustrissimum validissimumque proferam testimonium, quo tota hæc quæstio profligetur. Nihil apud Latinos Virgilio doctius cùm ceterorum, tum maximè rituum veterum, & totius antiquitatis. Is igitur volens oculis subiicere quanto honore Æneas Pallanta sibi à patre Euandro summa fide & calidissimis votis commendatum perpetuò affecerit, & quàm se gratum maximis à rege acceptis beneficiis præstiterit, inter cetera canit, Pallanti semper locum datum fuisse honoratiorem. Quemadmodum itaque Ouidius senem in medio iuuenum honoris caussa constituit, dum cum pluribus versaretur; ita Virgilius Pallantem in medio collocauit, his versibus:

Sinistrum latus olim honoratius habitum.

Iamq́, adeò exierat portis equitatus apertis,
Æneas inter primos & fidus Achates,
Inde alij Troiæ proceres; ipse agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis conspectus in armis:
Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum cælo, tenebrásque resoluit.

Num potuit illustriùs honoratissimus locus in multis equitum turmis describi? num quicquam dici explicatiùs, num quicquam pulcriùs exornari? Vt verò hic locus illi Ouidiano modò citato, *Et medius iuuenum non indignantibus ipsis Ibat*, respondet; ita alteri parti, *Et interior si comes vnus erat.* alter quoque locus Virgilij sic similis est, vt ex eo quid Naso Interioris nomine denotarit, clarissimè intelligatur. Libro enim Æneidos decimo Æneam & Pallantem solos inter se considere facit, & quem in magna comitum caterua medium constituerat, eum hîc collocat sinistrum. Audias igitur canentem:

Hic magnus sedet Æneas, secumq́, volutat
Euentus belli varios; Pallásque sinistro
Affixus lateri, iam quærit sidera opacæ
Noctis iter, iam quæ passus terráque maríque.

Conferant nunc qui volent Ouidium & Virgilium, & mox videbunt, eum qui alterius honori concederet, dextrum semper latus clausisse. Quòd si quis adhuc dubitet quanto dextro latere sinistrum esset honoratius, is legat Suetonij Tranquilli verba ea quibus superbiam Neronis in Teridate Armeniæ rege tractando describit; vbi post alia contumeliæ plena hæc etiam leguntur; *Perductum deinde in theatrum, ac rursus supplicantem iuxta se latere dextro collocauit.* Quis hîc non videt à Nerone triumphante honestiorem locum capi debuisse, & tanto quidem honestiorem, quanto se rege triumphato magis augustum videri volebat? Hinc igitur perspicuum fit, perperam Horatij illud à Lambino exponi:

Loca duo Horatij exposita, & vnus Iuuenalis & alius Oppij siue A. Hirtij.

Ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Nec meliùs quod sequitur paullò posteriùs:
Vísne tegam spurco Damæ latus?

Latus enim claudit qui dexter adstat: quo modo & Iuuenalis intelligendus.

Diuitis hic serui claudit latus ingenuorum
Filius.

Quod igitur Turnebus ex Oppio siue Aulo Hirtio citauit, ad eandem consuetudinis antiquæ regulam examinatum faciliùs intelligetur. Nam cùm Racilius Cassio dexter & exterior comes esset, ac locum Minutio dedisset; Minutius sinistra sua dextram Cassij arripuit: alioqui si Racilius ei sinister adstitisset, Minutius sinistram, non

dextram,

dextram, atripuiſſet, vti perſpicuum eſt conſideranti; tametſi Turnebus alibi occulatiſſimus, hîc cæcutiuerit. Quando nunc de ritu apud priſcos Romanos obſeruari conſueto ſatis conſtat; cauſſa danda eſſet aliqua, ob quam ſiniſtrum latus dextro prætulerint; niſi eam modò ſatis oſtendiſſem, dum dexteram manum dixi defenſioni dedicari. Ex eo enim efficitur, vt is qui ſe dextrum nobis præbet, tantundē faciat ac ſi recipiat ſe loco dexteræ futurum, & pericula omnia & omnem impetum propugnaturum. Hinc apud noſtrates Wanten & Tru Wanten apparitores vocantur, eo quòd manuum vice ſint in defendendo. Want enim idem eſt quod Wi-hant/id eſt manus exterior, ſiue manus quæ longè latéque à nobis extenditur. Vnde pro chirotheca etiam vſurpatur, eo quòd & illa exterior quædam manus eſſe videatur. Quia verò eiuſmodi manus exteriores exteriora pericula amoliuntur, loquendi conſuetudo recépit, vt paries etiam, quo homines non minùs quàm manibus defenduntur, Want vocetur. Tru Want fidum apparitorem defenſoremque deſignat. Ex hac vocula Curbantes quaſi Cur wanten dicerentur, id eſt, cærimoniarum & rituum ſacrorum defenſores; qui Iouis infantis adhuc cuſtodes finguntur, eo quòd cærimoniæ Iouis ſiue Dei in nobis generandi primam conſtituant infantiam. Eadem igitur ratio fuit eorum qui dextrum latus apud veteres claudebant, quæ apparitorum & eorum qui alterius ſeſe defenſores fore pollicerentur: quo fit, vt tanto minoris haberentur, quanto pluris ſunt quæ in corpore defenduntur, quàm quæ defendunt? Cor & cerebrum in nobis maximè muniuntur, & quanto ea coſtis & craneo & manibus præſtant, tanto qui ab aliis defenduntur, defenſoribus ſunt honoratiores. Ad hanc rationem Cicero reſpexit, aut potiùs eam declarauit in oratione pro Marcello: Omnéſque tibi, vt pro aliis etiam loquar quod de meipſo ſentio, non modò excubias & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus & corporum pollicemur. Hinc iuuenes ſenatoribus dextri adſtare debebant, quò hi interiore ſiue ſiniſtro loco eſſent tutiores. Ex hac collatione non exiguum in ſacris litteris dubium tollitur, quod exiſtit è duobus eiuſdem Pſalmi verſiculis in ſpeciem contrariis: Priùs enim Dauid canit; *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*; & pòſt interiectis aliquot verſibus dicit Domino ſuo: *Dominus à dextris tuis*. Hîc cùm Chriſtum Dominum ſuum Vates appellet, & eum ad dextram Deo patri collocet; quî fit vt mox eidem Chriſto applaudens dicat, *Dominus à dextris tuis?* Quî enim fieri poteſt, vt Deus Chriſto & ſiniſter & dexter bene veréque celebretur? Duplex eſt igitur conſideratio in mentem vocanda, altera vt honoratioris loci de communi antiquorum conſuetudine ratio habeatur; altera vt defenſio ſpectetur. Dum igitur audimus, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*; intelligamus Deum patrem ſiniſtrum vti honoratiorem aſſidere filio homini facto, ratione carnis quam Chriſtus adſumſit. At pòſt dum canitur, *Dominus à dextris tuis*, cogitemus Deum & Chriſto vti vero homini, & omnibus creatis defenſionem eſſe & propugnaculum, & locum dextræ manus, quæ ad ruendum comparata eſt, habere. Hic alij ſeſe non parum torſerunt, & neſcio an quiſquam ſatis explicatè nodum diſſoluerit. Deus itaque omnibus rebus creatis eſt à dextris, id eſt, potentiſſimus eſt protector, & tamen ſi de ſeſſione & loco more humano loquemur, nos ei & omnis vniuerſitas dextro loco debemus aſſidere. Eodem modo dum Rex quiſpiam veri paſtoris munere fungens pro grege ſuo in acie ſtat, populo ſuo eſt à dextris; at ſi in palatio cum quopiam ſubditorum velit ſedere, eum ſibi à dextris collocabit, eo quòd ſiniſter locus antiqua præſcriptione honorem ſibi ſumſerit. Sic Solomon in throno ſedens, matrem ſibi à dextris collocat, & Beſacis filia libro tertio Eſdræ dicitur à dextris Regi aſſediſſe, cuius tantùm erat concubina. Nec aliter Eccleſia, quam Dauid Reginam vocat, dicitur à dextris Chriſto adſtare; cui tamen ipſe illa altera conſideratione eſt à dextra, quando eius vetus cuſtos eſt & vnicus defenſor. Quandocumque ergo Deus in ſacris litteris à dextris cuiquam eſſe dicitur, ſic ſupputanda ratio, vt defenſor & propugnator eſſe intelligatur. Et hæc quidem ſatis ſuncto de dextro & ſiniſtro. Vnus tamen reſtat ſcrupulus ex Horatio mihi iniiciendus, apud quem hi verſus leguntur:

Si fortunatum ſpecies & gratia præſtet,
Mercemur ſeruum qui dictet nomina: lauum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram
Porrigere.

Siniſtrum latus dextro cur prætulerint Romani veteres.

Want. Truwant.

Curbantes unde nomen acceperint.

Pſalmi 109. duo verſiculi in ſpeciem contrarij conſentire docentur.

Hic seruum sinistrum videmus, herum dextrum; quo fit, vt quæ diximus videantur vel
omnino aduersari veritati, vel saltem perpetua non fuisse. Potuissem profectò nonnihil
hoc loco commoueri, nisi res ipsa clamaret, hîc non honoris inter herum & seruum,
sed ministerij rationem habendam fuisse; quæ non postulat modò, sed cogit, vt seruus
domino ambienti, & dextram ciuibus porrigenti, & singulos nominatim roganti sini-
ster adesset; tum ne obstaret ac impediret, tum vt ab interiore parte commodiùs no-
mina suggereret atque insinuaret. Inter seruum ministrantem & dominum non honor
loci, sed commoditas & necessitas spectatur. Num quisquam tam rudis, vt non intel-
ligat famulum hero tum sinistrum esse debere, dum sinistro pedi vel ocreas vel calcaria
accommodat? Concludamus ergo, apud Romanos, & non apud Romanos solos, sed
apud Hebræos etiam dextrum locum minus honoratum quondam fuisse; tametsi ho-
Sinister locus interior, dexter exterior est. diernus vsus aduersetur. Vnde perspicuum & illud, Dextrum exteriorem, Sinistrum
interiorem vocari, iuxtà ac naturæ instinctus omnibus nostratibus dictat aurigis. Ve-
rùm enimuero si caussarum in foro patroni præuaricari dicuntur, si non omnibus armis
partes suas defendant, quanto magis cogar ego graue facti mei crimen subire, nisi illud
adducam argumentum, quo nec firmius vllum & euidentius, nec antiquius vllum &
venerabilius queat inueniri. Cui rogo potiùs credemus, quàm ei qui & prima sui origi-
ne Deo proximus fuit, & à solo Spiritu sancto omnem edoctus naturæ & cognationem
& repugnantiam. Quis verò hic est? Is, inquam, qui primus suum cuique rei indidit
nomen. Latini dextrum dicunt & sinistrum, Græci δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν; sed neutri vocum
suarum caussas hactenus peruestigare potuerunt. In his dextrum & sinistrum nostratis
Dexter vnde dicatur. δεξιός. sunt originis, & δεξιὸν ab eadem radice à qua dextrum pullulasse non puto quemquam
negaturum, qui modò Hermathenam nostram audiuerit de vocum primordiis dispu-
tantem. Dexter compositum nobis est vocabulum ex articulo siue pronomine De &
De. Exter. tum. Et pro eo ac debet pronuntiatum, Et habet sibi vt litterarum ordine, ita significa-
Et. Er. tione etiam contrarium; de quibus in libris de Sapienti interpretatione modò citatis.
Quoniam autem Et vehementer desiderantis est, & Er abominantis, Ers illud deno-
tabit quod reiiciendum est. Vnde Exter quod à nobis remotum est: qua deriuatione do-
cemur, solis nos internis bonis inhiare debere; & quicquid tale non est, reiiciendum à
nobis esse. Hinc apud Latinos Ex, Extra, Exterus & reliqua ab eadem radice. Dexter
De. igitur ipsum exterum reddes, si De articulum nostratem per pronomen notabis. Exter
Exter eergisteren. autem Antuerpiæ hactenus in vsu est frequenti, dum Exter eergisteren pro nudiusquar-
tus dicitur. Sunt in suburbano Antwerpianorum agro duo loca, quæ quia vacua sunt &
Lar. inculta, Lar nomen sortiuntur; quorum alteri ad dextram ab vrbe exeuntibus suo no-
Exter-lart. men est Exter Lar/de quo mox perspicitur vnde Dextrum apud Latinos dicatur; de
quo si constet, ne de illo quidem dubitari poterit, à quo δεξιὸν suum acceperint Græci.
Non ignoro interim Eustathium à δέχομαι vocem deriuare; qua de re nolim diu mul-
tum'ue altercari, eo quòd mihi satis sit, in dextro Latinorum apertam esse originem;
Sinistri etymon. non ex eo modò quod modò dixi, sed de sinistri etiam interpretatione; quod perinde
factum est ac si dicas Syn nester/ quod significat idem quod Latinis redderetur, Suum
propinquius. Ex his ergo liquet, Dextrum primi nomenclatoris iudicio exterius esse, &
Sinistrum propinquius & interius; quod omnem Romani sermonis consuetudinem
apud Poëtas & ceteros bonæ notæ scriptores secutam esse, exempla à nobis in medium
adducta satis, ni fallor, superque docuerunt. Quocirca nihil mihi absurdi dicturus vi-
ἀριστερὸς. deor, si dicam ἀριστερὸν apud Græcos pro sinistro dici; non, vti ipsi fortassis arbitrantur,
Sinistrū dextro melius & præstantius. per oppositionem mali ominis euitandi caussa, sed quia reuera sinistrum melius sit dex-
tro, tametsi dextrum corporis latus robustius. Quanto enim quæque res nobis interior
est, tanto melior præstantiórque censeatur necesse est; idque tanto, quanto quod seruit,
eo cui seruitur, est minoris æstimandum. Verùm clarius id erit, si de prima omnium re-
rum caussa cogitemus; ad quam, cùm ipsa immota sit, omnia feruntur. Idem cernes, si
dextrum pedem promoueas, idque immoto sinistro facere pergas. Videbis enim sini-
strum centri rationem habere, & dextrum peripheriæ siue circumferentiæ. Quia verò
centrum prius circumferentia originis ratione, quid ni dextrum sinistro posthabeamus?
Adde sinistri esse quietem, dextri motionem; & idcirco rursus, vt in prima caussa dixi,
sini-

ſiniſtrum dextro melius eſſe. Præterea, quia ſiniſtrum frigidius, ſenſuum operationi magis erit idoneum quàm dextrum; & idcirco locus ſiniſter ſenioribus, dexter iuuenili tribuitur ætati. Quemadmodum autem in tota rerum vniuerſitate Deus Pater centri rationem habet, atque omnibus rebus proxima & intima cauſſa eſt, cum qua ſiniſtrum maximam habet cognationem, vt interpretatio demonſtrat; ita conus ipſius cordis, in quo dilatationis & compreſſionis vitalis centrum eſt, ſiniſtrum latus occupauit; atque hac conſideratione ſeruata, meritò ſiniſtra pars dicetur non ſolùm interior, ſed tanto etiam honoratior, quanto principium iis quæ à principio proficiſcuntur atque dependent, dignius eſt habendum. Præterea clariſſimum eſt è ſiniſtro cordis ventriculo magnam arteriam, quam aortam vocat Ariſtoteles, exoriri; & in ea ſanguinem ſubtiliorem multo quàm in vena caua contineri; & tanto ſubtiliorem, vt ei duplice opus fuerit tunica, ad maiorem ſanguinis tenuioris & præſtantioris cuſtodiam; cùm venæ vna ſimplex ſufficiat: quo fit, vt rurſus ſiniſtrum dextro præſtet, ac materiam contineat magis elaboratam; & magis idoneam ſpiritibus nobilioribus alendis, qui ad actiones longè præſtantiores, quibus & vita & ſenſus tum interior tum exterior conſtat, deſtinantur: vt hinc non videam qua ratione dextrum ſiniſtro honoratius aut nobilius dici queat, niſi imperfecta perfectioribus præferantur, & rudis materia materiæ elaboratæ. Iam vt materia ſe habet ad materiam, ita facultas materiæ præparandæ ad facultatem, & actio ad actionem. Dextra igitur pars, vti ea quæ ſiniſtræ materiam rudem ſubminiſtrat, tanto eſt inferior ſiniſtra, quanto is qui ligna cædit ſtatuario, & ſimpliciter quiuis famulus inferior magiſtro ſuperiore. Non igitur bene colligit Ariſtoteles è maiore dextræ partis calore maiorem partis nobilitatem, quando maior calor in corpore humano temperatiori calori ſeruit; & verò ea ratio eſt maioris caloris ad temperatiorem, quæ ſanguinis fibroſi ad ſubtiliorem, & concoctionis ad ſenſuum operationem, & eius qui robuſto eſt corpore & rudi mente, ad eum qui corporis viribus minùs ille quidem valet, ſed ingenio, ſollertia & prudentia excellit. Quoniam itaque ſanguis ſiniſtri lateris in corde rationis & ingenij operationibus quàm dextri lateris propinquiorem ſuppeditat materiam; neceſſariò fatendum, tectam nomenclaturam eum poſuiſſe, qui ſiniſtrum ſic vocauit, vt eo illud ſignificetur quod homini propinquius eſt; quia videlicet propiùs faciat ad eas actiones quæ humanæ menti ſunt præcipuæ & propriæ ſubtilis ſanguis, quàm craſſus & fibroſus. Sophiſtica ergo concluſio eſt atque fallax: Si calor frigore nobilior, maior calor in corpore humano nobilior minore; quàm tamen niſi admittas, ægrè Ariſtoteles ſe tuebitur, ſi dicat in toto corpore dextrum nobilius ſiniſtro. Sit ſanè hepar ſplene, dexter teſticulus ſiniſtro, & ren dexter ſiniſtro nobilior; non tamen ex eo effeceris, vt dexter cordis ventriculus ſiniſtro ſit nobilior; nec item, quòd maior calor præſtet temperato. Sed tandem modus eſto huic de dextro & ſiniſtro diſputationi, teneamúſque dextrum exterius, ſiniſtrum interius dici; & hinc ſiniſtra auſpicia ſinere illa quidem id quod proponitur fieri, iuxta feſtum; verùm non dici à verbo ſino, vt ille credit; ſed à propiore nobis natura: & idcirco dum aues conſuluntur, ſi ad ſiniſtram volent, tem oſtendunt de qua agitur nobis arripiendam; ſin ad dextram exteriùs à nobis, abigendam atque propulſandam. Verùm valeat inſana auguriorum ſuperſtitio; nos ad propoſitam nobis quæſtionem reuertamur: Quòd ſi dextrum exterius, ſiniſtrum interius ſit; nec quiſquam ſibi, ſed alij loquatur; ac ſit ſcriptura locutionis ad oculum expreſſa notatio; peſſimus pictor ſit, & omnibus modis præpoſterus oportet, qui ſermonem ſic oculis ſubiiciat, vt interiùs, non exteriùs tendere cernatur. Quocirca in ſcribendo dextram verſus manus dirigenda, quò adſpectabiles notæ ſermonem quem exprimunt quàm proximè ſequantur. Abſurdiſſimos igitur pictores Hebræos, & omnes eos qui ſiniſtram verſus ſcribunt, eſſe dicemus; eo quòd perinde faciant ac ſi quis eum qui egreditur è templo, depingat velut intrantem. Ceterùm obiectum iri cerno arithmeticas rationes ſic ſcribi, vt à dextris ad ſiniſtra notæ progrediantur. Primùm nego in numeris ſimpliciter recto ordine deſcribendis nos à dextris ad ſiniſtra progredi. Contrà enim fieri in numeris ordine pingendis videmus, in quibus primùm, Vnum, deinde Duo, hinc Tria, mox Quatuor, & ita deinceps ceteri dextram verſus pinguntur. & hæc ratio in multis numeris ſcribendis ſeruatur. Quòd ſi vnus numerus multis denariis vel centenariis vel

Auguria quæ bona, quæ mala.

Scribendi progreſſus à ſiniſtra ad dextram rectiſſimus, contrarius abſurdus.

Numeros ſcribendi ratio.

riis vel millenariis constans pingatur, scriptio quidem eundem seruabit ordinem, verùm maior prior minore scribetur, & idcirco maior sinister erit, minori locum occupans plus sortitum dignitatis. Quòd autem in addendo & multiplicando, in quo multiplex additio fit, à dextris ad sinistra pergamus; nihil facit ad scriptionem, sed ad nouam numerorum generationem, in qua quia à minoribus ad maiores numeros fiat progressio, meritò à dextris ad sinistra tenditur, vtpote à partibus ad totum. Quis enim non videt totum partibus suis dignitatis honorisque ratione præstare, & idcirco totum rectè sinistro loco vti honoratiore poni. Contrà dum numeros diuidimus, quia à toto ad partes descendimus, à sinistro loco, vti honoratiore, ad dextrum fit progressus. Quisquis ergo Cifras nobis opposuerit, næ is magnum rationibus nostris adiumentum adferet, quibus docuimus sinistrum dextro honoratius haberi; propterea quòd clarè in illis cernamus, sinistrum locum maiori numero & toti tribui, dextrum minori & partibus. Minor enim numerus maioris pars habetur, licet non sit semper pars talis, vt aliquoties sumta integritatem maioris absoluat. Quoniam ergo totum partibus præstantius est, maior numerus minori præferatur oportet, atque idcirco sinistro loco dignus, vti honoratiore. Hinc perspicuum, cur additio, siue simplex ea sit, siue multiplex, à dextris ad sinistra; & diuisio, siue binarium, siue diuisorem habeat maiorem, contrà à sinistris ad dextra progrediatur. Et hæc satis sunto hoc loco de numerorum notis, quas cur Cifras vocemus tum explicabimus, cùm de duodecim numerorum nominibus & eorum mysteriis & figurarum quibus pinguntur caussis agemus: nisi nos antè Deus ad plurium numerum transferat. Cùm igitur hæc obiectio adeò nihil scriptionis ordinem turbet, vt nostram etiam opinionem luculentissimo iudicio & solida ratione confirmet; procul reiicienda erit à laudatæ picturæ officina Hebræorum scriptura. Sed dicet quis, si Hebræi litterarum nomina & eorum ordinem à Iano acceperunt, cur à recta scribendi via declinarunt?

Numerus maior minore dignior.

Profectò dum mecum diligenter reputo, ac caussam tam absurdæ ipsorum scriptionis inuestigo, non aliud animo meo occurrit in quo acquiescat, quàm ipsum Cadmum huius rei auctorem primum fuisse; non illum quidem odio gentis impulsum, sed grauissima ratione ductum. Vt enim Hebræos, Chaldæos, Arabes, & ceteras nationes cognato sermone vtentes perpetuò commoneret, linguam eorum à prima lingua insigni corruptela degenerauisse, sic eos locutionem depingere docuit, vt in quouis versu animaduertere possent, sese cancrorum more procedere. Quemadmodum autem ipsorum sermo à perfecto ad imperfectum ceciderat; ita sermonis quoque picturam ad eundem modum fieri voluit primus scribendi magister, non inuidia, non odio, non vlla maleuolentia; sed contrà ingenti beneficij maximi in eos conferendi studio incitatus. Quod verò hoc erat beneficium? Illud nempe: Voluit vt corrupti sui sermonis ipso scribendi ductu perpetuò monerentur; & id quidem tum maximè, dum audirent Ianigenas in Europa contraria via litteras exarare, & eo scribendi modo locutionis naturam sequi. Huius monitionis is fuit scopus, vt è meliore scribendi ratione de sermone quoque meliore & antiquiore cogitarent, & ad eum discendum incitarentur: cuius tandem ea esset futura vtilitas, vt ex eo cognoscerent, eadem sibi per Prophetas significata esse quæ prima lingua artificiosissimo mysteriorum contextu intelligentibus indicaret, atque ex hoc mutuo consensu firmius crederent ea quæ ad Christum seruatorem omnium pertinerent. Quamuis autem tarda admodum huius vtilitatis ratio videatur, eò quòd nemini hactenus post legem Mosi datam fuerit manifestata; non est tamen ea de caussa cogitandum, eam numquam ad frugem peruenturam. Occulta sunt diuina consilia, & eorum abyssi nullis vmquam ingeniis explorandi; & quod nobis fieri posse non videtur, id ex illis sæpissimè de improuiso hominibus non opinantibus emergit. Numquam ego fore speraueram, vt ad hanc sermonis nostri notitiam angustus pusilli ingenij mei captus adspiraret, & ecce subitò, haud secus ac furore correptus, Cronias incipio consulere, & accuratè explorare antiquitates: quibus non diu immoratus, mox deprehendo nostrum sermonem primas sibi vindicare debere; ac non exiguis deinde passibus progresso, tam multa mihi arcana sermo noster reserauit, vt ea scribendo assequi nullo hactenus modo possim; atque adeò verear, ne exiguum vitæ meæ spatium vix centesimæ eorum

Hebræorū absurdæ scriptionis ordinis caussa.

mæ eorum parti ſatis ſit effundendæ. Spero itaque aliquando fore, vt non pœnitendi fructus ab omnibus nationibus ex hoc ſermone carpantur, doceaturque mirificus legis Moſaicæ & priſcæ vetuſtorum Ianigenarum Theologiæ conſenſus. Fateor equidem, niſi Moſes, & religio Chriſtiana iter mihi præmonſtraſſet, & totius veritatis ianuam apetuiſſet, numquam me ad certam arcanorum quæ in ſermonis noſtris adytis deliteſcunt, intelligentiam peruenturum fuiſſe. Verùm poſtea quàm Ogenia illa & Ogeniis antiquiora, vnaque totam Orphicam mythologiam hinc ſacrarum litterarum ductu, hinc ſermonis noſtri ſubſidio diligenter rimatus fuiſſem, & magna ex parte mihi ipſe primus enucleaſſem; non facilè dixero quantum voluptatis ex hac collatione perceperim, quantumque lucis affulſerit ad obſcuriſſimarum alioqui rerum caliginem diſcutiendam atque profligandam. Sed nunc ad penſum noſtrum reuerſi, ſingulas literas examinemus. Verumenimuerò metuendum mihi video, ne hæc prolixa litterarum tractatio prima ſtatim fronte plurimorum animos auertat, deterreat, & ante reiicere noſtra cogat, quàm vel minima tenus parte cognorint. Quamobrem mihi videor non malè operam meam collocaturus, ſi horum ſtomachos oxyporo aliquo, aut garo, aut halmadibus exacuam; quò litterarum deinde moleſtiam auidius aut ſaltem minore nauſea deuorent. Quoniam in omnibus olim apud Ægyptios ſcholis Harpocrates cernebatur, cuius ſymbolo diſcipuli officij ſui monebantur; non abſurdum fore putaui, ſi & hîc Alphabeto meo præfigeretur. Quòd ſi Martiano Capellæ laudi detur, quòd, licet res traderet non admodum à vulgari ſcholarum notitia remotas, Harpocratem tamen in partes vocarit; quanto minùs mihi vitio vertendum, ſi his meis Hieroglyphicorum initiis Harpocratis imaginem præmittam, atque eam totam ſic ad cauſſas & principia reducam, vt inſana ſtolidorum hominum ſuperſtitione ſublata, quis huius ſymboli ſcopus fuerit, clariſſimè intelligatur. Quamplurimos noui maiorem in modum quàm ſanæ mentis eſſe videatur, vetuſtorum numiſmatum & ſimulacrorum ſtudioſos, quos vt video plus ſatis reuerenter omnem antiquitatem venerari; ita neminem adhuc reperi qui quidquam ſani attulerit ad Ægyptias has notas interpretandas: quo fit, vt ſperem operam meam nec inutilem viris litteratis, nec iniucundam futuram.

Harpocrates.

Superstitionũ & idolomaniæ caussa.

VARIAS & insanas Ægyptiorum superstitiones tam multi scriptores celebrarunt, vt ne ipsos quidem Grammaticorum pueros latere possint: quarum caussas vt alij alias attulerunt; ita illa mihi semper visa est habere principatum, qua fit vt vetusta rerum sacrarum symbola à significatione sua & primo vsu derorta pro Diis colantur. Hæc autem latissimè patet, hinc ignorantia veræ religionis, hinc sacrificorum auaritia, quæstum suum ex omnibus ritibus & cærimoniis & signis venantium; hinc cacodæmonis, cuncta ad suum cultum pertrahentis, fraudibus adiuta. Antiquissimi illi gentium omnium magistri sententias suas de rebus vel ad diuinum cultum, vel ad hominum salutem pertinentibus sancire, & sempiternæ posterorũ memoriæ tradere volentes, signa finxerunt; quibus eæ non litteratis modò, sed indoctis etiam & plebeiis ob oculos ponerentur. Ceterùm quo promptiùs & faciliùs quid tesseris eius generis moneretur homines coniectarent, nomina illa indiderunt quibus tota significationis ratio indicaretur. Termino itaque quadrato quo Deum notabant, non solum caput supernè imponebant, sed Thoot etiam nomen dabant, quo ipsum caput notaretur. Eodem modo illud caluariæ figmentũ, quod in conuiuiis Ægyptiorum circumferri solere, cùm alij, rum Plutarchus prodit, Manerota nuncupabant; quo ad verbum denotatur caput commonefaciens, vt honori consulamus, nec à decoro deuij feramur. Sed quia hæc idque genus alia iam crebrò à nobis sunt explicata; pluribus hîc exemplis nihil opus esse remur. Ex his igitur nominibus statim agnoscitur, non hoc rantùm, quid tesseræ denotent; sed & illud, qua lingua vsi sint qui primi earum fuerunt auctores. Quamobrem cùm plurimis & luculentissimis rationibus aliàs ostenderimus, totam Ægyptiorum Theologiam à Phrygibus petitam esse, & Phrygio siue Cimmerio sermone consignatam; nihil mirandum, nec ab Ægyptiis nec à Græcis rerum sacrarum vel nomina vel symbola intelligi exponique potuisse; propterea quòd eam linguam è qua significatio eorum pendebat, prorsus ignorarent. Nec id Ægyptiis solis accidit, sed & Græcis & Latinis; quorum nec illi, nec hi deorum quos impiè colunt, nomenclaturas intelligunt. Quid Herculis, quid Mercurij, quid Hermæ, quid Apollinis, quid Palladis, quid Heræ, quid Iunonis, quid ceterorum commenticiorum numinum vocibus denotetur, nemo adhuc quiuit interpretari; & interim Andabatarum more in tenebris de potestate & sacris eorum digladiantes, variis erroribus implicantur: quorum controuersias & altercationes cùm alij complures, tum pulcerrimè Plutarchus in libro de Iside & Osiride exponit. Laudat is philosophorum illud quo dicitur, Non bene eum rebus vsurum, qui non rectè didicerit nomina intelligere; quæ sententia vt in plurimis aliis locum suum habeat, nusquam tamen quanti sit facienda clariùs apparet, quàm in his de quibus agitur nomenclaturis symbolorum: è quorum peruersa intelligentia, aut crassa potius ignorantia demens exstitit idolomania. Quia igitur nobis in præsentia hoc negotium proposuimus, vt quis Harpocrates apud Butios & ceteros Ægyptios fuerit, & quid apud vetustissimos denotarit, & quàm fœdo deinde & impio errore ipsum simulacrum ad diuinos peruenerit honores, examinemus. Principiò duas eius imagines ex germana & fida antiquitate delineatas exhibebimus: quarum priorem Pighius, curiosissimus Romæ veteris explorator, & plurimorum mihi per totum Latium priscæ memoriæ vestigiorum præmonstrator, se fatetur à Pyrrho Ligorio Neapolitano diligentissimo item antiquario, accepisse; atque primum exemplar æreum fuisse: posteriorem habeo è copiosissimis illustrissimi Cardinalis Granuellani, nunc vice regis Neapolitani, thesauris; quibus sic museum suum locupletauit, vt nescio an cuspiam in tota Europa in hoc diuitiarum genere cedere debeat. Lapis est Heliotropius, ea quam hîc cernis amplitudine, cuius altera facies puerũ habet sedentem qui in-

Hieroglyphicorum signorum origo.

Thoot.

Maneros.

Deorum suorum nomenclaturas nec Ægyptij, nec Græci, nec Latini intelligunt.

qui indicem ori applicat: altera Loti florem præfert; è quo pusio indicem ad silentium imperandum ostentans emergit, cui hæc subest inscriptio:

ΜΕΓΑΣ ωΡΟΣ ΑΠΟΛΛων ΑΡΠΟΚΡΑΤ.
ΕυιλΑΤΟΣ τω ΦΟΡΟΥΝΤΙ.

Luculentum profectò veritatis indicium in hoc Epigrammate videmus: cui cùm Epiphanius consentiat, Arpocratem & Orum eũdem Butiorum deum faciens, non est quòd de fide Heliotropij dubitemus. Ex Plutarcho didicimus Harpocratẽ Isidis filium esse, natũ circa solstitium hibernum; nec eum quidem maturum & perfectũ: quæ cùm se grauidam sentiret, phylacterium sibi siue amuletum appendit, quod aiũt eam habuisse inscriptionẽ, qua *Vox vera* denotaretur. Plutarchus ipsum nomen cuius ea esset significatio non adscripsit, ceteroqui Ægyptiarum vocum curiosus indagator: qua de re suspicor ei hîc idem accidisse quod Plinio in Gallico Visci nomine; quod non expressit, quia scribi non posset litteris Latinis. Wi enim per duplex digamma dicebatur, vnde Gui postea corruptum; quod licet ex auctoritate Druidarum interpretaretur, maluit tamen subticere, quàm eius sonum alienis litteris vitiare Eadem itaque de caussa suspicor Plutarchum vocabulũ apud Sacerdotes pro Vera voce vsurpatum

Harpocrates Isidis filius.

Isidis amuleti seu phylacterij inscriptio, VERA VOX.

silentio præteriuisse, eo quòd Græcis litteris explicari nequiret. Cimmeria namque lingua veram vocem Woꝛt appellat: quod vocabulum prorso litterarum ordine lectum, Verbum significat; verso autem verum & fidum; ita vt de ichnæa conuersione solis nostratibus vsitata, non verbum modò, sed verbum verum & fidum intelligatur. Quòd si War woꝛt dicas, quo verum verbum citra conuersionis consequentiam exprimitur, duas voces habebis, quarum neutra aut Græcis aut Latinis litteris signari potest; & in priore clarissimè cernes, nullum aliud esse in toto mũdo amuletum siue phylacterium, quàm ipsum Verum: quod apud nostrates à custodia nomẽ habet, aut potiùs custodia *Woꝛt. Trow.*

EE à Vero

War. à Vero nomen est mutuata. War enim custodiam & verum, citra vocis & picturæ discrimen vocamus. Videmus itaque quid Isidi cum veritate sit cõmune: & si rem iusta trutina expendamus, Isis essentia erit, ab essentia procedens vox patris, per quam omnia facta sunt, Veritas omnia custodiens. Hermathena enim nostra docuit, vocabulum *Wort.* Isis idem esse quod Latinus diceret Est est, quasi Ens ab ente. Wort idem est quod esse accipit siue gignitur, & homonymôs pro verbo vsurpatur. Iam War quo verum notatur, custodiam denotat; quod Græci dicunt Phylacterium. En miram vocum & rerum conuenientiam, quam frustra in alia lingua quæras. Lucanus hieroglyphicis notis magicas voces designari cecinit, multo ille verius quàm ipsemet intellexerit. Cùm *Mag.* enim Mag idem sit quod cognatum; & Magiris, vnde Magus corruptè dicitur, qui & nouit & docet cognationem; nihilque nisi sacrum sacris illis litteris notaretur; & id quidem de Phrygio sermone; non dubito quin & hæc quæ modò dixi maxima cognatione deuinciri, & id genus alia, hieroglyphica scriptura designaret. Quamuis verò War per se enuntiatum, id quod de cognatione Isidis & Veritatis dixi, satis explicet; facit tamen sacrosancta Mosis auctoritas, vt War nn Isidis phylacterium fuisse credam; quod nomen ad vnguem veram vocem, vt Plutarchus vertit, in arcano sacerdotum Ægyptiorum sermone designat: qua de re cùm de Vrim in Hermathena egi, nonnihil à me annotatum est, pluraque aliàs, si Deus qui Vera vox est, nos custodiat, scribam. Hæc obiter de Phylacterio: quibus mox nonnihil addemus. Commemorat Plutarchus, au- *Horus idem qui Apollo.* ctor mihi sæpius laudandus, in libris Mercurio inscriptis reperiri, Horum eundem esse quem Græci Apollinem nominant: nec aliud eo nomine capiendum esse, quàm ordinatam vim qua Sol in orbem fertur. Aiunt in Copto Hori simulacrum Typhonis pu- *Harpocrati prima legumina offerebantur.* dendum altera manu tenere. Harpocrati prima legumina offerebantur verbis his adiectis, Γλῶσσα τυχὴ, γλῶσσα δαίμων, id est, lingua fortuna, lingua genius. Qua de re Plutarchus colligit, præsidem eum fuisse sermonis qui imperfectus adhuc sit, nec bene per membra omnia absolutus, formandi perficiendique; atque inde adeò esse, vt silentium digito imperet. Addidit & illud, Magnetem os Hori nuncupari, Typhonis verò os ferrum haberi: quod ipse suo more ad ordinatam naturæ motionem refert, quæ ordini contraria Typhoni adscripta secum rapere frequenter & in ordinem redigere videtur. Eudoxus auctor est, in Ægyptiis esse fabulis, Iouem principiò pedibus fuisse connatis & constrictis, & idcirco gressus omnino impotem; at Isidem huius pedes diffecuisse, atque ita progrediendi dedisse facultatem. Plutarchus sacra Ægypriorum nomina pleraque putat è fontibus Græcis emanasse, atque ex iis Isidis, Osiridis, Anubis & Hori nomenclaturas deducit: qua in re insigniter ipsum falli ea demonstrant quæ de vetustissimo Phrygum sermone cùm hîc, tum alibi à nobis dicta sunt. Hinc fit, vt sursum deorsum horum numinum partes & naturas voluat & reuoluat, & quàm longissimè ab hieroglyphicis signis aberret: quod si quis fusiùs nouisse volet, ipsum consulat; ac deinde videat, *Harpocratem deum nõ fuisse, sed signum dumtaxat.* egóne an ipse dicat probabiliora. Primùm itaque illud statuo, Harpocratem deum non fuisse, sed symbolum dumtaxat vtilissimam habens admonitionem, cùm omnibus liberalem quampiam artem addiscere cupientibus, tum illis præsertim qui sacris litteris volunt initiari: atque idcirco à priscis illis Ianigenis in primo scholarum vestibulo soli- *Harpocrates cur deus putatus, & quã ob rem coli solitus.* tum collocari. Postea verò, vti modò de toto superstitionis genere dixi, partim ignorantia, partim Erinniorum sacerdotum, lucrum suum ex multitudine deorum quærentium, auaritia; partim etiam impio cacodæmonis instinctu factum est, vt Harpocrates Deus haberetur, & eius imago tutissimum omnium malorum amuletum, vti videre licet ex modò recitata Heliotropij inscriptione. Persuasum enim erat, ei cui hic propitius esset, nihil aduersi posse euenire; cui irasceretur, nihil ex voto successurum. Hinc Lucilij intelligitur epigramma in Simonem quendam medicum imperitum scriptum:

> Ἤν τιν' ἔχεις ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταράσῃ
> Τὴν Ἶσιν τούτῳ μηδὲ τὸν Ἁρποκράτην,
> Μηδ' εἴ τις τυφλοὺς ποιεῖ θεὸς, ἀλλὰ Σίμωνα,
> Καὶ γνώσῃ τί θεὸς καὶ τί Σίμων δύναται.

Id est, vt ex tempore idem Latinis effundam:

> *Odisti si quem Dionysi, ne pete vt Isis*
> *Harpocratésne huic sit trux, aliúsue Deus*

Excæcans, voueas vt Simo sit medicus,
Et noris poßit quid Simo, quidq; Deus.

Phylacteriorum v'sus quàm antiquus & quousque permissus.

Harpocratis igitur imago, quò propitius esset, è collo plurimis dependebat, qui meliùs sibi consuluissent, si quæ pictura hac significabantur, ea diligenter considerassent, & reapse præstitissent, & vlteriùs significationem ad veram religionem, eo quo fas erat modo, transtulissent. Vellem equidem nihil simile inter Christianos reperiri, nec tantum quemquam appensis sibi phylacteriis fidere, vt signa pro signatis habeantur: & quod vel ad memoriam rerum præteritarum, vel ad exspectationem futurarum, vel ad vtilem aliquam admonitionem referri oportet, id superstitiosè & diuinis honoribus colatur, & vim aliquam credatur habere diuinam, siue ad corpus, siue ad animum, siue ad vtrumque custodiendum. Epiphanius circa finem eorum quæ contra hæreses scripsit, omnem Phylacteriorum vsum Christianis interdictum esse tradit: quod qui sit intelligendum, & quousque sese porrigat, illis quorum partes sunt vt religio nulla labe superstitionis sit inquinata diligenter procurare, discutiendum ac definiendum relinquo. Nobis satis erit de Cimbrico sermone monuisse, nullum homini tutius esse & securius phylacterium, quàm ipsam veritatem siue vocem veram, qua omnia & in terris & in cælis custodiuntur: & ei qui hanc in pectore circumfert, nihil esse metuendum, ne si cælorum quidem moles capiti illabatur, aut corpus igne concremetur & in cineres redigatur. Hoc illud est Isidis phylacterium, quo vt grauida ex abditis patris abyssis in lucem produxit omnia, ita omnia quoque conseruat & tuetur. Fidissimum igitur amuletum ipsam credamus veritatem: quæ cùm ipsissima vita sit, atque adeò ipse Christus verus Hercules alexicacos, ab omnibus nos mortis periculis liberabit. Qui hoc phylacterio caret, ei nihil profuerit sexcenta periapta vel è collo habere suspensa, vel brachiis alligata, vel vestibus insuta, vel quouis alio modo ad custodiam portata: At qui hoc veritatis verbo omnium malorum fortissimo auerrunco se muniuerit, is omnibus aliis phylacteriis tutò poterit carere; propterea quòd huius solius vis omnem tutelam, omnem custodiam, omnem defensionem, iuxta Cimbricam ipsius Veri nomenclaturam, complectatur & absoluat. Valeat igitur Harpocrates, valeant cetera amuleta, modò Isidis phylacterium, quod est **War woꝛt** siue **War-em**/ quod idem est quod Vera vox, numquam à nobis discedat. Est vetus Græcorum prouerbium, aduersus calumniam nullum esse alexipharmacum: quod in Pluto sua Comicus ille vsurpauit, quo vix alius Athenis peior exstitit calumniator. Nos itaque vti nihili facimus Harpocratis numen, ita symbolo eius moniti, digito labella compescamus, ne quis Aristophanes aut alius sycophanta aut quisquam Corycæus auscultans, ea quæ nos dextra vola damus, capiat sinistra: quod Theodorus quondam sibi accidisse dicit. Proscripto igitur vano numine, quod statuæ & imagini inesse superstitio credebat, & reiecto stolido dementium hominum delirio, ad priscam accedamus veritatem; ad quam nulla tectior via est, nullum breuius compendium, quàm illud quod Mercurius ex vocis interpretatione demonstrat. Rimandum igitur quid Harpocratis nomen significet, ac quæ sit vocabuli & aspectabilis signi cognatio. Nulla in hoc nomine accidit litterarú clades: vna dumtaxat adspirata in tenuem commutata est, ad conciliandam vocis lenitatem; addita præterea terminante littera de consuetudine Græcorum, quò nomen exuat peregrinitatem. Cimmeriis integra compositio in has soluitur partes, **Har-poch-ra-t'e**/ aut **Har-pogh-ra-t'e**/ quibus significatur, Diu morando arduum opus aggredi tenta: Celeriter ad vnum respice. Quòd si mihi permittas, vt vocis structuram per Apocopen factam esse dicam, ne finalis quidem littera à Græcis addita esse dicetur, sed ex Cimbrico quoque fonte manasse. Si enim **Har-pogh-ra-t'e-si** compositæ vocis partes facias, has duas sententias habebis expressas; Diu morando ardua aggredi tenta: Celeriter ad vnum respice. **Har** ab **Ar**/ quo tardum notari Hermathena copiosè exposuit, formatum est: vocabulum illud quidem Germanis superioribus quàm inferioribus vsitatius. Aurigæ tamen nostrates frequens in ore habent, dum tarditatis celeumate equos retinere volunt. Ex allusione etiam sua ad cognatam vocem adagium nobis dedit, quod plures passim vsurpant quàm vnde originem ducat expendunt. Dum enim quicquam intricatum & difficile ad expediendum dicere volumus, dicimus: **Tis Har.** **Har** autem vocali longa crinem notat, tum quòd is hominibus & aliis etiam animantibus datus sit, vt aduersus mala perdurent

Veritas fidissimum amuletum.

Aristophanes pessimus calumniator.

Harpocratis nominis compositio & interpretatio.

Har. Ar.

Har.

Har. atque perseuerent, tum etiam quòd eo ipso retineri queamus. Har vocali breui, vt est in Ar/ idem est quod duro, perseuero, & diu in re quapiam moror. Hinc eodem tempore

Cardinis ety- mon. H adspiratio- nis Cimbrica in Capud La- tinos permu- tatio. Capio. Caput. Calamus. Citus. Ciuis. Collum. Ceruix. Collis. Caudex, icis. Hart. Cordis & καρδίας ety- mon.

seruato, vt nomen in orationem venit, idem nobis significans quod Cardo Romanis: atque adeò Cardo apud hos ab Har deriuatur, mutata adspiratione in Cappa; quod in aliis quoque vocibus obseruatur, vt ab Hap fit Capio, ab Haupt Caput, ab Halm calamus, ab Hit Citus & cognata, ab Huiwus Ciuis, quia ad tutelam sui ciues congregantur, ita vt nomen à fine ducatur: ab Hals collus vel collum, Ceruix, ab Herwircht siue Harwircht/ quod idem est, eo quòd ceruix ad pondus diu ferendum apta sit. Collis per hysteron proteron à Loh/ de quo in Aduaticis: Caudex ab Haut–echt/id est, germanũ & legitimum, vt sic dicam, lignum. Hac enim voce solidum arboris lignum designatur. Cardo igitur ab Har fit, eo quòd ianua in cardinibus suis perpetuò duret ac perseueret. Ab Har fit Hart/pro duro: qua voce pro nomine & verbo vtimur. Hinc Hart etiam ipsum cor significat, vera & prima Cordis apud Latinos & καρδίας apud Græcos origo. Et in his quidem vocalis breuis auditur, quæ in Har pro crinibus producitur. Vetus est omnino hominum opinio, crines ad perseuerandum durandumque plurimum habere momenti. Legimus enim, Sampsonis robur omne in crinibus constitisse: quod quamuis equidem sciam præcipuum quoddam Dei donum fuisse, nec omnibus crinitis, quorum caput nec radebatur nec tondebatur, easdem vires fuisse; video tamen mirificè cum

Crines in quæstionibus nonnũquam abradi. Crinẽ abscis- dis triste ve- teribus.

prisca hominum opinione concordare. Quid? quòd adhuc Iudices frequenter eos quos quæstionibus sæuioribus adhibent, omnibus totius corporis crinibus spoliare solent, ne obstinata pertinacia tormenta pati perseuerent? Hinc apud vetustissimos quosque tristissima clades habebatur, si cui caput rasum esset, eóque hoc signo vel luctus vel seruitus indicabatur. Diis certe & eorum sacerdotibus, tum etiam poëtis & philosophis barbas promissas fuisse, & fortissimum quemque crinibus abundasse, quis non de veterum scriptorum lectione nouit? Nonne Nazaræos, quia Deo consecrati essent, omnem rasuram tonsuramque repulisse, de sacris litteris scimus? Nihil abominabilius priscis Francorum Regibus accidere potuisset, quàm si coma quopiam infortunio fuisset vel mutilata vel cæsa. Facile sanè sit & cuiuis promptum, ingentem exemplorum siluam tum ex poëtis, tum ex historiis huc transferre, at illud difficillimum, caussam explicare,

Crines ad ro- bur conferre cur credãtur.

ob quam crines ad robur conferre credantur. Arduum non est ad intelligendum demonstrandumque, magnas vires in hominibus & multos crines ex eadem ratione pendere; sed cur crinibus ablatis vires minuantur, id verò non parum habet obscuritatis. Aristoteles calori & pingui humori in cute contento crinium adscribit materiam, addens eius crassitudinem in hominibus non parum conferre ad augmentum. Hinc ego colligo, vehementer hirsutos, & durum habentes & plurimum capillum, robustos esse; eo quòd humor pinguis & lentus neruos reddat robustissimos. Galenus plus satis siccitatis vim in pilorum generatione exaggerat; cùm ipsa experientia doceat, lentore opus esse ad ea quæ crinium naturam imitantur effingenda. Non ignoro quid medicus hic excuset, verùm numquam quisquam mihi probauerit, satis explicatam esse pilorum generationis in siccitate caussam, licet quantum velit caloris addat. Possem hìc prolixus esse, tum rationibus tum experimentis in medium adferendis; quibus docerem, non paucos hirsutos & densam menti siluam habentes, timidissimos & mollissimos fuisse; sed video in rerum naturalium contemplatione totius inquisitionis terminum esse ignorantiam, nec quicquam tam accuratè nobis cognitum esse, vt ad caussam & integram & proximam à nobis queat referri. Ceterùm hanc ignorantiam non quiuis agnoscit, sed is dumtaxat qui cum Socrate ad hos inuios tenebrarum recessus in abditissimis quibusque caussis explorandis peruenit. Nihil tam minutum, in quo non infinito plus

Crinium siue pilorum gene- ratio.

nos lateat quàm sciamus: quod & hìc mihi vsu venire cerno. Equidem magnam pilorum densitatem non calidi tantùm & sicci temperamenti indicium pono, sed ex ea etiam materiæ humidæ & ad renacitatem vsque coctæ copiam colligo, & citra huius abundantiam nego spissam crinium siluam enascituram. Siue igitur calor huius coctionis auctor, siue humor idoneus ad lentorem acquirendum desideretur, vtrouis modo

Viriũ & ro- boris in cor- pore caussa.

pilorum generatio impeditur. Iam calor copioso humori & ad tenacitatem apto coniunctus, vires maximas suppeditat & non facilè fatigandas, eo quòd is cui harum duarum rerum satis est, nec frigore torpeat, nec dissipatis spiritibus, qui lentore pingui continentur,

tinentur, exarescat. Ceterùm licet hoc ita esse statuamus, hinc tamen necdum efficitur, pilos caussam vllam, sed signum dumtaxat fortitudinis habere. Si quid in ipsis momenti est ad robur conseruandum, id vel occultum est, vel eò referendum videtur, quòd pori pilis occlusi non facilè sinant spiritus elabi & dissipari; quos si abradas, non solùm ianuam dissoluendo virium firmamento aperueris, sed occasionem dederis, vt natura mox plurimum humoris ad cutis cauitates distribuat, quo noui pili creentur: atque ea via tantum robori discedat, quantum neruosis partibus pinguis huius & viscidi alimenti fuerit abstractum. Sed hæc huius loci non sunt, & ampliorem desiderant considerationem. Mihi sufficit, si constet, communem veterum omnium esse sententiam, *Pilosos maximas vires habere.*
pilosos in quauis re & agenda & toleranda maximas vires habere, & idcirco non malè Har pro pilo dici, ab Har quod est duro & perseuero. Et hæc quidem vna sit ratio nomenclaturæ. Accedit altera. Nihil est in corpore humano quo facilius quis quàm crinibus teneri impedirique possit, quod in mulierum comis & promissis virorum barbis nemo nescit crebrò accidisse; & clarissimum est huius rei in Absolone exemplum. Cum igitur Hat retardandi etiam notionem signet, non iniuria hominum pili ab hoc vocabulo nomen acceperunt, vtpote quibus maxima violentissimaque remora expedito homini adferatur: quæ altera est huius nominis caussa, & ea quidem paulo magis quàm prior apud vulgus obseruata. Quamobrem cùm nullum homini maius impedimentum ad rectum rerum agendarum cursum abrumpendum afferri possit, quàm lites sint & contentiones forenses; *Lites forēses.*
nostrates Har pro hac tranquillæ vitæ noxa ponunt, & eum Harman *Harman.*
vocant, qui scatet calumniis & cauillis, & in quauis re litēs quærit. Latini litem hoc *Lis, litus.*
concertationis genus vocarunt, tametsi eius significationis caussam prorsus ignorent. Cimmeriis Lit dolorem & tormentum notat: qua de re factum, vt grauissimum hominis tormentum litem vocarint: *Lit.*
quod qui nescit, is nescit quæ vis sit illius sententiæ: ἐξὸν φυγεῖν οὐκ ζητεῖ δίκην. Si non ob aliud, ob hoc saltem Hesiodus semper nobis vel in manibus vel in memoria habendus esset, quòd tam insigniter forensium contentionum damna depinxerit; cui qui non credit, is dignus est vt audire mereatur: παθὼν δὲ ὁ νήπιος ἔγνω. Nemo certè meliùs nominis quo lites vocantur, caussam peruidebit, & in imo corde sentiet, quàm is qui vel iniuria dorophagorum iudicum, vel caussidicorum confertissimas quasque bulgas exenterantium tricis & cauillis semel aut iterum ceciderit liti. Sed plus satis de Har & Hermannis, quibus opto, vt omni patrimonio in rabulas pragmaticos & iniquos iudices profuso, senili fame & decrepita mendicitate, tormenta, quibus alios afflixerunt, expiare cogantur. Nunc igitur eo explicato, Har in Harpocrate vocali breui pronuntiari, & diuturnæ moræ habere notationem, ad alteram syllabam pergamus. Pogh nobis idem est quod aggredi rem arduam tento: quæ vox insignem habet ac luculentam significationis caussam. *Pogh.*
Composita enim est ex Pe & Hogh/ *Hog Pe Phe/ Ve/ Fe.*
voculis duabus contrarias notiones indicantibus, quoniam illa id quod terræ fixum est, hæc altum & sublime designet. Veteres Pe/ Phe/ Ve & Fe citra discrimen pro bruta natura vsurparunt; *Pecoris etymon.*
vnde apud Latinos Pecus à Pe remansit, & Veterinum à Ve/ & Tering *Veterinum animal.*
quasi dicas victum pecoribus constantem. Posteriores Cimbri, quò homonymiam euitent, Pe pro radice terræ infixa dicunt; & in radicum genere eas per excellentiam hoc maximè nomine dignantur, quæ maximè sunt edules. *Tering. Pe.*
At Ve crassiùs & longiùs pronuntiatum, pro omni bruto animali ad hominum victum nutriri consuetum vsurpant: *Ve.*
&, quia nihil homini magis inimicum quàm natura rationis expers, Ve etiam pro inimicitia ponitur. Quòd si vox paullo tenuiùs pronuntietur, & quasi media inter longam & breuem, fascinum designat, eo quòd hac corporis parte brutis simillimi reddamur, & toti terrenis sordibus inquinemur. Contrarium ipsi Phe Pe & Fe est Eph/ Ef & Ep/ *Eph/ Ef/ Ep.*
quæ in conuersione principium adspiratum habent loco temporis longi: & id quidem summa ratione factum est. *H adspiratio Cimbrica frequenter temporis longi locum subit, & contrà.*
Quæ enim terræ affiguntur, tarda sunt, & longa voce digna: Contrà quæ à terra quicquam subleuare debent, ea vt spiritum & celeritatem quandam tarditati contrariam habeant oportet. Hinc igitur ex Phe / Fe & Pe longis, fiunt Heph / Hef & Hep: quorum priora significant à terra leuare; *Hef/ Heph/ Hep.*
postremum frequens iis celeuma est qui ad leuiter saltandum hortantur. Vnde ἵππος apud Græcos. Hep enim nihil aliud est quàm leuiter saltò vel salta; quod & equo conuenit, & ei qui equum ascendit. *in me vocis etymon.*
Hogh idem est quod excelsum, vox spiritus plurimum requirens. *Hogh.*

He. In eadem significatione dicimus he & ho: sed hæc frequentiùs in compositione & de-
Ho. riuatione, vt he in hemel/ heuau/ het/ helen/ siue helm; & ho in homoet / pro alto animo; &
hot pro capite: de quibus in littera He. Hogh igitur præter spiritum à quo incipit, litteram sibi in fine eam accersiuit, qua nulla magis expectorat & ex imis præcordiis anhelat: de qua latiùs suo loco. Hæc per ichuæam conuersionem demonstrat supremum
Gho. excelsorum finem ipsum esse Bonum. Gho enim longa vocali bonum significat: qua in voce longum tempus adspirationis vim supplet, eo quòd in fine adspiratio non
Hol. aliam habeat potestatem, quàm vt sonum producat: quod videas in hol & loh voculis
Loh. conuersis; in quarum illa vocalis breuis est, in hac longa; quo productum tempus adspirationis, quæ in fine efferri citra aliam consonantem non potest, locum referret. Hogh igitur nos ad gho deducit, id est, summus excelsorum apex est ipsum bonum, ad quod omnia in altum tendentia adspirare nituntur. Cùm igitur hogh verbũ est, idem significat quod exalto; atque inde pe-hogh idem est ac si dicatur, brutam & terrenam naturam exalto siue exalta. Qua de re perspicuum redditur, eam mentem nomenclatoris in vocula pogh fabricanda fuisse, vt nihil aggrediendum tentandumq́. homini censeret, quod desidem & tardam, humi iacentem, terræque adfixam naturam non exaltaret, & in sublime ferret. Quis dignis modis diuinum hoc artificium explicet, quod admonitionis breuissima vocula comprehensæ vtilitatem latissimè per omnes vitæ rationes, per omnes actionũ & officiorum partes sese diffundentem sufficienti sermonis & elegantia & vbertate persequatur? Nos certè ne aggredi quidem tentabimus, eo contenti futuri, quòd nostro indicio huius voculæ mysterium per transennam eminus
Ra. sit ostensum. Et hæc quidem de secunda syllaba: nunc ad tertiam. Ra celeritatem indicare quiuis intelliget, qui sciet vibrationem recto motu præmissam vehementissimo impetu ciere, vt in Hermathena non vno loco explicatum. Quarta syllaba clarissima
Ce. est, quæ ex Te & E contracta per ecthlipsin, siue prioris vocalis elisionẽ, idem significat quod ad vnum; ita vt Ra t'e nihil aliud sit, quàm citò ad vnum: quæ locutio celerandi studio verbum subticet, quò breuior sit & expeditior. Quòd si quintam syllabam in Sigma intelligas, verbum habebis cauda mutilatum, quo Video denotatur: verùm vt ei locus est non incommodus; ita eius appendix non est necessaria, quandoquidem abruptus sermo maximè decet & exornat admonitionem ad celeritatem incitantem. Totum igitur Harpocratis nomen ex Har Pogh Ra T's compositum, idem significat, ac si dicas, Diu moram trahe in bruta tua natura exaltanda; atque dum id facis, magna ce-
Vnum. leritate mentis tuæ oculos ad Vnum dirige, quia videlicet ipsum vnum totius altitudinis vertex sit supremus. Quemadmodum enim diu multumque meditandum ad hanc nobis acquirendam sublimitatem, & longa diuturnaque in silentio & disciplinarum studio mora opus est, vt tandem ad cælum euehamur; ita mox ab ipso initio mentis acies ad ipsum vnum rectà ferri debet, alioqui nullis laboribus, quantumuis longis, in altum euehenda. Frustrà enim in otio litterarum & quinquennali Pythagoreorum silentio versabimur, frustra longum tempus teremus, & tacita multorum annorum cõtemplatione nos fatigabimus, vt brutam nostram naturam ad sublimia tollamus, nisi principiò ipsum Vnum nobis pro scopo collocauerimus, & ad illud solum omnes nostras direxerimus cogitationes. Hoc est illud Vnum quod solùm Christus dixit esse ne-
Harpocrates tutus rei symbolum sit. cessarium: è quo liquet, eandem esse Harpocratis & Veritatis sententiam. Cùm igitur in scholis hoc Harpocratis symbolum prisci lanigenæ proponebant; quid aliud indicabant, quàm illud quod D. Paullus ad Hebræos scripsit, *In disciplina perseuerate?* quod vocula har designat; cui pogh adiectum, idem dicit quod Timotheus ab eodem audiuit: *Labora in omnibus:* &, *Labora sicut bonus miles.* Et quia arduus labor in pogh præcipitur, audiendus est & ille qui dixit: *Induamini virtutem ex alto*; vt nimirum alta aggressi, ab eo adiuuemur, quem scimus nobis patrem in cælis: cuius regnum vt adueniat rogamus; quod & primùm quærere debemus. Totus autem hic labor ad excelsa à terrenis vehementi spiritu contendens, ad Vnum ipsum refertur: & si, pro eo ac facere iubetur, perseueret, tandem ad illud, quò tendit adspirat. Vide quantũ vnica vox comprehendat arcanorum, quantum breuissimo compendio præceptorum exponatur! Simul vt terrenis relictis excelsa aggrediamur monemur, simul vt iustam moram in meditando tanto molimine præmittamus; & vbi inceperimus hæc tam alta attentare, vt in pro-

in proposito perseueremus, nec vlla re ab arduo labore detetreamur; tum etiam, ne à recta linea aberremus, additum habemus, vt mox à principio studia nostra omnia ad ipsum Vnum festinent. Deinde eandem vocem sic capere potes, vt arduum opus debita & mora & constantia aggredienti & in eo perseueranti promittat; fieri non posse vt ad Vnum ipsum non pertingat. O beatum certamen! ô felicem laborem! in quo is qui perdurat, certò scit se in ipsum scopum collimaturum. Porrò vt hæc omnia ad eos maxime spectant, qui sacris litteris & disciplinis ad Dei cognitionem necessariis initiantur, ita ad cuiusuis operis honesti aggressionem accommodanda sunt. Omnibus enim in rebus maioribus moliendis verissimum est, diuturnam quandam in meditando consulendoq. moram præmitti debere; & vbi ea præcesserit, tum ipsum opus sic esse tentandum, vt animus terreno frigore discusso, in sublime sese erigat contra omnes quæ occurrere possunt, difficultates. Quò tamen felicem exitum propositi laboris sortiatur, id in omnibus curandum, ne quid vel minimo tenus ab Vno deuium feratur. Neque enim in toto solùm negotio & rerum moliendarum summa ad Vnum omnia spectare debet, sed in singularum etiam partium principio statim ad Vnum mentis oculus est dirigendus, si faustum nobis felixq. quod agitur esse cupiamus. Adde & eo modo vocabulum exponi posse, vt dicat, Tardam inceptionem in opere quopiam aggrediendo tentandoq. celerem esse atq. festinam; quod intelliges si syllabas sic enumeres, **tar pogh rat**/ id est, Tarda molitio celeris. vbi elegantissima est antithesis paradoxo quodam modo contraria inter se iungens. Eandem sententiam Cimbricæ linguæ nomenclator in **Raat** secutus est, dum hac voce producta pro consilio nos vti voluit, ceu diceret, Ad celerem cuiusuis negotij expeditionem nihil æquè ac consilium vel vtile esse vel necessarium. Plurimos videas ex temeraria festinatione in ipso statim operis limine collabi, alios nonnihil progressos, maximis inuolui difficultatibus, & vel numquam vel tardissimè ad exitum peruenire, alios etiam adeò nihil expedire, vt eo ipso, quo stolidè & sine maturo consilio attentarunt, opprimantur. Elegantissimè & verissimè Horatius cecinit: *Harpocratis alia significatio.* *Raat.* *Consilij in quibusuis rebus expediendis necessitas.*

Vis consili expers, mole ruit sua:
Vim temperatam Dij quoque promouent
In maius.

Immensa exemplorum infinitas, quot temeritas & olim & nostro hoc æuo perdiderit; & quot sana consilia conseruarint, nos tacere potius quàm loqui iubet. Inter multa illustre est illud è Romana historia de Fabij Maximi tarditate; maxima illa quidem, sed necessaria Vrbis exercituumque duorum saluti: cui si Minutij temeritatem conferas, mox intelliges, quanti matura in consulendis rebus arduis præparandisque mora sit æstimanda; quamque iusto titulo Ennius Fabium celebrarit, vnico versu & trophæum ei fabricatus sempiternum, & posteris omnibus luculentissimum modulatus documentum, prudenti in rebus aggrediendis mora nihil esse vel salutarius vel expeditius ad res arduas felici exitu finiendas. Is sic habet: *Mora & tarditatis vtilitas.*

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Quid temeritas possit & inconsulta audacia, & quàm breui res maximas funditus euertat; & quàm, contrà facilè & citò quietis & maturis consiliis ingentes calamitates & rerum publicarum ruinæ auertantur, etsi nullis antiquorum historiis edocti essemus, hæc tamen tempora & iugum grauissimum ceruicibus nostris impositum satis nos pondere suo moneret, tum quorum audacia & inconsiderantia perditi simus, tum quorum prudentia & consiliis seruari potuissemus. Vtinam omnes semper & vbique in omni rerum vel priuatarum vel publicarum aggressione intelligeremus prudentissimum hoc nomenclatoris consilium, quo **Raat** vocali longa pronuntiandum ex **Rat** breui vocula deriuauit: quod dum fecit, hoc ipsum videtur mihi dixisse, consilium non aliud esse, quàm tardam festinationem & festinam tarditatem. Laudatur illud, *Festina lentè*; & meritò laudatur: at quanto laude dignius, consilio illud nomen dedisse, quod ne intelligi quidem ab origine potest; nisi vna de tarda festinatione & celeri tarditate cogitetur: Vbi mora maturam minimeque præcocem deliberationem suadet, celeritas in omnibus ratione inuenta, expeditum & facilem exitum pollicetur. Quod autem Cimbricum consilij nomen vnica syllaba comprehensum consulit, consequentia quadam interpretationis non omnibus aperta, & nescio an ab vllo vmquam nostratium consi- *Temeritas.* *Festina lentè.*

 derata,

derata, illud ipsum Har-pogh rat tribus syllabis ostendit: qua quidem nominis solutione & considerationis via Harpocratis tessera non ad discipulos tantùm liberalium artium, sed omnes mortales, quorum quidem vllæ esse queant actiones, refertur; & rectè explicata & expensa, ac deinde in omni officiorum genere ante oculos posita, ingentem adfert vtilitatem, atque adeò vna omnium hominum continet salutem. Acceperant id quidem Ægyptij a Ianigenis, Harpocratis signum omnes eos qui id in pectore ferrent, seruare posse; verùm non intelligebant, nec nomini nec imagini aliam vim esse quàm monendi; at in sua esse potestate situm, vt quod monitum esset, id vel negligerent vel contemnerent, vel magni facerent & amplecterentur. Hinc igitur partim vocis & symbolicæ rationis ignorantia, partim demens idolomaniæ studium dæmonum fraude & sacrificorum auaritia accensum eò rem saluberrimam pertraxit, vt nec insanius quicquam, nec magis execrandum cogitari posset. Harpocratem enim Deum fecerunt, & imaginem, quæ nihil aliud erat quàm nota hieroglyphica, collo appendebant; ceu in hoc amuleto omnem conseruandi potestatem prisci Ianigenæ esse docuissent. Sed hæc communis est omnium veterum symbolorum clades, siue ea vocalia fuerint tantùm & solis nominibus indicata, siue adspectabilia & saxis incisa. Nos de prisco vsu & originis veritate, non de abusu diabolico & anili superstitione tractamus.

Harpocrates qua ratione Deus factus.

Quando igitur Harpocratis nomen satis est explicatum, pergamus modò ad ceteras, quibus idem symbolum vocatur, nomenclaturas. Inter has est Horus, vocali priore longa: quod addo, ne cum ὅρος, quo terminus & definitio significatur, eadem vox putetur. Plutarchus certe hac nominum affinitate deceptus, statuit huius Dei vires in iustis terminis rerum ponendis maximè cerni. Fateor equidem ad consilium tacitum & quietum pertinere, vt res de quibus deliberatur, rectè definiantur, & consilio maximè ad certos rei cuiusque terminos perueniri; sed nego hanc caussam esse ob quam Harpocrates Horus nuncupetur: qua tamen in sententia refellenda verbosam nolim instituere disputationem, tum ne prolixior æquo fiam, tum ne videar apertissimis rationibus, quas adducturus sum, & aptissimæ conuenientiæ, & arctæ rerum vocumque inter se cognationi parum fidere voluisse. Harpocratis admonitionem bifariam considerauimus; semel vt ad discipulos sapientiæ studiis initiandos propriè præcipuéque spectaret; iterum vt æque ad omnium negotiorum operumque aggressionem pertineret. Quia verò vtrobique & in discendo & in consulendo parum domesticæ vires præstare possunt, nisi alij audiantur, illic quidem doctiores, hic autem prudentiores; optimè factum à Ianigenis, vt Harpocratem non modò in aggrediendo tardum dicerent, sed Horum etiam vocarent: quo nimirum monerentur, moram eam quæ in priore nomine denotatur, auditioni maximè impendi oportere. Sicut enim verè à magistro nostro dictum est, *Fides ex auditu*; ita non otiosè ab Aristotele scriptum, hanc sentiendi facultatem ad disciplinas percipiendas potissimum referri, cùm eo solo docentis notiones à discente velut semina quædam futuræ frugis excipi possint. Quid igitur aptius potuisset cogitari eo nomine, quo euidentissimè explanatur, primarium Harpocratis officium esse, vt audiat & diligenter auscultet. Hoor enim idem est quod audio vel audi: cui si Græcam vocum clausulam adiicias, ὥρος habebis. Eat nunc Plutarchus, & cum eo quisquis velit, quæsitum apud Græcos, ecquid simile queat vel sexcentesima tenus parte reperire ad Harpocratis & Hori vel vnionem vel cognationem de vocibus ipsis docendam: quod si peruestigarit atque ostenderit, lubentet nos ei de tesseræ huius primordiis & antiquis eius nominibus cedemus. Porrò vt auditionis huius fructus maximus ostenderetur, & ostensus inuitaret omnes, siue bonas artes discere vellent, siue sanis aliorum consiliis vti, tertiam nomenclaturam adiecerunt, qua Harpocrates Apollo indigetatus est. Apollo enim, si in duas tantùm voces soluas compositionem, & postremam syllabam Græcorum dicas esse appendicem, eum significat, qui occulta & abdita & in obscura specu latentia sepultaque in lucem profert & reuelat. Hel enim vocali longa, vt est in ἐλινχάω, idem notat quod celo: & ipsum quidem Celo Latinorum ex nostra voce manauit, eo deriuationis modo quo ex Hart nostrati καρδίαν Græcos fecisse modò annotaui. Nec aliunde Velo manat, adspiratione in digamma mutata. Hinc Hol antrũ & specus obscura, & inde Af-hol siue Aph-hol & ademptis adspirationibus ad leniorem syllabarũ vnionẽ, Apol is dicetur, qui ea quæ in occulta spelunca delitescunt, reuelat.

Horus idem qui Harpocrates.

Harpocrates cur Horus appellatus.

Auditionis fructus.

Hoor.

Harpocrates idem qui Apollo.

Apollinis etymon et interpretatio.

Hel.

Celo, as, are.

Velo, as, are.

Hol.

Quòd

Quòd si tam facilis & cõmodus, immò tam iustus & æquus mihi iudex detur, vt quod
verum est mihi concedat, dicam veteribus Cimbris eam in voce Op, qua modò vtimur, Op.
consuetudinem pronunciationis fuisse, vt magis A obscurum quàm littera rotunda
audiretur, atque inde fieri, vt superiores Germani hactenus Auf scribant pro nostrati Auf.
Op. Sicut igitur ab Auper, siue, vt nunc dicimus, Oper, Aprilis nomen accepit; & sicut *Aperio verbi, & Aprilis nominis etymon.*
Auper nostras Aperio dedit Latinis; ita Apollo etiam ab Aup nomenclaturæ suæ habere
potest interpretationem; vt videlicet Aup-hol idem sit quod recludo specum. Sed quo-
niam mihi res ferè solet esse cum morosis hominibus, contentionis quàm veritatis Aup.
amantioribus, vix audeo tantum mihi sumere, vt vel vnius vocalis mutationem in vo-
cibus origini reddendis adducam. In adspirationibus enim ademptis minus absurdi
quàm in mutatis vocalibus esse credunt: verùm si quod res est fateri velimus, procliuis
etiam est vocalium inter se permutatio, vt de gentiũ diuersarum dialectis, vel de longo
sæculorũ lapsu crebrius inolescens. Vtrouis ergo modo Apollinis vocabulũ ad etymolo- *Harpocrates quam ob rem Apollo nominatus.*
giam examines & interpreteris, is en nomine omniũ erit dignissimus, qui quàplurima
è tenebris in lucem profert, quiq. optimas claues & certissimas habet ad obscuratam ab-
ditarum rerum specũ aperiendam. Vt igitur Sol, quia tenebrosum noctis antrũ reserat,
Apollo non iniuria vocatus est; ita Harpocrates quoque meritò eodem nomine nuncu-
patur, propterea quòd diuturna meditatio & diligens auditio occultam scientiarum &
consiliorum specum quàm optimè recludat. Quòd si quis vltimam in Apollo syllabam
de Cimbrica quoque lingua manasse dicat, ei Apollo denotabit id quod integrè efferre-
mus Aup hol-hoot, id est, aperiendæ speluncæ caput: quæ notatio ei conuenit, qui prin-
ceps est eorum omnium qui res abditas hominibus reuelant. Sed quid ego me hîc su-
perstitiosa nimis interpretatione defatigo, cùm ea omnium sit simplicissima quam in
Gallicis explicaui, qua Apollo dictus sit quasi Af hol los, id est, ab antro obscuro liberans. *Apollinis etymon aliud;*
Sunt enim apud Græcos quibus priscum hoc Apollos nomen remansit; inter quos is
fuit cuius D. Paullus fecit mẽtionem. Fortasse ergo discriminis caussa Apollo pro Deo,
Apollos pro homine dictum fuerit: attamen suspicor id factum ratione multiplicis &
copiosè interpretationis, quam sermonis nostri architectus perpetuò quæsiuit. Mea ergo
nihil refert, siue Apollos, siue Apollo dicas, cùm vtrumque nomen æquè Deo conue-
niat, & Apollos conuersionem etiam patiatur, quam vt Gallica nostra declarant, ita hîc
non duco repetendum. Satis esto indicasse, vtrouis nomine Deum dici posse, cùm & ab
antro caliginoso liberet, & antri aperiendi caput sit atque princeps, & vtrouis modo re-
uelator à tenebris cùm aliis, tum æternis mortales liberans. Nec mirum proptèr termi-
nationes linguarum proprias & litteras cognatas aliam & aliam dari posse interpretatio-
nem, ea tenus parte qua variari potest. Valeant igitur illi cum suis nugis, qui Apollinis
nomen à perdendo, vel ab alia quauis Græcorum voce deriuant: ad quos refellendos
idcirco nihil adfero argumentorũ, quia non putem quemquam tam sibi Apollinem ha-
bere vel parum propitium vel iratum, vt non clarè cernat res per se euidentes, & nullius
alterius egentes probationis, quàm eius quam ipsa vera vocum significatio demonstrat.
Nemini posthac dubium esse potest, eorum quidem qui vel nostræ linguæ sint periti,
vel meæ credent interpretationi, cur Harpocrates, & Horus, & Apollo sit vocatus: nec
opus est pluribus ad id explicandum commentariis, cuius veritas mox ad primum sese
obtutum ipsa luce clariùs ostendit. Illud tamen dissimulandum non est; quòd, vt in
alphabeto trium in vno Deo personarum diligens ratio habita est, & distinctis vocibus *Trinitatis mysterium in Harpocratis nomine indicatum.*
consignata; ita & hîc quoque non in Harpocratis modò nomine per syllabas explicato,
sed in tribus etiam ipsius nominibus ordine sibi succedentibus Trinitatis mysterium
indicetur. Dum enim nomenclator Harpocratis symbolo optimam discendi rationem
perpetuæ posterorum memoriæ mandare vellet, ac eo ipso doceret, omnia mox ab ini-
tio ad Vnum referri oportere, noluit in nomine eius fabricando à præcepto suo aberra-
re. Har igitur tarditatis & perseuerantiæ signũ ipsi Patri conuenit, vt ei quem antiquum
dierum Daniel vocauit; quique nec cogitanda, nedum dicenda sæculorum infinitate
tardauit antequam mundum crearet. Altera syllaba Pogh, quæ operis aggressionem si-
gnificat, Filio conuenit; eo quòd per hunc Pater ingentem mundi machinam molitus
sit atque perfecerit. In hoc enim principio creauit Deus cælum & terram. Tertia syl-
laba quæ Rat est, & celeritatem notat, in quam magis personam quadrat, quàm in

Spiritum

Spiritum sanctum; qui celeri sua per aquas siue materiam latione animauit vniuersa, & ad suam vnumquodque incitauit motionem, & hactenus celeritate omnium creatarum mentium captum excedente, & maiore quàm luminis per aërem sit diffusio, totam permeat rerum conditarum molem, omnibus præsens motionem vitamque fundens atque conseruans? Quòd si Harpocratis nomen ita dissoluas, vt postrema pars sit Ṙa Ṫẹ Ṡi/ rursus Spiritus sancti munus agnosces, cuius vt celeritas propria est; ita tota celeritas ad vnum contendit, & nos, vt oculos mentis ad vnum quàm ocyssimè vertamus, incitat. Quid in rebus adspectabilibus igne velocius, quid eo celeriùs sursum ad vnum apicem contendit? Cùm igitur in huius forma ad Apostolos descenderit sanctus Spiritus, quid ni eum velocitatis nomine honoremus? Iam linguæ figura adiuncta celeritatis indicat augmentum, quod nullum in homine membrum celeriùs moueatur, nec quicquam eius tinnitu sit pernicius: quod Homerus animaduertens ἔπεα πτερόεντα frequenter iterauit. Omnis autem hæc velocitas ad vnum veluti pyramidis supremum punctum contendit, & omnes audientes & sequentes vnà rapit secum. Et hæc quidem arcana in vnico Harpocratis nomine. Iam si tria ipsius nomina consideres, statim deprehendes Harpocratem prima syllaba patrem notare, qui tarde admodum æternum suum consilium aggressus est, sed vbi aggressus semel est, celerrime & dicto citius expediuit: de quo hoc habemus in sacris litteris; *Dixit, & facta sunt*. Horus verò propriè præcipuéque filius dicetur, de quo ipse Pater, *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus, ipsum audite*. Quod ex eo etiam intelligas, quòd filius vox sit & verbum Patris. Vox autem ad auditionem spectat, quam Hori nomen designat. Tertium nomen Apollo, principem significans eorum qui res abditas & reconditas e tenebris in lucem proferunt, cui personæ potiùs dabimus quàm Spiritui sancto, cui in omni arcanarum rerum inquisitione, in omnibus consiliis inchoandis, de concordi omnium patrum doctrina vota facere & preces fundere solemus, vt illi à quo omnis veritatis doctrina procedit, iuxta ipsius Veritatis in Euangelio testificationem? Hunc in Alphabeto sic compellauit nomenclator, vt eædem partes idemque munus ei tribueretur: & quemadmodum hìc tertio loco, ita & illic recensetur; tam constans & perpetua in omnibus priscis Ianigenarum ritibus & sacrorum nominibus doctrina seruatur: à qua si quid aberret, confestim se adulterinæ monetæ & spurij ortus manifestabit. Magno igitur in pretio habendus est Granuellani ille, cuius picturam do, Heliotropius, cùm ob aliam, tùm ob hanc potissimùm caussam, quòd non tria modò symbolicæ scalpturæ nomina exponat, sed sic etiam exponat, vt iustum eorum inter se ordinem obseruet, ac præterea tria hæc nomina vni symbolo adscribat: de quibus alioqui multa in dubium potuissent vocari. Quamuis enim Epiphanius, diligentissimus antiquitatis obseruator, eundem Horum Harpocratem esse dicat, non defuerunt tamen quidam inter antiquos, quibus placeret alium Horum, alium Harpocratem fuisse: qui tamen cernentes se receptæ iam olim opinioni aduersari, qua idem Horus & Harpocrates putabatur, duos Horos somniarunt; alterum antiquiorem, qui idem esset cum Apolline; alterum iuniorem, quem eundem alio nomine Harpocratem vocari docerent. Nos hæc nomina eidem tesseræ accommodata cernimus; tametsi id fiat diuersa consideratione, vt multa sunt in vno discipulo rectè scientiis sapientiæque studiis initiando necessaria.

SED iam quando de nomenclaturis quæ dicta modò sunt, sufficere videntur, ad fabulas veniamus; corruptissimas illas quidem Ægyptiorum culpa, qui peregrina nomina ad suam linguam pertrahere conati, omnia hieroglyphica fœdissimis nugis & dementi idololatria turpissimè contaminarunt, & aliò quam destinata erant a Ianigenis, detorserunt: quorum ineptias qui compendio nouisse volet, Plutarchum sibi in manus sumat, tales tamen, vt in iis quædam adhuc veritatis vestigia cernantur. Nos capita dumtaxat obiter attingemus. Primùm igitur illam inter Osiridem, Isidem & Horum cognationem apud priscos agnitam videmus, vt hic ab illis occultè in matris aluo genitus dicatur: quod si numinum significationi & veræ religioni applicare studeamus, necesse fuerit, vt Hori nomen pro eo numine accipiatur, quod illi, qui aures ad audienda diuina habent arrectas, inuocare consueuerunt. Et est sanè ita, dum de solo Horo & Harpocrate loquimur, & nomina non symbolis, sed symbolorum præsidi tribuimus; ad Spiritum sanctum ferè referimus cogitationem; eo quòd hic salutati disciplinæ infundendæ

Hori Osiridis & Isidis fabula explicata. Horus qua in re inuocari solitus.

dendæ

dendæ præsit, tametsi alioqui prima nominum notatione aliarum personarum attribu-
ta indicentur. Videtur ergo hæc fabula è Triadis arcanis humanæ menti inuiis ad hunc
modum conficta, vt æternitatem totius diuinæ substantiæ aluum nominarint, à qua *Æternitas.*
Dei nomen de Cimbrico sermone factum est. De-ew enim idem nobis significat quod *Dei vocis etymon.*
Latinis Ipsa æternitas diceretur; vnde contractione per prioris vocalis ecthlipsin facta, *Ew.*
D'ew nobis componitur, vox à qua Deus Latinis, & θεὸς Græcis deriuatur. Quoniam *tiu.*
igitur æternitas diuina est substantia siue essentia, tres in monade complexa hyposta- *Hori generatio.*
ses, finxerunt Osiridem & Isidem in ipsius aluo adhuc consistentes, tanta inter se amo-
ris vi flagrasse, vt se complexi Horum generarint. Quò autem omnia humanis rebus
similitudine quadam compararent, & quæ omni nostra notione & omnibus nomini-
bus infinito spatio sunt superiora, ea vocibus vsitatis aliquo saltem modo darent co-
gnoscenda, patrem etiam & matrem addiderunt. Ipsam enim æternitatem Cronum *Cronus.*
& patrem vocarunt; Æternitatis verò rationem, qua omnia complectitur & omnia ad *Rhea etymo.*
se trahit, Rheam. Re enim idem nobis est quod ratio, dum vt nomen vsurpatur; dum *Re.*
verò vt verbum, idem est quod paro. Quia verò infans in vtero paratur, rationis sum-
mæ & æternæ omnia in se complexæ & parantis nomen matri contulerunt. Quid au-
tem est hæc diuinæ rationis præparatio aliud, quàm efficientia ipsius patris; qua illa quæ
creat, sibi quadam tenus accommodat & alligat, & iis ipsius Vnius rationem impertit?
Re enim nihil aliud est, quàm vehemens motio ad ipsum Vnum; qua omnia ad ipsum
Vnum quodammodo vibrantur. Hinc igitur Rea, siue more Græco Rhea. Cronus à *Cronus vnde nomē habeat.*
Cron dicitur, quasi Car-ron / id est, eius quod carissimum est omnibus rotunditas siue
rotundus decursus: quæ vera est descriptio æternitatis, cuius amore ducuntur omnia,
quando nihil omnibus carius, quàm vt sint sempiterna. Sicut enim Ew ipsam Vnius
latitudinem & durationem infinitam notat; ita Cron perennem eius decursum, cuius
amore rapiuntur omnia. Quoniam igitur suiipsius amore perpetuò in se recurrente
Deus omnia creat, Croni nomen aptum putarunt Ianigenæ ad patris notionem expli-
candam. Et quia eo ipso quo omnia quæ creat sibi ipsi vnit, Re matri applicarunt; quod
non aliud est quàm si dicas, Antiquum dierum esse patrem vniuersorum; Sapientiam
verò omnium esse matrem. In eadem igitur & vna diuina essentia patris & matris simi- *Deus in vna diuina essentia quandam habet patris & matris similitudinē.*
litudo quædam inuenitur, iuxta illud Orphicum:

Iupiter & mas est & femina nescia mortis:

& quia in hac vnitate tres sunt personæ siue hypostases, & quia Spiritus sanctus ab an-
tiquo dierum & à sapientia procedit, veritatem fabula velarunt, qua Spiritus sanctus
ab Osiride & Iside se mutuo amore complexis, genitus diceretur. Ianigenæ Apollinis
potiùs nomine hoc loco vsuri fuissent, nisi sciuissent ab Hori ore Apollinem procedere,
& nomen Hori pro eo etiam accipi posse; qui præsidio suo omnem disciplinam auribus
instillandam tuetur, atque adeò ipsemet instillat, ab Osiride & Iside in essentiæ vnitate
procedens. Addiderunt & illud, vnà cum Osiride vocem exstitisse; qua diceretur, Vni-
uersi totius dominus in lucem procedit: quod non aliud iis significat qui veritatem
agnoscunt, quàm patri Osiridi coæternum esse Verbum siue Vocem, per quam Deus
siue Osiris, id est, Dominus noster omnia creauit: cui cùm addunt ipsam lucem, Spiri-
tum sanctum indicant, quo verbum omnia illustrat ac tuetur. Osiris igitur vox & lux
idem signant quod Osiris, Isis & Horus. Atque hinc illud est quòd oculorum Hori ge-
nitura quoque celebretur: quo in ritu Horum & ipsius oculos habes distinctos, quasi
Horus propriè filius sit, & eius lux siue oculi Spiritus sanctus. Quòd autem sapientia,
in qua Deus omnia vt in principio creauit, Rea vocetur, id valde conueniens est nostra-
ti locutioni, in qua Re rationem significat, quæ sapientiæ æquè ac voci conuenit, pro-
pterea quòd Re etiam idem sit quod paro: & quia Deus omnia dicendo parat, Re pro
loquor siue ratiocinor vsurpatur; quod alij Reden paragogicôs dicunt, iuxtà atque pro
ratione quoque Reden plerique pronuntiant. Neque igitur longè aberrarunt, qui Isidem *Reden.*
sapientiam esse statuerunt; quamuis in nomine ad Græcos fontes referendo nihil sani
dixerint. Illud certè ad linguam nostram bene quadrat, quòd in Osiride Domini & Re- *Osiris quid significet, & nominis origo.*
gis vniuersorum agnouerint dignitatem, cùm ea voce Dominus noster significetur:
vel si postremam syllabam Cimbricam quoque esse velis, quod equidem malim, quo-

niam

niam eadem ſit in Iſis, Oſiris; idem fuerit ac ſi dicas, Noſter dominus eſt. Atque hæc nominis notatio teſſeræ ſiue inſigni Oſiridis egregiè conuenit, quod ſceptrum erat cum oculo; quorum illud poteſtatem & filium, hoc lucem & Spiritum ſanctum denotabat.

Oſiridis inſignis ſiue teſſera.

Quoniam verò Oſiris à noſtra voce nonnihil deflexit, origo eius examinanda, quæ eſt Ouſeris. quod nomen ſi per veſtigia retrò legas, habebis Sireſno: quod rurſus duobus modis diuidi poteſt, vel vt ſit Si-res-no, quo denotatur viſus ad erectionem ſiue ad aſſurgendum neceſſarius: ſiue viſus ad erigendum aſſurgendumque inuitat: vel vt ſolutio fiat in Si-re-ſno/ qua dicitur viſus præparat malum vel peruerſum. Cælorum enim obtutu præparantur peruerſi noſtri animi, vt Deum eſſe cogitent, & eius poteſtatē & ordinem agnoſcant. Videmus ergo in iehnæa Oſiridis cōuerſione oculum & ſceptrum, & præterea quem hæc viſum nobis præbeant. Oculus viſum confert, ſceptrum nos aſſurgere cogit, & ad ſupremum bonorum inuitat vt rem nobis neceſſariam; & hæc ipſa peruerſos & malos noſtros animos præparant ad ſalutem. Quicquid enim in nobis boni eſt, à Deo eſt; quicquid propriè noſtrum eſt, malum eſt: quod nomenclator in Onſ/ quo Nos & Noſtrum denotatur, manifeſtauit, quaſi diceret, Vis ſcire quid noſtrum ſit, redi per veſtigia, & in Onſ/ Sno inuenies. Ab Onſ Latini Nos per metatheſim fecerunt. Sed hæc ſpiſſum codicem poſtularent. Nobis ad reliqua pergendum.

Ons. Sno. Nos, vnde habeant Latini.

Quoniam igitur Oſiris pater eſt vniuerſorum, faſcinum ei ſemper erectum tribuerunt, indefeſſam creandi vim denotantes. Finxerunt deinde Typhonem Oro, Iſidi & Oſiridi aduerſarium. Oro item id tribuunt quidam quòd Typhonem caſtrarit. His inſana addunt, & ea varia & infinita, nec ordine vllo aut ratione cohærentia, pro eo atque quiſque vel hoc, vel illud de horum nominum ſignificatione ſomniauit. Nobis ſatis eſto voces intellexiſſe, & ex his viam præmonſtraſſe ad priſcam veritatem necdum mendaciis contaminatam. Ouſ-heer-is in Oſiris mutatū eſſe dixi, vt ex e longa crebrò fit I longum, vt de Iſide & Lilus in Francorum inſignibus memini tradidiſſe. Quòd autem fabulantur Iſidem phylacterium aſſumſiſſe vt Horum feliciter pareret, ex eo videtur originem ſumſiſſe, quòd filius humanā naturam aſſumpturus eſſet, quæ vera foret humani generis cuſtodia; & qua aſſumta audiendus eſſet, ac Spiritum ſanctum hominibus daturus.

Typhō Horo, Iſidi & Oſiridi aduerſarius.

Iam Typhon cacodæmon eſt, ita dictus, quòd hominum genus ſemper fruſtrari conetur, atque impedire quò minùs adſcendat & intelligat veritatem. Het uphon/ ſiue Het ophon/ ſiue etiam Het auphon idem eſt ac ſi dicas, Id quod nos defraudat ſupernis & apertis. Hinc more noſtro Tuphon. Op enim vtrumque ſignat, ſupra videlicet ac reſeratum. Hinc Hori & Typhonis pugna. Horus enim Apollo eſt, ea quæ occulta ſunt recludens, & nobis ſpecum aperiens: Typhon contrà nos impediens atque defraudans, ne Apollo nobis recondita reuelet, ac caliginoſum antrum recludat. In Apollinis nomine ex Aup A ſeruatur, in Typhonis poſterior diphthongi pars remanſit. Sed hæc ne nimis anguſtis ſpatiis incluſerim vereor, & idcirco huic Typhonis omnia perturbantis conſiderationi immorabor. Ipſum certè nomen nobis apertum, nec vllam cladem notatu dignam perpeſſum; eo quòd non aup tantùm, ſed op & up etiam variantibus dialectis in eadem ſignificatione dicatur. Het up-hon igitur Tuphon dedit, quod Græci Typhon, non aliter quàm μυκάω pro Mugio, & ſimilia pro ſimilibus ſcribunt. Quia verò Op duo notat, quorum alterum tantundem valet quantum ſurſum & ſupernè; alterum apertum ſignificat, quòd ſuperiora aperta ſint, inferiora anguſtis ſpatiis concluſa, Typhon tam latam nobis fraudem indicabit & fruſtrationem, quàm latè ipſius Op ſignificatio patebit.

Typhonis nomenclaturæ ratio. Op. Aup. Op. Up.

Diabolus igitur dum primùm ſeipſe per inuidiam & ſuperbiam cælo fraudauit, loco omnium ſupremo, verè poterat Typhon vocari: deinde cùm è felici ſtatu Adamum deiecit ad mortalem miſeriam, rurſus Typhon meruit dici: nec minùs nunc & ſemper dum fraudibus ſuis & retibus nos impedit, quò minus ſurſum queamus euolare. Præterea quando nos ſemper ab illis arcet quæ infinitis ſpatiis patent, his terrenis perpetuò includens, poteſt & hac rurſus ratione Typhon nuncupari, quòd iis nos defraudet quæ Deus nobis aperta eſſe voluit & peruia. Deus enim cælum nobis recluſit; hic molitur vt nos inſidiis ſuis irretitos ab eo procul excludat. Hic igitur ille eſt perpetuus Oſiridis in nobis hoſtis, qui ſemper diligentiſſimè inueſtigat, ecqua noſtri parte exigua adhuc diuinæ imaginis ſcintilla reſtet, vt eā protinus inuadat, & variis perturbatio-

Typhon cacodæmon eſt.

turbationibus & animi morbis dissipet, ac tandem penitus extinguat. Typhon igitur hoc modo in genus humanum grassans, & Osiridem siue verum Dei cultum in varias & insanas distrahens superstitiones, hoc effecit fraudibus suis, vt sapientia & prouidentia diuina, occulta & incognita via cuniculos aduersus hanc dæmoniacam tyrannidem moliretur, & vim suam masculam tandem in Nilum deiici permitteret; id est, Verbum suum, per quod omnia creauit, humanæ naturæ vniret. Nilus nomen est Ianigenarum, quo id vocatur, quod nouitatem inducit. Ægypti igitur flumini terram quotannis renouanti hoc nomen dederunt: & quia caro, in quam verbum demissum est, toti mundo nouam faciem induxit, finxerunt prisci Osiridis testiculos in Nilum deiectos, id est, in id quo nouitas adduceretur. Νεῖλος enim ex Νεῖ fit, quo nouum notatur, & λεῖ, quod idem est quod duco. Quòd si propiùs ad fluminis & hominis naturam nomen quadrare velis, licebit dicere, Nilum quasi Ni-leem vocari, quo noua argilla denotatur, propterea quòd quotannis nouam argillam siue cœnosam & pinguem terram inuehat. Sic Verbum siue Osiridis mascula vis in Nilum demissa diceretur ea de caussa, quòd Christus non noua modò argilla esset, sed vetus etiam veteris Adami lutum renouaret, & eius antiquum & aridum squalorem noua pinguedine, effetam sterilitatem noua feracitate commutaret. Isis igitur, siue sapientia diuina, instituit, vt ad huius nouæ generationis futuræ significationem festum celebraretur, & Phalli circumferretur figura. Sed hæc omnia Typhon in rem suam vertit, & in fœdas turpitudines detorsit; nec ab eo destitit, dum Horus Dei filius eum deuicit, & per Apollinem suum siue Spiritum omnem aperuit veritatem, & vincula quibus Typhon nos à cælo distinebat, abrupit. His nominibus ita explicatis, clara sunt omnia & veritati consona quæ de Horo & Typhone dicuntur. Verùm quia non solùm dæmon nos decipit atque fallit, & ne ad lumen veritatis adscendamus impedit; sed caro etiam & corruptus noster Adam; factum est vt Typhonis nomen pro vitiata nostra natura frequenter vsurpetur: & quia Horus per spiritum oris sui hanc ad se trahit, fit vt Horus magneti, animus noster corruptus ferro comparetur; non aliter atque Orpheus saxa modulatione sua traxisse narratur. Horus enim ab audiendo dictus, vti Orpheus ab auribus moderandis, & iis quæ audienda cuique sunt componendis. Fides autem in Iesum Christum filium Dei, quem audire iubemur, auribus instillatur à doctoribus, & sancta sermonis horum efficacitate haud secus trahimur, atque ab Hercule quopiam Gallico, cuius fabula ad hanc ipsam veritatem, omnes ad se spiritu suo rapientem, refertur; vt ad primam omnis veri sermonis ideam. Atque hæc quidem omnia, quæ de Harpocrate & Horo & Apolline dicuntur, & symbolo denotantur, vt vera sunt, dum ad quosuis discipulos & quosuis veritatis doctores accommodantur, ita multo magis in præstantissimum doctoris exemplar quadrant, citra cuius opem, subsidium & gratiam nihil nec discere nec docere possumus hominum animis salutare. Ne miretur ergo quisquam, dum symbolum summis applicamus, quando quæ vera sunt nusquam veriora sunt quàm in suis ideis: & certè ita semper in priscis tesseris & nominibus est versandum, vt eorum significatio in summis examinetur, in quibus nisi firma ratione subsistat, frustra eius veritatem inferioribus applicare nitemur. Nec quisquam offendi debet, dum religionis mysteria priscis symbolis & nominibus adscribuntur, quasi sacra profanis polluantur. Idem enim spiritus veteres illos Sethinos & ante & post diluuium duxit, qui multis pòst seculis Apostolos rexit, & hactenus Ecclesiam suam gubernat. Quid mirum igitur, si primo primæ linguæ auctori æternæ veritatis arcana ab hoc inspirata dicam, vt ea idoneis & artificiosis nominibus consecraret, & iis vtpote monumentis perennibus ad posteros transmitteret, quò tandem ex horum & legis veteris & euangelicæ doctrinæ collatione perpetuus ab initio mundi veritatis & religionis consensus & concors in omnibus vnio cognosceretur, ab iis penes quos hæc lingua mansisset? Quoniam verò ad Typhonem infirmandum eiusque vires frangendas nihil Apollinis omnia reuelantis munere potentius, finxerunt antiqui, Horum testiculos Typhoni amputasse. Testiculos ad masculam vim notandam veteres vsurparunt, & dum Ithyphallos pingebant, generandi significabant facultatem; non eam modò qua quid creatur, sed illam etiam qua mentes formantur ac docentur: & hanc quidem tanto potentiùs, quanto intelligentia corpori præstat.

Nilus.

Nili etymon. Met. Lat.

Typhon carnem nostram etiam significat.

Fabulis siue symbolis priscorum religionis mysteria applicari posse.

Horus quare Typhoni testiculos fingatur amputasse.

Testiculi masculam vim notabant veteribus.

Ithyphalli cur ius rei tesseram habuerint.

præstat. Quamuis autem signa primùm summo conueniant, inde tamen per similitudines efficaces ad inferiora descendunt; & idcirco vbicumque Ithyphallus cernitur, generationis vis indicatur, siue illa ad mentem, siue ad corpus, siue ad summum opificem, siue ad eius ministros debeat referri. Et hæc quidem prima est & proxima Phalli notatio: cui & altera indiuidua comes adhæret. Cùm enim eiusdem sit & regere & docere posse, ex consequentia de virili membro intelligitur, eum cui id tribuitur, gubernandi quoque & ducendi ius esse ab ipsa natura tributum: quod vocibus nostratibus significantiùs indicatur, apud quos vir & virile membrum à ducendo nomen habent: & testiculus Cul nuncupatus votum videtur indicare, quo homines optent, vt is ad regendi custodiendique populi veniat dignitatem; & ichnæa sui conuersione aperte demonstrat felix & faustum imperium illud solum esse, quod testiculus administrat. Quamobrem si hæc corporis pars cuipiam dicatur exsecta, intelligere oportet ei non masculas tantùm vires, sed gubernandi quoque regendique præcisam esse potestatem: & ad hunc modum illud de Typhone castrato intelligi, vt nimirum significetur regnum ipsi ab Horo ademptum, totasque ipsius vires fractas & pessumdatas fuisse: quod tum contigit, cùm Christus verus Horus, & idem verus Hercules, id est, totius vniuersitatis masculum robur magnum draconem in cruce deuicit. Verumenimuerò dum hoc modo vel de Horo vel de Harpocrate loquimur, sermonem nostrum de numine ipso & præside veræ religionis, cuius discendæ imaginem symbolum proponit, capere necesse est. Deum enim frequenter ab eo nuncupamus, cuius nobis gratiam concedit: qua ratione Harpocrates dicetur, quia nobis largitur, vt quæ Harpocratis symbolo notantur, ea & intelligamus & reapse præstemus. Vel se Harpocratem Deus præstat, dum æternum suum consilium Harpocratico more exsequitur. Sunt enim in mente diuina omnium eorum quæ recta ratione procedunt ideæ sempiternæ, à quibus ad inferiora similitudines trino progressu funduntur. de quibus latiùs in Daleth agemus. Horus autem vocari potest, quòd & ipse nos audiat, & nobis det veritatis audiendæ facultatem.

Phalli notatio. *Cul.* *Bus.*

LIBER

NOMINIBVS ergo & fabulis sic satis explicatis, reliquum est videre, an signum Harpocratis aspectabile vocali ipsius symbolo concordet, atque an alterum alterius nobis offerat intelligentiam & interpretationem. Absurdissimum enim esset figuras hieroglyphicas à sacris nominibus dissidere, vel cum iis aut parum aut nihil habere cognationis.

Harpocratis effigies explicatio.

Priore igitur loco Heliotropij scalpturam explicabo, quòd ea simplicior sit, & minus quàm altera effigies ex ære fusa varietatis ostendat: & quia vtrique commune est quòd sedeat & digitum ori applicet, de his notis priùs agendũ. Scio apud Ægyptios geminum Hori natalem in fabulis fuisse;

Hori natalitas gemina.

alterum perfecti, & toto corpore integri; alterum imperfecti, & parte corporis inferiore murili, & ad eundum impotentis: quod quamuis ad duplicem filij genituram videatur referri; & illam qua latu æterno pater filium gignit, & alteram qua verbum caro factũ est, & mortalem & mancam & multis modis claudam induit naturam, nos tamen in eo exponendo diutius non morabimur, eo quòd cùm ex his quæ dicta sunt satis perspicuum reddatur, modò dumtaxat sit indicatum; tum hoc nomine pro symbolo discendi auidis proponi consueto malimus vti, quàm ad sublimia illa euolare, in quibus contemplandis nullus exitus reperiretur. Traherer enim mox quadam fabularum catena ad Vulcani lapsum & claudicationem; & adamantinum illud rete quo Venus Marti connexa fuisse narratur, enodare cogerer; in quo plus quàm in ipso opere quod suscepimus agendum, laboris esset. Omittam igitur hanc mancam supremi Hori naturam, quam assumpsit vt nos in vmbra mortis & profundo æternæ caliginis barathro iacentes erigeret, ac gressus eius compotes redderet, quo in cælestem patriam redire possemus. Omittam etiam summum illud silentium quo vsus est Horus in Typhone fallendo: nec dicam de tarditate, heu nimium longa patribus in Tartari limbo iacentibus, qua Deus vsus est in arcano hoc & maximo consilio aggrediendo. Hæc enim & id genus alia eodem pertinentia vel nimis tenuiter exponenda nobis essent, vel plus temporis, plus doctrinæ, plus eloquẽtiæ, quàm nostra præstare queat ieiunitas, desideraret. Scio equidem in his supremum verticem esse omnium mysteriorũ, ad quæ cognoscenda omnis disciplina tendere debet; atque adeò omnia quæ hoc symbolo denotantur, ad hunc scopum collimare; verùm nos, vt modò diximus, nolumus pennis nostris altius attolli, ne liquefacta ingenij nostri cera, cum Icaro in pelagus aliquod ignorantiæ & vagos diuersarum dubitationum fluctus incidamus. Satis nobis esto ea velut indice quodam Mercuriali eminus ostendisse, & iis quibus Horus benigniore afflulit aura, materiam suppeditasse; non copiosam modò & vberem, sed dignissimam etiam sapientia eloquentissima, & eloquentia sapientissima. Nos humiles humiliora tractemus, & sedentariam pusionis nostri vitam ad Harpocratis nomen, vt polliciti sumus, quadrare doceamus. Qui Dat sonat, tardare iubet ac perseuerare. Atqui nulla corporis forma aptior est diuturnæ moræ, quàm si quis sedeat; eo quòd sedendo minimũ defatigemur. Quamobrẽ qui quàm diutissimè velit in re quapiam perseuerare, ei nemo non suadebit vt se componat quàm cõmodissimè potest ad sedendum.

Sessio quid significet in Harpocratis effigie.

Nónne in Latinorũ consuetudine videmus esse, vt Sedere pro morari ponãt? iuxta quam Cicero malitia pelagi detentus, dixit se Corcyræ sedere; & T. Liuius Pœnos ad Trebiam sedisse narrat; eo quòd diu illic commorati essent. Sed quid exemplis opus est? An non assiduus inde dicitur, qui diu in eadem re versatur, quòd ei videatur assidere? Iam quorsum sessio potissimùm conducat, comitiorum apud Christianos vniuersalium sessiones satis declarant. Sedetur enim maximè ad consilium de rebus arduis capiendum, vt Virgilius cecinit: *Celsa sedet AEolus arce.* vt Plautus: *Sine iuxta aram sedeam, & dabo meliora consilia.* Hinc senatorum apud Romanos curules sellæ, vt nimirum in iis sedentes consilia caperent tranquilliora & aptiora ad res stabiliendas & diu conseruandas.

Sessio in comitiis vniuersalibus.

Sedetur ad consilium capiendum.

Est autem Sedeo ab origine nostratis linguæ, in qua Set idem est quod colloco, & Sit idem quod Sedeo: quorum vtrumque ichnæa conuersione monstrat omnẽ sessionem ad ipsum Ens referri oportere; quod quid aliud est, quàm nobis propterea sedendum esse, vt in Entis & veri contemplatione summa tranquil-

Sedeo vocis etymon.

Set.

Sit.

Se. tranquillitate versemur. Porrò Set fit à Se/quod est dicebat; & hoc à vehementi sibilo ad Vnum omnia ferente, à quo Es/ quod Est significat, gignitur: qua de re in Senario, qui Ses dicitur, latiùs. Deus ergo dicendo vniuersa collocat, & ad hoc sedere facit, vt ad Est ferátur; quod nostra lingua dicimus Te es, & elisione vocalis prioris Tes: & similiter è Sit redimus ad Tis, quod idem significat ac Latinus diceret à sessione ad Ens. Græci ἵζω à Sets fecerũt, sibilo in Spiritũ mutato; cuius verbi deriuationibus vtũtur. Ipsa igitur vera verbi sedeo ratione de nostræ linguæ principiis petita clarè docemur, quis summus sit & excellentissimus sessionis fructus, & quò deceat & oporteat omnem humanam tendere sessionem. Quid dixi humanam? Num angelis aliâ de caussa throni adscribuntur, quàm quòd in iis æternum sedentes, vt poetæ more loquar, Dei faciem semper intueantur, atque ex hoc beatissimo obtutu suauissima & suprema perfruantur voluptate? Cui non sederet animo cum illis sedentibus æterna quiescere sessione? Sedeamus igitur in hac vita, vt in illis tandem cælestibus thronis sessione fruamur sempiterna, id est, omnia nostra studia assiduè ad ipsum Ens in hoc mundo referantur, quo post hanc perituram vitam in Entis contemplatione nulla vi amplius abrumpenda perpetuò quiescamus. Hæc est illa beatissima sessio, qua Dominus noster Iesus Christus sedet ad dexteram patris, cui nisi vniamur & in vnum corpus coalescamus, numquã poterimus ad dextrã patris nostri qui in cælis est, sedere: quæ nihil aliud est, quàm fons sempiternæ vitæ, è quo ad omnes vita deriuatur & emanat: cui assidere idem est quod vitam continuò haurire, & eius assiduo haustu sempiterna ambrosia repleri. Quò igitur hanc nobis Deus concedat sessionem, & perenni nos diuini nectaris scaturigine inebriet, Domino nostro, qui verus homo ad dextram patris sedet, fide, spe & caritate vniamur; quãdo per nullum alium possumus ad hanc adspirare suauissimam quietem. Ad hanc vt certam nobis viam struamus, à teneris annis sessioni adsuescere debemus, & Harpocratem puellũ adhuc intueri, & cogitare in iis nos posse diutissimè & facillimè perdurare, in quibus à primis annis fuerimus educati. Tenella enim hæc Harpocratis ætas commonefacit, dum ea quæ ad salutem nostram & veram vitam faciunt discere volumus, & in eorum meditatione perseuerare, nos pueros effici debere. Talem se præstitit Magdalena, licet iam ætate prouectior, dum ad pedes Christi in domo Marthæ sederet, ad vitæ verbum audiendum. Tales se præbuerunt omnes quotquot vmquam cum fructu salutari se disciplinæ dediderunt; & nisi tales perdurassent, frustra apud præceptorem sedissent. Sic enim nos ipse Christus docuit, nisi efficiamur paruulis similes, non intraturos nos in regnum cælorum: ad quod cùm omnis doctrina referri debeat, valde conuenienter veritati Harpocrates idonei discipuli exemplar tenellum refert pusionem. Et vt hoc quidem ad summissam animi humilitatem spectat, quæ omnibus Christi discipulis est necessaria; ita ipsum etiam primæ ætatis exordium diuinæ legi addiscendæ dedicare oportebit, si iuxta Dei in Deuteronomio præceptum vitæ rationes constituere velimus.

Puerilis forma quid notet in Harpocrate.

Puerorũ animos disciplina omnis capaciores quã prouectiorũ.

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

Et verò si canes docere velis, à prima statim ætate docendi sunt; & quid tũ doceas tanti refert, vt in eo quid tum docueris constanter perseuerent: quod Spartanis suis Lycurgus duobus catulis, altero ad patinam, altero ad leporem consectandum instituto ad oculum demonstrauit. Quanto igitur sigilla facilius molli ceræ imprimuntur quàm plumbo aut aliis corporibus duris, tanto tener puerorum animus ad omnem disciplinam & virtutem suscipiendam aptior est, quàm eorũ qui iam longa rusticitate & crassa ignorantia obduruerunt. Quamobrem puerorum animis ea sunt instillanda præcepta, quorum ductu iam mox à teneris vnguiculis rectà tendant ad veram vitæ felicitatem; & in iis omnibus quæ ad hanc referuntur sic adsuescant, vt ab iis recedere insuaue & molestum; in iis manere dulce & amœnum existiment. Qui seniores iam sunt vt difficiliùs erudiuntur; ita facillimè ad pristina vitia relabuntur, & non ferè in iis quæ tardiùs condocefacti sunt, perseuerant. Par itaque prima in Harpocratis nomine syllaba nulla melius figura exprimi potuit, quàm puerili sessione; quæ aptissima est ad durandum, & in iis immorandum ad quæ sessionem omnem referri oportere, primi verbi Sedeo natales ichnæa conuersione docuerunt. Sessionem autem ad animum pertinere, eiq. necessariam esse ad scientiarũ perceptionem, Aristoteles etiam tradit, ostendens animum vario

vario perturbationum fluctu inquietum non antè ad discendum fieri idoneum, quàm tumultus sedetur. Vt enim imagines in vndis commotis integræ cōsistere non possunt; ita nec notiones rerum in animo perturbato: & verò qui sic agitatur veluti procellis quibusdam, non solùm tranquillus non est ad integram rerum notitiam accipiendam, sed ne suus quidem est, aut liber. Qui enim vel auaritia, vel ambitione, vel libidine, vel ira, vel simili aliquo morbo vexatur, eum nullo pacto liberum dicas; sed pessima seruiture & plus quàm tyrannica pressum. Tyrannus licet corpus affligere & cruciare possit, in animum tamen nullum ius habet: quod multorum tormenta, præsertim Christianorum, luculentis & illustribus exemplis toti mundo probauerunt: at vitiorum dominatus in animum carnificinam suam exercet, & intus in ipsis viscerum penetralibus deseuit; tanto grauiorem adferens seruitutem, quanto animus corpori antecellit. Hanc igitur domesticam tyrannidem expellas oportet, si animi tranquillitate ad scientias percipiendas necessaria perfrui velis: nec antè idoneus disciplinis fueris, quàm hoc miserrimæ & turpissimæ seruituris iugum excusseris, & te totū in eam asserueris libertatem, à qua liberales artes nomen sibi vindicarunt. Errat enim si quis aliud seruituris genus liberalibus artibus credit opponi; cùm nihil vetuerit quo minùs vel Socrates in carcere, vel Epictetus in seruitute animum habuerit liberum atq. ab omni negotiorum turba sedatum. Ac quemadmodum hæc vera est libertas quæ animi custodit tranquillitatem; ita otium illud à quo liberales artes discentium diatribæ, scholæ vocantur, ab animo negotiorum turbas excludat necesse est. Mirum est quàm omnes mortales otij sint cupidi, & quàm rursus ipsi sibi sexcentas negotiorum turbas accersant. Magnis laboribus & discursibus diuitiæ quæruntur & parantur, quo iis otium ali sustinerique possit. At dum his nimium incumbimus, & nihil satis esse ducimus, non otium modò procul abercemus, sed totam etiam negotiis impendimus ætatem, & illo semper caremus quò studia nostra omnia spectabunt. Sed quid est frustrari, & frustrà plurimum laboris subire? hoc ipsum est frustrari, perpetuò materiam otio comparare, & numquam ad otium peruenire. Elegantissimam nobis oden Horatius cecinit, qua has stolidas curas, & frustra suscipi consuetas procul ablegauit, & longum valere iussit:

Discere volētem animum debere perturbationibus habere liberum.

Otium omnes optare, neminem consequi.

Otium Diuos rogat in patenti
Prensus AEgæo: simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori
Grosphe, non gemmis neque purpura venale nec auro.
Non enim gazæ neque consularis
Summouet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Viuitur paruo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leues somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid breui fortes iaculamur æuo
Multa? quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naues
Cura, nec turmas equitum relinquit
Ocyor ceruis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod vltra est
Oderit curare.

Hæc & plura ille: quibus me veluti Siren quædam detinere solet. Quid, rogo, magis ridicu-

ridiculum, quàm perpetuis curis immori, vt otio tandem optato potiaris, ad quod nullum tibi vitæ spatium relinquas? Dignissimum est illud Cyneæ dictum quo Pytthum conatus est à bellorum tumultibus ad otium vocate. Cùm Pytthus interrogatus ab eo, quid Italia, quid Sicilia, quid Carthagine, quid Macedonia, quid Græcia in potestatem redacta facturus esset; responderet, in otio & lætis conuiuiis se victurum; mox subiecit: Quin igitur nunc otio illo perfruimur, & animum oblectamus? Quòd si χολῆς & Otij

Scholæ nomenclatura. nomina ad originem primam reducas, deprehendes in iis magnam cum Harpocratis sessione conuenientiam; & fateberis, non minus has voces, quàm ipsam imaginem symbolicas esse.

Schol. Lochs. Locht. Licht. Schol enim à Lochs fit, per conuersionem: quæ vox lætissimum signat, à Locht, quo lætus denotatur, dum vt epitheton vsurpatur: cuius ea ratio est, quòd Lucht significat & lumen dare, & leuare; vnde Locht à præterito imperfecto formatum, dum substat adiecto, aërem significat; eo quòd simul leuitatem rebus & lumen præbeat.

Lætitiæ caussa. Quoniam itaque tantum in nobis est lætitiæ, quantum luminosi aëris, vox Locht alteri voci adiecta lætum significat; caussam simul lætitiæ & eius vsum designans. Qui enim Locht vocatur, is simul & leuitatem & lumen accepisse dicitur. Leuitas igitur idonea est ad pernicem & volucrem mentis celeritatem: lumen verò rectum iter ad superna, à quibus descendit, nobis demonstrat; & eodem ipsa etiam leuitas suapte natura contendit. Vides itaque in Locht læti animi caussam, quæ tota in lucido spiritu continetur. Vides item maximum eius & præstãtissimum vsum eum esse, vt ad superna & primum luminis fontẽ subleuemur. Et certè hæc vera est veræ lætitiæ definitio, non efficientem modò caussam complexa, sed etiam finientem. Quamobrem id quod ipsius Locht siue

χολὴ. Lochs est (vtrumque enim dicitur) id est, lætissimi proprium, Schol, vnde χολὴ Græcorum, denotat. Quid autem hoc aliud est, quàm otium collatum ad superna, & ipsum luminis fontem cognoscendum? Lætissimum igitur otium sit necesse est, & plenum lucidi spiritus, si Græco Scholæ nomine meretur vocari. Huic nihil magis contrariũ, quàm graues curæ animum ad terrena deprimentes: quas nisi procul abcerceamus, frustra scholasticam vitam agere nitemur. Hæc cùm ita sint, eodem Sessio & Schola referuntur, nec alterum ab altero potest separari.

Leeg. Leg. Nos hodie Leg otiosum vocamus, à Leg verbo, quod est iacere, vel facere vt quicquam iaceat. Hinc dicimus, Ter scholen leggen, id est, facere vt quisquam in scholis iaceat. Maximum sanè otium eius esse dicis, quem

Ouerleg. significas iacere. A Leg fit Ouerleg, quod est super re quapiam accuratè considerandа otiari, siue, vt more nostro loquar, iacere. Necesse enim est animum nostrum ab omnibus fluctibus & procellis liberum esse, & veluti planam & æquam tranquilli maris vndam iacere, quo sinceras & puras rerum imagines & notiones suscipiat atque intueatur. A Leg igitur verbo, in quo vocalis breuis est, fit Leeg nomen, quo otiosus & iacens denotatur: quam vocem si vertas, & longam vocalem in duas breues soluas, habebis Ge-el, quod est ad altum. At nihil altum est omnium rerũ ceterarum collatione præter

El. Deum; vnde fit vt El pro altissimo ponatur, per excellentiæ figurã. Ab El voce breui fit

Eel. Eel vox longa, qua nobile & generosum designatur, eo quòd omnis generis nostri gloria ab altissimo fluat, nec quicquã nobile dici debeat quod non à Deo proficiscatur. Quo fit, vt si Leeg in G'eel vertas, docearis otiosum ad nobilitatẽ rectà contendere, & per id quod nobile est ad altissimum peruenire debere, alioqui otiosi nomen non mereri.

Nobiles nulli minus quam nobiles. Nihil ergo minùs otiosum, nihil minùs vel ad nobilitatẽ, vel ad Deũ spectans, quàm homines illi aut belluę, quibus tota ętas potationibus, ludis, bellis, libidinibus, & aliis id genus nugis cõsumitur; tametsi hi soli sese generosos esse & arbitrẽtur & iactẽt, cùm nullæ pecudes magis sint aut degeneres & viliores, aut à primo nobilitatis fonte longius remotæ. Despuamus igitur hos nugiuendos apud vulgus nobilitatis suæ præcones, & belluinos potiùs ventres & gastrimargas pecudes, quàm vel otiosos vel generosos vocemus.

Nobiles vere qui sint dicendi. Soli illi his nominibus digni sunt qui liberalium artium studiis feriantur, & ea omnia ad eum referunt in quo solo nobis & omni menti creatæ licet gloriari, vt Leeg & G'eel

Geel. ichnæa sua conuersione demonstrant. Quoniam verò G'eel idem est quod ad nobilitatem spectans siue tendẽs, aureum colorem Geel dicimus, eo quòd eius metalli proprius sit, quod firma partium suarum vnione ipsum vnum maximè referre videatur; nec

Aurum Soli sacrum. quicquam in his terrenis magis accedat ad immortalitatem. Hinc aurum Soli dedicatum, eò quòd Solis omnia conseruantis vis in ipso luculentissimè cernatur; quo fit, vt

aurata

aurata insignia omnium splendidissima habeantur: quibus qui se iactant, ij vel à nobis,
vel ab aliis discant, qua ratione digni fieri queant, vt otiosi, generosi & aurati vocentur.
Non otiosè igitur, vt vulgus loquitur, sed otiosè vt sapientibus loquendum considerare
debemus huius vocis Leeg arcana; & in illis sic versari, vt ex nominum & rerum magia,
siue (quod idem est, cognatione ad ipsum altissimum adspiremus. Latini Otium dicũt,
sed nullius vernaculæ etymologiæ gnari; licet inepruli quidã ab Ocyus per euphemiam
deriuent: quos fortassis audirem, si in Otium Cappa & Y Græcorum agnoscerem. Li-
bri veteres Otium per Tau & Iota scribunt: quibus accedens Papyrius, à Paullo Manu- *Otij etymon,*
tio singulari orthographiæ vindice & patrono in hac ipsa quæstione laudatus, hoc addit, *& orthographia.*
in hac voce sub Tau, quendam ipsius Zeta sonum audiri, vt & in nomine Tatij & simi-
libus, in quibus I post T sequitur. Quid? quod & lapides Tau in Otio habent? Nulla
igitur caussa est Latinis nota, ob quam à molestiis & laboribus vacantes, in otio degere
dicantur. Oed Germani superiores, nos Oet dicimus, vt in Oetmoet & Oetmoedig cerni- *Oet.*
tur. Est autem hæc vocula variè vsurpata, eo quòd varia sint quæ ab æterno dimanant,
& ad æternum feruntur. O enim circulari sua rotunditate index est æternitatis: cui ad- *O æternitatis*
spiratio præposita, Ho facit, quo altum denotatur; eo quòd alta ad perennem durationẽ *nota.*
spirare videantur, & perpetua circa idem centrum regressione imaginem nobis præ- *Ho.*
beant vitæ sempiternæ. Ab O item fit Oot pro perpetuo, & Altoos pro omnino ad per- *Oot.*
petuum. Ex O & I in diphthongum coëuntibus fit Oi, quasi quiddam tenue & exile *Altoos.* *Oi.*
ab æterno sic fluens, vt cum eo coalescat: qua voce ouis, cuius symbolo Christus deno-
tatur, olim generatim dicebatur; nunc pro oue femella dumtaxat in vsu est, eo quòd hic
sexus, vti imbecillior, magis videatur Christi humilitati conuenire. O mirabile exiguæ
voculæ mysterium! Æternitatem exilitati vnitam, ipsum infinitum minimo coniun-
ctum cernimus; & id quidem duabus litteris in vnum sonum coëuntibus, vt nimirum
cogitaremus, sub oue vnam personam latère, quæ infinitam naturam exilitati abiectis-
simæ copularet. Sed de hoc alibi. Ex eodem fonte manat Oet, qua vacuum significatur *Oet.*
& abiectum; vnde Oetmoet est pauper animus, siue animus spiritu excelso & fastu omni *Oetmoet.*
carens. Eadem voce mitem quoque vocamus, propterea quòd mitis animus omnibus
sese præbeat vacuum & otiosum ad ea quæ quis velit audienda, & ad locum dandum iis
quæ petuntur. Hanc pauperum spiritu & fastu carentium cognationem cum iis qui
miti sunt, quieto & vacuo à perturbationibus animo, Deus nobis aperuit dum dixit:
*Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipsi
possidebunt terram.* Hos enim vt coniunxit, ita eisdem præmiis ornauit. Quid enim *Terra viuentium quæ sit.*
aliud est regnum cælorum, quàm terra viuentium, quam Terræ nomine hoc loco in-
telligere debemus. Dicitur autem beatorum sedes Terra, propter æternam eius stabili-
tatem & quietem: & dum eadem cælum vocatur, non mobile aliquod cælum esse dici-
tur, sed æterna sedes omnibus cælis superior, perpetua firmitate constans, per nullam
vmquam vim mouenda. Vt enim in cælo excelsum, sic in terra quietem æternam in-
telligimus. Cælum igitur beatorum Terra dicitur, & nominibus his coniunctis subli- *Cælum terra*
mitas æternæ quietis denotatur. Quia igitur æterna quies propria est pauperum spiritui *beatorum.*
& mitium, rectissimè nomenclator & conuenientissimè ipsi Christo Oet-mort pro pau-
pere, miti & quieto animo posuit, vocabulo ab æternitatis nomenclatura deriuato. Est
itaque Oet-moet animus perinde atque locus vacuus, omnibus cedens, nullo fastu tur-
gens, nullis perturbationibus occupatus. Et verè talis animus vacuus solus capax est
æternitatis, quoniam superbia hominem distendens, nullũ locum sapientiæ relinquat,
& ceteroqui Deus superbis resistat, & humiles solos exaltet. Ab Oet igitur per diph-
thongum nobis scripto, Latinorum Otium descendit, quasi Oet Ti diceretur, quod *Otij compositio & interpretatio.*
idem est quod vacuum tempus. Tit enim siue Ti tempus notat, à Ti verbo, quo ten-
dere ad aliquid significatur; quia tempus nimirum & motus sit mensura, & perpetuò ad *Tit.*
aliud tendere, nec vmquam consistere videatur. Otium igitur adiecta terminatione *Ti.*
Latina vacuum tempus definietur, si ad originem, pro eo ac debet, referatur; & per
Tau, non per Cappa scribendum; non solùm quia sic scriptum apud veteres inuenia-
tur, quam vnam Grammatici habent rationem; sed quia sic etymologia poscat. Quem-
admodum autem lumen nos ad illud vnde lumen emanat intuendũ considerandumq́.
inuitat, & vt riuus nos ad fontis vocat cogitationẽ; ita Oet, quod vacuum significat, ani-

mum nostrum impellit ad Oot & ipsum O, id est, ad perpetuum & æternitatẽ. Quamobrem dum Otium audimus, in mentem venire debet ipsum non ad aliud esse accommodandum, quàm ad eorũ quæ sempiterna sunt, contemplationem. At ne hic quidem artificij ratio metas sibi fixit, sed vt prorsa vox Oet ti ad perennia vocat; ita versa elegantissimum habet ac significātissimum celeuma, quod iubet vt feruido cursu ad æternitatem festinemus. Quid enim aliud intelligunt nostrates dum It te o audiunt, quàm si Latinus diceret, feruenter ad æternum siue ad altum? I nunc, & dubita, an otium nostras sit ab origine vocabulum, & an per Tau sit, an per Cappa scribendum. Prodeat Varro vel Varroni quispiam similis, & nobis tam rectas, tam aptas, tam vtiles, tam salutares proferat rationes vocabulorum. Non addam hic quàm pulcra sit in It te o ad aurigarum incitamenta, quibus equorum cursum moderantur, allusio. Hit enim siue It, incitantis est ad festinandum; o imperantis quietem. Quòd si hæc ad vitam tuam accommodes, nónne cernis tibi semper ardenti studio properandũ ad quietem æternam, quæ sola verè digna est vt O vocetur? nec alia de caussa O in hanc venit loquendi consuetudinem, vt pro quiete ponatur. Quid hîc sapientibus faciendum, vbi tam graues sententiæ rudibus aurigarum labris innatant & assiduo vsu teruntur? Quid aliud, quàm vt hoc exemplo discant, in contentissimis quibusque voculis ingentes condi thesauros mysteriorum? Vide quò Otium, quò Leeg, quò Schola, quò Sessio contendat, ad quas nos epulas inuitet. Dum sedes, cogita te sedere, vt ad ipsum Ens animus tuus adscendat: dum ad scholas itas, in mentem veniat spiritui lucido dumtaxat scholas patere, & hoc ipso nomine te ad ipsum fontem luminis accersiri: dum Leeg nostras vocabulum audis, diligenter obserua, vt eam vacui temporis & à negotiis liberi rationem subducas, qua ad nobilitatem & ad ipsum altissimũ omnis tua spectet cogitatio: dum Latinorũ Otium ad originem vocas, non antè tibi consistendum in rebus meditandis existimes, quàm ad ipsam peruenias æternam quietem; ad quam non à sapientia modò, sed ab aurigarum etiam barbarie incitaris. O diuinum nomenclatorem! O artificium vocabulorum stupendum! Quàm rectè, quàm ad amussim Mariæ Magdalenæ otium ad pedes Domini sedentis his vocibus expressum videmus; quàm omnia hæc nomina per directam lineam ad ipsum Vnum, quod solum necessarium Christus dixit, feruntur atque collimant? Quòd si hæc ita sint, quid nobis inertibus, socordibus, & perpetuo stupore depressis fiet, dum totum vitæ tempus vel terrenis negotiis, vel inani otio, vel lusibus omne morborum genus in animo nostro accedentibus occupamus? Non enim de omni tantùm verbo otioso, vt videmus, homines Dei iudicium subibunt; sed sui etiam otij rationem reddere cogentur; quæ eò grauior erit ad expediendum, quòd ipsis vocabulis otium denotantibus simus redarguendi atque damnandi. Quid igitur illis facias, qui quicquid temporis stolidis suis aut potiùs insanis negotiis, non alij quàm ambitioni, auaritiæ, & ventri seruientibus suffurari possunt, vel impudicis libris legendis, vel potationibus, vel aleæ ludendæ impendunt; in quibus omnium irritamentorum ad fœdissima vitia animum stimulantium summa continetur? Verùm vastum hîc & procellosum pelagus prospicio, nõ paucioribus monstris, quàm illud quod Christophoro appingitur, plenum; quæ si enumerare tentem, ætas me antè & charta deficiat, quàm cuncta recenseam. Nos verò otium colamus, & Deum rogemus, in eo tantisper nobis liceat in hac vita sedere, donec nos Christus sibi vnitos ad dextrã patris faciat sedere in quiete sempiterna, ad quam Otij nomine citamur. Absit itaque, vt aut ignauam & inertem, desidem & inanem, aut vitiosam cessationem Otium vocemus, licet Latini originis ignari hoc vocabulo frequentissimè abutantur; inter quos Catullus sic canit:

Otium Catulle tibi molestum est,
Otio exultas nimiumq́, gestis,
Otium reges priùs & potentes
Perdidit vrbes.

Et hæc quidem pro tempore de sessione otiosa & scholastica sufficiant: quæ vt ipsi Hoc syllabæ primæ respondet; ita iclinæa vocum conuersio à nobis modò explicatarum, ad secundæ syllabæ Hog notationem quadrat; qua monemur vt veterinam nostram naturam, quæ terrenis nos affigit, sublimemus, id est, è limo ad excelsa tollamus: quo verbo vt Cicero vsus fortasse non fuerit, nihil tamen huic nostræ notioni quam Hog designat, aptius

Hit. It.

O dictio imperãtis quietem.

Otium iners & vituperandum.

Otij vocis abusus.

aptius queat inueniri. Atqui sublimare pecudem nostram nequimus, nisi ea diligenter & ardenti studio præstemus, quæ conuersione verbi, à quo Sedeo & Sedo deriuatur, monentur. Pog igitur ipsius sessionis ostendit scopum atque fructum : qui tam latè patet, quàm se latè sublimium rerum contemplatio in omnem sapientiæ partem porrigit, quamque sublime cogitationes nostræ ad Ens & Vnum feruntur. Iam hac ipsa via è tarditate atque perseuerandi mora ad id venimus, quod primo obtutu contrarium prorsus videtur, ad ipsam nimirum celeritatem : quas duas res sublimitas medium locum tenens coniungit. Dum enim sessioni veræ & vero otio immoramur, atque mentem nostram è terrenis ad cælestia exaltamus, ad eam peruenimus celeritatem, quam Mercurio veteres tribuerunt, petasum eius & talaria pennis insignientes. Quæ verò hæc est celeritas? Nempe non alia quàm ea qua mens nostra ex imis terræ visceribus supra omnia elementa, super omnes cælos momento temporis euolat, & ipsi sese summo omnium rerum vertici coniungit. Viden' modò vt ex Bar perueniatur ad Dat/ id est, ex longa duratione & mora sedentaria ad celeritatem; idque per medium ipsius Pog/ siue arduæ aggressionis, qua veterinum nostrum Adamum ad cælum rapimus atque sublimamus?

Celeritas quæ Mercurio tributa.

CEDO nunc, an quicquam potest Harpocratis nomine de compositionis artificio mirabilius cogitari, an quicquam plenius arcanorum, an quicquam tectius ad supremum sapientiæ culmen iter ostendens? Confer huic sessionem, de qua modò satis dictum; confer silentium, quod indice dextræ manus labris admoto discipulis omnibus imperat, & diligenter examina, ecquod possit simulacrum inueniri ipsi nomenclaturæ Harpocratis aptius & conuenientius. Numquam reperietur profectò, aut ego insigniter fallor. Quamuis autem Sessio insignia nobis dederit documenta, ea tamen non ad discipulos tantùm, sed omnes eos pertinent qui rerum diuinarum contemplationi incumbunt, siue auditores sint, siue magistri, siue sibi dumtaxat & Musis ferientur. Errarunt enim illi, & errarunt longissimè à recta priscæ veritatis ipsis nominibus consignaræ via, qui sessionem ad mutilos pedes retulerunt; quando nec in sessione, nec in Harpocratis vocabulo quicquam tale reperitur. Sedet Dominus noster ad dextram patris, sedebunt Apostoli in iudicio supremo, sedent Angeli in thronis, sedent doctores in cathedris; num idcirco quicqoam mutili in ipsis vel esse vel denotari intelligemus? Sit sanè ita, sit Harpocrates discipulus; & is quidem adhuc gressus impos, eo quòd necdum sua sponte in sapientiæ studiis vel consistere vel progredi possit, & accedat hoc ad symboli elegantiam quandam; sit etiam ita, vt Christus in forma mutili hominis venerit, & quadam etiam ratione hic Harpocratis nomine queat denotari; id tamen minimè cogitandum, sessionem generatim ad hanc notationem referri, vti satis à nobis est declaratum. Quamobrem cùm sessionis nota ad discipuli officium exprimendum non sufficeret, additum est & alterum signum quod propriè auditoris partes indicaret: à quo & Sigaleonis nomen accepit. Sic Ausonius:

Harpocratis sessionem non ad mutilos pedes esse referendam.

Harpocrates Sigaleon appellatus.

Aut tua Sigaleon Ægyptius oscula signet.

Ouidius tacito nomine tacitum puerum designauit:

Quique premit vocem, digitóque silentia suadet.

Martianus Capella eiusdem his verbis fecit mentionem:

Verùm quidam tedimitus ad os compresso digito salutari silentiū commonebat. *Conticuere omnes, intentiq́ ora tenebant.* Alibi puerum piceum vocat. Nos priùs de vocabulis quibus silentium significatur. Apud Latinos duo verba sunt sileo & taceo, illo significationis discrimine à Seruio distincta, vt Tacere idem sit quod loqui desinere; Silere, non loqui; ita vt is qui locutus non sit, silere quidem dicatur, at non tacere: qua in re clarè mihi ob oculos posuit primā & germanam horum verborū originem. Vtrumque certè verbum in principio vnius litteræ defectum habet; eo minùs mirum, quòd st vna apud nos littera frequenter habeatur, vti liquet in conuersionibus ichnæis Hast & Stah/ Fast & Staf/ Sterr & Jerst/ & similibus; atqoe idcirco vna figura olim scribebatur, perinde atque hactenus apud Hebræos. Sileo igitur à Stil-em fit, quo significatur quies vocis: Taceo verò à Stat-em/ quod est finio vocem. In priore verbo Tau periit, In posteriore Sigma. Hinc modò perspicuum est, Tacere eum, qui loqui desit; Silere verò, qui quouis modo linguam continet. Mirot profectò & amo hanc Grammatici diligen-

Silentium.

Sileo & Taceo quo differant.

St Cimbris pro vna littera haberi.

Sileo vnde nomē habeat: Stil.

Taceo vocis etymon.

ligentiam; qua factum eſt, vt ex proprio verborum apud Latinos vſu origines eorum
poſſim probare. quamquam ſcio hoc diſcrimen non obſeruari. Mihi ſatis eſt Seruio
hanc ſuboleuiſſe priſci ſermonis proprietatem: quam licet nemo animaduertiſſet, de
conſueto tamen corruptelæ, qua ceteræ linguæ à prima degenerarunt, modo ad verbo-
rum radices peruenire potuiſſem: & ,vt verum fatear, ante perueni, quàm cum Seruio
Swig. ſuper hac re conſultaſſem. Græci à Swig/ quod idem nobis eſt quod Latinis Tacco,
σιγάω verbi etymon. σιγάω fecerunt, reiecto duplici digamma, quòd eo carerent. Hebræi à Mut מת fece-
Mut. runt, ſollemni ſibi conſuetudine, qua voces noſtras alibi aliter inuertunt. Mut nobis lon-
Mutus vnde acceperint Latini. gum ſilentium ſignificat, vt dum dicimus auiculas canoras eſſe in Mut/ non aliud dici-
mus, quàm eas occluſas eſſe ne canant: atque hinc Mutus apud Latinos. Mut verſum
Tum. Tum reddit, quod Dom ferè pronunciamus, quo ſtupidus denotatur. Hinc Stom/ adie-
Dom. Stom. cto ſibilo ad augendam notationem, pro muto apud nos vſurpatur: à quo Moſt pro vino
Moſt. adhuc bulliente & necdum defecato: quod propterea ſic vocauit Nochus, quòd ſe
mutum potu eius iaciſſe ſibi conſcius, omnes ſuos poſteros monitos vellet, vt à vino
quod necdum deferbuiſſet abſtinerent; ne videlicet perinde atque ipſi imprudenti &
Muſti vocis etymon. tum primum capienti experimentum acciderat, muti redderentur. Hinc Latini Muſti
vocabulum à Nocho Saturno, & Iano eius filio retinuerunt. Vtinam in ceteris vocibus
tam fuiſſent veteris primorum parentum ſuorum ſermonis obſeruantes. Mea igitur
non refert ſiue à Mut/ ſiue à Stom Hebræorum מת fluxiſſe dicas, cùm hoc ex eodem
fonte manarit. Sed miſſos facientes Semigenas, Ianigenarum vocabula examinemus.
Swit. Græcorum σιγάω à Swig venit: Swig à Swit; cui verbo ſibilus adiectus, cedendi auget
ſignificationem, facitque vt Swit nihil aliud ſit, quàm ſic cedere quempiam, vt ad ter-
Swet. ram flectatur, vel totum ſe ſubmittat fortiori. Vnde Swet & Swat imbecillus & infir-
Swat. Swechen. mus. Hinc apud Germanos ſuperiores Swechen/ eſt violare & conſtupiare. Nos in agen-
Swent. di notatione Swent dicimus. A Swit fit Swig/ Cappa in gamma adſpiratum mutato,
litteram illam quidem cognatam, ſed dum effertur, magis expectorandam: quo fit, vt
is qui tacet, alteri cedat & ſe ſubmittat; atque id quidem intra pectoris ſui ſinus ſe re-
Swigt. trahens. Hinc apud nos Swigt/ vox tacere iubentis, contemtum habet quendam; &
ideo in familiari cum æqualibus colloquio non ferè ea vti conſueuimus; at eius loco
dicimus Stil / quod eſt quieſce ſiue ſile. Magna igitur ſummiſſio in Swig indicatur,
quæ maximè decet diſcipulos erga magiſtros: atque inde non ſilent tantùm in ſcholis,
ſed vel humi ſedent, vel in ſubſelliis, vel certè in ſcamnis inferioribus quàm ſit cathe-
dra doctoris. Cernis itaque ſeſſionem diſcipulo tacenti & ſe demittenti aptiſſimam in
Sigaleon quare vocatus Harpocrates. Harpocratis effigie; quo fit, vt ſignificantiſſimè ſymbolum hoc Sigaleon dicatur, ſi Græ-
cæ vocis origo ſpectetur; quæ non ſilentium tantùm indicat, ſed apertiſſimam etiam
habet ſummiſſionem. Hinc mox & illud colligas, barbarum eſſe loquendi morem,
quo ſuperiores Germani Schwig pro Swig & dicunt & ſcribunt, vltra ſibilum adſpi-
rata etiam acceſſita ad vocis ſibilum littera, ne parum ſcilicet inflatam & ventoſam ha-
bere videantur locutionem: quod in omnibus fere iis faciunt vocabulis, quorum princi-
pium noſtratibus eſt Sigma duplici digamma præpoſitum. Neque enim parum con-
ducit ad ſinceram ſermonis noſtri vetuſtatem arguendam probandamque hæc Græca-
rum & Latinarum vocum cum noſtratibus collatio, quando conſtat non contemnen-
dam eſſe harum linguarum antiquitatem. Cùm igitur σιγάω, non χσιγάω dicatur, pro-
babile redditur, in matrice lingua Swig/ non Schwig fuiſſe. Sed hoc obiter. Videamus
modò ecquid Swig conuerſum ſignificet, quod ad præſens faciat taciturnitatis inſtitu-
tum. Sunt quædam nobis voces, quæ licet verſæ nihil nobis denotent, in radicibus ta-
Wit. men ſuis habent luculentam & vtilem regreſſionem. Dixi Swig à Wit genus duxiſſe;
& Wit nihil aliud quàm cedo & locum cuipiam do, denotare; atq. inde potiſſimum &
præſtantiſſimum cedendi genus Swig dici; propterea quòd frequenter exitioſiſſima
Kif. bella è verbis oriantur, quæ tacentibus nulla extitiſſent. Wit igitur Kif contrarium
habet, quod idem eſt quod iurgor & litigo; vbi duplex digamma in alterum digamma
mutatur, tum quia hæ litteræ admodum ſunt cognatæ, tum quòd f in Kif accommo-
datius ad ſignificationis videatur efficacitatem, vtpote elementum aptum ad deſpuen-
dum, quod in rem abominandam maximè quadrat. Monuit ergo nomenclator, nobis
crebrò, niſi cedamus, altercandum litigandumque eſſe: quo documento vix aliud poteſt
eſſe

esse ad vitæ tranquillitatem & suauem quietem fructuosius. Quod igitur in Swig deriuata voce non inuenitur, id in radice cernis moneri; & tanto id quidem vtilius, quanto hæc quàm illa latius patet, atque ad plura cedendi genera refertur. Verumenimuerò quia magna reuerentia fidum arcanorum silentium cùm in sapientiæ scholis, tum maximè in sacris ritibus apud omnes gentes coli consueuit, non potui mihi persuadere, non magna hîc cura nomenclatorem versatum fuisse, & non solùm in Wit vocula matrice ichnææ conuersionis artificium, sed in swig etiam adhibuisse: quod cùm prima mihi fronte non apparuisset, ad ipsius swig transeo perpetuitatem, quam præteritis verborum imperfectis in Cimbrico sermone denotari sæpius memini me commonefecisse; propterea nimirum quòd iis præteritum, præsens & futurum tempus indicetur, vt cuiuis non obesæ naris homini non potest non subolere. Sweeg igitur sic versum, vt G'ewig nobis faciat, & ecthlipsis, per apostrophon Græcis notanda, intelligatur admissa, idem significat quod Latinus diceret, ad sæcula sempiterna. Voluit itaque silenti hac sua machinatione verbi architectus æterna illis sæcula polliceri, qui perpetuò cederent & se humiliarent; quorum illud wit, hoc swig significat; quæ ambo verbi swig notatio complectitur: & præterea has primarias Christiani hominis virtutes perpetuo silentio, quod sweeg denotat, ornarent. Videtur enim dixisse, his virtutibus quæ in sweeg continentur, quarum prima in cedendo, altera in se humiliando, ad terram demittendo, infirmandoque; tertia in taciturnitate perpetua cernitur; viam nobis strui, non ad vnum sæculum, sed ad sæcula sempiterna. An non idem hîc rursus audimus quod in Oetmoet à nobis est annotatum? qua voce eius laus designatur qui animum suum omni exinaniuit superbia. Quid enim aliud est se exinanire, quàm cuiuis cedere, cuiuis se inflectere & humiliare, & ad omnes iniurias tacere; quas omnes virtutes sweeg continebat? Profectò licet Dialecticum interrogares, nescio tamen an meliorem multis verbis ipsius Oetmoet descriptionem expediret. Oet vacuum est & inane; oetmoet igitur virtus eius qui se animo, siue facultate qua irascimur, exinaniuit. Exinaniuit se qui nemini resistit. Hoc enim animi proprium est, obsistentibus reniti. Quoniam itaque Oet tum deriuationis natura, tum ichnæa versione nos condocefacit, ipsum vacuum & inane ad æternitatem iter demonstrare iis qui sese exinaniunt; videamusq́; sweeg eodem pertinere, & illud præterea addere claritatis ad intelligendum, quod non sæculū tantùm, sed sæcula promittat, vt cogites è præmiorum numero plures in sweeg virtutes absconditas esse; non fuerit abs re D. Paulli ad Philippenses huic loco inserere verba, quò cernamus, quàm ad vnguem quadrent in hanc nomenclatoris sententiam duabus nobis vocibus expressam. Sunt autem hæc apud Latinos: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum; vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes vnanimes, idipsum sentientes, nihilq́; per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes; non qua sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu; qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuētus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hæc ille. E quibus liquet eodem spiritu nomenclatorem vocabula sua cōdidisse, quo præeunte D. Paullus sua scribebat. Et verò quia totius humilitatis exemplar & perfectissima idea in Christo fuit, ipsum Oet Christo primùm conuenire dicemus, iuxta illud quod sæpius monui, vocum rationes in ipsis primis formis suam veritatem maximè tueri. Quamobrem quo magis considero vocis oet architecturam, eo maiore capior admiratione. Christus filius est Patris æterni, oet ab æterno ducit ortum; oet supremam inanitatis ideam significat, Christus suprema est inanitatis idea, eo quòd summa sese omnis perfectionis plenitudine exinaniuerit, dum æqualis Patri in humanam se demitteret naturam, & se in forma miserrimi serui cruci affigi, & diris tormentis enecari patientissimè ferret. Vt horum commemoratione horresco & attonitus hæreo,

G'ewig.

Humilitas cuiusmodi virtus.

Oet. Oetmoet.

Humilitatis idea Christus.

hæreo, quando nihil in me video quod vel minima parte hanc imitetur humilitatem; ita è diuerso vehemẽter gaudeo, hanc mihi vocum nostratium, & summi mysterij symphoniam diuinitùs reuelatam esse. Pergo igitur. Vti Christus à Patre exaltatus est vltra omnes res creatas, & ad se omnes trahit sublimes qui sese cum ipso exinaniunt; ita
Ort. Te-o. Oet dum conuertitur, Christi nobis demonstrat adscensum; quia, vt dixi, Te-o idem sit quod ad æternum & altum. Qua de re fit vt oet primùm Christo attribuendum sit, qui non solùm ab æterna sublimitate ad infimam descendit inanitatem, vt oet significat; sed ex hac rursus ad illam peruenit, humanam naturam omnibus rebus creatis reddens altiorem; quod vox versa Te-o clarissimè monstrat. Hinc illud perspicuum quod antè ex Euangelio docui, regnum cælorum & terram viuentium, quibus altitudo suprema
O tria significata comprehendit. & æterna quies designatur, eorum esse qui pauperes sunt spiritu atq. mites. In O igitur tria significata, quæ priùs indicaui, vnà comprehendũtur, Æternitas, Altitudo, & Quies: ad quæ nobis ex oet datur adscensus, si nos cum vero & primo oet, id est, cum summo inani, glutino caritatis vniamus. Porrò quondam dixi, in præterito imperfecto ipsius swig quandam descriptionem occultari, qua inanitas per oet denotata tribus quasi gradibus explicatur, dum cedendi, humiliandi, tacendique virtutes in vno sweeg continentur; consequentiæ ratio postulat, vt cui primo & ante omnia conuenit definitum, eidem quoque primùm conueniat definitio. Quocirca sicut Christus est ipsissimum oet, id est, supremum vacuitatis & exinanitionis exemplar; ita vt primum etiam sit sweeg oportet. Audiamus ergo diuinissimum vatem Iesaiam, qui copiosè has tres, quas dixi, virtutes in Christo depinxit. Omnibus enim modis cuiuis cedebat vt vltimus haberetur, vt weec denotat: omnibus rebus se humiliabat, & summa infirmitate depressus iacebat, nullo non genere iniuriæ, contumeliæ, diræque violentiæ deiectus in terram; quod sweec significat: & ad hæc omnia tacebat, vt sweeg designat. Audiamus, inquam, ipsum vatem,
Christus qualis fuerat ab Isaia prædictus. quem mirum est à contumacibus Iudæis hactenus non audiri. Sed & hoc ipsum ita fore disertè idem vates prædixit: *Quis credidit*, inquit, *auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Non est species ei neque decor, & vidimus eum, & non erat adspectus, & desiderauimus eum. Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus: Vnusquisque in viam suam declinauit; & posuit Dominus in eum iniquitatem omnium nostrûm. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Hæc & plura eodem tendentia Iesaias propheta Spiritu sancto plenus. Videmus hîc eodem ordine enumerata quæ in Sweeg continentur. Primùm enim ita omnibus cedit, vti in terra sitienti nascatur; è virgine scilicet, è qua nulla stirps alia nasci potuisset. Mox natus postremus omnium est, & nullo loco habetur, tantum abest vt cuiuspiam locum occupet; atque adeò vera ouis est siue Ois, siue,
Oi. vt est in matrice lingua, Oi, quo personæ vnitas indicetur. Et certè hactenus Oi pro abiectissimo & homine minimi aut potius nullius animi vsurpamus: quod Itali imitati *Vna pecora* pro eodem dicere solent. Agnum autem quem hic Propheta prædixit,
Lam. D. Ioannes demonstrauit, Lam vocamus: quæ vox dum adijcitur alij, mutilum significat & impotentem, & nullis viribus præditum: vnde mox ex ipso nomine nostrati intelligimus, cur Christus agno se compararit. Porrò non satis fuit quòd agnus natus esset, quo nihil imbecillius & magis innoxium; nisi hoc etiam accederet, vt omni genere aduersitatum deijceretur, & sub grauissimo iniquitatum humanarum pondere depressus iaceret: quod secundo loco vates adiunxit. Postea idem omnibus vexatus iniurijs ac tractus ad occidionem, tacet, haud secus atque agnus dum tondetur. Quid ego hîc prius admirer, vaticinij'ne claritatem, an mirificũ arcanum in fabrica verbi Sweeg, sub tenui & ferè Coo velo delitescens? Quàm multis vocibus, bone Mercuri, & tu vere Apollo, secretum illud humanæ naturæ redimendæ mysterium intexuisti! quàm multis

multis vocabulorum indiciis salutis nostræ viam ab æterno prædestinatam demonstrasti! Ita me spiritus amet eius architecti qui sermonem nostrum condidit, vt ad hunc semper scopum videtur collimasse, quo de vocum structura in felicitatis humanæ cognitionem veniremus. Quo fit, vt effrontis impudentiæ, & crassissimæ & plusquàm belluinæ ignorantiæ non iniuria accusser atq. reus peragerer, si alij quàm Spiritui sancto, qui reuera Hermes ter maximus & est & debet nominari, linguæ nostræ primordia accepta ferrem. Thot igitur Thot, & vt ter maximú ter nominem, Thot, inquam, & linguam & litteras hominibus tradidit, non in Ægypto, vt errabunda Græcia putat, sed apud Indos, eo ipso tempore quo Adamus Spiritus sancti instinctu animalibus ac rebus ceteris, iuxta cuiusq. naturá, & pro eo ac veritas postulabat, nomina narratur indidisse. Tum itaque inter cetera verbum swijg ad eum modum fecit, vt rectum Christo militanti, conuersum triumphanti conueniret; atque significaret eum esse solum, de quo dici queat ge-ewis/ id est, dat sæcula sempiterna. Ewis enim & ewen in plurali numero dicitur, vt patet iis qui norunt nostratem nominum inflectendorum formulam, vt Heerus & Heerwen/ & Flemngs & Flemingen/ Scots & Scotten/ Engles & Engelen/ & similia infinita. Christus ergo qui omnibus cedebat, omni malorú pondere deprimebatur, ad omnes iniurias tacebat; bifariam ge-ewis dici meretur, tum quia ad sempiterna sæculorum sæcula & ipse tendit & alios ducit, tum quia ipsemet hæc sæcula sempiterna largitur. Et hæc quidem de verbo swig/ vnde Sigaleon deriuatur: quod nomen si de origine sua examines, iuxta eam quam modò dixi rationem, nemini prius quàm ipsi Christo, atque deinde ipsi Harpocrati, vti symbolo nobis ostendenti doctrinam Christianam, attribuendum esse deprehendes, vt priùs omnia sunt in exemplaribus quàm in signis. Verùm quia ex signis ad ideas peruenitur, & ex illis hæ cognoscuntur, nomina in docendis hominibus priùs symbolis damus, & symbola vt symbola, non vt res ipsas tractare debemus. Harpocrates igitur Sigaleon est, quia figura sua silentium seruandum esse demonstrat, vt nimirum ex hoc nostro silentio tandem ad eius veniamus cognitionem, cui ratio verbi swig primò conuenit. *Harpocrates cur Sigaleon dictus.* Ceterùm quoniam silentij nomen à sileo deriuatur, & hoc à stil nostrati, quærenda & huius radicis etymologia. Stil itaque vt verbum & nomen vsurpatur; & illo modo quietum reddere, hoc quietum designat. *Sileo, es, ere. Stil.* Vt enim set significat idem quod facio sedere, & sit sedere; ita stel significat collocare, & stil quietum. *Set. Sit.* Componitur autem hæc vox stel ex ste & hel. *Stel.* Ste idem est quod statio siue locus, vt T'is mijn ste/ id est, locus siue statio mea est. *Ste.* Fit autem à sta/ vnde verbum Sto Latinorum eiusdem significationis, & Græcorum ἵστημι. *Sto & ἵστημι etymon.* Est autem sta vehemens vinculum ipsius ad anteriora progressus, vt patet è natura litterarum, contrarium haast/ quod idem est quod accelero: cui voci adspiratio præponitur, vt celeritas ipso spiritu magis incitetur. *Sta. Haast.* Ab haasten Latini deriuarunt festino, adspiratione mutata in digamma: quæ variandarum litterarum forma nulli genti quàm Hispanis frequentior; apud quos alij *hyo*, alij *fyo*, & plurima similiter alij per adspirationem, alij per digamma efferunt. *Festino vnde Latini acceperint. H adspirationis transitus in F digamma.* Sed hoc obiter. Ste igitur statio siue locus est, cui si hel vel el iungas, stel feceris, & id significaueris quod supremum est in suo cuique loco assignando. Cùm igitur vt verbum vsurpatur, idem est quod statuo; at cùm nomen est, loci principem denotat, vel quod summam tenet stationem; quo tamen raró vtimur. Stel-bier dicimus pro cereuisia ea quæ nunc ad supremum bonitatis suæ statum peruenit; vltra quem si progrediatur, corrumpitur. Contrarium eius versa voce intelligimus, quæ teritur vsu frequentissimo. Lest enim vltimum significat, à quo lijst pro limbo ponitur, eo quòd vltimus rebus accedat; & leest pro forma calceorum, & quia pes vltimum sit membrorum, & forma calceis vltimò eximatur: vnde verleest per metaphoram idem significat quod vltimam manum cuipiam rei impono. *Lest. Lijst. Leest. Verleest.* Steel conuersum id notat, quo primùm res quæpiam arripitur: vnde verbum steel pro furari dicitur; quòd qui furatur, omnem quærat arripiendi ansam. *Steel.* A stel breui fit stil breue, vt à set sit. Quòd si vocem producas, illud denotabis, quod & ipsum firmiter per se stat, & aliis vt stent præstare potest: vnde Græcis στήλη. Quòd στήλη à nostro stijl fiat, in compositione facilé cernas, vbi ex I longo, non ἦτα, sed ὑψιλὸν factum videmus. *στήλη à nostro Stijl fieri.* Omnes enim & Græci & Latini Peristylium & peristylum scribunt, pro eo loco qui columnis circumdatus est; Epistylium pro eo quod columnis imponitur. *Peristyliũ & Epistylium quid significent & vnde formentur.* Sicut igitur lijst/ id est limbus, vltimus rebus imponitur, ita stijl primum sibi

hæreo, quando nihil in me video quod vel [illegible] hæc longiùs nos abdu-
ita è diuerso vehemẽter gaudeo, hanc mihi [illegible], vel quietum significat,
phoniam diuinitùs reuelatam esse. Pergo [illegible]tionis ratio reperietur,
tra omnes res creatas, & ad se omnes tra[illegible] Nam ex hel altum deno-
Oet. Te-o. Oet dum conuertitur, Christi nobis de[illegible]erorum lusus, quo nates
quod ad æternum & altum. Qua de r[illegible]quentius. Londini Toz hil/
non solum ab æterna sublimitate ad [illegible]bus & satrapis decollatus:
sed ex hac rursus ad illam peruenit, [illegible]cem & alios aliquot princi-
altiorem; quod vox versa Te-o cla[illegible]m Nortsociæ condemnatum
ex Euangelio docui, regnum cæl[illegible] partes secetur. Cùm igitur
O tria significata comprehendit. & æterna quies designatur, coru[illegible]uo fit, vt in stil/ id est, in quie-
tria significata, quæ priùs indica[illegible] altitudo, quæ sic propria sit
ad quæ nobis ex oet datur adi[illegible]quam ea ad quam quies om-
inani, glutino caritatis vniam[illegible]sione deducit, schola ad lu-
swig quandam descriptione[illegible] excelsum, ita stil quoque nos
dibus explicatur, dum cede[illegible]: quo nomenclatoris artificio
tor; consequentiæ ratio po[illegible]te collocari. Quid? an non
quoque primùm conueni[illegible]atur, ita vt nemo statuere illud
supremum vacuitatis &[illegible]m attollat? Quamobrem qui domi
Audiamus ergo diuini[illegible] montem quærit, è quo tamquam è
in Christo depinxit. [illegible]is sibi quietem comparet atque
tweet denotat: omni[illegible]ed Sedo etiam pro quietum reddo,
nullo non genere in[illegible]terpretetis, comperies non aliud
significat: & ad h[illegible] Quemadmodum itaque Se-
Christus qualis futurus ab Isaia praeditus. rem, quem miru[illegible]d ipsum Ens spectare, ita Sileo,
ita fore discite[illegible] ad ex[illegible]a & ardua esse comparatum,
Domini cat reu[illegible] posse adspirare, nisi vitam aga-
tienti. Non est[illegible] vince commendat, vtpote to-
nimus eum. [illegible] *primùm omnium fieri obse-*
tem, & qua[illegible] *pro omnibus hominibus, pro Regi-*
guores nos[illegible] *tranquillam vitam agamus in*
sum & pe[illegible] præmonstrat, qua rectà ad vnum
nostras, [illegible]s, & ei vniti ad quietem adscen-
re eius [illegible] it altitudo, quam stil ex ste &
nauit; [illegible]m stationis mons. Atqui hic non
luit, [illegible] beri: quo fit, vt de nomenclatoris
te se[illegible] patere, nisi animum habeas sedatum
Spi[illegible]muis idem stationis nostræ mons & mons
tu[illegible]ocere, nolo tamen hîc prolixiùs versari, eo
n[illegible]s structura delitescat; quod si in lucem pro-
[illegible] partium, & lector vberiorem temporis sui ce-
Oi. [illegible] statione poni scimus; & scimus item in nomi-
[illegible]; nemini obscurum esse potest, firmissimum
[illegible]me vocari. Hinc factum, vt in communi loquendi
Iam [illegible]latum significet ciuitatem, quòd in ea hominibus statio
[illegible]tatem & mutua auxilia tum in necessariis rebus comparan-
[illegible]lendis. Iam vlteriùs, quia nulla ciuitas sola humana ope stabi-
[illegible]ud Lyrici, *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigi-*
[illegible] ; ipsum ste Cimbricum nomen à stabilitate factum, non alij ci-
[illegible]ueniet, quam ciuitati Dei. Quid dixi Cimbricum nomen? cùm nec
[illegible] quisquam Latinis de recta vocabuli ratione dici queat, nisi stationem
[illegible]beat in ciuitate Dei. Vt enim antè indicaui, Ciuis dicitur quasi huiwis/ mutata
[illegible] ratione in Cappa, ad eum modum quo ex hart fit καρδία: qua voce is significatur,
[illegible] certam habet custodiam & tutelam & suiipsius & aliorum; quoniam nimirum vox
vtrumque indicat, & eum qui ciuis est, certũ esse tutelæ suæ, & in ipso etiam certam esse
custo-

custodiam aliorum. Et quia reciproca hæc est & mutua custodia, qua quis & custodit alium,& custoditur ab alio; non tulit rectè loquendi consuetudo, vt conciuem quempiam Latini vocarent; cùm tamen condiscipulum & conseruũ dicerent, & quamplurima alia eius farinæ vocabula vsurparent: cuius rei vt certa est apud auctores obseruatio; nemo Romanorum veram caussam explicabit. Frustra enim Con particula addere- ...bi citra hanc in ipsa vocis ratione coniunctio & copula designatur. Dicunt ergo, ...s est, id est, & ego ipsi certa sum custodia, & ipse mihi: quo in explicatu cer- ...oniunctionis signo, nullum locum esse. Hinc liquet, frustra eos in caussis ...rsari, qui primas nominũ verborũq. radices ignorãt. Verùm quia certa ...ia, & quæ nullo modo fallere quemquam possit; perspicuum est, ...tione ciuem nominari qui non sit ciuitatis Dei ciuis, propterea ...est vt certa sit custodia hominum inter se, vt contrà certissi- ...odò, sed etiam exitium. Vide, quæso, quantum vtilitatis ad- ...gnitionem, tùm ad vitæ rationes rectè putandas & instituen- ...um nouisse fontes; è quibus modò hausimus veram & certam ...ituendæ formam, quam nec Plato, nec Aristoteles, nec Cicero lon- ...uisitione peruestigare quiuit. Non dubito D. Augustinum maximas ...iturum fuisse, si huius eum etymologiæ fecissem certiorem: quo si no- ...homines, quos eam docui, quisquam nunciet fuisse ingratiores, ei profectò ...m euangelia, vtpote nihil noui aut ignotæ antea rei adferenti. Ex his modò ...as, non tantùm quis verus sit ciuis, & quæ vera ciuitas; sed illud etiam, quanto- ...laborare debeamus, ne in verorum ciuium numerum cooptati, culpa aliqua no- ...n exilium eiiciamur, aut in insulam relegemur. Ciuitas igitur à custodia & tutela; ...æ à stabilitate nomen accepit; & æquè hoc atque illud ex origine sua demonstrat, vnicam solam Dei ciuitatem veram dici posse ciuitatem. Hoc constituto, mox cernemus quid Stil sibi velit. Neque enim ex hac significatione ipsius Ste aliud fuerit Ste-hil, quàm mons ciuitatis Dei. Atqui nemini obscurum est, quis montis in ciuitate vsus esse consueuerit. In altioribus enim opidorum locis arces muniuntur, tum quòd speculam & defensionem præbeant commodiorem & latiùs patentem, tum quòd difficiles habeant aditus & periculosissimas oppugnationes. Ste hil igitur apertè declarat quietem ac tranquillitatem speculam & arcem esse ciuitatis Dei: è quo statim efficitur, vt quieti & tranquilli in arce ipsa ciuitatis Dei rectè dicantur habitare; non illi quidem vt custodes, quando Deus solus ciuitatem suam custodire potest, sed vt carissimi, & ij quus proximos sibi Deus esse vult. Atqui cùm multi cognati ipsis filiis habeantur cariores, necessaria consequitur conclusione, homines quietos Dei filios esse. Quis nunc non cernit idem in nomine Cimbrico Stil pro quieto doceri, quod Deus in monte concionem habens, his verbis pronunciauit: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Nostra vox Stil/ vti dixi, vtrumque notat, & quietum, & quietum facio. Et reuera nemo quietus, nisi qui se quietum reddit. Homo enim cùm animal sit seipsum ducens, quod Cimbrico nomine Mensch, vnde Latinorum Mens, denotatur; necesse est, ipse suas sedet perturbationes, & animum reddat quietum: quod nisi ita esset, non dixisset Christus, *Nolite solliciti esse de crastino.* Nolite hoc vel illud facere. Cùm igitur nos ipsi quietos reddere debeamus, & omnes tumultus animi rectæ rationis imperio sedare ac prohibere, prudenter admodum nomenclator quietum eo vocabulo nominauit, quod cùm vt verbum vsurpatur, significat quietum facere: quo nimirum intelligamus, in nostra potestate situm esse vt omnibus rebus nos præstemus quietos. Verùm quia mens nostra semel à diabolo ducta, ducendi suipsius arbitrium & dignitatem abiecit; fieri non poterit, vt id præstemus, quod Stil videmus postulare, nisi Spiritus sancti gratia ratio nostra adiuuetur & dirigatur. At hic non venies nisi Christus nobis mortuus sit, quoniam non antè ad Dei admittimur ciuitatem, extra quam nulla est rectè ducendi potestas. Tum autem Dei nos ciuitate donari, Sterf/ quod idem est quod morior, explanat; dum in Ste-erf dissoluitur, quod significat hæreditatis iure ciuitatem Dei adire. Quis autem sit cuius morte ad hanc venimus ciuitatem, clarum est, si videas cuius sit ciuitas. Cùm igitur Dei ciuitas & sit & vocetur, ipsemet Deus mortalem naturam induat; & non solùm eam induat, sed etiam moriatur necesse est, quo nos morte sua reddat hæredes, iuxta illud

Conciuis Latinè cur non dicatur.

Arces cur altioribus opidorum locis communiantur.

Ciuitatis Dei arx, quies et tranquillitas.

Mensch. Mens, mētis.

Sterf. Morte Christi efficimur ciues ciuitatis Dei.

præstat. Quamuis autem signa primùm summo conueniant, inde tamen per similitudines efficaces ad inferiora descendunt; & idcirco vbicumque Ithyphallus cernitur, generationis vis indicatur, siue illa ad mentem, siue ad corpus, siue ad summum opificem, siue ad eius ministros debeat referri. Et hæc quidem prima est & proxima Phalli notatio: cui & altera indiuidua comes adhæret. Cùm enim eiusdem sit & regere & docere posse, ex consequentia de virili membro intelligitur, eum cui id tribuitur, gubernandi quoque & ducendi ius esse ab ipsa natura tributum: quod vocibus nostratibus significantiùs indicatur, apud quos vir & virile membrum à ducendo nomen habent: & testiculus Cul nuncupatus votum videtur indicare, quo homines optent, vt is ad regendi custodiendique populi veniat dignitatem; & ichnæa sui conuersione apertè demonstrat felix & faustum imperium illud solum esse, quod testiculus administrat. Quamobrem si hæc corporis pars cuipiam dicatur exsecta, intelligere oportet ei non masculas tantùm vires, sed gubernandi quoque regendique præcisam esse potestatem: & ad hunc modum illud de Typhone castrato intelligi, vt nimirum significetur regnum ipsi ab Horo ademptum, totasque ipsius vires fractas & pessumdatas fuisse: quod tum contigit, cùm Christus verus Horus, & idem verus Hercules, id est, totius vniuersitatis masculum robur magnum draconem in cruce deuicit. Verumenimuerò dum hoc modo vel de Horo vel de Harpocrate loquimur, sermonem nostrum de numine ipso & præside veræ religionis, cuius discendæ imaginem symbolum proponit, capere necesse est. Deum enim frequenter ab eo nuncupamus, cuius nobis gratiam concedit: qua ratione Harpocrates dicetur, quia nobis largitur, vt quæ Harpocratis symbolo notantur, ea & intelligamus & reapse præstemus. Vel se Harpocratem Deus præstat, dum æternum suum consilium Harpocratico more exsequitur. Sunt enim in mente diuina omnium eorum quæ recta ratione procedunt ideæ sempiternæ, à quibus ad inferiora similitudines trino progressu funduntur. de quibus latiùs in Daleth agemus. Horus autem vocari potest, quòd & ipse nos audiat, & nobis det veritatis audiendæ facultatem.

Phalli notatio.

Cul.

Luc.

LIBER

LIBER V.

NOMINIBVS ergo & fabulis sic satis explicatis, reliquum est videre, an signum Harpocratis aspectabile vocali ipsius symbolo concordet, atque an alterum alterius nobis offerat intelligentiam & interpretationem. Absurdissimum enim esset figuras hieroglyphicas à sacris nominibus dissidere, vel cum iis aut parum aut nihil habere cognationis. Priore igitur loco Heliotropij scalpturam explicabo, quòd ea simplicior sit, & minus quàm altera effigies ex ære fusa varietatis ostendat: & quia vtrique commune est quòd sedeat & digitum ori applicet. de his notis prius agendũ. Scio apud Ægyptios geminum Hori natalem in fabulis fuisse; alterum perfecti, & toto corpore integri; alterum imperfecti, & parte corporis inferiore mutili, & ad eundum impotentis: quod quamuis ad duplicem filij genituram videatur referri; & illam qua statu æterno pater filium gignit ; & alteram qua verbum caro factũ est, & mortalem & mancam & multis modis claudam induit naturam, nos tamen in eo exponendo diutius non morabimur, eo quòd eùm ex his quæ dicta sunt satis perspicuum reddatur, modò dumtaxat sit indicatum, tum hoc nomine pro symbolo discendi auidis proponi consueto malimus vti, quàm ad sublimia illa euolare, in quibus contemplandis nullus exitus reperiretur. Traheret enim mox quadam fabularum catena ad Vulcani lapsum & claudicationem; & adamantinum illud rete quo Venus Marti connexa fuisse narratur, enodare cogerer; in quo plus quàm in ipso opere quod suscepimus agendum, laboris esset. Omittam igitur hanc mancam supremi Hori naturam, quam assumpsit vt nos in vmbra mortis & profundo æternæ caliginis barathro iacentes erigeret, ac gressus eius compotes redderet, quo in cælestem patriam redire possemus. Omittam etiam summum illud silentium quo vsus est Horus in Typhone fallendo: nec dicam de tarditate, heu nimium longa patribus in Tartari limbo iacentibus, qua Deus vsus est in arcano hoc & maximo consilio aggrediendo. Hæc enim & id genus alia eodem pertinentia vel nimis tenuiter exponenda nobis essent, vel plus temporis, plus doctrinæ, plus eloquẽtiæ, quàm nostra præstare queat ieiunitas, desiderarẽt. Scio equidem in his supremum verticem esse omnium mysteriorũ, ad quæ cognoscenda omnis disciplina tendere debet; atque adeò omnia quæ hoc symbolo denotantur, ad hunc scopum collimare; verùm nos, vt modò diximus, nolumus pennis nostris altius attolli, ne liquefacta ingenij nostri cera, cum Icaro in pelagus aliquod ignorantiæ & vagos diuersarum dubitationum fluctus incidamus. Satis nobis esto ea velut indice quodam Mercuriali eminus ostendisse, & iis quibus Horus benigniore afflulsit aura, materiam suppeditasse; non copiosam modò & vberem, sed dignissimam etiam sapientia eloquentissima, & eloquentia sapientissima. Nos humiles humiliora tractemus, & sedentariam pusionis nostri vitam ad Harpocratis nomen, vt polliciti sumus, quadrare doceamus. Qui Par sonat, tardare iubet ac perseuerare. Atqui nulla corporis forma aptior est diuturnæ moræ, quàm si quis sedeat; eo quòd sedendo minimũ defatigemur. Quamobrẽ qui quàm diutissimè velit in re quapiam perseuerare, ei nemo non suadebit vt se componat quàm cõmodissimè potest ad sedendum. Nónne in Latinorũ consuetudine videmus esse, vt Sedere pro morari ponát? iuxta quam Cicero malitia pelagi detentus, dixit se Corcyræ sedere; & T. Liuius Pœnos ad Trebiam sedisse narrat; eo quòd diu illic commorati essent. Sed quid exemplis opus est? An non assiduus inde dicitur, qui diu in eadem re versatur, quòd ei videatur assidere? Iam quorsum sessio potissimùm conducat, comitiorum apud Christianos vniuersalium sessiones satis declarant. Sedetur enim maximè ad consilium de rebus arduis capiendum, vt Virgilius cecinit: *Celsa sedet AEolus arce.* vt Plautus: *Sine iuxta aram sedeam, & dabo meliora consilia.* Hinc senatorum apud Romanos curules sellæ, vt nimirum in iis sedentes consilia caperent tranquilliora & aptiora ad res stabiliendas & diu conseruandas. Est autem Sedeo ab origine nostratis linguæ, in qua Set idem est quod colloco, & Sit idem quod Sedeo: quorum vtrumque ichnæa conuersione monstrat omnẽ sessionem ad ipsum Ens referri oportere; quod quid aliud est, quàm nobis propterea sedendum esse, vt in Entis & veri contemplatione summa

Harpocratis effigies explicatio.

Hori natalitas gemina.

Sessio quid significet in Harpocratis effigie.

Sessio in comitiis vniuersalibus.

Sedetur ad consilium capiendum.

Sedeo vocis etymon.

Set.

Sit.

Se. tranquillitate versemur. Porrò Set fit à Se/quod est dicebat; & hoc à vehementi sibi-
es. lo ad Vnum omnia ferente, à quo Es/ quod Est significat, gignitur: qua de re in Senario, qui Ses dicitur, latius. Deus ergo dicendo vniuersa collocat, & ad hoc sedere facit,
Te es. vt ad Est feratur; quod nostra lingua dicimus Te es, & elisione vocalis prioris Tes: &
Tis. similiter è Sit redimus ad Tis, quod idem significat ac Latinus diceret à sessione ad
ἵζω. Ens. Græci ἵζω à Sets fecerũt, sibilo in Spiritũ mutato; cuius verbi deriuationibus vtũtur. Ipsa igitur vera verbi sedeo ratione de nostræ linguæ principiis petita clarè docemur, quis summus sit & excellentissimus sessionis fructus, & quò deceat & oporteat omnem humanam tendere sessionem. Quid dixi humanam? Num angelis alia de caussa throni adscribuntur, quàm quòd in iis æternum sedentes, vt poëtæ more loquar, Dei faciem semper intueantur, atque ex hoc beatissimo obtutu suauissima & suprema perfruantur voluptate? Cui non sederet animo cum illis sedentibus æterna quiescere sessione? Sedeamus igitur in hac vita, vt in illis tandem cælestibus thronis sessione fruamur sempiterna, id est, omnia nostra studia assiduè ad ipsum Ens in hoc mundo referantur, quo post hanc perituram vitam in Entis contemplatione nulla vi amplius abrumpenda perpetuò quiescamus. Hæc est illa beatissima sessio, qua Dominus noster Iesus Christus sedet ad dexteram patris, cui nisi vniamur & in vnum corpus coalescamus, numquã poterimus ad dextrã patris nostri qui in cælis est, sedere: quæ nihil aliud est, quàm fons sempiterna vitæ, è quo ad omnes vita deriuatur & emanat: cui assidere idem est quod vitam continuò haurire, & eius assiduo haustu sempiterna ambrosia repleri. Quò igitur hanc nobis Deus concedat sessionem, & perenni nos diuini nectaris scaturigine inebriet, Domino nostro, qui verus homo ad dextram patris sedet, fide, spe & caritate vniamur; quãdo per nullum alium possumus ad hanc adspirare suauissimam quietem. Ad hanc vt certam nobis viam struamus, à teneris annis sessioni adsuescere debemus, & Harpocratem puellũ adhuc intueri, & cogitare in iis nos posse diutissimè &

Puerilis forma quid notet in Harpocrate. facillimè perdurare, in quibus à primis annis fuerimus educati. Tenella enim hæc Harpocratis ætas commonefacit, dum ea quæ ad salutem nostram & veram vitam faciunt discere volumus, & in eorum meditatione perseuerare, nos pueros effici debere. Talem se præstitit Magdalena, licet iam ætate prouectior, dum ad pedes Christi in domo Marthæ sederet, ad vitæ verbum audiendum. Tales se præbuerunt omnes quotquot vmquam cum fructu salutari se disciplinæ dediderunt; & nisi tales perdurassent, frustra apud præceptorem sedissent. Sic enim nos ipse Christus docuit, nisi efficiamur paruulis similes, non intraturos nos in regnum cælorum: ad quod cùm omnis doctrina referri debeat, valde conuenienter veritati Harpocrates idonei discipuli exemplar tenellum refert pusionem. Et vt hoc quidem ad summissam animi humilitatem spectat, quæ omnibus Christi discipulis est necessaria; ita ipsum etiam primæ ætatis exordium diuinæ

Puerorũ animos disciplina omnia capaciores quã prouectiorũ. legi addiscendæ dedicare oportebit, si iuxta Dei in Deuteronomio præceptum vitæ rationes constituere velimus.

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

Et verò si canes docere velis, à prima statim ætate docendi sunt; & quid tũ doceas tanti refert, vt in eo quid tum docueris constanter perseuerent: quod Spartanis suis Lycurgus duobus catulis, altero ad patinam, altero ad leporem consectandum instituto ad oculum demonstrauit. Quanto igitur sigilla facilius molli ceræ imprimuntur quàm plumbo aut aliis corporibus duris, tanto tener puerorum animus ad omnem disciplinam & virtutem suscipiendam aptior est, quàm eorũ qui iam longa rusticitate & crassa ignorantia obduruerunt. Quamobrem puerorum animis ea sunt instillanda præcepta, quorum ductu iam mox à teneris vnguiculis rectà tendant ad veram vitæ felicitatem; & in iis omnibus quæ ad hanc referuntur sic adsuescant, vt ab iis recedere insuaue & molestum; in iis manere dulce & amœnum existiment. Qui seniores iam sunt vt difficilius erudiuntur; ita facillimè ad pristina vitia relabuntur, & non ferè in iis quæ tardiùs condocefacti sunt, perseuerant. Har itaque prima in Harpocratis nomine syllaba nulla melius figura exprimi potuit, quàm puerili sessione; quæ aptissima est ad durandum, & in iis immorandum ad quæ sessionem omnem referri oportere, primi verbi Sedeo natales ichnæa conuersione docuerunt. Sessionem autem ad animum pertinere, eiq. necessariam esse ad scientiarũ perceptionem, Aristoteles etiam tradit, ostendens animum

vario

vario perturbationum fluctu inquietum non antè ad discendum fieri idoneum, quàm tumultus sedetur. Vt enim imagines in vndis commotis integræ cõsistere non possunt; ita nec notiones rerum in animo perturbato: & verò qui sic agitatur veluti procellis quibusdam, non solùm tranquillus non est ad integram rerum notitiam accipiendam, sed ne suus quidem est, aut liber. Qui enim vel auaritia, vel ambitione, vel libidine, vel ira, vel simili aliquo morbo vexatur, eum nullo pacto liberum dicas; sed pessima seruitute & plus quàm tyrannica pressum. Tyrannus licet corpus affligere & cruciare possit, in animum tamen nullum ius habet: quod multorum tormenta, præsertim Christianorum, luculentis & illustribus exemplis toti mundo probauerunt: at vitiorum dominatus in animum carnificinam suam exercet, & intus in ipsis viscerum penetralibus deseuit; tanto grauiorem adferens seruitutem, quanto animus corpori antecellit. Hanc igitur domesticam tyrannidem expellas oportet, si animi tranquillitate ad scientias percipiendas necessaria perfrui velis: nec antè idoneus disciplinis fueris, quàm hoc miserrimæ & turpissimæ seruituris iugum excusseris, & te totũ in eam asserueris libertatem, à qua liberales artes nomen sibi vindicarunt. Errat enim si quis aliud seruitutis genus liberalibus artibus credit opponi; cùm nihil vetuerit quo minùs vel Socrates in carcere, vel Epictetus in seruitute animum habuerit liberum atq. ab omni negotiorum turba sedatum. Ac quemadmodum hæc vera est libertas quæ animi custodit tranquillitatem; ita otium illud à quo liberales artes discentium diatribæ, scholæ vocantur, ab animo negotiorum turbas excludat necesse est. Mirum est quàm omnes mortales otij sint cupidi, & quàm rursus ipsi sibi sexcentas negotiorum turbas accersant. Magnis laboribus & discursibus diuitiæ quæruntur & parantur, quo iis otium ali sustinerique possit. At dum his nimium incumbimus, & nihil satis esse ducimus, non otium modò procul abercemus, sed totam etiam negotiis impendimus ætatem, & illo semper caremus quò studia nostra omnia spectabunt. Sed quid est frustrari, & frustrà plurimum laboris subire? hoc ipsum est frustrari, perpetuò materiam otio comparare, & numquam ad otium peruenire. Elegantissimam nobis oden Horatius cecinit, qua has stolidas curas, & frustra suscipi consueras procul ablegauit, & longum valere iussit:

Discere volentem animum debere perturbationibus habere liberum.

Otium omnes optare, neminem consequi.

Otium Diuos rogat in patenti
Prensus Aegæo: simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori
Grosphe, non gemmis neque purpura venale nec auro.
Non enim gazæ neque consularis
Summouet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Viuitur paruo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leues somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid breui fortes iaculamur æuo
Multa? quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naues
Cura, nec turmas equitum relinquit
Ocyor ceruis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod vltra est
Oderit curare.

Hæc & plura ille: quibus me veluti Siren quædam detinere solet. Quid, rogo, magis ridicu-

ridiculum, quàm perpetuis curis immori, vt otio tandem optato potiaris, ad quod nullum tibi vitæ spatium relinquas? Dignissimum est illud Cyneæ dictum quo Pyrrhum conatus est à bellorum tumultibus ad otium vocare. Cùm Pyrrhus interrogatus ab eo, quid Italia, quid Sicilia, quid Carthagine, quid Macedonia, quid Græcia in potestatem redacta facturus esset; responderet, in otio & lætis conuiuiis se victurum; mox subiecit: Quin igitur nunc otio illo perfruimur, & animum oblectamus? Quòd si χολῆς & Otij

Schola nomenclatura. nomina ad originem primam reducas, deprehendes in iis magnam cum Harpocratis sessione conuenientiam; & fateberis, non minus has voces, quàm ipsam imaginem symbolicas esse.

Schol. Lochs. Locht. Licht. Schol enim à Lochs fit, per conuersionem: quæ vox lætissimum signat, à Locht/ quo lætus denotatur, dum vt epitheton vsurpatur: cuius ea ratio est, quòd Licht significat & lumen dare, & leuare; vnde Locht à præterito imperfecto formatum, dum substat adiecto, aërem significat; eo quòd simul leuitatem rebus & lumen præbeat.

Lætitia caussa. Quoniam itaque tantum in nobis est lætitiæ, quantum luminosi aëris, vox Locht alteri voci adiecta lætum significat; caussam simul lætitiæ & eius vsum designans. Qui enim Locht vocatur, is simul & leuitatem & lumen accepisse dicitur. Leuitas igitur idonea est ad pernicem & volucrem mentis celeritatem: lumen verò rectum iter ad superna, à quibus descendit, nobis demonstrat; & eodem ipsa etiam leuitas suapte natura contendit. Vides itaque in Locht læti animi caussam, quæ tota in lucido spiritu continetur. Vides item maximum eius & præstãtissimum vsum eum esse, vt ad superna & primum luminis fontē subleuemur. Et certè hæc vera est veræ lætitiæ definitio, non efficientem modò caussam complexa, sed etiam finientem. Quamobrem id quod ipsius Locht siue

χολή. Lochs est (vtrumque enim dicitur) id est, lætissimi proprium, Schol, vnde χολὴ Græcorum, denotat. Quid autem hoc aliud est, quàm otium collatum ad superna, & ipsum luminis fontem cognoscendum? Lætissimum igitur otium sit necesse est, & plenum lucidi spiritus, si Græco Scholæ nomine merebitur vocari. Huic nihil magis contrariũ, quàm graues curæ animum ad terrena deprimentes: quas nisi procul aberceamus, frustra scholasticam vitam agere nitemur. Hæc cùm ita sint, eodem Sessio & Schola referuntur, nec alterum ab altero potest separari. Nos hodie Leg otiosum vocamus, à Leg

Leeg. Leg. verbo, quod est iacere, vel facere vt quicquam iaceat. Hinc dicimus, Ter scholen leggen/ id est, facere vt quisquam in scholis iaceat. Maximum sanè otium eius esse dicis, quem

Ouerleg. significas iacere. A Leg fit Ouerleg/ quod est super re quapiam accuratè consideranda otiari, siue, vt more nostro loquar, iacere. Necesse enim est animum nostrum ab omnibus fluctibus & procellis liberum esse, & veluti planam & æquam tranquilli maris vndam iacere, quo sinceras & puras rerum imagines & notiones suscipiat atque intueatur. A Leg igitur verbo, in quo vocalis breuis est, fit Leeg nomen, quo otiosus & iacens denotatur: quam vocem si vertas, & longam vocalem in duas breues soluas, habebis Ge-el/ quod est ad altum. At nihil altum est omnium rerũ ceterarum collatione præter

El. Deum; vnde fit vt El pro altissimo ponatur, per excellentiæ figurã. Ab El voce breui fit

Eel. Eel vox longa, qua nobile & generosum designatur, eo quòd omnis generis nostri gloria ab altissimo fluat, nec quicquã nobile dici debeat quod non à Deo proficiscatur. Quo fit, vt si Leeg in G'eel vertas, docearis otiosum ad nobilitatē rectà contendere, & per id quod nobile est ad altissimum peruenire debere, alioqui otiosi nomen non mereri.

Nobiles nulli minus quam nobiles. Nihil ergo minùs otiosum, nihil minùs vel ad nobilitatē, vel ad Deũ spectans, quàm homines illi aut belluę, quibus tota ętas potationibus, ludis, bellis, libidinibus, & aliis id genus nugis cõsumitur; tametsi hi soli sese generosos esse & arbitrētur & iactēt, cùm nullæ pecudes magis sint aut degeneres & viliores, aut à primo nobilitatis fonte longius remotæ. Despuamus igitur hos nugiuendos apud vulgus nobilitatis suæ præcones, & belluinos potiùs ventres & gastrimargas pecudes, quàm vel otiosos vel generosos vocemus.

Nobiles reuera qui sint dicendi. Soli illi his nominibus digni sunt qui liberalium artium studiis feriantur, & ea omnia ad eum referunt in quo solo nobis & omni menti creatæ licet gloriari, vt Leeg & G'eel

Geel. ichnæa sua conuersione demonstrant. Quoniam verò G'eel idem est quod ad nobilitatem spectans siue tendēs, aureum colorem Geel dicimus, eo quòd eius metalli proprius sit, quod firma partium suarum vnione ipsum vnum maximè referre videatur; nec

Aurum Soli sacrum. quicquam in his terrenis magis accedat ad immortalitatem. Hinc aurum Soli dicatum, eo quòd Solis omnia conseruantis vis in ipso luculentissimè cernatur; quo fit, vt

aurata

aurata insignia omnium splendidissima habeantur: quibus qui se iactant, ij vel à nobis, vel ab aliis discant, qua ratione digni fieri queant, vt otiosi, generosi & aurati vocentur. Non otiosè igitur, vt vulgus loquitur, sed otiosè vt sapientibus loquendum considerare debemus huius vocis Leeg arcana; & in illis sic versari, vt ex nominum & rerum magia, siue (quod idem est, cognatione ad ipsum altissimum adspiremus. Latini Otium dicūt, sed nullius vernaculæ etymologiæ gnari; licet inepculi quidā ab Ocyus per euphemiam deriuent: quos fortassis audirem, si in Otium Cappa & Y Græcorum agnoscerem. Libri veteres Otium per Tau & Iota scribunt: quibus accedens Papyrius, à Paullo Manutio singulari orthographiæ vindice & patrono in hac ipsa quæstione laudatus, hoc addit, in hac voce sub Tau, quendam ipsius Zeta sonum audiri, vt & in nomine Tatij & similibus, in quibus I post T sequitur. Quid? quod & lapides Tau in Otio habent? Nulla igitur caussa est Latinis nota, ob quam à molestiis & laboribus vacantes, in otio degere dicantur. Oed Germani superiores, nos Oet dicimus, vt in Oetmoet & Oetmoedig cernitur. Est autem hæc vocula variè vsurpata, eo quòd varia sint quæ ab æterno dimanant, & ad æternum feruntur. O enim circulari sua rotunditate index est æternitatis: cui adspiratio præposita, Ho facit, quo altum denotatur; eo quòd alta ad perennem duratione spirare videantur, & perpetua circa idem centrum regressione imaginem nobis præbeant vitæ sempiternæ. Ab O item fit Oet pro perpetuo, & Altoos pro omnino ad perpetuum. Ex O & I in diphthongum coëuntibus fit Oi, quasi quiddam tenue & exile ab æterno sic fluens, vt cum eo coalescat: qua voce ouis, cuius symbolo Christus denotatur, olim generatim dicebatur; nunc pro oue femella dumtaxat in vsu est, eo quòd hic sexus, vti imbecillior, magis videatur Christi humilitati conuenire. O mirabile exiguæ voculæ mysterium! Æternitatem exilitati vnitam, ipsum infinitum minimo coniunctum cernimus; & id quidem duabus litteris in vnum sonum coëuntibus, vt nimirum cogitaremus, sub oue vnam personam latère, quæ infinitam naturam exilitati abiectissimæ copularet. Sed de hoc alibi. Ex eodem fonte manat Oet, qua vacuum significatur & abiectum; vnde Oetmoet est pauper animus, siue animus spiritu excelso & fastu omni carens. Eadem voce mitem quoque vocamus, propterea quòd mitis animus omnibus sese præbeat vacuum & otiosum ad ea quæ quis velit audienda, & ad locum dandum iis quæ petuntur. Hanc pauperum spiritu & fastu carentium cognationem cum iis qui miti sunt, quieto & vacuo à perturbationibus animo, Deus nobis aperuit dum dixit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Hos enim vt coniunxit, ita eisdem præmiis ornauit. Quid enim aliud est regnum cælorum, quàm terra viuentium, quam Terræ nomine hoc loco intelligere debemus. Dicitur autem beatorum sedes Terra, propter æternam eius stabilitatem & quietem: & dum eadem cælum vocatur, non mobile aliquod cælum esse dicitur, sed æterna sedes omnibus cælis superior, perpetua firmitate constans, per nullam vmquam vim mouenda. Vt enim in cælo excelsum, sic in terra quietem æternam intelligimus. Cælum igitur beatorum Terra dicitur, & nominibus his coniunctis sublimitas æternæ quietis denotatur. Quia igitur æterna quies propria est pauperum spiritui & mitium, rectissimè nomenclator & conuenientissimè ipsi Christo Oet-moet pro paupere, miti & quieto animo posuit, vocabulo ab æternitatis nomenclatura deriuato. Est itaque Oet-moet animus perinde atque locus vacuus, omnibus cedens, nullo fastu turgens, nullis perturbationibus occupatus. Et verè talis animus vacuus solus capax est æternitatis, quoniam superbia hominem distendens, nullū locum sapientiæ relinquat, & ceteroqui Deus superbis resistat, & humiles solos exaltet. Ab Oet igitur per diphthongum nobis scripto, Latinorum Otium descendit, quasi Oet Ti diceretur, quod idem est quod vacuum tempus. Tit enim siue Ti tempus notat, à Ti verbo, quo tendere ad aliquid significatur; quia tempus nimirum & motus sit mensura, & perpetuò ad aliud tendere, nec vmquam consistere videatur. Otium igitur adiecta terminatione Latina vacuum tempus definietur, si ad originem, pro eo ac debet, referatur; & per Tau, non per Cappa scribendum; non solùm quia sic scriptum apud veteres inueniatur, quam vnam Grammatici habent rationem; sed quia sic etymologia poscat. Quemadmodum autem lumen nos ad illud vnde lumen emanat intuendū considerandumq. inuitat, & vt riuus nos ad fontis vocat cogitationē; ita Oet, quod vacuum significat, ani-

Otij etymon, & orthographia.

Oet.

O æternitatis nota.
Ho.

Oet.
Altoos.
Oi.

Oet.
Oetmoet.

Terra viuentium quæ sit.

Cælum terra beatorum.

Otij compositio & interpretatio.
Tit.
Ti.

mum nostrum impellit ad Oot & ipsum O, id est, ad perpetuum & æternitatẽ. Quamobrem dum Otium audimus, in mentem venire debet ipsum non ad aliud esse accommodandum, quàm ad eorũ quæ sempiterna sunt, contemplationem. At ne hic quidem artificij ratio metas sibi fixit, sed vt prorsa vox Oet ti ad perennia vocat; ita versa elegantissimum habet ac significãtissimum celeuma, quod iubet vt feruido cursu ad æternitatem festinemus. Quid enim aliud intelligunt nostrates dum Jt te o audiunt, quàm si Latinus diceret, feruenter ad æternum siue ad altum? I nunc, & dubita, an otium nostras sit ab origine vocabulum, & an per Tau sit, an per Cappa scribendum. Prodeat Varro vel Varroni quispiam similis, & nobis tam rectas, tam aptas, tam viles, tam salutares proferat rationes vocabulorum. Non addam hîc quàm pulcra sit in Jt te o ad aurigarum incitamenta, quibus equorum cursum moderantur, allusio. Hit enim siue Jt, incitantis est ad festinandum; o imperantis quietem. Quòd si hæc ad vitam tuam accommodes, nónne cernis tibi semper ardenti studio properandũ ad quietem æternam, quæ sola verè digna est vt O vocetur? nec alia de caussa O in hanc venit loquendi consuetudinem, vt pro quiete ponatur. Quid hîc sapientibus faciendum, vbi tam graues sententiæ rudibus aurigarum labris innatant & assiduo vsu teruntur? Quid aliud, quàm vt hoc exemplo discant, in contentissimis quibusque voculis ingentes condi thesauros mysteriorum? Vide quò Otium, quò Leeg, quò Schola, quò Sessio contendat, ad quas nos epulas inuitet. Dum sedes, cogita te sedere, vt ad ipsum Ens animus tuus adscendat: dum ad scholas itas, in mentem veniat spiritui lucido dumtaxat scholas patère, & hoc ipso nomine te ad ipsum fontem luminis accersiri: dum Leeg nostras vocabulum audis, diligenter obserua, vt eam vacui temporis & à negotiis liberi rationem subducas, qua ad nobilitatem & ad ipsum altissimũ omnis tua spectet cogitatio: dum Latinorũ Otium ad originem vocas, non antè tibi consistendum in rebus meditandis existimes, quàm ad ipsam peruenias æternam quietem, ad quam non à sapientia modò, sed ab aurigarum etiam barbarie incitaris. O diuinum nomenclatorem! O artificium vocabulorum stupendum! Quàm rectè, quàm ad amussim Mariæ Magdalenæ otium ad pedes Domini sedentis his vocibus expressum videmus; quàm omnia hæc nomina per directam lineam ad ipsum Vnum, quod solum necessarium Christus dixit, feruntur atque collimant? Quòd si hæc ita sint, quid nobis inertibus, socordibus, & perpetuo stupore depressis fiet, dum totum vitæ tempus vel terrenis negotiis, vel inani otio, vel lusibus omne morborum genus in animo nostro accendentibus occupamus? Non enim de omni tantùm verbo otioso, vt videmus, homines Dei iudicium subibunt; sed sui etiam otij rationem reddere cogentur, quæ eò grauior erit ad expediendum, quòd ipsis vocabulis otium denotantibus simus redarguendi atque damnandi. Quid igitur illis facias, qui quicquid temporis stolidis suis aut potiùs insanis negotiis, non alij quàm ambitioni, auaritiæ, & ventri seruientibus suffurari possunt, vel impudicis libris legendis, vel potationibus, vel aleæ ludendæ impendunt; in quibus omnium irritamentorum ad fœdissima vitia animum stimulantium summa continetur? Verùm vastum hîc & procellosum pelagus prospicio, nõ paucioribus monstris, quàm illud quod Christophoro appingitur, plenum; quæ si enumerare tentem, ætas me antè & charta deficiat, quàm cuncta recenseam. Nos verò otium colamus, & Deum rogemus, in eo tantisper nobis liceat in hac vita sedere, donec nos Christus sibi vnitos ad dexterã patris faciat sedere in quiete sempiterna, ad quam Otij nomine citamur. Absit itaque, vt aut ignauam & inertem, desidem & inanem, aut vitiosam cessationem Otium vocemus, licet Latini originis ignari hoc vocabulo frequentissimè abutantur; inter quos Catullus sic canit:

Otium Catulle tibi molestum est,
Otio exultas nimiumq; gestis,
Otium reges priùs & potentes
Perdidit vrbes.

Et hæc quidem pro tempore de sessione otiosa & scholastica sufficiant: quæ vt ipsi Dor syllabæ primæ respondet; ita iclinæa vocum conuersio à nobis modò explicatarum, ad secundæ syllabæ Pog notationem quadrat; qua monemur vt veterinam nostram naturam, quæ terrenis nos affigit, sublimemus, id est, è limo ad excelsa tollamus: quo verbo vt Cicero vsus fortasse non fuerit, nihil tamen huic nostræ notioni quam Pog designat, aptius

Hit.
Jt.
O dictio imperantis quietem.

Otium inerti & vituperandum.

Otij vocis abusus.

aptius queat inueniri. Atqui sublimare pecudem nostram nequimus, nisi ea diligenter & ardenti studio præstemus, quæ conuersione verbi, à quo Sedeo & Sedn deriuatur, monentur. Bog igitur ipsius sessionis ostendit scopum atque fructum: qui tam latè patet, quàm se latè sublimium rerum contemplatio in omnem sapientiæ partem porrigit, quamque sublime cogitationes nostræ ad Ens & Vnum feruntur. Iam hac ipsa via è tarditate atque perseuerandi mora ad id venimus, quod primo obtutu contrarium prorsus videtur; ad ipsam nimirum celeritatem: quas duas res sublimitas medium locum tenens coniungit. Dum enim sessioni veræ & vero otio immoramur, atque mentem nostram è terrenis ad cælestia exaltamus, ad eam peruenimus celeritatem, quam Mercurio veteres tribuerunt, petasum eius & talaria pennis insignientes. Quæ verò hæc est celeritas? Nempe non alia quàm ea qua mens nostra ex imis terræ visceribus supra omnia elementa, super omnes cælos momento temporis euolat, & ipsi sese summo omnium rerum vertici coniungit. Viden' modò vt ex Bar perueniatur ad Bat/ id est, ex longa duratione & mora sedentaria ad celeritatem; idque per medium ipsius Bog/ siue arduæ aggressionis, qua veterinum nostrum Adamum ad cælum rapimus atque sublimamus?

Celeritas quā Mercurio tributa.

CEDO nunc, an quicquam potest Harpocratis nomine de compositionis artificio mirabilius cogitari, an quicquam plenius arcanorum, an quicquam rectius ad supremum sapientiæ culmen iter ostendens? Confer huic sessionem, de qua modò satis dictum; confer silentium, quod indice dextræ manus labris admoto discipulis omnibus imperat, & diligenter examina, ecquod possit simulacrum inueniri ipsi nomenclaturæ Harpocratis aptius & conuenientius. Numquam reperietur profectò, aut ego insigniter fallor. Quamuis autem Sessio insignia nobis dederit documenta, ea tamen non ad discipulos tantùm, sed omnes eos pertinent qui rerum diuinarum contemplationi incumbunt, siue auditores sint, siue magistri, siue sibi dumtaxat & Musis ferientur. Errarunt enim illi, & errarunt longissimè à recta priscæ veritatis ipsis nominibus consignatæ via, qui sessionem ad mutilos pedes retulerunt; quando nec in sessione, nec in Harpocratis vocabulo quicquam tale reperitur. Sedet Dominus noster ad dextram patris, sedebunt Apostoli in iudicio supremo, sedent Angeli in thronis, sedent doctores in cathedris; num idcirco quicqnam mutili in ipsis vel esse vel denotari intelligemus? Sit sanè ita, sit Harpocrates discipulus, & is quidem adhuc gressus impos, eo quòd necdum sua sponte in sapientiæ studiis vel consistere vel progredi possit, & accedat hoc ad symboli elegantiam quandam; sit etiam ita, vt Christus in forma mutili hominis venerit, & quadam etiam ratione hic Harpocratis nomine queat denotari; id tamen minimè cogitandum, sessionem generatim ad hanc notationem referri, vti satis à nobis est declaratum. Quamobrem cùm sessionis nota ad discipuli officium exprimendum non sufficeret, additum est & alterum signum quod propriè auditoris partes indicaret: à quo & Sigaleonis nomen accepit. Sic Ausonius:

Harpocratis sessionem non ad mutilos pedes esse referendam.

Harpocrates Sigaleon appellatus.

Aut tua Sigaleon Aegyptius oscula signet.

Ouidius tacito nomine tacitum puerum designauit:

Quique premit vocem, digitóque silentia suadet.

Martianus Capella eiusdem his verbis fecit mentionem:

Verùm quidam redimitus ad os compresso digito salutari silentiũ commonebat. *Conticuere omnes, intentiq́ ora tenebant.* Alibi puerum piceum vocat. Nos priùs de vocabulis quibus silentium significatur. Apud Latinos duo verba sunt sileo & taceo, illo significationis discrimine à Seruio distincta, vt Tacere idem sit quod loqui desinere; Silere, non loqui; ita vt is qui locutus non sit, silere quidem dicatur, at non tacere: qua in re clarè mihi ob oculos posuit primã & germanam horum verborũ originem. Vtrumque certè verbum in principio vnius litteræ defectum habet; eo minùs mirum, quòd st vna apud nos littera frequenter habeatur, vti liquet in conuersionibus ichnæis Bast & Stab/ Fast & Staf/ Strei & Jerst/ & similibus; atque idcirco vna figura olim scribebatur, perinde atque hactenus apud Hebræos. Sileo igitur à Stil-em fit, quo significatur quies vocis: Taceo verò à Stat-em/ quod est finio vocem. In priore verbo Tau periit, in posteriore Sigma. Hinc modò perspicuum est, Tacere eum, qui loqui desit; Silere verò, qui quouis modo linguam continet. Miror profectò & amo hanc Grammatici diligen-

Silentium.

Sileo & Taceo quo differant.

St Cimbris pro vna littera haberi.

Sileo vnde nomē habeat: Stil.

Taceo vocis etymon.

ligentiam; qua factum est, vt ex proprio verborum apud Latinos vsu origines eorum possim probare. quamquam scio hoc discrimen non obseruari. Mihi satis est Seruio hanc suboleuisse prisci sermonis proprietatem: quam licet nemo animaduertisset, de consueto tamen corruptelæ, qua ceteræ linguæ à prima degenerarunt, modo ad verborum radices peruenire potuissem: &, vt verum fatear, ante perueni, quàm cum Seruio

Swig. super hac re consultassem. Græci à Swig/ quod idem nobis est quod Latinis Tacco,

σιγάω verbi etymon. σιγάω fecerunt, reiecto duplici digamma, quòd eo carerent. Hebræi à Mut תם fecerunt, sollemni sibi consuetudine, qua voces nostras alibi aliter inuertunt.

Mut. Mut nobis longum silentium significat, vt dum dicimus auiculas canoras esse in Mut/ non aliud dicimus, quàm eas occlusas esse ne cantent: atque hinc Mutus apud Latinos.

Mutus vnde acceperint Latini. Mut versum Tum reddit, quod Dom ferè pronuntiamus, quo stupidus denotatur.

Tum. Dom. Stom. Most. Hinc Stom/ adiecto sibilo ad augendam notationem, pro muto apud nos vsurpatur: à quo Most pro vino adhuc bulliente & necdum defecato: quod propterea sic vocauit Nochus, quòd se mutum potu eius iacuisse sibi conscius, omnes suos posteros monitos vellet, vt a vino quod necdum deferbuisset abstinerent; ne videlicet perinde atque ipsi imprudenti & tum primum capienti experimentum acciderat, muti redderentur.

Musti vocis etymon. Hinc Latini Musti vocabulum à Nocho Saturno, & Iano eius filio retinuerunt. Vtinam in ceteris vocibus tam fuissent veteris primorum parentum suorum sermonis obseruantes. Mea igitur non refert siue à Mut/ siue à Stom Hebræorum תם fluxisse dicas, cùm hoc ex eodem fonte manarit. Sed missos facientes Semigenas, Ianigenarum vocabula examinemus.

Swic. Græcorum σιγάω à Swig venit: Swig à Swic; cui verbo sibilus adiectus, cedendi auget significationem, facitque vt Swic nihil aliud sit, quàm sic cedere quempiam, vt ad terram flectatur, vel totum se submittat fortiori.

Swec. Swac. Swechen. Swenc. Vnde Swec & Swac imbecillus & infirmus. Hinc apud Germanos superiores Swechen/ est violare & constuprare. Nos in agendi notatione Swenc dicimus. A Swic fit Swig/ Cappa in gamma adspiratum mutato; litteram illam quidem cognatam, sed dum effertur, magis expectorandam: quo fit, vt is qui tacet, alteri cedat & se submittat; atque id quidem intra pectoris sui sinus se retrahens.

Swigt. Hinc apud nos Swigt/ vox tacere iubentis, contemtum habet quendam; & ideo in familiari cum æqualibus colloquio non ferè ea vti consueuimus; at eius loco dicimus Stil/ quod est quiesce siue sile. Magna igitur summissio in Swig indicatur, quæ maximè decet discipulos erga magistros: atque inde non silent tantùm in scholis, sed vel humi sedent, vel in subselliis, vel certè in scamnis inferioribus quàm sit cathedra doctoris. Cernis itaque sessionem discipulo tacenti & se demittenti aptissimam in

Sigaleon quare vocatus Harpocrates. Harpocratis effigie; quo fit, vt significantissimè symbolum hoc Sigaleon dicatur, si Græcæ vocis origo spectetur; quæ non silentium tantùm indicat, sed apertissimam etiam habet summissionem. Hinc mox & illud colligas, barbarum esse loquendi morem, quo superiores Germani Schwig pro Swig & dicunt & scribunt, vltra sibilum adspirata etiam accersita ad vocis sibilum littera, ne parum scilicet inflatam & ventosam habere videantur locutionem: quod in omnibus fere iis faciunt vocabulis, quorum principium nostratibus est Sigma duplici digamma præpositum. Neque enim parum conducit ad sinceram sermonis nostri vetustatem arguendam probandamque hæc Græcarum & Latinarum vocum cum nostratibus collatio, quando constat non contemnendam esse harum linguarum antiquitatem. Cùm igitur σιγάω, non χιγάω dicatur, probabile redditur, in matrice lingua Swig/ non Schwig fuisse. Sed hoc obiter. Videamus modò ecquid Swig conuersum significet, quod ad præsens faciat taciturnitatis institutum. Sunt quædam nobis voces, quæ licet versæ nihil nobis denotent, in radicibus tamen

Wic. suis habent luculentam & vtilem regressionem. Dixi Swig à Wic genus duxisse; & Wic nihil aliud quàm cedo & locum cuipiam do, denotare; atq. inde potissimum & præstantissimum cedendi genus Swig dici; propterea quòd frequenter exitiosissima

Kif. bella è verbis oriantur, quæ tacentibus nulla exstitissent. Wic igitur Kif contrarium habet, quod idem est quod iurgor & litigo; vbi duplex digamma in alterum digamma mutatur, tum quia hæ litteræ admodum sunt cognatæ, tum quòd f in Kif accommodatius ad significationis videatur efficacitatem, vtpote elementum aptum ad despuendum, quod in rem abominandam maximè quadrat. Monuit ergo nomenclator, nobis crebrò, nisi cedamus, altercandum litigandumque esse: quo documento vix aliud potest

esse

esse ad vitæ tranquillitatem & suauem quietem fructuosius. Quod igitur in Swig denuata voce non inuenitur, id in radice cernis moneri; & tanto id quidem vtilius, quanto hæc quàm illa latius patet, atque ad plura cedendi genera refertur. Verumenimuerò quia magna reuerentia fidum arcanorum silentium cùm in sapientiæ scholis, tum maximè in sacris ritibus apud omnes gentes coli consueuit, non potui mihi persuadere, non magna hîc cura nomenclatorem versatum fuisse, & non solùm in Wic vocula matrice ichnaæ conuersionis artificium, sed in swig etiam adhibuisse: quod cùm prima mihi fronte non apparuisset, ad ipsius swig transeo perpetuitatem, quam præteritis verborum imperfectis in Cimbrico sermone denotari sæpius memini me commonefecisse; propterea nimirum quòd iis præteritum, præsens & futurum tempus indicetur, vt cuiuis non obesæ naris homini non potest non subolere. Sweeg igitur sic versum, vt G'eewg nobis faciat, & ecthlipsis, per apostrophon Græcis notanda, intelligatur admissa, idem significat quod Latinus diceret, ad sæcula sempiterna. Voluit itaque silenti hac sua machinatione verbi architectus æterna illis sæcula polliceri, qui perpetuò cederent & se humiliarent; quorum illud wic, hoc swic significat; quæ ambo verbi swig notatio complectitur: & præterea has primarias Christiani hominis virtutes perpetuo silentio, quod sweeg denotat, ornarent. Videtur enim dixisse, his virtutibus quæ in sweeg continentur, quarum prima in cedendo, altera in se humiliando, ad terram demittendo, infirmandoque; tertia in taciturnitate perpetua cernitur; viam nobis strui, non ad vnum sæculum, sed ad sæcula sempiterna. An non idem hîc rursus audimus quod in Ootmoet à nobis est annotatum? qua voce eius laus designatur qui animum suum omni exinaniuit superbia. Quid enim aliud est se exinanire, quàm cuiuis cedere, cuiuis se inflectere & humiliare, & ad omnes iniurias tacere; quas omnes virtutes sweeg continebat? Profectò licet Dialecticum interrogares, nescio tamen an meliorem multis verbis ipsius Ootmoet descriptionem expediret. Oet vacuum est & inane; ootmoet igitur virtus eius qui se animo, siue facultate qua irascimur, exinaniuit. Exinaniuit se qui nemini resistit. Hoc enim animi proprium est, obsistentibus reniti. Quoniam itaque Oet tum deriuationis natura, tum ichnæa versione nos condocefacit, ipsum vacuum & inane ad æternitatem iter demonstrare iis qui sese exinaniunt; videamusq́. sweeg eodem pertinere, & illud præterea addere claritatis ad intelligendum, quod non sæculú tantùm, sed sæcula promittat, vt cogites è præmiorum numero plures in sweeg virtutes absconditas esse; non fuerit abs re D. Paulli ad Philippenses huic loco inserere verba, quò cernamus, quàm ad vnguem quadrent in hanc nomenclatoris sententiam duabus nobis vocibus expressam. Sunt autem hæc apud Latinos: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum; vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes vnanimes, idipsum sentientes, nihilq́. per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes; non qua sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu; qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuetus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hæc ille. E quibus liquet eodem spiritu nomenclatorem vocabula sua cōdidisse, quo præeunte D. Paullus sua scribebat. Et verò quia totius humilitatis exemplar & perfectissima idea in Christo fuit, ipsum Oet Christo primùm conuenire dicemus, iuxta illud quod sæpius monui, vocum rationes in ipsis primis formis suam veritatem maximè tueri. Quamobrem quo magis considero vocis oet architecturam, eo maiore capior admiratione. Christus filius est Patris æterni, oet ab æterno ducit ortum; oet supremam inanitatis ideam significat, Christus suprema est inanitatis idea, eo quòd summa sese omnis perfectionis plenitudine exinaniuerit, dum æqualis Patri in humanam se demitteret naturam, & se in forma miserrimi serui cruci affigi, & diris tormentis enecari patientissimè ferret. Vt horum commemoratione horresco & attonitus hæreo,

G'eewg.

Humilitas cuiusmodi virtus.

Oet.
Ootmoet.

Humilitatis idea Christus.

hæreo, quando nihil in me video quod vel minima parte hanc imitetur humilitatem; ita è diuerso vehemēter gaudeo, hanc mihi vocum nostratium, & summi mysterij symphoniam diuinitùs reuelatam esse. Pergo igitur. Vti Christus à Patre exaltatus est vltra omnes res creatas, & ad se omnes trahit sublimes qui sese cum ipso exinaniunt; ita

Oet. Te-o. Oet dum conuertitur, Christi nobis demonstrat adscensum; quia, vt dixi, Te-o idem sit quod ad æternum & altum. Qua de re fit vt oet primùm Christo attribuendum sit, qui non solum ab æterna sublimitate ad infimam descendit inanitatem, vt oet significat, sed ex hac rursus ad illam peruenit, humanam naturam omnibus rebus creatis reddens altiorem; quod vox versa Te-o clarissimè monstrat. Hinc illud perspicuum quod antè ex Euangelio docui, regnum cælorum & terram viuentium, quibus altitudo suprema

O tria significata comprehendit. & æterna quies designatur, eorum esse qui pauperes sunt spiritu atq. mites. In O igitur tria significata, quæ priùs indicaui, vnà comprehendūtur, Æternitas, Altitudo, & Quies: ad quæ nobis ex oet datur adscensus, si nos cum vero & primo oet, id est, cum summo inani, glutino caritatis vniamus. Porrò quondam dixi, in præterito imperfecto ipsius Swig quandam descriptionem occultari, qua inanitas per oet denotata tribus quasi gradibus explicatur, dum cedendi, humiliandi, tacendique virtutes in vno Sweeg continentur; consequentiæ ratio postulat, vt cui primo & ante omnia conuenit definitum, eidem quoque primùm conueniat definitio. Quocirca sicut Christus est ipsissimum oet, id est, supremum vacuitatis & exinanitionis exemplar; ita vt primum etiam sit Sweeg oportet. Audiamus ergo diuinissimum vatem Iesaiam, qui copiose has tres, quas dixi, virtutes in Christo depinxit. Omnibus enim modis cuiuis cedebat vt vltimus haberetur, vt weet denotat: omnibus rebus se humiliabat, & summa infirmitate depressus iacebat, nullo non genere iniuriæ, contumeliæ, diræque violentiæ deiectus in terram; quod Sweet significat: & ad hæc omnia tacebat, vt Sweeg designat. Audiamus, inquam, ipsum va-

Christus qualis fuerat ab Isaia prædictus. tem, quem mirum est à contumacibus Iudæis hactenus non audiri. Sed & hoc ipsum ita fore diserte idem vates prædixit: *Quis credidit*, inquit, *auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Non est species ei neque decor, & vidimus eum, & non erat adspectus, & desiderauimus eum. Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostra super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus: Vnusquisque in viam suam declinauit; & posuit Dominus in eum iniquitatem omnium nostrùm. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Hæc & plura eodem tendentia Iesaias propheta Spiritu sancto plenus. Videmus hîc eodem ordine enumerata quæ in Sweeg continentur. Primùm enim ita omnibus cedit, vti in terra sitienti nascatur; è virgine scilicet, è qua nulla stirps alia nasci potuisset. Mox natus postremus omnium est, & nullo loco habetur, tantum abest vt cuiuspiam locum occupet; atque adeò vera ouis est siue Ois, siue,

Oi. vt est in matrice lingua, Oi, quo personæ vnitas indicetur. Et certè hactenus Oi pro abiectissimo & homine minimi aut potius nullius animi vsurpamus: quod Itali imitati *Vna pecora* pro eodem dicere solent. Agnum autem quem hic Propheta prædixit,

Lam. D. Ioannes demonstrauit, Lam vocamus: quæ vox dum adiicitur alij, mutilum significat & impotentem, & nullis viribus præditum: vnde mox ex ipso nomine nostrati intelligimus, cur Christus agno se compararit. Porrò non satis fuit quòd agnus natus esset, quo nihil imbecillius & magis innoxium; nisi hoc etiam accederet, vt omni genere aduersitatum deiiceretur, & sub grauissimo iniquitatum humanarum pondere depressus iaceret: quod secundo loco vates adiunxit. Postea idem omnibus vexatus iniurijs ac tractus ad occidionem, tacet, haud secus atque agnus dum tondetur. Quid ego hic prius admirer, vaticinij'ne claritatem, an mirificū arcanum in fabrica verbi Sweeg, sub tenui & fere Coo velo delitescens? Quàm multis vocibus, bone Mercuri, & tu vere Apollo, secretum illud humanæ naturæ redimendæ mysterium intexuisti! quàm

multis

multis vocabulorum indiciis salutis nostræ viam ab æterno prædestinatam demonstrasti! Ita me spiritus amet eius architecti qui sermonem nostrum condidit, vt ad hunc semper scopum videtur collimasse, quo de vocum structura in felicitatis humanæ cognitionem veniremus. Quo fit, vt effrontis impudentiæ, & crassissimæ & plusquàm belluinæ ignorantiæ non iniuria accusarer atq. reus peragerer, si alij quàm Spiritui sancto, qui reuera Hermes ter maximus & est & debet nominari, linguæ nostræ primordia accepta ferrem. Thot igitur Thot, & vt ter maximú ter nominem, Thot, inquam, & linguam & litteras hominibus tradidit, non in Ægypto, vt errabunda Græcia putat, sed apud Indos, eo ipso tempore quo Adamus Spiritus sancti instinctu animalibus ac rebus ceteris, iuxta cuiusq. naturá, & pro eo ac veritas postulabat, nomina narratur indidisse. Tum itaque inter cetera verbum sweeg ad eum modum fecit, vt rectum Christo militanti, conuersum triumphanti conueniret; atque significaret eum esse solum, de quo dici queat ge-ews/ id est, dat sæcula sempiterna. Ews enim & ewen in plurali numero dicitur, vt patet iis qui norunt nostratem nominum inflectendorum formulam, vt Seews & Seeuwen/ & Flemygs & Flemingen/ Scots & Scotten/ Engles & Engelen/ & similia infinita. Christus ergo qui omnibus cedebat, omni malorú pondere deprimebatur, ad omnes iniurias racebat; bifariam ge-ews dici meretur, tum quia ad sempiterna sæculorum sæcula & ipse tendit & alios ducit, tum quia ipsemet hæc sæcula sempiterna largitur. Et hæc quidem de verbo swig/ vnde Sigaleon deriuatur: quod nomen si de origine sua examines, iuxta eam quam modò dixi rationem, nemini prius quàm ipsi Christo, atque deinde ipsi Harpocrati, vti symbolo nobis ostendenti doctrinam Christianam, attribuendum esse deprehendes, vt priùs omnia sunt in exemplaribus quàm in signis. Verùm quia ex signis ad ideas peruenitur, & ex illis hæ cognoscuntur, nomina in docendis hominibus priùs symbolis damus, & symbola vt symbola, non vt res ipsas tractare debemus. Harpocrates igitur Sigaleon est, quia figura sua silentium seruandum esse demonstrat, vt nimirum ex hoc nostro silentio tandem ad eius veniamus cognitionem, cui ratio verbi swig primò conuenit. Ceterùm quoniam silentij nomen à sileo deriuatur, & hoc à stil nostrati, quærenda & huius radicis etymologia. Stil itaque vt verbum & nomen vsurpatur; & illo modo quietum reddere, hoc quietum designat. Vt enim set significat idem quod facio sedere, & sit sedere; ita stel significat collocare, & stil quietum. Componitur autem hæc vox stel ex ste & hel. Ste idem est quod statio siue locus, vt T'is myn ste/ id est, locus siue statio mea est. Fit autem à sta/ vnde verbum Sto Latinorum eiusdem significationis, & Græcorum ἵστημι. Est autem sta vehemens vinculum ipsius ad anteriora progressus, vt patet è natura litterarum, contrarium Hast/ quod idem est quod accelero: cui voci adspiratio præponitur, vt celeritas ipso spiritu magis incitetur. Ab hasten Latini deriuarunt festino, adspiratione mutata in digamma: quæ variandarum litterarum forma nulli genti quàm Hispanis frequentior; apud quos alij *hyo*, alij *fyo*, & plurima similiter alij per adspirationem, alij per digamma efferunt. Sed hoc obiter. Ste igitur statio siue locus est, cui si hel vel el iungas, stel feceris, & id significaueris quod supremum est in suo cuique loco assignando. Cùm igitur vt verbum vsurpatur, idem est quod statuo; at cùm nomen est, loci principem denotat, vel quod summam tenet stationem; quo tamen raró vtimur. Stel-bier dicimus pro cereuisia ea quæ nunc ad supremum bonitatis suæ statum peruenit; vltra quem si progrediatur, corrumpitur. Contrarium eius versa voce intelligimus, quæ teritur vsu frequentissimo. Lest enim vltimum significat, à quo lyst pro limbo ponitur, eo quòd vltimus rebus accedat; & leest pro forma calceorum, & quia pes vltimum sit membrorum, & forma calceis vltimò eximatur: vnde verleest per metaphoram idem significat quod vltimam manum cuipiam rei impono. Steel conuersum id notat, quo primùm res quæpiam arripitur: vnde verbum steel pro furari dicitur; quòd qui furatur, omnem quærat arripiendi ansam. A stel breui fit stil breue, vt à set sit. Quòd si vocem producas, illud denotabis, quod & ipsum firmiter per se stat, & aliis vt stent præstare potest: vnde Græcis στήλη. Quòd στήλη à nostro styl fiat, in compositione facilè cernas, vbi ex I longo, non ἦτα, sed ὑψιλὸν factum videmus. Omnes enim & Græci & Latini Peristylium & peristylum scribunt, pro eo loco qui columnis circumdatus est; Epistylium pro eo quod columnis imponitur. Sicut igitur lyst/ id est limbus, vltimus rebus imponitur, ita styl primum sibi

Harpocrates cur Sigaleon dictus.

Sileo, es, ere. Stil. Set. Sit. Stel. Ste.

Sto & ἵστημι etymon. Sta. Hast.

Festino vnde Latini acceperint.

H adspirationis transitus in F digamma.

Lest. Lyst. Leest. Verleest. Steel.

στήλη à nostro Styl fieri.

Peristyliũ & Epistylium quid significent & vnde formentur.

locum vindicat; & idcirco hoc à stel/ illud à lest deriuatur. Sed hæc longiùs nos abducunt. Stil ergo breui vocali pronuntiatum, vel quietum reddo, vel quietum significat, de hac quam dixi deriuatione. Verùm in eadem vocula alia notationis ratio reperietur, si diligenter quæratur. Stil enim nobis ste hil in mente vocat. Nam ex hel altum denotante, hil deriuatur, quo locus altus significatur. Hinc bilbil puerorum lusus, quo nates in altum tollunt capiti insistentes. Anglis hil quàm nostris frequentius. Londini To; hil/ id est arcis tumulus, nobilissimus locus est, plurimis ibi Ducibus & satrapis decollatis: cuius eo magis memini, tum quòd ipse Northumbriæ Ducem & alios aliquot principes viros viderim truncari, & hodie nobis referatur Ducem Nortfociæ condemnatum esse vt semisuspenso caput amputetur, & corpus in quatuor partes secetur. Cùm igitur hil tumulus sit, ste hil idem fuerit quod stationis tumulus: quo fit, vt in stil/ id est, in quieto, altitudinem quandam intelligamus. Quæ verò ea est altitudo, quæ sic propria sit tranquilli, vt Cimbrico eius nomine indicetur? Quæ alia, quàm ea ad quam quies omnis spectare debet? Vt sit siue sessio ad ipsum Ens sui conuersione deducit, schola ad luminis fontem, otium ad æternitatem, leeg ad nobile & excelsum; ita stil quoque nos monet, vt quieti stationis nostræ quæramus sublimitatem: quo nomenclatoris artificio docemur, celsissimam humani status sedem in tranquillitate collocari. Quid? an non ex stel quoque idem intelligis, in quo æquè altum designatur, ita vt nemo statuere illud meritò dicatur, quod non ad altitudinem quampiam attollat? Quamobrem qui domi suæ & in sua ipsius statione tumulum aliquem & montem quærit, è quo tamquam è specula longiùs prospiciat, & cælum propiùs tangat; is sibi quietem comparet atque animi tranquillitatem. Latinis non Sedeo tantùm, sed Sedo etiam pro quietum reddo, à Set nostrati vocabulo deriuatur: quod si de radice interpreteris, comperies non aliud notare, quàm rem quampiam componere ad sessionem. Quemadmodum itaque Sedo, si ad originem voces, docet sedatum animum ad ipsum Ens spectare; ita Sileo, quod à stil deriuatur, ostendit omne silentium ad excelsa & ardua esse comparatum, nec nos ad sublimem dignitatis humanæ altitudinem posse adspirare, nisi vitam agamus quietam. D. Paullus ad Timotheum scribens hanc vnicè commendat, vtpote totius corporis Christiani vnioni necessariam. *Obsecro*, inquit, *primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate*. Hanc igitur viam nobis præmonstrat, qua rectà ad vnum Christum peruenimus, & vnum cum eo efficimur corpus, & ei vniti ad quietem adscendimus sempiternam; in qua sola stationis humanæ consistit altitudo, quam stil ex ste & hil compositum signat. Nihil enim aliud est ste-hil/ quàm stationis mons. Atqui hic non alius est, quàm mons Domini; in quo soli habitant beati: quo fit, vt de nomenclatoris sententia intelligas ad hunc tibi adscensum non patere, nisi animum habeas sedatum atque tranquillum. Verumenimuerò quamuis idem stationis nostræ mons & mons Domini, idque firmis rationibus possim docere; nolo tamen hic prolixiùs versari, eo quòd longè maius mysterium in huius vocis structura delitescat; quod si in lucem protulero, multo maius operæ meæ fecero pretium, & lector vberiorem temporis sui ceperit fructū. Quia ste pro quouis loco siue statione poni scimus; & scimus item in nominis etymologia standi firmitatem contineri; nemini obscurum esse potest, firmissimum quemque locum hoc nomine rectissimè vocari. Hinc factum, vt in communi loquendi consuetudine ste simpliciter elatum significet ciuitatem, quòd in ea hominibus statio sit firmissima, propter societatem & mutua auxilia tum in necessariis rebus comparandis, tum in aduersis depellendis. Iam vlteriùs, quia nulla ciuitas sola humana ope stabilis est atque tuta, iuxta illud Lyrici, *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam*; ipsum ste Cimbricum nomen à stabilitate factum, non alij ciuitati rectiùs conueniet, quàm ciuitati Dei. Quid dixi Cimbricum nomen? cùm nec ciuis omnino quisquam Latinis de recta vocabuli ratione dici queat, nisi stationem suam habeat in ciuitate Dei. Vt enim antè indicaui, Ciuis dicitur quasi hutwis/ mutata adspiratione in Cappa, ad eum modum quo ex hatt fit καρδία: qua voce is significatur, qui certam habet custodiam & tutelam & suiipsius & aliorum; quoniam nimirum vox vtrumque indicat, & eum qui ciuis est, certū esse tutelæ suæ, & in ipso etiam certam esse custo-

Hil. Bilbil. Stil vocis mysteria. Sedo verbi etymon. Ste. Ciuitas Dei. Ciuis etymō.

custodiam aliorum. Et quia reciproca hæc est & mutua custodia, qua quis & custodit alium, & custoditur ab alio; non tulit rectè loquendi consuetudo, vt conciuem quempiam Latini vocarent; cùm tamen condiscipulum & conseruũ dicerent, & quamplurima alia eius farinæ vocabula vsurparent: cuius rei vt certa est apud auctores obseruatio; ita nemo Romanorum veram caussam explicabit. Frustra enim Con particula adderetur, vbi citra hanc in ipsa vocis ratione coniunctio & copula designatur. Dicunt ergo, Ciuis meus est, id est, & ego ipsi certa sum custodia, & ipse mihi: quo in explicatu cernas, ipsi Con, coniunctionis signo, nullum locum esse. Hinc liquet, frustra eos in caussis linguæ Latinæ versari, qui primas nominũ verborũq. radices ignorât. Verùm quia certa hic denotatur custodia, & quæ nullo modo fallere quemquam possit; perspicuum est, neminem alium rectà ratione ciuem nominari qui non sit ciuitatis Dei ciuis, propterea quòd extra hanc tantum abest vt certa sit custodia hominum inter se, vt contrà certissimum sit non periculum modò, sed etiam exitium. Vide, quæso, quantum vtilitatis adferat tum ad veritatis cognitionem, tùm ad vitæ rationes rectè putandas & instituendas, primos vocabulorum nouisse fontes; è quibus modò hausimus veram & certam & vnicam reip. cõstituendæ formam, quam nec Plato, nec Aristoteles, nec Cicero longa & operosa disquisitione peruestigare quiuit. Non dubito D. Augustinum maximas mihi gratias habiturum fuisse, si huius eum etymologiæ fecissem certiorem: quos si nostri temporis homines, quos eam docui, quisquam nunciet fuisse ingratiores, ei profectò nulla soluam euangelia, vtpote nihil noui aut ignotæ antea rei adferenti. Ex his modò cognoscas, non tantùm quis verus sit ciuis, & quæ vera ciuitas; sed illud etiam, quantoperè adlaborare debeamus, ne in verorum ciuium numerum cooptati, culpa aliqua nostra in exilium eiiciamur, aut in insulam relegemur. Ciuitas igitur à custodia & tutela, Stet à stabilitate nomen accepit; & æquè hoc atque illud ex origine sua demonstrat, vnicam solam Dei ciuitatem veram dici posse ciuitatem. Hoc constituto, mox cernemus quid Stil sibi velit. Neque enim ex hac significatione ipsius Stt aliud fuerit Stt-hil, quàm mons ciuitatis Dei. Atqui nemini obscurum est, quis montis in ciuitate vsus esse consueuerit. In altioribus enim opidorum locis arces muniuntur, tum quòd speculam & defensionem præbeant commodiorem & latiùs patentem, tum quòd difficiles habeant aditus & periculosissimas oppugnationes. Stet hil igitur apertè declarat quietem ac tranquillitatem speculam & arcem esse ciuitatis Dei: è quo statim efficitur, vt quieti & tranquilli in arce ipsa ciuitatis Dei rectè dicantur habitare, non illi quidem vt custodes, quando Deus solus ciuitatem suam custodire potest, sed vt carissimi, & ij quos proximos sibi Deus esse vult. Atqui cùm multi cognati ipsis filiis habeantur cariores, necessaria consequitur conclusione, homines quietos Dei filios esse. Quis nunc non cernit idem in nomine Cimbrico Stil pro quieto doceri, quod Deus in monte concionem habens, his verbis pronunciauit: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Nostra vox Stil vti dixi, vtrumque notat, & quietum, & quietum facio. Et reuera nemo quietus, nisi qui se quietum reddit. Homo enim cùm animal sit seipsum ducens, quod Cimbrico nomine Mensch, vnde Latinorum Mens, denotatur; necesse est, ipse suas sedet perturbationes, & animum reddat quietum: quod nisi ita esset, non dixisset Christus, *Nolite solicits esse de crastino.* Nolite hoc vel illud facere. Cùm igitur nos ipsi quietos reddere debeamus, & omnes tumultus animi rectæ rationis imperio sedare ac prohibere, prudenter admodum nomenclator quietum eo vocabulo nominauit, quod cùm vt verbum vsurpatur, significat quietum facere: quo nimirum intelligamus, in nostra potestate situm esse vt omnibus rebus nos præstemus quietos. Verùm quia mens nostra semel à diabolo ducta, ducendi suiipsius arbitrium & dignitatem abiecit; fieri non poterit, vt id præstemus, quod Stil videmus postulare, nisi Spiritus sancti gratia ratio nostra adiuuetur & dirigatur. At hic non veniet nisi Christus nobis mortuus sit, quoniam non antè ad Dei admittimur ciuitatem, extra quam nulla est rectè ducendi potestas. Tum autem Dei nos ciuitate donari, Sterf quod idem est quod morior, explanat; dum in St-erf dissoluitur, quod significat hæreditatis iure ciuitatem Dei adire. Quis autem sit cuius morte ad hanc venimus ciuitatem, clarum est, si videas cuius sit ciuitas. Cùm igitur Dei ciuitas & sit & vocetur, ipsemet Deus mortalem naturam induat; & non solùm eam induat, sed etiam moriatur necesse est, quo nos morte sua reddat hæredes, iuxta illud

Conciuis Latinè cur non dicatur.

Arces sur altioribus opidorum locis communiantur.

Ciuitatis Dei arx, quies et tranquillitas.

Mensch. Mens, mětis.

Sterf. Morte Christi efficimur ciues ciuitatis Dei.

illud ipsius documentum, quo demonstrauit Spiritum sanctum non venturum, nisi & ipse esset mortuus, & à morte resurrexisset, ac tandem in cælum adscendisset; vt primus hominum Dei ciuitatem aperiret & hæreditariam possideret, atque omnibus eodem iure daret possidendam, omnibus, inquam, qui se ipsius corpori vnirent. Quamobrem si ciuis esse velis, concorpora te Christo Deo & homini, & cum eo morere, quod nos dicimus sterf; quo ex eo consequaris, quod ste-erf vox soluta designat, id est, quo ciuitatem Dei hæreditario adeas iure. Quid porrò ex eo consecuturus est is qui
Sterf. cum Christo moriens ad hanc ciuitatem venerit? Quid? Illud nempe quod fre-est pro-
Fre-est. mittit, vox conuersa ex ste-erf, qua significatur idem quod alio ordine & articulo præpo-
Pax ciuitatis Dei. sito diceremus, het es frr, id est, est pax. Nostra loquendi consuetudo articulum hîc omnino postulat: quod tamen frustra moneo, cùm cuiuis nostratium sit apertissimum. Quemadmodum igitur ex verbo sterf intelligimus de morte ad ciuitatis Dei veniri hæreditatem, & in ciuitatis hæreditate pacem inuenimus; ita ex st'il voce illud elicimus, eos qui se quietos & alios reddunt, in arce ipsa ciuitatis Dei habitare, & reuera filios Dei vocari. Bone Deus, quanta est hîc vocum & rerum concordia! quàm amabilis pax inter Christum & linguæ nostræ architectum! Dixerat hic, eos qui se tranquillos & quietos præstiterint, ipsam arcem siue acropolim, quod magis ad hil alludit, tenere: è quo consequenter intelligitur, vel nullos, vel hos Dei filios esse: Dicit Christus pacificos siue εἰρηνοποιούς filios Dei vocandos esse, quod reapse nihil ab illo quod nomenclator vocalibus symbolis occultauit, differre cernimus. Quid enim aliud est pacem facere, quàm facere quietem? Nisi enim quis priùs pacem fecerit in animo suo, & se tranquillum reddiderit, nec pacem facere inter alios potest, nec pacificus nominari.. Quid? quòd ne ipse quidem filius Dei in nostro sermone filius Dei dici potest, nisi pacificus
Son. vocetur. Son enim vocali longa idem est quod pacem facio. Hinc son filius vocatur,
Filius. quod idem est ac si pacificum dicas; adeò vt propterea filius nobis son vocetur, quia pacem faciat: quam nisi faceret, son dici nullo modo mereretur. Quod cùm ita sit, perspicuum est, nomen son primaria significationis ratione soli Dei filio conuenire, atque inde per similitudinem quandam de aliis quoque dici, parua vel nulla habita originis ratione. Quamobrem soli illi in nostra lingua reuera filij siue sonen nuncupantur, qui sese Christo primo & supremo & soli pacifico concorporarunt. Quid enim vetat quo minùs in re Romanis ignota nouum mihi verbum componam? Quòd si hæc rectè expendantur, maximam lucem toti religioni Christianæ inferent, & caussam reddent clarissimam ob quam semper Christus dicere soleat, *Pax sit huic domui*; quando videmus filium Dei in puro & incorrupto sermone son, id est, pacificum siue pacis auctorem vocari. Cùm igitur dixit, *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*, non aliud dixit, quàm si dixisset, Beati pacifici, quoniam eodem nomine quo ego vocor, vocabuntur; & hanc solam habebunt nominis rationem, quòd ego ipsis fuerim apud patrem verus veræ pacis auctor; & quos patri conciliaui, eos non solùm in nominis mei admisi communionem, sed in idem etiam corpus redegi. Videte, ô miseri & deuij Christiani, qua via & ratione consequi & possitis & debeatis, vt ad communionem corporis & sanguinis Christi dignis modis accedatis. Pax est, pax est quam dedit nobis, quam reliquit nobis, per quam solam filij Dei possumus vocari: quod si ita est, vt ipsemet dixit qui falle re nequit, per hanc solam nos corpori Christi, qui verè filius Dei est, vnimus; & quicquid erimus, id totum erit Christus in nobis: quod fieri non potest, nisi nostram naturam corruptam expellat, & loco eius suum nobis corpus & sanguinem communicet, vt eo solo viuamus. Sed de filio alibi; vbi docebimus, non Cimbricum tantùm nomen son Christo soli, & iis qui ei corporati sunt & vniti Spiritus sancti veram vitam dantis vnione, conuenire; sed ne filium quidem, aut υἱὸν, aut בן alium vera ratione dici posse,
Filij etymon. quàm Christum: filius enim sic à nostro lief processit, vti e Lof fit folium, & è roof fit φώρ,
Lief. & infinita alia ad eundem modum è prorsis versa fiunt vera, quæ dici solent, hystera
Lof. Roof. protera. De Christo enim dictum est: *Hic est filius meus dilectus*. Idem autem est fi-
Folium. lius, si ad originem examinetur, ac si amatum dicas. υἱὸς formatur ab hui, quod est idem
υἱὸς vocis etymon. quod custodia & tutela. Sic dicimus, Christus es myn hui, Christus est mea custodia &
Hui. tutela: & reuera hic solus est qui nos aduersus omnes malorum impetus defendit atque
Ben. custodit. Ben verò, qua voce pro filio Hebræi vtuntur, nihil aliud in puro Cimbrorum

ser-

ſermone ſignificat, quàm Sum: quod ſic filio conuenit, vt ipſe ſolus ſit; eo quòd ſicut Vnum de patre; ita Ens de filio dicatur. Hinc illud: *Ego ſum qui ſum.* Et iterum: *Sum miſit me.* Deus enim omnibus dat eſſe per filium, per quem omnia ſcribitur creaſſe. Sed hæc, vt dixi, alibi. Non ſunt tamen hæc aliena à re noſtra, cùm hinc illud etiam intelligatur, Ciuis nomen primùm Chriſto tribui debere, propterea quod is ſolus Hutwis, id eſt, certa ſit cuſtodia & tutela. Nunc ad ſt'il redeamus. Cùm tranquillitatem per ſt'il ſignificatam arcem eſſe dixerimus ciuitatis Dei, aduerſarij aliqui & hoſtes ciuibus Dei videntur opponi. Quorſum enim arx vbi nulli metuuntur inſultus & oppugnationes? Videamus ergo ecquid ipſi ſtil opponatur. Id mox inueneris ſi vocem retrò legas. Liſt enim calliditatem ſignificat, eodem tempore manente in verſa voce quod erat in prorſa. Quæ verò hæc eſt alia calliditas, quàm ea de qua ſcriptum habemus, *Erat ſerpens callidior omnibus animantibus.* Hac igitur calliditate ciuitas Dei magnam mox ab humani generis exordio accepit cladem, & hactenus accipit & grauiſſimas & infinitas, dum quotidie infiniti draconis fraude è mœnibus ciuitatis Dei trahuntur. At hi ſi quietos ſe redderent, in ipſa arce tuti manerent, nec vnquam cacodæmonis aſtutia vincerentur. Quòd ſi Chaua quieta manſiſſet, nec dubitationis fluctibus ſeſe immiſiſſet, tutò potuiſſet a diaboli fraudibus oppugnari. Cùm enim Deus dixiſſet, morituros ſi fructum vetitum guſtaſſent, ipſa à cacodæmone cauſſam cur non ederent interrogata, mox labaſcere cœpit, atque in dubium ipſam pœnam à Deo conſtitutam vocare; dum videlicet reſpondit, *Ne fortè moriamur.* Stil ergo & Liſt ſic opponuntur, vt in hac vita perpetua pugna ſit contrà diaboli fraudes: quas non alia via nec alio modo repellere poſſumus & irritas reddere, quàm ſi nos præſtemus quietos & liberos ab omni perturbatione. Quies ergo acropolis eſt & arx firmiſſima aduerſus omnes cacodæmonis inſidias. Mirabile profectò vocis artificium; quo cum quietis ſecuritas atque ſumma dignitas indicatur; tum etiam oſtenditur, quibus arx hæc machinis ſit oppugnanda, & qua via ſit reſiſtendum. Sicut autem hîc ex arcis nomine in hoſtilis impetus ducimur cogitationem; ita ex ſon, quo pacificus denotatur, mox ſuccurrit quæſtio, quæ fuerit inimicitia, ob quam pax fuerit ineunda; quam ſimiliter retrogrado & contrario ductu deprehendis. Nos enim, vnde Noſel & Onnoſel, idem eſt quod offenſio & iræ prouocatio. Deinde ſi quæras cuius hæc fuerit offenſio; tolle mediam litteram e medio, ne extremæ in ſon per mediam copulentur, atque hanc transfer in primum locum, & quæ prima eſt fac vltimam, omnia nimirum diſſociando, & turbando ordinem fatalem; ac tum mox videbis cuius ſit offenſio, cuius ſon pacem pollicetur. Homines enim in medio erant extremorum, libertate ad vtrumque donati, Dei ſcilicet & cacodæmonis, vitæ & mortis. Hi ſuperbia dæmoniaca inflati primum locum voluerunt occupare, & extremum, qui cacodæmon erat, Deo prætulerunt, dum Dei verbis neglectis, diaboli mendacio crediderunt. Hac igitur litterarum metatheſi facta, Ons naſcitur, quo noſtrum denotatur. In vtraque igitur ipſius ſon, quo pacificus ſignificatur, conuerſione, littera prima in vltimum locum reiicitur, & diuinus honor tum homini, tum cacodæmoni poſthabetur. Deinde ſi ipſum Ons verras, Sno habebis; quo quicquid peruerſum & ad mala procliue eſt, deſignatur. Vnde intelligi datur, à noſtro nihil promanare niſi peruerſitatem; & quicquid noſtrum ſic vocare poſſumus vt à nobis procedat, id præpoſterum eſſe, & ad malum inclinare, & pronum ruere in peius. Hoc enim prauo & iniquo ſuo iudicio primi noſtri parentes ſunt conſecuti, vt omnis poſteritas ad malum propenſa ferretur; & nihil haberet propriè ſuum quod non à Deo ad diaboli partes declinaret. Quamobrem nihil reliquum fuiſſet humano generi factum, quo ſe à miſerabili hoc ſtatu & natura maligna liberaret, niſi Deus arcano conſilio Verbum ſuum, quo omnia creauit, hominem feciſſet, atque eum toto peccatorum pondere oneraſſet, quò ipſe purus & innoxius omnia hominum ſcelera expiaret. Hic igitur ſimplicitate ſua & humilitate ac taciturnitate, diaboli aſtutiam & ſuperbiam vicit, & hominum genus patri conciliauit; quod morte ſua non ſolum redemit, ſed ciuitate etiam Dei donauit. Quicquid igitur pacis, quicquid quietis habemus, ab illo habemus: quicquid e nobis proficiſcitur & verè noſtrum dicitur, id malignum eſt atque peruerſum. Et hæc quidem de pace & pacis auctore, vt intelligamus eundem eſſe qui nos pacificos reddit, & qui

Tranquillitas arx ciuitatis Dei.

Liſt. *Calliditas, qua ciuitas Dei oppugnatur.*

Nos. Noſel. Onnoſel.

Ons.

Sno.

Pacem & quietem à Deo habemus, à nobis nil niſi peruerſum.

qui reddit quietos; & hæc nomina son & stil ad eundem filium pertinere, & nobis ea tantùm tenus conuenire, quatenus Christo sumus vniti; & tantum nos à Christo recedere, quantum recedimus à pace & animi tranquillitate. Cum igitur Sileo à stil ceu radice sua pullularit, hæc omnia quæ indicauimus potius quàm exposuimus mysteria, in silentij interpretatione dicemus contineri, & ab eo qui silentium indicit omnes moneri, vt hæc arcana silentes quietique rimentur. Quamuis autem quis sit huius tacitæ auditionis fiuis, ex eorum quæ interpretati sumus vocabulorum origine satis superque demonstretur, restat tamen aliud nomen apud Græcos pro Taceo vsurpatum, quod alia quadam ratione silentij caussam ostendit atque finem. Σιωπὴ enim quo silentium notatur, & Σιωπάω quod eiusdem est significationis cum σιγάω, si ad primos suos natales & matricem linguam examinentur, nobis indicabunt, omne silentium ad contemplationem referri, atque præsentis inspectionis spe sustineri atque fulciri. Sit idem est quod video, vocali per subtilem quendam sonum producta, quem vt indicent alij, sie scribunt. Refertur autem non minùs ad mentem, quàm ad corporis oculos; &, ni nos ichnæa fallat conuersio, à mentis inspectione ad corpus descendit, eo quòd Is vocali breui idem sit quod Est. Proprium enim mentis obiectum, vt scholarum more loquar, est Ens. Hic notatione dignum, in Is breuem sonum audiri, in si longum; quoniam Ens purus sit actus ab omni tempore, non modò longo, absolutus: Inspectio verò & contemplatio longa sit oportet & subtilis, vt perueniatur ad ipsum Ens intuendum. Est aliud si longum, sed crassiùs & pinguiùs pronuntiatum, quod Sum, sim, sit denotat, & pro articulo etiam & pronomine venit in vsum. Hop vocali longa, sed sono non admodum rotundo, spem significat & spero: vnde sHoop inspectionis spem designat. Prima igitur & potissima & interna silentij origo est spes cognitionis eius qua mens ad ipsum Ens conspiciendum fertur. Natura enim omnes homines ad scientiam & rerum inspectionem rapiuntur, ad quam vt adspirent alios audiunt lubenter; & vt audiant, ipsi linguam suam labiis & dentium vallo coërcent: vnde fit, vt σιωπὴ totam rationem silentij, tum eam à qua oritur & sustinetur, tum eam ad quam refertur, pulcerrimè duabus syllabis comprehendat & exponat. Qui Græcorum vocum etymologias curiosè persecutus est, is σιωπῶ à σιγάω magna molitione deducit; & in σιγάω non aliud verbi inuenit principium, quàm σιγὴν; quasi non æquè dubium sit vnde σιγὴ dicatur, atque cetera ab hac voce deriuata. Sed omnem suam operam ludunt & oleum perdunt, qui vel Græci vel Latini sermonis radices extra matricis linguæ latifundia inuestigant. Singulari profectò Dei prouidentia factum est, vt quamuis nobilissimæ linguæ corruptæ sint, tantum tamen in iis reliquum sit vestigiorum, vt per ea ad primas vocum origines queat perueniri, si diligenter corruptelæ modus & varia ratio animaduertatur. Quando igitur tantum reconditæ sapientiæ illis vocibus continetur, & earum solutione ac conuersione explicatur, quibus apud Græcos & Latinos & nostrates taciturnitas depingitur, quantum ne disertissima quidem oratione & longissima vel ipse Cicero explanare posset; non parui faciendum fuerit spectabile symbolum, quod non tantùm ad silentium hortatur, sed vocum etiam quibus illud significatur interpretationem indicat & ob oculos ponit. Digitum autem quo Harpocrates silentium indicat, salutarem veteres Theologi nominarunt: non illi quidem medicos hac in re secuti, qui annularem potius quàm indicem hoc epitheto dignarentur, propterea quòd in eo consensus quidam sit & veluti sympathia cum corde: cuius rei facilius sit veritatem experimentis quàm euidenti aliqua ratione demonstrare. Scio equidem arteriæ ramo plerumque bifurco hunc digitum donatum esse, verùm & ceteris digitis arteriæ portiones distribuuntur. Quòd si quid sit omnino hic rationis, Ixis fortasse Hippocratica in medium adferetur, eo quòd ramusculis hic ad annularem rectiùs ferri videatur, & paullò plus habere capacitatis. Sed hæc ad coniecturas potiùs & naturalium rerum obscuritatem, quàm ad firmas pertinent demonstrationes. Qui Chiromantiam profitentur, sub radice huius digiti Solis montem collocant; qui si recta & integra linea sit insignis, ingenij dexteritatem & honores pollicetur. Quia igitur cor in hoc nostro microcosmo Sol est, hunc digitum cordi attribuerunt: quòd si hinc colligant ingenij felicitatem, videntur in corde non vitæ tantùm, sed sensuum etiam principium collocasse. Verum hæc nihil aut perparum ad id quod

Σιωπὴ vnde nomẽ habeat. Σιωπάω.

Sit.

Is.

Si.

Hop.

Silentij origo spes cognitionis &c.

Digitus salutaris.

Solis mons in manibus.

id quod agimus. Nos indicem cum Theologis salutarem vocamus, & laudamus eo nomine Martianum Capellam; quòd epitheton hoc memoriæ mandarit posterorum, perpetua fortassis alioquin oblivione celandum. Primùm quid hominum saluti magis necessarium, quàm habere indicem aliquem qui vitæ rationes omnes rudibus adhuc puerorum animis ostendat? Cùm igitur digitus index ad demonstrandum videatur à natura comparatus, & ab eo officio nomen apud Latinos sortitus, meritò salutaris dicetur; eo quòd omnis salus à doctorum hominum præmonstratione proficiscatur. Germanis superioribus ab ostendendo Zeiger vocatur, nobis Wiser: quæ vox in horologiorum manibus quarum index horam ostendit, quotidiano vsu trita. At Wis vocali longa dum nomen est, sapientem designat; dum verbum, idem quod quouis modo ostendo, propterea quòd solius sapientis partes sint, vt viam aliis præmonstret, & quid ad suam euique salutem necessarium sit, ostendat. Dum igitur Wijs pro ostendo vsurpatur, duo simul aperiuntur; & quis docere debeat; & ad quem finē omnis demonstratio referatur. Quisquis igitur hunc digitū porrigit, ad sapientiam rectum iter ostendit, vt de ipsius nomine colligunt nostrates: quo fit, vt optimo iure salutaris sibi nomen sumserit. Quamobrem congruentissimè silentium hoc digito indicebatur, vt de ipsius nomine cogitantibus mox in mentem veniret, à sapientibus sapientiam esse discendam; & eam quidem discendam longa taciturnitate. Hinc dum quemquam reuerentiùs volumus salutare, hunc digitum ori admouemus, ceu diceremus, Nos te sic veneramur, vt tacita audientia dignum iudicemus, & talem, vt tuum ductum lubēter simus secuturi. Qui pileum capiti detrahunt, indicant se paratos, vt eius nomine cui hunc exhibent honorem, libertatem deponant, quæ pileo denotatur; & præterea caput suum se velle quibusuis obiicere periculis. Prior ergo modus paullo liberalior, licet à nemine, quod equidem sciam, hactenus intellectus. Plerique manus osculum hoc indicio notari existimant; quod si ad barbarum morem referant, vti referre existimo, nihil faciunt quod nobis sit annotandum. Plinius in adorando dextram ori applicari solere tradit: quod quia à vetusto Ianigenarum ritu ad Romanos venit, dignius fuerit vt ad caussam suam vocetur. Scimus orationem & preces & vota ore perfici; manum dextram operationi & labori à natura esse destinatam. Quamobrem qui hunc morem adorandi præscripserunt, non aliud indicarunt, quàm Deum sic inuocandum, vt & nos manum operi admoueamus, & putemus nec vota citra laborem, nec laborem citra vota quicquam profuturum: sed si precibus & adorationi labor adiungatur, nihil dubitandum esse de prospero eorum quæ agimus successu. Æquis igitur passibus & labor & vota procedant, quò ad optatam metam adspiremus, & iis potiamur, quæ à Deo opt. max. petere fas est. Cælius Rhodoginus & Lilius Gyraldus commemorant, sacerdotes sacris absolutis se versus dextram conuertere solere, ac deinde manum dextram ori applicare, ad eum modum vt index pollici recto insideret: quem ritum equidem credo ad plura commonenda fuisse institutum. Per totam enim dextram ori admotam illud intelligendum reor, quod modò dixi. Dum index pollici erecto insidet, crux denotatur, vnica humanæ salutis ancora; vt nimirum indicaretur, omnes cærimonias ad crucem referri, & frustra fieri sacra & orationes, nisi hoc sanctissimo charactere obsignentur. Simul igitur monebat sacerdos, & votis absolutis manum operi admouendam, & non ad aliud quàm ad crucem omnes sacrificiorum & precum ritus pertinere, nec aliunde habere suam vim & efficacitatem. Cùm enim ipsum Tau in hieroglyphicis frequentissimum reperiatur, vt in huius litteræ caussis inuestigandis latiùs docebo, minimè debet mirum videri, si in priscis Ianigenarum cærimoniis id cernamus, quod in ipsis obeliscis & sphingibus & aliis antiquitatis monumentis scalptum exaratumque inuenitur. Præter has verò significationes illud etiam monebatur, primùm quidem sacris operandum, & diuinam implorandam esse gratiam ante omnia, sed deinde cetera peragenda, iuxtà ac Harpocrates doceret. Cùm enim ori indicem admouisset, ad eum quem diximus modum considebat, vt nimirum silentij indicio & sessione Harpocratis symbolum omnibus in memoriam vocaret, atque quæ illo denotabantur populo proponeret sequenda. Quis nunc non videt quàm recta ratione index salutaris vocetur, & quanto significantiùs id in nostra lingua exprimatur, in qua indicis nomen, quod est Wiser, duo

Zeiger. Wiser. Wis.

Salutātes cur digitum indicem ori admoueant.

Pileum capiti detrahere, quid significet.

Adorātes cur dextram ori soleant applicare.

Index ori admotus quid notet in sacrificiis.

simul ostendit; alterum, solorum sapientum esse docere, & rectum vitæ iter præmonstrare: alterum ipsam sapientiam finem esse omnis veræ demonstrationis, & ad hanc solam omnia indicia spectare debere, alioquin indigna fore germano matricis linguæ vocabulo. Quòd si wis hic ad examen vocaremus, codicem spississimum scribere cogeremur; & ne sic quidem amplissimas sapientiæ gazas hac vocula obseratas euoluere

Wis. possemus. Wis vocali breui, certum significat: iam certæ rerum omnium cognitionis habitus longo tempore confirmatus, eisdem litteris, sed vocali producta, quo fixæ notitiæ congruat, effertur. Wis breue fit à wi-is/ quo latè lungéque quicquam esse denotatur: quod cui primùm tribuendum sit, ille intelliget, qui sciat solum Verbum, quod

Woort. woort dicimus, fide dignum haberi de ichnæa nominis conuersione; & idcirco non alium vocula wis producta vocari, quàm eum cuius sapientia in woort est fundata, & ex woort producta. Quamobrem omnis item demonstratio ad Verbum tendere debet, atque ex Verbo proficisci. Deinde vox non ex wis breui tantùm significationis habet caussas, sed ex allusione etiam ad wi/ quo dilato, expurgo & confecto significatur; vt in nomine Visci explicatum est. Iam & wis à wi-sie fieri potest per apocopen, quod est longè latéque videre. Eodem modo vox verti potest oon vno modo. Nam si longæ vocalis sono

Si'l. seruato si-w dicas, idem dixeris quod cola te, perinde atque lac vel quiuis alius liquor colatur: quod ad hominem relatum, mirificam habet admonitionem & plenam vtilis disquisitionis. Si enim colandus es, colum habeas oportet: atqui colum etiam si dicitur.

Seth. Germani superiores seih scribunt, quo meliùs spirent. Colum res leuicula, vilis, & à

Colum. philosophiæ dignitate aliena fortasse videatur; at si etymologiam excutias, duas mox videbis grauissimas sese offerre rationes; alteram à sie / quod est video: alteram à sij/ quo sum vel sit denotatur. Quoniam enim in colo videtur quid reuera sit, quid ipsi quod est admisceatur externi, ab his duobus verbis instrumentum nomen accepit; exiguum illud quidem, sed quo tota sapientis viri meditatio definiatur. Quæ enim aliæ sunt philosophi partes, quàm in omnibus diligentissimè rebus quid sit, quid non sit videre? A videndo igitur quid sit, quid non sit si vocatur: iuxta cuius voculæ etymologiam si te colaueris, profectò non minimam sapientiæ partem absolueris. Latini si quid colo significet interrogentur, citra hæsitationem respondebunt: at si nominis caussam quæ-

Coli etymon. ras, haud aliter quàm piscis obmutescent. Sicut à lof fit folium; ita à loch fit colum.

Loch. Nec mirum adspirationem ademptam esse, cùm Leodienses quoque lot dicant pro vide. Origo vocis est ab hel-oog / quod est vehementer oculos intendo in aliquid. Vnde fortè log pro foramine, eo quòd per illud acutissimè oculi cernant; quamuis huic voci non desit aliunde etymologia. Videre igitur diligenti oculorum obtutu, & paruis foraminibus ad discernenda purum ab impuro vti, est colare. Colo igitur à lot pro videre, & loch pro foramine formatur: & quamuis lot pro colo nunc non sit in vsu, vocem ta-

Loog. men habemus ab hac deriuatam. Loog enim dicimus pro lixiuio, quoniam colando fiat. Videmus itaque vtrumque vocabulum & nostratibus hactenus vsitatum, & illud quod Romani è matrice lingua retinuerunt, à videndo duci: & in illo ad esse; in hoc ad foramina minuta nomenclatorem respexisse. Adde quòd ipsius wijs conuersio sie-w/ id est, vide te, de necessaria huius expositionis consequentia includere cernatur: quod quid aliud est, quàm Nosce te ipsum? Quid? quòd duplex digamma in conuersione in alterum digamma mutari possit, vt monosyllabum in monosyllabon vertatur; qua via

Sif. ex wis / sif habebis, quod est cribra: quod rursus insigni & luculenta similitudine sapientis officium depingit. Sed hæc, vt vides, tam latè per totam philosophiam se extendunt, vt si per singulas eius partes colum & cribrum circumferas, nullus exitus sit futurus. Sufficiat ergo indicasse quæ vera sit sapientia, & quæ ipsius primariæ partes, & quòd wiser / id est, index dextræ manus ad hanc nos inuitet contemplationem, per quam ad sapientiam venire possimus; eam præsertim, quæ ipsi Verbo innixa, nos expurgat, colat, cribrat, dilatat & consecrat: quæ omnia, & multo etiam his plura, vnica vocula trilittera comprehenduntur. O digitum salutatem qui nobis de solo suo nomine Cimbrico tam multa reuelat arcana, ac deinde ad tellutæ vsum translatus, & pollicem duobus extremis articulis supernè coronans, crucem siue Tau refert: nec his contentus, silentium prætercea indicat; oon illud quidem plebeium & vulgare, sed prorsus ne-

ſus neceſſarium ad hominum ſalutem & ſummam felicitatem! De hoc ſilentio Hieremias in ſuis lamentationibus ſic cecinit, vt totum Harpocratem deſcripſiſſe videatur: *Pars mea Dominus*, dixit, *anima mea, propterea exſpectabo eum. Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum. Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Domini. Bonum eſt viro cùm portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit ſolitarius & tacebit, quia leuauit ſe ſuper ſe. Ponet in puluere os ſuum, ſi fortè ſit ſpes.* Audimus hic Harpocratis ætatem, audimus ſilentium, audimus ſeſſionem, audimus ſeſſionis & taciturnitatis vſum, audimus puluerem in quo ſedet, vt humilitate ſua ad id quod ſperat adſpiret: & dum ſpem audimus, σιωπὴν in mentem vocamus. Ieſaias illius ſilentij fecit mentionem ad quod hoc Harpocratis ſilentium ſpectare debet. *Et erit*, inquit, *opus iuſtitiæ, pax & cultus iuſtitiæ ſilentium & ſecuritas in ſempiternum:* Filius enim Dei iuſtitia ſua, qua peccatis noſtris ſatisfecit, pacem nobis conciliauit, à qua ſom/ id eſt, filius vocatur. Iuſtitiæ autem huius veriſſimus cultus eſt trãquilla verbi Dei & myſteriorum contemplatio: quam, vt optimam partem, Maria Magdalena ſibi elegerat. Et certè optima pars eſt humanæ poſſeſſionis, eo quòd numquam auferatur; ne tum quidem cùm corpus eſt ad tempus relinquendum; ſed vnà nobiſcum eò poſt mortem adſcendat, quò ſemper in hac vita tendebat: quod non itidem de practica vita dici queat, vtpote quæ cum corpore deponatur atque ceſſet. Quoties igitur Harpocratem videbimus, toties nobis memoria refricetur huius tam ſalutaris ſilentij & tranquillitatis, qua iuſtitia Chriſti culta ad ſilentium ſempiternum & ſempiternam perducit ſecuritatem; quam vt nobis Deus largiatur in aſſidua taciturnitate ſemper oremus. Atque hæc quidem mihi ſilentij myſteria hoc fine claudantur; quibus ſi trita illa & in vulgus nota adiiciam, quæ cùm ceteri, tum Plutarchus in libello de Garrulitate curanda memoriæ prodidit, haud iniuria à ſilentij myſtagogis, vti nimium profanus & decori immemor, expellar. Quid enim illa vulgaria ex hiſtoriis curioſè conquiſita taciturnitatis vel præcepta vel exempla tantæ habent dignitatis, vt iis quæ modò à nobis veluti per tranſennam ſunt indicata, conferantur? Præceperit Lycurgus ciues ſuos ſtatim à puero ſilentio adſueſcere: Fuerint breuia & acuta Laconum reſponſa in adagium tracta, inter quæ illud ad Philippum, Dionyſius Corinthi; & aliud, Non totam abſoluens reſponſionem, & ſimilia nonnulla ab auctoribus Græcis ſui nimium amantibus vbique celebrata. Admirentur qui volent diuinum γνῶθι σεαυτὸν, &: Ne quid nimis, & illud mercatoribus Antuerpianis quàm otio litterario notius: Sponde, præſens eſt noxa, & his ſi quæ alia Loxias callidè reſpondit, addant; nihil tamen ex his omnibus inuenietur, quod eorum quæ diximus vel ſexcenteſimam partem poſſit æquare; tantum abeſt, vt hæc mihi poſtrêmo loco quaſi corollas quaſdam adiicienda exiſtimarim. Poteram multus eſſe in taciturno Pythagoræ quinquennio, poteram Ariſtotelem admirari; eo quòd totos quindecim annos Platoni audiendò impenderit, & hæc atque alia his ſimilia ad Harpocratis ſymbolum magnis laudibus euehendum prolixa exponere oratione: verùm quicquid eius generis eſt, triuiale mihi & plebeium videtur, poſtquam ſemel eminus ex ipſo veſtibulo tantum incomparabile diuini ſilentij ſacrarium aſpexi. Sint hæc illis bellaria delicatiſſima, ſint omni ſaccharo & melle ſuauiora, qui necdum ambroſiam hanc noſtram promulſidem deguſtarunt: ex qua de toto epulo licet facere coniecturam.

Harpocratici ſilētij in Prophetis mentio.

Lotus qualis herba.

NOS VNA Heliotropij facie explicata, ad alteram transeamus, quæ puerum præfert e Loti codia siue capite emergentem. Loton Ægyptij herbam vocant, quæ sub Nili aquis in campis inundatis plurima nascitur, quam Theophrastus copiosè depinxit. Huic caulis fabæ Ægyptiæ, flos lilij, sed tenuiora folia habens, caput papaueris maximi codiæ simile, & loculis similiter distinctũ, in quo semen milij copiosissimum. Flos cùm Sol occidit clauditur, & vnà cum herba paullatim sub aquas sidit; ac deinde rursus paullatim emergit è profundo, Solis decursum securus; quo oriente sese super aquas attollit & folia recludit. Fœda labes Dioscoridis historiam corruperat, quæ κριθῆ pro κρίνῳ habebat. Marcellus germanam restituit lectionem, è qua florem lilio similem cognouimus, quem Theophrastus apertè expressit, simul quo differret adiecto. Radix cotonei mali magnitudinem & formam assequitur, foris nigra, intus candida, perinde atque nuces castaneæ; quæ cocta, vitellos ouorum sapore videtur referre. Semen pani conficiendo adhibetur. Ex hac herbæ indole facile fuerit intellectu, cur Ægyptij Apollinem è Loti flore emersisse dicant. Hieroglyphicas enim notas aut ipsi sibi prisci finxerunt, aut à natura sumptas ad symbolicam docendi rationem applicarunt. Quod igitur antè in Harpocratis imagine examinanda feci, idem hîc quoque faciendum mihi duxi, vt nimirum prius nominis significationem explorem, quàm ad figuram factam accedam. Vt cetera vocabula in sacris Ægyptiorũ vsurpata, ad Phrygiam siue nostram linguã spectare dixi; ita & hoc ad eandẽ video referri debere: & eius rationẽ non paruam illam quidẽ in herba cerni, sed infinito maiorem in re signata inueniri; & tanto sanè maiorẽ, quanto ideæ suis exemplis sunt præstantiores.

L litteræ pronunciatio & significatio.
El.

Littera Lambda dum pronunciatur, linguam cogit supremũ cæli ferire: quo fit, vt dũ simpliciter more Cimbrico, quem Latini retinuerũt, El vocali breui effertur, ipsius Vnius significet altitudinẽ, & simpliciter pro quauis sublimitate ponatur. In vocibus igitur ex ea formandis, vel ipsa citra vocalem adiectã ponitur, vel vocalẽ habet adiũctam, & vtrouis modo altitudinem signat.

Loti etymon.
El-hoot.
L'oot.

Siue igitur El-hoot, siue L'oot dicas, idem notaueris, nempe altum & excelsum caput. Quemadmodũ autem altitudo gemina est, altera à terra ad cælum; altera à nobis in oppositam cæli partẽ porrecta; ita & Hel vtriusque altitudinis significationem habet.

Hel.

Hinc Hel pro inferno ponitur, quia à nobis altissimè descendit in oppositam vertici nostro mundi partẽ. Quia igitur in metallis plumbi grauitas maximè nota est, & reuera nihil aliorum in eodem pretio tantum ponderis adfert, licet aurum sub eadem magnitudine præponderet; factũ est, vt Loot pro plumbo à nostratibus poneretur, quasi dicas, caput eorum quæ in profundum descendunt.

Plumbum copia, vilitate, & vsu auro præferendum.

Siue igitur copiam metalli, siue pretij vilitatem, siue multiplicem vsum cernas, plumbum auro præferendum est. In hoc enim raritas & pretij magnitudo populum ab vsu excludit: ac deinde, tametsi ea esset auri quæ plumbi copia; plus tamen vtilitatis ex plumbo quàm ex auro caperetur: quod intelligas si cerussam & sandycem, duas res vsu latissimas, & cetera vel pigmenta, vel medicamenta, quæ plumbum ferè gratis suppeditat, consideres. Ægrè fortassis hoc auaris hominibus & semper aurum sitientibus persuaseris; at medicis & rerum naturalium peritis nihil clarius esse possit. Si enim res non opinionibus, quibus mundus non tam regitur, vt quidam volunt, quàm dissipatur,

Res quæ sint optimæ.

sed de sapientiæ amussi examinentur, illæ optimæ fuerint, quarum plurimæ beneficiorum erga homines rationes reperiantur. Quamobrem veteres nulla adhuc iudicij prauitate seducti, plumbum auro prætulerunt; propterea quòd plures sui vsus hominibus communicaret, quàm illud metallum quod sic totum suiipsius est, vt nullum vitæ discrimen hominum caussa velit subire.

Aurum naturæ nostræ neque vires neque nutrimentum suppeditat.

Nugas vendunt Chemistæ, dum aurum potabile se dicunt parare; & vt parent, id tamen certum est, non posse naturam nostram roborare, nisi à natura nostra vincatur, & vel in sanguinem, vel in spiritus mutetur; quod quàm auro conuenire non possit, non est huius loci docere. Metalla cetera plurimùm sui in aquis & aliis liquoribus deponunt, & eius vtendi copiam iis qui velint faciunt; aurum licet sexcenties coquas, nihil sui tamen aquis cõmunicat, hac sua indole viam auaritiæ

præmon-

præmonstrans: qua qui tenetur, tanto minus vel sibi, vel aliis ad vitam commoditatis adfert, quanto plus metalli inuidiſſimi coaceruarit, atque arcis tenuerit obſeratum. Vanum igitur eſt eorum commentum, qui torques aureas in iuſculis ſuis coquunt, vel aquam à candenti auro quàm à ferro plus virium accipere ad viſcera roboranda iactant, cum ſordes duntaxat ab auro relinquantur, nec vlla facultas auri vel in aquam vel in ius tráſeat: quod ſi fieret, ſaporis diſcrimine vel aliqua alia via cognoſceretur, quam nullam mihi hactenus monſtrarunt experimenta. Hinc aurum cauteriis tum commodiſſimum eſt, cùm nihil ipſius metallicæ facultatis in vulnere volumus relinqui. Et verò quia vires eius numquam veteraſcũt, ſed ſemper in eodem manent vigore, priſci Cimmerij Au-rom dixerunt, id eſt, antiquum ſiue præſtantiſſimum robur; quo nimirum omnibus reſiſtit. Luminis autem ſplendor aura dicitur, ab Au-Ga/ id eſt, antiqua celeritate; atque hinc fit, vt aëri etiam ad velocitatem apto tribuatur. Neque enim vel aura ab auro, vel aurum ab aura nomen accepit., tametſi prior pars vtrobique eadem repetatur. Nos hodie eâdem de cauſſa Galt & Gaut dicimus, ceu perfectè antiquum diceremus, à Ge & Aut. Hinc liquet, eam veterum fuiſſe ſententiam, aurum omnem ferre ætatem, & idcirco ſtolidè credi id in alimentum noſtrum aut ſpirituum naturam tranſire poſſe: quod ſi ita eſſet, malè nomen vtrumque poſitum fuiſſet. Græcis auri epitheton remanſit, quo magna ſcilicet eius laus continetur. χρυσὸς enim per metatheſim, à Sentch, quo ſolicitudo & cura ſignificatur, manauit: quæ ſi vſquam magna eſt, certè in auro & quærendo & ſeruando eſt immanis & portẽtoſa. Loot igitur ob benigniſſimam ſui copiam & maximos vſus in omni artium genere, meritò ab antiquis altum caput dictum, eo quòd in metallis communis vtilitatis ratione teneat principatum. Eodem modo in herbarum genere eam Loot vocarunt, quæ altum & excellens caput in tota ſua natione eſſe videretur: & id quidem tanto maiore ratione, quòd ipſa herba inſignẽ capitis haberet figuram. Habent cùm aliæ aliquot herbæ ſua capita, tum papauer in illis excellit; at cùm Lotus papauer magnitudine æquet, ac frequentiſſimè excedat (maximo enim comparatur) & præterea ſeminis copia vincat; optimo iure excellens caput vocatur. Adde non vnum Loto caput eſſe, ſed geminum, & vtrumque ad edendum ſuauiſſimum; alterum ſupernum, alterum infernum, quod cotoneum malum magnitudine, ſapore, & alendi facultate oui vitellum, ſaluberrimum corporis nutrimentum, proximè refert. Quæ verò præſtantior herba poſſit cogitari, quàm ea ſit quæ citra laborem, quæ citra ſumtum, quæ citra ſationem ſponte ex aquis emicans, copioſiſſimum homini & ſuauiſſimum pabulum largitur; non ſemine tantùm vbertatem omnem ſuperans, ſed eandem etiam radicis ſuauitate locupletans. Et hæ quidem nominis cauſſæ, tum à figura, tum ab edulij & copia & præſtantia petuntur: quæ licet ſint admodum graues & euidentes, longè tamen ea anteferenda videtur, quæ de ſympathia eius cum Sole ſumta, ſymboli continet originem. Lotus enim Solem nobis primùm denotat, & ab hoc ad ipſum caput, id eſt, Thoot/ cuius ſpectabilis hic eſt imago, transfert cogitationem; quo fit, vt ſupremæ ſignificationis gratia optimo iure El-hoot vel Loot vocetur; propterea nimirum quòd per eam ad cognitionem ſupremi capitis vocemur: qua in re multo plus eſt ſolidi fructus, plus firmi animorum pabuli, plus veræ ſuauitatis, quàm in vllo vel validiſſimo dulciſſimoque corporis alimento. Sed hoc mox videro, vbi prius hanc meam de capite ſententiam ſimili quadam voce reddidero probabiliorem: quod tamen minimè neceſſarium fuiſſet, cùm antè in Thoot & Manteroot ſatis fuerit argumenti, vt ab eadem radice Loot pullulaſſe diceremus. Siue enim ſublimitatis excellentiæque rationem ſoli Lambda tribuas, ſiue vocabulum per aphæreſin compoſitum, & ex El-hoot Loot formatum eſſe aſſeras, vtrouis modo excellens caput denotaris. Nos papauer Mancop nominamus, eo quòd inter alia capitis nomina Cop etiam ſit vſitatum; ſed ea ratione, vt caput non referat ad corpus. Hinc Coppen eſt caput amputare. Mancop ſi breuis ſit in priore ſyllaba vocalis, viri caput deſignat; verùm ſi producatur, Lunæ caput ſignificat: quod poſterius veritati priſcæ propiùs accedit; tametſi in altera ſignificatione non parum illi Indiæ principes rationis inuenient, qui opium ad libidinis irritamenta quotidiano habent in vſu, atque idcirco hac ſua libidine mercatores Thebaidis inſigniter hactenus ditant. Mancop verò longa vocali priore, ob eam cauſſam papauer dicetur, quòd frigida & quæcumque ſomnum conciliant, Lunæ conſecrentur, vt quæ

Auri etymol. *Aura nomenclaturæ ratio.* *Galt. Gaut.* *χρυσὸς vnde dicatur aurũ. Seurch.* *Loti vtilitas.* *Lotus Solem denotat.* *Papauer. Cop. Coppen. Mancop.* *Lunæ frigida quæque & soporifera ſunt ſacra.*

quæ noctis frigidæ & soporiferæ domina sit & gubernatrix. Latini quamuis herbam papauer vocent, capita tamen in ea agnoscunt: & si vera est historia, papauerum capitibus demessis indicatum quondam fuit, principũ virorum capita præcidenda esse, quo vnius tyrannis stabiliretur. Videamus itaque ecquid Græci in hac herba simile agnoscant, apud quos κωδία caput papaueris nuncupatur. Etymologici auctor à κῶμα deducit: cui propterea non credo, quòd videam apud Hesychium Milesium, virum longè sermonis Græci peritiorem, annotatũ esse, his vocibus κωδία & κωδὶς caput sine corpore signari: cuius assertionis auctoritatem & latiorem explicatum is nobis inuidit, qui copiosissimũ auctorem in compendium contraxit, aut potiùs mutilauit, & genuino suo exuit ornatu. Frequenter mihi illud iterandum, nequicquam primas vocum origines alibi quàm in matrice lingua quæri. Dixi antè, vocabulum καρδία ab Hart deriuari, & plurimas similes inueniti harum litterarum commutationes. Nihil igitur dubij est, eâdem hac corruptelæ via ex Hooden, quo capita nobis significantur, κωδίας ad Græcos proeadem re in vsum venisse. Rectissimè igitur Hesychius fecit, quòd soli papaueris capiti vocem non adstrinxerit: & contrà non bona fide ab Etymologici auctore vocabulum ad κῶμα reductum est: & ne id statim lectori fieret manifestum, id quod de κωδία Hesychius scripserat, studiosè omisit. Ex Hooden igitur κωδίας Græci fecerunt, quo capita vniuersim cuiusuis apud nos rei denotantur. Quamobrem mirum videri non debet, si Lotus quoque ab eadem voce Hoot genus ducat: in qua propter Cimbricam compositionem adspiratio è medio exempta est; nec alioqui littera Lambda capax est adspirationis. Nec crederem tam incorruptum Loti nomen apud Ægyptios remansurum fuisse, nisi viderem eius principem caussam ex hieroglyphica notatione depromi: quæ cùm tota Cimmerio sermone constaret, quid miremur æquè huius herbæ nomen atque Harpocratis, Manerotis, Thoot, & id genus cetera integritatem suam seruasse. Quòd autem compositio vocis sacrarum debeatur auctoribus tesserarum, ex ichnæa eius versione statim discas, quæ docet per Lobt nos ad æternitatem eleuari; quod dotibus herbæ, tametsi maximis, nullo modo fuerit adscribendum, cùm copioso corporis pabulo ab æternorum contemplatione maximè reuocemur atque impediamur. Quod quia nemo negare potest, vocis artificium non tam ad herbæ naturam, quàm ad symbolicam rationem referre debemus: & quia ichnæa hæc vocum conuersio nostro sermoni peculiaris est & propria, perspicuum fuerit cui linguæ huius vocis origo debeatur. Prima itaque huius symboli occasio arrepta est è sympathia floris & Solis; atq. ex ea processit fabula, Apollinem è Loti flore exstitisse: quo nihil aliud indicare voluerunt, quàm ex Loti consideratione nos venire in Solis cognitionem, & ex Solis iterum inspectione nos ad altissimi capitis notitiam peruenire. Est enim ea ferè hominũ natura, vt veluti pecudes alimenta sua è limo & terræ vligine producta diligentiùs attentiusque considerent, & eorum naturam accuratiùs rimentur, quàm cælestium corporum pulcritudinem, motionem & facultatem; qua hæc inferiora moderantur & gubernãt. Quotus enim quisque est non plebeiorum modò hominum, sed eorum etiam qui sibi vel de iurisprudentia, vel theologia, vel de historiæ & antiquitatum cognitione maiorem in modum placent, qui Solis & astrorum cursus varietatem obseruarit, & ex ea noctium & dierum, caloris & frigoris, & ceterarum rerum diuersitatis caussas norit explicare? Dispeream nisi me sæpius pudeat tam barbaræ nostri temporis ignorantiæ, quo nihil omnino bene discitur, nisi quod faciat ad farinam, & rectà tendat vel ad ambitionis vel ad auaritiæ augmentum. Et quod magis mireris, non rarò ab his hominibus audias, se lubenter Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, Musicam, & ceteras liberales artes ignorare; quòd ex iis nihil accedat culinę, aut dignitati ei quam vel ex magistratibus, vel ex sacris ordinibus maxima ingenij contentione sectantur; adeò omnium ferè animi hac ætate sordibus obruuntur, & quicquid discunt, in turpissimam deiiciunt seruitutem. Vetustissimi igitur illi lanigenæ, quo perpetuum Ægyptiis relinquerent eius viæ monumentum, qua ex corporis pabulo excellentissimo ad summi capitis cognitionem veniretur, & à temporario cibo ad cibum sempiternum; Apollinem finxerunt è Loto primùm exstitisse, id est, ex hac inferiorum cum superioribus sympathia & naturali connexu nos cognouisse hæc terrena omnia à cælestibus corporibus gubernari; atque inde paullatim adscendendo, tandem deprehendisse vnum super omnia caput esse, quod non

κωδίας vocẽ vnde Græci habeant. Hooden.

Hominum in cælestium corporum pulcritudinis contemplatione negligentia.

Apollo cur è Loto primùm exstitisse fingatur.

non hæc modò elementa, sed cælos etiam imperio suo cõtineat atq. verset. Sic Aristoteles cùm animaduertisset generationis & corruptionis caussas ex Solis accessu & recessu in obliquo circulo pendere, & omnia hæc eleméta vnà cum iis quę ex ipsis coaluerunt, à cælestibus temperari & regi, ad cælos adscendit, & ex perenni ipsorum regressione eò tandem peruenit, vt vnum totius mundanæ agitationis caput esse deprehenderet, quod ipsum immobile omnia sempiterno motu cieret. Iam si Deus tantam curam vnius herbæ habuit, vt eius naturam ipsi Soli generationis auctori tam arcta colligaret cognatione; quid credemus eum in hominibus fecisse, quorum caussa non plantas modò omnes & animalia, sed ipsum etiam Solem creauit? Absurdum enim sit, vt non diuina mens arctiore vinculo humanam sibi mentem, quàm Niloticam plantam ipsi Soli alligarit, cùm ad hominis vsum omnia cetera corpora & cælestia & elementa, & ex his composita destinarit. Quæ cùm ita sint, videamusque quàm hæc planta pressis vestigiis eum ducem sequatur cui eam Deus subiecit, æquum est vt cogitemus, tanto nos propiùs & diligentiùs summi capitis imperium sequi debere, quanto animus noster corporis sui pabulo præstantior est & diuinior: quod si fecerimus, omnem humani officij summam nos absoluisse existimemus. Mirabilis est sanè huius plantæ cum suo duce consensus, dum vt ille vel ad hemisphæriũ emergit, vel ab eo recedit; ita hæc se vel aquis exerit, vel in eas subsidit. Plurima sunt nobis in hac herba diligenter annotanda, quorum præter ea quæ modò dixi, quæ & maxima sunt, est illud vnum, quòd flos eius statim simulac Sol horizontem superarit, totum se ad radios eius excipiendos conuertat & expandat; verùm vbi finientem circulum subiuerit, se contrahit & sub aquis abscondit: quod nobis à teneris vnguiculis, in ipso maximè ætatis flore, imitandũ; vt nimirum si quis Apollo siue occultorũ reuelator Solis radios nobis affundat, animos nostros salutari doctrina illustret, ei nus totum ingenij nostri flosculum aperiamus: at si hic discedat & tenebræ offundantur vel ab ignorantiæ patronis, vel à cacodæmonis ministris, tum statim nos ipsos occludamus, & cogitatione & mentis oculis nos ad illum qui discessit conuertamus, vt in eorum quæ ab eo accepimus meditatione tantisper taciti quiescamus, dum rursus aut ille idem, aut alius veritatis doctor existat qui nobis benigna sani sermonis aura affulgeat. Quàuis autẽ & alij flores sint qui sese Sole discedẽte claudunt, & rursus eo exorto aperiunt; nulla tamen planta est in Ægypto quæ vel nobilior sit & omnibus notior, vel illustriùs demonstret, Solem nobis esse perpetuò sequendum. Qui memoriæ artem tradiderunt, loca sibi sumunt maximè nota, vt quid quaq. illorum sede collocarint, promptissimè reminiscantur. Eadem de caussa in parabolis & symbolis quanto quæque res magis nota est, quantoque omnibus euidentior, tanto latiùs significationis suæ fructum communicat in vulgus, & ad omnem porrigit ætatem. Sit sanè, fuerint aliæ apud Ægyptios herbæ quæ Solem sequerentur, at nulla tamen fuit quæ vel excellentior esset, vel frequentior omnibus in vsu; eo quòd ex eius non semine modò copiosissimo, sed radice etiam edulia sibi delicata quotannis pararent: quo fit, vt non ex alia planta faciliùs cæli & terrenorũ possent manifestare cognationem; in qua cognoscenda & ad primam originem deducenda qui sapiens esset, eum Mag-uis lanigenæ soliti sunt vocare. è qua voce Magorum nomen ad alias venit gentes; & tandem dum quid significaret ignoraretur, detortum est ad eos qui dæmoniacas fraudes exercerent, & præstigiis hominum simplicitati imponerent; quibus non magis conuenit, quàm sapientis nomen insano atque furioso. Agnouerat Socrates hanc rerum cognationem per ideas à summo patre ad omnes res creatas descendere, & in ea sciebat totam philosophiam versari, tametsi huius nostræ interpretationis conscius non esset. Quid? an non & Homerus dum Iouem hominum & deorum patrem vocat, & ab eo omnia catena quadam esse suspensa canit, hanc quoque nobis generis necessitudinem satis indicauit? Iam quid Aristoteles aliud facit in primæ sapientiæ libris, quàm quòd omnẽ rerum multitudinem in certas familias distribuit, & familiarũ capita designat, & hæc rursus ad superiora capita refert; & id tantisper facit, dum tandem ad supremum caput totius rerum cognationis adscendat, atque illud purũ contemplationis æternæ actum agnoscat, qua ipsum videlicet supremum generis caput seipsum intuetur, & ex ea sempiterna fruitur voluptate. Sic D. Paullus ait, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspici, atq. inde ad sempiternam eius virtutem & diuinitatem à sapientibus

Loti cum Sole sympathia.

Magi nominis etymon.

HH peruenitri.

perueniri. Hæc igitur cognatio in loto designabatur; è qua idcirco Apollo pusio adhuc dicitur natus, quòd ex ea omnis reuelationis arcanorũ principium ducatur. Et optimè

Apollo cur è Loto natus fingatur.

profectò tenellũ adhuc Apollinem ex hac herba natum esse fabulãtur, propterea quòd omnis Dei cognitio ex hac sola cognatione reuelata puerilis adhuc fit & manca, & impos eius gressus quo ad perfectam & omnibus numeris absolutã Dei cognitionẽ homines euadunt. Hæc enim non ab Apolline pusione, sed ab Apolline iam viro per fidem in Christum reuelatur; qua certiores facti sumus alterius cognationis multo maioris, qua nimirũ Deus homo factus nos sibi fratres in hæreditatem patris cooptauit, vt idem nobis pater esset ac creator, & idem frater, quo nos à regno patris exsules iustitia sua restitueret ac in patriam reduceret, iam deinde cohæredes futuros æternæ felicitatis. Huius mysterij reuelator perfectus est Apollo, qui non alius est quàm Spiritus sanctus, & ipse Christus in quem D. Ioannes Spiritũ sanctum vidit descendentem. Vt igitur duplex est humani generis & Dei cognatio, & duo quoque sunt Apollines; sic & duo sunt

Magorũ duo genera.

genera Magorum. Alij enim beneficio Apollinis pusionis Magi sunt & cognationis periti, quales veri fuerunt philosophi: alij gratia Apollinis perfecti, qui Spiritus sanctus est, cognationis secundæ, & multo quàm prior esset maioris, reuelationem acceperunt; quales omnes fuerunt Prophetæ, & veri vates Spiritus sancti instinctu de Christo oracula hominibus edentes. Sic Balaam Magus dici potuit, cuius successores D. Hieronymus eos Magos facit qui ad Christum in Bethleem recens natum venerunt. Mihi de successione non aliud occurrit, quàm quòd omnes qui pòst à Spiritu sancto accipiunt reuelationem eorum quæ prius aliis fuerunt inspirata, dicantur priorum successores; quia nimirum ab eodem spiritu eadem accipiant reuelationis dona. Nobilis fuit apud Persas Magorum sapientia; quorum nationis an tres Magi fuerint, vt difficile sit asserere; ita illud constat & nomine & professione Magos fuisse, id est, rerum naturalium & cælestium motionum peritos; ac iis singulari gratia stellam nouam fuisse ostensam, quam prius nõ vidissent, & Spiritus sancti afflatu reuelatũ fuisse hanc esse illam stellam quam

Magi tres qua Christo obtulerint munera.

Balaam dixerat in Iudæa orituram: & idcirco aurum, vti Regi; thus, vti Deo; myrrham, vti mortali eos infanti obtulisse: quibus donis tam luculentum ediderunt de Christo oraculum, vt haud videam, quidnam in omnibus vaticiniis ei præferri debeat. O stupendam Dei erga exteras gentes benignitatem, quibus aduentum suum prius clarissimè reuelauit, quàm ipsi sacerdotes & legis periti vaticinia de Messia perpetuò iactantes quicquam subodorati essent! Ex his modò liquere puto, quid paruulus ille puellus, par-

Pusionis è Loti flore nascentis symbolum quid significet.

tibus inferioribus adhuc infirmus, è loto nascens designarit. Vt enim summatim dicam, hoc symbolo docemur veram omnium rerum creatarum cognationem, quarum nulla tam vilis est & degeneris naturæ, vt non ideam aliquam referat diuinitatis. Terra à cælo quàm longissimè recessit, nec eius lumen ad partes suas intimas admittit, nec quicquam habet motionis circularis; sed inerti pondere semper depressa iacet; attamen hæc suam etiam habet diuinitatis imaginem; & eam quidem multiplicem, tot modis distinctam, quot in ea reperiuntur idearum simulacra. Inter cetera quietem habet perennem, qua Deum & beatorum sedem insigniter imitatur & nobis ob oculos ponit, & idcirco à sacris litteris eum accepit honorem, vt terram viuentium beatorum locum nuncuparent. Nihil igitur inter res creatas tam abiectum est, vt nulla in eo diuinitatis

Platonis ideæ.

similitudo reperiatur: ad quem modum si de Platonis ideis siue æternis rerũ omnium exemplaribus ac formis cogites, statim videbis quàm iniquum se Aristoteles præceptoris sui præstiterit censorem. Scimus in gentibus quibusdam primorum parentum longa plurimorum successione similitudinem quandam conseruari; à qua si mentem ad omnium patrem transferas, ante ab omni ratione tam longè remouebis, vt eius vim genitricem minùs virium habere dicas, quàm cuiuspiam è medio vulgo hominis, cuius aliqua nota peculiaris ad posteros transit? Absit tanta iudicij peruersitas, absit tam impia de creationis arcanis ignorantia, vt quicquam omnino esse credatur, quod nõ hoc ipso quod est cum primo ente habeat cognationem, & hoc ipso quod partibus suis constat vnitis ipsius primi Vnius soboles sit, & quidam per gradus cognationis ab vno patre defluxus. Cùm igitur Ianigenæ, quicumque tandem illi fuerint, siue Phryges, siue alij, hanc sapientiæ viam Ægyptiis & ostendere vellent, & exposito omnibus exemplo perpetuæ memoriæ consecrare; Lotum ad allegoriam vocarunt, vt nimirum ex domestico

& ver-

& vernaculo sibi pabulo ad cognitionem veri animorum pabuli ducerentur; & non solùm quæ vera esset sapientiæ methodus ostenderent, sed fructum etiam eius in hac vita carpendum demonstrarent. Neque frugifera dici potest eorum philosophia, qui cùm ex rerum cognatione ad Vnum omnium principium deducti sunt, non idem primo suo patri exhibent officium, quod Soli lotum quotidie præstare cernunt. Hic enim scopus esse debet omnium studiorum, vt vnum Deum patrem in omnibus quæramus, & inuentum sic colamus, vt eum coli decet, citra cuius præsentiam ne momento quidem temporis esse possemus, nedum bene viuere & lætari. *Studiorũ omnium scopus.* Quamobrem si suauiter viuere velimus, necesse fuerit vt vnum solum Deum colamus & adoremus; & non adoremus verbis & externo ritu tantùm, sed tota mente & omnibus mentis operibus, ita vt eum perpetuò tum exteriùs erga alios, tum interiùs apud nos ipsos ducem sequamur, & ab eius imperio & nutu nulla perturbationum vi, nulla dæmoniaca fraude, nullis hominum blandimentis deuios nos ferri sinamus. *Deus vnus colendus & adorandus.* Quòd si his Iauigenarum monitis Ægyptij paruissent, numquam in tam fœdam incidissent idolomaniam, numquam tam impias de diuinitate opiniones vel ipsi suscepissent, vel ad alios propagassent. Accidit videlicet illis quod D. Paullus de philosophis scripsit, qui cùm vnum Deum è rebus creatis esse deprehendissent, mox ab eo desciuerunt: & quem Deum cognouerant, non vt Deum honorarunt, sed aut inanibus titulis & fabulis, aut rebus creatis, aut ipsis cacodæmonibus diuinos attribuerunt honores; ob hoc ipsum tanto plebeiis hominibus scelestiores, quanto grauius est, scientem & volentem, quàm ignorantem atque seductum à vero Deo omnium patre & vnico custode discedere, & se in certum præcipitare exitium & mortem sempiternam. Quid enim aliud est à vitæ datore & custode transfugere, quàm se ire perditum? Nihil igitur in omni hominum genere perditius iis qui Deum nouerunt, & tamen non vt Deum honorarunt: in quorum numero vti olim philosophi fuerunt; ita multo magis sunt hodie Christiani illi qui patrem suum, quem per Christum norunt, non vbique & semper sequuntur, iuxta illud Apostoli, *Scienti & non facienti, duplex peccatum*. Lotus ergo Ægyptus non solùm viam & rationem per cognationis gradus Dei cognoscendi præmonstrabat, sed vnà fructum philosophiæ vnicum & solum vitæ necessarium indicabat; qui totus in eo consistit, vt nos rectam rationem veluti Solem nostrum, recta ratio Deum vti patrem sequatur: atque ita toti non ex nobis aut quauis alia re, sed ex Deo pendeamus; non secus ad eius imperium parati, atque membra corporis nostri, dum bene valent, capitis iussis obtemperant. *Philosophiæ fructus.* Et hoc quidem fuit commodissimum & breuissimum veræ doctrinæ & arcanorum reuelationis compendium, quo ex suaui corporis cibo ad suauissimum animorum pabulum perueniretur; & idcirco nomenclator sic Lotum vocauit, vt eius ichnæa conuersio doceret, nos ad æternam sublimitatem eleuatum iri, si ductum ipsius loti fuerimus secuti. Nam, vti dixi, Lambda siue vocalem addas siue non addas, nobis semper idem significat quod sublime vel sublimo: vnde, sicut loot sublime caput significat; ita vim verbi quoque intellexeris, si dicas eo significari, sublima caput, vel sublimo caput; vt illud sit monentis, hoc sit herbæ asserentis, se caput in altum eleuare. Et quia bene docet solus ille qui bene præit, bene factum est, vt loot vtrumque significet, & sublimo & sublima, dum vt verbum accipitur. Loot itaque hoc suo nomine non solùm altum caput esse & excellens denotatur, sed monere etiam intelligitur, vt qui eam videt ac considerat, sic caput attollat, vt ipsa solem secuta caput in altum effert. Iam quis inde sperari fructus debeat, vox retrò lecta declarat; quam si herbæ pro eo ac debes applices, idem dicit ac si Latinus diceret, Ad æternum leuo siue exalto. Verùm quia ea non solùm æternum significat, sed altum etiam, vt quæ reapse seiungi non possunt eadem quoque voce denotentur, fit vt meliùs reddideris si dicas, Ad æternam sublimitatem, siue ad sublimem æternitatem exalto: quod clarissimè te-oo-el denotat; quod si contrahas, T'oo'l habebis. Quid clarius esse potest? Pronuntia dumtaxat ipsas litteras eo ordine quo ponuntur, nónne te-oo-el audis? Atqui hoc idem est nobis ac si Latinus diceret, Ad æternam sublimitatem exalto. *T'oo'l.* Latini ab eelt quod significat nobilitat & ad altum attollit, Altum fecerunt: & alia via ab hel cum adspiratione, quam extra compositionem ferè adhibemus quo spiritus in altum ferat, Celsum sibi finxerunt: haud secus ac *radices* ex hooben sumserunt, & ab hoorn Cornu, & multa alia, quorum nonnulla antè *Eelt. Alti & Celsi etyma.*

poſuimus exempla. Ineptum eſt quod Feſtus dixit, Cellum à κέλης fieri; eo quòd qui equo vehuntur, ſublimes ſint. Lotus itaq. primogenia ſua voce, quæ eſt loot, pollicetur ſe ſui imitatores donaturam æterna ſublimitate: quod haud dubie præſtabit, ſi in virum adoleſcat, id eſt, huic Dei è naturalium rerum cognatione notitiæ eam addat quæ ex Spiritus ſancti reuelatione contingit, quæ maſculum habet robur omnibus numeris abſolutum. Forma autem puſionis videtur Harpocrates eſſe recens natus. Quòd autem lapis ſit heliotropius, id in lotum & totius ſymboli ſignificationem optimè quadrat, eo quòd huius lapidis nomine ſtatim intelligamus qua de cauſſa Apollinem puſionem è loti fructu produxerint. Statim enim videmus illud in loto ipſos maximè annotandum putaſſe, quòd ſeſe cum Sole circumagat, & eius ductum, quocumque ſe vertat, promptiſſimè ſequatur. Vnde liquet frigidum & prorſus ineptum eorum eſſe commentum, qui hoc puſione Solem dumtaxat orientem deſignari apud Plutarchum prodiderunt.

Heliotropij locus natiuus, color, & nominis ratio.

Heliotropium Plinio naſcitur in Æthiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, ſanguineis venis diſtinctum. Cauſſam nominis dat, quòd in vas aquæ deiectum fulgorem Solis accedentem percuſſu ſanguineo mutet. Eandem ait extra aquam Solem ſpeculi modo accipere deprehenderéque defectus, ſubeuntem Lunam oſtendens. Addit Magorum vanitatem, qui hanc certis precibus adiectis, vnà cum herba heliotropio præſtare dicunt, vt quis non conſpiciatur. Ego hîc nihil ſani video: & quod de Solis percuſſu, & quod de Eclipſi dicitur, vanum eſt. Quod de heliotropio adijcitur, crediderim equidem eum qui hunc lapidem ſecum ferat, & vnà Lotum heliotropiam noctu ſequatur, non conſpectum iri. Mihi placet lapidi nomen datum à colore Heliotropij minoris, quod tricoccum Aëtius vocauit; quod pallido virore præditum eſt, & intus ſucco ſanguineo turget. Quia enim gemma ſanguineas quaſdam venas oſtendit, videtur intus eundem colorem habere quem ſuccus herbæ, licet foris in vtraque viridis appareat.

Tornesol herba apud Hiſp.

Hiſpani hanc herbam *Torneſol* nominant, vernacula voce Heliotropium exprimentes, & eius tincturam vilibus linteis exceptam ad nos ſub eodem vocabulo mittunt. Maius heliotropium *Torneſol bobo* vocant, eo quòd ſanguineo ſucco, vti minus, præditum non ſit. Ab hoc igitur minore heliotropio, cuius ſemen ſiliquis trino interuallo diſtinctis continetur, lapis nomen mihi videtur accepiſſe, quaſi & ipſe tritus cruorem ex venis illis, quas oſtentat, daturus eſſet; nec aliam appellationis cauſſam reor inueniri: quam cùm alij ignorarent, nec ſcirent minus heliotropium ſub pallido virore purpureum ſuccum occultare, varia ſomniarunt, & in re tenui magnas nugas commenti ſunt.

Heliotropij herba genus duplex deſcribitur.

Equidem vtrumque Heliotropij genus frequenter in eiſdem agris copioſiſſimum vidi, maximè circa vallem Dolitanam. Maius altiùs aſſurgit, ſed minoribus eſt folijs, & floſculorum pediculum, haud ſecus ac ſcorpius caudam, reflectit; vnde *Scorpiuro* nomen. Huic ſemen thecis incluſum eſt quaternos loculos foris intuſque oſtendentibus: qua notâ ſeſamo comparatur. Quod Dioſcorides in flore ὑπόπυῤῥον vocat (neq. enim ὑποπόρφυρον legendum) non deprehendes, niſi accuratè floſculum intus conſpexeris; qui diligentiùs intuenti nonnihil ſubfului oſtendit. Minoris heliotropij theca tres loculos coniungit, vti Aëtius item annotauit, & multo maior eſt quàm ſit prioris fructus: adeò vt ſi fructum & folia tantùm ſpectes, hoc genus maius eſſe dicas: & profectò tanto maiorem adfert vtilitatem, vt huius collatione maius bobo dicatur. Lapis igitur heliotropius minori heliotropio colore exteriùs ſimilis eſt, & rubris venis ſuis, quibus à Praſio diſtinguitur, promittit ſe intus ſuccum habere ſucco herbæ ſimilem, atque inde Heliotropium à naturæ peritis nuncupatum eſſe opinor.

Heliotropium gemma à Praſio quo differat.

Ingenti tamen duritia à Praſio differt, eóque maiore in pretio habetur. Sanguinem eo cohiberi quidam volunt, & certa rei iactant experimenta: quod facilè credetur ab iis quibus placet occultas rerum facultates externis quoque notis frequenter indicari: quod in plurimis ſanè ita habere deprehendo. Reginæ Angliæ calicem ex hac gemma eſſe dicunt, quo non rarò ad bibendum vtatur. Quòd ſi ſe cum Sole, quod equidem necdum credo, verteret, inſignem nobis præberet vſum. Nam leui ligno impoſitus aquæ vel oleo innatare poſſet, atque intra ambitus exiguæ ſcutellæ, cuius limbo horæ inſcriptæ eſſent, capacitatem totũ nobis Solis curſum quouis momẽto indicare: qua cõmoditate quid poſſet eſſe maius ad plurima diligenter obſeruãda citra errorẽ, in obſcuriſſima etiã nocte vel die nubibus obſcuro? Vtinam eiuſmodi heliotropiũ haberem: næ ego pluris eũ facerẽ, quàm quicquid

vſquam

vsquam est carbunculorum. Sufficiant hæc de Heliotropio. Inueniuntur & aliæ gemmæ quibus hic pusio Loto insidens incisus sit; quarum vnius ectypon Langius ad me misit, vir omnis reconditæ litteraturæ studiosissimus, tum accuratiore antiquitatum & totius rei herbariæ cognitione vix paucissimis conferendus, nedum cuiquam secundus. Verùm quia per omnia illius scalptura cum hac Heliotropij facie, quam modò exposui, conueniebat, nihil mihi attulit vlterioris mysterij, atque idcirco non est cur ei diutius immoremur. Restat nunc symbolum sinistra manu comprehensum, cuius vel solius caussa nobis de Harpocratis figura antè tractandum fuisset, quàm ad hieroglyphicas litterarum notas accederemus. Ex hac enim acuti anguli sursum tendentis imagine primi elementi figura consistit. Verũ quia in Canopo de hoc ipso symbolo rursus erit agendũ, hic non aliud annotabo, quàm vitæ signum hunc angulum habere; & idcirco nos moneri, totam Harpocraticæ imaginis significationem ad eam vitam spectare, quæ è lato spatio in quo homo versatur, se totam refert ad vnum supremum apicem, qui non alius est quàm ipse Deus, via, veritas, & vita. At de hoc signo & eius notatione latiùs in Aleph. Transeamus ergo nunc ad priorem Harpocratis imaginem, quam Pyrrhus ex ære deprомptam, Pighio; Pighius mihi communicauit. In hac enim quædam sunt communia, quædam præcipua & propria; quorum vt illa non sunt repetenda, ita hæc quanta fieri poterit breuitate perstringenda, ne singulorum latitudinem persequentes, nullum tandem exitum reperiamus. Plurima enim sunt symbola, & singula tam vberes habent & rationes & significationes, vt quot sunt, tot codices non iniuria postularent. In primis hæc tanta varietas indicat, simplici veterum Harpocrati, quem modò exposui, plurimas postea phaleras accessisse; idque ea maximè ratione, quòd phylacterio eius tantundem virium esse putabatur, quantum ceteris diis omnibus simul ad auxiliandum congregatis. Iuuenalis cecinit: *Nullum numen abest si sit prudentia.* Eodem modo potuerit dici de Harpocrate, & longè fortasse verius: *Nullum numen abest cui custos Harpocrates sit.* Cum igitur multorum numinum instar vnus haberi crederetur, videntur ei ceterorum quoque præcipua ornamenta & insignia tribuisse, maximè eorum quibus cum putarent ei esse quandam cognationem. Hanc si velimus sequi rationẽ, breui opera omnia absoluerimus, dicendo facem accensam Cereris esse, pharetram & arcum Cupidinis, vlulam & serpentem Palladis, longam asini aurem Sileni vel Bacchi, gallum Æsculapij indicium habere. Verùm scalpturæ elegantia mereri mihi videtur, vt artificiosius explicetur, nec tam pinguem admittat philosophiam. Nos itaque singulas resseras Harpocrati accommodabimus, & omnes ad eundem scopum tendere ostendemus: atq. id quidem tanto consensu, vt ex omnibus simul iunctis non alius quàm vnus exsistat Harpocrates; licet diuersis indiciis diuersa eiusdẽ officia monstrentur. Primum igitur quid fax accensa in sinistra faciat, aperiendum. Si facis consideretur vsus pro eo ac debet, mox intelligemus imbecilliori hominis parti lumine opus esse & flama, qua in apicem sursum feratur ad ipsum luminis & caloris omnis auctorẽ, ad quem vitæ signum sinistra Apollinis è Loto emergentis manu comprehensum nos tendere debere demonstrabar. Totus autem noster vetus Adam sinistra parte designatur, eo quòd totus mancus sit, atque adeò in mortis tenebras deiectus: nisi ab alieno lumine & flama vitam rursus accipiat, & nouo accendatur desiderio supernorum. Facula igitur lumen Spiritus sancti siue Apollinis signat: cuius ea vis est, vt depressos nostros animos & in tenebris iacentes illustret, accendat, & secum sursum ad ipsum fontem lucis arr[illegible]llat. Nos hodie non Facht/ vt olim, sed Fackel dicimus, à Wackelen/ quod est co[illegible]uo motu huc illuc ferri, ignium flamis propriè applicari consuetum. Antiquum nomen Facht videtur fuisse, à quo Fax, vt à Recht Rex, à Merct Merx: cuius etymon Feg & Fag, id est, mundo. Nihil enim æquè aërem mundat ac ignis accensus; omnis ill[illegible] quid[illegible] plurimum ad id virium habens, sed nullus præstantior, quàm is qui lignis re[illegible] & suaues odores lacrymantibus constat. Porrò vt ceteri ignes alia circumfusi aëris vitia purgãt; ita fax non solũ hunc vsum præstare solet, sed & alium longè diuiniorem; quo nimirũ nocturnas tenebras, horrendũ hominibus malum, discutit ac procul à se pellit. qua de re præ ceteris ignibus facis nomen meretur, id est, flamæ purgantis atque mundantis. Insignis igitur significationis nota est, dum sinistræ hominis appingi[illegible]r, ad tenebras partis mortalis depellendas. Solet hoc quoque signo vita denotari,

Harpocrates multorũ deorum instar.

Harpocratis ornamenta & insignia.

Fax accensa in sinistra Harpocratis, quid significet.

Facht. Fackel. Wackelen. Facis etymol. Feg. Fag.

ob eam quam in Aleph expositurі sumus caussam, vbi latiùs de toto ignis symbolo & pyramide,& angulo acuto, quem Apollo & Canopus ostentat,erit agendum. Hic satis esto dixisse facem Harpocrati prorsus esse necessariam,eo quòd tum depurgato animo & ab omnibus sordibus libero ei opus sit,tum etiam luminis plurimi egeat,quo desideratum sibi mentis pabulũ peruestiget. Ceres natam perditam face quærit, id est,semen terræ commissum vitali calore resuscitare conatur: at quid Harpocrates reperire velit, eadem manu indicat. Præfert enim tres codias, non illas quidem papaueris,vt quidam

Loti triaca pita in manu Harpocratis quid notent.

fortasse sunt opinati,sed Loti; quibus quid aliud significat, quàm perfectum & trinum se quærere alimentũ; & id certè non corporis, quod iam in manu habet,sed illud cuius corporis pabulum est sacramentum. Non sine maxima igitur ratione tres codias dederunt qui primi fuerunt symboli auctores, quo nimirum intelligeremus, diuinum esse, non humanum aut mortale quod facis ope quæreretur. Virgilius communem veterum sententiam secutus cecinit: *Numero Deus impare gaudet.* Cuius caussam dum Ser-

Ternarius numerus perfectus.

uius quærit,satis ostendit quàm veræ philosophiæ nihil sciret. Nec multo sanius Aristoteles est in ternary consideratione versatus,dum egregio sophismate principium eorum quæ de cælo scripsit ornare vellet. Fatetur se à Pythagoreis didicisse, ternarium omnia esse: at dum hoc proposito suo applicat, & nescio quæ alia inde colligit, ostendit sese huius sententiæ vim non assecutum fuisse: atque adeò sic credo ne ipsum quidem Pythagoram satis quid diceret intellexisse. Erant enim apud vetustissimos homines certa quædam ogeniæ veritatis documenta, à maioribus illa quidem accepta, sed quid iis significaretur vel nullis vel paucissimis, quos æquus amauit Iupiter,erat notũ. Inter illa & hoc vnũ fuisse cerno, quo nihil perfectum,quod non ternario constaret; ac quicquid tribus constat, id omnia esse atque perfectum diceretur. Nos in figura Daleth latiùs hac de re loquemur: hic obiter monebo,omnium rerum creatarum essentiæ imaginem

Tria sunt omnia.

quandam inesse Trinitatis creatricis,atq. inde dici, Omnia tria esse: quod vt Christianis claram habet significationẽ,ita apud vetustissimos fuit celeberrimum: quod Aristoteles infinito profanius quàm Plato interpretatus ad rem eam accommodauit in qua nihil faceret ad Bacchum. Tria igitur Loti capita diuinum & æternum animorum pabulum

Cupidinis armorũ, arcus & pharetræ in Harpocrate significatio.

designant: ad quod peruestigandum face vtamur necesse est. Arcus & pharetra Cupidinis vim indicant; sed eam quam tum Cupido maximè exercet, cùm arcu remisso ipse sinum intus fouet ignem, in pectoris pharetra multas sagittas acuendo. Sunt autem istæ sagittæ tacitæ de rebus diuinis cogitationes; quas pennis & acumine mentis armamus, vt iis nos ipsi feriamus, quo dulcissimo amoris diuini vulnere percussi langueamus. Totum enim liberalium disciplinarum silentium ad Amorem debet referri; & eum quidem non impurum illum poëtarum puerum, sed cælestem,& è cælesti Venere natum:

Harpocrates ipsissimus Cupido.

vt bene Platonis Dipnosophistæ disputarunt. Harpocrates itaque noster hic ipsissimus est Cupido, ex Vrania Venere, quæ eadem est cum Themide, semper procedens,& ad eandem semper reuersurus, & vnà ad hanc suam matrem pertracturus omnes quos occultis suis sagittis vel leuissimè sauciarit. Cùm igitur amor hic in nobis è pulcritudine rerum cælestium & æquabili totius vniuersitatis harmonia & concentu bene diligenterque audito & attentè considerato nascatur, idque non alias quàm dum tranquillo silentio conquiescimus ac sedemus; cur non Amoris arma Harpocrati rectissime applicentur? Sed hac de re plura qui volet, Platonis adeat symposium; in quo ingentes nectaris haustus Socrates sitienti propinabit: ceteroqui nihil facturus eum qui non siticulosus accesserit. Cùm in ceteris rebus omnibus aggrediendis magna vis est ardentis cupiditatis, tum nusquam hanc decet esse maiorem, quàm in studio rerum pulcerrimarum. Ne putemus ergo posthac ab Harpocrate Cupidinem posse vllo modo seiungi; eum,

Galli gallinacei guttur ab Harpocrate pressum quid significet.

inquam, cui Vrania Venus mater est. Porrò quid hoc monstri est, quod sinistro cubito galli gallinacei guttur premat Harpocrates? cùm tamen nemini dubium sit, huic animali maximam cum Sole intercedere cognationem; & eam quidem tantam, vt leoni etiam hac ratione incutiat pauorem? Duo hic in primis animaduertenda; alterum, gallum non deesse Harpocrati: alterum non quouis modo adesse: ita vt sit in hac aui quod

Galli natura solaris.

placeat, sit quoq. quod displiceat, nisi comprimatur. Galli naturam solarem esse, certa eius cum Solis cursu mutatio declarat; quæ tam vehemens est, vt animal hoc certis horarum interuallis cantare cogat. Nolo hic generosum eius animum celebrare, nec fabulam

bulum referre, qua Martis armiger fingitur fuisse: nec Luciani prætereà somnia narrare. Ea qui volet aliúde petet. Nos scimus gallum eum maximum sui vsum hominibus præstare, quòd cantu suo homines quotidianas temporũ doceat opportunitates; & ea ratione eum haberi veluti magistrũ quendam operum omnium per horas distribuendorum: & quia ad ea incitat, nomen Han accepisse, ceu Hit-an, id est, feruenter aggredere, diceretur. Verùm quia Harpocrates otium quærit, & omnium operum externorum vacationem; non permittit ei, vt hoc excitandi ad labores munere fungatur; & ideo quemadmodum digito sua labra compescit; ita huic cubito guttur coërcet. Sed interroget quis, si nulla huius auis vtilitas sit ad ea vel præstanda vel iuuanda quæ Harpocratis symbolo denotantur, cur ad partes vocetur; cur non potius, vt nihil ad rem faciens, omittatur, perinde ac picæ, cornices, graculi, philomelæ, & ceteræ id genus auiculæ aut garrulæ aut canoræ? Et certè si nocturnum quæratur silentium, luscinia potius quàm gallus compesci debuisset, quòd ea sola totas sæpe noctes canendo ducat insomnes; hic vix ter stridulam & minimè durantem vocem exhalet. Est quidem hoc ita; verùm, vt dixi, gallus animal solare est, & inter omnia solaria tenet principatum, adeò vt non frustra videatur erigere cristas. Cum igitur diligenter diurni temporis vices obseruet, atque homines ad agendum incitet, non potuit apud Harpocratem asymbolus manere. Cùm enim maxima cupiditate id quod quiescens agit agere videatur, vti Cupidinis arma declarant; quid gratius habere potuisset, quàm animal sub cubito tenere, in cuius gutture iam vocem moliente sentiretur tacitum & internum incitamentum? Quamuis enim vocem edere nequiret, vrgebatur tamen ad vocem: & quod exteriùs præstare non posset, id musculis & vocalibus instrumentis moliebatur: quod facile erat ei sentire, qui cubito guttur pressum teneret. Gallus igitur hic sic positus est, vt non cantet ille quidem, nec silentium rumpat; sed vsum tamen eum præstet, vt tacita corporis molitione solaris cursus det significationem. Neque verò solis Regibus, gentium suarum salutem sedulò tueri studentibus, nec solis militibus noctu identidem est expergiscendum; sed iis etiam qui curam gerunt animi sui diuinarum rerum cognitione excolendi. Et reuera non potest dici serio aliquo studij genere teneri, qui sese non comparet vt Rex fiat; si non populi, at saltem suipsius: quo fit, vt si Regi & homini militati nocturni temporis spatia sunt dimetienda, sint etiam & illi diligenter dispensanda, qui & sese ad verum regnum parat, & non contemnendum noctu contra brutam naturam bellum gerat. Quisquis igitur seriam operam bonis disciplinis nauabit, ei nocturni temporis accuratè subducendus est calculus; tum quia regnum sibi parare molitur, tum quia militat contra domesticum hostem, quem nullis portis, sed sola interna potest excludere custodia. Quid? an leue hoc videtur bellum quod non tantùm ciuile est, nec vnis tantùm oppidi mœnibus est inclusum, sed intra vnius hominis septa omnia intestinis bellis perturbat? Quòd si bellum difficile meritò dicatur, in quo tanta est hostis vel dexteritas vel potentia, vt raro cõtra eum victoria quis potiatur; non video aliud bellũ grauius, quàm sit illud quod quisque domi suæ contra suas ipsius gerit affectiones. Quanto autem difficilius, tanto diligentiore cura vigiliæ & constituendæ & obeundæ: qua in re qui gallinacei partes nõ nouit, is numquam Teutones in bellũ vidit proficisci. Iam si periculi magnitudo & victoriæ raritas nos à pugna deterreant, actum fuerit de tota hominis libertate; & idcirco assiduo pugnandi & vigilandi vsu animus noster exercendus, vt tandem illud sibi robur paret, quo vel semper superior euadat, aut saltem raro vincatur. Atqui ad hoc nihil plus adiumenti contulerit, quàm si gallinaceos nobis imitandos proponamus; quorum tam magnus est animus, tanta magni animi constantia, vt vitam malint perdere, quàm alterius imperium iugumque vel ad vnum temporis ferre momentum. Sciuit hoc Themistocles, sciuerunt nostri maiores; & anniuersariis gallorum pugnis sollemni ritu institutis, perpetuos nos esse voluerunt gallorum imitatores: qua in re quam laudem meruerimus, referre nec tutum est nec decorum. Imitemur igitur gallos; & imitemur non his modò quæ diximus, sed in iis etiam quæ in hoc animali domesticum exercẽti regnum peculiaria videmus. In primis enim non vigilem tantùm se suorum præbet custodem, & manè dum tempus est ad quotidianum inuitat laborem; sed ipse primus exsilit, non tam voce quàm reapse quid faciendum sit ostendens. Ipse omnia verrit, omnia explorat, dispicit, & simulac

Han.

Regibus & militibus nocturni temporis spatia dimetienda.

Gallorũ sollemnis pugna cur a maioribus instituta.

Gallus regum, militum & bonorum patrumfamiliâs exemplar.

aliquid escæ nactus est, gallinas & pullos ad pascendum conuocat; interim velut pater quidam & sympoſiarchus excelsius adstat, & ad epulandum inuitat; hoc vnum semper curæ habens, vt suis sit quod edant. Interea ipse disquirit ecquid in proximo reperiat, quo reperto rursus suam familiam citat. Accurrunt illico. Ille sublimem se gerens & vndique circumspiciens ecquid hostile vsquam appareat, totam cohortem circumit, & obiter granum aliquando vnũ sibi sumit, non citra inuitationem, vt se sui consequantur. Hæc tota denique diei ratio est, vt quicquid virium habet, id totum ad suorũ conferat salutem, & nullius rei minus quàm sui ipsius sollicitus esse videatur. O insigne patrisfamiliâs exemplar! ô insignem totius masculæ vitæ magistrum! Hunc si velimus sequi, statim, simulac experti fuerimus, Deo gratias agamus, ac mox totius domus nostræ eam quam gallinaceus docet curam habeamus. Pythagoras hanc huius animalis vitam considerans, dixit gallum nutriendum quidem esse, at non immolandum: quod vt alij aliter interpretantur; ita ego inter cetera hoc dico denotare, homini hanc galli sollicitudinem ad res corporis curandas esse quidẽ necessariam, verùm non sic esse necessariam, vt eam etiam ad sacrificiũ & cultum diuinũ ferre debeamus, vt quem omnis externæ curæ liberũ esse decet, nec vlla terreni pabuli sollicitudine distineri. Absit ergo gallinaceus à sacrificiis, hac quã dico ratione. Iam & illud moneri videtur, cetera quidẽ animalia immolari posse, gallũ citra piaculũ nõ posse; eo quòd is qui optimũ totius vitæ exẽplar occidit, is videatur indicare sibi nihil amplius opus esse laudatissimis huius animalis dotibus, citra quas tamen probo sapientiq. viro non fuerit viuendum. Alendus igitur gallus, & perpetuò dũ viuimus imitandus, tum in familia alenda & propugnanda, tum in vitæ officiis per opportunas temporum vices distribuẽdis. Hinc Socrates iam certus mori, gallum iussit Æsculapio immolari; ceu diceret, Nec mihi posthac corporis curis, nec ope medicorum, nec cuiusuis alterius rei ad corpus pertinentis subsidio opus fuerit: quo fit, vt ne galli quidem, horum viui exemplaris, amplius egeam; atq. idcirco permitto, vt Æsculapio huius corporis medico immoletur, quò animal solare ad ideam solarẽ, qua corporata nostra vita gubernatur, rursus adscendat; & animus iam corporis expers, ad mentem solarem reuertatur. Sed hæc sat sit indicasse, obscuriora enim sunt, quàm vt breuiter & dilucidè explicari possint. Æsculapius nobis eum significat qui masculum alendi robur semper resarcit: quo nomine generatim illud numen denotatur quo auxiliante omnia huius vitæ munia obimus ad nostram & nostrorum salutem: & quia singulare huius vitæ rectè instituendæ exemplar est in gallinaceo, quod & Regi, & priuatim cuiuis in familia sua est imitandum; placuit antiquis, vt Apollinis filio siue Apollini corpus curanti gallus consecraretur, qui non antè, quàm quis à corporis curis liber esset, fuerit immolandus. Verumenimuerò in nostro Harpocratico silentio hæc omnia ab externis ad interna transferuntur, vt quorum illa egent exteriùs ea nos similitudine quadam ad pastum animorum applicemus. Existimet vnusquisque se moneri, vt perpetuò gallinaceum tacitum domi suæ habeat; & haud secus atque gallus totus solaris est; ita & ipse totus à Sole supermundano pendeat, & in animi affectionibus moderandis insignem sese præbeat & militem & Regem; & quamuis potius sibi mortem oppetendam ducat, quam vllius seruitio deprimatur. Habuit & gallus suas in tragœdia salutis humanæ partes, dum D. Petrum monuit quàm vano fastu sese iactasset, à domino suo se non recessurũ. Sed iam satis de gallinaceo, verissimo Regis & militis & patrisfamilias exemplari: quod ad animum translatum, in varias admonitionum formulas trahi posset ab eo qui docere vellet, solius philosophi esse, bene Regis officio fungi: quod quia prolixioris esset sermonis exordium, in præsens omittatur. Properandum enim est, ne si diutius in gallinaceo hæreamus, Noctua se subducat. Adstat hæc Harpocrati magna quadam grauitate: Philosophiam de vultu diceres. Sed mirabile secum monstrum adfert, necdum, vt opinor, in toto hoc noctuarum genere visum. Tametsi enim auritum bubonem nouerimus; hoc tamen hactenus genus necdum prodiit, cui longa asini auris superne sinciput ornaret. Verùm quia hoc insigne non Noctuæ tantũ, sed ipsi Harpocrati quoq. attributũ cernimus, prius de noctua, pòst de aure tractemus. Palladi hanc auem sacrã esse, si non de alio, de vetere certè Atheniensium constaret numismate; quod locum prouerbio fecit, quo is noctuas Athenas ferre dicebatur, qui rem quampiam ad eum locũ portabat in quo maxima eius esset copia & vilitas, vt si quis telam

Gallus nutriendus, non immolandus.

Socrates certus mori cur gallum Æsculapio immolari iusserit.

Æsculapius quid significet, & quod numen.

Noctua cur Harpocrati appingatur.

Iam lineam ferret in Hollandiam, aut Leodium saxeum bitumē. In Gotodanicis quædā à me de noctua dicta sunt: & est certè in noctuarū genere nocturna quædā caligo, quam vereor ne ipse etiam Aristoteles penitùs effugerit, dum βύαν & hubridem distinguit. Homerus Chalcida eandem videtur nuncupasse,

Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ ἄνδρες δὲ κύμινδιν.

Verùm nos bubonem missum faciamus, de noctua dumtaxat ea quæ in vrbibus commoratur, verba facturi, quam vulgus nostrum templorum bubonem vocat: & nostrates quidem totum noctuarum genus Vul dicimus; & eas quas Latini vlulas nominant, nos Vubens & Vubekens & Kuts vocamus: cui generi calliditatis tribuimus palmarum. Noctua igitur quoniam eo tempore quo ceteræ aues ad pastum euolant, quiescit; & quo ceteræ quiescunt & dormiunt, vigilat & prædas agit; & tum maximè videt cùm reliquæ per tenebras caligant, Mineruæ consecrata est. Hoc enim proprium sapientiæ videtur, illic vbi totum hominum vulgus valde occupatum est, quietem agere; & contrà vbi plebs nihil videt quod agat, plurimum videre. Discurrebat Martha multis distracta negotiis, à quibus Magdalena quiescebat: Magdalena interim illic plurimum quod ageret videbat, vbi Martha nihil agi posse arbitrabatur. Hoc igitur sapientis est, in illis quietem agere, quibus vulgus occupatur: & contrà illic sese plurimum exercere, vbi vulgus nihil videt agendum: quod dum facit, egregiè noctuam imitatur. Hinc plerumque & illud sapienti viro vsu venit, vt si apud plebeios compareat, haud secus ac noctua fit in admiratione, & solus omnium rostris vellicetur: quod dum ipsi accidit, noctuam rursum imitatus, sese supinum impeti sinit, rostro suo & vnguibus reliquum corpus defendens. Et certè nulla auis est quæ prudentiùs sese custodiat aduersus alias quàm noctua; adeò vt vna sola sese contra totum exercitum possit tueri: qua vel sola ingenij dote Palladi dedicari meretur. Quoniam itaque & plurimum in tenebris videt, & illic maximum otium agit, vbi vulgus hominum plurimum laborat; & sese præterea sua solius ope contra totum auium exercitum defendit atque custodit illæsam, quid ni dicamus vel eam esse, vel nullam quæ digna sit Mineruæ societate? Non mali igitur ominis sibi nomen sumserant, qui sese olim Herulos nuncupatunt, id est, communes noctuas: de quibus in Gotodanicis. Liquet hinc, qua de caussa noctua Harpocrati adstet: liquet, inquam, iis qui sciunt Harpocratem illic sedere vbi plebs discurrit; illic plurimum agere, vbi vulgus nihil cernit: atque hinc illud effici, vt noctuæ quoque sibi comparet securitatem, solusque possit totas aduersariorum copias propulsare. Nihil sanè vel Palladi vel Harpocrati conuenientius, quàm noctuam habere adstantem: quo de huius auis dotibus in eorum deducamur cognitionem, quæ nobis vel Palladis vel Harpocratis fauore contingent. Et hæc quidem breuiter de Glauce. Nunc de dracone, quem temporibus intortum videmus appingi. Multæ sunt & variæ serpentis significationes. Apollo de Pythone occiso celebratur, Æsculapius eius filius draconem habet carissimum, & crebrò sub eius tegmine delitescit; Hercules hydram trucidauit; Minerua Gorgonis angues gestat; Mercurij caduceum duobus serpentibus ornatur; Ceres vehitur draconibus. In his omnibus non vna videtur esse significatio, nec opportunum fuerit hîc omnem varietatem explicare. Scimus serpentes quotannis tempore veris vetus corium deponere, & exuuio illo deiecto recens natos videri. De hac natura homines symbolum sibi finxerunt, quo per serpentem nouam vitam, abiecta vetere senecta, denotabant. Omissis ergo ceteris quæ de serpente disputari copiosè varièque possent, dicamus Harpocratis capiti cum affingi, quò denoteretur tacitæ ingenij contemplationi eas vires esse; vt per eam quicquid in nobis veteris est senectæ excutiatur, & noua rursus vita succedat. Neque enim Harpocrates puer tantùm est, sed eos qui monitis suis obtemperant, è senibus pueros reddit, & primo restituit vigori; idque tum maximè, cùm terrenis & mortalibus rebus neglectis, æternis & numquam aut morte aut senio consumendis toti adhærent. Sacræ litteræ non calliditatem modò serpenti, sed prudentiam etiam tribuunt; quam sic quidam prædicant, vt eum aiant aures sibi aduersus incantamenta obturare; alteram quidem terræ opponendo, alteram cauda opplendo. Proposito nostro prior ratio congruentior videtur, quæ Harpocratem sequentibus, perpetuam iuuentutem & vitam semper innouandam pollicetur. Restat modò frontis ornamentum, idque duplex, alterum lunulæ, alterum auris simulacrum

ferens.

Vul. Vubeken.

Noctua cur Minerua sacra.

Noctua dotes.

Serpentis in fabulis vsus multiplex.

Serpentes pellem quotannis mutant.

Serpens cur Harpocratis capiti affictus.

Lunula cur Harpocrati apposita. ferens. Lunula apertissimum habet crescendi indicium. Huc enim totum Harpocratis silentium spectat, vt ingenium ipsius haud secus atque luna noua tantisper luminis capiat incrementum, dum totum suum orbem compleuerit, id est, donec integram Solis supermundani imaginem, quoad eius fas est captui humano, conceperit, & orbem illum scientiarum absoluerit; quarum adminiculo ad Dei notitiam & inspectionem venitur. *Auris asinina in Harpocrate & eius noctua quam notationē habeat.* Porrò auris longa & prorsus asinina non Harpocrati tantùm, sed noctuæ etiam imposita, attentam præ se fert auscultationem. Quis nescit, ob id Satyris aures esse acutas & sursum arrectas, vt diuina Dionysiaca quàm accuratissimè audiant? De Midæ auribus alibi memini scripsisse, & id quidem contra receptam apud plerosque omnes opinionem. Audiuit enim hic Silenum tanta attentione, vt asini aures ei affixerint. Nostro Harpocrati & noctuæ hoc peculiare, quòd erecta asini auris, & ea quidem vnica, ex ipso sincipite nascatur: qua de re intelligimus, non illas esse corporis aures, quas capitis lateribus natura apposuit, quibus Deus audiatur; sed esse vnicam aurem quæ ex apice mentis & omnium sensuum oriatur, & recta sursum ad ipsum Vnum omnium principium & conum tendat, nihil admittens terrenum, nihil ex his inferioribus accipiens, sed solis patens supernis. Hæc auris est ad audiendum Deum; hæc auris talis, quales ille sibi voluit qui dixit, *Qui habet aures audiendi, audiat.* De hac sic cecinit Iessæus vates: *Audiam quid loquatur in me Dominus meus, quoniam loquetur pacem in plebem suam.* Loquitur Deus in nobis, aure igitur interna audiendus; aure, inquam, mentis nostræ, cuius hæc asininæ auris figura tesseram præfert. Et reuera hæc sola auris *Oor.* Cimbricum auris nomen meretur. Oor enim idcirco dicitur, quòd per aurem in originis nostræ cognitionem veniamus: & quia oor priùs originem & primam caussam significat quàm aurem, videtur auris ea sola ratione sic dicenda, quòd proprium sit primæ *Auris etymol.* caussæ capiendæ instrumentum. Ab oor Latinorum auris, & Græcorum οὖς. Prima ergo caussa primum est & proprium auris, vt ita dicam, obiectum: ad quod nisi tota diri- *Hoor.* gatur, auris dicenda non sit. Ab Oor fit Hoor, adspiratione agendi vim indicante. Hinc Horus Harpocrates dictus ab audiendo; cui nomini hæc, de qua agimus, auris in symbolo respondet: & hac quidem parte non paullò plus habet elegantiæ quàm prior Harpocratis imago; in qua nulla erat peculiaris nota ad Hori nomen exprimendum. Videmus itaque cuius rei Horus sibi velit auditionem, & quam aurem ad audiendum. Admirabilis est hìc consensus eius qui primus sermonem nostrum condidit, & huius qui symbolum hoc Harpocrati accommodauit. Estne quisquam mortalium, qui aurem congruentiorem fingere possit ad id audiendum à quo auri nomen datum est, & à quo *Horus siue Orus.* Horus pòst nomen accepit? Fuerunt qui Orum citra adspirationem scribendum putarent; qui qua sint nixi ratione, non video. Nostra nihil interest, an citra adspirationem, an cum adspiratione scribas, cùm vtraque notatio eòdem recurrat. Si enim Orum dicas; ab aure nomen dederis: at si Horum, ab audiendo Harpocratem indigetaris. Homerus videtur hanc in Apolline aurem subodoratus fuisse, dum de Sole dixit: ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. Apollo igitur non solus ille reuelator est qui pulcerrimum diuinæ maiestatis spectaculum oculis offert, sed is etiam qui mentis aurem primæ caussæ co- *Harpocratis significatio.* gnitione instruit ac format. Nunc tandem videmus quorsum silentium, quorsum sessio, quorsum cetera omnia signa spectent; ad hoc nempe, vt interna mentis aure primam omnium rerũ caussam auscultemus, & eam quidem, vt Dauid cecinit, in nobis loquentem. Quid verò loquitur? *Pacem,* inquit idem, *& veram tranquillitatem.* O stupendam rerum & vocum symphoniam! O diuinum auris nomen! Quàm omnia ad vnum scopum collimant! Sciebat Aristoteles auditum ad scientiarum perceptionem esse quàm visum præstantiorem, sed nesciebat vtrumque sensum à Cimbricæ linguæ architecto tam artificiosum accepisse nomen, vt in altero prima omnium caussa, in altero ipsum altum intelligeretur. Hæc enim est ipsius Oor & Oog conuenientia, vt oculus ad altum tendere debere dicatur, auris verò ad primam nos vocet caussam: ceu nec ille ad aliud datus sit, quàm vt excelsa contempletur; nec hæc ad alium vsum comparata, quàm vt primum omnium principium & originem audiamus. Horus ergo Harpocrates iustissima de caussa dicitur; eò quòd totum ipsius silentium, tota sessio, tota tranquillitas, totum otium ad hoc vnum spectet, vt primam caussam in omnibus rebus audiamus, & ei auscultemus. Erigamus ergo hanc longam aurem in capite nostro, quò

cum

cum Horo ad originem & primam caussam adspiremus, & eius attenti simus vbique & semper auscultatores: quod vbi consecuti fuerimus, existimemus nos ad summum huius symboli Harpocratici pertigisse culmen. Porrò cùm noctuæ Palladis symbolo eandem aurem impositam videmus, duo simul docemur; alterum Harpocratis & Mineruæ eundem esse scopum: alterum totam Palladis sapientiam ad hoc nos inuitare, vt superna & cælestia, non terrena audiamus. Quæ verò sunt pura cælestia? Quæ alia quàm quæ solo humano ingenio cognosci non possunt, sed Spiritus sancti gratia reuelantur. Sic Christus dixit; *Caro & sanguis non reuelauit tibi.* Ad hæc igitur præcipuè nos Horus inuitat, & cetera omnia sic audienda purat, vt ad hæc referantur: quibus nisi consentiant, nihili sint æstimanda. Nec aliud Cimbrica vox Oor indicat, qua hæc mentis auris sursum ad primam caussam rectà tendens propriè denotatur; adeò vt cùm de aliis antea expositis, tum de hoc dubitari non possit, quin hoc symbolum à Ianigenis sit principiò fictum & sermoni suo accommodatum. Vt autem copiosissimum hoc symbolum videmus, & magna significationum diuersarum varietate plenum; ita non satis fuit artifici, auris longæ simulacrum dedisse, nisi & aliud præterea addidisset arcanum. Vide, quæso, vnde auris similitudinem petiuit. Prima fronte asini aurem diceres; at si diligenter inspicias, fructum nescio quem ex aure erumpere videbis: è quo mox sentias aliud quippiam quàm asini aurem hic designari. Quid igitur est? Qui dracunculum norunt & primum seminum rudimentum è theca auriformi prodire viderunt, næ illis mox clarum erit, vnde hoc auris simulacrum sit acceptum. Habemus itaque non auris modò asininæ formam, sed in ipsa etiam aure primum exordium rerum omnium luculento exemplo designatum. Qua enim melius ratione primam omnium rerum caussam, vnde omnia fluunt, significes, quàm si seminalem vim iam primùm extuberantem ostendas; & id quidem ea figura, vt membrum generationi aptum quodam modo agnoscatur; & ad id eam deligas herbam, cuius hoc primum seminis rudimentum insigni calore & humore præditum sit. Certè siue dracunculum siue arum accipias, vtrobius modo hanc inuenias naturam. Et in aro quidem mox audias Papen cul/id est, membrum sacerdotale: quo nomine apud nos vulgo vocatur. Habemus itaque non auris modò effigiem in acumen sursum pendentis, sed in ipsa etiam aure pulcrum & luculentum originis exemplum atque simulacrum. Quid? quòd herba tota ad venerem excitandam idonea est, atque idcirco semen eius maiorem habet originis significationem: cui cùm figura accedat, non video quid desideretur, aut quid melius inueniri queat & congruentius ad aurem denotandam in ea consideratione, vt cum origine prima sit coniuncta, quàm si huius herbæ aurem cum primo fructus rudimento pingas, in quo non seminalis tantùm vis est, sed forma etiam membri quo animalia creantur. Verè enim de flore hoc siue rudimento fructus in aro & dracunculo dicas aurem esse, quæ in se suipsius contineat principium, eo quòd seminum vim contineat, è qua tota herba procreatur. Cùm igitur Oor auris sit, & prima omnium rerum caussa, non poterit figura huic nomini aptior reperiri, quàm si hæc vel ari vel dracunculi auris depingatur. Porrò vt maiorem cernas signorum & rerum conuenientiam & cognationem, scito nihil esse ad aures depurgandas efficacius, quàm succum harum vtriuslibet herbarum: quo fit, vt non auris tantùm caussæ primæ auscultatrix, sed depurgata etiam auris designetur. Quis crederet tantum sollertiæ, tantum arcanorum in vnico auris asininæ figmento contineri? quis hanc vel ari vel dracunculi florentis effigiem tam insigniter quadrare in Cimbricum auris nomen existimasset? Et licet hæc omnia simul accepta talia queant videri, vt nulla accessione videantur[illegible]ri posse elegantiora; si tamen naturam vlterius examines, aliud adhuc mysterium minimè contemnendum in symbolica ratione deprehendes. Neque enim hac aure tantùm monemur, vt originem nostram supremam semper in auribus habeamus; sed illud etiam, nullo modo quæ in auribus habemus ad linguam transferri oportere: & si quis temerè quod in aure est ad linguam transferat, graues pœnas e uestigiò daturum. Nam si fructus aut dracunculi aut ari rudimentum quod in aure cernis ad linguam transferas, ingentes & intolerabiles sentiès dolores, à quibus non facilè te liberaris. Sciunt id qui experimento suo harum herbarum norunt facultatem. Quamobrem huius herbæ auris insigniter Harpocratem decet, vtpote quæ non solùm quæ audienda sint monstret, sed pœnam etiam

Auris Harpocratis dracunculi siue ari herba figuram præ se fert.

Dracunculi & ari forma atque natura.

Papen cul.

contineat

contineat eorum qui linguam ab iis quæ in auribus sunt, non possunt continere. Haud sanè scio an quicquam in omni rerum natura queat reperiri, quod maiore vehementia, maiore efficacitate, præsentiore pœna demonstrare possit, patulas nobis & erectas aures esse debere; & ea quæ in auribus sunt non esse vllo modo ad linguam transferenda. Mordax, me Hercule, admonitio, ei præsertim qui vel semel tantummodò ari semen degustauerit. Placet verò mihi ari magis auricula, quàm dracunculi, eo quòd thyrsus eius Papeuul vocetur: qua in voce generationis pater indicatur; eodem modo primam rerum omnium caussam significans, quo vel ipsius Thot, vel Osiridis Ithyphallus.

LIBER VII.

Aleph.

A litterá pronunciatio & significatio.

Aleph littera figura figura partes, & rationes partium.

HÆC LITTERA duabus partibus absoluitur; quarum prior prioris, posterior posterioris syllabæ exprimit notationem: A rectam linguam patulo ore suspendens, idoneum sonum habet ad incitandam motionem omnem & omnem actionem: quam vim qui figura imitari studebit, ei non video quid offerri queat quod recta linea in longum extensa sit aptius similiusque. Cui enim motus quispiam proponitur absoluendus, ei recta planaque via nihil potest expeditius cogitari, cùm nihil sit per quod maiore compendio ad finem queat perueniri, si recta quidem linea inter duo quælibet puncta nihil breuius reperiatur. Hinc fit, vt recto brachio tectaque manu iter demonstretur: quem positum nisi manus Mercuriales obseruarent, non rectæ viæ, sed errorum indices dici mererentur. Quia verò omnis motus naturæ ductu à dextra parte exordium sumit; & à termino in quo est, ad alium exteriùs tendit, in quo non est; meritò hoc imitationi dandum, vt à manu dextra exteriùs lineam rectam porrigamus, non contrà ad pectus reducamus. Vt igitur motionis initium à dextra incipit; ita si motio vlla suscipienda in rectum contendens, ea à dextra exteriùs peragetur. Sed hac de re antea satis copiosè egimus; hîc sufficiet indicasse, ipsius A soni nullum congruentius simulacrum inueniri, quàm si recta linea dextrorsum ducatur, quo rectus à nobis ad alium motus denotetur. Hæc est itaque prior primæ litteræ pars, recto suo ductu à dextro extrorsum tendente, perinde atque Græcorum & Latinorum scriptura porrigitur, demonstrans progressum qui per A significatur. Verùm quòd hæc incerta sit & minimè definita exhortatio, non declarans ad quid agendum velit incitare, additur altera figura alterius syllabæ depingens significationem. Cùm enim qui A-lef dicit cuipiam, eum hortetur vt viuere aggrediatur; necessarium fuit pictori, vt viuendi actum exprimeret quàm maximè posset accommodata & conuenienti figura. Dispexit itaque quid inter omnia ea quæ oculis corporis offeruntur efficacissimum videretur ad vitæ actum perfectionemque delineandam: qua in re vocis indicium secutus, quæsiuit quid ex omnibus rebus visui patentibus altissimè

Lef. subleuaret. Lef enim geminam habet rationem; alteram ex litteræ Lambda potestate, quæ ad cæli polum sonum leuat, ita vt Lef idem sit quod in altum sustollo, ceu Del siue

Le. El-hef diceretur: alteram ex Le, quo membra denotantur, ita vt Lef sit idem ac si dicas, membra leuo. Quando itaque vtrobique vita per eleuationem designatur, congruum signum erit, quo maxima sursum ferendi potestas denotabitur: & quia nihil maiore vi sursum rapitur quàm flama, visa est flamæ figura maximè conuenire ad ele-

Ignis figura. Pyramis. uationem sub oculos subiiciendam. Quæ porrò ignis, cuius motus in flama potissimùm cernitur, alia figura pingetur, quàm ea quæ sibi nomen ab igne sumsit? Qua de re Pyramis eleuationis optimum erit simulacrum de tot hominum suffragiis, quot nomen pyramidis rectè ab igne deduci iudicabunt. Fuit sanè hæc omnium priscorum sapientum sententia, vt igni pyramidis figuram tribuerent: qua in re nisi consensissent, nomen

ipsius figuræ minimè sic nuncupassent. Solus Aristoteles, Pythagoræ & Platonis desertor, argumenta congerere maluit, quibus receptam ab antiquis opinionem oppugnaret, quàm inuestigare quid sibi prisci illi maiores voluerint, dum tanta concordia non igni modò hanc darent figuram; sed eam etiam ab eodem elemento nominarent, quasi eius præcipua, propria & peculiaris esset. *Aristoteles malè in veterum de theologia arcanis sententiis versatus.* Longè profectò aliter primi illi sapientes in rerum principiis inquirendis versati sunt, quam eos Aristoteles vel intelligere vel reprehendere videtur. Vsi sunt vocibus e medio petitis, non ad ea quæ obuia sunt explicanda, sed vt earum prætextu & velamine Theologiam occultarent, quam nolebant à vulgo & profanis hominibus magis attingi, quàm amaracum & rosas a suibus conculcari. Quòd si verum fateri volumus, illic tandem Ogygia vetustissimorum patrum philosophia incipit, vbi Peripatetica metas suas fixit. *Philosophia Ogygia vetustissimorū ibi incipit vbi Peripateticorum desinit.* Quicquid enim agunt id eo capiendum modo, vt ad diuina referatur, nec vsquam in eorum dictis examinandis mens in corporibus acquiescat. Quocirca cum vmbris & laruis pugnat Aristoteles, dum priscorum hominum sententias de Theologiæ arcanis intelligendas, ad crassam corporum applicat caliginem: in qua non mirum est, cum immanibus interuallis à veritatis linea deuium ferri. Nihil rectà, idearum contemplatione diuinius, nihil vno Parmenidis verius: nihil plùs mentis habet, quàm Anaxagoræ mens: sed hæc ceteraque id genus permulta ad Aristotelicam trutinam examinata, quauis palea videntur leuiora. Eodem modo de pyramide igneæ naturæ ab antiquis maximo consensu tributa iudicabit is qui Theologiæ non erit ignarus: in qua qui ignem audit, mox mentem ad apicem omnis creationis dirigit, minimè consistens in elemēto calore & siccitate naturam suam terminante. *Pyramidis et ignis mystica significationes.* Quis in religione nostra Seraphici ordinis flamas nō audiuit? Quis primum illum ignem in quo Deus dicitur habitare & sedere in arcanioribus mentis adytis non persentiscet, si modò vel vnam minimam ei diuini amoris scintillam Spiritus sanctus fuerit elargitus? Hic est ignis ille qui pyramidis sortitus est figuram, cuius cuspis infinitum diuinitatis orbem attingit: illum, inquam, orbem, cuius centrum vbique est, circumferentia nusquam. Nam dum per vestigia in magnitudinum consideratione sequimur veritatis vmbram, cuius lumen mens nostra non capit, Deum centro comparamus, circa quod omnia sunt, & à quo omnia ordine certo in orbem procedunt, donec integra rerum vniuersitas absoluatur. *Deus centro comparatus.* Vt enim centrum nec magnitudo est, nec circulus, nec orbis, sed omnium & circulorum & orbium principium; ita & Deus nihil est eorum quę sunt in mundo, nec mundus totus, sed totius tamen mundi principium. Ad hoc ergo centrum omnis creaturarum summitas terminatur, perinde atque in circulo omnes portiones per formam pyramidis à circumferentia in centrum finiuntur. Quî verò per circuli figuram diuinitas inuestigetur, cùm apud alios, tum apud Nicolaum Cusanum de docta ignorantia doctissimè speculantem licet videre. Cui placebit, idem in numeris cernet, & paullo etiam clariùs: quod in caussa fuit, vt Pythagoricis numerorū symbola ad diuinorum contemplationem magis placerent. Vnum ergo, quod Parmenides omnia fecit, Deo respondeat, & eius gerat imaginem: quo posito, si per planos numeros descendas, ad multa venies; quorum primum locum binarius possidet, cum vnitate triangulum constituens: à quo deinde per triangulos æquilateros ad infinitum fit processus, lateribus sibi per continuam numerorum seriem succedentibus; qui rectus ordo est ab vno ad omnia creata viam dirigens, vt latiùs in littera Daleth ostendetur. *Pyramis è numeris constructa.* Porrò in solidis numeris, qui corpora ipsa dimetiuntur, non modò eorum plana, si ab vnitate ad multa pergas, confestim ex ea in quaternarium incides, primam omnium corporum pyramidem, quatuor angulis solidis & quatuor triangulis planis constantem. Quamobrem si integrū orbem rerum creatarū imagineris, per pyramides omnia ad ipsum vnum contingent, quorū quæ Deo proxima sunt, supremos pyramidum numeros occupabūt: quo fit, vt primus ordo quaternario solido mensuretur, sub quo deinde ordo est secundorum & tertiorū, quæ per curtas pyramides ad primam pyramidem ordinato quodam successu adscendunt, & eius medio Deum contingunt. Pyramis itaque prima omnibus rebus diuinam vnionem, essentiam & vitam communicat, solido processu per curtas pyramides vim suam deriuans, quam ex fonte vnitatis haurit. Hæc est Tetractys illa Pythagorica, quam æternæ vitæ fontem nominarunt aurea carmina: *Tetractys Pythagorica.*

Ναὶ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὺν

παγὰν ἀπάου φύσεως. Quòd si hunc præceptorem Aristoteles sequi maluisset, quàm diuinas sententias sophisticis argutiis oppugnare, non tam temerè de ignis figura disputasset. Quicquid de diuinis intelligimus, id per imagines dumtaxat & symbola apprehendimus; quorum mathematica aptissima illa quidem sunt ad contemplationem demonstratione absoluendam, sed a sensibus tamen physicis corporibus remotiora, & munus etiam apta ad agendi vim exprimendam. Quocirca, vt symbolicæ rationi efficientia accederet, ad naturam ipsam numeros & magnitudines applicarunt, & in ea quæsiuerunt, quid primæ huic solidæ figuræ in elementis maximè responderet; in qua inuestigatione igni multis rationibus primas tribuerunt, tum quòd maxima vi in agendo ceteris omnibus præstet, tum quòd ad summum apicem perpetuò contendere videatur; haud secus ac primum solidum corpus sese ad vnitatem supremam effert. Ignis itaque symbolum est tetractyos, tettactys primi ordinis creaturarum, quem ab ardore & flamis Seraphicum dixi vocari; in quo Deum habitare ipse etiam cacodæmon diuino coactu confessus dicitur. Quid? quòd ignis quoque noster corporeus figuram pyramidis exprimit, inferiure parte, qua materiam depascitur, basim constituens, & superiùs vndique ad conum se cogens. cuius caussam Aristoteles potiùs explicare debuisset, quàm id quod oculis omnium cerneretur oppugnare. Quæ tam exigua flamula cernitur, quæ se in acumen non tollat? & quod minimæ cuique parti à natura est tributum in corpore partium similitudinem conseruante, quid in toti dicamus id conuenire? Hic si sese exercuisset omnium veterum Momus, clariora vtilioraque ea quæ de ignis figura disseruit, reddidisset. Miror quid responsurus fuisset, si quis eum interrogasset, vnde Pyramis nomen accepisset: quòd si ab igne vocabulum deriuasset, vel se, vel primum nomenclatorem, & omnes eum secutos erroris condemnasset; sed hoc quàm illud facere maluisset. Lubet hic ridere Stephanum, qui de vrbibus scripsit, aut eum qui libros ipsius deflorauit potius quàm in compendium redegit; apud quem legimus Pyramidem inde dici, quòd Ægypti Rex omne frumentum in pyramides congerens, effecerit frumenti inopiam per reliquam regionem, ita vt Pyramis πυροῦ ἄμη diceretur, quasi falx messoria omne tollens frumentum: quam nisi vocis det interpretationem, non video quid frumenti inopia cum pyramidibus habeat commune, nisi has voluerit crudelium Regum & luporum potiùs, quàm populi custodum & pastorum granaria fuisse, in quæ non alia ratione frumenta fuerint deuecta, quàm vt eo monopolio Rex totius Ægypti pro eo ac auaritia iussisset premeret annonam. Sed id genus interpretationes non tam antiquitatum mysteria enucleant; quàm animum eorum ostendunt qui talia de Regibus imaginantur, qualia ipsis, si in eo fastigio sederent, in mentem venirent. Liberalior honestiorq. illorum opinio, qui ad Iosepum omnem Pyramidum fabricam retulerunt, dicentes horrea hæc fuisse, in quibus futuræ inediæ repositi fet alimenta: in quorum numero Nazianzenus videtur voluisse recenseri: sed pius hic vir parum animaduertit quanti sumptus monstrosæ illæ fuerint moles, & quanto minoris horrea exstrui potuissent, immenso discrimine ad frumenta conseruanda commodiora, cùm in pyramidibus nihil prorsus loci reperiatur, quod magnæ tritici copiæ asseruandæ satis esse queat. Adde quod in plurimis ne aditus quidem vllus ad meditullium detur, & pleræque etiam solido corpore visantur; nisi fortè quantum occulta & magnis molibus munita sepultura spatij dispescit, ad quod nullus patet accessus. Vnica dumtaxat Pyramis est è regione Memphis trans Nilum, quæ angusto tramite ad cauum quoddam antrum in medio sui constructum homines admittit: quod latum ad quatuor passus, longum ad sex Belonius esse narrat; in eoque grandem arcam è Basalte excisam cerni, longam ad pedes duodecim, latam ad sex cum altitudine vlnæ vnius: qua de re quis non colligat in ea Regis cuiuspiam corpus conditum fuisse? Quæ hîc oriri potest suspicio, quæ omnino cogitatio, hanc tam ingentem molem granarium fuisse; cùm nullus idoneus locus exstet, in quo vel mediocris frumenti copia posset asseruari? In hac sola gradus sunt alti ad pedes quatuor cum dimidio, vt Belonius refert: quamuis alius quidam dicat, tres dodrantes cum dimidio dũtaxat singulos gradus altos esse; quorum hoc quàm illud faciliùs credo, cùm idem Belonius totam altitudinem ad mille ferè pedes credat patere: quæ mensura quatuor pedes singulis gradibus adscriberet. Totam itaque altitudinem sic Aquileiensis quidam Patriarcha computauit, vt gradus numerce

Pyramides Ægypti quales fuerint.

Pyramis è regione Memphis trans Nilum.

meret decem supra ducentos: quorum singulis spithamas tribuit tres cum dimidio vnius; latitudini verò octingentos & decem dodrantes; tametsi dodrantes suos paullo quàm vetustos faciat maiores. Habet hæc pyramis supernè planitiem, ita vt curta sit: quæ si complementum acciperet, septuaginta quinque dodrantum infima cuiusque lateris mensura altitudinem adamussim æquaret. Strabo altitudinem paullò maiorem facit latere, eamque stadio metitur. Sed vt ad id vnde digressi sumus redeamus, quid est, rogo, vt altissimas potiùs pyramides ad horreorum vsum inuitis veterum scriptorum testimoniis transferamus, quàm minores solida fabrica constituras, citra omnem quæ adiri possit cauitatem? Insanire sanè is meritò dicetur qui Romæ Cestij pyramidem *Pyramis Cestij Romæ.* tritico aut alij grano reponendo seruiisse contendet. Quid de aliis minoribus etiam; an de his quisquam affirmare audebit eas fuisse loco granariorum? Velim præterea ab his hominibus tam absurda vel referentibus vel scribentibus audire, quod huius figuræ nomen fuerit ante illud tempus quo Regum insania his structuris frumenta condere cœpisset. Non poterant scilicet Græcorum pueri in arena pyramides pingere, aut si pingerent, non erat vox qua id quod pinxissent nuncuparent. Absit vt tale quippiam de pyramidum vel origine vel nomenclatura cogitemus, cùm non has modò, sed obeliscos etiam ingentes erexerint, non ad alium vsum quàm illas relatos. Ammianus Marcellinus laudandus hoc nomine, quòd ab igne dicat eas nuncupari: at ego iampridem *Pyramidis etymon. Pur.* in Hermathena docui, à Pur, quo ignis nobis vocatur, πῦρ Græcum deriuari: ne Platone quidem repugnante. Nec dissimili via à Pur-raim fit Puramis, adiecta peculiari Græcorum terminatione: qua compositione significatur regula ad quam se ignis natura extendit. Raam enim instrumentum vocatur, quo res pro suo quæque modo distenditur *Raam.* & explicatur. Vt ergo à Phrygibus Græcos πῦρ habuisse Academiæ magister confitetur; ita Pyramis ab eisdem tum ad Græcos, tum ad Ægyptios commigrauit: quod hi non poterunt negare, si volent verum id esse quod priscis ipsorum monumentis proditum Herodotus ceterique retulerunt, sermonem Phrygium Ægyptio esse vetustiorem: *Voces sacras & ad religionē pertinentes ad Phrygas referri debere.* atque inde recta collectione efficiatur, voces ad religionem spectantes maximè ad Phryges referri debere, quando religionis nomina atque signa inter antiquissima primum locum sortiuntur. Quid enim religione antiquius? Nihil esse si non cuiuis per se notum est, pro eo ac esse deberet, mox post hanc litteram ostendam, dum Alaudæ symbolum explicabo. Vetustissimis autem rebus vetustissima nomina contigisse, quis non lubenter confitebitur, qui intelliget omnem sermonis & finem & vsum consistere in iis quæ cogitantur, alteri cuipiam interpretandis. At quid primis priùs in mentem venit? Nihil. Quod igitur homini antiquissimum, de eo primùm sermo institutus: quo fit, vt vocabula in antiquissima religione vsurpata primas sibi sumant antiquitatis. Quid porrò in iis quæ ad sacra pertinent, notis, pyramidum figura vetustius reperietur; si non per historiam tantùm compertum habemus, antiquissimas figuras hieroglyphicas in pyramidibus & pyramidalibus obeliscis scalpi solere; sed cernamus præterea ipsas quoque Pyramidum in sacris scalpturis notas frequentes fuisse? quod qui nondum animaduertit, eam seriem notarum inspiciat, quæ in Ægyptiaca Bembi tabula supremo Deorum ordini, vt sic pro tempore cum vulgo loquar, est subiecta; in qua mox pyramidales figuræ occurrent. Si quis tam stupidus sit, vt ex iis non intelligat id genus figuras loco nominum sacrorum fuisse, cum eo mihi non magis quàm cum pecude disputandum existimo; tantum abest vt illos etiamnum ferendos ducam, qui sibi de granariis somnia finxerunt. Fuerit verò hæc apud Ægyptios scalptura qua quis velit voce nuncupata, id saltem de sermone nostro tenere nobis permittat, Pyramidis nomine significari eam figuram ad quam videmus se igneum corpus extendere atque conformare: quam conformationis vim nemo mortalium Cimmeriorum lingua exprimet luculentiùs & significantiùs, quàm si Pur-raam dicat. Nec porrò vna est huius vocabuli notatio, sicut nec ipsius nominis Pur. Hoc enim dum vt nomen vsurpatur, ignis est; *Pur.* dum vt verbum, idem est quod ignem facio vel fero: propterea quòd ignis hoc sibi habeat præcipuum & singulare, quòd omnis vitalis motio calori debeatur. Pur ergo inter alia idem est quod fero, ago & porto: quod in homine nihil aliud est, quàm ipsum viuere. Quamobrem si viuere viuentibus est ipsum esse vt talia sunt, quod Aristoteles in iis quæ de anima scribit confitetur; quid aliud erit ipsa vita, quàm caloris, quo omnia

viuunt, siue opus siue actio? quæ continua quædam motio est eius ignis quem intus habemus. Aristoteles animam nouo nomine entelechiam dixit, quo veluti sepia quædam ignotæ vocis atramento naturæ cognitionem offuscaret. Satius ergo, ex iis de anima iudicium ferre quæ omnium consensu stabiliuntur, quàm in huius solius tenebris

Anima definitio. versari. At, ipsomet confitente, omnes animam definiunt motu, sensu & incorporeo: quo fit, vt cùm anima corpori suo vt forma insit, rectè describi queat, incorporea essentia siue forma corpori motum & sensum præbens. Huius autem motio vita erit: at mouere non potest corpus, nisi per calorem; quem viuentis corporis ignem si voces, non

Ignis motionis instrumentum peccaris, eo quòd calor subtilissimo spiritui inditus, igneæ sit naturæ. Videmus itaque ignem motionis instrumentum esse: quo exstincto, anima corpus deserat, nec amplius

Vita quid. mouere possit. Huius ergo instrumenti, quo tamquam vehiculo anima vtitur, siue latio siue motio ipsissima est vita: quo fit, vt Dur & Lef eiusdem sint notionis, cùm Lef quod est viuo, per Dur quod est moueo, definiatur. Quamuis quoduis ferendi genus per Dur intelligamus, ratio tamen vocis postulat, vt primùm ignis motioni conueniat, qui omnia tamquam vehiculo corpus mouet. Hinc modò liquet Dur & Lef prorsus idem esse, eo quòd Lef significet vel in altum leuo, quod est ignis proprium; vel membra leuo, quod quid aliud est, quàm corpus moueo? Quemadmodum ergo in Lef/ quo viuo significatur, statim admonemur, vitam eleuationem esse; ita in Dur/ quod est fero, intelligimus ignis lationem maximè lationem dicendam esse, eo quòd à Dur/ quod

Viuere quis verè dicatur. ignem notat, verbi significatio deriuetur. Vita igitur cùm brutorum, tum hominum terrena sola spectantium vita dicenda non erit de prima vocis nostraris ratione, cùm is solus viuat qui sursum sese leuat & ad ignem motione sua se conformat. Non malè ergo illi qui animam ignem esse dixerunt, eo quòd humana anima officio suo non fungatur, nisi ritu ignis hominem ferat sursum ad ipsum vnum, ad quod omnium rerum

Pyramis felicis vitæ symbolum. creatarum pyramides finiuntur. Quocirca cùm pyramis ipsa illa sit figura ad quam se ignis in motione sua conformat; age, dic mihi quisquis es, an aliquid perspicaci ingenij tui acumine inuenire queas, quod vt vitæ symbolum sit potius quàm pyramis mereatur? Nec tamen cuiusuis vitæ tesseram geret, sed eius dumtaxat quæ propriè vita Cimmerio sermone dicetur; quæ à multis huius mundi negotiis se paulatim ad vnum colligit, & in Deum, vt apicem summum, omnes suas dirigit actiones: haud aliter atque in pyramidali numero à multis ad vnitatem peruenitur, & in ipsa pyramidis figura latitudo in vnū apicem tendit. Hanc pyramidem expressit Deus dum dixit: *Martha, Martha sollicita es, & turbaris circa plurima: porrò vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Qua de re intelligas, vt ab vno omnia profluunt & multa fiunt; ita à multis totius vitæ summam in vnum esse colligendam, si optimam partem cum Maria consequi velimus. Quanto ad plura distrahimur, quanto latiùs in multis occupamur, tanto ab vno, quod necessarium Christus esse dixit, sumus remotiores. I nunc, & diuitiis ad immensum accumulandis insta, porrige quàm potes latissimè possessiones, nullus te satiet decempedarum numerus, metire arua per schœnos & parasangas, ambitione noctè diéque per totam ætatem distrahere, nullus honor tam amplus sit vt non desideres ampliores: At dum nullo fine negotiorum latitudinem coërces, vide quando tandem sit pyramis tua absoluenda; ad quam adeò nulla iacis fundamenta, vt viam teneas prorsus contrariam à paucis ad multa, à multis ad plura, ab his item ad plura & ampliora perpetuò contendens. Intellige igitur nec te viuere, nec sursum adscendere, nec pyramidis notam mereri; sed præcipitem vt ab vno ad multa ferri, ita te multis turbis quibus distraheris non attolli, sed immori & morte perire sempiterna. Sit nunc itaque satis declaratum, pyramidem beatæ felicísque vitæ præ se ferre mensuram: quo cognito, non erit arduum caussam

Pyramides Regū sepulchris consecratæ. coniectare, ob quam pyramides Regum fuerint aliorumque sepulcris consecratæ. Numquam draco humani generis hostis cessauit venenum suum hominum animis inspirare, nec aliud inuenit vmquam præsentius, quàm si persuaderet, post hanc

Animam cū corpore interire, persuasio diabolica. vitam nihil nostri reliquum esse; verùm cum corpore animam interire. Quàm verò latè per omnem orbem hæc pestis sit grassata, non est nobis de vetustæ historiæ monumentis docendum, cùm, pro dolor, hodie etiamnum satis magnam eorum multitudinem credam inueniri, qui sic opinantur.

Qui

Qui in Italia sapientiæ studiis incubuerunt, qui medicorū scholas frequentarunt, qui liberis disputationum discursibus crebriùs interfuerunt, qui deniq; omnino cum vulgo hominum in illa regione sunt versati, iis obscurum esse nō potest, quàm non sine caussa in hanc ducar suspicionem. Græcorum tam communem opinionem fuisse, nihil homini post hanc vitam superesse, vt Getas vicinos suos Athanatizontas per ludibrium vocarent, quasi ei nationi id peculiare esse dicerent, vt animorum crederent immortalitatem, alibi demonstraui: nec est rebus per se satis notis & alioqui abominandis diu inhærendum. Ægyptij ergo sacerdotes de vetusta religione diligentissimè cùm apud omnes, tum apud Reges eam sententiam muniebant, qua pestiferum hoc animorum mortalitatis venenum tolleretur, quibus assensi Reges, & satis instructi quàm exitiale malum non solùm singulis, sed toti etiam reip. daret, si futuræ vitæ spes fracta esset, summis viribus contendendum sibi putarunt, vt illa inter homines opinio retineretur, qua labefactata & Dei cultus & hominum societas collaberetur. Quamobrem cùm magnificentissimis templis homines ad religionem prouocarent, tum sibi sepulcra constituerunt, quibus ostenderent se firma fide tenere, se post corpus depositum non viuere tantùm, sed vitam etiam viuere quàm prius vixissent beatiorem. Pyramides itaque nihil aliud erant, quàm perennia & semper duratura fidei ipsorum argumenta, incomparabili illa quidem sumptu conclusa; sed tanto validiora, quanto maiore labore, maiore impensa, maiore subditorum molestia constitissent; cùm quæ talia sunt & præsentes maximè moueant, & apud posteros sui admirationem excitantia eò cogant, vt qua de caussa erecta fuerint interrogetur. Viuunt ergo hactenus, & non viuunt modò, sed se viuere etiamnum testantur qui has moles in cælum sustulerunt; quas nec Persæ, nec Romani, vt omnia quæ possent & agerent & raperent, vel diruere vel labefactare potuerunt. Durant adhuc stupenda Regum opera, stultis quidē & rationis veræ, ob quam posita sunt, ignaris potentiæ & diuitiarum miracula: at iis qui caussam examinant, firmissima non priscæ modò fidei monumenta, sed efficacia etiam ad vitam rectè formādam præcepta: quæ qui sequetur, ignis ritu ad ætherem & ad ipsum vnum recta linea feretur. Quamuis ergo impensam perditam plerique omnes has moles & nunc iudicent & olim iudicarint; nobis tamen minimè eorum calculus approbandus; si clarè cernimus veneno perpetuo perpetuum amuletum adhibitum fuisse: quo beneficio quia Reges illi maius nihil mortalium generi præstare potuissent, non miremur eos tanto studio tantisq. sumptibus curasse, vt ad omnem posteritatē vtilitas pertineret, & omnes ij qui operum magnitudinem stuperent, occasionem haberent tum de caussa structuræ perquirendi, rum vitæ ad pyramidis tesseram accommodandæ. Verùm neminem hactenus legere memini veteris vel sapientiæ vel historiæ scriptorū, qui ad veram symboli tam toto orbe terrarum celebrati intelligentiam adspirarit: nec equidem adspiraturus eram, nisi Cimmerius Mercurius interpretatione ipsius Alef viam aperuisset. Vt verò pyramides ex innumeris & ingentibus lapidibus sunt constructæ ad hanc quam dico notationem; ita ad eandem aliud quoddam eiusdem ferè figuræ genus inuentum, quod vnico lapide viuo cōstans, obelisci accipit appellationem; quasi paruum veru esset, cùm nullum magnitudine conferendum reperiatur. Facile mihi Ammianus concesserit, eiusdem obeliscum & pyramidem significationis esse; cùm hanc ab ignis figura dictam fateatur, illum ad hunc describat modum, vt asperrimum lapidem esse dicat in figuram meræ cuiusdam excelsam, sensim ad proceritatem consurgentem, & paullatim graciliorem, vt radium imitetur. Cùm enim metam factam dicat, vt radium imitetur; quod discrimen est huius & igneæ figuræ, nisi quòd obeliscus acutiùs adscendat, & vno dumtaxat lapide constet? qua re symboli ratio nihil immutatur. Fuere qui hoc argumento radiorum freti, omnes obeliscos Soli consecratos fuisse iudicarent; quibus non assentietur Marcellinus, qui obeliscum illū quem Constantius Romam transtulit & in circo erexit, ea de caussa ab Octauiano relictū dicit, quòd Soli præcipuo quodam honore nuncupatus fuisset. Nos lubenter faciemus vt hoc Soli tribuamus, obeliscos ei hactenus sacros esse, qua vitam tenus hac figura denotatam omnibus largitur. Vita enim à calore, calor à Sole, Solis lux à Sole supermundano, & hic à Deo ipso trino & vno dependet. Quòd autem rotundam pilam obeliscis imposuerint antiqui auteo fulgore radiantem, atque inde pyröpum nominatum; id hac ratione capiendum, vt

Athanatizontes dicti Getæ.

Pyramides Ægypti quid significent, & cur extructæ.

Obeliscus.

Obelisci quid distent à pyramide. & quales fuerint.

Pyröpus.

intelligamus vitam nostram radio denotatam in æternam lucem terminandam, quam rotundus pyropus pollicetur. Quem itaque ex hac vita benè pieque acta ad æternam vitam significabimus transiisse, ei si obeliscum cum pyropo meræ apicem claudente ponemus, ab hieroglyphica disciplina videbimur instructi. Pierius in obelisco & pyramide igneis figuris explicādis tam frigidus fuit, vt si quis eum pingere volens, Salamandram igni imponat, nihil ab ingenio eius aberret. Sed de obelisco rursus. Quando modò quid pyramis sit, quid obeliscus, & quid apud sacrorū antistites denotarit, satis mihi videor declarasse; poteram finem huic considerationi imponere, nisi Meta (cuius voce in obelisci descriptione Ammianus vsus est) postulare videretur, vt & nominis sui, non minus quàm pyramis, acciperet rationem; cui reddendæ tantus modò sub oculis iacet apparatus, nihil vt præterea sit quærendum. Cùm enim is totius nostræ vitæ scopus esse debeat, vt iuxta ignis & radiorum lationem sursum ad vnum apicem, qui Deus est, omnem actionem & maximam & minimam referamus; stupidus sit necesse est, qui non animaduertet pyramidem signum esse vitæ præstantissimæ, ad quod omnibus sit tota mentis acie collimandum; quoq. contracto, felicis vitæ cursum dicamus ementi. Meten idem est quod mensurare: vnde Latinis Metior. Hinc Maet, quod alij Met vocali longa pronunciant, pro mensura: vnde Meta Latinorum nihil aliud sonat, quàm mensuram: quæ vox per excellentiam humanæ vitæ dimetiendæ examinandæq. primùm videtur conuenire. At hanc pyramis metitur & norma sua coërcet; quo fit, vt ipsa meritò dicatur sine meta siue mensura actionum humanarū. Hinc ad signum cuiusuis finis signandi meta transfertur. Nec alia caussa vetustis fuit, vt pyramidibus fines notarent, quàm vt cuiusuis termini signo viso hominibus succurreret, vitam totam ignis figuræ esse conformandam, nisi nunquā ad felicitatis finem pertingere velimus: Quamuis ergo meta de vocis origine cuiuis cuiusuis rei mensuræ conueniat, pyramidi tamē exoche quadam potissimùm accōmodatur, eo quòd hac rectus humanæ vitę cursus mensuretur. Quamuis igitur in circis antiquitùs ad cursus terminum denotandum columna rotūda æquè commodè collocari potuisset, maluerunt tamen prisci illi patres pyramidem sub metæ nomine collocare, vt in ludis etiam beatæ vitæ finis ob oculos versaretur. Hæc est itaq. ratio ob quam & fines pyramide olim signarunt, & metæ vocabulum pro pyramide sola posuerunt: quorum vtrumque omnibus hactenus æquè ignotum reor fuisse, tametsi metam à metiendo dici annotarint, contra quàm analogia postulare videretur. Sed in ea re nihil difficultatis, quando alibi clarissimum feci, vtrumq. vocabulum à nostra lingua ad Latinos venisse: quorum primus fons est Tam, vox conuersione Mat generans: vnde Maet & Taem vocabula ichnæa. Meta itaque pyramidis formam habebat, ea quam dico ratione, quòd nimirum vltimus felicitatis humanæ finis à priscis hominibus huius figuræ tesseram acceperit. Hinc simpliciter pro fine ponitur, vt in illo Virgilij,

Meta nominis ratio & mysteria.
Meten.
Maet.
Meta.
Meta in circis cur pyramidali figura constructa.
Tam.
Mat.

His ego nec metas rerum nec tempora pono.

Alibi ad figuram etiam & circensem ritum vocabulum accommodauit,

Hic vel ad Elæi metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas.

Elegantissimè Cicero vmbram terræ vocat metam noctis, in quam Luna incurrens, luminis patitur deliquiū. Nos Mijt dicimus pro strue in conum subducta: Latini metari castra & metari agros dixerunt, pro eo quod est, metis disponere atque distinguere. Vt in catena annulus annulum, ita in antiquaria contemplatione vera vnius symboli expositio aliam & aliam secum trahit. Dixi quid pyramis & obeliscus notarent, & inde mox verus exstitit metæ explicatus: ex hoc video aliud luculentum signum accipere interpretationem, quod à nemine hactenus intellectum fuisse cerno. Norunt omnes, cupressum apud poëtas feralem arborem haberi, sed qua de caussa in hanc venerit existimationem, non item omnibus puto liquere. Pierius more suo rem tractauit, id est, præclaris & sesquipedalibus verbis non pauca locutus nihil dixit. Cupressum non alibi quàm in Creta de radicibus vbi recisa fuerit nasci annotauit, atq. idcirco sepulcris conuenire, vt eius videlicet exemplo disceremus, eum qui sepultus esset, non resurrecturū. Tolerabilis profectò interpretatio apud Epicureos porcos, qui post mortem nullam vitæ spem relinquunt: at nobis & natione Germanis, apud quos numquam animorum immortalitas in dubium vocata est, & fide Christianis, adeò hæc intelligentia reiicienda videtur,

Vmbra terra, meta noctis.
Mijt.
Metor, aris.
Cupressus feralis arbor cur habeatur apud poëtas.

videtur, vt prorsus contrarium hoc symbolo denotatum fuisse contendamus; nec non eandem omnino significationis rationem in cupresso atque in pyramide veteres obseruasse, Sed condonemus Pierio, si Festo credere & communem plurimorum suæ regionis hominum opinionem sequi maluit, quàm nihil de cupresso in suis Hieroglyphicis commemorare. Plinius cupressum feminam metam vocari scribit, eo quòd in metam attollatur: qua de caussa non immeritò natiua sua forma vitæ cælestis & ignei vigoris indicium præfert: quamquam non hac vna ratione, cùm & aliæ accedant quibus hæc prima adiuuatur & luculentior euadit. Quamuis enim Diti sacra hæc arbor esset, atq; idcirco inuisa & funesta, minimè tamen id notabat quod plerique omnes tum veterum tum recentiorum existimarunt. Doctè Virgilius, vt omnia:

Cupressus dicta meta.

Cupressus Diti sacra.

Nec minus interea Misenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.
Principiò pinguem tedis & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt, decorantq; super fulgentibus armis.

Idem alibi:

Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
Cæruleis mæstæ vittis atráque cupresso.

Ad quem locum Seruius annotauit funestam cupressum esse, quòd cęsa non reuirescat: quod illi minimè assentior. Solet eadem ante fores collocari mortuorum: quem ritum Horatius indicauit:

Linquenda tellus & domus & placens
Vxor; neque harum, quas colis, arborum
Te præter inuisas cupressos
Vlla breuem dominum sequetur.

Ouidius Cyparissum puerum in hanc arborem mutatum canit: qui ceruam quam vehementissimè amabat, imprudenter à se occisa, ita contabuit & obriguit dolore, vt commiseratione Apollinis in cupressum fit conuersus. Nobis quidem placet, Cyparissum Apollini gratum fuisse; at necdum videmus eius amoris caussam satis explicatam. Fuerunt qui omnes obeliscos radiorum crederent symbola; eatenus illi quidem veritati propinqui, qua Deus hic vitæ præsidere intelligitur, quæ per metæ figuram significatur, quam Ouidius expressit:

Cyparissus puer in cupressum arborem mutatus.

Adfuit huic turbæ metas imitata cupressus,
Nunc arbor puer antè Deo dilectus ab illo
Qui citharam neruis, & neruis temperat arcum.

Quemadmodum ergo obeliscus ille quem Octauianus Augustus mouere noluit ob religionem, & Constantius superstitionem contemnens Romam transtulit, Soli fuerat dedicatus, vt præcipuo & singulari vitæ datori; ita Cupressus etiam eidem Deo à priscis hominibus fuit consecrata: cuius rei caussa non rectè vel examinata vel intellecta, conficta est fabula, sollenis & antiquus ignorantiæ prætextus. Est autē Soli dedicata non ob id tantùm quòd pyramidem insigniter æmuletur, eaque forma vitæ signum habeat sempiternæ; sed propterea etiam quòd lignum eius nec cariem sentiat, & alia etiam ab erosione & vermibus seruet. Quamobrem merito suo maximo & sepulcris & funeribus dedicabatur, vt eius monitu homines docerentur, eos quos mortuos putarent, ad æternam & cupressinam durationem transiisse, iam apice cælum contingentes. Eadem ratione Deorum simulacra è cupresso fieri consueuerunt, vt materia, quoad eius fieri posset, illorum responderet æternitati. Quanta sit cupressini ligni duratio qui nescit, cùm alios, tum Plinium legat, & mox intelliget quanto & veritati, & veterum, qui symbolo huius vsi sunt, existimationi meliùs à me consultum sit, quàm à Festo Pompeio, Seruio, & ceteris sententiam secutis, non Christianis modò, sed omnibus etiam sapientibus indignam. Quid? quòd cupressus minimo semine citra omnem cultum iacto sic assurgit, vt numquam degeneret. An non hoc quoque nobis indicat, ipsum corpus terræ mandatum de minima elementorum portiuncula resurrecturum? Cùm enim corpora

Obeliscus Soli dedicatus.

Cupressus Soli sacra.

Cupressus in funeribus & sepulcris quid significet.

pora in semina elementorum resoluantur, non illa quidem è trunco suo aut radicibus resurgunt, sed è minimis particulis ad integritatem tantam restituentur, vt non tantùm non sint degeneratura, sed etiam immortalitatem assumptura plusquam coprostinam. Quanto sanius prisci illi patres, quàm Sadducæi & Epicuri de grege porci, de vita animorum sempiterna & corporum resurrectione senserunt, dum tesseram hanc sepulcris imponerent. Vellem equidem etymon mihi à quoquam vel Græcorum vel Latinorum exponi, vt viderem, ecquid & inde lucis affulgeret: at quantum memoria teneo, frustra apud scriptores illud vestigarem. Et quid opus est longa inquisitione? Præsto est Cimbrica interpretatio, non arboris tantùm naturam ostendens, sed luculentam etiam addens symboli rationem. Græcorum ὑψιλὸν & V Latinorum frequenter in O transire, & rursus hoc in illa mutari, notius quàm vt sit admonitione dignum. Nos Coper dicimus pro ære: quod nomen huic metallo datum, eo quòd eius in emendo maximus olim vsus esset. Latini Cuprum inde fecerunt; vnde & Cypros insula, quòd hoc metallo abundaret. Verùm originis ignari crediderunt æs Cyprum à Cypro vocandum, quasi illic primùm inuentum fuisset. Eodem modo ex Coptreo siue Copters fit Cupressus, & Cyparissus Græcis. Est autem Cop caput, ita vt Cop tees arbos vocetur, quæ capite suo in altum assurgit. Sic tees etiam is vocatur, qui alto corpore ceteris hominibus præstat. Elatam ergo in altum comæ in hac arbore naturam nomen expressit, & vnà denotauit, huius tessera resurrectionem capitum nostrorum denotari, quæ tanto vitore assurget, vt nullum vmquam senium aut marcorem sit sensura. Est inter breues Pythagoræ sententias & hæc vna, non esse ligna cupressina coaceruanda: qua quid notatum sit, difficile fuerit coniectare. Iamblichus sic recitat, vt cypressinum aceruum non oportere fieri dicat, vel quia Iouis sceptrum cupressinum fuerit, vel ob aliam quampiam mysticam rationem. Simpliciter & citra ambages aceruus cupressinus mihi ab eo fieri videtur, qui sic rebus coaceruandis est intentus, vt diuitias velit parare sempiternas; cùm tamen earum vsus breuis sit, & momento temporis finiendus. *Vitæ summa breuis*, inquit Horatius, *spem nos vetat inchoare longam.* Et iterum: *Immortalia ne speres monet annus, & almum Quæ rapit hora diem.* Qui vltra vitæ terminum curas extendit, nec vllam metam ponit cupiditati, is aceruum parat cupressinum; talem nimirum, vt numquam absumatur. Diuitiæ corpori dumtaxat quæruntur; at hoc breui est interiturum. Quæ igitur insania aceruum velle parare immortalem? Eodem modo Iouis sceptrum cupressinum dicitur, quia regnum eius est sempiternum, cùm alia regna omnia caduca sint & exiguo tempore duratura. Quòd Gyraldus hic putauit vetari, ne ex rebus sacris nobis diuitiarum aceruos paremus, minimè placet: nec magis quòd suspicatur nos moneri, ne simus solliciti de sepultura & funebri pompa. Consentit ergo Pythagoræ allegoria cum eo quod dixi, cupresso in sepulcro & funere cùm animi immortalitatem, tum corporis etiam resurrectionem denotari. Ex cupressi meta in mentem venit Coni & Pini. Conus Græcis idem quod Latinis meta, non alio à pyramide differens, quàm quòd Conus pyramis sit ex rotunda basi assurgens, qualis est cupressi forma. Eiusdem notationis est Turbo. Hinc & fructus pini & cognatarum arborum ex hac forma Conus vocatus. Sic Virgilius Coniferas cyparissos dixit. Ex figura itaque Pinea nux conum formans, vitam significat; non illam quidem quamuis, sed occultam atque conclusam. Quamobrem pinus Cybelæ deæ terram concludenti, & semina gremio suo custodienti dedicatur. Nihil enim aliud apud Physicos interpretes Cybele fuerit, quàm terræ vis conclusa; sterilis illa quidem exteriùs, sed vitam intus alens seminum vniuersorum, quæ cono pini designatur. Et haud secus atque nux pinea solo calore vel ignis vel aquæ calentis aperitur; ita & terra non antè se recludit, quàm Sol radiis eam directioribus excalfecerit. Hinc Thyrsus Bacchicus pro mucrone conum habet pineum, denotans vitam similiter conclusam & occultam in Bacchicis cærimoniis latere, quæ non nisi mentis calore diuinitùs accenso reserari queat. Sicut enim vannus mystica est in huius Dei sacris, ea quæ in omni vitæ ratione superuacanea sunt haud secus ac paleas euentilans; ita & thyrsus nihil minus quàm hasta militaris, is est scipio, cuius ope vita mystica & comparatur & sustinetur. Quòd si vlteriùs pergas, verè dixeris Thyrso fidei baculum notari, cuius vita conclusa est & occulta; nec alia via in apertum fructus suos prolatura, quàm si caritatis ignis accedens, quòd vitam suam

firmis

Cupressi etymon Coper.

Cop. tees.

Cupressina ligna non esse coaceruanda.

Conus quid, & quo à pyramide differat.

Pinus Cybelæ sacra. Cybele quid Physicis.

Bacchicus thyrsus cur pro mucrone conum habeat pineum.

Thyrsus fidei baculum denotat.

firmis claustris intra secretos sinus tuetur, id multiplici & vndiquaque patente hiatu recludat. Hic est feruor ille, qui nisi omnibus iis quæ vel symbolis, vel hieroglyphicis, vel sacris ritibus abdita delitescunt, vim suam validam benignè adspiret, nihil vmquam ex eorũ inuolucris capietur emolumenti. Multos variosque scipiones in sacris Ægypti scalpturis videmus, pro eo ac varia in vario vitæ genere officia proponũtur, alios hoc, alios illo animalis aut floris ornamento supernè insignitos; inter quos hic si poneretur, non postremas vtilis notationis partes, ne dicam primas, obtineret; vt dilucidè patebit, si fides cum caritate, iuxta D. Paulli sententiam conferetur. In fide enim omnis nostra vita vires suas tamquam in munitissima arce conseruat: cuius fructus suauissimus solius caloris à Spiritus sancti accessi beneficio sese prodit ad communem omnium salutem. Quid thyrsus caussæ mysterijque nomine Cimmeriis demonstret, non est huius loci planius docere. Satis esto si examinetur, cur pyramidis hæc formula Conus *Coni etymon.* dicatur. Hic rursus Græcos & Latinos frustra consulas de vocis origine: at non luseris operam, si eam apud nostrates explores. Coon forti audaci, & ad quiduis aggrediendum *Coon.* prompto animo præditum designat. Hinc Coon-rat/ quem Conradum Latinorum for- *Conradus.* mula vocamus, qui cor habet ad res magnas audendas paratum. Quam ergo figuram audacissimam dicemus ad quiduis inuadendum? Num aliam, quàm eam cui Plato maximum tribuit acumen, & summas vires ad quiduis penetrandum? Hanc ipse Pyramidem vocauit: quæ si nomen à modo & ratione potestatis accipiat, Coon/ & Græca terminatione κῶνος dicetur: atque sic vocata & nomine & reapse igni maximè conueniet; cui non audaciam modò, sed maximam etiam in agendo vim omnium sæculorum gentiumque tribuit obseruatio. Porrò quia alij Coon/ alij Cuen dicunt pro eodem, & pro- *Cuen.* cliuis alioquin horum est commutatio elementorum, Latini ex eadem origine Cunei *Cuneus vnde* nomen seruarunt: quo licet ad instrumentum dumtaxat audacissimum & omnis con- *nomẽ habeat.* temnens aduersitatis vtantur, ea tamen est significatio, vt cuiuis formæ pyramidali perquam scitè queat applicari. In prouerbium abiit, Malo nodo malum cuneum quæren- *Cuneus ma-* dum, dum indicatur, nihil tam solidum esse, quod non cuneo aliquo vel rumpatur vel *lus malo no-* soluatur: & maxima id quidem ratione, cùm ea huius figuræ vis sit, vt omnia penetret, *do quærẽdus.* nec quicquam tam firmiter sit connexum quod non disrumpat. Quocirca non video quid aptius dici potuerit, quàm igni omnia penetranti & soluenti formam esse cuneatam: quam si de Cimbrica interpretatione describas, eam esse dicas quæ nihil non audet atque potest. Discant modò Græci, discant Latini, quàm elegantibus vtantur vocabulis, quamque sapientiæ arcanioris plenis, si eorum nos rationes de ipsis sermonis radicibus explicare permittent. Sed quid dixi si permittent? cùm nihil intersit mea, quid mihi ipsorum liceat vetitumue sit permissu; si quidem constat, eos nihil sani de vocum harum origine posse comminisci. O bellum, & plenum voluptatis spectaculum! in quo tantam datur intueri vocum & rerum cognationem, vt nescias Timæus'ne à nomenclatore, an nomenclator à Timæo his sapientiæ præceptis fuerit imbutus. Non possum committere, quin aliud adhuc addam argumentum, quo nihil hominibus nostris dici possit luculentius. Alauda, à crista Corydos Græcis vocatur; & à Theo- *Alauda dicta* crito ἐπιτύμβις, eo quòd tumbum patris in capite habeat erectum ea forma qua in Æ- *Corydos, &* gypto pyramides videntur: ex quo quiuis intelligit, veterum tumbos in meram fuisse *ἐπιτύμβις.* sublatos, atque idcirco apud nos hactenus tumuli ad hanc effigiem è terra aggesti, quales cùm in tota Albania plurimi, tum tres non procul ab ipsis mœnibus Thenensium cernuntur, vernaculo hactenus sermone Tomben nominantur, quæ sunt vetusta Ro- *Tumbi nõ-* manorum hic olim cæsorum busta. Alauda autem Lew-werc nobis, siue Lef-werc vo- *stratum cur* catur, id est, vitæ opus: qua in voce videas pro tumbo, quem in capite gerunt, nos vi- *in tumbi effi-* tam ipsis tribuere. Sed de hac aue vt plenius agamus, admiranda naturæ considera- *giem aggerã-* tio, & eius monumenta à priscis hominibus diligentissimè ad posteros transmissa me *tur.* cogere videntur, nedum incitare. Prius tamen quàm de alauda verba faciam, ex ipsa *Tomben.* Ægyptiorum antiquitate hanc primæ litteræ figuram in lucem proferam; vt non so- *Lew-werc.* lùm de nominis ratione constet hanc esse congruentissimam, sed præterea etiam è vetustissimis monumentis perspicuum fiat, & hanc ipsius Aleph olim figuram, & hanc ipsius figuræ significationem in hieroglyphicis fuisse, quam modò explicaui.

Canopi simulacrum ex Ægypto Antuerpiam allatum.

Nescio equidem quo fato accidisse dicam, vt dum in hieroglyphicis litterarum notis versarer, simulacrum quoddam antiquissimum ex Ægypto Antuerpiam allatum sit, cuius materies Cyaneo lapidi simillima esset, & tota longitudo quatuor paullo plus minus digitos æquaret. Caput pueri formam præferebat, totum velo contectum, sola facie mento tenus & auribus bene magnis exstantibus. Propendebat autem capitis hoc velum ex parte anteriore à mento in ipsum medium pectus; perinde atque mulieres quædam nostrates lugent; & similiter in posticam parté à capite inter scapulas desinebat: reliquum corpus totum tectum, solis manibus exstantibus, ad eum modum, vt cubiti decussatim se premerent sub veste, & manus dextra in sinistro latere, sinistra in dextro videretur. Reliquum corpus terminorum ritu finiebatur in quadrangulam basim, cui tota effigies recta insistebat. A medio corpore deorsum litteræ hieroglyphicæ anteriorem partem occupabant. Dextra manus figuram Aleph tenebat, vnà cum funiculo, è quo à tergo librarius saccus è iuncis vel viminibus factus pendere videbatur. Sinistra falcem gerebat. Nobis itaque puer Alphabetarius nunc primùm rationis compos factus hoc termino denotari videbatur, quem Ægyptij de sacro sermone Canopum solent nuncupare. Non minus nobile fuit Canopi atque Harpocratis nomen; sed quid eo significaretur, à nemine hactenus explicatum. Strabo Canopum Menelai gubernatorem fuisse scribit, cui & ceteri consentiunt: vnde & vrbi Canopo & fossæ Canopicæ & ostio Canopico nomen manserit. Mihi verisimile non fit exterum hominem, & eum nec rebus gestis illustrem, nec apud Spartanos vllos consecutum honores, tanti apud Ægyptios fuisse, vt non hæc modò monumenta ei dedicarint, sed & in deorum numerum retulerint, & clarissimum ei sidus consecrarint. Nimis hæc absurda sunt, & indigna quæ vel inter fabulas recenseantur, & idcirco luculentum dant indicium, nihil prorsus notitiæ probabilis de Canopo exstitisse. Audiamus interim fabulam de Canopo in Ægypto olim iactatam, quam Rufinus in historia Ecclesiastica recitat. Iam verò, inquit, Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? vbi prætextu sacerdotalium

Canopi in Ægypto monumenta.

Canopi fabula.

litterarum (ita enim appellant antiquas Ægyptiorum litteras) magicæ artis erat pænè publica schola. Quem locum velut fontem quendam atque originem dæmonum in tantum venerabantur pagani, vt multo ibi maior celebritas, quàm apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoque monstri errore cuiusmodi originem tradant, absurdũ non erit paucis exponere: Ferunt aliquando Chaldæos Ignem deum suum circumferentes, cum omnium prouinciarum diis habuisse conflictum; quo scilicet qui vicisset, hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum dij æris aut auri, atgentique aut ligni vel lapidis, vel ex quacumque materia constabant, quæ per ignem proculdubiò corrumperetur. Ex quo fiebat, vt ignis locis omnibus obtineret. Hæc cùm audisset Canopi sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri solent in Ægypti partibus fictiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua desudans defecatur & purior redditur. Harum ille vnam, cera foraminibus obturatis, desuper etiam variis coloribus pictam, aqua repleta, statuit in deum, & excisum veteris simulacri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt post hæc Chaldæi. Itur ad conflictum, circa hydriam ignis accenditur; cera qua foramina fuerant obturata, resoluitur; sudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulacrum pedibus perexiguis, attracto collo & quasi sugillato, ventre tumido in modum hydriæ, cum dorso æqualiter tereti formatur. Ex hac persuasione velut Deus victor omnium colebatur. Hæc Rufinus: quæ ad eundem modum apud Suidam narrantur. Quis hîc non videt ridiculam & anilem fabellam, ne dicam putidam & ineptam, tantum abest vt ad veram referri queat antiquitatem. Stupidi fuerint & plus quàm plumbei Chaldæi illi necesse est, qui nec hydriam, nec aquam effluentem deprehendere quiuerint. Deinde qua tandem ætate hoc commentum dicemus accidisse? Certè si vmquam, Cambysis tempore contigerit, qui plurima contra Ægyptiorum superstitiosam insaniam designasse narratur. Atqui id fabulæ auctores non commemorant,

Ignis, Chaldæorũ deus, aliorum omnium deorum victor.

Canopi fabula cõfutatur.

rant, adeò vt facilè cernas qualis ea sit historia, quæ nullo tempore, nullo regno, nullo auctore circumscribitur. Nos igitur eandem viam quam in ceteris hieroglyphicis ingressi, primùm quid Canopus in sacra Ægyptiorum significet lingua declarabimus; ac

Canopi nomenclaturæ ratio. deinde videbimus, quæ conuenientia sit nominis & adspectabilis signi. Can apud nos dum verbum est duo significat, possum & scio: vnde ab eius præterito imperfecto Const/

Can. diciţur ars & facultas. Significationis ratio in Ce-an cernitur, quæ vox vehemẽs deside-

Const. riũ indicat cuiuspiam rei quá nobis adesse cupimus. Omnes enim homines & scire, & aliquid facere posse vehementer desiderant, nec quicquá est quò maiore naturæ procli-

Can. uitate rapiantur. Vox Can conuersa Nae facit; quod significat vehementer & cum impe-

Nae. tu quodam ad aliquid inclino, vt dum dicimus, Hi naet dar-na, id est, pronus ad hoc fertur. Quia verò ex hoc tam ardenti desiderio ad rem ipsam ad quam ferimur paullatim

Nae. accedimus & reddimur propinquiores, Nae vocali longa idem est quod appropinquo; in quo finis est ipsius sciẽtiæ. Tota enim rerum cognitio eò tendere debet, vt ipsi enti & ipsi vni quàm possumus proximè coniungamur. Verumenimuerò vt nusquam dormitauit nomenclator; ita in hac voce Can insignem arripuit symbolicæ doctrinæ occasionem. Quemadmodum enim animus ad sciendum pronus fertur; ita corpus ad poculum. Nihil enim infantes auidius appetunt, quàm vel mammæ, vel poculo mammæ vicem habenti adhærere; ita vt quicquid arripuerint, id mox, veluti poculum sit, ori admoueant & inde sugant. Quamobrem Can pro poculo nomenclator voluit vsurpa-

Poculum vires suppeditat, & inducit scientiæ opinionem. Poculi et puerilis animi analogia. ri. Iam poculum nobis vires suppeditat; & si largius eo vtamur, maximã inducit scientiæ opinionem; falsam illam quidem & temporariam, sed talem tamen, de qua sibi poti insigniter placeant & blandiantur. Porrò vti poculum cuiusuis liquoris capax est; ita puerorum animus cuiusuis scientiæ & artis, si modò hanc, modò illam infundas. Hinc tandem symbolum Canopi, fingebatur puer qui solo capite & obscuris corporis lineamentis à poculo differebat, quem Canopum vocabant, simul ad Can pro scio & possum vsurpatum, simul ad poculum alludentes. Idem autem significat Canop/ac si dicas

Hop. cognoscendarum rerum spem. Hop enim spes est. Dum igitur hanc pueri imaginem pingebanr, omnia simul hæc indicabant, puerorum animos haud minus ad scientiam & artes natura pronos esse, quàm ad pocula ipsorum palatum; & quemadmodum poculis vicissim quiuis liquores infunduntur; ita puerorum animos quauis arte imbui posse: & quoniam maxima est puerilis ingenij capacitas, ventricosum poculum & amplum Canopi capiti corporis loco supponebant. Eiusmodi simulacrum cernes in primo limbo ad dextram partem hieroglyphicæ tabulæ, quã Bembi nobis bibliotheca communicauit. Eôdem

Canopi simulacrum alterum explicatur. spectat in ordine infimo secũda à sinistris figura, tota reti inclusa, perinde atque fictiles orcæ, quibus oleum & alia è Lusitania ad nos adferũtur, funibus in retis modum connexis aduersus iniurias muniuntur. Idem simulacrum in eodem ordine repetitur, sed minus quàm priore loco, & scipione nonnihil immutato. Nemo non pueri formam in capite agnoscit, & in reliquo corpore poculum reticulo munitum. Vt autem tenellam adhuc ætatem agnoscas, mento ipsius caruncula longa appen-

Sel. det, quam nostrati lingua Lel vocamus, quam pueris adhuc lactantibus tribuere solemus,

ſolemus, eo quòd mentum eorum perpetuò papillis hærere videatur. Lellen enim nos pro ſugere dicimus, eo quòd puer ſugens Lel in ore habeat carnem pendentem: qua voce contemtu quodam mammam pendulam denotamus. Fit autem vox per duplex Lambda, eo quòd puerorum lingua ad ſupremum palatum in ſugẽdo referatur. Canopus igitur velut lallans adhuc puer eſſe deſignatur, dum hæc caruncula mento eius appingitur: quod ex alia lingua numquam intelligas. Latini veteres Lallare à priſcis Cimmeriis retinuerunt: Sic Perſius: *Lellen.* *Lallare.*

——At cur non potiùs teneróque palumbo
Et ſimilis Regum pueris pappare minutum
Poſcis, & iratus mammæ, lallare recuſas?

Vbi duo Cimbrica verba cernas, Pappare & Lallare. Pap nobis pulticulam pueris dari conſueram ſignificat: vnde pappare, pulticula veſci ſignificat. Hinc optimè Plautus in Epid. Nouo liberto opus eſt quod pappet. Interpretes, noſtri ſermonis ignari, nec quid lallare, nec quid pappare ſignificet, ſatis intellexerunt; dum lallare & pappare ad voces putant referri. Perſius ridens pueri molliriem, cur non, inquit, ſimilis palumbo & Regum pueris minutam pappam qua veſcaris, poſcis, cùm iam nolis lallare, iratus mammæ? id eſt, nolis mammam ſugere. Cùm noſtrates cuipiam infantium & pueriles mores exprobrant, dicere ſolent, De lel henct hem noch aen den mont/ id eſt, Lella ſiue mamma ei adhuc pendet ex ore. Fruſtra igitur ex alterius linguæ conſuetudine huius hieroglyphici ſigni petas interpretationem, quæ nobis de vulgato loquendi more eſt clariſſimà. Quod autem in hoc Canopi ſimulacro caruncula è mento dependens nobis Lel vocata deſignat, idem in Canopo cyaneo peplum è mento dependens notat, quo hæc pendula caruncula occultari videtur. Vt autem tenerum vas eſſe agnoſcas, & diligenter cauendum ne offendatur, reticulato opere totam hydriam ſiue poculum circumdatum atque munitum vides, quo non firmitas tantùm ei conciliatur, ſed noua etiam accedit ſignificatio. Rete enim nobis Net dicitur: at eadem vox pro mundo & puro vſurpatur, ita vt dum rete vides, de Cimbrico ipſius nomine ad puritatis venias cogitationem. Denotatur igitur puer hic vaſculum adhuc purum eſſe, nullo hactenus imbutum liquore. Quamobrem ſummoperè obſeruandum, vt principiò optima infundantur. Quæ verò infundenda ſint, ſcipio quem ambabus manibus Canopus tenet, demonſtrat. Hic igitur nobis eſt declarandus. Verùm de ſcipionis notatione & capite alaudæ, quod eius ſupremam partem abſoluit, mox in Alauda pluſculum dicemus. In medio ſcipione ſub alaudæ capite clariſſima crux cernitur, quæ nobis indicat totius vitæ opus per alaudæ caput denotatum ſuper cruce fundari, & omnem cognitionem quam pueris proponimus, ad crucem debere ſpectare ſiue Tau, de quo pòſt latiùs. Tau verò non ſolum hîc cernitur, ſed vnà lituus tenetur; & figura quædam quæ Aleph eſſet, ſi rectam lineam haberet motionis ad locum indicem, quam priùs in Hori Apollinis ſiniſtra conſpeximus. De lituo & eius notatione in Gimel agemus. Hîc dumtaxat figuram illam quæ partem Aleph refert, conſideremus. Dixi pyramide vitam denotari ſempiternam, vtpote eam quæ in ipſum Vnum finiatur: quæ quia omnes homines admittit, inferiore ſui parte aperta eſt, vt nimirum cuiuis liber & amplus pateat acceſſus. Dum igitur Canopus hanc figuram pyramidis indicem manibus apprehendit, vitam apprehendit æternam; cui cetera coniuncta viam & rationem vitæ huius aſſequendæ oſtendunt, vt in Alauda, Lituo & Tau patebit. Porrò quamuis ex antica parte egregiè hic Canopus noſter munitus ſit ſacrorum ſignorum amuletis, à poſtica tamen parte habet aliud adhuc phylacterium, triangulum nimirum cum orbiculo dependentem: quo deſignatur homini diuinam naturam eſſe ad æternam vitam deſtinatam; tametſi hac prima corporum & ingeniorum infirmitate deorſum in terram dependere videatur. Triangulo æquilatero diuinitatem notari Plutarchus auctor eſt, & nobis è ternarij ſignificatione manifeſtum eſt. Rotundum autem orbem æternitatis indicium eſſe, neminem latere poteſt, qui non prorſus ſit rationis impos. Bene igitur vndique munitus eſt Canopus, & in magna ſpe immortalium bonorum ſtare cernitur. Nunc cyaneum noſtrum Canopum conſideremus. Huic in dextra clariſſimum Alef videtur, vnà cum linea quæ priori ſyllabæ in Alef reſpondet. Vnà funiculus tenetur cui ſacculus librarius appendet, quo pueri ad ſcholas itantes vti conſueuerunt. Siniſtra manus falcem

Pappare. Pap. *Net.* *Triangulus æquilaterus diuinitatẽ ſignificat; rotundus orbis æternitatem.*

 gerit.

Falx Canopi gerit. Priùs ergo quid falx sibi velit, expendamus. Cimbricum falcis nomen Seissen est, quo denotatur id quo sata destruuntur. Sten enim destruo significat. Latina vox falx è Cimbrico quoque sermone manauit, ceu Fal-hart diceretur; quod nihil aliud est quam si dicas Cedit vt cadat: è quo falx syncopròs, & ct in x mutato, vt in aliis etiam obseruatur: Vel si mauis Fal-hat/ id est, vncus trahens ad casum. Quoniam igitur falcis nomen apud Ianigenas vsurpatum, eorum quæ sata sunt minatur destructionem, atque eam apertè præ se fert; factum est, vt falx pro mortis signo poneretur, eo quòd hæc omnia quæ sata sunt demoliatur & exscindat. Canopus ergo sinistra manu, quæ imbecilliorem hominis partem significat, demonstrat deteriorem nostri partem morte interituram; nec tantam spem nobis vel scientiæ vel alterius facultatis affulgere, vt mortem effugere possimus. Dextra verò manus meliorem præstantioremque hominis partem significans, qua corpus nimirum mouetur & viuit, vitam continet sempiternam per Alef denotatam; cui saccus adiungitur, quo vitæ huius viaticum continetur: indicans, libros siue scientias libris comprehensas verissimum pabulum esse vitæ perennis. Bene igitur accidit, quòd hic cyaneus Canopus in manus nostras venerit, vt nobis euidens adferret argumentum eius figuræ qua Alef olim apud Ianigenas notabatur. Ex his liquere puto Canopum nihil aliud fuisse, quàm spem eam quæ de puerorum futura fruge iam inde à teneris vnguiculis, atque adeo ab ipsa lallatione concipiebatur; quæ ob eam caussam poculi habebat figuram, vt intelligeremus pueros haud secus ac pocula cuiusuis liquoris capaces esse; & magni referre quo primùm imbuantur humore, eo quòd iuxta Horatium,

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.

Hinc Canopus haud aliter in scholis pingebatur quàm Harpocrates, & vt hic Deus paullatim ex hominum ignorantia euasit; ita & Canopus in errorum materiam tractus varias vulgo præbuit fabellas. Quoniam autem hæc tenella adhuc puerorum vita, licet magnam habeat futuræ aliquando frugis exspectationem, parum tamen hactenus à terra attollitur, veteres Ianigenæ clarissimæ cuidam stellæ, quæ in Ægypto videtur, Canopi nomen dederunt, eo quòd clarissima quidem sit, sed parum tamen supra finientem circulum eleuetur: ea in re puerilem nobis indolem ob oculos ponens; magnam illam quidem & illustrem, sed adhuc non procul à terris elatam, atque adeò vix dum emergentem. Elegantissimè profectò sidus quod non altè supra horizontem adscendit, puerilis spei nomine consecrarunt, eo quòd perpetuò, velut in primo semper esset ortu, depressum maneret; nec vmquam ad eam perueniat, quam polliceri videtur sublimitatem. Viden' quàm omnia inter se consentiant, tum quæ de Canopo puero, tum quæ de stella, tum quæ de poculo dicuntur, quàm vbique immatura adhuc spes sit frugis olim futuræ? Quid hæc habent cum Menelai gubernatore cognationis? qui si vllus in Ægypto mortuus fuit vel de serpentis morsu, vel de quauis alia clade, certè prouectæ iam fuerit ætatis & multo senior, quàm vt lallantis pueri præ se tulerit formam. Quis vmquam Regum tam stolidus, tam insanus, tam omni rectæ rationi aduersarius, tam furiosus denique fuit, vt vel puerum imberbem, vel iuuenem eius nauis in qua ipse veheretur, clauum voluerit tenere? Quòd si id vnum est de absurdissimis; qui poterit eorum probari commentum, qui puerilem hanc, quam in omnibus vetustatis monumentis videmus, faciem gubernatoris Menelai esse dicent? Quod si nullo modo admitti potest, vt non mox de omni actum sit probabilitate; quid de Canopo & lallantis eius imagine cogitandum? Ille scilicet stellæ ad septuaginta quinque Australis latitudinis gradus ab Europæis remotæ, nomen dedisse dicetur, qui numquam eam antea obseruare potuerit, quàm vel in Ægyptum, vel in vicina loca appulisset. Sunt hæc frigidiora, aut potiùs absurdiora, quàm vt possint vel in ridiculis, vel in fabulis haberi. Quamobrem cùm Canopus primæ magnitudinis astrum sit, & parum supra Ægypti horizontem eleuetur, dicimus ab ea spe nomen accepisse, quæ maximam quidem & illustrissimam sese ostendit in suo exortu; sed sic in exortu suo hæret, vt perpetuam videatur infantiam agere velle, nec vmquam ad illud decus excelsum adscendere, ad quod se. du in oriretur videbatur præparasse. Cùm igitur Canopus nihil aliud sit quàm pueri imago, de quo nunc primùm spes concipi queat, vt tandem aliquid sciat & possit; diligenter

Marginalia: Falx Canopi quid notet. Seissen. Sten. — Falcis etymol. — Falx mortis signum. — Canopus, spei de puerorum fruge symbolum. — Canopus stella. — Canopum Menelai gubernatorem non fuisse.

ligenter quid nobis ea repræsentet considerandum. In primis igitur in hieroglyphica Bembi tabula cernimus, statim ab initio puero ea præponenda esse, quæ recta ducant ad vitam sempiternam. Idem in nostro Cyaneo Canopo videmus per figuram Alef designari; atque idcirco hac veterum nobis tessera præcipi, vt pueris à teneris statim vnguiculis æternæ vitæ semita monstretur. Paruulus ille Canopus, qui in supremo Hieroglyphicæ tabulæ limbo cernitur, sola ferè penna insignis est, quæ in capite erecta stans nihil aliud significat, quàm totam ipsius ollarem capacitatem ad hoc spectare, vt omnibus iis quibus implenda sit sursùm ad cælum euehatur, quod penna Cimbrico, Vet/ nomine, quod à Wert/ id est, fero deriuatur, designat. Quanta autem huius ætatis cura nobis habenda sit, ne qua parte fragilis eius natura lædatur aut offendarur, satis declarat accurata illa custodia, quam reticulatis plexus in Ægyptiaca tabula demonstrat. Cyaneus noster Canopus sic totus fasciis est munitus, vt vix manus extremæ exstare videantur; quo intelligamus tenellam hanc pueritiam accuratissimè esse ab omni noxa tuendam, si illam quidem, quam concepimus, spem nobis integram velimus manere. Hinc illud est quòd nihil vsquam præ ceteris exstet membrorum, quo iuxtà omnia in tuto conseruentur. Aures tamen bene patulas in Canopo videmus; quo intelligamus, totam pueriIis spei firmitatem in diligenti consistere præceptorum auscultatione: per has videlicet totum poculum, quod in corporis eius effigie videmus, est replendum: his instillandum quicquid per scipionis indicium, quicquid per figuram Alef infundi iubetur. Reliqua membra omnia in alta quiete contineantur; non manus, non pes, non lingua, non cubitus, non quicquam ceterorum libero motu vagetur, sed his omnibus adstrictis solæ pateant aures. Per has totum poculum repleatur, per has omnia totius messis speratæ semina indantur; quod si fiat, Canopus id reuera erit quod dicitur, Spes nimirum omnis scientiæ & facultatis, qua homines ad vitam æternam queant peruenire. Hoc igitur modo puerilis ætas instituenda atque formanda, si Canopi symbolo credere velimus: & si huic credemus, facilè ignem falsum Persarum Deum exstinguemus, quo omnes qui Canopi consilium secuti non fuerint, exurentur. Vt enim & hoc ad caussam aliquam referamus, licet minimè sit necessarium quasuis fabellas ad veritatem aliquam vocare, quòd Ignem Persarum Deum solus Canopus dicatur vicisse; nemo Christianorum ignorat, eos qui citra Canopi spem vixerint, æternis ignibus post mortem esse cruciandos; atque idcirco non iniuria fabellam in vulgus emanasse, solum Canopum flamis restitisse & de igne Persico triumphasse. Nisi enim cum Canopo sub vitæ sempiternæ signo militemus, Tartareos ardores euadere nequimus: at si ipsum Alef alacres dextra manu arripiamus, omnia flamarum tormenta vincemus. Et hæc quidem de Canopo & vetustissima ipsius Alef figura, citra quam hieroglyphicum Canopi sigillum numquam vel intelligere vel explicare potuissemus. Aliàs fortasse copiosiùs exponemus, cur mortis signum dextrorsum sinistra manu porrigatur; & dextra manu Alef vitæ index ad sinistrum latus feratur. Hìc sufficiat dixisse, mortem nobis internam esse, vitam externam & aliunde arripiendam; & illam quidem exteriùs à nobis, hanc interiùs ad nos spectare debere, nisi mori quàm viuere malimus. In Cyanei Canopo integrum Alef videtur: at in tabulæ æneæ Canopo & horo Apolline Lef solum notatur, relicta linea quæ ipsum A exprimit, eo quòd ad signum hieroglyphicum Canopi formandum non magni referat, siue ei integrum Alef, siue Lef dumtaxat in manu ponas, cùm vtriusque significatio eodem tendat. Antiquissima igitur & prima ipsius Alef figura pyramis est, duabus lineis supernè coëuntibus notata, quæ infernè non clauditur, vt indicetur cuiuis ad vitam aditum patere, & ab vno ipsius coni apice vitam ad infinita spatia inferiùs diffundi. Hanc Græci & Latini integram seruarunt, ceteræ gentes perdiderunt. Quamobrem vt pyramis & vita conueniunt; ita Alef & eius nota inter se congruunt; adeò vt nemo posthac dubitare possit, quin Alef Cimbricum sit vocabulum, idem significans ac si dicas, Age viue. Est autem huius vocis Lef illud quod antè dixi artificium, vt recta structuræ suæ ratione promittat se ad excelsum leuare id in quo est: qua in re ignis consonat naturæ, & idcirco eadem pingitur forma. Quòd si vocem conuertas, hostilem vitæ oppugnationem videbis. Nomenclator enim quo doceret quàm crudelitas aliena sit ab humanitate, sic vitæ fecit vocabulum, vt eius conuer-

Puero quæ primùm proponenda.

Vet.

Wert.

Puerilis ætatis quãta cura habenda.

Aures patulæ in Canopo quid significent.

Ignem Deum dicitur Canopus vicisse.

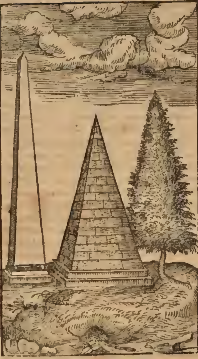
Alef antiquissima & prima figura.

Fel.

Fel. is etymon.

Gal.

Lag.

conuersio crudelem denotaret. Fel enim crudelem notat: quæ vox si vt verbum vsurpetur, idem significat quod è vita tollo. Latinorum Fel hinc manasse videtur, quo crudelissimus in corpore humor denotatur. Nos eundem benigniore vocabulo Gal vocamus, à fine nimirum vesicæ fellis nomine dato. Nam si hæc pro eo ac debet sanguinem à bile bene purget, hominem reddit Gal/ id est, Gai-al siue omnino placidum & hilarem. atque hinc per ichnæam conuersionem Lag idem est quod rideo. Sed nunc satis de Alef; cuius quoties in mentem veniet, toties cogitemus omnem nobis vitam sic esse instituendam, vt pyramidis ritu à multis ad vnum tendat, & in Vno finiatur: quod si præstiterimus, certò sciamus nos ad vitam peruenturos sempiternam. Nunc itaque tandem quiuis videbit, quàm non fuerit mihi committendum, vt Harpocratis imaginem negligerem, vtpote eam quæ in Heliotropio exsculpta clarissimum haberet ipsius Alef rudimentum, quod in Canopo item cernimus expressum. Atque hinc liquet quæ sit Harpocratis, Canopi, & ipsius Alef cognatio; quorum simulacra nimirum nos iuxtà ad vitam vocant sempiternam, quæ sola vera vita dici potest non apud Christianos modò, sed apud Plotinum etiam & ceteros sapientiæ externæ magistros.

LIBER

Alauda.

PRISCOS homines nobis esse præstantiores, & ad Prometheum propius accedere, qui primus lucidissimum omnium scientiarum ignem mortalibus intulit, in Platonis Philebo memini legisse: & eiusdem Timæus docet, antiquos deorum filios vocari, & iis fidem habendam, in iis maximè quæ ad diuina pertinent; tametsi nullam adducant demonstrationē, propterea quòd domestica & sibi in primis nota proferant. Aristoteles item, licet equinum se pullum præceptori suo; & non huic modò, sed vetustioribus etiam præstiterit, hoc tamē veritatis impulsu coactus est fateri, illud omniū honore dignissimum, quod sit antiquissimū. Quòd verò hac sua confessione eam opinionem conuellat quæ mundū & hominū genus statuit æternum, cùm infinitum quod est nullum admittat primum aut antiquissimum, in Hermathena explicaui; hîc satis mihi fuit testificatione duorū, quibus nihil habent Græcorum scholæ quod anteponant, clarum facere, nullum firmius esse veritatis argumentum, quàm si quid doceatur vetustissimis hominibus placere. Ceterum cùm antiquitas omnis veneranda sit, illud in summo pretio habendum esse concludo, quod antiquorū auctoritate antiquissimum esse comprobatur. Atqui inter antiqua nihil alauda antiquius; quam vetusti priscorum hominum sermones ferunt ante ipsam terram fuisse. Aristophanes, quia antiquissima quæque deridet, pro ludibrio Cronia & Becceselena habens, nihil nos turbat, quòd alaudam quoq. in comœdiæ partes vocarit. Quis enim tam insanus est aut vecors, vt eius commoueatur scurrilitate, qui Socratem & in Socrate omnem sapientiæ laudem populo propinauit deridendam; & id quidem, quo scelerariorem agnoscas, pecunia emptus? Venalis tamen hic scurra, & linguam habens prostitutam ad conuicia in optimum quemque iacienda hoc nobis attulit emolumenti, vt ex eius derisione multo clarius quàm ex vllo alio doctore, qui in hominum quidem manibus versetur, antiquissimam de Galerita fabulam cognosceremus. Qui, inquam, itaque palàm profitetur se veritatis antiquæ perduellionem, exordium tamen ab eo sumemus veritatis è tenebris eruendæ. Apud hunc Pisistratus auium chorum imperitiæ taxans, hæc de Alauda verba facit:

Antiquissima magna sunt; eadē esse præstantissima.

Alauda antiquitas.

Aristophanes.

Ἀμαθὴς γὰρ ἔφυς κοὐ πολυπράγμων οὐδ' Αἴσωπον πεπάτηκας,
Ὃς ἔφασκε λέγων κορυδὸν πάντων πρώτην ὄρνιθα γενέσθαι,
Προτέραν τῆς γῆς, κἄπειτα νόσῳ τὸν πατέρ' αὐτῆς ἀποθνήσκειν,
Γῆν δ' οὐκ εἶναι. τὸν δὲ προκεῖσθαι πεμπταῖον· τὴν δ' ἀποροῦσαν
Ὑπ' ἀμηχανίας τὸν πατέρ' αὐτῆς ἐν τῇ κεφαλῇ κατορύξαι.

Intelligimus itaque Æsopo hanc fabulam adscribi, qua narretur, Galeritam omnium auium primam ante fuisse quàm terra esset; ac deinde patrem eius obiisse; nec terram fuisse in qua sepeliretur. Cùm igitur hic iam quintum diem iaceret, illam consilij impotem, patris tumulum in capite suò collocasse. Atque hic quidem est Apologus ab Aristophane ad Æsopum relatus. Hinc modò Theocriti idyllion lucem capit, quod sic meridianum tempus describit, vt & lacertos in sepibus dicat quiescere, nec galeritas vagari. ἁνίκα δὴ καὶ σαῦρος ἐφ' αἱμασιαῖσι καθεύδει οὐδ' ἐπιτυμβίδιοι κορυδαλλίδες ἠλαίνοντι. Galenus galeritæ esum colico dolore laborantibus commendans, facere non potuit vt Aristophanis versus subticeret, ex quibus Theocritum explicauit ille quidem, verùm nec ipse, nec quisquam aliorum exposuit quæ caussa fuerit huius figmenti, vt Alauda ipsa terra, omnium, non eorum modò quæ animalis habent naturam, sed inanimorum etiam matre & nutrice, vetustior diceretur. Certè fabulam esse nemo non intelligit: at fabulæ à priscis hominibus fingi non solent, nisi ad insignem aliquam eorum qui intelligerent vtilitatem. Magnum & illustre nomen apud antiquissimos Græciæ sapientes Æsopus fabellis suis comparauit, in nullo futurus pretio, si anicularum duntaxat deliramenta nullum fructum afferentia prodidisset. Ad hunc autem & hoc vetustissimum

Alauda fabula.

de vetustissima auicula commentum refertur; qui cùm Phryx fuerit, vt pleriq. tradunt, vel Thrax, vt in Aristophanis interpretibus legimus; de patria sua nos monet, eandem *Apologi à Cimbris originem habuerunt.* apologorum & Orphicæ theologiæ esse originem: & vtrumque docendi genus à Cimbris antiquitùs inuentum fuisse; propterea quòd & Thraces & Phrygij & lingua & natione Cimmerij essent, Beccesélana mea demonstrant. Vel igitur quisquam de Latinorum aut Græcorum monumentis nos doceat, quid sibi voluerint qui alaudam hac antiquitatis prærogatiua donarunt; vel permittant quod ipsi facere nequeunt, id vt nos expediamus. Primùm illud quæratur, quo nomine hæc auicula Cimmeriis olim fuerit vocata, quo cernatur ecquid ex eo queat lucis adferri. Gallos ab origine Cimmerios esse, nos non vno loco indicauimus, & est alioqui de Iosephi testificatione certum. Quamobrem si Gallicam galeritæ nomenclaturam reperero, Cimbricam quoq. reperero. *Alauda, vocabulũ Gallicum esse.* Hîc me iuuabit Plinius, qui tradidit Alaudæ nomen Gallicum esse, addens & legionem inde nuncupatam: quo fit, vt non Latinos, sed Cimbros de vera vocis notatione consulere debeamus. Suetonius Tranquillus huius legionis his meminit verbis: Qua fiducia (de Iulio Cæsare loquitur, iam consecuto vt sibi ad quinquennium imperiũ prorogaretur) ad legiones quas à Rep. acceperat, alias publico, alias priuato sumptu addidit; vnam etiam ex Transalpinis conscriptã, vocabulo quoq. Gallico, Alauda enim appellabatur: quam disciplina cultuque Romano institutam & ornatam postea vniuersam ciuitate donauit. Hæc ille. quibus cùm nihil clarius esse possit ad docendũ Alaudæ nomẽ Gallicum esse, nihil amplius aliorum testimonia morati, exponamus quid Alaudæ nomen ad veram rationem vocatum designet. *Alauda nominis notatio.* Al omne esse, & Aut vel Aud antiquum, ne balbutientibus quidem de plebe nostra pueris ignotum: è quibus vocibus si *Al* nomen componas, quid aliud dices, quàm id quod in omni re antiquum est; quasi diceretur, *Aut.* hanc auem apud omnes in omni re habendam antiquissimam? Iam si al-auden dicas, in plurium numero locutus intelligeris, nihilque aliud notasse, quàm omnes antiquos esse. Quoniam autem & auiculæ & legioni nomen idem tributum videmus, priùs id examinemus quod faciliorem habet approbationem. Galli ergo in Romanam militiam Iulij Cæsaris delectu adsciti, Gallicum sibi nomen sumserunt, non Romanũ; infami hominum nostratium huius temporis nota, qui quauis vel corruptissima lingua quàm sua ipsorum, quam purissimam hactenus habemus, vocari malunt. Quale verò *Alaudæ nomen cur legioni à Cæsare ex Trãsalpinis conscriptæ tributum.* nomen sibi indiderunt? Nempe tam nobile & honorificum, vt vix nobilius aut honorificentius legioni dari posset. Quanti fuerint apud Romanos veterani qui nescit, is in eorum historia se perparum vel nihil legisse fateatur. Cùm igitur hos in summo honore cùm apud ceteras nationes, tum apud Romanos esse Galli scirent, sic legionem suam nuncuparũt, vt se omnes veteranos esse ipso nomine iactarent. Quid enim aliud significat Al-auden, quàm omnes veteranos esse, in pluriũ numero voce pronunciata? Quod licèt ceteri fortasse Latini sermonis scriptores ignorarint, à Cicerone tamen diligenter obseruatum videmus, vt legionis nomen in hoc numero ponat. Sic dixit, Alaudas ab Antonio iudices lectos: & iterũ, Antonium cum legione Alaudarum in vrbẽ pergere. Quid? quòd idem videtur satis perspexisse hanc vocis significationem, dum dixit: Huc accedunt Alaudæ ceteriq. veterani. Sunt ergo Al-auden in lingua nostra qua hactenus vtimur, iidem qui Latinis ad verbum, Omnes veterani, dicerentur. Conradus Gesnerus dum Alaudas ab Alten siue Alden dici scribit, addens veteres Gallos lingua Germanica magna ex parte vsos esse; nec id de Germanis inferioribus capi volens, quos dicit Olden non Alden sonare, tria vna in re peccat. Neq. enim Alaudæ ab Alden, sed ab Al-auden dicũtur: neq. Germani inferiores Olden solùm, sed Alden etiam dicunt; tametsi hæ voces ad superiores potius spectent. Propria enim ipsis pronunciatio Auden habet. Neq. verum est, Gallos olim Germanica lingua superiore vsos esse, cùm clarum sit Cimbrorum sobolem fuisse, quorum sermo hactenus apud Brabantos Campanos integerrimus exstat: quem Gallos olim loqui solere, si non ex iis quæ in Gallicis originibus tradidi, at certè ex hoc Alaudarum nomine clarè docetur: in quo ne vnus quidem apex esset immutatus, nisi Latini more suo ipsum terminassent. Porrò quò clarissimo nomini, quo omnes se veteranos esse significabant, symbolum responderet, eiusdem rei habẽs notationem, auiculam sibi signum sumserunt, quæ non voce tantùm & nomenclatura conueniret, sed omnium gentis suæ hominum confessione vetustissima etiam haberetur. De signo igitur

igitur Alaudam non malè dicas; sed si primum nomen spectes, Alaudas melius vocatis. Crediderim equidem, nec est etiam cur dubitem, Alaudas dum à Romanis nominis sui caussam rogarentur, respondisse ab auicula sibi nomen cõtigisse, atque inde Plinium sic litteris prodidisse. Videmus itaque nunc, fabulam eam quam antiquissimi Græci Æsopo acceptam retulerunt, ad vnguem quadrare cum Cimbrica Galeritæ nomenclatura; atque inde coniecturam meam reddi certiorem, qua collegi huius fabulæ exordium ad Cimmerios pertinere. Verùm vt clarissimum reddidi qua de caussa Alaudarum nomen legio sibi vindicasset, ita non tam procliue fuerit nomenclaturæ rationem in auicula explicare. Quò tamẽ id quoq. dilucide expediri queat, maximum momentũ habebit, si alterũ galeritæ nomen apud Cimbros vsitarũ exponatur. Hodie hanc auiculam Leeuwert vocamus, V consonante pro F littera duriore ad cõpositionis mollitudinẽ aduocata. Integrè enim & extra compositionem Leefwert diceretur: qua voce idem significatur quod Romanus, vitæ opus, ad verbum verteret; siue malis Latinius, ipsum totius vitæ officium atque munus. Mirificum, me Hercules, & portentosum nomen. Quid enim vel tãtum, vel tanti in hac tam pusilla auicula esse potest, vt in eo vitæ opus consistere meritò dici possit? Ego sanè quódnam hoc opus sit siue munus quod totius vitæ summam iis complecti visum est, qui hoc nomen exiguæ huic aliti dederunt, non ex libris vllis, sed ex maiorum accepi traditione; qui mihi adhuc puero frequenter narrarunt, hanc auiculam quotidie septies in altum euolare, quò hymnos cantet suo creatori: vnde factum vt pòst in adolescentia mirarer, dum viderem Psalmistam cecinisse, *Septies in die dixi laudem tibi.* Ex hac re fortè quidam arripuerunt occasionem, vt alaudam à laudando nominari docerent; cùm tamen nihil sit putidius, quàm vocabulo Gallico Latinam adscribere significationis caussam; & ipsa adeò vocũ caussa tamquam ex summo tribunali sententiam ferat, cuiatis sermonis nomina statuenda sint. Quando itaque nullum aliud præcipuum alaudæ opus commemoratur, quàm quòd septies, id est, perfectissimè omnibus modis & semper Deum laudet atq. demulceat, in hanc cogimur descendere sententiam, vt hoc ipsum, Deum nimirum assiduè adorare & laudare, dicamus ipsum ipsissimæ vitæ opus apud maiores nostros iudicatum fuisse. Hoc posito, cuius mox caussam aperiemus, non fuerit difficilis eius inuentio, ob quod alauda omnibus terrenis, atque ipsa etiam terra antiquior dicatur. Ante omnia enim alia Deus inuocandus est atque laudandus: & reuera diuina laus & adoratio ipsa terra vetustior inuenitur; quandoquidem à choris angelorum antè Deus sit laudatus, quàm terra crearetur. Quamobrem si Galerita operis sui, quod præcipuum in omni animantium genere habet, tesseram præferat aptissimam, & id symbolis adscribi soleat quod rebus conuenit significatis, quid ni diuini auxilij inuocandi vetustatem galeritæ tribuendam censeamus? Viden' vt hæc auicula duo habeat apud Cimbros nomina, tam artificiosè facta, vt cùm eodem ambo tendant, alterum alterius habeat interpretationem? Quærant Græci in domesticis suis thesauris, quærant Latini, ecquid in vernaculis sibi huius auiculæ nominibus inueniant, quod vel eius vetustatẽ, vel caussam vetustatis exponat. Dicas Ἀπυμβιδίας à Theocrito vocatas; sed id ad tumbi figurã quam in capite gerũt, & referri potest, & à multis refertur: & tametsi hinc antiquitatem colligas, nihil tamẽ est quod caussam explicet cur vetustas ei sit tributã. Nobis Leefwert nomen clarissimam rationem indicat, qua galerita Alaudæ nomenclaturam apud Gallos fuerit sortita: quo fit, vt non verear asseuerare, Æsopum à maioribus suis, siue Thraces illi, siue Phryges fuerint, fabulam hanc accepisse. Atat, valde ridiculum videbitur, si hoc loco dixero quod non semel in mentem venit. Quoniam Orpheus Cimbricam vocem esse noui, & eum notare, penes quem ius sit ea moderandi ordinandique quæ auribus sunt instillanda; &, vt simpliciter dicam, eum esse Orpheum qui modum præscribit audiendorum, ceu aurium quidam custos & patronus; adducor vt Æsopi quoque nomen ex eadem officina credam prodiisse, atque eo quemuis eiusmodi virum notari, qui magnam adferre copiam possit fabularum, è diuersitate brutorum aptè concinnéque ad vitam bene formandam confictarum. Et mirum est quàm insignis & vrbana ambiguitas lateat in vocis compositione. Aes-hoop enim eum designat qui aliméta accumulat & congregat: quæ notatio non male in eum quadraret qui quàm diuersissima animalia bruta vel ad suum vsum, vel ad mercatum congregasset. Atqui non aliud agere videtur qui diuersissi-

Leeuwert.

Alauda septies quotidie in altũ euolat, & hymnos Deo canit.

Vita opus à maioribus iudicatũ, Deũ assiduè laudare & adorare.

Alauda terra omnib., & ipsa etiam terra antiquior.

Orphei vocis significatio.

Æsopi nominis etymon et notatio.

diuersissima animantia in vnam multitudinem cogit, quorum alia aliis escam præbent. Tales venatores videri possunt, apud quos equi canibus, canes falconibus, & aliæ aues aliis famem explent. Si quis ergo eum qui diuersa animantia in medium producit, vt ex iis apologos fingat, Æsopum vocet, numquid peccasse videbitur? An non potiùs falsus diceitur fuisse? Et hæc quidem prima se fronte offert significatio. Verùm si sapientium ductu alimenta consideres, mox intelliges, optima quæque vitæ rectæ instituendæ præcepta verum esse pabulum animorum. Quamobrem cùm quibusuis quotidie varia brutorum genera vel occurrant, vel commemorentur, vel alio modo in memoriam veniant; nulla via & ratione commodior & efficacior reperiri queat ad hominum animos vtilibus monitis formandos, quàm si ex diuersa animalium indole & moribus fabellas comminiscamur, quibus seriæ & graues contineantur sententiæ. Nulla enim memoriæ ars, sit illa licet vel à summis oratoribus tradita, vim reminiscendi suppeditabit præsentiorem; nec vbi semel hæ perceptæ fuerint fabulæ, quicquam hærebit firmius pertinaciusque. Quocirca si id genus de brutis animantibus figmenta magnū aceruum struant verissimi pabuli animorum, quod solis sapientiæ præceptis & institutis continetur, an non bene ab alimentorum aceruo nomen feret qui quamplurimis eiusmodi fabulis abundabit? Quiuis ergo liber quo apologi describuntur, Æsopo inscribi potest; non secus atque Orpheo omnia fabularum inuolucra, quibus Theologia velatur; & Hermæ generatim quicquid hominibus diuinam siue voluntatem siue legem interpretatur. Hinc vt sunt quamplurima Orphica carmina, nulli certo auctori attributa; plurimi Hermæ Trismegisti libri, nullius mortalium nomen præferentes; ita omnium apologorum figmenta quotquot vmquam fuerunt vel pòst erunt, Æsopo tribui possunt. Est & alia non minùs concinna nominis interpretatio, qua is Æsopus dicatur, qui turbæ hominum & vulgo pabulum subministrat: quæ notio eadem vocis compositione declarata, ostendit nullam meliorem, nullam salubriorem escam plebi
Hoop. offerri posse, quàm eam quæ apologis continetur. Hoop, quo cumulum quemuis no-
Aes. tamus, quamuis etiam hominum significat multitudinem: & Aes non solùm nomen est pro pabulo, sed verbum etiam, pro escam præbeo: quo fit, vt prudentiæ pabulum populo suppeditans, rectè queat Æsopus vocari. De adspiratione in compositione pereunte, quo vocis partes aptiùs cohæreant, superuacaneum fit monere homines intelligentes; & iniquos, & imperitos, & obstinatos nihili facit Hippoclides. Quòd si hoc nouum meum commentum non explodatur, nihil erit de fabulæ nostræ antiquitate ex Æsopi ætate colligendum: sin, vt verisimile est, in prisca hominum opinione manere velint, & stolidè & ineptè nomen Æsopi vel Phrygium vel Thracium de Græcorum sermone interpretari; licebit quidem ad Crœsi vsque ætatem, qua Æsopus vixisse traditur, fabulæ vetustatem referre, sed superiùs adscendere non licebit. At ego clarè demonstrabo si Æsopus tum quispiam cum Crœso & septem sapientibus vixit, ad eum hanc fabulam referri non posse vt primum inuentorem. Ostendam enim ex antiquissima ænea tabula, hieroglyphicis figuris inscripta, & in Bemborum domo, magna, vt meretur, religione cōseruata, tantam esse huius symboli de Galeritæ natura sumti vetustatem, quanta est inuentionis hieroglyphicorum; quæ immani sæculorum interuallo Crœsi ætatem præuertit. Si quem igitur Æsopum fingere volent, cui hæc siue fabula siue symbola debeatur, eum longè illa ætate superiorem faciant necesse est, nisi malint conuinci manifestæ vanitatis, idque signo euidentissimo: quod erroris periculum illi minimè adibunt, qui Æsopi nomen de Cimbrico sermone deductum fatebuntur. Quisque tamen quem volet sibi ducem legat; qui me sequentur, luculentam videbunt totius Ogeniæ antiquitatis consensionem: quam equidem in primariis veritatis argumentis semper & collocaui & collocabo. De vetustate hieroglyphicorum, si quenquam dubitare arbitrarer, & non antè copiosè de iis disputassem, esset fortè cur hoc loco iterum mihi agendum ea de re existimarem. Nunc nihil opus est rei omnibus notissimæ diutius immorari.

Alauda caput sep ies in Bembi tabula hieroglyphica. Est igitur in ea quam dixi Ægypriaca tabula benigno Mercurio ad Bembum delata Alaudæ caput; & id quidē non semel, sed septies; ita vt quisquis eius fuerit architectus, ad id alludsisse videatur, septies quotidie Deo laudes canere galeritas: atque dissimulato hoc suo artificio, sollertibus ingeniis & diuinorum sagacibus indicarit, totam hieroglyphicæ

glyphicæ ſuæ tabulæ picturam non aliò tendere; quàm vt ſepties in ſingulos dies, id eſt, ſemper & aſſiduè Deo preces & hymnos fundere diſcamus. Prius tamen quàm integram capitis alaudæ expoſitionem aggrediamur, extra controuerſiam ponendum, ea capita quæ ſcipionibus in Ægyptiaca tabula ſupremam abſoluunt partem, alaudarum non aliarum auium capita eſſe. Fuerunt, vt Pighius mihi retulit, qui Ibidum hæc capita eſſe dicerent; quos toto cælo aberrare ex eadem tabula diſcas: in cuius primo margine Ibidis figuram licet videre, quæ roſtrum longum & falcatum habet, caput nulla caſſide aut galero inſigne. Sed quid contra errorem pugnem cuiuis perſpicuum, qui modò apud naturæ ſcriptores cognorit, Ibidem non tam roſtri longitudine à ciconia differre, quàm eius curuatura, & cetera, excepto colore, ſimilem videri? Quòd ſi quis Phœnicis caput ſomniet hac figura denotari, is ex Lactantio diſcat, capiti eius coronam radiatam imponi, cui nulla cum hac huius tabulæ figura ſimilitudo. Eſt in hac eadem Ægyptiaca tabula aliud auis genus delineatum; ſemel in ſupremo ordine, in quo videtur à venatore quodam pedibus arreptum teneri: ſemel in limbo inferiore iacens; illic vno cirro, hîc duobus in capite notatum, ſed tam diuerſis ab eius capitis quod in ſcipionibus videtur galero ſiue cono; vt nihil ambigi queat, quin prorſus alterius auis ea ſit figura: & fortaſſe non aberret, qui Stymphalidis hanc dicat eſſe picturam; & eum qui pedibus apprehenſam tenet, Herculis eſſe figuram: quod ex cirris coniicio, quos Stymphalidi Plinius adſcripſit. Certè ſi hæc Stymphalis eſt, longè abſunt à vero qui Pauoncellum hoc nomine dignantur, cùm figura hæc longum collum & corpus multo grandius præ ſe ferat, nec alarum colorem eundem oſtendat. Teneamus ergo, caput quod ſcipionibus ſupernè impoſitum videmus, galeritæ caput eſſe, cui à galero nomen dederunt Latini: apud quos quamuis feminino genere plerumque efferatur, Varro tamen galeritum maſculina terminatione dixit. Propertius Lucomonem hoc epitheto honorauit, dum cecinit: *Galerita à galero nomẽ.*

Prima galeritus poſuit prætoria Lycmon.

Solet olim ſacerdotum pileus hanc formam habere, cui tutulo nomen erat, vt latiùs trademus: Et, tametſi aliunde non conſtaret quæ galeri quondam fuerit forma, ex hac tamen auiculæ nomenclatura deprehenderetur. Græci κόρυδον & κορυδαλλίδα & κορύδωνα à Græco galeæ nomine vocarunt: à quorum poſtremo paſtori nomen tributum apud poëtam. Antiquiſſimum igitur eſt alaudæ ſymbolum, & multis ante Crœſum & ſeptem Græciæ ſapientes ætatibus in vſum vocatum, ad hoc denotandum, nihil eſſe precibus & laudibus diuinis antiquius habendum. Quòd autem caput eius ad huius rei notationem potiſſimum adhibuerint, in cauſſa illud fuiſſe arbitror, quòd ad id quod in re quaque ſummum eſt & caput totius, id concinniſſimè capite notaretur: & deinde quòd in alaudæ capite ea cernerentur quæ imaginem eius gererent, quod altero Cimbrico galeritæ nomine denotatur. Conus enim, vt in Alef figura declaraui, verum veræ vitæ opus deſignat; quod eſt, mentem noſtram à multis ad ipſum Vnum referre. Sicut enim omnes lineæ à baſi ipſius coni ad vnum ſupremum punctum contendunt; ita omnium actionum humanarum ratio ad eum modum inſtituenda, vt perpetuò mens noſtra ad ipſum Vnum, ſummum omnium rerum apicem, rectà dirigatur. Quemadmodum in elementis pyramis ignis habet figuram, cuius eſt in apicem altiſſimè attolli; ita hominum animis attributa, hanc ſignificat actionum omnium metam, cuius ſuprema cuſpis Deum ipſum contingit; & ea de cauſſa à Cimmeriis Ort vocatur; quòd nimirum nos ipſi Oor, id eſt, primæ cauſſæ deuinciat, Ipſo Tau vinculum denotante. Hæc enim vox vt ceteris cuſpidibus in communi loquendi conſuetudine tribuatur, huic tamen prima nominis ratio debetur. Latini vnde Oro dicatur, non facilè puto explicabunt: Et vt verum fateat, ne poſſent quidem. Ignorant enim quid Oor deſignet, nec ſciunt item quid ſibi velit qui Hoo dicit. Nobis Hoo exaltare notat, & Hoog altum: quo dato, Oor-hoo nihil aliud eſt, quàm cauſſam primam exalto, quod propriè eius eſt qui Deum orat. Niſi enim ſe humilem & ſummiſſum præſtet, & Deum ſolum exaltet, fruſtra preces concipiuntur. Quamuis autem hoc verbum hac tempeſtate nobis in vſu non ſit, vt plurima in deſuetudinem vel incuria hominum, vel delectu nimio abiuerunt; ipſa tamen vera ſignificationis ratio, quæ nulla apud Latinos inuenitur, declarat id à noſtro ſermone in Latinum veniſſe. Nec habent Latini cur Peto ſuam habeat notationem,

Coni ſignificatio hieroglyphica.

Ort. Oor.

Oro verbi etymon.

Hoo. Hoog.

Peto, in.

Bet. tationem, cuius caussa tota dependet à Bet voce nostrati; de qua in pictura ipsius Bet
Orden. mox plura. Ab Or præterea fit Orten siue Orden, à quo Latini Ordinem duxerunt, quasi
Ordo quid, & unde nomen acceperit. si rectus litteram N haberet. Est autem Orden talis rerum collocatio, vt vniuersæ ad Ort siue primam cuspidem rectò ductu finiantur: quo modo nisi locentur, sunt ordinis
Vita recta ex quo sit. expertes. Quamobrem si rectum vitæ ordinem seruare studeamus, id vbique in omnibus rebus operam demus, vt ad formam coni earum multitudinem exstituamus, paulatim à multis ad Vnum tendendo: quod qui fecerit, is veram agit vitam: quæ quia metam exprimit siue pyramidem, meritò huius figuræ symbolo denotatur. Iam quoniam ignis, cuius calore vita continetur, pyramidem sibi præcipuam in motione sua vindicauit, primariam vitæ nostræ caussam non sequemur, nisi ex omni quam latè patet actionum congerie metam constituamus, & perpetuò Christum auscultemus occinentem, *Martha Martha sollicita es, & turbaris circa plurima. Porrò vnum est necessarium.* Profectò si hanc viam ingrediamur, ad quam summus veræ vitæ dux inuitat, mox id nos consecutos esse sentiemus, vt nullis aduersitatibus, nullis malorum procellis, nullis vel hominum vel cacodæmonum machinamentis à felicitate vel minimum dimoueri, nedum frangi aut perdi queamus. Hoc ita esse, ipsum Coni nomen ad rationem suam vocatum nos docebit: qua sic audaciam & fortem animum pollicetur, vt inde nomen sibi vindicarit: quod priùs mentali vitæ, quàm elementi ignei lationi accommodasse videtur architectus. Cogitemus ergo nos ad hunc conum non priùs peruenturos, quàm conos nos præstare possimus; id est, aduersus omne omnium aduersorum agmen for-
Cuneus. tes & animosos: de qua dote longè nobilissima conus nomen duxit. Latini ex eadem caussa Cuneum nominarunt: cuius vt etymologia, ita vis & vsus nos monet, vt quamuis vitæ duritiem, omnes nodos quantumuis contumaces & contemnamus audacter, & fortiter penetremus. Si enim vita vita non est, nisi Coni & cunei figuram sequatur, quid ni eo contendimus, vt pari atque illa modo animosi tum simus tum vocemur, & verè de nobis illud Horatianum dici possit,

Si fractus illabatur orbis,
Impauidos ferient ruinæ?

Pyramis ergo siue conus igneam exprimens figuram, aptissimum est symbolum quo viuere denotemur; sed in nullo alio sermone quàm nostro hæc vitæ ratio in ipso vitæ nomine declaratur. Leef enim, quo viuo notatur, duas dixi habere significandi caussas; alteram, quòd nihil aliud sit Leef quàm membra leuo siue porto; alteram, quoniam eadem vox indicat in altum cælum id se leuare quod viuit, de natura Lambda & Def
Ignis vitæ tessera apud vetustos. ducta notatione. Quia verò nec vlli eorum quæ oculis cernuntur maior in altum tollendi vis est quàm igni, nec alia ei quàm conoides propria figura, fit vt & ignis, & ignis figura apud vetustissimos vitalis tesseræ consecuta sint nobilitatem. Duabus ergo rationibus, licet eodem tendentibus, galerita Leeuwerc siue Leeuwert dicitur; altera, quia conum vitæ signum in capite gerat; altera, quia altissimè sese ad cælum attollat: quod vt ipsissimum veræ vitæ opus est, ita vox Leef ex hoc ipso rationem habet suæ significationis. Mirificus consensus est symbolorum per hieroglyphicas notas & vocabula nostratia expressorum. In figura ipsius Alef declaraui, pyramidem non ignis tantùm, sed optimæ vitæ notationem habere, & qui ad eam peruenire possit figura sua demonstrare. Hîc iterum videmus, opus vitæ in altero Alaudæ nomine designari, nec intelligi oportere, nisi de illa vita quæ verè vita dicenda est; ea, inquam, quæ mentem in cælum & ad ipsum El attollit. Qua verò ratione ad excelsum illud acumen eleuetur alauda; partim cono capitis, partim suo in altum volatu, partim, & id quidem potissimùm, perfe-
Alauda cur terra fingatur antiquior. cta sua docet adoratione, quam septies quotidie dicitur iterare. Et quia nihil non modò homini, sed ne angelo quidem antiquius esse debet oratione, meritissimò hæc auicula perfectissimæ vitæ symbolum gerens prior dicitur fuisse quàm ipsa terra. Hæc enim quamuis corporeæ animantium vitæ & parens sit & nutrix, est tamen ipsi vita cælestis, quæ sola vera vita, longè anteponenda; atque idcirco habenda antiquior & magis honoranda. Quis modò non videt ex hac rerum & vocum conuenientia, ad cuius gentis inuentionem hæc spectent mysteria; & cuius sermonis sit, veram eorum intelligentiam aperire? Verùm quia in Alef de vita & pyramide satis multa dicta mihi videntur, sufficiant hæc de vocum nostratium & hieroglyphicorum concordia; quam & hic & alibi

diligenter

diligenter perpetuò obseruare eum oportet, qui ad genuinam & germanam symbolorum originem volet adspirare. Nunc igitur ad fabulam ab Aristophane proditam; illam quidem vt ridiculam, sed nobis futuram vnam de iis quibus nulla seria sint præferenda. Aiunt galeritam ante terram fuisse. Quo iure? Nempe eo, quòd vita cælestis ad conum exstructa, omnia terrena, vt longè superior & potentior, contemnat & aspernetur; & tanto omnibus terrenis antiquior sit habenda & honoratior, quanto mens corpore naturam fortita est præstantiorem. Sed hoc facile ad intelligendum, & modò satis explicatum: at illi quid facias, quòd dicunt patrem eius mortuum? Profectò vix ausim id quod sentio verbis eloqui. Ille qui dixit, *Ego & pater vnum sumus*, & id genus alia in eandem sententiam, an non verus pater est cælestis vitæ, & eius quæ sola omnem contemnit aduersitatem? Non opinor quemquam id negare velle: & vt quisquam tam impius sit vt velit, non puto tamen ausurum, tantisper saltem dum viuit inter Christianos. Quando verò hic pater vitæ illius est quæ per alaudam designatur, pater item dicetur ipsius alaudæ, de ratione per allegorias loquendi: & frequens alioquin est, vt signis tribuere videamur quæ debentur signatis: quod in loquendo necessariò semper obseruatur, cùm sermo omnis verbis & nominibus constet, quæ Aristoteles symbola vocauit, reapse Platoni consentiens: cui tamen vt aduersari videretur, obliqua docendi ratione cùm hic tum alibi quæsiuit. Non est ergo alienum, eum galeritæ patrem vocari, qui reuera illius vitæ pater est, quem hæc auicula designat. Porrò quando hic mortuus est? Semel quidem in terra. Verùm quid hoc ad mortem eius qui antè mortuus dicitur quàm terra crearetur? Profectò in diuinis diuina quærenda intelligentia; & potiùs nos oportet nostram ignorantiam confiteri, quàm quicquam dicere citra caussam confictum fuisse. Nos, salua sacrorum reuerentia, cum eo cui altissima veritatis mysteria reuelata sunt, piè dicemus, agnum occisum ab initio prædestinatum, vt per solam Christi mortem omnibus ad veram vitam aditus pateret. Præuiderat Deus ante terram creatam, hominem à dracone seductum iri; ad quem liberandum è mortis æternæ vinculis immensa sua hinc bonitate, hinc iustitia filium suum morti destinauit. Vita igitur æterna ante terram creatam prædestinata, siue Alauda eius tesseram habens, patrem suum, id est, eum per quem vita hæc erat nascitura, in capite suo sepeliuit. Quæ autem est vita primùm & propriè dicenda? Illa nimirum, quam Christus se esse dixit, aiens, *Ego sum via, veritas & vita*. Videor mihi cum alauda paullatim magis atque magis in cælum attolli; sed videndum ne citra alas. Si galerita veræ vitæ tesseram apud antiquissimos accepit, sitque ea ipse Christus; adeò vt ex hoc solo vitam accipiant quotquot vitam habent; non video quid vetet, immo non video qui non cogamur dicere, alaudam Christi symbolum priscis patribus fuisse. Sed qua ratione illud de patris sepulcro ante terram facto ad caput ipsius vitæ accommodabimus? Multo sanè faciliùs, quàm si ratiocinationis torrens nos huc non detulisset. Christus qui Verbum est quod fuit in principio iam tum ante terram creatam, patrem vitæ, id est, se agnum in capite suo omnia præuidente & bona omnia prædestinante sepeliuit siue abscondit, tamquam in æterno omnium mysteriorum thesauro; atque ita sepeliuit, vt draco humanæ salutis hostis numquam subodorari potuerit, quis hic esset futurus per quem regnum Dei & vita æterna innouaretur. Nesciebat quem tantum tantum decus maneret; sciebat tamen aliquem futurum, atque idcirco passim omnes sigillatim homines veneno suo inficere conatus est, ne quis inter illos existeret quem Deus tam incomparabili splendore illustraret. Verbum igitur vitæ fons, & hac consideratione per Alaudam denotatum, patrem vitæ huius nouæ, id est, agnum in capite suo sepeliuit; in illo, inquam, capite, quo omnia diuinitatis secreta continentur & absconduntur: non antè in lucem & notitiam rerum creatarum proditura, quàm ab ipsomet reuelentur. Mirabilis sepultura, sed talis tamen, vt nunc mirũ esse desinat, galeritam patris sui sepulcrum in capite suo antè constituisse quàm terra crearetur. Nunc tandem intelligi potest, quantum in hac fabella delitescat mysteriorum, & quàm verè omnium rerum antiquitas alaudæ fuerit attributa. Quid enim antiquius Verbo quo creata sunt omnia & adspectabilia & inspectabilia? Atcùm Verbum caro factum sit, & morte sua vitam nobis dederit æternam, cur non dicam galeritam non modò ante terram, sed ante omnia etiam fuisse, ante ipsos etiam ordines Seraphicos, principes omnium eorum quæ creata sunt? Nolo hoc loco latiùs

Alauda pater qua ratione mortuus dicatur.

Alauda Christi symbolum.

Alauda patrem cur in capite suo sepeliisse fingatur.

LL in altissi-

in altissimo hoc arcanorum abysso diuagari; nec suaserim inttare quemquam in obscurum diuinorum labyrinthum, nisi Ariadnes filo ducarur, id est, clara Spiritus sancti scripturæ sacræ principis reuelatione. Nobis sufficiat eminùs capita eorum quasi digito demonstrasse, quæ in hoc alaudæ sepulcro delitescunt: & abundè satis sit nos eò lucis adscendisse, vt alaudam ipsius Christi tesseram esse cernere mus, ac deinde vitæ nostræ quam à Christo accepimus, habere notationem. Ceterùm qui conuenit veritati symbolicæ illud quod de oratione dixi? Optimè. Nam & ipse Christus orat patrem septies pro nobis quotidie, & nos si vitæ participes esse velimus, per solum Christum orare debemus. Quis alius nos orare docet quam Christus? quis alius nos in cælum deducit? quis precator noster apud patrem præter filium & agnum? Sequamur itaque hanc alaudam in orando, & diligenter præeuntem & modum præeundi cõsideremus. Ea est auiculæ natura, vt nihil magis obiter videatur agere, quàm pabulum in terra accipere, idque sibi primarium semper opus putare, vt terra & terrenis omnibus relictis, quàm altissimè in cælum subuolet ad preces & laudes Deo canendas. Quid? quòd ne altissima quidem arborum cacumina digna putat, vt in iis sedens Deum vel oret, vel hymnis extollat; propterea nimirum, quòd quantumuis eæ sint excelsæ, vitæ tamen suæ pabulum è terra capiant, & radices sic in ea habeant fixas, vt numquam ab ea se viuæ liberare possint. Quocirca alaudæ omnia terrena spernentes, vt cælestibus indigna, & se quamlongissimè possunt ab illis dimouentes, sursum contendunt, quo propiùs ad patrem accedát, quem cantu suo demulcere moliuntur. Sic animi nostri quicquid terreni est relinquant necesse est, si digni velint haberi qui sese orationibus & laudibus diuinis dedant. Facessant omnes curæ, omnes libidines, omnes liuores, omnia odia, omnes simultates, omnis superbia, omnis auaritia, omnis ambitio, omnis fastus, omnia denique quæ nos ad terram detrahunt & terrenis affigunt, si tales euadere velimus, vt digni habeamur, quorum preces à patre cælesti exaudiantur. Sumantur galeritarum alæ; sumantur, inquam, alæ illæ quas Socrates nos dixit perdidisse, tum cùm terrenarum rerum & caducarum cupiditate à cælo descenderemus. His vnà cum alaudis subuolemus, nullis nixi terrenorum adminiculis, aut potiùs retenti impedimentis; cogitemusque tanto nos minus à patre & vera vita abesse, quanto longiùs terrena omnia reliquerimus; atque adeò ne posse quidem nos Dei fores ita pulsare vt audiamur, nisi protsus à terrenis omnibus recedamus. Sed dicas, Est'ne corpus alendum, súntne quæ tenda quibus

Panis ematur, olus, vini sextarius, adde
Queis humana sibi doleat natura negatis?

Sit sanè hoc ita; sed hæc si quærantur, tamquam aliud agas; & interim dum corpore laboras & discurris, animus vel apud superos versetur; vel si qua mora iniiciatur, ea mox reiecta, eò vnde auocatus erat, reuertatur. Nihil in hac vita est tam graue, tam acerbum, tam violentum, tam multis vel occupationibus, vel tormentis distractum, quod animum à superis detrahere possit, modò nos nolimus. Nec alauda corpore caret, nec vento pascitur, nec cælibem vitam agit, nec numquam sobolem cogitur educare: at hæc tamen quicquid terrenum est, ita obiter agere cernitur, vt hoc vnum sibi opus habere videatur, quo semper creatori suo suaues cantiunculas frequentet. Quid pueri in fornacem ardentem coniecti & flamis vndiq. cincti; an non hymnum Deo canebant? Quòd si ne ignis quidem omnium elementorum sæuissimum nos queat impedire, quo minùs alacri animo subuolemus, quid tandem erit quo retineri queamus? Nihil sanè nihil erit, nisi teneri velimus, & nos vltrò terrenis vinculis illigemus, eorum fallacem, fucatam, & momento citiùs euanescentem non dico pulcritudinem, sed pulcritudinis laruam aut potiùs vmbram pluris æstimantes, quàm admirabilem cælestium & pulcritudinem & constantiam pulcritudinis sempiternã. Natura, aut, vt veriùs loquar, Deus naturæ opifex oculos nobis dedit non ad alium vsum vel priorem vel potiorem, quàm vt iis cælestia intueremur; quem vt mox quiuis agnosceret, sic oculorum facultatem temperauit, vt citra lucem nihil apprehenderet. In tenebris ceteri sensus omnes munere suo funguntur, non secus ac meridiano Sole splendente. Tactus an non nimius noctu nedum temperatus? Quid deest gustatui cæcorum, num minus ceteris saporum norunt discrimina? Iam quando suauior vocum modulatio omniumque sonantium organorum harmonia, quàm concubia nocte? Philomela nostratibus hac ipsa de caussa

Alauda natura hominibus sedulò imitanda.

Terrenis quousq. operam dare liceat.

Oculi ad quē vsum hominibus potissimùm dati.

In tenebris omnes sensus præter visum munere suo æquè ac in luce funguntur.

Nachte-

Nachtegael dicitur, quòd varia vocum suarum dulcedine noctem reddat iucũdissimam. *Nachtegael.* Nec odoratum nocturna caligo impedit, nisi fortè vt thalami sui rosas odoretur sponsa, faculis opus esse credas. Solús visus absente luce perinde habet atq. si nullus esset: qua re quod luculentius queat esse documentum eius vsum ad hoc primum & maximè homini datum esse, vt lucem & lucis originem spectet? Atqui vnde lux omnis nisi è cæl◊? & quamuis faces & cerei & alia flamarum genera nonnihil circa se luminis dif- *Lux cælestis quantum superet lumina terrena.* fundant, totum tamen quantulumcumque illud est è cælestibus corporibus accepe- runt, citra quorum influxum elementa hæc inferiora nec calorem nec lucem̃ haberent. Verumtamen quamuis tam vecordes essemus, vt huius luminis corporum terrenorum fontem è cælo esse nescìremus, illustrissimum tamen ex huius luminis cum corporum cælestium luce comparatione existeret argumentum, ad terrena omnia præ cælesti- bus contemnenda & pro nihilo æstimanda. Fingamus nobis quàm maximum incen- dium, quale vel Troia dedit vel Gomorrha vel Roma cùm à Nerone incendiario spe- ctaretur è turre Mæcenatis in colle Quirinali. Iam concedo vt harum trium vrbium flamas coniungas; quantulum rogo tota hæc pyra luminis diffundet? Num fortè si tan- ta Romæ & in suburbanis fax arderet, tu Velitris media nocte litteras citra alterius lu- minis adiumentum legere posses? Ne Albæ quidem aut Tusculi, tametsi illinc & è monte desuper & tanto propiùs ignem intuereris. Quantulum igitur momẽti hic ignis habet ad totam aliquam regionem collustrandam? Confer hunc non dico Soli, sed Lunæ, & ne huic quidem plenæ, sed corniculatæ; & cerne quàm immani discrimine maximum maximarum vrbium incendium ab exiguo & imperfecto Lunæ splendore superetur. Hinc iam collige de terrenæ flamæ magnitudine cælestis corporis ingentem molem; quæ tanto maior, quanto latiùs lumen ipsius diffunditur. Quid iam dices de Sole, si de luminis portione corporum molem examinaris? Quid multis? vel vnicus Sol satis te docebit, si modò non otiosè consideretur, quàm nihil sint hæc omnia terrena, & quàm infinitis interuallis cælestia omnia his anteponenda. Videamus Solis splendo- rem, magnitudinem, celeritatem vix mente assequendam; adde reliqua sidera, & eorum varias motiones, & constantem diuersarum motionũm conuentum: vide quid inde hæc inferiora elementa accipiant, quamq̃ue sint in cælestium potestate, dum pro eo ac illa ducunt choreas, hic omnia vel læta virent, florent, fetus edunt; vel contrà tristia iacent, & turpi caluitio consenescunt & emoriuntur. Huc igitur architectus na- *Visus citra lucem nihil potest.* turæ totius spectauit, dum visum citra lucem nihil posse vellet, vt sciremus hunc sen- sum ad hoc nobis datum, vt illius originem inquireremus, cuius solius beneficio vsum eius nobis dari nouissemus. Nostratis linguæ sabet oculi tale fecit nomen, vt ex eo mox hic vsus, quem natura nobis demonstrat, fieret apertus, Oog enim oculus dicitur, quòd *Oog.* eius partes sint, vt alta in nostrum vsum conuertamus; & altis conspectis Og dicamus; *Og.* id est, vt optemus ex imo pectore ipsis altissimis adesse. Og optantis est, Hoog altum, Oog *Hoog.* oculus. Sed hæc eius loci quo figuram eius litteræ quam Hebræi Ain hoc tẽpore efferũt, a l caussam suam vocabo. Hic illud tantùm volumus, vt intelligatur qua via alas quea- *Alæ quibus cum alaudis in cælum subuehimur.* mus nobis comparare, quibus cum alaudis ad cælum, terrenis omnibus procul relictis, euolemus. Oculorum esse dixi cælum eiusque pulcritudinem nobis offerre intuen- dam: sed qua ratione? vt cælos pro diis colamus, aut Solem nobis Deorum supremum statuamus, vt quosdam legimus fecisse? Minimè gentium. Verùm quòd ex admiratione tantæ machinæ, tam splendidæ, tam ornatæ, tam denique omnibus modis admirandæ in eius cogitationem veniamus, qui eam construxit, & cuius caussa cõstruxerit, inuesti- gemus. Primùm igitur ex summa pulcritudine hoc consequemur, vt hæc terrena per- *Cælestium corporum contemplatio quem fructũ adferat.* inde atque alauda cõtemnamus: deinde vbi ratiocinando eò fuerimus deducti, vt illud tam pulcrum opus hominis caussa à creatore factum intelligamus, tum verò ingenti primùm stupore corripiemur, ingenio nostro tantam bonitatem non capiente: at dum paullatim vires resumemus, & accuratiùs tantum beneficium animo reuoluemus, tum tandem tanto amore accendemur, vt hic internus ignis alas producat, & indies magis atq. magis confirmet. Hic itaq. alatus amor nos cum alaudis in cælum subuehet, nihil amplius memores terrenorũ, sed totis iis inhiantes gaudiis quæ ex tã mirifico spectacu- lo oculis nostris vltrò exhibito cõsecuturos nos speramus. Tum demum firma fide pa- trem orabimus, vt nos ad vitam illam admittat, quam galerita apud priscos denotabat.

LL 2 Et hæc

Et hæc quidem de alis, quæ non multum à Socratis philosophia principiò recedere videntur: at dum accuratius examinantur, ad ea deueniuntur, ad quæ nec Socrates, nec Pythagoras, nec quisquam naturæ ductu peruenire quiuit. Quis enim de morte patris vitæ cogitauit? quis si vel à Sibylla vel ab alio vate accepisset, vitæ datorem prius mori oportere, quàm nobis vitam communicaret, non exclamasset quauis Chimæra absurdiora dici? Quæ igitur de morte patris ante terræ creationem fabula hæc continet, ea nullo modo ingenij sui viribus vel philosophi vel philosophorum magistri consequi potuissent: nihil vt mirum sit, si nemo hactenus mortalium de eius explicatu cogitarit.

Sphinges quare ante templorum fores collocari consueuerint.

Collocari solent sphinges pro templorum foribus, & in ipsa etiam Palladis galea, vt monerentur homines in iis quæ viderent, se mentem suam & omnem intelligentiam captiuam dare debere ipsis religionis arcanis; nec fas esse de iis iudicare, nisi mox leoninum diuinitatis robur & celerem vindictam exspectare vellent. Hoc enim in prisca nostra lingua Sphinx significat: sic dicta, quasi *Sic-phints*. Redigenda enim intelligentia erat in captiuitatem, dum sacros ritus & cærimonias, quarum caussas ignorarent, homines videbant. Hoc itaque Sphinx significabat, tametsi primaria eius notatio ad altera, atque adeò ad summam religionis Christianæ pertineret: cuius consideratio suo loco seruetur. Habuerit hæc Sphinx alibi suum locum, & eum quamuis bona ratione, nusquam tamen habuisset iure potiore, quàm in vestibulo fabulæ de alauda confictæ: in cuius hieroglyphica pictura non video quis dicere queat se captum non fuisse. Iis solis datum est, vt horum similiumque intelligentiam consequantur, qui Dei gratia in Christianorum numerum sunt cooptati, cui soli quicquid habemus bonorum acceptum ferre debemus. Huic etiam alas debemus, quas nec oculorum vis, nec mentis acumen post Adæ lapsum reddere potuisset. Neque enim omnes qui cælorum volumina intuentur, atque etiam diligenter numeros eorum & harmoniam scrutantur, ex eorum contemplatione eo quem diximus amore incenduntur, & idcirco alarum quidem tenue quoddam sentiunt exordium, sed imperfectum, & longè minus quàm vt iis pertingere possint ad cælestem veritatis lucem. Hoc enim est quod D. Paullus dixit, philosophos ad Dei quidem notitiam ex operibus eius peruenisse; verùm quem cognouerunt, non vt Deum honorasse. Frustra igitur illis oculi, frustra mens fuit, quando ad verum videndi scopum & vsum non adspirarunt. Perdiderant alas eorum animi, sed ignorabant qua id sibi caussa accidisset. Admirationem terrenorum Socrates caussatur: at quis vt terrena admirarentur & amarent animos induxit? Hîc hærent, quia nec scripturas sacras, nec dilucidam maiorũ traditionem, germana Spiritus sancti dona, acceperant; sed solo corrupto & excæcato animi sui iudicio, temerè ferebantur; & in eo tandem acquiescebant, vt ipsum corpus nobis à Deo cæteris loco datum putarent, eique semper conuicium facerent; ceu cum ipso nulla homini posset contingere beatitudo. Quemadmodum autem vbi & qua occasione alas perdidissent ignorabant; ita nesciebant quoque cuius adiumento possent renasci. Habebant illi quidem fabulam de galeritæ patris morte & sepulcro, sed quid illa facerent citra Spiritus sancti illustrationem? Nos Deo gratias agamus, non semel, sed septies quotidie, id est, quàm possumus perfectissimè, de hoc lumine nobis prælato; quo illud cerneremus, quod extra Christianorum fidem frustra quæreretur. Oremus itaque cum alauda quotidie septies, in cælum quàm altissimè conscendentes, ne frustra nobis hæc sint reuelata. Frustra autem reuelata essent, si galeritæ imitatione neglecta, opus nostrum in terrenis poneremus. Sed dices: Multa quidem tu de alis, de adscensu, de galeritæ imitatione, sed necdum video qui possum terra relicta in cælum conscendere, quo ex altiore loco paternum auxilium inuocarem. Neque enim quicquam eiusmodi in sacris litteris inuenitur; quibus nisi tua consentiant, vide ne nugari te iudicent omnes. Scio sanè, nec quisquam ignorat scriptum esse, neminem in cælum adscendere, nisi eum qui de cælo descendit;

Qua via in cælum adscendendum.

& eum quidem filium hominis esse qui est in cælis. Quomodo ergo nos adscendemus? Ea ipsa nempe via & ratione, quam eodem loco expositam videmus. *Sicut Moses*, inquit Christus, *exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hic audimus omnem nostrum adscensum per fidem eam esse, qua credere debemus filium hominis, & eundem filium Dei in crucem esse sublatum. Hæc igitur fides est quæ alas nobis dat, & vnà cum

Christo

Christo adscendere facit ad vitam æternam. Opus ergo alaudæ, quæ alio nomine Vitæ opus vocatur, fides est in crucifixum. Iam Deum velle vt terrena relinquas & galeritam sequaris, paullo pòst in eodem euangelio docemur. Ea enim ratione mundum iudicari & condemnari Christus dicit, quòd homines magis tenebras quàm lucē amarent. Diximus lucem è cælo descendere, tenebrosa esse terrena, nisi à cælo illustrentur. Quid igitur aliud est tenebras amare, quàm amare terrena? Sequamur ergo lucem è cælo venientem, & ad eam cum galerita, quoad captus mentis nostræ feret, adscendamus: & adscendamus quidem alis fidei, quæ vitam operatur æternam, quam Leeuwerc nobis nomine suo designat. Iam & in orando te galeritam sequi debere facilè cernes, si examines quæ sibi loca veteres ad orandum delegerint. Nónne sacrificaturus Abraham adscendit in montem, idque aperto Dei iussu? Quid? an non & Mosi mandatum, vt immolaret Deo in monte Oreb? Quid dicam de monte sancto toties in sacris litteris repetito? Quid de monte, ad quem Christus cùm adscendisset vt oraret, tres apostoli tantum diuinæ maiestatis specimen viderunt, vt Petrus attonitus in eo manere vellet? Iam quid sibi volunt excelsa? quæ licet ad idolomaniam fuerint translata, argumentum tamen præbent, homines à maioribus suis accepisse, loca alta sacrificiis & Dei laudibus maximè conuenire. Ceterùm dicet quis, num Deus qui nobis vbique coràm est, tanto propiùs abest, quanto altiùs adscendemus? Eamus itaque quò facilius exaudiamur ad crystallina Alpium cacumina, & illic super perenni glacie genua flectamus. Absit, absit vt cogitemus non æquè in planitie atque in Caucaso Deum nobis adesse. Quid igitur excelsa, quid montes volunt? Ad cærimonias videlicet id referendum, quæ rebus externis nos commonefaciunt eorum quæ nobis in animo nostro sunt gerenda. Montes enim externi & terreni altitudinem mentis nostræ adscendendam esse demonstrant, dum à Deo volumus exaudiri. Quando verò hunc mentis apicem conscendimus? Hoc te docebit Christus, vnica & vera victima in monte sancto oblata. Tu, inquit, cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quis hîc mons in cubiculo clauso poterit cogitari? Ille nimirum, in quem adscendimus, dum omnibus curis terrenis exclusis diligenter ostium claudimus, ne quid terrenum mentis cubiculum intret, quo de vertice suo detrahatur. Quis autem vertex? Eleuata cogitatio ad ipsum Vnum patrem vniuersorum, ad quem pyramis vitæ nostræ terminatur. Si in cubiculo mentis nostræ conum siue pyramidem inuenimus cuius vertex ad Vnum pertingit, hanc conscendamus, & in suprema eius parte cum Magdalena Vnum eligente consistamus; hinc enim audiemur. Hoc dum faciemus, id quod alauda volatu suo monet fuerimus exsecuti: & sicut illa oratura patrem, terrena fugit, totamque se mortalium oculis quoad potest subducit; ita & nos eadem fugiamus, mentis nostræ foribus excludentibus omnia quæ impedire possent diuinorum meditationem, & nos ex apice pyramidis nostræ detrahere in terrestrem negotiorum turbam. O benignum orationis magistrum! O facilem montis adscensum! In ipsis intimis domus nostræ penetralibus montem nobis monstratum videmus; ad cuius verticem vt euadamus, non per salebras, non per saxa, non per angustias, non per præcipitia caliginem incutientia, non per niues aut perennem glaciem est anhelandum; sed dumtaxat ad intimum domicilij nostri conclaue est eundum: in quo dum erimus, facillimo gradu ad apicem mentis perueniemus. Quî, rogas? Eo ipso modo quo Magdalena, sedendo nimirum ad pedes Domini. At si sedebat, quî conscendisse dicetur? Id Christus aperuit dum vnum dixit esse necessarium, ad quod Magdalena sedens contendebat, non corpore, sed mente. Ipsum igitur Vnum apex est montis siue vertex pyramidis, cuius effigiem alauda in capite gestat. In hieroglyphicis Harpocratem sedentem videmus; & eum quidem sic sedentem, vt pedibus inutilē dicant: quo quid aliud volunt, quàm eum minimè idoneum esse ad eos discursus qui in negotiis terrenis peragūtur, sed totū vacare rebus diuinis? Huic vt in vertice nullus est conus; ita auris est sincipiti imposita, adeò longa & acuta, vt alaudæ conum vincat: qua denotatur, mentem sursum totam esse erectam, & iam in fastigio suo versari. Videmus itaque, vt priscæ illæ veterrimorum patrum sacræ notæ cum ipsa consentiant veritate: &, vt fieri possit ne quis sedendo ab adscensu impediatur; immò, vt necessarium sit eum sedere qui velit ad apicem mentis suæ peruenire. Alaudæ itaq. in altum

Fides, alauda seu vita opus.

Mōtes & excelsa loca maximè Dei laudibus & orationi conuenire.

Mons cuiusmodi sit in quo Deus orādus.

Harpocrates quare sedeat.

Harpocratis sincipiti cur longa auris imposita.

volatus totus ad id referatur oportet, quod alrero suo apud Cimbros nomine declarat. Cùm enim per illud se vitæ opus facere polliceatur, sitque hominis vita non in corpore, sed in mente, quicquid eius symbolo continetur, id ad hanc, non ad illud pertinere intelligendum est. Quamobrem si bene rem supputemus, prius erit cum mystico Harpocrate & cum Euangelica Magdalena sedendum, quàm cum alauda euolare possimus: & quò quietiùs sedeamus, ad ipsum domus nostræ penetrale Christus iubet secedere, ne quis importunus interpellator ex improuiso tranquillitatem perturbet. Remittenda igitur omnis corporis actio, quò mentis vigor intendatur; nec aliàs omnino ad sublimia euehi poterimus, quàm prorsus otiosi in secretissimo secessu quiescamus: & tum quod Scipionem aiunt dicere solere, licebit & nobis profiteri, Numquam nos minus otiosos esse, quàm cùm sumus otiosissimi. Huius quietis quanta vis esset non ignorauerunt illi qui Græcis eam loquendi consuetudinem inuexerunt, vt otiari eos dicerent qui sapientiæ studiis inuigilarent: à quibus ad nos scholarum nomenclatura peruenit. Latini perquàm eleganter eos philosophiæ vacare dicunt, qui toti sapientiæ studio sic tenentur, vt vacui sint rerum ceterarum. At si vsquam omnes externæ curæ deponendæ, certè non alibi magis, quàm dum ad Deum orandum mentem nostram eleuamus; nisi tam simus ab omni communi sensu alieni, vt eum qui omnia præsens videt, omnia audit, alloqui velimus, aliud interim agentes. Bene in sacris accinebatur preces pro communi salute fusuro: Hoc age. Quoad igitur eius fieri potest, cum galerita terram, id est, corpus nostrum, & omnia ad corporis curam spectantia procul relinquamus. Aiunt Socratem ad viginti quatuor horarum spatium vno vestigio immotum constitisse, nescio quid contemplantem: quo tempore non cibi aut potus, nó alia corporis necessitate videtur potuisse excitari. Similia & maiora etiam cùm apud exteros, tum apud Christianos legimus: è quibus hoc nobis ad exemplum trahere oportet, vt dum Deum accedimus, totum corpus omnesque eius curas exuamus; atque liberis ad cælum animis rapti, iam nunc immortalitatis rudimenta meditemur.

Orantes Deū, omni corporis actione, & mentis cura carere debere.
Otiari.
Vacare philosophia.
Socratis ecstasis.

Narrat D. Augustinus, Calamensem quendam sacerdotem sic rapi solere, vt nec spiritum ducere videretur, nec sectionem sentiret, aut ignem admotum. Hunc vtinam inter orandum imitari possemus, quo corporis huius vinculis soluti, cum alauda in cælum præpetibus alis attolleremur. Latissimè sese hæc extenderet contemplatio, si pro eo ac mereretur eam persequi aut virium esset nostrarū, aut propositi præsentis: verùm ea abrupta, ad illam alaudæ considerationem reuertamur, quæ nobis conclusit vitæ opus, quod & symbolo & nomine eius denotatur, fidem esse in Christum, qui seipse vitam esse dixit; cui, iustum ex fide viuere, D. Paulus adiecit. Cùm igitur vitæ opus sit, Christo vitæ datori fide inniti, videamus an & hoc hieroglyphico aliquo signo prisci patres denotarint. Sed quid quæro? quasi non id mox vel à lippis videri, vel à cæcis tangi possit. Nónne diximus septies caput alaudæ in Ægyptiaca Bembi tabula depictum esse, nec tamen alibi inueniri quàm in suprema scipionum parte? Hoc verò quid aliud signare quisquam sibi persuadebit, quàm caput scipionis nostri, alaudæ caput esse debere? Sed quid est scipio? An non id quo gressum nostrum sustinemus atque firmamus? Sicut autem baculo hominum corpora firmantur; ita D. Paullus Colossenses hortatus est, vt fide fundati & stabiles essent; & eosdem alloquens fide firmatos dixit. Idem ad Corinthios, *Vigilate*, inquit, *& state in fide*. Et ad eosdem epistola 2. *Per fidem enim ambulamus*. Et priùs: *Nam fide statis*. Ad Romanos dixit ramos Iudaicæ oliuæ fractos esse propter incredulitatem: & idcirco Romanos monet, quorum oleaster successit in locum oliuæ, vt dum starent fide, nollent altum sapere, sed timerent. Ecclesiasticus vaticinatus est, in sæculum staturam fidem: quod si sic habet, hoc fidei scipione nos firmemus, qui vt perpetuò stabit, ita nobis quoque firmamentum præbebit æternum. Quomodo igitur scipionem eum vocabimus, cuius suprema pars in galeritæ caput desinit? Galeritæ baculum? Bene quidem: sed cùm hoc dicis, quid aliud dicis quàm baculum fidei? En quò venimus rerum: Fidei baculum, quo solo vita nostra stare potest, inuenimus in hieroglyphicis signis. quem si de nostro sermone ab auicula, qua est insignitus, nominaremus, Lewerckstaf diceremus, id est, firmum viuifici operis scipionem. Nunc opus vitæ est ipsa fides; nihil vt intersit vtrius nota baculum designes. Qui Christophorum depinxerunt, diligentissimè obseruarunt vt in periculosissimo humanæ vitæ freto,

Raptus Calamensis sacerdotis.
Alaudæ capita quid significent in suprema scipionū parte.
Baculus fidei tessera.
S. Christophoro baculus cuiusmodi appingatur, & quid significet.

hunc

hinc Charybdi, hinc Scylla, hinc aliis monstris præsens exitium intentantibus firmo baculo niteretur. At quo, quæso, baculo? Quo alio, quàm baculo fidei? cui si toti incumbamus, nihil est tam horridum, tam efferum, tam multis mortis periculis obnoxium, quod non securi peruadere possimus. Firma enim & inconcussa fides omnia firmat, & stabilia reddit; tametsi vel totus Oceanus quicquid habet vndarum, quicquid haber monstrorum, immittat ad ruinam. Ceterùm quia fides sine operibus mortua est, & nihil, nisi viuat per caritatem, roboris suppeditat; non otiosè id in Christophori baculo considerandum, eum semper à pictoribus frondentem nobis proponi; quo demonstretur, in sola viua fide & charitatis operibus animata, totum scipionis Christiani consistere firmamentum. Iam quia primum & antiquissimum viuæ fidei opus est, Deum perpetuis precibus orare & laudibus efferre, in summo virentis scipionis apice alaudam pictam videmus; in iis præsertim tabulis quæ genuinam olent antiquitatem. Memini dum puer essem frequenter parentes, quibuscum templũ frequentabam, interrogasse, qui fieret, vt auicula ea quæ frondibus baculi insideret, non auolasset, dum S. Christophorus arborem, qua baculi vice vtitur, euelleret. Mirum enim id mihi videri, propterea quòd dum ego studiosè passerculos sectarer, nullus vmquam tam quietus consedisset; verùm me ad arborem super qua sederent, propiùs accedente, confestim, quantum alis possint, aufugissent. Ad quam illi puerilem quæstionem sic respondere solent, auiculam eam non metuere, eo quòd creatorem suum humeris S. Christophori insidentem videret, cuius præsidio freta laudes Deo suo cantillaret. Iucundum mihi est hanc simplicitatem recordari, eo maximè quòd ab eisdem meis parentibus non semel audiuerim, alaudam septies quotidie sursum euolare ad laudes Deo canendas. Conferenti enim mihi hæc nostratia cum vetustis, admirabilis quædam sese offert consensio sæculorum: quæ quanti sit æstimanda, vt sinceris animis & veræ sapientiæ de priscis auctoribus quærẽdæ studiosis liquere nihil ambigo; ita vt aliis persuadeam minimè laborabo. Hoc saltem venit in lucem, S. Christophori baculum, & fidei baculũ esse, & in eo cum scipionibus Ægyptiacis conuenire, quòd supernè etiã alauda sit insignitus. Chananæorum certè regio, ciuitatem S. Christophorum fuisse scribunt, proxima est Ægypto; ita vt nihil miri videri debeat, si Christophori pictura hac parte cum hieroglyphico scipione consentiat. D. Antonio cur Tau appingi videamus, suo loco, si recordabor, docebo: hic illud non citra caussam suspicor, primam Christophori imaginem vel ab Ægyptio quopiam, vel ab eo qui hieroglyphicorum non fuerit imperitus, depictam fuisse; & idcirco attributam Chananæo, quòd primus Christophorus, atque adeò ipse Christus, natus sit in regione ea quæ olim fuit Chananæorum. Quid Abraham ex Chaldæis, fidei Christianæ princeps electus, an non ad Chananæos commigrauit, vt illic Christum ferret quem exspectabat? Verùm hæc peculiarem sibi librum postularent, si perinde atque merentur à nobis essent explicanda. Sufficiat pro tempore hoc de fidei baculo annotasse, quo Christum ferentis firmitas continetur. Quemadmodum verò religionis antiquitatem in galeritæ nominibus, quibus apud alias nationes vocatur, nequicquam quæreres, & multo minùs vitæ opus in iis inuenires; ita frustra vel apud Latinos, vel apud Græcos, vel apud alios firmitatem inuestigares in baculi nomenclaturis. Soli nostrates sunt qui scipionem sic nominant, vt ex ipso vocabulo mox cernas, eum nec ad feriendũ, nec ad mensurandũ, nec ad boues agẽdos esse comparatum, sed dumtaxat & præcipuè ad firmitatem. Mirari satis non possum nominum nostrarium & symbolorũ conuenientiam: quam tantam esse video, vt dubitare nequeam, ad quam nationem & quem sermonẽ hieroglyphica in Ægypto conseruata oporteat referre. Aliis baculis alia nomina damus; at eũ quem manibus tenemus ad nitendi vsum Staf vocamus: cuius nominis, licet monosyllabi, ratio è duabus vocibus, quibus coaluit, petenda. Sta idem nobis est quod Sto: quod conuersum accipit adspirationem, vt contrariæ sit notationis. Hast enim vocali longa idem est quod accelero. Quæ vocum retrò legendarum ratio cùm linguæ nostræ sit præcipua atque peculiaris, efficitur vt & Latini & Græci verba, quibus idem quod nos in Sta intelligimus, significant, nostræ linguæ debeant, tantum abest vt nostrates in eorum sint ære. Altera compositionis pars est Hef, quod idem nobis notat quod leuo. Sta-hef ergo, & more nostro quæsita dictionis breuitate, Staf, id notat, quod stantem leuat: qui vt proprius vsus est scipionis; ita vlterius quiddam videtur

S. Christophori baculus cur alauda insignitus.

Baculi nomina apud Cimbros artificium.

Staf.

Sta.

Hast.

Hef.

indicate, quod ſit diuinius. Neque enim vt ſtes tantùm Staf pollicetur, ſed pollicetur præterea te ope ſua eleuatum iri. Sed quid hoc rei, vt fortaſſe ſaltes? Ita, ſi placet. Nam ad ſaltandum quoque iuuabit, ſed præſtantius eſt quod promittere videtur. Solet nomenclator noſter ſic plerumque facere vocabula, vt rationem eorum non tantùm ad primum & omnibus expoſitum rerum vſum comparet, ſed ad ſymbolum etiam ſpectet, ſi inſignis aliqua vtilitas inde conſecutura videatur. Cùm igitur cerneret animis noſtris id eſſe fidem, quod corporibus ſcipio præſtat, illud ſcipioni nomen dedit, vt corporis quidem fulcro non malè conueniret, at rectiùs tamen exprimeret eius vim, cuius ſcipio teſſeram habiturus eſſet. Fides enim non ſtare tantùm hominem facit erectum, ſed altiùs etiam leuat quàm vmquam ſteterit antea quàm cecidiſſet. Neque enim Adamus ante lapſum ſuum eo in ſtatu fuit, licet fuerit in iucundiſſimo & feliciſſimo, vt non per fidei baculum eleuetur ad longè ſublimiorem. Agnus enim non ſolùm nos à draconis veneno curauit, & priſtinæ reſtituit valetudini, ſed tanto fecit diuiniores, vt & filij Dei ſimus, & ſibi cohæredes, non in terreni paradiſi, ſed in regni cæleſtis poſſeſſione ſempiterna. Bene itaque fidei baculus Staf dicitur, eo quòd ſtatum noſtrum inſigniter eleuarit. Porrò quia architectum ſermonis noſtri in hac voce ad diuinum quiddam reſpexiſſe cernimus, vlteriùs conſideremus, an quod in alijs plurimis ſacroſanctis nominibus fecit, in hoc etiam obſeruarit, vt conuerſio non contrarium, vt in alijs, notaret; ſed id quod proprium & præcipuum eſſet eius quod proſa voce ſignificaretur. Docui in Hermathena, & alibi, ni fallor, monui, St pro vna littera frequentiſſimè haberi, atque idcirco in vocibus conuertendis integram manere, ordine compoſitionis non mutato. Ex Staf itaque fiet Faſt; quo firmum atque immotum notari nemo noſtratium ignorat. Nec hic repetam, V & F litterarum cognationem, quarum illa in hanc tranſit dum vocabulum claudit. Neque enim ex Vaſt fit Stau, ſed Staf; & ex hoc in numero plurali Stauen. Sic ex Vol facimus Lof; & hinc rurſus Louen. Hinc dicimus e faſt vel vaſt geloof pro firma fide. An non hic rurſus licet videre, ſymboli ratione hanc firmitatem ſcipioni magis conuenire, quàm ſi dumtaxat pro corporis ſtabilimento acciperetur? Neque enim vllus baculus tantum virium habet, vt corpus perpetuò firmare poſſit: at hoc fidei proprium eſſe ſcimus, vt ea hominis ſtatus ſic confirmetur, vt ea manente numquam queat vacillare. Neque enim D. Petrus ſuper aquis ambulans mergi cœpiſſet, niſi hunc fidei abieciſſet ſcipionem: qua de cauſſa audiuit: *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Mirificus ille linguæ noſtræ faber, cuius diuinam mentis ſollertiam, aut potius vaticinandi vim à ſummo Prometheo conceſſam quanto magis contemplor, tanto magis obſtupeſco; tale fidei nobis dedit vocabulum, vt ſi ad prima elementa iuxta Hermathenæ noſtræ præcepta deducatur, ſignificet ſublimitatis æternæ eleuationem; ſiue, quod idem eſt, eleuationem ad æternam ſublimitatem. Sic enim Loof interpretabitur, qui litterarum rationem à nobis ſuo loco expoſitam ſequetur. Quò tamen maiorem perfectionem fidei ineſſe doceremus, in loquendo ferè particulam præponimus, qua perfectio hominibus noſtris indicatur, pro Loof Geloof dicentes. Atque hæc quidem Palladius noſter Mercurius in proſa voce deprehendit. Pergam itaq. demonſtrare, quantum in hoc vocabulo Loof ſiue Geloof lateat arcanæ contemplationis: quæ quidem tanta eſt, tamque latè patet, vt verear ne vix minimam eius partem anguſtus ingenij mei captus aſſequi poſſit. Dixi quid Loof denotaret de primo elementorum, è quibus componitur, ſignificatu: nunc addamus & alteram cauſſam, quam faber eius videtur ſecutus. Quibus in vocibus vocales longæ ſunt, eæ poſteriores videntur iis in quibus eædem corripiuntur, ceteris litteris manentibus eiſdem; propterea quòd longum tempus duobus è breuibus videatur componi. Vt igitur pars toto prior, ita & breue tempus prius longo. Quamobrem Loof poſterius erit quàm Lof, quæ vox laudem ſignificat & æſtimationem: & ſi ad primogenias ſuas litteras examinetur, ſignabit altitudinis æternæ eleuationem. Voluit enim nominum architectus illud laudis facere vocabulum, quod nemo vſurpare poſſet, vt non mox ex eo intelligeret, quem laudibus euehere oporteret. Sublimitas igitur æterna, quæ Deus eſt, primum laudibus efferenda; cetera non alia ratione, quàm qua ad Deum accedunt, & modo aliquo referuntur. Vel, vt clariùs dicam, quatenus in ipſis aliquid eſt diuini; cùm vocis origo poſtulet, vt ſola diuina laudibus extollantur. Iam ſi vocabulum Lof à fine ad principium reuoces, intelli-

Fides altiùs hominem eleuat quàm vmquam ſteterit.

St pro vna littera habetur.

Faſt.

V dum Cimbricam dictionem claudit, in F tranſit.

Vaſt.

Vol.

Lof.

Fidei Cimbrica nomenclatura artificium.

Loof.

Ge particula vocibus Cimbricis præpoſita, perfectionem indicat

Geloof.

Lof.

Laudis vocabuli apud Cimbros artificium.

Laudibus efferenda quæ ſint.

intelliges id solum laude dignum esse quod plenum est atque perfectum, quod Vol wat nostrates dicunt. Præterea hac ipsa voce denotatur, non id modò, laudem Dei præcipuam esse, & soli Deo non alij deberi; sed hoc etiam, quòd is qui laudat, Deum sibi lucrifaciat & consequatur. Ex eisdem enim litteris cognoscas, hominem qui Deum laudat, hoc ipso suo facto eleuari ad sublimitatem sempiternam, & omnibus bonis repleri. Neque enim Adamo ante lapsum alia via erat ad summum æternitatis culmen & bonorum omnium plenitudinem, quàm per laudem sui creatoris; in qua quàm diu mansit, tamdiu terrestris paradisi mansit possessor; atque id quidem tam beata conditione, vt in illo horto non homo tantùm, sed omnes animantes etiam ceteræ perpetua voluptate fruerentur. Verùm simulatque æternam Dei sublimitatem extollere cessauit, pluris serpentis faciens verba quàm Dei præcepta, ab omni excidit voluptate, & omni altitudine, & omni plenitudine, in qua Deum laudando permanebat. Tantum autem aberat, vt tum Deum eueheret cùm serpenti crederet, vt Deum iusra serpentem deprimeret, atque hunc ipsa illa sua adsensione Deo faceret superiorem. Quòd si ergo rectè rem omnem supputemus; eò ratiocinatio nos deducet, vt intelligamus, ex ipso Lof ipsum Loof pendere. Quem enim sic extollimus vt ei æternam altitudinem tribuamus & omnium bonorum plenitudinem, quod indicatur voce Lof; ei non possumus non fidem habere. Nam si alij potius quàm illi credamus, iam alius nobis excelsior præstantiórque iudicetur necesse est. Quamobrem Lof & Loof sic principiò connexa fuerunt, vt illud esse non posset, quin hoc necessariò consequeretur: & si hoc abesset, illud antè desiisse oporteret. Defecit ergo in Adamo laus diuina, Cimbrico nomine significata, priusquam draconi fidem haberet; atque inde consecuta est omnis malorum lerna. Neque quisquam verè Deum in nostra lingua laudare dici potest, nisi eum summum atque supremum caput statuat totius æternitatis, & vnà plenum bonorum fateatur: quod dum facit, necessariò dictis eius fidem habet, tamquam supremis atque sempiternis, quibus nec meliora nec veriora quisquam alius adferre possit. Huius indiuiduæ connexionis gnarus nostri sermonis artifex, duas voces fabricatus est, quibus hæc alterius rei ex altera consecutio clarè demonstraretur. Intellexit nimirum, nisi Deum super omnia euehendum nobis iudicemus, atque adeò omnibus ceteris rebus anteponamus; quod priore mandatorum, quibus Lex & prophetarum dicta continentur, facere iubemur; non posse nos Deum sincero corde laudare, nec fidem eius dictis habere. Iam quamuis Deus nullum præceptum homini dedisset, debuisset tamen Adamus beneficiorum impulsu & coactu Deum omnibus rebus anteferre, & summum habere, & omnium bonorum plenum confiteri; eo quòd ab eo omnia promanasse vidisset. Vnde efficitur, fidem, quæ Loof dicitur, natura esse ipso Lof siue vera laude, posteriorem; cùm res per Lof denotata esse queat citra id quod per Loof designatur. Atque hæc quidem prima pars sit considerationis, cur Loof pro fide à Lof deriuetur. Porrò aliud adhuc latet arcanum in vocis Lof vsurpatione. Præter enim notationem modò explicatam aliud designat. Louen enim & gelouen dicimus pro eo quod Latinis sonat promittere. Cùm enim Adam serpentis fraude & à Lof & à Loof excidisset, nihil ei reliquum fuit, quàm vt condemnationem mortis, quam Deus sententia sua sanxerat, subiret; nec quicquam spei erat, vt rursus ad priora illa, veram scilicet laudem & veram fidem, rediret, quibus vita ipsius prior constabat. Deus ergo immensa bonitate sua commotus, promisit fore, vt ex muliere is nasceretur, qui contereret caput serpentis, & omne tolleret venenum. Et quia hæc promissio initium fuit alterius vitæ, sicut prior vita in laude diuina continebatur; diligenter obseruauit sermonis architectus, vt Louen non solùm pro laudare, sed pro polliceri etiam poneretur; & quemadmodum illic Lof prius erat quàm Loof; ita hic rursus promissio Dei præcessit Adami fidem: atque ita vocalis in Louen pro promittere breuis est, quæ in Looven pro credere producenda est. Nec verò citra caussam promitto per Lof significatur, quando post Adæ lapsum Dei promissio primùm nos releuauit ad sublimitatem sempiternam; ad quam vt perueniamus, fides nostra sequatur promissionem necesse est. Videte obsecro quibus curæ est humanæ salutis mysteria scrutari, quàm admirabili catena voces hæ rebus ipsis deuinciantur. Vt tamen in his aliquod discrimen teneretur, dum promitto denotatur, dicimus Gelof; & dum laudo dicere volumus, Lof citra præfixam particulam

Adamus defecit in laude diuina priusquam serpenti fidem haberet.

Louen. Gelouen.

Adami fidem Dei promissio præcessit.

Geefferimus, vt nimirum hac loquendi ratione fignetur, laudem diuinam promiſſione eſſe priorem; eo quòd vox compoſita ſimplicem ſequatur ordine naturæ. Præterea ſicut promiſſioni fides reſpondet, qua promiſſioni firmiter adhæremus, voluit ſermonis magiſter, vt ſicut Geloouen compoſitè; ita etiam cōpoſite Gerloouen diceremus. Quòd ſi curioſè omne artificium linguæ diſcutiendum eſſet, adderemus & illūd, Geloouen à Geloouen deriuari; eo quòd fides quæ per Geloof notatur, reuera deriuetur à ſolo promittente; ita vt optimo iure inde nomen ducat, vnde ducit exordium & perfectionem. Quamuis autem in aliud tempus multa ſunt differenda, ne longiùs à propoſita nobis alauda euagemur; hoc tamen citra indicium præterire nō poſſum, arboris folium

Loof. Loof etiam dici: cuius cauſſam hanc eſſe credo. Mulier audito draconis conſilio, vidit lignum ſcientiæ boni & mali, eſſe pulcrum oculis & aſpectu delectabile, atque ita inducta eſt vt ſerpenti crederet. Docuerunt Indoſcythica mea quàm formoſa arbor ea eſſet de qua pomum perditionis humanæ decerptum eſſe ſacra ſcriptura teſtatur: quo loco tradidi primariam arboris pulcritudinem in foliorum magnitudine & denſitate conſiſtere, quibus vmbram præbet ad meridianum gratiſſimum. Quoniam ergo mulier arboris frondibus potius quàm Dei verbis credere viſa eſt, voluit nominum inuentor huius facti memoriam in vocabulo exſtare ſempiternam; vt quoties in ſermone noſtro frondem nominari audiremus, toties in mentem veniret, matrem noſtram folus magis quàm Dei præcepto credidiſſe; atque inde in nobis hactenus eam hærere procliuitatem, vt folia & inania rerum humanarū vmbracula pluris faciamus, quàm verum fructum verbi diuini. Dum igitur mundi pompam & omnem eius fucatam pulcritudinem intuemur, confeſtim cogitemus, cauendum nobis eſſe, ne parentis noſtræ peccatum imitemur, & foliis potius ducamur & vmbris quàm veritate & luce diuina. I nunc & crede foliis, quæ ſermo noſter inde nuncupat, quòd prima noſtra mater eorū aſpectu fuerit decepta, & iis fidem habuerit quæ lumen auferrent; tantum abeſt vt monſtrarent iter ad veritatem. Mirum eſt quàm nomenclator noſter in his vocibus luſerit, ſi fas eſt luſum dicere ea quibus principium ſalutis noſtræ continetur. Nam quibus hæc fuerint ignota, iis neſcio quid omnis diſciplinarum orbis vtilitatis adferre poſſit. Latini, vt non rarò in aliis, ita & in hac voce Loof euerſione vocis vſi ſunt, adiecta præterea ſua terminatione. Et hæc quidem de Loof vocabulo prorſus: nunc eius conſideremus conuerſionem. Lof & Fol quam haberent cognationem diximus: eam nimirum, vt cui prima laus deberur, ei inſit etiam omnium plenitudo: & qui eum verè laudat qui ſolus laudandus eſt, is ſibi omnium bonorum conciliat plenitudinem: quam in angelis & beatis clariſſimè cernes; qui vt purè & verè laudant eum qui ſolus laudandus eſt; ita eo ipſo quòd laudant, omniū bonorū plenitudine fruuntur. Facit hæc ſanè conuerſio, vt omnē noſtram felicitatē in laude diuina videamus contineri, atq. adeò nihil laudandum eſſe reuera præter vnicum & ſupremum bonū: quod dum ſupra omnia extollimus, eo ipſo replemur. Loof verò aliam habet in verſione notationē. Quadam enim tenus in oppoſitam, quadā tenus in ſuum finem tranſit. Neq. Loof enim habitus eſt perfectus omni ex

Fool. parte, neq. perpetuò duraturus. Fool itaq. idem eſt quod ſentio. Atqui ſentire & credere idem non poſſumus. Quod enim credimus, extra ſenſum ſit neceſſe eſt. Loof igitur &

Loouen. Voolen. Fool, ſiue Looueni & Voolen in rebus præſentibus, ſiue ad idem eodem tempore collata,

Fides finis & vltimus ſcopus. inter ſe pugnant. Verùm ſi rem aliter conſideres, & ipſius fidei ſcopum & vltimum finem examines, inuenies nos eò credere, vt tandem ſentiamus. Credimus enim nos Deum viſuros in terra viuentium: quæ vana fides eſſet, niſi tandem ipſo ſenſu cōprobaretur. Verùm eo ipſo momento quo ſentiemus & Deū videbimus, non amplius credere dicemur; ſed quod antea credebamus, præſens intueri. Vide, quæſo, mirabilē ipſius Loof conuerſionem, quæ ſic nos ducit ad contrarium, vt quod cōtrarium eſt, perfectio-

Senſus fidem perficit. nem eius vltimam contineat cui opponitur. Simul itaque docemur, ſenſum & fidem rei eiuſdem non eſſe, & tamen illam eorum eſſe connexionē, vt ſenſus fidem perficiat tamquam vltimus finis. Verùm lōgiùs abripimur. Ad propoſitū noſtrū ſufficiebat recta ipſius Loof ſiue Geloof expoſitio, quæ ad altam æternitatem nos à fide leuatum iri pollicetur. Congruentiſſimum igitur ſymbolum fuerit ſcipio; & quia eius vſus ſit leuare corpus; & quia nomen à leuando ducat, à quo loof quoque deriuatur. Cùm itaque alaudæ caput, quæ Leeuwerc / id eſt, opus vitæ vocatur, ſcipioni imponitur; denotatur

cum

cum demum firmum fidei baculum esse qui vitæ operibus coronatur. Nec rursus vitæ opus esse potest, quod fidei baculo non sustineatur; quoniam nimirum ea sola opera ad vitam conducant quæ fidei innituntur. Quamobrem non vulgaris aut leuis caussa est ob quam alaudæ caput scipionibus impositum videmus. Multus fuit & varius in sacris scipionum vsus; sed qualis qualis is fuerit, eò tamen semper spectabat, vt quicquam fulciret atque firmaret, pro eo ac Staf & Fast denotare dixi. In sacris autem Ægyptiorum non scipionis tantùm frequens erat vsus, sed ipsius etiam Cimbricæ nomenclaturæ, è qua hieroglyphicæ significationis facti sumus certiores. Sacerdotes enim Ianigenarum sermone in arcanis suis omnibus vsurpabant, ne à plebeiis hominibus sollemnia sacrorum verba intelligerentur, nisi de ipsorum interpretatione. Sic dum sacerdos nouus in mortui locum publicè deligebatur, ad populum præco dicebat, Πύρωμις ἐκ πυρώμιος, quod est, vt Herodotus interpretatur, καλὸς κ'ἀγαθὸς ἐκ καλοῦ κ'ἀγαθοῦ: quæ locutio pura puta nostras est, sola præpositione, quæ interponitur, differens. Eodem modo in illa illustri Iosepi inauguratione, qua totius Ægypti ab ipso Rege potestatem accepit, primùm præco clamauit אַבְרֵךְ, quod nobis Obertcht diceretur. Quòd si tam sis religiosus, vt ne Tau quidem addi permittas, habebis Obertch/quod idem prorsus designat ac si supremum rectorem dicas. Deinde Rex faustum felixque esse iubens tantum imperium, sacris verbis addidit צָפְנַת פַּעְנֵחַ; vbi litteræ integræ sunt conseruatæ, sed puncta à Massoritis imperitè adiecta. Nobis constat sic legendum esse, vt dicatur Staphnot/Phogenoch/ id est, scipio necessitatis, pasce sufficienter; siue, sufficiens suppedita alimentum. Vt verò clarè cerneretur, nihil in hoc Regis facto citra sacerdotum auctoritatem constitutū dictúmue fuisse, mox expressis verbis dicitur Iosepo sacerdotis filia nupsisse. Quàm verò nihil ad rem faciant quæ interpretes hîc somniarunt, nolo prolixè persequi. Quod enim priore loco dicunt אַבְרֵךְ significare, vt omnes coram eo genu flecterent, id neque Grammaticæ constructioni consentaneum est, neque in rem præsentem quadrat. Quorsum enim præco clamet genu flectendum esse, dum ipse Rex cum Iosepo circumuehitur, quasi id populus non vltrò facturus fuisset? ac deinde, quid ad Iosepum, si Rege prætereuehente genu flecteretur, cùm is honos Regi sollemnis esset? Quid? licet hanc interpretationem admitteremus, nihil tamen dignum tanta pompa in genibus flexis haberemus, nec quicquam omnino explicatum, qua tandem Rex Iosepum potestate donaret, & in quam dignitatem assumeretur: quod caput erat totius negotij & publicæ festiuitatis & inaugurationis. אברך igitur supremum iudicem & summum magistratum significat: quam vocem Cæsar quoque in Commentariis suis exposuit, dum Vergobretum interpretatur, vt nos in Gallicis declarauimus. Adde quòd ipsemet Moses hanc vocem interpretatur, dum dicit eum hoc præconio præfectum fuisse toti terræ Ægyptiorum. In altero autem quid ad rem facit, dicere Iosepum saluatorem mundi; cuius rei nullam apud Hebræos, nullam apud alios significationem habemus, cùm nobis nihil magis perspicuum sit, quàm his litteris illud nobis denotari, quod modò sum interpretatus? Certè in primis decebat, aut potiùs necessarium erat, vt populus de præconis voce intelligeret, quorsum tota pompa spectaret, ac quo magistratu Rex Iosepum ornaret. Quoniam autem tota hæc in republica constituenda mutatio ac nouitas ex diuino Regis somnio procedebat, non dubium est, quin magnis cærimoniis & certis ritibus omnia fuerint diligenter à sacerdotum collegio procurata, & nomen faustum è sacro sermone sumptum, quo noua Iosepi dignitas nuncuparetur. De Ianigenarum itaque lingua, à quibus totam suam Theologiam acceperant, vt vox Bet declarat, Iosepum Obertcht indigitauerunt, quo supremus magistratus, siue summus iustitiæ præfectus denotatur. Porrò cùm iam ad hanc dignitatem esset euectus, Rex eum publicè hortatus est, idque verbis de sacro itidem sermone conceptis, vt bene officio suo fungeretur, ac semper cogitaret, se totius Ægyptiacæ necessitatis scipionem esse, & ab ipso exspectari sufficiens totius regionis ad multos annos alimentum. Vt autem decet sacra & regia verba breuia esse & sententiarum plena, non pluribus quàm quinque syllabis totam admonitionem conclusit: quæ tamen talis fuit, vt totius dignitatis caussam comprehenderet ac explicaret. Nam Stafnoot/Phogenoch ad verbum significat, scipio necessitatis, ale sufficienter. Clarum itaque nunc est, apud Ægyptios sacerdotes non scipionis tantùm in sacris symbolis

Sacerdotis noui apud Ægyptios inauguratio.

Iosephi in Ægypto inauguratio.

Iosephus quo magistratu in Ægypto fuerit functus.

Obertcht.

bolis vſum fuiſſe, verùm & ipſum Cimbricum nomen apud eos ad Ioſepi vſq. ætatem manſiſſe: quod Moſes, vti vir omni Ægyptiorum diſciplina inſtructiſſimus, non contentus fuit per interpretationem tantùm referre; ſed ipſis litteris fideliſſime expreſſit, quoad eius Hebraica ſcriptura permittebat. Nam loco F quo Hebræi & Græci carent, Phe poſuit: nec quicquam omnino melius facere potuiſſet. Iam cùm ſciamus quid alauda ſignificet, ſciamus item quid ſcipio, Cimbrico ſermone Staf nominatus, deſignet: liquet ſcipionem, cui alaudæ caput impoſitum eſt, tantundem ſignare ac ſi dicamus vitæ noſtræ fulcrum eſſe debere laudes diuinas: ac præterea eo ipſo vlteriùs indicari, fidem viuis operibus coronatam totius humanæ vitæ continere firmitatem. Quid? quòd & eo modo ſcipionem hunc exponere non incommodè nec inconcinnè poſſis, vt dicas totius firmitatis humanæ ſupremum apicem eſſe alaudæ caput, id eſt, laudes diuinas in vita ſempiterna? Nunc ergo tandem intelligimus, cur Alauda dicatur non auiculis modò ceteris, ſed ipſa etiam terra antiquior fuiſſe. Cui & illud ex Hieroglyphicis acceſſit, vt clarè cernamus, hoc ſymbolum nec apud Græcos primùm, nec apud Ægyptios natum eſſe; ſed originem ab ipſis Ianigenis habere. Hinc modò & illud perſpicuum, conum ſiue pyramidem vitæ quondam habuiſſe ſignificationem, vt ex vocabulo Leeſwert, quod eſt alterũ alaudæ nomen, clariſſimè conſtat. Non eſt igitur quòd amplius de figura Alef ſit hæſitandũ, quin ea debeat Alaudæ tymbum imitari. Quamobrem dum Alef audimus, de Leſwert cogitemus; & vtriuſque nominis monitu pyramidis ritu ad Vnum contendamus: qua in re vera vita continetur.

LIBER IX.

Bet.

POSTQVAM præceptor diſcipulum hortatus eſſet ad veram vitam, mox rectum iter ad eam ipſam ad quam incitauerat, oſtendit, iubens nimirum orare. Neque enim aliunde quàm ab oratione vita eſt exordienda. Vt igitur quid ſit orare intelligamus, verbum Bet, quo iubemur orare, examinemus. Conſonans B ſic Terentiano pronunciatur, vt labella comprimat, & eorum oras figat. Be igitur preſſum & fixum contactum ſignificat, quo ipſi Vni, quod per E denotatur, nos iungimus: cui ſiue Tau accedat, ſiue non, eadem manet ſignificatio. Hinc mox cernitur, orare nihil aliud eſſe, quàm ſe Vni apprimere & affigere; & idcirco omnem orationem ad ipſum Vnum pertinere. Vnus ergo Deus orandus. Iamblichus & Proclus orationem, cõuerſionem ad ipſum Vnum eſſe definiunt, quæ ipſum quod cum eo quod oratur, vnit. Hac omnia noſtra ſuper Deo dicũt fundari, & ab ipſo Deo huius medio nobis largam omnium bonorum fieri communicationem. Plurima ſanè & hi & alij philoſophi de oratione inſigni elegantia diſſeruerunt, ſed ea omnia duabus litteris ſermo noſter & expreſſit & circumſcripſit; dum orare ſic deſcribit, vt non aliud ſit quàm ipſi Vni ſe affigere, quàm fieri poteſt preſſiſſimè. Nihil enim eſt tam longè à ſupremis remotum, quod non citra omne medium ab Vno eſſe ſuum accipiat. quod dum ſe ad ipſum Vnum, vnde pendet ac ſuum eſſe accepit, refert, & ei ſe ſuprema ſui parte affigit, vt inde boni quippiam affricetur & emanet, dicitur orare. Hinc liquet verum illud eſſe Theodori dictum, Omnibus orandum, Vno ſolo primo excepto; propterea quòd primum non habeat ſuperius à quo pendeat, aut ad quod ſe tamquam boni fontem referat. Precum itaque hanc dicunt eſſe naturam, vt nos vniant cum eo quod oramus. Quid autem illud ſit cui preces effundere debemus, verbum noſtras apertiſſimè declarat; ipſum videlicet Vnum. Verùm quia omnis vnio ab Vno procedit, & precum natura dicatur vnio eſſe, perſpicuum, ipſas quoque preces ab Vno, tamquam à prima ſua cauſſa manare. Proclus cauſſas orationis efficientes dixit eſſe virtutes ſiue potesta-

B litteræ pronunciatio & ſignificatio.

Orare quid.

Orandus quis ſit.

Orationis cauſſa.

potestates diuinas, quibus Dij homines ad se reuocant atque conuertunt; quod nos melius & significantius ad ipsum Vnum accommodamus, quo cernatur, ipsum Vnum non ceterorum modò bonorum nobis caussam esse, sed ipsas etiam nobis suggerere preces, & ad orandum prouocare. Mirifica profectò vocula est ipsum Be, qua hæc omnia denotantur. Ipsum enim B consonans intra labra fixum maneret, vt Terentianus docet, nisi ab E foras protruderetur. Oramus igitur ipsum Vnum: & vt orare Vnum & possimus & velimus, ab ipso Vno accipimus. Obstupesco sanè, dum huius vocis artificium cum iis confero, quæ doctissimè à philosophis de oratione disputantur, quæ licet sint prorsus admiranda, longè tamen ab hac vocula superanrur; quæ mox omnem deorum excludit multitudinem, & clarè demonstrat & Vnum orandum esse, & ab Vno vt oremus nos habere; ac præterea in ipsa hac pressa & fixa cum ipso Vno coniunctione, finem quoque orationis contineri. Neque enim vni affixi esse possumus, vt non simul participes simus eorum quæ ab Vno fluunt bonorum. Atqui ad hoc omnis oratio tendit, vt ab Vno boni aliquid accipiamus. Atque hæc quidem de Be: quæ vox vt verbum, & iterũ vt nomen pro precibus vsurpatur: quod nostratibus notius, quàm vt sit exemplis docendum. Nunc ichnæam huius versionem consideremus. Hanc mox geminam videmus; alteram vt ex Be fiat Heb adspiratum, quo temporis longi loco adspiratio succedat, vt in Lo & Hol. Hoc modo intelligimus omnes preces ad eum scopum ferri, vt per eas aliquid habeamus: quo fit vt is qui orat, fateri cogatur sibi aliquid deesse quod cupit ab eo quod orat impetrare; cui rei vt per se claræ & euidenti, non est immorandum. Altera conuersio est, qua ex Be fit Eb. quæ admirandam nobis offert significationem, ad quam intelligendam altius est hominis origo & conditio examinanda, quàm à philosophis aut vmquam factum sit, aut fieri etiam possit. Cùm Deus principiò hominem in paradiso constituisset, statim incidit in draconis inuidiam & odium. Hinc e vestigiò uppugnatur à vagis vndis tentationis dæmoniacæ. Quia igitur huic inuidiæ & odio obiiciendus erat vir, Adam dictus est, ceu Hat-bam diuisis voculis nominaretur: Adspirationem in compositione tolli, & Tau è medio crebrò eximi, ac non raro in media littera latere, vnum est de iis quæ linguæ nostræ sunt vsitatissima. Adam igitur ad verbum significat aggerem inuidiæ & odio obiectum. Elegantissima autem est comparatio, qua cacodæmonis malitia mari & vndis confertur, eo quòd, quemadmodũ mari numquam est fidendum quantumuis tranquillo; ita nec diabolicæ inuidiæ, quam Aten vocamus. Semper enim aliquid monstri alit; & dum maximè blanditur, horrendas meditatur procellas, haud secus ac in summa pelagi malitia sæuissimæ tempestates timentur. Adde nunc monstrorum varietatem, adde belluarum vastitatem, adde occultos scopulos, adde Syrtes, adde voragines, adde cetera pericula quibus mare infestatur, & hæc omnia cum cacodæmonis malitia siue cum Ate Homerica confer; non ouum ouo similius, quàm hæc inter se videbis. Cùm igitur Adami nomen in mentem venit; cogitemus nos periculosissimo pelago obiectos esse, ac veluti aggeres perpetuis Ates vndis pulsari, ac nihil propius esse, quàm vt nimis fatiscentes, ab vndis superemur atque euertamur. Quamobrem si in hoc periculo semper simus, nec aliunde quicquam metuendum; quid naturæ magis consentaneum, quàm cupere liberari ab hoc tanto malo, à quo perpetuò oppugnamur? Si enim hinc summus metus & summum periculum; necessariò consequitur, vt ab eo vehementissimè quoque desideremus liberari. Rogamus ergo hoc primum & ante omnia, vt vndæ à nobis recedant: quod dum fit, securi sumus, nec vllus metus est, vt agger noster rumpatur. Recessus autem vndarum maris siue refluxus Eb vocatur. Ex Be igitur Eb fieri cupimus, & huc oratio omnis spectat, vt tentationum vndæ retrò à nobis discedant. Hoc Christus clarè indicauit dicens: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem*: quasi diceret eum primarium orationis scopum esse, vt liberemur à tentatione. Sic in oratione Dominica oramus, ne inducamur in tentationem; sed liberemur à malo; quod nostro more diceremus, oramus vt Ates, siue tentationum diabolicarum, vndæ refluant, & à nobis discedant. Monemur itaque in Be & Eb nobis, vti Adamis, id est, odij & inuidiæ vndis ritu aggerum obiectis, orandum semper esse, vt hoc procellosum dæmoniacæ malitiæ pelagus refluat atque discedat; nec aggerem nostrum sola terra constantem, & idcirco infirmum, amplius pulset ac vexet. Quanta est, bone Deus, nomenclatoris

Orationis finis. — Be.

H adspiratio Cimbrica in locum temporis longi succedit. — Heb.

Eb.

Adami etymon.

Dæmonis malitia aptissimè mari & vndis comparatur.

Eb.

Orationis scopus primarius.

clatoris nostri & sacrarum litterarum concordia! quàm perpetuus in summis religionis mysteriis concentus! Infinita de precibus disseri queant, sed si omnia rectè discutiantur, ad harum duarum litterarum significationem quicquid de oratione dici potest, referatur necesse est. Prorsa enim vox **Be** nos Vni alligat, atque ita summa donat felicitate. **Eb** iterum securitatem ab omni malo præstat: quæ integra non continget; nisi ab hoc corpore liberati æterna perfruamur quiete, nullas amplius tentationum procellas timentes. Qui **Be** audit, non solùm intelligit orandum sibi esse; sed vnà intelligit quem orare debeat, ac præterea quid orare debeat: nimirum vt ipsi Vni pressissime hæreat, nec ab eo seiungatur. Quid hoc aliud est, quàm primùm quærere regnum cælorũ; cum nihil aliud sit regnum cælorum, quàm ipsi Vni firmiter adhærere, nec vnquam ab eo separari? Iam vlteriùs dum ex **Be** ad **Eb** se mens nostra conuertit, an non mox cernit, non aliud sibi orandum esse, quàm vt æterna securitas detur à malorum impetu & tentatione? qua re æterna quies continetur. Quicquid igitur ad orationem spectat, id totum breuissimo compendio **Be** & **Eb** comprehendit, & clarius exponit quàm longa oratione posset explicari. Quid? quòd ipsum etiam supremum orationis, & orationis exemplar nobis ostendat, si rectè omnia expendas. Dum enim pressa coniunctio cum Vno in **Be** denotatur, monemur vt ad illud cogitatio nostra adscendat, quod pressissimè ipsi Vni est coniunctum. Quamobrem quia Vnum Pater est, nec Patri quicquam aut pressius vnitur, aut fixiùs hæret quàm Filius; statim intelligimus, supremum precatorem filium esse: & quia hic proximus Patri adhæret, nos non posse Patrem nisi per hunc contingere, nec ei pressè adhærere, nisi medio filij. Vt igitur ipse litterarum ordo ipsum **Be** filio videtur consecrare; ita & ipsa litterarum, è quibus **Be** componitur, natura & constructio filium designat arctissime Patri adhærere, atque idcirco semper orare: quo fit, vt si nos Patrem accedere velimus, ad eum venire nequeamus nisi per filium; & consequenti ratione nequeamus etiam Patrem orare nisi per filium, qui patri sic proximus adstat, vt primus imaginarius circulus ipsi centro. Quemadmodum itaque ad centrum venire nequeas, nisi per hunc proximum orbiculum centro vndique incumbentem; ita neque ad Patrem accessus patet, nisi per filium; qui circulus est è centro eductus. Quid? quòd nemo Patrem nouit nisi Filius; tantum abest vt quisquam Patrem orare possit, nisi per Filium & notitiam habeat Patris & accessum. Quò verò cum Filio vniremur, atque ita in Filio Patrem orare possemus, Filius naturam nostram assumpsit, & corpus suum nobis dedit comedendum; quò sic sibi vnitos ad Patrem deduceret. Christus ergo verus noster est mediator, cuius medio Patrem accedimus & oramus. Quemadmodum autem per hunc solum orare debemus, ita per hunc solum id verè consequimur quod per **Eb** dixi denotari. Nisi enim huic vniamur, numquam malorum vndæ à nobis recedent; sed contrà nos euertent, & vnà secum in abyssum trahent, & totos deuorabunt. Quid igitur **Be** & **Eb** sibi velint, ex his reor satis liquere. Eadem verò significatio est ipsius Bet; nisi quòd Bet in **B** & **Det** soluatur, vt intelligatur arcta cum capite coniunctio. Idem autem est caput quod Vnum, atque ita eodem pertinet significatio. Nec aliud ipsa denotat conuersio. **Bet** enim **Teb** facit, quo significatur & ad habendum aliquid orationem spectare, & finem eius vltimum esse, vt **Te eb**/ id est ad vndarum recessum, veniamus. Puriò in **bet** paullò etiam plus artificij continetur, quàm in **Be**, propterea quòd **Bet** etiam melius significet, atque ita indicetur, oratione nobis aliquid quæri quod melius sit eo quod habemus. Potest tamen & **bet** sic exponi, vt arcta sit cum Vno coniunctio, quo modo Tau ad **be** adiici intelligitur, vt vinciendi vim addat; & ita nihil aliud sit Bet, quàm arcta atque compressa cuiuspiam cum Vno copulatio. Vide, quæso, quàm copiosa sit & abundans rationibus structura in hac tam exigua vocula, & quàm artificiose rem eam depingat pro qua vsurpatur: quod vt clariùs intelligas, suadeo vt Procli in Timæum eam commentariorum partem diligenter euoluas, quam orationis naturæ explicandæ dedicauit. Nunc reliquum est vt videamus, qua maximè aspectabili figura ipsum orare, quod **bet** imperat, ob oculos poni queat. In primis genua esse flectenda iis qui corpus ad orandum componunt, de pluribus sacræ scripturæ locis est apertum; & tam apertum, vt superuacaneum videatur, in eo docendo vel vnum facere verbum. Notissimum est illud: *In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum.* Nec minùs notum illud: *Viuo ego, dicit Dominus,*

Orandus Deus Pater non nisi per Filium.

Bet quid significet.

Bet litteræ figura.

Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Apud Michæam legimus: *Curuabo genu meum Deo excelso*. Ex his aliisque infinitis perspicuum fit, eum cui omnia genu flectere debent, non alium esse, quàm eum quem orare per **hæc** iubemur. Operæ pretium hîc fuerit considerare quid genua flexa designent. Possemus forsan ex aliis id nouisse; verùm quem potiùs interrogemus, quàm ipsum sermonis nostri architectum? qui cùm in ceteris vocibus fabricandis excellentissimum se nobis præstiterit doctorem, non dubito quin in genu quoque nominando parem adhibuerit diligentiam, vt in hac corporis parte insigne aliquod relinqueret documentum. Genu **knie** nobis dicitur: è qua voce Græci γόνυ, Latini Genu fecerunt. Est autem **knie** contractum ex **kan-nie**; quo significatur, nihil possum, & nihil scio. Voluit igitur nomenclator, vt genua symbolum essent infirmitatis humanæ, quæ nihil per se vel potest vel scit facere, quo suam tueatur salutem. Vt verò cui confiteri debeamus nos nihil vel scire vel posse intelligeremus, ex **knie** fecit **kniel** verbum, quo significatur genu flecto vel geniculor. Quòd si **kniel** exponas & in partes suas soluas, idem fuerit ac si dixeris **kan-nie-el**, id est, nihil possum, nihil scio, ô altissime. Hæc illa vera est confessio quam Deus à nobis exigit; qua claris verbis testamur, nos nihil virium, nihil facultatis habere ad nos ipsos adiuuandos: quod dum facimus, fatemur nos infimos esse & Deum esse altissimum: illum omnia posse, vt in summa cælorum arce sedentem; nos nihil prorsus vel scire vel posse, atque idcirco nos hac humilitate depressos, ad ipsum suspirare, vt nos iuuare dignetur. Et hæc quidem recta via est, per quam ad sublimitatem peruenitur optatam. Dixit enim is qui mentiri non potest: *Qui se humiliauerit, exaltabitur*. Sic & virgo Dei genitrix in ode sua cecinit: *Respexit humilitatem ancillæ suæ*. Iesus filius Sirach, *Oratio*, inquit, *humiliantis se nubes penetrabit*. Iessæus item Lyricen: *Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria eius. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælis & in terra?* Idem alibi: *Cor contritum & humiliatum non despicies*. Infinita mihi sint citanda testimonia, si omnia proferam quibus humilis spiritus commendatur. Quamobrē si Deum ex alto ad preces nostras benignū respicere velimus, id faciamus quod sermonis nostri architectus in **kniel** nos commonefecit, & vnà cum ipso dicamus: Nihil scimus, nihil possumus, ô altissime. Tu ergo da cognitionē necessariā, da facultatē necessariā, vt & ea cognoscamus quæ nouisse oportet, & ea facere possimus quæ facere debemus. Videmus hîc summā totius orationis, videmus viam per quam oratio nubes penetrabit, & ea nobis apud altissimū impetrabit, quorum & cognitio & facultas nobis est necessaria. Quid autē est, quòd dicimus nos nihil nouisse? Profectò vt plurima nobis scire videamur, nihil tamen scimus; eo quòd res ipsas non nouerimus per ipsam primam caussam, à qua omnium rerum essentia & proprietas dependet. Prima enim caussa humano ingenio sciri non potest, sed à solo Filio, qui Patrem nouit, reuelatur. Iam non quouismodo caussam primam nouisse satis est; sed necesse est, vt eam nouerimus per Iesum Christum Deum & hominem, de quo dictum est: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit*. Hoc igitur illud est quod nos ignorare confitemur, & idcirco coram Deo nos humiliamus, vt certam notitiam & fidem Christi vnici seruatoris nostri ab ipso accipiamus. Et verò ad amussim conuenit oratio Alphabetica cum hac interpretatione verbi **kniel**; eo quòd prior eius pars petat altum librum, quo hæc scientia continetur, ad nos demitti; quo nimirum ex eo ipsum caput rerum omnium cognoscamus. Potestas autem quam nos nullam habere dicimus, ea est de qua idem euangelium sic habet: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*. Vides hîc primùm nobis lucem dari per quam Christum videamus atque cognoscamus; & ex hac notitia nobis fieri potestatem, vt filij Dei euadamus, & per consequens Christi cohæredes. Cùm igitur genua flectimus, confestim in mentem ipsius verbi **kniel** & eius interpretationis veniat, quò in summa humilitate confiteamur, nos nihil eius scire, nihil eius posse, quod ad veram vitam est necessarium, & proinde orare Deum, vt vtrumque nobis ex alto suo throno largiatur, quò & sciamus Christum Dei filium, & per hoc ipsum possimus effici filij Dei & Christi cohæredes. O Christe vera lux mundi! O Spiritus sancte omnium arcanorum

MM 2 reuelator,

Genua flexa quid significent.

Knie.

Genua humanæ infirmitatis symbolum.

Kniel.

Humili spiritu ad sublimitatem peruenitur.

reuelator, quàm benigna aura & clara luce primo nomenclatori affulsisti, dum hoc verbùm Iniel sic conderet, vt hæc in eo mysteria & continerentur, & ab iis omnibus qui litterarum norunt naturam, clarè cernerentur. Ex his modò liquet, orationem fieri debere genibus flexis; & sic flexis, vt maximè flecti possunt: quod fit, dum femur & tibia sic comprimuntur, vt nates calcaneis insideant: qua forma ineptissimi sumus ad omnem progressum; & idcirco bene ad hoc dispositi, vt dicere verè queamus, nos nihil posse. Porrò quis brachiorum inter orandum situs esse debet? Id ex Mose disces: quo manus ad Deum leuante, Amalec cædebatur: & rursus manus demittente, Israël vincebatur. Quamobrem Aaron & Hur manus Mosis fatigatas sustentauerunt vtrimque vsque ad Solis occasum; atque ita Deus Israëlitis victoriam annuebat. Rogemus hîc rursus nostrum nomenclatorem, ecquid de hoc orandi ritu annotarit? Ecquid annotarit verò? Nusquam videtur vel diligentiùs vel apertiùs in symbolica ratione sequenda fuisse versatus. Cùm enim El ipsius Vnius sublimitatem significet, de clarissima litterarum natura & pronuntiatione; voluit vt eadem voce totus hominis cubitus significaretur; quò nimirum moneret, primum huius membri vsum esse, vt ad ipsum El siue altissimum eleuetur. Sicut igitur in Iniel altissimi nomen intexuit; ita cubitum simpliciter El vocauit; quoniã primarius eius vsus esset in eleuatione ad Deum inter orandum. Porrò vt videas quid cubitus tibi præstet dum ad Deum eleuatur, ipsum El examina, & mox intelliges tuam quoque naturam eum cubito in altum tolli. Deinde quantum preces homini adferant perfectionis, ex eodem cubiti nomine disces, cùm audies pro mensura vsurpari. Nam si hominem cubito metiaris, mox eum reddideris quadratum, id est, si Aristotelem in Ethicis præeuntem sequamur, omnibus numeris perfectum & absolutum. Quattuor enim cubiti totam humanæ staturæ longitudinem dimetiuntur; atque adeò hinc fit, vt El nobilissima sit mensura. Latini ex El Vlnam fecerunt, tenui primæ vocis vestigio retento. Videmus ergo orationem vlnis ad Deum eleuatis fieri debere, ac ea nos consequi, vt non modò eleuemur, sed perfecti etiam efficiamur & tetragoni citra omnem reprehensionem, vt Simonides Aristoteli præcinuit. Aliquando tamen El pro toto brachio à scapulis ad extremam vsque manum figurata locutione, qua pars primaria & præstantior pro toto ponitur, vsurpatur: quo modo Ellenbog pro brachij curuatura dicimus. Est igitur El pro brachio ad eandem regulam factum, qua Oor pro aure, & Oog pro oculo; sumta nimirum ratione à principe ipsius membri vsu. Quamuis autem hæc architecti diligentia maximam mirabilitatem facere possit, multo tamen maius artificium in Hant, qua voce manus denotatur, delitescit. In Tau littera docebo, in Ægyptiaca Bembi tabula plurimarum imaginum manibus huius litteræ figuram teneri. Quia igitur nomenclator videbat, nullum esse manus officium vel excellentius, vel salutarius, vel diuinius, quàm hanc litteram apprehendere; sic nomen fecit, vt eo significetur idem ac si dicas Latinè, Altè ad T, vel exalta ad T. Nec verò eo contentus, eadẽ voce & illud dedit intelligẽdum, Exalta ad ipsum Vnum: quod integrè diceretur He ant e; vt videlicet in T vocalis e intelligatur, cuius accessione in Alphabeto vocali exprimitur. Hante igitur, siue apocoptôs Hant, duo significat; alterum exalta

Oratio quo corporis positu fieri debeat.

El.

Vlna etymõ.

Ellenbog.

Hant.

Manus cuius rei tessera sit.

T litteræ vis & significatio.

exalta ad T, alterum exalta ad ipsum Vnum. T autem consonans, Platoni vinculi habens potestatem, dum ipsi E præponitur, apertè demonstrat, se vinculum esse quo quippiam cum Vno copulatur: quod quale sit si nouisse velis, figuram ipsius litteræ intuere, & mox crucem esse deprehendes, qua Vni mortales deuinciuntur. Iubet ergo nomenclator, vt manum ad hoc vinculum apprehendendum attollamus; quo ex eo tanquam sacra ancora omnis salutis nostræ spes dependeat, & eius medio ipsi Vni deuinciamur. Licet verò & Daut sic soluere, vt ex Dau an T dicatur componi, quo notatur apprehende ac retine ipsum T. Miranda sunt hæc, ne dicam stupêda; sed tamen talia vt ad vnguem conueniant cum Hieroglyphicis Ægyptiorum signis: è quibus perspicuû fit, hæc non esse mei cerebri commenta, sed vetustissimis olim Ianigenarum symbolis esse consignata, & hactenus in ipsorum antiquitatibus conseruata cerni. Vide mihi tot sacrarum imaginum manus ipsum T apprehendere ac tenere, ac coniecturam inde fac, cuius rei tesseram manus nomine is voluerit indicare, qui eam Dant vocauit: quæ vox eam sui monstrat, quam dixi, solutionem. Siue igitur dicas Dau an het e / & contractè Daute/ ac deinde per apocopen Dant/ siue Dau an T/ idem ferè dixeris; propterea quòd T consonans cum è vocali pronuntiata, exponat crucem vinculum esse quo Vni copulamur. Quamobrem sicut vlnæ ad Dominum altissimum eleuandæ; ita & manus attollendæ ad ipsum T, & iis ipsum T sibi tenendum, quo eius medio ipsi Vni colligemur. Manus itaque coniungimus, & coniunctas suprema parte ori applicamus, quo hac coniunctione coniunctio & copulatio, quam oratione quærimus, exteriùs designetur; & præterea rectæ & extensæ manus ori applicatæ, crucem forment siue ipsius Tau figuram. Hac itaque ratione ipsum T exprimitur, à cuius apprehensione manus nomen accepit. Et quia oratio ex ore prodit, & manus vnà cum ore transuerso crucem delineat, fit vt intelligamus, orationem cum cruce intelligendam esse, si velimus eius sentire efficacitatem. Nisi enim Christus in cruce peccata nostra luisset, nec nos Christo iungeremur, nec eius medio ad Patrem veniremus, atque ita ne orare quidem cum vllo fructu possemus. Stupendus profectò consensus est primarum vocum & hieroglyphicarum apud Ægyptios notarum; atque adeò hæc ex illis, & illæ ex his certissimam accipiunt interpretationem, & sic mutua opera viam aperiunt ad ipsam priscæ & perennis philosophiæ veritatem.

T quo manuum positu formetur.

Ceterùm vt clariùs etiam cernas, quantam sermonis architectus in omnibus nominibus eorum quæ ad animi salutem pertinent, curam gesserit, considera Cimbricum digitorum nomen. Vinger enim idem significat quod inuenire desidero. Quid verò hoc ad digitorum naturam? Num fortassis in tenebris hunc digitorum vsum esse designauit, vt iis aliquid palpando inueniremus? Minimè gentium. Quid igitur? Nempe monere voluit, omnem inueniendi facultatem numeratione absolui: ad numerandi verò atrem digitos maximè esse comparatos. Numeros enim omnes digitis indicamus; quo fit, vt meritò nomen habeant ab inueniendi desiderio. Eo namque omnis numerandi ratio spectat, vt quicquid in rebus abditum latet, supputando peruestigemus; atque ita tota sapientia arithmeticis rationibus continetur; quæ tota in eo versatur, vt omnibus rectè supputatis & discretis ad ipsum Vnum ascendamus. Et videtur alioqui naturæ instinctu factum, vt quoties quicquam attenta cogitatione quærimus ac inuestigamus, digitos ori inseramus, quasi illi iuuent ad inuentionem. Sic cogitabundos homines vngues rodere videmus, ceu è digitis ea quæ mente quærunt, exsugere niterentur. Hinc vngues rodere in prouerbium abiit, pro attenta mente cogitare. Sic Persius,

Vinger.

Digiti ad numerandi artē maximè comparati, & inueniendi desiderij sunt symbolum.

Vngues rodere.

Nec pluteum cedit, nec demorsos sapit vngues,

de carmine non accuratè nec inuento nec digesto, nec bene omnino supputato. Eodem modo Horatius:

Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngues.

Vtamur ergo ad hanc rationem digitis, cùm aliis in rebus quærendis, tum maximè in vocibus primis examinandis; in quibus singulæ litteræ & earum potestates diligentissimè supputandæ, & accuratè quærendum in quas particulas voces distrahi possint, & quot modis & syllabæ & elementa omnia tum expressa, tum latentia queant numerari, tum prorsa, tum versa serie considerata. Quòd si hac digitorum opera in Cimbrico manus nomine vtaris, & illa quæ dixi, & alia fortassis adhuc mysteria latere deprehendes; & ex iis ad veram orationē, & eam quæ sola ad vitam vtilis perueniens, cognoscesque

quis cùm manuum, tum ceterorum attuű positus in otante esse debeat: quem vbi inueneris, antiquissimam litteræ Bet figuram videbis, quæ linea extrema oranrem hominem terminante constat.

Bet litteræ figura.

Quid dico fortasse? cùm certò sciam te inuenturum, quod vbi sollicitis digitis supputaris, sis stupore quodam maximo admirationis capiendus; si de mei quidem animi inclinatione licer iudicare? Quamuis enim ea quæ de **hand**/ de **el**/ de manu, de digitis exposui, admirandum artificium ostendant; longè tamé illustriora reddentur, si paullò accuratiùs ad digitos vocentur. Equidem confiteri cogor, me sæpius in sermonis nostri mysteriis præuaricari, & non pauca omittere, quæ non sine laude addere potuissem. Corrigam ergo hîc meipse, & totum orantis habitű & membrorű positum ab imis vsque pedű digitis repetam, quando hi in summa humilitate, per corporis delineationé expressa, primi esse debét.

Corporis partium in orantis positu hieroglyphicus explicatus.

Teen.

Digitus igitur pedis **Teen** vocatur. quo mox monemur, ex imis vsque operum nostrorű principiis nos ad Vnum debere spectare; quod cum vocabulo **te** eximiè congruit; propterea quòd, vt hîc ad Vnum ipsius digiti nomenclatura excitamur, ita illic edocti simus, orationem nostram ad Vnum fieri debere.

Pedis partes.

Post digitos plantam pedis videmus, & deinde calcaneum, mox pedem, hinc talos: quibus omnibus per nomina sua explicatis, oratio continetur ad eű qui omni ex parte vnicus est & simplex, tria diuersa petens; quorum primum ad Patrem, secundum ad Filium, tertium ad Spiritum sanctum refertur. Dicitur enim **Plant heel voet enckel.**

Plant.

Planto vocis etymon.

Plant auté idem est nostratibus quod planto, vel planta Latinis, qui hanc vocem à nobis retinuerunt. Plantare autem cùm passim à Prophetis Domino attribuatur, tum ipse Christus hæc apud Matthæum locutus est: *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur.*

Hiel.

Hiel autem siue **Heel** idem est quod calcaneus, cùm corporis partibus tribuitur: At dum vt verbum vsurpatur, idem est ac si dicas, sana & in integrum restitue: quod qui nescit filio esse tribuendum, is nec Prophetarum principem legit, nec scit cui salus generis humani & tota sanatio debeatur.

Voet.

Pes & πούς vocũ etymon.

Voet nunc pes dicitur: qua de voce Græci suum πούς, Latini pes habent, mutato digamma in π. Eadem vox, vt verbum in locutioné veniens, idem significat quod nutri & ale; quod proprium est Spiritus sancti, qui igneo suo calore id quod Pater plantauit, & filius sanauit, fouet atque nutrit: quod notius est quàm sit sacris litteris comprobandum. Virgilio idem, nescio vnde, suboleuit, nam dixit:

Principio cælum ac terras, campósque liquentes
Lucentemq́. globum Lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit.

Est igitur orationis huius breuissimæ ternarius alimento spirituali absolutus. Adiicitur in fine ipsius nomen qui inuocatur, quem simplicem & vnicum vocat nomenclator, quod **Enckel** adamussim exprimit, dum in significationis suæ latitudine vsurpatur.

Enckel.

Atque hic quidem quinque partium diuersi generis hieroglyphicus est explicatus. Succedit mox altera oratiuncula, totidem verbis quot prior constans, **Schenckel braen**: quibus vocibus dum pro partibus corporis ponuntur, tibia & sura à talis vsque ad genu denotantur.

Schenckel.

Braen.

Eædem voces ad orationé integram redactæ, iisdem litteris & syllabis manentibus, idem sonant quod Latini dicerét, Largire vt altum consilium capiamus: vel ad verbum; Da sublime consilium. Rogat igitur partium corporis nomenclator, vt omnia consilia nostra omnésq. cogitationes procul à terrenis ad cælestia ferantur. Mox inde rario adiicitur harum precű vnà cum summæ humilitatis confessione. Cùm enim post suram & tibiam genu sequatur, ipsius genu nomen sic est compositum vt in partes suas solutum idem dicat quod Latinus verteret, Nihil possum, nihil scio: qua de re modò satis multa.

Kesen.

Deien.

Hopen.

Sy.

Pars genu adiecta aut potiùs opposita **Kesen** vocatur; totum deinde femur **Deien** dicitur: cui coxendix succedens, **Hopen** dicitur: huic latus impositum ad brachium vsque, **Sy** nominatur. Ex horum nominum contextu & genu nomine, vt geminam habet significationé, bis pronuntiato, & **deien** bis item in diuersa notatione posito, hæc consurgit sententia: Non possum nec alimentum capere, nec spiritum ducere; non possum vllam internam habere vitam aut motionem, nisi spes ista sit. Quòd si quisquá tam sit morosus, aut potiùs stupidus, vt nesciat in hieroglyphicis idem symbolum bis posse, vel ter etiam, si res ita ferat, repeti, quò breui notarum complexu multa comprehendantur; simpliciter sic legemus: Nec possum, nec scio vel capere nutrimentum, vel ducere spiritum, nisi hæc spes sit. Vtroque certè modo, & hoc simpliciore, & illo symbolicis rationibus aptiore & orationis series cótinetur, & infirmitatis extremę

sit con-

fit confessio, magna humilitate exposita & exaggerata, docens in sola spe & fiducia totam orantis vitam collocari. Hæc igitur à digitis pedum ad brachia vsque partium corporis exterioris & in orante conspicui situ hieroglyphico leguntur. Eodem modo brachium vsque ad digitos explicandum: brachium enim nobis Arm dicitur: qua voce extra corporis partes pauper & miserabilis denotatur. Sic diuinus ille citharœdus: *Inclina Domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.* Quid reliquæ partes significent, satis copiosè ostendi: quas si iungas & à brachio incipias, habes hanc saluberrimam admonitionem: Pauper & miserabilis leua cubitum; affige ipsi Tau inueniendi desiderium: quo iubetur, vt totum salutis suæ inueniendæ desiderium aptum habeat atque suspensum ex ipso Tau; qua voce huius litteræ propterea hîc libentiùs vtor, quòd congruum esse rationi putem, vt in hieroglyphicis legendis, hieroglyphicis nominibus vtamur. Capitis partes quia hanc non habent seriem & consecutionem, sigillatim suas habent interpretationes. Oor quidem, vt omnis auditio ad audiendam originem eique obediendum adhibeatur: Oog/ vt alta perpetuò contempletur: Naes/ vt perpetuò nouum suppeditet alimentum, spiritum videlicet assiduò attractum: Mont/ quo os significatur, ad monendum nobis semper seruiat; atque ita nihil dicat, quod non habeat salutarem aliquam admonitionem: Tant/ dentis nomen geminum, progressus vinculum designat; quasi dicas, Dentes ad hoc esse comparatos, ne verba prorumpant: vnde apud Homerum ἕρκος ὀδόντων habemus. Et in Euangelio: *Non quod intrat in os coinquinat animam, sed quod inde egreditur.* Est enim An/ quo progressus linguæ denotatur, gemino Tau tamquam gemino funiculo alligatum atque septum: atque ita de ceteris partibus cogitandum, quæ omnes vno capite, cuius plura sunt nomina, de quibus pòst, comprehenduntur. Vide modò non in saxis tantùm, obeliscis, & pyramidibus, & id genus monumentis hieroglyphicam sermonis nostri peritis scriptionem esse, sed eam etiam in positu membrorum hominis Deum orantis clarissimè cerni & aptissimis vocibus exponi. Habemus igitur totam hominis orantis delineationem & membrorum angustam quandam inter se compressionem, clarissimam humilitatis & demissi animi significationem: in qua cernes, hominem prorsus in angustum contractum, haud secus atque erinacei se conglobare solent, dum se vndique volunt tueri. Nec vlla sanè est melior custodia, quàm sua cuique oratio, summa cum humilitate ad Deum fusa. Quamobrem si securi esse velimus, semper nobis est orandum, id est, semper pressissimè ipsi Vni hærendum; à quo solo possumus ab omni malorum defendi periculo. Pueri formidine correpti, arctissimè parentes, vel eum in quem primùm incidunt, apprehendunt; & quanto ei strictiùs hærent, tanto se putant esse tutiores. Eandem nos in oratione hærendi consuetudinem naturæ instinctu pueris demonstratam sequamur; & quo pressiùs Vni nos coniunxerimus, eo nos putemus securiores. Legimus in varia Æliani historia, passerculum ab accipitre vehementiùs impetitum in Xenocratis sinum deuolasse, & in eo tuendi sui caussa hæsisse. Videmus & canes idem facere, vt dum suis viribus diffidunt, se intra hominis pedes coniiciant, & ei se quàm possunt arctissimè iungant, quò præsens periculum euadant. Quoniam igitur hæc ipsius naturæ est instructio & institutio, in ipsis etiam brutis vim suam clarissimè demonstrans, vt imbecilliora dum in periculo versantur ad fortiora confugiant, turpissimus & pudendus hominis error esset, ac fœda degeneris animi nota, si in discrimine magno, vnde se ipse liberare nequeat, constitutus, non e vestigio ad eum properet à quo solo potest seruari. Atqui quàm diu Adami erimus, id est, odij & inuidiæ diabolicæ vndis obiecti, tamdiu in perpetuo periculo versabimur, ne à procelloso tentationum abysso euertamur & deuoremur. Quamobrem in assiduo vitæ discrimine assidua opus est oratione, id est, perpetua adhæsione nos cum Vno arctissimè copulante. Hæc igitur illa oratio est, quam perpetuam nobis sacta scriptura esse vult; eáque precum vocalium verissima est anima, citra quam illæ mortuæ sunt & ad nihil efficaces. Nihil hîc opus est scholasticis distinctionibus; propterea quòd nomenclator in fixa adhæsione, qua pressissimè nos ipsi Vni coniungimus ad tentationum procellas euitandas, totam voluerit esse orationis naturam, nihil sollicitus verbáne sequerentur an non hanc mentis copulationem. Eo modo Anna quondam orauit, labris & lingua quiescentibus; eo modo semper orare debemus, ne intremus in tentationem, cuius periculum perpetuò capitibus

Marginal notes: Arm. — Oor. — Oog. — Naes. — Mont. — Tant. — An. — Oratio sua cuique optima tutela. — Passerculus ab accipitre impetitus, in Xenocratis sinu deuolauit. — Oratio an verba requirat.

nostris impedit. Nemo excludit verba, sed ea vt pauca sint Christus præcepit, cujus monitis nec verius quicquã esse potest, nec certius ad salutẽ: quod vnum mihi satis esto ad omnes morosorum hominũ impetus amoliendos. Si D. Paullo contẽtiosæ disputationes non placuerũt, multo minus mihi placere debẽt, qui non generatim de tota in vniuersum tracto religionẽ, sed de primis dũtaxat rudimẽtis, pueris analphabetis in primo eruditionis limine à sermonis nostri opifice propositis ad edilcendũ. Quàm igitur absurdum esset, cum rudi hac infantia graues inire contentiones; tam ineptũ quoq. fuerit, me multis hîc vexare controuersiis, quæ in Theologorũ cathedris & subselliis validis frequenter lateribus agitãtur. Per me cuiq. liberũ esto, vt suo more & arbitrio oret; ac de tota precũ efficacitate, pro eo ac visum fuerit, sentiat: interim hoc mihi concessum vellim, vt quid verbũ nostras, quo orare designamus, de natura litterarũ & structuræ artificio significet,

Oratio qua in adhæsione versetur.

veris & rotundis verbis simpliciter explanẽ. Sed dicet aliquis: Cùm tu in adhæsione orationis vim colloces, quod erit discrimen inter diuinã laudẽ & orationẽ? Qui enim Deum laudant, arctissimè se Deo iungunt, atque adeò illud faciunt quo nullũ opus est præstantius. Dixi, orationem in adhæsione quidẽ versari, sed non quauis; sed illa cuius finis esset Eb/id est, fluctuũ quibus pulsamur recessus. Addidimus itẽ omnẽ orationẽ ad hoc tendere, vt aliquid ab eo quem oramus consequamur, quod nõdũ certum atq. securũ habemus, quod in Deb denotatur. Nam si à tentationũ procellis in æterna tranquillitate securi versaremur, Deũ non oraremus, vt vndæ tentationũ diabolicarũ à nobis recedant; sed eo metu iam toti liberati, Deũ de beneficiis acceptis laudaremus. Oratio igitur indigentis est & in periculo adhuc constituti, tota fundata in firma fidẽ & spe, qua credimus & speramus, ei quẽ oramus & potestatem esse & voluntatẽ nos liberandi à periculis & malis quibus obsidemur. Alaudæ igitur caput fidei baculo additũ, quem Canopũ manibus tenere in Ægyptiaca tabula videmus, æquè ad orationem pertinet atq. ad laudẽ diuinã, atq. idcirco rectissimè fidei scipioni veluti fulcro & fundamento suo impositũ cernitur.

Orare non possumus nisi laus præcedat.

Quid? quòd in hac vita malis adhuc obnoxia orare non possumus, nisi laus præcedat; eo quòd credere debeas, eum altissimũ esse & vnicũ, à quo tota tua salus depẽdet, quem vis orare, & te fateri nihil prorsus virium habere? Hoc autem quid aliud est, quàm laudare? Cimbrica certè vox Lof docet excelsam æternitatis eleuationẽ laudem esse. Atqui dum in orando fidẽ, id est, Loof habes, Lof præcesserit necesse est, vti antè demonstratũ. Quisquis ergo orat, Deũ laudat & extollit; quod in Bidd clarissimè videtur: quod verbũ extremam nostram humilitatẽ cum suprema Dei sublimitate confert, qua in re summa laus continetur. Iam non aliũ laudare nomenclator noster iubet, quàm qui & ipse plenus est, & nos plenos reddere potest. Hac igitur spe Deũ oramus, quòd fidamus, eũ nos plena donaturũ esse felicitate. Sed hęc in Lof & Fol dicta sunt. Qui ergo iubet vt semper oremus, iubet etiam vt semper laudemus: & quãdiu in hac vita malis obnoxia versamur, tota laus nostra ad orationẽ refertur; si non apertè, at saltẽ per tacitam consecutionẽ. Summatim igitur Cimbrica oratio in fidè & spe fundata tum cessabit, dum fundamenta ipsius cessabunt: Laus verò semper permanebit, vti in ipsa caritate fundata, & plena omniũ bonorum in eo quem secura iam malorum supra omnia extollit. Quemadmodum enim Lof quàm Loof vetustius est; ita etiam Lof manebit dum Loof cessabit: & quia oratio fidei fulcro sustinetur, ea quidem quam nomenclator noster sua voce designauit, necessariò fide cessante cessabit; & tum in puram laudem omnis adhæsio transibit, quia nullus amplius metus erit aut fluctuum aut procellarum. Neque tum alaudæ caput fidei baculo ampliùs sustinebitur, sed ipso suo cono cum ipso Vno perpetuò hærebit, nec vlla vi inde poterit auelli. Atqui illud est quod semper post alias odas tertue quatertue voce in longum protracta repetat Di eu di eu di eu/id est, Æternitas æternitas æternitas; hac sua

Alauda cantus epinome.

Epinome demonstrans, ad hoc omnes suas orationes & laudes referri, vt tandem cum ipsa æternitate coniungatur. Quòd si verbum nostras, quo Cano denotatur, in partes suas solueris; mox inueneris, omnem cantum referri oportere ad eum à quo omnia dependent. Quid enim aliud est Singe quàm vehemens motus ad ipsum Hinge; id est, ad Deum è cuius potestate totam rerum vniuersitatem suspensam esse non Christiani tantùm, sed Homerus etiam confitetur.

Singhe.

Gimel.

CVM IAM pædagogus Canopum suum siue bonæ spei discipulum ad vitam æternam incitasset, atque eius exordium orationem esse docuisset; consentaneum erat rationi, vt puero necdum docto qui preces essent concipiendæ, & quid Deus esset orandus, ipsemet orationis formulam præscriberet, ac Spiritum sanctum super discipulo suo inuocaret. Primùm igitur Spiritum sanctum alloquitur in numero plurium, vt tertiam in Deo vno personam siue hypostasin ostenderet, ac in Spiritu sancto simul Filium & Patrem sese compellare demonstraret. Numerum autem hunc aptissimè per pronomen expressit, cuius est proprium personarum ostendere discrimen. Sic in sacris litteris legimus: *Faciamus hominem ad similitudinem nostram*; & alia ad eandem personarum distinctionem referenda: quæ omnia referre nihil opus est, cùm sint omnibus notissima. Portò vt essentiæ ostenderet vnitatem, adiecit epitheton numeri singularis. Mel enim idem est quod reuelo siue reuela. Mirifica igitur est constructio qua dici videtur, Vos reuela. Verùm Mel in compositione nominis loco ponitur, pro eo quod reuelat, vt cælum Hemel dicimus, eo quòd altus sit reuelator: nec altus tantùm reuelator, sed multo magis ipsius alti reuelator. Nec vocis artificium in hac sola gemina notatione cernitur, sed eadem etiam intelligimus, cælum ipsius nobis capitis facere reuelationem, ceu Het-mel diceretur. Quemadmodum ergo cælum altum alti capitis reuelatorem optimè interpreteris, ita Gimel rectissimè vertas, Vos reuelator. In diuinis tamen actus ipse propria quadam ratione suum sibi locum vindicat, vt apud Mosem: *Est misit me*. Eodem modo non citra mysterium hoc loco dicere queas, Vos reuela, id est, Vos, cui præcipuè dicere debeo, Reuela. In diuinis enim sententiæ potior est ratio quàm Grammaticæ constructionis. Dum enim Reuela dico, votum meum actu exprimo, & quid in præsentia fieri cupiam, in ipsa salutatione declaro. Reuelator esse potest quisquam qui non reuelat in præsentia: quo fit, vt maior sit sententiæ efficacitas si Spiritum sanctum sic alloquar: Vos reuela; quàm si dicam; Vos reuelator. Mel reuelare designat de natura litterarum, eo quòd prima huius vocis littera talis sit, vt de ea Terentianus cantet, *Mugit intus ore*. El autem idem est, dum vt verbum vsurpatur, quod in altum tollo. Quamobrem is qui quod occultum est in sublime tollit, facit vt quod antè delitescebat, omnium oculis exponatur. Hæc vox conuersa contrarium denotat, vt suo pòst loco declarabo.

Gimel vocis compositio & interpretatio.

Mel.

Hemel.

El.

Proprium autem Spiritus sancti attributum esse ipsum reuelare, vnum est eorum quibus nihil est clarius. Hic locutus est per prophetas, hic in virginem Mariam descendit, & salutem mundi Iesum Christum ex vtero virginis reuelauit, hic Ioanni in vtero Christi præsentiam reuelauit, hic Simeoni præsentem Christum ostendit, hic in forma columbæ in Christum descendēs adspectabili signo, addita etiam clara Patris voce D. Ioanni Christum demonstrauit: hic est ille quem Christus pollicitus est venturum post adscensum suum, & docturum omnia discipulos, & cum eis mansurum in æternum. Summatim, hic est omnium diuinorum reuelator; quem idcirco præceptor sic salutat, vt vnà votum suum aperiat dicens: Vos reuela. In nomine trilittero, quo sermonis nostri architectus Deum nuncupauit, apertissima est cùm trium personarum distinctio, tum hæc Spiritus sancti dignitas. Pater enim Got est: qua voce simpliciter Deum vocamus. Ab hoc ichnæa conuersione Filius procedit. Tog enim eodem tempore pronunciatum ductorem & ductum significat: Filius enim omnia è Patris abyssis ducebat, & patris dono omnem habet & in cælis & in terris ducendi potestatem. vnde Menerua siue Minerua nominatur. Et Tog quidem à Got simplici fit conuersione, vt Filium à Patre solo gigni intelligas. Verùm Toog à Got dum procedit, vocalis duplex tempus adsumsit, cùm in Got & Tog vnum tempus esset: quo nimirum cerneretur de temporis analogia, Spiritum sanctum à duabus personis procedere, à Patre videlicet & Filio; atque inde longa vocalis vtriusque personæ æternitatem coniunxit, lit-

Spiritus sancti proprium, reuelare.

Trinitatis mysterium in Cimbrica Dei nomenclatura.

Got.

Tog.

Toog.

teris prorsus eisdem secundum essentiam; vt nimirum vna eademque trium personarum essentia significaretur. Hoc vocabuli artificium is rectè capiet qui motuũ & temporum analogias de peripatetici magistri regulis didicerit. Ex Got igitur geminato tempore, & per consecutionẽ necessariam geminato interuallo in eadẽ potentia, Toog fieri videmus; litteris quidẽ manentibus eisdem, sed solo tempore mutato. Est autem Toog ostensio siue demonstrator, ceu Te-oog, id est, ad oculum diceretur. Vt igitur in hoc trilittero nomine intelligimus Patrem omnia effundere, Filium omnia ducere; ita & illud clarè cernimus, Spiritũ sanctũ à Patre & Filio procedentẽ omnia demonstrare & mentis oculis subiicere. Sed de hoc nomine alias. Hic sufficiat de sermonis nostri artificio docuisse, Spiritui sancto ostensionẽ & reuelationẽ tribui debere, & idcirco rectissimè per Mel salutari. Nusquã lingua nostra à sacra scriptura declinat; sed ita ei semper inhæret, vt facillè cernas, vtramq. ab eodẽ fonte, & ab eodẽm doctore manasse; & cum hunc ipsum fuisse, cuius est ea omnia reuelare, quę & ad Dei faciunt cognitionẽ, & ad veram hominis salutem: quem hoc loco magister Alphabetarius Canopo suo propitiũ cupit affulgere. Porrò vt clariùs peruidere possimus, qua maximè figura hæc vocis Mel significatio ob oculos poni possit, considerandum qua via & ratione Spiritus sanctus reuelet. Equidem infinitos reuelationum modos esse non ignoro, at eos ad capita duo non incommodè referri posse cerno. Aut enim Spiritus sanctus ex iis quæ Deus creauit, homines in Dei cognitionem deducit, vt apud D. Paullum docemur, aut singulari gratia naturæ creatæ ordinem & limites egressus, diuina hominibus diuina virgula ostẽdit. Illo modo sapientes docuit vnum Deum esse; & si cari ipsi velle essent, debere ductum eius quem in astris viderent, perpetuò sequi, nec vmquam à rectæ rationis amussi aberrare. Omnis enim diuinus ordo cælorum motu descriptus est; in quo homines, vti in maximo speculo, quid quaque in re sequi debeant, queant intueri. Hinc in illis quæ Orpheo tribuuntur,

Reuelationes omnes ad duos modos posse referri.

Cælorũ motu omnis diuinus ordo descriptus est.

Σὴ μὲν ἐν ἄστροις
Τάξις ἀναλλάκτοισιν ἐφημοσυναῖσι βέβηκε.

id est, *Certus tuus ordo*
Immutabilibus mandatũ currit in astris.

Plato tradidit ex ordine cælorum stabili conuinci, Deum esse huius mundi gubernatorem; sed hunc sensum tamquam procellis obrui, cùm rerum humanarum intuetur cõfusionem. E cælorum motibus Pythagoras, Timæus, Plato, Aristoteles, & ceteri melioris notæ philosophi ad vnius Dei cognitionem pertigerunt. Sic nos præeunte vate canimus, *Cæli enarrant gloriam Dei.* Ad hæc in oratione Dominica patrem nostrum in cælis esse dicimus: quo præter cetera intelligimus, paternam eius maiestatem in cælis maximè apparere; & mox oramus, vt eius voluntas sic fiat in terra, vt fit in cælis: quo rursus inter cetera, quæ plurima sunt, intelligi datur, illud nobis optandum esse, vt quemadmodum cælorum astra ordinem suum semper videmus obseruare citra omnem perturbationem; sic in terris quoque homines vitam suam instituerent, vt numquam à Dei voluntate declinarent. Sed quid multis? Quin hic quoque sermonem nostrum consilimus? An non modò dixi, Hemel cælum vocari, eo quòd altus sit alti capitis reuelator? quæ nominis ratio cum illo conuenit quod Iesaias præcepit capite, ni fallor, quadragesimo: *Leuate*, inquit, *in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hoc.* Atqui reuelare non potest, nisi eius beneficio & gratia à quo omnis reuelationis scaturigo, ceu è primo fonte, manat. Quamobrem si verum fatebimur, dicemus non tam cælum reuelare, quàm Spiritum sanctum per cælum tamquam per librum quendam nobis patris ostendere potestatem & pulcerrimum ordinem in rebus gubernandis. Spiritus igitur simpliciter Toog & Mel; cælum verò Hemel vocatur, per participationem reuelationis. Verùmenimuerò quia homo ab hac Dei voluntate omnia ordinante ac dirigente sese diuelli dæmonis fraude permisit, manca fuit hæc Dei facta reuelatio, nec hominem lapsum ad integram Dei potuit deducere cognitionem, tametsi nonnihil iuuaret. Quamobrem alia pòst fuit opus voluntatis diuinæ reuelatione, posteaquam priorem sibi homo reddidit claudam ac penè cæcam, & talem, vt ea se ad Deum reducere nequiret. Ea fuit quam Spiritus sanctus prophetis inspirauit, qua generis humani in integrum restituendi mysteria detegebantur; sed sic detegebantur, vt solis illis paterent, quos idem Spiritus ad ea intuenda admisisset, qui totius huius spectaculi vnicus

Hemel.

sempet

semper fuit & erit dispensator. Quando itaq. duo habemus reuelationum genera, congruum fuerit orationi, vt duo quoque diuersa signa reperiantur, quibus earum discrimina denotentur. Prioris reuelationis non aliud symbolũ quærendum, quàm ipsum cælum; quando nomenclator cælum ab hac reuelatione [illegible] nũcupauit. *Cælum reuelationis prioris tessera.* Nefas enim sit & stolidæ superbiæ, quicquam aptius velle inuenire, quàm ab illo nobis est commonstratum, quem Spiritus sancti ductu omnia vocalia symbola condidisse velimus nolimus confiteamur necesse est; quãdo clarè cernimus, ea omnem humani ingenij captum per infinita spatia superare. Verùm quia reuelationis quæritur signum, necesse est cælum apertum sit, non vndique conclusum. Attamen quò veritas per omnia sibi consentiat, nec aliud sit in signo quàm in reipsa, ratio postulat vt cæli figura sic aperta sit, vt qua parte aperta est, à nobis sit auersa; quo intelligatur prius hoc reuelationis genus nihil facere ad ea homini demonstranda, per quæ iter ad cælum rursus pateret. Est enim homo naturam suam primã & omnem eius ordinem & ductum auersatus, & idcirco non iniuria cælum ea parte clausum est, qua ad hominem respicit. Quoniam itaq. ea quæ dextrorsum feruntur à nobis ad exteriora spectant, cæli figura sic erit pingenda, vt sinistrorsum claudatur, dextrorsum aperta cernatur. At quando frustra nobis hæc reuelatio proponitur, vtpote ex qua ad cælum non datur venire, alterum reuelationis genus accedat necesse est, vt ea ad integram Dei cognitionem & veram felicitatem nobis iter ostendatur. *Reuelationis alterius symbolum baculum pastorale.* Huius signum inuenire non æquè fortasse fuerit facile. Si tamen corruptam nostram naturam consideremus, ac tandem deprehendamus nos verè pecudes esse, & oues in medio luporũ procul à pastore vagabundas; mox cernemus cuius generis reuelatio nobis sit necessaria. Confestim enim intelligemus, pecori maximè cõuenire vt pastorem habeat, & ab eo ad tuta pascua deducatur, & à faucibus luporum liberetur. Quod verò huius pastoralis officij congruentius fuerit symbolum, quàm pedum siue baculus, quo pastores oues suas gubernant, & ad pabula læta cõpellunt? Nihil profectò ouibus perditis & sine pastore vagantibus salutarius sit, quàm si ipsis tuti pabuli contingat præmonstratio. Quamobrem cùm omnis Spiritus sancti reuelatio ad hoc spectet, vt omnes perditę oues vnum cognoscant pastorem, & eius ductum sequantur; placuit hieroglyphicarum auctori notarum, vt pedum huius reuelationum generis symbolum haberetur. *Pedum pastorale.* Cùm enim omnia vaticinia ad Christum pertineant, & is se dicat verum pastorem esse, atque Petro & ceteris Apostolis hoc tantum munus dederit, vt oues suas pascerent; nec hoc pascendi officium aliud sibi vellet, quàm vt populum docerent, & ei mysteria salutis reuelarent; non potuit aptius & conuenientius huic reuelationi signum inueniri, quàm pedum pastorale. Totam autem hanc reuelationem, qua populo Euangelium exponitur & doctrina traditur Christiana, ad Spiritũ sanctum referri nemo eorum nescit, qui ea modò cognorit quæ de Spiritu sancto ipse Christus Apostolis suis promisit, quæq. pòst largissimè cum totius mundi admiratione præstitit. Docuerunt Apostoli, docuerunt etiam successores, docent hactenus veri pastores, docebunt item qui deinde per Christum ouile intrabunt; & hi omnes vnam vnius Spiritus docent reuelationem, quam nos [illegible] dicimus, & pedo designamus. Hinc pedum

Episco-

Episcoporum pedū doctrina spiritus sancti signum hieroglyphicum. Episcoporum : quod licet Episcopis tantùm detur, omnibus tamen debetur pastoribus, verùm insigne penes eos mansit, qui multis pastoribus & multis gregibus præsunt. Pedum igitur hieroglyphicum signum est doctrinæ Spiritus sancti, qua is Christi gregem perpetuò pascit. Pabulum autem quo pascit, est verbum Dei, quod nutrit & roborat, non in præsens modò, sed in æternum. Videamus nunc quid pedum designet. Virgilius

Pedum quid sit. in Bucolicis hoc vocabulo vsus est:

At tu sume pedum, quod me cùm sæpe rogaret
Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari.

Hîc Seruius baculum incuruum pedum definit, quo pecudum pedes detinentur, haud dubiè à pedibus vocem deriuari arbitratus. Nos vetustam Cimmeriorum vocem agno-*Pedi etymon.* scimus, quam nostro more Pe-toom diuisis syllabis diceremus, quo pecudis frenum designatur, siue id quo pecudes veluti freno teguntur. Neque enim ad pecudes tantùm retinendos huius baculi vsus erat, sed ad omnia ea præstanda quæ ad gregem regendum *Pedi pastoralis vsus.* pertineret, vt ipsa etymologia clarissimè demonstrat. Nam pedo vti baculo oues coërcebant & agebant; & si qua longius aberraret, eo loco fundæ vtebantur, gleba nimirum vel lapide super parte incuruia collocato, & longissimè euibrato. Adhæc pastori scipionis loco erat, cui lassus innitetetur, & si res ita ferret, eo veluti hastili aut claua aduersus lupos pugnabat. Eodem modo Euangelici pastores Spiritus sancti doctrina vtuntur, qua & oues suas regunt & pascunt, & à lupis defendunt, & ipsi sese fulciunt; & si opus sit, oues etiam suas ligant, & dum placet rursus soluunt: quæ omnia & his plura pedum vpilioni præstabat, & idcircò rectè frenum pecudis vocabatur. Nam quicquam doctrinæ Christianæ conuenientius dici queat, quàm ipsam frenum esse pecudum; cùm hominum animi reuera pecudes sint, solo verbo Dei gubernandæ ac regendæ? Mirum est, quàm aptè vocabuli ratio symbolo congruat, & quàm eleganter significationem eius ob oculos ponat. Quò tamen clariùs ostendatur, quanta sit huius symboli antiquitas, & quàm Ogenius eius apud lanigenas vsus; operæ pretium fuerit, si & alterum eiusdem

Lituus. incurui baculi nomen explicetur. Lituus frequens est in Latinorum ore vocabulum; verùm quæ nominis eius sit origo, quæque prima eius notatio, nemini hactenus cognitum esse existimo. Virgilius, diligentissimus antiquitatum indagator, libro Æneidos septimo doctam eius fecit mentionem:

Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat
Picus.

Vt autem veterum in hac voce cernas ignorantiam, Ciceronem audias: Quid, inquit, lituus iste vester, quod clarissimum est insigne augurum, vnde vobis est traditus? Nempe eo Romulus regiones direxit tum cùm vrbem condidit. Qui quidem Romuli lituus, id est, incuruum & leuiter à summo inflexum bacillum (quod ab eius litui quo canitur similitudine nomen inuenit) cùm situs esset in curia Saliorum, quæ est in Palatio, eaque deflagrasset, inuentus est integer. Hæc ille, quibus ostendit, se opinari, nomen prius incuruæ tubæ siue cornui æneo quàm lituo augurum datum fuisse; quod falsissimum esse demonstrabo. Iam antiquitatem eius à Romulo duntaxat repetit, nec addit cur Romulus eò potius quàm alia virga regiones vrbis designasset. Possemus & alios super hac re sententiam rogare, sed frustra; eoque satis fuerit, omissis plurimorum er-

Litui etymō. roribus, veram vocis originem aperire, & ex ea certum iudicium ferre. Lituus igitur, *Let.* dictus à Let-hu, quo denotatur custodia & tutela ab omni re noxia. Let enim nobis omnem noxam & omne obstaculum designat: quod cùm in quotidiano sermone perpetuò versetur, non opus est exemplis docere. Quòd si mauis eandem seruare vocalem, *Lit.* rem mihi gratam feceris, & coëgeris rationem assignare clariorem. Lit vocali longa tormentum & dolorem notat, à quo Lit hu deriuatum id significabit quod à dolore & tormento tuetur. Vtrum igitur accipias, mea non admodum refert: in priore E in I motaretur, vt ex Meneriua fit Minerua, & à Men Mino: at temporis eadem ratio constaret: in posteriore vt vocalis eadem maneret, ita longum tempus in breue transiret.

Litui antiquitas. Bacillum itaque incuruum quod ab omni obstaculo, tormento, dolore, atque animi ægritudine, quæ maximè Lit vocatur, nos custodit, lituus vocatur. Nunc igitur inuestigemus vnde ad Romanos venerit, & tandem augurum proprium esse cœperit.

Virgi-

Virgilius longè doctius quàm Cicero hac de re locutus videtur. Cùm enim Pico Latinorum Regi lituum tribuat, & is mox à Saturno regnarit, longè altiorem litui ritum, quàm Romulus esset, agnouit. Cùm autem Quirinalem vocat, satis declarat, se de alio Quirino quàm de Romulo sermonem habere; cùm hic multis pòst sæculis scribatur fuisse. Quirinum à nostra voce nomen inuenisse alibi tradidi. Cùm enim Latini duplex W non admitterent, pro Werino Quirinum dixerunt. Est autem Werinis qui defendit: vnde Martis defensoris cognomen non malè habetur. Huic verò quid aptius sit, quàm baculus is qui ab omnibus malis tuetur? Nunc igitur clarum est, hoc bacillum Reges maximè decuisse, quorum est populum ab omni malorum genere custodire. Verùm quales tandem sunt illi Reges qui ab omni tormento tam corporis quàm animi homines possunt tueri? Tales haud dubiè, qualis scribitur Melchisedec fuisse, idem nimirum Rex & sacerdos. Talis & Anius celebratur, Rex Anius, Rex idem hominum Phœbique sacerdos. Ceteri enim Reges qui populum non pascunt verbo, non possunt homines ab omni tormentorum genere tueri, & idcirco nec lituum habere dicentur. Homerus vetustissimum Regum nomen suis Regibus nonnunquam tribuens, ostendit quales primi fuerint Reges. Cùm enim populi pastores eos vocat, quid aliud significat, quàm populum oues esse, & Regem ipsorum pastorem? Verùm quoniam verus hominum pastus est doctrina diuinitus inspirata & ex ore Dei procedens, Rex pastor rectè dici non poterit, nisi populum hac doctrina gubernet ac pascat. Nunc itaque eò venimus, vt rursum intelligamus, pedum eiusmodi Regum insigne fuisse, ac populum eo regi debere. Verùm quia pedum symbolicòs intelligendum erat, Reges magno vpilionum pedo nihil opus habebant, sed satis ipsis erat, si simulacrum quoddam eius manu tenerent, quo ipsorum officij cum vpilionum cura similitudo cerneretur. Lituus ergo pedi fuit simulacrum, Reges & sacerdotes monens, vt populum diuinis regerent institutis, & eo ipso cuius pedum apud antiquissimos symbolum habebat, pascerent & gubernarent. Nec caret mysterio luculentissimo, quòd pro indicio pedi superiorem potiùs partem, quàm inferiorem acceperint: quisquis enim huius ritus fuerit inuentor, is clarè monuit, pascendi potestatem & gregis humani alimentum non è terrenis nec ab infimis esse sumendum, sed supernis, vti superior pedi pars ad simulacrum & insigne sumpta declarat: quam rationem miror à nostris Pontificibus fuisse desertam, quos fortassis magis delectauit, vt inferiorem & superiorem pedi partem ad cælestia & terrena simul accommodarent. Ceterùm postquam rebus in peius labentibus, Regis & Sacerdotis partes sunt distractæ, lituus penes sacerdotes mansit: e quo luculento conuincitur argumento, cuius rei notam præ se ferret. Sacerdotum enim est hominibus Dei reuelare voluntatem, & idcirco lituum dicebant ad cælestem doctrinam pertinere. Verumenimuerò vt hæc natio apud exteros semper fuit quæstus auidissima, callide doctrinam cælestem ad stolidam vaticinatricem artem transtulerunt, & miseris & dementibus hominibus persuaserunt, sese lituo suo posse res futuras è cælo & auium volatu diuinare. Hac itaque fraude lituus & doctrina cælestis ad augurium transiit, & vero animorum pabulo insana successit mendaciorum disciplina. Sic sacra omnia paullatim cacodæmonum insidiæ & sacrificorum auaritia ad idolomaniam detorserunt, astutis quibusdam sophismatis homines per se alioqui vanos inescantes. A maioribus acceptum erat, lituo doctrinam significari cælestem; eam sacerdotes ad augurandi artem, quæ & ipsa cælestis videretur, transtulerunt, ne quid aliud quàm quod à priscis accepissent, tradere viderentur, tametsi reapse longissimè recederent, & sub eisdem verbis omnino contraria priscorum traditioni docerent. Videmus itaque quis verus fuerit Litui vsus, quis deinde fœdissimus abusus, & qua via à vera tutela transierit ad eam superstitionem, qua dementes homines credebant ex auium per cælum volatu se præcauere posse, ne in aduersa prolaberentur. Hinc liquet cornu incuruum, quo in bellis vtebantur, ab huius similitudine nomen duxisse; non contrà, vt Cicero putauit. In noctibus Atticis legimus, hunc baculum ea parte qua robustior est, incuruum esse: quod cùm omnibus vetustis numismatis & saxis pugnat; atq. adeò cum ipso Cicerone, qui parte superiore incuruum esse dicit. Deceperat Aulum videlicet lituus tuba incurua, quæ qua parte crassior est, incuruatur. In lituo propriè vocato res contrà habet, vt cuiuis licet in Romanis antiquitatibus videre. Laudandus hoc nomine Guilielmus Choulius, quòd in eorum

Quirini etymon.

Werin.

Lituus Reges maximè decet.

Reges cur lituo, non pedo vsi fuerint.

Lituus apud solos Pontifices remansit.

Lituus qua ratione venerit ad augures.

Lituus parte sui tenuiore incuruatur.

gratiam qui hoc antiquitatis studio delectantur, cùm alia ad vetustam religionem spectantia, tum multos quoque lituos congessit; quorum nullus est qui non parte sui teniuiore reflectatur: quod nisi ita esset, pedum malè referret. Eadem igitur litui significatio est quæ pedi, cùm ille huius tesseram gerat. Nostris Episcopis grauius pedum placuit, quod multo argento & auro ponderosum & variis gemmis ornatum in tantam molem excreuit, vt non ab Episcopo, sed ab alio gerulo præferatur: satis ostendens, nos gratulari religioni nostræ debere, vt quæ cura & diligentia pastorum è lignea, facta sit aurea & gemmea. Quo verò cernas, quantum sudoris effundendum sit, sudarium è pedo aureo suspenditur, certo indicio magnis laboribus verbum Dei doceri, & gregem Domini pasci. Sed satis de pedo & lituo; quorum illud pecudis frenum, hoc custodiam ab omni malo designat; adeò vt vtrumque iuxtà quadret in Spiritus sancti doctrinam & reuelationem. Restat nunc vt hæc ad figuram litteræ Gimel applicentur. Dixi cælum nobis de primo peccato occlusum fuisse, nec ampliùs in arbitrio nostro esse, vt cælorum ordinem in actionibus totaque vita nostra sequamur: quippe in qua licet mens præsideat, carnem tamen habet semper aduersariam. Hinc igitur prior reuelationis via inutilis quadam tenus nobis facta, aut saltem talis, vt eam sequi nostris viribus nequeamus. Quamobrem cæli figura nobis auersa pingitur, vt cernamus nobis ad ipsum aditum non patere. At verò lituus siue pedum nobis obuium fertur, & cælum ex altera parte apertum ostendit, docens nimirum contraria via, quàm humana natura fert, ad ipsum veniendum esse; atque id non alio duce & præmonstratore, quàm ipso lituo; qui non solùm iter ostendit, sed veluti clauis certissima cælum nobis recludit. Numquid aliud est quod cælum clausum hominibus reserat, quàm reuelatio mysteriorum salutis per Spiritum sanctum facta? Atqui hæc pedo & lituo denotatur; & in lituo forma quædam clauis videtur, vt hinc fortasse Romanus Pontifex D. Petri pedum non repetiuerit, quòd idem mysterium in clauibus contineri intellexerit. Quis vnquam mortalium tantum reconditæ eruditionis, tantum arcanorum Spiritus sancti consiliorum in hac vnius litteræ figura latère credidisset? quis ad rectam eius intelligentiam tot vetustis monumentis opus esse existimasset? Ne tamen Romani putent, se solos lituum à Iano accepisse in hac quam dixi significatione, rursus erit nobis Canopus in tabula Bembi secunda infimi ordinis figura consideranda. Huic in manibus est scipio, & lituus scipionem demonstrans. Videamus itaque primùm, quid lituus sibi velit. Quid aliud, quàm quòd Canopo reuelet ac ostendat scipionem? At quem scipionem? Nempe non vulgarem, sed duabus notis insignem. Tau enim præfert; & ex Tau index sursum tendit in alaudæ caput desinens. Docet ergo lituus, hunc scipionem arripiendum esse, in quo Tau contineatur. Nam ex Tau caput alaudæ surgere, id est opus vitæ. Vita enim mortalium in Tau erat perficienda, nimirum in ipsa cruce, quam hìc expressam vides. Lituus igitur & Tau demonstrat, & ex eo docet, vitæ opus assurgere. Præterea reuelat lituus, si hunc scipionem Canopus arripiat ac firmis manibus teneat, vitam ipsi huius medio promitti, & eam quidem ipsi proximam esse. Pendet enim è scipione versus Canopum figura vitæ habens significationem, cui nota ipsius A, quam in Aleph ostendi, non est adiecta; eo quòd vitam dumtaxat figura hoc loco demonstret, quam lituus ostendit e cruce, super qua vitæ opus perficiendum erat, dependere, & solo eius medio contingere mortalibus posse. O mirificum lituum! O stupendam reuelationem! O scipionem diuinum! quando litui indicio nobis reuelatur, solo huius medio nos ad vitam peruenturos, cuius symbolum proximum Canopo præfertur, & obuium pendere monstratur: Canopo nostro cyaneo in dextra figura erat, qua ad vitam incitatur; & ob eam caussam virgam habet, qua sonus ipsius A denotatur. Viden' modò quàm omnia concordent, quamque clara sint quæ prius obscurissima videbantur? Hoc modo quæ in Cimmeriis tenebris latent, sunt eruenda, ex ipsa nimirum vocum & rerum cognatione; quæ vera est priscorum hominum Magia; quam degeneres posteri non intelligentes, ad dementem cacodæmonum cultum & goëtiam detorserunt. Nunc igitur figuram ipsius Gimel & eius duas partes explicatas habemus, quam Latini ferè integram conseruarunt; tametsi quorundam ignorantia lituus negligentiùs pictus, vt in magna scribendi celeritate fieri consueuit, dubium aliquando reliquit, C'ne tertia Latinorum littera, an G septima apud eosdem notaretur. Hinc in aliquot vocibus C pro G in vsum venit, vt in Caius &

Sudarium in pedo Episcoporum quid notet.

G littera figura.

Lituus in manu Canopi quid significet.

Gimel littera figura integra apud Latinos.

Cnæus est annotatum. Fuerunt etiam qui lituum dumtaxat pro G pinxerunt, à quibus minusculum Latinorum G habemus. Græcorum maius gamma lituum quadam tenus imitatur, solo eo excepto, quòd curuitas in suprema parte non sit rotunda. Nec mirum, hanc figuram apud plurimas gentes fuisse corruptam, cùm non videam apud alios quam Ægyptios Phrygum discipulos & Latinos litui in sacris vsum remansisse. Non possum hoc loco committere, vt illud otiosè transeam quod de Lituo Romanorum memoriæ proditum habemus. Omnium historiæ scriptorum consensus tradit, cùm Galli Palatium incendio vastassent, & omnia sic deflagrassent, vt ceterorum nihil præter cineres reliquum esset, solum lituum integrum illæsumque inuentum fuisse. Stupendum profectò miraculum; lituum, qui nihil nisi bacillum erat, apta nimirum ignibus materia, potiùs integrum ab incendio seruatum esse, quàm ancilia, quæ in eadem Saliorum curia custodiebantur. Singulari prorsus fato Romam à Saturno conditam fuisse è plurimis didici veterum monumentis, inter quæ & hoc de lituo modò commemoratum non est in postremis collocandum. Miror equidem Virgilij diligentiam cùm in ceteris quamplurimis, in quibus alij cæcutierunt, tum in hoc quod Lituum multo ante Romulum apud Latinos in veneratione fuisse scribat. Adscendit certè quàm potuit altissimè, & proximè ad Saturnum accessit, cùm Pici stemmati hoc daret insigne. Quamobrem ego nihil verebor asserere, Lituum ab ipso Saturno in Latio primùm consecratum fuisse ipsi Quirino, id est, defensori vnico: quæ vox cui propriè conueniat, nemini Christianorum dubium esse potest. Quis enim alius singularis & vnicus generis humani defensor dici potest, quàm is qui à dira diaboli & peccati seruitute nos liberauit? Saturnus ergo, id est, Nochus totius orbis Rex & sacerdos supremus lituum summo iure sibi vindicabat, eo quòd sacerdos esset, ac populum doctrina Spiritus sancti pasceret. Ab hoc igitur lituus Christo, sub Quirini nomine delitescenti, consecratus est: quo nihil aliud significabatur, quàm olim tempus fore, quo summum Christianæ religionis sacerdotium apud Romanos sedem haberet. Hinc cùm Saliorum curia totumque palatium deflagraret, Lituus integer mansit: quo miraculo portendebatur, gloriam armorum, quæ æneis ancilibus denotabatur, & cetera apud Romanos vrbis ornamenta peritura; verùm religionem & doctrinam Christianam nullam vnquam vi à Romanis auferendam esse. Docui alibi verum vaticinium à Virgilio octauo Æneidos libro expositum esse; quo docet Herculi ob Cacum deuictû occisumque, diuinos honores Romæ institutos, & inter ceteros, aram peculiari nomine Maximam ei fuisse consecratam: quod poëta sic cecinit:

Litui in sacris vsus apud Ægyptios & Latinos solos remansit.

Lituus solus ex incendio saluus.

Lituus à Saturno in Latio, Quirino consecratus: Quirinus quis.

Religionem Christianam à Romanis nûquam auferendam.

Ex illo seruatus honos; Lætique minores
Seruauere diem, primúsque Potitius auctor
Et domus Herculei custos Pinaria sacri
Hanc aram luco statuit, quæ Maxima semper
Dicetur nobis, & erit quæ Maxima semper.

Ara maxima.

Mirabili emphasi vates hanc aram Maximam vocauit; & mirabiliore sententia pronuntiauit hanc aram Romæ semper futuram: quod quid aliud est quàm maximum sacerdotium eius religionis quæ Herculem Caci victorem colit, perpetuò fore penes Romanos? Multis modis Christiani obligati sunt Virgilio, aut potiùs ei qui Virgilio veritatis inscio ea suggessit vaticinia, quibus clarè religionis nostræ mysteria continerentur. Quid illis duabus Eclogis, quarum priore Christi genesim; posteriore mortem & resurrectionem & apotheosin celebrauit, magis stupendum? Acceperat illa quidem à Sibyllis, sed hoc diuini fuit instinctus quòd illa versibus suis celebrare vellet, quæ prorsus non intelligeret, nec sciret quò pertinerent, aut ad quem tandem deberent referri. Spiritus sanctus quibusuis, cùm ita ipsi visum est, vtitur instrumentis; & frequenter ignaris quid dicant diuina suggerit oracula: quod non semel Virgilio videmus contigisse. Lituum igitur Saturnus Romam portauit, & eius perpetuum ius ex voluntate diuina penes Romanos reliquit; quod nulla iniuria vel temporis vel incendij potuit abolere. Rogemus ergo Deum opt. max. vt Romani semper diligenter obseruent quæ lituo dixi denotari, id est, vt verbo Dei & doctrina non sua, sed Spiritus sancti, populum pascant: quod si fecerint, dignos se lituo præbebunt, nec dicentur in ouile per aliud ostium, quàm per Christum venisse.

Virgilius religionis nostra mysteria continet.

Discendi duæ viæ.

Admiranda sanè est huius tertiæ litteræ figura, vtpote qua duæ nobis discendi viæ proponuntur; altera qua ex ipsis creaturis venitur in cognitionem creatoris, altera quæ nobis ostendit quid Spiritus sanctus maioribus ad ipsum vsque primum hominem dictauerit.

Libri duo Raimondi de Sabunda.

Has duas Dei & suiipsius cognoscendi rationes Raimondus de Sabunda duos libros nominauit, & priore quidem non minus quàm posteriore veram theologiam contineri demonstrauit; tametsi citra Spiritus sancti illustrationẽ ex eo nequeat depromi; propterea quòd primo peccato homines sint excæcati. Verùm bene ne hoc an malè statuerit, alij viderint; nobis certè clarum est, nullo modo fieri posse, vt solius naturæ inspectione quisquam queat ad summam felicitatem peruenire.

E creaturis humanæ salutis arcanũ consiliũ elici non potest.

E rerum creatarum quidem cognatione & diuersitate ad vnum Deum mentem humanam subuolare posse D. Paullus testatur; verùm ex iis arcanum humanæ salutis consilium elici posse pernegamus. Hoc enim è solo altero libro, quo maiorum doctrina diuinitùs inspirata continetur, disci potest. Liber naturæ latissimè quidem patet, ac quàm plurimos ad summi opificis notitiam deduxit; verùm posterior infinito latiùs sese extendit, non oracula tantùm & mysteria veræ religionis complexus; sed illa etiam quæ in libro rerum creatarum leguntur. Lituus enim ad cælum conuersus, præter alia omnia arcana quæ demonstrat, in ipso etiã cælo imagines ostendit hieroglyphicas, omnibus litteris sculptis antiquiores; quibus primi parentes Christi aduersus draconem victoriam denotarunt; & alia quamplurima eodem spectantia.

Siderũ imagines & nomenclatura quid significent.

Videmus enim Herculem claua sua draconis caput impetentem: videmus Erigonen, & ad eius femora panem viuum sub nomine spicæ designatum: videmus Adamum & Euam in vrsos commutatos, & ad Aquilonem vastis maximi draconis spiris implicatos: videmus Castorem & Pollucem sese complexos, & alia quàm plurima sacris & nominibus & figuris in cælo exarata, quæ Spiritus sancti instinctu primus eorum nomenclator posteris suis proposuit perpetuò consideranda. Neque enim de cæli natura hæc signa, vel imagines vel nomina sua sortita sunt; sed de sola nomenclatoris voluntate supremi numinis ductum sequentis. Et quemadmodum has notas rerum sacrarum in cælo & sibi & posteris finxit, ita totam primam linguam sic condidit, vt eius arcano artificio tota religio Christiana contineretur.

Primæ linguæ artificiũ & necessitas.

Quod cùm à maioribus suis prisci accepissent, diligenter semper quæsiuerunt, quisnam sermo primus fuisset. Præter itaque oracula vel per Sibyllas vel per alios vates de salute generis humani reddita, habemus & ipsam primam linguam, quæ illa dedit nomina, cùm aliis rebus, tum & ipsis stellis quibus vitæ mysteria significarentur. Magnam ergo partem libri, quem lituus designat, homines hactenus legere nequiuerunt; eo quòd primæ linguæ cognitione non essent instructi. Quid? quòd ne litterarum quidem nomina intelligere potuerunt, nec figurarum quibus pingerentur, dare rationes. Hac item de caussa omnes veterum poëtarum fabulæ nugis & mendaciis applicatæ, nec quicquam in iis sani à quoquam repertum. Quamobrem posthac magna cura adhibenda, vt quæ in hac insigni libri alterius parte scripta sunt, ea in lucem proferantur, ad illustrandam religionis nostræ antiquitatem, ad quam lituus viam nobis ostendit. Quemadmodum enim pastor oues suas pedo suo propellit ad pascua, & cùm visum est retinet; ita & nos lituo ad diuinum epulum agimur, nec vlteriùs nobis prodire fas est vel in cogitandis vel in nominandis diuinis rebus, quàm ei placuit qui primus lituum à Deo accepit, & posteris omnibus ordine tradidit. Quò igitur sciamus, quî de diuinis sit cogitandum, ipsius sermonem consulamus; in quo ea nomina inueniemus quibus & Deus rectè laudari cantarique possit, & mens nostra ad verum suum pabulum dirigi, ac certis terminis in eo contineri.

Dalet.

Alphabeti ordinis ratio.

TRES modò litteras enumerauimus, quarum nominibus non figuræ tantùm sunt indicatæ, sed & adhortatio ad vitam, & via & ratio ad vitam perueniendi exposita, vnà cum salutatione ad Spiritum sanctum: quæ prima est orationis institutæ pars. Videmus hîc eum à præceptore ordinem obseruari in doctrina sua rectè constituenda, quem in totius mundi fabrica & numerorum ordine animaduertimus teneri, vt nimirum exordium

dium à Patre & Filio & Spiritu sancto capiatur. Aleph enim præter alia officia quibus fungitur, Patris nobis indicat attributum; quem sæpius in sacris litteris dicere audiuimus, *Viuo ego*. Beth orationis habens significationem, Filij proprium est, qui vnicus est inter genus humanum & patrem precator. Gimel, quo reuelatio denotatur, ad Spiritū sanctum præcipuo quodam iure docuimus referri. Absoluta igitur personarum in vno Deo enumeratione, descensus fit ad res creatas: in quibus vt quaternarius supremum locum tenet; ita quarta quoque littera primam rerum creatarum formam designat: quam rem quò clariùs queamus explicare, à vocis Dalet interpretatione exordiemur. Est hoc nomen disyllabum, è verbo & articulo constans. Nobis enim familiare est vt Het articulū ipsi verbo annectamus, vt cùm dicimus, Maecket bed/id est, Sterne lectum; & similia infinita. Articulos igitur licet de loquendi consuetudine & constructionis ratione verbo hæreat, eius tamen terminatio ad casum à verbo rectum referatur necesse est, ita vt hic ad He Vau eius transeat demonstratio. Restat igitur vt quid Dael significet, ostendatur. Huius vocis, vt plurimarum in nostro sermone aliarum, duplex vsus est; alter vt verbi, alter vt nominis. Vt verbum idem est Dael quod demitte vel descende: vt nomen, vallem significat. Verbi ratio in eo consistit quod gemina compositionis parte designatur. Dael enim fit ex Del & al. Del idem est quod motu interno ad omnem positionis differentiam, vt scholarum more loquar, quicquam ciere. Al fit ab al, quo significatur omne; & idem denotat quod omnino vel omni modo & omnibus rebus, vt, Tis een al goetman/ id est, vir est omnino & omnibus rebus bonus. Del-al igitur, & contractè per synalœphen Dael/idem valebit quod omni modo quicquam ad omnem positionis differentiam promouere; &, vt propriè voce Dei vtimur, omnibus rebus prosperare. Hæc compositionis ratio in verbo priùs esser examinanda, eo quòd actus potentiam præcedat dignitate; verùm clarius in Valle, vt re nobis notiore, cernetur. Vallis enim omnia stirpium genera insigni promouet incremento, magna humoris vi è montibus suscepta, & frequenter etiam calidis per subterranea caua è venis montium vaporibus submissis. Adhæc eas habet commoditates, vt qua parte Soli exponitur, radiis insigniter feriatur & calefiat; & idcirco plantis calore gaudentibus sit accommodata: & è diuerso, qua parte Solem nō admittit montium obiectu, ea stirpibus frigido loco nasci volentibus felicem præbeat libertatem: mediis iterum locis iis conueniat quæ medio gaudent temperamento. Et hæc quidem in genere de valle dicuntur: cuius si naturæ varietatem, fertilitatem, amœnitatem, & ceteras dotes persequi velimus, integri rerum naturalium codices sint exarandi. Cùm enim omnis fertilitas solius vallis sit propria, tum alia valles supremæ, valles mediæ, valles infimæ producunt; quarum successus & computatio à summis montium verticibus per varium locorum situm ad ipsum vsque mare pertinet. Cui compendio huius rei experimenta varia cernere luberet, ei vel Alpes, vel Pyrenæus saltus, vel Taurus, montium rex, esset adeundus: nobis sufficit mentem ad id excitasse, vt quàm apto nomine nomenclator noster Vallem nuncuparit, examinetur. Nunc significationis rationem ipsi Dal verbo applicemus, videamusq. cui tandem descensui conueniat, vt res omnibus modis promoueat atq. prosperet. Si totā diuinitatem montem Domini liceat appellare, & omnē rerum creatarū vniuersitatem Vallem dicamus, comparationē fecerimus mōtis infinitis schœnorū myriadibus omnē sublimitatē excēdentis, cum ea valle quæ est omniū maxima & latissimè patēs; quamuis infinitis spatiis monte suo inferior sit. Hic ergo cōsideremus, quid valli omniū maximæ ex mōte omniū excelsissimo proueniat; & mox cernemus, quāto pluris ea sint quæ hæc vallis de mōte suo suscipit, quàm cetera omnia quæ singulæ valles suis montibus referūt accepta. In terra quāto montes sunt excelsiores, tanto suprema parte magis algēt, & niuibus & gelu perenni magis abundant. Indoscythica mea docuerūt, Tauri nomine vsum & finem altissimorū montium indicari; qui haud dubiè totus in eo est, vt altissimi illi terræ vertices idoneæ sint perennium aquarū cisternæ; vtpote in quibus non conseruentur modò aquæ; sed, quod maius est, generentur etiam; frigore nimirum omnem halitum vicinum constringente, vel in aquas, vel in niues, vel in gelu. Dum igitur in planitie omnia Solis ardore torrentur & aduruntur, niues supernæ & perenne gelu tardo quodam sudore deliquescūt, atque ita fluminibus aquas subministrant copiosas. Sic Nilus siccissimo tempore totam Ægyptum inundat. Omnis ergo beneficij ratio, quam

Dalet vocis interpretatio.

Dael.

Del.

Aal.

Vallium commoda & felicitas.

Dal.

Montes perennium aquarū cisternæ.

valles terrenæ è montibus terrenis exspectare possunt, in frigore & aquis inde prognatis consistere videtur. Quamobrem excellentissimus ille mons fuerit, qui plurima humida & frigida materia abundant; atque illi tenuerint principatum, quorum vertices crystallinis multorum milliarium molibus perpetuò rigere cernuntur; inter quos vnum è quo Mincius præcipitatur, non sine horrore me quondam memini adscendisse. Atque
Oceani pars suprema. hæc quidem est suprema meta aqueî elementi, atque idcirco suprema Oceani, è quo omnia flumina profluunt, pars. Quòd si deinde sursum pergamus, quanto magis ascenderimus, tanto propius accesserimus ad caloris fontem, & tanto etiam fuerimus supremæ totius vniuersitatis valli, quam mons Domini efficit, propinquiores. Vnde conjecturam
Caloris regni exordium. facere licet, supra altissimum Oceani & frigoris verticem, caloris regnum capere exordium; & tanto propius ad regium ipsius solium veniri, quanto accesserimus vicinius ad ea quibus nihil, præter montem Domini, sublimius inuenitur. Quocirca si similitudinis propositæ rationem sequamur, videbimus supremam totius rerum vniuersitatis vallem non secus caloris fontes & flumina è monte suo suscipere, ac terrenæ valles è montibus suis flumina & scatturigines aquarum; & quanto in rebus creatis superius adscendimus, tanto propius ad ignem, caloris fontem, accedere videmur; non illum quidem quem in his inferioribus omnibus exitium adferre cernimus, sed illum cui vitæ calor debetur. Aristoteles, licet in generabilibus & corruptibilibus non alium quàm elementarem ignem agnouerit, libro tamen secundo De generatione animalium longè
Calor alius quidā & diuinior quam elementaris. verius & diuinius philosophatus est, vbi cùm alium calorem quàm hunc nostrum elementarem statuat, aliam quoq. eius originem statuat necesse est. Deduxit ille quidem ab ipsis vsque stellis huius principium, sed cùm vlteriùs corpus aspectabile non haberet, non est superiùs progressus: nobis satis esto morosum hunc hominē & veteribus perpetuò recalcitrantem, tam altè caloris initia quæsiuisse, vt ad ipsas vsq. supremas perueneri stellas. Qualis autē hic calor sit, & quo discrimine ab eo qui ex igne hoc elementari proficiscitur, separetur, ex eodem Peripateticorū magistro libenter audiemus. Omnis, inquit, animæ siue virtus siue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinū quàm ea quæ elementa appellantur. Verum prout nobilitate ignobilitateúe animæ inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium quod facit vt fecunda sint semina, videlicet quod calor vocatur; idque non ignis, non talis facultas aliqua est; sed spiritus qui in semine spumosoque corpore continetur, & natura quæ in eo spiritu est, proportione respondet elemento stellarum. Hæc ille. cuius ductu non ad stellas tantùm caloris extulimus fontē, sed vnà etiam intelleximus huius caloris viribus proprium esse, vt vitam non depopuletur; sed cōtrà, vt eam propaget atque conseruet. At eiusdem auctoris sententia statutum est, vitam omnem ab anima dependere; quo fit, vt vitæ principium in anima aliqua sit collocandum: & quemadmodum particularis vitæ in particulari anima, ita communis omnium vitæ initium in
Anima totius vniuersi ignis. Quaternarius fons æternæ naturæ. anima vniuersali quæratur necesse est. Hinc sequitur, vt anima totius vniuersi nihil aliud sit, quam ignis, omnibus rebus & corporatis & non corporatis vitæ calorem subministrans. Hoc illud est quod Pythagoras dixerat, quaternarium fontem esse æternæ naturæ; siue vitæ sese per omnem rerum creatarum vniuersitatem diffundentis, & omnia vel per seipsa, vel per easdem formas perennantis. Proclus in Platonis Parmenidem lib. 3. commentariorum, Chaldaica logia siue oracula ex nescio quo Apolline depromta citat; quæ docent omnium rerum genera per idearum varietatem distincta, vitæ suæ portionem ex ignis fonte haurire; vbi post alia hæc legimus è superioribus dependentia:

Ἔννοιαι νοεραὶ πηγῆς πατρικῆς ἄπο, πουλὺ
Δραττόμεναι πυρὸς ἄνθος. Idem libro secundo de amore omnia vinciente:
ὃς ἐκ νόου ἔκθορε πρώτος
Ἑσσάμενος πυρὶ πῦρ συνδέσμιον ὄφρα κεράσῃ
Πηγαίους κρατῆρας ἑοῦ πυρὸς ἄνθος ἐπίσχων.

Ceterùm quid hic opus est exterorum hominum testimoniis? Nónne sic legimus in Daniele, *Adspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit; vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: Thronus eius flama ignis, rota eius ignis accensus; fluuius igneus rapidusq. egrediebatur à facie eius?* Hæc propheta,

dictanto

distante Spiritu sancto: cuius verba multo magis metentur vt oracula Chaldaica, à regione vbi edita sunt, dicantur; quàm illa quæ Proclus à nescio quibus philosophis hinc inde è sacris nostris litteris suppilata videntur carmine condidisse, & Chaldaicorum titulo venditasse. Ceterùm quia Pythagoricus quaternarius ignem disertè non exprimit, operæ pretium fuerit caussas adducere, quibus motus ego hunc numerum igni applicarim. In corporibus certè res est mathematica demonstratione clara: primum enim omnium corporum geometricorum quatuor superficiebus triangulis circumscribitur & absoluitur; & vt ea figura ad ignem pertinere intelligeretur, Pyramis est nuncupata. Atqui is est vetustissimus rerum inquirendarum mos, vt libenter ex rebus aspectabilibus ad res quæ videri nequeunt, & similitudines & nomina traducant magistri. Cùm igitur in corporibus omnibus vitæ principium igneum viderent, placuit vt vniuersum totius mundi vitale semen ignis quoque vocaretur; & id quidem summo iure; quando recta via & ratio ad supremam rerum essentiam cognoscendam ab exemplis aspectabilibus ad primas vsque rerum ideas deducit. Ignis igitur hic supremus, à quo omnia pro sua quæque portione vitam accipiunt, rectè poterit anima totius mundi vocari. Hanc diuinus Moses primam rerum creatarum videtur posuisse, dum in creationis serie primam lucem factam esse dicit. Siue enim lucem dicas, siue ignem, siue calorem, siue animam, eodem sermo tendit; quandoquidem diuersis his nominibus non aliud intelligimus, quàm id quod principio à Deo creatum, omnes res vita sua donat. Pyramis igitur meritò & ab igne nomen sortitur, & pro vitæ tessera collocatur; quæ non solum flamarum formam imitatur, sed quatuor etiam triangulis planis continetur: quo demonstrat, se primum fœtum esse diuinitatis, quam triangula isogona figura designat. Nunc igitur cernimus, qua de caussa tetractys fons esse vitæ perennis dicatur. Nomenclator noster quæ à philosophis obscurius sunt indicata, clarissimè in quaternarij nomine ob oculos posuit. Eadem enim voce & quaternarium & ignem voluit denotari, quò nimirum declararet, ignem hunc proximo loco succedere Trinitati, quæ tribus primorum numerorum nominibus per diuersas ternas personarum proprietates explicatur: quod cùm ita sit, & primùm vnitatis nomen Deo Patri conueniat, vti primo omnium rerum fundamento; & binarij nomen Filium sub ea ratione significet, qua ipsius Vnius facit dilatationem; & ternarij nomen Spiritum sanctum doceat omnia permeare, ac deinde quaternarij vocabulum declaret, ignem primum esse rerum creatarum; facile fuerit indicare, à quo auctore hæc sententia ad Philosophos manarit: quæ tantò firmiùs est retinenda, quanto certiore magistro sermonis nostri architectus, quam ceteri, vsus sit. Deprehendimus modò, ex Trinitatis monte primum primi ignis fontem ad res omnes profluxisse, atque idcirco supremam totius vniuersitatis vallem hunc ipsum quaternarium esse statuendum; è qua valle ad reliquas res omnes creatas vita promanat. Nunc igitur videndum quid descendat è monte Trinitatis ad hanc vallem, quo & ipsa tota redditur vitalis, & cetera omnia vitæ habent communionem. Quid verò aliud à Trinitate descendat, quàm imago Trinitatis, cùm semper gignēs genito suiipsius imprimat characterem? Quæ verò alia spectabilis Trinitatis species fingi potest, quam planities tribus æqualibus & angulis & lineis conclusa? Hæc igitur est forma pyramidi ex omni parte impressa, faciens vt quatuor eiusmodi triangulis tota formetur. Cum ergo ab idea Trinitatis æterna exemplum hoc primùm omnium descendat, & eodem typo vitam ad omnia creata deferat, meritò triangulus æquilaterus character primus & supremus diuinitatis dicetur. Non fuit igitur primus Zenocrates Platonis amicus, qui diuina æquilatero triangulo comparauit: quod à Plutarcho est in libello de oraculorum defectu memoriæ proditum, sed ab ipsis vsque primis linguæ nostræ initiis hæc figura talis habita est, vt ea omnibus rebus creatis à Spiritu sancto omnia permeante imprimi diceretur, tamquam primus diuinitatis character; cuius quaterno complexu omnis siue motionis siue vitæ principium contineretur. Quaternarius igitur illud ipsum est principium quod quatuor Trinitatis simulacris obsignatum, principium vitæ totius habet vniuersitatis. Et quia sermonis nostri architectus non ignem modò & quaternarium conuenire, sed horum vi omnia etiam ferri nosset; voluit vt eadem etiam vox pro ferre vsurparetur. Habemus itaque supremam omnium vallem quaternarium esse; & eam ipsam figura trianguli æquilateri esse signatam, propterea quòd per hunc charactem

Quaternarius Pythagoricus qua ratione igni applicari possit.

Ignis anima totius mundi.

Pyramis vitæ tessera.

Trinitatis mysterium in numeris.

Triangulus æquilaterus, diuinitatis character.

Pyramidis figuram omnibus rebus, tamquam diuinitatis characterem, imprimi.

vter.

rem à Trinitate descendat. Et rectè sanè Dei creatio, Dei descensus dicitur; eo quòd infinitis totius cæli magnitudinibus infra se descendat, dum primæ rei creatæ maiestatis suæ imprimit sigillum. Proclus in commentariis in Platonis Parmenidem obuoluus penè est, & frequenter ineptus in triplicis huius descensus ratione explicanda; eo quòd eam non è veris fontibus hausisset: illuc tamen peruenit, vt nihil à Deo descendere putaret, quod non ternarij in descendendo seruaret characterem. Ex his liquet, quanto artificio nomenclator Dal pro descendo composuerit: cùm enim verborum origines in iis quibus primùm conueniunt sint examinandæ, necesse est, vt in Deo ipso huius verbi etymologia spectetur & expendatur; quoniam Deus ante omnia alia descendit, & se ad vallem demitit. Quid autem verius & significantius de Deo descendente dici queat, quàm Di-al, cùm hoc ipso suo descensu illi ad quod descendit, omnem largiatur internam motionis facultatem; & sic prosperet, vt in ipso vitæ promotionem imaginis suæ sigillo obsignet. Qui ergo Deum rogat per verbum Dal, non exiguas preces concipit, sed felicem & prosperam sibi vitam precatur, omnibus rebus omnibúsque numeris absolutam, vti per Al denotatur. Quòd autem Di idem sit quod vitam do, ex eo clarum est, quòd interna motio ad omnem positionis differentiam procedens, non ab alio possit quàm ab anima proficisci, vt commentator secundo lib. de Cælo Aristotelis, si rectè memini, tradit. Cernimus itaque quàm vox Dal cum quaternario & cum igne conueniat, quamq́. bono iure littera Dalet quartum locū in sua sibi positione vindicarit.

Al.
Di.

Daleth litteræ figura.

Quamobrem de figura Daleth non erit ambigendum, quando omnis diuinus descensus per trianguli æquilateri figuram procedit; ita vt clarum sit, eos procul à vero recessuros, qui nobis volent aliam pingere quàm ipsa diuinitas rebus creatis, dum ad eas descendit, impressit. Retinenda est igitur ea figura litteræ Dalet, quam Græcorum Delta maiusculum repræsentat. Quamuis verò hæc rationibus satis sint communita, non fuerit tamen nec inutile nec iniucundum, docere, figuram hanc Dalet apud priscos etiam Indigenas inter symbola hieroglyphica fuisse. In Canopo, qui secundam infimi ordinis in tabula Ægyptiaca constituit figuram, clarissimum eius habemus monumentum: dependet enim à postica ceruicis parte triangulus euersus, apertum signum euersæ & corruptæ diuinæ in homine similitudinis. Qua enim ratione peruersam hominis propensionem clariùs ostendas, quàm si sigillū diuinæ maiestatis ipsi impressum sic pingas, vt quod supremum esse debebat, infimum teneat locum, & eductio? Sic enim triangulus hic appendet, vt conus deorsum spectet: quo modo qui vitam instituit, non potest non perire. Verùm quo clariùs hæc nota hieroglyphica intelligatur, non fuerit paruum operæ pretium, si quæ de Aleph diximus, cum figura Dalet breuiter comparemus: egimus illic de Pyramide, vt eam vitæ notam habere doceremus; ad quod probandum ea quæ tum videbantur nobis idonea adduximus argumenta. Hic addendum est, quod sit discrimen inter Aleph & Dalet figuram tenendum; quia Aleph generatim ad vitam hortatur, eam oportuit pingere figuram, quæ volentibus ad vitam proficisci pateret: quapropter ea parte qua multitudini recipiendæ maximè apta videbatur, aperta est relicta. Præterea quia alius alio rectius ad Vnum tendit, & qua multa

Aleph & Daleth in figura discrimen.

ipsi sunt arctiùs colligat, & ad acutiorem dirigit conum; nulla certa regula ipsi figuræ Aleph data est, qua lineæ eius siue crura dispescerentur: in Dalet longè alia ratio est: cùm enim descensus ipsius diuinitatis hîc notetur, atque is semper sit æquilaterus & æquangulus, non debuit eius imago vel hiulca esse, vel aliquam admittere inæqualitatem. Dal autem, id est, descensus hic, de quo agimus, nihil aliud est, quàm vita omnibus totius vniuersitatis rebus pro suo cuique modo communicata: quam si formarum datoris titulo insignias, non video quid apud eos sis peccaturus, qui dextera porrectum sermonem non accipiunt sinistra. D. Augustinus in expositione illius loci, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, agnoscit vitalem quendam spiritum creatum, quo totus mundus aspectabilis mouetur & continetur: quem si simpliciter toti mundo præfecisset, hoc ipsum quod nos quærimus, expressisset. Hæc nostra autem, siue intelligentia siue anima mundi vocetur, omnibus vitam impertit trianguli forma; & quidem per omnia sibi conformis: qui cùm perfectam & absolutam rerum essentiam à diuinitate per similitudinem quandam & modum exempli ad ideam primá formati deducat, vndiq. conclusus est, & suis terminis definitus; qualis figura Dalet apud Græcos videtur. Ceterùm cùm homo hanc imaginem quam Deus ipsi impresserat, corruperit; & vitiis terrenis mortem adferentibus aditum dederit; figura Aleph inferiore sui parte aperta est: per quam homo de sede mentis suæ lapsus est in cacodæmonis & æternæ mortis seruitutem. Hortatur enim præceptor, vt ad veram vitam è qua cecidit, reuertatur, & qua via & ratione reuerti queat, exponit. At cùm Spiritum sanctum rogamus vt in nos descendat, & vitæ librum nobis aperiat, perfectam vitæ imaginem nobis vt imprimat & sartum tectum reddat, quod culpa nostra vitiauit, oramus. Quamobrem Dal siue Spiritus sancti in nos descensus, cuius omne donum perfectum est, triangulo æquilatero, qui omnium perfectissimus est, denotetur oportet; quo vita item perfecta significatur.

Triangulo æquilatero quid denotetur.

Quoniam verò hæc principiò homini talis data fuit, vt eius medio citra omne externum adiumentum ad æternam posset peruenire felicitatem, sic in sacris pingebatur, vt supremo trianguli apici rotundus globus æternitatis index imponeretur. Verùm quia hominis natura per primi hominis lapsum illud vitium fecit, vt quamuis in vita quidem maneret, ea tamen multis partibus ab antiqua degenerarit; & illud in primis perdiderit, vt sua sponte ad æternam vitam non amplius posset adspirare; sacrarum notarum architecti, triangulum æquicrurum cum globo supremo angulo imposito sic pinxerunt, vt totus euersus & in præcipitium ruens cerneretur, qualem in postica Canopi parte veluti decidentem videmus. Ceterùm quo clariùs quod de globo dico intelligatur, non fuerit abs re hanc meam interpretationem aliis etiam indiciis & argumentis ex antiquitate sumptis roborare. Plerique veterum scriptorum Ægyptios obeliscos Soli dedicatos putauerunt, propterea quòd non ipsi modò sua figura Solis radios imitarentur, sed Solis etiam effigiem supremo suo apici impositam haberent: quos equidem aliqua quidem tenus excusauero, si Solis effigiem non pro Sole quem aspicimus, sed pro Sole in quo Deus tabernaculum suum posuisse dicitur, accipere dicantur.

Obelisci Ægyptij cur Soli putentur dedicati.

Verùm metuo ne non tam altè de priscorum hominum religione cogitarint, eo quòd videam plerosque in elementis mundi & Sole & astris, quorum lumen oculis corporis vsurpamus, constitisse: Nos securi quid vel hi vel alij post solidam lanigenarum doctrinam vel commenti sint vel somniarint, illud in medium adferemus quod perenni congruit veritati. In primis igitur obelisci, & pyramidis, & cuiusuis alterius metæ eandem dicimus fuisse significationem; iis ducti rationibus quas in Aleph annotaui.

Obelisci, pyramidis, & aliarum metarum eandē esse significationem.

Cùm igitur pyramis à Vur-ram nomen acceperit, atque ea dictione ignis extensio signetur, denotabatur pyramidis cùm nomine tum figura vita, eo modo quo ad Vnum sese extendit atque porrigit: quod quid aliud est, quàm significare, sic vitam nostram demum fore beatam, si rectà ad ipsum Vnum, haud secus atque ignis, contendat. Verùm quoniam Vur siue Vier quaternariũ etiam significat, Vier-ram non tantùm ignis, sed quaternarij etiã significabit extẽsionem; & optimè illud quidem, eo quòd prima pyramis quatuor triangulis planis comprehendatur, & prima sit pyramis, & prima corporatæ magnitudinis rectis lineis comprehensæ extensio; in qua quaterna trinitatis imago repræsentatur, omnia secum ad ipsum Vnum subuehens.

Pyramidis notatio.

Nam Vur-ram non ignis modò & quaternarij extensionem significat, sed regulam etiam designat rerum omnium ferendarum. Omnia enim

nia enim sic ferri ad Vnum debent, vt vndique trinitatis sigillo munita sint, & in acumen porrecta. Hinc fit, vt hæc figura propriè & primò Ort nobis vocetur; eo quòd res omnes filio patris æterni vero opifici alliget atque connectat. Oz enim filius est & omnium rerum creatarum principium: Tau verò vinciendi habet significationem. Quoniam verò quaternarij vnitates sic in pyramide disponuntur, vt singulæ acuminis habeant rationem; fit vt Ort pro quarta cuiusque rei parte dicatur. Pyramis enim prima singulas vnitates pro singulis sui cuspidibus habet. Vide quantum mysterij in plebeia loquendi consuetudine delitescat, quamque doctus fuerit & mathematices & Theologiæ, qui primus nomen Ort pro cuspide & quarta parte dixit. Iam quia omnium rerum creatarum vita quaternarij pyramide continetur, vndique Trinitatis & Vnius imagine obsignata, & quamdiu ea continetur, locum suum in rerum vniuersitate obtinet, Ort etiam pro suo cuique loco ponitur. Deinde quia omnes res per Orten siue pyramides, disponuntur; per quas vitam habent; factum est, vt Ortem in singulari numero pro iusta rerum quarumuis collocatione dicatur. Nos Orden dicimus, vnde Latinorum Ordo. Quaternarius ergo cuspis est vndique triangulum repræsentans, qua nihil est validius ad penetrauda omnia: & hæc vera est Seraphica flama, in qua prima elucet imago Trinitatis. Igneus amoris ardor, quo Deus se accendens creauit omnia, quaternarium primum illustrat, & in eo sui ardoris imaginem relinquit. Quamuis autem Dei potestas sit infinita, creationem tamen suam non est dimensus sua infinitate, sed potestate illius quòd primum igneum ardorem è diuina bonitate & amore duxit. Quamobrem cùm ternarius Trinitatis typum gerat, & singulis suis partibus singulas personas explicet, voluit Deus vim suam quaternario accommodare, ad eum modum, vt ternarius ductus in quaternarium duodecim expleat, qui numerus totam totius mundi complectitur ideam. Hic enim vltra Trinitatem principium rerum omnium tum efficiens formam & materiam, tum ad se, tamquam finem omnium, referens tres hierarchias triadicas comprehendit; quarum supremus apex est, & quaternarius & ignis eodem vterq. nobis nomine signatus. Quaternarius ergo caussa ordinis est prima, reliqua omnia Deo haud aliter deuinciens, quàm primus annulus in catena ceteros omnes tenet, & ei è quo hæret, annectit. Sed hæc alterius loci. Ceterùm quamuis pyramidis nomen commune sit omnibus pyramidibus è quacumque tandem materia constent, cuiuscumque figuræ basim; illud tamen earum genus quod ex vno lapide conficitur, & in acutiorem mucronem terminatur, obelisci nomen apud veteres accepit; ceu paruum veru diceretur. Mirum profectò, ingentes id genus moles verutula fuisse nuncupata; quasi non satis earum magnitudo deprimeretur, si verua voce non diminuente vocarentur. Quid alij in hominum operibus maximè mirentur ignoro; mihi certè inter omnia quæ vmquam oculis conspexi, nihil admirabilius visum est, quàm obelisci; quorum vel sola vectura animo dumtaxat æstimata incutit stuporem; vt interim omittam erigendi laborem & tantæ molis in aëre suspensionem. Obeliscis pyropos imponi solere in Alef tradidi, & addidi iis æternã lucem denotari, quam nostri Theologi cæli empyrei nomine designant. Quanto verò magis augusta est cæli empyrei & æternæ vitæ maiestas, tanto pyrrhopæcilos, cui eius symbolum imponitur, indignior videtur nomenclatura diminuente. Marmoreæ potiùs turres vocari debuissent, quàm ad verutulorum trahi contemptum, quo in obeliscorum vocabulo affici videntur. Qui nomina his lapidibus tot millium hominum labore confectis tribuerunt, eos nefas sit cogitare aliunde quàm è sacro sermone nomen iis dare voluisse. Atqui sacer sermo Phrygius erat, idem nimirum cum sermone Ascaniorum siue Teutonicorum, quem prius quàm primum esse docuissem, Cimbricum soleo vocare. Quamobrem si scire velimus quæ apud sacerdotes Ægyptios obeliscorum fuerit nomenclatura, videamus qui obeliscus in Phrygia lingua nuncupetur. Hic mox Spetthen inuenimus pro exiguo veru siue obelisco dici; quæ vox ingentibus his lapidibus aut rupibus potiùs excelsis data est à fine, quem Aristoteles in nominibus faciendis potissimùm obseruari debere, commonefecit. Dicitur enim Spetthen à Spett, quod idem est quod figo. Spett componitur è Spi, quod est exploro, & heet, quod caput significat. Admiranda compositio, ita me Mercurius amet. Adeòne quoties quisquam aliquid figit vel acu vel acicula vel veru, de explorando capite cogitare debemus? Debemus profectò, si primi

Marginal notes: Ort. — Oz. — Orden. — Ordo inis. — Quaternarij mysteria. — Duodenarius totius mundi ideam complectitur. — Obelisci qui sint. — Sermo sacer Ægyptiorum quis. — Spetthen. — Spett. — Spi. Heet.

primi nomenclatoris monitionem sequi velimus. Is enim sciens, nullam figuram ad figendum aptam esse, nisi pyramidis modo in cuspidem terminetur, & hac admoneri, omnes vitæ actiones ita instituendas, vt ad vnum cacumen tendant; verbum figendi illud fecit, vt eo perpetuò moneremur, mentis nostræ acumen semper debere ipsum caput vniuersorum explorare; & id quidem ea ratione qua caput Heet vocatur ab imperando. Idem enim est Spi-heet quod explora caput, & considera diligenter quid imperet. Sed quorsum hoc verbum accommodauit nomenclator ei qui figit quippiam. Modò dixi figenti illud habendum instrumentum, quo mox admonetur, omnia ad Vnum rectis lineis referri oportere, iuxta illud capitis axioma, *Vnum est necessarium*. Ceterùm quorsum Speetken diminuenti vocula turris id genus marmorea vocatur? Nempe vt duo simul intelligantur; alterum quamuis maximæ & stupendæ sublimitatis acus sit qua pyropus figitur, eam tamen rei minutissimæ rationem habere, si cum acie mentis conferatur; quam vt in Deum caput omniũ, siue in vitam æternam figamus, cummonemur: alterum, vt vocula in duas partes solui possit, & hac via nobis denotari, Nosce quid Speet sibi velit; quod dum facimus, intelligimus semper nobis explorandum esse tum ipsum caput, tum quid caput nos facere iusserit. Iam in soluenda voce Speetken illud etiam docemur, finem inuestigandi capitis & mandatorum Dei, esse ipsam notitiam per quam Deo figimur & adhæremus. Ken enim idem est quod nosce, quo æterna vita continetur. Quamobrem ipsum Ken pyropo respondebit vi significationis, propterea quòd vita æterna globo igneo siue cælo empyreo denotata nihil aliud sit, quam Dei notitia, quam per excellentiæ figuram in Ken intelligas oportet: quod si cunuertas, Nek habebis, quod idem est quod appropinquo. Nulla enim te Deo reddimur propinquiores, quàm Dei notitia; quam tum demum sumus integram habituri, cùm Deum videbimus facie ad faciem, vt Apostoli verbis vtamur. Nũ videretur ergo reprehendẽdus qui diceret, Pyropi nomen à Vur-hop dici, quo ignis spes denotatur. At ignis vitæ in cælo empyreo agẽdæ symbolũ est, quæ nõ aliud est quàm Deum intueri. Obeliscus ergo pyropũ figens significabit, actiones omnes sic ad Vnum referri debere, vt certã spem vitę æternæ habeamus. Quãuis itaq. prima fronte Speetken diminuens vox dũtaxat esse videatur; sublimiorẽ tamen lõgè habet admonitionẽ, quę nos docet iis omnibus qui actiones suas sic composuerint, vt acutũ veru imirentur, & perpetuò caput explorẽt, certissimam & fixam spem esse debere vitæ sempiternæ consequẽdæ; quæ vt per Ken verbũ, ità per pyropi symbolũ denotatur. Cernimus nunc quàm nomina nostra signis, quæ oculis vsurpamus, ad amussim respondeant, & quantũ mysteriorũ in eorum examine recludatur. Bene itaq. obeliscos, non obelos, marmoreas id genus turres prisci vocauerũt; vt videlicet sactum earum nomen è sermone Phrygio petitum exprimerent, tametsi Græcis non eadem arcana significarentur. Panis enim pueris primùm dandus, qui Bet vocatur, de Phrygio sermone cognoscendus est; verum & primarium animorum alimentum explicaturo iis qui norunt intimam vocabulorum medullam enucleare. Cùm modò clarum reddiderim, quid globus ille flameus obeliscis imponi consuetus significet, non erit difficile explicatu, quid idem designet in triangulo æquicruro qui deorsum à postica Canopi parte pendere cernitur. Nam si obeliscis impositus vitæ spem designet; certè si euertatur & deorsum ruat, quid aliud denotabit quàm omnẽ vitæ spem deiectam esse, quæ primo diuinitatis charactere homini à Deo impresso sustinebatur, quem triangulus æquilaterus designat. Actum enim est de prima illa spe simul ac Adam semel permisit aggerẽm suum ab Ates inuidia superari; & idcirco Canopus ante se videt alterius vitæ spem, quam lituus ipsi obiectus ostendit in sola crũce esse constitutam; è qua vitæ symbolum infernè apertum ita dependet, vt hinc introitum admittat, hinc etiam non impediat, quò minus excidere possis. Quamobrem semper scipiunẽ, cui alaudæ caput & crux imposita, gressus noster firmandus est; ne dum stare nobis videmur, rursus cadamus; & sicut prior vita triangulo significata amissa est, ita & hæc secunda amittatur, atque ita nulla spes salutis supersit. Ceterùm tempus est, vt ab hoc discursu reuertamur; in quo si pergeremus, latiùs per Ægyptias nutas vagandum esset, quàm præsens locus ferret. Reuertamur itaque ad Dalet, in quo Dal reiecto articulo primo Trinitatis descensui propriè cõuenire satis est ostensum. quæ extra se egredi, vt non simul descendat, nullo modo potest. Præterea clarũ est, in huius vocis ratione ipsius diuini descensus effectum

Obeliscus cur diminuente voce appelletur.

Ken.

Nek.

Bet.

Obeliscus euersus ruinæ rei sit tessera.

effectum peruideri,& eum non alium agnosci,quàm ignem, omnibus rebus creatis vitæ calorem subministrantem; atque idcirco stupendo prorsus artificio factum esse,vt & Dalet quarta littera esset,& quaternarij nomen ignem denotaret; qui cum Dal sic conuenit, vt ignis effectio per Dal denotetur, nec vlla voce denotari possit significantiùs & pleniùs. Mirabili igitur modo in Dal Seraphicam vallem, tetractyn, Pythagoricam animam mundi,primam ignis vitalis scaturiginem,& primum Trinitatis exemplum rebus creatis omnibus impressum inuenimus contineri; & inde deprehendimus, orationis Alphabeticæ architectum totius vniuersi architecturam hoc loco secutú fuisse. Insigne profectò & illustre petitionis suæ fecit exordium, dum ipsum Gimel siue Spiritum Dei orauit,vt descenderet; quando descensus hic Dal dici non potest, nisi omnia vitali calore moueat, secundet, augeat, prosperet; & id quidem omnibus quibus fieri potest rebus. Et quamuis maxima sit hæc petitio, æquissima tamen & gratissima Deo videri debet, propterea quòd archetypum ipsius imitetur, quod auctori suo nullo modo potest displicere, sed contrà semper iucundissimum esse spectaculum, iuxta illud *Viditq. Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona.* Quamobrem non potest non gratissima esse Deo petitio illa, quæ statim ab initio pulcerrimum totius creationis archetypum commemorat, & commemoratum sic ob oculos ponat, vt nulla figura aptiùs exprimi queat. Quemadmodum enim Trinitas prima caussa est omnium rerum, ita triangulus prima figura est omnium figurarum rectis lineis comprehensarum, in quam omnes aliæ figuræ soluuntur & terminantur; cùm ipsa in nullas alias vlteriùs soluatur, sed in suam for-

Triangulus prima omniũ figurarum. mam dumtaxat infinitis vicibus diuidi queat. Triangulus ergo æquilaterus tribus personis in vno Deo essentia vnitis conuenientissimus fuerit, & optimè delinearit ipsum descensum opificis ad res creatas, quibus omnibus triangulum suæ diuinitatis impressit: per quem omnia descendunt, fiunt & conseruantur, quæ voce Dal declarantur. Nescio cuius monitu Hebt ri resciuerint, litteram Dalet maximè venerandam esse; propterea quòd ea imperium Dei in quatuor mundi plagas denotetur. Nam si ad numerum re-

ferãt, idem fere dicere videantur quod Pythagorici Tetractyn suam celebrantes. Nobis in ipso litteræ nomine, ipsaque figura

Dalet littera maximè veneranda. longè clarior est ratio venerationis, vti ex his quæ dixi cuiuis liquebit: Iudæi tamen יהוה אחד summa reuerentia proferentes, ad malorum omnium amolitionem sonum ipsius Dalet longa mora trahũt, magnam eius litteræ vim esse credentes. Verùm vt antiquitas huius figuræ magis cernatur, addamus & aliud luculentissimum testimonium, non ex Ægyptiacis notis, sed ex ipso cælo petitum. Docui antè Thot siue Mercurio primam deberi litterarum inuentionem, cuius beneficio & instinctu Adamus nomina rebus fecit. Hunc eundem Mer-

Deltoton cur in cælo locarit Mercurius. curium scribit Hyginus Deltoton in cælo collocasse super ariete, quo is illustrior redderetur. Paullo antè dixi, cælo non solùm naturalem Dei cognitionem inscriptá esse, sed eam etiam quæ naturæ limites egressa soli Spiritui sancto debetur vti vero magi-

Aries cur Zodiaci initium occupet. stro. Is ergo arietem Zodiaci circuli initiú tenere voluit, quo intelligeremus totius vitæ mortaliũ initium esse in victima arietis immaculati, qui sanguine suo peccata mundi tollit. Siue enim arieté, siue ouem, siue agnum dicas; eodem symbolum spectat, & ad eandem hostiam immaculatam refertur.

refertur. Quid? quòd omnia sacrificia ad vnum Christi sacrificium pertinere intelligere debemus, nec plus virium habuisse, quàm ex hac collatione accepissent. Isychius Hierosolymitanus presbyter, in quintum Leuitici caput scribens, clare docet, Arietem immaculatum Christi esse symbolum; nec quisquam est omnino qui non sit eiusdem sententiæ, si modò Christianæ religionis mysteria vel à limine salutarit. Bene ergo Aries Zodiacum circulum exorditur; quem vt clarius agnoscas, Mercurius Deltotum superius imposuit; quo nihil aliud significatum voluit, quàm Christum, qui tamquam aries immaculatus esset immolandus, verum Deum esse, qui triangulo eiusmodi denotatur. Diuinitas enim claris operibus in Christo ostensa, toti mūdo aperuit, hunc esse arietem illum immaculatum, cuius sanguine totus mundus lustraretur. Hinc optimè priscis fabulis iactatum est, Deltoton arieti ideo impositum à Mercurio fuisse, vt ip'um illustraret ac redderet clariorem: quod quid sibi velit, ipsa Euangelia disertis verbis ostendunt. Quis non cernit quantus hic mysteriorum oceanus aperiatur, & quāta lux iis quæ priùs à me dicta sunt adferatur? Alibi fortasse latiùs de Ariete & Deltoto, quod Trinitatis imaginem gerit, agemus; hoc loco sufficiat demonstrasse, adeò veterem esse ipsius Dalet figuram in ea, quam dixi, significatione, vt in ipso etiam cælo fulgere cernatur: & id quidem eo loco, vt inde colligas principij rationem & arieti & ipsi triangulo æquè conuenire, vti rectè consideranti non potest non liquere. Et quemadmodum Dalet Seraphico ordini conuenit, primò videlicet omnium rerum creatarum; ita Aries per Deltoton, ceu insigne quoddam certissimum, denotatur principium illius circuli tenere cuius ductu vita terrenis omnibus communicatur. Errant itaque insigniter qui aliud mundi principium sibi finxerunt, quod hic corollarij loco sit adiectum. Adde & illud quo Magiam latius cernas patere, Arietem signum igneum apud astrologos haberi, atque idcirco cum Dalet insignem habere cognationem; quam nos cùm Vier pro quaternario & igne dicimus, denotamus. Aries certè in capite suo diuinitatem gerens, & igneo generis humani amore succensus, primas tenet omnium rerum creatarum, vetustissimum vitæ perennis, quæ Zodiaco designatur, exordium; quæ vt nobis cōtingat, ille nobis præstet qui hoc symbolo denotatur.

Aries immaculatus Christi symbolum.

He.

PRÆFATUS petitionis suæ exordium magister, nunc illud addit quod à Deo hoc tempore ad discipulum suum demitti cupit; ita vt tota petitionis primæ summa hæc sit: Demitte altum volumen. Hic igitur de figura He agendum. He altum esse, alibi docui: cuius ratio est Spiritus in altum ferens ipsi Vni præpositus, ceu diceretur, Alta euectio ad Vnum. Vox Anglis est hactenus quàm nostratibus vsitatior. Nostrates enim hoc tempore extra compositionem maximè Ho & Hooch pro eodem dicere maluerunt: & sicut illo spiritus ad vnum tendens, ita his spiritus ad æternum tendens denotatur, quorum vtrumque eodem pertinet. Verùm non eadem semper in eodem honore vocabula apud omnes manent; in quorum defectu ad deriuata & composita, & ipsam obsoletæ vocis etymologiam est recurrendum; & aliquando aliæ gentes eiusdem linguæ de vocis notatione interrogandæ. Cùm autem altitudinis varij sint modi, & variæ ad diuersas altitudines viæ, placuit vt ea ad hanc nostram altitudinem designandam figura acciperetur, quæ notissima esset & omnibus domestica. Ea autem est pars scalæ. Frustra enim tota scala pingitur, vbi ex parte tota cognoscitur. Habemus itaque pro He partem scalæ, perinde atque pro pedo partem pedi superiorem. Ne tamen plebeia esset & nimis vulgaris scalæ pro He delineatio, sic est à sermonis nostri opifice scala nominata, vt statim prima fronte vox ipsa symbolicam significationem ostendat. Leer enim, si ad originem examinetur, vel ex Le eer fiet, quud est id quod humile est honoro, vel ex litteræ L potestate & eer: quo compositionis modo Leer excelsus honor dicetur. Cùm igitur vtraque interpretatio honoris habeat mentionem, & is in scalis domestico & trito omnibus instrumento nullus esse cernatur; cogitemus necesse est, nomenclatorem ad altiora in scalæ nomine respexisse: id verum esse ex eo mox perspicietur, quòd eadem voce Leer ad longe diuersam significationem vsus sit; nam Leer in alia notatio-

He litteræ notatio. He.

Ho. Hooch.

He litteræ figura.

Leer.

ne tria significat; diuersa illa quidem, sed quadam tamen naturæ lege coniuncta. Lerr enim aliquando idem est quod disco; aliquando idem quod doceo; aliàs idem quod doctrina siue disciplina. Cùm igitur in his vocis ratio clarior sit quàm in protrito & sæpius conculcato instrumento; inepti simus, nisi cogitemus symbolica aliqua ratione nomen ad scalam venisse. Voluit enim prudentissimus sermonis omniumque symbolorum architectus perpetuò nos moneri; dum scalam adscenderemus in altum nos tendere, non tam hoc instrumento quàm disciplina, quæ eodem nomine quo scala vocata, facillimè in memoriam de scalæ commemoratione vsuque quotidiano poterat venire. Elegantissima sanè hæc est doctrinæ scalæque comparatio, eo quòd per scalam facilis est ad ardua conscensus; ita per doctrinam quoque promptus fit adscensus ad altos honores, qui in scalæ nomine designantur: & quemadmodum in scala paullatim per gradus in altum euadimus; ita quoque in doctrina per gradus adscensus fieri debet; & quantum graduum in doctrina adscenderimus, tantundem promouerimus ad honores & dignitatem. Nunc vt moneret, aut potiùs vt præscriberet quæ docenda discendaque essent, sic vocem ad vtrumque significandum fecit, vt honoris ratio in primis habenda esse demonstretur, quasi diceret, ea sola docenda & discenda quæ ad veros conducunt & solidos honores: quæ qualia sint, ex vocabulo Err clarissime cernes; quod sic factum est, vt ea sola ad honorem spectare definiat, quæ ab Vno & legitimo manant, & hominem ad id quod ratio postulat paratum reddunt atque promptum; quorum posterius ichnæa vocis Err conuersio demonstrat. Vide, quæso, quàm breui compendio omnes omnium scholarum leges comprehenderit; quibus nec video quid addi, nec video quid demi bona ratione possit. Laudantur de sententiarum breuitate Spartani, & non immeritò laudantur, sed nomenclator noster tanto se illis præstitit in hoc certaminis genere superiorem, quanto æquius est eum ceteris præstare mortalibus, qui nihil fisi diuino loquutur instinctu. Dum enim Lerr considero, & eius natales ab Err repero, discoque ex ichnæa conuersione animũ hominis honoribus præparari & promptũ ad officium suum reddi; nescio qui ad tam illustris spectaculi, tam late per omnia officiorum genera patentis inspectionem contemplationemque pæne stupidus obmutescam, nec verba satis bona suppetunt, quibus quàm mirabiliter afficiar exponam. Neque enim video quid primum admirer ipse, vel quid primum aliis admirandum proponam: hinc cerno humiles per doctrinam honorari; & vnà cerno in doctrina sola excellsos esse honores: hinc animaduerto, eos solos honores dici posse qui à legitimo profluunt, & ab ipso Vno deriuantur, nulla habita multitudinis ratione; atque idcirco nobis præcipi, hæc sola discenda docendaque esse, quæ ex Vnius & legitimi fonte promanant, reiectis omnibus falsis, vanis, superuacaneis & noxiis cùm omni ætati, tum maximè puerili. Iam cùm reuertor ex Err per vestigia retrò ad ipsum Rerr, admirabili breuissimæ monitionis vtilitate percellor, atque mecum expendo quàm vehementer contra Deum & remp. illi peccent, qui adolescentum & iuuenum animos ad disciplinas & omnem scolam offici, rationem honoribus non excitant, si id quidem in ipsorum sit potestate, in vniuersum verò à nemine committi præter magnum scelus posse, vt cuiusquam doctrinam debitis honoribus fraudet, quando ex spiritus nomenclatoris nostri magistri sententia, sic statui video, vt excelsi honores doctrinæ præcipuo quodam iure debeantur. Quid dicam nunc si Lerr in Rerl conuertamus, & hoc vocabulum ex notatione voculæ Rerr & potestate literæ L interpretemur? An non hic statim cernemus, ipsam doctrinam præparationem esse sublimem & excellentem, aut potiùs apparatus omnis excellentiam? At cuius, & ad quid apparatum? Cuius alterius quàm eius qui docetur? & ad quid aliud hic præparabitur, quàm vt ad vltimum hominis finem consequendum sit promptissimus? Obruit sane me huius vocis Lerr admirabilitas, & quanto eam profundius intueor & examino, tanto sese maior mysteriorum copia suggerit. Inter alia mecum repeto, doctrinam veram scalam esse, per quam genus humanum ad cæleste regnum adscendit: qua qui careat, nulla spe consequendæ beatæ vnquam felicitatis. Venit interea in mentem illius scalæ per quam Iacob angelos vidit adscendentes & descendentes, cuius superior pars ad cælum pertinebat. Quid multis? Hoc apertè cernimus, non aliam homini scalam propositam esse, qua ad vllum sublimitatis gradum adscendas; atque hanc ipsam quam nobis nomenclator ostendit, dum non alio nomine scalam quàm doctrinam, nec alio nomine

Scala & doctrina consensus.

Honoris ratio in iis quæ docenda discendaque sunt præcipuè habenda.

Err. Rerr.

Lerr. Rerl.

Doctrina scala est qua in cælum adscenditur.

mine

mine doctrinam quàm ſcalæ vocabulo voluit nuncupari. Quamobrem dum He littera per ſcalæ ſimulacrum pingitur, monetur Alphabetarius Canopus omnium eorum quæ modò diximus, ex Leer intelligi & poſſe & debere; & mutua ipſius He vocis & picturæ ſymbolicæ concordia ſacroſanctam eſſe apud homines legem, ad altum neminem nec poſſe, nec debere peruenire, niſi per doctrinæ ſcalam ad ſublimitatem enitatur.

He cuius rei ſymbolum.

Scalæ autem huius primus gradus eſt, diſcrimen rerum, in quibus primum agnoſcimus lucem ac tenebras. Hinc Scalæ nomen apud Latinos vſurpatum à Scal noſtro deriuatur, quod præteritum imperfectum eſt ipſius Sceel/quod ſignificat differo. Omnis enim cognitio à differentia ſumit exordium. Hinc apud Hebræos סלם qua in voce Samech pro Scin ponitur. Non igitur Leer tantùm, ſed Scala etiam ad doctrinam refertur de vera vocis notatione; quæ rerum differentias, gradus ad cognitionem eſſe demonſtrat. per quos nimirum ad ipſum Vnum peruenitur. Et quoniam hoc noſtro adſcenſu Vni conglutinari cupimus & firmiſſimè adhærere; voluit vocabulorum architectus, vt Clim pro Scando poneretur, ceu quis diceret, Ile-lim quod eſt eius qui glutinum deſiderat. Lim enim glutinum deſignat à Lei-me/quia quod tangit, vnà ſecum trahit. Dum itaque Clim pro ſcando dicimus, cupimus vt ad altum trahamur, & ipſi alto conglutinemur. Quod enim ſpiritus in He notat, id Ile in Clim exprimit; eo quòd nihil verè altum ſiue He dici queat, quod non ad Vnum ſpiret; nec quiſquam verè ſcandat, niſi qui cupit conglutinari atque vniri cum illo cui ſemper dicere debemus, Ile lei-me/ id eſt, deſidero vt me tecum ducas: quod quid aliud eſt quàm illud, Trahe me poſt te? Rogemus ergo patrem vt nos per filium ſuum trahat, dum ſcalam doctrinæ adſcendimus. Miranda ſanè huius verbi Clim origo, qua ſimul & duci cupimus & conglutinari. Diſcant modò Græci vnde Climax dicatur pro ſcala, quod certè hactenus nemo aſſecutus eſt. Hinc & Clematis & Clymenon & periclymenon nomina ſua duxerunt, quòd nimirum adſcendant. Nec aliunde κλῆμα deriuatur, vt vt in eo ineptiat Etymologici ſcriptor, quo nomine ſumma arboris flagella deſignantur, eo quòd iis arbor in altum aſcendat, Climax certè Clim-mar exprimit, quo adſcẽdendi commoditas deſignatur.

Doctrinæ primus gradus.
Scalæ etymol.
Scal.
Sceel.
Clim.
Lim.
Climacis etymon.

Mirum quàm omnia ſint conglutinata viſco illo, quo is qui adſcendere ſe noſtrati lingua dicit, ſummo bono coniungi deſiderat. Omnia enim qualia qualia ſint, ſuo quæq. modo & ſuis quæque gradibus ad ſummum bonum contendunt, vt ipſi adhæreſcant & vniantur. Cùm igitur quatuor ſint rerum creatarum genera, alia intellectu, alia ſenſu, alia vita, alia eſſentia tantùm prædita, vt Areopagita tradidit; tota vniuerſitas quatuor his gradibus ad Deum adſcendit, vt quàm poteſt arctiſſimè conglutinetur. Super hoc fundamento Raimundus ille, quem de Sabunda vocant, ſcalam ſuam ſtabiliuit; per quam ad ſummum religionis apicem aſcẽdit. Nos hanc ſcalam vtilem illam quidem eſſe ſcimus, & æquè à D. Paullo atque à D. Dionyſio laudatam; verùm alteram quam Iacob vidit, pluris facimus; vtpote firmiorem, certiorem & altiorem, atque eam per quam angeli diuino iuſſu ad mortalis humanæ ſalutis oracula detulerunt, & rurſus vnà ſecum ad patrem cæleſtem animos reducunt. Hęc tandem ſcala illa eſt quæ meritò Leer dici poteſt; eo quòd per eam mortales ad ſummum honorum culmen adſcendant.

Rerum creatarum genera quatuor.
Scala Iacob.

OO 2 Hæc

Hæc ad ipsum vsque patrem & antiquum dierum pertingit, cui per magnum angelum conciliati sumus, cui vt amoris glutino vniamur, & nunc & semper oremus. Quamobrem doctrina Christiana veteris & noui testamenti libris comprehensa, primùm meretur vt Leer dicatur; & is qui per eam sursum enitirur ad patrem vniuersorum, ad caput scalæ à Iacobo visum, is propriè Climmen/ id est adscendere, vt conglutinatio fiat, censebitur.

Vau.

Vau litteræ nomen apud Æoles & vetustos Romanos etiã vsitatum.

SEQVITVR Vau litteræ nomen, non apud Hebræos tantùm à Ianigenis relictum, sed apud Æoles etiam & vetustos Romanos; tametsi hi in digamma solo & consonante hanc agnouerint appellationem. Vox hæc vel sola satis luculentam habet rationem, quæ necessaria collectione concludat, litterarum nomina nec Hebræa esse, nec Chaldæa, nec Syra; cùm nihil omnino apud has nationes habeat significationis. Scio tamen pluralem huius numerum bis in Exodi capite vicesimo sexto inueniri, sed tam vel nullam vel ambiguam apud Hebræos habere interpretationem, vt qui sanissimam videntur dedisse, clauos comminiscantur ad litteræ Vau figuram formatos. Meliùs diuus Hieronymus & ceteri, qui ex sacræ scripturæ contextu & verisimili rerum coniectura columnarum capita verterunt; licet cur ea sic Moses nuncuparit, nihil potuerint ex Hebræorum sermone rationis adferre. Nobis hæc res clara est, quam mox de significatione ipsius Vau omnibus ostendam. Vau nobis vox est in vsu frequentissimo, ipsis ferè infantibus semper in ore consueta versari: quibus natura indidisse videtur, vt quicquid possunt id complicent & rursus explicent, ceu in complicando & explicando primarium aliquod vitæ munus cerneretur. Est enim Vau quiuis cuiusuis generis sinus, siue is per angulum re quapiam in se redeunte fiat, siue per spirarum aut circulorum portiones, vel etiam per integrum circulum. Vox sanè indicat rei quendam in se recursum, sed eum tamen non semper coëuntem, sed frequenter hiulcum atque diductum. Videtur enim vocabulum in se recurrere, & eadem littera hinc principium sibi facere, hinc finem; quamuis primo loco consonans, postremo loco reddatur vocalis. Est autem sonus litteræ V eius naturæ, vt rotundum aperiat, & labra quæ in rotundo sono perficiendo erant ferè coitura, sinu quodam producto exteriùs recludat, atque idcirco V consonans & V vocalis vel per A vel per O conglutinatæ, sinum nobis significant; cuius in pronuntiando quandam ostendunt informationem. Huc Terentianus vocandus, vt intelligatur dum dicit, Et sola sonum redderet ex sua figura: quod à nemine hactenus vidi bene vel intellectum vel explicatum. Habet itaque Vau siue Vou (vtrumque enim dicimus) sinum quendam tum in pronuntiatione, tum in figura: atque hinc nomenclatoris nostri industria cernitur, qua pro sinu hac voce suos vti iussit. Quid rogo naturæ conuenientius fieri potuit, quàm si vox pro sinu fieret, in qua littera sinus de sua natura index bis contineretur, semel vt vocalis, semel vt consonans; & ea sic in se rediret, vt tamen circulum non absolueret, sed aliquid relinqueret hiulci, quod sinuum est proprium? Plus hic artis video, quàm paucis docere possim; & id ipsum sic implicatum suis sinubus, vt non cuiusuis sit explicare. Satis sit nos ex Vau in Vau venire, ea quam dixi reditus seruata diuersitate. Quia verò Vau circulum rotundum ipsius O recludit, & exteriùs porrigitur, & quod exteriùs ad eum modum procedit, longè latéque vagandi exitum præbet; placuit nomenclatori, vt hoc elemento in rebus latè diducendis vel distrahendis vteretur: ita perpetuò fuit diligentissimus naturæ imitator. A Vau vel Vou/ Vaut vel Vout in vsu habemus pro quauis concameratione; ceu diceretur sinus comprehensio, quæ per Tau denotatur. Hinc Itali Volta Gotisantes pro eadem re dicunt, V in L & contrà crebrò transeunte. Vnde liquet, non solùm pro angulari sinu & compresso Vau in vsu vetustis fuisse, quod indocti quidam nostrates fortasse suspicarentur, sed pro sinu etiam circulari & spirali; & id quidem de vocis origine magis propriè; eo quòd rotundi reclusio in hoc magis appareat. Vauwen igitur non solùm erit, quod vulgò dicunt, plicare; sed illud etiam, & quidem magis, quod inuoluere dicunt Latini. Quid? an non Voluo à Vouwe acceptum est, V in L mutato,

Vau quid significet. Plicandi proclinitas in infantibus. Vau.

V litteræ natura.

Vaut. Vout.

Vauwen. *Voluo verbi etymon.* *V apud Cimbros sæpe transit in L.*

mutato, & duplici W in simplex? Est'ne quicquam euidentius? Nemo enim est qui nesciat apud nostrates sine notationis discrimine Aut & Alt, Haut & Halt & similia similiter duobus modis proferri solere. Hinc iam lux loco ex Bibliis ante citato infertur, & clarè cernitur, columnas quas Moses fieri iusserat, Ionici generis fuisse, quarum capita in volutas vtrimque retorquerentur. Nec id mirum, cùm in Ægypto, vbi Moses inter ceteras disciplinas Architectonicen quoque didicisse videtur, plurimos Iones fabros quæstum sequentes veri simile sit artem suam exercuisse; & idcirco Mosen eiusmodi capita de sacerdotum nomine, quorum fuerat discipulus, Vauheden siue Vauhedem nominasse, id est, capita in volutas retorta, & eam vocem ad Hebraismum accommodasse, in ווים, quò melius linguæ inflexioni conueniret, immutatam. Sed iam videamus quid Vau in oratione Alphabetica designet. Id obscurum non est, si scias libros plicando & voluendo confici solere, & hinc duo mox librorum genera exstitisse. Vou itaque librum significat per excellentiæ figuram, qua vox præstantissimo plicatilium rerum generi vindicatur. qua in re Romani priscos suos maiores Ianigenas imitati, volumen pro libro dixerunt in se voluto. Fuit & alia plicandorum librorum ratio, quæ tabulas imitabatur; quæ talis erat, vt libro aperto duæ statim paginæ apparerent, nec tamen à tergo pagina scripta esset. Pauca enim erant opistographa: quod non alia ratio impediuisse mihi videtur, quàm chartæ ex papyro tenuitas, quæ non omnis tam vel crassa vel firma erat, vt commodè à tergo scribi posset. Voluminum certè in charta papyracea & prior & commodior vsus videtur fuisse: quæ mihi, saluo aliorum iudicio, & salua mihi, si saniora quisquam è vetustis depromat monumentis, palinodia, sic scribi solere videntur, vt lineæ iuxta chartæ latitudinem ducerentur; & inde volumina per versus, non per paginas numerarentur. Codices volumina erant tam spissa, vt trunci arboris instar haberent, qui in libros, & hi rursus in minora volumina nonnumquam diuidebantur. Id autem ad legendi commoditatem fiebat, vt parte aliqua perlecti volumen deponeretur, & id toties fieret, quot vnius codicis aut libri volumina essent. Hoc modo Cæsaris Anticatones grandi viri fascino Iuuenalis comparauit, dum canit:

Mosis architectus.

Vau in oratione Alphabetica quid designet.

Librorum duo genera apud antiquos.

Codices priscorum.

Iuuenalis locus explicatur.

——Sed omnes
Nouerunt Mauri atque Indi quæ psaltria penem
Maiorem quàm sint duo Cæsaris Anticatones.

Potuerunt tamen ipsa quoque volumina in selidas & paginas distingui, perinde atque longa aliqua planities in multa plethra diuiditur: quod si factum vmquam fuit, vt mihi hactenus non liquet, paginæ secundum longitudinem quoque scribi legique potuerunt. Ex voluminibus librorum habemus vmbilicos, de quibus nihil hactenus scriptum vidi quod placeret: quod non vidi, non reprehendo. Relictis igitur aliorum opinionibus, nos vmbilicum in solis voluminibus agnoscimus, & eum esse dicimus tenue & exile vel lignum vel osficulum, vel teretem virgulam eburnam, cui extrema pars voluminis colla vel alia ratione annectebatur, vt ab ea inuolutio caperet exordium: quo fiebat, vt in libris euoluendis postremum finem clauderet. Huic vtrimque rotundum aliquid vmbilici forma exstitisse credo, cui iniectis vtrimque filis, volumen posset colligari. Dicebatur autem vmbilicus, quòd totius codicis, & omnium librorum & voluminum esset meditullium, & principium omnium inuolucrorum, vti infantis vmbilicus omnium membranarum quibus continetur. Nunc itaque Martialis illud intelligemus, quod secundo libro posuit epigramma:

Vmbilicus in voluminibus quis sit.

Martialis locus explicatur.

Quid prodest mihi tam macer libellus,
Nullo crassior vt sit vmbilico.

Hinc illud clarum apud eundem:

Ohe iam satis est, ohe libelle,
Iam peruenimus vsque ad vmbilicum;
Tu procedere adhuc & ire quæris?

Quò igitur ire quærebat, si vmbilicus erat postremo voluminis fini annexus? Ad tergum videlicet, vt Orestem Iuuenalis imitaretur, de quo cecinit:

Scriptus & in tergo necdum finitus Orestes.

Clarum enim est, in voluminibus non antè ad tergum progrediendum fuisse, quàm ad vmbilicum veniretur: post quem si quid erat scribendum, ad Opistographon erat eundum,

dum, quod tamen non omnis charta admittebat. Ceterùm quia incommoda erat voluminum legendorum ratio, tandem libros complicarunt, ita vt ad singulas apertiones duæ mox paginæ, nec plures, viderentur; in quarum altera mercatores accepta, in altera expensa scribebant; atque hac ratione totum suum codicem absoluebant: quod

Fortuna quomodo vtramque paginam dicatur facere.

hactenus obseruari videmus. Hinc illud: Fortuna vtramque paginam facit, id est, quicquid accipimus, Fortunæ acceptum ferimus: quicquid perdimus, illi item ferimus expensum: quod nescio an hactenus ab omnibus bene fuerit intellectum. Vt autem in voluminibus facillimum est videre alteram dumtaxat partem litteris accipiendis plerumque solere destinari, ita non similiter quiuis videbit, qui per duas semper paginas

Libros complicandi peculiaris modus.

progrediendo vna dumtaxat pars libri scribatur, altera vacua & inani relicta. Hic animaduertas qui flabella muliercularum complicentur, & qui pueri ex vno papyri folio laternas faciant complicando: quod fit eo modo, vt sinus alternarim recurrant, & tota interim charta in plurimas paginas distincta non secetur: sed is qui scribit, primo sinu recluso, prius in sinistra, deinde in dextra pagina scribat; ac deinde papyro rursum in angulum plicata, ad tertiam progrediatur, atque ita deinceps semper eandem anticam chartæ partem sequens, ad vltimam vsque pergat paginam. Quòd si tunc cum Martialis libello vlterius pergere velit, vertendus liber, & aduersa parte aperiendus, vbi tot paginas albas inueniet, quot antè litteris occupauit. Vidi librum maximum è charta pergamena factum, qui ad hunc modum erat complicatus, & priùs parte anteriore totus percurrendus; ac deinde hac clausa altera parte aperiendus; qua paginæ opistographæ occurrebant. Nec dubito equidem eos libros quos ad tabularum modum Romani concinnabant, sic plicatos fuisse, & in his singulas facies singulas paginas fecisse: quod

Papyrus cuiusmodi fuerit, & ex eo quo modo charta fieri consueuerit.

mihi Plinij locus, nescio an à quoquam hactenus intellectus, persuasit. Hic docet papyrum iunci genus in palustribus Ægypti locis aut stagnantibus Nili aquis, quarum altitudo duo non excedat cubita, nasci; & triangulo scapo ad decem cubitorum altitudinem excrescere; Habeo ego duos è papyro scipiones cum hac trianguli forma non malè congruentes. Ex hoc iunci genere in tenuissimas philuras scisso charta ad hunc modum fit: Capitur scheda siue philura siue tænia ea longitudine quam papyri scapus dedit: extenditur super tabula, madida turbidis Nili aquis, quæ glutini vim præstant, atque hæc prima philura stamen est chartæ. Huic deinde alterius papyraceæ tæniæ segmenta imponuntur transuersæ ad angulos rectos; & madidæ glutino suo, quod Nilus subministrat, comprimuntur, ac mox Sole siccantur. Latitudo chartæ optimæ tredecim digitorum ceteris paulatim minor. Scripturam autem parte ea excipiebat, qua segmenta, quæ subteminis locum habent, sunt agglutinata, & raro altera parte scribe-

Macrocolla.

batur. Inuenta est postea tamen quæ Macrocolla vocabatur, eo quòd postrema glutinatio in longum, non in latum porrigebatur. Stamine enim & subtemine coniunctis, tertia tænia glutino inducebatur, quo crassitudo major firmiórque esset. Harum latitu-

Plinij locus explicatus.

do ad pedem cubitumque processit. Verùm hæc non diu probata est. Ratio enim, inquit Plinius, deprehendit vitium, vnius schedæ reuulsione plures infestante paginas. Quid hic dicat Plinius non facilè quisquam perspiciet, nisi eum, quem dixi, plicandi modum cognoscat. In eo enim si suprema chartæ tabula recta in longitudinem porrigatur, multas paginas eædem papyri fibræ percurrent: quo fiet, vt si aliqua leuis tæniola desquammetur, atque ea auellatur, multæ paginæ vitium hoc sint sensuræ; & tot quidem, quot in vna papyri longitudine continentur. Ex hoc clarum est, scribi solere in ceteris chartis ea parte qua transuersæ crates erant actæ; nec papyraceam chartam complicatam scindi solere, vti hodie fieri videmus. Deinde & illud perspicitur, vitium illud quod in Macrocollis Plinius accusat, opistographis quoque libris accidere potuisse, eo quòd postica librorum pars recta lamina in longum extensa non minùs constaret quàm Macrocolla parte vtraque exteriore. Monuit me quondam huius rei Morlionus, diligentissimus antiquitatum & historiæ naturalis, quoad vixit, explorator; verùm monuit tantùm, vt semper ferè excitare malebat, quàm docere, quod tamen hoc loco instar erat totius enarrationis. Videmus itaque non in solis voluminibus posticam libri partem, cùm ad vmbilicum ventum esset, scribi; sed id quoque in libris ad planitiem complicatis accidere quiuisse, si necessitas ita tulisset.

Charta è tritu lineo & gossypio.

Est sanè quod nobis gratulemur, qui infinito meliorem chartam, quàm fuerit papyracea, è

cea, è tritis lineis & gossypio paramus: quæ tam firma est, vt æquè à tergo atq. à fronte litteras possit sustinere, & singulis foliis binas paginas continere; alteram anticam, alteram posticam; adeò vt nihil ampliùs vetet, quo minùs statim post primam paginam in opistographo eius scribamus. Quòd si Romani nostrû in plicando morem & scindendi folia in Macrocollis secuti fuissent, nihil habuissent ob quod ex vnius schedæ siue tæniolæ auulsione de multis paginis timere debuissent. Sed de his satis. Videmus modò libros fere duorum generum fuisse; & hos quidem circa vnum gracilem vmbilicum innolutos; illos verò ad eum quem dixi modum complicatos. Cùm igitur & voluo & plico vno Vau nostrati comprehendatur, non est mirum si Vau pro libro ponatur: quod quamuis ita sit, altiùs tamen architecti sollertia examinanda. Dixi crebrò, rotundum, cuius O notationem habet, æternitatem denotare, & modò ex Terentiano & cuiusuis bene pronunciantis docui experimento, Vau litteram sono suo rotundum ipsius O sonum recludere: quod cùm ita esse quisque apud se possit experiri, necessariò sequitur, Vau nobis & ante chartas, & ante volumina, & ante libros complicatos de pronunciatione sua habuisse symboli vim; quo significaretur ab ipso nobis aperiri æternitatem, & ea reserari quæ in illius rotundo orbe ab oculis mentis nostræ occlusa reconditaque antea fuissent. Hoc illud est quò sermonis artifex maximè respexit, dum Vau pro libro voluit vsurpari, tametsi illa quæ priùs dixi leuiora à secundarum numero caussarum nō excluserit. Non sunt inferiora leuioraque rerum momenta contemnenda, sed mens ad primam semper est ideam dirigenda, eoque caussa ipsius Vau ad supremum librorum exemplar accommodanda. Liber igitur quem à Spiritu sancto demitti cupit præceptor ad suum Canopum, non est chartaceus, non est aliquis quem corporis oculis possimus intueri. Quis enim in excelsis cælis terrenam materiam compegisset? quis vel Nili limo vel polline frumenti illic chartam conglutinasset? Quis vel membranas animalibus, vel libros arboribus, vel aliam materiam alij rei ad litteras accipiendas abstulisset? Nec verò hic de diphthera fabulosa Iouis pelle cogitandum. Alius profectò, alius liber est qui reuera Vau vocatur: & is quidem tanto sublimior quàm vulgares codices, quanto à diuiniore & petitur & proficiscitur auctore: & idcirco non citra maximam caussam epitheton accepit, quo altus per exochen nuncuparetur. Quis ergo hic liber est? Quis? Non alius nempe quàm is quem Spiritus sanctus mentibus nostris & inscribit & offert legendum, quo ex eo vitæ sempiternæ mysteria discamus. Agnoscisne hic Spiritus sancti gratiam, qua nobis ea quæ ad æternam vitam ducunt, reuelat, Vau siue volumen vocari; & hoc ipsum esse volumen quod ante omnia à Spiritu sancto sit petendū, citra quod omnia alia volumina frustra leguntur? *Primùm petite regnum cælorum*, magister noster in Euangelio dixit. Atqui non aliud est regnum cælorum, quàm vita sempiterna. Rogamus igitur iuxtà ac Christus præcepit, dum ante omnia nobis petimus illud altum volumen demitti, quo solo æternitatis mysteria recluduntur. Quòd si de vetustis rerum sacrarum notis discere velis, quibúsnam potissimùm de rebus sublimis hic liber tractet; scipionem Canopi inspice atque diligenter contemplare. In illo enim ea litteo designari videbis, quæ nullo modo intelligi possunt, nisi eorum certa notitia ex alto libro æternitatis arcana referante fuerit accepta. Nullum me volumen, nullus codex tam firmis rationibus ad veram religionē impellet, vt vel minimam fidem Christo habeam, & vel minimum spei in promissis eius collocem, vel ex his amore accendar; nisi antè in me iacta fuerint fundamenta ex alto illo volumine, quod nomine suo promittit, apertum se nobis ipsam æternitatem. Vide quàm aptus orationis contextus, quo à Spiritu omnium reuelatore petitur, vt demittat ipsum altum volumen, quo arcana æternitatis consilia ad hominum quidem salutem spectantia panduntur. Vt demittat Dal dicimus; cuius ratio monet, vt nos omnibus rebus prosperet; deinde ipsum altum volumen quo reseratur occultus ad vitam sempiternam introitus, rogatur; vt per hoc scilicet mentale Vau nos insinuemus æternitati. Omnia hic magnifica sunt, omnia illustria, omnia heroica, omnia diuina: & quamuis diuersa videantur ipsis vocibus denotari, omnia tamen ad vnum scopum collimant; & eum quidem supremum & sempiternum. Sed quid multis? Summatim, omnia fidei mysteria hoc libro continentur, & ex eo sunt petenda; atque idcirco petit præceptor, vt in discipuli mentem demittatur hoc ipsum Vau, sinu suo recludens vitam perennem. Cernimus itaque quàm nomen

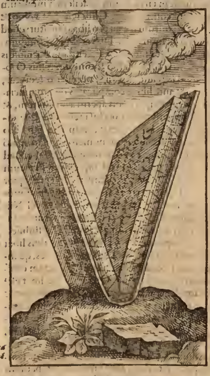
Rotundum æternitatis tessera.

Vau enim rei symbolum.

Liber quē ad suum Canopum Alphabetarius præceptor à Spiritu sancto cupit demitti, qualis sit.

litteræ Vau cum Canopi ſcipione ad vnguem conſentiat, & quàm iuſta eiuſdem ſpiritus amuſſi omnis priſca hæc ſymbolorum ratio dirigatur: de quibus quantumuis multa dixerimus, numquam tamen æquauerimus vel ſexcenteſimam maieſtatis eorum partem. Equidem video hac voce Vau pro eius generis libro nihil vllius humani ingenij ſollertia excogitari potuiſſe artificioſius. Porrò quam huic libro potiorem reperias figuram, quàm eam quæ ſimul & librum duabus paginis recluſum, & vná ſinum ad angulú reductum demonſtrat: quæ apud Latinos in maiore V integra remanſit. Cedo nũc, an non egregiè Vau cum ſignificatione, cum figura ſeſe noſtratem litteram eſſe declarat; cùm nec apud Hebræos, nec apud alios quicquam omnino deſignet; tantum abeſt vt nomen ad aliquam figuram queant applicare? Iàm altera ipſius Vau poteſtas apud alias gentes periit omnes, quæ in noſtris vocabulis frequens occurrit. Ea eſt quam duobus Vau pingimus ad hunc modum, W. de qua quia pòſt iterum agendum, hîc plura nõ addemus: hoc vno nunc contenti futuri, ſi monuerimus. Vau in plurali numero tres diuerſas ipſius, Vau poteſtates & pronunciationes continere; duas ceteris quoque gentibus notas; tertiam ſolis noſtratibus peculiarem. W autem enim in principio V. habet conſonantem: quam Æoles & Latini priſci Vau dumtaxat nominarunt: in medio V habet vocalem, quæ cum A, vel O, dum Wouwen efferimus, coaleſcit: ſequitur deinde duplex Vau, quod nos aliquando duplex digamma nominamus, quo vetuſtis Grammaticis locutionem noſtram accommodemus. Et videtur alioqui priſca digamma figura è duplici noſtro w originem traxiſſe, maximè ſi in latus eleuetur, & ex W, quo etiam modo pingi ſolet, A fiat, quod magis arrectum F dat Latinorum: quam figuram Æoles, eo quòd duplex gamma alterum alteri impoſitum videretur, digamma nominarunt; veram interim originem prorſus ignorantes. Pronunciatio certè nihil habet cum gamma commune. Vnde probabile redditur, vetuſtiſſimam quoq. Æolum figuram aliunde quàm ipſi ſcirent principium habuiſſe; quod in duplici noſtro Vau ad hunc modum picto W, & deinde ſic erecto vt dextrorſum partes habeat patẽtes clarè videtur. E qua re & illud clarius redditur, antiquiſſimá ipſius Vau figuram eam fuiſſe quam duplex Vau alterum alteri impoſitum demonſtrat, in quo linea ſiniſtra obliquè deorſum ducta ſimul minoris & maioris Vau ſiniſtrum latus abſoluit. Atque ad hunc quidem modum prima petitio ſit finita: in qua tamen id minimè negligendum, quòd tota ternario ſit incluſa, vt imaginem ſupremæ referat Trinitatis, cui nullo interiecto proxima ſucceſſit. Dalet igitur ad ſanctum Spiritum refertur; per quem quia Patrem & Filium deſcendere ſcimus, ſollemnis nobis & frequentiſſima cantio eſt, *Veni ſancte Spiritus*. He ad Patrem pertinere qui altiſſimus eſt, nemo dubitabit, qui modò ſciet & hunc antiquum dierum vocari, & in throno tamquam altiſſimum hunc præcipuè dici ſedere, vt in eo Apocalypſeos capite, quòd mox aduocabo, videbis. Vau Filij proprium eſſe, qui in omnibus ſacris libris vtramque facit paginam, quique arcani & æterni conſilij ſolus librum potuit aperire, vt clariſſimè quintum Apocalypſeos caput exponit; in quo leoni de tribu Iuda & eidem agno (mirabile dictu) hic canitur hymnus: *Dignus es Domine accipere librum &*

Vau litteræ figura.

Wauwen.

Digamma priſca figura vnde originẽ traxerit.

aperire signacula eius: quoniam occisus es & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Hic modò clarissimè videas, illud alium volumen vocari, quo mysteria salutis vel figuris & symbolis velata, vel claris & disertis verbis expressa continentur: & illa quidem priorem faciunt paginam oracula arcana & veteris legis cærimonias complexam; hæc verò alteram paginam complent, quæ ipsius Christi iam inter homines agentis doctrinam exponit; quam deinde Apostoli & eorum successores per totum orbem seminarunt. Quamobrem dum altum volumen demitti petimus, non aliud petimus, quàm veræ religionis sacramenta nobis aperiri; quæ sola Spiritus sancti gratia reuelat. Et hac quidem consideratione habita, volumē quod Christus aperuit à libro naturæ, per Alti adiectionem distinguitur. Est autem in hac petitione ille personarum ordo seruatus qui in hac oratione qua dicimus, *Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio.* Considera, quæso, quàm nullus apex sit otiosus, quàm omnia secunda sint mysteriorum, & cùm obscurissima humano ingenio tractentur, quàm omnia sint tum perspicua, tum sacræ scripturæ consentanea. Et hæc quidem poterant sufficere ad huius litteræ explicatū. Verùm quia Hebræi hac figura pro gemino elemento vtuntur, non videbor mihi officio meo satisfecisse, nisi ostendero in hoc nostro Alphabeto rotundam litteram non desiderari. Dixi modò perinde nostratibus esse, siue Vau siue Vou audiant; nec aliam hac, aliam illa voce offerri notionem. Latini itaque prisci Vau dicebāt, non Vou, eo quòd rotundā litterā à Vau distinctam haberent, atq. idcirco nihil opus esset, vt vno vocabulo vtramq. litteram denotarent. Verumenimuerò licet communis hic sit pronunciandæ huius vocis vsus, quem Latini vetusti agnouerunt; in hoc tamen Alphabeto hieroglyphico Vou potius quàm Vau dici debuisset, quòd nimirum duarum vocalium affinium potestas vna vocula explicaretur. Et certè vetusti in Italia Cimmerij Vou dixerunt, vti liquet è Voluo Latinorum verbo, quod à Vou deriuatur ea quam dixi ratione. Iam & Geræ quo tempore in Italiam penetrarunt, Vout pronunciabant, vti clarum fit è *Volta*, quorum vtrumque à Vou descendit, in cameræ siue fornicis significatione. Quamobrem hoc loco communem consuetudinem corrigamus, & pro Vau Vou pronuntiemus, vt vno nomine & rotunditatem clausam, & rotunditatem apertam denotemus.

O & V quō modo possint eadem voce comprehendi.

Voluo, is, ere.

Certè Antuerpiani æquè O atq. V comprehendemus, æquè volumen rotundum atque librum planum, cum Vou sonabimus. Gemina ergo sub hoc nomine figūra pingenda esset, altera rotunda, altera aperta: & illa quidem volumini, hæc verò libro paginas duas ostendenti responsura.

O volumine, plano verò libro V significatur.

Porrò quia Vou Filij attributum esse dixi, cuius est, arcanum Patris consilium librumque qui illud continetur, aperire; hîc vlterius notes voculæ huius trilitteræ tale esse artificium, vt si in elementa sua soluatur, Trinitatis mysterium sit quodam modo repræsentatura. Vt enim infinita Patris potestas comprehendi non potest, nisi per æternum Filium ostendatur; sic V consonans citra vocalem sequentem audiri nequit. Hæc itaq. consonans Patri respondebit in hac vocula, O Filium referet, V vocalis sese ipsi vocali connectens, sic vt in diphthongum coalescat, Spiritui sancto respondebit; qui vt æternus amor est, essentiale Trinitatis glutinum; ita Filij æternam potestatem per O expressam aperit ac recludit, pro eo ac litteræ V natura postulat.

Trinitatis in Vou mysterium.

Non malè igitur paullo antè dixi, plus in Vou mysteriorū latère, quàm facile possit vel peruideri vel explicari. O verè altū volumē, quo totius Trinitatis arcana comprehenduntur! O insignem voculā, quæ tanta arte à primo nomenclatore facta est, vt hæc nobis arcana depingat, & sic depingat, vt in orbem redeat à Patre ad Filium & ad Spiritum sanctum deducens; & rursus idem designans, si retrorsum legatur! Quemadmodum igitur alti libri idea nobis per Spiritum sanctum communicatur, Prophetas & Sibyllas salutis mysteria docentem; ita & aspectabilis liber est quem Filius ex occulto sinu Patris produxit. Is est cùm totius rerum naturæ opificium, tum pulcerrimum cælorum spectaculum, è quo discimus ipsum creatorem. Eleganter itaque pro alto volumine cæli rotunditas pingetur, dum nobis placebit rotundum vocis elementum dare spectandum. At si Vou apertum velimus oculis subiicere, librum cum duabus paginis reclusum ostendemus.

O cæli rotunditate, V libro aperto significatur.

Admirabilis profectò vocula hæc est, quæ vna syllaba trilittera V consonantē & V vocalem exprimit; & vnà ostendit harum litterarum inter se cognationem, quæ facit, vt altera in alteram transeat in nominum conuersione;

V vocalis & V consonātis natura societas.

Van. sione; Van enim, quod remotum designat, si conuertas, ad contrariam notionem exprimendam Nau faciet, vbi quiuis cernit, ex V consonante fieri vocalem, quæ cum A diphthongum constituit. Et verò non alia caussa est, cur V consonans & V vocalis pro vna littera capiantur, quàm quòd hæc inter eas sit naturæ societas, vt altera in alteram mutetur. Duplex item Vau cum his hanc habet cognationem, vt in plurium numero & modo infinito ipsum V vocalem consequatur, ceu appendix, naturæ lege sese ingerens. Ex Bou enim, vt modò scripsi, fit Bouwen/ quæ vox aliquando vt verbum, aliquando vt nomen vsurpatur. Nec inter has modò litteras hæc est societas & coniunctio, verumetiam inter Vau & F. Nam ex F digáma in Vau transitur, & contrà e Vau in F: vnde factum, vt vtrumque digamma nominetur. Ex Lef enim fit Leuen in modo infinito: ex Lof/ Louen; ex Hof/ Houen; & ita in similibus; quod non solùm fit in modo infinito & numero plurium, sed etiam in deriuatione. Nam à Lef fit Leuu, id est, à Viuo Leo; propter cordis præstantiam. Sic Franci à *Neu* fecere *Neuf*: ex Ouo *Oef*. Sed hæc propriè ad Hermathenam spectant.

Nau.

V & W cognatio.

V & F naturæ coniunctio.

LIBER XI.

Xain.

FINITA modò prima Alphabeticæ orationis petitione, qua præceptor Spiritum sanctum orauit, vt ad Canopum suum altum volumen demittat; mox additur quid primùm in alto volumine sibi cupiat ostendi. Neque enim satis fuisset, sublime volumen, quod non potest non spissimum esse, demissum habere; nisi in eo illud caput notaretur quod maximè scire refert. Alioquin enim in tam spissa rerum silua, quanta arcanorum Dei codice continetur, velut in maximo labyrintho erraremus, & incertis mæandris modò huc modò illuc duceremur; nec vmquam nostro ipsorum ductu ad illam partem veniremus, quæ sola facit ad humanam salutem. Quamobrem rogat præceptor, vt quàm citissimè infundat ipsum caput supremum, id est, veram & solidam supremi capitis cognitionem: quæ rursus petitio tribus perficitur vocabulis, quo ternarij imagine decorata gratior sit ei quem rogat ter maximo, atque ita facilius exaudiatur. Profectò exigua hæc Alphabetica oratio, quam prima fronte ieiunam putares, me attonitum reddit, hinc oratorio artificio, hinc diuinitatis arcanis; adeò vt nihil mirum sit, si me vires in tam arduo negotio deficiant, si oculi in lucido & flameo spectaculo continuò hærentes caligent, & si lingua non secus ac in ebrio homine ac musti pleno balbutiat. Sed quò magis nos sentimus vacillare, tanto citiùs properemus, & tanto sermonem faciamus succinctiorem, quò priusquam collapsis viribus lassi & iacentes ilia dumtaxat ducamus, proposito nobis munere defungamur. Ocyùs igitur ad litteram cuius nomen sic iubet festinare, vt vix anhelantes animam trahamus. Xan enim siue Xaen, vt alij scribunt, idem est quod cum summa festinatione; quasi dicas vel Hirs-an vel Higs-an, & per aphæresin San; quorum illud tantam notat festinationem, vt singultum moueat: hoc sic accelerat, vt æger anhelitus pectus fatiget. Maxima ergo festinatio indicatur dum San dicimus, quo non tam Spiritui sancto, per se omnem vincenti celeritatis cogitationem, nedum celeritatem, aliqua festinatio præscribitur; sed vehemens nostrum studium ostenditur, quo ad caput & summum bonorum vel anhelamus vel anhelare debemus. Monstramus itaque hac voce, iam nos totos ad hoc anhelos ferri, vt quamprimùm ad Dei cognitionem adspiremus: & quia nomenclator intellexit vehementer properanti cum ad alia, tum maximè ad diuina, omnia impedimenta esse abiicienda, voculam hanc sic construxit, vt versa idem sit quod cum nuditate. Sic dicimus, Hi loopt nat / id est, currit nullis vestibus indutus. Natt enim nudum, Nat nudè vel in nuditate aduerbij formula

Xain vocis significatio, etymon & artificium.

San.

Nat.

Natt.

mula dicitur, eodem modo quo Ritz & Rigs aduerbiorum formam sequuntur. Nemo certè ad festinandum aptior, quàm qui nudus est; & idcirco qui cursus brauium consequi volet, abiiciat omnia, & nudus nudum Christum sequatur. Quid hoc est bone Deus! Quò nos Zan tam citò abripuit? Vix carceres egressi, ad metam pertigimus. Hæc enim illa est nuditas, quam sermonis nostri concinnator festinanti ad summum caput necessarium esse ichnæa ipsius Zan conuersione demonstrat. De hac Christus in Euangelio vitam æternam quærenti sic dixit: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me.* Certissimum igitur fuit compendium à primo sermonis nostri auctore demonstratum, dum celeritatem cum nuditate indissolubili vinculo copulauit, & in eo sic cum Christo consensit, vt facilè cernas vtrumque eiusdem spiritus afflatu hanc sententiam tulisse. Quid ego hîc de vocis artificio, quid de orationis & elegantia & acumine, quid de summa proprietate dicam, vbi video vocem sic vsurpari, vt ad hunc ipsum sermonem tota eius ratio non quadret modò, sed ad eum solum facta videatur? Quæras si placet per totam ætatem, nihil inuenies nec apud Græcos, nec apud Latinos, nec apud Hebræos, quod aut breuiùs aut significantiùs, aut maiore energia, aut aptius proposito dici queat, aut quod tantam tanta breuitate vitæ doceat perfectionem. Videtur'ne hæc fortuita aut vulgaris, aut, quod quidam ausi sunt comminisci, commenticia è cerebro meo nata Alphabeticæ orationis structura? Sunt'ne hæc vel verba hominis temerè garrientis, vel figmenta eius qui id ex verbis elicere conatur, quod in iis non continetur? Num meum inuentum est, vt ab anhelando Zan dicatur? vt ea vox desiderio, quo ad summum bonorum studia nostra festinare debent, applicetur? Vt deinde optimum festinanti consilium præscribat? vt ad supremum caput & æternam vitam properanti nuditatem dicat esse necessariam? vt denique ad vnguem cum Christo, qui ipsa veritas est, conueniat, & eandem viam ad sempiternam monstret felicitatem? O fortunam & casum minime cæcum, si hæc casui sunt & fortunæ adscribenda! Ceterum ego vereor ne qui id genus nugis & calumniis se mihi & veritati præbent infestos, totos se fortunæ arbitrio commiserint, atque idcirco alienis etiam prouinciis regnum eius velint ornatum, quo tandem totus mundus casu & opinionibus, vt quidam iactant, regatur. Sed valeant hi eiusdemque notæ nugatores: nos ad nudam redeamus festinationem, qua ad ipsum omnium caput est anhelandum. Hîc mox existet quisquam qui dicat; Si nobis ad regnum cælorum festinantibus omnia sunt relinquenda, erit'ne mendicandum pòst, an fame pereundum? Minimè gentium. Nudus est & omnia relinquit, qui animum ab eorum curis liberat; & is omnia sua vendit & dat pauperibus, qui sua pauperibus facit communia, & suis perinde atque alienis vtitur, nec eorum cura & priuata custodia occupatur. Quî Christus intellexerit consilium suum, non disputo: id interim pro regula mihi sumo quod præceptum est, proximum nobis vt nosipsi amamus amandum esse, atque idcirco nihil esse necesse, vt omnia mea aliis largitus, ipsemet mendicem; sed satis esse, si mea, pro eo ac necessitas & ratio dictat, & mihi & ceteris faciam communia. Æquè enim magna inopia atque magnæ diuitiæ festinanti est impedimento. & rectissime Salomon Deum rogauit, vt nec diuitias sibi daret, nec paupertatem. Sed hic locus latior est quàm vt hîc sit percurrendus. Nos eum nudum vocemus qui ab omnibus curis liber est, & nuda mente nudum Christum sequitur; contentus interim corpus victum habere & amictum. Sic Magdalena nuda fuit cùm tota Domini verbis esset intenta, licet interim rebus ad vitam necessariis copiosè fuerit instructa. Animi quæritur nuditas & libertas; quæ rerum corpori necessariarum inopia frequentissimè perditur; tantum abest vt ea nobis aut ambienda sit, aut vltrò accersenda. Iubet igitur Zan vocabulum, vt anheli ad summum bonorum feramur; & quo expeditiùs feramur, iubet nos nudos cursum tenere, nudos, inquam, animo, non corpore; ne quid properantes demoretur. Et hæc quidem sit ipsius Zan ad nos relati expositio. Verùm dum Spiritui sancto Zan dicimus, cupimus, vt ipse festinantibus nobis adsit, & benigna celeritatis suæ aura festinationem nostram promoueat. Qui autem festinanti opitulari & succurrere vult, is festinantem quoque properet oportet. Est Spiritus quidem sanctus semper celerrimus, sed non semper eius celeritas nobis secunda spirat; quo fit, vt cùm oremus, vt

nobis

Margin notes: *Vitra. Ligo.* — *Festinanti nuditas propè necessaria.* — *Nudus quis, & pauperibus qui sua omnia dare dicendus.*

nobis anhelis & suspirantibus quàm citissimè succurrat, & summi capitis infundat cognitionem, quò studia nostra omnia adspirare contendunt. Eo modo Iessæus Lyticen dixit: *Deus in adiutorium meum intende; Domine ad adiuuandum me festina:* quam eius cantionem quotidie in orationibus frequenter iteramus. Cernimus itaque quàm laudatissimis quibusque sacrarum precum formulis Alphabetica oratio concordet, quamque nullo pietatis argumento apud optimos quosque vsitato carere certatur. Videndum nunc quæ congrua huic litteræ sit figura. Ea gemina esse potest; altera de vocis notatione; altera è litteris sumta è quibus conflatur, propterea quòd Xan non sit littera vna, sed duplex; atque ita componi figura queat è duarum, è quibus coaluit, litterarum simulacris. Principiò igitur vis eius ostendatur necesse est. Dico igitur potestate ipsam respondere Cap & Samech litteris coniunctis. Apud Hebræos mira est confusio inter Xan, Samech, Scin, & Tsade; & in pronuntiando parua distinctio. Neque enim Xan semper pro C S vsurparunt, pro eo ac debuissent, si iustam voluissent habere litterarum distinctionem. Nos partim è vocum Hebraicæ linguæ & aliarum cognatione, partim ex etymologia radicum Hebraicarum deprehendimus, proprium & germanum Xan sonum esse C & S complicatarum. עז Hebræis capram significat; cuius loco Græci αἶξ dicunt: qua in voce clarè cernis Xain in ξ transiisse. נזק Chaldæis significat nocere. Latini Noxam & Noxiam inde tenuerunt. זקן consenuit est Hebræis, à quo Latini per metathesim Senex fecerunt. זפת Hebræi picem vocant, quæ Pix Latinis dicitur. vbi præter metathesim Tau in Hebræo superfluum est. זמם & זמ pro cogitare dicunt. Nos Axam in simili significatione intelligimus. Etymologiæ radicum Hebræis ad nullas vltenùs rationes reductarum plurimæ de nostra lingua rectissimè petuntur; sed eas persequi molestum esset ac fastidij plenum, apud aures præsertim his rebus necdum assuefactas. Præter enim alias metatheses & confusiones hoc etiam Hebræis perpetuum est, vt primam radicis vocalem consonanti primæ radicum postponant, quam nos animaduertimus non raro esse præponendam, summaque iniuria loco suo exturbatam fuisse. מזל dubiæ satis est significationis; verùm pro sidere & signo cælesti poni certum est: cuius ratio in Luzam apud nos clara est, vocabulo quo faustum & felix significatur. Punctorum nullam habeo rationem, propterea quòd olim ab Hebræis non subscriberentur; & docere possem, ex eorum additione voces frequenter turpissimè ab origine sua horum culpa degenerare. Sic vbi litteræ Hebrææ citra puncta Ion expressis litteris habent, Massoritarum pueri Iauan legunt, vocabulum à nemine Ionum agnosci do. Iidem pro Medi nos cogunt legere Madai, quasi ipsi quàm Medi melius primi parentis Medorum recordatentur. Adde quòd vocum origines hac via obscurantur. Scimus enim vocem Ion ab ei won fieri, quo insulæ habitator vocatur; & Medi idem notare quod auxilio prosperare & augeri: sed quid Iauan & Madai sibi velit nec intelligimus, nec intelligere interest, quando illis nominibus nullæ gentes vocantur. Ex his de ceteris facias coniecturam. Brachium Hebræis זרע vocatur: nobis Go-reet id denotat quod bonum est & promptum ad porrigendum & extendendum. Tempus זמן nuncupatur, quod è nostro est Aem-ar/id est, in pretio habe & magni æstima: quod quàm tempori conueniat, tum tandem intelligimus optimè, cùm tantum effluxit vt parum restet. זלל vilipendo dicunt à nostro Latt vel Lett/id est, vilipendit vel vituperat; à quo Lex, vt è Merct apud Latinos fit Merx. זבח significat immolare, sacrificare, à nostrati dictione Hoogs behach/id est, altissimo placens. זהב aurum vocatur, à nostro item fonte deriu item Hooge-haw/id est, altissimum locum tenens. Verùm quid multis vtar exemplis, cùm pauca bonis & æquis; malignis & obstinatis sufficiant nulla? Xan itaque C & S, & G & S, & Ch & S complectitur; verùm primaria compositionis ratio est in C & S. Qua de caussa vetustissimi Græci in sua littera quæ huic potestate respondet, Cappa & Sigma coniunxerunt, ad hunc modum ξ, vbi C superiùs, vtpote quod prius effertur: S inferius videtur. An hoc non clarum & luculentum est indicium eorum quæ de potestate & pronuntiatione huius litteræ dixi? Vnde apud Latinos decussis pro hac lit. vsum venerit, mihi non liquet, nisi quòd veterum vocum quibus litteræ vocantur; ignorantia varias videam inductas esse confusiones, quarum nullæ prorsus inueniuntur caussæ. Græcorum malufcula figura magnum Sigma complectitur, cui Cappa olim

Xain littera figura duplex.

Xain littera potestas.

Hebræorum in littera Xain abusus.

Luzam

Punctorum subscriptione voces plurimæ apud Hebræos corruptæ.

Hebraicæ voces è Cimbricis factæ.

Xain littera apud Græcos figura.

olim imponebatur, quod pòst ignorantibus scribis quid esset, in rectam lineam degenerauit. Sic enim pingenda esset ℨ, pro qua nunc hanc habemus, qua passim Græci vtuntur. Altera picturæ ratio ex vocis Ꝁan notatione sumi potest, quæ cùm anheli pectoris flatum designet, nec flatus aliter quàm fumus ex ore & naribus erũpens pingi possit, Ꝁan rectissimè fumi è tenui principio & rectiore ad progressum latiorem & curuum tendentis, ac deinde in latum sparsi effigiem habebit: ad quam Hebræorum figura non malè quadrat. Nostra igitur nõ refert, eámne pingas quæ à potestate sumta apud Græcos in vsu mãsit, an hanc posteriorem, vehementioris anhelitus indicem. vtraq. enim æquè conuenit. Neque erat hæc littera duplex necessaria, nec peculiari nomine dignanda, nisi iusta orationis structura & precandi mysteria fuissent explicanda. Nec alia de caussa duæ sequentes propriis & figuris & nominibus fuissent insigniendæ, nisi sic artificiosus precationis contextus postulasset. Nam & duplices & adspiratæ plures fingi potuissent, cùm Pe suum Phe æquè ac Cap suum Chiet videatur flagitare. Sed de his satis. *Xain altera figura.*

Chiet.

EXPLICATO litteræ nomine quo Spiritus sanctus oratur vt festinet, consequens est & necessarium adiicere ac definire, quid illud sit quò eum tantopere precator cupit properare, quidque tanta animi propensione Canopo suo desideret. Chiet idem nobis est quod funde: quo in verbo imperandi modus per hoc adspiratum Cap enuntiatur, ad iubendi celeritatem & vehementiam elato spiritu melius exprimendam, cùm alioqui præsens & præteritum indicantis modi per G scribantur & pronuncientur. Verùm hac in re tam exiguum est discrimen, vt videam Græcos χέω hinc retinuisse: quod verbum cum nostro Chiet congruit. Verùm priusquam vlteriùs progrediar ad fusionis naturam explicandam, necessarium fuerit hoc loco docere genuinum ipsius litteræ Chiet sonum; quem iam olim ab ipsa vsque D. Hieronymi ætate corruptum fuisse cernimus. Is enim in annotationibus ad Genesim editis חם sic effert, vt Ham audiatur; tametsi adspirationis vim vehementiorem quàm in He desideret. Nobis nihil dubij est quin hæc littera ipsi Chi Græcorum respondeat, & non aliter quàm illa sit pronuntianda. Græci enim litteras suas à Phœnicibus acceperunt, atque idcirco qualis apud Græcos pronunciatio remansit, talem olim apud Syros & Hebræos fuisse credamus. Laudo itaque hac parte vulgarem Bibliorum interpretationem, quæ Cham nobis, non Ham transtulit. Et certè nisi hoc modo hanc litteram proferamus, frustra in elementorum numero recensebitur; cùm He eiusdem sit soni. Vanum enim est quod dicunt, duplicem hanc esse aspirationem, cùm duplex aspiratio in principio nullo proferri queat modo, licet totis lateribus & præcordiis spires. Eàdem ergo ratione Cham dicemus qua Lamech; tametsi Hebræi quidam iam olim ante D. Hieronymi ætatem germanum sonum corruperint. Quid dico ante D. Hieronymi ætatem, cùm

Chiet quid significet. Chiet.

Chiet litteræ genuinus sonus & pronunciatio.

Chiet germanus sonus iã olim corruptus.

videam mox ab ipsis linguæ Hebraicæ exordiis genuinam huius pronunciationem in plurimis vocibus corruptam fuisse? Frequenter enim Chiet pro He positum videmus, vti primæ nominum radices declarant. Quis negare queat חלק & ἀλμὰ ab eadem ori-

Hebraica voces à Cimbris facta. gine deriuari, vbi Chiet pro He poni Hal vetus nostrum vocabulum ostendit. חח item à nostro Hac descendit, quo vncus siue fibula denotatur, qua mulieres in vestitu suo de-

Hac. uinciendo vtuntur. Eodem modo חור pro Ber dicunt, vbi Res in Lambda transfit bal-

Ber. *Loch.* butientium labdacismo, qui in חור etiam admissus est, vocabulo à nostrati Loch corrupto, pro cauerna & foramine. Quid multis? Antiqua prorsus est Hebraicæ linguæ corruptela, in ipsa statim linguarum confusione nata. Quemadmodum verò Chiet pro He vsurpant, ita contra Cap cum adspiratione efferunt. Samech enim per Cap scribunt, cuius voculæ sonus citra omnem dubitationem Chiet postularet, si litterarum, pro eo ac fieri oporteret, discrimen obseruare vellemus. Quis est nostratium qui non

Cat. clarè videat חך, quod D. Hieronymus fauces vertit, à Cat nostro venire, atq. ita Chiet pro Cap in voculæ principio vsurpari? Nec aliter in חטא quod significat peccare, Chiet

Cat. pro Cap siue Quaf positum videmus. Nos enim Cat vel Quat-do pro pecco siue malum facio, dicimus. In חיה pro viuere, genuinum soni seruauit, eo quòd per aphæresim ver-

Ichai. bum hoc fiat à nostrati Ichai, id est, ego spito. Nam & חי dicunt, vbi Chai clarè auditur.

Qualen. Græci ἀλγω ex eadem radice habent. חלה pro ægrotare è nostro Qualen siue Quelen cor-

Quelen. ruptum est, vbi Chiet pro Qu ponitur. At חלם euersa vox à Mo-locht, id est, molestiam & fatigationem leuo; quod & somnus præstat corpori, & is qui quouis onere leuat, germanum sonum seruat, quem in Chiet etiam audimus: à quo χέω Græci seruarunt, pro fundo, de quo nunc agendum. Fundere autem tam vsitate diuinis tribuitur,

Got. vt inde Deus nomen Got inuenerit: & indicandi modus Guet sic dicitur, quasi Ge-ut

Guet. *Chiet vocis mysteria & artificium.* diuisis syllabis pronuncies, quod est do aliquid. Qui igitur imperat, vt maius pondus imperio addat, Chiet dicit, ceu dicat Che-iet, id est, da aliquid. Quæ, bone Deus, hic noster orator verba sibi quærit! quàm omnia accommodata sunt ad petendum, nō modò cum aliis iungūtur, sed tum etiam cùm per se pronunciantur! Audiuimus paullo antè Dal; nunc alteram petitionem hoc verbo Chiet exponit, quod non minus quàm illud diuinæ beneficentiæ proprium est. Verùm vt Dal ad ignem, ita hoc ad aquam videmus pertinere: qua in re rursus nec opinantibus nobis magnum reseratur arcanum. Priore ternario formam & actum vitæ expressit; secundo materiam nobis dedit intelligēdam, quo sciremus non minus hanc quàm illam à Deo proficisci & creari; nec putaremus Chaos Deo esse coæternum. Considera, quæso, quanto omnia ordine nectantur. Senarius vnum vitæ statum & perfectionem & pulcritudinem absolutam exprimens, duobus conflatur ternariis. Horum prior ignem vitæ datorem & omnia interno motu cientem in Dal protulit; & cum quidem primo loco nominauit, vtpote primum Trinitatis simulacrum. Alter materiam indicauit secundò nominandam; & idcirco secundo quoque secundi ternarij loco eam in fundendi verbo expressit. Miranda profectò cura, &

Aqua materia tessera. diligenti consideratione digna. Cùm autem fusio aquarum sit, clarum est aquarū symbolo materiam intelligi: qua in re & materiæ natura spectabili signo ob oculos ponitur, & simul ostenditur, Spiritus etiam partes esse, vt materiam gubernet æquè atque formam. Moses idem aliter dixit his verbis: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Aqua optimum est materiæ simulacrum, eo quòd nec per se terminetur, & à calore vitæ datore sit quàm maximè remota, vtpote summo frigori obnoxia; & præterea subiecta sit perpetuæ mutationi à rebus externis adferendæ, quibus rebus materiam egregiè

Oceanus omnium rerum exordium. oculis subiicit. Atq. illud est quod Homerus à maioribus accepit, Oceanum omnium exordium esse: nec aliter Thaletis aqua intelligenda: contra quam dum Peripateticus

Thaletis aqua. disputat, nugas agit. Video hic vastū mihi pelagus aperiri ad naturalis scientiæ principia persequēda, sed ea hoc tempore valere sinam, ne vagam aquarū, in quas inci di, naturam secutus, nimis longe à proposito mihi negotio aberrem. Satis esto indicasse, non totius modò philosophię in Alphabeto semina cōtineri, sed totius etiā vniuersitatis ordinem & numeros addi, quibus cūcta disponūtur, dispensantur & dirigūtur: quod ei liquebit qui primo prioris ternarij loco Dal, secundo secundi ternarij loco Chiet positum non obiter tantū cernet, sed diligenter etiā examinabit, Chiet quinto totius senarij loco enūtiari, ac deinde quinarij indolē expēdet: quæ prolixè persequi, nō est propositæ nobis breuitatis.

Iam in Chiet siue funde largissima etiam indicatur copia, qua Deus dona sua profundit. Sic Iesaias, 32 cap. scribens, *Donec effundatur super nos spiritus de excelso*, fusionem hanc indicauit; & Deuteronomij altero & tricesimo capite vertendum erat, *Stillet vt pluuia doctrina mea:* Fundere itaq. Deo recte tribuitur. In principio totam hanc effudit vniuersitatem, vnde nomen apud nos est sortitus; deinde continuo & perpetuo numquam fundere cessauit per Spiritum sanctum omnibus alimenta necessaria & ad conseruationem & propagationem. Quid iam de iis dicam quæ ad genus humanum à seruitute liberandum per Spiritum effudit? Hic enim iam inde à primis mundi incunabulis vatibus oracula infudit, quibus Christus venturus nunciaretur; atque adeò hic ipse virgini seminalem vim infudit, qua Verbum carnem assumeret. Hic Apostolis igneum caritatis flumen effudit, nec hactenus fundere petentibus cessat. Sic D. Paullus, *Charitas*, inquit, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.* Quid? an non qui Spiritum sanctum accipit, efficitur venter effundens flumina aquæ viuentis? iuxta illud, *Qui credit in me, flumina ex ventre eius manant aquæ viuentis.* Quamobrem cum magistro nostro Alphabetario confidenter, petamus, vt nobis ipsum caput infundat. Verumenimuerò si totum orationis artificium his paucis capitibus rerum amplissimè per omnia sapientiæ & religionis latifundia patentis me satis rear indicasse, næ ego me insigniter fallam. Nam quod palmarium hic erat, hactenus omissum est. Cùm enim præceptor pro Canopo roget Spiritum sanctum, bene illud quidem à nobis annotatum est, effusionem diuinæ plenitudinis esse propriam, & maximè decere, vt spiritus largo cornu omnem omnium bonorum copiam profundentis fauorem & gratiam hoc verbo imploremus: verùm nihil hactenus dictum, an discipulus idoneus sit & aptus ad ea quæ petuntur, eo modo quo petuntur, accipienda. Profectò vtrobique decorum obseruandum; nec id modò videndum, quid is quem rogamus dare possit; sed hoc etiam diligenter animaduertendum, quid ille pro quo rogamus bene recteque & accipere & ferre possit. Phaëthon in Poëtarũ fabulis, ad vitam vtilibus præceptis per allegorias instruendam confictis, sibi Solis quadrigas regendas petiuit: qua in re magis quidnam is quem orabat dare, quàm quid ipse capere posset, considerauit; & ob eam caussam suo ipsius voto & se perdidit, & sorores in lacrymas colliquescere fecit, & totum mundum in præsens periculum conflagrationis adduxit. Plurima sunt apud poëtas id genus vota, iis ipsis à quibus concepta sunt, exitiosa: quæ quia & longiùs à veris priscorum fabulis degenerarunt, & notiora sunt in scholis, quàm hic commemorari debeant, nos hic non morabuntur. Satis esto constare, expendi etiam oportere, quid cui petatur, non modò quid à quo petatur. Videamus ergo num effusioni capiendæ aptus sit discipulus. Ain' verò? Aptus'ne sit cui quippiam infundatur? Atqui nihil aliud quàm poculum est, ad hoc maximè compatatum, vt è maximo dolio repleatur. An non diximus Canopum hinc à spe discendi, hinc à poculo nomen accepisse, & præter caput nihil nisi poculum esse, quod nos Can nuncupamus? Quid igitur aptius ad id quod effunditur capiendum quàm poculum, ad hunc ipsum vsum ab opifice factum, vt quemuis capere possit liquorem? Cedo nunc an quicquam elegantius dici possit, an quicquam aptius & congruentius cogitari, quàm si Spiritus sanctus infinitum omnium bonorum oceanum brachio suo velut aut vrnam aut vtrem tenens rogetur, vt Canopo nonnihil infundat; non tam puero, quàm poculo auidissimè omnem suscepturo liquorem? Dispeream dum hæc mecum cogito, si non principiò obstupescam, ac deinde totus admirabili perfundar voluptate de tam suaui totius orationis huius Alphabeticæ harmonia atque concentu. Funde, funde sancte Spiritus, non puer tantum est tenellus pro quo rogatur, sed totus poculum est, totus liquoribus infundendis inhiat, totus denique Canopus est; & hoc ipso tantùm Canopus, quòd idoneus sit ad quosuis liquores & accipiendos & fideliter continendos. Viden' modò quid Chiet siue funde cum Canopo habeat cognationis, quàm opportunus duorum inter se sic occursus, quàm amica & concors natura, quàm aptum duorum coniugium? Restat vt videamus quæ maximè figura idonea sit ad hanc assiduam Spiritus sancti ex alto effusionem denotandam. Nemo nescit ab omni seculorum memoria clepsydrarum vsum fuisse cùm ad alia, tum maximè ad temporum dimensionem notandam. His scimus olim apud Græcos actoribus & reis tempora ad dicendum fuisse distributa; ad eum modum, vt his sesquialtetum eius daretur

Fundere in sacris litteris.

Phaëthontis fabula.

Can.

Chiet littera figura.

Clepsydrarũ vsus.

PP 2

Temporis quanta sit habenda ratio.

retur quod illis concessum fuisset. Cùm igitur clepsydrarum fusio & maxime esset in vulgus nota, & summam haberet assiduitatem eorum quæ ordinato fluxu rectà deorsum feruntur, placuit nomenclatori, vt Chiet per clepsydram notaretur. Neque hac in re illa tantum respexit quæ modò diximus; sed hoc etiam quod Spiritus sanctus, haud secus ac clepsydra quædam, omnibus rebus vitæ aquas & munerum diuinorum gratiam metiatur atque dispenset: & quamuis ipse Patri & Filio æqualis sit, dignetur tamen se in angustissimum infimi ordinis homunculorum captum demittere, haud aliter atque aqua in clepsydra è lato se spatio in minimum foramen coarctat, & per illud in subiectum vas magna procliuitate descendit. Adde quòd Canopos monitos voluit, vt perpetuò attenti ad clepsydram essent, nec vllum tempus sinerent effluere, cuius non fructum aliquem reliquũ haberent. Quòd si Apelli ligneas tantùm tabulas corporum imaginibus ornanti tanta fuit temporis cura, vt tolerabile non putaret, si qua dies citra lineam transiisset; quid ei faciendum, qui non ligneam tabellam, sed suum ipsius animum suscepit depingendum; non corporum imaginibus è vario terræ pigmento concinnandis, & totis ad vile lucrum comparatis, sed viuis virtutum simulacris, ad diuinas ideas expressis, & ad hoc destinatis, vt per ea vitam consequamur sempiternam? Iam tantum opus nobis molientibus, vt eo è mortalibus immortales efficiamur; diligenter breuissimo ætatis nostræ tempori instandum, eo quòd continuò fluere cernatur, nec vllam omnino certam horam polliceri. Quòd si nobis, perinde atque reo vel actori, certa aliqua temporis mensura præfixa esset, possemus nos tempori accommodare. Verùm nunc neutrum nobis concessum est, nec certam aliquam finis horam præuidere, nec scire quàm mox Deus gratiam suam, & Venerem, quæ picturam animi nostri æterno patri commendet atque probet, sit daturus & firmaturus. Quamobrem nullum tempus elabi sinendum, cuius ratio nobis non accurata constet, ne nobis ipsi in iis quæ ad vitam æternam spectant, defuisse iudicemur. Pulsemus itaque assiduè & continenter Spiritus sancti fores, & ex alto pectore suspiremus, vt festinet ad nos adiuuandos; ne antè tota vitæ nostræ aqua effluat, quàm tabulam animi nostri habeamus paratam. Plurimi cùm Latini, tum Græci quàm diligens temporis calculus subducendus, claris

Tit. sententiis tradiderunt; sed nemo nostrum assecutus est nomenclatorem, qui Tit quidem à perpetuo progressu, & alias eius partes aliis nominibus indigitauit, sed minimam eius partem illo vocabulo nuncupare voluit, qua summa in quaque rerum forma perfectio & excellentia denotatur. Vr enim in quouis genere perfectissimum quodque

Vr. atque præstantissimum designat, vt multis locis declaraui. Hinc Saturnus, hinc Mercurius, hinc Soldurius, hinc Vralt/ Vrhan/ Vros, & alia suis locis explicata. Quamobrem qui vicesimam quartam diei partem hoc nomine dicendam sibi existimauit, plurimarum nos rerum vtilium, aut saltem alicuius rei maximæ videtur monere voluisse, dum in re tam exigua tamque citò elabenti, hac voce, tantæ præstantiæ indice, vti suis imperaret. Non pauca hic coniectare possem, sed inter cetera hoc mihi proxime [illegible] ad nomenclatoris mentem accedere, si dicamus tempus quidem totum pretio[illegible] homini habendum esse, verùm in eo minimam partem omnem plerumque [illegible] perfectionem.

perfectionem. Vna enim est sola hora quæ hominem perficere potest & summa felicitate coronare, nempe ea qua mors nos occupat. Quales enim ea nos deprehenderit, tales Deo sistet. Quocirca nobis sic in tempore versandum, vt omnem nobis horam supremam putemus; & eam sic diuinis rebus & ad salutem pertinentibus impendamus, vt ea nos totos perficiat & absoluat, & Ωr à nobis bono iure dici mereatur. Non procul hæc nomenclatoris sententia ab Euangelio recedit, quo tantundem accepisse traduntur qui ad vnam dumtaxat vltimam diei horam laborarunt, quantum illi qui totum diem operi impenderant, & multis sudoribus exhausti & laboribus fatigati. Credamus itaque nobis hanc horam semper adesse, quæ perfectionis coronidem vitæ nostrę impositura sit, & idcirco digna quę Ωr nominetur. Græci & Latini ab Ωr nomen suum acceperunt, sed quia originis sunt ignari, pulcerrimæ huius sententiæ faciunt iacturam. Cùm igitur clepsydra horas dinumeret, noluit committere nomenclator, vt eius figura Alphabetum careret. Quamobrem Spiritus sancti fusionem clepsydra designat, propterea quòd & ceteroqui perpetuæ & assiduæ fusioni conueniret, & simul confirmaret festinandum esse; eo quòd illud temporis momentum fluat, quod fortasse sit vltimum, & idcirco omnia perfecturum; vt per Ωr, siue horam, quam clepsydra notat, monemur. Elegantissimè igitur festinationi, quam peti audimus, clepsydra succedit; vt caussam festinationis ostendat, & puerum Canopum semper moneat, horam fluere, quæ tamen Ωr vocetur, vocula summam indicante perfectionem; atque ideo oportere sic operi instari, quasi hæc finis esset ac suprema meta. Certè nulla hora est quæ non alicui suprema sit, & hac ratione quæuis hora Ωr nuncupari meretur, eo quòd finis omnia perficiat & absoluat: quod nimirũ nominis origo pollicetur. Germana igitur ipsius Chiet figura est Chi Græcorum, clepsydram nobis referens, tam superna quam inferna parte latè patentem, quo fusio Spiritus sancti infinita designetur, nec vllis omnino finibus inclusa. Spiritus enim Domini qui ferebatur super aquas dum mundus crearetur, quamuis & maximum & pulcerrimum opus effunderet atque animaret; illud tamen, quantum quantum est, vix vnius exiguæ guttæ rationem habet, si toti Spiritus sancti Oceano comparetur. Docet enim scriptura sacra, omnes gentes non aliud esse quàm stillam de situla, dum ad infinitam Dei potestatem conferũtur. Effusio igitur Spiritus sancti rectissimè clepsydra pingitur vtrimque aperta, & ad quandam velut infinitatem patente: in cuius medio totus mundus veluti guttula vna in minimo foramine continetur. Hoc si Origenes, vir ceteroqui doctissimus, confessus fuisset; multorum maximo se impietatis crimine, cuius à quibusdã & inter alios à Theophilo Alexandrino accusatur, liberasset. Quid enim insanius dici potest, quàm Deum tanta fecisse omnia, quantus eius est captus? quasi scilicet vno ipsius opere tota vis & potestas eius fuisset exhausta.

Mortis hora.

Clepsydra S. Spiritus fusionis symbolum.

Chiet littera eiusdem cum Chi Græco figura.

Origenes impietatis insimulatus.

Thet.

HABVIMVS in secundo petitionis ternario prius festinationem, pòst fusionem: nunc tertio loco ipsum caput succedit, integrum ternarium complens, ita vt totius hæc sit sententia: Festinanter funde ipsum caput. Dignissimum profectò votum in quo anhelemus, & Spiritum sanctum properare cupiamus. Orat enim præceptor, vt quamprimùm ante omnia è sublimi volumine Spiritus sanctus ipsius supremi capitis notitiã infundat, quippe quæ totam absoluat hominis felicitatem. Qui de moribus & vitæ humanæ institutis commentationes suas nobis reliquerunt, & inter alios Aristoteles in primis, diligenter sibi ante omnia elaborandum putarunt, vt quòd homini summum esset bonorum, cognosceretur; propterea quòd viderent eo ignorato, nullam certam aut vni alicui homini, aut familiæ, aut ciuitati doctrinam constitui posse; non magis sanè quàm bene rectèq. arcu vtendi ars citra scopum vel disci potest, vel doceri. Quæsitum igitur est ab illis vario rationum discursu & prolixis verborum digladiationibus, quánam in re summum bonorum collocari oporteret. Hinc cùm apud alios, tum apud Ciceronem magnas hac de re dissentientium philosophorum videas contentiones, è quibus omnibus nihil certi statuere possis. Proximus omnium inter eos qui via & ratione dissetunt, Aristoteles ad veritatem accessisse videtur: at ne is quidem

Summũ bonum cognoscere quam laborarint ethici.

totam hominis felicitatem illis terminis circumscripsit, vt vel eius ductu ad eam queamus peruenire, vel non multa restent non satis explicata. Missis igitur horum controuersiis, Ogeniam Alphabeti nostri doctrinam consulamus. Hæc non multis nos disputationum ambagibus demorata, duobus statim verbis rem omnem definit, Spiritum sanctum his rogans verbis: Thet thet, id est, funde ipsum caput. Hic duo confestim intelliguntur; prius in capitis cognitione summum bonorum versari: alterum non esse in nostro arbitrio, vt veram capitis notitiam habeamus, sed eam nobis à Spiritu sancto solo infundi diuinitùs posse, ac idcirco nos viribus nostris non posse adspirare ad felicitatem: è quo efficitur, frustra philosophos se fatigasse, dum eam humanis viribus acquiri posse existimarent. O breuem, ô copiosam, ô dilucidam, ô absolutam doctrinam! Quis vmquam tam multa tam paucis verbis expressit? Dum ipsum primarium sublimis libri caput nobis cupimus ostendi, ecce ipsis illis verbis quibus id petimus est ostensum, & tota ipsius sententia sic explanata, vt nihil dubij relinquat. Summum enim excelsi voluminis caput est, quo docetur Spiritus sanctus orandus esse, vt nobis statim ante omnia supremi capitis cognitionem infundat: quæ quantum nobis bonorum sit prastitura, duo litteratum nomina, quæ proximè sequuntur, explicabunt: quorum doctrinam præuertentes, diximus in hac cognitione summum bonorum contineri; & id non nostris viribus, sed sola Spiritus sancti gratia acquiri. Quando igitur hæc

Thet vocabuli compositio & significatum. tam breuia sunt, vt nihil tamen clarius; & tam clara, vt nihil dici breuius possit, nihil opus fuerit longo ipsorum explicatu, & ideo mox vocis expositionem addamus. Thet compositum ex articulo Het & Het, formula nostrati communi Thet facit, quo ipsum

Het. caput notamus. Alibi crebrò monui, & hic maximè monendum est, capiti apud nos

Het. varia nomina esse; non admodum illa quidem dissimilia inter se, sed tamen diuersæ no-

Capitis diuersa nomina Cimbrica. tationis & originis. Inter omnia Het & Hoot primum locum mereri videntur. Het ab He, quod est altum, deriuatur: & vt verbum vsurpatur pro impero, consuetudine loquendi

He. ipsis infantibus nota; eo quòd altioris sit imperare, maximè si altitudo fiat è Spiritu ad Vnum eleuante, vt He designat. Altitudo enim quæ ab alio est quàm à Spiritu sancto, He dici non meretur. Vnde fit, vt nomenclatoris iudicio non alius dignus sit vt imperet, quàm is qui Spiritus gratia ad Vnum altiùs est quàm ceteri mortales euectus. D.

Imperium omne à Deo. Magistratus qualis esse debeat, & quatenus ei parendum. Paullus subditos alterius potestati docens, tradit omnem potestatem etiam tyrannicam diuinitùs dari, & idcirco obediendum esse; verùm id tantisper, vt ex aliorum locorum collatione intelligitur, dum Deo non aduersentur. Nomenclator noster omnem altitudinem talem esse vult, vt à spiritu capiat exordium, & ab eo ad Vnum feratur: qua definitione nemo eorum comprehendetur, qui magistratum ad quæstum, non ad Dei honorem, & amicam inter se hominum societatem, dirigunt. Videant Principes, videant quotquot alto loco sunt constituti, vt nomine hoc He digni ab eo censeantur, cuius nec oculos fallere, nec iudicium corrumpere aut emere possunt. Sed væ plurimis, si ex fructibus arbores sint cognoscendæ. Ab He Het verbum fit, solo Tau, cui copulandi vis est, adiecto, pro impero; ceu diceretur altitudinem & potestatem iis alligare, ad quos alti comparantur: quod nihil aliud est, quàm reapse demonstrare altitudinis potestatem. Hic statim cernimus, nihil iubendum, quod non à spiritu proficiscatur, & ad Vnum rectà tendat: qua re totum cuiusuis & Regis & magistratus officium continetur, aut potiùs tamquam norma quadam, tetragonum ne sit citra omnem reprehensionem, iuxta Simonidem, an non, exploratur. Hinc igitur caput in homine Het appellatur; nec alio nomine hactenus vtuntur Britanni: quoniam videlicet eius partes sint, ceteris membris omnibus imperare. Hinc mox perspicuum redditur, illud totius rerum vniuersitatis caput esse, quod non secus omnes mundi partes gubernat & imperio suo moderatur, atque caput hominis corporis sui clauum tenet. Quamobrem cùm ipsum caput siue Thet dicimus citra appendicem, Deum ipsum intelligimus, sub hac notione qua ipse caput est & imperat, & nos vnà cum ceteris rebus creatis omnibus totius mundani corporis partes ei subdimur. Quo fit, vt dum caput ipsum nobis infundi cupimus, nihil aliud cupiamus, quàm Dei notitiam, sub ea conditione, vt eum tamquam imperatorē audiamus, & omnibus eius iussis obtemperemus: è quo efficitur, idem hic peti quod in oratione Dominica ad hunc modum explicatur: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in*

Hoot. *terra.* Alterum vocabulum quo caput nominatur Hoot, significat id quod sic ad æternitatem

tatem spirat, vt cum ea deuinciatur; quæ interpretatio de natura litterarum accepta est. At simpliciter Hoo idem notat quod altum, eo quòd illud propriè altum sit quod ad æternitatem tendit, quæ mensura est Vnius. Hoot igitur & Het eodem tendunt, verùm Het imperium demonstrat, cuius Hoot non habet expressam notionem. Hinc discrimen inter Thet & Thoot intelligitur; quæ eiusdem quidem rei nomina sunt; sed eo differunt, quòd Thoot caput sit sub altitudinis æternæ intelligentia apprehensum; Thet idem caput sub imperij notione veniens in mentem. Quamuis igitur orator noster vtrumuis nomen sibi iuxtà sumere posset, hic tamen Thet significantius esse iudicauit. Cùm enim rogaret, confestim & festinanter ipsum caput Canopo suo infundi, quo mox summi capitis haberet cognitionem, conueniebat vt sub ea notione quæ plurimum vtilitatis adferret, nominaretur. Ea autem de summo capite salubertima homini cogitatio, quæ monet, nos Deo non aliter obedire debere, nec minore facilitate præceptis eius obtemperare, quàm lubenter corporis humani membra capitis sui imperium sequuntur. Hæc enim vera est philosophia de moribus, quæ sola satis virium habet ad Remp. bene constituendam & administrandam: & ob eam caussam orationi Dominicæ velut gubernaculum naui est adiecta. Mirum quanti sit animum suum condocefacere, vt lubens & promptus quicquid Deus obiecerit, & agat & patiatur, & in omnibus cogitet eius corporis se membrum esse, cuius Deus caput sit. Quando ergo nulla doctrina præstantior est, quàm ea quæ bene viuendum se demonstrat, argumento ducto ab ipsius summi capitis voluntate; bene Canopo consultum præceptor voluit, dum hanc primùm ipsi cupit instillari; satis sciens eorum saporem diutissimè & pertinacissimè in poculis hærere, quibus primùm fuerint imbuta. Hane Abraham habuit, dum iussus carissimum & vnicum filium immolare, e uestigio citra omnem contradictionem obtemperauit; certò sciens, ei à quo imperabatur, minimè esse repugnandum. Rogans itaque præceptor, vt Thet/ id est, ipsum caput cum imperij fascibus mox ab initio Canopi vasculo Spiritus sanctus infundat, hoc orare videtur, vt & eum imbuat Dei cognitione,

Hoo.

Deo similiter parendum vt corporis membra capiti obtemperant.

Abrahā obedientia exemplum.

& condocefaciat, non solùm quod Dei notitia summum bonorum sit, sed hoc etiam addat, vt in omnibus rebus Deo citra omnem repugnantiam ceu membrum capiti suo obsequatur. Cùm Gimel sic pingeretur, vt lituus cælum demonstraret, indicabatur tum quidem ordinato astrorum cursu nos moneri, vt nos Deo haud aliter ac sidera perpetuò obediremus; at illic vera caussa non exprimebatur, quæ in Thet tam clarè cernitur, vt nemo vocem ad originem ducere possit, quin necessariò in eam incurrat. Habemus nunc quod primariū sit alti voluminis caput, & quid eo sit comprehensum. Duobus enim verbis, funde caput, siue Chiet thet/ summum bonorum in ipsius capitis notione consistere docetur; & vnà docetur, capitis cognitionem sola solius Spiritus sancti gratia haberi, longè aliter atque Philosophi sunt opinati. Præterea eo ipso docetur, Deum nobis vt caput cognoscendum; & illud quidem iustissimè omnibus totius vniuersitatis membris imperans, & idcirco non aliam viam beatæ vitæ inueniri, quàm præceptorum Dei promptam obseruantiam, per quam certò ad summam peruenitur felicitatem. Tempus nunc est vt huic voci Thet congruam assignemus figuram.

Thet litera figura. guram. Huius facilis est inuestigatio. Quæ enim aptior dari queat, quàm si capitis effigies pingatur? Hanc Græci retinuerunt; linea nimirum depicta, quæ capitis ambitum circumscriberet; & altera in medio addita, ad oculorum & ciliorum indicium. Nec sanè plures notas vel capitis figura requirebat, vtpote satis nota; vel scribendi celeritas admissura videbatur. Linea autem caput circumscribens ouatam complectitur figuram, quam caput anticum, vnà cum mento & mandibula inferiore, inspicientibus ostendit: quam tamen Græci in minusculo suo Theta æquo faciunt longiorem. Verùm insignis hieroglyphicis accurata picturæ dimensio non vsquequaque obseruatur, satis est rudi informatione intelligi quid designetur. Quemadmodum ergo Thoot capite significabant; ita & Thet eiusdem capitis effigie in Alphabeto notarunt.

Ieud.

Post primam petitionem duobus ternariis explicatam, quibus senarius & viræ totius perfectio cótineretur, visum est oratori nostro huic tantæ perfectioni epiphonema quoddam adiicere, quo ceu amplificatione quadam latiùs exponeretur & illustriùs augusta capitis maiestas. *Binarius dilatationi & amplificationi maxime conuenit.* Dilatationi autem & amplificationi binarius præ ceteris numeris maxime conuenit, eo quòd nomine suo Twe/vnius polliceatur dilatationem. Cum igitur ipsum caput & ipsum Vnum pro eodem Deo dicantur; rectè factum, vt id quo capitis expositio latior, amplior & illustrior redditur, binario contineretur. Subiunxit igitur orator noster ipsi Thet Jeud Cap/ per appositionem loquendi formulam Grammaticis sic vocatam; quo significauit in capitis cognitione totius voluptatis summam comprehendi. *Ieud vocis significatio.* Jeud Cap enim idem est quod summum & altissimum voluptatis, lætitiæ & vigoris tectum. Prius ergo Jeud / mox inde Cap explanemus. *Jeud.* Jeud vel Jeut dici- *Jeut.* mus, necnon Jeot siue Jeod; verùm nostrates per eu potius pronuntiant, quo denotant *Jeudich.* gaudium & vigorem ætatis. A Jeud fit ieudich adiectiuum, & inde rursus substantiuum *Jeucht.* ieucht prò ieud. *Jeot.* Sunt etiam qui Jeot rotundiùs efferunt; vnde iolijt deriuatur, quo signi- *Joijt.* ficatur tempus cum voluptate actum. *I littera vis.* I insinuandi penetrandíque vim habere Hermathena docet; ac idcirco blandienti, & ei qui gratum se præstare velit, conuenit. Iam & repentinæ lætitiæ signum habet, eo quòd hæc sese grato blandoque modo insinuet. Ex I & O fit Io vox lætantium; in qua vocalis rotunda perennitatis votum denotat, *Jou.* ceu dicatur, lætitia hæc nobis sit perpetua. Nos Jou dicimus, quod Latini in Iu verterunt, eo quòd hanc litteram veteres haud secus pronuntiare consueuerint, ac si ου diphthongum Græcorum efferrent: à qua vocula fit Iubilo verbum, à Varrone non intelle- *Quirito verbi etymon.* ctum; non magis sanè quàm Quirito. Docui alibi Quirito à Criten, quod est plorare, *Criten.* dici, ac sic à Latinis vsurpari; nec quicquam habere vel cum Curibus vel Quiritibus *Iubilo vnde dictum.* commune. Iubilo non magis rusticorum est quàm vrbanorum. Ju-uelen est iu frequen- *Juuelen.* tare. *Vel.* Vel enim multum est & frequens; quo vt verbo etiam vtimur. Qui ergo Ju tu tu sæpius clamat, is iubilat. Iubilabant igitur propriè milites, Io io io, quod idem est, frequenter iterantes. Vide quanti referat primas nouisse origines ad vim verborum intel- *Joi.* ligendam. Ab Jo nobis vox est Joi; qua dum pro verbo vtimur, significat ea afficere voluptate quæ in complexu Venereo sentitur: verùm dum Joi nomen est, significat quicquid pretiosi siue mulieribus siue viris in deliciis est, vt sunt annuli aurei, catenulæ, armillæ, gemmæ, margarita, & id genus cetera ad solam voluptatem relata. Alij dicunt Juwel/quasi deliciarum elegantiam dicas; qua in dictione duplex Vau inseritur, ea quam *Iupiter & Iouis vnde dicta.* antè tradidi ratione. A Jou fit Iouis, & à Ju Juuater/ & inde Iupiter, ceu voluptatis patrem voces. Iouis geminam potest habere interpretationem; alteram vt simpliciter dicatur iou-is/ id est, voluptas & lætitia est: quod nomen soli Deo conuenit, qui totus nihil aliud est quàm gaudium & voluptas: Vel iou-wis/ quo is dicitur qui gaudij & voluptatis certus est: quod rursus Deo propriè conuenit, eo quòd per eum solum certum gaudium contingat; nec alius certus gaudij fit, quàm ipsemet, vel is quem sibi firmo & æterno amoris nexu copularit. Quòd si tetragrammaton Hebræorum à Iouis deriuatur, minimè fuerit Iehoua pronuntiandum, sed Ioua: quæ vox quatuor litteris scribitur,

& hac

& hac ratione ab Hebræis non intelligeretur, quod Rabbi Moses Ægyptius aliàs à nobis citatus indicauit. Verùm de hoc vocabulo Iouis latius in Gallicis meis egi, è quibus quæ hic desiderantur, petere licebit. A Ju Latini Iuuo habent; quod proprie lætitia afficere signat, tametsi pro auxiliari frequentiùs vsurpetur. Hinc etiam Iuuenta & Iuuentus & Iuuenis. Syri semper Iud pronuntiant: & eodem modo Helias Iudæus Germanus, Hebræorum doctissimus Grammaticus. Verùm illi, cur ita potiùs proferant quàm aliter, nullam idoneam caussam habent præter antiquitatis obseruationem. Quòd si suum vocabulum Hebræi facere voluissent, יֵד pro יוד & scripsissent & pronuntiassent: qua in re laudo eorum religionem. Quamuis enim de significatione varia comiectent & comminiscantur, nec quicquam inueniant præter huius vocis ad יֵ allusionem; noluerunt tamen vetustam mutare scripturam, licet alij aliud punctum in Vau sonarent.

Iuuo, iuuêta, iuuentas & iuuenis, vnde nomenclaturam sumpserint.

Jud igitur siue Jod notæ nobis est & significationis & originis, tametsi nos per diphthongum voculam Jeud vel Jeod efferamus: quod si conuertas, Deui vel Deoi habebis, tribus vocalibus in vnum sonum coalescentibus; quod est facere mori, prorsæ vocis notationi ex diametro contrarium. Campani Brabanti hoc modo pronuntiant, vt medium inter O & V sonum audias, cui e sit immixtum. Verùm in hac conuersione vt prima fronte antithesis quædam & repugnantia videtur; ita, si rectè rem totam expendas, cernes supremam voluptatem citra mortificationem, vt sic Deoi vertam, contingere non posse.

Deui. Deoi.

Mortis & gaudij cognatio.

Summæ corporis voluptati tale quid accidere illæ testantur voces, quas vt castis auribus nefas est audire; ita corporis voluptatem sectantibus notiores esse dolemus, quàm sanctas veræ & æternæ voluptatis meditationes. Quid? quod reuera mortiferum animo malum est corporis voluptas, atque ita mors non tam voluptati est opposita, quàm eam per vestigia consequens. Adde quòd & Physicæ rationes adducuntur, quibus summum & repentinum gaudium docetur sæpius mortem adferre, propterea quòd vitales spiritus subitò & affatim dissoluat. Huius rei ex historia quoque citantur exempla; inter quæ notissima dedit clades Cannensis. Memini ipse Romæ cuidam nobili matronæ ferè idem accidisse, de repentina filij quem mortuum putauerat præsentia. Et quia huius mortis caussa vitalis facultatis sequitur dissolutionem, ipsum vocabulum Deot in vsu etiam est pro dissolutione & colliquatione. Verùm in hac significatione Dot ferè pronuntiamus, neglecto e; quod in priore item notatione pletique reiiciunt, Doi pro Deoi dicentes. Sic dum glacies & nix soluitur, dicimus, Het doot/ id est, fit dissolutio siue colliquatio. Paullatim itaque eò venimus, vt hoc proprium gaudij esse dicamus, quòd cor & spiritus soluat; & si nimium sit & subitum, hac sua solutione rectum iter ad mortem aperiat. Magna igitur est non antithesis modò, sed etiam cognatio inter gaudium & mortem. Socrates dum pedem scaberet, agnouit dolorem & voluptatem corporis nexu quodam perpetuo colligari: & idem sciuit ad summam animi voluptatem consequendam opus esse corporis morte; atque idcirco philosophari non aliud esse, quàm discere mori. Christiani vlteriùs adscendunt, & vera fide tenent, summum gaudium nemini mortalium contingere posse nisi per mortem; & eam quidem ipsius Christi: & rursus per hanc ad voluptatem iter non patere, nisi & nos cum Christo moriamur, amoris igne colliquescentes. Nam ipse Christus etiam amore sponsæ suæ languit, & tandem mortem subiuit, vt eam ab æterna morte liberaret. Sed satis esto hunc campum contemplationis aperuisse, & intellexisse variam voluptatis & mortis collationem; & in ea etiam quandam necessitudinem arctissimam inueniri: quam persequi, breuitatis Alphabeticæ terminos excederet. Satis igitur hæc sunto tum de vocis Jeud siue Jeod significatione, tum de ipsius conuersione; nec vulgari modo, nec vno examinanda. Nunc ad rem veniamus, videamúsque cur orator noster hac sua per Appositionem loquendi formula summo capiti annectat gaudium & voluptatem. Nempe quòd non alia de caussa capitis cognitionem Canopo suo infundi cupiat, quàm vt beatissimo eius spectaculo perfruatur. Cùm enim bonum voluntatis sit obiectum, necessariò sequitur, tum nos demum fore contentos, cùm voluntas in summi boni fruitione acquiescit. Neque enim voluntas caput videre vult, vt intellectus tantùm eius inspectione perficiatur, sed vt ipsamet ex inspectione summum bonum persentiscat & in eo acquiescat. Cùm enim ipsa summi boni appetitio sit in voluntate, non possumus contentam reddere voluntatem, nisi eo fruatur quod appetiuit.

Gaudium repentinū, mortem quandoque adfert.

Dolor & voluptas nexu quodam colligantur.

*

Summum gaudium quod, & qua ratione contingat.

Quemad-

Intellectus & voluntatis in summi boni fruitione coniunctio.

Quemadmodum igitur voluntas intellectum sequitur in mouendo, ita in vltimo quoque fine ad quem tendunt, voluntas intellectu posterior est, & ita finẽ constituit. Intellectus ipsum summum caput sic apprehendit, vt in eius inspectione cognoscat summam consistere sui perfectionem: quem voluntas mox secuta, eo quòd nihil velit nisi cognitum, ad Dei inspectionem rapitur tamquam summum bonorum. Postquam igitur intellectus eius nunc spectaculo fuerit potitus, volũtas mox præsenti bono ab intellectu sub entis notione comprehenso inhæret & acquiescit, & in eius fruitione summo gaudio repletur. Ineptum verò fit dicere, voluntatem summo bono frui & eo gaudere, vt intellectus contẽpletur. Contrà enim res habet. Eo enim intelligere & videre cupimus, vt è spectaculo capiamus voluptatem. Quamobrem rectè processit noster orator, qui priorem fecit ipsius capitis inspectionem, & ei deinde succedere voluit gaudium & fruitionem. Neq. tamen ob id prorsus malè dicit, qui in contemplatione ponit summũ bonorũ, eo quòd idem sit intellectus & voluntatis obiectũ; tametsi sub diuersa ratione; illius quidẽ, vt ens perfectissimũ; huius verò, vt bonũ supremũ & plenissimũ. Deinde nõ potest voluntas summo bonorũ acquiescere & frui, nisi intellectus illud videat sub ratione spectaculi, totum intellectus captũ perficientis. Nec aliũde melius hac de re iudicetur, quàm si quis de ludis spectandis cogitet, quos videre sit iucundissimum. In illis enim animaduertimus, ludos quidẽ videre nos eo vt oblectemur; at non oblectari, vt videamus: nequire tamen iucunditate ea perfrui nisi spectẽtur: atq. ea ratione spectaculum beatum dici posse, propterea quòd ei voluptas quæsita indiuidua comes hæreat. Huc illud spectat quod vates de Christo cecinit: *Notas fecisti mihi vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.* Cernis hîc ordinem & omnem vitæ beatæ rationem. Alibi idem de Christo: *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Quid non vidit noster orator, quid non absolutissimè tradidit? Priùs caput videndum posuit, deinde per appositionem iucunditatem & gaudium adiecit, eo quòd nullo medio ipsam inspectionem capitis summa voluptas necessariò sequatur: & illud quidem non aliò inspicere desideremus, quàm vt inspiciendo volũtas nostra summo gaudio perfruatur.

Intellectus & voluntatis idem obiectũ.

Iupiter qua ratione supremus Deus appellatus.

In eadem opinione illi fuerunt qui Deum supremum Iouem vocarunt, non quòd plures deos esse existimarent, quamuis id dementia errabundæ crediderit posteritatis; sed quòd inter multa eiusdẽ Dei nomina illud supremũ videretur, quod supremam significaret felicitatem. Quamuis enim Mercurius excellentissimam excellentissimæ rei denotaret cõtemplationem, Deo soli seipsum videnti attribuendá; non videbatur tamen hæc nomenclatura suprema & summa, eo quòd gaudium & voluptas finis potius extremi rationẽ habere, quàm ipsa contẽplatio, iudicarentur. Verũ sufficiant hęc Alphabeto; in quo capita potius rerũ indicáda, quàm omnia sigillatim per minutias disquirenda.

Ieud litteræ figura.

Restat vt Ieud suam habeat figuram. Hanc mihi illi nobis depinxisse videntur qui amori subtilissimá dederũt sagittam, omnia omnium pectora admirabili vi penetrantem atq. vulnerantem. Omnia enim creata occulto ipsius boni desiderio feriuntur, & percussa vehementi ardore flagrant; nec antea conquiescũt quàm ea, quoad capacia sunt, potiatur.

Verum

Verùm ficut in corpore pulcritudinis infpectio præcedit amoris iaculum; ita & in hominis mente euenit, in qua fummi capitis pulcritudo antè animo comprehendatur oportet, quàm vel eius defiderio feriamur, vel amore inflamemur. Quod enim de honefto dictum eft, id hic multo magis locum fuum habet; fi nimirum facies eius oculis cerneretur, mirabilem fui amorem excitaret. Eft enim infpectio cauffa ob quam voluntas incitetur ac defideret; quæ non antè conquiefcit, quàm eo cuius amoris radiis accenfa eft, præfenti perfruatur. Cùm igitur hæc voluptas tota in amoris fruitione fit conftituta, quæ maxima eft volútatis perfectio, optime amoris iaculo defignabitur, propterea quòd & eo primùm voluntas feriatur, ac eo ipfo tandem fixa in amore acquiefcat; ita vt ab eodem vulnus fiat, & medicina adferatur. Jeud igitur exigua quadam & tenui fagitta, fiue radio, fiue etiam fcintilla, quod idem eft, defignabimus, quo amoris vim in fummo bonorum intelligamus. Latiffimus hîc campus aperitur de amore difputandi, fed, vt crebrò dixi, hic fatis eft capita rerum quibus fapientia comprehenditur, oftendiffe. Hebræorum Iod fcintillam videtur referre; aut fortaffe è fagittæ cufpide ad hanc quam videmus formam degenerauit. Latinorum & Græcorum Iota parui radij fiue exiguæ fagittæ formam hactenus fatis tuetur. Jeud igitur fiue gaudium, quod omnium pectora velut telum quoddam ineuitabile ferit; non alia forma melius pingetur, quàm vel radio vel fagitta omnia penetrante: qua vt me amor ille fupremus, qui Spiritus fanctus eft, fic feriat oro, vt in hac mortali vita perpetuò diuinæ pulcritudinis defiderio langueam & contabefcam; & poft corpus depofitum, illi populo adfcribar de quo Ifa filius cecinit: *Beatus populus qui fcit iubilationem.* *Amoris cauffa.*

Cap.

ORATOR nofter appofitionis fuæ formam fic conftituit, vt Caput fiue Chet non voluptatem diceret, fed voluptatis tectum; quod Jeud Cap vocauit. Expofito igitur quid Iod fit, confequens eft vt Cap examinemus. Cap vocabulum eft nobis in vfu frequentiffimo, quo id nobis denotatur, quod fupremum rerum fubtus comprehenfarum tectum eft. Hinc fupremam quoque veftem fignificat; non quamuis illam quidem, fed eam præfertim quæ & caput, & totum corpus, & vnà ceteras veftes tegat & comprehendat: qualis rufticorum in Hifpania fuprema veftis eft, à qua noftris Cappis Hifpanicis origo. Hinc & monachorum cappæ olim tales erant, vt vna eademque toga caput tegeret, ac cetera omnia non membra modò, fed & veftimenta. Plerique nunc pænulam à cuculla capitis habent diuifam, tanto tenus à vetufto Cappæ vfu & modo recedentes. Credo Gallorum Bardocucullum non aliud quàm cappam fuiffe; quam Latini fic vocarint, quòd Bardi id genus cucullis, quæ non caput modò, fed totum etiam reliquum corpus tegerent, vterentur. Decorum fanè eorum amiculum, qui fæpius veftem mutare nollent; propterea quòd quæ vna fibi vefte præftari poffe cernerent, ea fruftra pluribus fieri exiftimarent. Decebat enim fortium virorum præcones mafculus veftitus, non ad mollitiem, non ad ornatum; fed ad cæli iniurias arcendas dumtaxat aptus. Qui Pfeudoberofos nobis & Pfeudomanethones dederunt, Bardú nefcio quem Celtarum Regem fingunt; cùm nobis conftet, hac voce eum denotari, qui res geftas in lucem profert, vt in Gallicis annotauimus. Lucanus libro, ni fallor, primo fic eorum fecit mentionem: *Cap vocis fignificatio.* *Cappa monachorum.* *Bardocucullus.* *Bardus dictus quis fit.*

> *Vos quoque qui fortes animas belloque peremtas*
> *Laudibus in longum vates demittitis æuum,*
> *Plurima fecuri fudiftis carmina Bardi.*

Crediderim itaque hoc hominum genus virtutibus laudandis deditum, veftitu eo quo nullus ad neceffarium vfum eft accommodatior, vti folere; atque inde Bardocucullum à Romanis vocari cœpiffe. At hoc cucullatum pænulæ genus propriè Cap nobis nuncupatur: quia & fupremum fit, & omnia tegat. Sic dicimus fummum templorum & bafilicarum tectum cappam; atque adeò ipfum cælum frequentiffimè Cappam nominamus. Prifcis Cap in vfu fuiffe pro comprehendo, è Latina voce Capio difcas. Angli hactenus Keep pro continere & comprehendere dicunt. Certè Pac verfa vox è Cap hactenus *Cap. Pac.*

hactenus vsitatissima nobis est pro mercibus colligatis, quas Cap plurimas tegit & comprehendit. Quando igitur scimus Cap pro summo fastigio omnia subiecta capiente & tegente nobis in vsu esse, facile fuerit intellectu quid iod cap designet. Quia enim ipsum caput non tantum est vnius, aut duorum, aut plurimorum, aut etiam totius generis humani voluptas; sed ingens fastigium & tectum, sub quo omnes omnium rerum creatarum voluptates continentur; necessarium sibi orator noster putauit, vt hanc augustam amplitudinem bonorum, quæ vno capite comprehenduntur, indicaret. Cùm enim Deus summum bonum sit, non fuit eius iucunditas soli generi humano adstringenda; sed eo explicando vocabulo, quo designaretur, omnia omnium rerum creatarum bona sub huius bono, & omnes omnium voluptates sub huius voluptate, ceu sub excelsissimo tecto, contineri, & naturam suam conseruare. Aptissime autem summi tecti nomine vsus est ad voluptatis diuinæ excellentiam, qua omnia excedit gaudia rerum creatarum, denotandam; propterea quòd diuina voluptas non solùm singulas vel angelorum vel hominum voluptates, sed omnes omnium simul cumulatas sic excedat, vti summum fastigium ea superat, quæ in pauimento ab aëris iniuria custodit. Nec hoc etiam fuerit contentus Alphabetarius magister, sed vlterius adscendet: ac quia tap simpliciter positum est, de præstantissimo & altissimo tap se volet intelligi: quod inter aspectabilia quidem & oculis exposita cælum est stellarum. Moneri igitur nos hac locutionis formula censeo, Dei voluptatem se ad humanam voluptatem simili quodam modo habere, quo cælum se habet ad elementa; quæ ab illo quidem diriguntur, sed dispari admodum conditione. Neque calor in elementis à Sole productus eiusdem est naturæ cuius calor solaris; sed tanto omnibus modis inferior, quantum perpetuis & æternis caduca cedunt. Et quamuis hac similitudine corporum spectabilium via nobis struitur ad diuina intelligenda; tanto tamen diuina voluptas omni & angelica & humana præstantior, quantum infinitum exiguo puncto maius est. Minus enim est collationis diuinæ & humanæ voluptatis, quàm totius cæli ad terræ centrum. Caput igitur cælum voluptatis intelligi voluit, dum ipsum iod tap esse dixit, & omnem omnium voluptatum cumulum tanto esse diuina voluptate inferiorem, quanto terræ aliquod punctum à supremo cælo exceditur. Optima sanè hæc est & clarissima docendi ratio, dum ex iis quæ oculis sunt, obiecta ad diuinas adscenditur ideas: in quibus tamen ratio tanto rursus est præstantior, quanto infinita finitis sunt excellentiora & diuiniora. Docendi tamen ratio in iis quæ aliquo modo oculis sunt subiecta, meritò subsistit, modò ad eorum peruenerit suprema. Cap ergo cæli fastigium hic intelligendum: è quo rursus mens ad cælum beatorum attollenda; quod reuera iod tap & est, & vocari debet, id est supremum tectum omnis voluptatis. Quamobrem caput ipsum voluptatis cælum esse intelligimus, sub quo infinitis spatiis altiore sua cuique destinata sunt gaudia; quæ caput ipsum tegit, conseruat, & æterno fomite sustentat. Cum igitur hæc vera sit ipsius Cap notio, vulgoque dicamus frequenter, Onder de cap des hemels/ id est, sub cæli cappa: quod Itali a Gotis etiam retinuerūt; non video quid pro Cap melius pingi possit, quam si ipsum cælum altera parte apertum, qua ad voluptatem sit introitus, delineetur. Differet itaque

Cap in oratione Alphabetica quid significet.

Cælum caput voluptatis.

Cap litteræ figura.

huius figura à Gimel solo lituo, quem hîc non habemus, adeò vt mirum non sit si Cap pro Gimel crebriùs fuerit acceptum. Laudandi ergo hîc Latini, qui germanam figuram hactenus conseruarunt. Conuenit verò hæc figura maximè, non propter significationem tantùm ipsius Cap, sed ob nomen etiam quo huius litteræ potestas denotatur. Cùm enim Ce sic pronunciatum vt K, pro eo ac debet, vehemens desiderium significet; quid magis congruum, quàm si illius pingatur effigies, ad quod omnia mortalium desideria tendere oportet? Iam nihil congruentius rationi, quàm eas litteras quæ potestate sunt affines, affinibus pingere figuris? Faustissima ergo coronide prior litterarum vndenarius terminatur, ipso nempe summo omnium gaudiorum cælo; ad quod vt adspirare possimus, Spiritum sanctum semper inuocemus, ac cum nostro precatore dicamus: Gimel Dal He Vau Zan Chet Thet Jeud Cap. Breuissimo orationis compendio totius sapientiæ summam collegit. Hanc poëtæ è Iouis cerebro natam fabulantur; quo fit, vt vehemens & efficax videatur affectus, quo ipsum caput è quo sapientia nascitur, nobis infundi rogamus. Et certè omnis doctrina ad hoc referatur oportet, quo patrem qui caput omnium est, imbibamus, vt eum primùm magna festinatione in alto volumine quæramus; quo vitam hauriamus & salutem, & summa perfundamur voluptate. Hauriamus ergo, iuxta Iesaiæ vaticinium, aquas in gaudio de fontibus salutis. Ce.

LIBER XII.

Lamet.

ABSOLVIMVS modò priorem orationis partem, quæ nos per senarium ad ipsum Caput deduxit, & per appositionem locutionis quoddam ornamentum, eam addidit lucis accessionem, vt cerneremus caput supremum cælum esse omnis gaudij & voluptatis. Hactenus autem nulla aperta facta est mentio impedimenti quod obstare posset, quo minus & capitis ipsius & gaudiorum, ei perpetuo nexu hærentium, essemus capaces; adeò vt hic senarius vnà cum sua appendice conuenire etiam possit homini necdum lapso. At alter senarius qui mox sequitur, ostendit imbecillitatem nostram, & confitetur nos culpa nostra in pecudes degenerasse, &, nisi Deus adiuuet, nos brutæ naturæ perpetuò adfigendos esse. In hoc igitur senario noua est Spiritus sancti inuocatio; & qui antè Gimel vocabatur, nunc Lamet nuncupatur. Conueniebat nouis precibus nouum epitheton, quod videlicet iis quæ roganrur esset accommodatum. Est autem id prorsus stupendum, totum nimirum redemptionis humanæ arcanum comprehendens, & eius exordium Spiritui sancto adscribens, vti ei per quem omne suum donum Deus ad homines demittit. Exponamus igitur vocabulum Lamet. Hic nobis quid Mal sit & Lam vocali breui pronunciatum, aperiendum. Al omne notare in Hermathena tradidi; cui si Me præponas, quo Cum significatur, idem dixeris ac si dicas, cum omni: at si litteram vt in Alphabeto eius potestas exprimitur, Em al habebis, id est omnia vocans feceris. Certè vtraque ratio vocis conuenit notationi. Mal enim idem est quod stultus & vagus, numquam in re quapiam constans, sed cum omni occasione, cum omni re, cum omni persona sese huc illuc transferens, nihil prorsus stabile aut quietum habens, nec vmquam secum, sed semper cum alio & alio temerè huc illuc circumactus. Vsurpatur autem vox vt verbum & nomen, vt plurimæ aliæ nostrates. Huic opponitur Lam vox versa: quæ illud significat quod se mouere vel non potest vel vix potest, atque idcirco pro mutilo ferè vsurpatur. Verùm hîc animaduertendum, ipsam versæ vocis notationem non solùm contrariam prima fronte videri, sed si rectè discutiantur omnia, nobis ea indicari, ex Mal tandem ad Lam deueniri. Neque enim fieri posse, vt qui cum omnibus agitur & rapitur, vt non tandem aliqua sui parte mutiletur. A Mal breui fit Mal vocali longa,

Lamet vocis expositio.
Al.
Me.
Mal.
Lam.
Mal.

quod significat molere, propter molæ agitationem continuam: & quia hæc omnia confringit & in minimas partes comminuit, Mal in hac quoque notatione venit in orationem, vt idem significet quod in minimas particulas redigo vel omnino confringo.
Lam. Huic rursus opponitur vox versa Lam/ vocali item longa efferenda, quæ denotat defendere & tueri quicquam ne confringatur aut ad nihilum redigatur; aut omnino vllo modo lædatur. Ex hac voce apud Hebræos חָמַל corruptum est, per conuersionem & litteram superfluam adiectam, quod Parcere ferè vertunt; vnde חֶמְלָה indulgentia & mollis tractatio. His itaque nostratibus vocibus stupenda mysteria signantur, quæ mox explicabo, si priùs vnum addidero; à Lam vocabulo per vocalem breuem pronunciato agnum etiam denotari, propter imbecillitatem & infirmum & mutilum omnium membrorum robur: quæ ratio non tam animalculo tenello conuenit, quàm illi cuius symbolum gerit; adeò vt nomenclator ad hoc multo magis, quàm ad pecudis naturam vocem accommodarit; quod & aliàs eum frequenter fecisse non semel ostendi. Nunc
Adami & Chaua in Paradiso lapsus. igitur ad rem. Adam & Chaua primi nostri parentes libero suo arbitrio præditi in Paradiso sunt constituti, vt Dei ductum & eius præceptum, quod omnino erat facillimum, sequerentur, nec cum quoquam alio facerent, quàm cum suo creatore, à quo & vitam & possessionem beatissimi iucundissimique horti accepissent, & integram eius fruendi potestatem, vno solo fructu excepto, sed & exiguo & non facilè reperiendo. Cùm igitur in hoc tam felici statu essent, ecce draco inuidia accensus, à qua nomen Ates duxit, insidias aduersus eos struit, & aggressus mulierem, leui prorsus tentatione perfecit, vt
Stultitia & inconstantia omnium malorum caussa. illa statim secum faceret, neglecto mandato creatoris; quæ mox virum secum trahens, fecit vt reuera vterque & Mal esset, & meritò posset vocari. Cum quo enim mulier non erat factura, si tam facili occasione sese draconi adiunxit? Viden' hic etymologiam ipsius Mal in primo parente expressam? Ex hoc igitur primo consensu, quo parentes nostri cum dracone fecerunt, factum est, vt & ipsi & tota posteritas Mal euaserit, id est, stulta & inconstans, & cum omni vento circumagenda, & quamuis mobilitatis arreptura occasionem. Hinc congruentissimè nomenclator statuit, vt Mal vocali longa id notaret quod perpetuo circumactu ac rotatu ab alterius voluntate impresso fieri cernitur.
Molen. Mal enim idem est quod molo Latinorum. Ab hoc Mal fit Molen/ pro eo instru-
Mola etym. mento quo molitur, a in o translato, quo facilior rotatus indicaretur: vnde Latini Molam & Molo retinuerunt. Hinc nunc liquet consideranti, quòd vt ex Mal breui factum est Mal longum; ita ex mobili & stulta mulieris inconstantia prima fructus vetiti in Paradiso facta sit comminutio, quæ & ipsa ob hanc ipsam caussam Mal vocata est, quòd
Mali nomenclatura ratio ab ipso Mal breui processerit. Et quia hæc prima fructus intra dentes fractio primum fuit prandium, cuius venenum omnis posteritas in carne sua sensit, statuit nomenclator, vt ad perpetuam huius comessationis memoriam omne conuiuium Mal vocaretur: quo semper posteri recordarentur se ex Mal primorum parentum ad hanc miseriam venisse, vt in sudore vultus sui pane suo vescerentur. Hinc & Mal longum pro pomo voluit vsurpari, quod illud primum prandium dedisset: vnde Malum apud Latinos & Græcos. Vt verò eadem vox ad ouem transiret, cuius Græci vsum retinuerunt, post diluuium factum; cùm carne vescendi libertas concessa, deprehenderet ouem optimum dare & delicatissimum conuiuij apparatum. Ex Mal autem breui, Malum, pro prauo mansit apud Latinos, eo quòd Mal breui vocali pronuntiatum omnis mali dederit originem. Exstat ad hanc vsque ætatem prouerbium, quo nihil vel ipsis pueris aut notius aut vsitatius: quo dum quemquam stultum & mobilem significare volumus, dicimus Tis een molen/ id est, est mola; &, Hi heet bi de molen geweest / id est, accessit ad molam. Item, Hi is bestouen vanden meel / id est, farinæ puluere conspersus est: quibus omnibus & similibus nihil aliud quàm stoliditatem & stultitiam denotamus, adagij & nominis origine à prima mulieris mobili inconstantia petita. Considera hîc, rogo, quisquis es, diligenter nominum & rerum conuenientiam, considera sacræ scripturæ cum lingua nostra concordiam, considera quanta cura, quanto artificio hæc malorum omnium exordia nomenclator vocibus depinxerit. Nulla profectò vel Protogenis, vel Apellis, vel melioris etiam pictoris tabula eandem rem tam clarè ante oculos ponere potuisset, quàm ipsis vocum symbolis est expressa, & certa consecutione explicata. O quàm dolendum esset, si nobis hæc vocalis pictura, vti ceteris gentibus olim in linguarum confusione,

fusione, periisset? Quamquam porrò pulcerrima hæc omnium humani generis malorum expositio meritò est admirabilis, longè tamen admirabilior est & magis exosculanda illa vocum tabula, qua vindiciæ quibus homo à grauissimo seruitutis iugo in libertatem assertus est, ob oculos ponuntur. Dixi Mal breui stultam & inconstantem mobilitatem notari, & hanc esse principium & originem malorum quibus humanum genus affligitur. Quando itaque à contrariis morborum remedia sunt petenda, Spiritus sancti gratia nomenclatori suggessit, vt vocabulo eo agnum vocaret, quod ipsi Mal contrariam viam tenere cerneretur. Quemadmodum enim mulieris stultitia morbi dedit exordium; ita princeps morbi medicina agnus erat futurus. O diuinam benignitatem! ó liberalem omnium datorem & reuelatorem Spiritum sanctum! Quibus ego te mentis suauis excipiam? quibus te mentis vlnis amplectar? Quis ego sum cui hæc diuina adyta recludis? quis ego quem hac ambrosia pascis, & hoc nectare inebrias? Sentio nunc, sentio me præ gaudio colliquescere, & suaui quadam morte corporis vincula dissolui. Sed reuertamur, & totam vocalem tabulam diligenter consideremus, & emissitiis oculis contemplemur. Ex Mal breui & breui parentum stultitia, Mal longum est secutum; omnes hominis partes ita frangens & rumpens, vt non longa tantùm, sed perpetua fragilitas & virium corruptela humanum genus affligat. Semper enim nos Draco & corrupta caro tentationibus molit, nec quicquam nobis integrum relinquit. Id mox sentis dum periculum facis. Compone te ad orandum, & experire, an tantillum temporis integri tibi queas suffurari, vt integram orationem Dominicam animo tuo percurras. Id si feceris citra omnem carnis & dæmonis incursionem, non parum feceris. Numquam enim post primum illud breue Mal / longum Mal cessauit, quo semper molimur; & molemur tantisper, dum fractæ carnis & molitæ domicilio immorabimur. Neque nunc addo labores, curas, sollicitudines quibus ad victum & amictum & nobis & nostris comparandum distrahimur, & semper anxij velut in equuleo torquemur. Priùs enim illud malum satis magnum est primæ stultitiæ monumentum, licet hoc posterius non accederet. Hic igitur præclarus ille fructus est, quem nobis parentum prima stultitia produxit. Nunc è diuerso videamus quid lam / id est agnus nobis præstet. Id sciemus si à lam breui lam longum deriuabimus, eadem formula qua ex mal breui ad mal longum sumus progressi. Lam itaque longa vocali pronuntiatum verbum est, idem significans quod diligenter caueo, ne quid aut frangatur aut minima tenus parte lædatur: qua in re propriè ipsius agni partes agnoscuntur; illius, inquam, quem ille demonstrauit qui dixit, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Atque hac ipsa de caussa agnus lam vocatus est, id est, mutilus & infirmus; quia nimirum talis erat hic agnus in mundo appariturus. Totus enim erat vulnerandus & atterendus propter peccata nostra; vti clarè Isaias prædixerat, & res ipsa tandem comprobauit. Atque hac ipsa via cauit, vt nobis integra sanitas daretur, nec vlla parte læderemur. A lam itaque breui lam longum processit, id est longa defensio & tutela, ne vel frangamur vel lædamur. Et hæc quidem satis sunto ad mirificam vocis lam / quo defendo significatur, originem ostendendam. Nunc igitur examinemus dictionem compositam lamet. Het caput notare, paulo antè satis ostensum. Lamet igitur ad verbum defensionis & omnis tutelæ caput designat, si vt nomen vocem interpreteris: atque hac ratione Spiritui sancto tribuitur; quòd is ecclesiæ datus sit, ceu totius custodiæ & tutelæ caput & princeps. At eadem vox nobis orationem ad Spiritum sanctum offert, qua eum rogemus, vt custodiat caput nostrum; quia lam het sic capere queas, vt idem sit ac si dicatur, Defende caput. Vna enim hac voce composita nomenclator sacrarum lectionum & notarũ peritis indicauit hanc precandi formulam: O tu omnis tutelæ & defensionis princeps, defende caput nostrum, & sis nobis illud quod transpositis partibus huius vocis diceretur, het lam / & composita voce hellam siue hellam / id est, galea siue fida capitis tutela. Dicitur enim hellam vel hellem pro galea: & hellem quidem à celando & occultando; hellam verò à tuendo & defendendo capite nomen duxit. Franci ex hac voce *heaulme* pro galea dicunt. Nec hîc monendum, in compositione Lambda præcedentem litteram in suum sonum pertrahere, non apud nos modò, sed etiam apud Latinos, vt dum à Pelliceo Pelliceo fieri videmus. Sic enim ex het lam hellam / & het lem hellem formatur. Est autẽ vtraq. vox in vsu pro galea, & olim etiam fuit. Nam Itali ab hellem *celada* habent, phrasi dumtaxat reten-

Lam. *Agnus quid humano generi præstiterit.* *Lam.* *Lam.* *Het.* *Lamet quid significet.* *Lamet quid in oratione Alphabetica denotet.* *Hellam.* *Hellem.* *Heaulme.* *Celada.*

ta, qua hellem sunt interpretati: & Franci ab hellam *heaulme* retinuerunt. Sed hæc non admodum, vel sic vel aliter habere, ad propositum nostrum refert. Nobis enim lamet considerandum est; & eo, quo dixi, modo legendum; vt nimirum composito nomine Spiritum sanctum inuocemus, & mox voce eadem moniti precemur defensionis caput, Defende caput nostrum. Quàm sibi vbique similis est orationis nostræ artifex: quàm semper posteriore diligentia priorem vel æquare vel anteuertere conatur! Semper sese vrget, semper sibi instat, quo latam nobis materiam suppeditet, in qua ingenij vires ad vtilitatem nostram exerceamus. Quid elegantius, quàm duabus syllabis hanc sententiam indicare, Defensionis caput defende caput orantis; & quod diceris, in capite defendendo te esse demonstra? Et licet hæc vox hanc geminam sui intelligentiam non offerret, ipsa tamen vocis compositæ significatio hanc nobis suppeditaret orationem: O tu defensionis caput, quando gratum tibi est vt defensionis caput voceris & reuera caput sis, omnium capitum ideam & exemplar in te habens; ostende quæso hanc defensionem tuam in capite nostro, quod tui capitis exemplum est & imago, & idcirco in eiusdem nominis admissum communionem. Æquum enim videtur, vt idea & exemplar imaginem sui defendat & tueatur, quo in similitudine spectabili sublimis eius maiestas & cognoscatur & honoretur. Neque mirum est, Spiritum sanctum defensionis caput vocari; cùm solo sancto omnis vera vita, atque adeò totus mundus contineatur & custodiatur. Fertur enim hic super aquas & omnia creata permeat, vt omnibus vitam conseruet ac tueatur. Quamobrem meritò Lamet vocatur, id est, custodiæ & defensionis caput. His cognitis, reliquum est vt pictura inueniatur, qua significatio ipsius lamet quàm optimè oculis subiiciatur. Cùm omnis hæc tutela, cuius Spiritus sanctus caput vocatur, ad hominem spectet, quærenda est quæ primaria sit hominis, quem videmus, defensio.

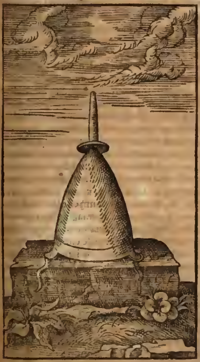
Lamet litteræ figura.

Galea primũ locum habet in defensionis armis.

Hîc nemo infitias ibit, primæ partis & supremæ primariam esse defensionem, & caput totius tutelæ humanæ. Quamobrem cùm caput nobilissima & diuinissima hominis pars sit, ea defensio qua caput defenditur principatum tenebit, & meritò defensionis humanæ caput dicetur. Hinc necessariò efficitur, vt nulla pictura meliùs defensionis caput exprimi possit, quàm si illud pingatur munimentum, quo hominis caput defenditur & ab omni noxa custoditur. Cùm enim lam omnibus modis absolutam tutelam denotet, tale erit capitis munimentum delineandum, quod caput quàm optimè custodiat ab omni externo periculo. Primum igitur locum galea videtur sibi in defensionis armis vindicare: quam sententiam militaris quoque confirmat disciplina, & ipsa adeò demonstrat natura, quæ manum, licet imbecilliorem, si alia desunt munimenta, capitis periculis obiicit; quo quidam misellus modò omnes suos digitos perdidit, manibus nimirum pro galea vsus. Verumenimuerò licet galea caput à gladio, claua & id genus lædentibus armis tueatur, aduersus tamen diuinam iram nequit tueri, à qua tamen capiti magis est metuendum, quàm ab vllo alio telo. Dispiciamus ergo quid diuinæ iræ opponi solet, ac qua via ab ea sibi homo defensionem queat parare & securitatem. Id sacræ litteræ nobis demonstrabunt, quibus iram diuinam sacrificiis placare iubemur: & vt intelligamus hac ratione nos capiti nostro cauere,

præcepit Dominus, vt Deum placaturus, manum capiti victimæ imponat; hac videlicet via peccata sua in hostiæ caput transferens, & illud pro suo Deo immolans, atq. ita suum caput expians tutumque reddens. Verùm quia sacrificij caput sacerdos est, & is pro populi capitibus orat & ritè sacra facit, nec aliter iram diuinam effugere possumus; certum est summum defensionis caput illud esse, quo ipse sacerdos caput suum munit, vt iram diuinam & à se & à populo suo auertat. Aaron nomina filiorum Israël in humeris suis portabat, & laminam auream in tiara fronti imminentem, cui inscriptum erat, Sanctum Deo, siue קדש ליהוה, quam iubetur semper in fronte gerere, vt Deus propitius ipsi sit. Videmus ergo in tiara maximum etiam apud Hebræos sacerdoti munimentum aduersus diuinam iram fuisse, & sub eo omnes filios Israël in humeris sacerdotis, velut sub summo defensionis capite, latuisse. Potuissem igitur huius Hebraicæ tiaræ formam litteræ Lamet accommodare; verùm quia in Ianigenarum & lingua & ritibus versor, quærendum est, quo capitis tegmine sacerdotes vsi sint apud vetustissimos Ianigenas, multis antè sæculis quàm Moses legem suam aut conderet aut ferret. *Tiara aduersus diuinam iram sacerdoti munimentum.* Gaudio profectò non mediocri perfundor, dum recolo mecum quàta Dei benignitate factū sit, vt hactenus in Romanorū numismatis & saxis nō pauca habeamus veræ antiquissimorum religionis vestigia, è quibus non contemnenda veritatis arcana erui possint, si quis ea sanè examinare & ad caussas reuocare norit. In hoc genere Pontificum & Flaminum pileus est, cuius effigies cùm in aliis, tū in Cn. Domitij & Messallæ Coruini numis apud Hubertum Goltzium depictis clarissimè cernitur. *Pontificum Romanorum tiara.* Est autem apud Gulielmum Choulium nummus argenteus Augusti cum ancilibus duobus, in quorum medio hoc pilei genus elegantissimè pictum est cum tæniolis quibus alligabatur sub mento, & virga supernè erecta. Apud eundem est Cæsaris nummus cum pileo eiusmodi & lituo. Goltzius Iulium habet cum inscriptione, *Cæsar Augur Pont. Max.* cuius ceruici hic itidem pileus est appictus, nec aliunde Pontificis insigne adiectū. Sunt itidem pulcerrima duo numismata Cæsaris cum inscriptione Pontificis Maximi Cos. & Dict. cuius versæ facies L. Mutidium longum habent, adiectis cornu copiæ gubernaculo orbe caduceo & pileo Pontificali, eandem cum ceteris habente formam. Eundem in Lepidi numismatis tribus diuersis vna Goltzij pagina demonstrat. Virgilius religiosissimus antiquitatis cultor, in Æneæ clypeo lanigeros apices cōmemorat, ex peculiari nota qua à ceteris pileis differebant, totum tegmen ostendens, & eo Pontificalem describens dignitatem. Seruius ad eum locum annotauit, Flamines in capite pileum habuisse, in quo breuis virga fuerit desuper lanæ aliquid habens: quod cùm per æstus ferre non possent, filo tantùm capita religare cœpisse, eo quòd nudis capitibus incedere nefas esset; vnde à filo Flamines, quasi Filamines dictos fuisse: verùm festis diebus pileis depositis pilea eos accipere necesse habuisse, & fuisse qui dicerent hæc ad sacerdotij eminentiam ostendendam fuisse inuenta.

Operæ pretium est hic Festum audire de Tutulo scribentem, quem dicit ornamentum esse capitis Flaminicarum, vittam nimirum purpuream innexam crinibus & in altitudinem erectam, qua Flaminica à ceteris mulieribus decerneretur: viros item in sacris tutulis *Tutulus, Flaminicum pileus.*

vsos fuisse, qui inde Tutulati vocarentur. Varro item de lingua Latina libro sexto scriptum reliquit: Tutulati dicti qui in sacris in capite habere solent, vt metam. Id tutulus appellatur, ab eo quod matresfamiliâs crines conuolutos ad verticem capitis, quos habent vti velatos, dicunt tutulos; siue ab eo quòd tuendi caussa capilli fiebant; siue ab eo quod altissimum in vrbe quod est, ea res tutissima tutulus vocatur. Hic Calepinus legit, altissimum in vrbe quod est arx, ea res tutissima tutulus vocatur. Ex his colligo coniectura quadam, nescio quali, alij iudicanda, mihi certè valde probabili, Flaminicum pileum apud priscos lanigenas Tutulum fuisse vocatum; idque adeò inde maximè suspicor, quòd eum non videam alio nomine fuisse nuncupatum; nec verisimile videri, Flaminicæ ornamento quo caput peculiari modo velabat, proprium nomen fuisse, Flaminis verò pileo non fuisse, cùm contrà huius potiùs insigne quàm illius nominis honorem mereretur. Iam quid sibi vult, viros in sacris metis capita velasse, & eas tutulorum nomine cognitas fuisse; Flaminum verò & Pontificum metas omni nomenclatura caruisse? Atqui pileum Pontificum veluti metam quandam fuisse, omnia vetusta numismata restantur. Quid ni igitur æquè Flaminum metæ, atque metæ aliorum qui sacris operabantur, Tutuli vocati fuissent? Video sanè hîc Romanos magna veterum suorum rituum ignorantia & obliuione laborasse, & pessimè eum consuluisse posteritati, qui Numæ libros exurendos esse persuasit. Quòd autem Varro velut in tenebris palpet, dum originem vocis Tutulus quærit, mirum non est, cùm vox ea vna sit de priscis Cimmeriis apud Latinos ab antiquo relictis.

Tutuli etymon. Videamus itaque vnde Tutuli nomen dicatur. Nemo est nostratium qui non intelligat, capillos in fastidium collectos *Thuiten.* Thuiten vocari. Dicitur autem Thuit, quasi het he huit, quod idem est ac si dicas, id quod altum siue caput custodit. Nec mirum est, aspirationem neglectam esse, quam nostrates quoque non rarò in compositione reiiciunt, ne nimium spirare cogantur. Iam ex Thuit & Hul componitur Thuthul, & abiectis adspirationibus Tutul, quo ornamentũ capillorum in altum super capite ad custodiam eius collectorum denotatur. Est enim *Hul.* Hul capitis tegmen, nunc in mulieribus solis vsurpatum vocabulũ, quod ex Hui & componitur, quo excelsa tutela denotatur, vel custodiæ tutelæque eminentia. Est Hul vt verbum quoque vsurpatum, pro eo quod est quemquam regionis cuiuspiam vel oppidi vel arcis dominio inaugurari, quasi dicas eum ad custodiam & tutelam attolli & sublimari. Ex hac ita vulgata apud nos hactenus loquendi consuetudine quiuis intelligit, ornamentum illud capitis quo iurisdicundi & loci cuiuspiam tuendi potestas cuipiam cõferri denotabatur, Hul fuisse nuncupatum. Quale autem illud fuerit, ex illis altissimis metis colligas quibus mulieres ante centũ annos, & vlterius ante omnem memoriam vsas fuisse picturæ & tapeta demonstrant; quibus & hactenus fortasse vterẽtur, nisi concionatores, animaduertentes hoc ornamento capitis mulieres maximè superbire, in metas has acriter inuehi & stomachari cœpissent, & hæc dæmonum esse sacella in capitibus extructa continuò è suggesto clamitare. Credo autem eo magis pileos quibus principes dominio alicui initiari solent, eiusmodi fuisse, propterea quòd dominio initiari res sacra sit, & in primis sacris habenda; & idcirco ritu sacro & cum sacrificio ab omni æuo peracta. Quamobrem cùm in sacris Tutulis antiquissimi lanigenæ vsi sint, Varrone & Festo auctoribus, videamusque in linguæ nostræ consuetudine mansisse, vt idem Hul significet quod Principem consecro siue inauguror, non malam coniecturam mihi facere videor, dum principes quoque dico eiusmodi pileum tum accepisse, cùm acciperent sollemni ritu ius principatus.

Cidaris Persarum regum. Nec diuersæ formæ Persarum regum Cidaris videtur fuisse, quam à sacerdotibus quoque non iniuria sumsisse videantur. *Cyrbasii Turcorum.* Hodiernam Turcorum barbariem, qua Cyrbasiis huius generis in metam sublatis sanguinarios cuiusdam classis milites ornant, nihili facimus, vti nulla probabili ratione nixam. Videamus ergo huius tam vetusti ritus caussam, atque ei nominis vetusti originem conferamus, quo perspicuum fiat, an altera in alteram quadret. *Sacer, sacra, sacrum.* Sacra ad primæ caussæ honorem pertinere, vt ab ea res hominum conseruentur, dictio satis clarè demonstrat; quam si Latinus in suam linguam verteret, ad verbum Caussæ honorem vocaret. Attentum autem eum esse debere qui sacris operatur, licet eius maiestas quem honoramus, non satis ostenderet ac postularet, celeuma tamen illud quod accini solet, Hoc age, quemuis doceret. Nos in Alauda satis ostendimus, in Deo & orando & laudando

men tem nostram, omnibus terrenis relictis, sursum ad ipsum Vnum rectà contendere debere, atque in eo antiquissimum & summum vitæ opus consistere & absolui; & huius quidem in [illegible] esse documentum, quo nomine Alauda vocatur: illius verò tesseram esse metam in Alaudæ capite erectam. Cùm igitur in sacris excellentissimus vitæ actus sit, & is per pyramidem denotetur rectà ad ipsum supremum Vnum tendere; quid, rogo, eorum capitibus qui sacris operantur, imponi melius possit, quàm pyramidis simulacrum? Pluribus hæc mihi essent explicanda, nisi in Alef, Alauda, & Bet cumulatè omnia annotassem quæ ad huius rei intelligentiam & priscam obseruationem spectare viderentur. Non est igitur hoc loco odiose repetendum quid meta in Alaudæ capite designet, & quàm rectè in eam nomen [illegible] siue [illegible] quadret. At hoc tantummodo concludendum, admirando consensu Tutulos cum Alaudarum tymbis conuenitse, atque idcirco nihil aptius cogitari potuisse, quàm si pilea in metam tendentia in sacris vsurpata fuissent ad ea omnia designanda quæ per pyramidem & alaudam, pyramide caput suum munientem, denotari tradidi. Cùm igitur hæc ignea mentis ad Vnum eleuatio præstantissimum & supremum sit munimentum, non ipsius modò capitis nostri, sed eorum etiam quæ natura ad capitis nostri defensionem parauit, quæ [illegible] vocantur, pileus hic in metam erectus optimè [illegible] siue Tutulus more Latino vocabitur. [illegible] enim excellens est custodia & tutela; & [illegible] capitis sunt capilli in vnum collecti ad capitis defensionem. Duplex igitur in Tutulo capitis tutela continetur; altera nobis à natura data, & arte nostra ad caput defendendum comparata, quæ [illegible] vocatur: altera excellentior, quam [illegible] significat, quæ simul & capitis tutelam defendit. Porrò cùm ea quæ perpetuæ memoriæ prisci consecrabant, in primis vti sacra haberi vellent, nec à quoquam magis quàm ipsa sacra vel conuelli, vel alia quauis via rumpi lædiue; saxa ad formam metæ cædebant, vt iis, ceu sacris quibusdam terminis, ea quæ digna posterorum notitia visa fuissent, inscriberentur. Atque hac de caussa huiusmodi metæ ad inscriptionem comparatæ, Tutuli quoque propter similitudinem sunt vocati. Latini huius rationis ignari in hac significatione Titulos dixerunt, diphthongo ui in I simplex mutata, neglecta interim, quod frequens ipsis est, temporis mensura. Iam quia librorum frontibus & summis capitibus inscriptio quoque necessaria videbatur, ad materiam & auctorem indicandum; placuit vt metæ quoque figura libris præponeretur, ad inscriptionem complectendam, quæ de similitudine Titulus etiam nominaretur. Nec dubium mihi est, quin ita olim scripti librorum tituli fuerint, vt vel conoide figura includerentur, vel metam referrent, litteris ab vna paullatim in plures abeuntibus, dum vltimus versus basim constitueret, quales ego in excusis etiam vidi voluminibus; tametsi plerique metam euersam siue trochum imitari consueuerint, antiquitatis videlicet imperiti. Hoc interim apud omnes ferè obseruatur, vt figuram quampiam in titulis quærant; quasi id natura dictaret: quam si sequerentur, vlterius intelligerent, principio primam figuram perfectam conuenire, quæ in plano triangulus est, in corporibus pyramis. Quis enim non intelligit ptincipio principes figuras aptissimas esse, si vllæ omnino figuræ principiorum propriæ debeant haberi? Præterea cùm nullus omnino codex vel legentium oculis, vel memoria posterorum dignus sit, qui non præcepta contineat aut documenta ad bene viuendum vtilia, an non decebat eam initiis librorum figuram præfigere, qua vita hominis rectè instituta significaretur? Quod dum faciebant, ea sese tradituros pollicebantur, quæ facerent ad vitam ad vnum supremum punctum, quod Deus est, dirigendam. Idem etiam de titulis saxeis putandum, eos nimirum non solùm in metæ formam erectos fuisse, quo sacræ & non temerandæ haberentur, sed ob illud etiam, vt cognosceretur id quod in iis sculptum esset, ad vitam bene rectéque formandam pertinere; qua in re caussa est consecrationis. Quod dico, euidentissimum est in obeliscis illis quibus sacræ Ægyptiorum notæ inscriptæ videntur, qualis vnus in Circo maximo Romæ sepultus iacet admirandæ magnitudinis; & alter in circo ad D. Sebastianum cernitur, de casu, vt videtur, confractus. Minores verò plures Romæ cernes: quos omnes Romani prisca sua voce significantissimè titulos nominârent, eo quòd sacros titulos imitentur, & eiusdem rei symbolum designent. Quo verò hæc faciliùs credantur, ab iis præsertim qui alto supercilio elati, se primas eruditionis tenere arbitrantur, nec quicquam se putant doceri posse, addam antiquissimum huius rei monu-

Meta è saxis excisa cur Tutuli nominata.

Tituli nomenclatura ratio.

Librorum tituli qua figura olim fuerint, & esse debeant.

Principiis qua figura conueniant.

Obelisci Romæ.

mentum à Græcis petitum, nec ab ipsis magis intellectum, quàm Tituli nomen intelligant Latini. Aristophanes antiquitatis doctissimus scurra, in ea Comœdia qua Socratem pecunia corruptus prodidit, sibi sub persona Strepsiadæ senis pulcerrimos inuenit titulos, quos sic enumerat:

Θρασὺς ἔυγλωττος, τόλμηρὸς ἴτης,
Βδελυρὸς, ψευδῶν συγκολλήτης,
Ευρησιεπὴς, περίτριμμα δικῶν.

Aristophanis prauum ingenium. Et hæc quidem nomina insigniter in Aristophanem quadrant. Quòd verò nebulo κύρβις ceteris adiecit, id fecit sanè eodem animo, quo totam sapientiam proposuit deridendam: quam vt euerteret, callidè cuniculos egit ad ipsa fundamenta labefactanda. Cùm enim sciret antiquissima sapientiæ præcepta in metis principiò sculpi solere, quas Cyrbes Atticorum antiquissimi vocarent, has primùm sibi putauit euertendas. *Cyrbes quæ, vnde dictæ, et quem vsum habuerint.* Inquiramus ergo è vetustis commentariis quæ fuerint Cyrbes, & cur ita vocatæ. Apollodorus tradit sic dictos esse, ἀπὸ τῆς ἐις ὕψος ἀναβάσεως, id est, ab eo quòd in altum assurgerent; quia videlicet in coryphen, id est, in apicem tenderent; παρὰ τὸ κεκορυφῶσθαι Græci dicerent. *Coryphes germana figura.* Qualis autem coryphes esset germana figura, è Plutarcho discas; qui in vita Marcelli κορυφαίους πίλους eos vocat, quos Virgilius & Valerius apices; eos videlicet quos nos tutulos veterum docuimus fuisse. Hinc liquet Cyrbes metarum figuram habuisse, & earum quidem antiquissimas Pollux docet fuisse trigonas: quod diligenter annotandum. Ex eo enim perspicuum fit, Cyrbes apud priscos primi corporis siue primæ pyramidis, quæ trigona est, fuisse simulacra. Nunc vsum videamus. Aristoteles in Atheniensium rep. docet leges & publicorum sacrificiorũ ritus us inscribi solere. Quod cum ita esse Theopompus ex antiquitatis monumentis didicisset, credidit Cyrbes à Cyrbantibus nomen traxisse, propterea quòd ij primi fuissent auctores legum & sacrorum rituum ad hunc modum scribendorum: quod in eo libro prodidit, quem de cultu diuino & pietate scripsit. Inde colligas certissimo argumento, Cyrbes sacris litteris recipiendis & posteritatis memoriæ mandandis apud priscos in primis seruiisse. Cedo mihi nunc, quid astutius Aristophane; qui vt Socratem veteris sapientiæ professorem ridiculum faceret, antiquissimam sacrorum & legum, quibus sapientia cõtinetur, memoriam in contemptum adducit, vt nimirum primis euersis principiis, ea quæ iis nituntur eadem collabantur ruina? Nunc itaque cernimus quanta religione apud priscos sit obseruatum, vt in omnibus rebus docendis Magia & rerum cognatio integra constaret: & idcirco ab ipsis ea quæ in vita bene instituenda haberent principatum, principi quoque corpori inscripta commissaque fuisse; idque maximè ea de caussa, quòd primum corpus qui vita rectè sit instituenda, sua figura clarissimè monstret. Verùm hæc ratio tam vetusta apud Athenienses fuerat, vt iam olim ante Aristotelis ætatem ab hominum ignorantia fuerit antiquata. Scribit enim Plutarchus, iam tum Solonis ætate Axes successisse: quorum & ceteri meminerunt; ac deinde etiam tabulas dealbatas. Diligenter igitur antiquissima consuetudo obseruanda, quam Pollux apertissimè tradidit, Cyrbes aiens formam triangularium pyramidum habuisse. *Axones.* Quamuis enim nomen ad Axones, quos quadrangulos idem facit, & ad tabulas alterius postea formæ transiuerit, ex hoc tamen abusu nobis non est ratio priscæ veritatis deserenda. Effecimus modò vt ex Græcis auctoribus constet, quis fuerit antiquissimus mos in saxis ad memoriam posteritatis collocandis; & inde quod de Titulis dixi, certissimum esse doceatur. Optarem equidem vt scirent Iurisperiti, quàm eleganter & conuenienter priscæ loquantur antiquitati, dum Iuris volumina in legum Titulos partiuntur. Porrò quoniam priscos auctores dubios videmus in Cyrbis etymologia reperienda, & Theopompus ad Curbantas potiùs confugerit quàm ad Grammaticos; rimemur & nos ecquid in nostro sermone sit quod ad huius vocis faciat intelligentiam. Quod sanè si fecero, id fecero quod Amazonica mea faciendum esse demonstrant, quibus trado Cimmerios primos fuisse Athenarum conditores: quo fit, vt mirum videri non debeat, si vetusta aliqua Ianigenarum nomina apud eos existent. *Cyrbis etymon.* Cur/ ritum sacrum designare, & tuit eius vsum per ichnæam conuersionem docere, Hermathena mea tradit, & mox idem in Tau mihi reperendum est. *Cur. tuit.* Hinc Cur—want/ & Græco more Cyrbas, is qui veluti apparitor quidam est sacrorum, vt alibi declaraui. *Cyrbas quis.* Nostri cærimoniarum magistros & custodes vocarent. Ex

eodem

eodem fonte Curbis manauit;ita vt Theopompus non longè aberrarit. Est autem nobis
Cur-wis, id est, cærimoniarum & sacrorum rituum index & præmonstrator: qua in
voce duplex Digamma in Beta commigrauit, vt in Curbante & quamplurimis aliis à
me frequenter annotatis: quod sanè doctius est, quàm hanc litteram, quod in pluribus
factum est, prorsus repelli, nulla alia in eius locum substituta. Potuitne quicquam dici
conuenientius iis quæ de Cyrbi scripta sunt, quàm id quod interpretatio de sermone
nostro sumta designat; in qua tamen nullius litteræ fit iactura aut mutatio, ea sola ex-
cepta quam Græcus necessariò vel omittere cogitur, vel in eam mutare quæ proxima
est potestate? Nec verò in aliam melius ea transit, quàm in Beta; cùm hæc littera apud
Græcos loco digamma Latinorum vsurpetur. Quemadmodú igitur Latini ex Cur-wis *Curij nomen-*
Curius fecissent; ita optimè Græci pro eodem nomine Curbis dixerunt: &, si rectè so- *clatura.*
nos litterarum expendas, paullo etiam melius quàm Latini. Pyramis igitur trigona
omnium corporum princeps & vitæ beatæ tessera ad hoc à priscis Magis fuit electa, vt
illa perenni memoria conseruaret quæ in humana vita omnium tenent principatum.
Videmus enim de vocis ratione eiusmodi metas primùm sacrorum indices fuisse, qui-
bus totius felicis vitæ summa contineretur; atque inde ad leges etiam ciuiles & alia,
posteritati ad mores vitamq́. bene formandam necessaria, transiisse. Ex hac itaq. Græ-
cæ & Latinæ vetustatis collatione liquet, quæ prima fuerit forma Titulorú. Nostrates
hactenus litterarum apices Tutul vocant; quod non indignum est annotatione, tum vt *Tutul.*
cernas germanam & primam vocis pronunciationem, & ex ea originem: tum vt scias
quales olim fuerint apices litterarum. Certè dum apices vocamus, pileorum simili- *Apices litte-*
tudinem intelligimus, quos apices Virgilius dixit. Apud Lucam Euangelistam legi- *rarum qua-*
mus, *Facilius est cælum & terram præterire, quàm de lege vnú apicem cadere*; vbi Græcus *les olim fue-*
textus κεραίαν habet: è qua voce cognoscas apices corniculorú figuram habuisse. Nam *rint.*
quòd κεραία antennam etiam significat, id à cornibus etiam deductum est, quæ Virgi-
lius nobis expressit: *Cornua velatarum obuertimus antennarum.* Non mirum itaque,
apicem litterarum Tutul à nostratibus vocari, cùm apex & tutulus idem sit sacerdotis
ornamentum, eandemque habeat figuram. Quæramus modò an nulla apud Græcos
antiquiores vox propria fuerit, qua apices, quos κορυφαῖα πῖλα Plutarchus appellat, de-
notarentur. Non diu discurrendú. E nomine Cyrbis mox in Cyrbasiam cogitatio in- *Cyrbasia for-*
currit. Hanc erectam tiaram Hesychius Milesius definit, addens ea solos Persarú reges *ma & vsus.*
vti solere. Galenus πῖλον ὀξὺ interpretatur, id est, pileum in acutú tendens. Aristopha-
nes in Gallo ludens, dicit eum cyrbasiam in capite gerere, atque olim quidem Persa-
rum regem fuisse, ex hoc indicio constare. Tradit enim Clitarchus, omnibus Persis li-
citum quidem fuisse, vt tiaris vterentur; verùm in frontem reflexis; qualem in Mithra
& Aty videmus: recta enim tiara vti solis Regibus licuisse. Huius rei caussam nos cla-
rissimam videmus. Quoniam enim cyrbasia vetustum erat Pontificum & sacerdotum
ornamentum, nefas putabatur, si alij capiti quàm consecrato imponeretur. Hinc ad
reges Persarum vsum cyrbasiæ venisse; vel quia Reges olim Pontifices quoque fue-
rint, vel quòd saltem essent haud secus atque sacerdotes quidam consecrati. Quando
itaque inuenimus quid Cyrbis denotet, tentemus Cyrbasiæ quoque reddere rationem. *Cyrbasia no-*
Docui alibi, Baes eum notare qui nos alit: quo nomine vulgò patremfamilias vocamus; *menclatura*
& per metaphoram quemuis cui magnam reuerentiam debere nos fatemur: Vnde *ratio.* *Baes.*
Græcorum βασιλεὺς dicetur is qui populum alit, siue qui populo tamquam paterfami- *βασιλεὺς vo-*
liâs præest: qua in re summa Regis laus est, vtinam ab omnibus & cognita, & bene gu- *cis etymon.*
bernandis rebus explicata. Curbas igitur (neque enim apud nos refert diphthon-
gúmne hîc, an longum Alpha scribatur & pronuncietur) is fuerit, qui cærimoniis ali-
mentú suppeditat, atq. iis velut pater quidam familiâs præsidet. Fateor equidé vocem
hanc ipsi cærimoniarum magistro siue Pontifici non malè conuenire; verùm si ety-
mologia rectè discutiatur, in pileum conoidem magis quadrabit; quod sic declarari
potest: Ritus omnes sacri frigent & ieiuni sunt, nisi mens nostra in pyramidem se
componens, ad ipsum Vnum contendat, atque inde pabulum cærimoniis sumat.
Mortuæ enim sunt omnes cærimoniæ, nisi per metam hanc vitam accipiant, & con-
tinuò refocillentur & alantur. Quamobrem si signo tribui rectè potest quod per
signum

signum volumus indicare, quid ni dicamus Apicem siue Tutulum sacris ritibus dare nutrimentum? Quod si sic est, sequitur primarium Pontificis insigne cyrbasiam fuisse, propterea quòd ea omnium cærimoniarum vitam pabulo suo sustentaret. Tempus nunc est vt ad Romanos redeamus, & apud eos examinemus, quo plebeiorum hominum sacris operantium Tutuli à Tutulis Flaminum & Pontificum differrent ac discernerentur. Turpe enim fuisset & à sacris alienum, nullam sacerdotum eminentiam in eo ornamento obseruati potuisse, quo tota cærimoniarum vita contineretur. Atqui id ex Seruio clarum est, qui in pileo Flaminum paruam virgam lanæ nonnihil supernè habentem exstitisse tradit: quam in omnibus numismatis claré videmus. Nunc igitur quid hic Apex tutuli, qui propriè apex est, designet, inquiramus. Bone Deus, vt nihil sunt omnia quæ hactenus diximus, si cum iis quæ modò prospicio, cōferantur! Exorsi sumus sermonem nostrum de Lamet institutum à Mal & Lam: & nunc rursus mirabili quodam mysterio ad Lam, id est, ad agnum cogimur redire. Quis, rogo, tam stupidus, vt lanam videns non cogitet de oue; aut quod ouis certius & magis proprium indicium quàm pura lana? Lanæ in sacris non exiguus apud Romanos vsus fuit. Ouidius in Fastis eius sic meminit:

Tutuli plebeiorū sacris operantium, & Flaminū, quo differebant apud Romanos.

Lana in sacris vsus apud Romanos.

Pontifices à Rege petunt & Flamine lanas,
Quis veteri in lingua Februa nomen erat.

Apollodorus Saturnum per annum laneo vinculo alligari scribit, & festo sibi die solui, atque inde prouerbium exstitisse, *Deos laneos pedes habere*. Plutarchus tradit, in Lupercalibus capras mactari, ac duos nobiles adolescentes tum adduci ad immolantes; & horum alios cruentato gladio frontem eorum contingere; alios lana lacte madefacta sanguinem detergere, ac ipsis adolescentibus dum hæc aguntur ridendum esse. In compitalibus qui Laribus celebrantur, laneæ effigies in compitis suspendebantur, quarum & Festus meminit, addens Lares putari hominum animas esse, & in numerum deorum redactas. Larum mater Mania vocabatur, à mane, si Varroni inceptienti credimus. Nos tamen à Luna deducimus, quæ nobis Man vocatur, & symbolum gerit cærimoniarum. Laneæ igitur effigies pro sospitate familiarum dabantur, vt iis videlicet figuris singulorum culpæ tantisper expiarentur, dum vera tandē & viua lana omnes homines siue omnes animas sospitaret. Virgilius ad priscam quandam fabulam alludit, quam ad Nicandrum fabularum scriptorem referunt:

Mania Larū mater vnde nomen acceperit.
Man.

Munere sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan deus Arcadiæ captam te Luna fefellit
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.

Certè Pan ille magnus niueam lanam indutus, omnes cærimonias veteris legis ad se pertraxit, & omnes sic sibi accommodauit, vt amico fœdere & summa concordia vetus Lex, quæ Luna est, vitam à Pane susciperet, ac lubenter vocanti obtemperaret. Huc illud spectat quòd captarum sanguis frontibus nostris adspersus, & fœtentes animæ maculas significans, lana lacte conspersa, id est, lana agni detergeretur. Eâdem de caussa lana Februa dicta est, quòd agni lana nos pecudes calore suo & ardenti amoris igne fotura esset, & ad vitam reuocatura. Bene certè Mania siue Luna Larum mater dicitur, quia animos cærimoniis detinet & figuris, & idcirco omni vera vita vacuos. Lar enim vacuum significat, & in terra locum illum qui numquam colitur aut seritur. Vetus enim lex inanis mansit & vacua, solis constans simulactis rantisper dum agnus ille venit qui dixit se venisse, non vt veterem legem solueret, sed vt eam compleret. Quòd si complenda fuit, antea inanis fuerit oportet. Rectè igitur Mania Larum mater fingitur, & rectè pro Laribus laneæ effigies offerebantur, indices videlicet aliquando fore, vt inanes illæ figuræ complerentur, & acciperent vitam qua tum carebant. Sed sint sanè hæc obscuriora, & nimia ignorantiæ veteris caligine obuoluta: hoc saltem, quòd lanæ in summo apice sacerdotalis galeæ sollemni ritu perpetuò figerentur, nihil habet aut fabularum aut obscuritatis. Cùm enim Tutulus summam tutelam, Cyrbasia cærimoniarum vitam designet, & in huius insignis supremo apice lana figatur, quid aliud cogitare possumus, quàm totam vitam sacrorum rituum in eo consistere, si ad lanam tamquam supremum fastigium pertingant?

Lana cur Februa appellata.

Lar.

Larū mater cur fingatur Mania, & cur eis laneæ effigies offerri consueuerint.

Lana in summo sacerdotalis Tutuli cuius rei symbolum habuerint.

Vidésne

Videſne hic ſatis apertè, vt aperta dici poſſunt oracula & arcani conſilij ſacramenta,
agnū Dei denotari,& præterea denotari,hunc agnū non eſſe diuerſum ab ipſo ſupremo
Vno, ad quod meta & apex noſtram deducit cogitationem? Quamobrem ſi Deum
arripere velimus, arripiamus eum per pedes quibus in terram deſcendit, & quos per-
miſit lana ligari dum carnem indueret humanam. Lana itaque ſymbolum agni habe-
bat, ad quem, vt ſummum apicem & vltimum omnis perfectionis finem, omnes cæri-
moniæ, omnes ritus, omnia ſacrificia tendebant, & ab hoc vno omnibus vita dabatur
& ſolidum vitæ perennis alimentum. Hinc nomenclator lanæ illud nomen dedit
quod omnem omnium votorum ſummam complecteretur. Wol enim quo lana nobis *Wol.*
denotatur, à Wol verbo deriuatur, quod idem ſignificat quod Vellem: atque hinc non
dubito quin Latini vt à Wol verbo Vellem fecerunt; ita à Wol nomine, Vellus fecerint:
qua in voce ridiculi ſunt Grammatici, qui Vellus à vellendo dictum arbitrantur, digniſ- *Velleris etymon.*
ſimi ipſi ob tam ſocordem opinionem & præpoſterum iudicium, vt non tonderentur,
ſed vellerentur. Nec ſaniora de lana dicunt, quam à laniando deriuant; quaſi idem ſit
apud hos tam graues cenſores laniari atque tonderi. Permitto illis vt temporis rationē
in etymologia negligant, ſed illud permittere quis poſſet, tam abſurdas ab hominibus
eruditis & litteratis dici ſententias, vt nemo vmquam vpilio vel ſexcenteſimam de-
mentiæ partem effutiuerit. Equidem crediderim lanæ vocabulum è priſca etiam lin- *Lana nomenclatura.*
gua manaſſe, & ad ſalutis myſterium æquè ac Wol referri. Nam ſi poteſtatem literæ
pro El accipias, atque An addas, ſignifices Altiſſimi progreſſum; ceu diceres, Altiſſimi *El.*
progreſſus laneus eſt: quod ad laneos Dei pedes non malè alludit. Altiſſimus enim ad *An.*
lanam agni progreſſus eſt, qui eam ſibi induit; quod An etiam deſignat. Vtrumque enim
in An intelligimus, & progredi & indui. Sic dicimus Lutter an, pro eo qui parum bene
veſtitus eſt. qua voce pro ſcommate ambiguo noſtrates vti memini in Hiſpanos tyro-
nes primùm in has regiones expoſitos; quod inde ſalem accipiebat, quòd Lutteran Lu-
teri ſectatorem vocemus. Lan igitur ſignificabit altiſſimum ad lanam progredi, & ea
indui. Quòd ſi vocem vertas, eodem modo L littera pro El accipiatur, vt ſit Na-el,
id eſt propinquum altiſſimum. Siue igitur Wol dicas ſiue Lan, vtrouis modo ad agni
myſterium ſignificatio pertinebit. Cùm igitur in ſupremo apice Wol videmus, non poſ-
ſumus non optando dicere, aut ſaltem cogitare, verbum Wol, id eſt, Vellem, puta ad
lanam ſiue ad agnum adſpirare, & cum eo vitam pyramide ſignatam poſſidere. Ex his
lucem accipit apicis nomen, quo id ſignificatur quod ſingulariter & legitima de cauſſa *Apicis etymon.*
ſit arripiendum, ceu dicas, Si quid arripiendum, id propriè, vnicè, & ſummo iure arri-
piendum. Hap enim idem eſt quod arripio: Echt verò legitimum & ex ipſa natura ſin- *Hap. Echt.*
gularem iuris ſui rationem ducens. Ex Hap-echt igitur apex, vt ex Merct fit merx. Pri-
mùm igitur nomen apex huic virgæ, & ratione eius toti Cyrbaſiæ cui infigitur, cōuenit:
quo monemur nihil maius, nihil meliore iure, nihil maiore ratione arripiendum eſſe,
quàm hanc lanam paruæ virgæ ſupernè obuolutam. Hæc, inquam, in ſummo apicis eſt,
& idcirco ſingulariter, vnicè, præcipuè, & ſumma ratione arripienda. Diſpicienti mihi
ecquid & apud Athenienſes memoriæ exſtiterit aut veſtigiorum huius myſterij, ſtatim
occurrit εἰρεσιώνη, cuius Ariſtophanes in Pluto facit mentionem. Erat autem εἰρεσιώνη *Ereſione quid,*
oliuæ ramus lanis implicitus, è quo panis & cotyla pendebat, quem ante fores figebant. *& cuius rei teſſera.*
Eo omnium rerum affluentia promittebatur, beato copiæ cornu effundenda: quod
cùm ad agnum ex oraculis vetuſtis pertineret, indocta poſteritatis ſimplicitas ad præ-
ſentis vitæ commoditates applicabat. Vnde puer florenti ætate accinere ſolet: Ereſio-
ne fert ficos & pingues panes, & mel in cotyla, & oleum ad demulcendum, & calicem
meracum ad inebriandum. Hic autem ramus quotannis nouus figebatur, vt perennis
eſſet felicis ſæculi, quod virga lana obuoluta deſignabat, memoria. Panis & cotyla de-
pendens ex Ereſione, quid aliud quàm vitæ cæleſtis alimentum denotabat, quod agnus
erat ſuppeditaturus? Etymologiarum ſcriptor Græcum lanæ nomen ἔριον nihilo feli-
cius ad originem vocare conatur, quàm vellus & lanam Latini; cuius verba, cùm ſint
prorſus à lanis aliena, non dignabor referre. Quid enim abſurdius quàm lanæ nomen
vel à vere, quaſi flos eſſet, vel à pereundo deriuare? Nobis clara nominis ratio eſt. *Ἐρίου nomenclatura.*
Nam Eer ion idem eſt ac ſi dicas honoris fauor. Quid? An aliquid dici potuit quod
magis in lanam agni quadraret? *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi*; ecce qui nos

patri

patri reconciliat; ecce qui nos regni cælestis facit cohæredes; ecce qui nos vt filios Dei sempiterna gloria coronat. Cedo, est aliquis maior fauor honoris? Est aut fauor omnino vllus maior, aut honor sublimior & illustrior? Quòd si non sit, vt esse non potest, optimum nomen & faustissimum lanæ dedit, qui eam Cer-ion vocauit; ex qua voce nostrati ἔριον Græci retinuerunt. Et hæc de lana sint indicata; quæ vellem equidem, vt Wol ipsius nomen iubet, à quopiam pleniùs & eloquentius exponi; quod non dubito quin multi præstituri sint, vbi hos mysteriorum fontes de nostra Mercuriali manu agnouerint. Pergamus modò & consideremus cur hæc lana virgæ fuerit obuoluta. Virga sceptri habet indicium, vti lituus pedi. Est autem in sceptro paterna correctio, vti & in virga. Agnus enim hic Rex erat futurus, non in hoc quidem mundo, sed in ea vita quæ per metam, super qua virga stat, denotatur; id est, in vita regni cælestis. Multa è sacris litteris de virga differendi suppetunt argumenta, & variæ eius considerationes & vsus. Quis mirificam & portentosam virgæ Mosaicæ ignorat potestatem? quis virgam Aaron in arca fœderis conseruatam? Quis non crebrò virgam Domini audiuit, & eam nonnunquam ferream? Nimis prolixa fieret oratio, si quæ de virga dici possunt, conquirerem, & exponere molirer: ac si id facerem, me fortasse virgis flagellandum propinarem. His igitur ad Theologos, quorum propria sunt, relegatis, nos virgæ nomen, quo nostrates vtuntur, expendamus. Virgilius Gallos in Æneæ clypeo depingens sic canit:

Virga & sceptrum paternæ correctionis symbola.

Virga in sacris litteris.

> *Galli per dumos aderant, arcémque tenebant*
> *Defensi tenebris & dono noctis opacæ;*
> *Aurea cæsaries ollis atque aurea vestis,*
> *Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla*
> *Auro innectuntur. &c.*

Adhæc Seruius scribens, virgata sagula vocat quæ habebant in virgarum modum deductas vias: Addit deinde bene Virgilium allusisse ad linguam Gallicam, per quam virga purpura dicitur; atque ita virgata dici quasi purpurata. Qui hunc Seruij locum explanare potuerit, hactenus audiui neminem. Mihi, qui sciam Gallicum sermonem eundem fuisse cum nostrati, quod Gallica nostra demonstrant, nihil ad explicandum facilius. Exosculor interim Seruij diligentiam, hoc loco, nescio qui solito curiosiorem. Virgam Gallico sermone purpuram ait vocari. Roi enim vtrumque significat, virgam & colorem purpureum. Roiverw namque rubrum colorem vocamus, quo purpureus color est comprehensus, vti sub genere forma. Laudato itaque Seruio, cuius testificatione linguæ nostræ vetustas tanta cognoscitur, quanta est Gallicæ linguæ, videamus quid mouerit nomenclatorem, vt virgam & rubrum eodem nomine vocaret. Num fortasse nullas virgas nouerat præter eas quas Betula daret? Nouerat certè: & ceteroquin in re tam leui tantæ suæ industriæ impensam minimè fecisset, vt constaret scilicet Betulcas virgas rubere. Altius ille semper ad apicem contendebat, nec in minutis hisce figebat pedem. Sed quid nos de nomenclatoris ingenio disputamus, cùm certò sciamus id genus voces, quæ ad humanæ salutis vaticinia spectant, solo solius Spiritus sancti instinctu factas esse? Cùm ergo symbolica hæc virga in Pontificis conoide tiara constituta hominibus maximè consideranda esset, illud virgæ nomen factum est quod huic virgæ maximè conueniret. Quamuis enim hæc exigua virgula sceptrum regni cælestis significaret, illud tamen habuit præcipuum & peculiare, quòd purpureum esset. Totum enim regnum agni & omnis eius potestas sceptro designata, sanguine ipsiusmet agni erat imbuenda atque stabilienda. Omnes enim qui sub sceptro eius viuunt, per sanguinem ipsius vitam acceperunt. Totum enim hoc nouum suum fœdus, & nouum testamentum sanguine suo agnus sanciuit. Ipse enim met hæc sui testamenti verba concepit & dictauit, Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Videmus ergo sceptrum agni totum sanguine perfusum, atque hoc ipso regnum eius constitutum atque fundatum. Quamobrem rectissime quadrat in Christi regnum, vt virga, sceptri index, eodem nomine vocetur, quo sanguineus color, citra quem virga nullam haberet potestatem. Virga igitur apicem constituens, nobis Roi rot, id est purpurea virga vocaretur, tametsi nos nonnihil in his vocibus adhibeamus distinctionis, in sono potius quàm in scriptura animaduertendæ.

Virgata sagula.

Seruij in Virgilium locus illustratus.

Roi.

Roiverw.

Virga in pontificis conoide quid significaret.

Roi rot.

gendæ. Quid verò potiùs purpureo colore designandum, quàm illud ad quod omnis victimarum sanguis in vetere testamento referebatur? Omnia enim sacrificia sanguinolenta ad agnum sacrificandum, ut sanguine suo sibi sceptri potestatem vindicaturum sempiternam, referebantur; non ab Abrahami modò tempore, sed ab ipso usque Adamo primo nostro parente. *Sacrificia sanguinolenta quò spectarint.* Verùm licet hoc mysterium non inuenias in alia lingua ad hunc modum consignatum, ut eodem nomine sceptrum & purpura denotetur; clara tamen sunt & luculenta de hac virga apud Hebræos oracula; & inter illa hoc Iesaiæ: *Egredietur*, inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis.* Hæc ille & plura. De eadem virga Hieremias: *In diebus illis & in tempore illo germinare faciam David germen iustitiæ; & faciet iudicium & iustitiam in terra; & hoc est nomen quod vocabunt eum; Dominus iustus noster.* Sed frustra in re notissima colligerem testimonia; & *in ore duorum stabit omne verbum.* Sint igitur hæc duo instar omnium. Apud vetustos Romanos cùm Rex idem & summus adhuc Pontifex esset, nullus fuit alius qui sacrificiorum Rex vocaretur: verùm exactis Regibus cùm animaduersum esset quædam sacrificia propria Regum esse, Regem sacrorum creatunt, siue Regem sacrificulum; cuius uxor Regina sacrorum diceretur. *Rex sacrorũ apud Romanos.* Hoc ut moneam, hinc adeò mihi in mentem venit: Legimus Reginæ sacrorum hoc peculiare fuisse, ut infulæ loco in sacris virga mali granati uteretur. *Regina sacrorum. virga mali granati, infulæ loco, utebatur.* Hanc sanè virgam purpuream qui nuncuparit, & nostra lingua Purpurei, non video quid sit peccaturus, aut dicturus quod non ipsa virga demonstret. Nam si colorem spectes, rubra virga est: & si Dialectico more loquendum sit, ruborem habet non suum modò quem videmus, sed alterum etiam multo maiorem, quem non actu habet, sed potentia, cuius effectus in fructu clarè cernitur. At si nomen virgæ quæras, qui poteris magis propriè eam nuncupare, quàm si Puniceam virgam dicas, ab arbore punica nomine sumto, quo ipsa virgæ forma & tota essentia denotatur? Iam punicea virga, rubra virga intelligitur. Quis enim color puniceus sit, Virgilius declarat canens: *Puniceus color quis.*

Puniceis humilis quantum Saliunca rosetis,
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

Qui Spadicem quem Virgilius in equis probat, eundem cum Phœniceo & Puniceo arbitrantur, à veritate longe discedunt; decepti videlicet hinc Græco palmæ nomine, hinc Plinij auctoritate, qui Phœniceum & purpureum distinxit colorem, florem vicesimo tertio vicesimi primi libri capite describens. *Spadicem colorem à puniceo distinguit.* Quod ad arborem Phœnicem & eius spadicem attinet, stultum fuit sinere se homonymia decipi; maximè cùm nusquam legant spadicem colorem Phœniceum vocari: & profectò egregiè risisset Virgilius, si Phœniceos equos ab ipso demonstrari sibi postulasses. Quid? an non Phœnicopterus auis nomine suo & rubris pennis satis ostendit quis sit color Phœniceus apud Græcos? *Phœnicopterus auis.* Verùm cùm purpureum colorem à rubro differre dicimus, Phœnicei coloris nomen pro certa forma rubri coloris accipimus, qui nimirum in granatis interius spectatur. Plinius amethystinum & violaceum colorem propriè purpureum dici demonstrat; licet & hoc nomen ad quemuis rubrum colorem diuagetur. Differunt igitur Purpureus & Phœniceus uti carbunculus siue rubinus vulgo vocatus & laudatissimus amethystus; siue ut rosa & viola. *Purpurei coloris & Phœnicei distinctio.* Qua de re liquet plurimùm eos aberrare qui Phœniceum colorem non solùm cum purpureo confundunt, sed inde etiam rubrum colorem dici scribunt, quia purpura primùm in Phœnicia sit inuenta. Phœnicia regio à Græcis nomen non accepit, sed ab ea gente quæ prima eam habitauit, cuius lingua à deliciis nuncupatur. At cùm Phœniceum colorem dicimus, Græca voce utimur, cuius origo à φόνῳ petenda est: φοινίκεον ergo quasi φονικὸν ἰὸν dicetur; id est, ad cædem pertinens. *Phœnicei, dũ colori tribuitur, etymon.* Erat enim ruber color in militia prœlij signum: quod in Cæsaris commentariis apertè cernas; tametsi stolidum sit cuiuspiam auctoritate in ea re niti, quam ipsa ratio & natura demonstrat. *Ruber color in militia prœlij signũ.* Quis barbarum illum regem è Sogdiana & Bactris egressum, quem Tamberlanem vulgus appellat, docuit rubri coloris significationem? Eadem nempe quæ Græcos cædis natura; quæ cùm sanguinis rubri effusione fiat, non alio colore melius quàm rubro potest denotari. Latini e φοινίκεον, Puniceum fecerunt pro eodem prorsus colore. Ac quemadmodum Phœniceus color à Phœnicia nomen non accepit; ita nec

Punicũ malum nõ à Pœnis nomẽ accepisse, sed à colore.

Punicùm malum à Pœnis, vti Latini Grammatici somniarunt. Immò vt Puniceus à Phœniceo; ita Punicus color à voce φοινικὸς nominatur. Neque enim φοινίκεος tantùm, sed φοινικὸς etiam,& priùs quidem color hic vocabatur, vt in φοινικίς, quo vocabulo purpureus pannus dicitur, & in φοινικόπτερος apertum est. Sicut igitur apud priscos Latinos cotonea mala, aurea à colore; ita mala granata, mala Punica à rubore dicebantur. Summotis his Grammaticorum ineptiis, per quas vt stolidissimè nominum sibi rationes comminiscuntur; ita veritatis studiosis maxima obiiciunt impedimenta, ad virgam nostram reuertamur. Eam siue nostro sermone Rooi roi, siue Latino puniceam virgam dicas, idem dixeris. Quo fit, vt virga Punicea ex arbore punica decerpta,& infulæ loco

Virga punicea Regina sacrorũ quid symbolicè significarit.

à sacrorum Regina vsurpata, magni mysterij significationem habuisse videatur: quam licet clarissimè cernam, vix tamen ausim pronuntiare. Statutũ est in primo post lapsum hominis fœdere, draconis caput à semine mulieris conculcatum iri. Quòd si semen illud signare velis, non queas melius signare, quàm rubro semine illius pomi, quod à copiosis granis granati habet nomen. Nam hoc colore adiecto qui cædis habet notationem, cognoscitur conculcandum serpentem à semine rubente, & id non alterius, sed suo ipsius colore. Hæc autem seminis potestas per virgam denotabatur, id est, per sceptrum,& talem virgam qualem & nostra lingua & Latina depingit. Ceterùm in his symbolis nulla adhuc mulieris mentio. Accessit igitur ceteris ritibus & hic quem dico; vt nimirum mulier hanc virgam infulæ loco ferret, quo intelligeretur hanc virgam è muliere nascituram. Quomodo verò nascituram? Nempe eo modo quem infula & curuatura virgæ in arcus modum super capite designat. Virga enim in arcus modum inflexa, caput veluti semicirculus ornabat; quo modo Diuos nunc pingi videmus, in

Inarculum Reginæ sacrorum.

quorum occipite lucis cuiusdam splendorem circuli portio terminat. Hinc virgula Inarculum vocabatur, quia nimirum intenti arcus modo caput ambiret. Virga itaque infulæ locum habens, & ob id sacra, ad arcus modum fine circuli caput alte desuper circumdans, quid aliud signat quàm sacram inumbrationem diuinæ potestatis? Agnoscisne nunc illud angelicum, *Virtus altißimi obumbrabit tibi?* Et qua virtute, & per quam virgam siue sceptrum designata? Nempe virga quæ maximè pollet seminis copia quam in pomo suo alere videtur. Quam verò obumbrat mulierem? Quam? Ipsam Reginam sacrorum, è qua Rex omnium sacrorum erat nasciturus. Ceterùm vt hæc satis sunt perspicua, iis præsertim quorum oculos peruicax contradicendi studium non occludit; ita clariora fient, si addamus quid Infula designet, cuius loco Inarculum in Regina sacrorum ponebatur. Quòd si Varronem hîc Latini sermonis coryphæum interroges, Infulam ab intra dici contendet; eo quòd velamenta essent è lana intra ho-

Infula quid, & vnde nomen acceperit.

stiarum cornua poni consueta. Reliqui omnes hîc conticescunt. Nec malo sane iure, cùm in voce tam apud Romanos frequentata nihil probabilis rationis inuenirent. Festus Infulas sic describit, vt flamenta lanea esse dicat; quibus sacerdotes & hostiæ templaque velabantur: verùm quid caussæ sit vt ita dicátur, nullus adiecit. Nobis ergo citra omnem dubitatiõe dicendum videtur, hanc quoq. vocem vnam esse de priscis illis quas ferè integras Romani à Cimmeriis vetustis retinuerunt. Oportet sanè rem maximi momenti in sacris fuisse, cùm ea omnia quæ Deo consecrata essent, infulis ornarentur. Sed quid multis te morer? Ipsa veritas vltrò mihi obuiam fertur, nec finit sese diutius celari. Dixi paullo priùs, omnia sacrificia vana & inania fuisse, nisi ad vnum sacrificium agni referrentur, atque ab eo acciperent supplementum. Omnium enim rituum, omnium cærimoniarum, omnium victimarum plenitudo ab vna hostia pendebat, quam lana dixi denotari. In primis igitur illud bene habet, quòd veterum confessione infulæ laneæ fuerint. Verùm quamdiu figura dumtaxat ac simulacra veræ hostiæ offerebantur, nulla erat sacrificiorum plenitudo, sed vmbratilis dumtaxat ac veluti scenica ostentatio; quæ tota vana erat, nisi ad illud referretur sacrificiũ quod pòst

Infula etymon.

Hin.
Hinder.
En.
Ent.

secuturũ theatrico suo apparatu denotabat. Quoniam igitur omnium sacrorũ plenitudo pòst secutura exspectabatur, nomẽ inuentũ est à primis pontificibus quo id significaretur. Hin idem est quod post. Allemani & pleriq. nostrates cõparatiuo fere vtuntur, hinder pro Hin dicentes. Ratio nominis est in eo, quòd en & ent finis sit. Quod enim ad finem propiùs adspirat, id posterius est in rebus exsequendis. Hin igitur id quod futurum est significat, quod hin fur/ id est, post hæc ad vlteriora pergendo, quidam compositè di-

cuut.

cunt. Ful autem idem est quod impleo; vnde fol plenum: quod conuersum los facit. Ful Fol Los
Hinc ful igitur, & relecta compositionis leuioris caussa adspiratione, In ful idem est quod pòst secuturum complementum. Dic nunc, quæso, quisquis es tardior ad priscæ linguæ veritatem agnoscendum; dic, inquam, quid hîc à me longè quæsitum, quid immutatum, quid obscurum? Rursus ex altera parte rem ipsam intuere: Vide omnia sacra insula ornari; & qua, rogo, infula? Nonne lanea? Quid ergo vlteriùs hæremus, & non clarè & disertè profitemur, hac lanea infula agnum denotari, cuius lanæ omnia sacra tum erant completuræ, & iam ante mille quingentos & plus eo annos compleuerunt? Quid nunc dices de linearulo puniceo? An nòn clarè cernimus, hac virga potestatem eam notari, & potestatis exsequendæ modum, quo infula ex lana agni omnium sacrorum complementum absolutura esset? Antiquissimum autem infulæ fuisse symbolum apud vetustissimos Ianigenas, non è Romanis tantùm, sed ex Ægypriis etiam conuincitur monumentis; in quibus hæc lanea flamenta, vt cum Festo loquar, creberrima cernuntur. Quis Romæ Sphinges Ægyprias vidit, & infulas in iis non animaduertit? Nolo illud hic annotare, in ful sic componi, vt in ful proxima sit allusio ad wol siue wul (nam vtrouis modo loquimur) & sic in complemento allusionem esse ad Lanam, per quam complementum erat futurum. Iam wol etiam sic dici, vt quamuis votum significet, ad ful tamen sic accedat, vt ab eo possit natum videri. Mirandus hic est nomenclatoris lusus, quo non possum nō vehementissimè delectari. Verùm alia aliorū est voluptas. Occurrit hic aliud dubium de infula, cur videlicet semper sic fiat, vt vel funiculus vel fascia vitetur ad vinciendum comparata? Et quo magis vinculum credas, taurorum cornibus inicitur; ceu caput alligatura. Non leuis hæc est aut contemnenda quæstio. Legimus in sacris litteris, Deum pactum & fœdus cum animalibus, & maximè cum homine iniisse, quo sanciretur numquam terras iterum diluuio vastatum iri; & eius fœderis signum Iridem nos habere. Idem rursus cum Abrahamo & eius posteris fœdus percussit; cuius tam frequens & assidua in Mose & prophetis mentio, vt superuacaneum sit vel vnum recitare exemplum. Quid? an non Mosis volumen, quo testamenti veteris pacta describit, vocatur ab Hebræis ספר הברית, id est, liber fœderis, quia nimirum continet Dei promissa erga populum, & promissa populi erga Deum? Repetiuit autem Deus huius pacti mentionem cùm aliàs frequentissimè, tum Exodi cap. decimo nono, in quo hæc legimus verba: *Moses autem adscendit ad Deum, vocauitque eum Dominus de monte, & ait: Hac dices domui Iacob & annuntiabis filiis Israël. Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumserim mihi. Si ergo audieritis vocem meam & custodieritis pactum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale & gens sancta. Hæc sunt verba quæ loqueris ad filios Israël. Venit Moses, & conuocatis maioribus natu populi exposuit omnes sermones quos mandauerat Dominus. Respondítque omnis populus simul: Cuncta quæ locutus est Dominus faciemus.* Hæc illo loco. Post Mosem Iosue idem fœdus renouauit in Sichem sub quercu, & lapideum titulum prægrandem posuit ad eius memoriam perennandam. Quicquid autem calamitatum Israëlitico populo accidit, ad eam caussam perpetuò in scripturis refertur, quòd fœdifragi fuerint, nec steterint suo pacto. Sic Hieremias de ciuitate euersa: *Et pertransibunt gentes multæ per ciuitatem hanc, & dicet vnusquisque proximo suo: Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grandi? Et respondebunt: Eo quòd reliquerint pactum Domini Dei sui.* Verùm quia hoc fœdus cum Abrahamo primùm ictum legimus, cuius rupti crimen perpetuò Iudæis obiicitur, rogare meritò quis possit, An nullum ante Abrahamum Deus peculiare cum homine fœdus iunxerit. Nam illud post diluuium cum omnibus animalibus initum videmus vniuersim. Iunxit certè multo antè fœdus insigne cum ipso Adamo in Paradiso, cuius Oseas sic meminit: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum.* Illud fœdus Draconis fraude ruptum, genus humanum perpetuo exilio à Paradiso eiecit, & nos omnes peccato, miseriis & morti reddidit obnoxios. Rupto igitur primo fœdere, Deus immensa sua bonitate & clementia vltrò se altero fœdere obligauit, quo promisit fore vt semen mulieris caput Draconis conculcaret. Huic autem pacto non dubium est quin reciprocam hominis promissionem adiunxerit: quæ quamuis eodem loco non est expressa, mox tamen inde satis indicatur. Dominus enim Cain fratri suo iratum & inui-

Infula cur fascia siue funiculus ad vinciendū comparatur.

Fœdus Dei cum homine.

Fœdus Dei cū Abraham.

Fœdus Dei cum Adamo in Paradiso.

dentem sic compellat: *Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, recipies; sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Hic cernis pactum cum toto genere humano post lapsum Adæ à Deo initum fuisse, quo omnes æquè nationes obligatæ fuerunt. Ceterùm non est huius loci hoc fœdus vtrimque latè explicare. Satis sit Deum homini post primum peccatum voluntatis libertatem reliquisse, vt quamuis procliuis ad malum propenderet, posset tamen prauam cupiditatem recta ratione gubernare & continere; atque idcirco omnes mortales Deo esse obligatos vt rectam rationem in omnibus sequantur, & eam sequendo exspectent illius promissi quod de mulieris semine acceperant, complementum. Verùm quia corrupta hominis natura crebrò rationem in præcipitium tractura erat, & fœdus hoc in mentis nostræ tabulis scriptum, quoad eius nostras partes tangit, turpissimè ruptura; Deus iam inde ab initio restaurationem quandam & innouationem fœderis hominibus demõstrauit per pœnitentiam & sacrificium. Sacrificium tamen priùs institutum est ipsi Adamo ad figuram illius sacrificij quo primum fœdus in paradiso ruptum erat rursus instaurandum: & quia id generatim ad omnem peccatorum labem tollendam spectabat, figura eius ad quamuis etiam reconciliationem est applicata. In sacrificio igitur omni, fœderis primi restauratio & in integrum restitutio primùm spectatur; ac deinde alterius fœderis instauratio vti annexa succedit. Cùm igitur omne fœdus vinculum sit quo duo inter se certis promissis mutuis ligantur, & omnia sacra ad fœderis integritatem vti ad finem tendant, optimè institutum est, vt omnia sacra vinculo coronentur, ceu vltimo votorum fine. Sed quia Spiritus sancti instinctu reuelatum erat, vinculum non posse in integrum restitui, nisi per agnum; placuit vt laneum vinculum fieret, quo tamquam simulacro illa coniunctio & copula denotaretur, quam laniger agnus suo sanguine inter Deum & hominem erat sancturus & confirmaturus in æternum. Habemus itaque nunc qua de caussa infula sic facta semper fuerit, vt apta esset ad vinciendum. Nobis, quæ de fœdere diximus, multo significantiùs vernaculo sermone exponuntur, qui fœdus **bont** vocat à ligando. **Bont** enim, si vt verbum accipiatur, idem est ac si dicas, ligabam, siue vinciebam: quo fit, vt infulæ vsus mox intelligatur ad fœderis spectare coniunctionem ac copulam. Ex his modò aliò deducimur. Cùm enim **bont** fœdus significet, atque omnes humanæ culpæ violato fœderi imputentur, nec illud semel scelere nostro conspurcatum mundari possit nisi per sacrificium; sacrificium verò mundum requirat sacerdotem; mundus verò sacerdos nullus inter mortales inueniri possit, exspectandus erat sacerdos nouus de cælo. At interim dum ille exspectatur, quædam veri sacrificij figura & veri sacerdotis simulacrum erat inueniendum, quorum inspectione ad futurum illud homines excitarentur. Deligendus ergo ad sacerdotium is, qui quàm purissimæ inter homines vitæ esset, ac quàm fieri posset proximè veri sacerdotis imaginem quandam haberet. Et quia verus sacerdos & verus sacrorum Rex fœdus inter hominem & Deum ictum totum erat emundaturus ab omnibus maculis, quibus culpa nostra esset conspurcatum, nomen illud summo sacerdoti factum est, quod hanc fœderis expurgandi rationem clarè contineret. Quod verò illud est vocabulum? Nempe quod omnibus Latinè loquentibus ab omni memoria in ore fuit, nec à quoquam hactenus mortalium, cuius modò memoria exstet, ad rectam rationem potuit vocari. Quis nescit Pontificis nomen? quis nescit quot viri eruditi in etymologia eius quærenda olim se fatigarint? Plerique omnes γεφυροποιὸν fecerunt, id est, pontis fabrum, & commentum frigidissimum ad Sublicium pontem applicarunt; ipso ponte, licet ligneo, repugnante. Scæuola cernens nihil sani in hac esse interpretatione, à posse & facere nomen deriuauit, quasi Pontifex potens esset ad faciendum. Verùm hoc rursus friuolum; & tale, vt nemini ferè probetur. Quid agerent? Voces è vetusta lingua relictas ad notas sibi origines redigere moliti, ridiculos se præbebant: & dum ineptas nugas confingebant, male de maiorum ingenio merebantur; quasi scilicet illi tam rudes fuissent, vt qua voce summus sacerdos dici deberet, ignorauerint. Pontifex igitur vocabulum nostras est, ad Latinam terminationem eodem modo quo Apex & id genus alia accommodatum. Neque vlla hic litteræ mutatio accidit, præterquam quòd è media tenuis littera facta sit, quod ipsa soni suauitas pæne facere coëgit. Quis enim non lubentiùs audiat Pontifex, quàm Bontifex? Nec tamen est Ro-

Sacrificiorum prima origo, & quid in eis primùm spectandum.

Fœderis definitio.

Bont.

Pontificis nomenclaturæ ratio.

est Romanis, vt è B nostro P faciant. Sic è Bat faciunt Pario & Pateo, è Bet Peto, & alia suo loco explicanda. Ne miremur ergo è Bout/quo fœdus notatur, Pout factum esse. Integra compositio nostras Bout-fegt est, quæ significat fœdus mundat & expurgat. Feg idem est quod mundo & purum reddo. vnde Gef conuersum, nobis significat eum qui omnino mundus est, dum vt nomen vsurpatur: Verùm dum verbum est, idem significat quod dono; qua conuersione ichnæa nomenclator indicauit, nullam nobis munditiem contingere posse, nisi donetur: & rursus summum eorum quæ dari nobis petere debemus, esse vt mundemur. Quoties igitur dicimus Gef/ de illo cogitandum à quo omne donum procedit, & illum sic rogare, Gef/ id est, dona; ac per conuersionem vocem relegendo addere confestim, Feg/ id est, depurga. Quis tam hebes est, vt hæc non admiretur? Quis non videt tribus litteris totum salutis humanæ mysterium expressum? Docemur enim in potestate nostra non esse vt mundemur, sed id nobis è dono tantùm contingere: docemur item primum donum, quod à Deo petere debemus, esse vt expurgemur. Nunc igitur Bout-fegt idem fuerit ac si dicas, fœderis expurgator: vnde Pontifex. Dum enim Latini voces apud nos in Ct & Gt & Cht exeuntes ad suam linguam quadrare volunt, primum Tau mutant, ac deinde è duabus litteris duplicem formant. At hoc iam nimis frequenter inculco, dum nihil scrupuli relictum volo, quo quisquam vel leuiter commoueri posset. Accipiant igitur nunc tandem Latini veram Pontificij nominis interpretationem, pro qua non aliud mihi reponi cupio, quàm vt summum Pontificem feruidis precibus vnà rogemus, vt in nobis fœderis toties violati & rupti maculas expurgare dignetur, pro eo atque Pontificis nomen pollicetur. Pontifex igitur faustissimum nomen est, quoniam & fœdus & eius purgationem complectitur; quibus rebus tota hominis salus continetur & absoluitur. Quod cùm ita sit, videmus Infulam rectissimè vinculi formam habuisse; & prætetea è lana constitisse, quo videlicet & fœdus, & fœderis rupti redintegratio ostenderetur. Primùm enim ad fœdus iungendum vtilis erat aut funiculus aut fascia; deinde ad ruptum diuulsumque nihil rursus vinculo magis necessarium. At quia solus agnus ruptum fœdus inter hominem & Deum potuit resarcire, vt fascia è lana constaret oportebat. Porrò sicut fascia ad deuinciendum comparata erat; ita virga lana superne obuoluta, idonea erat ad vulnus & omne rupti fœderis tabum extergendum atque mundandum. Quis enim in exigua virga, cuius summo lana est obuoluta, non confestim agnoscit peniculum medicorum, quo vulnera & quæuis sordida vlcera mundantur & deterguntur? Medici fortasse concerptis linteolis vel spongiolis vterentur: at rupti fœderis hulcus lanam postulat. Videmus ergo tandem virgam tutulo impositam, non potentiam modò & sceptrum lana obuolutum mitissimi, mollissimi, & pacifici regni symbolum nobis denotare, sed medici etiam vulnerarij peniculum repræsentare; atque ita secundam in Pontificis nomine syllabam, quæ mundandi extergendique notationem habet, ob oculos ponere. Totum itaque Pontificis nomen infula & apice Cyrbasiæ siue tutuli depingi videmus. Cùm igitur metam inter infulas inferiùs dependentes, vt iis fiat alligatio, & penicillum quo sanies & sordes hulcerum expurgantur, cernimus; quid, rogo, aliud cogitare possumus, quàm veram vitam & omnem vitæ salutem & felicitatem purgatione & alligatione contineri perficique? Quid alij hic videant nescio, mihi certe tam crassæ lemæ necdum oculos obturarunt, vt non videam in hoc symbolo perfectam vitam hinc fasciis, hinc peniculo opus habere, & iis non quibusuis & è quauis materia, sed è lana mundissima, quam solus dare potest agnus immaculatus. Hæc lana illa est niuea, qua Pan verus reconciliator, quem Panis nomen designat, Lunam, id est, omnem figuratam & symbolicam sacrificiorum & rituum scenam ad se pertraxit, & æterno sibi fœdere sociauit. Tutulus ergo siue Cyrbasia laneis infulis & peniculo lanis obuoluto insignis, totum sacrificij & Pontificis fructum complectitur & exponit; & idcirco totam humanæ vitæ salutem tuetur. Quamobrem verissimè & elegantissimè D. Paullus galeam salutis Pontificis Tiaram vocauit; tametsi significatione eius dumtaxat vsus sit, dum nomen sic hoc expressit, nulla facta vel Cidaris vel Pontificis mentione. Nunc igitur tandem felicissimo Mercurialis manus ductu eò peruenimus, vt summam hominis tutelam in Pontificio apice consistere videamus; cui si Lamet nomen litteræ conferamus, statim videbimus Lamet adamussim hunc apicem denotare. Cùm enim Lamet

B Cimbricum sæpe in P versum apud Latinos.

Feg. Gef.

Infula cur lanea.

Virga in suprema Pontificis conode quare lana obuoluta.

Pan qua lana Lunam ad se pertraxerit.

Galea salutis.

caput sit omnis defensionis, primariam significat defensionem. Deinde quia lam à lam/ id est, ab agno se dicat defensionis rationem trahere, quid aliud erit Lamet, quam caput defensionis agninæ? Vt igitur summam tutelam & principem omnium defensionum ab agno nobis concessam spectabili aliquo exprimas simulacro, quid, rogo, aptius reperire queas, tametsi omnes Apelles consulas, quàm si Tutulum cum infulis laneis & peniculo laneo pingas? Sic enim in lana agnum designabis, & in galea siue Cytbasia capitis defensionem, quæ meritò princeps dicitur defensionum. Optarem, vt omnes eadem hîc qua ego voluptate perfundetentur, de tam admirabili vocis Lamet & Pontificij pilei consensione. Sed hoc votum, vt cetera omnia, in eius est potestate, qui lanam, id est, wol/ votorum humani generis absoluendorum caussa, sibi pro symbolo sumsit. Dum igitur wol dico, quod est Vellem, votum meum in eius colloco potestate, qui per wol/ id est, per lanam denotatur. Lanam autem omnia vota non explere solùm, sed

Wol. cumulatè etiam explere posse, duplex W designat. Cùm enim Wol plenum significet, Wol bis plenum notabit, adeò vt Wol/ id est, lana, cumulatam habeat plenitudinis significationem. Sed rursus me abripi sentio ad mysteriorum abyssos; in quibus cùm nullus finis inueniretur, ipse mihi finem faciam, & abrumpam potiùs orationem, quàm res abeat ad infinitatem. Quid enim est in toto veteris fœderis volumine, quid in omnibus noui & æterni fœderis, quod agnus sanguine suo sanxit, libris, quod non in Lamet & eius figura indicetur, & symbolicôs tum in nomine, tum in effigie reperiatur? Proposueram equidem longè accuratiùs in his versari, & multo plus temporis & operæ in iis ponere; verùm importunæ quædam molestiæ & necessitas inexpugnabilis cursum suauissimi studij abrupit: & quæ maturare cogitaueram ac legitimo tempore parere, coëgit abortire. Statueram inter alia præsentis temporis ritum in Pontificum ornamentis cum vetustis conferre; verùm ineuitabilis importunitas quędam, non dico cuius, dulcissimum otium turbauit, & me intra domum meam à museo coëgit exulare, & tempus, cuius alioqui magnis premor angustiis, consumere, aut, vt veriùs dicam, perdere, in rebus à stomacho meo alienissimis, vt verear ne antè crepem quàm omnes deuorauero. Omissis igitur ceteris, quando ita cogor, hoc tantùm obiter addam, plurima adhuc vestigia veteris Tutuli hac ætate cùm apud nos, tum apud alios exstare. Nos pro

Theut. Tutulo nunc Theut dicimus, quasi Het he hut/ id est, illud quod altum siue caput tue-

Theuthorn. tur: & quia id cornu similitudinem habet, factum est vt cornu Theut vel Theuthorn vo-

Theuten. cetur; & cornu inflare, Theuten. Sed vt olim flamines apices suos non lubenter ferebant; ita hodie videmus euenire. Doctores enim Louanij Tutuli simulacrum ex humeris potiùs suspendunt, quàm verum Tutulum siue pyramidale pileum in capite portent: & id quod Tutuli loco ferunt, Theut siue Theot vocant, tametsi nullam aliquando habeat Tutuli effigiem. Vtuntur eodem ornamento & alij sub eadem nomenclatura. Franci à similitudine cornu hoc ipsum quod in collo ferunt Cornet vocant, licet nunc nihil habeat vel cum cornu vel cum cytbasia commune præter inane nomen. Canonici nostrates qui primæ classis sunt sacerdotes, loco pilei cum infulis laneis è sinistro cubito pelles suspendunt, per pelles lanam denotantes, in quarum summo pileum est, quod dum capiti imponitur, non vnum cornu, sed duo monstrat; hac parte degenerans. Loco autem lanearum infularum pelles in dorso pendent vltra cingulum, pro fimbriis pellium caudas habentes, quibus infularum fines denotantur. Hoc ornamento apud nos rarò in capite vtuntur, nisi insignis aliqua sit occasio. Nuncupant id nostra-

Almusia Canonicorum. tes Canonici Almusiam: quam vocem quidam non intelligentes ad eleemosynam detorserunt, dicentes hunc saccum esse mendicitatis indicem. Verùm id falsum esse, pelles & fimbriarum ornatus, & ipse denique vsus coarguit. Equidem vocabulum agno-

Almutz. sco & veneror: Almutz enim idem nobis est quod antiquum pileum: è quo intelligimus, olim primarios sacerdotes pileis pellitis more Gotorum veterum & Germanorum huius temporis vsos fuisse, sed maioribus, & in dorso longam appendicem infularum loco demittentibus, quod caudæ fimbriarum clarè demonstrant. Idem orna-

Beffa. mentum alio nomine Beffam dicunt: quæ vox ab Italis Gotizantibus hactenus etiam est retenta. Ex hoc verò nomine apertissimè liquet, Almusiam Canonicis fuisse id quod Theut/ Theot/ siue vetusto nomine Tutulus doctoribus & aliis inferioris ordinis homi-

Bef. nibus. Perquiramus igitur quid Bef significet. Latini certè & Græci hanc vocem non agnoscent.

agnoſcent. Mihi pro mediocri vernaculæ noſtræ linguæ; quam mihi ſtudio meo peperi, intelligentia, nihil habet obſcuritatis. Docui in Bet, Be nobis orationem ſiue precationem notare; ſed propriè ſacram, & eam qua Deum rogamus, vt nos liberet à tentationibus. Hef ſiue ef idem eſſe quod eleuo, nemo ſaccigerulorum apud nos ignorat, humeris ſuis quid verbum hoc denotet ſæpius expertorum. Be–hef igitur, & contracta voce Bef/ idem eſt ac ſi dicas preces eleuans. Sed quid, dices, huic ornamento cum precibus? Id ſcies, ſi primùm cogites in cuius locum pelles hæ Canonicorum noſtrorum, & Beſſæ ex Italorum humeris ſuſpenſæ ſucceſſerint. Cùm enim loco pileorum in metam elatorum habeantur, cauſſa nominis in conoide pileo, ſiue Curbaſia, ſiue Tutulo quærenda eſt. Tutulatos olim fuiſſe qui ſacris operarentur antè tradidi. Quis verò Tutuli ſcopus ſit, & quid nos moneat hæc meta capiti impoſita, Alauda noſtra, quæ & ipſa tutulata eſt, docebit. Cùm enim pyramis nobis demonſtret, mentem ad ipſum Vnum eſſe eleuandam, cùm ſemper, tum maximè in oratione; non video, quod nomen huic pileo in pyramidem elato inuenire poſſis, quo meliùs clariúſque ſignificatio eius & verus vſus explicetur. Nihil enim aliud hef monet, quàm vt preces noſtras quàm poſſumus altiſſimè eleuemus à terra, vti Alaudam Beſſatam facere videmus. Itali, quia nec antiqua pilei forma, nec capitis eo tegendi in ſacris ratio, nec vſus omnino vllus eius retentus eſt in ornamento quod humeris fertur & hoc nomine vocatur, rati merum hoc eſſe vetuſti ritus ludibrium, nec aliud quàm apertam & omnibus claram deriſionem, cœperunt vocabulo Beſſæ pro ludibrio & deriſione vti. Et reuera ſi rem bene diſcutiamus, id genus ornamenta à priſcis accepta, nec vmquam à nobis ad finem ſuum & vſum relata, non aliud mihi eſſe videntur, quàm ludibria; & idcirco non malè nomen à falſis & ſimulatis Tutulis ad irriſionem ſignificandam tranſiiſſe. Nobis interim viſum eſt operæ pretium, huius nominis veram monſtrare rationem, vt intelligamus, omnia quæ de Cyrbaſia & Tutulo dicuntur ad hoc nos inuitare, vt mentem ad Deum eleuemus. Verùm vt omnia alia nomina pulcerrima ſint, & vtiliſſimas ad ſalutem chrias complexa, nullum tamen diuinius & myſteriorum plenius, quàm Lamet; quod nominis ad vnguem Pontificis Apicem exponit. Vtamur enim hac voce ad eum modum, quo plerique Latinorum, vt pars nimirum primaria pro toto ponatur.

Beſſa Canonicorum quid moneant, & in cuius locū ſucceſſerint.

Mem.

Mem vocis significatio & artificium. *Me.*

POST titulum secundum, quo in secunda orationis parte Spiritus sanctus salutatur, congruæ titulo & salutationi preces sequuntur; quarum initium est Mem, quod interpretamur, Adiuua eum. Primùm itaque interpretationis ratio reddatur. Me haud secus litteræ M potestatem exprimit atque Em: neque cur hoc potius quàm illud in Abecedario Latinorum ponatur alia ratio est, quàm quòd ita postulet precationis à præceptore bonis verbis conceptæ sententia. Quæ enim à Grammaticis de mutis & semiuocalibus disputantur, sunt illa quidem à priscis accepta, sed ad nugas & somnia à veritate detorta. Latini Ef, Em, En, Es, Ix pro litteris efferunt, Græci pro eisdem Phi, Mi, Ni, Sigma & Xi pronuntiant. Verùm hac de re in Hermathena satis multa. Mem certè Me & Em coniunxit, vt vtrimque, & ante & post vocalem, audiri possit consonantis potestas; quod ad orationis sententiam accommodare, sollertis profectò fuit & elegantis inuentionis.

M littera vis.

Me igitur idem est quod adiuuo, vel adiuua: cuius diuina prorsus est ratio. Cùm enim hæc consonans os concludat, & sonum quodam modo intus retineat, vt eam Terentianus intus in ore mugire dicat, conueniens littera erit iis denotandis quæ nobis non adesse tantùm volumus, sed in nobis etiam permanere, & in nobis ipsis suam exercere potestatem; haud aliter ac littera hæc facere sentitur. Quid igitur aliud est me, quàm concludo intus ipsum Vnum, vt suam potestatem in me exerceat? Atqui is qui domi suæ & intra pectoris penetralia Vnum conclusum habet, næ is habet auxilium omnium validissimum, & quo nullum maius, nullum certius, nullum præsentius, nullũ fidei constantioris queat excogitari, nedum haberi.

Trinitatis in Mem littera mysterium.

Hoc demum robur & subsidium est triarium, tres nobis personas, quibus & creatio omnis & rerum conseruatio debetur, vnitate & vna littera cõcludens.

Me.

Porrò quia ipsum E omnibus rebus non modò hominibus adest, vocula Me loco præpositionis vsurpata est, præsentiæ habentis notationem, quam Latini per Cum interpretantur. Quoniam verò vocum rationes in primis & summis ideis maximè rationes significationis suæ & tuentur & ostendunt, videamus quomodo ipsum E, quod omnibus auxiliatur & intus adest, hac vocula Me vti posse, possit cogitari. Quòd si ipsum Vnum, quod Pater est, cogitare secum fingamus Me, id est Iuuo, statim in mentem veniet quid pater primùm & ante omnia iuuet; ante omnia, inquam, creata, quibus infinitis sæculorum myriadibus prior est. Nam quod semel pater verè de se ad se respiciens dicere potest, id semper & ab æterno dicere potuisse intelligatur necesse est.

Si. *Is.* *Em.*

Quemadmodum se contemplatur, ita se quoque iuuat: & vt ex ipsius Si, quod tenui voce pronunciatum video significat, mox existit Is, quo Est significatur; ita ex ipsius Me quo seipse iuuat in sua essentia, non extra se quicquam auxilij emittens, statim gignitur Em, quo nobis simplicissima vox denotatur. Sicut ergo ex Si, id est video, Patri attributo gignitur Is, siue Latino more Est: & ex Se, id est, dicebat, gignitur Es, quod idem est quod Is siue Est Latinorum; ita ex Me siue Iuuo gignitur Em siue simplicissima vox; & hæc quidem simplici & vnica ichnaza conuersione, eodem tempore vtrobiq. seruato. Videśne hîc vt ex Vno in se manente & se iuuante gignatur vox; & id quidem ante omnia genera creatorum, sola solius Patris in se conuersione? Quid verò hoc aliud est quàm illud, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum?* Sed nobis Em simplicem vocem designat, & eò in sermone nostro significantior est locutio. Ex Me igitur fit Em, vt ex Got fit Tog: & sicut hoc Filij est, illud Patris; ita Me Patris est, Em Filij.

Em. *εἰμὶ.*

Hinc apud Teutones olim Em pro Sum fuit in vsu, vti hactenus est apud Britannos, vetustissimam Cimmeriorum sobolem. Vnde apud Græcos εἰμὶ remansit pro Sum. Eius locutionis caussa de summo pendet mysterio creationis. Cùm enim Pater per Filium suum omnibus esse dederit, voluit nomenclator, vt ex Em, quo vox, per quam omnia sunt quod sunt, significatur, verbum fieret pro Sum vsurpandum;

quo semper dum quis Em pro Sum diceret, de Filio, qui Patris vox est siue Em, cogitaret; & sic cogitaret, vt per eam vocē se intelligeret Esse suum habere. Em igitur à voce creatoris ad exemplum vocis siue imaginem vocis transiit, dum pro Sum in orationem veniebat. Contempleris, obsecro, qua methodo nomenclator nos ad Dei ducat cognitionem, quantoque hæc sit diuinior, compendiosior & clarior, quàm obscuræ in Parmenide Platonis suppositiones siue hypotheses, & ex iis conclusiones plenæ tenebrarū &, vt quod sentio ingenuè fatear, plus haberes tricarum & apinarum, quàm solidæ eruditionis Ogygiæ, ad quam philosophorum ingenia sua sponte pertingere nequiuerunt; in iis præsertim quæ ad Trinitatem pertinerent: de qua quicquid apud eos inuenitur, à priscis Sethinis & Ogygia Nochi sobole per manus ad posteros peruenit; verbis illud quidem frequenter eisdem, sed intelligentia vel nulla vel obscura, vt licet in illo videre, *Tria sunt omnia*; quod Aristoteles à Pythagora acceptum, profana & prorsus mechanica interpretatione corrupit. Videmus itaque hic simplicem primùm vocem ante omnia sæcula à Deo gigni, & per eam non secus Patrem intelligi, atque hominis mens per se occulta per vocem declaratur. Per hanc igitur vocem omnia creauit. *Dixit*, inquit Moses, *& facta sunt*: quod per Se & Es item explicatur, vbi è Dicebat, gignitur Est. Creatio enim prima fuit Dei locutio extra tendens, per quam infinita eius potestas rebus creatis ostensa est, vti mentis cogitatio per vocem explicatur. Porrò & illud considerauit nomenclator, quòd Pater per Em seipse demonstret; & dum se demonstrat, Filium ostendat, & se per Filium. Hinc vt eius quoque homines moneret, voluit Em siue Hem pro eo poneretur, quod Ipsum vel Ipsi Latini dicerent; nimirum vt quoties sic loquimur, de Filio cogitaremus, & ad eum modum de eo cogitaremus, vt omne auxilium quod Me significat, per ipsum ad nos venire debere, nec aliter posse intelligeremus. Pater enim primum Ipsum iuuat, & Em gignit, & mediante Em se declarat, & auxilium suum per Em communicat. Præterea cùm Em vocem primam & simplicissimam significet, monemur, vt prima quæq. vox nostra ad ipsum tendat qui primus Em vocatur, id est, ad ipsum Filium. Sed quid ego hîc calamum demoror, vbi nullus exitus contemplationis inuenitur? Cogor tamen & illud addere, nomenclatorem hîc non substitisse. Neque enim fas sibi putabat Patris & Filij meminisse, nisi Spiritus quoque sancti mentio accessisset. Quemadmodum igitur è geminato tempore, geminum processum ratione duarum personarum Patris & Filij in Spiritu sancto intelligi voluit, dum ex Got breui Goog longum fecit; ita ex Me breui fecit Eem longū: quæ vox licet nunc in vsu apud nostrates non sit, olim tamen fuit, vt è deriuatione demonstratur. Eemer omnibus notissimum est vocabulum, pro vase aquario, siue eo quo aqua funditur. Sicut igitur ex deriuatis simplicium significata cognoscuntur, vt in Becker vsitata omnibus voce, pro eo qui panem facit, intelligimus quòd Bec verbum sit idem quod panem facio, & Bec nomen idem quod panis: & similiter in aliis fit collectio; ita optimè procedit conclusio, si eemer effusorem significat, eem fundo denotabit. Est apud nos flumen quod exiguo terrarum tractu maximum effundit ostium, quod à copiosa aquarum effusione Eems vocatur, ceu dicas copiosè effundendo terminari: à quo opidum adiacens Eemden vocatur. Græci ἐμῶ ab eem acceperunt, quo pro vomo vtuntur; eo quòd eem copiosam significet effusionem, & vomitus ferè non solùm ob redundantem copiam fiat, sed affatim etiam ventriculi superioris onus effundat. Sunt mihi de media plebe & fece hominum, vetustarum vocum notationes sæpe discendæ, à qua tamen earum origines nulla macula inquinantur; non sanè magis quàm Solis radij spurcis lacunis recepti. Cùm igitur eemer vas notet quo aqua funditur affatim & abundanter, eem non aliud fuerit, quàm cumulatè effundere. Vulgò dicimus, Het regent oft met eemers goot/ id'est, pluit non secus ac si aqua eemeris, siue vasis ad effundendum factis, funderetur: qua in locutione clarè cernitur significatio eius verbi à quo eemer deriuatur. Quamobrem vt à Me Em fit, eodem tempore manente; ita tempore geminato fit Eem, proprium Spiritus sancti officium designans; cuius est, diuina dona largissimo cornu, siue potius eemeris, vt nostrati voce vtar, effundere. Reuertamur nunc ad Me/ quo adiuuo dixi notari. Ex hac voce & Ei, quo proprium & singulare denotatur, fit ei-me/ & compositè per apocopen eim, pro eo quod est sepio & possessionem propriam facio, quasi dicas proprietatem & singularem possessionē quopiam munimenti auxilio iuuo

[Margin notes:]
Vox simplex ante omnia sæcula à Deo genita.
Hem.
Eem.
Eemer.
Becker.
Bec.
Eems flumen.
Eemden opidum.
ἐμῶ verbi etymon.
Ei.
Eim.

Mem. iuuo atque concludo. Hinc Mem prò domo sua cuique singulari vsurpatur, quòd ea sit quasi ei-me, id est, singulare & suum cuique proprium adiumentum. Adspirationis Mede. vel præsentiam vel absentiam susque deque fero. A me verbo fit mede, pro quouis auxilio: quæ vox est in conceptis iurisiurandi verbis quibus magistratus Antuerpianus iurat, se nullis donis, nullo fauore, nullo patrocinio, nullo denique adiumento vsum esse, vt ad munus publicum perueniret. Latini à nostra phrasi elegans illud loquendi genus mutuati videntur, quo dicunt: Mecum facit, Tecum facit, cum illo facit; quando illo nihil aliud significare videntur, quàm Me iuuat, Te iuuat, Illum iuuat. Verum satis sit perque de voculæ Me notatione; quæ vt vulgaris est, ita non habet vulgarem originem atque rationem. Me-em igitur nihil aliud est, quàm iuua ipsum. Cur autem em siue hem ipsum significet, modò dictum. Nec obscurum est ex Me-em per Synalœpham fieri Mem. Licet tamen Mem diuisis syllabis pronuntiare, vt Tseti Hebræorum longum, quo Mem pronuntiant, in duo breuia tempora partiaris. Ex his liquet, præceptorem discipulo in secunda orationis parte principio auxilium generatim implorare, quasi diceret: Nihil eorum quæ modò rogaui Canopus meus capere poterit, nisi tu supremū omnis defensionis caput eū contra omnes aduersitates adiuues. Eodē ferè modo in oratione Dominica, postquam preces eò venerunt vt dicant: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; quo summa vitæ felicitas continetur, mox additur: *Dimitte nobis debita nostra*; propterea quòd ea, nisi tollantur, obstent ne simus panis cælestis, quo vita æterna datur, capaces. Mirificus est vbique consensus Christi & Alphabetarij nostri precatoris; qui licet maiorem in modum me capiat ac teneat, nolo tamen ad eum latiùs explicandum hoc loco venire; ne in pane quotidiano paradoxi aliquid è D. Hieronymo adferre cogar, qui tradit in Euangelio secundum Hebræos vocato pro ἐπιούσιον Panis quotidianus. מחר scribi, quo crastinum significatur. Græcis ἐπιούσιον non est in vsu, & pro supersubstantiali quod D. Hieronymus vertit, ὑπερούσιον dicendum esset. At cum τῇ ἐπιούσῃ, prò sequenti die dicant Græci, videtur Euangelista ex hac dictione adiectiuum fecisse quo crastinum denotaret, vt Hebraicam vocem exprimeret, vt Caninius vir doctissimus annotauit. Quamobrem sic videtur hæc orationis pars intelligenda, vt rogemus Deum vt panem suum viuum quem ctas daturus sit, id est, mox proximo tempore, det nobis hodie, id est, vt iam nunc nos sola ambrosia & vultu suo, cuius inspectio panis est, beatitudinem dans & sustinens, pascat: quod non aliud est, quàm vt nos mox in cælum transferat, & futuro gaudio perfrui sinat. Orator ergo noster, vt ad propositum reuertar, dixit: Adiuua ipsum vniuersim omnibus in rebus, diuinum auxilium implorans, quo solo possumus ad vitam beatam peruenire, & tentationes & omne malorum genus, quod eò properantibus obstat, repellere atque superare. Plena est sacra scriptura, nos citra Deum adiutorem nihil posse, & Dei solius esse homines adiuuare: nec vllæ preces in sanctorum ore frequentiùs innatant, quàm, *Adiuua me Deus*. Et certè cui hic adiutor est, is neminem timere debet: ac cui adiutor non est, is nihil boni potest sperare; atque ita pericula in quibus hominis vita versatur intuenti, mox orandum: *Adiuua me Deus*. quod sacer chorus Christianorum animaduertens, rectissimè preces suas & laudes diuinas cum Iessæo vate incipit: *Domine in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina*. Quoniam igitur omne auxilium à Deo est, diuino prorsus artificio nomenclator vocabulum Me ad eum modum fabricatus est, vt Vnum ipse concluderet, cui videlicet soli omnis esset adiuuandi potestas. Quamobrem huius pictura quoque talis est, vt ambabus manibus in pectus reflexis, ostendat se Vnum intus habere, atque id retinere velle ad sui defensionem. Et quemadmodum in littera M pronuntianda sonus quodammodo intus continetur, ita in Me designando brachia & cubiti vna cum manibus corpus concludunt, demonstrando interim digitis, se cupere sibi illi venire quod secum facere possit. Hæc figura vti à nobis picta est, non rarò est in signis Hieroglyphicis: & ceteroqui non opus est aliunde petita eius probatione, quàm ab ipsa natura, quæ non alia ratione quod per Me designatur, aut commodius aut significantius demonstrare posset. Videbar mihi hac via & ratione ipsius Me non malum inuenisse simulacrum, & poteram hoc, vti verissimo & naturæ ductum secuto, contentus esse; verùm quia oratio ad Spiritum sanctum dirigitur, & ei vocabulum geminato tempore à Me vidimus datum fuisse, coactus sum amplius cogitare, & suspicari, in hac littera

Auxiliū diuinum omnibus in rebus implorandū.

M littera figura.

Mem

Mem vlteriùs adhuc prospexisse Alphabetarium magistrum. Quoniam enim sic huius litteræ nomen protulit, vt geminam vocem ex vna fecerit, & duas eisdem litteris & eodem tempore constantes coniunxerit, prorsam videlicet ac versam; in mentem venit, non vnam simplicem rationem in vocis itidem simulacro latere. Vt enim copiosus semper est sermonis nostri nomenclator, non tam litteris, quarum est parcissimus, quàm rationibus eorum quæ fabricatur vocabulorum; non potui non in animum inducere, & mihi ipsi persuadere, geminam rationem occultari in eius litteræ figura, cuius nomen geminam, prorsam & versam nimirum, vocem complecteretur. Remandemus ergo & ruminemus id quod de eem dictū est; fortassis enim in hoc vocabulo adhuc lateat mysterium, quod necdum sit ex adytis productum in lucem. Dixi duplex tempus in eem/ processum à duabus personis denotare; quarum prior vocabulo me/ posterior vocabulo em significaretur. Hîc nunc video duarum personarum nomina coniuncta esse, vbi me-em apertè habemus. Ex eo in mentem venit duabus his vocibus tertiam indicari, quæ tertiæ personæ conueniret. Quamobrem diligentiùs inspicienti occurrit, ex me & em eem fieri necessariò, si voces non diuisas, sed coniunctas esse velis. Nam vt ex me gignitur em per conuersionem simplicem; ita si em rursus conuertas in me/ geminam habebis conuersionem, & idcirco geminum tempus in geminata vocali necessariò existet; atque ea ratione Filium ad Patrem reflexeris, & significaueris me-e, quod est Adiuuantis Vnum. Porrò ex hac Filij ad Patrem conuersione amor procedit, per quem omnia bona rebus creatis communicantur & largissimè effunduntur. Verùm vt ex me-e vna vox fiat, personæ tertiæ index, tertia conuersione vtaris, & in ea ex gemina vocali & gemino tempore vnam vocalem & vnum tempus longum facias; & ita eem existet, procedens à Patre & Filio sese quodam modo osculatis, vt dum dicimus, *Pax & iustitia osculatæ sunt*, id est, Filius, qui pacificator est, & Pater iustitiam in Filio suo exercens, mutuo osculo se complexi sunt, è quo Spiritus sanctus ad Ecclesiam Christi sponsam descendit, vt eam perpetuo amoris vinculo contineret, ac perpetuis donis in eam quotidie effusis, & aleret & ornaret. Eodem modo dum Filius ad Patrem reflectitur & eum osculatur, ex Patre & Filio confestim Amor exsilit, veluti Spiritus ex vtriusque ore procedens, æternum duarum personarum inter se glutinum. Per hunc spiritum omnium bonorum Patris & Filij fit communicatio, quia in osculo & Spiritus ab vtriusque ore coniunctione & conglutinatione prima cernitur communionis idea; & idcirco hic spiritus ferebatur super aquas, vt nimirum iis Patris & Filij & suam ipsius, qui vnus cum illis est, perfectionem communicaret, atque vitam infunderet. Hîc igitur eem videmus, dum aquas & effusionis perfectionem audimus. Prior quidem effusio est, vt & ipse effundens, quæ designatur in Mose per, ferebatur; quo lata extensio denotatur, quæ mox aquas effudit & aquis vitam indidit. Neque enim aquæ siue materia ante erat quàm Spiritus ferretur; sed priùs spiritus ferebatur, & extemplo aquæ sunt effusæ, & iis vna infusa eadem latione. Eem itaque fundentis est vocabulum, hac qua dixi ratione à me & em per geminam conuersionem & osculationem & conglutinationem procedens. Sed mirum ni huius vocis tam plenæ arcanorum aliqua apud antiquissimos mortales extent vestigia, cùm videamus ad ipsam vsque plebem hactenus apud nos ab ea vocabula deriuari. Habemus enim eems flumen, habemus emmer vas aquarium, habemus & nauis minoris genus quod emmer vocatur, ceu vas sit ad aquas dumtaxat effundendas idoneum, dum holcadibus & maximis nauigiis comparatur. Iam ab eem pro fundo præteritum imperfectum Aam fiet vocali longa; sicut à Nem fit Nam/ & a men fit man. Vnde communi nominum à verbis deriuandorum formula Aam apud nos pro vase magno ponitur, quadringentas libras continente: cuius vsus est, vt vini vel cereuisiæ, quibus propriè destinatur, largam nobis copiam effundat. Videndum itaque apud priscos ecquæ huius vocis reliquiæ reperiantur. Primùm igitur de India cogitemus, vbi ante diluuium Sethini habitarunt. Hic dispicientibus quid'nam id sit quod tam multa, tam ampla, tam copiosa flumina effundat, mox occurret mons maximus & altissimus longo tractu & infinita montium propagine Indiam à Scythia distinguens; ad quem necessariò iis erit veniendum qui fluminum ingentium & plurimorum origines volent videre. Cùm igitur nullus mons vel plura vel maiora flumina effundat, vel quæ latiùs omnia vndique inundent, vt iis liquet qui Indiæ descriptionem apud idoneos auctores cognorunt,

Trinitatis in Mem littera mysterium.

Pax & iustitia osculatæ sunt.

Eem antiquæ vocis vestigia.

emmer.

Aam.

Imai montis situs.

gnorunt, verisimile est, nomen ei illud obtigisse, quo hæc tam insignis eius dos notaretur. Erat enim in more maiorum, vt quoad possent nomina rebus darent, non tantùm naturæ conuenientissima, sed etiam bona, fausta ac felicia. Quomodo igitur hunc montem vocarunt? Hac in re nihil est vel controuersiæ vel dubij. Nam vno ore omnes & Græci & Latini Imaum nuncupant, & ab omni memoria nuncuparunt; quod clarius est, quàm vt sint testimonia sigillatim citanda. Quid ergo Imaus significat? Hic Græci & Latini & Hebræi conticescent; & si quid dicerent, non essent audiendi, eo quòd Indoscythica nostra demonstrarint, linguam illis in locis principiò viguisse eandē cum lingua Ianigenarum & Cimmeriorum, quam nos hactenus vernaculam habemus.
Imai nominis etymon. Imaus ergo ab Eem-aut nomen accepit vocabulo nostrati, quo venerabilis effundendi antiquitas denotatur.
Aut. Aut enim nobis vetus significat, & consequenter ad quod est venerandum.
Au Sic Au pro Deo dicimus, siue antiquo dierum; vt Daniel Patrem vocauit: qua de re in Tau.
Heraut. Sic Heraut eum vocamus quem Homerus κήρυκα; Latini caduceatorem vocant. Hic enim communiter & amicis & hostibus venerandus est; quod nō nostrati tantùm voce significatur, sed apud omnes gentes semper fuit obseruatum. Hinc Cato dixit, Caduceatori neminem nocere. Eemaut ergo fusor est, iuxtà antiquus, vt cum ipsa terra creatus ac venerandus, propter aquarum quas largitur, copiam.
E in I transitus frequens. E autem in I frequenter transire infinitis possem exemplis docere. Sic è Lelien nostrati Lilia Latini, ex Eeret Iris, & alia similiter ex aliis fecerunt. Neque verò id in commigratione tantùm vocabulorum ex vna lingua in aliam fit, sed in eadem etiam lingua nostrati multa sine discrimine per I & E efferimus, vt ben vel bin, es vel is, & alia. Ex Eem aut igitur Imaus Latina, & Imaos Græca terminatione factum vocabulum, montis Indiam & Scythiam diuidentis naturam pulcerrimè & faustissimè depingit. Ex hoc nobis montis nomine vetustæ Latinorum vocis origo declarabitur; hactenus, perinde
Imber. atque pleræque omnes, ignorata. Imber quid significet, cùm cuiuis Latinorum perspicuum est, tum Appuleius optimè definiuit, aiens in lib. De mundo, imbrem agmen esse aquarum, largiùs ex concretis effusum nubibus. Cernis hîc effusionis largitatem, quam verbo eem dixi notari.
Imbris etymon. Imber igitur nobis eem-wer diceretur.
Wer. Wer aëris cōstitutio est, & bonæ & malæ & mediæ cōmunis: quo fit, vt eem-wer sit constitutio largæ aquarū effusionis. Græci ex Ee fecerunt Ω, & ex Imber Omberos, & syncopῶs Ombros. Dum vetustæ nostræ vocis vestigia canina quadam sagacitate sectari laboro, en ex inopinato Græcorum ἱμονιᾶν se naribus obiecit, tetro suo odore longè lateq; aërem corrumpens. Hoc enim verbū sic interpretātur, vt dicāt idem esse quod τὸ μακρὰ χέζειν. quod si cum ἱμεῖν coniunxerint, dignā suibus, aut tyrannis potiùs parauerint cœnam. Relicto igitur illis quibus optamus hoc epulo, in quo liberalis est condimentorum effusio, nos clausis naribus ad alia properemus. Cùm nemo effundere possit quod nō priùs hauserit, Græci
ἱμᾶν. ἱμᾶν pro haurire posuerunt. Verùm si rem examines, non tam in haurienda aqua scopū suum collocabant, quàm in aqua ad necessarios vsus affundenda. ἱμᾶν igitur haurire di-
ἱμαῖον quid, & vnde dictum. citur, à fine suo qui consistit in effusione. Hinc ἱμαῖον carmen, quod aquam è puteis haurientes canebant; cuius meminit Callimachus:

ἀείδει καὶ αὐτὸς ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

ἱμονιά. Ιμονιὰ autē funis quo aqua attrahebatur. Vides'ne nunc me ex eemer voce nostrati non vana somnia finxisse, & ἱμᾶν clarè testari quid sit eem; atque adeò hinc intelligi, hoc verbum Spiritui sancto propriè conuenire; eo quòd à Patre & Filio hauriat quod ipse deinde largis imbribus effundat? Et in his quidem vocibus E in I versum videmus. Ceterùm quia E longum non rarò etiam in A transit, animaduerti & hac via ab eem voces ad
ἀμάρα vocis origo. Græcos venisse, in quibus ipsius eemer clara vestigia cernuntur. Αμάρα enim aquæductus est, & canalis per quem aqua copiosa funditur. Homerus canales quibus prata, arbusta & horti irrigantur Amaras vocauit; Virgilius riuos dixit. Aperti enim copiosam aquam fundunt; quia ex altioribus locis deducuntur:

Ω'ς δ' ὅτ' ἀνὴρ ὀχετηγὸς ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
Αμφυτὰ καὶ κήπους ὕδατος ῥόον ἡγεμονεύει,
Χερσὶ μάκελλαν ἔχων ἀμάρης ἐξ ἔχματα βάλλων,
Τῦ μέν τε προρέοντος ὑπὸ ψηφῖδες ἅπασαι,
Οχλεῦνται, τό δέ τ' ὦκα κατειβόμενον κελαρύζει

Χώρῳ

Χόρῳ ἐν ὀροαλεῖ, φθάνει δέ τε καὶ τὸν ἄγοντα.

Placuit hos Homeri versus recitare, vt effusionis vis in amaris cerneretur. Eustathius nominis propriam significationem & originem ignorans, de vocis ratione nihil sani coniectat, & ipsam Homeri comparationem ferè cõtemnit, quòd Xanthum exundantem & omnia secum rapientem Amaræ contulisset. Nos in Amara effusionis aquarum vim magnam agnoscimus, & nostrum ema expressum videmus, & Homero gratias agimus de tam illustri Amaræ mentione. Est igitur Amara quiuis canalis aquæ fundendæ idoneus. vnde ἀμαρεύειν est aquas per canales deriuare. Hinc apud Theophrastum pro ἀμαραῖον ὕδωρ, ἀμαρευταῖον legendum est, quod Gaza non bene scaturientem aquam vertit. Neque enim palmis singulis singulos fontes queas adhibere, è quibus aquæ scaturiant: verùm hoc vult, palmas magis gaudere aqua per canales deriuata quàm aqua pluuia; eo nimirum quòd ea quæ deriuatur, continuò fluat, aut saltem quoties aperitur, & radicibus humorem adfert iam Sole calefactum & paulatim imbibendum: pluuiæ verò affatim effundãtur, & mox rursus cessent, præsertim in Syria. Quòd verò de aquis per canales deriuatis agat, liquet ex eo, quòd dicat in Syria Aulonem esse siue vallem longissimam, quam ad rubrum vsque mare dicant pertinere, & in ea palmarum felicissimum esse prouentum: qua ex re intelligitur, deriuatis aquis & assiduis palmas gaudere, non imbribus affatim effusis. Mirum enim est, & sitienti solo gaudere, & semper tamen bibere velle. Sed hæ Amaræ diutius nobis non sequendæ, nisi aquarij potores fieri velimus. Satius fuerit ad Am redire, vas quod vinum liberaliter effundit. Huius enim ductu meliores fuerimus poëtæ, & aptiores ad Orphicas fabulas intelligendas. Quid ago? Vix Amæ vinariæ sensi odorem, cùm ecce subitò obuiam sese fert nympha omnium, vt mihi visa est, formosissima. Subsisto attonitus. Illa hilari vultu & blandis verbis bono animo esse iubet; se adesse vt mecum Imæon canat, meamque de em sententiam testificatione sua & auctoritate confirmet. Hic ego velut è somno experrectus, fas'ne est, inquam, scire quænam sis, & qui voceris? Illa nihil morata, se nympham eam esse dixit quam poëtæ Amaltheam vocarunt. Tum ego oculis modò ad spectandũ intentis subitò conspicio magnum cornu, verumque esse agnosco quod aiebat. Quid ergo illa me docuerit, iam iam exponã. Nomen in primis suum ita interpretata est, vt nihil aliud significet, quàm omni tempore fundentem, addens ex Am præterito imperfecto ipsius em factum esse: & hanc quidem sibi cum Ama, vase ad potum homini liberaliter effundendum comparato, esse cognationem. Totum autem nomen in tres partes solui, vt sit Am-al-ti, id est, fundebam omni tempore. Nec mirũ videri debere, si Græci Ti vocalẽ longam per ει diphthongum scripserint, & adspirationem addiderint. Idem enim & in aliis eos fecisse, & frequenter multo turpiùs voces corrupisse, constat. Agnoui igitur ego mox Ti pro tempore; quod adscito Tau, Tit etiam vocatur; à Ti, quod est celeriter & festinanter eo, deriuari: quia nimirum tempus numquam cesset à celeri suo progressu. Agnoui præterea ab eodem nostro verbo Ti Græcos θεῖν vel θέειν fecisse pro curro siue celeriter eo; atque idcirco nihil mirari nos debere, si ex Ti θει in Amaltheias nomine factum videamus. Video sanè clarissimam hanc esse interpretationem & cælesti nympha dignissimam. Interroganti porrò cur ita nominaretur, respondit perquam benignè, se nihil aliud esse quàm gratiam sancti Spiritus omni tempore dona sua vbertim effundentem. Dictam autem se Iouis nutricem, non quòd Iouem nutriisset; sed quòd nutriendis hominibus & creatis omnibus à Ioue sit præfecta. Se enim in magna Iouis domo, id est, in toto mundo has habere partes, vt omnibus rebus creatis vitæ suppeditet alimenta, & eas pro sua qualque portione vegetet atque sustentet. Cornu autem sibi pro symbolo & insigni dari, proptereà quòd omnia sua alimenta eius sint naturæ, vt omnium vitam ad cornuum formam accommodent, quæ è lato principio in cuspidem terminantur. Esse enim cornua naturalia quædam metarũ simulacra, & idcirco nomen non à natura sua, sed de symboli ratione accepisse. Horen enim ex Ho-or-en componitur, quo altæ originis finis denotatur: quæ etymologia nihil ad cornuta animalia, quæ omnia terrenæ sunt, non altæ originis. Nos ergo cornibus monemur, vt è capite nostro cornua crescant, id est, vt altam nostrã originem ad ipsum Vnum ritu metarum finiamus. Miranda sunt id genus vocabula, quæ in symbolis potiùs rationem suæ significationis tuentur, quàm in ipsis rebus quibus tribuuntur. Scio physicos

Amara quid. Theophrasti locus restitutus & explicatus. Palma aquis deriuatis, non imbribus gaudens. Amalthea nomen compositio. Ti. Tit. θεῖα & θεῖα verborũ etymon. Amalthea, quæ, & cur Iouis nutrix. Cornu Amaltheæ quid significet. Horen.

ea quoque intelligi posse, verùm ratione non tam luculenta. Quamuis enim he·oi·m/
& syncoptôs hom sic queas interpretari, vt cornu altæ originis finis dicatur; quia caput,
quod alta origo propter sensuum sedem meritò dici possit, in cornua finiatur; ea tamen
ratio nec insignem habet vllam considerationis vtilitatem, nec vsum cornuum exponit. Videamus igitur quo nos vocet cornuum nomine sermonis nostri architectus, dum

Lamet figura.
Cornu caelestis tessera.

altæ originis finem ipsò cornu designat. Spectat hæc inquisitio propriè ad ipsius Lamet
figuram, quam dixi ob similitudinem à quibusdam cornu vocari; & idcirco ex iis quæ
de Tutulo & Cyrbasia dicta sunt, tota hæc etymologia peti debet. Mentis enim nostræ,
quæ alta nobis origo est, supremus scopus est, vt è corpore nostro belluino sursum tendat ad ipsum Vnum, non secus atque meta & cornu demonstrat: & tanto magis cornu,
quòd in eo præter metæ formam alia adhuc admonitio designetur. Indicatur enim;
nos non aliud quàm pecudes esse, dum in terrenis hisce hæremus. Monemur itaque,
vt mens nostra, quæ alta origo est, è terrena & veterina emergat natura, & eam velut
cornu perrumpat, & superiùs ad Vnum adscendat. Quod si fecerit, illud consequetur,
vt quemadmodum taurus vel elephas vel rhinoceros vel monoceros cornu sese munit,
& defendit aduersus hostes suos; ita & ipsa contra omnes aduersitates cornu suo sese

Cornu pro superba potentia, in sacris litteris quæ ratione accipiatur; & rursus pro iusti hominis fortitudine.

tueatur. Verùm hæc ex Apice petantur. In sacris litteris cornu frequenter pro elata &
superba potentia vsurpatur; non illud quidem de nomine quod exponimus, sed de cornuum in brutis frequenti vsu. Cùm enim brutorum arma sint, atque iis furiosè pugnent, pulcerrima translatio est, dum pro potentia rationis experte ponuntur. Alia rursus ratione considerata, iustam iusti hominis fortitudinem rectè significant, quia videlicet is sese defendit cono mentis suæ; quo nomine meta vocatur, ob id quòd fortissime
sit figuratum, vt in littera Alef declaro. Verùm hæc parum faciunt ad copiæ cornu, quo

Spiritus S. gratia quàm sit nobis necessaria.

Amalthea dona sua largitur. Consideremus ergo cornu vt altæ originis finem significat,
& vlteriùs videamus, quarum rerum subsidio & copia ad eum peruenire possimus.
Sic enim omnibus discussis & exploratis hominis facultatibus, tandem deprehendemus
nihil nobis esse in omni domestico instrumento, nihil in omni rerum copia, nihil denique vel in corporis vel in animi bonis, quod nos ad finem illum perducere possit quem
cornu demonstrat, nisi nobis gratia Spiritus sancti affulgeat, & dona sua nobis fundat.
Deinde animaduertamus, quæcumque à Deo descendunt, ab Vno ad plura diffundi;
atque eo modo metam vel cornu constitui, cuius apex ipse Deus sit, & ipsum Vnum;
reliquum verò pyramidis corpus omnes res creatas comprehendat, ab Vno recto numerorum ordine procedentes. Hæc enim regia & sola via est, per quam omnia Spiritus
sancti dona funduntur: quæ cùm nulla alia forma melius exprimi possit, quàm recto
cornu, quale est Rhinocerotis, & eorum quæ proximè accedunt ad hanc formam, bene

Cornuũ vsus apud priscos frequentissimus.

symbolicas rationes supputauit quisquis primus dixit, Spiritum sanctum largo cornu
munera sua profundere. Quod enim vas inuenias, quod notius, promptius & communius apud primos mortales ruri intra greges & armenta degentes fuerit, quàm cornu?
Vltrò enim citra impensas, citra manus pretium, citra laborem, citra artificium suppeditabatur; & vas erat alioqui ad hauriendum, effundendum, potandumque valde idoneum; & tanti liquoris capax, vt vel sitientissimo homini liberalissimè satisfacere posset.
Principiò igitur nullum fuit poculum frequentius, nullum vas communius. Eo lac pueris, aqua & sabazia maioribus dabatur. Nec alio vasculo ad oleum fundendum vtebantur. Cornibus semina conseruabant, certis cornibus minoribus semina iaciebant. Iam

Cornu omnibus aliis vasis excellentius.

& agnis & vitulis à matre abreptis lac è cornibus sugendum dabant. Summatim, cornu
omnium vasorum locum habebat. Tribus igitur maximè rationibus, vt alias omittamus, ceteris omnibus vasis excellentius haberi debet, quòd & antiquissimum sit omnium, & quòd ab optimo & maximo artifice factum sit ad optimam & perfectissimam
ideam; & præterea quòd forma sua nos commonefaciat effusionis donorum Spiritus
sancti, quæ ille ab Vno accepta, ad totam rerum diffundit vniuersitatem: quibus sic effusis, eam accipimus vitam, quæ nos è belluino corpore ad Vnum, vnde dona venerunt, eadem via reducit. Totius enim symboli fundamentum in hoc solo iactum est,
quòd totus diuinæ bonitatis oceanus ad hanc formam, quam cornu demonstrat, sit effusus. Ex eo namque mox liquet, quænam ei sit tenenda via qui ad Deum velit peruenire. Qui fontem quærunt, aduersa flumina sequuntur: eodem modo qui ad Deum

velit

velit peruenire, eandem viam sequatur necesse est, qua mundus à Deo effluxit. Vt ergo dona à metæ culmine descendunt; ita nobis ad metæ culmen est adscendendum. Sed hæc clara ex iis quæ antè dixi. Ex his modò quiuis perspicere possit, qua de caussa cornu apud veteres in magna semper fuerit veneratione. Altare Mosis quatuor cornua in singulis angulis singula habebat, vt intelligeremus sacrificium & altare totum eò spectare, vt tandem tetragona & perfecta vita ad quatuor mundi cardines à Spiritu sancto diffunderetur. Fuerint sanè aliæ quoque horum cornuum caussæ, at hæc vna saltem est non ex infimis, ad propositū hoc meum maximè quadrans. Quòd si clariùs certiúsque nouisse velis, cornu ad donorum Spiritus sancti effusionem pertinere, in memoriam reuoca cornua vnguentorum in tabernaculis seruari consueta. Vngebantur sacerdotes, vngebantur Reges. Vnguentum defluxit in barbam Aaron & fimbrias vestimenti eius. Vnctus est Saul, vncti sunt ceteri Reges; & inter eos Dauid; quem vt Samuel vngeret Deus iubens dixit: *Imple cornu tuum oleo & veni, & mittam te ad Isai Bethlehemiten. Prouidi enim in filiis eius mihi Regem.* Obtemperans Samuel, Dauidem ab ouibus, quas custodiebat, vocatum vnxit oleo de cornu effuso. Quid autem vnctio hæc, & oleum de cornu effusum significarit, docebit nos ille idem qui vt vnctio fieret Moysi præcepit. Hic enim post alia sic Mosem alloquitur: *Et assumpto*, inquit, *vnctionis oleo, vnges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificetur altare holocausti & omnia vasa eius. Labrum cum basi sua omnia vnctionis oleo consecrabis, vt sint sancta sanctorum. Applicabísque Aaron & filios eius ad fores tabernaculi testimonij, & lotos aqua, indues sanctis vestibus, vt ministrent mihi; & vnctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat.* Quis hîc non cernit, oleo gratiam Spiritus sancti denotari, quæ sola sanctum facere & consecrare potest? Quod enim in lege promissionis per signum est indicatum, id in noua lege reipsa est completum. Hinc in Christum baptizatum Spiritus sanctus descendit, qui per oleum fuerat quondam designatus. Vnctio igitur Christianorum tum perficitur, cùm accipitur Spiritus sanctus & eius gratia: & oleo omnes sacerdotes constituuntur, iuxta illud D. Petri: *Vos autem*, inquit, *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; vt virtutes annuntietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.* Audiamus eundem Ioëlis vaticinium recitantem, & Christianis omnibus applicantem. *Non enim*, inquit, *sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia; sed hoc est quod dictum est per prophetam Ioël: Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus; effundam de spiritu meo super omnem carnem; & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo*, &c. Videmus modò quis ipsius cornu in sacris fuerit vsus, & quid oleo significaretur: è quibus luce clarius illud fit quod dixi, Cornu effusionem gratiæ Spiritus sancti denotasse; quæ finis est & perfectio altæ nostræ originis. Sed longiùs trahor necessaria rerum consecutione. Posito igitur hoc assertionis meæ argumento, perspicua erunt reliqua. Si enim Cornu generatim donorum Spiritus sancti habebat significationem, non mirum est, Baccho siue Nocho cornu tributum à veteribus fuisse. Annotarunt non pauci, & inter alios Ælianus in varia historia, fluminibus clarissimis quibusque cornua adscribi solere, eamque suam obseruationem multis exaggerant exemplis: sed interim quæ caussa huius fuerit figmenti prorsus ignorare se ostendunt, dum vel de mugitu, vel de cornuum & fluuiorum curuatura, vel de ostiis nescio quæ sibi somnia comminiscuntur: quæ qui volet, ex Strabone, ex Dionysio, ex aliis cognoscat; me certè piget ea recordari, nedum referre, tam sunt vel per se inepta, vel adiunctis fabellis plus quàm anilibus absurda. Alius de Hammonis concubina, alius de Acheloi cornu ab Hercule defracto; &, quod intolerabilius, idem aliàs aliter de eadem re nugatur. Id tamen ex omnibus colligas, fluuiorum cornua ad copiam & vbertatem maxime fuisse referenda. Nos ergo partim de sacris litteris, partim de cornu ipsius & Amaltheæ etymologia, partim de forma & prisco ipsius apud Sethinos vsu pro certissimo tenemus, fluuiorum cornua non aliud apud priscos illos religionis magistros denotasse, quàm benignam & largam spiritus per totam rerum naturam meantis effusionem; qua inter cetera sua dona, quibus homines beat, flumina etiam maxima è cellis & auiis saxorum molibus ad vitæ humanæ commoditates, haud secus ac Amaras quasdam ad paradisos irrigandos, deriuauit. Cornua itaque gratam

Cornu apud antiquos reuerentia & vsus in sacris.

Vnctio in sacris litteris.

Vnctio in veteri Testamento quid significarit.

Baccho à veteribus cornu tributum.

Cornua fluminibus adscribi solere.

Cornua cuius rei tessera.

dumtaxat beneficij accepti confessionem habebant, ac profusam & incredibilem donorum Spiritus sancti largitatem in memoriam vocabant. Quando igitur huc modò de nominum & rerum & sacrorum rituum siue cognatione siue magia ventum est, non potest cuiquam ampliùs obscurum esse, quid sibi velit cornu copiæ siue Amaltheas tanto consensu ab omni antiquitate celebratum. Quid enim aliud significasse dicemus, quàm affluentem omnium rerum copiam è cornu Spiritus sancti profundi, cuius gratiam omni tempore, omnibus rebus præsentem & numquam à larga effusione cessantem, Amaltheam de prisco sermone veteres nominarunt? O beatos nos, quibus hæc Amalthea reuelauit! O beatiores, si nos oleum è cornu profluens sacerdotes Christo consecrarit! O beatissimos, si regale hoc sacerdotium semel datum nobis fecerit sempiternum! Verumenimuerò dicet quis: bene tu quidem fabulæ rationes explicas, si tibi concedamus, Amaltheam apud veteres nympham habitam fuisse: at sunt non pauci qui capram hoc nomine intelligunt, cuius lacte Iupiter in Creta sit nutritus. Meliora quæso quisquis es. Túne me omnium fabularum rationes reddere posse credis? Atqui pleræque sunt ab antiquitate ita detortæ, vt nihil prorsus habeant cum vlla veritate cognationis. Non grauabor tamen & hac de re id in medium proferre, quod video rerum consequentiam propemodum postulare. Flumina ex altissimis montium verticibus perpetuo gelu & nimbus horrentibus ad valles & campos velut Amaras ad hortorum irrigationem profundi, & iis agrorum fecunditatem potissimùm deberi, prisci illi fabularum textores conspicati, finxerunt cornu Amaltheæ nymphæ capræ cornu fuisse. Qualis autem ea fuerit capra, cuius lacte Iupiter mortales nutrit, ex Capricorni signo intelliges. In eo enim prior corporis pars caprillam habens figuram, Capricornum designat, animal summis & algidissimis montium verticibus perpetuò gaudens. Nullum igitur symbolum aptius ad frigidissima illa cacumina perenni glacie & niue tecta denotanda inuenias, quàm si illud animal depinxeris quod ab illis numquam discedit. Adde nunc longissima cornua, & ea ferè recta in cælum altissimè sublata: altissimè, inquam, tum ob natiuam longitudinem suam, tum ob locorum in quibus degunt sublimitatem. His enim, vt altissimis omnium, altissimum Spiritus sancti cornu non malè designaris. Et quia deinde eodem cornu summi montium vertices denotantur, & ex iis primi sint & altissimi fluminum maximorum ortus; si non conspicui, at saltem occulti, quibus profusa Spiritus sancti largitas significatur; quid, quæso, aptius vel dici possit vel cogitari, quàm si cornu, quo Amalthea maxima munerum diuinorum flumina ex alto in terras effundit, dicatur Ægocerotis esse? Nam de hac tessera simul ipsius diuini cornu sublimitas, simul profusa eius copia intelligetur, dum videlicet nos ducet ad summas illas rigentis crystalli rupes, è quibus copiosissimæ aquæ magno & præcipiti impetu ad terras irrigandas effunduntur. Porrò dum paullatim nos fabula trahit, tandem eò adscendimus, vt ipsos altissimos montium vertices nihil aliud quàm terræ cornua esse cernamus. Cùm igitur ex his flumina & riui, ex istis rursus læta camporum fertilitas & largissima frugum omnium copia promanet; quis vetabit, quo minus dicamus, omnium fructuum vbertatem è cornibus effundi; & illis quidem cornibus, quæ cornibus Ægocerotis rectissimè denotentur? Nunc igitur si rectè supputes omnium rerum ordinem, & quæ dixi ad diuinam maiestatem transferas; an non mox vel inuito in mentem veniet, hæc omnia eius dona esse, qui ferebatur super aquas dum mundus crearetur; & idcirco vel cornutam hanc montium altitudinem ipsius cornu esse quo terras fecundat, vel saltem effusionis, qua dona sua largitur, habere significationem. Cæterùm non desunt qui Copiæ cornu ab Acheloi capite refractum dicant, idque tandem ab Acheloo fuisse redemtum, dato cornu Amaltheæ. Mira est & obscura sanè hæc permutatio; nec liquet vnde Achelous Amaltheæ cornu acceperit, aut quid habeat omnino commune fluuius inter Acarnaniam & Ætoliam in mare sese fundens, cum Cretæa Iouis nutrice. Cerno hic non exiguum arcanorum campum, & in eo altam caliginem, quæ Deianiram Oenei filiam totam obfuscat. Sub huius larua animam hominis delitescere suspicor, de qua Achelous & Hercules certant, vter eam sibi sponsam ducat, & ad summos promoueat honores; quod Deianiræ nomen nostratibus ostendit. Docui in Hermathena, Acheloi nomen principem aquarum denotare; hic addam, proprium spiritus sancti epitheton esse, vti ex Mosis genesi liquet. Ac enim aquam notat: vnde

Amalthea cornu cur capra fuisse fingatur.

Capra hieroglyphica significatio.

Cornu Amaltheæ quare copia cornu.

Achelous copia cornu Amaltheæ cornu permutauit.

Acheloi & Herculis certamen pro Deianira quid sibi velit.

tat: vnde Mee pro vaſe aquario, vt tenuet ab mu deriuatur. Inter Acheloum igitur & Amaltheam non aliud erit diſcrimen, quàm inter Spiritum ſanctum & eius gratiam; qua de re mox fit perſpicuum, vnde fabula fuerit conficta. Verùm ſigillatim recenſere, quas ſibi partes Achelous, ſiue ſummus aquarum princeps, & quas Hercules maximi draconis victor, cuius imago claris ſtellis in cælo notatur, ſumſerit in Deianira ornanda, non eſt huius mei inſtituti. Sufficiat ingenioſis viam oſtendiſſe ad verum myſteriorum explicatum, & Græcis cauſſam, cur Achelous pro omni aqua ponatur; quam omnes æque hactenus ignorarunt. Oeneus autem pater eſt cæleſtis qui Deianiram Spiritui ſancto deſponderat; verùm hæc culpa ſua ab hoc honore excidit. Hercules igitur eam ſibi copulauit. Oeneus perpetuò nouus dicitur, de quo cetera coniectes. *Oeneus quis, & quid ſignificet.* Et hæc quidem poterant ſufficere de cornu Acheloi & Amaltheæ, niſi Meliſſus me fauo mellis inuitaſſet ad ſui mentionem. Aiunt hunc primum fuiſſe qui Ioui ſacrificarit. Nos primum ſcimus fuiſſe Adamum ante diluuium, quem deinde filij ſint ſecuti. Verùm quia illius ætatis hiſtoriam habemus valde conciſam, ſatius fuerit è ſecunda ætate de prima facere coniecturam, quàm dubiam reddere eius quod quæritur cauſſam. Breuiter igitur. Nochus primus poſt cataclyſmum Deo ſacra fecit, & odoratus eſt Deus odorem ſuauitatis. En tibi primum poſt inundationem epulum, quo Nochus Iouem excepit: quod quia ſuaue erat, dictus eſt Meliſſus, quòd videlicet mel Ioui præbuiſſet. Quia verò mellitus hic apparatus è bona ipſius voluntate procedebat, dictus eſt domi ſuæ filiam habuiſſe Meliſſam, mellitam videlicet animi ſui bonitatem, qua Deo conuiuium inſtruxerat. *Meliſſus quis fuerit, et quomodo primus Ioui ſacra fecerit.* Deinde quoniam hac ſua ſuauitate ſiue Meliſſa ſtatim à Deo impetrauit eam gratiam per quam omnia vitæ neceſſaria affatim ſemper affunderentur; dictus eſt & alteram filiam habuiſſe quæ Amalthea ſit nuncupata. *Meliſſa Meliſſi filia.* Cùm igitur & Meliſſam, id eſt, bonam voluntatem, & Amaltheam, id eſt, affluentem omnium rerum copiam ſemper domi haberet, atque per has ſuas filias Ioui frequentiſſimum & quotidianum epulum inſtrueret; finxerunt poſteri, Iouem adhuc infantem, id eſt, in ipſa ſecundæ ætatis infantia conſtitutum, à Meliſſi filiabus fuiſſe enutritum. *Amalthea Meliſſi filia.*

Quod autem de Nocho ſcriptum habemus, idem licet de Adamo cogitare. Ex his igitur nunc ad Mem reuertamur: & quia Spiritum ſanctū ſiue Amaltheam, id eſt, ipſius gratiam ad auxilium hoc nomine precator noſter vocauit, videamus quinam optimam huius vocis effigiem pingere poſſimus. Me ſanè, quia auxilium ſignificat, & cōiunctionis etiam vim habet, nō poteſt inter pauciora quàm inter duo inueniri. Duæ igitur pingendæ figuræ, ſed ſic vt ſint coniunctæ, pro eo ac vocis Me poſtulat ſignificatio. *Mem litteræ pictura.* Quæ igitur erit prior? Nempe eius gratiæ, per quam præceptor rogat, vt Lamet ſiue Spiritus ſanctus vitæ Canopi ſui auxilium ferat atque adſiſtat. Hinc gemina nobis offertur figura; prior ipſius Spiritus ſancti, vt adiuuet rogati, quem modò demonſtraui per apicem Pontificum denotari: altera eius quo gratiam & auxiliū mortalibus effundit: quod ex iis quæ modò dixi, liquet cornu eſſe debere. Bene igitur cecidit, quòd non diſſimiles hæ ſint figuræ, ſed altera alteram queat repræſentare; ita vt dum vna pingitur, vtraque picta videri queat, nec alterius effigies magnopere deſideretur. Nam cyrbaſia cornu, & cornu cyrbaſiam

 imita-

imitatur & ostendit. Quia tamen auxilium gratiæ potiùs habet rationem, & æquum est vt Lamet suam sibi vindicet peculiarem figuram; Cornu potiùs Amaltheas auxilium effundentis pingemus. Deinde quia omnis oratio ad vitam Canopo impetrandam tendit, vt ipsum Alef declarat; nihil melius inuenlemus aut aptius, quàm illud vitæ simulacrum, quod & è scipione quem Canopus in Bembi tabula tenet, dependet, & ab Ori in loti flore considentis sinistra manu tenetur. Hinc liquet optimam ipsius Mem figuram esse, quæ Amaltheas cornu deorsùm omnia effundens prius pingit, & ei connectit nudam metam infernè patentem. Talis est minor Græcorum figura, vt liquet attentius intuenti. Nec multum maiusculus Græcorum & Latinorum character à minore discrepat Græcorum; nec tantum est discrimen, vt sit animaduersione maiore dignum. Minor priore sui parte propter lineam leuiter dextrorsum incuruatam, inuersum Amaltheas cornu clarissimè ob oculos ponit: posteriore parte vel tutulum refert, vel vitæ signum quod cum tutulo prorsus idem est. Coniunguntur autem hæc ad eum modum, vt cornu, Spiritus sancti symbolum, sinistrum sit, vti honoratius, pro eo ac fieri decere prius ostendi. Iam Spiritus sancti gratia præuertit Canopi vitam, & idcirco priùs cornu siue Amaltheas siue Acheloi pingimus quàm vitæ, cui auxilium petimus, simulacrum. Elegantissima igitur est ipsius Mem pictura ea quam Græci retinuerunt: cui proximus character eiusdem litteræ maiusculus apud Latinos. Est verò hæc figura tanto aptior, quòd non Amaltheas tantùm cornu & vitam designet, sed quòd duas etiam vitas queat indicare; alteram quam Spiritus sanctus singulari gratia infundit: alteram quam quisque sibi pro sua portione principiò sortitus est. Deinde eadem pictura duos montes coniunctos refert, in eorum medio vallem relinquens: qua ratione rursus ad illa quæ de perpetua effusione dixi, alluditur. Verùm cetera quantum quisque volet habeant momenti: nos in cornu Amaltheas & Canopi vita coniunctis acquiescemus, & Deum rogabimus, vt amabilis hæc coniunctio, duabus figuris connexis denotata, continuum nobis sit adiumentum ad vitam æternam consequendam. quod meum votum Oeneus, Hercules, & Achelous mihi secundent.

LIBER

Nun.

SPIRITVS sancti auxilio generatim ad omnia in omnibus vitæ partibus implorato, primaria quædam additur auxilij forma, quæ illum ferè finem orationis exponit, quem Deus ostendit, dicens, *Orate, ne intretis in tentationem*. Totius autem periodi hæc est sententia: Ne connectas altum & pecus. Huius prima particula negationis vim includit, quam nos simpliciter citra alterius vocis accessionem Ne pronuntiamus. At in constructione orationis, dum nos denotamus quippiam nolle, paragogen siue syllabicam quandam vocem addimus, quæ per se posita, coniunctionis copulantis habet notationem. Dicimus ergo hoc loco Ne-en vel Nu-en, vt alij pronuntiant: vnde facilis fuit ad Nun transitus, in voce præsertim ignotæ significationis. Interim non inelegans dictio est Ne-en, eo quòd prorsam & versam voculam videatur continere, tametsi significationem nullam habeat hoc loco; ac præterea quòd consonantis sonum & ante vocalem, & post vocalem exponat. Ratio autem significationis in Ne non tam videtur è potestate litteræ per nares tinnientis pendere, quàm è conuersione ad contrarij notationem. In Hermathena docui, duabus his vocalibus A & E hoc præcipuum esse & proprium, vt litteram sibi tinnientem adsciscant, & id quidem summa ratione. Cùm enim A recti motus index sit, & idcirco ad agendum hortetur; fitque conuenientissimum naturæ, vt id quod hortatur & incitat, gratum ei quod incitatur accidat, ac sese suauitate quadam soni insinuet; optimè factũ esse iudicare debemus quòd ipsi A tinnitus accesserit, quo gratius fit audienti. Secundæ verò vocali ob eam caussam tinnitus conuenit, vt fundamentum omnium in omnibus rebus audiendum sese nõnihil altiore sono efferat. Interim tamen hæc littera tinniens & sonum per nares elidens, non est harum vocalium significationi necessaria. Neque enim dum Ee vt articulo vtimur, eam addere consueuimus, vt cuiuis sermonis nostri perito liquet. Nec item dum Ee pro vnione aut vinculo accipimus, eam admittimus. Dum enim legitimam coniugij copulam Ee dicimus, propter excellentissimam vnionem qua Deus sibi sponsam suam per æternum amorem deuinxit, nullo modo illam externi soni gratiam quærimus, ne vni ad sese & alia vnienda quippiam deesse videatur. Sed hæc nos longiùs abstraherent. Porrò præter eam quam dixi caussam, alia accedit ratio; & ea quidem primaria ob quam his duabus vocalibus tinniens littera nonnunquam addatur. Cùm enim summum linguæ nostræ artificium non solùm è natura litterarum per se consideratarum pendeat, sed ex ordine etiam earum dum in vocibus coniunguntur; voluit nomenclator, vt his duabus vocalibus creberrimè vsurpandis littera adderetur, cuius beneficio ordo in ipsis qui in simplicibus & indiuiduis esse non potest, oriretur; & huius ratione aliæ voces ex ipsis deriuarentur per conuersionem. Ex A enim per conuersionem nihil gignitur, neque item ex E. At si litteram N addas, confestim ex An fiet Na, & ex En fiet Ne. Hanc itaque potissimùm ob caussam sermonis architectus litteram admisit tinnientem; gratam illam quidem ceteroqui, sed hac ratione non gratam modò, sed pænè etiam necessariam ad rerum naturam & varietatem vocali pictura exprimendam. Conuersio autem hæc sermoni nostro peculiaris sic in vsum venit, vt significatio prorsæ vocis per versam clarior euadat: quod aliquando fit per oppositionem contrariorum, quæ inter se collata maiorem accipiunt lucem: aliquando per proprietates quasdam prorsæ vocis, significationem vel consequentes necessariò, vel præcedentes, vel cõnexas, vel alioqui maximè facientes ad eius quod prorsa voce denotabatur aut indolem aut vtilitatem. Vt igitur vocabulorum faber aliud in alia voce spectauit, & semper id elegit quod cognitu dignissimum putaret; ita in En & Ne prorsus se præstitit admirandum. Cùm enim videret, vocula aliqua opus esse quæ negationem indicaret, & negationis nulla sit essentia, nec possit negatio cognosci nisi per affirmationem, rerum sibi naturam proposuit sequendam. Quæsiuit igitur

Nun vocis significatio. Ne.

Neen.

A & E proprium, vt litterā tinnientem sibi sciscant.

Ee.

Conuersio vocum Cimbricæ linguæ peculiaris.

Neen vocis artificium & structura.

quidnam esset summum in iis quæ de rebus affirmantur, vt eius videlicet oppositione designaret negarionem. Paullatim itaque ab infimis ad superiora progressus, ad ipsum Esse & essentiam venit: vbi cùm videret, & Esse & essentiam ab Vno manare, tamquã supremo principio, vocabulo Vnius conuerso vsus est ad negationem denotandam, quoniam Vnum & nõ vnum oppositorum omnium suprema viderétur. Quòd si hanc conuersionis formulam plebeio more consideres, nihil fortasse quod magnopere admirari debeamus, videbis: sin cum sapientiæ studiosis & ipsum Vnum & ipsum nõ Vnum examines, tanta rerũ moles & varietas occurret, vt nesciam quis hominũ par esse queat iis vel eminus duntaxat per visa quædam imaginaria cognoscendis. Equidem lubenter fateor, quãto Vnũ magis intueor, tanto me ignorantiã meam magis intueri; nec ingenij mei vires sufficere, vt sincerã aliquam eius mihi formem notionẽ. Deinde cùm ad Non Vnũ venio, & id rectè examino, sentio quàm principia nihil intellexerim, dũ inter Vnũ & nõ Vnum nescio quàm maximã mihi oppositionẽ somniabã. Deprehendo enim Vni nihil propinquius esse quàm non Vnum; nec magis ab eo distare, quàm binarius distet ab vnitate. Hic igitur statim velut attonitus perturbor, & tandẽ sentio, me nihil aliud quàm non Vnum intelligere, nec vllo modo posse ad vnius adspirare cognitionem. Rursus dum id rursus expendo, nescio quibus tenebris inuoluor, & dubito an non Vnum omnino vel sit vel intelligi possit citra Vnius cognitionem. Quid multis? Nullum exitum inuenio, & tandem in eo acquiescere cogor, Vnum duntaxat à nobis per negationem cognosci posse; & idcirco nomenclatorem nostrum admirabili artificio ex Een Nee fecisse: & in ea versione non solùm ad oppositionem spectasse, sed hoc etiam monuisse, nos frustra veram cognitionem Vnius quærere, sed eius non aliam haberi posse quàm negatiuam; quæ videlicet nobis ostendat, non quid Vnum sit, sed quid Vnum non sit. Sic enim se habet Vnum in tota rerum vniuersitate, vt punctum in magnitudine: quod ipsum vt principium est omnis magnitudinis, ita nec linea est, nec lineæ pars, nec planities, nec eius pars; nec corporatura, nec eius pars: & simpliciter, cùm omnium dimensionum sit principium, ipsum nullam omnino habet dimensionem, atque idcirco per solam cognoscitur negationem. Eodem modo Vnum nihil est eorum omnium quæ vna dicuntur, & tamen principium est eorum omnium. Cùm enim vnum nullam admittat diuisionem, nihil est eorum omnium quæ diuidi possunt; non magis sanè quàm vnitas est vel binarius vel ternarius, vel vllus omnino numerus eorum qui ex ipsa oriuntur. Hanc autem cognoscendi methodum, quam sola nobis negatio monstrat, non inuenies alia voce, quàm hac ipsa Vnius, denotatam. Quamobrem cum Deus sola hac via & ratione cognosci queat, cognitio vnius propria est Dei cognitio. Ens autem tametsi altissimum videatur, non includit tamen hanc formam & notionem negationis omnium quæ numeris distingui discernique possunt. Rectissimè igitur nomenclator noster ex Een Nee fecit, id est, ex Vno negationem, supremam videlicet viam ad Deum cognoscendum; cùm nec Deus, nec Vnum cognosci queant per affirmationem. Quanto igitur plura nouerimus quæ Vnum non est, tanto propius ad Vnius cognitionem veniemus: & eadem methodo quanto plura nouerimus quæ Deus non est, tanto maiorem Dei habebimus cognitionem, quoad eius adspirare potest captus humanus. Quantum, bone Deus, gratiæ in sermonis nostri architectum effudisti! quàm largo cornu Amalthea ingenium eius rigauit! Omnes hactenus Philosophi de Vno disputarunt & Ente, sed necdum tantum lucis inuenerunt, quantum his duabus voculis Een & Nee continetur. Potuisset æquè ab Entis nomine ducere vocabulum negationis, nisi mens eius acutiùs rerum naturam & ordinem inspexisset, deprehendissetque summum cognitionis humanæ gradum in Vno & non Vno consistere; minimè verò in Ente & non Ente, vt quidam forrassis putarent. Verùm quia tota philosophia his duabus vocibus includitur, nec vllus finis est eorum quæ de his disputari possent, nobis satis erit sermonis nostri artificem laudasse, ac ei rantum cognitionis rerum omnium de voculis his duabus asseruisse, quantam humana potest capere natura. Ostensa modò veluti per transennam, & id quidem in obscura Platonis specu, ipsius vocis Ne notatione; consequens est, vt videamus quãnam pictura meram negationem omnia tollentem exprimere possimus. Mihi certè ardua res videtur, id pingere quod nihil omnino sit. Ferunt fuisse pictorem, qui cùm nihil præter velum pinxisset, & ad tabulam spectandam alium vocasset,

Vnius cognitio difficillima.

Vnius cognitio, Dei cognitio est.

Dei quæ maxima cognitio.

Nun litteræ figura.

vocasset, dicitur rogatus fuisse, vt velo ablato picturam suam daret inspiciendam. At *Veli artificiosissima pictura.* hic præter velum nihil pinxerat; & illud quidem tanta arte, vt ceteros falleret, credentes sub velo tabulam fuisse. Verùm quamuis post velum huius nihil fuerit, non potuit tamen hæc pictura dici pictura ipsius quod non est, fuisse, cùm velum clarè demonstraret. Diceret aliquis, Gryllos & Chimæras & id genus monstra loco ipsius quod non est, posse pingi. Id neqnaquam ita est, cùm hæc dum pinguntur, esse fingantur; & spectantibus affirmantes, non negantes offerant notiones. Quid igitur reperiemus? Sis bono animo, Alphabetarius noster magister nos hac quærendi molestia leuauit. Habent enim & Græci & Latini optimam negationis picturam; quæ non solùm significat rem non esse, sed nec fuisse, nec vmquam futuram: quam vt intelligamus, oportet ad summam affirmationem adscendere, quam humana mens Deo, per analogiam ad hominem, tribuere potest. Neque enim aliter vel Deo vel Vni aliquid adscribere possumus, quàm per voces analogicas à rebus humanis sumtas. Verùm ne longis tibiis hic canamus, & rem alioqui per se prolixæ cogitationis oratione nostra reddamus prolixiorem, dicamus Deum siue Vnum purum actum esse, siue puram vitam, qua se ipse contemplatur, & sui contemplatione gaudet atque viuit. Nunc igitur si vlla vita vita est, hæc maximè vita est, & idcirco dignissima quæ per vitæ picturam intelligatur, vtpote ea per quam omnia alia quæ viuunt, tamquam è primo fonte vitam suam hauriunt, spiritus omnia permeantis diffusione communicatam. Nunc igitur vnam habemus picturæ partem, qua ipsius Vnius vita designatur, quæ suprema est Vnius analogica cognitio. Per negationem quidem propiùs attingimus ad Vnum, vt ab omnibus seiunctum; verùm analogica cognitio gratior nobis est, & sensibus & imaginationi familiarior, per quam res sub ratione cuiusdam motionis siue actus cognoscimus. Hinc Deus sæpius per seipsum iurans, vitam suam iurat, *Viuo ego*, dicens; eo quòd homines, quæ Dei sunt ad suam naturam applicantes, suauiùs de rebus diuinis cogitent, & earũ sese meditatione pascant. Sed quid? dices: Num quia vitam Vnius pingis, ex eo negationem Vnius intelliges?

Minimè. Quid igitur? Audi. Dixi antè, quæ dextrorsum vergunt, ea exteriùs prodire, & à nobis discedere. Maximè autem à nobis remouentur & extra nos sunt quæ numquam ad nos redeunt: vnde bene nostrates, Antuerpiani præsertim, diem quartum elapsum Ertertergisteren vocant; quasi *Ertertergisteren.* omnino vsus eius nobis iam sit ablatus. Quamobrem si notare velis quicquam sic cum vita dissidere & ei opponi, illud pingas quod nec parte sui anteriore, nec parte sui posteriore vmquam sit cum interiore vitæ principio coniungendum, sed semper extra Vnius vitam mansurum. Hanc pingẽdi rationem non à Protogene, neque ab Apelle optimis subtilissimæ lineæ pictoribus petemus, sed ab Euclide mutuabimur. Apud hunc enim Parallelæ lineæ ita defi- *Parallela lineæ quæ.* niuntur, vt in eodẽ plano numquam conueniant, tametsi vtrimq. ad infinita spatia pruducantur. Cùm igitur in vitæ figura duæ lineæ ad acutum angulum coëant; altera sinistra & interior; altera dextra & exterior, pingatur linea tertia exteriorem vitæ lineam extremo in puncto contingens, quæ sit interiori vitę lineę parallela: qua sic collocata, mox cernis necessariam sequi negationem; videlicet eas lineas tam esse disiunctas, vt numquam sint sese conta-

ctura.

ctura. Viden' nunc pictam negationem ex eisdem naturæ principiis, è quibus Geometrica doctrina suas petit demonstrationes? Nunc igitur tandem quiuis agnoscet, quàm fuerit necessarium accuratè nouisse quid dextrum, quid sinistrum; quid interius, quid exterius; quid ad nos tendens, quid à nobis remotum iuxta veterum sententiam & naturæ legem diceretur. Hinc enim perspicuum, interiorem lineam in vitæ figura dignitatis plus habere; & tanto propiùs ad vitam pertinere, quanto spiritus qui intimus, ipso corpore externo magis viuere videtur. Quamobrem linea externa externam vitæ lineam exteriùs tangens, parallela facta est interiori lineæ, denotatura nimirum omnis vitæ & omnis esse negationem. Ego certè hanc picturam pluris facio, quàm quicquid vmquam tabularum Romani Græcis eripuerunt; & in ea tantùm dico artificij latère, vt nullis codicibus, quamuis magnis, satis posset exponi. Quamobrem nos hac infinitate missa, ad alia pergamus litterarum simulacra; cauentes interim diligenter, ne infelicem hanc lineam, sempiterno diuortio ab Vnius vita, & de necessaria rerum consequentia, ab omni Esse discedentem, sequamur.

Samecht.

SAMECH Hebræi, plurium quàm trium consonantium impatientes, fine suo mutilarunt; quem Syri tamen hactenus retinuerunt, ܣܡܟܬ cum Tau in fine dicentes. Nobis Samecht dicendum est, quo significatur, Simul connecte. Sam enim
Samecht vocis significatio. dum verbum est, idem significat quod in vnum congregare: quod per conuersionem
Sam. Mas. vocem Mas reddit, quo res multæ simul aceruatæ denotantur: vbi dignum annotatu, tempus in Sam longum esse, quod in Mas correptum auditur: qua in re insignis admonitio delitescit. Docet enim nomenclator longo tempore opus esse ad congregandum: & vbi omnia congregaris, breui temporis momento totum aceruum posse dissipari vel prodigalitate, vel furto, vel bello, vel incendio, vel aliis modis sexcentis; atque idcirco animum non esse adiiciendum vehementiùs aut ad seruili opera coaceruandū, vel ad aceruum nimio amore complectendum. Eadem vocula Sam vt aduerbiū vsur-
Hecht. Eich. Echt. patur pro simul. Hecht autem est firmiter connectere. Ab Ec enim quo Vnum notatur, fit Eich, & hinc Echt, quod est γνήσιον vnitum vel natura vel lege. vnde Hecht pro firmiter connectere; spiritu studium denotante, & laborē qui ad vniendum feratur. Samecht ergo magnam vim coniunctionis & vnionis declarat, quam hîc magister deprecatur. Rogat enim, ne firmo vinculo ipsum Altum & ipsum pecus in Canopo suo Spiritus sanctus connectat: quod eodem modo capiendum quo illud in oratione Dominica: *Ne nos inducas in tentationem.* Meretur certè corrupta hominis natura & ad malum semper procliuis, vt à Deo ipsi malo cui inhiat, æterno vinculo connectatur: quod sanè iustitia eius fecisset, quemadmodum exemplo horrendo in Lucifero declarauit, nisi immensa bonitas & clementia intercessisset. Quamobrem, vt huius beneficij memores simus, eo modo hanc corporis & mentis copulā deprecamur, vt agnoscamus Deum iusto iudicio nos posse cum belluina natura colligare, propterea quòd ipso relicto draconi adhæserimus, & nos sponte terrenis omnibus malis reddiderimus subiectos. Quid igitur Deo imputari posset, si nos ei quod præ ipso amauimus perpetuo vinculo alligaret? Non citra mysterium igitur rogat præceptor, ne carnem & spiritum Canopi Spiritus Dei connectat: qui non solùm Dei donis distribuendis præest, sed malos etiam castigat, dum Deus iram suam & furorem contra impios exercet. Sed quæ hæc est con-
Animus à carnis desideriis abstrahendus. nexio altæ & sublimæ partis cum natura belluina? Ea nempe qua sic carni adhæremus, vt eam sequamur; & non aliud, quàm quod ipsa suadet, facere studeamus. Vbi igitur ratio siue mens sublimior pars hominis ita veterinæ carnis naturæ adstricta est, vt ei non repugnet; sed veluti pedanea in sententiam eius descendat, illic hæc est conne-
Carnis opera. xio: quam vt agnoscas, D. Paullum audias: *Manifesta autem*, inquit, *sunt opera carnis; quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, venefitia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes, & his similia.* Quid autem Spiritus sanctus nobis præstet, dum nos ab hoc vinculo eximit, idem eodem loco demonstrat. *Fructus autem*, inquit,

Spiritus

Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Hæc igitur præceptor diſcipulo ſuo petit, dum eum cupit à carnis vinculis liberari. Verùm confirmatæ connexionis certiſſimum eſt argumentum, ſi quis tam profligatæ ſit frugis, vt ſpiritus & carnis pugnam non ampliùs in ſe perſentiſcat, ſed quò libido trahit, citra omnem conſcientiæ morſum pronus feratur. Certè feruentiſſimis precibus Spiritus ſanctus rogandus, ne nos ſinat hoc vinculo veterinæ noſtræ naturæ alligari. Nam ſi in hac vita ad hunc modum vincti maneamus, certum eſt, nos in æternos inferni carceres præcipitandos, nec vnquam inde ſolutum iri; vt D. Paullus diſertis verbis iis prædicit, qui carni ſuæ adhærent. Nunc ad picturam. Nullius litteræ aut facilior, aut notior eſt figura. Quis enim ignorat, promptiſſimum ad ligandum vinciendumque inſtrumentum funiculum eſſe? Hunc igitur quouis modo delineaueris, Samecht ſatis clarè expreſſeris & oculis ſubieceris. Alij enim aliter funiculum pingunt: nec vnam Latini aut Græci habent figuram. Hebræi funiculum eo modo parant, vt alter finis oculum habere, & per hunc alter finis tranſmitti videatur: quo modo paratus, expeditus eſt ad conſtringendũ. Certè in nulla litteræ figura hieroglyphica ratio conſtantiùs eſt retenta. Verumenimuerò dum in eo quod cuiuis vel è media plebe obuium eſt acquieſcimus, vereor ne non ſatis reconditum ſollertiſſimi Alphabetarij magiſtri artificium aſſequamur; & ne nobis idem hic eueniat, quod antea in Mem deprehendimus. Illud enim inter alia ſummæ artis eſt, ſic artem ſimplicitate quadam diſſimulare, vt ea vix à ſagaciſſimo quoque animaduertatur. Expendamus ergo iterum paullò accuratiùs, an hic nihil deliteſcat quod ſe prima fronte non prodat. Nemini dubium eſt, quin huius litteræ pronuntiatio ſerpentis ſibilos imitetur; atque idcirco ab Atticis quondam plurimis vocibus eiecta; quaſi homini hic ſonus indecorus eſſet. Scio ægrè laturos Sueuos & Allemanos, ſi quis eorum ſibilos, quos validis lateribus efflant, vel exſibilet, vel minus iudicet quàm ipſi arbitrantur habere ſuauitatis. Verùm quid aut illi aut alij de ſermonis lenitate & æquabili iucundi ſoni tenore ſentiant,

Samecht litteræ figura.

noſtra non refert, modò ſibilum ſibilum eſſe permittant. Pergamus modò, & ex ſibilo ad ſerpentem progreſſi, conſideremus an ſerpenti nihil ſit cum Samecht ſiue arcta copula cognationis. Et legimus apud idoneos auctores, & circa Neapolim in dorſo montis Phlegræi quà lacum reſpicit, didicimus, arctiſſimum omnium nexum eſſe, quo ſe ſerpentes in coitu complectũtur. Nunc quis eſt in noſtra religione, qui neſciat primum mentis & belluinæ noſtræ naturæ nexum à ſerpẽte fuiſſe colligatum, & idcirco non immeritò ſerpentinum nexum poſſe nuncupari? Quando igitur hîc non de alio quàm de hoc nexu fiat ſermo, an non aptiſſimum fuerit & congruentiſſimum ſymbolicis in pingendo ſculpendóue rationibus, ſi ſerpens pingatur, ipſius de qua loquimur colligationis auctor? Adde modò & illud, ſerpentem & funiculum ſimillimos eſſe, & plurimos ſic funiculos fieri, vt ſerpentis formam imitentur. In humano corpore tæniæ naſcuntur ad multorum cubitorum longitudinem, ſæuiſſimum homini malum, quæ mulieris tæniis, quibus capillos colligant, ſimillimæ videntur; quæ non iniuria ſerpentes quoque poſſent nominari. Sed miſſis his, & filici commendatis, qua malè pereant, de aliis ſerpẽtibus cogitemus;

Serpentium in coitu arctiſſimus nexus.

Tæniæ in humano corpore naſcuntur.

cogitemus; inter quos cùm natrices, tum alij tenui longitudine funiculos non malè referre cernuntur. Quid? quòd non in hoc modò minorum anguium genere & similitudo & prona ad vinciendum natura spectatur, sed in maioribus etiam quos India & Africa contra elephantos dicitur educare? Nam si draco vnus postica corporis sui parte elephanti animalis omnium robustissimi alligare & immotos pedes potest continere, quam rogo vim maiorem ad vinciendum reperiemus? Profectò in his modò expositis satis caussæ videtur esse, vt pro Samecht serpens pingeretur, vtpote animal non solùm maxima ligandi vi præditum, & funi simillimum; sed primum etiam & solum cui mentis humanæ & veterinæ naturæ nexus acceptus sit ferendus. Ceterùm licet hæc luculenta ratione nixa videantur, & serpens in hieroglyphicis & frequens sit & variis modis vsurpatus, adiiciam tamen id quod de nodo Herculano mihi persuasi. De huius origine & nominis caussa plurimos consului, cùm veteres, tum recentiores; sed neminem vel audiui vel legi, qui quicquam de eo quod probabile saltem videretur, aut diceret aut scriberet. Erasmus dum adagium explicat, re quam agebat deserta, ad Gordium nodum confugit, vt cùm nihil haberet quod de alterius diceret origine, ignorãtiam suam huius mentione celaret. Plinius indicat Herculis nodum sacrum habitum fuisse, & creditum conducere ad sanitatem. Plutarchus sponsæ cingulum Herculis nodo necti solere dicit, quem sponsus deinde in thalamo dissolueret. Athenæus Heracleotarum facit insigne: verùm dum alius aliter eius meminit, nemo est qui caussam ob quam sic vocetur, ostẽdat. Nobis itaq. tentandum ecquid in hac antiquitate queamus inuenire veritatis; & nodũ quem nemo hactenus aut soluit aut discidit, expedire. Herculem vim masculam mundi esse & verbi incarnati figuram, nõ semel alibi indicaui. Huic statim à primis incunabulis cum duobus serpentibus prœlium fuit ineundum. Qui verò hi duo fuerunt serpentes quos verbum incarnatum strangulauit? Qui alij quàm draco humani generis hostis, & mors corruptam nostram naturam depascens, siue caro concupiscens contra spiritum, verissima draconis & filia & succuba. Cur enim naturam nostram corruptam à dracone in nobis generatam serpentem non vocemus, si vera sit serpentis soboles, & eodem veneno quo ipse serpens, in nobis grassetur, ac mortem afferat; & iidem omnino fructus sint huius & illius non de D. Paulli modò, sed de totius etiam sacræ scripturæ testificatione? Vt enim è pomis arbor, ita è fetibus belluæ censeantur par est. Quid? an non D. Ioannes Iudæos vocauit genimina viperarũ, & ipse Christus diaboli filios? quod cùm ita sit, geminos serpentes; alterum diabolum, alterum à diabolo in nobis genitum agnoscamus necesse est. Nec vllus vmquam aut serpens masculus femellam, aut femella masculum tam arctè complectitur, quàm diabolus carnem & caro diabolũ: qua de re factum, vt hic cacodæmonis & corruptæ naturæ nexus duobus serpentibus arcto nodo & difficillimo ad dissoluendum colligatis significaretur; quem idcirco nodum Herculanum vocarunt, quòd non ab alio quàm ab Hercule dissolui posset. Ad hunc allusit Horatius, in Arte poëtica dicens:

Serpentes India & Africa contra elephantos educare dicuntur.

Herculanus nodus.

Herculis infantis cũ anguibus duobus pugna quid sibi velit.

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Horatij locus explicatus, de nodo digno vindice.

quo loco me pudet eorum qui hactenus in hunc poëtam vel commentaria scripserunt, vel annotationes. Quid enim oscitantius, quàm hic de vindice illo nescio quid comminisci, qui debitorem nexu obligatum, & iam iam à creditore ducendum, vel numerando vel pro eo spondendo liberabat? Atqui hæc tamen huius loci interpretatio doctissimo viro debetur. Præcipit Horatius, ne Deus in parteis vocetur, nisi difficultas incidat, quam non alius quàm Deus è machina expedire possit: quod generatim ille quidem explicare potuisset; sed visum est elegantius, si priuilegij, quod excipitur, exemplũ indicasset: quo fit, vt vindex hic non homo quisquam, sed Deus aliquis sit intelligẽdus. Nam si ab homine nodus solui posset vel numerando vel spondendo; quid rogo hac Horatiana exceptione putidius aut absurdius? Vindicis igitur vocabulo Hercules hic denotatur, qui cùm Alexicacos sit, Latina voce optimè vindex vocabitur, eo quòd ab omnibus malis totum orbem vindicasse dicatur, occisis vbique terrarum & tyrannis & ceteris monstris; remotisq. omnibus difficultatibus quibus humanæ vitæ commoditas impediretur. Quòd si hic Deus vindicis nomine dignus non est, haud video quis vindex dici aut debeat aut possit. Alexicacon autem alij Auerruncum, alij malorum depulsorẽ, alij alio nomine vertant: mihi sanè nec aptius, nec significantius, nec Latinius quicquam occurrit,

Hercules vindex quomodo dici possit.

Alexicacus Hercules.

occurrit,quàm si vindicem interpretemur. Dixit ergo Horatius, *Nec Deus intersit, nisi nodus aliquis incidat dignus Herculei*, cuius ex in orbe partes fuerunt,vt homines ab omnibus difficultatibus & malis liberaret atq. vindicaret. Vocatus ergo nodus Herculanus qui nulla humana vi, sed solius Herculis viribus potest dissolui. Inter omnes fabulas poëtarũ nulla vel antiquior est, vel latius se per omnes diffudit nationes, quàm ea quæ de Herculis laboribus conficta est: qua de re liquet, eam & ab Ogenus illis patribus manasse,& maxima salutis humanæ mysteria texisse. Verùm non patiuntur hæ nostræ elementorũ angustiæ,vt eam fusius persequamur;eoq. satis esto,quis nodus Herculanus apud antiquissimos veræ religionis vates fuerit vocatus,indicasse. De hoc nodo Christus in cruce triumphauit, & Spiritus sanctus,quem Hermetis siue Mercurij nomine prisci *Mercurij caduceum.* denotarunt, perpetuum huius victoriæ in caduceo suo gessit trophæum: quod nomen accepit à malo deprimendo. Hoc videlicet Manes euocat orco, hoc pacem affert & gaudium,hoc animos beatos ad cælum subuehit; & cetera præstat quæ de caducei potestate à poëtis,licet vim eius non assecutis, prædicantur. Ceterùm illi egregie fallũtur, qui in serpentibus sacri aliquid esse crediderunt, cùm contrà hi præferatur à Mercurio tamquam lætissimum nuncium; quo nimirum omnibus palam faceret,duos coniuratos & indissolubili nodo cõnexos humani generis hostes superatos esse,& sub pedibus veri Herculis cõculcatos iacere. Cùm enim hoc maximum illud sit & lætissimum nuncium & diuinum Euangelium, à quo Mercurius Dei nuncius inter mortales potissimum vocatur; quidni eius monumentum semper omnibus ostendat, vt internecino bello subiugatis hostibus duobus exitiosissimis finito, gaudeant & iubilẽt,& Io triumphe Io perpetuò canentes, Christum Imperatorem suum ad cæleste capitolium sequantur. bene igitur Caduceum à Ca duik,id est,à malo deprimendo nomẽ habet,& vt pacis symbolũ *Caducei etymon. significatio, & vires.* celebratur,& duorum hostium arctissimo fœdere colligatorum trophæum præfert: qui quòd semper conspirarent, capitibus sese mutuò adspicientibus pinguntur; & id quidẽ ea ratione, vt quamuis infernè virga teneantur, supernè tamen colla ab ea quam possunt longissimè retrahant,& eam eminus sibilis impetere videantur. Semper enim diabolus & caro contra virgam Dei conspirant,id est, rectæ rationi & spiritui,omnia ad bonum dirigenti,communibus viribus & venenato & mortifero afflatu repugnant. Virga *Mercurij* enim quã Mercurius gestat, eam nobis significat de qua Dauid in quadragesima quarta *virga cuius rei symbolũ.* ode cecinit: *Virga directionis, virga regni tui.* Porrò quo primi nomenclatoris mens propiùs his in rebus inspiciatur, videamus qui serpentẽ vocarit. Fortassis enim & huius illud fecerit nomen, è quo aliquid colligi queat quod mecum faciat, & hanc nostram probabiliorem reddat assertionem. Duæ mox nomenclaturæ in sermone nobis vernaculo occurrunt, duobus,vt videre videor,serpentibus sic tributæ, vt altera domesticum, altera externum hostem designet. Drac enim maiorem serpentem vocamus,cuius ma- *Drac.*

xima effigies in Septentrione duas vrsas vinculo suo cõnectere videtur. Hic geminam sui nominis rationẽ habet; *Draconis etymon.* alteram,vt ex Der-hac vox cõponatur, quo significatur, ad nocendũ lædendumq. vehementer pronum esse. Der *Der.* enim idẽ est quod noceo,& Hac maiorem in modũ quippiam desidero. *Hac.* Poté'stne quicquam significantius draconis naturã exponere; de quo Christus ipse dixit, quòd homicida erat ab initio? Altera nominis ratio est De-herhac, id est,cõmunis & publicus harpago. Trahit enim omnes ad se velut harpago quidam, & tractos firmissime tenet,ceu validissimo vnco suspensos. De *De. Her. Hac.* articulus,Her publicum,Hac cuius nomen est,harpagõnẽ signat. Duo enim eodẽ nomine denotantur; alterũ,draconem summa procliuitate ad nocendũ perpetuò ferri: alterum, ipsum publicũ omnium mortaliũ esse harpagõnem,& ab ipso tamquam ab vnco misertimos homines & trahi quò velit, & annexos teneri. Videor mihi, dum huius vocis ori-

giniem intueor, fœdiſſimo ſpectaculo intereſſe, quod Romani exhibere ſolēt carnifices, dum cōdemnatos ad ſcalas Gemonias vnco trahebant. Non poſſum, ita me Mercurius amet, ſatis admirari nomenclatoris artificium, dum ſic res ipſis nominibus depictas video, vt nullo ſermone, quãuis prolixo, eas oculis ſubiicere melius poſſis. Habemus modò magni ſerpentis nomen, & in eo fœdiſſimam & truculentiſſimam arctè quippiam retinendi rationem.

Slang. Alterũ nomen eſt Slang, quo minores ſerpẽtes vocamus: cuius ſymbolica ratio illud prorſus exprimit ſcelus, quod corrupta noſtra caro deſignat. Quid enim aliud eſt Slang, quàm ſiel-hang? quo ſignificatur id quod animam ſuſpẽdit ac ſtrangulat.

Hang dief. Hang-dief nos eum vocamus qui fures ſuſpendit, & generatim pro carnifice vſurpamus, eo quòd noſtratibus nullum ſupplicij genus infamius habeatur, quàm ſuſpendio vitam finire. Serpens igitur noſter domeſticus ſiel-hang, id eſt, carnifex, animam mortifero nexu ſtrangulans, nominatur: quamquam hoc æque patri atq. ſoboli conuenit. Vide, quæſo, duarum vocum conſenſum. Altera vncum publicũ ſignificat, quo homines ad ſupplicium trahuntur: altera carnificem denotat, qui animam ferali nodo ſuſpendit ac ſtrangulat. Priſci Ianigenæ aliud adhuc vocabulũ vſurpabant, quod ab ipſis Latini hactenus retinuerunt.

Anguis notatio. Anguis idem eſt ac ſi Hang-wis dicas, id eſt, funis è corticibus vel viminibus contextus ad ſuſpendendũ & ſtrangulandum. Adſpirationem compoſitio lenitatis gratia reiecit: & alioqui Hang ab Ang deriuatur, & ſignificationis ſuæ rationem ducit.

Hang. Ang. Quid hac etymologia euidentius, in qua nihil immutatum, prçterquam quòd duplex digamma, quo Latini carent, in ſimplex tranſierit? Vnde Hebræi [illegible] deriuarint, non admodum noſtra refert: mihi certè vidẽtur Anchis pro Anguis principiò dixiſſe; ſed pòſt, dũ vocales ab initio ſunt reiectæ, & perpetuo oſtraciſmo condemnatæ, vocem aliter pronuntiaſſe.

Hebraicarũ vocum originu inquirenda ratio unde perturbata. Sed in Hebræis vocibus omnis originis vocum inquirẽdæ ratio communi illo plebiſcito perturbata eſt, quo ſtatuitur, vt radices tribus dumtaxat conſonantibus pronuntientur. Hac enim lege nunc hæ, nunc illæ conſonantes è medio ſublatæ, voces ita reliquerũt mutilatas, vt natales vix agnoſci queant. At bene valere iuſſis Iudæis, ad rem quam agimus, reuertamur. Quæſiuimus, quanam figura Samecht, id eſt, arctam connexionem exprimere poſſimus; eam, inquam, connexionem qua draco mentem noſtram carni & veterinæ noſtræ naturæ firmiſſimè copulauit. Inuenimus deinde nihil ad nexũ aptius firmiusq. eſſe, quàm ſerpentem. Acceſſit mox & illud, hunc totum nexum, quo carni ſumus deuincti, ſerpentino nodo colligari, atq. eum vocari Herculanum. Præterea deprehenſum eſt, nomenclatorem noſtrum ſerpentem tribus diuerſis vocabulis notaſſe; quorum ſingulis fœdiſſima hæc connexio fœdiſſima via & ratione fieri demonſtratur.

S littera figura. Quamobrẽ ſi Samecht ex huius excellentiſſimi præmõſtratoris indicijs & monitis aſpectabili ſymbolo oculis ſubiicere volumus, nõ aliud quàm vel ſerpentem vnũ, vel duos pingere debemus: quod dũ faciemus, nõ hieroglyphicæ tantũ picturæ, ſed ipſius etiam ſoni quo littera profertur, videbimur habuiſſe rationẽ. Latinorũ S vel duos ſerpentes caudis connexos, vel vnũ poteſt referre. Maiuſculũ Græcorũ Sigma nodũ repræſentat Herculanũ: ceteræ eiuſdem litterç figuræ tametſi variæ ſint, omnes tamẽ ſerpentem referũt tortuoſum. Quamuis igitur quæ priùs de funiculo dixi, facillima viderentur & ſimpliciſſima, ſunt tamen magis vulgaria & plebeia, & longiſſimè remota ab illis arcanis quæ nobis cùm priſcorum fabulæ, tum ſermonis noſtri architectus conſideranda & diligenter expendenda proponit. Profectò non video, qui nõ vel piſtillo obtuſiores dici debeamus, ſi nec de ſerpentũ natura, nec de Orphica theologia, nec de clariſſimis vocum quibus ſerpens nominatur, rationibus ad eam tandẽ notitiam veniamus, vt ſerpentis figuram cenſeamus aptiſſimam ad Samecht exprimendum.

Hain.

Hain.

VENIMVS modò ad litteram qua nulla est apud Hebræos magis dubiæ pronuntiationis. Plerique adspirationem gutturalem esse dicunt. Nos, qui scimus singulis litteris suos esse peculiares sonos, tametsi ab Hebræis & aliis pronuntiatio maiorem in modum sit corrupta, dicimus hanc litteram gutturalem esse; illam quidem & reuera ex imo pectore proferendam, sed minimè eam quam Hebræorum vulgus suspicatur. Sonat enim G cum adspiratione ex ipso pulmone altiùs efflandum, quo nostrates in fine maximè vtuntur; vt in Hoogh/ Oogh/ Doogh/ Boogh/ Wagh/ Hagh/ Lagh/ & similibus. Nos tamen non semper adspirationem addimus in scribendo, eo quòd ipsum G ita ferè proferatur, vt plerumque in ore plurimorum adspiretur. Sic alij Gh, alij G simpliciter scribunt. Illud interim certum aurium est indicium, G in fine nobis semper ex præcordiis duci, atque idcirco G adspiratum esse. Hinc Alphabetarius doctor huius litteræ nomen contra regulam & normam aliorum, quibus litteræ ceteræ vocantur, sic construxit, vt sonus ipsius elementi, cuius nomen est, non in principio vocis, sed in fine audiatur; quo videlicet nomen elementi naturam sequeretur: qua re non animaduersa, magna oborta est de litteræ huius potestate & pronuntiatione caligo. Certè hæc vna est illarum quæ ad orationem explendam in Alphabetum sunt adscitæ; ceteroqui minimè necessaria, cùm eius loco Gimel cum adspiratione pingi posset. In Genesi עמרה hanc in principio litteram habet, & ab omnibus Gomorra effertur, nemine vmquam aliter pronuntiare molito. Eodem modo עתניאל Gorhoniel proferunt. Nec quisquam עזה aliter effert quàm Gaza. Santes Pagninus scribit, à plerisque putari hanc litteram vocalem esse, quibus non assentitur; at ipse interim pronuntiationem eius scripto tradi posse negat, quamquã in fine ah sonare dicit. Sed quia apud Hebræorũ Grammaticos nihil certi est, nos altiùs è primis vocum originibus germanum eius sonum eruamus. Primum itaque ipsius litteræ nomen consideretur; quod Hebræi עין scribunt, & ab aliis Hain, ab aliis Aïn pronuntiatur. Hîc prima confusio orta est ex eo, quem paullo antè commemoraui, ostracismo; quo nimirum vocales exclusæ sunt à principe vocum sede. Nos vocalem postliminij iure in locum suum restituentes, Ogen legimus, puncti, quod sub Iota est, nulla ratione habita; atque hac via oculos non oculum deprehendimus notari. Videmus itaque de peruersa ipsius litteræ pronuntiatione & vocalis à principio repulsa, Hebræorum nomen à voce nostrati corruptum esse, & è plurali singulare factum: nisi fortè per metathesim legas עין In Og/ pro Een Og. Habent Hebræi aliud verbum quod excæcare significat, עור, quod si vertas, Roog/ id est, spolio siue orbo oculo nobis dicitur; vbi apertè Gh adspiratum auditur. Ex eodem fonte עגב pro, amore mulieris insanire: Oggaf/ id est, oculum adiiciebat siue dabat; è quo amoris exordium & fascinatio. Siluosam frondium densitatem עבת vocant. Nos Hog wout dicimus, id est, altum nemus: quam etymologiam si locis illis applices quibus scriptura hac voce vtitur, non parum te ad eorum intelligentiam adiuueris. Apud eosdem est מעגל pro tentorio: qua in voce Gimel superfluum est. Est enim Mag-hal locus spatiosus, in quo simul cognati commorantur. Hinc Magalia. Mag enim cognatus, & Hal locus quo vel homines vel merces ab aëris iniuria seruantur. Solent enim veteres sub amplis tectis vnà cum cognatis commorari, caussa nimirum communis defensionis. Mirum est quàm Hebræi lubenter voces nostras retrorsum & pronuntient & scribant. Sic עוד pro Tuig dicunt, id est testificari, Tau in mediam litteram, quod frequens est, commutato. Idem verbum ponunt pro prædari, à nostro Tog/ quo militaris expeditio denotatur. Eodem modo retrò pronuntiant עול, quod interpretantur iniquè agere. Nobis est Log/ id est, mentiebatur & fraudabat. Oblitus modò eram à Mag aliud vocabulum deriuari. Dicunt enim מעון pro habitaculo firmiore & tutiore, quod nos Mag-won / id est cognatorum habitationem dicimus; quæ idcirco firma est, quòd numquam præsidio suo sit destituta. Hîc Vau loco duplicis digamma positum est. Hæc etymologia non parum facit ad loca in quibus vox hæc est meliùs intelligenda. Rursus aliud verbum occurrit præpostero ordine prolatum, & quo tribus tantùm consonantibus absoluatur, vna littera diminutum. עוף enim pro Vhlog/ id est, volabat, dicunt. Nos in desuato Phogel pro aue dicimus ad discrimen Vhlogel/ quo ala denotatur. Maluimus tamen digamma pro P adspirato vti, vt sit

Hain littera pronuntiatio.

G littera in fine dictionum Cimbricarum pronuntiatio.

Hain siue Ain littera pronuntiatio corrupta.

Hebraica dictiones complures à Cimbricis per metathesim, aut alio modo facta.

Og.

Wout.

Magalia vnde nomen inuenerint.

Mag.

Hal.

Tuig.

Tog.

Log.

Vlog.

Voghel.

Vloghel.

Vlog & vogel & vlogel. Iam in עיר pro manè surgere & expergisci, vnum Vau omiserūt;
Vrog. quo addito & voce retrò lecta vrog habebis, vocem nostratibus frequentem. עבד nescio
prorsum ne, an versum legere debeam, quo seruire significatur. Nam Go-bod bonum
famulum significat; & To-uog idem est quod accommodare & voluntati cuiuspiam ob-
temperare. In עב pro crasso, nos docent mulra nobis vocabula obsoleta esse quorum
Gof. olim frequens fuit vsus. Gof enim olim crassum & impolitum notasse, Itali Gotisantes
Goffo. satis ostendunt, apud quos *Goffo* hactenus est in vsu. At עבה quo nubes notatur, alterius
est originis, ab hog-wat siue hog-bai deriuatum, quo altus humor siue altum balneum
denotatur: quo fit, vt mirum non sit, vt pro imbre vsurpetur: in qua significatione Pro-
uerbiorum capite decimo sexto vsurparur. ענג pro delectari & deliciari à postica parte
Genugt. apprehendendum, à Genugt deriuatum, quo deliciæ & iucunditas denotatur, quam ipsi
ענג dicunt: quod retrò lectum genog est. Præposterum etiam est ערב pro spondere &
Borg. vadem esse & sub pignore accipere. Nobis enim in hac significatione Borg dicitur. Nec
illud Hebræi sciunt vnde ערב vesperam signet & Solis occasum. Nos dicimus, Die Son
Berg. bergt heur/id est, Sol se abscōdit. Vespera ergo Berg dicitur, quasi occultatio. Ab hac voce
ערב sua habent Iudæi deriuata, quæ nihil attinet recitare. Iam ערב etiam est protegere,
à berg quod est protego. Hinc illud decimi septimi capitis apud Iob intelligas: *Libera
me & pone me iuxta te*; vbi vertendum erat, Et protege me. Eodem modo & illud in
Psalmo centesimo decimo octauo, *Suscipe seruum tuum in bonum*, intelligendum est.
Alij verterunt, *Sponde pro seruo tuo*. Nos, protege, interpretamur. Est enim nobis discri-
Borgen. men inter borgen & bergen. Porrò ערב pro deserto, est à nostro berg pro monte & silua,
Bergen. eo quòd in his homines sese abscondant. Sic lupi deserti, lupi in siluis & montibus in-
telligantur Sophoniæ tertio, vbi lupi vesperæ translatum est. Numerorum tricesimo
quinto, campestria Moab, montana & siluestria Moab de nostra lingua agnosceremus;
aut illa saltem loca quæ idonea sunt ad occultandum tegendumque, quales etiam sunt
inuiæ arenæ. Et Psalmo sexagesimo septimo, *Iter facite ei qui ascendit super occasum*,
nos intelligeremus per montana aut siluosa. Hinc Arabia ערב dicta, quia regio sit aptis-
sima ad occultandos homines, tum propter montes, tum propter solitudines inuias. In-
uenitur hæc littera pro Cap nonnumquam posita, vt facilis est è media in tenuem, &
Sterc. contrà transitus. Hinc עריץ fortem vocant & robustum, quem nos sterc nuncupamus.
Ster. Eodē modo עץ pro ligno vsurpāt; nos ster dicimus pro exigua ligni parte. Apud eosdē est
Gul. לוע pro absorbere, & לועה pro gula: vbi clarissimè cernis, nostrum Gul exprimi; quod si-
Gulsich. gnificat intemperanter deuorare: vnde gulsich pro guloso. Dicitur autem gul quasi
gat vul, per concisionem: id est, foramen impleo, quæ nostra phrasis idem valet ac si di-
Gat. cas, totam corporis cauitatem impleo. Gat enim & pro gula & pro podice vsurpamus.
Logen. At verò cùm doctores Hebræi לוע pro loqui ponunt, ad nostrum Logen/id est menda-
cium, & λόγον Græcorum alludunt. Verùm ne quis putet, Hebræos semper præposte-
ros esse, & cancros imitari, addām & recta aliquot exempla. עבר transire signat: nobis
Ga ouer. ga-ouer siue ga ober dicitur. עבר pro irasci. Geber nos dicimus pro furere siue cla-
Geber. more incondito sæuire more vrsorum. עון habitationem significat: nobis gewon. עיר pro
Gewon. Ger. hoste, à nostro Ger, quo bellum apud maiores nostros notabatur: vnde German &
Gerra. Gerra. In עוה pro peccare, littera de qua agimus pro C vel Q ponitur litteris cognatis,
Quade. à Cuado siue Quado, id est, malum facio. עז capra: nobis geit, Allemanis geis. עת tem-
Geit. Geis. pus: nobis geti pro tempore opportuno. עט euersum est à teet siue teeken, id est, noto &
Geti. signo. qua voce stylus & calamus scribentis notatur. Hebræi hîc se fatigant in ratione
Teet. Teecken. nominis quærenda. Nec desunt qui à עטה deriuent, quod significat cooperire. Nihil
enim tam ineptum aut absurdum cuius eos pudeat. Est autem עטה miserè corruptum
Det. à Det nostro, quod est cooperio. Latini, dum Tego dicunt, Hebraisant. Dum עול, pro
lactare dicunt, Græcis vel succinunt, vel sunt coryphæi: quorum verum sit mea non re-
fert, satis est videre; hanc nostram litteram quam nemo hactenus bene nominauit, pro
Lac vnde dictum. G poni, Latini lac dicunt à Let nostrati, quod est lingere & lambendo sorbere. עוג sub
Let. prunis, vt volunt, coquere significat. Quicquid eius est, quiuis facilè perspicit, verbum
Coec. à nostrati Coeg siue Coec factum esse, quo libum significatur. Nec aliunde origo est quàm
Coc. à Coc: à quo Germani superiores Coch dicunt, adspiratam pro tenui ponentes; quæ eius-
dem soni ferè est cuius littera in quæstionem vocata. In ערך pro ordinare ordinem lit-
terarum

terarum seruarunt. Nos gussen & gissen dicimus, & Metter gis, id est, cumulatè. עש apud Iob congregatio quædam stellarum esse dicitur. D. Hieronymus Arcturum vertit. Nobis Gas plateam publicam significat; & idcirco non displiceret si via lactea hoc nomine intelligeretur, quandoquidem alia via nulla in cælo stellis consignata est. עָיֵף pro deficio, est à nostro Gat-aph deriuatum, quo idem denotatur. עֲטַלֵּף vespertilio dicitur, quòd in foraminibus occultis viuat, à nostrati Gate-lef. עיט auem generatim interpretantur: cuius vocis nullam inueniunt originem. Mihi non leuis suspicio est, à nostro Gier corruptum esse, & ex hac Hebraica voce Græcos vlterius γύψ fecisse: quo fit, vt vulturem hac voce intelligam; quæ significatio optimè in ea loca quadrat in quibus huius vocis vsus est. עלה pro adscendo, à ge-hel vel ga-hel, eo in altum. Eodem verbo pro curare & sanare vtuntur: quæ notatio à nostro verbo geheel venit, quod est sano & curo: ita frequenter duorum aut trium nostratium verborum significationes in vno suo verbo confundunt; vnde tanta apud eos ex homonymia obscuritas. Significat etiam sacrificare; in qua significatione versum videtur è nostro Heilig, id est, sacrum facio. Iam עֲלִיָּה cubile est vel cœnaculum, à nostro Heleg vel Helag, id est, ab alto discubitu. עליה item cogitatio occulta. Vnde Ezechielis vndecimo: *Et cogitationes cordis vestri ego noui.* Hæc notatio est à nostro ge holen, id est, occultum; ab hel, quod est occulere. Ge, vt in multis aliis, superuacaneum. Significat præterea עלה maculare, à gal nostrati, quo macula & scabies notatur. עֲלִיָּה femur, primi Regum cap. nono Hebræi interpretantur: nobis ho-leg id est altum crus. Leg enim crus est, Britannis hactenus in vsu. תְּעָלָה pro aquæductu ponunt, ordine præpostero à nostro hel-got, quo altus canalis denotatur, quales plerique sunt aquæ ductus. עָלַם occultare, celare, abscondere, ab Og-lem, quod est ab oculis celare. Mel enim aperio, Lem occulto. Quòd si magis placet ge-lem, licet dicas prosthesi nobis familiari. עלם sæculum, geholen. Vide quæso quàm litteras suas confundant. In eadem significatione dicunt, nimirum pro lætari עלס עלז & עלץ; quasi inter x, s & st nullum esset discrimen. Origo horum in postremo verbo sese prodit, quod clarissimè cernitur in nostro geluft fieri. Lustig lætus & hilaris dicitur. Het geluft mi, id est, mihi hoc volupe est. עלע lambere, gelee & lee nos dicimus. Quòd autē ge frequenter citra necessitatem addant, id inde fit, quòd radices suas à præterito ferè deducant, in quo geleet nos dicimus. עָמִית socius & proximus, gamit, id est, vnà vadens: vulgus barbarè, vade mecū, vocat: vel gomit, id est, is quem bonum sit vna habere secum: vel fortè à gemet, per ge redundantem syllabam. Maet enim & Met Zelandico more socius est. In עֵשֶׂב pro herba metathesis est. Nos gewes siue gewas dicimus pro quauis crescēti planta. עָשַׁר ditare, diuitias habere. Nos Go-srat pro bonorū collectione dicimus. עָתַר orauit, significat; vnde Latinorū Rogat per metathesim; vbi G itidē clarè videtur: quod verbū videtur originē habere ab Eertog, id est, honorē ostendo: quòd princeps orationis pars sit, cum quem rogas honorare. Posset alia ratione ad linguam nostrā reduci, sed hoc hîc non agimus; satis sit ostendisse, quæ litteræ de qua quærimus, sit pronunciatio. Nihil æquè Hebræorum linguam corrupit, atque illa superstitio, qua radices suas tribus vt plurimùm consonantibus includunt: quod aliquo tamen modo tolerari potuisset, si primarias vocū sibi sumsissent: àt nunc contrà res habet. Videas enim, vti modò dixi, apud eos Ge, cuius voculæ præpositæ adiumento præterita perfecta formamus, frequenter contra omnem rationem vocibus adiectum; quarum vt aliquot commemoraui, ita restant quamplurimæ, non in hac modò littera, sed in cognatis etiā Gimel, Chet & Iod, quod pro Gimel non raro vsurpatur in hac linguæ corruptela. Sic עד, & aliquando עוד idem est quod in æternū, à ge oid, siue ge-oot, id est, ad æternū, siue in æternū. Nobis hîc non est ge necessarium. Oid enim & oot dicimus pro perpetuo. Sic in עֵבֶר pro trans siue vltra, ge superfluū est, quamuis in עבר non sit superfluum. Ga ober enim transeo est, sed ge ober nō dicimus, nisi pro, vsque ad illa quæ vltrà sunt; ad verbum, vsque vltrà. Ober solùm vltra & trans notat. Nec opus pluribus exemplis, cùm hæc corruptela latissimè grassetur. Quis non rideat dum בַּעֲבוּר pro idcirco audit, quod nos warbi dicimus, vel warober. Ad alia. עֵדֶן pro deliciis abundare. Nos dicimus go doen, vt, Hi is in go doen, id est, res ipsius bene habent; &, Hi heuet go doen, id est, vitam agit facilem, nullisq. difficultatibus impeditam. Sic hortum עדן siue Paradisum nos dicere possemus, den hof van go-doen. עזר erigere vertunt, alij sustentare. Etymologia manifesta. Go-dot enim idem est quod beneficium in

Marginalia: Gussen. Gissen. Gis. Gas. Gat-af. Gate-lef. Gier. γύψ. Geheel. Heilig. Helag. Geholen. Hel. Gal. Leg. Hel-got. Oglem. Mel. Lem. Geluft. Lustig. Gelee. Lee. Maet. Gewas. Srat. Eertog. *Hebræorum linguam quid maximè corruperit.* Oid. Oot. Ober. Warbi. Go doen.

Toog. quempiam conferre. עדה, pro ornare præposterum est à Toog/ id est, ornauit se, ceu dicas, ad oculum se parauit; vt Si heeft haer opgetoogt/ id est, ipsa se egregiè ornauit. עדי & עדיה pro ornamento; nos Tuig dicimus & getuig. עדה pro transire, à nostro Tog/ id est
Tuig. Getuig. Tog Tôg. proficiscebatur. Eodem verbo pro aufero vtuntur; & hac ratione est à nostro Tog pro traho. Sic dicimus: Hi togt nu dat af/ id est, auferebat id à me. Hinc wt tog/ id est, exuebat.
Verf. עדר pro priuare & deesse, Ge habet superuacaneum, & digamma caret. Verf idem est quod careo. עדף pro excedere est, à nostro God-hop deriuatum, quod significat bona coaceruo. Sic Exodi decimo sexto vsurpatur, vbi dicitur iis non maiorem aceruum fuisse qui plus collegissent.
Hag. עא Chaldæis lignum significat: nobis Hag dumetum significat, non vnum, sed multa ligna complexum. בעל pro dominari, & בעל pro domino translatum, à Bog-al/ id est, facio vt omnia sese mihi incuruent & inclinent: ceu dicas, omnia
Bog. genua mihi curuantur, & omnes sese coram me inclinant. Hinc non malè marito attribuitur, cui se vxor summittit. Nec malè omnino dicas, si à Bog-al deriues, quod si-
Bog. gnificat omnia dispono. Prior notatio Idolo magis conuenit quod בעל dicebatur. בער pro ardere, à Blaker siue Blacker/ quo significatur flammæ vibratio & incendij maior vis: Hic
Blaker. Blacker. y pro Cap ponitur, littera renui. בער pro electione vel electo: quis dubitat quin idem sit cum Begert/ quo desideratus notatur? בער autem pro stulto: nos Wager dicere possumus, quo propriè temerarius significatur, qui omnia fortunæ committit. Sic dicimus:
Begert. Wager. Ik salt wagen/ id est, Ego rem casui committam, siue periclitabor. Wager igitur qui te-
Wagt. merè res omnes casui committit. Wagt etiam significat succussare, & sursum deorsum agitare. Hinc בעת pro exagitare; vt primi Regum decimo sexto dicitur: Exagitabat eum
Ve. Get. spiritus. בעיר iumentum vocant: nobis Ve-get congregationem veterinorum animalium significat. Eodem modo Latini à Get quod est congrego, Grex fecerunt, quasi Get-recht
Grex vnde nomenclaturam acceperit. verterent, quo significatur ipsum illud quod propriè & præcipuè inter res omnes fas sit colligere: vel, quod eòdem tendit, Ge-recht/ id est, iusta & recta congregatio; quia nimirum fit citra ablationem, sola procreatione numerum augente. Vide confusionis linguarum affinitatem. דמע pro lacrymari, nescio an à Dom-og/ an ab Og-mat/ an Og-mod deriuare debeam. Illo primo denotatur, condemno oculum, vel obtundo oculum: altero, oculum fatigo: tertio, oculum humecto. Constat interim ab Og pendere ratio-
Dagt. nem. ידע scire, nosse, manifestare. Pro scire est à Dagt/ id est cogitabat: pro manifestare,
Tog. à Tog, id est ostendo. דעת scientia, doctrina potiùs siue manifestatio, à Tog/ quod est ostendo. Significat etiam ידע cognoscere carnaliter, vt nostri loquuntur; & in eo signifi-
Dag. catu est à Go-doi/ id est bono afficere & voluptate. יעד constituere tempus Dag. Hinc principum conuentus hac voce indicatur, quòd non nisi statuto priùs tempore conueniant. Sic: Ecce Reges terræ congregati sunt: hinc præposito Mem de Hebræorum more מועד pro tempore statuto. Confer hoc etymon cum locis Bibliorum, & cernes
Gatt. quàm rectè congruat. Ponitur etiam pro festo. Verùm יעד pro despondeo, fit à Gatt/
Jag. quod est coniugat & matrimonio iungit. En caussas homonymiæ. יעה amouere, à Jag/
Get. id est, fugo. עז impudentem vertunt Chaldæi נהר & procacem. Get nobis idem est
Gets mer. quod derideo: vnde get pro morione & ludione. Hinc Gets mer/ narratio illusorum &
Gelt. ludionum. Hinc יעה Gets per metathesim. יעל prodesse, à Gelt: sic dicimus: Dat en gelt niet/ id est, nihil valet; &: Het gelt/ id est, valet & vtile est. יען eo quòd, propterea: nobis
Na. Na/ & alij Nag/ id est, Posteaquam, Quoniam. יער sternere interpretantur, cùm sit potiùs exstruere & exaltare. Hinc יער D. Hieronymus transtulit tabulatum. Græci στέγας
Steg. Stagien. vocant. vnde δίστεγα & τρίστεγα à nostro steg/ quod est exaltabat. Nos pro stegis stagien dicimus. עלף deficere, vacillare. Mogde nobis defatigatio est, & Mog defatigatus. מעה
Mogde. Mog. Mag. Meeut. viscera, venter: nobis Mag. מעט pro minuere & minus reddere, venit à Meeut/ vbi y pro ɔ ponitur. פעה clamare reddunt: nobis Pog significat enitor. vnde Esaiæ quadragesimo
Pog. quarto: *Sicut parturiens clamabo*; fortasse vertendum: Sicut parturiens enitar & conabor. פעל ex eodem fonte manat, pro Hel pog/ altum aliquid molior; tametsi Hebræi originis ignari, generatim pro operari vtantur. קערה quidam scutellam vertunt. D. Hieronymus acetabulum. Ego aquarium vas fuisse credo, tum ad manus lauandas, tum ad vinum miscendum. Nam maius describitur, quàm vt acetabuli vsum præbear. Appendebat enim centum & triginta siclos argenti, id est, quinquaginta libras & quinque
Aker. vncias, quod pondus satis magno aquario vasi sufficit. Nos Aker dicimus. vnde hodiernis Gal-

nis Gallis *Ecgier*; qui linguam nostram corrumpendo, propiùs ad Hebræos accesserunt. Græci tryblion verterunt, euius pondus septem vncias & dimidiatam explet; tanto quidem meliùs, quanto hæc mensura oxybapho siue acetabulo maior est: sed nihil ad rem, cùm Hebraicum illud vas quinquaginta libras & quinque vncias appendens, longè maioris capacitatis fuisse fateri debeamus, nisi in maxima argenti massa exiguam eauitatem nobis eomminiscamur; veluti si quis in columna supernè hemisphærion excauet, ad horas Solis obiectu demonstrandas: quod Numerorum capiti septimo, nec Exodi vicesimo quinto vllo modo potest conuenire. Hic cernere licet, quanti sit, vetusta vocabula more nostro pronuntiare. Hebræi nec vocalem in dictionis exordio ferunt, nec quæ sit litteræ huius controuersæ pronuntiatio nouerunt. רעב esurire, & רָעָב fames, à Begger/ id est, panem desidero; quod proprium est esurientis. Non mirum igitur, pueros ablactatos in Ægypto beg siue bet poposcisse; quando omnes Iudæi dum esuriunt, se fateantur beg desiderare. רעה pascere, alere. Ge-uoet/ id est, do vel dat pabulum. Vau elisum, quo He vanissima apud Hebræos littera accederet: Cùm pro Regere ponitur, descendit à Reg/ quod est Rego. A רָעַץ pro confringere Græci habent ῥήγνυμι à biet/ quod est rumpo, profligato Bet, quo supernacaneum He locum inter tres consonantes haberet. Mirum est quàm Græci Hebræorum corruptelam lubenter in quibusdam æmulentur. רַעֲנָן virens reddunt. Gioen nobis. Bella sanè metathesis. Vt autem hic Nun vnum est superfluum; ita nescio qui Pe in locum Nun successerit in רעף, quo irrorare & stillare significatur; cùm clarum sit, verbum hoc à nostro Regen venire, quod est pluere. Credo beregen/ quod est compluo dicere voluisse, & loco Bet Pe pronuntiasse, quod non est rarum. Rursus elegans litterarum, si Mercurio placet, transpositio, dum שעף pro Gepeis ponunt, id est, pro cogitatione; & שָׂעַר, quod est formidare pro Hoys. Lubenter etiam Hebræi sibilant, & ea caussa in שִׁעֲשַׁע, quod est delectari & suauitate perfrui, Tau in Sigma verterunt, licet puncto suo dextro pronuntiationem corruperint. Verùm nos punctorum nullam rationem habemus. Sagt molle nobis significat. vnde Sagtig. In תעב quod abominari vertitur, Lamet abiectum, ne quatuor essent consonantes. Nobis Vloet/ Allemanis Fluecht pro exsecrat. Ceterùm iam satis & plus quàm satis de litteræ huius pronuntiatione: & dispeream, nisi stomachus meus iam nauseet ad hanc stribliginem corruptissimam. Miror interim tanto sæculorum interuallo verum huius elementi sonum apud omnes latuisse; & vix tria aut quatuor in totis Bibliis exstare rectæ pronuntiationis exempla. Quòd si mihi eadem in lingua Hebræorum ad veras primæ linguæ radices reuocanda libertas daretur, quanta fuit in corrumpendo confundendóque licentia; non solùm voces in quibus hæc littera reperitur, sed vniuersim omnes reducere possem ad sermonis nostri puritatem. Equidem in hac corruptela examinanda maiorem hominum opinione capio voluptatem, dum clarissimè cerno, eam non tempore & longa mala loquentium consuetudine inuectam esse, vti factum in Italico, Gallico & Hispanico sermone animaduertimus, sed prorsus diuino miraculo. Vnde enim alioqui tot præposteræ pronuntiationes, quas nulla vmquam consuetudo in illis peperit linguis quę ex gentium mistione à prisco suo nitore declinarunt? Tempus nunc est, vt litteram, quam nemo hactenus post primos illos magistros germano suo sono vocauit, germano nomini restituamus & vindicemus. Nuncupabimus ergo eam Hooghen: qua in voce, En/ quod posterius auditur, coniunctio est; non magis ad litteræ aut naturam aut nomen faciens, quàm Het in Dalet. Additur enim ad orationis complementum, cui hæc vocula necessaria est. Hoogh altum nobis signat, à quo Oog pro oculus. Latini ab Ooglin/ id est, ab ocello, oculi nomen videntur habuisse. Hebræi, vti dixi, è plurali nostro numero, Oogen fecerunt, sed à plurimorum sæculorum decursu nemo vocem bene pronuntiauit. Nec maxima ratione caret, quòd ab Hoog ab alto nomenclator Oog deduxerit, & solo tenui spiritu voluerit fieri distinctionem, quæ nec ipsa quidem semper obseruatur. Quemadmodum enim Oor/ id est, auris ab Origine nomen accepit, vt moneremur, nihil audiendum nobis esse, quod non ad originem primam referatur; ita oculus ab alto nominatur, quo semper memores simus, ad hoc oculos nobis datos esse, vt excelsa perpetuò contemplemur. Crebrò tradere memini He/ Hoo/ & Hoog eiusdem esse notationis; hic addendum, in Hoog vim quandam significationis esse maiorem, quæ littera hac ex altis præcordiis expectoranda denotatur, ceu diceretur, excelsum ad

Beg. Reg. Biet. Gioen. Reghen. Gepeis. Hoys. Sagt. Vloet. *Hain siue Ain littera germanum nomen.* Hoogh. Oog. *Oculi etymol.* Oor.

quod ſuſpirare debemus, & ſpiritu ferri ex imis viſceribus emiſſo. Verùm quando Hoog in hac oratione non quamuis notat ſublimitatē, ſed eam dumtaxat quam quiuis homo rationis compos in ſe deprehendit; quænam hæc ſit, conſiderare oportet. Sicut nullus ſenſuum exteriorū altiora percipit quàm viſus; ita in toto homine nihil eſt quod ſublimiùs adſcendat, quàm mens & vis intelligendi. Hæc igitur in nobis ſublimitatis nomine capienda, & vt oculus datus nobis eſt, vt altiſſimū eorū quæ videri poſſunt, intueamur; ita mens noſtra ſemper contendere debet ad ſupremū eorum quæ intelligi poſſunt: & quicquid aliorū intelligit, ad altiſſimum referre. Quemadmodum item oculi officium eſt altum ſpectare; ita mētis partes ſunt, vt excelſiſſimum eorum contempletur quæ in ipſius cadunt captum. Nec minus id in noſtrati mentis nomine expreſſum eſt, quam alterū illud vernacula oculi nomenclatura demonſtrat. Siel enim compoſitū eſt ex Sie & El; quorū illud video ſignificat, hoc altiſſimum. Docemur itaque ipſo mentis noſtræ nomine, hāc noſtri partē altiſſimam eſſe, vtpote eam quæ altiſſimū poteſt videre. Nam videre & nouiſſe altiſſimum nequiret, niſi cum altiſſimo haberet cognationē; eo quòd ex Platone didicerimus, inter cognata dumtaxat notitiam verſari. Cognationem hanc ſacra Moſis hiſtoria declarat, aiens hominem ad Dei ſimilitudinem factum eſſe; quod Ouidius eleganter expreſſit ad hunc modum:

Oculi & mentis ſimilitudo, & vtriuſque officium.

Siel.
Sie.
El.

Mentis in homine præſtantia.

Sanctius his animal, mentiſq; capacius alta
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera poſſet,
Natus homo eſt, ſiue hunc diuino ſemine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo,
Siue recens tellus, ſeductaq; nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat ſemina cæli,
Quam ſatus Iapeto miſtam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaq; cum ſpectent animalia cetera terras,
Os homini ſublime dedit, cælumq; tueri
Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

In his enim verſibus & oculorū vſum, & altam mentem audimus, & vnà videmus, hominem ad effigiem Dei formatum eſſe: quæ vt mirifica in hoc vate videri queunt; ita longè maiorem facit admirabilitatem, quòd hæc omnia nomenclator noſter ſolis duabus voculis monoſyllabis & cōprehenderit breuiſſimè, & clariſſimè explicarit. Siel igitur ſiue mens illud altū eſt, cuius hic audimus mentionē, eo quòd hac ſola ipſum altiſſimum conſpicari queamus, vti nomen declarat. Nec verò quicquā altius eſt, quò homo peruenire poſſit, quàm hoc ipſum quod hoc nomine Siel deſignatur; ita vt eo ſimul & propriū & ſupremū mentis officium, & ſimul ſummū bonorum clariſſimè explicetur. Nullis vmquam verbis aſſequi poſſem, quanta voluptate animus meus perfundatur, dū de vocū huius generis excellentia cogito. Quas ego gratias ſatis magnas, non dico agere, ſed habere queam huius ſermonis architecto, in quo vna vocula plus abditarū rerum & ſolidæ veritatis, quàm ingentes philoſophorum codices recludit. Numquam non optarem vel Demoſthenis vel Ciceronis eloquentiam, vti pulcerrimū hominis ornamentū; verùm numquam tanto eius deſiderio tangor, quanto tum, cùm aliis ſignificare ſtudeo quis ſit animi mei ſenſus in eiuſmodi vocibus, qualis Siel eſt, diligenter conſiderandis. Diſpeream niſi me ferè pudeat illius admirationis, in qua Platonem & Ariſtotelē prius ſoleo habere quàm ad hanc vocum & rerum in qua nunc verſor, magiam admiſſus fuiſſem. Diſertè illi quidem & acutè de hominis officio, de ſumma felicitate, & iis omnibus quæ huc ſpectant rationes colligunt, & multos libros replent; verùm ſi hæc omnia in vnam veluti maſſam conflata, vni lanci; & alteri è regione ſolam voculam Siel imponas, & vtra res altera plus ponderis habeat examines, deprehendes, ni fallor, immani diſcrimine ab hac illam eleuari. Habent Latini nomen mentis; elegantiſſimam illam quidem vocem, ſed cuius vim nemo hactenus intellexit: tametſi nō defuerint qui quo aliquid dixiſſe viderentur, mentem ab eminentia nomen accepiſſe contenderent. Sed miſſis nugis, nos veram nominis rationem, quam ſæpius indicauimus, repetamus, quo certiùs conſtet, quænam illa ſit hominis ſublimitas, quam orator noſter nollet belluinæ naturæ alligari. Men idem quod duco eſt & dirigo. vnde Min amor, ſubtiliſſimū

Mentis etymon.
Men.
Min.

omnium

omniũ eorum quo omnia ducũtur. Propriè enim dixit Maro: Illos ducit amor, vt in Iod dixi. Ab eodem men fit mein pro opinor, eo quòd vùlgus hominũ à prima origine carnis impulsu degenerãtes, sese ferè sinant opinionibus duci. Ab eodẽ deriuatur man pro viro, cuius proprium officiũ est, vt & se & cetera omnia ducar. Latinis Mino ab eodẽ remansit. Iam & homo non aliunde nomẽ in vernaculo nostro sermone sortitur. Mensch enim, quo homo designatur, idẽ est ac si dicas, men-sich/id est ducẽs seipsum. Solus enim homo inter omnia animalia suæ spontis est & liberi arbitrij, voluntate ad nihil coacta seipsum ducens; qua in re totius moralis Philosophiæ fundaméta consistunt, vt non malè ab Aristotele docetur. Facessant igitur hinc illi impietatis magistri, qui dũ quippiam peccatur, non homines peruersos, sed fata criminantur. Dum nomen mensch audimus, Adamũ nos audire putemus concionantẽ; immo ipsum Spiritum sanctũ vt vocabuli, ita huius sententiæ laudemus auctorẽ. Vide, quæso, quàm multorum insaniẽtium hominum vna vocula obturentur ora, cuius doctrina tam est antiqua, quàm antiquũ est genus mortaliũ: de qua Plato verè dicere potuisset, hũc lucidissimũ ignem primùm à Deo ad homines venisse. Videmus itaque hominis officium propriũ esse & peculiare, vt seipsum ducat; è quo mox intelligitur, duo necessariò in homine reperiri; alterũ quod ducat, alterum quod ducatur. Quid igitur illud est quod ducit? Intelligentia nimirum; & idcirco hæc pars hominis suprema est & altissima, & propriè mensch vocata. Hinc factum, vt apud Latinos mens pro mensch elatum, eam hominis partem significet, cuius officiũ est, vt hominẽ ducat ac dirigat. Dux igitur hominis mens esse debet, & nisi sit, homo mensch dici nullo modo potest. Quid autẽ in homine tale est, vt veluti pecus duci debeat? Bruta enim animantia & iumenta propriè minantur, si communẽ loquendi consuetudinẽ, pro eo ac debemus, sequi velimus. Nempe ea pars, quæ haud secus ac pecudes rationis expers, est perturbationibus & cæca libidine temerè rapienda, nisi agasonẽ fortiatur. Intelligendi igitur vis hanc rectæ rationis freno minare debet, si mentis & nomen & officiũ bene velit tueri. Quòd si non minet, sed se vnà rapi sinat, veluti Phaëthon quidã, similẽ se reddit domino seruorũ imperiis subiecto: ac deinde nisi sese ab hac iniuria vindicet, & in libertatẽ pristinã asserat, perpetuis vinculis à seruis suis detinetur. Scimus igitur nũc quod sit altũ illud in homine, quod in oratione nostra Hoog vocatur: & scimus non è coniecturis, non è fallacibus Philosophorũ conclusiunculis, non è vulgi opinionibus, sed ex ipsa Spiritus sancti doctrina, quã primus homo nomine mensch consignauit; quo æternæ posterorũ memoriæ traderetur. Portò si hoc nomen Homo, quo Latini vtuntur, ad originẽ voces, cernes item altũ quiddã & excelsum in hominis natura esse debere. Hoomoet enim, à quo vox Homo, altum & excelsum animũ significat; qui in illo esse non potest, qui se finit à iumento suo, quod minari debet, superari, atque à rectæ rationis via vel rapi vel abduci. Restat nunc, vt cõgrua aliqua imagine hanc hominis sublimitatẽ oculis intuendã proponamus. Hac in re nisi nomenclatoris vestigiis hærẽtes, vocalia ipsius symbola imitemur, à recta hieroglyphicorum ratione longè aberrabimus. Cùm igitur is altũ suũ, siue hominis sublimitatẽ in oculi nomine potissimùm voluerit apparere, & omniũ auribus offerri, non rectè fecerimus, nisi & oculũ ad picturæ partes vocemus. Verùm quia oculus non

Men. *Man.* *Mensch.* *Liberum arbitrium.* *Fata non criminanda.* *Hominis proprium officium.* *Mentis in homine officium.* *Hominis etymon.* *Ho-moet.* *Hain littera figura.*

non semper eo fungitur officio à quo nomen habet, sic erit delineandus, vt hoc ipsum agat, à quo sermonis architectus eum voluit nuncupare. Pingendus ergo ad eű modum, vt astra intueatur, & non intueatur tantùm, sed intueri se ostendat, vt menti materiã suppeditet, & exordium, è quo ad altissimum cognoscendű queat peruenire. Id fecerimus si oculus non solùm stellas spectet, sed certa aliqua ratione metiatur; quo videlicet ex earű interuallis sæpius animaduersis, certior fiat motuum, & eorum quæ ex ipsis colliguntur. Hac enim via Aristotelem & alios Philosophos ad vnius Dei cognitionẽ videmus adspirasse; & hac parte oculorű ductum secutos, ad excelsissimum pertigisse. Antiquissimum autem est & simplicissimű ad astrorum dimensionem comparatű instrumentum, quod longo baculo cõstat, cui breuis alter transuersus sic aptatus est, vt sursum deorsum volui possit ad lineas è semicirculi partibus sigillatim acceptas in longiore annotandas, è quibus stellarum interualla per gradus & graduum minutias deprehendűtur. Virgilius radium vocauit, vel quia stellarum radios per hunc oculis excipimus, vel quia eodem modo semicirculo, dum fieret, fuit inclusum, quo radij in rotarum orbibus continentur:

Radius apud Virgilium quid.

——cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent. Et alibi:
Descripsit radio totum qui gentibus orbem.

Bene profectò orbem radio describi dixit, eo quòd locorű & latitudo & longitudo radio optimè deprehendantur: quod si non ex aliis, at saltem è nauium gubernatoribus discas, qui ad rectum cursum tenendum, frequenter radio vti coguntur: quod dum faciunt nostrates, se dicunt sagittam in cęlum mittere, eo quòd radius relatus ad portionem circuli quam metitur, sic se habeat, vti sagitta in arcu constituta. Maiores igitur nostri arcus & chordæ habita ratione, radium significantissimè Pil vocabant, id est, sagittam: atque hinc Pilot dictus est primarius gubernãdi magister, eo quòd totű ipsius officiű radio & bolide ferè absolueretur. Bolidem enim nomine Loot/ quod plumbum significat, intelligebát. Itali, Hispani, Galli communiter hac voce vtuntur, sed quæ vocis sit vel origo vel propria significatio, nemo eorű explicabit, non magis sanè quàm cur ventorű nomina, quæ magnetis pyxidi inscribűtur, eas habeant, quibus vtuntur naucleri, nomẽclaturas. Quando igitur radius antiquissimű est & facillimum paratu instrumentű ad astrorum interualla dimetiẽda, sic oculű pingemus, vt per hoc ipsum duas stellas intueatur, trãsuerso bacillo rectos visionis radios dispescente, & duabus stellis vtrimq. radios ab oculo progressos terminantibus, atque ita infernè oculű dextrum obliquuum & limum, supernè duas stellas littera habebit; radiis ab oculo ad stellas productis. Non malè itaque Hebræorum figura ipsi Hoogen litteræ congruit. Apud Græcos Gamma minus ita pingitur, non paruo argumento, olim apud Græcos hanc litteram Gamma adspiratum fuisse: quo in principio non vsi fuissent antiqui, ne semel ex imis præcordiis spiritu educto, sequentes litteras minùs aptè & commodè pronuntiare possent, ceu expectorando fatigati.

Pil. *Pilot.* *Loot.*

Pe *siue* Phe.

Pe litteræ vis & natura.

QVAMQVAM de huius litteræ Pe natura & indole non in aliis modò, & præsertim in Hermathena, sed in his etiam Hietoglyphicis commentariis tractaui, locus tamen hic vt eadẽ repetantur, postulat. Sermonis nostri opifex eius vsum iis notandis astrinxit, quæ terræ quàm maximè figerentur. Inde Plant/quasi Pe-lant/est quippiam terræ committere vt crescat. Sed in Hermathena satis est exemplorum, è quibus & pronuntiationis proprietas, & nomenclatoris sententia perspici possit. Pe igitur & Phe olim pro pecude vsurpatum inuenimus, vti Latinum vocabulű Pecus declarat. Nos, quo discrimẽ aliquod esset inter ea quæ spirãt, & inter ea quæ non spirant, Pe pro radicibus maximè vescis; Phe pro brutis animãtibus vsurpamus: & lenioris sermonis gratia, non raro digãma simplex, cognatã omnino litterã, loco Pe & Phe supponimus: quod & antiquos fecisse argumẽto est; Veterinű à nostro Vetering/quo significatur alimentű è pecude siue pecus, alendis hominibus destinatű. Succedit etiam nonnumquam alterű digamma, quod Quintilianus ferinam litteram esse dixit, quæq. in fera exordiű tenet. Hinc Februa, cuius Beccesselana dederunt interpretationẽ. Hoc digamma, iuxta propriam ipsius soni naturam, nos ad despuendű vti solemus, vt patet dum Fi pronuntiamus: vnde arbor illa cuius vetito fructu primi nostri parentes pecudes euaserunt, Feig nominatur, siue Feig boom; quo fructus

Plant. *Pe siue Phe vocis significatio.* *Pe.* *Phe/ Ve.* *Veterinum.* *Vetering.* *F, ferina littera.* *Fi.* *Feig.*

Frig/arbor generis nomine adiecto intelligatur. Contrariũ ipsi Pe est Ep/ipsi Fe Ef/siue Ep.
cum adspiratione Hep & Heph:in quibus adspiratio accedens,vnius temporis locũ occu- Ef.
pat;atque ita ex Pe & Fe longis,facit Hep & Heph correpta. Quoniam verò Deus ita ho- Hep.
minẽ crearat,vt erectus cælũ intueretur, & ex eo libro diuinæ potestatis cognosceret in- Hef.
finitatem admirabilem,atque eo spectaculo beatissimo perpetuò animũ suum pasceret; *Hominis primi lapsus, & quæ illũ mala sint consecuta.*
nihil æquè contrarium naturæ ipsius & Dei volũtati accidere potuisset,quàm si supernis
neglectis atque contemptis,sese terrenis affixisset & irradicasset. Atqui tamẽ hanc suam
indolẽ homo minimè secutus,belluam eam audiuit,qua nulla terræ magis fixa esset,eo
quòd è summo cælo ad ima tartara sua ipsius culpa decidisset : atq. huius suasu illius ar-
boris fructũ comedit, qua nulla in orbe terrarũ inuenitur,quæ sese magis per multipli-
ces radices,non è caudice modò,sed è ramis etiã demissas terræ infigat,vti Indoscythica
nostra ad oculum declararunt. Hinc igitur illud consecutũ,vt homo & serpentis & arbo-
ris naturam æmulatus,sese non tantùm terræ,veluti brutũ animal affixerit,sed etiam in
eam depressus altas egerit radices,& nomen ipsius Pe gemina commeruerit caussã,hinc
vti pecus in terram pronum;hinc vti planta terræ irradicata. Ex hoc tam miserabili,aut
potiùs fœdo & exsecrãdo ipsius facto non potuit non in maximam & perpetuam incur-
rere Dei iram,vti totus mutatus in contrariam naturam,quàm ab ipso Deo fuisset crea-
tus: quod vt ostenderetur omnibus Adami posteris, vocabulum Phe pro illo cœpit vsur-
pari odio,quod ex scelere suo apud Deum commeriti sunt. Phe enim,siue per digamma
Ve/vel per alterũ digamma Ft/ magnam inimicitiam & odium contra aliquẽ conceptũ Ve.
in vernaculo nostro sermone designat. Iam quò sciretur quid ex hoc odio sit effectũ,pro-
cessus duplex ex ipso Phe/ id est, Pecudis nomine factus est; prior in odiũ & perpetuam
iram à Deo propter scelus conceptã:alter in dolores. Nam si digamma V quod est in Ve
pro odio, gemines; We existet, quo grauis dolor denotatur: vnde We vt interiectio dira We.
minantis,vsurpatur;à quo Latinis duplici digamma carẽtibus,Væ remansit;Græcis οὐαί,
neutris caussam significationis sciẽtibus. Quo verò sciretur,quantus & quàm diuturnus
hic dolor futurus esset, voluit primus sermonis nostri auctor Spiritus sanctus, vt per ich-
nææ conuersionis vestigia ex We in Ew veniretur;qua voce significatur æternum. Vide- Ew.
mus itaque,quò ex pecudis natura, ab Adamo sponte sibi sumta,ventum sit malorum.
Verumenimuerò diuina factum est benignitate, vt in homine pars diuinæ imaginis,ad *Homini partes duæ interfestino odio dissident.*
quam fuerat creatus,conseruaretur; atque ita geminam naturam haberet,alteram diui-
nam, de singulari summi opificis gratia; alteram de sua culpa ferinam: quibus fieret, vt
perpetuũ bellum intestinum in ipso arderet. Deus tamen clementia sua infinita homini
concessit, vt pars diuina victoria semper potiretur, dummodo voluntas ei non deesset.
Hinc igitur rationi rectæ, quæ diuinæ naturæ soboles est & imago,imperium datum est *Ratio,diuinæ naturæ soboles & imago, in homine imperium tenet.*
& gubernandi potestas,qua pars belluina coërceatur,si ipsemet homo suo iure vti velit.
Et inde homo Mensch/vt paullò antè dixi,id est,seipsum ducens vocatur. Homines enim
ex se nihil habent præter hoc quod dico,brutũ:& idcirco dum dicimus Ons/id est, no-
strum, per conuersionem ichnæam intelligimus , nihil nostrum esse quod non sit Sno/ Ons.
id est,prauum & malignũ. Homo igitur parte sibi per diuinam clementiam relicta,con- Sno.
trà ac merebatur,se,id est,prauam naturam & ferinam gubernat; atque veluti pecus &
iumentum minat,dum potestate sibi concessa vtendi non deest voluntas. Quòd si pars
hæc imperatrix sese demittat, & brutum,quod ducere debet, sequatur, & cum eo con-
spiret ad ea amplectenda quæ praua eius suggerit libido;sese mancipiũ facit,meritò bel-
luæ vinculis alligandũ. Quamobrẽ præceptor Spiritũ sanctum orat, ne sinat Canopum
suum in hanc decidere fœdissimam & abominandam seruitutẽ. Et optimè sanè id Spi-
ritum sanctũ rogat,cuius vernaculũ nobis nomen,quod est Gheest/inde factum est,quòd Gheest.
Spiritus omnia in altũ euehat, vt ichnæa cõuersio demonstrat;cùm prorsa vox declaret,
ipsum euehere ad illud,de quo solo dici potest ipsum Est. Postquàm modò satis ostẽsum
quid Pe in nobis sit,& quantis malis & quàm diuturnis dederit exordiũ;quamque graui
de caussa Alphabetarius orator Spiritum sanctum oret,ne discipulũ suum belluæ huius,
quam antea dixi domesticũ esse serpentem,vinculis astringat;non video aliud superesse,
quo sermonẽ in re per se latiùs patente quàm vt hîc sit persequenda longiùs extendam,
nisi hoc vnum, vt declaretur,qua figura hoc pecus nostrum sit depingendũ. At in hac re *Pe litteræ figura.*
minimũ est difficultatis,cùm duo statim sese offerant simulacra; alterũ quadrupedis, al-
terũ hominis,caput suum pronũ terrã versus demittentis. Prius Græcorũ minusculũ Pi,

posterius

posterius Latinorum Pe oculis offert. Magnũ Pi Græcorum æquicrurũ, vt sic Isoscheles interpretetur, quadrupedem bene referret, si linea suprema dextrũ versus magis extenderetur & ad terram declinaret, quo collum & caput quadrupedis exprimere videretur. Alterum ipsorũ Pi non æquicrurũ, hominis effigiem refert, caput ad genua demittẽtis.

Verchen. Verùm nobis illud Pe magis placet quod porcum refert, qui nobis Verchen dicitur, id
Ken. est, longè remotus à notitia; quæ per Ken denotatur, voculam paruam illam quidem, sed talem tamen, vt nobis clarè significet, totum sciendi desideriũ homini à natura insitum, ad finem spectare debere; & idcirco ad Vnum, à quo finis
Ent. Ent, siue En reiecta Tau, in vernaculo nobis sermone nominatur.
Porci nomenclatura. Quoniam verò Porcus (quod nomen à Verken siue Varken deriuatur) longissime à notitia creatoris sui discedit, & perpetuò in cœno volutatur, prouerbiũ apud nos exstitit, quo homines erga Deum & eos à quibus beneficia acceperunt, ingratos notamus, dicẽtes, Porcos esse qui glandes auide deuorant, & arborem
Porci nomen quibus hominibus iure tribuatur. glandiferã nec suspiciunt nec honorant; immo contrà pro beneficio maleficiũ reponũt, dum radices eius fodiendo denudant. Iam homines ventri deditos, & in vitiorum sordibus semper iacentes, non nostrates modò, sed ceteræ etiam nationes porcos vocare consueuerunt. Sicuti ergo ex eo Porcus apud nos nomen habet, quòd longissimè à notitia
Ack. remotus, quæ sola nos Deo & summo bono coniungit, quod ichnæa voculæ Ken cõuersio demonstrat, ita eius figura optimè in Pe quadrabit, quando Pe id propriè significat quòd terræ maximè defixum est: quo in genere non radices tantùm, sed pecudes etiam habentur. Hebræi בְּהֵמָה ex De fecerũt, pro quouis iumento; qua in voce si ad De-man allusum dicamus, nihil absurdi mihi dixisse videbimur; eo quòd quoties pecus cernimus, toties admonemur, nos in belluinam naturam culpa parẽtum nostrorũ delapsos esse, & idcirco Dei hostes & vitæ beatæ exsules remansisse. Non possum cõmittere quin addã, cacodæmonẽ siue draconem, cuius suasu atq. impostura brutam naturam assumsimus,
Behemoth Hebraicæ vocis interpretatio, & etymon. Behemoth vocari: qua de voce sic doctores scribunt, vt formulam numeri pluralis in ea seruatam esse dicant. Nobis non displicebit eius sententia, qui hoc nomine pecudum & inimicitiæ caput denotari asseret, quasi nostro sermone Veenhot diceretur. Inter cetera quæ de Behemoth in Iob scribũtur, est & illud, quo Deus iubet, *Memento belli, nec vltrà addas loqui.* Hic non sat scio quid mandetur; id profectò video, interpretationem Veman siue Veheman, vt superiores Germani dicerẽt, indicari, quæ hostilitatis monitionẽ in Be-
Behema. hema declarat. Porrò cùm Behemoth dicitur rex super vniuersos filios superbiæ, an non caput eorum quos deus odit expressum videmus, & non aliud dici quàm Vehen-hot siue
Leueathan. Veen-hot id est, pecudum & inimicitiæ caput? Idem dicitur Leueathan, nobis eũ signifi-
Han. cans qui dux est & caput inuidiæ contra vitam conceptæ. Han enim vt gallũ gallinaceũ significat, ex eo quòd ad opus suum strennuè aggrediendũ homines incitet, ita transfertur ad eum qui princeps in quouis genere habetur. Leue hat-han igitur ad verbũ denotat inuidiæ cõtra vitã principẽ & incitatorẽ. Draco enim vitã nobis in Paradiso inuidit, & in nobis veræ vitæ odiũ plãtauit. Quoties ergo vel Leueathã vel Behemoth audiemus, memores simus belli iuxta Dei præceptũ, & belluinam nostrã naturã vincere conemur. Hic
Belial. idẽ de quo agimus hostis Belial dicitur vulgata Hebræis pronũtiatione, cũ Or-li-gal nuncupãdus esset, id est belluini populi deliciæ, quãdo בליל sic proferri litteræ y sonus postulat.

Zade.

POST senarium secundum absolutum, quo iter ad priorem in hac corrupta vita paratur, quia nimirum catharsin siue purgationem contineat; non illam quidem Pythagoricam, sed Christianam, ad secundum binarium venitur. Et quemadmodum secundus senarius vitam exponit catharticam, citra quam ad priorem senarium non patet aditus; ita secũdus binarius catharticus est, hominem purgans ad ambrosiam illam sincero animo perfruendam, quam prior binarius exponit. Quòd autem hic binarius salutationi applicatur, id fit profectò artificiosissimè; quando post duas diuersas salutationes, æquum fuit vt tertia & vltima nonnihil esset latior, amplior & explicatior. Amplificationem autem binarij propriam esse, ipsius vernaculum nomen nobis ostendit. Adde quòd vt secundus senarius & secundus binarius ad priores viam struunt; ita hæc postrema Spiritus sancti nomenclatura ad illud iter parat quod prima designabat: & præterea secundam latiùs exponit atq. declarat. Neque enim reuelatio diuini vultus nobis contingere potest, nisi priùs ab omnibus malis simus liberati. Quid verò Lamet secundum nomen significet, tertio nomine Qua-as declaratur; atque ita gemina ratione binarius hic congruus est tertiæ compellationi; semel, vt secundam latiùs exponens; iterum, vt viam aperiens & amplam reddens ad id quod prima compellatio denotabat. Accuratè igitur obseruandum, eundem hîc ordinẽ seruari qui in oratione Dominica; cuius prior pars ad sempiternum beatæ vitæ alimentum adscendit, ac deinde catharticam vitam exponit, qua ad illa quæ priore significantur, peruenitur. Nunc igitur ad duarum vocum expositionem veniamus, quarum cõplexione tertiũm Spiritum sanctum compellat; & id quidem non minus quàm antea fausto ac felice omine; quia ipsa per se compellatio copiosæ precationis instar est. Nam si, quod modò rogatum est, ne sublimior hominis pars belluinæ alligetur, non malè congruit illi quod in oratione Dominica dicimus, *Ne nos inducas in tentationem*; profectò hoc epitheton quo Spiritus sanctus hîc honoratur, ad amussim respondet illi quod in eadem oratione Domini nostri Iesu Christi verbis concepta quotidie iteramus; *Sed libera nos à malo.* Quid enim aliud est malorum depulsor, statum nostrum in libertatem vindiciis suis asserens, quàm si diceremus, Libera nos ab omni genere malorum? Verùm quò dictio quà id exprimitur, intelligatur, quæ duarum litterarum nominibus constat, primùm vis huius litteræ quæ duplex est, examinanda. Hebræi confusionis suæ Babylonicæ tenebris inuoluti, nihil certi hîc sibi constituere possunt. Santes Pagninus eam Sadi vocat. Qui Bibliis Complutensibus imprimendis præfuerunt, Sadich nominant. Alius Sadic in Germania scripsit. Abraham de Balmis qui prolixam Grammaticam Hebræo sermone scripsit, Czade eam litteris Latinis exprimendam esse Danielem Bombergum Venetiis docuit. Sed valeant hi ceterique omnes Rabbini qui nulla certa via & ratione litterarum pronunciationem vel distinxerunt vel distinguere potuissent; quando videmus in ipsis etiam Hebræorum vocibus aliquando fieri confusionem. Nos igitur quod in Hoogen fecimus, quod illi Hain efferunt, hîc quoque faciemus: sed quia illic nobis ipsi nimia prolixitate stomachum mouimus, in hac littera paucis exemplis erimus contenti; de quibus tamen certò constare queat de vera huius litteræ potestate. Primùm igitur aliquot voces adferemus in quibus pro Samecht & Tau gemino suo sono collocatur. אץ tam clara nobis & vsitata vox est, vt in ea nihil possit dubitationis relinqui. Hanc Hebræi vertunt festinare & instanter vrgere, & alio modo אוץ scribunt. Quod autem nostraris hæc vox sit originis, conuersionis formula qua ad contrarij significationem transit, declarat. Hast enim festino est & accelero. Sta verò contrarium, à quo Latini Sto habent, & Græci στάω & inde formata. Nec mireris in sta adspirationem deesse quæ in hast auditur. Id enim fit quo celeritas spiritu incitetur, quo in stando nihil opus est; nec alioquin omnes adspirationem exprimunt. Ecclesiastici decimo, vbi legitur,

Alphabetica orationis eidẽ qui Dominica ordo.

Zade litteræ nomẽclatura varia.

Zade litteræ vera potestas.

Hebraica voces permultæ à Cimbricis factæ.

Hast. Sta. Sto, stas, στάω.

gitur, *Qui fodit foueam, incidet in eam*, vocabulum est גמץ non ferè alibi reperiendum,
Stagnum. sed misere per metathesim corruptum. Latini stagnum dixerũt, iter nobis ad originem
Stang. ostendentes. Stang enim idem est quod aquas coërceo & includo, à sta & ang, ceu di-
Ang. cas angustam iis dari stationem. חרוץ non satis claræ est apud Hebræos notationis.
D. Hieronymus fortem transtulit decimo, duodecimo & vicesimo primo capite Pro-
Sterch. uerbiorum. Nobis nihil apertius, quàm sterch fortem notare; tametsi sterc potiùs citra
spiritum dicamus. Admonere hic debeo, pro eodem עריץ apud eos dici, vt in Voogen an-
notaui; vbi videas vocem versam, & ע pro ח positum, & Iod pro Vau mirabili confusio-
ne; nobis tamen vtili ad litterarum affinitatem & veram pronunciationem deprehen-
dendam. Quoniã verò robur & firmitas ciuitatis est in mœnibus & propugnaculis חרוץ
etiam pro muris opidorum vsurpatur. Sic Danielis nono, *Aedificabitur platea & muri*.
Sterck. Nos sterck dicimus pro munimento & propugnaculo, & quouis loco firmo atq. munito.
Porrò quia auro nihil fortius, vel ad se seruandum vel ad alia defendenda, חרוץ pro auro
positum inuenitur, & id non vno, sed pluribus locis. Apud Danielem, חרץ pro lumbis
positum dicunt, eo quòd nimirum in dorso maximum corporis robur est, *Et compages*
renum eius soluebantur. Mihi magis arrideret si verteretur, *Et compages fortitudinis* siue
Starc. *roboris soluebantur*. Starc enim robur. Vnde Starcharterus nomen proprium apud
Starcharterus. Nortwegos. Nescio qua catachresi factum sit, vt חרצן pro vinaceo ponant; cùm Cher-
Kersteen. steen siue kersteen, quod idem est, cerasi non vuæ os designet. צוק pro premere vertunt, Stim
Stim. nobis & stif est idem quod firmum reddo; & stif firmiter aduerbium: vnde Græcis στιφρ.
Stif. Vest. נצב constituere, erigere, verificare interpretantur: nos veste dicimus & vest pro firmo &
Veste. confirmo. עץ lignum: nobis stoc baculus, & stec exiguum ligni frustum. צב tegmen vel
Stoc. Stec. plaustrum coopertum: nobis stob siue stof quemuis locum significat in quo tegimur &
Stob. calemus; vnde non malè ad coopertas lecticas translatum. צהר pro fenestra, Nun &
Stof. Vau abiecit, quo inanem litteram He reciperet: venster enim dicimus, à quo fenestra.
Venster. Fenestra. צואה sordes: nos stof. צוק angustare & coarctare vertunt: nos stic pro suffoco dicimus. צור
Stof. oppugnare: nos sturm dicimus. Eadem voce vtuntur pro angustiare & tribulare, vt eorũ
Stic. Sturm. interpretes loquũtur: nobis stor est turbare & inquietare. Ponitur etiam pro forti in qua
Stor. significatione vox versa à חרוץ omissa littera Chiet, ציר pro nuntio siue legato; nos dici-
Stier. mus stier pro mitto: significat & collum; nobis strot pro jugulo. ציון pro titulo vel tumu-
Strot. Steen. lo; quæ vox nobis steen. צפה tegere, cooperire: nostratibus stop est tegere & abscondere.
Stop. צרי resina est, vox versa à nostra herst. Habent Hebræi vocem צנע, quæ quid significet,
Herst. certò asserere nequeunt. Est vsus eius Prouerbiorum vndecimo; vbi quia superbiæ
videtur opponi, humilem verterunt. At Michææ capite sexto sollicitum reddunt, nec
Streng. pluribus locis inuenitur. Nos neglectis punctis, vti fieri debet, streng agnoscimus, quo
strennuus & diligens denotatur: Latini vocem retinent vltima littera reiecta: Hebræi
Res extruserunt. In Prouerbiis igitur monemur, ne nos sic geramus, vt superbia qua-
dam aliis suum auferamus, sed vt strennui simus in omnibus. Hoc enim sapientis esse,
vt diligentia nostra rem augeamus, non iniuria aliorum. Quòd si humilitatem hîc le-
gas, sententia eneruatur, nec quicquam facit ad propositam de Iustitia quæstionem.
Non malè igitur sollicitum apud Michæam interpretantur. Eandem litteram pro Tau
Rots. & Samecht posuít in צור pro rupe, quam nos rots vocamus, verùm hoc tam rarum est,
vt eius parua ratio aut nulla potiùs habenda sit, cùm vna hirundo non faciat ver. Nec
nunc enumerare placet vocabula in quibus contra omnem rectam rationem pro sim-
plici Samecht collocatur, quæ sunt quamplurima; certissimum nobis præbentia argu-
mentum, non à Grammaticis tantùm litterarum factam esse cõfusionem, sed eam vnà
Zade pro Samecht simplici. cum ipsa lingua inoleuisse. Quis enim non videt, in צלח, quo prosperè agere denota-
tur, hanc litteram pro Samecht positam esse; quando nihil certius, quàm hoc verbum
Saltch. à saltch venire? צד & in plurali numero צדים à nostro side pro latere deriuari, cuius per-
Side. spicuum; vbi rursus pro simplici S locatur. Est cùm pro duplici Samecht ponitur. נצל
Zade pro Samecht duplici. enim idem est quod nobis lossen, quo significatur liberare, eripere; licet suspicer Nun
superfluum esse, & verbum fieri à tertia persona lost, id est, liberat. Eodem verbo vtun-
Lossen. Stelen. tur pro spoliare & diripere, sed in ea significatione fit à nostro stelen, quod est furari.
Quid multis? germanus & primus huius litteræ sonus Samecht & Tau coniungit, vt
satis liquet ex iis quæ adduxi vocabulis; quibus multa addere potuissem, si vel opus vel

visum nobis fuisset. Succurrit tamen in præsentia vocabulum quod Rabbinos & alios
egregiè torsit. Quid enim מֶלְצַר apud Danielem esset, plurimi dubitarunt. Mihi illorũ
placet sententia qui architriclinum interpretatur. Malstier enim siue malstur eum signi- Malstier.
ficat qui conuiuium gubernat, quasi Græcè symposiarchum diceres. Est & altera vox
in Esdra גזבר:, quam vti proprium nomen interpretantur. Mihi officij nomen vide-
tur è prisca lingua Magorum retentum, perinde atque Malstier. Est autem גזבר no-
bis Schatzbester, id est, thesauri gubernator: quod Græco interpreti videtur subolcuisse, Schatzbester.
qui Gazabar Thesaurophylacem dixit. Multa enim officiorũ nomina è Persia in Chal-
dæam venerunt; inter quæ & illud est in Esther אחשדרפנים, quod Satrapas verterunt.
Nobis Hochs der bennen, id est, supremi equitum peditumq. ductores. Ben enim nobis Ben.
& bend turmas & cohortes significat. Item & alterũ æquè Hebræis & Chaldæis ignotũ B.nd.
אחשתרנים, quod veredarios celeres optimè versum videmus. Nos enim Hochst-ren su- Ren.
premi veredarium vocaremus, id est, veredarium Regis. Quòd si dicas, Hochs-der-ren-
ning, idem dixeris quod supremum cursorij officij. Nesciunt item ad quam radicem
מֵלִיץ referre debeant, quo interpres denotatur: nobis melt idem significat quod occulta Melt.
aperit atque declarat; quod proprium interpretis officium est. Volentem me ad ea quæ
instant progredi עצר verbũ, quo detinere significatur detinuit, postulans, vt se quoque
primæ linguæ applicarem. Id quia facile fuit, non potui negare. Reis-stat enim pro eo
quod est iter differre vel tollere apertissimum nobis est: vbi Hooghen pro Cap positũ
videmus קץ finem & terminum significat. Nos staken dicimus dum cessare quippiam Staken.
facimus: vnde reis stat est facere vt iter cesset; qua loquendi formula nihil nobis fre- Reis.
quentius. Sed quando hæc vox nos est demorata, priusquam litteræ huius examen re-
linquamus, vetus quædam Latinorum commemoranda consuetudo Stlites & Stlotum Stlites.
pro litibus & loco dicebant, huius litteræ accessione in principio facta; qua quid sibi Stlotum.
quæsiuerint, non intelligo. Suauitas certè soni spectata non videtur. Quamuis autem
harum vocum Quintilianus, non aliarum, faciat mentionem; in pluribus tamen can-
dem ipsis fuisse stribliginem coniecto. Quid? Succurrit & Græca vox in qua idem est
Babylonismus. E Mag enim quo ventriculum notamus, fecerunt Stomachum; qua Mag.
voce Latini quoque vtuntur, accersito nimirum ad principium hoc duplici elemento. Stomachus
Quin verò magis miteris Latinos, alibi huius duplicis soni tam fuerunt impatientes, vt vnde nomenclaturam acceperit.
alteram consonantium omiserint; vti in Sileo, à stil, & Taceo à stat-em annotaui: in quo- Stil.
rum altero Tau, in altero Sigma reiectum. Eodem modo è strone nostrati, quod est ar- Stat.
boribus capita amputare, Trunco fecerunt: vbi Hebræi duplicem quidem litteram re- Strone.
tinuerunt, verùm bellam interim litterarum transpositionem excogitarunt. E strone Trunco.
enim קצר fecerunt, quod est decurtare: qua in voce Nun repulsum, ne consonantium
ternarium impediret. Nunc itaque harum quas commemorauimus, vocum originibus
edocti, citra omnem epochen, citra omnem ampliationem dicimus, proprium & ger- Zade proprius sonus.
manum huius litteræ sonum esse eum quem Samecht præcedens & Tau subsequens
reddunt: & siquãdo aliter apud Hebræos vsurpetur, id tribuendum esse Babylonismo.
Quid enim absurdius, quàm duplicem hanc litteram pro Samecht, vel pro Xain, vel
pro Scin collocare; à quibus in litterarum enumeratione omnino discreta est? Nomen Zade vera nomenclatura.
ergo eius apud nos stades erit vel stats. in quo mirum non est, ab Hebræis, significationis
& structuræ orationis ignaris, litteram postremam fuisse reiectam. Hoc iam concluso
& definito, clarum est quid Stades qua af sibi velit. Nemini enim dubium, stat & stade Stat.
apud nos pro statu poni: vnde genitiuus stats & stades. Cõplectimur autem hoc nomi- Stade.
ne omnes vitæ nostræ rationes, siue eæ ad corpus, siue ad animum, siue ad res externas Status quid.
fortunasque spectent. Quamobrem dum Spiritum sanctum dicimus totius rerum no-
strarum status mala auferre, omnia summatim complectimur præsidia, quibus quouis
modo opus est ad ea amolienda, quæ vel domi, vel foris incommodi quippiam mo-
lestiæque adferre possint. Siue igitur Alexicacon, siue totius rerum nostrarum om- Alexicacon.
nium status vindicem, siue stades qua-af dicas, idem denotaris: & eo quidem magis
mihi placet Horatius, quòd Alexicacon vindicem interpretetur; quando is propriè
vindex est qui nos ab omni malorum seruitute liberat. Quàm igitur latè patet illa ora-
tionis Christi verbis conceptæ pars: *Libera nos à malo*, tam latè se hoc Spiritus sancti at-
tributum extendit. Nec te offendat quòd idem epitheton Patri & Filio tribui consue-

 uerit.

uerit. Neq enim personæ in diuinis attributis distinguuntur, sed habendi ea quæ habere dicuntur, modo. Liberat nos pater, vt à seipso liberandi habens potestatem; liberat Filius, vti à Patre potestatem accipiens; liberat Spiritus sanctus, vt procedens ab vtroque, & ab vtroque habens vindiciarum potestatem. Fit enim totius bonitatis diuinæ effusio per Spiritum sanctum, verissimum & solum Dei Amorem coëssentialem, & Patri & Filio æqualem, cuius ab vtroque processus rationem de voluntatis natura, quoad eius captus fert humanus, consideramus, cùm filij genesis intelligentiæ comparetur. Conuenientissimè autem orator noster hoc epitheto vsus est in totius orationis conclusione; eo quòd antè docuisset, quo in statu res humanæ essent, quamque miserabili seruitute deprimendæ, nisi diuino auxilio contra vtrumque serpentem iuuarentur. Admirabile est vbique artificium, & tale profectò, vt frustra in pari breuitate id mirari studerent quotquot vsquam gentium sese in dicendi arte exercuerunt. Quamobrem nec nos hic prolixiores erimus in iis quæ infinita forent persequendis; satis habentes, eorum amplitudinem indicasse, & vocis dedisse interpretationem. Ceterùm quod ad

Zade figura.

picturam attinet, hîc solliciti esse non debemus, cùm duplex hæc littera per duas simplices coniunctas voluerit pingi. Neque enim vna effigie parua, qualis litteras decet, totum rerum humanarum statum exprimere fortè possis: quo fit, vt commodissimum promtissimumq. fuerit, vt duabus litterarum figuris coniunctis notaretur. Hebræi hoc loco laudādi, quòd non longè à vera pictura recedant. Nam si Samecht delinees, & Tau ipsius dorso dextrorsum imponas, ipsorũ figuram quadam tenus expresseris. Latini S & T coniungunt, lineis superna parte deuinctis. Sed quid ago? O me crassum & stupidum! Quàm ferè me diuina Alphabetarij magistri sollertia fefellerat. Quid? Egóne in tanta picturæ simplicitate quæ duorum elementorum figuras dumtaxat colligaret, quicquā vlterius arcani latêre suspicarer? Atat, hoc illud est: Simplicitatis specie facillimè decipimur. Verùm debuissem recolere ac ruminare, quæ natura esset hieroglyphicorum & sacerdotalium tesserarum; quippe qui earum in hoc Alphabetario explicatu interpretationem professus essem. Sed quid prodest negligētiam supinam criminari? Satius sit parta facere nouo studio & diligentia. Dixi statum rerum humanarum breui aliqua figura oculis fortasse subiici non posse, & idcirco commodissimum fuisse, vt hæc littera ab illis elementis è quibus constaret, imaginem sibi mutuaretur. Nunc cano palinodiam, licet qui fortè dicet, nihil affirmet. Nulla figura in toto terrarum orbe vel à summo pictore inueniri excogitanq. possit, quo status rerum humanarum clariùs veriusque depingatur, quàm si figuram ipsius Samecht, quæ serpentem repræsentat, ad sinistram, & Tau ad dextram proponas intuendam. Quid enim aliud tortuosus draco homini ad spectandum propositus significat, quàm perpetuum bellum, tum domi intra ciuitatis humanæ viscera, tum foris gerendum? Quod enim certius belli signum, quam hostis præsentis spectaculum? Hanc picturam Maro expressit sic canens:

Primus ab aduersa conclamat mole Caicus:
Quis globus, ô ciues, caligine voluitur atra?

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros,
Hostis adest.

Draco igitur pictus certissimum est belli signum, tantisper homini dum spirabit, citra omnes inducias sustinendi. Hinc itaque clarè cernitur, statum hominis eum esse, vt semper ei sit cum præsenti hoste manus conserenda: quod Iob disertis verbis docet, vitam hominis militiam esse dicens, tantisper duraturam, dum terram calcabit. Portò dum hostem præsentem videmus, non solùm bellum nobis esse scimus; sed illud etiam intelligimus, qua ratione optimi ducis officio fungi queamus. Bene enim Chabrias dixit, cum optimum esse Imperatorem, qui res hostium quammaxime cognitas habeeret. Quid igitur melius ad sana belli consilia capienda, quàm hostem coram intueri? Nihil sanè, si vnà omnes oppugnandi rationes possemus videre. At serpens tam callidus est, tam variis insidiis vtitur, tam multos agit cuniculos, tam varia oppugnationum genera in horas singulas machinatur; vt dum eum vides, nihil aliud videas, quàm mille præsentia pericula occultis tibi fraudibus parari. Præterea dum serpentem cernis, non externum modò hostem agnoscis, sed domesticam etiam belluam cernis, inter ipsa tua mœnia, immo intra ipsa viscerum penetralia assiduo te impetu molestantem. Heu miseram belli conditionem, quo non de aris & focis pugnatur, sed in ipsis aris & focis hostis sedet! Quid hic remedij in domesticis copiis? Si hostilem vim mœnibus & arce excludere nequiuerunt, qua vi in ipsis templis iam sæuientem poterunt propulsare? Actum est, nisi auxilium externus adsit, quod rebus intus periclitantibus præsenti auxilio succurrat. Et hæc quidem arcis humanæ interior facies est, quam sinistra figura designat. Consideremus nunc quis rerum status foris sit, & quid auxilij exteriùs sit exspectandum. Externa omnia dextra parte intelligi debere, non semel modò dictum. Conuertendi igitur oculi dextrorsum, & speculandum quid inde spei subsidiique affulgeat. Quid igitur hic videmus? Nempe Tau, quo solo Draco vinci deprimique potest: de quo, quia mox ampliùs agendum, non plura hoc loco dicemus, quàm ab hoc solo omnem contra serpentem victoriam pendere. Habemus modò totum rerum humanarum statum & internum & externum, duabus dumtaxat expressum figuris; & sic expressum, vt magis ad viuum exprimi non possit, tametsi quotquot vmquam fuerunt Apelles, ingenia & operas suas in vnum conferant. Quoniam autem in hac pictura ordo ille seruatus est, vt quæ interna nobis sunt sinistram; quæ externa, dextram occupent: nec hic vllo modo peruerti vel debeat vel possit, si veritatis ratio habeatur; voluit sermonis nostri architectus, vt in vocabulorum conuersione hæc duplex littera semper eundem partium suarum ordinem seruaret. Hinc ex Staf fast/ non Fats; ex Sta ast/ non ats, & similia è similibus habemus sic è prorsus versa, vt duplex littera natiuum partium suarum ordinem custodiat. Licet igitur & ex hac re perspicere, litteram Stades, non Tsades, aut aliter nominandam esse. Et hæc quidem de Stades sufficiant, littera ea, cuius figura totum rerum humanarum statum oculis subiicit.

Status rerum humanarum tessera.

St pro vna littera in vocum conuersionibus habetur.

Quof.

HVIVS litteræ nomen non rectè ab Hebræis efferri, non magis miramur quàm voces ab iis corrùpi, qui quid significent, aut cuius sint originis, ignorant. Nos Qua-af vocamus, quo Alexicacos siue vindex ab omni malorum seruitute liberali manu asserens denotatur: qua de re satis in præcedenti littera diximus. Docuimus in Hermathena, hanc litteram non esse necessariam, quod & Latini Grammatici annotarunt. In vocalium elementorum censu locum non habet, in quo duplex digamma numeratur. Quoniam autem in hoc Alphabeto recensetur, nec duplicis digamma hic mentio fit, sic nobis ratio litterarum subducenda, vt dicamus, apud gentes ceteras, duplex digamma reiecto, hanc suffectam fuisse; & idcirco Hebræis & Syris & ceteris à Cadmo traditam fuisse: verùm in prinre Alphabeto, ab antiquo apud Nochum & Ianigenas conseruato, loco Qua-af fuisse Wee-af; quo significatur is qui à doloribus liberat; atque ita ad eandem orationis vtrobique tum sententiam, tum structuram fuisse. Siue enim Qua-af siue Wee-af dicas, res eòdem tendit; nec alius Wee-af est quàm Qua-af; eo quòd nullum malum

Quof litteræ nomenclatura & interpretatio.

Quof in locũ duplicis Digamma suffectum.

ſit, quod non ſuos ſecum trahat dolores atque pœnas. Neque alienus ſum ab ea ſententia, fuiſſe aliquando tempus cùm Qua-af & Wee-af eadem figura pingerentur; & hinc fortaſſe accidiſſe, vt plurimæ voces quæ duplex digamma in ſermone noſtro habent, per Qua-af apud alias nationes efferri, vti in Werinus & Quirinus, Qui & wie, Quando & wan/ & aliis memini annotaſſe.

Hebraica voces à Cimbricis facta. Hebræis item voces ſunt in quibus id apertè contigiſſe cernas; atque adeò in eo ipſo verbo, quo accidit vel contingit apud nos denotatur. קרה enim pro hac notione dicunt, quod à noſtro *Wort* corruptum eſt, He in locum Tau ſubſtituto. Diſpeream, niſi deſpuam ſæpius ſuperuacaneas has litteras, quæ locum *Warm.* neceſſariarum occuparunt. Iidem קרב pro calefieri ponunt, verbum à noſtro Warm deriuatum. Eſt apud eos vox קרקע, cuius nullam rectam queant domi ſuæ rationem comminiſci. Semel pauimentum, ſemel fundum verterunt interpretes: Nobis ſolum & firmamentum pedum hac voce indicatur. *Wag.* *War.* Wag enim eſt ſurſum deorſum ferri & ſuccuſſari, war cuſtodire & defendere. Warwag igitur quod nos cuſtodit & tuetur in firmo ſtatu, ne ſurſum deorſum agamur. Nec magis norunt vnde קשט pro firma veritate ponatur: *Wis.* wis vocali breui nobis idem ſignificat quod certum & indubitatum. *Wiſhet.* Hinc wiſhet ſubſtantiuum quaſi certitudinem parum Latinè diceres: quæ vox expreſſa eſt tribus illis in קשט conſonantibus. *Won.* קנן ædificare vertunt interpretes: Nobis won idem eſt quod habito. *Wer.* קיר pro muro dicunt: Nos wer pro defenſione quauis vſurpamus. Hinc capite quarto Hieremiæ, vbi dicitur, Senſus cordis mei turbati ſunt, verti poſſet: Muri ſiue defenſio cordis mei turbata eſt; ceu diceret: Sum expugnatus, mœnia ſunt deiecta, iacet *Keer.* omnis defenſio. Iam קרקר interpretantur murum deſtruere: Nos wer keer dicimus pro *Wacht.* euerto id quod defendit. קוה exſpecto: nobis wacht. In קדש item, quo conſecrare ſi*Widen.* gnificatur, clara eſt hæc permutatio: Nos enim wide pro eodem dicimus. Sed ſatis horum. Crebrius enim duplex digamma vel omiſerunt, vel in Bet vel in Vau mutarunt.

Q & W eadem aliquando figuram fuiſſe. Quoniam tamen Qua-af & Wee-af idem fere nobis denotant, & loco Qua-af in vocalium elementorum enumeratione eſt duplex digamma, probare me æquis iudicibus poſſe exiſtimo, eandem aliquando figuram vtriuſque litteræ fuiſſe. Videamus ergo quænam ea fuerit. Scio duplex digamma per duplicatã digamma effigiem & nunc pingi, & olim etiam frequenter pictum fuiſſe; verùm id extra hieroglyphicam diſciplinam, quæ non contenta tanta ſignificationis ſimplicitate & anguſtia, ea quærit quæ copioſam & amplam rerum offerant intelligentiam. Quamobrem ſi nomenclatoris induſtriam quàm proximè ſequi velimus, iuxtà ac debemus; inueſtigandum illud interea quæ oculis obiiciuntur pingique poſſunt, in quo excellentiſſima vis ſit a malis liberandi. *Solis, in malis auferendis præſtantia.* Hic ſi Philoſophos conſulemus, Sol erit accipiendus, cuius radiis vitæ beneficium, & omnium eorum quæ ad vitam ſunt neceſſaria, adſcribunt: cuius rei vel vnus Ariſtoteles ſatis magnam idoneamque dedit teſtificationem. Quid vero ſermonis noſtri opifex? Is non tantùm huic ſententiæ ſuam tribuit auctoritatẽ, ſed nomen etiam Soli *Son.* dedit à ſanando, dum eum Son vocauit. Cum igitur Sol inter omnia ea quæ videri poſſunt longè ſit excellentiſſimus ad omnia mala & omnes dolores mortalibus auferendos, facillimeque poſſit delineari, *Quæ litteræ figura.* imaginem eius huic litteræ appingemus.

Verùm

Verùm vt intelligatur, ab hominis statu tolli mala dolnrésque debere, hominis effigiem eam addemus, è qua summa infirmitas colligi possit. Iaceat igitur supinus, pedibus & brachiis porrectis, ceu mortuus sit, nec vllas vires habens ad se mouendum. Sed in vtram partem, dextram'ne, an sinistram pedes porrigendi? In vtram? In illam haud dubie, ad quam cadauera pedes extendunt dum efferuntur ad sepulturam. Audiamus ergo vocalem cadaueris quod effertur pictorem, & ab eo discamus picturam. Et sit is Persius, apud quem sic legimus:

Hinc tuba, candela, tandemq́ beatulus alto
Compositus lecto, craßisque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.

Quòd si in portam extendit, forás; si forás, dextrorsum; quoniam externa dextra esse non semel modò demonstraui. Dextrorsum igitur pedes extendantur, quo mortuus esse intelligatur. Huius capiti Solis orbis circumscribatur, ad eum modum, vt illud sensim attollat: quo facto, mox eam litteræ formam videbimus, quam Latinorum maiusculum Q hactenus præfert. Et hac via geminæ vocis Qua-af & Wee-af pictura nobis sit absoluta. Nec malè tum habebat Alphabetum, cùm Wee-af legebatur, nulla ipsius Qua-af habita mentione, cùm eadem ratio sit & sententiæ & constructionis in vtroque. Wee magis ad We alludit, & illius, vt dixi, sequitur venenum; quo fit, vt Qua-af necdum recepto, elegantior etiam fuerit oratio. Magna enim significationis vis est, & summa summi beneficij confessio, dum Wee-af dicitur, propterea quòd non dolor tantùm simplex hac voce denotetur; sed is dolor quí sit futurus sempiternus, iuxta certissimum documentum ichnæa regressione signatum, quæ ex wee nos ad ewu per vestigia reducit. Multa & propè infinita de sempiterno hoc dolore, & eius è draconis veneno consequentia dici possent, sed ea vel satis antè sunt indicata, vel angustius huius Alphabeticæ orationis exclusa. Satius fuerit picturam paullo meliùs considerare; & videre quid Sol, orbe suo hominis caput includens, præstare possit. Hoc non ex alio facilius intelligemus, quàm ex ipso sermonis nostri architecto, qui Solē mirabili prorsus vocabulo indigetauit, cuius Hermathena nostra latiorem dedit interpretationem. Son vox est analogica ratione plura significans. Primùm significat pacem facere siue reconciliare: mox etiam osculari. Deinde sanare: ad hæc Solem: postremò filium: & hæc omnia ex vna eademque ratione, qua So-een vniendi habet significationem. Mirum autem est, hæc omnia primùm ei conuenire, qui sic inter filios princeps est, vt ante mundum etiam creatum Filius fuerit. Quid dico ante mundum creatum, cùm Filius sit ab æterna seculorum infinitate? Hic enim solus est & verus reconciliator. Hic princeps in osculando, dum in ipso pax & iustitia sese sunt osculatæ. Hic verus sanitatis auctor, non corporum tantùm; sed, quod infinito plus est, animorum. Hic est Sol; non ille quidem spectabilis, sed Sol lumine suo illustrans vniuersa, quoniam lux est æterna Patris æterni, omnibus rebus & corporatis, & non corporatis lumen affundens. Huius spectabilis imago Sol est cælestis, quem propter quandam luminis & sanationis communionem corporatarum rerum finibus inclusam, Son etiam vocamus. Quamobrem si Filij lumen, quod est Spiritus sanctus, ad homines sanandos se diffundens depingere velis, optimè Solem pinxeris; & id quidem ea ratione, vt orbe suo hominis caput complectatur, atque illud sensim videatur subleuare. Quemadmodum autem in hac pictura homo supinus iacet, pedibus & brachiis porrectis, veluti mortui in capulis collocantur; ita in sequenti littera caput eius videbimus alte erectum, & ad cælum in sublime contendens. Hæc itaque si diligenter expendas, & cum figura conferas; senties, mihi crede, nihil posse pingi congruentius sancti Spiritus instinctui, quo nomenclatori rerum omnium iuxta cuiusque naturam & cognationem vocabula dictauit. Disperceam nisi in solo hoc nomine Son plus lateat mysteriorum, quàm vllis linguis queat explicari; tantum abest vt augustam eius maiestatem me sperem vllis commentariorum codicibus, nedum his Alphabeticis annotationibus, assequi posse. Quocirca locis obiter indicatis, in quibus arcana delitescunt, ad litteram sequentem transibo.

[Margin: Wee. Ewu. | Son. | Sol cuius rei symbolum.]

Res.

Alphabeticæ orationis epilogi artificiũ. EXPOSVI modò tertiam salutationem, qua noster orator Spiritum sanctum compellat, arcana secundi binarij significatione ad id vsus. Restat vt ad precationis epilogum accedamus, qui ternario absoluitur; vt quæ oratio à ternario diuinæ essentiæ exordium sumsit, in eundem terminetur. Verùm quo tota precatio perfecta sit & rotunda, & in se vndique ad centrum cordis animi & mentis, vt Christus iussit nos Deum amare, contracta, & per hanc figuram euadat tutissima, nullis angulis vsquam extantibus quos hostis arripere possit; hic secundus ternarius ita est ordinatus, vt priorem ternarium per vestigia retrò legat, & id habeat vltimum, quod in priore fuit primum. Nam vt linea quæpiam circulum definire dicatur, oportet vt ab aliquo puncto ductum suum exorsa, ad idem reuertatur. Hic igitur ternarius primo Spiritus sancti, secundo Filij, tertio

Res litteræ nomẽclatura. loco Patris nobis offert attributum. Nunc igitur ad litteram. Eam Res Hebræi nominant, propter punctum subscriptum. Ipsæ litteræ per se lectæ Ris haberet: quam vocem ipsa orationis postulat structura. Syri hodierno adhuc tempore ܪܝܫ Risch dicunt. Nec mirum ab Hebræis hoc nomen puncti vitio corruptum esse, cum sola punctorum accessione ex Ion faciant Iauan. Sed quid ego hoc vnum commemoro, cùm omnes ipso-

Rijs. rum radices longissimè à primis vocum originibus per puncta adiecta discedant? Rijs itaque idem nobis est quod assurgere facio, siue iacentẽ leuo. Dixi in pictura ipsius Rijs-af hominem supinum iacere, pedibus exterius siue dextrorsum, vt in cadaueribus fit, ad efferendum porrectis. Huius caput radiis suis Sol ambiebat, quo vitam rursus, quam sua culpa perdiderat, infunderet. Nunc igitur vlteriùs venitur & oratur, vt Spiritus sanctus caput hominis vitæ restitutum, & à mortis seruitute & carcere vindicatum

Schyn. erigat, & in altum attollat. Et hîc quidem caput orator vocat Schyn/ id est, tenue lumen, aut potiùs reuerberati fractique luminis splendorem. Cupit autem vt obscurum hoc lumen, quod à Sole in hac vita accipimus, erigatur ad ipsum antiquum dierum, vt

Res litteræ significatio. mox exponemus. Rijs igitur nihil aliud est, quàm erige: quo verbo & Spiritum sanctum rogamus; & ei proprium adscribimus attributum. Spiritus enim est omnia erigere &

Geest. in altum tollere: quod cuiuis de spiritus natura liquebit. Nobis spiritus hominis Geest vocatur, ceu dicas Ge-es-het/ id est, ad ipsius esse caput, siue eius, quod dat esse, caput. Spiritus enim noster ad caput totius esse fertur, quod est ipsum bonum, quo feruntur omnia. Omnis enim Esse siue actus, siue vitæ caput est ipsum bonum; quia ex bono omnia procedunt, & ad bonum omnia referuntur. Bonum autem non mouet nisi cognoscatur: quo fit, vt Filius, qui Patris mens est, præcedat in nostro captu. Ex bono igitur per Filium cognito, elicitur Amor, qui Spiritus sanctus est, à Bono & Boni Filio procedens. Spiritus igitur sanctus propriè Geest dicetur, quia per hunc ad ipsius Esse caput ferimur, & nobis caput est eius quod nobis esse dat. Quid autem proximè nobis dat esse? Quid aliud, quàm anima, quam Geest vocamus, quæ à Spiritu sancto tamquam à capite dependet; cùm is caput sit non nostræ modò, sed vniuersæ vitæ rerum omnium creatarum. Vocabuli igitur Geest origo soli Spiritui sancto primum con-

Steeg. uenit, ac deinde analogicôs spiritui nostro. Quòd si hoc vocabulum vertas, Steeg habebis; quod tantundem valet ac si dicas, sursum tendebat. Proprium enim Spiritus est vt ipse sursum tendat, & illa quibus inest, secum sursum attollat. Luserunt nostrates in

Gest. hac voce, dum ceruisiæ fecem Gest per vocalem breuem nominarunt, quasi parui temporis spiritum vocarent. Ex hac enim, ceruisia & vitam accepit, qua velut mustum efferuescit; & facultatem eam vt homines pro tempore nouo spiritu ferat, & vltra solitum eorum animos attollat. Cum igitur Spiritus sanctus Geest propriè & primò vocetur; nemo negare potest, quin Rijs vnum sit ex eius attributis, quo erigendi hominis

Stygh. munus ei fertur acceptum. Stygh enim, à quo Steeg præteritum imperfectum, & idcirco vox omnis temporis, significatam nimirum rem perennans & ipsum Geest conuertens, idem est quod, sursum aliquid fero, vel, sursum enitor. Rijs verò idem quod erigo & attollo, eodem modo quo Stygh vsurpatum, vel vt actiuum vel vt neutrum verbum, iuxta Grammaticorum locutionem. Quid verò fit ex homine à vitiis & morte resuscitato, & iam erecto, & nouo spiritu vitam adepto, quàm priùs haberet, altiorem? Quid aliud, quàm nouum & altum ædificium? D. Paullus enim dicit nos Dei ædificationem

tionem esse, cuius fundamentum sit Iesus Christus. Sed quorsum Spiritus sanctus hoc nostrum ædificium erigit, & in altum attollit? Respondebit idem gentium doctor, vt templum Dei simus, & Spiritus sanctus habitet in nobis. Idem frequenter repetit, nos esse Dei siue Spiritus sancti templum. Aliàs enim Spiritus sancti, aliàs Dei templum dicit, vt clarè cognoscas, Spiritum sanctum Deum ab ipso vocari. Cupit igitur præceptor, vt Canopus à belluæ vinculis, & à mortiferis malis liberatus, erigatur in templum Spiritus sancti: & vt ipse Spiritus in Canopo sibi templum erigat, in quo colatur & adoretur. Templi nomen Latini suum esse fortasse credunt. Varro Poëticorum verborum etymologias ab hac voce auspicatur, vt videlicet originum inquisitionem in augurato tractaret. Triplex igitur templum distinguit; vnum à natura, quod cælum est; vt, *Templum triplex apud Varronem.*

Vnus erit quem tu tolles in cærula cæli

Templa:

Alterum in terra ab auspiciis, vt in Peribœa,

Scrupea saxa Bacchi templa propè aggreditur:

Tertium sub terra à similitudine, vt in Andromacha,

Acherusia templa alta Orei salute infera.

Huius nominis originem à Tuor pro conspicor petit; quia nimirum templum intueamur. At hic nulla littera præter primam eadem est, nec verbum hoc sic vel huc vel illuc potest inclinari, vt inde Templi vocabulum oriatur. Si hoc est rectas nominum dare rationes, nescio quid sit vel nugari, vel splendidis quempiam verbis præclara pollicitum nihil præstare. Sed adiecit contemplari idem esse quod intueri. Bene quidem, sed verbum hoc à nomine ducitur. Quia enim templa augures diligentissimè intuerentur, verbum factum est contemplor, pro accuratè inspicio. Dicimus ergo, templi nomen à Ianigenis remansisse, qui, perinde atque nos hactenus facimus, Tempel pro eo quod Latinis Templum sonat, dicebant. Huius rationem quærere proprium huius loci est. Pecudis nostræ paullo antè audiuimus mentionem, dum rogat doctor, ne sublimior pars hominis ei deuinciatur. Hoc pecus Plautus animum vocauit, dum in Trinummo hanc dictat sententiam: Si animus hominem perculit, actum est, si animo seruiuit, non sibi. Si ipse animum perculit: dum viuit victor victorum cluet. Nihil vmquam à Plauto venus dictum est. Si enim nos animo, id est, pecudi indomitæ seruimus, actum est de nostra salute: at si nos animum percellamus ac domemus, splendidissimam victoriam obtinuisse dicemur. Victor enim victorum est & Imperator Imperatorum, qui hanc belluam sibi subiecit. Nos animum Moet vocamus, eo quòd perpetuis nos afficiat molestiis, nisi freno cohibeatur. Hoc autem molestiarum remedium ichnuæa conuersio demonstrat, quæ Toem nobis, id est, frenum offert, quo nimirum ferum iumentum domemus ac regamus. Illius enim naturæ est hæc fera, quam Animi nomine Latini nonnumquam vocant, vt vel domanda sit freno, vel perpetuò nos vexet ac molestet. Horatius itaque post molestias quibus nos hoc pecus diuexat, enumeratas; voluptates videlicet, auaritiam, inuidiam, iram, alias; pulcerrimam sententiam dixit: *Animus frenò domandus.* *Moet.* *Toem.*

——*Animum rege: qui nisi paret*

Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.

An'ne hic vides id expressum, quod nomenclator per vocabulum Moet nobis declarauit? Cum ergo rogaret præceptor, ne pecori pars sublimior alligaretur, hoc etiam intelligitur rogasse, vt pecus hoc domitum haberet, quia nimirum nihil medium est, propterea quòd vel imperet vel seruiat. Sic igitur orationem intelligamus oportet, vt ea petiisse precator putetur perpetuum Canopi in belluam suam imperium: quod dum potitur, & ab illius molestiis & feralibus malis liberatus est; idoneus iam fit, vt in templum Spiritus sancti erigatur. Quid igitur sit templum ex his quæ dixi, liquebit. Tempel enim tres complectitur voculas potestate, Tem-pe-hel; quas si componas, idem valebunt ac si dicas, Domiti pecoris exaltatio. Homo enim carnem suam freno domitam ad tantam excellentiam euehit, vt in templum Dei erigatur. Verum igitur & primum in terris Dei templum est, quod Spiritus sanctus ex animo domito rationis freno sibi erigit. Sic Apostolus membra nostra Spiritus sancti templum dixit. Dometur enim antea bellua siue caro necesse est, quàm Spiritus sanctus in ea sit habitaturus. Admiranda sanè templi significatio, & ad amussim ad sacræ scripturæ veritatem quadrans; & interim *Templi etymon.* *Templa Dei hominum corpora.*

terim tam clara & extra omnem controuersiam posita, vt ne possis quidem, tametsi velis, vocem ab hac interpretatione alienare. Stupendo certè honore Deus corruptam hominis naturam afficit, dum eam sibi templum facit. Vide, quæso, quanto satius est & præstabilius carni nostræ, quæ bellua est, domari & lupatis obedire, quam efferatam, quo libido rapit, ferri. Intelligimus ergo nunc, primum templum in homine ædificari atque erigi, & ad eius similitudinem externum templum, quod vulgò sic vocatur, templum dici. Fana enim & loca orationibus cultuique diuino consecrata, templa dicentur; eo quòd in iis domitæ pecudes, id est, animi hominum rationis rectæ freno gubernati in sublime tollantur, ad ipsum nimirum altissimum, cui sese precibus iungunt, euolantes. Quoniam autem templum non domitum modò animum postulat, sed vt is etiam sursum ad excelsa tollatur; neque id corpore fieri aut possit aut debeat, sed mente sublimia cogitante, & eorum sese spectaculo totam deuouente; prisci Latinorum maiores religione necdum corrupta verbum sibi fecerunt, quo hæc attenta rerum sub-

Contemplari quid. limium inspectio significaretur. Contemplari enim eum dicebant, qui vel in templo suo dumtaxat, vel in templo etiam externo attentus esset ad alta & excelsa mentis oculis conspicanda: quasi dicerent frustra templa adiri, nisi vnà cum templo mens nostra tota sublimibus intuendis vacaret. Verùm dum paullatim sincerus Dei cultus & bonificiorum ritus à priscis Ianigenis, & ab ipso Nneho siue Saturno per manus & maiorum traditiones accepti corrumperentur, hinc sacrificorum & ignorantia & auaritia,

Auguriorum origo & vanitas. hinc cacodæmonis fraudulentis machinationibus, quibus homines deludebat; veræ contemplationi, quæ mentis oculis fiebat, successit abominanda superstitio, qua in cælo templa ab auguribus designabantur: in quibus loco rerum diuinarum, fortuitus auium per aërem volatus notaretur, vt ex iis futurorum fieret coniectura. Bella scilicet hæc erat excelsarum rerum contemplatio, grauis scilicet, ac grauissimis viris digna religio; quæ animum leuibus leuissimarum auium pennis alligaret, ac sursum deorsum,

Idolomania causa. quo picis vel coruis placuisset, raperet atque vexaret. Hæc semper regia via fuit ad Idolomaniam & omnes errores, res in religione bene institutas & ad optimum finem destinatas ad quæstum aliquem detorquere; & ex iis quærere, quod stolidi & peruersi hominum animi maximè admirentur, & quod ad vitia sua alenda & stultas cupiditates

Futurorū cognitione omnes expetunt. sequendas aliquo modo conducere arbitrentur. Innatum nobis est ex primorum parentium peccato, vt omnes proni feramur ad futurorum cognitionem: quam inclinationem animorum diabolus peperit, dum illis persuasit, si vetitum pomum comedissent, Deo similes futuros. Hanc igitur insanam cupiditatem cùm semper Draco promouere nititur, tum eorum vehementer auget auaritia, qui ex commentitia aliqua futura prædicendi arte quæstum facere cōtendunt. Hinc sacrifici, quibus templorum cura erat, parum ex vera contemplatione lucri sperantes, religionem suam cauponari cœperunt, & hominibus persuadere, aues loco rerum diuinarum esse contemplandas, & sese posse ex earum volatu quid cuique futurum sit vaticinari; neque fas esse quicquam omnino incipere aut moliri, nisi illis consultis & interrogatis, an quod proponeretur iuxta Deorum fieret voluntatem. Lepidum sanè commentum. Quid ni enim aues, quæ Diis inter volandum propinquiores essent, meliùs, propiùs & clariùs ea quæ Deus vellet intueri possent, & quæ vidissent hominibus nuntiare? Videmus hîc insignem maximi lucri officinam, & quæstuosissimum mendaciorum mercatum in veri templi locum substitutum, è quo, tamquam e primo fonte, omnis augutiorum auspiciorumque disciplina defluxit, Romanis rerum Dominis, quicquid auibus visum esset, imperatura. Templi itaque nomine monemur, vt animum nostrum subiugemus ac regamus; quo in altum à spiritu erecti, templa Dei simus. Dum igitur Ris dicitur, hæc Spiritus sancti substructio intelligatur, ad quam post domitam pecudem ordine peruentum est. Nunc inquirendum, quæ quàm optima figura sit ipsi Ris oculis subiicienda. In primis perspicuum est, erigendi atque in sublime tollendi potestatem, & ipsam potestatis actionē ignea vi perfici, qua Spiritus sanctus omnibus vitam infundit, omniaque ad Vnum euehit. Quamobrem non immeritò tautologiæ accuser, si prolixus sim in explicando demonstrandoque, huic igneæ potestati & actioni pyramidis figuram deberi.

Ris littera figura. Fingenda igitur erit meta, siue ea Ægyptiarum pyramidum formam referat, siue propiùs obeliscos æmuletur. Quoniam autem ostendi, totam hanc Spiritus sancti

 erectionem

erectionem ad principem hominis partem referri ac pertinere, non potest dubiũ esse, quin capitis effigies propria sit nota ad hanc oculis repræsentandã. Cùm enim subtractio hæc quam Spiritus sanctus in homine erigendo molitur, tota ad id tendat, quò caput belluinam hominis partẽ freno suo coërceat & imperio premat, atque ita homo fiat verum Dei templum; aptissimè caput pingetur, eò quòd nõ solùm sedes sit rationis & mentis propria, sed etiam quòd ab imperio à sermonis nostri opifice Deo nominetur. Accedit huic huius picturæ rationi & altera caussa. Quando enim ad hoc vt templũ Dei simus, opus est animo domito, necessariũ videbatur, vt & freni forma & pecudis domiti imago ostenderetur: atqui hæc eadem meta quæ erectionis habet significationem, non solùm frenum exprimit, sed pecudis etiam domitæ propriam ostẽdit figuram. Frenũ enim quo homo animum regit, pyramidem ad vnguem imitatur; propterea quòd intra metæ terminos omnes cupiditates & impetus quibus iumentum efferuescit, coërceat; & omnes quotquot sunt sic componat, vt ad Vnum quod Christus dixit esse necessariũ, ferantur. Hinc liquet, frenũ capitis siue mentis nihil aliud esse quàm regulam conoidem, qua veluti lupatis animus domatur, & vt se ad Vnum erigat, cogitur. Hoc cùm clarissimum sit ex iis quæ à nobis frequenter antea dicta sunt, obscurum itidem esse non potest, quæ forma sit ipsius siue animi siue pecudis rationis à Spiritu sancto erectæ imperio subiugati & per omnia obtemperantis. Neque enim Stoicorum more cupiditates & animi affectiones ex homine tollimus; sed eas, dum à Spiritu sancto erecti sumus, sic componimus, vt in metæ formam sursum ad vnum apicẽ tendãt. Commodissima igitur nobis fuit, & significationũ varietate plurima suggerens pyramidis figura; qua nimirũ simul & spiritus erectio, & freni forma, & animi domiti imago cernitur expressa; non illa quidẽ vulgari aut plebeia pingendi ratione, sed tali, vt nemo mortaliũ quicquam possit ad viuũ magis imitari. Adde nũc his illud etiam corollarium & maximũ picturæ ornamentũ, quòd dum aptissimè ea quæ dixi oculis sunt subiecta, illud vna opera effectum est, vt templi formam & substructionẽ habeamus, qua nullã quisquã possit vel cogitando tantùm meliorẽ architectari. Cùm enim templũ esse de vocis ratione definiuerim, domitæ pecudis exaltationẽ; hæc nobis tabula omnia simul exprimit, tum ipsum caput Spiritus sancti gratia erectum, & vnà secum erigens quæ imperio suo coërcet, tum frenum quo coërcet; tum pecudis formam quam coërcet, & ad Vnum sese attollere compellit. Maiores nostri huius rei conscij, cùm ex tota fanorum amplitudine pyramidem facere difficillimum & operosissimum; & tale etiam, vt vel fieri non posset, vel si factum fuisset, plurimis iniuriis, & maximè ventorum pateret, animaduertissent; prudenter illud excogitarunt, vt omnibus templis meta cum capitis forma vel supernè imponeretur, vel ad posticam partem exstrueretur, quò totam structuram pyramidis & capitis ei imposita forma terminaret, ceu ea propria esset & necessaria forma templorum. At dum rotundo globo, quo alibi aliud, hîc caput denotatur, crux imponitur; idem fit quod in hac Alphabetica oratione factum videmus, in qua supremus & vltimus apex est ipsum Tau, quo crucem significari mox latiùs ostendam. Quis hîc non miretur maximam hanc precationis nostræ & ipsius templi, in quo precatio

Pyramis quarum rerum tessera.

Templorum forma, & forma ratio.

catio fieri debet, similitudinem atq. concordiam? Nam sicut oratio Alphabetica à vita capit exordium, & ad capitis erectionem paullatim adscendit, atque deinde capiti erecto Tau imponit; ita vera templi forma substructionis suæ initium habet metam, veræ vitæ indicem; atque inde absolutæ metæ caput imponit, quo prima hominis effigies, aut potius secunda, quam Spiritus resuscitās & erigens largitur, exprimatur; iuxta illud,

Os homini sublime dedit cælumq́, tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Ex his modò perspicuum fit, quanta significationis efficacitate in lingua nostra illud Christi diceretur, *Domus mea domus orationis vocabitur*; cùm ipsum templi nomen, & vera templi forma, nominis vim exprimens, adamussim conueniat cum natura orationis: quod illi clarius videbunt, qui quæ de Alauda diximus, cum his conferent quæ de templo in metam erecto hoc loco docentur. Hic illud dumtaxat peculiare est, quòd meta hoc loco ad erigendum humanum caput pingatur, & globus qui imponitur hoc ipsum caput significet. In obeliscis Pyropi aliud notant, vti antea docui: & si pictura recta ratione in Ris procedere debeat, non tam globosum corpus, quàm ouatum delineetur oportet, quo facies hominis exprimatur. Quamobrem maiusculum Latinorum R non rotundam partem superiorem habebit, sed ouatam. Græci suum Rho ita pingunt, vt obeliscus verutum videatur, & reuera sit obeliscus, vti vocatur; cui magnū caput desuper imponunt ad dextram prospiciens, ita vt veru ea parte caput sustineat quà spinæ medulla descendit. Hebræi, nescio cuius Genij beneficio & instinctu, in confusione linguarum huius litteræ memoriam quandam videntur retinuisse: & quia figuram ejus capite insignitam fuisse recordabantur, à nomine eius caput ראש vocarunt. Chaldæi tamen conuenientius origini Rees per secundam Latinorum vocalem productam efferunt; propterea quòd sermonis nostri anologia in vocibus formandis postulet, vt nomina à præterito verborum imperfecto deriuentur, quo nimirum ideis quæ perpetuæ sunt, respondeant. Dixi enim sæpius, præterito imperfecto tria tempora, & idcirco omnia designari; eamque ob caussam perennandis rebus conuenire, vt ab eo nomina ducantur. Rees enim præteritum imperfectum à Ryſ caput denotabir, quoniam perpetuum capitis officium sit, vt & se, & totū corpus sursum erigat. Quia autem caput in homine summum est & primarium, Rees etiam pro summo & primario apud Hebræos ponitur; & hinc Reesith principium tum ceterarum rerum, tum Bibliorum. Nec Chaldæi, nec Hebræi vocis originem norunt, vti neque ceterarum quas è primo sermone retinuerunt. Apud hos aliud quoque nomen inuenitur ab eadem nostrati radice productum, sed litteris per hysteron proteron legendis, vt origo cognoscatur. Fermentū enim שאר vocant: quod vocabulum si vertas, Rees habebis, tametsi puncta alia addātur. Fermenti enim natura est vt panem attollat. Nobis Gest eundem vsum præbet: quā vocula fecem cereuisiæ nominari modò dixi. Vnde cernas, quanta sit inter Gest & Rees cognatio; & inde quàm Ryſ & Gest inter se consentiant. Videtur igitur in hac littera idem Hebræis accidisse quod in Hoogen. Vt enim ex illius litteræ figura oculi nomen, ita ex huius figura capitis nomen mutuatos esse opinor. Latini à vetustissimis Cimmeriis nomen Ceres acceperunt, in quo prima littera corrupta est, ob corruptam terrij apud Latinos elementi pronunciationem: quod ante E & I perinde efferunt ac si sibilans littera esset. Seres enim erat dicendum, vt vox circularis efficeretur qualis est Anna, & aliæ nonnullæ. Significatur enim hac voce vis illa diuina quæ sementem & segetem præsidio suo tuetur. Ser enim olim pro sero nostrates dixere, à Sei-er, id est semino terram; vbi in Er Tau omissum est. Hinc Latinorum Sero, adiecta dumtaxat terminatione. Hac ætate Tau addimus vel Dalet, litteras frequenter concludendæ vocis caussa addi consueras, sert vel serd/ non ser dicentes; verùm non pro quauis satione, sed ea quæ omnium est excellentissima, per quam nimirum homo procreatur. Ser itaque generatim acceptum cōuertitur in Rees, quod significat Surgebat. Propterea enim semen terræ committitur, vt rursus exsurgat, & nō exsurgat modò in mole maiore, sed crescat etiam & augeatur numero ac copia, quod eadem voce denotatur. Seres ergò, semini terræ cōmittendo & multiplicando præsidens, serpentibus vehitur; quibus & aquarum vis siue humecta terræ vligo & palingenesia denotatur. His fax accedit vitalis caloris habens significationem, quo semen alitur & in frugem ampliorem promouetur. Quærit verò

R litteræ figura.
Rees.
Gest.
Cereris etymō & vera pronunciatio.
Ser.
Sei.
Er.
Sero, is.
Cereris fabula explicata.

natam

natam suam; id est, semen terræ commissum caloris & humoris viribus rursus ab inferis in lucem proferre nititur. Et quia hic labor in orbem redit numquam cessaturus, nomenclator sic nomen composuit, vt perpetua hæc sementis & messis vicissitudo litterarum circulo in se redeunte notaretur. Verùm hæc naturalis est & pinguis, ne dicam rustica, fabulæ interpretatio, in qua si hæreas, parum promoueris ad arcana Cereris mysteria intelligenda. Longè altiùs Moses ascendit, dum mundi fabricam per Beresit exorsus est, cuius vocis prima radix Res est, quod vocabulum è Ser prodit, quo actus seminandi notatur: qui non aliud est quàm ipse Pater, qui mundum per Filium suum ex abditis infinitatis suæ abyssis & tenebrosa caligine, nulli nisi Filio peruia, in lucem prodire fecit; quod vocula Res designat, Re & S complexa; quorum illud Ratio est, hoc Spiritus sanctus. Porrò Seres longè adhuc profundiùs examinetur necesse est, siquis totam significationis vim perspicere velit. Nam si nomen in elementa soluas, ad Se & Es peruenies: quorum illud Patris est, hoc Filij ab æterno geniti; quæ duæ hypostases per illam hypostasim inter se deuinciuntur, quæ per litteram vibrantem denotatur. Cùm enim R ad Rationem pertinere, & eam quidem vehementem; nemo non fateatur, cui potiùs hoc elementum fuerit tribuendum, quàm ipsi Spiritui sancto; de quo dictum est: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas*. Se igitur & Es per litteram Res coniunguntur, & circulare constituunt vocabulum, non alij propriè quàm sempiternæ congruens Trinitati.

Beresit vocis compositio.

Scin.

SCIN Hebræi pro duabus litteris vsurpant; altera simplici Samecht, altera duplici, vt tantundem valeat ac Samecht & Cap coniuncta. Quòd pro simplici Samecht ponatur, omni rectæ rationi repugnat. Quid enim absurdius, quàm litteram duplicem pro simplici collocare? Crebrò autem pro ea poni ipsa docet pronuntiatio, quam nobis Grammatici præcipiunt, dum Sebolet in sinistro litteræ cornu videmus. Bella profectò ratio & insigne plebiscitum. Iubent vt id peccemus, ob quod olim Iephte Galadites quadraginta duo Ephraitarum millia occidione deleuit. Legimus enim ab eo omnes ad Iordanem cæsos esse, qui pro Seibolet Sibolet pronuntiarent. Atqui nostri nunc Rabbini edictum proponũt, vt hanc litteram sæpe ita efferamus, vti illi qui ob deprauatum eius sonum à Galadita iugulari fuisse scribuntur. Profectò si non alia cædis caussa fuisset, quàm pronuntiatio ipsius Sebolet, Israëlitæ quàm Ephraitæ occidione fuissent digniores, eo quòd Sebolet siue pro spica ponatur, siue pro fluctu & vi aquarum, ab ea radice surgat, quæ Samecht habet non Scin. Dum enim pro spica ponitur, idem patitur quod infinita alia vocabula, in quibus rectus litterarum ordo turbatus est. שבלת enim venit è weis-helt siue weis-hel / quod nobis significat id quo triticum continetur. Hebræis familiaris est Sigmatismus æquè atque Sueuis. Hinc weis pro nostro weit in hoc vocabulo videmus. Verùm dum pro fluctu & aquarum vi ponitur, à nostro See-welt deriuatur, recto litterarum ordine seruato, quo vis aquæ denoratur. See enim non solùm mare magnum significat, sed quemuis lacum & aquam latiorem: quod si mihi non credis, consule Bauariæ descriptionem, in qua quemuis lacum, licet paruum, See vocari videbis: quod item in tota Austria, Salisburgensi ditione, & generatim in toto illo Germaniæ tractu obseruare licet. Quæuis ergo aquæ latioris vis & impetus See-welt nobis dicetur. Duplex autem digamma in Bet frequentissimè apud Hebræos transit. Hæc cùm nobis sint clarissima; vide, quæso, vtri meliùs, Hebræine, an Ephraitæ Sebolet pronuntiarunt. At huic שכל vicina vox videtur, quæ tamen per duplicem litteram pro humero efferenda est. Nobis enim Scoulwer est, vbi Res in Lamet per Labdacismum transiit. In hac voce variatum est sententiis inter Hebræos, aliis humerum, aliis femur, aliis plantam pedis ea significari arbitratis: quam litem vera vocis origo decidit. Eodem modo in שסה pro vastare, duplex littera sonanda, eo quòd nobis Scaden dicatur, quod est damnum inferre. Dum verò eodem verbo vtuntur pro videre aut contemplari, radix quærenda in nostro Scowu / quod significat diligenter inspicio; licet composita voce Aen-scowu frequentiùs vtamur. Vt autem in his rectè duplex littera profertur, ita eadem malè collocatur in שוט pro contemnere, despicere siue spernere: quod verbum perspicuum est à nostro Smat / id est, contemnit & adspernatur, formari, solius Mem elisione;

Scin littera potestas, & pronuntiatio deprauata.

Iephte omnes eos occidi iussit qui Sibolet pro Seibolet pronuntiarēt.

Hebræica voces è Cimbricis facta.

weis.

weit.

See.

Scoulwer.

Scaden.

Scowu.

Smat.

elisione; quam litteram vel adimunt vel adsciscunt Hebræi frequentissimè sine caussa. Male item שָׁאַף pro bibere & absorbere cum duplici pingitur, cùm clarum sit, radicem esse nostrum Soph, verbum Germanis in vsu nimis frequenti. Nec שָׁבַר pro frangere & conterere bene per duplicem pronunciatur. Nos enim Bijps dicimus pro in minimas partes confringo. At dum שְׁבָרִים pro fluctibus maris dicunt, vox à se-barem deriuatur, quo clarissime fluctus maris denotantur, & idcirco duplex littera locum non habet. Rursus dum שָׁבַר pro pario vtuntur, quis non agnoscit bart, id est, parit? vbi Sigmatismus est, dum pro Tau Scin ponunt: tolerabilior futurus, si Samecht scripsissent. Peccant item dum שֵׁשׁ pro Seta dicunt, cùm nos sit vel side dicamus, non sept vel seps, quod est caco. Elegans profectò & delicata permutatio, dum pro Seta cacare se dicunt: nec melius שִׁשָּׁה pro Sex dicunt, cùm hic omnino Samecht scribendũ esse, non nostra modò lingua, sed Latina etiam declaret: שׁוֹשָׁן lilium vocant: quod vocabulũ Suson, non Scuson dicendum, & idcirco per Samecht scribendũ. Originem ducit à Nos suet, siue Nas suet, vt Sueui dicerent, quo nasi suauitas siue deliciæ significantur. Nemini obscurum esse potest שָׁעָה pro aspexit idem esse cum nostro sagh, id est, videbat, & ideo Samecht fuisse pingendum. Sic שַׁדַּי ponitur pro Deo: Hebræi omnipotentem vertunt, conuenientius origini Saturnum interpretaturi. Nam Sat di significat eum qui seminũ omnium vim & indit, & promouet, & auget. Hinc שָׂדֶה ager à seminando, quasi Sat-di, id est, seminis incrementum. שׁוּק pro desiderare dicunt. Nos sus pro quæro & desidero: vnde liquet, hic itidem Samecht desiderari, & Scin eiici debere. Cõtrà res habet in שָׂטָן quod aduersari vertunt. Nobis schad thon idem est quod damnum adferre: quæ origo docet, hic Scin esse debere citra punctum sinistrum. Eadem ratione in שֹׁטֵר Scin esse debet. Idem enim est quod nobis schatter, id est, exactor, & is qui vectigalia imponit populo. In שֵׁן pro dente, & tend, vt Sueui, vt nos tend, non debebat esse Scin, sed Samecht. Item in שָׁעָה pro videbat, adspiciebat, non erat locus ipsi Scin, sed Samecht: est enim nostrum sagh, id est, videbat. Nec rectiùs שִׂיחַ pro cogitatione cum Scin scribitur, cùm sit nostrum ghepeln per metathesim. Laudandi tamen sunt in שָׁפַט quo iudicare significant, eo quòd Scin hic rectè ponatur. Est enim nostrum sept, quod est res constituere: vnde sepen pro iudice. Aliquando superfluum est Scin, vt in שָׁקַד pro vigilare. Hoc enim à nostro wact fit, duplici digamma in Qua-af mutato. שִׁית pro ponere, quod nos set dicimus, putũ Samecht haberet, si scriptura vel originem, vel genuinum sonum sequeretur. In שׂוֹרֵק pro pulcro vitis palmite Scin esse debet, sed sine puncto sinistro. Est namque sco rane vel scoon rane, vt Nun bis sit eiectum, idem quod pulcer palmes. Sed quid ego exemplis immoror? Quid quod clarum est docere pergo? Nemo Hebræorum negat, hanc litteram geminũ sonum habere; & modò pro Samecht, modò pro peculiari sibi sono poni. Verùm hunc proprium non satis bene omnes expresserunt. Nos è primis originibus deprehendimus duplicem litteram esse, ac tantundem quantum Samecht & Cap valere. Nomen verò litteræ Scin pronunciamus, vocali nimirum producta quo splendor nobis denotatur, & metaphoricôs probabilitas quæ rebus elucet; id quidem dum nomen est. Hebræi שֵׁן ab hac nostra voce acceperunt, dũ ea pro cocco vtuntur. Aquila enim *διάφανον*, Symmachus *διαφανὸν* reddidit, teste D. Hieronymo in epistola ad Fabiolam de veste sacerdotali, propterea videlicet quòd coccineus color splẽdeat. At dum eandem voculã pro dente vsurpant, litterã Scin pro Samecht malè ponũt; eo quòd nobis sent dicantur, siue tenden. At vt verbum, idem notat quod splendet, & quod esse videtur. Sic dicimus, het schijnt te sijn, id est, apparet rem ita habere. Rogat ergo præceptor, vt Spiritus sanctus splendorem præsentis vitę, & ipsam nostram imaginationem erigat ad ipsum antiquum, vt videlicet eum intueri queamus; nõ eo modo quo res nobis in hoc mundo videntur, sed quo pòst sunt videndæ. In Qua-af Sol splendore suo caput nostrum ambiebat & illustrabat, & nobis splendoris sui portionem quandam communicabat. Hic igitur petimus, vt hoc præsentis vitæ lumen quod obscurum adhuc est & imperfectum, erigatur ad illam antiquam lucem in qua Deum videbimus; non in ænigmate & lumine quodã caliginoso, sed facie ad faciem, vt Apostolus tradit. Quamuis enim in hoc mortali corpore lumen quoddam à Spiritu sancto accipimus, quo diuina contemplemur; hoc tamen longè inferius est illa luce cælesti. Nam *neque auris audiuit, nec oculus vidit, nec in mentem hominis vmquam venerunt, quæ Deus nobis in futura vita præparauit.* Quamobrem orandũ est, vt hoc

Margin notes:
- Soph.
- Bijps.
- Se-barem.
- Bart.
- Sit.
- Side.
- Sept.
- Sagh.
- Sat.
- Di.
- Sus.
- Schatter.
- Tend.
- Sagh.
- Ghepeln.
- Sept.
- Sepen.
- Wact.
- Set.
- Rane.
- *Scin littera vera ac genuina potestas, pronunciatio, nomenclatura & significatio.*
- Schijn.

vt hoc nostrum vmbrosum lumen ad ipsum patrem vniuersorũ à Spiritu sancto eleuetur, quò in sempiterna luce, omnem Solis splendorem vincente, semper & cõtinuò Dei faciem contemplemur: qua in re summa est & omnium votorum & omnis precationis. Mosi roganti, vt Deum videret, responsum est: *Non videbit me homo, & viuet.* & mox: *Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris.* Quod hîc dicitur, Dei posteriora dumtaxat in hac vita cerni, id Scyn videtur denotare. Est enim Scyn sic formatum, vt in Sce-hin soluatur, quod significat, id quod posterius est distinguo. Dum igitur *Scyn vocis compositio.* Scyn rogamus sursum ad antiquum dierum tolli, rogamus vt hęc per posteriora Dei cognitio mutetur in claram & directam diuini vultus inspectionem. Præter verò hanc notationem, Scyn item pro imagine dicimus, eo quòd imago id cuius imago est esse videatur. Hinc magna vis est in hac orationis clausula, propterea quòd Spiritus sanctus rogetur, vt imaginẽ ad antiquum eleuet: quod quid aliud est, quàm vt hominẽ, Dei imaginẽ, ad eũ attollat, ad cuius similitudinẽ ab antiquo creatus est? Æquissima enim hæc videtur oratio, qua rogatur vt spiritus eum ad Deum euehat, cuius tanta est cum Deo similitudo. Neq. enim fieri potest, vt quisquam illud non amet quod sibi simile esse intelligit; maximè verò si sciat id ad sui imaginem factũ esse. Videmus quanto amore parentes filios prosequantur, eo quòd in illis quandam sui similitudinẽ esse credant. Quanto igitur maiore Spiritus sanctus amore Dei similitudinẽ amplectetur, cùm ipse omnis amoris fons sit & origo; & tanto imaginẽ propiùs agnoscat, quanto omnia penitiùs intuetur. *Simile sibi quodque sua natura amore prosequitur.* Quid? quòd Deus ipso spiritu imaginem depinxit, adeò vt ingẽs in hac voce pondus sit ad beneuolentiam cõciliandam? Huic precationis artificio aliud mysterium ex eodem vocabulo Scyn accedit. Quemadmodũ enim Syn Spiritus sancti attributũ est, ita Scyn Filio propriè conuenit; qui, iuxta D. Paullum, imago Patris est & splendor gloriæ eius. Qua enim voce vel imaginẽ vel splendorẽ melius exprimas, quàm si Scyn dicas, quod simul vtrumq. complectitur; quorũ alterum ad Corinthios, alterum ad Romanos Apostolus expressit? Nemini igitur dubium erit, quin huius litteræ nomenclatura clarissimè filius designetur, quando Scyn & splendorẽ & imaginem apertissimè cuiuis nostratium declaret. Postquam de huius litteræ pronũciatione, de nominis significatione, de ordine, in secundo ternario, qui vltimam orationis Alphabeticæ clausulam absoluit, dictum est; non illud quidẽ quantũ rei amplitudo postularet, sed quantũ satis est ad capita iis indicanda qui hæc latiùs volent explicare, consequitur vt de pictura quæramus, qua nimirũ quàm conuenientissimè ipsius Scin notatio oculis subiiciatur. Hîc in primis illud monendũ, licet Scyn ipsius Filij in Trinitate sit attributũ, nobis tamẽ eam esse effigiem pingendam quæ apta sit sententiæ Alphabeticæ, & ad id quod dicitur in epilogo, & quod in prioribus dictum est, collatæ. Inuenienda igitur figura aliqua qua tenue lumen, & tale, quale hominis est in hac vita mortalis corporis vmbra tenebrosa, quàm optimè exprimatur. Et quia hæc vita vitam futuram tẽpore præcedit, necessariũ fuerit, si *Scin littera figura.* diuinis litteris consentanea dicere velimus, vt hæc vita nox, futura dies vocetur; quãdo scimus in temporũ cõputatione, & sacris litteris, & Cimbricæ antiquitati noctẽ quàm diem numerati priorẽ. Quoniam itaq. huius vitæ lumẽ nocturnũ est, oportebit vt pictura nocturnũ quoq. lumẽ repræsentet quale

reuera est quicquid luminis in hoc corpore habemus; neque aberret quisquam, qui nos dicat quodammodo in obscura Platonis specu desidere. Quę cùm ita sint, quid reliquũ est, quàm vt loco Scyn lychnum nocturnum apud omnes veteres lumen exprimamus; & illum quidem non polymyxum, sed vna flamula splendentem, quæ è medio sursum feratur, haud secus atque lumen mentis nostræ e meditullio nostri ad superna contẽdit.

Lychnos in sepulcris veteres quare collocarint.

Lychnos veteres Ianigenæ in sepulcris collocare consueuerũt, vt indicarent corpus velut nocturno somno oppressum dormire, & certam spem vitæ superesse quæ flama denotabatur. Neq. enim aliud flama, quàm pyramides & obelisci, & cyparissi siue cupressi in sepulcris & bustis denotabat; & tantò quidem efficaciùs denotabat, quanto signatum quàm signum propiùs ad rem accedit. Metæ enim non alia ratione vitæ indices erant, quàm quòd flammæ formam imitarentur, quæ vitæ signum manifestum gerebat. Transiit hæc lychnorum in sepulcris collocandorum consuetudo ad Romanos Ianigenarũ posteros; verùm, vt ceteri ferè ritus, ad superstitionem magis quam ad priscam religionem

Lychni in sepulcris Romanorum.

ab ipsis relata. Hinc illud est, vt infiniti lychni hactenus in sepulcris Romanorum reperiantur: neque verò in sepulcris tantùm lychnorum fuit vsus, sed etiam in funebri pompa, vt cernere licet apud Persium, qui funus suum sic exorditur:

Hinc tuba, candelæ; tandemq. beatulus alto
Compositus lecto.——— & cetera quæ paullo antè recitaui. Eadem videlicet vtrobiq. luminis significatio, & in cadauere efferendo, & in sepulcris. Quòd autẽ lychni flama vitam significet, non è ratione modò à nobis adducta cuiuis liquere potest, sed è Plutarcho etiam accipiet auctoritatẽ. Is enim in quæstionibus Romanis dicit, lychnum

Lychnum extinguere apud Romanos piaculum.

respondere corpori animum continenti, qui lumen est. Hinc piaculũ erat apud Romanos, lychni lumen exstinguere; at illud sinendum erat tantisper ardere, dum natura ferret: qua in re caussam quærens Plutarchus, inter alias cõiecturas & has habet: An id Romani obseruarint, vt lychnum tamquam cognatum & germanum ignis perennis & inexstinguibilis venerarentur; an verò, vt docerent animal occidendũ non esse, quia lychnus animali similis esset? Nos è Plutarcho rituum Romanorũ caussas non quærimus: id satis est testificatione eius constare, lychnũ similẽ esse corpori animũ continenti, & fla-

Lychnus auguris numquam cludi potuit.

mam quidem animum esse, cui vita debetur. In vetustissimis erat Romanorum cęrimoniis, ne lychnus auguris vmquam concluderetur, sed semper apertus maneret. Hoc cur fuerit institutum à veræ religionis magistris, sciri non poterit, nisi vltra communem augurorũ superstitionem adscendas, & quis reuera augur dictus fuerit apud Ianigenas, in-

Augur vocis etymon & compositio.
Oog.
Aug.

telligas. Nos inter Augur & Oogur non aliud discrimen esse scimus, quàm inter Aulam & Ollam. Germani superiores pro Oog, quo nobis sine discrimine vel acutè videre, vel oculus dicitur, Aug scribunt. Quamobrem citra longas ambages clarũ est, Augur vocem esse compositam ex Aug & Or; & hac excellentiã perfectionis, illa acumen videndi nota-

Augur quis dicendus.
Episcopus Atheniensibus quis fuerit.

ri; ita vt is Augur sit dicẽdus, qui ceteris ad acutè omnia videnda præstantior est. In ciuitatibus magistratibus Episcopum Athenienses eum vocabant, qui ad id deligebatur, vt ciuitates Atheniensibus subditas visitaret, ac diligenter in iis, num rectè omnia gererẽtur, peruideret. Hunc nostrati lingua Augurem dicere potuissent Romani Augurũ officium sacris alligarunt, & eos principiò hoc nomine dignati videntur, qui acutissime omniũ sacrorum caussas viderent, & diligenter animaduerterẽt, ne quid in iis peccaretur. Atque hinc lituus illis datus, quo pascendi gregis munus indicatur. Verùm fœda superstitio corrupit omnia, & officia & sacra nomina in diabolicam transtulit officinam. Quæstui enim sacra posthabentes augures, fraudulentã & dæmoniacam artẽ excogitarunt, cuius lucrum & insignis mercatus tam late sese mox extendit, vt totũ ferè orbem fuerit am-

Augurũ verum & proprium officiũ.

plexus. Verùm igitur & priscũ augurum officiũ fuit, populũ pascere, & lituo ad id vti: in quo rotunda illa superioris partis reflexio non pedi tantùm curuaturam, sed oculũ etiam videtur denotasse; cuius præstantiore vsu ipsi ceteris omnibus anteirent, in diuinis nimirum & contemplandis & docendis. Vt igitur nomen Pontificis fœderum violatorũ promittit expiationem; ita Augurium scientiam & doctrinam pollicetur; adeò vt non aliud augures sint, quàm rerũ diuinarũ doctores & Episcopi; & vno verbo, boni pastores. Horũ quod fuerit officiũ, non ex alterius ore verius discas, quàm ex eius qui omniũ pastorum dux est & Imperator. Hic est Christus, qui vt ante Abrahã, ita etiã ante omnes fuit augures: ac, si verum fateri velimus, summus & supremus augur; vtpote qui solus Patris arcana

cana intuetur,& numquam aberrante aut caligante oculorum acie obseruat. Is igitur inter alia Apostolos suos, auguratus sui munus exponens, sic est allocutus: *Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrū, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Idem docet quæ sit lucerna corporis nostri, aiens: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuum lucidū erit: si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?* In his summi auguris verbis clarissimè videmus, quid oculi nomine in sacris symbolis sit intelligendum, quid item lucerna designet, & id tandem colligitur, & oculi & lucernæ nomine mentē nostrā denotari, quæ verum hominis lumen est. Augur itaque non à corporati oculi perfectione, sed à mentis præstantia nomē habere intelligatur oportet; cuius lucerna non alia erit, quàm mens ipsa, totum hominē illustrans. Quisquis ergo primus fuit illius siue ritus siue legis magister, ne Auguris lucerna vmquam absconderetur aut tegeretur, is eodem quo Christus spiritu videtur ductus fuisse. Quid enim aliud est lucernā tegi, quàm eam abscondi & sub modio poni? Voluit ergo primus Augurum & præceptor & conditor, vt Augur lux mūdi esset; atq. ea sic semper aperta & clara esset, vt hominibus in primis bona auguris opera ostenderet, ac deinde doctrinæ salutaris lumē omnibus, citra omne caliginis obstaculum, affunderet. Videmus nunc quantū in exigua & cōtemta ferè lege ritualì latuerit mysteriorū; quibus non officiū modò boni doctoris atque pastoris totū continetur, sed nomen etiā auguris explicatur; vt ipse Christus ad hoc nomen in Euangelio respexisse videatur; quod apertissimè fecit in pacificis, & pauperibus spiritu, & mitibus, vt antè declaraui. Quid enim aliud videtur fecisse, dum oculū lucernā esse dixit, & hanc rursus mentem ipsam esse declarauit, quàm vt intelligeremus, quis Auguris oculus sit, à quo nomen accepit, & quæ sint auguris partes? Non est igitur nunc vlteriùs aut prolixiùs ostendendū, lychno siue lucerna hominis mentem denotari, quando id modò ex ipsius Christi testificatione constat. Eodē pertinet & illa de Virginibus parabola cum accensis lychnis, quarū quinque fatuæ oleum secū non tulerunt; quinque prudentes acceperunt, ad supplementum nimirū si priùs defecisset. Hic enim lampades ardentes mentē significant, præsenti pabulo lumen sibi suum tuentem: at exstinctæ lampades ostendunt pabulum defecisse. Quod verò animorum pabulum intelligimus? Quod aliud, quàm ipse Christus intellexit dum dixit, *Non ex solo pane viuit homo, sed de omni verbo quod procedit ex ore Dei?* Sunt enim inter Christianos animæ fatuæ & prudentes; ab idolomaniæ fornicatione vtræque illæ quidem liberæ, & idcirco virgines; sed fatuæ verbum Dei audiunt & accipiunt, & aliquantisper eo aluntur; verùm quia verbum in ipsis radices non agit, non magis quàm in exili solo saxis iniecto, lumen ipsarum citò destituitur alimento. Oleum itaque solidum luminis pabulum, est verbum; copia eius & supplementum, est assidua verbi meditatio, & operum bonorum exercitatio, quam prudentes virgines per totam vitam continuarunt, donec sponsus & sponsa venirent; qua fatuæ eo tempore quo maximè erat necessaria, destitutæ, exclusæ dicuntur à nuptiis. Non est igitur ampliùs dubitandum, quin hominis lumen, quod Scyn vocatur, mens hominis sit; verbo Dei tamquam oleo nutrita, atque sursum elata per assiduam meditationem & operationem, quam perpetua flamæ vibratio designat. Nec item dubitari potest, quin huiusmodi hominis lux optimè denotetur per lucernam, in cuius medio ellychnium, velut in totius nutrimenti sui corde, flamam sursum effert; qualibus pensilibus è vitro factis perpetui luminis in templo custodes hactenus vtuntur, in quibus ferreum filum vel lamina ellychnium continet, cuius imago in figura Scyn videtur. Est autem vitrea lucerna, in medio ellychnium habens, huic tesseræ tanto accommodatior, quanto minus vmbræ facit, & lumen suum in omnem partem clariùs diffundit. Nos quò vetustam lucernarum pensilium tum consuetudinem tum formam ob oculos poneremus, Sigillum Heraclij Imperatoris appingi curauimus; è quo & illud Virgilianum nonnihil lucis accipiet:

——dependent lychni laquearibus aureis
Accensi.——

Certè Augurum lampades tales esse decuisset, quò lumen suum minùs tegerent &

Lucerna & oculi nominibus quid in sacris literis intelligatur.

Lampades ardentes quid intelligantur in Euangelio.

Oleum quod in Euangelio intelligatur.

Lucerna pensiles.

Lychni etymon.

Luchtbat.

Vur.

Vier.

vmbra sua offuscarent. Aptissimâ igitur ipsi Scyn figuram inuenimus, ipsa illa præmonstrante luce, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: atque hoc nomine Hebræis gratias habemus, quòd hanc lychni effigiem non malè conseruarint, dum suũ Scyn pingunt; rametsi quid pingant, prorsus ignorent. Lychni autem vocabulũ pro lucerna nostratis est originis, cùm lychnus nõ aliud sonet, quàm Lucht-nut / siue Lucht-not / quod significat id quod vel vtile, vel necessarium est ad lumen conseruandum. Campani nostri Brabanti Lucht nat dicunt, id est, luminis vas, siue vas ad lumen faciendum: à qua voce an Hebræi suum habeant לפר nec ne, parum refert; & difficile sit iudicatu, propter superstitiosum consonantium in vocabulis ternarium, qui verarum originum magnam inuexit obscuritatem, dum necessarias litteras succidit, & frequenter loco earum superuacaneas accersit, in quibus Alef, He, Nun, Mem, aliæ frequens nobis in radicibus examinandis negotium exhibent. Nobis Vur ignem significat; & item ignem facere. Alia dialecto Vier dicitur. pro eadem re Hebræi ex Vur אור fecerunt, reiecto priore Vau, & loco eius Alef substituto, prorsus superuacaneo. Rursus reiecto Aleph, & loco eius Nun substituto, ex Vur נור fecerunt, quo lucerna denotatur: & quo minus veræ originis restet, ipsum etiam Vau eximunt, & pro נור dicunt נר: & rursùs quasi vocem à Vier accepissent, ביר etiam efferunt pro eodem. Chaldæi נר, vel נורא pro igne dicunt. Et quo nihil constans esset, ניר etiam pro nouali posuerunt: in qua significatione à Ni-er, id est, noua aratio deriuatur.

LIBER

Tau.

QVIS non miretur, ipsius Tau tot apud priscos exstare monumenta, cùm nemo omnino inter eos quicquam scriptis prodiderit, quod facere videatur ad mysteria eius intelligẽda? Scripsit Pierius Hieroglyphica, sed de Tau signo, in sacris Ægypriorum litteris frequẽtissimo, ne minimam quidem fecit mentionem. Hebræi תוה pro signare, & Tau pro signo vsurparũt; melius illi quidem & maiore ratione quàm quisquam eorum sit arbitratus: verùm nihil ab iis litteris traditum, cur vel vltima littera nomen hoc adepta fuisset, vel cur omnino pro quouis signo poneretur. Nono Ezechielis capite legitur: *Et dixit Dominus ad eum; Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium, super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius.* Et mox inde: *Omnem autem super quem videritis Tau, ne occidatis.* Ad hunc locũ Hieronymus hæc notauit: Pro signo, inquit, quod Septuaginta, Aquila, & Symmachus transtulerunt, Theodotio ipsum verbũ Hebraicum posuit Tau, quæ extrema est apud Hebræos viginti & duarum litterarũ, vt perfectam in viris gementibus & dolentibus scientiam demonstraret; siue, vt Hebræi autumant, quia Lex apud eos appellatur תורה, quæ hac in principio nominis sui littera scribitur: illi hoc accepere signaculum, qui Legis præcepta compleuerant. Et, vt ad nostra veniamus, in antiquis Hebæorum litteris quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau littera crucis habet similitudinẽ, quæ in Christianorũ frõtibus pingitur, & frequẽti manus inscriptione signatur. Hæc D. Hieronymus. Verùm vt propius antiquitatis penetralia lustremus, videamus ecquis alius ad Tau intelligendũ iter premõstrẽt: ac primũ quidẽ Ausonium cerno, alterius illustrioris vatis ductũ nobis occinentẽ ad hunc modũ:

Tau pro signo apud Hebræos vsurpatum.

Tau, crucis figura à Samaritanis pingitur.

Dic quid significent catalecta Maronis; in his Al
Celtarum posuit, sequitur non lucidius Tau.

Virgilij versus quorum hic mentio de Al, non exstant; at quos difficiles reddidit Tau Gallici mentione; sic legimus:

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste, iste Rhetor; namque quatenus totus
Thucydides Tyrannus Attica febris
Tau Gallicum spina ipse male illisit,
Ista omnia ista verba miscuit fratri.

Tau Gallicũ apud Virgilium.

In his licet Ausonius obscuritatem accuset, nobis tamen luculenta sunt indicia, manifestò omnem demonstratura veritatẽ, tum ex Gallica lingua, tum ex Luciani oratione, qua Sigma huic nostro Tau grauem dicam impingit; & post alia crimina & conuicia sic accusationem absoluit, vt Tau dicat non sono modò suo iniurium hominibus esse, verum etiam mortaliũ genus grauissimis lædere tormentis; atq. idcirco homines frequẽter lamentari, & Cadmum exsecrare, quòd Tau in elementorũ numerũ cooptasset. Aiunt enim Tyrannos huius corporis lineamenta secutos & formam eius imitatos, ligna tali figura fabricari, vt iis homines affigãt, & crucifixos in sublime tollant; atq. inde factũ esse, vt ab hoc mala & tristis machina & pessimum instrumentum nomenclaturam sortiatur. Quamobrem sic concludit sententiam suam, sibi videri ipsum Tau ad illud supplicium condemnandũ, quod in ipsius figura subitur; quoniam & ipsum fecerit de hac sua forma crucem; & homines crucẽ inde Tau vocarent; atq. ita æquissimum esse, vt ipsum inuento suo pessimũ pessimo scelerũ suorum luat pœnas: haud secus atq. olim Perillus & Phalaris tauri sui ignes iustissimè pertulerunt. Atq. hæc quidem est sententia tenus ipsius Sigma contra Tau accusationis conclusio; quam ex ipso licet Luciano petat, qui nobis minus fidet. Ego certè ex iniquissimo Christiani nominis hoste & cane impudentissimo, cõtra Christũ inani latratu sæuiente, hoc mihi lucri feci, vt nec de crucis posthac figura, nec de ipso Tau in Christianorum frontibus de antiqui oraculi memoria, quod Verbũ incarnatũ impleuit, signari consueto, amplius dubitare quispiam possit. Verùm cur Virgilius crucem Gallicũ potius Tau, quàm vel Græcũ vel Hebraicũ vocauit? Sæ-

Sigma aduersus Tau accusatio apud Lucianum.

penumerò de hoc poëta dubitandi occasio oblata est, an non fuerit Gallici sermonis peritus, cùm Gallus fuerit natione. Vtut tamē id habet, hoc saltem pro certo mihi semper putaui tenendum, maiorem in Marone quàm in vllo alio Latino scriptore cognitionem fuisse rerum vetustissimarū: nec id sanè mirandū, cùm non solùm ea perquisiuerit quæ vel Græci vel Latini auctores de sapientiæ & antiquitatis studiis memoriæ prodiderūt; sed ad illa etiam sacraria penetrarit, ad quæ non quibuslibis, sed iis dumtaxat qui sollemni ad id ritu electi essent, licuit adire. Nec satis ipsi fuit ad hæc adyta irrepsisse, sed quæ furtim ex Sibyllæ foliis suppilauit, ea palàm carmine suo in vulgus prodidit, vt cùm ego alibi, tum Eusebius in Constantini vita satis declarauit. Sic igitur existimo, Maroni alicunde suboleuisse, vel etiam à quopiam Druida indicatū fuisse, apud Gallos prius quàm apud Græcos eas litterarum figuras, eaque figurarum nomina, in quibus Tau est, fuisse in vsu; atq. idcirco crucem Tau Gallicum vocasse, tametsi & supplicij genus idem, & eadem elementi tum nomenclatura, tum figura eodem tempore Græcis fuerit nota, & in Alphabeto ipsis pueris à teneris vnguiculis iam olim semper ab omni vel Græcorum vel Latinorū memoria inculcari consueta. Crediderim item Ausonium non tam dubitasse, quid Tau Gallicū esset, quàm cur Gallicum à poëta fuisset nuncupatum. Meritò itaq. videatur dixisse, parum lucis Virgiliū in Tau Gallico ad posteros transmisisse, licet res quam sic vocasset, plurimis maiorem sui, quàm bono ipsorū fieri posset, daret cognitionē. Possumus itaq. dicere, Tau Gallicū à Virgilio Gallo vocatū, vt priscam litterarū inuentionem veteribus Gallis, qui cum Iano auo suo in Iapygiam primi mortalium appulerunt, vindicaret. Verùm quamuis hæc coniectura non leui ratione niti videatur, & reuera enim prisca cōsentiat historia, quam nos è Boccho, Plinio, aliis in lucem eruimus; maius tamen mysteriū sub hoc cognomine latère cerno. Neq. verò solum Tau Gallicū iuxta illam sententiam, sed quæuis aliæ litteræ Gallicæ poterant vocari. Quid enim vetat, quò minus Aleph quoq. & Beth Gallicū nominetur, quando & hæc elementa & figura & nomine tenus Gallicæ sunt inuentionis? Aperiam itaq. rationē, qua solum Tau Gallicum vocari mereatur; tametsi ceteræ quoque litteræ à Gallis ad ceteros mortales transiuerint. Gallos dici populos placētes, in Gallicis latè fuseq. demōstraui. Atqui nihil est aliud quod omnes mortales Deo reddit placentes, quàm vnicū Tau: quo fit, vt Gallicum suo iure dicatur, nec vllū aliud signū in cognominis admittat communionē. Admirandus fuit Virgilius sacrorū perscrutator, & idcirco plurima in lucē protulit ex ipsis adytis oraculorū; inter quæ & hoc vel primariū habebo: & id quidem eo magis, quòd è Gallicæ religionis arcanis videatur profectū. Insigne profectò ipsius Tau præconiū poëta indicauit, & dignū quod omnium ore celebretur. Nos interim sedulò annitamur, vt crucis præsidio gratus Deo populus simus. Sed quoniā hæc clariora ex iis quæ mox addentur, fient, ad hieroglyphicū ipsius Tau properemus explicatū. Tantā profectò dignitatem maiestatemq. hîc cerno, vt imbecilles obtusæ mentis meæ oculos immensa sua luce perstringat, & nescio quomodo tenebris inuoluat; adeò, vt haud sciam vnde mihi tam augusti spectaculi narratio sit exordiēda. Tau id Cimbris notat (vt obiter quæ alibi docui in memoriā reuocem) quod ad tenendū quippiam est accōmodatum, ceu Tehau, quod est ad retinendū, diceretur. Hinc vt nobis pro fune vsurpatur, ita priscis pro cruce fuit in vsu, eo quòd instrumentū esset, cui firmissimo nexu cōdemnati affigebantur, tantisper retinendi, dū supremū spiritū efflarent. Quòd si vocē ordine verso legas, Vat habebis, quod idē est quod apprehende: quo monemur, vt crucē apprehendamus velut sacram quandā ancoram, qua aduersus omnes tempestates atq. procellas seruemur. Hoc præceptū in sacris Ægyptiorum figuris cuiuis licet intueri; in quibus cernitur, diligenter ipsum Tau apprehendi atque retineri, velut amuletum quoddam omnium malorum. Neque verò in ænea tantum hieroglyphicorū tabula incomparabili sacrosanctæ antiquitatis monimento Tau cum ansa, qua teneatur, cernitur; sed in plurimis etiam aliis vetustissimis Ægyptiorum lapidibus, Romam olim transportatis, inuenitur. Et ne longo labore antiquitatum studiosos fatigem, ad Capitolium rectum iter tenere iubeo, in quo mox obuiam habebunt Sphingem vittatam e durissimo basalte mollissimè expressam, cuius sedes ex eodem marmore effecta, in limbo litteras sacras Ægyptias complectitur, inter quas confestim ab initio Tau cum ansa exsculptū spectatur: quod deinde sæpius clarissimis lineis repetitum est. In obelisco item qui est ad portam Collinam,

excisam

Virgilius vetustatis & arcanorum sacrorum peritissimus.

Tau cur à Virgilio Gallicum cognominatum.

Tau homines placentes Deo reddit.

Tau vocis significatio.

Tau. Vat.

Tau in vetustis monumentis frequētia.

excisam manum videas, quæ Tau funiculo siue ansa comprehensum tenet: & quò clarè perspicias, ansam ad partes Tau non pertinere, animaduertas in eadem saxea mole Tau etiam citra ansam effictum. Liquet itaque, quàm priscæ hæ scalpturæ in Ogenjs antiquissimorum monumentis deprehensæ adamussim linguæ Cimmeriorum respondeant. Ichn-ea vox est Tau, conuersione clarè demonstrans, omnibus hanc figurã esse apprehendendam, vti apprehensa videtur in vetustissimis Ægyptiorũ monumentis. Sed quid? nũ crux seruorũ supplicium & funestũ corporis vinculum tanti faciendum, vt illius imaginem manibus gerere debeamus? Certè si de vulgari Gallorum Tau agatur, nihil minus optandũ, quàm infamem hanc & abominandam notam præferre. Furciferos quis non legit apud Latinos? Quis non nouit despuendũ hoc nomen? quis nescit nullum mortis genus apud Romanos olim aut crudelius aut turpius fuisse, quàm cruci affigi? Quid ergo sibi voluit nomenclator, cùm vocem Tau sic composuit, vt versa moneremur, ipsum Tau esse apprehendendũ? Singulare nempe quiddam fuit quod designauit, & minimè ad quamuis crucem referendũ. Quid furum, latronũ, aliorumq́ scelestissimorum tormenta ad sacras faciunt scalpturas, quid cõmune habent cum arcanis sacrorũ mysterijs? Nihil sanè: & quia res ita est, necessariò cogitandũ, aliud quiddã in hac imagine latere, cuius gratia & ipsum Tau hanc acceperit nomenclaturam, & hos in sacris litteris honores: quod vt magis perspiciatur, priùs explicandũ, quid crux significet, & vnde nomen sumserit, quo exposito, confestim se causa prodet totius venerationis ipsi Tau attributæ.

Crucis apud Romanos ignominia.

Tau vnde hanc nomenclaturam acceperit.

Cur ritum sacrũ notare alibi docui, à verbo Ceur, quod est deligere; propterea quòd maximus delectus habendus sit in omni diuino cultu peragendo. Est autẽ vox hæc magno desiderio ipsum perfectũ implorantis propria, vt in Hermathena ostendi. Cùm ergo in omni electione mens nostra ingenti impulsu ad id quod perfectissimũ est, tum verò maximè in ritibus & cærimonijs ferri debet. A Ceur, quod alij Coer pronunciant, citra notationis discrimen, cærimoniarũ nomen deriuatur; velut si quis Coer-man diceret; quod nihil aliud est quàm, moneo vt ipsi summo & perfectissimo arctissimè hæreas. Cur itaq. longè aliud nobis quàm Latinis denotat. à quo vocabulo Curam illi quidẽ acceperunt, sed significatu multo latiùs patẽte, ad omnẽ videlicet sollicitudinem. A Cur Curetes dicti, capita nimirũ & principes cærimoniarũ, quos hactenus nostrates Aduatici Curetten vocant: à qua item voce Cimmeria Curati, populi pastores dicuntur; minimè quòd, vt prima fronte videtur, sint bene curati. Verùm ne frustra hic repetam quod in Hermathena explicatũ, satis sit hæc in mẽtem reuocasse. Iam si Cur per litterarũ vestigia retrò legas, inuenies Ruc; quo significatur, vehementer & valido impetu traho; quod propriũ est rituum sacrorũ munus. Quæcumq. enim in sacris fiunt, eò tendunt, vt animos nostros pertrahant ad ipsum diuinũ auxilium totis viribus implorandum. Frustra canitur, frustra candida vestimenta induuntur, frustra aqua spargitur, frustra cruces signantur, frustra genua flectuntur, brachia frustra in altum leuãtur, nisi mens nostra horũ monitu tota ad Deum rapiatur. Vide quò nos vocet vocula Cur, quamq́ue egregiè exponat omnem proprium cærimoniarũ vsum, qui totus in eo est, vt valido ductu reũ externarum ad supremam perfectionem pertrahamur. Quemadmodũ autem ex Car & Rac, Cart compositum, Amazonica nostra demonstrant; ita ex Cur & Ruc prorsa & versa vocibus, admirabile componitur nomen per cõcisionem, quod Crut effertur; tamquam Cur ruc diceretur, pro eo quod cærimonias & sacros ritus omnes, vt etymologia dictat, ad se trahit. Crut nobis in frequentissimo vsu est, pro scipione eo qui superna sui parte transuersario ligno terminatur; quod axillis subiectum, homines vel claudos, vel pedibus imbecilles sustentat, ne collabantur. Verùm quid huic scipioni cum ritibus sacris, vt hos ad se trahere meritò dicatur? quasi verò ægroti caduciq́ue hominis baculus primas teneat cærimoniarũ. Sunt hæc prorsus absurda, non dictu modò, sed etiam cogitatu; cùm ea quæ manca sunt & mutila, à diuinorũ perfectione longissimè sint remota. Vt enim externa sacra prætereamus, in quibus ne verbum quidem mali ominis ferebatur, tantum abest vt ad claudorum columen cuncta fuerint relata, videamus quid Mosaicæ habuerint cærimoniæ, in quibus hæc leguntur: *Locutusq́ est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron, Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius; si cæcus fuerit, si claudus; si vel paruo vel grandi, vel torto naso; si fracto pede, si manu; si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo;*

Cur.
Ceur.

Cærimonia etymon.

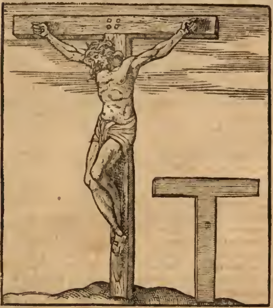
Cura, Curetes, Curati, vnde nomenclaturam habeant.
Curetten.
Cur.
Ruc.

Cærimoniarum proprius vsus.

Crucis etymon.
Crut.

Sacrificiorum ministri quã debuerint esse integri & omnibus numeris perfecti.

in oculo; si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus: Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Hæc & id genus complura in sacrorum rituum delineatione inuenimus, è quibus quid efficiatur, quis non cernit? Qua ergo ratione dici potest, omnes sacros ritus ad Crut tamquam ad summum fastigium trahi, si claudos Deus à sacrificio suo prorsus excludat, ne dum scipionem claudicantium pro scopo voluerit cærimoniarum collocari? Quid ergo? non credemus nomenclatori? non credemus sacris Ægyptiorum litteris? dicemus vanas esse hieroglyphicas notas? Absit omen. Propiùs igitur inspiciamus figuram ipsius Tau, quò intelligatur non aliter olim apud primos litterarum pictores hoc elementũ scribi solere. D Hieronymum hîc cogimur laudare; cuius verba modò citata apertè testificantur, Tau in vetustis litteris quibus Samaritani tũ temporis adhuc vtebãtur, crucis figurã habere: cuius testimonij grauitate sumta, vlteriùs de crucis figura quætendũ. Hanc facit antenna è malo ad angulos rectos suspẽsa; facit & auiũ volatus alas extendentiũ; natatus itẽ hominis, cuius brachia trãsuersatiũ crucis lignũ imitantur, si eidem auctori credimus. Est apud Suidam, crucem esse ligna ad rectos angulos deuincta atq. cõnexa: quo loco memoriæ proditum, dum Theodosij principatu tẽpla gentiliũ euerterentur, in Serapidis fano hieroglyphicas litteras inuentas fuisse, in quibus crucis figura cerneretur; quã hieroglyphicorũ periti dicerent futuræ vitæ habere notationem: quæ ipsorum opinio à primis hieroglyphicorum magistris ad posteros deriuata, perspicuum reddit oraculũ apud eos fuisse, tempus tandem fore, quo per hanc figuram vita mortalibus daretur. Nobis de vocis significatu clarum est, omnes cærimonias ad crucem trahi, & in ea summum mysteriorum contineri. Bene tamen cecidit, id Theodosij principatu annotatum proditumq́. litteris fuisse, quo ex eo clariùs euadat, nos non primos esse eorum qui apud Ægyptios crucis signũ inter hieroglyphica reperierunt, tametsi primus nominis Latini inuenerim rationem, quæ figuram crucis hanc, quam D. Hieronymus ceteriq́. describunt, omnino confirmat. Nos enim pro scipione cũ ligno transuersario alas sustinẽte Crut dicimus, à quo crucs-wps, & per cõcisionẽ Crups, id notat quod fulcri eiusmodi imaginẽ præfert: vnde Latinus quoq. Crux dicitur, natalibus & nominis ratione prorsus ignota. Differt itaque Crups à Crut, quòd in Crut pro scipione axillas fulciente supernè nullus exstet index, in cruce verò superius id exeat quod rectos angulos æquè superiùs faciat atque baculus eum transuersario ex parte inferiore. Rectissimè sanè nobis Crups dicitur, eo quòd hæc figura sit verè crucwps, id est, demonstrans sustentaculum & fulcimentum collapsi generis humani: qua de re perspicuum fit, hanc vocem Crut sic à nomenclatore factam, vt primùm summo sustentaculo conueniret; quo humanum genus se totum debet suspendere atque sustinere, eoque meritò hoc fulcrum ab omnibus ritibus ad se pertrahendis nuncupatur; cùm nullum fuerit apud antiquos legitimum sacrificium, quod non ad victimam in cruce immolandam referretur, & ex ea quicquid virium haberet, nancisceretur.

Crucis figura.

Crucis figura hieroglyphica in Serapidis templo euerso reperta.

Crux vocis compositio. Crucswps. Crups.

Crut & Crups quo distinguantur.

Cùm ergo Tau & Cruc eandem fignent figuram, fueritq́. ea integra apud Samaritanos conſeruata, cernamúsque in Ægyptiis figuris eandem prorſus notam manibus apprehenſam atque detentam; quid eſt cur amplius ſit hæſitandum, & Tau & Cruc, vnde Crux, noſtratia eſſe vocabula, & eam notare figuram, licet diuerſa ratione, qua Græcorum & Latinorum Tau hactenus pingi videmus; quæ ad vnguem quadrat cum eo fulcro quo claudicantes & infirmi ſeſe ſuſtentant? Apprehendamus ergo pro eo ac nomen monet, & hieroglyphicæ figuræ demonſtrant, ipſum Tau, non illud quidem quo corpus hoc fulciamus, ſed quo mentem à caſu leuemus, & nos tandem totos corpore & animo cælo inferamus. Amplectamur ipſum firmo funiculo, quò ex eo ſalus noſtra perinde atque è ſacra ancora tota pendeat: Faciamus, inquam, vt quod dicitur, verum nobis ſit Tau, id eſt quod nos ſeruet: at ſeruare non poteſt, niſi apprehendatur, & firma mentis manu retineatur, haud ſecus atque hieroglyphicæ imagines nobis demonſtrant; in hoc prorſus cum voce Cimmeria conſentientes, quæ verſa veſtigiis ſuis eodem deducit. Caſtoris & Pollucis fabulam, ad D. Ioannem Baptiſtam & Chriſtum referri, alibi indicatum: hîc addendum, apud Lacedæmonios ſimulacra eorum δόκανα fuiſſe, teſte Plutarcho in libello περὶ φιλαδελφίας, quæ fuerint duo ligna parallela, duobus aliis lignis parallelis ad angulos rectos annexa: qua figura quatuor cruces coniunctas videmus, ita vt interna parte quatuor anguli ſint: exteriùs duodecim in omnem mundi partem porrigantur. quæ ſi ad numeros Cimbricos examinentur, quaternarius ignem primùm denotans, primamq́ue pyramidem conſtituens, vitam intra Tau ſiue cruces collocatam deſignat, & vnà ex ignis natura ad ardentiſſimi & flamantis amoris cogitationem deducit, quo Chriſtus verus Pollux fratrem ſuum Caſtorem & omnes homines fratres itidem ſuos ſic amauit, vt vitam ſuam ipſis impenderit: quæ tamen crucibus vndique ſepta nemini prodeſt, niſi per crucem aliquam ad eam peruenerit. Iam duodecim externi anguli geminam vitam nobis per crucem dari declarant. Vltra enim illam vitam quam Adamo in paradiſo Deus dedit, perfectior quædam vita homini per Chriſti ardentiſſimum amorem comparatur. Sed hæc vt ad numeros Cimbricos & prima eorum nomina relata, ſatis ſunt manifeſta, ita neſcio an ab iis qui in illis non ſunt exercitati, intelligi poſſint. Miror interim cuius indicio Plutarchus ad amorem fraternum hæc ligna ita collocata pertinere intellexerit: certè maximus amor & omnium flamantiſſimus, & qui ſolus fratribus vitam dat ſempiternam, hoc ſymbolo denotatur; ſimul inſtrumento etiam expreſſo, per quod amoris ignis vitam operatur. Duodenarius Herculi ab omni antiquitate ſacer habitus, geminæ noſtrates vitæ, dum Twelcum vocatur, commonefacit, quam ſolus Hercules omnium monſtrorum domitor per crucis clauam mortalibus conceſſit. Quaternatius autem tam clarè nobis ignem pyramide ſua deſignat, vt eodem nomine ignis & quaternarius apud Cimbros nuncupêtur, admirabili profectò numeri ſymboli naturæ, & eorum quæ naturæ fines egrediuntur, cóſenſione. Quatuor itaque internis angulis numerus ille indicatur; qui ſi corporatus intelligatur, vt in hominum carne conſtantium ſalute intelligêdus eſt, primam nobis pyramidem oſtendit, verum veræ vitæ ſymbolum; vt ex iis liquere poteſt quæ de metarum ſignificatione à nobis tradita ſunt. Quid? quòd eadem prima pyramis eum nobis offert agnum, qui ceu conus omnis poteſtatis ſupremæ primæq́ue triadis fundamento innixus, viam nobis ad cæleſtem vitam ſtruxit; quique adeò ipſiſſima vita eſt, ſpiritu ſuo vitam omnibus ſuis præbens? Iam ſi quatuor pyramidis primæ ſuperficies in plano ſic extendas, vt ſe omnes in cono tangant, & è cono cathetis lineis ad rectos angulos demiſſis plana ſeces, quatuor Tau videbis vni puncto inſiſtentia, & quatuor catheti ad rectos angulos coëuntes crucē conſtituent, ex omni parte Tau oculis offerentem. Rurſus ſi ternarius prima figura omnium figurarum, ipſam triadem oculis quodam modo ſubiiciens, corpus fiat, pyramis exiſtit: in quo quis tam hebetem habet mentis aciem, vt non quandam verbi ter maximi incarnati ſimilitudinem agnoſcat? Noſtræ linguæ architectus horum numerorum ternarij & quaternarij naturam & cognationem ad ſymbolicam accommodans rationem, ſic duo vocabula conſtruxit, vt in iis litteræ hos nobis numeros proponerent conſiderandos. Dei enim nomen, quod eſt Got, trilitterum fecit: Verbum autem quod corpus aſſumpſit, Wort nominauit, quatuor litteris primum corpus imitatus. Sed de maximis horum nominũ myſteriis vt non pauca à nobis alibi perſcripta ſunt; ita nullus

Caſtoris & Pollucis fabula, & eorũ ſimulacra apud Lacedæmonios δόκανα explicantur.

Duodenarius Herculi ſacer.

Quaternarius ignis ſymbolum.

Got.

Wort.

ingenij,

ingenij, quamuis magni, captus satis multa, satis ardua, satis diuina cogitare possit. Quoniam verò ternarius, dum distinguendæ in diuinis hypostaseon diuersitati numeri applicantur, Spiritus sancti tesseram gerit, stupendus quidam arcanorum abyssus aperitur, dum hac ratione ternarius quaternario comparatur. Quemadmodum enim (si diuinis mysteriis humanas cogitationes applicare fas est) è ternario superficiem metiente, existit meta quaternario designata, quæ omnium corporum primas tenet; ita de Spiritu sancto natus est agnus, multo magis inter omnia corpora & cælestia & terrestria primogenio sibi iure vindicans principatum. Quòd si deinde ternarium in quaternarium ducas, duodenarius existit, numerus vetè Herculanus, vtpote totam rerum vniuersitatem, quam duodenarius iridem designat, ab omnibus monstris & ab omni vitio purgans: atque hac ratione mundo, qui totus vitium fecerat, geminæ vitæ auctor; illius nimirum, quam primum peccatum inquinauerat; & huius, quam agnus non purgauit tantùm, sed multò etiam quàm ante peccatum primum fuisset, reddidit perfectiorem ac diuiniorem. Duodenarius ergo è ternario in quaternarium ducto existens, duplicis vitæ generationem repræsentat, & totam totius vniuersitatis absoluit perfectionem atque integritatem; nomen apud nostrates inde sortitus. Huius rei cum Pythagorici tenuem fortassis aliquam famam vel in Ægypto à sacerdotibus Phrygij sermonis peritis, vel ab Abari hyperboreo accepissent, mirum in modum sese in numeris exercuerunt: & cùm vitæ generationem iis contineri audiissent, animam è numeris crearunt; quòd ab ea videlicet omnem vitam procedere existimarent; nihil interim minùs cogitantes, quàm de iis quæ ad veram vitam pertinerent, quo omnia duodecim numerorum arcana, duodecim diuersis Cimmeriæ linguæ nominibus denotata referre oportuisset. Omnem ergo operam suam & omne oleum perdiderunt, dum humani ingenij, non Spiritus sancti, ductu in numeris ea quærebant, quæ ad totius vniuersitatis tum generationem, tum regenerationem spectant. Atque hæc quidem de Docanorum apud Spartanos simulacro, quo fraternus Castoris & Pollucis amor, teste Plutarcho, denotabatur; tametsi nec hic auctor, nec quisquam post Cimmerios illos antiquissimos intellexerit, qui Dioscori sint; quis ille esset amor, quo mortuo fratri vita data; quid sibi Docana vellent, cur è quatuor angulis duodecim exterius producerentur. Totam vetustissimorum sapientiam numeris duodecim & eorum inter se collatione comprehendi, tam vellem doctissimos quosque scire, quàm clara eius in Teutonicis numerorum nominibus indicia cernuntur. Verùm qui iie de numeris egerunt, quasi in caussarum efficientium aut formantium rationes continerentur, longissimè à veterum sententia aberrarunt. Nec equidem tam malè vel de Pythagora, vel de Empedocle, vel de Platone sentiendum mihi reor, quàm Aristoteles eos sinistrè interpretatur, sophisticis quibusdam elenchis nuda ipsorum verba, non sensa insectatus; quo nempe maiorum scriptis inuidè apud imperitos eleuatis, sua solius in manibus hominum versarentur. Neque enim numeros rerum caussas prisci putauerunt, sed notas caussarum, & eorum quæ ab illis efficiuntur ordinem naturæ ratione præditæ indicantes. Quamobrem diligentissimè in his notis homini versandum, quarum principia menti ab ipso opifice inditæ sunt ad omnem rerum inter se ordinem ac cognationem distinguendam: quas primi parentes nostri acutissimè intuentes, nomina illa fecerunt, quorum monitu eorum significatio accuratè contemplantibus aperiretur. Nisi ergo deuij à naturæ ductu ferri velimus, totam mentis aciem ad numeros intuendos conuertamus, & in iis illa maximè consideremus, quæ sola sunt homini ad salutem necessaria; quando impium est cogitare, hæc non primùm à Deo menti per hæc innata signa, aliqua saltem tenus, fuisse indicata. Sed de his suo loco latiùs: in quo rursus fortasse de Docanis erit agendum. Qui verò hæc figura à solis Cimmeriis intelligenda ad Spartanos venerit, admiratione dignum videtur; sed ea tolletur, si ex Amazonicis meis cognoscatur, ipsum Spartanorum nomen, quod Phidiria interpretantur, à Cimbris ipsi genti positum principiò fuisse. Nunc itaque vidimus, quo simulacrum illud è quatuor trabibus contextum, & multa simul Tau è quatuor angulis prodeuntia ante oculos ponens, oporteat referre; & quàm insignia mysteria rudis hæc, qualis prima fronte videri non iniuria queat, figura designet. Haud facilè verbis consequar, quàm Plutarchi diligentiam & mirer & exosculer & deamem, cùm de ceteris omnibus antiquitatis monumentis vndique magno studio conquisitis,

Ternarius Spiritus S. tessera.

Duodenarius rerum totius vniuersitatis symbolum.

Pythagorici quare se in numeris exercuerint.

Aristoteles sinistrè veteres philosophos interpretatus.

Numeros non esse verũ caussas, sed caussarum notas indicare.

quisitis, tum de prisco hoc Philadelphias simulacro ad posteros opportuna commemoratione transmisso. Diuino certè afflatu factum mihi videtur, vt, licet quæ sacra tractaret ignoraret, amorem fraternum tamen ab ipsa summa fraterni amoris idea exordiretur. Supremum enim amoris exemplar est, omnem hominis captum infinito spatio excedens, quo Verbum carnem assumsit, vt fratet hominis factus, fratrem suum ab æterna morte sua liberaret: morte, inquam, sua, non aliqua aut illustri aut facili, sed ea qua nulla vel durior esset vel infamior. Quod enim ipso Tau ignominiosius supplicium, si non alij eo quàm serui consueuerint necari? Verumenimuerò videor mihi iam mox auditurus, nimis hæc, quæ de Docanis dixi, subtiliter esse collecta, nec verisimile esse, primos hujus symboli auctores è quatuor angulis primum corpus intelligi voluisse: & si id voluissent, magnæ eos accusandos esse obscuritatis. Equidem minimè nego, maxima caligine prisca humanæ salutis mysteria tecta fuisse, & ea profectò tanta, vt ipsam etiam serpentis perspicacissimi effugerint calliditatem, tametsi sciret caput suum ab homine tandem conculcatum iri atque protritum. Quò tamen clariora iis quæ modò exposuimus, addamus indicia veritatis, breuiter trabalium signorum caliginem luculenta vocum earum expositione, quibus illi nuncupantur quorum hæc simulacra dicuntur, discutere nitemur. Castoris nomen D. Ioanni Baptistæ, cuius aduentus ante multa sæcula promissus fuerat, conuenire, me alibi declarasse modò dixi. Idem vt hîc repetam ad lucem obscuris inferendam, fuerit necesse. Ca & At contraria esse, & illo malum, hoc bonum notari, Hermathena mea de natura litterarum, & conuersionis Cimmeriis in vocibus vsitatæ analogia demonstrauit. Stor & Roest eodem modo Teutonicus sermo per contraria interpretatur: & per priorem quidem vocem idem significat quod Latinus per turbo, & turbor, & in agendi & in patiendi notatione verbum vsurpatur: per posteriorem verò vocem quiesco & quieri trado designat. Nec alia ratione in vsum veniunt, quando vt nomina vsurpantur; vt dum dicimus, De hennen gaen te roest/ id est, gallinæ se conferunt ad quietem. Sed pro Roest nunc ferè dicimus Rust: quod conuersum facit Stur. Verùm quamuis Rust pro quietis notione vsurpetur, Stur tamen pro guberno dumtaxat vsurpatur; eo nimirum quæsito artificio, vt per conuersionem intelligeretur, omnem gubernandi rationem ad quietem ceu finem sibi propositum referri; Stur ergo in hac notatione relinquentes, Stor vocali longa pronuntiamus pro turbo. vnde Ca stor idem est quod ipsum malum turbo & è sede sua depello. Sic enim vulgo pueri dicunt, De vogelen storen/ pro eo quod Latini dicerent, aues è nidis depellere. Videamus itaque nunc, quàm aptè nomen hoc Castor D. Ioanni Baptistæ conueniat, quamque insigniter partes eius & officium, ad quod diuinitus erat destinatus, ante oculos ponat: quod quale fuerit, D. Matthæus Euangelista explicat his verbis: *In diebus illis venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudeæ & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Hic ait enim qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto; parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Hæc ille. è quibus perspicuum est, eum in mundum legatum fuisse, vt viam Domino pararet. Qui vias parant, ea omnia tollunt, quæ aditum prohibere possunt. Qui ergo Deo viam parare velit, ei necesse est vt mala omnia, & malorum omnium auctorem diabolum ex animo suo depellat. Pellitur autem pœnitentia, qua malum semel in mentis sedem admissum odio prosequimur, & exsulio perpetuo condemnamus, quo Deus hospitio apud nos excipi dignetur. Cùm enim nemo queat duobus dominis inter se hostili odio dissidentibus seruire, non potest Deo aditus ad nos nec via parata esse, nisi draco cum tota sua supellectile & sarcinis antea exturbetur. Odio igitur mala omnia & omnium malorum patrem persequamur necesse est, si viam velimus bonorum auctori paratam. Odisse autem mala, quibus semel fores aperueris & pectoris penetralia reseraris, & iis renuntiare, nullum hospitij locum apud te illis posthac fore, nihil aliud est, quàm pœnitere, & hoc ipsum est viam parare. Hinc liquet, nomine Castor ipsius Pœnitentiæ naturam explicari, ad quam prædicandam tota Ioannis Baptistæ legatio spectabat. Sed non fuerit abs re, si monstremus quàm conueniens Pœnitentiæ vocabulum nostrates, de quorum sermone Castoris nomen interpretamur, vsurpent. Rau enim nobis pœnitentia est: cuius vocis multæ sunt rationes, diuersitatem suam è varia analyseos via sortitæ. Re idem nobis est quod paratum, Au antiquum & venerandum: quod fit, vt Re-au idem

Castor vocis etymon. *Ca.* *At.* *Stor.* *Roest.* *Rust.* *Stur.* *Stor.* *Castoris nomen D. Ioanni Baptistæ optimè conuenire.* *D. Ioannes Baptista cur in mundũ venerit.* *Pœnitentia natura, munus, & effecta.* *Rau.* *Re.* *Au.*

idem sit quod venerandus quidam & antiquus præparandi modus. Modus autem omnium antiquissimus & maximè venerandus is est, quem omnes, qui se patri suo conciliare volunt, sequantur necesse est; vt videlicet se malum ante commisisse doleant, & eius doloris patri suo certam dent significationem: quæ recta est via ad reconciliationem. Quid igitur aliud dicit vocabulum Baw/ quàm pœnitentiam esse venerabilissimam & antiquissimam præparationem? Atqui nulla præstantior præparatio cogitari potest, quàm ea qua humanus animus ad Dominum hospitio excipiendum præparatur. Quamobrem idem D. Ioannes in deserto clamat, quod sermonis nostri architectus per vocem Baw denotauit. Idem intelligas per aliam quoque vocabuli solutionem, quia, ceu ex Re & Baw compositum sit, exponitur pro eo quod Latinus diceret, Paratum serua: quod proprium munus est pœnitentiæ, quæ cacodæmone & omnibus eius sarcinis reiectis & expulsis, hospitium Domino paratum seruat. Porrò ex eadem vocula intelligas, per pœnitentiam iter nobis esse ad ipsum antiquissimum, quem Daniel antiquum dierum vocauit. R enim littera fluxum & vehementem motum magna linguæ vibratæ celeritate imitatur: cui si Aw/ quod antiquum significat, iungas, mox intelliges Baw celerem motum esse ad ipsum antiquum dierum, patrem nempe nostrum, ad quem per pœnitentiam maximo nisu contendere debemus. Et hæc quidem & alia, quæ breuitatis caussa omitto, vocula Baw recto litterarum ordine designat: versa verò nobis demonstrat, cui sit hospitium præparandum. Cùm enim War idem sit quod Verum, per ichnæam intelligendarum vocum viam deprehendimus, nos paratos esse per pœnitentiam ad Verum ipsum suscipiendum: quo simul & Christus & cæleste eius regnum continetur. Quemadmodum itaque D. Ioannes dixit. *Parate vias Domini, quia appropinquat regnum cælorum*; ita in nostrati nomenclatura intelligimus, pœnitentiæ Christum & eius regnum tam propinquum esse, vt solis vestigiis trium litterarum retrò obseruatis, ad ipsum monstretur ingressus. Quòd si iam vlteriùs quæras, quid ipsum verum tibi sit præstiturum, rationem nominis inuestiges; quæ inuenta, demonstrabit ipsius Veri proprium esse ac præcipuum donum, vt eum quem sua præsentia fuerit dignatum, ab omni malorum genere securum tutumque seruet: quod War/ dum vti verbum vsurpatur, designat. Habemus itaque in nostrati Pœnitentiæ nomine, pœnitentiam esse excellentissimam præparationem; quam nemo potest abea præparatione separare, quam diuus Ioannes in deserto prædicauit: Habemus, hac præparatione ad antiquum dierum accessum patere: qua in re vltimus totius parasceues finis continetur: Mox inde si vocem retrò legamus, videbimus quàm propinqui simus Veritati, quæ regnum cælorum sola moderatur ac gubernat: tandem ex eadem versa vocula ad originem ducta cernemus, omnem custodiam nostri à Veritate proficisci: quæ omnia quàm cum Castoris nomine quadrent, quod omnis mali significat depulsorem, quis est tam hebes vt non intelligat? Nunc igitur ad Pollucem transeat oratio. Frequens est Græcis & Latinis, vt V digamma in Cimmeriis vocibus repertum in P commutent: quâ viâ è Woet/ illi πόδα, hi pedem fecerunt: è Wroom illi probum, Herodotus πύρωμον è Visch Latini piscem: è Vinnen pinnas in pisce dixerunt. Quod nostris Vatter est, Græcis πατήρ, Latinis pater. Eodem modo ex Vol-lucs/ Pollux nomen accepit; quod Romani fidelius quàm Græci conseruarunt. Et est alioqui V consonans leui discrimine à P adspirato seiuncta: ita vt si quis nostratibus scriberet Phol-lucs/ non aliud notare diceretur, quàm si Vol-lucs pinxisset. Est autem Vol-lucs non aliud apud Cimmerios, quàm apud Latinos plenum felicitatis, diuinitùs homini citra meritum aut prudentiam suam oblatæ. Quis verò est inter omnes eos qui sunt è mortalibus feminis in lucem editi, cui potiùs hæc conueniat nomenclatura, quàm ipsi Christo; qui solus & ipse plenus est gratiæ & veritatis, & solus omnes homines plenos reddit integræ felicitatis, iuxta illud: *De plenitudine eius accepimus omnes?*

Est quisquam mortalium qui aptius nomen Christo queat comminisci? Cùm enim Lut illa felicitas vocetur, quæ diuinitùs hominibus affluit, omnisque homini felicitas per solum Christum à Patre pleno copiæ cornu affundatur, profectò nihil venrati congruentius, nihil ab hominum votis plenum sibi gaudium optantium, exprimenda significantius, quàm si eum à quo hoc nobis dari cupimus, à prosperitatis felicitatisque plenitudine nominemus. Nec magni refert, plenum'ne Pollucem felicitatis, an felicitatem

Margin notes: War. / Veri præcipuũ donum. / V Cimmeriũ Latini & Græci in P frequenter commutant. / Pollucis etymon. / Pollucis nomẽ Christo optimè conuenire. / Lus.

tatem omnia plena reddentem, an plenam felicitatem interpretemur; quando omnia hæc & ex eodem nomine intelligi possunt, & æquè Christo conuenire cernuntur, qui non modò plenus est omnis felicitatis, sed ipsa etiam plena felicitas, omnia plenitudine sua complens. Quoniam modò perspicuum est, nihil sacris litteris magis consonare, quàm eum qui viam Domino præparauit, Castorem; & eum qui felicitatem omnem absoluit & explet, Pollucem indigetari; non possum committere, vt non & fabulam Castorum leuiter attingam; quam licet alij aliter tradiderint, doctissimi tamen quique poëtarum in eo concordarunt, quòd alter mortalis de mortali patre genitus, alter immortalis sit ex ipso Ioue natus; & quòd hic illi immortalitatem communicarit. Fuerunt qui Geminorum sidus his nominibus designari putarent; cui tamen illa ortus & occasus vicissitudo, quam plerique somniarunt, nullo modo quadrat. Homerus ἑτερημέρους eos vocans Virgilio præiuit canenti:

Castorum fabula explicata.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditque viam toties.

Verùm hoc commentum nulla ratione vel cum Geminis, vel vlla omnino Theologia conuenit; originem tamen inde accepit, quòd ab antiquissimis Orphicis accepissent, Pollucem Castori mortuo vitam reddidisse; & vt vitam redderet fratri, ipsum mortem oppetiuisse, ac ambos deinde à morte liberatos ad cælum subuolasse. Castor enim priùs ab Herode occidi iussus, ad inferorum limbum descendit, quem Christus crucifixus & ad inferos post mortem descendens, in cælum transtulit, ac sempiterno immortalis vitæ gaudio beauit. Dioscori dicti sunt, quòd Iouis filij essent, alter gratia, alter natura, & eodem modo gemelli vocati. Alter enim natura Zachariæ filius, Christi per Dei gratiam frater adoptiuus: quo fit, vt non sine graui caussa Ioannes, id est, Iouis gratia vocaretur. Quòd autem dicantur homines è maris ventorumque procellis liberare, id mirum non videbitur ei qui intelligat hunc mundum non aliud esse, quàm vastum pelagus perpetuis tempestatibus exagitatum; in quo Castoris & Pollucis præsidio tuti erimus, si illius monitu atque demonstratione intelligamus, atque viua fide credamus, hunc esse agnum Dei qui tollit peccata mundi. Quamobrem rectissimè Soteres siue Seruatores sunt indigetati, eo quòd hominum genus ab omni malorum impetu seruent; alter quidem ad pœnitentiam hortando; alter omnem labem, omnem vitiorum fœditatem per sanguinem suum eluendo. Hinc ille cecinit, quisquis fuit, qui se Orpheum dixit:

Dioscori cur dicantur Castor & Pollux.

Soteres vnde dicti Castor & Pollux.

Καὶ μεγάλους σωτῆρας ὁμοῦ Διὸς ἄφθιτα τέκνα.

Neque porrò citra magnam rationem factum, vt Pollux solum Castorem dicatur à morte liberasse ac vitæ restituisse, propterea quòd neminem omnino vitæ munere Christus dignetur, nisi is se Castorem præbuerit, id est, nisi claro iudicij actu in conscientiæ suæ foro malum malique patrem exulij condemnet, atque ex hospitio suo exturbet: quod verum est pœnitentiæ munus, vt à D. Ioanne prædicatum, ita nomine Castoris expressum. Adde quòd pileatos in antiquis monumentis plerumque videamus: cuius rei caussam, licet alij eam è fabuloso Ledæ ouo sorbere malint, hanc fuisse videmus, quòd pileus olim libertatis signum haberetur. Quando enim in hominum libertate asserenda hi tenent primas, meritò libertatis & principis vindictæ signo sunt adornati. Solent & stellæ siue flammæ superiùs affingi, quibus notabatur, vindictam eam qua homines in libertatem asserebant, non ad hanc communem & ciuilem vitam, sed ad cælestem & perennem pertinere. Nec caret item suo mysterio, quòd Castor equorum domitor, Pollux pugil dicatur. Quid enim indomito pullo similius, quàm animus humanus per omnes perturbationum ac cupiditatum variarum campos effrenato impetu ruens? Rursus quid hunc promptiùs & efficaciùs domat, quàm malorum depulsor, clamans, *Pœnitentiam agite, & viam Domino parate?* Pœnitentia enim efficit, vt Deus animis nostris, ceu equis quibusdam freno obedientibus, vti dignetur, quos alioqui non esset adscensurus. Sed de his latiùs in Veneticis: quibus si illa quæ in Cronijs à me dicta sunt addantur, ingens lux arcanæ Castoris & Pollucis notationi adferetur; & simul clarissimum euadet, ea quæ de Docanis à me dicta sunt & ad Tau applicata, prorsus consonare veritati Christianæ. Verumenimuerò non deerit fortasse qui dicat, indignum me commentum Ogygia Ægyptiorum antiquitate protrudere, dum

Castor & Pollux cur pileati in antiquis monumentis pingantur.

Castor equos, Pollux pugil quare fingantur.

Græcorum

Græcorum vel Deos vel heroës heri aut nudiustertius è Regis cuiuspiam filiis post mortem cælitum numero ab adulatoribus mendicisque poëtis adscriptos, ipsius Tau, insigni omnium vetustissimi, insigniis accommodarim. Huic, quisquis erit, breuiter respondebo, me Ogygia Ogygiis contulisse, atque nihilo vetustius esse Tau, quàm ea quæ de Castoribus sunt relata. Quamuis enim mendax Græcia, & semper ab exteris antiquitatis suæ petens ornamenta, Castores apud se natos dicat; atque inde videri queat fabula hæc recens, si cum antiquitate Hieroglyphicorum conferatur; docebo tamen

Castorũ memoria apud Phœnices clara, iam olim ante Troiam euersam.

non apud Iones tantùm, sed apud Phœnices etiam claram sacrosanctamque Castorum memoriam exstitisse; & id quidem eius auctoris testificatione, qui omnibus ad vnum Græcis scriptoribus tanto est antiquior, vt ipsis illis Heroicis, quæ vocant, temporibus floruisse dicatur, non paullò ante quàm Troia à Græcis euerteretur. Is est Sanchuniathon Phœnix, qui Philonis Biblij beneficio Græcè loquens, qui eius historiam è Phœnicum sermone transtulit, dicit Dioscuros filios esse ipsius Sedec: cuius nomen si Latinis interpreteris, iustum denotabit. Hebræis צדיק vocatur. Viden' modò quisquis es, qui Dioscuros Græcorum dumtaxat fabulis celebratos existimas, antiquissimam esse apud Phœnices etiam horum religionem; & illam ipsorum genesin exstare, de qua confestim quiuis intelligat, ea quæ de ipsis & ipsorum Docanis dixi, ne ad latum quidem vnguem à veritate recessisse. Deus enim Pater, vt Iustus & ipsissima iustitia, volens primorum hominum & omnium ex iis natorum scelus expiare, suum ipsius filium in hunc mundum misit, vt homo factus, pœnas lueret humanæ peruersitatis: & vt agnosceretur, angelum misit, qui populo ipsum coram indicaret.

Sanchuniathon Phœnix, historicus.

Dioscuri filij Sedec.

Dioscuri Cabiri dicti.

Quamobrem non iniuria Phœnices ipsius Iusti filios, Dioscuros dixerunt; quia nempe ipsius Dei iustitiam exercentis filij essent; alter per gratiam adoptiuus, alter etiam ex ipsa natura. Verùm quo apertius cernas, omnia inter se conuenire; adde & illud, eosdem Cabiros etiam à Byblio ex auctoritate Sanchuniathonis vocari: qua voce, à Græcis numquam intellecta, illi nominantur, qui malorum sunt depulsores, quique homines à malis omnibus & eorum patre cacodæmone tuentur.

Cabirorum etymon.

Nam Ca-weren idem est, quod defendere à malo, siue malum amoliri & arcere; quod nostratibus notius quàm vt opus sit maiore explicatu. Litteram autem W nobis peculiarem, Græci in Beta verterunt, quo vocabulum ad suam incudem formarent: cuius tamen loco ἀλεξικάκους dicere potuissent.

Dioscuri Corybantes dicti.

Eosdem alio nomine, de Cimmeria item lingua petito, Corybantes vocarunt: cuius vocis ea primùm offertur notatio, vt electos ad custodiendum tuendumque apparitores intelligamus, quasi Cor-hu-wanten audiremus.

Corybantum etymon.

Want.

Crou-wanten.

Want enim idem est, ac si dicas quemquam à manibus esse; non eum quidem adscribendum, vt consuetudo tenet Latinorum, sed ad tuendum: vnde Crou-wanten fidi satellites vulgò nominantur; cuius significationis ratio ex Wi-hant cognitu facilis est. Dic modò quos magis fidos satellites & apparitores inuenturi simus, quàm illos, quorum alter manu nobis salutis omnis auctorem demonstrat; alter demonstratus crucis suæ claua nos defendit, & ab omnibus aduersis tuetur.

Verwant.

Allemani Verwant pro cognato vtuntur, eo quòd cognatorum manibus latè se porrigentibus nostra defendere soleamus; & quot cognatos habemus, tot nobis manuum paria habere videamur. Elegans sanè est ipsius Want notatio, eo quòd Wi-hant vtrumque nobis indicet, & manus nos longè latéque eius beneficio quem sic vocamus habere extensas; & præterea aliorum manus nos procul abercere. Iam quia W & B eam habent cognationem, vt alterum alterius loco quandoque ponatur, suggeritur & illa nominis ratio, qua in Bihant dissolui possit, ad id notandum, quod manui auxiliatur.

Bihant.

Bant.

Fieret inde quidem Bant; verùm quia hæc vox vinculum denotat, & omne id quod ad ligandum in vsum venit, discriminis caussa pro Beta duplex digamma vsurpatum, non iniuria dicere queamus.

Want.

Cernitur verò etymologia clariùs in Want dum pro chirotheca venit in orationem, cuius vsus est tum vt manui sit adiumento, tum vt ea quæ manum offendere possunt, procul arceat. Eadem aut similiratione Want pro pariete ponitur, propterea quòd & hic nobis sit manus & apparitoris loco in propulsandis externis iniuriis. Corybantes igitur dicentur, qui sunt satellites ad custodiendum delecti, quales vt sint & alij complures, tum illi præcipuo quodam suo iure & insigni prærogatiua sic vocabuntur, qui à patre Sedec, siue Iustitia æterna, electi sunt ad totum humanum genus ab omni hostili impetu defendendum.

Corybantum etymon aliud.

Quòd si quis Cor pro Cur siue Cuir interpre-

tetur,

tetur, vt cærimoniæ hac voce intelligantur, Corybantes illi vocarentur, qui cærimoniis & ritibus sacris tamquam defensores assisterent: quæ notatio vt Idæis Corybantibus non malè conuenit; ita meliùs illis tribuetur, qui omnem cærimoniarum vsum absoluerunt. Certè nulli sacri ritus vel veritatem vel vsum suum tueri possunt, nisi ad ea tendant quæ à D. Ioanne & Christo seruatore nostro gesta sunt. Ceterùm vt hæc sic exposita cuius perspicuam habent veritatem, ita illud quod de Samothracibus à Philone adiectum est, non æquè facile fuerit expeditu. Ait enim hos itidem eosdem esse cum Diis Samothracibus. Nitemur tamen & hoc explicare, vt plurimarum antiquitatum consensione nostra stabiliantur, tum vt quæ ratio sit nominis Thracum, intelligatur.

Castor et Pollux Dij Samothraces.

Tracht idem nobis est quod subtiliter excogito: & dum nominis loco ponitur, subtile & callidum inuentum denotat. Allemani Be-tracht dicunt pro eodem, facta syllabica adiectione ad significationis augmentum. Quemadmodum verò è Recht fit Rex, & à Le-echt Lex, à Merct Merx; ita è Tracht fit Thrax, mutato videlicet Tau in Sigma, quo littera fiat duplicata. Quisquis igitur is fuit qui primus hoc nomen posteris suis dedit, hoc optasse cernitur, vt ingenij subtilitate ceteris mortalibus antestarent; & id vnà monuisse, vt rebus in omnibus magno cogitationum acumine quid verum, quid falsum; quid fugiendū, quid sequendum, expenderent. Id autem diligenter priscos olim Thraces fecisse, Orphica theologia, & ea quæ de Strymone, vnius Musarum mariti, memoriæ prodita sunt, satis demonstrant. Thraces autem olim nostra lingua vsos esse, quæ hactenus in Taurica Cherroneso apud vetustos Cimmerios seruatur, in iis quæ de Getis scripsi, ostendi: quo fit, vt eorum nomenclatura ad sermonem nostrum referenda sit, & ex eo ad originem vocanda.

Thracum etymon.
Tracht.
Betracht.
Thracum ingenij subtilitas.

Porrò Sami nomen si ad eundem dicatur pertinere, à congregando deducetur; quia Sam idem sit quod in vnum redigo, siue multa simul connecto. Hinc insula à conuenis habitata è diuersis gentibus in vnum collectis, rectè Samos vocabitur; ita vt minimè mirari debeamus, si pluribus insulis eadem data sit nomenclatura. Hinc videas, quàm Iunoni connubiorum Deæ conueniat, vt in Samo colatur; eo quòd hominibus copulandis dicatur præsidere. Samothracia igitur vel Samos Thracia dicetur, quia Thraciæ sit obiecta: vel Samothracia à Samothracibus Diis. Qui verò sint Dij Samothraces, vt ab omnibus ferè video quæsitum; ita neminem legi qui quicquam veriùs quàm Philo Berytius prodat, tametsi Varro refragetur, nescio quæ Samothracum citans initia.

Sami nominis notatio.
Sam.
Sami nomen quare insulis compluribus tributum.
Samothracia unde nomen acceperit.

Castor itaque & Pollux reuera sunt Samothraces, nec vllis vmquam ab orbe meliùs ea potuit nomenclatura applicari. Per hos enim Deus admirabili consilio, quo nullum vmquam fuit subtilius excogitatum, diuersas gentes in vnum corpus congregauit, & ex omnibus vnam sibi constituit ciuitatem. Callidissimum Draconem fuisse sacris litteris proditum habemus; cuius impostura homines primi decepti, à Deo sunt distracti: at illo longè sollertius consilium Pater æternus excogitauit, quo coniugium dissolutum rursus est redintegratum, & homines in meliorem statum, quàm ante diuortium fuissent, restituti. Quoniam igitur ad maximum hoc & occultissimum consilium exsequendum D. Ioannes & Christus à Patre cælesti sunt destinati; ille vt index, hic vt perfector; rectissimè Samothraces nuncupantur, eo quòd inuentione subtilissimè excogitata, homines in vnum corpus redactos, Deo rursus copularunt, nullo ampliùs diuortio distrahendos. Samothracum mysteria atque initia occultissima fuisse, à multis annotatum; sed nulli vmquam in mentem venisse credo, tantùm in illis latuisse arcanorum, vt ipsum etiam callidissimum serpentem fallerent, & insidiarum contra ipsum structarum tantisper inscium tenerent, dum ipse letit in laqueum induxisset. Castor ergo & Pollux nō Dioscouri modò sunt, sed veri etiam sunt Cabiri, veri Corybantes, veri Samothraces; tot denique nominibus aliis honorandi; quod illi qui & veri sunt depulsores omnium malorum, & omnium mortalium, diuersis erroribus per totum orbem vagabundorum, vnam constituere ciuitatem.

Samothracum initia & mysteria occultissima.

Quamobrem nihil absurdi feci, immo nihil feci quod non ipsa veritas facere coëgit, dum Docana ad Tau dixi pertinere, & eorum apud Spartanos venerationem ab eisdem quondam initijs primùm cœpisse, à quibus Tau ad Ægyptios venit. Hinc non exigua mihi suspicādi ratio, ipsum etiā nomen Docana non minus Cimmeriū esse, quàm nomen Spartæ, tametsi à δοκὸς, quo trabs notatur, deriuatū esse videri possit: quam opinionē ij sequantur licet, quibus hæc formandarū vocū analogia placebit. Si trabes tantùm nomine hoc designari

Docana nomen esse Cimmerium.

gnari volebant, cur non δοκοὺς potiùs vocabulo ab omnibus intelligendo nuncupabant? Qui Græcis etymologias scripsit, sepulcra interpretatur, ambiguus hærens, à δοκὸς ne, an à δίχαδς vocis ratio sit petenda. Suidas quia Tyndaridarum sepulcra hoc nomine signari existimat; non dubitat, quin à δίχαδς vox sit accepta. Hoc interim cerno, nusquam alibi gentiũ in tota Græcia huius vocabuli pro re quapiá vsum fuisse, quàm apud Lacedæmonios; & apud hos non pro vlla alia re, quàm pro Castoris & Pollucis monumento. Hinc fit, vt sic existimem, vocem Cimbricá fuisse à primis rituum magistris ad posteros transmissam, ad solum illud Castoris & Pollucis signum denotandũ. Exosculor profectò cùm alibi semper, tum hoc maximè loco Plutarchi diligentiam, viri omnibus ceteris de antiquitatũ cognitione longè præferendi; cuius auctoritate fretus, Grammaticorum iudicium hîc contemno. Rimanti itaque mihi linguæ nostræ penetralia, statim in ipso vestibulo ea nominis ratio sese obuiam tulit, cum qua fraternus amor ille quem à Chæroneo acceptum explicaui, ad vnguem quadraret: & ea quidem talis, vt geminam eisdem litteris, per solius temporis in prima syllaba mutationẽ, intelligentiam ostendat. Quid, rogo, magis eius votis conuenit, qui æternam futuri sæculi vitam, quæ per Tau denotatur, apud Hieroglyphicos exspectat, quàm Deum perpetuò feruidis precibus orare, vt eam quamcitissimè largiatur? Nónne quotidie, immò semper orare iubemur Deum Patrem nostrum cælestem, vt regnum nobis suum sinat aduenire? Quid si nunc doceam, hoc ipsum per Docana denotari? **Doc** idem nobis est quod citò do vel da; quod in hac notatione breui tempore pronunciatur, quo festinatio indicetur. **Ana** perpetuum nobis notari, alibi crebrò exposui. Videmus ergo nomen hoc vel ipsis trabibus per cruces deuinctis tribui posse, vt ipsum signum dicere intelligatur, do æternitatem: vel ipsi inspicienti accommodari, vt videlicet dicat, Da citò perpetuam vitam. Confer modò id quod de symbolo Tau in Serapidis templo inuento, & ad vitam futuram à sacrarum peritis notarum relato antea commemoraui, cum hac huius vocis **Doc-ana** notatione; & examina, an non vox Docana ipsius Tau exprimat notationem. & est hæc quidem integri vocabuli vt trisyllabum sit, & vocali prima breui pronunciatum, significatio: at si primam producas, alterius rei notio offeretur; diuersa illa quidem à priore, verùm sic coniuncta, vt & eam sequatur, & ipsum modum exprimat, ad quem munere eo quod oramus, sit vtendum. **Duc** vocali longa, est idem nobis, quod sub alicuius rei tegmine summissè lateo ad iniuriam & vim declinandam: vnde **doc** præteritum imperfectum cum **ana** compositum faciet vocabulum, quo æternum latibulum & tegumentum contra omnia malorum tela comparatum denotatur. Nos pullos sub matris alis tegi dicere volentes, hoc verbo **duken** vtimur: & dum significamus quempiam se debere tutelæ maioris alicuius submittere cum omni humilitate, idem verbum vsurpamus. Quisquis ergo Docana hoc accentu pronunciabit, is sic intelligendus, vt dixisse videatur, nobis magna animi summissione perpetuò sub cruce latitandum esse: quod quàm Euangelio consentiat, rectéque cum omnibus sacris litteris quadret, neminẽ Christianorum puto latêre. Nobis enim crux perpetuum scutum esse debet aduersus omnem cacodæmonis impetum; sub quo tam summissè nos debemus occultare, vt nihil ab imbelli puerorum innocentia differamus, si protegi quidem ab ea velimus; quando superbos & suis viribus vel minimũ fidentes Deus ab alis crucis suæ repellit; nec quemquam securissimo hoc tegmine dignatur, qui non totum sese deuouerit humilitati; virtuti illi quidem nulli Philosophorum cognitæ, immò apud eos in vitiis habitæ, verùm tali, vt per eam solam vnicum iter ad crucis tutelam patere cùm Prophetæ, tum Christus ipse & exemplo & præceptis frequenter repetitis ostendit. Rectè igitur Docana sic sunt vocata, vt nõ suam modò in breui tempore habeant significationem; sed mutato etiam accentu illam nobis suggerant viam, qua ad æternitatis domum peruenitur. Quòd si litteram mediam è tenui in mentem vocemus, Dogana virtus erit æterna, ea videlicet quæ in cruce perpetrata, omnibus vitam meruit sempiternam; eo quòd **Dog** idem sit quod virtute præditum esse. Vide vt alia recta pronunciatione designentur, alia cognatione quadam ex eisdem elementis moueantur, & vt omnia tamen eodem tendant. Iam & illud monemur, vt optemus **Doch-an**, id est, vtinam tandem adsis; ceu is qui inspicit & vitam æternam symbolo notari intelligit, dicat: Rogo vt tandem properes & adsis; quo quid aliud dicitur, quàm, *Adueniat regnũ tuum*,

Docana vocis etymon.
Doc.
Ana.
Duc.
Doc.
Crux perpetuum scutum aduersus cacodæmonis impetum.
Humilitas virtus philosophis incognita.
Dog.

fraterno

fraterno tuo amore nobis comparatum. Plura sunt quæ vel accentuum mutatione, vel litterarum cognatione nobis indicantur, quæ enumerare nihil attinet, cùm hæc sufficiant ad aperiendum, vocem ipsam non minus ad Cimmerios, quàm simulacrum pertinere. Et hæc quidem plura fortasse quàm satis de Docanis, fraterni amoris inter Castorem & Pollucem symbolo, duodecim angulos exteriores è quatuor internis egressos delineante; qua figura totius mundi duodenario designati salus & gemina vita, à pyramide quatuor angulis absoluta, & principe omnium corporum proficisci denotatur. Quòd si pro rei amplitudine & maiestate per omnia nobis Docanorum mysteria discurrendum esset, atque in singulis cum sacris litteris symphonia annotanda, maxima commentaria colligere oporteret. Duodenario autem totius mundi plenitudinem designari & geminam vitam; alteram priorem à patre datam; alteram posteriorem, quam à Filio corporato mundus accepit, & aliàs indicaui, & suo loco latiùs explicabo. Magnas gratias habeo Cimmerij sermonis auctori, cùm ob alia infinita diuinitatis arcana nobis communicata, tum ob duodenarij apud nos nomen, sic expressum, vt duplicem hanc vitam clarissima compositione designet: quam vt semper maiorem in modum veneratus sum; ita longè vehementiore me captum sensi admiratione, dum eam cum Docanis conferrem, viderémque numeri nomen adamussim cum eorum quadrare notatione, quam insigniter auxit illud testimonium: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Quid enim conuenientius, quàm duodenario mundum denotari, cùm numerus sit plenissimus, quinque partes complexus; quæ sic eum reddunt exsuperantem, vt quaternario seipse excedat, quem Docana in medio complectuntur. Quis est autem hic quaternarius? Id indicat Cimbricum nomen quo quaternarius & ignis notatur. Accessit enim mundo vltra omnem suam mensuram Pollux, qui est corpus igneum, infinito ardens amore; quod in meditullio Docanorum inclusum, duodecim angulos excludit, & toti mundo depurgato geminam confert vitam. Ventum nunc est paullatim eò, vt totius mundanæ machinæ figuram in Docanis expressam fuisse intelligamus: & quemadmodum hæc duodecim angulis rectis designatur; ita in Herculis fabula duodecim eius laboribus, quibus totum orbem ab omni monstrorum genere liberauit, insignitur.

Duodenarij numeri significata & mysteria.

His connexam cerno alterius cuiusdam simulacri interpretationem, è quo Ægyptiorū idolomania ex omnibus sacris vel symbolis vel nominibus falsos sibi deos fingentium, magnum illum Serapin somniauit; quem insanus Porphyrius Plutonem esse commentus est. Nostra non refert quid delira hominum deos de somniis suis fabricantium ingenia de priscis id genus vocabulis vel confinxerint, vel sese de cuiuspiam vetustioris auditione accepisse dicant; quando nihil mihi certius est, quàm eos omnes qui hisce in rebus versati sunt, nihil prorsus eius linguæ nouisse, è qua prisca hæc nomina manarunt. Ritus tamen antiquos diligenter obseruo, vt eorum nimirum ductu ad prima exordia superstitionis adscendam: quod cùm aliàs semper, tum in hoc celeberrimo Serapidis idolo faciendum mihi putaui. Crebrò repetere cogor, cacodæmonum fraude & mendacium antistitum auaritia factum olim fuisse, vt nomina vel diuinis oraculis pandendis destinata, vel sanam aliquam de rebus sacris sententiam complexa, ad immundos spiritus detorquerentur; atque ita pessimus dæmon boni nominis prætextu miseris mortalium mentibus se velut Deum quendam insinuaret. Hinc è symbolis sacris dij facti, hinc exstitit Harpocrates silentij custos, hinc Canopus spes omnis eruditionis, hinc denique omnes tum Ægyptiorum, tum dij gentium ceterarum. Annotaui modò è Suidæ commentariis, in Serapidis templo signa inuenta fuisse, crucis figuram exprimentia: qua de re quid Rufinus memoriæ prodiderit, recitare non grauabor. Is enim magnificentissimum eius in Ægypto templum ita describit, vt centum gradibus ad illud vndique aditus patere dicat; monte nimirum altis fornicibus exstructo, ad pauimentum & reliquam substructionem sustinendam; in quibus diuersorum vsuum cellæ per diuersos mæandros adeundæ occulebantur. Iam superiora spatiosæ exedræ & pastophoria & domus in excelsum porrectæ occupabant, in quibus vel æditui vel ἀγνεύοντες, id est, castitatē seruantes, habitabant. Porticus deinde totum ambitum interiorem quadratis ordinibus distinctæ decorabant. Medio spatio ædes erat pretiosis columnis in altum educta, quam ingens Serapidis simulacrum ita occupabat, vt dextra alterum, alterum parietem sinistra ferè contingeret: quod ex omni genere metallorum

Idolomania origo.

Serapidis in Ægypto templum & simulacrum.

lignorumque in vastam corporis molem conflatum fuisse ferebatur. Huius capiti modius impositus erat. Quid verò vel toto simulacro, vel modio denotaretur, non satis inter Ægyptios constabat, vt facile inde coniectemus aliunde & nomen & symbolum olim inuectum fuisse. Et hæc quidem de templo & idolo: quibus inter alia Rufinus adiecit hæc verba: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigium quidem vsquam vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius Dæmonis remaneret; sed pro his crucis Dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingeret. Quod cùm factum esse hi qui superfuerant ex paganis viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitùs commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicæ crucis inter illas quas dicunt ἱερατικὰς, id est, sacerdotales litteras habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex ceteris litterarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius litteræ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem, Vita ventura. Dicebant ergo hi qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum; quòd hæc quæ nunc coluntur tamdiu starent, quamdiu viderent signum istud venisse in quo esset vita. Vnde accidit, vt magis hi qui erant ex sacerdotibus vel ministris templorū, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præstigiæ, deceptionum machinæ delectabant. Hæc Rufinus: quæ adieci, quo quiuis cerneret, antiquitus Tau in Ægyptiorum notis fuisse pro vitæ venturæ tessera: quo dato, nō iniuria quærat aliquis, quid rei cacodæmoni fuerit cum Tau, & quæ communio diabolo cum signo crucis; quo fugari, non allici scitur. Hic apertè cernas, Serapidis simulacrum priscis ad aliud spectasse, quàm ad idolomaniam. Hieroglyphica Bembi tabula quot dat nobis sacras effigies ipsum Tau funiculo tenentes, quas si cacodæmonum formas esse dicas, explica nobis, quis vnquam fuerit inter has pestes cui crux ita placuerit vt eam sibi eripi nollet? Vt inter se symbola concordent, necesse est sic has imagines interpretari, vt ea referantur significata quibus crux vitæ venturæ nota sit amica. Hinc nos elicimus, id genus figuras oraculorum occultasse denotationem; quam maligni spiritus contra se comparatam cernentes, insigni fraude in rem suam verterunt; & miseris mortalibus eum errorem instillarunt, vt è picturis sacris falsos sibi Deos comminiscerentur. Quamuis ergo Serapidis tum nomen tum simulacrum ad cacodæmonis cultum hac via sit prolapsum, priùs tamen apud priscos ad longè diuersam notationem referebatur. Quoniam ergo Tau frequentissimum est in notis hieroglyphicis, sitque modò expositum, vitæ venturæ habuisse notationem; stupidi prorsus simus, si cogitemus sacras has picturas principiò ad cacodæmones mortis auctores colendos inuentas fuisse. Quin contrà omnino rem habere cernimus, totum nempe hoc picturæ genus ad veram vitam pertinere, si ad priscas suas origines referatur & examinetur. Videamus itaque quid Serapis, in cuius templo Suidas cruces inuentas scribit, ante idolomaniam denotarit. Malchus ille Tyrius, acerrimus Christianæ religionis hostis, quem Græci Porphyrium nominarunt, plurimum ad eam rem diligentiæ contulit, vt quæ veterum Ægyptiorum opinio de Diis fuisset, exploratum haberet. Is in libris responsorum scriptum reliquit, se certò comperisse, Serapin eum Deum vocatum fuisse, qui malignis dæmonibus imperaret, atque eorum insanam vim, qua miseros mortales impeterent, coërceret. Hac de caussa symbolum ab ipso hominibus commonstratum, quo malignæ furiæ expellerentur. Quòd si hæc ita habent, eaque à priscis accepta opinio; quem, rogo, alium inueniemus cuius hæ præcipuæ sint partes, quàm ipsum Dei Filium incarnatum? Percunctemur prophetas, consulamus omnia diuina oracula, & expendamus in illis, cui omnis potestas data sit in cælis & in terra, & apud inferos; certè non alium quàm Christum reperiemus. Audiamus Danielem hac de re loquentem: *Adspiciebam, inquit, ego in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna; & regnum eius quod non corrumpetur.* Hæc ille, & plura. Iam quis nescit Draconem cum toto suo exercitu pedibus Agni subiectum esse, & ab eo solo victum? Si quis ergo hoc honore dignus

Crucis Dominicæ signū inter sacras Ægyptiorum litteras, & eius interpretatio.

Serapidis simulacrum priscis ad aliud spectabat quam ad idolomaniam.

Porphyrius, dictus Malchus.

Serapis quis Deus priscis fuerit.

dignus quem Serapidi prisci tribuerunt, certè non alius dignus quàm is cui antiquus dierum eam dedit potestatem, vt totum mundum à Draconis tyrannide liberaret. De hoc Sibylla:

Te duce si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.
Et mox:
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet.

Veriores itaque Porphyrius quàm ipsemet scire posset, duces secutus est, dum de priscorum sententia Serapidi eam dedit potestatem, qua dæmoniaca rabies, in humanum genus sine intermissione sæuiens, coërceretur. At quod'nam symbolum illud est auerruncum, quod hominibus ab ipso commonstratum esse dicit? Quod? Ipsum nempe Tau; quod vt manu sua tenere in ænea illa Bembi tabula Regina omnium antiquitatum clarissimè videtur; ita in eius templo inuentum esse, tum cùm statua deiiceretur, veterum scriptorum testificatione confirmaui. Nunc igitur cernimus, quid vero Serapidi cum Tau, & quàm insigni impietate & nefando sacrilegio sacrum Serapidis signum ad nescio quem dæmonem sit translatum. Sumsit perfidus serpens eius sibi insignia à quo erat conculcandus atque proterendus; vt hos saltem quoad posset furtiuos & impios præriperet honores. Sic miseri mortales ab hoste suo decepti, qui semper astu & dolo grassari consuetus inter alias fraudulenti consilij machinas & hanc sibi imposturæ arripuit occasionem, vt Serapidis, cuius erat, dæmones omnes depellere ac coërcere, signa præferret; atque in hac sua insidiosi belli officina tam callidè versatus est, vt Deus omnia mystica humanæ salutis symbola iam ab hoste occupata & fœdo sacrilegio polluta exsecrarit, & vltricibus flamis deuouerit; vtpote iam non ampliùs ad honorem suum, sed ad aduersarij vsum in hominibus decipiendis relata. Plurimas Maternus, vir in primis & doctus & pius, id genus cacodæmonis fraudes eleganti libello indicauit; infinito plures in medium prolaturus, si linguæ nostræ ductu altiùs in mendaciorum patris officinam penetrare potuisset: quod quamuis facere nequiuit, illam tamen apud Christianos veritatis inquirendæ aperuit viam, vt quiuis clarè cerneret, maximam idolomaniæ partem à pietatis supellectile furtim sublata acceptam auctamque semper fuisse. Huius igitur iudicium testificationemque secuti, sic in idololatriæ domo discutienda versabimur, vt semper omnes notas diligenter examinemus, quo hinc propria mendaciorum instrumenta, hinc furtiua cognoscas: & in his quidem de priscis ingenuæ indolis signis procedamus ad vetustum vindiciarum ius, quo ea quæ quondam Dei fuerunt, liberali manu in antiquum decus asseramus. Videamus iam nunc, an nomen quoque cum his quæ à Porphyrio prodita sunt, concordet. Complures quid eo notaretur quæsiuerunt, sed in hoc perinde atque in aliis Cimmeriis vocabulis egregiè sunt hallucinati. Nobis non difficile est videre quis Serapis sit vocandus, si litterarum sequamur cognationem: Ser vocali longa omne id notat quod dolore cruciat; & hinc pro scabie frequenter vsurpatur. Af-wis idem est quod abstergo: & si Af-wis per diphthongum pronúcies, idem dixeris quod Latinus efferret, Abluebam. Hinc mox cernas duplex W, quo Græci cæterique carent, exemtum; & F quod sono ipsi Phi respondet, in P litteram tenuem transisse: vnde ex Ser-af-wis Serapis factum, nomen eius proprium, qui dolores nostros & scabiem abstergit. Animaduertis'ne hîc duo indicari, & ablutionem, & abstersionem, exiguo vnius litteræ discrimine: & rursus non dolores modò in cogitationem vocari, sed scabiem etiam, qua totum corpus fœdatur? Quòd si quis nolit Ser syllabam longam esse, quia apud Græcos breuis efferatur, is sciat non semper in cæteris vocibus accentum seruatum fuisse: & alioqui, si placeat, Ser sic interpretabor, vt semen designet, vnde apud Latinos Sero, & apud nos verbum, venerei congressus habens notationem: qua via cùm Serapis is erit qui semen suum abluit atque mundat, tum indicabitur, eundem omnino esse & eum qui genus humanum fouit; & eum qui abluit eius sordes. Intelligis'ne hîc tribus syllabis exponi quod D. Ioannes in principio Euangelij sui expressit, vbi apertè dicit: Verbum, quo cælú & terra creata sunt, carnem assumsisse, & in mundú ad hominú peccata abluéda venisse? Sed hæc cuiuis obuia. Núc igitur quia in vocabulis Cimbricis alia recta via explicátur, alia soni quadam cognatione

Dæmonis fraus & astutia.

Maternus, scriptor libelli de Cacodæmonum fraudibus.

Serapis etymon.

Ser. Af-wis.

Ser.

monentur,

monētur, geminā in tota Serapidis nomēclatura habebimus significationē, alterā dū prima syllaba breui accētu, alteram dū longo proferetur, & vtramq. vni soli Christo conuenientem. Ex hac modò nominis solutione perspicuū fit, qua de caussa prisci illi sacrorū rituum magistri Serapidis simulacrū ex omni genere materiæ cōgesserint ac coagmentarint; quod Rufinus & alij memoriæ prodiderunt. Conueniebat enim omnium rerum satori, vt eo simulacro fingeretur, in quo omnium seminalium rationum siue idearum vestigia cernerentur: & rursus par erat, vt is qui toti rerum vniuersitati nitorem suum & decus esset restituturus, eam haberet effigiem, qua ab eo omnes totius mundi res purgatum iri commoneremur. Viden' iam, vt omnia inter se concinna quadam harmonia quadrent, & ad eiusdem mysterij referantur significationem? Totum mundum in Docanis, Castoris & Pollucis agnouimus duodenario expressum: hîc eundem materiæ diuersitate indicatum habemus. Vnum reliquum habemus in Serapide antiquitatis monumentum; modium videlicet capitis vertici impositum, cuius & Rufinus & Maternus fecit mentionem. Quibusdam hinc occasio data, vt Serapidem Iosepum existimarint, eo quòd is Ægyptiis frumenta per modios sit dimensus, atque prudentia sua in extrema annonæ angustia famelicis hominibus dederit alimenta. Sed hoc commentum longè recedit à vetere hieroglyphicorum consuetudine; quorum, vt nihil ad historiam rerum à quopiam gestarum pertinet, ita totam disciplinam ad sacra spectare ipsum nomen profitetur. Vellem profectò quisquam scriptis tradidisset, quo nomine hoc capitis ornamentum apud sacerdotes olim fuerit nuncupatum. Nam qui modium vocant, similitudinem potius quandam mensuræ, quàm cuiusquam veterum auctoritatem secuti videntur. Ærea Bembi tabula vasculum hoc quale quale est, & quocumque tandem nomine vocandum, sic depingit, vt modiolus esse videatur ansatus, quo nimirum ex maiore aliquo vase vel frumenta vel liquores hauriantur: quod si nostrati sermone ab vsu sit nominandum, Scepper dicetur. Verùm eadem tabula in alia effigie ansam omisit; qua ratione non Scepper nobis, sed Mathen vocaretur. Agnosco sanè in vtroque nomine insigne notationis arcanum: & illo quidem video exprimi creatorem; hoc verò totius iustitiæ fundamentum. Scepper enim ambiguæ significationis est ad creatorem & ad capedinem qua de maiore vase haurimus; ita vt si notam hieroglyphicam creatoris quæras, nullam queas, quàm hæc sit, commodiorem inuenire. Cum igitur hanc capedinem Serapidis capiti imponebant, denotabant se eius dare effigiem, qui & homo esset, & omnium creator; quo quid potest verius de Christo dici? Cur autem creatorem Scepper vocemus, alibi me puto tradidisse: hîc obiter repetam, scep idem esse quod ex maiore vase depromo: vnde is qui id facit, schepper nuncupatur. Deus ergo ex infinitis Patris sui abyssis totam machinam mundanam certa quadam mensura depromens, Scepper à nostratibus indigetatur: qua voce nihil potest significantius excogitari ad creationis modum ob oculos ponendum, de rebus in quotidiana consuetudine notissimis. Numa suas habuit capedunculas, quibus thus ex acerra depromebatur; quarum formas in vetustis cùm marmoribus, tum numismatis frequenter vidisse memini; minores illas quidem quàm vt capitis amplitudinem æquarent, sed alioqui non prorsus Ægyptio Serapidis ornamento dissimiles. Nunc ad modium eum cui vt ansa deest; ita hostorium potest adhiberi. Minimum hoc mensuræ genus Mathen hypocoristicôs nominamus, quasi mensurulam Latinus vocaret. Huius igitur inspecta similitudine, & nomine in memoriam vocato, statim in mentem venit vt mensuram cognoscamus, eo quòd vox diminuens Mat contineat, & prætereà hen addat, quod idem est, dum vt verbum vsurpatur, quod nosco vel nosce. Iam Mat conuersum, Tam profert, quo decorum in genere denotatur. Monemur ergo vt mensuram eam cognoscamus, qua sua Deo & generi humano iustitia constat; quæ non alia est quàm meritum Christi, per quod solum & iustum & decorum mortalibus cōtingit. Quid hîc primùm miremur; breuitatémne in significando; an copiam mysteriorum tam exigua nota indicatorum; an conuenientiam vocabulorum cum iis quæ de figura intelligenda offeruntur? Frustra hieroglyphicorum interpretatio quæritur, vbi nomina signorum ignorantur; eo quòd semper notæ cum vocabulis sint conferendæ ad veram intelligentiam eliciendam. Nunc itaque quis verus sit Serapis, & quæ sint eius symbola, & quomodo capienda, & quem Tau interea habuerit locum, breuiter indicaui

Margin notes: *Serapidis simulacrū cur ex omni materia genere congestum.* — *Modius in Serapidis simulacro quid notarit.* — *Scepper.* — *Mathen.* — *Scep.* — *Numæ capedunculæ.* — *Mat.* — *Hen.* — *Tam.*

dicaui: è quibus coniecturam facere licet de tota reliqua hieroglyphicorum disciplina,
quam de vera veræ religionis significatione ad horrendam idolomaniam & insanas stul-
tissimarum superstitionum nugas detortam videmus. Quemadmodum verò Serapis *Apis nominis etymon.*
nostras est vocabulum à priscis Cimmeriorum pueris apud Ægyptios relictum; ita & ce-
tera nomina in sacris vsitata. Apis enim idem est quod Af-wis / id est, is qui abluit &
deterget: quo nomine bos vocabatur, magnæ victimæ typus, cuius sanguine mundi
peccatum esset abluendum. Quod ita esse faciliùs credes, si scias Pontifices maximos
Romæ ita creari solere, vt bouis mactati sanguine conspergerentur; quo intelligeretur,
omnia cærimoniarum genera ad magnam victimam referri debere, cuius solius sangui-
ne tum ceteri omnes; tum Pontifices etiam maximi essent expiandi. In Api Ægyptij
Lunæ signum quærebant, propterea quòd quemadmodum Luna de suo lumen non *Luna in Api cur quæsita.*
habet, sed à Sole mutuatur; ita & sacrificia, quamuis magna, nullam adferunt ex se sa-
lutem; sed quicquid habent sancti, id ab vna victima accipiunt in cruce immolata:
Quamobrem Ægyptij antistites in arcanis suis habebant, tantisper cærimonias duratu-
ras, dum illa vita venisset, cuius Tau signum gerebat: quod alia ratione, & illa quidem
prophetica, dicere potuissent, tantisper ritus vmbratiles mansuros, dum transisset Lu-
na: qua de re plura in Gallicis annotaui. Habebat Apis in pectore Tau quoddam exi- *Apis in pectore Tau habebat.*
guum è tænia suspensum; quod Cælius quoque Rhodoginus è nescio quo scriptore, in
antiquas suas retulit lectiones. Varia sunt & pæne infinita de Api & Serapi veterum
commentariis prodita, sed ex iis nihil certius colligas, quàm de tanta opinionum di-
uersitate liquidò constare, nihil sani in vulgus cognitum fuisse; & eorum maximè se-
quendam sententiam, qui Serapin, Apin, Isidem, Osiridem, Anubin eundem faciunt
Deum, aliis & aliis modis consideratum. Qui quid sigillatim quisq. dixerit, scire voler,
is sibi Deorum historiam à Lilio collectam in manus sumat; è qua tamen tota nihil se-
rè eorum intelliget; quæ nos è tenebris protraximus, non alterius magis quàm ipsius
Tau adiumento, quod tum prisca sua figura, tum vera nominis ratione luculentissimum
facit iudicium, omnes sacras Ægyptiorum figuras ad hoc vnum excogitatas fuisse at-
que depictas, vt tandem agnosceretur, omnes veterum sacrificiorum ritus ad Christia-
nam spectasse religionem. Addamus nunc succinctè quis fuerit Osiris: qua in re nihil *Osiris quis & vnde dictus.*
opus est longa inquisitione, cùm confestim vox nobis indicet, cui verè tribuenda sit.
Nos enim pro Domino nostro dicimus Ons heer. Hinc Osir, mutato E longo in I lon-
gum; quod in Lilio quoque & multis aliis vocabulis euenisse cernimus, vt in Franco-
rum insignibus annotaui. Osiris ergò, dum sic redditur, vt vltima etiam terminatio de
Cimmeria lingua manasse dicatur; idem ad verbum denotabit quod Latinus verte-
ret, *Noster Dominus est*. Eadem via Isis idem significat quod, Est Est, apud Latinos: quo *Isidis etymon.*
geminato, Est sapientia, per quam Pater mundum creauit, indicatur, binario æternam
Filij genituram exprimente: quod mysterium in numeris Cimbricis explicatum. Vt igi-
tur Filius aliàs Verbum, aliàs Sapientia, aliàs aliis nominibus nuncupatur; ita ab Ægy-
ptijs sacerdotibus significantissimè vocatur, Est Est. Hinc mox magna significationis
efficacitas in eo deprehenditur, quòd Deus Mosen in Ægyptum legaturus iussit vt di-
ceret: *Est misit me*; ceu id Pharao & sacerdotes mox essent intellecturi; vtpote qui sci-
rent, Deum in arcana lingua illud nomen habere, quo Est designatur. Quòd autem
Osiridis membra à Typhone discerpta disiectaque veteres finxerint; illud non aliud *Osiris cur à Typhone discerptus fingatur.*
denotat, quàm miseros mortales, qui Dei membra tantisper fuerunt dum se diuortio
turpi non separassent, variis erroribus fuisse disiectos. Quæsiuit autem Isis siue Sapien-
tia diuina, vt membra rursus in vnum corpus coirent, quod per masculam Christi vir-
tutem & leoninum robur tandem consecuta est. Typhon autem draco est, ceu *Typhon quis, & vnde nomen acceperit.*
De-hup-hon diceretur, id est, is qui fraude sua fecit, vt nos attollere, & ad supera adscen-
dere nequeamus. Quòd si mauis à Tup-hon vocem venire, eandem prope habebis ex-
pressam notionem. Tup enim & Put ad contrariorum significationem conuertuntur; *Tup.*
& Tup quidem supremum apicem notat: Put verò id quod contrà in profundum est *Put.*
depressum. Tup-hon ergo is erit, qui nos ab apice, ad quem adscendere debuissemus,
defraudat, & in puteum præcipitat omnium miseriarum. Quid hîc opus est longis lo-
gis & variis errorum ambagibus, per quas Plutarchus & ceteri in Typhonis natura per-
scrutanda feruntur; cùm luce clarius sit, hæc quæ de Osiride, Iside & Typhone dico,
non

1. ...

non cum vocibus tantùm, sed cum sacris etiam litteris ad amussim conuenire; nec frequentia crucis signa in Hieroglyphica tabula imaginum manibus studiosè comprehensa permittant, vt alio quàm ad Christum Ægyptiæ figuræ pertinere dicantur? Anubis porrò exitiosissimus dæmon à Porphyrio per crassam ignorantiam vocatus, nomine suo nobis ostendit, se Spiritus sancti gessisse typum. Quid, quæso, odore subtilius, quid cane sagacius? Rursus, quid cane homini fidelius? Quod animal ignorantiam magis exhorret? Num'ne aliud animal est ad hominem fida sua custodia tuendum magis idoneum? Interroga Socratem, ecquid magis vel regium vel philosophum quàm canis agnoscat. Quid ego hîc Mænam commemorem? quid Vlyssis canem ex Homero repetam? quid cetera exempla sigillatim enumerem; cùm nemo sit sensus tam obtusi, vt non immensam canis sagacitatem subodoretur? Fingunt Anubin Ositidis & Isidis custodem fuisse; alij toti rerum vniuersitati custodiendæ ab illis ipsis præfectum. Nos de symbolorum natura, & iis quæ de Anubi prodita habemus, nihil dubitamus, quin Anubis Spiritus sancti hieroglyphicum fuerit signum, qui totam mundi machinam, & quicquid in ea continetur, in essentia & natura sua custodit. Hinc illud: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas*. Sunt qui animam mundi apud Platonem eo modo intelligant, vt vis sit spiritus, totam rerum vniuersitatem in agitatione sua perpetua continens, atque suas cuique partes custodiens. Huc Virgilius respiciens sic facit Anchisen canentem:

Canis præstantia.

Anubis Ositidis & Isidis custos.

Anubis Spiritus S. symbolum.

Principio cælum & terras camposq; liquentes,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit; totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Non malè igitur illi qui vel Oromasde, vel nescio quo alio duce scribunt, cælo & terræ & astris fabricatis, Anubin præfectum fuisse custodem; atque idcirco optimè diuinam eius vim canis figura denotari; eo quòd nec ad sentiendum sagacius, nec ad tuendum fidelius, nec ad propellendas iniurias animosius aliud animal inueniretur. Videat ergo Malchus magnus ille, vt videri vult, mystagogus, quæ'nam pernicies, quæ pestis è canis figura coniectari debeat. Nobis perspicuum est, nec priscorum hominum auctoritatem, nec eximiam in custodiendis hominibus animalis indolem, nec sacras Ægyptiorum figuras ad cacodæmonis alicuius significationem nos vocare; sed contrà monere, vt custodiam tutelamque nostri ei committamus, qui hac tessera voluit denotari. Exponatur ergo vocabulum, quo cernamus num & hoc eiusdem rei habeat notationem. An-hu-wis idem nobis est ac si Latinè dicas, Ad custodiam sum præmonstrator. Nec mirum, è duplicato digamma Beta factum fuisse, cùm illo Græci ceteræque gentes, præter Cimbros, carerent. Admirabilis huius nominis est compositio, quæ nimirum sic tres syllabas complectatur, vt & omnes ad vnum Spiritum sanctum possint referri; & prætera sic numerari, vt singulæ singularum hypostaseon ostendant proprietates; & vltima quidem propriè ad Spiritum sanctum dicatur pertinere, vtpote cuius sit, præmonstrate omnia quæ nobis sunt ad salutem necessaria: qua in re vera est custodia; & ea quidem tam propinqua, vt in arce nostra excubias agat, si nos quidem ipsi præsidium eius non eiiciamus. Hunc spiritum Deus perpetuum & vniuersæ ecclesiæ, & singulorum hominum voluit esse custodem. Quia verò Wijs vocali longa, non præmonstro tantùm denotat, sed pro sapiente etiam ponitur, fit vt Anubis sic accipere queat interpretationem, vt sit, sapiens ad custodiendum in vnione. Sic enim dicimus, De schapen an huen / pro eo quod est oues ita custodire ne dispergantur. Est profectò erga homines ea præcipua Spiritui sancto virtus, vt eos in vnione custodiat, & in vno corpore cælestis gregis contineat: cuius vnionis conseruandæ sapientia Anubis nomine designatur, si postremam syllabam pro sapiente capiamus, vt passim apud nos vsurpatur. Iam vt sacrorum nominum rationes copiosæ sunt, licebit & aliud eadem voce intelligere. Nam si wis breui accentu efferatur, eum denotabit qui custodiæ, qua in vnum colligimur, certus est; quod æque commodè Spiritui sancto applicatur, in quo solo certa est custodia, neminem vmquam quem susceperit tuendú, frustratura. Sed quod crebrò aliàs monui, id hîc rursus monendum, sic plurimas rerum diuinarum nomenclaturas contexi, vt alia & alia iis vel denotentur, vel vicinia quadam syl-

Anubis etymon.

wis.

wis.

labarum moneantur. Anubis enim licet nihil eorum quæ modò exposui, significaret, cuiuis tamen sermonis nostri non imperito clarum est quid designet An-hu-wis, quo quiuis intelligit, vnam solam esse custodiam quæ certa sit; quasi diceretur: Hæc vna sola custodia numquam fallet, quæ symbolo hoc denotatur. Vidésne quàm nullo modo sic deuij in etymologia assignanda ferri queamus, vt à tutela fidaque custodia in Anubis nomine aberremus? Nec mirum, si in Au vel eu vel aut vel en intelligamus, cùm omnia hæc pro dialectorum varietate Vnius habeant notationem. Sed hoc minutius. Quamuis ergo quæ prius dicta sunt in Anubis nomine non incommodè intelligi cernamus, postrema tamen hæc expositio mihi in primis arridet, vtpote quæ pulcerrimam conuenientissimamque symbolo complectatur sententiam, qua videlicet omnes commonefiant, in Spiritu sancto vnicam esse salutis tutelam; à qua si excidamus, frustrà eam alibi simus quæsituri. Quamobrem si Osiridem & Isidem nobis adesse velimus, necesse est vt hos in animis nostris Anubis custodiat. Conferantur modò hæc nostra cum illis quæ vel à Plutarcho vel ab aliis variis somniis sunt inuoluta, & ad nullum sanum exitum deducta; & mox cernetur, simplicem esse & per omnia sibi concordem sermonem veritatis. Nihil tamen est quod clarius habeat iudicium & luculentius argumentum, hæc ad Christianam religionem pertinere, quàm simulacra illa, Tau manibus tenentia; quæ de hieroglyphica Bembi tabula bona fide Æneas Vicus, me sæpius præsente, depinxit. Vt enim alia à doctis viris sic oratione ornari queant, vt aliquam saltem probabilium rationem habere videantur; illud tamen Tau toties repetitum, & tot diuersorum manibus apprehensum nullo modo potest vel historiæ, vel naturæ, vel sapientiæ primæ applicari. Quamobrem magnum de Tau apud hos illustres philosophiæ magistros silentium; adeò vt ne ipse quidem Porphyrius voluerit explicare, quodnam esset illud symbolum quod Serapis hominibus ad cacodæmones repellẽdos ostendisset; veritus, ni fallor, si confessus id fuisset, ne compelleretur & illud confiteri, totam hanc ænigmaticã hieroglyphicorũ disciplinam ad Christianam vitam pertinere, cuius nimirum crux esset insigne. Nostrates è media plebe homines Tau peculiari nomine crucem sancti Antonij nuncupant, eo quòd D. Antonius semper ita pingatur, vt non Tau modò manu gerat, perinde atque hieroglyphica simulacra; sed eo pænulam etiam habeat insignitam: quod equidem non dubito quin id factum sit, quòd D. Antonius Ægyptius esset, ac ea quæ de Tau ferebantur apud falsorum numinum sacerdotes, audisset; eoque hoc signo prælato doceret, vitam illam quam venturam exspectauerant, iam adesse; & ea, si modò vellent, perfrui licere. Miror profectò hanc in hoc diuo pingendo constantiam hactenus ab antiquo apud nos manere; nec quemquam repertum qui caussam crucis ad eum modum formatæ explicaret. Ceteris enim sanctis cruces dantur cum indicibus superiùs exstantibus, ita vt quatuor recti anguli crucis figura exprimantur; soli D. Antonio ipsum Tau vera crucis figura appingitur, cui nullus superiùs index, quem Pilatus affixerat, adhæret. Nusquam mihi pictores æquè atque in hoc signo pingendo grati fuerunt; & eò quidem gratiores, quòd cur hanc figuram D. Antonio facerent peculiarem, prorsus ignorarent: quo nomine fides eorum magis exosculanda. Quamuis enim non alio vllo indicio quæ vera crucis antiquæ fuerit forma sciremus; attamen de hac diligentia imitationis videremus, & crucem apud antiquissimos Tau fuisse, & hoc ipsum signum illud esse quod Ægyptij sacerdotes venturæ vitæ notationem habere asserebant. D. autem Antonium honesto loco in Ægypto natum fuisse, & maximam vitæ partem in Thebaide egisse, D. Athanasius te docebit, qui admirabilem sanctissimi hominis vitam descripsit; inter cetera hoc etiam commemorans, eum crucis signo diaboli impetus frustrari solere. Verumenimuerò dicet hîc aliquis, Quæ de Tau tradis ita sunto. Quid inde? Num idcirco tu falsorum deorum, aut potiùs cacodæmonum nomina Deo accommodabis, & Osiridem & Isidem & Anubin Christianis obtrudes? Licet crebrò responderim huic obiectioni, rursus tamen idem repetere cogor, & palàm clamare, me & antè semper, & nunc iterum negare, cacodæmonum hæc principiò nomina fuisse; sed ab illis sacrilega impostura ad cultum suum detorta. Cùm enim ipsi diuinos sibi honores postularent, nec eos veris nominibus possent adipisci, proximum fuit, vt cuius honoribus insidias tendebant, eius sibi titulos

Anubis aliud etymon.

Tau D. Antonij Crux à vulgo appellatur.

D. Antonius cur Tau habuerit & in manu & in pænula.

Diui Antonij natales & patria.

Idolomania principium.

titulos sumerent & affingerent; quo illis honestati, ætas omnes & sacrificia Deo soli debita occuparent. Sic cacodæmon Delphicus non Apollinem tantùm se voluit nominari; sed sic etiam ab iis qui templum intrabant voluit salutari, vt ei tamquã vero Deo Ei, id est, Es diceret: quod vt ab omnibus audiret, templi foribus inscribi curauit. Si tam impudens fuit mendacissimus hic dæmon, vt verbum omnibus notæ & apertæ significationis sibi sumeret, quanto facilius nomina ignotæ notationis potuit vsurpare? Sed satius fuerit ipsum furem audire, plagium suum confitentem. Difficile fortassis id existimetur in tanta veteratoris calliditate: faciam tamen vt manifestò teneatur ipsa cacodæmonum confessione. Panis nomen vnum de veris Dei nominibus esse, demonstrabo, tametsi impio sacrilegio iam olim fuerit eius possessio à dæmonibus arrepta; & tanto pluribus ludibriis inquinata, quanto id quod nomine significabatur magis erat dæmonibus displiciturum, tum cùm esset ab eo cui nomen reuera conueniebat, absolutum. Referam itaque historiam commemoratu dignissimam, qua non hoc tantùm quod dico demonstrabitur, sed vna etiam aperietur, quàm sollicitè Deus gentes omnes monuerit, Christum venisse, non solùm naturæ portentis ad id vsus, sed ipsis etiam spiritibus malignis nunciis & præconibus. Plutarchus nihil minus cogitãs, quàm se religionem Christianam, à qua non minus quàm Ammonius, Plotinus, Porphyrius, & ceteri eiusdem farinæ philosophi fuit alienus, testimonio suo iuuare; hæc sententia tenus in iis quæ de Oraculorum disputat defectu, prodidit, in quibus transcribendis Latinis Xylandri verbis vtemur. De morte autem, inquit, Geniorum narrationem audiui, viri nequaquam fatui aut vani, Æmiliani rhetoris, quem & vestrûm nonnulli audiuerunt; pater fuit Epitherses, ciuis meus & Grammaticæ doctor. Is aiebat se aliquando in Italiam nauigare intendisse, & conscendisse nauim quæ & mercibus & multis vectoribus esset onusta. Sub vesperam verò, cùm iuxta Echinadas essent, ventum posuisse, nauimque incerto cursu prope Paxas delatam: Vigilasse tum vectorum plerosque, multos etiamnum à cœna potasse. Tum subitò ab insula Paxis auditam fuisse vocem, quæ Thamum quendam nominatim cieret, non sine admiratione hominum. Erat autem Thamus iste Ægyptius gubernator, paucis vnà vehentium de nomine notus. Hunc bis vocatum siluisse, tertio vocanti se dedisse, eumque contenta voce dixisse: Vbi ad Palodes veneris, annuncia magnum Panem esse mortuum. Perterritos aiebat Epitherses, hoc audito, vniuersos; ac inter se disputasse, præstarétne exsequi hoc mandatum, an verò omittere, neque quicquam curiosè agere. Thamum autem statuisse, si ventus spiraret, tacitum se præteruecturum: sin malitia ad eum locum peruectis existeret, expositurum quod audiuisset. Postquam ad Palodes peruentum fuit, cùm neque ventus esset, neque fluctibus mare exagitaretur, Thamum è puppi versus terram prospexisse, & quod inaudiuerat dixisse: Mortuus est magnus Pan. Vix dum conticuisse illum, & gemitum magnum exauditum fuisse, non vnius, sed multorum admiratione mixtum. Quod autem fieri solet cùm euenit aliquid multis testibus præsentibus, statim rei famam Romæ fuisse diditam, Thamumque à Ti. Cæsare fuisse accersitum, ac Cæsarem ita certò credidisse, vt de Pane illo diligenter inquisiuerit. Doctos verò, quos ille multos secum habebat, coniecisse eum esse qui Mercurio & Penelope fuisset natus. Hæc Plutarchus. quæ vtinam quàm diligenter exposuit & testibus confirmauit, tam bene in rem suam vertisset, ac tandem quis magnus Pan esset, se ipsum diu multumque sui temporis homines rogando reddidisset certiorem. Nequeo profectò satis demirari illorum crassam & supinam ignorantiam, qui apud Ti. Cæsarem magnum Panem Mercurij & Penelopes filium iudicarunt; eo quòd hic, si vllus vmquam fuisset, omnium minimus meritò haberetur, & longè illi Pani postponendus, cuius Euander, Herculi æqualis, sacra ex Arcadia in Italiam dicitur transtulisse. Quid? an ignorarunt, quanto ille & maior & antiquior esset, qui Titanes Panico terrore perculsos deuicit? Numquam apud Herodotum legerant, Panem vetustissimum inter primos Deos apud Ægyptios habitum fuisse? Supinam profectò agnosco negligentiam, dum magnus Pan ad Penelopes partum refertur. Videndum ergo quis Pan Tiberio imperante mortuus sit, ad cuius nuncium dæmones & admiratione fuerint perculsi, & magno gemitu littora complerint. Expostulat diabolus cum Christo, quòd ante tempus possessione sua

Dæmon vocabula ignotæ significationis facilè potuit sibi vsurpare.

Plutarchi locus de Pane magno Deo mortuo.

Pan magnus mortuus.

Pan magnus quis iure dicendus.

vetusta

vetusta expelleretur: & cùm iam se sibi laqueum in morte Christi præparandā nexuisse deprehendisset, sera pœnitentia ductus, Pilati vxori suggessit, vt maritum à condemnatione sanguinis iusti prohiberet. Verùm frustra. Cùm igitur iam mortuus esset Christus, cuius solius morte cacodæmonum imperium est euersum, meritò gemuerunt & eiularunt quotquot vsquam diaboli fuerunt. Christus igitur magnus Pan est; tantum abest, vt de dæmone quopiam maligno mors hæc ad Palodes nunciata sit intelligenda. Neque enim Dæmones vlli tum tandem mortui sunt, nec pòstetiam in mortem inciderunt, sed statim ab initio cum superbia & inuidia æterna morte sunt condemnati. Consideremus ergo quis Pan dicatur fuisse. Inter omnes conuenit Deum esse pastorum. Quis verò alius Deus pastorum, quàm Christus? Iam & illud quòd totius mundi imaginem gessisse scribatur, soli itidem Christo conuenit, qui solus verus Deus erat & homo, solus opifex vniuersorum, & in iis factus homo corruptioni obnoxius, totum mundum Deo Patri conciliauit, & humanum genus à morte liberauit, λυτήριος ob id nuncupatus. Romani Lupercum nominârunt, eo quòd lupos à gregibus arceret: quod quam in Christū quadret, quorsum multis explicē? Nec alia caussa Lycæus apud Arcades, tametsi id perperam ad montem pleriq. retulerint, cùm religio monti, non mons Deo fecerit nomen. Sic & Nomios, à lege quam tulit æternā, & Lampeus à splendore mortaliū tenebris illato, vocatus est; non à nescio quibus montibus, vt Græci crediderunt, cùm hi potius ab ipso nominandi fuissent. Quòd autem ἄγριος dicatur, non mirum, cùm inter agrestes maximè fit versatus, & inter asinum & bouem in vitam editus, pro mollibus cunis præsepe nactus. Quoniam porrò cum piscatoribus ferè versaretur, ἁλιπλαγκτος vocatus est: quæ nomenclatura quàm aptè in Christū cadat, quis non videt? Quis præterea magis βιαρκὺς dicendus, quàm Christus; in quo solo totius vitæ est plenitudo; qui paucis panibus & pisciculis multa hominum millia saturauit, qui vinum ex aqua fecit, cuique semper plus superest quàm mundus totus capere possit? Qui de parentibus huius vetustissimam sequuntur sententiam, aiunt eum e cælo & terra genitum; & meritò quidem, eo quòd pater eius sit cælestis, mater terrestris. Quæ de Panis ortu fabulantur alij, delira sunt anilium nugarum somnia, & nihil ad verum Panem, qui Tiberio imperante mortuus est, spectantia. Dictus autem est Pan, non Græco nomine, sed Cimmerio, à Paim/quod est contentum reddere & satisfacere: à quo Pai-han/ & contractè Pan/ id est, strennuus satisfactor; ceu in hoc satisfactionis certamine gallus quidam gallinaceus, quo nihil est ad regnum suum defendendum animosius; adeò vt vitam potiùs amittat, quàm de imperio cedat. Hæc igitur vox Pan vel nemini, vel Christo maximè tribuenda: qui, quò Patri suo cælesti pro mortalium genere satisfaceret, sanguinē suum & vitam effudit. Longum sit omnia examinare: quorū quæ mēdacibus cacodæmonis figmētis corrupta non sunt vel inquinata, per se satis clara sunt, his modò iactis fundamentis. Vnum reliquum est inuestigare, qua nimirum de re Syrictes dictus sit, & septem fistularum compactor. Id breuiter expediam. Septenarius Sapientiæ diuinæ sacer est siue Mineruæ: qua de re vel ea quæ alibi docui legito, vel consulito Philonem. Sapientiam autem fistulæ sonanti accommodare nihil aliud est, quàm Sapientiam efficere, vt omnia in toto mundo concinant, cessante omni vocum in regno cælesti, quam inuidus Draco excitarat, discordia. Diuinæ igitur sapientiæ Musica toti mundo, iam multis numeris dissono, per Verbum Patris incarnatum restituta, septemplice Panis fistula denotatur: quam vt hic primus inuenit & absoluit; ita suis pastoribus perpetuò docendam reliquit; cuius auditione omnes cacodæmones veluti Panico terrore perculsi obstupescunt. Quia igitur hæc Syrinx in morte Christi prorsus fuit absoluta, ad eum modum insonuit non hominum solùm auribus, sed ipsis etiam elementis, & toti cælo, vt omnia veluti attonita, consueta sua munia desererent, Sol lumen suū, nullo Lunæ aut alterius corporis obiectu, omnibus terris subduceret, ipsa terra multis locis dehisceret, & imos manes aperiret, ipse etiam barbarus miles & hircosus centurio clamaret, Deum mortuum esse: Cacodæmones præterea magno suo dolore idem testarentur; & ita vi veritatis cogente, non sociis modò spiritibus, sed hominibus etiam nuntiarent, Magnum Pana obiisse. Totum igitur mundum hæc fistula acuto suo sono, tum demum omnibus obstrepens stupefe-

Magnus Pan Christus. — *Pan Deus Pastorum, & eius varia nomina.* — *Λυτήριος.* — *Lupercus.* — *Lycæus.* — *Nomios.* — *Lampeus.* — *ἄγριος.* — *ἁλιπλαγκτος.* — *Βιαρκύς.* — *Panis parentes Cœlū & Terra.* — *Pan vocis etymon.* — *Syrictes.* — *Pan cur septē fistularū compactor fingatur.* — *Septenarius Mineruæ sacer.* — *Fistula Panis, eius q; symbolum.* — *Christi mortem quæ miracula subsecuta.*

cit, & Panico terrore concussit: mox inde harmoniam suam omnibus cõmunicatura, qui modò aures haberent ad audiendum. O admirandam Dei benignitatem, cùm erga omnes, tum erga gentes! quibus vt vim suam & summum imperium ostenderet, per Dæmones ipsos à se iam per agnum deuictos nuntiauit, magni draconis caput à magno Pane mortuo esse contritum. Et è quo tandem loco nuntiauit? Nempe vnde fama non ad Imperatorem tantùm, sed ad omnes gentes mox esset peruentura; non illa quidem tum demum intellecta, verùm testificationem ab ipsis hostibus Christiani nominis confirmatam perpetuò inter doctos conseruatura. Quàm omnibus votis optandum, ne apud quempiam mortalium hoc testimonio Christiana religio sit suadenda, tam ego contrà vereor, ne paullatim plures existant, apud quos id genus argumenta pluris sint, quàm scriptura diuinitùs inspirata. Sed esto, non opus erit: num inde efficitur, vt malum sit mirabilia & stupenda Dei opera considerare, quibus humani generis saluti variis modò succurrere molitus est? Vel ingratissimus sit oportet, vel iniquissimus beneficiorum æstimator, cui hoc singulare & numquam aliàs auditum miraculum indignum videatur vel diligenti examine, vel copiosa & frequenti commemoratione. Vt autem ad id veniam cuius gratia historiam hanc exposui, vide ipsum hîc cacodæmonem fateri, Panis nomen non sibi, sed Christo conuenire; tametsi eo miseros mortales multis ad illud vsque tempus sæculis variè lusisset. Ait igitur magnum Pana, id est, magnum pacificatorem mortuum esse; id est, ea ratione qua & mortalis erat, & ad satisfaciendum pro hominum peccatis de muliere natus. Ratio igitur nominis Cimmeria est, non Græca, nec à Græcis intellecta; vti & res ipsa & cognomina declarant, & multo magis falsi Panes. Quia enim Panis nomine satisfaciendi placandique notio quædam designatur, spurcissimæ belluæ, quo plus ignominiæ sacris inferrent, se Panes & Ægipanes esse persuaserunt; quòd videlicet arrectis membris muliebri prurigini satisfacerent: quo suo commento vt impietatem sceleris auxerunt; ita nobis hoc attulerunt emolumenti, vt luculentam nominis rationem in sermone nostro inueniremus. Nunc itaque perspicuum est non illud modò, quis verus & magnus Pan sit, sed & hoc, cur Pan Inuus & Incubus & Ephialtes, & nescio quæ alia sit vocatus: qua in re manifesta cacodæmonum fraus deprehenditur, qua veræ pacificationi turpissimam libidinis satisfactionem supposuerunt, sese gallos & strennuos ad insatiabilem feminarum cupiditatem explendam sacri nominis prætextu professi. Quemadmodum itaque hoc nomine turpissimè abusi sunt & humani generis & totius religionis hostes; ita de ceteris quoque cogitandum: & sicuti hîc quid à Dæmonum mendaciis, quid à priscis pietatis magistris & salutis vatibus profectum sit, facilè dignoscitur; ita in aliis etiam promptum fuerit iudicare, quid Dei sit, quid à malignis spiritibus postea corruptum & inquinatum, & ad mendacia detortum: quo tamen in foro parum felix erit illius industria & sollertia, qui veræ nominum interpretationis sit ignarus.

Pan Inuus, Incubus & Ephialtes cognominatus.

Cùm ergo nunc de symbolo Tau inter hieroglyphica frequentissimo docuerim, priscam Ægyptiorum religionem, quæ pòst in idolomaniam transiuit, ad vera Christianæ fidei oracula totam spectasse, videor mihi satis magnum & validum argumentum ostendisse, quo vera & perennis sapientia diuinitùs hominibus data demonstretur, nec aliunde quàm è nostra religione pendere, nec ad alium scopum quàm ad Christi crucem spectare: quod sola vocis Crux ratio examinata sic ante oculos ponit, nihil vt clarius esse possit. Quoniam verò ex Ægypto aduerso flumine in Æthiopiam iter patet, & magna olim inter illas regiones commercia fuerunt; non dubito quin in religione quoque vetustissima, magna in multis fuerit concordia. Nusquam certè gentium maior est crucis simulacrorum vel in manibus vel in collo ferendorum vsus, quàm apud Abyssinos: quod licet de communi omnium Christianorum consuetudine manasse dici possit, facit tamẽ Ægypti vicinia, vt aliter suspicer; & credam hanc tam assiduam & perennem consuetudinem ad eandem originem pertinere, ad quam ostendi D. Antonij crucem referri debere. Adde quòd crucem eo nomine ab illis vocari intelligam, quod si ad priscam Cimmeriorum linguam examinetur, mirum in modum quadrat cum ipsius Tau mysteriis. מַסְקַל enim crucem vocant: quod vocabulum licet à verbo שכל Hebræi deducerent, nos tamen suspicamur vocem Ogygiam esse, ac perinde ac Tau

Crucis simulacrorum ferendorum in collo & manibus vsus apud Abyssinos frequentissimus. Crucis nomen apud Abyssinos.

& Crux

& Crux Cimbricam sibi interpretationem postulare. Quod si ita esse nobis detur, Ma ftit al dicemus apud priscos crucē vocari solere; propterea quòd mēsura esset, per quam omnia recto suo ordine disponerentur, ceu Mat-ftit-al diuisis syllabis diceretur: atque rationem hanc sequendo, littera Scin cum puncto dextro legenda esset. Verùm quoniam huius rei nihil ampliùs exploratum, quàm id quod ab eo memoriæ proditum est, qui Lexicon Hebræolatinum in Biblia Complutensia scripsit; & is à שֵׂכֶל sic deducat, vt eo sapientiam, quæ in sola crucis cognitione est, denotari ostendat; atque eius assertioni illud addi possit, non sapientiam modò, sed prosperitatem quoque hac voce denotari, si à שכל deriuetur; quæ tota homini de cruce pendet: nolo hîc nimium suspicioni meæ fauere; contentus aliis ampliùs cogitandi dedisse occasionem. Neque porrò addere volo, apud Chinas etiam crucem inter sacra signa haberi; sed qua de caussa, ab iis ignorari. Nam vt ad Abyssinos per eunuchum Reginæ Candaces Euangelium venit; ita apud Chinas quoque & vicinas Orientis vltimi gentes vel per D. Thomam, vel per alios prædicatum fuisse nihil dubito: & quo minus dubitem, non pauca sunt quæ me impellunt. Quamobrem ne nouis hisce, vel saltem talibus, vt post Christum natum videantur exstitisse, antiquissima Ægyptiorum monumenta iniquè comparem, satius fuerit ea quæ ambiguæ sunt vetustatis, huc non aduocare. Quid enim opus est iis quæ luce ipsa clariora mihi videor reddidisse, per dubia & controuersa argumenta caliginem aliquam adferre? Præstiterit sanè totam disputationem ad breuem redigere summam, vt vno obtutu simplex & nuda veritatis facies tota cernatur. Dico igitur figuram Tau & figuram crucis antiquam, quam in D. Antonij & manu & pænula cernimus, eandem prorsus esse; atque id Ezechielis testimonio vnà cum D. Hieronymi explicatu non obscurè indicari: Quinetiam hieroglyphicis Ægyptiorum notis tam apertè doceri, vt si quis vlteriùs dissentiat, cum eo non magis velim altercari, quàm cum eo qui effronte impudentia iis quæ oculis omnium cernuntur, velit aduersari. Accedere deinde ipsius Crucis etymologiam; quæ, tametsi nihil esset ceterorum, luculenta tamen veritate demonstraret, quæ ipsius Tau fuerit figura. Si enim crux Tau Gallicum est Virgilio, si crux ad formam litteræ Tau Græcorum facta sit de Luciani testificatione; qui alterutrius figuram norit, vtriusque norit. At littera Tau Græcorum notissima est, notissima etiam forma scipionis cum ligno transuerso, quem vel claudicantes, vel ceteroqui non satis firmi axillis subiiciunt. Quid igitur reliquum est dubitationis, quin dicamus antiquissimam Tau figuram eam ipsam esse, quam Græci & Latini seruarunt. Cùm igitur D. Hieronymus dicat, sua etiamnum ætate Samaritanorum Tau crucis figuram habuisse, & Samaritanorum characteres olim etiam Hebræorum fuisse; necessaria collectione concluditur, litteras Samaritanorum à Postello nobis depictas, si non in aliis figuris, at saltem in Tau non esse genuinas, cùm neque Tau Græcorum, neque crucem repræsentet.

Crux inter sacra signa apud Chinas.

Tau littera figura.

Samaritanorum characteres à Postello depictos non esse genuinos.

Cùm itaque nunc satis multa, quantum quidem proposita nobis fert disputatio, de figura Tau, de eius antiquitate & mysteriis dixisse videmur; reliquum est, vt Tau vocē ad orationis Alphabeto expressæ sententiam accommodemus: quod nisi faceremus, extrema clausula ad sermonis integritatem necessaria desideraretur. Vt in singulis vocibus plures sese frequenter offerunt significandi rationes, quas intuitus nomenclator, earum vel hanc vel illam fecit compositionem; ita in tota etiam hac Alphabeti oratione plures totius syntaxeos caussas secutus videtur. In primis itaque vltimam litteram Tau fecit, eo quòd Tau vltimus finis esset omnis omnium humanorum scelerum expiationis. Quemadmodum igitur operum omnium finis vltimum est eorum quæ fiunt; ita & Tau vltimum fuit in oratione. Nulla enim orationis, nulla sacrificiorum vis tanta vmquam fuit, vt nisi ad crucem Christi tamquam ad finem extremum referretur atque eo perficeretur, quicquam faceret ad salutem. Atque hæc ratio vel per se vel ex iis quæ dicta modò sunt, satis est aperta. Sententiam verò sic absoluit, vt in duas vox partes diuidi intelligatur; in Te & Au: è quibus elisa prioris partis vocali, Tau fit: quo significatur, ad antiquum. Rogat enim præceptor, vt obscurum Canopi lumen Spiritus sanctus ad antiquū erigat. Et est sane hæc primaria ipsius Tau etymologia, qua crux ita nominatur, quia solo eius medio peruenitur ad antiquum Patrem vniuersorum.

Tau littera cur alphabetū finiat.

Tau vocis compositio & significatio.

Antiquus dierum.

Huc etenim ceteræ rationes teferuntur, & in hoc Antiquo acquiescunt, tamquam in summo bonorum. Hic est ille antiquus dierum, summus apex totius rerum vniuersitatis, cui primùm & ante omnia conuenit vt Au vocetur, eo quòd & prior sit omnibus rebus creatis, & ab æterno Filium genuerit: à quorum vtroque Spiritus sanctus progressus, antiquam compleuit Trinitatem. Dicitur itaque Au/ vel ab Bau/ quòd omnia solus teneat atque conseruet; vel ab A & V, quibus principium progressus in latitudinem & amplitudinem denotatur, vt natura declarat litterarum. A Patre enim, velut à summo apice, progressus incipit; perinde atque in rebus sensui subiectis, à puncto in lineam, & hinc in superficiem progredimur: aut potius vt è puncto supremo pyramis descendit; ita à Patre descendunt omnia. In circulo item æternitatis Pater habet rationem centri; è quo linea extrema circulum comprehendens educitur, & tot imaginariæ diametri, quot puncta in circulo longissimè apposita, queunt cogitari; atque hoc modo linea in se recurrens è centro primùm educta, quandam Filij habet similitudinem: & diametri centrum & circumferentiam vbique coniungentes, & totum circulum ab extremo ad extremum penetrantes, pulcerrimè Spiritui sancto comparantur. Vt ergo in circulo centrum est ipsum Au/ à quo progressus in latitudinem incipit; ita Pater Au est, in tota æternitate tribus personis comprehensa; à quibus res creatæ ita processerunt, vti circulum vidimus absolutum; in quo è linea circulum finiente ipsum centrum cognoscitur, non aliter atque Pater per Filium, in quo primùm se dilatauit, & omnia ad quæ sese dilatauit, Spiritui sancto deuinxit. Rotunditas igitur totius mundi primum speculum est diuinitatis; quæ tamen tanto ipso mundo superior est & latior, quanto finitum infinito minus est & angustius. Et nos quidem dum hæc animo concipimus, paruum quendam mundum nos ipsos constituimus, potestate tamen & tantarum rerum captu ex eadem origine deriuato. Hinc igitur sermonis nostri architectus omnia antiqua & veneranda Au vocauit, eo quòd quadam tenus pro sua quæque portione ad ipsum primum Au referenda videantur. Magna itaque senioribus reuerentia exhibenda, si non alia de caussa, at saltem hac quòd admissi sint in tam venerabilis nominis communionem. Ex hac ratione Aurora, Aura, Aurum, Leraut/ Alauda, & similia sua nomina duxerunt; quorum alia aliis locis declaraui. Pro Au Auwe frequenter dicimus per E paragogicum, cuius vsus est nobis familiarissimus. Quia verò duplex nostrum digamma nonnumquam apud Hebræos & Latinos in Q commigrat, pro vetere & antiquo עתיק dictum est, quasi Goot-auwe diceretur. Nos vulgò pro eodem efferimus Got-auwers. Hoc obiter additum volui ea occasione, quòd Antiquus dierum עתיק vocetur. Verùm est & alia apud Hebræos vox, ex Au nostro relicta. אב enim quid aliud est, quàm Au, digamma in Bet permutato? quod non Hebræi tantùm, sed Allemani etiam crebrò faciunt: pro Ouer Ober & similia pro similibus efferẽtes. Pater igitur ab antiquitate nomen sortitus est, si vox ad primam linguam examinetur. Videmus itaque Alphabetarium nostrũ doctorem à Patre progressum in Patre preces suas terminasse, atque ita integrum orbem absoluisse; quem nos secuti semper oremus, vt Spiritus sanctus nos per Filium erigat ad illum qui solus propriè Goot auwe & ab dici potest.

Bau.

Rotunditas mundi primũ diuinitatis speculum.

Auwe.

E paragogicũ Cimbris frequens.

FINIS.

Displicebit fortassis nonnullis in Hieroglyphicis Goropius, quòd falsorum deorum fabulas ad Deum, & Christianam religionem referat. Sed cùm hæc probabiliter faciat, & absque religionis nostræ dispendio, vt ex operis deductione constat, meo iudicio hoc opus, cum reliquis quæ approbaui, edi potest. XI. *Kalend. Sept.* LXXIIII.

Molanus librorum visitator.

VERTVMNVS
IOANNIS GOROPII
BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

FAMILIÆ FLEMINGORVM
INSIGNIA.

NOBILITATE ET ERVDITIONE ORNATISSIMO VIRO ARNOLDO FLEMINGO WINEGHEMI DOMINO,

Christophorus Plantinus S. D.

CVM MIHI VERTVMNVS inter cetera opera à doctiss. viro Ioanne Goropio Becano conscriptus, iam pridem vt meis typis excuderetur, traditus esset: facilè ex eo collegi auctorem id vnicè studuisse, vt hoc opus tamquam certum sui erga fratrem tuum Ioannem Flemingum, & te amoris beneuolentiæque singularis monumentum posteris relinqueret: non autem solùm vt ipsius fratris tui doctrina, ingeniique rara virtus ac familiaris consuetudo cum vtroque vestrûm habita innotesceret, verùm etiam vt quàm amplis, insignibus ac opulentis agrorum possessionibus & latifundiis sit celebris vestra familia (idque paucis ab vrbe Antvverpia lapidibus, in pago Wineghem, cuius quidem vos Domini estis) non obscurè significaretur: quippe cùm nullum eo amœniorem, nullum magis magnificum ac heroicum locum vicinas Antvverpiæ ditiones habere existimem: ita vt mirum videri minimè debeat, si Goropius suum Vertumnum à tam raro ac beato vestri prætorij pomario auspicari voluit: certè omnium iudicio id meritò fecisse putatur. Quæ res me mouit, vt onus huius libri imprimendi eo lubentius susceperim, quo doctorum virorum memoria & fama ex otio litterato comparata,

 dein-

deinceps passim toto orbe celebraretur. Neque verò, hoc exemplo prouocatus, committes, vt diutius penes te quasi neglecta lateant reliqua tui fratris scripta, Elegiæ, & Epigrammata, lucisque vsura frustrentur: sed vt singula potius in ordinem redigantur, & typographo cuipiam immortalitati consecranda commendentur, maximoperè cuperem. nihil enim tuæ familiæ præclarius euenire poterit, quàm vt fratris tui virtus, ingeniique præstantia, atque eruditio apud posteros clara æternáque permaneat. Vale.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM IN VERTVMNVM.

† 3 Cera-

D.

E.

Faem.

O Oeno-

O.

P.

Q.

R.

S.

Sarpe-

T.

V.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

VERTVMNVS.

Interlocutores:

FALKENBVRGVS, GOROPIVS, ET FLAMINGVS.

FALKENBVRGVS.

REBAR equidem me primum suaui lætissimæ huius auroræ luce perfruiturū, ita matutinum me eripui portis: verùm hæc opinio me fefellit; atque vtinam sola hòc die fallat. Video enim alium suburbanæ auræ primitias ante me decerpsisse; & ni prorsus cæcutio, Goropius est, deambulationis tam impensè studiosus, vt eum ipso Herodico certare possit. Quin igitur hominem inclamo? Goropi, Goropi, ἀκμαῖρε. GOROP. Quid hoc monstri? adeóne subitò citra talaria & Abaris sagittam raptus sum in Græciam? Quis vocat? bene res habet: bonis auibus vrbem exiui: Falkenburgum cerno, qui si comitem se mihi præbebit, vt solet, quàm humanissimè, diem hunc mihi lepidissimis suis colloquiis & eruditis salibus quibus semper abundat, beauerit. Desino nunc mirari Græcam salutationem: cùm enim nemo plures auctores Græcos deuorauerit, nihil miri, si Græca eructet. Respondeat igitur Græco vati Græcus vates:

ἀλλὰ θεοί σοι δοῖεν ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς.

Quid hoc est, Falkenburge, iámne mane me inuitas ad Græcandum? FAL. Inuito sanè, sed prius tamen ad ambulandum: nec me comitem aspernaberis, nisi & aliū fortè hominem hodie indueris, & Homerici illius sis oblitus:

σύν τε δί' ἐρχομένοιο θεοὶ διδῶσιν ἀμείνω.

Scisne non tantùm de Aristotelis placitis, quibus lubenter soles immorari, sed de Iouis etiam sententia, humanæ naturæ solitudinem aduersari? Quid quod Socrates tuus adeò fuerit solitudinis inimicus, vt vix vmquam Athenas exiuerit, ne solus esset. Vt igitur spero gratum meum aduentum tibi esse: ita demiror, qui solus exiueris ambulatum. GOROP. Alij nullo negotio de communi prouerbio apud vernaculos nostros omniū ore detrito respondissem, præstare multo solum quempiam esse, quàm malè comitatū, sed tu, cui minimè plebeiam hanc vocem obiici conuenit, sic habeto, me numquam minus solum esse, quàm cùm ab omni hominum præsentia quàm longissimè absum: neque verò putes libris etiam opus esse, vt in eremò dulci veterum allocutione fruar, quam quidem fateor & iucundissimam esse, & longè communibus hominum sermonibus vtiliorem: sed ipsa nobis natura vbique suppeditat, quo otium omne, omnisq́. solitudo procul excludatur. Vidésne vt vtraque fossarum quibus via hæc includitur, ripa vario herbarū virore nobis arrideat, & ad colloquium inuitet? Habéntne hic oculi amœnissimum spectaculum? habétne lingua in quo se exerceat, vt diuersas è diuersis saporibus facultates colligat? habéntne nares varios odores, vt & ex illis de natura iudicium petatur? Hæc igitur tanta varietas quantum, rogo, materiæ adferet ad interna mentis colloquia diu multumq́ue alenda, præsertim mihi, qui in medicina tum discenda tum facienda totam ferè consumpsi ætatem. Dum cerno ex eodem cœno & ranunculas feruentissimas, & nymphæam frigidissimam oriri, & continuum capere nutrimentum; vix possum satis mirari hanc tantam eiusdem terræ diuersitatem; vt & vrenti flammæ, & congelanti frigori, alimentum largè fundat. Hinc mox in veterum laudes rapior; qui terræ symbolum sic fecerūt, vt quàm plurimis mammis esset insigne, nihil aliud eo indicantes, quàm admirabilem hanc lactis tum copiam tum varietatem, *Terra symbolum.*

quo omnia quæ de aluo sua protulit, proportione cuiusq. nutriat. Quantus, bone Deus, hic campus est ad excurrendum; quem qui animo lustrabit, numquam cum solitudine expostulare poterit, deesse sibi quod discat: contrà potius id cōqueratur, tantam offerri rerum varietatem, vt ad eam mente complectendam nulla satis longa ætas esse possit. Iam vt infinitam hanc terræ potestatem omittas, in qua numquam deest de quo amplius sit cogitandum: annon & ipse aër auium cantu ad diuinas laudes nos rapit, & innumeras suppeditat contemplandi occasiones? Quid cælum, quid Sol obliquo suo cursu? an non satis habet latitudinis ad quantumuis magna discursus spatia, in quo mens quantumuis se exerceat, numquàm tamē ad optatam cognitionis metam poterit peruenire, semper sese vlterius aliquo offerente, quod penitius intelligere desideret? Quid multis? sat bene comitatus est qui sibi non deest: cùm in se perpetuò habeat quicum non ad vnum modò diem, sed perpetuò loquatur; & id quidem non de rumusculis, & rebus friuolis, sed de iis quorum monitu & se & Deum nouisse possit. Quamuis igitur nihilominus quàm Socrates semper aliquid discere aueamus; non tamen æquè atq. ille rus & siluas fugimus, quandoquidem in iis vt comites & libri desint, non desunt tamen infiniti magistri. FALK. Tu fortasse Napæas, Faunos, & id genus rustica numina audire consuesti. GOROP. Non nego & hos quidem frequenter occurrere, dum per totum vniuersitatis amphitheatrum citatis alis volamus: verùm licet hæc nomina è ciuitate tua poëtica ad nos non venissent; plantas tamen & arbores haberemus, quarúm alloquiis solitudo omnis in ipsa solitudine excluderetur. FALK. Sentio profectò te non minus quàm Satyros auritum esse, vt qui & arbores ipsas susurrantes intelligas, & perinde atque Apollonius Tyaneus, audias te salutantes. Sed aliàs, quoties voles, harum cōsuetudine frueris: hoc die ego tibi, nisi quid vetet, solitudinem adimam. Dic itaque quò cogitaris. GOROP. Ad Hygiæ fanum, vt ei exercitatione hac pro thure & mola litem. FALK. Teneo quid dicas, & nihil aliud tibi negotij esse, indignè forte ferrent Spartani, qui suis ambulatione interdixisse narrantur. mihi certè id ex animi sententia cecidit, te non alium tibi itineris finem, quàm bonæ valetudinis confirmationem proposuisse. Quantum enim intelligere possum, tua nihil referet, quorsum eas, modò Æsculapij tibi filiam concilies ambulando. Quod igitur tibi frequentissimè dedi, vt complura millia passuum tecum otiosus conficerem; id ego hodie vicissim abs te mihi dari velim. GOROP. Lubentissimè profectò, & id quidem, vt dicis, ex debito, sed dic quorsum me sis ducturus. FALK. Ad Arnoldi Flemingi Wininghemicum prætorium. GOROP. Nihil sanè accidere potuit optatius. sed quid te illuc inuitat? FALK. Ipse Flemingus, nec is solus, sed ipsi etiam Iani Flemingi fratris piæ memoriæ manes eòdem impellunt. GOROP. Huius suauissimi mei patroni non possum citra acerbissimum dolorem meminisse, qui eo me grauius affligit, quòd mors tam repentina fuerit, vt omnem operam meam præuerterit. Crediderim equidē Parcas metuisse, ne rursus, vt bis antea in Hispania, ab Orci faucibus amicum reuocarem. FALK. Nec minus ego quoque ægritudinis persentio. Nam quamuis non ita vetus inter me & eum notitia esset; tanto tamen arctius amicitiæ vinculum fuit, quanto calidius ego Musarum mystas amplector; in quorum numero quis fuerit Ianus Flemingus, te frustra docerem, vt qui ei non hìc modò, sed in Pintiana etiam villa ante multos annos fueris familiaris. GOROP. Ita est. FALK. Equidem suauius, elegantius, acutius, salsius ingenium non puto me vspiam gentium nouisse; quod si totum Musis dedicasset, facilè cum summis laudatissimi sæculi vatibus certare potuisset: verùm, vt mos est nostratibus, à Camœnis ad Mercurium collybisticum defecit: in eo recens Iasparis Sceti soceri sui exemplum secutus, qui cùm inter poëtas palmam facilè ferre posset, maluit in foro & reip. luce maximus haberi, quàm in sacris Heliconis iugis hedera coronari.
FALK. Non malè tamen Goropi ita comparatum est, vt diuinissima quædam ingenia ab hac studiorum amœnitate sese ad remp. conferant; quo ij qui in tenui re Musas colunt, suos habeant patronos & Mæcenates, citra quorum subsidia difficile est otium litterarum tueri. Ceterùm, quia te non minus benè quàm me ipsum erga communis amici manes affectum video: dicam qua gratia ad fratrem eius hoc diluculo properare cœperim. Non potui committere, quin optimo cùm vati tum studiosorum omnium patrono epitaphium canerem, quod modò pro virili quidem parte mea absolutum ad

fratrem fero: &, si lubet, vt eius lectione itineris tædium fallamus; & aures mihi ad iudicium tuum commoda, quo si quid te offendat, mihi prius fias Aristarchus, quàm ab aliis carmen hoc legatur. GOROP. Non exspectaueram tantum mihi hodie felicitatis oblatum iri, vt non comitem modò & congerronem lepidissimum nanciscerer, sed carmine etiam inter eundum demulcerer. Quòd autem me censoriam virgulam arripere vis, id tu quidem facis de solita tua modestia, ne dicam Socratica quadam ironia. Equidem cùm non ignorem quid Marsyæ olim dicatur accidisse, diligenter cauebo, ne quem poëtam temerario judicio irritem. Sed age iis, incipe modò recitare: si quid erit quod non assequar, eius ego rationem potius & interpretationem rogabo, quàm vt otiosis tantùm auribus, mente interim aliò peregrinante, videar audiuisse. FALK. Legam itaque: sed subuereor, ne luctuosum argumentum & Dorica lingua te offendat. Quamobrem velut ad Hecates te cœnam inuitassem, quæ delicatis palatis minimè grata est; ita promulside stomachum tuum exacuam, quo quantumuis dura ad concoquendum, & arripere auidè, & probè conficere possis. GOROP. Attulisti ne vnà tecum oxyporum aliquod, aut colymbadis, aut garum Sociorum, an fortasse scorodalmen aliquam ex Aristophanis culina, qua mihi languentem stomachum famelicum reddas? FALK. Nimis crassè & medicè verba mea capis; quasi ego Apicianam embammatum officinam circumferrem. Suauiore longè intinctu non linguam, sed aures irritabo. Habeo in sinu non pauca Iani Flemingi carmina, quæ ad fratrem, à quo legenda accepi, reporto, tam delicata, tam salsa, tot vrbanis leporibus condîta, nihil vt magis elegans, nihil vt magis auditu iucundũ esse queat. Ex his aliquot epigrammata tibi dabo delibanda, quibus disperꝗam nisi te reddam flagrantissimum ad cetera audienda: quorũ tum loco epitaphium meum subiiciam; quo feruentibus adhuc auribus citra molestiam deuoretur. GOROP. Quamquam nihil opus erat incitamentis ad carmen tuum audiendum: quia tamen ingenium Flemingi amœnissimum & gratiarum plenum scio fuisse, nihil potest gratius accidere, quàm si des aliquot eius epigrammata degustanda.

CAROLI V. IMP. SEMPER AVGVSTI,

EPITAPHIVM VALLIS-OLETI:

Per Ioannem Flemingum, Dominum in Wineghem.

Carole dum mæsti persoluunt debita iusta
Nata Nepósque tibi, & sollemni more parentant
Funebrem ad pompam: fatalia numina Parcæ
Conueniunt, Diuûmque alij, tum fortè Sorores
Fatali commota vrna: præconia famæ
Clara tuæ, partumque tibi per funera cælum
Dum memorant, mæstis numeris sunt taliter orsæ:
Nos tibi Regales ortus, Regalia sceptra,
Et dedimus puero tibi florentissima regna,
Romanum iuueni Imperium, mox orbis habenas
Tradidimus, superis simul & plaudentibus astris:
Quæ tibi nascenti vel felicissima cælo
Fulserunt. Sic ipse tuo Iouis ales in ortu
Constitit, atque tibi geminæ micuêre coronæ.
Hæc oriens, medio stetit altera vertice cæli,
Vtraque Cæsareos quondam ornatura triumphos.
Inde nouo pater armipotens lætatus alumno,
Auspiciis tentata tuis bene prœlia vertit.

Sic mox Hesperiæ magna cum laude tumultus
Componens, pacem populis & iura dedisti.
Sic insperato victi certamine Galli,
Flumina Ticini fuso tinxêre cruore:
Et tristis captum defleuit Gallia Regem.
Sic aliâs inuicta suo cum Præsule Roma
Capta fuit, dominæque orbis dominatus es vrbi.
Armaque Threïcium fugientem augusta tyrannum
Danubius pater aspexit, fluidusque Tibiscus.
Sic etiam Libycis tua prospera prœlia bustis
Africa testatur. Cessit tibi victa Tunete:
Cessit & incensa prædonum classe Goleta.
Belgica deinde nouos agitat dum forte tumultus
Terra parens, non hostiles transire per agros
Es veritus, fide Gallorum discrimine magno
Confisus: tibi tanta fuit sedare cupido
Flandrorum motus, patriæque parare quietem.
Ecce sed occulto conspirans Geldria bello
Gallorum cum Rege: tibi fuit altera caussa
Vincendi: peruulgato sic vnius vrbis
Excidio. Sine cæde virûm, sine sanguine fuso
Progressus, gentem indomitam, genus acre Sycambros
Vicisti. Gallóque noua noua fœdera pacis
Concedens, incerta paras fortissimus arma
Cæsare digna, quibus discors Germania tandem
Victa, tuas Aquilas & sceptra potentia supplex
Agnouit: Cunctique tibi cessere rebelles.
Quin etiam auspiciis alio noua Regna sub axe
Parta tuis. Obeunt, quos est mirata vetustas,
Antipodes tua iussa. Nouus tibi seruit & Orbis.
Hæc bello. Nunc quanta fuit prudentia pace,
Dum populos regis imperio ac moderamine miti.
Iustitiamque colens, Diuûm studiosus honoris:
Relligio tibi præcipuè fuit vnica curæ.
Ah quanto collapsa tibi stetit illa labore,
Discordes dum per discordia dogmata gentes
Composuisse studes. Nisi sors conatibus impar
Turbasset medios, piô, vota per irrita cursus.
Illa fuit persæpe tuis contraria cœptis,
Et terra pelagóque graui desæuiit ira.
Sic infelici tentata est Africa bello
Aduersante Deo pelagi, qui viderat ante
Signa tua Herculeas vltra prolata columnas.
Ne've tuis totum titulis accederet æquor,
Sæuiit in classem. Sic & Germania bellax
Indignata iugum, sumptis se vindicat armis.

Tu ta-

Tu tamen hæc variæ ſemper ludibria ſortis
Ingenti viciſti animo. Victoria tandem
De te ipſo poſtrema fuit, dum cuncta reſignans
Magnanimo viuus nato tua Regna Philippo,
Otia decrepitæ quæris tranquilla ſenectæ,
Priuatæque ſtudes vitæ, ſolique quieti
Noluimus: ruptóque tuæ mox ſtamine vitæ,
Iuſſimus accedas tandem noua gloria cælo.
Hîc Mauors tibi fortè locum, qua portitor Helles,
Aut vbi ſigniferum ſtellis ardentibus ornat,
Scorpius elegit: legit tibi proxima ſigna
Alma Venus, qua Libra micat radiantibus aſtris.
Contra Aſtræa ſuo voluit defigere ſedem
Auſtriaco, qua parte poli ſua ſidera fulgent
Virginis Erigones tardo coniuncta Booti.
At pia Relligio Diuûm præfecerat aræ
Fulgenti latè cælo, ſed noluit ipſe
Iuppiter, anguſta qui cæli parte locatum
Præfecit te nempe ſuis ſancto ordine ſtellis,
Quas pius ille ſenex arcu fixáſque ſagittis
Et manibus, cubitóque, & toto corpore Chiron
Suſtinet, & claro radians diffundit Olympo:
Vnde tuos foueas ſemper procliuis Iberos:
Vnde tui ſemper Capricorni proxima ſpectes
Quæ fulſêre tuis orientia ſidera cunis.
Ille fores ſeruans cæleſtis Ianitor aulæ,
Te, ſi quando lubet Diuûm ſuccedere tectis,
Inducet cælo: nam ſic mandauerat olim
Iuppiter, & Superi pleno aſſensêre ſenatu.
Hic pietatis honos: hæc vitæ fortiter actæ
Præmia: quæ nec mors, non vlla iniuria lædet
Temporis. Hæc ternæ pariter cecinêre Sorores.
Singuláque æratis mox inſculpsêre tabellis.

EPITAPHIVM MARIÆ REGINAE HVNGARIAE.

FVNEBRES has exequias, funebria iuſta,
  Et de more pias ſoluimus inferias,
Manibus ô Regina tuis: ô femina princeps,
  Noſtra cui nullam ſæcla tulere parem!
Crudeles diui, cur tanta licentia morti eſt?
  Siccine erat ſubito præcipitanda malo?
An quia mors magnum confecit Cæſara, prædam
  Hanc dignam titulis credidit eſſe ſuis?
Atropos, vt famæ, & virtutibus inuida, vitæ,
  Stamina præcipiti rumperet vſa manu?

Illa tamen, veluti si quis de littore soluens
   Nauiger, & placidum per mare tutus eat,
Leniter excessit: vitæ secura beatæ,
   Aspectu æterni sic fruitura Dei.
Natalem Belgis, fatum donauit Iberis:
   Vtraque sic tellus quod veneretur habet.
Illius ingenium, virtus, animusque virilis
   Claruit Eois Occiduísque plagis.
Atque ea florebunt, famaque superstite viuent:
   Inuida Mors cessa, hic nil tibi iuris erit.

IO. FLEMINGVS IVNIOR ARNOLDO FLEMINGO FRATRI CHARISSIMO S. D. P.

ACCIPE perpetuas à charo fratre salutes
   Frater, & hæc vitæ nuntia scripta meæ.
Hactenus ad Tamisim Londina viuimus vrbe,
   Anglica non aliam qua tenet ora parem:
Pulchra situ, populosa viris, magnisque superba
   Censibus, & cultu est suspicienda suo.
Multa quidem exhibuit visu dignissima, sed quæ
   Omnia sit longus commemorare labor.
Non procul hinc qua terra plagas videt ista cadentes,
   Vna sed è multis Regia celsa iacet,
Quæ modò præsentem hospitio clarissima Regem
   Excipit, atque sui Principis ora videt.
Hunc ego, laus superis, vidi, sed sæpe videndo
   Non oculos potui, non satiare animum.
Ille decem, vt memorant, coniunxit quatuor annos,
   Et peragit vitæ tertia lustra suæ.
Tanta sed est puero placidi reuerentia vultus,
   Quanta vel annoso vix queat esse seni.
Os nitidum, placidasque genas, frontémque serenam,
   Luminaque humani plena fauoris habet.
Corporis est habitus, quem si depingat Apelles,
   Non aliqua pingi pulchrior arte queat.
Adde quòd ingenuis animum feliciter ornat
   Artibus, vt studiis vix ferat ille parem.
Hinc affabilitas, hinc illum Regia virtus,
   Mirandum cunctis gentibus esse volunt.
Certè ego si nihil hac aliud regione viderem,
   Non potero exactæ pœnituisse viæ.
Hactenus hæc. hunc propositi sententia nostri
   Quæ sit, inexplera noscere mente voles.
Proxima cùm referet roseos aurora iugales,
   Protinus inceptum perficiemus iter:

Et quà se latis pandit Cornubia campis,
  Ibimus occiduæ sub regione plagæ.
Atque ibi, nil præter ventos expecto secundos,
  Flabraque ad Hispanum quæ citò littus eant.
Tu modò, vt absentem, tueantur numina fratrem;
  Sis memor attento sæpe rogare animo:
Vtque habeant semper faciles mea carbasa ventos,
  Et reliquum tuta naue per æquor eam.

Vale, xij. Decembris 1551. *Londini.*

EIVSDEM IN ABITVM NEÆRÆ
ELEGIA PRIMA.

ERGO dies venit, qua disiungemur amantes,
  Flebilis, & lachrymis sæpe notanda meis;
Qua procul hinc sine mè, sic sors tulit improba, debes
  Ire peregrinas, chara Neæra, vias?
Et me rellictum lachrymis, sæuóque dolori
  Ah comitem lateri non licet ire tuo?
Febris enim miserum insolitis ardoribus vrgens,
  Detinet ingrato languida membra toro:
Et stomachus nullam languens admittit orexim,
  Qui solo appositas horret odòre dapes.
Vna sitis nullis vmquam mihi deficit horis,
  Quam simul exhausti non leuet vnda Tagi.
Sic mihi natiuos macies inuecta colores
  Abstulit, & toto pallor in ore sedet:
Instabiléſque gradus prono firmare bacillo
  Ante diem iuuenis cogor, & esse senex.
Forsitan hæc poteram patientiùs omnia ferre,
  Vnaque multorum nostra querela foret.
Et spes venturæ quondam concepta salutis
  Non erat afflicto parua medela animo.
Verùm abitus, mea vita, tuos, tristésque recessus,
  Quis nisi cum magno ferre dolore queat?
Nil grauius propter Briseida sensit Achilles,
  Mouit vt iratum rapta puella ducem.
Illius ereptos dum suspirabat amores,
  Nempe fuit tanto digna querela viro.
Nec minor est nobis iusti data caussa doloris,
  Quem grauis in tristi pectore versat amor.
Chara Neæra, Neæra, mihi me charior ipso,
  Dum mæstam hinc sine me te procul ire queror.
Teque graui desiderio votisque requirens,
  Ah quoties falsis ludor imaginibus.

Occurrunt mihi blanditiæ, & consueta voluptas,
 Gaudiáque alternis sæpe iterata iocis.
Et quæcumque mihi tecum iucunda fuerunt,
 Nunc grauis afflicti sunt dolor vsque animi.
Sic mihi nulla dies, non nox fert vlla quietem,
 Et viuo vitæ nescius ipse meæ.
Et, nisi spes reditus, quam tu mihi blanda dedisti,
 Vulnera ceu medica nostra foueret ope,
Certè ego, cùm nequeam tanto superesse dolori,
 Optarem fusi fila recisa mei.
Nam quem vita suo defatigata dolore,
 Anxia continuis aut iuuet vlla malis.
Ergo tibi si cura mei est, cura vsque reuerti
 Ocyus, aut duro fractus amore cadam.
Et grauis aduersi fuerit mors finis amoris,
 Quòd si post nullus funera restat amor.
At tu si quando te fortunata reducant
 Fata, memor nostri viue, Neæra, precor;
Et diffunde meo gemitus, lacrymasque sepulchro:
 Illa decent cineres vnica dona meos.

Conqueritur de amore, quod se solùm suis armis impetat, & digreditur ad Neæram, vt se amare velit orans.

Elegia secunda.

Ergo ego non potui prima vitare iuuenta
 Tela pharetrati perniciosa Dei?
Sæue puer, quid me insultum tam fortiter vrges?
 Et rude tam magno corripis igne iecur?
Parce precor victo iuueni tua signa sequenti,
 Qui noua militiæ iam capit arma tuæ.
Parce, nec infestis miserum prosterne sagittis,
 Hostibus hæc tua sunt arma mouenda tuis.
Vre, sed immodica noli consumere flamma;
 Vre, patent flammis pectora nostra tuis.
Sentiat & similes formosa Neæra sagittas:
 Ah nimium formæ fisa puella suæ.
Sentiat illa tui sit quanta potentia nerui,
 Sentiat hæc quanto numine regnet amor.
Atque, faces experta tuas, patiatur amari,
 Discat & obsequio mollior esse meo.
Tunc ego vota tuis soluens sollemnia templis,
 Munera cum grato thuris odore feram.
Atque tibi de more nouos sacrabimus hymnos,
 Et quæ sint laudis carmina plena tuæ.

Tuque

Tuque Neæra mei iustissima caussa caloris,
Vt tua fac flammas temperet aura meas.
Perge nec ingrato iuuenem deludere fastu,
Ne penitus duro fractus amore cadam.
Sufficiant lacrymæ, gemitus, suspiria, questus,
Et desiderij spésque metúsque mei.
Sufficiat dolor, afflictum qui luce fatigat,
Nec minus obscura me quoque nocte premit.
Sic ingrata Ceres, ingratáque munera Bacchi,
Et me, si qua venit, non iuuat vlla quies.
Morsque in amore meo est, nisi tu charissima rerum
Auxilium fesso qualibet arte feras.
Et mea quæ medicas non sunt curanda per artes
Vulnera, facta tuo sana fauore, leues.
Sic fueris mihi caussa mali, mihi caussa salutis,
Non secus ac quondam Pelias hasta fuit.
Seruatusque tuo dicam tibi munere grates,
Nostraque erit laudis prodiga Musa tuæ.
Illa tuum longo cantabit carmine nomen,
Et dicet formæ singula dona tuæ,
Quantaque tam raro sit virtus iuncta decori,
Quæ tibi certè animos non sinat esse feros.
Sin secus: atque hinc durus Amor, dura inde Neæra
Pergitis in nostrum duriter exitium.
Ipse lubens moriar: nec erunt mea funera laudi
Siue Cupido tibi, siue Neæra tibi.
Vtque ea venturis moueant suspiria seclis,
Tale mihi in tumuli marmore carmen erit:
Hic iacet aduerso iuuenis prostratus Amore:
Caussa necis misero dura Neæra fuit.

EIVSDEM IN POSTERIOREM CLADEM VRBIS ROMAE,

ex Italico versum.

En dominæ colles vrbis, sacræque ruinæ,
Quæ veteris Romæ nunc nisi nomen habent.
Ast vbi tantorum miseranda sorte virorum
Relliquiæ? letho corpora fusa iacent.
En pompæ celebres, arcus, sacra arte colossi,
En, sed marmoribus nuda theatra suis.
Cernite vt in modicos cineres sint omnia versa,
Vilis & externo fabula sint populo.
Sic licet aduersum monumenta celebria tempus
Bella gerant, aliquo tempore victa cadunt.
Nec modò res ipsæ taciturnis passibus æui,
Ipsa sed & rerum nomina trita iacent.

Ergo ego tristitiasque meas, interque dolores
    Contentus dura sorte libenter ero.
Nam si cuncta suo consumunt tempora cursu,
    Et finem nostris illa dabunt lachrymis.

EIVSDEM IN CARTAM COSMOGRAPHICAM IO. GVICCIARDINI MERCATORIS FLORENTINI, *ab eodem in carcere Antuerpiano factam.*

NASO Tomitano dum viueret exul in orbe
    Inter inhumanos, indomitósque Getas,
Leniit exilij mæstum per tædia carmen,
    Cumque auctore suo mæsta poësis erat.
Sic Guicciardinus dum tristi in carcere vitam
    Degit, & hic longo tempore mæstus agit,
Repperit hæc duræ solatia dulcia sortis,
    Lenimenque suis, auxiliumque malis:
Scilicet in magno magnum Iouis alite mundum
    Pingere præclaræ quod foret artis opus.
Vt licet in parua posset spatiarier æde,
    Parte tamen mundi qualibet ille foret:
Et nunc Eoos, & nunc spectatet Iberos,
    Nunc loca sub geminis conspicienda polis.
Nunc varios montes, diuersaque flumina terræ,
    Æquora nunc tumidis aucta videret aquis.
Denique sic sortemque suam, & fastidia vicit
    Carceris, atque animi tædia longa sui.
Ne tamen auctoris labor hic priuata voluptas,
    Publica multorum sed foret vtilitas:
Edidit, atque orbem spectandum præbuit orbi,
    Sic vt non alia clarius arte queat.
Ergo sui quicumque vides monumenta laboris,
    Iure illi grates candide lector agas.

EIVSDEM IN ELEGIAM MOLSÆ ANTE OBITVM.

AVDIERANT Parcæ hos elegos & flebile carmen
    Molsa, quod interitum concinit ante suum.
Indoluere deæ, fatisque iubentibus illi
    Fila, sed inuita præsecuere manu.
Tum pater arcitenens, Molsæ præcocia questus
    Funera, fatidicos hos dedit ore sonos
Molsa breuis tibi vita fuit, sed carmina viuent
    Hæc tua, quæ nullo funere victa cadent.
Et quæ fata tuæ dempserunt tempora vitæ,
    Aucta dabo famæ prosperiora tuæ.

Inter & Aonios cantabere Molsa poëtas,
  Donec ego Latij carminis auctor ero.
Et mea iampridem viuo tibi debita laurus,
  Busta super sparsis stet tua celsa comis:
Vnde petant passim venturi præmia vates,
  Et tua cum iusto fata dolore legant.
Terque tuos sacro venerari carmine manes,
  Terra, rogent, cineres non grauet vlla tuos.

EPISTOLA AMATORIA EIVSDEM FLEMINGI.

ANDROMACHE nostri inotrix iucunda caloris,
  Vna quies vitæ præsidiumque meæ,
Hæc tibi perpetuam perfert ab amante salutem
  Littera, languenti vix perarata manu;
Hic vbi vicinas Prouincia conspicit Alpes
  Gallica, & est Ligurum iuncta Nicæa mari.
Terra procul Belgis, vbi te, mea vita, relinquens,
  Sum passus longæ tædia multa viæ.
Me calor ætherius Nemeæique ira leonis
  Torruit, æstiuum Sole tenente Canem.
Mi montes, mihi saxa suis in montibus altis
  Obuia, festinas impediere vias.
Me mare vicinum multis infame piratis
  Sollicitum, merito terruit vsque metu.
Omnia felici superaui fortiter ausu,
  Et mihi nunc eadem est, quæ fuit antè, salus.
Dij faciant simili viuas contenta salute,
  Et precor vt tibi sit maxima cura mei.
Est tibi, nec dubito, sed & absens multa vereri:
  Forsitan & vanos cogor habere metus.
Da veniam nimium temere peccasse fatenti,
  Si te non facto crimine lædit amans.
Quod superest, ego te solito complector amore,
  Imperiumque mei pectoris vna tenes.
Et memor vsque tui viueris noctesque diesque
  Torreor, accenso dum iecur igne calet.
Et quamquam meus ignis abest, tamen vrimur igni,
  Dum procul absentem me tuus vrget amor.
Ille graues agitat confusa in mente dolores,
  Durus & assiduis me premit vsque malis.
Testor ego deprompta imo suspiria corde,
  Atque eadem lachrimis humida facta meis.
Qualia Threicius vates, in rupibus Hæmi
  Edidit, amissa flebilis Eurydice.

Audiit hæc latis fundata Lutetia campis,
  Quáque repartitis Sequana fertur aquis.
Et Ligeris potuit nostras audiisse querelas,
  Gallica qua sparsis perluit arua vadis.
Et mansuetus Arar, cursu fortasse retento,
  Constitit ad questus, indoluitque, meos.
Ipse pater Rhodanus nostris est fletibus auctus,
  Et solito rapidis fortior iuit aquis.
Concussique meis rigidas singultibus Alpes,
  Ipsáque conspicuis horrida saxa iugis.
Dij nemorum, resonansque imis in vallibus Echo,
  Sæpius ad gemitus ingemuere meos.
Méque dolor potuit saxo mutare vel orno,
  Seu flentem in liquidam vertere fontis aquam,
Certa nisi nostros minuissem gaudia luctus,
  Per lachrimas memorem dum licet esse tui.
Sic mihi sunt risus, sunt vno tempore fletus,
  Certantque alternis gaudia cum lachrimis.
Vt constare sibi dicas contraria secum,
  Vsque adeò forti numine regnat amor.
Flamma abit in lachrimas, lachrimæ siccantur ab igne:
  Sic lachrimæ flammam, flamma iuuat lachrimas.
Cur ita? nata mari Venus est, sed natus in Ætna
  Est amor; hic flammas, illa facit lachrimas.
Horum ego dum vitæ concesso munere fungar,
  Numina sollemni relligione colam.
Dumque illis meritis statuemus honoribus aras,
  Fumabunt sacris thura Sabæa focis.
Et circum, si parua iuuant quoque munera diuos,
  Certè ego quæ potero qualiacumque feram.
Atque ea cantatis deuotè ornabimus hymnis,
  Quos legat atque auidè sæpe recantet amans.
His nomen, laudésque tuas, miscere iuuabit
  Andromache, & formæ munera rara tuæ.
Virtuti coniuncta simul, quæ maxima fulgens
  Est tua cum magnis associanda deis.
Tempus erit, si non nobis contraria fata
  Impediant animi vota precesque mei;
Cùm tu, dij faciant, nostri miserata caloris
  Præbebis vitæ tempora læta meæ:
Damnabisque moras, dilataque gaudia lecti,
  Pensabis longis blandula delicijs.
Tunc mecum mea Musa tibi deseruiet vni,
  Inque tuo promptum nomine carmen erit,
Quod sonet Andromachen, quod sic te laudibus ornet,
  Vt magis ipsa tibi iure placere queas.

Cur

Cur ita crediderim tibi proxima somnia testor,
Si modò nostra aliquod somnia numen habent.
Languebam, & tristes agitabam pectore curas,
Ipseque erat nostri causa doloris amor.
Cum Cytherea meas non auersata querelas,
Astitit & blandus cum genitrice puer.
Atque ait ô iuuenis solito iam parce dolori,
Si licet, ipsa mea restitueris ope.
Namque nisi pugnent fatis contraria fata,
Nec mea sint alio Numina victa Deo.
Ipsa sui pridem quæ te deuicit amore,
Andromache thalamis cedet amica tuis.
Felicesque ambos Amor & Concordia dulcis
Coniugij ad summum nutriet vsque diem.
Si tamen ambitio, seu mens auersa parentum,
Ah desiderio pugnet iniqua tuo.
Auersusque Deum genitor Iunonie sinistra,
Opponat votis numina dura tuis.
Andromachesque tuæ, ne quod modò sperat & optat,
Audiat in thalamos sponsa venire tuos.
Certè ego quæ nostri reputetis dona fauoris,
Concordes foueam semper amore animos.
Quem non vlla dies, non vlla occasio rerum
Eruet ex huius pectore siue tuo.
Hæc præsens Cytherea, suæ sed & ipse parenti
Annuit, & meritis dicta probauit amor.
Somnus abit, cumque ipsa Deûm mox numina somno,
Aëris in liquidas diffugiere vias.
Sensi ego quod mentem iam confirmauerat ægram
Coniugij Andromache, spes mihi facta tui.
Illa tamen secum nondum secura laborat,
Maiorumque timet quò ferat ambitio.
Ah pereat si iampridem sperata duorum
Optati impediat fœdera coniugij.
Et dulces natos, & quæ Venus aurea spondet,
Pignora legitimi turbet iniqua thori.
Dij precor vt tantos liceat vitasse dolores,
Nec videant nostri tam mala fata dies.
Néue, quod heu vereor, fati imperiosa potestas,
Alterius socium me velit esse thori.
Præcipitem rapiat (nolim, sed dicere cogor)
In non quæsiri fœdera coniugij.
Si tamen hic visum superis & sorte maligna,
Debetur tantis anxia vita malis.
Heu mihi quàm multos patiar sine reste dolores,
Quantaque in afflicto tristia corde feram.

Adde quòd occultos graue dissimulare dolores,
Sitque pati pœnam quàm tacuisse minus.
Sola, nec illa tamen, mors interrumpet amores
Tristis, & humanis inuidiosa bonis.
Nam tua præcipites si rumpunt stamina Parcæ,
Funeribusque velint me superesse tuis;
Amittam quod amo; sed mors non tollet amorem:
Mortua namque eadem cura futura mihi es,
Ossa tua & cineres venerabor sæpe sepultos,
Et tua pro magno numine busta colam;
Dona ferens, lacrymas, gemitus, suspiria, questus,
Quæ dabit ingenti victus amore dolor:
Andromachesque meo, seu viuæ siue sepultæ,
Nomina nulla dies auferet ex animo.
Sin verò me fata trahunt inopina priorem,
Et fuerint vitæ stamina rupta meæ:
Non tamen extinctum solito frustrabis amore,
Nec tua cum nostro funere flamma cadet:
Sed solata meos pietas tua maxima manes,
Persoluet tumulo dona suprema meo.
Non violas, non ipse rosas, tristésue cupressus
Cedo, nec accensis arida thura focis.
Andromache, gemitus dabis & lacrymantia verba,
Quæ moneant cineres tet repetita meos.
Quæ procul Elysiis in vallibus audiat vmbra,
Et fuerint reliquis manibus inuidiæ.
Dij tamen auspiciis mutent melioribus omen,
Et precor à nostro mors sit amore procul.
Interea dum me spes & timor vrget amantem,
Fluctuat & dubio nostra carina mari:
Et peregrè à chara rapior distractus amica,
Anxius innumeris sollicitudinibus:
Andromache mea vita, & vitæ sola voluptas,
Si qua tamen sine te vita placere potest,
Viue memor nostri, seu me sors læta reducat,
Seu peregrè cogat viuere, siue mori.

IOANNES FLEMINGVS SVAE CHARISSIMAE ANDROMACHAE.

ANDROMACHE, chara Andromache, mea maxima cura
Andromache, ô flammæ nobilis aura meæ,
Viue mei semper memor, & mihi mutuus ardor
Ille tui, summum non cadet ante diem.
Communi sic mixta fluet dulcedine vita,
Solaque mors, nostri finis amoris erit.

VROR, & occulto te propter torreor æſtu,
  Tuque pari mecum non minus igne cales.
Noſtra tamen ſecreta manet, nec flamma notatur
  Mutua, dum noſter diſſimulatur amor.

HEV quantus dolor & turbatis anxia cura
  Mentibus eſt tacitas occuluiſſe faces.
Mors optanda magis, quòd ſi ſua funera paſſis,
  Nullus ab occulto reſtat amore dolor.

Mors & amor duo tela gerunt; ſic ſaucius arcu
  Aligeri gelidæ ſentiit arma necis.
Infelix ah vita hominum, ſi vita vocanda eſt,
  Quam mors, quam triſti funere lædit amor.

ANDROMACHAE conſueta meis feruoribus aura,
  Qui pridem noſtrum corripuere iecur.
Viue precor, noſtrique memor ſis ſemper amoris,
  Mutuus vt ſummum duret aduſque diem.
Gratus vt accenſos ignis qui torret amantes,
  Ille etiam noſtros luceat ante rogos.

ARDEO, ſi video, mors eſt non poſſe videre,
  Sic miſerum ex omni parte fatigat amor.
Tu verò, ſi quid malim, chariſſima quæras,
  Flamma mihi, ſed non mors in amore placet.

Ipſa voluptati eſt quæ ſpes non fallit amorem:
  Qua fruſtratus amor, magnus amaror erit.

IN IOANNIS FLEMINGI DOM. IN WINEGHEM, SYMBOLVM, QVOD ERAT, MORS ET AMOR,

Ioannis Latomi carmen.

MORS & AMOR, dirum miſeris mortalibus omen,
  In quos pro libito ſæuit vterque ſuo:
Scilicet vt veteres à morſu nomen vtrique,
  (MOR in vtroque tenes) impoſuiſſe putem.
Quid, niſi nos mordet, quos tam malè tractat, vterque,
  Afficit & tantis commoda noſtra malis?
Mors ſemel, iſte diu: nec flectitur iſte, vel illa:
  Illa vorat totum, viſcera mordet amor.
Mille genus morbis pro dentibus vtitur illa,
  Vulturis hic roſtrum ſpem gerit atque metum.
Blandus hic, illa ferox: tamen optat vterque timeri,
  Cum iaculis falcem mors quatit, iſte facem.

Neutri sunt oculi, tamen insidiatur vterque:
Et facit hæc nudus, mors anus, iste puer.
Scire velim, nostrum quid mouerit ergo FLEMINGVM,
Symbolon è nostris fecerit vnde malis?
Dic Erato. Summus vates fuit ille, sciebat
Hos necis & vitæ ius penes esse suæ.
Demeruisse quidem se iam sperauerat ambos,
Hoc habito tituli prorsus honore noui:
Et certè dignus fuerat, cui victus vterque
Parceret, & vacuos vellet abire dies.
At nimis, heu, durum toties expertus Amorem,
Promissis facilem, perfidiáque leuem;
Occidit insidiis vtriusque, & nocte petitus,
Coniugis in tepido dum fouet ossa sinu.
Illa fouet gelidum, mirata quid vsque taceret:
Heu dolor, exanimem sentit habétque virum.
Sic rapuit nostrum malè tessera culta FLEMINGVM,
Ominis infausti tessera, MORS & AMOR.

ALIVD EIVSDEM.

MORS & AMOR tumulo simul hîc conduntur in vno,
Scilicet hoc tegitur mortuus orbis amor.

GERARTI FALKENBVRGI IN OBITVM IOANNIS FLEMINGI CARMEN.

Ἰωάννου φλημίγγου ἐπιτάφιος.

Αἰάζω φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι,
ὤλετο φλήμιγγος, μοῖσαι δὲ τὸν ἄνδρα ποθεῦντι,
τὸν φίλον ἀπόλλωνι, καὶ οὐ χαρίτεσσιν ἀπεχθῆ.
αἰάζω φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
νὺξ τέλεσσεν, πάντες δ᾽ ὕπνῳ γλυκὺ δῶρον ἕλοντο
ἐν μεγάρῳ δμῶες, καὶ τέκτονας οὐκ ἔτ᾽ ἐπ᾽ ἔργον
ἐξήγειρε φίλος πόνος, ὡς θάνατος παναναιδὴς
ἦλθε ποτὶ κλίνην εὐώδεα, τᾷ ἔνι κεῖτο
φλήμιγγος πανάποτμος ἅμ᾽ αἰδοίᾳ παρακοίτι,
καί οἱ ἐφῆκε βέλεμνον, ἐδύ τ᾽ ἐξείλετο ζώαν.
αἰάζω φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
καὶ πόσιν ἁ ἄλοχος ποτιδερκομένα νέκυν ὄντα,
εἶνεπ᾽, ἐμοῖς φαέεσσιν ἴσον πεφιλαμένε θυμῷ
ἆνερ, ἀπ᾽ αἰῶνος σὺν σοὶ φθίγοντι φύγοιμι.

σεῦ ἄτερ οὐ δύναμαι ζώειν, ἔτ᾽ οἴχομαι, αἲ αἴ.
ὤμοι, ὅτ᾽ οὐ δύναμαι καὶ τᾷ ψυχᾷ σ᾽ ἐρύσασθαι.
αἲ ὅτι δέσμα μόρω θνατοῖς οὐκ ἔστιν ἀλύξαι.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
ἔντι εὐκτιμένα, οὐχ ἕρμασι τηλόθι ναῶ,
οὔνομα Βιννέγεμον κώμα πολυλήϊος, ἔνθα
πίονι δ᾽ ἀμάτης μέτρῳ πίμπλησι καλιὰς
εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος, καὶ ἁμαδρυάδες ποτὶ λόχμα
πολλάκι Φλημίγγῳ ζώοντος ἐστάσαντο χορείαν,
ἄλλετ᾽ ἀμοιβομένα ποτὲ ποικιλόγαρυς ἀηδὼν
τήνῳ θυμὸν ἰαινομένῳ φόρμιγγι λιγεία.
νῦν καὶ ἁμαδρυάδες νύμφαι λίπον ἥλικα δρυμόν,
καὶ ὄρνιχας ἔχει κρυερὸς γόος ὑψόθι δένδρων,
Φλήμιγγος τέθνακεν ἐν ἀλλήλοισι λέγοντας.
ὅζον ἅπαντα θέρευς, κᾶπος κρίνα λευκ᾽ ἀτίταλλε,
κ᾽ ἐν μέσσῳ χειμῶνι καλοῖσι τέθηλε ῥόδοισιν,
καὶ μελαθύεσσιν ἴοις, οἳ ἐν στεφάνοισι λέγονται·
νῦν καὶ κᾶπος ὄλωλε, καὶ ἄνθεα πάντ᾽ ἐμαράνθη,
νῦν καὶ οἶκος ἄοικος, ἐπεὶ Φλήμιγγος ἀπέσβη.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
πᾶσα πόλις γοάει, ὅτ᾽ ἄριστον ὄλεσσε πολίτην,
ταῖς πάσαις ἀρεταῖσι κεκασμένον, ἠδὲ καὶ ὄλβῳ.
οὐ γὰρ ῥάπτε δόλους, ἀπατήλια ψεύδεα βάζων,
ἀλλὰ λόγος τήνω κρατερῶ δὴ ἀντάξιος ὅρκω.
καὶ οὐκ ἀχρεῖος τήνῳ πέλε χρυσὸς ἐν οἴκῳ,
ἰνδογλυφῶν ὡς μυρμάκων· οὐ μὰν δ᾽ ἀνένδυεν
οἷα πρέπει αἰτεῖν αἰτεύμενος εὖ κατὰ μοῖραν,
παισὶ πλεῖστα διδούς, καὶ πολλ᾽ ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.
οὐδὲ κακὸς πέλε ξεινοδόκος· μέτρον γὰρ φυλάξας
τὸν παρεόντα φίλησε, θέλοντα τ᾽ ἔασε νέεσθαι.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
μεστὰ πόληι πενθῶσιν, ἐπεὶ Φλήμιγγος ἀπώχετο,
μεστὰ πέλουσι πατὴρ τελέθων, καὶ πότνια μάτηρ.
οὐδεὶς γὰρ τήνω ποτὶ οἶκον ἵκανεν ἀοιδὸς
σὺν μοίσαισι, φέρων τι μελύδριον ἁδὺ λάλημα,
ἢ βίβλον νεότευκτον, ὃς ἀληθείαν ὁδὸν ἦλθε·
πάντας ἐδέξατο δαιτί, καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι,
καὶ πάλιν οὐκ ὀλίγα σὺν δωτίνα ἀπέπεμψε.

ἠνὶ γεωπονίαν πολλοὶ μεθέποντι μελιχίαι,
θᾶζαι ναυτιλίαν πολύμοχθον ἐπεντύνοντι,
οὐκ ἔτι τὰς ἱερὰς βίβλως μετὰ χερσὶν ἔχοντες,
νῦν δὲ τὸ πηδάλιον κάλαμος, καὶ βίβλος ἐχέτλα,
μὴ λιμῷ μελέεσσι σὺν ἀδυλόγοισιν ὄλωνται·
ὡς ἅμα Φλημίγγῳ βελγῶν συναπώλετο μοῖσα.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
αἰαῖ μοῖρα κακά, πᾶ τὺ φρένας ἐκπεπότασαι;
σὺ κλωστῆρ' ἤμειψε φυὴν, ἃν ἐκ Διὸς εἶχε.
πρὶν μὲν δυσσεβέες ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ δηρὸν
νόσφι πόνω, τὴν εἰρᾶνην ἀτίνακτον ἔχοντες,
καὶ τοῖς δυσσεβέεσσι μινυνθάδιος πέλεν αἰών.
νῦν τάδ' ἔναλλα γέγοντο· βροτῶν παναρειστον ἔπεφνες
Φλήμιγγον, στυγερὸν πρὶν γήραος οὐδὸν ἐπενθεῖν·
καὶ τοὺς δημοβόρους, καὶ χειροδίκας βασιλῆες,
καὶ ἐσθητομανεῖς ὀρχησταὶ ἀλέματοί τε,
καὶ ψεῦσται ζώοντι πολὺν χρόνον ἔκτοθεν ἄλγευς.
αἰάζω Φλήμιγγον, ἐπαιάζουσι δὲ μοῖσαι.
ἀλλά με δακρυχέοντα παρήγορος ἐλπὶς ἐγείρει,
ὅττι κασίγνατος, φύσις εἰ ἀπαμήνατο τέκνα
Φλημίγγῳ, τίων μοίσας ἔργῳ τε λόγῳ τε
κλαρονόμος κτεάτων καὶ πίστιος ἄμμι λέλειπται.
τῆνον ἰδὼν δοκέω αὐτὸν Φλήμιγγον ἰδέσθαι·
ζωὸς ἐπεὶ χ' ἦτος Φλημίγγω πενθερὸς ἐσθλῶ
ἐκ χαρίτων ἔρνος πεπλασμένον, εἰς ἄκρον ἁδύς,
χ' ἦτος ὁ μὲν μοίσαις φίλος ἔξοχ' ἐωβανίδεσσι,
χ' ἦτος ἀοιδὸς ἄπυσος ἀοιδοπόλοις μέγ' ὀφέλλων.

Idem Latinè redditum.

IOAN. FLEMINGI EPITAPHIVM.

Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Flemingus cecidit, quem Musæ sæpe requirunt,
Quem Charites viuum, quem comtus amauit Apollo.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Nox erat, & dulcis carpebant munera somni
Stertentes famuli, nec erat faber vllus in vrbe
Excitus stratis, omni cùm cassa pudore
Venit odoratum pulsans mors atra cubile,
In quo Flemingus coniuxque iacebat honesta,
Et iaculo emisso vitalia stamina rupit.

Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Vxor at vt subita sublatum morte maritum
Vidit, ait, Coniux oculis mihi carior, vnà
Ocyus aufugiam nunc te fugiente sub vmbras;
Nec volo, nec cupio sine te superesse marito;
Hei mihi quòd memet redimi moriente nequites;
Hei mihi nemo potest crudelia vertere fata.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Est locus egregia Flemingi nobilis arce
Nomine Vinnegemum, celeberrimus vbere glebæ,
Mercurij procul haud fano, quà cuncta quotannis
Alma Ceres largis granaria frugibus implet.
Sæpe ibi Hamadryades vicini in limite saltus
Flemingo faciles viuo duxere choreas;
Sæpe illi accinnit cithara philomela canenti,
Placauitque animi vario modulamine curas.
Nunc & Hamadryades siluæ loca opaca relinquunt,
Et querulæ gemitu volucres torquentur acerbo,
Flemingumque dolent inopina morte peremtum.
Ver erat æternum, flores, violæque, rosæque,
Lilia nec mediæ deerant ibi tempore brumæ;
Nunc & honos horti florumque emarcuit omnis,
Nunc perit arx, dominus quòd sæuis occubat vmbris.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Vrbs dolet amissum, quo non præstantior alter,
Insignem virtute virum, & prædiuite censu.
Integer vnus erat vitæ, sine fraude dolisque;
Veridicus sermo illius, ceu iure fuisset
Iurando firmatus, erat. Nec in ædibus auri
Indica ceu formica, suos condebat aceruos.
Haud quicquam, certa fuerat si lege rogatus,
Ipse negare solet (neque cuncta petuntur honestè)
Multa aliis, sed plura dabat sibi sanguine iunctis.
Præsentes hilari vultu tractabat amicos,
Attamen vt cuiuis, cùm vellet, abire liceret.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Esuriunt vates, quorum patronus & altor,
Dum vixit, Flemingus erat, matérque patérque.
Nullus ad illius veniebat limina vates
Carmina vel cantans turba comitante sororum,
Vel quid habens libri, quem numquam viderat antè,
Qui semel infecta re discedebat: at omnes
Et mensa & verbis mulcere studebat amicis,
Nec dimittebat magno sine munere quemquam.
En factum agricolam, qui floruit antè poëta,
Ecce alius ponto nunc nauita viuit & aura,

In manibus nunc neuter habet sua gaudia libros,
Alter habet clauum calamum, librum alter aratrum,
Ni cum suauiloquis malit periisse Camenis.
Sic cum Flemingo Belgarum Musa sepulta est.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Hei mihi parca ferox, quæ te dementia cepit?
Mutarunt manuum naturam fila tuarum.
Namque piis Iouis imperio vita esse solebat
Longior & melior, peior breuiórque profanis.
Hæc versa est series. Nulli pietate secundus
Haud potuit limen Flemingus adire senectæ:
Sed sine iure duces, populi qui sanguine gaudent,
Et saltatores speciosa veste superbi,
Mendacésque diu sine sollicitudine viuunt.
Defleo Flemingum, Musis lacrymantibus heu, heu.
Sed bona lugentem me spes sustentat alitque.
Nam cùm Flemingo prolem natura negarit,
Huic animo & virtute pari succedere fratrem
Heredem video, cui sunt quoque carmina curæ;
Quem quando intueor, Flemingi occurrit imago,
Et superest Schetus, Flemingi qui socer, illud
Dulce decus Charitum, qui nobilis Hesside Musa,
Schetus, Eobani qui portus & aura Camenis.
Schetus amat vates vatum doctissimus omnes.

ALIVD EIVSDEM.

VNDE tot Aoniis è vallibus audio questus?
Quid Charitum lacrymis ora rigata nitent?
Fata repentinæ rapuerunt inuida mortis
Pierij columen præsidiumque chori.
Quis fuerit dubitas? Flemingi est nobile nomen,
Qui carus Phœbo Mercurióque fuit.
Diuitiis clarus, sed clarior arte fruendi,
Vatum Mæcenas, ipse poëta bonus.
Eximiè coluit recti sibi conscius omnes
Officiis homines, & pietate Deum.
Ergo quid hunc mæsti tantum lugetis amici,
Cui nunc in cælo est certa parata quies?

EIVSDEM FLEMINGI EPITAPHIVM, AVCTORE IO. LATOMO.

HOC quis sub tumulo cubet, viator,
Huc illuc oculos agens, requiris
Qui te rem doceat. docebo. Quis tu?
Qui tecum loquor, vmbra. Quæ? Poëtæ.
Vbi? Post tabulam. Quid ergo dicis?

Hoc quod tu loqueris. Quod illud? Ipsum
Quod nescis. maneas inepte, necdum
Scis quod nescieras. FLEMINGVS ille,
Omnes quem poterant amare praui,
Omnes debuerant amare sani,
Hìc iacet. nihil addo. Nec necesse,
Nouit cetera mundus vniuersus.

NATHAN CHYTRÆI CARMEN.

INCLYTE Mæcenas, Charitum cultissime donis,
Quem colit vt fidum Musica turba patrem:
Forsitan vnde tuas & cur mittantur ad ædes
Ignota dubitas carmina scripta manu?
Illa peregrinis veniens Chytræus ab oris
Mittit, vt inde tibi notior esse queat.
Scilicet es facie non illi notus & ore;
Notus at eloquio iudicióque tuo.
Tantus enim splendor laudum est vir magne tuarum,
Tanta est ingenij gratia visque tui;
Longinquis vt te multi mirentur in oris,
Et iungant spatio se propiore tibi.
In quorum numero non me postrema tenere,
Testis erit Musis iunctus Apollo suis.
Te præsens reuerenter amo, et longius absens
Suspicio, tantum deuenerórque virum.
Et cùm certa tui mihi sint data signa fauoris,
Carmina nostra tibi dum placuisse refers:
Gratulor ipse mihi, te laudatore triumphans,
Laudatos inter qui loca prima tenes.
Dedecus esse puto, si quem plebs inscia laudet,
Gloria sed tanto vera placere viro est.
Nec tamen vsque adeò metas excedo pudoris,
Non adeò nobis carmina nostra placent.
Bissex Fastorum libros absoluimus annis
Quatuor, & pars est, vt puto, visa tibi.
Imperfecta tamen sunt cuncta, indignáque doctis
Auribus, aut tali qualis es ipse viro.
Sed si certa meis concesserit otia Musis,
Qui sedet ætheria rector in arce Deus:
Forsitan illa magis quæ iam placuere placebunt,
Cùm fuerint lima cuncta polita graui.
Magne vir & Clariæ nitidissima stella cohortis,
Mæcenas doctis præsidiumque viris;
Si vacat exiguum tenui dare tempus amico,
Commenda egregiis méque librósque viris.

Pollicitusque meo velut es prius ipse sodali,
Patronus studiis esto paterque meis.
Vt tenui mea subsidio releuata crumena,
Gallorum doctas possit adire scholas.
Fallor an ipse Deus, per te mea cœpta iuuare,
Et vult propositam continuare viam.
Musarum imbellis chorus est, vt pingitur, & qui
Possideat certas non ita semper opes.
Hinc tutore illis opus est, certisque patronis,
Excitat in certis quos Deus ipse locis.
Quos Deus ipse opibus cælesti munere donat,
Vt studia & Musas cœptáque pulchra iuuent.
Quoque iuuant plures, hoc illis plura rependit;
Fœnora id, à summo ferre, soluta, Deo est.
Hic quæ pauperibus vel Musis dantur egenis,
Illa sibi rursum persoluenda putat.
Nec rarò sortem crescentia fœnora vincunt,
Durat & in seros res ita parta dies.
Sed cùm nota mihi tua sit vir magne voluntas,
Pluribus hic verbis non opus esse reor.
Viue valéque diu cara cum coniuge saluus,
Responsumque mihi, si placet, ede breui.

AD FLAMINGVM.

Siquis appellet monitor poëtam,
Quo suum nomen trahat è tabellis
Crediti, versus dabit in solutum
Promptius auro.
Attamen fretus gemini fauore
Numinis, Ditis puta Apollinisque;
Pro meis Vates cupio reponat
Versibus aurum.
Suadet hoc Phœbus toties ad Idus
Vectus, vt lunæ superent renatæ
Quas Aquisgrani merui coronas
Patre medendo.
Nec fetet Plutus malè, si coæquent
Aurei menses toties reuectos;
Vt sit ad Iani fora terna triplex
Fœnus in annum,
Quod moram penset diuturniorem,
Quodque non merces, sed honor sit artis,
Artis illius cui præsidêre
Gaudet Apollo.

Mille

Mille vix seclis simili catena
Plutus & Phœbus coiere vincti:
Fata Flemingi sociant vt ambos
Fœdere diuos.
Quisquis ex astris bona mentis atque
Corporis, nec non quod ab Antiate
Poscitur diua, vel ab Herculano
Numine duxit,
Ille ni dextrum genium secutus
Promouet Musas ope liberali,
Sisypho fiet Danaique proli
Seruus in Orco.
Proprium non est, quod habes; opum te
Distributorem superi locarunt:
Vt sit accepti ratioque pensi
Iusta ferenda.
Hinc vt ad nostram rogo cantionem
Lesbiam ducas facilis choream;
Vatis vt vates videare plectro
Rite moueri.

Tuus I. G. B. ex tempore.

CL.mo VIRO ET HVMANISS. GENEROSISS.QVE IOANNI FLEMINGO, DOMINO SVO ET PATRONO.

Acrostichis.

I GNIS vt abscondi nequit, in tenebrisque teneti
O ccultus, latè splendor quin emicet inde,
A tque iubar partes de se diffundat in omnes:
N ec doctrina latere potest, generosaque virtus,
N on candor niueus, hæc rara modestia, queîs tu
E xcellis reliquos, fugientia Phœbus vt astra.
S int, quibus extollant animos, natalium origo,
F ortunæque faces, vel opum numerosus aceruus,
(L ubrica sors quæ cuncta tibi tamen addidit vni)
E ffer munitum bene Pallados ægide pectus,
M usarumque opibus farctum: deprome beatos
I ngenij fœtus, vena locuplete reponens:
N aturamque ducem colito. sic viuida tollet
G loria te genio semper comitata perenni:
V irtutésque tuas, doctrinæque ardua dona
S æclis narrabit, vel me auspice vate, futuris.

Tui nominis studiosiss. deuotiss.q.
H. I. Med. & Histor.

FLEMING. Videte quanta sit pomarij nostri benignitas, quanta malorum pyrorumque diuersitas, quàm fecundus hic nobis sit autumnus, quàm benignè fauerit Pomona: vellem Goropius nomina singulorum vnà cum facultatibus explicaret, quo & valetudinis ratio in eorum esu haberetur; & posthac Latinè de iis disserere possemus. GOROP. Scilicet ego vel medicum me inter homines optimè valentes præstabo, vel poëtas docebo, quinam Latinè sit de omni pomorum genere loquendum; quorũ tanta est varietas ex insitionibus infinitis nata, vt si vel ipse Plinius redeat, vix pauca aliqua sit agniturus. FALK. Apud alios, cùm voles, de facultatibus disputabis, & delicatissimũ quodque pomum insaluberrimum dices, vt aliis deterritis, eo solus vescaris: hoc tempore quoniam & ipsa poma, & ipse hospes in hunc sermonẽ nos trahere videtur; maiorem in modum ea audire cupio quæ vel nudiustertius vel nudiusquartus te dicebas de Vertumno Pomonæ marito in Hermathena tuâ annotasse: quibus non me modò, sed Flemingum etiam plurimum tibi obligabis: præsertim si Propertij Elegiam Vertumno dedicatam vna opera illustraueris. GOROP. Quin tu Falkenburge potius nobis de Aganippe tua depromis, quæ pyra super pyris in Alcinoi hortis creuerint, & quæ poma fuerint de quibus Poëta cecinit,

Aurea mala decem misi, cras altera mittam. Et rursum:

Malo me Galatea petit lasciua puella.

Tum etiam quod pomum fuerit quod Paris Veneri adiudicauit. FALK. Immò hoc ipsum etiam abs te discere auemus, vt pro Flemingo etiam respondeam, cùm id longè tibi, quàm mihi, sit facilius: vel quia poësim cum philosophiæ studiis semper coniunxeris, vel quia Morlionum habueris magistrum, singularem tum naturæ secretorum, tum antiquitatis remotioris thesaurum. GOROP. Vtinam Morlionus arcana illa quorum erat omnium peritissimus, mihi tam candidè reuelasset, quàm vehementer ad eorum cognitionẽ inflammauit; sed vt erat ingenio Silenico, prius fuisset validis vinculis constringendus, quàm quicquam mysteriorum aperiret: quod opus sanè longè maiores vires postulasset, quàm vt ego vel tentare auderem. Ceterùm quam ille viam in sacris antiquitatis symbolis enucleandis sit ingressus, licet non omninò sciam; tantum tamen ex diuturno conuictu subodoratus sum, vt intelligerem, non eandem me tenere: atque idcirco in Vortumni fabula, de qua tribus retrò diebus tibi sum locutus, non Morlioni, sed Hermathenæ meæ sequor ductum: illi tamen libenter laturus acceptum, quod me ad hæc studia æmulatione quadam Hesiodica excitarit. Quando igitur vobis ita visum est, vt Propertij carmen exponam: agite, postquam exempta fames & amor compressus edendi, hinc discedamus ad ipsum pomarium, vt ipsa Pomona de marito suo locuturo veritatem inspiret. FLEMING. Benè mones Goropi. Abeamus itaque ad Xystum illam quam totam videtis pampinis & vuis vmbrosam; vt non Pomonam tantùm, sed Bacchum etiam habeamus benignum, citra cuius opem nulla carmina vel feliciter fiunt, vel feliciter explicantur. GOROP. Tantum profectò hîc vitium cerno, vt locus ditionis tuæ nomini optimè respondeat. Quid enim aliud est Wininghemum, quàm domicilium eius qui vini est amator. Verùm quia & hodie satis ambulaui, & modò pransis exercitatio minimè est vtilis; sedeamus in lætissima hac vmbra, & quidem longè commodius & proposito nostro aptius, quàm sub illa Academicis celeberrima platano; eo quòd & Bacchi munera capitibus nostris impendentia ipsum deum nobis conciliabunt, cuius numen poëtis dicis præsidere; & si diutius loquendo fauces reddantur sicciores, in promptu erit vuarum copia, quarum nectare liceat aridum guttur irrigare. Iube igitur, Fleminge, vt puer quispiam Propertium è bibliotheca tua adferat nobis; vt si memoria nos fallat, liber succurrat.

FLEMING. Ocyus puer Tibullum, Catullum, Propertium apporta vnà cum Mureti annotationibus, & vnà adfer Annij Viterbiensis commentaria; vt videamus quî Goropius & Annius in Propertio exponendo sint consensuri. GOROP. Rectè dicis Fleminge, eundem ego scriptorem poposcissem, si putassem eius tibi nugas tanti esse, vt inter libros tuos haberes: verùm nullus ferè tam malus est auctor, vt nullam adferat vtilitatem. Si non aliud adferat adiumentum, hoc saltem præstabit, vt quam in Propertio lectionem sit secutus, cognoscamus. FLEMING. Quantum Annio sit tribuendum, de Croniis tuis didici, non citra maximam admirationem, quînam factum sit, vt

tam fallax scriptor tam multos habuerit lectores; qua in re perspexi quàm supina negligentia, quamq́ne exiguo iudicio quidam aliorum scripta & legant & sequantur. Sed en tibi libros. GOROP. Volucres mihi pueros videris habere, ita velocitet hîc recurrit. Exordiamur ergo, verùm citra illa prolegomena, quis & cuias fuerit Propertius, quibus parentibus natus, quo tempore scripserit, quem locum inter poëtas mereatur, an hic eius germanus sit fetus, & id genus reliqua, quæ vt totum aliquem auctorem exponentibus conueniunt, ita minimè eum decent qui vnum dumtaxat carmen paucis versibus contentum interpretatur. FALK. Nollem tamen te celare, quid de patriæ eius & nominis antiquitate arbitreris, quandoquidē ipse Vmbrum se fateatur; & Plinius & Marcus Antonius hanc gentem omniū antiquissimā dicant, & his antiquior & grauior auctor Bocchus scribat veterū Gallorū propaginem esse; cùm tu non semel mihi dixeris, &, ni fallor, etiam scripseris, Cimmerios esse in Italia vetustissimos colonos. GOROP. Quò, bone vir, me auocas? Si hac via & ratione de singulis mihi disserendū esset, quæ huius poëtæ occasione in dubiū vocari possent, quo tandē fine concluderē orationem? *Propertij patria Vmbria.* *Cimmerij siue Cimbri.*

FALK. Non est abs te quod te rogo, nec citra maximam caussam hanc moueo quæstionem; propterea quòd in hoc Propertij carmine insignia sunt Romanæ antiquitatis monumenta; & in iis explicandis non dubito quin sis Cimmeriorum linguam ad nominum origines prolaturus; quoniam eam primam in Italia fuisse, si rectè memini, mihi sæpius asseueraris: quod nescio an queat iis consentire quæ de Vmbris feruntur, nisi eosdem Vmbros & Cimbros esse dicas. GOROP. Non malè colligis, Falkenburge. Iidem sanè homines diuersis his nominibus significātur. Cimmerij quidem à Comero siue Cimmero Iapeti filio maximo natu, à quo & Cimbri, vt in Croniis à me est annotatum. Hinc Græci totam Italiam, vel Hesperiam, quòd ipsis ad Hesperum iaceret; vel Ausoniam, quòd à Cimmero teneretur, vocarunt: eo quòd hic Au-son, id est Cimmeriorū lingua, filius senior, siue maximus natu inter Iapeti liberos fuisset: vt enim prorsus ridiculum est, Baiis à Baio Vlyssis socio nomen mutuari, cùm hac Cimbrica voce & olim & nunc etiam balnea, quibus hic locus maximè scatet, vocentur; ita non minoris vanitatis fuit, Ausonem nescio quem Vlyssis ex Calypso filium comminisci, quo gentis nomen referretur: quia nemo queat negare, hoc nomine Cimmerum merito dici, quia Iani filiorum maximus natu fuisset. Auson ergo Cimber fuit ipsi Iapeto, haud secus ac Cimmero Ascanius, qui & ipse eadem de caussa D'autsson siue Th'autsson, præposito articulo, est vocatus, qua ex voce Theutonum nomen est corruptum. Qua verò de caussa iidem à posteris Vmbri sint vocati, Plinius exposuit, nomen à Græca voce ὄμβρος deriuans, quòd nimirum à pluuiis cataclysmi seruati fuissent. Verùm gentis antiquitas vix admittit, vt peregrinum nomen quæratur, eo minus quòd Halicarnassæus testetur à Græcis hanc regionem Ausoniam & Hesperiam dictam fuisse: deinde etiam hoc doceat, Vmbros ante Pelasgorum in Italiam aduentum & nobiles fuisse, & multas vrbes habitasse; tantum abest, vt nomen ipsorum vel Pelasgis vel aliis Græcis debeatur. Quòd si velimus à diluuio sibi nomen Vmbros dedisse, quo eius perpetua apud posteros memoria homines à giganteis vitiis deterreret: originem non à Græcis petemus, sed ab ipsis Cimbris, apud quos On weer significat tempestates & procellosas pluuias; à qua voce Græci quoque suum ὄμβρος traxerunt, quamuis eò pro pluuiis dumtaxat vtantur. Amplius cogita de Ombros & Imber, an forte ab een, vnde eemer. Duplex autē digāma Cimbrorū proprium, aliàs omittitur, aliàs in litteras transit vicinas, & frequenter quidē in Beta, vt hoc loco in ὄμβρος & Vmber, in quibus ν in μ mutatū videmus, & apud Latinos quintā vocalē pro quarta locari. Si quis maiorē huius mutationis caussam quæreret, in promptu erit dicere, Vmbros pro Cumbris esse dictos, ad Comerum nomenclatura alludente, in qua Cappa fuerit adem ptum, ne idem nomen cum latronibus nobilissima gens habere videretur. Cùm enim peruersa consuetudo pro Gomeris Cumbros diceret, atq. Cumber apud ipsos is vocaretur qui molestiam & damnum adfert, quod Festus quoque testatur, nomen sic commutarunt, vt & ab hac infamia declinaret, & præterea ad diluuij memoriam alluderet, non solùm de Græcorum lingua, sed de sua etiam ipsorum origine petita. Gomer igitur, quo bonæ famæ homo notatur, corruptè Comer & Comber dictus est, quo è vocum allusione conuicium genti impingeretur, quæ ceteroquin & antiquissima esset, & primæ nobilitatis, & ab ipsa bona fama in lingua sua ferens appellationem; tametsi apud Hebræos perfectum notet, quod non longè à bona *Hesperia.* *Ausonia.* *Auson.* *Au.* *Son.* *Theutones.* *Vmbri.* *Cumber siue Comber.* *Gomer.*

fama est remotum. Nunc itaque obiter dictum sit, Cimmerios, cum quibus Cimbri iidem sunt, alio nomine Ausones, alio Vmbros fuisse nuncupatos; apud quos vetustissimam linguam, qua hactenus Cimbri vtuntur, viguisse, non video qui negari possit. Quòd autem Vmbri genus ab antiquis Gallis duxisse dicantur, id verum quidem, sed non ita, quasi è Gallia trans Alpeis sita in Italiam peruenerint; sed quòd veterum Gallorum qui cum Iano appulerunt, fuerint coloni, vt in Gallicis trado.

FALKEN. Optarem, vt quæ de Gallorum & Romanorum Ogygia antiquitate in aduersariis habes, toti Reipub. communicares: ceterum postea quam id vel negotia tua, vel temporis iniquitas, vel frigida erga litteratos principum corda videntur impedire, saltem hoc nobis ex iis modò deprome, qua caussa Vmbrorum parentes Galli sint vocati, & an hoc nomé in Europa prius, an in Phrygia fuerit inuentum; cùm in Asia etiam Cybeles sacerdotes Galli fuerint vocati; à quibus & fluuio Gallo nomen datum videtur. GOROP. Video quid agas: vis me à Propertio ad Vmbros, ab Vmbris ad Gallos, & ab his ad Cimmerias tenebras abire. Minus certè is peccet, qui Troianum bellum à Ledæis ouis exordiatur. FALKEN. Fateor equidem hæc paullo esse remotiora ab eo quod nunc tibi agendum proposuimus: sed quandoquidem Vmbros longè clarius quàm quisquam antehac cogitarit, depinxisti; vehementer te oro, ne grauetis hunc scrupulum mihi amouere, quem ipse veterum Gallorum mentione iniecisti. Quos enim mihi Gallos somniare possum ipsis Vmbris in Italia vetustissimis vetustiores, nisi extra Italiam eos quæram? Et nescio quid mens mihi præsagit de hoc nomine abs te dictum iri, quod perinde ceteros lateat atque illud quod modò ex Mercurio tuo & Pallade docuisti. GOROP. Plus profectò sarcinæ imponis, quàm ipsemet existimes; ita vt nihil miri sit, si tardius iter institutum absoluero: & vereor ne hæc dies sat longa sit futura carmini huic Propertiano explicando, si tecto sermonis nostri cursui eiusmodi remoras crebrius obiicias. Ceterùm quoniam non Tyrannorum modò preces, ad amicorum etiam, assentiendi necessitatem adferunt; non repugnabo voluntati tuæ, maximè si Flemingo hæc mora non displicebit. FLEMING. Nihil mihi prolixum erit, quod quidem ad ignotas eiusmodi gentium origines nouæ & hactenus non visæ lucis adferet: nec habemus modò necesse, sic vni adhærere proposito, vt non liceat ab eo quopiam euagari, maximè si quid inuitet ad ea cognoscenda, quæ vel ad clariorem Propertiani carminis faciunt intelligentiam, vel ad auctoris patriam & Romanam antiquitatem, cuius hic insignem partem celebrat, illustrandam pertinebunt. GOROP. Sunt sanè hæc quæ de Vmbrorum & Gallorum antiquitate quæruntur, non prorsus aliena à Propertij interpretatione: immò si verum fateri volo, non possem eorum quæ dicturus sum, fidem vobis adstruere, nisi antiquissimæ gentis tum origo tum lingua cognosceretur; vt in sermonis progressu, nisi me impediatis, liquebit. At qui Galli fuerint, sciri non potest, nisi nomenclaturæ nobis ratio constet, quam Diodorus Siculus retulit ad Galatam, quæ Herculis semine suscepto, Galatem pepererit & gentis & nominis auctorem: alij ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id est, à lacte vocem deriuant; atq. hinc Virgilium cecinisse aiunt: *tum lactea colla Auro innectuntur*. alij propiores vero à גלי id est à fluctibus deducunt, eo quòd fluctibus superstites fuerint. quorũ opiniones nihili esse arbitramur, quia prima fabulosa sit, nec cur Galata ita dicta sit, ostẽdit: duæ reliquæ vna spongia deleantur; quòd videlicet & nomẽ ab externa gente Gallis mutuẽtur, & eas addant rationes, quibus nihil à ceteris hominibus Galli distinguantur. Iosepus Comerios, quos Cimmerios & Cimbros esse dixi, à Græcis, non ab Hebræis, Galatas vocari scribit: quo clarè demonstrauit, vanos eos esse, qui nomẽ Hebrææ origini adscribũt. In Atuaticis absurditatẽ eorũ notaui, qui propria nationũ vocabula ad peregrinas rationes ablegãt, à qua vos longè abesse scio. Quo tamẽ & Gallorũ nomẽ, & Vortumni, & non pauca alia ad suos fontes deducam; necessariò mihi quædam principia ex Hermathena mea promentur, quæ qui mihi non concedet, cum eo frustra sim de primis vocũ natalibus disputaturus. Postulo itaque in primis hoc mihi dari; vocabulum duabus aut pluribus linguis commune, primogenio iure ad illam esse referendum, in qua ratio eius optima inuenitur. FALKEN. Nemo sanè hoc tibi negabit, nisi omnem etymologiam tollat. GOROP. Deinde si qua lingua propriam quandam & peculiarem in vocibus formandis rationem habeat, & nomen aliquod ipsi cum aliis commune ad hanc fabricatum esse cernatur; tum esse pronuntiandum, nomen hoc ab ea ad aliam transiisse. FLEMING. Ne hoc

quidem

quidem vel ego, vel Falkenburgus, vel alius etiam quisquam in dubium vocabit.

GOROP. Scitote igitur admirandam quandam linguæ nostræ esse proprietatem in eo constitutam, quòd primus eius architectus quasdam voces ea arte fecerit, vt conuersæ & retro pronunciatæ aliquid notent, quod magnum momentum adferat ad id cognoscendum, quod rectò siue prorsò litterarum ordine significabatur: quia in re tali vsus est iudicio, vt aliquando versa vox prorsæ sit contraria, tum nimirum cùm contrarij collatione quicquam clarius elucescit: aliquando non sit versa vox prorsæ contraria, sed sic connexa, vt eius notatio plus ponderis habeat, quàm comparatio contrariorum. Non addam nunc illud, quod solius nostræ linguæ proprium est, omnes primas vocum radices vna dumtaxat syllaba constare: eo quòd faber eius, ipsam rerum naturam quàm posset proximè sequendo, frustra pluribus fieri putarit, quod æquè commodè paucioribus posset absolui: & præterea nihil crediderit vel tempore pretiosius, vel molestius orationis prolixitate, apud homines præsertim volucri ingenij celeritate pollentes. Quod si hoc & ipsi naturæ, & præstantissimis animis est conuenientissimum; quî negari poterit, perfectionem hanc non solùm maximam esse, verùm talem etiam, vt de ea colligi possit, eam linguam, quæ hanc habeat, ad diuiniorem architectum esse referendam; & consequenter eam ceteris, quas hac laude vincit, esse vt natura, ita tempore quoque priorem: quandoquidem omnium cum poëtarum tum Philosophorum confessione constet, tanto vnamquamque rem ortus habere vetustiores, quanto propius naturæ principiis consentit.

Cimbrica lingua admiranda proprietas in vocibus iclmais.

Cimbricarū vocum radices primæ omnes vna dumtaxat syllaba constant.

NVNC itaque videndum an Galatarum & Gallorum nomen possit ad Cimmeriam rationem vocari, posteaquam Iosepi testificatione clarum sit, Galatas Cimmerios esse, minimè verò omnes eos qui fluctibus superstites fuissent. Æquum enim est Cimmeriæ genti Cimbricam assignare nomenclaturam; quod si fiat, minus absurdum videbitur, quòd Vmbros quoq. ad eandem originem & genus & nomen referre dixi. Quamuis autem Galli & Galatæ nomine nonnihil differant; significationis tamen vi nullam gentis inducunt diuersitatem. Galli enim alacres, & placidi, & grati omnibus populi *Galli.* à Cimbris vocantur. Galatæ verò ij, qui vultum omnemque gestum alacrem habent, *Galatæ.* & omnibus gratum. Quia verò vtraque dictio composita est, & prior compositionis pars vtrique communis, eam antè aperiemus, quàm ad posteriores partes accedamus. Gai monosyllabicôs, vt duæ vocales in diphthongum coëant, id nobis significat, quòd *Gai.* sic placet, vt id nobiscum esse cupiamus: à qua voce Latini Gaius retinuerunt, termi- *Gaius.* natione sermoni suo propria adiecta: Franci hactenus Gai pro alacri & hilati dicunt, eo quòd genti huic alacritas & hilaritas gratissimæ sint. Nos Gait dicimus, pro eo quòd *Gait.* Latinus diceret, Ita placet, vt id mihi contingere velim; vel id mihi contingere gratum esset: Vnde Latini Gaudeo fecerunt. Gai itaque nostras esse siue Cimbricum, tum ex *Gaudeo, et* etymologia, tum ex analogia sermoni nostro peculiari demonstrabo. Ga idem nobis est *etc.* quod eo, ex natura litteræ G, qua docui in Hermathena perfectionem denotari; & A *Ga.* vocalis, quæ significat, dum sola profertur, motum ad locum. Ipsius igitur mobilis ad locum, vt tale est, cùm nulla alia sit perfectio, quàm ipse motus ad locum; meritò Ga nobis erit id quod Latinus diceret, ad locum moueor, siue eo: in qua verbi fabrica videre est, quàm rectè motus apud Aristotelem definitio sit ipsis elementorum pigmentis expressa. Quia tamen G & I consonans magnam habent soni vicinitatē; multi G in I mutarunt, vt factum est in Ja particula sermonis affirmante; quasi diceretur, progre- *Ja.* dere in loquendo; quod eius est, qui dictis assentitur: item in Ianus, qui ab eundo, Ci- *Ianus vnde dictus.* cerone teste, dictus est, vt in Becceselanis annotaui. Non mirum igitur ἴημι apud Græcos dici, quod Grammaticè docet à ἰάω fieri, in quo Iota pro Gamma positum videmus, quod ita esse, etymologici Græci scriptor facilè admittet, qui Gigantem à γῶ, quod χωρῶ interpretatur, dici posse scripsit. A Ga fit Gai / qua diphthongo magna *Gai.* eundi ad aliquid caussa explicatur; cùm id Gai nominetur, quod dignum iudicatur vt sit adeundum. Omnium enim animi ad ea quæ placent, recta contendunt, idque tam volucri & subtili velocitate, vt eius notio nullo alio elemento, quàm exilissimo Iota melius exprimi possit. Cùm ergo Gai & Gaius Latinis & nobis commune sit, nobis eius origo tantisper debebitur, dum meliorem ipsi, quàm nos, significationis caussam adducent, vt ad primum nostrum consequitur postulatum. Deinde est & altera nota-

clarissima, quæ ex secundo axiomate meo sumpta, hoc vocabulũ nostras esse conuincit. Sic enim factũ est, vt versum, cõtrarium eius significet quod prorsum denotabat: quoniam Gai illud sit quod nobis adesse velimus; Jag verò idem sit quod expello, vel hostiliter persequor. Quamobrem sic vobis statuendum, vt vel quæ antè mihi dedistis, ea nunc negetis; vel concedatis vocem Gai à nobis ad Latinos, non ab his ad nos venisse.

Jag.

Caius.

FALKEN. Scio equidem Caius per tertiam Latinorum litteram scriptum prænomen Romanis esse, & à Grammaticis annotatum, tertiam hîc litteram per septimam Latinorum pronunciari: iam & illud, à gaudio hoc nomen deriuari, ita vt qui cum gaudio editus sit, hoc prænomine dignus censeatur. GOROP. Mea nihil refert, malè ne an bene Latini sua scribant: id refert quo sono vocabulum, de quo quæritur, efferant: nec magni id facio quòd Caium à gaudio deriuent, cùm ne huius quidem rationem vllam de Latino sermone adferre possint, & gaudium potius à Gaio, quàm hoc ab illo fluxisse videatur. Nostros certè à Romanis hanc vocem minimè accepisse, si non ex illis quæ dixi liqueret; at saltem hinc colligeretur, quòd antè communis vocis huius vsus apud Romanos perierit, quàm in Galliam armis suis penetrarunt. Iam inde enim ab antiquissima Latinorum memoria quæ quidem litteris prodita sit, nemo Caij nomen vsurpauit, præterquam in prænomine, & nuptialibus sacris: cùm interim apud nos ab omni æuo vernacula loquendi consuetudine, Gai/ gait/ gaien/ gaug/ & multa ab eadem radice exorta fuisse videamus. FALKEN. Non habeo quo contrà nitar: sed vt verba illa in prisco nuptiarum ritu posita quorum modò meministi, enuclees, eo magis rogo, quo minus clare solideque à iuris antiquitatumque professoribus exponuntur.

GOROP. Obrues tandem me rogando: quo quidem grauis non esses, si tantundem mihi pro huius vocis vindiciis solueres, quantum Alciati & Socini pro tricosa scrutariæ alicuius litis consultatione solent postulare. Verùm vt nihil aliud persoluas, satis magnæ mercedis loco ducam, si fatearis, iuris tui sacerdotes hac parte rituum vetustorum imperitiores videri, quàm eum qui per totam ætatem arterias & matulas habuit magistras.

Quintilianus primo Oratoriarum institutionum libro sic habet, nisi memoria me fallat: Quid quæ scribuntur aliter quàm enunciantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat: quia tam Caias esse vocitatas, quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Sed quoniam quibus in verbis id apparuerit, non adiecit; Plutarchum Latinarum Græcarumque opum principem consulamus, qui se Romanis egregium præstitit mystagogum. Hic quærit, quæ caussa fuerit, vt ij qui sponsam introducebant, dicere iuberent, ὅπου συ γάϊος, ἐγὼ γαΐα, id est, vbi tu Caius, ego Caia: quo loco Gaius rectè scripsit per Gamma: & de caussa antiquissimi huius ritus ita coniecturam fecit, vt Caium & Caiam communiter pro quouis coniugum pari poni credat, non aliter atque apud Iurisconsultos Caius, Seius, Lucius & Titius exempli caussa pro quolibet dicuntur, ita vt significetur par vtriusque ius in domo futurum; quam sententiam plerique omnes sequuntur. Addit tamen & aliam huius ritus occasionem fortassis fuisse à Caia Cæcilia sumptam, quæ cùm optimæ fuerit & laudatissimæ vitæ vxor, boni ominis caussa à sponsa potuerit nominari, tamquam se quoque talem fore polliceretur. Sed sit sanè, vt & Caia Cæcilia talis fuerit, & eius nomen faustum omen habuerit: quid inde? an ex hoc nunc liquet vocis huius originatio? Quæro vlterius vnde Cæcilia Caia sit vocata: & an prius hæc verborum sollemnitas non consueuerit concipi; quàm illa se probam matremfamilias præstitisset. Equidem sicut vocabulum hoc Cimbricum esse docui; ita ritum quoque à Cimbris ad Romanos venisse contendo, quo fuerit obseruatum, vt sponsa sponso diceret, Si tu Caium te mihi præstiteris; ego quoque me Caiam præbebo: quo nihil aliud stipulabatur, quàm se omnibus modis vbique laboraturam, vt marito placeret & gratificaretur; ea tamen conditione, vt sponsus naturæ principatum secutus in hoc gratiarum certamine præiret. Sicut enim viri est puellæ amorem ambire, & prius omni officij genere, vt placeat, anniti: ita in connubio eiusdem est perpetuò se placidum, hilarem & iucũdum vxori præbere; & exemplo suo demonstrare, qualem sociam & velit & mereatur. Quid quòd hactenus in sponsalibus eiusdem sententiæ verba proferantur, dum sacerdos & sponsum & sponsam rogat, an placeat ipsis connubio iungi. Iam si simpliciter mea Caia à nostrati dicatur; vxor

Caia.

intelligi-

intelligitur, aut saltem ea quæ vxoris loco habetur: & similiter si qua Caium suum appellet; maritum, aut certè qui mariti officium præstet, intelligit. Nec id in hominibus dumtaxat vsus tenet, sed in brutis etiam animantibus, in quibus Gai vel femellam vel masculū vocamus, quod in auibus ferè hypocoristicôs facimus, vt voce diminuente pro gai gaiken dicamus. Hæc si Cicero nouisset, non tam temerè in eos fuisset inuectus qui omnes vxores quæ coëmptiones fecissent, Caias vocabant: illud potius reprehendisset, eas solas quæ coëmptiones fecissent, hoc nomine apud Iurisperitos fuisse nuncupatas; eo quòd cuiusuis condicionis vxores Caiæ dici mereantur: tametsi id non negauerim, per excellētiæ figuram eas præcipuè tales dici posse quæ coëmptionem fecerint, quòd maritum habeant arctius deuinctum. Verùm hæc latius in Gallicis; quæ iam diu in hominum manibus versata fuissent, nisi vetus illud Anaxagoræ ad Periclem dictum verissimum esse hoc tempore experirer, & maximè in illis qui omnia studiorum præsidia latissimis suis fimbriis, veluti plagis quibusdam, occuparunt. FLEMING. Quodnam illud est Anaxagoræ dictum? GOROP. Dicat Falkenburgius, apud quem scio recentem eius esse memoriam: nec mihi decorum sit apud te illud exponere, quem de minima opera fratri tuo præstita tam senserim liberalem, quales si principes & ceteri opulenti Pluti essent, nullus querimoniæ locus relinqueretur. FALKENB. Scio modò quò spectes; ad illud scilicet: Qui lucerna cuiuspiam vti velit, eum debere oleum affundere, ne flama vel contabescat vel extinguatur. GOROP. Hoc ipsum indicabam. Sed pergam. Satis modò pro tempore & præsenti occasione docui quid Gai notet, nec id sine appendice: reliquum est vt ad Gallorum nomen applicetur. *Gaiken.*

Gomer cùm colonos alios aliis faustis nominibus nuncuparet, quosdam suorū Gai-lie nominauit; hoc nimirum Deum orans, vt tales eos redderet atque conseruaret quales dicerentur; & vna perpetuam admonitionem in hoc nomine reliquens, vt quocumq. locorum venirent, semper & sibi inter se, & aliis sese gratiosos, alacres, & hilares præberent; summatim tales esse studerent, vt nomine suo digni apud omnes haberetur. Non dubito, quin diuino instinctu hanc dederit appellationem; qua non solùm suos videtur ad hanc morum comitatem & iucundos congressus adhortatus; sed hoc etiam prædixisse, Gallos olim eam sibi regionem occupaturos, cuius cælum & totius terræ constitutio talis esset, vt lætam hanc & amabilem morum suauitatem & excitare & alere posset. Videte, quæso, & ab omni historiarum antiquitate repetite, quid de moribus Gallorum ex idoneis auctoribus colligatur; an non id, eos semper alacres, hilares, comes, benignos, hospitales præ ceteris omnibus nationibus fuisse? quales etiamnum esse vel ipsorum hostes coguntur fateri. Quòd autē leues eos & instabiles quidam esse dicant, id inde videtur prouenire, quòd morum facilitas, & hilaris conuictus, & prompta cum quouis consociatio sæpe malignorum hominum fraudibus & imposturis sese obiiciat & exponat. Quanto enim quisque amabilior, facilior, promptior, candidior; tanto magis est obnoxius fallacibus insidiis hominum fraudulentorum. Hinc necessariò consequitur, vt simulac dolos, technas, & perfidiam viri boni senserint; subitò irasci cogantur iis quibus, tamquam sui similibus, benignos sese & apertos singulari quadā gratificandi procliuitate præbuerunt. Vnde fit vt candidi & aperti viri inconstantiæ accusantur, quia non pergunt eos amare, quos improbos & versipelles esse, & aliud in ore, aliud in mente habere, suo periculo iam semel deprehenderunt. Nunc itaq. qui Galli sint, & cur ita dicti, scitis: addam quid Galatæ nomine signetur. Lat, & compositè gelat idem est quod vultus, & totius corporis gestus: vnde gai-lat eū denotabit qui toto corporis gestu gratiosum sese præstat. FAL. Ita te Gratiæ omnes Gallis cōcilient, vt nulla tabula melius, quàm his nominibus, Gallorum ingenia, mores & vsitata totius vitæ ratio depingi possent. Hoc demum est veras vocabulorum rationes assignare: quas eò magis admiror, quòd & minime contortæ sint, & sic tamen rerum naturas explicent, vt ex ipsarum intimis finibus nata, non ex hominum arbitratu profecta videantur. *Galli vnde dicti.* *Gallorum mores.* *Galata vnde dicti.* *Lat.* *Gelat.*

GOROP. Vidèsne igitur qui sint Galli illi qui Vmbros procrearunt?

FALKEN. Video sanè: sed rursus dubito, quare Vmbri ex Cumbris facti sint, & non potius retinuerint vel gentile nomen, vel faustissimam illam Gallorum appellationem. GOROP. Non omnium legum ratio apud vestros iuris interpretes reddi solet. Si enim de malis moribus, aut incommodis cauendis, ob quæ bonæ leges latæ olim *Vmbri.*

fuerunt, historiæ nos celant: quæ poterit certa earum ratio explicari? Eodem modo variæ sunt nominum commutandorum occasiones; quas si vetustas & longa obliuio ex omnibus memoriæ tabulis sustulit, quid certi, quæso, potest pronuntiari? In hoc igitur genere quæstionum, in quibus nos certa historiæ fides deficit, probabiles coniecturas sequamur: & quia nunc docui, Gallos Cimmerios fuisse, & Vmbros item Cimmerios; sic existimemus, diuersis Cimmeriorum coloniis diuersa fuisse nomina danda, distinctionis caussa, in quibus ponendis non casu aut sorte vsi sunt sapientissimi illi nostri maiores, sed consilio prorsus diuino & sæpe etiam fatidico; vti modò in Gallorum nomine factum fuisse demonstraui. Primùm igitur Cimmerij eos in Phrygiam colonos emiserunt, quos Gallos vocarunt; quorum magna pars in Italiam transmigrans, nomen retinuit. At postquam & hi numero aucti gentem suam diuiderent; illos quidem, quos ad nouas sedes secundum mare Adriaticum, ac deinde vltra Padum emiserant, vetus Gallorum nomen voluerunt seruare; propterea quòd præuiderent, eas ab his regiones occupandas, quibus hoc nomen maximè conueniret. Alteram verò partem, quæ in Apennini latebris sedes suas vetustas adhuc tenebat, eo nomine à ceteris distinxerunt, quo & vetustiores, ceu eorum qui emissi erant, patres significarentur, & simul memoria diluuij retineretur; qua posteri perpetuò monerentur, quanta sæuitia Deus furorem suum in eos effundat, qui à vitiorum & scelerum sordibus nullis minis auocari possunt. Et optimè quidem hoc nomen à procellis & horrida tempestate sumptum in meditullio Italiæ retentum fuit, vt æquè ad omnes cataclysmi recordatio manaret. Accedebat deinde & illa ratio, quòd eodem nomine exigua soni in vna vocali diuersitate ipsa regionis indoles, quam Vmbri à ceteris Gallis relicti tenebant, exprimeretur. Nam Om-wer/ si ε vt ἦτα Græcorum vetusto more pronuntiatum sonat, efferatur; idem est quod Latinus diceret, vndique in circuitu defendens. Talis enim Vmbria est, vt vndique Apennino satis ab hostium impetu defensa videatur. Sed iam satis de Vmbris, & plusquam satis; quocirca ne quid amplius interpelles. Atat non malè vertit hæc tua de Vmbris & Gallis curiosa percontatio. Quæ enim ex Hermathena mea ad Gallorum nominis interpretationem sumpsi; ea non semel vsui erunt in Propertij carmine enucleando: & verò etiam illud non parum in rem meam facict; quod ostensum sit, Vmbros Gallos esse, & hos esse Cimmeriis parentibus ortos, quoniam ex eo liqueat, Vmbros Cimbrica lingua olim vsos esse. Deinde quia Zenodotus Trœzenius Sabinos Vmbros esse scripsit; consequitur & illud, Sabinos quoque sermonis sui originem à Cimbris duxisse; quod non de locorum modò vicinitate probabile videtur, sed de multis etiam priscis Sabinorum vocabulis; atque adeò de ipso gentis nomine suo loco docebo. Nunc igitur ad nostrum Vmbrum, quem in manibus habemus, quem Muretus Sex. Propertium vocauit, ceteri Sex. Aurelium Propertium, qua in appellatione prænomen notum est ab ordine nascendi, vti & Quinctus, fortasse factum. Aurelius, nomen gentile, quamuis ab aura videatur deduci, mea tamē sententia Vmbrum est, siue Cimbricum, eum significans, qui ab ipsis suis maioribus nobilitatem ducit, quasi Auwer-eel dicatur, à quo duplex digamma abiectum, Aurel facit. Ab Aurelo igitur quopiam vel Sabino vel Vmbro Aurelij descenderunt, perinde atq. à Tullo Tullij: vt enim gens omnis ab vno aliquo propagatur, ita omnia gentilia nomina deriuatorum formam sequuntur. Propertij autem vox elegantissimum significat, si de Vmbra lingua interpreteris, in qua Properste elegantissimum dicitur; à quo Propertius fieret, sed lenioris soni caussa sibilus est eiectus. Quòd si hæc absurda videntur; absurdum item videatur, magnam partem Romanorum à Sabinis originem duxisse; & non rarò vocum suarum rationes Latinos ad Sabinos referre. Deinde liberum vobis est, meliores his vocibus, si possitis, origines assignare. FALKEN. Quid alij sint inuenturi, haud scio: ego certè ne quærere quidem velim meliores. Miror interim Propertio cognomen hoc contigisse, quod elegantissimo ipsius carmini quàm optimè conueniret.

Galli in Phrygiā missi coloni à Cimmeriis, transmigrarunt in varias sedes.

Om-wer.

Sabini.

Sex. Propertius.

Aurelius.

Propertius vnde dictus.

Propertij Vertumnus.

GOROP. Inscriptionem carminis fabulam Vertumni habemus, in qua id considerandum, fabulas Silenis Alcibiadis similes esse, quia sub falsa narratione, & frequenter absurda, maxima mysteria delitescunt. Ego tamen pro fabula potius signum posuissem, si arbitratu meo carmen inscribendum fuisset; quia nimirum ipsum Vertumni signum Propertius loqui fecerit. Audiamus igitur statuam loquentem:

Quid

Quid mirare meas tot in vno corpore formas:
Accipe Vertumni signa paterna Dei.
Thuscus ego, Thuscis orior; nec pœnitet inter
Prælia Volsinios deseruisse focos.

Hic primùm censeo de nomine Vertumni disserendum; propterea quòd & totum carmen de Vertumno agat, & illud ferè tantum quærat, quare hîc deus vertumnus nominetur. *Vertumnus vnde dictus.* Propertius valde conuenienter argumento quod tractat, in varias sese formas vertit, aliam & aliam nominis caussam quærens; in ea tamen tandem acquiescens, de qua Vertumnus dicatur, quòd sese in omnes formas vertat. Si igitur vera nomenclaturæ ratio à nobis aperiatur; statim omnia quæ de Vertumno quæri possunt, è Cimmeriis tenebris in clarissimam lucem eruentur. Primùm igitur hoc mihi ex Aurelio nostro sumam, Vortumnum Thuscum esse, & nomen de patria sua lingua accepisse. Vel igitur vetus Hetruscorum sermo idem fuit cum Romano, vel diuersus: si idem, frustra Propertius Dei patriam indicauit, vt ab eius vernaculo sermone nomenclaturam interpretaretur: si diuersus, quare Deum dictum esse dicit à vertendo, dictione Latina, non Hetrusca. Quo hac in controuersia ad ipsam veritatem aspirare possimus; necessarium iudico, vt quis fuerit antiquissimus Thuscorum sermo, intelligatur. Summatim igitur ex Romanis meis originibus ea repetam quæ ad hunc locum facere videntur.

Iaphet siue Iapetus cùm ex Asia in Græciam, & postremò ex Peloponeso in Italiam nauigaret, primùm ad eam Hesperiæ laciniam appulit, quæ sinu Tarentino à Brutiis dirempta est, eamque à nomine suo Iapygiam vocauit, quasi diceret, Japetshuegt / vel syncoptôs Japshuegt / & exempta adspiratione, quo lenius compositio coëat, Japsugt / id est, Iapeti gaudium, vnde pòst Iapygia fuerit nominata. *Iapetus Nochi filius, pater Comeri, ad Hesperiæ laciniam appulit. Iapygia.* Spiritus enim Dei, qui & nauem, & mentem pij viri dirigebat, animo suggerebat, in hac regione ad eam felicitatem & amplitudinem imperij posteritatem suam peruenturam, quam Nochus pater diuinitùs prædixerat. Non malo igitur iure Japsugt eam promissæ sibi terræ partem nuncupauit, in quam primùm exiuit. Comer itaque ipsius maximus natu filius cum suis vlteriùs regionis modò inuentæ littora circum nauigauit, & non ante sedem suis fixit, quàm Cumas veniret, quod oppidum gemina ratione ita nominauit: priore, quòd illic primum in terram venisset, quod Cimbricè Com-an siue Com-an dicitur. *Comer Iapeti filius maximus natu in Italiam venit. Cumæ.* Altera, quòd eadem voce Com-an progressus ad perfectionem notetur, quo significatu bonum posteritatis suæ incrementum ominabatur. Et quia in eo errauerat, quòd non potius in Sinum Baianum prius appulisset; deterritus fortassis fumis, & flamis, & tetro sulphuris odore; & eminus fortè coniectans magnum aliquem & reductum & vndique clausum sinum esse, quicquid maris hinc vltra Prochyten & Ischiam, hinc intra littus Italicum cerneretur: promontorium illud quod circumiuit, Missenum vocauit, à Missen / quod est aberrare, & rem commodiorem præterire. *Missenum promontoriũ. Missen.* Hîc igitur primum Cimmerios suos collocauit, quorum memoria ad ipsum vsque Homerum peruenit, qui Vlyssem suum per horum specus ad inferos demittit. *Cimmerij in Italia à Comero collocantur primùm.* Ab his igitur Baiæ loca illa dicta sunt, quæ thermis abundabant, vti hactenus lingua nostra Baten quævis balnea vocantur. *Baiæ. Baten.* Ab his item Puteoli nomen seruarunt; eo quòd locus ille nihil aliud haberet, quàm puteos & antra, id est, Put-en holen / vnde Puteoli. *Puteoli.* Neapolis autem non est in veteribus Cimmeriorum vrbibus, sed noua Græcorum, quod & nomine præfertur. *Neapolis noua vrbs Græcorum.* Ab his locis Cimmerij paullatim secundum littora ad Tiberim vsque progressi sunt, medio quasi itinere Caieta condita; qua voce nihil aliud significatur, quàm lætum, & amœnum, atque gratum caput, à Cai & Het siue hoet; quorum illud quid signet modò dictum; hoc caput notat: *Caieta. Cai. Het. Hoet.* quo nomine Cimbri non caput tantùm, sed promontoria etiam appellant: quorum phrasim Itali & Hispani à Gotis & Francis acceptam hactenus seruant, promontorium *Capo* vocantes. *Capo.* Quàm apte hanc dederint nomenclaturam, ille ignorare non potest, qui vel semel Caietam viderit. Eidem genti & nomen & originem Circæi debent, quorum oppidum & promontorium ceu insula quædam altissima, & vario herbarum genere fecunda, & à continenti paludibus separata, Cirsiet / id est, maris ornamentum est nuncupatum: *Circæi. Circe.* à quo ob etymologiæ ignorantiam & S & C affinitatem in Latinorum pronuntiationem Circe postea dici cœpit. Sed iam satis de Cimbri primo in Italiam aduentu: reuertamur ad Iapetum. Hic secundum maris Adriatici littora paullatim ad

Padi vsque ostia progressus, & in medio habitatoribus aliquot relictis, à fluminis ostiis sursum ad mediterranea reflectens, ac inde Apenninum superás, validissimam gentem condidit, quam felici faustoq. nomine Thuscam nuncupauit. Ceterùm quo fine versus Cimmeriorũ colonos regionem terminarit, Ianiculum Tiberi impositũ satis ostendit: in quo idcirco sibi sedem posuit, vt hinc Thuscos suos, hinc Cimmerios & intueretur, & quibus opus esset consiliis iuuaret, vel hac sola caussa, quamuis aliæ nullæ essent, meritò bifrons habendus. Nec est vllo modo verisimile aliam Iapeti, aliam filij linguam fuisse, quod & ipso Iani nomine declaratur, quod à Gan Cimbrico, quod est ire, factum esse constat, vt Ciceronis testimonio in Croniis meis demonstraui. Quid quòd & ipsa vox Iaphet à latitudine generationis sit accepta, cùm Jap-het nihil aliud sit quàm caput, id est, princeps, de nostra loquendi cõsuetudine, ipsius generationis: quia Jap idem sit quod βαῖν Græcorum, compositum à Ga-op/ id est, ascendo, concisè Gap: è quo fit Jap, eodem quo Ianus ex Ganus. Habetis etymon de Cimbrico sermone: accipite nũc analogiam eidem linguæ peculiarem, ne quid omnino dubij relinquatur. Quid præstẽt viri feminis, quas adscendunt, ipsas, si nescitis, interrogate: quid sibi præstent, ipsi sentiunt. De forma itaque ichnæarum vocum Jap conuersum fit Pai, quo quis nostrorum hominum nescit idem notari quod Latini dicunt contentum reddo, siue satisfacio: à quo Pais nostrum, & Pax & Paco Latinorum. Quia igitur qui mulierem adscendit, & se & eam pacat; vox Jap ita facta est, vt conuersa id significet quod huic adscensus generi naturæ vinculo ita est connexum, vt non queat seiungi?

Iapetus Thuscam gentem condidit.

Ianus vnde dictus.

Iaphet vnde dictus.

Jap.

Pai.

Pais.

Pax.

Paco.

NVNC itaque quia Iani & Cimmeri lingua eadem fuit; Thuscorũ nomen ex ea interpretemur: sed antè videamus, quæ aliorum de hac gentis nomẽclatura fuerit opinio. Plinius à sacrificiis dictos dicit. Grammaticis nonnullis placuit, à Tusculo Herculis filio gentem esse nominatam; quod sic mordicus retinuerunt, vt vocem sine adspiratione proferrent, ne hac parte cum θύω conueniret. Omnium certè veterum scrãptorum testimonio clarum est, sacrificorum disciplinam iam inde à primo gentis exordio apud Etruscos maximè viguisse, & à Romanis non tardò inde aruspices atque vates fuisse euocatos; nec defuisse robustum in Veientum obsidione iuuenem, qui senem quendam Etruscum vi Romam rapuerit, quo lacus Albani emissionem è disciplina sua reuelaret. An non T. Liuius se auctores habere iactat, quorum fide doceri possit, pueros Romanos priscis temporibus perinde Etruscis litteris, atq. sua ætate Græcis, erudiri solere? Fatendum igitur, antiquissimam disciplinam cùm ceterarum artium tum rerum diuinarum apud Etruscos fuisse, & idcirco non malè illos coniectasse qui eos à sacrificando Thuscos, quasi θυοσκόους dictos existimant. Verùm cùm Thuscorum lingua & à Græca & à Latina, Tito Liuio & ceteris ita tradentibus, diuersa esset; absurdum fuerit genti domi suæ sapientissimæ à Græcis nomenclaturam mutuari. Ianus populum quem his locis primus collocarat, cùm cuperet quamdiutissimè & perpetuò, si fieri posset, conseruari; nomen illud imposuit, cuius monitu semper in mentem veniret, vnicè ad custodiam corporis & animi vnumquemque attentum esse debere. At frustra vigilamus & excubias agimus, nisi Deus nos custodiat & tueatur. Quamobrem prima, & præcipua, & vnica custodia est, quæ quidem in nobis sita est, Deo supplices sacrificare, vel piis orationibus, vel muneribus ipsi gratis, vel vtrisque. Quoniam itaque omne sacrificium eò spectat, vt nos nostraque omnia Deus custodiat & conseruet: rectè ab hoc fine sacrificium est vocatum. D'hui enim custodiam tutelamque signat, vox è generico significatu ad propriam sacrificij notationem idcirco vsurpata, vt eius interpretatione moneremur, ipsam omnium rerum custodiam eo contineri. Et quemadmodum Græci dum τ' ἀγαθὸν dicunt, summum bonum intelligunt; ita nostrates, dum articulum De ipsi Hui, qua custodia notatur, per synalœpham præponunt, summam custodiam, quæ sacro Dei cultu continetur, intelligi volunt. Hinc Græci θύω fecerunt, quo sacrificare significatur; à qua notatione ad alia quædam vox est translata. Latini Tueor verbum ex eodem fonte deriuarunt, sed generatim ad cuiusuis custodiæ defensionisque notionem ab iis accommodatum. Quòd si hanc rationem vobis non probo, velim meliorem Falkenburgius è Græcis suis, quos perpetuos habet congerrones, adferret.

Thusci vnde dicti.

Sacrificium omne quò spectet.

D'hui.

De articulus.

θύω.

Tueor.

FALK. Græci hî nihil habent quod dicant. quòd si Socrates fortè interrogatus fuisset, dixisset, à Barbaris vt sacrificiorum ritum, ita & hoc verbum acceptum.

GOROP.

GOROP. Id si fateretur, mecum faceret: sed quia nihil aliud habes, sententiam hanc meam eò firmius tenebo, quòd sic apta sit ex ipsa veritate & vltimo sacrificiorum fine, nulla vt queat vel vox vel vocis caussa inueniri, quæ significantius idem exprimere possit. Præter illud enim, quòd ea statim nobis indicetur, omnem corporis & animi tutelam & conseruationem, & malorũ depulsionem à Deo pendere, & inde nobis esse impetrandam: tum hoc etiam ex ipsa vi vocabuli elucescit, soli Deo sacrificandum esse; quia solus Deus, & non alia vlla potestas custodire nos possit, vt ipse per prophetas suos non semel, sed creberrimè inculcat. Quocirca simulatq. hoc sacrificij nomen intelligitur, omnis idolomania euestigiò conuellitur, & radicitùs exstirpatur: eo quòd apertè moneat nos sentiamus, illi soli sacra facienda, & diuinos exhibendos honores, qui solus nos ab omni malo potest tueri. Cùm igitur Offer per custodiæ tutelæque excellentiam supremam soli Deo queat adscribi; insaniat oporter qui sacrum hoc nomine priscis nostris maioribus significatum, alij vlli vel in cælis, vel in terris, quàm ipsi illi qui solus seruator est omnium, facere ausit. *Sacrificandũ soli Deo.*

AB hac itaque vocula quædam etiam alia ad sacrificiũ propriè spectantia nomenclaturam mutuantur, qualia sunt Thus apud Latinos, θύος apud Græcos pro sacrificio, vel, vt Hippocrates vsus est, pro suffumigio, θυμιάω item, & Thymiama, & Thuia arbor, & θυίσκη pro thuribulo, & Thymus pro herba. Præcipuum enim symbolũ in sacris fumo suberat. Nam nisi oratio nostra & tota mentis nostræ ara fumet, nihil agimus. Vt enim fumus à solo igne & ardore generatur: ita necesse est, omnem orationem, omnem cultum diuinũ, omnes cærimonias, omnes hymnos, omnes victimas ab ipso interno diuini amoris igne proficisci: & quemadmodũ fumus numquam sua sponte ad inferiora, sed semper ad cælum fertur; ita nec vlla nostra vota, nec vllas preces, nec vlla sacrificia aliò debere tendere, quàm ad patriam cælestem, in qua sola vera est custodia, & conseruatio perpetua felicitatis humanç. Quis tam stipes vel truncus est, vt Deum putet externo fumo delectari? Ipse scilicet omnium odorum creator inhiat his nostris crassis suffumigiis? Absit hæc vesania à mentibus nostris. Deus hæc externa cultui suo adhiberi voluit, vti symbola & tesseras eorum quibus hominum animi Deo grati & accepti fiunt, quæ si desint, vana est & inanis omnis cærimoniarũ & rituum apparatus, & Deo etiam odiosus; cui in primis displicet fallax pietatis laruа, qua se sanctitaris simulatores hominum oculis solent venditare. Eiusmodi apud Esaiam homines increpat, dicens: *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum? plenus sum holocausto arietum, & adipe pinguium; & sanguinem vitulorum & hircorum nolui.* Et mox: *Incensum abominatio est.* Et iterum: *Calendas vestras & sollemnitates vestras odiuit anima mea, facti estis mihi in satietatem.* Idem 49. psalmo apertissimè expressit, sibi nimirùm minimè grata esse externa id genus sacrificia, vtpote quibus nihil ipsi omnium rerum Domino opus esse possit. Eòdem spectant cùm alia infinita prophetarum verba, tum illa quibus ieiunium & afflictiones corporis, citra abstinentiam ab auaritia & ceteris vitiis, Esaiæ capite 58. vt molesta & odiosa Deo opera reiiciuntur. Cùm igitur aliis locis hæc grata Deo esse dicuntur, vt cùm dicitur, *Odoratus est Deus odorem suauitatis*; tum sic est cogitandum, externa ita commendari, vt laus omnis ad ipsa significata transferatur. Thymiama igitur siue Thyos à θύω dicuntur, quia signa sunt eius affectionis animi quæ ex caritatis flamis elata hominem à terrenis curis ad cælum rapit, citra quam omnis oratio, omnes victimæ, omnia sacra inania sunt omnis vtilitatis. Hinc & Thuia arbor odorifera nomen accepit, quòd ea quoque in sacris ad suffumigium edendum cremaretur, cuius loco apud priscos Romanos Sabina ponebatur.

Thus, thuris unde dictum. θύος. θυμιάω. Thymiama. Thuia arbor. θυίσκη. Thymus. Fumus præcipuum symbolum in sacris. Sacrificiorũ externus cultus. Sabina arbor.

SED ceteris cunctis aromatibus thus prælatum videmus, quòd symbolũ diuinitatis esse illi tradiderũt qui tria diuersa Magorũ dona Christo seruatori nostro oblata interpretantur. Aurum enim vt regi, myrrham vt homini mortali, thus vt vero Deo dicũtur dedisse. FLEMING. Quæ igitur significationis vis in thure inuenitur, vt hoc magis Deo, quàm cetera illa, videatur offerendũ? GOROP. Id clarè perspici nequit, nisi thuris naturam expendamus. Eius in primis hæc dos est, vt facillimè flamam concipiat, & suauissimum odorem longè latissimeque diffundat. Deinde nihil eo præstantius ad difficillima quæque vulnera, etiam cerebri membranarum consolidanda: vlcera omnia, quamuis maligna & medicis obstinatè resistentia, persanat. Oculorũ caliginem egregiè discutit,

Thus symbolum diuinitatis. Thuris natura & dotes.

discutit, & alia quamplurima remedia præstat, quæ superuacaneum sit hic enumerare. Videamus itaque quid eiusmodi vim habeat, vt quod thus facit in corporis vlceribus vulneribusque, id ab ipso fiat in animis lethali vulnere sauciis. Quid, inquam, est in animis nostris quod & hoc, & cetera quæ thuris ope in corpore fiunt, præstare possit? Vel D. Paullus, quid dico D. Paullus, vel ipsa me Veritas fallit, vel nihil est aliud, cui hæ vires tribui queant, quàm Dei amor, qui diuina benignitate animis nostris infusus, lethale vulnus à dracone inflictum consolidat, nos cum eo colligans & vniens, qui solus omnes animi ægritudines curare potest. Morbus enim mortalis quem nobis pestilens serpentis morsus inflixit, eam soluit continuitatem & vnionem quæ inter caput erat & membra; quo fit vt nisi rursus capiti nostro vniamur, salui esse nequeamus. Vniri non possumus nisi amoris glutino: quod ad nos tum demum distillat ex arbore misericordiæ, & bonitatis diuinæ, cùm nos miseriam, paupertatem, vulnera & fœda vlcera nobis à dracone inflicta diligenter expendimus, & deinde mentis apicem ad infinitam Dei clementiam & infinitos bonitatis thesauros attollimus. Ex hac enim collatione humilitas nascitur, primus gradus ad felicitatem. Nam sola animi deiectio desperationē, & ruinam, & præcipitium adducit, nisi naturam eorum quę ad aliquid dicuntur, secuti, humiles nos præbeamus, respectu immensæ bonitatis diuinæ, & eius infinitæ misericordiæ. Nam si mens nostra ab egestate sua intueatur, quàm potest humillimè & abiectissimè, ad diuitias eius qui summè bonus est, & solus optimus vocandus; non poterit fieri, vt is qui summè bonus, non communicet aliquam bonitatis suæ scintillam, qua animus ssolter accensus statim sursum feratur, & rursus ei vniatur à quo fœdo vulnere & mortali fuit distractus. Huc tota Diotimæ fabula referenda, quæ ex Penias & Pori coniunctione Amorem producit, meritò Diotimæ à Platone attributa, quòd non alius sit Iouis honor maior, quàm animum hominis & suam agnoscere inopiam fœditatemque, & ei comparare diuinæ bonitatis infinitatem. Hac igitur via ad illud peruenitur quo natura humana lethali vulnere à capite & sponso suo diuulsa, rursus ei vnitur, & ipsa vnione particeps fit iustitiæ illius qua nos filius Dei in cruce ab æterna morte liberauit. Hæc igitur est illa caritas, & ab ipsa veritate, & à D. Paullo, & ceteris tum Prophetis tum Apostolis prædicata; citra quam omnia studia hominum, omnia sacrificia, omnes preces, omnia ieiunia minus sunt quàm inanis sistrorum tinnitus. Quia igitur hæc caritas solam vnionem conglutinat & cōsolidat; non malè Thuris symbolo fuit notata. Quemadmodum enim thus non solùm vulnera glutinat tum interna tum externa, sed maligna etiam vlcera curat; ita & caritas omnes animi sordes deterget. Quid porrò est quod oculos mentis magis purget ab omnibus Saturniis lemis, quàm amor quo purissimæ diuinæ bonitatis luci adhæremus? Hoc igitur nobis thus offerendum, vt omnium horum moneamur: & quemadmodum ipsum facillimè accenditur, & suauissimū odorem spirat; ita & nos amoris diuini flamas promptissimè suscipiamus, & iis ad cælestem patriam euehamur, vt Deus mentis nostræ sentiat odorem, & suum in nobis ignem agnoscat. Vt igitur semel concludam, Thus caritatis amorisque tesseram prisci sacrorum antistites esse voluerunt. Hinc mox perspicuum fit, quare thus integrum sit igni iniiciendum: quod in Leuitico non semel monetur. Deus enim qui se zelotem esse dixit, non vult amorem distractum, sed integrum, iuxta Christi præceptum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua:* in quo totum ter repetitum ingentem & admirandam ostendit Dei zelotypiam, qua nullo modo quicquam ferri potest amoris sibi debiti particeps. Totum itaque thus, non confractum, offeramus; ne is cui id offerimus, dum eius quod integrum debetur, particulam aliquam sibi deesse videt, nos non amoris igne foueat, sed æternis ignibus cruciandos tradat.

Amor Dei in animis lethali vulnere saucijs id præstat quod thus in corporis vlceribus vulneribusq.

Humilitas primus gradus ad felicitatem.

Thus caritatis & amoris tessera.

Thus integrum, non confractum, igni iniiciendum, & Deo offerendum.

Ego tamen necdum id quod præcipuum in thure mysterium continet, expressi: quod si audiatis, erit quod in primo huius symboli inuentore maiorem in modum admiremini. Quemadmodum enim thus ab integræ valetudinis hominibus largius sumptum ebrietatem quandam & furorem inducit: ita amoris proprium est, hominum animos nullo morbo corruptos diuino quodam furore accendere, atque ad eum modum reddere temulentos, quo Apostoli flamis Spiritus sancti incensi apud populum publicè bacchabantur. Habent poëtæ suum furorem quo inflammantur, de quo dictum:

Est Deus

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.

Sed nihil ad hunc ignem, quo tum Apostoli, tum Prophetæ, & Sibyllæ, & alij innumeri olim correpti fuisse narrantur; quem thus, non flama tantùm, qua facillimè exardescit, sed occulta quadam facultate & spiritu intus delitescente repræsentat. Tanta autem est huius diuini furoris vis & efficacitas, vt ij in quibus excitatur & efferuescit, omnia quæ in hoc mundo occurrere possunt, siue prospera sint siue aduersa, pro nihilo ducant, nec pluris faciant instantis minas Tyranni, quàm vanas pægmatum laruas. Thus itaque Deo soli offeramus, thus integrum, thus candidissimum, in quo nulla macula terrena, nulla labes amoris corporei, nulla inflamationis tarditas reperiatur: atque hac amoris tessera nos illi deuinciamus, cuius solius attractu perduci possumus ad felicitatem & custodiam animorum sempiternam. Quanto bona Hecate doctiùs & meliùs Virgilius incantationem suam instituit, quàm fortassis vel ipse cogitarit, vel saltem illi qui versus ipsius interpretantur!

Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta;
Verbenásque adole pingues, & mascula thura.

Neque enim ligandi vim in cinctu, & vittis, & verbenis, quas in Becceselanis explicaui; tantùm expressit, sed in thure etiam occultauit: quod si Græco nomine dixisset, statim Cimbris amoris vinculum indicasset. Thus itaque sacrificiis diuino prorsùs consilio adhibitum; quo notaretur, nihil nostras preces, nihil vota, nihil victimas prodesse, nisi amor nos Deo colliget atque connectat; tum etiam furore quodam accendat, vt omnia cetera præ hoc vno, cui iungi cupimus, nihili faciamus. Hoc enim demum verum est sacrificiũ, in quo hæc Thuris significatio veritatẽ suam tuetur; quandoquidẽ Deus neq; lachrimam arboris, neq. eius fumũ, neq. externi odoris suauitatem quærit; sed illud solũ, quod thuris symbolo primi sacrorũ antistites indicauerũt. Hinc Hieremias Hebræos verba Domini non audientes, & proiicientes legem eius, sic in persona Dei increpat: *Vt quid mihi thus de Saba affertis?* quasi diceret: non hoc thus è Sabæorũ siluis allatũ volo, sed animum amore illo flagrantem, quo lex & Prophetarum præcepta complentur. Ex hac ergo antiquissima Theologia, thuris acerra, & thuribulum ad Romana sacra venit, tot ante Numam seculis, quot vocum harum Libanus & Thus vsus præcessit. Quamobrem miror Arnobium asseruisse, Thuris vsum Heroicis tẽporibus in sacris non fuisse; idque eo magis miror, quòd Leuiticus multo ante Heroës Græcorum scriptus sit, in quo clarissimum hoc de Thure adolendo præceptum extare, non potuit nescire. *Thus sacrificiis diuino consilio adhibitum.*

Ex hoc tesseræ huius explicatu cærimoniarum ratio, quas in zelotypiæ sacrificio Deus seruari iussit, clara redditur. *Si*, inquit Dominus, *spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur; adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem farinæ hordeaceæ; non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium.* Cernitis ne in his Domini verbis vetari, ne thus zelotypus sacrificet? Æquum certè est, amoris tesseram ab eo sacrificio excludi, à quo omnis amoris exclusa est cogitatio. Nec oleum quidem misericordiæ & clementiæ symbolum Deus ab eo offerri voluit, qui ad adulterij vindictam consequendam sacra fieri vellet. FLEMING. Numquam profectò quicquam audiui concinniùs explicatum. Non possum itaque vllo modo committere, vt hanc tuam de thuris symbolo opinionem non vehementer laudem. GOROP. Vt tamen te magis adhuc confirmem, aliud ex eadem Hermathena nostra depromam, de quo tam clarè veritas elucescet, vt vel à cæco manibus tangi possit. Tota Asia & Græcia communi olim consensu Thus Libanum nominauerunt; quam vocem Hebræi à לבן quod est album, esse deriuant; eo quòd lucidissimum & candidissimum thus in sacris maximè commendetur. Verùm quia vox Libanum communis est omni thuri, non verò masculo thuri, quod solùm candidum est, peculiaris; nec albedo ad odorem & cetera quæ in thure quæruntur, magnam vim habeat; tum etiam quòd plurimis in rebus, & ferè infinitis, longè maior albedo, quàm in masculo thure cernatur: non video qui tam supinus fuerit vocis architectus, vt ab albi notatione nos voluerit in thuris potius, quàm gypsi, vel cretæ, vel calcis, vel liliorum venire cogitationem. Sit sane satisfactum Hebræis hoc tam imperito res per voces distinguendi modo: nos eorum pace illud quæramus, quod plus vtilitatis adferat, si sit inuentum. Nec *Zelotypiæ sacrificium, & eius cærimoniarũ ratio.* *Libanũ thus.*

quæren-

quærendum diu. Ecce vltrò sese offert. Dixi thus amoris in sacrificio typum esse, & amoris eam esse vim, vt nos Deo alliget atque deuinciat. Videte igitur quid sit luthbant, an non amoris vinculum? Quid, rogo, apertius? quid diuinis rebus conuenientius? Ipsa statim vox exprimit, amorem thure in sacrificiis notari; deinde illud addit, quo amor vinculum esse inter nos & Deum intelligatur. Conferte nunc etymologiam de Cimbrico sermone sumptam, cum ea quam Hebræus adduxit: examinate vtra plus habeat solidæ reconditæque sacrorum disciplinæ. FALKENB. Tu me nunc eò adduxisti, vt dum de amoris symbolo loqueris, me in mirificum quendam Hermathenæ tuæ amorem raperetis, ex qua video quasi è Sibylla quadam omnium mysteriorum emanare veritatem. GOROP. Vide quid agas, de zelotypia cogita; mihi meos sinito amores, tu vel Diotimam vel Aspasiam Socratis magistras amplectaris & exosculeris. Hebræos tamen in hanc opinionem venisse video, vt Libanon ab albedine dici putarent, quia Libanus mons niue perpetua, veluti Alpes, candidus inde duxerit nomenclaturam; quæ ratio vt aperta est in monte, ita claudicat in arboris lacrima.

Thus, thure vnde dictum.

Sed redeo ad Thus, quod idcirco sic dictum aio, quòd primam & supremam custodiam notet, quæ de omni sacrificiorum varietate sperari possit, totam nimirum in amore diuino constitutam. Reliquum est, vt nunc, quid Thuscus sit, explicetur.

Thuscus vnde dictus.

Poteram dicere, vt plerique omnes, Thuscos adiectione dumtaxat syllabica auctos, eos dici, qui sacrificiis & custodiæ sui suorumque sunt intenti. Verùm malim ita vocem exponere,

Scow.

vt sit composita ex Thui siue Thui/ & Scow, quo posteriore significatur accuratè inspicio & considero: ita vt Thuiscow nihil aliud sit, quàm is qui accuratè considerat & attentè inspicit, tum quî sit sacrificandum, tum quî publica & priuata sint custodienda. Duplex autem digamma, quo Latini carent, abiectum est, & vsitata Romanis vocabulorum terminatio facta, sibilo in locum ejus substituto. Ianus igitur gentem à se legibus & moribus formandam sic nuncupauit, vt geminam simul moneret custodiam ad durationem & perennitatem esse necessariam: Priorem in cultu diuino constitutam, quæ quia primas tenet, generis nomine digna est visa hominibus priscis: Alteram in diligentia, & prudenti omnium domi forisque procuratione. Qui enim Remp. saluam esse vult, ei in primis curandum, vt orationes & sacrificia ritè fiant: quod Apollo, quamuis cetera pleraque mendax, verissimè Atheniensibus respondit, caussam nimirum, cur Lacedæmonij meliores rerum successus haberent, quàm Athenienses, cùm hi multò magnificentiores hostias, quàm illi immolarent, eam esse, quòd melius orarent. Videndum itaque ante omnia ei qui Senatus populique rem diu incolumem & integram seruare cupiet, vt non solum sacrificet atque oret; sed etiam magna diligentia circumspectaque disquisitione curet, vt nequid hac parte peccetur; quod fieret, si honor Deo singulariter exhibendus, creaturæ alicui communicaretur. Non satis itaque esse θύοντας,

Θυοσκόος. *Scopus.* *σκοπέω.* *Episcopus.*

sed accedat oportet vt sint θυοσκόοι, si permittatis hanc vocem ab eadem origine, à qua nomen Thuscorum, manasse. Ab eodem Scow fit scopus, & σκοπέω, & quæ inde vel componuntur, vel deriuantur: in quorum numero est Episcopus, quo diligens inspector notatur; qua voce Athenienses pro eo vtebantur, qui auctoritate publica prouincias & ciuitates circumibat, quo videret, an rectè à magistratu gubernarentur. Nostra religio ad sacra dumtaxat hanc vocem retulit; ad quam loquendi consuetudinem idem

Thuscus Herculis filius. *Ianus Thuscæ gentis auctor, meritò potuit primus vocari Thuscus.*

fere erit Episcopus, qui Thuscus. Quamobrem mirum non est, fuisse qui Thuscum Herculis filium dicerent; cùm reuera Ianus meritò potuerit, vt gentis auctor, ita primus quoque vocari Thuscus; eo quòd Episcopi munere non solùm gemina facie, sed aliquando etiam quadruplici fungeretur. Si quis vmquam post Nochum (nam æquum est summum decus huic manere) verè potuerit vel Thuscus vel Episcopus vocari; is certè aut Ianus fuit, aut nemo mortalium; qui hac de caussa non solum nunc bifrons,

Ianus vnde dictus. *Nochus Hercules dictus.*

nunc quadrifrons & dicebatur & pingebatur; sed Iani etiá nomen accepit, ab eo, quòd perpetuò ad suos visitandos in itinere esset. Thuscus ergo, Thuscæ gentis conditor, Herculis, quo nomine Nochum vocatum fuisse, aliàs docui, filius reuera fuit; quamquam qui hoc tradiderunt, ad hanc intelligentiam non adspirarunt. Ianus itaque con-

Ianiculum.

dita nunc Thuscia, Ianiculum collem Tiberi imminentem de nomine suo vocauit; in quo, vt modò indicaui, eo lubentius domicilium habuit, vt & Cimmeriis & Thuscis æquè posset adesse; & si qua controuersia de limitibus exoriretur (vti frequenter fieri

tet fieri solet inter finitimos) eam ipse præsens auctoritate sua componeret atque sedaret.

Verumenimuerò cum hoc modo & Thuscos & Cimmerios paterna cura in pietate & probis moribus conseruaret, atque eius rei fama iam apud fratrem Chamum siue Chamesem, vt Protarchus Trallianus eum vocat, percrebuisset; non potuit impro bus, & fraternæ felicitatis inuidus animus se continere, quin ad fratrem nauigaret, simulatione fortasse benignæ amabilisque visitationis visus; sed aliud longè sub præcordiis versans Hic à Iano (vt simplex, candidus & bonus vir facilè decipitur) magna humanitate susceptus, ad partē regni est admissus. Ceterùm diu celari non potuit improbum pectus, quod totum non præpostera modò libidine æstuabat, sed fanatico etiam idolorum cultu furebat. Cœpit enim paullatim inter Cimmerios maximè, in quotum limite consedebat, insaniam suam seminare; & quæ est hominum ad vitia procliuitas, maximam Hesperiæ partem corrupisset; nisi Saturnus, siue Nochus, huius rei certior factus, mox labentibus rebus succurrisset. Hic igitur ex Asia in Cretam, inde in Ausoniam deuectus, Tiberim intrauit & Chamesem nefarium suum filium è Cimmeriorum & Thuscorum limitibus eiecit; qui in Africam reuectus, & nihil amplius patris auctoritatem metuens, quia ob decrepitam ætatem non videretur Africam vlteriùs visurus, nefandam docuit idolomaniam, & se non minimum deorum in stolido fictitij sui cæli somnio constituit, sed Iouem se Hammonem voluit vocari, de sua ipsius nomenclatura cognomen mutuatus, quod alij Ham, profunda adspiratione, alij Cham solent pronuntiare: qua de re Hieronymus in annotationibus ad Genesim consulatur. Saturnus autem iam grandior æuo, quàm vt diutius ferre posset perpetuos terra mariq. discursus, quibus ad eam vsque ætatem ad suos in vera religione continendos vsus fuerat; sedem sibi & vltimam domum è regione Ianiculi, in quo filius habitabat, constituit; quæ pòst Saturnia de nomine ipsius est nuncupata. Tota autem regio, vt alias ostendi, Latium, quasi lattshum, id est postremum domicilium, nominata est: qua in orbis parte ea de caussa vitam finire voluisse videtur; & quia optimum, & maximis Dei promissis præ ceteris insignem filium haberet vicinum; & quòd spiritu diuino plenus iam tum præsentiebat hoc loco summum in terris imperium futurum, cui ob id nomen Room videtur dedisse, potentiam per vniuersum orbem iactandam manifestans; vt mox aperiemus. Hammon autem secutus iam omnis generis scelerum machinator, mendacia infinita seuit; & vt viuum patrem numquam non ignominia affecerat; ita de mortuo multas fabulas confinxit, & inter alia, cùm ipse non rarò à patre fugatus fuisset, iussit posteritatis memoriæ tradi, se patrem suum regno pepulisse; quicquid denique sacrorum nominum esset, id sibi suisque scortis & cynædis iussit applicari. Sed his obiter indicatis, ad Ianum reuertor; qui in Thuscia optimam Reip. formam sanxit, & totam sic pietate, religione, scientiis, artibus & moribus instruxit, vt Romani vix quicquam pòst in ciuitate sua habuerint laude dignum, quod non inde se sumpsisse fateantur.

Chamus siue Chameses nefarius filius Nochi idolomaniæ auctor.
Nochus, Saturnus de Bus. Chamesem è Thuscorum limitibus eiecit.
Chamus Iupiter Hammon vocari voluit.
Hammon.
Saturnia.
Latium.
Room. Roma.

PORRÒ quia in hunc antiquitatis campum Vortumnus nos traxit, Thuscum se esse dicens; non puto me plusquam Ogygiam huius Dei vetustatem vobis probare posse, nisi prius de iis paucula dicam, quæ Græcorum & Latinorum quorundam fabulis de hac regione circumferuntur. Herodotus enim, & eum secuti plerique alij scriptores, Tyrrhenos Lydos faciunt, à Tyrrheno Atyos filio, ob ingentem famem, è patria in hanc Hesperiæ partem deductos. His Virgilius ceterique poëtæ tanto lubentius assenserunt, quòd hac occasione magnus carminibus ipsorum accesserit ornatus: Verùm horum omnium opinioni ipsa Tyrrheniæ cùm antiquitas, tum mores, & vitæ instituta ex diametro repugnant; quæ apud Lydos tam absurda fuerunt, vt filias suas prostitui paterentur: quod tantum abest vt decorum apud Tyrrhenos haberetur, vt Spurina formosissimus iuuenis faciem cicatricibus defœdarit, ne qua honesta filia pulchritudinis huius illicibus capta in suspicionem veniret se ipsi subdidisse: quod nimmè fecisset, si Lydorum mores ad Tyrrhenos hæreditario iure venissent. Sed quid hic laborem, aut argumenta quæram superuacanea; cùm nihil absurdius cogitari possit, Tyrrhenorum Remp. cetera laudatissimam apud omnes fuisse, & in eo principio turpiter cespitasse, in quo omnis honestatis per sobolem propagandæ seminarium continetur.

Tyrrheni. Lydi.

Addam tamen testimonium omnium grauissimum & locupletissimum, contra quod ne à litigiosissimo quidem calumniatore vlla possit exceptio inueniri, Xanthi nimirum Lydi, viri, si Dionysio Halicarnasseo diligentissimo veritatis inquisitori fides habenda, antiquitatum peritia omnium ferè principis. Hic cùm in ceteris eam meruerit apud eruditissimos laudem, quid iudicandus est præstitisse in patria sua historia? Quid igitur, an hic tantus vir, tamque accuratus omnis veteris memoriæ inuestigator, hoc tam insigne patriæ decus tacitus transiisset? num coloniam Tyrrheno duce in Hesperiam ductam, ceu rem nullius aut gloriæ aut æstimationis siluisset? Atqui hic tamen Atyos meminit, & duorum ipsius filiorum Torybi & Lydi, quorum vtrumque commemorat in Asia mansisse, & vtrumq. de nomine suo gentem, hunc quidem Lydos, illum Torybos condidisse. De Tyrrheno vero, aut Mæonum aliqua in Italiam colonia, nulla vsquam mentio, ne verbo quidem aut litteræ vllius apice tenus, facta. Hunc igitur velut Herculanum testem omnibus iis oppono vel poëtis vel historicis, qui huiusmodi fabularum monstra posteris prodiderunt. Abeat igitur Annius, quò dignus est; abeat, inquam, ne quid atrocius dicam, ad scombros & thynnos, qui tam multa nugarum plaustra nobis cum de Mæonibus, tum de tota Hetruscorum gente obtrusit. In Mæonibus tamen, quia erroris sui clarissimos habuit duces, & in his Herodotum, Virgilium, Horatium, vt ceteros prætereeam, dignus est excusatione: verum in illis quæ de Thalmudista suo emulget, dispeream, siquid vnquam viderim frigidius, in quibus magna cura pueris somnia confingit. Constet nunc, vti testatissimum, Tyrrhenos Lydos non fuisse; constet item, quod inde efficitur, Græcam linguam à Lydis in Italiam non esse inuectam: atque ideirco frustra laborare, qui veterum Thuscarum vocum origines hoc prætextu ad Græcos aut Mæones solent referre. Hinc fit, vt ne Thusci quidem nomen à Græcis sumptum sit, non magis sanè quàm Iani aut Saturni.

Xanthus Lydus historicus.

Tyrrheni Lydi non fuerunt.

Græca lingua à Lydis in Italiam non est inuecta.

Thuscarum veterum vocum origines ad Græcos aut Mæones non sunt referēda.

Verùm quia in hunc locum, dum errores persequimur, abrepti sumus, agite, & hoc audite, quod non parum ponderis iis addet quæ de Cimbricæ linguæ in Italia primatu à me dicta sunt. Halicarnasseus, ad superstitionem vsque Romanæ antiquitatis accuratissimus expiscator, fatetur Italiam ante Pelasgorum incursiones, quas facit antiquissimas; genus ipsum ad Neptunum relegans, Saturniam à Saturno nimirum fuisse nominatam. Qua verò de lingua Saturnus hoc nomen acceperit, facile vobis esset explicare, si idem in prima Saturni & Satoris syllaba tempus inueniretur. Nos, vti Iani nomen apertissimè ad nostram linguam pertinet, vel Cicerone id conuincente, tametsi quid agat nesciat; ita Saturni quoque nomen ex eadem petitum esse asseueramus: quod si ita sit, quid ni effectum nobis credemus, vetustissimam in Italia linguam nostram fuisse? Sat vocali longa semen nobis significat: cuius conuersio id indicat ad quod semina ab ipsa natura sunt comparata. As enim vocali item longa, escam significat; vox prima ab Ut/ quo motus ad vlteriora signatur, vt in Hermathena doceo; & sibilo, quo id quod signatur, docetur ad longum ad vlteriora motum pertinere. Quod igitur semen ab As ipsius mundi siue perennitatis spectet, conuersa ipsius Sat vox, quæ est Tas/ quasi Te as/ id est, ad escam, indicabit. Sicut enim nobis esca durationem ætatis nostræ continet: ita generatim semina totius huius mundi durationem perennant. Iam Ur/ quæ altera in Saturnus syllaba est, perfectionem & absolutum quiddam notat: cui contrarium conuersa vox Ru notat, vnde Rude Latinorum. Satur igitur perfectum & absolutum semen notat. quæ vox integra videretur, & esse posset integra etymologia, si Latini perinde Saturius, atque Mercurius dicerent. Mercurius enim ex eadem nostra lingua absolutus & perfectus considerator vocatur: cùm Mert nihil aliud sit, quàm considero. FALKEN. Obstupescerem, nisi hæc sæpius mihi dixisses, & multis exemplis & rationibus confirmasses, Ur perfectum & absolutum notare. GOROP. Ad hanc voculam explicandam omnia argumenta, quæ in Hermathena sunt, adduxissem; nisi & apud vos, qui hæc à me crebrò audiuistis, verba facerem; & omnem, quoad eius fieri potest, vitarem prolixitatem. Videtur autem Saturnus haud secus postremam syllabam accersiuisse, atque Faunus, cuius expositionem suo loco reseruo. Sit igitur Saturnus dictus quasi Sat-ur-not/ id est, necessarius ad semen perfectum & absolutum. Not enim vocali longa siue Noot necessitatem notat: & quia necessitas nos ad omnia discenda cogit; vt de Psittaco cecinit Persius; versa vox, quæ est Toon/ significat ostendo, demonstro; do-

Saturnus vnde dictus.

Sat siue Saet.

As siue Aes.

Ut motum ad vlteriora signat.

Tas.

Ur.

Ru.

Rudis, is, e.

Mercurius vnde dictus.

Mert.

Not siue Noot.

stro, doceo. Hinc igitur Saturnus terminatione ad Latinam formam accommodata, is dicitur, qui necessarius fuit humano semini perficiendo: Vel si postrema syllaba negligatur, perfectus seminator; quod vocabulum primum quidem Deo, deinde potestatibus mundi seminario præfectis, deinde Adamo inter homines, postremum Nocho, quibus Deus hanc singularem seminis humani propagandi gratiam concessit, tribui debet. Plerumque tamen Nocho dari solet; partim quòd eius, vti propinquioris, quàm Adamus sit, recentior sit memoria: partim quòd diluuij memoria horrendam peccatorum pœnam in Nocho ob oculos ponat. Saturnus itaque, qui naue in Italiam vectus est, Nochus fuit, Iapeti siue Iani pater, aduentu suo promissiones Iano factas de latitudine generis & imperij sigillans, quas Chameses vt vsurparet, atque fratri eijceret, in Italiam fortasse venerat, putans se homines vitiorum blandimentis ad suas partes pertrahere posse, atque ita summi imperij sedem occupare; quasi loco, non Iano, Deus hanc dedisset prærogatiuam. Quocirca meritò fuit à Saturno patre compulsus ad regionem sibi designatam redire. Videtisne itaque quantum Saturni nomen ad nostram linguam relatum vtilitatis adferat antiquitati Romanæ? Italia ergo de lingua nostra Saturnia vocata est, & id quidem primo tempore, vt inde, quis primus in ea fermo fuerit, fiat clarissimum. Posthac itaque nullas amplius veritus obiectiones, constanter priscas voces ad nostri sermonis origines reuocabo, procul ad coruos amandato Samuele, Thalmudista, Anniano, cum tota illa mendacium auctorum enneade, quam in Croniis debellaui.

Nochus quare plerumque Saturnus dicatur.

Saturnia dicta Italia.

Quamobrem interrogandi linguæ nostræ penates, qua de caussa Thusci Tyrrheni vocati fuerint, & id maximè apud Græcos, & exteras nationes. Antiquissimum Tyrrhenis maris imperium fuisse, ex eo liquet, quòd Pelasgos, quos antiquissimos eorum faciunt qui Italiam è Græcia impetiuerunt, omnem nauticam disciplinam à Tyrrhenis didicisse, Dionysius Halicarnassæus de vetustissimis auctoribus tradat. Quocirca fateri necesse est, ante Pelasgorum aduentum Tyrrhenos re nauali plurimum valuisse, atque longè latéque omnia maria percurrere solere; idque eo maximè, quòd Pelasgi dicantur de commerciis Tyrrhenorum nauigationis peritiam sibi comparasse: quod fieri non potuit, nisi Tyrrheni prius Pelasgorum oras frequentassent. Non mirum itaque, si Thusci apud Græcos se iactarent eos esse, qui omnia littora, omnes sinus, omnes oras, omnes insulas adirent, & summatim omnia percurrerent; quod vna voce Turrhennen/ siue, vt nunc loquimur, Dur rhennen/ mutata tenui in mediam, diceremus. Turrhen enim siue Durrhen siue Dorrhen idem esse quod celerrimè percurro, an quemquam esse putatis qui non intelligat? Turrhenni ergo se apud Græcos & exteros ceteros nominabant, quo sibi imperium maris, & potestatem ad quasuis oras penetrandi arrogarent; & hac sua appellatione efficerent, vt dum aliæ nationes ita ipsos nominarent, hanc ipsis concedere & confirmare potestatem viderentur. Deinde hac ipsa sua nomenclatura sic primum gentis auctorem referebant, vt cùm ille ab eundo Ianus vocaretur; ipsi se à celerrimo percursu nominarent, quasi dicerent, tantum abesse vt patris vestigiis non insisterent, vt etiam se velle præuertere nomine suo profiterentur. Neque dubium est, quin Iaphet, cui Asia minor, & Græcia, & ceteræ Europæ partes, vt colonis frequentandæ erant, ita legibus & disciplinis instruendæ, & à vitiis, siqua irrepsissent, repurgandæ; plurima nauigatione vsus sit, quo itinera sua minore temporis dispendio conficeret, atque Episcopatus munere fungi expeditius celeriusque posset. Qua de re nihil mirandum, si Tyrrhenoi tum in re nauali plurimum excelluerint, tum de maxima percurrendi celeritate sibi nomen sumpserint: quod eo gratius fuit, quòd eo patris & studium & cognomen non solùm referre, sed etiam superare viderentur. Atque hæc quidem de Tyrrhennica appellatione, quæ nihil ad Mæones nec ad Lydos spectat.

Tyrrheni quare vocati Thusci.

Pelasgi.

Tyrrheni vnde dicti.

Verumenimuerò, quia tam antiqua est hæc de Lydis opinio, videtur non citra caussam irrepsisse. Experiamur igitur, an eam etiam queamus peruestigare. Vnde Asiatici Lydi nomen acceperint, nunc non quæro. Xanthus à Lydo Atyos filio datum scripsit. At hoc quæro, qui factum sit, vt Tyrrheni Lydij putarentur; si verum sit, numquam quemquam Tyrrheuum Atyos filium fuisse, nedum coloniam ad Thuscorum duxisse fines Iaphet. Quid Gomaris significet, paullo antè clarum feci: ad cuius vocis signifi-

Lydi vnde dicti.

Lie. *Di sive Di.* catum id sequitur quod Cimbris Liedi designat; cùm eo vocabulo idē notetur, ac si Latinus diceret, populos augeo, promoueo, & ad frugē perduco. Lie enim populi, Di vocali longa, augeo, promoueo, & ad frugē duco. Quia verò Latini diphthōgo ie carēt, pro ea hoc loco duplex Iota siue ypsilon substituerūt; pro qua tamen in libero Saturni cognomine à populis gignendis dato, I longum dumtaxat posuerunt. Qua de etymologia perspicuum fit, idem ferè in Iano quod in Tyrrhenno accidisse; vt quemadmodum hic *Ianus Lydus dictus.* patris nomen non solùm est imitatus, sed etiam præuertit: ita & Ianus Lydus sit cognominatus, non à gignendis tantùm populis, sed etiam augendis & promouendis; qua in re amplius quiddam est, quàm in nuda populorum generatione. Quamobrem Ianus Lydus dictus est ab eius promissionis dono quam Nochi ore Deus ipsi fecerat, sic nimirum auctum & promotum iri ipsius posteritatem, vt non solùm Semi sedes occu- *Tyrrhenus Lydi propago non malè vocatur.* paret, sed Chami etiam progenies ei seruire cogeretur. Tyrrhenus ergo non malè Lydi propago vocabitur; eo quòd Ianus Lydus sit, ex ipsa sacrosancta Iouis promissione, quam Nochus faustis & felicibus verbis apud diuinum Mosem legitur concepisse. Quamobrem verum est illud quidem, Tyrrhenos Lydios esse, id est, à Lydo genus ducentes: sed falsum, ab Atyos filio vel ductos in Thusciam, vel accepisse nomenclaturā. Atque hinc illud est errorum seminarium, quos & auidè Herodorus eiusque sectatores arripuerunt; & poëtæ in præcipuis operum suorum flosculis collocarunt. Videte quàm hæc omnia & moribus gentis & sacris litteris consentiant, quamque significanter de Cimbrico sermone explicentur, nullo vocibus adhibito tormento. FLEMING. Quis hæc vmquam mortalium cogitasset? quis vmquam tam clara veteris memoriæ monumenta, quis tam consentanea Mosis historiæ in lucem protulisset; nisi tu hæc de Hermathena tua nobis deprompsisses? Macte igitur tam cælesti dono perge ad reliqua; & ea benignitate qua cetera aperuisti, illud etiam nobis explica, quamobrem Thusci non modò Thyrreni, sed etiam Etrusci fuerint vocati.

Hetrusci vnde dicti. GOROP. Sentio quid agas, laudis me stimulo pupugisti, quo plus mihi sinerem oneris imponi. Etruriam & Etruscos vnde dixerint Ianigenæ, quiuis facilè intelliget, si apud veteres scriptores legerit, cùm omnes disciplinas & artes, tum religionem in primis apud Thuscos olim maximè viguisse: quod tametsi nemo litteris prodidisset, tamē ex eo ferè necessaria efficitur conclusione, quòd Ianum gentis suæ non conditorē modò & legum latorem, sed nomophylacem etiam habuerunt, & pædagogum, quippe qui sedem suam in Thuscorum limite collocarit: Inter cetera igitur nomina voluit & illud esse quo perpetuò monerentur, vt vbique mentis aciem ad ipsum verum dirigerent. qua quæ potest esse adhortatio maior, quod maius incitamentum ad omnes scientias auidè hauriendas, citra quas ipsius veri cognitio non potest haberi. Difficile mihi sit verbis assequi, quantum ponderis hæc habeat admonitio, quam Etrusci nomine tam apertè video notari, vt notari clarius non possit. Quis Christianorum nescit, immò quis omnino Philosophorum nescit, in ipsius veri contemplatione totam contineri & absolutam felicitatem? Sicut Thusrew significat, ad sacrificia & custodiam attentus sis: ita Het-tru-
Het. srow nihil aliud est, quàm ad ipsum verum sis attentus. Srow quid sit, antè dictum. Het
Tru. vocali breui articulus est, cuius notationem, ipsum, Latinorum vox, exprimit. Tru
Trow. idem est quod verum: quod Britanni de vetusta sua lingua hactenus seruant. Nos Trow
Wort. dicimus conuenienter primæ vocis origini, quam ichnæa ostendit conuersio: Wort enim idem est quod verbum, primum primo verbo dandum, cum quo ipsum verum prorsus est idem. Sed hæc sublimiora sunt, quàm iis hìc sit immorandum. Hetruscus ergo vno † adempto, lenioris soni gratia, is dicetur qui ipsius veri diligens contemplator est: qua voce Thoscos ad perpetuam veritatis inquisitionem is qui nomen dedit, incitauit; quem non alium, quàm ipsum Ianum fuisse, credo; propterea quòd tantum habeat hæc adhortatio diuinitatis, vt hoc auctore minimè sit indigna. Iam Hetruria di- *Hetruria vnde dicta.* citur quasi Het-tru-rijc, id est, ipsius veri regnum: vnde adempto C, Hetruria apud Latinos vocatur. FALKENB. Tu res hactenus inauditas ita demonstras ad veritatem quadrate, vt mihi videaris in veritatis regno educatus. facilius modò Tito Liuio credo, Romanos pueros ad litterarum cultum capiendū olim solere in Hetruriam mitti. Sed si permittis, ad Vortumnum te reuocabo, ne forte, dum latius in Hetruscorum origines adscendis, in Ciminiam siluam aberres, e qua difficiles olim exitus fuisse, historici tradūt.

GOROP. Non malè mones: vix enim me teoeo, quin omnes Thusciæ antiquitates
vobis exponá, ita admirabili quodá, dum in eas incido, rapior ardore. Vortumnus Thu- *Vortumnus*
scum se dicit, quòd eius simulacrum primùm in Thuscia positũ fuerit, & id quidẽ apud *Thuscus.*
Volsinios, quos se ait deseruisse. Nescio quid hic primùm sit exponendũ, nomen ne Vor-
tumni, an Volsiniorum; an illud, quod Vortumni signa Propertius appellarit paterna.
Certè tota carminis materia in eo versatur, vt vnde Vertũnus dicatur, expliceiur: quòd
magnam ob eam caussam affert difficultatem, quòd ipse Vortumnus fateatur, se nomen *Vertumnus*
suum de patria lingua habere, & tamen addat, se non Romanum origine, sed Thuscum *vnde dica-*
esse. Primùm ergo cõsideremus, quid Vortumnus sit in eo sermone quo Ianigenæ olim *tur.*
in Hetruria vtebantur: quo cognito, omnium eorum quæ de Vortumno in dubiũ voca-
ri possunt, ipsa luce meridiana fient clariora. Putauit Propertius, Vertumnum per secũ-
dam in principio vocalem scribendũ; & idcirco nomen à Latinorũ verto deriuandum.
Quòd si adstruere voluisset, prius demõstrasset, verto in Thuscorũ lingua idẽ quod apud
Latinos significare; quod quia nec fecit, nec facere potuisset; paruam constantiæ curam
videtur habuisse. Nos sic existimamus, apud priscos Latinos aliud vorto, aliud verto,
fuisse; quamuis posteriora secula originũ verarum ignara, inter has voces nullũ agnoue-
rint discrimen. Animaduertendũ itaque, quo ipsa se veritas prodat, geminam esse apud *Verto, duplicẽ*
Latinos ipsius verto notationem; alteram, qua vertere quippiam dicimur, cùm priorem *habet nota-*
eius constitutionem mutamus, vel ipsum contra ponimus, quàm prius erat collocatum. *tionem.*
Alterá verò, de qua dicimus, Deus bene vertat quod agis: quæ locutio non vult, vt Deus
rem quæ fit, contra quam instituta est, collocet aut conuertat, sed vt id quod fit, promo-
ueat, prosperet atque bene fortunet. Donatus in Terentij Adelphos scribens significa-
tionem hanc non malè quidem animaduertit, sed ineptè omnino ad prius significatum
accommodauit, dum dicit, Vertumnum Deum esse, qui rebus ad opinata reuertentibus
præsit. Neque enim res quæ bene succedunt, quod dicunt bene vertere, ad opinata re-
uertuntur; sed ad id quod animo destinatur, procedũt. Videmus itaque, non à reuerten-
do, aut conuertendo Vertumnum dici; nec res quidẽ tum bene vertere, cùm reuertun-
tur aut conuertũtur; sed cùm secundũ cursum propositũ bene promouentur, citra omnẽ
conuersionem, quæ bono successui non opitularetur, sed apertũ adferret impedimen-
tũ. Quamobrem statuimus, Verto quidẽ ad conuersionẽ pertinere; sed Vorto dicendum *Vorto.*
esse, cùm prosperum rerum successum volumus indicare: & hoc quidem verbũ in Cim-
brico sermone, quem primum in Italia fuisse dixi, claros habere natales. Vor enim apud *Vor.*
nos ante significat; à quo Vort idem est quod ad anteriora, siue vlterius. Hinc verbũ Vort *Vort.*
idem significat quod promoueo vlteriùs; cum quo idem est Vorder deriuatum à compa- *Vorder.*
ratiuo. Harum vocum vtralibet vtimur, dum cuipiam operis quippiam agenti, felicem
successum precamur, quod neminẽ nostratiũ potest latere. A vort ergo Latini prisci vor-
to fecerunt, verbum longè diuersum & origine & significatione à verto. A Vort fit Vort-
dom/ veluti à Ryc Rycdom/ à Wijs Wijsdom/ & cetera id genus multa. Vort dom nihil aliud *Vortdom.*
est, quàm prosper successus; à qua voce Cimbrica hic noster Deus vocatus est Vortom-
nus, eiecta littera media; quòd duplicatio superflua videretur & molesta. Quamobrem
Vortomnus is deus erit, qui prosperos dat agentibus successus: quo statuto, nihil est vlte-
rius quod non perspicuè queat exponi, & ad veram antiquissimorũ religionem accom-
modari. Simulatque enim cogitabimus, quis deus sit qui omnium hominum res pro-
mouere & prosperare potest: nihil dubij relinquetur, quis sit Vortumnus, & quod ei
conuenientissimum vel signum vel templum.

Nemo qui modò sanæ mentis est, & nulla idolomaniæ contagione infectus, dubita-
re potest, vnũ solùm Deum esse, qui omnibus nõ humanis modò, sed cælestibus etiam
rebus promouendis præsit, qui idem sit creator & pater omnium. Quamobrẽ signa Vor-
tomni, signa paterna à pontificij iuris peritis dicta sunt; quia signa essent ipsius patris in
omnibus rebus à se creatis omnẽ successum moderantis. Quamobrẽ bene à Propertio
dictum est: *Aspice Vortomni signa paterna Dei.*

Iam quod Vortomnus nihil aliud significet, quàm Deum omnia in omnibus prospe-
rantem; Tibullus insigni epitheto declarauit, felicem eũ appellans; eo nimirũ, quòd om- *Tibulli car-*
nis & mortalium & immortaliũ felicitatis dispensator esset atque largitor. Et ne dubita- *men de Vor-*
remus, quẽ hũc Deum esse crederet, de prisco ritu adiecit templũ, non hominũ manibus *tumno.*

aut factum aut dedicatum; sed illud, quod ipse sibi molitus est antequam hominem fecisset, lucidissimum videlicet, ac maximũ, quod aliàs cælum, aliàs Olympũ vocamus.

Talis in æterno felix Vortomnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Hos versus alij aliter legerunt; quibusdam pro æterno, substituentibus extremo, quibusdam ætherio; quorum vtrumque frigidum, & à vetusta lectione longè recedens. Annius nugacissimis quibusque nugacior, quo haberet quod ad hunc scrupulũ eximendum facere videretur, nouum quendam & omnibus inauditum Olympum commentus est de Hetruscorum, si Dio fidio placet, disciplina; & quo sentētiæ suæ testē haberet, Xenophontem nescio quem de Æquiuocis in mendaciorũ theatrum induxit, cuius auctoritate constaret, Olympũ inter alia dici fossam, quæ vrbi condendæ circũducitur. Nec contentus ficticij auctoris larua, Plutarchum etiam aduocauit, quem ait de Romuli vita scribentem asserere, hoc fossæ genus Olympũ nominari. De Xenophonte quid sentiam, Cronia mea demonstrant: quid Plutarchus dixerit, ex ipsius verbis intelligetis; quorum eo facilius memini, quòd tam absurdè fuerint ab Annio ad sua somnia venditanda detorta: sunt autem hæc: *καλοῦσι δὲ βόθρον τοῦτον, ᾧ καὶ τὸν ὄλυμπον, ὀνόματι μοῦνδον.* Quid his clarius? Vocant, inquit, fossam hanc Mundum, nomine eo quo & Olympum. Quis hic tam vecors est, vt à Plutarcho dici putet, fossam Olympum nominari; cùm apertè dicat, Mundum vocari, & eandem vocem ipsis in vsu esse, pro eo quod Græci Olympum nominant. Si Annium necdum suis coloribus à me depictum vidistis: ex hoc loco, tamquam ex vngula leonem æstimate. Verùm quia non videbat quare Olympus pro fossa dici posset æternus; aliam sibi finxit de suo cerebro lectionem, malens elegantissimos poëtæ versus corrumpere, quàm suas ineptas gerras testimonij prætextu carere. Pro æterno itaque legit extremo; quoniam hæc fossa extremum vrbis esset. Quamobrem Annianis chartis pro spongiis vti licebit ad eos vsus quos nostis; & Tibullum à fœdo mendo liberare; cuius hæc germana & lectio est & sententia, Vortomnum in æterno cælo se esse, vti ceteros deos Romani in templis dedicarunt. Signum enim eius in vico Iugario à Iunonis lugæ nomine nuncupato, sub ipso cælo siue æterno Olympo fuerat collocatum; vt eo indicaretur, ipso illo Deo, à quo omnis felicitas & secunda fortuna procedit, non aliud fanũ, quàm ipsum cælũ dignum esse. Iam quē omniũ actiones intueri & promouere ad felicem exitum volebant, eum parietibus includi, rebus mortaliũ minimè putabant conuenire. Quid quòd non humanis modò actionibus secundandis, sed ipsis etiã cælorũ orbibus perenni volutione promouēdis præsidere credebatur: ita vt in eo maximè colēdus videretur templo, in quo maxima ipsius vis & potestas cerneretur. Hinc Propertius eodem respiciens, sic eum facit loquentem:

Vortumni templum est æternus Olympus

Hæc me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Quem versum sic Annius exponit, quasi in Hetruria templum ipsi eburnum fuisset, quo apud Romanos lubenter careret. Sed hoc item, vt alia pleraque omnia, imperitè. Dicit enim Deus, tantum abesse, vt vllo omnino templo, vt ne pretiosissimo quidem atque adeò elephantino lætetur; sed nihil malit, quàm in media hominum turba stare, quo nimirum ab omnibus æquè videatur, atque ex æquo omnium rebus prosperum successum adspiret. Nam qui legunt, *Nec me turba iuuat*, non vident, se egregiè falli, propterea quòd nec probabile sit, priscos sacrorum rituum antistites tam rerum suarum fuisse imperitos, vt Deum, qui à turba abhorreret, in vico consecrarent frequentissimo: nisi fortasse non propitium, sed aduersarium eum vellent. Contrà profectò rem habere ipse indicat, dum dicit:

Romanum satis est posse videre forum.

Et iterum, dum optat: *Romana per æuum*
Transeat ante meos turba togata pedes.

Legendum igitur:

Hæc me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Nec porrò credendum, aliter apud Hetruscos, aliter apud Romanos signũ eius positum fuisse: cùm potius honor augendus, non diminuendus fuisset, si beneuolũ quidē ipsius numen Romani habere vellent. Quæ enim illa vel peruersitas, vel in Vortomnũ iniquitas fuisset, Deum ex eburno templo allatum, nullo templi honore dignari? Sic ergo exiti-

existimandum, doctissimè & titui prisco conuenientissimè à Tibullo dictum esse:

Talis in æterno felix Vortomnus Olympo.

Nec minus eleganter à Propertio:

Nec templo lætor eburno.

Quo voluit indicatum, Deum ne pretiosissimi quidem fani, nedum vulgaris alicuius templi, cupere honores. Prisca profectò hæc signi huius dedicatio egregiè quadrat cum nostra religione, quá in Iano fuisse, qui neget, is etiam eam à Nocho tollat. Quid enim fidei nostræ aptius, quàm Deum nutu suo omnium rerum progressus moderantem, & ad optatos fines deducentem, nullis muris inclusum habere; sed sub aperto cælo signum eius collocare: quòd nimirum iudicarent illud ipsum maximè templum decere, quod ipse sibi fabricasset; iuxta illud Esaiæ: *Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.* Quamuis enim omnem tum corporis tum mentis capacitatem Deus longè latéque excedat; si tamen templum aliquod suum propriè habere dicetur, quod oculis quidem corporis cerni queat; illud certè suum habebit, quod Olympum Græci ab integra totius lucis visibilis comprehensione nuncuparunt. Apollo, cetera mendax, illud verè dixit, Deum in igne habitare inaccesso; quod de immenso diuini splendoris abysso, ad quem ne angelicæ quidem mentes pertingunt, intelligendum. At si quid sit oculis humanis obiectum, in quo Dei magnificentia & maiestas cerni possit; certè id ipsum cælum erit dicendum. *Cælum*, inquit Dominus per os Esaiæ, *sedes mea, & terra scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus requietis meæ?* Videte itaque, quàm omnia apta sint & concinna ipsi religioni quæ de Vortumno canuntur.

Deus ne pretiosissimi quidem fani, nedum vulgaris templi, cupit honores.

Olympus templum Dei.

Et sunt quidem prorsus ista diuina, quæ de templo eius modò dixi, sed nec minus cum veritate quadrant, quæ de variis huius Dei formis accepimus. Sic enim statua eius facta erat, vt ad quemuis cuiusuis hominis ornatum suscipiendũ idonea esset: quo non aliud denotatum putetis, quàm Deum, qui quorumuis hominum laboribus promouendis præest, nullum habere discrimen personarum; sed æquè omniũ partes tueri, & quorumuis personam accipere; quo se monstret omnibus æquè velle opitulari; denique se omnia fieri omnibus, quo omnium studia prosperet ac secundet. Idem enim Deus agricolæ agricola est, futori sutor, messori messor, magistratui magistratus, seruo seruus, dum in singulis singula officia administrat, & felici promouet successu. Statua itaque Vortomni sic erat expressa, vt idonea ad quemuis cuiusuis habitum suscipiendum videretur, non aliter atque Deus promptus est ad cuiusuis & preces audiendas, & labores prosperandos. Ex his bene consideratis non puto obscurum fore, quæ'nam caussa sit, cur Vortomnus quamuis formam decenter accipiat; cùm pro votorum diuersitate aliud & aliud officiũ hominibus præstet, atq. tot homines induat, quot adiuuat, & lætis successibus ad optatum finem perducit. Deus profectò omnia in omnibus operatur, nec quicquam operis perficitur, quod non ipsi soli debeatur. Quòd viuimus, quòd spiramus, quòd sentimus, quòd intelligimus, quòd ambulamus, quòd manus, quòd cetera membra mouemus, quòd loquimur, quòd aramus, quòd serimus, quòd metimus, quòd flores decerpimus, quòd deniq. quæuis munia obimus; id totũ ipsius est: ita vt meritò tot personas gerat, quot sunt operationum actionumque varietates. Monebantur ergo homines hoc Vortomni signo, nihil omnino aggrediendũ esse, ad quod non ante omnia Dei auxiliũ inuocaretur, quo faustũ felixque quod fieret, esse vellet. Quamobrẽ eo vrbis loco positum erat, in quo maxima hominũ turba versaretur; vt nimirũ veluti benignus quidam pater omnibus filiis de cælesti suo templo affulgeret, atque prosperos successus adspiraret. Quid aliud, quæso, indicabatur, dũ felicitatis præses in æterno Olympo, non in fano aliquo hominũ manibus exstructo, cernebatur; quàm quod nos in oratione Dominica omnẽ Theologiæ medullã complexa dicimus, *Pater noster, qui es in cælis.* Quocirca conuenientissimè priscæ religioni Propertius celebrat signa paterna, & Tibullus felicẽ Vertomnũ in æterno Olympo; quorũ hic epitheto suo clarissimè expressit, à Vortomno omnem procedere felicitatẽ: cui cùm cęlum dedit templũ, quid aliud fecit quàm si dixisset, Vortomnum patrem nostrum esse, qui in cælis habitans, omnium mortaliũ opera promouet atque fortunat. Opinor equidem hæc eum hausisse de arcana ritualiũ librorum disciplina; & longè meliorẽ veriorem que sententiam protulisse, quàm ipsemet cogitarit.

Vortumni varia forma.

Deus omnia fit omnibus.

Neque enim de Romana lingua intelligere poterat, Vortomni nomine non aliud quàm prosperitatem notari: quod si intellexisset, numquam eam vocis rationem explicasset, vt hunc deum ita vocatum diceret, quòd se in omnes formas verteret atque mutaret. Longè aliter cecinisset, sanctiusque etymon demonstrasset, si prosperam fortunam hac nomenclatura significari sciuisset.

FLEMING. Facis tu sanè, Goropi, vt de Fortunæ nomine, cuius prosperitatem Vortomno includis, Vortomni & Fortunæ eosdem credam esse natales. GOROP. Non malè id credis. Exiguum enim inter V & F discrimen est, nec aliud est fortuna, quàm dea, siue diuina voluntas, prosperitatis fauorem rebus mortalium adspirans. Alij enim Vort, alij Fort, dicunt pro eodem. Hinc Fort-tun, id est, prospet fauor, siue fauor prosperitatis: è qua voce composita, Latini Fortunæ nomen, exempta I consonante retinuerunt. FALKENB. Tu tandem omnia Latina vocabula ad Cimbricas radices reduces, si hanc viam ingredi pergas. GOROP. Quid ni id faciam, cùm de vera historia constet, Ianum & Cimmerum Italiam primos possedisse: quo fit, vt minimè sit absurdum, quàm plurimas voces ex illorum sermone apud Italos mansisse. Elegantissimum itaque nomen est Fortuna, includens non caussam per accidens, sed fauorem prosperitatis, quo mox incitamur ad cogitandum, cuiusnam hic fauor sit, qui res nostras, præter consilium nostrum, secundet; atque ad felicem exitum, citra operam nostram, perducat. Quod dum facimus, tandem eò recto tramite deuenimus, vt primam caussam nobis nihil tale cogitantibus fuisse intelligamus; & non aliud Fortunam existimemus, quàm Dei voluntatem, res nostras, præter opinionem nostram, felici successu promouentem. Quamobrem magnopere peccant, qui Fortunæ cæcitatem imputant, quoniam nihil discriminis sit inter fortunam & Dei prouidentiam, nisi quòd hoc nomen ad omnia & mundana & supermundana spectet; illud dumtaxat referatur ad fauorem, quem Deus hominibus præter exspectarionem ipsorum adspirat. Cùm autem Fors dicitur, promotio quidem significatur, sed fauoris mentio nulla fit. Hinc elucescit, Vortomnum & Fortunam ab eadem origine deduci; sed eo dumtaxat differre, quòd Vortomni nomen pro Deo ea ratione ponatur, qua res nostras, quas consulto aggredimur, promouet: Fortuna verò Dei fauor sit, ex inopinato rebus nostris adferens prosperitatem. Quòd si Dei potestatem sic consideremus, vt res omnes catena quadam à nulla vi rumpenda alligatas tenet; Fatum vocatur: quæ vox, non minus quàm Vortomnus & Fortuna, de Cimbrico fonte manat; contrà omnino atque illi arbitrantur, qui eam à For deriuant. Vat enim idem est quod comprehendo; à quo Vatdom, sicut à Vort Vortdom, pro comprehensione, qua Deus omnia potenti sua manu suspensa tenet. FALKENB. Agnosco catenam Homericam in hac Cimbrica interpretatione; quam infinito lubentius amplector, quàm eorum commentum qui à For Fatum deducunt.

Fortuna unde dicta.

Fatum unde dictum.

GOROP. Sed hæc obiter. nunc ad Vortomnum reuertamur. Annius Propertio credens, Vortomnum, à vertendo se in varias formas dictum esse, ex hirco suo Thalmudista nescio quas nugas emulget, Vortomnum aiens Aramæis Vadimona dici; eo quòd vado apud eos idem sit quod Latinis verto. Non quæram hic quos Aramæos dicat: ego certè nec à Syris, qui ab Aram Aramæi dicuntur; nec à Scythis, qui & ipsi Aramæi, sed alia ratione, vocantur, vado dici credo pro verto: hoc scio, quod Annius hoc loco שקר id est mentitus sit, & si Hebræum vocabulum vadimon esse velit, quod nihil aliud sit futurum ברמין quàm mendacij simulacrum, quod hic nobis Annius erexit. Videte obsecro egregium Thalmudistam, qui ex mendacij signo Vortomni signũ fecit. Non contentus tamen ipsi mendacio statuam dedicasse, adiecit, Proto idem Ægyptiis notare, quod Latini verto dicunt: atque hinc Proteum eundem esse cum Vortomno & Vadimone. Hoc demũ est vocũ rationes inuenire; hoc scitè artificioséque mendacia contexere. Proteum τὴν πρώτην ὕλην, siue primam materiam esse, atque de eius potentia Idotheam educi, in Niloscopio tradidi; quò vos, si id clariùs discere velitis, amando. At quid Vadimon significet in prima Hetruscorum lingua, hic explicare conabor. Vat idem esse quod comprehendo vel apprehendo, vobis notũ. Hinc Vat-or apprehẽdo auriculã: Or enim auris, vt scitis; à quo Latinorum Auris. Ex Vat-or Latini fecerunt Vador, mutata tenui in mediam; quod verbum vt notæ est significationis, ita hactenus fuit originis ignotæ.

Proteus.

Vadimon deus quis sit, & vnde dictus.

Vat.

Or.

Auris.

Vador.

Seruius

Seruius auctor est, auriculam memoriæ, vt frontem Genio, digitos Mineruæ, genua misericordiæ, cõsecratam esse. Quamobrem qui in ius quempiam vocabat, auriculam *Auriculam* eius apprehendebat, ne obliuisceretur: & vnà etiam præsentium quempiam antestaba- *apprehēdere.* tur, cui item auriculam apprehendebat, vt memor esset alteri diem dictum esse, quo se *Aurem vellere.* apud iudicem sistere deberet: huc allusit Virgilius,

Cùm canerem reges & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: pastorem Tityre pingues
Pascere oportet oues.

Horatius ipsum hunc in ius vocandi ritum ad verbum expressit:

Quò tu turpißime, magna
Exclamat voce, & licet antestari. ego verò
Oppono auriculam. rapit in ius.

A Vat fit Vast pro firmiter comprehenso: hinc Vas is Latinis dicitur qui pro alio tene- *Vast.* tur: quam vocem malè deriuant à vado, cum cuius & significatu ex diametro pugnat, *Vas, vadis.* nec tempore consentit, quod in illo breue, in hoc longum. Iam Vadimon is est qui auricula apprehensa quempiam monet, vt se apud iudicem sistat; à Vat, & Man, è quo Mo- *Man siue Maen.* neo Latini fecerunt, tempus quod in Man longum est, malè corripientes. Vadimonium *Moneo, es, ere.* igitur est satisfactio eius qui per auriculæ apprehensionẽ monitus erat, vt se iudicio siste- *Vadimoniū.* ret. in qua voce, o longum ex vocali longa a mansit. Nec mirũ, ex man mon factum esse, cùm Allemanni quoq. pro man mon dicant, dum Lunam significare volunt. Quis itaq. *Mon.* Deus apud Hetruscos Vadimon fuerit, ex hac interpretatione coniectare licet: is haud dubiè qui vadimoniis præsidebat. Sacrosancta enim vadimonia esse voluerunt primi Reipublicæ conditores; propterea quòd ad pacem conseruandam nihil æquè necessariũ sit, atq. eum qui in ius vocatur, obedire; ne quotidianæ rixæ & pugnæ oriantur, & præterea ius ipsum, quod sanctissimũ est humanæ societatis vinculum, contemnatur. Hinc grauissimam oportuit esse caussam ob quam vadimonium desereretur. Quis verò alius & vadimonij non præstiti & iudiciorum contemptus vindex erit quærendus, quàm ipse ignis infernus, in quo omnia scelera, & præsertim ea quæ in remp. committuntur, sunt punienda. In hunc Herus Armenius tyrannos & tyrannis similes coniici vidit, vti Plato in Republica sua exponit; hac sua appendice indicans, nullam humanam societatem satis tutam esse, nisi tormentorum in futuro sæculo metus eam cõseruet. Vadimon ergo deus erit, nefarios & scelestos homines subterraneo igne torquens. Quamobrẽ maximè circa lacus vel bullientes vel sulfur spirantes colebatur; quòd horum monitu, ignis inferni in mentem veniret. Hinc lacui cuidam paruo in agro Amerino sulfur exhalanti *Vadimonis lacus.* datum nomen Vadimonis, in quo insulas natare, & Plinius commemorat, & eius nepos in epistola quadam copiosè eleganterque depingit. Titus Liuius tradit ad Vadimonis lacum Hetruscos exercitum in extremo periculo legisse: ex quo loco colligi posse videtur, non eum solum lacum Vadimonis fuisse nuncupatum qui à Pliniis describitur; sed illum etiam qui apud Viterbium sulfureis aquis bullit, ad quem propiùs ea vidẽtur spectare quæ de prœlio illo narrantur quòd ad Longulam est commissum. Ad has igitur bullientes aquas sacrata, vt Liuius inquit, lege exercitus ita est coactus, vt vir virum legerit, & ita alius alij se addixerit, vt nisi egregium se virum in prœlio præstitisset, caput suum infernis ignibus deuoueret. atque hoc illud est quòd copias sacrata lege coactas esse dixit; in quibus nimirũ omnes ea condicione & eo sacramento coiissent, vt nisi sese in prœlio sisterent, atque patriam defenderent, infernis se tormentis consecrarent.

Verùm quò commentum hoc meum probabilius reddam, quædam in mediũ adducam de dijs Palicis, vetustissimis illis quidem, sed non minus quàm ipse Vadimon ha- *Palici dij.* ctenus ignotis. Virgilius Palici meminit libro Æneidos nono:

Quem miserat Arcens
Eductum Martis luco Simæthia circum
Flumina, pinguis vbi & placabilis ara Palici.

Macrobius de Palicis dijs Virgiliani versus occasione diligentissimè veterum sententias collegit; sed eorum omnium verba desiderantur. Diodorus Siculus libro Bibliothecæ vndecimo de Palice vrbe à Ducerio cõdita tractans, templũ Palicorũ deorum antiquissimum fuisse scribit, & in eo crateras, siue exiguos & angustos lacus perpetua feruentiũ

aquarum

aquarum scaturigine, non secus atque lebetes super igne magno fremitu in sublime ebullientes; &, quod mirabile admodum est, nec effluentes vmquam, nec deficientes; odorem autem spirare sulfureum, & eum quidem vehementem: ad hos iuramẽta fieri tanta religione, tanto metu, vt vix quisquam vmquam deprehensus sit non stetisse iis quæ hîc iurasset. Macrobius fabulam adiecit, Thaliam, nescio quam, ad Simæthum in Sicilia fluuium à Ioue compressam fuisse, atque eam metu Iunonis optasse, vt sibi terra dehisceret; quod & factum fuisse, & pòst, cùm tempus partus adesset, infantes è terra prodiisse; qua de caussa, quòd in lucem rediissent, ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι dictos esse Palicos. Horum tam celebrem apud Græcos famã fuisse, vt Æschylus, vt Callias, vt Polemon, vt Anaxagoras eorum fecerit mentionem. Quòd si quis peierasset per hæc numina; vel vitam, vt Macrobius ait, vel oculos, vt Diodorus scribit, amittebat; atque idcirco crateres implacabiles vocabantur. Quamobrem nescio an apud Virgilium legendum sit: *Pinguis vbi implacabilis ara Palici.* Quamquam & exemplaria omnia aliter habent, & Seruius aliter exponit, placabilem Palicum dictum aiens, quia cùm primùm humanas hostias sibi postularet, pòst aliis quibusdam sacris fuerit contentus. Ego, si *placabilis* legendum sit, id voluisse Virgilium credo; facillimum Palicum esse ad mitigandum; quòd non aliud poscat, quàm veritatem atque fidem, quam non difficile sit seruare. Macrobius crateras hos Dellos ab incolis vocari scribit: de qua voce mox id collegi, vetustissimum hunc ritum apud Siculos fuisse, atque adeò ab ipsis Ianigenis inductum. Wellen apud nos, siue wallen, ebullitiones appellantur; vnde articulo præfixo, De wellen, & exempta littera qua Græci & Latini carent, De-ellen, & D'ellen, è qua voce Dellos fecerunt, ignorantes sese non aliud dicere, licet vocabulo corrupto, quàm bullitiones. Latini ab eadem voce Wallen Bullio fecerunt, mutato duplici Gammâ in Beta. Qua verò de caussa Palici dicti sint dij his bullientibus crateribus præsidentes, ex eadem lingua è qua Delli venerunt, petendum. Pal idem est quod satisfacio & soluo: Lie æquum notat: hinc Pal-lie æquum persoluens. Sunt itaque Palici dij æquitatis custodes, periuros ea pœna afficientes quas eos luere æquum est. Ex eadem profectò ratione, & eadem priscorum hominum fide, & hæc, & Vadimonis religio originem duxit, ex eo nempe, quòd omnia periuria, omnia scelera, quantumuis occulta, subterraneis ignibus punienda crederent; atque idcirco ad sulfuratas aquas iurabant, non aliter verba concipientes, quàm si dicerent, Si fefellero, Deus me flamis puniat infernis, & sceleri meo iusta tormenta soluat. An non videtis, quàm rectè dij Palici vocentur, qui par pari reddunt, si de Cimbrica lingua vocabulum interpretemur? Fabulæ autem Græcorum sua etiam asseri potest tum ratio, tum vetustas; si dicamus, Thaliam è Ioue concepisse Palicos; id est, Deum ex penu suo, è quo omnibus pro meritis paria facit, Palicos protulisse, ministros nimirum ad iusta præmia persoluẽda. Talen enim & Betalen persoluere significare, non est quod vos doceam: à qua voce Talia fortasse nominata mater omnis iustæ solutionis, quam sub terra maximè ius suum exercere Platonicus tyrannorũ carcer docet, qui iniquorum hominum sceleribus iustas pœnas æternis ignibus infligit.

Thalia Palicorum deorũ mater. — *Delli crateres.* — Wellen. Wallen. — *Bullio.* — Pal. Lie. — *Thalia vnde dicta.* Talen. Betalen.

PALICVS igitur & Vadimon non longè dissident, eo quòd ille nomine suo profitetur, se talionem redditurum; hic moneat, ea seruanda quę iuris sunt, & ciuilis societatis: & quemadmodum qui memorem quemquam esse volebãt, auriculam vellere consueuerunt; ita Deus etiam Vadimon potest vocari, quia nos monet, se nos eomprehẽsurum & collocaturum in flamis æternis, quorum memoriam feruentis & sulfuratæ aquæ suggerunt, hac ipsa de caussa Vadimoni consecratæ. Quisquis ergo Vadimonis lacum iuramentis dedicauit; hoc ipso monuit, nos tartareis ignibus corripiendos esse, si fidem frangamus. O bone & iuste Vadimon, qui apprehensionis æternæ nos mones! O Palici iustissimi, qui par pari soluitis! quàm optandum esset, vos semper omnium auriculas vellere, & admonere, implacabilem Dei iram omnibus sceleribus, quantumuis occultis, igneos tortores & vltrices flamas adhibiturum; nec illas quidem temporeas, sed sempiternas. Vtinam impij homines & athei, quorum numerus, prò dolor, indies magis atq. magis increscit, hæc expenderent, viderentque, quàm vetustissima Italiæ religio cum Christiana veritate quadret. Nónne in Vortumno inuenimus, patrem nostrum in cælis habitantem? Nónne eundem animaduertimus nullum habere personarum discrimen, sed ex æquo omnium & singulorum personas sumere, quo ex æquo omnium

omnium labores & studia promoueat atque fortunet? Nónne rursum deprehendimus eandem esse de pœnis apud inferos & veterum illorum patrum, & Christianorum sententiam? Verùm iam satis de Vadimone, cuius longè aliam considerationem, quàm Vortumni esse, nunc vobis puto liquere.

Nec verum magis est, Vortumnum eundem esse cum Iano, quod Annius futilibus quibusdam conclusiunculis collegit, quàm cum Vadimone & Proteo. Cùm enim clarum sit, Ianum à Gan, id est, ab eundo dictú esse; longè angustius & arctius vis eius conclusa est, vt pote ea quæ non longius sese porrigat, quàm euntibus conueniat. Potestas enim illa diuina quæ iter facientibus præsidio est, primùm hac nomenclatura denotatur à qua ad Ianum transijt, propter insignem itinerum tum frequentiam tum felicitatem. Quamobrem vt hactenus quoduis opus facienti dicimus, God voꝛt w/ vel, quod idem est & vsitatius, God voꝛter w/ pro eo quod Latinus diceret, Deus te promoueat vel prosperet: ita quopiam eunti ad hunc modum bene precamur: Sinct Jans gheleyde ende sinct Gertrous minne moet w, id est, Sancti Iani ductus & sanctæ Gertroudis amor sit tecum. Sed nostrates vetustæ huius consuetudinis originem ignorantes, Iani nomen ad diuum Ioannem transtulerunt, & Gertroudis ad diuam Gertroudem; haud secus atque factum monstraui in Aduaticis, Walburgim, qua Pallas apud veteres notabatur, ad virginis cuiusdam Christianæ in diuorum numerum relatæ nomen transisse. Fuit hoc Christianis doctoribus sollemne, vt antiquas superstitiones quas hominum animis penitus euellere non possent, eas ad Christianum ritum accommodarent; quod & hîc contigisse, animaduerto. Video enim olim dici solere, Sinct Jans gheleye/ pro Iani deductione, cui addebant amorem Gertroudis, quæ dea erat fidam custodiam iis præbens qui quærendæ alicuius rei gratia quopiam proficiscebantur. Neque enim apud Christianos hæc vox nata est; sed de Christianorum maioribus ad Christianos venit. Verùm quia ante religionem hanc susceptam id genus voces diuinis potestatibus primùm datæ ad fœdam idolomaniam degenerarant; Christiani antistites eas ad ritus suos traduxerunt. Quia igitur Ioannis & Iani nomenclaturæ non multum differtent, præsertim si more Hebræorum Iehan pronuncietur; honores Iani ad diuum Ioannem deriuarunt. Hinc antiquitatum imperiti frustra quærent, quî factum sit, vt diuus Ioannes Baptista itineribus patrocinetur; cùm vir ille minimè consueuerit in vita sua peregrinari, sed perpetuò manserit in quadam solitudinis ad Iordanem parte, ad quam omnes discendi caussa confluebant. Non à Ioanne profectò, sed à Iano, consuetudinis huius ratio profluxit, quem scimus à vetustissimis euntium patrocinio præfectum fuisse. Eadem de caussa Artemisia vocata est apud vernaculos nostros herba sancti Ioannis; quia videlicet eodem nomine Ianum & Ioannem nominare consueuerunt. Hanc ferunt habere occultam facultatem, vt si quis eam secum ferat, is nullo eundi labore sit defatigandus: atque hac de caussa Cimbri eam Binoet nominatunt; quasi dicerent, hanc singularem vim à Deo obtinuisse, vt pedibus euntium sit adiumento; quod ipso nomine Bi-noet præfertur, ad verbum significante id quod pedibus adest & opitulatur. Est quidem huius herbæ mira quædam & nobilis vis ad partus, & omnia ea quæ partui plerumque solent obstare, profliganda: atque idcirco ab Artemide sortita est nomē clarutam; quoniam ei hæc à Deo potestas sit tributa, vt parturientibus & suppetias ferat, & omni modo præsit: qua de caussa Ephesia quoque dicta, quòd in ea vrbe templum Dianæ omnium celeberrimum visceretur. Verùm aliam habet facultatē singularem, qua hominū ex itinere lassorum pedes sic recreat, vt nihil in rerum natura reperiatur quod ei sit conferendum; à qua & nomen nostrates dederunt, & eam Iano itinerum ac peregrinationū patrono dedicarunt. Ego sanè non semel, nec in vno id sum expertus, eo maximè incitatus, quòd & nomen nostras, eas indicaret vires, & præterea Iano à priscis auorum maioribus fuisset consecrata. Quisquis pedes defatigatos habet, huius decocto eos foueat & lauet, atque tam præsentem eius vim cognoscet, vt postridie non plus sit sensurus lassitudinis, quàm si nullum iter confecisset. Iano itaque à Iani gentis multo ante fuit consecrata, quàm diuus Ioannes in Iudæa vel Christum adesse prædicaret, vel ex Elisabetha nasceretur: sed quia ex Iano indocta & superstitiosa posteritas idolum sibi finxit, quod vesana mente adoraret; Christiani cacodæmonis honores ad Ioannem transtulerunt, Artemisiam diui Ioannis herbam nominantes.

Iani nomen ad diuum Ioannem translatum.
Gertrudis.
VValburgis.
Superstitiones antiqua ad Christianum ritum accōmodata.
Ioannes Baptista quare dicatur itineribus patronari.
Artemisia quare vocata sit herba sancti Ioannis: et eius varia facultates.
Binoet.
Ephesia artemisia.

Hinc

Hinc consuetudo inualuit, vt ad huius diui natalem omnes sese artemisia cingerent, necdum omnino veteri abolita superstitione, qua credebatur, hanc herbam cærimoniis quibusdam & carminibus Iano consecratam, eam nancisci facultatem, vt homines toto anno à Lemuribus & dæmonio meridiano itinera obsidentibus redderet securos. Hinc & illud factum opinor, vt nusquam gentium Iani nomen, quàm apud Cimbros, sit frequentius; qui omnes quibus Ioannis nomen in sacro fonte datum est, Ianos vocant; quos Allemanni Hansos dicunt, ad Iehan vocis Hebraicæ posteriorem syllabam propius alludentes. Quòd verò Gertrudis amorem, dum ad iter accincto bene precamur, adiicimus; id inde est, quòd non solùm faustum ei iter optemus, sed ipsam fidem etiam oremus; vt citra fraudem, citra rixam, citra pugnam, id quod desiderat, adipisci possit: atque adeò sanctè hunc morem apud patres nostros obseruatum memini, vt discedentibus semper poculum præbiberetur, quod à Iani deductione & Gertrudis amore nomen haberet; nec fas esset abituro antè iter ingredi, quàm æquali haustu eisdem numinibus sacrificasset. Ex hoc ritu satis perspicuum esse puto, aliud Vortumni, aliud Iani nomine indicatum fuisse: & hoc quidem nihil aliud significare, quàm diuinam potestatem iter facientibus opitulantem; illud verò Deum omnium opera promouentem.

Nunc igitur ad illud quòd se Thuscum esse dicit, & focos Volsinios deseruisse. Ianus ita totam Hetruriam videtur distribuisse, vt aliud in aliis ciuitatibus fieret atque exerceretur: & apud Volsinios quidem has præcipuè Reipub. partes constituisse, vt pueri & adolescentes apud eos omnibus iis formarentur, quæ ad communem salutem pertinerent. Quamobrem eum locum delegit, qui & saluberrimus esset & amœnissimus, & ad omne exercitationis genus maximis naturæ dotibus accommodatus; tum etiam magna omnium rerum copia præ ceteris Hetruriæ partibus, insignis. Certè si quis Vollenæ, vt nunc castellum in Volsinij ruinis ædificatum vocatur, consideret; non poterit non fateri, hunc locum vel ipso Helicone & Parnasso Musis esse conuenientiorem; nec deesse quicquam, quod ad studiosorum commoditates facere possit. Vinum est præstantissimum & copiosum ad hunc lacum, cui incumbit, ad quem hac ætate mons Flasconus suauissimo Bacchi liquore celeberrimus est non apud Italos tantùm, sed apud remotissimus etiam Germanos. Nec deest olea, tam hoc agro gaudens, vt Plinij testificatione, post primum plantationis annum fructum producat. Non video sanè vbi Pomonæ maritus, vbi poëtarum chorus Baccho sacer, vbi Minerua oleæ inuentrix lubentius aut velit aut possit habitare. Iam accedit & illud, quòd à mari satis longè abest, quod omnium morum corruptelam per mercatores dedecorum pretiosos emptores solet importare: & quamuis hac mala contagione careat, habet tamen eam commoditatem, vt non secus atque in mari, iuuentutem liceat nauali instruere disciplina. Est præterea silua non exigua, Iunonis olim lucus, iucundissimum æstatis hospitium, ad quod non dedignentur ipsæ Nymphæ cum Satyris venire, præsertim si vitis vicinæ liquor non desit, quo crediderim vel ipsum Silenum posse vinci, vt omnium rerum originem & semina suauissimis versibus exponat. His de caussis Ianus videtur hunc locum delegisse studiorum vniuersitati, & nomine fausto Volsinium nuncupasse: quod vocabulum compositum est ex Vol/ quo plenum, & Sin/ quo sensus, ingenium, & intelligendi facultas denotatur; ita vt Vol-sinnen nobis idem valeat, quod Latinus diceret, plenum sensibus, ingeniis, & intelligentia. Apta & congrua prorsus nomenclatura ei ciuitati in qua totus omnium scientiarum orbis absolueretur: Et eo etiam liberalium disciplinarum scholis conuenientior; quòd Sinnen etiam pro iis vsurpemus, qui ingenio, & sollertia, & omni cogitandi, inueniendi, iudicandique facultate plurimum pollent: qualium illic magnam copiam esse oportet, vbi Musis & Apollini perpetuò est operandum. Munebatur itaque ciuitas ipso suo nomine, vt quàm plurimos ingenio & eruditione præstantes viros magna cura conquireret; quo pueri statim à teneris vnguiculis ea discerent, quæ nec dediscenda postea essent, & firmum iacerent optimæ Reipub. fundamentum, in recta huius ætatis informatione maximè constitutū. Annius ab Hebræis vocabuli natales mutuatur, quasi Vol, à בָּלָה, quod idem est quod consenuit siue inueteratum est, deduceretur: atque hinc nescio quas aniles nugas sibi fingit, quibus ad ceteras eius insanias relegatis, nostra persequamur. Ex Volsin itaque Volsinium nuncupa-

Margin notes: Iana. — Volsinium locus saluberrimus & amœnissimus in Hetruria, Musis maximè conueniens, & prima disciplinarum sedes. — Flasconus mons. — Volsinium vnde dictum. — Vol. — Sin.

nuncupatum, in Hetruria prima fuit disciplinarum sedes, è qua doctissimus quisque ad Reip. gubernacula accersebatur. Quoniã ergo pueri omniũ eorum quæ ad communẽ & priuatam hominum salutem spectant, hic rudimenta capiebant, & primos ad maiora progressus exordiebantur; voluit Ianus Vortumni signum in media vrbe collocare, quo omnes hortaretur & commonefaceret, Deum esse in omnium studiorum laborumque initiis pia mente orandum, vt quod aggrederentur, felici successu prosperaret.

IDEM aliam vrbem constituit, summam totius Thuscorum regionis curiam, cui quia omnes magistratus, non fauoris suffragiis, sed iuxta cuiusque eruditionem constitui vellet, vt nimirum is honoratissimus esset qui plurimùm scientia valeret; Vetuloniæ nomen dedit, voce deducta à Wete-loon/ qua composita dictione, scientiæ præmium nobis signatur. de hac Silius libro octauo: *Vetulonia. Wete. Loon.*

Mæoniæq; decus quondam Vetulonia gentis:
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces;
Et iunxit totidem tacito terrore secures.
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro;
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.

Quo loco hæc vrbs olim fuerit, non video constare inter scriptores: plerisq. tamen placet, Viterbum è Longhola Vetulonia, & Tyrrhena Voltuma à Desiderio factum esse: qua de re cui ægroti veteris somnia legere lubet, Annium consulat, qui mirè se torquet, qua de caussa Desiderius vrbẽ Viterbum nominarit. Nobis id clarissimũ est: cùm Witer-bou non aliud significet, quàm ampliorẽ structurã; quam fecit, dum tria opidula vetusta vno muro cinxit, mediis inter illa spatiis etiam comprehẽsis, ita vt nihil opus sit Cabalisticis Annij nugis, qui vt varias de Viterbi nomine opiniones adduxit, ita nõ minus se torsit in F.A.V.L. quas notas in numis Viterbiẽsibus cudere Desiderius permisit: sed ne in his quidẽ quisquã inuenit, quòd vlla ex parte ad verũ accedat, nedũ contingat. Nos necesse non habemus, vt quæ recẽtiora sunt Ogygiis illis tẽporibus, examinemus: satis est Vetuloniæ antiquũ nomen ad originẽ eam vocasse, de qua patefit, magistratus apud Hetruscos scientiæ, non nobilitatis aut diuitiarum præmia fuisse. Suspicor interim Longhulam principiò vicum dumtaxat Vetuloniæ suburbanũ fuisse, in quo ei qui magistratum erat initurus, insignia darentur, quibus ornatus Vetuloniam intraret: Loon enim præmium; gehul/ & syncoptôs g'hul, inaugurationem significat, qua quis sollemni ritu publicam aliquam accipit potestatem. Quo fit, vt minimè illi aberrarint, qui Longhulam Hetruscorum cum adspiratione in secunda syllaba scribendam esse iudicauerunt; tametsi caussam, cur ita faciendum esset, ignorarent. Volturnam dictam opinor concisè à Volrorrena, quòd plena turribus esset, ad armamenta & bellicas machinas, tum etiam ad vrbis principis conseruandam securitatem. Vetulonia igitur nomine suo nobis indicat, verum id esse, quod cùm alij, tum Diodorus scribit, maxima non ceterarum modò, sed militaris etiam disciplinæ apud Tyrrhenos præmia fuisse constituta, in quorum monumentis id præcipuè notandum, & omnibus principibus & ciuitatibus pro illustrissimo exemplo habendum, maximos & splendidissimos honores non diuitiis, non generis nobilitati, non fauori; sed soli scientiæ & peritiæ reipublicæ domi forisque bene administrandæ deberi. O vtinam totus Christianus orbis Vetuloniæ nomen mereretur: non haberemus has quibus opprimimur, calamitates, & rotarum regionum euersiones. Sed valeant lamenta nihil profutura. Quandoquidem igitur & aliarum artium, & huius ciuilis scientiæ, qua homines apti fiunt ad pacis & belli clauum bene tenendum, apud Volsinios fundamenta iacerentur; rectissimè piissimeq. factum est, vt apud eos maximè Vortomnus inuocaretur, quò puerorum studia sic promoueret, vt inde quàm plurimi summis honoribus digni existerent. *Viterbum. Witer. Bou. Longhula. Loon. Gehul. Volturna.*

Quando autem signum hoc Romam, & à quo translatum sit, non admodum liquere cerno. Propertius Annio sic videtur intelligendus, vt à Lucumone, suppetias Romulo ferente, voluerit allatum fuisse; propterea quòd dicat, Vortomnum inter prœlia non pœnitere Volsinnij deserti: quæ tamen verba sic capi possunt, vt dicat, se non pœnitere inter prœlia quòd Romam cõmigrarit; eo quòd Romanorum virtus in prœliis maximè *Vortumni signum quando & à quo translatũ sit ex Hetruria Romam.*

eluxerit, & summam ostenderit vrbis prosperitatem. Per me tamen licet, vt ad prœlium contra Sabinos in foro commissum dumtaxat referatur, quod Vortomnus se dicit vidisse: quod Annius ad signum militare Lucumonis refert, quasi tum in foro non steterit Vortomni signum, sed tantùm in pilo fuerit portatum: quod tamen non satis aptè cum persona statuæ, cui verba sua Propertius tribuit, congruere videtur. Vtcumque res habeat, quisquis primùm Romam Vortomnum ex Hetruria transtulit, is vnà videtur imperij maiestatem transtulisse, & eam Romæ firmasse. Quamobrem minimè absurdum sit cogitatu, vel à Iano, vel à Saturno ipso illo tempore translatum fuisse, cùm instinctu diuino Saturnia acciperet superbam Romæ nomenclaturam, qua potentia illa vrbi portendebatur; de qua se præ ceteris omnibus quæ vnquam forent vel fuissent, iactare posset. [*Saturnia Romæ nomenclaturam accepit diuino instinctu.*] Room enim idem est quod iacto potentiam in quauis re perficienda; deriuatum à Rom vocali breui, quo is significatur cui magna est facultas ad quiduis promptè peragendum: quæ vox composita est à Ra, quod est citò & promptè, & Om/ id est, circum; quasi diceretur, is qui promptè se circumagit: qua re, cùm ad alia, tum ad militaria facinora maximè opus esse, quiuis intelligit. [*Roma vnde dicta. Room. Rom. Ra. Om.*] Hinc Ra om, & elisa priori vocali Rom, promptus robustusque dicetur: cui versa vox contrarium signat de peculiari linguæ nostræ formatura. Mor enim ad omnem pertinet imbecillitatem: vnde Morw à Mor & houw illud dicitur quod imbecille est ad tactum, quod Latini molle dicunt. [*Mor. Morw. Mort. Morter. Morbus. Mors.*] Hinc item Mort pro violenta occisione, qua robur omne tollitur: ab eadem origine Morter, quod in minimas partes est confractum: Latini Morbum & Mortem ab eadem radice duxerunt. A Rom fit Rommel, pro eo quod est robustè & celeriter sursum & deorsum vltro citroque sese mouere: à quo Rommel & Rommeler, pro iis qui viribus his præditi sunt. [*Rommel. Rommeler. Fer. From.*] Ab eodem Rom & fer, quo pulchrum notatur, fit Fer rom, & exempta per syncopen syllaba, From, pro eo qui Græcis dicitur καλὸς κ᾽ ἀγαθὸς. Herodotus pro From σύγχρομος dixit, propterea quòd digamma careret, & ypsilon interiecit, quod Græcis frequens est. [*σύγχρομος.*] Ex iis igitur quæ mihi dedisti principiis, perspicuè efficitur, Room nostras esse vocabulum, & à nostra lingua ad alias transiisse; quoniam in ea & prima radix, & vocis fabrica ipsi peculiaris inuenitur. Græci ῥωμῂ pro potentia simpliciter posuerunt: nobis, dum vocalis longa est, non potentiam, sed iactantiam virium designat: ita vt Roma de Ianigenarum lingua nihil aliud significet, quàm vrbem hanc talem fore, vt se de potentia sua præ cæteris omnibus iactare possit. [*ῥώμη.*] Verùm Room aliud prætetea notat, illam nimirum lactis vaccini partem quæ pinguissima est, butyri & casei naturam continens. [*Room.*] Hinc forrasse fabula, Romam à Romulo conditam, & Romulum educatum fuisse non matris suæ lacte, sed robustissimo lactis vaccini alimento, quod Lupa, id est, publica meretrix ipsi dabat, non de suis mamillis, sed de vaccinis vberibus mulctum. Quia enim ex assiduo lactis bubali vsu, è quo nec caseus, nec butyrum sit extractum, corpora fiunt robustissima; non malè à Rom, Room pro lacte est vsurpatum. A Room pro lacte Ruma Latinis venit in vsum, pro mamma. Lupa porrò meretrix est, non à fera quadrupede ita nominata, quod quidam putauerunt; sed à Lui, quo populus significatur, & paf, quod est contentum reddo. [*Ruma. Lupa. Lui. Pai.*] Luipaf igitur, vnde Latini Lupa fecerunt, ea dicetur quæ non vnius, sed totius populi libidini satisfacit. Quicquid igitur de Roma & Romulo scribitur, id totum ad fabulas & allegoriam referendum existimo; cùm Romæ nomen non à Romulo aliquo processerit, sed apertè Cimbricam habeat originem, perinde atque Baiæ, Gaieta, Circe, & quamplurima alia vocabula vetusta. Sollemnis hic est ignorantiæ prætextus, de vrbis nomine conditorem comminisci; quod nemo melius nugiuendo Annio præstitit. Cùm primum regem ignorarunt, Romulum sibi finxerunt, & sanè omnes Romanorum reges Romuli poterant vocari, ob eam caussam, quòd Roomhult, vnde Romulus, eum significet qui Romanæ vrbis custodiæ est inauguratus. [*Romulus. Room. Hult.*] Neque enim Romum primum regem esse voluerunt; eo quòd hoc nomen nihil præter potentiæ iactantiam notaret: Romuli verò appellatio illud adderet, vt legitimo ritu ad summam potentiam euectus videretur. Sed de his aliàs fortasse latius: nunc non alio hæc de Romæ nomine attuli, quàm vt verisimile fieret, eodem tempore Vortomni signum translatum esse, quo Saturnia Romanum nomen accepit.

PERGAM

PERGAM modò, & ceteros recitabo versus: quos eo breuius percurram, quòd ex iis quæ modò dixi, satis eluxerit, tum quis sit Vortomnus, tum in quo Propertius errarit. Quid quòd & hi versus clari sunt, & modò expositi, & suæ restituti integritati,

Hac me turba iuuat, nec templo lator eburno:
Romanum satis est posse videre forum.

Videbat enim forum Romanum è vico Iugario, è quo omnem felicitatem vrbi adspirabat.

Hac quondam Tiberinus iter faciebat; & aiunt,
Remorum auditos per vada pulsa sonos.
At postquam ille suis tantum concessit alumnis,
Vertomnus verso dicor ab amne deus.

Inter duas caussas quæ vulgò ferebantur de Vortomni nomenclatura, hæc prior est in eo posita, quòd dicerent, deum à conuerso flumine dici, cùm Tiberinus duorum infantium Remi & Romuli misertus vndas suas retraheret atque retrò verteret, ne Mauortium semen submergeretur. Fabula de expositis infantibus, lippis & tonsoribus nota. Tiberini potius nomen examinemus, de quo alij aliud prodiderunt. T. Liuius Albulam Tiberini nomen accepisse dicit à Tiberino rege, Capeti apud Albanos successore, qui in hoc flumine fuerit submersus: quod Seruio non placet. Virgilius regem quidem Tibrim facit, sed vbi regnarit, non addit:

Tum manus Ausonia, & gentes venere Sicana;
Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperq; immani corpore Tibris,
A quo pòst Itali fluuium cognomine Tibrim
Diximus, amisit verum vetus Albula nomen.

Sunt qui hunc Tibrim Thusciæ regem fuisse dicant. Seruius totus est in fossa quadam Syracusana, quæ à captiuis Atheniensibus & Afris facta, Tibris dicta sit, quasi ὕβρις, quia per contumeliam hostium esset excauata ad vrbem muniendam: ad quod figmentum nimio plus sibi placens, mihi nimis valdè frigens, Theocritum aduocat; quem equidem Thymbridos in primo Idyllio mentionem fecisse scio, Tibridos non recordor. Fuissent verò Sicanæ gentes tam ab omni ratione alieni, vt flumen amœnissimum & profundissimum, vel fossæ intra Syracusana mœnia à seruis factæ compararent, vel per contumeliam putarent nominandum? cùm ex omni historiarum memoria discamus, omnes vias à nouis colonis iniri solere, quibus loci numina propiria sibi fore putarent. Nobis tam absurdis & à communi sensu abhorrentibus coniecturis nihil opus est; quippe quibus prisca lingua & perpetua rerum consonantia ipsam ostendat veritatem. Ammianus Marcellinus, de recondita ritualium librorum, vt videtur, disciplina, Romam, si memoria non fallat, non semel appellat vrbem æternam: quod etsi nec ab hoc, nec ab alio auctore fide digno dictum esset; satis tamen ex ipsis publicis Ianis constitisset, in quibus per quatuor anni partes æternitas semper exprimebatur. Iam quid sibi Anna Perenna volebat, quid perpetuus Vestæ ignis, quid duodecim vultures Romulo adscripti: An hi aliud significant, quàm certa futurorum prouidentia, cuius vultur symbolum gerit, legitimo & ritè inaugurato Romano imperio duodenarium addici, quo apud Cimbros absoluta æternitatis & totius machinæ mundanæ computatio continetur? Soli enim Cimmerij ad duodenarium vsque in numerando progrediuntur, nullius antè numeri nomine repetito: cuius rei caussam, si Deus adspiret, aliàs aperiemus. Optimè itaque & doctissimè ex abditis sacrorum codicum arcanis est illud in oratione quadam Scipioni à Liuio attributum: Si ego, inquit, morerer; mecum exspiratura Respublica, mecum casurum imperium Pop. Romani erat? Ne istuc Iupiter Opt. Max. sierit; vrbem auspicato diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Huc item spectat illud quod in hoc carmine Propertiano habemus, votum, quo Vortomnus optat:

Duodenarius numerus addictus Romano imperio.

Sed faciat diuûm sator, vt Romana per auum
Transeat ante meos turba togata pedes.

Clarius id ipse Iupiter Veneri apud Maronem promittit:

Inde Lupa fului nutricis tegmine latus
Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanósque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi.

Hæc de Pontificum scriniis suppilata esse, quis non suspicetur?

AB eodem ergo, & Saturniæ arcis, & Albulæ fluuij nomen permutatum arbitramur; & illius quidem caussam ostendimus, huius iam in manibus tenemus. *Tempus omnia domat.* Tempus omnia domare, nemo est qui nesciat: atque hac de nota Græco cuidam χρόνος πανδαμάτωρ dictus est. quam eandem eius violentiam pulcerrimè Ouidius expressit:

Tempus edax rerum, túque inuidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiatáque dentibus æui
Paullatim lenta consumitis omnia morte.

Quamobrem qui vrbem æternam esse omnibus votis expetebant, illud nomen flumini posuerunt, quo & deum flumini præsidentem orarent, vt fluminis beneficio *Flumina ad* aduersus cariosam vetustatem Romam defenderet; & vnà ominarentur. id quod orassent, sese consecuturos. *præstent.* Nihil profectò est quod opida vel diutius conseruet, vel diruta facilius reparet, quàm magni fluminis & profundi commoda nauigatio, quæ non solùm à superioribus locis magnas adfert vitæ commoditates, sed illa etiam per mare suppeditat, quæ vspiam omnino terrarum queunt inueniri. Quis nescit, quantum Londinum Tamesi acceptum ferre debeat, cuius beneficio per tot sæcula regni totius habuit principatum? Sexcenties Antwerpiæ nomen periisset, nec sciretur nunc, vbi Cimbri Galliam inuasuri impedimenta deposuerint, nisi Scaldis aduersus validos mordacis æui dentes perpetuò vrbem defendisset. Quid opus multis in re perspicua? Flumina quamuis non omnia præstare possint quæ ad æternitatem requiruntur, tantum tamen ad eam faciunt, vt vix quicquam inuenias quod par habeat momentum. Cùm igitur vrbi sese perpetuò de potentia sua apud exteros iactaturæ æternitatem precarentur conditores; ad eam impetrandam cùm alia quamplurima prudenter piéque cogitarunt, tum eam quoque flumini dederunt nomenclaturam, qua genius eius & moneretur & oraretur, vt ciuitatem contra temporis iniuriam conseruaret. Quid enim aliud est Tp-wer/ quàm is qui contra tempus rem quam- *Tibris fl.* piam defendit? Ex Tybwer Latini Tiber fecerunt, ac deinde Tibris. Ex Tybweren, *Tiberinus fl.* quod est contra tempus defendere, factus est Tiberinus. *Ti/Ty/Tyd-weren.* Audirísne hîc nihil esse exactum, nihil longè petitum, nihil quod non mox à quouis intelligatur? Rursus num quicquam potest aptius flumini tribui, num quicquam magnorum altorumque fluminum naturæ congruentius optari, quàm vt vrbem adiacentem importandi exportandique commoditate tueatur aduersus longi temporis omnia consumentis edacitatem? Iam vt amnium perennis ad nauigandum vsus opidis conciliat perennitatem: ita vicissim celebres & florentes vrbes amplissimum nomen fluminibus suis pariunt, pro beneficio accepto maximam nobilitatem reponentes. Videte, quæso, quàm latè pateat hæc nominis ratio; quamque vel Iano filio vel Saturno patre digna videatur. Videte ex aduerso, nihil absurdius, nihil à sana mente remotius, quàm cogitare, vetustissimos illos aurei sæculi homines fluuiis ad maximos mortalium vsus à Deo Opt. Max. factis & comparatis, nomina infausta & mali ominis aut ad contumeliam, aut ad absorpti cuiuspiam exprobrationem dedisse: quorum illud fatendum esset, si Seruio; hoc, si vel Liuio vel Virgilio crederemus: cum certò sciamus, ne ferreæ quidem ætatis hominibus eiusmodi nomenclaturas placuisse. Si miles, si dux mali nominis displicebat Romanis: quæ tandem impudentia est, sanctissimis ipsorum maioribus hanc siue insipientiæ & vecordiæ, siue impietatis inurere notam, vt dicantur amni suo, quem patrem vocant, nomen fecisse tam abominandum? Absit hæc tanta contra maiores iniquitas: quos certò mihi persuadeo non citra magnas rationes prius nomen immutasse, nec vmquam immutaturos fuisse, nisi auspicatius & felicius indere voluissent.

PRIOR

PRIOR appellatio de fluminis natura processit, quæ talis est, vt non antè contentus diuitiis suis sit, nec antè in mare eas deponere velit; quàm multis fluminibus receptis, plurimis torrentibus ad immensum auctus & ipse plenus intumescat, & omnes planos montium colliumque, quibus coërcetur, sinus impleat, & inundet. Al-bul enim nihil aliud significat, quàm omnia repleo: è quo Digamma in Beta transiens, vt solet frequentissimè, cùm olim, tum hodie apud Hispanos Albulam fecit. Quàm verò alueum suum repleat, Plinius docet, certo argumento colligens, aquarum altitudine nihil cedere Nilo, fluuiorum maximo; quas non mirum est eum habere, cùm infra Arretinum Glanim duo & quadraginta flumina absorbeat, præter fontes & torrentes, quos infinitos cliui & rupium anfractus quibus continetur, effundunt. Verùm primi illi fluminis accolæ, vt in flumine iustam altitudinem & plenum alueum nauigationi percommodum videbant, ita ingentes illas inundationes, & omnes valles & campos vicinos tumido vndarum æquore complentes, non admodum sibi vtiles fore sentiebant: eoque hac quasi oblitterata naturæ notatione nomen illud indiderunt, quo solo omnis votorum summa contineretur, vrbis nimirum contra ipsius temporis iniurias defensio sempiterna. Primùm ergo Tiber, inde Tiberis, pòst Tibris syncoptôs fluuius dictus est, & ab infinito significandi modo Tyberen Tyberinus euasit. Quantam verò aliquando plenitudinem aquarum omnibus vicinis campis adferat, Romani huius ætatis norunt, quorum vrbem quæ in campo Martio & Vaticano maxima sui parte hoc tempore sita est, totam aliquando inundat & replet: tametsi duplo nunc altior sit ea planities, quàm olim fuisse videatur. Vidi ipse in foro Romano pauimenta marmorea erui, de quibus coniectutam feci, quantum ex ædificiorum ruinis altitudinis solo accreuerit. In campo item Martio, præter ceteras structuras, ipsum Pantheum, & columna Hadriani, & obeliscorum bases, qui ante Augusti mausoleum olim stabant, nunc iacent; clarissimè demonstrant, quanto altior ab illa ætate terra euaserit. Ad hæc enim superbissima opera olim erat adscendendum, nunc ad eorum pauimenta multis gradibus est descendendum: quæ res coniectandű relinquit, quanta altitudine apud priscos illos & primos vrbis conditores soleat flumen attolli, si nunc etiam in solo tot gradibus sublimiore altissimam aliquando aquarum molem diffundat, ita vt pelagus, non fluuius, esse videatur. Quamobrem vetus Albulæ nomen bene illud quidem indolem moresque fluuij exprimebat; sed eo minus placuit, quòd ominosum & inauspicatum videretur, damni magis quàm vtilitatis habens notationem. Nec existimandum, à colore nomen datum fuisse: tum quia tanto tamque alto flumini, tantumque aliquando pelagus attollenti, diminuens vocabulum minimè congruebat: tum quòd flauus, non albus, cernatur, vt in re oculis subiecta Horatij testimonium omittam. Retuli nunc igitur Tiberino patri has pro aquis suis, quas per triennium bibi, gratias; vt posthac postliminij iure ad veras nominum suorum rationes possit redire, & se à calumniatorum iniuriis vindicare.

Albula fl. *Al-bul.*

Tiberis restauratio.

FALKEN. Egregiè. Quin tu potius gratias agis multo maximas Vesuuio, cuius beneficio sæpius Græco caluisti. GOROP. Hoc tu vtriusque nostrum nomine facies, cùm æquè, aut magis etiam, optimi liquoris parenti sis obligatus. Sed éstne aliud quod in hac mea Tiberis etymologia displiceat?

FALKEN. Id vnum hîc reprehendo, quòd tam diu hanc priscæ Cimbrorum siue Ianigenarum theologiæ medullam, quæ has tibi origines suppeditat, nobis inuideas.

GOROP. Id curat scilicet aut Hippoclides aut Falkenburgus, quàm mox ego, quibus domi meæ mecum fruor, ea in publicum proiiciam omnium pedibus proterenda. Sed hæc erunt, vt Deus volet. Nunc ad historiam quam Propertius hic indicauit, quam vos melius, quàm ego, recitareris.

TOTVM illud spatium quod inter Palatinum collem & rupem Tarpeiam iacet, olim paludibus & stagnis fœdum erat, Tiberis restagnatione perpetuam illuuiem inuehente. At postquam Romo & Romulo hîc expositis, Tiberis recessu suo benignè locum daret, ne semen scilicet diuinum periret; atque Lupa, quos aleret, infantes haberet; cœpit locus paullatim desiccari: cui hominum quoq. curam crediderim accessisse, qua factum sit, vt vna lata fossa per medium ducta plurimum vtrimque vliginis sit exhaustum. Quod autem hinc habitabilis terræ est paratum, id Thuscis cessisse; propterea

Paludes & stagna inter Palatinum collem & rupem Tarpeiam.

 fortassis,

fortassis, quòd hic locus propter fossam quæ in Tiberim ducebat, iis maximè idoneus videretur qui nauali rei & mercatui operam darent; quales Tyrrhenos fuisse, paullo antè demonstraui. Nam totum illud stagnum à Curtio lacu inter Tarpeiam rupem, & Pallanteum, & Auentinum, ad flumen vsque pertinens, non parum vtilitatis vrbi præbebat; tum quòd nauigari posset, tum quòd omnes pluuias, omnia excrementa, omnes sordes, omne lutum vndique susceptum in Tiberim exoneraret. Ouidius de lacu Curtio quædam ad hanc rem facientia cecinit, quæ abs te, Falkenburge, velim recitari; eo quòd recentiorem habeas poëtarum quibus cum quotidie loqueris, memoriam quàm ego, quem iam ad triginta propè annos ab ipsorum regione exulare Æsculapius coëgit, ne pili quidem faciens, hanc rationem patri suo semper gratissimam fuisse.

Curtius lacus.

FALKENB. Mihi profectò numquam sic videris medicinam fecisse, vt non aliquando ad florida horum prata excurreris. Quamobrem mallem hac mei interpellatione sermonem tuum non abrupisses, quem tantopere cupio continentem esse, vt vix quicquam ausim interrogare. Ne tamen & ipse nunc in mora sim, versus quos memoria teneo, habete:

Hoc vbi nunc fora sunt, vdæ tenuere paludes:
Amne redundanti fossa madebat aqua.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus: sed lacus antè fuit.
Qua Velabra solent in circum ducere pompam,
Nil præter salices crassaq́ canna fuit.
Sæpe suburbanas rediens conuiua per vndas
Cantat, & ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conueniens diuersis iste figuris
Nomen ab auerso ceperat amne deus.

GOROP. Satis est versuum. Nam hoc vnum volebam ostendi, paludes hic olim fuisse, & in medio earum corriuationem aquarũ, quæ Velabrum dicebatur, quasi Vuil-lebrum, id est, fœda aqua, qualis esse solet tum in paludibus, tum maximè iis locis ad quæ vndique fœda illuuies defluebat. Hac de re Tarquinius cloacam, teste Plinio, hoc ipso loco tantam fecit, vt vehis fœni ea capi posset, in quam ceteras cloacas deriuabat. Bene igitur Tibullus pullam aquam dixit, propter lutum & sordes omnis generis admistas:

Velabrum. Vuil. Bruil.

Pulla aqua.

At qua Velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Non est igitur Velabrum à velatura, vt Varro voluit, dictum; cùm remis potius in eo, quàm velis locus esset, vt ipse quoque Propertius annotauit. Neque ab aliis putetis Velabrum nomen accepisse, quàm ab iis à quibus vel Tibet, vel Albula, vel ipsa Roma sumpsit appellationem. in quo nihil mirandum, diphthongum ui in e longum esse mutatam; propterea quòd ea, vt & aliis quibusdã, Latini carerent. Ea igitur parte Velabri qua ficus erat Ruminalis, aqua refluens siccum locum infantibus reliquit. de qua Ouidius:

Arbor erat, remanent vestigia: quæq́ue vocatur
Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.

FALKEN. Satis perspicio, quid Propertius dicat; nec ad eam rem opus est interpretatione tua. Illud mallem nobis ex officina tua Cimbrica depromi, quid Ouidius velit cum sua illa ficu Romulã, quam sic antè vocatam fuisse, quàm Romulus illic iaceret, videtur indicare. Et sunt qui, nescio an ex Varronis auctoritate, dicant, ficum hanc Ruminam consitam à pastoribus fuisse, vt ad eam Ruminæ deæ sacrificarent, quo lactis vbertatem augeret. GOROP. Si perspexisses, ipsemet caussam explicasses ob quam ficum hanc pastores Romulam appellarint. Modò exposui, & vos mihi negare non potestis, Room lac integrum, & rotas nutriendi vires retinens, vocari. Ab hac igitur significatione Romul ficus hæc dicta, ob eam caussam, quòd esset electa ad lactis custodiam & tutelam; non aliter atque Romulus, dum ab vrbe Roma nomen ducitur, is est qui sollemni ritu electus est custos, & protector Romanæ ciuitatis. FALKENB. Quid ficui cum vaccis? egregiam verò lactis tutelam & prorsus ficulneam.

Romula ficus. *Rumina ficus.*

Room.

Romulus.

GOROP.

GOROP. Prisci illi viri statuis non ferè vtebantur, ipso etiam Varrone testificato, Romanos plus annos centum & septuaginta, Deos sine simulacro coluisse. Quod si verum est, quod de Iano & Nocho, siue Saturno suspicandum; illud nempe, nihil ipsis æquè ac purum Dei cultum citra simulacra placuisse, atque hæc præcepta posteris tradidisse, ne Deum vellent aut eius ministros statuis imitari; ne videlicet ab ipso numine, quod non viderent, ad id cultus transiret, quod oculis obiectum esset: qua in re quàm lubricus sit mortalium lapsus, qui needum intelligit, eum frustra quis suscipiat docendum. Dionysius Halicarnasseus & Plutarchus Numam templa quidem tradunt erexisse, sed nulla simulacra in iis collocasse: Simulacra verò a Tarquinio Prisco de Græcanica vanitate fuisse Romam primùm allata. FLEMING. Quorsum hæc dicas, necdum video: hoc interim clarè cerno, te tibi ipsi aduersari, si hæc quidem, quæ modò ex his auctoribus adduxisti, vera credas. Quid enim absurdius, quàm docere, Vortomni statuam tempore Romuli in Vrbe collocatam fuisse, vel etiam antea multo stetisse: & modò eos laudare, qui negent Romæ vlla ante Tarquinium fuisse simulacra? Quòd si has mihi tibias consonas ostendes, næ tu te egregium præstiteris musicum.

Simulacra Romanis multo tempore incognita. Romam primùm à Tarquinio Prisco allata.

GOROP. Satius, ita me Vortomnus amet, fuisset, nullam Romulæ ficus facere mentionem; quam in hanc incidere difficultatem. Verùm quandoquidem vox semel emissa reuocari non potest: agite, exquiramus aliquid: non quo ego à contradictione liberer; sed quo graues hi scriptores ostendantur à Propertio & Ouidio diligentissimis Romanæ antiquitatis inquisitoribus non dissensisse. Arduum profectò negotium est: vix video, qua parte aggrediendum. Conabor tamen: conatum Vortumnus promoueat. Aio verum esse, ante Græcam Tarquinij leuitatem nulla Romæ Deorum simulacra fuisse. Sed nego, nulla fuisse symbola siue statuas symbolicas, quibus sanæ sententiæ notarentur. Vortomni statuam non semel symbolum vocaui: at simulacrum esse, id est, effigiem vel similitudinem alicuius referre, id verò numquam vel dixi vel dicam. Diuersa hominum vota diuersis formis indicabat, non ipsum Deum, ad quem vota tendebant: interim tamen hoc monens, Deum nec marem nec feminam esse, nec huic vel illi similem; sed omnibus adesse, ad ea promouenda studia, quibus quisque auxilium eius aduocaret. Præterea quemadmodum prisci homines symbolis eorum quæ agenda esse monebant; ita deinde & licuit & receptum fuit, simulacris & imaginibus, non minus quàm litterarum notis, res gestas repræsentare; non quidem, vt cuiusquam in iis fieret adoratio, aut cuiquam picturæ aut sculpturæ diuinus cultus exhiberetur: sed quo memoria rerum prætetitarum oculorum adiumento refricaretur. Vt enim verba & sermones per aures ea nobis significant quæ in alterius mente versantur; ita pictura, siue litterarum ea sit, siue simulacrorum, per oculos suggerit quæ voces aurium medio menti imprimunt. Nihil itaque illicitum aut nefarium est aut in simulacris, aut imaginibus pictis; modò non ad alium vsum accommodentur, quàm ipsæ litteræ & voces, quæ non minus signorum habent naturam, atque illa de quibus disputamus. Qua igitur de caussa simulacris & Dei & ministrorum eius veteres illi abstinuerunt? Plurimæ sanè rationes adferri possent, quarum apud Plutarchum ea est vna, quòd nefas putarent, præstantiora deterioribus assimilare: altera, quòd Deum non aliter quàm mente attingi posse existimarent. Nos eam primariam & præcipuam dicimus, quòd intelligerent, quàm corporeæ sint hominum cogitationes, quàm omnis nostra corrupta natura à Deo ad creaturas sit procliuis, quàm Dæmon perpetuò id agat, vt insidiis & fraudibus suis ad idolorum cultum infirmos animos trahat, & à quouis potius auxilium petere suadeat, quàm à creatore. Quia igitur hunc periculosissimum & prorsus hominum animis lethalem abusum omnibus modis vitandum putabant; malebant simulacra nulla esse, quàm illorum occasione quemquam à vero Dei cultu aberrare. Verumenimuerò quia ex altera parte cernebant, homines tam tardos esse ad mentem è corporeis tenebris ad cælestem lucem erigendam, neque vbique & semper doctores adesse posse, qui ad diuina incitarent: ad eam ventum est sententiam, vt simulacra quidem nullius erigerent, sed symbola quædam collocarent, quorum adspectu homines monerentur, oculos semper sursum attollendos esse ad Deum omnium creatorem & seruatorem: quorum in numero Vortomni signum vetustissimum in Italia fuisse credo. Græci vetustissimi à Cimbris primis Athenarum & Spartæ conditoribus

Vortumni statua symbolum fuit, & non simulacrum.

Simulacris et imaginibus quomodo vti liceat.

Simulacris Dei & eius ministrorum, quare veteres Romani abstinuerunt.

Symbola quædam olim à veteribus Romanis collocata. Simulacra autem nullius erecta.

ditoribus

Herma. ditoribus Hermas retinuerunt, quos ad eum modum formabant, vt quadratæ pilæ caput imponeretur, quo nimirum omnes monerentur, omnem rerum humanarum firmitatem, quam quadrangula figura notat, à capite pendere. Quis enim, cùm caput videret, non cogitaret, quod'nam illud caput esset, cuius, qui statuam posuissent, in mentem venire vellent. Pòst cùm litterarum vsus latiùs propagatus esset, sententiæ quædam breues his Hermis inscribebantur, vt eas homines ab ipso capite proficisci existimarent. Hinc factum, vt quæ sic vera essent, vt ab ipso omnium capite profecta viderentur, ea Hermæ Trismegisto inscriberentur; cui hac via multa millia librorum fuerunt attributa: cùm tamen nemo vmquam vixerit, cuius hos libros proprios esse vellent: id vnum hoc titulo notabatur, quæ libris illis continerentur, ea prorsus esse diuina, & ipso omnium capite digna. *Her. Man.* Her-man enim nihil nobis aliud significat, quàm publicum monitorem. At cuius hæ statuæ monebant? Nempe ipsius capitis. *Thuet.* Qua de caussa Hermes Thuet vocatus est, id est, caput, quod Græci diphthongo hac carentes, Theut dixerunt. Sed de his aliàs, si Hermes ipse volet, magis seriò. Ceterùm vt omnia in peius ruunt, nec quicquam tam bene est à maioribus institutum, quod non posteritas corrumpat; ex hac statuarum simplicitate prorsus symbolica, & vtilissima, in maximum idolorum Oceanum miseri mortales ceciderunt, tam graui & exitiosa ruina; vt totum ferè orbem secum in præcipitium traxerit; & hactenus, tametsi Christus nos liberarit, non paucos teneat in alta caligine depressos. Nunc itaque liquere puto, quæ simulacra prisci illi reiicienda, quas item statuas admittendas iudicarunt: atque hinc concordia existit inter poëtas de Vortomno agentes, & inter illos, qui omnes similitudines Dei & Deorum reiecerunt. Reuertor ad ficum Romulam; à qua me diuertistis. FALKEN. Nimio citius quàm vellem, ita me, quæ de Hermis ex te nunc primum audiui, delectarunt. Bone Deus, quàm infinita hactenus in altis tenebris sepulta iacent, de quibus tamen integra volumina sunt conscripta! GOROP. Id paullatim magis senties. Quoniam modò aperui, diligenter cautum fuisse à priscis sacrorum præfectis, ne rudes animi simulacris adhærerent; opus tamen esset aliquo incitamento, cuius auxilio ad Deum adscenderent: symbola sunt excogitata, & in iis etiam plantæ & arbores, in quas diuinitatis aliqua opinio non videbatur casura. Ficum itaque hanc constitutam accepimus, ad quam pastores Ruminæ sacra facerent, ad lactis copiam impetrandam; id est, diuinam potestatem rebus suis adesse vellent, vt lactis abundantiam consequerentur. Quid enim non possit Deus in animalibus ad lac generandum factis præstare; qui arbori etiam tantum lactis infudisset, vt quauis parte emanaret? Ficus igitur tessera erat, de qua cogitarent, de infinita Dei bonitate non cetera modò, sed ipsum etiam lac proficisci; atque idcirco ab eo esse ipsius abundantiam petendam, quam hominibus negaturus non esset orantibus, si arbori quidem tantum lactis concessisset nec roganti, nec sentienti, nec beneficium intelligenti. Fici item lacte, animalium lac coagulatur: qua ratione & illa hominum vota signat, quibus petitur, vt lac plurimum casei & butyri contineat; quæ duo in lacte multo magis expetuntur, quàm eius citra hæc copia quamuis profusa. Adiicere possem & alia, sed vitanda prolixitas, quam vtut vito, ipsa rerum & copia & diuersitas trahere secum videtur. Romula igitur hæc primùm dicebatur: quia eius diuinæ potestatis tesseram habebat, quæ lacti tum augendo tum conseruando reuera præesset. Vt igitur à Roma ciuitate Romulus; ita à Rooma pro lacte, Romula ficus nomen accepit, sed vtrumque in Cimbrico sermone: cuius quia Itali, qui externa sua lingua priorem loquendi sinceritatem corruperunt, ignari essent; fabulas de Romulo & Romula ficu consuerunt, incertis tamen auctoribus, an hæc ab illo, an illa ab hoc nomenclaturam haberet. Auctorum certè ingens dissensio in Romulo & Roma nihil certius demonstrat, quàm nihil certi de vrbis vel origine, vel auctore, vel nomine, nec à Græcis, nec à Latinis haberi.

Statuarum simplicitas prorsus symbolica, & vtilissima in maximum idolorum oceanum versa.

Ficus tessera abundantia lactis &c.

RELICTA igitur hac coniectura, qua putatum est, Vortomnum à conuerso Tiberi dictum esse; ad alteram transeamus, quam sic Propertius exponit:

Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vortumni rursus creditit esse sacrum.

In horum altero, creditur, pro, credidit, legendum existimo, lapsu non admodù difficili, vt fit:

vt sit: *Vortomni rursus creditur esse sacrum.* ea nimirum sententia: Creditur Vortomni rursus sacrum adesse, quia vertentis anni fructum percepimus. Sunt enim hæ duæ priores de Vortumni nomine opiniones non ad aliquam certam personam referendæ, sed ad vulgarem quandam persuasionem, quam mox famam vocabit, additurus, eam mendacem esse, & neutram harum opinionum recipiendam. Annius hic aliud egit; & dum somnia sua speculatur, parum animaduertit quid vel Vortomnus, vel Propertius canter: qua in re tam est ineptus, vt tres rationes à Propertio adductas sigillatim veras esse dicat, non agnoscens, duas priores esse reiectas. Creditum itaque à quibusdam fuisse, Vortomnus dicit, nomen inde datum sibi esse, quia anni vertentis fructum iam tum homines perceperint, atque idcirco sacrum rursus ipsi celebrēt, quo gratis cultoribus sequentem annum iterum bene vortat siue prosperet. Agebantur hæ feriæ Octobri mense, quinto Varronis de lingua Latina libro sic docente: quod quidem rationi maxime congruebat, vt quo tempore vindemia vltima fructuum messis iam esset peracta, Deo gratiæ agerentur, quòd omnem agricolarum laborem, omnem satum, omnem arborum vinearumque cultum, sic felici suo afflatu promouisset, vt modò totius anni fructum in horreis & apothecis homines haberent. Quòd si igitur annum vertentem, qui est integra solis à puncto quopiam Zodiaci ad idem reuolutio, vt vicesimo secundo tradit Ammianus Marcellinus, metiri velimus ex agrorum cultu; nec aliunde annum incipiemus, quàm à noua semente; nec alio fine terminabimus, quàm ipsis Vinalibus, quæ etiam Octobri mense iam vino degustato agi solere idem Varro tradit.

Vortumni feria Octobri mense agi solebant.

Vinalia. Octobri mense agere solent Romani.

Possit ex his Vortomni feriis quisquam suspicari, Automnum & Vortomnum non Dei, sed eiusdem partis anni habere significationem: quod tamen nequaquam ita esse, ex Cimbrica lingua perspicuum fiet: è qua non solùm hæc diuersitas elucescet; verū & omnes anni partes è suis nominibus & nominum rationibus fient illustriores; quas, excepta hieme, omnes hic Propertius fructibus suis vel descripsit, vel indicauit; Automnum pomis, Ver cerasis, Æstatem moris & ceteris muneribus suis ornans. Festus scribit, quosdam putasse, Autumnum ab augēdo dictum esse; quòd tunc homines agrorum fructibus coactis maximas opes haberent. Nos contrà dicimus, Automnum anni senium esse; quoniam eo tempore & fructus & folia ex arboribus cadant, aut in eis, nisi decerpantur, contabescant: tum etiam quia calor omnis, veluti in senio, exstinguatur, & canæ pruinę & niues terram, veluti decrepitū quoddam silicerniū, mox inde sint coopertura. Automnus igitur optimè hominis senio comparatur, in quo naturalis vigor omnis elanguescit iam iam frigore totus superandus & exstinguendus. Autom enim siue Audom senium significat, nulla omnino litterarum immutatione, eodem modò quo Voꝛtom prosperitatem, Celdom nobilitatem, Rycdom diuitias, quæ deriuantur ab Aut/ Voꝛt/ Cel/ Ryc/ formula nobis vsitatissima. Nec mirum, hanc anni partem vetus Cimbrorū nomen retinuisse; cùm ceteræ quoque ex eadem lingua habeant appellationes. Hiems enim fit ab Huiem/ quod extra compositionem est, Hui heim/ id est, custodi domum, siue serua te domi. Friuolum enim est, Romanos hanc vocem à Græcis mutuari; cùm nec apud Græcos quicquam significet, nec ab ὕω, id est, pluo, hæc anni pars dici debeat: nisi tam simus rei rusticæ, & medicinæ, & omnis denique naturalis philosophiæ imperiti, vt pluuias in hieme optemus. Est'ne quisquam, qui ignoret, ex halitu calore solis ex humidis corporibus eleuato, pluuias in aëre concrescere? Quod si negari non potest; qui cōuenit, vt cùm Sol minimum virium habeat, & terra frigore summo conclusa ad petræ modum indurvit, tum pluuiæ potissimùm fieri dicantur? Calore profectò opus est ad imbrium generationem, & eo quidem tanto, vt & terram aperiat, & halitus, siue, vt scholæ loquuntur, vapores ex eius humore in aërem tollat; nec tamen eam vim habeat, vt quem humorem extraxit, eum penitus absumat. Insaniuit scilicet Virgilius cùm diceret,

Automnus hominis senio optimè comparatur.

Automnus vnde dictus. Autom siue Audom. Voꝛtom. Celdom. Rycdom.

Hiems vnde dicta. Hyn. Heim.

> *Hiemes orate serenas*
> *Agricolæ; hiberno lætißima puluere farra,*
> *Lætus ager.*

Hiemis proprium est, terram claudere, quò semina calore intus in se coacto, & idcirco roborato, foueantur, & vim genitalem auctiorem adipiscantur: quam ad rem Boreæ adiumentum natura adhibuit, cuius in constringendo quanta vis sit, si quis ignoret, is mihi

Hiemis natura & proprietas.

is mihi vel cum Sardanapalo semper in gynæcio latuisse videtur; vel totam ætatem in vaporariis Germanicis transegisse. Sed audiamus iterum Virgilium:

Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere.
Rura gelu tum claudit hiems, nec semine iacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis satio est, cùm vere rubenti
Candida venit auis longis inuisa colubris:
Prima vel Autumni sub frigora, cùm rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis; iam præterit æstas:
Ver adeò frondi nemorum, Ver vtile siluis:
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in gremium læta descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Doctissimus poëta elegantissimè nobis depinxit, ad quam partem anni pluuiæ spectent; & rursus quæ'nam sit hiemis natura, quam illi mihi Grammatici ignorasse videntur, qui hiemis nomen à pluuiis deduxerunt; nisi forte primus nominū architectus huius tam supini erroris sit accusandus. Tolerabilius fuisset vel à ventis, in quibus principatum Boreas tenet, vel à nimbis, vel à gelu dare nomenclaturam; si ab incommodis anni hæc pars fuisset nuncupanda. At in iis quia nec bonum omen, nec id quod optandum, cernebatur; prudentissimè illud excogitatum est nomen, quod vt tempestati hibernæ nihil exprobraret, ita hominibus consilium daret sanissimum. Hesiodus antiquis proximus, si vera de aureo tripode cantat, vim huius vocis, licet eam ignoraret, optimè expressit:

πάρδ' ἴθι χάλκειον θῶκον. καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην
ὥρῃ χειμερίῃ, ὁπότε κρύος ἀνέρας ἔργον
ἰσχάνει.

Hæc quid aliud volunt, quàm si diceremus: hieme, cùm vehemens frigus homines constringit, accede ad focum, & eam domus partem quæ calore suo homines detinet in colloquiis & suaui confabulatione. Virgilius velut apicula omnes veterum poëtarum flosculos delibans, hoc etiam suum fecit, sed sic, vt multo comptius copiosiusque reddiderit:

Hiems, inquit, *ignaua colono.*
Frigoribus parto agricolæ plerumq. fruuntur,
Mutuáque inter se læti conuiuia curant:
Inuitat genialis hiems, curásque resoluit.

Nostrates hoc tempore illud nomen pro hac anni parte in vsu habent, quo ipsum il-
Winter. lud quod Virgilius cantat, expressum est. Winter enim nihil aliud est, quàm lucrum
Win. absumo: cùm Win lucrum, Ter absumo signet: quod tamen vocabulum tanto artificio
Ter. factum est, vt si citra compositionem intelligatur deriuatum à Wint/ quod ventum si-
Wint. gnat, nihil aliud sit, quàm ventum faciens. Wint à Wein/ id est, verto & voluo; eo
Wein. *Ventus.* quòd omnia vertat: à quo Latini venti nomen seruarunt. Sed auctor nominis ad priorem rationem magis respexit, hac interim non neglecta. An'ne eandem omnino exprimit sententiam vox Bu-en/ admonens, eo tempore omnem nostri custodiam in domo consistere; atque idcirco ea æstate esse comparanda, quæ ad sedentariam eiusmodi vitam sunt necessaria; ne domum exire, & Boream ferre cogamur? Videant modò Latini, verum malint videri à Græcis hanc vocem mutuati esse, maxima cum rerum imperitia, & contra omnium mortalium vota: an verò potius ducant & præstantius, si doceantur, hoc vnum adhuc esse ex illis vocabulis quæ incorrupta ferè ab ipsis Ianigenis ad hanc vsque durarunt ætatem. Magni fit numisma, quod eleganter vel imperatoris cuiuspiam basilicam, vel aliud quippiam eius temporis expressum habet: at quanto pluris illud fieri debet monumentum, in quo clarè cernitur, quàm longa & continuata serie Romani ab ipso Iano & Cimmerio descendant, in quibus maioribus imperij sui acceperunt promissionem. Nec porrò hæc vox primos Romæ conditores tantùm nobis pro-

bis proponit inspiciendos, sed eorum etiam demonstrat prudentiam in nominibus fabricandis.

Verùm video me mox rogandum, num & ceteræ anni partes vetusta sua nomina conseruarint. Conseruarunt sanè. & Ver quidem omnino nostras est; quod Varro vel à *Ver. veris, unde dictum.*
vertendo, vel à virore deduxisset, nisi Iones vidisset obstare, apud quos ait βῆρ pro eodem dici. Nobis Weer significat aëris temperiem, à Waer/ quod est custodio & tueor: *Weer.*
quia aëris temperies mortalium vitam tuetur atque custodit. Iam aries etiam Weer nominatur, à Wer quod est defendo: quoniam is se capite suo egregiè defendat. Alludit *Waer. Wer.*
præterea per cognationem litterarum W & B ad Ber siue Baer/ quod gigno & pario denotat: quo fit, vt veris etiam illa dos exprimatur, qua ceteris anni partibus longissimè *Ber. Baer.*
præstat. Quoniam verò semper optamus, vt grata aëris temperies reuertatur, nec vmquam nos sic satiat, vt non iterum eam nobis adesse velimus; factum est, vt Weer pro *Ver / Weer/*
iterum siue rursum in vsum venerit. Tribus igitur rationibus primus linguæ nostræ fabricator primam anni partem Weer vocauit. Vna, quia tum aër temperatissimus est: *vocata, prima anni pars, variis rationibus.*
quod nisi sensibus satis crederetur, Galeni auctoritate docuissem. Maronis tamen Musam lubentiùs ausculto, qui summam hanc aëris temperiem summa suauitate est imitatus.

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumúe habuisse tenorem
Crediderim: Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri.
Cùm primum lucem pecudes hausere, virumq;
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immissæq; feræ siluis, & sidera cœlo:
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusq; caloremq;
Inter, & exciperet cæli indulgentia terras.

O admirabilem doctissimi poëtæ, & primi linguæ nostræ fabricatoris consensum! Quamuis enim veris originationem apud Latinos non haberet: sic tamen eam expressit, vt clarius non posset, dum dixit ad primos & teneros rerum exortus hac cæli indulgentia opus esse, quo res caloris & frigoris mediocritate conseruarentur. Weer itaque à Waer/ id est, custodio & conseruo deductum esse, si quis Maronem docuisset, an non putamus eum in maiorem sui admirationem venturum fuisse, agniturumque aliquid diuini in poëtis esse, cuius instinctu meliora, quàm ipsimet existiment, carmina frequenter effundunt. Atque hæc sit prima ratio à temperamenti præstantia desumpta, ob quam prima pars anni Weer vocetur. Altera accipitur ab eo significatu, quo Weer arietem notat. Solis enim in Arietem ingressus Veris facit principium: quod notius est apud Astronomiæ peritos, quàm vt opus sit longiore explicatu. Tertia caussa delitescit in vicinia W & B. Cùm enim Iones Beer dicunt, in mentem nobis vocant Ber siue Baer/ quod est produco, pario, gigno. Ver enim plurimum parit & gignit inter omnes anni partes, adeò vt hæc ratio vel prima haberi meritò possit, tametsi in deriuatione littera prima in cognatam transeat. Quarta caussa his accedit: Quia enim rursus, quod Weer etiam dicimus, Sol nobis nouum annum reducit, & iterum calorem suum viuificum tam propinquum nobis reddit; vt frigora caloribus paullatim cedant, & ipsi terræ gramina, arboribus comæ, hominibus vigor & alacritas redeat: non malè hoc tempus Weer est nominatum: propterea quòd omnia ea iterum repræsentet, quæ semper cupimus iterum adesse. Iones duplex digamma in Beta mutarunt, Latini simplex digamma retinuerunt; quoniam & hi & illi duplici hac littera carerent. FALKEN. Hoc demum est eximium & insigne vocum fabricandarum artificium, quod non vnam tantùm, sed multas rationes ob quas rebus nomina conueniant, comprehendit; hoc, inquam, est origines & inuenire & explicare.

Perge igitur, quæso, ad eam, quæ sola restat, partem, vt Autumno totius anni interpretationem debeamus. GOROP. In hac vereor vt vobis probare possim id quod *Æstas unde*
sentio. Æstas enim citra omnem controuersiæ vllius suspicionem ab æstu dici videtur, *dictum, & quid*
quamuis Varro dubitet, an ab αἴθω deriuetur. Sed hic ego primùm interrogabo, vnde *propriè significet.*

æstus

æstus dicatur: quod si ab αἴθω deducant; rursus quæram, quînam hæc vox æstui marino conueniat, in quo nullus calor aut ardor dominatur. Ego sanè longè aliud æstus nomine significari puto, ratione de Cimbrico sermone ducta, in quo Haest per diphthongum pronuntiatum, immodicam festinationem notat. Siue igitur ad aquam, siue ad ignem referatur, æstus ingentem celeritatem qua vnda vndam, & flamma flammam, & feruens vapor vaporem trudit & impellit citra vllam cessationem, notabit: ita vt æstus dictus videatur ab Haestston/ id est, celeriter impello, per geminatarum litterarum ad simplices reductionem. Propriè igitur æstus cùm ad calorem refertur, dicetur ingens ille feruor vibrationem quandam fracti luminis circa terræ superficiem in campis ostendens, in qua maxima cernitur vis celeritatis; à qua ad calorem etiam alium est translatum, extra tamen germanam notationem. Mare item æstus suos habere dicitur eadem ratione, quia perpetuò agitatur, vnda vndam protrudente. Hinc æstuo, quod est agitari, & inquietum esse; quod non ad flammas tantùm, & feruidos vapores, & maris perpetuum fluxum & refluxum; sed ad ventos etiam, & hominum animos applicatur, qui æstuare dicuntur, dum nulla in cogitatione aut proposito quiescunt. Sic Syrtes Horatius vocauit æstuosas, quòd celerrimis aquarum vorticibus agitentur. Hanc significationem Cicero scitè admodum expressit in quarta Verrinarum: Itaque æstuabat, inquit, dubitatione, versabat se in vtramque partem, non solùm mente, verùm etiam corpore. Nec minùs proprium verbi vsum Horatius ostendit, dum festinas hominum mutationes describens sic concludit:

Quid mea cum pugnat sententia secum,
Quod petiit spernit, repetit quod nuper omisit,
AEstuat, & vitæ disconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Numquam igitur Grammaticis credam, æstum ab αἴθω dici, nec propriè calorem significare, sed vehementem agitationem siue ea in aquis sit, siue in ventis, siue in vaporibus, quos canicularibus maximè diebus celerrima quadam vibratione micare videmus. Quod si ita est, nulla ratio permittet, vt æstas ab æstu dicatur, nisi id ei proprium faciamus, quod est commune plurimorum; & anni partem maximè constantem ab agitatione nominemus. Videamus itaque quid Æstatis nomine veteres notarunt. Seruius apud antiquissimos in duas partes annum diuisum fuisse scribit, hiemem & æstatem, idque Virgilij docet auctoritate sic canentis:

Nunc veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondosa reducitur æstas.

Hic certè hiemem tantisper produxit, dum æstas inciperet; quasi ver æstatis pars esset. Idem alibi quoque ver æstatis nomine comprehendit in hoc versu:

At verò Zephyris cum læta vocantibus æstas.

In quo quis non videt, de primo vere, sub æstatis nomine locutum esse: quod tamen admodum alienum à vocis proprietate iudicandum esset, si ab æstu caloris æstas diceretur. Rogabo igitur meam Hermathenam, ecquid habeat quod simul & veram vocis originem ostendat, & poëtam antiquitatis studiosissimum nihil contrà dixisse, atq. illa postularet. Dixi modò hiemis nomen homines admonere, nô solùm, vt domi maneant, ad frigora & ceteras aëris iniurias vitandas; sed hoc etiam, vt curent ea omnia ad manû habere, per quæ liceat hanc domesticam cochleæ vitam perferre. Idem quoq. alterum nomen Winter, quo nunc vtimur, indicat; quoniam frustra quis eum hortetur qui nihil reposuit ad futuram necessitatê, vt ea quæ luctatus fuerit, absumat. Quamobrem si in hieme ad ignem desidendum, & conuiuia sub tecto celebranda: necesse est partem anni esse, per quam copiam omnium eorum nobis comparemus, quæ ad eiusmodi geniales dies, & lætas compotationes, & luculentos focos requiruntur. Hanc nemo nescit æstatem esse, qua semper hominem impigrum esse oportet, atque ἄοκνον, vt Hesiodus ait; quo domum hieme omnibus necessariis habeat instructam.

velut ingentem formicæ farris aceruum,
Cùm populant, hiemis memores, tectóq. reponunt.

Hæc igitur anni pars quæ victui conquirendo reponendóque ad hibernos vsus est apta vocatur,

Marginal notes: Haest. — Haeston. — Æstuo, as, are. — Æstatis nomine ver côprehêdit Virgilius. — Æstas vnde dicta.

vocatur æstas: quod vocabulum si in duo diuidas, vt sit Aes Tas, idem dixeris vernaculo nostro sermone, quod Latinus suo diceret, alimentum & pabulum coaceruatum. Aes enim nobis non hominum modò, sed omnium animantium, immò non animantium tantùm omnium, sed omnium eorum quæ nutriũtur, pabulum est & alimentum, adeò vt ignis etiam materiam & fomitem comprehendat. Quamobrem qui dicit, Aes Tas, coaceruationem omnis generis alimentorum designat, hoc ipso & ignis pabulum, quo in hieme maximè opus est, complectens. Quis mortalium aptiùs queat vnica syllaba exprimere omnia ea quibus ad desidem & otiosam hiemis vitam opus est? cui cùm altera syllaba Tas accedit, ostenditur non satis esse, paucula quædam seruari & condi; sed integros aceruos alimentorum esse congerendos. Tas enim non quemuis aceruũ significat, sed eum qui totam domum seruare ac saturare possit: quod de formula Ichnæarũ dictionum statim se prodit. Sat enim nomen conuersum per vestigia deducit ad eam mensuram, quam Tas siue aceruus ad vsum hiemis congerẽdus requirit. Ex quo & illud perspicuum, Latinorum Sat, & Satis, & Satur à nostra lingua Latinis remãsisse: quandoquidem character nostris peculiaris eos huius debiti reddat manifestos. Aes item si conuertas, mox docebit qua via omne pabuli genus sit acquirendum. Sae enim idẽ est quod sero. Quocirca qui volet alimentum, necesse habebit vt serat; quod conuersio clarissimè demonstrat. Quid hic adhuc artis desideratur? Quis vmquam Latinorũ tantum in æstatis nomine mysteriorũ quæsiuisset? An non duabus syllabis omnia complexus est architectus, quæ plurimis præceptis & philosophi & poëtæ tradiderunt; atque id tanto vocum formandarum artificio, vt in summa breuitate syllabarũ maius id sit & longe excellentius, quàm vt vlla alterius linguæ vox cum iis queat comparari? Nunc igitur videmus, quàm conuenienter etymologiæ Virgilius Æstatis nomen ipsi etiam Veri cõmunicarit; ea in re veterrimorum consuetudinem secutus, cuius iam olim Latinis nulla ratio, nulla caussa, & ne caussæ quidem coniectura vlla constabat. Quantum enim temporis est, quo hiemis necessitatibus potest prouideri; tantum intelligimus æstatis nomine comprehendi. Quocirca Ver, quo fœnum, quo butyrum & caseus, quo flores varij & varij asparagi condiendi reponuntur; primam æstatis partem facere dicetur. Neque verò Autumnus potest ab huius vocabuli latitudine excludi; qui, si qua pars alia, egregie meretur hanc æstatis nomenclaturam; cùm in eo non alij modò fructus, sed ipse etiam suauissimus vuarum liquor condatur. Errat itaque Seruius, dum in bipartita illa anni diuisione Autumnum hieme comprehendi tradit: neque bene explicat locum illum,

Humida solstitia, ac hiemes orate serenas:

in quo poëtam prælicenter putat solstitia pro solstitio vsurpasse. Ego nihil ambigo, Virgilium Solstitij nomine Solis apud nos in Cancro stationem intellexisse; quòd alterum Solstitium absentia potius Solis, quàm Statio nobis sit vocanda: atque hac ratione iussisse, vt agricolæ pluuias circa æstiua omnium annorum solstitia orarent; quo cum alia suaui imbre succrescerent, tum frumenta etiam maiorem molem ante messem adipiscerentur. Non malè Seruius illud quidem animaduerterat, annum à priscis in duas partes diuisum fuisse: sed partitionem ipsam perperam per æquinoctiorum circulum absoluit, sex menses hiemi, sex itidem æstati assignans; cùm Virgilius Autumnum etiam æstatis nomine primo Georgicorum apertissimè ad hunc modum comprehendat:

Quid tempestates Autumni & sidera dicam,
Atque vbi iam breuiórque dies, & mollior æstas,
Quæ vigilanda viris, vel cùm ruit imbriferum Ver?

Hinc & illud elucescet, cur vetustissimi homines ante Olympiadum computationem, æstates pro annis posuerunt; quod Seruius in illud Virgilij annotauit:

Nam te iam septima portat
Omnibus errantem & terris & fluctibus æstas.

Nam gemina statim ex iis quæ de æstatis origine dixi, caussa emergit: altera, quòd æstas maiorem partem anni complectatur: altera, quòd eam anni partem, qua domi otiosis erat desidendum, indignam iudicarent quæ anno annumeraretur: quoniam id temporis, quod vltra senium reliquum esset, silicernium potius capulare, quàm pars anni videretur; quippe in qua nihil vitæ terræ superesset, Sole vitæ datore per circulum

Ff obliquum

Aes. Tas.
Sat.
Sat.
Satu. Satur.
Sae.
Ver æstatis pars.
Autumnus æstatis pars.
Solstitium.
Annus in duas partes diuisus à priscis.
Æstates pro annis posuerunt veteres, idq; multis rationibus.

obliquum longissimè remoto. Quid quòd & tertia dari ratio potest ex vrbanorum hominum & mercatorum vita desumpta; quos si interrogemus, quam partem anni victui & opibus quærendis dedicandam existiment: respondebunt, ni fallor, non hanc aut illam partem; sed integrum annum: cui quidem hominum generi totus annus æstas potest nominari; quandoquidem nullum tempus vacuum esse sinant ad ea coaceruanda, quæ non nisi victus caussa rectè quæruntur. Et certè pauperes & ærumnosi agricolæ, quales plerique omnes sunt Campani Brabanti, nullam sic anni partem otiosam habent, vt eam possint integram genio suo consecrare. Quamuis enim terra clausa sit; tantum tamen sub tecto habent negotij, vt nullus desidiæ locus relinquatur. Quid igitur miri, æstates pro annis olim computatas fuisse; si tot, cur id fieret, rationes de vocis interpretatione eliciantur. Nomen quo nunc nostrates pro æstate

Somer. Som. Sam. vtuntur, eandem prorsus exprimit sententiam. Somer enim dicitur à Som/ quod nobis est multa in vnum colligo; à Sam/ quod est coniungo: propterea quòd is qui multa in vnum aceruum colligit, semper aliquid coniungat. Sam facit mas/ de quo in Gotodanicis scripsi. Som conuersum Mos facit, id signans, quod vel sparsum iacet, vel indignum est vt in summam veniat. Ex hac peculiari nobis vocum formatione liquet, à

Summa. Som ad Latinos Summam venisse, non è contrario. Somer itaque coaceruatorem significat, qualem vnicuique æstatem esse debere, si pluribus doceam, ineptissima vos enecem prolixitate. Id interim admiratione dignum, tam egregiè antiquum æstatis nomen, & hoc hodiernum, inter se conuenire; nec minus vetus nomen hiemis, & hoc, quo nunc vtimur, ad vetustissimorum poëtarum sententias quadrare.

Nunc igitur ad Vorromni verba, qui vulgò credebatur omnibus vertentis anni fructibus præsidere, atque idcirco, cùm vertens annus rursus cerasa attulisset, eorum primitias Vorromno offerri: & item primas spicas, adhuc humente & quasi lacte ente semine prægnâtes: nec aliter vuas, simulac nigrescere iam cœpissent: tum etiá pruna autumnalia, quæ maximè laudanda, propterea quòd condita toto anno seruentur. Nobis ingens prunorum varietas est, vt Romanis quoque olim Plinij tempore, qui tamen arbitratur Catonis ætate præter siluestria nulla cognita fuisse: quod an firmâ collectione concludat, mea non refert: id saltem inde liquet, de nominis origine Latinos non esse interrogandos, cùm verisimile sit, peregrinum fructum peregrinum secum nomen tulisse. Græci κοκκύμηλα vocant; & id quidem, vt Nicander indicat, quasi κόκκυγος μῆλον. Quid autem cuculo cum prunis sit, ego me nescire fateor. Panem cuculi medici nostri Oxyn Dioscoridis vocant: fieri potest vt principio, cùm agrestia dumtaxat pruna nota essent, cuculi mala fuerint nominata, id est digna hominibus tardis, & qui nec domum, nec pomarium haberent: propterea quòd gustantibus acerba sint & ingrata. Galenus inter alia, quæ suibus potius agrestibus, quàm hominibus alendis apta dicit, Brabyla numerat: quo loco satis clarè significat, se de prunis nostris agrestibus intelligendum. Hæc igitur cuculi mala primùm dicta existimo, & de horum similitudine idem nomen ad domestica pruna transiisse, quæ iam non cuculorum solùm, sed hominum etiam elegantium poma vocari mererentur. Posset quis suspicari, ab eo cuculi mala nominata pruna omnia generatim fuisse, quòd aluum laxam reddant; qualem quamuis & aliæ aues, tamen accipitres præ ceteris maximè habere solent, inter quos cuculus vix contemptissimus numerari potest, rostro dumtaxat similis & plumis, ceteroquin timidissimus, & caloris semper indigens alieni. Quamobrem pomum aluum ciens, Coccygis potuit proprium dici, quòd aluum molliret, & liquidam redderet, & præterea viscera refrigeraret. Hinc & illud videtur factum, vt Siculi & Rhodij omne prunorum genus Brabyla nominarint, quasi βοράβολα, vt Stephanus in linguis rationem assignat: quæ si vera sit, communi vsui, quem Galenus in Brabylorum nomine secutus est, repugnat, cùm hæc potius adstringant, quàm soluant. Pruna nos Pruimen vocamus, quas Pur-ruimen/ id est, merâ euacuantia; ea nimirum caussa, qua Brabyla Siculis dicuntur; quia ad nihil aliud conducere videantur, quàm vt euacuent inferiorem ventrem. Quamuis ergo inter Coccymala & Brabyla illud obseruatum à plerisque sit discrimen, vt illa cultarum arborum sint, hæc siluestrium: Brabyli tamen etymologia illis magis conuenit, quæ aluum lubricam reddunt; Coccymeli contrà illis, quæ succo sunt vehementer adstringen-

Prunorum varia genera.

κοκκύμηλα.

Cuculi mala.

Brabyla pruna.

Coccygis malum.

Prunum vnde dictum. Pruimen. Pur. Ruimen.

adſtringente, & prorſus inamœno, nec aliis, quàm cuculis pro cibo quærenda, qui tarditate ſua in hanc incidunt neceſſitatem, vt dum ab aliis meliora impetrare nequeunt, cum ſuibus victum quærere cogantur. Conuenienter igitur nominis rationi cecinit Theocritus, dum Brabyla pyris & malis, optimis pomis, adnumerat:

> ὄχναι μὲν πὰρ ποσσὶ, παρὰ πλευρῇσι δὲ μᾶλα
> Δαψιλέως ἁμῖν ἐκυλίνδετο, τοὶ δ' ἐπέχυντο
> ὄρπακες βραβύλοισι καταβρίθοντες ἔραζε.

quod ſi velitis ex tempore Latinum, ſic habet:

> *Pyra pedes circa, circa latera vndique mala*
> *Dapſilia obuolui, nobis fundique supernè*
> *Depreßi ad terram Brabylorum pondere rami.*

Non permittit hic nobis poëta dubitare, quid Brabylorum nomine intellexerit, optima videlicet pruna, & ſi interpreti credimus, ipſa adeò Damaſcena, de quibus Martialis: *Damaſcena pruna.*

> *Sume peregrina carie rugoſa ſenectæ*
> *Pruna, ſolent duri ſoluere ventris onus.*

Quibus verſibus videtur expreſſiſſe & Brabylorum & prunorum originem; ſi illa quidem βορὰβολα, id eſt, voracitatis ſaburram depellentia; hæc verò Pur-rumen, id eſt, mera vacuantia, pro eo ac vocabula poſcere videntur, interpretemur. Græci igitur videntur vel neglecta vel ignorata vera nominum ratione, contra quàm debuiſſent, Brabyla pro agreſtibus accepiſſe, quæ Galenus inter ſtomatica medicaméta numerauit: quamquam non abſurdum erit, ſi agreſtibus quoque ventris deiiciendi vis tribuatur eo tempore, quo pleno autumno ad tardam deuenerint maturitatem; nihil fortaſſe tum Tamar-Indis, ſiue dactylis acerbis Indorum vel ſapore vel facultate ceſſura. Nec contemnenda omnino, tametſi cuculorum mala dicantur, non ſolùm quia faucium & tonſillarum inflammationibus egregiè reſiſtunt; ſed quia à Marcello etiam ad calculorum remedia vocantur. Latini itaque Prunorum quoque nomen noſtrati linguæ acceptum ferre debent, tametſi N pro M adſciuerint. Quod ſi difficilius ſibi perſuaderi ſinent; dicant, vnde Rumicis nomenclaturam acceperint, multo ipſis, ſi vera dixit Plinius, quàm pruni antiquiorem: vel adferant cauſſam de ſermone ſuo: vel fateantur aliunde in ciuitatem Romanam veniſſe. Quid eſt tergiuerſandú, Rumicis vocabulum ex antiqua lingua reliquũ eſſe, ſi Ruim nihil aliud eſt, quàm quippiam vacuum reddo: quod qui neſcit Lapatho conuenire, is nec facultates eius herbæ nouit quã nunc vulgò de Græca voce Lapatientia vocant; nec ſcite videtur, nomen hoc à λαπάζω, id eſt, vacuo, factum eſſe. Idem igitur Cimbricè Rumex, quod Græcis Lapathon notare, manifeſtò tenemus: e quo quis non videt liquere, Rumicis nomen ab eodem Ruim, à quo Pruim, & Prunum deriuari, & vtrumque vocabulum noſtras eſſe de prima Italiæ lingua apud Romanos relictum. Inanis apud medicos opera luditur, dum contentione magna quærunt, quæ ſint Damaſcena dicenda: cùm nihil referat, quo olim nomine poma, quo nunc vocentur; modò de facultatibus eorum nihil ſit controuerſiæ. Quæ quis volet aut Damaſcena aut Armeniaca nominet; dum hoc ſaltem nobis permittat, vt non aliis Damaſcenorum loco vtamur, quàm iis quæ lubricam faciunt aluum: non aliis item Brabylorum Galeni loco; quam iis quæ ſtrennuam adſtringendi vim guſtantibus oſtendunt: quæ nominarint Cerea, & Cereola, ceræ color; quæ Columella onychina, Onychis ſplendor oſtendit. *Rumex, rumicis, vnde dicatur. Ruim. Lapathum.*

De Ceraſis apud antiquos maior diſſenſio; Romanis cõtendentibus, à Lucullo primum è Ceraſunte opido allata fuiſſe; Græcis Diphili Siphnij teſtimonio docentibus, multo ante Lucullum ſibi cognita fuiſſe, qui Mileſia ceteris præfert. Theophraſtus certe ſic ceraſum deſcribit, vt prorſus maximam eam arborem depinxiſſe videatur, quam Bononiæ ſæpius ſub nomine maioris loti conſpeximus. Fuerunt qui putarint Cratægum ab ipſo deſcriptum, Ceraſum noſtram eſſe; quàm verè, non iudico: id interim diſplicet, quòd ſiluestrem meſpilum videri dicat, & ſucco meſpilum referre. Quicquid huius eſt, id ſaltem negari non poteſt, exiguam prorſus huius arboris notitiam tum apud Græcos, tum apud Romanos antiquiores fuiſſe; & idcirco neque nominis rationem ab iis petendam. Eſt autem huius pomum omnium apud nos primum, ita vt ei euangelia *Ceraſum è Ceraſi fructus. Ceraſus arbor.*

videantur deberi Pomonæ ad hemisphærium nostrum reuertentis. Et quia hanc à natura habet singularem cùm erga se prærogatiuam, tum erga homines beneficentiam; visum est maioribus nostris, inde dare nomenclaturam quo cum gratias referre non possent tanto munere dignas, ostenderent tamen gratum animum, ipso nominis monumento in æternum apud omnes & audiendo, & testificaturo hanc arborem esse quæ primum arboreum fœtum post tristem hiemem mortalibus ostendit, & eo ipso
Keer. nunciat, non verbis, sed reapse, tempus alimentorum redire. Keer idem quod re-
Aes. uertor, & reuerti facio, esse scitis; & Aes nisi ipsi antè intellexissetis alimenti omne genus notare, modò de iis quæ dixi, potuissetis doceri. Keer-aes ergo nihil aliud est, quàm faciens reuerti alimentum. Longas autem in breues esse mutatas, non admiror; cùm & nos, quo vox monosyllaba fieret, Kers ex Keeraes fecerimus, magna
Cerasus signum Veris, primum arboreum fœtũ post hiemem mortalibus ostendit. diligentia breuitatem vbique affectantes. Bene itaque pro veris signo Cerasos posuit; & multo sanè elegantiùs, quàm ipsemet poëta potuerit suspicari: quoniam non fructus modò hanc lætissimam anni partem designet, sed nomine etiam suo polliceatur, se reducere tempus alimenti coacertuandi, id est, æstatem. Quòd dulces cerasos dixit poëta, id fecit sanè tam bene, de mea sententia, vt nullum pomi genus sit quo lubentius vescar: sed tanta nunc est varietas tum arborum, tum fructuum, tum saporum; vt
Cerasorum epitheton. vix aliud genus inuenias in qua naturæ benignitas tanta luserit & luxuria & diuersitate. A pedali enim aut paullo plus chamæcerasi altitudine in altissimas arbores & latissima ramorum tabulata progreditur; tantum abest, vt quod de Cratægo Theophrastus dixit, huic arbori generatim queat applicari. Iam in hac tam varia copia sunt & amara cerasa, omnium minima, non illa quidem lauro insita, vt Plinius sua ætate factũ commemorat; sed de suo semine citra adulterium nata, qualia apud Tridentinos non vno loco memini videre.

Et hæc quidem de gratissimi alimentorum reditus symbolo. Nunc ad Mora, quæ adultæ æstati tribuuntur; quorum nomen non minus est, quàm cerasorum, ob-
Morus arbor. scuræ originis. Excutiant Romani, excutiant Græci omnia sua scrinia; voluant & reuoluant omnes suas antiquarias merces, & minima etiam, si velint, scruta recenseant; non inuenient tamen quò Mori vocabulum queat referri. Nobis in promptu est, sapientissimæ arbori nominis rationem assignare sapientissimam: & haud scio tamen an sapientiorem, an maiore artificio comprehensam. Romæ nomini & robur & roboris iactantiam subesse, paullo antè dictum.

Mor. Rom. Dictum item Mor vocem versam contrarium eius notare quod prorsa, quæ Rom est, significabatur. Quamobrem non vna ratione Morus nomen suum est sortita.
Mori fructus natura & proprietas. Principiò fructus adeò omni robore caret, vt neque cortice tegatur, nec osse intus firmetur, sed solo succo & carne constet. Deinde tam imbecilli nexu pediculo suo hæret, vt frequenter vel leuissima iniuria decidat ante maturitatem. Iam maturo quid mollius, quid citius computrescit? Soluitur mox velut in lutum quoddam: & terra
Moor siue Mort. quæ luto constat, pari ratione Moor apud nos vocatur; eo quòd & mollis sit, & inualida ad pedes animalium sustinendos. An non maxima igitur de caussa Morum ab imbecillitate & mollitudine nominandum videtur: & si needum haberet nomenclaturam, num ab alia nota eam dandam putaremus, quàm ab ea per quam à ceteris pomis omnibus differt discrimine prorsus immani? Et hæc quidem de Mori
Mori arboris natura & proprietas. fructu ab imbecillitate nominato. nunc ad arborem. Hæc præter ramorum fragilitatem illud habet peculiare, quòd Romano nomini maximè aduersatur; quia nimirum minimè sit inter omnes arbores aut superba aut iactabunda. Cum enim ceteræ arbores, quàm possunt citissimè, vires suas in germinando, & sese foliorum ornatu decorandis, ostentent; hæc sola nihil properat, sed omnibus ceteris præcurrere permissis, tandem in medium prodit, & sese tam spisso virore vestit, vt nisi modestia esset singulari, de eo sese iactare posset. Quid porrò consequitur hac sua modestia, & Fabiana tarditate? Illud nempe, vt longissimam vitam consequatur, & materiam præstet ad multas ætates duraturam. Romus præcoci sua iactantia dicitur periisse: Morus contrà, modestia sua tendit ad æternitatem. Non igitur ob eam tantùm caussam arborum sapientissima dici potest, quòd non antè germina protrudat, quàm æstiuus calor certam præstiterit contra frigus securitatem: sed ea etiam ratione, quòd minimè sit iactabunda:

quando-

quandoquidem nullum sit sapientiæ maius indicium, quàm modestia & matura tarditas: nullum stultitiæ & vanitatis certius argumentum, quàm gloriabunda arrogantia. Quæro nunc, vtrum arboris maior sit sapientia, an maius artificium ipsius nomenclatoris, qui non naturam solùm fructuum vocabulo suo expressit, sed vtilissimum etiam præceptum ad vitam prudenter agendam, tum arboris exemplo, tum nomine ipsi iactantiæ ex diametro repugnanti eadem opera construxit. Sciebat nimirum frustra nos naturæ secreta scrutari, nisi ea ad sana vitæ morumque instituta referamus: cùm nihil scientia prosit, quæ non recto tramite ad summum bonorum contendat. Nescio vnde Mori nomen ad Alexandrinos venerit; cùm ceteri Græci hoc pomum συκάμινον vocent: tametsi non immeritò suspicari queam, id de occultiore sacerdorum lingua, quæ eadem cum nostrati erat, emanasse. Cetera quæ de Moris dici possunt, in vulgus nota sunt, rum de generibus, tum de foliorum ad serica vtilitate, tum etiam de stomatico medicamento ex immaturis eius pomis parando; ita vt hæc nihil debeant nos demorari.

Propertius non contentus his enumeratis fructuum primitiis, quibus vertente anno Deus hic solet ornari; vlterius coronam è pomis factam adiecit, quam institores votorum rei soluere consueuerunt, dum felici successu inuitas pyros mala, vel malos pyra, vel alias arbores diuersæ naturæ poma ferre coëgerunt. Pomosam autem vocat coronam, quæ varij generis poma continebat: quæ varietas è diuersitate insitionum maximè solet oriri; quæ facit, vt non sat sani hominis mihi esse videatur, siquis huius ætatis vel mala, vel pyra; vel alterius generis diuersa ex insitione poma ad veterum nomenclaturas cogere nitatur. Nouisse cuiusque succos eo iudicio, quo simplicium medicamentorum facultates sunt examinandæ, id verò dignum iudico in quo laboretur. Quid mea refert, quæ fuerint Sestiana, aut quis fuerit Sestius, primus vel insitor vel arboris inuector? Nihil profectò, quantum ego quidem videre possum: aut saltem non pluris refert, quàm scire, quis fuerit Laurentiolus, à quo Lauwens peren; aut quis Wilhelmulus, à quo Willemis peren; aut quæ Elisabetha, à qua Lysbet peren vocantur. Habuerint Romani Orbiculata delicatissima, habuerint Melimela, habuerint Mattiana, Scandiana, Picena, Amerina, Syriaca, Pelusiaca, Quiriniana, Setania, Platania, Mustea, & si feminis placet, habuerint etiam pannucea: num mihi ob hanc diuersitatem laborandum, quæ illorum quibuscum nostris conueniant? Insana est omnis inquisitio, in qua innentionis nulla est regula aut certitudo: insanior etiam illa, in qua nec certa via est ad veritatem, nec vlla vtilitas veritatis inuentæ. Scimus Sestiana poma, siue, vt Columella habet, Sextiana, non verò Cestiana, vt malè apud Galenum vocantur, inter ea numerari, quæ adstringendi vi tum in stomaticis medicamentis, tum etiam in stomachicis affectionibus è relaxatione natis magnam habent vtilitatem: Ea tamen de caussa nobis minimè disputandum, quæ sint Sestiana poma: ne nobis vana quætentibus, illud quod Cornario, nisi memoria fallat, in hoc pomo accidat, vt Sestiana Hesperidum mala credamus; & tandem cum Mattianis etiam confundamus, à quibus credi posset Hispanos hoc tempore omnibus malis nomen mutuari, quo videantur omnia paria Mattianis olim laudatissimis. At hoc agendum, vt inueniamus mala, quæ adstringendi facultate non cedant Sestianis; qualia quàm plurima reperiuntur: & nisi inuenirentur, ad Appij imitationem, aliis malis Cotoneo insitis fieri possent. Mattiana à Mattio dicta, illo fortasse Caio, quem Columella de re rustica scripsisse tradit, quæ Athenæus à vico quodam Aquileiæ vicino adferri dicit. Plinius Valerianus non parum commendat ad pulmonis & iecinoris affectiones, addens & sanguinem reiicientibus conuenire: è quibus notis coniicio, adstringendi vi vnà cum grata quadam & pingui dulcedine prædita fuisse. Hæc Domitianus vespere non raro esitasse fertur. quo loco Martianum codex meus habet, vt vitiosè etiam in Macrobio legitur Martianum, pro Mattiano: Miror quòd in mentem venerit Natali de comitibus, vt Battiana in Athenæo verteret pro Mattianis: vel hæc sunt, vel horum loco edi possunt, quæ nos Pol-ersen/ Hispani *Camozas* vocant. Nominum quorum diuersæ admodum sunt & leues aliquando occasiones; nulla cura habita, sic tamen, ne quæ apud veteres sunt scriptores, negligentia nostra corrumpantur, ad ipsas vires animum perpetuò conuertamus,

Pomosa corona Vortomni.

Pomorum & pyrorum varia genera.

Sestiana siue Sextiana poma.

Mattiana poma.

& ad eas vſum ipſorum diſpenſemus. Sic nec magni noſtra intereſt, Galenum in Perſico malo, quod Citrium ſuo tempore nominari ait, non ſat propriè ſeminis nomine illud etiam ſucculentum comprehendiſſe, in quo vera ſemina continentur: cùm ſatis apertè inter verorum ſeminum ſiccam & calidam facultatem, & huius ſucci acidi vires, magnum collocet interuallum.

FALKEN. Nimis anguſtis ſpatiis nos includis, ſi non vlteriùs aut dubitare aut inquirere licebit, quàm tui Themiſones permittent. Quid quòd mea non intereſt, nec opinor etiam ipſius Flemingi, quam pomum habeat facultatem, modò guſtanti gratum ſit. Hoc mihi malim expediri, quo ſeſe Dipnoſophiſtæ quoque in Laurentij conuiuio

Heſperidum mala. torſerunt; quæ nam ea ſint mala quæ Heſperidum apud poëtas vocantur. de ceteris ſanè; quæ hactenus primus mortalium nobis aperuiſti, & nunc ingentes gratias agimus, & pro eo ac debemus perpetuò habebimus; quas tamen multò habebimus maiores, ſi hac etiam acceſſione beneficium cumulatius reddas: quod te eo magis facere decet, quo Vortumni corona elegantior reddatur. GOROP. Quandoquidem video mihi hanc imponi neceſſitatem, vt totum hoc pomeridianum tempus nugis meis transfigatur: non magni facerem, qua de re me loqui velletis; niſi viderem non ſatis ſpatij diem hunc nobis daturum ad ea quæ ſuper reliquis Propertij verſibus cogitaueram, explicanda. Nec eſt ſanè quod Athenæo addi poſſe videatur, qui veterum hac in re diligenter enumerauit ſententias; & inter eos Pamphilus, Diis apud Lacedæmonios Heſperidum mala apponi ſolere, prodidit illa quidem gratiſſimum odorem ſpirare, verùm non eſſe eſui apta. Meminit & Ariſtocrates in Laconicis, eadem Heſperidum & Perſica mala faciens, de quibus Diphilus Siphnius ſic eſt locutus, vt ab aliis Coccymala vocari dicat, nec mali ſucci eſſe, immò plus nutrire, quàm cetera mala: quo quid ſibi velit, ipſe viderit. mihi bis per omnia videtur aberrare, ſi de Perſicis ſiue Medicis malis loquatur; quorum nec cortex, nec caro, nec ſuccus, nec ſemina bonum ſuccum generare

Perſicum malum. Medicum malum. poſſunt; cùm prorſus ab alimentorum mediocritate ad inſignes exceſſus declinent: cuius generis quæ ſunt, non video quis medicus ad boni ſucci copiam augendam queat adhibere, niſi idem fortè pharmacum dicat & nutrimentũ. Philotimus in alimentorũ libris Perſicum malum pingue & miliaceum eſſe, & oleum ex eo exprimi poſſe dicens, de cortice cum carne videtur locutus. Quoniam verò apud Lacones aliud nomen habuerunt; equidem crediderim illud minimè idem cum Græco prunorum nomine

Coccomala. Oxymala. fuiſſe; ſed ſcribendum eſſe Coccomala, non Coccymala, à granis nimirum, quæ acido Perſicorum malorũ ſucco continentur, & ab ipſo illo acido Oxymela, id eſt, mala acetoſa fuiſſe nominata. Ab Ariſtophane igitur Grammatico in linguis non malè dictum fuerit, κοκκομῆλα nominata fuiſſe apud Lacones Oxymala Perſica, ſiue mala acetoſa Perſica: Verùm cùm addit, à quibuſdam Adrya eadem vocari; maximam mihi mouet ſuſpicionem, hæc nomina non bene ab ipſo fuiſſe diſtincta. Nam videtur de prunis agere, quæ ἀκρόδρυα etiam dicuntur, & ſyncoptôs ἄδρυα, nec non & μάδρυα, quaſi μολόδρυα: quæ nomina cùm antea Brabylis ſiue prunis ſint tributa; vereor nè parũ ad medica mala faciant, quæ hic ab Athenæo dicũtur. Sed relinquamus has tricas, quibus veteres implicitos videmus: id quæramus, an Perſica, ſiue Medica, ſiue Aſſyria, ſiue, vt pòſt dicta

Citriũ malũ. ſunt, Citria eadem ſint cum Heſperidum malis, an diuerſa. Iuba Mauritaniæ rex in iis quæ de Libya ſcripſit, Citria ait Heſperica mala ab Afris vocari, & inde Herculem aurea mala in Græciam tuliſſe; nomine colorem ſecuto. Hunc quidam audiendum negant, aſſerentes Citrij nomen apud veteres non reperiri; quod & Galenus videtur indicare; deſcribi tamen arborem à Theophraſto ſub mali Perſicæ ſiue Medicæ nomine, quæ necdum ea tempeſtate patriam ſuam egreſſa eſſet: Tantum abeſt, vt inſigni errore carere eos putem, quæ neſcio quam ad Bacchum de Coccymalis & Oxymalis Perſicis Athenæus adduxit. Cùm igitur doctiſſimus Theophraſtus Medica mala quamoptimè libro quarto, vt vidiſſe vos nihil dubito, depinxerit, nec Heſperidum, nec aureorum fecerit mentionem malorum, nec dixerit Græciæ iam olim ab Hercule illata: non poſſum mihi perſuadere, vera ea eſſe quæ multò pòſt Iuba commentus eſt. Quòd ſi vel minima ſuſpicione tactus fuiſſet, hæc ea eſſe mala, quæ Heſperidum & aurea dicuntur; non opinor tam nobilem apud Græcos fabulam ſilentio tranſiſſet. Verùm vt me expediam, ſuffragium colophonium adducam Theophraſto prorſus conſenſurum.

Virgilius, dum quæ singulis regionibus peculiaria sint & prorsus sua, hanc arborem vti Medorum propriam & Italiæ necdum illatam, depingit:

Media fert tristes succos tardúmque saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula siquando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciémque simillima lauro,
Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat; folia haud vllis labentia ventis;
Flos apprimà tenax: animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.

Seruius auctoritate Appuleij de arboribus scribentis, eò propensus est, vt hanc arborem quæ hîc describitur, Citrum esse neget: quod cur faciat, non video: cùm Theophrasti & Virgilij descriptio egregiè consentiant & inter se & cum malis nostris Citriis. Probus nimis ineptè Rhododaphnen hîc describi credidit. Miror sanè tum huius supinũ iudicium, & ab omnibus medicorum pueris deridendum; tum illius aut vecordiam, quòd potius Appuleio, quàm Plinio accesserit; aut negligentiam, quòd huius libros inspicere non curarit, in quibus claris verbis expressum est, Citrium à Græcis malum medicum vocari. Video etiam in tardo sapore Grammaticos valde tardos esse, nec sat poëtæ acumen assecutos. Ego sic locum intelligo, vt putem Virgilium cum arbore expostulare, quòd tam felix malum, & tot dotibus nobile, tam tardè Romanis dederit gustandum. Sit igitur hoc nobis firmum, Medicum siue Persicum Græcorum malum à Theophrasto & Virgilio bene depictum, Citrium malum Romanis vocatum fuisse, de Plinij & Galeni grauissimorum testium auctoritate: quicquid interim vel Seruius, vel eius dux Appuleius obganniat. His accedit & Pamphilus in linguis illud quidem benè testatus, apud Romanos Citrum vocari; sed in eo pariter cum Iuba seductus à veritate, quòd idem Hesperidum malum putarit: quod equidem prorsus nego: quoniam nec Theophrastus diligentissimus Medicæ mali delineator, nec Virgilius hunc imitatus; tam antiquam pomi huius nobilitatem vllo modo subticuisset, si hoc aureum Herculis malum apud poëtas celebratum existimasset. Elegantissimus hic poëta cùm nusquam non diuina reconditæ eruditionis oracula promens vbique sui similis sit, tum in illa Eclogæ parte minimè dormitauit:

DA. *Malo me Galatea petit, lasciua puella;*
Et fugit ad salices: sed se cupit antè videri.

Et iterum:

ME. *Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta*
Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Quis hîc vlterius tergiuersandi locus iis qui negant, alia aurea, alia Medica esse? Aurea mala decem legit ex arbore; Medica scilicet, quæ ne in ipsis quidem Augusti hortis tum temporis crescebant? Minimè gentium. Nec hoc erat pastoris, illa magnis sumptibus è Persia aduecta de bulga sua comparare; nec ipse pastor, vt tale quippiam suspicemur, locum vllum relinquit, dum dicit, se aurea poma nec emisse, nec è culta aut domestica, sed siluestri arbore legisse. Quæ igitur erunt aurea hæc mala quæ pauperrimus Menalcas cum magna attenuatione muneris ad amores suos mittit; primũ dicẽs, *Quod potui*; deinde addens, *siluestri ex arbore lecta*; vt sibi nihil proprium, nihilque suum ostenderet; postremò, vilis & siluestris muneris, quod numerari non merebatur, numerum exprimens, vnà confessus paruum illum quidem esse in tam nihili dono, sed se cras hodiernam penuriam alteris decem compensaturum? Qui, rogo, hæc quadrant cum Citrio, quod necdum gustum sui Romanis dederat? Melius ominemur, quàm poëtam tam decori immemorem fuisse, vt decem Citria pauperrimus pastor & mittat, & vile munus esse fateatur; cùm eo tempore vel tria à primario homine non ruris, sed ciuitatis Romanæ ipsi Augusto gratissimi muneris loco dari potuissent. Quid quòd ne Claudij adhuc tempore in Italia Citrus coleretur, Columella alioqui traditurus, quonam serenda tractandaque esset. Martialis multo pòst eam de hac dote celebrauit, [Aurea mala.]

quòd in Assyria pomis numquam careret; quod ita esse, Palladius dicit se pòst in Sardiano & Neapolitano fundis suis deprehendisse, ceu rem in Italia & locis vicinis non antè visam. Quamobrem ne id quidem mihi Democritus, quisquis is fuerit dipnosophista, persuaserit, Antiphanem veterem Comœdiarum scriptorem in Bœotio suo de Citrio malo esse intelligendum, dum Baiotum suum amatorem, vt equidem coniicio, sic introducit puellæ loquentem:

Καὶ περὶ μὲν ὄψου γ' ἠλίθιον τὸ καὶ λέγειν,
ὥσπερ πρὸς ἀπλήστους, ἀλλὰ ταυτὶ λάμβανε,
παρθένε τὰ μῆλα καλά γε, καλὰ δῆτ' ὦ θεοί.
νεωστὶ γὰρ τὸ σπέρμα τοῦτ' ἀφιγμένον,
εἰς τὰς Ἀθήνας ἐστὶ παρὰ τοῦ βασιλέως·
παρ' ἑσπερίδων εἶμεν γε νὴ τὴν φωσφόρον,
φασὶν τὰ χρυσᾶ μῆλα ταῦτ' εἶναι· τρία
μόν' ἐστι ὀλίγον τὸ καλὸν ἐστι πανταχοῦ
καὶ τίμιον.

In his vertendis Natalis in ipso statim limine impegisse videtur, sed is, vt velit; nos sic ex tempore:

Sit sanè ineptum vel loqui de opsonio,
Ceu cum heluone sermo sit: sed accipe
Hac virgo mala pulcra, pulcra per deos.
Non pridem Athenas misit hæc rex semina:
Genus puto Hesperidum, per astrum Cypridis,
Esse aurea hæc dicunt. Tria at tantum modò
Sunt pulcra, rara, rara vbique gentium,
Pretijq́; magni.

Hos versus Eriphus non tam vt suos faceret, repetiuisse videtur, suis quibusdam additis, quàm vt trium pomorum donum ab Antiphane inductum derideret. Neque indicare videtur, Medica poma à Bœotio amicæ suæ data; cùm vix oboli faciat. At pluris fuissent tria citria tum temporis Athenis, quàm triginta oboli; & fortasse pluris, quàm triginta drachmæ. Deinde mox liquet ex comparatione Granatorum quæ Eriphus aureis Hesperidum malis opponit, minimè vel ab Antiphane vel ab Eripho de Citriis fuisse cogitatum; sed de viliore aliquo genere, quàm sint mala punica. Quod si rectè quis consideret quæ ab vtroque dicta sint; videbit, ni fallor, Melibœam nihili aurea poma facere; & ea quæ de aureis pomis à Venere in Cypro plantatis ferebantur, ad punica mala detorsisse. Sed valeat Eriphus cum sua rustica Melibœa, quæ Dianam à virorum consortio alienam, quàm Veneris sidus iurare mauult: ex quo solo perspici potest, omnia ea quæ Veneris sunt, ab ea contemni, & vix obolaria censeri. Ego aliter longè Antiphanem, quàm Dipnosophista intelligens, aio, elegantissimè & ingeniosissimè eum in tribus aureis pomis versatum esse; tum quod ad numerum spectat, tum etiam quòd eorum semen dicat non ita dudum à rege Athenas missum esse. Ternarium enim amoris vinculo conuenire, Virgilius etiam nouit; & multo ante omnes & Latinos & Græcos ipse Salomon funiculum triplicem dicens difficilius rumpi. Iam poma Veneri sacra esse, & ea quidem Cydonia de quibus Comicus agit, mox apertum reddam. Quo autem Bœotius rusticum & exile munus magis commendaret; addidit, non de vulgari Cotoneorum genere hæc mala esse; sed omnium longè pulcerrima; & quo pluris fiant, semen allatum dicit è Persia: quod mirum non est, cùm hodie quoque Cydoneorum ea præstantissima sint & maxima, quorum semen ex Lusitania vsque ad nos affertur. Porrò quòd à Rege dicat semen venisse amarulentum, habet criminationē in Athenienses nescio quos, qui regiis pecuniis quas per aurea mala indicat, se sinerent corrumpi. Nihil igitur minus hic cogitatum est, quàm de Medica malo: potius cogitatum est de auro Persico, quo Græci se non rarò allici sinebant, vt Persarum magis rebus, quàm patriæ suæ studerent: quod vt falsè admodum à Comico obliquis verbis & aureorum malorum mentione notatum est; ita parum bene ab eo animaduersum, qui collegit poma hæc Citrea fuisse ex eo quòd semen è ditione regis fuisset allatum. Certè si Antiphanis iam ætate arbor in Attica fuisset, idq́; tam communiter, vt

Ternarius numerus amoris vinculo conuenit. Cydonia mala Veneri sacra.

niter, vt etiam Bœotius inde poma haberet; multo prius ad Romanos, quàm Virgilius nasceretur, venisset: nec Theophrastus verè dixisset, Malum Medicam sua adhuc ætate Mediæ & Persidi esse peculiarem; nec opera sua dignum existimasset, tam diligentem eius dare delineationem, quæ multo antè beneficio cuiusquam Persarum Regis in Græciam fuisset translata. Hæc pluribus quàm vellem. Sed quid facerem? Antiphanes mihi videbatur defensionem implorare contra eos qui huius tam falsæ assertionis facerent testē & patronum. Quæ verò mala dederit intelligenda, ipsa Melibœa satis indicauit, dum errore virgini rusticæ non indecoro, Punica mala à Venere in Cypro consita fuisse dicit: quæ fabula non ad Punica mala, sed ad Cydonia pertinebat; de quibus Ouidius Metamorph. libro decimo ipsam Venerem sic loquentem adducit:

Est ager, indigenæ Damasenum nomine dicunt,
Telluris Cypriæ pars optima, quam mihi prisci
Sacrauere senes, templisq́ accedere dotem
Hanc iussere meis: medio nitet arbor in aruo
Fulua comas, fuluo ramis crepitantibus auro:
Hinc tria fortè mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu.

Hæc ait se Hippomeni dedisse, quo Atalantæ obiecta & cursum demorarentur, & amoris darent incitamentum. Theocritus tertio Idyllio idem expressit:

Ἱππομένης ὅκα δὴ τὰν παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
Μᾶλα ἐν χερσὶν ἑλὼν δρόμον ἄνυεν· ἁ δ' Ἀταλάντα
Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλλετ' ἔρωτα.

Hæc nec pari elegantia nec pari gratia Latinè, sed eadem dicam breuitate:

Hippomenes cupiens Atalantam inducere lecto,
Mala volis sumens cursum perfecit: at illa
Vt videt, vt furit, vt altum rapta est in amorem.

Quæ nam hæc Atalanta fuerit, magna est inter poëtas & eorum interpretes quæstio. *Atalanta.* Theocriti interpres & plerique alij geminam faciunt; alteram Arcadicam, Iasi; alteram Bœotam, Schœnei filiam: & hanc Hippomeni dant vxorem, illam Melanyoni. Meminit huius controuersiæ inter ceteros Apollodorus, sed lite pendente discessit. Ælianus, Arcadicam non solùm sagittis, sed & pedibus plurimum valuisse, satis ostendit; dum velocitatem eius astrorum cadentiū & fulminis celeritati comparauit. Theocritus hoc loco videtur indicare, Hippomenem & Melanyonem eundem fuisse, nomen posterius per illud, *μᾶλα ἑλὼν δρόμον ἄνυεν*, quasi diceret, Hippomenes inde Melanyon dictus est, quòd *μήλῳ ἄνυε*, quod ceteri perficere nequiuerunt. *Hippomenes. Melanyon.* Nomen itaque alterum de victoria datum apud poëtas induxit confusionem. Sed hæc propter viam. Videmus itaque in Græcia nulla vmquam ætate, post saltem quàm Hercules Hesperidum hortos spoliasset, aurea mala defuisse; cùm tamen Medicæ mali ante Theophrastum nullus vmquam meminisse videatur. Quæ igitur aurea mala sint, ex Plinio discamus, qui inter Cydonia ea Chrymela vocat, quæ aureo colore ceteris præstant: *Chrymela.* quod numquam scripsisset, si Citria, quæ & ipse & ceteri Romani iam cognoscebant, Chrysomela, siue aurea mala apud veteres fuisse, existimasset. Quamuis verò ex his *Chrysomela.* satis perspicuum esse puto, Cydoniorum genus illud quod aureo colore maximè est insigne, aurea mala esse, & idcirco etiam mala Hesperidum: ostendam tamen quid Propertius de Virgilij aureis malis senserit; cuius iudicio qui stare nolet, is cadat in quot volet errores. Eius ad Lynceen. hi sunt versus celeberrimi: *Cydonia mala aureo colore insignia. Aurea & Hesperidum mala sunt.*

Cedite Romani scriptores, cedite Graij;
Nescio quid maius nascitur Iliade:
Tu canis vmbrosi subter pineta Galesi
Thyrsin, & attritis Daphnin arundinibus:
Vtq́ decem possent corrumpere mala puellam,
Missus & impressus hædus ab vberibus.
Felix qui viles pomis mercaris amores.

Quis hic non videt, vilia poma fuisse, quæ aurea Virgilius vocauit, minimè verò ex Assyria vsque & Media magnis sumptibus aduecta. Non esse autem Scandiana, aut

Mattiana,

Martiana, aut Melimela, idem in eo carmine quo in auaritiam puellarum sui temporis inuehitur, ita clarè demonstrat, vt nullam tergiuersationem vel obstinatissimo aduersario relinquat:

Felix agrestum quondam pacata iuuentus,
Diuitiæ quorum messis & arbor erant.
Illis pompa fuit, decussa Cydonia ramo,
Et dare puniceis plena canistra rosis.

Succinat Propertio Palladius, qui vno verbo litem dirimet:

Cùm præstet cunctis se fulua Cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hospitio.
Roboris externi librum aspernata superbit,
Scit tantum nullo crescere posse decus.

Videmus hîc fuluam Cydoniam propter poma vocatam: videmus superbiam & decus auri: quid reliquum est, vt non tota aurea dicatur? Nolo nunc prolixius morari in errore hoc eradicando; ad quem tollendũ, vel solus Plinius satis grauis auctor esse debebat; quem tamen in eadem sententia Columella præcesserat, tria æquè ac ipse Cydoniorum genera tradens. His igitur auctoribus qui necdum credet, aurea Hesperidum mala, magnum Herculis inter cetera ornamentum, Cotonea mala esse; eum dignum iudico, quem Pomona solis plumbeis Nomentanorum malis pascat, nec vmquam aurea cognoscat. Iubam igitur iubebimus Afris suis narrare, Hesperidũ mala & Citria eadem esse; nec sinemus nos tam longè à veritate detrahi, quàm Hanno conterraneus eius nauigauit. Poterant quidem & huc ea adduci quæ in Herculis quibusdam statuis poma visuntur: sed quia non in omnibus eadem est malorum forma, malui hoc nobis in re manifesta argumentum deesse, quàm ex obscuro iudicio rationibus clarissimis tenebrarum aliquid offundi. Verùm quàm Virgilius bene doctèque de Hesperidum malis, siue aureis, senserit; tam rectè ea amatoris munus fecit; in eo & Antiphanem, & Theocriti non vnum locum, & quamplurimos alios poëtas secutus; quorum de scriptis non obscurè quiuis intelligit, poma Veneri donum esse gratissimum. Quis nescit, Paridis iudicio, Eridos pomum Veneri datum; & eam hac caussa victricem vocari. Eadem è pomea Dionysij corona mala decerpsit, quibus ad amores conciliandos vteretur. hinc Philetas:

Cotonea mala aurea Hesperidũ mala sunt.

Poma Veneri donum gratissimum.

τά οἱ ποτὲ κύπρις ἑλοῖσα
μῆλα Διονύσου δῶκεν ἀπὸ κροτάφων.

Qua de caussa Theocritus Mindio suo amatori poma ad Simetham dedit ferenda:

μᾶλα μὲν ἐν κόλποισι Διωνύσοιο φυλάσσων.

Hinc & illud quod modò ex eodem adduxi:

παρὰ πλεύροισι δὲ μᾶλα.

Ad quem locum interpres malum Veneri sacrum dicit; & idcirco ad latera quibus contigua sedes est illius animæ quam sub phrenibus Plato collocauit, quamque maximè Venereos ludos vigere oportet, reliquis duabus partibus otiosis. Hinc & illud apud Eustathium, nescio an ex Anacreonte:

μῆλα ἔρωτος ἴδου τρυγῶσι.

Et illud Aristophanis ex Nephelis:

μήλῳ ὑπὸ πορνιδίου βληθείς. Quamobrem non otiosè ab Homero factum, quod in Phæacum hortis dixit μηλέας ἀγλαοκάρπους, pulcritudinem nimirum malis propriam esse ratus & peculiarem; & idcirco malum a Paride datum pulcerrimæ. Quòd verò non generatim quæuis mala æquè Veneri grata fuerint, sed Cydonia præ ceteris omnibus, Stesichorus satis indicat in Helena, vbi commemorat, in regis currum inter myrti folia & rosarum violarumque corollas, multa quoque Cydonia coniecta fuisse. Plura possent afferri de Græcis, quibus mala Veneri sacra, non alia, quàm Cotonea, esse docerentur. Verùm ne sim prolixior, pro multis vnum adferam Antiphili epigramma, quo Struthion ad Venerem suam missum ad hunc fecit loqui modum:

Cydonia mala præ cæteris Veneri grata.

μῆλον ἐγὼ στρούθειον ἀφ' ὁπλοτέρης ἔτι ποίης
ἄελεω ἐν νεαρῷ χρωτὶ φυλασσόμενον·

ἄσπιλον,

ἄσπιλον, ἀῤῥυτίδωτον ἰσόχροον ἀρτιγόνοισιν,
ἀχνὴν ἐν πετάλοις συμφυὲς ἀκρέμοσι:
ὥρης χειμερίης σπάνιον γέρας, εἰς σὲ δ᾽ ἄνασσαν,
τοῖον χ᾽ ἡ νιφόεις κρυμὸς ὀπωροφορεῖ.

quod nos, etsi non pueri gratia, Latinum tamen faciemus:

Malum ego Struthion maturum gramine molli
Seruatum, integrum corpus adhuc retinens.
Haud naui, haud ruga, par est lanugo recenti,
Frondoso in ramo me vigor vsque tenet.
Rarum hiemis donum, sed tali bruma vel ipsa
Regina in gelidis poma ferat niuibus.

Inter cetera lanuginem suam adhuc recentem Venereum hoc malum commendat, quam Zonas etiam in epigrammate quodam vti pomo decoram laudauit, dicens:

ἀρτίχνοον τόδε μῆλον.

Nec Philippus item eam neglexit, sic canens in quodam hortulani cuiuspiam anathemate:

μῆλον δ᾽ ἡδύπνουν λεπτῇ πεποκωμένον ἄχνῃ. id est,
Malum & odoriferum, & tenui lanugine tectum.

Optime igitur Virgilius vt omnia Veneris poma cana dixit, id est, alba lanugine vestita: *Veneris poma cana.*

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.

In Saxonum historia legitur, Veneris in ipsorum regione simulacrum fuisse, cuius sinistra tria aurea poma teneret; quæ res cum Cypria malo ab Ouidio descripta egregiè consentit: Gyraldus narrat, à se & Cœlio suo Imperatoris Numeriani numisma visum, in cuius auersa parte stolata mulier victoriolam dextra tenebat, sinistra triangulum æquilaterum, in cuius summo apice paruus circulus stabat cum inscriptione, VENERI VICTRICI. Hoc paruo circulo Cœlius vmbilicum, Gyraldus speculum signari putabat. Ego vix dubito, quin triangulus & ternarius malorum in Venere Saxonica idem notarit; & circulus nihil aliud significarit, quàm rotundum pomum, quod trianguli veluti pyramidis è quatuor triangularibus faciebus primùm constitutæ fastidium coronaret. Sine enim ternarium tribus pomis, siue tribus lineis vnam pomi figuram sustinentibus indices; eòdem res tendere videtur. Aliud est quod credo vos expectare. Sed frustrà, nisi quis Deus ex inopinato adsit. Vultis vt dicam, vnde Cydonia & Citria nomina sua sortita sint; cùm nec Græca nec Latina videantur? Nam quòd Cydonia à Cydone Cretæ vrbe deriuent, id faciunt non tam quòd ita sit, quàm quòd, nisi id ex allusione vocum inuenissent, nihil haberent quò nomen referrent. Quòd si à Cydone nomen traxissent, nemo, puto, id melius scire potuisset, quàm ipsi Cretenses. At hi hæc poma non Cydonia, sed Codymala vocant, nihil minus quàm ad Cydonem alludentes; tantum abest, vt inde credant nominanda. cuius rei testis est Hermon in linguis Creticis. Apollodorus item & Sosibius Codymali nomine Cydonium intelligunt: quod cùm non faciant de communi vsu loquendi, necesse est de Cretica consuetudine statuisse, iuxta Hermonis interpretationem. Nec Veneris apud Ouidium narrationi conuenit, aurea mala primùm è Cydone Cretica venisse. Mihi ridiculum quiddam in mentem venit, quod vix ausim omnino proloqui, nisi Socratis pallio mihi frontem obuoluatis. FLEMING. Tu tibi frontem perfrica: nihil est in verbis flagitij. Si quid mali, id in rebus est, non in rerum notis. Et est alioquin absurdum, medicũ pudore suffundi. De nobis nihil sis sollicitus. *Cydonium malum vnde dictum. Codymala.*

GOROP. Scitis, opinor, Allemanis malum hoc Kutte vocari; & eodem nomine apud nos membrũ muliebre intelligi. Qua de caussa maiores nostri, ne pomũ dicentes, alterum illud nominasse viderentur; vocabulum mutilarunt, altera syllaba ex u vocali consonante facta, vt pro Cutte sit Que, C in Q ante V consonantem semper transeunte. Ex hac tamen abbreuiatione id discimus, e in Cutte longũ esse debere, si pomũ notetur; breue verò, si pro membro dicatur, quia tum Te paragogicũ dũtaxat habeatur: Ee verò firmum significat, & propterea etiam legitimum connubium quod firmum esse debet. Malum ergo nomen accepit ab vsu eo quo pomum hoc puellæ dabatur, veluti tessera firmi *Kutte. Cutte. Que-appel. Ee. Ee.*

firmi nexus cum membro ipsius sanciendi; quod adamussim Cut-te, & ad pleniorem sonum Cutte nobis significat; quod Latinis diceretur legitimum cum cunno connubium. Quicquid igitur de Veneris malis apud antiquos legimus, id ad Cotonea mala est referendum; qua de caussa doctissimè Virgilius Cana mala amoris tesseram fecit & in eo:

Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Hos duos Theocriti versus quos est imitatus, longè superauit:

ἠνὶ δέ τοι δέκα μᾶλα φέρω· τηνῶθε καθεῖλον,
ὧ μ' ἐκέλευ καθελεῖν τυ, καὶ αὔριον ἄλλα τοι οἰσῶ.

quos, verbum de verbo, sic reddere possemus:

En tibi mala decem porto; illinc carpsi, vbi tu me
Carpere iussisti: tibi cras mox altera porto.

μηλοβολεῖν. Μηλοβολεῖν igitur apud Græcos; non, vt vulgus Grammaticorum opinatur, à quouis malo traxit originem; sed à Cotoneo, vt poëta Latinus omnis eruditionis antiquæ thesaurus indicauit. Quòd igitur Aristophanes dixit, μήλῳ βληθεὶς, id est, pomo impetitus; & Theocritus:

βάλλει μὲν μήλοισι τὸν αἴπολον ἁ κλεαρίστα.

Et iterum:

βάλλει τοι πολύφημε τὸ ποίμνιον ἁ γαλάτεια μάλοισιν.

est ille quidem simpliciter imitatus ad hunc modum:

Malo me Galatea petit, lasciua puella.

Sed quod malum intelligi voluerit, tum expressit, dum cana mala, & aurea, ad idem symbolum adduxit; quod hi quos secutus est, non indicarunt. Iam veram etiam antiqui nominis, quo & olim Cydonium vocatum fuit, & hactenus à nobis vocatur, interpretationem ita ob oculos posuit, vt melius non posset, tametsi linguæ nostræ peritus fuisset. Quid enim hoc est: *sed se cupit antè videri*: nisi illud ipsum, quod dixi, cunni connubium prisca voce significatum?

Verùm video mihi obiici posse; qui fiat, vt nobis nulla huius symboli memoria extet, si nostrati vocabulo tota eius ratio cõtinetur? At ego aio, minimè obliteratam esse, licet omnium vernaculi sermonis caussarum tanta sit, non apud plebem modò, sed apud doctissimos etiam quosque imperitia, vt me vel Atchæomanem vel Blitomaniam videam nominandum, si quid horum ad delicatas ipsorum aures deferatur. Nobis in

Quein. frequenti vsu est Quein; sed numquam nisi pro conuicio dettitæ alicui mulierculæ obiici consueto. Angli idem vocabulum pro scorto vsurpant; nec quicquam est apud eos magis tritum. Eius hæc est origo. Quee quid significet, modò dixi: quod licet honestè olim fuerit acceptum, praui tamen hominum mores ad turpitudinem traduxerunt, ita vt nihil aliud dici videretur, quàm illa maris & feminæ coniunctio, quæ non legitimo ritu, sed solius partis prurientis firmitate & iuramento teneretur: ad quam sane rationem illud puto pertinere, *Sed se cupit antè videri*. & illud; βληθεὶς μήλῳ ὑπὸ πορνιδίου.

Quee-in. Qua via nomen est inuentum Quee-in illi feminæ denotandæ, quæ nullius memor honestatis, totam sese ad eiusmodi congressus comparauit, non diutius vnius futura, quàm hac parte sui sit alligata. Ex Queein dissyllabo ad eam formulam facto, quo Feminina apud nos à Masculinis deriuantur, monosyllabum Quein ortum est, in quo prior pars diphthongi sonum priorem seruat; qui si negligatur, minimo discrimine fiet vt Reginæ & Scorti nomen idem euadat apud Britannos: qua in re non pauci exteri, dum linguam bene pronuntiare necdum possunt, turpissimè sæpè labuntur. Discant igitur Angli nominis sui rationem; & discant nostrates seipsos intelligere, dum mulierculam quampiam per conuicium Quein appellant. An hic nõ videmus clarissima indicia, Cotoneum apud nos quoque eiusdẽ rei, cuius apud Græcos, symbolũ fuisse, si ex eius quidẽ nomine vile scortũ hactenus nominetur? Ego sanè nihil video manifestius teneri posse.

FALKENB. Neque ego quicquam amplius hic desidero; nec committere possum, vt non Theocriti nomine, hominis mihi, vt scis, familiarissimi, maximas gratias agam, quod tam insignem malorum dederis interpretationem. Neque item indignè fero, in quibusdam Virgilium eruditione multo fuisse superiorem; si vicissim hoc mihi des, non paucis etiam locis Siculum fuisse suauiorem; deinde facilius esse, quæ ab aliis bene in-

uenta

uenta sunt,ea ornamentis hinc inde conquisitis reddere comptiora & illustriora,quàm eadem primùm inuenire.

Sed quando iam satis de nostrati voce constat; vellem Græcam quoq. & Latinam ad natales suos reduci. GOROP. Id non erit difficile, his iam ad veritatem gradibus extructis. Quod nobis breuitatis studiosissimis per monosyllabum dicitur, id prolixius apud Latinos quidem & Græcos, sed ex eadem origine nominatur. Nam Cot-dom-et/ idem est quod cunno facio iuramentum, vnde Cotoneum Latinis, & Græcis Cydonium vocatur. Hæc plana sunt, & minimè distracta, aut collo obtorto ad nominum rationem compulsa: interim tamen id nobis clarè demonstrantia, quod veterum doctissimus quisque de Cydoniis prodit. FLEMING. Non possum satis demirari hanc rerum & vocum catenam, qua ad has antiquitates magis trahi, quàm duci videris: nec video vtrum magis admirer sollertiam ne inuentionis,an perpetuam omnium inter se rerum vocumque consonantiam, citra quam difficillimè mihi noua hæc monstra probares,quæ, velut Hercules Cerberum, primus in lucem protraxisti. Verùm hæc quæ de Cydoneis malis dicta sunt, non ante integram mihi lucem habere videbuntur, quàm nos docueris, qua de caussa Cydonia vetustissimi illi patres Veneri consecrarint, & id quidem tam inhonesta nuncupatione? GOROP. Quo rogo nomine hanc partem corporis vocassent? Des licet sexcenta nomina, an non omnia eandem rem significabunt? & si idem signent, quare aliud alio erit vel honestius vel inhonestius? Scimus loquendi vsum in rebus eius generis impropriis & translatis vocibus, quàm propriis magis gaudere: quibus si non aliud significant, qui fit,vt honestius dicantur locuti, quàm si propriis vsi fuissent? Medici & naturalis philosophiæ periti, dum de naturalibus hominis partibus disserunt per voces, vt Aristoteles vult, rerum proprias; num fortasse peccare dicentur? In animo omnis est turpitudo, non in rebus, non in vocabulis. Ille si laboret, facillimè offenditur: si integer est, nihil læditur; immo solida rerum notitia, & earum propria nomenclatura, optimus eius est pastus & verum alimentum. Cut si conuertas, mox intelliges, quid huic membro sit gratissimum, quidque sibi fieri maximè desideret. Quorsum igitur aliam vocem quæremus,quæ non æquè naturam eius exprimere possit, & sit tamen nihilominus pro eodem intelligenda? Et hoc quidem de voce. Iam videndum an honestæ Veneri, an inhonestæ hoc vocabulo mala nuncuparint. Honestæ profectò; cùm iuramenti & legitimi connubij voces habeant significationem, quibus ipsa mala nuncupantur. Neque ceteroqui Venus arborem hanc suam in Cypro, tamquam dotem suam, iactasset; nec mala in Regis curtum Stesichorus coniecta fuisse commemoraret; nec Pallas de pomo in certamen venisset. Iam & Arabius elegantissimo Epigrammate sententiam nostram confirmauit; quod veluti triarium quoddam robur ad ipsa signa collocabo.

Ἔδνα γάμων ἔῤῥιπτες ἢ ἀμβολίην ταχύτητος
Τοῦτο γέρας κούρῃ χρύσεον Ἱππόμενες;
Ἄμφω μῆλον ἄνυσεν, ἐπεὶ καὶ παρθένον ὁρμῆ
Εἶργεν, καὶ ζυγίης σύμβολον ἦν Παφίης.

Aurea dona iacis, quo sint sponsalia, an vt sint
Pernicis remora virginis Hippomenes?
Malum ambo expedit, prohibens hinc impetum, & inde
Se monstrans Veneris tesserulam esse Iuga.

Alij Iunonem Zygiam siue Iugam vocarunt, à qua vicus sub rupe Tarpeia in forum tendens, Iugarij nomen accepit. Hic noster poëta Venerem hac nomenclatura dignatus est, cui vincla iugalia, non minus quàm ipsi Iunoni, curæ esse scimus. Quamobrem clarè iam videmus, mala Veneris pudicæ symbolum principio fuisse: quamuis postea corrupti hominum mores eo cœperint abuti, vt ferè in omnibus ritibus rectè institutis accidere videmus. Quid quòd ipsa Tellus, fecunda omnium mater, mala aurea pro nuptialibus donis Ioui & Iunoni matrimonium contrahentibus protulerit, vt in Ægyptiacis suis Asclepiades prodit. Quis igitur non fateatur, ad castos amores hanc tesseram pertinere, quæ summis Diis data fuerit, tamquam præclarum thalami iugalis honorarium? Sed quò plura adfero testimonia? Vnum instar erit plurimorum, ab ipsa Hermathena optima omnis sapientiæ & antiquitatis interprete petitum. Quemadmodum

Cotoneū malum vnde dictum.

Cydonia mala quare Veneri consecrata.

Cut.
Cut.

Iugarius vicus.

Iuga Iuno,
Iuga Venus.

dum Cotonea claram habent in Cimbrico sermone significationem; ita non paul-
Struthia mala. lo clariorem ipsa Struthia, quæ statim linguæ nostræ peritis indicant, sese ad connubia
promouenda, lætóque successu augenda, pertinere: quod si verum est, vt est verissi-
mum; quid vltrà impedimenti adferetur, vt non constanter asseramus, in legitimo ma-
Trou. trimonio ambiendo, hoc malorum genus, tesseræ loco fuisse? Trou idem est quod con-
Dien siue Dyen. nubio iungo: Dien est augeri, promoueri, & ad bonam frugem peruenire. Hinc Strous-
dien quid aliud erit, quàm ipsius matrimonij felix auctus & promotio? Nolo vos mo-
S pro Des/ articulo in genitiui casu. nere, à Trou/ in genitiuo fieri Strous; sicut à Man/ Smans/ articulo per syncopen adie-
cto, loco Des Trous/ & des Mans/ formula vt satis nobis vsitatissima; propterea quòd
sit aptissima ad sermonis breuitatem, quam perpetuò affectamus: ita vt nihil aliud sit
Strousdien/ quàm ipsius coniugij ad bonam frugem incrementum. Iam ex sibilo & lit-
tera media in compositione concurrentibus, quid mirum, si facta sit littera aspirata,
qua polita cum terminatione Græca ex Strous dien fit Strouthion penultima longa, vt
eam Antiphilus in Epigrammate modò recitato dimensus est. At siquis diceret, à
στρουθός. Græcorum voce στρουθὸς Struthion deriuari; cum ego interrogabo, vnde Strou-
thos nomen acceperit? ad quam quæstionem scio æque mutum fore, atque is est
qui Græcis etymologicon scripsit. Nos ex perpetua vocum rerumque cognatione cer-
nimus, ex eadem caussa & malo & passerculo nomen datum esse. Sicut enim pomum,
Passer, Veneris iugalis symbolum. ita & passer Veneris iugalis symbolum gerit: atque idcirco Strous-doot/ id est mors
connubij vocatur; tum quia vulgus nostras dicit, mortis quoddam genus suauissi-
mum contingere ad finem Venereæ palæstræ, quæ passere ob immensam salacita-
tem notatur: tum quo moneamur, nos è connubio celerrimam mortem reportatu-
ros, si auiculam hanc imitemur: quoniam mas in eo genere sic sese frequenti Veneris
vsu exhauriat; vt numquam ad biennium perduret. Hinc στροῦθοι etiam illi vocati sunt,
στροῦθοι. qui huius auiculæ naturam sequuntur. Sed illud animaduertendum, στρουθίον dimi-
στρουθίον. nuentium formula factum, aliud esse, & alio tempore pronuntiandum, quam στρού-
στρούθιον. θιον pro malo: cùm hoc aliunde sit compositum, quàm illud, quod mortis vnà addu-
Struthium, herba Lanaria siue herba Fullonum dicitur duplici ratione. cit mentionem. Herba autem lanaria duplici ratione potest videri nomen Struthij
accepisse: semel, vt moneamur, coniugij castimoniam tam puram sinceramque esse
debere, quàm est lana, radicula fullonia emundata: rursus, quod eadem radicula
libidinem etiam excitet, vehementi suo calore plurimum humoris ad vasa sper-
matica mandans, præsertim si cum flatulentis & crassis cibis edatur. Cognita igitur
Struthiũ obscena pars virilis. hac Struthij pomi etymologia, non mirum nobis poterit videri, id quod Festus an-
notauit, Strutheum pro obscena parte virili in Mimis præsertim accipi solere; quan-
doquidem hæc corporis pars coniugium maximè promoueat, & debitis augeat in-
crementis. Quanta est, bona Venus, hæc rationum affinitas! quantus consensus
symbolorum! Meritò sanè passer à Catullo Lesbiæ suæ tributus est: cui puellæ cum
à Sappho & Lesbiis moribus nomen videatur dedisse; bene etiam illam auicu-
lam caram fecit, quam Sappho Venereo vehiculo consecrauit, quamque sic est imi-
tata, vt tandem amoris furiis agitata, ipsa sibi mortem consciuerit; valde profe-
ctò conuenienter Græcæ passeris nomenclaturæ, quæ connubij mortem Cimbris
ob oculos ponit insigni refrenandæ libidinis hortatu. Credo equidem nihil vn-
quam inter mortales tanta prurigine insanisse, quàm Lesbiam illam poëtriam; & hac
de caussa optimo iure Veneris currui passeres iunxisse, potissimùm cùm ad se eam
venisse fingit.

πατρὸς δὲ δόμον λιποῖσα
χρύσεον ἦλθες
ἅρμ᾽ ὑποζεύξασα, καλοὶ δέ σ᾽ ἄγον
ὠκέες στρουθοί.

Huc igitur Catullus allusit in ipso primo operis sui limine, symbolo eo constituto, de
quo quiuis intelligeret, non solùm cuius carmina & studium esset imitaturus; sed hoc
etiam, qua maximè puella gauderet; quorum vtrumque gemino indicio notauit, &
nomine Lesbiæ, & passere de Sapphus arbitratu Veneris iugali.

Et hæc quidem de Græco passeris nomine, cum Strutheo pomo partim conuenien-
Passer vnde dicatur. ti, partim aliò declinanti; cui, si velitis, hoc addam corollarium, quo intelligatis, quòd
eadem

eadem auicula apud Latinos habeat nominis sui rationem; quam, non minus quàm *Passer vnde*
ea quæ modò de Græca voce dixi, pariter omnes, ni fallor, ignorant. Jap & Pai sic in- *dicatur.*
ter se sunt connexa, vt nemo prius præstare possit, quin alterum consequatur: cùm *Jap.*
illud idem sit quod βοὸς, hoc verò non aliud quàm satisfacio. Quandoquidem igitur *Pai.*
Eer honor est & decus; pais-eer decus erit illius satisfactionis siue solutionis, qua id *Eer*
datur quod coniugi debetur: qua in voce non mirum est litteram S duplicatam,
loco I vocalis, quæ diphthongum in priore compositi parte faciebat, ita vt ex Pais-
eer fiat passer. Nam si in hac arena certamen inter omnia animalia iniretur, nemini
dubium est, quin huic auiculæ summum victoriæ decus à iusto iudice decernendum
esset. Sed iam satis diu de Lesbio passere: teuertamur ad Strutheon. Triplex Co- *Cotoneorum*
toneorum discrimen, vt modò annotatum, Columella & Plinius agnouerunt: quo- *triplex discri-*
rum illud quod maximum est, Strutheon nominandum censent. Ego lubenter qui- *men.*
dem Græcis & Latinis admitto, vt hanc vocum seruent distinctionem; quo clarius de
pomorum diuersitate differatur: verùm nego, discrimen hoc ex vocabulorum origine
prouenire. Vtrumque enim nomen & Cydonium & Struthion Veneris tesseram no-
bis proponit: tametsi hoc clarius aperiat significatum suum ad castam Venerem re-
ferri; illud indicet flagitiosos hominum mores à legitimo mali symbolo ad impudici-
tiam declinasse. Cretenses itaque Codimalum, id est, cunni malum dicere maluerunt, *Codimalum.*
quàm Cydonium: quòd in hoc impostura & fraus significetur, in illo antiqua tesseræ
puritas retineatur. qua in voce liquidò cernitur, Cydonei & Cotonei nomenclaturas ab
eo vocabulo quo nobis muliebre membrum notatur, deriuari.

Quoniam verò nunc constat, pudici castique coniugij Cotoneum malum, siue Cy-
doneum, siue Strutheon, tesseram fuisse: reliquum est, vt caussam explicemus, cur hoc
symbolum à priscis hominibus ad hanc significationem sit constitutum. Nihil enim te-
mere ab iis hac in re factum esse, cùm perpetua eorum in nominibus signisque ponen-
dis industria, tum magnus hic vocabulorum consensus, & antiquissima apud poëtas de
malis Veneri dedicatis auctoritas conuincit. Ceterùm quo oratio de huius instituti
ratione clarior euadat, prius mihi aperiendum videtur, vnde Malum dicatur: quod
vocabulum Latinis & Græcis vt commune est; ita apud neutros etymologia eius repe-
ritur, quæ quidem tolerabilis possit videri. Quid enim frigidius, quàm μῆλα ἀπὸ τοῦ
μέλεσθαι deducere; eo quòd curam eorum oporteat habere: & eadem etiam de caussa
asserere, oues Græcis μῆλα nominari? Nos ex limpidissimo ipsius veritatis fonte origi-
nem huius vocabuli petemus, & ex peculiari nobis vocum per conuersionem fabri-
candarum formula conuincemus, Mali nomen è sermone nostro ad Græcos & Lati- *Malum vn-*
nos venisse. Laem apud nos significat diligenter caueo, ne res quæpiam lædatur; quod *de dictum.* *Laem.*
in Hieroglyphicis nostris, dum de figura ipsius Lamed agam, latius declarabo. Huic *Mael, id est,*
voci prorsus vox versa est contraria, nihil aliud significans, quàm rem quampiam in mi- *molo.* *Molo, is, ere.*
nutissimas partes comminuo: à qua Latini Molo verbum, & Mola nomen accepe- *Mola, æ.*
runt. Iam quia excellentissima comminutio est, qua cibus ab hominibus mansus ab
ignobiliore natura ad humanam naturam transit; visum est nominum nostratium ar-
chitecto, Mael siue Mal pro conuiuio vsurpare. *Mael, id est*

Cùm igitur Mal vocali longa conuiuium sit: videamus quæ fuerint primæ homini- *conuiuium.*
bus in conuiuio dapes. Hoc nobis diuinus Moses, siue ipse veritatis reuelator, Mosis *Mala siue po-* *ma, prima*
verbis ostendit, ad hunc modũ: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in pa-* *fuerũt homi-*
radisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum, præcepitq. ei, dicens: Ex omni ligno *num dapes.*
Paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. En vobis primum
hominis alimentum; quod cùm dicit ex omni arbore paradisi capiendum; quid aliud
dicit, quàm totum conuiuium pomis esse instruendum? Poma igitur mala dicta sunt;
quia ex iis primum hominum conuiuium, siue Mal fuerit apparatum. Nobis hæc vox
pro pomo in desuetudinem abiit; ne idem conuiuij, & pomi nomen, pareret orationis
obscuritatem: cuius loco Apfel dicimus, ad primi peccati memoriam sempiternam. *Apfel.*
Hap enim arripio est; Fel crudele, & quicquid vitæ aduersatur: quoniam Lef idem sit *Hap.*
quod viuo; cui Fel ex diametro repugnat. Quid melius exprimere posset primi pec- *Fel.* *Lef.*
cati historiam, quàm si pomũ raptus crudelis & vitæ contrarius dicatur? Quoties enim
nostras hoc pomi nomen audimus, toties in mentem subire debet illud Dei verbum,

 In qua-

In quacumque die comederis ex eo, morte morieris. Verùm quò conducit, eius sententiæ, & primi parentum lapsus meminisse? Quorsum? eò nimirum, vt mox Deum oremus, quo perditam vitam nobis benignitate sua omnipotenti restituat, & perpetuò ab insidiis Draconis nobis caueamus, cuius suasu crudele illud & lethale pomum parentes nostri comederunt? Malum ergo, si de prima origine interpretemur, omnem arboris fructum significat, qui hominum conuiuio est idoneus: qui vetus fuit huius vocabuli vsus, quod Eustathius non semel annotauit. Post diluuium verò, cùm Deus Nocho & liberis eius carnis esum permisisset, Malum dici cœpit omne animal quadrupes, quo homines vescerentur. Neque enim solùm oues, sed capræ etiam, & cetera animalia pascentia, hoc nomine apud veteres intelligebantur: quod Eustathius item pluribus locis tradit. Verum per singularem quandam excellentiam, ouillum pecus hoc nomine notatur; eo quòd inter quadrupedes primas tenere videatur, & non ad aliud comparatum, quàm vt conuiuia ex eo apparentur. Ridiculum itaque se præbuit Varro, dum μῆλον pro oue apud Græcos à voce animalis dictum putans, scribit βῆλον potius, quàm μῆλον dicendum fuisse; non secus atque Latini dicunt balare. Neque enim sola ouis hoc nomine, sed alia etiam animalia priscis vocabantur, etsi Latinus cum Græco de sono animalis contendere velit, mox in triumphum ducetur; propterea quòd βληχάω longè melius ouillam vocem exprimat, quàm balare.

Malum, primo arboris fructum, postea omne animal quadrupes, quo homines vescerentur, significans. μῆλον malum siue pomum. μῆλον, id est, ouis &c.

Malum igitur quoduis pomum dici potest: sed dum solùm ponitur, pro Cydonio maximè accipitur; eo quòd hoc præstantissimum habeatur. Hinc oleum Melinū cùm dicimus, oleum Cydoniorum intelligimus. & similiter qui dixit, *Malo me Galatea petit*, Cotoneum dedit intelligendum. Porrò cùm mala à mensa siue conuiuio nomen habeant; sitque primus conuiuij gradus inter maritum & vxorem: non malè illi cogitarunt, qui coniugij notam Mali esse voluerunt, indicantes in coniugio omnem victum communem esse. Hinc Allemani hactenus vxorem Gemahel vocant: nos gemael/ id est, conuiuij consortem. Quamuis enim cum aliis etiam mensam communem habere soleamus; tanto tamen hac in societate potiorem locum vxor habet, vt omnes ceteri potius, quàm hæc vna, sint deserendi. Qua ergo ratione Gemael Germanis vxor vocatur; eadem malum primus antiquissimi conuiuij apparatus, coniugij symbolum habetur. Atque hæc quidem vna sit ratio de toto malorum genere sumpta. Altera est Cydonio magis peculiaris, ex eisdem etiam sacris litteris originem ducens. Primi illi nostri maiores diligentissimè semper curandum sibi existimabant, vt nusquam monumenta deessent, quibus ad vitia fugienda & virtutem amplectendam homines incitarentur. Non igitur satis putauerūt, si maxima primi conuiuij illius frugalitas per Mali notam in mētem subiēs, ad obuium & parabilem victum maritū & vxorem hortaretur; atque simul commonefaceret, perpetuam viri & mulieris coniūctionem esse debere: nisi & aliud addidissent, quo & historia prisca notatu dignissima, & optima vitæ præcepta simul continerentur. Hoc autem tale fuit. Primi nostri parentes cùm Serpentis fraude seducti vetitum pomum comedissent, sensissentque quantum inde mortiferi veneni in corpus & animum grassaretur; nomen ei dederunt, quo prorsus, eius abominatio, & versò, venenum indicaretur. Fyg enim dicitur per Apocopen, à Fyghp/ id est, tu abominādè: eodem modo quo Form dicimus à For-maet/ id est, præcedēs mensura: à qua voce Forma fit Latinis. vox versa Gpf nihil aliud notat, quàm venenū, ad rationem nominū ichnæorum. Hinc Latini ficū acceperunt; Græci corruptè σῦκον nominarūt. Quàm verò superba hęc esset ficus, & quàm ingenti foliorū tum copia tum magnitudine luxuriaret; tum etiam quàm rarum, quàm exiguum, quàm dulcem fructum produceret, Indoscythica mea satis declararunt. Vt igitur maiores nostri monerent, ab hac arboris natura prorsus esse fugiendum; ad coniugij symbolum eius arboris fructum acceperunt, quæ quam maximè à ficu illa amplissima & superbissima distaret. Quòd si quis scire volet, quàm peritè fecerint; Cotoneam cum ficu illa Indica conferat, inueniet nimirū ingentē esse ficui magnitudinem: Cydoneam verò tam exiguam esse, vt malorum omnium sit infima: illam pomum habere exiguum, hanc omnium malorum maximum: illi esse pomum dulcissimum, huic austerum & sapore adstringente. Nunc itaq. quid aliud nos hortantur, qui malum Cydonium matrimonij & Veneris iugalis tesseram faciunt, quàm vt superbiam, & arrogantiam, & omnem superuacaneum ornatū quamlongissimè fugiamus, & infimi

Malū, quoduis pomum dici potest; sed dum solum ponitur, maximè pro Cydonio accipitur. Melinum oleum. Gemahel. Gemael.

Ficus Indica, vetitum fuit pomum, quod primi nostri parentes comederunt. Fyg. Fyghp. Fojm. Foj maet. Forma. Gpf. Ficus unde dicatur. σῦκον. Cydonium malum, coniugij symbolum, à ficu Indica maximè differt.

hac

hac in parte ſimus. Verùm vt infimos nos eſſe volunt magnitudinis & foliorum luxuriæ; ita fructum à nobis cupiunt proferri omnium maximum & copioſiſſimum, & eum, qui dulcorem ſuum non facilè in bilem conuertat, ſed ſalubri adſtringendi facultate totius corporis vires corroboret atque confirmet. Liuidum etiam fici colorem procul abeſſe iubent, & eius loco aureos ſolis radios in omnibus operibus ſtudiiſque noſtris volunt fulgere. Iam nec tenera illa malorum lanugo ſuo caret ſignificatu; qua clementia diuina erga genus humanum, & mitis conuerſatio cum omnibus denotatur. Niſi enim mollis diuinæ clementiæ lana ab ipſo agno qui Chriſtus eſt, accepta, omnia opera noſtra circumdet; fruſtra laboramus: quam apex in flaminũ Dialiũ pileis olim ptæ ſe ferebat. In omni ergo humilitate, quę virtus eſt apud Chriſtianos ſumma, licet à Philoſopho fortè inter vitia numeraretur, fructus maximos proferamus, & illos quidem aureo colore ſplendentes, prorſus ex aduerſo cum illa arbore diſſidentes, de cuius pomo primi parentes lethale mortis virus ſuxerũt. Si quis pro amplitudine ſignificationis hoc ſymbolũ explicare niteretur; næ ille maximum volumen impleret, & ne ſic quidem fortaſſis omnia myſteria in lucem proferret, quæ de cydoniæ & fici illius comparatione dependent. Mihi ſufficit, tantulum modò indicaſſe, vt inde liceat de ceteris facere cõiecturam. Cogitemus itaque in omni cõnubio, de malo permiſſo, & vetito; de ſuperbia fici, & cotoneæ arboris humilitate; de huius copioſo & aureo pomo ingentis magnitudinis, & illius exiguo & raro fructu, in foliorũ tenebris deliteſcente: atq. ita hanc nobis ſequendorũ, illam fugiendorum perpetuò teſſeram habeamus. Aureum igitur malũ, aureos è connubio fructus, & eos maximós, & robuſtos, notabat; planè ficis illis exſecrandis diſſimiles; & idcirco ſymbolum ſignificantiſſimũ Veneris iugalis, ad quam omnia nomina referũtur.

Cydoniorum malorum lanugo tenera quid ſignificet.

De Medico malo id quæri poteſt; quanam cauſſa Latini Citrion id vocarint. Poterat quis facilè ſuſpicari, è Punica lingua, quæ Arabicæ vel cognata vel ſoboles eſt, nomen hoc ad Romanos veniſſe: niſi Iuba diceret, Heſpericon malum ab Afris nominari, quod qua Mauritana voce diceretur, adiectum non habemus. Conſtat de Plinij confeſſione, Citri nomen duabus æquè arboribus tributum fuiſſe: alteri, quæ malum Medicum ferret, alteri, è qua monſtroſi pretij menſæ dolarentur; ita vt certò aſſerendũ ſit, in nomine nihil diſcriminis fuiſſe; & longè eos à Plinij ſentẽtia diſcedere, qui eo capite quo de id genus menſis tractat, Cedrũ pro Citro ſcripſerunt. Nam cùm dicit aliam eſſe arborem eodem nomine, quæ malũ ferat, ſi pomum quoque Cedron erat vocandũ, debuiſſet tertiam quoque arborem eiuſdem nominis addidiſſe, quo tota homonymia abſolueretur. Nam hanc lectionẽ ſequendo, Cedrus vna menſis dicata eſſet, altera malum Medicũ ferret; tertia trabibus ad multa ſecula duraturis quæretur: vt interim de Oxycedro taceamus. Sed fruſtra hanc ſcripturam oppugno: cùm perſpicuũ ſit ex Athenæo, Euſtathio, Galeno, Pamphilo, & aliis, pomũ non Cedrion, ſed Citriũ vocari: immo Cedrion apud Pliniũ eſſe primũ humorẽ, qui ex tedis, ignis vi, ad modũ aquæ exſudat. Vt igitur ſuccinctè id quod hic ſentio, aperiam: crediderim Romanos arborem, è qua criſpa materia ſecabatur, principio Citrum nominaſſe, voce Africana nonnihil corrupta, quæ de Arabũ conſuetudine in priore ſyllaba erat adſpiranda: & ſunt qui alteram etiam cum littera adſpirata pronuntient, quod videtur Bellunenſi correctori in Abencina placuiſſe: ex quo & illud coniicio, de vocali prioris ſyllabæ non ſatis certã eſſe rationẽ, aliis Chithran, alis Chathran legẽtibus. Significatur autem hac voce Arabibus Cedrus, vt licet apud omnes Arabes medicos videre. Quamobrẽ cùm Pœni Chitram pronuntiarent, & in Cedrorũ genere arboris illud genus, è cuius nodis menſæ fiebant, collocarent; Romani nomen ad linguam ſuam accõmodarunt, littera Chet in tenuẽ mutata: ignari interim Cedrũ & Chithran idem notare; cùm tamẽ Arabes vno Chithran nomine, & Cedrum quæ in Libano creſcit, & arborẽ è qua menſas Romanorũ luxus maximis & inſanis ſumptibus comparabat, videantur nominaſſe. Quamuis enim Theophraſtus, vt videtur, ſilueſtrẽ Cupreſſum dicere maluiſſet; mihi tamẽ Africani hac in re magis placẽt: propterea quòd facultate & creſcendi modo propiùs cedrum quàm cupreſſum imitetur; & hactenus etiã arbor vitæ dicatur, de qua notã cedro cognatã eſſe liquet, quia Cedrus olim fuerit vita mortuorum, teſte Dioſcoride, nuncupata. Ramos item non ad cupreſſi modum ſecundũ caudicẽ ſurſum attollit, ſed à caudice exterius ad angulos ferè rectos porrigit. Quid quòd folia etiam, & eorũ creſcendi modus, magis cum cedro, quàm cum cy-

Medicum malũ Citrium.

Citri nomen duabus arboribus tributũ.

Cedrion.

Cedrus.

presso quadrent, quæ multa ordine plano connexa, nonnihil ad Conchitidis aut filiculæ
formam accedunt. Odor item acutissimus, & sapor Sabinam potius, quàm Cyparissum
æmulatus, ad naturam Cedri propiùs videtur pertinere. Et si mihi noua nomina fingere
Cedrelate. liceret, dicerem hãc Masculam Cedrelaten; & alterã, quæ in Amano & Libano crescit,
feminam esse; propterea quòd crispus nodorũ plexus, & lignũ magis exsuccum, & minus
resiniferũ, masculam indolem sapere videatur: contrà ad feminã, lacrymæ abundantiã,
& materiæ vastitatẽ spectare credam. Nos igitur in ea sumus opinione, Thuium Theo-
phrasti, esse Cedrum, siue Cedrelaten masculã; quia minus habeat resinæ, & plus nodo-
rum. nec dubito, si Theophrastus oculatus huius arboris pictor fuisset, qu in in hãnc etiã
concessisset sententiam, quam Arabes & Africanos tenuisse suspicor, ex eo quod eodem
nomine Cedrum & Citrum vocarint, quasi videlicet eiusdem generis essent, solo sexu
differentes. Romani igitur ignorãtes idem Chithran Africanis esse, quod Græcis & La-
tinis Cedrus; ex Chithran Citrum fecerũt, adspirationibus sublatis, & eodem nomine
malum Medicam, citra scripturæ discrimen, contra quàm ratio postulabat, vocarũn.
Quamobrẽ melius fecissent, tũ etiã naturæ & linguæ, è qua harũ arborũ nomina vene-
runt, conuenientius; si mensas quidem cedrinas, malum verò Citrium nominassent.

Quantũ autem inter Chithran, siue Chethran, & Citron discriminis sit, de rerũ qui-
dem significatarũ diuersitate Arabes docebunt: at docere non poterunt ex veris harũ
nominũ caussis. Nos has nobilissimarũ arborũ nomenclaturas e primo sermone reman-
sisse arbitramur; eo maximè ducti argumento, quòd cùm earũ ratio nulla vel apud Ara-
bes, vel Chaldæos, vel Hebræos extet; apud nostrates clarissima reperiatur. Quam ce-
drus de larga lacrymæ copia sit celebrata, illud ostendit, quòd queuis resiniferarũ ar[illegible]ũ
Cedrum. tenuior succus igne excoctus, Cedrum vocetur; vt in Plinij cõmentariis cernitur a[illegible]r-
tissime. Chiet-thran autem ad verbum & singulas litteras, significat, fundens lacrymam.
Chiet, Giet. Chiet enim pro fundo apud nostrates ita scribendũ, non Giet; cùm ipsa pron[illegible]ciatio, t[illegible]n
χίω. χίω Græcorũ, quod de nostra voce manauit, ostendit: quod latius in hieroglyphica lite-
Chitran siue Chetran vnde dicatur. ræ Chet figura demonstrabo. Chithran ergo vocabulũ Arabibus & Asiis vsitatum arbo-
rem de lacryma signat; eo quòd eius præcipuus vsus esset, cùm ad alia, tum ad mortuo-
Thran. rum corpora conseruanda. Thran enim nobis nõ tantùm oculorum lacrymam, sed o[illegible]m-
nem liquorẽ notat, præsertim eum qui igne exprimitur; atq. inde oleum ex balen[illegible]m
aruina excoctũ, Thran vulgò nominamus. Primùm itaq. & summo iure vox apud Ara-
bes conseruata, Cedrelatæ conuenit; inde similitudinis caussa, ad Thuiam, mox etiam [illegible]d
Citron vnde dicatur. cedros minores iuniperis cognatas transiuit. Citron verò longè aliud notat, atq. id q[illegible]i-
dem ex præcipuo mali huius vsu desumptũ. Quis enim nescit, hoc pomi genus ad [illegible]l
perinde valere, atq. ad sitim succo suo frigidissimo maximoq. sedandã. Quocirca ab eo
nomen accepit, quòd magna vasa potiora honore defraudet, non sinens nimirum ea in
illo apud sitibundos pretio haberi, quo haberentur, si hoc pomo homines carerent. Ga-
lenus aquam momento aceti adiecto, ad sitim extinguendam plurimum cõmendat ob
celerem aceti per corpus transitũ. quam eius sentẽtiam agricolæ in siticulosa Apulia, &
remiges in æstatis feruore verissimam esse, assiduis docent experimentis. At succus ci-
triorum longè vehementius & penetrat & refrigerat; eaq. ratione optimum est æ[illegible]n-
tibus faucibus ardoris amuletum. Et quamuis varia sint Citriorum genera, variis no[illegible]-
nibus nunc distincta; omnia tamen ad refrigerandũ maximè quæruntur: ita vt [illegible]s
tum Citriorum, quæ per magnitudinis excellentiam generis nomen tenent; tum Limo-
num, saccharo incoctus seruetur ad ardores febriles mitigandos, siquando m[illegible]
Kit. deficiat ægrotos. Kit antiquum nomen est, pro maiore poculo hactenus in vsu, pr[illegible]m
eo, quòd ex asserculis oblongis, siue leuigatis scandulis, cuparũ ad modũ, vel [illegible]
æreis, vel ligneis circulis colligatur. Præceptores nostri Buscoducenses nõ male, mea q[illegible]-
Ert. dem sententia, Obbam Latinis dici posse arbitrabantur. Iam rer honorem, hoon [illegible]n
Hoon. quod defraudo significat. Kiteeron, & syncoptôs, Citron / idem est ac si dicas, de[illegible]
Limon vnde dicatur. obbam potoriam honore suo. Limon autem si ad eandem linguam sit refere[illegible]
Lim. erit quod defraudo viscum, quod Lim nobis vocatur. Nihil enim est in om[illegible]
mentorum vniuersitate quod cuiussuis generis viscidæ materiæ, quàm hoc po[illegible]-
gis aduersetur. Hinc præsentissimum est remedium ad omnem tena[illegible]
in aliis corporis partibus, tum maximè in vasis vrinariis incidendam; quo suo b[illegible]o
ca[illegible]

calculorum morbo obnoxiis maximè succurrit: & eo quidem magis, quòd non solum viscida, e quibus lapides generari solent, discindat; sed frigus etiam adiungat, quo calor, calculorum coctor, vires suas perdat. Qui extra corpus huius facultatis periculum facere volet, is margarita parua succo limonum depurato submergat, & post dies aliquot pulticulam ex iis factam deprehendet. Quòd si quis contendat Lima primogenium nomen esse, atque inde Limon fieri, forma vocabulorum apud Hispanos augentium; is certè ne sic quidem elabetur, vt non accipiat à me interpretationem eódem tendentem. Lim-hat, & adspiratione & T abiectis, de consuetudine compositionis nostratis, idem est quod odio habens viscum: quæ nota omnino Limis, Limonibus, & Limoncellis malis, in hoc genere minimis, quam optimè congruit; eo quòd nihil sit quod maiore incidendi vi pollere cognoscatur. Nec mirum, de Cimmeriorum sermone nomina his malis data: propterea quòd Persia & Media ab Indoscythis & Sacis, quorũ linguam Cimbricam fuisse, in Saxonicis demonstraui, ea accepisse videantur. Porrò quæ in Citriorum genere fuluum auri colorem maximè imitantur, vulgò Aurancia dicuntur; triplice & ipsa discrimine distincta, aliis acido, aliis dulci, aliis ex vtroque mixto sapore nomen dante. Quòd si Aurancia reuera dicenda sint; nemo dubitabit, quin Romanorum linguæ nomen hoc debeatur. Ceterùm Scholiastes Nicandri Medicũ malum sua ætate Nerantzion vocatum fuisse scribit. Hermolaus, si rectè memini, nomen deducit à Narantia, quo nomine Ptolemæi Narangam intelligere videtur, è qua vult Herculem aurea mala portasse: quod, quia Virgilio & veritati repugnat, quæ Cotonea docet aurea mala vocari, vanum existimo. Quòd si Cydonia Narangia vocarentur, facile mihi persuaderetur, ex ea Africæ vrbe Herculem mala sua detulisse. Quòd si Nerantzion priscum nomen sit, haud secus atque Citron, dici posset inde datum his malis fuisse, quia inter Citria infimum ordinem tenerent. Siue enim refrigerandi, siue incidendi facultatem in succo spectes; longè sunt Citriis, per exochen sic vocatis, & toto Limarum generi postponenda: quod Ner-rants, id est, infimi ordinis siue infimi lymbi appellatio, non malè indicaret. Et hæc quidem obiter de vocum Chithran & Citron differentia: quæ quia non fuerat à Romanis obseruata; factum est, vt malum Medicum, & Thuium, siue Cedrelate mascula eodem nomine dicerentur.

Aurancia mala.

Nerantzion malum.

Ner-rant.

Verùm quia Chiethran de antiqua Cimmeriorum lingua deduxi; non puto vobis ingratum fore, si Thuiæ quoque nomen ex eadem interpretemur. Aio igitur, gemina de caussa hanc arborem sic vocari: altera quidem, quòd in sacrificiis thuris loco frequenter haberetur, vt Virgilius de Sabina dixit:

Thuia arbor vnde dicta.

Herbaq; thuris opem priscis imitata Sabina.

Altera verò, quòd nõ solum ad homines per sacra custodiendos faceret; sed hanc etiam naturam esset sortita, vt quæcumque ex ea fierent, diutissimè custodiri seruarique possent: quoniam The-hui, & inde Thui nihil aliud sit, quàm ipsa custodia, cum articulo expressa. Perdurat enim, Theophrasto teste, materies hæc omnino incorrupta: è cuius radice, cùm nihil crispius sit, pretiosissima opera conficiuntur, tanti apud Romanos æstimata, vt mensas ex hac consectas feminæ maritis margaritarum pretia exprobrantibus regererent; tamquã in iis non minus insanus quàm in vnionibus fieret sumtus. Harum cùm singulæ latifundiorum pretia superarint; quid tandem de insatiabili Senecæ luxu cogitandum; quem Dio prodidit non vnam, vt Ciceronem, & Asinium Pollionem, & nescio quos alios; sed sexcentas habuisse, clarissimo indicio, quàm semper probitatis prætextus profundissima vitiorum barathra potuerit celare. Si nostra ætas colendæ propagandæque huic arbori, quam vitæ meritò vocant, ob singularem inter omnes durationem, tantum diligentiæ adhibeat, quantũ pecuniæ Romani vitiis eius emendis; breui fiet, vt integras siluas habeamus; cùm non minus quàm buxus defractis ramusculis depangi possit. Homerus hanc dedit Calypso vrendam. qua in re Plinij memoriæ succurrendum, scribentis, hanc inter odores in deliciis Circes enumerari; & eodem versu Cedrum Laricemque à poëta adiici, magno, vt inquit, errore eorum qui odoramenta hoc nomine intellexerunt. Profectò in iis quæ de Circe Homerus cecinit, nulla Thuiæ mentio, tametsi fumo domus ipsius prodita fuisse videatur. Locus quem sese meminerat legisse, non de Circe, sed de Calypso tractat, vbi inter ceteros hi sunt versus:

The-hui.

Mensæ pretiosissimæ apud Romanos è radice Thuiæ arboris.

 πῦρ μὲν

πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο· τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει. id est:
Igne focus magno lucebat: at insula longè
Fissilis & Cedri & Thuij spirabat odorem.

Virgilius perpetuò cum priscis poëtis de victoria contendens, & frequentissimè triumphans; hoc loco nescio quid mihi videtur prospexisse, quod ab aliis non fuerit animaduersum. *Thuium siue Thuia arbor, cedrino generi annumeratur.* Quod enim de Calypso Homerus dixit, hic Circæ suæ tribuens, vno mihi Cedri nomine & Cedrum & Thuium videtur comprehendisse; non paruo mihi argumento, eadem ipsum mecum sensisse, & Thuium cedrino generi annumerasse: quod nisi putasset, haud dubiè numquam Thuium nobilissimam arborem silentio prætermisisset. Elegantius igitur & artificiosius illud est, quàm vulgò æstimetur:

Vrit odoratam nocturna ad lumina cedrum.

quo, mea quidem opinione, & Cedrum & Thuium voluit complecti. Quòd si Plinius & ceteri intellexissent; numquam malum Medicam, siue Assyriam, siue Persicam, & Thuium eodem nomine vocassent; sed Thuium, non Citrum, sed Cedrum dixissent. Sed condonandum Romanis, si Afrorum nomine Chithran, decepti, Thuium Citrum vocarint; cùm ne Theophrastus quidem Thuium cedrini generis esse norit. Laudemus itaque Maronem, qui vno nomine duo Cedrorum genera coniuxit. Interim tamen minime recipienda eorum sententia, qui Cedria mala pro Citriis scribunt, quo Thuiũ ad Cedri nomẽ pertinere videatur: quod prorsus pugnat cum omnibus vetustis Græcorum & Latinorum libris. Quòd si Plinius Thuiũ Cedrũ iudicasset; profectò in Cedri historia non erat hoc genus omissurus, quod ob ingẽs nodorum pretiũ facile tenuisset principatum. Quamobrẽ dum de acere tractat, sic legendus, vt ipsum citro, non cedro, secundum esse dicat: quod scripturæ vitium alibi quoque in eodẽ auctore surrepsit. Est præterea in Plinij & Homeri codicibus θύον, non θεῖον, vt pleriq. habent, legendum: quod cum ex Theophrasto, tũ ex illo manifesto tenetur, quòd Plinius dicat, quosdá nomine Thuij odoramenta generatim intellexisse, quæ non θυῖα, sed θύη dicerentur, vt Galenus in Hippocratis glossis annotauit. An verò per diphthongũ scripserit Homerus, an non; id necdũ puto satis liquere; tametsi mihi cum simplici vocali pronunciasse videatur. Etymologiæ quidem congruentius esset, si duæ vocales cõmiscerentur: sed deriuatis frequens est, non nihil à primis suis natalibus degenerare. Apud Dioscoridem in capite De croco θυίαν cũ diphthongo legimus: quo loco Ruellius mortarium vertit, longè ab auctoris mẽte aberrans: οἱ ἐν τῇ ἰταλίᾳ τὴν θυίαν βάπτοντες τούτῳ χρῶνται, id est, in Italia ij qui Thuiam tingunt, hoc vtuntur. Croco enim colorem huic ligno inducebant, vti & nostrates mollusci, & bruscis, & reliquis crispis lignis. Vel Thuiam igitur vel Thyiam per duas syllabas pro arbore dicemus: at dum mortariũ significare volemus, rectius per tres syllabas θυείαν pronũciabimus; tametsi apud Grammaticos id parum sit obseruatũ, qui θυίαν pro mortario quoq. dicũt. Aristophanes certè tribus syllabis enunciauit, quarũ mediam per diphthongum Epsilon Iota scripsit: τί δῆτα ταύτῃ τῇ θυείᾳ χρήσεται. Quòd autem Plinius scripsit, in eodẽ apud Homerũ versu Laricem enumerari; id lapsui memoriæ, qui doctissimo cuiq. inter properandũ frequenter obrepit, condonandũ. Meminit poëta eodem loco, sed non eodem versu, Alni, Populi, & Cupressi; sed de Larice ne litterulam quidem adiecit. Verùm satis iam de Thuio siue Thuia; quæ nunc eadem de caussa arbor vitæ dicitur, quia *Thuium siue Thuia, arbor vitæ dicitur.* olim Thuia est nominata: vel quia & suam, & aliorum quæ ex ea fiunt, vitam diutissimè cõseruet: vel quia sacrificiis quibus odor huius gratus erat, vita mortalium custodiatur. D. Hieronymus hanc arborem Hebræis dici putat [illegible] vel [illegible], quam sacræ litteræ ex India adferri dicunt: cùm Theophrastus eam ex Cyrenaica, Plinius ab Atlante, & Anchorario, Mauritaniæ monte, hanc materiam adferri scribat. Sed Ophir, vnde aurum & Legom adferebatur, Africanæ Indiæ est adscribendũ. Ego facilè mihi persuaderi per *Hebenum.* misissem, Legom hebenũ esse; nisi hebenũ hauben apud Hebræos diceretur, vt est apud Ezechielem cap. 27. Verùm quia Hebenum vox est Latinis, Græcis, Hebræis, Arabicis, & Chaldæis cõmunis: suspicor eam ad antiquissimos referendá natales. Hauben namq. *Haut. Been.* quid aliud est, quàm haut been: & Tau de more exempto, hauben, id est, lignũ os cum sit lignorũ os. Sic autẽ olim fuisse elatũ hoc vocabulum, Hebræa scriptura testatur, quæ sic habet הבנים, vnde apud Arabes Habenum remansit, Græcis & Latinis longius digressis.

Iam

Iam quia tam perſpicua eſt huius nominis apud nos ratio, ligni naturam adamuſſim
explicans: quid miri eſſet, ſi ex eadem lingua Legom vocaretur omne lignum pretio-
ſum, quo alia ligna teguntur? Leg-om ad verbum ſonat id quod alij in modum tecto- *Legom lignũ.*
rij circumponitur; atque hac ratione nomen eſſet omni materiæ; qua rudiora ligna vel *Leg. Om.*
recto opere vel teſſulato veſtiuntur. Hinc Latini fortaſſe ligni nomen ad quamuis arbo- *Lignum, lignu.*
ream materiam tranſtulerunt, perinde atque Hiſpani omnia mala Mattiana, & omnes
auicullas paſſeres ſolent vocare.

NVNC tempus, vt à Citro & aureis pomis, quorum occaſione hęc à nobis dicta ſunt,
digreſſi, ad Propertij pomoſam coronam redeamus. Solere autē ex pomis coronas fieri,
cùm ceteri, tum Philetas etiam oſtēdit, Venerem canens à Bacchi temporibus pomum
Hippomenis decerpſiſſe. FLEMING. Quandoquidem modò, inter cetera, vnde
mala dicantur, oſtendiſti, & quàm latè hæc pateat nomenclatura, ſi de natalibus ſuis
examinetur; velim vt itidem nos doceres, quid pomum propriè deſignet, & quæ nomi-
ne ſuo complectatur; tum etiam reliqua pomorum genera addetes, quo pomoſam co-
ronam abſolutá haberemus. GOROP. De pomis non difficulter reſpondebo, ſi mihi *Pomum &*
de noſtro ſermone primos vocabuli ortus ſumere permitteretis. Et quid ni permittatis, ſi *Pomus vnde dicatur.*
nec Græca, nec Latina origo queat inueniri? Boom ſiue Baum nobis dicitur quæuis ar- *Boom.*
bor, à Baw, quod eſt exſtruere: quoniam præcipua primaq́. ſtructura ex arboribus con- *Baum.*
ſtiterit; vt hactenus ferè in montibus paſtorum caſæ arboribus connexis fiunt, ſupernè *Baw.*
ſcandulis vel arboribus iunctis, ceſpitem ſuſtinentibus. tectæ Latini nomen genericum
ad illam differentiam contraxerunt, vt pomi nomine, quod ex Boom factum eſt, eas ſo-
las arbores notarent, quæ non ſolùm materiam ædificiis, ſed alimentum etiam homi-
nibus ſubminiſtrarent. Plinius glandes pomorum numero excluſit, neſcio qua de cauſ-
ſa; cùm mihi æquè atq. nuces iuglandes, & nuces pineæ, de quibus non dubitatur, hanc
nomenclaturam videantur mereri; idque eo magis, quòd homines quondam glandibus
victitaſſe dicantur. Quicquid Romana conſuetudo voluerit; illud ſaltem cōſtat, nomi-
nis rationem latiſſimè patere; & nucem etiam de glandis genere videri: propterea quòd
nux Iouis glans, ſiue iuglans nominetur: atque ideo ſi iuglans ad pomi nomen admitta- *Nux Iouis*
tur; pari iure omnes glandes admittendas, aut ſaltem eas quæ ſint edendo; niſi fortaſſe *glans, ſiue Iuglans.*
cultas dumtaxat arbores, pomos dicendas putet: quemadmodum & nos, dum boomgart *Boom-gart.*
pro pomario dicimus, glandes non comprehendimus; propterea quòd hoc arborũ ge-
nus non ferè cuſtodiatur, ſed paſſim vbiq. locorum creſcat: ex eo glandi nomini tribu-
to, quòd ſit Gat-lands, id eſt, regionis ſiue terræ gratia, ſiue id quod terræ placet. Quid *Glans, glandu.*
enim magis videtur telluri acceptũ eſſe, quàm arborum illud genus quod glandes pro- *Gat.*
fert: quandoquidem vbiq. à terra ſua, quaſi ſponte, procreetur? Nos totum glandiferũ *Land.*
hoc genus Eet ſiue Eic vocamus, de ſolido arborũ robore nomen fabricati; & inde eeckel *Eec.*
glans dicitur: à qua voce αἴκυλος ſiue ἄκυλος apud Græcos ilicis glans nominatur, quam *Eic. Eeckel.*
Lacon in quinto Theocriti Idyllio in Ilice, nō in malo montana, naſci dicit; addens ſca- *αἴκυλος.*
broſa ſquama tegi. Galenus Ilicis glandē, & Comari, acerba ſiue ϛρυφνὰ perpetuò ma- *ἄκυλος.*
nere dicit: quod non omnibus ſatis placebit; minimè mulieribus iis quæ in Luſitania & *Ilicis glans.*
reliqua Hiſpania glandibus ilignis, vt delicatis eſcis, veſcuntur. Nec Comari fructus, ſiue *Comari ſiue*
arbuti, vt Latini vocāt, perpetuò acerbus videtur manere; quamuis tardè admodũ ma- *arbuti fructus.*
turetur, & vix antequā nouus veteri ſuccreſcat. Simul enim & flores habet & anni præ-
cedētis fructus; hos fragis figura ſimiles, ſed ſapore longè inferiores, qui illis vinoſus eſt,
his fatuè dulcis, & neſcio quid farinæ præ ſe ferens; illos non abſimiles floribus minutis
vernis, quos Lilium conualliũ nobis vocatũ profert. Fateor equidē cum Galeno, ſiccita-
tem & adſtrictionē quandam ex acerbo ſapore in his fructibus manere; ſed minimè dici
poſſe, vt ipſe vult, perpetuò acerbos perdurare, certiſſima ſeminarũ & puerorũ teſtifica-
tione reclamāte. De Ilice poterit excuſari, ſi fortaſſis in Aſia Ilicis illa dumtaxat genera
creſcant, quæ glandem acerbiſſimam ferunt. In Hiſpania enim eſt ilex quam *Encina*
vocant, glandē ferens edulem, & ligni neruoſa duritie, & pulcra venarũ pictura, & glan-
dis ſuauitate. Ilex dici videtur quaſi Edel-eic, id eſt, nobile robur. Sunt præter hoc genus *Ilex vnde dicatur.*
quatuor etiamnũ iligni, vt videtur, roboris differentiæ: quarum vna eſt eius arboris quæ *Edel.*
folio ilicis eſt, ſed maiore, & ex altera parte albicante, nec prorſus tam ſpinoſo; in quo *Eic.*
peculiaris quædam nota, Cotyledones ex altera parte, ex altera veluti verrucas habere. *Ilicis varia*
Huic *genera.*

Huic altera arbor persimilis, sed folio ex vna parte magis viridi, & ex altera magis albo, ceteroquin ilicis, nisi maius esset; in quo aliquando quidem, sed rarius, acetabulorum rudimenta spectantur. vtrumque hoc genus *Meslo* rustici Guadalupenses vocant: sed posterius propter insignem corticis adstrictionem, ad fluxas gingiuas in vsu habent: Vtrique glans perpetuò acerba. Accedit tertium genus, cui folium nigrius est, quàm Ilici, longius latiusque, non parum accedens ad Aquifoliæ ilicis & formam & colorem; cui glans quoque, vt prioribus, acerba. Quartum genus pumilum est; folio omnino Ilicis illius ceteris nobilioris, nisi quòd minus frutetis potius quàm robori adscribendum: Hispani *Caraskas* appellant. Hoc glandem fert & grana *Kermes* nominata, longè diuersa ab iis quæ hoc tempore Cornulie vocantur. Tunæ tubercula, quæ facilè in illud insecti genus transeunt quod testaceo operculo rubro, & nigris punctis insigni, alas tegit, corpore breui & rotundo, vnde porcelli, quem *Cochillo* Hispani vocant, nomen accepit: quæ res medicis bene notanda, quo videant, qui compositionem Arabicam *Alkermes* vocatam Pharmacopœi parent. Tot igitur Ilicis genera apud Hispanos inuenias, quot omnino roborum genera apud Theophrastum. Verùm de his accuratius agere non est huius temporis.

Glandes inter poma censentur. *Balanus.* Walt. Not. *Mimæcylum.* Mi sine mp. *Comarus, i.* Com. Ar. *Arbutus, i.* Ar. Buet. Boet. *Vnedo.*

Nominum dumtaxat origines & antiquitates vetustissimas ex horum consensu quærimus; & glandes etiam inter poma censeri, absurdum non putamus. Quod ex eo quoque verisimile redditur, quòd ad genera nucum videantur pertinere. Græci Balanos glandes nominant, quasi Walt-not/ id est, nux siluarum diceretur, duplici W in B mutato. Sed quia Comarus Mimæcylon ferre dicitur, videntur prisci, per contemptum, arbuti fructum glandibus annumerasse. Nobis enim nihil aliud est Mi-nip-eeckel/quàm si quis per derisionem diceret, Ego sum glans, noli me tangere: siue glans, caue ne tangas. Com ar verò, vnde Comaros, idem est quod veniendi tarditas; quia nimirum fructum suum tardissimè perficiat, & florem sub brumam ferat. Eadem de caussa Latinis arbutus, veluti ar-buet/ id est, tardum spolium, vel tardum remedium, si ab Ar-boet deducatur. Mimæcylum igitur Comari siue arbuti pomum dicitur; vt homines intelligant, ab esu eius abstinendum; propterea quòd ebrietatem & cerebri perturbationes inducat: Plinius hanc arborem Vnedonem etiam vocari scribit; à quo Galenus, ætate posterior, dissentit; aiens Romanis Græcorum Epimelida hoc nomine dici; cui tamen fructui idem quod Mimæcylo imputat, caput nimirum ab eo lædi; quod neque de Mespilis nostratibus, neque de Azarolis Neapolitanis verè dici potest; cùm ab vtroque horum genere fumi supprimantur. Mirum tricocca mespila & mespila nostratia sub eodem nomine comprehendi; cùm ligno, foliis, magnitudine, fructu, & eius colore, quàm plurimum differant. Sed hoc nihil ad nos. Caussa certè nominis vtrique arbori

Mespilum. Mis pel. Mis. Pel.

communis quodam modo videtur. Sicut enim Cerasa nuntium ferunt alimentorum reuertentium; ita mespila matura mihi occlamant, tempus iam adesse, quo nihil amplius in arboribus restat spoliandum. Mis-pel enim idem est quod deficit spolium, siue frustra in pomario quæras quod expiles; quod vt fateamur Azarolis siue Tricoccis etiam conuenire; alteri tamen teneri longè magis conuenit; vt nemo, qui vtrumque genus nouit, potest ignorare. In his si de sapore esset sententia ferenda, ego litem secundum Plinium iudicarem. Vtrumque enim Mespilorum genus eo est sapore, vt non vnum tantùm, sed complura etiam edere soleamus. Mimæcylum verò tale est, vt nullius palatò putem placere; & idcirco Vnedonis nomen magis quàm vel Epimelis vel mespilum tricoccum meretur. Miror præterea in Galeno, quòd Phagi glandem acerbam etiam faciat; cùm & olim ea homines vixisse narrentur, & hac etiamnum tempestate à plurimis comedantur.

Mirabilis est plurimorum in hac arbore & pudendus error, qui credunt Fagum Latinorum eandem esse cum Phago Græcorum: quem ego in claua Herculana, quam alij ex oleastro, alij è phago fecerunt, latè discussi.

FALKEN. Memini id ex te audire. Sed quando necdum nobis ea quæ de Herculis claua scripsisti, communicare dignaris; optarem & meo & Flemingi nomine, vt hunc nobis scrupulum, quem iniecisti, eximeres.

GOROP. Faciam, sed tribus verbis: idque eo lubentius, vt te, Fleminge, incitem ad omne glandis genus conferendum; ad quod hæc tua Wyninghemica ditio amplissima

pliſſima ſpatia, citra pratorum & aruorum iactutam, ſponte ſua videtur offerre; & ipſa glandis etymologia te permouere debet, vt hac parte telluri placere nitaris. Theodorus Gaza proximè acceſſit ad veritatem: ſed neſcio quî factum ſit, vt in hæſitatione permanſerit, & Latinum fagi nomen pro phago Græcorum vſurparit; in quem lapſum, nominum conuenientia virum alioqui diligentiſſimum pertraxit. Verùm Plinius eum monere debebat, qui elatiſſima deſcriptione demonſtrauit, quàm arbor ea quam Latini fagum dicunt, à Græcorum phago diſtet. Deinde mirum, non animaduertiſſe Plinium, in roborum generibus enumerandis, fagi nomen nuſquam poſuiſſe; cùm tamen in iis phagus Græcorum eſſet; pro qua quòd nomen Latinum poſuerit, vno ſolo indicio conſtare poteſt, quòd quernam glandem omnium dulciſſimam fecerit, quam laudem phago Theophraſtus adſcripſerat: ex quo quis non videt, quercum poſitam pro Græcorum phago? Verùm & illud annotauit, quercum maſculam & feminam ſe agnoſcere, & hanc quidem glandis ſuauitate eſſe mare ſuperiorem; è quo fieret, vt Hemeris quercus mas eſſet, & phagus quercus femina. Ruſtici Neapolitani hactenus hoc quercuum diſcrimen agnoſcunt, & nominibus ſuis diſtinguunt; maſculam quidem quercum, feminam verò quercum gentilem ſiue nobilem, propter glandis dulcedinem, vocantes. Non video itaque, qua ſe ratione Gaza queat excuſare, quòd tanta temeritate in vertendo vſus ſit, vt Latinum fagi nomen ad quercum feminam applicarit, arborem toto cælo diſſidentem. Facillimè ſanè hîc Plinium ſequi potuiſſet; præſertim cùm oſtendat, in fagi arboris hiſtoria ſe ambiguum fuiſſe. Scio nec Plinium, nec Theophraſtú ſatis conſtantet in roborum diſtinctione verſatum, vt in meis aduerſariis habeo annotatum: ſed hoc peccatum maius eſt in Theodoro, quàm ferri poſſit. Quid enim ſtultius, quàm hominem Græcum, in Latino ſermone, vocabulo Latino in ea ſignificatione vti, quam nemo mortalium vmquam ne per ſomnium quidem cogitaſſet? nec id ſolùm magna cum perturbatione rerum committere; ſed alterum rurſus culpam addere turpiorem? Quis eſt tam obeſæ naris, vt ſi ea quæ de Oxea Theophraſtus ſcripſit, cum fago Latinorum conferat, non ſtatim odoretur, fagum Latinorum & Oxeam Græcorum eandem arborem eſſe, longiſſimo interuallo à quercu diſtantem? At huic Oxeæ nouum nomen finxit, quaſi vox Latinis vſurpata defuiſſet. Quid, rogo, clarius Theophraſti deſcriptione, qua arbos erecta, lenis, enodis, craſſitudine & altitudine ferè æqualis abieti, nec cetera diſſimilis depingitur; cui glandeus fructus echinato calyce contentus, & folium bifidum à pediculo in aculeatum mucronem deſinens adiecta, quid vltrà dubitationis reliquerunt? Quid quòd candidam quoque materiam adiecit, & eam ad multa vtilem; quod ita fago Latinorum conuenit, vt nihil magis poſſit. Vetus Strabonis interpres pro Oxea reddidit fagoſciſſimam, neſcio vnde mutuatus ſciſſimæ adiectionem. Scio nihil eſſe quod in tenuiores aſſerculos ſcindatur, adeò vt vaginarum quoque corium iis fulciatur: ſed quæ gens inde nomen dederit, necdum legi. Xanthus Lydus, & Menectates Elaita, auctores ſunt, hanc arborem apud Lydos Myſon vocari; atque inde iis Phrygibus qui ad Olympum ſibi ſedes poſuerunt, Myſorum nomen eſſe, quoniam totus hic mons fagorum ſiluis abundat. Quòd ſi ab arboribus aut ſiluis gentes eſſent nominandæ, Bruſſellenſes maximè fagi appellationem mererentur, in quorum ſuburbano agro ſilua exordium ſumit fagorum vmbra obſcuriſſima, qua nihil æſtiuis mêſibus amœnius poteſt cogitari. Porrò nihil miror, fagum Myſon vocari; cùm Mus-ſoet nihil aliud Phrygû lingua ſignificet, quàm muriû ſuauitatẽ; & veriſimilius ſit, Phryges ſibi ipſos dediſſe nomenclaturã, quàm à Lydis acceptam vſurpaſſe. Verùm ſiue Myſi à fagis, ſiue à Myſis Europæis, quod probabilius eſt, ſiue vtraq. gens à muribus nomen acceperint, noſtra nô refert. hoc interim obiter notandû, mures maiorẽ in modum fagorû glandibus delectari, atq. inde eſſe, vt ad earû matûritatem maior ſit huius animalis prouentus; atq. inde fortaſſis occaſionẽ datam, vt populus ad fagorû ſiluam ſedes figens, Muſos ſe nominarint: & arbor etiam Mus-ſoet, id eſt, murium oblectamentû fuerit dicta. Veruṁenimuerò, vt phagus Græcorum & fagus Latinorum tantum naturæ proprietatibus diſtent, quantum quercus & fagus apud Latinos, vt ex Theophraſto cuiuis eſt perſpicuum, notas ſaltem Oxeæ & Phagi ex ipſo conferenti: hoc tamen commune habent, quòd Latini fagum ſuam, perinde atque Græci ſuam, Ioui conſecrarint. de Græcis Homerus teſtimonium dicet:

Theodori Gazæ error in fagi nomine pro phago.

Fagus Latinorum, phagus Græcorũ non eſt.

Myſon. i. fagus.

Myſi populi.

Muſi.

Mus. Soet.

Fagus Latinorũ perinde atq. phagus Græcorũ Ioui conſecrata.

οἱ μὲν

Οἱ μὲν ἄρ᾽ ἀντίθεον σαρπηδόνα δῖοι ἑταῖροι
Εἷσαν ὑπ᾽ αἰγιόχοιο διὸς περικαλλέϊ φηγῷ.

Cuius hæc ferè est sententia:

Diuini socij similem Sarpedona diuis
Sub Iouis Ægiochi quercu posuere perampla.

Quid quòd Iouis Dodonæi silua è phago Græcorum, siue quercu, constiterit: & prima columba è Thebis Ægyptiis aduolans, in phago consederit, & ex ea oracula humana voce edidisse dicatur; quam arborem in Herodoti Euterpe Laurentius Valla nomine Fagi malè interpretatus est. Apud Latinos eundem honorem Fago tributum, vt Ioui quoque, atquè atque quercus, sacra esset, Iupiter Fagutalis, à luco Fageo dictus, satis ostendit: cuius rei eam caussam esse puto, quòd glandis suauitate nulla ratione possit phago Græcorum postponi; atque idcirco Ioui hominibús alimenta citra laborem danti, haud minore iure, quàm hanc, fuisse dedicatam. Hinc illud Virgilij intelligitur:

Fagutalis Iupiter.

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi.

Quo nihil aliud significatur, quàm Virgilium sub Augusti patrocinio vitam ducere suauem & otiosam, tamquam sub Iouis vmbra diuinitùs haberet, quæ victui necessaria essent. Nos & alias caussas adferemus in Gallicis, si quando edentur, ob quas quercus apud Druides & apud Dodonæos in tanto fuerit honore: minimè tamẽ admissuri, quod vulgò creditũ, Druides à Græco roboris nomine nuncupatos fuisse; verùm ab eo, quòd & ipsi veram sapientiam sequerentur, & aliis veritatem demonstrarent; quod proprium est officium sacerdotum & pontificum, modò quales dicuntur, tales esse laborent. Hic satis esto, vobis indicasse, poëtam Latinum Fago suæ ea tribuisse, non minore caussa, quæ Homerus Phago Græcorum. Nec ego quicquam certius mihi persuadeo, quàm ipsum primo statim Bucolicorum versu ad Homeri Sarpedonem allusisse; cui hac ratione similis erat, quòd & poëta esset, qui diis similes habentur, atque Iouis filij, non secus atque Musæ dicuntur; & quòd lethale rerum suarum vulnus, haud secus ac Sarpedon, accepisset, non ab hasta, sed à pertica ei simillima, qua militibus agri diuidebantur. Hinc illud in Diris cecinit, si modò illius carmen est:

Druides unde dicti.

Sarpedon pertica læsus sub fago Iouis collocatur à sociis &c.
Pertica hastæ similis, qua militibus agri diuidebantur.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.

Eadem pertica Propertij pater vulneratus fuit. de qua filius:

Nam tua cùm multi versarent rura iuuenci,
Abstulit excultas pertica tristis opes.

Quemadmodum igitur diuini socij Sarpedonem sub fago collocarunt, & ibi hastam, quæ femori fixa erat à Tlepolemo, extraxerunt: ita diuini socij, Alphenus Varus, Asinius Pollio, Cornelius Gallus, Virgilium pertica læsum sub fago Iouis, id est, sub tutela Augusti collocarunt, & perticam extraxerunt. Deinde accessit & illud, quòd domi suæ fagum quandam sacram haberet, quam in Diris suis alloquitur, sub qua tum demum est collocatus, cùm in agrorum possessionem restitutus esset. Hanc ab eo Battarum à Bassaro Baccho nuncupatam fuisse credo; & quia sub ea sæpius potarit, & quia non minus Latinorum Fagus, quàm Græcorum glande sua vinum commendet, de qua quercus dote Eustathius veteres citauit. Magna itaque de caussa, & elegantissima allusione ad Tlepolemi hastam sub amplissima quercu de Sarpedonis femore extractam, principium carminum suorum fecit, miro quodam modo similitudine congruente; & quia à Tlepolemo, id est, ab iis qui bella ferre cogunt, vulnus esset inflictum; & quia Virgilius Sarpedon esset, quasi ἁρπηδών, id est, voluptatis raptor, veluti Epicureus: Sic enim nòmen æolico more formatum dico; non verò, vt etymologicon, ab harpe, id est, falce; quoniam Iupiter eum voluptate quadam rapta generarit. Reliqua de Battaro fago, & phago Homerica, de pertica & hasta, de sociis Sarpedonis & Virgilij, vtrimque diuinis, se ipsa demonstrant, vel inuitis, magnam habere consonantiam. Sint igitur hæc pro tempore dicta de Fago Latinorum & Græcorum; quarum vtraque ceteris dulcem glaudem facit: Galeno soli hæc etiam ad finem vsque videtur acerba. Nec Hispanorum experientia Galeno consentit in Ilice; quo fit, vt suspicer, nomina quidem eadem apud diuersas gentes esse, sed arboribus diuersis tribui; nec ipsos auctores, qui describunt, valde in montibus & siluis versatos, nec regionum diuersarum oculatos fuisse spectatores. Hinc factum, vt Theophrastus aliorum potius,

Virgilius Sarpedoni comparatus.

Battarus fagus.

Sarpedon unde dictus.

quos consuluerat, opiniones recitet, quàm ex iis aliquid certi constituat. Granum certè ilici arbori tribuit; cùm id non in arbore, sed frutice simili nascatur, ilice pumila siue nana potius vocanda.

SED dum aliorum incuriam diligentia nostra volumus excitare, eius obliuiscimur, quod hîc maximè agendum; vt nimirum de priscis Latinorum Græcorumque vocabulis vera primæ antiquitatis cognitio pariatur. Vnde igitur Phagus dicitur? Eusthatius & ceteri à φήγω, quod licet inusitatum, comedo significat; quòd homines olim glandibus his se sustinuerunt. Sed quid hoc ad Latinos? demus tamen à Græcis nomen eos mutuari, quod alij quidem arbori, sed cuius fructus non minus edulis sit, accommodarint. Quæro modò, vnde φήγω? Hîc etymologiæ sctiptores, ni fallor, tacebunt. Plato ad Barbaros amandabit curiosos. Nos Pheg / siue Feg / siue Veg, syllaba longa, vel pro eo dicimus quod est liberaliter Genio indulgere; vel pro eo quod est, omnes sordes, omnes defectus, omnia vitia à re quapiam tollere. Huius vocis conuersio Gef / dum nomen est, finem significat ipsius secundi significatus, videlicet id quod purum est & sine omni vitio. Quoniam verò id fieri humana ope non potest, vt homines integri sint & puri: voluit vocum architectus, vt eadem voce notaretur id quod omnes ei dicere debemus, quem non possumus suo nomine vocare. Gef enim vt verbum idem est quod Da: & idem etiam quod Do. Oremus igitur Deum hoc verbo Gef. Quid verò daret? Nempe quod eadem voce significatur, vt integri, puri, & sine omni vitio simus, quod solus Deus dare potest. Gef igitur & puritatem notat; & vnà notat integritatem non esse nostrarum virium, sed purum putum donum. Cuius donum? Eius haud dubiè qui dat omnia. Iam quia corpus integrum esse non potest, nec idoneum instrumentum ad quicquam perficiendum, nisi hilariter nutriatur: factum est, vt Veg non solùm signet mundo, expedio, & integrum reddo; sed hoc etiam quod ad illa est necessarium, ipsam nimirum virium recreationem; quam non solùm talem esse oportet, vt corpus reficiat, sed vt animum etiam à curis & molestiis liberet, & ab omnibus purget laboribus tristium cogitationum: quod dum facimus, edendo & bibendo; per vestigia vocis hanc virium refectionem cum animi recreatione signantis, in eam ducimur considerationem, totum hoc quod nos alit, reficit, & integros reddit ad quæuis pòst expedienda, non esse nostrum, sed purum donum: & ob eam caussam orandum Deum, vt det nobis, vt suam & corpus, & animus habeat integritatem. Dum igitur Feg verè dico, id est, corpus & animum reficio, & in integrum restituo; recurrendum est à vocis fine ad eius principium, vt dicam Gef / id est, da; quod quid aliud est, quàm panem nostrum crastinum da nobis hodie, ne corpore, nunc refecto, animus sollicitus maneat de crastino; atque ita non verè dicere possit, Feg, id est, corpus & animum molestiis omnibus & defectu purgo; manente nimirum adhuc sollicitudine de crastino, de quo ne Deus quidem nos sollicitos esse voluit. Ego hæc de Hermathena, non de Euangelio duco; quod nec hîc, nec alibi, de alterius, quàm de Ecclesiæ sententia velim interpretari: tametsi sciam D. Hieronymum in Euangelio secundum Hebræos inuenisse loco dictionis ἐπιούσιον מחר, id est crastinum, atque ita pro ἄρτον τῆς ἐπιούσης, id est, panem crastinæ diei, factam esse vnicam dictionem ἐπιούσιον, pro crastinum; vt sit sensus: panem nostrum crastinum, id est, futurum, da nobis hodie; ex ipsius Hieronymi in Matthæum verbis. Plenissima igitur mysteriorum vox est Feg, quam Græcis litteris φῆγ, siue per Æolicum digamma Fῆγ scriberemus, ad sonum vocalis longæ exprimendum. Quia verò qui sic & animo & corpore refectus est, & integritati suæ restitutus, expeditus est ad quiduis promptè perficiendum, nullo nec corporis defectu, nec animi dolore demorante: factum est vt Fegrr is à nobis dicatur qui ad quoduis cum alacritate quadam expediendum est idoneus. Fῆγ igitur non solùm est comedo, sed integrè vires reficio cibo, & potu, & animi quadam hilaritate: cui mox tria sunt annexa. Vnum, vt id fiat non ad corpus & animum onerandum, quod non pauci faciunt; sed ad vtrumque ab omni molestia repurgandum, quo homo integer & ab omni defectu liberatus opus suum aggredi possit. Alterum, vt & agnoscamus Dei donum virium refectionem esse, & simul oremus, ne donum hoc in futurum nobis desit; idque faciamus ea fiducia, vt semper daturum persuasum habeamus. Tertium accedit, quod præcipuum est, & caput omnium; vt quoties cibum & potum hilariter

Phagus vnde dicatur.
φήγω.
Pheg. Feg. Veg.
Gef.
Donum Dei, corporis & animi integritas.
Corporis refectio.
Panẽ nostrum crastinum da nobis hodie, &c.
Feget siue Veget.
Cibus & potus quibus rationibus sumi debeāt.

capimus, donum Dei esse agnoscentes, & vt dare pergat, orantes cum firma fide, nos voto nostro potituros; toties primæ significationis in mentem veniat, vt Deus nos eo etiam cibo & potu reficiat, quo perennem puritatem & integritatem consequamur. Sunt itaque mirabili vinculo Fȳ & Fēr colligata. Quo considerato, non modò agnoscuntur nostratis esse linguæ, sed admirandam nobis offerunt contemplationem, qua vt nihil est in vita magis necessarium, ita vix toto volumine pro dignitate posset explicari. Vt enim nihil aliud esset quàm diligens ipsorum Feg & Gef collatio, ea tantum tenus, qua illud mundo, purgo, & perficio notat; hoc idem quod Do: mox tamen in mentem veniret, nos puros esse non posse, nisi per singulare donum. Deinde ipsum illud donum tale esse, vt perfectos nos reddat & omnibus numeris absolutos. Ex quo confestim subit, à perfecto & omnibus modis puro donum hoc petendum; qui quis alius est, quàm ipse pater luminis totum mundum lustrantis, à quo omne donum perfectum proficisci sacris litteris docemur. Solius igitur illius gratia imploranda, qui solus nos perfectè ab omni macula, ab omni defectu mundare potest, & per conuiuium corporis & sanguinis sui, refectos ad mensam æternæ felicitatis, & perennium deliciarum deportare. Cùm enim Feg non solùm mundo notet, sed ad refectionem etiam corporis & animi transiuerit: consequi videtur, cibum aliquem & potum inueniri, quo ab omni defectu integrè & absolutè purgari queamus. At talis esse nullus potest, nisi & ipse purissimus sit, & incorruptibilis, & eam prætera vim habens, vt à maximo defectu, qui mors est, nos liberet: cùm alioqui id quod Gef primò significat, esse nequeamus. Prior enim huius voculæ notio est id quod omni modo integrum est, & omni macula & defectu carens. Hoc autem quia nisi per donum omnium perfectissimum contingere non potest; voluit rerum omnium nomenclator, vt Gef etiam pro dono poneretur: quo moneremur prius illud citra donationem mortalibus contingere non posse. Sed satis horum feruidis vestris animis; tepidis verò & frigidis plus etiam quàm nimium esset. Ab eiusmodi enim principiò statim explosus cum noua hac & inaudita philosophia fuissem, tamquam is qui tenues nugas è tenui vocularum filo suspenderem & connecterem: quos ego contrà rogassem, vt ex altissimo ditissimoque vel Græcorum vel Latinorum penu quicquam depromerent, quod vel minima ex parte his minimis dictiunculis de compositionis artificio queat cōparari, quòd ternario numero omnis perfectionis ideam metiente ita litteras collocauit, vt per eas eunti & redeunti vestigia indicent, quibus humanæ salutis summa comprehendatur. Dicerent fortasse: Quis hæc ante vidit aut considerauit? Quis? Ipse vocum architectus vel vidit, vel Spiritus sancti ductu ita voces fecit, vt hæc inde ab acutè considerantibus colligi possent. quod si nemo hactenus fecit, tanto plus ego Genio meo debeo, qui mihi in Cimmeriis tenebris versanti ea nunc demum reuelauit. Si hoc artificium & hanc componendarum vocum viam in vno, aut altero, aut tertio dumtaxat inuenissem; casui poteram, non consilio, rem totam acceptam ferre: verùm cùm in tanta nominum copia & diuersitate eadem ratio seruetur; impudentis sit & hominis à cōmuni sensu alieni, dicere, hæc casu, non consilio sic composita fuisse. Videant igitur nunc Græci, quibus suum φήγω debeant: & id vnà videant, vt verbi significationem mutilent, dum eam ad solum cibum, non etiam potum referant, origine tamen vtrumque complexa. Verùm quare prisci arborem nominarunt à Feg, si hæc vox non cibum tantùm, sed potum etiam signet, quem arbor non suppeditat? Videntur sanè veteres vtrumque genus arboris, & eius quæ in roborum genere glandem fert suauissimam, & eius quæ triquetram glandem sibi peculiarem producit, φηγοῦ nomine comprehendisse: verùm pòst apud Græcos alteri, alteri apud Latinos nomenclaturam remansisse. Ratio verò harum arborum sic vocandarum in eo tota fuit, vt symbolum præ se ferrent, omnem nobis corporis & animi refectionem à Ioue siue summo Deo, proficisci; non aliter, atque suaues glandes cuiuis citra laborem, citra cultum, citra curam, in siluis offeruntur, desuper ex arbore, velut è cælo, delapsæ. Quamuis enim & ad alias arbores eadem ratio applicari posse videatur; non tamen tanta vis esset significationis; eo quòd ceteræ omnes, quamuis in siluis antè citra cultum creuerint, ad pomaria tamen postea sint translatæ: ita vt in his homines aliquid sibi adhibere possent, quod in illis omnino nequeunt; quandoquidem semper

Donum omne perfectum à Deo perfecto proficiscitur.

semper siluestres & incultæ permanserint, soli Ioui omnem suam debentes suauitatem. Nomen itaque non de arborum tantùm natura, quam communem habent cum malis; sed de symbolica etiam ratione datum, quæ his peculiaris est ad ea significanda, quæ & hominem solidè suauitérque nutrire possunt, & citra ipsius curam adiumentumque de cælo conferuntur; vti in vocis Feg significatu satis explicatum. Fateri interim cogor, multò copiosius significantiusque nomen hoc Phago Græcorum, quàm Latinorum conuenire; propterea quòd plura quercus, quàm fagus Italorum, diuinitùs dare cernatur: quod Theophrastus satis ostendit, qui præter ceteras dotes hanc etiam adscribat, quòd foliis eius melleus humor cælo cadens maximè soleat insidere; cui vel soli satis subest rationis, vt cælestis alimenti tesseram quercui veteres voluerint tributam. Nomen igitur δρῦς symbolicon etiam est ex eo datum, quòd hæc arbos anagogicós considerata veritatem monstret. nec dissimili de caussa Saronis, quo nomine Callimachus vsus est, nuncupata: quia in ea ipse rerum omnium sator habitare videretur, ita diuersis beneficiis ab eo est dotata. Latini totum genus Robur vocarunt, propter validam nimirum, quam hoc arborum genus suppeditat, materiam. quæ vox licet in magna cuiusuis rei firmitate signanda prorsus Latina videatur: Rouour enim natalibus tamen nostratibus genus debet; compositum vocabulum ex prorso & verso, significat ipsius rudis perfectionem; quæ quid aliud est, quàm valida materiæ, per se rudis, firmitas & constantia? Corporis igitur propriè est, vti rudis & imperfecti, nisi firmitas daret perfectionem. Hinc bene Columella, quod primum exile natum est, negat robur accipere posse: quia nimirum rudis materia desit, quæ hanc perfectionem capiat. Cùm igitur de animo dicitur, à prima significatione transfertur. Est autem V dictionis medium, in B mutatum, ob euphoniam, vt ex Rouour Robur fieret.

[Margin: Quercus cælestis alimenti tessera. — δρῦς. — Saron. σάρων. — Robur arbor. — Robur i. valida firmitas. — Rouour. Rou. ouer. — Rou. Ouer.]

Quercus Latinum item nomen est, sed non minus quàm Robur à Cimmeriis, siue Ianigenis Romanorum antiquissimis maioribus relictum: quod si ad originem suam vocetur, magnum secum trahet antiquitatis comitatum; cuius gratia lubentius, quicquid eius est, enucleabo. Wer idem esse quod defendo, & vos scitis, & ego modò dixi. Quamuis autem in B duplex nostrum digamma non rarò mutetur; est tamen vbi in Qu transeat, ea fortè ratione, quod ante V consonantem, Latini non aliam consonantem, quàm Q, præponere consueuerint; & idcirco altero V seruato, prius in Q voluerint mutare. Cimbri Wie dicunt pro Quis vel Qui, & Wan pro Quando: in quibus clarum est, duplicem hanc consonantem nobis peculiarem in Qu transiisse; quod frequenter obseruaretur, si Latini multas voces à Qu exordiri voluissent. Apud Græcos non est hæc quærenda litterarum affinitas; eo quòd Q penitus ex suo Alphabeto excluserint. Apud Hebræos hæc duplicis digamma in Quof transmigratio à me non semel est animaduersa: cuius certissimum exemplum in ipso eo vocabulo, quo certissimum & nobis, & Hebræis, & Chaldæis significatur, adducam. Nos enim Wis id dicimus, quod pro certissimo & indubitato affirmamus: quod nemo non audit, cùm dicitur, Tis wis: quod Latini dicerent, est verissimum. Hinc Wisheyt ipsa veritatis certitudo. Hebræi dicunt pro eodem ושק, in quo clarum, duplex digamma nostras in Quof permutatum esse. Hac voce vsus est Nabuchodonosor, Danieli somnium interpretato asserens, Deum Hebræorum in veritate certissima Deum deorum esse. Apud Hebræos ןיק est idem quod Latinis fleo siue ploro: pro eodem nos dicimus Ween; vnde הניק. Weening Latinis ploratus & fletus. Eodem modo quod Hebræi וק dicunt pro expecto, id nos Wacht pronuntiamus. Nec aliter pro שדק id est, sanctificare & consecrare, nos Widen dicimus. Eadem omnino litterarum permutatione Latini Quercus nomen reseruarunt, quod in prima radice est Wer-rou, id est, defendo siue prohibeo frigus. Hæc enim præcipua quercuum est vtilitas, vt ex ea casas & domos aduersus frigus moliamur; & ipsos etiam muros & pauimenta, ne nos frigore lædant, hac materia tegamus: Tum etiam, vt ignem ex ea, contra frigora hiberna, accendamus; qui ex nulla alia arbore corporibus humanis est salubrior. Nec ignorauit hoc Theocritus apud quem est, ἐν πυρὶ δὲ δρύϊνα χορία ζεῖ, ἐν πυρὶ δ᾽ αὖαι φαγοὶ χειμῶνος. Profectò nulla est arbor quæ vel in ædificiis, vel in foco, plus adferat adiumenti, ad homines à frigore tuendos. Addite, his nihil

[Margin: Quercus vnde dicta. — Wer. — W digamma aliquando in B, aliquando in Qu. &c. mutatur. — Wie. Quis vel Qui. — Wan. Quando. — Wis. — Wisheyt. — Ween. — Weening. — Wacht. — Widen. — Wer. — Rou. — Quercuum præcipua vtilitas.]

nihil esse præstantius ad algores depellendos, quàm corpus habere valido alimento
bene fartum, & succi plenum. At hoc itidem quercus præstat, solidam porcorum
carnem hibernis mensibus subministrans; è qua, si experimentis, rationi, & Galeno
credimus, plurimum sanguinis & validi nutrimenti humanis membris accrescit; quo
subsidio nescio an aliud sit præsentius & firmius aduersus rigidas frigoris iniurias. Cir-
cumspicite mentibus vestris latos vastosque siluarum recessus, ascendite montes, ni-
uosa Alpium cacumina superate, quicquid denique vsquam arborum est expendite,
Hattewenniam asperam, immensas Herciniorum saltuum lacinias, totum Aquilonem
gratissimum Hamadryadum domicilium penetrate, & diligenter vbique attendite, ec-
qua materia queat inueniri, quæ quercui in frigore multis variisque modis depellendo
sit præferenda. Laborate, & disquirite; ego, si coram æquo iudice caussa sit quercui
contra alias arbores dicenda, lubenter me vel vadem vel sponsorem præstabo. Gau-
deat igitur hæc arbor hac sua nomenclatura Latinorum, non minus quàm nomini-
bus faustissimis Græcorum; quorum alterum ab edendo, alterum à placida indole
datum arbitrantur. Et hæc quidem de quercu: cuius si laudes sigillatim essent enar-
randæ, alio & oratore & tempore opus esset: quamquam scio apud Flemingum fru-
stra multis agendum, qui non solùm copia quercetorum abundat; sed quotidie etiam,
& in suo, & in Scetorum palatiis cernit, tum quàm vasta tabulatorum spatia, quám-
que partim arcis grauibus, & copiosa supellectile, partim aliis oneribus quibus em-
poria distenduntur, ponderosa sustineat, ne ad latum quidem pilum cedens; tum
quàm magnos & candida saluberrimaque flama splendidos ignes in focis perpetuò lu-
centibus subministret. Nunc igitur ad ea quæ dixi comitatura ex vltima Romanorum
antiquitate, sese hîc obtrudentia, quo & ipsa tandem à situ ignorantiæ, quibus hacte-
nus miserè incanuerunt, liberentur atque detergantur.

AVDIO querelam Quirini mecum expostulantis. quid circumspicitis? aures
arrigite, vt & vos mecum audiatis: Quid tu, Goropi, in surdis arboribus labores per-
dis? quid potius quercus natales, quàm meos, explicas? Num verò hæc tibi di-
gnior videtur, cui gratias de beneficiis, quæ commemorasti, agas; quàm ego Qui-
rinus, qui nomine meo polliceor non solùm me frigoris, sed omnium eorum quæ vitæ
humanæ vel insidiantur vel vim adferunt, paratum promptumque defensorem? Sint
Dryades quercuum numina.
sanè Dryades quercuum numina, habeant & ea suos honores, sed sic habeant, vt
agnoscant meas esse famulas sese & ancillas, nec alterius iussu quàm meo in arbo-
rum se præsidio stare. Age igitur tandem & me Romanis meis ostende, doceque
quàm longè alius sim, quàm vel historiæ scriptores, vel Grammatici cogitarint; &
vna opera ipsis & beneficia mea, & domicilium, in quo habito, demonstra: ne vagis
potius mentibus à cultu meo aberrare pergant, quàm veros mihi & debitos exhi-
beant honores. Auditis ne quid hic intonet? Iouem diceres; ita procliue putat è
Nymphis facere sibi ministras & ancillas. Imperat ille quidem auctoritate, vt videtur,
magna: sed vellem Numæ libros, quos Romani superstitionis quàm religionis aman-
tiores exusserunt, nobis in lucem proferret, vt ex iis depromere possim, quid de Qui-
Angeli, Dei ministri, præfecti sunt singulis regnis, ciuitatibus, &c.
rini numine esset sentiendum. Obediamus tamen, quia sic iubet: Singulis regnis Dei
ministros præfectos esse, vt ea tueantur & custodiant, nemo nescit eorum qui sacras lit-
teras perlegerunt: cuius rei indicium feci in Atuaticis, de monasterij sancto Michaëli
nuncupati initiis tractans. Non est igitur dubitandum, quin Ianus, & Gomer, & eorum
posteri antiquissimi, eandem acceperint, & retinuerint, & ad nepotes propagarint re-
ligionem; vt nimirum firma fide ab omnibus crederetur, omnem regnorum & ciui-
tatum custodiam à Deo pendere, & ad eam angelis suis, quos habet infinitos, vti mi-
nistris; non quia ita opus ipsi sit, quasi non omnibus æquè præsens adsit, & omnia præ-
sens gubernet; sed quo bonitatis suæ, ob quam omnia facit, fructus pluribus com-
municaret creaturis. Romanorum igitur Ogygij illi parentes, & veræ religionis
necdum obliti, inter cetera sua vota illud præcipuum rati, quo Deum supplices ora-
Quirinus vnde dictus.
rent, vt Rempublicam conseruaret, atque ab omni aduersitate tueretur, nomen
inuenerunt, quo hæc ipsorum supplicatio notaretur, & quod primum quidem ipsi
Deo, deinde eius ministris, quos huius potestatis faceret participes, conueniret.

Cùm

Cùm enim Weren idem sit quod defendere; atque modò demonstrarim, duplex Cimbrorũ digamma in Qu transire; nihil amplius obstare potest, quo minus confiteri oporteat, Quirini nomen à defensione Ianigenas dedisse; & primum quidem, quàm diu vetus sermo retineretur, Werinum; deinde, eo corrupto, Quirinum dictum fuisse. Possem equidem altiùs hic mentem attollere, & penitiùs veram patrum religionem intueri, nisi curiositatis crimen formidarem. Dicerem enim à Weer & Em nomen compositum esse, & ante Italorum irruptionem Weerem pronuntiatum fuisse, quod significat defensionis vnum, siue vnus defendens: vt eadem vox simul & defensionem diuinitùs esse petendam indicaret, & eam non à pluribus, sed ab ipso vno esse petendam, clarè decerneret. Quirinus itaque hac ratione non aliud esset, quàm ipse Deus, ea ratione à nobis consideratus, qua ab ipso rerum nostrarum petimus defensionem. Dei enim nullum nomen est proprium, sed tot ei nomina homines fingunt, quot habent votorum piarumque contemplationum diuersitates. Quamobrem qui hanc Deo nomenclaturam tribuerunt, ea ipsa sese monuerunt & excitarunt, omnẽ defensionem in vnius Dei cõsistere potestate, & frustra arma & vigiles esse, nisi Deus ipse, qui vnus est, ciuitatem & sigillatim & vniuersim ab omni periculo custodiat; atque idcirco hunc vnum orandum esse, vt præsenti suo numine nos nostraque omnia tueatur. Huic, vt in cælis habitanti, nullum fanum nec Numa, nec ipsius maiores dedicarunt: Huic, vt cuius nulla similitudo fingi posset, nullam statuam, nullam imaginem habuerunt. Sola Vortomni statua omnes Dei personas, omnes potestates, omnia mortalium vota symbolicôs indicabat; ex qua re illud est quod de se dicit:

Weren.

Weer. Em.

Dei nullum nomen est proprium, sed ei homines nomina fingunt.

Quirini nomenclatura vni vero Deo data.

Vortomni statua omnes Dei personas, omnes potestates, indicat.

Arma tuli quondam, & memini, laudabar in illis.

Quorsum enim arma ipsi felicitatis omnis promotori, nisi vt defendat ciuitatem? quod dum facit, Quirini nomen meretur, quia Quirini gerit personam: haud secus atque Faunus, Bacchus, Phœbus, & quiduis aliud esse potest, si mortales ea promoueri cupiant, quibus potestates his nominibus indicatæ præsidere creduntur. Quid multis? Hæc, & id genus alia quamplurima, ad rituum, cærimoniarum, & semel, ad totius religionis intelligentiam spectantia, Numæ libris perscripta fuisse existimo: quibus cum impia Deorum multitudo tolleretur, & omnis Romana superstitio conciderет; maluerunt boni, scilicet viri, deos in maiestate sua manere, quàm è Numæ sepulchro ipsam tandem emergere veritatem, omnium fallacium numinum potentissimam victricem. Quid igitur remedij, libris nunc inuentis, & mox in multa exemplaria distrahendis? Quid? Funestæ potius faces iniiciantur, quàm tot templa, tot deorum simulacra, tot sacrorum ordinum collegia diuinos suos perdant honores. Proscribatur ieiuna & strigosa veritas, retineatur pinguis & dapsilis superstitio, largissima non numinum modò plurimorum cultrix, sed immensæ etiam multitudinis otiosæ magnifica opsonatrix. Inspicite nunc quis primum fuerit Quirinus, & quarum in hominum societate partium præses. Videre mox quo postea errore in nescio quod falsum numen transierit, illius haud dubiè fraude, qui sedem suam posuerat in Septentrione, vt similis esset altissimo; quique omnem honorem vni Deo exhibendum, insidiis & machinationibus mendaciorum fraudulentissimis ad se diuertere semper & vbique molitur. Huic impostori, cuius maximus inter vrsas draco nomine suo à priscis dato monumentum gerit æternum, facillime fuit nomina diuina ad idolomaniam accommodare, eo maximè tempore, quo iam intelligi desiissent.

Quirinus, Vortumnus dicitur.

Numæ libri à Romanis, hostibus veræ religionis, exusti.

Quirini diuinum nomen ad idolomaniã accõmodatam fraude & impostura draconis.

Ianigenarum enim regio agrorum fertilitate, & portuum plurimorum copia, & ceterarum rerum omnium felicitate, quamplurimos mox ab initio hostes inuitauit; quorum multitudine & frequentia Cimbri tandem coacti sunt, vt agrorum parte cedentes, vnà cum exteris habitarent; sat modò ducentes, si non prorsus extruderentur. qua diuersarum gentium irruptione tandem eò res euasit, vt minimam partem veteres & primi coloni retinerent; nec agros tantùm amitterent, sed ipsam etiam antiquissimam linguam, mistione plurimarum, quibus diuersi noui incolæ vterentur, corrũperent, & ferè abolerent. Quamobrẽ ne quando posteri in eam opinionem venirent, hanc diuersarum linguarũ farraginem primùm Ianigenarum sermonem fuisse; totam regionẽ, quàm latè pateret, Witaliam vocauerunt, id est, regionẽ externi sermonis.

Ianigenarum regio & lingua.

Cimbri coacti habitare cum exteris, non agros tantum amiserũt, sed etiam linguam suã antiquissimã corruperant.

Witalia.

Wit siue wt. Wit enim per diphthongum nostratem ex W vocali & I conflatam, externum significat.
Tal. Tal autem idem est quod lingua siue sermo; ita vt Wit-tal nihil aliud sit, quàm lin-
Wit-tal. gua externa & peregrina. Hinc igitur Witalia à Cimbris dicta, vt perpetuò cogitarent de lingua prima & antiquissima in sacris maximè retinenda; ne quando ea neglecta & obsoleta, in profundam totius veræ religionis à Nocho siue Saturno acceptæ venirent obliuionem. Neque enim parui refert vocabulorum, quibus in sacris Pontifices vtuntur, vim cognitam habere, ad rectam religionis viam tenendam. quod cùm primi Æ-
Bet. gyptiorum rituum magistri viderent, fabula quadam de Bet inducta sacerdotes monuerunt, vt si quando vocem quampiam non intelligerent, Phrygius consulerent, vel saltem eos, in quorum sermone vernaculo panis Bet vocaretur. Quis item audiens regionem quampiam ab eo dici, quòd homines in ea externo sermone vtantur, non euestigio interroget; si peregrino sermone vtantur, quis eorum vernaculus sit, siue patrius? Quanto igitur magis Cimbrorum posteri, apud quos & parentum series, & exterarum gentium irruptio adhuc non penitus in tenebras sese abdiderat, permoueri debebant ad vetustam suam & primam linguam in arcanis suis retinendam, dum totam regionem exterorum sermone vti ipsa regionis nomenclatura monerentur. Clarissima certè nota fuit hæc regionis appellatio ad memoriam prioris linguæ sempiternam, si modò tantillum luminis in Pontificum collegio reliquum fuisset, quo huius nominis ratio cerneretur. Verùm rebus paullatim in peius labentibus, & veteris disciplinæ monumentis indies magis atque magis neglectis, quòd in iis nihil esset vel ad honores, vel ad rem augendam præsidij; non tantùm lingua vetus, sed litteræ etiam quædam, & earum figuræ, quibus exterorum sermo non vtebatur, exoleuerunt. Hinc dum fortè quispiam
W duplex vocalis pro V longo siue magno ponitur. in veterem aliquam inscriptionem incidisset, in qua priscis notis Witaliæ nomen positum esset, bis lapsus est in legendo; semel, quòd figuram duplicem vocalis nesciret perinde apud veteres pro V longo siue magno, atque ω mega apud Græcos in vsu esse: iterum, quod dum alteram figuræ partem, velut superuacaneam, reiecisset; crediderit eam, quæ remanserat, notam esse consonantis, non vocalis; atque idcirco legendum
Vitalia. putarit Vitaliam, consonante vocem incipiente. Hinc credibile est eum, quisquis fuerit, diu hæsitasse, nec satis conijcere potuisse, vnde regio primùm fuerit Vitalia nominata. Quid hic in mentem alij veniret, non refert; illi saltem suspicio suborta videtur, Vitaliam à vitulis nomen accepisse, propterea quòd eos haberet præstantissimos. Atque huius quidem opinio per manus ad posteros venit, sed ratio ob quam ea primum nata fuisset, tradita est obliuioni. ex eo errore alius mox pullulauit apud illos, qui acceperant
Italia. Italiam à vitulorum præstantia dictam, citra vetustissimæ illius scripturæ mentionem. Hi enim caussam quærentes, ob quam Italia, non Vitalia, diceretur, si à Vitulis nomen haberet, eò sunt redacti, vt dicerent, veteres non vitulos, sed Italos dixisse, & V pòst accessisse, nescio quo Æolico more. Hinc apud Festum legimus, Italiam dictam esse, quòd magnos Italos, hoc est, boues habeat: Vitulos enim Italos esse dictos. Alij, in quibus est Halicarnasseus, Antiochum Syracusanum Siculas quasdam Arethusæ auias vendentem secutus, Italum nescio quem sibi comminiscuntur, obuio prorsus & vsitato ignorantiæ prætextu, de regionis nomine fabricati conditorem. Huic Italo cùm Antiochus Morgetem filium dedisset, Berosus Annianus sub larua Babylonica Witerbona mendaciorum scruta protrudens, filiam insignem adiecit, nomine Romam, indignam certè, quam Antiphanis Siculi filius præteriret. Demiror sanè quare non & Circen, & Caietam, & Cumam, & Vetuloniam suam Romæ fecerit sorores, quo tanto Itali propaginem faceret illustriorem. Hellanicus veterem illum errorem de litteris priscis malè lectis profectum à nescio quo acceperat, & vnà caussam ab Hercule suspensam, infinita nugarum monstra vbique gentium relinquente. Huius enim iuuencum, qui ab armento & Geryonis regnis abacto aberrans per totam Ausoniam in Siciliam vsque penetrarit, regioni nomen dedisse scribit. Cùm enim vbique de iuuenco suo Hercules rogaret, atque illi semper sua lingua vitulum se vidisse dicerent; magnanimus Iouis filius vnius vituli per maxima terrarum spatia inquisitor, & laboris in vestigando, & molestiæ in vituli nomine toties audiendo pertæsus, totam regionem, quam quærendo peragrauit, Vitaliam nuncupauit, quod nomen pòst in Italiam degenerarit. Sed missis ceteris, quæ ex Herculana nugarum officina depromuntur, hoc nobis ex Hellanico teneamus;

neamus; vanum illud esse quod Festus dixit, Italos quondam dici solere, qui pòst vituli fuerint nominati; cuius contrarium prorsus ab illo affirmari videmus. Quàm verò diuersæ gentes Italiam olim inuaserint, cùm alij scriptores, tum Dionysius Halicarnassæus satis copiosè descripsit: de cuius lectione quis est qui non facilè sibi persuadeat, admirabilem quandam linguarum confusionem necessariò exortam fuisse; ita vt non immeritò primi habitatores totam patriam suam, regionem externi peregrinique sermonis vocarint; ne posteri sui vmquam obliuiscerentur, aliam parentum vetustissimorum linguam fuisse. Vix puto operæpretium, vt id vos moneam, quod modò satis indicaui; nobis V vocale elementum æquè duplex esse, atque V consonans, & ex vtroque & simplici & duplici fieri diphthongum, adiecta I vocali, eodem modo quo apud Græcos diphthongus est ex o micro & iota, & rursus ex ω magno & Iota. Witalen igitur externi sermonis homines vocantur, ipso W duplicis sono multo magis quàm iota sonante. Posteriores breuitatis & suauis modulationis vbique curiosi, è tribus syllabis duas fecerunt, duplice W vocali in duplex W consonans permutato, & sono ipsius iota, qui in vastitate duplicis elementi permisti ferè latitabat, neglecto; qua ratione pro Wittalen dicimus Walen, quo nomine hactenus omnes exteros vocamus; quos si integra veterum voce nominaremus, facilius ab omnibus intelligeremur. Paucos enim inuenias, qui sciant, quid propriè hac voce Walen sit intelligendum, dum quisque, quos proximos habet externi sermonis homines, ea designet. Allemannus quidem Italos, inferior Germanus Gallos, Anglus eos, qui montosam Britanniæ chersonesum Hiberniæ oppositam tenent; quos si prima voce Witalos vocarent, nemo esset Germanici sermonis peritus, qui non mox intelligeret, externæ linguæ homines designari: quam intelligentiam è nomine acciso non ita promptè consequitur, & haud scio, an quisquam hactenus fuerit, qui nominis rationem sit assecutus. Ex Witalia igitur, siue alia scribendi forma, Witalia, quæ & antiqua est, & digamma dedit Æolicum, vt hic à me in puluere videtis depingi, primùm exstitit Vitalia, altero ductu, vt superfluo, relicto: quod nomen ita scriptum per consonantem enuntiarunt, diphthongi ui penitus ignari. Hinc procliue fuit, in eam venire opinionem, Vitaliam à Vitulis dictam fuisse; quo dato, alius aliam caussam quæsiuit; sed eius quod non erat, frustra, cur esset, ratio vestigabatur: à nemine tamen turpius erratum, quàm ab iis qui Festo auctores fuerunt, vt vitulos olim Italos vocatos fuisse diceret, cùm id sit falsissimum. Vitulus enim à Vitula dicitur, qua per hypocorismum, qualis in osculo est, suauis & iucunda vita notatur; quo nomine & Dea lætæ vitæ præsidens nominatur: vnde vitulor pro gaudeo. Et meritò quidem vitæ iucunditas & lætitia diminuente vocabulo signatur, eo quòd nihil in vita magis exiguũ sit, quàm ipsa suauitas & gaudium: deinde, quòd hæc ipsa dulcedo paruulis in tenella adhuc ætate constitutis dumtaxat contingat: quæ res cùm nusquam magis cerni queat, quàm in teneris iuuencis; placuit nominum factori, vt hi à vitula vituli dicerentur. & quo omnibus modis lætitiæ breuitas indicaretur, vocalem, quæ in vita longa est, in hac voce raptim pronunciare oportet. Bene igitur Hyllus vitulam lætitiæ deam vocauit: sed malè Titius vitulari dixit idem esse quod voce lætari: nec multo meliùs Varro, qui vitulari idem voluit esse quod παιανίζειν; quod longè abest à vera vocis ratione: cùm multi vitulentur citra pæanis cantionem, & in primis ipsi vituli, meliores, quàm ipsi grammatici, interpretes, quid propriè sit vitulari; multi etiam pæana canant citra lætitiam, velut illi, qui pretio ad laudes diuinas conducuntur. In vetustis sacris Pontificum vitulatio nihil aliud erat, quàm chorea, & cantus, & totius corporis gestus lætitiam exprimens: qua de re quid sentiam, in Curetum saltatione fortassis ostendam. Cum itaque falsum sit planissimè, vitulos quondam Italos dictos fuisse, & palàm sit, monstrosum & longissimè remotum ab omni sani hominis cogitatione, Herculem quempiam per totam Italiæ longitudinem iuuencum errabundum vestigasse, tametsi magnæ Pali & pastori ab Amphryso placet, heri sui abigei vitabundus, vt in ipsam etiam Siciliam tranare mallet, quàm ad armentum suum redire; non puto mihi amplius in eo laborandum, vt hos refutem. Ex his tamen hoc accepi emolumenti, vt facilius vobis probatum iri sperem, antiquissimam aliquam apud veteres opinionem inualuisse, Vitaliam quondam, non Italiam, dici solere: quandoquidem non sit probabile, citra magnam aliquam & luculentam occasionem, hanc vetustissimam famam apud eruditos homi-

W duplex vocale &c.

Witalen.

Walen.

Vitulus.

Vita a. Vitulor.

Vitulatio.

nes extitisse; tametsi ea in Cimmeriis tenebris, id est, in veris Romanorum originibus iam olim esset sepulta; numquam fortassis in lucem reditura, nisi ego manus porrexissem. Discant igitur Romani, se externa lingua vti, etiam tum, cùm se Latina Ciceronis eloquentia iactant; nec alia ratione se Italos vocari, quàm vt aliquando tandem priscæ & primogeniæ Ianigenarum linguæ de nomine suo moneantur.

CETERVM si quis eorum hunc sermonem meum audiret, num putatis eum se contenturum à conuiciis? an non multos linguæ meæ cancros, an non ceteras diras quas in ipsorum ore, quàm in meo, esse malo, imprecaturum?

FALKEN. Vix ipse me contineo, quin ipsorum partes suscipiam contra te propugnandas; & facerem certè, quoad eius possem, nisi vererer, ne molestia mea te compellerem ad silentium, quod ego seruare malo, quàm id genus antiquitates non audire. Huius tamen veniam dabis, si obiter te interrogem, qui factum sit, vt ceteris boni ominis nomina data dicas; Italis solis illud tribuas, de quo peregrinitatis conuincantur; nec vmquam tantisper dum hoc nomen agnoscent, in sua ipsorum patria ciues possint haberi; quod non vni iuris nostri titulo, sed quam plurimis repugnat, si accuratè ea quæ inde consequerentur, essent examinanda.

GOROP. Ego ad forum tuum & litium perplexitates, quibus miseros clientes, tamquam retibus tenetis inuolutos, ex mea hac libertatis arce, in qua me hodie Flemingus constituit, descendere nolo; quarum ego non minus sum vitabundus, quàm vitulus ille Herculis omnes omnium opes expilantis. Verùm vt tibi vlteriùs mecum iure vestro experiendi occasionem præcidam, vtrumque negabo, & quòd hoc nomen ipsi Itali sibi dederint, & quòd malum habeat omen. Neque enim Itali sese Italos vocarunt, non magis sanè, quàm Wali in Anglia se Walos, sed à Cimmeriis & ceteris Ianigenis hanc acceperunt appellationem; quia reuera peregrino sermone loquerentur. Verùm cùm vndique tanta exterarum nationum colluuies irrumperet, vt iam exterorum potius regio, quàm Cimmeriorum esse videretur, ipsique Ianigenæ paullatim etiam peregrino sermone suum corrumperent, atque ea ratione sese etiam aliena lingua vti fateri cogerentur; non potuêre diutius resistere, quin & ipsi in idem nomen, quod exteris dederant, transirent, atque ita tota regio Italia diceretur; quamquam, vt modò dixi, id eo lubentius susceperint, vt posteros suos monerent, aliam primorum in Italia parentum suorum linguam fuisse. Quamobrem vt darem infaustum nomen esse; nihil inde tamen absurdi contrà me effici posset; propterea quòd alterius generis sint nomina ab hostibus aut à parum amicis data; alterius ea quæ ipsæ sibi gentes bonis auspiciis imponere solent, aut bene de rebus suis futuris ominantes, aut rem quampiam commemoratu dignam ipso nomine posteris proponentes reuoluendam. Verùm nolo hac vti declinatione; cùm recta via procedens negem, quicquam inauspicatum hoc nomine designari, immo dicam, diuinitùs accidisse, vt toti regioni illi commune fieret, quæ omnium exterarum linguarum caput erat futura, ipsùmque adeò nomen hoc portendisse. Quid ni dicam eam regionem Italiam, quæ ius dicit pluribus infinito exteris, quàm intra sinum suum educatis; quæque plurimarum varij sermonis gentium vnam facit ciuitatem, non legibus modò ciuilibus eisdem constitutam, sed vinculo etiam veræ perennisque religionis omnes cuiusuis linguæ nationes in vno capite colligantem. Diligenter hic inspicite, & totis mentis viribus inspicite, quàm latè hæc ratio, quam hîc breuiter indico, sese extendat; & in primis hanc solam regionem tam grandem, tam fertilem, tot vrbibus insignem, tot portubus & classibus nobilem, tot victoriis toti orbi formidabilem, ipsam denique omnium terrarum reginam solam & vnicam à tot seculorum interuallo inueniri, quæ vniuersim Italia, id est, externi sermonis regio nominetur. Quid? num huic soli vel conditores, vel aliæ insignes notæ domesticæ defuerunt, à quibus nominaretur? Atqui Ianus Saturni filius, sicut Ianiculo, ita toti nomen relinquere potuisset, multo certè nobilius, vt prima fronte videtur futurum, quàm si ab exteris gentibus nomen emendicasse potius quàm accepisse videretur. Iam Cimmeriorum pater, Iani filius maximus natu, num indignus fuit, à quo regio vel Gomeria vel Cimmeria diceretur? Profectò genus vniuersum de se potius nominare debuisset, quàm exiguum illum Campaniæ angulum, in quo Homeri tempore Cimmeriorum in hac regione nomen dumtaxat reliquum fuisse, de scriptis ipsius videtur.

Italia omniū exterarū linguarum caput.

videtur. Quid dicemus de Saturno huius auo, illius patre, qui post in hanc regionem cum Oenotriis suis venit, & eam partem accepit possidendam, in qua diuinitus intelligebat promissionem suam Iano factam impletum iri. Quæ, rogo, caussa tanta esse potuit, vt Saturni nomen, omnium mortalium post diluuium patris, regio non tenuerit; cùm semel eo fuerit nuncupata? Num potuit quicquam generosius, quicquam excellentius, quicquam melioris ominis inueniri, ipso omnium hominum parente, cui à singulari prærogatiua, qua Deus ipsum honorauit, diuinum Saturni nomen Ianus nepotesque indiderunt? Num quicquam erat, præ quo hoc pœnitendum videretur? Omitto Ausoniæ appellationem, à maximo Iani filiorum acceptam. Nec commemoro Oenotriorum nomen, à quo tota regio aliquantisper fuit vocata; hominum certè perpetuò ipsi Saturno in omni necessitate fidissimorum, vtpote qui assidui ipsi in omnibus itineribus terra marique comites fuissent; quod suo ipsi nomine præ se ferebant, tamquam id, de quo in summo apud omnes honore haberi mererentur. Non quæro, inquam, cur alia nomina semel apud omnes recepta, fuerint deleta, & in animorum tabellis perenni litura inducta. hoc quæro, quamobrem Saturni nomen non potius sit retentum, quàm nouum illud à sermonis peregrinitate sumptum. Magnum sanè, immo maximum momentum in hoc latere puto rerum earum quæ maximè faciunt ad hominum salutem. Fateor, plurimum Saturno siue Nocho debere omnem posteritatem, & tantum debere, quantum ei, per quem semen, & vitales auras, & huius luminis vsum accepit. Verùm aliud est, quod non hanc modò præsentem vitam, sed futuram etiam spectat, in quo & huius vitæ lumen, & æternum futuræ vitæ lumen continetur. Hoc nobis Christus erat daturus, & à gente illa in qua ad ea vsque tempora vera religio permansisset, ad exteros translaturus. Ad quos verò exteros? ad omnes quidem, quotquot in toto orbe essent; sed præcipuè tamen ad illos, quibus ab externa lingua iam olim nomen maneret: sub quorum imperio ob eam potissimum caussam nasci voluit, vt verus Dei cultus non amplius apud Hebræos solos maneret, sed ad illos transiret, quorum regio omnes diuersorum sermonum homines vna ciuitate & vno iure contineret; quo per illos faciliùs in vniuersum orbem felicia diuini verbi dona possent & seri & propagari. Nam statim ab initio primi Christianæ scholæ hypodidascali, & felices principis magistri discipuli, tum cùm variis linguis loquerentur, palam ostenderunt, Christum velle doctrinam suam ad omnes, quamuis diuersi sermonis, homines pertinere; & idcirco nasci voluisse, dum penes eos orbis terrarum gubernaculum esset, qui à sermonis peregrinitate nomenclaturam iam olim haberent. Ab his item & exteris, & ab externo sermone nomen ferentibus, voluit Deus vetus Iudæorum & regnum & templum euerti, & totam religionem nouæ & æternæ legis ab vna lingua ad omnes commigrare; quo omnes æquè salutis verbum caperent, & intelligerent, & vlteriùs propagarent. Non mirum igitur, in Italia præcipuam & primariam religionis nostræ sedem esse collocatam, & hactenus inconcussam & firmam manere; tametsi ab ipsis Imperatoribus principio crudelissimè fuerit oppugnata, & tandem omnium Barbarorum insultibus ab ipsis Imperatoribus prodita, & prorsus deserta. Verùm quando pro dignitate hoc argumentum vires meas longissimè superans tractare non possum, vos rogo, vt quod à me silentio premitur, id tacita cogitatione iterum atque iterum reuoluatis; vt tandem, quæ modò dumtaxat indico, plus in recessu, quàm in aperto habere, nouisse possitis.

Saturnia. *Ausonia.* *Oenotria.* *Oenotrij.* *Christiana religio ad Italos exteros translata, & primaria eius sedes in Italia collocata.*

NON dicam nunc, quid illa ara maxima, sub aperto cælo ab Euandro Herculi dedicata, portenderit: quod si explicarem, totius religionis nostræ typus palàm ob oculos poneretur. Intelligeretis in Euandri nomine non illud modò, quod Græcis significat, sed aliud quiddam diuinius ad æui spectans mutationem contineri; quæ tum esset futura, cùm in maxima ara crucis ipse Hercules se immolaret, atque eo ipsa victima Cacum occideret, & huius sui sacrificij in ipsa hac vrbe non solùm perpetuam memoriam, sed primariam etiam collocaret, eo iam tandem absoluto, quod tot antè seculis Euandri & Carmentæ matris nomen, & ara maxima Herculi ob Cacum occisum consecrata, indicabat. Absit vt hæ sint fabulæ Græcanicæ, aut ab Arcadibus, eo modo quo vulgus putat, profectæ. Ianigenarum sunt monumenta & mysteria, &, ni fallor, ipsius Nochi, qui hos rerum futurarum typos diuino instinctu eo loco reliquerit, in

Herculis ara. *Euander.* *Hercules Christus &c.*

quo

quo fore præsentisceret summam mutationis seculorum dignitatem. Verùm hæc erant ad Romanas origines differenda.

FLEMING. Hoc modò nostra non refert, quid in illis sis acturus, & multa alioquin inter calicem supremaque labra. Vellem interea dum vnà sumus, & in Herculis & Euandri incidisti mentionem, paullo clarius, quid hac fabula significari putes, exponeres. Nam non sum tanto mentis stupore depressus, vt quæ de Hercule, & Caco, Carmenta, & Euandro feruntur, ea ad historiam credam pertinere; tametsi poëtæ insanam Græcorum vanitatem secuti, eiusmodi Ogenia figmenta ad res gestas transferre nitantur; quod vt in illis nullam professis veritatem tolerari potest, ita prorsus est in historiæ scriptoribus pudendum, ne dicam despuendum. Fabuletur Virgilius de Æneæ cum Euandro colloquio, de Pallante eius filio, deque ceteris, quibus carmina sua ornauit: at id longè abest, vt fidem mihi faciat vel in minimo horum, non hercle magis, quàm in iis, quibus Sibyllæ de Christo vaticinium ad nescio quem Pollionis filium detorsit, tam effronte & abominanda adulatione, vt ne vna quidem oraculorum littera in eum quadraret, cui ea obtorto collo applicare conabatur.

GOROP. Laudo te, Fleminge, de hac tua sententia; & me in eandem iam olim concessisse, opinor de Croniis meis satis intellexisse, in quibus Erigones fabulam obiter attigi, quam idem poëta Augusto suo accommodauit. Hoc interim stupenda prorsus Dei prouidentia factum esse video, vt dum aliud præstantissimus hic poëta agit, illa prodat æternæ posterorum memoriæ, quæ de Christo firmissima, clarissima, & quibus nihil opponi queat testimonia complectuntur. Quicquid Lactantius, quicquid Eusebius, quicquid ceteri patres ex Sibyllæ carminibus ad religionem nostram in hominum animis exstruendam & roborandam attulerunt, id Athei pro nugamentis & confictis probationibus habuissent, nisi Virgilius Cumanum illud carmen omnibus communicasset. Eodem modo nemo aræ maximæ originem, nemo Caci & Herculis pugnam, nemo Carmentam & Euandrum satis clarè cognouisset, nisi hæc omnia suauissimus poëta carminibus suis celebrasset. Miscuit ille quidem sua; sed hoc interim præstitit, vt corpus saltem ipsius fabulæ adhuc integrum queat videri. Quis enim Cacus, nisi Ca-tot/ id est, stabuli pernicies. An non hic statim, si cum Satyris aures in cælum arrigamus, Cacodæmonem humani stabuli pestem audimus? Hic enim est, qui in tenebris habitans trophęum posuit in barathri sui faucibus miserorum hominum, quos fraude sua occiderat.

Cacus. Ca. Tot.

Foribúsque affixa superbis
Ora virûm tristi pendebant pallida tabo.

Quis verò Hercules, Iouis e mortali matre filius, omnia monstra claua sua domans, & semper leonis exuuias indutus? Quis alius, quàm vti nomine præfertur, mascula vis mundi, verbum patris æterni, de mortali femina humanam carnem assumens, de quo dictum est, *Vicit leo de tribu Iuda*. Quem vicit? Cacum, qui homines, veluti pecora, retrorsum in antrum suum fumo & igne infernali æstuans assiduo trahebat, *semperque recenti Cæde tepebat humus*. At quibus armis vsus hoc monstrum superauit? Non alia arma Herculi tribuuntur, quàm ingens claua, qua omnia totius orbis monstra domuit, & ipsum etiam tartarum perrupit. Quis hic non crucem videt, omnium malorum, quæ humano generi à Caco inflicta sunt, victricem? Miror profectò vnde Virgilio suboleuerit, priorem syllabam in Cacos producendam esse; cum ea in voce Cacos Græcorum, quo malus significatur, corripi consueuerit. Vnde id acceperit nescio; hoc scio, nostratibus vocalem longam in ea esse, atque idcirco longam pronunciari. Iam de Euandro aliud dicere non possum, quàm id, quod me sentire cogit Cimbricæ vocis interpretatio. Est tamen hoc obseruatione non indignum & Græcis & nobis, hoc vocabulum significationem suam habere, & eam talem, vt in eandem rem cadat. Cimbris seculi mutatorem notat, Græcis virilem siue præstantem virum. Hæc igitur vox primùm Dei filio humanam carnem induto & mortali iam facto tribuenda, deinde ei, qui typum Christi venturi apud priscos gessit. Is autem fuit Noëhus, vir bonus, & Deo placens, per quem humanum genus in diluuio seruatum est, quique mundi secula maiorem in modum immutauit, carnes hominibus & vinum præbens; vt de legibus interim, quarum mutatio præcipuè spectatur, nihil dicam. Hic igitur vti Christi veri

Hercules Christus, Cacum, id est, Cacodæmonem vicit claua, id est, cruce &c.

Euander vnde dictus.

Euander Christum & Noëhum designat.

sti veri & maximi seculorum permutatoris typus, filius fuit non hominis, sed gratiæ diuinæ iustitiam in ipso operantis, per quam Deo carus fuit, quæ Carmenta ob id vocatur, quòd id, quod omnibus carissimum esse debet, adducat. Fingitur item Mercurio patre natus, quoniam Deus voluntatem suam per Nochum publicè interpretatus est, omnibus exitium prædicens, nisi à fœdis sceleribus abstinerent. Hic igitur Herculem venturum præuidens, & ea sacra facturum, quæ omnium essent maxima, & quorum collatione cetera sacra nihil essent, vel si quid essent, simulacrum dumtaxat quoddam maximorum præferrent; tum vaticinium Herculis & Caci fabula inuoluit, tum aram maximam Christo venturo erexit, ad quam gratiæ de Caco humani generis hoste interimendo agerentur; sic tamen omnibus verbis compositis, vt non futura, sed præterita significari viderentur, de more nimirum & consuetudine prophetarum familiari, quo tam certa & firma eorum quæ dicuntur, veritas indicetur, quàm si modò perfecta essent. Deinde quo significaretur, non alium vel aram maximam, vel sacrificium, quo mortalium genus à Caco liberaretur, facere posse, quàm ipsum Christum: bene habet, quod dicatur hæc ara maxima ab ipso Hercule constituta. Hinc Virgilius: Carmenta.

Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.

Vt igitur Nochus quadam tenus seculum mutauit, ita Christus verè mutauit, omnem veterem legem abolens, & mortiferum draconis venenum diluuio sanguinis sui summergens, & eo ipso totum mundum purgans; qua ratione meritò Euander dicitur non solùm Cimbrico, sed etiam Græco sermone. Quæcumque igitur de Euandro prodita sunt, de Nocho, vt typo veri Euandri, intelligenda; in quo quia multæ & ingentes diuinæ gratiæ dotes eluxerunt, multa quoque & diuersa nomina locum suum inuenerunt. Admirandum est, quòd hoc etiam firma fide apud Pontifices fuerit creditum, aram hanc semper maximam futuram, quo videtur non solùm Christi sacerdotium maximum & æternum signari, sed hoc etiam addi, maximam hanc aram Romæ semper futuram. Quæ de Potitiis & Pinariis feruntur, ex Cimbrica etiam lingua apertam habent significationem, quorum illi nouæ legis homines, & Dominici corporis epulones; hi omnes eos qui ante Christi mortem fuere, designant. Sed de his plus satis & ex tempore, & extra propositum; cùm hæc magis seriam curam, & latiorem poscant interpretationem; ad quam spero mihi aliquando datum iri maiorem opportunitatem. Potitij. Pinarij.

Nimis longe à quercu peregrinati sumus; & nescio quî à Quirino ad Italos, ab Italis ad Euandrum sit peruentum. Mirum ni hæc quercus vna sit ex Dodonæis; adeò me reddidit loquacem. Quid, boni viri, num hoc est Propertij Vortomnum interpretari?

——*Amphora cœpit*
Institui, currente rota cur vrceus exit?

Quòd si tam prodigiosam varietatem in hanc commentatiunculam adferre pergam, næ verè ego pro Vortomni interprete Vortomnus fiam Propertianus.

FLEMING. O religiosum congerronem! Id scilicet nos curamus, qui'nam ea quæ hîc inter confabulandum dicuntur, inter se cohæreant. Apage cum hac superstitione. Quis legem colloquio nostro scripsit? An fortassis tibi rem cum Galeno tuo esse putas, homine nihil præter methodos vbique inculcante, quas dum subinde maximè iactat, pro methodo sua odiosissimum Asiatismum longis discursuum ambagibus, veluti Ariadnes filum sequens, inuoluit. Si librum scriberes, hæc te cura intra certos limites coërcere posset: interim dum nobiscum fabularis, eam tibi optimam viam & rationem loquendi puta, quam nobis vides quàm maximè placere.

GOROP. Tu de ceteris, vt voles; de Galeno bona verba quæso. Nam nisi hic studiis meis sumptum suppeditasset, iam nec Propertius, nec Virgilius in museo meo inueniretur. Sed quando ita placet, pergam garrire securus quò pes ferat. Memini modò me abreptum à quercu ad Quirini interpretationem, cuius nomen non intellectum, vt pleraque cetera, magnam dixi inuexisse idolomaniam, idque ea de caussa faciliùs, quòd rota Italia ab exteris ferè occupata veterem linguam partim perdiderit, partim corruperit, & peregrinis vocibus contaminarit: atque hac occasione ad Italorum nomen di-

men digressus, videor mihi cum Italis paullò longiùs ad externa diuertisse; quod Quirinus verus ipsorum, nec minus noster, patronus non ægrè feret; quandoquidem sic aberro, ne præter casam, neue præter ipsius facta.

Quiris hasta. *Weert.* *Ryt.* *Cur rust.* *Cuius.* *Cur.* *Queer.* *Rust.* *Wol-curus.* *Cur ruis tere.* *Sabini populi.*

Fuerunt qui Quirinum ab hasta dictum putarent, quæ Sabinorum lingua Quiris fuerit vocata, teste Varrone: quod si ita sit, nomen inde hasta acceperit, quòd arma defendentia rumpat, quasi Weer-ryt. Weer generatim nobis omnia arma significat, qua de caussa, vt dubia locutio vitaretur, Cur-rust, & ademto Tau, Curus dicitur armatura; qua induimur ad defensionem, à Cur quod fit à Queer pro Weer, & Rust id est instruo siue armo. Hinc Volcurus panopliam notat, siue ea arma, quæ nullam corporis partem nudam relinquunt; qua cùm equites vtuntur, Curruiters vocantur. Sabinos enim nostra lingua vsos esse ne miremur, Zenodotus Trœzenius facit, qui eos scribit Vmbros esse, à Pelasgis patriis sedibus eiectos. At Vmbros Cimmerios fuisse, principiò dixi. Qua verò de caussa Sabinos se vocarint, Porcius Cato aperuit, à Sabo patrio ipsorum Deo Sabinum nescio quem natum aiens, qui toti genti dederit nomen. Ego aliter videor suadere Cimbricam linguam, quod inde veri similius cuius reddetur, quòd Sabina etiam frutex dicatur, nisi fortasse fruticem etiam à Sabo, perinde atque filium, nominatum esse contendant; quod hactenus neminem video tentasse. Deinde Virgilius nemini veterum non anteferendus in curiosa antiquitatum inquisitione, Sabinum vocauit, indicans Sabum & Sabinum eundem deum esse. Et hæc quidem à veteribus de Sabinis. Sed dum caussam nominis ad Deum referunt, nemo est qui addat quamobrem Deus ipse ita sit vocatus, quasi eius nomenclatura vel minimo sit euidentior. Nos ex Virgilio & herba Sabina coniecturam ducentes, credimus inter cetera Nochi apud Cimmerios cognomenta hoc etiam vnum fuisse, quorũ caussis ignoratis, tot postea Dij emerserunt in hominum opinione, quot diuersarum Dei gratiarum nomina reperiuntur vel cuiquam olim mortalium concessarum, vel quotidie à miseris & afflictis, quales ad vnum omnes sumus, orandarum: ex quo crasso & supino errorum seminario omnis superstitio, omnis religionis veræ corruptela, omnis idolomania emanauit. Primùm igitur poëta vitisatorem Sabinum nominat, de qua nota quem quisquam sanus intelligendum putaret, quàm Nochum, qui in Italiam ad Ianum filium suum omnium gentium confessione dicitur nauigasse. Hunc Virgilius de diuerso nomine diuersum à Saturno existimauit, ex eodem fonte, vnde ceteri, errorem suum hauriens. Sicut autem à singulari gratia mortalium seminis conseruati Saturni nomen accepit; ita Sabinus quoque meruit dici, quia omnibus mortalibus ceteris præstantior fuisset in caussa prima, siue deo sibi alligando, quod Sacbini nomine ad vnguem notatur, à quo, vt in compositione fieri consueuit, postrema littera prioris in compositione partis est sublata. Argumentum huic assertioni meæ herba Sabina clarissimum adfert, ea de caussa hoc nomen sortita, quòd sacris thuris loco soleat adhiberi, præsertim à primis illis patribus, qui intelligebant Deum sumptuosa sacrificia & Arabicos odorẽs non pluris facere, quàm tenuem & frugalem cultum è proximis locis facilem paratu. Huc spectat illud Ouidij ex primo Fastorum libro:

Sabina herba. *Sabinus Deus.* *Sabinus vitisator Nochus.* *Sabinus vnde dictus.*

Ante Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita nauis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miseras India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.

Sic & Propertius noster:

Flore sacella tego, verbenis compita velo,
Et crepat ad veteres herba Sabina focos.

Adducerem plura testimonia, explicaremque qua de caussa herba dicatur; cùm frutex sit, & is non exiguus: qua in re mysterium latet diuinissimum, minimè vel Grammaticis vel poëtis ipsis cognitum, tametsi hi non ferè Sabinæ citra herbæ appendicem faciant mentionem: Sed video maiorum pytorumq. vicinatum vmbras fieri longiores, quàm

quàm vt ſat temporis reliquo ſermoni meo ſupereſſe videatur. Neceſſe etiam eſt quædam relinqui vobis calcaria, quibus ad Romana mea legenda pungi queatis; in quibus non de Sabina modò, ſed de Ara etiam, & de Græcorum Bomo, & Latinorum altari, & id genus aliis, copioſius agetur; quæ omnia ad eum locum pertinent, quo quærendum eſt, quæ prima ara fuerit, & qua de cauſſa Euander ex Arcadia in Italiam veniſſe dicatur, quod omnino veritati conſentit; ſed minimè pro eo atque doctiſſimi quique vel veterum vel recentiorum arbitrantur. Ab ipſo ergo Nocho Sabini nomen ſuum retinuerunt; quòd illa omnium fauſtiſſima appellatio ipſis videretur, qua omnes Deo alligati deuinctique dicerentur. Crediderim principio homines quoſdam diuinarum rerum ſtudioſiores à turba in montes ſe proximos contuliſſe, qui interrogati, cur vitam ſolitariam ſectarentur, quaſi humanam ſocietatem aſpernati, potuerint forſan reſpondere, cupere ſeſe totos Deo deuincire, atque inde ſumpſiſſe nomenclaturam. Certè cinctus Sabinus maximo indicio eſt, qualia fuerint in hac gente vitæ inſtituta: de quo ſuo loco plura. Siue autem Sabinum ſiue Sabum dicas, nihil eſt in re diſcriminis; niſi quòd hoc compoſitum ſit ex duobus nominibus, illud ex nomine & verbo.

Ex his liquet, non abſurdè me facere, dum Quirini nomen de lingua Cimmeriorum examino, & Quiritem ob id haſtam vocatam dico, quòd defendentia arma rumpat: inde tamen nomen Quirino minimè datum eſſe, verùm à defendendo. Hinc efficitur, vt optimè illi ſenſerint, qui eundem hunc Deum faciunt cum Enyalio, quem Heſiodus eundem cum Marte, Sopocles diuerſum opinatur. Arrianus Enyalium à Marte occiſum narrat, & inde cognomen ad victoriæ monumentum retinuiſſe. Enyalium autem dictum aiunt ab Enyo belli dea, & hanc ab ἔνω vel ἐνύω, id eſt, occido, Heracleon deduxit, argumento vſus, αὐτοέντην eundem eſſe quem αὐτοφονευτὴν: cui aduerſatur Apollodorus, exiſtimans hanc deam à clamore vehementi, qui in prœliis edi ſolet, nuncupari; eo quòd ἐνύω idem ſit quod ἐμφωνεῖν. Ab his in diuerſa admodum abeunt, qui Iunonis Enyo epitheton eſſe volunt, ab ἀνύω, quod eſt perficio; quoniam Iuno, id eſt, temperies aëris, omnia perficiat & alat. Dionyſius Halicarnaſſeus Enyalium belli quidem præſidem agnoſcit, ſed dubium eſſe ait, an duo nomina vni Marti dentur, an duobus nominibus duo dij intelligantur ambo belli curam gerentes. Ex hoc Enyalio ſiue Quirino virgo quædam ſemine ſuſcepto filium peperit Medium Fidium, quo loco Græcum Halicarnaſſei exemplar peſſimè habet μοδίον φαβίδιον. Vt autem plena ſunt tenebrarum & diſcordiæ, quæ de Enyalio ſuo Græci tradunt; ita non minus controuerſiæ apud Latinos de Fidio, quem alij Dios Fidium, pro Dius filium, id eſt, διὸς υἱὸν accipiunt; ita vt dum Me Dius Fidius dicimus, cenſeamur dixiſſe, ita Me dius fidius amet; quemadmodum Me hercules, vſurpatur: quæ mihi ſententia vt ceteroqui placet, ita in eo diſplicet, quòd dius genitiui caſus hic eſſe velit, vt Feſtus videtur opinari; cùm omnino rectum nomen ſit, à quo Latinè dicitur ſub dio, quod Horatius interpretatur, ſub Ioue frigido. Plautus in Aſinaria Demænetum ſic loqui faciens, *Per Deum Fidium quæ quæris iurato mihi*; me cogit ſuſpicari, erraſſe omnes qui putant, quòd Deus hic Medius Fidius vocetur. Marmoream tamen tabulam Romæ vidi, ſed talem, vt facilè ſe oſtenderet barbari ſeculi eſſe, in qua vir & mulier ſic erant rudìter exciſi, vt dextras iungerent, & in medio puer adſtaret litteris ſingulorum capitibus adſcriptis, pueri quidem tiou SIMVLACRVM, viri HONOR, mulieris VERITAS. Ex hac quiſquam moueri poſſet, vt eorum opinioni accederet, qui Fidium Medium vocari volunt, quòd medius ſit inter duos: Ego tamen Plautum ſequor, & Latinè loquendi conſuetudinem; & illud Feſti de Fidio & filio ſine diſcrimine antiquis dici conſuetis, nihil prorſus ad hanc rem facere cenſeo; præſertim cùm ad Herculem nomen detorqueat, contra Dionyſij & Varronis, vt videtur, ſententiam, qui Fidium Quirini ſiue Enyalij filium habitum produnt, & ab hoc Cures de nomine patris & conditos eſſe & nominatos. Dius igitur Fidius nihil aliud eſt, quàm Iupiter Fidius, ſi Horatium illud, *ſub Dio*, bene reddidiſſe, *ſub Ioue*, fateamur: vnde & illi erroris conuincerentur, qui Dium neutro genere pro aëre poni tradunt; cùm haud aliter ſub dio atque ſub Ioue dicatur. Porcius Cato item hanc opinionem noſtram confirmat, qui Sabum tradit Dium Fidium, ſiue vt Halicarnaſſeus Græcè dixit, δία πίστιν à Sabinis

Quirinus Enyalius. Enyalius Deus. Enyo dea. Medius Fidius. Fidius. Dius. Dius Fidius.

binis dictum fuisse. Omnes tamen & Quirini & Enyalij conuenientia in tenebris micant: propterea quòd nemo eorum caussam intelligat, ob quam prisci libri memoriæ tradiderint, Quirinum Enyalium esse, & Dium Fidium filium Quirini. Quirinum vnum ipsum esse, quòd ciuitates custodit & defendit, modò audiuistis. Enyal Cimbris, vnde Græci & Latini fecerunt Enyalium, significat ipsum vnum custodiens omnia; ne vno quidem litteræ apice mutato, sola adspiratione compositionis ratione è medio sublata. Enyo verò Tau perdidit, quo Græcorum haberet terminationem, longè aliud significans, quàm Græci crediderunt, vnum nimirum caput custodiæ & defensionis. Et hæc optimè quidem prisci illi & Ogygij viri, & conuenientissimè iis quæ in sacris nostris litteris creberrimè repetuntur; non alium esse ciuitatum regnorumque custodem & protectorem, quàm vnum Deum solum, & non alium aut in cælis, aut in terris, aut in pace, aut in bello. Neque enim alius Deus est, qui hostes profligat, cædit, delet; & alius, qui suos tuetur, protegit & defendit. Hinc Melchisedec rex Salem, rex idem hominum magnusque sacerdos, Abræ diuinum epinicium canens, inter alia dicit, *Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cælum & terram: & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Quòd autem hic solus sit in cuius manu est custodia & clades, solus qui omnia regna vel conseruat vel perdit, Ezechias clarissima voce profitetur: *Domine*, inquit, *exercituum, Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ.* Quid verò dicit Deus de rege Assyriorum exitium Hierosolymis minitanti, & iam iam insuperabili exercitu omnia in cineres & sanguinem redacturo? Quid? *Non intrabit*, inquit, *ciuitatem hanc, & non iaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via, qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem istam, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum.* Hæc Dominus. quibus mox additur: *Egressus autē est angelus Domini, & percussit in castris Assyriorū centum octoginta quinq. millia.* Videtis'ne hic, boni viri, eundem Deum esse, qui ciuitatem Hierosolymitanam tuetur & protegit; & eundem, qui tam vastam in castris Assyriorum edit cladem, vt tot hominum myriades occidione occiderentur, nullo humano auxilio aut copiis hosti obiectis? Non igitur alius est Mars omnia confringens, cùm ipsius omnipotenti voluntati visum est; & alius Quirinus vrbem protegens, & ab omni vi & noxa custodiens, vti Seruius & multorum numinum fabri putauerunt: sed vnus est custodiens quæcumque vult salua, & in puluerem comminuens quæcumque vult perdita atque confracta. Quamobrem non sine diuino instinctu nomina illa sunt facta, quibus apertè significatur, vnum esse defensorem omnium, qui dum faciem suam & custodiam à nobis auertit, extemplo perimus, nullis viribus aliis sustinendi aut seruandi. Idem itaque Quirinus, quo significatur, in vno solo esse defensionem: & Enyalius, quo vnus dicitur custodire omnia: & Enyo, quæ vox nihil aliud significat, quàm vnum esse caput protegens & custodiens. Nec refert in feminino ne genere an in masculino nomina eiusmodi proferantur; cùm in Deo nullus sit sexus, sed æquè & maribus & feminis se præbet custodem, iuxta illud Orphicum:

Iupiter & mas est & femina nescia mortis.

Nec aliud est Filius Dei, aliud verbum, aliud sapientia; aliud veritas, licet diuersis generibus enuntientur. Hinc modò licet æstimare, & iusta expendere trutina veterum scriptorum de Enyalio & Enyo sententias; quarum nulla vera est in nominum ratione danda; hoc vno recipiendæ omnes, quòd fateantur his vocibus significari potestatem quandam diuinam bellis præsidentem; illo rursus reiiciendæ, quòd statuant aliud ab hac esse numen quod vrbibus præsit tuendis.

Nec malè est à quibusdam obseruatum, Enyo Iunonis esse cognomentum; sed id malè additum, eius rei rationem ex illo aptam esse, quòd Iuno aëris sit temperamentum. Modò ex Ezechia audiuimus, *Tu es Deus solus omnium regnorum terræ*; quod poëtæ siue Orphici significare volentes, Iunonem dicunt; qua voce Cimbri intelligunt fauoris caput, quod nihil aliud est, quàm solo fauore diuino, nullis viribus humanis, regna conferri atque seruari. Num igitur mirum, Iunonem vocari Enyo, id est, vnicum & solum custodiæ caput? An aliunde quàm à fauore diuino, & à solo omnis fauoris capite tutela omnium non regnorum modò & ciuitatum, sed singulorum etiam homi-

Enyalius vnde dictus. En siue Een. Hu siue Hy. Al. *Enyo vnde dicta* En Hy. Hot. *Deus vnus & solus ciuitatum & regnorum custos atq. protector, hostes profligās &c.*

Enyo Iuno.

Iuno vnde dicta.

hominũ pendet? Animaduertitis ne hîc, vt apud veteres scriptores scintillæ adhuc quædam sub multa fauilla occulentur, è quibus diligenter obseruatis ne exstinguantur, non parum adhuc luminis possit excitari ad priscam Ianigenarum religionem peruidendam. Verùm hæ ab Italis, vtpote primi maiorum sermonis ignaris frustra quæruntur; apud quos adeò nihil sani vel de Marte, vel de Enyalio, vel de Enyo, est cogitatum: vt cùm vbique à veritate & religione longissimè aberrarint, tum nusquam ferè ab ea fuerint quàm in Enyo remotiores; quandoquidem eam putarint demente furore, & insania plusquàm cyclopica delectari; & idcirco eam vulneribus corpori suo sponte inflictis colendam existimarint.

O fallacem vbique draconem, humani generis hostem; & nusquam magis fallacem, quàm in optimis de religione opinionibus corrumpendis, & sanctissimis nominibus ad furorem suum pertrahendis! Quid veritati congruentius, quid magis pium, quid hominum conseruationi aptius, quid ad Reipublicæ salutem magis necessarium, quàm persuasum habere, in vno solo Deo omnem tutelam sitam esse, atque eum, vt omnis custodiæ caput, inuocare? Quid contrà magis impium, quàm maiorum instituta tam diuina ad illas dæmoniacas transferri furias, quibus draconis tabum homines exagitabat, non in aliorum tantùm cædem, sed in suam etiam ipsorum carnem fœdis plagis lacerandam. Quod tamen vt procliuius lubricis in malignum hominum animis persuaderetur, pro Enyo inuidus serpens Bellonæ nomẽ, quasi non aliud hoc, quàm illo notaretur, in Romanorum vsum venire curauit: quo vt nulla custodiæ, nulla vnius notio continetur, ita non aliud, quàm feritas, violentia, & crudelitas designatur: cùm Bellum Latinorum à Bel prisca Cimbrorum voce, qua id signatur, quod ipsi Leb/ id est, vitæ, repugnat, denuetur: à qua Belg pro irascor, & Balg pro pugno: vnde Belgæ pugnacissimi Gallorum populi nomen acceperunt. Satius tamen est, tam diro nomine exitialem humani generis pestem vocare, quàm eam diuina Enyus vel Enyalij vel Quirini appellatione dignari. Sed abeat Bellona ad Tartarum, sedem & sibi & suis clientibus ab æterno destinatam: nos in veri Enyalij tutela & custodia perpetuò maneamus.

Bellona vnde dicta. *Bellum.* *Bel.* *Leb.* *Belg.* *Balg.* *Belgæ Gallorum populi vnde dicti.*

Porrò Dius Fidius non malè ortus dicitur è Quirino; eo quòd nulla fides inter homines constare possit, citra vnum omnia custodiens, & homines vniens. Hoc ipso enim pax & fides constat, quòd homines ab ipso vno in vnanimi consensu ad omnia vitæ officia cum decoro, iuxta Themidis normam, obeunda custodiantur. Vnus enim & solus Deus fidem humanæ societatis vinculum & gignit & conseruat: quod illi indicarunt qui Fidium Enyalij siue Quirini filium fecerunt. Nolo altiùs huius fabulæ siue allegoriæ mysterium examinare; ne nimium videar priscis illis tribuere veritatis. Alioqui dicerem, non communem modò inter homines fidem hîc designari; sed illam etiam quam Deus per Spiritum sanctum nobis largitur, quæ vera proles est Quirini Christianorum. Immò & excelsius quisquam rapi queat, & eam ex Festo Pompeio haurire suspicionem, non alium esse Herculem & Dium Fidium. Fingunt enim Sabini, Fidium suum natum esse è Quirino & virgine: quod si ad aliquam velis veritatis regulam applicare; non video, quò melius sit referendum, quàm ad eum qui è Virgine & Spiritu sancto natus, simul Deus & homo nihil aliud quàm veram & viuam fidem ab hominibus poscit, quam & ipsemet petentibus gratia sua largitur; ita vt meritò non Fidius tantùm, sed Dius etiam Fidius nuncupetur, id est, Deus siue Iupiter Fidius. Quod vt verisimilius reddatur, addendum & illud ex Catone, hunc ipsum Dium Fidium Sabum etiam vocari: quæ vox à Sarbont facta, designat primæ caussæ vinculum. Christus enim vinculum & mediator inter Deum siue primam caussam & hominem. Sabinus autem Sabi filius est; quoniam omnes ij qui primæ se caussæ alligant, quod est Sarbinen/ per ipsum primæ caussæ vinculum se ligare debent, numquam alioqui Deo alligandi: quandoquidem non aliud vinculum sit, quàm Christus verus Deus & homo, & solus inter hominem & Deum mediator. Huius autem filij sunt quotquot per fidem sese ipsi deuinciunt. Nochus igitur Sabinus fuit Sabi filius & viua eius imago, & non ipse solus, sed omnes quotquot sese Sabo siue Dio Fidio per fidem coniungunt.

Dius Fidius, Quirini siue Enyalij filius. *Christus Dius Fidius & Sabus.* *Sabus dictus Dius Fidius.* *Sat.* *Bont.* *Sabinus.*

Scio esse non paucos, aut potius quamplurimos, ne dicam plerosque omnes qui

tam praua de antiquis fabulis opinione imbuti sunt, vt si hæc ipsis dicerentur, mox cælum terræ clamoribus miscerent, & fortè sibi vestem scinderent, tamquam sacrilega hæc esset oratio. Verùm id genus homines valde iniqui sunt, allegoriis non solùm prophetarum, sed ipsius etiam Christi, dum credunt, nihil sani sub fabularum laruis latêre posse. Quid dico, iniqui sunt allegoriis? verius dicerem, blasphemos & maximè iniurios in viros illos, quorum singularis vel vitæ sanctitas, vel felicitatis à Deo concessa prærogatiua diuinis Mosis oraculis est celebrata. Num putamus Nocho Spiritus sancti dona defuisse: num ei nihil inspiratum de Christo venturo, nihil de sanguinis diluuio, quo totius mundi sordes essent abluendæ? Quem Deus filij sui typum esse voluit, eum scilicet omni cælestis vitæ consolatione fraudauit; ei scilicet nullam spem dedit humanæ naturæ reparandæ, & ad integritatem à qua lapsa erat, reducendæ? Quò, rogo, illa spectabat prærogatiua, Iano diuina patris promissione confirmata, & hac faustissima verborum formula concepta, *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq́ Chanaan seruus eius?* Cui Deus pollicitus est Semi tabernacula, quid aliud pollicitus est, quàm omnia quæ Semi erant futura, & inter cetera possessionem eius primariam, quæ sita erat in vero Dei cultu? Quis autem posterorum Iapeti siue Iani hanc occupauit? Quis? Nempe Italus Ianigena, & externi sermonis ferens nomenclaturam, tum ob alia antè dicta, tum quia in alterius linguæ hominum hæreditatem diuina gratia erat venturus. Quando hanc Semi hæreditatem occupauit? Tum haud dubiè, cùm religio ad Romanos venit, dum Sibyllæ carmina vnum regem adorandum dicerent, aliaque ad fidem nostram spectantia clarè monerent. Hæc per Nochios Iano promissa sunt: & nihil prorsus eorum dicemus vel ab ipso Nocho, vel à Iano fuisse intellectum, aut eò, quò debebat, relatum; nihil etiam horum quæ Deus se posteris daturum sponderat, memoriæ mandatum, nihil scriptum, nihil allegoriis aut fabulis inuolutum? omnia neglecta, & contempta, & indigna visa, quæ ad nepotes & eorum posteros certis aliquibus signis & notis transmitterentur? Si quis sic cogitet, si quis tam absurda contra diuinissimos illos viros sibi persuadeat, si quis tam ingratos eos contra Deum, tam inuidos contra posteritatem faciat; eum ego non modò iniurium & sacrilegum in sanctos viros, sed etiam ab omni sensu humanitatis alienum esse dico. Quamobrem vetustissimæ illæ Ianigenarum fabulæ apud Pontifices conseruatæ, & per manus ad posteros transmissæ, diligentissimè sunt examinandæ, & ad veritatem referendæ, quàm facilè in iis perspiciemus, si priscas voces hac via quam hîc monstramus, interpretemur. Equidem omnia reiicerem & contemnerem, quæ per eam inueniuntur; nisi viderem perpetua quadam rerum inter se consonantium catena me trahi, & omnia sic inter se consentire, vt nulla harmonia maiorem possit habere concentum. Videte igitur quò dæmoniaca fraude pertracti sint mortales, dum ex Enyo Bellonam fecerunt, furiam ex dea tutelari. Sed missa faciamus hæc; sic tamen, vt perpetuò nobiscum maneat verus Quirinus, ad cuius cognitionem Dodonææ quercus oraculo peruentum.

Allegoria & Ianigenarum fabulæ vetustissimæ diligenter sunt examinandæ, & ad veritatem referendæ.

Redeamus ad pomosam nostram coronam, ad quam absoluendam, sat mihi videor pomorum attulisse.

FALKEN. Ne obliuiscaris pyrorum, & nucum, & castanearum quas tibi in Theatro Pompeij Romæ habitanti campus florens larga copia suppeditabat ad vini saporem reddendum suauiorem.

GOROP. Numquam absoluero, si per pyrorum genera fuerit vagandum. Quòd si cum Virgilio contentus sis

Crustumiis Syriísque pyris, grauibúsque volemis,

tolerabilis conuiua poteris videri: attamen ne sic quidem multo à me certior, quàm antè fueris, abibis. Macrobius vt mala, ita & pyra diuersorum quidem nominum esse dixit; sed qualia quæque essent, non adiecit. Seruius Crustumia ab opido nominata rubere quadam parte dicit, Syria nigra, Volema Gallica lingua bona & grandia interpretatur; quod si verum est, vox composita est à Vol-heim, id est, à plena domo, quasi vox esset optantis magnis bonis sibi domum repleri. Equidem nomina non sector, non magis quàm in malis, cùm in vtroque genere alia sint apud alios vt variis de caussis indita, ita nihil ad antiquitatis cognitionem factura. Sat sit ipsum genericum pyri nomen intelligere; quod quidam, quasi à πῦρ deriuaretur, per ὐψιλὸν scribunt: sed mea quidem sententia

Pyrorum varia genera. Crustumia pyra. Syria pyra. Volema pyra. Vol. Heim. Pyrum vnde dictum.

ſententia aliunde nomen duxit. Nos Peer vocamus à Weer, propter primam ſilueſtrium naturam, quæ ſic ſeſe defendunt contra comedentes, vt ferè ſuffocent; quam ſuam indolem difficulter ſinunt mitigari.

Peer. Weer.

CASTANA ſiuè Caſtaneæ nuces vnde dicantur, nec Græci, nec Latini tradiderunt. Mnaſitheus Athenienſis Euboicus etiam nuces vocari ait in iis quæ de edulijs ſcripſit. Oppius in libro De ſilueſtribus arboribus Heracleoticas quoque dici auctor eſt; cùm Mnaſitheus nuces Ponticas hoc nomine intellexiſſe videatur: Diphilus Sardianas glandes: Agelochus Amota & nuces Sinopicas videtur nuncupaſſe. Sed in hac diuerſitate nominum nihil vtilitatis. Pluris facio eos qui caſtaneas maiores Maronia vocant concinniore nomine, quàm ipſimet arbitrentur; propterea quòd egregium ſint illectamentum ad vinum Maronium ſuauiter ad luculentum ignem pitiſſandum. Caſtana autem dicuntur, quaſi Coſtana; quòd non antè legantur, quàm tempus adſit hibernum; quo iam incipiendum eſt hominibus ea conſumere, quæ æſtate repoſuerunt. Memini cum Xerandilıæ in pede montis Vaccæ eſſem, menſe Nouembri, matutino tempore multo ante lucem, maximam omnis ætatis & ſexus turbam quotidie excurrere facibus accenſis, quæ nihil aliud erant quàm baculi quernei excorticati & contuſi grauibus malleorum ictibus, ac deinde accuratiſſimè deſiccati, quibus vtebantur, ne per tenebras vel in ſaxa impingerent, vel præcipitarentur, interea dum ad caſtaneta adſcenderent. Erat ſanè hoc ſpectaculum iucundius vario cantu, & clamore, & luminum frequentia, quàm omnes nocturni laruatorum in Bacchanalibus diſcurſus; cùm non pauciores quàm trecenti, aut quadringenti, aut plures etiam ad caſtaneas legendas, mihi multis diebus exire viderentur. Hæc enim ipſis præcipua eſt meſſis: quarum ſi magnam copiam collegerint, eas tritico cum Toletanis, aut aliis vicinis ciuitatibus apud quas ſunt, pro bellariis commutant. Sin quis eſt cui minus earum ſit, quàm vt tantum pro iis tritici habere poſſit, quantum integro anno ſit ſuffecturum, ei neceſſe eſt his glandibus frumenti loco veſci. Faciunt nimirum hi, ne cui mirum videri debeat, quercus primis mortalibus victum ſuppeditaſſe; quod tamen ego longè aliter quàm plerique omnes intelligo, ad allegoriam totam hanc referens narrationem, ad quam Druidum me cærimoniæ impulerunt, qui firmiſſimum animorum pabulum nō aliunde quàm è cælo nobis dilabi exiſtimantes, opinionis ſuæ teſſeram glandibus attexuerunt; non tamen hac ſola vſi ratione, ſed aliis multis ſuo loco à me latiùs exponendis.

Caſtana, ſiue caſtaneæ nuces. Heracleoticæ nuces. Ponticæ nuces. Sardinianæ glandes. Amota. Sinopicæ nuces. Maronia.

NVCES quas addidiſti, Falkenburge, cùm pomorum nomine potius quàm glandes apud Latinos comprehendantur, non ſunt alienæ illæ quidem à Vortomni corona, ſed latius earum ſe porrigit conſideratio, quàm vt tota breui ſermone poſſit comprehendi. In his auellanæ nuces ab Auella Campaniæ opido dictæ, ſi cui id placere poteſt, ab aliis Ponticæ & Heracleoticæ, mirum eſt quòd corylum arborem parentem nomine ſuo non honorarint, quam tamen Magi in ſumma habent veneratione, ita vt inde nomen Coryli traxiſſe videatur, à Coer-hul, quo cærimoniarum imitatio Cimbris notatur. Sed relinquamus nuculas Præneſtinis. ad regias ſiue Baſilicas veniamus, quæ præſtantiore nomine Iuglandes, quaſi Iouis glandes nominantur. Hæ nuptiarū auſpiciū olim habuerunt, vt Feſtus annotauit. Plinius Fiſcenninorum comites dicit, quæ carmina nuptiis cani ſolent, licentia quadam maiuſcula, matrimonij ſtatum aperientia; vnde mihi non ſemel in mentem venit, non ab opido, vt putant, eius nominis, ſed à materia ſic vocari; cùm Weſen kennen nihil aliud ſit, quàm ſtatum cuiuſuis rei nouiſſe. Priſcis enim illis maioribus ſummæ curæ fuit, omnibus modis bene proſpicere ipſi primo hominum ſocietatis exordio, ceu neceſſario totius Reip. bene feliciterq. conſtituendæ fundamento, citra quod fruſtra de reliquis ad beatam mortalium vitam neceſſariis laboraretur. Quamobrem carmina cani in nuptiis voluerunt, quibus omnia quæ ad rectum legitimi ſanctique coniugij ſtatum pertinerent, liberrimè oſtenderentur. Quoniam præterea nihil æque memoriæ infixum manet, atque id quod ſymbolis quibuſdam palàm non docetur modò, ſed ſpectandum etiam proponitur: viſum eſt & hoc præſidio, ſiquando alibi, tum maximè in nuptiis vti. Placuit ergo nux in primis multis de cauſſis, & inter ceteras, quas longum eſſet ſigillatim explicare, hæc vna fuit, quòd nucleum quidem habeat ſuauiſſimum, ſed eum multis munimentis ita vallet atque cuſtodiat, vt prorſus diuinum eſſe videatur, quod intus continetur: quo monere voluerūt, dulciſſimum eſſe

Nucum varia genera. Auellanæ nuces. Corylus. Baſilicæ nuces ſiue Regiæ. Iuglans .i. Iouis glans. Fiſcennina carmina. Weſen. Kennen. Nux nuptiarum ſymbolū.

matrimonij fructum, sed opus esse plurima, & diligentissima, & firmissima custodia ad eius suauitatem tuendam. In primis acerbi labores subeundi, durissima quæque perferenda, vt ea suppetant, quibus connubij & dulcedo & dignitas tum augeri, tum constare possit. Hæc si enumerem, infinitus sim, & in re clara multum operæ verborumque ponere, odiosi sit declamatoris aurium patientia abutentis. Plautinũ est: Qui è nuce nucleum esse vult, frangit nucem; at priscorum fuit sententia, qui coniugij suauitatem gustare velit, & perpetuam sibi, dum viuit, seruare; eum oportere id quod carissimum habet, acerbo labore, amaris curis, duris aspectisque molestiis, multis diligentiæ inuolucris & mæandris & parare, & custodire; haud secus atque natura nucleum in nuce prius accuratissimè munit, quàm gignat; deinde natum paullatim diligẽtius obsepit, & vndique defendit, quo perueniat ad destinatum dulcedinis finem. Quocirca si vxor cara, si liberi cari, si horum prosperitas iucunda & suauis; necesse est, vt summa diligentia naturam in nucleo muniendo sequamur. Ad hanc tesseram ille respexit, qui nomen regiæ nuci dedit Caryon, eo quòd Car-hut ad vnguem Cimbris designet ipsius quod carum est custodiam. Car autem nostras esse vocabulum, cùm in Amazonicis ostendi, tum de formula conuersionis, quam peculiarem Cimbri habent, est clarissimum. quandoquidem vox veria finem significat & scopum, ad quem is tendit, cui quippiam est carum. Quo verò magis mihi credatis, videte ab eodem fonte nuclei nomen apud nos manasse, quem Carn vocamus. Iniurius igitur est Plinius Iouis glandi, dum à capitis grauedine, quam inducat, nomen accepisse dicit: quod tantum abest vt verum sit, vt ne hoc quidem ipsi demus, hoc nomen huic nuci esse peculiare; immo contrà cum Græcorum doctissimis, vocabulum hoc commune non ceteris modò nucibus, sed etiam amygdalis esse, asseramus; propterea quòd diligenter id quod in ipsis est carissimum, custodiant. Neque verò iuglandes magis capiti nocent, quàm amygdala. Quid dico nocent, cùm vtrumque genus robur capiti addat, vt in medicorum scholis nemini dubium esse credo. Virgilius quamuis etymon ignorarit, benè tamen Castaneas nuces vocauit, de veterum Græcorum imitatione, apud quos & hoc genus Caryi nomine comprehensum fuisse Heracleon Ephesius testatur; nec malè omnino, eo quòd licet inter glandes sit, nucleum tamen ita muniat, vt idem nomen mereatur. Qui igitur Carya in nuptiis iacienda voluerunt, non solùm naturam imitandam proposuerunt, sed nomine etiam ipso significarunt, nouam nuptam diligenter esse custodiendam, & ab omni muniendam aduersitate.

Caryon nux regia
Car.
Hut.
Siet.
Carn.

Quemadmodum autem Græcis ignota est nominis Caryorum ratio, ita & Latinis Nucum; tametsi & ab horum quibusdam eò ventum sit, vt à nocendo nucem deriuent, quoniam satis noxiam esse dicant. Absit omen, vt fructus dulcissimus tam inauspicato nomine à vetustissimis fuerit vocatus. Absit, inquam, vt eandem nucem & noxam esse dixerint, & Iouis glandem. Quid rogo vtilius hac nuce, quam Græci Basilicam nominarunt? Arbor ad delicatiora opera elegantissimam præbet materiam: nux ipsa non suauis modò ad edendum, sed oleum etiam fundit dulcissimum, nec minus salubre: quas dotes maxima pars Galliæ insigni commoditate experitur. Iam ne cortex quidem exterior variis caret emolumentis, hinc tinctoribus, hinc medicis in faucium inflamationibus miram adferens vtilitatem. Nec teneris nucibus needum nucleos habentibus insignis deest vsus, dum ad ventriculo robur conciliandum vel sapa, vel melle, vel sacchato condiuntur, hac parte non parum myrobalanis omnibus præstantiores; reclament licet quotquot sunt peregrinæ mercis patroni, frequentissimè pretio potius & recepta temere opinione, quàm bene accuratéque expensa ratione sententiam de rebus ferentes. Habent enim vltra insignem adstrictionem partes quasdam subtilissimas, quibus roborandi vis ad intima quæque defertur, ita vt non ventriculo modò & hepati relaxatis opitulentur; sed spirituum etiam vitalium officinam à noxiis & pestilentibus fumis tueantur: nec hæc solùm eximie præstent, sed præterea etiam proprietate quadam peculiari à tota substantia manante epidemicam luem & veneni noxam arceant, ita vt meritò in primariis fuerint Mithridatis amuletis. Cùm igitur tot sint insignes dotes huic fructui interius sumpto, cùm præterea exterius inflamatis, ambustis, relaxatis, alopecia laborantibus, sordidis & malignis vlceribus, & plurimis aliis vitiis egregiè resistat; cuius tandem esset aut impudentiæ aut imperitiæ, ei nomen à nocendo

Nux vnde dicta.
Nucis vires & facultates.

nocendo deriuatc? Nux Cimbris Not dicitur vel Nut; à quo non mirum est, Latinos Nux fecisse, cum Allemanni quoque Nuß inde forment. Quamobrem obscura non est vocis ratio, si consideremus quid Noot per ω mega designet, quod necessitatem significare scimus. Huius conuersio Toon nihil aliud est, quàm ostendo; propterea quòd necessitas nihil non demonstret aut doceat eorum quæ homini sunt facienda; iuxta illud ab Euripide dictum, hominem necessitate sapientem fieri, quantumuis tardo sit ingenio. Fertur Archytæ Tarentini versus idem affirmans, quo & Plutarchum vsum recordor:

Not. *Nut. i. nux.* *Nuß.* *Noot.* *Toon.* *Necessitas omnia demonstrat & docet.*

χρειὼ πάντ' ἐδίδαξε, τίδ' οὐ χρειὼ κεν ἀνεύροι.

Bene quidem hæc & verissimè à priscis Græcis traduntur; sed tanto compendiosius, quanto maiore artificio in Cimbrico sermone hæc sententia vna syllaba & tribus dumtaxat litteris continetur; quibus non hoc modò ostenditur, necessitatem docere; sed illud etiam, frustra doceri, quæ non sunt alicuius necessitatis. Sic enim voces hæ prorsa & versa sunt inter se connexæ, vt vestigiis retrò lectis vtrumque discamus, & à necessitate doctrinam proficisci, & contrà ea dumtaxat esse demonstranda hominibus, quæ ad aliquam pertinent necessitatem: qua posteriore parte omnes superuacaneæ curæ proscribuntur. Quoniam igitur Carya arbor plurima nobis adfert ad vitam necessaria, quæ modò sunt breuiter indicata; & præterea res eas nobis exemplo suo ostendit, quibus ad Reipub. salutem in primis opus est; meritò nomen accepit, quo parua quædam necessitas significari videretur. Quemadmodum enim Noot vocali longa necessitatem signat; ita Not vocali breui Caryon, à qua voce Nux Latinorum corrupta, de genitiuo fortasse, qui Nots est, occasione sumpta. A Noot item fit Nut/ id est, vtile; eo quòd hoc paullo minùs sit quàm necessarium: à quo si nucem deriuetis, non malè omnino feceritis. Verùm mihi placet prior ratio, non solùm vtilitatem complexa, sed propius etiam ad necessariorum demonstrationem accedens. Nam ipsum nomen de origine sua dicere videtur, qui suauitatem quampiam velit degustare, ei necessarium esse, vt per acerba, amara, dura, & multos anfractus ad eam pertingat. Videtis'ne modò quàm elegantes rationes vtraq. vox & Græca & Latina habeat, si ad primos suos natales reuocetur; quibus non tantùm nucis natura, sed symbolica etiam admonitio apprimè eum ad reliquorum omnium, tum maximè ad coniugatorum vitam vtilis continetur. Habemus itaque caussam, ob quam nuces in nuptiis iaci consueuerint; & inde ferè intelligimus, cuius generis fuerint carmina Fescennina, quorum hæ comites cùm essent, nihil aliud dicere videbantur, quàm suaues quidem esse matrimonij fructus, sed eos multis difficultatibus includi, quas necesse sit perrumpere, si illis sit fruendum.

Nut. i. vtile.

Idem propè significabat nux pinea; nisi quòd copioso suo semine faustum præterea omen numerosæ sobolis habere videretur, & hoc etiam adderet, omnē duritiem & molestiam, per quam ad coniugij dulcedinem peruenitur, calido amore esse vincendam & mitigandam, haud aliter atque semina è Cybeles pomis calore depromuntur, quo durissima septa facillimè debilitunt, nullis alioqui machinis aperiēda. Frequens autē Thalassij acclamatio in nuptiis fieri consueta omnium onerum communionem coniugatis ingerebat, quo monerentur, nihil tam graue alteri eorum euenire posse, ob quod legitimum matrimoniū rumpere liceret: quod Christiani etiam in iugali contractu ab vtroque volūt spondeti. Plutarchus enim frustra de lanificio cogitauit, falsò sibi persuadens, primam Romanorum linguam Græcam fuisse. Th'-alle-last idem est quod ad omne onus, vnde Thalassij nomen corruptum. Hymen verò ad viri custodiam spectabat, eo quòd hic caput esset, nec saluus esse posset, nisi & vxor salua esset, cuius custodiam & omne onus in se receperat. Hu-man enim, vt Doricòs pronunciatur, siue Deus ipse, siue Dei minister dicitur, quoniam virum custodiat & tueatur. Sed hæc aliàs & ordinatius & copiosius. Relinquamus modò nuces. FALKEN. Mirificè me, quæ de nucibus dixisti, delectarunt: nec video modò quid vlteriùs mihi de pomis dici optem.

Nucis pineæ symbolum. *Thalassij acclamatio in nuptiis quid signi. vel. & vnde dicatur.* *The sime Te. al. last.* *Hymen vnde dicatur.* *Hu Man.*

GOROP. Non pauca restarent, si de omnibus esset sermo habendus: sed hoc dumtaxat in iis vobis puto placere, quod faciat ad antiquitatis cognitionem, quam hic nobis proposuimus in Propertio examinandā. Nihil igitur de caryicis, palmulis, caryotis clientum viliorum strenis, nihil de oliuis, orchadibus, radiis, pausiis, aliisque id genus dicendum:

cendum : quæ si persequenda essent sigillatim , dies nos deficeret. Arbor tamen illa quam procul video, nisi me oculi fallant, Sorbus est, quam Latini nostro quoque nomine hactenus appellant. Nam Sour-wyn acidum vinum notat, è quo Sorbum, quòd acidi vini habeat saporem, atque adeò succo suo vinum æmuletur : quod Virgilius ita expressit, vt nominis rationem sciuisse videatur:

Sorbum vnde dictum. Sour. Wyn.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis.

Videtis'ne quàm aptè nominis ratio rei significatæ & naturam & vsum expresserit, dum Sorbum acidum vinum sumus interpretati? Sunt in hoc genere Torminalia, vocata quòd torminibus siue dysenteriæ medeantur; quorum arbor foliis suis Platanum refert. Sed satis de Sorbis atque in vniuersum de malis.

Terminalia sorba.

Transeo igitur ad Propertium , qui duabus nominis Vortomni rationibus reiectis, tertiam addit, quam vt veram ipsi Deo tribuit, prioribus ad mendacem famam relegatis:

Mendax fama noces, alius mihi nominis index:
De se narranti tu modò crede Deo.
Opportuna mea est cunctis natura figuris,
In quamcumque velis, verte, decorus ero.

Caussa nomenclaturæ, quam hic latè persequitur, æquè est atque priores falsa, vti satis liquet ex iis quæ à me dicta sunt : quibus apertum etiam reddidi, qua ratione omnis ornatus Vortomnum deceat; non alia nimirum, quàm quòd Deus omnis felicitatis auctor æquè paratus sit & promptus ad cuiusuis vel generis vel artis homines benignitate sua, in iis quæ faciunt, promouendis.

Mendax vnde dicatur.

Mendax quis sit, noctes Atticæ docuerunt, illi hoc nomen impingentes, qui consueuerit contrà loqui, quàm mens sentiat. Vnde igitur etymon? Num fortè à mente, per antiphrasim, vt Eumenides dictus aiunt? Mihi non fit probabile; vt qui putem ex Cimbrico sermone vocem hanc ortum habere. Mein-eet periurium significat, quod vulgo nec bene scribimus, nec bene pronuntiamus. Est enim Mien-eet proferendum, diphthongo conuersa; eo quòd Mein sit opinari, à Men/ quòd est duco; Mien verò falsum, & vnitatem vitans, à Mi/ id est, vito; & En/ vnum. Hinc Mien-eet falsum iuramentum, eo quòd in ipso iuramenti & vnius concordia vitetur. Eodem Miendacht/ id est, mendacium; quoniam aliud dicitur, aliud cogitatur, vitata nimirum vnione sermonis & cogitationis. Hinc Latinis mendax, pro diphthongo, qua carent, secunda vocali retenta. Fama nobis Faem dicitur : Latini opinantur à for, quod falsum; cùm & Græcis Φήμη dicatur. Nec item Græcis à φημὶ, quod idem est quod loquor. Nos scimus famam esse id, quod inter homines iactatur, incerto auctore; quod cùm nec in hoc sit nec in illo fixum, in aëre videtur esse. Hinc volare dicitur, vt in Argonauticis Orpheo attributis,

Mein-eet. Mein. Men. Mien. Mi. En. Mien-eet. Mien-dacht. Fama vnde dicta, et quid significet. Faem.

φήμη δὲ διέπτατο δώματος εἴσω.

Quoniam verò aër & celerrimè fertur, & à terra ad cælum pertingere videtur; sic à Virgilio descripta est Fama, vt neutrum horum sit neglectum:

Fama descriptio.

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo:
Parua metu primo, mox sese attollit in auras;
Ingrediturq́ solo, & caput inter nubila condit.

Verùm quo certius fiat Famam ab eo in aëre constitutam esse, perinde atque nostrates ferè de ea loquuntur, Theocriti cum Virgilio collationem adducam. Ille enim in Thalysiis:

Κ'ηγὼν τοῖ' ἐφάμαν, λυκίδα φίλε, πολλὰ μὲν ἄλλα
Νύμφαι κἠμὲ δίδαξαν ἂν ὤρεα βουκολέοντα
Εσθλὰ, τά που καὶ ζανὸς ἐπὶ θρόνον ἄγαγε φάμα.

In his multa eorum quæ à Nymphis in montibus pascens didicerat, ait ad Iouis vsque thronum Famam pertulisse: quod Mantuanus ad hunc modum imitatus est:

O quoties & quæ nobis Galatea locuta est,
Partem aliquam venti diuûm referatis ad aures.

Hic

Hîc videre licet, ventos pro fama positos esse, quam tam diligenti antiquitatis obser-
uatione ferè totus obstupesco, cùm nequeam reperire, qua via tam propè ad veram no-
minis rationem accesserit, vt famam per ventos tamquam subiectum siue materiam
definiuerit. Quid enim aliud est Faem/ quàm Wai-hem/ id est, venti vox, siue vox per
flatum allata? Fit autem ex duplici digamma nostrati digamma Æolicum, ad leniorem *Wai.*
compositioni sonum comparandum; cùm mollius sit Faem quàm Waem. Fuerunt qui *Hem.*
putarent Rumorem & Famam discrimine quodam dissidere: verùm illud assignare *Rumor vnde*
difficile esset Latinis, cùm vtrumque nomen nostratibus sit vernaculum. Rumor enim *dicatur.*
tum Fama esse incipit, cùm iam in populo ita inualescit, vt iam latissimè omnium au-
ribus insonet. Nos tamen hac voce non ferè vtimur, nisi pro ea fama quæ homines *Ruim.*
quadam tenus commouet atque perturbat. Componitur à Ruim & Hoor/ quibus voca- *Hoor.*
lis auditus latè in omnem partem sparsus notatur: qua de caussa pro murmure sæpius
& commotione apud nostros, quàm pro fama, vsurpatur; quamuis de vtroque dici pos-
sit. Et hæc quidem obiter de Fama & Rumore, quo cernatis, vnde Latinæ linguæ origi-
nes sint petendæ, quas in singulis ferè nominibus peruestigare possem, nisi & prolixi-
tatem vererer, & scirem plurima sic esse corrupta, vt vix tenuia priscæ linguæ vestigia
retineantur. Nam & Nomen à Cimbris venit, qui Naem pro eodem dicunt, sed illo *Nomen vnde*
seruato artificio, vt vox versa vsum & scopum nominis ostendat. Quorsum enim no- *dicatur.*
men, nisi vt nobis imaginem rei, quam significat, repræsentet, quod Maen vocatur: à *Naem.*
quo Moneo Latinorum, cum illo peccato, quòd primam syllabam habeat correptam, *Maen.*
quam longam esse oportuit. Sed de hoc aliàs. Pergat Vortomnus. *Moneo.*

Indue me Cois, fiam non dura puella,
Meq; virum sumpta quis neget esse toga?

Coas vestes pellucidas fuisse, & easdem bombycinas, ex Aristotele & Plinio clarum, *Coa vestes,*
tribuentibus earum primam texturam Pamphilæ Coæ, Plati, vt Aristoteles habet, fi- *Bombycina*
liæ; è quo codex Plinianus Latoum fecit. Procopius & Theophanes Byzantinus è Serum *vestes.*
regione, quam tum Turci pulsis Ephthalitis occupabant, semen vermium, qui sericum *Serici vermes*
texunt, Iustiniano primum allatum fuisse tradunt. Quid igitur de Pamphila dicemus, *varij.*
quæ & ipsa è bombycum, de quorum genere vermes Indici sunt, textu telas fecisse ab
Aristotele perhibetur? Ego id expertus sum, alias quoque erucas esse, quæ domuncu-
lam sibi sepulchralem texunt, è qua tandem rediuiuæ prodeant; inter quas maximam
vidi minimi digiti longitudine, in cuius dorso cyanei coloris gemmæ pulcerrimis Tur-
cicis, vt vocamus, simillimæ eleganti ordine dispositæ cernebantur, quæ non mori fo-
liis, sed aliis satura, perinde atque erucæ Sericæ, telam suam perfecit, in qua stridor
lapillorum videbatur audiri, interea dum sese intra loculos suos volueret. Crediderim
itaque Pamphilam ex eiusmodi erucis, de quibus, vt vulgaribus, Aristoteles scribit,
Vestem bombycinam fecisse; quòd fortasse de cuiuspiam relatu audiuisset, apud Seras
quoque non ex arboribus depecti, sed ab erucis fila deduci. Scimus arborem esse, cuius
nux lanas inuoluit, è quibus telæ fiunt mollissimæ, hoc tempore Cotoneæ dictæ: quæ
vox si antiqua est, vt videtur, significat ab hac lana arborea gregem defraudari suo ho- *Cotonea tela.*
nore, eo quòd mollior sit & delicatior multo quàm lana ouilla. Quis non miretur hanc
etymologiam tam insigniter quadrare, tamque luculentam lanæ arboreæ laudem con- *Seres vermis.*
tinere? Atqui desinat mirari, si Serum nomen examinet de Cimbrorum lingua, in
qua ex Sei-eer/ quo seminandi honor significatur, fit Seer/ pro eo quod est, excellenti
quodam modo semino. Vnde Seeres Dea frumenti seminandi, & ad frugem produ-
cendi: ex qua voce Ceres Latinorum, mutato sibilo in tertiam litteram, vti in Nocco
à Nos nostrati, cui contrarium Son. Seer autem apud nos ferè D recipit, eo modo *Ceres dea.*
quo dicimus Mien & Miden/ Strien & Striden/ Wien & Widen/ & infinita alia: Qua for- *Seer/Seerd.*
ma dicimus Seeren & Seerden/ Seer & Seerd/ quo pro eo vtimur quod Diogenes di- *Seeren/*
xit se hominem seminare. Finis autem omnis præstantis & honoratæ sationis est, vt ea *Seerden.*
increscant & assurgant quæ seruntur; quem vox versa mox indicabit, si ex Seer facias
Rees. Vermis ergo qui sericum nere consueuit, Seer dicitur, quia excellentissimo modo
generis sui propaginem serit, seipsum prius matrici includens, veluti sepulcro securissi- *Rees.*
mo, è quo paullo pòst rediuiuus exsurgat: quod posterius versa dictiuncula denotatur,
cùm Rees ad verbum significet surgebat. Vtimur enim ferè præterito imperfecto ad
nomina

nomina ea fabricanda, quibus perpetuum aliquid indicatur; vti fit in Serum generatione. Vermem autem Serem vocari, Pausanias in Eliacis tradidit ad hanc ferè sententiam: Cannabem quidem, linum & byssum serunt, quæ gentes idoneum ad hæc serenda solum colunt: Sed enim quæ fila ad textrinam vsurpant Seres, ea nulla è stirpe sunt. Nascitur in eorum terra vermis quem Serem Græci, ipsi longè alio appellant nomine. Hæc quidem bene Pausanias; si verum est, alio nomine vermem apud Seras vocari, quod mihi numquam persuadebit; cùm toti genti à verme nomen datum esse videatur. Ceterùm quæ deinde addit de educatione, vanissima sunt, & ab impostore quopiam Græco scriptori obtrusa. Quo minus mirum est, Virgilium veræ historiæ fuisse ignarum; cùm multis antè seculis viuis excesserit, quàm vlla certa Serici conficiendi notitia vel ad Græcos vel Latinos peruenisset. Vixit Ammianus Marcellinus post Valentis Imperatoris cædem, homo perquam curiosus rerum exterarum, qui suo tempore Sericum scribit à nobilitate, cuius ante in deliciis erat, ad infimos quosque sine discrimine transiisse; & hic tamen de Seribus agens eandem habet de arborum velleribus cum Virgilio sententiam, sic canente:

Seres populi.

Velleraq; vt foliis depectant mollia Seres.

Quid quòd ipsi Turci obstupuerunt, dum apud Iustinianum vermium educandorum & Serici conficiendi rationem inuenirent: tanta nimirum cura fuit, ne huius quæstus amplissimi communio ad ceteros mortales transiret; quæ nunc ita latè sparsa est per vniuersum orbem, vt vix linum ipsum sit communius. Quamobrem non est operæ vllius pretium aliud hic considerare, quàm ipsum nomen vt antiquissimum, ita eo factum artificio, vt nobis palingenesiam quandam contemplandam offerat; quæ, si quid aliud, in omni rerum natura non paruam habet admirationem, dum vermis quasi iam vitæ satur sese viuum tymbo includit, in quo ipsius corpus primum corrumpatur; deinde stupenda metamorphosi rursus in ipso sepulcro vitam accipit; & terebrato valido textu, cui sese incluserat, in lucem prodit, non iam vt prius longus vermis, sed bombyx alata: quæ deinde rediuiua, nec volatui nec pabulo indulget, sed in solam Venerem incumbit, atque id tantisper, dum rursus emoriatur, solo semine relicto, sed tam copioso, vt à singulis matribus centena frequenter oua ponantur. Verùm ne putetis vna nocte aut vna die tantam sobolem creari, quatuor aliquando diebus in complexibus permanent, ipso Ioue Herculem apud poëtas generante hac parte superiores. Ceterùm quid ego vobis hæc, quos scio hoc in lanificio me esse peritiores? Mihi hoc dumtaxat fuit notandum, hanc excellentiam seminandi, cui tam diu incumbunt, nullius interim alterius rei memores, neque potus neque escæ, per nomen *Seer* eleganter esse expressam: deinde eas, quæ modò generationi totis viribus ad mortem vsque incumbunt, non ita dudum in vitam rediisse, vox versa declarat, cùm *Rees* nihil aliud sit, quàm surgebat, quasi diceretur; Bombyx, quæ nunc in generando omnia animalia superat, non ita dudum à morte & sepulcro surgebat. Videntur ij qui nomenclaturam hanc dederunt, homines admonuisse, Deum, qui debilissimis animalculis hanc corporum dat resurrectionem, eum humana corpora non perpetuò deserturum. Nec absurdè facio, dum Cimbricum nomen esse dico, quandoquidem Seres Scythæ fuerint, & Scytharum lingua locuti, quam Indoscythica nostra Cimbricam esse tradunt. Quid rogo potest hoc vermiculo in generando esse mirabilius? quid mirabilius item, quàm post mortem è sepulcro prodiisse rediuiuum? Num ergo vlla vox posset inueniri, quæ vtrumque horum clariùs designaret, clariùs aperiret? Dignissimus admiratione hic naturæ circulus & recursus, ad quem denotandum haud scio an quisquam mortalium paris artificij vocabulum posset fabricari, quod tanto quisque magis admirabitur, quanto accuratius diutiusque considerabit. Nunc satis de Cois vestibus, quas Bombycinas, & Sericas esse, non verò Byssinas, ex his perspicuum euasit. Solent autem molliores feminæ apud Romanos his vti, non citra Satyricorum & Senecæ etiam ditissimi morsus, quos nihil attinet nunc referre, cùm huius tempestatis mulieres omnem superent in luxu reprehensionem. Quod Propertius de toga virili dicit, nihil habet dignum annotatu, vti nec illa quæ sequuntur:

Seres vermis palingenesia symbolum.

Bombyx alata.

Da falcem, & torto frontem mihi comprime fœno:
Iurabis nostra gramina secta manu.

Arma tuli quondam, & , memini, laudabar in illis;
Corbis & imposito pondere, messor eram.

Fœnum Grammatici à fœnore deducunt. Mihi placet à Cimbrica voce Hoe dici, mu- *Fœnum unde*
tata adspiratione in digamma; veluti in Felena pro Helena: atque eo non ipsum gra- *dictum.* Hoe.
men simpliciter, aut certam herbam, quam Gotalani Fen nominant, & ad boum pa- Fen.
bulum ferunt, vocari; sed omnem herbam quæ ad conseruandum, quod hoien dici- Hoien.
mus, secatur. Gramen verò dicitur à nostro Gras, quod à celeritate crescendi nomen *Gramen unde dictum.*
habet, quasi Geras. Corbis nomen hic conuenientissimè etymologiæ vsurpatum. Nos Gras.
enim Corf dicimus, à Cor-hef per syncopen, id est, frumentum eleuo siue porto; quamuis Geras. *Corbis unde*
nunc ferè generatim sumatur. *dicatur.* Corf.

Sobrius ad lites; at cùm est imposta corona,
Clamabis capiti vina subesse meo.

Quæ in foro ad tribunalia gerebantur, à sobriis fiebant. De coronis quas in compota-
tionibus sumere solebant, satis multa cùm alibi, tum apud Dipnosophistas habetis.
Coronam autem nostras esse vocabulum, aliàs declaraui, compositum e Car, & ron per *Corona.*
concisionem, quod propriè tempus notat, & deinde circulum vel caris imponi, vel læto Car.
& caro tempore sumi consuetum. Vinum item à Wijn, & hoc à Wien dictum esse, In- Ron. *Vinum.*
doscythica docuerunt. Wijn.

Cinge caput mitra, speciem furabor Iacchi:
Furabor Phœbi, si modo plectra dabis.

De Baccho quid sentiendum sit, Indoscythica mea demonstrant. Verùm quoniam
sacra vocabula diuersis Dei beneficiis significandis principio facta, non solùm ad homi-
nes & angelos Dei ministros, vt illic dixi, sed ad naturales etiam caussas, quibus Deus
dona sua mortalibus distribuit, translata sunt; necesse fuit Soli, vti plurimarum in his *Solis varia*
inferioribus rerum effectori, quàm plurima nomina diuina commodare. Quoniam igi- *nomina.*
tur Sol vinum maturat, Bacchus; quia omnia reuelat, Apollo; quia omnibus suppeditat *Bacchus.*
alimenta, Phœbus; quia ipsius discessu vitalis animalium calor perit, Iacchus; quia terræ *Apollo.*
comas à nobis recedens abscondit, Mithra; quia in signis hibernis currens orbis nostri *Phœbus.*
custodiam odisse videtur, Atys vocatur; & similibus de caussis tot sortitur nomina quot *Iacchus. Mithra.*
ipsius vel præsentiæ vel absentiæ adscribuntur effectiones. Atque his caussis naturalibus *Atys.*
in elementis, & eorum quæ elementis constant, commistione vim suam exercentibus,
tot sunt apud insanos homines Dij exotici, quot vel de nominum, vel de euentorum va- *Dij exotici*
rietate lucripetæ factotum pseudictophantæ potuerunt comminisci. Hoc malo totus *apud insanos*
ferè orbis fuit infectus, omnibus ab ipso creatore ad creaturas, à pessimis impostoribus *homines unde*
seductis; cuius erroris impietatem D. Paullus philosophis obiicit, qui cùm per caussa- *orti.*
rum resolutionem ad vnum Deum peruenirent, ab eo tamen retrò delapsi, creaturas, &
primæ caussæ instrumenta pro Deo adorabant; tanto grauius in eo, quàm vulgus indo-
ctum, peccantes, quanto facilius cernere poterant, quàm longè ab ipso vno aberrarent.
Iacchus igitur idem est cum Baccho; quia vtroque nomine Sol notatur, sed illud nomen
vim in eo significat, qua omnia nata citissimè consenescunt & abolentur, quæ cursu suo
in circulo obliquo ad interitum videtur vrgere: quod quî sit intelligendum, ab Aristo-
tele petatis. Nos vocem sic interpretamur, vt aliud non sit Græcis Iacchos, quàm no- *Iacchus unde*
bis Jaggot/ id est, Deus venationis, siue Deus venans, persequens, & omnia fugans: *dicatur.*
quod quoniam Soli hiberno maximè conuenit, vitalem calorem animalibus & stirpibus Jag.
auferenti, Mithræ quoque nomine veteres notarunt, quod sit à Muithar/ per meta- Got. *Mithra unde*
thesim Syriæ familiarem, in qua pro Aleph Alpha, pro Dalet Delta, pro Cedem Cad- *dicatur.*
ma, & similia pro similibus dicuntur. Est ergo Muthra siue Mythra, quod idem est, Muit.
pro Muithar/ quo comę absconsio & occultatio signatur: qua de caussa pro tegmine ca- Har.
pillorum ponitur; qui quoniam mulieres maximè decent, mythra frequentius pro
mulierum ponitur ornamento. Hinc Vortomnus dum fingitur ab Ouidio Pomonæ
amore accensus, se in anum mutasse, quo ad nympham haberet accessum, mythram
dicitur sumpsisse.

Ille etiam picta redimitus tempora mythra,
Innitens baculo, positis per tempora canis,
Assimulauit anum.

Deiani-

Deianira item Herculi obiicit:

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos.

Verùm viris etiam in vsu fuerunt, maximè apud barbaros, quorum exempla, quæ plurima sunt, vobis æquè atque mihi nota. Hic sufficit vocis originem, & veram vobis ostendisse scripturam. Bacchus igitur vti Iacchus est venatui indulgens, mitra decoratur, atque adeò ab ipso capillorum ornatu nomen sumit; propterea quòd dum sese à capitum nostrorum verticibus longè subducit, non terræ modò comas deprimat, sed suas etiam frequenter nubibus occultet. Hoc habitu mitram Romæ in subterranea crypta omne genus animantium persequentem vidi, pictura adhuc tot sæculorum situ necdum deleta, immò egregiè adhuc plurima ex parte colores suos & figuras tuente. Verùm fabula de Iaccho & Mithra, auctorumque de iis vel consensus vel controuersia aliàs à nobis copiosius explicabitur, nisi ante nos quoque venator hic occidat. & possunt alioquin ex his pauculis omnia quæ de iis finguntur, enucleari. Propertius certè doctius hîc de Iaccho locutus est, quàm fortasse quisquam hactenus animaduerterit.

Phœbo cithara & plectra quare dētur.
Phœbus vnde dictus.
Vot.
Bott.

Phœbo cithara & plectra dantur; propterea quòd Solis adscensu, & descensu, & radiorum eius cum ceteris astris consonantia, totius naturæ mundanæ concentus temperetur. Phœbi tamen nomen non à concentu, sed ab alimentorum ope, qua omnibus viuentibus succurrit, datum est; compositione facta à Vot, id est alo; & Bott/ quo naturale significatur adiumentum. Quoniam verò Græci V consonante carent, litteram suam sono proximam substituerunt, pro Votbott φοῖβος dicentes.

Phœbus armentorum pastor.
Fur.
Φὼρ.
Roph.
Rof siue Roof.
Form.
μορφή.
For maet.

Non mirum igitur, Phœbum armenta pauisse, quæ numquam pascere desinet, dum vlla animantium vita durabit. Lenius est illud, Fur non à furuo, sed à φὼρ Græcorum voce manasse: verùm illud non indignum annotatu, φὼρ non à φέρω, sed à nostrati vocabulo Roph siue Roof venisse, ordine præpostero, qui frequens est in linguarum confusione. Eodem modo è nostrati nomine Form, Græci fecerunt μορφή. Form enim Cimbricum est, per apocopen à For-maet factum, quo exemplar significatur, quasi For-maet, id est, præcedens mensura, ad quam aliud deinde fieri oporteat. Sed pergat Propertius:

Caßibus impositis venor; sed arundine sumpta,
Faunus plumoso sum Deus aucupio.

Auium captura.

Quis cassium vsus, omnes norunt qui aues visco fallunt, arundinibus plurima foramina habentibus, quibus virgulæ visco illitæ imponantur, vti consueuerunt: quod in turdis magno numero capiendis aliquando in Fregellanis ruderibus sum expertus; ad quam capturam altæ arbores deliguntur, quibus plurimæ arundines loco ramorum, qui maxima ex parte sunt decisi, adfiguntur, ad quas fistula ex alto illecti illabuntur, & cum virgulis, quibus visco conglutinantur, in terram cadunt.

Faunus aucupio præsidet.
Faunus vnde dictus.
Waut.
Nut.
Siluanus idē qui Faunus.

Faunus autem aucupio præsidet, quia in siluis aues pleræque nidulantur. estque hoc nomen sortitus, quoniam siluarum & saltuum præsit vtilitati. Nam Waut-nut siluæ signat vtilitatem; è qua compositione Faunus fit, duplici digamma in F digamma Æolicum mutata, vti & in aliis, & in Fama fieri modò dictum. Quamobrem siue Faunum dixeris, siue Siluanum eundem Deum nominaris; quem non mirum est Latinos inter maiores suos computasse: Quandoquidem principiò omnia ipsorum loca siluarum plena essent; ita vt Siluani filij viderentur.

Picæ hastæ.
Pycke.
Saturnus Pici pater.
Picus Fauni pater.
Faunus Latini pater.

Siluas autem hastis, quas Picas Cimbri vocant, & primùm sibi vindicarunt, & pòst tenuerunt; quas à Saturno ea de caussa accepisse dicuntur, quia ab illo ius datum erat, vt & vacua loca & siluosa occuparent, ac ea hastis tum contra feras, tum contra hostes munirent & tuerentur: qua de re fabula orta, Saturnum Pici, Picum Fauni, Faunum Latini patrem fuisse; quam Virgilius ad ignorantiam primorum Latini nominis natalium tegendam accommodauit, caussarum tamen ob quas hæc nomina facta essent, prorsus ignarus. Nolo hîc latius pro eo ac res postulare videtur, euagari, fundamentum contentus indicasse.

Est etiam aurigæ species Vortomnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Aurigarum factiones.
Desultores.

Quantis studiis, quamque insanis impensis aurigarum factiones Romani fouerint, exemplo de Græcorum certaminibus sumpto, nemo ignorat eorum qui historiarū non sunt penitus rudes. Desultores autem duobus equis vtentes, vt ex altero in alterum desili-

desilirent, non Romani solùm tum in spectaculis, tum in bellis, sed Scythæ etiam habuerunt, quos Amphippos Græci nominarunt. *Amphippi.*

Suppetat, hoc pisces calamo prædabor, & ibo
Mundus demissus institor in tunicis.
Pastorem ad baculum possum curare, vel idem
Scirpiculis medio puluere ferre rosam.

Baculus pastorum pedum erat, de quo aliàs plura. Rosæ in amphitheatris & circis & aliis locis scirpiculis circumferri venum solent. Scirpiculum vel scirpiculus primùm è scirpis, vt & hodie quoque, contexebatur, vnde nomen; sed hine ad vimina transitum. *Baculus pastorũ, pedum. Rosa circumferri venum solent. Scirpiculũ vel Scirpiculus.*

Nam quid ego adiiciam, de quo mihi maxima fama est,
Hortorum in manibus dona probata meis?
Cæruleus cucumis, tumidóque cucurbita ventre
Me notat, & iunco braßica vincta leui.
Nec flos vllus hiat pratis, quin ille decenter
Impositus fronti langueat antè mea.

De pomis plurima dixi; quoniam & Automnus, & præsens hic arborum aspectus, & vos in primis ita videbamini postulare: quod si tantundem cucumeri, cucurbitæ, peponi, melopeponi, brassicæ, floribus, & horum singulis generibus, temporis admetiter; non die vno, sed integro Automno opus esset: quamobrem his ad proximum Ver proximamque æstatem dilatis, Vortomnum absoluamus; cui poëta noster, vti antè dixi, falsam nominis caussam adscribit:

At mihi, quòd formas vnus vertebar in omnes,
Nomen ab euentu patria lingua dedit.

Quæ rogo patria lingua? An'ne Thusca? At in illa *verto* non est in vsu, pro eo pro quo apud Latinos. Sed de hoc satis. ad reliqua:

At tu Roma meis tribuisti præmia Thuscis,
Vnde hodie vicus nomina Thuscus habet.
Tempore quo sociis venit Lucumonius armis,
Atque Sabina feri contudit arma Tati;
Vidi ego labentes acies, & tela caduca,
Atque hostes turpi terga dedisse fuga.
Sed facias Diuûm sator, vt Romana per æuum
Transeat ante meos turba togata pedes.

Thuscus vicus quamuis omnium confessione à Thuscis nomen acceperit, parum tamen inter auctores constat, à quibus'nam, & quo tempore primùm cœperit habitari. Titus Liuius, Arunti Porsenæ filio ab Aricinis & Cumanis cæso, reliquias Hetrusci exercitus Romam venisse, auctor est, & ibi cum humaniter ceteros exceptos, tum saucios benignè fuisse curatos. Hinc alios in patriam rediisse, alios Romanorum beneficiis captos in vrbe mansisse, atq. inde vicum nominatum. Festus Pompeius Thuscum vicum dictum putat, quòd recedente ab obsidione Porsena, hic locus datus sit Thuscis, quibus placuit Romæ habitare. Noster verò poëta longè altiùs rationem repetit ab ipso Lucumone, qui Romulo contra Sabinos suppetias dicitur tulisse, cui has Romani gratias retulerunt, vt medium vrbis locum inter Palatinum & Tarpeiam rupem Thuscis dederint ad habitandum. Quamobrem in vulgatis, quæ vidi, exemplaribus pessimè legitur Lycomedius pro Lucumonius. Dionysius etiam Halicarnassæus, Lucumonem virum strennuum Romulo validum auxilium ex Hetruria adduxisse, testatur. Quid quòd Propertius quoque in Elegia proximè præcedente hunc Lucumonem primùm fuisse dicit, qui Romæ prætorium fecerit? *Prima*, inquit, *galeritus posuit Prætoria Lycmon.* Quod si verum; cui dubium esse potest, quin magna Hetruscorum manus vnà cum Lucumone Romæ sedem sibi fixerit, & vicum de gentis suæ nomine multo antè nuncuparit, quàm Porsena vrbem obsidione vel cingeret vel liberaret? Mihi longè alia est suspicio; iam nimirum à principio Romæ quidem Cimbros, ac deinde Albanos, & alios aliunde profectos habitasse, ac his leges & sacra à Iano vel eius posteris data fuisse: nec longè inde absum, vt suspicer quemquam deligi solere, qui legitima potestate populum ad ritum Hetruriæ gubernaret; cui nomen à præfectura Romulo daretur; quæ

Thuscus vicus. *Lucumon.* *Lycmon.* *Romulus vnde dictus.*

tur; quæ appellatio communis esset omnibus iis qui hoc summo magistratu fungerentur: cùm non aliud Rom-hul/ vnde Romulus, significet, quàm eum, qui ad Romam custodiendam solenni populi suffragio esset electus. Cùm igitur multi fuerint Romuli, vti multi Pharaones, & alius aliis parentibus & gente ortus; tandem huius rei ignari, totius vrbis originem ad vnum Romulum transtulerunt: & quia ex ritibus priscis satis liquebat, omnia totius magistratus insignia à Thuscis esse petita, & Lucumonem primum fuisse, qui prætorium constituerit Romanum, ventum est ad eam coniecturam, Romulum vnum quempiam fuisse, de quo, vt ignotorum natalium homine, plurimæ fabulæ fictæ fuerunt; & inter cetera ei Lucumonem auxilium tulisse; quod nomen quia proprium vnius hominis non fuit, sed præcipui apud Thuscos magistratus, cogor ferè in eam discedere sententiam, vt credam, Romulos plerumque ex Lucumonibus Hetruscorum legi solere, atque ita tandem vnum ex Lucumonibus Romulum iam factum, regiam sibi dignitatem arrogasse, atque idcirco indignationem Hetruscorum incurrisse. Quod nisi ita esset, quid opus fuisset rapere Sabinas, cùm ab Hetruscis æquè connubia, atque auxilia, & leges, & sacra potuissent impetrare? Opinor itaque eum, quisquis hic Romulus siue Lucumon fuerit, societatem sibi & fœdera cum Sabinis sanxisse, atque vxores inde non vi, sed amore rapuisse, & vnà cum ipsorum rege potestatem omnem imperij Romani communicasse. Posteritas autem harum rerum ignari, sola nominum memoria relicta, varias est commenta fabulas; & in his raptus, & bella, vt Helenæ raptum, & Troianum bellum imitari maiores ipsorum viderentur. Neque enim verisimile est, aliunde primam fuisse Reip. formam, & aliunde primos magistratus: sed hoc probabile, per ipsos Lucumones ad clauum ciuitatis vocatos, leges & ritus patrios inductos fuisse. Demus sanè, alium fuisse Romulum, alium Lucumonem; & hunc quidem Hetruscum, illum Romanorum regem: quî conuenit, vt hoc concesso, Lucumon, non Romulus, primus posuerit prætorium; quasi alterius esset prætorium, alterius summus magistratus. Sed nolo in re prorsus ignota, nec vllis claris argumentis aut in hanc aut illam partem terminanda, prolixus esse: hoc certò constat, fabularum, quàm historiæ, quæ de Romulo feruntur, esse similiora. Mithridates certè rerum Romanarum, quibus inhiabat, æquo curiosior, non citra caussam videtur Romanos seruos siue vernas Hetruscorum vocasse, vt Trogus Pompeius in obliqua eius oratione memoriæ prodidit. Profectò Iani honores, Thusca magistratuum insignia, antiquissimum Lucumonis in vrbe prætorium, videntur confirmare, eos clientes saltem Hetruscorum fuisse tantisper, dum quisquam Lucumon Romulus electus, prisco patrocinio contempto, sibi omnem sumeret potestatem, adscito in partem regni rege Sabinorum. Iam & Thuscus vicus, loco vrbis commodissimo & in ipso corde constitutus, quid aliud arguere videtur, quàm penes eos præcipuã olim fuisse potestatẽ?

Quo autem loco fuerit prætorium, non est ambigendum, si Palatini collis priscum nomen examinetur, quod antiquariæ cognitionis inter Romanos scriptores princeps expressit, dum dixit, *nobile Pallanteum*. Est enim hoc de vetusto Cimmeriorum sermone sic compositum, vt regionis conseruationem signet. Qua verò in re cuiuspiam vel ciuitatis vel regionis salus consistit? An non in Principe & Senatu ex æquo & bono totius Reip. negotia prudenti & matura consultatione gubernante? Quamobrem locus is in quo hoc consilium Principis haberi solet, meritò dicetur non Prætorium tantùm, sed etiam Pallanteum, id est, regionis conseruatio; qua in voce elementum medium in principio in tenue transiit, ad homonymiam euitandam. Behal-lant idem est quod conseruo regionem, è quo per Syncopen fieret Ballant/ quo quia pila regionis significari videretur; mutata media in tenuem, dixerunt Pallant pro conseruatione regionis. Hinc Itali prioris sermonis ignari Palatium fecerunt. Et est sanè eadem ratio, ob quam Minerua, omnium ciuitatum & regionum seruatrix, Pallas vocetur; perinde atque Pallans diceretur: tametsi Græcis placuerit ea declinationis forma, quæ ad hanc etymologiam minus accedit, quàm dum eadem vox pro viro vsurpatur. Næuio tamen nescio vnde suboleuerit, mediam litteram principium facere debere, si ad originem vox sit accommodanda: ex quo Grammatici in eam perducti sunt opinionem, vt à balatu balantium dici putarent, & inde balatium antiquis fuisse vsurpatum. Quòd si apud priscos quisquam fuit Euandri filius celebratus, nomine Pallas, is certè Ianus fuerit,

Margin notes: Rom. hul. — Palanteum. — Behal. lant. — Palatium. Pallas.

fuerit, verus regionis conseruator, quippe primus sacrorum & legum & omnium artium in his terris conditor & architectus. Videmus'ne hic, de priscorum sententia, in solis prudentum hominum consiliis totam Reip. salutem sitam esse; & idcirco Palladem vrbium conseruationi præsidere? Verùm quia frustra hominum consiliis vrbes nituntur, nisi ea diuinitùs inspirentur, & Dei nutu dirigantur: bene finxerunt antiqui, Palladium Diopetes esse, id est, à Ioue decidisse: quo Princeps & consiliarij perpetuò monerentur, Deum semper orandum esse, vt salutaria consilia suggereret, & quæ suggessisset, ad regionis dirigeret conseruationem. Non malè igitur Prætoria & Principum aulæ Palatia dicuntur, quoniam in illis totius Reipub. salus versetur. Quamobrem mihi persuadeo, primum prætorium in Palatino positum fuisse, & id quidem à Lucumone siue Romulo, quocumque tandem proprio nomine is fuerit appellatus.

Quemadmodum autem hic collis à Principis domo & Senatorum collegio nomen *Tarpeia rupes.* accepit; ita rupes è regione sita, dicta est Tarpeia, à loci firmitate. Nam Tar-brien *Tar sine Dar.* idem est quod audeo exspectare, quemuis videlicet hostium impetum; propterea quòd cæteris desperatis, ad eam refugium esset supremum; vti res ipsa comprobauit, Vrbe à *Brien.* Gallis occupata. Nugantur enim, qui de alia nominis ratione, nescio quæ somnia venum protrudunt, semper ab homine quopiam loco nomen comminiscentes. Nec minus errant, qui Auentinum vel ab auibus, vel à rege nominatum tradunt; cùm de *Auentinus mons.* Virgilij carmine luculenta se ratio prodat, hunc montem à cædua silua nomen habuisse. Siluam enim per aduersi Tiberis ripas in hunc vsque montem pertinuisse, apertè versibus iis quibus Æneam ad Euandrum nauigantem descripsit, ostendit:

Labitur vncta vadis abies, mirantur & vndæ,
Miratur nemus insuetum fulgentia longè
Scuta virûm fluuio pictasq. innare carinas.
Olli remigio noctémque diémque fatigant,
Et longos superant flexus, variísque teguntur
Arboribus, viridésque secant placido æquore siluas.
Et mox:
Vt celsas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & tacitis incumbere remis,
Terrentur.

An quisquã clarius demonstrare posset, magnam siluam ad ipsum Auentinum vsq. antiquitùs pertigisse? Quid autem est aliud Hau-ent, quàm finis siluæ cæduæ, siue finis eius *Hau. ent.* loci è quo ligna cædi solent? Nec illud tantùm, sed suburbanum etiam nobis locum indicat, per quem ad ligna cædenda iter esset: ita vt nihil significantius dici possit ad montis huius situm denotandum, qui & maximæ siluæ esset terminus, & vnà finis ipsius vrbis, per quem lignatum ciues ire consueßent. Lucus verò, in quo Euandrum Herculi ad aram Maximam sacra fecisse poëta fingit, inter Auentinum & vrbem erat, vti de aræ Maximæ situ quiuis colligat: Pòst mons hic lucos etiam accepit numinum diuersorum, & tandẽ vrbi est inclusus, & ætate nostra muro firmissimo à Paullo tertio muniri cœptus. Vocabatur & Murcius, à Moer/quo paludosus locus significatur; pro- *Murcius mõs.* pterea quòd è paludibus, stagnis, & pigro cœno assurgeret: à qua voce Murceam quo- *Moer* que Deam enatam credo, pro eo numine quod paludibus præsideret: nec magni fa- *Murcea Dea.* cio, quòd Pomponius desidiæ deam fecerit; quia Murcidus desidiosus sit & inactuo- *Murcidus.* sus. Nam Murcidus & Murcea ab eadem voce Cimbrica Moz deriuantur quæ con- *Moz.* traria est ipsi Rom/quo facultatem magnam ad agendum notari, antè dixi. Sed ad pro- *Rom.* positum. Cùm igitur Thusci loco vrbis commodissimo, & in ipso quasi meditullio habitarint; non possum mihi facilè persuadere, penes alios olim præcipuos fuisse magistratus. Videte porrò quàm nihil de hac re apud Romanos scriptores certi habeatur; cùm Varro diligẽtissimus antiquitatum perscrutator longè aliam vici Thusci rationem adferat. Hic enim de Cælio monte scribens, In Suburbanæ, inquit, regionis parte princeps est Cælius mons, à Cæle vel Cælio, vt alij legunt, Vibenno Thusco duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. Hi post Cælij obitum, quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus vicus Thuscus, & ideo ibi Vortomnum stare, quòd is

 Deus

Deus Hetruriæ. Hæc ille. apud quem Lucumon, qui Romulo auxilium tulit, nomen proprium inuenit Cœlis Vibenni, vt est apud Festum & Cornelium Tacitum; è quibus Varronis locus corrigendus, & hoc non prætereundū, signum Vortomni in vico Thusco stetisse, cuius vicus Iugarius vnam tenuerit partē; qua de re cetetoqui dubitari potuisset. Verùm quò perspiciatur clarius, nihil prorsus certi de vici Thusci origine tradi; recitabo quæ Tacitus hac de re scripsit. Is de incendio Cœli montis agens, hæc adiecit: Haud fuerit absurdū tradere montem eum antiquitùs Querquetulanum cognomento fuisse, quòd talis siluæ frequens fecundusq́. erat: mox Cœlium appellatū à Cœle Vibenna, qui dux gentis Hetruscæ cùm auxilium appellatū ductauisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit, nam scriptores in eo dissentiunt. Cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, vnde Thuscum vicū è vocabulo aduenarū dictū. Hæc Tacitus. è quibus, quàm nihil certi hac in re constiterit, apertū. Ego non solùm de his quæ dixi, hunc locū à Thuscis delectum fuisse credo; sed ob id etiam, quòd hominibus mari assuetis placeret ad Velabrum habitare; quò facilius è Tiberi merces suas & eueherēt & importarēt. Ex Varrone hoc adiumenti nobis accedit, quòd non ante Vortōni signū hic stetisse dicat, quàm Thusci hunc locū tenerent. At hic dicit se vidisse pugnam inter Sabinos & Romanos. Quocirca tū steterit necesse est, quāuis Annius fingat eum in signo militari hanc pugnā vidisse. Mihi omnia versanti, & fortunā populi Romani à Iano vsq. repetenti, videtur idem Vortomni signū ex Hetruria tulisse, & vrbis æternitatē hac prosperi successus translatione confirmasse, atq. idcirco & Tiberis, & Romæ, & aræ Maximæ nuncupationem ab eodem factam; à quo tessera felicitatis in vico Thusco collocata; & id quidē eo tēpore quo purus adhuc Cimbrorū sermo floreret. Siue igitur Ianus, quod arbitrari malim, siue Gomer, siue Ascanius, siue alius quisquam posterorum Vortomnum posuerit; illud saltem mihi persuadeo, longè ante Thuscum vicum nomen accepisse, quàm Romani scriptores opinentur. Quòd porrò dicunt Cœlium à Cœle vocatum; ne id quidem mihi persuadent, cùm nemo nostratium nesciat, quid Coel Cimbris signet. Mons hic longissimè à Tiberi, à vico Thusco, & à campo Martio, in quibus maior æstus erat, ad loca superiora & Thusculanos montes recedebat, & præterea altis quercubus erat inumbratus, quibus rebus efficiebatur, vt æstate ad auram frigidā & vmbram captandā cōmodissimus haberetur, & idcirco diceretur Coel, id est, moderato frigore blandiens. Nā ad æstiuos calores nulla gratior, nulla salubrior vmbra, quàm quercetorū, quibus natiua quædam vis inest, spiritus calore diffusos & resolutos gratissima quadā adstrictione, quàm folia latè spirant, roborandi. Experiatur, qui volet, cōfractæ quernæ frondis in feruenti æstu odorem: sentiet nimirū robur quoddam spiritibus accedere mirandū, & maius longè, quàm quisquam facilè opinaretur, nisi periculū fecisset. Quamobrē Querquetulanus mons meritò Cœlius nominatus est, per diphthongū secunda & quarta vocalibus coëuntem: quod addo, vt in Tacito scriptura emendetur quæ in Varrone & Festo integra permansit. Sed nimiū diu in rebus incertis hæremus. Hoc videamus quid Lucumonis nomen apud Thuscos denotarit. Id Propertius indicauit, dum media syllaba relicta, eundem Lycmonem, siue Lucmonem, quod idem est, dixit. Luc enim felicitatem notat diuinitùs datam. Mon dicitur pro Maen, dialecti quadam diuersitate, vt in Vadimon paullo antè dictum, non aliter atq. Allemanni Mon pro Maen, dū Lunam nominant, efferunt. Luc-mon igitur est, qui illa monet quæ felicia fortunataq́. sint. Supremos enim magistratus eo nomine voluerūt nuncupare; quo notaretur, non satis esse, omnē humanam sapientiam ad Remp. domi forisque bene administrādam, nisi ea, quæ monerentur facienda, Deus etiam prosperaret; quod vocula Luc indicabit. Iam magistratus suos non Imperatores, sed monitores esse volebant propterea quòd rationibus, quæ monentiū sunt, duci; non violentis iussis impelli cogique vellent. Quòd si mihi vis huius nominis, quàm latè ad rerum publicarum vtilitatem se porrigit, esset explicanda, demonstrandumque quàm innumeris modis contra eam passim peccetur; Carmanis facillimè sermonem meum probarē; eo quòd apud illos hactenus nō Principis alicuius, sed totius populi res in publicis consiliis agatur. Viuunt enim vti cœnobitæ, omnia habentes communia; apud quos nulla stirpis aut sanguinis habita ratione, illi soli, qui idonei sunt, vt Reip. vel consilio, vel armis, pro patriæ salute seruiant, nobiles habentur: cui communi vtilitati dum se ineptos reddunt, malè

Querquetulanus mons. *Cœlius mons.* *Coel.* *Quercetorū vmbra saluberrima.* *Lucumon.* *Luc.* *Mon.* *Maen.* *Carmani.*

malè officiis, quibus præsunt, fungendo;statim magistratu, & omni dignitate & honore priuati, ad mechanicam plebem descendunt, minoris, quàm ceteri qui numquam in officio publico fuerunt, æstimandi. Hi Principem sibi legunt eum, quem multis experimentis didicerint aptissimum esse ad Reip. clauum bene rectéque tenendum, nulla habita parentum ratione, eumque non in ciuilibus modò rebus, sed in sacris etiam summum constituunt magistratum: ne si duo summa sint capita, controuersiæ & contentiones de iurisdictionis limitibus oriantur. Apud hos igitur, apud quos omnes è communi viuunt, atque omnes accipiunt tum vestes, tum alimenta, tum honores, pro eo ac merentur, summam necesse est esse tranquillitatem, nullis litibus aut controuersiis impeditam. Coram illis igitur de priscis Hetruscorum Lucumonibus luberet disserere, atque ipsis, quid hoc nomine significetur, interpretari. apud nos interim Deus orandus, vt nobis Lucumones dare dignetur, qui ea rectis iustisque rationibus publicè priuatimque agenda moneant, quæ populo sint fortunatissima futura. Duodecim Lucumones Thusci habuerunt, duodecim diuersis populis præsidentes; qui numerus præter alias dignitates, quibus eminet, hoc etiam peculiare apud Cimbros habet, vt vltimus sit eorum qui citra numerorum compositionem enuntiantur. Sicut enim ceteræ gentes vndecim ex vno & decem componunt;ita nostrates ante decimum tertium nullos numeros geminare sua lingua possunt, nisi turpissimè barbarisent. Deinde nomen ei dederūt à gemina vita, quo nihil potest esse in populo gubernando auspicatius; eo quòd Lucumonum sit siue Principum, vt curam gerant non solùm ea monendi docendique, quæ ad præsentis vitæ commoditates spectant, sed illa etiam, quæ futuræ sive secūdæ vitæ nobis comparant felicitatem. Et hæc quidem de Lucumonibus, quos nulla Resp. veros habere potest, nisi habeat Volsinniū & Vetuloniā. De Sabinis item satis dictum: nec bellū Romuli & Tatij amplius mouebo, in quo mihi plus fabularū, quàm veritatis videtur latêre. Votum statuæ nostræ hieroglyphicæ, quo sermonē suum concludit, opinionem meam de eius antiquitate, deque prisco Thuscorum in ciuitate principatu, videtur confirmare; quo optat populo Romano perennitatem, quam Tiberis etiam nomine suo precari videtur. Verùm eam non erat, nisi per duodecim vultures, duplicem vitam ratione numeri denotantes, consecuturus; vti secuta secula reapse docuerunt.

Lucumones duodecim apud Thuscos.

Twelf.

Duodecimi numeri apud Cimbros symbolica significatio.

> *Sex superant versus: te, qui ad vadimonia curris,*
> *Non moror: hac spatiis vltima meta meis.*
> *Stipes acernus eram, properante falce dolatus,*
> *Ante Numam grata pauper in vrbe Deus.*
> *At tibi Mamuri forma cælator ahenæ:*
> *Tellus artifices ne terat Osca manus.*
> *Qui me tam dociles potuisti fundere in vsus,*
> *Vnum opus est, operi non datur vnus honos.* *

Quanta vadimoniorum religio, paullo antè demonstraui. Vortomnus prius ex acere factum fuisse signum suum dicit, quàm Numa, Mamuri artificis insignis opera vsus, ex ære fundendum curasset. Numa quo tempore vixerit, incertum; si Plutarchi doctissimi Græcorum diligentia standum. Id saltem inter omnes conuenit, Sabinum hunc fuisse, & post Romulum, siue is, vt Romani putant, vnus fuerit, siue, vt ego suspicor, plures cognomine dignitatis ita vocati, ad regnum accersitum fuisse. Neque dubitatur, quin is homo fuerit non magno modò ingenio, sed summa etiam omnis sapientiæ tum ciuilis tum sacræ cognitione præstantissimus. Vnde Græci, qui omnis sibi philosophiæ possessionem ex antiquo arrogant, Pythagoram ei præceptorem dederunt, reclamante tamen temporum supputatione. Nos quempiam fuisse Hetruscæ disciplinæ magistrum arbitramur, longè omnibus Græcis excellentiorem. Si enim Dionysio Halicarnasseo credimus, infinito Græci in Deorum cultu fuerunt insaniores; eo quòd omnes fabularum turpitudines de diis suis & crederent & docerent: quod tantum abest vt Numa fecerit, vt ne corruptissimo quidem pòst seculo hac in re Romani Græcorum vesaniam imitarentur, nedum æquarent. Eius igitur præceptoris instinctu Nympham finxit Egeriam nomine, sibi familiarem, quo faciliùs, quæ vellet, vulgo hominum persuaderet.

Numa, Sabinus, post Romulum ad regnum accersitus &c.

Egeria Nympha.

Mihi sanè Egeriam in pectore gessisse perpetuò videtur, id est, eam voluntatem, vt nihil aliud cuperet, quàm ipsum legitimum in omnibus & sacris & profanis imperare; quod Cimbris vox Eger priore syllaba longa ad vnguem designat; qua de caussa Latini per diphthongum scripserũt, aliam ab ea facientes, quæ ab egerendo partu Egeria vocabatur. De fonte qui huius Nymphæ creditus est, aliquoties bibi, & ex riuulis eius Cardamine esitaui, cùm suburbana vrbis loca curiosè lustrarem: quod addo, ne miremini, si veram nominis rationem vobis ex ipso fonte depromam; quam si ipsa dea Germano homini eiusmodi rerum siticuloso benignè propinauit, nihil admodum à veteri docendi consuetudine discessit. Profectò si quisquam est mortalium post Numam, qui huius numen in præcordiis suis vmquam sensit, ego me socium ipsi præbere possum, non minoribus fortassis ipsius flamis calentem; quo in amore non inique ferrem, si omnes homines mihi contenderent esse quàm feruentissimi riuales, præsertim hac tempestate, qua si quis credat plures esse iuris & legitimi professores, quàm Ægeriæ procos, non multum fortassis aberrarit. Sed meliora Deus; quem oro, vt Ægeriam ad omnes eos mittat, apud quos eam quamplurimum posse, votis omnibus optandum. De Mamurio tertius Fastorum Ouidij liber consulendus, quo canitur Numæ ancilia ita affabre fecisse, vt ab illo quod cælo delapsum erat, non dignosceretur; & ea gratia, nomen eius in Saliorum carminibus celebrati. Huius ergo opus fuit & hic noster Vortomnus, sic factus, vt aptus esset ad cuiusuis ornatum cum decoro accipiendum, quo Dei symbolum gereret, omnium hominum studia & labores citra personarum discrimen prosperantis: quem vt nobis etiam perpetuò felicem vitæ successum adspiret, semper feruidis precibus oremus; nec vllo tempore tam simus occupati, vt eius cogitationem mentibus excludamus; subeatque deinde perpetuò in animum, quorsum hanc tesseram siue hieroglyphicum signum in frequentissimo vrbis loco vel Ianus, vel eius nepotes collocarint: quod si pro eo, atque illi faciendum censuerunt, fecerimus; nihil vmquam malè nobis succedet, atque adeò ne ipsa quidem mors, terror omnium omnibus vitam fortitis horrendissimus.

Ee. Eer.

Mamurius calator.

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

GALLICA
IOANNIS GOROPII BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

NOBILITATE ET ERVDITIONE CLARISSIMO VIRO IACOBO TAII D. DE GOICKEN,

Christophorus Plantinus S. D.

QVOD AVCTOR IPSE FACTVRVS erat credo, si viueret: idem ego nunc vsurpo, vir nobilissime, & hanc partem è clarissimi illius ingenij monumentis ad te mitto, Becano ipso propemodum iubente. Cognitum enim mihi quanti ille vir non solùm amicitiam tuam fecerit, sed etiam exactum iudicium & doctrinam. Qua inter paucos tui ordinis sic eluces,

Vt pura nocturno renidet
Luna mari, Gnidiúsue Gyges.

Virtutem omitto: quæ ita cum modestia insita tibi, vt cùm laudanda omnia facias, æquis auribus laudem nō admittas. qua abstineō. Hunc tantum Becani quasi posthumum fœtum, tibi trado & commendo: monumentum amicitiæ, quæ tibi cum illo monumentum etiam beniuolentiæ studiique mei, quod erga te perpetuum erit, Vale.

INDEX RERVM
ET VERBORVM
IN
GALLICA.

Ben-

Gec.

Mer-

Themis

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

GALLICA.

LIBER I.

SI PRISCAS & Ogenias Gallorum origines, gentis ab omni Latinorũ memoria clarissimæ, clarissimi scriptoris verbis exordiar; licet cætera pòst peccem, at hoc tamen mihi non fuerit verendum, ne in ipso magnę & arduæ molitionis limine impegisse dicar. Iam cùm nihil cordato viro magis optandum, quàm vt laudetur à laudato viro; tum nihil præclarius, quàm ab ipsis etiam hostibus laudari, quorum nimirum prædicatio longissimè abest ab omni adulationis suspicione. Insignem itaque Gallici nominis antiquitatem Cæsaris ore mihi celebrandam duxi; qui præterquam quòd Romanus fuit, & tantus Gallorum, quantus nullus vnquã alius hostis; hoc mihi etiam verior auctor habendus, quòd narrationem suam grauissimo testimonio confirmarit. Audiamus igitur hominem auditu dignissimum. *Galli*, inquit, *se omnes à Dite patre prognatos prædicant, idq; ab Druidibus proditum dicunt. Ob eam caussam spatia omnis temporis, non numero dierum, sed noctium finiunt, & dies natales & mensium & annorum initia sic obseruant, vt noctem dies subsequatur.* Videor mihi mox de hoc testimonio audituros: Quid dignum tanto dedit hic promissor hiatu? Egregium verò gentis præconium, ab ipso Dite inferorum Deo petere initium claritatis, quasi tenebræ lumen affundant. Hoc est scilicet à Cæsare laudari, hoc nobilitari. Quod si hos illustres dicas, qui ab Orco generis sui principia ducunt; quos tandem vocabis obscurissimos? Quid verò ex anilibus nugis manasse dices, nisi hoc sit vnum ex illis, quibus nulla anus proferret vaniora? Vis nos credere Ditem patrem Gallorum, & inde vitam duxisse, quò nisi mortuus nemo descendit? Si nos fabulis pascere voles, referas potius primum Gallorum genus vel ad gallum aliquem Pythagoræum, vel ad Atyn, primum Cybeles gallum. Sed tu ò iste quisquis es, qui hæc sermonis nostri primordiis obiicis, sustine, togo, paulisper sententiam, & ne antè Druides accuses stolidæ vanitatis, quàm intelligas quem Ditem suum vocarint. Infinita sunt ea quæ prima statim fronte in absurdissimis habenda videntur, & diligenter tamen inspecta atque examinata, verissima esse deprehenduntur: ac sicut in rebus ipsis non rarò magna est obscuritas, quæ demonstratione discutitur; ita rectam de sermone quopiam ferre sententiam frustra is conabitur, qui vocum in eo positarum significationem ignorat. Quem autem Druides Ditem nominarint, non antè perspiciemus, quàm qua lingua vsi sint intelligatur. Quoniam igitur neque quis sit Dis, neque qui sint Druides, neque qua ratione tota gens Gallorum nomen sit sortita, sciri potest, nisi ante omnia de vernaculo illorum sermone constiterit, quorum auctoritatem Cæsar citauit; videamus quid idem de Druidibus narret. Sic enim fortasse non difficile fuerit, in eius quod quæritur, venire cognitionem; & illam quidem maiorem, quàm hactenus quisquam eorum qui præstantes & ingenio & eruditione in eadem se palæstra exercuerunt, sit consecutus. Magna doctissimorum cùm Gallorum, tum alterius nationis hominum cõsensione creditum videmus, nomẽ Druidum Græcũ esse, & Græco sermone ipsos suam tradidisse disciplinam. Cùm igitur in hoc perinde atque in plurimis aliis immanibus spatiis à regia veritatis via sit aberratum, & totum Gallicæ nobilitatis fundamentum sola Druidum nitatur auctoritate; non absurdam mihi viam & rationem ingressurus videor, si prius de horum, quàm de Gallorum vetusta tum patria, tum lingua verba fecero. Quamobrem totum illum Cæsaris commentariorum locum, qui ad hanc rem pertinet, verbotenus adscribendum mihi putaui, tum quòd nec succinctiùs, nec

Latiniùs tantundem rerum queat explicari, tum quòd totam gentis complectatur dis-
„ tributionem. In omni, inquit, Gallia eorum hominũ qui in aliquo sunt numero atque
„ honore genera sunt duo. Nam plebs pænè seruorum habetur loco, quæ per se nihil au-
„ det, & nulli adhibetur consilio. Plerique cùm aut ære alieno, aut magnitudine tributo-
„ rum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus. In hos
„ eadem omnia sunt iura, quæ dominis in seruos. Sed de his duobus generibus alterũ est
Druides. Druidum, alterum equitum. Illi rebus diuinis intersunt, sacrificia publica ac priuata
„ procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus discipli-
„ næ caussa concurrit, magnoque ij sunt apud eos honore. Nam ferè de omnibus con-
„ trouersiis publicis priuatisque constituunt, & si quod est admissum facinus, si cædes fa-
„ cta, si de hæreditate, de finibus controuersia est; iidem discernunt, præmia pœnasque
„ constituunt. Si quis aut priuatus aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis inter-
„ dicunt. Hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, ij numero im-
„ piorum ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditũ eorum sermonemque
„ diffugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, Neque iis petentibus ius red-
„ ditur, neque honos vllus communicatur. His autem omnibus Druidibus præest vnus
„ qui summã inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo, si quis ex reliquis excellit digni-
„ tate, succedit: at si sunt plures pares, suffragio Druidum adlegitur. Nonnunquã etiam
„ de principatu armis contendunt. Ij certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ re-
„ gio totius Galliæ media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes vndique
„ qui controuersias habent, conueniunt, eorumque iudiciis decretisque parent. Discipli-
„ na in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur: & nunc qui
„ diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumq. illò discendi caussa proficiscuntur.
„ Druides à bello abesse consueuerunt, neque tributa vnà cum reliquis pendunt, militiæ
„ vacationem omniumque rerum habent immunitatem. Tantis exciti præmiis, & sua
„ sponte multi in disciplinam conueniunt, & à propinquis parentibusq. mittuntur. Ma-
„ gnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque nonnulli annos vicenos in di-
„ sciplina permanent, neque fas esse existimant ea litteris mandare, cùm in reliquis ferè
„ rebus publicis priuatisque rationibus Græcis litteris vtantur. Id mihi duabus de caussis
„ instituisse videntur, quòd neque in vulgus disciplinam efferri velint, neque eos qui di-
„ scunt, litteris confisos, minus memoriæ studere: quod ferè plerisque accidit vt præsidio
„ litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt
„ persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atq. hoc ma-
„ ximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Multa præterea de sideribus
„ atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deo-
rum immortalium vi ac potestate disputant, & iuuentuti tradunt. Hæc Cæsar de
Druidibus & eorum disciplina. In quibus vt plurima sunt diligenter annotanda, ita
quod de Druidum origine scripsit, & Græcarum litterarum vsu, accuratè expendatur
Ioachimus Perionius. necesse est. Ioachimus Periunius magna vir Græcæ Latinæque linguæ cognitione cla-
rus, quatuor scripsit dialogorum libros, quibus Gallicę Græcæque linguę docet cogna-
tionem. In iis ex eo quod Cæsar dixit Druides in publicis priuatisque rebus extra suam
disciplinam Græcis litteris vti, conclusit sermone item Græco vsos fuisse. Eadem est col-
Ioan. Picardus. lectio apud Ioannem Picardum, qui Celtopædiam quinque libris complectitur: quos o-
pinor hac in re aliorũ complurium hinc pedaneos hinc magistros fuisse, qui quot qua-
lesque fuerint, nihil refert commemorare, cùm rationum pondus, non consentientium
Gallicam linguam antiquam, non esse Græcam. numerus sit considerandus. Videamus itaque quàm bene ratio cõcluditur, cùm littera-
rum Grçcarũ vsus sermonem quoq. Grçcum secũ necessariò trahere docetur. Eo videli-
cet modo colligas, Antuerpianos omnes Latino sermone loqui, propterea quòd litteris
Latinis in omnibus & publicis & priuatis rationibus vtantur. Nec aliter procedet is qui
dicet Targum Chaldaicũ sermone Hebraico constare, quoniã Hebraicis characteribus
Compluti ad Fennarũ sit excusum. Pudet me profectò, viros tanti nominis tam turpiter
sese dare in errores manifestissimos, & ab ipsis pueris explodẽdos. Atqui hoc triariũ om-
nium rationũ robur est, quibus peruincere nituntur Gallis olim Græcũ sermonem in
vsu fuisse. Nec vidẽt sibi obstare ipsum Cęsarẽ, qui ad Ciceronem apud Neruios obses-
sum, Græcã dedit epistolam, ne consilia sua litteris cõmissa à Gallis cognoscerentur. Sed
respondent,

respondent, apud Celtas maximè Græcum sermonem viguisse, minimè verò apud Belgas. Bella sine fuga. Quasi verò apud Belgas Britanniæ proximos nulli Druides fuissent. Aliter profectò Cæsaris verba capienda, vt neminem latêre potest, qui modò nó prorsus sit communis loquendi consuetudinis ignarus. Nunquam nec Cæsar, nec quisquam alius Gallicum sermonem eundem cum Græco esse vel dixit, vel cogitauit. Sed hoc dumtaxat annotauit, notis Græcorum Gallos vti in sermone suo scribendo; atque ad hanc notionem litterarum nomen eo loco accipiendum esse, quo de Druidibus agit, ex eo perspicuum est, quòd dicat Druides disciplinam suam scriptis committere nolle, propterea quòd scripturæ præsidium memoriã remittat. Verùm dum se dicit epistolam Græcis litteris scripsisse, ne cõsilia ab hostibus cognoscerẽtur; clarũ est, quòd Græco etiã sermone sit vsus. Nã nisi plures Galli linguæ Latinæ fuissent quàm Græcæ periti, vanus fuisset Cæsaris metus: & rursus si litteris Græcis Latinum sermonem scripsisset, facilius & procliuius Druides epistolam legissent, vt qui characteribus Græcis ea quę scriberent, scriberent omnia, nõ illa quidem Græcorũ sermone, sed vernaculo, & eo quo omnes ex æquo vterẽtur. Si enim peregrina aliqua lingua Druides sua tradidissent, nihil erat mètuendũ ne in vulgus spargeretur, & passim eius notitia ab omnibus vsurparetur, si scripta fuisset; non magis sanè quàm nunc metuendũ, ne omnes ex æquo Germani intelligant Ciceronem vel Virgiliũ, in quibus auctoribus litteras omnes cognoscũt. Tradebatur ergo disciplina eo sermone, qui si scriptus fuisset, à vulgo fuisset intelligẽdus. Ex quo & illud probabile redditur, Britános eos à quibus hęc eruditio petebatur, eundẽ cum Gallis habuisse sermonẽ. Nos in Gotodanicis docuimus, antiquam Britannorũ linguam Cimbricã fuisse: & fatetur Cæsar magnã Britanniæ partẽ habitatã fuisse à Belgis, eam pręsertim quæ mari vicina esset. Hinc legimus Cassiuellaunũ legatos ad Cęsarẽ per Comium Atrebatem misisse, quòd nimirum eodem sermone Atrebates & Cassiuellauni legati vterentur. Cornelius Tacitus in ea item opinione est, Gallos Britanniam primos occupasse, addens sermonem non esse admodum diuersum. Quòd si Cæsar tradidisset è Marsilia Druidum primordia manasse; meritò possemus suspicari, Græco eos sermone vti solere: nunc cùm lõgissimè & ex diametro inde Britannia dissita sit, & multo etiam magis ab ipsa Græcia remota; non video quid caussæ sit, vt de Græco sermone somniemus. Num putamus Cæsarem taciturum fuisse, si tantum linguæ Græcæ apud Gallos vsum cognouisset, quantum Perionius & cæteri nobis obtrudunt? Quamuis verò id neglexisset Cæsar, vt rem commemoratu indignam; cæteri tamen scriptores nullo modo prætermisissent, præsertim Plinius, qui non paucas voces Gallicas interpretatur; inter quas nulla est quæ vel minimam habeat cum lingua Græca cognationem. Deinde si Druides Græcis versibus arcana sua tradebant; miror quî non Plutonem potius quàm Ditem primum suum vocarint parentẽ: Cur item non cæteros quoq. Deos Græcis nomẽclaturis potius quàm Latinis nũcuparint. Sed quid multis? Vel vnus solus Varro insanam hanc Græcismi ambitionem supprimet, qui Massilienses tradidit trilingues esse, quòd Latinè, Græcè & Gallicè loquerentur. Quis hic non videt Gallicam linguam iuxta à Græca atque Latina esse diuersam? Est ne opus adhuc aliis testibus? Iam si Gallis lingua Græca vel vernacula, vel tam communis, quàm aduersarij opinionis meę volunt, fuisset; an opinamur Diuitiacum virum in summo apud Æduos magistratu constitutum, eius sibi in adolescentia non comparaturum fuisse facultatem? Et certè si eius peritus fuisset, nihil opus fuisse Cæsari reiectis quotidianis interpretibus, C. Valerio Procillo vti ad res, quas maximè occultari volebat, cum eo communicandas: quandoquidem si Græcè sciuisset Diuitiacus, Cæsar cum eo solo amotis omnibus interpretibus loqui potuisset. Sed video rursùs obiici tabulas Græcis litteris scriptas in castris Heluetiorum inuentas fuisse. Fateor id quidem: Sed quid tum postea? An videlicet ex eo efficiatur eas Gręco quoque sermone perscriptas fuisse? Non magis sanè, quàm de notis ad sermonem rationem trahi posse dixi. Porrò dicat quis, ipsum nomen Druidum prorsus esse Græcum, idque Plinij testificatione constare, qui à robore ducit appellationem. Scripsit hic quidem posse videri Druides à robore apud Græcos sortitos esse nomen, sed iudicium suum non interponit. Quis credat Gallorum & Britannorum sapientes tanta domi sermonis vernaculi inopia laborasse, vt procul terrarum ex ipsa Græcia sibi nomenclaturam emendicandã existimarint. Non ibo infitias apud eos

quercum in symbolis fuisse, ar inde nomen accepisse pernego. Britanni crebrò linguam mutarunt, & hoc tempore è vario sermone mistam vsurpant illi quidem; verùm nulla clades efficere potuit, vt nullæ omnino vetustissimi & primi sermonis reliquiæ hactenus conseruarentur. Inter quas & illa vox est, à qua Druidum nomenclatura manauit.

Druidis vocabuli etymon. Tru.

Tru enim idem ipsis adhuc notat, quod Latinis Verum: vocabulum nec à Romanis, nec à Normanis peritum; sed ab antiquissimis temporibus perdurans. Mirum sanè ni ipsi veritati fidissimæ rerum omnium custodi curæ fuerit, ne veri nomen tot murationum procellis periret. Nostratibus eadem vox in vsu est, diuersa paulululum scriptura & pronunciatione.

Trou.

Trou enim pro Tru scribimus: & non tantùm pro vero, sed pro fido, & fide ipsa vsurpamus. Venit etiam vt verbum in orationem, & id rursus duplici significatione; alterà vt idem valeat quod fidere Latinis; altera coniugium legitimum inire. Hine igitur trou wis factum, adiecta vocula geminæ notationis.

Wis.

Wis enim vt nomen, sapientem notar; vt verbum, idem est quod demonstro. Is ergo trou-wis dicetur, qui & veri sapiens est, & verum aliis monstrat, & præterea ostendit tum cui sit fidendum, tum qui cum coniugij copula contrahenda; ita vt is qui hoc sibi nomen sumit, sese omnis veritatis & fidei tum erga Deum, tum erga homines profiteatur doctorem. Sed quo tandem modo ex trou-wis Druis euasit? Modò dictum, Britannorum dialecto pro trou, tru dici, vnde truwis. A qua voce si litteram Latinis ignotam eximas, & primam quæ tenuis est, in mediam commutes; confestim Druis habebis. Ex tenui autem mediam facere, & è media rursus tenuem, est vnum linguæ nostræ de frequentissimis; nec minus vsitatum Latinis, vt litteram hanc quam duplici v pingimus, è vocabulis tollant. Sic è Brieswac Brisacum, è Fransowac Fronsacum, è Lans wac Lansacum, & similia quamplurima è similibus ad formam suam accommodarunt. Eodem itaque modo Druis è Dru-wis factum videmus. Quod vocabulum deinde ad Græcorum normam à Latinis & Græcis declinatum, Druidas dedit: & hine eo modo quo Virgilius dixit, *aurea vati Cassida*, ex accusandi casu facto nominante vsurpari cœpit Druida Druidæ, loco Druis Druidis. Conferat nunc qui volet hanc vocis interpretationem cum Cæsaris verbis, & cernat ecquid possit conuenientius vniuersam Druidarum explicare professionem atque disciplinam, de qua suo loco latiùs agemus. Hic satis modò sit intelligere, Druidum nomen è sermone Græco minimè manasse, sed Cimbricum, perinde atque cęteras Gallicas voces, habere explicatum. Ne sinamus itaque nos vel à Perionio, vel ab alio quopiam seduci fallaci illa & nimis putida conclusiuncula, qua de notis elementorum eisdem eundem sermonem fuisse docere nituntur. Nimium sues simus, si quernam illam admittamus philosophiam ad veram Druidarum nominis originem atque rationem, cùm de ipso Gallico & Britannico sermone tam clara detur interpretatio, vt nec breuiùs nec copiosiùs totius veræ germanæque sapientiæ latitudo queat delineari. Verùm vt radicitùs euellatur hic error, sequamur ductum

Galatæ sunt Galli.

ipsorum Druidarum, id est, eorum qui nobis præmonstrant veritatem. Galatas eosdem Græcis esse quos Latini Gallos vocant, nemo eorum ignorat qui vel Diodorum Siculum legerit, vel Strabonem, vel Pausaniam, vt alios complures omittam. Galatarum autem originem, vt in Croniis docui, Iosephus ad Gomerum refert, qui se pòst Cimmerios dixerunt, vt eodem loco memini tradidisse. Cimbros item & Cimmerios esse eosdem ibidem satis ostendi; quorum posteritatis pars Atuatici, quorum primarij sunt Antuerpiani, hactenus linguam suam conseruarunt. De qua quis fuerit Gallorum sermo, licet existimare. D. Hieronymus testatur, Galatas in Asia suo tempore bilingues fuisse, & præter sermonem Græcum, quo totus

Gallos olim eandem cum Germanis linguam habuisse.

oriens tum loquebatur, propriam linguam eandem pænè cum Treueris habuisse. An apertius quicquam dici potuit? an certius adferri argumentum, quo cernatur, qua olim lingua Galli vterentur? Et ne quis credat leue hoc esse testimonium & de solo auditu profectum, addam & illud, D. Hieronymum tam diu Treueris cum D. Hilario vixisse, vt ei ingens Synodorum volumen manu sua descripserit. Vnde & illud liquet, hominem Latini, Græci Hebraicique sermonis insigniter peritum taciturum minimè fuisse, si hanc, quam nostri seculi homines sibi comminiscuntur, Græci Gallicique

cique sermonis agnouisset cognationem. Quid? quòd vix dubitandum videtur, quin Gallicæ linguæ fuerit non imperitus, eo quòd Galatas in Asia quædam corrupisse annotarit. quam animaduersionem haud intelligo qui adhibere potuerit, si Treuerorum sermonis ignarus fuisse dicatur. Iam si de Græco fonte Gallorum lingua manasset, non corruptuti eam Galatæ inter Græcos, quibus cum conuersabantur, sed potius elegantiotem & origini suæ propinquiorem facturi fuissent. Cùm porrò Gallogræci non è Belgio, sed è Tolosanorum & Volcarum finibus in Asiam commigrarint; fateamur necesse est, à Rheno, ad quem Treuerorum ditio pertinebat, ad Rhodanum vsque & Garumnam eundem olim viguisse sermonem: Quod non ex hac modò, sed ex Varronis etiam comprobatur testificatione, quam modò citaui. Quòd autem Cæsar dicit Aquitanos, Celtas & Belgas lingua differre; id quidem de Aquitanis non diffitemur; quorum alia lingua videtur fuisse, quippe quos Strabo & lingua & corporum forma Hispanis facit quàm Gallis similiores: At in Celtis & Belgis ad proprietates dumtaxat referam loquendi, quas dialectos Græcorum grammatici nominant: quo quidem modo etiamnum hodie alia lingua est Zelandorum, alia Brabantorum, id est, alius quidam idiotismus: Quo fit, vt vbi hi A proferunt, illi E sonent. Sic alia est lingua Coloniæ Agrippinæ, alia Gandaui; quarum tamen discrimen tantum non est, vt hominum inter se colloquia commerciumque tollat. Hac itaque ratione latissimè patet linguarum diuersitas, adeò vt sigillatim cuiuis ferè ciuitati peculiaris quidam sit modus eadem vocabula proferendi. Porrò quando Hieronymi ætate labentibus iam paulatim imperij viribus necdum Treueri locutionem suam vernaculam Romanorum lingua corruperant, quorum tamen princeps apud eos erat sedes; dici non potest, post eos à Francis, qui Belgium deinde & reliquam Galliam occuparunt, hanc loquendi formam accepisse qua nunc loquuntur. Quid? quòd ipsi Franci, dum partes Galliæ, Romano sermone vtentes, sibi acquisiuissent, tantum abest vt linguam suam inuexerint deuictis gentibus, vt contrà ipsi Romanam linguam addiscere tentarint: quæ res fecit, vt apud Gallos pleræque omnes verborum nominumque radices sint Latinæ, eorum tamen declinatio & constructio prorsus sit Germana. Præterita enim verborum perfecta more nostro formant, accersito verbo, habeo; quo clarè demonstrant, Romanum apud se sermonem phrasibus nostratibus fuisse corruptum, & sic ab antiquo illo quo Galli cum Romanis loquentes vtebantur, degenerasse, vt nec à Latinis, nec à Germanis intelligatur. Vt autem contra Aegidij Schudi & Perionij opinionem hanc Romanæ locutionis corruptelam non Gallis olim Latinam linguam dicere coactis, sed Francis adscribam; id propterea facio, quòd sciam Gallos sic Latinam linguam locutos fuisse, vt ea de quibusuis rebus differere possent, non solùm inter se, sed cum Romanis etiam quibusuis. Quorsum enim Romanum sermonem didicissent, si sic didicissent, vt nulla ipsis esse possent cum Latinis colloquia? Non negarim tamen, solœcismos multos & barbarismos ab iis non infrequenter cōmitti solere, sed eos tales, vt sermonis intelligentiam non impedirent, quos postea, Romanis eiectis, indies magis atque magis increuisse par est, tùm per incuriam & obliuionem, quia nec castigarentur nec docerentur amplius à Romanis; tum quòd quisque linguam suam ad Francorum locutionem accommodare quàm posset maximè niteretur. Franci interim quia numero longè essent quàm victi pauciores, sensim etiam ob commerciorum necessitatem cœperunt vocibus vti Romanis: quod dum facerent, dicebant se loqui *Romans*, tametsi de linguæ Francicæ ritu nomina & verba inflecterent atque collocarent. Sic paulatim nouus sermo natus, quem alij Francicum, alij Romanum, alij Gallicum vocare consueuerunt: nec dissimilis origo vel eius quo Itali, vel illius quo Hispani hodie vtuntur. Quamobrem non possum satis demirari hominum eorum dementiam, qui se se torquent in eo, quò præsentem Gallorum linguam ad Græcam reducant. Verùm nobis, vt dixi, quæstio non de hac huius ætatis lingua, sed de illa prisca, qua vsi sunt Galli ante Romanæ tyrannidis iugum susceptum, quam cùm inuenerimus eandem fuisse cum Treuerica, nec hæc vel post vel ante Hieronymi ætatem vllam

Aegidius Schudus. Perionius.

Romans loqui dicuntur Galli.

ſuſceperit commutationem, atque eadem hactenus ſit cum noſtra Cimbrica ſiue Saxonica, dicemus Gallos olim eadem vſos eſſe lingua, quam Brabanti hactenus in Ambiuaritorum & Taſſandrorum vicinorumque regione ſeruarunt: qua de re vt aliàs non ſemel verba feci; ita nuſquam latius quàm in Saxonicis; in quibus docui, Sacas & olim in Aſia, & pòſt in Europa vnam omnino eandemque linguam cum Gallis habuiſſe. Quamuis autem quæ cum in illis, tum in aliis à me dicta ſunt, ea ſatis habeant & argumentorum & lucis ad omnem huius quæſtionis diſcutiendam obſcuritatem; quia tamen propoſiti huius mihi laboris ratio ſic poſtulat, compendio quàm potero maximo totam hanc ſic eximam dubitationem, vt ſimul & gentis origo, & lingua vetuſtiſſima ex auctoritate magis recepta quàm ſit vel Druidarum vel Cæſaris, probetur. & illud quoque quod de Dite dictum eſt, ab omni falſitatis ſuſpicione liberetur. Quoniam Ioſephi teſtis in primis grauiſſimi ſcripto demonſtraui Gallos à Comero genus ducere; atque alibi declaraui, hunc non Gallorum tantùm, ſed omnium Cimmeriorum patrem eſſe, inter quos Aſcanij filij maximi natu poſteritas primum locum tenet, atque inde lingua ſua Doutſen, id eſt, vetuſtiſſimi vocantur; confitendum, eandem eſſe Germanorum & Gallorum originem, ita vt nihil miri ſit, ſi linguæ quoque eiuſdem habuerint communionem. Verùm vt inter Græcos non parua fuit dialectorum varietas; ita inter Germanos quoque & Gallos: tanta tamen non fuit, vt Germanus Gallum non intelligeret. Sed hic obiicitur Cæſar, qui Ariouiſtum ſcribit longa conſuetudine Gallici ſermonis ſibi peritiam comparaſſe. Hic nobis fatendum, quod & alibi dixi, inter Aſcanij poſteros quoſdam fuiſſe qui ſic à cæteris Germanis dialecto differrent, vt ab eis magna difficultate vix tandem intelligerentur. Eo genere ſermonis Sueuos valde olim vſos eſſe, etiam tum, cùm adhuc ex Aſia non commigraſſent; luculentum eſt indicium ex Ptolemæo, qui hanc gentem Suobenos in Scythicis vocat. quo nomine ſeſe ipſi hactenus in montibus Tridentinis appellant, cùm nos eos Sueuen & Suaum nominemus. Habet hæc dialectus pleraque verba & nomina eadem cum cæteris Germanis, ſed ſic ſibilis & pronunciationis aſperitate deformata, vt vix intelligantur. Audio hic Allemanos vaſto ſpiritu & validis lateribus in me detonantes: Quid tu homuncio ex infima Teutonum gente perpetuò Tau in ore habentium, maſculo Germanorum ſermoni ſtribliginem linguæ tuæ contemtiſſimæ audes præferre, nedum comparare? Abi cum iſta tua impudentia in Gallicum tau, quo dignus es. Nemo erit noſtratium tam abiecto animo, vt tibi vel vnum Gry reddere dignetur. Ego verò neque vt reſpondeatis peto, neque prolixum mihi ſermonem hac in controuerſia habendum exiſtimo. Hoc vnum dicam, quo totam quæſtionem apud æquos iudices profligabo. Cùm in eadem lingua, id eſt, ea in qua radices vocabulorum ſunt eædem, duæ ſunt vel plures ſermonis proprietates, pronunciationem atque formulas vocum variantes, tum ſi quæ dialectus cæteris melior ſit quæratur, ei primam laudem tribuemus, quæ vocum origines quàm optimè conſeruat. Exempli cauſſa, Luna nobis Man vocatur, vocali longa: eadem Allemanis Mon dicitur. Hic ſi rogetur, vtrum melius; conſulenda prima vocis ratio. Scimus ob eam cauſſam nomenclaturam Man lunæ datam eſſe, quòd ea perpetua formæ ſuæ mutatione admirationem in nobis excitarit; qua moniti ſumus & impulſi, vt cauſſam quæreremus quæ faciat vt cùm cætera ſidera eandem formam ſeruant, hæc nunquam in eadem facie perſiſtat. Vt enim Luna infimo eſt in orbe; ita è propinquo prima nos monuit inſigni ſua & ſibi præcipua varietate cæleſtes motiones diligenter eſſe quærendas. Præterea dum totum Oceanum ad motionis ſuæ momenta modò attollit, modò deprimit; monuit nos maximo & luculentiſſimo ſigno corpora hæc inferiora à cælorum motione gubernari & temperari, atque omnem inde prodire & pendêre elementorum varietatem miſtionemque. Iam cùm fabri lignarij cernerent magni referre, quo tempore materia quæque cæſa eſſet, viderentque in ea re primas partes Lunam tenere, moniti ſunt vt curſum ipſius obſeruarent. Naſcendi item luxuriandique diuerſitas agricolam tandem docuit, vt Lunæ mo-

Gallorum veterum, & Brabantorum linguam eandem eſſe.

Sueboni.

Sueuorum dialectus.

Man vocabuli etymon.

nitis parêret. Quid ego hic commemorem vitium putatores? quid piscatores ostreorum? quid cæteros omnes quos officij sui & semper monuit & monebit? Infinita sunt quæ huius monitis homines didicerunt, & inter cætera hæc ipsa humani ortus vas totum temperat ac moderatur, & tempus satui nobilissimo definit atque demonstrat. Ingratissimus sit oportet, qui ab hoc sidere tam multis variisque modis vsibus humanis seruiente non moneatur ad laudem creatori canendam. Non puto esse quemquam, qui non plurimum se Lunæ debere intelligat; sed inter omnes illi ingratissimi sunt, qui ad huius decursum centesimis se obligarunt, cùm tamen tot orbibus circumactis centies moniti sint, vt nomina sua eximerent libris fœneratorum; adeò quamuis omnia cætera monita nulla essent, tamen ob centenam hanc vsurarum appellationem meritò posset videri nomen à monendo sibi vindicasse. Quid multis? magna officiorum volumina sint conscribenda, infiniti de natura rerum omnium ex elementis constantium libri, plures etiam magnæ constructiones, qualem Ptolemæus reliquit, si omnia sigillatim huius sideris monita essent vel enumeranda vel dimetienda. Primus igitur nominum architectus hanc sideris vim sentiens, siue de ipso recentis mundi consideratione, siue de diuino instinctu, siue, quod maximè credo, de vtroque illud vocabulum commentus est, quo admonitio hæc tot tantarumque rerum expressa audiretur. Man enim dum in vernaculo nostro sermone verbi locum possidet, idem est quod moneo dicunt Latini. Quamobrem eadem vox eodem sono & tempore pronunciata, transit in nomen de primi nomenclatoris voluntate illud astrum significans, in quo monendi cernitur summa & præstantissima potestas. Iam vide quid hic faciat Allemannus. Quò rotundius loquatur & nostram vincat mediocritatem, pro man mon dicit. A man nos mant, solo Tau adiecto, formamus, ad mensem designandum. Allemanus monat pronunciat. Quæro itaque, vtra vox propius ad originem suam accedit, nostráne, án Allemanica? Nostra certè; quæ sonum retinet eundem. Et ne Allemanici sermonis imperitus credat, in eo pro Moneo mon dici, atque inde Lunam nomen accepisse, addatur & hoc, ipsos æquè atque nos man pro moneo pronunciare. Sed dicet Allemanus, hac in voce maius artificium esse linguæ suæ, propterea quòd mon & originem suam satis declaret, & præterea addat inter verbum & nomen distinctionem, qua nos caremus. Probabiliter hoc diceretur, si vel distinctio inter verbum & nomen esset nobis loquentibus ad vitandam ambiguitatem; perinde atque alterius linguæ hominibus necessaria, vt non est, vel hac ratione, qua ex man mon fit, non longè grauissimus contra architecti voluntatem committeretur error; quem vt omnes intelligant, breuiter eum annotabo. Vt Luna infinitis monitis de toto hominum genere & vniuersim & sigillatim bene meretur; ita reliqua omnia nihili sunt præ illo vno quod in Allemanico sermone neglectum videmus & penitus omissum. Docui in Hermathena mea, quædam nobis esse vocabula ichnæa, quæ retro lecta id notant quod maximè conducit ad illius cognitionem, quod prorsa vocis pronunciatione denotabatur. Ex horum albo Themidis ichnææ nomen ad Græcos venit, de qua satis multa in Amazonicis à me dicta sunt, quorum lectionis quem pœniteret, hactenus audiui neminem. Quemadmodum igitur illic docui, ex mat fieri tam, vocali vtrobique similiter producta; & illo mensuram & modum, hoc decorum rerum omnium notari, ita vt alteri alterius vniuersam naturam describat, mutuam demonstret connexionem, hoc ex illo nasci declaret; ita hic sciendum, man vocem esse ichnæam, & inter ichnæas principem locum sibi vindicare. Infinitas est vastissima eorum omnium quorum homines moneri plurimi interest; sed quicquid est vsquam vtilium præceptorum, id totum nullam nobis adfert vtilitatem, nisi eius ductu veluti per vestigia ad illud veniamus, quod verso litterarum ordine in nomine man denotatur. Atque hinc illud est, quòd sic vocem contraxerit optimus ille & diuinissimus nomenclator, vt illud primum moneret, atque ad illud nos per vestigia sua litteris consignata deduceret, quo omnia monita diuina & humana,

Mant.

Ichnæa vocabula.

omnia prophetarum oracula, omnia mandata ipsius etiam Dei nos & vocant quotidie, & semper vocauerunt. Testis est mihi Deus, solus animorum iudex, tanta reuerentia, tanta religione me de hoc mysterio cogitare, vt pigeat tam venerando exéplo ad hanc controuersiam vti. Cùm tamen ex altera parte mecum cogito, hoc tam præclarum Dei donum primo vocum ponendarũ artifici maxima benignitate concessum, à nemine hactenus post multos seculorũ decursus animaduersum fuisse; cogor quodam modo, vbicumque locus datur, arcanum hoc Dei in homines beneficium commemorare & aperire; ne quod Dei gratia mihi reuelauit, inuidia quadam sinam apud me sepultum iacere. Quod igitur hoc est tam excelsum mysterium, vt præ eo omnia reliqua nihili sint habenda; sintque omnia præcepta & documenta, nullam allatura vtilitatem, nisi ad hoc ipsum contendant, quod vocabulum man versum significare dico? Ipsum nempe nam, quo nihil aliud notatur, quàm id quod Latini nomen vocarent. At quid illo nomine intelligere nos oporteat, dicet nobis Esaias de verbo incarnando, oracula promens non illa quidem ex fabuloso Aganippes fonte, sed ex viuis fontibus Saluatoris. *Et dicetis*, inquit, *in illa die: Confitemini Domino & inuocate nomen eius, notas facite in populo adinuentiones eius, mementote quoniam excelsum est nomen eius.* An non in his diuini vatis verbis audimus, nos memores esse debere illius nominis excelsi? Hoc est nomen illud quod Rex Dei calore æstuans & spiritus sancti haustu ebrius celebrauit. *Et expectabo*, inquit, *nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum.* Et iterum alibi: *Erit nomen eius benedictum in secula, ante Solem permanet nomen eius.* Et paulo pòst in eadem ode: *Benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra.* In hoc ipso hymno apertissimè declarauit diuinissimus vates, se nomen maiestatis eius non aliud intelligere, quàm Dei filium, quem dicit cum Sole quidem, id est, cum patre & ante Lunam mansisse, & perpetuò mansurum, sed tamen descensurum in terram vt miseros mortales saluos reddat, & diaboli siue calumniatoris superbam premat potestatem, qua humanum genus habebat subiugatum. *Orietur*, inquit, *in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna*, id est (vt equidem captus meus fert) donec toti iusti redditi mortales, sic nomini eius adhærebunt & vnientur, & sic facie ad faciem Deum intuebuntur, vt non amplius opus sit vlla Luna mouente vt ad hoc nomen toto animo tendant. Ipsa enim caritas in futuro seculo, in quo solo iustitia plena est & plena pax, sic nos Deo coniunget, vt tum omnes prophetiæ, omnes cærimoniæ, omnia sacramenta, omnis doctorum admonitio sit futura superuacanea. Optimis certè symbolis vsus est Dauid, dum Deum Soli comparat; & omnia ea quæ nos nominis eius monent, Lunæ. Nam vt imperfectam quandam & frequentissimè mutilam Solis imaginem nocturno tempore in Luna videmus, atque ex ea cognoscimus vbi & qua parte cæli Sol clarum hominibus diem ostendat; ita per oracula, per ritus sacros per apostolos, per sacramenta docemur, vbi Sol verum clarumque diem suis ostendat, quò simulatque ventum fuerit, cessabit omnis imago; non aliter atque orto Sole Lunæ lumen non amplius apparet. *Videmus nunc*, vt D. Pauli verbis nostram hanc expositionem reddam probabiliorem, *per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quanta, bone Deus, est donorum quæ per spiritum tuum hominibus largiris, per omnia in omnibus quales quales illi sint, concordia. Propheta Lunam dixit, D. Paulus speculum & ænigma nominauit res eas per quas hic Deum videmus. Quid autem est Luna aliud, quàm nocturnum Solis speculum? Sermonis igitur nostri faber haud dubiè eiusdem spiritus instinctu nomen hoc Lunæ struxit, quò illum maximum eius vsum intelligeremus, vt eius monitu ad supremi illius nominis quod est omni alio nomine superius, omnia præcepta, omnia nostra studia, omnes nostros labores atque conatus referremus. Quocirca quoties linguæ nostræ homines Lunam intuentur, nomen eius retro legant, quò nominis illius moneantur, in quo solo salui esse possunt. Hoc est nomen de quo D. Ioannes: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Et mox: *Verbum caro factum est.* Neque enim refert, siue verbum siue nomen dicas in

Nam.

Nomine Dei intelligitur Dei filius.

hoc

hoc mysterio. Græcis λόγος in eadem dicitur notione. Nostra lingua in eadem significatione habet wort, vocem non minus quàm man ichuæam, quæ per litteratum vestigia retro lecta significat veritatem, & fidem; & fiduciam, & legitimum coniugium, vt modò dixi. Quo stupendo vocum artificio docemur, ipsum wort, quod Latinus verbum diceret, ipsam esse veritatem; ipsum wort illud esse, cui soli, vtpotè ipsi veritati, credere debemus; ipsum wort illud esse, cui soli, vt veræ custodiæ, fidere debemus; ipsum wort illud esse, cum quo legitimum nobis est coniugium contrahendum. Hoc est arcanum illud coniugium, cuius typum hominum inter se connubia gerere D. Paulus dixit, magnum vocans sacramentum Christi & Ecclesiæ, inter quos solos legitimum est & verum connubium, nullo vnquam seculo dissoluendum. Sed hæc altiora & alterius loci. Vt igitur ad id quod in quæstione erat reuertamur, videndum, an hoc linguæ mysterium, quo nullum ne cogitando quidem maius reperiatur, in Allemanica lingua conseruetur. Sed quid videamus, cùm modò dictum sit, hanc conuersionem reciprocam apud eos corrumpi; eo quòd Mon minimè nos deducat ad Nam, qua voce tamen æquè atque nos pro nomine vtuntur, sed ad Nom nullius significationis vocabulum. Eadem est corruptela in Tam & Mat ab ipsis inuecta, cùm pro illo Tumpt, pro hoc Maff pronuntient. Qua in voce illud obiter addam, מד Hebræorum à nostrati Mat deriuari, & inde etiam Modum apud Latinos dici, propterea quòd hæc vocum per conuersionem formandarum ratio, linguæ nostræ sit peculiaris. Nec aliter peccant in Trow & wort, pro quibus Trow & wort scribunt. Idem in aliis ferè omnibus committunt; quo vel solo indicio cuiuis liquere potest; arcanum illud linguæ artificium ab ipsis corrumpi, & idcirco sermonem nostrum multo habendum castigatiorem. Et quemadmodum hæc conuertendarum vocum analogia ab ipsis negligitur, ita longissimè recedunt ab etymologia vocum plurimarum, vt & in his ipsis vocibus demonstrare possem, vt interim omittam ventosas ipsorum buccas, quibus Atticum nostrum Tau voluti anseres quidam exsibilare nituntur. In Tumpt nullam rationem agnoscas; nec item in Nam. Cùm enim conuersionem illam reciprocam corrumpant, & hæc vox primariam suæ formæ rationem ex ea ducat; fieri non potest; vt non longius multo quàm nos à genuino linguæ ortu abesse dicantur. Verùm hæc satis hoc loco sunto, quibus dum diutius quàm rebar me facturum, sum immoratus, aliam mihi remoram accersiui. Dicent enim Latini me voces sermonis sui proprias in exemplum citasse, & in iis Allemanos, dum mon dicunt pro Luna, videri ad Moneo Latinorum propiùs accessisse: Rursum dum Nam & Allemanus & Germanus pronunciat, vtrumque posse videri vocem hanc à Romanis emendicasse priore syllaba ex voce Nomen nonnihil corrupta. Hic ego ad illud confugio axioma: Communem duarum pluriúmve linguarum vocem ex ea primordia sua ducere, in qua ratio inuenitur ad naturam rei significatæ explicandam plurimum adferens lucis. Dico itaque Moneo è nostro sermone, quo primùm Cimmerij in Italia vsi sunt, remansisse, propterea quòd man tempore longo pronunciatum, deducatur à man vocali breui elato, vt par est, duo tempora naturæ ordine vno esse posteriora. Man verò breue fit à men, quod significat ago & duco, à quo Latini Mino seruarunt. Huius præteritum imperfectum est man, prò eo quod Latinis est ducebam. Inde man eodem accentu pro viro ponitur, eo quòd hoc proprium & præcipuum sit viri officium, vt & se & cætera omnia animalia ducat ac gubernet. In quo si Adamus constanter perstitisset, nunquam genus humanum in has miserias præcipitasset. Vide quæso, quanti momenti vocabulum; cuius rationem si ducem sequamur, nunquam nos nec à carne, nec à femina duci agique sinemus. Porrò quia primariæ ducendi partes ad hominum pertineant ductum, voluit architectus, vt man longo tempore productum, hoc ipsum ducendi genus exprimeret. Cùm enim homo præceptis & admonitione agi debeat, hoc ipsum voluit officium ea voce nuncupari, quæ ex viri nomine fieret, vna sola temporis mora adiecta. Breue itaque tempus in man, notat virum prius se quàm cæteros ducere debere, atque inde ad cæteros ducendos progredi, ea videlicet via & ratione, qua breue tempus prius,

Wort vocabuli etymon. Trow.

Modus.

Vocum primordia ex qua lingua sint petenda.

Moneo, es, ere.

Man. Men. Mino, as, are.

Viri propriũ & præcipuũ officium.

prius, longum posterius videmus. Nomina verò quæ perpetuum quippiam significant, conuenientissimè fiunt à verbis temporis præteriti imperfecti, propterea quòd hoc tria tempora complectatur. Nam qui dicit faciebam; ostendit se aliquid fecisse, & adhuc aliquid facere, & pòst etiam aliquid esse operi se addirurum: qua de re alibi. Quòd item nomina deriuamus à verbis, id summa nititur ratione, quæ tota est in philosophiæ principio posita, quo statuitur actus prior esse quàm potentia. Iam cùm

Nomen.

Nam pro Nomine fiat à Man per conuersionem, fateamur oportet; Nomen quoque apud Latinos vocabulum esse de Cimmeria lingua in Latio relictum. Men item non à mino, sed contrà Mino à Men, quod ex reciproca conuersione nobis peculiari liquet, cùm Nem versa, Men prorsa vox sit; & Men suam apud nos habeat compositionem ex Me & En; de qua si nunc agerem; longiùs esset à proposito euagandum.

Mens.

A Men Latini etiam Mens seruarunt, eo quòd Mens hominem ducat necesse sit, si caussam nominis sui volet tueri. Quia ergo vocabula eius primogenia sunt linguæ in qua veras suas habent rationes; cogentur Græci fateri, μὴν pro Luna nobis deberi, quoniam vocis ratio verissima apud nos reperiatur. Verùm redeamus ad id vnde

Germanicus sermo qua ratione diuersus à Gallico fuisse dicatur apud veteres.

digressi sumus. Cùm Germanicus sermo apud veteres diuersus dicitur à Gallico fuisse, sic sermo accipiendus, vt tum de Sueuica lingua loqui censeantur, quæ hodie dicitur lingua superior, eo quòd sit eorum hominum qui partes habitant superiores & à mari magis remotas. Hanc igitur cùm vernaculam sibi Arionistus haberet; non mirum videri debet, si Gallicum sermonem longa consuetudine dicatur didicisse, cùm & hodie plurimos Allemanos Antuerpiæ cernamus, qui ne longa quidem multorum annorum consuetudine sermonis sibi nostri comparant facultatem. Tacitus etiam ad hunc modum intelligendus, dum dicit Marsingos & Burios sermone cultuque Sueuos referre, Gotinos verò alterius gentis esse de Gallica lingua doceri. Est enim & semper fuit in ipsa etiam Asia alius Sueuorum, alius Germanorum sermo; haud secus atque alius Dorum, alius Atticorum. Et optimè profectò id à Tacito animaduersum, Gotinos Gallica lingua locutos fuisse, cùm Gotini à Gotis essent oriundi, vt Becceselana nostra tradunt; quorum sermo idem fuit cum Cimmerio, quo hactenus quosdam Tauricæ Chersonesi indigenas ad Bosporum Cimmerium vti, in Francicis, de grauissima illustris viri Ogerij Boesbecani testificatione,

Ogerius Boesbecanus.

memini prodidisse. Proximi autem Cimbricæ huic Chersoneso Getæ fuerunt, qui inde ad Danubium vsque & montes Carpathios latas quondam sedes tenebant, è quibus Hunnicæ rabiei cedentes, flumen sunt transgressi, primùm illud quidem pace Romanorum, at mox, eorum perfidia sic merente, totum imperium euersuri.

Taurica Chersonesus etiamnum hodie lingua Brabantica vtitur.

Quòd verò Goti perinde atque Cimmerij Tauricam Chersonesum habitantes lingua Germaniæ inferioris vsi sint, quam ego ad discrimen Sueuicæ siue Allemanicæ Cimbricam soleo vocare, satis queat doceri ex sermone Dacorum, qui hactenus integer in Transsiluaniæ quadam parte permanens, idem est cum lingua Treuerorum. quod non ex aliis tantùm didici, sed ipsemet expertus sum, dũ in Hispania docto quodam iuuene natione Daco à manibus vterer: qui cum familiariter sermone nostro citra omnem intelligentiæ vel moram vel difficultatem haud secus atque cum nostratibus colloquebar. Errare autem eos, qui hanc linguam à Saxonibus Caroli magni iussu eò deductis inuectam putant, in Gotodanicis tradidi; è quibus cui ita visum fuerit, discat licet, Dacos Getarum siue Gotorum, qui iidem sunt, partem fuisse, & Geticam linguam vsurpasse. Cùm ergo Gotini à Gotis oriundi Getico sermone loquerentur, Gallico sermone vtebantur, eo quòd Dacorum idem sit cum Treuerico. In eo igitur Tacitus labitur, quòd ex linguæ conuenientia Gotinos Gallos putarit. Nec est admiratione dignius, Getici sermonis puritatem in Carpathiis montibus adhuc manere, quàm sit, in Taurica Chersoneso hactenus perdurare vetustam Cimmeriorum linguam, qui primum illi pæninsulæ vicinoque freto nomen dederunt. Quando igitur iam Iosepi indicio demonstraui, Gallos à Gomero genus ducere, & Gomeros

Gallica antiqua lingua eadem cum Cimbrica fuit.

ob id posse dici, licet ipsi se, vt pòst docebo, Cimmerios vocarint; & eandem ipsis quam Treueris linguam fuisse, D. Hieronymi sancti auctoritate; & ex Tacito declaraui, Geticam linguam eandem esse cum Gallica; & rursus Geticam eandem esse cum nostra; necessaria mihi conclusione videor collegisse, Gallicam antiquam eandem

dem cum nostrati hodierna habendam esse. Idem mihi nunc aliquot exemplis è vetustis scriptoribus petitis declarandum puto, quò res variis multorum controuersiis agitata, tandem extra omnem adducatur dubitationem, & deinde mihi liceat de omniũ consensu, Gallica nomina vera & germana interpretatione declarare. In nono Becceselanorum libro ostendi, non malè Metrodorum Scepsium prodidisse, Padum à picea dici; sed non rectè inde colligi, Pades piceam notare. Ven enim Gallica siue nostrati lingua picea materia vocatur, & Pat viam notat, vnde Patden, & reiecto tau, Paden viam significat piceæ materiæ, quam plurimam Padus vtrimque è montibus per varios & multos fluminum canales suscipit, adeò vt nullum in tota Europa flumen norim, cui potius hæc nomenclaturæ ratio sit accommodanda. Eodem loco monstraui, Bodincum apud Plinium & eius magistrum Metrodoron hoc flumen vocari, quod significat fundo carentem: Et id quidem non citra caussam; vel quia pars eius ad inferos delaberetur, vel quia picea dumtaxat materia non vado transiri posset: Verùm in hac voce vnius litteræ deliquium accidisse. Integram enim esse Bodmincum à Boden mint, quod nobis id notat cui fundum deest. Quoniam tamen hæc latius illic sunt explicata, non video quid caussæ sit, cur hic repetantur; vbi satis superque me satisfacturum existimo, si exempla dumtaxat indicauero. Reliquit & luculentum nobis Gallicæ linguæ monumentum Pausanias in Phocicis, vbi Trimarcisiam Gallorum describit; qua voce nos eum intelligimus equitatum, in quo singuli tribus equis censentur, vt in Gigantomachia mea latè declaraui; indicato etiam Rhenani & aliorum in huius nominis interpretatione errore, ita vt nihil opus sit idem hic rursus inculcare. Interim hoc demiror tam integram hanc vocem in Pausaniæ codice mansisse, cùm apud Romanos adeò pleræque omnes sint corruptæ atque deformatæ, vt vix intelligi possint: in quarum numero est & illa apud Plinium de aratri generibus scribentem, cuius hæc sunt verba: Tertium in solo facili nec toto porrectum dentali, sed exigua cuspide in rostro, latior hæc, quarto generi, sed acutior in mucronem fastigiata, eodemque gladio scindens solum, & acie laterum radices herbarum secans. Id non pridem inuentum in Rhætia. Galliæ duas addidere tali rotulas, quod genus vocant Planarati. Hic Planarati prorsus nihil denotat; iudicium tamen facit nobis apertum, quam vocem germanam loco suo mouerit. Plograt enim aratri rotam notat, Plog met rat aratrum cum rota: quo fit, vt perspicuum sit posterius hoc vocabulum à Plinio scriptum fuisse. Qua de re non dubitabit is qui illa viderit exemplaria in quibus non Planarati, sed Plomerat legitur, vocabulum ex Plog met rat decurtatum. Cernas hic clarissimè, Gallicam linguam nec cum Allemanica, nec cum Heluetica huius ætatis conuenisse, sed prorsus cum ea qua hactenus vtuntur Antuerpiani cæterique Cimbri. Illi enim pro Plog Pflug scribunt, accersita studiosè ea littera, quam terinam vocauit Quintilianus, quò scilicet à sermonis nostri lenitate, quam stolidè nobis vitio vertunt, stridenti sibilo discreparent. Et verò ne quis putet fœdam hanc pronunciationis corruptelam in hac tantum voce ab ipsis amari, veluti suauem quandam cantilenam; monendum est, hanc ipsam linguæ stribliginem, in quamplurimis vocibus, quarum principium littera P sortitur, ab illis diligenter obseruari. Cùm enim nos Planten pro plantare dicamus; illi Pflantzen & pronunciant & scribunt: Cùm nos Pal pro palo & termino; illi Pfal: Cùm nos Persik pro persico; illi Pfersig: Cùm nos Pip pro pituita; illi Pfipff: Cùm nos Peert pro equo; illi Pferd: cùm nos Pil pro sagitta; illi Pfeil. Quid multis? Hoc est illis vocum condimentum, multis sibilis voces exasperare: atque id tam curiosè in omnibus sequuntur, vt non alio nomine vel ipsi sibi magis placeant, vel nostrates contemnant. Quoniam enim nos Tau pro sigma lubentius vsurpamus, & wat dicimus, vbi illi dicunt was; nostrates omnes wat-lendischen nominant, id est, illius regionis homines in qua wat pro was pronunciatur: Et dum nos sic appellant, magno credimur ab ipsis & infami conuicio vapulare, cùm tamen hoc ipso suo tam acuto iudicio non minus omnes Atticos, quàm nostrates condemnent. Non possum equidem facere, vt de hac censura cogitans, non prorumpam in risum. Confestim enim in mentem venit illius iudicij quo fertur Midas asininas sibi aures præmij loco retulisse, cùm Apollini Panem prætulisset, crassiorem

Padi fluv. etymon. Ven Pat.

Bodinci etymon.

Trimarcisia Gallorum.

Planarati dictio; pro Plograt, apud Plin.

Plinius castigatur.

F litterâ ferinâ exasperant Allemani pleraſque voces à littera p incipientes.

Wat-lendsers.

crassiorem ferens sententiam, quàm ipse Tmolus. Dici solet in homines rudi ingenio præditos, pistillo ipsos esse obtusiores. At hic videmus Midam non pistillo tantùm, sed monte etiam, vastum dorsum extollente, fuisse crassiorem. Videant igitur ij qui Pflantzen quàm Planten, Pfal quàm Pal melius dulciusque censent, ne & auribus asininis audire, & latis montium dorsis esse obtusiores existimentur, cùm apud alios, tum maximè apud Atticos, apud quos sigma, ob magnam sibilandi vim qua passim omnibus obstrepebat, ostracismo pulsum est è ciuitate. Sed satis horum, quæ non dubito quin ab Allemanis magno flatu sint exsibilanda. Redeat oratio vnde discessit. Quemadmodum Ploguertrat à nostratibus æquè atque à priscis Gallis intelligitur, ita & alterum vocabulum Marga à Plinio etiam inter Gallica relatum. Terram enim, inquit, terra emendari (vt aliqui præcipiunt) super tenuem iniecta, aut gracili bibulaque super humidam ac præpinguem, dementia operæ est. Quid enim potest sperare qui talem colit? Alia est ratio, quam Britannia & Gallia inuenere alendi eam ipsa, quod genus vocant Margam. Spissior vbertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps ac velut glandia in corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo. Ex his Plinij verbis duo nobis ostenduntur; alterum, nostram linguam reuera eandem esse cum prisca Gallica, quandoquidem nunc non minus, quàm olim Margam hoc genus terræ vocamus; alterum Gallicam & Britannicam vel eandem, vel cognatas linguas fuisse. Terræ autem hoc genus hoc nomine dignamur propterea, quòd generatim quoduis medullæ genus Marg nominemus. Plinius aliquot interpositis verbis, Tertium, inquit, genus caudæ Glischromargon vocant. Vbi equidem suspicor mendum irrepsisse, & ex Glinstermargo factum esse Glischromargum. Qua enim caussa Græcam vocem vel Britanni vel Belgæ accersiuissent ad nomen peculiari Margæ generi componendum? Nec verò tenacitas in creta fullonia quæritur, sed pinguedo & abstersio tenui materiæ innata. Sed quid opus est hic pluribus verbis? Plinius ipse hanc margam candidam vocat, quã nos Glinster-marg vocaremus; cùm idem sit glinsteren quod candere. Quò tamen hac in re dubitem, facit nomen Capnumargos, quod Græcogallicum omnino videtur, quasi fuliginosa marga diceretur. Audebo tamen; omni reiecta Epoche, dicere hoc item nomen corruptum fuisse, à quopiam videlicet Græci sermonis sibi scientiam arroganti. Cùm enim Coper-margos scriptum inuenisset, nec quid ea vox notaret perspiceret, ex Coper fecit Capnu. Est autem Coper nobis idem quod Græcis χάλκος, Latinis æs. Vnde Coper-marg est marga æris referens colorem. Nam & hactenus rufo colori, quo Plinius hanc margam à cæteris distinxit, ab ære nomen mutuamur. Suspicor itaque ipsas etiam terminationes perperam ad Græcam formam accommodatas, & à Plinio scriptum fuisse Copermarga & Glinstermarga. Sed hæc minoris, quàm vt de iis sit contendendum. Transeamus ad aliud vocabulum, quod & ipsum Plinij beneficio intelligemus. Ait Latinos eam auiculam quam à galero quondam galeritam vocassent, sua ætate alaudam nominare, voce Gallica, & inde legioni quoque nomen esse. Suetonius narrat Cæsarem legionem conscripsisse ex Transalpinis vocabulo Gallico alaudam nuncupatam, quam disciplina cultuque Romano institutam atque ornatam, postea vniuersam ciuitate donarit. Constat ergo & legioni & auiculæ Alaudæ nomen fuisse; quod vt ad veram suam originem reuocetur, non inutile fuerit Aristophanem audire, apud quem ea in Auibus exponuntur, è quibus ad nominis huius causam facilè veniemus. Sunt autem hæc:

Marga, quid sit. — *Glischromargos.* — *Capnumargos.* — *Coper.* — *Alauda auicula dicta galerita.* — *Alauda dicta legio Gallica.*

Ἀμαθὴς γὰρ ἔφυς, κ'οὐ πολυπράγμων οὐδ' Αἴσωπον πεπάτηκας,
Ὃς ἔφασκε λέγων κορυδὸν πάντων πρώτην ὄρνιθα γενέσθαι
Προτέραν τῆς γῆς, κἄπειτα νόσῳ τὸν πατέρ' αὐτῆς ἀποθνήσκειν,
Γῆν δ' οὐκ εἶναι. τὸν δὲ προκεῖσθαι πεμπταῖον. τὴν δ' ἀποροῦσαν
Ὑπ' ἀμηχανίας τὸν πατέρ' αὐτῆς ἐν τῇ κεφαλῇ κατορύξαι.

Quorum hæc est sententia; Aesopum fabulam scripsisse, qua narretur alaudam cùm cæteris, tum ipsa etiam terra esse antiquiorem. Vnde mortuo patre, iam quintũ diem iacente, non habuisse terram in quã eum sepeliret: reliquis igitur consiliis destitutam, patri tumulum in capite suo posuisse. Ex hoc Comici loco perspicuum fit, quod & Galenus noster annotauit, qua de caussa κορυδαλλίδας ἐπιτυμβιδίους Theocritus appellarit, id est, quare galericas dixerit tymbum super capite gestare.

Hinc

Hinc modò quiuis nostratium videbit, Alaudam dici ab Al-aud, id est, omnino antiqua vel omnia vetustate præuertens, quod Aristophanes dixit πάντων πρώτη, id est, omnium prima, quasi Alaudæ nomē voluisset interpretari. Cęterū qua de causa hęc fabula à priscis hominibus fuerit cōficta, & nō apud Græcos tantùm, sed apud Gallos etiā celebrata, vt ipsum auiculæ nomen patefacit, à nemine hactenus explicatum est. Nos hac de re in Hieroglyphicis copiosè satis (vt nostri quidē ingenij captus est) disseruimus, ipsam tamen mysterij amplitudinem atque dignitatem nullius vnquam oratio, sit licet Cicerone eloquentior, assequetur; tantùm abest vt id de me velim polliceri. Summa rei, vt compendio eam hic complectar, hæc est: Galerita hymnorum Deo canendorum & numerum & modum hieroglyphico suo symbolo demonstrat; vt cùm ex aliis, tum ex antiquissima illa Ægyptiaca, quæ apud Bembos seruatur, tabula docebo. Nobis alio nomine vocatur Leuwerc siue lef-werc, id est, vitæ opus: quo monemur primum & antiquissimum vitæ opus esse debere in laudibus Deo canendis, atque hoc omnibus terrenis prius nobis habendum. Sepeliamus igitur patrem nostrum cælestem in capite nostro & supremo mentis vertice, vt verè de nobis dici possit, nos viua Dei templa esse, & cum, quicquid agimus, semper in animo circumferamus. Sed de his suo loco plura. Non dubito, quin si hæc Perionius cognouisset, mox fuisset affirmaturus ex iis certè, Gallos plurima non verba modò, sed arcana etiam veteris sapientiæ præcepta de Græcorum fontibus hausisse. Nos contrà rogamus æquos rerum æstimatores, An non veri sit similius, Græcos fabulam ab illis accepisse, apud quos tanta eius est antiquitas, vt auiculæ etiam inde suum dederint nomen, cùm nihil aliud sit Alauda, quàm omnia vetustate præcedens. Nec mirum hanc fabulam è nostro sermone ad Græcos venisse, cùm tota fabulosæ theologiæ constructio ad Orpheum referatur, hominem, vt Græci scribunt, apud Thraces natum; apud quos, Strabone teste, Geticus sermo, quem eundem dixi cum Gallico, vernaculus habebatur. Cur porrò legio Gallica hoc nomen sibi sumpserit, neminem potest latere, qui sciat modò quanto in honore & auctoritate apud Romanos fuerint veterani. Galli enim dum se Alaudas vocabant, se non aliis modò militibus Romanis, sed ipsis etiam veteranis præferebant. Cicero certè Alaudas cæterosq́. veteranos coniunxit, in quo plurium numero hanc legionem ferè vocari animaduerti; quod sanè fit quàm conuenientissimè Gallico sermoni, in quo Alauden nihil aliud sonat, quàm omnes veterani. Quam loquendi consuetudinem crediderim ei ab ipsis Gallis Latinè loquentibus traditam fuisse. Quamobrem vt Alaudæ symbolo se omnium primos, ita alaudarum vocabulo se omnes veteranos esse profitebantur. Vide modò, quantum lucis ex huius vocis interpretatione nobis affulserit; quam qui parui faciet, ei suadeo, vt in tenebris suis perpetuò delitescat, & omnem veteris historiæ cognitionem ex Pseudoberosis & id genus nugiuendis pergat haurire. Sunt apud Cæsarem etiam Gallica quædam vocabula explicata, inter quæ Soldurioru̅ & Ambactorum nomina; quorū illud sic interpretatur, vt deuotos dicat. Eorum hanc dicit esse conditionem, vt omnibus in vita commodis vnà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt. Si quid iis per vim accidat, aut eundem casum vnà ferant, aut sibi mortem consciscant. Nisi Cæsari fidem haberem, singulare quoddam & electissimum genus custodiæ Soldurios fuisse asserenti, procliue esset dicere, vocem hanc compositam esse ex sold & hueren, quorum illud stipendium, hoc conducere significat: quam rationem sequendo, non alij essent soldurij, quàm stipendio conducti. Verùm latiùs hæc interpretatio patet, quàm Cæsaris dictis videatur conuenire. Quamobrem dicam soldurios à Sold & Vr nomen accepisse, propter magnam excellentiam qua cæteris omnibus militibus & corporis custodibus stipendio conductis antestabant. Vr enim vox est vna illarum quæ retro lectæ cōtrarium eius significant quod prorsæ denotabant. Quemadmodum enim Vr id significat quod in quouis rerum genere est excellentissimum, ita Ru illud quod est imperfectum vocamus. Hinc Vr-aut, siue Vralt significat eum qui senio cæteris præstat. Vrhan excellentissimum illud Gallorum genus, quod in siluis & montibus versatur. Sic Vros est maximus bos: Os enim nobis bos vocatur: Hinc Latinis Vrus, & Græcis οὖρος pro eodem animali; quod à Cæsare sic depictum est, vt dicatur non multo infra elephātorum magnitudinem consistere. Qua in voce id dignum est animaduersione, & Græcos & Latinos è nostro sermone, non è superiore nomen duxisse, quoniam non Os, sed

Alauda vnde dicatur.

Leuwerc etymon.

Soldurij apud Cæsarem, qui sint.

Sold.

Vr, quid significet.

Ru.

Os.

Vrus.

οὖρος.

Ochs. Ochs dicant, è quo Ozos, nõ Vzos formaretur. Erit igitur Sold-iet excellentissimũ stipendium, & Soldurij qui tali se stipendio obligarunt. Quod enim præstantius stipendium inuenias, eo quo omnia vitæ commoda, inter eos qui seruiunt, & eum cui seruitur, æqua statuuntur? Sold autem stipendium nobis esse nemo est qui ignoret. Quamobrem cuius nunc liquebit, sic vocis huius compositæ vim & notionem à Cæsare expressam esse, nihil vt queat dici linguæ nostræ vernaculæ conuenientius; & vnà nobis occasionem datam esse illius quoque vocabuli explicandi, quo insigne illud boum genus vocatur, quod à Cæsare descriptum habemus eo loco quo de Germanorum feris agit, vbi quàm recta ratione Vros bos hic vocetur, ab eximia præstantia, qua reliquos vincit, cognoscere licebit; & simul illud videre, vetustam Germanorum linguam in hac voce cum Gallica prorsus consensisse, atque inde ad Latinos vsum eius venisse. De Ambactorum nomine nihil hic nobis dicendum, ne, quæ satis latè à me in Atuaticis exposita sunt, hic mihi

Vergobretus apud Cæsarem, vnde dictus. & cum meo & lectoris tædio sint remandenda. Legimus præterea & aliam vocem Gallicam in Cæsaris commentariis Vergobretum; cuius significatio sic exponitur, vt magistratus esse definiatur, vitæ necisque habens potestatem; qui apud Heduos annuus legebatur; ne videlicet in tyrannidem transiret. Passa est hæc vox fortasse cladis nonnihil, at exiguæ, & talis, quam Romanus sermo euitare non posset; atque idcirco Cæsari condonandæ. Cùm enim & Hebræi, & Græci, & Latini littera ea careant, quam nos duplici v pingimus, simplex v in hoc vocabulo duplicis locum potuit occupasse, vt pro wergobzet, vergobzet habeamus. Est tamen & verg apud nos in vsu, pro eo quod est propono ad considerandum deliberandumque: Sed ea notio necis potestatem, quam Cæsar huic magistratui adscribit, non complectitur. Wergobzet enim eum denotat magistratũ cuius est ea, quæ velit, in deliberationem vocare; quæ certè dignitas ad supremam etiam spectat in rep. potestatem. Verùm wergobzet eum nobis denotat magistratum, cui potestas est strangulandi. quod genus supplicij vt extremum erat & maximum apud vetustos Gallos; ita hodie quoque apud nos ad turpissimam in sceleribus morte puniendis pertinet infamiam. Fortassis ergo magistratus hic ab extremo supplicio, cuius haberet potestatem, apud Heduos nominabatur; quod nisi placeat vt Cæsaris expositionem confirmans, licebit ea, quam habemus, retenta lectione verg-obzet interpretari eum magistratum, cui summa sit potestas & senatus habendi, & ea proponendi, quæ visum fuerit ad præsentem reip. statum pertinere: quam dignitatem ij nũc in ciuitatibus nostris habent, quos Borgmeesters, id est, ciuium magistros vocamus. Obzet autem concisum est ex oberhet, qua in voce agnoscas iam tum etiam apud Heduos B. pro V. poni solere, propter viciniam Allemanorum, qui hactenus ober pro ouer dicunt, tanto duriusculè, quanto V. consonans lenius quàm B. sonare sentitur. Vitát enim quàm possunt maximè omnem sermonis suauitatem; atque ideò in principio pro V. pronunciant F. vt pro Wanckrijc, Franckrijch; pro Wacten, Fassen. quod est comprehendere; pro vel, quo pellis notatur, fael aut fel; & Latinè loquentes pro vino potant finum. In medio autem pro V. B. sonant & scribunt frequentissimé; quos Hedui imitati, pro ouer ober dixerũt, à quo oberheet siue oberheit (nam vtrumque dicitur) pro nostro ouerheet siue overheit, quo magistratum quẽtis notamus; ea loquendi consuetudine, quam barbarolatinus exprimeret, si diceret, superioritatem. Ab oberheet obzet, & hinc vergobzet siue wergobzet, Allemanni hac ætate duriùs dicunt oberkeit pro ouerheit, quam formulam in similibus quoque vocum terminationibus seruant. Iam hactenus Germanis superioribus in vsu est frequenti, vt worgen pro occidere generatim dicant: quam consuetudinem Heduos olim habuisse, de Cæsaris interpretatione coniecto. Sunt & apud Festum Pompeium Gallica aliquot voca-

Benna quid sit. bula, inter quæ Bennam vehiculi genus commemorat, quod nos tale intelligimus, vt corbem habuerit oblongum è viminibus contextum. Hactenus enim Ben vocamus

Ben. oblongum corbem, quo vestes lineæ, postquam elotæ sunt, ad apricum campum deuehuntur, quo partim frequenti aquæ aspersione distentæ candescant, partim ventis & sole deficcentur. Corbis etiá is cui vel obstetrices vel nutrices ad focũ insident, dũ pueros ad ignem in gremio fouent, Ben à quibusdá nominatur. Alij etiam vas vimineum, è quo oues pabulũ capiũt, Ben dicunt. In nostris vehiculis Bennas habemus, in quibusdá quidem per totam currus longitudinem extensas, in aliis verò, & iis quidem plurimis bipartitas, vt altera Benna partem currus anticam teneat, altera posticam concludat.

Idem

Idem Bulgam vocabulum dicit Gallicum, nobis nunc Buidl vocatur; à qua voce Romani fecerunt Bul, eo quòd diphthongo ui non ferè vterétur, quam Greci in ἄρπυια & similibus habent. Ex Bul deinde Bulga euâsit, hinc quo Latinam acciperet terminationem, hinc quo littera G adiecta, à Bulla distingueretur. Huius Gallicæ vocis tam antiquus est apud Latinos vsus, vt Lucilius ea Satyram quandam suam condiuerit, hóminem quendam describens, cui similes quamplurimos cognoui his verbis:

Bulga vocabuli significatio.

Cui neque iumentum est, nec seruus, nec cômes vllus;
Bulgam & quicquid habet nummorum secum habet ipse:
Cum bulga cœnat, dormit, lauit: omnis in vna
Spes homini bulga, hac deuincta est cætera vita.

Refertur & Dun inter Gallica vocabula; quo montem significari non satis memini, an apud Plutarchum, an apud alium legerim; vtut est, nemo nostratium ignorat, fabulosos quosdam montes Oceano in Hollandia & Flandria obiectos Dunen ab omnibus vocari. Ridere mihi lubet, quod in Rhellicani annotationibus, quas ad illustrandos Cæsaris commentarios edidit, legisse me recordor. Inter alia enim quibus maiorem in modum contendit Gallicum sermonem non eundem cum Germanico fuisse, addit & hoc vocabulum Dun, aiens id doctissimorum hominum consensu montem vetustis Gallis notasse, & nunc Germanis non montem, sed tenue significare; atq. inde liquere alium Gallorum veterum, alium Germanorum esse sermonem. Scio equidem Dun tenue denotare, atque in hac significatione non apud Allemanos tantùm, sed apud nos etiam in vsu esse quotidiano: Verùm & illud scio, ad hanc notionem indicándam vocali breui debere pronunciari, quæ dũ Dun pro monte dicimus, longa sentitur.

Dun et Duyn quid sit.

Idem Dog negat canẽ apud suos Tigurinos notare, & esse tamen scriptũ, hoc vocabulũ in eo significatu apud antiquos Gallos in vsu fuisse. Sed nescijt bonus vir, vel se scire dissimulauit, multas voces paulatim in desuetudinẽ abire, atq. idcirco vitiosè colligi, si qua vox nunc in gente quapiá sit abolita, eam nũquam extitisse. Dog tamen nemo nostratium non intelligit canem esse; verùm quia vox ea apud Britannos, quorum lingua eadem cum Gallica fuit, generatim hactenus quemuis canem notat, factum est vt maiores dũtaxat canes hoc nomine dignemur, propterea quòd illos è Británia generosissimos & maximos accipiamus. Dicimus enim vulgò Engliſche dog, pro cane Anglico. Ceterum quamuis nec vocabulum Dun, nec Dog in vsu nunc esset, vt est vtrumq. in frequentissimo; ex eo tamen nihil aliud concludi posset, quàm multas voces in vulgi loquendi consuetudine vsurpari desiisse, quod in omni lingua contingere qui nescit, is ad Grammaticorum scholas & prima vmbratilis litteraturę rudimenta ex hac historica palæstra est ablegandus. Sed quid ago? Si omnium hac in quæstione vel errores, vel ineptias persequi vellem, nullus esset finis futurus, adeò turpiter & Germani superiores, & Galli siue potius Franci Romanisantes sese dederunt in varia nugamenta, dum alia vocabula ad linguam Græcam referunt, alia ad linguam Allemanicam detorquẽt; alia nihil significare asserunt; quorũ tamen pleraque, vt modò declaraui, ne pueris quidem nostris vernaculis quicquam habent obscuritatis. Quòd si qua sint (vt sunt complura) quorum significatio nos lateat, id mirum videri non debet, tũ ob vim à Romanis adhibitam, quò Latinæ formæ nonnihil responderent, litteris aliis exemptis, aliis additis, aliis mutatis, pro eo ac ipsorum auribus suauior sonus effici videbatur; tum propter librariorum culpam, qui parum piaculi in eo ponebãt, si barbaram vocẽm, quam nec intelligerent, nec à quoquam intellectum iri putarent, vel hoc modo, vel alio scripsissent, tum etiam quòd non pauca vocabula quæ aliquando in summo nitore fuerunt, tandem apud vulgus, noui semper appetens, obsolescant. Ad primum genus cùm alia quamplurima, tum propria maximè vel virorum vel vrbium nomina sunt referenda, in quibus corrumpendis mirum est quantum sibi tum Romani tum Græci permiserint. In his Cæsar nomina Gallica in Xi litteram Græcorum adspiratá exeuntia, x duplici Latinorũ littera terminauit. Sic ex θωμαρὶξ fecit Dumnorix; quorum illud nobis freniorum diuitem signat, hoc nullam offert notionem. Orgentorix an fecerit ex ἠρίττεξ, quod significat dominum qui à multis manibus diues est, quẽ nos Heer Henderich Latinis characteribus scriberemus, an verò ex ὀργυτεὶξ, quod natalium elegantia diuitem notat; arbitrio aliorũ discutiendum relinquo. Certè

Nomina propria variè corrupta.

Dumnorix.
Orgentorix.

vtraque vox, & Heer Heinderich & Hoogentrich notiſſimæ nobis eſt ſignificationis. Errant
Heimericus. Hendericus. tamen qui confundunt Heimerici & Henderici nomen, cùm hoc id quod dixi apertiſſimè noretur, illo locuples domorum, vel qui domi diues eſt, dicatur; quorum
Ambiorix. vtrumque in frequenti nobis eſt vſu. Ambiorix ab Ambiet-oo-rich deriuatum magiſtratū
Vercingetorix. notat multa ſobole diuitem. Vercingentorix ex Verſienichtit-rich proculdubio factum videtur, quo is ſignificatur, qui diues eſt facultate longè lateque omnia prouidendi. At ſi Verſunnichett-rich ſcribas, eodem illud quidem tendet, ſed eum notabit, qui prompto & ſollerti ingenio ad quæuis excogitanda abūdat. Hoc enim à Sin, illud à Sien ſignificādi
Diuitiacus. vim haberet. Nec minus corruptū Diuitiaci nomē, quod reor formatū ex Wi uiantiacht, quo notatur is qui hoſtes in fugam vertit. Diuico ex D'huiwic-hoot, quo intelligimus ca-
Diuico. put excubiarum, quibus cuſtodia commiſſa eſt. Nec mirum ex ui diphthōgo i factum, cùm & Harpyiam Latini, & ipſi etiam Græci pro Harpuia proferant. Duplex autem w in ſimplex tranſire, vnum eſt de frequentiſſimis, cuius exemplum in Litauico quoque
Litauicus. licet videre; quod nomen ex Luit-wic factum eſſe nemini noſtratium dubium eſſe poteſt, Nobiliſſimū hactenus apud nos nomen, & dignum quo omnes Reges vocarentur, propterea quòd eo ſignificetur populi refugiū, ſiue is qui pro populi ſalute excubias agit. Bone Deus, quanto auſpicatius hoc diuinū nomen, quàm vel Cæſarum vel Auguſtorū. Siue enim ποιμένα λαῶν dicas, id eſt, populi paſtorē, cum Homero, ſiue cum Gallis Luitwic-rum, idem ſignificaueris: meretur ſanè hæc vox vt perpetuò Regibus occinatur, & ſigillatim per omnes pro populo vigilandi excubandiq. partes vis eius explicetur. Sed ei rei nec hic locus eſt, & tam auguſta huius nominis eſt maieſtas, vt aliū ſibi poſtulet oratorem, qui nimirū melius ſit inſtructus, cùm à dicendi facultate, tū à regiis officiis & accuratè perſpiciēdis, & dilucidè ornateq. ei ad quē ſpectāt probandis. Et verò nihil opus eſt hoc nomen hic rurſus latiùs euoluere, propterea quòd in Francicis meis plura de eo, quàm quiſquā hactenus intellexiſſe videtur, è tenebris protraxi, & maximū & illuſtriſſimum plurimarum gentium deuictarū triumphis Regem, qui primus Chriſtianam religionem ſuſcepit, à falſo Clodouei nomine vindicaui. Hic obiter id monendum, in hoc nomine clarè cerni, nō me modò bene Diuiconis nomen interpretatū eſſe, ſed & illud, eandem prorſus linguam vetuſtis Gallis & Francis, qui à Dionyſio Mæotici Germani dicuntur, fuiſſe. Confirmat id & alterum nomen ſigno, ſi quod eſt aliud, luculētiſſimo.
Luterius. Vt enim Litauicus apud Æduos in Cęſaris cōmentariis nobilis eſt, ita & Luterius apud Cadurcos: de cuius nomine in Francicis itē ſatis mihi videor egiſſe copioſe. Diuico Hel-
Verticonis ſignificatio. uetius nominis ſui formula mihi in memoriā vocauit, Neruiū quendam Verticonē, qui quin à Vertich hoot nomen duxerit, nihil ambigo, quo is nobis denotatur, qui caput ha-
Boduognatus quis ſit. bet prōptum & conſilia expedita. Neruiorū itē dux fuit Boduognatus, quo is intelligitur dici potuiſſe, vel qui excelleret magna in famulos clementia, vel qui ſummè clemētem ſe præſtaret in mandatis exequēdis. Boden enim nobis famuli dicuntur, & generatim ij quibus mandamus, & alia notione Boden, & cū augmento Geboden ſunt mandata & iuſſa ſiue publica ſiue priuata, ſiue diuina ſiue humana. Hooggenat, & ſyncoptôs gnat, eſt excelſa clementia. Boden hoognat igitur excelſa clementia præditus, vel in mandatis exigendis, vel in famulis & ſubditis benignè tractādis: quam poſteriorē interpretationē Boduognati nomen magis videtur approbare. In hoc itē nomine non ſecus atq. in Litauico & Lutetio videas linguā noſtram & Sueuicam ſiue Germanam ſuperiorem non magis diſtetre, quàm Doricorū & Atticorū idiotiſmos, cùm & olim, & nunc eaſdē vocū radices interpretationesq. fuiſſe nō poſſit non agnoſci. Superioribus enim Germanis, & nō paucis item inferioribus nihil frequentius eſt in ore, quàm Gnat ſiue Gnad; qua voce vtuntur dum quenquā alloquuntur cui ditio aliqua eſt vel minima, in qua iuris dicendi
Arioviſti etymon. imperandiq. habeat poteſtatē. Ariouiſti nomen ad ſuperiorē linguam pertinere nemo neſcit: at idē nomē non aliud nobis quàm ipſis ſignificat. Erreuſt enim, vnde Ariouiſtus, is dicitur, qui in omnibus & agendis & dicendis honoris conſeruandi ſe præſtat tenacē. Sed iam ſatis & plus ſatis nominū propriorum à Cæſare celebratorum, in quibus cùm clariſſima nobis & vſitatiſſima ſint ſignificata, quid poteſt vltrà dubitari de vetuſto Gallorū ſermone? Nō pauca ſunt quæ olim in ſummo honore cùm eſſent, nūc obſoleta iacēt; quæ nobis vel ex cōpoſitione vel deriuatione, vel alia gēte eiuſdē linguæ ſunt ad notionē ſuā redigenda. Sic Nos pro nocumēto nobis nō eſt in vſu, ſed ex cōpoſita dictione

innoteſcit. Onnoſel enim dicimus pro innocẽte; ex quo liquet Noſel nocentẽ, & Nos noxá ſignificare. Sic Fer pro pulcro dici conſueſſe, hinc de Britannorũ lingua, hinc ex deriuatione ſcimus. Nam Fier hominem notat pulchritudinis oſtentatorẽ, eo modo à Fer manans, quo Gier à Ger. Quamobrem licet hac ætate nec Rheda, nec Petoritum, nec Eſſedum vllum vehiculi genus vocetur; ex origine tamen ſua cuiatia ſint, ſtatim agnoſcuntur. Nobis ſolenne eſt vocabula à præterito imperfecto deriuare; quá via à Rid fit Reed, id eſt, aut curru, aut equo vehebar, vnde Reda vehiculũ dici quis miretur? Ineptit Ioannes Picardus in ſua Celtopædia, Græcam vocem eſſe dicens, cùm pòſt ex Quinctiliano doceat Gallicam eſſe: cuius tametſi nobis perierit vſus, non periit tamen ratio ſignificationis. Hinc clarum fit, Eporediam quoque Salaſſiorum opidum ab equitãdo nomen ſortiri, vt Plinius annotauit. Petoritum vehiculi genus fuiſſe ſcribunt, quo matronæ apud Belgas maximè ad rura ſuburbana vectari ſoleant. Nobis Peten-ridom diceretur, quod notat vectationem matronarum. Sic dicimus au-pet, pro anu ſiue proaua. In Chriſtiana religione Pet dicitur quæ ex ſacro fonte ſuſcipit vel ſuſcipitur; & Peter, is qui ad idem ſacramentum teſtis adhibetur, & onus religionis docendæ ſuſcipit. Ex quo certa mihi coniectura eſt, Pet & Peter apud priſcos fuiſſe nomina ad ſenectutis venerationem ſpectantia; cuius ætatis eos eſſe oportetet, qui ad pueros fidei myſteriis imbuendos adhibentur. Quod de Latina lingua docere poſſem, in qua ex eadem origine Vetus in vſu eſt pro antiquo. Eſſedum fit ex Heſſichdom. Hiſſich vel Heſſich vox eſt qua hodie etiamnum aurigæ noſtri vtuntur, dum equos ad curſum incitant. Eſt enim Hiſſen idem quod incitare, ab Hit ſiue Heet, quod eſt calidum. Noſtri tamen aurigæ ipſius Attici Tau ſtudioſiores quàm ſuperiores Germani, Hittich dicunt ferè vel Hitſich, alij Hettich; vnde Heſſich per ſigmatiſmum huic voci conuenientem, eo quòd ſibilus ad incitandum non ſecus videtur valere, quàm follium ventus ad ignis calorem excitandum vehementiorem. Hinc igitur Heſſichdom perinde fit atque à Ape Apedom, & alia ſimilia ſimili deriuationis formula. Hittich ſiue Heſſich, idem eſt quod calidè & feruidè operi cuipiam inſtans. Audimus autem ab aurigis non Hittich tantùm, ſed etiam Hittichhou, quo celeumate celeritatem moderatam equis imperant, quaſi dicerent, feſtina lentè: quod ad verbũ ſi interpreteris, feruidè tene, ſiue feruidè curre, ſuſtine curſum, Latinus audiet. Eſſedum ergo ab Heſſichdom formatum ad incudem Romanam, vehiculum ſignificat celerrimum, quod currentibus equis ferè ageretur, atque idcirco Britannis in prœliis vſitatum. Quàm autem vocabulum hoc rei ſignificatæ ſit eleganter accommodatum, clariſſimum fiet ſi Cæſaris verba, huius vehiculi vſum deſcribentis, audiantur. Genus hoc eſt, inquit, ex eſſedis pugnæ. Primò per omnes partes perequitant & tela coniiciunt, atque ipſo terrore equorum & ſtrepitu rotarum, ordines plerumq. perturbant, & cùm ſe inter equitũ turmas inſinuauere, & ex eſſedis deſiliũt, & pedites prœliantur: aurigę interim paulùm è prœlio excedunt, atque ita ſe collocant, vt ſi illi à multitudine hoſtium premantur, expeditum ad ſuos receptum habeant. Ita mobilitatem equitum, ſtabilitatem peditum in prœliis præſtant; ac tantum vſu quotidiano & exercitatione efficiunt, vt in decliui ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, & breui moderari ac flectere, & per temonem percurrere, & in iugo inſiſtere, & inde ſe in currus citiſſimè recipere cõſueuerint. Hæc ille. Nũ vlla vox inueniri queat, quæ magis incomparabilem hanc celeritatẽ quàm Heſſichdom exprimat? qua nihil aliud notatur quàm rapidus in agendo feruor? Vides vt lingua noſtra veterẽ Gallorum ſermonem rectè interpretetur, quamq. ad vnguem vocabulorũ ratio cum rebus ſignificatis quadrate cernatur. Facit ſanè hæc apud me conſideratio, vt credam, Britannos & Gallos olim eodem in equis incitandis ſuſtinendiſq. celeumate vſos fuiſſe, quo noſtrates nunc vtũtur aurigæ. Ceſſauit iam olim eſſedorum vſus, tùm apud Britãnos, tum apud noſtrates; quibus ea Virgilius etiam tribuit, dum Belgica eſſeda vocat; verùm in eorum locum quadriroti currus ſucceſſerunt; non illi quidem ad prœliorum vſum, ſed ad itinerũ commoditatem celeritatemq. comparati, quos Heſſich ſiue Hitſich wagen vocamus, quaſi dicas, eſſedum tremens. Wagen enim currus hoc genus vocatur, quod inter duos axes longo ductu pendens quodámodo libretur atq. tremat ſub pondere vectorum. Pæne fuerá oblitus duarum vocũ, quas Suetonius Tranquillus vt bene Gallicas dixit, ita nõ ſatis peritè

Nos. Noſel. Onnoſel. Fer. Fier. Rheda. Eporedia op. Petoritum. Pete. Peter. Vetus. Eſſedum. Hiſſen. Hittich/Hitſich. Heſſich. Wagen.

Galba. est interpretatus. Earum altera est Galba, altera Becus. Galbam Gallis præpinguem notare scribit. Nos vulgò hominem simplicem & pinguiusculo ingenio præditum, & cuti-
Calf/Calb. culæ suæ curandæ dumtaxat intentum, & idcirco corpore molli, & obeso, Calb siue Calf vocamus, id est, vitulum, qui propriè nobis hac voce denotatur, eo quòd & corpore & ingenio similis sit vitulo, quem multo lacte impinguamus, vt suauē mensis carnē reponat.
Becus. Est igitur Calba pinguis & corpore & mēte de more nostro vocādus; at id non propriè,
Bec. sed figuratè. Becus verò vocabulū notæ est significationis. Bec enim cuiusuis auis rostrū dicimus, dum vocali breui pronunciatur: Quamobrē malè ad solius gallinacei rostrum à Trāquillo est relatū; quem errorē homini Romano in Gallico sermone cōdonare debemus: Immò verò gratias etiam habere, quòd nobis exemplo suo demonstrarit, Tolosanis sua etiamnū ætate vetustum Gallorū sermonem remansisse; de quibus, vt Massiliæ proximis, dubitari potuisset ab iis quibus Perionius persuasit, Græcā linguā Phocæorū beneficio in Gallia viguisse. Quoniā non pauca indicia, & illa quidē luculenta, è veterū scriptorum monumētis modò depromsi, videor mihi satis viā aperuisse ad vetusta quędā fluminū nomina interpretāda, quę si de sermone nostro intelligamus, nō exiguū momētum cæteris rationibus accesserit. Prodeat igitur primùm Arar in mediū, quò nominis sui caussam nobis effundat. Sed quia tarditate nimia nos diutius fortasse demoraretur, loquatur potius Cæsar, vir & in agendo & loquēdo celeritatis semper expeditæ. Flumē
Araris flu. vocabuli etymon. est, inquit, Arar, quod per fines Æduorū & Sequanorum in Rhodanū influit, incredibili lenitate, ita vt oculis, in vtrā partē fluat, iudicari nō possit. Videamus nūc an ipse nomē-
Ar. clator æquè atq. homo Roman[us] naturā ei[us] perspectā cognitāq. habuerit. Quid Ar significet, eosdē rogabo magistros, qui me, quid essedū sonaret, docuerūt. Vt enim illis Pittich frequētet est in ore; ita nō rarò etiā ex illis audias Ar Ar; quo tū se vti dicunt, cùm equos volunt tardè progredi. Atq. hic quidē huius vocis nunc vsus est omnibus rhedariis & essedariis iuxtà frequentatus: nec is quidē citra caussam ex ipsissimo sermonis nostri fonte promanantē. Dixi nobis vocabula quædam sic facta esse, vt retro lecta id notēt quod maximè facere videtur ad eius notitiam, quod prorso litterarū ordine notabatur. Id cùm aliàs aliud est, tum in plurimis est contrariū, eo quòd contraria contrariorum collatione maximè elucescant. Sic Tam vocali breui pronunciatū, contrarium habet Mat, Alb contrariū Bla; Vr contrariū Ru. Nec aliter ipsi Ra, quo citū notatur, opponitur Ar. Est enim
Ra. Ra & Rat eiusdē notationis, & caussam vtrumq. significationis habet ex natura ipsius lit-
Rat. teræ R & A. Cùm enim R. linguā vibret, & A progressum rectum notet, de pronunciationis forma Ra citum celeremue motum indicabit. Celerrimo enim motu fertur pilū quod antè fuerit vibratum, quàm manibus emissum. Huic igitur opponitur significatū eius vocis quæ contraria pronunciatione sentitur de illa quā dixi, nominū fabricandorū formula ductui naturę maximè consentanea. Nec differt Ra & Rat, sicut nec Ca & Cat, nec A & An, & alia non pauca; quæ nobis vel per consonantē, vel vocalē finiuntur. Quāobrem idem notabit Tar quod Ar. Et quamuis Tar nobis nō sit in vsu frequenti, est ta-
Tar. men Britānis hactenus in vsu frequentissimo, dū Tar dicūt pro Moror. Cerne nūc quàm aptā vocem flumini dederit nominū Gallicorū architectus, quamq. diligenter insignē eius tarditatē geminata voce Ar Ar notarit. Ab eadem voce Ar pro tardo, ipsa terra nomē
Art vocis significatio. sibi sumpsit Art, eo quòd non tardissima modò sit omniū rerum, sed quòd in omnibus etiā quibus admiscetur, sit mater tarditatis. Nemo igitur existimet Art nos ab Hebræis, qui ארץ pro eodē dicunt, mutuatos esse; immò contrà expendat, an illi à nobis suā vocē acceperint, iuxta illud axioma: Vocem pluribus linguis cōmunem, ex illa primam ducere originem, in qua recta eius ratio reperitur. Eadem censura Latini conuincentur, voca-
Tardus. bulum à nobis accepisse, dum Tardū dicunt; quod ratio significationis, & vocū formandarum peculiaris sermoni nostro modus apertissimè monstrant. Sed hæc idque genus alia ad Hermathenā nostram pertinent. Ararē excipit Rodanus; qui correcta & genuina
Rodani flu. etymon. pronūciatione Radanus dicēdus esset. qua in voce a in o illi mutarūt, qui proximi fontibus eius habitantes ad dialectum eā propiùs accedebant, quæ Mon pro Man, Suoben pro Suaben, alia similiter effert. Sed hoc parui momenti. Illud dignū notatu, in hoc flumine non magis quàm in Arare dormitasse nomenclatorē. Cùm enim Rat sit quod citum &
An. celere, An autē progressum denotet, nihil aliud erit Rat-an, siue per mediā litteram, (quā libenter pro tenui substituimus inter duas vocales, quòd is sonus dulcior auribus accidat)

dàt) Sadan, quàm celer progressus; qui quàm huic fluuio conueniat, illi norũt, qui vel per eum aliquando descenderunt, vel fluxum eius rapidissimũ sunt conspicati. Mirum est quàm mihi comm hinc Ararim; hinc Rodanum eo loco quo confluunt, intuenti volupe fuerit de horũ nominũ interpretatione cogitare: cui dũ accederet cogitatio de Lugduni nomenclatura, iã mihi videbar cõ eo versari, qui primus vrbis amœnissimæ fundaméta iecisset. Mihi certè Lugdunũ rale fuit, quale vt omnibus esset, is qui nomen primus indidit, feruidis precibus & bonis fausti ominis verbis videtur optasse. Cũ canonicis enim aliquot D. Ioannis suauissimè tantisper dum illic essem vixi, hospitio exceptus in ipsis ædibus, quæ templo continentes in ipsum Ararim porriguntur, iis quos Sacristas vocát deputatæ. Quamobrem quamuis credam me alibi etiam Lugduni nomen exposuisse; facit tamen tum grata vitæ in illa vrbe perquàm suauiter actæ recordatio, tum præsens negotiũ in quo nunc versor, vt cõmittere non possim, quin vocem hanc ad suos deducã natales, & ab insanis quorundam liberem nugamentis; qui nescio quem nobis Lugdum cõminiscuntur, vt ignorantiæ suæ mendacissimum conditoris figmentum prætexant. Guilielmus Paradinus à B. Rhenano monitus ne in hunc mendacij scopulum impingeret, aliud inuenit commentum, conatus, persuadere Lugdunũ à lugubri incẽdio, quo non semel conflagrauit, nomẽ accepisse. O sollertẽ antiquitatis indagatorem! Fuit scilicet ipse conditor tam læua mente præditus, vt ab infortunio & exitio nomen vrbi daret? quasi nesciuerit vel in minimis quibusq. rebus exordiendis; nedum in vrbe constituenda bene esse ominandum. Longè profectò aliter res habet, & veritas pugnat cum hac suspicione ex diametro; adeò vt bonorum verborũ ratio vix alibi inueniatur maior & significantior obseruata, quàm in huius vocis structura. Simul ac exposuero, videbis G litteram mediam loco C irrepsisse, quod in compositione frequens est. Dnnum collẽ notare siue minorem montẽ, nemo eorũ qui linguæ nostrę peritus sit, ignorat, vti modò dictum est. Luc verò prosperitatem & fortunatũ successum notare, multo clarius est apud omnes; vt cõtrà cùm dicimus, Het en wilt niet lucken, omnes intelligunt rẽ malè succedere, nec ad optatũ finem posse deduci. (Luc.) Lucdunum igitur, & compositionis caussa; quę litteras medias facilius connectit, Lugdunũ, fortunarum siue felicem collem interpretamur, qualis vt semper esset, nomẽclator optauit, & vt deinde perpetuò sit, nos bonis verbis acclamamus, hoc gratiæ pro hospitio loci Genio reponentes. (Lugduni vrbis nominis origo.) Vrbem olim in colle sitam fuisse, cùm alia monumenta, tum aquæ ductus, cuius hactenus fornices reliqui cernuntur in supremo vertice, clarissimè demonstrant. Citatur & Strabonis ad id docendum auctoritas; sed meum exemplar pro ἐπὶ, ὑπὸ habet, corruptum, ni fallor, peruersa cuiuspiam diligentia, volentis, vt Strabo præsentem potius situm, quàm eum quẽ tum vrbs habebat, descripsisse videretur. Nec mirum postea incolas planitiem sibi magis habitandam delegisse, quò vtrique flumini essent viciniores, propterea quòd centesimo à Colonia Romana eò deducta anno conflagrarit, vt Seneca commemorauit, & rursus incendio absumpta sit militari, imperante Seuero: quibus calamitatibus moniti sunt ciues, in ipsis fluminum ripis habitationem fore tutiorem, & ad flammas extinguendas, si quæ rursus fortè inciderent, remedium ab aquis promptius expeditiusque. Adde posterioribus seculis cùm Gallia variis cladibus à Gotis, Vandalis, Alanis, Burgũdiouibus aliisque gentibus vastata fuisset, ad eam paupertatem Lugdunum redactum esse, vt grauissimas aquæductuum impensas sustinere non possent; atque idcirco ad aquas domos esse trãslatas. Nónne & Romæ videmus, quæ septem colliũ spatia solet occupare, vetustis desertis sedibus, ad campum Martium totam ferè descendisse ciuitatem; quo salubri Tiberis aqua facilius perfrui posset? Quoniam igitur in Lugduni nomine nulla est omnino obscuritas, si de nostro sermone promatur eius explicatus, lubenter rogem vtrũ ferendum sit, L. Munatium Plancũ primum fuisse Lugduni cõditorem, vti plerosque video credidisse? Equidem minimè crediderim, hominem Romanum vrbi, quam ipse primus à fundamentis exorsus esset, nomine Gallico fuisse nuncupaturum. Illi videlicet qui prouincias ad suam linguam cogebant, nomenclaturæ ius arbitriumque Gallis in ciuitate auspicanda detulissent. Credant qui volent, ego in diuersam partem discedo, non ignorans illud quidem verum esse, Romanos coloniam illuc deduxisse, atque vrbem populo, opibus, legibus auxisse, ornasse, stabiliuisse: verùm aio, multò à Gallis prius & conditam & nomine suo celebratam

fuisse, tametsi fortassis, vt fit, clades aliqua prosperos rerum successus, quos conditor faustus optauerat, auertisset. Extat Caietæ inscriptio, quæ testatur L. Munatium L. F. L. N. L. P. ædem Saturni de manubiis fecisse triumpho de Rhætis acto, agros in Italia Beneuenti diuisisse. In Gallia colonias deduxisse Lugdunum & Rauricam. Sed hæc vt plurimum ad vrbis ornamentum contulerunt; ita nihil faciunt ad id quod nobis agendum. Mihi satis est, si constet vrbem quondã in collo sitam fuisse, & nomen accepisse ex sermone nostro faustissimum ab eo, cui placuit vt felix collis vocaretur. Hinc modò liquet clarissimè, nostram linguã eandem cum vetusta Gallorum esse, eo quòd non hæc tantũ vrbs à Dun acceperit nomenclaturam, sed alia quoque in hanc exeant terminationem, in quibus Melodunum à Cæsare in Sequanæ insula commemoratur; cuius nomẽ vetustum si fuit Mel-dun, collem significat qui reuelat, quam Latinus speculam in colle positam vocaret. Apud eũdem in Suessonibus est Nouiodunum, ex Nou-dun proculdubio formatum, quo nouus collis vocatur. Eodem nomine ciuitas apud Diablinteres Venetis vicinos à Ptolemæo collocatur, sed quam Neodunũ scribit. apud quem & Cæsarodunũ & Augustodunũ Romani patrocinij siue potius iugi nomine cũ Gallico iũcti, vt Cęsaris & Augusti collis intelligeretur. Sũt & in Belgis Gorduni, de quibus in Atuaticis à nobis dictum. Habẽt Flandri clarum hactenus monasterium, à Dunis, in quibus positum est, nuncupatũ: nec longè inde abest Dun-kert opidum, quod templũ Dunorum siue colliũ interpreteris. Quoniam igitur hæc vox nobis apertissimæ significationis est, & in veteri Gallorum sermone valde frequens; cuius esset impudentiæ, negare sermonem nostrum in eius vsu prorsus conuenire? Verùm quò quiuis cernat quàm latè quondam huius linguæ homines fimbrias suas extenderint, enumerabo summatim quot locis opida in hoc vocabulum terminata reperiantur, quod non ad præsens tantùm negotium conducet, verumetiam luculenta approbatione docebit, ab Oceano Celtico ad pontum vsque Euxinum eandem quondam viguisse linguam: quo semel dato, minus absurdum videbitur, & Græcam, & Latinam ex nostra esse corruptã. In Mysia inferiore inuenies Nuidunum; in Mysia superiore iuxta Danubium Singidunum; apud Scordiscos Capedunum; in Pannonia Nouiodunum & Carrodunum; in Germania magna siue vltrarenana Cambodunum; quod quidam Monachium putauerunt, ego Campodunum legere mallem. In eadem Rhobodunum, Tarodunũ, Melodunum, Segodunũ, Lugidunum. In Gallia Belgica Lugodunum, Batauorum ad Ararim illud, quod dixi, Lugdunum, à quo tota prouincia nominatur Lugdunensis, in qua Augustodunum apud Æduos. In eadem Gallia Segodunum Velaunorum, Lugdunum Conuenarum ad Pyrenæum mõtem, Neodunũ Diablinterũ, Cęsarodunũ Turrupiorum, Vellaunodunũ, Vxellodunũ. Iam in Britannia ipsum Dunium sinũ & vrbem Duniũ. In eadem Maridunũ, Camelodunum, cuius & Tacitus meminit, & Rigodunum. Quid igitur censes? An non eã linguam maticem esse, in qua hactenus huius vetustissimæ vocis vsus in prisca sua significatione consetuatur? Quòd si tot exemplis non cedas, non video quis tibi in Peripato locus sit relinquendus. Cæterùm quia ab Arare in collem surrepsimus, descendamus rursus ad aliud flumẽ. Ligeris ad duodecim circiter leugas à Lugduno distans, nomen videtur accepisse à supino suo & breui vado, in quo flumen non tam stare, quàm iacere dicas. Tam latè enim se porrigit, vt paruã videatur altitudinis suæ habere rationẽ, quo fit vt plurimis locis molestam habeat nauigationẽ, & insulis & breuibus, quæ nos scãna vocamus, frequenter impeditã. Meritò igitur Ligger dicetur, quo is nobis dicitur, qui sæpe multumque iacet. Garumna à Garrum derinatur, quod idem est ac Latinus diceret, omnino latũ & capax; quæ notatio quàm optimè in hoc flumen quadrat; quo nescio an vllũ latiùs in Europa se diffundat antequam in Oceanum euoluatur. Nec equidem horum duorum fluminũ nomenclaturas ad rectas rationes redigere vel voluissem vel potuissem, nisi per vtrumq. nauigando has, quas dixi, animaduertissem proprietates. Nam quid haberet quæso momẽti, aut potius qui non insaniæ sit insignis, ea adducere argumenta veritatis è tenebris eruendæ, in quibus aut nulla aut obscura sit nominum cum rebus significatis conuenientia? Quamobrem quibus in nominibus non apparet clara & minimè dubia originis vestigia, eorum ne mentio quidem ante facienda, quàm satis luculentis indiciis & exẽplis cõclusum sit, è nostra lingua vetustarũ apud priscos Gallos vocũ origines esse promendas. Quamuis igitur Sequana quasi Seg-an mihi dictus videatur,

Dun terminantia aliquot opidorũ nomina. Melodunum. Nouiodunũ. Neodunum. Cæsarodunũ. Augustodunum. Dun-kerc. Nuidunum Singidunum. Capedunum Nouiodunũ. Carrodunum Cambodunũ. Rhobodunum Tarodunum. Melodunum Segodunum. Lugidunum Lugodunum. Lugdunum Augustodunum. Segodunum Velaunorum. Neodunum. Cæsarodunũ Vellaudunũ. Vxellodunum Dunius sinus Dunium op. Maridunum. Camulodunũ Rigodunum. Ligeris flu. etymon. Garumna fl. Sequana flu.

tur, propter moderatū fluxus progressum, eo quòd Seg lene moderatumq́. signet; & Obrincus quasi annulus superior, quòd eo inferior Germania cis Rhenū terminetur; neutrum tamen horum nominū in rationibus meis numerari velim. *Obrincus.* Scio item Mosam optimo iure à vagis suis & indomitis vndis, quæ nullo alueó continentur, dici potuisse, vt nobis vox significat, & fluuiū ipsum cùm aliàs ferè quotannis, tum hoc anno se talis indolis esse, maximo accolarū tum damno tum periculo demonstrasse; nolim tamen eius nomen hactenus ad probationis partes vocare, & idcirco minus etiam de Mosellæ nomine fides adstruenda, quoniam hoc non solum ea caussa obscuræ originis possit videri, quòd non ab omnibus quid Mos nobis significet, intelligatur, sed propterea etiā quod ad diminuentium Latinorum nominum formulam à Mosa fieri credatur; cùm mihi contrà non exigua sit suspicio, Mosellam dici cōposita dictione à Mos & Sel, quo Mosæ socius denotatur, eo quòd & ortus sui habeat societatem & ductus, ac tandem etiam in eundem coëant alueum. *Mosa flu.* *Mosella flu.* Mosella quidē prius multo à Reno susceptus, Mosa verò lōgè inferius Reno commixtus. Clarior ratio est in Reno, quem à rein, quo mundum ab omni macula notatur, nomen accepisse facilè mihi illi assentientur, qui norunt eum iudicem olim fuisse vxoriæ castitatis; qua de re in Aduaticis nonnihil egi; vbi inter cætera ex Nazianzeno hoc distichon Latinum faciebam: *Renus vnde nomē habeat.*

Cernitur vt purum prunis ardentibus aurum,
Gurgite sic Reni pignora Celta probat.

Addidi ibidem & hoc de Græco epigrammate:

Zelotypo audaces Celtæ sua pignora Reno
Explorant, non antè rati se posse parentes
Dici, quàm videant in casto flumine lota.

Græcus auctor ὕδατι σεμνῷ dixit: & licet σεμνὸν venerandum & inter alia diuinum significet, hic tamen pro casto vsurpatur, quod nos dicimus Rein, vocula illa quidē ad omnem munditiem cōmuni, sed non ad aliam rem sæpius, quàm ad puram castitatē denotandā veniente in vernaculū sermonem. *Rein.* Germani superiores Rhein pro flumine cū adspiratione scribunt, & dum purū dicere volūt & castum, aspirationē omittunt, Rein liebe pro puro & casto amore dicentes. Nec dissimile veri fuerit, si dicamus non ab hac modò puritate, nec itē ab aquæ munditie tantū, sed inde etiam nomenclaturā datā primò fuisse, vt indigenæ cauerent, ne externorū hominum vis flumen temeraret: quod quidē vt nomenclatori fortasse fuit in votis; ita posteritas præstare nō potuit; quò minus & Renus & Danubius sanguineis crebrò riuis fœdarentur. Hoc tamen potest videri vaticinatus esse is qui primus hoc nomen dedit; nusquā nec in Europa, nec in Asia sincerā & Germanam Ianigeni & Cimmerij generis tū indolē tum linguam, tū motū & totius vitę sinceritatē diutius permansitā esse, quàm in huius fluminis ripis: Nihil tā gentis cuiusquā ostēdit & genus & generis perpetuā propaginē nulla peregrinitate aut cōfusam aut contaminatā, quàm lingua, cùm à primis & summis maioribus accepta, tum in eadē semper puritate conseruata. Totis totius propè mundi viribus Romani adnixi sunt, quò & gentē & linguā Germanā à Reno summouerent, sed tantū abest vt id efficere potuerint, vt tandem vellent nollent Galliā Germanorū armis defendere cogerentur, & permittere, vt totus interior Galliæ ad Renū tractus ab ipsis Alpibus ad Oceanū vsq. à Germanis teneretur. Et id quidē tam clara Romanorū testificatione constat, vt Augustus Cęsari succedēs duplicē in eo Germaniā agnouerit; primā & secundā, siue superiorē & inferiorem. *Germania prima & secunda siue superior & inferior.* Quam distinctionē vt ipse auctoritate sua confirmauit; ita nō est verisimile, ab ipso primùm inductā fuisse: Cuius rei indiciū modò fecit Obrincus, ab Ober-rint nomen, vt videtur, sortitus, cui ne, moni fallor, ab Augusto nomē datū esse asserere audebit. Si Iulius Cæsar tā diligens fuisset in tota regione describenda, quàm fuit diligēs in ea subiuganda, aut Plinij viginti de rebus Germanicis libri extarent, minus nobis obscuritatis offunderetur: at in quantauis caligine versamur, hoc tamen lucis ex historiis accepimus, nunquā vel Romanorum vel alterius gentis arma tantum potuisse, vt in citeriore Reni ripa, nedum vlteriore gentem Germanicam exscinderent, vel eius linguam abolerent. Renus ergo faustum felixque nomen diuino instinctu accepisse dicatur, quòd ad eum perpetuò primus Ianigenarum sermo conseruandus esset, cuius semper indicio & quasi manu Mercuriali primos generis nostri auctores cognosceremus. Nam quamuis

supe-

superior lingua multis sibilis & consonantibus asperior sit; non ita tamen à prima sermonis & simplicitate & lenitate degenerauit, vt alia prorsus lingua sit vocanda, tàetsi accurata illa vocum formandarum ratio non vsquequaque, vt paulo antè demõstraui, obseruetur. Quamuis itaque Renus possit videri è superiore lingua nomen accepisse, clarum tamen feci Rein pro puro & casto non superioribus magis quàm nobis in vsu esse quotidiano. Boij item, quos veteris historiæ scriptores Gallos esse vno ore omnes confitentur, flumen in agrum suum Bononiensem per horrendas ingentis rupis (Saxũ nũc vocant Itali) fauces euolutũ Renum nominauerunt; nunquam, ni fallor, sic facturi, nisi verã nominis rationẽ intellexissent. Sed quid refert Gallicam ne vocẽ dicas, an Germanicam, si non vox modò, sed vocis etiam etymologia sit vtrique genti communis? & mihi satis sit ad id quod quæro, quoque omnis hæc vocum interpretatio tendit, si docuero Gallica nomina ad nostram linguam, non ad Græcam pertinere. Iam vt flumina mittamus, consideremus, an sicut Lugduno nomen de nostro sermone datum esse demonstraui; ita & alia opida sint, quorum nomenclaturæ non minus claris indiciis origines suas linguæ nostræ ferant acceptas. Equidem minimè dubito, quin plurima ciuitatum populorumque nomina intellecturi essemus, nisi miseris modis à Romanis & Græcis vel aucta vel mutilata, vel omnino à sono suo vero detorta fuissent, & deinde à librariis etiam mendosè transcripta. Iulius Cæsar Alexiam vocat, quam Diodorus Siculus Ἀλησίαν scribit, & ab Herculis errore dictam esse videtur indicare. Vtrum ergo sequemur, hunc ne an illum? Alexia certè ad Alexicaci nomen magis alludit, & ideirco fortasse Cæsari magis placuit; si tamen tum, cùm sua scriberet, de hac fabula cogitauit. Quicquid huius & huic similium fabularum textores comminiscuntur, id prorsus contemno; & certò scio, nihil veri ab ipsis dici, figmenta dumtaxat quæri, quibus priscarum rerum ignorantiam velent. Al-ees nobis idem est quod omnibus alimenta suppedito, non inauspicatum certè nomen ciuitati, & non malè illi tractui conueniens, qui nunc Alsatia vocatur, quasi Al-sat, id est, omnium rerum satur. Alexia verò quid sibi velit, non facilè coniectes, nisi idem hic à Cæsare factum dicas quod in Ambiorix & similibus est deprehensum, in quibus x duplicem Latinam, pro Xi littera Græcorum adspirata suppositam videmus. Al-echt nobis idem est quod Latinis omnes legitimo thoro nati; qua in voce Tau finale post duplicem litteram ob soni duritiem est omissum. Vtrouis itaq. modo pronuncies, huius vrbis nomen nostras agnoscitur. Meminit Cæsar geminæ Gergouiæ, alterius Boiorum in finibus Æduorum, alterius apud Auernos; quod nomen nõ miror placuisse in vrbe nuncupanda. Ger enim idem esse quod conquiro, in Atuaticis docui, eamque vocem dixi olim perinde bellum significasse, atque postea Crijg; & ab illa Ger-man, ab hoc fieri Crijgman in eodem significatu, pro viro nimirum bello sibi suisque facultates congregante. Ger-gehou itaque, & syncope nobis frequenti admissa, Ger-gou, idem erit quod conseruatio eorum quæ sunt congregata: quod nomen firmis munitisque arcibus rectissimè conuenire clarius est, quàm vt sit monendum. Nec dubium est, quin Boij ab Æduis admissi, eadem de caussa qua prius Auerni, & opidum sibi communiuerint, & ab vsu nuncuparint. Auaricum nomine suo præfert magnam antiquitatem, Auwer-ric enim est regnum maiorum siue regnum antiquius, à quo proximè aberat Nouiodunum, quod collem nouum denotare dixi, & in Belgis apud Suessiones, & ad Ligerim in Æduis oppidum eiusdem nominis fuisse legimus. Genabum Gallus, ni fallor, vocabat Gent-gebou, quo elegans structura denotatur. Gent enim elegans est, Bou idem est quod ædifico siue condo. Vnde Viterbum à Longobardis in maiorem vrbem quàm antea esset redactum, Wieterbou vocatum est, è quo Italus Viterbum fecit, magnam Annio somniorum materiã suppeditaturum. Verùm ne nos etiam in somniorum regionem abripiamur, his modò opidorum exemplis, & iis quæ in Atuaticis explicaui, quæ his addi possunt, si quis eorum desiderio tenetur, nunc contenti fuissemus, nisi nos Neomagi nomen inuitasset, tum lata ad plurima opida homonymia, tum etiam clarissima sua origine, quæ vel sola demonstret quàm longè lateque olim linguæ nostræ patuerit vsus, quamque negari non possit, Gallicum sermonem eundem cum nostrati fuisse: quod vt vel peruicacissimo sophistæ, vel academico semper sententiam sustinenti, vel ipsi etiam Pyrrhoni probare possim, idè huc faciam quod antè in Duno feci, vt videlicet opida aliquot cõmemorem,

[Margin notes: Ἀλησία. — Alexia vrbs. — Alsatia. — Gergouia nominis origo. Ger. Crijg. — Auarici nominis etymon — Genabi quid significat. — Viterbum vnde dicatur. — Magna terminantia opidorum aliquot nomina.]

quæ

quæ ex hac voce formatur. In Germania itaq. supra Lycum Drusomagus est, vel Kempten oppidum hodie vocatum, vel aliud huic olim vicinum. In Gallia Næomagus Tricastinorum, nūc Nion fortè nominatum. Vindomagus in Volcis, Borbetomagus apud Vangiones, oppidum quod nescio an sit Wormatia. Breucomagus Tribocorum, Næomagus Nemetum. Ad Sequanæ dextram ripam Rotomagus Subanectorum, apud Bellouacos Cæsaromagus, apud Vadicassios Nœomagus, apud Andicanos Iuliomagus, in Védicassiis Rotomagus, & rursus Nouiomagus apud Bituriges, & Næomagus apud Lexubios, siue potius vt Cæsar vocat Lexouiorum. In Britanniæ itē Cātio Næomagus, & apud Caledonios Vacomagus. Iam his omnibus posterius à Francis ad Vaalim siue sinistrum Rheni cornu Næomagus, siue potius ad formā Latinam Nouiomagus oppidum conditum, quod vt falsò quidam Cæsari tribuerunt, ita vnicè Carolum Magnum delectauit, situ longè amœnissimo. Quæramus ergo quæ gens hanc vocem sibi vernaculam hactenus agnoscat. In hac inuestigatione homines aut veteris historiæ cognitione aliquā saltem tenus imbuti, aut primis fidei nostræ rudimentis instructi, statim de Persarum magis cogitabunt. His oppedet Annius Viterbiensis, clamans imperitè eos de rebus iudicare, eò quòd Berosum vnicum antiquitatis asylum non cognouerint. Eum namque prodidisse Cometi filium Magum fuisse nominatum, eò quòd primus Gallos docuerit domorum structuram, atque inde ab auctore suo ædificia Magos vocari. Nisi hunc impudentissimum nebulonem, cum ipso etiam omnium mendaciorum patre de nugarū regno magnis copiis bellum gerentem in Croniis meis strangulassem, cogerer hic carnificis officio fungi, & hunc sacrilegum Gallico Tau affigere, ne veritatis sacrarium olentissimis conspurcare pergeret. Missis igitur illius figmentis citra lōgiorem orationis moram, quæ confutandis illis, qui huius sese fabulis pascunt, esset impendenda; dico Mag vocali longa pronunciatum pueris nostris quamuis rudibus hanc offerre notionem, vt idem intelligant quod Latini nomine cognati audito. Superiores Germani putant ad affinitatem pertinere, qua in re falluntur egregiè, quia ne inter Magos matrimonij copula cōtrahatur, lege Christiana cautū dicimus. Deriuatur autem vox à Mac, quod idē significat quod facio, pro quo Germani superiores vt validius quod sentiunt efficent, Mache dicant. Illi igitur qui ab eodem facti sunt, Magen dicuntur, littera tenui, quæ in Mac est, in mediam permutata, vt fit Mag. Prima igitur cognatio est inter factorem & factum, patrem & filium: qua in re id diligenter animaduertendum, à faciente, non à facto tribui nomen cognationi, cùm Latini à simul natis, non à generante suū fecerint cognati vocabulum. Non vna enim neque leui id ratione fecit architectus, immo tanta, quantam mea ieiunitas vix verbis vllis sit assecutura. Natura enim ita comparatum est, vt maior sit amor ipsius patris erga filiū, quàm filij erga patrem; sicut maior est amor creatoris, quàm omnis amor creaturarum. Hesiodus primùm posuit Chaos, deinde terram, mox amorem, in prima rerum omnium generatione; quod qui possit commodè explicari, non est huius loci docere. Parmenides verò ante Deos omnes primùm produxit Amorem. & bene hic quidem. Deus enim accensus amore bonitatis suæ produxit omnia. Non malè ergo dicet, qui asseret Amorem omnium esse creatorem. Quia verò quicquid boni in nobis est, id ab ipso summo bono proficiscitur, nihil erit quod Deo magis acceptum ferre debeamus, quàm ipsum amorem, qui ad nos eo ordine descēdit, quem creator in creatis collocauit. Sūmus igitur est in prima & suprema creatura, quā flamante Seraphici ordinis ardore designamus; secundas inde ordo secundus; tertios tertias, & ita deinceps quisque suas amoris partes sortitur. Eodem modo in cognatione quæ refert imaginem quandam totius vniuersitatis, principium amoris est in patre, qui deinde ad filium, hinc ad nepotem, pòst ad pronepotē, mox ad cæteros descendit, pro suā cuiusque portione. Nec aliter dixit Alexandri Magni magister, maximo quenque operis sui amore teneri, eò quòd huius assertionis ratio ex eisdem principiis sit petēda. Quæ cùm ita sint, quid censes de sermonis nostri fabro? An non putabimus hæc ab eo prius bene accurateque fuisse perpensa, quàm nomen Magin hac sibi notatione formādum putaret? Ego verò nihil minus persuasum habeo, quàm nobis quicquàm diuinarū vtiliumque rerum in mentem venire posse, quod ille non perspexerit & annotarit; nec vnquam mihi sinam persuaderi, linguæ nostræ primordia solis solius humani ingenij viribus niti. Inditum nobis à natura est, vt cognatorum rebus & successibus quàm pos- sumus

Drusomagus. Næomagus Tricast. norū. Vindomagus. Borbetomagus. Breucomagus. Næomagus. Nemetum. Rotomagus. Cæsaromagus. Næomagus Vadicassiorū. Iuliomagus. Nouiomagus Biturigum. Næomagus Lexubiorum. Næomagus Britan. Vacomagus. Næomagus siue Nouiomagus ad Vaalim. Nouiomagi vocabuli etymon. Mag. Mac. Cognatio. Amor, creator omnium. Cognatorum amor.

ſumus maximam opem feramus, eósque quoad eius ſtudio diligentiâq. noſtra fieri poteſt, ſemper ad ea quæ nobis beatiſſima videtur, promoueamus, cuius occulti inſtinctus cauſſa non ex alio pendet principio, quàm ex illa diuinæ ordinationis idea. Huius ergo amoris, cuius ab omnium rerum creatore participes facti ſumus, caput à patre ad filios, & inde ad reliquos emanat; quo fit vt hæc creationis communio amorem hunc quodã quaſi ſimilitudinis ſigillo confirmet atque ſanciat; & conſequenter naturæ ſit conuenientiſſimum, vt cognationis vocabulum ab eo qui facit & procreat deriuetur, quo intelligamus vnde hoc amoris & caritatis vinculum inter cognatos oriatur: quòd cùm ab ipſa natura non hominibus tantùm, ſed ipſis etiam brutis animantibus, atque vlteriùs plantis ac rebus etiam non animatis ineſſe cernamus, fateamur neceſſe eſt, ab ipſo primo rerum omnium opifice ipſum proficiſci atque colligari. Quam verò inter homines vtilitatem hæc neceſſitudo & innata caritas adferat, nemini dubium eſſe poteſt, qui modò huius ipſius non prorſus ſit expers, id eſt, qui nõ omnino naturam exuerit humanam. Quis enim ignorare poteſt, maximum in ea momentum eſſe ad hominum cõſeruationem propagationemque: Atque ea de cauſſa cùm apud omnes alias nationes, tũ maximè apud Iſraëlitas diligentiſſimam rationem habitam ſemper fuiſſe cognationũ, tum in connubiis contrahendis, tum bellis gerendis, tum in cæteris omnibus vel domi vel foris neceſſariis ad gentis vniuerſæ conſeruationem. Cæſar de Germanis loquens hæc habet verba: Agriculturæ non ſtudent, maiorque pars victus eorum in lacte & caſeo & carne conſiſtit. Neque quiſquam agri modum certum aut fines proprios habet, ſed magiſtratus ac principes in annos ſingulos gentibus cognationibusque hominum, qui vnà coierunt, quantum eis & quo loco viſum eſt, attribuunt agri, atque anno pòſt alio tranſire cogunt. Hæc ille de Germanis quidem; quorum viuendi ratio minus adhuc receſſerat ab antiqua Scytharum conſuetudine, quorum plauſtra vagas ferebant domos quò paſcendi commoditas inuitaſſet. Verùm quòd illos dicat per gentes ſiue cognationes, quod idem eſt, habitaſſe; id non ita eorum fuit propriũ, vt non Gallis quoque & cæteris Cimmeriis, penes quos eadem adhuc lingua vigebat, in vſu fuiſſe exiſtimemus: quod licèt non ex communi nationũ ferè omnium conſuetudine, ex frequentia tamen opidorum quibus à Mago nomen inditum eſt, colligi poſſet. Abeunt vocabula frequenter in deſuetudinem, frequenter etiam ad vicinam quampiam rem detorquentur; quæ res non Germanis modò ſuperioribus, apud quos Mag in hac ſignificatione non vſurpatur, ſed inferioribus etiam, apud quos purior lingua remanſit, vſu venit; & crebrius profectò quàm huic meo antiquitatis inueſtigandæ ſtudio conducat. Hoc autem dum factum ſuſpicamur, vocum origines, deriuationes, & compoſitiones conſulendæ; vel gens ea interroganda, apud quam voces id genus necdum perierunt, cuius præcepti vberrimos fructus perciperemus, ſi quis eam prouinciam ſibi ſumeret ornandam, vt omnium vocum ſiluam, quibus diuerſi Cimmeriorum populi, quorum lingua hactenus necdum omnino eſt corrupta, vtũtur, in vnum volumen coaceruaret: qua via non copia modò ſermonis, ſed intelligentia etiam perditarũ vocum vehementer iuuaretur. Diſcant ergo Germani ſuperiores à nobis quid Mag denotet, videantque quàm recta eius vocis ratio nobis conſtet; cùm nihil aliud Mag ſit, quàm Making, ſyncoptôs in Mag conuerſum. Habemus itaque nũc clariſſimam rationem, ob quam multa vrbium nomina in Magus finiantur; qua contenti ad cætera tranſiuiſſemus, niſi viderentur mihi quidam adhuc obſtrepere atque clamare ſibi ſatisfactum necdum eſſe, propterea quòd non intelligant quid Perſarum Magis rei fuerit cum hac quam dico cognatione, atque idcirco ſibi Anñij rationem magis arridere. Hos equidem in vocabulo nobis apertiſſimo vel contemnere poſſem, vel reiicere facillimo reſponſo; ſi dicerẽ aliud Perſis Magi nomen, aliud Gallis notare. Verùm quia hæc nobis oblata occaſio eſt, & ipſa veneranda linguæ noſtræ maieſtas poſtulare videtur, ne hoc ſuum decus celem; faciam lubenter vt hoc loco omnibus ſapientiæ ſtudioſis gratificer, atque rectum ad Palladis arcem iter de Magi nomine monſtrem. Dixi Mag à Mac, quod facio Latinus reddit, deriuari; & cognationi eam ab ipſa natura vim ineſſe, vt neceſſitudinem quandam inter homines gignat & caritatem, atque eam ſigillo quodam à primo parẽte poſteris impreſſam videri. Rapimur igitur omnes hoc ſtimulo, vt maiores noſtros cognoſcamus, atque tandem ad primum gentis noſtræ auctorem perueniamus. At quæ

tandem

tandem in hoc est vtilitas, vt & natura nobis hoc œstrum inquisitionis addiderit, & ipse nominum architectus hanc sibi in cognationis nomine fabricando rationem sequendam esse putauerit? Ingens, ita me Magia amet, atq. ad summum factorẽ deducat. Nam quis non videt hoc inuestigationis ardore nos paulatim sursum rapi, donec ad primum hominem perueniamus; & ab illo ad Deum primi hominis creatorem deduci, à quo sicut summa & prima creandi ratio pendet; ita omnis etiam rerum dependet cognatio. Quoties itaque vel de cognatione ipsa, vel de nomine cognationis cogitamus, veniat in mentem primũ cognationis caput Deum esse à quo non hominum tantùm, sed omnium rerũ cognatio & vnio suspensa est. Aristoteles in prima philosophia non aliud facit, quàm vt vnum ens inueniat, in quo omnia quæ sunt, esse suum habeant & vnionem. Hæc autem rerum omnium in vno ente vnio, quid aliud est quàm cognatio, aut potius magia? Quisquis igitur in singulis & vniuersis considerandis ita versatur, vt per omnium rerum diuersitatem primùm ad species, deinde ad genera, & hinc ad ipsum ens perueniat, is profectò summam & principem quærit cognationem; quam vbi fuerit assecutus, meritò poterit vocari cognationis peritus, quod Cimmerius diceret magwis, id est, qui habet cognationis sciẽtiã, & eam aliis potest demõstrare. Quid enim wis significet, in Druidum nomine declaraui: & vt ex tru wis fit Truis, ita ex mag-wis fit Magus, reiectã littera ea quam nec Græcus, nec Latinus, nec Hebræus habet. Quamobrem Magus non malè à quibusdam sapiens vertitur; sed vis nominis nec à Latinis, nec à Græcis, nec ab Hebræis est intellecta. Magi enim nomen non solùm sapientiam designat, sed viam etiam ad eam struit rectissimam; & illam quidem talem, vt eius ingrediendæ naturale omnibus insit desiderium. Cognata ad cognata ferri, mirifico quodam naturæ ductu scimus; & apud Platonẽ legimus, neminem posse eius rei scientiam consequi, cum qua nullã habet cognationem. Quocirca admirandum fuit nomenclatoris acumen, quo hanc cognationis vim omnem peruidit, & inde nomen duxit, rectam viã ad sapientiã monstrans, dum mag-wis pro sapiente & sapientiæ doctore vsurpandũ nobis reliquit. Quamuis enim omni cognationi mag conuenit; per excellentiæ tamen figuram, dum solum ponitur, extra collationẽ, pro summa & principe cognatione accipiendum esse, ratio nominis monstrat; quę nimirũ ab eo dependet, qui summus est in faciendo creandoque. Nemo igitur Magus dicetur, qui non omnẽ omnium rerum cognationem ad ipsum creatorem deducet, ac sibi illum supremum sapientiæ suæ apicem collocabit. Quamobrem bene Plato dixit, Magiam cultum esse deorũ. Nam qua ratione vel angelos, vel homines in diuorum numerum cooptatos magis venereris, quàm si eorum cognationem sic supputes, vt eos cognatos facias supremi rerum omnium creatoris? Potest esse aliqua maior nobilitas, potest aliquod maius cogitari generis ornamentũ, quàm à Deo genus suum ducere? Iactet Achilles Thetidem matrem, Aeneas Venerem, alius alium deorum; nos sic genus nostrum supputemus, vt à summo Ioue nobilitatem nostram manare doceamus. Cæterùm ad quid conducit hæc supremæ & excellentissimæ cognationis notitia, aut quæ tantæ sunt eius vires, vt absolutam & perfectam omnibus numeris sapientiam eius nomine indigitemus? Nempe vt naturæ ductum secuti, cognata nobis amemus. Cognatio enim parit caritatem; quod non ex Platone nobis discendum, sed de suo cuique animo æstimandum. Huc igitur omnis tendat sapientia necesse est, nisi fructu suo velit carere, vt & cognatos nostros amemus, & verò super omnia ipsum amemus creatorem, vt æterno amoris vinculo ei vniamur omnes. Hunc itaque omnis sapientiæ scopum vt clarè nomenclator ob oculos poneret, eo vsus est vocabulo, cuius notionem citra caritatem nemo intelligere posset, modò communem naturæ ductum sequeretur. O stupẽdum in nominibus fabricandis artificium! Quàm breui compendio & sapientiam omnem, & omnem sapientiæ fructum atque finem comprehensum videmus, quàm consentanea religioni nostræ vocibus subtexuit documenta, quanto breuiùs, quanto etiã clariùs quàm Plato expressit, nullam solidam & vtilem rerũ diuinarũ cognitionẽ haberi posse, quàm per cognationem! Obscurissimè enim de hac cognatione locutus est, & dicere visus in quibusdam hanc cognationẽ acquirendæ sapientiæ necessariam non inueniri: quod si sensit, malè sensit, quandoquidem omnibus cognatio inest; & huius cognationis stimulis agũtur ad cognationis exordium cognoscendum, sed alij magis, alij minus, pro eo atque sensum quis habet vel obtusiorem

Cognationis primum caput Deus.

Ens Aristotelis.

Magus, quid significat.

Magia, cultus est deorum.

Cognatio parit caritatem.

tusiorem vel subtiliorẽ. Cæterùm perpauci quò rapiantur innato hoc œstro intelligũt,
& idcirco in carnali cognatione consistunt, nec in ea quidem altè progrediuntur, lon-
gissimè terrarum & cælorum ab eo subsistentes, cui vera ratio nominis, quo mag vo-
càtur, queat propriè & primo applicari. Ducimur enim vel inuiti omnes amore quo-
dam & caritate cognatorum. Sed ad quem finem hic amor nobis insitus sit, non omnes
videmus, quoniã plerisque visum sit eũ dumtaxat cõducere ad generis & sanguinis pro-
ximorũ conseruationem. Aiunt Pythagoram sapientis sibi nomen sumere noluisse, &
Philosophus. de professione sua interrogatum respondisse, Philosophum se esse, quo sapientiæ stu-
diosum & Plato, & Cicero, & cæteri omnes, vt opinor, intellexerunt. Nec malè illi
quidem. Verùm nec absurdus mihi videretur interpres, qui philosophũ redderet ho-
Amor, principium & finis totius humanæ sapientiæ. minem amoris cognitione sapientiaq. præditum. Plato amorem philosophũ esse dixit;
nos eum & principiũ & finem totius humanę sapientiæ collocamus: principiũ quidem,
quia cognationis amor à natura nobis datus, primus est stimulator, vt ad caput cogna-
tionis rerum omniũ contendamus: Finis verò, quia inutilis est omnis cognitio, nisi per
eam ad amorem adspiremus, & eo tãquam glutino quodam ipsi, qui omnia creauit, ad-
hæreamus. Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet: atque citra hanc nec
fides nec spes, nedum humana sapientia quicquã prodest. Huius igitur amoris cognitio
vera est philosophia, ad quã vt contendamus, cognationis amor nos incitat, & hoc ipsum
à nomenclatore in vocabulo mag est declaratum. Quamobrem mag-tois, & ad incu-
dem Latinam vocato nomine, Magus dicetur cognationis peritus; qualis nullus est, nisi
norit & rerũ omnium cognationẽ, & per eam ad ipsum creatorẽ non aliter ducatur, atq.
vox mag ad mat, id est, cognatus ad factorem; & ei sic adhæreat amore deuinctus, vt sum-
mo cognationis auctori. Per hanc itaq. viã homo ad supremũ felicitatis suę finẽ ducitur,
& hoc cognationis amore tanquam pedibus vti debet in hoc itinere cõficiendo. Quem
vsum cognationis animaduertens nomenclator, nomen mag sic fecit, vt non solùm à fa-
ctore tanquã à fonte suo deriuaretur, sed etiã vt cõuersum, pedem notaret, instrumẽtum
homini datũ ad eundẽ; quo videlicet moneremur nos cognatione ita vti debere, quò ea
tanquã pedibus ad vltimum nostrum finem perueniremus. Obstupesco referens diui-
nũ artificium; dignum certè diuino instinctu, à quo ad nomenclatorem venisse si quis
Gam. dubitet, is experiatur, an in vocibus fingendis se parem præstare possit. At dices, gam pro
pede in vsu non est. Fateor equidẽ, sed fuit. In Hermathena docui, voces in matrice ali-
qua lingua abolitas, ex ea lingua restitui posse quæ de matrice lingua manasse scitur.
Lingua Italica nata è Latina & Germanica: Gallica è Romana & Francica. Quis ignoret, sermonẽ eum quo nunc Itali vernaculo vtuntur, natum esse è Latina &
Germanica lingua, qua Goti & Langobardi vtebantur; sicut eũ quo Galli nunc vtũtur,
è Romano & Fräcico. Promptũ igitur fuerit iudicare, quæ vox è Latino sermone, quę ex
alio deriuetur. Cùm igitur Galli *Gambe* dicũt, Itali *Gamba*, & ambo in eadem significa-
Gambe. Gamba. tione pro pede; atq. eius vocabuli apud Latinos nulla sit origo, par est credere, de Ger-
manico sermone, quẽ Goti & Franci loquebantur, id retinuisse. Iam etymologia idem
demõstrat, propterea quòd ga-me, à quo gam per apocopẽ, sicut à for-maet form, idem sit
ac si Latinus diceret, id quo itur. Pes ergo, quia eo itur, optimè gam siue game dicetur.
Vnde *Gambe* & *Gamba* apud Gallos & Italos. Porrò quia nominum architectus sic voca-
bula formauit, vt primo primis in quoq. genere rebus cõuenirent; videamus, quę sit itio
homini primaria. Quæ alia rogo, quàm ea quę ad vltimũ suum finem pertingit? At quo
pede ad hũc perueniet? Nõ alio haud dubiè, quàm eo quẽ dixi, ipsa nimirũ cognatione,
quæ nos deducit & portat, veluti pes quidã firmissimus ad ipsum creatorẽ vniuersorum.
Quò verò clarius cernatur, ea quæ de Magia dico, cũ veritate consentire; quæramus quis
Magiæ primus inuentor Zoroaster. primus eius inuentor celebretur. Plato, cuius auctoritate libenter vtor, Zoroastrem, vt
primũ eius laudat magistrũ, aiens eum fuisse Oromazæ filiũ; à quo nemo dissentit cæte-
rorum, qui de Persarũ sapientiæ principio quæsiuerũt. Verùm, quod frequenter monui
in Orpheo & Mercurio Trismegisto euenisse, vt ij homines quidã certi fuisse credantur,
cùm nihil minus sit existimandum; idem accidit in Zoroastre. Sicut enim Orpheus
Zoroaster vnde dictus. quemuis aurium moderatorem, & Mercurius quemuis excellentem consideratorem
significat; ita Zoroaster eum notat, qui citò ad omnium rerum originem mentis ocu-
Zo. los dirigit. Zo enim idem est quod ad. Dicimus enim Zo & To; superiores Germani
To. Oi. Zu scribunt. Oi vocali longa primum principium vnde omnia manant, significat,

ratione

ratione ea quam in Hermathena explicaui; vnde Latinis origo & ordior remansit. Haſt idem eſt quod citò ſiue velociter; & dum vt verbum vſurpatur, idem quod feſtino. Hebræos inde ſuum γs mutuatos eſſe, formula conuerſionis vocum noſtræ linguæ propria declarat, qua fit vt haſt & ſtah ſint contraria. Ster verò ſignificat intentis oculis atque fixis inſpicio. Zo-or-haſt-ster igitur compoſite Zooraſter, is eſt, qui ad primum omnium rerum principium cito velocique curſu mentis oculos dirigit: quod quid aliud eſt, quàm celeri diſcurſu per cognationem rerum ad ipſum contendere creatorem? Hinc nemini dubium eſſe poteſt, optima ratione factum eſſe, vt qui nos hanc ſapientiam, qua omnia ad primum opificem referuntur, docet, Zooraſter, vnde corruptum eſt Zoroaſter, vna littera tranſpoſita, vocetur. Fingunt verò Oromazæ filium fuiſſe, eo quòd omnis præceptorum auditio hac menſura contineri debeat, vt quicquid auditur, id rectà & ſtatim dirigatur ad creatorem. Hor vocali longa eſt audio, ab or quod in Hermathena doceo mirifica quadam admonitione duo nobis ſignificare: primum videlicet omnium rerũ principium & ipſum audiendi inſtrumentum. Quam homonymiã propterea molitus eſt architectus vocabulorũ, vt nos doceret, aures nobis ad hoc præcipuè datas eſſe, vt earum beneficio originẽ rerum omnium diſceremus. Ariſtoteles auditum plurimũ facere ad rerum omniũ intelligentiã optimè quidem dixit; at multò rectius nomenclator vna ſyllaba nos docuit, aures primùm ad omniũ rerum originem pertinere, à qua ſi aberrent, ne nomen quidem ſuum poſſe tueri. Ab or Latinis Auris manſit, citra etymologiæ cognitionem. Siue igitur Horomazem ſiue Oromazem dicamus, eodem notatio pertinebit. Mat menſura eſt, à quo in ſecundo caſu mats, ſuperiores maſſ in recto ſeribunt ſuo more ſibilantes. Het vocali longa caput eſt, Britannis vſitatum & apud antiquos frequentiſſimum. Hinc igitur or-mats-het, & compoſitè ormazet, caput eſt eius menſuræ, qua aures ſunt regendæ: quod ſi hormazet dicas, caput ſignificaueris menſuræ obſeruandæ in audiendo. Oromazes itaque terminatione Græca, & o interiecto ad ſuauitatem, princeps rerum omnium moderandarum, quas audire debemus, vocatus eſt, à quo, velut à patre, ſiue quod idem eſt in hoc genere, à præceptore proceſſit Zoroaſter, is nimirum qui ab illo didicit in omni conſideratione rerum mentis aciem ad originem citra moram eſſe dirigendam. Verùm audire mihi videor: Quid malum tu nugaris? Ex Gallico ſermone nobis Perſica vocabula interpretaris? Ego verò tibi, quiſquis es qui hæc obiicis, de Perſica lingua nihil reſpondebo, ſed te amandabo ad Indoſcythica mea, quibus doceberis, Nochum Indum fuiſſe, in ea regione natum, in qua nec olim, nec hac ætate vitis ſua ſponte nata cernitur; atque inde arca deuectum ad Septentrionis plagam, citra Paropaniſum tandem conſtitiſſe atque deſcendiſſe ad Margianam, in qua cum tanta vitis ſua ſponte creſcat, vt eam vix duo homines complecti queant, quid miri illic primùm ab ipſo vinum inuentum fuiſſe? Qua de re tota Dionyſiacorum commenta profluxerunt. Aucto deinde genere humano, terram ſic partitum fuiſſe, vt in herciſcunda familia Sem & Cham alias regiones quærere deberent, & Semo quidem Aſia extra Taurum, Chamo tota Africa daretur, Iapeto Aſiæ pars ſeptentrionalis Tauri & Caucaſi iugis comprehenſa maneret; atque ita factum eſſe, vt Iapetus in Margiana & Bactriana principio cum patre vti filius cariſſimus permaneret, nec vnà cum reliquis commigraret ad campos Sennaar, vbi in veſanæ monſtroſæ turris ſtructura diuino miraculo linguarum facta eſt confuſio. Hinc itaque contigiſſe, vt linguam integram retineret, atque ſolus paternæ doctrinæ & vetuſtæ ſapientiæ, iam inde ab Adamo vſque per manus traditæ poſſeſſione frueretur: quæ cùm ex cognatione rerum oriretur, & præſertim ea qua genus humanum deuinctũ eſt cum ſuo creatore; non eſt admirandum, ſi ſcriptum inueniamus, Magiam è Bactriana ortam eſſe, atque inde à Zoroaſtro Oromazæ filio, id eſt, à Iapeto Nochi filio cariſſimo, quibus hæc nomina in primis, & deinde eorum poſteris maximè conueniunt, ad Perſas veniſſe. Non eſt ergo cur quiſquam abſurda me tradere clamitet, ſi nomen Magiæ ad eorum referam ſermonem, à quibus diſciplina promanauit. Quis erit nunc noſtratium, qui tam plumbeis ſit ſenſibus, vt non commoueatur & incitetur ad maximas laudes Deo optimo maximo agendas, tum quòd nobis linguam primam conſeruauit, tum quòd, quamuis e ſanguine Iſraëlitico carnem aſſumere vellet, tam benignum tamen erga genus noſtrũ ſe præſtiterit, vt ei ſingulari & præcipuo ab omni ſeculo indici

Origo. Ordior. Haſt.

Ster.

Oromazæ etymon.

Hor. Or.

Auris.

Mat. Het.

Nochus Indus ex India deuectus arca ad Septentrionis plagam, &c.

Margiana regio.

Nochus terram partitus filiis.

Iapetus Nochi filius cariſſimus cum patre permanſit in Margiana & Bactriana & linguam integram retinuit, &c.

Magia apud Bactrianos orta.

demonſtrarit, filium ſuum Deum & hominem in Iudæa natum eſſe; atque eam fidem cóceſſerit, qua donis ſuis thure, auro & myrrha omnibus hominibus oſtenderent Deú & Regem & hominé in viliſſimo tugurio à mortali matre editú eſſe. O nos felices, qui & à Ianigenis duximus genus, & linguam conſeruauimus, qua ea tradita eſt doctrina, cuius magiſtris Deus monſtrare dignatus eſt deſideratum illud ab omni ſeculo tempus tandem aduenifſe, quo ſalus humani generis naſceretur. O feliciſſimos, ſi in ea religione, cuius exordia tam benignè Magis oſtendit, eam nobis gratiam concedat, vt per carné aſſumptam humano generi cognatá, nos in diuorú numerum aſſumat. Notate, quæſo, diligenter, quò nos Magi nomen deduxerit, quàm alta prodiderit myſteria. Dum cum Magum definimus, qui cognationis & peritus eſt & præmonſtrator; num dignior hac nomenclaturá quiſquá videtur, quàm ipſe Deus, qui Magis eam cognationem móſtrauit, qua nulla vnquá aut fuit aut erit excellentior? Magna fuit illa prima & præcipua quædam hominis & Dei cognatio, per quam homo factus eſt ad ſimilitudinem & imaginem Dei; ſed infinitò maior & præſtantior poſterior illa cognatio, qua Deus priorem cognationem fœdiſſima noſtra macula contaminatam, non ſolùm reſtaurauit & priſcæ reddidit integritati; ſed ſic etiam auxit, vt miraculo omnia miracula excedente carnem aſſumpſerit humanam, per quam ei non modò tanquam factori, ſed etiam tanquá fratri cognati eſſemus. Laudent alij nomen philoſophi, nos dicimus nullam vocem inueniri poſſe veræ ſapientiæ ſignificandæ magis idoneam, quàm Magiæ nomen. Vana enim eſt & inutilis omnis mundi totius ſapientia, niſi nobis oſtendat hác vltimam & ſupremam cognationem, quę ſola excellentiſſimo prorſus modo cognationis nomé meretur. Diuinam omnino ſententiam Plato pronunciauit, & infinitò quidé diuiniorem quàm ipſemet intellexerit, dum dixit, neminem eius rei cum qua cognationem non habet, integram notitiam habere poſſe. Nam niſi hanc ſupremam cognationé, quam Magis Deus ipſe Magorum ſummus indicauit, cum Deo haberemus; nunquá veram Dei aſſecuturi fuiſſemus cognitioné. O pater noſter, ò cognate noſter optime maxime, qui propter cognatos tuos mortis laqueis irretitos, morté in cruce ſubiuiſti, vt quos creaueras ad imaginem tuam, eos culpa ſua perditos iuſtitia tua liberares; fac nos tales, qui ſolus id potes, vt tecum in regno tuo ſempiterno, ſempiterno cognationis noſtræ fructu perfruamur. Obſtupeſco & attonitus hæreo, dum hanc diuinam mecum cogito bonitaté, qua nos ad eam euexit dignitatem, vt Dei cognati dici queamus, longè excellentius quàm vel ipſi Seraphici ſpiritus, perpetuis diuini amoris flamis ardentes. Vide quò noſtra euaſerit cótemplatio, quàm magni eos conuincat erroris, qui Magiæ nomine neſcio quas inſanias hominum dementiſſimorú intelligendas putauerunt. Reuerentius de Magis cogitandum, quibus Deus multo clarius, quàm vlli prophetarum, ſi Ioannem Baptiſtam & Simeonem excipias, ad oculum demonſtrauit ingens illud myſterium ſalutis humanæ. Quamobrem ne nos etiam in hoc ſanctiſſimo conſiderationis adyto quippiá peccemus; cohibeamus linguam, & tacita veneratione de cognatione omniú principe cogitemus, & ea tanquam pedibus vtamur ad ſupremum felicitatis noſtræ finem conſequendum, pro eo atque mag retro lectum adhortatur. Mag igitur cognatum eſſe, & non domum vel tectum, atque à mac deriuari, ſatis oſtenſum eſt. Hebræi vocem hanc conuerterunt gm dicentes pro populo, eo quòd populus è cognatis conſtet, atque per tribus & cognationes habitet. Plurima id genus nomina innenias apud Hebræos euerſa, perinde atq. contrario ordine litteras & legunt & pingunt. Litterá autem Hebræis decimamſextam Gamma ex imo gutture pronunciatum ſonare, cùm alibi, tum in hieroglyphicis trado. Videmus itaq. magen in prima lingua gentiles vocari, id eſt, homines eiuſdé gentis, atq. inde factum, vt multa opidorum nomina hac voce terminarentur. Et quamuis hoc vocabulú euerſum ſit apud Hebræos; verá tamé nominis rationé docere in noſtra lingua, quá nulla Babylonica cóſuſio mutauit, eius vſum & prius multo fuiſſe, & hactenus manere. Quemadmodú verò à dum & mag multa opidorú nomina deriuátur; ita & à meiden

Mediolani etymon. Mediolanú multis locis inuenitur; in Británia videlicet, in Gallia, apud Xantones ſemel & iterum, apud Aulercos in Saxoniæ ea parte quæ nunc Weſtphalia vocatur, & rurſus apud Allemanos. Quid verò nomé hoc ſignificet, ex ea vrbe licet cóiectare, quæ apud Inſubres tenet principatú, quam Germanicè Mei-lant vocamus, id eſt, regio ſuppeditans

Meien. Meiden. magná copiam metendorú. Meien enim ſiue meiden, idem eſt quod metere & deſecare: & dum

Magus qua ratione dicatur Deus ipſe. [margin note beside "cum Magum definimus"]

dum vt nomen in vsum venit, meien, sunt virides rami præfecti ad virorem & vmbram parandam. Dicimus autē sine discrimine mai & mei. Vnde Latini è prisca Ianigenarum *Maius mensis.*
lingua nomen mensis Maij retinuerunt, eo quòd is virides ramos & virentia prata ad metendū idonea suppeditet. Hinc מגל apud Hebræos pro falce. Mediolanū monet me Bergomi, vrbis non valde procul inde dissitæ, cuius nomen domū montanā significat, ab *Bergomi etymon.*
hu-om, id est, vndique custodio & tueor; qua voce Angli hactenus vtuntur: nobis eius vsus extra compositionē periit, qui huus & heim, pro hom dicimus; & Berg heim pro Berg- *Hom.*
hom; quo nomine vicus est insignis in Antuerpiæ suburbano. Berg mons est, & quiuis lo- *Heim.*
cus in quo quis sese tuetur. In Anglia quid hum sit, quiuis intelligit, & nusquam hodie *Berg-heim.* *Berg.*
plura pagorum nomina in hanc vocem exeuntia, quàm apud Frisios reperiuntur. Fuit & Alp ad montē notandū in vsu. Seruius Alpeis pro altis montibus Gallicū vocabulum *Alp.*
esse scripsit. Nobis Alp-ijs siue alpeis significat glaciem montiū; quo fit vt Alpeis propriè *Alpium etymon.*
glaciales montes vocentur. Alp ex al-op, id est omnino supra, componi, in Saxonicis memini me tradidisse. Sed iam nimiū multis exemplis docui, Gallicā linguam cum Cimmeria eandem prorsus fuisse; atque id quidem conuenientissima contigisse ratione, eo quòd à Gomero genus eos ducere grauissima Iosepi constet testificatione. Hinc Diodorus Siculus excusandus, qui Gallos & Germanos tam superiores quàm inferiores communi nomine Galatas vocauit, aiens Danubium & Renum & Rodanum per Galatiam fluere, & à Cæsare Reno transmisso Galatas Transrenanos victos fuisse.

GALLICORVM

LIBER II.

QVONIAM modò illorum mihi sententiam satis videor profligasse, qui Gallorum linguam ad Græcas, non Germanicas origines pertinere libris editis docuerunt; nihil amplius obstaculi restat, quò minus nunc Gallorum nomē de vernaculo ipsorum sermone declarem, & ostendam verè Druides tradidisse, vetustissimū suum parentem Ditem fuisse: quod dum faciā pro eo ac debeo, mira gentis antiquitas, & quam Romani etiam sint veneraturi, è tenebris Cimmeriis & Plutonis vestibulo in clarā diem protrahetur; & ea quidem maiorē lucem Latinis hominibus allatura, quā quisquā hactenus existimarit. Primum tamen eius in mentē venire debet axiomatis, quo modò sæpius vsus sum, Voces nimirū pluribus linguis communes ei esse primogenias, in qua optima earū ratio reperitur. Quando itaque demōstraturus sum, Gallum à Caio nomen accepisse; recto docēdi ordine non processero, nisi quid Caius significet, ac cui linguæ debeatur, prius explicarim. Quò igitur de vocis huius & sono & scriptura cōstet, à Quinctiliani verbis ad hanc rem propriè spectantibus exordiar. *Quid, inquit, quæ scribuntur aliter quàm enuntiantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat, quia tam Caias esse vocitatas quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Nec Cnæus eam litteram in prænominis nota accipit, qua sonat.* Hæc ille. In quibus quæ sint nuptialia sacra, quorum testimonio nititur, Plutarchus in quæstionibus quas de ritibus Romanorum disputauit, docebit. Interrogatur enim apud eum, Cur sponsam introducentes dicere iubent; *Vbi tu Caius, ego Caia.* Sollemnis ergo hæc verborum formula, quibus pronubæ mulieres sponsæ præibant, notissima illa quidem fuit apud Romanos; sed quid ea significaretur, nec Plutarchus est assecurus, nec quisquam eorum quos interrogaui (& interrogaui doctissimū quemque humanioris litteraturæ) quicquam vlterius potuit iis quæ Chæronei diligentia in medium proposuit, adferre. Nec interim cuiquam meam hac de re sententiam communicaui, qui non vehementer eam probaret, atque omnibus modis retinendam arbitraretur. Ac quamuis ad Romanas origines in lucem vocandas, præcipuè propriéque sacri huius apud priscos ritus explicatum spectare sciam; condonabit tamen æquus

lector, si ad Gallici nominis illustrationem hanc fuero ex Romanorū antiquitate facem mutuatus: aut potius gratias mihi agat maximas, quòd Latinis hominibus è Gallico siue nostrati sermone viam sim commonstraturus; quá si ingrediantur, ad veras vocū suarū origines, quas nec Varro, nec Cicero, nec Cæsar, nec Messalla, nec quisquam omnino nouit cæterorum, certissimo compendio, rectissimaque semita poterunt peruenire. Cogor equidem dum varias Cimmerij generis nationes ad primos suos ortus vocare contendo, frequenter in eadem incidere argumenta, propterea quòd ex iisdem initiis propagata, ad eadem initia debeant referri. Multò sanè facilius ab ipso diluuio totum Ianigenarum genus in gentes suas partiri potuissem; nisi & prima his de rebus scribendi occasio, & præiudicata multorum auctoritas opinionem meam in restituendis historiis prorsus repellens, insinuatione longissimè petita vti coëgisset: quæ cum alibi in ordine præuaricari compulit; tum & hoc fecit, vt prius de Francis quam de Gallis scribendum mihi putarim; & iterum prius de his, quàm de Latinis; eo quòd hos quàm illos difficilius pertractum iri sciam ad hanc, quam eruere conor, veritatem. Iam quid vetat, cur mihi non æquè liceat ad varias conclusiones eadem adferre principia, atque Mathematicis ex eisdem axiomatis varia stabilire & problemata & theoremata: quod nisi fieret, non modò nulla esset vel cæli vel terræ dimetiendæ certa doctrina, sed nec omnino via & ratio vlla, ad artem aliquam tradendam, inueniretur. Habent singulæ scientiæ præcipuos quosdam suos demonstrationum modos; quos qui non animaduertit atque diligenter distinguit, is in scriptis iudicandis nullam æquam poterit ferre censuram: quod nisi mihi credatur, Peripateticorum magistrum aduocabo, quò sententiam meam calculo suo confirmet. Dionysius Halicarnassæus in antiquis gentium originibus è Lethæis vndis expiscandis, non alium inuenit hamum certiorem, quàm cum quem linguarum esca induisset: quod qui nescit, primum eius antiquitatum Romanarum consulat librum. Cùm igitur & nos Iano, & Cometo, & Ascanio suos velimus posteros è diuturna multorum seculorum caligine vindicare; quid ni linguæ vestigia consequamur, & eas optimas demonstrationes putemus, quas ex antiquissimis antiquissimi sermonis reliquiis, diligentia veterum scriptorum conseruatis, eliciemus. Quamobrem de Caij nomine duæ nobis insignes notæ offerentur, altera, qua ad Gallici nominis ducamur significationem; altera, qua demonstretur, linguam Latinam è Gallica manasse, atque inde coniici, ad eandem primam stirpem vtramque gentem pertinere. Quod cùm viderem, diu multumque dubitaui, An Romanæ & Gallicæ antiquitates mihi coniungendæ essent, an hæ prius, deinde illæ in lucem vocandæ. Non facile profectò sic poterunt dissociari, vt non hæ frequenter in illas, illæ in has incurrant. Sed quia promptius apertiusque docetur, Gallos ad Gomerum, quàm Romanos ad Iapetum genus referre, cùm quotquot ante me de his rebus quicquam litteris prodiderunt, Ianum non Iapetum, sed Nochum esse existimarint, à clarioribus mihi ad obscuriora progrediendum putaui. Accessit & altera ratio, adeò non contemnenda, vt sola plus habeat quàm cæteræ omnes momenti. Vetustus Cimmeriorum & Ianigenarum sermo apud Romanos totus ferè est immutatus, cùm is apud quosdam hactenus, Gallos puta Belgas teutonicè loquentes integer seruatus, claram nobis det interpretationem plurimarum vocum, non illarum modò quæ apud priscos Gallos fuerunt in vsu, sed earum etiam quas hactenus Romanus sermo non sic variauit, vt radices matricis linguæ prorsus obscurarit. Inter has Caius est, vox vt à Latinis frequenter vsurpata; ita ad nullam sanam redacta notionem: quam de Gallico siue Cimmerio sermone interpretabor, qui primus fuit in Italia post diluuium Ianigenis & Cimmeriis ab Homero celebratus vernaculus, atque idcirco iustissimus primogeniorum apud Latinos nominum vindex & assertor. Caius itaque Quinctilianus, & prisca in enuntiando consuetudo demonstrant non per C, sed per eam litteram fuisse scribendum fuisse, cuius vis in pronuntiando sentitur. Hinc mox perspicuum fit, Gaium Gai dici, & hic eam seruari diphthongum, cuius apud Latinos, nullus alibi reperitur vsus: Tametsi de vetere adhuc lingua hæc apud poëtas relicta sit potestas, vt genitiuum casum nominum primæ declinationis sic soluant, vt non prima & secunda, sed prima & tertia vocalis in complexione fuisse videatur. Dicunt enim Aulai & Aquai, non Aulaë & Aquaë; quæ notiora sunt, quàm vt egeant vllius admonitionis. Nam

Gaius & Gaia, vnde denominentur.

tamen

tamen id negligere, quòd scirent omnes, hanc diphthongum integram nobis manere, atque cùm ex hac, tum è cæteris omnibus, quas vt scribimus, ita proferimus, iudicarent; verum vitium fecerit lingua nostra, an Latina. Gai vt pleræque aliæ voces geminam notationem habet; alteram vt verbum, alteram vt nomen: illam pro placeo, hanc pro eo quod placet. Quo autem modo quaque ratione nomen gai compositum sit, & quæ ab eo deriuentur, quamuis satis prolixè in Hermathena mea explicarim, non grauabor tamen hoc loco summatim indicare miram huius vocis & vim & compositionem. G littera perfectionem & finem notat, A motionem ad quippiam; vnde ga idem signat quod Latinis eo. Motum enim entelechiam esse entis in potentia vt est tale, de Peripatetica auditione discimus: quod ipsum quid aliud sibi vult, quàm id quod ga de natura litterarum expressit. Huic voci si iota addas, quo non subtilitas tantùm ad omnia facilè penetrans, sed iucunditas etiam quædam denotatur & voluptas, qua nihil est subtilius ad se insinuandum intimis penetralibus, non hominum modò, sed animantium omnium, sed ipsorum etiam spirituum corpore sensibusque carentium, sed fortassis etiam corporum omnium inanimatorum, efficietur vocabulum gai, id notaturum, quod vi quapiam sua sic nos penetrat & efficit, vt summo quodam adeundi eius potiundique desiderio trahamur. Deinde latet altera quoque ratio in hac voce, quæ cognoscetur resolutione ea vt sit ge-hai, id est, ad habendum, qua videmus gai illud esse quod vt habeamus teneamusque, optamus. Hoc si conuertas, Jag habebis, geminæ notationis vocabulum; prioris quidem, vt idem significet quod depello, contrario litterarum ordine contrarium secum ducente; alterius, vt idem sit quod magno desiderio persequor: quo quidem modo ad earum vocum classem refertur, quas ichnæas vocare consueui. Quod enim sua natura tale est, vt omnia ad se trahat & inuitet, id primario iure gai dicetur: quod si retro per vestigia legas, doceberis hoc summo studio sequendum semper esse. Pulchritudinem autem summopere placere omnibus, eiusque illicibus maximam attrahendi vim inesse, atque hinc Venerem Vraniam, per quam nobis mirifico illo Veneris die omnis pulchritudinis splendor affulsit, propriè Gaiam dici posse, ibidem tradidi; adiecto & illo, cælum à Caio nominis sui partem mutuari, nec aliud illa voce notari, quàm & corpus summæ pulcritudinis circulari motione delarum, & summè pulcrum vndequaque. quod intelligitur, si Cai-hel-om, compositionis partes considerentur. Cælum porrò euerso ordine perlectum, vt sit Mu-lac, demonstrare hoc corpus expers esse omnis defatigationis: quod vocis artificium qui clarius cupiet intueri, Hermathenam adeat. Inter homines verò docui, viro sic placere vxorem, vt matre atque patre desertis, ad eam solam totus anhelet ac feratur. Indidit enim Deus occultissimas quasdam & subtilissimas, vt ita dicam, iyngas mulieri, quibus incitamur & rapimur, quò ea potiamur. quibus à viribus Vraw dicitur, quasi vro-haw, id est, lætitiam & iucunditatem conseruans: cuius conuersione maritus monetur, vt sibi caueat & rectè se custodiat. Nam war-v, idem est quod custodi te. At si V consonantem, non in vocalem, sed in F transferas, quod nobis est vnum de frequentissimis in vocum terminatione formanda; per vestigia versæ dictiunculæ cognosces feminam esse id quod homo statim ab initio simul ac creatus esset, vltra priores corporis & animi dotes acquisiuit, eo quòd warf idem sit quod acquirebam, à werf siue werue, quo significatur toe erf, id est, possessionem siue hæreditatem amplio. Mulier itaque vt prima fuit possessionis nostræ ampliatio; ita vnicuique diligenter curandum, vt vrauw sit warf, id est, possessionis augmentum & dilatatio. Cùm igitur Spiritus sanctus hanc vocem sermonis architecto inspirauit, multa simul monuit tum prorso, tum verso litterarum ordine obseruanda; illo quidem, vt iucunditatis conseruationem in ea retineret; hoc verò, vt se custodiret atque procuraret, vt bonorum accessio per mulierem, non detractio fieret: quæ si Adamus, pro eo ac debuit, accuratè considerasset, ac deinde perpetuò obseruasset, nunquam in eas quarum reliquiis affligimur, incidisset calamitates. Sed hæc alterius loci. Cùm igitur Deus hanc inter virum & mulierem copulam princeps sanxerit; non potest fieri, quin vir à natura sua instigetur ad id habendum quod opifex ad ipsius societatem iucunditatemque creauit. Mulier itaque hac ratione placens, vt ei vir tanquam vxori suæ cupiat adhærere, Gaia dicetur. atque is hactenus apud nos huius vocabuli vsus est, nó modò dum de

Gai.

Jag.

Gaia Venus Vrania.

Cælum vnde dictum.

Vraw vocabulum vnde componatur, & quid significet.

Warf. Werue.

Gaten. hominibus, ſed tum etiam cùm de brutis animantibus ſermo eſt. Hinc verbum Gea
ſic vſurpamus, vt idem ſit quod marem feminæ in quouis genere ad generandum con-
gregari. De auiculis autem loquẽtes hypocoriſticôs in re parua, voce vtimur diminuen-
Gatken. re, Gatken, pro ſocio aut ſocia dicendo. Cùm igitur terra omnem vim genitalem à cælo
accipiat, meritò à primis Ianigenis & eorum maioribus Gaia dicta eſt: quam vocem
Græci hactenus ſeruarũt, ignari interim quid cauſſæ ſit vt terra hoc nomine indigitetur.
Ex his modò liquere puto, quid ſibi verba illa in nuptiis ſollemnia vellent, *Si tu mihi*
Gaia terra. *eris Gaius, ego tibi ero Gaia.* Quid enim aliud his noua nupta mariti domum intran
dicebat, quàm, ſi tu talem te præſtabis, vt mihi placeas iucundusq́ue ſis; ego viciſſim
me tibi placidam iucundamq́ue vitæ ſociam præſtabo. Et optimo ſanè iure hac ver
borum formula vtebatur, eo quòd ſicut maritus vxorem ducit, ita eum cùm in aliis ho-
neſtis officiis, tum maximè in hac vitæ communis iucunditate præire par ſit, & ſe hila-
rem, alacrem, venuſtum, atque in ſumma omnibus modis placidum ſuauemq́ue exhi-
bere: quod niſi faciat, non eſt cur expoſtulet cum quoquam ſi vxor ſe non gerat
Gaiam. Non parui profectò momenti conditionem ſponſa ſponſo duabus vocibus ſta
tuebat; qua ſi ſtare nollet, ſe Gaiam non futuram, claris verbis minabatur: atque adeò
ſi rem probè expendamus, comperiemus hanc ipſiſſimam apud maiores noſtros matri
monij contrahendi formulam fuiſſe, quæ pòſt manſerit illa quidem de priſco ritu, ſed
quid ſibi vellet, aut quam legem præſcriberet, deperdito iam Cimmerij ſermonis vſu,
prorſus fuerit ignoratum. O cælum Gaium, quàm multos deſuper intueris! O terra
Gaia, quàm multos ſuſtines coniuges, huius æquiſſimæ conditionis, quam natura &
naturæ opifex ſanxit, proditores! Sed quorſum lamenta? quotum vt nulla eſt vtili-
tas, ita nulla vnquam tam flebilibus modis canentur, vt ſpurcam miſeri huius noſtri
ſeculi æquare poſſint fœditatem, quo ſtupris & adulteriis non diuitiæ modò, ſed ſum-
mæ etiam non raro petuntur dignitates. Nos ad Gaias reuertamur, quales vt omnes
ſint vxores, partim eſt in bonis moribus & diſciplina, cùm publica, tum domeſtica;
partim eſt in ipſis maritis; qui ſi Gaios potius ſe præberent vxoribus quàm fornicato-
res, ſola tentigine connubij ius ſe tueri poſſe ratos, non tot fortaſſe monſtra cernere-
mus. Præterea ſi ſic in connubio ambiendo verſaretur iuuentus, vt potius de ingenij
& morum dotibus, quàm de fortunis cogitaretur, ſæpius quàm nunc ferè facit, pro-
nuba Iuno matrimonia proſperaret. Qui dicere potes ò proce, eam tibi placere om-
nibus modis, cuius dumtaxat formam & opes ſecutus, nullam curam geſſiſti cætero
rum, quæ iſtis multò magis neceſſaria ſunt ad iucundá vitæ ſocietatem vel ineundam
vel conſeruandá. Iuriſperitos veteres riſit Cicero, quòd omnes vxores, quę coëmptioné
feciſſent, Caias vocari putarent, quia fortaſſe id nomé exépli cauſſa in libris cuiuſpiam
poſitum vidiſſent: ego verò non rideo Ciceronem, ſed miror tam incutium rituum
antiquorum fuiſſe, vt & id quod recens nupta dicere conſueuit ſponſo, & iuris defini-
tionem in Caia, crederet originem duxiſſe ab aliqua muliere quæ Caia fuiſſet vocata.
Egregium ſcilicet commentum, quaſi ante Caiam Cæciliam (ad hanc enim trahunt
exemplú) nulla fuiſſet vel materfamilias, vel formula matrimonij contrahendi. Quæro
igitur, vnde Cæciliæ Caiæ nomen dat n ſit, & an prænomen hoc apud Latinos non
antea fuerit vſurpatũ? Sunt qui Caium dictum velint à gaudio parentum, formationis
analogia minime vſitata. Crederé equidé, ſi Gaudentius nó Caius diceretur. Quemad-
modum in hoc de quo agimus ritu, inſignis ignorantia vetuſtatis deprehenditur; ita &
in altero quo Talaſſius in nuptiis canebatur, quo nomine quoſdam lanificium, quoſ-
dam iuuenem quendam, cui feliciter connubium ceſſerit, accepiſſe Plutarchus ſcribit;
cùm nobis clarũ ſit ea acclamatione non aliud denotari, quàm connubium cõtrahi ea
Talaſij vocis conditione, vt ſocietas eſſet omnium onerũ ferendorum, quod nos T'alle-laſt, ſiue t'al-
etymon. laſt vernaculo ſermone diceremus. Certè Iuriſconſulti rectiſſimè Caias eas vxores vo-
carunt, quæ coëmptionem feciſſent: Eæ enim matresfamilias propriè dicebantur, & in
manũ conuentione, quæ coëmptio vocabatur, fiebant, cuius ſollemnitas hæc erat, vt
vir interrogaret, An mulier ſibi mater familias eſſe vellet, atq. illa ſe velle reſponderet.
Rurſus mulier, An vir ſibi paterfamilias eſſe vellet, & ille ſimiliter ſe velle diceret. Hæ
igitur vxores arctius multo & ſanctius maritis coniunctæ rectiſſimè Caiæ dicebantur, eo
quòd quæ aliter cõiunctæ viris eſſent, non ex omni parte placere viderétur. Crediderim
equidem

equidem priscis temporibus non aliud veri matrimonij genus fuisse, pòst verò moribus corruptis, alias coniugij rationes inductas, quæ concubinas potius quàm Caias facere viderentur, & idcirco non malè iuris prudentes Caias definiisse. Satis mihi nunc multa videor de Caius & Caia ex Hermathena nostra deprompsisse; quibus cognitis, facillimè, vnde Galli nomen sumpserint, intelligetur. Gomerū patrem Gallorum esse, non semel antè dictum; & additum, hunc maximum natu inter Iapeti liberos fuisse. Cùm igitur Gomer genus suū insigniter augeri cerneret, sic filios & nepotes distribuit, vt aliis aliud quidem nomen daret, sed ita, ne nomina nihil haberent insignis alicuius monumenti; quod dignū esset cognitione posterorum. Nec credam hac in re quicquam ipsum citra patris & aui consilium fecisse, pro eo ac bonum filium decebat. Aliis itaque aliūde, quibusdam verò, & iis quidem quos egregiè vellet honoratos, nomen dedit ab illa dote diuina, qua Iapetus patri suo magis quàm cæteri filij placebat; vt consecratione sua fecit clarissimum. Quamobrem sicut Vrancus à palmitibus latè proferendis Iapet nominatus est; ita Caius ab eo quòd maximè patri placeret. Visum itaque fuit; vt alij ad perpetuam consecrationis memoriam Franci, alij gai-lui vocarentur. Nihil enim aliud significatur hac compositione gai-lui; quàm populus caius, id est placens; quoniam lui siue lie populus dicatur, vt Indoscythica nostra declararunt, Liberum populorū patrem interpretata. Insignis profectò nomenclatura, qua simul & benignitas Dei Iapeto concessa declaratur, & simul ij qui nomen hoc sortiti sunt, admonentur, vt Gaios tum erga patrem, tum erga omnes homines sese præstent, id est, tales, vt & patri omnium, & deinde patribus suis, pòst etiam omnibus hominibus semper vbique studeant placere. Ex gai-lui Gallus factus, per labdacismū, quo pars diphthongi in lambda transit propter lambda sequens; non secus atque ex perlicio pellicio, ex perluceo pelluceo, & similia ex similibus. Terminationem vocis ad Latinam aut Græcā formā transferri nihil noui, quæ nobis diphthongus est; qualis in Harpuia, aliis qui *lie* pro *lui* sonant, diphthongus item; qua carentes Latini, pro ea I longum ponunt, quod in Liberi nomine videas. Agnoscant nunc tandem Galli suum Germanum nomen nulli alij postponendum, siue antiquitatem spectes, siue præclaram admonitionē, breuissimè omnia vitæ rectè instituendæ præcepta cōplexam. Alij alias sibi clitias quærant, Galli in sua nomēclatura omniū habent pulcerrimam, qua & antiqua generis nobilitas ab ipso Iapeto vsq. declaratur, & totius vitæ tum præsentis tum futuræ perfectio atq. felicitas continetur. Quid enim vel optabilius vel beatius queat cogitari, quàm sic vitā habère comparatam, vt & Deo & hominibus placeat. Iam si cōmunem viuendi rationē ineamus, quid pulcrius, quid iucundius, quàm omnes sibi placidis moribus quempiā deuincire, atque eum se præbere, cui velint omnes congregari atque coniungi. Præter autem vtilissimā hanc adhortationē, videtur hæc vox oraculū etiam quoddam continere, fore videlicet aliquando, vt ea gens in qua sola Gallorū nomen permansurū esset, verissimè sese Gaios præstarent. Quos enim homines inuenias vsquā gentium moribus magis placidis, magis benignis, magis faciles ad iucundā societatem ineundam, quàm eos quos Gallos vocamus? Desinant igitur inepti quidā, & stolidā quadam ignorātia iactabundi, eximere velle nomen suū è numero Gallorum, vt Germani dicantur; & agnoscant quanto clarius sit & illustrius & gratius Gallum, quàm Germanum, si nominum significata examinentur, nuncupari. Est quisquam tam rudis, tam barbarus, tam deuotum pecuniæ lucriq. mancipium, vt vir congregandi auidus, quàm vir omnibus placidus, comis, humanus, facilis ad conuictum & iucundus, vel dici malit vel haberi? Certè Germani nomen vt primùm non fuit nationi alicui tributū, sed eorum vitæ proposito, qui sese militiæ ad res suas augendas dedissent; ita mirum est quàm bene in eos quadret, qui se Germanos & esse & dici maximè gloriantur. Quòd si Aristotelem quisquā interrogaret de illorum nobilitate qui totos sese pecuniæ quæstuique addicunt, exclamaret haud dubiè, si iis quæ in Politicis suis tradidit repugnare nollet, eos viles esse atq. plebeios. Sed dicent hunc Peripateticum, ambulandi fuisse quàm veræ nobilitatis iudicandæ peritiorē, nec sciuisse illustriora esse insignia leones, lupos, pardos, aquilas, gryphes, & id genus rapaces feras, quàm ouem, aut gallinam, aut columbam; & idcirco generosissimum quemq. maximè Germani nomen decere, imbecillitatis & morum minimè virilium esse: si quis miti comitate & vultus & verborum, placere potius, quàm toruo & ferino tum vultu tum sermone

Gomer Gallorum pater, &c.

Lui siue lie.

Gallus vnde vocis originem habeat.

Gallorū laus.

Germanus vnde dictus.

Germanorū iactantia.

ſermone terrorem iniicere nitatur. Minimè tamen quiſquam hæc ita capiat, quaſi quicquam Teutonicæ nationi detractũ velim, vel nobilitatis vel dignitatis: id vnum ago, vt vocabula & eorum notiones, quæ in controuerſiam vocantur, inter ſe conferam. quod dum facio, mihi perſuadere non poſſum, vt Germanici nominis profeſſionẽ, quæ tota in acquirendo ſtudioq; verſatur militari, anteponam commodę, placidæ, affabili, alacri, iucundæ in conuictu comitati: quæ niſi ipſiſſima ſit humanitas, non video quos vel Græci φιλανθρωπίας, vel Latini humanitatis nomine laudare conſueuerint. Iudicio certe eorum qui de hominis nomenclatura hanc virtutẽ nuncupandam cenſuerunt, conſtare cerno, non alia magis dote quemquã mortalium, quàm hac ipſa hominis nomine dignũ videri. Bene illi quidem humanitatẽ & φιλανθρωπίαν hac de cauſſa dixerunt, ſed artificium vocis Gai nunquam ſunt aſſecuturi. in cuius ternario, à littera perfectionẽ notãte ad iucunditatẽ, cuius I nota eſt, progreſſus fit, quem nobis A littera declarat. Nihil enim ab illo in quo nulla ſit perfectio, ad alium manare poteſt amœnitatis. Nec deeſt Germanis gentile nomen, quo ſeſe infinito magis, quàm vocabulo belli, reiq. bello augendæ, reſſeram præ ſe ferenre, non citra auaritiæ rapacitatisq. opprobrium iactare poſſint. Quòd ſi maiores noſtri hoc nomen laudis quicquã habere aut nobilitatis credidiſſent, haud dubiè ipſi ſeſe eo vocaſſent. quod non magis fecerunt quàm nunc ſe dicunt Cryg-manos, quæ vox cũ Germano eiuſdẽ eſt notationis. Qui nũc Cryg-manũ quẽ vocat, nõ magis hac ſua nomẽclatura Teutonẽ quàm Hiſpanũ deſignat, eo quòd nõ ſit nationis, ſed nomẽ propoſiti & inſtituti. Similiter olim non quiuis Aſcanius ſiue Teuto ſeſe Germanũ vocabat, ſed is duntaxat, qui nomen ſuum idcirco militiæ dediſſet, vt ex ea diuitias ſibi pararet. Dum quibus maioribus genus ſuum eiusq. nobilitatem acceptam ferrent, gentili nomine exprimebant, ſeſe D'outſen vocabant, quo hactenus vtuntur omnes in natione ſua inſigniẽda, tametſi Latini id in Tuiſconas vel Teutonas commutarint. Hoc autem ſignificabant, ſeſe antiquiſſimos eſſe; tum quòd à Comero filio Iapeti maximo natu, & rurſus ab Aſcanio Comeri filio maximo item natu genus ducerent; tum quòd linguam antiquiſſimam conſeruarent, quam omnes præter Cimmerios perdidiſſent. Quamobrẽ ſi bene rem æſtimemus, Galli & Teutones, nec natione, nec lingua, nec nobilitate generis differunt, adeò vt reuera dici poſſint Germani nomenclatura Latina, licet dum Germanos ſe dicerent Teutones, aliud, vt modò dixi, intellexerint. Ceſſent igitur poſthac inſanæ illæ de nominibus & nobilitate concertationes, abeant in malam rem iactabunda ſtolidorum hominum verba, quibus dum egregium ſe ſibi decus arrogare credunt, nugas agunt, nihil minus intelligentes, quàm quid ſignificet vel Galli vel Germani nomenclatura. Id operã dent vt ſe dignos præſtent, alteri Comero & Aſcanio, à quorum in naſcendo primitiis D'outſen nuncupantur, alteri ipſo Iapeto, à cuius conſecratione Gai-li ſiue Galli dicuntur: & quemadmodũ maiores ipſorum & lingua & generis primordiis conueniunt; ita mutua beneuolentia & amore conſpirent: nec alia re alteros alteri ſuperare contendant, quàm iis virtutibus quas in primis ſuis parentibus admirata eſt antiquitas. Ineant, ſi certare velint, amoris humanitatisque certamen, in quo victrix pars meritò poterit de nobilitate ſua gloriari. Bella non inter ſe, ſed contra alios gerant, quorũ & origo & religio cum noſtra pugnat, & in iis non vile ſibi & ſordidum rerum terrenarum lucrum proponant, ſed ad hoc vnum ſpectent omnes eorum rationes, vt alias nationes ad veram Dei cognitionem trahant. Hoc enim veterum Cimmeriorum ſtudiũ fuit, vt eos quos vincerent, à fœdis erroribus ad vnum vnius Dei cultum reuocarent, & apud omnes veræ religionis ſemina relinquerent, vt in Amazonicis & Francicis oſtendi. Atque hæc vera fuit cauſſa, ob quam dum Aſiam ſubiugarent, ſeſe vocauerint Cimmerios pro Comeriis, vt nimirum ij penes quos tum lingua Hebraica vigebat, intelligerent ipſos non ad vaſtandos agros, non ad ciuitates euertendas arma circumferre, ſed venire vt omnia, quoad poſſent, perficerent, & recta ad finem dirigerent veræ felicitatis. Nam vt Gomer perfectus eſt, & abſolutus ſignificat; ita Gimmer idem eſt quod perfecit atque conſummauit. Neque enim de ſua ſe lingua Cimmerios vocarunt, ſed eorum apud quos inſtituti ſui finem conſtare volebant. quod facillimè ſe conſecuturos putarunt, ſi Canaæorum ſiue Hebræorum lingua ſe tales nominaſſent, eo quòd hæc & eius cognatæ latiſſimè per Aſiam & Africam paterent. Quocirca qui ſeſe hiſce maioribus digniſſimos demon-

Germanus non eſt nationis, ſed inſtituti vocabulum.

Tuiſcones. Teutones.

Cimmerij unde dicti.

demonstrare volent, ij huic studio perpetuò instent oportet, quo nō modò ipsi perfecti sint & absoluti, sed vt alios etiam perficiant; cùm in omni disciplinarum genere quibus reip. salus continetur; tum maximè in vera sinceraque religione, citra quam totus artium scientiárumque orbis ne hilum quidem facit ad humanam felicitatem: Apage bellum intestinum, apage bellum quo arces, agri & spolia dumtaxat quæruntur, si Cimmeriorum nomine vel Galli vel Teutones velint gloriari. Illis se iactent bellis, quibus religio vel propagatur vel retinetur, quibus barbaræ nationes ad verum Dei cultum trahuntur: & hæc quidem ea via & ratione gerant, ne dum religionem adstruere se velle dicunt, eā magis prauis exemplis destruere cernantur; quod vtinā nostra ætas nunquam vel vidisset vel hactenus videret. Et hęc quidē obiter hoc loco, eorū occasione qui vesanis rixis de nobilitate contendentes, maximæ ignorantiæ, tum in vetusta cognatione, tum in antiquissimo sermone deprehensæ, se ipsi coarguunt; tantum abest vt laudem vllam apud antiquitatum verè peritos consequantur. Cùm ergo nunc claram reddiderim Gallici nominis originem; reliquū est, vt addam, quid Galatarū vocabulo denotetur. In hoc prima syllaba eadē est cum ea quæ Galli nomen exorditur, nec alterius hic quàm illic significationis: at Latæ quid notet, explicandum. Lat geminam nobis offert notionē; priorē vt idem sit quod Latinis gero & gestus: alteram vt colonū intelligamus, qui fundū villámue cōducit, à laten quod idem est quod sinere siue permittere, vt cùm dicimus, ic lat u to, id est, ego tibi permitto. Is ergo cui agrum nostrū colendū permittimus, lat vocatur. Duplex itaque ratio huius nominis Galata compositioni inhæret; altera de gestu, altera de fundi colendi modo pendens. Prior facit vt is gai-lat, vnde Galata, vocetur, cui gestus est Gaius, id est, qui se gerit comem, blandum, suauem & iucundum, quales vel Galli sunt, vel nulli mortalium. Posterior complexæ vocis caussa sic eruenda, vt gai-lat dicatur Gaij colonus, id est is cui Caius agrum suum permisit ad colendum. Quis ergo hic intelligetur Caius, cuius permissu Gallus fateatur se suos agros possidere? Quis alius, quàm Iapetus, Caij meritus nomenclaturam, quòd patri suo maximè placeret. Idem enim Caius qui Francus iuxta geminam considerationem, vti modò dictum. Galatæ ergo si rogati fuissent, cuius fauore cuiúsve iure, vel suos agros possiderent, vel alienos inuaderent; dixissent se colonos esse Iapeti siue Caij, cui pater eam concessisset prærogatiuam, vt posteri ipsius habitarent in tabernaculis Sem, & Chanaan esset seruus ipsorum. Deinde mos ille Germanorum veterū, quo agros in annos singulos per cognationes siue magos distribui solere legimus, maximè quadrat cum hac etymologia, de qua colligas, eos sic cogitasse, Iapeti portionem, cuius ipsi posteri essent, perpetuo iure ad Iapeti pertinere hæreditatem, nec vllo modo eam vel eius partem propriam alicuius fieri debere posterorum. Quemadmodum igitur Pontifices Romani totam suam ditionem in regiones diuersas & ciuitates distributam, Patrimonium D. Petri vocant; & Veneti quicquid habent vel regnorum vel ciuitatū, D. Marco adscribunt; ita & Galatæ nomine suo profitebantur, se nullos agros suos habere; sed quos haberent, vtendos accepisse ab Iapeto primo generis auctore. Cernas hic maximum fundamentum ciuitatis Platonicæ exstruendæ, cùm nemo Galatarum quicquam se proprij fundi possidere diceret; verùm terram quam coleret, se Caij dumtaxat habere permissu. Nec dubium est, quin hæc consuetudo à Cimmeriis in Asia, ac deinde etiam in Europa diutissimè fuerit conseruata; adeò vt ad Cæsaris quoque venerit notitiam, qui eam nobis in Germanorum moribus eleganter delineauit. De qua rursus intelligas, non aliud quondam Galatarum, quàm Germanorum viuendi genus & institutum fuisse; vt nimirum nemo agrum certum haberet, sed eo contentus esset quem magistratus & principes in annos singulos concessissent. Hinc altiùs quoque ad primos gentis ortus gradatim fieri poterit progressus, in Scythiam nos paulatim deducturus, atque inde ad Volgam, mox superius ad Daicem, hinc ad Iaxartem, quem Alexandri milites falsò Tanaim crediderunt: quò vbi peruentū fuerit, Indoscythica proxima sunt, & Margiana, primæ hominum post diluuium sedes. quem totum terrarum tractum vtrimque secundum maris Caspij litora ad Tanaim vsque, & inde ad Gades Iapeto fuisse à patre assignatum, non semel dixi. Quocirca Galli hanc portionem primo suo parenti non tam assignatam quàm consecratam fuisse ostendere volentes, sese Galatas nominarunt, quasi terrarum quas Gaij permissu haberent, coloni.

Galatarum nominis etymon.
Lat.
Latin.

Patrimonium D. Petri.

Galatarum & Germanorum idem viuendi genus.

Galli quare sese nominarunt Galatas.

Quemad-

Quemadmodum igitur Tectosaces è Scythia Asiatica ad agrũ Tolosanum venisse Saxonica nostra docuerunt; ita nihil fuerit absurdi, si cæteros quoque Galatas ex eadem regione dicam in Europam commigrasse, atque id prius quàm Teutones in eam venirent; & omnes hos & illos non cognatos modò esse, sed eandem quoque principio viuendi consuetudinem habuisse. Scytharum autem nomẽ nullam nobis designat certam regionem, sicut nec Græcis Toxotes, cum qua voce eandem habet vim significationis; tametsi eius ignari, extremos Germanorũ & Sarmatarũ, quorum vel nullá vel exiguá notitiá haberent, hoc nomine censuisse videantur. Sicuti ergo Cęsar Germanis hũc sediũ quotannis mutandarũ morẽ adscribit, ita Horatius eum tribuit Getis & Scythis:

Scythæ.

Campestres, inquit, *melius Scythæ,*
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Viuunt, & rigidi Getæ;
Immetata quibus iugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctúmque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Priuignis mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Coniux, nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.

Quæ verò fuerit hæc apud Scythas colendi ratio, partim ex hoc Horatij loco, partim ex Cæsare de Sueuis loquente discere licebit, vbi non solùm agros ipsis nullos proprios fuisse declarat, quod de Germanis scripsit, sed hoc etiam addidit, vicissitudinem agriculturæ & militiæ esse, vt qui nunc agros colunt, sequenti anno abeant militatum ab iis quorum tunc est operi rustico insudare alendi. Nihil ergo miri accidit, si homines exteri Teutones Germanos vocarint, propterea quòd tunc tantum eorum notitiam haberent, cùm ab ipsis bello impeterentur. Vt verò apud Germanos iam olim tota hæc vitæ ratio cessauit; ita prius multò cessauerat apud Galatas, atque id tanto seculorum interuallo, vt alta obliuione iaceat sepulta; nec eius alia extet memoria vel coniectura, quàm hinc in gentis nomine, hinc in priscis Tectosacarum sedibus à Ptolemæo in Scythia Asiatica collocatis. Nunc igitur liquet, non absurde factum à Græcis, dum Germanos & Gallos vno Galatarum nomine complecterentur. quo tantum abest, vt contumeliosi Germanis fuisse videri debeant, vt contrà non aliud nomen potuerit dari honorificentius. Præterea quò minus quidam distinctè de his duabus gentibus egerint, fecit non morum tantùm & sermonis similitudo, sed earum etiam permistio. Quis enim nescit, in medio saltu Hercinio Boios habitasse? Iam & Gotinos Tacitus Gallos credidit, ob linguæ communionem. Accedit & alia ratio, ob quam Galatas potius quàm Germanos nominarint, quoniam Galatæ Græcis & viciniores essent, & multis prœliis magis cogniti. Quid notius direptione Delphica? quid Galatarum in Asiam commigratione? Nec minus celebris Ptolemæi Cerauni Macedonum regis cum toto exercitu cædes à Gallis perpetrata. Quid? quod & Galli Scordisci in Pannonia habitabant, nec longè à magna Græcia Galli Togati, quorum regio ab Ancona exordium sumebat. Quemadmodum igitur Itali, Hispani & Franci, Brabantos, Hollandos cæterosque Belgas Flemingos nominare consueuerunt, propterea quòd ij ob mercatum, qui auorum memoria Brugis fuit celeberrimus, sint notissimi; ita & olim potuit accidisse, dum Germanos Græci Galatarum nomine comprehenderent. Cæterùm ne nimius in Gallici & Galatici nominis explicatu videar, reuocabo gradũ: nec existimo sanè vel pluribus opus esse ad interpretationẽ, vel quemquã potrò fore, præsertim nostræ linguæ peritũ, qui non videat maximã inter nomenclaturã & gentis indolẽ consensionẽ. Vt enim id quod de Caij colonis dixi, ad partes originationis non vocaretur; tam

Belgarum magna pars, quare ab exteris Flamĩgi vocentur.

tam aperta tamē est & in populo Gaio & in Gaio gestu notationis ratio, vt de ea ne obstinatissimus quidē sermonis nostri contēptor aut ambigere possit, aut apud alios mouere controuersiā. Quamuis autem Græci iis quas indicaui, causis, Germanos etiā hoc olim nomine complexi fuerint, optimo tamen iure ij qui hactenus Galli vocantur, id sibi tanquam suum & præcipua quadam prærogatiua moribus suis aptum vindicauerunt: quod qui negabit, is mihi gentem proferat magis in vitæ consuetudine Gaiam, id est, ad omnem suauem vitæ societatem, & faciliorem & iucundiorem. Bona igitur pace Lactantij & D. Hieronymi, negamus de Græcorum sermone Galatis nomen datum fuisse: id tamen non negamus, magna eos verisimilitudine deceptos. Nam hinc corporum candore, hinc Virgilij carmine, vt sic iudicarent, persuasi videntur. Hic enim ad hunc modum cecinit de Gallis:

In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & capitolia summa tenebat,
Romuleoq́; recens horrebat regia culmo,
Atque hic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant, arcemq́; tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opacæ.
Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis,
Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur.

Ex postrema horum clausula ducunt argumentum, Gallos à Gala, quo Græci lac vocant, nominatos esse. Quos ego contrà rogo, quónam tempore à Græcis Galli emendicarint nomenclaturam, vel acceperint coacti peregrinam? Deinde quo antè nomine fuerint nuncupati, quàm Græcis hominibus placeret sic hostes suos indigetare? Rursum, cur non à Latinis potius, exiguo prorsus interuallo proximis, fuerint vocati Lactei, quàm Galatæ à Græcis longius remotis? Sed quàm absurdè nominum gentilium rationes ab exteris linguis petantur, nec à me semel ostensum, nec quenquam sanæ mentis compotem potest latere. Quamobrem licet poëta eius fuisset sententiæ quam Lactantius ipsi adscribit, de domestica tamen nominis origine nobis clarissima, ne ad latū quidem culmum discederemus, propterea quòd extra sacrosanctam scripturam & diuina oracula, nullius apud nos tanti sit auctoritas, vt eā rectæ rationi velimus præponderare: & alioqui elegans epitheton Gallorum est, quod de lacte sumitur, tametsi nihil de Græca etymologia cogitetur, tum propter allusionem, vt si quis dicat Verrem à verrendo, tum propter candorem: qui quamuis in alia re maior esse possit, nullus tamen æquè atque is qui in lacte cernitur, mollem delicatamq́ue carnem, vel magis commendat, vel propiùs imitatur. Quod igitur Lactantius ait, à poëta dici potuisse candida colla, id quidem verum est; sed minimè verum, id eum potuisse facere pari aut elegantia, aut suauitate, cùm illam rationes modò dictæ in voce lactea reddant maiorem, hác lambda concilliet ipsi alpha præfixum, quo fit, vt color hic lacteus videatur dici ad eius corporis in quo cernitur, amorem lactare. Quid si dicam tantum abesse, vt Galatæ nomen suum à Græcis sint mutuati, vt contrà Græci hoc ipsum nomen Gala, è prisca Gallorum lingua acceperint, & ex eadem etiam Latini totum suum lac suxerint? Est illud quidem quod dico in recto nomine Gala subobscurum, at in obliquis casibus in primis apertum. Nā quis negare possit γάλακτος & γάλακτι, luculētis indiciis præ se ferre, brtū suū vocē accepisse à Gai-latt, siue, vt alia pronunciatur dialecto, Gai-lett, quo notatur id quod allicit ad lingendum; Lat enim, vt Flandri, siue Let, vt cæteri, idem est quod lingo: qua voce non hac modò ætate omnes Germani & superiores & inferiores vtuntur; sed Gotos etiam vsos olim fuisse de Italorum sermone discas, qui pro lingo letto dicunt. Cùm autem Let enunciamus, vocalem sic efferimus, vt auribus exile alpha obiiciatur, ad discrimen Let pro stillo, qua in voce secunda vocalis pressius & tenuius sonatur, tametsi tēpus habeat longum, quod in Let pro lingo breue auditur. Non mirum igitur si apud Græcos in Galactos A sit propter soni conuenientiam, quem siue per A siue per E scribas, cùm harum vocalium medius sit, parum aut nihil refert, cùm nos diuersos vocalium sonos litterarum diuersitate minimè assequamur. Gai-lac igitur illud erit quod γάλα. Lat siue Let.

prin-

prima post diluuium ætas nomen habet, perrexissent. Apud hos enim qui iam olim ex hac vita commigrauerant, iustitiam eam quam Homerus indicauit, inuenissent, non illam quidem quæ de armorum viriumque humanarum iudicio pendet, de qua inter Danaos & Troianos erat certamen; sed eam; quam Iouis ἔνδικον ὄμμα comprobauit. Dum enim Orphici fabulantur apud Thraces siue Scythas Thracum maiores eos Galactophagos omnium mortalium esse iustissimos, qui reuera Abij Græcis dici possent, non aliud significabant quàm primos illos Scythas, qui per Dei benignitatem & clementiam de Gigantibus in arca triumpharunt, summa inter homines iustitia excelluisse. Verùm eos iam Abios esse, & idcirco frustra iustitiam illam, ad quam Iupiter luminis sui splendorem conuertit, inter viuos quæri. Idem ferè Hesiodus cecinit ad hunc modum, si eum Latinum reddam:

Tum Pudor & Nemesis candenti corpore vestè
Splendida velatæ cælum petiere, genusq́;
Immortale Deûm; mortalibus heu desertis
Linquentes miseris tristes dirasq́; dolores;
Quos nulla poterunt ope vel depellere curæ.

Similiter enim Homerus dixit Iouem cum splendidos suos oculos ad Abios conuertisset, Danais & Troianis nihil præter ærumnas & assiduas pœnas reliquisse: ex quo rursus voluit intelligi, eos omnium esse beatissimos ad quos oculos suos conuertit, tantum abest vt Abij dicantur à dura vitá, quasi vitam viuerent non viuendam; quod quidam ad nonsinis interpretationem attulerunt, Strabonem secuti. Dicat nobis diuinus ille vir Rex & propheta, ad quos Deus oculos suos conuertat. Dicet nimirum vt olim cecinit ad citharam suam: *Oculi Domini super iustos*. Vidén' quàm antiqua fabula cum huius vatis oraculo consentiat, quàm apud omnes idem sit sermo veritatis? Hic cantat, *Oculi Domini super iustos:* Orphici fabulantur, Iouem à vanis mortalium contentionibus & insanis laboribus, oculos suos conuertere ad omnium hominum iustissimos. Nec aliter apud Esaiam Ioua minatur, *Auertam*, inquit, *oculos meos à vobis*. Sed quò rapior? Videor mihi de hoc lactis potu magis quàm de vino bacchari, & propositi mihi laboris prorsus obliuisci. Quia tamen in lac incidi, non possum ab eo discedere, quin illud addam, non γάλα modò Græcorum, & lac Latinorum è Cimbricis fontibus manasse, sed
Melca. ex iisdem etiam Melcam ad vtramque gentem esse deriuatam, quamuis significatione nonnihil variante. Melk enim nobis quoduis lac signat, Romanis certum genus lactis acetosi, variis modis parari cõsueti: de quo cùm apud Galenum, tum apud Geoponicorum auctorem plura legas licebit, quæ vt huc transferam, nihil habeo necesse. A Melk quod nobis & nomen est pro lacte, & verbum pro lac extraho è mammis, Græci habent
ἀμέλγω. ἀμέλγω: & quia quorundã dialectus Mulk vel Molk pro Melk dicit, Latini inde sibi Mul-
Melc. geo seruarunt. Melk autem eandem habet quam γάλα nominis rationem, composita
Mulgeo, et vre. voce facta ex Me & Let, quasi diceres id cuius nos linctus plurimum iuuat. Me enim &
Me, Mede. Mede omnis adiumenti habet significationẽ, vnde Me vocali longo tẽporẽ pronunciata, vt eam Græci in βληχάω efferre deberent, si ouium balatum imitari vellent, potum nobis significat è melle confectum, quòd is nos insigniter iuuet, tum sapore, tum facul-
Mel, mellis. μέλι. tate. Hinc apud Latinos Mel remansit, & apud Græcos μέλι, vocabulum compositum
Hel. ex Me & Hel, quorum hoc altum & excellẽs signat, illud quod modò dixi, ita vt Me-hel, & compositione per syncopam coalescẽte, Mel, id sit, quod vehementissimè nos iuuat. Sicut igitur Mel excellentiã adiumẽti denotat; ita Melk linctum iuuantẽ, & sic iuuantẽ, vt citra eius adiumentũ homo vix queat vitã suam tueri. Quẽadmodum igitur Melca, ἀμέλγω, mulgeo, & mel è Cimmerio sermone deriuantur; ita & Gala & Lac: quorũ omnium origines atque rationes nequicquam apud Grammaticos suos quærant vel Græci vel Latini. גלב nihil aliud sonare videtur, quàm Gal-leb, id est iucundum atque gratum victum: quæ vocis ratio Galactophagorum vitam eleganter commendat. Scaliger egregium se præstat grammaticum, dum scilicet γάλα à Gal, quo fluctus Syris dicatur, deriuat; quod nos philosyrismo eius lubenter condonamus. Quo porrò minus mirum videatur, Galatas & γάλα à Gal nostrati deriuari; interroges etymologiarum doctores, qua
γάλως. de caussa mariti soror apud Græcos γάλως, apud Latinos glos vocetur: nisi fallor, magis
Glos, gloris. Gal. coniux. quàm piscem mutos videbis. Nobis in promptu ratio est, cùm Gal coniugem significet,

vocabulum vtrique sexui commune. Soror enim vxoris callidissima est, quod nobis Loos significat, ad coniugium reddendum tale, quale dicitur, id est, vt Gaius habeat Gaiam. Hinc enim vt soror egregiè callet mariti indolem, quam dum vxori exponit, ostendit, quibus moribus & quo astu queat marito vel quàm maximè placere; vel ne displiceat, euitare. Ex altera rursus parte, cùm & ipsa eiusdem sit cum vxore sexus, habeatque omnium muliebrium affectionum cum ea communionem, procliue ipsi est, vt fratrem monitis suis ad eum modum comparet ac formet, quo vxori suæ sit gratissimus. Ex eadem radice γάλερος apud Græcos hilarem, lætum, iucundum gratumque significat, nec aliunde γαλήνη deriuatur: Scaliger hanc vocem à Gal, quo fluctus notatur, deriuari scribit, fluctum cum tranquillitate confundens. Nostrates picas varias olim Gaias vocabant; vnde Gazzas Itali quidam, Goticum sermonem corrumpentes, vocarunt. Est enim auis non solùm eleganti plumarum varietate in primis placens, sed humani etiã sermonis imitatrix dexterrima. Hinc factum, vt psittacus peregrina auis ob easdem dotes Papen-gaia vocaretur; quia nimirum non cuiusuis, sed sacerdotum & Pontificum Gaia siue pica varia ob pretij magnitudinem & singularem elegantiam videretur. Eat nunc quisquis, & peregrinitatis Galaticum nomen accuset, cuius radici Cimmeriorum vernaculæ, cùm Græci tot debent voces, tum Latini suum vocabulum Caius acceptum ferre coguntur: quod si negent; proferant mihi rationem vel minimã, cur vel Caias matresfamilias vocarint, vel Caius in prænominibus vsurpent. Romanos à Iano, qui Iapetus est, vt in Croniis docui, & Cimmero genus ducere, quamuis nõ aliis quàm plurimis certissimis rationibus constaret; de hoc tamen nuptiarum, quem exposui, ritu, & prænominibus, cùm aliis tum his Caius & Cnæus coniecturam valde probabilem facere possemus. Caius enim clarissimam habet earum Iapeti virtutum memoriam quibus patri suo præ cæteris fratribus plurimum placuit, & eum qui sic nominatur admonet, vt se Caium & iucundum tum patri tum cæteris omnibus præstet. Discat ergo Quinctilianus ex nostra lingua cur Caius per G sit efferendum, cuius caussam nunquam de Latino sermone depromet. Nec facilius vel ipsi vel Varroni fuisset docere, qua ratione Cnæus per G similiter esset enuntiandum. Nobis perspicuum est, Gnaet clementiam notare, vnde Latini Gnæum dixerunt, tametsi citra diphthongum malè pingant. Nobis vel diphthongus scribitur vel a lõgum. Germani superiores a scribunt, exigua vocalis e figura supernè incumbẽte. C autem pro G in vsum venisse apud Latinos crediderim de vetustis aliquibus marmorum notis, in quibus pars ipsius G posterior, vel erasa fuit, vel tam exilis, vt à C non distingueretur; quod facillimè in Tiburtino lapide accidere posset, in quo ea pars qua hæc littera ab altera differt, fortassis inciderit in aliquam cauernarum, quibus hic lapis abundat. Atque hæc quidem de Gallorum nominis interpretatione sufficerent, nisi Galli, Cybeles sacerdotes, me reuocarent, quorum occasione Baptista Pius, Gallos per conuicium Romanorum nomen adeptos fuisse, quasi exsectorum hominum mollitiem haberent, alicubi, nisi memoria me fallit, literis mandauit, hoc ipso suo commento maximi se coärguens stuporis & barbaræ temeritatis. Quis tam vecors, tam communis sensus expers, vt sic cogitet, Gallos perpetuos Romanorum hostes nomen sibi vel accipere vel retinere voluisse, quod hostium contumelia imposuisset? Si quis tamen ita sentiat, eum profectò non testiculis ego, sed cerebro carere dicam. Præterea vitiosè colligit quisquis ita colligit: Si Cybeles sacerdotes Galli vocabantur, & erant castrati, testiculorum priuationem Galli nomen denotat. Ouidius & Festus Gallos à Gallo fluuio dictos putant; quoniam qui ex eo bibissent, in eam inciderent amentiam, vt testes sibi eximerent. Gallum fluuium in Sangarium euolui nescius non sum; at minimè credam, tam noxiam fluminis vim fuisse; vt homines vel furibundos redderet, vel enecaret. Quantum semper vitium habuerint ad homines dementandos vanæ superstitiones, qui nescit, is alienus est ab omni non historiarum modò lectione, sed vitæ etiam communis vsu. Quod alibi de Branchidarum oraculi exordio scripsi, ei persimile quiddam ad Pesinuntem quondam accidisse, vix arbitror in ambiguis ponendum. Vt autem Gallos hic quondam, sicut non procul inde terrarum Ascanios habitasse credam, faciunt ipsæ fluuiorum nomencla-

Loos. i. callidus.

γάλερος. γαλήνη.

Gaia. i. pica varia. Gazza.

Papegay auis vnde nomen habeat.

Caius & Cnæus cur per G efferendi: Gnæus vnde dictus. Gnaet.

Galli Cybeles sacerdotes exsecti.

Gallus fl.

tusiorem vel subtiliorẽ. Cæterùm perpauci quò rapiantur innato hoc œstro intelligũt, & idcirco in carnali cognatione consistunt, nec in ea quidem altè progrediuntur, longissimè terrarum & cælorùm ab eo subsistentes, cui vera ratio nominis, quo mag vocatur, queat propriè & primo applicari. Ducimur enim vel inuiti omnes amore quodam & caritate cognatorum. Sed ad quem finem hic amor nobis insitus sit, non omnes videmus, quoniã plerisque visum sit eũ dumtaxat cõducere ad generis & sanguine proximorũ conseruationem. Aiunt Pythagoram sapientis sibi nomen sumere noluisse, & de professione sua interrogatum respondisse, Philosophum se esse, quo sapientiæ studiosum & Plato, & Cicero, & cæteri omnes, vt opinor, intellexerunt. Nec malè illi quidem. Verùm nec absurdus mihi videretur interpres, qui philosophũ redderet hominem amoris cognitione sapientiaq́. præditum. Plato amorem philosophũ esse dixit; nos eum & principiũ & finem totius humanę sapientiæ collocamus: principiũ quidem, quia cognationis amor à natura nobis datus, primus est stimulator, vt ad caput cognationis rerum omniũ contendamus: Finis verò, quia inutilis est omnis cognitio, nisi per eam ad amorem adspiremus, & eo tãquam glutino quodam ipsi, qui omnia creauit, adhæreamus. Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet: atque citra hanc nec fides nec spes, nedum humana sapientia quicquã prodest. Huius igitur amoris cognitio vera est philosophia, ad quã vt contendamus, cognationis amor nos incitat, & hoc ipsum à nomenclatore in vocabulo mag est declaratum. Quamobrem mag-tois, & ad incudem Latinam vocato nomine, Magus dicetur cognationis peritus; qualis nullus est, nisi norit & rerũ omnium cognationẽ, & per eam ad ipsum creatorẽ non aliter ducatur, atq. vox mag ad mac, id est, cognatus ad factorem; & ei sic adhæreat amore deuinctus, vt summo cognationis auctori. Per hanc itaq. viã homo ad supremũ felicitatis suę finẽ ducitur, & hoc cognationis amore tanquam pedibus vti debet in hoc itinere cõficiendo. Quem vsum cognationis animaduertens nomenclator, nomen mag sic fecit, vt non solùm à factore tanquã à fonte suo deriuaretur, sed etiã vt cõuersum, pedem notaret, instrumẽtum homini datũ ad eundẽ; quo videlicet moneremur nos cognatione ita vti debere, quò ea tanquã pedibus ad vltimum nostrum finem perueniremus. Obstupesco referens diuinũ artificium; dignum certè diuino instinctu, à quo ad nomenclatorem venisse si quis dubitet, is experiatur, an in vocibus fingendis se parem præstare possit. At dices, gam pro pede in vsu non est. Fateor equidẽ, sed fuit. In Hermathena docui, voces in matrice aliqua lingua abolitas, ex ea lingua restitui posse quæ de matrice lingua manasse scitur. Quis ignoret, sermonẽ eum quo nunc Itali vernaculo vtuntur, natum esse è Latina & Germanica lingua, qua Goti & Langobardi vtebantur; sicut eũ quo Galli nunc vtũtur, è Romano & Frãcico. Promptũ igitur fuerit iudicare, quæ vox è Latino sermone, quę ex alio deriuetur. Cùm igitur Galli *Gambe* dicũt, Itali *Gamba*, & ambo in eadem significatione pro pede; atq. eius vocabuli apud Latinos nulla sit origo, par est credere, de Germanico sermone, quẽ Goti & Franci loquebantur, id remansisse. Iam etymologia idem demõstrat, propterea quòd ga-me, à quo gam per apocopẽ, sicut à fot-mart fotm, idem sit ac si Latinus diceret, id quo itur. Pes ergo, quia eo itur, optimè gam siue game dicetur. Vnde *Gambe* & *Gamba* apud Gallos & Italos. Porrò quia nominum architectus sic vocabula formauit, vt primo primis in quoq. genere rebus cõuenirent; videamus, quę sit itio homini primaria. Quæ alia rogo, quàm ea quę ad vltimũ suum finem pertingit? At quo pede ad hũc perueniet? Nõ alio haud dubiè, quàm eo quẽ dixi, ipsa nimirũ cognatione, quæ nos deducit & portat, veluti pes quidã fidissimus ad ipsum creatorẽ vniuersorum. Quò verò clarius cernatur, ea quæ de Magia dico, cũ veritate consentire; quæramus quis primus eius inuentor celebretur. Plato, cuius auctoritate libenter vtor, Zoroastrem, vt primũ eius laudat magistrũ, aiens eum fuisse Oromazæ filiũ; à quo nemo dissentit cæterorum, qui de Persarũ sapientiæ principio quæsiuerũt. Verùm, quod frequenter monui in Orpheo & Mercurio Trismegisto euenisse, vt ij homines quidã certi fuisse credantur, cùm nihil minus sit existimandum; idem accidit in Zoroastre. Sicut enim Orpheus quemuis aurium moderatorem, & Mercurius quemuis excellentem consideratorem significat; ita Zoroaster eum notat, qui citò ad omnium rerum originem mentis oculos dirigit. Zo enim idem est quod ad. Dicimus enim Zo & To; superiores Germani Zu scribunt. Oi vocali longa primum principium vnde omnia manant, significat,

Philosophus.

Amor, principium & finis totius humanæ sapientiæ.

Gam.

Lingua Italica nata è Latina & Germanica: Gallica è Romana & Francica.

Gambe. Gamba.

Magia primus inuentor Zoroaster.

Zoroaster vnde dictus.

Zo. To. Oi.

ratione

ratione ea quam in Hermathena explicaui; vnde Latinis origo & ordior remansit. Hast idem est quod citò siue velociter; & dum vt verbum vsurpatur, idem quod festino. Hebræos inde suum γs mutuatos esse, formula conuersionis vocum nostræ linguæ propria declarat, qua fit vt hast & stah sint contraria. Ster verò significat intentis oculis atque fixis inspicio. Zo-or-hast-ster igitur composite Zooraster, is est, qui ad primum omnium rerum principium cito velociq́ue cursu mentis oculos dirigit: quod quid aliud est, quàm celeri discursu per cognationem rerum ad ipsum contendere creatorem? Hioc nemini dubium esse potest, optima ratione factum esse, vt qui nos hanc sapientiam, qua omnia ad primum opificem referuntur, docet, Zooraster, vnde corruptum est Zoroaster, vna littera transposita, vocetur. Fingunt verò Oromazæ filium fuisse, eo quòd omnis præceptorum auditio hac mensura contineri debeat, vt quicquid auditur, id recta & statim dirigatur ad creatorem. Hor vocali longa est audio, ab or quod in Hermathena doceo mirifica quadam admonitione duo nobis significare: primum videlicet omnium rerũ principium & ipsum audiendi instrumentum. Quam homonymiã propterea molitus est architectus vocabulorũ, vt nos doceret, aures nobis ad hoc præcipuè datas esse, vt earum beneficio originẽ rerum omnium disceremus. Aristoteles auditum plurimũ facere ad rerum omniũ intelligentiã optimè quidem dixit; at multò rectius nomenclator vna syllaba nos docuit, aures primùm ad omniũ rerum originem pertinere, à qua si aberrent, ne nomen quidem suum posse tueri. Ab or Latinis Auris mansit, citra etymologiæ cognitionem. Siue igitur Horomazem siue Oromazem dicamus, eodem notatio pertinebit. Mat mensura est, à quo in secundo casu mats, superiores matz in recto scribunt suo more sibilantes. Het vocali longa caput est, Britannis vsitatum & apud antiquos frequentissimum. Hinc igitur ormats-het, & composite ormazet, caput est eius mensuræ, qua aures sunt regendæ: quod si Hormazet dicas, caput significaueris mensuræ obseruandæ in audiendo. Oromazes itaque terminatione Græca, & o interiecto ad suauitatem, princeps rerum omnium moderandarum, quas audire debemus, vocatus est, à quo, velut à patre, siue quod idem est in hoc genere, à præceptore processit Zoroaster, is nimirum qui ab illo didicit in omni consideratione rerum mentis aciem ad originem citra moram esse dirigendam. Verùm audire mihi videor: Quid malùm tu nugaris? Ex Gallico sermone nobis Persica vocabula interpretaris? Ego verò tibi, quisquis es qui hæc obiicis, de Persica lingua nihil respondebo; sed te amandabo ad Indoscythica mea, quibus doceberis, Nochum Indum fuisse, in ea regione natum, in qua nec olim, nec hac ætate vitis sua sponte nata cernitur; atque inde arca deuectum ad Septentrionis plagam, citra Paropanisum tandem constitisse atque descendisse ad Margianam, in qua cum tanta vitis sua sponte crescat, vt eam vix duo homines complecti queant, quid miri illic primùm ab ipso vinum inuentum fuisse? Qua de re tota Dionysiacorum commenta profluxerunt. Aucto deinde genere humano, terram sic partitum fuisse, vt in hercifcunda familia Sem & Cham alias regiones quærere deberent, & Semo quidem Asia extra Taurum, Chamo tota Africa daretur, Iapeto Asiæ pars septentrionalis Tauri & Caucasi iugis comprehensa maneret; atque ita factum esse, vt Iapetus in Margiana & Bactriana principio cum patre vti filius carissimus permaneret, nec vnà cum reliquis commigraret ad campos Sennaat, vbi in vesana monstrosæ turris structura diuino miraculo linguarum facta est confusio. Hinc itaque contigisse, vt linguam integram retineret, atque solus paternæ doctrinæ & vetustæ sapientiæ, iam inde ab Adamo vsque per manus traditæ possessione frueretur: quæ cùm ex cognatione rerum oriretur, & præsertim ea qua genus humanum deuinctũ est cum suó creatore; non est admirandum, si scriptum inueniamus, Magiam è Bactriana ortam esse, atque inde à Zoroastro Oromazæ filio, id est, à Iapeto Nochi filio carissimo, quibus hæc nomina in primis, & deinde eorum posteris maximè conueniunt, ad Persas venisse. Non est ergo cur quisquam absurda me tradere clamitet, si nomen Magiæ ad eorum referam sermonem, à quibus disciplina promanauit. Quis erit nunc nostratium, qui tam plumbeis sit sensibus, vt non commoueatur & incitetur ad maximas laudes Deo optimo maximo agendas, tum quòd nobis linguam primam conseruauit, tum quòd, quamuis e sanguine Israëlitico carnem assumere vellet, tam benignum tamen erga genus nostrũ se præstiterit, vt ei singulari & præcipuo ab omni seculo indici

Origo. Ordior. Hast.

Ster.

Oromazd etymon.

Hor. Or.

Auris.

Mat. Het.

Nochus Indus ex india deuectus arcà ad Septentrionis plagam, &c.

Margiana regio.

Nochus terram partitur filiis.

Iapetus Nochi filius carissimus cum patre permãsit in Margiana & Bactriana & linguam integram retinuit, &c.

Magia apud Bactrianos orta.

demonstrarit, filium suum Deum & hominem in Iudæa natum esse; atque eam fidem côcessetit, qua donis suis thure, auro & myrrha omnibus hominibus ostenderent Deú & Regem & hominé in vilissimo tugurio à mortali matre editú esse. O nos felices, qui & à Ianigenis duximus genus, & linguam conseruauimus, qua ea tradita est doctrina, cuius magistris Deus monstrare dignatus est desideratum illud ab omni seculo tempus tandem aduenisse, quo salus humani generis nasceretur. O felicissimos, si in ea religione, cuius exordia tam benignè Magis ostendit, eam nobis gratiam concedat, vt per carné assumptam humano generi cognatá, nos in diuorú numerum assumat. Notate, quæso, diligenter, quò nos Magi nomen deduxerit, quàm alta prodiderit mysteria. Dum eum Magum definimus, qui cognationis & peritus est & præmonstrator; num dignior hac nomenclaturá quisquá videtur, quàm ipse Deus, qui Magis eam cognationem mõstrauit, qua nulla vnquá aut fuit aut erit excellentior? Magna fuit illa prima & præcipua quædam hominis & Dei cognatio, per quam homo factus est ad similitudinem & imaginem Dei; sed infinitò maior & præstantior posterior illa cognatio; qua Deus priorem cognationem fœdissima nostra macula contaminatam, non solùm restaurauit & priscæ reddidit integritati; sed sic etiam auxit, vt miraculo omnia miracula excèdente carnem assumpserit humanam, per quam ei non modò tanquam factori, sed etiam tanquá fratri cognati essemus. Laudent alij nomen philosophi, nos dicimus nullam vocem inueniri posse veræ sapientiæ significandæ magis idoneam, quàm Magiæ nomen. Vana enim est & inutilis omnis mundi totius sapientia, nisi nobis ostendat hác vltimam & supremam cognationem, quę sola excellentissimo prorsus modo cognationis nomé mereretur. Diuinam omnino sententiam Plato pronunciauit, & infinitò quidé diuiniorem quàm ipsemet intellexerit, dum dixit, neminem eius rei cum qua cognationem non habet, integram notitiam habere posse. Nam nisi hanc supremam cognationé, quam Magis Deus ipse Magorum summus indicauit, cum Deo haberemus; nunquá veram Dei assecuturi fuissemus cognitioné. O pater noster, ò cognate noster optime maxime, qui propter cognatos tuos mortis laqueis irretitos, morté in cruce subiuisti, vt quos creaueras ad imaginem tuam, eos culpa sua perditos iustitia tua liberares; fac nos tales, qui solus id potes, vt tecum in regno tuo sempiterno, sempiterno cognationis nostræ fructu perfruamur. Obstupesco & attonitus hæreo, dum hanc diuinam mecum cogito bonitaté, qua nos ad eam euexit dignitatem, vt Dei cognati dici queamus, longè excellentius quàm vel ipsi Seraphici spiritus, perpetuis diuini amoris flamis ardentes. Vide quò nostra euaserit cótemplatio, quàm magni eos conuincat erroris, qui Magiæ nomine nescio quas insanias hominum dementissimorú intelligendas putauerunt. Reuerentius de Magis cogitandum, quibus Deus multo clarius, quàm vlli prophetarum, si Ioannem Baptistam & Simeonem excipias, ad oculum demonstrauit ingens illud mysterium salutis humanæ. Quamobrem ne nos etiam in hoc sanctissimo considerationis adyto quippiá peccemus; cohibeamus linguam, & tacita veneratione de cognatione omniú principe cogitemus, & ea tanquam pedibus vtamur ad supremum felicitatis nostræ finem consequendum, pro eo atque magretro lectum adhortatur. Mag igitur cognatum esse, & non domum vel tectum, atque à mac deriuari, satis ostensum est. Hebræi vocem hanc conuerterunt גוי dicentes pro populo, eo quòd populus è cognatis constet, atque per tribus & cognationes habitet. Plurima id genus nomina inuenias apud Hebræos euersa, perinde atq. contrario ordine litteras & legunt & pingunt. Litterá autem Hebræis decimamsextam Gamma ex imo gutture pronunciatum sonare, cùm alibi, tum in hieroglyphicis trado. Videmus itaq. magen in prima lingua gentiles vocari, id est, homines eiusdé gentis, atq. inde factum, vt multa opidorum nomina hac voce terminarentur. Et quamuis hoc vocabulú euersum sit apud Hebræos; verá tamé nominis rationé docere in nostra lingua, quá nulla Babylonica cófusio mutauit, eius vsum & prius multo fuisse, & hactenus manere. Quemadmodú verò à dun & mag multa opidorú nomina deriuátur; ita & à meiden Mediolanú multis locis inuenitur; in Británia videlicet, in Gallia, apud Xantones semel & iterum, apud Aulercos in Saxoniæ ea parte quæ nunc Westphalia vocatur, & rursus apud Allemanos. Quid verò nomé hoc significet, ex ea vrbe licet cóiectare, quæ apud Insubres tenet principatú, quam Germanicè Mei-lant vocamus, id est, regio suppeditans magná copiam metendorú. Meien enim siue meiden, idem est quod metere & desecare: & dum

Magus qua ratione dicatur Deus ipse.

Mediolani etymon.

Meien. Meiden.

dum vt nomen in vsum venit, mein, sunt virides rami præfecti ad virorem & vmbram parandam. Dicimus autẽ sine discrimine mai & mei. Vnde Latini è prisca lanigenarum lingua nomen mensis Maij retinuerunt, eo quòd is virides ramos & virentia prata ad metendũ idonea suppeditet. Hinc מגל apud Hebræos pro falce. Mediolanũ monet me Bergomi, vrbis non valde procul inde distitæ, cuius nomen domũ montanã significat, ab hu-om, id est, vndique custodio & tueor; qua voce Angli hactenus vtuntur: nobis eius vsus extra compositionẽ periit, qui huus & heim, pro hom dicimus; & Berg heim pro Berghom; quo nomine vicus est insignis in Antuerpiæ suburbano. Berg mons est, & quiuis locus in quo quis sese tuetur. In Anglia quid hum sit, quiuis intelligit, & nusquam hodie plura pagorum nomina in hanc vocem exeuntia, quàm apud Frisios reperiuntur. Fuit & Alp ad montẽ notandũ in vsu. Seruius Alpeis pro altis montibus Gallicũ vocabulum esse scripsit. Nobis Alp tis siue alpeis significat glaciem montiũ; quo fit vt Alpeis propriè glaciales montes vocentur. Alp ex al-op, id est omnino supra, componi, in Saxonicis memini me tradidisse. Sed iam nimiũ multis exemplis docui, Gallicã linguam cum Cimmeria eandem prorsus fuisse; atque id quidem conuenientissima contigisse ratione, eo quòd à Gomero genus eos ducere grauissima Iosepi constet testificatione. Hinc Diodorus Siculus excusandus, qui Gallos & Germanos tam superiores quàm inferiores communi nomine Galatas vocauit, aiens Danubium & Renum & Rodanum per Galatiam fluere, & à Cæsare Reno transmisso Galatas Transrenanos victos fuisse.

Maius mensis.

Bergomi etymon.

Hom.
Heim.
Berg-heim.
Berg.

Alp.
Alpium etymon.

GALLICORVM

LIBER II.

QVONIAM modò illorum mihi sententiam satis videor profligasse, qui Gallorum linguam ad Græcas, non Germanicas origines pertinere libris editis docuerunt; nihil amplius obstaculi restat, quò minus nunc Gallorum nomẽ de vernaculo ipsorum sermone declarem, & ostendam verè Druides tradidisse, vetustissimũ suum parentem Ditem fuisse: quod dum faciã pro eo ac debeo, mira gentis antiquitas, & quam Romani etiam sint veneraturi, è tenebris Cimmeriis & Plutonis vestibulo in clarã diem protrahetur; & ea quidem maiorẽ lucem Latinis hominibus allatura, quã quisquã hactenus existimarit. Primùm tamen eius in mentẽ venire debet axiomatis, quo modò sæpius vsus sum, Voces nimirũ pluribus linguis communes ei esse primogenias, in qua optima earũ ratio reperitur. Quando itaque demõstraturus sum, Gallum à Caio nomen accepisse; recto docẽdi ordine non processero, nisi quid Caius significet, ac cui linguæ debeatur, prius explicatim. Quò igitur de vocis huius & sono & scriptura cõstet, à Quinctiliani verbis ad hanc rem propriè spectantibus exordiar. *Quid*, inquit, *quæ scribuntur aliter quàm enuntiantur? Nam & Caius C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat, quia tam Caias esse vocitatas quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Nec Cnæus eam litteram in prænominis nota accipit, qua sonat.* Hæc ille. In quibus quæ sint nuptialia sacra, quorum testimonio nititur, Plutarchus in quæstionibus quas de ritibus Romanorum disputauit, docebit. Interrogatur enim apud eum, Cur sponsam introducentes dicere iubent; *Vbi tu Caius, ego Caia.* Sollemnis ergo hæc verborum formula, quibus pronubæ mulieres sponsæ præibant, notissima illa quidem fuit apud Romanos; sed quid ea significaretur, nec Plutarchus est assecutus, nec quisquam eorum quos interrogaui (& interrogaui doctissimũ quemque humanioris litteraturæ) quicquam vlterius potuit iis quæ Chæronei diligentia in medium proposuit, adferre. Nec interim cuiquam meam hac de re sententiam communicaui, qui non vehementer eam probaret, atque omnibus modis retinendam arbitraretur. Ac quamuis ad Romanas origines in lucem vocandas, præcipuè propriéque sacri huius apud priscos ritus explicatum spectare sciam; condonabit tamen æquus

 lector;

lector, si ad Gallici nominis illustrationem hanc fuero ex Romanorũ antiquitate ta-cem mutuatus: aut potius gratias mihi agat maximas, quòd Latinis hominibus è Gallico siue nostrati sermone viam sim commonstraturus, quá si ingrediantur, ad veras vocũ suarũ origines, quas nec Varro, nec Cicero, nec Cæsar; nec Messalla, nec quisquam omnino nouit cæterorum, certissimo compendio, rectissimaque semita poterunt per-uenire. Cogor equidem dum varias Cimmerij generis nationes ad primos suos o[illegible] vocare contendo, frequenter in eadem incidere argumenta, propterea quòd ex iisdem initiis propagara, ad eadem initia debeant referri. Multò sanè facilius ab ipso d[illegible]uio totum Ianigenarum genus in gentes suas partiri potuissem; nisi & prima his de rebus scribendi occasio, & præiudicata multorum auctoritas opinionem meam in restituen-dis historiis prorsus repellens, insinuatione longissimè petita vti coëgisset: quæ cum alibi in ordine præuaricari compulit, tum & hoc fecit, vt prius de Francis quàm de Gallis scribendum mihi putarim; & iterum prius de his, quàm de Latinis; eo quod hos quàm illos difficilius pertractum iri sciam ad hanc, quam eruere conor, veritatem. Iam quid vetat, cur mihi non æquè liceat ad varias conclusiones eadem adferre [illegible]-cipia, atque Mathematicis ex eisdem axiomatis varia stabilire & problemata & t[illegible]o-remata: quod nisi fieret, non modò nulla esset vel cæli vel terræ dimetiendæ certa do-ctrina, sed nec omnino via & ratio vlla, ad artem aliquam tradendam, inueniretur. Ha-bent singulæ scientiæ præcipuos quosdam suos demonstrationum modos; quos qui non animaduertit atque diligenter distinguit, is in scriptis iudicandis nullam æquam po-terit ferre censuram: quod nisi mihi credatur, Peripateticorum magistrum aduocabo, quò sententiam meam calculo suo confirmet. Dionysius Halicarnassæus in antiquis gentium originibus è Lethæis vndis expiscandis, non alium inuenit hamum certiorem, quàm eum quem linguarum esca induisset: quod qui nescit, primum eius antiq[illegible]ta-tum Romanarum consulat librum. Cùm igitur & nos Iano, & Comero, & Ascanio suos velimus posteros è diuturna multorum seculorum caligine vindicare, quid ni l[illegible]uæ vestigia consequamur, & eas optimas demonstrationes putemus, quas ex antiquissimis antiquissimi sermonis reliquiis, diligentia veterum scriptorum conseruatis, eliciemus. Quamobrem de Caij nomine duæ nobis insignes notæ offerentur, altera, qua ad Galli-ci nominis ducamur significationem; altera, qua demonstretur, linguam Latinam è Gallica manasse, atque inde coniici, ad eandem primam stirpem vtramque gentem pertinere. Quod cùm viderem, diu multumque dubitaui, An Romanæ & Gallicæ antiquitates mihi coniungendæ essent, an hæ prius, deinde illæ in lucem vocandæ. Non facile profectò sic poterunt dissociari, vt non hæ frequenter in illas, illæ in has incur-rant. Sed quia promptius apertiusque docetur, Gallos ad Gomerum, quàm Romanos ad Iapetum genus referre, cùm quotquot ante me de his rebus quicquam litter[illegible]o-diderunt, Ianum non Iapetum, sed Nochum esse existimatint, à clarioribus m[illegible] ad obscuriora progrediendum putaui. Accessit & altera ratio, adeò non contemne[illegible]da, vt sola plus habeat quàm cæteræ omnes momenti. Vetustus Cimmeriorum & Iani-genarum sermo apud Romanos totus ferè est immutatus, cùm is apud quosdam ha-ctenus, Gallos puta Belgas teutonicè loquentes integer seruatus, claram nobis det int[illegible]r-pretationem plurimarum vocum, non illarum modò quæ apud priscos Gallos fue-runt in vsu, sed earum etiam quas hactenus Romanus sermo non sic variauit, vt ra-dices matricis linguæ prorsus obscurarit. Inter has Caius est, vox vt à Latinis frequen-ter vsurpata; ita ad nullam sanam redacta notionem: quam de Gallico siue Cim[illegible]-rio sermone interpretabor, qui primus fuit in Italia post diluuium Ianigenis & Ci[illegible]-meriis ab Homero celebratus vernaculus, atque idcirco iustissimus primog[illegible]o-rum apud Latinos nominum vindex & assertor. Caius itaque Quinctilianus, & pri-sca in enuntiando consuetudo demonstrant non per C, sed per eam litteram scr[illegible]-dum fuisse, cuius vis in pronuntiando sentitur. Hinc mox perspicuum fit, G[illegible]s à Gaí dici, & hic eam seruari diphthongum, cuius apud Latinos, nullus a[illegible] re[illegible]-tur vsus: Tametsi de vetere adhuc lingua hæc apud poëtas relicta sit potestas, vt gen[illegible]-tiuum casum nominum primæ declinationis sic soluant, vt non prima & secu[illegible]a, [illegible]d prima & tertia vocalis in complexione fuisse videarur. Dicunt enim Aulaï & A[illegible]uaï, non Aulaë & Aquaë; quæ notiora sunt, quàm vt egeant vllius admonitionis. [illegible]olui

Gaius & Gaia, vnde deriuentur.

tame

tamen id negligere, quò ſcirent omnes, hanc diphthongum integram nobis manere, atque cùm ex hac, tum è cæteris omnibus, quas vt ſcribimus, ita proferimus, iudicarent; vtrum vitium fecerit lingua noſtra, an Latina. Gai vt pleræque aliæ voces geminam notationem habet; alteram vt verbum, alteram vt nomen. illam pro placeo, hanc pro eo quod placet. Quo autem modo quaque ratione nomen gai compoſitum ſit, & quæ ab eo deriuentur, quamuis ſatis prolixè in Hermathena mea explicarim, non grauabor tamen hoc loco ſummatim indicare miram huius vocis & vim & compoſitionem. G littera perfectionem & finem notat, A motionem ad quippiam; vnde ga idem ſignat quod Latinis eo. Motum enim entelechiam eſſe entis in potentia vt eſt tale, de Peripatetica auditione diſcimus: quod ipſum quid aliud ſibi vult, quàm id quod ga de natura litterarum expreſſit. Huic voci ſi iota addas, quo non ſubtilitas tantùm ad omnia facilè penetrans, ſed iucunditas etiam quædam denotatur & voluptas, qua nihil eſt ſubtilius ad ſe inſinuandum intimis penetralibus, non hominum modò, ſed animantium omnium, ſed ipſorum etiam ſpirituum corpore ſenſibusque carentium, ſed fortaſſis etiam corporum omnium inanimatorum, efficietur vocabulum gai, id notaturum, quod vi quapiam ſua ſic nos penetrat & efficit, vt ſummo quodam adeundi eius potiundique deſiderio trahamur. Deinde latet altera quoque ratio in hac voce, quæ cognoſcetur reſolutione ea vt ſit ge-hai, id eſt, ad habendum, qua videmus gai illud eſſe quod vt habeamus teneamusque, optamus. Hoc ſi conuertas, Jag habebis, geminæ notationis vocabulum; prioris quidem, vt idem ſignificet quod depello, contrario litterarum ordine contrarium ſecum ducente; alterius, vt idem ſit quod magno deſiderio perſequor: quo quidem modo ad earum vocum claſſem refertur, quas ichnæas vocare conſueui. Quod enim ſua natura tale eſt, vt omnia ad ſe trahat & inuitet, id primario iure gai dicetur: quod ſi retro per veſtigia legas, doceberis hoc ſummo ſtudio ſequendum ſemper eſſe. Pulchritudinem autem ſummopere placere omnibus, eiusque illicibus maximam attrahendi vim ineſſe, atque hinc Venerem Vraniam, per quam nobis mirifico illo Veneris die omnis pulchritudinis ſplendor affulſit, propriè Gaiam dici poſſe, ibidem tradidi; adiecto & illo, cælum à Caio nominis ſui partem mutuari, nec aliud illa voce notari, quàm & corpus ſummæ pulcritudinis circulari motione delatum, & ſummè pulcrum vndequaque. quod intelligitur, ſi Cai-hel-om, compoſitionis partes conſiderentur. Cælum porrò euerſo ordine perlectum, vt ſit Mu-lack, demonſtrare hoc corpus expers eſſe omnis defatigationis: quod vocis artificium qui clarius cupiet intueri, Hermathenam adeat. Inter homines verò docui, viro ſic placere vxorem, vt matre atque patre deſertis, ad eam ſolam totus anhelet ac feratur. Indidit enim Deus occultiſſimas quaſdam & ſubtiliſſimas, vt ita dicam, iyngas mulieri, quibus incitamur & rapimur, quò ea potiamur. quibus à viribus Vrauw dicitur, quaſi vro-haw, id eſt, lætitiam & iucunditatem conſeruans: cuius conuerſione maritus monetur, vt ſibi caueat & rectè ſe cuſtodiat. Nam war-v, idem eſt quod cuſtodi te. At ſi V conſonantem, non in vocalem, ſed in F transferas, quod nobis eſt vnum de frequentiſſimis in vocum terminatione formanda; per veſtigia verſæ dictiunculæ cognoſces feminam eſſe id quod homo ſtatim ab initio ſimul ac creatus eſſet, vltra priores corporis & animi dotes acquiſiuit; eo quòd warf idem ſit quod acquirebam, à werf ſiue werue, quo ſignificatur wi erf, id eſt, poſſeſſionem ſiue hæreditatem amplio. Mulier itaque vt prima fuit poſſeſſionis noſtræ ampliatio; ita vnicuique diligenter curandum, vt vrauw ſit warf, id eſt, poſſeſſionis augmentum & dilatatio. Cùm igitur Spiritus ſanctus hanc vocem ſermonis architecto inſpirauit, multa ſimul monuit tum prorſo, tum verſo litterarum ordine obſeruanda; illo quidem, vt iucunditatis conſeruationem in ea retineret; hoc verò, vt ſe cuſtodiret atque procuraret, vt bonorum acceſſio per mulierem, non detractio fieret: quæ ſi Adamus, pro eo ac debuit, accuratè conſideraſſet, ac deinde perpetuò obſeruaſſet, nunquam in eas quarum reliquiis affligimur, incidiſſet calamitates. Sed hæc alterius loci. Cùm igitur Deus hanc inter virum & mulierem copulam princeps ſanxerit; non poteſt fieri, quin vir à natura ſua inſtigetur ad id habendum quod opifex ad ipſius ſocietatem iucunditatemque creauit. Mulier itaque hac ratione placens, vt ei vir tanquam vxori ſuæ cupiat adhærere, Gaia dicetur. atque is hactenus apud nos huius vocabuli vſus eſt, nó modò dum de

Gai.

Jag.

Gaia Venus Vrania.

Cælum vnde dictum.

Vrauw vocabulum vnde componatur, & quid ſignificet.

Werf. Werue.

Gaien. hominibus, sed tum etiam cùm de brutis animantibus sermo est. Hinc verbum Gaien sic vsurpamus, vt idem sit quod marem feminæ in quouis genere ad generandum congregari. De auiculis autem loquẽtes hypocoristicôs in re parua, voce vtimur diminuente, Gaiken. Gaiken, pro socio aut socia dicendo. Cùm igitur terra omnem vim genitalem à cælo accipiat, meritò à primis Ianigenis & eorum maioribus Gaia dicta est. quam vocem Græci hactenus seruarũt, ignari interim quid caussæ sit vt terra hoc nomine indigitetur. Ex his modò liquere puto, quid sibi verba illa in nuptiis sollemnia vellent, *Si tu mihi* Gaia terra. *eris Gaius, ego tibi ero Gaia.* Quid enim aliud his noua nupta mariti domum intrans dicebat, quàm, si tu eadem te præstabis, vt mihi placeas iucundusque sis; ego vicissim me tibi placidam iucundamque vitæ sociam præstabo. Et optimo sanè iure hac verborum formula vtebatur, eo quòd sicut maritus vxorem ducit, ita eum cum in aliis honestis officiis, tum maximè in hac vitæ communis iucunditate præire par sit, & se hilarem, alacrem, venustum, atque in summa omnibus modis placidum suauemque exhibere: quod nisi faciat, non est cur expostulet cum quoquam si vxor se non gerat Gaiam. Non parui profectò momenti conditionem sponsa sponso duabus vocibus statuebat, qua si stare nollet, se Gaiam non futuram, claris verbis minabatur: atque adeò si rem probè expendamus, comperiemus hanc ipsissimam apud maiores nostros matrimonij contrahendi formulam fuisse, quæ pòst manserit illa quidem de prisco ritu, sed quid sibi vellet, aut quam legem præscriberet, deperdito iam Cimmerij sermonis vsu, prorsus fuerit ignoratum. O cælum Gaium, quàm multos desuper intueris! O terra Gaia, quàm multos sustines coniuges, huius æquissimæ conditionis, quam natura & naturæ opifex sanxit, proditores! Sed quorsum lamenta? quorum vt nulla est vtilitas, ita nulla vnquam tam flebilibus modis canentur, vt spurcam miseri huius nostri seculi æquare possint fœditatem, quo stupris & adulteriis non diuitiæ modò, sed summæ etiam non rarò petuntur dignitates. Nos ad Gaias reuertamur, quales vt omnes sint vxores, partim est in bonis moribus & disciplina, cùm publica, tum domestica, partim est in ipsis maritis; qui si Gaios potius se præberent vxoribus quàm fornicatores, sola tentigine connubij ius se tueri posse ratos, non tot fortasse monstra cerneremus. Præterea si sic in connubio ambiendo versaretur iuuentus, vt potius de ingenij & morum dotibus, quàm de fortunis cogitaretur, sæpius quàm nunc ferè facit, pronuba Iuno matrimonia prosperaret. Qui dicere potes ô proce, eam tibi placere omnibus modis, cuius dumtaxat formam & opes secutus, nullam curam gessisti cæterorum, quæ istis multò magis necessaria sunt ad iucundã vitæ societatem vel ineundam vel conseruandã. Iurisperitos veteres risit Cicero, quòd omnes vxores, quę coëmptionẽ fecissent, Caias vocari putarent, quia fortasse id nomẽ exẽpli caussa in libris cuiuspiam positum vidissent: ego verò non rideo Ciceronem, sed miror tam incurium rituum antiquorum fuisse, vt & id quod recens nupta dicere consueuit sponso, & iuris definitionem in Caia, crederet originem duxisse ab aliqua muliere quæ Caia fuisset vocata. Egregium scilicet commentum, quasi ante Caiam Cæciliam (ad hanc enim trahunt exemplũ) nulla fuisset vel materfamilias, vel formula matrimonij contrahendi. Quæro igitur, vnde Cæciliæ Caiæ nomen datum sit, & an prænomen hoc apud Latinos non antea fuerit vsurpatũ? Sunt qui Caium dictum velint à gaudio parentum, formationis analogia minimè vsitata. Crederẽ equidẽ, si Gaudentius nõ Caius diceretur. Quemadmodum in hoc de quo agimus ritu, insignis ignorantia vetustatis deprehenditur, ita & in altero quo Talassius in nuptiis canebatur. quo nomine quosdam lanificium, quosdam iuuenem quendam, cui feliciter connubium cesserit, accepisse Plutarchus scribit; cùm nobis clarũ sit ea acclamatione non aliud denotari, quàm connubium cõtrahi ea Talasij vocis etymon. conditione, vt societas esset omnium onerũ ferendorum, quod nos T'alle-last, siue t'al-last vernaculo sermone diceremus. Certè Iurisconsulti rectissimè Caias eas vxores vocarunt, quæ coëmptionem fecissent: Eæ enim matresfamilias propriè dicebantur, & in manũ conuentione, quæ coëmptio vocabatur, fiebant, cuius sollemnitas hæc erat, vt vir interrogaret, An mulier sibi mater familias esse vellet, atq. illa se velle responderet. Rursus mulier, An vir sibi paterfamilias esse vellet, & ille similiter se velle diceret. Hæ igitur vxores arctius multo & sanctius maritis coniunctæ rectissimè Caiæ dicebantur, eo quòd quæ aliter cõiunctæ viris essent, non ex omni parte placere viderẽtur. Crediderim

equidem

equidem priscis temporibus non aliud veri matrimonij genus fuisse, pôst verò moribus corruptis, alias coniugij rationes inductas, quæ concubinas potius quàm Caias facere viderentur, & idcircò non malè iuris prudentes Caias definiisse. Satis mihi nunc multa videor de Caius & Caia ex Hermathena nostra deprompsisse, quibus cognitis, facillimè, vnde Galli nomen sumpserint, intelligetur. Gomerũ patrem Gallorum esse, non semel antè dictum; & additum, huric maximum natu inter Iapeti liberos fuisse. Cùm igitur *Gomer Gallorum pater, &c.* Gomer genus suũ insigniter augeri cerneret, sic filios & nepotes distribuit, vt aliis aliud quidem nomen daret, sed ita, ne nomina nihil haberent insignis alicuius monumenti, quod dignũ esset cognitione posterorum. Nec credam hac in re quicquam ipsum citra patris & aui consilium fecisse, prò eo ac bonum filium decebat. Aliis itaque aliũde, quibusdam verò, & iis quidem quos egregiè vellet honoratos, nomen dedit ab illa dote diuina, qua Iapetus patri suo magis quàm cæteri filij placebat, vt consecratione sua fecit clarissimum. Quamobrem sicut Vrancus à palmitibus latè proferendis Iaper nominatus est, ita Caius ab eo quòd maximè patri placeret. Visum itaque fuit, vt alij ad perpetuam consecrationis memoriam Franci, alij gai-lui vocarentur. Nihil enim aliud significatur hac compositione gai-lui; quàm populus caius, id est placens; quoniam lui siue *Lui siue lie.* lie populus dicatur, vt Indoscythica nostra declararunt, Liberum populorũ patrem interpretata. Insignis profectò nomenclatura, qua simul & benignitas Dei Iapeto concessa declaratur, & simul ij qui nomen hoc sortiti sunt, admonentur, vt Gaios tum erga patrem, tum erga omnes homines sese præstent, id est, tales, vt & patri omnium, & deinde patribus suis, pôst etiam omnibus hominibus semper vbique studeant placere. Ex gai-lui Gallus factus, per labdacismũ, quo pars diphthongi in lambda transit propter *Gallus vnde vocis originem habeat.* lambda sequens; non secus atque ex perlicio pellicio, ex perluceo pelluceo, & similia ex similibus. Terminationem vocis ad Latinam aut Græcã formã transferri nihil noui, quæ nobis diphthongus est; qualis in Harpuia, aliis qui *lie* pro *lui* sonant, diphthongus item; qua carentes Latini, pro ea I longum ponunt, quod in Liberi nomine videas. Agnoscant nunc tandem Galli suum Germanum nomen nulli alij pòstponendum, siue antiquitatem spectes, siue præclaram admonitionẽ, breuissimè omnia vitæ rectè instituendæ præcepta cõplexam. Alij alias sibi ethnias quærant, Galli in sua nomẽclatura omniũ habent pulcerrimam, qua & antiqua generis nobilitas ab ipso Iapeto vsq. declaratur, & totius vitæ tum præsentis tum futuræ perfectio atq. felicitas continetur. Quid enim vel optabilius vel beatius queat cogitari, quàm sic vitã habere comparatam, vt & Deo & hominibus placeat. Iam si cõmunem viuendi rationẽ ineamus, quid pulcrius, quid iucundius, quàm omnes sibi placidis moribus quempiã deuincire, atque eum se præbere, cui velint omnes congregari atque coniungi. Præter autem vtilissimã hanc adhortationẽ, videtur hæc vox oraculũ etiam quoddam continere, fore videlicet aliquando, vt ea gens in qua sola Gallorũ nomen permansurũ esset, verissimè sese Gaios præstarent. Quos enim homines inuenias vsquã gentium moribus magis placidis, magis be- *Gallorũ laus.* nignis, magis faciles ad iucundã societatem ineundam, quàm eos quos Gallos vocamus? Desinant igitur inepti quidã, & stolidã quadam ignorãtia iactabundi, eximere velle nomen suũ è numerò Gallorum, vt Germani dicantur; & agnoscant quanto clarius sit & illustrius & gratius Gallum, quàm Germanum, si nominum significata examinentur, nuncupari. Est quisquam tam rudis, tam barbarus, tam deuotum pecuniæ lucriq. mancipium, vt vir congregandi assiduus, quàm vir omnibus placidus, comis, humanus, facilis ad conuictum & iucundus, vel dici malit vel haberi? Certè Germani nomen vt primùm *Germanus vnde dictus.* non fuit nationi alicui tributũ, sed eorum vitæ proposito, qui sese militiæ ad res suas augendas dedissent, ita mirum est quàm bene in eos quadret, qui se Germanos & esse & dici maximè gloriantur. Quòd si Aristotelem quisquã interrogaret de illorum nobilitate qui totos sese pecuniæ quæstuiq; addicunt, exclamaret haud dubiè, si iis quæ in Politicis suis tradidit repugnare nollet, eos viles esse atq. plebeios. Sed dicent hunc Pe- *Germanorũ iactantia.* ripateticum, ambulandi fuisse quàm veræ nobilitatis iudicandæ peritiorẽ, nec sciuisse illustriora esse insignia leones, lupos, pardos, aquilas, gryphes, & id genus rapaces feras, quàm ouem, aut gallinam, aut columbam; & idcirco generosissimum quemq. maximè Germani nomen decere, imbecillitatis & morum minimè virilium esse: si quis miti comitate & vultus & verborum, placere potius, quàm toruo & ferino tum vultu tum

sermone

sermone terrorem inijcere nitatur. Minimè tamen quisquam hæc ita capiat, quasi quicquam Teutonicæ nationi detractū velim, vel nobilitatis vel dignitatis: id vnum ago, vt vocabula & eorum notiones, quæ in controuersiam vocantur, inter se conferam. quod dum facio, mihi persuadere non possum, vt Germanici nominis professionē, quæ tota in acquirendo studio, versatur militari, anteponam commodę, placidæ, affabili, alacri, iucundæ in conuictu comitati: quæ nisi ipsissima sit humanitas, non video quos vel Græci φιλανθρωπίας, vel Latini humanitatis nomine laudare consueuerint. Iudicio certe eorum qui de hominis nomenclatura hanc virtutē nuncupandam censuerunt, constare cerno, non alia magis dote quemquā mortalium, quàm hac ipsa hominis nomine dignū videri. Bene illi quidem humanitatē & φιλανθρωπίαν hac de caussa dixerunt, sed artificium vocis Gai nunquam sunt assecuti. in cuius ternario, à littera perfectionē notāte ad iucunditatē, cuius I nota est, progressus fit, quem nobis A littera declarat. Nihil enim ab illo in quo nulla sit perfectio, ad alium manare potest amœnitatis. Nec deest Germanis gentile nomen, quo sese infinito magis, quàm vocabulo belli, reiq. bello augendæ, tesseram præ se ferente, non citra auaritiæ rapacitatisq. opprobrium iactare possint. Quòd si maiores nostri hoc nomen laudis quicquā habere aut nobilitatis credidissent, haud dubiè ipsi sese eo vocassent. quod non magis fecerunt quàm nunc se dicunt Cryg-manos, quæ vox cū Germano eiusdē est notationis. Qui nūc Cryg-manū quē vocat, nō magis hac sua nomēclatura Teutonē quàm Hispanū designat, eo quòd nō sit nationis, sed nomē propositi & instituti. Similiter olim non quiuis Ascanius siue Teutosese Germanū vocabat, sed is dumtaxat, qui nomen suum idcirco militiæ dedisset, vt ex ea diuitias sibi pararet. Dum quibus maioribus genus suum eiusq. nobilitatem acceptam ferrent, gentili nomine exprimebant, sese Duitsen vocabant, quo hactenus vtuntur omnes in natione sua insigniēda, tametsi Latini id in Tuiscones vel Teutonas commutarint. Hoc autem significabant, sese antiquissimos esse; tum quòd à Gomero filio Iapeti maximo natu, & rursus ab Ascanio Gomeri filio maximo item natu genus ducerent; tum quòd linguam antiquissimam conseruarent, quam omnes præter Cimmerios perdidissent. Quamobrē si bene rem æstimemus, Galli & Teutones, nec natione, nec lingua, nec nobilitate generis differunt, adeò vt reuera dici possint Germani nomenclatura Latina, licet dum Germanos se dicerent Teutones, aliud, vt modò dixi, intellexerint. Cessent igitur posthac insaniæ illæ de nominibus & nobilitate concertationes, abeant in malam rem iactabunda stolidorum hominum verba, quibus dum egregium se sibi decus arrogare credunt, nugas agunt, nihil minus intelligentes, quàm quid significet vel Galli vel Germani nomenclatura. Id operā deēt vt se dignos præstent, alteri Comero & Ascanio, à quorum in nascendo primitiis Duitsen nuncupantur; alteri ipso Iapeto, à cuius consecratione Gai-li siue Galli dicuntur: & queinadmodū maiores ipsorum & lingua & generis primordiis conueniunt; ita mutua beneuolentia & amore conspirent: nec alia re alteros alteri superare contendant, quàm iis virtutibus quas in primis suis parentibus admirata est antiquitas. Ineant, si certare velint, amoris humanitatisque certamen, in quo victrix pars meritò poterit de nobilitate sua gloriari. Bella non inter se, sed contra alios gerant, quorū & origo & religio cum nostra pugnat, & in iis non vile sibi & sordidum rerum terrenarum lucrum proponant, sed ad hoc vnum spectent omnes eorum rationes, vt alias nationes ad veram Dei cognitionem trahant. Hoc enim veterum Cimmeriorum studiū fuit, vt eos quos vincerent, à fœdis erroribus ad vnum vnius Dei cultum reuocarent, & apud omnes veræ religionis semina relinquerent, vt in Amazonicis & Francicis ostendi. Atque hæc vera fuit caussa, ob quam dum Asiam subiugarent, sese vocauerint Cimmerios pro Comeriis, vt nimirum ij penes quos tum lingua Hebraica vigebat, intelligerent ipsos non ad vastandos agros, non ad ciuitates euertendas arma circumferre, sed venire vt omnia, quoad possent, perficerent, & recta ad finem dirigerent veræ felicitatis. Nam vt Gomer perfectus est, & absolutus significat; ita Gimmer idem est quod perfecit atque consummauit. Neque enim de sua se lingua Cimmerios vocarunt, sed eorum apud quos instituti sui finem constare volebant. quod facillimè se consecuturos putarunt, si Canaanæorum siue Hebræorum lingua se tales nominassent, eo quòd hæc & eius cognatæ latissimè per Asiam & Africam paterent. Quocirca qui sese hisce maioribus dignissimos demon-

Germanus non est nationis, sed instituti vocabulum.

Tuiscones. Teutones.

Cimmerij vnde dicti.

demonstrare volent, ij huic studio perpetuò instent oportet, quo nō modò ipsi perfecti sint & absoluti, sed vt alios etiam perficiant, cùm in omni disciplinarum genere quibus reip. salus continetur, tum maximè in vera sinceraque religione, citrà quam totus artium scientiarumque orbis ne hilum quidem facit ad humanam fœlicitatem. Apage bellum intestinum, apagè bellum quo arces, agri & spolia dumtaxat quæruntur, si Cimmeriorum nominè vel Galli vel Teutones velint gloriari. Illis se iactent bellis, quibus religio vel propagatur vel retinetur, quibus barbaræ nationes ad verum Dei cultum trahuntur: & hæc quidem ea via & ratione gerant, ne dum religionem adstruere se velle dicunt, eā magis prauis exemplis destruere cernantur, quod vtinā nostra ætas nūquam vel vidisset vel hactenus videret. Et hęc quidē obiter hoc loco, eorū occasione qui vesanis rixis de nobilitate contendentes, maximæ ignorantiæ, tum in vetusta cognatione, tum in antiquissimo sermone deprehensæ, se ipsi coarguunt; tantum abest vt laudem vllam apud antiquitatum verè peritos consequantur. Cùm ergo nunc claram reddiderim Gallici nominis originem; reliquū est, vt addam, quid Galatarū vocabulo denotetur. In hoc prima syllaba eadē est cum ea quæ Galli nomen exorditur, nec alterius hic quàm illic significationis: at Latæ quid notet, explicandum. Lat geminam nobis offert notionē; priorē vt idem sit quod Latinis gero & gestus: alteram vt colonū intelligamus, qui fundū villámue cōducit, à latm quod idem est quod sinere siue permittere, vt cùm dicimus, it lat te to, id est, ego tibi permitto. Is ergo cui agrum nostrū colendū permittimus, lat vocatur. Duplex itaque ratio huius nominis Galata compositioni inhæret; altera de gestu, altera de fundi colendi modo pendens. Prior facit vt is gai-lat, vnde Galata, vocetur, cui gestus est Gaius, id est, qui se gerit comem, blandum, suauem & iucundum, quales vel Galli sunt, vel nulli mortalium. Posterior complexæ vocis caussa sic eruenda, vt gai-lat dicatur Gaij colonus, id est is cui Caius agrum suum permisit ad colendum. Quis ergo hic intelligetur Caius, cuius permissu Gallus fateatur se suos agros possidere? Quis alius, quàm Iapetus, Caij meritus nomenclaturam, quòd patri suo maximè placeret. Idem enim Caius qui Francus iuxta geminam considerationem, vti modò dictum. Galatæ ergo si rogati fuissent, cuius fauore cuiúsve iure, vel suos agros possiderent, vel alienos inuaderent, dixissent se colonos esse Iapeti siue Caij, cui pater eam concessisset prærogatiuam, vt posteri ipsius habitarent in tabernaculis Sem, & Chanaan esset seruus ipsorum. Deinde mos ille Germanorum veterū, quo agros in annos singulos per cognationes siue magos distribui solere legimus, maximè quadrat cum hac etymologia, de qua colligas, eos sic cogitasse, Iapeti portionem, cuius ipsi posteri essent, perpetuo iure ad Iapeti pertinere hæreditatem, nec vllo modo eam vel eius partem propriam alicuius fieri debere posterorum. Quemadmodum igitur Pontifices Romani totam suam ditionem in regiones diuersas & ciuitates distributam, Patrimonium D. Petri vocant; & Veneti quicquid habent vel regnorum vel ciuitatū, D. Marco adscribunt; ita & Galatæ nomine suo profitebantur, se nullos agros suos habere; sed quos haberent, vtendos accepisse ab Iapeto primo generis auctore. Certas hic maximum fundamentum ciuitatis Platonicæ exstruendæ, cùm nemo Galatarum quicquam se proprij fundi possidere diceret; verùm terram quam coleret, se Caij dumtaxat habere permissu. Nec dubium est, quin hæc consuetudo à Cimmeriis in Asia, ac deinde etiam in Europa diuulsimè fuerit conseruata; adeò vt ad Cæsaris quoque venerit notitiam, qui eam nobis in Germanorum moribus eleganter delineauit. De qua rursus intelligas, non aliud quondam Galatarum, quàm Germanorum viuendi genus & institutum fuisse; vt nimirum nemo agrum certum haberet, sed eo contentus esset quem magistratus & principes in annos singulos concessissent. Hinc altiùs quoque ad primos gentis ortus gradatim fieri poterit progressus, in Scythiam nos paulatim deducturus, atque inde ad Volgam, mox superius ad Daicem, hinc ad Iaxartem, quem Alexandri milites falsò Tanaim crediderunt: quò vbi peruentū fuerit, Indoscythica proxima sunt, & Margiana, primæ hominum post diluuium sedes. quem totum terrarum tractum vtrimque secundum maris Caspij litora ad Tanaim vsque, & inde ad Gades Iapeto fuisse à patre assignatum, non semel dixi. Quocirca Galli hanc portionem primo suo parenti non tam assignatam quàm consecratam fuisse ostendere volentes, sese Galatas nominarunt, quasi terrarum quas Gaij permissu haberent, coloni.

Galatarum nominis etymon.

Lat.

Latin.

Patrimonium D. Petri.

Galatarum & Germanorum idem viuendi genus.

Galli quare sese nominarunt Galatas.

Quemad-

Quemadmodum igitur Tectosaces è Scythia Asiatica ad agrũ Tolosanum venisse Saxonica nostra docuerunt; ita nihil fuerit absurdi, si cæteros quoque Galatas ex eadem regione dicam in Europam commigrasse, atque id prius quàm Teutones in eam venirent; & omnes hos & illos non cognatos modò esse, sed eandem quoque principio viuendi consuetudinem habuisse. Scytharum autem nomẽ nullam nobis designat certam regionem, sicut nec Græcis Toxotes, cum qua voce eandem habet vim significationis; tametsi eius ignari, extremos Germanorũ & Sarmatarũ, quorum vel nullá vel exiguá notitiá haberent, hoc nomine censuisse videantur. Sicuti ergo Cęsar Germanis hũc sediũ quotannis mutandarũ morẽ adscribit, ita Horatius eum tribuit Getis & Scythis:

Scytha.

Campestres, inquit, *melius Scythæ,*
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Viuunt, & rigidi Getæ;
Immetata quibus iugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctúmque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Priuignis mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Coniux, nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.

Quæ verò fuerit hæc apud Scythas colendi ratio, partim ex hoc Horatij loco, partim ex Cæsare de Sueuis loquente discere licebit, vbi non solùm agros ipsis nullos proprios fuisse declarat, quod de Germanis scripsit, sed hoc etiam addidit, vicissitudinem agriculturæ & militiæ esse; vt qui nunc agros colunt, sequenti anno abeant militatum ab iis quorum tunc est operi rustico insudare alendi. Nihil ergo miri accidit, si homines exteri Teutones Germanos vocarint, propterea quòd tunc tantum eorum notitiam haberent, cùm ab ipsis bello impeterentur. Vt verò apud Germanos iam olim tota hæc vitæ ratio cessauit; ita prius multò cessauerat apud Galatas, atque id tanto seculorum interuallo, vt alta obliuione iaceat sepulta; nec eius alia extet memoria vel coniectura, quàm hinc in gentis nomine, hinc in priscis Tectosacarum sedibus à Ptolemæo in Scythia Asiatica collocatis. Nunc igitur liquet, non absurdè factum à Græcis, dum Germanos & Gallos vno Galatarum nomine complectetentur. quo tantum abest, vt contumeliosi Germanis fuisse videri debeant, vt contrà non aliud nomen potuerit dari honorificentius. Præterea quò minus quidam distinctè de his duabus gentibus egerint, fecit non morum tantùm & sermonis similitudo, sed earum etiam permistio. Quis enim nescit, in medio saltu Hercinio Boios habitasse? Iam & Gotinos Tacitus Gallos credidit, ob linguæ communionem. Accedit & alia ratio, ob quam Galatas potius quàm Germanos nominarint, quoniam Galatæ Græcis & viciniores essent, & multis prœliis magis cogniti. Quid notius direptione Delphica? quid Galatarum in Asiam commigratione? Nec minus celebris Ptolemæi Ceranni Macedonum regis cum toto exercitu cædes à Gallis perpetrata. Quid? quod & Galli Scordisci in Pannonia habitabant, nec longè à magna Græcia Galli Togati, quorum regio ab Ancona exordium sumebat. Quemadmodum igitur Itali, Hispani & Franci, Brabantos, Hollandos cæterosque Belgas Flemingos nominare consueuerunt, propterea quòd ij ob mercatum, qui auorum memoria Brugis fuit celeberrimus, sint notissimi; ita & olim potuit accidisse, dum Germanos Græci Galatarum nomine comprehenderent. Cæterùm ne nimius in Gallici & Galatici nominis explicatu videar, reuocabo gradũ: necessarium stimo sanè vel pluribus opus esse ad interpretationẽ, vel quemquã porrò fore, præsertim nostræ linguæ peritũ, qui non videat maximá inter nomenclaturá & gentis indolé consensioné. Vt enim id quod de Caij colonis dixi, ad partes originationis non vocaretur;

Belgarum magna pars, quare ab exteris Flamingi vocentur.

tam aperta tamẽ eſt & in populo Gaio & in Gaio geſtu notationis ratio, vt de ea ne obſtinatiſſimus quidẽ ſermonis noſtri contẽptor aut ambigere poſſit, aut apud alios mouere controuerſiã. Quamuis autem Græci iis quas indicaui,cauſſis, Germanos etiã hoc olim nomine complexi fuerint, optimo tamen iure ij qui hactenus Galli vocantur, id ſibi tanquam ſuum & præcipua quadam prærogatiua moribus ſuis aptum vindicauerunt: quod qui negabit, is mihi gentem proferat magis in vitæ conſuetudine Gaiam, id eſt, ad omnem ſuauem vitæ ſocietatem, & faciliorem & iucundiorem. Bona igitur pace Lactantij & D. Hieronymi, negamus de Græcorum ſermone Galatis nomen datum fuiſſe: id tamen non negamus, magna eos veriſimilitudine deceptos. Nam hinc corporum candore, hinc Virgilij carmine, vt ſic iudicarent, perſuaſi videntur. Hic enim ad hunc modum cecinit de Gallis:

In ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & capitolia ſumma tenebat,
Romuleoq́ recens horrebat regia culmo,
Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, Gallos in limine adeſſe canebat.
Galli per dumos aderant, arcemq́ tenebant
Defenſi tenebris, & dono noctis opacæ.
Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis,
Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur.

Ex poſtrema horum clauſula ducunt argumentum, Gallos à Gala, quo Græci lac vocant, nominatos eſſe. Quos ego contrà rogo, quónam tempore à Græcis Galli emendicarint nomenclaturam, vel acceperint coacti peregrinam? Deinde quo antè nomine fuerint nuncupati, quàm Græcis hominibus placeret ſic hoſtes ſuos indigetare? Rurſum, cur non à Latinis potius, exiguo prorſus interuallo proximis, fuerint vocati Lactei, quàm Galatæ à Græcis longius remotis? Sed quàm abſurdè nominum gentilium rationes ab exteris lingois petantur, nec à me ſemel oſtenſum, nec quenquam ſanæ mentis compotem poteſt latêre. Quamobrem licet poëta eius fuiſſet ſententiæ quam Lactantius ipſi adſcribit, de domeſtica tamen nominis origine nobis clariſſima, ne ad latũ quidem culmum diſcederemus, propterea quòd extra ſacroſanctam ſcripturam & diuina oracula, nullius apud nos tanti ſit auctoritas, vt eá rectæ rationi velimus præponderare: & alioqui elegans epitheton Gallorum eſt, quod de lacte ſumitur, tametſi nihil de Græca etymologia cogitetur, tum propter alluſionem, vt ſi quis dicat Verrem à verrendo; tum propter candorem: qui quamuis in alia re maior eſſe poſſit, nullus tamen æquè atque is qui in lacte cernitur, mollem delicatamq́ue carnem, vel magis commendat, vel propiùs imitatur. Quod igitur Lactantius ait, à poëta dici potuiſſe candida colla, id quidem verum eſt; ſed minimè verum, id eum potuiſſe facere pari aut elegantia, aut ſuauitate, cùm illam rationes modò dictæ in voce lactea reddant maiorem, hác lambda conciliet ipſi alpha præfixum; quo fit, vt color hic lacteus videatur dici ad eius corporis in quo cernitur, amorem lactare. Quid ſi dicam tantum abeſſe, vt Galatæ nomen ſuum à Græcis ſint mutuati, vt contrà Græci hoc ipſum nomen Gala, è priſca Gallorum lingua acceperint, & ex eadem etiam Latini totum ſuum lac ſuxerint? Eſt illud quidem quod dico in recto nomine Gala ſubobſcurum, at in obliquis caſibus in primis apertum. Nã quis negare poſſit γάλακτος & γάλακτι, luculẽtis indiciis præ ſe ferre, ortũ ſuũ vocẽ accepiſſe à Gai-lact, ſiue, vt alia pronunciatur dialecto, Gai-lect, quo notatur id quod allicit ad lingendum; Lac enim, vt Flandri, ſiue Lec, vt cæteri, idem eſt quod lingo: qua voce non hac modò ætate omnes Germani & ſuperiores & inferiores vtuntur, ſed Gotos etiam vſos olim fuiſſe de Italorum ſermone diſcas, qui pro lingo letto dicunt. Cùm autem Lec enunciamus, vocalem ſic efferimus, vt auribus exile alpha obiiciatur, ad diſcrimen Lec pro ſtillo, qua in voce ſecunda vocalis preſſius & tenuius ſonatur, tametſi tẽpus habeat longum, quod in Lec pro lingo breue auditur. Non mirum igitur ſi apud Græcos in Galactos A ſit propter ſoni conuenientiam, quem ſiue per A ſiue per E ſcribas, cùm harum vocalium medius ſit, parum aut nihil refert, cùm nos diuerſos vocalium ſonos litterarum diuerſitate minimè aſſequamur. Gai-lac igitur illud erit quod

γάλα.

Lac ſiue Lec.

dd prin-

principatum inter omnia ea tenet, quæ homini à natura ad lingendum proponuntur, siue quod omnium primum est in homine alliciendo ad lingendum. Quamobrem cum lacte nihil vel prius vel magis placeat humanæ naturæ vt degustet, an non optimo iure Galactos nomen de prisca lingua datum dices? Let enim nobis, & lingo Latinis propria sunt linguæ obiecta, sic tamen vt his vocibus gustandi quædam auiditas denotetur. Hinc Lecker siue Lacker is dicitur, qui in saporibus magnum habet delectum, siue potius, vt vocem plerumque accipimus, nimias in lingendo sibi delicias quærit, vt ille qui

Lecker siue Lacker.

Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel attacti dicebat littus echini.

Primus ergo hominis linctus Gal-lac meritò dicetur; non tantùm quia modò natis placeat & primùm & plurimum, verumetiam quòd nihil queat inueniri, è quo solo plus paretur deliciarum: quod vt cuiuis clarius est, quàm vt debeat doceri; ita lactariorum varietas latiùs patet, quàm vt hic sit enumeranda. Vini vsus ante diluuium nullus, nec Nocho, nec eius maioribus fuit, vtpote Indiam tenentibus, in qua vitis nulla sua sponte nasceretur; at lac hominibus statim à prima omnium matre fuit oblatum. Nec fas fuit aliud ex animalibus accipere nutrimentum, quàm quod lacte constaret, ita vt omnes tum temporis Galactophagi potuerint vocari: cuius antiquissimæ vitæ occasione apud posteros fortasse fabula nata, Galactophagos omnium hominum iustissimos esse. qua deinde moti auctores, Galactophagos in Scythia & Thracia quæsiuerunt, quoniam in regionibus sibi notis iustitiam Galactophagorum nusquam inuenirent. Quòd si coniecturam de suspicione mea liceat proferre, non verear dicere Galactophagos Abios quoque nominatos fuisse; quò intelligeremus hos iam olim mortuos esse, nec inter viuos vsquam inueniri; eorum tamen iustitiam in illis solis quærendam esse, qui vitę ipsorum genus conseruassent, quales non alibi quàm in sola Scythia reperiri. Hunc sermonem quum Homerus à Thracibus fortassis accepisset, Galactophagos apud Thraces & Mysos collocauit, circa Istrum nimirum, vbi tunc Scythicus siue Geticus vigebat sermo. Posteriores; deprehenso hos Istri accolas nihil minus dici posse quàm iustissimos; nec vllis ibi repertis gentibus quibus esset Abiorum nomen; ad remotissimas in Aquilonem Asiæ partes Abios remouerunt, fugiente videlicet semper Themide à notis hominibus & proximis ad eos quos nemo mortalium nosset. Hinc Arrianus, hinc Ptolemæus maximis terrarum spatiis ab Homericis Abiis recesserunt, quorum ille Asiæ loco nullis certis terminis descripto; eos & sibi & cæteris finxit, hic ad sexagesimum primum eleuati poli gradum Arctoo frigori exposuit, à Mysis Europæis, apud quos à poëta fuerant constituti, ad centum prope longitudinis gradus remouit. Strabo Homerum in eorum sedibus secutus, apud Getas eos quærit, & disputat cur Abij vocentur, in eo tandem acquiescens, ἀβίους dici, quòd duram vitam agant. Apollodorus verò, & ei præiens Eratosthenes, Homerum ignorantiæ coarguit, aiens hos Abios nusquam esse terrarum. Ego verò perquam lubenter tibi hoc assentior Apollodore, Abios nec tua ætate, nec Homeri, nec multis item ante seculis vsquam vixisse, verùm Homerum non tantùm non accuso ignorantiæ, sed vt diligentissimum rerum omnium maximè peregrinarum inquisitorem, & exosculor & admiror: quem credo apud Orphicæ theologiæ peritos audiuisse, singularem illá, quam desiderarent, iustitiam non alibi vnquam fuisse inuentam, quàm apud Galactophagos Abios, atque idcirco apud Græcos non esse quærendam. Quo suo sermone ad vitam posterorum Sethi alludebant, qui ante diluuium lactariis solis & herbis vescebantur, tamque constantes in Dei cultu manserunt, vt filiorum Dei nomen acceperint. Non mirum igitur, si Homerus hac allegoria suum ornarit carmen, fingendo Iouem bellorum, & omnium eorum quæ in bellis iniquissimè crudelissiméque perpetrantur pertæsum, sese ad Galactophagos auertisse. Hoc certè vt ad bellum Troianum à poëta est accommodatum; ita verissimè accidit ante vniuersam illam inundationem, cùm Deus deserens Gigantes sceleribus suis & scelerum pœnis, benignos suos oculos ad Nochum & eius familiam conuertit, qui necdum carnibus, sed solis frugibus & herbis & lactariis eduliis viuebant, Galactophagi ob id propriè vocandi. Orphici enim volentes denotare hos tam iustos homines iam olim mor-

Galactophagi.

Abij pop.

cuos esse, Abios eos Græcis nominarunt; quasi dicerent: Si quæras vbi omnium mortalium iustissimi reperiantur, proficiscere ad Abios, non quosuis illos quidem, sed eos qui nec carnium esum, nec vini potionem nouerant. Eo modo nũc quærenti, vbi resp. ea sit in qua omnia quàm iustissimè administrantur; responderet Thomæ Mori libellus, eam in Vtopia hactenus inueniri. Cæterum quò propiùs tum ad veram historiam alluderent, tum quò ostenderent, vbi reliquiæ adhuc aliquæ essent illorum hominum qui Abij siue mortui vocarentur, dixerunt Abios apud solos Getas & Scythas commorari. Nam reuera Nochus cum suis germani Abij in Scythia post diluuium primum habitarunt, & in Scythis sola primum sermonem conseruarunt; qui deinde per Ianigenas in Europam venit, à Thracibus & cæteris Cimmeriis retentus. Profectò copiosa hæc est allegoria, non historiam modò complexa, sed compendiosissimam etiam viam ad augustum iustitiæ templum demonstrans. Quisquis enim Galactophagos esse volet, næ illi facillimum erit omnes suas actiones ad iustitiæ amussim exactas habere. Sed nos à proposito nostro longiùs abripimur ad amplissimum amœnissimumque æquitatis campum, in quo Abios si Eratosthenes, & Strabo, & cæteri quæsiuissent, procliue ipsis fuisset ad intelligendum, cur Galactophagi Abij dicerentur; & qua de caussa Iupiter oculos suos & benignum diuinitatis vultum à Græcis pariter & Troianis auerterit. Nos interim quàm possumus proximè hos Galactophagos imitemur, quò Deus nobis tandem luminum suorum splendore affulgeat; à quibus sat scio nunquam tam diu vultum suum auertisset, nisi Troianos potius omni luxus genere diffluentes, quàm Hippemolgos imitari voluissemus. Placeat igitur nobis deinde Gaius ille linctus, cuius perpetuus vsus iustitiam conseruat & æquitatem: laudemus item ipsum vocis architectum, qui illud Galacti nomen dedit, cuius interpretatio nobis Themidis adyta reseraret, ac certum iter demonstraret ad felicitatem sempiternam. Latini posteriorem duntaxat syllabam compositæ vocis seruarunt, Gai-lat Lac dicentes. ac quemadmodum Græcorum Grammatici annotarunt à γάλα sic obliquos fieri, vt olim rectus videatur fuisse γάλαξ; ita Plautus clarè ostendit lacte dictum fuisse, aiens in Menæchmis; *Nec lacte lacti vsquam similius est*. Vnde fit, vt in prima lingua Gai-lact dictum fuisse asseramus: quod si Latinè dicas, idem erit ac si quis iuberet, linge id quod maximè placet. Quo quidem modo sermonis nostri faber videtur imperasse, vt delicias naturæ nostræ gratissimas sequeremur; quod si fieret, omnis iniustitia procul facesseret; nec ea sola, sed quicquid etiam est in sumptuoso victu quærendo molestiarum. Quid verò inter omnia ea quæ lingenda nobis Deus benignitate sua concessit, lacte vel gratius vel salubrius, vel magis varium, vel facilius paratu? Docuit nos Philinus exemplo suo, solum lac nobis vtrumque præstare posse, & cibum & potũ. quod qui memoriæ prodidit, minus miratus fuisset, si plurimorum & in Hollandia & Frisia victum perspectum habuisset. Discant itaque tum Græci tum Latini, quo in sermone vocum suarum origines delitescant, & quantum in iis sit partim voluptatis, partim vtilium ad vitam præceptorum, si tenebris his Cimmeriis eruantur. Discant nostrates qua via & ratione matrix nostra lingua de filiarum thesauris queat locupletari. Discant studiosi poëtarum lectores, frustra fabularum quæri rationes, nisi lingua Orphicorum intelligatur. Non infrugiferum nobis errorem Lactantius & D. Hieronymus obiecisse videntur, dum Galatas à Galacte dictos prodiderunt; quando eius occasione non malum lac ex Homero Cimmerioque sermone emulsimus; cuius de linctu, magis quàm de Aganippes silanis furore correpti ad illud sacrariũ irrupimus, vbi vidimus non quosuis Galactophagos, sed eos qui & verè tales fuissent, carnibus nunquam per totam vitam degustatis, & Abij etiam essent, id est, vitæ mortalis expertes, in prisca hac siue fabula siue allegoria fuisse indicatos: cuius rei fuerit ne cõscius Homerus, nec ne, vt equidem nescio, ita non magni refert, cùm & ipse & cæteri Græci parum intellexerint quibus de fontibus vel fabulæ manassent, vel earum veritas esset petenda. Est enim & sua fabulis veritas, non minus quàm alij cuiuis vero sermoni; sed eam iam olim demersam videmus tam altis Cimmerij sermonis tenebris, & tam crassa veræ historiæ ignorantia, vt vel nihil hactenus vel perparum sanæ intelligentiæ quisquam multo studio diuturnaque poëtarum lectione sit consecutus. Hinc fit vt frustra Abios Geographi tum in Asia tum in Europa inuestigauerint, melius eos inuenturi, si quod ἄβιος Græcis notat, id secuti, ad primos Scythas, à quibus scythismus

Lac vnde dicatur.

prima post diluuium ætas nomen habet, perrexissent. Apud hos enim qui iam olim ex hac vita commigrauerant, iustitiam eam quam Homerus indicauit, inuenissent, non illam quidem quæ de armorum viriumque humanarum iudicio pendet, de qua inter Danaos & Troianos erat certamen; sed eam, quam Iouis ἐκδίκον ὄμμα comprobauit. Dum enim Orphici fabulantur apud Thraces siue Scythas Thracum maiores eos Galactophagos omnium mortalium esse iustissimos, qui reuera Abij Græcis dici possent, non aliud significabant quàm primos illos Scythas, qui per Dei benignitatem & clementiam de Gigantibus in terra triumpharunt, summa inter homines iustitia excelluisse. Verùm eos iam Abios esse, & idcirco frustra iustitiam illam, ad quam Iupiter luminis sui splendorem conuertit, inter viuos quæri. Idem ferè Hesiodus cecinit ad hunc modum, si eum Latinum reddam:

Tum Pudor & Nemesis candenti corpore veste
Splendida velatæ cælum petiere, genusque
Immortale Deûm, mortalibus heu desertis
Linquentes miseris tristes ærasque dolores,
Quos nulla poterunt ope vel depellere cura.

Similiter enim Homerus dixit Iouem cùm splendidos suos oculos ad Abios conuertisset, Danais & Troianis nihil præter ærumnas & assiduas pœnas reliquisse: ex quo rursus voluit intelligi, eos omnium esse beatissimos, ad quos oculos suos conuertit, tantum abest vt Abij dicantur à dura vita, quasi vitam viuerent non viuendam, quod quidam ad nominis interpretationem attulerunt, Strabonem secuti. Dicat nobis diuinus ille vir Rex & propheta, ad quos Deus oculos suos conuertat. Dicet nimirum vt olim cecinit ad citharam suam: *Oculi Domini super iustos.* Viden' quàm antiqua fabula cum huius vatis oraculo consentiat, quàm apud omnes idem sit sermo veritatis? Hic cantat, *Oculi Domini super iustos:* Orphici fabulantur, Iouem à vanis mortalium contentionibus & insanis laboribus, oculos suos conuertere ad omnium hominum iustissimos. Nec aliter apud Esaiam Ioua minatur, *Auertam*, inquit, *oculos meos à vobis.* Sed quò rapior? Videor mihi de hoc lactis potu magis quàm de vino bacchari, & propositi mihi laboris prorsus obliuisci. Quia tamen in lac incidi, non possum ab eo discedere, quin illud addam, non γάλα modò Græcorum, & lac Latinorum è Cimbricis fontibus manasse, sed

Melca. ex iisdem etiam Melcam ad vtramque gentem esse deriuatam, quamuis significatione nonnihil variante. Melc enim nobis quoduis lac signat, Romanis certum genus lactis acetosi, variis modis parari cõsueti: de quo cùm apud Galenum, tum apud Geoponicorum auctorem plura legas licebit, quæ vt huc transferam, nihil habeo necesse. A Melc quod nobis & nomen est pro lacte, & verbum pro lac extraho è mammis, Græci habent

ἀμέλγω. ἀμέλγω: & quia quorundã dialectus Mulc vel Molc pro Melc dicit, Latini inde sibi Mul-

Melc. geo seruarunt. Melc autem eandem habet quam γάλα nominis rationem, composita

Mulgeo, et tre. voce facta ex Me & Let, quasi diceres id cuius nos linctus plurimum iuuat. Me enim &

Me, Mede. Mede omnis adiumenti habet significationẽ, vnde Me vocali longo tẽpore pronunciata, vt eam Græci in βληχᾶν efferre deberent, si ouium balatum imitari vellent, potum nobis significat è melle confectum, quòd is nos insigniter iuuet, tum sapore, tum facul-

Mel, mellis. μέλι. tate. Hinc apud Latinos Mel remansit, & apud Græcos μέλι, vocabulum compositum

Hel. ex Me & Hel, quorum hoc altum & excellẽs signat, illud quod modò dixi, ita vt Me-hel, & compositione per syncopam coalescẽte, Mel, id sit, quod vehementissimè nos iuuat. Sicut igitur Mel excellentiã adiumẽti denotat, ita Melc linctum iuuantẽ, & sic iuuantẽ, vt citra eius adiumentũ homo vix queat vitã suam tueri. Quẽadmodum igitur Melca, ἀμέλγω, mulgeo, & mel è Cimmerio sermone deriuantur, ita & Gala & Lac: quorũ omnium origines atque rationes nequicquam apud Grammaticos suos quærant vel Græci vel Latini. גלב nihil aliud sonare videtur, quàm Gal-leb, id est iucundum atque gratum victum: quæ vocis ratio Galactophagorum vitam eleganter commendat. Scaliger egregium se præstat grammaticum, dum scilicet γάλα à Gal, quo fluctus Syris dicatur, deriuat, quod nos philosyrismo eius lubenter condonamus. Quo porrò minus mirum videatur, Galatas & γάλα à Gal nostrati deriuari, interroges etymologiarum doctores, qua

γάλως. de caussa mariti soror apud Græcos γάλως, apud Latinos glos vocetur: nisi fallor, magis

Glos gloris. Gai. coniux. quàm piscem mutos videbis. Nobis in promptu ratio est, cùm Gai coniugem significet,

voca-

vocabulum vtrique sexui commune. Soror enim vxoris callidissima est, quod nobis Loos significat, ad coniugium reddendum tale, quale dicitur, id est, vt Gaius habeat Gaiam. Hinc enim vt soror egregiè callet mariti indolem, quam dum vxori exponit, ostendit, quibus moribus & quo astu queat marito vel quàm maximè placere; vel ne displiceat, euitare. Ex altera rursus parte, cùm & ipsa eiusdem sit cum vxore sexus, habeatque omnium muliebrium affectionum cum ea communionem, procliue ipsi est, vt fratrem monitis suis ad eum modum comparet ac formet, quo vxori suæ sit gratissimus. Ex eadem radice γάλιρος apud Græcos hilarem, lætum, iucundum gratumque significat, nec aliunde γαλήνη deriuatur: Scaliger hanc vocem à Gal, quo fluctus notatur, deriuari scribit, fluctum cum tranquillitate confundens. Nostrates picas varias olim Gaias vocabant, vnde Gazzas Itali quidam, Goticum sermonem corrumpentes, vocarunt. Est enim auis non solùm eleganti plumarum varietate in primis placens, sed humani etiã sermonis imitatrix dexterrima. Hinc factum, vt psittacus peregrina auis ob easdem dotes Papen-gaia vocaretur; quia nimirum non cuiusuis, sed sacerdotum & Pontificum Gaia siue pica varia ob pretij magnitudinem & singularem elegantiam videretur. Eat nunc quisquis, & peregrinitatis Galaticum nomen accuset, cuius radici Cimmeriorum vernaculæ, cùm Græci tot debent voces, tum Latini suum vocabulum Caius acceptum ferre coguntur: quod si negent, proferant mihi rationem vel minimã, cur vel Caias matresfamilias vocarint, vel Caius in prænominibus vsurpent. Romanos à Iano, qui Iapetus est, vt in Croniis docui, & Cimmero genus ducere, quamuis nõ aliis quàm plurimis certissimis rationibus constaret; de hoc tamen nuptiarum, quem exposui, ritu, & prænominibus, cùm aliis tum his Caius & Cnæus coniecturam valde probabilem facere possemus. Caius enim clarissimam habet earum Iapeti virtutum memoriam quibus patri suo præ cæteris fratribus plurimum placuit, & eum qui sic nominatur admonet, vt se Caium & iucundum tum patri tum cæteris omnibus præstet. Discat ergo Quinctilianus ex nostra lingua cur Caius per G sit efferendum, cuius caussam nunquam de Latino sermone depromet. Nec facilius vel ipsi vel Varroni fuisset docere, qua ratione Cnæus per G similiter esset enuntiandum. Nobis perspicuum est, Gnaet clementiam notare, vnde Latini Gnæum dixerunt, tametsi citra diphthongum malè pingant. Nobis vel diphthongus scribitur vel a lõgum. Germani superiores a scribunt, exigua vocalis e figura supernè incumbēte. C autem pro G in vsum venisse apud Latinos crediderim de vetustis aliquibus marmorum notis, in quibus pars ipsius G posterior, vel erasa fuit, vel tam exilis, vt à C non distingueretur; quod facillimè in Tiburtino lapide accidere posset, in quo ea pars qua hæc littera ab altera differt, fortassis inciderit in aliquam cauernarum, quibus hic lapis abundat. Atque hæc quidem de Gallorum nominis interpretatione sufficerent, nisi Galli, Cybeles sacerdotes, me reuocarent; quorum occasione Baptista Pius, Gallos per conuicium Romanorum nomen adeptos fuisse, quasi exsectorum hominum mollitiem haberent, alicubi, nisi memoria me fallit, literis mandauit, hoc ipso suo commento maximi se coärguens stuporis & barbariæ temeritatis. Quis tam vecors, tam communis sensus expers, vt sic cogitet, Gallos perpetuos Romanorum hostes nomen sibi vel accipere vel retinere voluisse, quod hostium contumelia imposuisset? Si quis tamen ita sentiat, eum profectò non testiculis ego, sed cerebro carere dicam. Præterea vitiosè colligit quisquis ita colligit: Si Cybeles sacerdotes Galli vocabantur, & erant castrati, testiculorum priuationem Galli nomen denotat. Ouidius & Festus Gallos à Gallo fluuio dictos putant, quoniam qui ex eo bibissent, in eam inciderent amentiam, vt testes sibi eximerent. Gallum fluuium in Sangarium euolui nescius non sum; at minimè credam, tam noxiam fluminis vim fuisse, vt homines vel furibundos redderet, vel enecaret. Quantum semper vitium habuerint ad homines dementandos vanæ superstitiones, qui nescit, is alienus est ab omni non historiarum modò lectione, sed vitæ etiam communis vsu. Quod alibi de Branchidarum oraculi exordio scripsi, ei persimile quiddam ad Pesinuntem quondam accidisse, vix arbitror in ambiguis ponendum. Vt autem Gallos hic quondam, sicut non procul inde terrarum Ascanios habitasse credam, faciunt ipsæ fluuiorum nomencla-

Loos. i. callidus.
γάλιρος. γαλήνη.
Gaia. i. pica varia.
Gazza.
Papegay auis vnde nomen habeat:
Caius & Cnæus cur per G efferendi: Gnæus vnde dictus.
Gnaet.
Galli Cybeles sacerdotes exsecti.
Gallus fl.

menclaturæ. A Gallis itaque priscis valde olim in Phrygia diatribam institutam fuisse, in qua non humanarum tantum rerum, sed diuinarum etiam cognitio traderetur. Inter alia igitur documenta sacris ritibus peragendis necessaria, fuisse & illud præceptum, vt sacerdos se castraret, id est, ab vxore, quamdiu sacris operaretur, abstineret, atque ab omni spurcæ cogitatione mentem emundaret. Id hominum animis cacodæmonis fraude ad fœdam idolomaniam prolapsis exsecandi sibi testiculos dedisse occasionem; eò minus admirandum, quòd simile quid homini excellentissimo in religione nostra legamus accidisse; qui ob id quòd in Euangelio Christus dixit Eunuchos quosdam esse qui se ipsi castrauerunt propter regnum cælorum, se testibus orbauit. Sed his & id genus cæteris superstitionum insaniis, de quibus aliàs fortasse, missis, hoc dignemur annotatione, Gomerum prius in Asia Gallos & Ascanios posteros suos, quàm in Europa condidisse, & idcirco bene à nobis alibi traditum esse, priscam Phrygum linguam nostratem fuisse, cuius cùm aliæ voces, tum Bec in primis nobis dedit argumentum. Quemadmodum itaque in Europa Galli & Germani eadem olim lingua vtebantur, ita multis prius ætatibus Teutones, qui Ascanij sunt, in Phrygia eundem sermonem cum Gallis habuisse deprehenduntur. Quamobrem dum Galatæ longo pòst seculorum interuallo ex Europa in minorem Asiam traiicerent, minimè inuaserunt alienas sibi sedes, quos vtinam nostræ ætatis Galli & Germani imitati, Ogygiam illam parentum nostrorum possessionem postliminij sibi iure vindicare potius studerent, quàm ciuilibus bellis orbem lacerare Christianum & religionem nostram, immanibus barbaris non contemnendam modò, sed calcandam etiam atque extinguendam vltrò propinare. Liquere nunc puto, Gallico nomini nihil esse cum Eunuchis; tametsi Cybeles sacerdotes eo se nuncuparint, ad maiorem superstitioni suæ conciliandam venerationem, dum non solùm Galli fluminis aqua sese abluerent & expiarent, sed Gallico etiam nomine, quo nihil in Phrygia vel antiquius vel magis venerandum ob Iapeti memoriam, quam refricat, sese venditarent. Cæterùm postquam nomenclaturæ huius ratio ad Pesinuntem inuenta, firmam eorum quæ de Gallis & Germanis dixi concordiam stabiliuit, agnoscat Baptista Pius sese conuicio suo non contemnendam nobis attulisse vtilitatem, atque adeò non obscurasse nobile Gallorum nomen, vt ipsum etiam multò reddiderit illustrius, licet imprudens & inuitus. At existet aliquis fortasse, qui nos omnia vndiquaque ad minutias vsque examinantes interroget, vnde Galli nomen apud Latinos pro aue, nocturno cantu solis cursum notante, vsurpatum deriuetur? Possem dicere, in caussa fuisse pugnacem eius animalis naturam, quia Gallis conferenda videretur. Verùm quod ipse non credo, id aliis obtrudere non est mei candoris; tametsi maiore id probabilitate diceretur, quàm quod de Gallo Martis armigero poëtæ confinxerunt. Vellem hic Varronem audire, aut quenquam eorum qui in vocum rationibus expendendis non minoris sint sollertiæ. Gal quid sit, satis explicatum. Hel item altum signare, dixi, nomen vt alia multa notatione sua complexum, ita voci frequentissimè tributum, vt cùm dicimus, Hel-stem pro alta voce, & Hel-geluit pro alto sono. Gal-hel igitur, & compositè Gal, altam vehementemque vocem, quæ quidem eius naturæ sit vt placere debeat, signabit. Hinc Galm, adiecta mugiente littera, signat sonum eum qui remanet post primum ictum quo sonus aures ferit. Ex Nacht, quo nox denotatur, vnde Latinis nox, & Græcis νὺξ, nobis non illis nominis ratione constante, atque Gal, componitur Nachtegal, vocabulum lusciniæ siue philomelæ proprium, propterea quòd hæc auis nocturno maximè tempore altissima voce homines oblectet. Ex eadem voce Gal & Hui, quo custodio notatur, fit Gal-hui, eam significans auem, quæ alta voce totius noctis custodiam seruat, & hominibus indicat, vt sese custodiant, & iusta temporum obseruent momenta. Vnde Gallus, geminata media ad altam vocem intendendam, quæ quanta sit in Gallo nulli norunt, qui viatoribus iter per gallicantum metiuntur. Quàm verò rectè à custodia alta voce decantata nomenclaturam hæc auis sortiatur, Teutonibus cassia sequentibus

iudi-

Gomerus primus Gallos & Ascanios in Asia quàm in Europa condidit. Phrygū prisca lingua est Cimbrica. Ascanij.

Gallus gallinaceus.

Hel.

Gal. Galm. Nacht. Nox noctis. νύξ. Nachtegal.

iudicandum relinquamus, qui ad eius horologium nocturnas vigilias partiuntur. Quamuis autem Gal nostratibus hoc tempore non ferè sit in vsu in simplicium vocum numero; ex compositione tamen eius nominis quo vocalissima auicula singulare silentis noctis oblectamentum nominatur, & ex deriuatione vocabuli Galm, perspicuum fit; olim apud maiores nostros vsurpari solere. Est tamen id obseruatu dignum, in Gal pro alta iucundaque voce, vocalem produci; quæ si corripiatur, longè diuersæ significationis vocabulum efferetur; fel nimirum significaturum, à colore flauo siue pallido; qui nobis Geel vel Geluwe, superioribus Germanis Gaelb dicitur. Et quoniam in hoc nomen incidimus, obiter opem feramus Iuuenalis commentatoribus, & vnà etiam Turnebo, & si qui alij sunt, quibus necdum liquet; quis color Galbinus vocetur. Satyrographus de his mollibus inter alia hæc habet:

Geel/Geluwe.

vitreo bibit ille Priapo,
Reticulumq; comis auratum ingentibus implet,
Cærulea indutus scutulata aut galbanà rasa.

Galbanum, quid apud Iuuenalem significet.

Ad hunc locum Ioannes Britannicus: Galbanum genus est coloris albi, vt aliqui putant, & sublucidi. Turnebus huic addit, Vegetio in Veterinaria florem Eryngij esse galbinei coloris; quem cùm ex herbario doctissimo, vt ait, coloris cærulei dilutioris esse intellexisset, in eo acquieuit. Nos flauum colorem Galbinum esse statuimus, & Vegetij Eryngium flauum habere florem, quem Aëtius in montano Eryngio aureum dixit, quod genus à reliquis Eryngiis hac nota separauit. Vidi ad Vallem Dolitanam in aruis spinæ genus satis frequens, quod & Romæ intra mœnia recordor vidisse, copioso lacte, dum folia abrumperentur, manans. Sapor huic dulcis, flos aureus, quem edere consueui extra etiam acetarium; & reuera dum tenera adhuc herba est, tota est vesca. Quamobrem non absurdus mihi fuerit eius sermo, qui dicat hoc genus ad Eryngium etiam referri posse, tametsi alius fortasse mallet Scolymo apud Theophrastum comprehendi. Sed hæc pressius considerare, non est huius loci. Illud satis esto, non posse de vulgari Eryngio illud Vegetij intelligi; non magis sanè quàm Aëtij locum, quo aureum florem montano suo Eryngio adscripsit. Debuerat Turnebus lexico suo Latino Græco potius credere, quod Galbum χλωρὸν reddidit, quàm de homonymia nominis Eryngij colorum confundere discrimen. Icterus morbus, quem auruginem Celsus interpretatur, colore suo satis declarat quis sit color Galbus, eo quòd auis Icterum solo, vt volunt, conspectu curans, à colore Galgulus dicitur apud Plinium; apud Martialem Galbula: nobis Wede-wal siue Wewal, vt perspicuum fit ex Hildegarde; widewallum Ictericis commendante. Huius itaque auis color insigniter flauus, ostendit quis color sit galbinus. Eandem autem luridam vocat Plinius, aiens gemmam quæ Icterias vocatur, ei colore similem esse. quo nomine flauas gemmas; quas hodie perperam hyacinthos flauos appellant, comprehendit.

Galbinus color.
Eryngiū herba.
Icterus.
Galgulus auis, Germanis Wedewal.
Icterias gemma.

Tertium huius apud eum genus quod viridi folio simile dicit, eos continet lapillos quos Chrysolithos virides nunc vocant. Arquatorum igitur color galbinus erit, quem Lucretius luridum dixit:

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati.

Hinc Galbeum ornamentum aurei coloris fuerit, & Galbana vestes flauæ aurum referentes, atque idcirco hominum delicatorum, quibus hic color propter metalli pretiosissimi similitudinem placuisse videtur; qui hac quoque tempestate in sericis rasis splendidissimus est, & quamplurimis gratissimus. Vox nostras nobilitaté eius coloris declarat. Est enim Geel quasi Ge eel, id est, dans nobilitatem, vel ad eam tendens. Est autem & ferula quædam ob coloré, ni fallor, Galbani nomine donata, cuius succus colore flauo est saturato, ad Rusceum accedens. quæ vox item originis est nostratis, à Rosch deriuata. Vnde facies Ruscea quæ sit, intelligitur. Columella inter aruorum vitia

Galbeum ornamentum.
Geel vocabulum vnde formetur.
Rusceus color Rosch.

Galbana commemorat. Antonius Morlionus illud ferulæ genus quod *Bisnago* vocant Hispani, ad Galbanum referebat, ne nomine prorsus careret: nec malè profectò, propter colorem flauum. Et est haud dubiè aruorum vitium, propter seminis copiam latè grassaturum. Vide quò nos rapuit Gal vocali breui, à Gel, siue mauis Geal deductum, vt fel notaret. A Gal Græci acceperunt suum χολὴ cum tota progenie, quod nisi fatebuntur, assignent vocis rationem. Aristoteles in Elenchis sophisticis meminit felle aureum colorem adulterari; ita vt meritò ab eo nomen apud nos sortiatur. Nihil hæc quidem omnia ad Gallum, vel hominem vel auem, sed talia tamen, vt ex iis doceamur, Gallico sermoni siue Cimbrico, plurima cùm Græcorum tum Latinorum vocabula deberi; quorum notationes non satis claræ sunt, nisi ad natales vocentur. Longè enim à germana vocis significatione recesserunt, qui Galli nomine exsectum notari putarunt: quo fit, vt ridiculum etiam se reddiderit Isidorus, dum auem Gallum dici vult, quòd soleat frequenter fieri capo. Ab euirata, si diis placet, natura illi animali nomen dabitur, quo nullum est reperire magis masculum; adeò vt ipsi etiam leoni vi sua solari incutiat horrorem. Hoc scilicet est nominum dare veras rationes. Sed de hac aue prorsus virili & regia, nedum ab emasculatis viribus nominanda, plura in Gotodanicis memini scripsisse. Nunc itaque non Gallici tantùm nominis & Galatici notationem aperuimus, sed eius ductu eò etiam peruenimus, vt non solùm faustam gentis nomenclaturam & moribus ipsius apprimè conuenientem esse cognouerimus, & multas voces Græcis & Latinis declarauerimus, sed hoc etiam videamus, non malè Bocchum scripsisse Vmbros Italiæ populos antiquissimos sobolem esse Galatarum, cùm nihil sit absurdi, omnes Ianigenas, Galatas, vtpote Gaij colonos, nuncupari. Caueant igitur posthac Latini, ne Gallos Barbaros nominare, & priscam eorum linguam contemnere audeant, nisi Ianum suum aspernari & exasperare contra se velint; & Ogygiam ipsius linguam, è qua Latina & Græca corrupta est, barbaram vocare, citra quam plurimas ipsorum voces intelligi non posse, vt modò in paucis ostendimus, ita infinitis exemplis docere possemus, &, si Deus cœptis annuat, mox clariùs ostendemus. Galatarum tria in Asia genera & nominum caussas in Saxonicis explicaui, addito eius quod D. Paulus dixit, *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit*, saniore explicatu, quàm is sit quem apud D. Hieronymum legimus. Neque enim eo loco Galatas stuporis arguit aut ingenij crassioris, quod ille putat, sed cùm summo semper fuissent acumine, miratur diuus Paulus, cuius fascino aut incantamento pristinam suam naturam perdidissent. Verùm illa hic non remandemus, satis arbitrati monuisse, quo loco ea quæ hic omittimus, à nobis sint illustrata, & qui illuc recurrere nolet, eius equidem segnitiem non censeo adiuuandam. Hoc contrà ausim polliceri, non ductum iri laboris sui pœnitentia eum, qui Tolistobogorum, Trocmorum & Tectosacarum nomina, & in nominibus artificiosissimas chrias ad eorum quæ illic scripsi, normam examinabit. Vna enim eademque opera cognoscet, cùm nihil minus quàm Galatis sollers & perspicax ingenium defuisse, tum & illud, quod perpetuò agimus, vt credatur è Scythia Asiatica & linguam & gentem Galaticam in Europam venisse, nec quicquam omnino discriminis esse inter Saxones & Gallos priscos, siue nobilitatem gentis vetustissimam, siue sermonem consideremus. Nihil igitur admirandum, Græcos tam latè Galatarum extendisse nomenclaturam, vt ea Germanos etiam complecterentur; quam, ne tam amplis spatiis euagaretur, Ptolemæus de vetustissimis Geographorum tabulis sic coërcuit, vt quos Gallos siue Galatas communi loquendi consuetudine vocamus, eos Celtogalatas nuncuparit. Herodotus Celtas scripsit vltimos ad occidentem populos esse: in eo quidem minimè falsus, sed in illo lapsus, quòd Istri fontes in extremis eorum terminis ponat, nescio quæ de vrbe Pyrene, & Cynestis, & Herculis Cippis cespitás. Nos Herculis columnas, extra quas Gades Herodotus ipse posuit, nouimus; at quos hic Cippos Herculis dicat, extra quos Celtas collocet, non tam facilè cerno. Suspicor tamen olim in ea via quæ Herculea dicebatur, ex Italia in Celticam ducens, duas columnas fuisse,

χολή.

D. Pauli de Galatis sententia.

Celtogalatæ Celtæ.

Herculis columnæ.

fuisse, aut potiùs duas rupes, inter quas iter per Alpes daretur. Hanc viam equidem crediderim per montem Cynesium duxisse, atque hinc mentionem Cynesiorum gentis apud Herodotum esse. Est in summo montis Cynesij iugo planities satis magna, quam duæ altissimæ rupes niuibus obsitæ despiciunt. Est in ea stabulum dispositorum veredariis equorum, à quo non procul lacus quidam, hinc descensus Italiam versus maximè præceps, vt ij qui sequuntur in præcedentium capita casuri videantur. Certè pars quædam hominum manibus cæsa videtur ad modum scalarum. Quamobrem tota Polybij de Hannibalis per Alpes itineris narratio, multo magis cum hoc monte quadrat, quàm cum monte Genuæ; tametsi sciam Druentiam è Genuæ monte fundi, per quem T. Liuius, & cum secutus Plutarchus, Hannibalem deducit, qui soli obstant, quò minus citra omnem scrupulum asseram, Hannibalem Lugduno, cuius planitiem Araris & Rhodani iam iam confluxorum alueis & montium inaccessis rupibus comprehensam, insulam vocat Polybius, dicam recta ad Cynesium montem pertexisse, atque in eius descensu eas inuenisse præcipitiorum difficultates, quas commemorant scriptores. Dum equidem Lugduno prius per planiciem, deinde per montem Gabelletum, ac mox Chamerium, & montem Mediolanum & Isaram flumen transgressus, in vallem angustam venissem, quam Tararus fluuius, si rectè nominis memini, ingentia saxa voluens, & Isaram in fluxu suo vehementer & augens & incitans, mediam secat, frequenter Hannibalis laborum recordabar. Iter quidem, quod Lugduno per montem Genuam ad Taurinos ducit, multò facilius est; sed hoc quod dico, meo quidem iudicio Polybij descriptioni, & iis fraudibus quas Galli quidem itineris duces machinati fuisse dicuntur, magis respondere videtur. Hos igitur duos in Cynesio iugo vertices, Herculis mihi columnas fingo; extra quas Herodotus Celtas collocauit Cynesiis proximos. Nam id de Herculis ad Gades columnis capi nullo modo potest; ac deinde Herculana via ab Aristotele, mirabilium auditionum auctore, descripta, cum his Cippis & Cynesiis collata, planè videtur hanc intelligentiam approbare. Quod autem de vrbe Pyrene adiecit, id nulla ratione consistere potest, nisi quis Heganiensem regionem olim Pyrenen quoque nominatam fuisse credat, quæ nunc rectius à multis arcibus Πύργεν siue Burgen Teutonicè vocaretur, cùm nullum vsquam terrarum tractum æquis spatiis contentum inuenias, in quo tot arces numerari queant. Sed quid nos Herodoto medicas manus adhibere tentamus, quando quæ de Istro scribit, prorsus aduersentur veritati, quod illi ætati eò magis condonandum, quòd ne Polybio quidem historiam scribente, quicquam adhuc liqueret eorum quæ inter Narbonem & Tanaim continerentur. Satis esto nos ex eo didicisse, gentem eam, quæ vltra Cynesios ad occidentem habitaret, iam tum Celtarum nomine apud Græcos fuisse nuncupatam; atque Ptolemæum deinde conscium, quàm latè Galatarum nomen olim patuisset, Celtogalatas dixisse eos, quos Gallos Romani nominabant. Omnibus igitur Galatis, qui inter Oceanum, Alpes & Rhenum habitarent, Celtarum nomen commune quondam fuisse cerno, quo cur fuerint vocati, non facile mihi sit reperire. Nam qui à frigoribus ita dictos putant, cùm Kelt siue Kalt frigus significet, rationem assignant infinito latiùs, quàm nominis vsus ferat, vagantem. Itali hac tempestate Germanos Lans vocant, non alia de caussa, quàm quòd eos frequenter audiant dicentes, Lans man, dum alter alterum salutat. quo tamen nihil proprium genti notatur, sed homo eiusdem regionis. Eo fortasse modo cùm Galatæ pugnam inituri clamarent Kelt kelt, quod est iugula iugula, vt hodie clamant, *Tuez tuez*; factum est, vt à Græcis aliisque gentibus, quid hac voce significaretur ignorantibus, Κελταὶ fuerint nominati. Quòd si quis contentiosè mecum agens, argumentis de moribus petitis, euincere niteretur, C hac in voce haud secus atque in Caius per G efferri debere, atque ideo Kelt idem esse cum Gelt, lubentius cederem, quàm in re incerta multis verbis altercarer. Et procliue alioqui est Kelt audire, dum Germani quidam Gelt pronunciant, non alterius modò linguæ hominibus, sed nostris etiam vernaculis; ita nescio qua celeritate ipsius mediæ literæ sonum attenuant, præ nimia fortasse eius cui inhiant, adipiscendi festinatione. Gelt enim pecuniã significat, cuius

gratia

Herodoti locus quidam explicatur.

Cynesius mons.

Cynesii pop.

Hannibalis per Alpes iter

Lans, quare Germani ab Italis vocentur,

Celtæ, vnde sic vocati fuere.

gratia à Gallis prisci Cimmeriorum instituti iam olim oblitis pleraque omnia bella cõtra exteros suscipiebantur; & non contra exteros tantùm pugnabant pecuniæ caussa, sed pro exteris etiam lubentissimè stipendia faciebant. Quia ergò quocunq. venissent, se dicerent pecuniæ gratia venisse, vel rapiendæ vel militari seruitio promerendæ; fortasse à veritate nõ aberrarit, qui dixerit hac caussa Keltas fuisse nominatos, qua via Celtarum, & Crygmanorum, & Germanorum nomen eiusdem ferè professionis haberet notationem, eo solo seruato discrimine, quod hi à solo nudoque acquirendi studio, illi à pecunia, cuius gratia facerent omnia, nuncuparentur. Mirum ni & illud crebrò in ore habuerint, Gelt of kelt, id est, vel pecuniam det, vel eum iugula: quod celeuma non olim tantùm, sed hodie etiam nimis frequens est: atq. hinc lubricus etiam lapsus fuit è Gelt in kelt, tametsi vocalis in kelt pro iugula, longa nobis sit, quæ in Gelt breuis auditur. Videntur itaque Galatæ non quouis tempore se Celtas nominasse, sed tum dumtaxat, cùm pecuniam bello quæsitum exiissent. Post verò nomen tesseram gerens militarem eius rei cuius cupidine ducti arma sumerent, cœpit nomen esse gentile, primùm quidem totius nationis, tandem verò vnius partis, cui hæc appellatio maximè præ cæteris placuisse videretur: quod si sic acciderit, idem prorsus in hoc quod in Germani nomine vsu venisse cernitur: quæ consensio consuetudinis in duobus populis, æque eadem de caussa bellorum auidis, non parum facit ad id, quo faciliùs hæc posterior de pecunia ad nomen translata ratio, à me probetur atque credatur. Nec gratus sim Gallis & odiosus lectori, si prolixè de veterum vtriusque linguæ & Græcæ & Latinæ scriptorum testificatione repetam, quoties Galli quondã alias gentes inuaserint & depopulati sint. Sciunt Græci, sciunt Romani, sciunt Asiatici, quas clades quondam dederint, quantoque pecuniæ amore flagrarint, quamque nulla pars orbis ab eorum incursu fuerit immunis. Facit hoc Celtarum nomen insigni suo cum gentis moribus consensione; vt in suspicionem veniam, vocem eam qua Hebræi Gallos nominant, ex eodem fonte manasse. צרפת enim si de Gallico sermone interpreteris, mox offert notionem non admodum à magno pecuniæ faciendæ studio dissidentem. Quamuis enim Sarphat vulgus pronunciet, mihi tamen de matricis linguæ cum cæteris quæ inde fluxerunt extra dubium est, primam huius vocabuli litterã aliquando idem quod st, aliquando quod ts valere, & p frequenter in locum b venire: quod si ad hoc nomen admittamus, inueniemus Starbat siue Sterbat, quo notatur is qui emissitiis quasi oculis atque attẽtis lucrum semper intuetur. Huius fortasse nominis occasio tum data est, cùm Cimmerij totam Asiam peruaderent, sese adesse dicentes, vt perfectiora adderent omnia vitæ instituta; quod eorum lingua quos inuaderent profiterentur, credo tamen inter eos non defuisse, qui simpliciter quod haberent maximè in votis, id nomine sibi vernaculo declararent, dicerentque se non tam Cimmerios esse lingua Hebræorum dicendos, quàm sua ipsorum Sterbatos, id est, intentos oculos ad lucrum vtilitatemque habentes. Sed hæ tantùm valeant, quantum dubiæ in rebus alta temporum caligine inuolutis coniecturæ: hoc saltem cõstat, hac voce Hebræis Gallos nominari, cuius rei qui plura certioraq. sibi desiderabit argumenta, is doctissima doctissimi vndiquaque Benedicti Ariæ Montani commentaria in Abdiam prophetam diuino prorsus instinctu scripta consulat, in quibus non hoc modò discet, verùm etiam ingentes margaritarum inueniet thesauros, ex intimis oraculorum, quibus humanæ salutis mysteria vatibus sunt reuelata, depromptos abyssis. Verùm quia apud Hebræos vocales non scribuntur, poterat צרפת sic legi, vt sit Stoorpat, quo commodorũ omnisq. vtilitatis perturbator notaretur; quæ notio eadem esset cum ea quã per vocem Commer intelligimus. Cum-ber idẽ nobis diceretur, quod tam graue est & molestum, vt vix ferri possit. de qua voce in Croniis. Inde fortè à Festo annotatum, Cimbros Gallis latrones notari, diphthongo ui in i mutata, vt hodie in harpyia efferimus: quamquam credo id à Gallis non tam ob propriam vocabuli notationem dictum fuisse, quàm propter odium eorum Cimbrorum qui licet eandem cum ipsis generis originem haberent, totam tamen Galliam crudelissimè latronum more vastassent. Quòd si Commer quis dicat, rerũ commodarum vtilumq. significat impedimentum, à Com, quod inter alia significat conuenit & accidit, vt Het comt my wel of qualic, id est, bene vel malè rebus meis cõuenit siue accidit. Huic si Mer addas, quo demorari notatur, idem fuerit Commer, quod eorum quæ euenire cupimus, remora & obsta-

B. Ariæ Montani laus.

Commerorum populorum vocis origo.

obstaculum. Præter illam itaque rationem, ob quā Cimmerios potius sc, quàm Gomerios nominari Cimbros voluisse, modò de coniectura tradidi; accedit & hęc vocis Commer significatio, quam ob allusionem ad Gomer coniucij loco fortasse crebro ab iis qui eandem linguam idemque genus haberent, audientes, non putabant sibi pro gentili nomine retinendam, sed loco eius Cimber substituebant. Gomer siue Gomat, in quo G perinde atque in Caius in C transluit, frequenter vt Comarius pro Gomarius diceretur, idem est quod homo bonæ famæ; cuius loco malignis procliue fuit, vt Com-mer pro Comer pronunciarent, notionem contrariam prorsus obiicientes. Quicquid autem caussæ fuit, cur pro Comaro Cimmer & Cimmerius diceretur, id saltem constat, hanc nominum iam olim inductam fuisse commutationem, quod clarissimo indicio in iis cernitur, quæ Strabo de littore quod à Nicopoli Corcyram versus Epirum terminat, commemorauit, in quibus ad Acherontem fluuium monumenta duo sunt Cimmeriorum; quorum alterum Cimmerium est promontorium, alterum Comarus portus quidam non magnus Isthmum cum sinu Ambracio efficiens, stadiorum sexaginta ad ipsam vrbem, à victoria Augusti contra Antonium & Cleopatram & nomen & primordia sortitam. Cimmerij fere vbicumque locorum fuerunt, inferorum aliquam memoriam reliquisse videntur, vt ad Nicopolim Acherontem flumen nominarunt ex Acherusia profluens palude: quod quidem in Italia ad Cumas & Baias apertissimè fecisse deprehenduntur, vbi non Acherusia modò palus, sed Auernus etiam celebratur, nomina Homero de Vlyssis ad inferos descensu fabulandi occasionem largita. Ex hoc antiquitatum Cimmeriarum consensu mox perspicuum fit, corruptum esse Strabonis exēplar, quod pro Cimmerio Chimerium posuit: tametsi non ignorem, fuisse qui Cimmerios quasi Chimerinos dictos arbitrarentur; atque inde fortassis irrepserit error, de peruersa cuiuspiam ita sentientis emendatione. Acherusia palus Cimmerios clamare videtur æquè hic atque in Italia: atque inde liquet, quis fuerit Comarus, cuius monumentum portus ille cōseruaret, ad quem principium fuit eius monarchiæ in qua Christus nasci voluit. Vicinia itaque Comari portus & Cimmerij promontorij, Comari & Cimmeriorum declarāt cognationem: & ne hic vnus locus Comari dumtaxat memoriam seruasse credatur, consulendus Ptolemæus, qui Comaros siue Chomaros populos in Bactriana collocauit, & in eadem Chomarum ciuitatē, qua in regione, vti prima post diluuium lanigenarum sede, nomenclatura integra permansit, Chomaris necdum occasione data ob quam eam commutarent. Sunt in Germania superiore Cimmeriorum reliquiæ quædam, eorum, vt opinor, qui valde olim ad Heluetiorum fines consedisse narrantur, Cimbricæ illæ quidem antiquitatis titulo nobiles: at apud nos quamplurimos inuenias Gomaros nuncupatos; inter quos & ille fuit cuius Liræ augustum templum visitur. Quamobrem de sermone nostro vocis integritatē examinemus, in quo ab illa vsque ætate qua in Bactriana maiores nostri Gomarorū siue Chomarorum nomine clari habitarunt, intemerata permansit; eos notans qui boni nominis sunt atque bonæ famæ, si quis vocem de lingua nostra, cuius est vernacula, interpretetur. Atque hæc quidem de Gallorū nominibus, quibus generatim omnes apud priscos sunt vocati.

Cimmerij. Cimbri.

Cimmerium promontorium. Comarus portus.

Acheron fl. Acherusia palus.

GALLI.

GALLICORVM

LIBER III.

POSTQVAM nunc de Gallorum & vernaculo sermone, & priscis nomenclaturis mihi videor satis multa dixisse; ordini consentaneum fuerit, ea quæ Iulius Cæsar ex Druidum auctoritate de generis ipsorũ principe tradidit, examinare. Nisi enim illa præuertissemus quæ de prisca eorum lingua docuimus; nullo modo hanc quæstionem potuissemus explicare. Quid enim fabulæ similius, quàm Ditẽ primũ Gallorum constituere parentem? nisi fortè quis sic genealogiam interpretetur, vt ij qui sic tradiderunt, dicere voluisse dicantur, Gallos obscuro genere natos; & non alium primum stirpis auctorem nouisse, quàm vel ipsam caliginem vel terram, cuius imperio Dis potitur. Equidem nisi prisci sermonis Cimmerij peritus essem; minimè absurdam eorum opinionem qui sic arbitrarentur, existimassem; & lubens iis consensissem, Gallos Gigantum fratres ex Druidum doctrina haberi posse. Verum cùm Druides veritatis & sapiẽtes & præmõstratores, de nomenclaturæ interpretatione esse docuerim; absurdum esset cõfiteri, eos in suo ipsorũ genere vel tam aberrasse, vel tã veritatis fuisse negligentes, vt in maioribus suis enumerandis ad nullum principẽ potuerint peruenire. Pseudoberosus & Annius eius mango Samothen nobis nescio quem commenti sunt, qui Dis quoque fuerit nuncupatus. Legerat hic apud Diogenem Laërtiũ Druidas & Samotheos apud Celtas & Galatas primos sapiẽtię fuisse doctores: cuius rei fidem ex Aristotelis Magico, & Sotionis vicesimo tertio Successionum libro adstructam videmus. Cæterùm exemplar meum Basileæ excusum non Samotheos, sed Σεμνοθέους habet, vocem Græcæ quàm Gallicæ formæ similiorem; quam tamen solius Pseudoberosi & Annij auctoritate non magis corrigere velim, quàm pro Megasthene legere Metasthenem, vt eum fecisse in Croniis meis demõstro. Demiror interim temerariam impudentiam huius nugatoris, qua mendaci suo Beroso maluit quàm Mosi adhærere: & dum Samothen Comeri fratrem fingit, & primum Gallorum parentem, à Iosepho, qui verum Berosum legerat, discedere, apud quem clarissimis verbis expressum est, Galatas à Gomaro genus duxisse. Vtrum igitur mendacij accusabo, Anniúmne cum suo ficticio Beroso, an Iosephum cum Mose & vero Chaldæorũ Beroso? Absit vt tam sim vecors & insanus, vt desertis verę antiquitatis ducibus, effronti huic mendaciorũ textori accedã, aut eius testificationẽ tanti faciam, vt eã vel conferre Iosepho, nedum præferre tentem. Ne videlicet idem Cimmeriorum in Italia & Gallia primus parens diceretur; finxit nobis, siue Annius, siue laruatus Berosus, Samothen Comeri fratrẽ; quasi absurdũ esset, duas has nationes ad eundem generis principẽ referre. Num absurdius est Gomarum & Gallos & Italos, quàm eundem Iapetum vtramque gentem condidisse? Quid? an non Nochus omnium pariter gentium pater est? At defuissent ei delira somnia, quibus cum chartas & bonas horas perderet, tum hominibus in ipsius libris malè feriaturis illuderet. Reiectis igitur impudentissimi hominis mendaciis, illud quod non semel modò dicendum fuit teneamus, Galatarum genus ad Comarum pertinere, & superius ad ipsum Iaphetum, & sic Druidas intelligamus, vt Iapetum primum Gallicæ gentis auctorem fuisse dicant, quem ipsi Ditẽ vocarint; non alia de caussa quam ea de qua Vrancus quoque siue Francus, vt malè plerique scribunt, indigetatur. Mirifica fuit illa Nochi benedictio, qua Iaphetum & eius genus ornauit, in hanc sentẽtiam; *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, & sit Chanaan seruus eius.* Atque idcirco dignissima posteris visa commemoratione sempiterna. Hinc itaq. dum alij aliis nominibus Iaphetum honorarent, & æternæ posterorum memoriæ consecrarent, Druidæ Ditem quoque nominandum putauerunt. Vt enim Nochi primi omniũ hominum post diluuium natorum parentis varia epitheta fuisse, Indoscythica nostra docuerunt; ita & Iapheti complura fuerunt cognomina, à dotibus quibus eum diuina gratia ornauit, accepta. In Francicis ostendi, Vrancum dictum fuisse à palmitibus latissimè extensis, & modò in hisce commentariis tradidi Caium quoque fuisse nominatum, ob id

Pseudoberosus & Annius reprehenduntur.

Iapeti varia nomina.

ob id quod patri suo vnicè placuisset. Quam verò ob rem Ditis nomen meruerit, nemini dubium posthac erit, qui Nochi benedictionem cum vernaculo Druidarum siue Gallorum sermone comparârit. Dit nihil aliud est, quàm id quod Latinis increscit, augetur & res suas promouet. Vnde formula terminationis Latinorum Dis, in cuius obliquis casibus indicia extant originis primariæ luculentissima. *Dis ditis.* Nihil ergo fabulosum aut à veritate deuium Druides Gallos suos docuerunt, dum eos ad Ditem patrem genus referre debere prodiderũt; tametsi qua de caussa id tradidissent, nec Cæsar, nec quisquam hactenus sciuerit, non Latinorum modò, sed eorũ etiam qui sermonis nostri peritiam haberent. Latini ob linguæ ignorantiam excusandi; at nostrates in re clarissima ita hactenus cæcutiuisse, admirabilis est incuriæ rerũ domesticarum. Is mos est, peregrina admiramur, nostra vilipendimus: Quid dico vilipendimus; cùm ne videamus quidem, adeò vt quæ de Lamiis fabulæ ferunt, ea nostris hominibus reuera conuenire videantur. Plurimos enim cernas in Latinis & Græcis & Hebraicis nihil relinquere quod non ad extremum vsque puluisculum inuestigent, atque ea in re tam esse oculatos, vt cornicum etiam aciem vincere videantur: at in domesticis vernaculi sui sermonis diuitiis tam nullos oculos habere, vt non talpis modò, sed quauis etiam leberide sint cæciores; cùm tamen citra nostræ linguæ opem nemo mortalium vnquam vel Mercurij, vel Hermæ ipsius sermonis præsidis nomen sit intellecturus. Cæterùm quoniam Iaphetum Ditem dixi vocari, quæstio existet, cur Dis Deus inferorum esse fingatur? *Dis quare Deus inferorum fingatur.* Quæ licet ad Orphicam pertineat theologiam, hoc tamen loco succinctè explicabitur. Prisca virtutum, siue potestatum diuinarum nomina frequentissimè illis rebus creatis, in quibus maximè elucent, applicantur, non angelis modò, sed hominibus etiam sæpissimè tributa. Sic Nochum alij Saturnum, alij Apollinem, alij Bacchum, alij aliis nominibus benefi- *Nochi varia nomina.* cium aliquod diuinum & gratiam in eo significantibus nũcuparunt: qui veterum mos malè animaduersus, magnam dedit occasionem idolomaniæ, dum tot Deos homines sibi finxerunt, quot diuinæ dotes suis nominibus distinctæ inuenirentur; ac quia hominibus ea videbant attributa, exstitit tandem insana quædam Deorum genealogia. Saturni igitur nomen, quo seminis excellentia denotatur, Nocho datum, propterea quòd ex eius semine totum genus humanum sumpserit primordia. Hac via & ratione ducti, si Ditis nomẽ Deo, cuius proprium est, applicemus, abditos diuinæ bonitatis thesauros declarat, de quibus occultissimo ductu omnium rerum promotio & incrementa promanant; quæ sic partitur & dispensat, nihil vt magis sit occultum, & ab humanæ mentis captu remotum. Hinc D. Paulus, licet ad tertium cælum, id est, ad supremum, in quo Dei thronus est, cum Cherubim & Seraphim raptus fuisset; cùm tamen quæsiuisset, cur alios citra omnia merita sua ad vitam per fidem promoueat, alios deserat, exclamauit: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius!* Hæc igitur altitudo diuitiarum profundissima, è qua omnis incrementi promotionisque ratio profluit, via nulli mortalium conspicua, Ditis nomine apud Orphicos signatur. quæ quoniam in meditullio habitat terræ viuentium, fabula conficta, Ditem in tenebris apud inferos imperare. Quoniam verò à supremis caussis ad inferiores fit progressus, id genus nomina pro sua quæque portione rebus inferioribus accommodantur. Dum igitur de elementorum natura loquimur & rebus corporatis, Ditis nomenclatura ea vis terræ intelligitur, qua omnium rerum augendarum vim possidet. Occultis cælorum viribus eam imprægnari videmus, & quodam admirabili coniugio fieri Caiam, ac non solùm herbas & arbores & fructus omne genus producere, sed metalla etiam & gemmas proferre: quæ omnia tam occulta ratione fiunt, vt nullus hactenus Lynceus artificiũ hoc potuerit peruidere, nedum imitari. Cui igitur hoc numen omnia promouens & augens benignum fuerit atque propitium, eum Ditem quoque vocamus, propter beneficij concessi communicationem. Latini deinde digamma adiecto, vocem nonnihil mutarunt, Dites pro Dis *Dites.* dicentes, quo inter numen & hominem ditatum, discrimen aliquod esset. Quoniam verò diuitiarum caussa, quarum ius omne penes Ditem est, quamplurima scelera committuntur, iuxta illud, *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* factum est, vt Dis etiam animos iudicandi ius habere crederetur; optimus nimirum censor futurus, quo quisque modo in muneribus suis versatus fuisset. Nec hac tantùm de caussa

sic existimatum, sed & illa, quòd animi omnium mortalium à Dei sede suprema ad terram cacodæmonis fraude fuerint deiecti, perpetuò ibi mansuri; nisi Hercules adamantinas firmissimi carceris seras claua sua perfregisset. Sed nimium excresceret oratio, si quæ regni huius terreni & eius opum cum Dracone humani generis hoste sit affinitas, sigillatim per capita sua explicarem. Id vnum satis fuerit ex ipsis ipsius veritatis verbis addidisse, *Neminem posse Deo seruire & Mammonæ*. Quòd sic dictum intelligatur, neminem posse simul Deo seruire, & simul Ditis muneribus se totum dedicare. Quamuis enim non alius sit diuitiarum pater, quàm ipse Deus sub Ditis notione, qui tamen diuitiarum se mancipium facit, iam non Deum ipsum, sed diuitias, & ea quæ diuitiis adiuncta sunt, pro Deo colit & adorat; non vsu earú ad quem datæ sunt perfruens, sed turpi idolomania sese iis deuouens, quarum contagione ad terram à cælo tractus, Tartaro tandem demergitur. Videmus ergò quàm variè eodem vtamur nomine; quod vt in Dite fit, ita in omnibus potestatum diuinarú nomenclaturis accidere cogitemus: & dum hæc vocabula diuersa Dei dona denotantia hominibus ob singularẽ aliquam prærogatiuam tribuuntur, idolomaniæ magnam dari occasionem; atque hinc apud antiquos tot Deos extitisse, quot vel ab Hesiodo, vel Varrone vel aliis enumerantur. Græci cur Ditem Plutum & Plutonem vocent, alibi explicaui; quod vt hic repetam, nihil habeo necesse. Núc itaque siue Iaphetum siue Ditem Galli patrem suum celebrent, nihil referre scimus, cùm pro eodem vtrumque nomen capiatur. Apud Græcos Iapeti memoria non fuit obscura, sed sic figmentis inuoluta, nihil vt veritatis ex ea perspiceretur. Audiuerant illi quidem à maioribus Iapeti & Promethei cognationem, sed eam ita peruerterunt, vt qui pater esset, eum filium facerent; nec scirent omnino quis Iapetus, aut quis Prometheus intelligendus esset. Verùm de his in Becceselanis. Iulius Cæsar quod de Dite exposuit, bene illud quidẽ; sed quod addidit, Gallos hac de causa noctes diei præferre, ita vt dies noctem subsequatur, non rectè dixit. Neque enim soli Galli, sed alij quoque Cimmerij ita dierum spatia computasse deprehenduntur, vt nox diem præuerteret, non sanè quia Ditem patrem haberent, sed quod, vt id fieret, naturæ consentaneum putarent; quæ hunc ferè omnibus ordinem comparauit, vt imperfecta perfectis tempore sint priora, in iis quidem quæ successu quodam absoluuntur. Possem & alteram adiicere caussam, maximam illam quidem, sed minimè de naturalium rerum scientia petendam. Prçuiderat fortasse vel Adam, vel Seth, vel Nochus, diuini instinctus gratia, humani generis salutem nocte nascituram, atque ea de caussa noctem diei præponendam putauit, quòd nimirum in ea initium esset futurum redemptionis humanæ, quæ pòst in ipso die absolueretur. Fuisse verò hunc morem apud cæteros etiam Cimmerios, Goti Italos docuerunt, apud quos hactenus ab occasu solis prima diei naturalis hora computatur, & vicesimæ quartæ horæ finis. Sidus in horizonte circulo sistit.

Nox quare diei præferatur à Cimmeriis & Gallis.

Postquam modò declaratum, Iapetum primum Gallici generis auctorem à Druidibus celebratum fuisse; & à Iosepo additum; Comarum patrem esse Galatarum; ignorari non potest, vbi primas sibi sedes collocarint. Quando enim in Bactriana antiquissimos Chomaros inuenimus, quis dubitabit, quin inter eos Galatarum quoque primi fuerint parentes; qui deinde paulatim in minorem Asiam descenderint, & in Phrygia nominis sui, tum in Gallo fluuio, cum in sacerdotibus clara reliquerint monumenta. Mira sanè fuit ab omni memoria Gallorum & Germanorum cognationis vis, qua factum est, vt sicut hodie vicini sunt, & alteris etiam alteri immixti; ita olim quoque semper vicini permistique fuerint; primùm quidem in Bactrianæ Chomaria, deinde in Phrygia, in qua Gallos inuenimus & Ascanios, quos Germanos Iudæi hactenus interpretantur, ab Ascanio Comari filio maximo natu genus ducentes. Postea in Europa non finitimi rursus tantùm, sed etiam in eodem terrarum tractu permisti. Tectosages enim vt olim in Asia Saxonibus & Sueuis, vt Ptolemæi tabulæ docent, vicini fuerunt & ferè permisti; ita rursum in Germania Hercinium saltum, quem Eratosthenes Orcinium vocauit, habitasse dicuntur. Quid Boij? an non & illi in meditullio eiusdem siluæ tam clari quondam fuerunt, vt regio hactenus nomen à priscis colonis seruarit; dicta Boiemia, quasi à Boien heim, id est, domus Boiorum? Verùm quando, & quibus viis Galli vel ex Asia in Europam, vel in hac ex vna regione in aliam venerint, describere vollo, insani sit laboris,

Galatæ sui Galli vbi primas sedes collocarint.

Gallorum & Germanorũ cognatio.

Tectosages.

Boij.

Boiemia.

propterea

propterea quòd nihil priscarũ commigrationũ descriptum à veteribus reperiatur, quibus è Scythia primi & Germani & Galli in Europam transierunt. Non possum tamen satis admirari veterum Græcorum in orbe describendo diligentiam, cuius beneficio primarum gentis Germanicæ & Gallicæ sedium facti sumus certiores; è quibus deinde licet commigrationes verisimili colligere coniectura. Verùm his missis, quas è Scythia in Germaniam, & ex ea in Galliam factas esse de tabulis Geographicis constat, ad illam nonnihil oculos conuertamus, ad quam Bocchus Maurus viam aperuit, Vmbros Gallorum sobolem esse asserens. Dubitari enim potest, an Galli à quibus Vmbros deriuat, trans Alpeis in Italiam venerint; an verò perinde atque Ianus nauigio appulerint ex Phrygia in Græciam, inde ad Italiam transportati. Cimmerios vnà cum Iapeto in Italiam venisse, de vetustissimis Cimmeriorum ad Misenum & Auernum sedibus probabile duco; inter quos & Gallos fuisse, nihil sit absurdi si dicamus; & nescio sanè an Cales sic à Gallis nomen duxerit, vt à Gaius Latini Caius retinuerunt. Quicquid huius sit, hoc saltem negari non potest, insignia duo monumenta nauigationis Iapeti & Comeri extare, in eo Italiæ littore, quo Epirum & reliquam Græciam transmarinam spectat, alterum Iapygium à Iapetu, alterum Cumerium à Comero dictum, promontorium Anconæ portum claudens. Comerum autem hunc olim portum intrasse, & monti cuius in sinu secura nauibus statio datur, nomen de suo dedisse, Galliæ Togatæ limes argumento est, quam ab Ancona incipere Plinius testatur. Quamobrem si Vmbros Gallorum prolem cum Boccho fatebimur, quibus è Gallis ortos dicemus, nisi ex his ipsis quibus sunt proximè confines? Quamuis verò Picenis Anconam Plinius cæterique assignent, Cumeri tamen nomen indicium præfert, huc primùm Comerum appulsum sedem suis posuisse; licet pòst alia sit facta ditionum commutatio, quam vel vis fortiorum, veteres colonos eiicientium, vel nouarum sedium desiderium inducere plerumque consueuit. Prius ergo Senogalliam conditam crediderim, & Gallos hoc littus tenuisse, atque ab iis Ombros procreatos esse quàm vlli Galli Transalpini in Italiam venissent, & inde ad mediterranea transiisse, vbi vndique tuti montium altissimorum obiectu, agros colerent: quod vox Ommer, vnde Vmber, designat; licet alij ob gentis antiquitatem à pluuiis cataclysmi nomen duxisse existimannt, vti Plinius annotauit. Sed quid ego hic de Vmbris laboro, aut solius Bocchi nitor auctoritate, & Cumeri promontorij nomenclatura, vt doceam antiquissimis Italiæ populis Gallos annumerandos, aut potius cæteris omnibus anteferendos? Quis nescit, Cimmerios in sinu Baiano habitasse, in quo nomen Baiarum balnea notans, certissimum hactenus præfert Gallici sermonis monumentum. Minimè tamen eius sum sententiæ, vt omnes Cimmerios Gallorum sibi nomen vsurpasse dicam; hoc ago, vt vnà cum cæteris Ianigenis, qui Cimmerij maximè erant, constet Gallos quoque aliquos venisse, nomenclatura multò antea in Asia vel sumta, vel ab Iapeto, sic volente quosdam nominari, accepta. Quæ enim vtilior ad posteros, aut salubrior memoria poterat transmitti, quàm ea, qua Iapetus totius generis auctor semper testatum relinqueret, se perpetuò ad hoc incubuisse, vt Nocho patri suo placeret; atque ita perpetuo nominis monitu, vt idem & filij, & nepotes, & eorum posteri facerent, hortaretur. Quòd si probabilia sequemur, quid ni sic colligamus, eos Cimmerios, quos hac blanda nomenclatura dignatus est, ipsi fuisse gratissimos, eoque nomen dedisse, quo omnis earum, quibus bonorum hominum animi, & ipsi etiam Diui & Diuorum pater summus conciliantur, virtutum complexio contineretur. Quis igitur neget, dum ex Asia in Italiam traiiceret, cùm alios tum & hos sibi comites delegisse, à quibus Galli in Italia etiam propagarentur? Vetusta profectò locorum tum nomina tum confinia, huic assertioni luculentum suggerunt testimonium. Quàm longè, quæso, absunt Cales à Cumis & Baiis vetustissimis Cimmeriorum sedibus? Quid Calicula, quid Calatia? An non apertè clamant Galatas hic olim consedisse? fingunt nescio quem Calaim Boreæ filium Calium fuisse conditorem, vt est apud Silium:

Bocchus Maurus. Vmbri Gallorum sobo-les.

Galli cum Cimmeriis in Italiam venerunt.

Iapygiũ promontorium. Cumerium promontoriũ.

Ancona.

Senogallia.

Vmbri vnde dicti.

Baia.

Galatarum in variis orbis terrarum partib. monumenta.

Nec cedit studio vicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales non parua conditor vrbis,

Vt fama eſt, Calais Boreæ, quem rapta per auras
Orithyia vago Geticis nutriuit in antris.

Agnoſco Silij fabulæ originem. Acceperant à maioribus per manus, Calium ciues, ſeſe eiuſdem & generis & ſermonis cum Getis eſſe, & maximam partem cognationis ſuæ ad Boream habitare; à qua ipſorum primores diuulſi, vnà cum Iano ſiue Caio in Italiam venerint, atque in ea præter loca modò dicta, Gaietam quoque conſtruxerint; cuius nomen Caij promontorium ſignificat, ſi de Cimmeria lingua interpreteris. Clariora tamen longè veſtigia ad primam Italiæ oram, qua Ceraunia iuga & Græciam ſpectat, extare cernũtur. Quid enim promontorio Iapygio illuſtrius? ad quod, quia primus fuit Iapeto appulſus, nomen ei datum Japhheugt, id eſt, Iapeti hilaritas, læti videlicet, quòd terram eam attigiſſet, in qua diuino inſtinctu præuidiſſet, ſedem fore non imperij modò ampliſſimi & feliciſſimi, ſed veræ etiam religionis, quæ ſola veram Ianigenarum generi paritura eſſet voluptatem. Fabulantur ij qui veræ originis ignari ſunt, Iapygem Dædali filium huic regioni nomen dediſſe, tam in ea te veri, quàm in iis quæ de volatu eius cæteriſq; comminiſcuntur. Si quis vnquam fuit Dædalus qui per aërem volauit, is fuit Nochus, qui arca ſua mediam aëris regionem ſecuit. Huius filius Iaphet è Creta in Italiam venit, atque hinc fortaſſe fabulæ contexendæ fuerit occaſio. Ab Iapygio, promontorio vltimo Italiæ ad hanc partem termino, non longè abeſt Galata, opidum vetuſtiſſimorum in Italia Galatarum monumentum, & quinq. inde paulò plus minus paſſuũ millibus Galatinus vicus, in quo nunc Sanctus Petrus in Galatino. Galatæ natus eſt auorum memoria Antonius Galatæus, Iapygiæ ſuæ inſignis præco; qui bonis diſciplinis Neriti initiatus, medicinam pòſt fecit Gallipoli. Hic dum de Galatis quærit, quibus orti maioribus eſſent, miratur Plinium hanc oram Senonibus adſcripſiſſe; & dum nihil minus quàm Gallicum fert genus quod videtur prorſus odiſſe, è Theſſalia conditores gentis ſuæ mutuatur, inuenta apud Liuium vrbe Galatana. Ne tamen Gallipolis nomen huic officeret opinioni, contendit καλλίπολιν, non Gallipolim dicendam eſſe; contra & Plinij auctoritatem, Gallos hic agnoſcentis, & veterem exemplarium fidem. Mela perinde atque Plinius principem vocis litteram G fecit, & omnis omnium ſeculorum memoria, Gallipolim nobis, non Callipolim dedit audiendam. Cæcutiuit ergo Galatæus Galatici nominis odio, malens mendacium ſuæ credi auctoritati, quàm Plinio, Pomponio, Melæ, & omni omnium ætatum pronunciationi conſentire ſe videri, ne videlicet homo natione Græcus (quo ſe nomine magno faſtu iactitat) in Gallica ciuitate ſe natum eſſe fateri cogeretur. O egregiam cautionem! quanto melius ille, qui ſe mundi ciuem dicebat, quàm hic homuncio, qui & ſe mendacij coargui, & primos patriæ prodere penates maluit, quàm videri natus eſſe in ea vrbe quam quondam Galli condidiſſent. Galatæus, inquit, non à Morinis aut Lingonibus, non ab Allobrogibus aut Sycambris, ſed à Græcis ducit genus. Sit ſanè ita Galatæe: nos Græcis eiuſmodi hominem nõ inuidemus, cui prius & potius viſum eſt mentiri & contrariæ partis teſtes corrumpere, quàm nudam & ſimplicem agnoſcere veritatem. Mea nihil intereſt cuiatem me homines dicant, Gallum an Germanum, Græcum an Barbarum, modò veritas me à ciuitate ſua non excludat, aut proditionis accuſet. Plinius optima fide ex vetuſtis auctoribus didicerat, hanc quondam regionis partem Gallorum, Senonum ſedem fuiſſe; atque ab iis Gallipolim prius conditam fuiſſe, quàm à Græcis fuerit habitata. quòd tametſi non ſcripſiſſet, ipſum tamen vrbis nomen faceret manifeſtum, quo poſteriores coloni confitentur, Gallorum fuiſſe ciuitatem. Quod cùm ſit perſpicuum; cui dubium eſſe poterit, vnde Galata vrbs, & Galatinus ager acceperint nomenclaturam? Et quando rogo acceperunt? Nempe antè multo, quàm Græci vel illuc commigraſſent, vel Gallos eieciſſent. quo fit, vt Galatiæ nomen magnam Græciam præuerterit, & ante quàm Idomeneus poſt Troiam captam eò veniſſet, Galli loca illa poſſederint. Qui verò Galli fuerint, Plinius item docuit, aiens oram hanc Senonum fuiſſe; hac tamen ſua nimis quàm Laconica commemoratione plus adferens difficultatis quàm lucis. Nam ſi Latinos ſcriptores, & inter hos primarium T. Liuium conſulas, audies Senonas Gallos recentiſſimos eorum eſſe qui è Gallia in Italiam per Alpes transſcenderunt, cùm tamen primos Sigoueſum & Belloueſum, Tarquinio Priſco regnante, multis pòſt ſeculis, quàm Troia euerſa eſſet, tranſiſſe ſcribant. Qua igitur

Iapygium promontoriũ.

Iapyx Dædali filius.

Dædalus poteſt dici Nochus.

Galata op.

Galatinus vicus.

Antonius Galatæus reprehenditur.

Gallipolis vrbs.

Senones Galli.

ratione Gallos, non dico Senonas, sed quosuis, ante in Iapygia collocabimus, quàm vel Dædali filius, vel Idomeneus hîc Græcam gentem constituisset? Deinde qui conuenit his inter se, Vmbros Gallorum posteros esse, & non ante Tarquinium Gallos in Italiam venisse? Quando in hanc quæstionem incidimus, operæ non paruum aut leue pretium fore spero, si non Liuij tantum, sed Plutarchi etiam hac in re sententiam cognoscamus, quò, quod controuersiæ plenum & altis tenebris demersum latet, tandem in lucem emergat. Liuius itaque, De transitu, inquit, in Italiam Gallorum, hæc accepimus; Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia est, penes Bituriges summa imperij fuit: Ij Regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit virtute fortunaque, cùm sua, tum publica præpollens, quòd in imperio eius Gallia adeò frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turba regnum cupiens, Bellouesum ac Sigouesum sororis filios impigros iuuenes missurum se esse in quas Dij dedissent auguriis sedes, ostendit; quantum ipsi vellent hominũ excirent, ne qua gens arcere aduenientes posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercinij saltus; Belloueso haud paulò lætiorem in Italiam viam Dij dabant. Is quòd eis ex populis abundabat, Bituriges, Aruernos, Senones, Æduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit. Profectus ingentibus peditum equitumque copiis, in Tricastinos venit. Alpes inde oppositæ erant, quas inexsuperabiles visas haud equidem miror, nulla dum via (quod quidem continens memoria sit, nisi de Herculis fabulis credere libet) superatas. Ibi cùm velut septos montium altitudo teneret Gallos, circumspectarentque quinam per iuncta cælo iuga in alium orbem terrarum transirent, religio etiam tenuit, quod allatum est, aduenas quærentes agrum ab Salyum gente oppugnari; Massilienses erant, hi nauibus à Phocide profecti. Id Galli fortunæ suæ omen rati, adiuuere, vt quem primum in terram ingressi occupauerant locum, patentibus siluis communirent. Ipsi per Taurinos saltusque Iuliæ Alpis transcenderunt, fusisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, cùm, in quo consederant, agrum Insubrium appellari audissent, cognomine Insubribus pago Æduorum: ibi omen sequentes loci, condidere vrbem, Mediolanum appellarunt. Alia subinde manus Cenomanorum Elitouio duce vestigia priorum secuta, eodem saltu, fauente Belloueso, cùm transscendisset Alpes, vbi nunc Brixia ac Verona vrbes sunt, loca tenuere, Libui considunt. Post hos Saluuij, qui prope antiquam gentem Leuos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem petiere Apenninum. Deinde Boij, Lingonesque transgressi, cùm iam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Padoranibus traiecto, non Hetruscos modò, sed etiam Vmbros agro pellunt; intra Apenninum tamẽ sese tenuere. Tum Senones recentissimi aduenarum ab Vfente flumine vsque ad Athesim fines habuere. Hanc gentem Clusium Romamque inde venisse comperio: id parum certum est, solam'ne, an ab omnibus Cisalpinorum Gallorum populis adiutam. Hæc Titus Liuius: nunc audiamus Plutarchum. Gallos, inquit, Xylandri verbis Latinè loquens, ne Græcis insertis sit prolixior, tradunt Celtici generis fuisse, quibus cùm propter multitudinem hominum patriæ solum alendis non sufficeret, quæsitum nouam habitationem profectos: fuisse autem permulta millia virorum validæ ætatis & bello vtilis: plura adhuc eos millia liberorum & mulierum secum traxisse. Horum alios, superato, qui est ad Septentrionem, Oceano, ad Riphæos montes peruenisse, & in extremis Europæ finibus consedisse: alios inter Pyrenæos montes atque Alpes prope Senones & Celtorios diu sedes suas habuisse. Hos multo pòst tempore cùm vinum gustassent, tum primùm ex Italia ad ipsos allatum, adeò omnes eius potus miraculo incognitæ prius voluptate ad furorem compulsos, vt sublatis armis, acceptisque secum parentibus, ad Alpes contenderint, terramque illam, omnibus aliis pro sterilibus & incultis habitis, quæsiuerunt, quæ eum fructum proferret. Id quoque traditum est, ab Arunte Hetrusco primùm ad eos allatum vinum, eoque præsertim ad inuadendam Italiam concitatos eos esse, viro nobili & ingenij neutiquam mali; eumq. ad hoc factum hic casus, vt aiunt, impulit. Tutelam gesserat Lucumonis, pueri parentibus orbi, diuitiis inter ciues facilè primi, ac formæ præcipuæ. Hic ab Arunte educatus, cùm adolescentiam attigisset, ad domum eius ventitare non omisit, simulans tutoris sui consuetudine se delectari: interim vxorem eius corrumpebat, eumque vi-

Gallorum in Italiam transitus.

cissim ipsa deperibat. Diu admodum amor eorum clam fuit, donec eousque adoleuit, vt cùm iam neque deponere eum, neque occultare possent, Lucumo apertè conatus sit eã à viro abstractam secum habere. Aruns re ad iudices delata, amicorũ numero pecuniæque largitione & sumptibus à Lucumone victus, patria excessit, cumque de Gallorum rebus auditu accepisset, ad eos se contulit, expeditionisque in Italiam dux eis fuit. Galli, facta irruptione, statim omnem eam regionem occupauerunt quæ quondam Hetruscorum fuit; quæ nimirum ab Alpibus ad vtrumque mare pertinet. Quam Hetruscos obtinuisse, nomen etiam testatur. mare enim quod ad Septentrionem vergit, Adriaticum, ab vrbe Hetrusca Adria, dicitur: alterum quod est meridiei oppositum, apertè Tyrrhenum (sunt autem Tyrrheni iidem qui Hetrusci) appellatur. Omnis ea regio arborifera est, & pecori pascendo apta, fluuiisque rigatur multis: fueruntque in ea vrbes octodecim magnæ ac pulcræ ædificatæ, ita vt & ad pecuniam parandã commodè, & ad viuendũ splendidè haberent. quas omnes Galli, Hetruscis pulsis, obtinuerunt. Hæc Plutarchus longè superioribus temporibus acta esse scribit, quàm Clusium

Liuius vanitatis arguitur.

& inde Romam oppugnarent. Vt prius hic quæ Liuius scribit consideremus, de iis sic ferè sentire cogor, vt fabulæ putem commodè aptéque conficta, quàm rei gestæ similiora. Nomina enim ad id cogitandum inducunt, quorum significatio toti respondet

Ambigatus, vnde dictus. *Sigouesus.*

narrationi. Ambigatus enim ex amt-wi-gat, ad Latinam incudem factum, magistratum significat, longè latéque ius suum extendentem. Sigouesus is dicitur, cuius tota vitæ ratio & mores victoriam promittunt, quam facilè sibi parare poterat in siluis &

Bellouesus.

locis incultis, quæ ne vltrò quidem oblata quisquam vellet possidere. Bellouesus verò nomen est ei quadrans, cuius mores sic sunt compositi, vt toti ad iram & bellum spectare

Bel. *Bellum.* *Leb.* *Lef.*

videantur, à Bel wesen. Nam bel pro bello vernaculum nobis olim fuisse vocabulum, de conuersionis analogia constat, per quam ipsi Leb, quod est viuo, aduersatur. Quid enim magis vitæ aduersatur, quàm pugna & occidio? Qua verò de caussa à leb potius, quod superioris linguæ sequitur proprietatem, quàm à lef, qua voce ferè inferiores vtuntur, deriuetur, per euectionem obiter adiiciam, quo simul Belgarum nominis ratio cognoscatur. Crudelitatem perpetuò vitæ aduersari, nec vnquam in hominis animo loci quicquam sibi debere vindicare, cùm vocum architectus significare vellet, verbum, quo viuo denotatur nobis communiore pronunciatione, sic fecit, vt eius versa vel lectione, vel auditione, crudelis significaretur. Idem ostensurus, licet bellum vitæ item contrarium plerumque esset, tempus tamen incidere quo sit necessarium ad res vitamque conseruandam, vocabulum eius ea fecit forma, vt retro lectum, & prius & posterius ostenderet. Sicut enim bel ipsi leb opponitur, ita bel aliam quoque caussam significationis includit, à be hel, quod est conseruo: Vnde bel concisum. A leb igitur bel pro bello gemina dicitur ratione, vtraque apprime vtili ad demonstrandum, hinc quid mali, inde

Fel.

quid boni bellum apportet. Cæterùm dum à Lef nobis communiore voce fel formauit, ostendit truculentiam non solùm vitæ inimicam perpetuò esse, sed etiam inimicitiarum & odij parentem, quod per feh-hel intelligimus. Feh enim siue veh inimicitiam notat inter alia, contrarium ipsi hef, quod est eleuare. Odium enim & inimicitia omnia

Vech siue Feh.

deprimit. Ex eadem caussa veh siue feh pecus notat, quia ipsi hef quod eleuationem, contrariam naturam, sit sortitum; & quia nihil magis nos deprimit & pecudes reddit, quàm membrum libidinem explens, voluit sermonis nostri faber, vt feh id quoque vocaretur: qua tamen in re mirifica arte alterius etiam rei dedit significationem, nimirum vt feh in hac notatione, non solùm veræ mentis eleuationi aduersaretur, sed inter ichnæas etiam voces referri posset. Nam si retro feh legas, videbetis virgam admonere vt se eleuet, quasi citra eleuationem eam officio suo fungi non posse demonstrares. A

Bellig. *Belg.* *Belga vnde dicti.*

bel formatur adiectiuum communi nobis in deriuatis regula bellig, pro eo quod Latinus diceret, ad bellum pronus & vtilis. A bellig belg per syncopen, nobis in primis frequentem, homo ad bellum procliuis. quod nomen quàm appositum eorum sit naturæ quibus olim datum fuit, licet ex aliis non liqueret, Cæsar tamen tam idoneus testis est, vt ei vel soli sit credendum; propterea quòd non quæ ab aliis auditu tantùm

Belgæ bellicosi.

accepisset, sed quæ reapse didicisset, litteris mandarit. Nec deseruit hactenus gentem natura, tametsi pleræque ciuitates diuitiis & luxu sint eneruatæ & emollitæ, vt Sardibus olim de Crœsi consilio legimus accidisse. Nulla gens est in orbe quam Belgis æquo

Marte

Marte opponas, ſi ad militiam ſub ſeueris & ſtrenuis magiſtris exerceantur. cuius rei experimentum clariſſimũ vidimus, Albano vnam atq. alteram eorum legionẽ ducente. Verùm quantum hac in re laudis ſit, de ratione nominis bel cognouimus. Niſi enim ad conſeruationem publicamque ſalutem bellum referatur, non humanitati tantùm, ſed ipſi etiam vitæ contrarium eſſe voce ſua demonſtrat. A bellig etiam fit verbum belg pro iraſcor, eo quòd ira & vitæ perinde atque bellum aduerſetur; & non ad aliud conducat, quàm ad res ſuas cuique ſeruandas, vitamque, dum opus eſt, tuendam: quam vtilitatem vt Stoici reiiciunt ſtolidè; ita Peripatetici prudenter amplectuntur. Belloueſus igitur nomine ſuo profiteri videtur, ſeſe ad eos profectionem parare, à quibus, niſi bello, nullos agros extorſurus eſſet. Bene ſanè appoſiteque proceſſit figmentum, dum Belloueſum in regionem populoſiſſimam miſſum legimus, in qua quicquid ipſius eſſet vel virium vel conſilij, ad bellũ adhibere oporteret, quod Bel-wesen clarè ſignificat, Gallici ſermonis non imperitis, apud quos wesen dum verbum eſt, idem ſignificat quod eſſe; dum vt nomen vſurpatur, pro eo ponitur quod quiſque vultu, moribus & geſtu præ ſe fert. Quamobrem Galli vel Tito Liuio, vel alij de ipſorũ in Italiam aduentu percontato, nihil aliud reſpõderunt, quàm ſeſe quicquid agri Italici poſſiderent, armis ſibi quæſiuiſſe, cùm contrà qui in Herciniũ ſaltum profecti olim fuiſſent, victoriam certam ſibi ſpondere poſſent, vtl loca vel raris vel nullis cultoribus occupata, inuaſuri. Quòd autem tempus adiecit Tarquinij Priſci, id vanum eſt, & ad id dumtaxat accommodatum, vt laruæ hiſtoricæ de tempore ſumptæ prætextu fabula velaretur. Et optimè Gallorum Regi, alienos agros tanquam ſuos diuidenti, nomen inditum, quo magiſtratus longè lateque patens notaretur. Equidem nihilo vel valde paulò recentius Mediolanum, quàm Patauium exiſtimo, cùm videam eandem Venetorum olim & Gallorum linguam fuiſſe, & æquè illos atque hos ad Cimmeriã ſtirpem pertinere, nec vllo modo in vetuſtis oppidorum nominibus ſermonis diſcrimen agnoſci. Quemadmodũ enim Mediolanum in Gallia apud Xantones, & rurſus apud Aulercios; ita & Veneti in Gallia inueniuntur: nec hic ſolùm, ſed ad ipſum etiã mare Germanicũ. Neque inde rectè colligas, Venetos Italiæ è Gallia commigraſſe, non melius certè, quàm è Germania vel Paphlagonia; ſed hæc vera fuerit concluſio, eiuſdẽ linguæ homines in diuerſis locis, vrbes, quibus nomen de natura regionum dederint, condidiſſe; quando vocabuli rationem, omnibus iis qui Veneti vocantur, communẽ videmus: atque idcirco dici nequit, caſu id cõtigiſſe. Quòd ſi Liuius Venetorum, Patauij, Rauennæ, Bergomi, Mediolani, & aliarum vrbium nomina intellexiſſet, fortaſſis vlterius origines inueſtigaſſet. Plutarchus curioſior, totum Celtarum genus, extra oceanum etiam neſcio quò terrarum perſequitur, atque inde in Europam deducit; aliis in extremo eius termino relictis, quos Germanos intelligi neceſſe eſt, aliis intra Pyrenæos montes atque Alpes apud Senonas & Celtorios conſtitutis. Hic neſcio quid primùm admirer. A quibus oris bona Tellus extra oceanum poſitis Gallos deducit? Deinde cur Germanis Celtarum nomen communicat, cùm Diodorus Galatas eos vocarit, & Ptolemæus Celtogalatiam Galliam nominarit, quò eam à reliqua Galatia, vt videtur, diſtingueret? Sed ſit hoc ſanè vnum eorum nominum quæ ob ignorantiam miris modis confunduntur. Iam cùm de Senonibus, qui Romam oppugnarunt, quæratur, quibus è ſedibus primùm venerint; Galli hoc loco à Plutarcho dicuntur ad Senones & Celtorios veniſſe. Quos verò hic dicit Celtorios? Quoniam hæc omnia ſunt perturbata & plena ſignorum, magnam ignorantiam arguentium, nos de veritatis indicio coniectamus, eos qui ſic Plutarcho retulerunt, accepiſſe quondam ex eiſdem locis & Germanos & Gallos omnes veniſſe, & eorum antiquiſſimos Senones fuiſſe, ideoque prius in Gallia, quàm cæteros conſediſſe, omnemque latè planitiem occupaſſe: Reliquos poſtea Celtas eandem regionem ingreſſos, montes incoluiſſe, atque idcirco Græca voce Celtorios dictos. quo nomine eum, quiſquis ille fuit qui ſic retulit, Sequanos, Æduos, Heluetios, Allobroges, Meduallos, Cynæſios & Aruernos intellexiſſe arbitror. Eos autem Gallos qui & planis & montibus occupatis aduenerunt; Alpes transſcendiſſe, eo quòd nihil vacui in Gallia reliquum eſſet. Ex his igitur parum ſani elici poteſt, præter id vnum, Senones Gallorum antiquiſſimos videri, cùm cæteri Galli ad Senones & Celtorios veniſſe dicantur, vt antiquiores regionis incolas. Nihil itaque hactenus certi habemus de primis Senonum ſedibus, niſi eos Galliæ

Bellum quò referendum. *Belg.* *Belloueſus.* *Mediolanũ.* *Veneti.* *Celtogalatia.* *Senones.* *Celtorij.*

faciamus indigenas, atque inde dicamus in Italiam venisse. Verùm huic opinioni non
communis modò omnium gentium origo Margianæ debita, sed Bocchus etiam & Pli-
nius, & locorum in magna Græcia nomina aduersantur. Si enim, (vt rectissimè ratio-
Gallipolis. nem suam conclusit Leander Boius, diligentissimus & optimus Italiæ pictor) Gallipo-
lis à Græcis, qui iam olim vel è Creta cum Idomeneo, vel cum Mesapo Neptuni filio
è Bœotia profecti, priores incolas expulerunt, nomen suum sit sortita; fateamur neces-
se est Gallos prius vrbem hanc habitasse, ideoq; Gallorum vrbem vocatam fuisse. Vt
autem hæc proba est collectio, ita & ista, qua concludo Galatam à Galatis conditam,
Iapygia conditor Iapetus. mox ab eo tempore, quo ad hanc oram cum Iapeto appulerant, quia & nomen pro-
dat conditoris, & vetus Iapygiæ vocabulum ipsum gentis ostendat auctorem. quem Ia-
petum fuisse Nochi filium, longè Minoë, si quis hoc nomine fuit nuncupatus, vetustio-
Iapeti in Italiam nauigatio. rem, de Iani nummo & vera historia deduco. Italia enim cum tota reliqua Europa Ia-
peti portio fuit; in quam cùm ex Asia nauigarit, prius in Cretá & Græciam venit, quàm
ad primum hoc Italiæ promontorium appelleret, atque inde antiqua de Cretensibus
colonis fama. Quos autem potius socios itineris habuisse dicetur, quàm Comerum &
eius sobolem? cui rei fidem faciunt tum Cumerum promontorium, tum Cimmerij ad
sinum Baianum, tum etiam nomina Cimbricis hominibus hactenus vernacula. Si La-
tini & cæteri Itali Iapetum hoc suo nomine, quod apud Græcos seruatum est, cogno-
uissent, num putamus quemquam dubitaturum fuisse, cui nomenclaturam primum
Iapeti memoriam obliterauit Iani appellatio. hoc Italiæ promontorium acceptam ferre deberet? Obliterauit Iapeti memoriam Iani
appellatio, ab itineribus perpetuis, quibus suos velut diligens quidam Episcopus visi-
tabat, indita; quam alibi docui ab eundo, quod Cimbri Gan dicunt, deriuari; adiecta
Ianus vnde dictus. etiam Ciceronis testificatione. O magnam supremi numinis benignitatem, qua in tot
regnorum mutationibus, in tot euersionibus populorum, in toties variatis locorum
nomenclaturis, hoc Iapeti & Galatarum monumentũ integrum voluit manere; tam-
etsi à nemine hactenus (quod equidem sciam) vel agnitum vel explicatum. Iam itaque
tandem Romanarum antiquitatum studiosi intelligant id quod in Croniis docui, veris-
simum esse, in Iani nimirum nummo, eam nauem conspici, qua Iapetus in Italiæ venit
possessionem. O venerandam Iapygiæ antiquitatem! quas ego laudes Deo canam de
tam claro & luculento indicio veritatis? Gaudeant nunc Galatæ, gaudeant Galli,
gaudeant Itali, & Iapeti conditoris sui memoriam celebrent, longè, quàm hactenus
sciuerunt, & certiorem & illustriorem. Magnas equidem gratias Plinio ago, quòd
hanc oram Senonum mihi commonstrarit, & veram Gallipolis ostenderet origi-
nem. Contempsit Galatæus Galatas, eosque, tanquam se, prole videlicet tam no-
bili & docta, indignos, barbariei accusauit, minimè eos reiecturus, si illustrissimum
Ant. Galatæus reprehenditur. Iapeti & Comeri primorum totius Europæ parentum splendorẽ agnouisset. Cæcutiuit
vir bonus ad hanc lucem, velut noctua ad Solis radios protracta; & dum se Græcum
iactat, credidit maiorem sibi, quàm Gallorum esset, arrogasse nobilitatem. Sed missis
Senones vnde in Iapygiam venerint. nugis, id quod cœpimus agamus. Quærebatur vnde Senones in Iapygiam venerint.
Ex eadem, inquam regione, è qua Iaphetus & Comerus maximus natu filius.
Quamobrem cùm Galatas & Gallipolim hic inuenerim, procliue mihi fuerit osten-
dere, qui Cimmerij, & qua caussa Senones fuerint nuncupati. Docui eos qui Galli
& Galatæ vocabantur, nomine suo, eius gratiæ, qua Iaphetus patri suo maximè pla-
cuit, sempiternum gerere monumentum, & verisimile esse, Iaphetum honorifico
hoc nomine illos præcipuè dignatum fuisse, qui tales sese erga ipsum, qualem ipse
se erga patrem gessit, præstitissent. Nunc igitur cùm alio alius magis placere queat,
& sint gradus quidam inter eos qui hanc dotem possident; probabile est, eos qui
Senonum nominis etymon. maximè omnium placuissent, Senones fuisse nominatos, quasi Sen-won in singu-
lari numero Cimber diceret, quod significat acquirebam, lucrifaciebam sensum:
cuius orationis vel ea est sententia quam Latinus exprimeret, si gratiam se acqui-
siuisse & consecutum esse diceret; vel se sensum & intelligentiam sibi comparas-
se. Exclusum est apud Latinos & Græcos duplex nostrum digamma, quòd eo
carerent. Quod enim sacræ litteræ dicerent: *Inueni virum secundum cor meum*;
nos diceremus, Ich heb eenen man ghevonden na mynen sen: & pro eo quod placet,
communis phrasis habet, Tis mynen sen: quod ad verbum significat, sic sensui vel
sententiæ

ſententiæ meæ viſum eſſe. Sen enim ſiue ſin, ſenſum nobis ſignat, tam exteriorem quàm interiorem, à ſi, quod eſt video, & en, quo finis notatur. Voluit enim nomenclator illud ſenſibus commune eſſe vocabulum, quo monerentur omnes, quicquid ſenſu vllo apprehendimus, id totum ad vltimum finem eſſe referendum, & in omnibus iis quæ ſenſibus offeruntur, cùm aliis, tum maximè interioribus, omne iudicium à fine peti oportere, cùm idem ſit S'en quod ſi-en, id eſt, vide finem. Si autem vocali in tenui ſono producta, quem alij pingere malunt duabus vocalibus I & E coëuntibus, notationis vim habet ex natura ipſius ſibili & vocalis I. Cùm enim viſus omnium ſit celerrimus, ita vt momento vno ad vltimum vſque penetret cælum; magno ſpiritu vis eius exprimi debebat. Sibilo igitur velociſſimo vocis vehiculo I tenue addidit verbi faber, quò celerius omnia vis eius penetraret: ac quò longius ea pertinere & adſpirare intelligeretur, voluit vocem produci. Si igitur ſiue ſie, idem eſt quod video. Porrò præter ſummum hoc artificium in voce fabricanda, cui neſcio quid poſſit conferri, adiecit & alterum myſterium in conuerſione cernendum. Nam quò doceret, quò viſus tam exterior quàm interior nos ducere debeat, ſic eius nomen fecit, vt conuerſum idem ſignificaret quod eſt Latinorum. Cùm enim nihil citra lumen videri queat, ſtatim ad lumen hic ſenſus nos vocat: & cùm ſummum & maximum lumen à Sole dimanet, ad cælum & Solem adſcendimus; cuius ſtupendo aſpectu & intolerabili oculis noſtris claritate, quæ totum mundum momento temporis complet; ad eius qui tanti ſideris, tanta pulcritudinis & poteſtatis infinitate præditi, auctor eſt, rapimur maieſtatem, mentis oculis intuendam. Nihil profectò eſt ſenſibus humanis obuium, quod plus virium habeat ad eius qui ſolus eſt cogitationem iniiciendam, quàm Solare ſidus, corporis oculos immenſo ſuo lumine pulſans atque percellens; & tantam iniiciens, quantam nullis verbis exprimere poſſem, admirationem. Dies me antè deficiat. quid aio dies? annus me antè deficiat, & is quidem magnus, quàm vel ſexcenteſimam partem explicare poſſem virium Solis ſtupendarum. Videtur certè Deus corporatam quandam bonitatis & pulchritudinis ſuæ imaginem molitus, dum Solem fabricaretur. Dum igitur hunc videmus, atque eius beneficiis perfruimur; cogitemus de verbo quod huic ſenſui tribuit architectus: & non hæreamus in eo quod primùm ſeſe offert, ſed veſtigiis retro lectis, pergamus ad ipſum illud de quo ſolo vere dici poteſt is noſtrate, & eſt Latinorum. Et quemadmodum in voce prorſa commorandum non eſt auditui; ita nec in pulcritudine & poteſtate Solis viſus acquieſcat, ſed vltrà progrediatur ad ipſum creatorem: quod ſi perpetuò homines feciſſent, nemo vnquam mortalium Solem vt Deum adoraſſet. quamquam ſunt infinitò magis excuſandi, qui in hunc errorem inciderant, quàm qui ſtatuas, vilium fabrorum opera, pro Diis coluerunt. Si enim vlla res corporata adoranda eſſet, certè pulcherrimus hic Solaris orbis in genere hoc primas mereretur. Ex ſi igitur & en, fit S'en vel S'in, vnde Latinis ſentio; quo, vt dixi, monemur, omnem ſenſuum facultatem ad ipſum finem referri debere. Sennones igitur nomine ſuo monentur, vt ſenſum ſibi compararent atque lucrifacerent, quo omnis omnium rerum intelligentia & intelligentiæ finis continetur; & gratiam inire apud omnes, cùm cæteros, tum parentes haud ſecus ſtuderent, quàm Iapetus apud patrem omnium feciſſet. Nec interim nego, immo pronior in eam ſum ſententiam, cuipiam fortaſſe primùm nomen Sen-non datum eſſe, à quo poſteri deinde ſint ſortiti appellationem, quod in Galata quoque potuit accidiſſe. Epitheta certè ſunt æquè vni nominando, atque multis apta. Quocirca an vni primùm data ſint, atque inde ad cæteros manarint; an verò toti alicui familiæ & cognationi, nihil intereſt, modò conſtet de ſignificatione. Nunc itaque ſi rogemur, vbi Senones acceperint hoc ſuum nomen; dicemus eos in Aſia ſic cœpiſſe nuncupari, ſtatim ab eo tempore quo Galatarum domui opus eſſet diſtinctione; atque deinde ſicut Galatarum, ita & Senonum nomen diuerſis diuerſarum regionum incolis manſiſſe, vt familiæ in varia capita diſtrahebantur. Quot autem Galatæ, vel quot Senones vnà cum Iapeto & Comero in Italiam principiò vecti ſint; nec mihi liquet, nec alij fortaſſe liquebit, niſi diuinus aliquis inſtinctus reuelet. Vel vnus ſolus genti Galaticæ in Iapygia originis potuit eſſe princeps. Cæteri verò & Galatæ generatim, & Senones eorum pars in Aſia tum relicti, pòſt variis migrationibus

Sen ſiue ſin id eſt, ſenſus. Si ſiue ſie, id eſt, video. En, id eſt finis.

Viſus exterior & interior.

Solis pium encomion.

Sentio, is, ire.

Galatarum & Senonum ex Aſia migrationes.

diſtracti

distracti sunt, alij huc, alij illuc, quò vel habitandi commoditas inuitasset, vel vis hostium pepulisset. Plerique sanè videntur ex Asia in Europam per Tanaim transiisse, inter quos Tectosaces fuisse, & in Saxonicis, & paulò prius dixi. Alij fortassis è Phrygia in Thraciam traiecerunt, atque inde ad Danubium progressi, sursum ad fontes eius, & hinc rursum trans Rhenum in Galliam commigrarunt: alij etiam è Thracia ad Illyricum, & mox in Venetiam & ad Adriæ littora. Quid enim vetat quò minus dicamus, per Hellespontum æquè in Europam quosdam, atq. pòst ex Europa in Asiam penetrasse; cùm videamus quamplurimas, cùm ab aliis, rum a Cimmeriis maximè reciprocatas commigrationes, vt Tectosaces primùm ex Asia ad montes vsque Pyrenæos, deinde ex Europa in Asiam legimus commigrasse? Quamuis igitur Galatas quosdam antiquissimos in Italia statuamus, quorum pars quędam Vmbriā condiderit, fatemur tamē postea multos è Gallia, Alpibus transscensis, in Italiam venisse. Variæ sunt caussę commigrationū, quas nihil opus est enumerare; eo quòd neminem, qui vel aliquem saltem rerum vsum habeat, vel paucos historiæ scriptores euoluerit, latere possint. Quamobrem nihil miri, si & antè in Italia plurimę Gallorum gentes fuerint, & multo pòst alij rursus aduenerint. Ex his certè, quæ modò annotauimus de Senonū in Iapygia locis, de Galatæ & Galliopolis antiquitate, de Cumero promontorio, & non procul inde Senogallia; de Calibus & Calatia, de Gallicano monte, de Caieta, colligimus multis antè seculis quàm Tarquinius Priscus rerum apud Romanos potiretur, Gallos in Italia fuisse, & plurimas vrbes condidisse; quibus pòst ab Italis, id est, hominibus externi sermonis tiui cedi, pars etiam obliterato prisco nomine, victoribus immisti. Iapygiam Mesapus videtur primus inuasisse. Is Neptuni filius dicitur. Conijcio Mesapum strennuum aliquem fuisse piratam, atque valida classe ex Asia hinc Græciam, hinc Italiam vexasse; & in illa quidem Mesapion montem Bœotiamque ab eo vocatam; in hac verò Mesapiam regionem eam quæ Tarento & Brundisio interiacens Cherronesum Græciam versus extendit. Non fuisse autem Messapum natione Græcum, Mesapiorum lingua declarat, in qua Brundisium cerui caput notare scribunt: verène an falsò, mea nihil refert. Hoc saltem omnium confessione certum est, Mesapicum sermonem alium à Græco & Italo fuisse; quo fit, vt Solinus dum Græcum fuisse scriberet, errarit. Quamobrem suspicor quempiam inuicta classe per mare grassantem, sese iactasse Neptuni filium, cùm de illustri parentum genere gloriari nequiret; quo modo terræ cælique filij dicuntur qui obscuro loco nati sunt. Scimus Protarchi Tralliani monitu, Chamesem etiam in Italiam ex Africa nauigasse, non alio, vt opinor, proposito, quàm vt ex inuidia fraternum regnum carperet, quem Saturnus videtur expulisse. Eodem modo Semi posteritas, & in ea Phœnices maximè, totam Græciam, Italiam & Hispaniam variis cladibus afflixerunt, odio ex iisdem fontibus deriuato. Aequè enim Chamistæ atque Semistæ Iapetiis Nochi fauorem & consecrationis prærogatiuam inuidebant, atque pro se vtraque pars diligenter adlaborabat, ne Iapheti posteri vel dominio in Africa potirentur, vel in Semi tabernaculis habitarent. Contrà potius nitebantur pro virili, vt totam Iapeti sobolem, non ex Asia tantùm & Africa, sed quoad eius possent, ex Europa etiam profligarent. Hinc totam ferè Hispaniam, qua mari aditus esset, à Phœnicibus occupatam accepimus; & in Italia sic exteros, partim de Semi, partim de Chami sanguine procreatos, omnia perturbasse; vt priscus Ausonum, Oenotriorum, Galatarum, & vniuersim omnium Ianigenarum sermo prorsus corrumperetur, tametsi prisca Deorum, & aliquot regionum & opidorum nomina, diuina quadam benignitate conseruata satis ostendant, quam primi olim in Italia coloni linguam vsurparint. Inter alios igitur Ianigenarum hostes fuit & hic Mesapus, tam validam secum manum trahens, vt nec igni nec ferro lædi posse videretur. Neque enim Græci dum Bœotiam occuparet, neque Galatæ dum Iapygiam inuaderet, vel ignibus iniectis classem, vel gladiis socios perdere potuerunt, quò in sedibus suis auitis veterem libertatem tueri possent. Videtur autem hic per Mes à Semo descendisse. Egregiè verò Neptuni filio nomen Mes conuenit, eo quòd in Hebraica Semigenarum lingua מש idem sit quod emersit ex aquis: è qua radice Mosch quoque nomen accepit, eo quòd ex aquis liberatus esset. Quis enim magis ex aquis emersit, quàm is qui & Neptuni satu primùm in lucem venit, ac deinde nauibus egressus terras aliorum,

Mesapus Neptuni filius, &c.
Mesapion mons.
Mesapia regio.
Mesapicus sermo.
Iapetij inuisi Chamistis, & Semistis.
Moses vnde dictus.
Mesapus vnde dictus.

ceu

ceu monstrum quoddam marinum inuasit, depopulatus est, & occupauit. Hinc Mesap adiecto ꝗ quo furor & ita notatur, Mesi significabit furorem; Virgilius autem equorum domitorem Mesapum dixit, eo quòd in allegoriis per equum naues intelligantur; quibus multo quàm equis celerius, commodius, longiusque omnia onera portantur. Qua de caussa Neptuno equi adscribitur inuentio, cui dum oliua Mineruæ præfertur, pacata & secura agricolarum studiorumque vita, mercaturæ & militiæ anteponenda designatur. Virgilij de Mesapo hi sunt versus: *Equus naues allegoricè significat.*

At Mesapus equûm domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
Iam pridem resides populos, desuetaq́ bello
Agmina in arma vocat subitò, ferrumq́ retractat
Hi Fescenninas acies, æquosq́ Faliscos;
Hi Soractis habent arces, Flaminiaq́ arua,
Et Cymini cum monte lacum, lucosq́ Capenos.
Ibant æquati numero, regemq́ canebant,
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cygni
Cùm sese è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos; sonat amnis & Asia longè
Pulsa palus.

Mirificè se præstitit hic poëta, vbi si quid sub figmentis latet veritatis, viderentur Mesapij non Iapygiam solùm, verùm etiam proxima Romæ loca occupasse; quia fortasse intellexerant in fatis esse vt Romani olim totius orbis imperio potirentur. Vel igitur inuidia ad tam felices rerum successus impediendos, vel cupiditate communicandæ prosperitatis, Romanos quondam agros Tiberim subuecti armis sibi vindicasse videntur. Quod autem de cygnis addit, allusionem habet ad Mesapios Iapygiæ, à quibus Ennius Latinorum cygnus se genus duxisse iactat: ac quemadmodum cygnum canentem nemo vnquam audiuit, qui tamen de moribundæ vocis suauitate celebratur; ita indicat fieri potuisse, vt quamuis hi, quos enumerat, se Mesapios esse dicerent, id tamen non plus haberet veritatis, quàm quod de cygnis canentibus apud poëtas iactatur. In Asia item palude Lydiæ, allusit ad Asiæ nomen, quo coniiciendum relinqueret, Mesapum ex Asia quondam in Italiam appulisse. Mesapus itaque Mesi furorem nomine suo præferens, Neptuni filius habitus est, eo quòd mare occupasset. quem si genere Phœnicem fuisse dicamus, fortasse non multum aberrauerimus, cùm nomen Syram præferat originem, à מַשָּׂא, vnde & Mose dicitur deriuatum. Iapygiam igitur primùm à Ianigenis, quorum pars Galli Senones fuerunt, habitatam fuisse dicimus, & eis quidem mari aduectis. Nec ab aliis Senonibus Senogalliam côditam credo, tametsi minimè negem, alios pôst è Gallia eiusdem nominis sese prioribus coniunxisse. Omnes certè Galatæ ex Asia in Europam venerunt, sed itineribus admodû diuersis. Alios Tanais transmisit, alios Bosphorus Cimmerius, alius Bosphorus Thracius, alios mare Aegæum & Ionium. Per Bosphorum Thracium Scordisci ad Danubij ripam transisse videntur, quorum maiores Scordæ in Bactriana vocabantur, à quo nomine communi nobis deriuationis formula Scordisci deducuntur. Per Bosphorum Cimmerium Tauros crediderim venisse, à quibus eadem forma Taurisci in Pannonia dicti, quorum fortasse posteris Taurinum debet originem. Ad hûc modum de Senonibus item cogitandum, in varias eos orbis partes fuisse distractos. Ptolemæus in Saxonia Semnones collocauit, de quibus frequenter dubitaui, an non Sennones dicendi potius essent. De Sena in Hetruria alios aliter video sensisse, & in iis Blondum turpissimè lapsum. Sunt qui Brennum eius faciût conditorem, iam à Roma capta regressum vt in ea senes ætate & militia fessos collocaret. qua in coniectura allusionem nominum secuti, videntur putasse Senam senibus fuisse constructam. Polybius auctor est, Romanos, deuictis Gallis, coloniam eò deduxisse, nec vrbis nomen, quod à Gallis, qui eam prius habitassent, acceperat, immutasse. quod quidem accidisse dicit quinto pôst anno, quàm nobilem illâ apud Delphos cladem Galli passi fuissent: quæ, si Pausaniæ credimus, in alterû centesimæ vicesimæ quintæ Olympiadis incidit, cùm Roma prius capta fuisset à Senonibus Olympiadis nonagesimæ octauæ anno primo, iuxta Dionysij Halicarnassei supputationê. Alius ergo Brennus

Cygnorum cantus.

Galatarum ex Asia in Europam aduentus, itineribus diuersis.
Scordæ pop.
Scordisci pop.
Tauri pop.
Taurisci pop.

Sena à quibus condita, & vnde dicta.

Brennus fuit qui exercitum in Græciam duxit, alius qui centū & octo præuertens annis Romā cepit. An verò Senam hic condiderit, an non, incertum: hoc certum de Polybij testimonio, Senones eam antea, quàm Romanos tenuisse. quo fit, vt Sennam perinde atque Sennegalliam à Senonibus, non verò à senibus, quod quidam videntur credidisse, existimē nuncupatam. Fuere & in Aquitania populi Senates, à Sena haud dubiè nomen sortiti, non illa quidē Tyrthena, sed à Senonibus in Aquitanorum finibus conditæ ita variæ fuerunt gentis expeditiones. Suspicamur itaque hanc Etruscorum Senam à Gallis Transalpinis, non illis vetustis Vmbrorum maioribus, conditam fuisse. Mirum est quàm integris sensibus, quàm recto iudicio, quàm faustis auspiciis locum delegerint, in quo ciuitatem, cui à sensu & iis quæ sensibus arriderent, nomen dandum esset, collocarent. Qui ingenia Senensium, non virorum tantùm, sed mulierum etiam norit; qui sciat quanta dexteritate & elegantia odas componant choreis ducendis accommodatas; qui viderit quàm amœno vestitu & totius corporis cultu sese ornent, & vt vno verbo complectar omnia, quàm totæ sint Veneres, omnibus leporum numeris absolutæ, næ is mihi facilè assenserit, nihil magis sensibus & externis & internis placere posse, quàm ea quorum in hac vrbe & summa est copia, & iucundissima festiuitas. Dignus profectò locus Gaiis, cuius naturam longus seculorum decursus talem probauit, vt nemo non cernat; si vim quidem vocis nostratis intelligat, Senæ nomen ei rectissimè conuenire. Ianus olim Musis & bonarum artiū studiis vrbem dedicaturus, locum delegit totius Italiæ amœnissimum & saluberrimū, cui neque colles vitiferi, neque saltuosi mōtes, neque lacus latissimus & pulcerrimus, in quo insulæ etiam eminerent, neq. in longum porrecta planities deesset; qui preterea totius Italię collatione eum situm haberet, vt inter sinum Tarentinum & Alpeis, extremos totius regionis terminos, ferè medius iaceret, quò æquè ab his atq. ab illis posset frequentari. Cùm igitur huius vrbis condendæ hunc sibi scopū propositū haberet, vt in eo ingenia exercerentur, & plena eorū haberetur intelligentia, quæ vel externis vel internis sensibus percipi possent, nomen excogitauit, quo propositū suum omnibus iis qui audituri essent, explicaret. Quia enim hoc in votis haberet vt totā ditionem suā bonis ingeniis repleret, atq. magna eorū hominum esset vbertas qui sensuum acumine valerent, quiq. se hac dote omnibus gratos redderēt, Volsenam siue Volsinā indigetauit, eo quòd Vol-sinidē significaret quod plenum sensuū & intelligētiæ, vt neminē latere potest, qui vel minimā habeat sermonis nostri notitiam. Neq. refert siue Volsenam siue Volsinā dicas, quoniā vtriusque soni pro eadem notione vsus sit, tametsi nunc I ferè proferamus, vocalem ad sensuum & mentis aciem subtilitate sua denotandam aptiorem. Qui sen dicunt, magis exprimunt syncopes naturā in vocis compositionem admissæ, in qua prior potius quàm sequens perit vocalis. Ex Si-en namque, vti dixi, fit S'en concisum. Rabbi Samuel Annianus Volsinā veterem assessoriam reddidit, eo quòd Sina assessoriam interpretaretur, rectiùs vetus odium quo Iudæi Christianos persequuntur, expositurus, eo quòd שׂנא odisse significet. Quod si כְּסְנָה scriberetur, rectius nomen loco conueniret, eo quòd vetus rubus hac voce notaretur, quoniā & mons Sinai à rubo vocatur. Cæterùm ineptissimi hominis est & prorsus omnis intelligentiæ communis expertis, nomen à Iano inditum, de Semi lingua velle interpretari. Et quamuis daremus Ianum Semi fratris sui sermonem longo vsu didicisse, quid faciemus Brennū hominem Gallum Transalpinum? Num & hunc dicemus Senam Iudaico vocabulo nuncupasse? Iam Senogalliam, si Mercurio placet, à Comero Hebræo Gallica voce nominatam asseremus? Abite vecordes isti Anniani ad vestrum Samuelem, vt vos amaris sannis deludat, & assessores suos & consultores spinas & odia esse subindicet, dum pro spinis & odiis reddit assessores. Nos Senam & Vol-senam de prisca Ianigenarum Cimmeriorumq. lingua intelligamus, atque eadem ratione Senones antiquissimos Iapygiæ populos, quorum vrbem Græci pòst Gallipolim vocarunt, nomen accepisse dicamus; freti non falsis Berosis, non fictitio Metasthene, non aliis titulis mendacibus & laruis, sed idoneotū primæ classis scriptorum testimoniis, & clarissimis priscarū vrbiū & regionum monumentis, hactenus etiamnum extantibus & veteres conseruantibus nomenclaturas; quarū significatio clarior est vel ipsa luce hominibus Cimmerij sermonis non imperitis. Locutus est Ianus eadē olim in Bactriana & finitimis locis lingua qua pòst in Iapygia & Thuscia: eandē seruauit Comer & tota eius posteritas, quam

Sena vrbis laus.

Volsena siue Volsina.

Gallipolis.

quam Semigenæ ex Asia,& Chamesæni ex Africa, diuersis classibus inuecti, stribligine sua sic paulatim corruperunt, vt alia prorsus lingua e varia vocum commistione sit exorta,quæ pòst in Italia longo vsu mollita,& pòst exasciata, Latina euasit. Nec alia ratione nata est Græca;varijs dialectis distincta, & magna arte ad suauitatem & copiam ingeniosorum hominum studio expolita. Nostra hactenus diuino quodam beneficio & singulari gratia integra mansit,quo ex ea tempore suo destinato profunda sapientię mysteria enucleentur,& labenti pietati adferantur adiumenta,nihil triariis cessura. Hoc loco eam capimus vtilitatem,vt nouam lucem Cimmeriis veteris historiæ tenebris inferamus,videamusque quibus initiis inter Ianigenas Galatæ extiterint,& quàm verè Bocchus scripserit,Vmbros Gallorum veterum propaginem esse. Et verò rectissimè inter veteres & nouos Italiæ Gallos distinxit,propterea quòd ab ipso mox exordio habitatæ regionis,Galli quidam cum Iapeto in Iapygiā appulissent,& Comero deinde generis auctore vlterius ducente,Senegalliam condidissent, in ea regione cuius initium est promontorium illud quod nomen ab eo accepit qui primus eius portum à diluuio inuectus est. Alij Galli multo pòst e Transalpino tractu Italiam intrarunt, qui licet admodū olim multa loca circa Padum occupassent; collatione tamen illorum qui cum Iapeto venerunt,noui possunt vocari. Magnas gratias Boccho debemus, magnas Plinio, nec paruas Solino de hac memoria litteris consecrata,sed maximas omnium diuinæ bonitati & locorum Geniis,qui hæc tam Ogenia nomina in priscis vrbibus, promontoriis, regionibusque tam integra conseruarunt,vt ex iis quod veterum scriptis deest, non cōtemnendum capiat supplementum. Marcus Antonius Vmbrorum vetustatis conscius, quò eam admirabiliorem redderet, ab ombros,quo pluuia Græcis dicitur,nomen deriuauit.quem vt de gētis antiquitatę bene animaduersa & tradita laudamus; ita peccasse dicimus,quòd de Gręca lingua Vmbris peregrina nomēclaturę dederit interpretationē. Om-uer enim,vt dixi,Gallorum lingua,idem est quod vndique defendo. Galli enim pertæsi externarum per mare incursionum, coloniam emiserunt ad ea loca in quibus vndique à montibus defensi laterent,quos inde Ombros vocarunt:Si tamen Ombri in plurali numero potius quàm Omber ad etymologiam voces,mox habebis vndique tutos. Om-bri enim illi dicuntur,qui omni ex parte liberi sunt atque securi. Ex Vmbris veterum Gallorum sobole orti sunt Sabini, si Zenodoto Trœzenio credimus,& locorum sequimur viciniam. His accedit Sabini nomenclatura, sacerdotali maximè generi conueniens, adeò vt Sabini inter Ombros eas videatur habere partes,quas apud Hebræos Leuitæ. Is enim qui primam nobis alligat caussam, aut potius nos caussæ primæ deuincit & conciliat, Sac-bin nostra lingua dicitur. Primus ergo & supremus post diluuium Sacbinus fuit Nochus siue Saturnus. Varro de cuiuspiam veterum lectione doctus, Sabinum à cultu Deorum dici scripsit,cuius rationem,teste Festo, ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι petiuit ineptè,ita me Sabinus verus amet, nisi fortè fateri velit, citra linguæ Græcæ opem Sabinos nunquam nomen inuenturos fuisse,aut honorificum existimasse, nunquam suum nomen audire posse,quin sese obæratos esse sentirent Græcis,genti peregrinæ, & adeò non amicæ, vt Trœzenius dicat Vmbros à Pelasgis auitis sedibus eiectos Sabinis originem dedisse. Accidit hic Varroni quod Ciceroni in Iano, quem cùm ab eundo dictum vel audiuisset vel legisset,putauit vocem sic factam,vt ab eo diceretur Eanus,ac deinde Ianus. In similem errorem alibi quoque Varro impegit, dum nescio vnde subodoratus aut edoctus,Liberum & Liberam generationi præesse,nominis rationem in librandis in venereo actu testiculis quæsiuerit & assignarit; cùm sicut Ianus à Gan,id est, eundo; ita Liber à Li-ber,quo significatur,populos vel gigno vel pario,dicatur. Suauitas locutionis à Romanis quæsita ex Sacbino fecit Sabinum, mutato etiam longo tempore primæ syllabæ in breue,contra significationis & originis rationem: Licet verear ne non tam hac caussa,quàm ignorantia peccarint,putantes nimirum ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι vocabulum duci. Posset tamen quis suspicari,veteribus Sabini nomen eò magis placuisse, quàm Sacbini,quò gemina vocis origo in mentem audientis veniret;altera quam modò dixi,altera,vt Sabinus sit à Sabin qua compositione seminis alligatio notaretur. At cui semen vt naturam suam tueri possit,est deuinciendum? Cui alij,quàm ipsi satori rerum omnium creatarum,qui continuò diuinæ suæ potestatis semen adspirat,tam in conseruando necessarium,quàm in primo satu. Et placet profectò hæc gemina allusio in nominis ratione

Latina lingua vnde exorta

Græca lingua vnde nata.

Galli veteres & noui Italia distincti.

Vmbri vnde dicantur.

Sabini vnde nomē traxerint.

Ianus vnde dictus.

Liber deus, et Libera dea vnde dicātur

tione reddenda, cùm vtraque egregiam habeat cùm significationem, tum admonitionem; qua docemur citra hoc vinculum nihil prorsus rerum omnium vel in lucem venire, vel seruari integrum posse. Et hęc quidem est catena illa qua Iupiter se dicit totam

Catena Iouis.

rerum omnium suspēsam tenere vniuersitatem. Vltra quam est & aliud vinculum quo piarum mentium seminarium primæ caussæ alligatur, triplici constans funiculo; fidei nimirum, spei & caritatis. Huius autem contexendi torquendique initium quia fides possidet, Sabini Deum fidum sibi in primis colendum putauerunt, quo eius gratia fides in ipsis vera de Deo & humani generis salute & excitaretur, & iusta caperet incrementa. O præclarum perennis & sapientiæ & religionis fundamentum! Quis vos ô Sabini his orgiis imbuit? Quis tam congruentia docuit religioni Christianæ? Quis? Ipse nimirū summus & primarius Sabinus Nochus, & eius filius Iaphetus, & huius filius Gomer pater Galatarum, à quibus Vmbri maiores nostri & genus duxerunt, & alligandi se primæ caussæ susceperunt disciplinam. Sed longiùs me rapit series cognationis Sabinæ, quam si persequerer, totas cogerer euoluere Romanorum antiquitates, quæ Gallicis ita sunt annexæ, vt diu multumque dubitarim, an Gallica & Romana coniungenda mihi essent, an separanda; tandem tamen concluserim Gallica Romanis esse præuertenda, propterea quòd recto ductu ex Galatarum & Senonum monumentis ad Vmbros; & ab his ad Sabinos, & inde subiectam Sabinorum montibus Romanam plauitiem descendendum videretur. Quæ igitur de herba Sabina Sabinis cognomini, quæ de Dio fidio, & in eo plurimorum errore, quæ de Quirino eius patre, quæ de Enyalio Græcorum, quæ de Hercule, quem eundem cum Deo fidio facimus, ex Hermathena nostra depromsi, in Romanis antiquitatibus candidè communicabo, doceboque fidem, nostras, licet nunc obsoletum, vocabulum esse, nec ex alia lingua

Fides.

quàm Cimmeria, quid propriè & primò significet, intelligi posse. Est enim fides de vera nominis ratione, illud in nobis diuinum donū, quod & ea declarat quæ longissimè sunt remota ab hominis captu, & simul hominem consecrat, ac quæ sit vera consecratio, nobis ostendit. Longè diuinior est eius etymologia, quàm Cicero perspexerit, vel

Dius fidius. Medius fidius Dius.

quisquam alius Latinorum. Interim discant, qui volent, ex Plauto, Dium fidium & Deum fidium eundem esse, & sic dici Medius fidius, vt me Hercules. Dius item Gallicum est, & idcirco Sabinum vocabulum non aliud notans, quàm Deum. Sicut enim ab aliis dixi Dim dici, ab aliis Den; ita alij Dium alij Deum enunciant. cuius vocis ea est notio, vt ipsa æternitas intelligatur, ex Di articulo & eu, quo æternitas no-

Dieu, Gallis quid sit.

tatur. Vnde hactenus Galli *Dieu* pronunciant, longè correctiùs quàm vel ipsi sciant, vel quisquam hactenus annotarit. Ex Di-eu namque *Dieu* vetustissimi dixerunt, vt æternum Dei esse, quod extra diuinam naturam intelligi nequit, significaretur. Hanc autem vocem eò lubentius vsurparunt, quòd alaudarum epodos esset, quæ

Alaudarum epodos, dieu, dieu, dieu. Deus. θεός.

post aliquot crispante voce versiculos decantatos, frequentissimè *Dieu*, *dieu*, *dieu*, lenta & in longum ducta voce, veluti epimonen quandam intercalarem cantare audiuntur. A Dieu Galatarum veterum vocabulo, Latini Deus, Græci θεὸς retinuerunt. cuius nominis rationem frustra apud eos quæsiueris. Sed de mirifico hoc nomine in hieroglyphico alaudæ signo ex tabula Bembi sumpto latiùs ago, sacram ipsius Aleph primæ litteræ figuram ad mysticum eius nomen applicando. Quemadmodum enim Alaudæ caput scipionibus in Ægyptiacis figuris impositum, plenum est arcanæ significationis, principem vitæ actionem complexæ; ita & Aleph cæteræque litteræ hieroglyphicas habent figuras, quibus prisca Galatarum nomina ad amussim respondent, ita vt nomina figuras, & figuræ nomina litterarum interpretentur, artificio tanto vt maius haud queat excogitari. Demiror profectò quis Annium docuerit, primam litterarum inuentionem Gallis deberi; quando quem sibi finxit Xenophontem, nihil sit nisi vanum inanis tituli figmentum, cuius lenocinio mendacia sua protruderet atque venditaret. Nobis certissimum est, cùm ex his quas tradimus antiquitatibus, tum ex consensione nominum & figurarum,

Cimbricus sermo idem est cum lingua Iani, &c.

quibus litteræ & nominantur & pinguntur, Cimbricum sermonem, qui cum lingua Iani & Nochi & cæterorum vsque ad Adamum primum hominem superiorum idem prorsus est, figuras sibi & nomina earum suo iure vindicare; quando in eo solo perfectissimam & sanctissimam litterarum enumeratio absoluat orationem,

nem, nec ordine mutato, nec vel vno Iota nominibus aut addito aut adempto. Erant tamen nomina generum duorum; quorum altera apud Latinos hactenus seruantur, à potestatibus earum, vt volunt, indita; altera ab Hebræis optimè proferuntur. Illa pueri discebant prius quàm scribere docerentur, breuissimam & diuinam prorsus exprimentia orandi formulam, quam additio litteræ K & Q, & X & Z, & peruersa ipsius C pronunciatio dumtaxat corrumpit: quibus sublatis vitiis, non congruens tantum est & conueniens pueris discere volentibus oratio; sed maxima etiam complectitur mysteria. Hortatus enim præceptor puerum ad orandum, preces nomine ipsius illis verbis concipit, vt principiò vnum Deum adorandum doceat, eumq. oret, vt puerum deiectum in tenebras ignorantiæ attollat, & ex rudi & plebeio reddat subtilem atque nobilem, & animum eius atque mentem brutam, qualem adhuc nulla disciplina politus possidet, ad seipsum vnum Deum exaltet. Altera nomina litterarum, orationem quoque complexa, pueri tum ediscebant, cùm pingere docerentur. Quocirca paulò prolixior est & fecundior mysteriorum, duos in se continens vndenarios, quorum vterque suam quandam significat vitam. Prior exordium capit à tribus trium in diuinis personarum proprietatibus, ordine suo collocatis, cui senarium subiicit, absolutum absoluti operis numerum; addito ad finem binario, cuius partes sunt, vt istius prioris vitæ explicet summam felicitatem. Et hæc quidem vita est & oratio talis, vt homini etiam non lapso conueniat. Alter vndenarius vitam complectitur post lapsum, in quâ oratio à debilitatis & vulnerũ incipit confessione, humiliter supplicans ne nos brutis, quibus similes facti sumus dum serpenti credidimus, coniunctos esse sinat, sed adempto malo in quod præcipitati sumus, nos erigat ex mundi phantasmatis ad se, idque per crucem: in qua tria vltima nomina trinitatem sic indicant, vt in patre desinant, à quo prior vndenarius incipiebat, atque ita circulus absoluatur, in viginti duas partes diuisus, quarum septem integram faciunt circuli dimetientem: quod dum artifex alphabeti monuit, vtilissimum dedit geometriæ præceptum. nec eo contentus, voluit indicare hunc numerum interuallis sonorum esse metam, eo quòd ab infimo ad summum vox humana tres tantùm capiat continuas per octonarium scalas. Quamobrem cùm vtrumque nominum genus, & eorum quæ picturæ respondent, & priorum quæ potestates dumtaxat exponunt, nostratibus diuinissimam apertissimamque exhibeat orationem, nec simile quid aliæ gentes agnoscant, nec ordinis rationem vllam aut nominum significationem assignare possint; cur non dicam linguæ nostræ propriam litterarum esse inuentionem? Scio Eusebium interpretationem nominum eorum dedisse, quæ & apud Hebræos integra scripta inueniuntur, tametsi malè pronuncientur, & ad sacras litterarum notas intelligendas spectant: at hunc Caninius vir doctissimus ab Hebræo quopiam deceptum dicit. Ipse interim nomina rectiùs, vt putat, interpretatus, nullam explicat sententiam aut congruam orationem, non magis sanè quàm Eusebius vel eius magister: Verùm contendit figuras hieroglyphicas fuisse; quod equidem ipsi assentior, sed volo vt vlteriùs doceat, quid vitulo cum figura Aleph, aut Beth cum domo, aut Gimel cũ camelo, & aliis cum aliis rebus quæ nominibus denotantur. Id nisi mihi expediuerit, nihil apud me effecerit. Nos docemus figuras nominibus respondere, & ea sic esse ordine se consequentia, vt non solùm congruam sententiam exponant, vel à pueris nostratibus intelligendam, sed orationem etiam contineant, cui nulla, præter eam quam ipse Christus nobis tradidit, sit comparanda, nedum anteponenda. Sed hæc in nostris Hieroglyphicis accuratè discussa ob id hic commemoramus, vt cernant intelligantque omnes, has Gallorum antiquitates non solùm cum Indoscythicis consentire, sed iis etiam lucem & robur addere, quæ de prima lingua disputaui. Videtur ergo Annius per somnium à spiritu aliquo monitus, dixisse, Gallorum litteras Græcis esse vetustiores: quanquam video ex Cæsare quodam id modo eum collegisse. Nam cùm dicat, Gallos Græcis litteris vsos esse, atque eos à Dite procreatos, probabile videtur recentiorem esse Græcorum eruditionem. Deinde cùm Bocchus Vmbros vetustissimos Italiæ populos, quorum ad diluuium referunt & nomen & antiquitatem, dixerit sobolem esse & propaginem Galatarum; quid obstat, quò minus Galatas faciamus omnis Græcæ & Latinæ litteraturæ parentes? Adde quòd Gallos in Phrygia poterat inuenire, atque ita de Phrygum antiquitate, qua cæte-

Alphabeti, siue litterarũ consideratio.

ros vincere mortales ab Ægyptiis produntur, Gallorum quoque concludere vetuſtatem. Cæterùm quid mea refert quibus è locis hic duxerit argumenta, quando eius ſententia non magis moueor, quàm cuiuſuis alterius de plebeia fece balatronis. Nobis claſſicorum teſtium auctoritas à Moſe ſcriptis non aberrans, & perpetuus hiſtoriæ conſenſus, & priſcæ gentium antiquiſſimarum regionumque nomenclaturæ, vnà cum perſpicua earum & rebus ipſis conuenienti interpretatione, locum habent demonſtrationum firmiſſimarum. Galli Tranſalpini ad Iapetum, quem ſua lingua Ditem à patris conſecratione nuncuparunt, genus ſuum referunt. Senones in Italia Galatam & Gallipolim & alias vrbes condiderunt, & totam regionem ab Iapeti gaudio Iapygiam indigetarunt. Quid ni igitur aſſeram, & veteres Calabriæ Gallos, & Gallos in Celtica habitantes ad eundem primum parentem pertinere, nec aliud inter eos diſcrimen principiò fuiſſe, quàm quòd variis itineribus, alij mari, alij terra ad diuerſas Europæ partes veniſſent. Et cùm docuerim eandem Germanorum & Gallorum linguam fuiſſe, & vtramque gentem ab Iapeto & Comero propagatam paulatim è Margiana & locis vicinis ad Europam deſcendiſſe, luculentum fuerit indicium veritatis per omnia ſibi cócordis, priſca Gallorum & Germanorum vel in Bactriana vel confinibus veſtigia clariſſimè depreſſa demonſtrare: quam ad rem inſignem mihi operam nauauit Ptolemæus, vetuſtiſſimam regionem circa Paropaniſum celebratarum ex antiquis Græcorum auctoribus ſuppeditans deſcriptionem. Ex hac Indoſcythica mea tradiderunt, Iapetum cum Comero & poſteris hæc loca tenuiſſe, cæteris ad campos Senaar verſus Occidentem progreſſis; in quibus cùm Babylonica linguarum confuſio contigiſſe tradatur, non eſt quo credamus Gomeri poſteros huius cladis, quam Deus ſermoni inflixit, participes fuiſſe. Quærantur igitur hic & Germanorum & Gallorum prima monumenta, quę licet ſint magna tot ſeculorum edacitate non parum arroſa, tot tamen ſunt & talia, vt cuiuis perſpicuum reddant, hic Comerum cum ſuis habitaſſe, & eam, quam hactenus noſtrates Cimbri linguam habent, vſurpaſſe. Cernimus in primis hic Chomaros, vt eos Geographus vocat, qui ſoli ſatis habent argumenti Iapetum in Bactriana conſediſſe. In eadem videas Scordas, vt modò dixi, à quibus Scordiſci, populi in Pannonia inferiore infimi, qui videntur Scordo ſiue Scordoni monti, in quo fortè prius habitarant inter Myſiam ſuperiorem & Dalmatiam nomen dediſſe. Ab eiſdem inſula Illyridi obiecta Scordona vocata; quamuis in his vocibus quidam A pro O pinxerint. Vt autem Scordæ in Bactriana olim habitantes, Dais in Margiana commoratis erant non magno interuallo finitimi; ita ad Danubium confinia tenuerunt. Daæ enim ſiue Daui ſiue Daci Myſiæ ſuperiori vltra Iſtrum obiecti ſunt ad Septentrionem, cui & Scordana mons imminet, & Scordiſci ſuperius vltra Sauum adiacent. Dacorum hactenus reliquiæ in eiſdem locis Cimmeriam linguam integram conſeruarunt, quæ omnino eadem eſt cum ſermone Saxonum, quorum primi maiores Sacæ, magnam regionem inter Imaum & ſuperiorem Bactrianæ partem olim tenuerunt. Nec miremur Scordos hic inſulam de nomine ſuo nuncupaſſe, cùm Saſſones etiam multò remotiùs ad ipſa Acroceraunia inſulam Saſonem de nomine ſuo dixerint, eo fortè olim ſecuto Comerum quopiam Sacarum filio: quod vt faciliùs credas, cogita de Cimera regione in continenti proxima, & Chimera opido, Cimmeriorum claris monumentis. Eſt autem Saſſona Auloni Macedonię opido propinqua, opportunę Turcicę claſſis ſtationi. Scordiſcos item & Boios olim potentiſſimas fuiſſe gentes, quamuis pòſt fuerint variis cladibus attritæ, Straboni credimus. atque inde non abſurdum eſt, multis locis earum in locorum nominibus apparere veſtigia. Circa eadem Bactra, vel proximè vicina loca habitarunt Cyri, adhuc ætate quidam populi Germani. quod Herodoti diligentia nobis prodidit. Quocirca nihil miri, ſi Daas, quos Daos Herodotus vocat, eum dicam ſermonem, quẽ hactenus in Dacia ſeruant, olim loqui ſolere, cùm illic Germanis & Sacis eſſent quàm nunc ſunt viciniores. Taceo nunc alias gentes, quæ ex illis locis in vicinam Scythiam cómigrarunt, atque inde per Tanaim in Europam tranſierunt. De quibus ſatis multa in Beceſelanis. Quam igitur vel habitationem vel linguam inueniemus antiquiorem, ſi ad hæc primùm loca homines Arcam ſint egreſſi, & in ea ſolus Iapetus cum poſteritate ſua ſit commoratus? Comarus certè eius filius non Chomaros tantùm populos ad Iaxartem condidit, ſed Chomaram quoque vrbem in Margianæ & Bactrianæ confinio, non

Scorda pop. *Scordiſci pop.* *Scordus mõs* *Scordona inſula.*

Daa, Daui, ſiue Daci pop.

Saxſonum primi maiores Sacæ.

Saſſona inſula.

Cyri pop.

Chomara vrbs, prima Galatarum ſedes, condita à Comaro.

non procul ab ipso loco in quem primùm ex arca descenderunt. Hæc itaque prima fuit sedes Galatarum. hinc antiquissimæ gentis exordia repetenda. hoc solidum argumentum ad supremam antiquitatis primariæ coronam Comatiorum sermoni vindicãdam; cùm liqueat eos statim à diluuio illic vrbem sibi struxisse, quò ex Arca primùm primæ linguæ puritatem attulerunt. Vnde Sem & Cham cum suis digressi, in eam, quam scimus confusionem inciderunt. Non est itaque cur miremur, in sola nostra lingua & A Be Ce, & Alef, Bet, Gimel, cum reliquis vtriusque generis litterarũ nominibus rationem absoluere, primi hominis ingenio, sollertia, sapientia & pietate dignam; nec in vllo alio sermone, vel orationis constare congruentiam, vel ordinis litterarum rationem. Atque hæc quidem Anniani Xenophontis occasione pati, ni fallor, è lagena vini montis Falisci suauia somnia gignere consueti. Redeamus nunc è Bactriana cum Chomeriis in Italiam, visuri num & alios in ea reperiamus Bactrianum quippiam redolentes. Ascendo naues & cum Ænea

Linquere nunc portus iubeo, & considere transtris:
Certatim socij feriunt mare & æquora verrunt.
Protinus aërias Phæacum abscondimus arces,
Littoraq́; Epiri legimus, portuq́; subimus
Chaonio.

Quis hic portus? Bene sperate, Nam

Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,
Vnde iter Italiam cursusq́; breuissimus vndis.

Quæramus qui sint Chaones & vnde nomen sortiti. Secuti sumus Æneam è Creta in Italiam properantem, nec malis profectò auspiciis hominem Phrygium dum Gallorum quærimus antiquitates. Non dubito quin idem iter olim Ianus & Comerus tenuerint: quod hic modò Palinurus nobis commonstrat; & cùm à Cerauniis montibus, quorum extrema Acroceraunia dicuntur, prouecti, Italiam viderent, idem passi sint quod Virgilius expressit:

Iamq́; rubescebat stellis aurora fugatis;
Cùm procul obscuros colles humilemq́; videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam læto socij clamore salutant.

Dixi enim paulo antè, ab Iapeti lætitia Iapygium promontorium, atque inde totam regionem vocari, adeò vt Virgilius, nescio quo poëtico furore, non tam Æneæ ficticium, quàm verum Iapeti iter descripsisse videatur. Quod vt magis appareat, de Chaoniæ regionis nomine quæramus. Virgilius figmenta tractans, facilè defunctus est hoc labore, fabula fabulam ornans. Occiditur Pyrrhus ab Oreste. Helenus seruus Pyrrhi Andromacham item seruam à Pyrrho traditam habens vxorem, fit hæres Epiri. Quid hoc monstri? Quo rogo testamento, aut quo successionis iure seruus adit domini occisi hæreditatem, exclusis liberis & cognatis? Et quis seruus? Nempe Troianus, euersa patria, abreptus ad Græci Regis seruitutem. Vt tamen quid me offendat clariùs pateat, adscribam versus:

Nos patria incensa (verba sunt Andromaches) *diuersa per æquora vectæ,*
Stirpis Achilleæ fastus, iuuenemq́; superbum
Seruitio enixæ tulimus; qui deinde secutus
Ledæam Hermionen, Lacedæmoniosq́; hymenæos
Me famulam famuloq́; Heleno transmisit habendam:
Ast illam erepta magno inflamatus amore
Coniugis, & scelerum furiis agitatus Orestes
Excipit incautum, patriasq́; obtruncat ad aras;
Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamq́; omnem Troiano à Chaone dixit.

Scio dici posse, Pyrrho sine legitimis liberis mortuo, quem Andromacha ei pepererat, hæredem relictum fuisse, atque eius tutelam vitricum gessisse. quod equidem nõ facilè recepero. Epirotæ scilicet tã erant nullius animi, vt hominem seruum & hostẽ permitterent

terent regni tenere habenas? Sed sint hæc quæ quisque volet, mihi certè hac cantione vt verba dari possunt, ita nihil persuadebitur. Præterea quis hic fuerit Chaon, quem tanti fecerit Helenus, vt eius mallet in Epiro, quàm sui memoriā extare, non explicanit, tametsi alij fratrem Heleni fuisse dicant. Sed quid hoc ad Epirotas? Quasi illi à fratre serui, *Molossi dicti Chaones.* quàm à Molosso, Pyrrhi filio nomen accipere maluissent. Deinde cùm mox ab hoc adultro, & iam regni sui clauū tenente Molossi sint vocati, quanto rogo tempore Chaonū *Chaonū gentu primordia* appellatio durauit? Quamobrem nos fabulis relictis, aliam viam ingrediamur, easdem quas solemus Mercuriales manus secuturi. Ptolemæus in Bactriana Choanam vrbem *Choana vrbs Chaona Chaonia.* commemorat, & aliā eiusdem nominis in Parthia, Diodorus Siculus Choanā in Media constituit: Hinc sequi metathesi fieri potuit Chaona, atque inde Chaonia. Facit Dodonæum oraculum, omnium quæ Græcia habuit antiquissimum, vt meritò eius loci inuestigemus vetustatem: Aiunt itaq. Deucalionem mox à diluuio, collectis his qui supererāt, *Chaon. Nochi epitheton.* Dodonam condidisse: de qua mox plura. Chaon autem Nochi videtur epitheton fuisse, propterea datum, quòd fide, Dei minis & consilio adhibita, omnia mala & malorum omnium patrem cacodæmonem insigni præda defraudarit. Cha-hon enim siue Ca-hon *Chaonis gentis etymon.* nihil aliud significat, quàm malum defraudo. Vnde qui fortis est & constans, eodem nomine dicitur. Omnia consilia & omnes imposturæ Draconis eò tendunt, vt nos malis *Con siue Coen.* perpetuis opprimat, quæ qui fortiter & audacter superarit, Ca-hon dicetur, & contractè Con per o magnū, a & o sono cōfundens, quod nō malè Caon per diphthōgon scriberetur. Omnis certè fortitudo & omne animi robur in eo versatur, vt non frangamur malorū impetu, quod dū facimus, eludimus & frustramur ipsius malorū omniū patris conatum. Quantū malorū credibile est Nocho fuisse cacodæmonis insidiis obiectum, ne posset errabūdos & superbos & atheos Gigātes ad pœnitentiā vocare atq. verū Dei cultum: quantum iterum, ne arcā ingens & ipē omnē perfectionis superans opus absolueret, impedimentorū putamus allatū: Verùm vir animosus & Dei gratia plenus, omnes machinas, omnes fraudes, omnes malorū hominū derisiones, conuicia, insultus constantia sua eludebat, dignus ob id vt Chon à Iapigenis suis nepotibus indigitaretur. Quæ satis multa virtutū elogia queant inueniri ad eius viri dotes exprimendas, quē Deus solū toti hominū generi superstitē relinquere dignatus est, vt ex eo totum humanum genus renasceretur. Inter alias igitur dotes, quarū nomine ab omnibus posteris celebrari meretur, est & hæc vna de maximis, qua omniū hominū scelera & enormia impiorū Gigantū vitia vnus solus ausus est taxare. Quod si quis sit cui parua hæc aut cōtemnenda laus videtur, is hac nostra ætate idē tentet, non contra omnes quidē hominū ordines, sed cōtra paucos aliquot capite censos; breui, ni fallor, experimento discet, non cuiuuis esse animi nec vulgaris fortitudinis eos reprehendere, qui vel facto, vel consilio, vel calūniis vitam adimere possunt. Ego profectò me longissimè abesse sentio ab hac audacia & cōfidentia: & quamuis ipse meam condemnem timiditatē, hoc tamen eius minus pudet, quòd eam mihi communem videam, non cum aliis modò, sed cum multis etiā doctissimis viris, ad eas partes vocatis, vt si taceant, canes muti sint vocandi. Bene habet, Deum arcum fœderis sui in nubibus collocasse, quò de Cataclysmo nō amplius metueremus: quoniam si de vitiorum grauitate & frequentia vindictæ diuinæ ratio subduceretur, nescio an vnquam aliâs magis fuerit, quàm hac nostra tempestate de diluuio timendum. Cotis igitur vice fungar, hortaborq. vt multi ad id incumbant, vt cum Nocho Chonos vocari mereantur, & vti ille in arca clarissimum de Indis triumphum ad Marganiā egit atque Nysam; ita ipsi, abiecto omni mortis metu, sic vitiorū omnium satrapas oppugnēt, *Chaonis alia etymologia.* vt iustam habeant cælestis triumphi materiam ac caussam. Habet verò Chon aliam adhuc occultam significationis rationem, quæ cognoscitur si vox resoluatur in Cho-an, ita vt ex littera adspirata, media intelligatur: iuxta quam rursus duo nos monet, alterum, vt boni simus ad aggrediendum, quod est fortium; alterum, vt ad bona instigemus, & in iis aggrediendis principes simus: quorum vtrumque Nochus & ante & post diluuium *Chaonia. Choana.* inter omnes mortales dote quadam sua ferè præcipua insigniter præstitit. Atque hinc Chon, vel vt ex Cha-hon compositum soluetur, & dabit Chaoniam; vel vt contractum ex Cho-an diuidetur, atque ita Choana Bactrianorum & Persarum nomenclaturæ suæ rationem habebit. Dialectorum varietas facit, vt alij Chaon videantur, alij Choan pronunciare, nihil vt miri videri debeat aut absurdi, si Chaonia sit apud Græcos, & Choana

apud Bactrianos. Nos nunc **Coon** scribimus, alij **Cuon**, alij **Chum**: Etymologia Caon vel
Coan exigere videtur. Chonem ergo Nochũ dicimus, & Chonardũ eum qui naturã & *Chonardus.*
indolẽ habet animosam. quod si Chonradum dicas, animosi consilij hominem notaris. *Chonradus.*
Sed vtrumnis horum breuitatis caussa plerumque **Chon** vocamus, posteriore composi-
tionis parte reiecta. Hæc cùm vernis nostris sint notissima, non est obscurum, è qua lin- *Hercules*
gua Chonis nomẽ manarit. Ægyptios vocabula quædam Phrygia in sacris suis vsurpas- *Chaon siue*
se, cùm alibi, tum in Hieroglyphicis patefeci. Ii Herculem Chonem etiam vocabant. *Chon.*
Herculis autem nomine Nochum intelligendũ esse, alibi docui, propterea quòd ab eius
vi mascula, totius humani generis processerit vniuersitas, vt nomẽ ipsum nimis dilucidè
apud puellas aperiret. Quamobrem si Herculem Chonem vocarint Ægyptij, clarũ est,
Nochum Chonẽ fuisse, & sic ab audacia & omni malorum impetu depulso ac deleto
nominatum. Scribunt quidã, vt annotauit quoq; Phauorinus, hunc Herculẽ Chonem *Chone, Ita-*
cum Osiride in Italiam nauigasse, atque inde factum vt Italia Chone vocaretur. Strabo *lia dicta.*
Chaonum nomen, quàm Molossorum, cùm eiusdem esset generis, vetustius agnouit in *Chones pop.*
Epiro; & idem Chonas in Italia, in ora ea quæ à Silaro fluuio ad Zephyrium promonto-
rium vergit, antea habitasse dicit, quàm Lucania à Samnitum colonis nominaretur. His
à Lao flumine Metapontum vsque proximos fuisse Oenotros, quos eius regionis impe-
rio Itali exuerunt; atque hæc sola ora quæ ad fretum Siculum vergit Oenotria olim, &
pòst Italia dicta est, si Antiocho vetusto Italiæ scriptori fides habenda, qui Iapygiã extra
Italiam collocauit. Ex horum collatione deprehendo Chonem Nochum fuisse, qui dũ
ad Ianum in dextram tunc Tiberis ripam sedentem nauigaret, prætereuectus Iapygium
& Lacinium, Siculum fretum intrauit, quo deinde ad Tiberis ostia cursum teneret. Vi-
detur igitur hic aliquos reliquisse colonos, ductus fortasse spe proximæ insulæ ex his lo-
cis occupandæ colendæque. Horum itaque maiorem partẽ de suo cognomine Chones
dixisse videtur, reliquos verò, quos extremam Cherronesi partem tenere vellet, Oeno-
trios, id est, dominos siue heros perpetuò necessarios, siue qui semper omnium necessita-
tibus succurrere consuessent. Id autem ea de caussa fecisse potuit, vt omnes qui ad Tyr-
rhenũ mare habitarent, intelligerent hos sibi perpetuo in honore habendos, vt eos qui
semper ad freti custodiam necessarij forent. **Ont·noot·heer**, idem est quod dominus per- *Oenotrij vo-*
petuò necessarius. Quod si dicas **Ont noot eer**, honor notatur perpetuò necessarius; quæ *cabuli origo.*
significatio eòdem tẽdit. Nam eos semper maximè honorare oportet, qui limitibus cu-
stodiendis excubant. Videbat annosus vates ab Africanis Chamesenis Siciliã maximè
& hanc extremam oram impetendam, qua de caussa Ianigenas monebat, hos socios ta-
les esse & eo loco constitutos, vt & necessarij perpetuò sint futuri, & summis semper ho-
noribus in amicitia & diligentis custodiæ officio retinendi. Nec fefellit eum metus &
præsaga futurorum prudentia, quia hæc primùm regio ab externæ linguæ hominibus,
nec dubito quin ab Afris, est & sæpius impetita & tandẽ occupata; atq; idcirco Italici no- *Italiæ nomi-*
minata, id est, externi sermonis regio; propterea quòd **ut-tal** idem sit in Gallorum siue *nis etymon.*
Cimmeriorum lingua, quod externus sermo siue peregrina lingua. qua in voce prior syl-
laba diphthongum habet, quam Græci in Harpyia. qua de caussa in I. longũ transiit, nec
vnquam à poëtis correpta fuisset, nisi vocabuli significationẽ prorsus ignorassent. Cùm
veteres Latini in antiquis forrè Oenotriorũ & Chaonum & Galatarum monumentis
hoc nomen in principio per V & I scriptum vidissent, nec scirent ex duabus vocalibus
hisce diphthongum coire, stolidè crediderunt, apud priscos Vitaliã, consonante vocem
exordiente, nuncupatã; cuius cùm nullam idoneam inuenirẽt rationem, finxerunt cor-
ruptè Vitaliam pro Vituliã dici cœpisse, atq; id nomẽ à Vitulo inditum, siue quòd vitulis *Vitalia.*
optimis abundaret, siue quòd Hercules vitulũ per totam Italiam quæsiuisset. Nõ amet
me Hercules, nisi hæc narratio tam frigida sit & inepta, vt non modò non deceat veri-
tatis inuestigatorẽ, sed etiam indigna sit quæ bubalis vel asinis, nedum hominibus reci-
tetur. Sed talibus nugis opplentur aures ab iis, qui cùm nihil habeant certi & explorati,
ad fabulas & anilia deliramenta confugere malunt, quàm nihil scribere; quidnis potius
confessuri, quàm suam ignorantiam: cùm longè satius esset cũ Horatio dicere, non om-
nia hominum scientiæ atque captui concessa. Incido rursus in Romana, nec, quò minus
incidam, euitare queo, cùm ita Gallica illis sint connexa, vt principia iis quæ ex ipsis de-
ducuntur, aut potius vt duo rami ex eodem trunco progressi. Certè Gallicæ antiquita-

ces multo faciliùs citra Romanas, quàm hæ citra illas lucē accipere possunt: quam causam secutus, vt rursus idem dicā, Romanis Gallica præuerti. Nisi enim sciremus, Cimmerium siue Gallicum sermonem, primùm in hac, de qua agimus, regione fuisse, non video qui intelligi posset vel illud quod de Itali nomine dixi, vel omnino quicquam eorum quæ ad priscas Oenotriorum vel Sabinorum, vel Vmbrorum voces interpretādas spectant. His modò explicatis, qui fuerint Chones & qui Oenotrii liquere puto, ea quidem tenus, qua se de caligine suā spectanda præbent. Quod autem Ægyptij de Chone fabulati sunt, eum nimirum cum Osiride in Italiam suscepisse expeditionem, ex vanitate Chami profectum; qui ne Italia pulsus à patre apud posteros crederetur, quàmplurimas confinxit fabulas, ex diametro cum veritate pugnantes. Et haud scio an & in Ægypto patris fugerit conspectum, veritus seueram scelerum suorum castigationē. Nec absurdus mihi sermo eius videretur, qui ex Africa etiā aliquando eum fugisse diceret, atque idcirco figmentū astu mendaciorum patris exstitisse, Saturnum à Ioue pulsum, cùm res contià haberet, atq. Iupiter Hammon, qui se Cham siue Ham, vt Ægyptij proferunt, dicebat, vitiorū pudorē & metu castigationis patris præsentiam declinasset. Quis sit Osiris, & quid ea voce significetur, non est huius loci inuestigare, in quo tāta sese offerentium cognitu necessariarum copia, vt earum explicatus contrahendus potius sit, quàm externis rebus ampliandus. Quando nunc ostēsum ex Strabone & Antiocho, vbi Chones habitarint, & de Ægyptiorum relatu collectum, Nochum Chonē fuisse primū nominis auctorē; vlterius sic omnem rem supputo, vt concludā, & olim in Bactriana Ghoanam siue Ghaonam, vtraq. voce lecta per diphthongū, quam cōsuetudinis nostræ ignari diuiserunt, Chonis, qui Hercules fuit, fuisse monumentū, & eundem in Epiro Chaoniā condidisse, tum nimirū cùm Ianum visitandū proficiscens; Comerios eos visitaret quos Comer ad Ambraciū sinum collocasset.

Cham patris fugiens cōspectum, quamplurimas finxit fabulas, &c.

Nochus in vniuerso orbe Episcopi functus officio.

Nochus enim in vniuerso orbe eo fungebatur officio, quo per magnū postea seculorum decursum Episcopi apud Athenienses, quorū partes erant, totā prouinciam sibi cōmissam, quam diœcesim nō ipsi tantū, sed Romani etiā vocabant, circumire, atq. in singulis opidis & vicis & arcibus circumspicere diligenter, num magistratus rectè officiis suis fungerētur. Verùm erat illud discrimen; quòd hi superiori suberāt magistratui, Atheniensiū nimirum reip. ille nullū in terris agnosceret superiorē, summus ipse, non Rex tantū atq. pater, sed pōtifex etiā maximus. Quamobrē putemus par est, ingēti cura & sollicitudine per omnes Margianæ colonias eū circūuolasse, nullis parcentē laboribus, nullas in vasto adhuc mūdo itineris molestias, quæ nō poterant nō esse omni coniectura maiores, reformidantē. Quoties ingemuisse eū credem', quoties canā barbā lacrymis rigasse, cū filios & nepotes suos, iā statim à renascētis humani generis initiis, in prisca vitia & scelera relabētes videret? Qualē putamus Chami improbi filij sobolē fuisse, quale Nēbrodi regnū, quales in eo mores, in quo Rex ipse nō Regē & patrē se, qualis esse debuisset, verùm hominū venatorē præstitisse, de vera historia scitur, id est, hoīes vti feras, non ad ipsorū salutē, sed ad suā libidinē atq. voluptatē rexisse? Vnde non multo pòst, omnes ferè & Chamigenæ & Semigenæ Babylonico regno subiecti, in fœdā idolomaniā pertracti sunt, à qua ne ipsi quidē Abrahami maiores immunes fuisse videntur, ne dicā, quod dicere possem, non citra auctoritatē, fuisse architectes idolorū, & fœdæ impietatis, ac sacrilegæ fornicationis administros. Quibus hæc oculis, quo hæc animo piū patrē spectasse dicemus, in quę rum eū verba, in quas minas, in quæ iurgia, in quē iustū furorē protupisse? Dū increpat, dū castigat, dū sceptri sui vtitur potestate, dum impios persequitur, quo ab insania retrahat, hoc sibi lucri facit, vt omnibus ludibriis, conuiciis, calūniis à Chamigenis improbis improbi patris filiis proscinderetur. Hinc fabulæ de pulso Saturno, & alia conuiciorū ad poëtas stolidos plaustra venerunt. Hinc ad Ægyptios ab ipso vsq. Mesraimo Chami siue Hammonis filio tot dementiū superstitionū monstra, tot falsæ de rebus diuinis fabulæ, tot portēta emanarūt turpiū mendaciorū. Coniecturā itaq. ex nobis ipsi faciamus, quanta animi ægritudine, quantis angoribus, quāto cruciatu piissimus Rex & patèr fuerit afflictus, cùm his tātis malis non posset mederi. Et verò quāto hæc in Chamigenis & Semigenis erār acerbiora, tāto in dies magis atq. magis Iani & eius filiorū amore flagrabat. Quāobrē dū resciisset Chamū, quē Chamesenē Protarchus appellat, in Iani regnū nauigasse, veritus, quod res erat, ne & illic errores suos & fœda scelera seminaret, nihil prius habuit, licet iā ad extremū se-

Chamesenes dictus Chā.

nium

niú peruenisset, quàm vt euestigio in Cretã, & hinc ad eos Comerios qui ad Ambraciũ sinum sedes sibi fixerant, proficisceretur, mox inde ad Latiũ soluturus. Hic igitur vt prudentem decet hermostãm, aliquot ex suis sociis reliquit, vt legũ essent & religionis inter Cimmerios custodes: data de suo epitheto nomenclatura, quo vitia & superstitionẽ audacissimè semper & vbiq; oppugnare notabatur, vt nimirũ & ipsi se Chaonũ siue Chonum, quod idẽ est, nomine dignos præstarẽt. Apud hos itaq. Dodonæa diatriba fuit erecta, quòd in ea oracula ad verũ Iouis cultũ homines instructa perpetuò darentur, vt mox pluribus ostendam. Hinc igitur Chon ad fretũ delectus Siculum, Oenotros & Chones, ea, quã dixi, caussa condidit. Quæ fuerit in Bactris & apud Persas Choana, quæ in Epiro Chaonia, quæ ad fretũ Siculũ Chonia, quæ regio primùm Italiæ nomen sit sortita, quæ horũ nominũ in prisca Ianigenarũ lingua ratio sit, quã habeant significationẽ & scripturam, quantus sit Ogeniæ vetustatis vestigiorũ consensus cum prima Margianorũ & Bactrianorum lingua, modò breuius fortasse quàm res postularet, explicatum. Quòd si in his latiùs alas extenderemus, mox in Romanas inuolaremus antiquitates, quibus & sua materia, & sua portio, & suus locus est seruandus. Transirem nunc ad Gallos Transalpinos, nisi me Senones in Iapygiam reuocarent, rogantes ne se antè deseram, quàm sint in priscam Salentini & Calabrici nominis possessionem postliminij iure restituti. Salentinorum mentionem fecit Virgilius:

Et Salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus:

Item T. Liuius non vno loco. Strabo Messapiã à Græcis hanc Cherronesum dici auctor est, sed in partes ab incolis distingui; & extremã quidem quæ ad Iapygiam promontoriũ iacet, Salentum, reliquam partem Calabriã vocari. Dionysius Halicarnassæus & Seruius Salentinum ipsum promontoriũ nũcupant. Salentinos Festus à Salo nominatos putat; non in eo modò deceptus, sed in illo etiã, quòd Cretenses & Illyrios etiam putarit, cùm ante Idomeneum Salenti exstiterit nomẽ, nec fide dignum sit, Græcum aut Illyriũ hominem Latinum nomen terræ, quã recens arripuisset, daturum fuisse. Diximus ab Iapeto & Comero hic Senones constitutos; & extremũ promontorium ab Iapeti gaudio nomen accepisse. Idem itaq. eadẽ lingua vocatũ est Sal ent, id est, finis cõseruationis siue salutis, eo quòd hic terminus esset supremus regionis Iapeto promissæ: ad quẽ quia saluus peruenisset, placuit vt hoc nomine felicis nauigationis memoria cõseruaretur. Sal nostras est vocabulum idem significans quod conseruatio Latinis, ab Hal, quod est seruo, mutata adspiratione in sibilum: Vnde & Sal pro condimento edulia conseruante à corruptione; quod ab illo solo tẽpore differt, quod in illo lõgum est, in hoc breue; propterea quòd minoris referat alimẽta à putore cõseruari, quàm homines nõ perire. A Sal salich, pro felice. Hinc Latinorum Sal & salus. Ex eadẽ voce nomen sibi formarunt Salyi, quos Strabo Salyas appellat, populus Galliæ, in quorum finibus Massilienses sibi sedem armis quæsiuerũt. Sal-lui, nihil aliud est, quàm populus salutis, quia Lui populum nobis significet. Vidésne Gallicum vocabulum ipsum Sal esse, cui si ent, quo finis nobis notatur, & quæ vis regionis extrema pars, addatur, ea regionis ora notabitur, in qua salutẽ sibi Galli inuenerunt. Calabria autem paulò interius sita, Galabria potius dicenda fuisset. verùm vox id passa est, quod Calatia, Caieta, Cales, & in primis Caius & Caia. Id autem ita esse, demonstrat Galabriorum nomen apud Dardanos, quorum vrbs, Strabone teste, fuit perquam vetusta, vt inde facilè conicias à veteribus quoque Gallis quondam conditam fuisse. Erit itaque Galle-vriet idem quod Gallorum libertas; in qua voce v consonans in B transiit, commigratione & olim & nunc etiam non infrequenti, cùm sint quidam qui bibere malunt, quàm viuere. Vrij liber est, vnde Vrijheit vel Vriet vel Vriet libertas: quæ vox licet generatim quamuis notet libertatem, per excellentiæ tamẽ figuram ponitur pro ciuitate. Cui enim pago nundinarũm & iudiciorum, tam de vita quàm de fortunis à principe libertas conceditur, is Vriet apud nos vocatur: qui loquẽdi mos Cimmeriorum populis tam est antiquus, vt olim etiam apud Thraces viguisse prodatur. Testis enim est Strabo, ab iis ciuitatẽ Briam vocari, atq. ita Selymbriã Selios ciuitatem dici; Mesembriam itaq. Mesi ciuitatẽ interpretabor, & inde concludã, quod antè dixi, Mesos, non Mysos vocandos. Quòd autẽ dicit olim Menembriã dici solere, credo equidẽ, sed non sic, vt Menes aliquis eius fuerit conditor, sed quòd libertas siue ciuitas esset

Salentini nominis etymõ.
Sal.
Sal salis.
Saliech.
Salus, utis.
Saliorum nominis etymõ.
Lui.
ent.
Calabriæ nominis origo.
Vri/Vrijheit
Bria.
Selymbria.
Mesembria.
Mesi nõ Mysi dicendi qui in Europa ad Danubij ostia habitant.

esset virorũ, quam Mes postea in nomen suũ coëgerit transire. Quocirca vt Mesembria Mesiorum, ita Galabria Gallorum ciuitas dicetur; siue generatim vocẽ accipere mauis, Gallorum libertas. Videtis quàm altè sint impressa Iapygiæ veterum Gallorũ vestigia, & quàm verè crebrò dixerim, Gallorum & Thracum & cæterarum Cimmerij generis

Vxentum op. nationum eundem olim fuisse sermonem. Est præterea in ora Senonum Vxentum, à Gallipoli quinque passuum millibus distans ad ipsum Iapygium promontorium, quod ego primùm totius Salentinæ regionis opidum fuisse coniecto, & Iapetum hunc portũ ingressum, cum suis hic lætum Deo sacrum fecisse, ac deinde hilaria celebrasse. quod festum Romani pòst ad æquinoctium vernum celebrantes octauo Calendas Apriles, me commonefaciunt eo ipso tempore Iapetum in hoc littus quondam exiisse, atque in Creta vel Epiro hibernasse. Vt igitur Acra Iapygia à gaudio Iapeti vocatur; ita ab eodẽ

Vxentum vnde dicatur. Hugt. Vxentum nomen accepit. Hugt enim vt confusus sonus sit u & o tenuiter pronunciati, significat gaudium & hilaritatem, à quo Japs Hugt, & reiecto è media compositione sibilo & adspiratione ad molliorem soni coitionem, & T finali in S mutato, fit Japugs, siue, quod tantundem valet, Japut, pro Iapeti lætitia. Nec aliter ab Hugt Hugts-ent dicitur, pro festiuitatis & hilariorũ ora; & hinc aspiratione & Tau è medio reiecto, Ugs-ent, vnde Vxentum Latinis. Videor mihi vnà cũ Iapheto nunc hilaria celebrare, adeò me recreat hæc recordatio diuinæ bonitatis, qua in tot regnorũ & nonnisi ... mutationibus & cladibus voluit tã clara hic conseruare & Iapeti & gaudij, quo hanc terrã salutauit, monumẽta, & nos post tam profundas & diuturnas Cimmeriorũ tenebras in hac tam liquida veteris historiæ luce collocare; qua non rerũ modò mox à diluuio gestarũ memoria redintegraretur, sed apertissima etiam argumenta suppeditarentur ad demonstrandum, quæ prisca Ianigenarũ fuisset lingua, altissima sapiẽtiæ religionisq. mysteria iis reuelatura, qui sese in ea exercere non grauabuntur, vtpote Babylonica confusione minimè corrupta. Porrò non Salentũ modò & Vxentũ ab Ent, quo ora denotatur & fines, nomina duxe-

Tarenti vrbis descriptio. runt, sed Tarentum etiam & Hydrentum. Qui Tarenti sitũ considerabunt, nullo modo negare poterunt, quin reuera id sit quod Gallico sermone nominatur. Sita est ad intimum finem eius sinus qui hinc Iapygio, hinc Lacinio promontorio continetur. atque in hoc tamen vltimo recessu inter duo maria sese porrigit ceu magna quædam & oblonga nauis esset portum ingressa. A puppe fossa munitur, quæ ad vtrumque mare pertinens, nauium longarum cursum admittit: è prora in continentẽ per pontes itur, quos æstus interluit rapidissimus. Piscium summa abundantia, adiuta dulcibus Galesi fluminis aquis. Nusquã auratarum maior vel copia vel magnitudo: ostreorum tanta vis, vt vel vno quandoq. sestertio plura quàm ducenta cõpares. taceo reliqua. Rus suburbanum lætissimũ, non frugibus modò & pascuis, sed vineis etiam & oliuetis cũ optimo certatũ. Quid hîc cõmemorem amœnissimum prospectũ, qui veluti in theatro quodã Neptunio, amœnissimũ littorum, colliũ, saxorum, cãporum & vndarum præbet spectaculum? Accedit his cõmodis loci securitas, quæ tanta est, cùm natura loci, tum hominũ opera, nihil vt firmius vsquam queat inueniri. Est in vicinia locus beatissimus, omni fructuum genere spectabilis: plurimas habet fontiũ scaturigines: omni genere citriorũ luxuriat, ficis, malis punicis, & cæteris fructibus vrbem replet: olera omnis generis, & fila Tarẽtini grauiter redolentia porri, laxis finibus effundit: & ne quid fertilitati obsit, graue & vrens boreæ frigus excludit. Solis radiis totum se pandit. Quamobrẽ visus est dignus, quẽ ma-

Saturum siue Saturium op. Sat. Ur. iores Saturũ, media producta, vocarent. quo accentu cùm pronũcietur, satis liquet vocẽ Gallicã non Latinã esse, tametsi hæc ab illa duxerit originẽ. Sat quoduis nobis semẽ notat. Ur, longa vocali, magnũ & excellens in quouis genere significare, crebrò dixi. Quo fit, vt Satur seminis excellentiã declaret. atq. hinc etiã Saturnus nomen sibi sumat, quasi Saturnut diceretur, id est, vtilis & necessarius excellenti semini procreando. In Saturnus

Saturni nominis etymõ. prima syllaba tẽpore suo demonstrat Gallicã non Latinã vocis originẽ esse quærendam. Adde his lanam Tarentinã ob mollitiẽ plurimũ apud antiquos laudis habuisse, & vrbẽ etiã purpuræ tinctura fuisse celebratã. Quali porrò cælo sit atq. aëre, clarissima ciuiũ ingenia quondã declararunt; & in primis Archytas Tarentinus, & Nicomachus in Arithmetica & Musica celebris auctor. Aristoxenus item, cum summus philosophus, tũ nobilis Musices antesignanus. Taceo Heraclidẽ & cæteros, ne longius procedat enumeratio. Quòd nisi fatorum series aliud destinasset, hæc poterat vrbs imperio totius orbis dignissi-

dignissima videri, atq. idcirco veterum fabulis iactatur, à nescio quo Tarante Neptuni filio constructã fuisse, eo quòd non alia Neptuno magis placere posse videretur. Nobis de vocis significatione constat, à Gallis quondã conditã fuisse. Quis rogo non optet in tã beato omnibus terræ marisq. loco dotibus cõmorari? At hoc ipsum te nomen, vt facias, monet. Tar enim morari notat, contrariũ Bat, quo celere signatur, charactere nostratiũ vocum clarissimo. Ent oram; è quibus Tar-tnt, ea ora vocabitur, quę talis est; vt cuiuis in ea sit commorandum. An quicquam potest naturæ loci, tantũ amœnitatis & copiæ rerum omniũ largissimo cornu effundenti, vel accõmodatius vel conuenientius dici? Bene itaq. concordant Saturũ & Tarentũ; altero nomine feminũ excellentiã pollicente; altero adhortante ne te finas ab hac ora diuelli. Qui Tarentũ Sabinorũ lingua tenerum notari dixerunt, falluntur. Terr enim non Tar apud Sabinos pro tenero dicitur: Et licet non ignorẽ hanc vocalem longã, quam duplici ee nostrates plerumq. signant, in a cõuerti apud Latinos, vt cùm ex Eeren-urst, Ariouistũ fecerunt, hic tamen nihil tale suspicãdum; tum quòd prior ratio in Senonũ lingua sit apertissima; tum quòd à nõ sit productum in Tarento, sed correptũ. Credo tamen id à quopiam conuicij loco ipsis obiectũ, eo quòd immẽsa opũ vis, & omnis deliciarum opportunitas & ferè ineuitabilis ansa insignẽ mollitudinẽ attulisset. atq. ita derisui gratiam vocum allusione quæsitã, haud secus atq. Cicero Verrẽ à vertendo dictum fuisse iactabat. Ne tamẽ nos vrbis illicibus & nominis admonitione deuincti in eius finibus consenescamus, maturemus fugam ad oppositum ex diametro totius Calabrię promontoriũ, in quo prisci Ianigenæ Hydrentũ condidere. Sic autem nomen vrbis efferri ab antiquissimis incolis solere Galatæus contendit, & huius suæ opinionis firmamentũ collocat in quadã antiqua inscriptione marmori insculpta, quæ Neapoli ad D. Mariæ cognomine de Libera exstat, vbi fortè Veneris olim tẽplum fuit, quæ Libera sermone Cimmeriorũ vocabatur. In ea Hudrentinorũ apertissimis litteris fit mentio; tanto pluris à me facienda, quod Latinũ V loco Græcæ litteræ in prima syllaba sit collocatum. qua de re colligo, accurato docti cuiuspiã viri, qui ex vetustis monumentis id didicisset, iudicio factũ fuisse, vt contra communẽ Græcorum consuetudinem, contra etiam insignia ciuitatis hydrum habentia, scriptura nominis mutaretur. Quamobrem vt non citra grauẽ caussam prima syllaba aliam accepit vocalẽ; ita magna fuerit ratio necesse est, ob quã secundæ etiã syllabæ vocalis mutaretur. Quòd si Galatæo homini de Græcis suis parentibus glorioso hæc placuit scriptura, minimè Græcæ conueniens linguæ; quãto magis mihi placere debet, Gallos hic primos agnoscẽti cõditores; quos Galateus, quãuis Galaticũ nomen nõ dedignaretur, procul amouendos putabat. ea etiã caussa Plinio minus æquus, quòd Senones in Calabria collocasset. Situs sanè huius vrbis satis ostendit, quã ob caussam Hudrentũ ab antiquis vocaretur: Cùm enim extremos Calabriæ fines occupet, è quibus & breuissimus in oppositum littus traiectus est, & Acroceraunia clarè cernuntur, totius Chersonesi custodiæ & excubiis opportunissima meritò videbatur. Hinc antiqui centũ turribus, vt incolæ ex reliquiis & turre Cẽtenaria nomine colligunt, vrbẽ cinxerunt. Nec citra caussam profectò, vt tristissimus auorum memoria docuit euentus. Achamatus Mahometis classi præfectus, anno à Christi natali millesimo quadringentesimo octogesimo ex Aulonis portu ducẽtas naues cũ valido exercitu Hudrentũ duxit; & cùm sat æquis conditionibus, saluis videlicet omnibus quæ ciues secum ferre possent, persuadere deditionem nequiret, vrbem expugnat, occidione quantum virorũ esset trucidat, sacerdotes vnà cũ archiepiscopo rebus diuinis operantes iugulat. Qui cladi vitam subtraxerunt, aut capti, aut saucij, aut ęgroti extra vrbem sunt protracti, & multis verbis & blandimentis sollicitati, vt Christianæ religioni renũciarent; cùm adduci ad atheismum nequirent nec pollicitis, nec minis, nec verberibus, nemine ex octingentis, quot erãt, fidẽ deserẽte (mirabile dictu) ad vnũ omnes diris modis conciduntur. Quicquid erat mulierũ & puerorũ seruitio idoneũ, Aulonem auectũ. Vide nunc, an non diligenti custodia ei vrbi opus sit, in quam tã breuis est è Græcia traiectus, vt fretum ad quinquaginta dumtaxat millia passuum pateat, & Pyrrhus olim & Varro Pompeianæ classi præfectus nauali id ponte consternere cogitarint. Rex certè Alphonsus nobili Christianorum clade doctus, cùm longa & difficili obsidione vrbẽ recuperasset, arcem exstruxit loco dignam, quam qui præsidio tenent, verè sunt id quod dicuntur Hudrentini, id est, finiũ custodes. Ent quid sit modò dictum, Huder autẽ idem est

Tarenti nominis etymol. *Tar.* *Bat.* *Ent.*

Hydrunti etymon. *Huder.*

est quod custos. Quod igitur aptius huic vrbi nomen dari potuit, quàm illud quo perpetuò posteri monerentur, vt in hac ora perpetuos ponerent custodes, ad totam Calabriá in eo statu conseruandam, quo talis esset qualis diceretur, id est, Gallorum libertas & securitas? Nam Bri à quo Bria, vtrumque notat, liberum & securum, eo quòd qui securus non est, liber esse non possit; nec contrà securus, qui non est liber. Est itaque apertissima nominis ratio; quæ quamuis ab eo, qui vt sic nomen scriberetur, sculptori imperauit, non fuerit fortasse perspecta, iam olim Cimmeriorum lingua in illis locis abolitá, verisimile tamen est eum ex antiquitatis inquisitione diligentiore quàm cęterorum fuisset, ad hanc sententiam ab aliis discessisse. Magna tamen verisimilitudo eos mouit, qui ab aquis nomen opido datum fuisse putauerunt, eo quòd plurimis & salubertimis aquis scaturiat tota vicinia: & fuit fortè hęc etiá altera eius caussa priscis Cimmeriis, eo quòd

Ὕδωρ. aquam etiam à custodiendo ὕδωρ nominarint. Custodit enim aliméto suo naturá, quam ignis citra eius custodiam mox depasceret. Sed hac de re alibi latiùs. Sat esto monuisse, Græcum vocabulum à Cimbrico aquæ epitheto manasse, atque idcirco nomen ciuitatis geminam apud Ianigenas habuisse rationem. Possem equidem & alia non pauca huius regionis nomina de Gallico sermone interpretari, sed hæc quæ modò exposita sunt, non sufficere mihi tantum videntur ad Bocchi & Plinij auctoritatem confirmandam, sed plura etiam sunt testimonia, quàm quisquam æquus iudex in tanta vetustate, non dico postularet, sed vel optaret. Sunt nó pauca apud veteres transscribentium vitio corrupta; sunt alia à germano suo sono ob significationis ignorantiam detorta, dum vetusta locorum nomina manent, gens verò, cuius ea propria sunt & vernacula, iam olim vel est excisa, vel veterem linguam amisit, vel aliò commigrauit. Opidum quod in Aquitanorum finibus Carolus Magnus exstruxit nomine Franck-wat, quis agnoscet in Fronsaco,

Fronsacũ op. quo sono hodie efferri audimus? Infinita id genus adduci queant exempla, multo minore temporis spatio ingentem vocum commutationem factam esse testatura. Sed ad quid in re perspicua operam perderemus? Quæ cùm ita sint, quid miri si ab illa Ogenia ætate simile, aut longè etiam maius nominum vel exitium vel detrimentum accidisse dicamus? Quamobrem frequentissimè coniecturas valde probabiles omittere malo, quàm earum vel obscuritate, vel dubia fide, cæteris, quæ clara sunt & veterum nixa te-

Media regio, Gallorum cõmigrationis vestigia seruat. stificatione, labeculam aliquam aspergere suspicionis. Hinc in Gallorum è Chomarorũ regione, & Chomara Bactrianorum commigratione nihil dixi de Media: in qua tamen extant quædam vestigia tam altè depressa, vt ne hactenus quidem sint deleta. Est enim

Galla op. in ea Galla ciuitas inter Zagrum montem & Stratonem flumen, est & Margiana regio apud Caspios eiusdem tractus populos, Cyro fluuio finitima: de qua clarissimum argumentum sumas, eos qui in Margiana ad Bactra primùm habitarunt, huic nomen dedis-

Zagrus mõs. se. Consentit Zagrus mons, totam ferè Mediam complexus; cui à Zagreo, (quod vnum de Nochi cognominibus fuisse alibi trado) nomenclaturam obtigisse non est cur negemus. Qui ni igitur suspicer Cimmerios secundum mare Caspium è Bactris & Margiana profectos, hæc illis locis reliquisse monumenta, præsertim cùm videam Gallam ciuitatem ad Zagrum sitam: quæ non ad horum modò probabilitatem plurimum facit, sed

Geli populi, vnde dicti. suspicionem etiam mihi iniicit, ex Gailis Gelis nomen mansisse populo eiusdem regio-

Choana in Media aquè atque in Bactriana reperitur. nis. An non in Media quoq. Choana reperitur æquè atq. in Bactriana, nunc Com dicta? qua pronunciatione id quod de Chonibus dixi, cófirmatur; cùm nihil facilius sit, quàm ex Con, Com fieri. Verùm hæc & id genus quáplurima ne commemoráda quidẽ putaui, ne quæ per se satis sunt perspicua, hac nimia in commigrationis itinere quærendo curiositate obfuscarentur potius quàm fierent illustriora. Sit illud satis in tam remota tot seculorum antiquitate, aliquot saltem stationes commonstrasse insigniores, & è Bactris alios in Scythiam, alios in Phrygiam deduxisse: & ex Phrygia alios per mare in Cretam, & hinc in Epirum, ex Epiro in Salentiná regionem; alios (in quibus Scordisci sunt) è Bactrianis Scordis descendentes per Bosphorum Thracium in Europam traduxisse: Addidisse item Tectosages è Scythia per Tanaim venisse in Germaniam, atque inde ad montes Pyrenæos; hinc rursus in Germaniam alios, alios in Græciam, & inde quosdam in Asiam traiecisse, in qua Galatas constituerunt. An verò Senones Transalpini idem iter seruarint quod Tectosages, quæ coniectura consequetur? Equidem non repugnabo,

Sasones. si Senones cum Sasonibus, vt Ptolemæus hos vocat in Scythia, in Europam venisse dicantur.

Senonum in Europam aduentus.

cantur. Quos enim Semnones in Saxonia scribi videmus, equidem omnino puto Senones dicendos, vt in eodem Ptolemæo in Media legimus Amatiacas pro Anariacis apud Strabonem & Plinium inuentis. quos populos in exemplari quodam Auariacos nominatos vidi. Ita procliue est in gentibus ignotis aberrare. Vt autem hæc mihi placeat coniectura, Senones Transalpinos cum Sasonibus prius in Germaniam venisse quàm in Galliam transirent, facit Sasona insula Calabriæ, quam Senones tenuerunt, opposita ad regionem Cimeram, in qua est Aulon, hodie Vallona nominata. Vnde colligo cum Gallis Senonibus Iapygiæ quempiam etiam è Sacarum filiis nauigasse; atque similiter Sacarum filiis in Germaniam proficiscentibus Senones etiam aliquot socios fuisse; qui deinde Renum transgressi, Senones in Gallia condiderint; quorum reliquiæ quædam exiguæ videntur in Belgis remansisse, in quorum regione postea Vallis Senonum opidum sit exstructum, pars maxima in Celticam commigrauit: vnde non exiguus numerus Alpes transgressus, varias & dedit & accepit clades, quas enumerare non est huius instituti. Boij similiter Gallis & Germanis sic olim fuerunt permisti, vt ex vtra regione in alteram venerint, difficile fuerit cognitu; nisi ad illam amussim quæstio examinetur, quæ decernit ex Asia omnes & Gallos & Germanos in Europam migrasse. quam secuti in Germania prius eos quàm in Gallia habitasse dicemus, & inde per Heluetiorum fines Galliam, per Alpes Italiam petiuisse; in qua varia cum Romanis bella gesserunt. quorum memoriam Bononia gereret clariorem, si Boionia diceretur. Cæterùm Romam coloniæ faustum nomen dare, quàm hostium seruire memoriæ maluerunt. Boios equidem circa Heluetiorum fines Reni accolas in hanc Italiæ partem olim transiisse, de nomine Reni colligo, cui nomen in honorem fluminis, cuius ripas reliquerant, indidisse credo. Plinius Felsinam nuncupatam fuisse scribit, cùm princeps Hetruriæ esset. Dixi modò quid significet Volsina; quo intellecto, in promptu est videre quid notet Felsina. Quod enim in regione Hetruriæ Apennini montibus & collibus continebatur, Volsinam caput studiorum disciplinarumque habebat. Altera verò pars campestris tota vrbem Felsinam ingeniis exercendis colendisq; dedicarat. Bononiæ enim camporum Italiæ, qui verè quidem campi sint vocandi, initium est, quoniam ibi planities ea quam Padus mediam secat, exordium sumit. Quoniam igitur Felt siue Velt nobis campus vocatur; Felts-sin camporum erit sensus, mens & gratia, de significationis in sin latitudine modò annotata. Videtur autem hoc nomen duplici ratione placuisse; & hac quam indicaui, & altera quòd eadem vox Felsina sic intelligi queat, vt vel camporum initium significetur, vel camporum finis. Nam fels-in principium est camporum, fels-int siue ent, camporum finis. Ab Alpibus enim venienti camporum finis est ad vnguem: ex Apennino descendenti primum est camporum exordium. In nostra lingua E, vocali longa, quam ideirco duplici ferè scribimus figura, siue Em, addita littera sonora & per nares tinniente, quo audientis animus sursum feratur vnà cum voce, vnum significat. Et quia omnia in vno sunt, & totius sui esse habent sedem, atque omnia ad vnum finem vltimum feruntur in quo quiescant, voluit nomenclator vt ab Em fieret En siue Ent vocali breui pro fini, & In pro eo quod eadem vox Latinis significat. Græci ex prima lingua ἐν seruarunt in eodem accentu. Et quia E & I facilè sibi inuicem succedunt, ab aliis int, ab aliis crassius loquentibus ent audias. Quidam etiam pro fine eint pronunciant, vtriusque vocalis sono misto. Sed hæc apud cordatos leuiora, quàm vt moneantur: morosos, aut potius omnis loquendi consuetudinis imperitos, planissima etiam non minus quàm salebrosa demorantur. Quia ergo omnium rerum idem primum est principium, & idem vltimus finis; & quia in vno omnia sunt vnum, & finis, & in ab eadem radice nomina sortiuntur. Sic dicimus, het gat in, id est, incipit. Het ent, vel int, vel eint, pro diuersitate pronunciantium vel tenuius vel crassius, id est quod finitur. Het is in, idem quod Latinis, est in aliquo. Minutila hæc in speciem videntur, sed si quis hæc creatis & ipsi Vni applicet, pro eo ac nomenclator his suis symbolis monuit, deprehendet nihil totis primæ sapientiæ libris apud Peripateticos doceri, quod hac vocularum cognatione non explicetur. Quamobrem camporum finis fels-int, principium fels-in dicetur. At fels-sin, est sensus, mens, ingenium, placitum, gratia camporum. Vides quantum duabus syllabis intelligentiæ nobis offeratur; quantum mente & sensibus valuerit, qui primus est nomen fabricatus; quantum plus præuiderit

Sasona insula Calabriæ.

Boij Gallis & Germanis permisti.

Bononia dicta Felsina.

Felsina & Volsina etymon.

E. Em. En. Ent. ἐν. In. Eint.

diuino instinctu, quàm captus ferat humanus. Quis eum docuit hanc vrbem Hetruriæ aliquãdo principem fore? Quis prædixerat multis pòst seculis apud Boios etiam fore primariam? Quis tam procul in futurorum abyssos penetrauit, vt sciret apud Christianos hanc fore metropolim & fecundissimam matrem omnium disciplinarum? O beatam eius mentem, quam Deus sic gratia sua depurgauit atque poliuit, vt tanquam limpidissimum speculum fatorum radios à tanto interuallo reciperet, ac réceptos per tam immanem tot ætatum decursum ad nos repercuteret ac referret. Gaudeo sanè maiorem in modum hunc radium ad eum angulum esse repercussum, vt directè incideret in meam mentem, eamque sic illustraret intelligendi vi ac bonitate, vt lumen ipsius omnibus candidè communicarem. Habeat ergo Felsina benigna & larga meorum quondam pro tempore studiorum nutrix hoc sibi nunc nutriciorum loco, quòd candidè aperuerim admirabile illud nomenclatoris oraculum, duabus syllabis consignatum, & eas docuerim tali compositione coiuisse, vt non vaticinium modò, sed situs etiam vrbis habeant descriptionem, & addant præterea historiam vetustissimam, qua constet totius Hetruriæ campestris sapientiam in hac quondam vrbe maiestatis suæ thronum collocasse. Adde & illud, huius nominis beneficiis, quod haud secus atque Volsina clarè demonstret, eandem olim Hetruscorum & Gallorum fuisse linguam, magno indicio ab eisdem eos parentibus, Iano nempe atque Gomero, ortos fuisse; atque idcirco delirare, ne dicam furere, Annium & ipsius Thalmudistam, dum prisca Tuscorum vocabula de lingua Semi interpretantur: quod dum faciunt, perinde faciunt, atque si quis βινεῖν Græcorum, per bini Latinorum, aut fer Latinum per *fer* Britannicum, aut πίνειν Aeolicum per Pinen Germanicum, aut Scem Hebræorum per Stem nostras vertat. Quidam iussus ire ad Stercum (cognomen hoc erat cuiusdam Senarui à secretis, idem nobis quod robustus significans) putauit se amandari ad stercus Latinorum. quo sanè opsonio digni sunt, qui Gallica vocabula siue Cimbrica de Hebræorum lingua interpretantur. Et hæc quidem de Felsina, vrbe quondam Hetruscorum, deinde Boiorum, à quibus Boi-wonia, & dempto duplici digamma Boionia, id est, Boij habitatio vocata est; postremò Romanorum, qui Bononiam felici nomine eam indigetarunt. Quid porrò Boij nomen significet, vt facilè dixero, ita non pro certo affirmauero, qua de caussa sibi nomen hoc gens sumpserit. Plurima nobis nomina fieri à verbis, eo quòd actus prior sit potentia, sæpius à me dictum: & item frequentissimè à præterito imperfecto fieri deriuationem. Boi itaque præteritum imperfectum est à bie; quo duo notantur; alterum, vt idem sit quod iubeo & impero, alterum, vt significet idem quod offero. Voluit enim verbi huius faber, neminem debere imperare, qui non simul operæ mercedem offerret. Quid igitur, dices, offerunt Reges & magistratus iis quibus imperant? Permultum profectò. Nempe vitæ & omnium eorum quæ vitæ necessitatibus seruiunt præsidium atque tutelam; quam nisi præstent, intelligant sese de sententia eius qui verbum nostras fecit, imperio non esse dignos. Audiant quotquot iubendi vsurpant potestatem, omnes homines liberos nasci, & nihil mandari cuipiam deberi, nisi iusto pretio simul oblato. Boi idem est quod imperabam, à quo Boi nomen, quo is ex analogiæ ductu diceretur, qui imperat. quo sensu haud scio equidem, an se Galli Boios vocarint: hoc scio, consuetudinem, penes quam arbitrium est & vis & norma loquendi, obtinuisse, vt boi in patiendi notatione vsurpetur, pro eo cui imperatur, boi enim famulum & nuncium vocamus; & aliquando bode, eo quòd vtroque modo præteritum imperfectum enunciemus. Hinc apud Cæsarem Boduognatus à Bodegnaet, quo is notatur, qui clemens est erga famulos: & Marboduus apud Velleium Paterculum: quod nomẽ si à Meer-bode deducas, idem est quod famulus rem domini augens: sin à Mer bod-hu, idem erit quod magistratus, siue dominus famulorum custos. Mer enim hactenus apud Flandros honoris prænomen est; quod Mar alij pronunciant, à Mar, quo fama notatur. Vnde Vitomarus latæ famæ homo. Otmarus siue Ottomarus ab Hot-mar, vir qui caput est inter eos qui bonæ famæ sunt. Maier etiam magistratus est supremus in ciuitatibus, quem Vergobretum Ædui vocabant: vnde fortassis aliis videbitur Mer ad honoris transiisse præfationem. Mirificum, ita me Mercurius amet, nomenclatoris fuit ingenium, stupenda in omnibus vigilantia. nunquam dormitauit. Quoniam intelligeret maiorem eius esse seruitutem qui impe-

Boiorum vocabuli etymon. Bie.

Boi/bode.

Boduognatus, quid significet. *Marboduus, quid significet.* Mer. Mar. *Vitomarus* *Otmarus.* Maier. *Vergobretus.*

sandi

randi fungitur potestate, quàm eius qui iussis obtemperat, voluit vt boi non imperatorem, sed famulum notaret. Sic res habet: qui aliis imperat, perpetua premitur seruitute, qua cogitur commodis eorum prospicere in quos imperium exercet. Dant subditi decimas, rem solutu facillimam; dant vectigalia, sed quotam rerum suarum portionem? At iis obligant principem suum, vt perpetuò agat excubias ad vitam & ad omnia ea tuenda quæ subditi possident. Vter hic liberior; princeps an subditus? Hic exiguo & vili pretio securum vitæ & omnium fortunarum comparat præsidium; emit non sibi tantum, sed vxori & liberis perpetuam tranquillitatem, tutum cibum, suauem conuictum, liberum otium, quietas noctes, omnia denique quibus huius vitæ metimur felicitatem: Ille contrà, totum se vendit, totum se in seruitutem tradit; assidui sunt labores, nulla quies à curis, perpetuæ sollicitudines, audiendæ querelæ, legendi libelli supplices, lites componendæ, iniuriæ vindicandæ, annonæ angustia timetur; limitum custodiendorum cura torquet, finitimorum regum consilia exploranda, armamentarium instruendum, arces muniẽdæ, pecuniæ faciendę rationes discruciant. Quid multis? Nullus finis fit, si omnia Regum superiorumque magistratuum tormenta enumerare tentem. Notum est illud: *Principis & subditi conditio & munus.*

> Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα
> ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλεν. id est,
> *Dormiat vt pernox non est fas, consiliis qui*
> *Commissum populum & tam multa negotia curat.*

Hæc cùm diligenter expendisset sermonis nostri architectus, legem tulit, vt famulus ab imperando vocaretur, eo quòd serui custodia & tutela plura domino imperet ac facere mandet, quàm dominus seruo. Quod non in principibus tantùm locum habet; sed in omnibus etiam iis qui famulorum opera vti coguntur. Trita apud nos fabula est, quendam, audita beata illa cælestis paradisi vita, concionatorem interrogasse, an & famulis ibi opus esset; quo negante, dixisse, iam deinde se operam daturum vt ad illam beatitudinem adspiret: at si famulo illic vtẽdum fuisset, paradiso cariturum potius fuisse, quàm vt famuli molestiis perpetuò affligeretur. Cùm ergo Boien famuli nobis dicantur, crediderim equidem, olim inter Gallos mercenarios milites hoc nomine fuisse nuncupatos; quemadmodũ nunc qui stipendia faciunt, Lanf-knechten, id est, regionis siue patriæ famuli dicuntur. Knecht enim & Boi, idem nobis significant. Nec est cur indignè id ferant Boiorum & Auarorum posteri, Boiauari & syncoptôs Bauari vocati, si maiores ipsorum famulos dicam; cùm nemo ferè sit Germanorum, qui non honori sibi ducat, si Lanf-knecht appelletur. Longè honorificentius est se Boium, id est, vel patriæ suæ vel alterius regionis famulum dicere, quàm Germanum aut Crygmanum; propterea quòd hominum saluti seruire regium sit & imperatorium, vt modò dixi: opum verò acquirendarum studio teneri, quod Germanum reapse præstare dixi, vile & plebeium, si Aristoteli credimus & veritati. Caiorum hominum, quales se Galli nomine suo profitentur, & ingenia & mores magis decet propugnare pro aliorum vita & fortunis & honoribus, quàm alios oppugnare, quo per iniuriam & violentam tyrannidem res alieno labore partæ hastis & ensibus conuerrantur. Quotquot sunt qui puellarum amorem ambiunt, & Caij esse cupiunt, ij seruitium suum quantum quantum viriũ habent offerunt, & nullum sibi nomen gratius habent, quàm si serui earum quas ambiunt vocentur. Proprium igitur est Caiorum hominum, seruitium profiteri; quod non alio nomine commodius dici queat, quàm si Boij nuncupentur, eo quòd non famulum modò Boi significet, sed indicet etiam ipsum, qui sic dicitur, se offerre, propter duplicem ipsius Bie significationem. Auentinus magnum se decus Boiis suis peperisse putat, dum eos ab Hercule Alemano deducit: qua in re non semel peccat. Primùm, quis vnquam Herculis Alemanici nomen apud veterem inuenit auctorem? Tacitus diligens in primis & oculatus Germaniæ descriptor, vt Herculem inter Deos ipsorum; ita nullum Alemanum inter maiores commemorat, cùm tamen Tuistonem & eius filium Mannum, & huius tres filios Ingeuonem, Hermionem & Istæuonem enumeret; & his Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos addat. Scio quid Man signet, quid Tuiston, quid cætera, & quid hac in genealogia sit erroris, vt alibi trado. si tamen vel in hac fabula, vel alia cuiuspiam de meliore nota commendati scriptoris Alemanum Herculem *Hercules Alemannus exsibilatur.*

Lanf-knechten.

 inuenissem,

inueniſſem, ferrem æquo animo hoc deliriũ cum cæteris generis eiuſdem. Verùm nunc non indoctum modò, ſed ineptum prorſus dico, Herculem nobis fingere Alemanum. Excuſemus tamen Auentinum, eo quòd cùm ſua ſcriberet, necdum Annianis nugis Beroſi larua detracta eſſet. In iis ſunt inter alia & hęc verborum portẽta. Eiuſdem Mancalei temporibus apud Tuyſcones regnat Hercules Alemanus, apud Celtas Lugdus, à quo prouincia & homines cognomenta ſumſerunt. Certè Man-al nobis ſignificat omnia vel deficere vel claudicare, quod video nõ hic ſolùm, ſed vbique ferè Pſeudo-beroſo accidiſſe. Quid enim eſt veritatis, quod cum hoc loco non deficiat aut claudicet? Tuyſcon pro Tuiſtone ſcripſit: vtrumque quidem corruptum; ſed propius germano ſono, quod Tacitus reliquit, Duitſen Germani vocantur, Tau ipſi ſigma præpoſito: de cuius vocis ſignificatu & ratione Indoſcythica conſulenda. De Lugduni nomenclatura antè dictum. de qua hic nugator Lugdum finxit, perinde atque ille quiſquis fuit qui Tacitum decepit, Manni nomen quo generatim vir notatur, gentis auctori proprium dicens; & tres ei filios tribuens, nominibus de tripartita Germaniæ diuiſione mutuò ſumtis. Sollemne eſt hoc cùm apud veteres, tum apud recentiores, & ignorátiæ aſylum, & erroris ſeminarium, de regionum & vrbium nominibus comminiſci conditores. Quemadmodum igitur è Lugduno factus eſt Lugdus; ita ex Allemania Hercules Alemanus. ſed hic minus commodè quàm ille, eo quòd Alleman omnis generis virum notet, nominis ratione non ex vno ad multos deſcendente, ſed ex multis omnis generis viris congregatis ad ſingulos pòſt accommodata. Miror cur non Herculem Boium finxerit Auentinus, cùm Hercules Euryſtheo reuera fuerit Boius, id eſt, famulus. ſed huius notationis fuit ignarus. & idcirco coactus eſt aliud ſibi quærere commentum, ad nominis Boiorum ſignificationem & ſignificationis cauſam explicandam. Ait enim Boium à Boigen dici, quo inflectere ſignificatur, eo quòd Boij arcus inflecterent, qui Bogen vocantur. Verùm nec Alemanis nec nobis in vſu eſt vt Boigen dicantur qui arcum tendũt, cùm id ſit Spannen, & ſuperioribus & inferioribus: nec gamma ſe patitur è medio tolli perinde atque Delta & Tau, quæ promptiſſimè cedunt. Porrò nec illud video, quid Auentinum impulerit, vt Boios, quos omnes veteres ſcriptores Gallos vno ore dicunt, fecerit Alemanos; præſertim cùm Alemani nomen, teſte Vopiſco, poſt Proculi tandem ætatem in vſum venerit; & Aſinius Quadratus eos Allemannos vocari dicat, quòd ex omnis generis hominum confluxerint colluuione. Miror ſanè, Auentinum virum cæteroqui diligentiſſimum tanto veterno fuiſſe depreſſum, vt Boiis, qui & Galli eſſent, & inter eos inſigni antiquitate nobiles, alterius nationis fecerit, & ad Allemanum, qui nũquam fuit, retulerit auctorem. Verius tamen fuit quod dixit, quàm exiſtimarit, propterea quòd Hercules publica vis maſcula dicatur, quæ reuera omnibus hominibus, non modò Boiis dedit primordia: & cùm Bauari ex Boiis & Auaris olim per ſaltum Hercinium cõfinibus & Sueuis & Vindelicis & Breucis, & aliis populis in vnum nomen & vnũ imperiũ coiuerint, rectè dicetur primus gentis auctor eſſe Hercules Allemanus, id eſt, cõmunis generandi vis hominũ ex variis omnis generis nationibus collectorum. Sed iam ſat de Boiis, quos è Scythia Aſiatica, vel per Boſphorum Cimmerium, vel per Tanaim primùm in Sarmatiam, inde in Germaniæ ſaltus, pòſt in Italiam & Galliam tranſiiſſe credo. Eodem modo de aliis facienda coniectura, ne ſingulis Gallorum populis enumerandis ſine fruge hæreamus. Verùm enimuerò antiqua Inſubrium nobilitas ferè me cogit, vt ſe nonnihil illuſtrẽ; idque eò magis ſuo poſtulat iure, quòd in Mediolani nomine nullam fecerim Inſubrium mentionem, cùm hi tamen vrbis eius conditores; tum ab aliis, tum à T. Liuio paulo antè citato fuiſſe ſcribantur. qui hoc etiam addidit, Inſubres pagum olim Æduorum tenuiſſe. Equidem de nominis interpretatione cerno, ex Arctica quapiam plaga in hanc quondam oram veniſſe, & idcirco non è veteribus in Italia Gallis propagatos eſſe. Mirum profectò neminem veterum vel nominis cauſſam dediſſe, vel vetus nobis Subrium commemoraſſe. Eſt hactenus caſtrum Seprium hinc longius Ticinum, hinc propius Oronam fluuium ſpectans, non procul à Buffalora, per quam Nouaria Mediolanum itur, diſſitum, medio ferè loco inter lacus Larij & lacus Maximi extremas oras, quibus hic in Ticinum, ille in Abduam ſeſe exonerat: Deſpicit è colle veluti ſpecula quædam patentes Mediolanenſis agri campos, ita vt opportunum ad eos excurſionibus vexandos fuiſſe videatur, atq. à Vicecomitibus non ſo-

Allemanni nomen quando primùm in vſum venerit.

Seprium caſtrum.

non solùm euersum est, sed lege etiam cautum, vt Magistratus Mediolanensis iuret sese nunquã permissurũ vt eò rursus colonia deducatur, insigni veteris odij monumẽto: cũm tamẽ primariæ quædam Mediolanensium gentes antiquum inde genus ducant. In antiquis Frederici Barbarossæ diplomatis Subrium vocatur, nec aliter in publicis hactenus instrumentis ab incolis nuncupatur. cuius rei testem habeo Bonauenturam Castillioneum, perquàm sedulum totius Insubrium regionis exploratorem. De vetusto igitur nomine Subrij nihil ambigendum. Cæterum vt luculentius veritatis iudicium prodamus, consulatur testamentum Manicondæ, Reginæ Longobardorum, in quo non Subrium, sed Insubrium dicitur; addito eo loci situ, vt à Cariatis castro ad duo passuum millia distare scribatur, quod opidum est in supremo cuiusdam collis tumulo, nucibus & castaneis referti. Quò verò de prisca Subrij magnitudine nihil dubitetur, faciunt vastissimæ vrbis ruinæ, tum etiam viginti quatuor pagi hactenus Subrij ditioni subiecti. Quòd autem in Manicondæ testamento Insubrium vocetur, id curiosa cuiuspiam antiquitatis affectatione credo accidisse; qui quòd Insubres apud antiquos scriptores, non Subrios legisset, putauit Insubrium, non Subrium dicendum; quamuis Bonauentura Subrij nomen non intelligens, credat prius Insubrium, ac deinde Subrium fuisse nuncupatum. Videamus ergo quid Subrium in prisco Gallorum sermone denotarit, quandoquidem e conditorum lingua opidi nomen petendum. Sui per diphthongum, vel Su vocali longa, meridianam cæli plagam significat. qua voce hactenus vernaculi nostri omnes vtuntur, & non vernaculi tantùm, sed omnes etiam illi, qui nostratem anemographiã triginta duobus ventis distinctam vsurpant. Bria autem vrbem dici apud Thraces Strabo prodidit: & nobis hactenus Vrijet quod per Beta Græcis figuris vtentem scribere oporteret, liberã ciuitatem designat, vti antè latiùs explicaui. Hinc clarũ, Subriam siue Subriũ, siue Gallica forma & Græca scriptura Συιβρίετ, ciuitatẽ esse meridiem versus collocatam, & eos qui liberam hanc sibi habitationẽ siue pactis siue armis fecerũt, à Septentrionis plaga in Italiam venisse. Quamobrem tota ciuitas multis pagis & opidis constans dicta primùm videtur Subrium; perinde ac vox Vrijet nobis sonat, qua non libera modò hominum societas, sed quæuis etiam libertas denotatur; si generalis significatio spectetur. Insubres igitur haud alia locutionis formula dicti sunt, quàm ea qua Plinius Inalpinos populos nominauit, vt sicut hos omnes eos intelligimus qui in Alpib. habitant, ita illos dicamus omnes eos qui in Australis ciuitatis libertate cõmorabantur. Magnam igitur hoc nomine regionis latitudinem complecti potuerunt, & eam quidem tantam quantam meridianã plagam versus occupassent & liberam sibi fecissent. Non absum longè ab ea suspicione, quæ suggerit principiò totum tractum quem Septentrionales populi trans Alpeis meridiem versus sibi vindicassent, Subrium dictum fuisse, ac deinde latius Gallis per illam Italiæ partem imperij sui fines promouentibus Insubrium nomen in primaria parte mansisse, quod pòst Mediolani claritas obscurarit. Ex hac itaque apertissima nominis Insubrium interpretatione, de T. Liuij fide cogor dubitare. Quis enim ante Gallorum in Italiam aduentum Insubres illa parte condidisset? Detur sanè Thuscos antiquissimos illius regionis incolas eodem quondam sermone vsos fuisse quo Galli loquebantur: At quî cogitare possumus, vt hanc ciuitatem Meridianam vocarent, quæ cæteris Hetruscorum finibus comparata, tota vergeret in Septentrionem? Fieri potest vt in Gallia apud Æduos Insubres fuerint aliqui; iis videlicet collati, qui in eadem ditione Arcto essent viciniores. Verùm nihil opus est hoc figmento, & apud Thuscos & apud Gallos prius Insubres fuisse, quàm Galli cis Alpes commigrarent. Mihi illud verisimillimum videtur, eos qui Heluetiorum olim loca tenuerũt, paulatim terminos ad cælum benignius protulisse, ac tandem Alpibus in quibus habitabant egressos, Australem planitiem occupasse, nomine mox dato de locorum ad quæ ex priscis sedibus descenderant, collatione. quod & Gallis & Germanis non olim modò, sed hactenus etiam est in vsu frequentissimo; vti in Selandia Suitbeuelant & Noortbeuelant, id est, Australis & Septentrionalis Beuelandia. Cato Comum ad Orobios refert conditores, homines sibi, vt fatetur, incognitos: de quorum origine quod dicam non aliud habeo, quàm à Græcorum Geographis hæc loca peruestigantibus, id nominis datum olim fortassis iis fuisse, qui Heluetiorum Sedunensiumque regionem tenerent; propterea quòd non facilè alibi terrarum tantam hominum frequentiam in montibus

Subrium. *Insubrium.* *Su siue Sui.* *Bria.* *Insubres pop.* *Inalpini pop.* *Orobij pop.*

queas inuenire. Nec absurdum, quenquam eorum qui Græcæ linguæ peritus esset, de patria sua sic respondisse, vt diceret omnes in montibus vitam agitare, quos Græci Orobiós appellant. Horum coloniæ nomen Bergomum, montanam domum significat iis qui veteris Gallorum linguæ non sunt imperiti: quo fit, vt eius incolæ optimo iure le possint Orobios vocare, non ex Catonis modò auctoritate, sed ex ipsissima vrbis suæ nomenclatura; quam Annius Viterbiensis, & nescio quis Ioan. Chrysostomus Bergomas sic exponunt, vt nusquam clariùs sese delirare monstrent. quorum nugas recensere, operæ fuerit non multò minus deliræ. Memini me in Veneticis docuisse, varia Alpinarum gentium nomina de locorum situ facta olim fuisse: quorum plura integra haberemus, nisi Græci & Latini nō pauca corrupissent, vt ea ad locutionis suę formam cogerent. Quam cladem insigni profectò Mercurij benignitate Bergomū hactenus euasit; adeò, vt sola terminationis clausula Latinam linguam imitetur, de prisca alioqui Bergom siue Berghom efferendum. Idem contingit in Sedunis; licet hoc nomen montibus potius ipsis, quàm populis de significationis ratione conueniret, quia Se-dunen ad verbum, Lacuum montes interpretamur. Prius ergo Alpes ipsæ Sedunen vocati sunt, propter plurimos & maximos lacus, quos vtrimque hinc ad Boream, hinc ad Austrum largissimis fontibus eructant. Quæ nominis origo facit, vt existimem summas D. Gotardi Alpes vnà cum appēdicibus Se-dunen olim fuisse nuncupatas; propterea quòd hinc ad Austrum multos lacus, quorum Verbanus maximus est, effundant; hinc partim ad Septentrionem, partim ad occidentē insignes rursus lacus impleant. quorum præter Lemanum non pauci sunt in Heluetia: qui vt incrementa habeant aliunde, primam tamen originem montis Gotardi appendicibus acceptam ferre debent. An non mox è summa veluti arce tria nobilissima flumina vnà cum tribus lacubus nobilissimis Gotardus immanibus vrnis effundit? Rhenum cum lacu Veneto & Acronio; in quibus & nominandis & distinguendis plerosque omnes errasse alibi demonstraui, Rhodanum cum lacu Lemano, Ticinum cum lacu Lario, vt interim Heluetiorum lacus omittamus. Gotardum igitur caput Sedunorum statuemus, tametsi nomen in populis illis remanserit, per quos Rhodanus recens natus in lacum properat Lemanum: nec illud quidem malo iure, quòd ij nobilissimi sint eorum omniū qui in summis Alpibus commorantur: cuius rei qui certiorem se reddere volet, eos legat qui de valle hac commentaria ediderunt.

Bergomum, quid significet. *Sedunorum nominis etymon.* *Gotardus mons.*

GALLI-

GALLICORVM

LIBER IIII.

POSTQVAM DE VETVSTISSIMO Gallorum sermone, de ipsorum nominibus, de transmigratione & primis in Italia sedibus satis superque dictum est; nec nobis proposuimus sigillatim cuiusque ciuitatis præcipuas res atque proprias inuestigare, nec illa ad indolem moresque Gentis spectantia, quæ in vulgus nota sunt, ex iis scriptoribus qui omnium studiosorum manibus teruntur, persequi; multo etiam minus varios bellorum, quæ gessisse quondam apud Latinos & Græcos auctores leguntur, explicare successus: hoc vnum reliquum videmus, vt priscam ipsorum religionem, cuius Cæsar mentionem fecit, breuiter aperiamus. Fateor equidem lubenter, res gestas Gallorum dignissimas esse, & opera mea & aliorum lectione; sed quia mihi actum agere, & alienis me plumis venditare non lubet, aliis hæc relinquo, qui se non tam rerum hactenus incognitarum inuentione, quàm Ciceroniana eloquentia, mihi semper magis laudata, quàm vel minimo opere quæsita, commendare possunt. Nolim cum Manilio dicere: *Nulli veterum debebimus orsa.* licet id multo quàm ille veriùs iactare possim: sed ausim profiteri, me de priscorum scriptis ea in lucem protulisse, quæ iam olim per multa seculorum volumina in Cimmeriis tenebris sepulta iacuerũt; inter quæ & hæc Gallorum numina à Iulio commemorata hactenus delitescunt, quantumuis se Latini eorum nomina rectè intelligere & explicare posse arbitrentur. *Gallorum numina.* Citra itaque longiorem inutilis præfationis moram, ipsum Cęsarem audiamus. Deum, inquit, maximè Mercurium colunt. Huius sunt plurima simulacra. Hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasq́. habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam. De his eandem ferè, quam reliquæ gentes, habent opinionem, Apollinem morbos depellere, Mineruam operum atque artificiorum initia tradere, Iouem imperium cælestiũ tenere, Martem bella regere. Huic, cùm prœlio dimicare statuerunt, ea quæ bello ceperunt, plerumque deuouent; quæ superauerint animalia capta, immolant, reliquasque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus harum rerum exstructos cumulos locis consecratis conspicari licet: neque sæpe accidit, vt, neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet; grauissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Reliqua quæ de Dite adiecta sunt à Cæsare, nihil attinet rursus adscribere, eo quòd modò, qua sint ea ratione capienda, explicarim. Percommodè sanè accidit, quòd statim in primo sacrorum limine Mercurius occurrat. Cùm enim hic Deorum sit & nuncius & interpres, rectissimè poterit, quid nominibus ipsorum denotetur, enunciare. *Mercurius Gallorum Deus.* Dic igitur Mercuri supreme, non tu fabulosè nepos Atlantis, quid caussæ est, vt te Mercurium non Latini tantùm, sed Galli etiam vocarint? An fortasse Cæsar Gallicum tuum nomen Latino permutauit, atque ita dixerit à Gallis Mercurium coli, vt non sub hoc nomine, sed alio id fieri intelligendum sit? Quàm, bone Mercuri, te facilem præbes! Audio te dicentem (nisi me vigilantem somnia deludant) tantum abesse vt suspicari debeamus, Gallos alio quàm Latinos nomine Mercurium & cæteros Deos hic nominatos coluisse, vt contrà potius sic sit statuendum de veritatis arcanis, Mercurij aliorumq́. nomenclaturas Gallicis natalibus ortus suos debere, atque de prisca veterum Gallorum lingua id genus nomina apud Italos remansisse. Hos enim nihil sani de Mercurij nominis caussa dicere posse, nisi velint à mercibus deriuare; quod si faciant, rogandos esse, vnde merx apud Latinos dicatur: at cùm hic hæserint, Gallos esse & Mercis & Mercurij nomen sibi vindicaturos, clarissima, cur sic facere iure suo possint, allata ratione. Vt igitur Mercuri, quæ te præmonstrante didici, ea aliis, pro eo ac bonitas tua postular, communicem,

communicem; suppedita mihi, quæso, verba, quibus quàm clarissimè nomen tuum, &
Mercurij nominis explicatio, & etymon. deinde cæterorum exponatur. Mart, quæ vox Latinis nihil significat, Gallis veteribus
& nobis hodiernis luculentam habet interpretationem. Primùm enim vt verbum v-
surpatur, quoniam actus rebus in omnibus primas sibi sumat; pro eo quod Latini di-
Mart. cerent, attentè considero. Eius significationis hæc ratio est: Mar vocali breui idem est
Mar. *Ar.* quod exspecto & tempus duco, à me-ar, quod est cum tarditate. Ar tardum fit à Ra,
Ra. quo celere notatur; per conuersionem ad oppositam notionem. Nam ad diligentem
considerationem opus est vt cum tarditate rem tractes, ne quid celerem transitum la-
Moror, Mora. teat & fallat. A mar Latini Moror & Moram retinuerunt, citra domesticam ety-
mologiam. Nunc à mar & rat quod significat tango, fit mart, per concisionem bre-
uitatis caussa, nobis, vbicumque ea fieri potest, gratissimam, quòd idem notat quod
accuratè expendo rem quam tango, & in eius contactu diu moram traho. Quod e-
nim consideramus, id aut sensibus aut mente contingimus per spectra à rebus ad sen-
sus, & hinc ad intelligendi vim destinata. Explicatum huius compositionis intuere,
& diu considera; & quanto diutius consideraueris, tanto admirabilius artificium iu-
dicabis. Mora postulatur, & ea non ad quiduis, sed ad tangendum. Consideramus e-
nim res vt naturam earum attingamus. Tactus rursum non cuiusuis rei, sed eius, quam
solam vt contingamus omnibus votis optare debemus. quod nos monet ipsius Rat
conuersio, quæ Car profert. Car autem, id est, ex animo dicere debemus; Te-ar, id
est, ex toto corde te oro vt maneas. At quem sic compellare oportet? Eum nempe qui
manet in æternum, cui illi nobiles olim dixerunt viatores: *Mane nobiscum Domine,*
quoniam aduesperascit. In huius igitur consideratione, cuius solius perpetuam nobis
præsentiam orare debemus, longa mora trahenda: cætera quæ ad hunc contingen-
dum non conducunt, celeriter transeunda. Sed, vt dixi, quãto diutius verbum hoc, quo
considerare notatur, considerabimus; tanto plura sese offerent mysteria. Suggerit enim
& hanc notionem, vt sit quasi Mi-arc, id est, mihi concludo & mecum seruo. Ab Ar e-
Arc. nim & Rac fit Arc, quod arcere dixerunt Latini, non agnita vocis ratione: & hinc Arc
Arceo, es, ere. Arca, æ. pro cista, quæ nimirum contactum rerum conclusarum demoratur. Quamobrem
hac compositionis via docemur, perpetuam nobis arcam circumferendam, in qua re-
rum omnium ideæ conseruentur, cum quibus externa omnia tanquam cum perfectis
formis conferantur. Quid multa? M littera intus mugiens, & Ar pro mora, & nota-
tio ipsius C ad se retrahens, aliam rursus, licet eòdem tendentem, offerunt contem-
plationem. Porrò vt cernas quò sis attenta hac consideratione peruenturus, ichnæum
consule Mercurium: is te per vocis vestigia retro lecta ad Cram deducet, quò nos
Cram. vernaculi nostri pueri vocant, cùm sibi ex Cram crepundia empta volunt. Cram enim
quamuis tabernam rerum venalium significat; cuius notationis caussam non sola ich-
næa habet conuersio, sed prorsa etiam ipsius cram auditio. Nam cram in Car-ram so-
lutum, rei caræ notat extensionem. cuius vocis etymologiam Hispani exprimunt, dum
pro cram *Tenda* dicunt. Cara res per exochen accepta, an non illa est quæ hoc no-
mine cari est dignissima? Caritatem totam ex asse Deo deberi, ipsum ipsius nos do-
cuit Verbum. Porrò quis propriè Carus dicendus, vox illa Patris clamauit: *Hic est fi-*
lius meus dilectus, *ille qui dixit: Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet,*
Caritatis extensio. *& Deus in eo.* Verùm quam intelligemus huius caritatis extensionem? Extensionem
nimirum ipsius caritatis per totam rerum creatarum vniuersitatem, infinito latius pa-
tentem, quàm totus mundus vastissimis cælorum mœnibus comprehendit. Verùm in
hac latitudine vnus est hominibus propositus extensionis apex, citra quem cætera om-
nia bonitatis diuinæ latifundia nullam viam habent ad veram hominum salutem
atque felicitatem. Is in ea constitutus est extensione, qua Christus verus Deus & ho-
mo totum suum corpus in cruce expandit, ad omnes mortales viuifica sua morte com-
plectendos. Hæc igitur, hæc tandem verissima est rei carissimæ extensio, hæc taberna in
qua humani generis salus & beatitudo prôstat, non auro aut alio quopiam graui pre-
tio emenda, sed sola fide, spe & caritate comparanda. Videmus quò nos duxerit consi-
deratio. Ex mart venimus ad tram. In huius examine cernimus, vocem nulli rei magis
propriè conuenire, quàm Christo in crucis ara expanso, & pro omniũ salute immolato.
Quamobrem dum omnem considerationis vim ex mart ad tram referendã esse ichnæa
vocum

vocum monstret doctrina, atque ipsius Cram consideratio analytica nos doceat, eam solam tabernam primùm & maximè hoc nomine dignam esse, quæ nobis Deum ipsum in cruce demonstrat extensum; intelligimus omnem animi nostri attentionem in eo versari debere, vt de caritatis in cruce extensione omnium latissima, & omnem complectente felicitatem, quàm diligentissimè semper & vbique cogitemus; & hanc iudicemus eam esse considerationem, ad quam respexit vocis architectus, id in omnibus vocabulis molitus, vt eorum ratio in summis eorum quæ significationis latitudine comprehenduntur, præstantissima semper cerneretur. Atq. hæc quidem de Mart & Cram, mirificis prorsus & diuinis vocabulis, & non sine diuini numinis instinctu vel à primo fabro concinnatis, vel à me ad caussas suas solutis. Quòd si quàm latè patet extensio, quæ per Ram denotatur, nobis sit explicandum, antè nos dies, quàm ingens & spissa rerum consideratione dignissimarum deficeret silua. Hoc tamen non est silentio transcundum, vocem hanc Ram non solùm extendere notare, sed in frequenti etiam vsu esse, pro eo quod est rem feliciter citra omnem culpam aut errorem deducere ad perfectionem. Quid cari extensioni magis conuenit, quàm hoc ipsum? Quid magis declarat, quam ob caussam carus ille Dei filius sit extensus? An non ob id, vt humanum genus ad vltimum summæ perfectionis finem explicaret, atque, vt communem vocis vsum sequar, erugaret? Quamuis verò hæc sit ipsius Mart & vera & prima fabricatio; transit tamen ad alia, in quibus vt non sit summa illa considerationis caussa; est tamen aliqua ad communem vitæ rationem vtilis & sæpe necessaria, ne suprema supremæ tabernæ consideratio patiatur impedimentum. Cùm enim citra pacem, quam Christus magister noster omni domui solet precari, nequeas cùm vllo fructu supremam illam tabernā intueri atque considerare, neq. pax citra iustitiam, suum cuique tribuentem, constare possit; diligenter suū cuique fuit notandum, & signis certis distinguendum, ne controuersiæ quicquam cōmunem turbaret tranquillitatem. Signum igitur eiusmodi Mart etiam vocarunt, propter necessariam eius considerationem, quod in regionibus quidem limes est, in aliis nota quæpiam propria sua cuiusque. Itali & Hispani à Gotis eandem vocem sunt mutuati, quæ perpetua, dum ipsis manebit, Marca erit, Latinam linguam Teutonum phrasibus & vocabulis in hanc formam, qua nūc eam quam Romanam vocant, & scribitur & sonatur, redactam fuisse. Hinc Marca Anconitana, Marca Taruisana, & quamplurimi alij limites. Hinc Comites limitanei Marchiones vocati. Hinc Marca apud eos pro quauis nota ad cognoscendum quid suum cuique proprium sit, facta. Porrò vt pro Mat nostrates plerumque mer dicunt pro moror; ita & mert pro mart ferè semper efferunt: quod non nostrates modò, sed Germāni etiam faciunt superiores. Nec alio modo veteres Gallos pronunciasse Merx & Mercurius, satis declarant vocabula à primis siue Cimmeriis siue Gallis retenta. Latini itaque Merx ex mert nostrati voce fecerunt, qua forum notamus, cùm ipsis res venalis sic vocetur. Forum autem mert dicitur ab imperatiuo, quasi diceres, Considera quid emas aut vendas. Neque enim parua opus est in emendo & vendendo consideratione: qua qui caret, ei forum non censeo frequentandum. Merx à mert deriuari, obliqui casus declarant; ac mox inde Mercor verbum cum sobole. A mert item fit mert-ur, pro eo qui perfectam habet considerationis excellentiam; quæ cùm penes Deum tantùm sit, nomē hoc Deo est consecratum. Vt excellens in vnoquoq. genere dici, & cōtrarium eius esse Au, cùm crebriùs dixi, tum paulo antè indicaui. Cæterùm quod dico Dei nomen esse, id non sic capiendū vt alius hic Deus, alius verus Deus & supremus intelligatur. Vnus est Deus, non plures; vnus, inquā, vnus, tam variis tamen nominibus inuocari potest, quàm varia sunt vota mortaliū, & quàm varia pollet efficacitate. Sic Druidū religio intelligatur, & nisi sic intelligatur, non Druidum religio, id est, veritatis doctorum, sed mendacium, impietatis fabricatorum superstitio & idolomania dicetur. Sic eos cogitasse, cùm alia, tum ipsum Alphabetū, quod Latini retinuerunt, demonstrat: in quo oratio mox ab initio ad ipsum Vnum destinatur. Nō alius Iupiter, alius Mercurius, alius Mars, alius Apollo, alius Hercules, alius Minerua, alius Iuno, alius Venus, sed vnus Deus omnia in omnibus, vtpote omniū bonorum, qualia qualia ea sint, in omnibus principiū internum. Quamuis ergo alia bona aliis exprimatur nominibus, omnia tamen vocabula fontē cuiuslibet eorū notantia, pro vno Deo accipiuntur: nec aliud vocū indicat diuersitas, quàm bonorū ex vno fonte

Ram.

Mart.

Marca.

Marchiones.

Mer.

Mert.

Merx, mercis.

Mert.

Mercor, aris.

Deo cur multa nomina tribuantur.

fonte manantium diuersitatem; quæ cùm infinita sit, nullis vnquam, quamuis multis, vocibus poterit æquari. Cùm enim rerum multitudo vocabulorũ multitudinem longissimè excedat, & nulla rerum forma sit, quátumuis exigua, cuius proprium & præcipuum esse, quo ab aliis distinguitur, à Deo non promanet ac dependeat; pauciora nomina inueniri, quàm Deo tribui possunt, fateamur necesse est. Quamobrem si Deorum diuersitas & multitudo, nominum diuersitatem & multitudinem, quæ verè vni Deo dari possunt, sequeretur; nec Varronis nec Hesiodi numerus omnem Deorũ multitudinem expleret. Plato Ideas agnouit, quæ alij ipsius supremæ mentis (vt Anaxagoræ more loquamur) exemplaria dixerunt, alij substantiis incorporeis tribuerunt, quibus Deus in creando conseruandoque vtatur administris. Quicquid vel hi vel illi dicant, quicquid etiam contra Ideas Aristoteles disputet, quicquid earum nomine Plato intellexerit; hoc saltem apud omnes cùm Philosophos, tum Christianos extra dubitationem positum est, nihil omnino quale quale sit, vel essentiam vel esse aliquod habere, quod non ab ipso vno & supremo ente proficiscatur. Ipsum autem illud supremum, à quo omnia pendent, non possumus nouisse, nisi ex iis quæ in nobis deprehendimus; atque idcirco ne nomen quidem ei proprium aliquod fabricari. Ex Vno enim nobis noto, ipsum Vnum vocamus, cùm tamen omne Vnum, quod nos cogitatione comprehendimus, excedat modis infinitis. Ex nostro esse, ipsius esse æstimamus; & quamuis illud ad summum cogitationis apicem extollamus, longè tamen subsistimus ab ipsius esse perfectione ac integritate. Ex nostra vita, quæ mentis actio est, de ipsius vita iudicamus, atque ita de singulis rerum perfectissimarum, in notitiam nostram venientium perfectionibus, ad ipsius ascendimus perfectionem. Hac via Aristoteles duodecimo primæ sapientiæ libro ad Dei vnius venit cognitionem, progressus à perenni cæli motione ad primum motorem, à quo cælum & omnem naturam dicit pendere: eius deinde quærens vitam, vitam nostram examinat & diligenter expendit, in qua cùm mentis actio supremam occupet arcem, ad eam pergit, quæ summæ coniuncta est voluptati; qualem vt perfectissimus homo persentiscit aliquando, ita Deus habet sempiternam; sed tanto præstantiorem, quanto præstantior Deus est creatura. Nec vlterius nos prodire sinit captus humanus. Quicquid igitur de Dei essentia, bonitate, vita, voluptate, & cæteris quæ de ipso differentibus occurrunt, dicimus, id analogia quadam aut potius scala, omnem intelligentiæ & analogiæ terminum excedente, ad eum referre oportet: sic vt semper supremis aliquid longissimè superius, & altissimis altius cogitemus. Quando igitur Dei notitia quadam rerum nostrarum comparatione & acquiritur & constat, non mirum si nomina quoque ex eodem fonte deriuentur. Verùm ad hanc contemplationem nunquam fortasse venissemus, nisi necessitas viam aperuisset, atque ad eam compulisset ineundam. Tum enim demum vota concipimus & cæli ianuam pulsamus, cùm rebus nostris diffidimus; tum Dei imploramus auxilium, cùm nos vires deficiunt humanæ. Ad famem depellendam sementis necessaria; at ea citra pluuiam, quæ in nostra manu non est, nunquam lætam segetem dabit. Atque ita de cæteris, quorum homines indigent, iudicandum; dicendumque inter frigidos mortales ad Deum orandum plurimum semper stimuli incitamentique fuisse in egestate. Hinc nobis & veteribus Gallis necessitas Noot vocatur, eo quòd maximus eius vsus sit is, quòd nobis Deum ostendat. Quemadmodum enim Noot necessitatem; ita eius Ichnæum vocabulum per vestigia retro lectum idem significat quod ostendo & monstro. Omnia enim monstrat atque docet necessitas, & semper docuit & docebit. Hinc fit vt ex iis nomina Deo fabricemus, quæ vt ipse nobis largiatur optamus & frequenti petimus oratione. Quoniam igitur ante omnia nusquam maiore opus est consideratione, quàm in Deo rogando, quo tota religio continetur; in primis hoc orandum maiores censuerunt, vt è copiosissimo perfectissimæ suæ intelligentiæ penu mentibus nostris eam gratiam adspiret, qua considerate cùm de cæteris rebus omnibus, tum de ipso in primis cogitare possimus. Ex hoc igitur voto, quod mentis nostræ tarditas atque caligo concipere coëgit, Deum vocauimus Mercurium; simul summam ipsius in expendendis intuendisque rebus omnibus ipso nomine laudantes perfectionem; simul orantes, vt huius excellentiæ particulam aliquam nostris quoque mentibus infundat, vt

omnia

Idea.

Necessitas stimulus est ad Deum orandum.

Noot vocabuli significatio. Toon.

omnia & diuina & humana; cælestia & terrestria, suprema, media & infima, & horum singulas tum partes tum proprietates accurate expendere queamus. Cùm igitur prisci illi nostri maiores Deum Mercurij nomine nuncuparunt, Aristoteli mihi præiuisse videntur, qui contemplationem Dei sempiternam; sempiternam Dei vitam esse dixit. Quod si excellens hic vir intellexisset Mercurij nomé, nunquam Deum alio nomine vocasset, propterea quòd eius notatione comprehensa sit & vita Dei sempiterna; & ipse adeò Deus; quem nihil aliud esse, quàm puram suam & simplicem & perpetuam actionem, ipse Aristoteles definit, atque ea sententia summum primæ sapientiæ caput absoluit. O Mercurij supreme contemplator, & hac ipsa contemplatione æternam tuam dimense felicitatem, dignare nos vel vna guttula huius considerationis, vt ea sempiternæ tuæ beatitudini deuinciamur! Habemus interim gratias quàm possumus maximas, & vt maiores habere possimus, tua gratia nobis largiatur, de tam benignè communicata huius nominis interpretatione, qua cernimus totius doctrinæ Metaphysicorum, vt vulgo vocantur, summam contineri. Cùm Vr perfectum notare dixerimus, & Mer contemplationem; quid reliquum, quàm vt hoc nomine Deus dicatur perfecta contemplatio? at perfecta nulla esse potest, quæ non sit sempiterna, quia quod aliquando non sit, ei multum ad omnes perfectionis numeros absoluendos deesse intelligatur, vt egregiè ab Aristotele traditum habemus. Si Deus igitur definitione vlla explicari posset, hæc eius esset vera ex Peripateticorum sententia definitio, quam Mercurij nomenclatura vernaculo nostro sermone declarat. Eòdem igitur Aristoteles, quò primus nominum nostratium architectus, adspirauit; & haud scio an quicquam in tota eius doctrina dignius sit admiratione. Cùm igitur vterque vnum Deum prædicet, atque eum æterna contemplationis suauitate describat, num putandum vel ab vtroque, vel ab altero horum plures Deos receptos; vel Deo nascendi aliquod principium tributum fuisse? Mentis omnino, & rectæ rationis, & communis adeò sensus inops sit oportet, qui his quæ modò de amborum sententia in medium attuli, non dico consideratis, sed vel leuiter auditis, sibi, sic vt existimet, persuaderi sinet. Iniquissimi sanè Mercurio fuerunt, vel, si verum dicere velim, ex professo hostes, qui eum turpi lucro præsidere finxerunt. Nusquam maior fuit Draconis & inuidia & fraus, quàm in diuinis nominibus corrumpendis, & eorum maiestate, à vero Deo ad se detorquenda. Vsus est in sacrilegio hoc impiissimo, cùm aliis subsidiis, tum auaritia maximè, & insatiabili opum quærendarum furore; de quo Mammona in Euangelio Deo ex diametro repugnat. Qui enim, vt Ennius inquit, sui quæstus caussa fictas suscitant sententias, ij Mercurij & nomen & honorem vni Deo vt debitum, ita à primo nomenclatore consecratum, ad mendacem superstitionem transtulerunt: & ei, qui reuera Mammona est, & ante hominem creatum, Dei inimicus, dedicarunt. Transiit ergo diuinum perfectæ & sempiternæ contemplationis nomen ad sordidum & abiectissimum opum per fas per nefas quærendarum studium, à summo supremæ felicitatis apice detrusum, & præcipitatum ad infimum vitiorum & turpitudinis barathrum; illorum maximè præsidio Draconis venenum promouente, qui titulo sacro sese populo venditantes, diuinorum omnium & totius veræ religionis materiam cauponantur, vt rursus Enniano vtar vocabulo. Sed quid dico cauponantur? cùm in fœdissimis fornicibus prostituant, & pro larua & fuco vtantur, quò turpissimam meretricem, omnium mendaciorum matrem, pro veritate miseris adulteris supponant. Hac via, hoc modo, hac ratione non Mercurij tantùm, sed omnia etiam alia Dei vnius nomina ad Draconis castra traduxerunt. quorum ille præsidio atque signo miserum mortalium genus ad se pellectum æternis carceribus manciparet. Traduxerunt inquam illi, qui sui quæstus caussa fictas suscitant sententias, & in rebus diuinis non sordidos tantùm agunt caupones, sed lenones etiam turpissimos, omni scelerum genere inquinatos. Hi faciles eorum omnium habuerunt aures, qui Deum, & cælum, & omnes cælorum intelligentias prauis suis cupiditatibus cupiunt subseruire. Quis enim eorum, qui sese auaritiæ totos deuouerunt, non cupiat eum adorare Deum quem audiat, cuiuis lucro & honesto & inhonesto præsidere, quem manibus videat plenam porrigere crumenam, quem intelligat nó mercatoribus tantùm, sed furibus etiam

Auaritia, caussa idololatria.

fauere,

Dei sacrosancta nomina ad idolomania officinam detorta

Mercurij varia epitheta.

fauere, atque summatim omnia pecuniæ faciendæ studia, qualia qualia sint, semper & vbique, si adesse velit, prosperare? Est quisquam qui forma cuiuspiam puellæ captus, non cupiat Deum pulcritudinis præsidem vota sua promouere? Irati &, exitium cuipiam parantes, nónne ipsum quoque Deum vellent vltrices manus hostibus suis inferre? His igitur & id genus libidinibus ardentes, nihil lubentius admittunt quàm eorum doctrinam qui Deos fingunt ad hæc studia promouenda., si colantur, paratos: quos vt habeant tam diuersos, quàm diuersa sunt vota mortalium; omnia sacrosancta Dei nomina à priscis quondam patribus religiosè facta, ad meretriciam idolomaniæ suæ officinam detorserunt. Hinc tot Dij mendaces extiterunt. hinc Mercurius accepit crumenam, cuius pecuniis venerabile ipsius nomen proditum est, & Mammonæ consecratum. Hinc κερδῷος; hinc ἐμπολαῖος; hinc κλέπτης; hinc δόλιος; hinc ἐριούνιος dici cœpit: atque adeò ab illo contemplationis diuinæ culmine ad infimas vilissimorum homuncionum sordes, nomenclatura, qua nihil diuinius detracta est. Quod de hoc nomine dico, de cæteris omnibus dictum intelligatur, ne sæpius eadem nobis cantio iteranda. Extincta igitur prorsus hoc modo vera fuit religio, & omnia diuina nomina, quibus ea consignata fuerat, in cacodæmones translata: quæ pestis eo maiores accepit vires, quòd Cimmerij sermonis vsu perdito, quid sacris vocibus significaretur, vel pauci omnino, vel nemo sciret. Quamobrem meritò Christiani hæc nomina reiecerunt, vt fœdissima idolomania sic conspurcata, vt ne vel exiguum quidem veritatis vestigium in iis appareret. quos tamen rogamus ne ægrè ferant, si nos primam eorum originem monstremus, & doceamus, primos nostros parentes Iapetum & Gomarum & Ascanium non fuisse tam dementes, vt plures Deos vel crediderint esse, vel nominibus indigitarint. Quòd si Aristoteles ratiocinando eò adspirauit, vt vnum Deum esse nec plures esse posse demonstrarit; num putabimus Nochi doctrinam apud Iapetum & Gomarum & Ascanium, & cæteros eiusdem linguæ proximè posteros minus valuisse quàm philosophi sententiam; veram illam quidem, attamen è falso æternitatis mundanæ principio collectam? Absit vt tam iniqui simus iudices in primos nostros maiores. Longè aliter Plato de Prometheo suo sensit: longè aliter de iis qui primo mortalium ortui fuerunt proximi. Liceat igitur & nobis bene ominari, liceat Iapetum, quem Deus præ cæteris honorasse videtur, à tam fœda suspicione liberare. Liceat nobis clarè profiteri quod ipsa nomina à maioribus facta clarissimè demonstrant. Non obsit piæ primorum patrum doctrinæ quæstuosa & insana degeneris posteritatis idolomania. Nemo sit tam barbarus, nemo tam obstinatus & peruicax crassæ ignorantiæ patronus; nemo tam ingratus & impius erga optimos suos parentes, & germanos veri Dei, non cultores modò, sed etiam oariisteos & auditores, vt eos insimulet tanti furoris, quanto illi pòst correpti sunt, qui bona nomina pessima fide ad cacodæmonũ cultum transtulerunt. Sit tandem fas veritatem à tam longo tot seculorum decursu in ignorantiæ claustris captiuam, postliminij iure in priscam restituere possessionem. Ne inuideamus, obsecro, veris veri Dei nominibus has vindicias, quibus genuini ipsorum natales à vesanis figmentis & crassis errorum tenebris liberantur. Quemadmodum idola & maligni eorum spiritus longissimè absunt à perfecta sempiternæ contemplationis suauitate; ita sacrosancto titulo, quo hæc absoluta diuinæ contemplationis perfectio nuncupatur, exuantur. Cognoscamus tandem furtiuum & sacrilegum mendacissimorum spirituum ornatum atque fucum, quem ex sacris vetustissimorum patrum scriniis suppilatunt, vt se Dei nominibus miseris & errabundis mortalium animis venditarent. Iam capiamus & hunc fructum, quo vix video maiorem hominum animis vel nunc labantibus, vel modò ad impietatem & atheismum prolapsis, offerri posse, vt nimirum ante oculos positam cernamus tabulam, in qua liceat videre depictum admirabilem quendam concentum religionis Christianæ, & eorum quæ sacris veterum Cimmeriorum nominibus continentur. Quòd si Deus Sibyllis extra Abrahæ posteritatem natis, salutis humanæ mysteria voluit reserare, quid ni fateamur, eum antiquissimis etiam illis quibus in diluuio pepercit, eadem arcana reuelasse? & hos ea sacris nominibus vel intexuisse, vel à maioribus intexta accepisse, & per manus ad posteros mandasse? Diligentissimè itaque cùm cætera omnia Dei nomina cõsideranda, tum hoc considerandum & expendendum etiam diligentius, quàm quæ

diligentissimè ad trutinam examinantur, quò ipse considerationis & contemplationis perfectæ princeps denotatur. Quamobrem ne commenticiam videar aut fortuitam vocis dedisse significationem, videamus an ea picturæ quoque & sacris veterum signis quæ hieroglyphica dicuntur, & reliquis prꝛterea eiusdem Dei nominibus respondeat; quæ quidem non sint ab impostoribus & Mammonæ discipulis profecta. Antiquissimũ Mercurij signum quadratam pilam fuisse, satis liquet, cùm ex aliis, tum ex Pausaniæ testificatione; qui in Messenicis scriptum reliquit, Athenienses Hermas quadrangula figura facere solere, atque inde vt ab antiquissimis eandem formam ad cæteros Græcos transiisse. Et hos quidem Mercurios mutilos fuisse, eiusdem tradunt Attica. Plutarchus in libello, Num seni gerenda sit resp. Mercurij statuas manibus pedibusque carere scribit, quibus tamen membrum erectum additum sit. Quis hic non mox agnoscit, vetustissimos illos minimè credidisse, Mercurium vel hominem aliquando fuisse, vel ex hominibus natum? Non quærimus itaque modò quis fuerit Atlas, quæ Maia, & quot fuerint Mercurij: quod longioris esset & immaturæ adhuc disquisitionis. Id quæramus, quare fuerit mutilus & galeancon, id est, vt Galenus interpretatur, humeris breuioribus & contractis. Certè ipsum mox signum prodit, se nullam historiam aut hominis memoriam indicare, sed esse purum putum symbolum: nec esse tamen huic prisco & vetustissimo Mercurio quicquam cum quæstuosis hominibus commune, vtpote cui nec crumena sit, nec manus ad pecuniam & merces tractandas, nec pedes quibus more mercatorum per omnes terras lucri caussa discurrat. Quid? quòd eam habet formam qua ad corporis motionem nihil ineptius? Aliud igitur olim Mercurij & nomine & statua denotatum est, quàm vel illi arbitrantur qui de parentibus quærunt, & in iis variis hallucinantur sententiis; vel alij credunt, quibus placuit à mercibus nomen accepisse. Nemo nescit quadratam figuram summæ firmitatis habere prærogatiuam, hac ratione longissimè remotam ab omni motione. Capite igitur contemplatio conuenientissimè designatur, propterea quòd hominis intelligentiam oporteat phantasmata intueri, à sensibus externis ad internos deriuata, si vel minima rerum sit futura consideratio. Horum quando caput sedes est propria, propriumque instrumentum; nullum signũ corporatum quidem inueniri poterit, quo rectiùs aptiusque contemplationis vis intelligatur. Præterea quia humanum caput in parui mundi regno supremũ est, supremum sibi rerum omnium agendarum imperiũ vindicans; ratio symbolica postulat, vt contẽplatio nõ quæuis, sed eius intelligatur, qui in magno mũdo summus est, summamq. habet potestatem. Iuuatur hæc significationis ratio ipsa humani capitis figura, qua efficitur, vt Deum per rotundam totius mundi vniuersitatem omnia perinde administrare intelligamus, ac mens nostra id quod capitis rotundi complexu continetur. Et quemadmodum hæc cerebri spatiis non contenta, sese infinitis discursibus ad omnia contemplanda distendit; sic Deum quoque magni mundi mœnibus minimè septum, ad infinitam sese vlteriùs porrigere infinitatem. Caput ergo humanum diuinam designat contemplationem, multo magis totius mundi egressam terminos, quàm capitis nostri speculatio sedis suæ metas excedit. Sustentatur verò caput quadrata pila siue columna, qua firmitas maxima & stabilissima indicatur. Hac igitur perfectio ea quæ per vz in Mercurij nomine signatur, intelligenda, eo quòd nihil sit perfectum, quod nõ stabile & perpetuò sibi constans; atque adeò ipsa stabilitas & constantia rerum omnium absoluit perfectionem. Neque is qui semel cuique suum reddidit, iustus; neq. qui semel mortem contempsit, is fortis; sed qui hæc constanter & perpetuò facit, præclarum horum nominum decus meretur. Hinc Aristoteles hominem vocauit tetragonum; cuius videlicet omnia ita rectis angulis includerentur, vt nihil de ipsorum lapsu aut inconstantia esset verendum. Sed eiusmodi hominem, qui reuera sit tetragonus, nusquam gentium inueniemus: nec fuit quidem vllus vnquam talis, vno solo excepto Christo; cuius humanitas diuinitati innixa atque vnita, tetragonum illud quadrangula Mercurij basi designatum extra omnem reprehensionem (quod Peripateticus ex Simonide adiecit) reuera præstitit, & perpetuò est præstitura. Quamobrem sicut Mercurij nomen, ita & eius statua diuinam contemplationem sempiterna stabilitate firmatam designat, qua Stagirita Dei vitam descripsit. Nulli itaque mortalium vel nomenclatura vel statua applicanda, si perpetuam significationis veritatem, pro eo ac oportet, in diui-

Hermarum figura.

Mercurij statua & eius symbolica significatio.

Tetragonus homo.

nis symbolis tueri velimus. Cuilibet itaque nunc liberum esto, existimare quis sit, vel Deus, vel homo, cui adamussim quadrent ea quæ & prisci illi Mercurio suo tribuisse cernuntur, & à me de Peripateticorum sentētia, non de triuialium scriptorum somniis sunt explicata. Sed quid ego hîc nitor cuiuspiam auctoritate, vbi ipsa perpetua stabilitas, & absoluta contemplationis perfectio, luculentam suppeditat demonstrationem, nulli hominum, præterquam illi qui & homo sit & Deus, hæc symbola posse conuenire, si ad summi iuris rigorem recenseantur & examinentur? Herodotus docet ab Ægyptiis Pelasgos, ab his Athenienses Deorum cùm nomina tum figuras accepisse, Mercurij tamen fascinum, non Ægyptiis, sed Pelasgis deberi. Cicero eum Mercurium (multos enim enumerat) quem Ægyptij colunt, tam reuerenter haberi dicit, vt nefas sit eum nominari. Ab hoc alium facit, quem Thoyt dicunt, litterarum & legum in Ægypto inuentorem. Videmus vt diuersa nomina varios pepererint Deos; & rursus ignorantia veritatis in vno nomine varios sibi Deos finxerit. Non licuisse Ægyptiis Mercurij nomen enunciare, credo ex eorum decreto, qui nomen Dei vetuerunt profano ore temerari: at ab eo nihil diuersum ipsum Thoyt fuisse contendo; apud illos, inquam, primos & antiquissimos patres, penes quos adhuc religio vera à maioribus accepta & diuinis monitis tradita permanebat. Cæteros qui pòst Cacodæmonis fraude, & quæstuosorum Curetum auaritia decepti, fallos sibi Deos finxerunt, nihil moramur: id ab ipsis accepisse contenti, quod veteri memoriæ aliquod adferat adiumentum. Ægyptij à maioribus suis Chamo & Misraimo & cæteris vana & dementi superstitione imbuti, prodigiosa Deorum monstra coluerunt. Tandem Cimmerij è Phrygia profecti, videntur regionem omnem sibi subiugasse, & totam immutasse religionem; atque hinc extitisse illud antiquum apud eos figmentum, cuius allegoria Phrygum lingua antiquissima significaretur; quo nimirum semper recordarentur, diuina nomina de ipsorum lingua esse interpretanda, à quibus ea primùm accepissent. Huius rei cùm alibi, tum in Hieroglyphicis plura adfero argumenta: hic illud tantùm, quod ad Mercurium facit, attingam. Cicero, si exemplaria quidem sint emendata, Thoyt Mercurium vocari dicit: Plato & in Phædro, & in Philebo, eundem Theut nominauit: Alij Θωθ scribunt. Lactantius Carbilium laudat auctorem, qui quatuor dumtaxat Mercurios enumerans, primum facit Iouis & Maiæ filium. Nos diuersitatem hanc, hinc ex idolomaniæ fontibus, hinc è significationis veterum vocum ignorantia deriuatā negligentes, videamus quis hic sit Theut siue Thoyt, cui Ægyptij omnem & legum & artium tribuerunt inuentionem. Circumferuntur libri Mercurij Trismegisti, qui tamen se nepotem Trismegisti facit, non Trismegistum; quamuis malè distinguentium, vt quidam volunt, errore, vterque & auus & nepos Trismegistus vocetur. Iamblichus de Ægyptij sui præceptoris sententia multa millia librorum Trismegisto inscripta fuisse tradit; atq. adeò illo titulo omnes insigniri solere, qui de rebus diuinis quicquam docerent. Amo te Iamblichè de hoc tuo testimonio. Magnam tenebris lucem intulisti, & maiorem fortè, quàm ipse perspicere quiueris. Ex eo enim colligo, nullum vnquam hominem vixisse, cui vel Hermæ, vel Mercurij, vel Theut nomen principiò fuerit tributum; sed libros rerum sacrarum speculatores & interpretes, Mercurio siue Hermæ propterea inscriptos fuisse, quòd à maioribus accepissent, omnem omnium rerum diuinarum scientiam à Mercurij numine proficisci, atque idcirco ei omnia accepta ferri debere quæ de diuinis docentur; indignumque esse augusta sacrorum maiestate, si quis vel minimum eorum, hominum adscribat inuentioni. Eandem modestiam in cæteris artibus à Cimmeriis obseruatam fuisse credo, fatentibus & litteras & leges non hominis alicuius, sed ipsius Dei esse inuenta; cuius nomē silentio solo venerandum iudicantes, alterius nominis symbolicā notationem eius loco supposuerunt. Quemadmodum enim Deum, cuius vita sempiterna est sui ipsius contemplatio, capite designarunt; ita & Deum caput vocauerunt. quandoquidem Thot & Thoit, & dialecto Ambiuaritorū Theut, idem est ac si Latinus diceret, ipsum caput. Videntur sanè vetustissimi illi Ianigenæ nomen Dei, quod Got efferimus, in maxima habuisse reuerentia; atque idcirco licet quamplurima alia sacra nomina ad alias gentes emanarint, hoc tamen nunquam aliis populis sic fuisse communicatum, vt eius vsus vestigium aliquod sui apud eos reliquum fecisse cernatur. Alij aliis nominibus Deum nominant, & iis quidem è Cimmerio sermone sumptis: at nulla gens præter Cimbricam

Thoyt siue Theut dictus Mercurius.

Thoyt siue Theut quid significet.

Got.

cam trilitterum nomen Got stupendo artificio Trinitatem & personarũ attributa designans,vsurpauit. Hoc itaque arbitror nomen fuisse quod vetitum fuerit vulgò proferri; & loco eius Theut successisse, quo non Deus propriè, sed caput designatur, externum contemplationis symbolum atque simulacrum. Got nomen est solius Dei,nec de vlla creatura potest dici,Trinitatis,vt dixi, mysteria mirabili explicans arte, cui explicandæ iamolim librum dedicaui. Capitis verò nomen licet egregiam tesseram gerat; quia tamen soli Deo consecratum non est, citra maiestatis eius læsionem in profanorum ore natare potest. Sed vide quò prolapsa est plurimorum nostratium impietas, & audax sese in Orcum præcipitantium temeritas. Ad omnem ferè assertionem sacrosanctum hoc Dei nomen offerunt, & inuitum ad testificationem prouocant; quasi ineptissimæ nugæ & scelerata sæpe verba digna sint quibus Deus testimonium dicat. Thoit igitur siue Theut,siue etiam Thot Mercurius dicebatur,& solo capite designabatur, quod in quadratam columnam desinebat, qua notaretur tetragona eius firmitas nullam subitura reprehensionem;vnaque omnibus innotesceret,sensus communis non prorsus expertibus,figuram nō ad historiam,sed ad symbolicā rationem pertinere. Antiquissimis enim illis temporibus licet statuę & imagines mortuorum apud Semigenos & Chamigenos in tēplis collocarentur,& eius etiam, quē Deū vocabant, statuæ monstrarentur; Ianigenæ tamē diu ab hac consuetudine abstinuerūt: & si Plutarcho credimus,ad centum & septuaginta annos post Romam conditam nulla statua in Romanorum templis visebatur, eo quòd Deum mente,non corporis oculis cerni posse crederent. Id tamen sic ego interpretor,nullam quidem,vt sic dicam,tectam statuam, & ad omnia corporis humani lineamenta informatam tum temporis fuisse: fuisse tamen symbola & notas quasdā sacras sic factas,vt nemo eas vera simulacra existimaret.In his fuit vetustissimum Vortomni signum,quod Propertius multo ante Numam ad forum collocatum fuisse,carmine quodam suo prodit,quod ego ab Annij somniis, quibus seruire cogebatur,liberaui. Ne verò memoriæ alicuius hominis è mortalium numero falsa persuasione in diuorum numerum cooptati videretur, capita quadratis principiò columnis imponebātur,ea seruata eorum diuersitate,quæ de notationis varietate nasceretur. Cùm enim perfectam Dei contemplationem notare vellent;caput,additis alis & galero,sculpebant: cùm Dei venustatem, qua cælum & elementa & cætera omnia pulcerrimè ornauit,caput pulcerrimæ mulieris ponebatur. Hinc statua Veneris in Hortis Athenarum regione, in quadratam pilam desinebat; nihil aliud significans, quàm perpetuam & constantem Dei venustatem,quam rebus omnibus pro sua voluntate largitur. Erat autem tantæ vetustatis hoc signum,vt quando & qua ratione positum esset, nemo Atheniensium se scire profiteretur.Inscriptio Vraniam Venerem præferebat:quam cùm vnam Parcarum quidam interpretantur, aliquid illi quidem dicunt, sed quid dicant, non intelligunt. Græci faciliùs de sua voce, qua Parcam μοῖραν dicunt, quæ sint Parcarum officia explicarent. Nihil enim aliud Mœra significat, quàm eam Dei ordinationem, qua suæ cuique partes constant. Latini Parcam dixerunt, non à parcendo per Antithesin,vt Seruius credidit,quòd nemini parcat, sed à vetusto Cimmeriorum nomine.Parca enim nostris idem est quod ordino & ad æquabilem paritatem malum redigo. Par quamuis Latinum videatur, nostras tamen esse tum etymogia tum conuersio ichnæa demonstrat. Nam Pe-ar idem est ac si dicas fixum perduro, eo quòd paritas & æquitas omnis stabilitatis & durationis, inæqualitas & dispar rerum coitio omnis interitus caussam adducit. Iam Ca malum est quod Plato necessitatem vocauit;vnde Cahos quasi Ca-hoot, id est mali caput. Quidam igitur Parcas è Caho natas scribunt. Hesiodus semel Noctis filias, & iterum sui oblitus, Themidis filias fecit. Noctem Cahos intelligas. Plato dixit è necessitate, quam materiæ tribuit, genitas. Cæterùm Parca de nostra interpretatione eam significat diuinam potestatem quæ elementorum pugnantium inter se discordiam, quæ mali nomine designatur, æquitate quadam sic commiscet, vt ad certum temporis spatium cohærescant atque sub vna aliqua forma perdurent. Venus ergo Vrania Parca fuerit, pulcritudini pro sua cuique portione distribendæ conseruandæque præsidens; cuius æquabilitas nomen Parcæ perpetua constantia quadratæ pilæ symbolum meretur. Eodem modo Themidis signum quadrata fuit columna, ad stabilem diuinæ iustitiæ & æquitatis firmitatem designandam,

Statuarum forma antiquissimis temporibus.

Veneris statua in pilam quadratam desinens.

Μοῖρα. Parcarum etymon.

Par.

Venus Vrania, dicta Parca.

Ca. Cahos.

dam;quam ſi Parcam quoque dicas, nihil contra etymologiam pecces,eo quòd conue-
Themidis deæ deſcriptio. nienti ſemper modo procedat. Dicitur autem hæc horarum mater, eo quòd totius
temporis diuerſitas per horas anni diſtributa, ſeſe rebus omnibus æquiſſimam matrem
præbeat.Sed de hac plura in noſtris Amazonicis. Eodem modo antiquiſſimi illi Theo-
logi, cæteras Dei dotes conuenientibus ad denotandum capitibus in quadratas tra-
bes erectas deſinentibus indicabant, vt nimirum idem omnium eorum quæ ſignifi-
Termini dei deſcriptio. carentur, fundamentum eſſe cognoſceretur. Latini omnes id genus ſtatuas Termi-
nos, propter ſimilitudinem, vocant, eo quòd quadratis ſaxis agrorum fines diſtingue-
rentur. Numa Terminum conſecraſſe dicitur, quod dum fecit, idem fecit,ac ſi Cim-
brica voce Mercurium collocaſſet. Ne tamen quis lapidi diuinos honores tributos
Iupiter Terminalis. exiſtimet, Iouem Terminalem omnibus Terminis præſidem fecit; monens Deo in
primis curæ eſſe, vt ſuum cuique definitum maneat, & certis terminis incluſum. Et
Τέρμων. certè Τέρμων Græcorum, & Terminus Latinorum, & Hermes eiuſdem ſunt & origi-
nis & ſignificationis. Neque enim aliud inter Herman, & Τέρμωνα diſcrimen eſt,quàm
quòd hoc nomen articulum noſtratem habeat præfixum, quo illud careat. Eſt autem
Herman vnde cõponatur. Her-man vocabulum noſtras, quo, pro diuerſo poſterioris ſyllabæ accentu, & diuerſo
prioris ſyllabæ ſignificatu, duo diuerſa, eódem tamen tendentia, notantur. Her idem
Her. eſſe quod commune & publicum,in Hermathena docui.atque inde nomen ad exerci-
tum transferri, eo quòd is publicam cauſſam agat & tueatur. Man vocali breui, vir
Man. eſt, à ducendo nomen ſortitus: vocali longa idem eſt quod moneo. Vnde Her-
man diuerſa poteſt indicare; ſemel, vt ſit vir publicus, vel monitor commu-
nis: iterum, vt ſit vir exercitus, id eſt, ductor exercitus vel exercitus monitor. Mercu-
rius igitur pro Deo acceptus, Herman dicetur omnibus his modis, & quia Deus eſt
ſic publicus vt nemo magis, omnibus ex æquo prouidens neceſſaria; & quia omnes
communiter, tum interno mentis inſtinctu tum per cælorum exempla & vates & do-
ctores ea monet quæ maximè faciunt ad communem omnium ſalutem & felicita-
tem; & quia Deus item ſit vir exercituum, ab Hebræis etiam ſic vocatus, id eſt, dux
exercituum; & poſtremò, quoniam ſicut communiter & publicè monet omnes variis
modis; ita & exercitum monet quid ſit ex vſu reip. Ex ea itaque ſignificatione qua pu-
blicus monitor Hermani nomine intelligitur, factum eſt, vt ſermo Hermæ conſecra-
retur, eo quòd is quoque inter homines publicus ſit & communis monitor omnium
Hermanen. ἑρμηνεύω. cogitationum. Hinc ἑρμηνεύω pro interpretor, quia ſermo interpres ſit animi notio-
num. qua in voce Herman integrum ſeruatur, ſi Dorum more ἑρμανεύω dicas. Ex ea-
dem ſignificatione ratio pendet vt Hermæ pro illis quadratis ſaxis ponantur, quæ in
publico poſitæ, ſententias certas inſcriptas habebant, quibus homines publicè eorum
Hermæ in triuiis quid moneant. monerentur quibus opus eſſet ad vitam bene beatéque degendam. Hinc Hermæ a-
pud Athenienſes tum antiquiores, tum recentiores, quos Hipparchum erexiſſe Plato
tradit. in quorum vno ſcriptum erat, Admonet Hipparchus iuſta tenere velis; in alio,
Admonet Hipparchus omni ex parte cauendum eſſe, ne quis improbior amicum de-
cipere auſit. Hæc & id genus alia Hermis admonebantur; ita vt omnis eorum vſus in
publica vtilium rerum admonitione conſiſteret, vt vox Her-man, ſyllaba poſteriore
longo accentu pronunciata deſignat. Fateantur itaque Græci, ſe hoc vocabulum ve-
tuſto Cimmeriorum ſermoni, quo hactenus noſtrates vtuntur, debere. Nam Her ha-
Herban. Hertoch. Herba Latinis vnde dicatur. ctenus publicum ſignificat, dum Herbau pro publica via dicimus, & Hertog pro du-
ce communitatis. Vnde apud Latinos Herbæ nomen remanſit. Eſt enim Her-
ba quaſi Her-bat, id eſt, publica & communis vtilitas, eo quòd & herbæ commu-
niter proſint omnibus, & publicis locis citra omnem cultum paſſim enaſcantur, quò
adiumenta earum vel ad medicinam, vel ad alimentum omnibus ex æquo commu-
nicentur. Pro exercitu verò Her accipi nemo ignorat. qua ex voce fit Her-alt, id eſt,
exercitus ſenator, pro caduceatore. Her-berg commune & publicum hoſpitium ſi-
gnificat: qua in voce Italis etiam nunc cognita clariſſima ipſius Her ſignificatio ſerua-
tur. Quoniam igitur Herman tam varia ſignificat, fit vt Hermes variis rebus apud
Græcos præſideret. Hinc caduceatoris fungitur partibus, hinc ſermoni, hinc nunciis
publicis præeſt, hinc etiam in triuiis ad viam demonſtrandum collocatur: quibus
in omnibus quædam forma publicæ monitionis auditur. Quocirca Herman, vt &

nos

nos dicimus hactenus, & olim dici solere ἑρμηνεύς declarat, publicum monitorem significans, ad Mercurium tanquam ad finem tendere videtur; quia idcirco publicè moneantur omnes, vt accedant ad excellentem considerationem, quò & ipsi eius fauore ac gratia diligenter omnia considerare possint. Alterius itaque notatio ad alterius notationem viam monstrat, Herma publicè monente, & Mercurio perfectè considerante. Porrò Τέρμων nobis T'her-man diceretur, quod est ipsa publica admonitio, a longo in εἰ μέγα transeunte, iuxta commigrationis genus Germanis etiam vsitatum, vt in Man antè monuisse memini. & ipsum. Moneo à Man deriuatum doceret, nisi tempus longum in breue mutasset. A T'hermon Latini Termini nomen retinuerunt. Est itaque signum, quo agrorum & regionum fines denotantur, Τέρμων & Terminus vocatus, eo quòd sit ipsum illud quod publicè monet omnes, eum locum in quo fixus est, iustum esse finem. Et quoniam hæc publica monumenta finium designandorum caussa ponebantur, nomen Termini pro fine cœpit vsurpari. Cernis'ne nunc, quàm vocabula & symbola inter se consentiant, & quàm ad veritatis illustrationem necessaria sit originum & sermonis Cimbrici non vulgaris cognitio? Qui non omnino hebes est, & plumbea intelligentia præditus, is ex his & aliis modò à me expositis clarè cernet, nec Latinam, nec Græcam linguam accuratè vel intelligi, vel ad primordia sua posse deduci, nisi veterum Galatarum siue Cimmeriorum sermo radicitùs fuerit exploratus, & in principia sua vsque ad indiuidua elementa solutus. Liquet modò & hoc Ennium optimè fecisse, nedum peccasse, dum Termonem pro Termino dixit, eo quòd Termon Græcorum vox minus ab origine sua degenerarit, quàm Terminus nomen Latinorum. Docui in Amazonicis, Athenas & Spartam antiquissimas Græciæ vrbes à Cimmeriis olim conditas fuisse, & nomina earum citra Cimbrici sermonis opem explicari nequire: vnde efficitur, vt primos vtriusque linguę natales ad eum pertinere existimare debeamus. Quoniam verò dixi Termini nomine publicam notari monitionem, quæ communiter omnibus pateret, rectè ritualia statuerunt, Terminum sub tecto non esse colendum. Nunc itaque quiuis intelliget, eandem esse Hermarum & Termini significationem, & eam quidem ex eodem fonte deriuandam. Ex Numæ item disciplina intelligimus totam venerationem totumque cultum qui Termino exhibetur, ad Iouem pertinere, quem ea de caussa Iouem Terminalem vocauit: & quia Mercurius & Hermes idem Deus est, colligimus recta consecutione me bene fecisse, dum Mercurium Deum ipsum, qui vnus est, interpretarer; non illum quidem quauis ratione, sed ea, qua vitam suam sempiterna contemplatione definit. ad quam contemplationem, vt quàm possumus proximè adspiremus, Hermæ nomen nos commonefacit. Quamobrem benè dictus est Hermes Trismegistus, id est, ter maximus, quia nimirum vt pater maximus, vt filius maximus, vt Spiritus sanctus maximus; atque ita non tres maximi, sed ter maximus vnus in trina hypostasi. O excellentem considerationem, & optimo iure ei attribuendam, qui vt Mercurius est ter maximus; ita spiritu suo excellentissimam quamque in hominum animis absoluit contemplationem! Errant itaque toto cælo (quod pace doctorum hominum dicere fas sit) qui Mercurij Trismegisti ætatem vel inquirunt vel designant; nisi verbo incarnato, pro eo ac optimo iure possunt, Mercurij tribuant nomen. Qua autem ratione Trismegistus vocatur, eadem & Tricephalus apud antiquissimos dicebatur, & tribus capitibus insigniebatur. Hinc in triuiis lubenter eum collocabant, tum vt ternarij ratio haberetur, tum vt ipsius Terminus siue Herman omnes publicè moneret, quam viam quisque inire deberet. Est enim Hermani proprium viam docere, sed non quamuis; nec eam quæ vel Romam, vel Antuerpiam, vel ad aliam vrbem ducat, sed eam qua perueniendum est ad excellentissimam illam contemplationem quam Mercurius solus potest communicare. Hinc deinde à perfectissimo & summo ad imperfecta & infima consideratione detracta, factum est vt Hermæ ad communem viarum demonstrationem collocarentur: quo nimirum in omni loco occasio daretur cogitandi de eo quòd Hermæ statua primario suo symbolo moneret. Optimè igitur ab iis vtilitatis communis ratio subducta, qui quadratis Hermis sententias inscribebant, quarum monitu ad verum & primum Mercurium perueniretur. Mercurius ergo Tricephalus, & Trismegistus, & in triuiis coli solitus, vnus idemque est Deus ter maximus, & trino capite siue trina hypostasi,

Τέρμων.

Moneo, eis, ere.

Terminus vnde dictus & quid significet.

Termo dictus Terminus apud Ennium.

Trismegistus & Tricephalus dictus Mercurius.

postasi, quam capitis nomine veteres intelligebant, omnia gubernans. Non bene itaque illi, quisquis fuit, processit fabula, qui Pæmandrum nobis dedit, propterea quòd Mercurij Trismegisti auum mortalem, & mortalem filium sibi lectorique fingat. Docuit nos Iamblichus, omnes sacros libros Mercurio Trismegisto inscribi solere: at hic noster auctor non contentus doctrinam suam ad Mercurium referre, nomen Dei imperitè homini adscripsit: quem errorem cæteri omnes secuti, de Mercurij Trismegisti ætate, natalibus & maioribus quærunt. Fateor equidem ab eo qui impudenter, ne dicam sacrilegè, hoc sibi Trismegisti nomen sumsit, multa esse congesta Hermis & Mercurij doctrina non indigna, sed ea omnia confusa & malè digesta, & tandem etiam in fœdam detorta idolomaniam. Docet enim mirificus hic Hermes Asclepium suum, statuas duabus constare naturis, altera diuina, altera materiata; & hac quidem parte hominibus inferiores, illa verò esse superiores. O portenta! ô scelera! ô impietatem! Eáne de caussa plurimas de diuinis non malè dictas sententias præmisisti, vt earum illecebris nos allectos, tandem ad impiæ ignorantiæ & sceleratissimi furoris barathrum præcipitares? Abi cum tua doctrina ad mendaciorum patrem, & dic nihil tibi falsam Mercurij laruam profuisse. Quis Pæmandrum, quis cæteros libellos scripserit, & quando eos primùm hoc Mercurij titulo venditarit, nec legere memini, nec certò statuere possum. Platonis certè ætate necdum fuisse, inde satis constat, quòd cùm ipsius Theut faciat mentionem, nusquam meminerit Hermetis Trismegisti, nec Asclepij huius, nec Tat: quamuis fuerint qui Tat eundem cum Theut fuisse suspicarentur, nulla omnino probabili occasione ducti. Mea nihil refert, quando tandem emerserit: id satis esto demonstrasse, nebulonem illum quisquis fuit, idolorum patrociniū suscepisse, atque idcirco me suspicari, ab illo Iamblichi magistro, quē Annebonem, si rectè memini, vocat (neque enim liber ad manum est) contra Christianos confictum fuisse. Hinc illæ lacrymæ. Linquetur, inquit Pseudomercurius, iam vates repentè factus, Ægyptus, terraque quæ fuit diuinitatis sedes, religione viduata, numinum præsentia destituetur. Flet igitur pseudotrismegistus deiectionem statuarum & interitum idolomaniæ à Christianis profectum: flet item Asclepius, vterque videlicet cacodæmonum administer. Nec flent profectò immeritò, si personati illi hypocritæ idolorum fuerunt sacrifici, eo quòd de quæstu, quem cauponando impiam statuarum adorationem quotidie facere consueuerant vberrimum, actum iam esset atque conclamatum. Gallidus tamen fuit impostor qui ne Mose minus sapiens videretur, multa ex eius libris suppilauit: & ne plagium agnosceretur, aliis phaleris ornata, in publicum protrusit. Quò verò fraus magis celaretur, statim proxenetas sibi quæsiuit, qui confingerent ante Pharaonem, cui cum Mosi res fuit, huius libelli auctorem vixisse. qua in re quàm impudenter mentiantur, facilè cernet is qui Iosephum legerit, scribentem contra Appionem. Quæsiuit diligentissimè Diogenes Laërtius philosophiæ apud Barbaros initia, & cùm eius alios apud alias gentes professores inuenisset, nullius meminit Mercurij Trismegisti Ægyptij, immo omnem Ægyptiorum sapientiam ad Vulcanum refert, Nili filium. Illius ergo ætatis figmentum esse dico hunc librum Mercurio inscriptum, qua Christianorum religio idolorum cultum in Ægypto & Græcia expugnare cœpit. Sed quid hunc pluribus oppugno machinis? Ipse Iamblichus vnus de summis Christianorum hostibus Pythagoram & Platonem ex Mercurij non libris, sed columnis sapientiam suam hausisse prodidit; fassus interim sacros libros Mercurio inscribi solere, nulla tamen Pæmandri, quod equidem recorder, facta mentione. Redeo igitur eò vnde discessi, & Hermas, siue, vt nos hactenus proferimus, Hermanos aio nihil aliud, quàm symbola ipsius Theut fuisse, quibus graucs, de rebus præsertim diuinis, sententiæ incidebantur, quæ idcirco ad Theut velut auctorem referebantur; quòd omnis sana rerum diuinarum doctrina ab ipso capite, id est, ab ipso Mercurio, qui capitis figura notabatur, profecta esset. Quamobrem mirum non est, magnam olim & augustam omnino id genus statuarum venerationem fuisse, atque sacrilegos eos habitos, qui eas vel deiecissent vel mutilassent. Hinc Alcibiades in vitæ periculum adductus, eo ipso tempore quo classis Siciliam impetituræ vnà cum Nicia & Lamacho præfecturam gereret. Accusabatur

Pseudotrismegistus.

Herma & Hermanus idem est.

Hermarum violatores, sacrilegi habiti.

batur enim Hermas mutilasse; quæ res populo Atheniensi tam impia videbatur, vt morte esset expianda. Et quamuis Imperator discessisset, absens tamen est condemnatus; & multi qui conscij eius criminis fuisse arguebantur, vltimo supplicio sunt affecti. qua de re latè Plutarchus in Alcibiadis vita. Faceti sunt Phrynichi Comici versus, quibus Herman rogat ne corruat; ne videlicet ruina sua calumniatoribus cuiuspiam accusandi euertendique præbeat occasionem. Certè quisquis fuerit qui statuas Mercurij id temporis violauit, hoc saltem constat, multos inde ominatos fuisse, Atheniensium reip. exitium eorum consiliis parari, qui belli contra Siculos gerendi auctores essent: quasi id quod tum suadebatur, diuinis sententiis, quarum caussa Hermæ poni consueuerant; aduersaretur. Est illud quidem ita, omnia paulatim in rep. in peius degenerare; sed tamen valde diù Hermarum vsus in prisco suo retentus est honore: atque adeò Cimonis tandem tempore permissum, vt eius victoria quadratis Mercurij statuis incideretur, nusquam tamen Cimonis nomine expresso, vt in ipsius vita Plutarchus commemorauit. Pòst repub. & vetere disciplina vnà cum religione sensim corruente, passim quibusuis viris, vel ab eruditione, vel à rebus præclarè gestis illustribus, eiusmodi statuæ collocatæ; membris tamen virilibus non erectis: quarum plurimas Romæ vidi. Hinc itaque liquet vsum eius generis statuarum fuisse, vt publica essent monumenta principiò quidem diuinorum, deinde verò rerum quoque cæterarum, prò eo atque vox ipsa Herman, apud primos Athenarum conditores, publicum notabat monitorem. Optimæ autem & saluberrimæ admonitioni summum caput præesse qui nescit, is ignorat omnem sanam doctrinam diuinitùs inspirari. Dicuntur enim omnes artes & scientiæ, tam diuinæ quàm humanæ, à Mercurio proficisci; proptereà quòd sicut à Dei bonitate omnis bonitas, ab ipsius esse omnis essentia; ita à perfecta ipsius contemplatione, omnis contemplationis in hominum animis perfectio deriuetur. Quemadmodum autem à Deo varia dona procedunt; ita varia donorum nomina frequenter hominibus communicantur; sed tanto minus proprie accepta, quanto ideæ in mente diuina humanis omnibus sunt perfectiores. Sic Nochus varia nomina, de variis dotibus diuinitùs sibi concessis, accepit. Eodem modo Cadmus litterarum inuentor, Mercurij cognomen sortitus est: qui quis fuerit, in Hieroglyphicis disputauimus: at hic non verè Mercurius, sed per analogiam dumtaxat fuit vocatus, quòd eum Mercurius beneficiis suis illustrasset. Concludimus ergo Mercurium nihil aliud esse, quàm mentem diuinam perfectissimè seipsam contemplantem, à qua omnis considerationis & intelligentiæ perfectio descendit. Ammianus Marcellinus occultæ atque reconditæ scientiæ curiosior, quàm militaris ferat vita, scrutator, hanc meam sententiam egregiè confirmat, Mercurium aiens à theologis definiri, velociorem in mundo sensum, motum mentium suscitantem. A quo alio autem hic motus est, quàm primùm ab ipsa Dei sapientia, quæ tota contemplatione constat; deinde ab intelligentiis, diuinæ sapientiæ administris & diribitoribus; deinde ab iis quorum mentes ad contemplationem perfectiorem, quàm cæterorum esset, euexit? Porrò quando scimus Dei sapientiam & Dei verbum idem esse, & vtrumque nomen Dei filio tribui; non video quid obstet, quin Verbum quoque Mercurius Cimbrica lingua dici queat. Non fabula igitur esset, Mercurium Iouis filium esse, & eundem Iouis nuncium, sed ipsissima veritas, tametsi pòst sit idolomaniæ figmentis inquinata. Quamobrem altiorem sapit eruditionem quàm humanus captus ferat, illud quod de caduceo ipsius, deque eius in animos mortuorum arbitrio, veteres tradiderunt. Verbum enim incarnatum pacem inter Deum & hominem composuit, & ea caussa caduceum proprium eius est; quo non pacem modò componit, sed alia etiam non minora præstat, vt est apud Poëtam:

Statuæ illi-cata viris illustribus.

Mercurio artes & scientiæ attribuitur.

Cadmus dictus Mercurius.

Mercurij nomine definitio.

Mercurius est verbum Dei incarnatum.

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco;
Pallenteisq; alias sub tristia tartara mittit;
Dat somnos adimitq;, & lumina morte resignat:
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila:

Quid Caduceum significet, de nominis ratione frustra Latinos homines interrogabis. Nam si aliquid dicere volent, à Caduco Caduceum formabunt; quia nimirum bellum cadere faciat. Bella profectò notationis caussa, quæ pacis signum illo nomine designat quo casus indicatur, res bello quàm paci accommodatior. Pax erigit, & omnia ad vigorem suum reducit: Bellum, quæ longo tempore adoleuerunt, & ad statum aliquem felicem peruenerunt, deiicit, & exiguo tempore proruit atque conculcat. Vtri igitur, bellóne an paci casus debetur? Hic si nemo dubitat, cuius est impudentiæ, aut potius stuporis, tam crassæ ignorantiæ accusare nomenclatorem, vt pacis signum à cadendo nuncupasse dicatur? Accentus saltem in prima syllaba longus admonere debuisset, nominis originem aliunde esse repetendam. A in caduco corripi, si non ex deriuatione sciremus, Virgilius nos docere potuisset, & eodem loco docere, Caducum ad bellum, non ad pacem pertinere, apud quem libro Æneidos sexto hi sunt versus:

Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopæus, & Adrasti pallentis imago.
Hic multum fleti ad superos belloq́ caduci
Dardanidæ. Idem alibi:
Si mora præsentis lethi tempusq́ caduco
Oratur iuueni, meq́ hoc ita ponere sentis,
Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis,
Hactenus indulsisse vacat. Sin altior istis
Sub precibus venia vlla latet, totumq́ moueri
Mutariue putas bellum, spes pascis inanes.

Viden' hic quanta Caduci & Belli sit cognatio, & quàm ex diametro Caduci ratio cum pace pugnet? Egregios verò nominum rectitudinis censores, qui ex eodem fonte, lætissimo pacis signo, & tristi cadaueri nomen tribuunt. In cadauere & caduco prima syllaba primam in Cado sequitur, & id quidem rectissimè: verùm in Caduceo non solùm syllaba hæc longa est, sed tota etiam rerum natura clamat, nihil aut imperitius aut ineptius dici posse, quàm Caduceum à Caduco deriuari. Neque est spes vlla in Græcis, ad quos, cùm domestica desunt, confugere frequenter consueuerunt Latini, cùm apud illos hæc vox non reperiatur. Vt igitur Tartara iussus adit sumptis caducifer alis; ita nos eum ad Cimmerios vsque consequamur, vt eos rogemus, Ecquid sani habeant eloqui de Caduceo. Pacis signum esse Caduceum nemo Grámaticorum negauit. Discant igitur hac voce denotari illud quo malum demergitur, tam clara nominis compositione, vt ne puerum quidem vllum nostratem eius significatio latêre possit. Ca siue Cat, vocali longa, malum notat: Duit verò idem quod demergo, vnde mergus auis Duicher nobis dicitur. Hinc Ca-duit, id quod mala demergit, nec amplius finit videri. qua de voce mutatio diphthongi ui in u longum Caduceum fecit, & caduceatores, accentuum ratione nihil variata. Quis autem ipsum malum & omnis mali patrem demersit? An non Christus verbum incarnatum, qui cruce sua animas mortuorum ex orco liberauit, & malum ipsum in tenebrarum abyssos demersit æternos? Nunc videte tandem, ô vos antiquarij, quid significent serpentes in caduceo, nodo Herculano constricti. Serpentem masculum & feminam esse aiunt, & bene quidem. Masculus enim draconem illum significat, qui prauum malignitatis suæ semen in feminam deiecit, & in ea serpentinam suscitauit prolem, perpetuò cum spiritu pugnantem; quæ tam arctis vinculis nobis est colligata, vt nulla humana vis nodum expedire queat. Duo igitur serpentes cacodæmonem & carnem, indissolubili vinculo copulatos, designant; quorum nodus Herculanus ob id dicitur, quòd à solo Hercule dissolui possit. Hos caduceo suo præfert Mercurius tanquam trophæum, eo quòd caduceo suo lethiferum amborum venenum expugnarit. Quàm autem caro & cacodæmon conspirent duobus serpentibus significati, declarant ora contra se inuicem conuersa, & caudæ connexæ, & medios deuinciens nodus Herculanus. Qui sciunt hostes in triumphum duci, & eorum figuras trophæis addi solere, iis nihil opus est clariùs ostendere, quàm eleganter hoc serpentum in cruce deuictorum symbolum sit excogitatum. Quia enim vtrumque malum, & cacodæmonis & carnis, Mercurius demersit, vtriusque mali signum præfert; & id quidé in sceptro, propterea quòd à patre sceptrú vniuersorum accepisset, quo supera regit, media & infima.

Caduci etymon, & nomus. Ca. Cat. Duit. Duicher.

Serpentes caduceo astricti, quid significent.

Herculanus nodus.

infima. Eius autem alæ quæ manubrio adduntur, tum ad mentis velocitatem, tum ad celerem potestatis diuinæ vim, momento temporis vbiuis locorum præsentis, referuntur. Non mirum igitur si de potestate quam patrem ei tradidisse sacris litteris traditur, ἡγεμόνιος sit vocatus. Qua verò de caussa dictus sit Cyllenius, vix ausim aperire. Alij à Cyllene nympha, alij à monte Arcadiæ, alij aliunde hoc nomen deducunt. Mihi placet symbolorum & vocum concordia, quam vbique apud priscos diligenter obseruatam fuisse deprehendo. Herodotus Pelasgis acceptum fert erectum Mercurij fascinum. Mea non magni refert, qui primi fuerint huius ritus auctores, cùm certissimis mihi argumentis constet, insignem eius esse & Ogygiam prorsus antiquitatem, quam quiuis & in Herculis nomine, & in Bacchicis Phallis, & Ityphallis terminis agnoscet, nisi nullam ingenij sollertiam à Mercurio acceperit. Quid aliud nos docent arrecti Satyri? Quis in eorum arrectis veretris non agnoscat vehemens & vrgens generandi desiderium? Atqui absit vt tam effrontes priscos illos sacrorum rituum auctores fuisse credamus, vt de corporis libidine hoc genus signorum intelligi vellent. Symbola symbola non sunt, si sui ipsorum dumtaxat habeant significationem, vt allegoria dici nequit ea oratio quæ non aliud denotat, quàm quod de recto & simplici verborum significatu intelligentiæ offertur. Crassa profectò hæc esset & belluina prorsus philosophiæ ratio, si Ityphalli non aliud quàm hirquitallientem corporis naturam denotarent. Detrahe laruas poësi & fabulis, iam non poësim, sed insanas habebis nugas & anicularum delitamenta. Quibus aures vel tam flaccæ vel tam crassæ sunt & obtusæ, vt scapham scapham intelligant; & coles non aliud quàm coles Lanuinos esse credant, ij ad veræ priscorum poëseos, quæ ipsorum fuit theologia, auditionẽ minimè sunt admittendi. Vereor autem ne tales fuerint plerique omnes Græcorum poëtæ, propterea quòd sic fabulas videam ab ipsis conspurcatas, vt non acutis Satyrorum auribus, sed surdis potiùs ventribus dignæ videantur. Certè nisi clara priscarum vocum vestigia & vetusta symbolorum monumenta me aliud docuissent, equidem totum hoc tectum de sacris loquendi genus è scholis ad fornices amandassem. Quamobrem Platonem laudo, qui Homerum è rep. sua exulare voluit, vti hominem non domi modò suæ spurcum, sed talem etiam, vt totum cælum turpi libidine & adulteriis fœdarit. Frustra nobis Satyros & Silenos acutis auribus finxerunt prisci illi fabularum auctores, frustra Musis laruas addiderunt, si omnia nudè, pro eo ac primum sonant, audiantur. Tota Bacchica supellex quid præter ineptias habet, si Vannus, vânus dumtaxat, qua paleæ in area euẽtilantur, intelligatur? Quid cistella, quid anguis erepens, quid Phalli, quid cætera? An non ludibria sunt mera; & ea quidem frigidiora, quàm vilissima puerorũ crepundia? Sed dum laruas vides appensas, dum Satyrorum aures vides acutas & in cælum arrectas, cogites oportet, non otiosè hæc & prima facie tantùm tenus spectanda esse, sed laruas detrahendas, & aures à terrenis & corporatis ad cælestia attigendas, vt quæ in corporibus cernuntur & audiuntur, ea ad mentem transferantur. Quamobrem erectum corporis membrum symbolum erit facultatis eius qua mens ad generationem diuinam incitatur. Quæ autem hæc sit generatio, quis eius modus, quanto sit corporis generatione præstantior, Diotima Socratem docuit, hac in re masculę facultatis partibus egregiè perfuncta. Genuit enim Socratem, non illum simum & cętera minimè pulcrum, sed Socratem illum interiorem, cuius hactenus pulcritudinem in Platone agnoscimus & exosculamur. Nescio vnde nomen habuerit Diotima: hoc scio eam vel de hac sola generatione dignam fuisse quæ Diotima vocaretur. Cùm enim diuinæ sapientiæ sit sapientes gignere, cur non eam mulierem dicam diuinos honores consecutam, quæ masculo mentis robore tam validum genuit virum, vt is rursus multa hominum millia simili facultate procrearit, & tamdiu sit procreaturus, quàm Platonis libri à studiosis cum fructu, qui consequi debet, legentur? Vel hæc, vel Socrates eius filius magna eloquentia explicat, quæ mentis fecunditate turgentis sit tentigo, & quam ea feminam, & quam eius pulcritudinem quærat, tum quid in ea progignere desideret, ac quanto hæc sit quàm corporis generatio excellentior, diuinior & conuenientior ad immortalitatem consequendam, in qua finis est vltimus omnis eius appetitionis & desiderij, quo homines ad gignendum veluti stimulo quodam aut œstro incitati feruntur. Quamobrem si quis rectè scire volet, quis sit Cyllenius &

Fascinũ Mercurij statuæ affixum, quid moneat.

Satyrorum veretra arrecta.

Diotima.

cur ita dictus, & qua de caussa à priscis sit factus insigniter mutoniatus, is Platonis symposium adeat, & illic prius Academicò, aut potius Bacchico liquore probè madescat, quàm hæc nostra cognoscat. Vt enim ille ad suam diatribam Geometriæ imperitos non admittebat; ita ego nihil meorum ab eo legi velim, qui non prius Platonis sacris sit initiatus. Aiunt Agesilaum, cùm quispiam eum spectasset cum pueris suis in arundine longa equitantem, monuisse, ne cuiquam hoc prius referret, quàm ipse quoque liberos procreasset. At ego multo magis eos, si qui erunt qui hæc nostra legere volent, monendos duco; ne antè iudicium ferant de hoc mentis impetu ad generationem irritante, quàm ipsi quoque sentiant se iam fecundos esse, & semine turgidas venas habere. Qui corporis amoribus est irretitus, qui pecuniæ studio totus distrahitur; qui vesana ambitione feruet, is ad cælestis amoris conuiuium non accedat, nec quis Cyllenius sit, inquirat. Depurgatis oculis symbola conspicienda, depurgatis auribus sacra nomina audienda, ne diuina, immundis vasis indita, computrescant. Membrum itaque erectum, diuinæ huius generationis, quam Diotima nobis descripsit, significationem habet, indicans eam in Mercurio summam esse & perfectissimam vtpote quadratæ basi innixam: & idcirco hunc Deum orandum esse, vt sapientiam & omnes virtutes in nobis gignat, & facultatem etiam largiatur, qua & nos vlterius aliam sobolem gignere

Cul. possimus. In Hermathena docui, Cul eam corporis partem notare, in qua semen perficitur, idque non vna ratione. Primaria tamen notationis caussa ex Ke hul pendet, quod idem est ac si dicas; Desidero vehementer vt me nobilites ea facultate, qua idoneus fiam ad tuitionem. Cupiunt omnia se tueri, & quoad eius fieri potest, reddere sempiterna. quod cùm nequeant in seipsis, generare sibi simile summo studio quærunt; atque in eo totum suum decus collocant & firmam spem im-

Hul. mortalitatis. Hul fit ab Hu-el, id est, exalto siue nobilito ad id vt tueri atque custodire possis. Iam dum simpliciter tuitionem audimus, summam intelligamus oportet, quam sitam esse in generatione, eiusque finem esse perennem durationem,

Coleus. Culeus. Diotima demonstrauit. A Cul, Latini Coleos & Culeos retinuerunt. Porrò cùm generatio quæ in mente fit, sit ea quæ fit in corpore multo excellentior, sintque vocabula in diuinis rebus omnia acutis & arrectis auribus, non flaccis, audienda; Cul ad vota generationis mentalis pertinebit. Cul-lem igitur idem erit, quod generationis facultatem, siue membra comedo, siue vtenda concedo. Quid Lem denotet, in Hyperboreis docui, dum quis Silenus dicendus sit, explicarem. Cyllenius igitur siue

Cyllenius vnde dictus Mercurius. Cullenus, Mercurius dicitur, quòd is in mentibus nostris omnem gignat perfectionem, & masculam suam vim nobis commodet, qua & nos gignamus primùm in nobis, deinde in cæteris. Quid autem Mercurius ille summus gignit in nobis? An non omnem intelligentiam, omnem sapientiam, omnes virtutes, cùm cæteras, tum fidem, spem & caritatem? Sed quis est coleus quem nobis commodat & concedit vtendum? Intelligentia mascula, gratiæ ipsius vi ac fecunditate turgens; cuius vehementi desiderio ferimur ad generandum eum in nobis amorem, cuius alis ad felicitatis culmen subuolemus; & ei adhæreamus, cuius perpetua contemplatio, æternam perennis vitæ perficit suauitatem. Bone Mercuri, quò nos vocat tuus Ithyphallus, quò nomen tuum vocat, quo à culeis Cullenius indigetaris? Summum te generatorem esse, & masculis mentis viribus plurimum pollere, his tesseris admonemur: & vnà admonemur, vt cum vate Iessæo dicamus: *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis*. Quid? quòd altius etiam attollimur, & non de creatione tantùm, qua Deus in nobis generat sapientiam & omnes animi dotes laude dignas, reddimur hoc signo certiores, sed vlterius etiam ad ipsum Verbum, quo Pater creauit omnia, vocamur? Si enim Mercurium perfectissimam contemplationem, pro eo ac vox nobis sonat, intelligamus; non possumus non fateri, hanc esse

Sapientia genita ante secula, &c. ipsius supremæ sapientiæ & ipsius Verbi, quo pater omnia generauit, propriam. Perfecta contemplatio non alibi, quàm in perfecta sapientia reperitur; quam Deus genuit ante secula, qua tanquam vi mascula sua creauit vniuersa, & in cælis & in terra. Quemadmodum Orphici Mercurio omnium artium inuentionem & totum mentis acumen adscribunt; ita Salomon quicquid est vsquam scientiarum, Sapientiæ ad-

scribit:

scribit: *Omnium*, inquit, *artifex docuit me Sapientia. Est enim in illa spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis.* Et mox subdit: *Vapor est virtutis Dei, & emanatio quadam est claritatis omnipotentis Dei sincera; & ideo nihil inquinatū in eā incurrit. Candor est enim lucis æternæ; & speculū sine macula Dei maiestatis & imago bonitatis illius: Et cùm sit vna, omnia potest; & in se permanens omnia innouat; & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas cōstituit: Neminē enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat.* Quis in his Salomonis verbis nō animaduertit vim Mercurialem, maximè si cætera, quæ plurima sunt, sapientiæ encomia consideret? in quibus & illud est, hanc esse quæ doceat Dei disciplinam, hanc scire versutias sermonum & dissolutiones argumentorum. Vel non intelligo quid sit perfecta contemplatio Mercurij nomine significata, vel ea huius solius est Sapientiæ, quæ vnica cùm sit, multiplicem se præbet efficacitate, atque idcirco veluti Mercurius quidam multa nomina meretur. Mobilis est sapientiæ spiritus; alatos pedes; alatum petasum habet Mercurius. *Omnibus*, inquit Salomon, *mobilibus mobilior est sapientia. Nec fuit adstricta hæc sapientia vni nationi, sed per nationes vim suā adspirat sanctis; & quos vult, eos spiritu suo replet, & vates efficit.* Quamobrē nō miremur si eadē Mercurio suo tribuerint Ianigenæ, quæ de sapientia Salomon Semigena cantauit. Idem est spiritus sapientiæ in omnibus iis qui de veritate vera & sentiunt & dicunt. Vt autem cæterarum rerum omnium scientiæ ad Sapientiam pertinent, ita & hoc ipsius donum est, nouisse, veritatem ad omnes nationes ab ea sola proficisci, & eam posse in quauis gente veros doctores & veros vates excitare. Quando itaque artium litterarumque omnium apud omnes inuentio Mercurio tribuitur; satis intelligimus, Mercurium solo nomine à Sapientia differre, atque ea de caussa non minus ad illum, quàm ad hanc omnem generationem esse referendam; non illam modò quam Diotima docuit, sed hanc etiam, quam Verbum creauit, totam rerum omnium vniuersitatem. Cùm igitur homo maioris mūdi typum gerat, atque idcirco microcosmus vocetur; aptissimum totius generationis symbolum fuerit membrum in minore mundo ad generationem à natura comparatum. Pace itaque Herodoti, Mercurij Phallum non Pelasgis, sed Cimmeriis antiquioribus acceptum feremus, atque Hermæ sic posito nomen Cullenij dicimus conuenire. Eòdem spectat nomen Herculis, quo Culeus totius communitatis denotatur. Quando enim idem omnibus diuinis nominibus Deus significatur, nihil miri est, si in nominibus quoq. diuersis & diuersis symbolis aliquādo magna cōuenientia reperiatur. Quod claua est Herculi, Mercurio virga est siue sceptrum, Caduceum vocatum, & Draconum, quos deuicit ac depressit, insignitum tropheo. Quoniam verò de hac modò conuenientia signorum fecimus mentionem; non fuerit à proposito alienum, reddere & alteram. Hercules claua sua hydram occidit, & draconem aurea mala custodientem. Mercurius Argephontes dicitur, eo quòd Argum interfecerit: & cùm alij alia de Argo comminiscantur, Pausaniam laudamus, quòd eundem Argephontem & Ophioctonon dicat. Hesychius Milesius Ἀργειφόντην interpretatur, serpentem occidit, eo quòd Argēs draconis fuerit epitheton. At qua de caussa Draco sit vocatus Arges, nec ipse declarat, nec quisquam cæterorum, quos mihi quidem contigerit videre. Græci quæ splendida sunt & clara, hac voce nominarunt: atque idcirco quidam non ἀργειφόντην, sed ἀργειφάντην Mercurium dicunt, eo quòd omnia illustret: quod vnum fuit inter effugia, quibus ex hac difficultate sese subducere Grammatici conantur. Quid Caduceum sit, quid Cyllenius indicet, atque adeò quid ipse sibi Mercurius & Hermes nomine suo velit, frustra Latini, frustra Græci omnes suos antiquarios litteratores interrogarent, nec plus se sperent lucis in huius nominis obscuritate consecuturos. Adeant igitur vetustissima Cimmeriorum oracula, scitatum nimirum qua de caussa Argephontes Hermes vocetur; quæ respondebunt, Draconem propriè dici cognomine Argen ab Arg, vocabulo nostratibus in primis vsitato, pro eo quod Cicero dixisset malitiosum. Quis verò in supremo gradu malitiosus sit dicendus, ignorare non poterit, qui sciat qua fraude, qua versutia, qua malitia Draco primam nostram matrem inescauerit. Propriò igitur & præcipuo iure Draco dicetur Arg. quem si voces Arg-hot vel Arg-heet, ipsum ipsius malitiæ caput designas. A qua posteriore voce Arges fortè deriuatum, Tau in sigma mutato: quemad-

Mercurius solo nomine à Sapientiâ differt.

Homo microcosmus.

Hercules quid significet.

Herculis & Mercurij cōparatio.

Argephontes dictus Mercurius.

Arges dictus Draco quem Mercurius occidit.

Arges, Argestes, Argus vnde dicatur.

modum

oculis obseruare, ne quid boni ab hominibus fieri possit. Hic Argus nunquam dormit, multa millia oculorum habet, vbique adest, omnia scrutatur. Ad eum igitur occidendum missus est Mercurius, sic vsus ingenio suo, vt versutissimum hostem veluti veterno pressum ante occidat, quàm harpen cernat vibratam. Est autem anima dicta Io, propterea quòd ad voluptatem creata, & in horto voluptatis esset constituta. qua de voce mox plura. Qui ergo Sibyllæ hunc præcinuit versiculum; *Occidit & serpens, & fallax herba veneni*; is etiam prisco huius fabulæ textori suggessit nomen ipsius Argi, quem & Iuno princeps huius regni mundani ipsi Io custodiendæ præfecit; & Mercurius falce sua interemit: de qua victoria dictus est Argephontes. Perius Pausaniam, in lexico scribentem, Argephontem dictum esse quòd serpentem occiderit, qui ἀργῆς vocaretur, deridet velut nugas agentem, eo quòd non adscripsisset quomodo & quando hunc mactasset draconem. Nos contrà non possumus satis admirari insignem hanc sententiam, de qua sola quis Arges fuerit apertissimo colligitur argumento, modò Cimmonius sermo consulatur. Ex his nunc & illud perspicuum fit, quare Hermes dictus sit ἀγώνιος & πρόμαχος. Magnum enim, immo maximum agonem Mercurius subiuit, atque ex eo victor discessit, cùm agnus draconi esset obiectus. Hinc item Mercurius Promachus dictus est, eo quòd generis humani fuerit propugnator. Quanta ter maxime & ter optime Mercuri huius epitheti vis est & claritas! An quisquam est alius qui pugnet pro nobis quàm tu fortissime Promache? equidem nescio quid verius de protectore nostro cuius armis tuti sumus, & sub cuius clypeo latitamus, dicere possemus. Quamuis verò huius nominis ratio tam perspicua est omnibus Christianis, nihil vt opus sit locis ad eam probandam è sacro codice adductis; illud tamen quod iam nunc addam, nihilo minus habet cum religione nostra congruentiæ; quàm vt paulò latius & liberiùs ob oculos ponam, nouum libellum exordiar; quo Daphnim vnà cum Marone altiora canente, quàm intellexerit, celebrem; ac deinde reliqua Dei nomina à Cæsare Gallis adscripta declarem. Veteres illi Orphicorum discipuli Mercurium etiam Nomium vocauerunt, eo quòd pastorum Deus haberetur. Pastoris certè formam sibi sumsit, cùm Argo cædem pararet. Iam etiam Criophorus vocatur, & in eius festo is qui formæ præstantissimæ est, agnum humeris portasse narratur; videor mihi audire parabolam de vna oue ex centum perdita, & humeris, postquam inuenta esset, domum relata. Quid sibi vult μηλοσσόος cognomen, seruatorem ouium significans? An non clarissimè demonstrat, Mercurium eum esse, qui solus magnus pastor sit ouium, sanguine suo eas è faucibus lupi eripiens? Si hæc non clara sunt & luculenta indicia sub Mercurij fabula Christum tectum latuisse; nescio quid clarum queat aut dici aut haberi. Quid? quòd & Bucolicon carmen ei consecratum legimus? Iam Daphnin formosissimum puerum, & eum quidem pastorem ouium Mercurij filium fuisse scribunt, qui patri suo primus Bucolicon carmen fuerit modulatus. Hunc Virgilius magno totius mundi mœrore mortem oppetiuisse cantat; & maxima rursus omnium lætitia in cælum adscendisse, vnde omnibus pastoribus perpetuò dexter affulgeat. Non dubito, quin hanc apotheosin ex arcanis Sibyllæ Cumanæ libris suppilarit; ex qua cùm ea quæ ad Christi natiuitatem pertinerent, in priorem eclogam transtulisset, sequenti mortem Christi & eius apotheosin, nescius quid ageret, descripsit; quod vtramque conferenti clarissimè liquebit. Neque enim dubito, quin æquè ea de Sibyllæ foliis cognorit quæ ad mortem Christi & eius resurrectionem pertinerent, atq. illa quæ priore ecloga complexus est. Priorem Eusebius Græcam fecit, & cōmentariis suis Christo accōmodauit: cui si suboleuisset sequētem quoque ad Christum pertinere, nihil dubij est, quin & eam Græcis versibus Constantino Magno legendam obtulisset. Equidē cùm diligentissimè quæsiuissem ecquis ante me hunc thesaurum indicasset, tandem contra omnē meam exspectationē incido in Ludouici Viuis annotationes; cui cùm hāc sententiā, quā meam solius esse arbitrabar, placuisse cernerē, maiorem in modū sum gauisus de grauissimi viri suffragio: quod licet nusquam extitisset, ego tamen nunquam ab opinione mea diuelli potuissem, in quā diuina Mercurij manu me deductū existimabam. Videbam enim nemini vnquā mortalium ea aut conuenire aut affingi probabiliter potuisse quę Maro suo Daphnidi adscripsit, quàm vni Christo vero Criophoro, & vero ouiū suarum seruatori, id est, μηλοσσόῳ: Cur verò Christus Daphnis à Sibylla fuerit vocatus, clarum ei fuerit,

Mercurij epithetorum interpretatio.

Daphnis Christus.

qui scit Imperatores triumphantes laurea coronari solere. Quis enim tantus vnquam fuit triumphus, vt Christi triumpho de dracone in capitolium cæleste acto comparari possit? Nullus profectò. Meritò itaque vel Græcis Daphnis vel Latinis Laurea dicetur. Quod autem poëtæ Mercurij filium finxerint, posset id quidem hoc modo ad veritatem applicari, si Mercurij nomen Deo patri demus, vti verè dare possumus, quia nimirum is totius considerationis diuinæ supremum culmen est: Christus enim patris filius est ab æterno. Rursus idem sic intelligi queat: Daphnidem, vti hominem è virgine natum filium esse Mercurij, eo modo vt Mercurij nomen Spiritui sancto applicetur, quod minimè absurdum est, eo quòd toti conueniat diuinitati. Daphnidis ergo nomen ad hominem, Mercurij ad Deum in hac veterum genealogia refertur, cùm interim idem Christus siue Daphnis sit Deus & homo, & vt homo quidem mortuus est, vt Deus verò resurrexit & ad cælum adscendit humanam suam naturam ab omni mortalitate liberam cælo inferens. Quod igitur Daphnidi adscribitur omnium pastorum Deo, id Mercurio quoque conuenit, quoniam Verbum, id est, Hermes siue Mercurius logios carnem assumsit humanam. Quo autem res tota clarius intelligatur, Virgilij versus adscribam, & quàm potero breuissimè explicabo:

Virgilij versus de mortuo Daphnide, Christo attributi.

Extinctum Nymphæ crudeli funere Daphnim
Flebant, vos coryli testes & flumina Nymphis.
Cùm complexa sui corpus miserabile nati,
Atque Deos atque astra vocat crudelia mater.

Videor mihi Christum cùm à cruce refixus esset, in matris gremio iacentem videre, atque mulierum adstãtium audire ploratum, quibus cum vnà tota natura ingemiscebat. Quæ deinde subdit, ad horribilem illum elementorum & ipsius Solis luctum in Euangelio nobis depictum pertinent, quem poëta Bucolico ritui accommodauit:

Non vlli pastos illis egere diebus
Frigida Daphni boues ad flumina; nulla neque amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Neque enim homines solos, sed ipsas etiam pecudes ad repentinas illas tenebras quibus Sol contra omnem astronomiæ rationem lumen suum terris abstulit, obstupuisse credendum: nec rursus cicures modò bestias, sed feras etiam attonitas constitisse, vt sequentes duo versus ostendunt:

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesq́ue feri syluæq́ue loquuntur. Addit deinde:
Daphnis & Armenias curru subiungere tigres
Instituit: Daphnis thiasos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Liber pater, Christus.

Referuntur hæc ad Liberum patrem, qui in arca triumphum duxit de Gigantibus, in qua cùm ferarum omne genus, tum sæuissimas etiam habuit, quas Tigridum nomine designat. Quemadmodum autem Nochus de Gigantibus triumphauit in arca ex India ad Paropanisum deuectus, & suos in Mero monte, suaui vitis inuentæ liquore lætos, Deo festos dies celebrare fecit; ita Christus in ara crucis de omnibus cacodæmonibus veris Gigantibus triumphauit, & triumpho peracto, suos non calore vini, sed flamis Spiritus sancti inebriauit, & veros thiasos saltare fecit, non pedibus, sed mente diuino furore æstuante & exsultante. Hinc Liberalia instituta, quibus gratiæ ab omnibus Deo agerentur, quòd Libero patri concessisset, vt genus mortalium semine suo conseruaret: Vnde post Christum mortuum multo magis Liberalia celebranda, propter regenerationem quam mors Christi nobis peperit. Vt enim Nochus vitæ corporalis pater fuit mundo; ita Christus vitæ spiritalis, duraturæ non sicut illa ad aliquot annos, sed duraturæ in æternum. Illius ergo Liberalia in Mero primùm vino & thiasis celebrata, typum dumtaxat gesserunt Liberaliorum, quibus toti generi humano Christus verus Liber, id est, populorum genitor & procreator, sanguine suo vitam contulit sempiternam. Hic autẽ dies in Martio celebrabatur, eo quòd ad illud tempus Christus esset hác regeneratiõe absoluturus: & quia crudelissimo agone ad eam esset peruenturus, dictus est à Pontificibus dies hic Agoniũ Martiale, quod ex Masurij secundo Fastorum libro constat. Videtur igitur Sibylla Bacchici huius triumphi meminisse, quò ostenderet

Nochus figura Christi.

Liberalia festa.

Agonium Martiale.

quorsum

quorsum apud Cimmerios Liberalia spectarent, & quo tempore Daphnis moriturus esset, pastor omnium pastorum; qui non curam modò diligentem & custodiam, sed vitam etiam suam ouibus impendit. Macrobius hunc Masurij locum adduxit, quo doceret non Liberaliorum solùm in genitiuo dici, sed Liberalium etiam exigua hac sua & leui occasione maximum mihi largitus beneficium, de quo quantum ceperim voluptatis, ipse mihi Mercurius testis est. Hoc igitur illud est Agonium omnium certaminum maximum, quod quia Christus in Martio certauit, Martiale dictum est, diuino haud dubiè instinctu. Cùm igitur Liberaliorum festum Agonium sit vocatum Martiale, multo antè quàm Christus vel nasceretur vel mortem subiret, equidem asserere minimè vererer, mensem hunc vocatum fuisse Martium, propterea quòd in eo Christus cum dracone prœliū illud esset initurus, quod à priscis omnibus maximo desiderio fuit exspectatum, & ab eis qui pòst secuti sunt, memoria celebrandum est sempiterna. Mart idem nobis est quod in minimas partes vi magna cōfringo: hinc Martel pro malleo ferreo hactenus in vsu, vnde Gallorum *Marteau*. Hinc etiam Marter pro tormentis sæuissimis; vt cùm dicimus Gods marter pro tormentis Dei. Et Mars apud Latinos pro Deo omnia confringente, qui ne filio quidem suo pepercit, vt scelus humanum expiaretur. Deus enim tormentis iniquos castigans, Mars vocatur. Mensis igitur in quem essent tormenta illa casura, quibus iustitiæ & Nemesi diuinæ, agnus Dei toto corpore laceratus satisfacturus esset; atque malleis etiam, quos Martellos Cimbri dicunt, cruci affigendus, conuenientissimè Martius fuit dictus, & Marti diuino scelerum vltori bellorumque præsidi consecratus. O Martem horribilem, qui agnum commisit draconi innocentissimum & mitissimum sceleratissimo & truculentissimo! O rursus felicem Martem, & omnibus seculis grata memoria recolendum, quo ille humani sanguinis sitientissimus hostis est clarissima victoria victus & in triumphum actus! Quis vos docuit Pontifices, hunc diem duobus nominibus nuncupandum fuisse, altero Agonium Martiale, altero Liberalia? Quis tam diuinus vates contigit Romanis, turpi idolomania insanientibus, vt hunc diem præuideret, atque aptissimis veritati nominibus insigniret? Neque enim vos Abrahæ posteri, neque ab Ægyptica seruitute ad hoc anni tempus olim liberati fuistis. Nullus maioribus vestris Moses præcepit, vt hunc diem sollemni ritu quotannis celebraretis. Nulla vobis notitia illius miraculi, quo Deus Iudæos illæsos transiens, primogenitos Ægyptiorū ad vnum omnes vna nocte mactauit. Nec est omnino vllus inter vestros scriptores, qui caussam aliquam probabilem huius festi diei & gemini eius nominis assignarit. Seruius enim longissimè aberrat, dum Liberi Dei sacra à C. Iulio Cæsare ex Armenia Romam primùm illata dicit. Signa ærea Liberi Liberæque multo antea Romæ fuerunt, multo etiam ante templum amborum. Iam quanta sit antiquitas Liberaliorum, ex eo cernas, quòd hic dies sollemnis esset togæ accipiédæ, ritu multis antè seculis quàm Cæsar natus esset vsitato. Nónne ante Iulium vixit Næuius? At hic dixit: Libera lingua loquemur ludis Liberalibus. Quamobrem & nos libera lingua dicimus Seruium hoc loco insigniter cæcutiisse atque cespitasse. Quòd si vel minimum Cæsari in Liberaliorum festo Naso assentari potuisset, nulla ratione hanc omisisset tam insignem occasionem, cùm cæteroqui diligentissimus sit vbique Cæsaris buccinator; & hic potuerit facillimè, immo debuerit maximè eius rei, si qua fuisset, facere mentionem, propterea quòd Liberaliorum commemoratio laudes Cæsaris & Augusti nullo medio sequeretur. Caium enim in Diuorum numerum Idibus Martiis à Vesta relatum esse cùm cecinisset, mox subdit:

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.

Reiecto igitur hoc commento, accuratiùs repetamus quæ sint Liberalia, & vnde dicta. Liber geminam nominis sui caussam habet, alteram à procreando populo, quam & modò exposui, & latiùs ex Varrone & Augustino Indoscythica mea declarant, & prætereа patris cognomen, perpetuò ferè addi consuetum, luce clariùs ostendit: quoniam nimirum Liber nihil aliud sit, quàm pater populorum: Alteram, quæ ex altera pendet etymologia, quæque fecit, vt Latini Liberum dicerent, qui sui iuris est, nulla alterius seruitute pressus. Sicut enim Lie per diphthongum vel I longum tenuius, populi sunt, ita Li per I longum crassius, quod nos gemina figura ferè scribimus Lii, idem est quod affligor & afflictio. Hinc Lii-wer, idem est quod defendo ab afflictione: & quia Latini

Martius mitis vnde dictus.

Mart. *Martel.* *Marteau.* *Marter.*

Mars deus.

Liber vnde dictus.

duplici digammá carent, pro eo B substitutum est, atque ex Lif-wer Liber factum: quo de ratione compositionis is notatur, qui defendit aduersus afflictionem, siue qui facit ne quid mali patiamur. Hinc factum vt cortex quoque liber vocetur, tametsi in ea voce accentus sit immutatus. Nochus ergo vtraque ratione Liber est; & quia pater omnium populorum, & quia familiam suam defenderit atque seruarit ab afflictione ea qua nulla vnquam mortalibus accidit maior. Egregius ergo Nochus typus Christi est, propterea quòd Christo tanquam ideæ siue primo exemplari conueniat, vt & pater dicatur vniuersorum, & sit etiam verus & vnicus malorum depulsor. Creauit ille tres filios, à quibus omnes nationes exordia duxerunt: at hic creauit totam rerum vniuersitatem. Ille suos ab vndis cataclysmi liberauit: at hic totum humanum genus liberauit ab infernalibus & tartareis abyssis. Liberalium ergo festus dies ad Nochum ceu figuram, ad Christum tanquam verum Liberum pertinebit. Quia verò hæc tantorum depulsio malorum per maximum obtigit certamen, cui nullum est comparandum, nedum æquandum; bene admodum & perquam conuenienter factum est, vt idem dies Agonium, & totus mensis à tam insigni nota Martius vocaretur. Nochum autem Bacchum à Cimmeriis dictum fuisse, & Liberum patrem, licet Indoscythica mea non satis copiosè docuissent, possem tamen probabili id collectione ex hoc Ouidij loco concludere. Caussam enim inquirens, cur Liberalibus anus Libero liba offerat, sic canit:

Liber pater, Nochus, & Christus.

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange totóque Oriente subacto,
Primitias magno seposuisse Ioui.
Cinnama tu primus captiuáque thura dedisti,
Deque triumphato viscera tosta boue.

Ouidij versus de Indis Liberalibus, Noacho applicati.

Audimus hîc Liberum ex India triumphum duxisse, audimus eum magnificum Ioui sacrificium obtulisse ex eorum primitiis quæ ex India portarat: audiamus nũc Mosem de Noacho arcam egresso loquentem: *Aedificauit autem Noë altare Iouæ, & tollens de cunctis pecoribus & volatilibus mundis, obtulit holocaustum super altare. Odoratúsque est Iouæ odorem suauitatis.* Hic in sacris litteris videmus primum post cataclysmum fuisse Nochũ, qui aras exstruxerit, & nouo igne calefecerit, atq. Deum placarit: illic audiuimus Baccho eandem laudem attributam: qua de conuenientia facilè cernas, Liberum & Nochum eiusdem viri nomen fuisse. Addit Ouidius:

Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,
Libáque, quòd sanctis pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

Mitto cætera, quibus fabellam de mellis inuentione describit; in his illud obiter notabo, Libamina & Liba nequaquam dici à Libero patre, tametsi id crediderint Latini; sed à Lieb-bont, quo amoris vinculum denotatur, propterea nimirũ, quòd sacrificiis amore Deo nos alligemus atque deuinciamus. Eò enim omnis sacrificij ratio spectat, vt Dei amorẽ erga nos excitemus, & ei amore deuinciamur. Is igitur propriè libare dicitur, qui ad hunc finem liquorem aliquem aut effundit aut degustat. Is item Libum dicetur offerre, qui suauem panem & mellitum eadem de caussa donat. Pulcra itaque allusio est in ea vocis translatione; qua Virgilius vsus est dum dixit, *Oscula libauit natæ*, eo quòd osculis amoris vinculum connectatur. Quia verò postquam libatum est, modicè liquorem degustabant, Libare etiam ad degustationem eiusmodi transiit. Sic idem:

Libo, Libum, Libamen, Libona, & Libanum vnde dicantur.

Illos porticibus Rex accipiebat in amplis,
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impositis auro dapibus paterasque tenebant.

Quòd autẽ ad amorẽ conciliandũ, tum Dei tũ hominũ libatio maximè referretur, idẽ poëta declarat, dũ Dido inducitur libans Ioui Xenio, quo amicitiã cũ Troianis sanciret:

Hic regina grauem gemmis auróque poposcit,
Impleuitque mero pateram, quam Belus & omnes
A Belo soliti: tum facta silentia tectis.
Iupiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur,

Hunc

Hunc lætum Tyriis'q; diem Troiaq; profectis
Esse velis, nostrosq; huius meminisse minores.
Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno,
Et vos ô cœtum Tyrij celebrate fauentes.
Dixit, & in mensa laticum libauit honorem,
Primaq; libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro;
Post alij proceres.

Hic libandi morem descriptum videmus, cuius tanta est amplitudo & antiquitas, vt cùm hæc ad Ogygios sit referenda, tum illa ad omnia se tetum inter homines, vel publicè, vel priuatim agendarum auspicia distendat. Neque enim in sacrificiis tantùm vinum libari solet, sed in omnium rerum principiis & exordiis. In itinere exordiendo, in hospitij iure sanciendo, in lecto adeundo veteres libare consueuerant, vt Eustathius annotauit. Quem priscum laudarissimum hominum ritum nostrates tanta hactenus diligentia obseruant, vt à maioribus nostris eum defluxisse nihil dubitare debeamus: atque idcirco mirari non oportet, si quibus ipsius rei debetur inuentio, iis etiam vocis qua res ipsa denotatur etymologia feratur accepta. Habent Latini verbum Libo, habent Græci, sed neutris ratio constat. Quamobrem si Græci vetam verbi originem nouisse volent, nostrates, à quorum maioribus consuetudo manauit, consulant necesse est: à quibus mox accipient, amoris vinculum in libandi notatione contineri, cuius gratia omnis libatio, tum apud Græcos, tum apud Latinos, tum maximè apud priscos Cimmerios fieri consueuit. Libo itaque à λείβω deductum, & hoc à Lieb-bont, vel, si simplex verbi notio magis arridet, à Liebe, diphthongo ie in ει mutata, quòd illa Græci non vtantur. Est autem Liebe, vt modò sæpius indicatum, amor: Bont verò siue Bant, vinculum. Hinc apud Hebræos thus לבונה dictum, quasi Lie bont diceretur; proptereà quòd eius suffitus Dei amori conciliando dedicatus esset: qua de voce plura in Vortomno memini dixisse. Quòd autem ab albedine thus sic dici velint, id vanum esse eodem loco demonstraui. Cùm igitur & Libo & Libum & Libonia & Libanum eiusdem sint cùm originis, tum significationis, satis intelligimus omnia omnium veterum sacrificia ad amorem vt vltimum suum scopum spectasse; & hoc vnum in votis fuisse, vt Deus miseros mortales amaret, atque in ipsis amoris vinculum quàm arctissimè constringeret, quò & omnes Deo, & ipsi sibiipsis colligarentur. Sic Homerus primo Iliados libro, quò Græcis Apollinis amorem conciliet, sacrificium instituit; & inter alia quibus sacros ritus describit, libationis hanc fecit mentionem.

Libandi a.m. | λείβω. | Liebe. Bont. Bant. | Sacrificiorũ veterum scopus, amor.

Καῖε δ' ἐπὶ σχίζης ὁ γέρων· ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον λεῖβε.

Quòd non in sacris tantùm libare consueuerint, sed post cœnam etiam cùm dormitum essent ituri, Homerus declarat tertio Odysseas libro:

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
Ὦ γέρον, ἤτοι ταῦτα κατὰ μοῖραν κατέλεξας.
Ἀλλ' ἄγε τάμνετε μὲν γλώσσας, κεράασθε δὲ οἶνον,
Ὄφρα Ποσειδάωνι καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι
Σπείσαντες, κοίτοιο μεδώμεθα, τοῖο γὰρ ὥρη.

Hæc ille. & in eandem sententiam plura, quibus morem describit nostris Germanis hactenus sollemnem; qui mensis remoris, Slaep dronc, id est, somni potationem celebrant. Linguas autem hostiarum ad hoc tempus veteres seruarunt, vt eas tum demum adolerent, cùm noctis silentium instaret; monentes, tum ne quis eorum quæ liberiùs dicta essent, recordaretur, tum ne somnũ linguis non fauétibus interrumperent. Videmus vt antiquissimi ritus apud eos maximè hactenus vigeant, apud quos vetustissimi sermonis vsus remansit; & quàm egregia sit conuenientia ipsius Liebe & λείβω, id est, amoris & libationis ad amorem relatæ. Hinc etiamnum hodie, dum quospiam volumus significare ad compotationem incaluisse, dicimus, Zy eryghen malcanderen lieb, id est, incipiunt inter se amare. Hinc non minus apud Scythas olim, quàm hodierno tempore apud nos sollemne, omnem amicitiam poculo sancire; quod propriè possumus Libationis nomine vocare. qua de re Lucianus in Toxari satis copiosè. Nos ad

Slaep dronck, libatio. | Hostiarum linguæ noctu adolere solitus veteres.

Iani ductus, & Gertrudis amor, panè precandi formula itinere accinctis.

iter accinctis Iani ductum & Gertrudis amorem præbibere ſolemus; eo quòd Iani nomen euntibus præſit, Gertrudis eam notet Deam, quæ fidam ſe præbet deſideriis noſtris, adſpirans nimirum optatum ſucceſſum rebus cupitis. Vinum autem maximè ad hunc libandi vſum ſolet adhiberi, propter diuinum ipſius calorem; in cuius defectu alia ſuccedunt. Sic Homerus:

Οὐ εἶχον μέθυ λεῖψαι ἐπ' αἰθομένοις ἱερεῖσιν,
Ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.

Hic cernas λείβω & σπένδω eiuſdem eſſe ſignificationis: & σπένδω quidem ſic etymologiarum ſcriptor interpretatur, vt dicat eo denotari, ſacrificiis Deo & hominibus conciliari & amore deuinciri, aiens à σπείω σπένδω fieri, nulla addita notationis ratione. Nobis Bo-peis do, idē eſt quod facio ad pacē, è quo conciſum σπένδω; quæ verbi radix Euſtathio placet. Cùm igitur facimus ad pacē conciliandam, propriè dicemus σπένδω;

Σπένδειν vnde deriuetur.

vnde Crentenſium dialecto σπένδειν deriuatur. Quæ itaque pacis eſt & amoris mutui conuenientia, ea eſt horum cognatio verborum; quorum alterum ab amore colligando, alterum à pace procuranda originem ducit. Illud tamen minimè hîc omittendum, huius verbi geminam etymologiam nobis offerri; alteram quam modò dixi, alteram quam futurum σπείσω, vel, antiqua Aeolum dialecto, σπείσειν nobis indicat. Eſt enim

Spiſen.

Spiſen per I longum, idem quod cibum dare: quod quàm conueniat cum ſacrificio in quo Chriſti caro oblata eſt, nemo eorum ignorare poteſt, qui ſciunt à Chriſto dictum eſſe: *Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum.* Et: *Caro mea verè cibus eſt.* Iterum: *Niſi*

Caro Chriſti verus eſt cibus animorum.

quis manducauerit meam carnem. Rurſus: *Hic eſt panis qui de cælo deſcendit.* Quid multis? Hic ſolus verus cibus eſt animorum; ad quem cibum omnium ſacrificiorum carnes referebantur; ita vt mirum non ſit, verbum σπεῖσαι à cibo ductum fuiſſe, tametſi ad libationem notandam non intelligentium vitio tranſiuerit. Quòd ſi luberet hic ar-

Spijs.

gutiùs philoſophari, dicerem verbum Spijs pro cibo, duci à Bo-peis, quod ſignificat ad pacem; vel Si peis, id eſt, ſit pax; adeò vt nullus cibus verè Spijs dici queat, niſi ad pacem referatur. Qua conſideratione fit, vt quoties cibum capimus, eius oporteat in mentem venire, fruſtra nos capere corporis alimentum, niſi cæleſti quoque pane veſcamur, quo ſolo inter Deum & hominem pax æterna conciliatur. Vide quàm manca ſit vetuſtorum tum rituum, tum vocabulorum cognitio, niſi ſibi à Cimmeriis adiumenta adſciſcat: quamque rurſus omnia clara ſint antiquitatis monumenta, ſi noſtræ linguæ præſidiis iuuentur. Et hæc quidem obiter de libandi tum fine tum notione. Redeundum nunc ad Liberum patrem, gemina ratione, vt dixi, hoc nomen ſortitum; quarum poſterior quæ à laboribus, moleſtiis, pœniſque profligandis ducitur, ad Liberaliorum feſtiuitatem maximè ſpectat, eo quòd ſicut Nochus mortale genus à diluuio defendit; ita Chriſtus verus Liber, omnes homines è fœdo peccatorū barathro eripuerit atque ſeruarit. Quò verò poſteritas magis recordaretur huius libertatis, qua per Agonium Martiale donandi eſſent mortales; inſtituerunt primi illi Romanorum

Liberaliorū die togam virilem ſumere ſolent Romani iuuenes.

maiores Cimmerij, vt Liberaliorum die toga virilis ſumeretur, qua fieret vt deinde à ferulis & virgis & pædagogicis legibus iuuentus liberaretur. Lex autem pædagogica eſt lex vetus, ita vt hæc optimè ſignificaretur per pædagogicam educationem.

Lex pædagogus noſter.

Lex enim, vt D. Paulus inquit, *pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificaremur: At vbi venit fides, iam non ſub pædagogo ſumus.* Chriſtus igitur morte ſua nos eripuit è pædagogica legis veteris ſeruitute, & nos iuſtitiæ ſuæ toga indutos, filios ſuos conſtituit. *Quicumque enim*, inquit Apoſtolus, *in Chriſto baptizati eſtis,*

Toga virilis Romanorum, & toga libertatis Chriſtianorum.

Chriſtum induiſtis. Et alibi idem monuit: *Induite vos Dominum Ieſum Chriſtum.* Mirificum profectò ſymbolum fuit in hoc ritu Romanorum, quo in Liberalibus toga dabatur, quia eſſet veſtis genus quod & totū corpus tegeret, & hoc ipſo ſuo vſu oſtenderet, quàm rectè à tegendo vocaretur. Tale nimirum Chriſtus indumentum eſt, vt nos totos tegat & protegat ab omnibus aduerſitatibus. quod tum demum mortalium generi datum eſt, cùm Chriſtus in cruce ſanguinem ſuū effunderet, atque morte ſua nos ab æterna morte liberaret. Non poſſum ſatis admirari hanc tantam ſignorum & rerum ſignatarum concordiam; quam, qui caſui tribuet, cum eo mihi non magis diſputandum puto, quàm cum Marpeſia caute. Videmus conſenſum omnium, & inter tot ſignificantiſſimas eiuſdem rei teſſeras diuino inſtinctu à priſcis Cimmeriis con-

ſtituras,

stitutas, ipsum adeò tempus respondere, vt ad amussim conueniat cum eo die, quo Christus verus Liber vera nobis adduxit Liberalia, & nos de Apostoli doctrina toga induit libertatis, qua non solùm è pædagogicis legibus & cærimoniis, sed è mortis æternæ seruitute vindiciæ darentur. Siue enim decimum quartum mensis Nisan dicas, siue decimum sextum Calend. Apriles, eòdem calculus euadit, si Lunares quidem menses, pro eo ac debes, computes. Cùm enim singuli menses dies habeant viginti nouem & dimidiatum, decimus quartus à nouilunio erit decimus sextus Calendarum sequentis mensis; cuius diei prior pars mensem præcedentem finit, posterior pars sequentem exorditur: vnde fit vt meritò primus dies Aprilis, finis dicatur mensis Martij. Id autem genus menses in vsu Cimmeriis fuisse ipsum nomen mensis declarat, quod à Man, id est, luna, Mant vocatur. Et quia finis mensis prioris & principium secundi in eundem caderent diem, voluerunt vt is Calmb vocaretur, id est, pulcerfinis, vel finis cui nihil superfit; quia nimirum mensem præcedentem finiisset. qua de voce in Hermathena. Decimus sextus igitur Calendas Apriles, decimus quartus fuit mensis Nisan; qui quotannis à Mose celebrari iubetur, ad memoriam benignitatis diuinæ, qua populum Israëliticum ex Ægyptiaca seruitute liberauit. Habuit autem ea liberatio figuram liberationis, qua nos Christus erat à peccati seruitute liberaturus: atque idcirco apud Cimbros antè celebratus, quàm Iudæi eum colendum esse didicissent; propterea videlicet quòd Ianus antè fastos suos in Italia tradidisset, quàm Israël ita ex Ægypto commigrasset. Ianus ergo eui anni mensiumque Romanorum distributionem acceptam ferri debere Cronia nostra docuerunt, & Iudaicarum legum lator in prænotanda hac die, qua salus generis humani erat exspectanda ad vnguem concordarunt, insigni nobis documento, Deum apud Iapeti quoque postero assumendæ à se carnis liberandique generis humani oracula reliquisse, tametsi hactenus à nemine fuerint vel intellecta, vel ad veram significationem relata. Quemadmodum enim omnia sacrificia quæ cæsis hostiis fieri solent, typum gesserunt vnius hostiæ in crucis ara offerendæ; ita libatio omnis, sanguinis viuifici libationem figura sua præmonstrauit: & vt liberatio à seruitute Ægyptiaca & iugo Pharaonis, notabat liberationem totius generis humani à peccati & cacodæmonis seruitute; ita Liberaliorum dies eiusdem rei clarissimam habuit notationem: quæ quò se proderet manifestiùs, diuinitus fuit institutum, vt eadem die togæ sumerentur, clarissimum indicium libertatis, qua mortalium genus à lege pædagogica eximeretur, & sublato Christi tegumento ab omni aduersitate tuta delitesceret. Nunc itaque videmus quorsum Liberaliorũ in Daphnidis morte Sibylla fecerit mentionem, quamque egregiè indicatum sit, figuram triumphi Bacchici tum fuisse reapse completam, cùm Daphnis lauream in cruce meruisset. Semper igitur nobis in mentem veniat Agônij Martialis, Liberaliorum, & togæ à Romanis ea die sumi consuetæ: & quoties libationis audimus mentionem, de libato sanguine cogitemus: quoties etiam de Græco verbo σπεῖσαι cogitamus, toties veri cibi, quo solo animorum vita confirmatur, recordemur. Nunc igitur Bacchico furore correpti cum Sibylla canamus:

Mant vnde dicatur. Calmb, vnde vocantur.

Israëlitici populi liberatio ex Ægypto ex suo statuto, figura est liberationis generis humani à peccati & cacodæmonis seruitute.

Daphnis & Armenias curru subiungere tigres
Instituit, Daphnis thyasos inducere Bacchi
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Versuum aliquot Virgilij de Daphnide mythologica expositio.

Est quisquam mortalium qui ad alterius, quàm Christi mortem hæc pertinere demonstrare possit? Certè cùm nihil sani Seruius inueniret, ignorantiam suam manifestissimo prodidit mendacio, aiens Cæsarem primùm Liberi patris sacra Romã transtulisse, & instituisse Liberalia: quo nullum posse luculentius inueniri mendacium, ex iis quæ dixi, cuiuis liquebit. Voluit nimirum diuina prouidentia tam clarum exstare in carmine Sibyllino mortis Christi testimonium, vt nulla omnino cuiuspiam peruersitate ad alium posset detorqueri: Vt enim in Liberaliorum die clarissimus est Seruij lapsus; ita ad Cæsaris mortem nullo modo referri potest, quod de matre, miserabile nati sui corpus complexa, prius cecinit vates. Iam vt cætera mittam, quî potest in hominem bellorum auidissimum quadrare illud: *Amat bonus otia Daphnis*? Cæsar enim cùm occideretur, iam in animo agitabat bellum contra Dacos, & inde contra Parthos; tantùm abest vt otia amaret. Quid? quod prædixerat

Daphnis verus est Christus.

si fortè per insidias occideretur, fore vt resp. ciuilibus bellis vexaretur? Hæc scilicet sunt amantis otia, hæc pacis indicia, hæc quieti animi signa. Verus igitur Daphnis est Christus, cuius tam antiqua apud Cimmerios fama, vt non Sibyllino modò carmine fuerit celebratus, sed Bucolicis etiam carminibus decantatus; & sic decantatus, vt pastorum primus & supremus haberetur. In primis autem illud apud priscos iactatum est, Daphnidem amore nymphæ cuiusdam côtabuisse: quod licet Theocritus ad fœdam animi retulerit ægritudinem, sic tamen est de veritatis arcanis interpretandum, vt intelligatur Christus, supremus reuera pastor amore Ecclesiæ, nymphæ sibi dilectissimæ, mortem oppetiuisse. Nunc ad reliqua:

Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vua,
Vt gregibus tauri, segetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis.

Reuera ita est, Christum totius generis humani vnicum esse ornamentum, cùm omnis nostra virtus tanquam pannus sit menstrua sanie defœdatus; nec vllum nobis ex nobis ipsis decus esse possit. Quod additur,

——— *Postquam te fata tulerunt,*
Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo,

ad solis deliquium spectat, quod in morte Christi contra naturæ ordinem accidit; quò reliqua etiam, quæ deinde poëta adiecit, referenda: nisi fortè velimus, post Christi mortem Iudæam prorsus natiua sua fecunditate orbatam fuisse, atque pro vbertate illa sacris litteris celebrata, tristem sterilitatem inductam. cuius hæc sit descriptio:

Grandia sæpè quibus mandauimus ordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.

Quæ deinde sequuntur, rursus ad lætitiã pertinent, & dies festos Daphnidi agendos, ceu mors eius non lugenda sit, sed gaudio magno colenda, sed lucis, sed heroo decoranda:

Spargite humum foliis, inducite fontibus vmbras
Pastores, mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in siluis, hinc vsque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.

Dicit se in terris & in cælis esse, tum quoniam notissimus esset patri, qui de eo dixit: *Hic est filius meus dilectus, &c.* eodem pertinentia: addit deinde se esse pastorem formosi pecoris; eo quòd animos pascat & formosos reddat: & idcircò meritò se vocat formosiorem, quia nimirum ab ipso vno & solo omnis nobis contingit pulchritudo. Atque hæc quidem de morte & sepultura. quibus mox alter pastor apotheosin Daphnidis succinit ad hunc modum:

Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusq́; videt nubes & sidera Daphnis:
Ergo alacris siluas & cætera rura voluptas
Panaq́; pastoresq́; tenet, Dryadasq́; puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi montes, ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta: Deus Deus ille Menalca.
Sis bonus ô felixq́; tuis. en quatuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duoq́; altaria Phœbo.

Hic adscensus Christi in cælum describitur, cuius limen primum supra omnia sidera collocatur: & quia Deus in igne dicitur habitare & Seraphico ordine septus est; à Theologis cælum, cuius hic augustum introitum vates describit, empyreum vocatur. Græci ab integerrima & absolutissima splendoris perfectione Olympum nominarunt.

Cæli tres in sacra scriptura.

D. Paulus se raptum dicit in tertium cælum. cuius auctoritate moueor, vt tres cælos in sacris litteris agnoscam; primum in quo aues cæli commemorantur, aëre &

igne constans, è quo pluuias cadere sæpius audimus: alterum illud in quo planetæ & cætera sidera, de quo loquitur scriptura diuina, dum dicit stellas cæli. Diuersos enim cælos diuersis planetis adscribere, & octauum fixis stellis tribuere sacræ litteræ non videntur. Tertium cælum est Empyreum, in quo Deus singulari quodam modo dicitur habitare. Vnde orantes dicimus: *Pater noster qui es in cælis*. atque id quidem præcipuo sibi iure cælum vocatur. Daphnis igitur vltra primum cælum, in quo nubes fiunt, & secundum cælum, in quo sidera cernuntur, elatus, primus hominum cæli limen intrauit. Insuetum profectò vocatur, quia núquam antea ab homine fuerat vel visum, vel calcatum. Ipse enim primus insolitum hoc limen aperuit, & eius augustam maiestatem, vti verus homo, miratus est nunc homini patere, & mortale corpus supra sidera ad ipsas Empyrei cæli siue Olympi fores euolasse. Hæc est nimirum requies illa quam introiuit pontifex ille sacerdos factus in æternum, quem D. Paulus ait cælos penetrasse. Hic limen Olympi primus aperuit, primus intrauit, primus mortalibus ad illud viam muniuit. Hic est Sanctus & Verus qui habet clauem Dauid, qui ostium cæli aperuit, quod nemo alius vel claudere potest vel aperire. Hic candidus ille Daphnis, cuius capilli candidi erant velut lana, alba vt nix, & facies eius sicut Sol lucens, circa quem qui sedent, amicti sunt vestimentis albis. Hic est primus & nouissimus, qui fuit mortuus & viuit. cuius hæc sunt verba: *Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere*. Oremus ergo hunc pontificem candidatum, vt nobis concedat limen illud Olympi vnà secum intrare, & ex eo stellas & nubes pedibus subiectas videre; quod non tantùm se concessurum esse pollicetur, sed vltrò etiam, vt ostium apertum intremus, inuitat. Placet itaque mihi lectio, quæ limen habet pro ostio, vtpote sacræ scripturæ prorsus consentanea, & eandem conseruans cum religionis nostræ doctoribus loquendi consuetudinem: tametsi non ignorem Nicolaum Erythræum ab eorum sententia non abhorruisse, qui pro limine lumẽ substituerũt. Verùm nec is, nec eius magistri animaduerterant, Daphnidem hunc nostrum Christũm esse, qui primus mortalium insuetum humanæ naturæ limen calcauit, & omnibus suis ouibus aperuit regni cælestis ianuam, cuius ipse solus clauem se habere dixit. Optimo igitur iure totus hic aspectabilis mundus de hominis domini sui felicitate gaudet atque exultat; & de dono incomparabili, quo & ipse innouatus est, Daphnidi gratias agit immortales:

Ergo alacris siluas & cætera rura voluptas
Panaq́, pastoresq́, tenet Dryadasq́, puellas.

Pacem autem & tranquillitatem cælestis quietis quam D. Paulus ad Hebræos describit, ad hunc modum Bucolica allegoria depingit Sibylla:

Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur. amat bonus otia Daphnis.

Subdit deinde totum mundum lætitia gestientem exclamare, Daphnidem reuera Deum esse:

Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi montes, ipsa iam carmina valles,
Ipsa sonant arbusta: Deus Deus ille Menalca.
Sis bonus ò felixq́, tuis. en quatuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duoq́, altaria Phœbo.

Dauid loquens de liberalibus mentis Nisari, *Montes*, inquit, *exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium*. Et rursus: *Montes exultastis vt arietes, & colles sicut agni ouium. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob. Qui conuertit petrã in stagna aquarũ, & rupes in fontes aquarũ.* Idem alibi: *Iubilate Deo omnis terra, psalmũ dicite nomini eius, date gloriam laudi eius*. Et iterum: *Omnis terra adoret te & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo. Venite & videte opera Dei terribilis in cõsiliis super filios hominũ. Qui cõuertit mare in aridam, in flumine pertransibũt pede, ibi lætabimur in ipso.* Quòd si hæc & similia quàplurima in sacris litteris canãtur de liberatione ea qua Deus populũ suũ eduxit ex Ægypto, quibus modis vera Liberalia celebrãda? Quod autẽ dicitur, *Deus Deus ille Menalca*, mirificè cõuenit cũ illo quod est in Euãgelio: *Cẽturio autẽ*, inquit Matthæus, *et qui cũ eo erãt custodiẽtes Iesum, viso terræmotu & his quæ fiebãt, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste.* A quibus ergo hi didicerũt hũc Dei filiũ fuisse, an nõ ex ipsis mõtibus tremen-

tremētibus,& rupibus ſciſſis,& terra dehiſcente? Sanè ex his ipſis. Quamobrem rectiſſimè cecinit Sibylla,ipſos montes & rupes & ſiluas cantaturas Daphnidem Deum eſſe. Porrò quod Sibylla addidit quatuor aras erigendas, id ſic intelligi poteſt, vt tres Deo trino & vni,quarta Deo vt homini dedicetur. quo ſimile ſit illi allegorico veterum figmento, quo dicunt Herculem imparem Deorum numerum æquaſſe. Verùm videtur Virgilij diſtributio,qua duas aras Daphnidi, & duo altaria Phœbo conſecrat, ad myſterium perſonarum in diuinis pertinere; vt indicetur ſecundæ perſonæ carni vnitæ duas dandas aras,quò binarius filiū ſignificet;prior quidem filium incarnatum,alter,quo duo altaria Phœbo dicantur,ſecundæ rurſus perſonæ tribuatur; ſed ſic, vt ſola diuina, non humana natura cōſideretur. Aras enim Seruius dixit Diis inferis & ſuperis dedicari, altaria verò ſolis ſuperis. Verùm dum aras ad inferos refert, non videt eas Daphnidi in Deorum ſuperum numerum cooptato minimè conuenire. Varro aram ab ariditate dictam arbitratur: nos rei antiquiſſimæ vocabulum ex ſermone antiquiſſimo petitum

Ara etymon.

conuenire exiſtimamus. Nullum omnino negotium ſic accelerandum eſſe priſci putauerunt, quin tanta mora præmitteretur,quanta ſatis eſſet ad Deo ſacrificandum: & quia hæc mora non tam ad retardandum negotium, quàm ad accelerandum pertinere intelligeretur, vocem eam excogitarunt, quo ſimul moneretur & hanc moram omnibus rebus agendis præuertendam eſſe, & ex ea fieri vt celeriùs ad optatum finem perueniatur. Ar & Ra contraria eſſe; & illo tarditatem,hoc celeritatem notari,cùm alibi,tum in Hermathena demonſtraui. Ex Ar igitur & Ra fit vox circularis Ara: ſicut ex An & Na Ana, media littera duarum vices tenente. Eſt in trito nobis prouerbio, Orationis ad Deum fuſæ moram,nulli vnquam negotio moram attuliſſe. quo declaramus ipſius vocis Ara veram originem atq. rationem. Quia verò hoc vocabulum commune

Autar ſiue Altar.

eſt,& tandē in idolorum cultu quoque vſurpatum,noſtrates Altar ſiue autar,quod idem eſt,in vſu retinuerunt;quo & antiqua mora indicatur, & commonemur antiquiſſimam

Altare, is.

omnibus in rebus eſſe debere hanc ſacrificij moram. Latinorum quidam ab alto,alij ab alendo altaria dicta credunt: nobis Cimbrica origo non poteſt diſplicere, tum quòd alt

Veraut, vel Veralt.

vel aut pro venerādo crebrò vſurpemus,vti dum dicimus, Ver-alt pro caduceatore; tum quòd ſimpliciter elatum vocabulum, ei tribuendum videatur, quod eſt omnium antiquiſſimū. Arida,me Dius fidius,eſt aræ etymologia ea,quam Latini ſibi cōminiſcuntur, cùm contrà à pinguedine potius & libatione vocem mereri videatur humoris indicem. Sed quid ego vanas Latinorū rationes in nominibus explicandis ad examen voco, cùm nihil illis aridius queat excogitari? Longè ſecus habet linguæ noſtræ fecunditas; in qua vocum radices cùm rerū naturam exponunt,tum præcepta cōtinent ad vitam bene rectéq; inſtituendam apprimè neceſſaria. Sed dicet quis: Quid Daphnis Mercurij filius, ſiue potius Mercurius ipſe incarnatus cum Phœbo habet cōmunionis? Diuerſis nominibus vnum eundemq; Deum ſignari,iam non ſemel annotatū. Quemadmodum itaq. Mercurius perfectam indicat contemplationē,& Herman publicam admonitionem;ita Phœbus is eſt,qui nutrimentū omnibus offert. à Phoi ſiue Voi, vt nos ſcribimus, quod

Phœbus vnde dictus.

eſt alo;& Vot præterito imperfecto,à Vie, quod eſt offero. Quamobrem Deus ea ratione conſideratus,qua omnibus iuſta ſuppeditat alimenta,φοῖβος dicetur;atque idcirco paſtor vocatus. Cùm igitur Daphnis paſtor ſit humanæ naturæ vnitus, quis non intelligit diuinā eius naturam Phœbi nomine deſignari, propterea quòd ea non homines modò paſcat;ſed paſcat etiā vniuerſa? Quoniā verò alimentū in humido eſt,fuerūt qui aquam φοῖβον dicerent: qua rurſus quia omnia lauātur,crediderunt φοῖβον idē eſſe quod καθαρόν.

Phœbus Dei filius rectè vocatur.

Deus igitur filius qui benignitate ſua paſcit vniuerſa, Phœbus rectè vocabitur: & quia primariū & puriſſimum animorū pabulum eſt verbi Dei enucleatio, & arcanorū reuelatio,idem quoq. nominatus eſt Apollo. Quò verò clariùs cernas,quanta ſit Phœbi &

Phœbus Daphnæus.

Daphnidis cognatio,adde & illud,Phœbū Daphnæum quoq. vocatum fuiſſe, cui templū magnificum Antigonus Epiphanes conſtruxiſſe cōmemoratur. Syracuſani item vt

Apollo Daphnites.

Daphnin paſtorū caput celebrarunt; ita & Apollinē Daphnitē coluerūt, vt Heſychius prodidit. Vocatur inde quoque δαφνογηθὴς in Acroſtichide Apollini dedicata. Quàuis porrò ſatis copioſé vates hactenus lætitiam etiam explicarit, qua Daphnidis apotheoſis & ad ſupremi cæli limen adſcenſus homines exhilarauit, addit tamen & alia,quibus incomparabile Daphnidis beneficium denotetur, & æternum eius regnum intelligatur.

Saltantes

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus:
Hac tibi semper erunt, & cùm sollemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm lustrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit,
Dumq́; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ;
Semper honos nomenq́; tuum laudesq́; manebunt.
Vt Baccho Cererîq;, tibi sic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.

Ad sempiternum Christi alludit sacrificium, eiusque festos dies cum cultu Nympharum & agrorum lustratione coniungit. Per Nymphas aquas baptismi intelligere possumus; per agrorum lustrationem, lustralem lauacri efficacitatem. Quod deinde additum de Baccho & Cerere, non absurdè referri queat ad panis & vini sacramentum, quo corporis & sanguinis Domini participes efficimur, & ipsi Christo vnimur. Verùm ne nimium scrupulosè singula discussisse videamur, his modò contenti erimus in diuinum Sibyllæ vaticiniú annotatiunculis; quas qui fastidiet, eum procul à nostris scriptis amotum velimus. Nobis nihil nimium est in hac palæstra, qua cõtra atheos siue philosophos (quo falso titulo quidam sibi placet) siue barbaros (quorú maxima turba est) certamen proponitur; eo quòd clarè cernamus hanc pestem indies magis atque magis virus suum in hominis animis propagare, cui sectarum in religione nostra diuersitas insignia suppeditat alimenta. Núc ergo de Hermæ monitu didicimus, quàm verè à priscis traditum sit, Daphnin Mercurij filiú esse, & id quidé ea rationé, qua Criophorus est & Μηλοφόρος à Græcis nuncupatus. Sufficiát modò hęc quæ de Mercurio Gallorum ex Druidis, id est, ex veritatis magistris accepta, candidè putaui communicanda; quò tandem Mercurius communis omnium Deus esse cernatur: qua in re si quis nostram accuset prolixitatem, is sciat infinitò à me pauciora in medium allata, quàm argumenti latitudo postularet. Nihil enim hactenus dixi de vi Mercurij, qua trahit non homines tantùm, sed omnes etiam choros angelorum. Primam Mercurij originem in mare-ur esse tradidi: quam vocem si ichnæorum nominum ritu examines, inuenies tur. rau, quo denotatur trahendi vis, quoad eius fieri potest, explicata atque extensa. Monemur itaque hoc nomine in cõsideratione perfecta, quæ non potest esse nisi in materia perfecta, extremum esse situm eorum ad quæ res vel trahi vel extendi possunt. Cùm ergo per cærimonias trahimur, cùm per doctrinam trahimur, cùm occulto supremi boni impulsu trahimur, trahi nos intelligamus ad perfectam contemplationé; & eam esse mensurá atq. modum trahentium omnibus suis numeris explicatú, vt cognoscamus Deum, cuius visio, vt perfectam absoluit contemplationé; ita summam absoluit felicitatem & vitam sempiternam. Rare idem est quod violento impetu traho: qua voce retrò per vestigia lecta, ad religionem & cærimonias deuenimus: à qua vocula Curetes religionis & cęrimoniarú capita dicútur. Videmus ergo dum Marcur conuertimus, omniú violento impetu trahentiú illum esse supremum finé, vt ad perfectam perfecti contemplationé adspiremus. Nisi igitur cogitationem & calamú cohiberem, nullus de hac perfecta consideratione & vi trahendi ad eam ferente considerandi scribendique finis esset. Pergamus ergo ad reliqua quę Cæsar de prisca Gallorum prodidit religione. Post Mercurium, inquit, Apollinem, Martem, & Iouem, & Mineruam colunt. De his eandem ferè quam reliquæ gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Mineruam operú atq. artificiorum initia tradere, Iouem imperium cælestium tenere, Martem bella regere. Huic cùm prœlio dimicare constituerunt, ea quæ bello ceperunt, plerumque deuouent; quæ superauerint animalia capta immolant, reliquasque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus harum rerum exstructos cumulos locis consecratis conspicari licet. Neque sæpe accidit, vt neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet, grauissimumq́. ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Hæc de Dijs Gallorum Cæsar: in quibus nihil est vel difficultatis, vel obscuritatis, si nomina diuina intelligantur. Ea apud priscos varia vnius Dei dona exprimebant, quorum suprema vt inutilia & minimè ad quæstum facientia à lucripetis Curetibus obscurata sunt: infima & ad plebeiam vitam spectantia, sola sunt commemorata. Hinc Mercurium non supremam & perfectissimam contemplationem sunt interpretati, sed viarum atque itinerum

Mercurius unde dictus; & eius vocis ichnæa ratio.

Rare.

Gallorum dij, apud Cæs.

ducem dixerunt, & vim maximam habere ad pecuniam faciendam, propterea quòd his in rebus vulgi studia versari, atque omnem poni viderent contemplationem. Nec alia ratione Apollinem morbis depellendis præfecerunt, quòd hac via pecuniam sibi & ampla donaria parata cernerent. Apollo, vt modò dictum, filius est patris æternus æterni; sic vocatus, quòd ex abditis infinitæ potestatis in cerebro patris latentis abyssis totam protulerit vniuersitatem, & præterea genus humanum liberaturus esset ex antro

Apollinis etymon. Tartareo. Dictio composita est ex Af-hol-los, quod Latinis sonat, ab antro libero.

Hol. Hol antrum est & spelunca, in qua quæ sunt, in tenebris delitescunt. Græcis itaque ἀφολλος dicendus esset, sed consuetudo ex aspirata tenuem fecit. Quemadmodum

Nomius Apollo. autem Apollos idem est quod liberans ab antro caliginoso; ita Nomius dictus est à pascendo, atque idcirco Daphnidi coniunctus; tum quòd alat vniuersa, tum quòd carne humana assumpta, genus humanum verbo Dei pascat. Odiosus sim, si quæ vel Plato vel cæteri de Apollinis nomine tradunt, refellere contendam; cùm cuiuis liquere possit, nihil aliud quàm vana cæcæ ignorantiæ esse deliramenta. Macrobius spectabili Solis corpori omnia diuina nomina seruire cogit: nos imaginem quidem in eo agnoscimus supremi reuelatoris, sed Apollinis nomen ad naturam referimus infinitis spatiis altiorem; pro eo atque vocis postulat interpretatio. Miror maiorem in modum quàm quicquam soleam rerum maximarum, insignem vocis huius Apollos compositionem: quippe qua simul expressum cerno, Deum filium non tantum omnia ex abditis patris abyssis soluisse, & omnium mentes ab alta caligine liberare, sed nos etiam inferni barathri, antri horrendissimi carceribus exemisse; atque ita simul declarari, eundem totius rerum vniuersitatis esse creatorẽ, simul liberatorem generis à se creati, simul etiam eum

Apollinis vocabuli mutresi interpretatio. qui omnia occulta ex caligine & ignorantia soluit & in lucem profert. Iam si vestigiis versis insistas, duo offerentur intelligenda; alterum vt dicere ac precari monearis ad hanc formulam, Salus accurre; alterum, vt animum tuum adhorteris ad hunc modum: Age anima curre. Nam Sol-lop-a vtrumque indicat ei qui diuersarum linguæ Cimbricæ dialectorũ non sit ignarus; rationẽ geminæ significationis ex Sol petita. Docui antè, à in o frequenter transire, vt dum pro Man Mon dicunt Allemani, & ab eodem Man Moneo faciunt Latini. Nec aliter ex Salt fit Solt apud nostrates. vnde Soldurios deriuari dixi. Ex Sal igitur, quo salus denotatur, Sol fit apud quosdam.

Sal & Sol quid significent. atque ita Sol-lop-a, idem est quod Agedum salus accurre. Quæ conceptionis verborum formula, non patribus modò Christi natalem exspectantibus, sed nobis etiam optimè conuenit, rogantibus vt per Christum citò salutem consequamur, quem verum Apollinem confitemur. In alia dialecto Sol notat animam, ceu ea sit totius ho-

Sol, solis. minis conseruatio; in qua notione Britanni vocem vsurpant. Latini item corporatum luminis & caloris fontem eodem vocabulo intelligunt, & quia hic spectabilis quædam mundi anima esse videatur, & quia in eo salus rerum omnium quæ sub sensum cadunt, consistat. Quisquis ergo audit nomen Apollos, retro per vestigia recurrat, & animam suam ad eum cursum incitet, qua curritur ad veram & solidam salutem. Nolo hic monere Latinos, à Los, soluo habere, per conuersionem; & à Sol pro salute, Soldum, sicut à Sal nomen salutis. Lop autem idem esse quod curro & curre, nemo nostratium puerorum ignorat. à quo Lop-a, idem quod accurre. In conuersione autem temporis mutari nihil mirum, cùm non eadem velocitate in eundo & redeundo semper vtamur. Et hæc quidem nobis nemo mortalium, sed ipsemet Apollos reuelauit, qui vt nos ab antro & caligine liberet, ac salutem festinam accurrere faciat, feruidis precibus oramus. Varia eius apud veteres tum Græcos tum Latinos sunt cognomina, iuxta variam filij in diuina Trinitate considerationem. In primis, quia sic omnia ex abdito patris abysso produxit, vt in omnibus diuinus ternarius agnoscatur; nec quicquam in rerum natura consistere possit, quod ternario non innitatur,

Apollini quare tripus dedicatus. Apollini tripodem dedicarunt. Quemadmodum enim per ternarium omnes ideas ab Vno Proclus, in iis quæ in Platonis Parmenidem scripsit, descendere docet; ita prisci illi,

Apollinis cognomina & varia epitheta, ex etymo & mystica interpretatio. omnia ternario tamquam tergemino pede stare, eleganti sacri tripodis symbolo indicarunt. Quæ alij de tripode fabulantur, ea, vt pueris nota, lubenter prætereo; id vnum semper acturus, quò ea Apollinis beneficio reuelem, quæ cæteri hactenus ignorarunt. Thraces Græcis Apollinis nomen interpretati sunt, dum Delion vocarunt,

Delius Apollo. Cynthius Apollo.

runt. Quanquā non ignoro, à Delo sic vocatū esse plerosq. existimasse, cùm ego contrà, insulæ potius nomen ab Apollinis cultu datū fuisse credam. Nec aliter de Cynthij cognomine censeo, quod licet Festus à Cyntho Deli monte ductū tradat, mihi tamen placet, Deū prius Cynthū vocatū, quàm mōs ita diceretur, eo quòd Cunthe, ad verbū significet, facere quenquā rei cuiuspiā certiorē; siue vno verbo idem est quod doceo. Eius rei indiciū est quòd alio nomine Cunnius quoq. sit vocatus. Cunne enim & Cunt, ho, pro eodem vsurpātur. Hinc Cunnidæ apud Athenienses, teste Hesychio, illi vocati, è quorū gēte Cunnij Apollinis sacerdotes legebantur. Nec alia caussa Phanæus & Anaphanæus, quàm quòd omnia reuelet, nuncupatus. Esse verò æternū æterni patris filiū, cognomen, ἀρχηγέτης declarat. Aliis placuit vt Archegenetes diceretur, eo quòd ipsius generatio præcedat vniuersa. Est & apud Ægyptios vetustissimum eius nomen Orus, ab Oor; quo prima caussa rerum notatur, è qua Cimbrica voce Latinis Originis vocabulum, & verbum Orior remansit, licet temporis ratio sit neglecta. Hanc vocem ij sunt interpretati, qui Apollinem γενήτορα vocarunt, cuius ara Deli fuit, nullo hostiarum sanguine tingenda. M. Cato Genitiuum nuncupauit, ea vocabuli deriuandi formula, quam fastidiosæ quorundam aures vix admitterent. Placuit huius ara Pythagoræ, vti nulla morte violata. Eadem ratione Patrous dictus est, eo quòd omnia produxerit ex arcano paternæ mētis antro; qua de re consule Orpheum in Macrobij Saturnalibus. Quoniam verò is qui omnia gignit, omnis etiam felicitatis auctor est; voluerunt prisci vt ab hac quoque notione cognomina haberet. Lycium itaque & Lycoreum nuncuparunt, à Luc quo bonam fortunam dixi notari. Lucius ergo fortunator erit; & Luc-oor, vnde Lycoreus apud Orpheum, prima felicitatis caussa. Quia verò maxima felicitatis pars in splendore consistit, maiores nostri splendoris vim Lucht vocarunt, vnde Lux apud Latinos remansit, eadem forma qua ex Recht Rex, ex Merct Merx factum videmus. Quando enim in cōtemplatione Dei felicitas summa ponitur, neque hæc citra diuinum splendorem mentes nostras illustrantem haberi potest, bene recteque factum ab iis, qui splendori à felicitatis nomine nomen dederunt. Orpheus in hymno Apollini cantato:

Phanæus Apollo. Anaphanæus Apollo. ἀρχηγέτης Apollo. Archegenetes Apollo. Orus Apollo. γενήτωρ Apollo. Genitiuus Apollo. Patrous Apollo. Lycius Apollo. Lycoreus Apollo.

Ἔλθε μάκαρ παῖαν τιτυοκτόνε φοῖβε λυκωρεῦ.

Hinc & λυκηγενέτης dictus, eo quòd prosperos generet successus: haud secus atque annum vetusta voce λυκάβαντα vocarunt Græci. Annus enim vti Solis circulus trecentos sexaginta quinque dies ceu vinculum quoddam connectens boni ominis caussa à Cimbris Luc-bant, id est, prosperorum successuum siue felicitatis vinculum nuncupatur: quæ ratio vt clarissima est, & priscis ritibus ad vnguem consentiens; ita ridicula sunt & delira quæ de Lupi & Solis cognatione refert Ælianus. Nec minus ineptū quod Cleanthes dixit, Lycium ob id vocari Apollinem, quòd veluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoq. radiis suis rapiat humorē. Quàm verò priscæ Cimmeriorū in nominibus formādis conueniant rationi, vt annus faustum prosperitatis vinculum vocetur, si non aliunde, at certè ex ipsa voce Anna, quæ circularis est præcedentis & sequentis temporis nexus, de vernacula nobis interpretatione clarum est, eo quòd circulus in principio & fini deuinciendis summam habeat firmitatem. Græcos primam lucem quæ præcedit Solis exortum, λύκην vocasse, testis est Macrobius; quod bene quadrat cum nostra interpretatione. Par enim est vt homines summo mane experrecti Deum precentur, vt diem sibi bene fortunet: & vt votum hoc singulis conuenit auroris, ita toti conuenit anno vt Luc-bant nominetur. quo vocabulo Deum orare videmur, vt tot nobis dierum connectat felicitatis vinculum, quot Sol vno suo circuitu comprehendit. λύκη, aliis λυκόφως, cuius posterioris vocabuli vsum non apud doctos modò viros, sed apud plebeios etiam & è medio vulgo homines tempore suo fuisse Eustathius scripsit: qui tamen mirum est, quàm sese in vocis ratione inuestiganda frustra torqueat. Homeri versus, cuius occasione de hac voce verba fecit, septimo Odysseæ libro legitur, & à Macrobio citatur:

λυκηγενέτης Apollo. λυκάβαντα vocarunt Græci annū. Annus vnde dictus. λύκη. λυκόφως.

ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠὼς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ.

ἀμφιλύκη νύξ

Amphilycon quid dici debeat, ex notatione vocis ἀμφὶ coniectare quiuis possit, modò quid Lyce significet non ignoret. Cùm enim ipsa aurora fausta nomenclatura Lyce vocetur, & alio nomine Lycophos, id est, lux matutina; noctis ea pars Amphilyca dicenda, quæ circa auroram est, ipsum videlicet primum diluculum proximè præcedens. Docet ergo poëta ante crepusculum matutinum in ipsa postremæ noctis parte, Græcos iam in

ordine suo distinctos ad rogum constitisse. Quod autem Eustathius de colore lupi somniat, vt vanum est & nihil faciens ad vocis originē; ita condonandi sunt id genus errores iis omnibus qui nostri sermonis sunt imperiti. Lucianus λυκαυγὲς prima lucis creperæ

λυκαυγὶς. initia vocauit, ita vt ἠῶ apertā auroram dicat, λυκαυγὲς primam albescentis cæli lucē. Vt autem prisci auroram à Luc, quo prosperitas notatur, indigetarunt, ita & Iouem Lucetium vocarunt, eo quòd hic Luc-heet, id est, prosperitatis & bonæ fortunæ caput sit & o-

Aurora etymon. rigo. Latini crepusculū matutinum Auroram vocarunt, ab antiquo Cimbrorū epitheto, quasi Au-roor nominaretur, quo antiqua & venerāda motio designatur. Mouet enim homines ad cōsuetos suos labores, nocturnā lucis primordiis rumpens quietē: cuius nomine insigne cōtinetur documentū; non oportere nimirum homines diutius quiescere, quàm ad prima vsq. creperę lucis momenta. Quamobrē qui volet rebus secūdis & beneeuntibus semper frui, is perpetuò cogitet de vtroq. nomine & Gręco & Latino, & illi credat in dubio lucis primordio fontem esse prosperitatis, huic non esse diutius in lecto quiescendū, quàm Amphilyca nox primæ luci cesserit. Ne verò quis putet ab aura Au-

Aura quid significet. roram dici, quasi auræ horā, is sciat Auram itē Cimbricā esse vocem, & nihil aliud notare quàm antiquā & venerandam celeritatem, quæ cùm primùm & maximè in luminis diffusione cernatur, factū vt pro splendore vox vsurparetur. Quoniā verò aër limpidus nō turbidus, antiqua & venerabili luminis suscipiendi facultate pollet, isq. leui flatu plurimū iuuetur, pro grato spiritu aura cœpit vsurpari. Quòd Varro dixit ab auro auroram dici, quòd id ad tēpus aër aurescat, id vanū est, tametsi χρυσοθρόνου epitheto videatur approbari. Est quidem aurū eiusdem originis priore nominis sui parte, sed posterior pars facit vt antiquam potentiā signet, eiusdem voculæ indicio iactantiam potentiæ iungēs.

Rom. Rom enim idem est quod validū siue valentia, sono productiore iactantiam notatura. Virgilius vt aliàs alia Auroræ cognomina dedit, ita inter cætera vnū habet quo etymologiam proximè secutus videtur:

> *Aurora interea miseris mortalibus almam*
> *Extulerat lucem, referens opera atque labores.*

Sed hæc extra rē. Lupus autem cur λύκος vocetur, mea non pluris refert, quàm cur cætera pletaq. tum Latinorū tum Græcorum vocabula longè à primæ linguæ puritate de-

Slot. Slit. generarunt. Slot apud nos idē est quod degluriendo deuoro; & Slit idem quod deglutio: cuius iterū præteritum imperfectum est Slot, idoneū verbum perpetuæ luporū voracitati denotandæ. Hinc si principio sibilus auferatur, origo vocis λὺξ siue λὸξ existet,

Sluip. Lupus vnde dictus. cui terminatio adiecta λύκος facit. Eodē modo Latini à Sluip, id est, occulto gressu insidior (quod Aristoteles dicit esse luporū ferè propriū) fecerunt vocabulum Lupus, accentus ratione neglecta. Vide quàm nihil agant qui citra Cimbricæ linguæ præsidia vetustarum vocum origines quærunt; quamq. turpiter omnes & Gręci & Latini in rebus no-

Paean Apollo. bis clarissimis hallucinētur. Iā quid dicēt de voce Pæan? Festus à παίειν deriuat, eo quòd Apollo sagittarū ictibus ferire mortales putetur. Egregiū verò vocis fabrum qui Deo beneficentissimo à nocendo nomen tribuendū existimauit. quod æquè absurdū atq. illud, Apollinem à perdendo nomenclaturam habere. Alij alia somniant, quæ referre, nullum operę haberet pretiū. Hoc interim notandū, priscis sollēni ritu iactatum fuisse ἰὴ παιάν,

[illegible]παιάν. quod alij ἰὴ παιὰν protulerunt: qua diuersitatē sese non intelligere quid dicerent autrogarent, prodiderūt. Frequēs est in sacris nostris cantionibus *Haleluia* & *Osanna*, sed quid iis vocibus notetur, paucissimi norūt. Idē quōdam accidit Græcis, sacra nomina è prisca Cimmeriorū religione mutuatis. In Hermathena & Abecedario doceo I vocalem blādientis esse; eius nimirum qui sese in gratiā cuiuspiā insinuare nititur. Cùm enim preces

Paean vnde formetur. nostras in eius quē rogamus præcordia penetrare cupimus, exilissima hac & ad penetrādum maximè idonea voce vtimur. E autē ipsum Vnum notare, omniū rerū fundamentum, eodē loco demonstro, quod tamen accentu longo pronunciamus; quo fit vt Græci per suum ἦτα, ἰὴ dixerint. Παιὰν autē fit ex nostro Pai-an, quod est, incipe facere pacē, siue, incipe satisfacere. Est igitur ἰὴ παιὰν idē ac si Latinè dicas: Blandissimè nostras preces tibi insinuamus, ô ipsum Vnū, vt incipias satisfacere & pacē nobis cōciliare. Quis modò non audit, hanc orationē priscorum patrū propriam fuisse, obsecrantiū filium, vt paciscū patre ineundæ mysteriū acceleraret. Quāuis verò id iam olim sit absolutū, licet tamē & nobis eadē precationis formula vti, eo quòd perpetuò nobis opus sit hac pacificatione.

Confi-

Confitemur autem hac oratione ipsum Apollinem vnum esse æquè atque patrem, iuxta illud: *Ego & pater vnum sumus.* Dicemus ergo nos clariore verborum intelligentia Ie, Pai-an, quàm olim Græcorum poetæ, certò scientes, eum nostrum esse pacificatorem. Callimachus in hymno huius antiquitatis ignarus, quamuis ἰὴ ἰὴ frequenter iteret, putare tamen videtur ab ἵει hanc vocem deduci, vt hi versus ostendunt:

Ἰὴ ἰὴ παιῆον, ἀκούομεν, οὕνεκα τοῦτο
Δελφός τοι πρώτιστον ἐφύμνιον εὕρετο λαός,
Ἦμος ἑκηβολίην χρυσέων ἐπιδείκνυσο τόξων.
Πυθώ τοι κατιόντι συνήντετο δαιμόνιος θήρ,
Αἰνὸς ὄφις. τὸν μὲν σὺ κατήναρες, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ
Βάλλων ὠκὺν ὀϊστόν. ἐπηΰτησε δὲ λαός,
Ἰὴ ἰὴ παιῆον, ἵει βέλος. εὐθύ σε μήτηρ
Γείνατ' ἀοσσητῆρα.

Hic videas ἰὴ ἰὴ primum acclamatum fuisse, cùm serpentem Apollo occidisset, at παιάν in παιῆον à poeta esse mutatum non ob aliá caussam, quàm significationis ignorantiam & versus concinnitaté. Licet poetarú fabulæ multis modis à prima sua sinceritate degenerarint, non est tamen in iis veritas ita prorsus vel obscurata vel extincta, vt nulla eius appareant vestigia. Acceptú nimirú erat à priscis Cimmeriis, hanc acclamationé ἰὴ παιάν ad Apolliné referendá, ea ratione qua obsecramus, vt serpentem hostis humani generis occidat, radiantibus flamei sui amoris sagittis, atq. id quidé faciat descendens in Pytho, id est, ad putrediné huius múdi, accepta videlicet humani corporis códitione. Erat enim in arcanis oraculis, Deú ad hanc Pytho, id est, ad corruptelá descensurú, & in ea terribilem illú draconé occisum iri, & tum demú omnem vaticiniorú veritatem, in lucé proditurá. Diuinum hoc oraculú ita cacodæmon corrupit & in rem suá vertit, vt se Apolliné esse mentiretur, & id quod futurú erat, fingeret præteriisse, commento inter miseros homines sparso, nescio quem serpenté, Pythoum ab ipso olim occisum fuisse, atq. eodé loco vaticiniorú vim suscitasse. Sciuerat nimirú callidus draco, sese à vero Apolline cóculcandú; & tú verá doctriná inter mortales de vita æterna exoriturá; atq; huius rei in multis oraculis exstare promissioné, cuius fidé vt euerteret, mendacia confinxit, quibus vera vaticiniorú intelligentia corrúpererut, & tandé in meras nugas & vesana cómenta tráisset. Hinc Delphicú siue Pythiú oraculú, reuera Pythus nomine dignum, eo quòd totú esset pseudapollinis fraude ad corruptelá animorum comparatú. Hac via immanis serpens ab Apolline occidendus, personá sibi Apollinis sumpsit, & miseros mortales in eá pertraxit dementiá, vt ipsi accinerent hymnú siue ephymniú Dei filio canendum. Olim ergo pij vates instituerant, vt festis carminibus succineretur Ie-pai-an, Ie-pai-an: & id quidem ad eum finem, vt verus Apollo, & verus magni consilij reuelator festinaret vt patri cælesti satisfaceret, atq. genus mortaliú à dracone Pythoo in ipsa Pytho, id est, mortali corpore liberaret. Hanc Epoden immanis draco bestia abominanda & fatalis omnium malorum auctor sibi vnà cum nomine Apollinis arrogauit. Hæc iniquá bellua, siue, vt cum Callimacho loquar, δαιμόνιος θὴρ Αἰνὸς ὄφις, id est, infelix bestia, horribilis draco, dum se occidendum sciret, sese finxit occisurú; & simul sacrilega fraude sibi arripuit diuina nomina diuinumq. cultú: & cùm pater esset mendaciorú omniú, veritatis vaticiniorumq; induit laruá: qua in professione vt facilius falleret, imposturis suis aliquando veritatis nonnihil miscere consueuit; tametsi non dubité, quin nonnunquam, diuino nutu coactus, quædá vera protulerit oracula, vt est illud de Iao vero Iudæorú Deo. Si quis volet clarius videre quibus technis diuina sibi symbola & oracula Diabolus arrogarit, is legat Firmicum Maternú, vt ex auctore, quàm ego sim, illustriore cógnoscat furtiua fraudati dæmonis ornaméta vero possessori vindicare. In eo inueniet illud: ἐκ τυμπάνου βέβρωκα, ἐκ κυμβάλου πέπωκα, γέγονα μύστης; id est ex tympano comedi, ex cymbalo bibi, factus sum mysticus, cacodæmoné sibi ex Dominicæ cœnæ mysteriis suppilasse. Et rursus istud: χαῖρε νύμφη, χαῖρε νέον φῶς, id est, Aue sponse, aue nouum lumen, serpenté sibi furatú esse ex vaticiniis de Christo apud vetustissimos celebratis. Item aliud, θεὸς ἐκ πέτρας, id est, Deus ex petra, surreptum esse ex oraculo quo prædicebatur Christú fore petrá quæ cælestis Ierusalem esset fundamentú. Quid multis? apud hunc videbis nequissimum humani generis hostem omnia profanæ superstitionis symbola de sanctis venerandisq. prophetarú oraculis ad abominanda furoris sui scelera trástulisse. Nihil ergo noui dico, nihil piis auribus

Pytho.

Pythius Apollo.

Diabolus diuina symbola & oracula sibi arrogat.

ribus indigni, dum doceo Apollinis nomen ex diuinis mysteriorũ scriniis cacodæmonẽ sibi suppilasse, & eas sibi odas furto sumpsisse, quas diuini vates draconis victori dedicarant. Idem impostor scelestissimus verũ Christi cognomen sibi arrogauit, dum se voluit κάρνειον vocari. Memini in Amazonicis de Carna & Carneo obiter quædã annotasse, & inter alia, quæ priscis Romanis Carna vocaretur, ea nimirũ Dea siue diuina potestas, per quam, quod nobis maximè carum esse debet, fit propinquissimũ; quã si Latino sermone sapientiã diuinam, Cimbrico Mineruã dicas, rectè dixeris. Atq. hinc quidẽ Apollo Carneus dici posset, vti illic notaui: verùm quia vocẽ Κάρνειος sic interpretatur Macrobius, vt in ea innouationẽ agnoscat; iubẽter eũ sequar, & eum Κάρνειον vocabo, qui Cimmeriis Καρ-νεῖ, id est, amorẽ innouans diceretur. Car enim illud esse, cui Ite-ar, id est, vehemẽter oro vt maneas, dicere debemus, Hermathena tradit. quod vocabulũ versum Rac facit, id est, contingo; in quo finis est & perfectio omnis caritatis. Qui ergo facit vt amor quo Deum cõtingere debemus, redintegretur atq. rursus nouus fiat, quod Nee siue Ny significat, is Carneius rectissimè dicetur: quæ vox nisi de Christo intelligatur, haud equidem scio de quo intelligi possit. Nihil itaq. magis cõsonũ dici queat, quàm si Carneio accinamus, ἰὴ ἰὴ πολύλλιτε κάρνειε. Callimachus rectiùs quàm intellexerit Carneiũ πολύλλιτον vocauit: qua voce is notatur, cui multis precibus supplicandũ. Hunc enim eũ esse ait, cui aræ perpetuò calere debeant citra omnẽ cessationẽ: huic perpetuum ignẽ esse in ara custodiendũ canit; quod quid aliud esse dicas, quàm hũc amore perpetuo in ara pectoris nostri coli oportere. Cui placebit hæc eleganter exposita videre, Cyrenæã adeat Musam, à cuius ore discet quã sacrilegè diabolica bestia, siue δαιμόνιος θὴρ ἀνδὸς ὄφις diuinos honores vsurparit. Carneius ergo à Car & Nei, quorum hoc in alia & alia dialecto aliter atq. aliter pronũciatur. Nei siue Ny Cãpanis Brabantis est, vnde νεὸς terra modò recens arata, si Hesychio credimus. Alij Neu dicunt, vnde νέος. Plurimi Nou, è quo Latini suũ Nouũ habent. Brabãti superiores Niew, à quo νέος fieri posset. Carneius igitur summus est sũmę caritatis innouator; si voces quidẽ iis primùm tribuẽdę, quibus earũ ratio cõgruit maximè. Quãobrem Christus verus est Carneius, cui aræ nostræ perenni amoris foco calere debent, cuiq. perpetuò canendũ I-te pai-an, I-te pai-an. Variæ admodũ de Carneio opiniones fuerunt; quarũ nulla magis ad veritatẽ accessit, quàm ea quæ Carneiũ eundẽ cum Ioue fecit. Pausanias, quàm nihil certi de Carneio apud Græcos constaret, satis ostendit; quẽ tamen Varinus Phauorinus singulari vicit diligentia, adductis diuersis Theopõpi, Praxilæ, Alemanis & Demetrij sententiis: quorũ primus prodidit Carneiũ, Ionẽ & ductorẽ ab Argiuis olim nominatũ fuisse. Bene ille quidẽ, nisi caussam falsam, à nescio quo Carno exercitus duce petiuisset: quia scilicet Carnus exercitũ duxerit, Iupiter Carneius sit nuncupatus. Praxilas itẽ ad Ionẽ hoc nomen à priscis relatũ videns, Carneium quẽdam Iouis & Europæ filium confinxit; melius dicturus, si Ionis & Erigones filium dixisset, vti reuera fuisse Cronia nostra docuerunt. Alij Carneia festos Iouis dies fuisse scripserunt, caussa nulla idonea ad id probandum allata. Ex hac tamen diuersitate opinionum illud in primis clarum, Ogygia prorsus sacra Carneia fuisse, quoniam ab omnibus inter vetustissima commemorantur: deinde ex earum collatione cernas, ad Iouis filium ea pertinuisse; & eũ quidem talem, vt vel Apollo potuerit, vel Iupiter dici, quod in solo Christo, qui & patris arcanorum reuelator est, & idem cũ patre; veritatẽ suam potest tueri. Hic enim solus & vnicus Carneius, quia solus nimirũ caritatẽ inter Deum & homines renouauit, & idcirco Polyllitus optimo iure à Callimacho vocatus; quoniã multis precibus hic vnus orandus, vtpote per quẽ solũ à patre nostro cælesti audiemur. Quis modò non perspicit quantũ momenti habeat vera priscarũ vocum intelligentia ad impias cacodæmonis fraudes detegẽdas: quas si Lactãtius, Arnobius, Tatianus Syrus, Athenagoras, Iustinus, Eusebius, cæteriq. qui cõtra idolomaniam scripserunt, explicare potuissent, bone Deus, quibus verborũ fulminibus eloquentes illi viri contra horribilẽ hanc & immanẽ serpentis malitiã inuecti fuissent! Vt illã belluam pestilentissimã diuinis titulis & honoribus exuissent atq. excoriassent! Quàm fanaticis erroribus miseros mortales Pythous hic draco demẽtauit! Vt homines in sua castra è castris Dei pertraheret, omnes sibi Dei nomenclaturas, omnes titulos, omnes tesseras militares sumpsit. O callidũ stratagema! Ipse qui cõculcandus, qui cõterendus erat, Christi victoris signa præferebat. Ipse draco se mẽtitur draconis hostem: & ne quid eorum quæ vaticinia promiserant miseri mortales exspectarent, fingit se iam olim victoria contra draconẽ potitum, & vt illud ἰὴ ἰὴ παιὰν ad se

Marginal notes: Carna dea. — Carneus Apollo. — Car. Rac. — πολύλλιτος Carneius dictus. — Nei siue Ny Neu. Nou siue Niew. Νεὸς. Νέος. Nouus. — Carneius verus est Christus, Carneius Iupiter. — Carneia sacra.

se transferret, opinionē sēuit, draconē sagittis à se confixū, vt Græci putarent ἂπ ab ἰὼ deriuari, & παιὰν à παίω. Quanquam autē hæc sufficiunt ad docendū, non Apollinis tantū nomē, sed plurima etiā cognomina eidē apud priscos attributa, de Gallico sermone esse interpretanda, nō possum tamen facere, vt non addā Apollinem etiā Clarium dictum fuisse, non vt plerięq. omnes arbitrantur à Claro vel opido vel insula, sed ab eo quod huic omnis splendor & perspicuitas, cùm cæterarū rerum tum oraculorū debeatur. Quòd si à Latinis hoc nomen prius Apollini datum fuisset quàm à Græcis, apertissima eius foret ratio: nunc quia Græci eius sibi vindicant originē, approbantibus etiā Latinis, nulla potest caussa significationis inueniri, nisi ad Clarum opidū cōfugiatur: quod Colophoni tā fuit vicinū, vt eius nauale videatur fuisse: quod & Eustathius scripsit & Plinius indicauit, dūdicit Colophone in Apollinis Clarij specu lacunā esse, cuius potu mira reddātur oracula. Portum autē hunc Clarum vocari ἀπὸ τοῦ κλήρου, eo quòd forte Apollini obtigerit, Nearus tradidit. Theopōpo placuit a quodam Heroē cui nomen Claro fuerit, nuncupatā fuisse vaticinij sedem. Ego vlteriùs rogo, vnde Heroi nomen datum sit? Quod si nesciant, quid ad rem facit hoc cōmentum? Latini Clarū dicunt id quod splendidū est: cuius vocis, quia nullā habent etymologiam, fateantur necesse est aliunde eā in Latiū venisse. Ab ipsis igitur antiquissimis Italiæ incolis Cimmeriis vocē tetentā fuisse ex nostra lingua discas, in qua vt quotidianus eius est vsus, ita ratio quoq. valde luculenta. Clar enim splendidū dicimus & apertum, vt ex Cal & Ar cōpositum intelligatur. qua resolutionis via id clarū erit, quod pulcritudinē, quę per Cal notatur, in rebus facit manere In obscuris enim nulla nobis apparet pulcritudo, propterea quòd ea nihil aliud sit, quàm id quod omnibus placet, à Cai al, vt & antea, & in Hermathena tradidū. Splendidū itaque, citra quod nihil in rebus omnibus vel mentis vel corporis oculis cernitur, nedū placere potest, Clar vocatur. Latet & altera in hac voce caussa, non minoris fere, quàm ea quæ exposita est, facienda. Cal vocali longa idem est nobis quod caluū, à Cal verbo, quo deficio vel diminuor significatur, & Har quo pili & tricæ significantur, ab at quod est demorari, ita vt Cal-har idē sit ac si dicas, carens omnibus tricis & remoris. Quamobrem Clarū à priscis Cimmeriis ad Latinos venisse, tā est clarum, quàm quod clarissimū. Nemini ergo eorū qui quid Apollinis voce denotetur intelligunt, dubiū esse potest, cur Apollo Clarius vocetur, cū ille cuius eæ partes sunt vt omnia reuelet, faciat vt omnia clara protinus euadant. Oraculū igitur à Dei cognomento cacodæmon Clarū nuncupauit, in hoc iuxtà ac in cæteris sacrilegij dānandus, eo quòd aqua insanos reddens, non spiritu Dei, sed afflatu diaboli homines impleret, ac Engastrimātes siue Engastritas redderet, fanaticis vocibus misero vulgo illusuros. Quòd verò Apollinē morbos depellere sacrifici dixerint, eius hæc est caussa. Est sanè Apollo vetus animorū medicus, vti Carnelus, atque hac ratione maximè inuocādus. Verùm quia corporis valetudo plerisq. omnibus animorū sanitate antiquior est, auatiria sacrificulorū quæstui suo studēs populo persuasit, Apollinē morbos curare, si sacrificiis & donariis placaretur. Verùm quia pleræq. herbæ diuina reuelatione cognoscuntur, nō malè tota medendi arsad Apollinē est relata. Accedit & ratio Physicorū, qui Apollinis nomine Solem intelligūt corporatū & spectabile veri Apollinis simulacrū. à quo cùm oīs corporū sanitas, oīs vis & efficacitas plantarū, & reliquorū, quib. morbi profligātur, vires promanēt, nō malè Apollinē medicinæ præsidē fecerūt, tametsi altera illa vis, quæ in animis curādis cernitur, infinitò sit præstātior. Enumerauit Cæsar tertio loco Martē, belli præsidē, qui cur Mars dicatur, paulo antè explicaui. De Ioue porrò, quē cælestiū imperiū tenere, æquè Druidæ atq. cæteri Theologi dicūt, ambigendū videtur vnde nomenclaturā suā sit sortitus. Cùm enim Iehoua Hebræis idē significet quod Græcis ὤν, & Latinis ens; videri potest Iouis vocabulū inde ad Latinos venisse. Lubenter equidē id cōfiterer, nisi scirē Italiā à Iapeti, nō à Semi aut Chami posteris principiò occupatā fuisse. Jou vel Jau, vt alij sonāt, circūflexa vox lætitiam gaudiūq. apud nos restatur, cuius si structurā examines, inuenies eā cōstare ex J & Hou siue Hau, quod idē est ac si dicas, Tene. Est ergo vox eius propria qui blādè rogat, vt, quod placet, teneatur. Ex Jau, mutato J in G, fit Gau, vnde Gaudiū Latinorū. Græci hac voce abutūtur, dū indignauri hanc voculā tribuūr: quod tamē Grāmatici sic excusanr, vt ἰοὺ cū acuto tono σχετλιαστικὸν ἐπίρρημα dicant: verùm dū circūflectitur, gaudentiū vocē esse fateantur. Latini ex Jou Ju fecerūt in Iubilo: quod Festus sic interpretatur, vt idē esse dicat quod rustica voce inclamare, nō expressa animi affectione. Varro, nescio an se satis

Clarius Apollo.

Claros opidū Colophoni vicinum.

Clarus a, um.

Clar.

Cal.

Har Ar

Apollo quare dictus morbos depellere.

Apollo, Sol dictus.

Iupiter Gallorum Deus.

Jou.

Gaudium, iò

Iubilo, as, are

intellexerit, à me ſanè nõ intelligitur, dũ dicit, Vt Quiritare eſt vrbanorũ, ſic Iubilare ruſticorũ.

Quiritare.

Quiritare idẽ eſſe quod per lamenta conqueri & auxiliũ inclamare flebili voce, ex T. Liuio diſcas, eo loco quo fœda Bacchanaliorũ ſtupra deſcribit. Quiritare, Quirites ad auxiliũ vocare, Varro & Nonius interpretantur. Nobis de vetuſto Cimmeriorũ ſermone clarũ, Quirito dici à Criten, mutato C in Qu. quod verbum idem eſt quod eiulare. D. Auguſt. rectiùs quid Iubilare ſit, expreſſit. Iubilare, inquit, propriè eſt gaudiũ verbis nõ poſſe explicare, & tamẽ voce teſtari quod corde cõceptũ eſt & verbis explicari nõ poteſt. Quia verò Iu ex Iou Cimbrico factũ eſt, ſyllaba ea tẽpus longũ ſortiat. Sic Silius:

Et lætus ſcopulis audiuit iubila Cyclops.

Io triumphe, io.
Io bacchus.
Iolpt.
Iouis etymon.

Noſtrates pro Iou, Io frequenter dicũt, vt aurigæ pro Hou Ho vel O clamant: qui mos quàm ſit vetuſtus, militũ Romanorũ clamor, quo Imperatori per vrbẽ in Capitoliũ ducti acclamare ſolent, Io triũphe Io, ſatis declarat. Nec aliter dixerunt Græci Liberũ patrem Iobacchũ, à bacchantiũ videlicet voce. Hinc Iolpt apud nos, pro ſumma oblectatione, & Ioig pro hilari, & Ioit pro hilaritate, ex Ioigt cõciſum. A Iou igitur, ab his, quod ſignificat incito vehemẽter, fit Iou his aſpiratione de medio ſublata, quo vehemẽs & incitatũ gaudiũ denotatur. Quòd ſi à Iou & Wit iou-it facias, eòdẽ tendes, quemã ad eũ modũ gaudij feruorẽ notaueris. Diximus modò Mercuriũ nihil aliud eſſe, quàm perfectã contemplationẽ, atq. ea nota Deũ ab Ariſtotele deſcribi. Idẽ docuit voluptatẽ ab operatione indiuiduã eſſe comitẽ, atq. adeò ipſius operationis eſſe perfectionẽ quandã, veluti formã ſupremã. Iã voluptatẽ tanto meliorẽ eſſe, quãto à melioris facultatis operatione manat;

Deus eſt præſtantiſſima voluptas.

& eã rurſus tanto præſtantiorẽ, quanto id, in quo facultas ſeſe exercet, præſtantius fuerit & excellentius. Hinc efficitur, vt cùm Deus perfectiſſima perfectiſſimi ſit cõtemplatio, ſit etiã præſtantiſſima voluptas, tũ propter facultatis operantis excellẽtiam, tum propter materiã in qua verſatur. Sicut igitur à ſumma contẽplatione tãquam ab vltimo bonorũ fine omnis intelligendi vis incitatur; ita à præſtãtiſſima voluptate tanquã à ſummo omniũ deſideriorũ, omne mẽtis gaudiũ incitatur. Eſt igitur Deus nõ perfecta modò cõtemplatio & abſolutiſſima voluptas, ſed vehemẽtiſſimus etiam omnis gaudij ſtimulus, quo multo magis animi noſtri, quàm equus œſtro agitatur. Quàobrem Iouis nomen tanto eſt quàm Mercurij diuinius, quãto operatione voluptas antiquior eſt & præſtãtior. Quo fit vt quãuis vnus ſit & idem Deus Iouis & Mercurius, ſublimiore tamen notione Iouis quàm Mercurius intelligatur. Homerus ἲς ἀνέμοιο dixit, pro venti vehemẽtia. Apud Latinos Vis nota ſignificatione vſurpatur: quorũ vtrumq. ab Wis Cimmeria voce deriuatur; illud quidẽ ſola neglecta aſpiratione, hoc verò adſpiratione in digãma Æolicũ mutata, vti ex Venetis Heneti, ex ἐσθὴς veſtis, ex Heſperus Veſperus, & ſimilia ex ſimilibus formantur.

Is.
Vis.
Wis.

Accipit autẽ Wis ſignificandi rationẽ tum ab Wit, quo feruor notatur, tũ ex aſpirationis & ſibili natura: qui duo flatus elementũ ſubtiliſſimũ, & ad celerẽ penetrationẽ maximè idoneũ deferentes, vocẽ faciunt ad vehementiã incitationis denotandã tam aptã, vt haud videã qui poſſis inuenire aptiorẽ. Iouis itaq. vehementiſſimũ eſt ſummi gaudij incitamentũ, quo omnia rapiuntur & in cælis & in terra. Videas quæſo, quàm cõgrua duarũ ſyllabarũ cõpoſitione nomenclator cõplexus ſit totius philoſophiæ ſummã: & videas iterũ, an vlla omnino ingenij humani ſollertia vocẽ paris breuitatis queat fabricari, qua æquè ſignificanter hæc voluptatis & gaudij vis, ad ſummũ bonorũ ferens, explicetur. Quæſiuir Ariſtoteles diligentiſſimè, quod nam inter operationẽ beatiſſimã & ſummã voluptatẽ, vel diſcrimen vel cõiugiũ ſtatui poſſet, ac vix tandem inuenit, quinam vtriuſq. limites eſſent. Noſtri ſermonis architectus ſtatim animaduertit, in voluptate maximã quãdam latère vim incitãdi ad actionẽ, atq. ea omnia rapi ad primũ & ſummum gaudij omnis irritamentũ, totamq. hanc accuratã ſuã cogitationem duabus ſignificantiſſimis ſyllabis cõſignauit & incluſit. Vter igitur ſe præſtiterit admirabiliorẽ, iis iudicandũ relinquo, qui nec vllis prauis opinionibus ſunt anticipati, & mediocrem linguæ noſtræ cognitionẽ philoſophiæ ſtudiis cõiunxerunt. Quæri ſolet, ac magna ſcholarũ contentione agitari, non olim modò, ſed noſtra etiamnũ ætate, An ſummũ bonorum in voluntate eſſet, an in facultàre intelligendi. Ardua ſanè quæſtio, & multis rationibus in vtramq. partem, cùm ab aliis, tum à Scoto & D. Thomæ doctrinam profeſſis, diſputata. Nobis de nomenclatoris noſtri ſententia, & eorum omnium qui Orphicam theologiam allegoricis fabulis & Cimbricis vt plurimum nominibus tectam ſequuntur, dicendũ eſſet, voluptatẽ finem perficere bonorum quidẽ, non tamen totum complecti. Quemadmodũ enim iuſtam mẽbrorum omniũ menſuram & compoſitionẽ vnà cum

florido

florido & grato colore necessariò comitatur pulcritudo, ita perfectã intelligentiæ actionẽ, in qua Peripatetici vltimam constituunt felicitatem, non potest non sequi voluptas omnibus numeris absoluta. Quamobrẽ si hæc ab illa seiungi diuelliq́ue posset, profectò voluptatẽ ipsa mentis actione diceremus perfectiorẽ. An nõ ipse Aristoteles decimo Ethicorũ libro cõpulsus est fateri, operationẽ ab ipsa voluptate perfici veluti forma quadã? Quod si sic est, quid vlterius quærimus, quid ambigimus, quid hæsitamus? Cur nõ aperte confitemur id quod volẽtibus nolentibus ipsa tamẽ extorquet veritas? Iã si in voluntate principiũ sit, cùm cæterarũ mentis motionũ, tum eius maximẽ qua ad summam ferimur felicitatẽ, nõ possumus nobis quietẽ aut tranquillitatẽ aliquã imaginari, nisi voluntas nostra in ea, quo ferebatur, acquiescat; atq. idcirco dicamus necesse est, in quo primùm est mouendi exordiũ, in eo etiã finẽ vltimũ esse constituendum. Quamuis igitur reapse voluptas ab operatione perfectissima nequeat separari, ratione tamen potest diuelli: quod dũ fit, fatendũ erit, vltimũ & perfectum finem non esse in ipsa nuda operatione; quippe cui, iuxta Aristotelis sententiã, modus adhuc quidam formæ deest, sed in ipsa voluptate operationẽ omnibus perfectionis numeris absoluete. Quid? ipse Christus solus omniũ bonorũ auctor atq. largitor apertissimè ipsã felicitatẽ gaudio definit, aiẽs, *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te cõstituã, intra in gaudiũ domini tui.* Porrò est quisquã tã alienus ab omni sensu, qui nesciat ab omnib. legislatoribus dolores & pœnas pro extremis malis habitas semper fuisse, atq. idcirco hanc metu à flagitiis & sceleribus malos coërceri cõsueuisse? Quòd si mala operatione aliud malũ maius est, cur nõ bona actione aliud bonũ præstantius iudicabitur? Quod verò aliud erit, si non erit voluptas, bene agentibus velut præmiũ in sacris litteris proponi consuetã? Quis negat Tartarea tormẽta summũ esse malorũ? Quod si malorũ supremum dolore definitur, quid ni summũ bonorum sit in voluptate? Scio vitã æternã in Dei cõspectu ab Apostolo constitutã esse; verùm is nõ negat, ex hac contẽplatione summam sequi voluptatẽ. Immo ea caussa Deum cognoscere cupimus & intueri, vt ejus pulchritudine perfruamur: quod si verè dicitur, nõ ipsa vita æterna, sed vitæ æternæ voluptas, siue Dei fruitio, quod idẽ est, summa erit beatitudo. Licet enim vita in beatis nequeat à gaudio seiungi, in aliis tamẽ discrimẽ cernitur. Rursus nihil in omni vita & omni officiorũ latitudine ipso Dei cultu & vera religione præstãtius. Atqui Iesus, vnus ex probatissimis veræ sapientiæ doctoribus, tradit ipsius religiosæ vitæ præmiũ & coronã esse iucunditatẽ in atq. gaudiũ. Esaias summã nobis præcinens felicitatẽ quam Christus suis daturus esset, eandem multo antè confirmauit sententiã. *Haurietis,* inquit, *aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Sed quid multis opus est? Is est nõ Christianorũ tantùm, sed omnis antiquitatis cõsensus, sicut impietatẽ Tartareę pœnæ sequentur; ita pietati cælestia gaudia mercedis loco proponi. Nullo ergo modo Stoici audiendi, qui virtutem ipsam sibi præmiũ esse voluerunt; nec vlla ratione cõmittendum, vt toti veterum Theologię repugnemus, quod fiet, nisi in voluptate ea, quę vt palmariũ & corona rectis officiis promittitur, summam collocemus felicitatem. Quicquid igitur vel Aristoteles, vel alij disputarint; id nobis cum sacris litteris & Orphica traditione, atq. adeò cõmuni omnium hominũ sensu tenendum, in gaudio & lætitia summũ esse bonorũ; dicendumq́. cum Salomone: *Expectatio iustorum lætitia.* Cantemus ergo cum Dauide & D. Petro & tota Christianorũ ecclesia, assumpta nobis Messiæ persona: *Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsq. in finem.* Quid? nũ quis adhuc scrupulus? An non audimus ipsum Christum nobis clara voce per vatis sui os clamantem, summũ bonorũ esse in ea delectatione? quã ex cõspectu vultus diuini accepturus est primùm quidem ipse Christus, deinde cæteri oẽs qui gratia eius futuri sunt beati. Quo ex loco, si quod de vita æterna antè dictũ est, explicetur, tota quęstio fuerit profligata. Quãdo ergo in fruitione, quæ nihil aliud est, quàm delectatio, quã capimus ex eius quod amamus præsentia, summa felicitas continetur; & ad hanc Deus ipse tanquam vltimus omniũ finis incitat tum se tum vniuersa, pro ea quæq. portione quam fert eorũ captus, nec hac fruitione diuini vultus quicquam superius queat cogitari; confiteamur oportet Iouis nomen summũ beatitudinis apicem explicare, & idcirco non male iure ab iis qui stolidè & impiè ex diuersis vnius Dei nominibus diuersos sibi Deos cõfinxerunt, supremo Deo tributum esse. Verùm vt Grãmaticorum etiam pueris satis faciã, obiter & illud admonebo, Iouis in recto dici, ne quis imperitè genitiuum dumtaxat casum in hac sibi

Voluptatem, summum bonum esse ostẽdit.

Iouis, nominatiuus casus.

voce imaginetur. Docuit id inter alios, noctium Atticarũ scriptor, aiens ex Iouis & Pater gemino vocabulo cõpositum Iupiter coaluisse, perinde atq. ex Mars & Pater Marspiter dicebatur. Quòd autẽ Iouẽ à iuuando deriuet, facit hoc quidẽ de cæterorum omnium sententia: verùm quàm in eo nõ sit integram vim nominis assecutus, satis modò liquere credo. Non eo infitias ab eodẽ Ju Iuuo & Iouis dici, sed nego nõ aliud in Iouis nomine quàm in Iuuo latère. Hoc enim sola adiecta verborũ terminatione ex Jou descẽdit, Iouo futurũ, nisi o in v mutasset, ac diphthongũ in vocalẽ & digãma resoluisset illud, vt dixi, duarũ vocũ habet cõpositionem. Ex Iouis altera vox gignitur, magnã insignis erroris occasionem præbens Latinis. Veiouis ædes Romæ erat vnà cũ simulacro sagittas tenente: quę Deum sic dictũ idem existimat auctor, vt Vesanus dicitur & Vecors, quasi minimè iuuaret, sed cõtrà noceret; cuius rei signum sagittæ darent. Addit plerosq. in ea fuisse opinione, vt hunc Apollinẽ dicerent. Nos scimus Apollinẽ Nomium & pastorem vocari, eiq. curã gregum & armentorum esse. Quamobrẽ si quis eum dicat omni brutorũ animantiũ generi præsidere, & ei quoq. suos stimulos addere ad voluptatẽ persequendam,

Veiouis etymon.

nõ video quid sit peccaturus. At hoc ipsum Veiouis in Cimmeriorũ sermone designat, eo quòd vocula hac Ve, totum brutorũ genus intelligatur. Sagittæ verò minimè significant vllã lædendi facultatẽ, sed efficacitatẽ radiorũ, qua penetrat vniuersa, nõ homines tantũ, sed greges quoq. & armenta. Habet Cupido suũ arcũ, habet sagittas, quibus hominũ ferit præcordia vt radiis amoris incendantur. Quid ni ergo eodẽ modo in Solis radiis & Apollinis sagittis id quærimus quod Dei propriũ est, vt nimirũ eum dicamus ex validissimo bonitatis suæ arcu perpetuã tensionẽ nunquã remittente sagittas emittere amoris igne feruentes, iisq. vitalẽ omnibus immittere calorẽ, cuius vi & efficacitate ad eam rapiantur lætitiã, ad quam Iouis dicitur omnia prouocare. Non est tamen ita cogitandũ, quasi citra allegoriã & mysticum sensum Deus Veiouis diceretur. Diuinus vates olim inter Israëlitas cecinit, & Christianorum chorus antiquã eius quotidie repetit cantionem: *Homines & iumenta saluabis Domine, quẽadmodum multiplicasti misericordiam tuã Deus: filij autẽ hominũ in tegmine alarũ tuarũ sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrẽte voluptatis tuæ, potabis eos. Quoniã in te est fons vitæ, & in lumine tuo*

Iumenti voce, homines intelligi in sacris literis.

videbimus lumen. Hic nemini obscurum esse potest, iumentorũ nomine neq. equos neq. boues, nec alia bruta animalia intelligi, eo quòd hæc eius voluptatis fonte nõ potẽtur, in qua summũ consistit bonorũ; sed homines intelligi peccatis inuolutos, & pecudum more terrenis solis inhiantes; de quibus alia ode: *Homo cùm in honore esset, nõ intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Pollicetur ergo Propheta sempiternã cælestis regni lætitiã ipsis etiã iumentis, quæ infinita sua clementia ex antro Caci liberabit. Quis ergo dicere ausit, Iouẽ nõ rectè Veiouẽ vocari? Quis non videt, non solùm simpliciter Deũ Veiouẽ esse, quia bruta animãtia corporei pabuli voluptate perfundit, sed propterea etiã, atq. id quidẽ longè diuiniore notione, quòd homines vitiorum sordibus impuros, quos verè pecudes & iumenta voces, ad cælũ perducat, domũ nimirũ suã, quò in ea lumen videant in lumine, & gaudio perfruantur sempiterno? Deus igitur

Iouis est Deus pater, Veiouis Deus filius. Veioui capra solet immolari.

Iouis est; cuius filius coæternus rectè Veiouis vocabitur, eo quòd morte sua omnia iumẽta totius terræ à vitiorũ cœno expurgata, ad cęlestem impellat voluptatẽ. Immolabatur autẽ Veioui capra, cuius effigies eius simulacro adstabat. Eius quæ priscis Cimmeriis ratio fuerit, difficile fortasse. Succurret tamẽ in obscuro palpantibus Moyses, qui decimo quinto Leuitici capite præcepit vt duo hirci in ostio tabernaculi sisterẽtur; quorũ sortitio ea esset, vt alter cui sors Domini obtigisset, Deo pro peccatis populi offerretur: alterius capiti sacerdos omnia populi scelera imprecaretur, atq. is mox per expeditum hominẽ celerrimè in solitudinẽ abriperetur, pro populo futurus ἀποπομπαῖος, id est, auerruncus, vnà secum omnem spurcitiam populi ablaturus, auersurusque diuinam vindictam. Dicemus ergo capram eadem olim ratione immolari consuesse Veioui Deo, iumentis, id est, peccatoribus nomine suo gaudium pollicenti, atque adeò ad illud instiganti. Sit ergo apud Mosem immolatus hircus loco capræ, significetque humanam animam se

Hircus immolatus apud Mosem quid significet.

cacodæmoni subiicientem, qui non malè hirco denotatur, propter tetrum libidinis vitus & pessimum animalis fœtorem. Hircus verò quem Hebræi עזאזל vocant, Græci ἀποπομπαῖον vertunt, cacodæmonis videtur gerere typum, atque idcirco in solitudinem procul ab hominum consortio depelli, ne rursus animos humanos veluti capras ineat, & scelerum semine defœdet. Veioui itaque capra immolabatur, humani ani-

mi

mi in pecudem conuersi præ se ferens figurã, quò ea hostia hircinũ cacodæmonis vitus expurgaretur, pacatusq. Deus, reuera se Veiouẽ præstaret, id est pecudẽ ad gaudiũ impelleret. Vidimus modò quis Veiouis & Iouis; & Iouis quidẽ nomine sic gaudiũ exprimi, vt summũ est ad voluptatẽ perfruendã incitamentũ tum sibi ipsi, tũ aliis omnibus ex eius abysso per verum Apollinem eductis; & stimuli huius vi siue philtro hoc diuino semper ad gaudiũ agendis. Verùm quáuis hæc vocis interpretatio totius veræ sapientiæ cõplectatur summã, & id quidẽ tam luculenta notatione, vt nihil vnquã vel à Platone, vel ab Aristotele eadẽ de re dici potuerit significantius; maius tamen adhuc artificiũ in eadem voce delitescit. Vt enim ex Iou & Wis cõpositio facta summi gaudij cõtinet irritamentum, ad omnes res creatas occulto spiritus sancti impetu dimanãs; & illud ipsum aperit beneficiũ, quo nullũ maius à Deo confertur: ita si nomen resoluatur in Iou & Is citrà adspirationẽ, perdetur vis spiritus illa quidẽ, cuius medio res omnes ad lætitiã incitantur; at nihilo tamen minus illud intelligetur, quo nõ potest quicquã magis propriũ ipsius Dei videri. Is enim idẽ est Cimmeriis, quod Latinis sonat est: quo fit vt Iou-is, idẽ sit quod gaudiũ est. Hac igitur via ipsum Dei esse, quod pura est energia & mera operatio, definitur gaudio; perinde ac si dicas, Deũ nihil aliud esse, quàm ipsum ipsius gaudij esse per est expressum. Sicut itaq. legitur in sacris litteris, *Est misit me*, siue, vt Hebræo verbo vtar, *Heie misit me*; ita aliter dici potest: Gaudiũ est, siue ipsum gaudij esse misit me. Dũ igitur veteres Iouẽ Mercurio fecerint maiorẽ, intelligere nos voluerũt illã Dei notionẽ, quæ per gaudij esse explicatur, esse præstantiorẽ, quàm eã quæ in cõtemplationis perfectione consistit, tametsi Iupiter & Mercurius vnus sit idémq. Deus; nec possit perfecta esse contẽplatio, vt non hæreat cũ ea ipsum gaudiũ & voluptas suprema, quæ sola cogitatione possunt separari atq. secerni. O admirabilẽ nomenclatoris sollertiã! ô summã humanæ intelligentiæ perfectionẽ in nomine Dei condendo! Duabus syllabis expressum videmus & ipsum esse Dei in gaudio consistere, & eo ipso gaudio tanquã summo bonorum fine, omnia velut œstro quodã vehemẽtissimo cieri. Sed vt hæc sint maxima, & cõtemplantis animũ in nescio quẽ coniiciant stuporẽ, restat tamen in eadẽ voce aliud adhuc artificiũ inter prima mirandũ. Iouis enim nomen est ichnæum conuersione sui indicaturũ, in quo sit verũ animorũ pabulum atq. alimentũ. Nam dũ retrò legimus vocabuli vestigia, inuenimus Si-uoi, quo significatur visionis nutrimentũ, eo quòd Si, idẽ sit quod video; Voi verò idẽ quod alo ac nutrio: quorũ vtrumq. mirificã habet vim conuersionis, cùm priore intelligatur omnẽ visum & corporis & animi ad ipsum est siue Hebræorũ Heie esse referendũ: posteriore moneamur, omniũ alimentorum supremũ finem esse ipsum gaudiũ & delectationẽ. Deficiunt me verba, quò violentũ animi mei affectũ exprimã, quo totus rapior cùm hæc considero; videoq. bene Mercurij cõuersione me admoneri, nihil esse ad trahendũ omnibus viriũ numeris magis absolutũ, quàm perfectã considerationẽ: atq. idcirco quamuis Iouis nomen superius sit quàm Mercurij, per Iouis tamen nomẽ retrò lectũ, nos euestigio ad id venire, vt intelligamus visionis pabulũ proximo gradu præcedere eã, cuius desiderio cuncta rapiuntur, delectationẽ. Sed sufficiant modò hæc de iis, in quibus vt finis est omniũ, ita cõtemplandi nullus finis inueniretur.

Deum esse gaudium, eo vocabuli etymo liquere.

Iupiter maior Mercurio apud veteres, tametsi Iupiter & Mercurius vnus sit idemq. Deus.

Iouis vocabulum cõuersum, quid denotet.

Si. Voi.

Restat modò sola Minerua inter Gallorũ Deos à Cæsare cõmemoratos: de qua, quia satis multa alibi à me dicta sunt, hoc vnũ hic repetã, Mineruæ nomen nõ minus quàm cætera veterũ Gallorũ vernaculũ fuisse; nec aliud eo significari, quàm hæreditariũ ducẽdi ius, quod æterno suo filio æternus pater addixit. Quoniã ergo pater omnia sapiẽtiæ suæ dedit ducenda ex intimis cerebri sui abyssis, atq. ea totã rerum vniuersitatẽ ex iis deprõsit, & quotidie depromit; non malè Minerua sapientiæ, & omnibus rebus recta via & ratione faciẽdis, dicitur præesse. Mirifica arte & stupenda prorsus sapiẽtia sapientiæ nomenclatura constat. Vt enim hæreditariũ omniũ rerum ductum prorsa designat; ita versa ichnæarũ vocum ritu docet, cui ducendarũ rerum omnium gubernandarumq. hæreditas à Deo data est, eius quoq. partes esse vt pacẽ accipiat inter homines & Deũ. Min-erf enim idẽ est quod ducẽdi hæreditas, Fre-nim idẽ quod pacis cõsociatio. Si quàm latè huius vocabuli mysteria sese extendũt, oratio mihi diffundenda esset, vix vllũ volumẽ, quáuis multis libris turgẽs, toti materiæ capiẽdæ sufficeret; quippe quæ amplissima vniuersæ cùm philosophiæ tũ religionis latifundia limitibus suis cõprehendat, vt ex ipsa statim vocis interpretatione cuiuis liquebit, si modò expẽdat quid sibi velit ductus vniuersorũ hæreditario iure filio cõtributus; quid rursus pacis cõciliatio, & qua hæc naturæ lege

Mineruã Gallorum nomen.

Mineruã quid significet.

Minerua etymon.

vel inter se, vel cum sapientia sint colligata. Percellit animũ meum augusta rerum magnitudo, duabus syllabis Ichnæis clarissimè expressarũ, & totã religionem Christianam & eius vtilitatẽ & finem vltimũ cõplectentium. Singula Dei nomina diuersis suppositis & attributis dedicata, tantũ rationis artis mysteriorum nobis offerũt, vt nescias quid maximè sit admirandũ. Primùm videbatur nihil fieri posse per summũ humani ingenij conatũ admirabilius, quàm Mercurij nomen esset. Mox successit Apollo, nomenclaturã aperiens æquè ingeniosam, æquè mirificã, æquè mysteriis plenam; quæ non solùm ad philosophiam facerent plurimũ, sed accurate etiã & perquam significanter summã religionis enuclearent. Qui porrò melius exprimi posset Deus exercituum, omnia quę velit ad puluisculũ vsq. comminuens & velut in mortario contundens, quàm si Mart vocaretur; cuius nominis monosyllabi ea est conformatio, vt sola vnius vocalis in vicinã cõmutatione, à Mart in Mort veniatur, id est, in violentã cædem. Et quia hæc scelerum & impietatis vindicta est rerũ abominandarum, nomẽclator Ichnæum conuersionẽ in hoc nomine tantisper exclusit, dum rectũ maneret, monens ne per hanc viam potius quàm per aliã ad Deũ veniremus. Satius enim est amore duci, quàm tormentis trahi. Quò tamen ostenderet quæ sint Martis opera, geminã genitiui casus conuersionẽ molitus est, vt & hoc prius dictis accedat auctariũ. Quærẽti quid Mars gignat, mox occurret hinc omniũ rerũ mutilatio & imbecillitas, hinc molestissima summi doloris persensio. Genitiuus ergo à Mart nostratibus Marts est, qui retrò lectus, Stram facit, quo id notatur, quod sic est fatigatũ vel morbo vel labore vel verberatione, vt sese nequeat mouere. Hanc igitur cladẽ ipsius Martis esse ferè propriã, nominis faber ostendit, dũ ex Martis genitiuo casu retrorsum verso per vestigia nos duxit ad Stram. Quòd si huius casus characteristicã litterã nomini recto præponas, Smart habebis, quo vulnerũ dolores generatim notantur, qui bella nunquã nõ sequũtur. Quãuis autẽ hæc summa possit in nominibus fabricãdis ars videri, eã tamẽ in Iouis nomine superatã cernimus, & rursus in Mineruã artificiũ est tũ totius nominis, tũ eius partiũ magis stupendũ. ita vbiq. conatus est, vt cũ alios oẽs, tũ seipse etiã vinceret architectus. Nũc ergo diuersa vnius Dei nomina, è quibus posteritas cacodæmonis fraude seducta, plures Deos sibi cõmenta est, Gallicã habẽt interpretationẽ, & eã quidẽ ex eorũ lingua, quos primos ostendi ad Italiã cũ Iapeto & Comero appulisse. Possẽ equidẽ in cęteris quoq. diuinis nominibus Latinos docere, quã longè discesserint à veris linguæ suæ primordiis, quamq. frustra laborẽt, qui inter eos etymologiæ operam impendunt. Verùm quia nec hoc huius loci est, nec Cæsar plures Gallorum Deos cõmentariis suis prodidit, in aliud & tẽpus & argumentum eã interpretationẽ differam. Ne tamen vlteriùs progrediar, facit Hercules ille Gallicus, à Luciano ad id celebratus, quò demonstraret seniles vires minimè contemnendas; non illas quidẽ in robustis corporis lacertis, sed in sola linguæ extremitate cõstitutas. Siue fabula sit, siue vera narratio, quod Samosatensis sophista de hoc Hercule Gallico prodit, non admodũ mea refert. Id video, plerosq. hanc picturã apud Gallos fuisse existimare; cuius ea fuerit delineatio, vt senẽ repræsentaret, caluũ illum quidem magna ex parte; sed quod capillorũ reliquum esset, valdè canũ; cute item admodũ rugosum, & in atrũ colorem adusta: simillimũ deniq. decrepitis nautis, vel potius Charonti vel Iapeto, nihilq. prorsus habentẽ Herculanum, præter clauã & leonis exuuium. Ab hoc sene magnã hominum turbam tractam fuisse catenulis ab extrema ipsius lingua perforata deuinctã: quæ tantum abest vt inuita sequeretur, vt vltrò accurrens laxas catenulas relinqueret. Verùm qui tabulã hanc elegantius copiosiusq. depictã videre volet, is vel ipsum cõsulat Lucianum, vel Erasmũ Luciani & interpretem & sectatorem. Nobis id vnum dignum visum diligenti consideratione, Herculem Ogmiũ apud Gallos indigetari, quam vocẽ nisi interpretemur, nè parum linguæ Gallicę videamur periti, verendum. In cõpositione adspirationẽ frequẽter tolli nisi crebrò monuissemus, hic monitũ oportuisset. Nam è vocabulo Gallico Hoogmuet Ogmion Græci fecerunt, qua Cimbrica voce altus animus denotatur, res nullius magis quàm Herculis propria. Eam vocem si retrò legas, inuenies Herculem bonũ esse ad homines frenis cohibendos. At quibus frenis? Illis nempe, quæ ex ipsius ore procedẽtia, aures nostras moderantur atque ducunt. Si hæc ad verum verbum referantur, nemo non videt quàm aptè symbola sint rebus ipsis applicata; quæ sigillatim examinare, nihil necesse; tum quòd per se sint satis aperta, tum quòd altiùs nos ad Herculis mysteria abriperent, quàm breuitati nobis hic sequendæ conueniret.

Mars vnde dictus.

Stram.

Smart.

Hercules Gallicus apud Lucianum.

Hercules Ogmius.

Ogmij etymũ.

GALLI-

LIBER V.

QVANQVAM de Druidis & eorum nomine primo Gallicorũ libro ea tradidimus, è quibus sagacibus ingeniis procliue sit intelligere, totam sapientiæ latitudinem horum professione contineri; operæ tamen non exiguum pretium fore censeo, si rursus eisdem breuiter repetitis, symbolorum, quibus vti solere feruntur, rationes addamus. E Britannia eos in Galliam venisse, vt Cæsar docet; ita nominis compositio declarat: Tru enim, ex quo Dru, pro nostrati Trow Britanni hactenus vtuntur, dum quippiã verum esse significare volunt, This tru, frequenter iterantes. Quamobrem si quid Trow denotet intelligamus, non erit quod amplius de Tru dubitetur. Venit hæc vox in orationem aliàs vt verbum, aliàs vt nomen; & dum verbum est, nonnunquam idem explicat quod fido, nonnunquam ponitur pro eo quod Latinus diceret, connubio iungo vel iungor: At dum nomen est, aliquando adiicitur, aliquando per se substat; & illo quidem modo idem significat quod verũ & fidum, hoc verò veritatem & fidẽ. Est autẽ vocabulum minimè primogenium, sed per conuersionem ichnæam nostratibus peculiarem formatum ex Wort vocali longa; quo Verbum denotatur; quod nomen descendit ex Wort vocali correpta pronunciato, quod idem est ac si dicas, accipit esse. quod non facilè alia lingua per vnam vocem expresseris: tametsi Christiani, dum de Trinitate loquuntur, pro eo Gignitur ponant. Rursus Wort componitur ex Wt & Ort: quorum illud latum, hoc cuspidem signat. Ort ex Or & natura litteræ T, cui vinciendi vim tribuit Plato. Or ex O & R conflatum, fluxum ab æterno designat; ita vt Ort vinculum quo fluxus æterno coniungitur de natura elementorum non malè ex Hermathena interpreteris. Pater itaque suprema rerum omnium cuspis est, quam filius primùm dilatat, patris potestatem prius in se, deinde in omnibus rebus creatis explicans; atque ita pyramis prima existit. Wort itaque primum conuenit filio, & eius medio omnibus rebus creatis quæ per ipsum gignuntur. Quemadmodum autem mens hominis non cognoscitur nisi sermone declaretur; ita nec pater videtur, nisi per filium exprimatur. Quia ergo filius patrem ostendit, haud secus atque Verbum mentem nostram declarat, voluit nomenclator, vt ex Wort vocali breui, fieret Wort vocali producta ad Verbum denotandum, eo quòd cogitatione nostra; iuxta quam vocum fabrica dirigenda, gigni prius sit quàm loqui. Vt igitur breue tempus longo est antiquius; ita Wort vocali correpta, prius est quàm Wort sono producto; tametsi litteræ in vtroq. sint eædem: perinde atq. ille qui gignitur ab ęterno idẽ est cũ ipso Verbo ęterno. Deinde Wort, id est, gignitur, solũ gignentẽ & genitũ cõfert: Wort verò pro verbo, non solũ proferentẽ & vocẽ prolatam indicat, sed id etiam quod significatur, & eum cui significatur: qua rursus ratione tempus longum postulare videtur. Sicut igitur gigni primùm conuenit filio; ita eidem quoque primùm conuenit vt sit verbum: quorum vtrumque quatuor his litteris Wort exprimitur, solo breuis & longi accentus discrimine cogitationis nostræ ordinem præscribente. Sed his latiùs in eo libello quem ipsi Verbo dedicaui: hic obiter indicatum esto, clarè patentem ipsius digamma naturam ab Ort tegi, id est, summam cuspidem rerum omnium patriæ potestatis latitudinem in lucem proferri, vastam & eius abyssorum infinitatem certis & ordinatis formis veluti verbo explicari. Cognita igitur ipsius Wort symbolica ratione, per vltimam in prima elementa analysim ad illud transgrediamur, quod conuersio ichnæa demonstrat; quod nimirum & ipsum semper est, & semper esse accipit siue gignitur, Theologico non Platonico loquendi modo: quodque patris mentem ceu verbum æternum semper exponit. Si enim ad supremi omnium patris notitiam velimus adspirare, ipsius Wort vestigia retro legamus oportet. qua via mox ad veritatem, fidem, fiduciam & coniugium deducemur, ex Wort ad Trow progressi, quò si, vt Mercuriali manu dirigimur, ita Spiritus sancti gratia peruenerimus; ad summam peruenerimus huius vitæ felicitatem. Quoniam itaque quid Trow significet, qua ratione significet, quàm rectum iter ad beatam vitam ostendat, intelligimus; videamus quid Trow Wis habeat notionis. Wis vel vt verbum, vel vt nomen vsurpamus. illo modo idem est

Druis quid sit, &c.

Trow.

Wort.

Wt.

Ort.

Or.

Verbum est Dei filius patrem ostendens.

Verbũ auctor libellum dedicauit.

Trow vocabuli significatio.

est quod demonstro, hoc modo sapientem designat: quòd cùm geminam nobis ferat conuersionem; alteram Si-w, id est, vide teipsum; alteram Sif, permutatione vnius digamma in alterum facta, vt idem denotetur quod cribro; geminam etiam intelligentiam designat: illam quidem, vt sapientis proprium esse dicatur & primum officium seipsum nouisse; hanc verò, vt ostendatur illud rectum esse & proximum ad sapientiam iter, si quæcunque nobis offeruntur vel interius vel exterius, diligenter cribremus, & superuacanea omnia & inutilia veluti paleas & acus, glumas & atillas, pulueremque omnem euentilemus, quò tandem purũ nobis granũ, purum panem suppeditet. Quis verò purus panis est? Ille haud dubiè qui de cælo descẽdens nihil habet terreni, ille, inquã, qui crescit & procedit ex ore Dei: ac quia nihil habet impuri, alimentum dat animis ad firmitatem & robur sempiternum; de quo dictum est: *Verbum Domini manet in æternum.* Monemur itaque ipsius voculæ wis vestigiis retro lectis, primas sapientis esse partes, vt seipse nouerit: deinde docemur neminem rectè seipsum nouisse posse, nisi cribro vtatur; quo superuacanea omnia excutiantur, solis retentis necessariis. Sic Dominus noster & dux vniuersorum dixit: *Martha Martha sollicita es circa plurima: Porrò vnum est necessarium.* Viden' vt summus veræ sapientiæ magister, cribratis omnibus, vnum dixerit esse necessarium, cætera qualia qualia essent superuacanea? & illud quidem sic descripserit, vt partem eam quam Magdalena, reliquis abiectis omnibus, elegerat, dicat nunquam ab ea auferendam? At dic, quæso, quid illud est quod nunquam auferetur? Nempe caritas & amor, quo Deo indissolubili vinculo colligamur. quo vincta Magdalena ad pedes Domini, neglectis atque cõtemptis cunctis aliis, immota desidebat, solo se pascens verbo diuino, verissima ambrosia, immortalem vitam datura. Breuissima itaque summa totam veræ sapientiæ latitudinem sola vnius voculæ wis ichnæa conuersione comprehensam videmus: quam si, perinde atque meretur, explicare niteremur, vix spissum sufficeret volumen. Quòd si etymologiam ipsius wis in prima sua elementa solueremus, mox ad eam sapientiam raperemur, quam Salomon nobis depinxit; cuius vim & potẽtiam tam latè extendit, vt & per eam Deus omnia crearit, & antequam crearet, ei perpetuò fuerit vnita. wis enim in wi-is solutum idem significat quod Latinus diceret, latè est. quo intelligimus veram & primam sapientiam illi soli conuenire, qui solus ipsum patris dilatat Esse, tum in se, tum in omnibus rebus creatis. Sicut enim solus Deus est, ita solus Dei filius latè est, ipsum esse patris per omnia dilatans. Sed quis hic sit vel modus vel finis contemplationis? Nos, si Dei sapientia vitã mentemq. nostram dilatet; breui libello hanc vocem trilitteram enucleabimus: hic satis esto, per transennam eminus indicasse mysteriorum copiam & vbertatem; quæ sigillatim in lucem proferre & euoluere, nec huius loci est, nec mei captus. Trow-wis igitur vox composita, si per wis, vt verbi notionem offert, explicetur, eum denotauerit, qui demonstrat veritatem, fidem, fiduciam & fidum matrimonium: At si wis, vt nomen, sapientem in hac compositione significare intelligamus, eum habebimus expressum, qui sapiens est siue peritus veritatis, fidei, fiduciæ & veri connubij. Posterior autem hæc notio necessariò præcedit alteram, eo quòd nemo veritatem aut fidem demonstrare bene queat, qui non sit eius quod docere velit peritus. Vtrumque ergo in Trow-wis habemus, & vt sapiens quis sit, & vt sapientiã, quæ firma veritatis, fidei, fiduciæ & cõiugij notitia cõtinetur, aliis tradat. Quã igitur latè patent, veritas, fides, fiducia & fidum coniugium; tam latè sese extendit eius professio, qui hoc sibi nomen sumit. Ex Trow-wis autem decurtatum est Trowis, & deinde tenui in mediam litteram mutata, & pro Trow Tru iuxta Britannam dialectum substituto, fit Druis; quæ vox Græcã formulã inflexu secuta, Druidas dedit; & hinc in recto Druida Druidæ, vt ex Cassis fit Cassida apud Virgiliũ, & ex Hebdomas, Hebdomada hebdomadæ. Videmus itaque quàm arduã rẽ is polliceatur, qui se Druidã profitetur: quàm oporteat eum doctũ esse veritatis, & omniũ eorum quæ veritas latissimo suo sinu cõplectitur, qui Druidæ officiũ possit explere: quàm nulli mortalium hoc possit nomẽ applicari, qui religionis nostræ se nequeat idoneum præstare doctorem. Quamobrem nemo hic exspectet totius Druidarum sapientiæ descriptionem: Sufficit ostendisse, totam religionis Christianæ doctrinam horum professione contineri, nec posse vllo modo eum verè Druidam dici, qui nequeat Christiani doctoris officio fungi. Quæ verò Cæsar sexto Commẽtariorum libro de horum doctrina prodidit, pertinent illa quidem ad fin-

Sif.

Panis purus Christus.

Druida, æ, fit à Druis, idis.

Druis verò est qui Christiani doctoris fungitur officio.

ad fimbrias quasdam sapientiæ; at veram sapientiam non magis explent, quàm quæuis aliorum, extra veram religionem, vel documenta vel instituta. Nec Socrates, nec Plato, nec omninoq uisquam philosophorum tantum sibi nactus est solidæ eruditionis, vt veritatis queat dici discipulus fuisse, nedum vel sapiens, vel sapientiæ veritatem, fidem, fiduciam & coniugium complexæ, magister: quas res & ante & post Verbum incarnatum soli illi & scire & docere possunt, quibus Spiritus sancti gratia eas reuelauit. Qui fuerint versus illi, quorum multa millia Druidarum pueri ediscebant, quid item tanto temporis spatio audire potuerint, vt quidam ad vicenos annos in disciplina mansisse prodantur, difficile sit cõiectatu, propterea quòd nihil vnquã eorum quæ docebantur licuerit vel in vulgus efferre vel litteris mandare. Nos sic arbitramur, & infinitis argumentis docere possumus, iam inde à generis humani lapsu certam salutis restaurandæ fidem & spem diuina reuelatione traditam fuisse, & eius rei obscuram quandam & vmbrosam doctrinam ad omnes Adami posteros & ante & post diluuium venisse; cuius initium & fundamentum in illis est Dei verbis quæ Moses ad hãc sententiam prodidit: *Inimicitias ponam inter te & mulierem* (alloquitur serpentem) *& semen tuum & semen illius, ipsum conteret caput tuum; & tu insidiaberis calcaneo eius.* Hæc enim firma est Dei promissio, qua mox genus humanum consolatus, asseruit draconem à semine mulieris superandum conterendumque esse. Iam quorsum sacrificia & victimarum cædes? An non hæc clare demonstrabant, omnem nostram salutẽ & felicitatem ex victima cæsa exspectari debere? Mors itaque mortem erat victura; & per mortem vnius victimæ vera vita speranda; cuius imaginem & vmbram omnes hostiæ denotabant; & ea tantum tenus proderant offerentibus, quatenus ad illam vnam referebantur. Hinc igitur religionis exordia apud mortales, fidei, quã primæ Dei promissioni sine dubitatione crediderunt, innixa. Huius varia documenta apud alios, aliis vel verborũ vel figurarum vmbris tecta, per manus ad Adami & Nochi posteros peruenisse nemo dubitabit, qui modò credat Deum nunquam sponsæ suæ defuisse; & tantam gratiam in Nocho fuisse, vt ambigere nemo possit quin is maximo semper studio per trecentos & quinquaginta annos, quibus post cataclysmum vixit, laborarit, vt veras de diuino cultu opiniones inter suos filios & nepotes seminaret. Quod si fecisse eum apud cæteros suos posteros credimus; quanto maiorem ab eo curam putabimus adhibitam, quò Iapetus, cui præ cæteris felicia omnia dicitur precatus, filiis & nepotibus vera traderet religionis documenta? Quamobrem cum Druidas sciamus primum generis sui auctorem Iapetum sub Ditis nomine celebrasse, non possumus negare, quin & ad eos à maioribus sanæ de Deo & hominum salute deriuatæ sint traditiones. Quales autem eæ fuerint, ex diuinis nominibus & signis hieroglyphicis, & allegoricis veterum vatum fabulis, quibus Orphica & prisca Gallorum theologia velatur, discere licebit. In his vt multa sunt a nobis cùm in Gallicis tum alibi ex crassis antiquæ ignorantiæ tenebris eruta; ita tota omnium ad religionem pertinentium summa ad vnum Tau Gallicum refertur. Per solum enim Tau fieri potest, vt homines & Galli reuera sint, & Galli dici mereantur, id est, vt sint homines Deo placentes, qui soli verè Gaij & sunt & dicuntur. Quod si ita est, & quid ni sit, quando hęc germana est & genuina vocum interpretatio? fateamur necesse est, Tau Gallicum illud vinculum esse, siue eum funem; quo Gaius sibi Gaiam suam, id est, omnes Gallos alligauit. Meritò igitur crux Christi ab vltimo suo fine Tau vocatur, eò quòd cruce veluti fune quodam firmissimo ecclesia sponso suo cõnectatur: & quoniã nihil aliud est in spõsa quo sponsõ suo placere vllo modo possit, quàm hoc ipsum Tau, optima sanè ratione & significãtissima crux Christi Tau Gallicũ nominatur: non illud quidem cognomen à gente ea quæ sola sibi Gallorum nomen sumpsit, sed à Gallis generatim omnibus, id est populis Deo placentibus adeptum. Neque enim simpliciter & citra omnem terminatam loquendi formam placentes & pulcri dici queunt, qui non illi placent, cui soli placere, verum est placere. Absit enim vt is pulcer dicatur aut Gaius cui decor ille nõ est, citra quem nihil decorũ, nihil pulcrũ in toto mortaliũ genere inuenitur. Bene enim D Paulus, *Mihi absit*, inquit, *gloriari in alio, quàm in cruce Domini nostri Iesu Christi*. Si nulla alia re, quàm ea gratia quam crux nobis conciliat, gloriari possumus, ne pulcritudinẽ quidem vllam, qua placere queamus, habere possumus, nisi eam ipsum Tau nobis impertiatur. Quamobrem reuera sola crux

Druidarum disciplina.

Sacrificia & victimarum quid designarint cades.

Iapetus Druidarum generis auctor, sub Ditis nomine celebratus.

Tau Gallicum, crux Christi.

Christi Tau Gallicum meretur vocari; tametsi nomen summa infamia apud omnes mortales fuerit notatum. Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est. *Iudæi signa petunt*, inquit D. Paulus, *& Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christũ crucifixum, Iudæis quidẽ scandalum, gẽtibus autem stultitiã: ipsis autẽ vocatis Iudæis atq. Græcis Christum Dei virtutẽ & Dei sapientiam; quia stultitia Dei omni humana sapientia sapientior est, & Dei infirmitas & imbecillitas, omni humana fortitudine & firmitate fortior est & firmior.* Quàuis igitur ipsum Tau cæteris omnibus infamissimũ esset opprobriũ, nec quicquã furcifero abiectius; ipsis tamen Gallis, id est, vocatis ad salutẽ, tanquam Deo placentibus, in summa semper fuit veneratione. Si enim quos Deus vocauit, ante secula vocauit; cur non dicamus gentes etiã Ianigenas iam olim multis ante Christi natalem seculis & vocatas fuisse, & certã accepisse salutis promissionẽ? D. Paulus Timotheũ, & se apostolũ gentium à Deo vocatũ dicit vocatione sancta, non per opera sua, sed per gratiam datam in Christo crucifixo, & id quidem ante omnia secula. Idẽ gentes cõcorporatas facit & cohæredes eius gratiæ, quæ per crucẽ hominibus est collata. quo fit vt minimè absurdũ sit, apud Ianigenas ipsum Tau ex prisca vatũ traditione in perpetua fuisse veneratione: nec hoc magis admirãdum, quàm Sibyllã Cumanã oracula de Christi natali, & morte, & resurrectione cecinisse. Quis docuerat Magos homines longè ab Israëlitis remotos, & omniũ vaticiniorũ Iudæis datorum ignaros Christũ natum fuisse, & eundẽ Deum, Regẽ & mortalẽ confiteri? Quis Balamo tã præclara suggessit de Christi regno oracula? Quis? non alius profectò, quàm is à quo omne donũ perfectum pater luminis vniuersorũ, qui vbi vult spirat, & benignã suam aurã afflat; nulla vllius mortalium merita, sed solam suã gratiam secutus. Quàuis igitur è posteris Semi is nasciturus esset, qui per Tau omnes ad salutẽ vocatos seruaret; fuerunt tamẽ apud alias etiam nationes tesseræ quædã & symbola, quibus redintegrandi generis humani & promissio & modus significaretur. Inter hæc fuit ipsũ Tau, quod Gallica lingua sic ad originẽ vocat, vt ipsius vsum ad seruandum deuinciendumq; spectare cernas: in quam notionẽ non alij, quàm qui Gallici sermonis sunt periti, venire possunt. Quàm verò olim hoc Tau fuerit in veneratione, obelisci Ægyptij & Sphinges, & summatim omnia signa hieroglyphica demonstrant, quorum antiquitas omnẽ veterum historię scriptorũ memoriam longissimè excedit. Verùm de his alibi. Hic obiter id annotabo, Tau vocabulũ pro cruce, nõ alio in sermone, quàm Cimbrico significationis suæ rationẽ habere, atq. in eo solo intelligi vltimũ eius finẽ & ad cõseruandum referri, & in conseruatione totum prorsus absolui. E quo illud efficitur vt hieroglyphicas Ægyptiorum litteras ad Cimbricũ sermonẽ pertinere dicere debeamus; & idcirco rectè ab ipsis factũ, vt Phryges, quorũ sacerdotes Galli vocabantur, quia Deo placerent, & populũ Deo Gaium facerẽt, dicerent linguã habere omniũ primã; & propterea pueros, qui soli regnũ cælorum possidebunt, panẽ Phrygio sermone petiuisse, id est, verum animorũ pabulum in prima lingua multis diuinis vocibus & sacris notis indicatum. Hinc liquet, è Phrygũ siue Gallorũ veterũ sermone omnes hieroglyphicas Ægyptiorum notas esse ad verã intelligentiã vocandas; & frustra Gręcos & cæteros omnes laborasse, qui Ægyptium sermonẽ super iis cõsuluerunt. Cùm ergo in his Tau frequentissimum videamus, nihil est quòd amplius dubitemus ad quã linguam significationẽ eius examinare oporteat. Quamobrẽ gemina ratione Tau cognomẽ Gallicũ accepit; altera quòd solis Gallici sermonis peritis, & ratio vocis & finis rei significatæ perspicuus esset, nec vllius alterius sermonis præsidio, quid Tau notaret, intelligi posset: altera quòd per solum Tau homines Galli fierent, id est, Deo grati & omnino placentes. Posset quis & tertiã suspicari; ob eam nimirũ caussam Gallicum etiã vocatũ fuisse, quòd Galli omnẽ salutis suæ fiduciã in eo collocarẽt. Sed de Tau in litteris hieroglyphicis plura, vbi docemus litterarũ viginti duarũ, quas Hebræi nominibus nihil sani sensus apud se cõstruentibus enumerant, vltimam Tau propterea positam nominatamq. fuisse, tum quòd omnia facta, omnes ritus, omnes cærimonię, omnes veteris legis vmbrę ad Tau tanquã ad vltimũ suum finẽ referri debeant; tum quòd & quamobrẽ referri debeant, ipsa voce explicetur; quæ demonstrat, crucis finẽ esse conseruationẽ: & simul quis modus conseruationis esset, ipsa figura litteræ denotetur. Sed de Tau suo loco, vt dixi, copiosius: nunc ipsum ad Druidarũ disciplinam accõmodemus. Hos de nominis interpretatione docui magistros fuisse veritatis, fidei, fiduciæ, & fidi coniugij: at cùm simpli-

Ianigenæ gẽtes multis ante Christi natalẽ seculis vocatæ ad salutem.

Hieroglyphica Ægyptiorum notæ ad veram intelligentiã vocandæ ex Phrygio sermone.

Phrygum lingua, prima omnium.

Tau Gallicũ quare dictũ.

Tau littera, omnes homines Gallos facit.

citer hæc efferantur, nulla re præcipua, circa quam veritas & cætera, quorum doctores esse dicuntur, versentur, determinata, necesse est vt omnia queadmodum dicuntur indefinitè; ita ad illa referantur quæ simpliciter & supremo quodã modo tales nomenclaturas merentur. Quamobrẽ illud dumtaxat Verum intelligendum, quod in verorum genere supremum est; illud fidum, quod summa veritate nixũ: & eadem ratione fides & fiducia, ad eam animi affectionẽ applicandã, quæ & firma est, & in firmo fundamẽto cõstituta. Cæterùm quoniã quadrifariam vocẽ Trow in vsum dicimus venire; semel dum Tis een trow woort, reddimus verũ verbum: rursus dum Bp mijn trow, per fidẽ meam notare dicimus: iterum dum een trow man, fidum virum intelligimus: postremò dum trow, pro matrimonio iungo interpretamur, videamus oportet quid sit in primaria, quid in secundaria notatione. Id statim aperiet prima vocis formatura, cuius totã rationẽ ex ichnæa cõuersione dixi petitam. Si enim ex woort fit trow, necessarium est, illam primam huius vocis esse notationẽ, quæ de vocis woort vestigiis retrò lectis deprehẽdetur. Quamobrẽ sicut filiũ gigni genitura æterna in cogitatione nostra prius est, quàm infinitã patris potestatẽ declarari; atq. ita woort breui vocali prius, quàm woort vocali lõga pronunciatũ, Verbo æterno infinitos æterni patris abyssos exponenti, primùm videtur illud necessariò adhærere, vt ei fidẽ habeamus. Quis enim patrẽ nouit nisi filius? Quod si sic est, fides Verbo primùm debetur & certa fiducia, quàm in veri veniatur cogitationẽ. Quando enim prius nos nostraq. omnia nouisse debemus, quàm quicquã veræ sapientiæ, quę in diuinis cõsistit, nancisci queamus, vt Pythio oraculo, & multo clariùs vocula wis, qua sapiẽs notatur, docetur; examinandũ quomodo res in iis habeat, quę de cuiuspiã alterius relatu discimus. Certè quæ demõstratione per principia & caussas cognosci nequeũt, ea tum demùm vera esse credimus, si fidem ei habeamus, à quo dicuntur: quo fit, vt veritatis in his cognitio sola fide nitatur. Quocirca quoniã nulla caussa, nullum principium prima caussa prius est, per quam doceri demonstrarìue possit; necessariò omnis solida Dei notitia ex fide pendebit. Hinc Plato diuinorũ scientiam ab ipsis Diis ad homines primos venisse, & inde ad posteros deriuatam esse, nõ vno loco fatetur. Quia ergo Verbo Dei, vti ex ipsa prima caussa sempiterno satu genito, fidem habemus, eodẽ modo hic ordinẽ constituemus, quo in rebus, quas de auditu tantùm scimus, fieri solere mõstraui. Quamobrem quod Verbum Dei enunciat, ea de caussa verum esse credo, quia Verbo Dei fidem habeo: atque inde efficitur, vt prius in fidem & fiduciam per ichnęam ipsius woort conuersionem veniendum sit, quàm in cognitionẽ veritatis, quæ tota ex sola fide pendet. Primùm ergo Druidæ docent, Dei Verbo credendum; & credendum quidem, quoniam per hoc solum omnia esse suum accipiunt; vt woort vocali breui elatum declarat. Mox inde efficitur, vt Verbum Dei verum sit. Sed quia ex Gallico siue Cimbrico sermone Druidarum doctrina cognoscenda; videas qui Verum in eo primaria, non analogica voce dicatur. Wat vocali longa idem notare quod Verum, vt nemo vernaculorum nostratium ignorat; ita Latini Veri nomen ex eorum retinuerunt dialecto, qui more Zelandorum, & quarundam etiam aliarum gentium pro war wer efferunt. Dicitur autem war quasi wi at, id est, longè lateque quippiam in sua natura facio manere: quod quid aliud est, quàm rem quampiam conseruare & custodire? War igitur vt verbum vsurpatum, idem est quod custodio tueorque: à quo war nomen idem est quod verum; propterea quòd Verum omnium supremum cunctarum rerum esse conseruet. Quisquis ergo Deo credit, & quia credit ea quæ dicit, vera esse iudicat, is necessariò cõseruatur per veritatem. Quamdiu itaque Adam Deo fidem habebat, & verba eius vera existimabat, in statu felicitatis suæ tutus permanebat, non alterius quàm veritatis præsidio ac custodia. Hinc wart pro custodia & satellitio dicimus, quod Itali in Guarda corruperũt, digamma in Gu mutato. Verùm postquam fides eius à dracone & muliere est labefactata; veritatis præsidium confestim eum deseruit, & se ab omni tutela nudum conspexit. Incidit igitur mox in contraria omnia, magna eius, quod fidem Deo non habuisset, correptus pœnitentia, in quam ichnęa war conuersio nos deducit. Et est sanè hic primus ad veritatem omnia seruantem redire volentibus gradus, si desertæ veritatis pœnitentia ducantur, quæ Raw Cimbricè vocatur. Sed ea nullo modo sufficit, nisi lignum vitæ degustent, de quo necdum agimus. Iam quoniam ex fide ad Verum, ex Vero ad custodiam ventum est; pergamus portò ad id quod primùm nascitur è custodia. Quis est

Trow vocabuli quadrifarius vsus.

Woort.

Verbo Dei primùm fides habendã, &c.

Verum, à, um.

War vocabuli etymon.

Adam quãdiu in statu felicitatis suæ tutus permanserit.

Wart.

Guarda.

Raw fit ex War conuersio.

omnino, qui non omnibus viribus, omnibus neruis ad id euestigio contendat, cuius se præsidio semper tutum fore sciat? Quis, cui eam sciat esse potestatẽ vt omnia custodiat, ei nõ totum se tradat, & ei omnia sua fidat? Quamobrem veritati, in cuius notitiam ex fide venimus, promittenti sese omnia præsidio suo conseruaturam, fidendum omnino citra dubitationem: quo fit, vt tertio loco trow idem sit quod vel fido vel fiducia. Porrò cui omnem salutẽ nostram fidimus, ei perpetuò cupimus adhærere, quò perpetuò aduersus omnia terriculamenta & omnia pericula tuti simus, nec quicquam omnino metuamus. Innascitur ergo ex hac fiducia menti nostræ amor quidam coniugalis, quo copula indiuidua ei iungi cupimus, cui omnem salutẽ nostram fidimus: quod cùm nominum architectus vidisset, voluit vt trow quarto loco, idem esset quod matrimonio iungo. Hic enim finis est fidei, vt mens nostra Deo indissolubili coniugalis amoris vinculo perpetuò iungatur. Incrementa autẽ huius amoris & stimuli magno fiduciæ exemplo nutriuntur, dum credimus firma fide Verbum carnem assumsisse, quò ad veritatem omnia custodientem, quam deserueramus per incredulitatem nostram, iterum nos reduceret. Verbum igitur incarnatum magni consilij angelus in hunc mundum venit, vt ei fidem haberemus, ex fide veritatis cognitionem, hinc fiduciam siue certam salutis spem, mox inde amorẽ & caritatem, qua mens nostra cupiat se sempiterna copula cum eo coniungere; ex quo solo omnem conseruationis & custodiæ suæ suspendit fiduciam.

Copula crucis Christi animam nostram firmo connubij nexu sponso suo deuincit.

Quæ verò hæc copula est, quę animam nostrã firmo connubij nexu sponso suo deuincit? Id Gallicus item sermo nos docebit, si quæras vocem qua firmissimum vinculũ notatur. Disquiratur itaq. certum genus vinciendi, quod maxima polleat ad tenẽdum firmitate: quæratur is funiculus, quem Esaias vt nũquam rumpendũ esse, ita eum fore, quo Christus suam sibi sponsam alligaturus esset, iam multo antè, quàm connubium sanciretur, prædixerat. Hunc Ecclesiasticus indicabit, aiens funiculum triplicem difficillimè rumpi. Nunc itaque videamus quî & veteres olim Galli id funis genus vocarint, & nostrates vocent hactenus.

Taw vocabuli etymon, & significatio.

Fumissimum profectò funem Tau dicimus, & eo, ipsa vocula tribus litteris constante, triplicem nexum intelligimus. Plato nescio vnde didicerit, Tau litteram ad vinciendum idoneam esse: benè certè habet, & ipsam litteram primam hic esse in fune denotando, & ipsius nomen funis habere notationem. Iam vox in partes suas soluta Te-hau, demonstrat ipsum Tau ad hoc comparatum esse, vt teneat. Quamobrem non poterit non firmissimum verbi & mentis nostræ connubium esse, si hoc fune, quem Tau vocamus, deuinciatur. Verùm vt propius copulam inspiceremus, voluit architectus vt eadem vox crucem denotaret, idque magis propriè & potiore ratione, quàm quemuis alium funem; propterea quòd sola cruce ecclesia sponso suo esset connectenda; & sic connectenda, vt non solùm detineretur firmissimè, sed etiam vt hac copula seruaretur quod eadem vocula denotatur. Funes quiuis ligant & retinent illi quidẽ annexa; verùm conseruare non possunt; atque idcirco non explent totam significationis, quam Tau offert, latitudinẽ, quæ conseruandi etiam suggerit notionem: & illam quidem nec in fune quouis, nec quauis cruce repertam, sed in illa sola, cui Christus fuit affixus. Crux ergo quæuis alia, Tau dicitur; at non plena notationis ratione, eo quòd affixum teneat illa quidem firmissimè, verùm non seruet. Iam in Tau alia adhuc crucis Christi vis indicatur, dum in Te-au soluitur. Docet enim crucem non solùm idoneam esse ad tenendum & seruandum, sed per eam etiam fieri, vt is qui eius vinculo Christo alligatur, ad patrem quoque perueniat, qui Au, id est, antiquus per excellentiæ figuram vocatur. Quid? Eadem vocis analysi intelligimus, crucis Christi vinculo in antiquum felicitatis statum restitui vniuersa. Cùm itaque omnes hæ significationis caussæ in Tau repertæ soli cruci Christi conueniant, fateamur oportet, hanc voculam huic soli omnibus modis conuenire; cæteris crucibus prima ratione dumtaxat. Sic igitur cogitemus, solum Tau esse, quo connubium verbi & mentis colligatur, ex eo solo omnem dependere salutẽ, eo solo antiquo statui restitui omnia, eo nos solo ad patrem vniuersorũ peruenire. O mirabile vocabulum! ô mirabiliorem nexum! ô mirabilissimam salutem! Sed crescet miraculũ, si trilitteram hanc voculam vlteriùs expendamus. Vidimus modò supremi coniugij copulam, vt firmissimam, ita beatissimam prorsus vocis sono denotatam. quę si retrò legamus, docebimur qua via eò peruenire possimus, vt vinculo hoc tam salutari alligemur & seruemur, & reliqua consequamur quæ significationis

cationis rationes pollicentur. Nam Dat idem nobis est quod apprehende. Monemur itaq. nihil nobis hoc vinculum profuturum, nisi ipsum apprehendamus, & firmo fune apprehendamus. quod docemur dum ex Dat rursus in Tau redimus progressu orbiculari. Quo ergo fune apprehendemus ipsum Tau vt ipsum firmiter teneamus, vt nos facere debere ichnæa conuersio demonstrat? Quo alio, quàm triplici, & eo quidem ex iis connexo, quæ vox trow indicauit. fidem igitur Christo crucifixo, tanquã verbo vero, habeamus; & dum verũ per fidem agnoscimus, fiduciam & certam spem salutis ex eo manantis concipiamus; & deinde ex fide & certa spe, & consideratione eorum circa quæ hæc duo versantur amore inflamemur, qui nos rapiat feruentissimo ardore ad eius coniugium, à quo tantum accepimus veritatis promissionum & beneficiorum. Hic igitur est funiculus triplex, fidei, spei & caritatis nexu constans, quo ipsum Tau nobis est & apprehendendum, & forti manu retinendum. Neque enim nos ligabit aut tenebit, aut seruabit, aut ad patrem deducet, nisi nos ipsum apprehendamus & triplici hoc funiculo nobis alligemus. Attamen quemadmodum Tau prius est quàm Dat, eo quòd hoc ex illo ichnæo partu generetur; ita ipsum Tau nos prius apprehendet per ipsum verbum ei affixum, quàm nos ipsum apprehendere possimus. Mutua igitur est sponsi & sponsæ apprehensio, sed prior sponsi quàm sponsæ; prior verbi, quàm eius qui verbo credit & confidit. Sic Christus apud D. Ioannem dixit: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Illius ergo est trahere ex ipso Tau, & per ipsum Tau; nostrum verò trahentem apprehendere, & firmo funiculo retinere. Quod igitur Iudæi ex Christi ore intellexerunt, ipsum in cruce exaltandum, & in ea omnia ad se tracturum; hoc nos in ipso Tau expressum videmus: Tau enim prius apprehendit ac tenet, quod per Dat denotatur, dum verbum est tertiæ personæ, quàm illud exsequi possit homo; quod Dat monet, dum verbum est, secundæ cuipiam personę imperans. Diuinus ergo sancti Spiritus instinctus vocum architecto illud vocabulum ad crucem denotandam suggessit; quo simul infinita & stupenda mysteria Ianigenis exponerentur. quæ persequi, quantæ operæ, quantæ pietatis, quantæ sit eruditionis & eloquentiæ, quia nemo Christianorum ignorat, non est quòd nos in ea viriũ nostrarum tentemus imbecillitatem. Ex his saltem quæ de wort & trow, tau & dat, & eorum mutuo complexu breuiter perstrinxi, coniecturam facere licebit, quàm latè verorum Druidarum professio in omnem religionis Christianæ amplitudinem & maximè ad intima eius penetralia & sancta sanctorum porrigatur. Hinc item clarè cernetur, Tau à Ianigenis sacerdotibus & lingua & professione Gallis, quorum doctrinam apud Phrygas olim viguisse plurima docent veterum monumenta, ad Ægyptios peruenisse; in quorum hieroglyphicis vt est frequentissimum, ita à solis hominibus sermonis nostri petitis mysterium eius de vocis interpretatione potest explicari. Tabula apud Bembos conseruata plurimas habet sacras eorũ figuras; qui Tau habent manibus apprehensum, pro eo ac vocis ichnæa conuersio faciendũ esse demonstrat: quarũ explicatus frigidissimus sit, aut potius nullus futurus, nisi doceatur symbolũ cum voce, & vocem cum symbolo conuenire. Quando igitur ij, qui se ipsius trow doctores profitentur, bene partibus suis defungi nequeũt, nisi verbi & mentis nostræ coniugium per solum Tau deuinciri posse demonstrent; perspicuũ est, hanc contemplationem maximè ad eos pertinuisse; & Tau meritò dici Gallicũ, cùm quòd soli Galli, quid Tau sibi velit intelligant, tum quòd hoc solo vinculo ecclesia verbo suo, id est, Gaia Gaio placere coniungiq. possit. Vt autẽ Tau Gallicũ Maro dixit; ita magno omnes consensu Alaudæ vocabulũ ad Gallos refertur: quo illud seniũ auiculæ denotatur, quo omniũ rerum ætas superetur atq. vincatur, vt in libello ei dedicato latiùs ostendi. Huius igitur caput tymbo siue cono, vitæ symbolo, insignitũ, septies supremũ scipionum apicẽ in hieroglyphica Bembi tabula absoluit. Quãobrem non Tau modò, sed hæc etiã hieroglyphica nota ad Gallorum sacerdotes referatur necesse est; propterea quòd nec allegorica de alaudę senio fabula, nec symboli sacri ratio ex alio, quàm ex Gallico sermone queat habere interpretationẽ. Summatim quicquid in primo sermone, qui apud Ianigenas mãsit, mysteriorũ cõtinetur, id totũ ad Diuidarum pertinet professionẽ, tantùm abest vt eam exiguo hoc libello totam cõplecti aut velim, aut possim. Quę verò apud Iuliũ Cęsarẽ sunt eorũ documenta, ea nec nostræ egẽt cõmemorationis, cùm cõmentaria eius omniũ manibus terantur; nec opus habent aut

Dat.

Funiculus triplex, fidei, spei & caritatis.

Bembi tabula.

Alauda libellus ab auctore dedicatus.

Diem à nocte auspicari, natura maximè consentaneum.
Materia prima nomina.

nostro, aut alterius explicatu. Id vnũ in Gallicis annotaui, non eam ob caussam quã Iulius Cęsar exposuit, Gallos diẽ à nocte exordiri. Æquè enim Hebręi ac Druidæ, sic censuerũt dietũ naturalium, qui viginti quatuor horas cõplectuntur, ineundã rationem, vt eorum exordium noctes faciant, tametsi Ditẽ primum suum patrẽ minimè iactarent. Seruatũ est hac in re idẽ quod in totius vniuersi generatione, in qua informẽ materiam priorem forma omnes antiqui collocarunt; eamque alij noctẽ, alij Chaos, alij tenebras, alij abyssum, alij alio nomine indigetarunt. Hesiodus noctem ex Chao procreat, & mox ex Nocte Æthera & Diem: apud quem illud mihi audire videre, quod à Mose de eadẽ re traditum habemus: *Et tenebræ erãt super faciem abyssi.* Aristoteles materiã velut Chaos quoddam generationi subiicit, cui priuationem, ceu noctem quandam, adesse pronunciat. Omnia autem hæc eòdem referenda, primam rerum creationem naturæ

Imperfectã prius est re perfecta.

nobis ordine proponunt; qui, quod imperfectum est & formæ indigum, perfecta re & formata prius facit & antiquius: quod verum quidem est in iis omnibus, in quibus per motionem aliquam ad perfectionis finem peruenitur. Cùm igitur Sol generationem temperet ac moderetur, & in generatione priuatio prius materiæ adsit, quàm forma priuationi contraria; meritò tenebræ lucẽ, & nox diem præcedit. Profectò quæcumque mouentur, ab eo motionis habent initium, in quo esse & acquiescere nolunt; quodque minoris faciunt, quàm id ad quod mouentur atque contendunt: quod nisi ita esset,

Nox motus principium, siue terminus à quo fit motus: dies motionis finis & perfectio.
Nacht.

non mouerentur, sed in eo, in quo sunt, acquiescerent. De vocis ergo significatione, qua Cimmerij noctem vocant, liquet, motus principium siue terminum à quo fit motus, noctem esse; & diem id ad quod motio contendit, veluti motionis finem & perfectionem. Acht enim idẽ est quod magni facio siue in pretio habeo, à quo nomen Nacht, quasi Ne-acht, id est, nihili facio, ea formula qua ex Jet, quod est aliquid, fit Niet, id est, nihil. Hinc itaq. perspicuũ, ex eo, quod nihili ducimus, nos moueri, & magno desiderio ferri ad id quod in magno pretio habemus. A Nacht igitur ferimur ad Dach siue Dag, id est, à nocte ad diem: & Nacht quidem id notat, vt dixi, quod nihili ducitur: à qua

Nox Latinis, & νὺξ Græcis vnde habeãt.
Dach.

voce Græcis νὺξ, & Latinis Nox. Dach verò dies dicitur, quasi De-acht, id est, ipsum illud quod plurimi æstimatur: qua in vocula T finale, quod est in Acht, omittitur, ne nihil differat à Dacht, quod est cogitabat. Scribitur autem potius per G finale, quò pronunciatio ex imo gutture ducta augeat diei æstimationem. Hinc modò liquet, nihilo plus venerationis ipsi nocti à Cimbris tribui, quàm ab Aristotele priuationi; decipique eos, qui ex hoc generationis ordine dignitatem metiuntur & honores; cùm è diuerso quæ in generatione præcedunt, ea dignitate & perfectionis laude sint posteriora. Cùm ergo Orpheus noctem matrem omnium vocat, non aliud dicit, quàm ante om-

Nox quare mater omniũ vocetur.

nia tenebras fuisse: eodem modo Hesiodus audiendus; quorum vterque à maioribus idem accepit quod à Mose traditur, Mundum videlicet ex nihilo creatum fuisse, vt noctis nomine Nihil intelligatur. Quod si altiùs acutiusque philosophari velis, atque id quod simpliciter tuetur veritatem, ad aliud detorquere; per noctem intelligere poteris infinitum patris abyssum; è quo verbum cuncta in lucem produxit. Verùm hoc non quadrat cum Cimbrico noctis nomine, quod planè docet noctem nihili prorsus fieri debere, vti luci & diei, rebus in summo pretio habendis, contrariam. Diei enim sic nomen positum est, vt non plurimi tantùm æstimanda indicetur, sed ipsa etiam rerum æstimatio esse dicatur, quod De-acht ad verbum exprimit. Possem hic multa de priuatione & forma, multa de ignorantia & scientia, quarum illa nocti, hęc diei respondet; multa de noctis ac diei operibus disputare, de vocum Cimbricarum interpretatione, sed nobis breuitas in tanta rerum copia studiosè quærenda: in quam, licet non alia quàm summa dumtaxat capita eminus ostenderentur, magnum tamen volumen conferendum esset. Ridere intcrim lubet Græcorum Grammaticos, qui νὺξ à νύσσα deriuant, cùm claro clarius sit, νὺξ & nox ex eadem radice pullulasse: & sic ex Nacht Nox, sicut ex Recht Rex, & ex Merct Merx deriuari debuisse: at vocalẽ a, apud Græcos in υ, apud Latinos in o transiisse. Diei autem nomen ab eodem deductum est fonte à quo

Dien.
Dies vocabulum vnde habeant Latini.

Dis. Dien enim est promouere, à quo Dies dicitur, eo quòd omnia promoueat. Quamobrem si Cimmerij ad generis auctorem in noctium & dierum partitione respexissent, à die potius, quàm à nocte numerationis sumpsissent exordium. Quando igitur, vti modò sæpius dixi, mihi propositum non est, totam Druidarum doctrinam discutere, &

nunc

nunc satis indicani adumbrata quædam totius religionis apud eos fundamenta exstitisse, illustrissimis verbis & arcanorum plenissimis comprehensa; hoc vnum mihi reliquum video, vt quàm potero breuissimè declarem, quid quercus & viscum celeberrima eorum symbola designent. Adscribemus itaque Plinij verba, hominis in Gallia non citra curiosam inuestigandarum rerum diligentiam versati. Hic de visco agens: Non est, inquit, omittenda in ea re & Galliarum admiratio. Nihil habent Druidæ (ita suos appellant Magos) visco, & arbore, in qua gignatur, si modò sit robur, sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec vlla sacra sine ea fronde conficiunt, vt inde appellati quoque interpretatione Græca possint Druidæ vocari. Enimuerò quicquid adnascatur illis, è cælo missum putant, signumque esse electæ ab ipso Deo arboris. Est autem id rarum admodũ inuentu, & repertum magna religione petitur, & ante omnia sexta Luna; quæ principia mensium annorumq. his facit, & seculi post tricesimum annum; quia iam virium abunde habeat, nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo vocabulo, sacrificiis epulisque ritè sub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tum primùm vinciantur. Sacerdos candida veste cultus, arborem scandit: falce aurea demetit: candido id excipitur sago. tum deinde victimas immolant, ptecantes, vt suum donum Deus prosperum faciat his quibus dederit. Fecunditatem eo poto dari cuicumque animali sterili arbitrantur, contraque venena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerumque religio est. Hæc Plinius. In quibus & miror & doleo, Gallicum visci nomen, cuius interpretationem dedit, ab eo expressum non fuisse, cùm cæteroqui soleat Gallicas voces lubenter indicare, in rebus etiam iis in quibus eas sciri non magni faciendum videri queat. Verùm video quid obstiterit. Non habebat litteram, quæ consonantem eam quæ nomen exordiebatur, integro sono referret; propterea quòd eius potestate in auribus feriẽdis prorsus caterent Latini. Equidem partim ex hac coniectura, partim ex Pliniana interpretatione, partim ex voce, qua hactenus Galliæ incolæ vtuntur, ipsissimum nomen inueni, quod Plinius nec scriptum reliquit, nec Latinis litteris scribere potuisset. Et certè si sonum exprimere quiuisset, nullo modo silentio prætериisset tam insigne venerabilis rei nomen, vt omnium promitteret sanationem. Cùm ergo hodie *Guy* apud Gallos pro visco arborum in vsu esse communi sciamus, citra omnem dubitationem & scrupulum asserimus, hoc nomen ex illo, quod Plinius non expressit, esse corruptum. Antiquissimam autem eius vocis originem esse, mos in Gallia hactenus obseruatus argumento est luculentissimo. Discurrunt iuuenes ipso anni exordio per vicos ostiatim vociferantes, *Au guy l'an neuf*, id est, ad viscum, annus nouus. Vt autem consuetudo hæc vetustissima apud omnes ferè Gallos in hodiernum vsque diem perdurat; ita Picardi huic celeumati acclamare solent, *Planté Planté*, id est, Vbertas vbertas. bono omine videlicet ac bonis nominibus felicem omnium rerum copiam precantes. Cùm igitur id tota ferè fieri Gallia consueuerit, nec cur fiat, ab iis ipsis, qui ad viscum conclamant, intelligatur; dubium esse nemini debet, quin hic mos à priscis vsque Gallis ad hæc tempora sit retentus; vti passim multa veterum rituum vestigia, quorum caussæ iam olim desierunt, apud plurimas gentes videmus retenta. Artemisia nobis S. Ioannis herba vocatur, & huius diui vigiliis & festo die omnes ea sese cingunt & coronant, nec non limina prætexunt. Cuius rationem si rogentur, nescio quas nugas de Laruis & Lemuribus exponunt; cùm nobis certum sit, Artemisiam Iano sacram olim fuisse, eo quòd pedibus robur ad itionem, cui Ianus præsidebat, adderet: quæ res deinde ad D. Ioannem translata est propter nominis similitudinem; quoniam nimirum eos quos alij Ioannis nomine vocant, nos Ianos dicamus. Ianus enim nobis à Gan dicitur, G in I consonantem, propter cognationem, mutata. Et Artemisia Byvoet vocatur, eo quòd pedibus præsidio sit & adiumento. Quando itaque antiquæ consuetudinis ratio eos latens à quibus obseruatur, perspicuum est & luculentum indicium insignis vetustatis, dicemus Guy certum esse priscæ vocis vestigium, qua

Ad viscum Druidæ, Druidæ clamare solebant:

non esse tamen ipsam germanam vocem, eo quòd hanc Latinis litteris Plinius facilè scribere potuisset. Quæ autem vera & integra vox fuerit, cuius nostratem proclivie sit ad coniectandũ, cùm nemo ignoret nobis digamma illud esse freqũetissimũ, quod gemino

V sci nomen Gallicum quare Plinius omiserit.

Guy, Galli viscum vocant.

Au guy, l'an neuf, unde Gallus in orb.

Artemisia herba quare S. Ioannis dicatur, & huius Diui vigiliis omnes se cingant.

Ianus & Ioannes idem nomen.

Ianus unde dictus.

Byvoet herba quare sic dicta.

Gu pro VV scribunt populi Romanisantes. V consonanti, digamma etiam vocato notamus, & eo Græcos, Latinos & Hebræos iuxtà omnes carere. Quotquot igitur Romanisant populi, pro hac littera Gu ferè scribūt, ita vt ex Wil-helm nostrati, Guilielmum faciant; & ex wart Guardam. Eodem igitur *Wy, antiquum visci vocabulum.* modo si Guy ad priscam Gallorum linguam reducas, pro Guy, wy habemus. Et bene quidem hæc processit coniectura: sed videndum modò, an wy siue wi vocali longa, cuius loco duplicem litteram pingimus, id significet, quod Plinius ex voce Gallica Latinis hominibus interpretatur. Admiranda sanè est huius voculæ notatio, & plurimis rebus communis, analogia quadā eodem ferè tendentibus; quas vt omnes quàm breuissimè Latinis exponas, non alia dictione promptiùs consequaris, quàm si omnia sanantem reddas. Wi enim primò & propriè nobis illud significat, quod longè lateq. Latinis, siue quod latè patet: ex natura litteræ duplicis V ducta ratione. Sic dicimus, tis wi van hier, id est, magnum hinc ad illud est interuallum. At wi vt verbum vsurpatum idem *Wy vocabuli vsus, & significatio.* est quod dilato. Iam quia nihil latiùs longiusque se extendit, quàm vis diuina omnia conseruans, & vnumquodque in suo genere beans & plurimum promouens; voluit voculæ faber, vt wi in sacris idem esset quod consecrare. Quæ enim consecrantur, ad vsum latissimum disponuntur, vt nimium quamplurimis prosint, & omnium felicitatem quàm maximè dilatent. Hic enim proprius est sacrarum siue rerum siue personarum finis, vt per eas omnia bona mortalibus dilatentur. Iuuenalis dum breui summa omnium precum & votorum latitudinem includere vellet, hoc vnum optandum dixit, *vt sit mens sana in corpore sano.* Breuissimam ille quidem fecit orationem, at multo breuiorem is indicauit, qui cōsecrare sic expressit, vt ea dilatatio comprehenderetur. Voluit enim intelligi, omnium bonorum amplitudinem per sacra nobis contingere. quæ cùm omnia nostra mala, qualia qualia sint, curet, rectè Plinio dictum est hanc plantam eo nomine vocari, qua omnium sanatio comprehenderetur. Præterea quoniam lolium & cæteræ noxiæ herbæ crescendi latitudinem frugibus impediunt, voluit sermonis auctor, vt wi etiam poneretur pro eo quod est, noxia & superflua exstirpo. Quid verò est sanare, nisi hoc sit sanare? Et sanè hoc est sacerdotum proprium munus, vt bona dilatent & noxia eradicent: hoc item medicorum officiū, vt benignos corporis humores augeant, noxios expurgent. Nec aliter de magistratu existimandum, cuius partes vniuersæ hoc vno continentur, si bonorum numerum latiorem reddant, & malos è reip. pellant. Quoniam itaque wi verbum tria hæc significet, dilato, consecro & noxia expurgo; & inde nomen factum sit eiusdem soni ad Viscum denotandum; profectò Plinio interroganti quid wi significaret, optimè respōsum est, ea vocula plantam notari omnia sanantem. Quid enim vlteriùs ad sanitatem vniuersorum desideraretur, si per sacra pietas dilataretur, & omnes cùm corporis, tum animi morbi expurgarentur? *Wyn, Vinum Latinis, & οἶνος Græci, vnde dicant.* Ex eadem radice win nomen accepit, quod Latini in Vinum, Græci in οἶνος commutarunt; eo quòd hic liquor non solùm hominis & benignum sanguinem & spiritus vitæ necessarios excellentissimo quodam modo dilatet, ac noxios tum fumos tum humores expurget; sed quòd mentem etiam quadam tenus consecret ac diuinam reddat, eamq. talem præstare videatur, qualis eorum est, qui diuino Spiritus sancti afflatu accenduntur. Hinc illa Apostolorum credita ebrietas, dum flamis Spiritus sancti incaluissent. Viscum itaq. wi nominabant, ceu eo omnia consecrarētur, ac modis omnibus & corporis & animi & fortunarum sana redderentur, atque latissima felicitatis caperent incrementa. Neque igitur mirum quod Plinius dicit, creditum fuisse hoc diuinum munus è cælo in robur demitti, atque aurea falce resecari solere. Hoc enimuero diligenti inquisitione dignum, quid caussæ fuerit, vt rem, quam Plinius friuolam vocat, tanta coluerint religione, & eo sint nomine dignati, quo nullum ferè magis sit sacrosanctum, quóque omnes felicitatis humanæ numeri contineantur. Verùm quando non quoduis viscum, sed illud tantùm quod in quercu cresceret, venerati sunt; prius examinetur oportet, quæ ratio robur præ cæteris arboribus colendum esse persuaserit. *Glandifera arbores loco sacra.* In primis constare video glandiferas arbores non apud Druidas tantùm, sed apud cæteras etiam gentes in antiquissima fuisse veneratione; ac venerationis caussam eam ferè assignari ab omnibus, quòd glande priùs mortales vescerentur, quàm Ceres fruges demonstrasset. Sic Virgilius:

Liber & alma Ceres vestro si munere tellus

Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis.

Nec est profectò cur in re omnibus perspicua multis testimoniis vtar, cũ nemo nesciat Græcorũ doctissimos quosque tradidisse, illud quercus genus quod glandem maximè edulem profert, φηγὸν idcirco vocari, quòd prisci homines eius fructu vitam sustẽtarint. Sciũt præterea omnes, quercũ Ioui sacram ab omni litterarum memoria semper fuisse, vt ex illo liquet Homerico: φηγός.

Οἱ μὲν ἄρ᾽ ἀντίθεον Σαρπηδόνα δῖοι ἑταῖροι
Εἷσαν ὑπ᾽ αἰγιόχοιο Διὸς περικαλλέϊ φηγῷ.

In quo cernitur antiquissimos fuisse huius arboris honores. Nec quisquam arbitretur φηγὸν Græcorum & fagum Latinorum eandem esse arborem, propterea quòd nomen idem videatur. Alibi harum arborum discrimẽ docui, & fagum Latinorum Theophrasti oxyam esse demonstraui; quam alij Scissimam, in quibus Gaza, alij Fagoscissimam, vt Strabonis interpres, nominarunt, cùm simpliciter fagum interpretari debuissent. Virgilius de fagi vmbra locutus, mox inferius ad Dodonæas Græcorum phagos alludit; at eas non fagos, sed quercus appellat: *Fagus Latinorum Theophrasti Oxyam esse.*

Sæpè malum hoc nobis, si mens non læua fuisset;
De cælo tactas memini prædicere quercus:
Verùm id clarius alibi:
——— atque habitæ Grais oracula quercus.

Lusit idem Grammaticos, dum Faginus axis dixit, quo illud Homeri φηγινὸς ἄξων interpretari voluisse videretur, eo quòd sciret ex oxya etiam axes fieri, non modò ex quercu: & est alioqui non inelegans ad vocem Homericam allusio, licet materies sit diuersa. Nostrates hodie fagi vmbra non minus quàm Virgilius delectantur, è qua fornicati labyrinthi Bruxellis in Palatij paradiso cernuntur. Verùm Græcorum Phagi glandibus etiamnum hodie vescuntur, cùm cæteræ gentes, tum Hispani & Neapolitani; quorum hi, si memoria non fallat, querciam gentilem Phagum appellant. Nobis satis esto, quoduis glandiferi roboris genus Ioui sacrum olim fuisse, & id ferè communi quercus nomine apud Latinos dici solere. Nam Robur ad quamuis duram materiam refertur: Hinc Palladius:

Robora Palladij decorat siluestria rami. Lucanus item:
Tot circum firmo silua se robore tollunt.
De quercu verò generatim sic Ouidius:
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes. Iterum alibi:
Sacra Ioui quercus de semine Dodonæo.

Virgilius item quoduis glandiferi roboris genus Ioui sacrum sciens sic cecinit:

Pars autem posito surgunt de semine, vt alta
Castanea, nemorumq; Ioui quæ maxima frondet
Aesculus: atque habitæ Grais oracula quercus.

Nunc igitur videmus, non Druidis tantùm, sed omnibus æquè Græcis ac Latinis in valde prisca veneratione quercus habitas fuisse; atque idcirco minimè cum Plinio, vel Epicureo vel atheo dicendum res friuolas apud Gallos religiosè cultas fuisse, nisi vna dica omnem accusare audeamus antiquitatem. Quod pluribus gẽtibus placuit, & ab omni omnis æui memoria placuit, eius maximam esse rationem debere, non Hesiodus tantùm, sed Aristoteles etiã & Plato, & hos secutus Cicero in Tusculanis in principiis habet, ad fidẽ faciendam firmissimis, vtpote quibus perinde atq; cõmuni gẽtium iure standum sit. Quamuis igitur huius leges ab omnibus scitæ atque perlatæ nunc nulla ratio extare videatur, idcirco tamen nõ est reiicienda aut abroganda, sed potius magnam & diligentẽ operã adhibere oportet, quo dispiciamus ecqua latentis caussę vestigia deprehẽdantur. Iouẽ ab omnibus summũ haberi Deorũ nemo dubitat, ne idolorũ quidem cultor: Nos, quibus veritas illuxit, Iouis nomine summam vitę suauitatẽ scimus indicari, & ab vno Deo & vitam sempiternã, & sempiternã vitæ dulcedinẽ tribui posse. Quãobrem sumpto eo, quod neminẽ nõ daturũ putamus, arbores dum Diis attribuuntur, symbola esse earum rerum quas nobis ab ipsis cõcedi ac donari maximè optamus, credimus quercũ tesserã eius muneris præ se ferre, quo nullũ maius à Ioue nobis dari posse veteres *Quercus cuius rei symbolum.*

omnes existimarunt. Quid autem id sit, ex nobis ipsis facilè discemus, si expendamus, nihil nobis vel tristius & durius morte accidere posse; vel contrà quicquam magis omnium votis expeti, quàm vt perpetua vita contingat. Quod si ita sit de stabili naturę iudicio statuendum, nec vllum omnino animal reperiatur, quod mortẽ non in summo collocet malorũ; nõ videor mihi reprehẽdendus, si dicam nullũ beneficiũ maius cuiquã cõferri posse, quàm si à certa morte liberetur. Quid si ergo quercus huius beneficij symbolũ ponatur, & quia tanto munere nihil maius queat cogitari, ad eum propriè primoq; spectare dicatur, qui solus potest à morte liberare? Nõ malè sic procedet collectio, si proprium quidẽ cuiusq. Dei symbolum summũ ipsius donum exprimere debet. Quercus ergo sit vitæ siue liberationis à morte signum, quã quia solus Iupiter præstare potest, Ioui fuit à priscis consecrata. Qua verò de caussa vitæ symbolum sit, pòst explicabo: id modò constet, quòd ad vitæ conseruationem referatur. Maximus Tyrius prodidit, apud Celtas altissimam quercum deligi solere, vt Iouis signum esset. Quoniam verò Iupiter quicquid est, vita est, & vita quidem ea, quæ tota in contemplatione consistit, si quercus Iouis signum est, vitam quoque quercus denotabit, & quicquid ad vitæ conseruationem pertinebit. Quod autem de vitæ conseruatione dico, clarius euadet ex prisca Romanorum consuetudine, à veteribus Gallis haud dubiè accepta, quæ habebat id sollemne, vt qui ciuis vitam seruasset, is querna corona donaretur. Multa hactenus exstãt numismata querna corona insignita, in quibus litteræ adiectæ ob C S apertissimè docent, ea sola de caussa dari solere, quòd quis ciuis Romani vitam seruasset: cuius tantus erat honos, vt nullus ne Imperatoribus quidem maior à P.R. tribueretur; adeò vt cùm

Querna corona donari solet, qui ciuis Romani vitam seruasset.

Cicero totam ciuitatem Romanam seruasset, & tot millia ciuium à mortis discrimine eripuisset, querna corona donandus L. Gellio videretur; quasi tanti beneficij magnitudinẽ quercus symbolũ æquaret. Possem equidẽ multos id genus nummos proferre; sed quorsum prolixus sim in re omnibus notissima? Hoc potius inuestigandum, qua de caussa vita ciuis conseruata quercu notaretur. Sed & illud modò declaratũ, quia nimirum Ioui vitæ datori sacra esset. Attamen bene illud quidem dictum & ratione collectum; sed rursum quæstio existit, cur quercus Ioui consecretur. Dicunt quidam ea de caussa id factum, quòd principiò homines glãdibus vescerentur; quos Plutarchus videtur secutus. At cùm antiquissimũ hominũ genus Saturno regnante dicatur fuisse, miror

Glandibus antiquitus homines vitã non sustentasse.

cur non Saturno potius quàm Ioui glandis esum adscribant. Deinde rogatos velim hos antiquitatũ inquisitores, cur ante fruges inuentas, vti volunt, nõ malis potius, pyris, ficis, cerasis, siliquis, caryotis, nucibus, & id genus aliis suauioribus longè, quàm glandibus vitam sustinerent? vt interim de omni bulborũ genere, & cucurbitis & peponibus sponte natis nihil dicam. Faciunt scilicet hi curiosa caussarũ inuestigatione, vt homines primos quibusuis belluis faciãt rudiores, cùm nullũ pecus sit tam obtuso palati sensu, vt nõ ficis potius & dactylis, quàm querna glãde vescatur. Deinde quod vnquã tẽpus fuit, quo terra non æquè fruges atq. cæteras plantas produxerit? Atqui, dicent, id damus vel fabulis, vel antiquę historię, vt quia sic traditũ inuenimus, ita credamus, & eius, quod credimus, fidẽ nõ adducamus in quęstionẽ. O magnam pietatẽ & sanctam vetustatis veneratiõẽ! Enimuero ego & antiquitatẽ pro eo ac debeo facio plurimi, & quę in eius video exstare monumentis, ratione carere non puto; sed pleraq. sic capiẽda cerno, vt ea nõ ad historiã, sed ad allegoriã & symbolicũ dicẽdi gen⁹ referre oporteat: quod nisi facias, quã plurima vesanis anicularũ deliramentis vaniora pro veris narrationibus amplectaris necesse est; quod in hoc, de quo agimus, vetusto glandis esu video ferè omnibus scriptoribus accidisse, licet essent alioqui cęteratũ rerũ censores in primis graues & seueri. Quãdo igitur absurdius hoc est eorũ figmentũ, quàm vt vel ab asinis Arcadicis admittatur, nedũ vlli homini vel debeat vel possit probari; alia ratio quæratur oportet, cur glandifera potius arbor Ioui, quàm alia dedicetur. Nã si vitæ quam ipse & dat & cõseruat consideres durationem & perennitatem, cypressus potius aut cedrus aut thuia ad symbolicã rationem conueniat, quàm quercus: Sin vitæ alimenta spectes, ficũ potius, aut palmã, aut pomũ ad tesseram, quàm glandiferum robur aptaris. Quamobrem cùm nec ex historia de prisco glãdis victu prodita, nec ex arborũ natura facilè inuenire queas, cur prisci homines mirabili consensu, tũ Ioui, tum cuiuis vitę cõseruatori quercũ cõsecrarint; desperata veritatis peruestigatione ex iis qui hactenus sacri huius symboli caussas quęsiuerunt, ad altiora

adscenda-

adſcendamus principia,& ex vera hiſtoria veritatis argumēta depromantur. Quoniam itaq. hic de ſacris veterum notis agimus,& iis quidem non quibuſuis, ſed iis dumtaxat, quæ ex arboribus ſumuntur, pat eſt; vt ex primis arborũ ſymbolis apud antiquiſſimum ſcriptorem repertis exordiamur, cernamusque ecquid inde lucis adferri poſſit ad huius quæſtionis tenebras diſcutiendas. Accedamus itaque ad paradiſum, & in eo diſquiramus, an ſymbolicas aliquas arbores reperire poſſimus. Nec eſt longè progrediendum; cùm ſtatim duæ ſeſe arbores offerant, altera arbor vitæ, altera arbor ſcientiæ boni & mali nuncupata. De arbore ſcientię boni & mali copioſè Indoſcythica noſtra tractant, & clariſſimè oſtendunt, eam ficum eſſe Indicam. At arbor vitæ qualis fuerit, nec à me, nec ab alio explicatum. Breuiter igitur & ſummatim ſic de Moſis hiſtoria accepimus, hominem liberum creatũ fuiſſe, atq ei geminam propoſitam conditionẽ, alteram mortis, alteram vitæ. Vitæ quidẽ, ſi, quod Deus faciendum præceperat, obſeruaſſet: Mortis verò, ſi vetitũ arboris ſcientiæ boni & mali fructũ comediſſet. In hominis igitur arbitratu fuit vt ſeipſe moderaretur, atq. quò vellet duceret; qua de libertate Menſch Cimmeriis vocatus eſt, ceu men-ſich, id eſt, ducens ſeipſum. Licuit ergo illi in vita manere, & mortale pomum declinare. Sed quæret meritò quiſquā: Si vnum tãtùm arboris genus fuit, cuius fructus mortẽ adferret, & cæterarum omniũ fructibus vitā ſuſtinere homini liceret; cur vnũ dumtaxat vitæ lignum cõmemoratur, cùm æquè ex omnibus, vna ſola excepta, vitam ſibi perpetuò prorogare poſſet? Primus hanc viam ingredior, & ſi quid fortè peccem aut cæpitem, ignoſcendũ primo experimēto. Quicquid autẽ vel hic vel alibi noui adfero, id iudicio Eccleſiæ Catholicæ Romanæ ſubiectum eſto. Dico itaq. cum D. Paulo, ante omnia ſecula Deum præuidiſſe Adamum ex legis tranſgreſſione mortis pœnam luiturum, & idcirco prædeſtinaſſe filium ſuum humani generis liberatorem. Quãobrem ſicut mortis lignũ in Paradiſo plantauerat, ita voluit vt vitæ quoque lignum in eo creſceret; quò qui mortiferi mali veneno periturus eſſet, is vitæ ligno à morte poſſet ad vitam reuocari. Quemadmodũ igitur in terra noxiarum herbarum ipſa natura profert alexipharmaca; ita naturæ auctor Deus ante omnia ſecula prædeſtinauerat ſe in Paradiſo plantaturum arborem vitæ, cuius fructu mors ab arbore ſcientiæ boni & mali illata curaretur. Sed cùm illud in natura fieri non poſſit, vt medicina vlla mortuum in vitam reſtituat, ſemperque verè dicatur:

Menſch. vocabulum vnde compoſitum.

Arbor vitæ in paradiſo.

Sperandum eſt viuis, non eſt ſpes vlla ſepultis;

& id quod Homerus cecinit, Nullo modo animam ſemel dentium vallum egreſſam, vel vi, vel alio modo retrahi poſſe; cogitare debemus altius aliquod arcanum in arbore vitæ latuiſſe. Neq. enim Adam ſeipſe eius fructu in vitam reuocare potuiſſet, cùm extemplo ipſam legem tranſgreſſus, nullam amplius habuerit vitæ poteſtatem, nec quicquam iuris in Paradiſo, vti totus mortuus & omnibus ſuis viribus deſtitutus. Quocirca Deus ironia vſus eſt amariſſima, dum draconis mendacium repetens dixit: *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum. Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ & comedat & viuat in æternum.* Quemadmodum enim Adam ex eſu fici Deo ſimilis factus non erat, ſed diſſimillimus, cùm Deus ſolum bonum, Adam ſolum malum poſt peccatum ſciret; ita poſt peccatum ne velle quidem potuiſſet aliquid boni aut æterni de ſuis viribus, tantum abeſt vt vel fructum arboris vitæ tunc contingere, vel ex eius eſu mortem depellere quiuiſſet, cùm omnis eius vita & vitæ partes æterna morte depreſſæ & ſepultæ iacerent. Quis ergo vſus huius arboris vitæ? Num ſi Adam antè fructum eius comediſſet, quàm vetiti fructus venenum caperet, præſeruari velut Galene quapiam Andromachi potuiſſet? Certè cùm eius eſu interdictum non fuiſſet, non minus illi pomum ex arbore vitæ decerpere, quàm ex quauis alia non vetita fas fuiſſet. Quid igitur? Accuſabimus eius inperitiam & craſſam rerum naturalium ignorantiam? Id minimè poſſumus, cùm ſacra ſcriptura teſtetur, abſolutam eum totius naturæ ſcientiam habuiſſe, dum ſingulis rebus nomenclaturas rectiſſima ratione architectaretur. Aliter itaque ſubducenda ratio. Vt arbor ſcientiæ boni & mali de natura ſua noxia non erat, aut veneni ſucco imbuta, ſed ſola legis tranſgreſſione mortem attulit; ita arbor vitæ non plus virium ad vitam perennandam habebat, quàm quæuis alia arbor fructum proferens edulem; ſed ſola diuina gratia ad hoc erat prædeſtinata, vt ſicut per ficum

mors,

mors, ita per hanc mortuorum vita caperet exordiũ. Qua verò ratione & via mortuis vita per arborem vitæ restituenda esset, nemo mortalium clarè prius sciuit, quàm angelus magni consilij Christus Verbum incarnatum id reapse monstraret. Erat illud quidem in multis vaticiniis, sed non antè intelligendis, quàm mors victa deiectaque, verum vitæ lignum mortalibus ad oculum demonstrasset. Hieremias in persona Christi ad hunc modum sua de hoc ligno promit oracula: *Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognoui; tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, & non cognoui qui super me cogitauerunt consilia. Mittamus lignum in panem eius, & conteramus eum de terra viuentium, & ne memoretur nomen eius amplius.* Hæc autem de Christo intelligenda esse perspicuum est ex eo, quòd solus Christus verus panis est, cuius esu vita datur sempiterna. Non habuit lignum ex natura sua vitæ conferendæ facultatem, sed exterius ab ipso pane vero vitæ datore hanc vim accepit: haud secus atque lignum scientiæ boni & mali non ex se, verùm ex hominis peccato infectum est mortifero veneno. Crux ergo verum fuit lignum vitæ, de quo in Apocalypsi apertè legimus: *Qui habet aurẽ, audiat quid dicat Spiritus ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ quod est in paradiso Dei mei.* Et iterũ: *Et ostendit mihi fluuiũ aquæ viuæ splendidum, tanquam procedentem de sede Dei & Agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium.* Et paulo pòst: *Beati qui lauãt stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ.* Cùm hic audiamus omnem Sanctorũ potestatẽ ligno vitæ acceptam ferendã, dixeritque D. Paulus, sese non in alio, quàm in cruce gloriari posse; clarum est, crucem & lignum vitæ vnam eandemque rem esse, propterea quòd omnis gloriatio circa ea quæ præstare possumus, versetur. Quamobrem si de cruce Domini nostri Iesu Christi gloriabatur palam, & agnoscebat & prædicabat sese nullas vires habere, quas non crucis beneficio nactus esset, num putamus eum negaturum fuisse, crucem Christi lignum vitæ esse? Vt tamen clariùs cernas, D. Ioannem paradisi terrestris ad cælestem accommodasse symbola, vide quid addiderit: *Et omne*, inquit, *maledictum non erit amplius; & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum: Et nox vltrà non erit, & non egebunt lumine lucernæ neque lumine Solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.* Nihil ergo hæsitandum existimo, quin crux sit lignum vitæ, & lignum quidem hoc in paradiso plantatum fuisse; verùm nõ attulisse fructum suum antequam ei panis viuus affigeretur. Custoditum autem fuit lignum vitæ per Cherubim, ne via homini vlli ad illud daretur; quia nimirum absconditum infinitæ bonitatis diuinæ cõsilium sub alis Cherubin occulebatur; & iusta æternæ Themidis ira, quæ gladio flameo denotabatur, omni ex parte obsistebat, ne homini ad vitam aditus pateret, donec tandem nube alarum Cherubim remota, pacataque diuina patris ira, cælestis paradisus, quem sedem Dei & agni vocat D. Ioãnes, aperiretur, & in ea verus vitæ ligni fructus tot seculis expectatus, & tandem plenitudine temporum maturus effunderetur. Quamuis ergo vitæ lignum diu custoditum mansetit, ne vitam hominibus mortuis reddere posset; expleto tamen eo tempore quod pater ab æterno præscripserat, vitã omnibus mortalibus attulit. hinc veteris legis & cætimoniarũ caligine, quæ per Cherubim denotatur, discussa; hinc patre, per Verbum incarnatum, placato; & flameo gladio, quo pater peccata nostra in filio suo puniuit, in vaginam suam recondito; & maledictione cõuersã in benedictionem, iuxta gladij versatilis nomen; dataque omnibus per vitæ lignum potestate, vt in cælesti paradiso vita perfruantur sempiterna. Demonstrato itaq. nunc eo, Crucem siue Tau vitæ lignum esse, facilè docere possemus, quodnam arboris genus ab æterno hac prærogatiua datum fuisset, vt tandem vitæ fructum ferret, si constaret quo ex ligno crux Christi fuerit facta. Scio non defuisse qui ex diuersis lignis crucem composuerint, & alios quidem tria, alios quatuor genera coniunxisse; non illos quidem vllo solido ductos argumento aut idonei scriptoris auctoritate, sed meris & inanibus coniecturis, quas vel referre, vel confutare, operæ nullum pretium haberet. Quòd si diuersitas materiæ admitteretur, ea in solida cruce duobus generibus contineretur; quorum alterum ad erectam trabem, alterum ad transuersarium lignum posset accommodari. Qualis enim crucis fuerit figura, ipsum Tau demonstrat, toties in Hieroglyphicis repertum,

Lignum vitæ, crux Christi.

Crux Christi ex quo ligno fuerit facta.

repertum, vt impudentis peruicaciæ dici deberet, si quis de ea amplius dubitaret, aut aliam nobis obtruderet formam. Qua tamen de re qui plura nouisse volet, sacram Tau figuram, suo à nobis loco depictam, consulat; in qua videbit, indicem à Pilato adfixum, crucis partẽ non fuisse. Romani in seruis castigandis extremoq. supplicio puniendis, furca reddebant infames: quam Plutarchus in vita Coriolani eam currus partẽ definit, cui temo immittitur, quam firmissimã robustissimamq. esse oportet. At Plinius quercui robustæ materiæ laudẽ tribuit: qua de re colligo, è quercu ea fieri solere, quæ vt firmissima essent & tenacissima, vsus postulabat. Nobis certè hactenus ad hanc currus partem robur deligitur quernum; cuius vbi copia datur, illic vecordis sit hominis, deteriorem materiã præferre meliori. In Iudæa autẽ quercus copiosas fuisse, frequens earũ in sacris litteris mentio demonstrat. Quinetiã id obseruare licet, valles quasdã à quercu nomen accepisse, eo quòd in vallibus vt plurimum quercus luxuriarẽt. Hinc quo loco quercus Mamre est apud Hebræos, nos in vulgata interpretatione vallẽ Mãre habemus: & capite Geneseos duodecimo, vbi Græca vulgata editio δρῦν habet, Latinus interpres vallem, ex eadẽ voce vertit. Sed hac de re mox latiùs. Querceta itaq. circa Hierosolyma frequentia; & inter alia Bethel quercum fletus nobilissimã habebat. Quid dicam mõtem Samariæ, Basam nomine, quercetis celeberrimũ. Nihil itaq. dubitandũ, quin Romani carnifices Hierosolymis materia sint vsi eadem ad crucis constructuram, qua Romæ vti consueuerant ad furcas è plaustris ad seruile flagitiorũ supplicium vocatas. quod eo redditur verisimilius, quòd ad crucifigendos homines materia opus esset, quæ clauos firmissimo nexu teneret. At hoc nulla arbor melius quàm quernũ robur præstare possit. Quando igitur in Paradiso terrestri lignũ vitæ veluti certum quoddã arboris genus cõmemoratur, & id ad materiã crucis refertur, non videor mihi veritati cõsona dicturus, nisi ex vno arboris genere crucẽ constitisse dicã, ad quod ea, quæ de arbore vitæ in Paradiso plantata dicunrur, pertinere intelligantur. Pace igitur aliorũ, qui nullo solidæ rationis fundamẽto varia ligna ad crucem construendam cõgesserunt, mihi fas sit dicere, quercũ generatim pro glandifera arbore acceptã, vitæ arborẽ in Paradiso fuisse, & eam nube alæ Cherubicæ tãtisper custoditã, dum tẽpore suo vitæ fructũ ferret, Iesum Christũ crucifixum. Hinc arca fœderis alis etiam Cherubim tegebatur, quo intelligeretur omnia sacra legis Mosaicæ ad lignum vitę referri: nec antè virę fructũ ab hominibus degustari posse, quàm Deus ipse Cherubim remoueret, omnemq́ cærimoniarũ vmbram Verbi incarnati luce discuteret atq. profligaret. Sed de Cherubim alibi fortasse, vbi docebo veram eius vocis notationẽ aliunde quã Hebræi putent, petendã, & ad ea propriè spectare, in quibus Dei virtus occultata delitescit: atq. hinc fieri, vt proregere etiam & occultare Cherubim dicãtur. Verùm vt Cherub diuina occultat ac celat, humana protegit & alis suis expansis tuetur; ita Hebræis vox hæc posticã sui partẽ, ne agnoscatur eius mysteriũ, ostendit; tametsi Cimbri à sinistris ad dextra naturæ ductu progressi, ipsam anticã Cherub partẽ mox primo occursu inter legendũ intueantur. Sed hæc alterius loci. Verũ nõ antè Cherubicæ alæ fœderis tabernaculũ tegere desierunt, quàm Deo placuisset flameũ gladium cõuertere in filium suũ; ac deinde eum recondere, ac ostẽdere iram in misericordiã transiisse, vereq́ gladium esse versatilem. Nunc tẽpus est vt explicemus, quam rerũ symbolorumq. conuenientiã secuti simus, dum quercũ vitæ arborẽ esse nobis ipsi persuaderemus; quidq́. ex hac inaudita hactenus opinione vtilitatis ornamentiq́. emanet ad pietatis studia promouenda. Insani enim hominis esse iudicẽ & pessimè feriati, multũ operæ temporisq́. conferre ad id docendũ quod cùm ab omniũ hominum cogitatione sit alienum, tum nihil habeat, licet concedatur, emolumenti ad Christianos vtili quapiã & pia cognitione instruẽdos. Primùm igitur Mathematicos & Platonem imitati, cernamus quid ad hanc hypothesim, vt sic coniecturam nostrã vocemus, sit cõsecuturum. Dum quæritur cur Ioui quercus potius (cuius nomine æsculum quoq. cõprehendo) quàm quæuis alia arbor sit cõsecrata; respõderi à plurimis audimus, id ea fieri de caussa, quòd hic primus fuerit homini cibus. At id absurdissimũ esse, si simpliciter citra tropum omnẽ capiatur, paulo antè dixi; propterea quòd homines quouis pecore statuat obtusiores, & minus sensibus ad nutritionẽ datis instructos, quàm vel asini sint vel mures. Experiamur igitur ecquid melioris responsi ex hypothesi nostra queat experiri. Alibi docui Alaudã omnibus cęteris rebus, atq. adeò ipsi terrę vetustatis laude prẹferri;

Furcæ, quã forma apud Romanos solitis reddi infames, qualis fuerit.

Quercus copiosæ fuerint olim in Iudæa.

Quercus arbor vitæ in paradiso fuit.

Arca fœderis tecta alis Cherubim.

non alia de cauſſa, quàm quòd orationis & hymnorum Deo quotidie ſepties canendorum ſymbolum eſſet. Eodē modo de quercu dicam, primùm ipſi hominis alimentū ab omnibus antiquis magno cōſenſu acceptū referri, propterea quòd quercus ſymbolum eſſet crucis: quæ vt è quercu fieret, ante omnia ſecula fuit prędeſtinatū. Sicut ergo antę ſecula vocati ſumus ad vitā; ita ante ſecula prima homini eſca prædeſtinata fuit ea, quæ vitam in cruce hominibus eſſet datura; cuius teſſerā glandes ferebant. Primum igitur hominis pabulum glans, nō illa quidē vitam dans perituram, ſed eam quā in cæleſti paradiſo ſumus victuri. Vt igitur quercus in paradiſo terreſtri lignū vitę dicebatur, quia ex eius materia lignum vitæ erat cōſtruendum; ita glans cęleſtis panis, quē crux erat latura, ſymbolū habebat, & idcirco primū hominis alimentū vocabatur. Quamobrē meritò Ioui cōſecrata, quòd Iupiter vitæ dator magnū ſuū cōſilium per hanc eſſet exſecuturus, omnib⁹ mortalibus in hac arbore à morte liberatis, & in meliorē ſuauioremq́; vitā, quàm antea quàm mortui eſſent, fuiſſent, reſtitutis. Quo autē huius myſterij, reliqua arcana omnia multis paraſangarū myriadibus ſuperātis, apud Romanos perpetuū exſtaret monumentū; diuino apud eos inſtinctu eſt ſtatutū, vt corona quernea ei daretur qui ciuem Romanum ſeruaſſet, atq. id quidē magna, vt Plinius exponit, religione. Indicabat hic ritus tam ſollicita veneratiune perpetuò obſeruatus, fore aliquando vt populus Romanus vitam ſuā quercus beneficio tueretur, nec alio modo ſaluus eſſe poſſet, quàm ſi quercus ei vitā attuliſſet: quod in Agonio accidit Martiali; in quo prœlio agnus morte ſua in altari crucis occidit draconē, perpetuum nō Romani tātùm ciuis, ſed totius etiā humani generis hoſtē. Qua in victoria id ſeruatum, quod in querna corona dāda lex iubebat, vt nimirū ciuis ſeruatus, hoſtis occiſus eſſet. Nec magis miremur hunc ritū diuinitùs inſtitutū fuiſſe, quàm aut feſtum Liberaliorū diē faſtis illarum, aut aram Maximam Romæ cōſtitutam, aut clariſſima de Chriſti natali, morte, reſurrectione & in cælū adſcenſione oracula Sibyllæ inſpirata: quæ omnia & quāplurima alia ab eo ſpiritu proficiſcuntur, qui nullo vnquam tempore mortalium generi ſic voluit deeſſe, vt nō aliquibus monitis homines ad rectum vitæ iter vocaret. Vt autem ciuica corona aptiſſima fuit veræ ciuium cōſeruationis nota per Chriſtum in quercu perficiendę, ita glans ſymbolum fuit elegantiſſimū illius panis qui primus homini cibus eſſet; nō ille quidē ad vitā hanc caducam exiguo tēpore prorogandā, ſed ad vitam in regno Dei & Agni ſempiterna lætitia peragendā, robur daturus. Quis poſthac nō pluris faciat quā hactenus fecerit eos Romanorum nummos quibus querna corona ſinuoſis foliis & glandibus inſignis delineatur, addita inſcriptione, *Ob ciues ſeruatos*? Sunt quibus numiſmata rara placeant, & tanto pluris fiant, quāto pauciora reperiuntur. Per me licet vt quiſq. qua velit lance antiquariam ſuā ſupellectilē appendat, mihi nihil æquè carum eſt, atq. illud, è quo vetuſta religionis noſtræ monumēta lucis aliquid & nobilitatis hactenus incognitæ ſibi vindicare poſſūt. Vnius Romani ciuis vita ſeruata, in memoriam mihi reuocat omnes totius mūdi ciues in querno robore ſeruatos: & cùm ea ſummi honoris eſſet ac ſumma religione donaretur, dubitare nō poſſum quin diuino inſtinctu ritus hic, vti pleriq. alij, apud Ianigenas fuerit inſtitutus. Audebo igitur quercum vitę arborē nominare: & vt vitæ arbor eſſe ſciretur, vitę ſeruatori ex ea coronam fieri ſolere dicam: nec alia de cauſſa Ioui ſacram eſſe, quàm quòd in ea magnæ ſuæ vrbis ciues à morte in vitam reuocaturus eſſet. Refert D. Hieronymus magna reuerentia Abrahæ quercum in Mamre cultam fuiſſe, atque eam ad Conſtantij vſque imperium ſtudioſè viſi ſolere. Audiamus itaque tantæ reuerentiæ cauſam, vt contra quàm communis arborum natura ferret, in Mamre quercus tot ſeculis duraſſe diceretur. Memini quid de quercu Mariana dicat Cicero; eam nimirum duraturam dum Latinè loquentur litteræ; addens, multa multis locis diutius commemoratione manere, quàm natura ſtate potuerunt. Nec vanum fuit Ciceronis vaticinium. Nam quamuis illam antiquam Marianam, ex qua olim euolauit

Nuncia fulua Iouis miranda viſa figura,

tot ſeculorum vetuſtas abſumpſerit, vidi tamen & ego quercum in Arpinati ſuburbano, quam Marianam vocabant, ſimili perpetuæ commemorationis beneficio quercus in Mamre ſiue Hebron,

Caneſcet ſeclis innumerabilibus;

non illa quidem, quòd ex ea nuncia fulua Iouis Ciceronis figmento euolarit, ſed quòd

Glans qua ratione dicatur primum hominis pabulum.

Numiſmata antiqua.

Quercus Mariana.

Quercus de mamre.

quòd ipſe Deus verus Iupiter ſub ea quondam requieuerit, & Abrahamum ea ſobole beauerit, in qua benedicendæ eſſent omnes gẽtes. Qua de re luculentiſſimũ in Geneſi exſtat teſtimonium, ab omnibus ſcripturam ſacram ſcrutantibus diligenter ruminandum. Equidem nihil mihi videor à pietatis regula diſceſſurus, ſi in ea arbore benedictionem & conſecrationem totius generis humani cogitem abſolutam, ſub qua Abraham accepit ſacroſanctam eius promiſſionem. O bone Deus; ſub qua te arbore alia dicam conſediſſe, quàm ſub arbore vitæ? & ſub qua alia te promiſiſſe Chriſtum tuum, omnes gentes ſanctificaturum, quàm ſub ea, è qua ſanguis eius ad omnes gentes fluxurus eſſet, veriſſimus aquæ viuæ fluuius à D. Ioanne celebratus? Vt enim Abraham ſub quercu Mamre Deum hoſpitio accepit; ita omnes, ad quos benedictio ſub quercu facta tranſiit, Deum hoſpitio excipiunt ſub cruce: ita vt nihil queat cogitari ſymbolicæ rationi conuenientius, quàm ſi crucem dicamus quernam fuiſſe; vt eadem arbor conſcia teſtisque eſſet, hinc promiſſi quo Deus ſe obligauit, hinc oblati muneris ſanctiſſimi, quo promiſſum exſolnit. Iam vt Abraham ſub quercu Mamre Deo vitulum obtulit; ita & nos ſub cruce Deo vitulum offerre debemus, id eſt, animam noſtram ſiue noſipſos, vt D. Hieronymus in quinquageſimo pſalmo vitulum interpretatur. Hebræi filium vaccæ pro vitulo dicunt בקר & בְּקָרִים pecora dedit Latinis. Nobbis De-teur electũ armentum notat. Et dum Abecedarium Latinorũ more & ordine recitamus, fatemur nos pecora eſſe, quia nimirum homo cùm in honore eſſet non intellexit, vnde honorem accepiſſet: atque idcirco comparatus eſt iumentis, vt Hebræus poëta confitetur. Cùm igitur pecorum numero nos eximere nos poſſimus; id ſaltem ſumma ope adnitamur, vt vituli dici mereamur in Cimmeriorũ lingua; in qua vitulus à grata, hilari lætaq; vita nominatur. quod Latini voce eiuſdem ferè ſignificationis imitati ſunt. Id fiet, ſi paruulos nos & hilares Deo præſtemus; & cor contritũ & humiliatum loco vituli tenelli & cocti, qualis ille fuit Abrahami, offeramus. Ocyus igitur feſtinemus cum Abrahamo, & animá noſtram ex primi peccati cõtagione vaccæ filiá, ſub vera quercu Mamre, id eſt, cruce immolemus; & eam quidẽ quàm poſſumus tenerrimam, & flammanti caritatis igne optimè percoctam. Verùm hoc de vitulo ſub vera quercu Mamre cum Magdalena & cæteris ardenti amore flagrantibus nobis offerendo ſufficiat, cuius arcaniorem ſignificationem, quàm à cæteris viderim animaduerſam, non potui nõ obiter indicare; quo in ſacris litteris & Ogygiis veterum Ianigenarum ſymbolis maior conſenſus cerneretur. Quòd ſi Hebraicum loci nomẽ, in quo quercus hæc dicitur fuiſſe, de radicis ſignificatione interpreteris, inuenies quercũ Mamre, quercũ amaritudinis & doloris eſſe. Cuius quidẽ gemina ratio videtur; altera, quòd hæc arbor conſcia erat futura eius amaritudinis & doloris, cui nullus ab orbe condito par potuit cogitari; altera, quòd quercus verum eſſet omnium dolorum alexipharmacũ, & vnicum ab omni æuo malorum omnium medicamentum: qua quidem poſteriore intelligentia perinde quercum amaroris dixeris, ac ſi pharmacum eius dicas & amuletũ. Vide quàm rectè Cimbricum viſci quercini nomen cum quercu Mamre quadret, quàm eodẽ ſpiritu Hebræus ſcriptor & Druida in hoc vitæ Oceano ferantur, quàm recto curſu in eundẽ portum proram dirigant. Verùm quálibet bonis auſpiciis ad vitę lignum contendamus, obnunciarẽ tamen mihi neſcio quem videor audire. Clamat me rebus nunquam auditis, nedum ſcriptis ea adhibere argumenta, quæ & ipſa plena ſunt controuerſiæ. Nam vbi quercum Græcus ſua exprimit voce, Latinus interpres Vallem vertit: & quò magis cernas, quàm nihil hic certi ſtatui poſſit; D. Hieronymus grauis Hebraicæ locutionis cenſor tam vacillanti pede in hoc loco verſatus eſt, vt inter quercum & terebinthum nullum diſcrimen agnouiſſe videatur. quod vt credas, illum ipſum audias ſuis verbis loquentem. Diſtat, inquit, ad meridianá plagam ab Ælia millibus circiter viginti duobus quercus Abraham, quæ & Mambre, vſque ad Conſtantij Regis imperium monſtrabatur, & mauſoleum eius vſque in præſentiarum cernitur. Cumque à nobis iam ibidem eccleſia ædificata ſit, à cũctis in circuitu gentibus terebinthus ſuperſtitioſè colitur, eo quòd ſub ea angelos Abraham quondam hoſpitio ſuſceperat. Hæc ille. Quid nunc dices? Fuit ne quercus, an terebinthus arbor illa ſub qua quieuit Dominus in Mamre? Prius quercum dicit, & eá quidem ad Conſtantij vſq. regnum duraſſe: mox quaſi è ſomnio experrectus, eodem loco terebinthũ magna ſuperſtitione coli. Quid ergo certi ſtatues in re tam ambigua, vt D. Hiero-

Abraham ſub quercu Mambre vitulum obtuliſſe. quod ſignificet.

Homo pecori & iumento comparatur.

Vitulo animus à hominis comparatur.

Viſci quercini & quercus Mambre conuenientiá.

Elah vocabuli interpretatio varia.

Hieronymum etiam Proteum reddat? Quid? An non Geneſeos capite triceſimo quinto אֵלָה terebinthus redditur, vbi Iacob dicitur idola defodiſſe ſubter terebinthũ, quæ eſt poſt vrbem Sichem? Quo loco non Latinus tantùm, ſed Græcus etiam interpres Terebinthum ex Elah fecit. Et vt cognoſcas nihil inter אֵלָה quod hoc loco legitur, & אלוני quod duodecimo capite ſcribitur, diſcriminis eſſe, non D. Hieronymi tantùm verba, ſed eorum etiã monſtrat conſenſus, qui Terebinthum in Mamre coluiſſe dicuntur. Breuiter hîc reſpondebo, me non multum hoc loco eius auctoritate permoueri, tãetſi in ea magnum illuſtris & nominis & eruditionis pondus ſit, qui ſibi in verbis pauciſſimis non videtur conſtitiſſe. Apud Hoſeam Elon & Ela in eadem ſententia diſtinguuntur, & pro illo quidẽ quercũ, pro hoc ſubſtituũt terebinthũ. qui locus facit vt אלה & אלון non queant dici eiuſdẽ arboris habere notationem. Deinde nec אלון conſtanter quercum verterunt, vt liquet ex eorum ſuperſtitione, qui terebinthum in Mamre, non quercum coluiſſe dicuntur. Libro Regum primo capite decimo ſeptimo vbi Latinus vallem terebinthi habet, Græcus vertit κοιλάδα δρυὸς, idque ſemel atque iterum. Item libro Regum tertio Vir Dei dicitur ſediſſe ſub Elah, vbi rurſus Græcus δρῦν, Latinus terebinthum ſupponit. Geneſeos iterum capite triceſimo quinto אלה terebinthus & אלון quercus redditur Latinis. Neſcio igitur quæ cauſſa fuerit huius inconſtantiæ, niſi quòd cogor ſuſpicari, magnã hiſtoriæ rerum naturalium obliuionẽ apud Hebræos irrepſiſſe, atq. inde factum eſſe, vt nec Græcos nec Latinos conſtanter docere poſſent quæ vocabulorum apud priſcos ſignificatio fuiſſet. Neq. enim vel gemmarum, vel arborum, vel herbarum certã apud eos reperias diſtinctionem, eoq; minus mirum eſt, interpretes nihil ſolidi ex ipſis diſcere potuiſſe. Nobis nihil omnino placet אלה terebinthũ transferri, & eò minus אלון in Mamre pro eadem arbore capi. Scimus enim, in medica noſtra officina Albotin ſiue Albotim reſinam terebinthinam ab Arabibus vocari, atque idcirco בָּטְמָא terebinthi nomen apud Hebræos fuiſſe credimus. Confirmat id Geneſeos caput quadrageſimum tertium, in quo clarum eſt בָּטְנִים ea denotare, quæ ex Terebintho ad mercatum feruntur. Interpretes item Terebinthum vertunt, atq. hac ſua teſtificatione efficiunt, vt אלה Terebinthi nomen minimè poſſit videri. Conſenſum igitur Arabũ & libri Geneſeos ſecutus בוטנים ad Terebinthum dicam pertinere, & אלה aliter eſſe vertendum. Ex hac mea aſſertione memorabilis Socratis hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptoris locus lucem accipiet, & viciſſim noſtram ſententiam inſigniter adiuuabit. Is enim viceſimo ſecundo libri primi capite narrat, fuiſſe quendã nomine Terebinthum qui ſe pòſt vocarit Guddam. Hic nó dubium eſt quin בוטא ſe nuncuparit, quo nomen in Chaldæorum ad quos impoſtor hic commigrarat, lingua intelligeretur. Hiſpani nó ignari Terebinthinam aliarum arborum gummi adulterari, veram Terebinthinam nominant Terebinthinam de Veta; qua in voce videmus Arabicæ linguæ reliquias perinde atque in Velotis remanſiſſe: vnde liquet nihil amplius dubitandum eſſe de Chaldaico, Arabico, Syro & Hebraico Terebinthi nomine, tametſi omnes Rabbini & commentatores turpiſſimis hic ſeſe erroribus intricarint. Nec audiendi illi, qui בוטמא castaneam interpretantur, vno ore tota medicorum Arabum ſchola reclamante. אלון itaq. de plurimorum conſenſu quercum interpretabor, eumq́. laudabo Rabbinum qui בלוטין, id eſt, glandes in ea creſcere aſſerit. בלוט enim Arabes quercum vocant, à quibus Hiſpani ſuas habent Velotas, id eſt glandes. Eſt ergo Serapionis codex emendãdus, in quo pro בלוט כלוט quiſquam legit, & Cullot Latinis litteris ſcripſit. quod eò magis annoto, quòd Hieronymum Tragum videam errorem hunc in commentaria ſua tranſtuliſſe. Elon igitur citra controuerſiam quercus fuerit; ſed an Symmachus & alij אֵלָה bene quercum verterint, ampliùs conſiderandum. Annotatum eſt à nobis, apud Hebræos inter אלה & אלון diſcrimen eſſe, & eorum ſignificata, vt diuerſas res, in eadem orationis parte numerari. Quamobrem è locorum collatione id mihi videor aſſeuerare poſſe, אלה quoduis durum lignũ, quod Latini robur dicunt, ſignificare: & niſi me coniectura fallit, vocem hanc ita è primo ſermone corruptam eſſe, vt idem quod עץ denotet, quo lignum generatim nobis exponitur. At cùm de ligno ſimpliciter loquimur, meritò quercum videbimur indicaſſe; quoniam ea in vniuerſo lignorum genere facilè primas ſibi vendicet. Non malè igitur Symmachus pro אלה quercum poſuit: at qui Terebinthum hoc nomine intelligunt, cuius arboris aliud apud Hebræos vocabulum eſt, longè à veritate diſcedunt.

Velota.

discedunt. At dum אלה & אלון distinguuntur, vti apud Oseam cap. 4. dicemus אלון pro quercu, & אלה pro quouis ligni genere collocari. Idẽ igitur dixit Oseas dum dixit; *subtus quercum populum & alah;* ac si dixisset, sub quercu populo & omni alio ligno, quod nos ṡalt dicimus. Aleph prius superfluum & loco Tau substitutũ reliquum vocis cõuersione cõstat, אלון quercus est, cuius paulo pòst ratio tradetur. In primis, vti modò dictum, Abrahamus sub Alone illius accepit seminis promissionẽ, in quo benedicẽdæ sanctificandæq. essent omnes gentes, id est, per quod cũctis totius orbis nationibus vita esset restituẽda. Quid ni igitur vitæ arborẽ dicamus, sub qua vita æterna est promissa, & deinde in ea soluta quæ fuerat promissa, vt nimirũ arbor eadẽ solutionis esset testis, quæ fuerat olim promissionis? Enimuero si quercus naturã & cũ promissione conferas, & cum promissionis solutione, miraberis quàm amicè ad eadẽ omnia cõspirent. Multa & frequens nõ in Iudæa solũ, sed tota Asia & Europa quercus, & ea quidẽ quàm plurimis generibus distincta quæ Theophrastus & Plinius enumerant: multa illa quidẽ, vt apud eos videre licet; verùm tantum abest vt omnes glandiferas cõprehenderint, vt nos solius ilicis plura genera in Hispania obseruauerimus, quã illi repererint in tota roborũ vniuersitate. Nullum sanè arborum genus ei cõferendum, nedũ æquandum, siue formarũ & materiæ diuersitatẽ, siue copiam vbiq. terrarum luxuriantẽ, siue vtilitatẽ tum ad fabricam, tum ad ignes vitæ necessarios, spectes. *Quercus arboris descriptio, & eius laudes.* Alias arbores insignis commẽdat altitudo, vt abietes; alias fructus, vt malos & pyros; alias materiæ duritia, vt buxũ & ebenũ; alias incorrupta multorum seculorum duratio, vt cedros & cupressos; alias varia per bruscos & molluscos fibrarum pictura, vt citrum & acer; alias aliæ naturæ dotes: at quercus (liceat modò mihi hac voce generis loco vti) vincit omnes omnibus rebus. Nullũ genus fructũ profert vel magis varium, vel vberiorẽ, vel vtiliorẽ ad vsus humanos. Discurre primùm per glandis diuersitatẽ, & cõsidera quantum sit vectigal in succidia, quanta succidiæ tum diuersitas tum suauitas; vt interim recentis carnis esum omittã. *Glandis laudes.* Profectò si rẽ domesticam bene supputes, inuenies terga, pernas, petasonesq. familiæ sustentandæ, alteram fundamenti partẽ esse; alteram sic frugibus cõtineri, vt si desint, panis tamẽ è glandibus suauioribus, quas in deliciis habent Hispanæ mulieres, fieri possit. Appendas in altera lance; si velis, omnes cęterarum arborum fructus, alteri solas glandes immittas, videbis hanc illis lõgè præponderare. Roges Catonẽ, vtrum malit, pomisne & pyris domum habere instructã, an carnarium multa succidia distentum? *Carnis porcinæ præstantia.* Risisset, sat scio, si quis eum viuum hoc interrogasset; & riderent nunc omnes, qui norunt laridum columen esse agricolarum pastorumque mensis. Quid? an nutrimentum vllum est humanæ carni alendæ vel similius vel robustius? Si dubitas, si palato ipse tuo nõ credis, si huius alimenti robur non sensisti, consule Galenum medicorum præstantissimũ, & audies adeò inter humanã & suillam nihil interesse, vt quidã deprehensi fuerint illam pro hac vendidisse. Quid multis? si arbor est vlla vna sola satis ad hominis vitam sustinendam, hæc ipsa est quercus. Hæc, si velis, panẽ dabit, hæc carnem; & eam quidẽ non solidam modò atq. robustam, sed omnium etiam delicatissimam, quod equidẽ non tam rationi à simili alimẽto petitæ, quàm meæ ipsius linguæ credo. Accedit & illa glandibus laus, quòd porci quercetorum alumni, prodiga copiosæ sobolis fecunditate omnia cætera quadrupedum genera lõgissimè vincant; idque tam insigni excessu, vt hinc moti prisci symbolorum figuli, suem fecerint fecunditatis tesseram. quod Virgilius inter cætera poëseos suæ ornamenta nõ postremùm collocauit. *Porcorum fecunditas.* Iam non ad culinam tantùm faciunt glandes, & firmos corporis toros solida carne farciẽdos, sed medicam etiam instruunt officinam, maximè eorum qui priscorum hominum more vel agros colunt, vel greges & armenta pascunt. *Quercus in medicina vtilis.* His vt morbi aut nulli aut rari; ita & vulnerum frequens occasio, & magnum à venenatis animalibus periculum. Benignus itaq. naturæ opifex eam vim glandibus dedit, vt & sanguinem sistere, & vulnera conglutinare possint, & præterea optimum sint aduersus omnia venena amuletum. Porrò quoniam firmo ventriculo & valido bona corporis valetudo potissimùm retinetur, adiecta & illa ipsis facultas, vt nihil æquè imbecillum & flaccidum stomachum roboret, tametsi sint, qui glande non exspectata, quernis foliis adhuc recẽtibus ad eundem finem quotannis aliquot Veris diebus vtantur. quo facto, confidunt se toto anno validis ventriculi viribus nixos, nullo morbo de recto sanitatis statu posse depelli. Iam ad sordida vlcera & chironia, vel foliorum vel corticum vel calycum farina efficax

est reme-

eſt remedium, & omnem oris, gingiuarum, dentiumq́. putredinem nihil æquè curat. Inflamationum item principiis vtiliſſima ex his medicamenta fiunt. Quibuſuis alui & vteri fluxibus quæuis arboris pars medetur. Quemadmodum autem glandes quouis modo ſumptæ venenis reſiſtunt; ita lumbricos quoq. necant & expellunt. Quid? quòd & vrinas mouent, & calculorum generationi reſiſtunt? Quòd ſi pergam ſigillatim vires recenſere, quis tandem finis erit? Quaſi verò hæc parum haberent momenti, quæ vel ex arbore, vel cortice, vel foliis, vel glandibus, vel earum calycibus ſumuntur medicamenta; ita præterea tam multas opifex addidit dotes, vt nuſquã in vlla arbore ambitioſiùs ſe iactaſſe videatur. Quid ego commemorem Gallas? quid multiplicem earum vſum, tum in artibus mechanicis, tum in operibus medicorũ? Quanti ſint, ſciunt mercatorũ crumenæ, qui eas per mare mediterraneum in Oceanũ deuehunt, vt tandẽ longa & periculoſa nauigatione ad Belgas & cæteros Gallos deferantur. Certè earum multiplici vſui explicando vix integer liber ſufficeret, tantum abeſt vt eum perſequi hoc mihi tempore ſit opportunũ. Et licet nec pannis tingendis, nec coriis apparandis ſeruiret, eſſet tamen hoc vno nomine maximè euehendus, quòd earum beneficio litteræ pingantur. Vide quis ſeſe campus aperiat laudũ maximarũ, quæ ſilua præconiorũ. Quid de Gallis litteris non prodamus, quarum beneficio litteras omnes habemus? Quòd ſi hiſtoria clariſſimos quoſq. mundi ciues à morte liberat, & æternæ memoriæ vitæ donat; cur nõ Gallis ex ſua ipſarum arbore nectamus coronam? Detur vt preterea nihil hominibus præſtet; erit tamen quercus de hoc ſuo munere arbor vitæ vocanda; quãdo vitam dat, non illam quidem momentaneam, ob quam ciuica dabatur corona, ſed illam, quæ nunquam eſt peritura, quamdiu Gallas quercus ſuppeditabunt. Præterea ſi librorum vel lectio vel auditio animos immortali cibo paſcit, & ij quercui debeant quod leguntur & audiuntur; an non rectè dicemus, immortalem vitam quercus beneficio & dari & ſuſtineri? Taceo nunc de cæteris quercus fructibus, quorum nec parua eſt, nec contemnenda vtilitas. mitto onicicidas, mitto cachryas, mitto ſquamoſos floſculos ſpem futuræ vbertatis: nec dico quantum noſtratibus coriariis cortex arboris adferat emolumenti, non paucis aureorum millibus æſtimandi. Verùm vt hæc multaque alia ſilentio tranſeo; ita non poſſum non meminiſſe Heſiodi, qui quercum in pacata iuſtorum regione primariam laudem ferre canit, quaſi à maioribus per manus accepiſſet, hanc principem paradiſi arborem fuiſſe.

Gallarum laus.

Quercus à morte liberat.

Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς
Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας. id eſt,
His multum victum tellus fert, montibus altus
Quernus apex glandes, medium dat robur apum vim.

Vndecumque hanc iuſtorum hominum vitam Heſiodus acceperit, non diſputo, id ſaltem ſcio, neminem negaturum, illa, quæ iuſtorum piorumq́ue hominum regioni tribuit, adamuſſim cum paradiſo quadrare. Quo fit, vt ſuſpicer in antiquorum ſermonibus iactarum fuiſſe, quercum primas in piorum ſiluis ſibi vindicaſſe. Quod autem dicit de apibus, id adeò verum eſt, vt certò ſciamus totum Septẽtrionis tractum, in quem vaſtis laciniis Hercinius ſaltus per immenſa camporum ſpatia ſeſe diffundit, tam infinitis apum examinibus in quercubus abundare, vt nõ opſoniũ modò delicatũ & in frigida regione ſaluberrimũ inde ſuppeditetur, ſed totæ etiã illę regiones ſuauiſſimo mulſo loco vini vtantur, & præter domeſticum vſum ingẽtes pecunias cùm è cæteris, tum è cera faciant. quod nuſquam gentium clariùs, quàm Antuerpiæ cerni poſſe exiſtimo, quò veriùs dicas cereos montes, quàm formas apportari, è quibus in diſcos minores redactis vt cõmodè ferri poſſint, tota ferè Hiſpania lumen ſuum tum in templis, tum extra tẽpla nutrit. Iã ſi mel & cera quercubus ceu domiciliis ſuis pręcipuis adſcribãtur, immẽſo diuitiarũ auctu earum regnũ locupletatũ dicamus neceſſe eſt, & eius terminos tam procul ad omnes vitæ cõmoditates pertinere, quàm ſeſe latè horum vtilitas extendit. Quid melle & cera in medicina vel præſtantius vel crebrius? quorũ ſi multiplicẽ vſum perſequi velim, integra mihi ſint volumina conſcribenda. Mel vitã interius variis modis variiſq́. nominibus cõſeruat, alit, & vinoſo ſpiritu exhilarat, vt interim quæ foris præſtat omittam: cera exterius quot malis medeatur, ne ipſe Hippocrates quidẽ ſic poſſet enumerare, vt non multa omiſiſſe tandem deprehendatur. Mellis & ceræ munera multa videmus,

Apum copia in regione Septentrionali.

Mellis & ceræ laudes.

videmus, dum illud exterius oculos abstergit à muco & lacrimis; hæc lumen ad videndum subministrat; sed tam multa videre nō possumus, vt eorum quorum beneficio videmus, totū regnum peruidere possimus. Sed missis his, quorum vtilitas nulla libri mediocritate explicari queat; missis etiam aliis quibusdam, quæ Theophrastus in hac arbore nasci annotauit, propiùs ad ea veniamus, quorū consideratio Druidis maximè videtur placuisse. In his est mel aërium, quod nō alterius arboris frondibus lubentius insidere, vt idem prodidit plantarū scriptor, ita neminem ferè latet eorū qui in siluis diu multumque sunt versati. Hoc manna cęleste, & panē viuum qui de cælis descēdit, quis est qui nō intelligat denotari; & idcirco non ex apum modò fauis & cæteris, sed ex hoc etiā cælesti dulcore cuiuis liquere, hanc meritò vitæ arborē posse nominari; quod quia clarissimū est, nō est cur pluribus docere nitar.

Coccus, glandifera arboris fructus.

Sequitur Coccus nobilissimus glandiferę arboris fructus, quo nihil est ad symbolicam arcanorū significationem accommodatius, tum ob viuum eius & flameum colorem, tum ob mirificam cordis & spirituum vitalium tecreandorum facultatem: quæ ambo simul concurrentia, vel sola per se satis caussę habent, vt glandifera arbor lignū vitę vocetur.

Coccinus color quid designet.

Hegesippus primarium peripetasmatis siue veli, quod in templo Salomonis pēdebat, colorem coccinum fuisse testatur; aiens eo igneum cęlū denotari. Enimuero quid igneū cælum esse dicemus aliud, quàm æternam beatorum vitam, cùm ignis vitam, cęlum rotunda sua forma & orbiculari motione aptissimè significet æternitatem? Et vt summis summa cōuęniunt, & per gradus quosdam summorum communicatio ad inferiora descendit; ita ardens cocci color, & visum vibrante quadam flama feriens, primùm ordini conuenit Seraphico, qui amoris igne proximus Deo adhæret, cuique tanto cuiusque vita propiùs accedit, quanto vehementiore amoris incendio flagrat.

Galba vermis.

Coccum Hebræi תלע vocant. quo nomine vermiculus generatim denotatur, vnde apud Latinos Galbæ fortè vocabulum, per litterarum duarum inuersionem, pro verme æsculum, vt ferunt, erodente. Nobis hic propositum non est, vt de Cocci vermiculo disputemus; id satis fuerit vno verbo dixisse, non ex vermiculo, sed ex ipso cocco fieri tincturā, tametsi ex cocco vermiculus frequenter nascatur. Mirum enim est quàm varia glandifera arbos producat, inter quæ sunt Gallarum aranei, formicæ, muscæ. quæ animalcula etiam in pilulis folio querno innascentibus inueniuntur. Sic ex cocco vermiculus nascitur, sed ille ad colorem inducendū adeò non necessarius, vt etiā non parum obsit, coloris materia erosa. Ventū autem est in hunc loquendi morem, vt vermiculi color vocaretur, propter ambiguam vocis תלע significationem, modò vermem, modò ilicis granum denotantis: aut quod magis suspicor, id priscis hominibus in grani iligni nomine accidit, quod nostratibus in Thuną verrucis, quas

Thuna grana siue verruca.
Cocinilla.

idcirco Hispani *Cocinillas* vocant, id est, suculas, quoniam in id genus vermiculos trāseant, quos nos D. Virginis Gallos sermone nostro nuncupamus, cùm tamen ipsæ verrucæ siue grana Thunæ non vermiculi tincturæ seruiant. Eorū enim generatio humorē colori inducendo aptum absumit & prorsus depopulatur: quam vt impediāt mercatores, vel calcem vel cineres inspergūt; tantū abest vt suculæ, vt sic Hispanorū more loquamur, colorem rubrū oculos gratissimo igne ferientē inducant.

Kermez granum.
Kermesinus color.

Idē in Grano quondam reor accidisse, quod Arabes *Kermez* vocant: vnde Europæis, ni fallor, omnibus color Kermesinus appellatur, purpureo lucidior & ad flameum ruborem multo magis accedens, quanquam nusquam hodie è purpuris panni tinguntur. Quoniam itaque color Kermesinus siue Coccinus vibranti rubet ardore, optimū fuerit flagrantis amoris symbolum, quo solo tota vita, quæ vita verè dicenda, constat. Verùm enimuero licet ardens amor ad Deum nos euehat, nisi tamen semel euecti ei conglutinemur, æternam vitam habere non possumus; quandoquidem is solus seruatur qui perseuerat vsque ad finem; ad quem peruenire nemo potest, nisi amato suo ad eum modum vniatur, vt ab eo distrahi nulla vi possit. Glutino igitur opus est, cuius nexu firmissimo ei à quo vita manat, perpetuò hæreamus & vniamur, ita vt nulla vis nos è beato statu queat dimouere.

Viscum præstantissimū proferi quercus singulare sacrũ & orbis alexipharmacum.

Quocirca stupendo diuinæ prouidentiæ artificio sic quercum videmus comparatam; vt viscum in ea crescat omnium præstantissimum; cui longissimè quoduis cuiusuis alterius arboris viscum tanto posthabendum interuallo, quanto caput nostrum reliquis membris & superius est, & excellentius, & diuinius. Præter enim vim illā conglutinādi summā qua pollet, à medicis deprehēsum est habere quoq. facultatē, vt morbo omniū

sæuissimo & maximo, & idcirco sacro vocato validissimum sit ac præsentissimum amuletum. Inuadit hoc malum principem hominis sedem, & neruorum principio, vnde velut ex arce ad omnia membra sentiendi mouendique vis emanat, occupato, confestim & euestigio hominem deiicit, omni mentis, sensuum, & totius corporis orbatum facultate: & quasi parum id esset, hominem infra omnem brutorum naturam momento temporis & vno oculi nictu præcipitasse, illam præterea addit fœditatem & tyrannidem, vt totum corpus diris tormentis distrahat atque vexet, os distorqueat, ac spumeo tabo oppleat, dentes horribili stridore collidat, oculos huc illuc terribili spectaculo diuellat, omnia denique membra vel distrahat, vel contrahat, vel sursum deorsum iactet. Nostrates à casu, quo eos quos inuadit mox præcipitat, Vallende siect, id est, caducum morbum appellant. Cui si primum Adami casum & omnia eius symptomata cóferas, non ouum ouo similius esse dicas. Confestim enim à pomo mortifero degustato, liberum mentis sese seruádi arbitriú amissum, & diræ totius animi diuexationes subsecutæ, & corpus ex immortali suo statu in mortis barathrum deiectú: quo fit, vt vel nullú sit malum quod à cadendo nomen habere mereatur, vel hoc vnum sit de maximis, atq; adeò ipsum maximum inter maxima. Quamobrem cùm primi nostri maiores huius mali, quo totum mortaliú genus præcipitatum est, similitudiné cum epilepsia viderent, voluerunt, vt hęc quasi tessera quædam illius, & huius remedia remediorum illius haberetur. Hinc igitur morbum caducum & sacrum vocarunt: & quia primis parentibus iam mox à generis exordio reuelatum esset, mortiferum nostrum casum nó ab alio quàm ab Hercule posse curari, epilepsiam morbum Herculanum vocarunt; haud alia loquendi formula, quàm ea qua Chironia vlcera ea nominamus, ad quorú curationé Chirone aliquo opus esset: quanquá de his aliter alij ex veterum poëtarum fabulis non bene de Orphicorú traditione consutis, prodiderunt. Nos Herculanum morbum dicimus, non quòd Hercules eo laborarit, vt vesani quidam somniarunt; sed quòd is à solo Hercule queat curari. non ille quidem quem epilepticum vocamus, sed is qui per illum denotatur; & quem solus Christus verus Hercules & verus medicus sanat. Quemadmodum igitur humani generis pręcipitium per sacrum morbum significatur, ita per viscum quercinum singulare sacri morbi alexipharmacum, verus nobis Hercules, id est Christus denotabitur, si symbolicæ rationis ductum sequemur. Quamobrem quicquid Christo summo medicorum acceptum ferre debemus, id visco quercino tanquam aptissimæ tesseræ tribuemus: ex qua mox cogitatio subibit, hunc sic inter nos & Deum medium esse, vti viscum inter ea quæ conglutinantur. Verùm enimuero non sat fuerit, viscum in arbore vitæ crescere, id est, Christum Herculani morbi vnicum auerruncum cruci, quæ arbor vitæ est, affigi, nisi glutinú quoq. nobis è visco accedat, & eo ipsi Christo cóglutinemur. Quid auté aliud est glutinum quàm ipse amor quo Christo soli caducum nostrú morbum sanare potenti adhærere & vniri debemus? Amor enim qué Spiritus sanctus nobis flammeo suo ardore infundit, verú est & vnicum glutinú, quo solo, vt Christo, vniti; ita eo solo cósecrari & sancti effici possumus. Quoniá itaq. quotquot diuino Christi glutino, id est, Spiritu sancto Deo sunt cóiuncti; ab omni & corporis & mentis morbo, ab omni aduersæ fortunæ impetu, ab omni fraude & sæuitia draconis, ab omni deniq; periculo atq; metu sunt liberati, & in sanctorú numerú cooptati; meritò Druidę viscum quercinú ... vocarunt, id est, omnia tum corporis, tum mentis, tum rerum externarú mala pellans. ... enim vt dilatationem indicat, ab omnibus liberat angustiis; vt purgatione significat, ab omnibus noxiis ac superuacaneis & menté & corpus emúdat, vt deniq; cósecrationis habet notam, eos quos purgauit, quos dilatauit, sanctos reddit, id est, Deo perpetuò coniunctos & vnitos. Viden' modò, quàm Pliniú Druidæ non luserint, sed pro eo ac cóm... professio postulabat, bona fide ipsi responderint, eá vocé qua viscú quercinú sua lingua nuncupabant, significationé habere omnia sanádi? Quáuis igitur & alia multa quercus ferat, ob quæ & maximo in honore esse debeat, & arbor vitæ queat vocari, omniú tamé primú est & summú ipsum viscú & fructus visci quo Deo cóglutinamur. Quocirca omnia deniq; vera sit vita, à qua omnis mortis timor, omne mortis periculú, omnis malorú occursus lógissimè semper abest, nec ea vlli mortaliú cótingere possit, nisi is per visci actionés quibus glutinú fit, vitæ datori cóglutinetur, id est, per Spiritú sanctú Christo vniatur; rectissimè factú à Druidis, vt licet quercú quidé honorarent, vti arboré in qua vita staret

ac cre-

Morbus sacer siue caducus.

Morbi caduci, cum lapsu Adami comparatio.

Epilepsia quare Herculanus morbus dicatur. Chironia vlcera.

Visco quercino quid denotetur mysticè.

ac cresceret; at viscum tamen tanto arbore facerent magis venerandum, quanto Christus & Spiritus sanctus Christo nos amore vniens, præstantior est & diuinior quàm ipsa crux, quæ arbore vitæ denotatur. Nescio qui fiat, vt me symbolorũ ratio transuersum rapiat, ac prius multa dicere cogat, quàm ea dicere deliberassem. Proposuerã mihi quercũ considerandam, vt ex eius natura docerem, nullã arborem aptiorem inueniri ad veram vitam denotandam. Primùm igitur de fructibus eius, deinde de adnascentibus & coniunctis, postremò materia toboris & multiplici eius vsu breues quasdam notas aut potius notarum indices tradere decreueram, atq. tandem, his percursis, signa rebus significatis applicare. Verùm procliuis & promptus symbolorum explicatus, & artissima eorum cum rebus cognatio crebrò ordinẽ meum turbat & interrumpit; & multa, quia vltro volenti nolenti sese ingerunt, prius effluunt, quàm ea, quæ ipsis præuertenda erant, sint annotata. Quidquòd hoc etiã fecisse mihi videantur, vt reliqua quæ proposueram fortasse superuacanea sint habenda, propterea quòd luculentis & firmis argumẽtis nũc effectum sit, vt à nemine quamuis obstinato vel negari possit, vel in dubium adduci, quin quercui maximè conueniat vt lignum vitæ nominetur. Addamus tamen materiã, non quia sit necessarium, sed ne neglecta hæc consideratio, velut ad rem non facta videatur. Discurras itaque primùm per omnes arbores, & disquiras, an vlla sit quæ cunctis simul dotibus ad tot rerum fabricam accommodata sit. Sunt aliæ quidẽ duriores, sed quanto duriores, tanto breuiores & fragiliores in ponderibus ferendis, vt buxus, vt cornus, vt ebenus. Quas enim trabes ex his in magnis ædibus tabulato cuipiam amplo sustinendo parare possis? Aliis longitudo est; at durities deest, vt abieti & similibus, in aliis denique alia desiderantur: vna quercus est quæ omnes bonæ probæque materiæ numeros explet. In mari nihil firmius, in terra nihil perennius. Quæ rogo materia ad nauem securam construendam aptior? In ædibus hæc longissimè cæteris omnibus arboribus antefertur, cùm cæteris dotibus, tum cędendi etiam celandíque facilitate. Accedit & illud in querci genere, tantam crispi fibrarum discursus elegantiam in quibusdam regionibus inueniri; vt eius copia acer is desiderium solari queamus. Nos hoc genus Wagenschot vocamus, id est, lignum excrescens in modum vndarũ sese crispantium. Schot quamuis crescendi rationem indicat: Wagen verò fluctus significat ventorum impulsu crispatos: quã de voce Galli cæteriq. Romanisantes nomen suum, quo pro eodem vtuntur, mutuati sunt, duplici littera qua carent, in simplex digammma commutata. Cùm ergo querno robore nihil sit aptius ad domos construendas, rem vitæ necessariam, eoq; domicilia non solùm ceu ossibus quibusdam componuntur, sed apud plurimas etiam gentes, in quibus & nostrates sunt, haud secus ac citriis laminis ornantur; poterit & hac ratione, eaq; non mala, vitæ lignum vocari, id est, ad commodè viuendũ maximum adferens adiumentum. Quid de igne dicam, qui non ad vitam tantùm bene agendam est necessarius, sed apud hieroglyphicorum etiam magistros vitæ symbolum fuisse scitur? Certè si nullum lignum ignibus alendis melius sit; quid ni & hoc nomine vitæ lignum vocetur? Iam vt cypressus extra terram æternæ mortuorum vitæ tesseram gerit, ob eam, quam in hieroglyphica ipsius Aleph figura trado; ita quercus intra terram poterit aptissimè eandem denotare, quandoquidem certum sit, quernum robur sub terra in ebeni tùm duritiem tùm colorẽ transire, nec vllo vnquam tempore corrumpi. Possem & alia in vulgus iactata huc adferre, sed hæc mihi sufficere, ne dicam nimio plura esse, videntur, ad hoc demonstrandum, nullam arborẽ esse vitæ humanæ aut vtiliorem aut magis necessariã; atq. idcirco nullam fuisse magis idoneam ad ea quę ad veram vitã pertinent symbolis denotanda, & iis quidẽ nõ congruis modò & apertis, sed magna etiam rerum vbertate copiosis. His igitur de natura arboris succinctè annotatis, videamus quàm rectè ea conueniant quæ tum in sacris litteris, tum in vetere poësi de quercu dicuntur: & quia nunc de ipsius vmbraculo Mamrico, sub quo totius generis humani salus Abrahamo quondã fuit promissa, diximus; quæramus ecquæ alia scripturæ loca ad eandem symboli rationẽ sint examinanda. Occurrit extẽplò Iosue filius Nun, alter à Mose Israëlitarum dux & Imperator. Hic cùm populum suum in terram promissam post varias multorum annorum ærumnas induxisset, atque eam ipsi per tribus & cognationes habitandam colendamque partitus esset, comitia indixit ad Sichem, in quibus commemoratis omnibus Dei beneficiis & stupendis miraculis, quibus popu-

Quercus arbori vitæ.

Wagenschot.
Schot.
Wagen.
Vague Gal id est fluctus.

bus populum Israeliticum ex infinitis periculis liberarat, tandem eò suam deducit orationẽ, vt interroget, Vtrum deinde Deo suo & eius promissis adhærere vellent, an verò ad idola gentium, quibus maiores ipsorum in Chaldæa & Ægypto seruiissent, reuerti. cui cùm respondissent, se Deum solùm culturos & adoraturos esse; pactum de nouo inter Deum & homines est sancitũ & redintegratum; quod vt firmum maneret, atq. tandem ad vitam sempiternam, patribus sub mysteriorũ inuolucris promissam, deduceret,

Quercus in Sichem.

bono omine initũ est sub quercu, sub qua multis antea ætatibus Abrahã acceperat generis sui omniumq. gentium consecrationem. Quod si dicas non referre, quercus ne

Pessimè de sacris litteris sentit, qui quicquam frustra in iis diceputas.

fuerit, an alia arbos; respondebo, te pessimè de sacris litteris sentire, si in iis quicquã frustra dici existimas. Quorsum opus fuisset arboris nomen exprimere, si nihil in arboris commemoratione latuisset arcani? Alia scripta casu temereq. contexta dicas; at vt id de classicis sacræ scripturæ libris vel cogites vel proloqui audeas, Deus auertat. Iá vt piaculum hoc alibi fortasse larua aliqua & quæsito prætextu sese posset profanis hominibus probare, hoc tamẽ loco omnis calumniæ occasio sacrilegis præclusa est. Quid enim clarius, quid grauius, quid cõstantius aut dici aut scribi queat; quid reddere lectorem attentiorem ad singula verba diligenter & accuratè ponderanda, quàm ea narratio, qua instrumentum huius fœderis inter Deum & populum icti exponitur? cuius tandẽ hæc est

Lapis fœderis sub quercu depositus à Iosue filio Nun.

conclusio: *Percussit ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem.* Scripsit quoque omnia verba hęc in volumine legis Domini, & tulit lapidem pergrandem, posuitq; eum subter quercum quæ erat in sanctuario Domini, & dixit ad omnem populum: *En lapis iste erit vobis in testimonium quòd audierit omnia verba Domini quæ locutus est vobis; ne fortè postea negare velitis & mentiri Domino Deo vestro.* Est quisquam adhuc tam impudens sacrosancti voluminis bibliorum cauillator, vt hic neget singulas dictiones expendendas esse, & perquam studiosè considerandas? Nolim profectò tam sinistram de quoquam concipere suspicionem. Examinetur ergo quid agatur. Icitur fœdus. Cum quo? cum Deo. Ad quid? Vt populus maneat in cultu Dei & vera religione. Quis huius finis? Quis alius, quàm is qui finis est omnium mortalium, in eo constitutus, vt & hic vitæ suppetant necessaria, & post mortem vita contingat in sinu Abrahæ omnibus promissa? Quamobrem bene factum, quòd lapis huius fœderis verba cõtinens, sub quercu deponeretur, tum quò memoria ritu quercus diu eodẽ loco perennaret, tum quo per fœdus ea populus cõsequeretur omnia, quæ quercus symbolo denotantur. Placuit mihi maiorẽ in modum hæc testificatio, cùm ob id quòd interpretes omnes hic quercum vno consensu expresserint, tum quòd Cimbricum quercus nomen, de quo mox pluta, cum fœdere & legitima vnione, quæ primùm Deo cõuenit, & ecclesiæ eius sponsæ insigniter conuenire cernatur. Alioquin enim prius eius quercus fecissem mentionem, sub qua Iacob idola legitur sepeliuisse; propterea quòd quæ tempore præcedunt, ea in commemoratione quoque priora esse debere videãtur. Sed bene accidit, bene Deus manum nostram direxit. Dum nos interpres Latinus & Græcus terebinthi larua deterruit, hoc effecit, vt vltiò in ipsam duceremur veritatem. Defossus est lapis, testimonium fœderis incisum habens, sub Ela, quæ est in Sichem: & Iacob dicitur sub Ela quæ in Sichem est, idola defodisse. Rogo igitur, quæ caussa interpretes impulerit, vt cùm vtrobiq. de Ela Sichemica verba fiant, vno loco quercũ, altero terebinthum reddant? Video equidem, dicet aliquis, Iacobum simulacra omnemq. eorum or-

Ela in Sichem.

natum desodisse sub Ela, sed eam non in Sichem, verùm post Sichem constitui. Est sanè ita in Latina versione, sed in Hebræo textu עם legitur. quod cùm alibi quoque idem sit quod in, tum hoc loco à Græco interprete sic redditum habemus, vt in Sichem Ela fuisse dicatur. Ela autem sub qua fœderis lapis à Iosua est erectus, nõ tantũ in Sichẽ, sed in ipso etiam tẽplo siue loco sacro, id est, במקדש dicitur stetisse. Cõiicio itaque, ab eo vsq. tempore quo Iacobus illic simulacra terra obruerat, locum hunc sacrum fuisse, atque idcirco Iosuam in eo voluisse exstare fœderis, quo Iudæi idola abiurarunt, monumentum, vt rursus in mentẽ veniret, quondam à Patriarcha Iacobo hic omnem idolomanię apparatum defossum obrutumque fuisse. Confer nunc mihi Iacobi & Iosuæ factum, confer falsos Deos & insana simulacra sub alta humo depressa, & perpetuis tenebris cõdemnata, cum Israëlitis sollemni ritu iurantibus, se nunquam ad simulacrorum cultum descensuros, confer locum loco, confer quercum quercui; disces tandem (ni vel ego fallor,

fallor, vel tu admodú hebes sis) ob eam caussam quercũ in partes vocatam, vt eius symbolo moneamur, omnem nostram vitam constare in abiurandis idolis. Murtem subiuit humanum genus, quia draconis suasu vetitum scientiæ boni & mali arboris fructum primus parens degustasset. Primus ergo gradus ad Deum regressus fuerit, si omnia draconis consilia & machinamenta reiiciamus, despuamus, conculcemus, vnumq; Deum solum colamus & adoremus. quod se facturũ esse populus Israëliticus ad quercum Sichemicam spopondit, pro eo atque multo antea ad eandem arborem eandem rem Iacob Deo vouerat; ipso mox facto demonstrans, quàm falsorum Deorum & draconis eorum patris hostis esset. Quamobrem visus est Deus, cuius instinctu & auspiciis hæc gesta esse nemo diffitebitur, luculentis indiciis tum in Mamre tum in Sichem monuisse, quercum vitę arborẽ esse, & ex diametro cum lethifero vetiti fici veneno pugnare. Adde his insignem illam & nobilem Dauidis victoriã, qua Goliath mõstrosæ magnitudinis Gigantẽ in valle quercus deuicit. O nobile perpetuò futurum quercetum non tam ob illum Dauidem pecoris pastorem de Gigante ouantẽ, quàm ob eius victoriam, qui Dauidis typo denotatur. Christus enim per Dauidem voluit significari, qui de dracone primo omnium anguipedum Gigantum patre, cuius Goliath typum gessit, splendidissimum in quercu acturus erat triumphum. Quamobrem cùm omnia & legis & historiæ arcana ad crucem ac victoriam Christi pertineant, quî possimus infitiari, quercus vmbram ad crucem Christi se diffundere, & quicquid eius celebrat pręconia, id totum spectare ad crucis honores? Obruta sunt idola sub quercu: cogita patrẽ idolorum sub cruce perpetuis tenebris sepeliri. Initum fœdus de vero Dei cultu obseruando, non antè est absolutum, non antè perfectum, quàm testimonium eius ad crucem legatur. Neq. porrò antè ad omnes gentes benedictio & sancta Dei nominis inuocatio, & ex hac inuocatione vita peruentura erat sempiterna, quàm quercus Mamre promissum semen exaltasset. Quando igitur quercus veteris legis, signum fuit crucis Christi, & hæc vera sit arbor vitæ; quid est absurdi, si quercus arbor vitæ dicatur; immo quid absurdius, quã ex hac naturalium & sacrarum rerum conuenientia, non perspicere vitæ lignum non aliud quàm quercum esse? Quoniam verò Christus in cruce de dracone triumphũ omnium supremum erat acturus; ex qua quæso arbore alia, quàm ex quercu contra draconẽ & eius idola constitui debuisset trophæum? Trophæum fuit quercus Sichem gemina ratione; altera ex Iacobo, altera ex Iosua tributa. Trophæum fuit quercus in valle ea quę Goliath vidit occidi. Trophæum fuit quercus Mamre propter semen promissum, à quo vt draco erat conculcandus, ita totum genus mortalium à morte liberandum. Quid referam plura quercus præconia; quid plura ex hac arbore trophæa, cùm hæc sint clarissima? Attamen hæ quercus cõmemoratæ non alterius quàm crucis caussa, quam denotabant trophæa, dici possunt; atq. idcirco solùm trophæa dici merentur, quia veri trophæi signum ferebant. Quamobrẽ cùm quercus crucis sit symbolum, quid dici queat probabilius, quàm crucẽ ipsam quernam fuisse? Verùm quò hæ nostrę glandes magis magisq; insuetis hactenus palatis adlubescant, discantq. omnes non apud Israëlitas tantùm, sed apud priscos etiam Ianigenas quandam religionis Christianæ vmbram fuisse; videamus quam maximam arborem dedicare soleant trophæis. Ne tamen omnes rogemus, neve ab antiquitatis imperitis decipiamur, Maronem ceu Delphicum quoddam poëtarum oraculum adeamus. Is vndecimum Æneidos librum ad hunc modũ exorditur: *Quercus, crucis Christi symbolum.*

Oceanum interea surgens aurora reliquit.
Aeneas (quanquam & sociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbataq. funere mens est)
Vota Deûm primo victor soluebat Eoo.
Ingentem quercum, decisis vndique ramis,
Constituit tumulo, fulgentiaq. induit arma,
Mezenti ducis exuuias (tibi magne trophæum
Bellipotens) aptat rorantes sanguine cristas,
Telaq. trunca viri, & bis sex thoraca petitum
Perfossumq. locis, clypeumq. ex ære sinistræ
Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.

Videor mihi hic quercum videre Sichemicam, ex qua Iacob & Iosua trophæum de idolis

idolis constituerunt. Cùm enim quercus Sichem dicitur, quercus Eoa siue matutina dicitur, eo quòd שכם idem sit quod summa luce surgere; quo nomine monemur nihil matutino tempore prius esse, quàm vt de victoria contra draconē cogitemus; nec alia ratione aut via contra eum posse trophæum cōstitui, nisi mox in ipso primo diluculo eam curam suscipiamus, & cum Deo fœdus renouemus, abiurando quicquid nobis negotij vel fuit vel esse possit cum dracone & idolis: quorum cùm varia genera sint, tum philautia principem sibi locum sumpsit; cuius comites superbia & auaritia, & cætera horum germina & cognata. Quoties igitur quercum Virgilianam audiemus, ex qua primo diluculo trophæum sibi fecit, de quercu Sichemica & eius notatione cogitemus; & quotidie matutino tempore idola defodiamus, & pactum cum Deo renouemus, vt ea nobis fructuosa sit promissio, quam Deus sub quercu Mamre legitur sanxisse. Profectò non possum Virgilij cùm cæteras insignes dotes, tum maximè cognitionem antiquariā satis admirarī. Vide quàm conuenienter sacris litteris quercum trophæo dedicarit, quàm egregiè prisci Hebræorum & Ianigenarum maiores in hoc symbolo cōsenserint; non illi quidē vlla ducta demonstratione humana satis efficaci, sed solius Spiritus sancti impulsu ea obseruare coacti, quorum rationes nullas certas haberent. Omnia itaque trophæa apud antiquissimos Iapeti posteros ex quercu fuerunt aptata, quò in omni victoria illius victoriæ exstaret monumentum, quam agnus in quercu obtenturus esset. Mira sanè est congruentia nominis Sichem & trophęi matutini. Christus enim verus iustitiæ Sol mane surrexit, & verū nobis diluculum attulit; adeò vt hinc Erigone diua virgo vocari queat, quæ hoc nobis diluculum tenebras non diurnas, sed æternas depellens peperit qua de voce in Croniis plura. Verùm quia latum hic contemplationis pelagus aperitur, contrahenda nobis vela, & è Syria ad aliud littus obuertēda prora. Aueo enim videre antiquissimum illud Dodonæum quercetū, & sciscitari quæ in illo oracula reddi consueuerint; quæque fuerint Chaoniæ glandes, quibus homines primùm victitarunt. De Dodonæo Ioue, deque eius vaticiniorum antiquitate & fabuloso exordio, cùm alij, tum Herodotus & Strabo consulendus. Nos in Gallicis docemus, Chaoniam ab Hercule Chone, id est, à Nocho nomē accepisse. quo fit, vt illi optimè senserint, qui Dodonen à Deucalione conditam scribunt, quandoquidem is idē sit cum Nocho, vt in Croniis ostendi. Nomen aliis Dodone, aliis Dodon quondam pronunciatum fuisse, Eustathius tradit. Oraculum autem ex Phœnicia venisse, vti Herodotus prodit, ex eo liquet, quòd Nochus, quem vel Chaonem Herculem, vel Deucalionem voces, è Phœnicia in illam Græciæ partem prius appulerit, quàm in Italiam nauigarit. Hyginus à Thessalo, quo nomine Deucalionem vocare videtur, Dodonam conditam dicit. Alij columbas, alij anus quasdam, alij quercus oracula cecinisse scribunt. Homerus omnium Græciæ scriptorum antiquissimus hac de re sic canit:

Dodona ciuitas.
Dodonæum oraculum.

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βήμεναι ὄφρα θεοῖο
Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο διὸς βουλὴν ἐπακούσῃ.

Id est, vt rudi vertam dictione:

Illum ad Dodonam dicebat abisse rogatum
Consilium Iouis ex quercu alta fronde superba.

Quia igitur extra omnē controuersiam est, lucum hunc omniū esse antiquissimum, probabile est multo Pelasgis esse vetustiorē; & tanto quidē, quanto Gallos veteres Pelasgis fuisse priores, ex iis quę de Iapygia & Epiro tradidi, quiuis colligere possit. Quādo igitur omnis Ogeniorum hominum religio ad vitę lignū referebatur, nō potest esse obscurū, cur Nochus, siue Chaon, siue Deucalion, siue Thessalus quercetū Ioui cōsecrarit. Cùm enim totius orbis pontifex maximus esset, diligenti studio vbiq. terrarū curabat, vt vetusta Sethinorū de religione instituta & sacri ritus diuinitùs accepti docerentur, atque ad eam rem collegia & diatribas plurimis locis erigebat, quarum nulli Dodonæa aut venerationis nomine cessisse videtur, aut antiquitatis opinione. Dicebantur autem in ea oracula promi, propterea quòd quæ in sacris essent, vel ritibus vel traditionibus Sethinorum, quibus religio tota debebatur, ea omnia vera de venturo Christo vaticinia obscuris ambagibus indicarent. Hinc iactatum, homines hic primùm glandibus pastos, eo quòd omnis diuini cultus & pietatis doctrina fructus est quercus, id est, crucis Christi: quoniam nimirū omnis eius vtilitas è sola cruce depēdet. Omnes enim cærimoniæ, omnes

Glandibus quare homines primùm pasti dicantur.

omnes ritus, omnis traditio, omnes preces, omnes hymni steriles & inanes & nullius frugi cùm nunc sunt, tum olim fuerunt, nisi ad crucem referantur. Hinc Tau siue crux in manibus earum imaginum quas hieroglyphica nobis demonstrant monumenta, vt videlicet intelligamus, omnes sacras litteras & figuras ad Tau pertinere. Cùm igitur Tau quernum esse dixerimus, reliquum est, vt eius fructus glans allegoricòs nominetur. quæ non olim modò primus homini cibus fuit, sed nunc etiam esse debet, id est, primo loco ab homine sumendus. *Primùm*, inquit salus nostra, *quærite regnum Dei.* quod symbolorum magistri dixissent, Primùm vescimini glandibus. Vnde igitur, dices, prouerbio omnium ore trito monemur, ne post fruges inuentas glandibus vescamur? Bene profectò monemur, sed vereor vt quisquam hactenus, cuius rei moneamur, intellexerit. fuit olim figuris & symbolis locus, sed postquam Christus in mundum venit, ad quem omnis figurarũ significatio spectabat, fuit res ipsa pro figuris amplectẽda. Quemadmodum igitur post Christi mortẽ Mosaicæ legis cærimoniæ cessarunt; ita nec glandibus amplius erat vescendũ, sed ipsa fruge Christiana per glandẽ olim denotata. Sit ergo nũc ita, vt glandes non edamus, at edamus tamen cibum illum, cuius glans habuit significationẽ. Non ponimus nunc præputia, sed ponenda sunt ea quæ præputia designabãt. Vescimur itaque nũc frugibus, dum ea comedimus quæ glandibus notabantur, quæ tanto sunt præstantiora, quanto viuus homo homine picto. Huc spectant quæ de Sole & Luna alibi dixi; vbi Lunæ nomine cætimonias & veterem legem capi debere monstraui, quæ Sole exorto lumen suum amittere videtur. Quæres fortasse, qua de caussa ipsæ quercus oracula edere dicerẽtur? Ea haud dubiè ratione, qua homo viuus sui ipsius fundit imaginem, quam pictor in tabulam refert coloribus expressam. Eodem enim quercus, id est, crux Christi ex se simulacra sui edebat, quæ Curetes cærimoniis & ritibus expressa populo spectanda præbebant. nunquam illa quidem intelligenda, nisi Christus in mũdum veniens, & se hostiam ad sordes nostras eluendas in crucis altari offerens, omnem obscuratum imaginum & figurarum caliginem clara luce discussisset. Quod autem de columbis fabulari sunt, quò sit referendum vt coniectare possum, ita asserere nolim. Appulit fortasse Nochus in Epirum duabus nauibus, quas bono omine columbas potuit nominare, tum ob volatus celeritatem, tum quò memoriam refricarent eius quod in magna illa naue acciderat in gemina columbæ emissione. Ex vera enim historia inanes frequenter fabulæ apud Græcos natæ sunt de rebus vetustis non bene cognitis, vno quoque sibi somnia comminiscente. Sic Plutarchus columbæ ex arca à Deucalione emissæ meminit, insigne testimonio suo suggerens argumẽtum, Deucalionẽ non alium quàm Nochũ intelligi debere. sed in emissionis caussa à vero aberrauit. Nec aliter hîc accidisse reor, dum colũbæ è Phœnicia dicuntur emissæ; è quibus alij quod visum fuerit sibi fingant: mihi certè naues lubet suspicari. idq́. eò magis, quòd hæc auis Veneri dedicetur, ad quam terris omnibus inducẽdam Nochus potissimũ nauigabat. Holcadi maximæ, qua generosissimæ quæque Reginæ Hungariæ ancillæ & pedissequę vnà cum Oeconomo & aliis, inter quos & ego fui, in Hispaniam è Belgio vehebantur, nomen erat Mons Veneris, vt & ingens moles, & formosatum mulierum vectura notaretur: cui ego potius columbæ nomen dedissem, maiorem eorum quorum columba tesseram habet, quàm molis rationem habiturus: tametsi sciam, eum qui nomenclaturam dederat, ad fabulosum Veneris in Apennino montem alludere voluisse. Non fuit itaque falsum columbas olim oracula reddidisse, si naues pro vectoribus capiantur, eo quòd ij qui cum Deucalione ex Phœnicum littore appulissent, primi sacrorum doctrinam in Epiro plãtassent; & quorsum ea tenderet, nobili quodam sollertibus ingeniis intelligendum dedissent. Atq. hoc quidem primum Dodonæ fuisse videtur institutum: à quo posteri immanibus spatiis digressi, vanissimũ aperuerunt mercatum mendaciorum, quæ ceu vera vaticinia protrusa, ingentem quæstum fallacibus sacrificulis attulerũt; qui vt perpetuus esset, omnem non veritatem modò, sed veritatis etiam memoriam frigidissimis & execrandis idolomaniæ portentis obruerũt. Hoc est illud præsens omnis pietatis venenum, hoc vsitatũ religionis exitiũ, cùm quę diligens patrum cura ad frigidos hominũ animos accendendos comparauit, ea ad sordidũ lucrum detrahuntur. Hoc est illud præcipitiũ, quo quæ Deo sunt consecrata & pietatis studiis promouendis inuenta, ea ad Mammonam rectissimo lapsu deuoluuntur, ruina sua non rarò totam secum trahentia religionẽ;

Quercus quà de caussa oracula edere dicta.

Columbas olim oracula reddidisse, quomodo intelligendum.

Sacrificulorum quæstus, idolomaniæ caussa.

quod vtinā nunquam cogeremur videre. Vt res nunc habeāt, id saltem vnum est de certissimis, omnē priscam sacrorū apud Ianigenas disciplinā hac via sic corruptā quondam fuisse, vt tandem Deus non abusum modò, sed res etiam ipsas ad pium vsum olim institutas, tolli mandauerit. Quamuis enim non temere vetustę leges & antiqui ritus & iam olim receptæ consuetudines tollendæ, cùm tamen plus damni è re quapiam obseruata, quàm abrogata oriri cernitur, tum haud dubiè commutatio, quæ cæteroqui periculosa est, si Aristoteli remp. constituenti credimus, differenda. Hinc excelsorum lucorum, & aliorum quorundam à priscis hominibus ad pietatem inflammandam optimis rationibus destinatorum, vehemens & crebra in sacris litteris detestatio; quæ non ad primam rituum caussam & constitutionem, sed ad despuendam eorum corruptionem referenda est, quæ tanta nimirum euaserat, vt nulla recti vsus spes relinqueretur. Primi illi venerandi patres animaduertentes, & in seipsis etiam experti, hominis animum post Adami lapsum tam prono gradu corporis sensum sequi, vt frequentius multo rapiatur, quàm ducat, existimarunt quamplurima esse quærenda adminicula externa, quibus ad res diuinas à terrenis erigatur. Quoniam itaq. in omni oratione primarium est, vt mens nostra sursum ad cælestia sese attollat; vtilissimum fore existimarūt, si corporis motione & aliis externis signis homines ad eam cogitationem impellerentur. Quamobrem optimum crediderunt, si Deum oraturi ad montes adscenderent, tum vt laboriosus corporis ad superiora nixus animū moneret, quò his inferioribus relictis, totus ad cælum cum alaudis euolaret, atque sese ei, quē oraturus esset, quàm proximè posset, cōiungeret; tū vt hoc scandendi labore ac mora interposita, diutius diuina meditaretur, & paratior ad preces post diuturnam multamq; cogitationem veniret. Adde & mōtium solitudinē, quæ maiorem in modum nos à turbis abstrahit, & contēplationem promouet. Deinde cælum à nobis propius quàm antea distans, magis inuitat ad architecti sui admirationem, qua prouocaris cogitatio subit, tantam machinam nostra caussa à Deo factam esse, & tot sideribus & variis eorum cursibus ornatam. Hinc in amorem rapimur & omni studio nitimur, ne ingratos nos ei præbeamus, qui tam incomparabili tot beneficiorum copia nos cumulauit. Quòd si montium aditus & adscensus ad hanc iuuat cogitationis sublimitatem, non possumus non fateri rectissima eorum fuisse instituta, qui montes ad sacrificia & orationes delegerunt. Iam videtur nobis & ipsa natura dictare, ea Deo adorando loca esse conuenientissima, quæ quàm maximè ad cælum Dei domicilium accedunt. Christus orationem, quam nos docuit, sic exorditur, vt mox cæli faciat mentionem, & in eo patrem nostrum dicat habitare; quod & illi prisci rituum sacrorum magistri externo adscensus labore monuerunt, vt nimirum in mentem veniret, omnia nostra vota ad cælestem vitam contendere debere. Vt verò quod dicimus illustri doceamus exemplo, recordemur quo primum loco post diluuium sacrificarit Nochus pater omnium gentium. Sed dici potest id necessitatis fuisse, vt in montibus Ararath quando in illis arca quieuisset, immolaret: audiamus quid Abrahamo Deus præceperit. *Tolle*, inquit, *filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super vnū montium quem monstrauero tibi.* Vide, rogo, quali sacrificio qualis locus præscribatur. Quid? an nō in mōnte Oreb Deus Mosi apparuit? an non in eodem iussus est sacrificare simul ac populum ex Ægypto eduxisset? Iam quis locus Dei & Mosis colloquio ad religionem & remp. Israëlitarum cōstituendam electus est? nónne mons Oreb siue Sinai? Quocirca vt Deo colloquamur, quod inter orandum facimus, montem adscendamus, quò corporis adscensu animus ad adscendendum ad patrem, qui in cælis est, incitetur. Plurima possem exempla adferre, quibus hanc priscam consuetudinem docerem; sed in re clara frustra pluribus agerem. Ex vno Michęę loco apertissimè discas, nō solùm in mōtibus olim homines Deo sacrificare consueuisse, verùm etiam ab hac prisca consuetudine montes pro sacrificiis aliquando in orationem venire. *Et erit*, dicit vates, *in nouissimo dierum mons domus Domini, præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & dicent, Venite adscendamus ad montem Domini.* Hæc ille, & alia eôdem spectantia. quibus docet Deum oblaturum hostiam suam in monte Sion, & illud sacrificium fore apicem & summam omnium sacrificiorum, quo nimirum tanquam ad verticem suum summum omnia priscorum sacra referebantur.

Montes quare ad sacrificia & orationes delecti.

bantur. Siue igitur hic montem in vertice montium, Christum immolatum intelligas, siue regnũ eius in monte Sion per sacrificiũ supremum cõstitutum, eodẽ res pertinebit. Cùm enim saluatio esset exitura è monte Sion, vt Isaias vaticinatus est, omnia sacrificia ad montem Sion tendebant, id est, ad illam hostiam, cuius sanguis fluuius vitæ vocatur. Ex his modò cuiuis liquebit, quàm multis & solidis rationibus Ogygij patres in montibus orarint & victimas mactauerint. Quæ igitur caussa fuisse dicetur, vt Deus excelsa detestatus sit, atque id nec vno loco, nec paruis minis? Nempe quia loco sacrificij, vni Deo fieri consueti, idolis cœptum est in montibus immolari. quæ execranda sacrorum corruptio sic omnes gentes & inuasit & occupauit, vt Deus simpliciter omnia excelsa vna sententia cõdemnaret. quod dum facit, non sic capienda sunt eius verba, vt prohibere existimetur, ne quis in monte ipsi Deo vel preces offerat vel hostias mactet. Nam Sion in mõte erat, in qua non aliæ modò hostiæ in templo Salomonis Deo sunt oblatæ, sed tandẽ ipse etiã Christus est immolatus. Eodẽ modo de lucis existimandum. Primi mortales cùm diuinitùs accepissent, vitã æternam & summam salutẽ ex arbore petendam esse, arbores consecrarunt, vt earum monitu promissi ligni perpetuò recordarentur. In hoc autem honoris genere quercus primas tenebat, nec principiò luci aliis filuis quàm querceris constabãt: cuius clarũ indicium in nomine Dryadũ videmus; quæ licet quarumuis arborũ Deæ crederentur, à quercubus tamen nomen ferebant; eo quòd illæ solæ apud primos homines in veneratione fuissent, & in arborũ regno citra omnẽ priscorum hominum controuersiam principatum tenerent. Verùm symbolica hęc ratio ab antiquissimis Sethinorũ patribus ante diluuium accepta, ac inde ad Nochi posteros deriuata, in idolomaniam degenerauit; atq. inde quercubus quas vt futurę salutis tesseras habere debuissent, numina adscripta, & ab iis ad alias arbores superstitionis vesania propagata, cœperunt Dryades & Hamadryades quarũuis arborũ Deę haberi: Quibus mox Faunorum nomen additum, quo necessaria saltuũ tutela denotatur, maiorẽ in modum impias de falsis Diis opiniones auxit. Quid multis? tandem eò ventum est dementię, vt quot falsa Deorũ numina ex diuersis Dei nominibus stolidi sibi fingerent mortales, tot ferè luci cõsecrarentur. Quamobrẽ Deus populo Israëlitico, è quo nomẽ ipsius carnem erat assumpturũ, præcepit, ne excelsa & lucos more gentium haberent, ne rursus in idolomaniã, è qua Abrahamũ ad verum suipsius cultũ vocauerat, relaberetur. *Subuertite*, inquit, *omnia loca in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignũ frondosum. Dissipate aras earũ, & confringite statuas; lucos igne comburite, & idola comminuite: Disperdite nomina earũ de locis illis. Non facietis ita Domino Deo vestro.* Hæc & alia Deuteronomij capite duodecimo. quibus plurima alia loca cõsentiunt. Neq. sanè sine maxima caussa Iudęis hãc legẽ sanxit Deus, ne excelsis lucis & statuis se colerẽt, quòd sciret quàm proni semper & fuissent & essent ad idolomaniã; & ne hoc quidẽ tam graui edicto, omnibus ferè locis, non sine maximis minis & sæua eorum qui transgressi essent punitione, repetito, dementẽ idolorum cultum potuit excludere. Omnes totius sacræ scripturæ libri pleni sunt obiurgationũ, castigationum, exprobrationũ, vltionũ de horrẽda Iudæorum idolomania; quæ tanta fuit & tam pronis semper animis arrepta, vt post tot miracula, tot ostenta terra mariq; edita, tam infinita beneficia, tot hostes inaudito victoriæ genere superatos, cæsos, pulsos; post, inquã, terrę promissę possessionẽ nũc aditã, post loca eius omnia per cognationes descripta & distributa, Iosue nouũ inter ipsos & Deũ fœdus sanciẽdũ putarit: quod sic proposuit, vt maximis quibusq. & illustrissimis beneficiis cõmemoratis, dixerit, se veteri ipsos nunquã pacto staturos, atq. idcirco fore, vt ad idolorũ cultum relapsos Deus diris modis affligeret ac perderet, vt crebrò pòst legimus accidisse. Nõ mirũ igitur, Deũ omnẽ ipsis idolomaniæ pręcidisse occasionẽ; vetitis etiã iis quibus pij viri ad diuinas cogitationes & excitandas & alendas vti potuissent. Neq. id solis credamus vsu venisse Iudęis; immo sic potius æstimemus, omnia prisca diuinorũ symbola, omnes ritus, omnes cęrimonias, omnia Dei nomina, omnes angelorũ potestatumq; distinctiones, quibus administris Deus totius mũdi vniuersitatẽ gubernat, ad idola & falsa Deorũ figmenta iã tum olim trãsisse, & in singulis gentibus vix paucos aliquos reliquos fuisse, qui hunc idolorũ mercatum peruiderẽt. Verùm quanuis tota illa factorũ ratio ad draconis castra, auarorũ antistitũ religionẽ cauponantiũ adiumẽto, perfugisset, ob id tamẽ non desiit Deus eisdẽ & symbolis

Luci quare ad sacrificia delecti.

Luci primi-piò soli quercetis cõstabant.

Dryades.

Hamadryades.

Fauni.

Iudæorum idolomania.

& allegoriis in arcanis prædestinati sui regni cõsiliis vti. Iã quercus in Dryades degenerarunt, iam luci falsis diis consecrabantur, iam olim aræ in excelsis montibus exstrui cõsuetæ, Dei mandato prohibitæ fuerant: nihilo tamẽ minus Deus lignũ dixit in panem mittendũ, dixit montẽ in vertice montiũ præparari, & alia id genus permulta, quæ cum priscis symbolis adamussim quadrabant. Quis præterea clarius aperuit, quæ paradisi arbor lignũ vitæ vocaretur, quam D. Ioannes in sua apocalypsi, quã de Christi pectore, cui incubuit, suxit? Liceat igitur & nobis in hac symbolorũ veterum silua sic versari, vt omnem idolorum contagionẽ procul fugientes, priscæ veritatis vestigia, quoad eius angusto pusilli ingenij nostri captu fieri potest, diligenter obseruemus, & quò nos admirabili suo consensu vocant atq. ducunt, eò sequamur. quod si fecerimus, multa idolomaniæ propugnacula, multa præsidia, multa armamenta è manibus hostiũ eripiemus. Quãdo igitur quò quercus referenda sit, tãquam ad primã venerationis, in qua habita est, caussam ostendi; docuiq. huic maximè arbori conuenire, vt arbor vitæ vocetur; reliquũ est, vt nunc ex ipsis priscis symbolorũ nominibus, quorũ quidẽ memoria exstat, demonstrẽ, me non aliud in lucẽ eruisse, quàm id quod primo vocabulorum architecto diuinus instinctus suggessit. Videamus ergo quid quercus Latinorũ, δρῦς Græcorum, אלון Hebræorum, Eik nostras, rationis habeant, vt arborẽ glandiferam designent. Nisi enim nomina, quæ rerum symbola sunt, cum vetustis sacrarũ rerum tesseris cõueniant, nolim quicquã mihi fidei adhiberi: at si clarè demonstrẽ, eòdem nominum rationes tendere, quò tum per cõiecturas, tum per veteris poëseos & scripturæ testimonia perueni; haud equidem intelligo, cur hanc nostram inuestigationẽ quisquam debeat accusare vel vanitatis vel erroris. Vt igitur modò declaraui, Gallicum visci nomen cum eo ad vnguem quadrare significatu, quem Plinius à Druidis acceperat; ita nunc patefaciam & Græcum & Latinum glandiferæ arboris nomen tale esse, vt nihil magis queat vel cũ vitæ ligno, vel cum cruce conuenire. In Abecedario Latinorum, & in litterarum enumeratione ab Hebræis vsurpata, doceo litteram Q in locum duplicis nostri digãma, quod duplex V vocamus, & duplicis V pingimus figura, iam olim irrepsisse; atque inde factum vt duplici hoc digamma cæteræ nationes careant, & aliàs aliam litteram ipsius loco substituant, aliàs etiam prorsus omittant, vt in Druida videmus accidisse. Latini certè & Hebræi nonnunquam Q loco eius ponunt; cuius eorum facti, cùm quo dixi loco, tum in Vortumno quoque memini aliquot me exempla protulisse. Latini, in quibus Festus Pompeius non vltimos ordines ducit, quercum dici existimant, quòd id genus arboris querquerum sit, id est, graue. Aliis placuit querquerum frigidum esse, & inde febrẽ querqueram Lucilio febrem frigidam dici, addito etiam illo Κάρκηρα frigidam cum tremore vocari: atque inde Carcerem à frigido nomen sortiri. Hic nihil sani video, nec quid Κάρκηρα nominent, satis intelligo, licet sciam Καρκαίρω apud Homerum legi pro fragore; cuius soni genus Eustathius ad nominis attulit caussam:

> Τῶν δ' ἅπαν ἐπλήθη πεδίον, καὶ ἐλάμπετο χαλκῷ
> Ἀνδρῶν ἠδ' ἵππων, κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσιν.

Nobis Karaken & Kraken dicitur à fragore quem edunt res dum violento ictu vel pulsantur vel rumpuntur. Et Eustathius alibi annotauit, secundum Rho in verbo Græco redundare, quod sermo noster non recepit. Quamobrem si febris vlla Κάρκηρα vocetur, illa sic vocabitur, quæ tanto horrore inuadit, vt dentium stridorem edat. Verùm querquera febris dicetur à Quet, quod est idem quod dentibus strideo, verbum à sono similiter ac Crac factum: A quo Quern mola est vocata, propter similem stridorem. Hebræi חרק dicunt, quod ad Crac propius accedit. Allemani Kirren dicunt, alij etiam Kerren. Melius igitur ab antiquo verbo Cimbrico Quet Querqueram febrem nominatam dicemus, eo quòd assiduo dentium stridore inuadat, quàm à Καρκαίρω, quo fragorem edo, denotatur. Hinc Lucilius lucem capiet, dum dicit, *Querquera consequitur febris capitisq́; dolores.* Et alibi: *Iactans me vt febris querquera.* Plautus bilis querqueratum dixit, indicans à bile hanc in febribus fieri dentium concussionem. Viden' quàm vetustæ Græcorum Latinorumque voces ægrè citra linguæ nostræ subsidium intelligi possint, quamque nihil quercul cum febre querquera, & querquerum nihil minus quàm magnum denotare? Quòd verò carcerem à frigore dictum scribant, id æquè ac cætera falsum est; cùm carcer Latinum vocabulum ab antiquo

Quercus arboris nomina, Latinè, Græcè, Hebraicè & Teutonicè, vnde dicta, & quid significent.

Q in locum VV irrepsit.

Querquera febris.

Kraken.

Quet.
Quern.

Carcer vnde.

Cimbrico fiat. Karker enim locus est quo homines conclusi tenentur; sic vocatus, quòd omnia ea quæ homini grata sunt, in quibus primas lux tenet, auertat. Eat nunc cum suo frigore Festus, & frigidas suas nugas iis obtrudat qui primas linguæ Latinæ origines ignorant. Poterat Carcer à coërcendo dictus videri, vt Varroni placuit, nisi Karker Cimbris & vsitatum esset, & certam apud eos haberet significationis caussam. Porrò vt daretur querquerum frigidum esse, num inde probabile fieret, quercum à querquero deriuari? Nihil est quercu efficacius ad frigus variis modis propellendum, caloremque humanis vsibus subministrandum, tantum abest vt ei quicquam sit cum frigore commune. Nos duplicem in vocis compositione rationem agnoscimus, pro eo ac duobus modis ipsius analysis fieri non modò potest, sed etiam debet. Prior est, si soluatur in weer cout; qua via id notatur, quod à frigore defendit: posterior si sic vocem diuidas, vt weer hout intelligatur; quibus partibus lignum illud exprimitur, quod aptum est ad quæuis opera conficienda. Vtraque analysis prima sese fronte offert, vtraque ligni cùm naturam tum vsum explicat, vtraque symbolicæ rationi sic conuenit, vt nescias quid maximè debeas in vocis artificio suspicere atque admirari. Vt ergo priorem dissolutionem prius consideremus; quod rogo lignum inuenias magis idoneum ad frigus depellendum, siue foci spectes necessitatem, siue materiam ad ædes compingendas, quibus frigus amoliaris? Quòd si cui vtrumuis horum obscurum esse crederem, pluribus verbis in eo docendo versarer: at cùm nemo sit mortalium tam hebes, vt non querno ligno hac parte primas deferat, nolo in re perspicua inutilem sumere laborem. Accedit his dotibus glandis natura; quæ cùm porcos nutriat, & suilla carne plurimus sanguis generetur, & plurimus sanguis plurimum temperati habeat caloris, & is maxime à frigore corpus tueatur; quid ni dicam quercum optimo iure nomen accepisse à frigoris defensione? Sed his missis vti notissimis, ad symbolicam rationem hanc analysim applicemus. Cùm quercus vitæ lignum sit, vita verò calore & constet & seruetur, quod aptius ei nomen inuenias, quàm si sic nuncupetur vt à frigore defendere intelligatur? Si enim calor vitæ principium, mors à frigore proficiscetur; & id quod à morte defendit meritò dicetur à frigore defendere, cum à morte defendere nequeat, nisi caussam mortis excludat. In sacris litteris in certissimorum numero id primum locum habet ac supremum, citra amoris ignem nemini vitam posse constare, & tantum vnicuiq. mortis adesse principiú, quantú deest caritatis. Vt enim *Deus caritas est, & qui in caritate manet, in Deo manet, & Deus in eo*; ita Deus quoq. vita est, & per vitam suam iurat: *Viuo ego*, crebrò dicens; tum etiam se vitá esse expressis verbis asserens. Quo fit vt is qui in caritate manet, in vita maneat, & vita in eo: qui à caritate discedit, tátum à vita discedat, quantum à caritate discedit. Atqui aliud non est à vita discedere, quàm ad mortem ire. Iam verò si calor amoris custos est, vitæ quoque custos sit necesse est, & hinc mox efficitur, vt à contrario frigore mors vitæ contraria inducatur. Quocirca si contrariorum amolitione omnis medendi ratio constet, nihil vitam aut præsentem poterit conseruare, aut amissam restituere, nisi frigus mortis caussam auertat, & longè latéque propulset. Cernimus itaque perquam conuenienter & rerum naturæ & medicinæ nomen vitæ ligno voluisse, qui à frigore amoliendo depellendoque ipsum nuncupauit. Vt bene ille dixit:

Virtus est vitium fugere; & sapientia prima,
Stultitia caruisse;
ita non malè nos succineremus,
Frigus depelli calor est, vitamq́ tuetur
Quisquis depellit frigus reficitq́ calorem.

Pergamus modò & inuestigemus, quis ille sit qui frigus mortis caussam amolitur. Certè non alius, quàm is qui immenso amoris igne flagrans, seipse tradidit pro amata sua sponsa crucifigendú, atq. lethale frigus, animis nostris ab arbore vitæ profligatis, & iam olim mortuis expulit ardentissima sua flama. Quemadmodum igitur lignum crucis totum id quòd arbor vitæ & sit & vocetur, Christo debet; ita & illud quoq. debebit, tum quòd dicatur frigus propulsare, tum quòd quercus nuncupetur. Quanto verò vita per Christú in arbore pendentem accepta longè præstantior est & diuinior, tanto ratio frigoris amoliendi potiore iure quercui inde conuenit, quòd Christus in ea ardentissimis

Karker.

Quercus vnde dicta.

Quercus quare dicatur lignum vitæ.

amoris sui flamis frigus expugnarit, quàm quod querna ligna corpus à frigore hiberno tueantur. Vide quæso quanta sit diuinæ benignitatis sollicitudo, quàm flagrans salutis nostræ desideriū, quàm nusquam nobis velit deesse documēta, quibus rectum nobis ad vitam æternam iter demonstretur. Noluit homines quercus arboris vt vbique ferè obuiæ, ita maximè necessariæ, nomen audire, vt non simul commonerentur, frigus animis nostris esse expellendum, si vitam nobis reddi velimus. Et sint hæc quidem in materia ad infinitatem quandam sese distendente indicia proposita: quæ qui sequi volet, næ ei abunde suppetet contemplationis; & eius quidem contēplationis, qua nihil sit ad amoris igniculum excitandum præsentius. Nunc ad alteram vocis in membra sua partitionem, qua in quercu Werc-hout inuenimus. Est sanè, vt dixi modò sæpius, quernum robur omnium præstantissima materies ad opera solida & diu duratura conficienda: verùm si inter omnia opera quæ vnquam in ligno vel facta sunt vel fieri possunt excellentissimum quæratur: cuique nomen Werc, quo opus & operatio denotatur, primo iure & summo dari debeat; num aliud post multam diuturnamque inuestigationem reperiemus, quàm illud quo Christus Verbum incarnatum, verus Deus & homo mortem in cruce subiuit, vt nos à morte liberaret? Hoc opus omnium operum maximè stupendum. Minus miror à Deo totam mundi machinam, ingentia cælorum volumina, & quicquid vsquam est, creatum esse; quàm Deum hominem factum, pro nostra salute mortem subiuisse. Hoc tandē illud opus est, à quo quercus eam nacta est prærogatiuam, vt sola Werc-hout, id est, operis lignum dici mereretur. Sed quò rapior? videor mihi trahi ad sancta sanctorum, & nescio quid longè diuinius intueri, quàm virgam Aaron ex arida mox fructibus citra omnia naturæ subsidia indutam atque ornatam. Dum opus omnium maximè stupendum diligentius considero, ecce vox ipsa Werc mihi demōstrat, se non aliunde quàm ab hoc opere supremo significationis suæ accepisse rationem. Quid enim aliud est Werc, quàm Wer-rec, id est, defensionis extensio? Vide nunc quæ res proprio & præcipuo suo iure dici queat vel defensio vel defensionis extensio. Vel Christi in cruce extensio defensio longè lateq; extensa dici meretur, vel nihil est quod vlla voce bene apteque possit denotari. Obstupesco, ita me ille amet qui in cruce defensionem suam per vniuersum mundum, per omnia secula, per omnes mortales extendit, dum de vocum architectura cogito. Adeóne cōsultum esse vbique rebus eorum qui nostra lingua vterentur, vt ne vllius quidem operis audire queant mentionem, vt non simul moneantur omnium operum illud fuisse summum, quo defensio & tutela in ligno fuit extensa. Quàm, bone Deus, diligenter in omnibus vocibus obseruatum est, vt etymologia semper in eo, quod nouisse plurimi referret, omnibus suis numeris absolueretur, & in alijs tanto minus sese ostenderet, quanto longius à summo abessent. Est illud quidem in omni opere in primis cuique spectandum, vt quod facit, id pertineat ad sui tuitionem, quàm potest maximè, proferendā. Verùm nulla est tutela quæ sese latiùs extēdat, quàm ea, quam Christus toto corpore in cruce distenso peregit. O mirabilem exiguæ vocis cōpositionem! ô salutarem omniū operum aggrediendorū conditionē atq; legem! Quòd si quisquam eorū qui apud Græcos sapientes fuisse dicuntur, Christiam quampiā vitæ vtilem tam paucis elementis conclusisset, quantū in eum effusum esset præconiorum. Poterat sanè optimū hoc summæ cuiusdam prudentiæ videri præceptum, si dictum tantum fuisset, omne nobis opus sic instituendū esse, vt eo tuitionē nostri quàm longissimè extendamus; vtpote quo significaretur & omnē nostram felicitatem operatione contineri, & sic demum operationem Cimbricū operationis nomen mereri, si apta sit ad tuitionem operantis quàm fieri potest longissimè protrahendam. Verùm longè clariùs hac voce exprimitur id, cui suprema est tutelæ mortalium extendendæ potestas, & eius cognitio longissimo superat interuallo omnem aliam mortalium cognitionem. Cùm igitur werc habeat significationis formam, vt ipsam tutelæ exprimat extensionem, atque hæc Christi in cruce pendentis propria esse cernatur; quod quæso conuenientius crucis ligno excogitari queat nomē, quàm illud quo non hæc tantū summa summi operis perfectio continetur, sed modus etiam & forma perfectissimi operis explicatur? Et hęc quidē de werc satis sit indicasse. cuius vocis vim si totam persequi velis, omnē vitæ & ciuilis & Christianæ rationē percurras oportet, propterea quòd rectissimā omniū, quales quales sint operationū, contineat normam. Nunc deinde videamus, ecquid & altera huius

Werck.

secundæ

ſecundæ analyſeos particula, quæ Hout fuit, contineat arcani. Veriſimile enim eſt, in nomine tantæ rei non dormitaſſe nomenclatorem; eoq́. minus ſuſpicãdum, curã vſquam in hoc nomine quercus ab eo fuiſſe remiſſam, quòd tãtam eius in cæteris cernamus diligentiam, vt mihi accuratiùs eam intuenti mentis aciem perſtringat. Hout dicimus & Holt, nec non pro eadẽ re Haut & Halt. In his tamen vt loquendi conſuetudo & dialectus variat, ita nominis ratio in omnibus & certa, & rei ſignificatæ apta inuenitur. Hal idem eſt quod ſeruo, ab Al quod eſt omne, & ſpiritu ad id quod omne eſt ferẽte. Id enim quod rem fert ad omnia, rem conſeruat. Sed de Al in Hermathena; in qua doceo, Al fieri ex natura Alpha & natura Lambda, & eo denotari omnia ſurſum ferri ad id quod omnium eſt ſupremum, & quæ eò non feruntur, nulla eſſe. Quamobrem Hal idem erit ac ſi dicas, ſurſum fero ad ſupremum, eo quòd adſpiratio ſurſum leuet, Alpha ſono ſuo promoueat, Lambda cæli ſupremũ linguæ ſummitate tangat. Quòd ſi Hau dicas, aſpiratio quidem incitabit, A promouebit, V verò latitudinem indicabit; ita vt rurſus id habeas, quod proprium eſt conſeruationis. Sicut enim Hal ad ſupremum nos eleuat; ita Hau ad Au, id eſt, antiquum nos impellit. Porrò quæ cunctis æternæ durationis ineſt cupiditas; ea fecit vt libenter Ou pro Au, & Hou pro Hau efferamus; quo nimirum A motionis elementum in O rotunditate ſua orbiculari perennitatem indicans, mutetur. Eòdem igitur loquendi conſuetudo, litterarum natura, & mortalium vota tendunt. Ex hal fit halt pro ligno; & hau haut pro eodem; quæ in holt & hout citra ſignificationis diſcrimen, ea, quam dixi, ratione tranſeunt. Sed quid hoc ſibi vult, vt lignum à conſeruando dicatur? Quaſi verò non mille aliæ res ſint cõſeruationis nomine digniores? Fateor ſanè, ſi de naturali ligni facultate loquamur, alia eſſe ligno potiora ad ſeruandum: verùm vocum faber aliud quiddam longè diuinius ſpectauit; non illud quidem ſuo, ſed ſpiritus illius lumine, qui auctor eſt omnium vaticiniorum, quique ſolus conſcius eſt eorum quæ Deus ab æterno prædeſtinauit: Nomen itaque ligno inditum non tam ab illa conſeruatione, qua fructibus & materia mortalium vitam ſuſtinet, quàm ab ea ſalute, quam tum daturum erat, cùm in panem cæleſtem immitteretur, & generis humani tutela in ligno extenſa penderet. Vidéſne modò, quàm aptè Wert & Hout conueniant; quàm inſignem duabus ſyllabis abſoluant ſententiam? Quid enim aliud eſt Wart-hout, quàm ſi dicas tutelæ extenſio ſeruat? Quoties igitur de Wert; quoties de hout cogitamus; quoties Wert-hout in mentem venit, toties Chriſti in cruce extenſi recordemur, & eum ſupplices obſecremus, vt primùm à nobis frigidum Draconis venenum expellat; quod & quercus natura veneni reſiſtens, & quercus nomen priore ſui analyſi monet: ac mox frigore depulſo, per tutelam vniuerſorum in ligno extenſam nos ſeruare dignetur. Sed quia nullis verbis, nulla orationis copia vocis huius quercus myſteria aſſequi poſſemus; reliqua pia malumus cogitatione ruminare, quàm ieiuna noſtra dictione efficere, vt minus videantur habere, quàm reuera habent auguſtæ maieſtatis. Tranſeamus modò ad δρῦν, vocem qua Græci quercum appellant. Quàm vbique ſui ſimilis eſt beneficentiſſima diuinæ bonitatis prouidentia; quæ quamuis linguæ diuiderentur & confunderentur, tamen quamplurima voluit vocum ſeruari veſtigia è quibus & prima antiquiſſimorum parentum lingua agnoſceretur, & plurima myſteria reuelarentur. In his eſt hæc etiã vox Græcorũ, qua generatim quáuis arborem glandiferam appellant. Quid trow ſignificet, ac qua inde dialecto tru & Druidę extiterint, modò declaratum. Hinc igitur mox detegetur Δρῦς ex eodem fonte deriuari, & nihil aliud denotare, quàm ea quæ vocis trow ſignificatu dixi comprehendi. Et optima ſanè ratione quercus à trow nomenclaturã habet, eo quòd omnis fides noſtra, omnis fiducia noſtra ad quercũ tendere debeat, & quòd hæc ipſiſſima arbor matrimonij, quod Deus cũ ſponſa ſua contraxit, pronuba ſit; & verè de ea dici queat, quòd Eccleſiam cum Chriſto fido coniugio copularit. Eſt quicquam quod hic deſideres ad rerum & vocum ad eandẽ ſymbolicam rationem ſpectantiũ conſenſum reddendum arctiorẽ? Sed quoniam ex iis quæ prius dicta ſunt, hæc quæ ad δρῦν faciunt dilucidè perſpici poſſunt, nõ eſt cur diutius hîc moremur. Addamus iam vocem, qua in hodiernũ vſque diem Cimmerij quercum indigetant. Eic noſtrates, Eich Sueui glandiferam arborẽ vocant, vnde Eikel ſiue Eckel glans dicitur: cuius clarũ apud Græcos exſtat veſtigiũ, dum ἄκυλον pro glande dicunt: tametſi ſint qui vocabulũ ad ſolam Ilicis

Hout, haut, holt & halt, vnde dicantur.

Hal.

Al.

Hau.

Au.

Δρῦς etymon.

Eick, eich, eckel, eikel.

ἄκυλον.

E siue Ee.

glandem velint referri. fit autē Eit ab E vocali longa, qua nobis vnū, & vnio, & legitimū coniugium denotatur. Forma deriuationis pluribus vocibus est communis, dum è primis vocibus adiecto it vel ich facimus adiectiua; vt ex Ewu, quo æuum denotatur, fit ewwich vel ewwic pro æterno: è luc, quo bona fortuna dicitur, luluch; è trow trowich, & similia è similibus. Eodem modo ex Ee Eeich siue Eeic, & contractè eich siue ec. Vt in nomine quercus & nomine Δρῦς nulla fuissent arcanorum symbola, hic tamen mysterium ingens denotari, non possumus inficias ire. Quid enim virium quercui, vel ad vnionem, vel ad connubium legitimum, si nudam naturalium facultatum habeamus rationem? Aliud igitur latere dicamus necesse est, nisi vocis vel nullam vel frigidam rationem esse dicamus. Atqui id facere non possumus, vt non simul obtusam ingenij nostri vecordiam prodamus. Nam quis non statim animaduertat, symboli hic potiorem, quàm naturæ fuisse considerationem? Porcis aliud in quercu placet, aliud placet cæleste pabulum esurientibus. Hoc nostratis vocabuli faber secutus est: illud sequerentur Epicuræi. Quod igitur illud Vnum est; à quo vniendi naturam quercus mutuatur? Nempe non aliud quàm ipse Deus, qui solus ipsum Vnum dici potest; cum quo quia mortalium genus quercus vnit, illud nomen meretur, quo vniendi facultatem ipsi tributam videmus: & quia non solùm vnit, sed legitimo etiam matrimonio iungit, gemina ratione ab Ee nominari debet. Quando igitur hic supremus est humanæ dignitatis apex, vt cum Christo legitimo coniugio sociemur & vniamur, ipsum nomen eit dignissimum erit summa veneratione. Quemadmodum autem tria diuersa apud diuersos lanigenas nomina demonstrauimus modò ad amussim cum symbolica rerum notatione conuenire, ita & in Hebraico sermone faceremus, nisi pertinacem & odiosam quorundam vereremur morositatem. Quamuis enim אלון apud Hebræos primùm natum videri queat ab איל, quo robustū & forte notari credunt, qua de re nos in nomine אל, quod Hermathema nostra exponit, quid sentiamus declarauimus; est tamen eius pulcherrima in primo sermone etymologia illud reiectis punctis exprimens, quod Latinus diceret omnium mercedem, quod Al-loon nobis denotat. Quicquid enim mercedis à Deo recipimus, id nulli nostro merito, sed totum ex alle cruci Christi acceptum ferre debemus; & est tamen scriptum, copiosam nobis in cælis propositam esse mercedem. Crux igitur siue quercus mercedem omnibus persoluit. in qua sola qui non gloriatur, cum D. Paulus iudicat abominandum. Nisi enim omnia opera nostra cruci Crhristi affigantur, & nos cum Christo vniamur, ita vt ipsius opus omnibus operibus nostris per fidem nostram & ipsius gratiam sit vnitum, & iis bene merendi facultatem impartiatur, frustra mercedem aut hæreditatem, cuius promissionem Abrahæ fides accepit, expectamus. Opera itaque nostra firmissimo fidei funiculo ex cruce suspendenda, si certa spe & fiducia ad eorum mercedem pertingere velimus: atque idcirco quercus optimè Al-loon dicetur, id est, omnium mercedem persoluens. Cæterùm licet hæc interpretatio obuia sit, & ipsis litteris ad vnguem respondens, mihi tamen magis arrideret si quis diceret vocem ex Heil-won corruptam esse, quo vel salutis domicilium denotatur; vel si won à win deriues, id significabitur, quod salutem victoria sua peperit. Quid hac etymologia clarius? quæ clarior tamen euadet, si ex Hermathena discas אל Hebræorum à nostro Heil deduci, quo salus significatur. Restat

Bulot Arabicum vocabulum, vnde, & quid eo denotatur.

nomen Arabicum Bolot; quod nisi corruptum sit ex wal-not, quo nux saleuum significatur, & à quo Balanos deriuatur, id erit quod Vul-hot, quo plenitudinis caput denotatur. quæ interpretatio insignem habet conuenientiam cum cruce, quæ reuera caput fuit omnis plenitudinis, tum temporum à Deo prædestinatorum, tum legis Mosaicæ & allegoriarum, tum omnium oraculorum de generis humani redemptione proditorum. Hinc & alia infinita apud sacros vates, & illud apud Maronem:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Si in hoc ligno auditum fuit extremū illud extremi actus epiphonema, Cōsummatum est, quid absurdi, si quercus Vul-hot vocetur, è primo sermone epitheto conseruato, vti multa passim vocabula conseruata nouimus? Verùm missos faciamus Hebræos & Arabes; illud quæratur, Cur quercus fructus glans vocetur. Interrogarem hic lubenter aut Varronem, aut Festum Pompeium, aut quenquam aliorum qui se de absoluta linguæ Latinæ cognitione iactant, nisi scirem omnem me operam lusurum esse. Nec est cur

Glans, vnde dicta.

cuiquam percontando molesti simus, cùm statim prima fronte Glandes prodant sese à Gai-lant nomen accepisse. Gai quid sit satis est in Gallorum nomine explicarum. Lant verò rerram siue regionem signat. Quamobrem id Gai-lant dicetur, quod facit vt regio placear, iucunda sit, & vno verbo, vt sit Gaia. Hinc hactenus Gallant eum vocamus, qui tam Gaius est vt vel totam regionem iucundam hilaremque reddat. Ceterùm quid hoc ad glandes porcorum pabulum? Delicata potius poma hoc nomen mererentur; quàm ligneæ siluarum nuces, & si quid esset in omni fructuum genere quod hac voce ob præcipuam aliquam dotem dignum esset, certè vuæ hanc sibi suo iure prærogatiuam vindicarent. Non ausim profectò negare, rem ita habere; & interim tamen nunquam fatebor, quicquam à nomenclatore factum citra maximam caussam, quam crebrò non tam ipsi, quàm Spiritui sancto suggerenti notam fuisse existimo; quod si vsquam alibi, hîc maximè crediderim contigisse. Si enim crux arbor vitæ est, quis alius eius erit fructus, quàm Christus crucifixus? Quercus ergo vt arbor vitæ considerata, hunc fructum ferre dicetur; quem qui comederit, viuet in æternum: atque huius solius gratia & beneficio arbor ipsa vitæ nomenclaturam meretur. Quamobrem arboris vitæ fructus iustissima de caussa Gai-lant indigetatur, quippe qui solus facere & soleat & possit, vt regio ea in qua crescit, iucunda sit & Gaia: & Gaia quidē non cuiuis, sed illi, cui placere gaudiū est in vita sempiterna sempiternum. Hic igitur fructus solus est verè Gai-lant, omnem terram patri reddens placentem atq. iucundam; qui de hoc fructu dixit; *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Tota itaque terra per hunc solum patri cælesti Gaia est. Hic est ille primus homini panis, non olim modò, vt imperiti & rudes fabularum interpretes opinantur, sed hactenus etiam in primis comedendus. Hic est panis angelorum, hic est panis qui de cælo descendit, & hic ipse panis est verum corpus Christi, quod nisi comederimus, non habebimus vitam in nobis. Meritò igitur arbor, quæ mortalibus draconis veneno exstinctis hunc fructum erat prolatura, vt arbor vitæ vocata est iam mox à mundi exordio, ita ante omnia secula ad hunc fructū ferendum fuit prædestinata. Ex Gallant igitur Glant per syncopen habuimus, quod vocabulum in glans mutatur, si Latinorum more terminetur; & eum fructum significat, cuius solo solius esu vniuersa terra patri cælesti potest placere, si tessera quidem pro re ea cuius tessera est, poni intelligatur. Porrò quoniam hactenus mirum in modum omnia, & inter ipsa & ad veritatem quadrant; videamus an vlterius etiam hæc symphonia procedat. Diximus quernum robur omnium esse vtilissimum ad solidam domū firmis trabibus colligandam. Eodē modo crux Christi talis est, vt ex ea sola Deus voluerit sponsæ suæ domum ædificare, in qua nisi habitemus, à dracone discerpemur. Manendum itaque nobis perpetuò sub quercu, extra cuius vmbram & latissima tabulata frustra vel quæramus vel speremus salutē. Quod cùm Deus præuidisset, huic arbori præter materiæ firmitatem, eum dedit fructum, vt ab eadem arbore nunquam ad victū quærendū aberrare debeamus. Quid igitur, dices, si Christus corpus suū glandibus cōparauit, num'ne nos sues voluit esse? Certè, si rectè cōcinent omnia, vt glādibus vescātur mortales, sues fiant oportet. Atqui, bone vir, nihil opus est hic magna metamorphosi. Iam enim olim ab Adami lapsu in pecudū naturam transiuimus, inter quas nullas magis cognatas quàm sues habemus, eo quòd in perpetuo vitiorum cœno volutemur, & os semper in terra defixum teneamus, non aliis quàm terrenis sordibus inhiantes. Crebrò repetere cogor illud diuini vatis dictum, hominē se è dignitate sua ad brutā iumentorū deiecisse naturam. atque inde ab eodem alio cani loco: *Homines & iumenta saluabis Domine.* Deinde ipsa litterarum recensio ab omni memoria apud Latinos conseruata, licet ne minima quidem parte tenus intellecta, hominem pecudem esse, testificatione tamen sua perquam luculenta confirmat. Iam nulli pecudum, vti modò dixi, sumus similiores, quàm lutulento sui, gaudenti in quouis luto volutari. qua de re latiùs in Hieroglyphicis nostris. Quamobrem si porci sumus, non malè profectò ab illis primis patribus glandes nobis propositæ sunt ad comedendum: & verò nisi id genus glandibus vescamur, nec verè vitæ restitui possumus, nec restituti in ea permanere. Videamus itaque quando sues & dicimur & sumus reapse, qua voce prisci arcanorū designatores suem nominarint. Memini libellum legere, nescio cuius, titulo tamen tenus Messalæ Coruini, in quo illud est notatu dignissimū, Troiam ab antiquissimis pro sue dici solere,

Glans, Christus crucifixus.

Homo sus, pecudi, immundo comparatur.

Tru siue Trui, id est, sus.

Suis fœcunditas.

Suis vsus in sacrificiis.

Saeres porci.

atque inde Ilio nomen datũ fuisse. Id quidem vnde acceperit nescio; hoc scio verissimè id ab ipso dici, tametsi non vsquequaque vocis integritas sit conseruata. Tru siue Trui hactenus suem quidã vocant, & ab omnibus quondam nostri sermonis peritis ita vocari solere, Gallorum sermo testatur, apud quos in hodiernum vsque diem non alio nomine sus nuncupatur. Quemadmodum itaque Gui vetus visci nomen ab ipsis est retentum; sic in hac quoque voce ab antiquitate Druidarum non recesserunt. Quid verò Tru denotet, non semel modò dictum. Quia ergo nullum animal est quod maiore fide vile suum pabulum compensat, à fide meritò nomen accepit. Vt enim succidiam & lautissima ex eo obsonia, vel sola totam lurconum ganeam expletura, omittam; quod rogo pecus tot fœtus vno partu enititur? quod tot fœtibus vbera præbet? Nec satis vno hominem ditasse partu, bis anno maximum hoc & immane fœnus recurrit. Profectò nulla mea oratio tam queat esse fœcunda, vt suis æquet fœcunditatem; nulla tam suauis, vt eius suauitatem assequatur. Græci γλυκεῖαν, Galeno nostro teste, ab hac dote vocarunt, non vt quidam pessimè interpretantur, quod nihil minus dulce sit, quibus equidem nec linguam fuisse credo nec palatum: frequens suis in prisco sacrificiorũ ritu vsus, & tum præsertim cùm Cererem sibi vellent benignam. Eius rei veram caussam omnes iuxtà videntur ignorasse, & ij maximè, qui propterea ab Atheniensibus huic Deæ eam pecudem scribunt immolari consueuisse, quòd frugibus recens satis esset inimica. Egregium verò Cereri epulum apponunt, qui inimicum animal apponũt. Idem faciant videlicet, si Iudæo ad conuiuium vocato solam suillam dent comedendam. Peruersa est eorum omnium opinio, immò peruersissima, & omnium sapientiorum sibilis explodenda, qui ab odio grati sacrificij petunt caussas. Hoc scilicet illud est quod de Nochi sacrificio legitur: *Odoratus est Iehoua odorem suauitatis*. hoc illud est scilicet primum præceptum in hostiis immolandis, vt sint sine omni macula & vitio. Quod si præpostera illorum iudicia sequeremur, qui gratam ob id Cereri suem putant quòd eam odio habeat, confiteremur necesse est maculas & vitia Deo placere; displicere verò mũdissima quæq. & integerrima. Sed vt nostra mittamus, quid caussæ afferent, cur Venus ferè vbique suem repudiatit, cùm tamen nullũ animal maiore odio persequeretur; & tãtò quidem odio, quanto Adonidis amore flagrarat? Quid? quod iidem cõfitentur, Cereri spicas gratũ olim sacrificium fuisse? Oderit ergo Ceres spicas, an non? Latini omnes puras esse hostias volunt? Qua rogo caussa? Num quia pura Deus odio prosequatur? Porculũ ante decimum diem nefas erat immolare, quia decimo tandem die primùm purus haberetur, ob id, vt Varro auctor est, tum Sacres vocatus. Impuros itaq. Deos omnes faciamus oportet, si ab odio sacrificiorum gratia petenda. Ouidius primùm farre & herbis Deos placari solere docet, quia scilicet illa sua dona odio haberent. Sed audiamus insignem hunc sacrorum interpretem de sacrificiorum initiis agentem:

Antè Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita nauis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, diues erat.
Hic qui nunc aperit percussi viscera tauri
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas merita cæde nocentis opes.
Nam sata vere nouo teneris lactentia succis
Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat pœnas: exemplo territus huius
Palmite debueras abstinuisse caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,

Talia non tacito dicta dolore refert:
Rode caper vitem. tamen hinc cùm stabis ad aram;
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxa est tibi deditus hostis,
Spargit & effuso cornua Bacche mero:
Culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capellæ;
Quid bos? quid placidæ commeruistis oues?

Quid multis? inuenit etiam caussas ob quas bos, ob quas ouis cæsa sit: hæc quidem quòd verbenas carpsisset; ille verò quo mactatus apes gigneret. Interim tamen aliter censet de equo, Soli à Persis immolari consueto:

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum;
Ne detur celeri victima tarda Deo.

En inconstantiam, certissimum erroris argumentum. Veritas per omnia in omnibus vndiquaque sibi consonat, & suauissimam absoluit cantilenam: falsa inæquabilia sunt & salebrarum plena, nec vnquam diu tectum cursum tenere possunt. Repulsis igitur vanissimis his nugis, consentanea cùm ipsi ipsius Scythismi & vlterius Barbarismi antiquitati, tum religioni nostræ proferamus sacrorum exordia. Omnia quotquot & qualia qualia vnquã fuerunt sacrificiorũ genera, ad vnum sacrificium tetendisse scimus; quod tandẽ eo, quod pater æternus destinauit, tempore, in ara crucis est peractũ. Nõ plus ergo rationis qua Deo placerent habuerũt, quàm tantũ, quantum in iis erat similitudinis ad hostiã in cruce mactandam. Quocirca vt pictura tantum vitæ habet quantũ cum rebus viuis habet similitudinis; ita priscis illis sacrificiis tantum erat efficientiæ, quantũ habebant cũ sacrificio crucis cõgruentiæ. Quæcunq. ergo ad hoc non referebantur, ea vana erant & idolomaniæ plena, ad mortẽ, nõ ad vitam cõparata. In primis itaq. quia Christus pura erat hostia & sine omni macula, id in omnibus hostiis non à Iudæis tãtùm, sed à priscis etiam lanigenis est diligenter obseruatum, vt omnes hostiæ puræ essent, & puris verbis & faustis ominibus offerrẽtur. Victima enim ipsum Christum; pecudis mactatio, Christi mactationẽ; victimę puritas, immaculatam Christi puritatem; sanguinis aspersio, sanguinẽ Christi nobis aspergendum denotabat. Nunc vt multa in Christo considerantur, & de mortis eius efficacitate variis modis loqui possumus; ita multa fuerunt & varia sacrificiorum genera, omnia illa quidem ad eundem scopum relata, sed diuersis viis eòdem tendentia. Quamobrem si illorum facta fuisset collatio, illud optimum fuisset habendum, quod maximam haberet similitudinem cum Christo immolando: quandoquidẽ illæ optimæ sunt & laudatissimæ imagines, quæ rei, cuius imagines sunt, quàm maximã similitudinem oculis offerunt. Hanc rationem prisci lanigenarũ pontifices secuti, ouem hostiam maximam dicerunt; non illam profectò corpore maximam, sed maximam similitudine ea, quam haberet cum illo cuius simulacrum gerebat: quãquam nihil dubito, quin, cur maximam dicerent, ignorarent. Et fit ita plerumque, vt quorum ratio non extat, ea diutius perdurent, quàm illa quorum caussas cognitas habemus. Nunquam illis dixerat D. Ioannes Baptista: *Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi:* neque audiuerunt Esaiam oracula diuino ore detonantem; & post alia hęc de Christo vaticinantem: *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet:* attamen à maioribus suis acceperant, ouem hostiam maximam esse, tametsi corporis mole longè à tauro superaretur. Quis ergo tam ingratus, tam iniurius, tam impius cõtra Ianum & Comerum & cæteros parentes nostros esse velit, vt eos neget quicquam veræ religionis à patre suo Nocho discere potuisse? immo quis tàm absurdas, aut potius insanas opiniones amet, vt tam sacrilegã de illis suspicari velit, quibuscum Nochus postremam suam peregit ætatem? Nos nihil dubitamus, quin constans priscorum rituum consuetudo, ab omniũ seculorum memoria semper obseruata, ad Nochi & superiorum doctrinam debeat referri. idque eò minus in dubiis ponimus, quò magis absurda ab illis dicuntur, qui veterum sacrificiorum caussas hactenus explicarunt. Cereri ergo suem immolabãt, eo quòd Deæ omnis omnium satorum vbertatis præsidi nihil aut similius aut gratius putarent: Nam si Deus sibi similes diligit maximè, nihilque est porca fecundius; cur negemus hoc animal ipsi fecunditatis Deæ plurimũ placere? Nec est profectò è quo certius diuini amoris

Sacrificiorũ varia generã ad vnum sacrificium in ara crucis peractũ tetẽderunt.

Ouis hostia maxima.

Suem Cereri immolarunt veteres.

sumas argumentum, quàm si cernas quamplurima Dei in quempiá beneficia exstare. Cùm igitur sus plurimos alat & educet fetus, non potest non iudicari & Cereri simillima esse, & plurima à fecunditatis Dea beneficia accepisse. Nec alia caussa porca Magnæ matri offerebatur, quàm quòd ipsa veluti porca quædá maxima & plurimos ederet fetus, & editos largis vberibus educaret. Quo verò maior esset hostiæ & Deæ similitudo, suem prægnantem vetustissimi immolare cósueuerunt, propterea quòd terræ vis, quæ Cybele vocatur, perpetuò prægnans sit, atq. adeò semper & pariat alia, & alia parturiat, nullo vnquá partu, nullo vnquá fuctu exhaurienda. Quòd si vetustá Phrygú linguam cósulas, deprehendes suem Magnæ matri tam gratá fuisse, vt inde nomé Cybeles acceperit.

Porca quare immolata Cybela siue Magna matri.

Cut & Cud vocabula quid significent.

Cut enim proferimus, dum porcos cóuocamus: qua eadé voce membrú muliebre denotatur, & ab hoc quidé, nomé ad porcos transiisse videtur. Quæ verò nominis sit caussa, quæq. eius ichnæa conuersio, coniici à linguæ nostræ peritis, quàm explicare malo. A Cut fit Cud, pro grege, quod Allemani Kutt scribunt; propterea quòd nullú animal celerius quàm porcus gregé compleat, vtpote cuius genus vno partu vicenos aliquando fetus dare cósueuerit. Cósiderata igitur ratione, tum vtilitatis, qua suilla caro familiá sustinet; tum larga copia, quam geminus & numerosus quotannis partus adfert; visum est priscis, vt ingens terræ vis, qua mortalium genus immenso rerum omniú cumulo quotidie beat, nomen ab hac voce Cut acciperet, ac Cybele à grege cóplendo vocaretur. Cud-uele enim idé est ac si dicas, gregé multiplico & numerosum reddo. è quibus vocibus exépta ea littera, quá crebrò sermo noster eximit, Cuuele existit: quod, si Græcis litteris scribas, Cybele fiet.

Cybele vnde dicta, & quid denotet.

Ex Vader Vatr, ex Moder Moer, & similia infinita è similibus formamus: atque ita nihil miri, si propter compositionis lenitaté Cubelen dicamus, pro ea diuina benignitate, qua Deus greges auget ac numerosa sobole promouet. Hoc itaq. Deæ nomen; hoc sacrorum rituú, quibus pecudum incrementa petebantur, exordium; hoc principium fœdæ superstitionis, qua Berecyntia mater colebatur. Quando enim priscis illis sæculis armentis & gregibus nomine Cud cóprehensis, omnis diuitiarú census constabat, atq. iis numerosis reddendis Cybele præsidere dicebatur; eò ventú est insaniæ, vt hæc Dea non alia modò à summo Ioue, & mater brutorum animantium, sed mater quoque Deorum crederetur. Qua enim in re vota mortaliú summam collocabát felicitatem, in ea omnes Deos contineri arbitrabantur. Hinc Epicureus Lucretius:

Quare Magna Deûm mater, materq́ ferarum
Et nostri generis hæc dicta est corporis vna.

Optimè, me Dius fidius, dixisti Lucreti, nostri corporis hanc matrem esse; quandoquidem non aliud quàm suillú corpus habemus, tum quia caro humana carni porcinæ sic similis est, vt non similius ouum ouo; tum quia haud secus ac sus perpetuò in luto mortales volutantur. Nam quid aliud est diuitiis accumulandis, vanis honoribus ambiédis, ventri & gulæ pacandæ, aliisq. vitiis horum fœditati vel famulantibus vel annexis perpetuò studere, quàm in terrenis sordibus demersum sepultumq́. semper iacere? Nó tamen infitias ibo, honestam rei domesticæ multis gregibus & armentis augendæ rationem & nunc iniri posse, & olim ab Abrahamo, Isaaco & Iacobo, cæterisq́. vetustis cùm aliorú, tum Israëlitarum patriarchis initam fuisse: verùm id aio atq. contendo, nos reuera pecudes fieri, dum in diuitiis terrenis scopum vitæ nostræ collocamus. atque idcirco mihi eorum opinionem non placere, qui pecuniæ nomen vel ab eo ducunt, quòd nummi primùm pecu notarétur, vel quòd in pecudum locum, quibus olim rerum necessariarum emptio fiebat, successerit, cùm ego eam potius caussam veram existimé, quòd per pecuniæ studiú homines pecudibus vniátur.

Pecunia vnde dicta.

In diuitiis enim coaceruandis lubricus admodum locus est, & tam lubricus & procliuis ad ruinam, vt nusquam videá præcipitiú, per quod humana ratio rectiùs in naturá labatur belluiná. Quid ego huc Euágelij aduocé testimonia, quid exépla, quid alia veritatis arguméta, quando nihil hac re clarius est; nó apud Christianos modò, sed apud exteros etiá: inter quos Maro sic exclamauit:

—— Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Non mirum igitur è diuina gregum magno numero augendorum gratia, quam Cybelen interpretamur, homines prolapsos esse in fœdam idolomaniá, & ad corruptú animi sui sensum id Mámonę applicuisse, quod à maiorib⁹ Deo fuerat tributú. Vt auté Cybele

gregibus

gregibus armentisque præerat, ita Ceres omnibus satis promouendis. quod tamen nomen per S scribendum esset, quoniam ex Sei & rees componitur Seirees, quod idem est ac si dicas, sementem exsurgere faciens. Ex duobus igitur Dei nominibus, quorum altero pastores, altero agricolæ in votis concipiendis vtebantur, duæ falsæ Deæ cacodæmonis fraude exstiterunt; quarum prætextu miseros mortales à Deo vero ad sua scelera variis insanorum rituum modis colenda & adoranda pertraxit. Quo tamen aliqua ratio subesse videretur, eam seuit apud homines falsò sibi sapientiæ nomine placentes opinionem, Cybelen ipsam terram esse, atque idcirco velut omniũ animaliũ matrem ac nutricẽ sanctè pieq; coli oportere: quasi verò vis aliqua diuina ipsis esset attribuenda elementis, non ei qui elementa creauit, conseruat, & quicquid in iis fit, spiritu suo omnia permeãte, solus operatur. Eius enim solius in omnibus volũtas & efficacitas adoranda. & vt sint spiritus quidam eorum quæ in elementis fieri cernuntur, administri, iis tamen non alius exhibendus honor, quàm qualis creatis à Deo potestatibus debetur, qui longè ab eo distat, vt vllo modo diuino cultui soli Deo tribuendo sit conferendus. Hinc illud est quod D. Paulus in eos inuehitur, qui in elementis mundi illud sibi numen fingerent quod adorandum putarent. Insanam profectò ex eo fabulatum telam contextam videmus, quòd Cybelen homines linguæ Phrygiæ imperiti, terram sint interpretati, & multo deinde insaniora ex eorum accesserunt dementia, qui nescio quam sibi in terra diuinitatem somniarunt. quę quia nec huius loci sunt, & prolixum alioquin examen postularent, nunc missa faciemus: aliàs fortassis, si tempus superetit, latiùs ea persequemur: non quòd in iis aliquid sit aut vtilitatis, aut cum Cybeles nomine conuenientiæ, sed vt perspicuum fiat, ab aliis nomina diuina, ab aliis ea processisse, quæ posteriora secula de Cybele, de Cerere, & aliis id genus non intellectis nominibus, ad demẽtem idolomaniam vel exstruendam vel confirmandam somniarunt. Nostro proposito sufficit, Cybeles nomine non aliud in Deo vocari, quàm eam benignitatem qua greges & armenta numerosa redduntur, quam siue Hebraica, siue Cimbrica, siue Latina, siue Græca indigites voce, parui, aut potius nihil refert; id modò teneas, nullum falsum numen è diuina gratia fingi oportere. Quando igitur non alia huius nominis Cybeles vis est, quàm vt Dei gratiam, qua pecoris numerum auget, designet, non malè vetustissimi illi Cybelæ suem obtulerunt, quo nimirum de victimæ tum natura, tum prisco nomine Deum blandè monerent, vt perinde atque hoc animal numeroso fetu pastores beat, ita & ipse sese in omnibus & gregibus & armentis benignum præberet multiplicis fecunditatis auctorem. Nec aliter sacrificij ratio subducenda, cùm Cereri, quæ satis erigendis præsidebat, sus immolabatur, quàm si Deus rogatus fuisset, vt seminum omnium terræ commissorum resurrectionem & vbertatem promoueret. Nec verò alia de caussa Phryges vrbi suæ Troiæ nomen dederunt, & dum eam conderent, suem fortassis immolarunt, quàm vt fausto & vocis & sacrificij omine, vrbi à Deo omnium rerum vbertatem impetrarent. Nunc itaque ad propositum nostrum reuersi, examinemus quàm rectè Cimbricum suis nomẽ cum glandis esu quadret. Diximus Christum quercus salutiferæ fructum esse, & idcirco glandi nomen datum, quòd conuiuam Deo patri gratum reddat. addamus nunc sues ea de caussa rectè nomen à fide accepisse, quòd nisi cum fide glandem comedamus, nullam ex ea vitam simus consecuturi. Quamobrem vt quercus homini arbor vitæ sit, & eius fructus reuera glans, id est, regionem gratam Deo reddens, necesse est sese talem præstet, vt Cimbricum suis nomen, quod est Trui, mereatur, quod non fiet, nisi & ipse fidus sit, & quemadmodum sus, copiosum proferat fructum. Fides enim non est Trouw vocanda, nisi fida sit, & pro semine diuinitùs accepto vberem fructum reponat. cuius rei clarius est in voce apud Latinos vsurpata argumentum, si frigida Ciceronis neglecta etymologia, diuiniorem eius agnoscamus ortum, quem cernes, si quid Wi-dit significet, ex partium, è quibus componitur, notatione diligenter expendas. Deprehẽdes enim omnis dilationis, omnis expiationis, omnis sanctificationis incremẽtũ ac feliocem progressum fidei nomine designari: & altera item eius ratione admoneri, illa nobis per fidem exponi, quæ longè lateque à cognitione nostra distant, ita vt non fuerit exigui momenti, Dium à vetustissimis Sabinis, fidij nomenclatura inuocari solere, si tanta quidem in fidei compositione vis latet mysteriorum. Verùm non est nobis equus in hunc campum admissis habenis agendus, in quem

Ceres vnde dicta.

Troia vnde dicta.

Fides vnde dicta, & quid denotet.

si semel

si semel inuecti fuerimus, vix video quādo tandem gradum reuocare possimus, tam immēsum sese ingentium spatiorum æquor oculis offert. Quamobrē satius fuerit Troiæ nomine contentos, è quo Troiam Græci fecerunt; illud vnum annotare; quòd dum suibus & in nominis & glandis edendæ cōmunione cōparamur, operā dare debeamus, ne in fructu pro glandibus reponendo, minus quàm sues fidi simus. Mirum profectò & sui & glandiferæ arbori, ab eadē voce Tru nomen contigisse: verùm in tanta symbolorū omnium consensione vix video quid vlteriùs admirari debeamus, cùm omnia ferè iuxtà ac singula stupendi cuiusdam artificij esse videantur. Diximus modò de quercus nominibus, quibus Latinum glandis nomen adiectum, omnia reddidit cùm inter se arctiùs deuincta, tum symbolicæ rationi aptiora. Verùm quamuis hæc vel diuinissima queant videri, longè tamen omnia excedit ipsum viscum, si tesseræ rationes discutiantur, in quibus cùm illa sint, quòd nec è terra procreetur, nec alatur, nec vlla vi frigoris vel folia vel virorem deponat, nec non principem hominis partem à morbo caduco & liberet & seruet; tum hoc omnium est supremum, quòd nos fructus visci Deo conglutinet. cuius dotis ratione optimè Spiritus sancti amorem quo Christo & medio Patri copulamur, exprimit: quo solo tanquam tenacissimo visco Deo conglutinamur & vnimur; ad quam vnionem dilatatio, expiatio, & sanctificatio per Gallicum Visci nomen denotata necessariò consequitur. Videamus ergo, an Latinū quoq. nomen aliquid celet arcani. Neminē vel audire, vel legere memini, qui rationē huius vocis aut explicet, aut explicare nitatur. Nobis ipsa rerum consecutio rectum ad veram originem iter demōstrat. Gemina enim sese mox nominis caussa patefacit; altera, vt Viscum ex Wits-con fiat, quo illud intelligitur, quod dilatationis, expiationis & consecrationis notā præfert: Con enim & Conbe, idem est quod notum reddo. Altera, vt Viscum fiat Wis ton, quod idem ac si dicas sapientis notam. Verus enim sapiens est ipse Christus, qui solus sapit & scit patrem, atque inde Sapientia vocatur. Quamuis autem prima statim fronte aliud prior, aliud posterior expositio reddere videatur; vtraque tamen & eòdem tendit, & in eodem terminatur. Nam nemo mortalium sapiens est, nisi ab ipsa sapientia, quæ est Christus, expietur atque consecretur. Non est igitur aliud inter wi vetus Gallorum nomen, & Viscum discrimen in significando, quàm quòd prius consecrationem, posterius consecrationis tesseram nobis exprimat. in quo duplex digamma in simplex mutari, nihilo magis mirum, quàm ex Werg-obzet fieri Vergobretum. Cùm igitur Viscum quercinum supremam venerationis dignitatem apud Druidas sortiretur; necessariò nobis fatendum, ipsam sapientiam reuera vitam esse, atque arborem vitæ, arborem sapientiæ alio nomine dici posse: sapientiæ quidem non cuiusuis, sed illius, quam solus Christus dilatando, expurgando, sanctificandoque confert. Hinc perspicuum, solius visci beneficio, occultissima quæque nobis reuelari, & ea patefieri, quæ nemo citra eius opem videre posset. Doctissimè ergo Virgilius aureum Æneæ ramum visco comparauit, &, ni me fallo, ad hanc Druidarum & religionem & sapientiam alludit, dum quæ apud inferos geruntur, exponit. Ex his modò liquere puto, cur Viscum ad fecundirate m valere, & cur venenis resistere diceretur. Quid enim fecundius in nobis, quàm Christus? quod rursus aliud aduersus draconis venenum alexipharmacum, quàm Christus? Quòd autem sextam lunam obseruant in visco desecando, id non tam ad Lunę cursum referendum, quàm ad numerum Venereum, qui in magno totius durationis mundanæ annò sextam ætatem, vti in hebdomada sextum diem, & in hoc sextam horam designat; verum nimirum tempus, quo diuinum illud germen è cælo delapsum, in arbore vitæ in summo esset futurum rigore, id est, quo temporis momento Christus esset in cruce suspendendus. Habemus igitur nunc arborem vitæ. & cuius vitæ? Eius nempe, quæ in sapientia tota absoluitur, de qua Christus, ipsa nimirum sapientia, *Hæc est*, inquit, *vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum.* Huius sapientiæ, quæ sola sanctificat, quæq́ ipsam facit vitam æternam, viscum tesseram gerit, & sic tesseram esse Latino vocabulo profitetur. Porrò quando quercus arbor vitæ est, quo rogo, nomine aptissimè ea vocabitur silua, quę tota quercubus cōstat? Dodonam & celeberrimam & antiquissimam omnes vetusti scriptores cōfitentur, nec, vnde hoc nomen sortita sit, nouerunt. Sunt qui Dodonen nympham fuisse scribant, verùm nullam probabilem adferunt vel historiam, vel fabulam, vel nominis rationem. Dooi-don idem est quod

Visci vocabuli etymon.

Dodona vnde dicta.

est quod mortem frustror. vnde per litteram mediam Dodona silua ea fuit nominata, quæ illud arborum genus haberet, quo mors aliquando frustranda esset. Quæ, rogo, nomenclatura aptius eum exprimat lucum, qui totus vitæ arboribus sit consitus, quàm ea qua fore denotetur, vt mors finem suum non assequatur? Nihil itaque aliud sunt oracula Dodonęa, quàm oracula Christiana, quibus vita promittitur sempiterna. Si quęramus igitur antiquissimum Druidarum, ad ipsum vsque Nochum erit adscendendum, & deinde per Sethinos ad ipsum Adamum perueniemus, & tandem origo venerationis, qua quercus & viscum colebatur, ad ipsam arborem vitæ pertinebit: quæ vt arbor vitæ erat prædestinata ab æterno; ita non antè vitam homini erat datura, quàm Christus Cherubim & versatilem gladium à Paradiso remouisset. Dodonæa oracula.

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

FRANCICA

IOANNIS GOROPII BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

AD
SERENISSIMVM
ET CHRISTIANISSIMVM
REGEM HENRICVM III.
FRANCIÆ ET POLONIÆ.

CVM IN MANIBVS meis varia opera Ioannis Goropij Becani essent, Christianissime Rex, quibus cogitabam dare lucem; visa mihi est peropportuna occasio declarandi animi mei studiiq. erga potentissimum regem. Teneo enim memoria & æternùm tenebo, heroicam illam & insignem liberalitatem animi: qua me post cladem Antvverpiensem Lutetiam venientem M. Tua ita est complexa, vt vltrò ac sponte honestissimũ mihi Typographi Regij munus detulerit, cum descriptione stipendij priuilegiorúmque liberali & vltra votum. Quod beneficium nisi maximi æstimem, stultus sim: & nisi agnoscam prædicémque, ingratus. Itaque libenter & meritò, cùm Francica Io. Becani, viri dum vixit magni, vulgarem: titulo ipso admonitus, opus hoc mittendum censui ad magnum Francorum Regem. Confido au-

tem & opere ipſo delectatum M. T. iri, in quo multa nec protrita ſunt de origine celeberrimæ gentis: & certè animum meum gratum illi futurum. qui pro copia opibúſque teſtatum relinquere deuotum ſtudium ſuum & beniuolentiam voluit. Deus opt. max. Maieſtatem T. cum regno incolumes tranquillóſq. conſeruet.

T. M[tis]

ſeruus humillimus

Christoph. Plantinus.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN FRANCICA.

C.

Coo-

Latium

Pais-

T.

V.

W.

X.

Z.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

IO. GOROPII BECANI

FRANCICA.

LIBER I.

QVANDO nihil absurdius vmquam iudicaui, quàm genti cuipiam proprium nomen ab alterius linguæ hominibus mutuari; si vnde Franci nominentur quæratur, sciendum antè qui fuerit vernaculus Francorum sermo, quàm gentis noméclatura ad rectam rationem vocetur. Qua in re, vt à confessis exordiamur, illorum temporum auctores consulemus, quibus primùm illustres apud Romanos euaserunt; primordiis eorum quæ controuersiæ plena sunt, necdum in testimonium aduocatis. Fuerunt eorum quidem arma Gallieni tempore Posthumo in Gallia imperij ius & insignia occupanti auxiliorum non minima pars. Verum eius rei Trebellius Pollio sic meminit, vt Celticas quidé & Francicas copias distingueret; sed cuius gentis Franci essent, non exponeret. Quamobrem Procopius audiatur, æqualis eius ætatis qua eorum vires maximè fuerút nobilitatæ, qui primo De bello Gotorum libro eos qui tum Franci vocabantur, ait olim Germanos nominatos fuisse: cuius sententiæ Agathius quoque subscribit, veterum se testimonio stare indicans. An verò superiores, vt nunc vocantur, an inferiores fuerint Germani, qua in re non pauci aberrarunt, diligenter consideretur necesse est. Flauius Vopiscus Syracusanus, proximus nominis eorú apud Romanos illustrationi, Francos, Germanos & Allemannos in vita Probi vt apertissimè nominibus distinxit, ita Francos dixit inuiis stratos paludibus. qua nota satis dedit intelligendum, Francos omnium infimos & Oceano proximos fuisse. Iam piraticam exercere & omnes oras maritimas vexare, cui, rogo, genti conuenit alij, quàm ei quæ Oceani littora teneret? Atqui Francos id facere consuesse, plurima sunt testimonia, quæ suo pòst loco commodius opportuniusque citabuntur. Hoc loco satis esto, Francos Oceani accolas fuisse, & eos quidem Batauis proximos, quorum regionem frequentissimè priùs incursarunt, quàm reliquas Romanorum prouincias inuaderent; vti latiùs iam mox docebo. Nunc igitur ad nominis interpretationem.

Veterum auctorum de Francis sententia.

Franci Oceani accolæ, & Batauis proximi.

SVNT qui ex Manethone Anniano, vanissimo nugiuendo, Francum Hectoris filium faciunt; quibus propterea nihil respondebo, quòd in Croniis meis satis claris argumentis hunc impostorem falsi nominis conuicerim; in quibus vnà aperui, non pluris me facere Hunnibaldum quàm imperitissimum mendaciorum textorem. Et quamuis hi figmentorú in Originibus architecti Francum Troianum dicant, nihil tamen de nominis ratione scribunt, atque idcirco nihil faciunt ad hanc nostram quæstionem. Ado Archiepiscopus Viennensis nominis caussam à Græcis petendá putauit: Francos lingua Attica, inquit, Valentinianus Imperator à feritate & duritia atque audacia appellari primus voluit. Scio equidem φάραγγας Græcis terræ cauitates à vehementiore aquarum impetu ruptas vocari, & hinc φαραγγώδης id quod præruptum est, & aut torrentibus aut alia aquarum violentia excauatum, dici: sed quid hoc ad Francos, qui non, veluti eiusmodi prærupta loca, alienis iniuriis patebant; verùm contrà, non secus atque subiti & impetuosi torrentes, omnia obstantia proruebant & deturbabant, atque ea de caussa χείμαρροι potius quàm φάραγγας Atticis nominandi? Ceterùm vanum sit & superuacaneæ diligentiæ prolixiùs de hac sententia disputare, quandoquidem & ante Valentinianum Francorum nomen historiarum monumentis celebretur, & ab omni ratione alienum sit, Germanos nomen sibi voluisse perpetuum esse quod ab hoste sumpsissent, & id quidem nulla cum Attica lingua, è qua acceptum dicitur, affinitate coniunctum. Condonet igitur mihi Ado si contrà sentiam, & vocem

Francorum nominis etymon.

 de Ger-

de Germaniæ inferioris lingua interpreter, in qua primùm Franci Romanis innotuerunt.

Franci à qua libertate nomen acceperint.

IN primis id plurimorum confessione & ferè omnium constat, Francos à libertate nomen accepisse; verùm non item apud omnes notum est, quæ vel libertas hæc fuerit à qua nominantur, vel quo sermone ita vocentur. Antonius Coccius Sabellicus, fabulosos antiquitatum scriptores secutus, hac de re ad hunc modum sententiam conclusit: Habuit Troiana manus, quæ illum secuta est, luxuriosa incrementa, tenuitque sedes quas à principio sortita est plures ætates; postremò Alanis res Romanas infestare adortis, Valentinianus Cæsar edictum proposuit, vt quicumque hominum Alanorum conatus infringerent, decem annos omnium immunes essent tributorum, Sycambri eam gentem bello adorti victos excidio dedêre, suntque ob id meritum in decem annos libertate donati, Francorumque nomen adepti. Francos Itali liberos appellant. Hæc ille, Aimonis, siue, vt aliis vocatur, Annonij fortassis auctoritate nixus. Sigebertus Abbas, vt idem ferè de Valentiniano tradit, ita Francos non liberos, sed feroces ex Attica lingua, totis Athenis reclamantibus, interpretatur; quod quamuis indoctum sit & à Musis alienum, nihilo tamen absurdius est eo quod Sabellicus vetustiorum narrationi adiecit, Francos nimirum ab Italis liberos dici. Sit sanè ita: quid inde? Num fortassis ex antiqua Romanorum lingua Itali hoc nomen retinuerunt? Minimè; quando nemo Latinorum eo vsus deprehenditur, nec quicquam habet cum vlla omnino voce Latina cognationis. Nihil itaque ad rem aut ad veritatis saltem examen quòd Itali hoc tempore liberos, Francos vocent; cùm Valentiniani tempore necdum ita vocarint; nisi fortè vel Franci vel Goti ante Valentinianum Italiam coëgerint sermonis Germanici vocabulis vti, cui omnis historiæ fides repugnat. Iam quis vates Trebellio Pollioni qui sub Constantij imperio historiam scripsit, prædixerat fore, vt Valentiniani iussu Germani Franci vocarentur? Atqui hic tamen & in Gallieni & in Probi vita claram Francorum facit mentionem, nihil, vt opinor, minus cogitans quàm in scriptis suis tam negligenter quosdam versaturos, vt Francorum nomenclaturam ætate sua facerent recentiorem. Quid Nazario apud Constantini filios orante ineptius fuisset, si Francos eos nominasset quos adhuc nemo mortalium sic dici audiuisset, immò quos multo post Cæsarum horum & ipsius Nazarij panegyristæ mortem Valentinianus tum libertate donaturus, tum ab ea vocaturus esset?

Franci cur dicantur qui liberi sunt.

REIECTIS igitur his figmentis, vti vanissimis & longè lateque à vetustiorum fide dissidentibus, saniora adferamus. Francos liberos vocari, quamquam non ij tantùm qui Teutonici sermonis periti sunt, nouerunt, sed omnes etiam illi qui sermonem habent è Germanico & Romano permistum; neminem tamen hactenus vel legere vel audire memini, qui qua de caussa liberi hac voce nominentur, explicaret.

Vrancos scribendum, non Francos.

Nos ex inferioris Germaniæ sermone hoc nobis sumimus, vocem non per F, sed per V consonantem in principio scribendam: quo quidem modo & hactenus à nostratibus pronunciatur, & in omnibus vetustis Brabantorum annalibus scripta inuenitur: quod equidem non monuissem, nisi ad nominis caussam reddendam necessarium putassem. Quamuis enim quæ per V consonantem Teutones pronunciant, ea superiores Germani per F proferant; nobis tamen inter has litteras distinguendum diligenter, ne in originibus quærendis aberremus. Viciniam cognationemque inter eas maximam illam quidem agnoscimus, & alteram in alteram apud nos etiam frequentissimè transire scimus; verùm in huius vocis, de qua agimus, fabrica earum permutatio notionis discrimen adduceret, si accuratè discuteretur. Ver nobis duplicem habet in sermone vsum, alterum dum procul siue longè significat; alterum, dum in compositione pro Per Latinorum, vel Re collocatur. Ranck autem idem est nobis quod palmes siue ramus longè sese extendens, à Rat vocali breui pronunciato, quod præteritum est imperfectum à Ret / idem quod extendebam vel extendebat significans. Hinc Ver-rant idem quod palmites longè porrigo & extendo. Vnde syncoptôs Vrant is dicitur qui palmites suos instar fecundæ luxuriantisque vitis procul in omnem partem extendit, nullis angustiis inclusus, quo minùs quò velit brachia sobolemque suam propaget; quod quia

Ver.

Ranck.

Ret.

Vranck.

quia summæ cuiusdam est libertatis, vsurpata vox est non pro eo qui solum liber est & nullius potestate constrictus, verùm pro eo qui libertate ea fruitur, vt non suis modò queat pro eo ac velit vti; sed in alios quoque manus suas porrigere, vt ab iis etiam quæ sibi necessaria putat, accipere possit. Magnæ profectò libertatis, ne dicam licentiæ, hæc fuit professio, non solùm se liberos, sed & Vrancos vocare: qua nomenclatura satis significabant, quò studia sua tenderent, quidque sibi tribui à finitimis vellent.

Non malè itaque cum ipsorum nomine Græcorum prouerbium quadrabat, Φράγγον φίλον ἔχῃς, γείτονα μὴ ἔχῃς; id est, Francum amicum habeas, vicinum non habeas; *Francũ amicum, non vicinum habeas; Græcorum prouerbium.* quod Caroli Magni scriba memoriæ prodidit. Quis enim eum sibi vicinum velit, qui nullis terminis, nullis limitibus se velit coërceri; & adeò ab alienis non abhorreat, vt nomine etiam suo profiteatur se talem esse, vt longè brachiis suis omnia comprehendat? Germani & Thungeri sese ab eo nominarunt, quòd viri essent & natura & institutis ad quærendum congregandumque facti; à qua appellatione non multum Franci videntur recessisse, dum sese à propaginibus longè proferendis vocauerunt. Sueui, Allemanni, & Germani superiores palmitem alio nomine vocant, ita vt minimè possint de suo sermone libertatem in Franci nomine inuenire. Ab eadem tamen origine Rancken acceperunt, quo vtuntur pro eo quod Latinis est Pandiculari, propterea quòd corpus in eo membrorum positu brachia velut palmites extendat; quorum de lingua si vocem interpretaremur, Franci dicerentur ij qui longè pandiculantur: *Rancken Germanis superioribus est, Pandiculari.* quæ corporis motio tantum abest vt strennuis viris potuerit placere, vt ignauiæ desidiæque certissimum sit in hominibus non male valentibus argumentum, vtpote à crudis humoribus & flatibus, qui in otio & sedentaria vita congregari solent, proficisci ferè consueta. Nec video qui nomen huic corporis affectioni attributum idoneum videri possit, vt ad strennuam brachiorum extensionem transferatur, cùm ipsa pandiculatio in tota Germania non minus indecora quàm ventris crepitus habeatur.

Vrancus ergo Teutonum sit vocabulum, siue earum Germaniæ gentium qui ad Oceani littora commorantur; apud quas aliud Fer-rant quàm Ver-rant notat; quorum hoc quidem illius est quam exposui notationis, illud verò pulcrum palmitem signat, cùm hactenus etiam Angli, olim Vrancorum finitimi, nunc Britanniæ incolæ, Fer pulcrum vocent, de vetusto nimirum sermone, quem varia nationum permistio plurimùm immutauit. *Fer.* Non displiceret hæc quidem interpretatio, nisi Vrancum viderem apud omnes pro libero dici: quæ notio huic vocis compositioni non conueniret.

Nostrates cùm quemquam omnibus modis liberum notare volunt, Vri en vrane dicunt, indicantes non solùm liberum esse quem Vri vocamus; sed etiam Vrancum, id est, plus quàm liberum, vt ex vera nominis ratione constat. Quemadmodum autem pro Vranco Francum Allemanni dicunt, ita pro Vri, Frei pronunciant: quem morem ad Latinam quoque linguam plerique eorum trahunt, pro vita, fitam; pro vino, finum; & similia pro similibus proferentes. Sed de his satis, præsertim apud nauseabundos nostri sæculi stomachos, quibus nihil placet vel Teutonici sermonis vel id genus minutiarum, quas ego tamen eo sector auidiùs, quòd citra harum adiumenta doctissimos quosque turpiter labi cernam; nihil interim faciens alta illa supercilia quæ ad humilia hæc sermonis nostri rudimenta ne semel quidem sese submittere dignantur.

Ex his modò liquere puto, Vrancos minimè dictos esse ab illa libertate qua eos Valentinianus Imperator donarit; nec itidem simpliciter à libertate, sed à palmitibus suis liberè quouis extendendis & propagandis, quod longè Latinæ vocis notionem excedit. Quamuis verò Vrancus, non Francus sit vocandus, dabimus tamen hoc receptæ aliarum gentium consuetudini, vt Francos quidem Allemannorum ritu dicamus; veritatem tamen in antiquitatibus inquirendis ex nostra lingua æstimemus. Non aliter autem in Franci nomine accidit atque in Germani, vt nouum videatur, *Franci nomen esse vnum de antiquissimis.* cùm tamen sit vnum de antiquissimis. Vt enim alibi docui, Germanorum nomen

 apud

apud Herodotum in exercitu Persarum recensendo inuenlri ante multo quàm Romani Thungeros nouissent; ita iam demonstrate conabor, apud vetustissimos Græcos non omnino ignotum fuisse præclarum Francorum nomen, tametsi nec notatio intelligeretur, nec satis perspectum esset ad quam gentem pertineret.

V consonanti qua littera apud Græcos optimè substituatur.

Primùm itaque, hoc quod modò ostendi statuto, quærendum, quinam rectè apud Græcos Vrancus scriberetur. Cùm enim V consonante careant, alia ipsis littera in eius locum est substituenda; quam alij aliam acceperunt, & inter eos illi minimè mihi probantur, qui diphthongum ου loco eius substituerunt, pro Valerius οὐαλέριος dicentes. E diuerso antiquissima linguarum affinitas mihi persuasit, recentiores Græcos optimè facere, dum pro V consonante βῆτα suum substituunt, cuius lenior sonus, qui nunc Græcis omnibus est in vsu, proximus videtur: quem ante quadringentos & plures eo annos ita placuisse video, vt illi etiam qui elegantissimè litteras Græcas pingebant, pro βῆτα figuram V consonantis delinearint. Quamuis autem florentibus Græcorum & deinde Romanorum rebus sonus ipsius βῆτα alius videatur fuisse, quod cùm ex aliis, tum ex voce *bini* apud Ciceronem nobili colligi potest; vetustioribus tamen & ipsi sermonis ortui proximis vel duplex litteræ sonus videtur fuisse, vt hactenus est Hebræis, vel is qui non longè à nostra V consonante discederet; cuius indicium est, ne pluribus exemplis sim molestus, conuenientia harum vocum: Vis, Græcis βία; Vado, βάω; Volo, βούλομαι; Viuo, βιόω; Voco, βοάω; Voro, βοράζω; & id genus ceterarum. Quamobrem de prisca hac vocabulorum consonantia, & recentiorum pronunciatione, & duplici ipsius Bet, cui βῆτα respondet, sono, in eam venio sententiam, vt pro certissimo habendum censeam,

βρέγχος Græcorum, esse Vrancus Latinorum.

pro Vrancus βρέγχος dictum fuisse; qua in voce quare mediæ litteræ mutatæ sint, Grammaticorum pueris in prima rudimentorum pagina discendum relinquo. Verùm hìc præuaricari in caussæ meæ defensione videbor, si Lazij perquàm diligentis hominis testimonium negligam; cuius ea fuit sententia, vt Brencos eosdem cum Francis faceret: qua in re lubenter ei assentior ea quidem tenus, qua assertionem meam confirmat in Franci nomine Græcis litteris exprimendo. Si enim Brenci Franci sint, quanto magis Branchus est Vrancus. Sed reiecta ampliore probatione eius quod cuiuis luce clarius est, illud videamus, ecqui Vranci siue Brenci in Pannonia habitarint, à quibus, vt Lazius putat, Vrancorum nomen ad posteros sit deriuatum.

Brenci.

Do sanè Lazio, quarto Geographiæ apud Strabonem legi, Brencos & Tenauos exteriora Alpium tenere, atque eos quidem Illyricos: at cùm vnicus hic

Breuci.

locus Brencorum faciat mentionem, sintque libro septimo Breuci primi inter Pannonios enumerati, & Plinius doceat Sauum per Breucos fluere, sitque apud Suetonium memoriæ proditum, Breucos in Pannonia à Tiberio superatos fuisse, maiorem in modum vereor, ne quarto Strabonis libro lectio non sit sana quæ Brencos in Illyrico ponit: & vt Lazius audacter pro Breucis apud Plinium & Suetonium Brencos supponit, ita haud scio an contrà potius sit sentiendum, standumque magis eo quòd plurium locorum apud diuersos auctores lectione confirmatur, quàm quod vnicam dumtaxat habet suspicionis caussam. Quid facilius quàm ex βρεύκων facere βρέγκων, solo Gamma in Pythagoræ litteram transeunte? Cùm itaque Strabo alibi Breucos in Panoniæ exordio collocarit, & Plinius & Suetonius calculos huic sententiæ adiiciant, non video quid sit cur vnica vnius loci scriptura, vt mihi videtur, corrupta permoueri debeã ad diuersa sentiendũ. Ptolemæus inter Vindelicos Breunos commemorat, quos eodem nomine Plinius in gentibus Alpinis agnoscit; in quibus, si citra exemplarium fidem

Brenni.

coniecturã facere fas est, lubentissimè Brennos legam, quos hactenus eam Alpium partem habitare scio quæ ad Vindelicos declinat; quorũ iugum cùm media bruma transirem, facilè sensi, non solùm flammam & ignem, sed frigus etiam insignem vrendi vim

Brennen.

habere; atque idcirco vel à vetustis populis, vel ab vrendo, quod est Brennen/ nomen accipere potuisse. Hactenus enim mons hic Brenner vocatur, quo is qui vrit notatur:

Brennus veteru exercitus dux vnde nomen habuerit.

quæ ratio populis fortassis olim meritò dabatur, quòd incendiis hostium agros vastarent. Brenno tamen veteri exercitus duci nomen ab eo datum puto, quòd parentes bene ominati pro gentis suæ moribus optarint hunc talem euadere, vt equitatu longè lateque hostium agros incursaret;

Berennen.

quod Berennen vocatur.

Verùm Breuni ne an Brenni sint apud Plinium & Ptolemæum recipiendi, aliis, qui acutiùs antiquitates peruestigabunt, iudicandum relinquo. Apud hos eosdem auctores Breucos inuenimus, à Breunis & nomine & loco distinctos, ad ipsum nimirum Saum flumen; quod quia paludes plurimas facit, & loca aquis frequēter stagnantia, quæ nobis Bruechen siue Broechen dicuntur; non absurdum dictu sit, Breucos transposita diphthon- *Broechen.* go, e Bruecis siue Broecis nomen accepisse: quod tamen eo minus assero, quòd non hoc modò Pannoniæ tractu Breucos reperiam, sed ad Rhenum etiam; in cuius sinistra ripa supra Argentoratum Breucomagus describitur, quod tamen opidum à Breucis eò, ne- *Breucomagus* scio qua de caussa aut occasione, transgressis conditum esse, vt nomen indicat, ita nihil dubitem asseuerare. Beatus Rhenanus, diligens cæteroquin antiquitatum Germanicarum inuestigator, Brotomagum ab Ammiano Marcellino commemoratum opidum *Brotomagum* Breucomagum Ptolemæi putauit esse, repugnante tamen situ locorum. Equidem Brotomagum huius scriptoris idem prorsus credo cum Borbetomago Ptolemæi apud Vangiones collocato, inferius tanto vt Argentoratum inter Breucomagum & Brobetomagum interponatur in eadem fluminis ripa. Breucomagum verò Brisgauiæ mihi *Brisgauiæ* videtur castellum, quod Brisergaune Luitprandus Ticinensis dicit vocari: quod ego *etymon.* ex Breucs-gaune factum crediderim; a quo primùm Bruecs-gauw; deinde Brisgau/ exempto C, factum sit: quo Breucorum terra siue possessio denotetur. Gau enim per *Gau.* syncopen id notat quod quisque vt suum in regione quapiam tenet, quasi Gehau: quod moneo, vt illorum reiiciam stultitiam, qui Gau à γαῖα voce Græca deriuant. Antoninus in Itinerario castellum huius ditionis Montem Brisiacum vocauit, nomine corru- *Brisiacum* pto e Germanico Bruecs-wac, quo excubiæ Breucorum significantur: in quo litteram *mons.* Latinis incognitam reiectam esse, nemo sani iudicij admirabitur. Fuit itaque Brisaci præsidium Breucorum aduersus Allemannos, quos è Pannonia eò deductos esse qui dicet, me pedaneum suæ sententiæ habebit, propterea quòd sciam totam Rheni ripam variis diuersarum gentium præsidiis aduersus Allemannorum impetus olim à Romanis fuisse communitam. Neque igitur Rhenano in Breucomago, quod post Brisacum est nominatum, neque Lazio in Breucis assentior: quorum hic, nescio qua fronte, Plinij, Suetonij, Ptolemæi, Strabonis lectionem vnius litteræ occasione peruertit; quo antiquam Francorum originem in Pannonia inueniret, atque falsam opinionem quam sibi persuaserat, aliis etiam obtruderet. Equidem plurima contra omnium ceterorum sententiam & scripsi & scribo, sed absit vt culpa mea vel vnus apex in auctore quopiam simili temeritate aut mutetur aut tollatur. Duo nobis modò confecta sunt, alterum, ne Francorum origo ab Alpibus aut Pannonia aut Illyrico petatur; alterum, vt Lazio etiam approbante nomen Vrancorum per Beta apud Græcos scribi posse dicatur. Nunc igitur, cum de scriptura dubitari nihil vlteriùs possit, ne id quidem obscurum erit, antiquissimam apud Græcos Vranci siue Branchi mentionem inueniri, tametsi Φράγγος apud solos reperiatur recentiores. Verùm in primo mihi limine obiectum iri video, nomen illud esse quidem apud vetustissimos auctores pro viri proprio, verùm nusquam ad gentem vllam referri. Huic ego bifariam respondeŕi posse cerno; semel, quòd nihil obstet quò minùs idem nomen & viri proprium sit & gentis, vt in Gallo & Germano licet videre; iterum, quòd plurimarum nationum nomenclaturæ à proprio cuiuspiam conditoris nomine sumantur: cuius rei plura sunt exempla, quàm vt à me sint indicanda. Verùm quò clariùs ostendam hoc meum commentum non esse quod de Branchorum apud veteres notitia dico, pars mihi eorum quæ ex Herodoto in Amazonicis adduxi, in medium proferenda. Narratur autem, inquit, si Latinè vertatur, Græcos tum in prœlio ad Thermodontem commisso victoria potitos, Amazonas, quas viuas capere potuissent, tribus nauibus impositas abduxisse. Has verò ex insidiis, dum in altum essent euectæ, occidisse quicquid esset virorum. Sed quòd naualis rei peritæ non essent, neque gubernaculis, neque velis, neque remigio vti scirent, temerè ferebantur quò vnda & ventus tulisset. Appulerunt autem in palude Mæotide ad præcipitia quædam & promontoria regionis Scytharum, qui liberi *Francorum* vocantur; vbi nauibus ad loca habitata perrexerunt. Hæc mihi quidem antiquissimi *apud Herodotum periphrasis.* huius historiographi verba sufficiunt ad ea quæ volo perdocenda; verùm qui propiùs omnia discutere & intueri, & ad Lydium lapidem examinare volet quæ deinceps de

Francis à me tradetur, ei suadeo vt non otiosè hanc Amazonicorum ex Originibus meis partem perlustret, atque diligenter omnia cum iis quæ vel à priscis vel à recentioribus de Francis sunt, conferat; quò cernat, an vsquam à via deflectam veritatis. Qui sint Scythæ hi quos liberos vocatos esse, & ad Mæotidem habitasse Herodotus dicit, perspicuum fiet cùm ex his quæ modò de Franci nominis origine explicata sunt, tum ex illo Dionysij de orbis situ scribentis loco quem in Gotodanicis citaui:

Τῶ μὲν πρὸς βορέλω τεταγμένα φῦλα νέμον)
Πολλὰ μάλ᾽ ἑξείης Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης,
Γερμανοί, Σαυρόμαται, Γέται θ᾽ ἅμα Βαστάρναι τε,
Δακῶν ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντες Ἀλανοί.

Id est:

Hinc Boream versus variæ multæque morantur
Gentes, post alias aliæ Mæotidos vsque
Ostia, Germani, Samatæ, Getæ Bastarnæque,
Hinc regio haud facilis Dacorum, hinc fortis Alanus.

Videtur mihi poëta in his versibus eos primos enumerasse qui proximi Mæotidis ori, quo se in Euxinum effundit, habitarent; Sauromatis inde & Getis & Dacis adiectis, qui Istro essent propinquiores; à quibus paullo superiores Bastarnæ sequebantur, vnde mox redit ad alios qui ad Septentrionem Germanis à Mæotide essent remotiores, & ab his rursus ad Euxinum descendit. Sed hæc non vlteriùs nobis excutienda, quàm quoad vetustas quorundam Germanorum sedes ad Mæotidis eam partem qua se in Euxinum exonerat, nobis ostendunt. Quorundam Germanorum hîc sedes positas à poëta propterea dico, ne quis tam describendi orbis imperitum eum arbitretur, vt aliam Germanorum patriam, & eam quidem maiorem, ignoret. Sed præstat vt altero eiusdem auctoris loco hunc reddamus clariorem, in quo Hispaniam sic describit, vt ad Oceanum iacere dicat qui ab Herculis columnis ad Britannos & Germanos sese diffundat:

ἧχι βορείου
Ὠκεανοῦ κέχυται ψυχρὸς ῥόος, ἔνθα Βρεττανοί,
Λευκά τε φῦλα νέμονται ἀρειμανέων Γερμανῶν.

id est, *frigidus vnde*
Arctoi Oceani ruit æstus ad arua Britana,
Germanamque albam gentem, cui Martius ardor.

Germanos quosdam antiquitùs ad Mæotidem habitasse.

Quis hîc non videt alterius Germanorum regionis, quam omnes Geographi agnouerunt, claram fieri mentionem? Est itaque confitendum, vel ab Oceano ad Mæotidem vsque Germaniam fuisse porrectam, vel ad hanc saltem Germanos etiam quosdam antiquitùs habitasse; & eos quidem extremo paludis fini proximos, ad quem promontorium eorum Scytharum Herodotus collocauit qui liberi vocabantur. Examinemus ergo quî hæc inter se consentiant; &, quò id facilius fiat, ex Amazonicis & Gotodanicis ea repetantur quibus docui, hoc eodem loco gentem habitasse Cimmeriam diuersis nominibus pro diuersis vel institutis, vel scopis, vel symbolis nuncupatam, & generatim quidem Scythicam à sagittandi studio dictam; in qua tamen quorundam confœderata societas Sauromatas se vocauit, ab eo quòd inter se socij essent ad durissima quæque communi sorte æqualique mensura perferenda. Inter hos nobilissimi illo se nomine à ceteris eximebant, quo libertatem eam profitebantur, qua non domi modò nullius dominio, sed ne foris quidem vllius iuri adstringi vellent. Hos igitur liberos Scythas Herodotus vocauit ad Mæotidis exitum habitantes, ad quos Amazones ex Euxino appulerunt; Dionysius verò Germanos nominauit, quo nomine quid notetur, quamque parum reapse à Francorum appellatione differat, & modò indicatum, & in Aduaticis latiùs quàm quidam delicatuli ferant, ostensum. Non est igitur mirandum, modò Germanos, id est, acquirendi congregandique auidos; modò Francos, id est, longè palmites suos propagantes sese nominasse; quoniam eòdem nomen vtrumque spectaret.

Scytha.
Sauromatæ.
Scythæ liberi ad Mæotidem paludem iidē qui Franci.

Quòd si Herodotus Francorum nomen expressisset quo se liberos profitebantur, quiuis facilè agnouisset, non tum demum nomen libertatem indicans natum fuisse cum

se cùm Romanis arma inferrent, quo quod vocabantur id reapse præstarent, id est, nullius iure obstante palmites suos extenderent. Liberi sanè vocabantur quo tempore Halicarnasseus scriptor vigebat, sed minimè Græca lingua, aut alia quauis quàm sua ipsorum, quam Teutonicam illis in locis eo ipso tempore fuisse in Gotodanicis copiosiùs traditum est, quàm vt operæpretium sit eisdem reperendis lectorem hic demorari; & alioqui siquis illa legere dedignetur, ne hæc quidem sibi cognoscenda ducet.

Quamobrem, cùm ea lingua qua tum illius loci homines vtebantur, Franci liberi dicerentur; de quibus Scythis Herodotum locutum esse dicemus, si de his Germanis à Dionysio eodem loco descriptis non sit intelligendus? En vt antiqua hæc iis respondeant quæ ex Agathio & Procopio doceri possunt; quorum ea erat sententia, vt qui Franci suo tempore dicerenrur, olim fuerint Germani nominati: non tamen generatim omnes Germani Franci erant, sed ij soli qui priùs ad Mæotidem paludem habitassent, pòst inde ad Oceani littora progressi. Sicut enim Dionysius alios Germanos ad Oceanum & in Hercinio saltu, alios ad Mæotidem descripsit; ita Trebellius Francos, Germanos, & Allemannos distinxit: Francos quidem pro iis accipiens qui ad Mæotim olim sedes habuissent. Qua de caussa cùm Procopius ceterique dicunt Francos olim Germanos dictos fuisse, non est sic veritas defendenda, vt generatim omnes Germani Franci vocati fuisse dicantur; sed illi dumtaxat qui priùs Mæotici Germani fuissent, liberi Scythæ alio nomine vocati. Non igitur falsa scripserunt illi qui Francorũ originẽ à Mæotide palude petunt, sed in eo errarunt, quòd illic Sycambriam, nescio quam, à Troianis conditam somniarint; cùm clarè constet ex Herodoto, liberos Scythas siue Francos antè ad Mæotidem habitasse quàm Troia obsideretur, nedum direpta à Græcis esset. Quæ enim de Amazonibus commemorat, antè accidisse narrantur quàm Græci ad Troiam venisse dicuntur, & id quidem tanto priùs, vt hic liberi Scythæ commemorentur habitasse eo ipso tempore quo Græcis bellum fuit cum Amazonibus; quod quis nescit ad Herculis & Thesei ætatem referri, multo ante quàm Troia ab Agamemnone obsideretur mortuorum, si vnquam quidem temporum Græcus aliquis Hercules vixit, eos quos fabulantur labores exsecutus: quod equidem quàm non sit credendum, in Hercule docebo. Ceterùm id modò non agitur: hoc saltem constat, antiquiorem Francorum nominis memoriam ad Mæotidem paludem fuisse quàm ea quæ ad Troiam Spartani Duces gessisse narrantur, ipsorum etiam confessione Græcorum, qui ambitiosissimi fuerunt in antiquitate generis sui & Herculi & deinde Troianis temporibus alleganda. Optassem sanè Herodorum nomen ipsum quo se Scythæ liberos vocabant, expressisse: verùm licet id non fecerit, de loco tamen ipso & de Germanis ibidem à Dionysio Alexandrino constitutis perspicuum est, hos eos ipsos fuisse qui multis pòst seculis promiscuè modò Germani modò Franci sunt nuncupati. Accedit aliud & validum in primis & luculentum indicium, quòd omnium restificatione, etiam eorum qui Troianos maiores eorum faciunt, Franci primùm ad Mæotidem dicantur sedes habuisse. Cuius igitur sit impudentiæ aut in verisimilibus oppugnandis pertinaciæ, negare alios olim Germanos ad paludis huius exitum, qua parte Bycis lacus influit, habitasse, quàm eos qui pòst non Germanos modò & Francos citra discrimen sese nominarunt, sed inde etiam se genus & exordia ducere asseruerunt? Neque enim vel Procopius vel Agathius vel Paullus Diaconus vel ceteri omnino scriptores ex Herodoto & Dionysio & nomen gentis & antiquissimas sedes, vti ego, didicerant; sed ex ipsis Francis percontando acceperant: quod nisi sic esset, minimè tam clara & grauia vetustaris testimonia neglecturi fuissent, ceteroquin diligenter occasionem captantes qua sese de id genus antiquitatis cognitione iactent. Non igitur ex Herodoto de liberis Scythis priscam & Ogeniam memoriam referente, non de Dionysio Germanos Mæoticos carmine suo celebrante; sed ex ipsius gentis doctoribus in eam notitiam venerunt Græcorum recentiores, vt eos Germanos ante nominatos dicanr quos Francos ætas sua vocaret.

Franci ante bellum Troianum ad Mæotidem habitarunt.

Verùm quemadmodum Tacitus nomen Germanorum propterea nouum credebat, quia apud antiquissimos id non inuenisset; sic & illi qui de Francis scripserunt, ob eam caussam Francorum nomenclaturam nouam putarunt, quia veteres auctores non

Germanorum nomen falsò nouum à Tacito dici.

admodum curiosè perlegissent. Si Tacitus Herodotum Germanos in Persarum exercitu recensentem vel legisset vel considerasset, si Dionysium Germanos ad Mæotim collocantem cognouisset, num litteris mandasset Germanorum nomen nuper additũ & inuentum fuisse? Non equidem opinor, nisi sciens volensq. voluisset simulate eorum se ignarum esse quæ apud hos veteres & ab omnibus laudatos didicisset authores. quod quam sit veritati consentaneum, aliis examinandum relinquere malo quàm ipse iudicare. Neque itidem vel Procopius vel Agathius dissimulasset Francorum nominis antiquitatem, si vmquam illi in mentem subiuisset, qui'nam liberi Scythæ ab Herodoto commemorati fuissent. Deinde si posteriores vel horum etiam æquales eadem qua nos diligentia ab optimis auctoribus hæc petiuissent, numquam ad illam venissent vanitatem, vt Francos origine Troianos pronuntiassent. Sed sint hæc in aulicis, inter quos Procopius & Agathius fuisse videntur, toleranda, certè in iis qui ex professione sua omnium veterum scriptorum cognitionem habere debuissent, haud scio qui ferri possint. Stephanus de vrbibus scribens, Historicus'ne an Grammaticus haberi velit nescio; hoc scio, parum eum lucis ad Francorum originem attulisse, qui contentus Parthenium Phocensem testem aduocasse, Francos, quos φράγγυς scribit, Italiæ gentem fuisse dicit, ipsis Alpibus vicinam: quod quidem verum fuit eo tempore quo iam non Galliam modò omnem, sed Insubriam etiam & Venetiam tenebant; verùm nihil ad gentis primordia lucis hac notatione adferebatur. Melius sanè Procopius, qui quamuis ad Mæoticum genus non peruenirer, ad Rheni tamen ostia, ad quæ prius quam Romanis noti essent consederant, originem deduxit; hac sua diligentia non Stephano modò & Parthenio, sed Agathio etiam præferendus: qui in Gallia eos quidem locauit, sed vnde locorum venissent non adiecit; vnum hoc satis esse credens, quòd Germanos haberi indicasset.

Francorum nomenclaturæ antiquitas. Verùm quia Herodotus ipsum Francorum nomen scriptis suis non intexuit, sed eius notionem Græca voce expressit, possitque inde litigiosis hominibus, & nullius quàm sua ipsorum inuenta amantibus occasio dari tergiuersandi, monstrabo circa hæc ipsa, de quibus Herodotus agit, tempora Franci nomenclaturam à Græcis fuisse celebratam: Quod vbi fecero, quid vltrà erit caussæ, ob quam dubitari queat de Francorum ea antiquitate, quam ego nunc tandem post tot seculorum decursum postliminij iure in integrum restituere conor? Vellem nobis quinquaginta Cononis ad Ptolemæum Philopatorem scriptæ narrationes exstarent, aut ea saltem antiquitatum monumenta è quibus hic vir sua deprompsit: è quibus fortè copiosiùs de vetusta Francorum nobilitate dissert posset. Verùm quando frustra id genus vota concipiuntur, consolemur nos iis

Franci nomenclatura à Conone celebrata quæ beneficio Tarasij reliqua habemus: qui in eorum quos legerat librorum enumeratione ad Photium, ni fallor, patriarcham conscripta, inter cetera à se perlecta, & à me dum Romæ essem in breue compendium siue potiùs indicem redacta, harum etiam

Strymonis filij. meminit narrationum, quarum quarta tradit, Strymoni Thracum regi, cui Eionius fluuius olim cognominis fuit, tres filios fuisse, Brancum, Rhœsum & Olynthum; quorum Rhœsus quidem Priamo auxiliares copias adducens ad Troiam à Diomede iugulatur, Olynthus à leone in venatione occiditur; Brancus verò magno dolore affectus, Olynthum eo ipso loco quo exspirauerat mæstissimus sepeliuit: at cùm in Sithoniam venisset, vrbem condidit magnam & prosperis rerum successibus beatam, quam Olynthum vocauit; quo & mæroris sui & fratris carissimi æternum esset monumentum. Atque hæc quidem summa est eorum quæ Conon quarto suo sermone Philopatori exponit: in quibus id in primis mihi annotandum, à Tarasio βράγγας scribi, non βράγγος. quod quamuis verear ne factum sit errore eorum qui transcripserunt (vt magna est hoc seculo Græcorum scribarum non incuria modò, sed etiam ignorantia) nolo tamen immutare, sed bona fide quod in duobus exemplaribus inueni, sed ab eodem archetypo sumptis, lectoris iudicio summittere. Nec verò quicquam rebus meis, quas molior, ex hac scriptura offertur impedimenti; immo contrà opinio mea ex hac ipsa lectione plus capit firmitatis, eo quòd peculiarem quendam Francorum in loquendo morem nostratibus omnibus in ore frequentissimum ostendat, ex quo luculenta probabilitas

Gast. rationibus meis accedit. Gast nobis hospitem vel conuiuio vel domo etiam exceptum significat, vnde factum, vt nomen omnibus iis tribuamus quos volumus significare viros

viros esse egregios & honore dignos dicentes, Tis e gast / quod nihil aliud est, quàm si Latinè diceretur, Est hospes; quo nos tamen vtimur non in hospite solùm, sed in eo etiam quem perinde volumus atque hospitem honorari; vel quem dignum ducimus vt hospitio excipiatur. Nulla enim vnquam gens maiorem hospitalitatis habuit rationem quàm Germani; quod etsi de hac loquendi consuetudine non liqueret, claram tamen haberet Taciti testificationem; cuius verba operæpretium est audire. Conuictibus, inquit, de Germanorum moribus loquens, & hospitiis non alia gens effusiùs indulget. Quemcumque mortalium recto arcere nefas habetur; pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cùm defecere, qui modò hospes fuerat monstrator hospitij & comes proximam domum non inuitati adeunt; nec interest, pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hospitis, nemo discernit. Abeunti, si quid poposcerit, concedere moris, & poscendi inuicem eadem facultas. Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Hæc Tacitus, testis nec domesticus nec pretio nec fauore corruptus, vtpote Romanus, & Germanorum reip. caussa iuratus hostis. Habuerint Græci Xenium Iouem, & quotquot visum hospitalitatis numina; nusquam tamen gentium tanta hospitij reuerentia quanta apud Germanos: quam religiosissimè à parentibus meis veterum more domum suam ab aliis longè remotam habentibus obseruatam recordor. Verùm exterorum hominum vitia vnà cum externis mercibus inuecta paullatim hunc morē laudatissimum corrumpunt, dum quisque vel Hispanus, vel Italus, vel nescio quis non videri mauult quàm auis suis & proauis similis; à quibus quantum recedimus, tantum à vera & germana Germanorum virtute degeneramus, qua deserta & contempta, nihil miri si iis quos æmulandos nobis proponimus, seruire cogamur. Vestes, linguam, omnem deni que vitæ rationem externis moribus accommodamus, non alterius impulsu quàm stolidæ peregrinorum admirationis & leuitatis, indignissimæ seuera maiorum disciplina. Quis ergo nostram & vetustam Francorum tuebitur libertatem, si nos vltrò damus in seruitutem? Sed seruiamus, quando nihil hodie nobis gratius quàm seruire, moribus peregrinis, quos necessariò reliqua seruitutis mala consequuntur. Consideremus igitur nunc quid Strymon sibi voluerit, dum filium natu maximum βρέγγας, siue Vrant gast / nominauit; id est, liberum hospitem. Quid aliud quàm vt ei de nomine semper succurreret, Francis maioribus siue liberis Scythis se natum esse; atq. idcirco perpetuò studeret hanc libertatē, quam & à maioribus accepisset, & nomine suo præferret, promouere; eā tamen ratione, vt dignū se præberet omniū bonorū hospitio: quod quid aliud est quàm vt sic ditionem libertatemq. extenderet, vt ij quos imperio adiūgeret, non hostem, sed hospitem omni honore & beneuolentia dignum experirentur? Dignū sanè nomen quo Musæ mantus filiū suum primogenitū nūcuparet, tum vt libertatis perpetuò maiorum ritu propagandæ moneret, tum vt hortaretur ad illa studia & vitæ instituta quibus homines consequuntur vt amentur, & vbique ab omnibus veluti reuerendi & sacrosancti hospites accipiantur: Quòd autē Tau finale Græcus sermo reliquerit, id de sua fecit vocum finiēdarum formula, cuius notiore quàm vt egeat monitoris. Ex Vrant-gast igitur Vrangas factum, Græcis βῆτα pro V consonanti substituentibus, & in medio litteram tenuem in Gamma littera media occulentibus. Aptissima profectò vocabuli compositio, & sermoni veteriq. Germanorum consuetudini conuenientissima propter studium & libertatis dilatandæ, & hospitalitatis sanctè colendæ singulare. Quòd si Strymon hoc nomen filio dedit, cuius prior pars Vrant esset, negari non potest, ante bellū Troianū huius vocis vsum apud Thracas fuisse, quorū sermo cùm idē fuerit cū Getico, & Geticus cum Germanico inferiore, vt in Gotodanicis demonstraui; habitarintq. Germani ad Mæotidem eo ipso loco quo Herodotus liberos Scythas locauit; qua fronte infitias ibimus, hos Germanos se lingua sua Vrancos vocasse? Et hoc quidem satis mihi roboris habere videtur, quo Vranci nomen non magis nouum quàm quoduis aliud asseratur, cùm eius vsus ad tempora Troiano excidio superiora ab idoneis auctoribus referatur.

Germanorum hospitalitas.

Antiquos mores quid potissimum corrumpat.

Seruitus exterorum quid Germanos cōgeris.

βρέγγας nomen etymol.

Verùm quò hæc omnia plus ponderis accipiant, paullo accuratiùs in Strymonis genus inquirendum. Admiratione enim dignum videri queat, qui Thracum rex filio suo Francorum nomenclaturam voluerit indere potius quàm vel suam ipsius vel aliam quampiam Thracibus gentilē. De huius regis ætate non aliud legisse memini, quàm id quod

Strymonis ætas, imperij amplitudo, & monumenta.

quod ex filij ad Troiam cæde colligi potest. Interim ex iis quæ de Polymnestore Thracum tyranno circa eadem tempora regnante, & ab Hecuba ob Polydorum occisum excæcato feruntur, efficitur non totius Thraciæ imperium penes Strymonem fuisse. Verùm cùm Polydorus ipse siue ipsius vmbra apud Euripidem declaret, hanc auarissimam

Strymon fl.

belluam in Cherroneso regnasse, non est difficilis huius controuersiæ explicatus. Strymon flumen, quo quidam Macedoniam à Thracia seiungunt, tametsi ab aliis limitis ius Nesso tribuatur, clarissimo suo apud omnes ferè Historiæ scriptores nomine satis ostendit, quousque Strymonis regnum eo tempore fuerit extensum. In Amazonicis tradidi Treres origine Cimmerios esse, & ab iis bonam Thraciæ partem occupatam. Horum ego regem Strymonem paullò ante Troianam obsidionem fuisse existimo, & sic regnum dilatasse, vt à littore Mæotico ad Ægæum vsque pertineret, atque inde Strymonem flumen nuncupatum, non secus atque Herculis columnas; quò Strymonis, qui huc vsque plurimarum gentium & asperrimorum montium victor pertigisset, memoriam conseruaret æternam. Non sum oblitus me apud Apollodorum legisse, Herculem, dum boues Geryonis ad Eurystheum ageret, Strymonem, nescio qua indignatione, lapidibus implesse; quo factum sit, vt cùm antè nauigari potuerit, postea nequiuerit: Verùm id vel anticipationi attribui potest, vel responderi, magnam esse in Heroicis temporibus confusionem, in quibus omnia vel ad Troianum excidium, vel ad Thebas, vel Argonautas referri videntur. At nostra minimè refert quàm mendax Græcia in fabulis sibi consentiat, hoc vnum agitur, vt demonstretur Franci nomenclaturam Troiana obsidione esse vetustiorem. Poëtæ, vt egregiè Iliadas suas ornarent, omnia vndique historiæ veteris, quam per manus à maioribus acceperant, monumenta ad Troiana figmenta congesserunt, parum solliciti quàm inter se temporibus concordarent.

Rhœsus à Diomede occisus.

Apollodorus certè & Homerus & ceteri vates vno ore omnes Rhœsum ad Troiam venisse, & à Diomede, dum somno alto teneretur, occisum aiunt: at Homerus Eionei filium facit, Apollodorus verò & Conon & ceteri Strymoni ex Euterpe genitum scribunt.

Strymon idem qui Eioneus.

Nobis in hac veterum dissensione id probabile videtur, Strymonem nomen sibi Græcum adsciuisse, quò ostenderet se à littore Mæotico ad littus vsque maris Ægæi ditionem suam protulisse; eo quòd Græci Eiona littus vocent. Cimmeriorum enim illi qui liberi siue Vranci vocabantur, littus Mæoticum olim tenuerunt, alio nomine paulo patentiore Germani nominati; quorum cùm pars Thraciam occupassent, Treres se vocarunt, ea quam alibi docui occasione. Eioneus ergo Græcum nomẽ est ab imperij latitudine sumptum, Strymon Cimbricũ siue Germanicum: atq. hac ratione nulla erit in veterum scriptis dissensio, dum alij vernaculũ nomen, alij quod pòst adsciuit exponunt, non maior sanè quàm si alius Africanum, alius Scipionem eundem virum nominasset. Quoniam verò perpauca omnino de hoc Thracum rege memoriæ prodita reperio, æquum erit vt iis vtar priscæ veritatis indiciis, quæ de propriorum nominum rationibus petuntur; quibus haud scio, dum cetera nos deficiunt, an quicquam possit certius inueniri.

Strymonis nomenclaturæ ratio. Strij. Jerst.

Quamobrem, sicuti Brangas nomen Cimbricum esse deprehendi, ita Strymon quoque ex eadem lingua explicetur. Strei idem nobis est quod contendo siue pugno, quod conuersum id notat cuius caussa omnis contentio inter mortales solet oriri: quoniam Jerst primum nobis significet. In conuersione autem st pro vna littera duplice ferè accipitur, vt in Fast & Staf/ Stach & Hacst/ & similibus; qua de caussa non permutatur ordo: quod non monuissem, nisi scirẽ non defore qui scrupulosissimè nouis hisce nostris obseruatiunculis obgannire nitantur: quorũ caussa & illud addendũ, à quibusdã Strij scribi per duplex Iota, quod Græci non rarò per ὑψιλὸν transtulerunt, vt minus mirandũ sit, ex Strei Strij factũ Strei-man itaque, & prima vocali in quartam mutata, quod frequens est, Strei-mon idem notabit quod vir factus ad pugnãdum, siue vir militaris, & nullum certamen detrectans. Est qui non agnoscat dignam homine à Vrancis oriundo nomenclaturam? Est qui non videat, quàm vox hæc eum deceat qui & aliorum regiones inuadit, & omnes eos quos ducit, tales esse vult qualem seipse profitetur?

Mon

Nec veteres tantùm quartam pro prima Latinorum vocali crebrò posuerunt, sed huius etiam temporis Germani superiores pro Luna, Mon dicunt, quam nos Man vocamus; & multa id genus alia simili modo permutant. Non ignoro hæc minutiora esse quàm vt apud æquos homines moneri debeant; sed quid facias morosis ingeniis, quibus in hac

nouitate nihil satis firmum potest videri? Porrò quia nihil plus virium ad certum veritatis argumentum confert quàm demonstrare nostra non solùm inter se, sed cum priscis etiam consentire, & eorum historiam elucidare; videamus, an sicut pater & filius natu maximus, ita Rhœsus quoque Germanicam habeat appellationem. Rhees apud nos monstrosæ magnitudinis hominem denotare nemo vel puerorum ignorat. *Rhœsi nominis notatio.* Quod si monstrauero hanc nomenclaturam adamussim cum priscorum de Rhœso opinione quadrâre, quid ô isti dicetis qui hæc omnia nostra veluti vana repudiatis? Audiamus ergo patrem poëtarum, quò ex ipso vera nominis ratio comprobetur. Apud hunc Dolon sic eum describit:

Θρήϊκες οἵδ' ἀπάνευθε νεήλυδες ἔσχατοι ἄλλων,
ἐν δέ σφιν Ῥῆσος βασιλεὺς, παῖς Ἠϊονῆος,
τοῦ δὴ καλλίστους ἵππους ἴδον, ἠδὲ μεγίστους·
λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.
ἅρμα δέ οἱ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ εὖ ἤσκηται·
τεύχεα δὲ χρύσεια πελώρια, θαῦμα ἰδέσθαι,
ἤλυθ' ἔχων· τὰ μὲν οὔ τι καταθνητοῖσιν ἔοικεν
ἀνδρέσσιν φορέειν, ἀλλ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν. id est,

Qui modò venerunt Thraces, procul omnibus absunt
A reliquis, in eis Rhœsus rex Etone cretus:
Cuius equos vidi pulcros, magnósque supremè,
AEquales ventis cursu, niue candidiores;
Auro atque argento currus stat comptus ad vnguem,
Aurea sunt arma, ingenti sed mole videnti
Miraclum, quæ non hominum, verùm esse Deorum
Diuinis membris magnísque ferenda videntur.

Quis rogo te Homere docuit, tam aptè, tam conuenienter nominis rationi virum delineare? Vix ab ea persuasione diuelli possum, poëtam in Thracia multum versatum fuisse, in qua facilè discere potuerit, quam Rhœsi nomen haberet significationem; & idcirco armorum descriptionem totam ei accommodatam fuisse reor. Equos dedit pulcerrimos & maximos, quantos Nestor fatetur se numquam inter Troianas acies vidisse. Arma verò non contentus monstrosæ fecisse magnitudinis, & admiranda iis qui viderent; eam adiunxit appendicem, qua omnem humani corporis excederent capacitatem, aiens Diis potiùs quàm cuiquam mortalium conuenire. Quanta autem Deorum corpora essent, Mars cadens demonstrare potest; de quo sic poëta, si rectè memini, ἑπτὰ δ' ἐπέσχε πέλεθρα πεσών. Vel nihil omnino est in omni veteris memoriæ latitudine claritatis, vel hoc mihi videor perspicuum reddidisse, Rhœsum aptissimum nomen è prisca siue Vrancorum siue Germanorum habere lingua, quam Cimmerios omnes, & inter ceteros Threres vsurpasse, alibi satis clarè memini tradidisse. Apertissima est in Strymone ratio, & apertior etiam in Vrangas; sed Rhœsi nomen nullam amplius relinquit dubitationem, nisi quis velit obstinata & barbarica peruicacia etiam iis aduersari quæ luce ipsa sunt clariora. Dicitur verò Rhees/ pro ingentis & monstrosæ magnitudinis homine, à Reis, id est, assurgo in altum: quoniam nimirum altiùs quàm ceteri mortales increuerit; qua de caussa liquet, nostratem esse vocem, à præterito imperfecto, quod est Rhees/ de vernaculo nobis more deriuatam. *Rhees. Reis.* Cùm igitur Strymon & Rhœsus & Vrangas veras nominum suorũ inuenerunt rationes, videamus an Olynthus quoq. Germanica voce nominetur. Hunc venationis immodicè studiosum fuisse de mortis genere colligi queat; quam talem Conon prodidit, vt inter venandum à leone fuerit occisus. Hol-huntes is dicitur qui canibus totus addictus est, qualem eum esse oportet qui feris persequendis semper insistit. *Olynthi etymon.* Pro dialectorum varietate alij Heel/ alij Hoel dicũt: illud nobis, hoc Britannis frequentius, à quo Græcorum ὅλον manauit, quod nostratibus deberi etymologia demonstrat. *Heel.* Verum de hoc alibi. Olynthus igitur, adspiratione adempta, quæ non rarò ob compositionis lenitatem reiicitur, ab Hol-huntes deriuatur. Vrangas verò lamentabilem fratris cladem miseratus, ad æternam eius memoriam, quam ob ætatem & immensam venationis assiduitatem necdum rebus gestis, patre suo maiorumque propagine dignis,

illustra-

Olynthi vrbis conditor Vrangas. illustrarat; vrbem condidit Olynthum nominatam, quam Demosthenes multo post orationibus suis nobilitauit. Stephanus Olynthum ab Herculis filio conditam tradit; è quo coniecturam facio, Strymonem Herculem quoque dictum fuisse, propter ingentem non bellicam modò virtutem, sed ob singularem etiam gratiam, qua omnia barbariæ agrestisque vitæ monstra ex iis regionibus sustulit, quas imperio suo adiunxit: *Euterpe Strymonis vxor, Rhæsi mater.* qua de re, præterquam quòd Herculis nomen meruit, hoc etiam apud Græcos est consecutus, vt Euterpen vnam Musarum vxorem habuisse celebretur, è qua Rhœsum & ceteros procrearit. Iterum atque iterum memoria repetendum, quanto studio, quanta contentione poëta Rhœsi magnitudinem oculis subiicere laborarit; equos in primis ipsi dans maximos, deinde arma portentosæ magnitudinis; mox, quasi parum dixisset dum πελώρια dixit, adiungit miraculum ea esse ad videndum: nec hoc contentus, subiicit tanta ea esse, vt non videantur cuiquam mortalium, sed Diis ipsis immortalibus ferenda, propter ingentem nimirum eorum molem; de qua rerum & vocis concordia factum, vt committere nequiuerim, vt non assererem, Homerum vel notitiam linguæ nostræ apud Thraces aut alios accepisse, vel ab hominibus sermonis eius peritis plurima interrogando didicisse, vel saltem fabulas has Troianas ex lingua hac primùm esse depromptas propterea quòd videam hanc Rhœsi descriptionem ita cum nomine conuenire, vt impudentiæ esse videretur insignis, quemquam hæc casui tribuere velle, quæ tanta eloquentiæ vi poëta Rhœso accommodauit. Sit sane, non intellexerit ipse nomen; hoc tamen negari non potest, eam apud priscos de Rhœso opinionem fuisse, vt maior communi hominum mensura crederetur: & tanta corporis mole excedentes nobis Rhœsos nominari. Quis modò non videt, omnia sic inter se consentire, vt nulla omnino vel rerum vel sermonis discrepantia queat inueniri: quando & Vrangas & Strymon & Rhœsus & Olynthus Germanicum est vocabulum, & res significata historiæ prorsus concors? Quid ni igitur audacter pronuntiemus, & patrem & filios a Germanis ad Mæotidem habitantibus, siue à liberis Scythis, oriundos esse; & ea de caussa maximo filio nomen datum, quo Vrancorum memoria semper refricaretur, in eo præsertim cuius esset patrem maioresque propagandis limitibus perpetuò imitari? Quòd igitur Dolon Rhœsum Thracum regem vocarit, id vel tribuendum personæ proditoris, quò claritate eius quem proderet faciliùs se liberaret; vel dicendum, tantam patris ditionem fuisse, vt non maximum tantùm natu filium regem faceret, sed minorem *Francos bello Troiano interfuisse.* etiam regno ornaret. Fuerunt itaque Franci in bello Troiano, vel illi saltem qui à Vrancis ducerent originem; sed minimè iuxta illorum sententiam qui nobis nescio quem Bauonem comminiscuntur; à quo longa serie Belgarum genus fabulosissimè citra omnem veterum scriptorum auctoritatem deducunt. Eustathius nescio apud quos legerit, à Pindaro proditum esse, Rhœsum primo die quo ad Troiam venit, acerrime cum Græcis conflixisse: qua in pugna maximam Græci cladem acceperint; à qua narratione non est alienum illud Hectoris:

Η ἤδη χέρεσσι ὑφ' ἡμετέρῃσι δαμέντες
Φύξιν βουλεύουσι μετὰ σφίσιν. id est:
An nostris domiti manibus nunc Martéque fracti
Consilium capiant fugiendi?

Rhœsus qua occasione interfectus. Verisimile ergo est, statim simulac Rhœsus appulisset, Græcos à Troianis Thracum auxilio fretis inuasos fuisse, & sic cæsos, vt Troiani negligentiores excubias egerint, ac ferè Thraces locorum ignaros prodiderint; non illi quidem consultò aut prudenter, sed mala custodia: cui incuriæ accessit error ille maximus in exploratore mittendo; qui, quò vitam suam ignauam seruaret, Rhœsum prodidit. Cetera quæ huc spectant, quæque de equis ipsius fatalibus feruntur, apud Poëtas cognoscenda, inter quos Virgilius hæc paucula:

Nec procul hinc Rhœsi niueis tentoria velis
Agnoscit lacrymans, primo quæ prodita somno
Tydides multa vastabat cæde cruentus:
Ardentésque auertit equos in castra, priusquam
Pabula gustassent Troiæ, Xanthumq; bibissent.

Non est omnino annotatu indignum, apud Græcos Rhœsi nomen ῾Ρ in principio habere,

bere, apud Latinos verò diphthongum ex quarta & secunda vocali commixtam; quam discrepantiam Grammaticis relinquens suo arbitratu iudicandā, id vnum dico, vtráuis scripturá cū lingua nostra conuenire. Siue enim Rhoes/ siue Rhytes dicas, iuxtà intelligeris de homine loqui enormi corporis magnitudine monstroso. Et hæc quidem de Rhœso.

Ceterum quid hoc sibi vult, Strymonem liberos suos ex Euterpe vna Musarum velut vxore sua sustulisse, si originis Germanicæ fuit, siue Scythicæ ab ipsa Mæotide repetendæ; ad quam non barbari modò, sed omnium barbarorum barbarissimi habitare à Græcis putabantur? Quàm barbari fuerunt Getæ athanatizontes, quàm barbari reliqui Scythæ, immò cōtrà quàm omnibus Græcis sapientiores, alibi tradidi: hoc loco ex ipsa Græcorum confessione liquet, Strymoni Thracum regi vnam Musarum vxorem fuisse. Num igitur suspicandum Thracem hunc barbarū & ab omni humanitate alienum fuisse; an potiùs contrà tanto scientiarum omniumq. virtutum ornatu præditum, vt maritus dignus Musa videretur? Et quam Musam ei coniugarunt? Nempe eam quæ omnis honestæ oblectationis mater est atque præses, eaque de caussa Euterpes nomen sortita. Quid porrò facit vt homines veris & honestis oblectamentis perfrui queant? Quid? Num aliud quàm illud, in ea hominum societate versari, in qua nemini ne quid iniquè ferat est timendum? quam talem esse oportet, vt boni honoribus & præmiis ornentur; mali, si qui sint, pœnis castigentur; aut si castigari non possunt, tamquam putrida membra recidantur. Illa sane solida esset in vita voluptas, in eiusmodi Rep. viuere posse, quæ si contingeret, vix ipsi paradiso postponenda videretur, maximè si ab vno capite in hac omnium rerum æquabilitate contineretur. Quamobrem non aliud in Strymone Euterpe significat, quàm eum regem fuisse omnium iustissimum & æquissimū, summa prudentia regni sui tranquillitatem semper & vbique spectantem, cui salus populi sui in omnibus cogitationibus summa fuit votorū; ad quam omnes suas curas, omnes certationes, omnia bella referebat. Quoniam igitur omniū eius ætatis hominū facilè princeps esset, tum bonarū artium studiis, tum populis regendis & cōponendis ad suauē vitæ cōmunis quietem; meritò eam dicitur vxorē habuisse, quæ veris hominum deliciis præsideret. Illud itaq. quod plurimis pòst sæculis Platoni placuit, vt penes philosophum imperij ius esset, in hoc cernebatur ita clarè ab omnibus, vt nō à suis modò, sed ab iis etiā quos armis subegisset, Musarū connubio dignus iudicaretur. Hoc certè solum & vnicū regiæ potestatis fundamentū est & stabilimen, vtraq. re æquè valere, & sapientia totius iuris inter homines dispensatrice, & forti animo ad rebelles & cōmuni hominum tranquillitati aduersarios ad æquitatis leges cōpellendos. Absurdū enim sit, eum naui præficere gubernatorē qui non de sua scientia clauum tenere posset, verùm aliorū arbitratu omnem cursùm dirigeret, ipse interim ignarus malè ne an bene officio suo fungeretur. Optandū profectò, si vmquā aliàs, in his maximè quibus nunc vexamur & dilaceramur procellis, vt Musæ regibus nubant, & eam prudentiam inspirent, quæ turbas & dissensiones Reip. Christianę exitium minantibus extremū reducere possit ad pacem & tranquillitatē, iam olim feruidis piorū votis frustra expetitam. Breuissimo cōpendio omnem tum bene regnandi disciplinā, tum eam quæ inde in ciuitatibus consequitur voluptatē hoc Strymonis & Euterpes coniugium cōplecti videmus, & vnà afferri inspiciendum de contrariorum collatione, quàm tristis facies sit eius hominum societatis, in qua ij qui gubernant, omnē Musarū amorem non cōtemnunt modò; sed etiam veluti pestilēs virus oderūt, & quoad eius possunt è ciuitatibus pellunt & exulare cogunt. Liquet itaq. contentionem eam quæ Strymonis nomine significatur, non aliò spectare, quàm vt tranquilla vitæ suauitate homines perfruantur, nihilq. vel ciuilis vel externæ molestiæ hanc dulcissimam quietem perturbare possit. Neque enim, veluti iniquus dominus aut tyrannus, populum suum seruitute opprimere, tributis & vectigalibus exhaurire, lucrosis quadruplatorum & sycophantarum calumniis in vitæ & fortunarum discrimen adducere studebat; sed contrà ad id semper summa contentione nití, quò omnes honesta libertate citra licentiam gauderent, & filiis suis, non seruis, similes essent; nō ignarus Dei imaginem, qui omnium pater est in terris, regem præ se ferre, seq. patrem & pastorem, non lupum, gregis sui diuinitùs constitutum. His illud conuenit, primam ab ipso prolem generatam à libertate nomen habuisse, extra quam nulla solida homini sunt oblectamenta, quæ Euterpe nomine suo pollicetur. At verissima libertas in sola illa hominum

Strymoni cur Euterpe, vna Musarum, vxor assingatur.

Strymonis virtus & prudentia.

num communitate cernitur, quæ ab vno iustissimo sapientissimoque rege gubernatur: quod cùm vetustissimi hominum intelligerent, non aliam ferè quàm Regiam potestatem laudarunt: quod latius vel examinare vel exemplis docere alterius esset negotij,& illius quidē latissimè patentis. Satis sit nobis, caussam commonstrasse ob quam Euterpe Strymoni Vrancgasti patri nupsisse scribatur: quæ vt nostræ quoque ætatis Regibus dotem suam adferat, Deum Opt. Max. precemur; quo omnes, vt Vranci sumus origine, ita simus quod nominamur: id est, in ampla honestæ libertatis possessione à Rege, qui pater nobis & pastor esse debet, conseruati. Atque hæc quidem de Euterpe Strymonis coniuge, quæ vel ad allegoriam solam referuntur, vel hoc præterea indicat, Strymoni tam prudentem sapientemque vxorem cōtigisse, vt Euterpe vocari & Musis adscribi omnibus omnium subditorum suffragiis mereretur: cuius quæ Cimbrica fuerit nomenclatura nec memini legisse, nec magni refert; cùm mariti & filiorum nomina satis ostenderint cui genti tota hæc antiquitatis lux debeatur. Pergamus modò ad id quod agebatur, vt clarum nimirum fiat, huius nominis quo Franci vocantur, vsum iam olim ante Troianum excidium apud Cimmeriorum colonos fuisse; quorum partem si liberos Scythas Herodotus vocari scripsit, iam tum cùm Amazones primùm maritos adsciscerent, quid ni asseramus, hos quos liberos dixit, sua lingua Vrancos se nominasse, maximè cùm posteà promiscuè vel Germanos vel Vrancos eadem gens se vocarit.

Verùm licet hæc abūdè sufficere possint ad Vrancorū originis antiquitatē illustrandā, altiùs tamē adscendā ad primos natales, maximo veteris poëseos & historiæ impulsu pęnè coactus. Qua in re, ne fabulæ principiò adductæ veritati officiant, ex historia apud omnes extra malæ fidei suspicionē posita exordiū sumam. Nemo est qui nesciat nō minùs antiquum quàm celebre Branchidarū oraculū apud Græcos fuisse, quod æque atq. Delphicum tum publicè tū priuatim consulebatur. Herodotus in sua Clio eius in hanc ferè sententiam fecit mentionē: Cumani autē statuerunt deum Branchidarū consulendum esse. Erat enim illic oraculū peruetustū, quo Æoles Ionesq. vti consueuerunt. Oraculum hoc in Milesiorum agro situm est ad lacū Panormum. Hæc ille de hoc Branchidarū oraculo, cui quis deus præsideret, nō expressit, tametsi eum in progressu narrationis regem appellet, quod ad Apollinē videtur referendū; quia apud poëtas rex ferè Apollo nominatur. Idem paullo priùs cōmemorat, Crœsum ad Branchidas oræ Milesiæ quosdam misisse, vt oraculum de exitu belli quod contra Cyrum moliebatur, consulerent. Quàm verò fuerit vetustū non magis scitur quàm quo tempore vel Dodonęum vel Pythium consuli cœperit; at quo tempore à Branchidis fuerit desertum, ex historia constat. Xerxi enim Græciam inuadenti, Branchidæ vltrò templum suum cum omnibus thesauris tradiderunt, vt Strabo, vt Plutarchus, vt ceteri scriptis suis testantur. Mirum profectò, si quid aliud, ipsos sacrorum præfectos sacra sua citra necessitatem, quam historiæ scriptores nullam cōmemorant, barbaro regi & solius ignis cultori prodidisse. Equidem ea quæ pòst consecuta sunt, quæq. præmij remunerationisq. loco à Xerxe petiuerunt, considerans, non possum non in hanc concedere opinionē, vt credam Branchidas vetustæ superstitionis & vanitatis Græcanicæ, quam ipsi contra conscientiam suam lucri dumtaxat caussa alebant, tandem pertæsos occasionē arripuisse qua liceret, dæmoniaca fraude prodita & deserta, ad antiquissimas auorum sedes commigrare, & in iis vnius Dei cultum adorationemq. reuocare; quam in Græcia nemo ausus fuisset profiteri, nisi simul mortē quoq. subire voluisset. Manserunt illi quidē maioresq. ipsorum multis sæculis in sceleratissimo hoc dæmoniacæ fallaciæ quæstu, sed sic videmus in id genus rebus ad religionē spectantibus frequēter euenire, vt à superstitione in hominū animis cōfirmata, & dira grauiū pœnarū cōminatione sancita, tardissima fiat digressio; & ea quidē à paucissimis, quos videlicet diuina gratia benignitatis suæ lumine e tenebris euocarit. Habuerūt fortassis eo ipso tempore quo Xerxes toti Græciæ imminebat, alias etiam ob quas sic de rebus suis statuerunt occasiones, quas coniectura velle persequi magnæ sit vanitatis. Dæmonis certè mendacia & manifesta in responsis impietas, qualis non rarò in ipsis deprehenditur, ingentem caussam habent ad totam superstitionem contemnendam & detestandam. Si Aristodicus, vnus Heraclidarum apud Cumanos Ioniæ, ausus est Branchidarum deo vrbano ioco illudere, & ostendere quàm sibi non constaret, quamq. impiè de Pactya respondisset, vt Herodotus refert: quid miri si Branchidæ assidui vanita-

Branchidarū oraculum.

Branchidæ Xerxi cur templum suum cū thesauris prodiderint.

vanitatis oraculorum auditores dæmonem suum contempserint, & vt fallacem impostorem, non vt Deum, æstimarint, tandemque frequenti & perpetuo mendaciorum impulsu ad vetustam maiorum veritatem respexerint, à quibus per manus acceperant, vnum Deum cæli & terræ creatorem esse, eumque solum adorandum, eoque de impostore suo deserendo cogitarint. Hæc vt existimem ita habere, eo adducor, quòd videam, dum integrú esset petere à rege aliam sibi sedem dari intimis regni penetralibus viciniorem, eoque commodiorem ad res suas promouendas & ad dignitates consequendas, Sogdianam tamen sibi elegisse, quæ longissimè gentiú à Susis & Babylonia abesset. Aliquid saltem fuisse quòd eos impulit ad id faciendum necesse est confiteri. Græci, vetustioris memoriæ ignari, credunt eos tam longinquam regionem petiuisse, quò securiores essent à Græcis, quorú Deum & oraculú prodidissent: ne quando pœnas dare cogerentur. Egregium verò commentum. Num illis fortasse iam tum Alexander Macedo in animo versabatur, cuius maiores illo adhuc tempore rebus Atheniensium & Spartanorú longè lateq. florentibus in obscuro latitabant, nullo numero apud Græcos computati. At ita fore vt aliquando Græcis pœnas luerent, Deus prædixerat. Illi videlicet qui dæmoné deserebant & Persis prodebát ipsius thesauros, oraculo eius credidissent, & si credidissent, an non potius intima regni petiuissent, quæ nimiú scirent accuratiùs ab hostili incursú custodienda? Vana sunt hæc, & nullis nixa verisimilibus coniecturis. Quamobré aliam caussam fuisse sentio quam explicare nitar. Indoscythica nostra demonstrarút, ad Paropanisum post diluuium arcam seminarij humani hæsisse, & inde Nochú egressum vitem inuenisse in Margiana, cui Bactriana adiacet atque Sogdiana: Has autem regiones vnà cum omnibus iis quæ Septentrioné versus porrigebátur, Iapeto obtigisse siue sorte siue patris, quod credo, designatione. Viguit igitur his locis diutissimè verus vnius Dei cultus, & omnis philosophiæ occultioris cognitio, quá Magię nomine in Zoroastro antiquitas celebrauit. Branchidæ itaq. vt iam veteri rursus maiorum disciplinæ inhiabát, ita locis iis quàm proximi esse cupiebant, in quibus eam adhuc quàm integerrimá esse opinabantur. Sogdianam igitur ea caussa elegerunt, quòd Bactriana Persis vicinior plurimú de finitimorum contagione superstitionis externæ imbibisset; Sogdiana verò Scythis incorruptis adhuc cótigua ad priscos viræ ritus renouandos non paruú momentú habitura videretur. Hoc igitur quærebant, vt hominibus externos vel ritus vel mores necdú amplexis proximi habitarent, & illorum vicinia & libertatem & priscam viuédi consuetudinem & acciperent & tuerentur. Iam quis est tam communis sensus expers, vt nesciat omnibus natura insitum esse, vt antiquissimas maiorum sedes admirentur & caras habeant, & si commigrandum sit, earum maximè amore ducantur, quò vel in ipsis, si fieri possit, vel salté proximi commorentur? Apud Scythas auté Germanicam adhuc linguam eo tempore viguisse de Pharamanis regis Chorasmanum nomine coniectare licet, cuius in Beccesselanis dedi interpretationem. Hic cum mille quingentis equitibus ad Alexandrum iam Scythiæ fines ingressum venit, aiens se finitima Colchis & Amazonibus tenere, & Alexandro, si gentes ad Euxinum pontum habitátes subiugare in animo haberet, ducem fore itineris, & in tota expeditione prouisurum, ne commeatus exercitui deesset. Vnde liquet per amicas & socias gentes Pharamanem venisse, & Alexandri copias ducere cogitasse: quales ni fuissent, nec ipse tá facilè ad Sogdianorú vsque limites penetrasset, nec necessaria Græcorú exercitui suppeditare potuisset. Mihi sanè omné antiquitaté reuoluenti probabile videtur, Vrancorú olim apud Scythas tantam fuisse vel potentiam vel dignationé, vt à Mæotidis vsq. littore ad Sogdianos tutú iter haberent. Quòd autem facilius credam Pharamanem Vrancú fuisse, facit tú nominis ad Pharamondú, qui multis pòst seculis Francorú rex fuit, allusio, tum vicinia ea, quam cú Amazonibus se & Colchis habere dicebat. Branchidas itaq. crediderim Sogdianam sibi habitandá elegisse partim propter vetustam primorum parentum post cataclysmum memoriam, partim vt eos haberent finitimos, quorum linguam eandem esse scirent qua maiores ipsorum vsi fuissent, quamque ipsi in arcanis apud Græcos, vt suspicari lubet, seruassent, per manus nimirum semper acceptam. Conditum igitur hic opidum tam diu tenuerunt, dum Alexander famosus totius Asiæ latro Oxo superato Sogdianam direptum venisset. Is enim, nescio quo furore irati Bacchi accensus, totam gentem deleuit, vltus parentum sacrilegium immani suæ crudelitati prætexens, quam Quintus Curtius sic descripsit, vt

Branchidæ cur Sogdianam sibi à rege prædam elegerint.

Pharamanes Chorasmanú rex.

Alexander Macedo Sogdianam diripuit, et Branchidarú gentem deleuit.

& ipse damnare videatur, & aliis reddiderit abominandam. Huius verba, quoniam res non omnibus nota est, non abs re fuerit huc transferre: Peruentũ, inquit, erat in paruulum opidum, Branchidæ eius incolæ erant, Mileto quondã, iussu Xerxis, cùm è Græcia rediret, transierant; & in ea sede constiterant: qui tẽplum quod Didymæum appellatur, in gratiam Xerxis violauerant. Mores patrij nondum exoleuerant; sed iam bilingues erãt, paullatim à domestico externoq. sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, vrbem seq; dedentes. Ille Milesios qui apud ipsum militarent, conuocari iubet. Vetus odium miles gerebat in Branchidarum gentem. Proditis ergo, siue iniuriæ, siue originis meminisse mallẽt, liberum de Branchidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, seipsum consideraturum quod optimum factu esset ostendit. Postero die occurrentibus, ad Branchidas secum procedere iubet. Cumq; ad vrbẽ ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx mœnia opidi circumire iussa, & dato signo diripere vrbem proditorum receptaculum, ipsosq. ad vnum cædere. Illi inermes passim trucidantur, nec aut commercio linguæ aut supplicum lamentis precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem vt deiicerent fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod vrbis vestigium exstaret. Nec mora, lucos quoq. sacros nõ cædunt modò, sed etiam exstirpant, vt vasta solitudo & sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur: quæ si in ipsos proditionis auctores excogitata essent, iusta vltio esse, nun crudelitas videretur: nunc culpam maiorum posteri luêre, qui ne viderant quidem Miletũ, adeò Xerxi non potuerant prodere. Hæc Curtius. Audiatur & Plutarchi Græci hominis de Græco rege iudicium. Eius, Bilibaldo interprete, hæc est sententia: Nec Alexandrum & qui mirè eum admirantur ac amant, ex quorum numero nos quoque sumus, laudare solent, quòd Branchidarum vrbem funditùs subuerterit, omnemq. ætatẽ penitùs exciderit; quoniam ab eorum maioribus Mileti templum olim proditũ fuerat. Bene profectò Chæroneus amentem regis crudelitatem condemnat: sed est ita ferè vt iustissima quæq. gens diris tyrannorum tormẽtis maximè obiiciatur, quibus numquam deest quod immani suo furori prætexant, perinde vt ouem lupus ob turbatam sibi aquam apud Æsopum deuorat. Ceterùm hæc de Branchidis satis sunto, at ea nihil ad propositum nustrum facient, nisi vlteriùs quæratur vnde Branchidarum nomen deriuetur. Quemadmodum itaque Romulidæ à Romulo, ita Branchidæ à Brancho dici videntur. Quamobrem vt origo gentis in lucem eruatur, necesse habeo inuestigare quis fuerit Branchus, & quibus parentibus ortus. Græci, vti modò dictum, ea consonante carent, cuius figura eadem est cum quinta Latinorum vocali. Loco autem eius Beta vtuntur, cuius apud eos, perinde atque Hebræos, duplex sonus esse potest. Quod igitur nos dicimus Vrancus, illi βράγχος scriberent, nec aliter tamen quàm nos pronunciarent, seruato quodam idiotismo litteras alias ad sonum aliorum cogente; qui notior est, quàm vt odiosè sit pluribus explicandus. Non parum modò nobis effectum est à Branchidis ad Branchum, à Brancho ad Vrancum progressis, quandoquidem posthac negari nequeat, priscam esse Vrancorum nomenclaturam, quæ quid significet, modò explicatum.

Branchidas à Branco seu Vranco dictos fuisse.

Branchus seu Vrancus quis, & quo patre genitus.

RESTAT vt quis hic fuerit Branchus siue Vrancus, inquiratur. Vt oraculum hoc Milesium & antiquissimum fuit & celeberrimum, & ab omnibus vno consensu Brancho adscriptum, ita in nullo siue Deo siue Dei filio plus obscuritatis est apud scriptores. quod Lilius Gyraldus animaduertens, omnem dubitationem ad Lactantium Thebaidos commentatorem reiecit. Hic verò, ad octauum Statij librum, illa, ex nescio quo diuinarum rerum Varronis loco, refert quæ nec Varronis dictionem sapiunt, nec quicquam sani habent explicatus: & adeò non faciunt ad Statij sententiam adstruendam, vt nonnihil aduersentur. Branchum enim Simeri cuiusdam, cuius pater Olus fuerit, decimus ab Apolline, filium statuunt, ex obscura & ignobili matre; cui hoc affingunt, vidisse eam in somnis per fauces suas Solem intrasse, & per ventrem exisse, & ea de caussa filio nomen datum esse Brancho. Huius deinde osculo sic Apollinem delectatum fuisse, vt ipsum rapuerit, atque inde templum Branchiadon consecratum Apollini Philesio. Hæc aliis verbis exposita qui apud Lactantium leget, facilè cernet quam non bene compta sit fabula vel verbis, vel rerum consonantia. Statius templum ipsi Brancho tribuit, & Apollinem patrem eius asserere videtur.

Dum

Dum enim libro tertio complura, variaque oracula enumerat, huius etiam facit mentionem; sed verbis perquam paucis:

——————patrióque æqualis honori

Branchus.

Strabo Machærei nepotem fuisse scribit, parentum propiorum nulla habita ratione; non aliam, vt opinor, ob caussam, quàm quòd nihil certi de iis comperisset: Idem libro decimo quarto latiùs de hoc oraculo, & quidem sic, operæ vt sit pretium sententiam eius referre: Post Posidium Milesium deinceps Apollinis Didymæi apud Branchidas oraculum circiter decem & octo stadia ascendenti offertur, quod templum à Xerxe incensum est atque exustum, vt cetera omnia, vno Ephesio excepto. Branchidæ autem, quòd thesauros Dei Persæ tradidissent, vnà cum ipso iam fugiente discesserunt, ne pœnas darent sacrilegij & proditionis. Milesij posteatemplum omnium maximum extruxerunt, quod sine tecto permansit ob amplitudinem. Certè ambitus maioris fani integram vici habitationem continet, intra & extra quem lucus est sumptuosè ornatus. Iam alia fana ipsum oraculum & sacra complectuntur. Hic etiam fabulantur ea contigisse, quæ de Brancho & Apollinis amore feruntur. Hæc ille, in quibus nihil rursus de Branchi patre. Lucianus Branchum ita depictum refert, vt formosus adolescens saxo insidens leporem manibus teneat, ad quem canis assultet, adstet verò Apollo spectator & formæ & lusus. Nec hinc rursus aliquid euidentioris notitiæ consequimur; nisi quòd pictorem ingeniosè in lepore & cane & puero & amante lusisse videamus, cumque intelligamus de impudico amore Apollinem traduxisse, vt praua impiorum hominum ingenia abominandas suas cupiditates libenter Diis adscribunt; quò eorum, dum id genus infanda & monstrosa scelera committunt, similes esse videantur. Quisquis tamen flagitij huius turpissimi auctor fuit depingendi, non malè id indicauit, non aliud eiusmodi amatores deliciis suis esse, quàm canem lepori: quamquam non ignoro quid lepori cum cynædis, & cani cum pædetaste. Ad illud allusit Terentius: *Tute lepus es, & pulpamentum quæris*; quod Grammaticis relinquo. hoc verò canes quotidiana sua docent impudentia. Sed in malam rem hæc scelerum turpitudo. Modestius & propius vero illud est quod est apud Terentianum:

Pastorem Branchum cùm captus amore pudico
Fatidicas sortes docuit depromere Paan.

Nos de hac caligine, qua natales Branchi apud vetustos scriptores inuolutos videmus, illud in certissimis habemus, Ogygiam protlus esse huius fabulæ originem, atque idcirco exordium eius caussamque prorsus ignotam Græcis fuisse; inter eos tamen de vocis apud Græcos significatu illud quod ex Lactantio retuli exstitisse figmentum, dum eos omnis certior notitia defecisset. Aliàs non semel monui, plus priscis fabulis subesse mysteriorum & antiquariæ cognitionis, quàm à quoquam hactenus sit explicatum. Orpheo certè communi omnium consensu fabularum veterum originem tributam esse omnes sciunt, non poëtices modò periti, sed omnes etiam ij qui vel primoribus labris humaniores litteras delibarunt. Hunc item Thracem fuisse omnes vno ore confitentur, quo perspicuum faciunt, ab iis Orphicam siue mythologiam siue theologiam emanasse, qui Thracum lingua, quæ eadem cum Germanica fuit, vterentur. Inde illud est quòd Orphei ætatem non multo faciant Troiano excidio superiorem: quòd nimirum circa ea tempora Græcia primùm litteris excoli cœperit, quarũ bonam partem Strymon & Tereus videntur inuexisse; & id quidem inuitis & repugnantibus: vt nostra quoque ætate vidimus euenisse, dum primùm Græci Latinique scriptores à quibusdam Strymonis imitatoribus inuitis Barbarorum scholis obtruderentur. Qua tamen in re falluntur, non aliter atque in Mercurio, credentes nomen Orphei proprium alicuius viri fuisse: quandoquidem, vt alibi indicaui, alibi latiùs docebo, Orpheus omnis is dici mereatur qui aures format, & iis ita patrocinatur & præest, vt ea primùm instillet quæ maximè deceat vnumquemque scire; idque faciat ea moderatione, vt veritas ipsa, veluti casta virgo, honesta & decora stola veletur. Et Strymon itaque & Tereus & si qui his fuêre vel priores vel posteriores (vt fuêre quamplurimi, tametsi nomina eorum sint oblitterata) Orphei dici merebantur, tum præsertim dum fabulas, quibus vel historia sacra vel aliud quippiam tegeretur, docerent. Quæ cùm ita sint,

Branchi fabula Ogygiam prorsus esse originem.

Mythologia siue Theologia Orphica apud Thraces orta.

Græcia quando & à quibus primum litteris excoli cæpta

Orpheus quis dicatur.

non est quòd quisquam nos aut vesaniæ aut vanitatis condemnet, si quæ de Brancho & Apolline conficta sunt, ea ipsi veritati de Thracum sermone applicemus, dóceamusque de quo fonte figmenta manarint; è quibus pòst malè captis plurimi pestilentes errores cacodæmonis fraude prauorumque hominum auaritia instigante profluxerunt. Si Mosen limpidissimam Veritatis scaturiginem, si totius antiquariæ cognitionis normam, si omnis denique historiæ amussim nuncupauero, nihil mihi videbor dixisse quo non splendidiora præconia mereatur. Hic dum prima gentium post cataclysmum exordia statuit, Nochum omnium patrē sic inducit Iapeto filio suo natu minimo benedicētem: *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius.* Quid rogo hæc consecratio aliud Iapeto promittit, quàm tā latè posteros eius regnaturos, vt non sua modò orbis parte se cōtineant, sed ad aliorū etiam regiones imperium suum proferant, habitentque in Asia & Africa: quarū illa Semo, hæc Chamo in herciscūda vna totius orbis familia, paterna obtigit cōstitutione. Quòd si de huius promissionis diuinæ Iapeto per patrem suū sancitæ fonte vox aliqua deriuanda esset quæ totam eam significatu suo complecteretur, num alia commodior inueniri posset quàm Vrancorū appellatio, quæ sic eos depingit & exprimit, vt homines esse dicat palmites suos ramósq. longè extendētes? Haud equidem video, nisi alius magis quàm ego Lynceus eam mihi cōmonstret. Extendit vitis palmites suos, extendit arbor suos ramos; neutra quidē ante contēta, quàm omnem latitudinem, cuius natura capax sit, explerit. Qui cognationis gradus genealogiamq. cuiuspiam gentis inquirunt, arborem facere solent, cuius ramos tam latè longéque diffundunt, quàm cognatorū soboles sese porrigit: eleganter illi quidem & ingeniosè id meditati, at longè elegantiorem in Vranci nomine similitudinem expressam videmus. Cùm enim frant non cuiusuis arboris, sed propriè vitis ramum designet; sit vt Francus is dicatur, qui perinde atque vitis longè latéque ramos in omnem partem diffundit; in quo quanta vis sit, ipsa vitis natura demonstrat, cuius ego in hac regione, quantumuis vitibus iniqua, brachia dimensus sum quàm sexaginta pedes longiùs à matrice trunco progressa. Quòd nisi putatione coërcerentur, quis tandem esset finis licentiæ? Iam videmus proprium vitis esse, sic aliena inuadere, vt veluti domina omnium supremum semper occupet, & arborum ramos sic vinciat, quasi serui essent catenis alligati: tantaque ea in re vtitur licentia, vt quamuis collibus maximè gaudeat, nulli tamen arbori parcat; adeò vt & salices ad ipsas paludes & stagna vincula ferre cogantur: quod in Ferrariensi agro & aliis locis Pado vicinis licet videre. Quid multis? hæc & longissimè ramos suos extendit, & omnes arbores, veluti earum regina, superat; earum ministerio, perinde atque seruorum, vtens; &, ne subterfugiant, vinculis etiam arctis constringens. Et verò sic est à natura optimo iure comparatum, vt ei plantæ omnes ceteræ subseruiant, cuius fructus omnibus ceteris est excellentior & diuinior: vtpote qui eum liquorem hominibus largo cornu fundat, quo nihil suauius, nihil salubrius, nihil lætius, nihil ad vires corporis, nihil ad pectoris generosum robur, nihil ad animi magnitudinem & sublimitatem, nihil denique ad iucundam beatamque vitam aut præsentius aut efficacius. Huic igitur Iapeti consecrationem maiores potiùs quàm alij cuipiam arbori conferre voluerunt; eo cuiuis naturæ rerumque ciuilium perito iudicantes, sibi non secus inter homines atque viti inter arbores ius esse, vt omnium fines aliorum occupent, & ceteris hominibus tamquam ministris vtantur, ea tamen id lege, vt non minus quàm vitis muneris hominibus, quos superarint, rependant. Quid verò rependunt? bonos mores, humaniores disciplinas, cōmunis vitæ tranquillitatē, omnia deniq. ea quæ ad bene beatéque viuendū sunt necessaria. Sic Cimmerij Græciam, sic alias regiones & inuaserunt & superarunt: sic Strymon Thraces vicinósque, sic alij alios vicerūt; vt victis ingens lucrū, victoribus nihil præter laborē & negotia in rep. constituenda & ciuili vita formāda accederet. Quanto enim plures ditione sua cōtinebant, quanto plures imperij sui vinculis sibi alligabāt, tāto plus beneficiorū toti orbi largiebātur. Et quorū quæso beneficiorū? eorū, inquā, quę pretiosissimo vino collata plus tamē habeāt diuinitatis, & tāto quidē plus, quato animus corpore præstātior est & diuinior. Verùm hic locus cùm ingēs volumen posceret, tum aliū etiam oratorē, quò magnitudo beneficij, quod agrestibus & feris hominibus præstatur dū ciuilibus vitæ institutis adsuescere docētur, pro dignitate exponeretur. Nobis sufficiat aperire fontes, è quibus excellentiora ingenia & à sapientiæ studiis

Mosis veritatis scaturigo, antiquitatis norma & historiæ omnis amussis.

Franck.

Vitis natura & in arbores dominiū.

Vitis commoda & vtilitates.

Iapeti posteri non minora munera quā vitis hominib. contulerunt.

studiis & dicendi facultate plus præstitura, quantum velint haurire possint.

PORRÒ necdum illud attigimus; quod omnium est primarium, à Iapeti posteris orbem in vnam iuris communionem sic redactum, vt apta ciuitas videretur; in qua vera religio caperet exordium & augmentum. Cùm enim Romani Ianigenæ potissimam Asiæ & Africæ partem tenerent, Christus nasci voluit, quo tempore Iapeti genus in tabernaculis Semi habitabat, & Chanaan posteros seruitute premebat. Sed hæc alterius sunt loci & considerationis; hîc illud agimus, vt nemo non clarè cernat, quàm apta sit vitis & Iapeti comparatio, quàm significanter Vranci nomen eam exprimat, quamque hæc sacris litteris sint consentanea. Sanè si diuinum Mosen rogemus, nemini dicet concinnius veriusque hoc nomen quàm Iapeto conuenire secundum eam quam habet in Cimmeriorum siue Ianigenarum lingua interpretationem. Primùm igitur Vrancum post diluuium dicemus Iapetum fuisse, & eum quidem ex diuina patris consecratione ita nuncupandum, si æquum est vt illo titulo quisquam honoretur, quo eximia & summa eius dignitas intelligatur. Poterant hæc quidem satis esse ad insignem Vrancorum & vitis conuenientiam demonstrandam; sed non patitur ipsa veritas, vt hac sola contenti ipsorum nominum concordiam, ceu consideratione indignam, otiosè prætereamus. Vrancum eum dixi qui latè palmites ad morē vitis extendit; cui notationi ita vitis nomen respondet, vt eiusdem rei det significationem; iis, inquam, qui ad rectam ipsum rationem referre norunt. Wit enim, vocali longa, longum latumque signat: qua de voce Vitis habet nomenclaturam, propterea quòd & latissimè longissimeque inter arbores sese diffundat, & eum fructum det, quo hominis animus insigni & latissimo crescat augmento. Varro vitem à vino ferendo deducit; vel, si id non placeat, quòd inuitet ad vuas percipiendas. Fac, bone vir, vt ita sit; vnde vinum deriuabis? vnde ipsum illud inuito? vnde vito? Quid si doceam vito etiam propterea dici apud Latinos, quia Cimmerij quod longè latèque remotum est, Wit appellent? Vinum cur hoc nomen acceperit, Indoscythica nostra satis declararunt. At si quis contendat vitem dici, quòd viticibus in flectendo similis sit; eum rogabo, quæ sit viticis etymologia: quam scio domi suæ numquam inuenturum. Vitex enim & vimen à nostratibus etiam originem habet; quorum vtrumq. fit à Wit, quod est flexilibus ramis siue virgis quippiā contexo. Quamobrem in vitis à Wit nobis vernaculo deriuatū, cùm ipsam naturam, tum consonantiam indicat, quæ inter ipsius & Francorum inuenitur propagationē. Numquid inueniri queat concinnius vel rebus vel nominibus, quàm hæc sit Francorum ad vitem conformatio, cum qua non minus reapse quàm nominis origine consentit? Iapetus ergo optimo iure de patris consecratione Vrancus est nominatus, quòd latissimè & genus suum & imperium inter mortales, perinde atque inter arbores generosa vitis, extendat. Ceterùm quia licet verissimam & cuiuis nostratium facillimam ad intelligendū, inauditam tamē hactenus huius vocis interpretationē prodo; non malè fecero si hanc vitis & Iapeti cōparationē cum priscis sapientissimorū hominum obseruationibus & indiciis ad vnguē quadrare monstrauero. Est quisquam vel inter Platonicos, vel inter veteris historiæ peritos, vel inter Christianos etiam cui aliud quippiam notius sit, quàm penes Magos olim summam sapientiæ arcem fuisse? Atqui hi Astyagis somnium, quo filiam suam Mandanen vitem parere viderat quæ totam Asiam occuparet, sic sunt interpretati, vt regnum ei qui nasceretur pollicerentur. Bene quidē Magi, sed non admodum necessariò Astyages in re apertissima mihi videtur eos consuluisse: quando satis luculentum indicium tum de vite, tum de amplissima eius per Asiam propagatione dabatur, quid ex eiusmodi partu expectandum esset. Quemadmodū autem Cyro Mandanes filio diuinū hoc somniū totius Asiæ imperium promittebat, ita Iapeto non Asiam tantùm, sed Europam etiā & Africā Nochus verbis suis visus est inaugurati: qua de caussa quid miri, si Brāchi nomen, id est, viris latè extendentis palmites suos acceperit; ne vllo vmquā tēpore tantæ promissionis memoria apud posteros interiret? Nō possum satis diuinæ bonitatis admirari infinitatē, quę inter cetera erga mortales beneficia hoc etiā illustrissimū prouidētiæ suę documentū tanto sæculorū interuallo prius à Mose litteris mandari, & à Cimmeriis fabulis intexi, & allegoriis tegi voluit, quàm quisquam mortalium cōiectare posset, Romanos Ianigenas terū per orbem vniuersum potituros. Alij aliunde sibi petant studiorum oblectamenta, animo certè meo nō aliud suauius pabulum inuenio, quàm priscam

Vranci siue Vranci nomē nulli veriùs quàm Iapeto conuenit.

Vitis vnde nomē habeat. Wit.

Wit.

Vitis & Iapeti comparatio.

Astyagis somnium, in quo vitis regnum significabat.

hanc Mosis & Orphicorum consensionem, qua nihil video validius, inter ea quidem quæ humano ingenio consequi possumus, ad contundendam Atheorũ peruicacitatem, quæ indies tanto maiorẽ Christianæ messi calamitatem minatur, quanto plus alimenti capit è scelerum in omni ordine superiore effrenata licẽtia grassantium rabie plusquàm belluina; qua peste nullum est inferiorum hominum animis capitalius periculũ, nullũ lethalius venenum; eo quòd longè efficaciùs & penitiùs in hominũ animos facta quam dicta penetrare consueuerint, tametsi vt contrà fieret ipse Christus imperarit. Sed quid ego Magos hîc commemoro? An non & ipsæ sacræ litteræ eâdem vtuntur comparatione? Dauid eo hymno quo Deum timentibus felicitatem promittit, inter cetera sic habet: *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Quid quòd ipse seruator noster Christus sic videtur hanc Nochi benedictionem explicare, vt sese Nochum faciat atq. vitem; Apostolos verò palmites, quorum latissima per omnes gentes extensione regnum suum erat extensurus, perinde atque per Branchum Nochus? Sanè Nochus Christi typum gessit, nec absurdum fit, si latitudo generi Iapeto promissa, imago sit latitudinis Christianorum Ianigenis regnantibus futuræ.

Iapetus quid cum Apolline communicabat.

Apollinis nomenclaturæ ratio.

CETERVM quid Iapeto cum Apolline? Nihil profectò, si hoc nomine perinde ac vulgus abusi cum cacodæmonem accipiamus, qui Delphico & Didymæo oraculo miseris mortalibus imponebat. At si de Orphico sermone Apollinem ad veram nominis rationem intelligamus, longe aliter sentiendum: propterea quòd Apollo is sit qui res à caliginoso antro liberat, quasi Aph-hol-los diceretur, vt cùm in Gallicis, tum alibi latius ostendam. Apollo itaq. is dicitur qui aperit occulta & ab antro tenebroso; quæ vox si diuinis applicetur, propriè conuenit Spiritui sancto; si corporibus cælestibus, Soli; si in creaturis rationis capacibus, ei vel angelo vel homini tribuenda, cui Spiritus sanctus gratiam suam infundit ad occulta reuelanda. Nemini igitur mortalium post diluuium dari potuit conuenientiùs hæc nomenclatura, quàm ipsi Nocho; qui omnẽ scientiam, omnem artem, omnem historiam, omnia denique diuina humanaque suis filiis & nepotibus reuelauit: non illa quidem tantùm quæ præterierant, sed illa etiam quæ multis pòst sæculis essent futura; vti satis perspicuum est in ea quam adduxi Iapeti consecratione: Non immeritò igitur iactatus est Apollinis erga Branchũ amor quidam eximius & singularis; propterea quòd Nochus ex ipsa benedictione satis cõuincatur hunc p[rae] ceteris filiis amasse, cui plus gratiæ fauorisque contulisse scitur. Quamobrem qui hanc historiam, & hanc prærogatiuam Iapeto à Nocho concessam ad mythologiam transtulerunt, tradiderunt Branchum Apollini in deliciis fuisse: quæ fabula non aliud habet veritatis velamen, quàm nominum propriorum in illas voces commutationem, quæ singulares in iis quos significare volebant, dotes denotabant. Ab hoc igitur Brancho cùm in Caria locus constitutus esset, in quo ea quæ ad religionem veramque pietatem pertinerent, docerentur; voluissetque ad prærogatiuæ suæ memoriam ipsos doctores Branchidas vocari, quia & Branchi genus essent, & Branchi doctrinam & sequi & tradere deberent, essetque in primis institutis, atque adeò omnium præceptorum ad hominum conuictum pertinentium caput, vt mutuo amore omnes inter se deuincirentur, atque, quò memores eius essent, iussisset quotidianis osculis amorẽ hunc testari, cuperetq. omnem honorem ad patrem suum referri; factum est vt hic Apollo Philesius coli diceretur. Nam cui dubium, quin Nochus, quòd totus diuino amore flagraret, vbique inter homines pacem, concordiam, vnionem, amoremque prædicarit, & idem tradiderit filio faciendum? Nouæ & æternæ legis magister, cuius ille typum gerebat, quid aliud quàm pacem amoremque perpetuò cantat? Nec mirum videri debet, certatim oscula à Branchidis in ritibus sacris dari solere, cùm idem hactenus apud Christianos duraret, nisi turbæ vitandæ caussa institutum esset, vt eandem crucem omnes oscularentur; quo facto viderentur omnes inuicem osculati fuisse. Verùm oprandum vt pauciora oscula Iudæ in templis Deus conspiceret; qualia & olim inter Branchidas fuisse non temerè suspicamur, vtpote æquè atque nos homines. Quemadmodum autem animaduertimus nostro hoc æuo plurima instituta, plurimasque cærimonias ab optima rectissimaque via ad nescio quas salebras & offendicula declinasse, ita Branchidis quoque vsu quondam venit. Nam cùm viderent corruptos hominum animos ad superstitionem quàm veram religionem, ad fabulas & nugas quàm ad solidam veritatem

Nochus conuenientissimè Apollo dici potest.

Apollinis & Branchi fabula explicata.

Oscula Branchidis frequentata

Apollo Philesius.

Pacis osculũ inter Christianos.

Branchidarũ oraculi corrupti occasio.

tem proniores; rationem excogitarunt, qua simul & vulgò essent in admiratione, & sibi vberrimum facerent quæstum. Deserta igitur Nochi & Iani doctrina, ceu parum vtili & lucrosa, mercatum mendaciorum aperuerunt, commenti Apollinem hominibus futura prædicere, si donis placaretur: nec minùs ipsius filium Branchum muneribus induci ad futurorum prædictionẽ. Huic imposturæ cacodæmon mendaciorum pater statim fauit, subseruiens hinc sacerdotum auaritiæ, hinc consulentiũ vanitati. Quàm verò omnes mortales auidi sint futura cognoscendi, vitio à primis parentibus, qui Deo similes esse volebant, cõtracto; quis est qui queat ignorare, modò Adamum suum interiorem consulat? Nusquam liberaliùs sumptus fit, nusquam magis prodigi sumus quàm vbi hæ nugæ venduntur; & nulla ad hunc quæstum faciendum procliuior via est quàm ea quæ per sacra religionemque ducit: quod vt apertissimum est vel ipsis pueris, ita exemplis non est docendum, ne quorundam aures offendantur. Hinc igitur oraculum Milesium, hinc Dodonæum, hinc alia. Hoc modo è scholis veritatis factum est emporium mendaciorum: hac ventum est à vera religionis intelligentia & professione ad dæmoniacam superstitionem, & fœdos de diuinis rebus errores. Mirum est quàm arctum sit vinculum cacodæmonis & auari pectoris, quàmque faciles sint & præcipites mortalium animi ad perfugiendum è castris Dei ad Mammonæ signa. Demiror Petrum Crinitum & quosdam alios professione Christianos stolidè Academicis, Iamblicho præsertim & Porphyrio, credidisse; Sibyllam apud Branchidas, vt ipsi volunt, occulto quodam terræ spiritu afflari solere, quo concepta oracula promeret. Admirabilem profectò vim terræ, quæ cùm ipsa bruta sit & inanimis, sic tamen animos moueat, vt quæ non didicerint vates neque sciant, ea carminibus heroicis effundant. Aliis hæc auribus, non meis canantur: vno verbo, Cacodæmoni oracula adscribenda, non naturæ; iis exceptis, quæ diuino afflatu edita fuerunt. Et quamuis quædam vera sint, è tripode Delphico aut Didymæis adytis de diuinis rebus prolata; ea tamen sic capienda, vt credantur vel à cacodæmone reddita, quò in ceteris faciliùs falleret, vel coactu diuino impuris spiritibus extorta. Eius generis illud est quod hic falsus noster Apollo Politæ cuidam respondisse fertur:

Oraculorum caussa auaritia & futurorum cognoscendorum auiditas.

Oracula Cacodæmoni adscribenda.

Ψυχὴ μὲν μέχρι κ' δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται
Φθαρτὰ νοοῦσα πάθη θνηταῖς ἀλγηδόσιν ἥκει,
Ἡνίκα δ' ἀνάλυσιν βροτέην μετὰ σῶμα μαρανθὲν
Ὠκίστην εὕρηται ἐς αἰθέρα πᾶσα φορεῖται
Αἰὲν ἀγήραος οὖσα, μένει δ' εἰς πάμπαν ἀτειρής·
Πρωτόγονος γὰρ τοῦτο θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Quod nos rudiuscule sic vertebamus:

Donec corporeis vinclis mens stricta, nihil quàm
Visa videt peritura, ærumnis cedit; at inde
Corpore corrupto, cùm se inuenit esse solutam,
Æthera tota petit, nullum peritura per æuum:
Namque Dei primo genita id prudentia sanxit.

πάθη, vt Aristoteles, pro imaginibus rerum accipio, & cum Cicerone visa appello. Huic vaticinio similia plurima sunt, in quibus, vt hîc, de filio Dei; tum etiam de Spiritu sancto clara testimonia reperiuntur, & multa alia ad humanæ salutis & veritatis spectantia cognitionem: verùm illa vel inuitis dæmonibus iussu diuino imperata, vel propterea prodita vt imposturis suis plus fidei conciliarent. Nunc itaque quis Apollo inter homines, quis Branchus fuerit nominatus, & qua inde occasione abominanda superstitio sit enata, perspicuum feci; quam ipsi postea Branchidæ videntur prodidisse, diuino quopiam afflatu aut tædium aut pœnitentiam scelerum inspirante.

Verùm video mihi obiectum iri, ea quæ de Apolline dixi non conuenire cum Apolline Didymæo, cuius hoc templũ fuisse scribitur. Nec equidẽ id assero, errores fanaticos Græcorum perpetuò cum primis fabularum originibus concordare, quin contrà assero, quamlongissimè plerumque recessisse, vt hoc loco ab hominibus ad dæmones veritatis larua deuenit. Sed quò breuiter curiosis hominibus satisfaciam, id operæ pretium fuerit annotasse, nomina huius generis sacra variè solere in vsum venire. Aliud enim Theologi per Apollinem intelligunt, aliud Physici, aliud historiæ scriptores.

Physici enim Solem Apollinem vocant, quia nimirum omnia occulta & in tenebris posita reuelet, hac dote longè omnibus astris ceteris præferendus. Eundem Didumæum dixerunt veteres, vocabulo ab Orphicis illo quidem petito, sed à nemine aut Græcorum aut Latinorum intellecto. Macrobius scribit idcirco Didymæum dici, quòd geminam speciem sui numinis præferre putaretur, illuminando formandoque Lunam: etenim ex vno fonte lucis gemino sidere spatia diei & noctis illustrantur. Vnde & Romani Solem sub nomine & specie anni, Didymæi Apollinis appellatione venerabantur. hæc ille: in quibus quod de gemino lumine philosophatur, vt nihil ad Bacchum, ita nihil ad Didymæum: cùm nomen hoc, haud secus ac Apollinis, de vernacula Thracum lingua siue Cimmeriorum sit petitum. Apud alios scriptores quæ huius appellationis caussa sit, non memini disputari; cùm id interim mirum videri posset qui Mileti potiùs quàm alibi Didymæus vocari consueuerit. Dien vocali priore longa turgere, sumere incrementum à centro ad exteriora, attolli, promoueri, aut feruore quodam intumescere, vti in pane fit fermentato. Hinc Didum est feruoris intumescere facientis effectus, ea formula qua à Rijc fit Rijcdom / à Wys Wysdom; id est à diues diuitiæ, à sapiens sapientia. Maet verò per diphthongũ mensuram signat. Quo fit, vt Didummaet nihil aliud sit quàm rei feruore quodam intumescentis vel cuiuspiam se promouentis & res suas augentis mensura. Amplæ enim significationis est ipsum Dien/ ad omnia illa quæ quouis se modo ad maiora & meliora promouent, extensum. Dicat ergo nunc nobis Apollo arcanorum omnium vetissimus reuelator, qua de caussa Didymæus à Branchidis suis voluerit nuncupari? Si theologicôs de Apolline loquamur, facilis est & perspicua ratio ob quam hoc nomen detur. Quis enim alius mentem nostram effervescere facit, & ad maiora se attollere quàm Spiritus sanctus, diuino suo calore nos accendens? cuius beneficio animus noster infinito se maior reddatur, & à terrenis angustiis ad cælestem amplitudinem se extendat; idque ad mensuram gratiæ diuinitùs concessæ, prout Didummaet / vnde Didymæus, nobis significat. At in naturali rerum consideratione Apollo Sol est, qui calore suo omnium eorum quæ generationi subiecta sunt incrementa, & promouet & obliquo suo cursu metitur; quod Aristoteles cùm intelligeret, penes eum esse scripsit maximas generationis & corruptionis caussas; huius, cùm discederet ad inferius hemisphærium; illius, cùm accederet. Accedens enim calore suo omnia promouet, & ad iustum modum dilatat & extendit; recedens verò contrà claudit & comprimit omnia; id est, à frigore, quod tum non amolitur & depellit, claudi premique permittit. Ipse enim semper calorem subministrat, tametsi non eisdem locis, ita vt numquam desinat esse, id quod dicitur, Didymæus. Sed hæc physicorum pueris discutienda relinquo, apud quos facilè persuasero penes solem esse iustam omnis generatorum promotionis mensuram, atque idcirco rectè dici Didum-maet/ siue Didymæum. Nunc ad historiam sacram accedamus, in qua Nochus certam singulis suis filiis ponit incrementi mensuram, dum singulis diuerso modo benedicit: & Iapeto quidem summum dat augmentum summamque ad meliora promotionem. Meretur igitur & ipse Nochus Didumæi appellationem, quia filiis suis modum statuerit incrementorum: & eam tanto magis apud Branchidas meretur, quòd Brancho largissimam dederit latitudinem, & eam quidem tantam, vt hunc præ ceteris duobus filiis immensis honoribus reddiderit insignem. Cùm igitur Branchus hanc diatribam, in qua prisca religionis & sapientiæ instituta traderentur, constituisset; num mirum debet videri, si Branchidæ Nochum summa reuerentia coluerint, & eius beneficiorum, quibus filium suum minimum tam eximiè ornauit, memoriam summa veneratione apud omnes posteros celebrandam putarint; ita vt non tantùm Apollinem ob omnium artium traditionem, sed Didumæum etiam & agnoscerent & vocarent, quòd Branchum suum præ ceteris plurimum auxisset, & ipsius genus ad summos humanæ felicitatis gradus promouisset? Nihil æquè gratum eius animum qui beneficium accepit, ostendit & declarat, ac frequens beneficij accepti commemoratio, quæ in iis qui pares gratias referre non possunt, perinde laudatur atque si retulissent, si ex animo quidem sincero gratóque proficiscatur. Hinc meritò & magna ratione Nochum Didumæum Branchidæ vocabant; nec minore tamen Philesium tum de amore quem suis tantopere commendarat, tum etiam ex eo quòd Branchum præ ceteris filiis plurimùm amasset. F or-

Apollo Didumæus.

Didumæi etymon.

Dien.

Apollo theologicôs Spiritus sanctus dici potest.

Apollo physicôs qua dicatur.

Solis in rebus promouendis vis & natura.

Nochus Didumæi nomen & Philesii rectè posse tribui.

set. Fortasse Didumæi nomen Græca voce expressissent, si vllam potuissent vel simplicem vel compositam inuenire quæ eandem haberet vim significationis; qualis cùm nulla reperiretur, loco eius Philesium dixerunt: quod nomen tametsi non idem significet, tamen eòdem tendit, & id quidem ea via, vt caussam Didumæi complecti videatur; quandoquidem eum maximè promouemus quem plurimùm amamus. Atque hæc quidem mihi videtur prisca & vera origo mythologiæ eius quæ de Apolline Didumæo siue Philesio & Brancho eius filio antiquissima fama celebratur; à qua longissimè corrupta Branchidarum posteritas Græcorum animos distraxit, non aliam ob caussam quàm vt sacram antiquitatis memoriam venum exponerent, peccato illud quidem exsecrando, sed vtinam non tam multis postea communi. Nec obmurmuret hîc quisquam eorum quibus insolens est hæc fabularum cum sacris litteris consonantia, nimis antiqua & cariosa me in mediùm de Brancho attulisse; nisi idem se ignorare fateatur, Branchidarum oraculum, vt Appuleius testatur, & ex aliis etiam colligitur, vetustissimum in Græcia fuisse. Quid igitur absurdi committo, si rei omnium veterum scriptorum confessione vetustissimæ, & sic vetustissimæ, vt ferè omnium notitiam exordium eius effugerit, originem item assignem vetustissimam?

Nunc itaque tandem Vranci agnoscant quàm antiquo, quàm venerandæ memoriæ vocabulo nominētur; nec posthac Troiana se iactēt nobilitate, qua longè altiùs primordia gentis suæ conscēdere indicio meo, nisi id dedignētur, videbūt. Porrò qua de caussa hæc potiùs gens quàm alia quæuis nomē sibi priuilegij paterni sumserit, nescio an quisquam sanæ mentis interrogabit, cùm idem de infinitis pari ratione quæri posset; atque etiam si alia sic vocata fuisset, idem de ea interrogaretur: attamen si quis tam scrupulosè sibi omnium antiquitatum calculum subductū velit, is sic habeto. Cùm Ianigenatū alij alia sibi nomina sumerent vel à parētibus, vel à vitæ proposito, vel ab alio quopiam quod placuisset; videntur hi qui Vranci nominati sunt aut sibi ipsis nomen hoc boni ominis caussa dedisse; aut, quod magis crediderim, ab ipso Iapeto accepisse; quòd, vt ipse à patre suo insigni prærogatiua ornatus fuisset, ita & hos optarit singulari hac dote ceteris præstare. *Vranci nomen cur vni potiùs genti quàm alij tributum sit.* Vidētur autē genus ducere ab Ascanio Cimmeri filio maximo, quod de Branchidarū in Asia minore & Ascaniorū vicinia coniecto; qua tamen in re nihil certi statui potest, nec refert quo medio vel nepotes vel abnepotes Iapeti fuerint, modò in ipsis Iapeti agnoscamus appellationem. *Vranci vnde genus ducāt.* Non semel me in aliis monuisse puto, nomina gētibus non temerè nec solo interim humano consilio, sed instinctu quodam diuino plerumq. data fuisse; quod in Vrancis quoq. videtur euenisse: adeò bene nomenclaturæ suæ respondisse deprehenduntur, præsertim illi qui Galliam, Turingiam, Allemaniā, Boiariam, Daciam, Bohemiam, Italiam, Thraciam, Syriam, Asiam minorē, Ægyptū imperio suo subiugarūt; cuius gloriæ maxima pars stirpi Brabanticæ debetur, quæ Carolos dedit & Pipinos, & ipsum postea Godfredum regem Hierosolymitanū. Vtinam huius ætatis Franci, & ij qui linguam commutarūt, & ij qui antiquam hactenus tenēt, sic Philesium Apollinē communi pace venerarentur, vt sicut nomine Vranci sunt, ita se Vrancos reapse præstarent; & eas vires quas ciuilibus & domesticis bellis perdunt, in Asiam & Africam & nominis sui monitu & maiorum exemplo transferrent, quo veram religionem victos docerent, qui gentium subiugandarum finis esse debet: vt non ratio tantùm, sed Strymon etiam & complures alij Cimmerij apud priscos homines ipsis factis dictarunt.

Posteaquàm nunc ad summum Vranci nominis fastigium peruētum est, gradum reuocabo, paullatim ad propinquiora temporibus nostris descensurus. Herodotum dixi Francos siue liberos Scythas ad Mæotim scriptis suis prodidisse, & eos quidem dedisse Amazonibus maritos: de quibus quid sentiam, quando alibi latè ostendi, hîc minimè repetendū duco; hoc interim monēs, magnam partem eorū quę de Amazonibus ferūtur, ad Francos pertinere, eoq. studiosiùs librum illarū gloriæ à me dedicatū ab ipsis oportere cognosci. *Franci ad Mæotim Amazonū mariti.* Eisdē in locis quibus ab Herodoto liberi Scythæ ponuntur, Dionysius Germanos constituit, vti paullò antè monstraui. Ado cōmemorat, inter Danubiū & Mæotidem Francos de Alanis insignem victoriam reportasse: at id posteriùs accidit quàm eorum & nomen & arma iam ad Rheni ostia cognita essent, nihil vt inde certi de vetustis ipsorum sedibus colligi queat; nisi hos qui Alanos ceciderunt ad Mæotidem relictos ad Valentiniani vsque imperium, cuius partes sequebantur, credere velimus.

Ceteris

Ceteris ſcriptoribus, in quorum numero Hunibaldus primas tenet, non magis fidem habemus, quàm ſomnia narrantibus; eoq. eorum teſtimonia nec admittimus, nec aliis obtrudemus: alioqui facillimè demonſtraturi ex eorum ſcriptis, in Sarmatia olim Francos habitauiſſe. Malumus videlicet ſola vetuſta Herodoti & Dionyſij auctoritate niti, quàm recentiorum ſcriptis nihil vetuſtæ veritatis redolentibus noſtra polluere potiùs quàm firmare. Id interim ſumemus, quæ multorum ſermonibus iam inde à multis ſeculis iactantur, ea ſi non omni ex parte vera ſint, at aliqua tamen tenus vel ad veritatem pertinere, vel ſaltem viam ad eam demonſtrare. Multa de Troianis Franci à maioribus acceperant; quæ paullatim, vt fieri ſolet, & fabulis & obliuione corrupta eò tandem delapſa ſunt, vt poſteriores ab auxiliaribus Francorum copiis ad Troiam ductis venerint in opinionem, maiores ſuos Troianos fuiſſe. Suppetias illi quidem Troianis tuliſſe doceri poſſunt partim ex Rhœſi expeditione, partim ex Amazonum exercitu: at minimè verum eſt, Troianos ipſos fuiſſe. Verum ex huiuſmodi antiquitatis vmbra, quam non integram poſteri poterant videre, falſæ opinionis facta eſt ſubſtructio. Eodem modo exiſtimo ex antiquis narrationibus Francos audiuiſſe, maiores ſuos ad Mæotim ſedes habuiſſe; ſed non rectè inde collegiſſe, tempore Valentiniani aut paullò ſuperius inde commigraſſe, cùm multo antea in Germaniam tranſiuerint: quamquam hæc communis omnium opinio efficit, vt aſſertio mea, quam veterum ſcriptorum teſtificatione confirmaui, tanto faciliùs ſit admittenda; quæ ceteroquin, vt noua & inaudita, fortaſſe fuiſſet explodenda, ab iis præſertim, quorum ſtomachus necdum ſatis aſſueuit curioſæ huic antiquitatum inquiſitioni. Quamobrem hoc tenebimus, Francos, vti & reliquos Cimmerios, paullatim ex Aſia & primis ad Margianam ſedibus ad Tanaim & Mæotim deueniſſe; & id quidem valde olim, vt ex Herodoto & Dionyſio liquet: Et, vt tum Germani & liberi Scythæ ſiue Franci citra gentis diſcrimen vocabantur, ita & pòſt, cùm in Romanorum notitiam veniſſent. Franci, inquit Procopius Latini interpretis verbis, Germani quondam vocitabantur. Idem libro tertio hiſtoriæ Vandalicæ confirmat. Verumenimuerò, quò Cimmerias has Ogygiæ prope vetuſtatis tenebras præſentis temporis luce reddam clariores, grauiſſimis veterum auctorum teſtimoniis illud adiiciam, quod mihi cum antè ab aliis, tum nuperrimè relatum eſt ab inſigni clariſſimoq. viro Augerio Boeſbecano, natione Flandro. Hic inter alias, quas obiuit ſumma cum laude, legationes vna perfunctus eſt nobiliſſima, nomine Maximiliani Cæſaris Auguſti apud Turcorum Imperatorem, eaque complurium annorum: cum quo viro notitiæ familiaritatiſque ineundæ hæc mihi oblata eſt occaſio, ſtudiis meis profectò in primis opportuna: Deſcenderat per Rhenum inſignibus auro & ſerico nauigiis ANNA maxima natu Cæſaris filia, in Germania inferiore Oceanum conſcenſura, quò ad Regem Catholicum maximum totius orbis monarcham, cui recens eam pater deſponderat, nauigaret. Hæc, dum ſecundos ventos præſtolatur, obiter Bergis excurrit Antuerpiam; vt cuius vrbis celeberrimum nomen ſæpius abſens audiuerat, eius ſpectaculo coràm frueretur. Erant tum in heroico eius comitatu duo ipſius germani fratres, alter duodecim, alter decem paullò plus minus annorùm, adoleſcentes mediusfidius ea forma, eo ingenio, iis moribus, ea eruditione; vt, niſi patrem haberent Cæſarem, à Cæſare adoptari mererentur. Horum aulam regebat ſumma auctoritate Boesbecanus, non ſine magna mea dubitatione, hicne dignior eſſet tam illuſtribus habenis, an illi digniores, qui talem nacti fuiſſent moderatorem. Meritò magni fit Cyri pædia, vt ab eo homine profecta, quo nihil habuit Græcia admirabilius; ab eo, inquam, viro, qui totam ſimul & philoſophiam & eloquentiam ex vmbratili exercitatione in lucem & in aciem eduxit; qui primus edocuit exiguo numero varias Perſici regni gentes peruadi poſſe; qui tanto fuit melior Alexandri Magni præmonſtrator inſigni illa expeditione, quàm Iſocrates operoſa illa declamatione panegyrica quindecim annorum, ſi Mercurio placet, labore perfecta, quanto dictis facta præſtant: At, ſi verum mihi licet proferre, in Boesbecano Xenophontem; in his duobus Cæſaris filiis duos Cyros mihi cernere videbar: talis erat & horum indoles & illius inſtitutio atque diſciplina. Ceterùm dum vrbem cum ſorore ſua Regina luſtrant & ſpectaculis indulgent, ipſi interim gratiſſimum ſuauiſſimumque populo ſpectaculum, vtpote in quorum vultu principum ſuorum imagines expreſſas videret; accidit vt minor natu ſubitò acuta febre corripe-

Francos primos ex Aſia paullatim ac Margiana ad Tanaim & Mæotim deſcendiſſe.

corriperetur, non sine maximo omnium dolore. Et quamuis Lomnitium medicũ domesticum haberent, virum in primis eruditũ & exercitatũ, Dux tamen Albanus, inferioris Germaniæ gubernator, pro ingenti sua sollicitudine & anxietate de Principis valetudine cõceptâ, me quoq. voluit ad curationis partes vocare. Dum itaq. sedulo munere nostro fungimur, Deus Opt. Max. ita nobis adsuit benignus, vt exspectatione celerius integræ valetudini ægrotus redderetur. Interea dum frequẽtius ad huius Principis aulam itarem, magnam voluptatem cepi ex familiaribus cum Boelbecano sermonibus; inter quos cùm varij essent, tum & hic vnus mihi accidit gratissimus, in quem incidimus ex commemoratione eorũ quę in Amazonicis de vetustissimis Cammeriorum sedibus me tradidisse dicebam. E quibus cùm non Amazones modò, sed Francos etiam deriuarem, & hos à Dionysio Germanos, ab Herodoto hiberos Scythas vocari assererem; tum ille inter cetera, quibus eâdem de re doctè admodũ disserebat, Colophonium, vt ita dicam, traditioni meę adiecit testimonium. Aiebat, se Constantinopoli magna diligentia & alia multa ad Euxini accolas spectantia percontatũ ex diuersis fuisse, & illud in primis certa fide cõperisse, in Cimbrica Cherroneso etiamnum hodie indigenas inueniri, quibus in vsu hactenus lingua nostra sit, cuius rei cùm diuersis vocabulis periculum fecisset, tandem iussisse eum quem interrogabat in eodem sermone numerorum nomina ordine recitare, idq. eum promptè fecisse, sed sic, vt à Flandro quopiam instructus videretur, maximè dum Seume pro septem, & Elue pro vndecim, & Twaleue pro duodecim pronunciaret. Atq. hæc quidem sic habent, de grauissimi viri testificatione. Quid igitur? Num quis vltrà dubitabit, Francos ad eam olim Mæotidos partem habitasse? Cui hæc opinionis meæ firmamenta non sufficient, is ad inferos cum Vlysse descendat, quò, sicut ille Tiresiam, ita hic Strymonem vel Amazones interroget veritatem. Ceterùm quo tempore inde commigrarint, apud neminem veterũ legere memini; & idcirco huic inuestigationi frustra suscipiendæ non immorabor, sed rectà transibo ad id quærendum, vbinam primùm in Germania à Romanis celebrentur. Hic rursus Procopium testem denuntiabo ex eodem libro in quo, Francorum originem inquirens, Rhenum dicit in paludes quasdã effundi, easq. plurimas; & in iis Germanos primùm habitasse qui tum Franci vocarentur. è quo liquet, paludibus se ad Frisiæ & Hollandiæ littora continuisse cùm primùm Romanis innotescerẽt. Nazarius in Panegyrico quem Constantino dixit, ea de Francis scribit, quæ, nisi de maritimis, de nullis intelligi possunt. Franci ipsi, inquit, præter ceteros truces, quorum vis cùm ad bellum efferuesceret, vltra ipsum Oceanum æstu furoris euecta, Hispaniarum etiam oras armis infestas habebat; ij igitur sub armis tuis ita conciderunt, vt deleri funditùs possent, nisi diuino instinctu, quo regis omnia, quos ipse affeceras conficiendos filio reseruasses. Quamquã ad gloriam nostram fecũda malis suis natio ita raptim adoleuit, robusteq. recreata est, vt fortissimo Cæsari primitias ingentis victoriæ daret, cùm memoria acceptæ cladis nõ infracta, sed asperata pugnaret. Iam & alius Panegyricus, Constantino Constantij filio à nescio quo dictus, apertissimè Francos gentem facit littoralem. Quid loquar rursus, inquit, intimas Franciæ nationes non iam ab his locis quæ olim Romana inuaserãt, sed ex propriis ex origine suis sedibus atq. ab vltimis Barbariæ littoribus auulsas; vt in desertis Galliæ regionibus collocatæ, etiam pacem Romani imperij cultu iuuarent, & arma delectu? Maximinianus item à nescio quo Rhetore laudatur, quòd Batauiam à Francis purgarit, quos ab occupatis terris Frisios & Caucos (sic enim lego) nominauit. Idem indicat, Francos Angliæ partem occupasse, & in ea prœlio à Maximiniano victos fuisse, quorũ pars Londinũ fuga elapsi in ipsa vrbe à Romanis sunt cæsi iucundo Britannorum, qui hoc modo liberabãtur, spectaculo. Mamertinus in Maximiniani genethliaco luculentum habet testimoniũ, quo Francos ad Oceani primùm littora habitasse, & naualibus bellis Romanos vexasse perspicuum fit. Itidem, inquit, hic gens Chabionum Herulorumque deleta, & transrhenana victoria, & domitis oppressa Francis bella piratica Diocletianum votorũ compotem reddiderunt. Quamuis hæc modò satis esse possint ad omnem de primis Francorum in Germania sedibus tollendam dubitationem, non erit tamen iniucundum Eutropium quoq. audire; cuius ex libro historiæ Romanæ nono hæc sunt verba: Post hæc tempora etiam Carausius, qui vilissimè natus, in Serenæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cùm apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepis-

Flandricum sermonem in Cimbrica Cherroneso hodiernum in vsu esse.

Francos in Frisia & Hollandia: littoribus primũ Romanis innotuisse.

Constantinus Francos deuicit.

Maximinianus Francos in Anglia vicit.

Carausius à Maximiniano occisus fuit.

accepisset, quod Franci & Saxones infestabant, multis barbaris sæpe captis, nec præda integra aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus missa, cùm suspicio esse cœpisset, consultò ab eo admitti barbaros; vt transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret; à Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit & Britannias occupauit. Accedat etiam his Ammianus Marcellinus libro XXVII. ad hunc modum scribens: Gallicanos verò tractus Franci & Saxones iisdem confines, quò quisque erumpere potuit, terrâ vel mari prædis acerbis incendiisque & captiuorū funeribus hominum violabant. Ceterùm, ne odiosus fiam nimia testium frequentia, cetera de quibus idem doceri posset, omittam; ne hæc quidem tam multa adductus, nisi obstinata plurimorum opinio esset, Francos è Franconia originem habere: in quorum numero est, vt è multis vnum nominem, Pandolfus Pisaurus in Chronicis Neapolitanis, qui cùm in sententiam suam Petrum Antonium Theologiæ magistrum, vt se vocat, traxerit, isque Chronicis suis Hispanicis eandem ascripserit, necesse habui idoneis auctoribus & luculenta plurium testificatione munire veritatem, alioquin ab Hispanis, Chronographo suo credentibus, numquam admittendam.

Francis in Sicambria habitatum. Fuerunt qui sentirent, Francorum primas in Germania sedes Sicambriam fuisse, eos errare arbitrari, qui in ipsis ostiorum Rheni paludibus eos collocarant, tanto illi quidem vero propiùs accedentes, quòd priùs Sicambriam Franci occuparint, quàm Franconiam ad Mœnum conderent: qua de re factum, vt nonnumquam Sicambri pro Francis locorum ratione vocarentur cum apud alios, tum maximè apud Poëtas, quibus frequentissimum est vetusta locorum nomina pro præsentibus collocare: tametsi non regionis natura aut aliqua propria eius indoles aut vires; sed gens ipsa caussam dederit appellationis.

Sicambri vbi quondam habitarint. Habitarunt quondam Sicambri Rheni ripam vlteriorem; quam, ipsis partim in Germaniam secundam traductis, partim militiæ Romanæ adscriptis, Bructeri occuparunt; quos deinde Franci, vt mox aperiam, expulerunt; quæ res quamuis ita habeat, legimus tamen pòst etiam quàm Sicambri inde demigrassent, eandem regionem Sicambriam vocari, & ipsos incolas Sicambros: item post Bructeros eisdem locis excisos, Bructerorum tamen audimus fieri mentionem, quasi adhuc veteres coloni sedes suas tenerent: quod ni diligenter in gentium originibus obseruemus, crebrò insignes committemus errores. Sidonius Apollinaris Sicambrum tonso occipite vocauit, quem Francum reuera dicere debuisset. Sic Claudianus:

Militet vt nostris detonsa Sicambria signis.

Et Apollinaris ad socerum suum: *Et flauis in pocula fracte Sicambris Rhene tumens.* Claudianus iterum:

Venit & extremis legio prætenta Britannis,
Quæque Scoto dat frena truci, ferróque notatas
Perlegit exanimes Picto moriente figuras;
Agmina quinetiam flauis obiecta Sicambris,
Quæque domant Cattos, immansuetósque Cheruscos:
Huc omnes vertere minas, tutumque remotis
Excubiis Rhenum solo terrore relinquunt.

Hos versus Lazius ad Sicambrorum legionem Romanis militantem accommodauit inconsiderantia non exigua, cùm decima hic legio Francis obiecta in ea ripa ad quam Neomagum pòst est extructum, sit intelligenda: cuius hactenus plurima monumenta reperiuntur, apertè testantia Romanorum, non Sicambrorum legionem Sicambris, id est, Francis, vt poëta vocabulo abutitur, obiectam fuisse. Clarius Apollinaris Sicambrorum & Francorum nomine eosdem se intelligere demonstrat:

Tu Thungrum & Vahalim, Visurgim & Albim,
Francorum & penitissimas paludes
Intrares venerantibus Sicambris.

Eodem modo Bructeros illis locis inuenir, quibus excisos Tacitus ostendit:

Bructerus vlnosa quem Velcer abluit vnda.

Velcer fluuius quis sit. Quo versu Velcrum fluuium appellari arbitror eum, qui in Westphalia paullò supra vicum Velen nominatum è siluis sumit exordium, non longe ab Vlsto castello in Isalam deferendus. Quid multis? quasi non pro Italia Oenotriam, pro Græcia Pelasgos,

Pelasgos, & similiter pro aliis alia vetustarum gentium nomina in vsum venire cernamus; è quibus tamen nemo sanæ mentis ipsorum primordia eadem cum natalibus earum gentium quarum nomenclaturam gerunt, existimarit: quod semel annotatum contra omnes valere volumus, qui id genus argutiarum obicibus nostra demorari studebunt. Verùm hic locus paullo accuratiùs discutiendus, cum propter auctoritatem Hermani Comitis Nuenarij, qui Francos e Sicambria oriūdos & olim Sicambros fuisse nominatos opusculo quodam suo ad Carolum Imperatorem eius nominis Quintum prodidit; tum etiam quòd Wolfgangus Lazius, vir varia omniū artium liberalium eruditione insignis, in eandem sententiam non modò pedibus descendit, sed eam quoque plurimis argumentis in suo De gentium migrationibus volumine lectori probare contendit; quæ sigillatim referre & longum esset & superuacaneum, cùm eius viri scripta, pro eo ac merentur, à doctissimis quibusque diligenter perlegantur. Breuiter itaque sic arbitror, plusculum auctoritatis bonum hunc virum Hunibaldo & Abbati Vrspergensi tribuisse, & idcirco facilè in hanc venisse opinionem à plurimis receptam, eosdē Francos & Sicambros esse, & hoc quidem nomen vetus, illud pòst inclinante Romanorum imperio auditum demum fuisse. Nobis eorum sufficit testificatio quos citauimus, quibus eo maior fides adhibenda, quòd quæ dicunt, suo ipsorum tempore vel præsentes cognorint, vel ab iis qui vidissent, acceperint. Verùm quia tantis viris hic error nititur, paucis totam eius occasionem, totumque fidei temerè adhibitæ fundamentum tollamus; ne quis posthac splendidis eorum qui aliter quàm nos senserunt, titulis seducatur. Quæ loca Iulij Cæsaris tempore Sicambri tenuerunt, qui commentaria eius legerit, ignorare non potest, si quæ de Menapiorum sedibus scripsit, expendat: quibus si conferat quæ de Sicambris prodidit, clarè cernet hos vlteriorem Rheni ripam inter Menapios & Vbios tenuisse, minimè verò, quod elati quidam viri scripserunt, ad Hessiam & Salam vsque pertigisse. Quàm verò diu eas sedes pòst tenuerint, Suetonius exponet, aiens Sicambros & Vbios se Augusto dedentes traductos in Galliam, atq. in proximis Rheno agris collocatos. Vide igitur qui cum istis quadret, eosdem Francos & Sicambros fuisse. Quis vnquam vel audiuit vel legit Francos à locis Cisrhenanis primos in Galliam impetus fecisse? quod tamen necessariò esset concedendum, nisi quis stolide comminisceretur, pòst inde quò traducti erant, fugisse; quò quæ vltrò data essent, ea bello quærerent. At si quis sibi persuadeat, non omnes in Galliam tum transiisse; is parum animaduertit, quanta cupiditate Germani semper flagrarint Gallici soli, vt nimirum suo longè vberioris. Quid, quòd Tacitus XII. historiæ suæ libro prodat, Sicambrùm gentem penitùs excisam, & in Galliam traiectā? Vnde igitur, dicet quis, in Pannonia Sicambrorū mentio, si non eò quoque penetrarunt, Germania priùs & Herciniis saltibus percursis? vnde tam constans apud omnes fama, illic Sicambros vrbem condidisse? Hoc ipsum Tacitus quoque docebit, de Poppæo Sabino aduersus Thracum castella rupibus imposita pugnante scribens; vbi inter alia hæc eius sunt verba: Ij dum eminus grassabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propiùs incedentes eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sicambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs cantuum & armorum tumultu trucem haud procul instruxerat. Quis hic non videt veteris de Sicambris historiæ consensum? Traducti sunt ab Octauiano in citeriorem Rheni ripam; in qua nemini dubium esse potest, quin statim passi sint delectus, quibus Romani omnes prouinciales suos, præsertim bellicosos, maiorem in modum vexabant: quod licet ceteri omnes scriptores tacuissent, vnus tamen satis clarè prodidisset, qui & hoc bellum contra Thraces ea caussa gestum dicit, quòd delectus pati nollent, & eam oratione obliquam apud Batauos Ciuili tribuit, vt delectus mala nec breuiùs nec apertiùs describi queant: Neque enim, inquit, societatem, vt olim; sed tamquam mancipia haberi: quando legatum graui quidem comitatu, & superbo cum imperio venire: tradi se præfectis centurionibusque, quos vbi spoliis & sanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos sinus & varia prædandi vocabula: Instare delectum quo liberi à parentibus, fratres à fratribus velut supremùm diuidatur. Ex his cuiuis puto facilè persuaderi posse, statim simulatq. Romani Sicambros nationem, si qua alia esset, bellicosam & ferocem in prouinciam suam deduxissent; delectum habitum fuisse, conscriptamque integram & cumulatam legionem, tametsi eam cohortem Tacitus appellet, vti & Tungras & Batauas

Sicambros & Francos diuersos fuisse populos.

Batauas cohortes dicit; quasi legionis nomen barbari non mererentur. Quando autem nusquam maioribus firmioribusque præsidiis opus esset quàm in Pannonia, tum aduersus Germanos, tum aduersus Dacos siue Gotos; verisimile est, Sicambros illic stationem suam habuisse, & tandem longi temporis tractu multa sobole auctos vrbem cōdidisse, quam de nomine suo Sicambriam vocarint: quod quidē tanto lubentius eos fecisse quiuis facilè sibi probabit, quòd patriis sedibus exules non magni referre putarent, vbi terrarum domicilium collocarent; modò ágris à Romano datis gleba deterior non esset. Hanc Attila Hunnica terrarum pestis euertit; cuius ruinas non procul à Buda iacentes Hungari Schambri appellant, in quibus hác inscriptionem repertam esse Lazius scribit:

Sicambria in Pannonia quādo, à quibus, & qua occasione extructa sit, atque deleta.

LEGIO *Sicambrorum*
Hic præsidio collocata
Ciuitatem ædificauit
Quam ex suo nomine
Sicambriam
Vocauerunt.

Auentinus Sicambriam Budam nunc vocatam esse putat: quod an ita sit, an non; parui ad id quod quæritur refert: id saltem ex his credo clarè patere, quandnam in Pannonia Sicambrorum fuerit exordium, & nihil minus verum esse quàm à Troianis hác vrbem conditam fuisse, qui vel Sicambri olim, vel recentiùs Franci appellarentur. Nec mirū est ante sexcentos octingentos, vel plures etiam, annos hac occasione fabulas cōfictas fuisse; quoniam id ætatis penes solos illos omnes litteratura latitabat, qui firmissimis claustris omnem elegantiorem Græcæ Latinæq. linguæ cognitionē in caliginosis carceribus ita cōcluserant, vt nemini aditus daretur; quod eius ætatis scripta, paucis exceptis, satis apertè demonstrant: quæ si ad res gestas spectant, non historiæ, sed puræ putæ anilium deliramentorum fabulæ; si philosophiam tractant, spineta; non Academici horti videntur.

Quocirca cùm è primæ classis scriptoribus ostensum sit, Sicambros à Romanis, in Galliam translatos esse, & ex iis siue legionē siue cohortē in Pannonia & Thracia militasse, neq. hęc possint Francis accōmodari, non est quòd amplius in hoc errore depellendo laboretur. Carolus tamen Molinæus, quo priscā Francorū gloriam redderet clariorē, impetum illum equestrē Sicambrorū, quo ad Varucam Romanos pabulatū egressos ceciderunt, & castra ferè occuparunt, Francis adscribit, ceterorum vestigia secutus. Idem in epistola Ciceronis ad Atticum lib. 14. citra hæsitationē & omnē scrupulum Frāconas legit; quā tamen scripturā nec Cōmentaria Cæsaris admittunt, nec cuiquā doctiorum placere arbitror, eorum pręsertim qui Beati Rhenani librū rerum Germanicarū secundum viderint: in quo vir diligentissimus totum Ciceronis locum accuratè discussit, & vulneri deprehenso & detecto medicas manus admouit. Pro eo enim quod erat in vulgatis codicibus, *Redeo ad Theobassos, Suiones, Francones*; reposuit, *Redeo ad Betasios, Atuas, Vangiones*, idq. fecit ductu veteris cuiusdā exēplaris. Iam quòd Molinæus addit nō solùm Ciceroni & ceteris Romanis Francos notos fuisse, verùm iā tum etiā regē nomine Autharium habuisse, qui in Francia orientali siue Franconia sceptrū teneret; facit id quidē cōuenienter Hunibaldicæ historiæ, sed minimè cōuenienter iis quæ de primis Francorū in Germania sedibus grauibus testimoniis probaui. Hunibaldus hunc regem Autharium vocat, cuius filium facit Francū, à quo Sicambri deinde Francones & Franci fuerint nominati: quod si ita est, cœperitq. filius regnare anno ante Christi natalē XXXVI. nō video qui Cicero Sicābros Francones potuerit nominare, cùm needū nomē à rege suo eo tempore accepissent; quo animaduerso Molinæus ab Hunibaldo discedit, aiens antè quoq. Frācos nominatos fuisse: ad quod docendum Ciceronem aduocauit. Sed valeant nugæ, quibus minimè vel tempus vel operam perdidissem, nisi viderē claris hominum titulis, præsertim iurisperitorum, plus frequenter fidei quàm ipsi haberi veritati: quod, vt in actionibus forensibus ferre cogerer, ita in historia nihil eorum nominibus mouebor. Quid quòd Auentinus quoque accuratus, si quis alius, annalium scriptor in hac sententia Molinæo præiuit, & præiudicio suo ante me damnauit quàm reus essem? vt qui anno tricesimo quarto supra millesimum & quingentesimum à CHRISTI seruatoris nostri natali ex hac vita migrarit. Hic enim in Boioariæ suæ antiquitatibus sic scriptum reliquit: Post hæc apud nos Brennus regnauit: de quo carmina

Autharius Francorum rex.

vernacu-

vernaculo sermone facta legi in bibliothecis. Bathauiæ sepultum esse fama tenet, supra quam haud longè Brennobergamum castellum atque gens perdurat; quasi tu dicas *Brennobergamum.* Brennonis montem. Huic filium assignant, qui vulgò sit Hiccar (frequens etiam nunc cognomen) in fastis Hichtar, scriptoribus annalium Hector; cuius filius Franco Franconas progenuit. *Brenni filius Hiccar siue Hichtar.* Ipsi à Cicerone cum Sueuis numerantur. Hæc ille post multas alias fabulas veris admixtas, quæ vnde acceperit, nec scio, nec scire magnoperè laboro; tametsi de vernacula Bauarorum historia videatur hausisse; contra quem meras nugas secutum, nugas Hunibaldi adferre possem; cui æquè fides atque Auentino, cùm citra rationes & idoneos testes scribit, habenda. Diligētiam certè huius viri admiror & exosculor, sed eo minoris testimoniū eius facio, quòd pseudo-Berosum, quòd pseudo-Manethonē, quòd Annium Viterbiensem pseudo-Berosi & ceterorum qui in mendaci illa scriptorum enneade à me in Cronüs profligata, & in exsilium pulsa continentur, mangonem inter idoneos testes admittat. Quid verò ego illi credā de Franci nominis origine, qui ne Bauarorū quidem nomē, quorum annales ingenti & cura & volumine scripsit, ad veram rationem potuerit referre? Sic enim primum annalium librum exorditur: Bauarus nomen barbarum, obscenum, inauspicatumque, semidocto vulgo protritum, recens est, nuper ab imperitis vsurpari cœptum; nec Latinum, nec Germanicum. Hæc ille. Ego verò contendo, & alibi scripsi, syncoptôs Bauaros dici pro Boiauaris; quia gens mixta Boiorum & Auarorum Noricum occuparit. *Bauari vnde dicti sint.* At Auētinus Boioariæ nomē inter equites vsurpatum dicit, Bauariæ inter Grammaticos; & idcirco barbarum & inauspicatum, illud Latinum, faustum & felix esse censet: quasi scilicet equites quàm Grāmatici essent doctiores, quod lubenter ipsi assentiar, si de Amadisi, Primaleonis, Orlandi furiosi, & id genus nugarum lectione historia petenda. Confitetur interim Boios in vetustis Auarorum sedibus habitare, & alibi diploma recitat ab episcopo Bathauensi sibi communicatum, quod ita habet: H. Ludouicus diuina fauente gratia Rex, Reginario Episcopo Bathauensi in regione Auarorum dono Chirchpach terramque centum prædiorum per circuitum vsque ad Chumenberch. Cetera huc non spectantia omitto, satis est videre, Auaros quoque in illa regione habitasse; & hinc Boiauariam, & conciso vocabulo, Bauariam dictam fuisse. *Auarorum sedes.* Quemadmodum igitur hîc nec centurionibus nec equitibus credo, ita nec annalibus eorum fidem habeo, è quibus Brenni filium Hectorem, Hectoris Francum fuisse Auentinus nobis persuadere conatur. Si fabulæ admittendæ, Pseudomanethoni potiùs credamus; qui Hectorem Troianum Franco patrem dedit, virum poëtarum carminibus illustrissimum, & nobilissimum patriæ defendendæ exemplar; idque eo magis, quòd iam olim Abbas Vrspergensis, & Sigebertus Gemblacensis, & Aimonius Francos ad Troianum sanguinem retulerint, vt ceteros, qui non pauci sunt, scriptores omittam. Quod porrò ad Ciceronis locum, quo Franconum videtur fecisse mentionem, spectat; non sum valde sollicitus, mendosusne sit an non. Propterea quòd ex eo effici non possit, vt Francones tum in Franconia habitasse dicantur. Sueuorum enim quibus eos coniungit, fines non procul à Chaucis ex vna parte poterant abesse, si vera sunt quæ Cæsar de centum ipsorum pagis scripsit. Chaucis autem Francos tum vicinos fuisse nihil dubitamus, atque hac via, ne vulgata quidem apud Ciceronem lectio nostræ repugnat assertioni: quod adieci, ne quis sola Rhenani correctione nostra stare posse crederet. Nos itaque veterum Latinorum fide freti dicimus, Francos nec Sicambros fuisse, nec in Franconia, cùm primùm Romanis innotescerent, consedisse; nec nomen vel à Franco Troiano, vel à Franco Hunibaldico, vel à Franco Boio duxisse; verùm ad ipsum Oceanum habitasse, & nomen sibi sumpsisse ab ipsa Iapeti consecratione; quam ad se, vti ipsius posteros, deriuari felici auspicio & omine appellationis optabant.

FRANCICORVM

LIBER II.

PORRÒ qui & qua via & quando à Mæotide ad Oceanum venerint Franci, cùm eius rei nihil scriptis veterum proditum sit, equidem me nescire fateri malo quàm in anilibus vel coniecturis vel fabulis
Gentium commigrationum caussa varia. recitandis immorari. Varias ob caussas gentium commigrationes euenire solent: alias legimus patriis sedibus expulsas nouas quæsiuisse, alias melioribus inhiantes deteriora reliquisse, alias propter gentis multitudinem & agrorum angustias colonias emisisse, alias aliis caussis, quas nihil refert commemorare, sedes mutasse. Liberos Scythas siue Francos partem Cimmeriorũ fuisse in Amazonicis ostensum: qua de re probabile fit, Fran-
Francorum in Germania prima sedes. cos vnà cũ Cimbris & Teutonis à Mæotide & veteri sua Cherroneso Cimmeria ad eas terras quas nunc Mechelburgenses, Holsati & Dani cum finitimis tenent, transiisse; atque ibi Cimbros quidem de nomine suo alteram Cimbricam Cherronesum cõdidisse; à quibus an ij qui nunc Imbri dicuntur, genus ducant, nihil habeo quod asseram: Francos autem partem inferiorem Germaniæ occupasse, hinc Chaucis, illinc Langobardis confinem, quo loco Angriuarios Ptolemæus ponit. Nolim tamen quisquam existimet hæc me pro certis astruere velle: coniecturam sequor ea libertate quam in dubiis & obscuris rebus vt aliis permitti video, ita mihi sumo; nihili facturus si quis contrà vel senserit vel scripserit. Quid me induxerit in hanc suspicionem, in Saxonicis aperui: verum quia hæc quæstio propria est materiæ quam nunc versamus, non erit abs re, si quæ illic
Franci Ansuarij à Iuliano deuicti. dicta sunt, repetantur. Ammianus Marcellinus Francorum quosdam Ansuarios vocauit, cuius hæc sunt vicesimo libro verba: Iulianus tamen iam celsiore fortuna multo fiducia lætior, ne intepesceret, néve vt remissus argueretur & deses, legatis ad Constantium missis, in limitem Germaniæ secundæ est egressus: omniqúe apparatu quem flagitabat instans negotium communitus Obtricensi Mosæ opido propinquabat. Rheno deinde transmisso regionem subitò peruasit Francorum quos Ansuarios vocant, inquietorum hominum, licentiùs etiam tum percursantium extima Galliarum: quos adortus subitò nihil metuentes hostile, nimiumqúe securos, quòd scruposa viarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introiisse meminerát Principem, superauit negotio leui; captisqúe plurimis & occisis, orantibus aliis qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. Beatus Rhenanus pro, inquietorum hominum, legit, incertorum hominum; & pro, Obtricensi Mosæ opido, Toxandro opido, relicta voce Mosæ; nec addit tamen qua vel auctoritate vel coniectura sic verba permu-
Traiectum. Tricht. tarit. Traiectũ vulgò Tricht nominamus, quod duplex cùm sit, superius & inferius; crediderim olim Optricht superius, & Neertricht inferius vocatum fuisse, & Ammianum ex
Obtricense opidum. Optricht Obtricense opidum fecisse, qua è Germaniæ secundæ ea parte quæ nunc Brabantiam complectitur, ad Rhenum Iulianum profectum esse credo; & eo traiecto Francos inuasisse, qui tum Duisburgum & Velaliam & loca inferiora occupabant. Quo sic existimem, facit cùm hęc Marcellini narratio collata cum altera eiusdẽ qua Franci Salij Toxandriam inuasisse dicuntur, eadem nimirũ via; tum Gregorij Turonensis lib. 2. locus hæc habens verba: Ferunt etiam tunc Clogionem vtilem ac nobilissimum in gente sua regem Francorum fuisse, qui apud Dispargum castrum habitabat, quod est in ter-
Duisburg nunc Dispargum, nunc Dysporum appellatum. mino Thoringorum. Hic videmus pro Clodione, Clogionem; pro Duisburg, Dispargum corruptè scribi. Ado de eodem rege agens, castrum Dysporum vocauit: quæ nominis corruptela ipsis ne auctoribus an transscribentium ignorantiæ sit adscribenda, ignoro: id scio, miserrimè Germanica vocabula non olim à Latinis modò, sed hoc etiam tem-
Atthuarij. Ansuarij siue Ansiuarij. pore à Gallis & Italis tractari solere. In vulgatis Ammiani Marcellini libris, Atthuarios habemus pro, Ansuariis; cui mendi sublati gratiam Beato Rhenano habemus. Atthuariorum nusquam mentionem inueni, & facilis est alioquin & procliuis ex Ansiuariis in Atthuarios permutatio. Nec dubito, quin de vetustis codicibus Rhenanus hunc locum expurgarit; cui hoc tamen addendum, Ansiuarios me potius quam Ansua-

nos

rios legere, cùm quòd illud faciliùs in Atthuarios quàm hoc transire possit, tum quòd Tacitus Ansibarios eosdem vocarit.

Ansibarij.

Hac itaque ex Ammiano sumpta testificatione de Ansiuariorũ sedibus, diligenter aduertẽdum quos hic Tacitus collocarit. Ptolemæus enim vetustiores Græcorum descriptiones securus non perinde atque hic iuuare nos potest, in iis præsertim gentibus quæ inquieta aliena inuadendi licentia nullis diu iisdem sedibus morantur: tametsi vetusta recentioribus collata certiorem nobis pariant cognitionem. Cæsaris tempore ita Rheni ripa vlterior colebatur, vt Menapij, qui vtramque fluminis ripam tenebant, infra Sicambros; Sicambri infra Vbios habitarent: Verùm Augustus, Agrippa duce, Vbios & Sicambros vltrò se dedentes traduxit in citeriores partes, quæ Germaniæ secundæ siue inferioris nomine iam tum vocari cœperunt.

Rheni accolæ ex sententia Cæsaris, Ptolemæi, Strabonis & Taciti. Menapij. Sicambri. Vbij.

Ptolemæus aliter longè hanc ripam disponit: Post Phrysios ad mare inter Rhenum & Amisum positos Busactoros paruos locat, deinde Sycambros, quibus addit Sueuos Longobardos, mox superiores facit Tenceros & Criones inter Rhenum & montes Abnobos. Hic videre licet Busactoros Bructeros vocari; & Tenceros, quos Iulius vocat Tenchteros, quos vnà cum Vsipetibus, quos alij Vsipios, Ptolemæus Visspos nominat, à Sueuis pulsos, & ad triennium errabũdos ad Rhenum ait peruenisse, & eorum pedites & omnem multitudinem promiscuam in Menapiorum finibus à se cæsam esse; equites verò ad Sicambros transisse: Vnde liquet, Tenchterorum sedes ad Rhenum minimè pertinuisse, tum cùm à Sueuis expellerentur. Strabo pro Bructeris Bucteros, pro Vsipetibus Nusipos, pro Sycambris Sugambros habet; ita nihil certi in propriis harum gentium nominibus.

Phrysii. Busactori siue Bructeri. Sycambri. Sueui Longobardi. Tenceri, siue Tenchteri. Criones. Vsipetes, Vsipij. Visspi. Bucteri. Nusipi. Sugambri.

His Tacitus conferatur; Is post Cattos elegãtissimè & summè à virtute militari laudatos & in finibus Hercinij saltus positos hæc subiungit: Proximi Cattis certum iam alueu Rhenum, quiq. terminus esse sufficiat, Vsipij ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bellorum decus equestris disciplinæ arte præcellunt: Nec maior apud Cattos peditum laus quàm Tenchteris equitum. Sic instituere maiores, posteri imitantur; hi lusus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perseuerant senes. Inter familiam & penates & iura successionum equi traduntur: excipit filius, non vt cetera maximus natu, sed prout ferox bello & melior.

Catti. Vsipij. Tencterorum mores & disciplina militaris laus.

Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamanos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu fauore quodam erga nos Deorum. Nam ne spectaculo quidem prœlij inuidere: super sexaginta millia, non armis telisque Romanis; sed, quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. Maneat quæso duretque gentibus, si non amor nostri, at certè odium sui: quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præstare fortuna maius potest quàm hostium discordiam. Hæc Tacitus. Quorum extremam clausulam vtinam Christiani principes sæpius animo reuoluerent & bene ponderarent, nec pergerent ciuilibus suis bellis Turcicum imperium promouere, cui nihil potest contingere fortunatius mutuis Christianorum inter se cladibus.

Bructeri, eorumque excidium. Chamani. Angriuarij.

Sed hoc nihil ad nostrum Dionysium. Videmus hic quas sedes Angriuarij occuparint, eas nempe quæ hinc Frisiis, hinc Tencteris essent contiguæ in ipsa vlteriure fluminis ripa.

Angriuarij quas sedes occuparint.

Quoniam autem ostensum est Sycambros sub Octauiano in Galliam migrasse, verisimile redditur eos Tenchteros quos ad Sicambros transisse Cæsar narrat, vetustam Sycambrorum domicilia retinuisse; quibus proximi Angriuarij habitarint. At hoc ipso loco Ansiuarios Marcellinus collocat, & ipse Tacitus testis est Ansibarios ad Frisiorum fines agros Rheno adiacentes, quos Romani vacuos vsuique militum se positos voluerunt, occupasse; quibus à Romanis rursus fuerint depulsi. Hæc eadem loca Frisij priùs insederant, & à Romanis item deserere coacti sunt. Sed præstat ipsum Tacitum audire: Eosdem agros, inquit, de ripa proxima Frisiis loquens, Ansibarij occupauere, validior gens, non modò sua copia; sed adiacentium populorum miseratione; quia pulsi à Chaucis & sedis inopes tutũ exsilium orabant: Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus; vinctum se rebellione Cheruscа iussu Arminij referens: mox Tiberio & Germanico ducibus stipendia meruisse quinquaginta annorum obsequio. Id quoque adiungere, quòd gentem suam ditioni nostræ subiiceret: Quotam partem campi iacere in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur. Seruarent sanè receptus gregibus inter hominum famam: modò ne vasti-

Boiocalus.

tatem & solitudinem mallent quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantū, & pòst Vsupiorum fuisse. Sicut cælum Diis, ita terras generi mortalium datas: quæq. sint vacuæ, eas publicas esse. Solē deinde respiciens & cetera sidera vocans, quasi corā interrogabat, vellēt'ne cōtueri inane solū? potiùs mare superfunderēt aduersus

Auitus.

terrarū ereptores. Et cōmotus his Auitus: patienda meliorū imperia. Id diis, quos implorarent, placitum, vt arbitriū penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerēt; neq. alios iudices quàm seipsos paterētur. Hæc in publicū Ansibarus respondit; ipsi Baiocalo, ob memoriam amicitiæ daturū agros: quod ille, vt proditionis pretium, adspernatus, addidit: Deesse nobis terram qua viuamus; in quā moriamur, non potest. atque ita infensis vtrimq. animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes socialque

Ansibariorū excidium.

bello vocabāt: Auitus scripto ad Curtiliū Manciā superioris exercitus legatū, vt Rhenū transgressus arma à tergo ostenderet; ipse legiones in agrum Tencterorū induxit, excidiū minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur assistētibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoq. aliena pericula deserētibus; sola Ansibariorū gens retro ad Vsipios & Tubantes concessit: quorū terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo hospites, egeni, hostes in alieno, quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædā diuisa est. Hæc Tacitus. Nos quò minùs credamus, omnes Ansibarios deletos esse vel captos in seruitutē, facit partim Marcellinus, partim locorū situs quæ ante inuaserat

Ansibarios et Angriuarios esse eosdem.

& pòst occuparunt; partim Angriuariorum & Ansibariorum nominū allusio. Nec video quos potiùs Chauci sedibus patriis expulerint, quàm eos quos finitimos haberent. Iam Angriuarij proximi Chaucis maioribus olim habitabant inter Albim & Visurgim, Langobardis inferiores, vti Ptolemæū consulenti liquebit; quo fit vt eosdē esse credam Ansibarios & Angriuarios, & Tacitū diuersitate nominū deceptū diuersos populos putauisse. Quid quod idē Baiocalū refert ea recitantē quę prorsus Angriuarijs conueniū[illegible]. Nam in bello cōtra Cheruscos gesto Angriuarij se Romanis dediderūt, auctore, vt opinor, Boiocalo, qui se dicit quinquaginta annos Romanā militiam secutū. Quòd fides etiam e[illegible] erga Romanos laudatur, non mirū; cùm Angriuarij multos Romanos ære suo redēptos è manibus aliorū Germanorū, in quas sub Germanico inciderār, liberarint. Accedit & illud, quòd Ansibariorū gēs validior Frisiis à Tacito dicatur, indicio certissimo, nō omittēdā fuisse à Ptolemæo, si alia ab Angriuariis fuisset. Adde nūc quæ pòst sunt cōsecuta inter Angriuarios & Bructeros, quorū hi ab illis deleti, cū ob alias, tum ob eā mihi caussam vidētur, quia Ansibarios siue Angriuarios contra Romanos deseruissent. Cùm igitur Tacitus fateatur Angriuarios Bructerorū terras Rheno adiacētes occupasse, & Iulianus iisdē locis Ansibarios inuenerit, coniicio eosdē Angriuarios & Ansibarios esse; & nominis

Angriuarij vnde in Germaniam venerint.

immutandi caussam eam fuisse quā in Saxonicis indicaui. Quod si verū est, procliuis in eā ferar sententiā, Angriuarios vnà cū Cimbris olim à Bosphoro Cimmerio & locis finitimis in Germaniam venisse, & à Cimbris digressos ad superiora contendisse, sedesque Chaucis maioribus proximas occupasse; à quibus fortasse eā ob caussam pulsi sunt, vel quod gens esset inquieta & finitimis molesta, vel quòd Romanis Germaniæ ceruicibus iugū intētantibus, non fauerent tantū, sed etiam militarēt. Romanorū deinde ingratū animū experti, quòd nec cōtra Chaucos iuuissent, nec è sedibus patriis profligatos in vacua cultoribus loca admisissent, & quòd nec societatē nec amicitiam, sed Germanorū exitium quærerent, tandē fauore vicinorū Rheni ripam, vetus Bructerorū domiciliū, obtinuerūt. Meritò igitur proditæ societatis caussa perpetuo odio Romanos sunt persecuti, assiduis incursionibus vicinas prouincias vexando. Nominis quidē ea parte qua primùm ad Rhe-

Angeren. Angelre. Anger.

nū consederunt, reliquię vel nullæ vel exiguę extant, quas tamē agnoscere liceat in Angeren, vico citerioris ripę Rheni; & Angelre in vlteriore ripa circa Doesborgū sito ad tria plus minus milliaria ab Angeren remoto, & Anger fluuiolo supra Duisberch in Rhenū delapso. Verùm non immeritò roget quis, quî factū sit, vt Angriuariorū nomē tum cùm

Angriuarij cur Francorū nomen omiserint.

Romanis subditi nō essent, potius tulerunt quàm Francorū; cùm hoc quàm illud & antiquius multo & nobilius sit? Frequēter dixi Germanicā Scythicamq. nationē omnem nomina libenter ea finxisse, quibus symbolū aliquod propositi in quo tum essent contineretur; quale est nomen Germanorū, Scytharum, Thungerorum, Atuaticorū, Nemorum, Atrebatum, & compluriū aliarū gentium: quo fit vt mirari non debeamus, si i[illegible]n populus diuersa nomina vsurparit, pro eo atque diuersa diuersis temporibus sibi proponebat.

nebat. Potuit etiam & illud accidisse, vt cùm ad diuersas sedes Franci distraherentur, alij alia nomina sumpserint, primo illo, quod totius esset vniuersitatis, in nulla parte remanente, vti augustiore quàm vt illos deceret qui non longè lateq. vicinarũ gentium dominio inclaruissent. Quocirca tum maximè rursus in vsum credo vocatum, cùm iam Bructeris deletis Romanos etiam, quibus antè patebant, vexare cœperunt. Neq. enim antè nominis huius maiestatem merebantur; cùm nec Chaucis pares essent, nec proprias sedes vel contra hos vel contra Romanos possent tueri, nedum palmites suos per gentes expandere vicinas. At cùm iam certum esset, non solùm libertatẽ suam defendere, sed Romanos etiam prouinciis expellere, optima ratione Francos sese rursus vocarunt, ipso hoc suo nomine, veluti celeumate, ad animos priscæ maiorum nobilitatis monitu incitandos, vsiq; quo Romanorum tyrannide fortiter depulsa fines suos longè latéque proferrent. Nec absurdum, immò in primis verisimile, vt Germanorum, sic Vrancorum quoque nomen aliquot gentibus commune fuisse, nec tamen vlli post nationis diuisionem peculiare, verùm iam viribus non solùm suis, sed vicinorum etiam in vnum contra Romanum nomen collectis, & ad libertatem recuperandam & ditionis suæ terminos vltra Rhenum promouendos, nomen illud à maioribus olim acceptum in vsum vocasse; quia tale esset, vt licet antè numquam fuisset, tum tamen temporis nullum magis proposito suo idoneum potuissent fabricari; quandoquidem eo significaretur totum id quod omnibus & animi & corporis viribus moliebantur. Et fuerit fortasse tum maximè apud ipsorum maiores in vsu, cùm magnas & validas expeditiones ad imperiũ ampliandum, gentesque alias subiugandas omnibus totius suæ gentis neruis aggrederentur. Ad eiusmodi vsum Germanicum etiam nomen videtur seruiisse, vtpote quod tum demũ Galli audiuerunt, cùm à Thungris patrio suo solo expellerẽtur. Et quemadmodũ hoc nouum nuperque additũ Tacito videtur, quia eius vsus antè cognitus non esset quàm aliena inuaderẽt, tametsi apud Herodotum in Persarũ exercitu recensendo, & apud Dionysium in Mæotidis accolis enumerandis positum celebratumq. monstrarim, ita in Vrancorũ quoq. fieri potuit nomenclatura; vt videlicet tum demũ nata crederetur, cùm ab iis quibus brachia sua intentabant, primùm audiri cœpisset. Atq. hæc quidẽ de Ansibariis, Ansiuariis, Angriuariis sub Francorum nomine comprehensis, & ipsorum primis & secũdis sedibus sufficiant; quorum non maior fides esto quàm rerum, locorum, nominum, temporũ, scriptorumq. concordia meretur. Quòd si Plinij viginti rerum Germanicarũ libri exstarẽt, certiùs fortasse de his ipsis disserere liceret; tametsi Tacitus sub Traiano scribẽs propinquior fuerit florentibus Francorum rebus, eoque potior auctor in huius gentis exordiis per coniecturas examinandis. Equidem video ad Domitiani vsque imperium Tenchteros Rheni ripam ad veteres vsq. Vbiorum sedes tenuisse. quandoquidem Tacitus inter Agrippinenses & Tenchteros non aliud quàm flumen medium facit. An verò Bructerorum ditio ad Lippiam vsque pertigerit, nesciuissem, nisi Tacitus referret, Velledæ virgini latè in Germania imperitanti & nationi Bructeræ nauẽ prætoriam Romanis ereptam per Lippiam dono missam: quo fit, vt si in patria sua habitarit, dicendum videatur, ad Lippiam vsque Bructerorum pertinuisse regionem, à Frisiis exorsam: cui illud quoque ex eiusdem auctoris primo libro consentit, quod sic habet: Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorũ, quantumque Amisiam & Lippiam amnes inter, vastatũ. quibus Taciti verbis inter Luppiam & Amisiam Bructerorum supremi fines statuũtur.

Angriuarij Francorum nomen iusta de caussa resumunt.

Germanorum nomen quando primùm Gallis auditum.

Tenchteri vsque ad veteres Vbiorum sedes Rheni ripam tenuerunt.

Bructerorum ditionis amplitudo.

Videndum itaque quæ pòst consecuta, & qua via Ansibarij, Romanorum infensissimi hostes odiis optimo æquissimoq. iure susceptis, sed tum adhuc vagi & agrorũ egeni, Bructeros, Chamauorũ ope & vicinarũ nationum consensu exciderint. Mihi sic suspicari lubet, Bructeros, penes quos tum per Velledam summa rerum esse videbatur, superbiores euasisse quàm vt à liberis Germanorum animis ferri possent. Superbiam hanc Tacitus in iis quæ ex ipso adduximus, indicauit; tum illud vicesimo primo de Batauis commemorat; vnde facile sit coniectare, qua ratione finitimi Bructeros opprimi permiserint. Ait enim, à Ceriali Velledam & propinquos tentatos, quò pacem cum Romanis inirent atque firmarent. Nam Cerialis, inquit, per occultos nuntios Batauis pacẽ, Ciuili veniam ostentans, Velledam propinquosq. monebat, fortunã belli tot cladibus aduersam opportuno erga populũ Romanũ merito mutare: Cæsos Treuiros, receptos Vbios, ereptã Batauis patriam: neq. aliud Ciuilis amicitia peractũ quàm vulnera, fugas, luctus:

exsulem eum & extorrem, recipientibus oneri. Er satis peccauisse, quòd toties Rhenum transcéderint: si quid vltrà moliantur, inde iniuriã & culpam, hinc vltionẽ & Deos fore. Miscebantur minis promissa. Et concussa Transrhenanorũ fide, inter Batauos quoq. sermones orti, non prorogandã vltrà ruinam. Nec posse ab vna natione totius orbis seruitiũ depelli: quid perfectum cæde & incendiis legionum, nisi vt plures validioresq́. accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. Sin popul. Rom. armis prouocent, quotam partem generis humani Batauos esse? Respicerent Rhætos Noricosque & cęterorum onera sociorum; sibi non tributa, sed iuuentutem & viros indici. Proximum id libertati: & si dominorum electio sit, honestiùs Principes Romanorũ quàm Germanorum feminas tolerari. Hæc Tacitus. è quibus, duo mox elicio: alterum, fieri non potuisse, vt non ægerrimè Germani tulerint Velledam, Bructerósq. eius cognatos; primos belli, quo communis omnium libertas petebatur, finem fecisse, promissis, donisque, vt indicatum videmus, corruptos: alterum, veri simillimum esse, non Batauos tantum à feminco imperio abhorruisse, verum etiam finitimas gentes post hanc pacis pactionem commotas fuisse ad detrahendum nomini dignitatiq. muliebri, quòd hic sexus magis videatur muneribus capi posse. Videbantur tũ Bructeri præcipui primariique libertatis assertores esse debere, & quia Rheni ripam tenerent, per quam in Romanam ditionem facillimus transitus esset, & quia summum iuris dicundi caput belliq́ue vel suscipiendi vel deponendi auctoritatem in Velleda sua haberent. Quis ergo non credat, apud vulgus iuxtà nouarum rerum atque libertatis auidum, iactari cœptum, alio duce opus esse ad Germaniam à seruitute vindicãdam quàm femina iam à Romanis inescata, & munerũ quàm patriæ liberandæ amantiore: aliis item viris, quàm huius mollitiem corruptelamq́., contagione quadam à Principibus in populum grassari solita, secuturis. Iam Bructeros quoque tantum fastus tum de regina sua, tum de summo loco sibi arrogare, vt æquè atque Romani intolerabiles sese præberent. Non iam Deorũ metu, non religione vlla Velledam teneri, cùm eam cui præesset Romanorum & pollicitis & donis prodidisset. Qua de re quid aliud exspectari, quàm vt Romanorum auxilio freti tyrannidem sibi in ceteros Germanos stabilire nitantur. Accedere ad id tentandum tum locorum, quæ tenerent opportunitatem, tum diuitias & hominum multitudinem, quibus præ ceteris abundarent, tum etiam fœdus recens cum Romanis initum atque sancitum. Quamobrem maturè prouidendum, ne viribus ita augeantur, vt remedij nihil restet: idque eo magis accelerandum, quòd occasio daretur commodior quàm vel optari posset. Ansibarios sedibus suis & fortunis excussos iam diu oberrare, & extorres prædis inopem & duram vitam vix sustinere. Eos ad quiduis audendum promptissimos, vt quibus nullus metus aut patriæ, quam nullam habent, aut vitæ, quæ morte durior ipsis esse cœpit, amittendæ. Deinde veteri odio contra Romanos & Bructeros flagrare; contra illos, quòd vacuis terris eiecissent; contra hos, quòd aduersus Romanos non adiuuissent: atque idcirco lubẽtissimè arma vtrisque illaturos, si intelligant id gratum finitimis gentibus quibus Velleda imperat, futurum, maximè si clanculario fauore nõnihil rebus ipsorũ succurratur. Quòd si fortuna adspirante Bructeros ab omnibus desertos expellãt, nullos fore vel limitis Rhenani diligẽtiores custodes, vel ad Galliã Romanis eripiendam meliores duces. Nullum principium faustius, auspicatiusq́. libertatis prorogandæ tuendæq́. inueniri posse, quàm si illorũ ductu res geratur qui Francis maioribus orti, non solùm gẽtili nomine mouebũtur, sed etiam hinc domestica egestate, hinc odio & indignatione veterũ iniuriarum exardescent. Hæc & eiuscemodi plura ab iis quos & muliebris imperij tædebat, & Bructerorum tum felicitas ad inuidiam, tum felicitatis comes superbia ad odium impellebat, id tẽporis dicta iactataq. fuisse facillimè credã; & mox etiam consecuta quò hæc tendebãt. Arripuisse nimirũ Ansibarios Francos rei bene gerẽdæ occasionẽ, & ad id socios sibi adsciuisse Chamauos, à quibus fortasse ob commiserationem fuerat velut hospitio suscepti. Ptolemæus certè Chamauos inter Visurgim & Albim supra Longobardos & Cheruscos locat, Cattis proximos, eo ferè tractu ad quem nunc Cassel opidum celebre habetur; quò Angriuarios profugisse non sit absurdum, vel Chamauorum amicitia, vel locorũ asperitate & saltus Hercinij munimentis se defensuros. Hinc trans Visurgim non longũ iter ad Luppiæ fontẽ, quem Lipspont nũc vocat, exiguo interuallo à Padeborna situm; à quo rectà in Bructerorũ fines descensus patebat.

His

Velleda.

Bructeri cur vicinis Germanis exosi, & eorum excidy caussa.

Chamauorum sedes.

Lipspont.

His consentit quod Tacitus lib. 13. refert, Ansibarios à Chaucis eiectos ad Vsipios & Tubantes retrò cessisse; quorum terris exactos, Cattos, deinde Cheruscos potiuisse, nec ab his nec ab illis admissos. Quod verò addidit, quòd iuuentutis erat, cæsum, imbelle vulgus in seruitutẽ actum, ad quidẽ aliqua tenus credo, verùm omnes cæsos fuisse nõ credo ob ea quæ prius adduxi. Quin id ditenũ locorumq. cõuenientia elicio, in Chamauorũ finibus Ansibarios tantisper cõsedisse locis aspertimis & culturæ ferè ineptis, dũ ad hanc expeditionẽ cõtra Bructeros inuitarẽtur, atq. idcirco Chamauos quoq. sediũ suarũ pertæsos, & cupidine meliorũ allectos socia arma iunxisse, tantò caussa meliore, quòd quondam circa infimas Rheni ripas proximi Frisiis habitauissent, vt Boiocalus apud Tacitum cõmemorat, vnde ad asperrima loca pulsi, & proclines ad cõmiserationẽ similia passorũ erant, & propensissi qua occasio daretur, ad vetustas sedes repetendas. Hæ igitur initia, & hæ caussæ fuerunt exitij Bructerorũ, quod Tacitus de relatu aliorũ Angriuariis attribuit, nesciens eosdẽ modò Angriuarios, modò Ansibarios nominatos, & hos quidẽ omnes delaços arbitratus, quòd in loca Romanis ignota profligati, cæsi crederẽtur. Post pacẽ igitur cũ Bructeris à Romanis sub Domitiano cõpositam hoc belli occasionẽ & exordium fuit mens ita gestũ est, vt sub altero Traiani Imperatoris consulatu fuerit confectũ, quo tempore Tacitus de moribus Germanorum agens, Bructeros penitùs excisos iis quæ antè retulimus verbis prodidit. Occupatis iã tum Bructerorũ terris, Ansiuarij vetus Francorum nomen extulerunt, veluti symbolum quoddã, sese mox Gallias inuasuros, & vltra sedes modò quæsitas lõgè lateq. prolaturos, & palmites suos & imperij fines. Quòd si quis nũc Tacitũ de Angriuariis & Chamauis & Bructerorũ excidio ab ipsis perpetrato loquẽtẽ cũ Marcellino de expeditione Iuliani contra Frãcos Ansiuarios & Chamauos eorũ vicinos scribente conferat, an non statim clarè cernet eosdem Ansibarios & Angriuarios fuisse?

Chamaui cum Ansibariis arma iunxerint.

Ansiuarij quando vetus Francorum nomẽ resumpserint.

NVNC igitur domicilio Francorũ ad Rhenũ cõstituto, cõsequens est videre quàm so. egregios Germanicæ libertatis defensores, & quàm acres Romani nominis hostes præstiterint, quamq. bene vicinarũ gentium, quarũ permissu & consensu Bructeros deleuerãt, auidæ respõderint exspectationi. In primis ad Oceanũ vsq. limites promouere, occupatis inter Batauos & Frisios campis iis quibus & Frisij priùs, & ipsi pòst pulsi fuerãt prætextu eo, vt ad vsum præsidiariorũ militũ vacui relinquerẽtur, ad armenta gregesq. pascendos. Hos eos fuisse campos nihil dubito, quorũ nunc pars Mastbroet vocatur, vnà cũ magna parte Transisulaniæ maritimæ, vsq; ad Septem siluas vocatas extensa; quod Tacitus apertè videtur ostendisse. Eoque, inquit de his locis loquens, Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatẽ per lacus admouere ripæ, agrosq. vacuos & militũ vsui sepositos insedêre. Opinor equidem per hos saltus Septem siluas intelligẽdas, à quibus quantum agrorum ad Rhenum vsque iaceret, militum vsui fuisse deputatum; quorum pars Mastbroet vocata nõ aliud significat quàm si dicas, humilia prata pecori impinguando idonea. Videre hîc est, quàm breui frequenter fiat magna rerum conuersio. Quos campos Boiocalus Ansibariorum Princeps vnà cum suis popularibus sedium & domiciliorum indigis nec meritis vel suis vel suorum maximis, nec rationibus de iure gentium petitis Neronis tempore impetrare potuerat, eos ipsos filij ipsius & nepotes, quos rumor erat aut cæsos aut in seruitutem abactos, inuitis Romanis eripuerunt, & homines extorres & à Romanis, quos magnis beneficiis sibi obligauerant, neglecti atque deserti sic exiguo annorum numero conualuerunt, vt eos qui apud Germanos rerum potirentur & cum Romanis fœdera iunxissent, sedibus exigerent, atque penitùs delerent. Quòd autem dicam ab ipsis loca vacua inter Frisios & Rhenum occupata, id inde coniecto, quòd non ita multo pòst à re nauali plurimùm valuerint, & ab omnibus fide dignis Oceani accolæ ad Rheni ostia fuisse scribantur; quod fieri non potuisset, nisi quantum agri inter Frisios & Rhenum patêret, occupassent. Lacus autem per quos imbellem ætatem in campos vacuos Frisij portasse dicuntur, sunt ij qui hactenus inter siluas & Oceanum videntur, quorum qui maximus est & siluis proximus, emissarium habet ad ipsos campos quorũm facimus mentionem. Frisia hac parte igitur his siluis & lacubus prius à vacuis Romanorum campis, deinde à Francis ditimebatur, quo fit vt Vechti fluminis, de quo an Vidius sit, nécne, nondum statuo, ac Rheni ostia non longo interuallo seiuncta, Francorum fuerint classi instruendæ perquàm opportuna; quibus locis nunc Campen / Genemuden / Vollenhouen oppida spectantur.

Franci Ansibarij in Frisiorum atque Batauorum finibus ad Oceanum imperium promouerunt.

Mastbroet.

Septem siluæ.

Franci Ansibarij campos eos quibus priùs pulsi erant, inter Frisios et Batauos recuperant.

Francorum & Frisiorum limites.

Campen. Genemuden. Vollenhouen.

Frisio-

Campen. Geinmuden. Wollenhouk. Frisiorũ præcipuum nauale. Fleuũ castellum. Flodorp. Groeninger diep. Francos non fuisse partem Chaucorum.

Frisiorum illis temporibus præcipuum nauale videtur fuisse qua parte Groeninga mari proxima est, eo loco quo hodie Flodorp habitatur, cui nomen à Fleuo apud Tacitum castello videtur mansisse, quod Ptolemæus Philebum vocat. Flodorp/ siue Latinè, Fleui pagus visitur ad ipsum Groeninger-diep/ id est, ad Groeningorum altum, nauium maiorum receptaculum. Hæc eo accuratiùs & fortassè nimis prolixe de locorum positu dicuntur, ne quis à Beato Rhenano inductus, opinetur Francos sub nomine Chaucorum latuisse, & ex illorum littoribus Oceanum infestasse; quod credendum minimè esse ex frequenti & ferè assidua Francorum in Bataviam incursione perspicuum fit, quæ tam facilis & prompta ipsis non fuisset, si tota Frisiorum regione media abfuissent, immo Frisij prius quàm Batavi fuissent inuadendi, in quorum agris transeundis maxima obstacula & impedimenta fuissent oblata; partim ex itineris difficultate, quod per pontes longos, qui aggeres sunt & tramites angusti inter paludosos campos, crebrò tenendum fuisset; partim quòd gens esset alieni iugi externæque iniuriæ impatiens, & non locorum magis natura quàm eximia sua virtute egregiè tuta. Ceterùm quia non Rhenanus tantùm Chaucorum partem Francos fecit, sed alios etiam in eandem video sententiam descendisse, operæpretium me facturum puto, si totum Taciti locum, cuius modò mentionem feci, transcribam; quò quiuis inde æstimare possit, quàm veri simile non sit, Francos per Frisiorum agros è Chaucis vsque incursasse regionem Batauorum.

Frisij Romanis bellum inferunt.

Eodem, inquit, anno Frisij Transrhenanus populus pacem exuêre nostra magis auaritia, quàm obsequij impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum pro angustia rerum, vt in vsus militares coria boum penderent, non intenta cuiusquam cura quæ firmitudo, quæ mensura; donec Olennius è primipilaribus regendis Frisiis impositus terga vrorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum seruitio tradebant. Hinc ira & questus, & postquam non subueniebat remedium ex bello, rapti qui tributo aderant milites & patibulo affixi. Olennius infensos fuga præuenit, receptus castello cui nomen Fleuum, & haud spernenda illic ciuium sociorumque manus littora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouincia peditumque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac simul vtrumque exercitum Rheno deuectum Frisiis intulit, soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat, atque interim repertis vadis alam Canninefatum & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet; qui iam acie compositi pellunt turmas sociales equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ, dein tempore interiecto acriùs eques immissus: satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethecio Labeoni legato quintæ legionis quod reliquum auxiliorum tradit; atque ille dubia suorum re in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt Quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso recipiunt cohortes alasque fessas vulneribus. Neque Dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit, quamquam multi tribunorum præfectorumque, & insignes centuriones cecidissent.

Fleuum castellum. Lucus Baduhennæ. Frisiorũ clarum ex victoria nomen.

Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugna in posterum extracta confectos, & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarij villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret; neque Senatus in eo cura an imperij extrema dehonestarentur. Hæc ille. Quis modò credet Francos per hunc populum paludibus, lacubus, siluis & sua ipsius vi satis munitum ad Batauos transiisse, idque tam ob[illegible]er, vt & Frisiis dormitantibus, & Romanis ignaris id factum videretur; cùm ipsorum per Frisiam expeditionis nemo eorum meminerit, qui alioquin de Batauia vel hostiliter inuasa vel etiam occupata scripserunt?

NVNC igitur non vanis nec futilibus, at contrà sat firmis, vt res fert, coniecturis id mihi videor effecisse, vt cuiuis non omnino peruicaci probari possit, Francos Cimmeriorum

riorum olim partem fuisse, atque à Mæotide digressos, perinde atque eos qui Cimbrorũ nomen retinuerũt, in Germaniam Oceano finitimam cõmigrasse; atq. inde sedes inter Chaucos maiores & Langobardos Cheruscorũ finibus proximos posuisse, nomine sibi indito Angriuariorum: atque pòst hinc à Chaucis maioribus expulsos, Ansibarios dici cœpisse per vicinorum irrisionem, quòd iam non arripere, vt solent, ex nomine priore iactabant, sed videre aliorum res possent, atque ita extorres siluas & saltus Chamauis vicinas tantisper tenuisse, dum ad Bructerorum imperium euertendum inuitarentur; & hic rursus vetus Angriuariorum nomen alienis arripiendis recuperasse; nec eo contentos, augustum illud Francorum nomen de priscis maioribus suis repetiuisse, eo ipso ominatos quod sunt consecuti, se nimirum longè lateque palmites suos in Romanorum prouincias extensuros. Quamobrem his modò, velut incunabulis quibusdam renascenti populo, constitutis, è quibus & Oceanum possent, & traiecto Rheno Germaniam inferiorem infestare; ordinis rationi consentaneum esset, vt quæ hîc ab altero Traiani Imperatoris consulatu gesserint, exponeretur. Verùm quoniam nihil domesticis ipsorum monumentis adiuuamur; vtpote hominum rei bene gerendæ quàm litteris mandandæ studiosorum; nisi fortè Hunibaldos quis fabulatores frigidissimos idoneos testes arbitretur, contentos nos esse oportebit iis quæ à Romanis memoriæ prodita leguntur; ea tamen conditione, vt ab hostibus & iniquis rerum externarũ æstimatoribus profecta intelligantur. Ceterùm quando non pauca in iis quæ modò à nobis sunt citata ad hunc locũ spectantia continentur; non erit opus vt eadẽ repetendis simus non prolixiores tantùm, sed delicatioribus etiã auribus odiosi. In ipsis certè felicitatis suæ exordiis verisimile est eos Rheni ripas citeriores non tentasse, ne Romanos multo potentiores contra se necdùm bene confirmatos irritarent; satis id rati quòd ad Oceanum vsq. vacua loca occupassent, vt & modò dixi. & ex iis liquet qui Francos principiò ad Oceanum & Rheni paludes habitasse scribũt. Tempore Antonini Pij legimus apud Iulium Capitolinum, Cattos in Germaniam ac Rhœtiam irrupisse, Marcomannos, Quados, Sueuos, Hermunduros, & alios quosdã populos aduersus Romanos coniurasse, sed nulla adhuc mentio vel Francorum, vel Angriuariorum; cùm tamẽ eo tempore in Britanniam Calphurnius Agricola mitteretur; quo, si quicquam in Germania inferiore turbatũ fuisset, ab eodem scriptore additum haberemus. Cum autem Antoninus Germanorum auxilia contra Germanos emisse dicatur, ea ipsa arte qua etiam nostro tẽpore Germani vincuntur, fuerintq. multo antea Bataui & Thungri in stipendiis Romanorum, non puto veri dissimile fore, si dicantur eo tempore Franci quoque nonnulli sub nomine Germanorum contra Cattos, Marcomannos & Quados & ceteros vicinos conducti fuisse; non illud quidẽ vllo in Romano studio, sed ingenito Germanis res suas bello augẽdi amore, & si domi pax sit, foris militiam quærendi consuetudine tum ea etiam fortasse caussa, vt Romanæ militiæ assueti reapse discerent quibus artibus imperium propagandũ tuendumq. esset. Vt sic suspicer, facit cùm Batauorũ & Thungrorum vicinia, quorũ exemplo facilè poterant inuitari; tum etiam quòd maiores ipsorũ duce Boiocalo in Romanis castris meruissent. Via mihi sanè planissima videtur ad nocendũ, priùs omnem militarem disciplinam eius gentis peruidere, cui exitium machinaris quàm quicquam hostile tentes. Qua verò id ratione faciliùs consequaris, quàm si iis quorũ finibus inhias auxiliares cohortes mittas; quæ non armorum modò & stratagematũ vsum perspiciant, sed locorũ etiam & temporum opportunitates explorent. Scio equidem Francorũ nomen id temporis necdum celebrari ab historiæ scriptoribus: at illud non possumus negare, sub Gallieno Francos Posthumio auxiliares fuisse, apertè id Trebellio Pollione testificato. Cùm igitur hic è tota Gallia Germanos scribatur profligasse, & Francorum auxiliis vsus esse, sic hanc rem mecũ supputo; lubenter Francos contra Cattos, Tenchretos, ceterosq. in Gallia pugnasse, vt ipsi vel precario vel vi eadẽ loca pòst occuparent, à quibus solo fluminis discrimine seiungerentur. Pòst verò nõ ita multo apertè cœpere Romanos lacessere; sed, vt Mars est ἀλλοπρόσαλλος, dubio frequenter & tristi euentu. Nam minimo exinde tẽporis interuallo in Galliam eruperunt, totam regionem ferè incursantes, quos Flauius Vopiscus pulsos scribit ab Aureliano necdũ Imperatore, verũ sextæ legionis Gallicanæ tribuno, ita vt id accidisse videatur cõfestim à Posthumi morte, aut ipso adhuc Gallieno aut Claudio imperante. Ceterùm cùm sexta hæc legio apud Maguntiacum stationem

Francos Romanis contra Cattos, Marcomannos, & Quados militasse.

Franci Posthumo auxiliares.

Franci ab Aureliano pulsi.

habuisse scribatur, par est credere, eousq. tum Francos excutriisse, & cohortem aliquam eorũ ab Aureliano victam, non pluribus captis quàm trecentis & septingentis intetemptis; ne quis putet totas ipsorũ copias iusta acie ad internecionem cæsas. Celebratur & Probi cõtra eos victoria, quo loco paludũ, quibus se tuerẽtur, Flauius meminit; & Frãcos à Germanis & Alemanis discernit. Mox inde non Galliarũ modò vastatione, sed nauali etiã re inclaruerunt, vt Panegyricus Maximiniano dictus ostẽdit, qui Britanniam quoq. ab ipsis vexatã occupatamq. ex parte cõmemorat: atq. adeò tum temporis res ipsorum inualuisse, tum domesticis tum sociorũ armis, vt omni Romanorũ imperio exitiũ imminere videretur; quod his verbis expressum est: Confecisti, inquam, bellũ, Cæsar inuicte, quod cunctis impẽdere prouinciis videbatur, tamq. latè vagari & flagrare poterat, quàm latè omnis Oceanus & mediterranei sinus alluunt. Neq. enim si metu vestri lues illa solis Britanniæ visceribus inhæsit, id idcirco nescimus, quanto se aliàs furore iactasset, si fiduciam peruagandi quà patebat, habuisset. Nullo siquidem certo fine montiũ aut fluminũ terminabatur, quem dispositæ limitis custodiæ nõ tuerentur: sed vbiq. nauis licet nobis virtutẽ felicitatemq. vestrã haberemus, magnis tamẽ terroribus imminebat, quà iacẽt maria, quà vẽti ferũt. Recursabat quippe in animos illa sub diuo Probo & paucorũ ex Francis captiuorũ incredibilis audacia, & indigna felicitas; qui à Ponto vsq. correptis nauibus Græciam Asiamq. populati, nec impunè plerisq. Libyæ littoribus appulsi, ipsas postremò naualibus quondã victoriis nobiles ceperant Syracusas, & immẽso itinere peruecti Oceanum, quà terras rupit, intrauerant; atq. ita euentu temeritatis ostenderant, nihil esse clausum piraticæ desperationi quò nauigiis patẽret accessus. Itaq. hac victoria vestra nõ Britannia solùm seruitute est liberata, sed omnibus nationibus securitas restituta, quę maritimo vsu tantum in bello adire periculi poterant, quantũ in pace cõmodi consequuntur. Nunc secura est, vt de latere Gallico taceam, quamuis pęnè cõspicuis littoribus Hispania, nunc Italia, nunc Africa, nunc omnes vsq. ad Mæotidas paludes perpetuis curis vacant gentes. Hæc Panegyrista qui paullo pòst, de gaudio Britannorum loquens, hæc addit: Meritò igitur statim atque ad littus illud exoptatius olim vindex & liberator appuleras, obuius sese maiestati tuæ triumphus effudit, exultantesque gaudio Britanni cum coniugibus ac liberis se obtulerunt; non te ipsum modò, quem vt cælo delapsum intuebantur, sed etiam nauis illius quę tuum numen aduexerat, vela remigiaque venerantes, paratique te ingredientem stratis sentire corporibus. Nec mirum, si tanto gaudio ferebantur post tot annorũ miserrimam captiuitatem, post violatas coniuges, post liberorum turpe seruitium, tandem liberi tandemque Romani, tandem vera imperij luce recreati. Atque hæc quidem Maximiniani laudator de Britannia à Francis subiugata: quam cùm dicat multos annos seruitute pressam fuisse, probabile fit vel Gallieno imperante, vel mox inde fuisse occupatam. Videre licet in his Panegyrici verbis, quantum cœperint iam tum Franci terrorem Romanorum prouinciis incutere, quamq. totum orbem nominis sui claritate perstringere. Nec facilè crediderim, eò maritimæ potentiæ intra paucos annos progressos, vt omnia maria explorata haberent, vt habuisse sub Probo videntur; sed hoc ex iis quæ referuntur colligo, simulatq. Bructeros imperio sedibusque expulissent, statim de Oceano cogitasse, atque eo auidiùs agros ad mare ripamque Rheni militibus Romanis reseruatos sibi vindicauisse.

Franci re nauali clari Britanniam vexant.

Franci quam partem Galliæ primùm inuaserint.

VERVM nunc satis de Britannia: videamus hinc quam Galliæ partẽ primùm inuaserint, vt & ex eo perspicuum fiat, verasne nobis ipsorum sedes in Germania cõmonstratas esse. Id rursùs idem Panegyricus ostendit, dum & terras à Scaldi irrigatas, & insulam Rheni brachiis cõprehensam à Francis occupatas fuisse dicit. Quamquam, inquit, illa regio diuinis expeditionibus tuis Cæsar vindicata atque purgata quam obliquis meatibus Scaldis interfluit, quamque diuortio sui Rhenus amplectitur, pænè vt cum verbi periculo loquar, terra non est; ita penitùs aquis imbuta permaduit, vt non solùm quà manifestè palustris est cedat adnixum, & hauriat pressa vestigium; sed etiam vbi paullo videtur firmior, pedum pulsu tentata quatiatur, & sentire se procul mota pondus testetur: ita, vt res est, subiacentibus innatat & suspensa latè vacillat, vt meritò quis duxerit exercendum fuisse tali solo militem ad nauale certamen. Sed neque illæ fraudes locorum, nec quæ plura inerant perfugia siluarum barbaros tegere potuerunt, quò minùs ditioni tuæ diuinitatis omnes sese dedere cogerentur.

His

His verbis Panegyrista satis ostendit, Bataviam principiò ac deinde Brabantiæ & Flandriæ proximas partes à Francis fuisse tentatas atque subiectas: è quibus quamuis à Maximiano pulsi dicantur, non sic tamen pulsi sunt, vt non rursus eadem arua tempore Constantij occuparint, & rursus fuerint eiiciendi. Qua de re Panegyricus Constantino dictus sic habet, de Constantio patre verba faciens: Purgauit ille Bataviam aduena hoste depulso. Porrò neque Constantius ita Francos depulit, vt non mox Constantinus quoque eius filius occasionem nancisceretur magnæ crudelitatis contra hanc gentem edendæ. Duos reges ipsorum captos bestiis obiecit, quod infame mortis genus Eutropius expressit. Panegyristæ supplicium quidem vltimum de ipsis sumptum prodiderunt, sed quale id fuerit non explicarunt. vnius, omissis ceteris, verba adscribam: Affecisti, inquit, pœna temeritatis reges ipsos Franciæ, qui per absentiam patris tui pacem violauerant; non dubitasti vltimis punire cruciatibus, nihil veritus gentis illius odia & inexpiabiles iras. Cur enim vllam reputet iustæ seueritatis offensam Imp. qui quod fecit tueri potest, tua clementia est quæ parcit inimicis, & sibi magis prospicit quàm ignoscit. Te verò Constantine quantumlibet oderint hostes, dum perhorrescant. Hæc est enim vera virtus, vt non ament, & quiescant. Cautior licet sit qui deuinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen est qui calcat iratos. Renouasti Imp. veterem illam Romani Imperij fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. Tunc enim captiui reges cùm à portis vsque ad forum triumphantium currus honestassent, simulatque in Capitolium currum flectere cœperat Imp. abrepti in carcerem necabantur. Vnus Perseus, ipso Paulo qui se dedentem ceperat deprecante, legem illius seueritatis euasit; ceteri in vinculis luce priuati aliis regibus dedere documentum, vt mallent amicitiam colere Romanorum, quàm exasperare iustitiam. Adeò & hoc boni confert pœna hostibus irrogata, vt non solùm inimici ferocire non audeant, sed etiam amici impensiùs reuereantur. Inde est igitur Imp. pax ista qua fruimur. Neque enim Rheni iam gurgitibus, sed nominis tui terrore munimur, quamlibet ille aut arescat æstu, aut residat gelu; neutro hostis audebit vti vado. Nihil enim tam insuperabili vallo natura præclusit, quod non penetret audacia, cui aliqua conandi spes relinquatur. Ille est inexpugnabilis murus quem exstruit fama virtuti. Sciunt posse Franci transire Rhenum, quos ad necem suam libenter admittas: sed nec victoriam possunt sperare, nec veniam. Quid ipsos maneat ex regum suorum cruciatibus metiuntur: ideoque tantum abest vt amnis illius transitum moliantur, magis vt cœmpta potestate desperent. Vbi nunc est illa ferocia? vbi semper infida mobilitas? Iam ne procul quidem Rhenum audetis accolere, & vix securi flumina interiora petitis. Contrà hinc per interualla disposita magis ornant limitem castella quàm protegunt. Arat illam terribilem aliquando ripam inermis agricola: toto nostri greges flumine bicorni auersantur. Hæc est tua, Constantine, de Ascarici nece Gaisique supplicio quotidiana atque æterna victoria, omnibus quondam secundis prœliis anteponenda: semel acie vincitur, sine fine documento. Cladem suam, quamuis multi pereant, vulgus ignorat: compendium est deuincendorum hostium, duces sustulisse. Hæc ille; in quibus nonnulla correximus, vt manifestū erit conferenti. Beatus Rhenanus Regaisum legit, ego Gaisi nomen retinui, quod pro Geiso, frequenti nobis voce, scriptum à Romanis existimo. Est autem Geis / obsidem vel accipere vel dare. vnde Geisel & Geiseler, obses; & Geisbert, is qui dignus est vt sit obses, quem decisâ syllaba posteriore Geis vocamus; à quo an Gaisus deducatur, aliorum arbitrio permitto. An Ascaricum è Scat-rijt / quo cateruatum diues notatur, Latini fecerint; an verò Vast-scar-rijt fuerit nominatus, & molliùs Ascarik / quod est citò cateruarum diues, equidem ignoro: nec mirum in tanta propriorum nominum corruptela nihil certi statui posse. Primi sanè hi sunt Francorum reges quorum nomina apud fidos historiæ scriptores exstent, fortassis etiam in occultis mansura, nisi insigni Constantini sæuitia innotuissent.

Batavia primùm & Brabantia Flandriaq; proxima Francis tentata atq. subiecta.

Constantinus Imper. duos Francorum reges bestiis obiecit.

Ascaricus & Gaisus Francorum reges à Constantino affecti supplicio.

Gaisi etymō.

Geis.

Geisel.

Geisbert.

Ascarici nomenclaturæ ratio.

DIVERSOS Francorum reges citra nomina Panegyricus idem commemorat, ad Constantij principatum eos referens: quamobrem vix audiendos puto qui Pharamundum primum Francorū regem fuisse scribunt, eo decepti, quòd Sulpicius Seuerus Genebaldum, Marcomerem & Sunnonem duces vocet Francorum, non reges, in ea expe-

Pharamundū non fuisse primum Francorum regem.

ditione qua multo pôst Galliam siue Germaniam secundam, Theodosio & Maximo de imperio certantibus, inuaserunt. Quasi verò & non alius tum temporis potuerit esse rex, qui hos emiserit; vel veritati aduersetur, si quis regem dum exercitum ducit, ab officio ducem appellet. Nostra nihil refert, reges'ne fuerint an duces, qui tum clauum reip. Francorum tenebant: id saltem constat, ducis nomen, vti hodie vsurpatur, æquè ad Monarchiam atque regis pertinere, tametsi hoc quàm illud honorificentius & augustius habeatur. Verùm hæc quæstio aliis relinquatur, qui norunt quibus finibus dux à rege separetur, & quo limite vterque distet à Tyranno. Nobis satis est ostendisse, Constantij & Constantini magni tempore Francis reges de Romanorum testimonio fuisse, multo ante Pharamundi ætatem. Quid quòd præter Eutropium & Panegyristas Ammianus quoque Marcellinus regis Francorum apertam faciat mentionem, addito etiam Mallobaudis nomine, idque viuo adhuc Valente cùm quæ de Genebaldo Marcomere & Sunnone Sulpicius, & ex eo Gregorius Turonensis Episcopus refert, non post Valentem modò à Gotis cæsum, sed post Gratianum etiam apud Lugdunum interfectum accidisse scribantur, eo nimirum tempore quo Theodosius Maximi tyrannidem ibat deiectum. Quando igitur Francorum reges ab iis celebrantur qui multo ante Pharamundùm litterarum laude floruerunt, magnæ negligentiæ accusandi sunt qui postea regnum ipsorum exordiuntur. Hac igitur dubitatione obiter profligata, à Constantini magni ætate ad inferiora pergamus, eo tamen priùs adiecto, quod in Panegyrico est ad hunc eundem Imperatorem, Francos multos è sedibus suis palustribus, quas ad Rheni ostia tenebant, à Constantio domicilia agrosque meliores quàm antea habuissent in Gallia accepisse. Nec verò eo primùm tempore in Galliam à Romanis sunt admissi, sed antè quoque ab ipso Maximiano, cùm semel eiecti essent, sunt Gallicis agris donati; quod Panegyrista ita expressit, vt Neruiorum & Treuerorum arua dicat à Francis postliminiuio restitutis excoli. Antea autem hæc loca ab ipsis occupata fuisse, non hoc tantùm testimonium conuincit; sed Eumenius quoque Rhetor Galliæ sub Diocletiano præfectum laudans sic ob oculos ponit, vt facilè quiuis inde intelligat, non agros modò à Francis vastatos & cultoribus nudatos fuisse, sed arces etiam omnes & opida euersa, non secus atque si vndis fuissent hausta & absorpta. Coacti igitur sunt Romani vltrò Francis arua quæ depopulati essent & in solitudinem tristem redegissent offerre, ne loca perpetuò vacua manerent & inculta, ad quæ conserenda non alius quisquam accedere auderet. Nam quòd vel historiæ vel panegyricorum scriptores ad Francorum referunt seruitutem, quasi coacti Romanorum agros colerent, & delectu militiam iuuarent, perridiculum ei videbitur qui sciat non aliam caussam Galliæ inuadendæ ipsis fuisse, quàm vt eius agros possiderent; & nihil prius aut potius semper Germanis fuisse, quàm rem domesticam externorum stipendiis augere. Alio nobis modo veritas eruenda, Romanos, animaduerso non posse citra frumenti copiam Germaniam secundam teneri aduersus Francorum violentiam, rebus ita suis consuluisse, vt vltrò Francis concederent quod armis quærebant, tum quò agri culti annonam laxarent, & Franci contra Francos suæ tuerentur, & Romano militi & Galliæ darent securitatem; tum quò bellicosa iuuentute Romanorum copias virésque augerent. Interpretentur hæc vtcumque volent Romani scriptores, & laudi dent suis imperatoribus; numquam tamen efficient vt non ipsa veritas sese luculentissimis indiciis prodat.

Constantius Francis in Gallia sedes attribuit.

Maximianus Gallicos agros donauit Francis.

Quamuis enim Constantinus terrore putauerit Francos hostes cohibendos, eoque duos ipsorum reges bestiis obiecerit insigni ferocis animi & crudelis argumento; ipsemet tamen atque eius filij aliter sibi agendum rati cum iis quos amicos sociósque haberent, Francorum plurimos non solùm in militiam, sed in aulam etiam & palatium adsciuerunt; quorum nonnulli ad summos honores euecti leguntur, quò Francis amicis & beneficiorum insigniũ vinculo sibi obstrictis aduersus Francos & ceteros hostes auxiliaribus vterentur. Constantius enim Malarichũ apud se habuit: quem, licet Marcellinus gentilium dumtaxat rectorem vocet, ego tamen regem fuisse ex iis quæ de Mallobaude successore scripsit colligo; quem regem fuisse Francorum, libro tricesimo primo apertè profitetur. Francorum autem Constantij tempore in palatio multitudinem floruisse

Malarichus Francorum rex.

Mallobaudus Francus tribunus palatij.

floruisse idem Ammianus testificatione sua confirmat, quo loco fœdas calumniarum insidias contra Siluanum natione Francum pedestris militiæ in Gallia rectorem structas describit. Eodem igitur tempore & pedestrem in Gallia exercitum Francus regebat, & armaturam in palatio tribunatu Mallubaudes Francus nobilis habebatur, & Malarichus apud Imperatorem inter gentiles suos sceptrum tenebat. Siluanus hic Francus patrem habuerat Bonitium virum strennuum & claris fortis animi exemplis nobilissimum, cuius maximè auxilio Constantinus Licinium vicit; quod eo magis credendum, quòd ab Ammiano prodatur, qui se tamen vnũ fuisse fatetur ex iis qui Constantij iussu Siluanum occidi curarunt. Nec minus Siluanum propria laude quam parentis gloria celebrauit, dicens eum à Barbaris Galliam fortissimè vindicasse: qua de re egregiè eximieque gesta contra exspectationem æmulorum, qui tanta mole oppressum iri sperauerant, grauissimam inuidiam incurrisse; hinc mox Dynamij, Lampadij, & Eusebij calumniis apud Constantium, id genus artibus facillimum captu, traductum oneratumque fuisse: tametsi Malarichus absentis caussam strennuè tueretur, seque offerret ad Siluanum coram Imperatore sistendum. Verùm sanis Malarichi consiliis reiectis, calumniatores indies magis atque magis apud Constantium instabant, quo frequentibus epistolis cognito, Siluanus suffragiis principum exercitus sui Agrippinæ ad imperij culmen adscendit, quo clàm aliquot à Constantio destinari, & inter ceteros Ammianus Marcellinus, Braccatos & Cornutos copiarũ Siluani partem magnis pecuniis & promissis corrumpunt, quo ex inopinato ducem suum trucidarent. Interficitur igitur Siluanus vir belli artibus clarissimis in ædicula Christianorum, quò irruentibus militibus confugerat. Quanti autem huius virtus inter Romanos æstimaretur, quamuis inuidia, clarissimum quemq. velut vmbra perpetuò secutura, non declararet, ipsius tamen Constantij, & omnium eorum qui in regia summi essent, metus illustri documento ostendit, dum nuncio purpuræ à Franco sumptæ omnes attoniti, haud secus atq. si fulmine icti fuissent, redderentur. Profectò ita res erat, nisi fortissimum virum doli Græca Marcellini & sociorum arte constructi, & milites ad scelera venales improuisum & inermem oppressissent, egregium Romani habuissent Imperatorem, non illum quidem vel ambitione vel Constantij odio, sed necessitate calumniatorum ad summũ fastigium prouectũ. Fuit in huius exercitu tribunus quidã Francus, quem Laniogaisum Marcellinus appellat, aiens eum solũ Constanti morienti adfuisse, & Siluano dubitanti hærentiq. qui saluté inueniret, præcipuum auctoré, vt animo cõfirmato id ageret quod præsens necessitas postularet. Hunc Sex. Aurelius Victor Gaisonem vocat, Constantem ab eo occisum asserens; cuius nominis monitu, Gaisum in Panegyrico paullo superiùs citato legendum censui, non Regaisum, vt Rhenanus corrigendũ nomen existimauit. Equidem suspicor in Ammiano legendũ Lango Gaisum, nõ Laniogaisum, vt sit Gaisus cognomento Longus. Nunc itaq. constat, Francos nõ solùm suos domi reges ante Pharamundum habuisse, verumetiam apud Romanos Imperatorem, breuis illum quidem regni, quod vicesimo octauo die violenta morte terminauit, sed talem tamen, vt ab ipsis etiam hostibus qui mortem eius procurarunt, laudetur. Præter belli laudem, quam eximiam in eo fuisse monstraui, celebratur & insigni aliarum virtutum præconio ab Aurelio Victore. Fuit, inquit, ingenio blandissimus, & quamquam barbaro patre genitus, tamen institutione Romana satis cultus & patiens. Perspicuum igitur quam illustribus virtutum dotibus hic fuerit ornatus, quem Romani & Græci, barbarorum hostes infensissimi, coacti sunt egregiis laudibus efferre; quem si inuidia viuere siuisset, habuissent Franci quem Traiano & Antonino in Romano imperio rectè gubernando comparare potuissent. Videmus itaque quanta belli fortiumque factorum gloria cùm sub Constantino Magno, tum sub filio Constantio Franci floruerint, quibusque maxime viribus Galliam defenderint Romani.

Siluanus Francus Romanorum in Gallia pedestris militia rector.

Bonitius Francus, Siluani pater.

Marcellinus vnus ex iis quibus Siluani cædes commissa est.

Siluanus trucidatus.

Siluani laudes.

Laniogaisus, siue Langogaisus Francus.

Porrò Siluani virtutes non vita tantùm, sed mors etiam ipsa demonstrauit; postquam hinc Alemani, hinc Franci, velut obice rupto, Rhenum transgressi totã Galliam concusserunt, & magnam eius partem occuparunt: vnde mox perspicuum fuit, quantum in vno viro fuerit momentum rerum feliciter gerendarum. qua de re hæc sunt Marcellini verba: Constantium verò exagitabant assidui nuncij, deploratas iam Gallias indicantes, nullo renitente ad internecionem barbaris vastantibus vniuersa.

Colonia Agrippina à Francis capta.

Mox addit, Constantium hac rerum difficultate pressum fuisse, vt Iulianum tum adhuc in Græcia palliatum ad imperij societatem adsciscerct; qui cùm Taurinos peruenisset, nuntium tristissimum accepit, Coloniam nimirum Agrippinam ampli nominis vrbem in secunda Germania pertinaci Barbarorum obsidione captam: quo audito sæpe dicitur murmurasse, nihil se plus adsecutum quàm vt occupatior interiret. Qui autem hi Barbari fuerint, sequenti mox libro declarat, vbi commemorata priùs victoria in superiore Germania, hæc subiungit verba: Nullo itaque posthac repugnante, ad recuperandam ire placuit Agrippinam, ante Cæsaris in Galliam aduentum excisam; per quos tractus nec ciuitas vlla visitur nec castellum, nisi quòd apud Confluentes, locum ita

Rigodulum opidum. Iulianus cum Francis pacem facit & Agrippinam Coloniam recipit.

cognominatum, vbi amnis Mosella confunditur, Rigodulum opidum est, & vna prope ipsam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingressus, non ante motus est exinde quàm Francorum regibus furore mitescente perterritis, pacem Reip. firmaret interim profuturam, & vrbem reciperet munitissimam: quibus vincendi primitiis lætus, per Treueros hiematurus apud Senonas opidum tunc opportunum abscessit; vbi bellorum inundantium molem humeris suis, quod dicitur, vehens, scindebatur in multiplices curas; vt milites, qui à solitis desciuere præsidiis, reducerentur ad loca suspecta, & conspiratas gentes in noxam Romani nominis disiectaret, ac præuideret ne alimenta deessent exercitui per varia discursuro. Hæc sollicitè perpensantem hostilis aggreditur multitudo, opidi capiundi spe in maius accensa; ideo confidentes quòd nec scutarios adesse prodentibus perfugis didicerát, nec Gentiles per municipia distributos, vt commodiùs vescerentur. Hæc ille: in quibus per Gentiles eos intelligit qui cum Francis, opidum expugnare contendentibus, eiusdem gentis essent; tametsi Romanorum stipendiis militarent: quo loco rursus cernas, præcipuum Galliæ custodiendæ præsidium penes Francos tum fuisse; vt hinc liceat existimare, solis Germanorum viribus Germanos superari

Franci Romanis militantes Galliam diu defenderunt.

vincique posse. Iam & illud hic iterum annotes, Francorum tunc reges fuisse qui Galliam infestabant; quò magis mireris eos qui quæstionem de Francorum regum antiquitate aggressi, nullos ante Pharamundum inuenire potuerunt. nec hoc tantum, sed & illud annotes, per Francorum Reges Romanis confœderatos & militantes Galliam diu fuisse defensam. vnde fit vt monstri simile videatur, Francorum res tam magna mox inde incrementa cepisse, cùm discordia non augeri & prouehi res soleant, sed contrà retrò ferri atque collabi. Verùm nec concordia tanta vlla est & animorum vnio, vt regna vel constituere possit vel conseruare; nec rursus tanta discordia, vt imperia queat euertere; nisi Deus suam adiungat voluntatem, in qua sola fundamentum est omnium regnorum & rerum publicarum. Cùm itaque Franci exploratum haberent, & scutarios abesse & gentiles suos per municipia distributos, vt largiùs lautiusque se tractandi

Iulianus à Francis obsessus.

copiam haberent, Iulianum ausi sunt obsidere: verùm ingens Cæsaris diligentia, & peruigil cura, & maior quàm ducem deceret audacia spem ipsorum fefellit: qua deiecti, post tricesimum diem obsidionem soluerunt. Cæsare per æstatem sequentem contra Allemannos occupato, Franci rursus populabundi per Galliam discurrerunt, quod Ammianus ad hunc modum exposuit: Remos Seuerus Magister equitum per Agrippinam petens & Iuliacum, Francorum validissimos cuneos mille sexcentis velitibus, vt postea claruit, vacua præsidiis loca vastantes offendit: hac opportunitate in scelus audaciam erigente, quòd Cæsare in Allemannorum secessibus occupato; nulloque vetante expleri se posse prædarum opimitate sunt arbitrati: sed metu iam reuersi exercitus, munimentis duobus, quæ olim exinanita sunt, occupatis, se quoad fieri poterat tuebantur. Hac Iulianus rei nouitate perculsus, & coniiciens quorsum erumperet, si

Castellum Francorum opidum Iulianus obsidione capit.

iisdem transiisset intactis, retento milite circum vallare disposuit Castellum opidum, quod Mosa fluuius præterlambit, & adusque quartum & quinquagesimum diem, Decembri scilicet & Ianuario mense, obsidionales tractæ sunt moræ, destinatis Barbarorum animis incredibili pertinacia reluctans. Tunc pertimiscens solertissimus Cæsar ne obseruata nocte illum Barbari gelu vinctum amnem peruaderent, quotidie à Sole in vesperam flexo ad vsque lucis principium lusoriis nauibus discurrentes flumen vltro citroque milites ordinauit, vt crustis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facilè perueniret: hocque commento inedia & vigiliis & desperatione postrema lassati, sponte sepropria dederunt; statimque ad comitatum Augusti sunt missi: ad quos eximendes

mendos periculo multitudo Francorum egressa cùm captos cōperisset & asportatos, nihil amplius ausa, repedauit ad sua castra. hisque perfectis, acturus hiemem reuertit Parisios Cæsar. In his Ammiani verbis, mille sexcentos legit Rhenanus; tametsi exemplaria typis excusa habeant, In sexcentis, phrasi alibi etiam à Marcellino vsurpata. Castellum autem opidum Kessel / ni fallor, modò vocatur, qui pagus est in sinistra Mosæ ripa à Venlo paullo plus minus duobus miliaribus distans, in Toxandriam, cuius pars est, rectissimum iter præbens. Iuliano interim Parisiis hibernante; Franci securi Toxandriam, quam habitandam sibi multo antè destinauerant, rursus inuadunt: verùm maximo suo malo, vti de Marcellini verbis docebo. Quibus paratis, inquit is de Iuliano Parisios egresso loquens, petit primos omnium Francos, eos videlicet, quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxandriam locum habitacula sibi figere prælicenter. Cui cùm Thungros venisset, occurrit legatio prædictorum, opinantium reperiri Imperatorem etiam tum in hibernis, pacem sub hac lege prætendens, vt quiescentes eos tamquam in suis nec lacesseret quisquam, nec vexaret. Hos legatos negotio plenè digesto, oppositaque conditionum perplexitate, vt in iisdem tractibus moraturus, dum redeunt muneratos absoluit; dictoque citiùs secutus profectos, Seuero duce misso per ripam, subitò cunctos aggressus, tamquā fluminis turbo, perculsit; iamq. precantes potius quàm resistentes in opportunam clementiæ partem effectu victoriæ flexo, dedentes se cum opibus liberisque suscepit. Chamauos itidem ausos similia adortus, eàdem celeritate partim cecidit, partim acriter repugnantes, viuosq. captos compegit in vincula; alios præcipiti fuga trepidantes ad sua, ne militem spatio longo defatigaret, abire interim permisit innocuos: quorum legatis paullò postea missis precatum consultumque rebus suis, humi prostratis sub obtutibus eius pacem hoc tribuit pacto, vt ad sua redirent incolumes. Cunctis igitur ex voto currentibus, studio peruigili properans modis omnibus vtilitatem fundare, prouinciarum munimenta tria recta serie superciliis impusita fluminis Mosæ, subuersa dudum obstinatione barbarica, reparare pro tempore cogitabat, & ilicò sunt instaurata procinctu paullisper omisso.

Castellū opidum Kessel nunc vocatu.

Salij Franci.

Iulianus Frācos Salios dedentes se suscepit.

Chamaui à Iuliano domiti, & pacem petere coacti.

Hæc Marcellini verba non otiosè nobis sunt expendenda, propterea quòd solidum veritatis, aduersum eos qui de Francorum rebus posteriùs scripserunt, defendendæ struant fundamentum. Plerique enim Francos à Sala fluuio in Mœnum sese exonerante Salios nominatos scribunt, & inter eos doctrinæ nomine facilè princeps Beatus Rhenanus, citra omnem Scepticorum epochen, non aliunde Salios dici tradit. Quamobrem accuriatùs considerandum, quousq; Francorum fines eo tempore quo hæc à Saliis Marcellinus tentata prodit, pertinuerint; quod ex eodem discere licebit, si quæ de Allemannis à Iuliano vltra Rhenum domitis scripsit, audiantur. Ait enim, Cæsarem post insignem contra Allemanos apud Argentoratum victoriam Moguntiacum petiisse, præda captiuisque Mediomatricos priùs ad seruandum missis, ibique ponte compacto Rhenum transiisse, vt Allemanos in suis ipsorum sedibus inuaderet & affligeret, paria facturus eorum quæ in Gallia perpetrassent. Barbaros autē viribus suis non fidentes, trans Mœnum fuga se surripuisse: interea nemine Romanis resistente, munimentum à Troiano in Allemanorum solo erectum, & ab Allemanis destructum, Iulianum reparasse. Quam clariorem significationem dare Marcellinus potuisset, ad Allemanorum sedes ostendendas; cùm è Moguntiaco transitu ad illos designet, & è regione Traiani castrum demonstret? Est hactenus locus Castel nomine in opposita ripa, ab illo haud dubiè nomen retinens; quod Iulianus, cùm ab hostibus, in quorum terra structum erat, fuisset euersum, renouauit: quamquam haud inscius sum, Beatum Rhenanum longè aliter sententiam dixisse, è Cronbergo Tronbergum, quasi Traianobergum, commentum: quem manifestū erroris facit Ammianus, hoc mihi dans aduersus eum testimonium, Romanos nō vltra decimum lapidem à Rheno progressos, retrò gradum vertisse, eo quòd ignota siluarum latibula & instantis hiemis iniurias timerent: atque ea ratione ad Traiani castrum venisse, quod longè abest vt Cronbergo possit applicari, si interualli & itinèris ratio conferatur. Videtur autem Allemaniæ ea pars quæ Moguntiacum contra spectat, Suomatij fuisse, atq. inde trans Mœnum Hortarij regnum, atque inde sursùm diuersos Allemanorum reges Rheno propinqua loca ad ripam vsq. Rauracis oppositam tenuisse. Circa autem Palatinatum hodie dictum terminales

Allemani à Iuliano fugati.

Traiani castrū, Castel.

Suomarij regnum.

Hortarij regnum.

Burgundionũ & Alemanorum termini. Capellatium. Palas. lapides erant Alemanorum & Burgundiorum, ea regione quæ tunc Capellatij vel Palas nominabatur; quod Marcellinus libro decimo octauo, de Iuliani in Alemaniam transitu loquens, his verbis exponit: Statimque difficultate omni depulsa, ponte constrato, sollicitatum gentium opinione præuenta, visus in Barbarico miles per Hortarij regna transibat intacta; Vbi verò terras infestorum etiam tum tetigit regum, vrens omnia rapiensque per medium rebellium solùm grassabatur intrepidus: Postque sepimenta fragilium penatium, & obtruncatam hominum multitudinem, visosque cadentes multos, aliosque supplicantes: cùm ventum fuisset ad regionem cui Capellatij vel Palas nomen est, vbi Terminales lapides Alemanorum & Burgundorum confinia distinguebant, castra sunt posita. Hæc aliaque apud eundem scriptorem lecta satis declarant, quæ gens inter Mœnum & Palatinatum ad Rhenum habitarit, quæ item inter *Neccarus. Nicarus.* Neccarum, quem nonnumquam Nicarum vocant, & Mœnum Germaniæ interiora id temporis possederit: Nomina certe Palas & Capellatium Theutonici sermonis peritis aperiunt, ea parte terminos fuisse constitutos, & ad eos illa fieri solere quæ in hostilium gentium confinibus magno transeuntium periculo plerumque semper contingere scimus. *Palas vocis etymon. Pal.* Bene à Marcellino annotatum, hac in regione Terminales lapides fuisse, quando Pal-lant/ vnde Latini Palas fecerunt, hoc ipsum Germanis significet. Pal enim pro limite quouis vsurpamus, maximè pro lapide in terram depacto ad agrorum terminos indicandos. *Lant.* Lant autem regionem esse in eadem lingua æque cognitum, ita vt Pal-lant regio sit in quo Terminales lapides sunt defixi. *Capellatij nominis ratio.* Capellatium alterius rei dat significationem quæ limitaneis regionibus non rarò solet adesse, vox facta ex eodem sermone in quo Cappe-lat/ idem est quod, penulæ desertio, si vocabulum hoc Latinus admittat, vel superioris vestis deliquium, siue penulam relinque: Frequenter enim regionum fines grassatoribus infestantur, eo quòd inde vel huc vel illuc, pro eo ac scelus in alteram ditionem designarunt, confugere promptum sit. Sunt & hodie in Germania loca quæ similiter latrociniis obnoxia similes sunt sortita nomenclaturas; nec mirum inter Alemanos & Burgundos iter tutum non fuisse, cùm vtraque gens Germana esset, nec aliena rapere, modò extra fines id fieret, quod ad confinia est facillimum, in turpibus haberet. Quamobrem non malè conueniunt Palas & Capellatium, quod Rhenanus non videtur animaduertisse, propterea quòd vocabula hæc Germanica apud Sueuos & huius ætatis Alemanos sint obsoleta, licet nobis sint in primis vsitata. An verò *Palatinatus.* Palatinatus inde nomen acceperit, vti Rhenanus statuit, mihi needum liquet; quòd *Palts-graf/ Palants-graf.* si acceperit, integra dictione Germanica Palants graf diceretur, à qua Palts fieret, concisione non infrequenti; ad quam quidem interpretationem non puto discessuros, quibus magis adlubescit, si comes Palatij dicatur. Ex eadem tamen origine & Palatium & Pal nascitur, à Be Hal videlicet, siue per tenuem, Pe Hal; quod est, conseruo; quia limes siue terminus agrorum fines conseruat. *Palatium.* Palatium item olim Pallant/ *Pallantæum.* quasi Pe-hal-lant / dicebatur: vnde nobile Pallantæum apud Romanos remansit. Principis enim & summi magistratus domus siue curia omnes suas cogitationes, omnia dicta, omnia acta eò referre debet, quò salus regionis conseruetur; in quibus & Terminus est omnium eorum, quæ vel publicè vel priuatim cuique sunt agenda, ita merito optimaque de caussa Pallantæum, vnde Palatium lenitatis gratia factum, vocetur. Atque hæc obiter de Pal voce Cimbrica matrice vocabuli Romani, ex occasione *Marca.* lapidum terminalium, qui Palant nomine intelliguntur. Non diffiteor eosdem etiam Marcas vocari in eodem sermone; sed maior vis est significationis in conseruando *Mark.* quàm in considerando, quorum illud Pal/ hoc Mark intelligenti notat; eoque factum, vt quamuis vtrumque nostratibus cognitum sit, illo tamen malint pro termino quàm hoc vti; vtpote quo moneamur id genus lapides minimè conuellendos, sed vt ipsi fines conseruant, ita summa religione eodem in loco, eodem in statu, eademque firmitate perpetuò conseruandos. Quemadmodum porrò ex eisdem natalibus palatij nomen deriuatur, ita similiter magistratum, principem, eiusque comites hortatur, ne legum, morum, consuetudinisque Termini moueantur: quorum firmitate Reip. salus continetur. Sed iam ad tres capellas Martialis vocat. Constat modo Burgundos inter Neccarum & Mœnum Alemanis ad Rhenum habitantibus finitimos fuisse: quousque verò interius sedes extenderint, de numero gentis ex[illegible]-

dum:

dum: quæ tanta fuit, vt & Gotis diutissimè restiterint, & ab iis tandem patrio solo
eiecti contra Alemanos ita res gesserint, vt domicilium sibi in eorum terra fixerint.
Erant autem Burgundi olim vltimi Germanorum, gente Vandali, ad Vistulæ vlterio- *Burgundi qui & vnde dicti.*
rem ripam, ab eo nomen sortiti, quòd ferè omnes suos pagos & vicos contra Go-
thos; qui tum totam Poloniam, Walachiam, Transsiluaniam, Podoliam, & finitima
loca tenebant; arcibus munire cogerentur. Nam Burg-woinder, vnde Burgundus,
eum notat qui castrum siue arcem habitat; qua de re, quamuis castellis suis depulsi &
priscis sedibus exacti essent, nomen tamen antiquum ad hunc vsque diem retinue-
runt, ab aliis longè castellis id adepti quàm Orosius & pedanei eius arbitrentur. Aga-
thias dum Burguziones vocat, indicat Burguizios etiam fuisse vocatos, id est, castella *Burguziones.*
pro domibus habentes. Sed de his alibi. Quando pulsi à Getis siue Gotis fuerunt,
Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum claram dat significationem: Gori, in-
quit; Burgundios penitùs excidunt. Rursum pro victis armantur Alamani, & mox Bur-
gundiones Alamanorum agros occupauere, sed sua quoque clade quæsitas in Ala-
mania terras amisere, sed repetunt. Hæc verba cum Marcellini relatu comparata, *Goti Burgundiones suis sedibus pellunt.*
demonstrant, Diocletiani tempore terris suis Burgundiones pulsos fuisse; & dum
Alemani seriùs arma pro ipsis sumunt, contra eos ipsos quos iuuare debuissent, con-
uertere coguntur, quo sua tueantur; quo in certamine dum variè pugnatur, tandem
id conuenit, vt Burgundiis agri darentur certis limitibus inclusi, non illi quidem
Rheno contigui, sed exiguo interuallo inde distantes. Cùm igitur validissima gens
fuerit, & Alemanis non impar; consentaneum est rationi, eam longissimè à Rheno
Germaniæ intima tenuisse; quod & ipse itineris ductus demonstrat. A Vistula enim,
vltra quem à Ptolemæo collocantur, per vetera Marcomannorum loca ad Bohemicos
saltus pulsi fugatique videntur, atque inde ad fontes Salæ & Mœni peruenisse: vnde *Burgūdiones à Gotis pulsi quæ loca occuparint.*
secundùm Mœnum loca Alamanorum ferè ad ipsum vsque Rhenum occuparint.
Hinc liquet, totam pænè Franconiam, & fortasse magnam partem Wirtenbergensis di-
tionis ad vallem vsque Ioachimicam & Bohemorum siluas ab ipsis fuisse in potesta-
tem redactam. Scimus de plurimis exemplis, auspicata nomina in primis placuisse,
& inter ea maximè quibus non bonum modò omen, sed studium etiam aliquod gen-
tis singulare contineretur; quo in genere, si vllum aliud, hoc certè, de quo quæritur,
vnum esse de primariis ostendam. Quapropter non video à quo Sala flumine Salij
vocari dicantur, quod illis accuratè annotandum distinguendumque fuisset, qui ci-
tra dubitationem asserunt Salios à Sala dici. Non equidem satis memini an apud
Rhenanum, an apud alium legerim, at legisse memini, ex eodem monte Mœnum *Salam & Mœnum ex eodem fonte fluere.*
& Salam effluere; hunc quidem in Septentrionem, illum versus Zephyrum: de
quo Sala si nomen à Francis ducant, ingentibus terrarum cælique spatiis aberrant.
Scio Paullum Æmilium in vita Caroli Magni sic eorum sententiam accepisse, vt à
Sala in Albim se exonerante Salios dictos existimet, quem Lazius in gentium migra-
tionibus videtur secutus, dum Francos à Frisiis ad Thuringiæ fines Salamque deducit;
quandoquidem hic amnis per Thuringorum siluas in Saxoniam fertur. Hos, & si
qui alij idem senserunt, longè credo ab eius opinione recessisse qui primus Saliorum
nomen, quisquis tandem is fuerit, à Sala deriuauit. Ignorarunt nimirum, aut saltem
ignorasse videntur, alterum in Germania Salam esse, qui non exiguo tractu Franco- *Sala alius.*
niam perlapsus, amnibus etiam aliquot priùs auctus, Mœno sese miscet inter Wirts-
burgum & Tuberis ostium ad Vrsas sese magno sinu flectenti, vt hospiti fluuio exci-
piendo lætus occurrat. Quamobrem si Salij à Sala nomen sortiti essent, ab hoc;
non ab altero è saltu Bohemico in Thuringicum delapso veri multo similiùs voca-
ri dicerentur. Verùm cùm ostenderit Ammianus Burgundos id temporis interiora
hæc Germaniæ loca tenuisse, additumque sit à me Mamertini testimonium, quo per-
spicuū fit, Alemanos non Francos vetusta possessione ab ipsis depulsos fuisse, non video *Salios à Sala fluuio Francos non esse nominatos.*
qui veritati consonare possit, eos Francos qui iam tum Salij vocabantur & Taxandriam
è locis suis inuasisse & occupasse scribuntur, à Sala nomen accepisse. Docendum fuisset
iis qui sic senserunt, Francos ante Alemaniæ hanc partem quàm Burgundos occupasse:
quod quàm procul absit ab eorū omnium consensu quos hactenus ex antiquorū classe
testes denunciaui, si quis non animaduertit, cum eo frustra plura verba commutem;

& est

& eſt alioquin clarum ex Ammiani libro viceſimo ſeptimo, Burgundos ſub Valentiniano eiſdem adhuc locis conſediſſe, quos contra Alamanos Cæſar excitarat; tantum abeſt, vt Franci Alamanis hac parte confines eſſent.

Bucinobãtes.
Fraomarius.

Quid, quòd idem libro decimo nono refert, è regione Maguntiaci Bucinobantes gentem Alamanam habitaſſe, cui Valentinianus Fraomarium regem dediſſe narratur, & eundem paullo pòſt in Britanniam amandaſſe, vt tribunus ibi eſſet Alamanorum, quorum magnæ erant in ea inſula copiæ Romano ſalario aduerſus Barbarorum incurſiones euocatæ? Nulla tunc illis locis erat Franconia, imò ne ſomniabant quidem adhuc Franci ſeſe illa Germaniæ penetralia vel inuaſuros vel occupaturos vllo ſeculorum; quando clara veterum teſtificatione demonſtratum ſit, non aliud illis tum in votis fuiſſe, quàm vt Galliæ parte potirentur. Hanc continuò vexabant, in hanc excurrebant, huius fecundo ſolo aratra parabant, huius clementiori cælo inhiabant, ad hanc poſſidendam totis & animis & viribus rapiebantur.

Franci cur Allemaniam ſubiugarint.

Multo pòſt de Alamania cogitatum, quam imperij potiùs dilatandi & Galliæ tutò retinendæ quàm fertilium agrorum cupidine ſubiugarunt, vt mox latiùs docebo. Et temporum rationem omnem, & gentium vetuſtas ſedes, & earum interualla turpiter confuderunt, totamque Francorum perturbarunt antiquitatem, ne dicam ſuſtulerunt, qui vel à Sala in Albim, vel à Sala in Mœnum delapſo Saliorum nomen deriuant: cuius originem in aliis locis quæri oportuit, in quibus cùm ſic primùm vocarentur habitaſſe ſcribuntur. Reiecta igitur hac ſententia, vt abſurda, vt idoneis veterum teſtimoniis contraria; alia ratio quærenda, quæ priſcæ fidei ſcriptis non aduerſetur, ſed potiùs ex iis oriatur. Erit quidem hac in re coniecturis dumtaxat agendum, vt in ceteris omnibus de quibus nihil ſani proditum habemus, at illis quæ priſcis gentis & inſtitutis & ſedibus & moribus & ceteris quæ inde ſequuntur conſentiant, aptaque videantur. Primùm ergo conſiderare oportet, quid Sal/ quid Sali/ quid Salit notet; quò ductu ſignorum ad veritatem pateat acceſſus.

Sal.
Sal.

Sal vocali breui idem eſt quod Latinorum Sal, quod hi à noſtratibus, non hi ab illis, petiuerunt; quandoquidem apud nos, non apud illos, recta nominis ratio inuenitur. Sal enim dicitur vel ſimplice adſpiratione in ſibilum mutata, vt ſit ex Hal Sal/ vel compoſitione ex So & Hal/ quaſi Sohal; & eliſa vocali priore, Sal. Hal autem vox matrix ſignificat idem quod conſeruo, apud priſcos ad ſalem notandum in vſu: quod Hal Saxſonum opidum, & Hal ad Oenum declarant. Vt enim alibi docui, minimè audiendi qui ad Græcos fontes hanc opidorum nomenclaturam deducunt, qui tantùm à veritate abſunt, vt contrà Græci à lingua noſtra nomen ſuum quo Salem ἅλα vocant, ſint mutuati: quod ex Platonico axiomate quiuis promptè colligat, qui vtriuſque modò ſermonis ſit peritus: Nomen, nempe, duabus pluribuſue linguis commune in ea lingua natales ſuos habuiſſe in qua recta eius ratio inuenitur. Nam quis eſt tam inſulſus, vt neſciat ſalis eum primarium mortalibus vſum eſſe, vt res per ſe corruptu faciles conſeruet? quæ ratio cum vernaculo noſtrarium, non Græcorum aut Latinorum aut alterius gentis ſermoni debeatur, num vltrà dubitari poteſt, cuias hæc vox ab origine prima ſit dicenda? Verùm quia varia ſunt conſeruandi genera, ad varios etiam vſus vocabulum hoc noſtrates accommodarunt, ad diſtinctionem interim exigua facta mutatione.

Salt.
Hal.

Vt enim antiquiſſimi Hal pro ſale dixerunt, ita recentiores certa ratione moti, Salt eandem rem nominarunt; quò nimirum Hal maneret in ſignificatione eius ædificij in quo diuerſæ merces ab omni iniuria ſeruantur.

Sal/ ero.

Deinde quia Sal verbum etiam eſſet pro eo quod Latini dicunt, Ero, quia neceſſe eſt ea conſeruari quæ erunt, ambiguitatis vitandæ cauſſa Salt/ non Sal pro Sale dicimus. Et in his quidem vocalis breui tempore pronuntiatur. At quò plura ex eodem fonte vocabula deriuentur, eandem vocalem in alia voce producimus,

Sal/ aula.

vt Sal pro aula dicatur, qua laxiſſima pars domus intelligitur, quòd ea plurimos homines à cæli iniuriis ſeruet. Iam quemadmodum Pallantæum à Pe-hal-lant dicitur, quo regionis conſeruatio denotatur; ita apud quoſdam Sal etiam pro principis domo vſurpatur, eo quòd hæc tota comparata eſſe debeat ad ſubditorum conſeruationem & ſalutem. Quid, quòd & ipſa Latinorum Salus ex eadem ſtirpe ducit ortum? Nam quid aliud Salus eſt quàm conſeruatio? Hinc & Saluo & Saluto, quorum hoc ſalutem habere, illud dare notat.

Saluen.
Salf.

Nobis Saluen peculiari quadam notatione ponitur pro vnguento aut oleo curare, & Salf pro vnguento, propterea quòd ſicut Sal carnes mortuas, ita vnguenta viuas conſer-

conseruent. Siue ergo totam Principis aut magistratus domum, siue eam ipsius partem in qua ius populo dicitur, Saal vocemus, id saltem constat, à conseruatione reip. nomen tributum fuisse, & tempus in eo produci quod in Sal pro condimento corripitur; quò confestim eo audito intelligatur longum tempus populi saluti principes & ceteros magistratus impendere debere. Id vtinam satrapæ quidam cogitarent, qui tempori perdendo, vt dicunt, & verè dicunt, quasuis occasiones quærunt, ea vna excepta, quam solam tenere oportebat. Potant, scottantur, aleam ludunt, Primaleones & Amadisios lectitant: quiduis potiùs faciunt, quàm vt se publicis curis dedant, & dum dedunt non id agunt, vt populum seruent; sed vt exhauriant. Horum domum num rectè Saal vocabo? Minimè gentium, si nominis sequar rationem. Nec regis nec cuiusuis alterius principis domus hanc nomenclaturam meretur, nisi populi salus in ea consistat. A Saal pro conseruatione fit Saalich pro eo qui conseruatus est, & eo quod conseruat: ita vt id quod beat, & is qui beatus est eadem voce nominetur. Vtinam quotquot in aula versantur & ipsi beati essent & alios bearent, vt aula tandem verè Saal diceretur, & aulicus non sibi tantùm, sed aliis etiam omnibus Saalich esset, id est, salutem adferret. Ab eadem ergo radice Saal & Pallantæum, vnde Palatium factum, pullulauit: cùm extra controuersiam sit, Sal ab Hal/ quod est conseruo, & inde Saal deriuari; & ab Hal item fieri Behal siue Pehal/ & inde componi Pehal-lant/ & mox Pallant pro regionis conseruatione. Nec aliunde Pallas vrbium custos & tutelaris omnium ciuitatum dea nomen duxit. Sed hæc alibi opportuniùs. Ceterùm Sal vocali longa nullo discrimine pronuntiationis pro alia etiam re vsurpatur, pro sella nimirum equestri, quam duabus syllabis Sadel vocamus, à Sat/ quod est sedebat. Posset quidem in scribendo Sael pro sella, & Saal pro aula poni; sed tam exiguum in proferendo discrimen sentitur, vt eadem vox esse videatur. Sal præterea vt verbum vsurpatur producto item tempore, pro eo quod communiùs, adiecto augmento syllabico, Be-sal/ & Latinè persoluo debitum, interpretamur, qualecumque tandem debitum sit, & qualiscumque eius solutio. Nunc igitur ad Saliorum nomen. Non vna sanè ratione Francis id placuisse credo, sed multiplici; & in primis quidem quoniam post varios casus & plurima suorum totiusque gentis discrimina tranquillum domicilium sibi acquisiuerunt, non par modò priori è quo pulsi fuerant à Chaucis, sed illo etiam longè beatius; propterea quòd vltra lætos agros, quos ad Rhenum Bructeris exrorsetat, illam etiam regionem occupassent, quam Romani antea ipsis negauerant, quæq. viam ad Oceanum diuitiarum patrem aperiret. Hac igitur in potestatem redacta, meritò se Salios vocarunt, non de præsenti tantùm felicitate læti, sed futuram quoque, quam mare esset daturum, iam tum certa spe præcipientes, quæ quàm ipsos frustrata non sit, consecuta mox tempora docuerunt. Præterea quia planam regionem habitandam sibi armis vindicassent, maximè parte ea quam Romani vacuam antè seruarunt, eoq. esset plurimum in equite præsidij futurum; primariam sibi curam esse voluerunt, vt equitio abundarent, cuius maximam commoditatem habebãt tum propter sua, tum propter pascua vicinorum. Verùm quia finitimos Batauos habebant, qui & equestri disciplina magnam gloriam essent consecuti, & Romanis militarent; & ex aliena parte Tenchteros nullis equitibus in Germania secundos: eoque vererentur, ne impares viribus vix possent vel agros vel honorem tueri, auxilium sibi ab ingenio contra hostium robur aduocarunt. Cùm enim animaduertissent nec Romanos, nec alios, vt optimos equos haberent, non posse tamen in iis ita securos tutosque considere, vt non facillimè deturbarentur, & delapsi ægrè conscenderent; sedem sibi excogitarunt, quæ non firmamentum tantùm sessori præberet; sed muniret etiam inguina, ventrem, & quicquid circa os sacrum vel antè vel retrò vulneribus pateret. Huic vtrimque firmissimis loris annulos ferreos appenderunt, quibus pedes haud secus firmarentur quàm si in solo constitissent. Totam autem machinam sic dorso equi accommodarunt, vt infima pars equo ephippij mollissimi loco esset, & pars superior sessorem non suauiter tantùm, sed tutissime etiam contineret, atque tota cingulis robustissimis equi ventrem artè complexis alligaretur. Videtur autem id ab elephantorum turribus, quibus Romanos vti viderant, mutuati; inuentionis modo vt facillimo, ita à Græcis, Romanis, & ceteris nationibus tum temporis necdum animaduerso, aut saltẽ ad opus applicato. Hinc itaq. non superiore modò ratione Salij vocati sunt, sed hac etiam, quòd sellis equestribus

Saalich. *Sal/* *Sadel.* *Sal/ Soluo debitũ.* *Saliorum nomẽ quibus rationibus sibi Frãci posuerint.* *Sellam equestrem à Francis primùm inuentam.*

Sal lic. equeſtribus vterentur; quoniam Sal-lic ad verbum populum ſignificet equeſtri ſella vtentem. Et hæc ſanè poſterior cauſſa eò potior videtur, quòd & à peculiari gentis inuento nomen ducat, & Francos ab equeſtri dexteritate & robore præ ceteris omnibus ferè nobiliſſimos idonea & fauſta voce ominetur, & quod tam olim eſt ominata, id reapſe pòſt contigiſſe videamus. Præterea, quamuis nec id artificio careat, & notatu non ſit indignum, eodem ſono aulam ſignificari, amplarum domorum & ſummi multarum gentium magiſtratus prænuntiam, quem penes Francos & quondam fuiſſe, & hactenus eſſe nemo ignorat. At id quod de ſella equeſtri dixi, video nō facilè mihi conceſſum iri, eoque paullò diligentiùs diſcutiendum; quò, ſi non demonſtratione quod volo conuincam, at certè probabili ratione concludam. Quam ad rem primùm id videre neceſſe, num equeſtrium ſellarum vſus non fuerit apud vetuſtiores quàm ſit Francorum ad Rheni ripam & Oceanum commigratio. Nullam equeſtrem vel ſtatuam vel imaginem pictam inter antiquorum monumenta inuenias quæ ſedis eiuſmodi vel minimum habeat veſtigium. Quòd ſi vel apud Romanos, vel apud Barbaros etiam in vſu tum temporis fuiſſet, haud dubiè inter ſpolia, in quibus nihil ferè omiſſum, aliquando inueniretur: Ephippium autem illius æratis ſtragulum quadrangulum fuit, quo equi dorſum inſternebatur; quale in Antonini ſtatua licet videre, qualique hodie famuli equos aquarum ductuti inſidere ſolent. Xenophon monens vt equo, ſiue nudus is ſit ſiue ephippio ſtratus, quàm rectiſſimè inſideamus, non veluti in ſella ſedentes, duo ſimul indicauit; nec ſemper ephippio equites vti ſolere, nec tale ipſum fuiſſe vt ſedem præberet aliam, quàm ſi nudum quis equum conſcendiſſet. Suadet ille quidem vt ſic fiat, ne vel equum vel ſeſſorem lædat: ſed illa addit de quibus facillimè colligas, minimè cum ſella noſtra conuenire. Aſcendentem enim vult manu ſiniſtra vnà cum habenis iubam tenere, ne frenum inter adſcendendum adducat; deinde vetat, ne genu dorſo equi impingatur, quorum vtrumque fruſtra hoc tempore alij iuberetur quàm ei qui aut nudum equum, aut ſtragulo dumtaxat coopertum cōſcendit. Iam in equeſtri armatura deſcribenda diligenter obſeruari vult, vt ex thorace alæ ſiue pinnæ ſic dependeant, vt iis inguen & pudenda vndique bene ſecureq. muniantur, ephippij ad hunc vſum nulla facta mentione, quod alibi accommodauit ad equi non equitis corpus muniendum, niſi quòd pro femoralibus ei eſſe dicat, infra quæ tibias & pedes vult propendere; quas partes ſolidiore corio, è quo ſoleæ fiunt, muniri iubet. Quis hîc non videt ſellas noſtri temporis longè alias eſſe quàm fuerint ephippia, adeoque nihil cum illis habere commune præter infimam ſui partem qua equi dorſum tangit? tametſi ne illam quidem prorſus ſimilem, cùm in ſellis caua fieri poſſint, vt parte quapiam equus non tangatur. Laudat idem ſpinam dorſi ſupra armos paullo elatiorem, quoniam ea ſecuriorem ſedem equiti præbeat. docet præterea quî alterum alter ex equo detrahere poſſit, ita vt & ex illo & ex hoc facilè cernas, longè aliud ephippium, aliud ſellam noſtram eſſe. Vtile commodumque cenſet equi curatorem eum habere, qui Perſicum ad morem dominum in equum tollere norit, nec in adſcendendo, ſiue à dextra ſiue à ſiniſtra id fiat (nam ad vtramque rem aſſueſieri equitem vult) nullam omnino facit mentionem aut ferrei annuli cui pes inſeritur, aut lori ex quo dependet, quorum adminiculo & facillimè in equum inſilimus, & pedes & tibias continemus; cùm ille tibias perpetuò laxas pendere velit, nullius conſcius in quo ſeſe firment. Quid multis? cùm hac ætate vna inter præcipuas equitis curas ſella eſſe debeat, nec citra huius firmam adſtrictionem fidis faſciis commiſſam vlla ſit in equo aut ſecuritas aut firmitas, & magni referat quo modo tibiæ in ſuſtentaculis ſuis ſiue loculis ferreis conſiſtant, ſitque etiam in ſella & inguinum & ventris & femorum & inferioris dorſi maximum munimentum, nihilque horum Xenophon tradat, omnium reliquorum ad minutias vſque diligentiſſimus exactor, neminem fore puto qui eius ætati ſellam noſtram notam fuiſſe dicat. Nec ſoli Græci tum temporis caruerunt & ſella equeſtri & ſtapedis, vt in re noua nouo vtar vocabulo; ſed Perſæ quoque & Odryſij & ceteræ gentes, quas hic auctor vel in prœlio contra magnum regem, vel pòſt in longo illo difficillimoque itinere, quo Græcos ſingulari & vix credibili virtute domum reduxit, cognouit. Qua enim fuit in re militari, & præſertim equeſtri, diligentia, minimè ſilentio præteriiſſet, ſi quid melius, commodius, ſecutiuſque apud exteros quàm apud ſuos cognouiſſet. Neque porrò, Romanis

Ephippia veterum qualia fuerint.

Equeſtris diſciplina Xenophontis præcepta.

Romanis rebus florentibus, horum vſus vel apud Gallos fuit vel apud eos Germanos, quos Romani aut deuicerunt aut militiæ ſuæ inauctorarunt: quandoquidem ſi fuiſſet, & in ſpoliis eorum monumenta eſſent, & ipſi tanta commoditate quantam apud alios vidiſſent, minimè carere voluiſſent. Erant enim Romani, teſte Polybio, optimi meliorum imitatores, & quæ apud alias gentes vtilia nouiſſent, ea ad ſuos vſus facilè trahebant: ita vt equeſtrem armaturam totam à Græcis ſint mutuati, ſua qua priùs vtebantur prorſus reiecta. Quamobrem nec Gotis, quos ſub Dacorum & Getarum nomine Romani de multis prœliis & victoriis optimè norant, nec Germanis, quos aut Cæſar in exercitu habuit aut poſt eum imperatores, inuentio eorum adſcribenda. Poſſet cuipiam videri de nomine ſellæ Latinorum inuentum fuiſſe, niſi apertè vetuſta marmora reclamarent, & huius vocis in equeſtri inſtrumento vſus apud veteres non eſſet receptus, adeoque ipſum etiam ſtragulum à Græcis acceptum, vti nomen ephippij ſatis oſtendit. Nec memini ſellæ nomen apud vetuſtiorem Vegetio legere, qui Valentiniani principatu floruit; eoque crediderim circa eius ætatem apud Romanos ſellam in vſum veniſſe, nec multò antè Germanis cognitam. Iſidorus quoque ad annum ſexcenteſimum triceſimum clarus ſcriptor ceteris equeſtribus inſtrumentis ſellam item annumerauit. Suſpicor ergo à Sadl Latinos & ceteros Romaniſantes in Sellæ nomen veniſſe, vicinia vocum inuitatos, alioqui manſuros in ephippij nomenclatura, apud veteres approbata. A Germanis enim ſellam & ſtapedas inuentas eſſe apertè indicat nomen Staffa, quo Itali & Galli ſtapedam appellant, quæ vox compoſita eſt è particulis duabus, geminum inſtrumenti vſum notantibus, ſed in vnam ſyllabam per conciſionem contractis. Sta-hef enim integrè diceretur: quarum vocularum prior ſtandi habet notationem, poſterior alleuandi; quoniam ſtapeda & conſcendentem ſubleuat, & in equo ſtantem firmat. Sed de Staf/ quo generatim ſcipio notatur, plura in hieroglyphicis. Hîc ſatis eſto ſtapedam perinde equitem firmare atque ſcipio peditem firmat, eoque ab hominibus noſtris vocem communicatam fuiſſe, non tam ad formam quàm ad vſum dirigentibus rationé. Romani equites ſolis perizomatis induti erát, nullo thorace muniti, quò faciliores ad deſcendendũ & inſiliendum eſſent; pòſt Græcos imitati tutiores quidé thoracibus erant, ſed ad ſubſiliendum non æquè prompti. Hinc factum vt in viis magna & cura & impenſa ſtratis lapides erecti ſtarent, veluti ſuggeſta quædam, quibus conſcenſis facilis eſſet in equum non iam ſaltus, ſed tranſgreſſus. Celebratur plurimùm hac laude à Plutarcho C. Gracchus, quòd non ſolùm inſignem & diligentiſſimam operam viis impenderit, & lapides ſingula paſſuum millia diſtinguentes addiderit, ſed illam etiam commoditatem adiecerit, vt non magnis interuallis lapides ſtarent ad equos conſcendendos accommodati, quibus fieret vt ſeruo in equum ſubleuante nihil opus eſſet. Petrus Victorius in alterius Variarum lectionum tomi libro decimo quinto, vt verè annotauit veteribus Staffas non fuiſſe hoc ipſo Plutarchi loco ad fidem faciendam accerſito, ita neſcio quod ſibi inſtrumentum ſomniat, quo homines in equos ſoleant attolli, quod ἀναβολέα Græci vocarint. Viderit ille fortaſſe argentatum illud ferculum Hiſpanorum, quo duo famuli matronas in mularum aut equorum dorſa tollunt, atque inde collegerit eundem Romanis olim morem fuiſſe. Verùm quò minùs mihi ſuum hoc commentum probet, facit cum ipſa vocis analogia cum aliis ad hominum officia ſignificanda factis, quales ſunt γραφεὺς, γναφεὺς, ceteræque id genus plurimæ, tum Xenophontis doctrina, ſic equiſonem inſtrui iubentis, vt dominum in equum ad morem Perſicum tollere condiſcat; ad quod munus Tamarlano præſtandum, Turcorum imperator Paiazetes dorſum ſuum captiuum commodare coactus fuiſſe narratur. Paiazetes igitur ἀναβολεὺς pace Victorij mihi dicendus: inſtrumentum verò illud quod quatuor manubriis comprehenſum mulieres in equarum clunes auerſas leuat, ἀναβολεῖον vocetur. Nunc quando ſtaffæ Germanorum eſt vocabulum, par eſt vt exiſtimemus ab eiſdem quoque vſum earum inuentum fuiſſe; non illum quidem à Sueuis, quorum moribus nihil turpius aut inertius habitum fuiſſe Cæſar ſcribit quàm ephippiis vti, tantum abeſt vt ſellas ad eos vt auctores referamus. A quibus igitur? Certè non ad illos quos multo ante Valentiniani principatum Romani nouerunt, cùm alioqui eorum ſeſe ſubitò imitatores præſtitiſſent; neque etiam ad eos Francos qui ſub prioribus imperatoribus equo meruiſſe ſcribuntur, cùm par ratio vetet ne id cogitemus. Quos ergo

Staffa. *Stapeda.* *Staf.* *ἀναβολεύς.* *Tamerlanes Paiazete captiuo ἀναβολεως vice vſus.*

faciemus inuentores? Eos nempe qui eo ipso tempore innotuerunt, quo primùm sellæ equestris vsum Romanis auditum fuisse legimus. Fuerunt Franci ante Valentinianum, vt docui, satis noti; non solùm illi qui stipendia faciebant, aut datos agros in prouincia Germanica armati arabant, sed ceteri quoque qui quotidianis propè excursionibus Bataviam & viciniam vexabant. Verùm Valentiniani ætate ita vires eorum inualuerunt, vt tum demum nati, & nulli antè fuisse viderentur. Hinc eorum fabulosa commenta qui ad hunc principem Francorum nomen referunt, vel vt auctorem, in quibus est Ado Viennensis, vel datorem occasionis: quia videlicet tum primùm se asseruissent in libertatem, omni vectigalium onere depulso. Hoc autem imperante primùm equestris sellæ vsus innotuisse videtur, quoniam nemo eius ante Vegetium fecerit mentionem; & fecit hic quoque mentionem tantùm, vt perspicuum inde fiat, tenuem adhuc eius apud Romanos & notitiam & vsum id ætatis fuisse; quæ si magna fuisset & insignis, minimè commissurus hic scriptor erat, vt non diligenter in præceptis institutisque militaribus sellam instrueret atque ornaret. Iam paullo antè, Iuliano nimirum Principe, Saliorum itidem nomen auditum; quo fit vt credam, sellam ad illius ætatis inuentionem pertinere; & eos esse primos auctores qui nomen inde sumpserunt. Vt autem fabulis veritas sæpe solet, veluti larua quadam, occultari; ita hìc mihi de vectigalibus à Francis excussis commemoranti cogitatio subit, fieri potuisse, vt vacuos Romanorum ad Oceanum agros Franci primùm certo tributo sibi compararent, atque ab hac solutione Sal-lant, id est, regionem quæ vectigalia soluat potuisse nominari. Pòst verò cùm iam equitio plurimo diuites euasissent, sellamque vltra Romanam armaturam equo aptassent, vectigalia consueta negasse, fretos nimirum nouo genere pugnandi; quo tanto essent futuri superiores, quanto plus sella quàm ephippiũ haberet firmitatis. Quòd si quid Romanis autem tribuissent, iam deinde esse exacturos tantũdem & par pari relaturos, quod Salm Germanis dicitur; & id quidem facturos eius instrumenti equestris ope, quod Sal vocabant: atque hinc non vna ratione Saliorum nomen ipsis atrisisse. Et hæc quidem de coniecturis, quas inde cõcepi quòd ea regio quam Romanos vacuam sibi seruasse modò sæpius dictum, hactenus Sal-lant vocari sciamus; certoque deprehensum sit ex Marcellino, Salios ad Rheni infimas partes habitasse longè gentium, montium, saltuum, fluminum à Sala remotos. Qua etiam de caussa ipse populus regioni, non regio populo nomen dedit; non vna illud quidem ratione factum, sed illa tamen potissimùm, quòd sellas primi equis aptassent; à quo Sal-lie populus sellis vtens significatur, & Salingi perinde atque Flamingi dicuntur. Non indignum notatu, ad Rheni hanc ripam antiquissimam Staffam, siue Stapedam mauis, inuentam nuper fuisse, quæ ferreo loro è sella dependebat argenteis lineolis per ferrum discurrentibus, mira arte nodos & nescio quas figuras, quæ præ vetustate erant exesæ, facientibus. Hac certè non facilè crediderim vetustiorem posse inueniri. Erat ea sic facta, vt tota conuerti non posset, ne si pedi semel excidisset, difficilis in eam esset regressus: habebat præterea parte sui superiore, qua ex loro ferreo pendebat, magnum ferreum nodum, qui tibiæ partem inferiorem dolore afficeret, si pes totus in staffam fuisset immissus: quæ res eo conducebat, vt anteriore dumtaxat pedis parte stapeda premeretur, ne si lapsus equus esset, pes expediri nequiret: in quo quantum sit periculi, neminem ignorare credo. Ferreum autem lorum erat, ne posset in pugna amputari, atque ita totum tolli firmamentum. Huius staffæ vetustatem atque formam cum aliis testibus docere possum, atque iis tot quot Antuerpiæ eam apud antiquarium nostrum aurifabrum viderunt, tum vnus satis est Læuinus Torrentius Brabanti e archidiaconus, qui reliquam omnis suæ eruditionis elegantiam quasummis est æqualis, carminis suauitate sic superat, vt priscorum primariis nihil cedat. Salic porrò, dũ à Sal sellam notante descendere intelligitur, quod sellam decet, signat; vt formationis analogia cuius sermonis nostri nõ imperito demonstrat. Lex ergo Salica dicitur quæ ea sancit & iubet quorum obseruatio maximè pertinet ad Sellæ equestris dignitatem tuendam. Mos enim est nostratium, annquis instrumentis ea adscribere, quæ spectant ad eum qui vtitur instrumẽto: vt verbi gratia, cùm dicimus, Deusheit hoozt den boog to, id est, sedati mores & modesta humanitas decet arcum. Eâdem loquendi formulâ etiamnum hodie sellâ se acquisiuisse dicunt, quæ quauis ratione equo sunt cõsecuti. Vernaculo igitur sellæ nomine equestris dignitas, eiusque officia capiuntur; quæ quòd

Sella equestris circa Valentiniani Imp. tempora primùm inuecta.

Sal-lant.

Stapeda antiquissima ad Rheni ripam inuenta.

Salic.

Lex Salica quæ dicatur.

quòd primas inter Francos teneret, magistratus omnes omnésque leges dedit; quoniam ad supremi ordinis dignitatem sartam tectamque omni ex parte, etiam minima, seruandam pertinerent, eoque Salicæ sunt vocatæ. Harum primaria fuit, in qua & columen equestris ordinis, vt ad feminas bona equitibus alendis augendísque destinata non transirent; ne quod Sellæ proprium esset atque suum ad sexum veniret sellis ineptum; quam hac verborum formula Æmilius in Philippo longo expressit: In Terram Salicam mulieres ne succedant. quæ non solùm de hac interpretatione nostra facilis est intellectu, sed apertam etiam secum adducit rationem, cuius vi iustitia æquitasque eius continetur. Terram enim salicam eam vocabant, quæ ad equestris ordinis dignitatem & in capite summo & ceteris membris conseruandam pertineret. Nec miretur quispiam hac lege regalia etiam iura fuisse cóprehensa; cùm apud Francos equestris dignitas tanti semper fuerit, vt ipsi etiam regum & ducum filij non antè insignibus eius donarentur, aut ad hunc honoris gradum adscenderent, quàm illustri aliquo documento dignos se hoc nomine graduque monstrassent: vt neminem eorum latere potest qui in præclaris Francorum equitum gestis, siue fabulosis siue veris, aliquando fuerint versati. Videntur autem Franci hanc equestris disciplinæ laudem à vicinis suis Tencteris didicisse, quibus Bructerorum sedes, quas occuparunt; confines erant: quos quibus verbis Tacitus celebret operæpretium vel ter audire. Tencteri, inquit, super solitum bellorum decus equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic instituere maiores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perseuerát senes. Inter familiam & penates & iura successionum equi traduntur. Excipit filius; non, vt cetera, maximus natu; sed prout felix bello & melior. Hæc de Tencteris ille: in quibus Franci illud mutarunt, vt maximus quidem natu filius præcipuum in equos ius successionis haberet; verùm equestrem dignitatem virtute sua non successione adire cogeretur. Et, vt facile est inuentis addere, non solùm Tencteros finitimos sibi æmulati sunt; sed sellæ etiam inuentione superauerunt: cui ea commoditas accessit, quòd pascuis magis & planicie camporum abundarent; quibus rebus breui effectum, vt ad summum huius facultatis militaris gradum peruenirent, ceterísque omnibus, vt euenta docuere, præstarent. Prætet autem quàm egregios se hac parte præstiterunt, hoc etiam rectè ab ipsis consideratum, maximè illud euitari debere, ob quod gens quæpiam excisa videatur. Quando igitur ipsimet sciebant, ob muliebris imperij impotentiam Bructerorum se victores fauentibus vicinis fuisse; hoc in primis sibi sanciendum putarunt, quò femineum regnum à gente sua in perpetuum excluderetur. Lex igitur lata, qua diligenter caueretur, ne Regalia iura vmquam ad feminam transirent: qua prouisam non solùm id quod dico, ne muliebri imperio perinde atque antè Germaniæ magna pars subiicerentur; verùm & illud, ne vmquam regium diadema externo homini obuinciretur: à qua qui recesserunt, contraria omnia sunt experti; iam muliebre iugum collo ferentes, iam externis principibus matrimonij copula aliunde adscitis subditi, & frequenter, licet nec locum nec patriam nec ciuitatem mutent, gentilis nominis honore spoliati; dum nouissimus quisque exterorum suam ditioni dotali nomenclaturam indere contendit. Videmus itaque Velledam, qua ad Reip. clauum sedente Bructeros Angriuarij exciderunt, occasionem dedisse, vt Lex Salica apud Francos vnanimi tum temporis consensu reciperetur, magno & insigni exemplo monitos, infelices sæpe exitus sequi vbi populi salus ex femina pendet. Naturæ consentaneum, vt quæ res equestribus sellis gerendæ, earum ductus & moderatio penes eum sit qui princeps esse queat & præmonstrator equestris disciplinæ. Hinc illa apud nos solennis testamentorum forma, qua cauetur vt equus & sella & cetera ad sellam spectantia ad mulieres non transeant: quam non nobiles modò, sed omnes ferè generatim cuiusuis ordinis nostrates & in vltima volútate testanda & in conuentione nuptiali describenda seruare consueuerunt; tanta semper cautio fuit, ne dignitati equestri, quam sellæ nomine indicare moris est, vel minimum detraheretur. Felices igitur Franci & verè, quod dicuntur, Salichi, quòd non vicinos tantùm Tencteros diligentissima equestris militiæ instructione sint æmulati, & alieno periculo Bructerorum ea declinarint quæ nocuisse ipsis videbantur: verùm etiam ob id quòd & sellam priorum inuentis adiecerint, solidum equitum firmamentum, & eius conseruationi, honori, di-

Salica lex primaria.

Salica terra.

Tencterorum equestris disciplinæ laus.

Feminam regnare cur Franci vetuerint.

gnitatiq̀ue ita prospexerint, vt inde ad summum Christiani orbis fastigium adscenderint, & eos habuerint reges, vt nec Philippum, nec Alexandrum magnum, nec Cæsarem, nec siquis alius his fuit vel par vel præstantior, in genre sua desiderarint: vel soli enim, vt ceteros omittam, Pipini & Caroli tales se præstitere, vt neminem apud priscos inter laudatissimos principes inuenias, cui non sint praferendi & rerum gestarum magnitudine & singulari vitæ morumq̀ue probitate; quas ambas simul iunctas in exteris frustra quæras, tametsi omnes ad censum voces & duces & imperarores. Nunc

Salij nomen cui regioni & cur tributum.

restat vt caussa reddatur ob quam Salij nomen suum illi potiùs regioni dederint, quæ secundum Rheni ripam, qua parte Isalæ nomen sumit, ad Oceanum pertinet, quàm vetustis Bructerorum sedibus, quas non ita multo priùs occuparant. Ea licet in obscuro, vti cetera pleraque nullis veterum monumentis prodita, delitescat; hanc tamen apud me habet coniecturam. Cùm Franci cernerent longè difficilius periculosiusq̀ue sibi fore bellum cum Romanis quàm cum Bructeris fuisset siquid ipsorum inuasissent; totum eum agrum, quem limitaneorum militum vsui Romanus seruauerat, ei ordini putarunt dandum, penes quem summum militiæ robur esset; quò eius virtute acriùs

Sal-lant.

defenderetur: qua de re factum, vt à possessoribus Sal-lant/ id est, regio ad sellam spectans, diceretur; quod nomen in hanc vsque diem seruat. Salij hac regione totius populi sui cõsensu potiti, mox locum ad Oceanum in ripa Batauorum cis Isulam munierunt, quem à pugna, quam sibi assiduam cum Romanis Batauisq̀ue fore prouidebant,

Campen vrbis etymon. Camp.

Campen nominarunt. Campen enim idem nobis est, dum vt verbum vsurpatur, quod Latinis, pugnare; & Camp ipsa pugna: licet non absurdum eum sim iudicaturus qui Champen dici arbitretur, quasi Champhauen/ & inde concisum esse Champen. Sunt autem

Chamauorũ nomenclaturæ ratio.

Champ/ aut potiùs & vsitatiùs Camp-hauen / portus vel campi vel belli: vnde Chamauis nomen, qui has terras ante Romanos tenuerunt.

Sallic opidũ.

Hinc paullo superiùs opidulũ est in eadem sinistra ripa Sallic à Saliis nominatum, in colle situm editissimo: cuius ciues multa quondam gesserunt præclarè partim loci natura, partim atauorum virtute sibi hæredirariâ, vt nomen pollicetur, freti. Nec procul in-

Hathem opidum.

de Hathem opidum, quod ab odio vocarunt, quoniam certò scirent magnum odium se Romanorum incursuros; quòd non solùm dextram, sed sinistram quoque ripam occu-

Hat. Heim.

passent. Hat odium & inuidia: Heim domus est. Nec fefellit eos hæc opinio; quæ quàm vera fuerit, innumeræ clades vltrò citroq. inter Romanos & Francos modò datæ modò acceptæ posteriùs declararunt. Ex iis quæ de Panegyricis citauimus, facilis est coniectura, quoties circa hæc loca sit conflictum, Romanis propellere, Francis inuadere perpetuò summa vi connixis. Exordium inde sumit regio ea quæ Veluwe nominatur, quam

Veluvve regio vnde nomen habeat.

nescio vnde nomen dicam accepisse; ex eóne quòd satis esset, si quis per eam salua cute transiisset, ita vt Vel-houw sit, pellem serua; an ab eo quòd creberrimè castra castris opposita in hac fuerint, hinc Romanis tendentibus, hinc Francis; an verò quia Franci Romanos hic primùm vicerint, quoniam Velt-houw vtrumque significare possit, & castra habere, & in prœlio victoriam obtinere. Quòd si à Vell-hom deriuetur, duo iterum signari possunt, vel tutum securumq̀ue seruo, vel habeo venale: quorum vtrumque conueniret Romanis loca ea aut vacua tutaq̀ue aduersus Francos seruare se dicentibus, vel habere se ea venalia, sanguine videlicet atque cadaueribus emenda. Huic probabilitatem facit Geldrorum nomen; qui sic se fortassis inter Francos Salios nominarunt, quòd hæc loca quæ à Romanis sanguinis pretio vênum erant exposita, emere se velle profi-

Geldriæ regionis etymon.

terentur: Gelder enim emptor vocatur. Quòd si hoc commentum minùs placet, at saltem istud non displicebit, hanc regionem quæ nunc Geldria vocatur, cuius Veluwe pars est, ita meritò potuisse nominari, quòd cùm in eam à Francis ventum esset, excurrendo dux militi & alter alteri diceret, seriò iam rem agendam esse & magno constaturam: quoniam eo loco nunc versarentur, vt cum hoste manus esset conserenda. Cùm enim instanter & omnibus neruis magna quæpiam res aut difficilis est agenda, vulgò dicimus, Het gelter; id est, negotium vrget, ac seriò instandum. Hinc Het Gelterlant regio dicetur in qua crebrò locus fuit huic exhortationi & celeumati militari, quia in ea vario euentu complura prœlia sint commissa. Et quęcumque tandem fuerit huius nominis origo, id certè constat, hanc regionem eam esse quam primam Franci citra Iselam Romanis extorserunt: quod nec paruis laboribus, nec pauco sanguine ipsis con-

stitisse

stitisse nemo ignorare potest, nisi & historiæ omnis sit ignarus, & virium Romanarum, quibus Germaniæ limitem tuebantur. Non mala itaque ratione tota ea regio Gelter-lant/ siue Geltria, dicitur, quæ ab Isulæ ostio exorsa, & per Batauiam, cui hactenus nomen manet, extensa ad illam vsque Mosæ ripam pertinet quæ Castello Romanorum in Taxandriæ finibus sito opponitur: quandoquidem in ea inter Salios & Romanos infinita propè prœlia sint commissa, quibus vox hæc Het Gelter egregiè conueniebat, tantæ in hortando efficaciæ & vehementiæ, vt non plus dicas si sic dicas: vel hîc vita & fortunæ omnes amittendæ, vel fortiter pugnandum. Francos autem priùs superiorem Batauiam, quæ nunc Betauwe dicitur, inuasisse; ac inde traiecto vtroque Rheni brachio Mosæ ripam occupasse, ex eo manifestum est, quod de Taxandria & Castello à Francis occupato Ammianus refert. Totus ergo hic tractus Gelter-lant vocatus nomen postea habitatoribus dedit, atque inde quoque opidum Gelter nuncupatum: quæ regio post varios casus tandem titulum Ducatus accepit, parte sui superiore & media, quæ Batauiam propriè vocatam comprehendit, insigniter beata, qua ab Isula Oceanum contingit, quaque regionem Veluwe complectitur horridior minusque fecunda.

Betauwe. *Gelder vrbs.*

Verùm non deerit fortasse qui me in eo reprehendat, quòd regionem quam Tacitus inter Frisios & Rhenum vacuam à Romanis seruatam fuisse narrat, Isela terminarim; non Rheni eo brachio cui & Rheni nomen mansit, & Rhenum opidum debet nomenclaturam. Huic ego de temporum supputatione & fluminis permutatione respondebo, non eundem semper alueum fuisse, atque idcirco non satis certò statui posse, an à Frisia ad Rhenum vsque, cui Rhenum opidum adiacet, an verò ad Isulam tantùm vacua loca in vsum militum seruata extendere debeamus. Tacitus aliter, aliter Plinius Rheni ostia describit: hic tria facit, Helium, Fleuum & medium horum Rhenum; ille in duos amnes Rhenum secat, & illi nomen cursusque vehementiam manere dicit qui Germaniam alluit, medij amnis nullam faciens mentionem. Fleui nomen Mela prior agnouit, & eiusdem nominis insulam; sed in descriptione planè mancus mihi videtur, siúe an librariorum culpa ignoro. Ptolemæus item tria ostia ponit, quamuis in latitudine non horum modò, sed totius regionis, excedat veritatem, & longitudinem ostiorum Mosæ, Tabudę & Rheni perperam tradat; in orientali tamen Rheni ostio tantum nobis ad veri inuentionem adiumẽti adfert, vt ex collatione ostiorum Vidri fluminis, quæ per triginta minuta paralleli Orienti, & per viginti meridiani scrupulos Arcto propiora statuit, satis declaretur orientalius ostium illud esse quod nunc Isela vocatur, & Vidrum amnem nequaquam eum esse qui, Reggo priùs suscepto, ad Gelmuidam se Oceano mergit; tametsi videam à nonnullis ita credi; sed eum qui Groeningam intersecat, & latissimo ostio in mare euoluitur. Neque enim Gelmuida tanto abest interuallo à Rheni ostio quantum à Ptolemæo annotatum; imò Vechtus & Rhenus ferè in idem ostium desinunt. Iam inter Rhenum & Vechtum nullum portum inuenias cui Manarmanis descriptio quadret; & est à Ptolemæo sic delineatus, vt longè inter Rhenum & Vidrum in mare protendatur, quod nullo modo inter Vechtum & ostium Rheni cogitari potest, nec est pars vlla littorum cui id queat adscribi, licet ad ipsum Amsterdamum, vel paullò magis ad subsolanum extremum, Rheni ostium fuisse fingatur. Manarmanis enim portus quadraginta quinque millibus passuum ad Arctos propiùs quàm Rheni ostium accedit, nec interim tamen in longitudine differt: quo fit, vt situ illo quem Ptolemæus sequitur septentrioni littorum ductum plus æquo opponens vel Staueren vel Worckum vel Harlingen, quod equidem magis credo, Manarmanis portus fuisse videatur: cui consentaneum est, Vidrum Groeningæ adscribere, & sic nominis rationem dare, vt Vidrus dicatur Teutonicè Wide-ru siue Wid ru/ id est, latè patens canalis, quæ optimè consonat cum ea quam hodierna die habet, capacitate. Verùm nolim hac de re curiosiùs & obstinatiùs disceptare, propterea quòd sciam nec longitudinis nec latitudinis iustam omnino mensuram Ptolemaicis numeris contineri. Hîc tamen non chartæ tantùm delineationem sequor, quæ ductu suo me in eam traxit quam aperui sententiam; sed longitudinem etiam ostiorum Vidri & Fleui castelli, inter quæ quindecim ante Drusi ætatem dumtaxat minutorum est discrimen, quod in parallelo huius latitudinis perquam exiguum habet interuallum; verùm in latitudine viginti quinque minuta Philebo, siue Fleuo, attributa minùs quadrant, non cum veri-

Rhenum opidum. *Rheni ostia.* *Helium.* *Fleuum.* *Vidrus fluminis quis.* *Vechtus.* *Manarmanis portus quis fuerit.* *Vidri etymon.*

tate tantùm, sed cum ipsa etiam Alexandrina Phrysiæ tabula. Est quidem Fleuum paulo quàm Vidri ostium orientalius, quam plagam hoc terrarum tractu ferè ad Septentrionem applicauit. Sed hæc condonanda homini longè gentium à Germania remoto. Quamuis autem his locis plus æquo latitudinis tribuerit, de consecutione tamen locorum & ordine apertum reliquit, Vechti ostiis, iis inquam quæ nunc videmus, non posse ea applicari, quæ de Vidri ostiis scripsit; cùm nullus portus sit inter orientalius Rheni ostium & Vechtum; cui descriptio portus Manarmanis queat adscribi. Et quamuis hæc satis mihi videantur firmitatis habere ad concludendum apud æquos rerum æstimatores: adiiciam tamen & aliud argumentum non parui apud me momenti. Scribit Tacitus in iis quæ paullo antè ex eo commemorauimus, in Fleuo castello eos stationem habuisse, qui illa parte Oceani littoribus præsidebant. Quo fit, vt Flo-dorp/ id est, Fleui vicus à me dicatur Philebum esse Ptolemæi; atque ex vicinia ostiorum Vidri & Fleui deinde concludam, sinum illum Groeningorum Vidram fuisse, nomine inde deducto, quòd latè patens canalis esset. Neque igitur Vechtus Vidrus, neque Groeninga Fleuum mihi fuerit. alij quod volent & credant & tueantur. Rhenus hac sui parte, qua proximè ad Manarmanim portum accedebat, alium cursum videtur tenuisse, & aquas suas in eos euoluisse lacus qui inter Harlemum & Amsterdamum & vicina loca spectantur, solo medio alueo nomen seruante. Lecca certè posterior illis temporibus canalis videtur; quoniam nec nomen seruat, nec illud admittit, vt ostium orientale in lacus effundatur, nisi quatuor alueos comminiscamur: vnum in lacus flumen effundentem, vt Plinius dicit; medium in Oceanum ducentem, qua parte arcis vestigia restant, quæ à tutandis finibus Wit end nominabatur; tertium Leccam, quartum qui in Mosam maximam aquarum copiam effundit. Ceterùm hæc ambigua & incerta; & magis dubium qua de caussa orientalius ostium Fleuum fuerit vocatum, & occidentalius Helium. Drusus videns frequentia diluuia necessariò vi fluminis contingere, de auertendo alueo cogitauit, quod opus inchoatum Paulinus Pompeius pòst absoluit. Fossa autem hæc Drusiana vnà cum aggere ab Arnhem videtur exordium sumpsisse, cui opido ab Aquila Romanorum, qui castra hîc habuerunt, fortasse nomen remansit; & inde ad Doesburgum diducta esse, quod integrè & correctè Droesberg, id est, Drusi castrum vocaretur. Hoc loco quia Iselæ amnis, qui vetus Isela dicitur, alueo Rhenus exciperetur, posterior ætas totum hoc Rheni brachium Iselam nuncupauit. Quamobrem nostra parui refert an loca vacua ad Iselam vsque, an vltrà ad Rheni prius ostium fuerunt porrecta. Veluwe profectò sic interpretari possumus, vt loca illa intelligantur quæ vacua & tuta ab exteris Romani seruare consueuerunt. Sed vt dico parum ad nos; illud saltem certum est, hæc primùm à Francis citra Iselam fuisse occupata, & Ptolemæi descriptionem Iselæ magis quàm priori alueo conuenire; in qua neglectus fuerit Vechtus, quia in idem propè ostium cum Rheno descendit: cui an nomen sit à pugnando quod Vechten dicimus, an aliunde, non quæro; id saltem non ignoro, amnis fontem non longè ab eo saltu abesse in quo Variana clades perpetrata. Ab hoc fluuio Franci Bataula nunc omni & Canenufatû & omni ceterorum, quos inter Helium & Fleuum Plinius enumerauit, regione in ditionem suam redactâ, nomen alteri fluuio siue canali dederunt; qui cùm è Rheno deriuetur, & in lacus effundatur, vetus mihi Fleuus videtur: ad cuius nomen vicus quidam vicinus Fleuten alludit. Ad eundem canalem paullò inferius Maersen antiquum videtur Maersatiorum monumentum, quo nescio fato in tanta nominum commutatione conseruatum, quam Salij potissimùm videntur induxisse. Vt enim à Vechto suo antiquo Vechtùm orientalius Plinio, ni fallor, Rheni brachium vocarunt, & ab Isula suo Iselam apud Canenufates, & ab Amiso superiore Bructerorum termino Amisum alterum fecerunt; ita verisimile est, quàm plurimas alias nomenclaturas ab ipsis esse commutatas. Sed hæc in regione tot inundationibus obnoxia, tot fossis & canalibus à diuersis principibus & populis discissa accuratè perquirere nescio an hominis sit satis intelligentis id genus mutationum, me certè tam curiosum non esse necdum mihi persuasi vt pœniteret. Deinde nobis minimè necessarium ducimus, vt omnium locorum quæ Franci olim tenuerunt, delineationem originibus nostris adiungamus; id satis, & fortasse plus quàm satis, arbitrati, si quò & vnde venerint, clarè queamus docere. Et fuissem equidem in his rebus di-

Flodorp, Philebum Ptolemæi.
Rheni ostia mutata.
Lecca.
Wittend arx.
Drusus Rheni alueū auertere instituit; perfecit Paulinus Pōpeius. Arnhem vnde nomen acceperit. Doesburg à Druso nomen accepisse. Isela.
Vechti etymō. Vechten.
Fleuus vetus. Fleuten vicus. Maersen.
Locorum nomenclatura mutata.

bus diligentior, si certi aliquid in tam frequenti permutatione reperiri posse sperassem: quam, vt diluuiorum frequentia hinc Oceano Æolio furore campis immisso, hinc fluminibus vel immani pluuiarum vi vel liquefactis niuibus aggeres, quibus continentur, rumpentibus; ita & diuersorum principum iussa fecerunt, inter quos olim non Romani soli, sed Ciuilis etiam natione Germanus commemoratur. Nec vereor asserere, Francos postea Romanorum limitem paullatim carpentes varias fossas & canales fecisse, pro eo atque commoditates vel belli vel pacis postulare viderentur: cui rei indicium præbent nomenclaturæ à Transrhenanis fluminibus mutuò acceptæ. Iam **Merouwe** an non apertè declarat, Meroueum magni aliquid operis in illo aluei à Mosa diuortio molitum fuisse? quod an ad naualium opportunitatem, an ad munimentum regionis recens occupatæ, an ad vtrumque fecerit, non refert; id saltem constat, & palatium vetustissimum, cuius ruinæ hactenus vndis exstant, (nam reliqua sunt fluctibus absorpta) & canalem ingentem seruare nomen Merouei. Ex hoc itaque ceterisque id genus permultis, quæ longum sit persequi, coniecturam facias; difficile omnino, ne dicam temerarium esse, certi aliquid in re incerta statuere velle. & alioquin lubenter Adriano Iunio amico meo hanc prouinciam ornandam relinquo, qui non dubito quin summam suam eruditionem, de qua toti orbi celeberrimus, totam ad id sit collaturus, vt Bataniam patriam suam, quàm maximè fieri poterit, illustret; præsertim cùm ad hoc munus liberali honorario ab Hollandiæ magistratu sit inuitatus: Gratulor equidem illi talem patriam, & patriæ talem virum, & vtrique talem magistratum, vt hanc laudem iam olim à ceteris nostratibus nescio an neglectam an contemptam sibi sumpserit sequendam, quæ de regionis suæ antiquitatibus in lucem eruendis & toti orbi communicandis generosissimo cuique animo prima atque maxima deberet existimari.

Meroueus Merouei monumentum.

A Saliis ergo Sal-landia dicta, tres principes vrbes præter cetera opida & pagos complexa, Dauentriam videlicet, Swollam & Campen; è qua Bataniam & finitima primùm Galliæ frequenter incursarunt, & tandem ditioni suæ adiecerunt. Neq. audiendi sunt qui contra omnem & pronuntiandi & scribendi consuetudinem ex Sallandia Isalandiam fecerunt, cùm non Isal flumen, sed Isel omnium confessione dicatur, secundâ, non primâ vocali posteriorem syllabam faciente; & Sallandia non Sellandia regio vocetur. Quid, quòd plerique omnes veterum Zallandiam per Z litteram Graecorum, scripserunt? quasi dicendum integrè esset, **Het Sallant**/ & concisione nostrati, **Tsallant**: quod vocabulum concinniùs vna littera scribi posse videbatur. Nemo igitur Vopelij charta chorographica riparum Rheni decipiatur, in qua contra omnium vetustiorum consuetudinem Isallandiam scripsit, ignarus equestris dignitatis in Zallandiæ nomine designatæ. Brachium autem hoc Rheni quod Drusi Pomponijque Sabini cura factum legimus, Isela nominatur à fluuio Isela in saltibus iis orto quos Romani non vna sua clade nobilitarunt. Deriuata enim est pars Rheni ab Arnhemo Droel burgum, id est, Drusi castrum, quo loco vetus Isela alueo suo Rhenum excipit, & vna secum in Oceanum euoluit.

Sallandiæ vrbes præcipuæ, & vera pronuntiatio ac scriptura.

Veruменimuerò cerno mihi obiectum iri ex Agathio, Francos ab equestri militia vel parum vel nihil prorsus laudis tulisse; tantùm abesse, vt sellæ & stapedarum inuentores probabiliter dici queant. Fateor equidem, vetustiores Francos ante ferè omnes pedites fuisse quàm Bructerorum ad Rhenum sedes & vacuas Romanorum ad Oceanum terras occupassent, & hinc eos qui apud Romanos militabant, plerosque pedibus meruisse non negarim; sed cùm Agathius paucos excipit, id ego mecum facere contendo, nedum aduersari: atque eos qui domi manserunt, præsertim ad Iselam noſtrum habitantes, in equis alendis domandisque multum operæ posuisse, ne vicinis Tencteris Bataulsque impares hac parte cernerentur: & quia nouum hoc ipsis studium fortassis fuit, timerentque vt dexteritatem iam olim in hac disciplina exercitatorum æquare possent, præsidium sibi ab industria nouæ inductionis quæsiuisse; quod tantum fuit, vt non pares modò, sed longè etiam ceteris euaderent superiores. Iam neque illud à me dictum, omnes Francos Salios fuisse nominatos, sed eos solos hac appellatione designari, qui regionem eam quam Romani vacuam seruasse dicuntur; habitandam ea conditione apud suos acceperunt, vt equitio operam darent: qua in re quò magis excellerent, meliusque ea quæ sibi vindicassent tueri possent, nouum sibi equitandi firma-

Qui Francorum Salij fuerint nuncupati.

mentum excogitarunt. Hinc itaque factum, vt quod auita conſuetudine Tencteri optimè didiciſſent, id Salij noua ſua inuentione longè poſt ſe relinquerent, & tanto interuallo excederent, quanto plus ſecuritatis firmitatiſque in equis haberent. Neque porrò ſola hac arte Tencteros ſuperabant, ſed à paſcuis etiam & camporum magna planitie paucis aquarum canalibus interrupta plus commoditatis ad equos tum alendos, tum vtendos habebant, cùm apud illos plus ſiluarum aſperitatiſque eſſet quàm camporum. Scimus Telemachum patriam ſuam Ithacam ob aſperitatem ineptam equis vtendis iudicaſſe; & prouerbio triſtiſſimo iactari, equum in campum qui prouocet, iniquam ſibi ſumere ad vincendum conditionem: quod cùm ita habeat, vix alia regio equitationi magis idonea quàm Sal-landia/ queat inueniri.

Sallandia equis alendis aptiſſima.

Sed nunc vt ſatis diu in coniecturis Saliquis verſati ſumus, ita non abs re fuerit & illud obiter annotaſſe, nomina eorum qui legem Saliquam tulerũt, ad allegoriam potiùs quàm ad hiſtoriam pertinere. Quatuor fuiſſe ſcribuntur, Wiſogaſtus, Bodogaſtus, Salogaſtus, & Windogaſtus. Gaſt nobis hoſpitem notat; &, quia hoſpitibus apud Germanos teſte Tacito ſumma reuerentia & maximi honores habentur, vox tranſiit ad quemuis hominem ſignificandum quem hoſpitalitatis officiis dignum iudicamus. Sic dicimus, Tis e gaſt/ id eſt, æquè atque ſi hoſpes eſſet honore proſequendus. Wiſogaſt igitur dicitur is, qui venerandus eſt ob ſapientiam: Bodogaſt/ qui honorandus eſt, quia leges ferre, & imperare norit: Salagaſt/ qui ob equeſtrem diſciplinam dignus eſt veneratione: Windogaſt is dicetur qui ob victoriam eſt honorandus. Wis enim ſapiens, Bod/ mandatum & Lex, Sal/ ſella equeſtris. Win/ vinco ſignificat. Notarunt igitur veteres, victoriam contra hoſtes non contingere, niſi Reſp. ſapientia, bonis legibus, & equeſtri dignitate contineretur; nec item equeſtri ordine dignum, qui non excellat & ſapientia, & peritia imperandi. Fons enim omnis victoriæ contra aduerſitates tum priuatas tum publicas eſt ſapientia: quod Plato indicauit, dum aut regem philoſophum eſſe voluit, aut philoſophum regnare. E ſapientia autem legum ferendarũ, imperandique facultas oritur. Quamobrem qui his duobus nititur fundamentis, is dignus eſt ſummo ciuitatis ordine, è quo gubernatores deligendi, qui omnem Reip. noxam depellant atque vincant. Videre hic eſt, quatuor vocibus tetragonam reipublicæ conſtituendæ conſeruandæque formam expreſſam, in qua primum ſibi locum ſapientia vindicauit, quæ nomine ſuo omnem diſciplinarum orbem, iuſtitiæ æquitatiſque regulam, omnia denique ciuitatis rectè gubernandæ præcepta complectens firmiſſimum omnium eorum columen eſt, quæ ad cunctas aduerſitates ſiue priuatas ſingulorum, ſiue vnius alicuius ſamiliæ, ſiue communes aut omnium aut plurimorum vincendas ſuperandaſque ſpectant. Deinde poſt hanc mox conſequitur, haud ſecus atque riuus è fonte ſuo, vtilium ſalutariumque legum conſtitutio; quas nemo ſanciet pro eo ac communis omnium ſalus poſtulat, niſi priùs in ſapientiæ ſtudiis multum diuque fuerit exercitatus. Tertio loco ordinis equeſtris conſeruatio neceſſaria eſſe indicatur, tum quò aduerſus hoſtiles incurſus patriam tueatur, tum quò viros dignos imperio magiſtratuque, velut equus quidam Troianus, effundat. Tanta autem huius ordinis dignitas apud Francos ſuit, vt ne regum quidem filij priùs regno digni iudicentur quàm ad hunc fuerint admiſſi. Qua de re factum, vt vox Marſcalcus, qua peritus equi tractandi curandique magiſter notatur, pro quouis cuiuſuis officij principalis magiſtratu vſurpetur. Eſt enim Mar equus, non Mart / contrà quàm Lazius & Rhenanus ſcripſerunt, vt in Trimarciſia Gallorum à nobis eſt annotatum. Eodem modo veteres Romanos, à Cimmeriis fortaſſe maioribus ſuis accepta conſuetudine loquendi, non magiſtrum tantùm equorum, ſed aliarum etiam rerum gubernatorem equiſonem vocaſſe Nonius Marcellus teſtatur. Quoniam porrò poſt Wiſogaſtum & Bodogaſtum, Salogaſtus enumeratur, ſic eſt cogitandum, primos Salicarum legum conditores neminem dignum iudicaſſe equeſtri dignitate, niſi & ſapientiæ præceptis eſſet inſtitutus, & recta iuſtaque imperandi facultate polleret. Iam tetractyn hanc Winnogaſtus abſoluit, qui nomine ſuo victoriam contra omnia ea pollicetur, quæ ſaluti vel priuatæ vel publicæ aliquid adferre poſſunt impedimenti. Si omnis hominum vita, quamdiu hunc aërem haurimus & terræ frugibus alimur, nihil aliud quàm militia eſt, non ſolùm contra externos hoſtes omnibus neruis pugnandum, quò victoriam conſequamur; ſed contra internos etiam;

Saliqua lex à quibus lata perhibeatur. *Gaſt.* *Wiſogaſti etymon.* *Bodogaſtus.* *Salogaſtus.* *Windogaſtus.* *Sapientia victoria fons.* *Legum conſtitutio.* *Equeſtris ordinis dignitas apud Francos.* *Marſcalcus.*

etiam; & id quidem tanto magis quanto sunt ad superandum difficiliores. Qui igitur hunc quaternarium constituere, non malo artificio nec obscura significatione declararunt, totius Reip. finem in hoc esse, vt aduersa omnia, quibus cum perpetuò est decertandum, vincamus; non admodum sanè à D. Pauli sententia loquendique formula remoti, qua dicit, bonum se certamen certasse, eoque sibi coronam gloriæ dandam à supremo illo omnium bonorum certaminum Brabeuta. Sed hæc breuiter sint & obiter de quatuor legum latorum mysticis nominibus indicata, quæ si penitus & accuratè quàm latè patentem habent notationem explicarētur, volumen immensum replerent. Verùm quò numerum ciuitatis perfectæ absoluerent, quaternario ternarium adiecerunt; cuius accessione septenarius existit, Palladi Rerump. præsidi dedicatus. Aiunt enim hos quatuor viros in tribus pagis leges Salicas dictasse, Bodenheim / Salenheim / Windheim; id est in domo legum, in domo equestri, in domo victoriæ. Hic autem domum sapientiæ, quæ in quaternario prima erat, omiserunt: quoniam ea in tribus domibus enumeratis communiter cum legibus, equestri dignitate & victoria habitaret, numquam ab his tribus separanda. De Septenario numero ciuitatum administrationi & Mineruæ sacro quædam etiam ab Aristotele in Politicis sunt indicata, priùs à Pythagoricis inuenta, & à Platone Timæo adscripta; quæ si huc aduocarentur, & nimio plus oratio excresceret, & in obscuram numerorum caliginem raperetur. Sufficit indicium dedisse, quàm conuenienter priscæ philosophiæ hæc nomina sint conficta & ad septenarium numerum accommodata, qui quatuor & tria complexus firma ciuitatis omnibus numeris absolutæ fundamenta componit, eaque de caussa Palladi consecratur. *Salica leges vbi primùm dictatæ*

Quid, quòd ne hoc quidem veterum mysterio contenti, aliud præterea Salici addiderunt, dicentes leges has per tres Mallos, id est, tria conuenticula latas esse? Mal enim conuiuium significat; & quia Germanorum mos fuit de omnibus & pacis & belli negotiis in conuiuiis consultare, quod Tacitus testificatione sua confirmat, factum est vt vox illa pro conuenticulo iudicum, & inde etiam pro tempore siue vice ponatur. Hinc apud nos Emal / Tweemal / Drimal / pro vna, duabus, tribus vicibus dicatur. Ex hac voce Germanica Mallus dicitur conuentus iuri dicundo deputatus. Cùm igitur ternarium Palladio numero addimus numerum, eum absoluimus qui Musis est ab Orphicis consecratus. Quis hîc non miretur diuinam allegoriam Saliorum, qua vsi sunt ad suam legibus maiestatem vindicandam? quam integram fore non putarunt, nisi Palladis & Musarum præsidio muniissent. Eant nunc vel Romani vel Græci, & Barbaros vocent Francos; apud quos non minus doctè quàm in Academicis hortis optima reip. forma per numeros delineatur. *Mal.* *Mallus quid, & vnde nomen habeat.*

Quod verò proditum est Pharamundi ætate leges Salicas primùm latas esse, id an ita sit, nescio. Hoc saltem constat, Salicas ante Saliorum nomen cognitum dictas non fuisse; & idcirco non multo antea fortasse latas quàm regnum ad Pharamundum venisset. Quæ autem leges Salicæ nunc extant, eæ miseram passæ sunt calamitatē, eo quòd multo posteriùs scriptæ sint quàm Pharamundus ad Duisbergum vsque ab Oceano regnaret, atque idcirco lingua à prisca Francorum plurimum degenerante. Franci enim ij qui à Clodouæo in Alemania & vetere Burgundionum sede collocati sunt, ad Toringos, Saxones, Sueuos, Bohemos, Alamanos, Bauaros, & exteras vicinas gentes in fide Francorum continendas sermonem suum Allemanico miscuerunt; eamque fecerunt farraginem, quæ nec ab Alemanis nec à Francis vetustis intelligeretur. Deinde dum in Latinum sermonem leges has nescio quis transtulit, plurimæ voces sunt corruptæ, & à genuina & scriptura & pronunciatione detortæ. Iam & illud animaduertet qui vetus Francicos à Lazio citatos leget, poëtas nescio qua vesania linguam ad peregrinam Latinorum terminationem pertrahere voluisse; nec mirum, plurimas è varia colluuione gentium voces irrepsisse, dum plurimæ commigrationes nihil integrum sinerent permanere. Franci autem, si qui alij mortalium, faciles fuere ad linguam suam alterius gentis sermoni accommodandam; ita vt non alij priscum sermonem seruarint quàm ij qui ad inferiores Rheni Mosæque ripas manserunt, aliis Romanam, aliis Allemaniam linguam secutis, pro eo atque quotidiana conuersatio postularet videbatur. Sed iam satis, & plus quàm satis de lege Salica & Salicis, quorum notitia Iuliani tempore primùm ad Romanos venit. *Salica leges quando latæ.* *Salica leges qua occasione corrupta.*

LIBER

FRANCICORVM

LIBER III.

Merobaudes.

Frigeridus.

QVANDO itaque nunc, quo potui compendio, ad Iulianum vsque Imperatorem prisca Francorum monumenta deduxi, reliquum est vt ad inferiora tempora oratio descendat; quibus res ipsorum immane quanta ceperint augmenta. Floruit id ætatis Merobaudes præcipuis in exercitu ducendo & Repub. administranda honoribus; adeò vt ad consulatum fuerit euectus; qui Francus videtur fuisse. Nec alterius gẽtis Frigeridus quàm Germanicæ fuit, vt nomẽ ipsum est argumento, clarissimus rebus tum in Gallia tum in Pannonia gestis. Fertur Iulianus in dissidiis ciuilibus componendis aliquando dixisse, Audite me quem Alemani audierunt & Franci; indicans hos validissimos esse Romani nominis hostes, & à se tamen cohibitos atque compressos. Post Iulianum & Iouianum breuis regni Imperatorem Valentinianus rerum potitur, in cuius aula & exercitu plurimos Francos illustres in aula fuisse nihil dubitandum, cùm mox ab eius morte Richomeres celebretur domesticorũ comes; qui Gratiani iussu cohortes aliquot è Gallia in Thraciam duxit, auxiliũ Valenti contra Gotos laturas; sed eo imbecilliores quòd Merobaudes, veritus ne præsidij contra Alemanos numero diminuto & viribus exhaustis Galliæ vastarentur, plurimos milites ex ipsis callido consilio subtraxisset. Mox inde sub eodem principe Franci Romanorũ socij regem Mallobaudem habuisse referuntur domesticorum item comitem, quem & bellicosum virum fuisse & fortem Ammianus oculatus testis declarat, eiusque ductu rapido & celeritate pugnãdi auida ingẽtem Alamanorum multitudinem apud Argentariam vnà cum rege Priario cæsam refert; qua clade fractis hostibus Gratianus Rhenũ transgressus, eodem duce tam insigni victoria potitus est, vt eius fama totum in pace retinuerit occiduum orbem, dederitque Imperatori Thraciam petẽdi facultatem, quò Gotos omnia longè lateque populabundos pari felicitate compesceret. Sex. Aurelius Victor triginta Alemanorum millia apud Argentarium Galliæ opidum cæsa commemorat; quod facinus cùm Marcellinus ductu auspiciisque Mallobaudis & cœptum & perfectum dicit, nemini dubium relinquit cuius fortitudini laus omnis & gloria debeatur. Valens interim imperij socius rerum à Gratiano tanta gloria gestarum æmulatione flagrans peruertere studebat, & antè Gotos delere quàm alter aduenisset: qua re cognita, Gratianus Richomerem domesticorum quoque comitem paullo antè in Pannoniam missum ad Valentem destinat, additis litteris quibus se mox cum omnibus copiis adfuturum significaret, rogaretque, ne quid temere aduersus hostem solus attentaret. Ceterùm hic in sano ardore ad victoriam præripiendam raptus, Fritigerno Gotorũ regi tam insignem dedit rei bene gerendæ occasionem, vt vix tertia pars exercitus Romani euaserit, in qua Batauí erant & Franci Richomeris ductu seruati: quem Ammianus tradit non strennuum modò & fortem in periculis adeundis virum fuisse, sed generis etiam & natalium splendore clarum. Quoniam autem hîc nos destituit Marcellinus, præsens oculatusque plurimorum quæ scribit testis, obscuritate nescio qua inuoluimur; historiæ scriptoribus plurimis vel temporum iniuria vel barbari sæculi, quod secutũ est, supina negligentia è medio sublatis; & aliis qui paullò fuère posteriores, oscitanter admodum in iis rebus quas maximè scribere conueniebat, versatis. Turonensis Episcopus Sulpicium Alexandrum citat ea describentem quæ ad hoc ipsum tempus faciunt; cuius si verba adscribamus, non ingratos nos aut inutiles lectori præbebimus, propterea quòd ea quæ Maximo intra Aquileiam amissa omni spe imperij quasi ad amentiam deducto Franci gesserint, enarret. Eo tempore, inquit, Genebaldo, Marcomere, & Sunnone ducibus Franci in Germaniam prorupere, ac pluribus mortalium limite in rupto cæsis, fertiles maximè pagos depopulati, Agrippinensi etiam Coloniæ metũ incussere. Quod vbi Treueros perlatũ est, Nanninus & Quintinus militares magistri, quibus infantiam filij & defensionem Galliarum Maximus commiserat, collecto exercitu apud Agrippinam conuenere. Sed onusti præda hostes, prouinciarum opima depopulati Rhenum transiere,

Richomeres.

Mallobaudis ductu, Alamanorũ triginta millia cæsa.
Priarius Alamanorum rex cæsus.

Fritigernus Gotorum rex Romanos vicit.
Richomeres Francos & Batauos seruat.

Franci Germaniam populantur.

Nanninus & Quintinus magistri militia.

transiere, pluribus suorum in Romano relictis solo ad repetendam depopulationem paratis; cum quibus cógressus Romanis accommodus fuit, multis Francorum apud Carbonariam ferro peremptis. Cumque consultaretur de successu, an in Franciam transire deberent, Nanninus abnuit, quia non imparatos & in locis suis indubiè fortiores futuros sciebat. Quod cùm Quintino & reliquis viris militaribus displicuisset, Nannino Moguntiacum reuerso, Quintinus cum exercitu circa Niuisium castellum Rhenum transgressus, secundis à fluuio castris casas habitatoribus vacuas atque ingentes vicos destitutos offendit. Franci enim simulato metu se in remotiores saltus receperant, concidibus per extrema siluarú procuratis. Itaq. vniuersis domibus exustis, in quas sæuire stoliditas ignaua, victoriæ consummationem reponebat, noctem sollicitam milites sub armorum onere duxerant: ac primo diluculo Quintino prœlij duce ingressi saltus in medium ferèdiem implicantes se erroribus viarum, toto peruagati sunt: tandem cùm ingentibus septis à solido clausa offendissent, in palustres campos qui siluis iungebantur prorupêre. Molientibus hostium rari apparuere, qui coniunctis arborum truncis vel concidibus superstantes velut è fastigiis turrium sagittas tormentorum ritu effudêre, inlitas herbarum venenis, vt summæ cutis, neque lethalibus inflicta locis vulnera haud dubiè mortes sequerentur. Dehinc maiore multitudine hostium circumfusus exercitus in aperta camporum, quæ libera Franci reliquerant, auidè effusus est: ac primi equites voraginibus immersi permixtis hominum iumentorumque corporibus ruina inuicem suorum oppressi sunt. Pedites etiam, quos nulla onera equorum calcauerant, implicati limo, ægrè explicantes gressum, rursus se qui paullo antè vix emerserant siluis trepidantes occulebant. Perturbatis ergo ordinibus cæsæ legiones. Heraclio Iouinianorum tribuno ac pænè omnibus qui militibus præerant exstinctis, paucis effugium nox & latibula siluarum præstitere. Hæc Alexander; quibus egregiè & luculentè ingentem Romanorum cladem oculis subiicit; quæ quot legiones perdiderit cùm non sit adiectú, non pauciores tribus fuisse suspicari liber. Eo quòd probabile non sit aduersus efferatissimos hostes paruum exercitum flumen transiturum fuisse, maximè cùm Nanninus vetus & prudens copiarum ductor, quem Nannienum vocat Marcellinus, periculosum transitum iudicasset. Maximam itaque hanc iacturam fuisse coniecto, & Variana clade fortasse non minorem, qua Francorum nomen non dubium est quin plurimum fuerit illustratum. Erat ea tempestate clarus apud Romanos Arbogastes Francus ob domesticam factioné & odium in Sunnonem & Marcometem subregulos gentiles suos, patriæ desertor & oppugnator. Is, cùm Franci sequenti anno rursus prædatum in Germaniam excurrissent, monuit Cæsarem ab ipsis pœnas tantæ iniuriæ exigendas, nisi vniuersa quę superiore anno cæsis legionibus (Sulpicij verbis loquor) diripuerant, confestim restituerent, auctoresque belli traderent, in quos violatæ pacis perfidia puniretur. Hinc igitur postea colloquio cursim cum Marcomere & Sunnone regiis ducibus habito, impetratisque ex more obsidibus, ad hiemandum Terueros concessit. Et hæc quidem Arbogastes cótra gentiles suos ciuili odio strennuè moliebatur, quibus tantum gloriæ, fideiq. inter Romanos est consecutus, vt Victore iam Maximi filio cæso, apud Valentinianum ad summum culmen honorum promotus, solus ferè omnium rerum domi forisque potiretur; nec quicquam esset vel ciuilis vel militaris negotij quod non ipsius nutu gubernaretur. Hic itaque Francorum, Alanorum, Alamanorum, ceterorumque qui apud Romanos stipendia faciebant, Germanorum viribus vnà & legionibus nixus, maiorem in modum Francorum irruptiones coërcuit, vna opera aduersarios suos vltus, & apud Romanos totumque eorum exercitum illustre nomen & eximiam fidei virtutisque famam adeptus. Idem enim Sulpicius refert, vltra Rhenum in Francorum fines media hieme irruisse, & Bructerorum agros ripæ proximos & Ætiam pagum Chamauorum depopulatum esse. Fuit hoc perpetuò domesticum Germanorum virus, vt dum externis armis frangi superarique nequirent, ciuilibus suis ipsorum odiis vincerentur; alioqui satis virium habituri, vt iunctis copiis totum orbem subiugarent. Emit Marcus Germanos contra Germanos, emerunt alij, vti cùm ex aliis, tum ex iis quæ modò diximus liquet; nihil vt mirari oporteat, si hodie quoque idem magno nationis detrimento, & insigni apud exteras infamia contingere videmus. Arbogastum hunc insignem virum & rara militiæ laude illustrem, adeoq. humanis viribus inuictum fuisse Orosius indica-

Romani Francis cæduntur.

Romani à Francis vincuntur.

Arbogastes Francus, patria desertor & oppugnator apud Romanos celebris.

Germanis sua ipsorum ciuilibus odiis vires fregeruns.

indicauit, dum eum certissimum iudicem facit, ea quæ feliciter Theodosio successerát sola diuinæ clementiæ gratia, non humanis consiliis, non mortalium armis contigisse: cuius verba satius erit vt apponam. Potentia, inquit, Dei, nô fiducia hominis victorem semper extitisse Theodosium Arbogastes iste præcipuum in vtroque documentum est; qui & nunc cùm Theodosio paruit, tantis instructum præsidiis Maximum ipse minimus cepit; & nunc cùm aduersus eundem Theodosium collectis Gallorum Francorumque viribus exundauit, nixus etiam præcipuo cultu idolorum, magna tamen facilitate succubuit. Hæc Orosius.

Arbogastis potentia & præclarè gesta.

Arbogastes igitur dum fortè pares aut superiores in Francia ferre non posset, quod domi consequi nequiuit apud Romanos consecutus videtur; vt nimirum ad summos honorum gradus adspiraret, & ipsum orbis imperium consilio manuq. sua moderaretur, mirabili quodam successu Theodosium in regio fastigio conseruans, Maximum deiiciens, pro Valentiniano imperium gerens, eundem mox regno vitaque exuens; &, vt quiduis posse cerneretur, Eugenium ex scriba faciens Imperatorem, vt ipse videlicet sub aliena persona solus imperaret; quod sanè nûc erat assecutus, nisi Deus ipse immanem eius potentiam repressisset. Eugenio enim ad imperium euecto, Francos gentiles suos domuit, & inde Alpibus aduersus Theodosium occupatis & clausis, decem Gotorum millia occidione deleuit: mox ipsum Imperatorem in manibus compedibusque habiturus, nisi Arbitrio quem præmiserat, quique iam Theodosium concluserat, diuino instinctu ei fuisset adiumẽto quem venerat oppugnatum.

Arbitrio cùm Theodosium oppugnatum venisset, ei fuit auxilio.

Sed ne solius huius defectione victoria Theodosio contigisse videretur, Deus Arbogastem ventorum turbine sic obruit, vt quæ prisci de Gigantibus fabulantur, in hoc reuera contigisse cernamus. Rebus itaque desperatis, obstinatus animus, ne vel humanæ vel diuinæ potentiæ palmam victoriæ concederet, sese ipse corporis vinculis soluit; & adacto gladio, ne ab alio occideretur, se ipse occidit: vt non alius Arbogastem quàm ipse Arbogastes superare potuisse videretur.

Arbogastis interitus. Theodosii de Arbogaste portentosa victoria.

De hac portentosa Theodosij victoria Claudianus, quem paganũ peruicacissimum Orosius vocat, hos versus inter ceteros reliquit:

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Quòd si hic tantus vir, quem vt barbarum, ita animo, consilio, manu, audacia, potentiaque nimium Orosius dixit, Christianus fuisset, atque se fidum Theodosio præstitisset; quibus laudibus, quibus virtutum præconiis celebraretur? Proferant antiquiores vel Græci vel Romani quemquam omnino siue Ducem siue Cæsarem cui de paucis Orosij verbis non sit æquâdus. Quid de summis laudatissimisque ducibus dicere possis, quod non hoc præconiorum compendio sit comprehensum, cuius testificatione probetur nimius fuisse in iis omnibus quæ ad res præclarè & summa laude gerendas requiruntur? Alios animus, alios consilium, alios manus, alios audacia, alios potentia, alios omnia, alios horum vel duo vel tria vel plura destituerunt: huic vni hæc omnia ab aduersatio etiam nimia fuisse dicuntur. Nunc itaque videmus, quales illa tempestate fuerint Franci, quales dederint duces Romanis, & quorum viribus fuerint intra limites suos repressi.

NEC illud hîc otiosè aut oscitanter transeundum quod ex Sulpicio adduxi, Quintinum in Francorum regionem Niuisio transiisse, quod nunc Nups vulgò vocamus, atque inde secundis castris ad casas vacuas venisse, Francis in proximam siluam dilapsis, quam equidem eam esse mihi persuadeo quæ Duisbergo proxima est, ad quam locus Brouc vocatus, & siluæ vtrimque alis comprehensus non solùm paludes quibus Romani equites implicati, sed situm etiam refert qui descriptus est ab Alexandro.

Niuisium, Nups.

Brouc.

Legiones ergo à Francis in silua sua Duisbergensi circa Brouc, id est, palustria loca cæsas esse credo: qua de re luculentum existit indicium, longè Blondum ceterosque aberrasse, qui circa ea tempora Francos in ea regione quam nunc Franconiam vocamus, collocarunt. Et hæc quidem de Francorum rebus Theodosio imperante sufficiant; quibus patefactũ, quid vel pro Romanis, vel contra eos gesserint. Honorio rem Romanam gubernante, ingenti clade Vandalos oppresserunt, viginti eorum millibus, in quibus Godegiselus rex, ferro absumptis, & tota gente ad internecionem vltimam delenda; nisi Alani, quos Respendial rex ducebat, in tempore subuenissent, vt Renatus Profuturus Frigeridus apud Turonensem episcopum testatur: quod tum haud dubiè accidit, cum Vandali

Vandali à Francis cæsi cum rege Godegiselo. Respendial Alanorum rex.

à Suli-

à Stilicone ad res turbádas euocati ex vlteriore Germania per Francorum fines in Galliam contenderent. Vandali enim vltra Vistulam olim habitarunt, Burgundionibus, qui pars altera erat Vandalorum, mari Germanico propinquiores; atque indè iter in Galliam per Cheruscos & Francorum fines inferius multo quàm fuisset antea Burgundionum tenendum sibi putarunt.

Burgūdiones Vandalorum pars.

Franci verò, qui secundæ Germaniæ sibi spolia vindicabant, nullo sibi modo permittendum iudicarunt, vt alia gens eam per limites suos inuaderet aut occuparet. Quocirca armis sumptis, totam penè Vandalorum nationem deleuissent, nisi Alanorum subsidia celerrimè succurrissent; quibus illud quidem effectum, vt non omnis gens periret, verùm hoc effici nequiuit, vt eam viam quam sibi in Galliam destinarant, tenerent: à qua repulsi, Alamanniam & cognatorum sibi Burgundionum terras petiuerunt, quo per eorum fines Rhenum trāsirent. Meminit huius Vandalorum in Franciam incursionis præter Frigeridum Procopius etiam; sed nimis breuiter & obscure, ne dicam ineptè, dum mox à Mæotide Vandalos dicit in Francos irruisse; quasi nullæ gentes mediæ fuissent in tanto terrarum interuallo, quantū a Tanai ad Rhenū vsq. diuersæ nationes habitabant. Eodem adhuc Honorio imperante, Franci Romanorum stipendia facientes varia sub diuersis ducibus & tyrannis gesserunt, alij in Constantini, alij in Constantis filij, alij in Iouiani, alij aliorum castris militantes; & quámuis in varias partes & cohortes gens esset distracta, possetque videri patria ipsorum & milite & colono penitus exhausta, tantum tamen domi adhuc virium restabat, vt dum Romani variis casibus exagitarentur, ipsi Treuerorum ciuitatem secundò occuparint, & direptam incenderint; ne rursus Romanis ducibus in ea sedem belli aduersus Francos habere integrum esset.

Frāci Romanorum stipendiarij.

Treuerorum ciuitas à Frāncis occupata, & incensa.

Stilico interim Vandalis, Alanis, Alamanis, Burgundionibus & aliis barbararum gentium auxiliis innumeris instructus Francos pellit, eo faciliùs, quòd insigni clade illa quam commemoraui, Vandalos & Alanos contra se Franci irritassent, omnesque iam ipsorum viribus inuiderent.

Stilico Francos pellit.

Quieti igitur tantisper dum Vandali in Hispaniam, Burgundiones in Sequanos & Æduos, & aliæ gentes in alias Romanorum prouincias irruissent, rursus expeditionē suscipiunt Rege Clodio ducente, cuius erat regni sedes Duisbergi in superiore Franciæ parte; cuius auspiciis secundam Germaniam sibi subiugant.

Clodius Clodio Cloudius siue Clogio Francorum rex.

Hunc Clodium alij Clogionem, alij Cloudium nominant, & Pharamundi filium faciunt; quod si de communi consensu verum esse fateamur, consentaneum fuerit Sulpicij Alexandri scriptis, Pharamundo regnante Marcomerem & Sunnonem, quorum factione pulsus fuerit Arbogastes, Frācici regni administrationem habuisse; quos idcirco alius regales, alius subregulos, alius duces vocauit; vt ex Frigeridi & Alexandri fragmentis apud Turonensem reliquis colligere cuiuis licebit. Clodio igitur Rheno, Mosa & Scalde superatis, Cameracum vsque & Sommam flumen imperij fines profert, Romanis præsidiis vel depulsis vel in societatem adscitis.

Cameracum vsq. regnum prouexerunt Franci.

Erant enim in Thungrorum & Neruiorum & Treuerorum agris iam olim præter veteres colonos Sicambri, Franci, Germanique alij cultores; quibus Romani ea conditione loca ea habitanda dederant, vt & agros colerent, & contra Transrhenanos tuerentur: qui cùm diuersi essent gente, vno se nomine Arborichos vocarunt; eo quòd à Romanis harum regionum colendarum ius accepissent hæreditate perpetua ad posteros transiturum. Arf siue Erf hæreditas est, Bor agricola, à Bauwer concisum vocabulum; Rich regnum.

Arborichi qui & vnde nomen acceperint.

Erf.
Bor.
Bauwer.
Rich.

Quicquid itaque Romani in secunda Germania agrorum Germanis colendum dedissent, & quantum adhuc prisci coloni tenerent, vno nomine Arf-bor-rich nuncupatum; id est, regnum agricolarum hæreditarium: quoniam nimirum nullis vectigalibus obnoxium esset; ad id dumtaxat obligatum, vt quod hæreditario iure suum nunc haberent, id contra Francos Romani nominis hostes defenderent. In hoc tractu Thungri fuère bellicosissimi, Aduaticos & Eburones Cæsari notos nomine suo complexi, qui pòst ab eximia virtute militari Brabantos se vocarunt. Hi soli fere Francis egregia laude restiterunt tantisper, dum vicinia tota occupata, fœdere sese suis cognatis coniunxerunt, communibus pòst viribus sua tutaturi.

Brabanti.

Primùm itaque Neomagum in citeriore Walis ripa à Francis structum, cuius nomine noui cognati significantur, integra Germanorum voce Neu-magen dicendi. De hac Arborichorum memoria Procopius audiendus, qui libro belli Gotici primo hæc habet verba: Rhodanus siquidē in mare Tyrrhenum exit, & in Oceanū Rhenus immittit. Paludes præterea hisce in locis non paucæ, vbi primitus

Neomagum a Francis constructum.

Germani gens barbara habitabāt; nec tegni tunc primū momenti viri qui Franci nunc vocitantur. His finitimi Arborichi accolæ erant; qui cùm cetera Gallia atq. item Hispania iam pridem Romanis parebant. Post hos (intelligas Francos, quorum vicinos enumerat) in orientem Solem Thoringi barbari sunt, qui Cæsaris Augusti permissu sedes has tenuere, & ab his Burgundiones haud procul ad Notum ventum vergentes inhabitant. Suevi deinceps & Alemani gens valida, liberi omnes, & iam diu ea incolunt loca. Temporis verò progressu Visigoti, vi in Romanum imperium facta, Hispanias omnes & Gallias vltra Rhodanum flumen suæ ditioni subactas vectigalesque redditas tenuere. Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites, quos sibi Germani eùm obedientes facere & subditos vellent, vt qui finitimi essent, & pristinos vitæ mores penitùs immutassent, eorum agros assiduò populari, & hos copiis vniuersis inuadere. Arborichi verò cùm & virtutem pręse & erga Romanos beneuolentiam ferrent, viros fortes eo in bello se præstiterunt; cumque his vim inferre Germani non possent, societatem vt secum sal-tem inirent, & mutua inter se facerent connubia, precabantur; quas non inuiti conditiones Arborichi mox accepere. Erant namque vtrique Christianæ fidei sectatores. Sic itaque vnum hi coëundo in populum ad maximam potentiam euasere. Romanorum interea milites alij, qui in Galliæ finibus erant custodiæ gratia constituti, cùm neq. Romam iam redire possent, nec ad hostes, vt Arrianos, concedere; sese cum signis, & locū insuper quem pro Romanis seruarent, Arborichis Germanisque prodidere, ac mores suos continenter seruatos transmisere ad posteros; adeò vt vel ad hanc nostram ætatem eodem tenore & cultu pristinos seruare ritus non dedignentur. Descripto namque ex numero ad id fermè tempus hi demonstrantur, quo taxati antiquitùs militabant: quandoquidem & suis productis nunc signis in aciem prodeunt, ac patriis vtuntur perpetuò legibus, Romanumque habitum, vt in ceteris aliis, ita & in soccis nunc seruant. Hæc Procopius, interpretis ferè Christophori Personæ verbis; quando Græcum exemplar apud nos non extat: in quibus cùm Arborichos proximos Francis facit ad occidentem ea parte qua Romanam prouinciam contingebant, clarum est & perspicuū, Thungros, Aduaticos, Taxandros, Ambiuaritos, Eburones inter primos & præcipuos Arborichos fuisse; quod qui negabit, is mihi alios ostendat Francis ab occidente propinquiores. Vexatos item hos à Francis perpetuò fuisse ex Iuliano docui, à quo in ipsa Taxandria victi narrantur. Iam & castrum Mosæ impositum à Francis occupatum in eadem regione expugnauit, vt cetera eôdem spectantia omittantur; quorum quædam in iis quæ modò ex Panegyricis citaui, sunt annotata, præsertim vbi Scaldis mentio facta; quo loco, Callidis, pro Scaldis, in excusis exemplaribus habetur: & quamuis eo loco Batauiæ etiam Panegyrista meminerit expurgatæ à Francis, postea tamen ea regio tota in Francorum ditionem concessir, multo antè quàm fœdus quod Procopius describit, iceretur, vt perspicuum fit ex iis quæ de Castellis in Mosæ ripis contra Francos munitis Ammianus prodit. Pluribus hoc mihi docendum non videtur, propterea quòd ea quæ antè adducta sunt, satis demonstrant, totam Geldriam antè à Francis occupatam, quàm in Toxandriam aut ad Scaldim penetrarent. Qui igitur nunc Brabanti vocantur, præcipui Arborichi fuerunt; qui non solùm Romanorū more signa ferebant, & suos in militares ordines distribuebant; sed se quoque à Braua banda, vt in Gigantomachia docui, nominarunt Brabantos, quorum hactenus pars se Romana lingua vti fatetur. Certè non ad Procopij tantùm ætatem, sed ad hanc nostram vsque apud Brabantos consuetudo durat, per classes ordinésve militares omnem multitudinem describendi: quorū signa dum quotannis recensentur, eandem habent cum Romanorū signis formam, eodemq. modo gestantur. Verùm vt intra vrbem signis his hactenus vtuntur, totamq. ciuitatem militari more partiuntur; ita commodius visum est, vt in expeditione pro signis Romanis, Bandis vterentur; quas vel à Germanis maioribus suis, vel à Francis acceperūt: tum propter gestandi commodiorem vsum, tum quòd symbolum efficacius repræsentare viderentur, vt in Gigantomachia est ostensum. Eximiè profectò Procopij narratio veterem Brabantorum expressit consuetudinem, à qua quantum recessum externorum Principum iussu, tantum de prisca maiorum virtute diminutum. Sub hoc autem Arborichorum numero tota Leodiensis ditio & vicinia fuit cōprehensa, quam donationes episcopis factæ ab antiquo corpore distraxerunt. vocarunt autem id temporis saltus eius.

Visigoti.

Arborichi Romanis militant.

Arborichi qui fuerint.

Brabāti præcipui Arborichi.

Brabātorum signa in animo multitudinis censu eiusdem cum Rom. signis militaribus forma.

Leodiensis ditio Arborichorum numero comprehensa.

regionis siluam Carbonariam, eo quòd terra tota carbonibus constare videretur: per *Carbonaria silua.* carbones Gagaten siue lapidem bituminosum intelligentes, hac in re Germanicam phrasim secuti, qua bitumen lapideum *Colen* id est, carbones vocamus. *Colen.* quæ res annotata non parum conducit ad historiam illius ætatis intelligendam, in qua inter cetera narratur, Francos à Quintino & Nannino in silua Carbonaria cæsos; à qua clade fortassis Francorum mons hactenus nomen seruat, à fontibus ferratis toto orbe nunc notissimis non magno interuallo remotus. *Francorum mons.* His igitur sic explicatis, facile est coniectatu, quo tempore fœdus hoc inter Arborichos, Francos & Romanos milites ictum fuerit. Quis enim dubitat quin Vandalis & Alanis superiora Galliæ inuadentibus Franci proximos limites sollicitarint, & in tanta rerum perturbatione ad partes suas Arborichos trahendi occasionem minimè neglexerint; cùm maiorem ne sperare quidem possent. Ad extremum ergo vitæ Honorij tempus Clodius Pharamundi, vt volunt, filius imperium ad Sommam vsque extendit, Arborichorum accessione iam redditum prorsus inuictũ. *Franci imperium suũ ad Sommam vsque Clodio rege extendunt.* Cum Honorio Constantius aliquantisper imperauit Placidiæ sororis maritus: cui mortuo filius Valentinianus successit; qui à Theodosio Arcadij filio Byzantij fuit educatus, & valido exercitu factus Occidentis Imperator, victo captoque Iohanne, qui mortuo Honorio purpuram sumpserat, quem alioqui virum bonum Valentinianus omnibus prius contumeliis vexatum occidit. Hoc Valentiniano mollem effeminatámque vitam ducente, Franci res suas egregiè confirmarunt. Mortuo interim Clodio succedit Meroueus, incertum filius'ne patri, an cognatus, an alienus; à quo deinde reges dicti sunt Merouingi, id est, Meroueum generis auctorem habentes. *Meroueus Francorum rex, Merouingorum generis auctor.* Ado Viennensis perperam Clodium ad tempora Gratiani & Theodosij refert, in hoc non minus errans, quàm in eo quòd primum Francorum regem statuerit Pharamundum. Cum Meroueo vario euentu pugnauit Aëtius à Valentiniano exercitui Gallicano præfectus; *Aëtius cum Meroueo bellum gerit.* cuius virtute quidã produnt Francos coactos, eas quas in Gallia occuparant terras, deserere; quod equidem sic intelligendum existimo, vt eos quidem è Gallia Belgica, at non è Germania secunda expulerit; & mox Hunnorum totius imperij excidium quingentis millibus armatorum molientium incursione compulsum, vt Francos non solùm in Belgica secunda considere permiserit, sed in societatem etiam belli beneficiis consilioque vtrisque saluberrimo pertraxerit. Iornandes priscum historicum in huius belli descriptione laudat, qui à Theodosio iuniore ad Attilam legatus primùm se dicit Tyssam, quem Ptolemæus ceterique Tibiscum vocant, inde Driccam, qua voce corrupta Tyram accipiendum credo, transiisse; à quo deinde loco eo superato in quo Vidicula Gotorum fortissimus dolo Sarmatarum, quo nomine Hunnos, licet non rectè, vocat, occubuerit, Attilæ regiam venisse. Sed satius est eius verba audire. Ingentia siquidem flumina, inquit, id est Tysiam Tybisiamque & Driccam transeuntes venimus in locum illum vbi dudum Vidicula Gotorum fortissimus Sarmatarum dolo occubuit, indeque non longè ad vicum in quo rex Attila morabatur, accessimus. Vicum, inquam, ad instar ciuitatis amplissimæ, *Attila regia.* in quo lignea mœnia ex tabulis nitẽtibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, vt vix ab intento posset iunctura tabularũ comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusq. in omni decore dispositas. Area verò curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ regis Barbariam totam tenentis: hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Ex his Prisci verbis barbaras sedes barbarè describentis perspicuum fit, Attilæ regiam fuisse inter Tyram & Axiacem, circa ea loca quæ vt nunc Podoliæ adscribũtur, ita olim vidẽtur fuisse Bastarnarũ Germanicæ gentis, hinc Dacis, hinc Peucinis vicinæ. Sed non iniucundum erit ea ex eodem scriptore discere quæ ad huius nobilissimi regis formam moresque spectant. Vir, inquit, in concussionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus; *Attila Hunnorum rex qualis fuerit.* qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata: Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, vt elati potentia ipso quoque motu corporis appareret; bellorũ quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fidem semel receptis; forma breuis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis adspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Neque hunc virum natura tantùm ad magna & ingentia stimulabat, sed gladius etiam

 Marti

Attila gladius miraculo inuentus.

Marti facer, vt Priscus scribit, ad omnia tentanda reddebat audaciorem. Cùm pastor, inquit, quidam gregis vnam buculam conspiceret claudicantem, nec caussam tanti vulneris inueniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur; tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incautè calcauerat, effossumque protinus ad Attilam defert. Hoc, quem Priscus describit, ense diuinitùs sibi oblato fretus, totius orbis imperium animo concipere, & omnia aggredi quæ ad id opportuna arbitraretur. Incitatus

Theodoricus Visegothorũ rex.

igitur à Gizerico Wandalorũ rege contra Theodoricum Visegothorum regem, primùm astu victoriam quærere, hinc Romanis vt Gothos desererent, hinc Gothis vt à Romanis discederent sollicitatis. Verùm Valentinianus insidias subodoratus, Theodoricum in societate & fide retinuit, datis ad eum litteris quibus Hunnicam fraudem & callida machinamenta reuelaret, incitaretque ad communem totius orbis tyrannum opprimendum. Aëtius item Gallicanis rebus præfectus cum Francis & Burgundionibus fœdera conditionibus Romanæ rei non satis æquis percussit; quo contra tam immanem belluam omnia iam iam deuoraturam quauis via & ratione pęsidia auxiliaque compa-

Aëtij contra Attilam auxilia.

raret. Vtrimque igitur maximæ copiæ contractæ, & Aëtio quidem Vesegoti siue Westgotti, Franci, Burgundiones, Alani, Saxones, aliæque non paucæ gentes suppetias ferebant: Attilam Ostrogotti, Gepidæ, innumeraque alia diuersarum nationum agmina sequebantur. Dum verò iam omnia per Germaniam latè populatus Attila in Galliam cædibus omnis & ætatis & sexus promiscuis sæuiret, & Remos & multas alias vrbes incendiis vastasset, Sangibanus Alanorum rex perterritus metu imminentium malorum Aurelianum Galliæ opidum, quod præsidio suo tenebat, Attilæ se proditurum pollice-

Sangibanus Alanorũ rex Aurelianum Attila prodere constituit.

tur. Qua de re per fidos nuncios intellecta magnis itineribus Aëtius & Theodoricus Hunnum præuertunt. ante cuius aduentum Aurelianum occupant, & Sangibanum, quem suspectum proditionis habebant, diligenter obseruant, semperque medium statuunt inter auxiliarium copias; ne vel fugere, vel quicquam sæuius contra socios moliri posset. Aëtius hac re prosperè gesta, hosti Aurelianum è Remorum finibus iam ducenti obuiam ire pergit, & ante exspectatum in campis Catelanicis siue Mauriciis occurrit. Perculsus Attila partim inopino & celerrimo hostium aduentu, partim malo proditionis successu, exta consulit; quæ quamuis infausta Hunnis essent, summi tamen hostium ductoris mortem pollicebantur; quod Attila de Aëtio intelligens, sperabat, licet infeliciter pugnaret, pòst tamen tanto duce extincto, facilè sese quod moliebatur imperium

Francorum cum Gepidis cruentissima pugna.

consecuturum. Interea Franci ad Aëtium, & Gepidæ ad Attilam nocte non intermissa aut quieti data, ne suis in prœlio deessent, properantes, per tenebras in sese mutuò incidetunt: vbi ex improuiso congressi, tanta rabie conflixerunt, vt hinc inde cæsorum numerus ad nonaginta millia excreuerit. Videntur tamen Franci victoriam, licet cruentissimam, obtinuisse; & pòst etiam prœlio Catalanico interfuisse; quod eo firmiùs credo,

Catalanico prœlio interfuere Franci.

quòd apud alios scriptum inueniam, Merouєum cum filio Childerico & Aëtio dextrũ in acie cornu tenuisse. De Aureliano item non conuenit Iornandi Geticorum scriptori cum Turonensi episcopo; quæ tamen controuersia in quam partem sit terminanda, non admodum curo: hoc saltem de communi consensu liquet, post Remos excisos Attilam

Catalani campi qui fuerint.

Aurelianum cogitasse, atque inde vrbis capiendæ spe deiectum in Catalanos campos se recepisse: qua de re perspicuum fit, hos campos non longè ab Aureliano distare, tametsi Blondus &, nescio qui, alij circa Tolosam eos comminiscantur. Est hactenus ciuitas Catalanensis, vulgò dicta Chatelon, cui hæc latissima, de qua agitur, camporum planities subiacet: quæ de re ipsa Campania pòst vocata luculentum dat indicium, non alibi Catalanos campos, qui centum leucarum longitudinem, septuaginta latitudinem habere scribuntur, esse quærendos. Nec illud quod Thorismundo post patris mortem Aëtius consuluit, vt ad suos quàm citissime rediret, ne à fratribus regnum occuparetur, cum

Visegottici regni sedes Tolosa.

Tolosa quadrat; quæ tantum abest vt longè remota esset, vt præcipua semper fuerit Vesegottici regni sedes. Ammianus Marcellinus libro vicesimo septimo Iouinum Parisiis egressum contra Alemanos ad Catelaunos venisse scribit, atque ibi cum hoste feliciter pugnasse: quo cæso fugatoque per aperta camporum iter habuisse, ac mox intellecto, regem Alemanorum ab hastatis, quos tentoria direptum miserat, esse patibulo suffixum, Parisios rediisse. Quis hîc non apertè cernit longè terrarum à Tolosano agro Catelaunos esse remotos? quis non idem de iis quæ de Aureliano, licet diuersis modis, narrantur,

narrantur, intelligat? quibus cùm Chatelon ciuitas consentiat immensam camporum planitiem prospiciens, mirot quarum rationum ductu & Blondus & ceteri Tolosano agro Catelaunos applicarint. In Campania igitur Galliæ circa Chatelon ingens illud bellicosissimarum totius Europæ nationum prœlium commissum est: quo, quamuis Theodoricus Westgottorum rex cecidisset, Attila tamen se victum fatebatur; dum plaustris & sagittariis salutem suorum tueretur. Cecidisse in ea pugna dicuntur non minùs centum octoginta millia, prætet nonaginta millia quos nocturnum Gepidarum & Francorum prœlium exstinxetat; & potuisset totus Attilæ exercitus deleri, nisi Aëtius Gotorum & Francorum potentiam, quam Hunnis excisis consecuturi videbantur, suspectam habuisset, eoque consuluisset liberum Attilæ discessum è Gallia permittendum, qui magnas pòst dedit calamitates; quod numquam Thorismundo persuasisset, nisi suspicionem contra fratres eius callidè excitasset, quasi ipso procul à finibus suis ad externum hostem persequendum distracto, illi regnum paternum occuparent: cui figmentó locus non est, si in Tolosano agro cruentissimum hoc prœlium commissum dicatur. Francis porrò gemino conflictu, altero contra Gepidas, altero contra Attilam non paruam, vt credibile, suorum passis iacturam, minimè consultum fuisset, citra Vesegottorum Romanorumque opem contra tot diuersarum nationum agmina Martis aleam rursus subire. Rediere igitur ad ea Galliæ loca quæ primùm armis, deinde pactione cum Aëtio inita sibi vindicarunt: quibus nihil magis è votis, nihil magis faustum contingere potuit, quàm Aëtium virum & prudentia summa, & ad res gerendas singulari felicitate ab imperatore Valentiniano, ob Attilam dimissum & affectatæ tyrannidis suspicionem, è medio tolli: quandoquidem is solus obex esset, ne Meroueus vlteriùs in Gallia regni sui limites promoueret. Hoc itaque sublato, & Hunnis ad Pannoniam & Italiæ fines digressis, Francus Sommam transgressus, Senonas, Parisios, & Aurelianos ditioni suæ adiecit. Burgundionibus interim & Vesegottis suas etiam partes in stabiliendis augendisque regnis egregiè obeuntibus; adeò, vt perpatum Romanis ad Ligerim & Axonam fuerit relictum. Merouco mortuo succedit filius Childericus, vir ille quidem cetera benignus & regiis dotibus bene ornatus, sed ab hoc vno infamis, quòd illustrium feminarum pudicitiam licentiosiùs tentaret, quo dedecore Francorum nobilitas irritata, magnisque odiis exardescens in regis caput coniurat; cuius rei ab amicissimo homine Widomaro Childericus certior factus, clàm ad Thuringorum regem confugit, relicta dimidia parte aurei nummi, quem ad hoc confregerat, apud fidum hunc suum amicum; vt, siquando Franci proceres commiseratione regij exilij moti pacatiores viderentur, eius indicio accet seretur. Eiecto Childerico, Franci legis Salicæ, maiorumque dignitatis, nescio quo fato, prorsus obliti, Ægidium Romanæ militiæ apud Suessionas præfectum regem salutant: qui consilio instinctuque Widomari, qui se magna astutia in eius familiaritatem intimam insinuarat, non tributis modò Francos enetuat; sed primores etiam aliquot occultis calumniis circumuentos capite plectit; quibus rebus effectum, vt externi regis Francos tædere cœperit, & præ hac crudelitate leuia quæ à Childerico perpessi fuissent, æstimata. Huius igitur animorum conuersionis, missa aurei nūmi parte, clàm monitus Childericus redit, & pulso Ægidio in Suessiones, procerum amicorumque ope regno potitur: Ad quem non multo pòst Basina è Thuringia venit, regis, vt fertur, vxor; non ob aliam, vt præse ferebat, caussam, quàm quòd Childericum marito suo præstantiorem virum esse sciret, hospitij experimētis videlicet edocta. Mirum ni Alcibiadem, quem Agis Lacedæmoniorum rex Athenis profugū domo sua benignè excepit, fuerit imitatus: cui & virtute militari, & formæ præstantia, & flagitiorum similitudine non malè potuerit comparari. Aiunt Basinam non antè concubitum admisisse quàm faustū aliquod somnium Childericus vidisset, è quo polliceri sibi posset, eum se fœtum cōcepturam qui strennuus vir euaderet, & coniugiū claris rerum gestarum triumphis illustraret. Viso igitur in somnis leone Childericus, omine prorsus Herculano Clodoueum gignit: qui quantus euaserit, quamque latè per totam Galliam regnum extēderit, omnium historiæ scriptorum testimoniis clarum. Hic enim patre defuncto quinto regni sui anno Syagrium Ægidij filium vicit, qui ad Alaricum regem Tolosam confugit; à quo minis perterrito redditus, securi in carcere ceruicem subiecit. Decimo quinto regni sui anno Alemaniam votis Christo piè conceptis ingenti prœlio subiugauit;

Attila in Campania Galliæ ab Aëtio victus.

Numerus occisorum in prælio Catalaunico.

Franci Senonas, Parisios & Aurelianos regno suo adiciunt.

Childerici Francorum regis indoles, & cur regno pulsus.

Widomarus fidus Childerici amicus.

Ægidius Rom. à Francis rex salutatus.

Childericus in regnum restituitur.

Basina Thuringorum regina cur Childericū secuta.

Clodoueus nascitur.

Syagrius Ægidij filius à Clodoueo victus & necatus.

subiugauit; & quò in fide contineret, leges dedit, & præsidiis validis in meditullio eius collocatis, totius regionis imperium sibi reddidit securum, magna nobilitatis Alamanicæ parte ad Ostrogothos seruitutis perpetuæ metu dilapsa. Hoc ergo primũ fuit Francici in Alemania ducatus, vt vocant, exordium, ex agris deuictorum hostium præsidiariis militibus sorte distributis, constitutũ. Quod enim Paulus Æmilius de Sycambris Francorum sociis impetitis ab Alemano belli caussam duxit, id non modò nullis idoneis testibus nixum est, sed iis etiam quæ continuata antiquitatum Francicarum serie ex fide dignis auctoribus docui, prorsus aduersatur. Quos hîc Sycambros comminiscemur? quando illò terrarum traductos in quibus Alemaniæ finitimi essent, cùm perspicuum fecerim de primæ classis scriptoribus, multis antè seculis è vetustis suis sedibus ad Galliæ eos fines commigrasse, quibus secundæ Germaniæ nomen de colonorum origine Romani tribuerunt? Rhenanus Mœnum ea tempestate Alemanorum & Francorum in Germania limitem statuit; quod minimè consentaneum iis est quæ de Duisbergo limitanea Francorum atce ad fines Thoringorum Episcopus Turonensis prodidit; nec iis item qui Thoringiam inter Francos collocant & Alemanos. Inter Francos igitur & Mœnum Thoringi tum temporis fuerunt; ad quos Childericus rex, vt finitimos iam olim & amicos, confugisse narratur; contra quos postea grauissima bella à Francorum regibus gesta sunt, tantum abest vt Clodouæi ætate Franci ad Mœnum vsque habitarint. Procopius apertissima errorem hunc testificatione conuincit, dum post Francos Thoringos, post hos iterum Burgundiones austrum versus, inde superiùs Sueuos & Alemanos collocauit. Quamobrem à Clodouæo demum Franconiam conditam dico, & à posteris ipsius auctam; idq. tanto faciliùs, quòd Burgundiones inde digressi melioribus inhiantes, vacuam regionem Alemanis Sueuisque reliquissent; quam necdum satis aut cultam aut munitam Francus, subiugatis Alemanis, distribuendam suis putauit, quo perpetuum illic præsidium citra impensas hinc contra Alemanos, hinc contra Thoringos haberet. In ipso propè vmbilico huius regionis recèns occupatæ sors agros quosdam iis Francis adiudicauit qui ex Gelterlandia militiam erant secuti, in quibus opidũ Gelterſ-heim de nomine gentis conditum certo nobis est argumento, non tam nouum esse Gelttorum nomen quàm quidam opinati videntur. Verùm cùm in hac Alemaniæ parte plures essent coloni ex seruatis hostibus glebæ addicti quàm Franci milites, non mirum est sermonem Alemanico euasisse propiorem, & eodem ferè tempore dum ad Latinas terminationes vocabula tum sua tum à Barbaris accepta accommodare nituntur, tantam exortam obscuritatem, & tantam mox librariorum non intelligentium vitio corruptelam consecutam, vt plurima in lege Saliqua nec ab Alemanis nec à vetustæ Francorum linguæ peritis intelligantur. Nec tamen diffitendum, multas voces in desuetudinem ab eo tempore abiuisse, & quasdam etiam Saxonicas acceptas veteribus attulisse obliuionem. Videmus enim apud Francos Romanisantes non paucas esse nec nobis nec Romanis intellectas; quas tamen verisimile est à Francis vetustis esse deriuatas. Forts violentiam esse quiuis apud nos intelligit, at *Perfortia* vocabulum est ira deformatum, vt nec Latinum sit nec Germanicum. Nos diceremus Dorforts non *Perfortia*, in quo prior pars compositionis & terminationis forma Latina est. Morgengiba ad Latinam terminationem deductum ex Morgen-geben legitur apud Gregorium Turonensem pro dono matutino, quod à dote diuersum facit; pro qua tamen Lazius interpretatur, in hoc vt in multis aliis Francicis vocabulis aberrans. Nos quamuis rectiùs ea reddere possimus, nolumus tamen immorari, eo quòd à vernacula antiquæ linguæ puritate plurimùm declinarint, ea quam modò indicaui ratione. Beatus Rhenanus versus adducit è prologo in codicem Euangeliorum in Theodiscam linguam translatum, & affectuatum Frisingæ siue Fruxini in Vindelicis: Verùm hi pòst facti sunt quàm Franci linguam suam Alemanica Sueuicaque corrupissent, multaque ad Latini sermonis titum accommodassent: quod liquet mox ex titulo; in quo pro Thoutſe dicitur *Theodisca*, & in vno versu pro *Frenſche Frenkiſga*, & pro *Im Imo*, & ita ad alia etiam vocabula vocalibus in fine adiectis. Sed qui volet, hac de re Rhenanum aut Lazium consulat; apud quos vt versuũ fragmenta extant, ita nihil est sani de lingua Francica necdum in Alemanicam degenerante annotatũ. Quamobrem operæ nullum pretium video, si hîc me præstitero curiosum: id potiùs faciendũ mihi censeo, vt quædam prisca Francorũ regum

Franconia ad Mœnum exordium.

Franconia à Clodouæo cõdita.

Gelterſheim Franconiæ opidum.

Lingua Francica corruptela & perturbationis caussa.

Forts.

Morgengiba quid & vnde dicatur.

Theodisca lingua.

regum nomina examinẽ,&,quoad eius corruptela tum ęuo longissimo,tũ transcribentiũ incuria in sermonẽ inuecta permittet,ad origines suas reducã. De Gaiso & Ascarico paullo antè cõiecturas meas indicaui; Mallobaudes,quem Marcellinus regẽ celebrauit, *Mallobaudis etymon.* nomẽ habet à Mallo,de quo modò dictũ,ita vt nõ alius ea voce denotetur, quàm is qui cõseruator est & salus ipsius cõuiuij, in quo fieri solẽt de rebus grauissimis cõsultationes. Merobaudes autem dicitur qui mare conseruat. Mer enim mare est, vnde Mer-behaud/ *Merobaudis nomẽclatura ratio.* sicut Mal-behaud: Frigeridus à Frigerid/ id est,à libero equitatu nomen duxit. Genebaldus siue Genobaudes Theutonicè vocabitur Gent-behaud siue Gent-behald/ quo notatur *Mer.* elegantiæ cõnseruator. Gent enim elegans dicitur, à Ge-ent/ quo id significatur quod ad *Frigeridus.* finem suum est deductum. Ad deriuationis ergo rationem Gent illud dicetur quod om- *Genebaldi nominis* nibus numeris est absolutum. Dagobertus Dagen-wert, id est, dignus qui ad multorũ *ratio.* *Gent.* dierum spatia vitæ tempus extendat, vel is qui dignus est qui cum ipso die comparetur: *Dagoberti* quòd si Degenbertus dicatur à Degen-wert, is erit qui dignus est omnibus vt modis su- *etymon.* mat incrementa, quod Degen nobis vocatur. Hinc gladium Degen vocamus, quòd eius *Degen.* ope res suas Franci augere consueuerint. A Deg etiam, quod & corporis & animi pro- *Deg.* motionem ad meliora significat, fit Degelit, id significans quod Latinus præstans & ma- *Degelit.* gnificum, & ad maiora semper contendens, vocaret. Deg item vt aduerbium vsurpatur cum articulo, Te degt/ id est, insigniter & multum ; à quo si Degebertus dicatur, is erit qui plurimi est æstimandus & summo loco habendus; quia sic Wert etiam capi cõsueuit. Corochus,è quo Crocum fecerunt,à Cor-hoch/id est,ab electionis sublimitate nominati *Corochi siue* videtur; nisi vox aliquam cladem,quam ignorem,est perpessa. Is ergo non malè ita no- *Croci notatio* minabitur qui electione in altum conscendit, & electionis caussas semper auget. Pha- *Pharamundi* ramundus à Waren-mund factum, quo verum os designatur. At si sit Faramundus pro *etymon.* Fer-mund, erit qui Latinis pulcri oris decorique diceretur. Sin à Var/ quo metus nota- *Var.* tur, deriuaretur, Var-mundus terribile os habuisse notaretur. Videte quantam significationis diuersitatem vnius litteræ immutatio inducat. Quid, quòd Var taurum etiam notet ? à quo significatu si duceretur,nomen toruum os indicaret. Iam & in vsu est Var pro Vater, quo pater vocatur,à quo paterni oris homo Var-mundus diceretur. V autem in F aut Ph trãsire vulgatius est quàm vt sit monendũ. Ego in Wat-mundo acquiesco, vt alibi à me traditum reminiscor, & id quidem tanto libentiùs, quòd nihil magis virũ deceat,quàm nusquam vllo tempore os à veritate declinare; quæ licet omnibus sit diligenter conseruanda,in nemine tamen turpius, fœdius, & exsecrabilius est mendacium quàm in eo qui ceteros ductu suo dirigere debet. Hinc fit vt inter generosos nulla iniu- *Veritatem* ria maior censeatur, quàm si quis quempiam mentiri dicat; quia non multum referat *conseruare Principem* patriam ne quis prodat, an prodat veritatem. Qui enim hanc violat, totius humanæ so- *necessum est.* cietatis violat asylum; quo profanato, nec Deo suus cultus, nec suum cuique hominum ius constare potest. Nobis in prouerbio est, non posse mendacem monstrari vt non vnà fur quoque monstretur. Quid enim vereri potest, quid turpe iudicare desertor veritatis, in qua sola fides omnis vnicum totius humanæ coniunctionis vinculum , tamquam in basi sua consistit? Custodienda igitur omnibus modis veritas, cùm ab aliis, tum maximè ab eo cuius partes sunt Remp. sartam tectam seruare. Scio à Romanis Fran- *Francis perfidia quàm verè & qua ratione tribuatur.* corum perfidiam accusari, & à Saluiano etiam episcopo Massiliensi traduci : verùm id non tam gentis moribus & ingenio tribuendum censeo, quàm contagioni qua infecti sunt à Latinis: partim cùm in eorum aula versarentur frequentes, partim cùm in limitibus de vicinia discerent quàm nihil eorum Romani seruandum putarent quod barbaris polliciti fuissent. Quàm verò calumniarum & periuriorum pestis in aula Imperatorum latè grassaretur, quamuis non aliis infinitis exemplis clarum esset, attamen ex iis liqueret quæ Ammianus de insidiis Siluano apud Constantium structis scribit. Quamobrem Romani seipsos potius quàm Francos perfidiæ accusent, quando plurimis argumentis docere possem, nihil Romanis sollemnius fuisse quàm exteras nationes quauis ratione fallere; idque adeò ab ipso Iulio Cæsare tam palàm factum fuisse, vt ius gẽtium à se violatum contra Germanos non veritus sit suis ipsius scriptis celebrare. Sed missa hæc fiant. Non multo certè minus Warmundi nomen momenti habet, & ad cuiusuis & ad regis instructionem, quàm vel Corochi Allemanorum regis, vel Degeberti. Non infitias eo, Corochi nomen generatim admonere, vt in omnibus iis annitamur altio-

res euadere, ob quæ homines maximè idonei censentur, vt prudentum hominum suffragiis ad magistratum gerendum eligantur; & Degebertum omnium virtutum augendarum nomine suo moneri, quo indies dignior euadat vt plurimi fiat; verùm horũ omnium veritas primum est fundamentum, quo subuersò cetera, quamuis magnifica, collabuntur. Quamobrem pro certissimo tenemus, Phatamundum siue Faramundum ab ore veraci nomenclaturam habere, quandoquidem sciamus & duplex nostrum digamma in F facilè transire, & optimi ominis nomina Francis maximè placuisse. Quo tamen vel morosissimis ingeniis satisfiat, addam & alterum nomen à voce **War** deriuatum, quod Turonensis episcopus ad eandem formam Latinum fecit, Faraulfum ex **Warehulf** concinnans. Ceterùm quia **War** non solùm veritatem significat, sed omnem etiam custodiam, fit vt War-hulfum vel veritatis vel custodiæ auxiliatorem liceat interpretari. Prisci illi Romani Cimmeriorum posteri duplex w in simplex mutarunt, dum ab eo Verum in vsu loquendi seruarent, vocali prima longa in secundam longam mutata, vt nostri faciunt Zelandi. Neque ab illis vocem ad nos venisse & nominis ratio & peculiaris sermoni nostro vocum reciproca conuersio demonstrat. Dum primi paréntes mendaciorum patris ductu contra veritatem irent, in pœnitentiam mox inciderunt; quæ versis litteris, vt fit **Raw**, denotatur; in quam vt mox à veritate deserta sunt collapsi, ita per eam consecuti sunt, vt per pœnitentiam rursus ad veritatem retrogrado ordine diuina cõmiseratione via aperiretur. Sed hæc ad diuina nomina spectant, in quibus eorũ mysteria, si veritas nos custodiat, exponentur. Insigne profectò Faraùlfi nomen, & faustam votorum offerens nuncupationem; quam non homini modò, sed ipsi etiam numini conuenientissimè applicaris, quod opem veritati & custodiæ cùm corporis tum animi vt ferat, feruentissimis precibus orandum. Sicut igitur Faraùlfus ex **War-hulf**, ita ex **War-mond** Faramondus.

Faraùlphi nomẽclaturæ ratio. *War. Raw.*

Clodius. CLODIVS, nisi Romanum nomen sit pro Claudius, nullam habet significationem: nec mirum esset à Romanis Francum hunc nomen sortitũ fuisse, non magis sanè quàm Syluanum qui purpuram imperatoriam sumpsit. Mihi alia suspicio iam olim mentem occupauit, litteram primam nimirum hîc perperam adiectam fuisse, non secùs atque in Clotario, Clodoueo, Chilperico, Clodomiro, & similibus, si quæ reperiantur. Quid me ita vt sentiam commouerit, ostendam. Franci vt in loquendo, ita & in scribẽdo breuitatis perinde atque ceteri Cimmerij perquàm studiosi perpetuò fuerunt. Pro eo igitur quod esset integrum **Conninck Lautarius** siue Lotarius, id est, Rex Lautarius, scripserunt **C. Lotarius**; è qua succisa notatione effectum, vt Germanicæ & linguæ & consuetudinis imperiti proprium regis nomen non Lotarium, sed Clotarium pronunciarint; cùm si Latinæ formæ **Conninck Lautar** applicare voluissent, Rex Lautarius fuisset dicendum. Hoc autem post tot sæcula recens à me inuentum, de veritatis fonte, non de commentorum coniecturarúmue officina deriuari æquo iudici non difficile fuerit probare. In primis **Lautar** perspicuam Germanis habet notationem, vt exempli gratia dum dicimus, **Lautar gaut**, purum putumque aurum intelligimus; **Clautar** verò quid sit, nemo explicabit. Iam **Lautar** in propriis virorum nominibus apud Francos fuisse vel ex solo Agathio liquebit; qui tamen non minùs quàm ceteri, dum regem Lautarium Clotarium vocat, aberrauit. Hic enim de ducibus à Theodoberto ad Italiam diripiendam destinatis agens, Leutharis non semel facit mentionem; quem ob Italiam miserè dispoliatam vexatamq. scribit in dementiam diuina vltione cecidisse. Nec obstat mihi, quòd Leuthares nõ Lauthares apud eum legatur, cùm & apud nos ab aliis **Leuthar**/ ab aliis **Lautar**/ ab aliis **Loutar** efferri audiamus. Sunt etiam qui **Lauter**/ sunt qui **Luter** sonent, pro dialectorum varietate mutata & scriptura & pronunciatione. Est in Franconia Lautet riuus in Salam fluens. Rhenanus quem Clotarium alij, Luitharium appellat. Sigebertus Gemblacensis eundem Lotharium vocat. Sed quid multis? Nónne luce clarius est, Lotharingiam non Clotaringiam dici? quæ regio à Lothario nomen adepta omnes eos erroris manifestissimi condemnat, qui Clotarium vel scribunt vel nominant. Nec fuit hæc nomenclatura apud Francos tantùm, sed pluribus antè sæculis apud Gallos etiam sollemnis, si T. Liuio & Cæsari fides adhibenda: quorum hic Luterium Cadurcum obstinatissimum Romani nominis hostem celebrat; ille Lutarium vnius vocalis mutatione ducem facit eorum Gallorum qui primi Asiam intrarũt,

Clotarius idẽ quod Conninck Lotarius. *Lautar.*

& tota

tota Asia & Syria reddita vectigali, Galatiam de nomine suo condiderunt. Num quis igitur adhuc dubitabit, Lautarium, non Clautarium dicendum regem Francorum, & litteram C ad nomen nihil omnino pertinere? Eadem labes aspersa est Hilderici nomenclaturæ, quem Heldericum vel Hildericum dicendum esse & ratio vocis & Iornandes testabitur, apud quem quintus Vandalorum rex Hilderich, non Childerich scribitur, & pater Gebenchi regis Gotorum Helderich nominatur. Nec alia de caussa in Hilperici nomine peccatum, quem Hilpericum, non Chilpericum idem auctor vocauit, regem eum dicens Burgundionum. Sigebertus in nomine quinti Vandalorum regis prorsus cum Iornande consentit; nec in hoc rege dissentit Procopius, nisi quòd aspirationem in vocis principio neglexerit. Quamobrem & Hildebertus, non Childebertus, dicendus; tametsi in hoc, vt Clotario, Procopius aberrarit. Iornandes eum quem Clodoueum plerique vocant, Lodoin dixit; nisi fortasse Lodouic, quod omnino existimo, sit legendum. Cassiodorus eadem ætate Theodorico Gothorum regi ab epistolis Ludouichum vocauit, litteras ad eum heri sui nomine scribens, quibus Alemanis post Tolbiacense prœlium ad se profugis veniam commiserationemque Theodoricus impetrare conatur. Paullus Æmilius animaduertens Clodouæum ab aliis, ab aliis Ludouichum vocari, gemini nominis hanc rationem dedit, de suóne an alterius commento, non quæro: Clodouæum antè vocatum quàm sacro religionis Christianæ fonte ablueretur, pòst Ludouichi nomen accepisse: quod nec vocis origo permittit, nec veteribus conuenire videmus; qui Clodouæum iuxtà post baptismum atque ante nominarunt; minimè id facturi, si beatus Remigius nomenclaturam immutasset, nisi oscitanter & supinè id in tanto rege negligerent quod præcipuè oportuisset annotatum; à qua suspicione tam longè abesse debent, quàm non diligentes modò, sed propè dixerim superstitiosi fuerunt in iis conquirendis quæ vel minima tenus parte facere viderentur ad religionis nostræ venerationem. Proferat Æmilius aliquem diuorum numero adscriptum, cuius nomen ante hunc Ludouicum tam clarum fuerit inter Christianos, vt illud maximo regi imponendum videretur, abiecto eo quo antè fuisset vocatus; vel si id non possit, hoc saltem dicat, cur potius Ludouiti quàm Clodouæi nomen Remigio arriserit. Profectò nugas vendidit & verba dedit, dum hoc suum commentum lectori obiecit, magis laudandus si hanc difficultatem perinde atque ceteri dissimulauisset, aut cum Horatio dixisset, non esse fas scire omnia, quod mihi frequentiùs quàm velim & cogitandum & fatendum; cùm infinito plura omnibus in rebus ignoremus quàm vlla ingenij vis vel assecura sit vel assequi possit. Coniecturas non repudio, sed eas quæ se veri aliqua similitudine tuentur, nec auctorum vel testimoniis vel consuetudini repugnant. Cæsar Litauicum videtur nominasse quem integrè Luiteuicum diceremus; qua in voce pro diphthongo ui, solam posteriorem posuit vocalem, quòd integra complexione soni Latini carerent.

Hildericus, non Childericus dicendũ.

Hilpericus nõ Chilpericus Burgundionũ rex.

Hildebertus quintus Vandalorum rex.

Clodouæus ab aliis Lodoin, Lodouic, & Ludouichus appellatus.

Litauicus.

VT ergo priùs hoc nomen quàm cetera explicemus, Luit-wic prima erit vocis origo, qua notatur populi refugium. Wic vocali producta, propria & prima notatione locus vocandus ad quem vt tuti simus refugere solemus. Hinc Wic in mari recessus dicitur in quo naues se à tempestatibus tuentur: qua de re in Danorum vico, quem Dans-wic vocamus, latius egi. Hinc & pars ciuitatis ad quam cuique in periculis est confugiendum, quæ vox Latinis vici nomen dedit. Nam & pagi, qui potiore ratione vici dicuntur, hac de caussa constituti sunt, vt coniuncti multarum domorum inter se propinquarũ habitatores omnẽ vim faciliùs, quàm si pauci aut soli essent, propulsarent. Et hoc quidem de Wic/ nunc de altera parte. Luit siue Luide & Luiden, quæ voces sine discrimine notationis in vsum veniunt, nihil aliud quàm populus est. Luit-wic igitur, siue Luide wic is dicetur qui populo securitatem præstat; cuius nominis vim Cicero his verbis expressit, lib. de officiis altero: Regum, populorũ, nationum portus erat & refugium Senatus. Bone Mercuri, quàm rectà via diuinũ Ciceronis ingenium ad eandẽ sententiã duxisti, quã maiores nostri nomine Luidouici succinctissimè more suo indicarũt. Quem enim Luide-wic nuncuparũt, eum optabant talẽ euadere, vt populo portus esset atq. singulare præsidiũ securitatis. Aptissimũ mehercule nomen quod regibus detur, quorum illud primum studium esse debet, vt populos æquitate & armis defendant, illudque perpetuò demonstrent, nihil sibi prius esse quàm vt populorum refugium & bonorum patroci-

Ludouici nomenclatura.

Wic.

Luit.

patrocinium meritò dici possint, qua laude vt proximè Deo opt. max. accedunt, ita haud scio an maior queat excogitari. Beatus Rhenanus Wich strennuum notare scribit, qua nescio lingua, certè non nostrati; & inde Luidewichum esse præstantissimum populi, siue populi valentem: sed cùm antiquæ Francorum linguæ sit ignarus, frustra origines somniat. Nec multo meliùs Auentinus Luideuicum populi viam facit, à Wit/ quo viam vult notari, cùm tamen pro via Allemani Waeg, Germani Weg dicāt. Conferant qui volent hæc figmenta cum mea interpretatione, & deprehendent, ni fallor, quantum & à Germanico sermone, & à veritate discedant. Vera itaque huius nominis scriptura est Luide-wit citra aspirationem, siue Luit-wit/ è quo Litauicus Cæsari, aliis Ludouicus, Abbati Vrspergensi rectissimè Ludeuicus euasit. Quisquis ergo hoc nomine appellatur, ad hoc contendat, vt populus ab aduersis refugium sibi ad ipsum intelligat patere. O faustam nomenclaturam, & verè regiam, & dignam qua primus Francorum rex Christianus vocaretur! Quî ergo factum vt Clodoueus vocaretur? non ab alia re quàm ab imperitia eorum qui ex Clodouico vnicum vocabulum fecerunt, cùm C præfixum Conint/ id est, regem notet, quem titulum nomini proprio præponere solemus. Eodem prorsus modo ex Lautar, Clautar; & mutata diphthongo in ô longum, Clotar exstitit; cùm hæc notatio C Lautar regem Lautarium designet: in qua si litteræ integram vocem denotanti punctulum postpositum fuisset, fortassis in eum errorem incidissent pauciores. Laurar ergo citra aspirationem, quam perperam Agathius adiecit, scribendum, eum significat qui tam purus homo est quàm aurum obryzum puram habet ab omni mistione naturam. Quem igitur purum hominem maiores nostri vocarunt? Eum nempe qui Germanicum hominis nomen maximè inter mortales meretur.

Weg.

C præfixum propriis regū Francorum nominibus idem valet quod Conint/ id est, Rex.

Lotarij etymon.

Mensch nobis idem est quod Latinis homo, cuius nominis ratio ex duabus vocibus pendet; altera Men/ altera Sich: quiarum illa idem signat quod Romanis duco, vel ago, vnde Minare à vetustis Cimmeriis apud Latinos relictum: hæc vim reciprocandi habet quam per sese quarto casu redderet Latinus. Mensich ergo, & concisè Mensch/ animal est seipsum agens atque ducens; qua notatione, vt breuissima, ita latissimè patente in sapientiæ studio & omni de officio quæstione mox exclusam videmus ignauam fati rationem, vt sic cum Cicerone ἀργὸν λόγον philosophorum vocemus, quam è vetere secta, iam olim à præstantissimis ingeniis condemnata, quidam Christiani reuocare magna impudentia moliuntur. Cernas hîc quantum in minima vocula sit momenti ad hominis vitam veris rationibus instruendam; qua simulac vocari nos audimus, mox in animum subit, omnia quæ ad bene beatéque viuendum spectant, in hominis esse potestate; quam integram seruassemus, nisi primi parentis culpa eam perdidissemus libertatem, qua ad summum felicitatis apicem accessus patebat. Sed hæc altiora sunt & plus negotij complexa quàm vt hic sint persequenda. Satis esto hoc nos de Germanica hominis nomenclatura didicisse, eum verum purumque hominem esse, qui seipse totum ducit. Hanc vim cùm labefactatam in homine philosophi animaduertissent, videréntque ad hanc integritatem plurimum desiderari, quam tamen intelligerent ad animi puritatem esse necessariam, in varias opiniones sunt distracti, dum caussam inuestigant tantæ perfectionis amissæ. Socrates alas nos perdidisse fingit immodico terrenorum mortalisque corporis amore, qui corpori nos velut carceri incluserit; at vnde hic primam duxerit originem, perspicere nequiuit. Eò tamen cognitionis videtur peruenisse, vt ad maiorem mortalium animus sponte sua adspirare non possit. Solus CHRISTVS nobis aperuit qua iactura perdiderimus tantum libertatis, vt viribus nostris ad sinceram mentis puritatem & summum bonorum peruenire nequeamus. Solus igitur CHRISTVS post Adæ lapsum purus homo fuit, & solus meritus Germanicam hominis appellationem; ceteris omnibus longissimè ab hac integritate delapsis. Est tamen quodam prodire tenus in hominis potestate, & quamuis compos non sit per se vltimi finis, est tamen dominus actionum suarum, quoad eius humana ratio perducit. Qui ergo se perturbationibus animi non permittit, sed earum impetum viriliter retundens, se ipse quò recta ratio monstrat deducit, is purus homo, quoad spontis suæ est, dicetur, exclusa ea sinceritate quam sola diuina potestas gratis largitur. Quamobrem qui Lautarius à maioribus nostris vocatus est, ei nomen ipsum ominabatur & optabat vt ad hanc adspiraret puritatem quam Teutonica hominis appellatio designat. Regium sanè

Mensch.

Men.

Sich.

Hominis Cimbrica nomenclaturæ ratio.

Liberum hominis arbitrium.

nomen. Nam qui alios bene reget, ei opus est, vt priùs seipse, quàm ceteros regat & recta ratione ducat: quod dum faciet, dignus erit vt Lauter mensch vocetur, perinde atque Lauter gout obryzum autum dici consueuit. A Mensch Latini Mentis nomen acceperunt, quæ pars animi est cuius solius ductu humanæ actiones regendæ. Hæc demum ea est onomantia quam Magi quæsiuerût: cuius vtilitas quanta sit vel ex hoc vno exemplo, tamquam ex vngue leonem, coniectes; ceterasque quàm sinistra, quàm sint præpostera, quàm iniqua, quàm barbarie omni barbariora eorum iudicia qui hanc vocum ad natales suos vocandarum rationem derident, contemnunt, atque conuiciis proscindunt. Nos illorum vesaniam abominati, & Magorũ vestigia secuti, semper annitamur ad veritatem è tenebris eruendam priscarum vocum origines, velut Mercuriales quasdam manus, diligenter quò iter monstrent considerando. Ex Lautario itaque non secus Lotarius euasit atq. ex aula Euclionis, olla: cui C littera, regem Teutonibus indicans, præmissa Clotarium fecit. Miror cur non perinde de Lotario & Clotario atq. Ludouico & Clodoueo Æmilius discriminis caussas quæsiuerit: at video, non licuit ad baptismum iuxtà in illo ac in hoc diuersitatis rationem vocare, quod miror apud eum non effecisse quò minùs figmentum placeret. Fateor equidem in hac nomenclatura explicanda paullò me fuisse quàm stomachi quorundam ferent, prolixiorem; at non prolixior tamen fui quàm rei significatæ & natura, & faustum omen, & antiquitas postularet. Neque enim ea solis Francis, sed vetustissimis etiam & nobilissimis Gallorum placuit in regia sobole nuncupanda, vt modò ex Cæsare & Liuio historicorum omnium clarissimis apertum reddidi; qua in re luculentum est testimonium non eius modò quod hic ago, sed illius etiam, Gallorum veterum & Francorum eandem linguam fuisse: quod obiter hic annotatum, alibi latiùs ostendam. *Onomantia.*

Hilpericus, ex quo Chilpericus eodem errore, hominem designat auxiliorum diuitem. Help/ Hulp & Hulp auxilium notat, vocalis mutationem dialectorum varietate afferente. Nemo mortalium est, sit licet Hippias omnium artium & liberalium & mechanicarum peritus, cui auxiliis non multis opus sit: atqui nullus est tam miser & inops cui plura sint necessaria adiumenta quàm regi: quoniam non sibi soli, sed omnibus subditis plus quàm paterna diligentia debet prouidere, ac procurare quæ ipsorum saluti possint conuenire. Faustum igitur & hoc nomen, perpetuum ipsi qui eo nuncupatur documentum, auxilia vndique, quæ muneri suo vel publico vel priuato conducere quouis modo putabit, comparanda. *Hilperici etymon. Help/ Hilp/ Hulp.*

Hildebertus verò, è quo Childebertũ factum videmus, idem est ac si dicas, dignum strennuis & insignibus viris. Hilt siue Helt eum notat qui rebus egregiè gestis excellit, quem Heroëm licet vocare. Tales autem socios habere, si quem decet, in primis decet regem; quò ipsorum opera & in pace & in bello feliciter ad publicam suorum salutem vti possit. Magnus ille rex tot sibi Sopyros exoptabat, quot ingens malum punicum grana contineret. Qui se Hildebertum vocari audit, hoc sibi putet à nominis auctoribus dici, vt se dignum præstet eorum amicitia & conuictu, qui ceteris mortalibus eximia laude præstant; quod non fiet, nisi & ipse virtutes omnes diligenter colat, & virtute præditos beneficiis & honoribus extollat. *Hildeberti nominis ratio. Hilt/ Helt.*

Clodomiri nomenclatura similiter ex Lodomiro, malè ipsius C litteræ notationem intelligentium culpa conficta, rectè & origini suæ accommodatè Luide-meer scriberetur: quando iuxta eandem vocum corrumpendarum formulam ex Luideuico factus est Lodouicus. Quod si ita est, Onomantopæus eum quem sic nominabat, cupiebat tam felici successu populo præesse, vt eum perpetuò augeret vel multa sobole, vel nouæ gentis accessione, vel magna rerum copia. Meer enim apud nos, plus, significat; &, amplius facio; siue, augeo: cuius diphthongo siue gemino litteræ tempori Allemani addunt adspirationem, quò magis more suo spirent, quàm aptè, ipsi viderint. Luide-meer itaque populi promotor diceruz & gentis ampliator: cuius significationis votum & omen tam latè sese distendit, quàm multis modis populus capit augmentum. Luidemeerum alij Lodomirum, alij Luitomatum, alij Litomarum vocant; quo nomine Sunonis filium produnt, & item Bulgarorum Arnulpho imperante regem. Ex Meer etiam Richomerem apud Marcellinum legimus, quo regni ampliator designatur: qua voce Latini sermonis imperiti Augustum possent interpretari, dum dicunt Mermerder des richs pro Augu- *Clodomiri & rectius Lodomiri nomenclatura. Meer. Luidemeerus aliis Lodomirus, Lotomarus aut Litomarus vocatus. Richomerus.*

Marcomirus. Augusto. Ab eadem vocula Meer fit Marcomirus, Teutonicè dicendus Marc-meer/ pro
Marc. finium ampliatore: eo quòd Mark inter alia limitem signet, vt in Marca Taruisana, Anconitana, aliisque. Nulla profectò nomina Francorum votis prisisque institutis inuenias quam hæc tria conuenientiora: propterea quòd & populi, & regni, & finium ampliatio, & perpetuus auctus ad eum propriè spectat qui se Francum, id est, lare patrios suos extendentem profitetur. Minime itaque audiendus Beatus Rhenanus, qui
Merouei etymon. Meer pro Maier quo præfectus opidorum & vicorum notatur, positum scribit, idque facit in explicando nomine Merouei; quem cùm Merwichum Germanice vult vocari, & alibi Werth strennuum, nescio qua de lingua, interpretetur, præfectum strennuum reddi ret, compositione apud Teutonos non satis recepta. Meer & Mer diuersam habent & pronuntiationem & significationem; licet hoc ab illo deriuetur. Mer enim per
Mer. e lo gum, eo sono quo balant oues dum βληχᾶν à Græcis dicuntur prolatum, mare significat, lacum, & sta num; vt dum dicimus Harlem-mer/ Leiden mer/pro Harlemico & Leydensi stagno siue lacu: & Antuerpiæ Mer vicus est, quo vix vllus in vrbe vel am ,
vel ædificiorum magnificentia splendidior, ex eo nomen sortitus, quòd patrum memoria stagnum esset paleuis palustribus adiacens; à quo canalis ingens reliquus est pluri narum nauium capax, & totus longissima latissimaque testudine sic tectus & silice constratus, vt super eo decursionum equestrium spectacula nonnumquam exhibeantur. Ex hac voce Mer wit dicetur maris refugium, quod nomen illi aptissime dandum qui vel insignem portum custodia sua tutum seruat, vel qui in mari vice portus est: eo quod à piratis nauras vectoresque securos reddat. Quòd si à Meer/ quod augeo est, deriues, contra loquendi consuetudinem compositio fiet; quæ postulat vt quod adiectiuum Grammatici vocant, substantiuo, & quod regitur, ei quod regit, præponatur: quæ constructionis ratio compositionem nostratibus reddit elegantiorem; quamquàm non ignoro in quibusdam fuisse neglectam vitio, quoad eius fieri potest, & in fabricandis & in transferendis vocibus euitando. Hac igitur ratione Merouicus is esset ad quem e maris periculis tutum refugium pateret: quæ interpretatio rectè habebit, si Clodij filius hoc nomine fuerit nuncupatus, & è Merouico Meroueus, non aliter quàm è Ludeuico
Merouei monumenta. Clodoueus exstiterit. Verùm hactenus arcis reliquiæ apud Dordracum spectantur, cui nomen Thuis van Merwe/ id est domus Merouei: qua de re non dissimilis veri coniectura, hic Meroueum vel natum, vel domum exstruxisse. Composita autem dictio est Merwe ex Mer & Houwe/ per concisionem nobis in conglutinandis decuitandisque vo-
Hou. Haw. Hauwe. cibus frequentem. Hou vel Haw & Hauwe idem est nobis quod, teneo, Latinis; a qua vetusta Cimmeriorum voce ipsum habeo habent Romani, duplici digamma, quo carent, in B mutato. Mer-houwe itaque, & absorpta syllaba Mer-wt/ dicetur is qui mare tenet à quo nomine rectissimè ad metamorphosim Latinam dicetur Meroueus qui longe lateque per mare dominatur; quæ appellatio Francis per Oceanum & mediterraneum mare omnia sibi tamquam in suo dominio inuenta vindicantibus non potuit
Merwe alueus per quem Mosa & Wahalis iuncti simul fluunt. non maxime placere. Hinc alueo per quem Walis & Mosa iuncti simul fluunt, Merwe nomen datum, vel quia Meroueus in eum flumen deduxisset quod olim prius in Scaldim quàm in Oceanum euolutum fuisse in Aduaticis indicaui, vel quòd in eo præcipuam nauium stationem post Batauiam totam occupatam Franci haberent, non ad aliud comparatarum quàm vt maris imperio potirentur. Quamobrem Merweus hic sinus, in quem Vahalis vnà cum Mosa postea magnum aquarum pelagus, hominum opera sine vi aliqua inundationis, aggerum obstacula rumpentis, euoluere cœperūt; nomen hoc suum non a Merouco tantùm, sed à seipso etiam habere meretur: eo quòd ipsius classibus mare maxime teneretur in Francorum potestate. Non contemnendum Hercule Merouei monumentum tum in hac fluminis parte tum in domo perdurat; quæ licet inuenri diluuio auorum memoria fere sit funditus erasa, tantum tamen reliquiarum vndis adhuc extans habet, vt verustum nomen hactenus potuerit tueri ex quo efficitur, vt non Merouicum hunc regem, vt Rhenanus voluit, sed Meroueum ex Mer-hauwe siue Mer-houwe (vtriumque enim vsitatum) nominatū fuisse suspicer; tamen non ignorem, Merouicum quoque dici potuisse: qua voce maris refugium notaretur. Sed hac in re vetustum ipsius domus Merwæ sequor monumentum, pro eo ac fieri in antiquitatibus inuestigandis oportet. Videant igitur hic rursus ij qui aliorum opinione

opinione anticipati in Franconia huius regis tempore Francorum res floruisse obstinatè asserunt, quàm non conuenientia dicant apertissimæ vetustatis obseruationi. Supremus Franciæ limes id ætatis Duisbergi ad fines Thuringorum fuit, vt partim ex Episcopo Turonensi de Clodij regia sede loquente, partim de exercitu ad Maguntiacum Alemanis, non Francis, opposito colligas. Sigebertus hunc ipsum Clodium ait terminos suos ita ampliasse, vt Duisbergum Duringorum opidum primus Francorum occuparit: quod si verum est, in promptu est videre quàm immani interuallo à veritatis limite aberrarint qui id ætatis Francos in Franconia collocarunt. Video tamen hoc loco obiici mihi posse, ab iis præsertim qui peruicaci ignorantiæ patrocinio perquam diligenter incumbunt, quò Germanicarum originum examen vel derideatur vel perpetuo exilio damnetur, hoc nomen Mer pro mari Teutonicum à primis natalibus non esse, verùm à Latino fonte deriuatum. Contra horum præpostera iudicia in vnico atque altero axiomate omne colloco defensionis firmamentum; quod nisi mihi postulanti concedant, non magis mea refert quid obganniát, quàm si diei lumen à Sole negent tamquá ex caussa proficisci. Si qua vox duabus pluribúsue linguis est communis, eius origo primogenia ad eam pertinet in qua vera eius ratio inuenitur. Vbi porrò de vera ratione non liquet, ad analogiam fabricæ transeundum; quæ si cuipiam sermoni ita sit peculiaris, præcipua, & sua, vt in altero non reperiatur; tum ei vocis prima caussa vindicanda.

Vocum origines ac primos natales inuestigádi ratio.

Proprium autem linguæ nostræ est, voces plurimas retrò vel pronuntiatas vel lectas id notare quod maximè facit ad notitiam eius quod prorsò litterarum ordine significabatur; quod vel contrarium est vel necessariò consequens prioris. Iam & illud nostratibus frequens, eiusdem nominis plures caussas aptè conuenienterque reddi, quæ omnia in Hermathena latiùs expono. Mer itaque, vt minimum, geminam habet, ne dicam plures, notationis in vernaculo nostro sermone rationem, alteram potiorem & à fine, alteram à rei significatæ natura petitam. Humidorum, vt à posteriori exordiar, proprium est facillimè terminos suscipere alienos, suos minimè tenere fixos. Nunc Ram id significat cuius conuersio Mar notat contrarium, formula linguæ nostræ peculiari. Ram enim à Ram vocali curta pronuntiato descendit, tempus suum producens: Ram rursùs à Rom/ cui contrarium Mor/ de quibus hîc nihil vlteriùs, ne altiùs in Hermathenæ sacrarium penetremus. Ram itaque vocali longa elatum, id significat quod Latinus diceret, rem quampiam intra fines suos contineo, & certis terminis circumscribo, extra quos egredi non possit. Hinc Ram/ vt nomen vsurpatum, instrumentum quoduis notat, quò quippiam ad iustos suos fines extenditur & terminatur. Contrariæ significationis est Mar/ rem nullo certo fine concludens; quod non solùm vt verbum venit in vsum, sed vt aduerbium etiam, & id quidem frequentissimè, in omni sermone id significans quod, Sed, Latinorum. Hinc adagium apud nos, Dat is een mar by; dici solet de iis quæ quia non sunt omnibus numeris explicata, aliquod, vt sic dicam, sed, requirunt. Exempli gratia: Si quis dicat, Hic diues est; tum alter subiiciat, Adiice, sed; qua vocula iuxta phrasim nostram adiecta adeò nihil terminatur, vt etiam illud quod dictum erat absoluto suo fine priuetur. Neque enim intelligi potest integras & veras diuitias habere de quo sic loquimur, sed quid obstet quo minùs absolutè diues dici queat, relinquitur incertum. Diues est, sed furto diues euasit: Diues est, sed ex fœnore: Diues est, sed auarus: Diues, sed prodigus: Diues, sed fisco obnoxius. Quid multis? Nihil certi conclusit qui, sed, vel Mar nostras adiecit, & prius dictum ne ad terminum perueniat remoratur. Hinc Morren eum dicimus qui cuiuspiam dicto vel facto non est contentus, tamquam eo quòd perfectum non est aut non bene determinatum. Vnde Mormoren est murmurare, quod an nostras sit an Latinum, recta ratio & analogia indicabit. Iam Mar famā & rumorem notat: quoniam fama nihil sit incertius, nihil minùs suis finibus inclusum, vt poëta Latinus elegantissimis suis versibus expressit, de Græco illis quidem fonte ductis, sed aptius vsurpatis. Quòd si ipsi Mar præponas voculam Rou/ quo imperfectum notatur, vt fit Rou-mar/ fama ea notabitur quæ neque auctorem certum, neque quicquam absolutæ notitiæ gignit, à qua dictione Rumor Latinorum. Si negent, conuenientius etymon proferant. Nunc ad id quò tendebat oratio. Quid rogo maris naturæ magis conuenit quàm certo suo termino non teneri, cùm & humidum corpus sit & perpetuò huc illuc vel Lunæ motu vel ventorum impetu rapiatur,

Mare vocabulum esse Cimbricum. *Mer.* *Ram.* *Rom.* *Mor.* *Morren.* *Mar.*

nihil suum habens in quo acquiescat? Hinc igitur Mar & Meer pro mari vel maiore vel minore, à quo rursus Marssen siue Meerssen loca mari vel stagnis obnoxia. Et hæc vna sit ratio ob quam Meer suam habeat significationem. Alteram à fine nominis fabricator petiuit. Cùm enim à Mar fiat Meer pro eo quod plus Latini dicunt; quia quod plus est & alteri finem demit, nec certum sibi ponit; placuit Meer cuiuis magno stagno applicare; quò faustum omen & felix rerum successus ipso nomine denotaretur. Cùm enim stagnum Meer vocamus, orare videmur naturæ parentẽ; vt per aquas rem nostram prosperet atque reddat auctiorem, quo semper plus quàm habemus consequamur. Vt mare, si sæuiat, crudelissimum est elementum; ita, si rebus nostris faueat, nihil est quod eas magis augere possit. Pari ratione Ven stagnum & palus vocatur, quò videlicet ipsa nomenclatura aquas rogemus, vt omnis elegantiæ & venustatis fontem nobis aperiant, hinc campos irrigando, hinc pisces alendo, hinc naues varia merce plenas aduehendo, &, vt semel dicam, vndique ea subministrando quæ regiones reddant amœniores. Nulla numina magis coluntur & reuerentiùs habentur quàm ea quæ dum irata sunt maximè sæuiunt, plurimumque possunt damni mortalibus adferre. Quamobrem mare non solùm vt plurimas adferat commoditates, sed ne vim quoque suam exasperatum nobis intentet fausta nomenclatura indigetamus. Ite nunc ô Latini, & rationes meliores adferte ob quas magna aquarum spatia maria vocentur: quas si dederitis, vltrò herbam in hoc campo porrigemus. Quòd enim quidam mare ab amaro deriuãt, ineptum est. Fac ita esse, vt idem sit salsum & amarum; an non ita amarum potiùs à mari, quàm hoc ab illo nomen sumpsisse diceretur? Quid quòd ne amari quidem nomen caussam habet apud Romanos, nisi eam à priscis Cimbris, à quibus linguam suam acceperunt, petere dignentur, apud quos Af-meer idem est ac si quis dicat, Apage, non plus huius. Digamma demptum A facit, ad priuationem notandam vsurpatum Latinis: Vnde Amarum illud erit quod tam tristem gustum offert, vt plus eius habere nihil desideremus. Verùm ne amarescat nostra oratio, dum plus satis de mari disputamus, docemúsque Latinos vocabula nobis, minimè nos ipsis debere; reuertamur eò vnde sumus ab iniquis sermonis nostri æstimatoribus depulsi. Opinor ex his sat superque liquere, vix vllam potuisse nomenclaturam aptiorem maritimo regi dari quàm eam qua maris ipsi imperium nominis auctor & optaret & ominaretur. Abeat igitur Vrspergensis Abbas, & alios quærat quibus probare nitatur Merouęum dictum esse Meer-beþe/ id est, marinum pecus; quia mater eum ex monstro marino concepisset. Insignem scilicet interpretationem, & nomen rege dignum, si in Phocarum regno sceptrum teneret. Hoc est, si Mercurio placet, historiam scribere, de vocibus nimirum perperam intellectis fabulas ne anicularum quidem auribus dignas comminisci; quamquam haud inscius sum, scriptum inueniri, Merlinum etiam Anglorum vatem non ex homine, sed ex nescio quo spectro genitum esse; quod non magis credo quàm Herculem Iouis, Romulum Martis, alios aliorum siue Deorum siue Dæmonum latu procreatos. Verùm quia à Clodomiro ad Merouęum occasione Meer & Mer venimus, & priùs quæsitum est de Clodij nomine, ad id iam reuertamur.

Claudius siue Clodius apud Latinos tam facilem ad originem suam monstrat accessum, vt ad eam vel claudicando promptum sit peruenire. At si vox Germanica sit dicenda, quod equidem magis consonum duco veritati, vix ambigendum, quin idem sit perpessa quod Clodoueus, Clotarius, Clodomirus & ceteræ id genus regum nomenclaturæ; & sanè non longè absum ab ea suspicione, vt ex Ludouico & Clodoueum & Clodium exstitisse credam: quod si concedatur, nihil amplius ad eius interpretationem adferendum. Sidonius Apollinaris in Panegyrico ad Maioranum Clotonem vocauit, non secus atque Græci Clotarium pro Lotario scripserunt:

Pòst tempore paruo
Pugnastis pariter Francis, quà Cloto patentes
Atrebatum terras peruaserat.

Quocirca non absurdum fuerit, si dicatur Cloto pro Connic Lot; ita vt de vulgata loquendi consuetudine Lot pro Lotario vocetur.

Quemadmodum porrò Clodoueus pro Luideuico in libros & ora hominum venit, ita & Clotildis pro Luithildis ferè scriptum videmus; cùm tamen non aliter hic littera

C reginam

Marssen.

Meer.

Ven.

Merlinus.

Clodij nominis origo.

Clodius Cloto appellatus, id est, Connic Lot.

C reginam atque illic regem designet. Nobis frequens feminarum nomen, licet breuitatis caussa modò priorem modò posteriorem eius partem omittamus) aliquando Luit/ aliquando Hilde dicentes, quod rursus in Hil/ non sine vitio, transit. Luit-hild vel Luide-hilde/ è quo Latinis Luichildis, ea vocatur quę in populo sic excellit, vt dici mereatur heroina. Hilt enim heros est, vti modò dictum. Episcopus Turonensis & Ado Viennensis Chrotildem vocant ceu Rot-hilt dicta fuisset, qua voce cohortium heroina vocaretur, verùm credo sermonis Germanici imperitia nomen corruptum; quia Luichildis vsitatum hactenus nobis nomen est feminarum, tum quia Tritenhemius ex Hunibaldo, & Sigebertus Gemblacensis Clotildem, non Crotildem, nominarint. Ex eadem vocula Hilt fit & aliud nomen in mulieribus nobis non infrequens, Maechthildis, quo fabulosa poëtarum Diana meritò vocaretur. Maecht virginem significat: vnde Maeghthildim virginum heroinam dicemus, cuius vocabuli vim qui latiùs sibi ob oculos positam volet, hos Virgilij versus in memoriam reuocet: Hilt. Maechthildis etymon. Maecht.

Regina ad templum forma pulcerrima Dido
Incessit, magna iuuenum stipante caterua;
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensq́; deas supereminet omnes.

Hoc nomine fuit mulier quam Blondus, perperam Matildem vocans, omnium earum quæ vllis vnquam seculis floruerunt, gloriosissimam facit: de cuius donatione maxima pars eius quod D. Petri patrimonium vocatur, Pontificum ditioni accessit. Maechtildis autem nomen eo lubentiùs interpretor, quòd mater mea, nec forma nec ingenio, dum viueret, vulgari eo fuerit à Coremannis parentibus suis nuncupata. Ab eadem vocula Hilt fit Brunoghildis, in quo Brun fuscum, Og oculum signat; ita vt hoc nomine heroina denotetur excellentissima earum quibus oculi sunt subnigri, qui color apud nostrates in oculis plurimum laudatur. Ex Brunoghildis Germanici sermonis imperitia Brunichildem apud Turonensem fecit, qui hoc nomine filiam regis Gotorum ex Hispania à Sigeberto Francorum rege in matrimonium vocatam celebrat, mulierem illam quidem formæ animique dotibus insignem; sed omnium earum quæ vmquam vixerunt crudelissimam, adeò vt decem reges per diuersas artes & machinamenta neci dedisse scribatur. Cherebertus item, vt Paulus Æmilius eum vocat, Lotarij filius, non aliter quàm Clotilidis, nomen habet deprauatum; quem Turonensis Charibertum longiùs aberrans vocauit. Tritenhemius in annalium compendio Heribertum hunc nominat: sed nec sic quidem prorsus emendatè, cùm Herbertus sit vocandus; quæ nomenclatura nostratibus est satis frequens; ei conueniens cui optamus vt dignum se præster totius vel communitatis vel exercitus præfectura, quod Her-wert signat. Vide quot errores hoc vnicum Cappa Regum reginarum'ue nominibus honoris caussa præpositum inuexerit, quos numquam animaduersos hactenus fuisse eo minùs miror, quòd paucissimi inter antiquitatum studiosos reperiantur qui vel Francorum sermonis sint periti, vel veras nominum origines sibi examinandas arbitrentur; quæ tamen diligenter excussæ eximiam maiorum sapientiam luculentis indiciis ostendunt, & plus frequenter paucissimis litteris & duabus syllabis, quàm multis paginis prolixi Græcorum & Latinorum sermones intelligentibus exponunt. Ceterùm licet ea quæ de hac peruersa nominum & scriptura & pronuntiatione primus in lucem erui satis probatum iri æquis iudicibus existimem, quò tamen omnia magis aduersus pertinaces nouæ inuentionis contemptores, quos plurimos esse scio, muniantur, addam & aliud non obscurum erroris argumentum. Ioannes Auentinus, cuius diligentiam singularem maiorem in modum amplector & exosculor, in annalium suorum exordio Germanicas hominum nomenclaturas ad veros suos fontes reducturus, in iis primorum ordinem elementorum sequendo, in littera L Clodouei nomen, quamuis malè interpretetur, antiquo tamen more ita scribit, vt aspiratio præponatur ad hunc modum, H Ludouicus; Clodio item eandem præposuit, vt fiat, H Luidius: quod qua ratione factum sit, non adiecit; sicut nec illud agnouit, cur pro Hilperico, Hildeberto, Lotario, Ludouico; Chilpericus, Childebertus, Clotarius, Clodoueus diceretur. Nos itaque bonam eius fidem in

Pontificibus quomodo D. Petri patrimonii donatrix. Brunichildis nomenclatura. Brun. Og. Brunichildis crudelitas. Herbertus aliàs Cherebertus, aliàs Charibertus, aliàs Heribertus corruptè vocatus.

Heer.

hac scribendi formula, quam ex vetustissimis tabulis desumpsit, laudantes, caussam cur aspiratio nominibus his præfigeretur, explicemus. Heer, monosyllabicôs elatum, dominum nostratibus significat, nomen honoris caussa in magistratibus aliisve reuerentia dignis appellandis præmitti consuetum. H Ludouicus igitur nihil aliud est quàm Heer Ludouicus. & H Ludewis nihil aliud quàm Heer Ludewig. Hanc autem scribendi consuetudinem idem auctor libro Annalium suorum quarto tribus diplomatis, licet ad aliud docendum adductis, confirmat, in quibus H Ludouicus pro Heer Ludouicus scriptum videmus. Hinc modò & illud in lucem venit, cur Turonensis episcopus Ludouici primi nomenclaturæ litteram tertiam C cum adspiratione præfigat, vt fiat Chlodouous; & pro Lautario Chlotarius, cùm eo notatum ab antiquis fuerit Conine heer Ludewic/ & Conine heer Lautar.

H littera Francorum propriu præfixa quid significet.

Quamquam verò satis diu multumque in hac vocum correctione & interpretatione versati sumus, committere tamen non possum, quin Fortunati versus aliquot addam; quibus quod modò dixi cernetur obseruati consueuisse; quos, vt habent in antiquissimo exemplari à Theodoro Pulmanno diligetissimo veterum librorum scrutatore mihi ostenso, adscribam:

Rex bonitate placens, decus altum, & nobile germen,
In quo tot procerum culmina culmen habent:
Auxilium patriæ, spes & tutamen in armis,
Fida tuis virtus, inditus atque vigor:
Chilperiche potens, si interpres barbarus exstet,
Adiutor fortis hoc quoque nomen habes.
Non fuit in vanum sic te vocitare parentes:
Præsagum hoc totum laudis, & omen erat.
Iam tunc indicium præbebant tempora nato,
Dicta priora tamen dona secuta probant.

Item in Epitaphio super sepulcrum Chlodoberti:

Hoc igitur tumulo recubans H Lodobertus habetur,
Qui tria lustra gerens raptus ab orbe fuit.
De proauo veniens H Lodoueo celsa propago,
H Lutharij, nepos, Hilperici, genus.

In his videas Hilperici nomen ab Hilp siue Hulp deriuari, quo auxilium notatur, & tamen C præfigi: præterea Lodobertum dici, & modò H Lodobertum, modò C h Lodobertum scribi. Item H Lodoueum, & H Lutharium, pro Lodouico & Lutario poni: in quibus quis non cernit verum esse id quod à me de his litteris explicatur? Hanc nominum correctionē si in lingua vel Græca vel Latina inuenissem, multorum laudibus cumularer: nunc quia in Germanica hanc posui operam, ab iniquis censoribus ridiculus habebor. Quanti, bone Mercuri, eorum fit diligentia qui in poëtarum fabulis vel vnicum nomen emendant! quod si idem in vera historia, & ea quidem maximarum rerum ab illustrissimis regibus gestarum præstem, num industria mea imparem minoremue laudem meretur? Sed missis & contemptis obgrunnientium iudiciis, quibus, si naturam ipsorum sequeter, oppederem potius quàm responderem, ad id quod agimus reuertamur. Est inter Francorum reges Sigeberti quoque nomen, quod si Latinè reddas, victoria dignum dices. Hinc Sicambrorum nomen, quos Sigcampers diceret Germanus, Latinus victoriam pugnando obtinentes. Vellem Allemanus mihi caussam assignaret ob quam Sig victoriam significet, atq. eam meliorem quàm id vernaculo nostro sermone quiuis, quantumuis lippus, peruidere queat. Seg/ dum vt nomen vsurpatur, quietum & omnibus æquabili morum temperatura submissum notat; dum vt verbum, idem est quod quempiam talem reddo vt quietam tranquillamq. vitam ducat. Hinc Sig victoria, nomen finem indicans; quoniam eo vincimus, non vt homines occidamus, sed quò eos qui tranquillitatem perturbant, ad quietem & compositos mores fracta superbia cogamus. Nec ob id tantùm significationem accepit, sed ea quoque de caussa, vt moneamur victoria nos minimè efferri, verùm ea submisse & cum animi tranquillitate vti debere; ne quod in aliis esse cupimus, id in nobis desideretur. Victi præterea docentur, ne sese nimio dolore aut alia animi perturbatione infra id quod

Sigeberti etymon.
Sicambri vnde nomen habeant.
Sig.
Seg.
Victoria scopus.

Seg/id

Seg/id est, tranquillum dicitur, deiiciant. Videas hîc tribus litteris plus doceri quàm multis sapientiæ professorum versibus, si vox pro eo ac debet ad originem suam vocetur. Vinco autem Larinorum à nostro Win processit, quoniam eius verbi origo apud nos, nō apud illos inuenitur. Sed hoc alterius loci. Campen est pugnare ex prouocatione, à Camp quo campus Romanorum notatur; quam vocem nostram esse natales eius conuincunt; nec ij soli, sed ipsa etiam analogia. Mac enim commodum, facile, planumque signat; à quo Cam planum facere & transitu facile. Hinc Camp-op, id est, planū & facile ad hoc vt super eo stetur & eatur: quod Camp facit vna excisa vocali. Hinc Camp pro pugna in campo commissa, à quo Sigcamper, qui in campo victoriam consequitur. Nostrates Seg non Sig pronunciant, admodum conuenienter etymologiæ, cuius cùm alibi vsum in vetustis nostrarum libris legas, tum in vernacula Brabantiæ historia; quod adiicio, ne quis veteris linguæ nostrę imperitus ignorantiā suam lumini nostro officere posse existimet. Fuit & Theodoberti nomē non rarū inter Francos, quo nuncupatus fuit Theodorici regis orientalis Franciæ filius, vir nescio an vlli magnitudine rerum gestarum secundus: qui Italiam totam & Siciliam partim per se, partim per suos depopulatus est, Vesegottos cum rege ipsorum cecidit, Allemanos protriuit, regem Danorum cum toto exercitu spoliis Germaniæ secundæ onusto occidione in agro Antwerpiano deleuit, expeditionem maximam in Thraciam cōtra Iustinianū parauerat, quam mors immatura præueniēs, & ne totius orbis imperio potiretur metuens, impediuit & abrupit. Agathius ab vro occisum scribit, Turonensis morbo sublatū. Procopius quo genere fati occubuerit, non expressit, qui eum Theudibertum vocat; ceu Germanis Theudbert nominaretur. id est dignus, qui caput sit inter homines siue princeps. Aliis placet Thietbertum dictū fuisse, à Diet; qua voce egregia facinora & magnum rerum augmentum significatur, à Dien, quod est augeri & increscere; ita vt Dietbert dignus incremento dicatur. Ab eadem vocula descendit Theobaldus, qui Germanis Diet-wald diceretur, id est, incrementorū rerumque ad promotionem pertinentium magna vis: quo nomine Theodoberti filius vocabatur, paterni regni successor: ad quem Iustinianus legatos misit, oratum vt contra Gotos vnà secum susciperet bellum. Cornelius Tacitus Thietwald ad incudem Latinam faceret Theodoualdum. Ex eodem fonte deriuatur Diet-rijc, quod nomen in Theodoricum transit, quo incrementorum diues notatur. Nec aliunde Theodomarus rex Gottorum nomen accepit, quo significatur is qui celebrem habet incrementorū famam. Mar famam, vt dixi antea, signat: vnde & Gomar venit, ad hominem bonæ famæ denotandum. Iam & Theodelinda feminarum nomen est, quo rerum prosperarum pulcritudo notatur. Lind enim pulcrum apud veteres significabat, concisum ex le-lind, quod est membrorū absolutio: vnde *Lindo* apud Hispanos Gottisantes in eadem significatione remansit. Tilia itaque gemina ratione linde dicitur, & quia pulcra est, & quia fasciæ & funiculi ex ea fiant, quos linden item vocamus; quia ex lino optimi fiant. Lin pro lino nostras est, à lien/quod est pati, vt in Hermathena latè explicatū. Celebratur & Guntramus rex, quem Turonensis Guntchramnum dixit. Gunt—ram eum notat qui fauorem tam latè extendit, quàm fauoris ratio ferre potest. At si Gunt-chram siue Guntcram dicatur, significabitur taberna fauoris, siue is qui fauorem omnibus ceu promercalem exponit. Taberna enim & capsa rerum venalium Cram à nobis vocatur. Paullus Æmilius Guntrannum malè scripsit, nec bene Turonensis Guutchramnum. Gunt idem est quod fauet. Hinc Fregundis regina nomine suo monetur vt pacem, quæ Fre dicitur, fauore suo vel adducat vel conseruet. Gun/Cram/ Fre voces sunt reciproca pronunciatione id notantes quod prorsum significationi naturæ lege est connexum. de quibus aliàs. Gundobaldus Lautarij secundi filius, vti mater aiebat, Lutario non confitente, nomine suo magnam fauoris vim præfert, quem post varios aduersitatum casus tandem apud Imperatorem Constantinopolitanum est consecutus; & inde in Franciam reuocatus Hildeberti fauore, vt vnà regnaret, proditione suorum occiditur sceleratissimè. A Gun item Cunigundis nomen habet Imperatoris Henrici secundi vxor, quo regis fauor significatur, à Cuniuc, quæ vox Regem notat, varias dotes quibus reges ornatos esse decet, cōplexa, scientiam videlicet, potentiam, fortem animū, magna aggredi audentē, & eam potestatem, vt omnes ex eo pendeant; vti alibi declaraui. A Walt item fit Gat-walt, id est, omnino potens, vel qui totus nihil aliud est quàm magna vis.

Campen. Camp. Mac. Camp. Theodoberti Orientalis Franciæ regis herciea facta. Theodoberti nomenclatura ratio. Dien. Theobaldi etymon. Theoderici nominis ratio. Theodomari notatio. Gomar. Theodelinda nomēclatura. Lind. Guntramnus vnde nomen habeat. Cram. Gunt. Fregūdis nominis notatio. Fre. Gundobaldus Lautarij secundi filius. Walt.

Carioualdus dux Batauorum unde nomen habuerit. Bal. Bal. Bol. Lop. Carioualdam ducem Batauorum Tacitus fecit; qui si Gatwaldus dictus est, C pro G positum est, vt in Caius & Cnæus; quamuis Cat-walt suam etiam nobis habeat significationem, pro magna vi eorum quos caros habemus. Haud ignoro Balt etiam in vsu esse pro audaci & temerario, quod alij Bolt pronuntiant; vnde Baldi nomen: cuius prima ratio à Bal siue Bol/ quu globosæ figuræ res notantur; quia ea maximè idonea sit ad rem quamcumque conseruandum, quod est Behal siue Behol/ à quo Bal & Bol/& hinc Lop mutata media in tenuem celeritatis notandæ gratia, pro curro; quia ad currendum celerrimè nulla figura est magis idunca quàm globosa, vt cælorum vestigio incomparabili sua celeritate satis declarat, quos nos Lopen/ id est, currere dicimus longè significantiùs quàm vt vlla alia gens in lingua sua idem vel par artificium seruare possit. Hinc bald aduerbium, pro citò; & bald nomen, pro eo qui nimis velox est ad res aggrediendas; quales audaces sunt & temerarij: à quo etiam Bollen pro inconsiderate loqui & citra meditationem verba effundere. Et hæc quidem in gratiam Baldi, & illius qui bonum ius non admodum lautis commentariis condiit, & alterius quem Macaronæa elegans poëma celebrauit, hominem hoc nomine ob audaciam dignissimum. Nisi igitur Tacitus nos moueret quò Garbaldum à Walt interpretaremur, Garbaldus dici posset is qui omnino audax est. Auentinus inepte Garbaldum eum dicit, qui omnino vult; Bald à Bel/id est, volo, deriuans. Nos Wil & Wol/ non bil aut bol aut bel dicimus; quod antiquitùs Cimbris eodem modo in vsu fuisse, Volo, Latinorum declarat, duplici littera in simplex elementum mutata. Sigebaldus igitur is dicetur non qui victoriam vult, sed in quo maxima vis est ad victoriam consequendam. Sed ne omnes nomenclaturas persequendo simus prolixiores, paucas adhuc principum virorum addemus. Ebroinus dicitur ab Eber-win/quod est, vincens verrem siluestrem. Beer enim verrem signat, à Bar quod est gigno, quia plurimos fœtus gignat: vnde Latinorum Verres deriuatur. A Beer fit Ebert/qua in voce E longum adiectum solidum, firmum, validum, robustum designat; quamobrem propriè aprum siue verrem siluestrem notabit: vnde Romanorum Aper parua immuratione factum; cui sententiæ meæ qui refragabitur, rationes in Verris & Apri nominibus assignet rectiores. Hinc Eberdunum opidum Aprorum montem non malè verteris. Ber autem aliter prolatum vrsum notat, à quo Beren-hart quem Bernardum dicimus, Latinè is est qui vrsinum cor siue animum habet. Sicut Leeuwen-hart/vnde Leonardus, cui animus est leonum. Ber dicitur à Beren/quod est sæuum sonum & gestum truculentum edere; à quo fortassis vrsus, mutato B in V vocalem, vt primum versus, deinde vrsus euaserit. Leeu leo dicitur, à Leuen, quod est viuere: quia cor vitæ fontem fortissimum animosissimumque habet, qua ex voce Leo & Λέων Latinis & Græcis; quod si negent, etymologia nos meliore conuincant. Grimmoaldus Grimme-walt Germanis is dicitur qui vi sua crudelitatem iracundorum hominum compescit. Pipinus à Pappen verbo, quo præter communem significationem pro doloribus partus vtimur, eo quòd acutum sonum edere soleant parturientes. Pin autem dolor est. Hine Pip-pin parturientis dolor nomen ab euentu natum, vt apud Latinos Agrippa & Cæsar.

Sigebaldus. *Ebroini nomenclatura.* *Beer.* *Bar.* *Ebert.* *Euer.* *Eberdunum.* *Bernardi nomenclaturæ ratio.* *Leonardus.* *Ber.* *Beren.* *Grimoaldi etymon.* *Pipini nomenclatio.*

Carolus à Car & Hel/quorum hoc altum & clarum significat. Carl igitur syncoptôs is dicetur qui velut apex est & claritas eorum quos caros habemus. Tis een Carl vulgò dicimus pro eo quod Latinus diceret, est egregius & excellens vir: quasi claritas inter eos quos caros ob virtutem habere debemus. Car autem, à quo Carum Latini habent, nostras esse in Amazonicis ostensum. Inter Carolos nobile cognomen fortitus est Martellus, ita vocatus quòd esset tamquam malleus ferreus omnia confringens; de qua vel sola voce cognoscas nostra Francos lingua, non Allemanica locutos; cùm Martel apud nos aurigis adhuc in vsu sit frequenti, pro eo malleo cuius non caput modò sed manubrium etiam ferreum est; cui vocabuli compositionem & natales in Atuaticis tradidi. Paulus Æmilius à viribus Martiis Martellum dictum scribit, quod quidem veritatem hac sola parte tuetur qua res ipsa, non nominis origo spectatur: quamquam id nobis constat, & Martis nomen & Martelli ex eodem fonte deriuari; in quo Mart vocabulum nostras repertú id notat quod Latinus diceret, prorsus confringere: vnde Morrarium & Mors Romanis, & nobis Moꝛt pro violenta morte à percussore illata, & moꝛder pro Latrone, & marter pro tormento, & martel pro malleo ferreo, à quo pro quouis malleo Itali

Caroli nomenclatura. *Carl.* *Car.* *Martel.* *Mart.* *Mort.* *Moꝛder.* *Marter.*

Martel-

Martello, & Galló-Franci *Marteau* deduxerunt. Sed vt omnium ferè animi proni sunt, maximè Gallo-Francorum ætatis nostræ, ad voces vernaculas è Græcia repetendas, in quorum numero Budæus & Perionius principes ceterorum suffragia auctoritate sua, quò volunt trahunt, suspicabitur quisquam Marter vocabulum nostras à Martyr Græcorum descendisse: & quia veritatis Euangelicæ testimonium per mortes & tormenta à primis Christianis perhiberi consueuerat, Martyris nomen pro cruciatu & tormentis in vsum venisse; quod equidem ita habere non infitias irem, nisi analogia primarum vocum Rom & Mor, & inde factarum Mar & Ram mutatione rotundi, quod prius est, in quadratum apertè contrarium testaretur; nisi etiam vocum antiquissimarum hinc emanantium significatio & vsus, multo quàm Christi martyres in renato sæculorum orbe fuerint, vetustior, mecum faceret, & contrà sentientes falsitatis & magni erroris manifestaret. Sed quid? aiat quisquam, vnde martyris nomen deduces, quando omnia ad primogenia Cimbrorum vocabula redigere moliris? num & testes ante salutis nostræ auctorem natum tormentis & cruciatibus ob veritatem affligebantur? Non est huius loci omnium vocũ reddere rationes, sed ne subterfugere aut declinare hanc ragulam videamur, Martyri Græcorum veram nominis originem assignemus; Mar pro fama & opinione incerta Cimmeriis vsurpari non ita multo antè dictum. Tuig verò testem vocari, & dum verbum est idem esse quod testari, pueris notum. Mar-tuig igitur testis erit eius opinionis quæ incerta est & cõtrouersa, quo in vocabulo terminatio est à Græcorum consuetudine aliena; qua ad sermonẽ suum accommodata, Martyr vel Martys pro teste dixerunt. Liquet itaque & hoc vocabulum è reconditis nostris thesauris esse suppilatum, tametsi aliam acceperit caudam; & eo non testem modò dici, sed illud etiam, qua in re testimoniis opus sit, indicari. Quæ enim res demonstratione doceri possunt; quæ item sensibus præsentes comprehenduntur, iis frustra testes adhibentur; nisi apud illos apud quos plus auctoritas valet quàm explicata caussa; quæ admonitio, vt leuis prima fronte videatur, non abs re tamen esset, si in omnibus iuris professorum diatribis scriberetur, & perpetuum sibi locum in medicorum consultationum disceptationibus haberet, in quibus plerumque testibus iam olim mortuis, de viui hominis temperamento, morbo, symptomatis, caussis, remediis agitur: quod tolerabilius tamen eo videtur, quòd non exigua medicorũ pars non tam è principiis & fundamentis artem didicerint, quàm ex libellis aliquot & chartulis sibi obiter cõpararint. Plato satis ostendit frustra Hippocratis auctoritatẽ in testimonium apud doctos homines vocari, cùm postea nihilominus quærendum sit an Hippocrates cum ratione consentiat: quo fit, vt si huius ductus nusquam non sit sequendus, nequicquam testes adhibeantur, apud illos, inquam, qui quid in recta ratione sit, queunt peruidere. Eam itaq. vocabulum Martyr ad originem vocatum viam præmonstrat, quam omnis postea philosophorum cœtus est ingressus, iurisperitis semper exceptis, & indocta clinicorum turba, auctorum artis suæ titulis recitandis magis iactabunda quàm sollers in morbis, caussis, remediis ex ratione & cognoscendis & iudicandis. Aristoteles ægrotus non ferens sibi perinde atque rustico quæ facienda essent imperari, caussas eorum quæ iuberentur, non Hippocratis auctoritatem voluit adhiberi, exemplo ab Æliano non otiosè ad rem suam translato. Videas nunc quantum mysterij in vnius vocis natalibus rectè perspectis delitescat: quod tamen non ita accipiendum, quasi omnino nusquam in iis quæ ratione doceri possunt testes sint citandi, quos admittimus nonnumquam breuitatis caussa, ne rationibus explicandis prolixiores quàm tempus ferat, euadamus; nonnumquam vt eos laudemus qui eandem nobiscum demonstrationem sunt secuti; nonnumquam vt præcepta hominum animis auctoritas conclusioni nostræ opituletur. Verùm nominum fabricator genuinum verumque testimonij vsum explicare volens sic nomen fecit, vt dum testis adhiberetur, quantumuis certum sit ex sua natura id cui adhibetur, ad incertam tamen descendat opinionem. Longiùs nos abripuit Martellus siue Martel, è quo Malleus Latinis mangonio à quiuis homine facilè cognoscendo, non verò à molliendo, vt putarunt quidam; cùm malleus non molliat aut ferrum aut quoduis aliud metallum, sed ignis vi emollitum ducat; nisi percutiendo quendam calorem addens, per accidens, vt loquuntur philosophi, id posse diceretur. Sed hæc alterius considerationis.

Mor. Rom. Mar. Ram.

Martyris etymon. Tuig.

Testib. quando non sit opus.

Testibus vbi sit opus.

Rom.
Mo.
Morw.

Quid quòd & ipsum Mollio, Cimbricum habet ortum, Rho per labdacismum mutato? Rom & Mor contraria: A Mor, quod Morw efferimus, Molle nascitur, eiusdem significationis nomen. Verumenimuerò si omnia propria tum virorum tum feminarum huius gentis nomina ad ortus suos & significata reducere velimus, nimia nostra prolixitate odiosi potiùs videbimur quàm vel vtiles vel iucundi. Huic materiæ libellus à me fortasse daretur, nisi iniquissima & peruersissima nostræ nationis hominum iudicia, quibus maximum & pretiosissimum suum ornamentum contemnunt, indignationem mihi mouerent; non illam quidem qua Iuuenalis satyricos versus effudit, sed quæ faciant vt ne nominandam quidem ipsorum linguam arbitrarer, nisi solus veritatis amor pluris mihi fieret quàm detestanda præposterorum hominum vesania. Quàm Græci linguam suam amarint, quàm expolitam, comptam, copiosam reddere contenderint; quàm eam longè lateq. propagarint, quàm ea sint gloriati qui nescit, nescio quid sciat. Hos Latini tametsi fortasse copia vincere non potuerunt, quam Cicero suis etiam arrogat; propagatione tamen linguæ non minus quàm imperio superauerũt. Hebræi sermone suo nihil vetustius, nihil arcana quadam mysteriorum custodia diuinius & ipsi opinari videntur, & ceteris persuadere nituntur. Soli nostrates sermonem suum contemnunt, & quamuis potiùs linguam quàm vernaculam à maioribus acceptam admirantur & loquuntur: quod inde potissimùm video euenisse, quòd nemo vmquam de immenso eius artificio vel semel somniauit. Et quî de eo cogitassent, quod nemo maiorum vel monuit vel prodidit? Non sunt videlicet id admirati quod in omnium ore versari videbant, & idcirco sermonis sui nullas caussas peruestigarunt.

Teutones soli linguã suam contemnunt.

Cùm igitur hactenus in tenebris sint versati, non miror quòd ad hanc nouã lucem, quam primus intuli, caligent. Id miror quòd mihi viam præmonstranti pro Hermæo candidè communicato conuicia gratiarum loco reponant. Sed quid miror? cùm vulgari apud nos prouerbio tritum sit, Lansinan Stansinan: quod licet pari breuitate & allusione vocum apud elegantiores receptarum Latini exprimere nequirent, si tamen castrensi vocabulo vti vellent, satis succinctè interpretarentur, Conterraneus conterraneo dedecus, id est, dedecoris & vituperij auctor. Sit sanè, sit alter alterius ciuis aut cognati vituperator; condonetur hæc infamis nota. Atqui illud quî veniam merebitur, si quis se & sua vituperet, nec se solùm, sed parentes, patriam, maiores, omnes qui ab omni æuo eadẽ hac lingua vsi fuerunt? Sed valeant qui quosuis potius quàm se valere volunt; quorum virio factum, vt dum domestica vilipendimus, externa adsciscimus, exterorum hominum iugũ feramus: quod breuiter dictum, quàm latè pateat is intelligit qui diligenter caussas euersionum publicarum in lætissima felicissimaq. maximè tempora incidentium expendit.

Reuertamur itaq. vnde nominum propriorum interpretatione sumus abrepti, cuius occasionem Lazius iniecit, dum corruptam Francorum linguam è varia gentium permistione coaceruatam, eam putat qua Franci primùm vsi sunt. Fateor equidem linguam eam cuius exempla adduxit, sic Francicam dici, vti tota Bauaria, Sueuia, Allemania, Thuringia, Francia dicebatur; nec ille solùm tractus qui à Rheno in Orientem vergens ab ipsis Alpibus ad Oceanum vsque pertinebat; sed quidquid etiam terrarum & prima & secunda Germania de Romanorum distributione complectebatur, & plus etiam Francia orientalis dici consueuit: quæ quia Austrijr à Francis vocabatur, in Austriæ nomen apud quosdam, apud alios in Austrasiam transiuit; sicut quod reliquum erat Francorum regni ad occasum longè lateque porrectum, Westrijt dicebatur; id est, Occidentale regnum: è qua voce corruptissimè Neustria ab imperitis vocari cœpit. In his Austriæ nomen veram mihi antiquorum scripturam & inde significationis caussam suggessit. Mens enim hominis, quod vno momento à Deo est creatũ, suo more per prius & posterius distribuit; qua via & ratione eò venitur, vt oriens antiquissimus nobis dicatur; quia si incipiendum Deo ab vna magis parte quàm ab altera fuisset, Orientem ante quàm reliqua cæli spatia fecisset; nec aliud probabilius, quàm eo loco quo homo factus est, Solem ad horizontem in exordio totius machinæ fuisse.

Francia orientalis, Austria & Austrasia ab Austrijt dicta, quàm latè patuerit.

Francia occidentalis corruptè Neustria dicta.

Iam quanto quæque res melior, tanto vetustior censetur, eo quòd principia rerum omnibus numeris cùm creata primùm essent, fuerunt absoluta: vnde apud Latinos

quoque nihil nobis antiquius esse dicimus, cùm nihil scimus quod præferendum putemus. Rectissimè itaque linguæ nostræ architectus orientem Aust ab Autste/ quo antiquissimum notatur, vocandum iudicauit: non peior in hoc quàm in ceteris omnibus rerum æstimator. Occidentalem verò plagam non minore ratione West nominauit, ingenti ad diligentiam incitatione; ne tantisper nimirum tempus in rebus agendis proferamus dum fuerit elapsum. Nam West fit à præterito perfecto Gewerst/ quod est, fuit: à quo si syllabicum augmentum auferas, manet Werst; à quo West: quamquam scio non hac sola de caussa, licet maxima, hoc nomen placuisse, vt in ventorum nominibus latiùs, si bonis ventis Deus adspiret, explicabo. Cogitemus itaque, si quid agendum, ne tantisper expectemus dum dici queat, fuit; perinde atque Poëta veteres imitatus cecinit, *Fuit Ilium & ingens Gloria Dardanidum.* Nunc ad rem.

Aust. West.

Quemadmodum quæ in Boioaria aut potiùs Boianaria facta sunt in Francia facta tum dicebantur, quia Bauari in ditione Francorum essent; ita quæuis lingua, siue Allemanica, quæ omnium erat corruptissima propter diuersarum gentium, è qua constabat, colluuionem; siue Sueuica, siue Boiauarica, siue Thuringica, Francicam se profitebatur, quò & dominis gratior esset, nec non excellentior de nomine videretur. Tam latè Franciæ appellationem se tum extendisse Auentinus in quarto Annalium suorum libro non vno alteróue docet argumento, pluribus id codicillorum à regibus in Boiauaria ante Romani regni in Germania constituti nomen datorum testimoniis confirmans; quibus, quòd apertissima sint, nihil ego addendum arbitror; nisi fortasse hoc vnum desideretur, non Boiorum modò & ceterorum vel in Allemania vel in Germania habitantium terras, sed magnam etiam partem regionis Venetæ ad orientale Francorum regnum pertinuisse: quod cui certiùs nosse lubet, ei tertium Procopij de bello Gotorum librum consulere licebit; quamquam non ignoro Theodorici regnum, & postea Gotis eiectis, Hexarchatum eo locorum ius suum protulisse. Atqui plus satis de linguæ Francicæ vel corruptela vel latitudine; cùm satis constet ex iis quæ auctorum veterum monumentis sunt ostensa, veri sermonis reliquias in Salandia, Gelria, Batauia, & Brabantia, non in vlla Alemaniæ parte esse quærendas.

Veri sermonis Francici reliquias vbi sit reperire.

Veneramus per antiquitatum vestigia ad Clodouei regnum (loquor vt multi, sentio cum paucis, iuxta prouerbium peripateticorum) cuius res gestæ quando satis idoneis historiæ scriptoribus transmissæ sunt ad posteritatem, non est quò vltrà nos fatigemus, ne actum agere visi derideamur. Ne verbum quidem vmquam de rebus Francorum facturus eram, si ea quæ à nobis in medium allata sunt, perinde atque cetera quæ à Clodouei regno memoratu digna contigerunt, ab aliis fuissent aut priùs animaduersa, aut sic veris litteris prodita, vt nec nostra in perquirendis exordiis diligentia, nec spongia in fœdis errorum maculis detergendis indigere viderentur. Quamquam autem breuitatis caussa non pauca prætereo, atq. vel prorsus omitto, vel in aliud commodius mihi tempus differo, quæ in huius gentis vetustate persequenda me explicaturum non solùm cogitaram, sed etiam, ni fallor, promiseram; non possum tamen hoc munere defungi, nisi æquè Carolingorum atque Merouingorum primas radices in hoc Antuerpiano limite actas fuisse demonstrem. Merouecum ad traiectum Vahalis & Mosæ mistorum, à quo Dordraco, quod Dor-drecht vocamus, nomen videtur mansisse, clara natalium suorum reliquisse monumenta, sufficienti mihi videor assertione, quantum quidem antiquitatum fides requirit, docuisse. Limes autem siue Marca Antuerpiana non hæc modò proxima fluminum, quibus Scaldis altera sui parte miscetur, ostia comprehendebat; sed tam longè secundum littora Oceani porrigebatur, vt Anglicanus limes alio nomine dictus fuisse videatur. Lazius certè, de cuius nescio ductu, Anglicanum limitem in Antwerpiensium Marchionum catalogo vocauit. Eginhartus Rutlandum comitè facit littoris Britannici, quem in prœlio contra Vascones cecidisse testatus, mox subdit, Britones post hanc cladem domitos à Carolo fuisse; è quo colligas, maritimum tractum Britonum littoris Britannici nomine nō intelligendum, nisi antè præfectura limitis Rutlandum donatum velimus quàm essent subiugati. Quocirca cum Lazio & iis quos huius suæ assertionis habuit auctores, littus Britanicum vocandum videtur, ad quod facillima nauigatio è Britannia pateret: qua nota mox Flandriæ & Hollandiæ & Zelandiæ littora intelliguntur, ad quæ & olim & hactenus ex Thamisæ &

Dordracum.

Antuerpiana Marca.

Anglicanus limes.

siæ & Vmbri fluminum maximorum ostiis frequentissimus est è Britannia ad Scaldim & Mosæ ostia traiectus. Quamobrem latè limitanea Antwerpiensium comitum præfectura parebat, cùm ad alia, tum præsertim ad latissima Scaldis & Mosæ ostia; cuius vt sedes Antwerpiæ esset, atque ab hac principe vrbe nomen duceretur, verisimile tamen est & propè dictu necessarium, naualia ad fluminum ostia fuisse communita, quò mox citra moram vel in piratas vel in hostes irruere, & si videretur è mari prædas agere possent. In Zelandia ante Francorum imperium Romani limitaneam arcem extremo

Marchuis. Hercules Marcusanus.

in littore habebant; à re ipsa *Marchuis* ab incolis vucatam: ad quam Hercules limitum custos consecratus & Marcusanus dictus, domus limitaneæ custodiam pollicebatur. qua de re alibi copiosius. Non igitur absurdum sit, Merouæum hic in lucem editum cogitare, atque hac fortasse de caussa arcem magnificentiùs extructam tum de nomine suo tum de scopo ad quem referretur, nuncupare voluisse; vnà etiam ipsi flumini nomenclatura communicata. Cùm itaque à Merouæo Merouingi genus nomenque ducant, nemini dubium esse potest, quin huic limiti tantum gloriæ accesserit, quantum de clarissimorum regum natalibus cuiquam aut ciuitati aut pago deferri consueuit. Clarissimæ Ioniæ quondã vrbes de Homeri natalibus, non secus atque de imperio, certarunt; minimè sic facturæ, nisi plurimum honoris nobilitatisq́; ciuitatibus ex illustrium

Merouingi vnde duxerint originẽ.

ciuium satu & educatione deberi de communi hominum consensu putassent. Merouingorum igitur stirpis initium & prima radix, me iudice, huic nostræ littorali regioni, per quam ingentia flumina ad Oceanum patrem suum reuertuntur, erit adscribenda; quorum continua propago Francorũ regno tantisper præfuit, quamdiu mascula maiorum virtus in ipsis vigeret: qua tandem eneruata & effeta & tandem emortua, ad eos transiit potestas, qui se manus sceptro & caput diademate dignum habere rebus fortis-

Merouei posteritatis ignauia.

simè prudentissiméque gestis toti orbi & omni hominum ordini demonstrarunt. Posteritas enim Merouei per inertiam & Sardanapalicam sedentariæ vitæ ignauiam eo tandem contemptus & abiectissimæ humilitatis deuoluta est, vt non solùm nullum consilium darent, nec cuiquam omnino publico negotio auctoritatem interponerent; sed etiam alieno arbitrio & loquerentur in publico, & domi exiguam familiam exiguo sumptu & aliena potestate demenso sordidè alere cogerentur. Solo nomine & prisco regum Mæoricorum habitu ludicram regis personam, tamquam in scena, gerentes so-

Francorũ reges bobus duobus carpẽtum trahentibus vehebantur.

lis crinibus & barba demissis, & duobus bobus carpentum, quo vehebantur, trahentibus venerabiles: cuius rei & testis est & derisor Eginhartus Germanus, Caroli Magni alumnus & domesticus ipsius & liberorum amicus. Atqui quamuis hic ad regum opprobrium par boum carpentum trahentium & rusticum agasonem, siue, vt antiquo Cimmeriorum vocabulo vtar, minatorem retulisse videatur; habet tamen hic regum ritus & maximam antiquitatem, & caussas ob quas perpetuò seruaretur non minores. Lucianus in suo Scytha Toxarim sic describit, vt inter suos neque regij generis fuisse dicat, nec ex eorum numero qui honoris caussa perasos siue pileos gerebant; sed vnum ex vulgo hominem plebeium: quem locum dum Lazius adducit, miror quo auctoris verbo diuitem fuisse intellexerit; non miror cur pilophoricos omiserit, quòd videam hoc ornatus genus ab ipso ob caussæ ignorationem fuisse neglectum. Addit Lucianus,

Octapodes.

ipsum in eorum censu fuisse quos octapodes Scythæ vocant, quo denotantur duorum boum & vnius carpenti possessores: quo genere hominum inter liberos nihil potuit esse

Domũ suam vehere Scythis cõmune. Toxaris Scytha.

pauperius; quandoquidem non videam qui vel domum suam quis vehere, quod Scythis omnibus Herodotus commune fecit, vel arare possit citra vnum boum par. Eleganter sanè Lucianus Toxaris nomen vel finxit vel ab aliis fictum accepit, quòd egregia sit ad rectam Scythici nominis rationem allusio; cùm non alium Scut/ à quo Scytha, noter quàm eum quem Σκύθην vocant Græci. Regibus ergo Francorum, quorum originem è Scythia deduxi, hunc ritum fuisse non aliam ob caussam existimo, quàm vt se non meliores pauperrimo quoque agnoscerent, semperque cogitarent, quibus principiis ad regium culmen, & è plaustro, quo domum maiores ipsorum circumferre solent, ad palatium & summum rerum mortalium fastigium ascendissent. De iugo, aratro, securi, & phiala cælo in Scythiam delapsis, & eorum significatione, quæ plurimum lucis huic Francorum consuetudini infert, in Beccesclanis satis dictum. Hic in transcursu non negligendam per hâc sollemnem regum Francorum pompam, vestigiis sat altè depressis,

nos

nos ad Scythicam ipsorum originem deduci; nec parum hinc roboris iis accedere quæ à me de priscis ipsorum tum sedibus tum nominibus ex Herodoto & Dionysio Afro conclusa sunt; quandoquidem, quod præcipuum fuit Scythicæ nobilitatis indicium, hæc nimirum diopetea dona posse citra noxam attrectare, eius in bobus regiis clarum extet monumentum, in quibus & iugum denotatur. Securis vt omnibus esset communis, hærebat tamen non parum indicij quibus ex oris in Germaniam commigrassent; ex illis, inquam, in quas diuinitùs bipennis olim delapsa fertur. Diligenter quidem Lazius in huius forma demonstranda laborauit; sed nec dum apud me facere quiuit vt in suas partes pedaneum nostrum traheret assensum. Duos citat quibus nititur auctores, Procopium & Agathium, quorum verba antè audienda quàm quid de iis sentiam aut exponi aut intelligi commodè possit. Agathius Francorum arma describens inter alia, Ensis, inquit, à femore; ex latere scutum dependet; arcus, funda, & tormenta eiusmodi cetera, tela saxáue torquenria insueta his sunt, sed dolabras secuŕesue ancipites gestant, & breuia pro patria consuetudine tela, quæ ipsi Anconas, vt diximus, vocant, & quibus res magnas, cùm opus est, gerunt; & tunc præsertim cùm pede collato decertant, aut in hostem incurrunt. Huius teli pars maior ferro obducta est, ita vt ex hasta parum aliquid præter capulum totum vix proferat; in superiori autem parte circa ferri aciem ipsam recuruæ extant vtrimque, tamquam hami, laminulæ quædam coarcuatæ peracutæque, & ad ipsius teli partem inferiorem deuergunt. Id teli genus in ipso congressu emittunt, ita vt si altius fortè inhæserit corpori, subeat mox, vti par est, & acies ipsa hamata: vnde nec qui vulnus exceperit, nec alius quisquam queat id telum auellere. Vrget namque recurua acies illa ceruice latiùs hærens, doloresque adfert acerbiores; atque adeò vt si non aliàs hostis lethali sit vulnere ictus, ex eo tamen emoritur: quòd si impactum clypeo telum id fuerit, ex eo mox pendulum hæret, & circumfertur, per solumque trahitur. Vnde ea est Francorum consuetudo, vt vbi affixum scuto telum id viderint, impetu facto ac pede capulo conculcato hostis scutum vmbone quassatum perfringant; quo fit vt & gestantis manu depressa caput illi nudetur & pectus: hoc pacto hostem nactus nulla parte munitum, siue frontem securi percutiat, siue gulam ferro traiiciat, confestim obtruncat. Idem paucis antè versibus: Siquidem alibi secures acuebantur, hîc patria tela, quæ illi Anconas dicunt. Audiatur nunc Procopius de exercitu Theodoberti in Italiam ducto loquens: Sed maiorem in partem hi pedites erant, perpauci equites; & hi quidem hastati, ceteri verò nec arcus quidem nec tela gestantes, sed ensem & clypeum, securimque, cuius ferrum crassius erat & vtrimque acutum; hasta verò breuis admodum. Hanc Franci securim in primo congressu in hostem iacere consueuerunt, & eo impetu vt hostium scuta perfringant, & ipsos simul interimant. Hæc ille. Lazius ex his Anconam ab Agathio descriptam eandem esse putat cum securi à Procopio depicta; contra quam sententiam ipse Agathius inclamat, aiens se inter dolabram securem'ue ancipitem & anconas plurimum discriminis annotasse: Anconas coniici; & si scuto inhæserint, hastam earum per terram trahi, & mox ab eo qui concurrerit accurri, & hastile pede conculcari; qua vi scuto vel fracto vel deorsum presso caput & pectus aduersarij nudari, & frontem & gulam securis ictui patere. Quinam hîc intelligas Ancona, quæ supernè ita scuto est infixa vt euelli nequeat & infernè pede Franci calcatur, vel gulam traiici vel frontem feriri vel caput obtruncari posse? An non vtriusque vsus apertè ostenditur; Anconæ, vt scutum deprimat pedis iniectu; securis, vt vel fronte vel gula cæsa hostem obtruncet? Quî dubitari igitur potest de securis & anconæ diuersitate? Iam palàm dicitur, alio loco secures acui, alio loco tela quæ Franci Anconas dicunt. Atqui dixit Procopius, secures quoque coniici. Sit ita. Num inde efficitur eandem securim esse & anconam? Scimus nos quoque hac ætate ab iis qui Cimbrorum ad Germanicum Oceanum Chersonesum & vicina loca colunt, secures certissimo ictu coniici; sed non tam longi capuli sunt vt supernè hærente ferro per terram trahantur: nec hoc Procopius de bipennibus prodidit. Vterque & Procopius & Agathius securim ancipitem fecit, sed neuter addidit Germanicum nomen; quod & hactenus ignorassemus, nisi à Gregorio Turonensi episcopo expressum fuisset; qui illam non ceteris modò Francis omnibus, sed Clodouæo etiam regi semper in promptu & ad manum fuisse indicans, Francescam nominari dixit eo loco quo eum qui vrceum templo

Securis Francorum regum insigne.

Ancona teli genus.

Francisca securis Francorum.

templo suppilatum Ludouico ad restituendum petenti obstiterat, regia bipenni percussum declarat. Quemadmodum igitur à Sagis Sagaris nomen olim duxerat, ita bipennis à Francis, quorum propria videtur fuisse; more à securi in Scythiam cælo delapsa deducto. Qua de re non mala sit, meo quidem iudicio, coniectura, quæ ab Herodoto de hoc miraculo scribuntur, ea non generatim ad quosuis Scythas, sed propriè ad liberos Scythas pertinere; qui quò libertatem suam non contra exteros tantùm, sed domi etiam inter se conseruarent, regem suum ad Octapodum ritum vehi voluerunt, ne se extolleret supra illos qui omnium ferè liberorum Scytharum essent pauperrimi, octo boum pedibus se suaque omnia portantes. Quid enim refert hostine seruias an domestico tyranno, cùm vtroque modo libertas tollatur; & indignius videatur & intolerabilius à suis quàm ab exteris opprimi? Carnorum dux iam eligendus, rustico vestitu prodit, & à rustico ad has partes delecto potestatem ambit, & interrogatus an ius cuique suum sit redditurus, idque se facturum pollicitus vilissimo quodam & contempto pretio à rustico illo cui publicè id negorij datum, ad gubernandum admittitur. Hinc & illud Gotalanorum, regem suum perinde atque quemuis ex infima plebe alloquentium, *Nos como vos*. qua formula se pares regi ostendunt, & eum non aliunde quàm ab ipsis imperium suscepisse. Non fuit igitur apud Francos citra grauissimam caussam ad ipsum vsque Hildericum postremum ex recto Merouei stemmate descendentem, hic ritus vetustissimus obseruatus, vt rex nihilo sublimior octapodibus censeretur, excepta sola illa potestate quam populariium suorum suffragiis & permissu teneret. Inter insignia bipenni æquè atque infimus quisque enchiridij loco vtebatur, quæ quare cælo delapsa fingatur, in Gotodanicis satis explicatum; ad quæ eum remitto, qui accuratiùs veterum Scytharum hac in re rationes peruidere desiderabit. Et quoniam liberorum Scytharum, id est Francorum, proprium erat hoc armorum genus æquè in pace & agro atque in bello & castris vtendum, meritò Francesca vocabatur; nec ea tamen sola de caussa, vt omnia Cimmeriorum symbola rationum sunt fœcunda, sed propterea etiam, quòd instrumentum esset quo Francisia, id est, latissima illa libertas potissimùm conseruaretur. Duabus enim maximè rebus ad liberalem victum & homine ingenuo dignum opus est; altera, vt res pecuaria & agricultura diligenter administretur, ne quæ necessaria sunt, ea aliunde sint humili animo & seruili emendicanda; altera, vt quæ labore tuo pepereris, atque ad vitæ commoditates & copias comparatis, ea armis aduersus rapinas hosticas defendantur. Harum vtramque securis præstabit, quæ vt ob aliam caussam cuiuis vltiò offerendam, ita ob hanc etiam bipennis erat, vt altera acies ad rem rusticam & castrimetationem seruiret, altera ad cædendum hostem seruaretur. Anconæ verò non perinde atque bipennis inter ordinaria arma computabantur, vt ex Procopij loco modò à nobis in medium allato cuiuis liquere potest: nec item sic erant Francorum propriæ, vt non aliæ quoque gentes iis in bello vterentur, quod Appiani quinto ciuilis belli libro verba satis declarant: At verò, inquit interpretis lingua, Menecrates cùm iaculo ad Hiberorùm formam multis hamis ferreis inserto femur saucius, subitò telum educere non posset, & ob id bello inutilis existeret, reliquos ad pugnam hortaturus constitit. Hæc huius auctoris verba Lazius ad securim accommodauit, quàm aptè quiuis facilè videbit. Quemadmodum autem bipennis Francesca dicebatur, ita hoc iaculi genus prorsus ab illa diuersum Anconam vocari Agathius testatur: quam vocem, si hanc litterarum compositionem quam eius interpres habet, seruemus, illud telum significabit quod pendere & potest & audet; potest quidem propter hamos; audet verò, quia sic hastile ferro est obductum, nihil vt metuat ne amputetur; deinde his duabus rebus eos defraudat quibus est iniectum: quæ omnia Anconæ nomine à linguæ nostræ peritis intelliguntur. Hanc enim pendere significat; Anc idem est quod figo, vnde Ancker instrumentum quo vel naues figuntur, vel trabes in muris firmo nexu continentur, vocabulum nemini vernarum nostrorum ignotum: à quo si Græci & Latini anchoræ nomen se mutuatos esse negent, de suis scriniis meliorem significationis rationem depromant. Gemino igitur modo prior syllaba intelligi potest, & vtroque ad rem accommodato; quandoquidem iaculum hoc & pendeat, & pendendo hostem figat, vt in Menecrate contigit. Aspiratio autem, ne fraudi sint hæ minutiæ neglectæ interpretanti, à nostratibus in compositione frequentissimè tollitur. Posterior verò syllaba Con non duplicem

Octapodum ritus apud Scythas.

Carnorum ducis inauguratio.

Gotalanorum regem alloquentium consuetudo.

Securis Francorum cuius rei symbolum.

Ancona etymon.
Hanc.
Anc.
Ancker.

Con.

plicem modò, sed triplicem habet notationem; ita vt ea intelligatur, possum, scio, & audeo: Vnde Coning pro Rege deriuatur. Iam & compositio tota sic exponi potest, vt sit Anc-hon, & compositionis caussa exempta adspiratione, Ancon, qua quidem expositione telum signabitur quod & pendendo & sistendo fraudat. Minutula sunt hæc, fateor, sed luculenta tamen indicia quo olim sermone Franci sint locuti, quamque is sit felix & copiosus ad voces breui illas quidem litterarum contextu, sed notatione amplissima componendas. Num quisquam melius vsum huius teli multis verbis delineare queat, quàm duæ hæ syllabæ eum aspectui subiecerunt? Quamuis autem hoc iaculum Franci haud secus atque Iberi aliquando ad manum habebant, non tamen aut proprius ipsis aut perpetuus eius fuit vsus, quòd iaculi loco ipsas etiam bipennes certissimis & violentissimis ictibus in hostem coniicerent; quæ, veluti balista aut scorpione excussæ, & clypeos & arma pondere & acie sua penetrabant, vt hactenus ij norunt qui securibus iaciendis assueuerunt: quam ipsorum pugnandi consuetudinem non Procopius tantùm, sed alij etiam scriptores memoriæ tradiderunt, inter quos Sidonius Apollinaris:

Excussisse citas vastum per inane bipennes,
Et plaga præscisse locum, clypeósque rotare
Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas.

Quibus elegantissimis versibus Francescas simul & Anconas descripsit; illas quidem apertè, has verò sub hastarum nomenclatura, quas coniectas euestigio Francos sequi dicit, quò nimirum hastili conculcato vel totum hominem, si corpori hæserit, vel clypeum vnà deprimant ad eum modum quem Agathius clarissimis verbis depinxit. Arbitror ex his perspicuum euasisse, aliud bipennem aliud anconam esse, quas ex iisdem eorundem auctorum, quibus ego diuersas esse docui, verbis Lazius pro eodem bellico instrumento accipiendas putauit, in hoc eius inconsiderantiæ, meo iudicio, reus quam mihi fateor non rarò deprecandam, dum vix à me impetrare possum, vt quæ semel effusa sunt, & chartis volante penna illita relegam, & iudicio corrigam maturiore. Et hæc quidem de Scythico regum Francorum plaustro & bipenni certis & luculentis indiciis, quibus ex oris ad Oceanum Germanicum & Rheni ripas olim migrarint. Qua verò de caussa crines & barbam summissam aluerint, non est difficile ad coniectandum. Cùm reges in terra viuam Dei imaginem præ se ferant, nefas est vt quisquam mortalium vel minimum in iis ausit violare, immo ne illa quidem attingere quæ natura vel ad decorem vel ad tegmen comparauit. Quamobrem vt regia Maiestas intacta & omnibus modis inuiolata seruaretur, sacro sancto ritu cautum erat, ne & barba & capillus vel tonderetur vel raderetur. Hanc comæ barbæque alendæ caussam non ego commentus sum, sed ex ipsius Dei verbis didici; qui Mosi inter cetera præcepit, ne sacerdotes aut capillum aut barbam raderent, ne quos sanctos esse volebat, ferro & alienis manibus pollueretur. Antiquitùs iidem erant & sacrorum antistites & reges; quod Melchisedec, quem regem iustum Latinè vertas, exemplo suo docet: ad quem venerandæ antiquitatis morem notandum Virgilius cecinit: *Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique sacerdos.* Non citra caussam igitur Græcorum philosophi capillitium & barbam nutriebant, quò sese solos dignos monstrarent quibus & sacrorum cura & Reip. gubernacula committerentur; tametsi fortasse ritus eius origo ignoraretur, variisque iannis hoc nomine in prosceniis notarentur. Plato certè, dum philosophum regnare vult, an non dicere videtur inter cetera quæ regem decent, illud etiam esse, vt barbam & capillum philosophorum more submittat? Sicut autem summos viros & in altissimo humanarum rerum fastigio constitutos hic naturæ ornatus maximè decebat, ita contrà infimæ erat & abiectissimæ humilitatis, capillū & barbam radere: quod de Esaiæ verbis planctum Moabitarum vaticinantis cuiuis in promptu est: *Moab*, inquit, *vlulabit, in cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur.* Hieremias item luctus summique mæroris indicium dedit, dum dixit ob Godoliam ab Ismaële occisum octoginta viros venisse è Samaria rasis barbis & capillis, & vestibus conscissis squalentes, vt sacris operarentur, ad Deum reddendum rebus suis propitium, & quàm visus fuisset esse, benigniorem. Multa sacræ scripturæ testimonia de vetustissimo hoc ritu citare possemus, sed hos duos adduxisse instar est plurimorum. Non possum tamen tacitus præterire Isiacum lugendi ritum, de quo Firmici Materni hæc sunt verba in eo

Barbam & crines cur aluerint Franci.

Reges antiquitùs iidem & sacerdotes.

Barba & coma rasa olim luctus indicium.

libro quem de erroribus profanarum religionum scripsit: In adytis, inquit, habent idolum Osiridis sepultum; hoc annuis luctibus plangunt; radunt capita, vt miserandum casum regis sui turpitudine dehonestati defleant capitis. Iam vt ex his perspicuum est, rasum caput luctus indicium habuisse antiquitùs, ita notior est Absolonis promissa coma quàm vt pluribus verbis probanda hîc sit huius consuetudinis vetustas, quæ non ex hominum tantùm arbitratu & constitutione, sed ipsa etiam rerum natura duxit primordia. Vt enim nihil lætius, iucundius, amœnius, pulcrius quàm arbores & omne plantarum genus foliis suis gratissimum oculis spectaculum exhibere; ita contrà nihil horridius, nihil tristius caluitio hiberno. Hinc poëtæ Orphici Apollinem intonsum præcipuè inter ceteros Deos vocabant; tum quòd, vt Hesychius scribit, ἀπενθὴς sit, id est, ab omni luctu remotus, tum quòd accedens ad nos omnia frondibus & floribus vestiat, tum quòd regis exemplar de cælo mortalium oculis subiiciat. Monstrat enim nobis ex vnius solius gubernatione plus felicitatis ad remp. venire quàm ex innumeris sideribus per noctem conspectis: & sicut hæc lumen suum ei submittunt, vt solus omnia illustrare videatur; ita hoc ad communem hominum salutem maximè pertinere, vt omnes vnius imperio sic subsint, vt nemo quicquam sibi citra huius permissum audeat arrogare. Qua de caussa à vetustissimis poëtis & historiæ etiam scriptoribus, vt antè monui, præ ceteris diis cognomen regis visus est mereri; non illud quidem quoduis, sed quod Græci ἄναξ proferunt, ab Eustathio & Plutarcho sic expositum, vt ab ἄκος deriuari arbitrentur, aliis ad aliam originem vocantibus; de quorum controuersia coniicio à Barbaris hanc vocem ad Græcos, perinde atque multas alias, ipso etiam Socrate confitente, venisse. Nobis principium numerorum & omnium rerum vocatur Een vel ein vel ain varietate dialectorum alium & alium sonum afferente; vnde εἷς Græcorum, & vnum Latinorum: quorum natales nostrates esse tum etymologia latè in Hermathena à me explicata, tum analogia nobis peculiaris ostendit, propterea quòd conuersis vox litteris, vt ex Een fiat Nee, contrarium prorsus significet, rem nimirum ab omni vnius natura eximens. Acht verò æstimationem & dignationem vertas, si vt nomen vsurpetur; sin vt verbū, idem est quod æstimo vel magnifacio & honore dignor, commune ad indicandi & imperandi modum. Ain-acht itaque tantundem est ac si dicas, Vnum magni fac & insigni honore dignare. Iam Tau finiens dictionem adimi Græcorum characterismus postulat, & C cum adspiratione in ξ transire frequens est, vt ex Recht Latini fecerunt Rex, à Leght Lex, ex Ambiorich Ambiorix, alia ex aliis super sua incude ad Latinam formam fabricati. Est quisquam nunc tam cæcus, tam hebes, tam vecors, vt non mox intelligat nulli magis creaturæ hanc appellationē conuenire quàm ipsi Soli clarissimo ipsius summæ vnitatis speculo, & simulacro corporato? Quid aliud vnica illa totius mundi lux omnibus corporibus lumen communicans, quoad eius natura ipsorum capax est, dicere videtur, quàm ipsum vnum plurimi faciendum esse, & tanto æstimandum pluris, quanto clarissima hæc fax ceteris omnibus corporibus præstat? qua in re latiùs declarãda si multus sim, lychnum meridiano Soli videbor accendisse, & alioqui tam viua hæc est & efficax vnius Dei imago, nihil vt inueniri queat quod infinitam eius bonitatem magis ob oculos ponat, magis mēti insinuet, magis per omnes beneficiorum gradus declaret. Vix me teneo quin exclamem, ô Anax vnicum & singulare inter omnia corporata diuinitatis simulacrum, oculos nostros sic radiis tuis illustra, sic corpori calorē infunde, sic nos vitali tua aura excita; vt mens nostra ductu & præmonstratione tua ad ipsum vnum subuolare contendat, & cum eo sese vnire cuius vnius attractu totius felicitatis summa continetur. Succinam & illi qui dixit: ὦναξ παίων ὦ βασιλεῦ χαχὰ παύων Ἄπολλον. Ceterùm dicas Castori & Polluci peculiari etiam & suo quodam iure à Græcis hoc cognomen tributum, dum Anaces vocantur. Abripis me ad immensum contemplationis campum; in quo quantumuis multa spatia confecero, semper tamen plura quàm mentis oculis, nedum corporis, comprehendi queant, restabunt. Orphicorum princeps, quisquis is fuerit, generis humani seruatorem & eius in terris præcursorem his nominibus nuncupauit, quorum hic ipsum vnū monstrauit, ille mortale genus morte sua ad vnum deduxit: Qua de caussa rectissimè hac voce Cimbrica vocãtur. Sed his alibi locus erit. Nunc ad capillos & barbam heroum maximorum insignia, de quibus testimonia & rationes tot sunt, vt ingens volumen explere possent: nobis satis esto, manus Mercurialis officio defungi, ea demonstrata

Barba & comæ laudes.

Apollo intonsus, regis exemplar.

Apollo cur & unde ἄναξ cognominatus.

Een.

Recht.

demóstrata via per quam citra errores ad priscam veritatem liceat peruenire;quàm corruptissimi Græcorum mores sic contaminarunt, vt capillus submissus cynædorũ potiùs & mollissimorum hominum quàm Sacerdotum, regum,& philosophorũ insigne videretur,re etiam in prouerbiũ obscœnum,cuius Synesius in caluitio meminit, deducta. Videas nunc,quàm iusta ratione,& quàm conuenienti tum sacris litteris omni Græcorum scriptura antiquioribus,tum ipsi naturæ & eius regi clarissimo optimoq. omnis gubernationis humanæ exemplari Francorum reges nutriuerint & barbam & capillum. Neque quicquam abominandum magis ipsis & horrẽdum videbatur,quàm si regiæ comæ pars aliqua vel minima fuisset cæsa:quod illustri exẽplo docetur ex Gregorio Turonensi,qui Dagobertum contra Saxonas dubio Marte pugnantem, & iam patre capillorum cæsim detruncata, periculo proximũ narrat, hanc comæ partẽ protinus ad patrem trãsmisisse, quò rei tantæ tamque nefariæ & abominandæ spectaculo motus ad suppetias ferendas quàm maximè posset accelerarct. Quid ad hoc Lotarius pater? Quid?tanta fœditate regiis insignibus allata tam immani ira exarsit,vt subitò per noctem exercitum rapiẽs potiùs quam ducens, Saxonas velut vrsus sæuiens inuaserit,mandaritque suis,vt ad meliũ enses hostes detruncarent, neq. cuiusquam cadauer longiùs quàm is esset, sinerent iacere. Quis hic non animaduertat,vt Deus sacerdotes suos cæsarie,barbaq. tonsa pollui dicebat,ita Francos putasse regiam Maiestatem contaminari,si coma fuisset amputata? Quòd si Gregorius Turonẽsis cetericque Ogenium hunc ritum & Leuirico Mosis adamussim consentientem pro eo ac oportet ad rectam trutinã expẽdissent,minùs de regum Francorũ antiquitate dubitassent;quam quidem partim aliunde,vt priùs annotatum, partim hinc tantam existimo,vt ad primos Ianigenas regales hę cærimoniæ referẽdæ videantur. Sanè dum hanc intueor Francorum cum iis quæ naturæ sacrisque diuini legum latoris libris tam ad vnguem quadrant,magis magisq. mihi cogor placere,tum de Francici nominis origine reperta,tũ de amoribus Apollinis & Branchi explicatis. Quid enim intonso siue Aërsicomæ regi magis conueniat, quàm eos reges amare qui ipsum cultu corporis quàm maximè imitarentur:si Socratis testificatione ab eo quisq. Deo maximè amatur,cuius dotes morum omniq. officiorũ similitudine quàm proximè æmulatur,& vim earũ claro exẽplo mortalibus ostendit atq.cõmendat? Num aliud maius est veritatis argumentum,quàm insignis & perpetua sibi veluti catena hærens omnium tum rerum tum verborum inter se consensio? Qui,rogo,rectius ipsius Apollinis Anactis imaginem exprimere Francus potuit,quàm si regem suum perinde atque ille est Aërsicomen perpetuò esse vellet? Ex his modò & illud in lucẽ venit,cur ceteri Franci partem capillorum & barbæ tonderẽt,quo non aliud indicabant quàm se lubentes vni regi subesse. Sed iam satis de crinitis regibus: de quibus vt longè infrà quàm vel res ipsa exigere videtur, vel mihi facultas esset, egerim, plus tamẽ fortasse dixi quàm obtusæ quorundã morosorum hominũ aures ferre possint. Qui verò fuerint πιλοφόροι inter Scythas siue pileati, non sit arduum ad coniectandũ,si ea quæ in Croniis de pileorum vsu antiquitate à me exposita sunt,non respuantur. Si enim insigne libertatis pileus fuit de vetustissimo vel Nochi vel liberorum instituto,vt illius pilei quo in arca seruati sunt ab vndis,monumẽtum in hoc ritu exstaret sempiternũ;quid ni dicamus apud eos qui summam generis sui propagandi libertatẽ profitebantur,hunc morem sacrosanctũ fuisse,vt ij qui secundum regẽ & eius liberos atq. cognatos in summo honore versabantur,pileis vterentur;quò sese præ ceteris in libertate tuenda augendaq. eximios monstrarent,& vulgo hominum longè excellentiores ad id præstandũ quod tota gens nomine suo præ se ferebat? Crediderim itaque hos eos fuisse qui postea Salios se nominarũt;è quibus reges legi solere Otto Frisingensis prodidit, ità vt pileatorum nomẽ huic ordini qui postea equestri titulo fuit insignitus, quondam fuisse credam. Quemadmodũ itaq. Franci inter ceteros Scythas libertatis se nomine iactabant,ita Pilophori inter Francos præ ceteris omnibus hoc insigni libertatis ornabantur:quod eo significantiorem vim symboli in sermone Teutonico,quo Scythas vsos fuisse alibi demõstraui,habebat;quòd vox Hout/quo pileus notatur,ab Hoi/quod est, tueor,custodio,& defendo,deriuetur. Vnde intelligas eos qui pileis vterẽtur,profiteri,se semper excubare ad totius populi custodiã atq. tutelã:qua de vocis & rei,quæ propria est nobilitatis,consonantia luculentum existit signũ,quæ gens in hoc libertatis symbolo ceteris præiuerit;cùm frustra Græci,frustra Latini,frustra Hebræi vel hanc vel parẽ no-

Coma regia partem fuisse abscissam, quam fuerit abominandũ Francis.

Francorum regum cærimoniarũ antiquitas.

Barbæ & capillorum partem cur Frãci tondere cõsueuerunt.

Pilophori Scythæ qui fuerint.

Pileus cuius rei symbolũ.

Hout.

tationis rationem intra sermonis sui latifundia sint quæsituri. Omnibus profectò votis oprandum, vt qui sese stemmatis iactant, non tantùm horũ Scytharum more pileati essent, sed perpetuò Germanicæ pileorum nomẽclaturæ monitu id sibi antiquissimũ existimarent, vt remp. cum foris tum domi consiliis armisq. tuerentur, & communem suorum libertatem non minùs reapse contra quosuis vel ciuiles vel externos insultus, contra omnem peruersorum hominum malitiam, contra seditiosas inquietorũ nebulonum insidias, deniq. contra cuncta ea quæ aut publicæ omnium aut priuatæ cuiusque saluti aduersantur, custodiat, defendat atq. propugnet. Cùm igitur nostrati pilei nomine hæc officij generosorum proprij tessera designetur, non mirum est, equestrem Francorũ ordinem pileo se insignire voluisse, quò omnes intelligerent non se solùm Francos, id est, liberos; sed libertatis etiam ceterorum ciuium semper fore propugnatores. Vidésne quàm aptè, quàm concinnè quæ de antiquissimis Scytharum prodita sunt liberis Scythis cõueniant; quàm amicè res & nomina conspirent, quàm inter se connexa sint atq. deuincta, quàm ipsa rerũ cõsecutio omnem caliginẽ discutiat, quàm sermo ipse Francorũ vernaculus obscurissima quæq. interpretetur, & ab exordiis ad scopũ destinatũ deducat. Sed iam dum sat diu huic Pilophororum tesseræ inseruitum, donemur & nos pileo, quò liber sit ad cetera progressus. Reuertamur ad Merouingos, quorum cælestis & diuina virtus cùm tandem senio contabuisset, atque in Hilderico postremo titulo tenus rege extincta prorsus esset, regni clauus iterũ ad nostrates peruenit; cuius rei initio annotato & ad Carolũ Magnum deducto, finem faciam antiquariæ huic inuestigationi. Tam claræ & eximiæ huius viri dotes fuerũt, tam illustria rerum gestarũ decora, vt de eius natali solo non secus atq. de Homeri multorũ contentione gentiũ sit certatum, omnibus studiosissimè sibi tantam gloriam totis ingenij viribus vindicare molitis, nullius interim rei minùs sollicitis quàm ipsius veritatis. Ceterùm si tanta rerum posteriorũ memoriæ mandandarũ, quanta bene præclareq. gerendarum diligentia præditi maiores nostri fuissent, non cogerentur historiæ scriptores in hanc descendere rixosam controuersiarum arenam. Nos tamen quò tempori chartæque parcamus, aliorum opiniones tamquam enormi spatio à vero dissidentes omittemus, contenti id vnum exponete quod in patriis partim monumentis, partim scriptis inuenitur. Scripsi aliàs Theodorici filiam, Theodoberti sororem, Vtiloni Theodonis Magni Bauarorum ducis fratri nupsisse, atque dotis nomine cum alia, tum limitis Antwerpiani præfecturam marito suo attulisse; cuius rei equidem me fateor non alterius restificatione quàm Auentini stetisse; qui tamen in re obscura plura se dicit scribere quàm credat, verbis & sententia hac parte Q. Curtium de rebus ab Alexandro Magno ad Indoscythiam gestis loquentem inuitatus. Vtcumq. res habeat, id omnium constat apertissima confessione, generis Carolingorum principia Antwerpiano limiti deberi, qui non tã angustis quàm fortè quisquã putarit terminis includebatur. Tòtam enim præter longum littorum latè patentium tractum Asbaniam & Eburonum regionem & vicinas complectebatur, quò rei frumentariæ ceterarumque rerum, quibus magnis latorum limitum præsidiis opus est, copia suppeditaretur. Hinc, vt alibi dixi, Asbaniæ regioni, Thenis & Landasio opidis, Getæ siue potiùs Getasio fluuio vel ab alimentis vel à decimis nomina deducta. Totam autem hanc ditionem Romani Arborichis custodiendam dederunt; & quò meliùs custodirent, eam iis sic hæreditario iute tribuerunt, vt vectigalibus obnoxia nullis, diligentiusque exculta tantum frumẽti alimentorumq. daret, quantum ad limitem hunc contra Francos tuendum necessarium esset. Inter hos Arborichos duces fuerunt Caroli maiores, qui exercitui suo cui præerant, nomen Brauæ bandæ dederunt; quia soli videlicet Francorum viribus obstarent potentiùs quàm ipsi Romani, qui Treueris & locis vicinis ad secundam Germaniam defendendam in præsidiis erant collocati. Hinc factum, vt dum Caroli genus altiùs repetitur, & in caliginem, vt fieri solet, natalium deuenitur, Brabones fingantur, quo nomine Brauæ bandæ duces intelliguntur.

Antwerpiani limitis præfectura Vtiloni in dotem data.

Carolingorũ principia Antwerpiano limiti deberi.

Antwerpiani limitis amplitudo, & præfectorum successio.

Caroli Magni maiores Arborichorũ duces.

Braua bando.

Primus certè cuius proprium nomen ad posterorum memoriam venit, Carolus fuit, quem Brabonis filium fingunt, id est, eius qui à Romanis huius limitis præfecturam sortitus esset. Quoniam verò Germanis siue Thungris, quo nomine tum Aduaticorum posteritas vocabatur, contra Germanos Francos minùs fidebant, societatis obsides ab ipsis accipiebant vel liberos vel fratres vel sanguine proximos. Inde factum vt frequens fuerit inter

Brabon qua occasione fictus.

inter principes Ansegisi nomē, quo societatis obses vernaculis nostris noratur, quia Anse societatem signet, ab An-sie/quod est respicio vel rationem cuiuspiam in re quapiam gerenda habeo, vnde ciuitates Germanicæ in mercatu confœderatæ Anse steden/id est, sociæ ciuitates vocantur. Gis verò vel Gisel obses nominatur. Quamobrē Carolus, primus eorum quorū memoria litteris consignata est, filium suum Ansegisum vocauit, certus eum fore obsidem apud Romanos initæ contra Francos societatis. Et ipse quidē primus Carolus non aliunde nomen nactus videtur, quàm quòd parentes ominarentur, cū euam sic nuncuparunt apicem fore inter eos quos Romani caros haberent. Nihil igitur Ansegiso cum Troianorum Anchise, nisi fortè & ille apud priscos nomen ab eadem re fuerit adeptus; quod ita ne sit an non, nihil ad nos. Ansegisus itaq. Caroli, cui à breui nato cognomen datū, filius huius limitis comes ex obside factus, primus à Romanis videtur desciuisse, Francorū armis coactus, vt paullo antè de Arborichis explicatū; quibus, licet reliqua sua ditione non spoliaretur, ex fœdere tamen de limitaneo iure cessit, quò Franci sibi ipsi præstarent securitatem. Huius liberorū nomina cum ignorētur, factū vt à Brauanda successores vocarentur Brabones vsque ad Carolomannū Landasij natum; à quo vera historia exordium sumit. Huic Lotarius Francorum rex restituit limitem Antwerpianū, quem Clodio maioribus ipsius abstulerat, quòd contra Romanos eum non Arborichi sed Franci tuerentur. Huic Landas, vti natale solū, ita imperij sedes scribitur fuisse, quo loco ad quinquaginta quinque annos princeps Pippinum, cui à patria Landasio cognomē, sustulit, fuit ei & filia Amelberga nomine, cuius filius Walbertus duas habuit filias ob vitæ sanctimoniam in diuarum numerum relatas, Aldegundem & Waltrudem: quarū hæc nupta fuit Vincētio comiti Hannoniæ; è qua natus Landricus episcopus Metensis cum duabus sororibus quæ virginitate sua Deo dicata vnà cum fratre in Diuorū societatē sunt cooptati. Amelbergæ item Amelberga filia fuit, quæ nupta Witgero domino Hamensi, filiam habuit Goedelam, cui summum Bruxellis templū consecratum, vnà cum quatuor aliis liberis; inter quos Embertus episcopus Cameracensis; omnibus cælo adscriptis. De Carolomanno versus extant pro eo ac ætas illa ferebat ornati:

Ansegisorum nom. declaratura. *Anse.* *Anse steden.* *Gis.* *Gisel* *Ansegisus* *Caroli filius.* *Ansegisus* *Antuuerpiani limitis comes à Romanis ad Francos primus defecit.* *Carolomanno Antuuerpianus limes restitutus.* *Landa Carolomanni natale solum & imperij sedes;* *Pipini patria & parentes.* *Amelberga.* *Walbertus.* *Aldegundis.* *Waltrudis.* *Landricus.* *Goedela.* *Embertus.*

Hic Carolomannus princeps fuit inclytus, ex quo
Prosapiæ Caroli Magni processit origo.

Carolomanno mortuo Pippinus Landasius succedit, anno à natali Christi sexcētesimo decimoquinto, qui apud Lotariū Francorum regē in tanta fuit & fidei & virtutis existimatione, vt Dagobertū regis filium vnà cum Austrasia & omnibus regionibus inter Albim & Mosellam susceperit consiliis regendū: qua in re ab Arnulpho Mediomatricum episcopo adiutus, tam egregiam operā præstitit; vt quicquid eximiè à Dagoberto gestum quasi ex asse huic acceptum feratur; cùm ceteroquin haud admodum bonæ indolis Dagobertus esset, vt ex barba pædagogo per contumeliā abscissa, & ex infinitis eius scortis, quæ patre mortuo per collegia publica distribuit, facile sit coniectatu; quam fœditatem cùm Pippinus reprehenderet, beneuolentia regis excidit tantisper, dum is vel spurcæ libidinis satietate vel plurimorum grauium virorum monitis ad meliorem frugē rediret. D. Dionysij templum huius Pippini suasu extructū creditur & maximis donis ornatum. Iudęi item omnes, quorū ingens multitudo ex Hispania, ne Christianæ religioni nomen dare cogeretur, in Franciam confugerat, in exilium acti; nisi sacro se fonte tingi permitterēt. Reconciliato Dagoberto filium suum Sigebertum Austrasiæ regem designatum credidit, qui ductu auspiciisque ipsius multa fortiter & cum laude contra Sclauos gessit; quorum arma, vt tum temporis per Germaniam grassari cœperant, ita in Asia Sarraceni vnius auari eunuchi ærario præfecti conuicio, qui eos canes vocarat, irritati, Mahometicam sectam per totam Arabiam, Persiam, Syriam armis propagarunt, tanta celeritate, vt nulla vmquam pestis tam subita contagione sit grassata: Nec minorē cladem Germania & Gallia à Sclauis idolorum cultoribus accepisset, nisi Pippini & Austrasianorū virtus, cum Sigeberto regi, tum toti Christianæ Reip. id temporis, si vmquam aliàs necessaria, strennuè obstitisset. Pippino in Diuorū numerū relato, Grimoaldus ex Iutaberga Ducis Aquitaniæ filia filius successit, Austrasianorum equitum perinde atque pater factus magister. Hunc, si historiæ Gallorum fides habēda, ambitio à recta via transuersum egit; conatum, vt fertur, Hildebertum filium suū diademate ornare, Dagoberto Sigeberti filio admodum puero tonso & in Scotiam ablegato. Sunt qui hęc ob inuidiam ab aduersarijs

Pippinus Landasius. *Dagoberti praua indoles.* *Iudæi à Pippino in exilium acti.* *Sclauorū arma in Germania* *Sarracenis cōuicio irritati, Mahometis sectam sequuntur.* *Grimoaldus Pippini filius patri succedit in Austrasianorū equitum præfectura.*

confiĉta putet. Vt vt res habet, Grimoaldus prœlium inire cótra Clodoueum coactus,
vincitur & occiditur. Alij captum in carcere obiisse narrant. Nec desunt qui cæsum Iu-

Begga in fratru Grimoaldi à Clodoueo interfecti possessiones admissa. Gertrudis.

piliæ sepultum fuisse tradát. Illud certú, Beggam, Grimoaldi sororem, Diui Pipini item
filiam, in fratris possessiones admissam. Fuit huic ex iisdem parentibus soror Gertrudis,
Niuellis virginitate Christo consecrata nobilis. Beggam vxorem duxit Ansegisus, cuius
hanc genealogiam accepimus: Vtilo ex Theodoberti sorore Hubertum, Hubertus Aso-
bertum, Asobertus ex Blitilde Lotarij regis filia genuit Arnoldú; qui pater fuit Arnulphi
è duce antistitis sacrorú, ex quo natus Ansegisus Beggę maritus. Hinc licet videre qui per
cóiugia Arborichi; è quibus Pipinorú genus ducitur, regibus Francorú affinitate sese có-
iunxerint, atq. in priscum limitis Antwerpiani ius, quod Clodio ipsorú maioribus secu-

Ansegisus perfidè à Goetswino occisus.

ritatis suæ caussa abstulerat, sint restituti. Ansegisus perfidè in venatione occisus est, à
Goetswino, qué ignobili genere natú educarat, & ad magnas dignitates euexerat; adeò
vt post heri sui morté Beggæ sibi matrimoniú polliceretur, cuius adipiscendi gratia di-
citur ex insidiis, nulla alia accedéte caussa, virum optimè de se meritum interemisse: sed
longè fallus est opinione temerè suscepta; quoniam honestissima vidua sceleratissimi &
sacerrimi parricidæ vitabunda in Arduennam siluam secessit, in qua inter Huiú & Na-
murcum monasteriú Andinú exstruxit. Ansegiso Pippinus vnicus filius hæres fuit, cui ab
Her-stallo, quo loco natus est, vt priori Pippino à Landa, cognomentú tributú, à nonnul-

Goetsvvinus parricidij pœnas dat.

lis etiam Crasso nuncupato. Hic Goetswinú ob parricidiú admissum profugum & lon-
ginquo se exilio tegenté ad multorú dierú iter cum vno solo comite, ne res palàm fieret,
persecutus, noctu occidit, vnà quotquot in eisdé ædibus essent intercéptis. Austrasiam pri-
mùm cum Martino fratre patruele rexit, qui contra fidé datam ab Ebroino perfidissimo

Pipini Herstalli siue Crassi egregia facta.

tyranno occisus, Pipino soli rerú gubernacula reliquit. Is dú exulibus Francis veniam re-
ditumq. apud regem impetrare nequiuisset, cótra regem Bertariumq. equitú magistrú
insigni potitus est victoria; & Bertario suorú cóiuratione cæso, totius regni administratio
vni Pipino credita, cuius auspiciis tota Francia vires animosq́. post diuturna dissidia con-

Frisia cum Ratbodo rege à Pipino subiugata, & fidem edocta. Caroli Martelli principis Francorum virtus.

iunxit, & in vnum validissimú coaluit corpus. Ratbodú Frisiæ regé subiugauit, genti toti
Euangelicam doctriná per Clementis viri sanctissimi conciones impertitus. Pipino lætis
rebus insolescenti, Alpaidis magis quàm Plectrudis legitima vxor allubescere cœpit, ex
qua Carolú cognométo Martellú genuit; qui Magister equitú à patre creatus, & post pa-
tris morté à Plectrude, aduersariæ factionis viribus freta, in carceré detrusus sic nouercæ
cósilia virtute sua fregit, vt custodia elapsus non regnú modò totú in suá redegerit pote-
staté; sed princeps etiá Francorú nouo titulo fuerit vnanimi procerú cósensu appellatus,
cùm regis & nomen & insignia ab ipsis oblata renuisset, aiens se regibus imperare malle
quàm regé vocari. Hic rebus ingentibus contra Saxones, contra Aquitanos, contra alios

Sarraceni à Martello deuicti.

gestis, quadringétis circiter Sarracenorú millibus cum rege Abderama cæsis, tantú triú-
phum adiecit, vt post hominú memoriá nullus omnino regú paré hostium numerú vno
prœlio fuderit & occidione delerit; qué auxit Athino altero rege, qui Galliam, priorem
cladé vlturus, inuaserat, post immané Saracenorú multitudiné cæsam in Hispaniam fu-
gato. Sicut Pippinus priùs contra Sclauos Christianis vnicum fuit propugnaculum, ita
Martellus velut murus quidam aheneus aduersus Sarracenos diuinitùs tum téporis fuit
obiectus. Quamuis nihil aliud vmquam ad religioné tuendam Franci eximié gessissent,
vel his tamen solis nominibus Christianissimi possent vocari. Atqui & ante hos princi-

Arriana hæresis à Merouingis oppugnata.

pes, quotú plurimi parentes Diuis sunt cooptati, Merouingi quoq. insignem laudé me-
ruerunt, maximis viribus Arrianam hæresim semper oppugnando, donec funditùs esset
euersa, & radicitùs hominú animis euulsa. Nec verò hoc tantùm religioni Martellus, vt
maximú sit eorú quæ referri queant, præstitit; sed eam etiam pieraté adiunxit, vt Roma-

Pippinus paruus.

no pontifici ius suú contra Langobardos tueretur. Martello filius successit Pippinus co-
gnomento paruus, qui primus Brabantorú & huius limitis Antwerpiani comitú regium
diadema procerú & Pont. maximi suffragiis & auctoritate sumsit, patri suo magnitudi-

Carolus Magnus. Carolingi.

ne rerum gestarú simillimus. Hic rursum filium dedit virtute maioribus paré Carolum,
qui non tam corpore quàm rebus gestis Magni cognomen est cósecutus; cui Carolingi
deinde, quamuis pleriq. impari laude, successérút; de qua propagine Philippus D. Caroli
filius genus ducens tam illustria habet domestica heroicarú virtutum exempla, vt non
existimem in alia gente vel plus vmquam gloriæ exstitisse, vel efficaciora, vehementio-
raque ad populos summa iuxtà æquitate atque fortitudine gubernandos incitamenta.

FRANCICORVM
LIBER IIII.

Nam tamen mihi reliquam video laboris appendicem, vt nimirum lilia clarissima clarissimæ gentis exponam insignia: de quibus nihil sani quisquam in hanc vsque diem scriptorum videtur prodidisse, cùm tamen vix alia reperias vel antiquiora, vel plus habentia symbolicæ rationis, vel ad eorum nomen à quibus præferuntur doctiùs accommodata. Hic mox in primo limine magnam mihi obgannientium turbam obstare cerno; qui vociferantur, Francorum olim ante religionem Christianam susceptam insignia non lilia, sed buffonem fuisse. Verùm nihil horum moueor clamoribus, non magis sanè quàm si coruus crocitasset: ea nimirum de caussa, quòd, cùm nullo idoneo teste nitantur, tum rem nobis occinant absurdissimam. Quid, rogo, rationis habeat, si illustrissimam ab omni sæculorum memoria gentem, atq. eam quidem quæ à perpetuo finium proferendorum studio nomen sibi sumpsit, dicamus buffonis sibi tesseram in militaribus signis accipere voluisse? Insignem verò claritatem ex lucifugo animali coniectes; magnam ad terminos celeri expeditione dilatandos in tardissima bestiola cernas opportunitatem; multum fortitudinis ex eo colligas animalculo, cui nullæ prorsus vires sunt vel ad vim inferendam, vel ad iniuriam euitandam; cui id solum totius vitæ præsidium est, in occultis antris latitare; cui non alia sunt arma, quàm pestiferum venenum & lethale frigidi corporis tabum. Quisquis es qui hoc fortium virorum symbolum quondã fuisse fingis, dic, quæso, num aliquam omnino caussam queas reperire, de qua vel minimo tenus probabile reddatur, Francos buffonem sibi in clypeis aut in militaribus signis olim delegisse. Quòd si facere non potes, cuius est impudentiæ, postulare vt rem ab omni ratione & veri similitudine remotissimam tibi citra omnia testimonia credamus? Sed video quid sit. Cùm tu, quisquis es qui primus id genus nugas historiæ intulisti, nobis obtrusisses, regem Fráco-rum, qui primus sacro se fonte tingi permisit, Clodoueum antea, pòst Ludouicum dictum fuisse; putasti tibi licere, vt quibus semel falso & indocto figmento illusisses, eis rursus impudentius mendacium cõminisceretis. At nos de anili illo tuo deliramento, quo Clodoueum nobis è rege Ludouico somniasti, apertè deprehendimus, quàm nihil temerè tibi sit assentiendum. Quamobrem nihili faciemus eorum narrationem qui Francos scribunt buffone olim in armis vsos fuisse, nisi posthac claris vel veterum auctorum testimoniis, vel veterum antiquitatum monumentis id à quoquam confirmatum videamus; propterea, quòd quos semel insignis mendacij cõuicimus, eis non simus fidem habituri, nisi aut idoneis testibus, aut solidis rationibus sua confirment. Quòd si mihi de fabulæ primordiis coniectura permittatur, dicam quempiam fuisse hominem pietatis quàm Francicæ antiquitatis studiosiorem; qui cùm vnde Franci genus ducerẽt ignoraret, commentus, quod proximum erat, Francos terrigenas esse; atq. idcirco animal terra maximè gaudens eorum clypeis congruentissimũ fuisse, quo ex eius natura nimirum fraterculi Gigantum intelligerentur. Certè si illorum censuræ standum esset qui Francos Germaniæ indigenas siue autochthones esse scripserunt, non admodũ malè huius animalis tessera iis conueniret: at eorum quàm absurda sit assertio, non semel à nobis explicatum. Paulus Æmilius, licet errorem de Clodouei nomine creditum amplexus fuisset, figmentum tamen hoc ex eisdem crassæ ignorantiæ tenebris profectum indignum historia sua ratus, longè alia de vetustis clarissimæ gentis insignibus scripsit, quæ vnde hauserit, vt legisse me non memini, ita in præsentia peruestigare nec lubet, nec est opera diligentiore dignum. Ait Clodoueum tribus diadematibus rubris in alba parma depictis tantisper vsum fuisse, dum sacro fonte lustratus & cęlestis muneris chrismate delibutus fuisset; quo loco sic obiter olei dioperéos fecit mẽtionem, vt satis ostenderit, non pauca eorum quæ rudi quondam sæculo memoriæ prodita sunt, ad inflammandum potiùs pietatis studium, quàm ad simplicem historiæ veritatem pertinere. Nobis hoc non agitur: de gentilitiis tantùm Francorum insignibus quæstio proponitur:

Lilia Francorum gentis insignia.

Buffone insigni Francos numquã fuisse vsos.

Buffonis natura.

Buffo qua occasione in Francorum insignibus putetur fuisse.

quæ tria diademata rubra fuisse non antè Paullo Æmilio credam, quàm quisquam eius nomine me doceat lilia quàm diademata purpureâ plus habere claritatis. Neque enim decuisset vel minimum splendoris eius insignibus detrahere, qui vltra terrestria regna quorum sceptris potitus antea fuisset, nunc recens etiam factus esset hæres regni cælestis. Quòd si mutatio aliqua hac ex parte vel decora vel vtilis fuisset, debuissent potius liliis diademata quàm his illa succedere; proptereà quòd fasciæ regni modò possessi, lilia sperati dumtaxat præferant signum; quorum hoc illud quanto sit illustrius & antiquius qui nescit, eum frustra docere nitamur. Quoniam itaque Æmilius nullum nobis assertionis suæ laudauit auctorem, & in ea hæc, quam exposui, deprehenditur absurda cum ipso decoro repugnantia; non possum mihi persuadere, alia ante Christianam religionem, alia post Francorum insignia fuisse. Quamobrem asserere non veremur, iam inde ab ipso vetustissimo gentis primordio horum quæ hactenus videmus, insignium vsum inualuisse: & quò id firmius credamus, eo potissimùm adducimur argumento, quòd iis nihil aptius, nihil congruentius potuerit excogitari vel Francorum nomenclaturæ vel promissioni diuinæ, ob quam istam sibi indiderunt. Video enim id in omnibus tum hieroglyphicis notis, tum quibusuis signis, siue generis siue militiæ, siue cuiusuis alterius propositi aut instituti notionem offerant, diligenter à priscis illis hominibus obseruatū, vt ea quàm maximè illis nominibus conuenirent, quibus res quarum symbolum gererent, vocarentur. Nolo interim hic varias insignium vel caussas vel occasiones persequi, nec inquirere quanta sit eorum apud omnes nationes vetustas, quanta varietas, quanta cura & religio; cùm ea res & latius pateat quàm præsens hic labor meus extemporaneus ferat, nec cuiquam esse queat obscura in tanta huius tempestatis ambitione.

Clodouei in signia non fuisse diademata.

Insignia cur arma dicantur.

Auentini insignia.

Vulgus arma vocat, quòd insignia in armis, maximè verò in clypeis, depingi sculpique consueuerint; cuius apud Virgilium inter alia hoc exemplum est in Auentino Herculis prole, qui septimo Æneidos libro inter primarios Turni socios & auxiliares recensetur,

Clypeoq́ue insigne parentum
Centum angues cinctamq́ue gerit serpentibus hydram.

Cùm cuiuis alij poëta militaria insignia à paterna virtute sumpta dare potuit, tum ei conuenientissimè applicauit, cui præter maiorum decus nihil amplius erat adscripturus. Vt autem hæc arma paterni generis memoria decorauit, ita plurimi fuerunt quibus symbola ad vitam vtilibus præceptis instruendam accommodata magis placuisse cernuntur. Sic Vlyssem in clypeo Delphinū gestare Lycophron obscuro illo suo Pleiadico lumine nobis indicauit: quo nempe callidus ille significauit, sese eius animalis dotes maximè sequi velle, quòd simul & humanitate, & musices amore, & stupenda celeritate ceteris præstaret omnibus vel terra vel mari vitam degentibus. Et sunt profectò id genus insignia tanto illis quæ de rebus à maiorum quopiam præclarè gestis accipiuntur excellentiora, quanto habent plus cum artis & ingenij, tum efficacitatis ad animos monitu suo perpetuò in officio continendos. Videor mihi, dū hæc Vlyssis arma intueor, ipsum dicentem audire:

Vlyssis insignia.

Et genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto.

Homerus ille poëtarum Apollo, animaduertens studiosè à plerisque generis claritatem in armis præferri solere, illustrissimo nos exemplo docere voluit, quidnam illud esset quod homines maximè nobilitaret, ac diis ipsis proximos collocaret. Hic enim Achilli suo clypei insignia non à Thetidis, non à Pelei, non à Iouis, à quibus genus ducebat, splendore petēda sibi putauit, tametsi ab hoc fulmen, quo arma terribilia redderet, potuisset mutuari: verùm altius humani animi supputans decus, rectam nobis ad veram nobilitatem viam ostendit. Ea enim clypeo insculpsit, quorum inspectu animus noster ad summi opificis rapitur contemplationem; quæ cùm summum bonorum complectatur, summam quoque absoluit nobilitatem. Primum enim Vulcanus omnem siderum varietatem in scuto depingit; deinde pacis & belli artes omnes & officia addit, nulla ferè earum rerum parte quæ ad hominum cœtus bene gubernandos spectant, omissa: quo quid aliud voluit indicatum, quàm illud firmissimum ad omnem malorum impetum propulsandum homini scutum esse, si tota sese sapientiæ panoplia armarit, atque etiam quibusuis aduersitatibus obiecerit? Nec interim otiosam & inertem laudat philosophiam,

Achillis insignia.

losophiam, sed eam quam ab ordinatis astrorum motionibus ad rempublicam gubernandam detraxit: vnà & exemplar & finem rerum gerendarum proponens, vnà ipsius exemplaris inter homines vsum exponens. Videant modò qui totam nobilitatem cædibus & sanguine metiuntur, quàm longè ab Homerica nobilitate absint, quamq. nihil habeant eum ea communionis pyrgopolinicæ illi qui sibi eo maximè nomine placent, quòd nihil vnquam didicerint humanioris disciplinæ. Conferant hoc scutum Achillis qui volét cum iis in quibus aquilæ, gryphes, leones, pardales, & id genus carniuoræ feræ cernuntur; & examinēt quanto plus ad omnē vim propulsandā illud quàm hęc habeant firmitatis. Hoc enim in sola philosophia inuenient quod Latinum scuti nomen se perfecturum profitetur; at contrà in aquilis & leonibus belluis ad omnem ingenij cultum ineptis, tantum abest vt quicquam cernas quòd satis virium habeat ad hominem ab aduersis defendendum, vt ipsæ hæ feræ ne sese quidem vel à minimorum animalculorum iniuriis, vel à vilissimæ rei obiectu queant tueri. Notius est illud de scarabeo & aquila vulgò iactatum prouerbium quàm vt sit nobis repetendum. Iam quid leone minus tutum, cui vel sola pęnula iniecta omnem adimit animum ad sese liberandum? Quorsum igitur horum imagines in scutis præferuntur, quasi in iis momentum aliquod sit ad iniurias propulsandas & pericula declinanda? Scutum Latini dictum putant à Græca voce σκῦτος, quo corium denotatur: quos si roges, vnde σκῦτος nomenclaturam acceperit, mutos videbis. Nos è Cimbrica lingua & σκῦτος pro corio, & Scutum pro clypeo manasse scimus; in qua Scut idem est quod depello, amolior, tueor; quo fit vt & corio & clypeo inde nomen sit tributum. Verùm quia nihil æquè atque philosophia ab aduersis omnibus tuetur, nihil eius explicatu aptius ad scutum exornandum; & quia tantam hîc nominis & rei videmus concordiam, non possum non suspicari, vel à Thracibus, vel à Phrygibus hanc clypei sculpturam Homerum mutuatum fuisse. Conuenienter admodum his ab Hebræo vate dictum est; *Scuto circumdabit te veritas eius.* quo docet in veritate omnis defensionis rationem contineri. Quoniam verò hæc per solam fidem nobis integra confertur, non possum non gaudere, dum à diuo Paullo moneri me audio, in omnibus accipiendum esse scutum fidei, quo cacodæmonis tela omnia repellam. Verùm satis hæc obiter sunto de Homerica scuti pictura, re ceteroqui vix multis libris pro eo ac meretur explicanda; quam si nostri nobiles bullatis nugis tumentes bene considerarent, non tam sibi de barbaro suo fastu & liberalium artium contemptu placerent; sed discerent sese quouis potius nomine quàm clarorum dignos esse, quando omnis claritas non è robustis lacertis & crassis suris, non è Thrasonica arrogantia & palæstrica armorum disciplina; sed ex illustribus animi sapientiæ studiis exculti doti bus existit. Mirabilem sanè & paradoxum nostris hominibus, nobilitatem suam iactantibus, Homerus sese præstitit Heraldum. Attamen si rectè priscam Heraldorum æstimemus dignitatem, deprehendemus eandem de vera nobilitate huius vatis & veterum Heraldorum opinionem fuisse: quod, licèt non aliunde, at certè ex ipso Heraldi nomine constaret; quod si iuxta veram vocis originem interpreteris, eum significat senatorem qui publicè ab omnibus in magna est veneratione habendus. Atqui quis talis reuera, nisi is qui cana rerum omnium cognitione tum priuatarum tum publicarum ceteris antestare scitur? quam haud equidem scio qui possis à sapientiæ studio, quod philosophiam Pythagoras indigetauit, separare. Ne tamen quisquam sic orationem nostram intelligat, quasi ex otiosa disputationum diatriba Heraldum censeamus euocandum, eos demum absolutos philosophos iudicamus, qui ex astris ad hominum communitatem rectè gubernandam omnem suam sapientiam detraxerunt, eamque multo diuturnoque vsu sic rebus agendis accommodarunt, vt ceteris magistri & veluti architecti quidam esse queant reip. & in pace & in bello cum eximia laude administrandæ. De vetustis Francorum monumētis scimus, in tanto quondam Heraldos honore fuisse, vt regum mensis accumberent, controuersiarum inter summos principes ortarum arbitri essent, soli denique honorum & dedecorum pro rebus vel bene vel malè gestis iusti habrerentur arbitores. Manet hactenus nomen ipsum quidem, sed quàm digni eo sint, quamque bene munere suo fungi possint qui Heraldi nuncupantur, malo de re ipsa quàm de meo iudicio cognosci. Quemadmodum regum maiestas apud Romanos ad quasdam exigui momenti cærimonias tota fuit deiecta, ita hac ætate tota Heraldorum

dignitas

Scuti etymon.

Scut.

Nobilitas vera vnde existat.

Heraldus quid significet.

Philosophus absolutus quis dicatur.

Heraldis quantus honor olim deferebatur, eorumque officia.

dignitas ex altissimo illo suo fastigio ad sua cuiq. insignium discrimina in armis gerendorum præscribenda descendit, & vix tenuissimam veteris sui honoris vmbram tuetur. Nos igitur neglecto horum iudicio qui præter Heraldi titulum nihil habent Heraldicũ, è vetustissima Francorum disciplina Francorum insignia examinemus. In primis itaq. *Lilia Francorum fuisse insignia Nochi ætate.* lilia tria, quæ hactenus in Francorum regum scutis spectantur, iam olim Nochi ætate in vsu Francis fuisse dico; & illa quidem cælo delapsa, propterea quòd non quæuis lilia, sed cælestia essent; nec ea alij diuinitùs data quàm populo Francorum. Longe enim aliter nos diopetea lilia interpretamur, quàm ij qui verarum originum in gentium primordiis peruestigandis ignari ex crassa ignorantiæ suæ caligine miracula comminiscuntur. Non negamus magnum miraculum, atque adeò maximum, in liliorum in signibus delitescere; sed longè aliud illud fuisse dicimus ab eo quo vulgo persuasum videmus. Sicut enim è diuini oraculi promissione Nocho facta Iapetus Franci nomen accepit, ita & lilij cælestis accepit insigne. Quod autem maius miraculum queat cogitari, quàm Nochum ante tot sæculorum interualla Iapeto prædicere, aliquando fore vt habitet in tabernaculis Semi, & Chanaan sit seruus eius? Si quid vsquam est miraculorum, certè nullum miraculum maius, quàm mortalem quempiam futura, quæ solus Deus nouit, prædicere; quod tunc Nochum videmus fecisse; cui rei nulla alia caussa quàm diuinus instinctus *Lilia Francorum è cælo delapsa.* dari potest, ita vt meritò hæc promissio diuinitùs non humanitùs facta dicatur. Quemadmodum autem promissio futuræ felicitatis cælo debetur, ita firma fiducia atq. indubitata promissæ felicitatis spes è cælo etiam hominũ animis illabatur necesse est. Quamobrem nihil absurdi, si lilium spei signum ad Francos dicatur è cælo delapsum esse; cùm nihil sit vsitatius & rationi conuenientius quàm ea signis attribuere quæ propria sunt rerum significatarum. Quando igitur præcipuum hoc munus à Deo Iapeto fuit sperandum, vt genus suum singulari quodam modo dilataretur, & præcipuo quodam modo ramos extenderet, meritò non cognomen tantùm Franci sibi sumpsit; sed ea etiam prætulit insignia quibus tota posteritas firma felicitatis spe à Deo per Nochum promissæ semper erigeretur, ac magno animo ac certa fiducia perferret, si quæ occurrissent, difficultates. Præuiderat videlicet de cælo tactus Nochus & eius filius Iapetus, nec exiguas nec paucas generi suo angustias & dolores impendere, quibus fracti animi antea deficerentur & opprimerentur, quàm felicitas diuinitùs promissa cerneretur; nisi perpetuum certissimæ spei monumentum posteris reliquissent. Quoniam itaque vt vno lilio spes, ita tribus spes omnibus numeris absoluta denotatur, rectissimè factum, vt Francorum scutum tribus liliis insigniretur, quo nõ minus de hieroglyphico hoc signo quàm de nomine Franci certa futuræ felicitatis fiducia in posterorum animis excitaretur. Videndum ergo an *Lilium spei symbolum.* lilium spei signum apud vetustos homines habeatur. qua in re vellem mihi Græcos Artemidori Ephesij Onocriticorum libros ad manum esse, quo liqueret Liriúmne an Crinon spei symbolum fecerit: quandoquidem non ignoro, ex vtraque voce lilium verti posse. Verùm quia & doctorum hominum, quos consulere possem, præsentia, & librorum copia me destitutum sentio; aliunde cogor quod hac parte deest compensare. Ingens mihi adiumentum *Nummus Claudij.* adfert nummus Claudij, tùm ad symboli explicatum, tum ad certum lilij genus agnoscẽdum; cùm ipsa inscriptio declaret, spem lilio denotari, & flos ipse sic sit expressus, vt nemini dubium relinquat, quin lilium cæleste referat, quod à colorũ varietate Iridis nomen sibi vindicauit. Verùm ne quis sit vel ambigendi vel tergiuersandi locus, addam quinque diuersos nummos, quorum singuli simulacrum spei habent,

Claudij, ex ære.

Alexandri Seueri, ex ære.

Diadumeniani, ex argento.

L. Ælij, ex ære.

Traiani, ex argento.

Hadriani, ex auro.

habent dextra prætendentis eundem florem tam affabrè expressum, vt apertissimè tria folia cernas, vnum sursum assurgens, & duo è lateribus ab erecto vtrimque declinantia, quæ formam non lilio albo è Iunonis lacte pronato, sed cælesti cælestem arcum colorum diuersitate referenti videmus ad amussim conuenire. Guilielmus Choulius, qui quàm plurima numismata vernacula huius temporis Gallorum lingua interpretatur, huius floris effigiem ita corrupit, vt ramus oliuæ potius quàm omnino vllius lilij flos esse videatur; quod illi eo facilius condono; quòd hactenus nemo prodiderit quodnam lilij genus esset quod Spei veteres appinxerunt. Quanto Virgilius illius Marcelli amore flagrarit, cui ad decimum octauum ætatis annum mortuo Octauia theatrum erexit, quod hactenus semidirutū Romæ cernitur, ipsis etiam Grammaticorū pueris notum. Huius præclaram indolem quàm posset maximè illustrare volens, tantam eius virtutum spem apud populum Romanum excitatam fuisse dicit, quanta maiorem vix animi capere possent. Hanc quò conuenienti symbolo indicaret, magnæ maximarum rerum exspectationi tandem subiecit, *Manibus date lilia plenis*. quasi diceret, Si Marcellus hîc viuere potuisset, tantum ex eo sperandum fuisse Romanis, vt non vno lilio, sed plenis liliorum manipulis spes augusta esset insignienda. Nec dubitare debemus quin vates hic priscorum rituum obseruantissimus, de illo flore lilij nomen vsurparit, quem veteres Spei simulacro dare cōsueuerunt: quod si ita est, cogimur fateri Iridem à Virgilio lilium vocari. Nec equidem de alio lilio Artemidorum intelligendum existimo, quàm de illo ipso quod in sacris sculpturis spem denotabat. Quamobrem vt veritas ab omni liberetur controuersia, clareq. de naturæ & artis collatione cernatur, quódnam lilij genus ad spem soleat referri, addam numis modò expressis hinc Iridis, hinc Crini siue lilij Iunonij figuram.

Iris à Virgilio Lilium appellatur.

Quis hîc non videt, tria folia depicta, duo vtrimq. ad latus declinantia, vnum sursum elatum? Quis non videt hanc nummorum picturam non cum lilio Iunonio, sed lilio cælesti, siue cum Iride conuenire? Iam vt nulla in vetustis nummis Iridis exstarent monumenta, ipsa tamē Francorum lilia clarissimè demonstrant, nihil sese habere cum Susinis Persarum floribus commune, nihilque aliud quàm Iridem referre. Plinius albo Iunonis lilio calathi formam adscribit, quam qui in antiquis marmoribus non conspexit, is eam è conuolulli flore discat, quem idem auctor rudimentum esse dicit naturæ lilium facere condiscentis. Hic flos æquè omnibus atque lilium notus alia apud alios nomina sortitus est; Plinius alibi Iasionem conuoluulum minorem vocare videtur, aiens olus siluestre esse in terra repens cum lacte multo, florem ferre candidum, concilium vocari. Theophrastus huius florem vnico folio constare dicit, quod Plinius ad ipsam herbam alibi transtulit. Pandectarum materiæ medicæ auctor lilium ligustrum maiorem conuoluulum nominat, & hactenus ligoneam in parte quadam regni Neapolitani dici, nisi me fallit memoria, ab Antonio Morillono accepi. Hinc coniicio duplex Ligustri genus veteribus fuisse; alterū arborem notam, alterum hanc herbam, cuius florem vilissimum fuisse Seruius testatur, propterea nempe quòd omni odore careat: quo fit vt de Cypri flore odorato & Cyprinum vnguentum dante Virgilius intelligi minimè possit. Quo enim modo comparatio

Lilia Francorum esse eiusdem formæ cū Iride.

Ligustri duo genera.

ratio constaret, *Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur*; si æquè vterque flos legi consueuerit, & maior & præstantior ligustri quàm vaccinij vsus fuerit, & tanto quidem maior, quanto vnguenta pigmentis sunt præstantiora? Pandectario itaq; gratias agere debent Virgilij studiosi, vtpote ei qui & poëtam ipsum & eius interpretem illustrarit: quorum illum plerique non intellexerunt, hunc non pauci sunt calumniati, quasi quid ligustri nomine Maro nuncuparit, ignorâsset. Certè si de ligustro, cuius odoratis flosculis Cyprinium vnguentum constat, locutus fuisset, magnæ se & crassæ ignorantiæ accusâsset; nec dubito quin doctissimus vates hunc scrupulum lectori obiecerit, vt ad

Amaracus duplex. accuratiorem stirpium inuestigationem excitaret; quod eum in amaraco quoq. fecisse animaduerto. quo nomine cùm exiguam herbam à plerisque omnibus capi videret, voluit indicare, esse & fruticem eiusdem nomenclaturæ; cuius non flores modò suauiter spirarent, sed & vmbra à Solis ardore tueretur. Equidem dum eum audio canentem,

Vbi mollis amaracus illum
Floribus & dulci adspirans complectitur vmbra;

mihi videor in Idaliæ lucis Iasminum videre, qua nulla planta vel mollior ad omnem flexum topiarium, vel ramorum & foliorum luxu ad vmbram faciendam aptior, vel florum suauissimè è longinquo adspirátium odorem gratior, vel ad multos simul à Sole

Casia duplex. protegendos laxiùs se & altiùs expandens. Nec aliter Casiæ nomen herbæ dedit, odoratæ illi quidem, sed longè differenti à casia Indorum: qua tamen in re dum semel humiles, iterum virides casias dixit, satis ostendit, de illa sese casia loqui quam, Higino teste, Græci Cneoron vocarunt. Sed hæc nihil vel ad lilium vel ad ligustrum lilij rudimentum; de quo propterea accuratiùs egi, quòd ex eius cum insignibus Francorũ comparatione veritas tandem in lucem emergeret. Scio in symbolis non accuratam semper picturæ rationẽ obseruari; sed & illud scio, aliqua saltẽ tenus res ipsas lineamentis esse repræsentandas. Quòd si quis calathũ depictus, lilium quod vel in spei dextera vel in Francorũ scuto videmus, imitaretur; an non eum velut cõmunis sensus expertem exploderemus, & ne gryllis quidem pingẽdis iudicaremus admittendum? Sed quid, dicet aliquis, si lilia Francorum insignia ab omnibus vocentur; quid ni lilia illa intelligamus

Iridem liliorum nomine appellari. quæ liliorum nomine ab omnibus intelligũtur? Necessarium mihi video vt ostendam, non Susinos tantùm flores, sed Iridem quoque liliorum nomine censeri. Apud medicæ artis professores nihil clarius est, quàm iridem cælestis lilij nomenclaturam habere, & inter iridis nomenclaturas cælestis quoque appellationem videmus. Cùm verò lirion

Lilium Græcu Lirion. Græcorum & lilium Latinorum sola vna littera differre videatur, dubitet meritò quisquam, an hi ab illis, an contrà illi ab his, an verò ex alia lingua nomen suum sint mutuati. Lirion certè Hippocrates pro Iunonio lilio posuit; vnde lirino vnguento nomencla-

Lirinum vnguentum siue Susinum. tura, quod ab aliis Susinum vocatur. Pollux ab Homero quoduis floris genus Lirij vocabulo intelligi scribit: Philinus verò Lirion ad Violam & Crinon ambiguum facit. Apollonij interpres hunc è primo Argonauticorum libro versum,

ὡς δ' ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι, sic accipit, vt quemuis florem hoc nomine intelligat. Non carent igitur illustrium virorum ductu medici, qui cæleste lilium Iridem nominarunt; quãdo lilium cum lirio eandem haber significationis caussam. Quòd si Hispanos rogemus, omnia Iridis & Narcissi genera sese Lirij nomenclatura dignari dicent, & cùm Iunonis lilia nominare volunt, Susini flores, nõ liria audiuntur. Theophrastus Narcissum Lirion vocat, non longè ab Hispanorum consuetudine recedens. Nos itaque lilium & lirium commune nomen faciemus, tum ad Susinos flores, tum ad omnia Iridis genera, quorum permagnam nouimus diuersitatem: ob quam

Spei tessera. vel solam liliorum merentur principatum. Quamobrem licet omnes flores spei tesseram gerere videantur, propterea quòd è floribus fructus sint spetandi; à priscis tamen hominibus Iris maxime hunc accepit honorem, vt spem firmam & indubitatam designaret: quam meam assertionem cùm vetustissimæ & numismatum Romanorum & insignium Francorum imagines confirmant, tum vera etiam Dioscoridis lectio extra omnem collocat dubitationem. Nimis audaces, ne dicam impudentes, illi fuerunt qui varia singularum herbarum nomina principiis capitum in Pedacio veluti adulterina & spuria summouerunt, cùm & in antiquissimis exemplaribus ea legantur, & plurimum adferant ad quamplurima veterum scriptorum loca intelligenda momenti. Corrupta

esse

esse pleraque fateor, & in iis procliues fuisse errores scio; ea maximè de caussa, quòd quàm plurima vti peregrina & à vulgi cognitione remota facilè potuerint ab orthographia sua detorqueri: quod ipsum in Iride factum fuisse luce ipsa clarius reddam. Nam in eius variis nomenclaturis mox ab Illyrica, quæ vox à præstantia datur, vocabulum sequitur à nemine prorsus intelligendum. Quid enim, ô bone Mercuri, Thelpida siue θελπίδα, vt alij legunt, significat? Marcellus Virgilius pro, Thelpide; Thalpide legi posse scribit: mihi iucunda ea accidit scriptura quæ Epsilon conseruauit; propterea quòd antiquitatum studiosis apertè demonstret veram genuinamque lectionem. Quid enim clarius, quàm si legas Ιερ, οἱ δ' Ιλλυρικὴν οἱ δ' ἐλπίδα; Vide nũc obsecro quàm facilè è Delta cum apostropho, Theta factum sit ab iis qui cur Iris Elpis vocaretur, ignorabant. Iridem itaq. alij Elpida, id est, spem nuncuparunt, propterea quòd apud priscos viderent Iridis flore spem denotari. Quando itaque de nomine & symbolo constat, quærendum videtur qua de caussa ad spei notationem Iris maximè sit vocata. Eiusdem nominis eiusdemque symboli multas caussas veteribus nonnumquam fuisse cerno; quòd nimirum quæ ad posteritatis memoriam essent propaganda, ea grauibus rationibus nixa esse vellent, quò complura copiosè docerent. In primis itaque ad arcum cælestem spectâsse mihi videntur huius in flore tesseræ inuentores, eo quòd color floris triplicem arcus cælestis colorem imitetur, atque ea de caussa nomen Iridis sortiatur; nec alia item ratione Thaumastos vocetur, quia nimirum Thaumantis filia itis esse fingatur. Quid verò arcui cælesti cum spe? Perspicuum est è sacra diuini Mosis historia, arcum à Deo in nubibus collocatum, vt eum intuentes certam fiduciam conciperemus, nunquam iterum orbem terratum diluuio coopertum vastatúmque iri. Vocauit enim eum arcum fœderis quo se hominibus obligauit, non illud quidem de meritis vllius, sed de pura puta sua gratia & incredibili in genus humanum fauore pactus. Inde Iris Iunonis nuntia dicta, eo quòd singularem Dei fauorem, quoties apparet, nobis annuntiet. Quid enim aliud Iuno quàm Gun hot/id est, caput fauoris, siue, quod idem est, fauor omnium fauorũ princeps, quo non regna modò, sed quæuis etiam alia munera à Deo gratis conferuntur. Vnde Iuno soror & coniux Iouis ab Orphicis dicitur; soror quidem, quia ab eodem patre procedit; vxor verò, quia fauoris gratia æterno coniugio Deo copulatur. Verùm de hoc fœdere & mystica eius intelligentia Theologi disserant: nobis sufficit, si constet Iridis monitu certam spem declarari, quæ promittat genus humanum diluuio non amplius periturum. Et hæc quidem mystica Iridis notatio diuinitatis plena; nunc ad naturalem. Elegans æquè atque admirabile signum concordiæ elementorum in arcu cælesti videmus, quandoquidem puniceo colore aqueum elementum, flauo igneum, viridi terra, herbis ceterísque plantis vestita designatur. Videtur itaque Deus nobis hoc signo polliceri, sese effecturum, vt igneus calor sic inter terram & aquam interueniat, vt iusto temperatóque humore terra herbis virescat, vt omnium animantium vitam alat atque tueatur. Cùm ergo iris numquam fiat nisi solis & nubis aquosa præsentia, atque horum moderata mistione spes omnis agricolarum sustineatur, meritò firmæ spei signum habebitur non de diuino tantùm promisso, sed de naturali etiam significatione, in qua & Solis calorem, & temperatum humidum, & terræ virorem, qui ex illis enascitur, cuiuis licet videre. Miranda est hîc ternarij vis, non in arcu modò triplici colorum discrimine oculis subiecta; sed in Iridis quoque flore multis modis obseruata. Præter enim tres diuersos colores quibus cælesti arcui respondet, ac meritò nomen ab ipso sibi sumit; in foliis quoque tum in medio stantibus, tum in declinantibus, tum in medio horum latentibus, triadem seruat, nec eam negligit in malleolis siue linguis inter folia mira elegantia assurgentibus. Adde quòd & calicem triquetrum proferat, & trino hiatu semina siue baccas inde excludat; adeò vt nihil sit in rerum natura quod tam accuratam ternarij rationem in omnibus sequatur. Nam si folia subducas, ter tria inuenies; quo numero angelorum choros & absolutam omnium rerum constructionem circa vnum & trinum regem admirabili symphonia explicatam imitantur. Sit ergo prima & simplicissima ratio ob quam certam spem & fiduciam Iris designat, quòd Deus ipse arcum cælestem esse voluerit certum promissionis suæ signum, quæ cælo ad florem descendit. Altera de naturæ sinu petita docet, tantisper omnium rerum vbertatem & affluentiam exspectari à nobis debere, dum igneus calor flauo colore denotatus aqueum

Iris cur spei symbolum.

Iris cur Iunonis nuntia.

Iunonis etymon.

Iris elementorum cõcordiæ signum.

Ternarij vis in Iride.

elementum iusta moderatione temperabit. Accedit nunc alia significationis caussa, maximas spei in hominibus vires claro exemplo demonstrans. Præter enim eas quas modò dixi Iridis præcipuas esse dotes, aliud quoque animaduertas oportet. Quid in aduersis omnibus aliud nos sustinet atq. erigit quàm firma spes Deo innixa? Hoc autem an non egregiè Iridis natura nos commonefacit, quæ, nihili faciens aut niues aut brumales rigores, perennia folia ad cælū tollit; & id quidem ea figura quæ ex lato in acutum tendens pyramidū & flamarum in modū vitam nobis significat sempiternam? Est hoc proprium spei, vt semper sursum feratur omnia penetrans & euincens obstacula mortalibus in hoc terrenæ vitæ stadio semper infesta. Hinc Cimbricus sermo spem Hop/ quasi dicas, He op/ id est, quod altè erigit & attollit, appellat: quo fit, vt in eo nulla spes nomē hoc mereatur, quæ animum nostrum non ad sublimia & excelsa eleuet atq. sustollat. Id autem si herba quapiam velis expressum; quid potest esse significantius, quàm si eam ponas quæ folia habet longissimo acumine cælum petentia, contempto omni frigore terreno; & cùm tandem florem profert, cuius colores in cælo videmus? De hac pyramidis figura & vita per eam denotata alibi latiùs scripsi; nec video cur eadem hîc mihi sint iterū explicanda. Qui volet, nostrū Aleph consulat, & cum alaudis epitymbidiis cælum ascendere consuescat; quod vbi fecerit, non otiosè Iridis folia spectabit. Verùm licet hæc modò annotata non contemnendum pondus habere videantur ad symboli rationem adstruendam, nihil tamen sunt præ illis quæ ex ternario in floris foliis ter repetito à solertibus ingenijs intelliguntur. Quid aliud rogo spes nostra sibi præfigit, quàm cælum ipsum; non illud quidem corporatum & in octo orbes distinctū, quod oculis nostris quotidie vsurpamus; sed longè sublimius & nobilius, quod in nouem orbes Angelorū distributum esse illi nobis aperuerunt, quorū mens ad tertium vsque cælū ascendit? Spes itaque non ad cælos tantùm, quorum lumen haurimus, sed longè altiùs ad ter trinos intelligentiarū ordines mentem nostram euehit, non antè quietura quàm ad sublimē hunc nouenarium, qui flos est omnium rerum creatarum, adspirauerit. Hoc est illud quod Hop à nostris vocatur, quo videlicet id intelligitur quod excellentia in sublime euehendi ceteris præstat. Colorum ergo in Iride varietate primùm ad excelsa inuitamur; at vbi ad florem ipsum in folia sua explicandum venimus, mox totum spei fundamentum & vltimum terminū in partes suas distributum videmus. Longus hîc sim, si doceam in spe tria contineri; fidem nimirū eorum quæ Deus pollicetur, firmā deinde fiduciam ea quæ credis consequendi, ac tandem ad eius perfectionē desiderari ipsum illud quod certa spe exspectamus; quod citra amoris glutinum nulli vel mortalium vel immortaliū contingit. Quamuis ergo spei donum simplex sit, fundamenti tamen & termini ratione ternariū postulat ad sui perfectionem: Iam ipsa perfectio non potest homini obuenire, nisi ad cælum illud in nouem choros distinctum adscendat, quod ter ternis foliis in Iridis flore mirabili artificio coniunctis denotatur. Et, vt cernas maiorem tesseræ vim, considera in illo cælo apicē rerum omnium sperandarum triadem esse, primum nempe fontem & vltimum finem omnis ternarij ad res creatas descendentis. Quòd si hæc pro rerū maiestate & augusta amplitudine excutienda essent; aliud ingenium, aliud mētis lumen, aliam orationē postularent: nobis satis esto viā ad arcana hæc mysteria indicasse, quæ vellē sanè à diuiniore quopiam mystagogo clariùs illustrata quàm angustus mentis meæ captus admittit. Vt igitur breui summa complector omnia, sola spes regni cælorum Cimbrico spei nomine, quod est Hop/ digna est quæ optimo iure eo flore designatur; quæ primùm arcus cælestis similitudine ad cælū vocat; ac deinde nouenario tres ternarij ordines complexo, illud regnum nobis demonstrat quod spe pleni à patre nostro velut hæreditatem nostram & rogamus quotidie, & firma fiducia exspectamus. Agnoscamus ergo in Hop non He-op modò, quod est, alte attollentes; sed & Hau-op/ id est, sustineo quicquam ne concidat: quod & ipsum proprium est eius spei quæ patri nostro cælesti per filiū innixa, nos in omni aduersitate, in omni oppressione, in omni carnis & Diaboli impetu à casu sustinet ac tuetur, omniique malo sernat superiores. O mirabile vocis trilitteræ artificiū! ó mirabilius floris tertriplicis symbolū! ó mirabilissimā religionis Christianæ & priscæ Cimbrorū disciplinæ concordiā atque symphoniam! Dixit, non recordor quis, nec nauē vna anchora, nec hominē vna spe bene secureque teneri; minimè id dicturus, si hanc nostrā spē diuinitus infusam agnouisset. Hæc enim sola spes in omnibus miseriis nos consolatur, sustinet, atque malis quibusuis deprimenti-

Spei Cimbricum vocabulum. Hop.

Spei natura & partes.

Spei regni cælorum, vis & efficacitas.

deprimentibus reddit altiores; & id quidem quamdiu in nobis viuit, tanta facit constantia, vt non antè nos sit desertura quàm voti compotes, & in ter trino regno ipsius Trinitatis obtutu reddat beatos. Hæc spes fallere non potest; quia eius fidit promissis qui non verus modò est, sed ipsa veritas omnia vera reddens: ceteræ spes vanæ sunt, vti illis nixæ fundamentis in quibus nihil firmum, nihil stabile, nihil perpetuò verum inuenitur. Græci vocis eius qua spem nominant, nullam domi suæ reperient originem; tametsi fuerint qui ἐλπίδα ἀπὸ τοῦ ἕλκω, quod est traho, detorserint; tanta est Grammaticorú vel ineptia vel impudentia. *Ἐλπίδος etymon.* Nostratibus Help idem est quod iuuo; vnde Help-wis, *Help.* siue more Flãdrico, Elp-wis, id quod auxilij certum est vocamus. Quid verò spes ea de qua nobis sermo, aliud est quàm firma animi fiducia, qua certi sumus Dei auxilio nos à mortalitatis malis liberatum iri, & in cæli ciues cooptãdos esse? Proprium igitur & præcipuum spei donum est, vt nos certos reddat eius auxilij quod ceteris omnibus auxiliis immani interuallo præstantius est. Ex Elp-wis itaque, ea littera exempta qua Græci carent, ἐλπὶς fieri videmus, vocem, si ad originem vocetur, id expressuram quo spes vera definitur. Latini Spero habent, & à spero spes; nec illi quidẽ cur in ea significatione hoc verbo vtantur, vlla sana ratione explicaturi. *Spero vnde deductum.* In Cimbrico sermone Spar non aliud est quàm parco; quo fit vt ex eo quod spei proprium est vocabulũ Latini fuerint mutuati. *Spar.* Nihil est quod hominẽ magis affligat quàm tristes cogitationes, & assidui vel præsentium vel instantiũ malorũ dolores. His qui totum se radit absumendũ, nẹ is parum suiipsius parcus aut est aut dici potest. Quod igitur remedium, ne quis se ad hunc modũ eat perditum? Quod aliud quàm firma spes firmo innixa fundamento, fore aliquando vt præsentibus malis liberatus beatissimo vitę genere perfruatur? Hac itaq. vocis origine moniti nobisipsi semper occinamus, *Durate & vosmet rebus seruate secundis.* Parcite vobis, parcite; ne finite animos à malis vinci, seruate vos integros futuræ felicitati, quam pater æternus vobis promisit. Vt omnia nos deserant, omnia præsentẽ mortẽ intentent; sola tamen spes numquã nos prodit, at semper adest consolando hortandoq́., vt nobis ipsi parcamus, nec malis aut præsentibus aut instantibus succumbẽtes antè nos perdamus quàm spes nos ad æterna gaudia perducat. Ceterùm nullus finis esset futurus, si spem vnicum humanæ vitæ præsidium omnibus suis dotibus exornare vellemus; sufficiat modò leui opera demonstrasse, vnde Græcus, vnde Latinus vocũ suarũ natales petere possit. Hebræorum enim voci קוה, vti rei sacræ, manus meas profanas non admouebo; tametsi nihil mihi facilius esset quàm eos vltra radicem hanc ad priores verbi deducere rationes. Quid enim nobis apertius quàm Bot wacht, quo auxilij & remedij exspectatio, qua spes definitur, denotari nemo non nostratium intelligit. Verùm quoniã quas sibi spes è Cimbrico sermone voces in aliis linguis mutuetur ostendi, facere non possum quin & Lilij nomen, vnde Lirium ad labdacismum vitandum deductum videtur, ad veram originem vocem: quod quidem eo faciam libentiùs, quòd inde clarum existet, significationis vim è symboli ratione pendere. Rogaui Græcos, rogaui Latinos, ecquid haberent quò vel lilij vel lirij vocabulum referrent, sed frustra rogaui. Nos Lelí pro lilio dicimus, vocem manifestò demonstrantem, rem à se denotatam propriè ad spem pertinere: quando Lee-li nihil aliud est quàm molesta perfero; siue, perpetior dolores. *Lilium quam habeat sua nomẽclatura rationem. Leli.* Videor mihi audire illos Horatianæ citharæ Sapphicos modos:

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus: informes hiemes reducit
Iuppiter: idem
Summouet. non, si malè nunc, & olim
Sic erit.

Est quisquam tam vel rerum imperitus vel mentis inops, qui non sentiat nos ad durissima quæque perferenda sola spe excitari? Optima in aduersis illius est exhortatio consolatioq́ue qui canit, *Perfer, & obdura, dolor hic tibi proderit olim.* Nec aliud Hesiodus voluit in aspera virtutis via depingenda:

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. id est,
Sudorem ante locum virtutis dij posuerunt.

& cetera quæ nota sunt; quibus quid aliud significat quàm præcipites illas rupes & difficiles, quibus virtutem septam canit, potiundæ virtutis spe superari?

lius vox ſit à noſtra Leli deriuata;quod ſi res ita habet,vti habere nihil dubito, inter fauſtiſſimas & feliciſſimas nomenclaturas hoc vocabulum fuerit collocandum. Is ergo meritò Lelius vocabitur, de quo maxima ſpes tum concipitur cùm nomẽ imponitur,quaſi cum Virgilio præcinatur : *manibus date lilia plenis.* Latini primam ſyllabã per æ diphthongũ ſcribunt,nos ipſum e, quia longũ eſt, & duo tempora habet,geminamus: ſuperiores Germani Leit pro Leet dicunt,vnde Græcis λείριος. Quidam tam patulo ore pronunciant, vt Lait audias; nihil vt mirum ſit, ſi Veteres illi Lae Lium dixerint. Lai idem nobis eſt quod onero. Leet vel Leit vel Lait moleſtia, dolor,quicquid denique graue eſt. Vnde Lee Lien eſt moleſtiarum omniumq; eorum quæ oneri nobis ſunt & dolori patientia: quæ notio ſatis declarat eodem modo lilij nomen ad florem veniſſe, quo vocatus eſt à Græcis ἰλωρίς; ſumpta videlicet ratione ab eo quod antiquiſſimi patres floris huius ſymbolo denotare voluerunt. Quamobrem bene noſtrates Lelie dicunt, ex eo quod proprium Spei eſt ducta nominis cauſſa; qua in re adeò non errarunt, vt ab eodem Spiritu videantur incitati cuius afflatu D.Paulus dixit: *Spe ſalui facti ſumus.Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Nam quod videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam exſpectamus.* Idem nos Chriſti ea conditione facit cohæredes, ſi cum eo patiamur. Sed hoc iterum iam mox. Rideant modò qui volent hanc noſtram etymologiam; ſed rideant ea lege,vt ipſi nos doceant quicquam rationi & veritati magis conſentaneum: quod quamdiu non fecerint, nos aſſeremus lilij vocabulum de primogenia ſua notatione priùs Iridi magnæ cæruleæ quàm ceteris floribus conuenire, tametſi vulgus & plerique omnes eruditi ob veteris rationis ignorantiam vocem albo maximè lilio,quod è Iunonis lacte extitiſſe fabulantur, dare cõſuerint. Suſan autem,quod nomen apud Syros eſt & Babylonios & ceteros vicinos, à quo Suſinum oleum dictum eſt,quam apud Chaldæos vel Hebræos habeat ſignificationis rationem, aliorum committam labori; hoc tamen præterire non poſſum,à Suten ſiue Suſſen,quod dulce reddere nobis ſignificat, vocabulum deduci videri; eò quòd ſpes quaſuis moleſtias, quoſuis labores, quaſuis ægritudines dulces reddere conſuerit. Vt interim de medica floris facultate, qua grauiſſimi quique dolores dulceſcunt, nihil dicam. Ceterùm quia lilium ad etymologiam vocaui, videtur & ſua Iridis voci ratio deberi: quæ tamen, quia ambigua eſt,non parem fortaſſis adferet voluptatem. Græcis placiturum video,vt ἶρις ab ἐρῶ per contractionem dicatur; quaſi conſecratricem quandam eſſe velint:quibus equidem non poſſum admodum repugnare; quamquam neſcio quî fiat, vt ex Deer-eet, quo Domini iuſiurandum denotatur, deriuare malim, vocali ſecunda longa in tertiam mutata; vt in Lilio factum videmus. Maiorem enim in modum vetuſtas voces cum ſacris literis conuenire cerno; adeò vt ab eiuſdem ſpiritus afflatu videantur proficiſci. Præter enim illud quòd arcus in cælo ſignum ſit fœderis Dei iure-iurando initi cum mortalibus, accedit & altera ratio de Spei fundamẽto petita. Quia enim Deus iurauit, nos certam ſpem concipimus, & ea in exſpectatione gaudij ſempiterni fouemur. Verùm hæc quia moroſis ſtomachis exilia fortè videbuntur,& nimis curioſè ex originibus Cimbricis perquiſita, annotanda potiùs obiter putaui quàm iuxtà ac merentur diligenter examinanda, ne quamuis minutas anſulas ad ſermonis noſtri myſteria exaggeranda ſtudioſè nimis arripere dicar: & ſunt alioquin hæc quæ de primo vocabulorum ortu afferuntur nimis hactenus cruda, ijs præſertim ventriculis quos necdum exacuit Hermathenæ meæ promulſis. At vt omnia id genus bellaria nauſeabundi homines vel non ſint attacturi, vel etiam euomituri; non poſſum tamen committere, vt non & hoc addam vocabulum, Liſch quo hodie noſtrates pro omni Iridum genere vtuntur, aperiè docere, nihil ęquè ad præcipuas Spei dotes atq. hanc herbam,de illorum iudicio qui nomen indiderunt, pertinere. Li idem notare quod patior & perfero dicunt Latini, in nomine lilij oſtendi. Hinc Liſich ille vocatur qui inſigniter patiens eſt, & omnia in futurũ differens facillimeque perferens, præſentiá tranſire. qua de voce conciſa (vt noſtrates ſunt monoſyllaborum perquàm ſtudioſi) Liſch formatur, nomen non alij virtuti conueniẽtiùs quàm Spei, quæ firmæ fidei innititur, & per patientiam vitam exſpectat æternam, applicandum. *In tempus* (inquit Sapiens) *ſuſtinebit patiens.* At quid facit vt in futurum ſuſtineamus? an fortè aliud quàm firma Spes firmam nobis meliorum præbens fiduciam? Quid aliud dixit Diuinus ille Vates canens, *Tu es patientia mea Domine*, quàm ſi dixiſ-

λείρ. *Lai.* *Leet.* *Leit.* *Laai.* *Suſan' nomenclaturæ ratio.* *Iridis notatio.* *Liſch.* *Li.* *Liſich.* *Patientia Spei ſoboles.*

si dixisset, *Spes mea Deus.* Eòdem & illud spectat, *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Neque alia est possessio nostra quàm sperata beatitudo, sola digna nomine possessionis, & hæreditatis. Quod apertius luculentiúsque testimonium desideres, quo docearis, patientiam Spei sobolem esse, quàm illud quod modò è D. Paullo ad Romanos scribente citauimus? At eundem audi Hebræis loquentem ad hunc modũ: *Cupimus autem vnumquemq. vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei vsque in finem, vt non segnes efficiamini; verùm imitatores eorum qui fide & patientia hereditabunt promissiones.* Confer in his Apostoli verbis spem & patientiam, & mox cernes quam inter eas agnouerit cognationem. Idem eosdem alloquens, *per patientiam* (inquit) *curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* Hîc videmus clarissimè, fidem Spei fundamentum, & gaudium Spei finem, ad quem patiendo & sustinendo peruenitur: qua te bene perspecta & expensa, miror si quis tam stupidus aut plumbeus sit, vt non admiretur insignem hanc vocabuli Lisch cum ipsa veritate consensionem. Agnoscamus in ipsa herba crescẽdi patientiam, quæ ipsis petris & saxis erũpens sese perquam exigua terræ vligine sustentat: & tam iniquo iniquæ matris alimento cõtenta folia longa profert in acumen igneum exeuntia; admonens nos, vt quamuis exiguis terræ bonis contenti longanimes, vt sic cum sanctis visis loquar, simus vsque in finem supremum, per acumen denotatum. Quod si fecerimus, non secùs atque Iris è duris saxis flore ter triplici coronabimur, & fructu ipsius Trinitatis in odore suauissimo perfruemur. Considera obsecro diligenter singula, res ipsas cum vocibus conferens; dispeream nisi fatearis, nullam tesseram posse inueniri ad spem denotandam aptiorem. Spes nostra firmata super petra quæ est Christus: Iris è petris potissimùm cernitur exilire, ne quamlibet quidam exsuccás maceriem ornatu suo dedignata. & in his tam duris natalibus tamq. exili nutrimento tanta sese sustinet constãria, vt omni frigore, omni gelu, omnibus niuibus, omnibus ardoribus, omnibus deniq; cæli terræq; iniurijs contemptis, in pulcerrimum sese induat florem. Quòd si cuipiam hîc lubeat comparationem prolixè persequi, næ is habiturus sit spatia latissima de virtutibus & vitijs, de religione & impietate, deq. omnibus huc spectantibus concionandi. Iam mox & illa occurrent quæ de facultaribus huius herbæ copiosissimam materiam suppeditabunt. Iris post diluuium omnem aquarum noxam terris ademit. Iris herba in aquis è corpore humano saluberrimè deponendis habet principatum: Spes & patientia omnes perturbationum vndas superant, & totum tentationum oceanũ tanta tranquillitate componunt, vt non modò non faciant naufragium, sed reddant etiam ipsum materiã augendæ sibi felicitatis. Et sicut nihil est in omni plantarum genere quod vnum tot adferat humano corpori remedia, ita patientia nihil est mortalium animis salubrius & præsentius ad omnia omnis generis mala profliganda atque frangenda. Optimè Lucanus cecinit: *Gaudet patientia duris.* sed illud innumeris antè seculis illi monuerunt qui spem Iride signarunt, & à patiẽtia germana germanæ Spei sobole Iridem Lisch, id est, insigniter patientem vocauerunt. Quamuis ergo varia sint Liliorum genera, nullũ tamen æquè vel Lilij vel Lisch nomen atque Iris meretur, adeò vt non possim satis mirari, vtrumq; vocabulum, & illud quod antiqui in Italia Cimmerij reliquerunt, & hoc quo nostrates hactenus vtuntur, ab eadem natum esse radice, patientiam denotante. Sed sufficiant hæc de Spei tessera; de qua licet sexcenties plura à me dicerentur, tamen ne sexcẽtesimam quidem partem eorum quæ latissimus cõtemplationis huius campus complectitur, explicarem. Et ita me Spes firma fiducia sustentet atq. augeat, vt quanto diutius ea quæ sese vltrò obtrudunt considero, tanto plus cerno mysteriorũ. Exposui modò caussas aliquot ob quas inter varia liliorum genera Iris potissimùm spei habuerit significationem: quibus necessariò & alia coniungenda, inferior illa quidem, fortassis iis quas enarraui, verùm talis tamen, vt vel sola satis habeat momenti, quo lilia ad spem denotandam accipienda esse videantur. Quamuis enim omnes flores fructum videantur polliceri, vnus tamen in toto genere ad signorũ multitudinẽ & confusionem euitandã ad spei notam fuit eligendus. Quamobrem illud genus maximè placere debuit, in quo maximá essent per varias formas siue species discrimina, quibus nimirum ingens spei copia & diuersitas notaretur. Et quia Spes in herba potius est quàm in vlla re solidiore, herba magis quã frutices vel arbores idoneæ

Iridem petrosis & exsuccis locis prouenire.

Iris cur potius quàm alia liliorum genera spei significationem habeat.

idoneæ visæ sunt ad huius significationis vsum. Iam nullũ nobile & insigne herbæ genus inuenias in quo tanta sit diuersitas formarum quanta in liliis, & iis præsertim quæ cælestia siue Irides vocantur. Vt enim Susinos flores omittamus qui liliorum sibi nomẽ apud plerosq. omnes vsurparũt, videamus quàm variis discriminibus Irides distinguantur, quas solas vnà cum Narcissis Hispani Liriorum nomine dignantur. Alia itaq. bulbosa, alia non bulbosa. Bulbosa rursus varia; alia florem profert coloris cærulei saturati, odoris nullius; quæ, quòd ex hortis Anglicis, quibus tamen peregrina fuit, primùm in Belgium sit allata, Anglica à nostratibus appellatur; alia florem habet luteum, & odoris nonnihil, sed perparum, è Lusitania ad nos transuecta, & inde sortita nomen; alia species odoris suauitate eximia est, colore cæruleo albescente, quã Vallis Dolitana ad nos misit; ad quam in siluula quadam dexteris Visurgis ripis incumbenti non semel à me visa est, quamquã non illic tantùm, sed plurimis aliis locis eandẽ cõspexi. Est aliud genus quod Hispani *Nocellas* vocant, propter radicis rotunditatem. Id ego rursus in duas formas diuisum animaduerti, maiusculũ & minusculum; huic dodrantalis altitudo, illi sesquidodrantalis; minori tamen flos elegantior, & pro magnitudinis portione maior. Vtrumque genus Guadaloupæ frequens vidi, nec rarũ in agris Placentinis. Videtur & illa Iridis forma quam Matthiolus Hermodactylum nuncupauit. Restat alia species vel primo honore digna, tũ propter elegantiam & magnitudinẽ floris, tum propter odoris suauitatẽ. Cùm Paci Iuliæ cum duabus sororibus Leonora Franciæ & Maria Hungariæ Reginis augustæ memoriæ heris meis ad aliquot hebdomadas agerẽ, sæpe in suburbanos agros excurrebam, partim animi ambulationisq. caussa, partim explorãdi studio, ecquid illic rarioris plantarũ generis inueniretur. Quid ni enim in amœnissima planicie & cælo hiberno mitissimo id facerem, qui summis laboribus Alpeis frequẽter ad summa vsq. glacialium rupium cacumina perreptassem, vt Apenninum interim & Pyrenæos & Tornauaccios & Guadlupios saltus omittam, qui nõ citra copiosum sudorem me crebrò fatigarunt, & rursus anhelantẽ suaui varij herbarũ generis spectaculo refecerunt? Est Pax Iulia opidum egregium, amplum, & latorum frequentia virorum perquàm elegans, ad nouem leucas infra Augustam Emeritam in sinistra Anæ fluminis ripa, cùm hæc sit in dextra, collocatũ. Ex eo Lusitaniam versus pons lapideus extructus est elegantissimus, fornicibus, si rectè memini, pluribus quàm triginta perquàm latè patẽribus & excelsis, in cuius exordio ara est quadrata, perampla, & sedilibus è cæso lapide cincta; in qua palmæ ante vrbis portas plantatæ indicare videntur, hunc ceteris pontibus omnibus operis magnificentia esse præstantiorẽ. Hunc transgressus ad dextram in dextra fluminis ripa collem saxosum modicè ascendentẽ videbis, in cuius Australi cliuo magna copia Iridis modò indicatæ luxuriat: quod cùm Clusium Hispaniam cum vno Fuccarorũ petiturũ monuissem, isq. ita rem habere deprehendisset, monitu suo apud Brantiũ effecit, vt eius bulbos in hortũ suum transferri curarit; Brantium, inquam, illum qui Machliniæ cùm ob ceteras generosissimas magni atq. liberalis animi dotes omnibus est in admiratione & honore, tum ob singulare plantarũ studiũ, quas incredibili sumptu ex omnibus orbis plagis adferri sibi curat, alterum sese demonstrat Chironem, aut potius vnicum regibus exemplar, vt Europam ceterarũ totius orbis partium plantis exornare contendat. Qui citra labores & graues impensas quidquid vsquã vel in montibus vel in vallibus est herbarum in exiguo theatro cernere volet, & examinare, & examinatum aliis vel præsentibus vel posteris depingere, is Brantij hortum frequentet; qui breuissimo cõpendio suppeditabit quod non cetens modò rhizotomorum antesignanis admirabile videatur; sed quod omnes omnium de plantis scriptas histotias infinitis & generibus & generum formis excedat ac vincat. Est itaque Lirion hoc quod primùm ad Pacem Iuliam equidem conspexi, insigni bulbo præditum, folia vtrimq. ordine è regione sibi posita, in acumen è lato, in ensis formam tendentia profert; sed non ferè dodrantẽ illo in loco excedentia; nec plura ferè quàm terna vtrimq. vigent inferioribus iam marcore collapsis. Inter hæc media vagina prodit in geminũ folium, & illa mox hiatura, è quibus flos in breuissimo scapo emicat, Iridis colore & figura & eximia odoris suauitate. Tota herbæ altitudo pumila est, & sesquidodrantem illo in colle vix vmquam attingens. Duo habet genera, alterum suauiter purpureum, alterum candidum florem promit; quorum vterque lilij propemodum æquat magnitudinẽ, & folia herbæ lilij Iunonij folijs nõ sunt angustiora.

Iridis variæ species.

Pax Iulia opidũ Hispaniæ describitur.

Et hæc quidẽ Iridis bulbosæ genera nobis hactenus cognita,& has primùm classes à Ioãne Bisoto altero Botanicorum principe in hortis suis & hortorum cõmẽtariis digesta. *Iridis non bulbosa genera.* Idem nobis præiuit in Iride non bulbosa in formas suas diuidenda. In hoc genere alia magna,alia media,alia minima. Magnam vocamus eam quę plebeis nostris hortis communis est,folia tria pendentia variis coloribus habens depicta, quorũ pars supina cæruleo est,in medio suo dorso cilio. flauo bene denso insignis,pars inferior virescit: quorum colorũ discrimine Iridem cælestẽ refert,& inde Vranij litij nomẽ sibi sumpsit,quod aliis quoq. formis cõmunicauit. Meritò itaq. hæc magna vocatur, vtpote in qua similitudinis,à qua nomen acceptũ princeps caussa est,atq. idcirco dum Iridem dicimus,hanc potissimùm intelligimus,& ab hac ratio pendet cur Spei symbolũ lilium factũ sit. Quamobrem dum Elpidis nomen pro herba vsurpatur, hæc intelligenda est; & quia patientia spei proles per nomen Lelij siue Lilij denotatur, rationi consentaneũ esset, vt dũ lilium simpliciter dicimus, hanc Iridis speciem intelligeremus: quod cùm scirent qui primi *Francorũ lilia in quo Iridis genere sint.* Francorum insignia pinxerunt, hanc lilij propriè dicti formam imitati sunt,non alterius quod ob solam similitudinẽ quandam exilem in nomenclaturæ venit communionẽ. Est & altera magna,purpureo colore magis rubẽs,odore sambuci flores æmulata. Succedit Lusitanica nobis dicta à commigratione,quæ bifeta est,& colorem habet ex cæruleo & rubro mistum,odorem suauem vehementer spirans. Additur deinde Illyrica quædam à Pantio in Belgium missa,colorem præferens cæruleũ. Annumeratur & magnis quæ ad aquas crescit,luteum florem ostentans,cui radix rubens & insigniter adstringens, tamẽ abest,vt vel acorus sit, vel acoro substitui possit. Mediæ magnitudinis Iris duplex annotatur,altera foliis latioribus,altera foliis angustioribus. Minimarũ alia cærulea,alia lutea, alia alba,alia lineas violaceo inscriptas,alia non inscriptas habens. Iam & à Pantio ex Illyride transmissa duplex,& inde apud nos nomen sortita. Minima autẽ omnium foliis est oblongis angustissimis,flore cæruleo citra cilium flauũ. Hæc omnia genera tam bulbosarum quàm non bulbosarum Ioannes Bisotus in horto suo Bruxellano, & Brantius Machliniæ excolũt; vnius solius hactenus flore destituti,quam nos ad pontẽ Pacis Iuliæ ipsa bruma florentẽ vidimus,qua apud nos omnia gelu constricta & niuibus obruta delitescunt. Non procul ab eodem loco,principio Ianuarij maximus ille Narcissus, vehementi odore cerebrũ feriens,magna florũ candidissimorũ silua eminus è ponte intuentibus suauiter arridebat: quibus è floribus coniecturam facias, quàm clementes hiemes illa Hispaniæ ora sentiat. Iam ergo constat, non alias modò ob caussas Iridem spei signũ meritò haberi, sed ob eam quòd hic flos magna formarũ varietate diffusus spem videatur ostẽdere copiosam. Quamobrẽ conuenientissimũ rationi,vt hoc symbolũ eius arma insigniret,cui spes diuinitùs confirmata fuisset, fore aliquando, vt eius posteritas insigni præ ceteris felicitate frueretur. Iapetus ergo qua ratione Francus fuit nuncupatus, eadẽ ratione spei signũ sibi sumpsit; & illud quidẽ in vno scuto triplex pinxit,tum quo triplex spes,quæ duorũ quoq. fratrũ portiones pollicebatur,indicaretur; tũ quo solida spei perfectio ternario,quem modò explicaui,intelligeretur cõtineri. Quamuis itaq. hæc per se satis manifesta sunt,quia tamẽ nihil ęquè pręcipuũ veritas habet,quàm quòd per omnia sibi ad amussim consentiat, nolo hîc omittere pulcerrimã quãdam vocis Europæ & triũ *Europa & trium liliorũ concordia.* liliorũ concordiam. Neq. enim hæc cum Franci magis quàm cum Europæ nomenclatura quadrare cernentur, si rectè quidem hæc de prima Ianigenarũ siue Cimmeriorum lingua examinetur. Habet Iris spei signũ, & eius quidẽ firmæ & Dei iureiurando nixæ. Habet & Europæ vocabulũ spei excellentiam cõpositione sua cõprehensam. Quis ergo non admiretur hanc nominis & symboli conuenientiã, si diligenter expẽdat quid Iapeto fuerit promissum, & quid nomine eo, quo portio eius denotatur, sit expressum? Aliàs crebrò monui, non vnam Cimbricarũ vocũ rationẽ frequenter inueniri; sed eas sic non rarò cõponi, vt ex eisdem litteris aliud & aliud, ad rei significatæ proprietates spectans, intelligatur. In harum numero est Europ, à qua voce Græci & Latini Europæ nomen *Europa notatio.* acceperunt. Primùm enim sic pronuntiari potest, vt magna & excellens hominum turba significetur, quam Deus per Nochũ Iapeto videtur polliceri. Quàm verò Iani posteritas prętantissimorum hominũ numero semper abundarit & hactenus abundet, neminem, qui historiæ modò cõmunis & ad omnes diuulgatæ nõ sit imperitus, latêre potest. At quoniam in Becceselanis hac de re scripsisse memini, hoc loco diutiùs in eadem non mora-

motabor;sed ad eam transibo notationẽ quæ ad propositam nobis spei tesseram propius spectat. Ea ergò seruata pronũtiatione qua Hop spem designat, idem erit Europ quod excellens spes omnium eorum quæ per E denotantur. Quàm autem varia E designet, Hermathena nostra tradit, quæ omnia tamen eadem ratione vnionis comprehendũtur. Primùm enim & ante omnia E vnum significat, ac deinde ea quæ primùm ab vno manare intelliguntur. Hinc igitur E pro iureiurando ponitur, quod sic cum vno est conuinctũ, vt nullo modo queat diuelli. Omne enim iusiurandum Vni innititur, adeò vt ipsum vnum per seipsum iuret, atque nisi vni iuramenta omnia innitantur, iuramenta dici nec debent nec possunt; eo quòd ad vnionem duorum vel plurium nequeant pertinere. Ep enim iuramus, vt alterum eiusdem nobiscum reddamus sententiæ, eamq́. doceamus cum ipso Vno, à quo Verum numquam separatur, conuenire. Hanc ergo notationem sequentes, Europ sic interpretabimur, vt excellens iurisiurandi spes ac fiducia dicatur. quæ propriè illius est, cui excellens promissio iureiurãdo est sancita. Quicquid autem Deus pollicetur, id ab ipso Vno proficiscitur, & ipsi Vni indiuidua societate semper vnitum est; atque idcirco vero iureiurando, quod per vnũ fit, confirmatur. Inter cetera igitur Dei promissa illud primum meritò locũ sibi vindicat, quo recepit fore, vt caput serpẽtis à femine mulieris conculcaretur; qua via & ratione legitimo connubio hominum communitas cum sponso suo, quem reliquerat, rursus coniungeretur. Huius autem promissionis spes & fiducia vt ad omnes æquè homines atque ad Ianigenas spectat, ita quodam modo ad Europæos magis quàm ad ceteros spectat; propterea quòd Deus priùs voluerit populũ suum electum & à Semo genus ducentem Ianigenis subiici quàm magnum illud promissum expleretur. Adde quòd sceptro à Semigenis electis ablato, & Chami filiis Ianigenarum imperio subiectis, mox religio in Europam sedẽ suam esset translatura: adeò vt spes hæc omnium gentium communis, præcipuo tamen iure quodam ad eos pertineret, qui imperio eorũ ad quos promissio spectaret, eo ipso tempore quo expleretur, essent potiturí. Gaudeat ergo hoc suo nomine Europa, quo spes hæc tam eximia denotatur; & annitatur omnibus viribus, vt honores sibi à Deo contributos perpetua possessione tueatur; nec committat, vt primaria Christianæ religionis sedes aliò transferatur. Cum his insigniter conuenit oraculum illud à Virgilio de Ara Maxima ab Hercule Romæ constituta commemoratum:

E. Cimbrica vocis varia significationes.

Iusiurandum vni innititur.

Ara maxima Romæ a Nocho costituta.

> *Hanc aram luco statuit, quæ Maxima semper*
> *Dicetur nobis, & erit quæ Maxima semper.*

Herculis nomine Nochum frequenter accipiendum esse tum alibi, tum in Indoscythicis tradidi. Quomodo verò & quando Nochus aram Maximã Romæ erexit? Tum nempe, cùm Iapeto hanc religionis sedem latè inde sese per totũ orbem sparsuræ promisit. Et quia diuino instinctu monebatur, illic olim hanc promissionem completum iri, ipsemet vltimum sibi domicilium Latium delegit, hinc Iani filij sui præsentia, hinc promissi fiducia extremam suam senectam solaturus; cuius rei memoriam apud idoneos testes inuenies, si illud quidem antè cognoscas, Nochum à Cimmeriis Saturnum propter seminis excellentiam vocari solere. Si quisquam enim vmquam variis honorum titulis, certè Nochus vel maximè fuit decorandus. Quamobrem vel ob hanc promissionem, factam illam quidem toti generi mortalium, sed tamen ad Ianigenas peculiari quodam modo pertinentẽ, vel ob alteram illam quam patris consecratio verbis à Spiritu sancto præeunte conceptis exposita continebat, Iapeti portio Europa meritò nuncupatur, id est, præstans quædam iurisiurandi spes, siue excellentissima fiducia concepta de promissione à Deo, cuius verba iurisiurandi vim habent, Nocho inspirata.

Nochus cur sibi Latium sedem sumpserit.

Nochus Saturnus dictus fuit.

Europa Iapeti portio.

Quòd si Europam interpretemur iuxta significationem ipsius E, qua legitimum connubium denotat, excellens connubij spes erit; quæ non est distincta à primæ promissionis fiducia. Quoniam verò per connubium Deo vnimur, vnionis etiam spem Europa denotabit. Verùm ante omnia hæc vocula E ipsum Vnũ notat, è quo reliquæ significationes analogica quadam consecutione dependent, atque hinc efficitur, vt Europæ nomine excellens spes ad Vnum tendens intelligatur, citra quam nemo mortalium ad solidum gaudium potest peruenire. Hoc est nimirum illud Vnum quod ipsa Veritas dixit esse necessarium, sententia breui illa quidem verborum contextu comprehẽsa, attamen omnes totius vitæ rationes hac exigua colligens summa. Quamobrem inter cetera Germani

mani Europæ hæredes perpetuò portionis suæ nomenclatura moneantur, vt præ ceteris omnibus ingenti fiducia & firmissima spe ad ipsum Vnum ferantur, sciantq́ue, non tam spectandam esse terræ possessionem ampliorem, quàm ipsum ipsius Vnius fructum sempiternum. Hic igitur summus rerum sperandarum apex est, hæc extrema omnis fiduciæ humanę meta, ad quam priora illa tendunt; promissum nimirum iureiurando diuino firmatum, & verum connubium inde consecutum; quorum vtrumq. eadem vocula Cimmetiis denotatur. Vide quò nos Europæ nomen vocet, vide non aliud eo commoneri quàm illud ipsum quod Deus Matthæ respondit, vt nimirū non multis occupemur, verùm ad vnum illud, quod solum necessarium est, magna spe feramur. Quando itaq. hæc spes tota cælestis est, & ad cælum rectà contendit, eo conuenientissimè flore denotabitur, qui & ipse cælestes colores imitatur, & inde nomen sortitus est. Nunc itaque clarè cernimus qua de caussa Iapetus & Franci nomen, & liliorum cælestiū insignia accepit, eadem destinatam ei portionē Europæ nomenclatura indigetatam fuisse. Miror si quis tam sensu omni careat, vt pulcerrimam hanc rerū & symbolorum consensionē non admiretur, & non magis admiretur sic linguā nostram cum sacris Mosis libris quadrare, vt inde videri possit vocum suarum rationes mutuari. Quis alius verè dici queat Francus quàm is quem Deus dilatat, & læta posteritatis luxurie propagat? Cuius potiùs Europa sit possessio quàm eius qui præstantissima vnionis atque adeò ipsius vnius spe sese erigere & sustinere iussus est? Cui lilia cælestia cælestis spei signa conuenient, si non ei qui summa sperat bonorum? Omnis autem hæc spes, quam Deus præcipuam esse voluit Ianigenarum, promissione tabernaculorum Semi nititur. Quæ autem fuerint tabernacula Semi quæ Iapetus erat habitaturus, D. Paullus Romanis exponit, dum dicit, Israëlitas adoptione Dei filios fuisse ad gloriam destinatos, testamento facto hæredes legem & promissa & ipsum tandem Christum in carne accepisse. Hæc omnia in Semi erant tabernaculis, ad quæ, reiectis Iudæis propter incredulitatem, Ianigenæ sunt admissi. Quid ni ergo Iapeti portionem ab excellenti spe nuncupatam esse dicamus, & nuncupatam quidem Europam ab eo cui Dei spiritus futuram hanc dictabat felicitatem? His rebus cursim magis quàm pro mystica arcanorum latitudine in ipsis comprehensa explicatis, atque eò deductis, vt lilia Iapeti & communia posterorum omnium insignia videantur; reliquum est vt aperiam quid caussæ fuerit, cur non omnes æquè Ianigenæ atque vna Cimmeriorū pars ea in scutis suis pingēda curarit. Non opus est longo hic orationis ductu, cùm eadē quæstio de Francorum quoq. nomine in vna gente dumtaxat vsurpata queat moueri. Variæ nomenclaturis, quibus nationes & populi distinguuntur, olim caussæ fuerūt, quarum ex præstantissimæ mihi semper visæ sunt, quę res nobis cōmemoratu dignissimas ex vltima vsq. humani generis antiquitate repræsentarent. Quàuis igitur omnes Iapeti posteri ab vno Iapeto descenderēt, non omnes tamē ab Iapeto nomē sibi ducere debuerūt, si vellēt quidem vllo nominū discrimine distingui, proeo ac oportebat, & nominū ratio, quæ discernēdi caussa gentibus ceterisq́. rebus induntur, postulabat. Alij igitur ab Iapeto, alij à propinquioribus parentibus, vt Cimmerij & Ascanij & infiniti alij nomina duxerūt; & rursus qui ab Iapeto, in vno Iapeto varias diuersorum nominū caussas videntes, non paruam sibi inter se fecerunt distinctionē. Alij enim ab Iapeti gaudio, vt Iapyges primi Italiæ incolæ; alij ab eius perpetuo discursu, Ianigenæ; alij ab eius sapientia, Sacæ; alij à sacrificiis ab Iapeto ad suam & suorum custodiam frequentatis, Thusci; & iidem ab eximia in eo veritatis contemplatione, Hetrusci; quæ nomina ob indiuiduam rerum societatem eidem genti contributa. Alij Gallorum sibi nomē sumpserunt ex eo quòd Iapetus cum ceteris semper omnibus, tū Deo maximè ac patri studuerit placere. Et, ne prolixi simus, cùm alij ab aliis dotibus in eodem parēte illustribus nomina duxerint, Franci à lata palmitum propagatione Iapeto promissa, vt ante docuimus, sunt nuncupati. Quod cùm ita sit, æquum fuit, vt ea sibi sumerent insignia quæ eidem nomini significandi potestate responderēt: non illa quidem quasi sibi iure quopiam præcipua, sed quò ipsi sicut nomine, ita insignibus omnes commonefacerēt, eam omnibus fortiter spem concipiendam esse quę diuino iureiurando fundata nos omnes in domū Semi, id est in regnum Semi posteris singulari prærogatiua diuinitùs promissum atq. cōcessum, deduceret, ac cæli & ipsius Vnius faceret hæredes, quò tota cōlectatio Iapeto facta referatur necesse est. Nam illud quod adiectū est, *Chanaan erit seruus eius*, vt à vulgo cognitam sub imperio alterius seruitutem

Sperandarum rerum meta.

Liliorum insignia cur Franci potiùs quàm reliqui Ianigenæ sumpserint.

Iapeti posterorum varia nomēclatura.

uitutem relatū veritatem suam tuetur, ita si altiùs examines, miros Ianigenis thesauros pollicetur, quos ex impiorum manibus raptos in sanctos vsus sint conuersuri. Sed de hoc alibi opportuniùs. Posthac itaq. non ægre feramus, lilia ab vna gente vsurpari, cùm non sic vsurpetur quò propria eorum intelligantur, sed quòd proprium hoc ipsis à maioribus officium datùm fuerit, vt quemadmodū nomine, ita insignibus omnes eius spei memores redderent, qua Iapetus à Deo erectus est ad illius regni possessioné exspectandá quod Semi posteris fuerat priùs addictum. Hæc autem spes tanto fuit excellentior quàm spes Semi, quanto ipsa cum Deo Vnio sempiterna vnioni ad aliquot dumtaxat sæcula duraturæ, ac deinde fœdo diuortio dissoluédæ, qualis fuit Iudaicæ gentis, antecellit. Qua de caussa hæc regni æterni possessio per Christū ad Iapeti posteros transferenda optima cōpositionis ratione E-Dz-Hop; & contractis duabus primis vocalibus in diphthongum, additaque terminatione Latinorum, Europa nuncupatur. quæ vox terræ portioni, Iano in tripartita illa totius orbis diuisione à patre tributæ, conuenit illa quidem, at non tam sui quàm eius hæreditatis consideratione, quæ de sempiterno Dei coniugio sperabatur. Quamuis enim Europæ nomen tertiæ terræ portioni Romani imperij ratione rectè tribuatur, infinito tamen rectiùs ob illius regni spem quod in Dei cōnubio & vnione consistens à Iudaica gente ad Europæos singulari quadam principatus prærogatiua translatum est, & hactenus à mille quingentis & eo amplius annis possidetur. Gaudeant itaque Franci tum nomine suo, tum insignibus nominis vim & notioné eximia tessera exprimentibus: sed sic gaudeant, vt non obliuiscantur, spem hanc communem esse omnium Ianigenarū, nec magis ad sese quàm ceteros pertinere, tametsi ex eorum ordinatiòne qui nomen & insignia dederunt ipsorum partes sint, vt ceteris hominibus omnibus certissimam regni celestis propagandi spem præferant, & perpetuo & nominis & liliorum monumento promissionis Iapeto factæ memoriam refricent atq. conseruent. Quòd si hæc bene ac diligenter, pro eo ac deberent, Franci expenderent & ruminarent, non possent non permoueri atq. vehementer incitari, vt ceteris Christianis ad religionem latiùs propagandam sese præberent antesignanos, quales se esse debere & nomine & insignibus profitentur. Vt bene Christianissimi cognomen cum Franci nomine & liliorum insignibus conuenit, ac diuino quodam instinctu inditum videtur, ita & eos qui hæc symbola & nomina à maioribus acceperunt pudere deberet, nos non modò Asiæ & Africæ possessione depulsos esse, sed optimam etiam Europæ partem amisisse. Sed quia huc me rerum series deduxit, vbi quicquid veri dici potest conuitij loco haberetur, satius est calamum cohibere quàm mordaci veritatis aceto tenellas purpuratorum aures radendo odium accersere, & eos irritare crabrones qui voces sibi molestas frequenter per incisum iugulum cogunt redire. Pudeat, pudeat nos Francorum nominis, cùm illis includimur angustiis, vt non modò palmites nostros in aliorum fines extendere non possimus, sed nostris etiam terminis excludamur; videamusq́. Turcam in ipsa Europa imperij sui sedem collocasse, vel Francorū nomen & amplæ spei signa deponantur, vel qui ea vsurpant tales se in Christiana religione propaganda præbeant, quales de titulis suis volunt videri. Verùm & hæc & his affinia Satyras magis quàm antiquitatum commentarios decebunt; quæ si Iuuenalis quisquam vel eminus per transennam videat, mox exclamet: *Vltra Sauromatas fugere hinc lubet & Garamantes.* Nos potiùs fausto omine Francica nostra claudamus, & quæ bonis auspiciis cœpta sunt, ea feliciore exitu coronemus. Dedi modò aliquot numismata, quibus ostendi & lilio spem denotari, & lilij formam non cum Iunonio flore, sed cum Iride cōuenire: nunc addam corollarij loco nummum longè elegantissimum qui non clarissimam tantùm cælestis lilij effigiem excusam, sed insignem etiam continet exhortationem, vt magna fiducia Orientem inuadamus, si modò quæ alij ad hunc finem proposita sunt reip. Christianæ applicemus. *Hoc corollarium desideratur.*

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

HISPANICA
IOANNIS GOROPII
BECANI.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio ſancitum eſt, nequis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impreſſa, ſed ab ipſo emendata, partim verò non impreſſa*, integra, vel eorum partem aliquam, citra Chriſtophori Plantini voluntatem, à die cuiuſq. editionis abſolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impreſſa importet venaliáue habeat, ſub pœna confiſcationis librorum: vt latiùs patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

ORNATISSIMO DOCTISSIMOQ. VIRO CORN. PRVNIO,

Chriſtophorus Plantinus S.

VENIVNT AD TE, vir clariſſime, Hiſpanica Ioan. Goropij Becani illius cuius viui amicitiam cum fide coluiſti, & mortui memoriam ſanctè cuſtodis. Meritò ad te non ſolùm quia ad amiciſsimum: ſed etiam quia, ſi quis alius in hac vrbe, veterem antiquámque doctrinam ſequeris & amas. Cuius generis, quod te non fugit, cùm omnes Becani libri ſint: tum iſte egregios & non promptos theſauros complexus eſt reconditæ antiquitatis. Itaque habe, vir prudentiſſime, hoc munus per me, & non à me. cuius tamen aliqua gratia iure mea, quia hæc opera teſtificor non commodi mei cauſſa vulgari, ſed reip. & poſteritatis. Cui ſæpius tractata hæc ſcripta (non enim inſpicere ſatis eſt) plus vtilitatis allatura ſcio, quàm ſplendidos & ſuperbos labores multorum. Vale. Antuerpiæ XIIII. Kal. Septemb. cIↃ. IↃ. LXXX.

INDEX RERVM ET

VERBORVM IN

HISPANICA.

A.

V.

Vua

FINIS INDICIS.

HISPANICA.

LIBER I.

Q VANDO omnis veteris historiæ fides ex eorum auctoritate pendet, qui res à maioribus gestas litteris mandarunt, diligens nobis cautio fuerit adhibenda, vt graues & idoneos scriptores in originibus indagandis sequamur: inter quos diuinus Moses vt omnium est vetustissimus, ita omnibus reliquis *Moses antiquitatũ omnium normã & amussis.* tanto anteferendus interuallo, vt solus norma debeat haberi & amussis omnium antiquitatum. Neque enim à sacerdotibus tantùm Ægyptiis, à quibus fuit omni disciplinarum genere diligenter excultus; sed ab ipso quoque numine accepit hinc omnium rerum præteritarum memoriam, hinc legem, ritus sacros, & totius salutis humanæ per Christum conferendæ oracula. Huius itaque vestigiis tantisper nobis est hærendũ, dum Ogygia primorum parentum enumeratio scriptis eius continetur; cui mox ceteri libri sacri succedent, siue vaticiniis, siue rerum gestarum narrationi, siue laudibus diuinis, siue sapientiæ docendæ dedicati. Porrò ceteris vel nostris vel exteris ita tandem credemus, si & cum prioribus illis non *Historiographus quousq. credendũ sit.* pugnent, & ipsi tum sibi tum aliis consentanea docere deprehendantur. Quòd si Phœnicum monumenta à Thedoro, Hypsicrate, & Mocho litteris prodita, & ab Asiro in linguam *Phœnicũ monumenta.* Græcam versa ad nos peruenissent; non dubito quin clariùs & certiùs in Hispanica vetustate versaturi fuissemus. Inter alios etiam veteres auctores nullum æquè videre vellem atq. *Iuba Mauritaniæ rex libros edidit.* Iubam primum vtriusque Mauritaniæ Regem, in cuius libris non pauca credo fuisse, quibus omnia, in quibus nunc cæci sumus, reddi potuissent clariora. Asclepiades Myrlianus, *Asclepiades Myrlianus.* Grammatices olim in Turdetania doctor, de Hispanis gentibus olim librum edidit; cuius minore desiderio ob id tenemur, quòd de paucis, quæ apud Strabonem extant, facile sit coniectaru vix quicquam eum præter Græculas fabellas litterarij lusus ritu contexuisse, totámque Hispaniam Hellenis, Teucri, Amphilochi, sociorum Herculis, aliorum nescio quorum posteris occupasse. Sed quando frustra ea quæ hominum aut negligentia aut iniquitas aboleuit desideramus, eorum quorum libri in manibus versantur, opem imploremus. Inter hos primùm sese nobis offert Berosus, Babylonius Beli Alexandri ætate sacerdos; insi- *Berosus quis fuerit, & quando vixerit.* gnis profectò auctor futurus, si titulo magnifico scriptorum veritas responderet. Nos quid de illis quæ huius nomine circumferuntur sentiamus, in principio Croniotum exposuimus; ad quæ possem nunc lectores amandare, nisi vererer ne non omnibus ad manum sint futura. Nec video quid impediat quo minùs hoc loco iterum breuiter reperam quæ illic copiosiùs sunt explicata. Certè quicquid hactenus vsquam vidi de primis Hispanorum maioribus conscriptum, id huius ferè solius auctoritate niti cerno; cuius fide vel in dubium vocata, vel etiam prorsus abrogata, conscinditur & dilabitur tota illa Regum antiquissimorum series, quorum faustis nominibus principes totius regionis partes sese nobis insinuant atque commendant. Quamobrem haud scio pudeatne magis cæci illorum erroris qui tam vano fa- *Berosi libris fides abrogatur.* bulatori temerè crediderunt, an magis mihi doleat neminem hactenus reperiri, qui certi quippiam de primis nobilissimæ terrarum partis conditoribus litteris prodiderit; præsertim cùm nulla ferè natio gloriæ de maiorum claritate sibi vindicandæ vel amantior habeatur vel ambitiosior. Iactatur Thubal, iactatur Iberus, iactatur Iubalda, iactatur Brygus. Quid *Hispanorum ficti reges.* multis? Tagus, Bætus, Hispalus, Hispanus, Hesperus, & id genus alia nomina reges fuisse scribuntur; magna illi quidem eorum consensione qui Hispanicas origines scriptis suis illustrare moliuntur; verùm non video quæ huius tam nugacis & ridiculi commenti queat esse approbatio apud homines paulo quàm vulgus sit eruditiores. Nos iam mox demonstrabimus nihil in his solidæ tinnire veritatis, nec magis Lancobrigum à Brigo, quàm vel Roto-

A magum

magum à Mago, vel Lugdunum à Lugdo conditum fuisse. Vt enim vetustum illum Berosum plurimi facimus aliorum testimoniis innixi, ita hos libellos qui Berosi nomine sibi asserere conantur auctoritatem, vanissimas nugas esse asserimus; nedum genuinum Berosi Babylonij partum fateamur, à quo tam immani absunt interuallo, vt contraria etiam & ex diametro cum hoc pugnantia impudentissimè nobis obtrudant. Quæ pseudoberosus hic noster de Semiramide prodit, ea Beli sacerdos Græcorum fabulas esse scribit, nec quicquam habere veritatis; vti cuiuis licet apud Iosepum videre Berosi verba recitantem. Sunt & alia à pseudoberoso omissa, quæ à vero Beroso fuerunt litteris tradita: inter quæ illud est de Abrahamo à Iosepo annotatum, cuius meminit suppresso nomine in hanc fere sententiam: Decima post diluuium ætate erat apud Chaldæos quidam iustus vir, magnus & cælestium peritus. Hunc autem, cuius Berossus mentionem fecit, Abrahamum fuisse ex Hecatæo Iosepus docet; qui integrum librum de Abrahamo scripsit. Addit etiam Nicolai Damasceni verba, quibus Abrahamum celebrauit. Quid hic Berosus noster alieno sese nomine vênum protrudens? Pisce magis mutus est, cùm alioqui tam insignem locum præterire non debuisset, si apud doctos etiam, non modò apud imperitum vulgus, Berosus voluisset videri. Iam Berosus Assyriorum & Chaldæorum res memoriæ prodidisse scribitur; minimè verò aliarum gentium, nisi qua parte coniunctæ fuerunt. Quòd si Thubalis & Iberi, & reliquorum deinde Regum, qui Nino vel superiores vel æquales fuerunt, vel mox subsecuti, Berosus mentionem fecisset; quæ tanta fuisset tum Eusebij, qui omnis veteris historiæ, cuius idoneus modò scriptor exstaret, verus fuit heluo, tum ceterorum fuisset negligentia; vt quæ tam disertis verbis à Beroso de Hispanorum Regibus prodita haberenr, ea ne nutu quidem vno indicarent; cùm tamen multo quàm ea quæ de Sicyoniis & Cretensibus diligenter ad calculum Chronologiæ vocata sunt, illustriora videri debuissent, partim ob tam clara fluminum, montium & opidorum monumenta; partim ob ipsius auctoris fidem apud omnes probatissimam. Eusebius scilicet illa perpetuo silentio multasset, quæ Chaldæus scriptor tanto terrarum interuallo ab Iberia remotus tot antè annis celebrauisset. Sed valeant hæc. Fuerit tam inuidus Hispanicæ & vetustati & laudi Cæsariensis Chronicorum scriptor, vt quæ de Berosi libris recitare potuisset, ea supprimeret atque celaret: quid interim illud faciemus, quòd pseudoberosus quinque libros scripserit, vetus autem Berosus tres dumtaxat de Chaldæorum rebus compositos Antiocho dedicarit? Egregium verò histrionem, qui pro tribus quinque exhibuit actus: quos sanè credo eum de Comœdiis aut Plautinis aut Terentianis in historiam suam transtulisse. Ineptus sim, si pluribus ostendere coner, hunc Berossum è quo Annius & alij suas suxerunt antiquitates, nihil minus esse quàm germanum Berosum, ob id maximè, quòd id abundè à me præstitum sit in Croniorum exordio. Quod porrò ad Manethonem attinet, quin & ille falso se nomine venditet nemo dubitabit, qui animaduertet quàm singulari sollertia, veluti succenturiatus quidam mendaciorum arcis miles, pseudoberosi stellionatui opem ferat, dum nebulonis iam mentiendo defatigati lampada suscipit, illic mox tabulas falsas exorsurus, vbi alter modum imposturis suis fecit. Et statim in præclari operis sui initio periura sua testificatione Pseudoberosi scripta omnibus nititur probare, dignus sanè qui cacanti lasanum subministret. Priscus ille Manetho solam Aegyptiorum Regum historiam scripsit, eundem faciens finem scribendi quem Nectanebus vltimus gentilis Ægyptiorum Rex imperandi. Quid verò hic vel de Hispania vel Gallia scripsisset, cùm illo tempore, ad quod historiam suam produxit ac terminauit, vix ipsis Romanis quicquam rerum Celticarum exploratum fuerit; nedum Ægyptiis aut Græcis? quod ex Polybio, notas sua ætate regiones describenti, clarissimè discas. Bella profectò successio narrationum, quarum altera Assyrias res ad Darium vsque vltimum Persarum Regem deduxit; altera, quæ priorem excipere dicitur, non paullo antè finitur; eo nempe tempore quo Ochus adhuc regnabat, cui pòst filius Arses, huic Darius successit; & interim non Assyrias, sed Ægyptias res exponit. Potuit hic bonus successor non paucis antea annis mortuus esse, quàm Berosus historiam suam legendam dederit Antiocho, tertio post Seleucum Asiæ Regi. Quis tale vmquam vidit hysteron proteron? quis tam absurdam peruersitatem? vt quæ antè ad terminum suum perducta sunt, dicantur illis successisse quæ & pòst finientur, & minimè in eodem stadio decurrent. Mitto nunc absurdissima commenta; inter quæ cùm alia, tum Francus Hectoris filius Francos condit: qua in re in diuersa omnia abiens sententiam meam in Francicis aperui, docens multis seculis ante Troiam

Beroso Pseudoberosus pugnantia dicit.

Berosus tres tantù. Pseudoberosus quinq. libros scripsit.

Manethonis historia falsi conuincitur.

Troiam conditam, nedum euersam, clarum Franci nomen fuisse. Sed quid miremur hos duos mulos mutuum scabentes, cùm idem hic ineptissimus mendaciorum sutor, qui nobis hos nugiuendos impostores in forum produxit, tertium addiderit, quem Metasthenem pro Megasthene nominauit, insigniter in re omnibus doctis perspicua hallucinatus? Annius dignum se præbens patella operculum, Metasthenem de iudiciis inscribit, arbitratus se nobis protrusurum celebrem illum Megasthenem de Indicis. Vide ineptias: nec equidem eas dignas vmquam iudicassem quas in doctorum hominum coetu refellerem; nisi viderem non modò inferioris notæ scriptores, sed eruditiores etiam vel ab hoc Metasthene vigilantis Annij somnio decipi, vel cum iis quæ scribit digladiari: quod magis ridiculum est, quàm si quis insanus ictibus cum vmbra sua pugnet. Quod si cui placet prolixiùs cum vanissimis id genus titulis luctari, is illa legat quibus perpetuo exilio addixi totam illam enneadem ab Annio in aciem productam, quam clarissimis nominibus commendauit, Beroso nimirum, Manethone, Metastheno, Myrsilo Lesbio, Archilocho, Xenophonte, Catone, Sempronio & Fabio pictore: quibus si Philonem cum breuiario siue enchiridio suo addas, insignem manipulum furum compleueris. Scripsit olim de temporibus tres libros Ptolemæus Mendesius sacerdos, quibus res Regum Ægyptiorum complexus est; qui cùm fortasse desiderarentur, vel Annius vel nescio quis alius, Metasthenem & Philonem supposuit, in quibus tam malè mentiendi munere fungitur, vt me pudeat graues viros fuisse & bene accuratéque omni chronologia instructos, qui valde operosè Metasthenis errores vel refellere vel excusare laborarint: quasi verò vllus vmquam Metasthenes inter veteres historiæ scriptores exstitisset. Nos itaque sic in hac proposita obscurissimæ antiquitatis indagine versabimur, vt eorum auctorum vestigia sectemur quorum testimonia nec à Mose recedunt, nec verisimilitudinem deserunt; quam maximè scriptorum veterum & rationum consensu, qui verus lapis Lydius est, probabo: si tamen mea importunè priùs obtrudam quàm quæ hactenus pro veris & habita & lecta fuerunt refellam, in ipso statim limine fortassis vt impudens rerum bene constitutarum perturbator exsibilabor: & rursus si omnia quæ de falso inscriptis auctoribus deprompta sunt, sigillatim priùs falsitatis eulncam quàm meam proferam sententiam, vereor ne nimia prolixitate non tam gratiam quàm odium mihi sim paraturus, cum apud ceteros, tum apud illos maximè, qui tam veritatis sunt auidi, vt ægrè ferant si quis viam & rationem Peripateticorum magistro familiarem sequatur. Hac de re mihi dubitanti illud euestigiò rectissimum iter visum est, vt tritam viam sequendo, Hispanorum Regum nomina enumerarem ea serie qua ab omnibus hactenus qui de iis scripserunt recensentur, & in singulis meam adderem non dico censuram sed opinionem; quam si bonis doctisque viris probauero, amplum mihi laboris mei pretium consecutus videbor; sin minùs, ipse tamen gaudebo me hoc partu liberatum esse, cùm nihil mihi sit molestius, quàm quæ meo solius cerebro hactenus concepta sunt, ea non posse cum aliis communicare.

Metasthenis historia fides conuellitur.

Megasthenes celebris historicus.

Ptolemæus Mendesius.

P R I M V M igitur Hispaniæ conditorem Tubalem fuisse scribunt: non illud quidem è solo pseudo-Beroso, sed ex ipso etiam D. Hieronymo, qui Iosepum scribentem, Thobel Thobelos, qui nunc Iberi vocantur, condidisse; sic interpretatur, vt Iberorum nomine Hispanos intelligat: cui tamen sententiæ quosdam refragari dicit, quibus placuit à Thubal Italos oriundos fuisse. Examinanda hoc loco diligenter Iosepi verba, quorum auctoritate nixi ceteri Thubalem primum Hispaniæ Regem inaugurarunt. κατοικίζει δὲ, inquit, καὶ Θοβήλους Θόβηλος οἵτινες ἐν τοῖς νῦν Ἴβηρες καλοῦνται. id est, Condit autem & Thobelos Thobelus, qui nunc Iberi vocãtur. quo loco Tau litteram & suo & antiquo Hebræorum errore cum adspiratione scribit: qua de re rursus idem scriptor me pluribus agere coget. De vocalibus in eadem voce mutatis eò minùs sum sollicitus, quòd sciam non satis certam & perpetuam esse apud omnes Hebræos earum pronuntiationem. Audimus hic à Tubale siue Thobelo Thobelos conditos, qui tempore Iosepi Iberes vocarentur. Græci Iberos Hispanos vocant, vnde D. Hieronymus collegit à Thubale Hispanos oriũdos esse. Verùm tempore Vespasiani ab iis quibuscum Iosepus versabatur, Iberi non vocabantur qui ad occiduum Oceanum in Europa habitabant, sed qui Caucaseis montibus inclusi inter mare Caspium & Pontum Euxinum agebant. Illi enim tunc Hispani nominabantur: quod Iosepum nullo modo latére potuit, vt cum qui cum Imperatore &

Tubal primus Hispaniæ conditor falsò existimatur.

Thobeli. Iberi.

Iberi tempore Vespasiani qui fuerint, & vbi habitarint.

tota eius prætoria cohorte & familiaris & assiduus esset. Salua ergo aliorum pace, ego Iberos hoc loco eos accipiendos esse arbitror, qui tunc temporis à Romanis Iberi nominabantur. Cur ita sentiam non ipse modò facit Iosepus, sed coniunctio ipsius Tubal & *Mosci vnde ducant originem, & quas sedes olim, quas nunc habeant.* Mosoch in Iapeti filiorum enumeratione: quorum hunc Moscos dedisse ad eandem terræ plagam cum veterum omnium scriptis citra controuersiam traditum est, tum satis demonstrat hodierna eiusdem gentis habitatio: quæ nunc montibus, in quibus olim circa Iberos degebat, relictis, in amplissimam planitiem commigrarunt: vbi longè latéque imperij sui fines, non citra grauem accolarum oppressionem, & promouerunt olim, & hactenus promouere non cessant. Accedit & illa huic meæ opinioni non exigua *Nullum Tubalis monumentū exstat in Hispania.* comprobatio, quòd nullum in tota Hispania vel quondam exstiterit, quantum quidem memoriæ veterum scriptis traditum habemus, vel nunc exstare audiatur Tubalis monumentum; quamquam non ignoro hac parte mihi mox ignorantiæ crimen obiectum *Franciscus Tarapha.* iri cum à ceteris fortasse, tum maximè à Francisco Tarapha Barcinonensi, qui librum scripsit De origine ac rebus gestis Hispaniæ Regum: in quo simul ac Tubalem primum regem constituisset, confestim addit vrbem esse in Bætica Tubal nomine, quam deinde mutato vno elemento Dubal dixerint, vti de Pomponij Melæ auctoritate clarum esse dicit. Equidem ingenuè fateor me hactenus nescire vsquam apud hunc elegantissimum terrarum pictorem Dubal inuenin, vti neque apud alium quemquam veterum Geographorum. At suppetias memoriæ meæ fecit Tarapha aiens Dubal à suo, nescio quo, Mela descriptum, Setubal nunc vocari. Hic ego rursus mirari satis non possum quid sibi velit, dum Dubal in Bætica modò de falso Pompeiani nominis prætextu collocatum, *Setubal.* transfert ad mediam propè Lusitaniam, in qua Setubal opidum ostio Calipodis fluuij *Palma.* adiacet, quem nunc Palmam appellant. Verùm video quid Taraphæ acciderit: Dum à nugatore suo Annio accepisset, Dubal Melæ vnam esse de priscis Bæticæ ciuitatibus, nec eam in testimonij tabulis reperire posset; confugit ad Setubal, non Anam modò lautissimum, sed ipsum etiam Calipodem vnà cum media Celtarum regione insigni saltu prætervectus. Fuit sanè hoc loco Tarapha nimium credulus, dum Viterbiensi nugatori Dubal in Bætica collocanti fidem habet citra diligentius testis examen; & iterum nimis præceps adiutor mendacij, dum quæ de Bætica dicuntur, subitò in Lusitaniam transfert. Et cùm animaduerteret inualidam prorsus atque elumbem figmenti Anniani ranonem esse, nec apud Melam quicquam exstare cuius tibicine Tubal Bæticus firmaretur, subi- *Tudela.* tò ad Vascones, qui nunc Nauarri nuncuparentur, perfugit; apud quos ad Iberum Tudelam opidum commodum inuenit, in cuius nomine satis clara atque euidens memoria Tubalis audiretur. Dicit enim olim Tubellam nominatam fuisse, atque inde, vt fit vitio hominum veræ antiquitatis imperitorum, Tudelam vocari cœpisse. Eadem elegantia *Tafalla.* ex Tafalla, quod opidum paullò propinquius iugis Pyrenæis subest, commentus est nobis priscam vrbem Tubalam.

Miram sanè video sollertiam Taraphæ in Anniani idoli curatione, quam videns non bene successisse in Bætica, longè terrarum extra Iberum quæsiuit medicamenta. Sed quis te rogo generose Tarapha docuit, Tafallam & Tudelam apud antiquissimos illos Hispanorum maiores Tuballam & Tubelam dici solere? Visne hoc tibi tamquam Aristidi cuipiam credamus, à quo nec testes, nec iusiurandum videatur postulandum? Lubenter id quidem concederemus tibi, præsertim viro canonico; cuius nominis dignitatem tueri non potes, si à veritatis regula discedas: verùm hæc est docentibus antiquitatem lex scripta, vt nihil prorsus asserant quod non idonei auctoris testificatione possit teneri. Condones igitur nobis, si assertionem quampiam facti citra testem credere nolimus. Non est igitur quòd antè tecum de Tudela & Tafalla contendamus, quàm nobis aperueris, cuius auctoritate fretus hæc nomina mutanda esse scripseris. Cuiuis licet somnia sibi comminisci, & quamuis vocem in aliam aliqua saltem tenus similem transferre; ceterùm si id genus ludibria à quopiam emi velit, ea nugiuendis det ad mulierculas garrulas perferenda; quibus si probentur, bene illud quidem; certè scholis historicis obtrudi nequeunt, vt non simul exsibilentur & explodantur. Eiusdem vanitatis est quod Annius & Tarapha adiiciunt, Tubalem alio nomine Tarraconem nuncupatum fuisse; quod nomen תרזאקנא per Quof in medio scribit Munsterus, quo boum possessionem interpretari liceret. Quòd si mihi fatendum sit Tubalem hoc nomine appellatum fuisse, ele-

gantiorem

gantiorem compositionem putarim, si posterior nominis pars à רעה quod est pascere, sumta dicatur; atque inde Tarragonem eum vocemus quem Latini dicunt bubulcum. Litteram enim illam quam perperam Hebræorum alij Ain, alij Hain vocant, per G ex imo pectore cum magno spiritu pronunciari debere, in Hieroglyphicis meis demonstraui. Mediam verò litteram & adspiratam in tenuem transire, vnum est de frequentissimis.

Ain Hebraica littera vera pronunciatio.

Verùm enimuerò an primæ Hispaniæ conditorum nomina de Hebraica aut Phœnicum lingua interpretanda, mox video. Ad præsentem quæstionem abundè satis fuerit, si dicam mihi citra testes idoneos, in quorum numero nugatorem Berosum non habeo, probari non posse, Tarraconis cognomen Tubali magis quàm ceteris Iapeti filiis datum fuisse. Nec magis moueor eo quod de Noëga & Noëla fabulantur, propterea quòd nec hic aliud quàm fugidam coniecturam videam, de qua quid sentiam suo item loco explicabo. Neglectis ergo iis quæ modò adducta dixi, ab Annio & Tarapha, & horum aut pedaneis aut antesignanis, ad docendum primum Hispanorum regem Tubalem fuisse, ad Iosepum reuertamur, qui Tubalem Iberum regem fecit. Iberes enim, non Iberos vocauit, tametsi in hac re nihil prorsus sit discriminis, nisi quòd Iber ad veram originem rectius quadret, vti iamiam docebo. Dico itaque multo verisimilius esse, Tubalem principio ad Caucasum hinc Caspio mari, hinc Euxino desuper imminentem in confinio fratris sui Mesech principis, Moschorum patris, Iberos condidisse: non illos quidem sub Iberorum nomenclatura, sed sua ipsius, vt Iosepus verissimè tradit. Thobeli enim, siue Thabeli, vt alij protulerunt, non in Hispania nominantur à Geographis; sed ad mare Caspium, à quo progressi eam occuparunt regionem quæ pòst Iberia vocata est.

Tubal vbi Iberos condiderit.

Thobeli quas sedes habuerint.

Sed ne eius criminis quod in aliis reprehendimus nos reos faciamus, statim testem proferemus non tam ad nostram opinionem, quàm ad Iosepi auctoritatem, contra clarum D. Hieronymi nomen tuendam, qui eum aliter, quàm debuisset, accepit. Vt numquam Thobelos vel Thabelos in Hispania quisquam audiuit, ita Ptolemæus, cuius vnius testimonium plurimorum instar habet, Thobelicam opidum vltra Albanum flumen in Caspium mare defluens collocauit; quod nomen in vera & germana Ianigenarum lingua nihil aliud significat, quàm Thobeli excubias, ceu diceremus Thobelis wic, vbi duplex digamma, quo Græci æquè atque ceteræ linguæ carent, est reiectum.

Thobelica.

Nec mirum ex V fieri O, & ex hoc A; cùm id genus permutationes in quauis lingua creberrimæ sint: quod quia neminem doctorum hominum latère puto, exemplis hoc loco non declarabo. Alibi commemoraui nos Man dicere, Allemanos in eadem significatione Mon, & id genus variationes esse in diuersis eiusdem linguæ dialectis quàm frequentissimas: & dum Thubalis nomen exponam, docebo ab aliis au, ab aliis o, ab aliis ou proferri in eadem notatione. Inuenti sunt igitur Thobeli & eorum ad Caspium mare vicus. Quid opus est pluribus? Nónne hic Tobalis euidentia cernimus vestigia? Quis Ptolemæo & Iosepo, vnà in eandem sententiam euntibus, in hoc genere scientiæ versatissimis audebit repugnare? Apage nunc Annianas nugas: Veritatem ex iis audiamus qui inter omnes probæ monetæ scriptores primam sibi classem vindicarunt. Peripateticum auscultemus non otiosè monentem: Vnicuique in sua scientia credendum esse. Nec verò malè de piis D. Hieronymi manibus merebor, si hoc perfecero, ne quis posthac eius non tam sententia quàm coniectura in errorem ducatur; & eum quidem tanto grauiorem, quanto falsa opinio tum in ceterarum cognitionum, tum in historiæ principiis semel admissa plura secum trahit impedimenta veritatis. Iam quanto omnibus gemmis & gazis pluris facienda sit veritas, non illa modò quæ religionem custodit, sed & hæc quæ in primis gentium originibus versatur, illi satis ostenderunt, qui dum contra exteros verum vnius Dei cultum apud Iudæos ab Abrahami ætate semper fuisse docere nituntur, hoc sibi in primis negotij sumunt, vt è priscorum consensu demonstrent, & Mosem omnibus Græcis esse antiquiorem, & ea quæ prodidit, vetustissimis aliarum gentium monumentis consentanea deprehendi.

Historiæ veritas, & prima gentium origines quanti sint facienda.

Quid aliud agit Iosepus contra Appionem Grammaticum? quid Tatianus contra gentes? quid Iustinus Martyr? quid Clemens Alexandrinus? quid Eusebius? quid ceteri qui principes apud Græcos & historiæ & religionis nostræ fuerunt? an non omnes ad primam adscendere nituntur antiquitatem, vt ex ea perennem & sibi ab omni temporum memoria congruentem atque constantem ostendant religionem? Cur verò id faciunt, nisi quòd sciant primam quæstionem esse, An res ita sese

 habeant,

Sacra scriptura à quâ plurimis in calumniam rapitur.

habeant, vti à nobis habere creduntur? in quibus libet Geneseos à Mose conscriptus primas habet partes, in quem & olim Græcorum plurimi, & hodie frequentissima turba hominum Atheorum venenatas linguas exacuit. Nec est sanè quicquam facilius, quàm omnia illa quæ de Creatione mundi, de Diluuio, de Arca, de Nochi posteris scribuntur, non apud imperitam modò plebem, sed apud eos etiam qui sibi litterarum nomine plurimùm placent, in calumniam rapere, & quæ in summa nobis sunt veneratione habenda, veluti prima fidei nostræ fundamenta, ea adducere in suspicionem anilium fabularum. Nusquam igitur veritas diligentiùs custodienda, quàm in illis quibus sublatis tota collabitur sacræ scripturæ auctoritas. Frustra quæstionibus sese exerceret Theologorum schola, si prima sacræ scripturæ exordia prò nugis haberentur, vt haberi à quàm plurimis non de relatu longinquo didici, sed creberrimè ex iis ipsis audiui, qui, prò dolor, se huic impietati iam obnoxios esse fatebantur. quod putaui monendū, ne cui pio viro hæc curiosa nostra primarum originum inuestigatio ad superuacaneos, & Reip. Christianæ inutiles labores pertinere videretur. Neque enim ab his tantùm mediocriter doctis, sed ab illis etiam qui & eruditione & dignitate ecclesiastica primos ordines ducunt, aliquoties reprehensus sum, quòd tempus vanis nulliúsque momenti studiis perderem, dum nimis diligens essem in primis gentium linguarumque originibus ad normam Mosaicam accommodandis. Sed suo quisque fruatur iudicio: me interim needum pœnitet ea peruestigasse, quæ ab aliis hactenus, iuxtà doctis atque indoctis, explicata non fuerunt, vel quia sese assequi posse desperarent, vel quòd in quibus parum valerent, ea contemnenda existimarent, vitio sane pluribus communi quàm candorem deceat Christianum. Prolixius hæc expono, ne cui videar citra graues caussas à quoquam maioris auctoritatis viro velle dissidere: & cogar tamen doctissimis quibusque non semel refragari; quod dum fiet, eandem velim excusationem valere. Verùm his missis, ad id vnde discessimus reuertamur.

Historiographi veteres diligenter à Ptolemæo & Iosepo excussi.

Thubalem igitur ad Caspium mare Thobelos condidisse, Ptolemæo & Iosepo credamus, non tam quòd ipsi sic senserint, quàm quòd compertum habeamus ab vtroque horum omnium veterum historiæ scriptorum libros accuratissimè excussos fuisse: quod vt de principe Geographorum quiuis facilè intelliget, ita de Iosepo illi perspicuum fiet, qui ea legerit quæ doctissimus hic vir cum alibi, tum contra Appionem Grammaticum scripsit. Porrò si hic tam diligenter in Archæologia sua Berosi auctoritatem Mosaicis scriptis applicuit, vti cuiuis licet videre; an putamus eum taciturum fuisse, si quid ab eo de Tubalis in Hispania regno didicisset? Nemo profectò, qui primum saltem eius librum legerit, id cuiquam assentietur. Quo fit, vt prorsus vanissimis mendaciis ea sint annumeranda, quæ Annius, & ipsius Idolum Pseudoberosus, & eius cultor Tarapha de Tubale prodiderunt; quorum si vel vnum quiuis lota apud Babylonium sacerdotem exstitisset, numquam fuisset à Iosepo aut dissimulatum aut neglectum. Iam illo quòd Eusebium etiam ad partes vocant, quid potest esse impudentius? in cuius Chronologia nulla mentio regni Hispaniæ inuenitur, nedum Tubalis & Iberi & Iubaldæ & ceterorum Regum in cerebro Pseudoberosi & Annij (nisi hæc nomina eundem significent) natorum recenseatur successio. Non parum hactenus effecimus, si verum illud est Horatianum, vt est verissimum, Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse. Quæ enim maior stultitia, quàm vel Pseudoberoso vel Annio vanissimo mendaciorum mangoni credere contra Iosepi & Ptolemæi sententiam? præsertim cùm eorum vtantur testimoniis, qui ne per somnium quidem quicquam eorum quæ ipsis affingunt, cogitarunt; nedum scriptis prodiderunt. Nos tamen non hoc agimus vt Tubalis posteros Hispania excludamus, sed vt quiuis intelligat, nullis ea fundamentis niti quæ vel Annius vel Tarapha vel ceteri historiæ Hispanicæ scriptores hactenus de Tubale prodiderunt. Nostram autem hac de re sententiam in Iberiæ consideratione aperiemus. Quando itaque Thobelorum regionem inuenimus, pergamus vlteriùs inuestigare quibus ex oris Thubal ad eam peruenerit, quo & de itineris ratione veritatis eliciantur argumenta. Vt hæc inquisitio recto ordine nobis succedat, ante omnia sciatur oportet, vbi antè Thubal habitarit quàm vel Thobelos vel Iberos conderet. Id sciemus si liquebit, vbi pater sedes habuerit: qui

Tubalis pater Iapetus.

cùm Iapetus fuisse à Mose tradatur, atque is vnà cum patre suo & fratribus in Arca fuerit, numquam quicquam certi statuere poterimus, nisi prius intelligamus quo terrarum loco Arcam Nochus cum filiis suis sit egressus, & quam mox inde tenuerit regionem

cum

cum ipse, tum Iapetus Thubalis pater. Hic longè maior difficultas nos excipit, nata illa quidem non ex Mose, sed ex iis qui Mosem malè sunt secuti; quorum communis error magnum fuit ignorantiæ crassissimæ seminarium iam à multis seculis, non apud indoctos tantùm, sed & apud doctissimum quemque grassatæ, & adhuc fortasse grassaturæ ad multas ætates, nisi eam Indoscythica nostra profligassent. Ne tamen tantisper Hispanicis originibus supersedere cogamur, dum illa ab omnibus quibus hæc paramus fuerint lecta, breui compendio quid ex illis sit necessariò ad earum rerum quas hic expositurí sumus comprobationem accersendum, explicabimus. In primis itaque cum Mose dicimus, Arcam in montibus Ararat quieuisse, quos Armeniæ montes plerique omnes interpretantur: Iosepus Gordyæos intelligit, D. Hieronymus eos è quibus Araxes profluit, alij denique alios, vt illo libro latiùs ostendi. Verùm nemo eorum illos montes assignat qui collatione camporum Sennaar, in quibus pòst Babylonica turris exstructa est, orientem versus sint remoti. Vnde efficitur, vt vel ipsi omnes errarint ad vnum, vel Moses falsò dixerit, Nochi filios postquam in magnam multitudinem excreuissent, ex oriente ad campos Sennaar commigrasse: quod impium sit non tantùm fateri, sed etiam cogitare. Omnes enim montes quorum mentionem faciunt, declinant ad occidentem dum Babylonicis campis conferuntur; à quorum finibus si venissent, ab occidente, non ab oriente iter ingressi fuissent. Nos igitur conuenienter sacræ scripturæ montes Armeniæ Taurum esse dicimus, qui varias variis nominibus propagines per totam Asiam emittit, quos non mirum est Armeniæ montes à Mose vocari, eo quòd ex illis nobilissima duo flumina Tigris & Euphrates prius Armeniam permeent, quàm ad Babyloniam irrigandam descendant. Deinde, quia Iudæis scripsit, non alia nota montes hos meliùs poterat significare, quàm si Armeniæ montes vocasset; eo quòd insignis eorum altitudo ad superiorem Armeniæ partem notissima hæc flumina effundat. Quærenda ergo illa horum montium pars quæ campis Sennaar collata longè ad orientem recedit, quam ad Paropamisum inuenies, vbi Taurus propriè Caucasus nuncupatur. Huic subest Margiana, in qua vitis tanta sua sponte crescit, vt duorum hominum complexum sæpius vel impleat vel excedat. Quo fit vt mirum non sit, si Nochus tum demùm vitem inuenerit, quam anteà numquam in India, in qua natus erat, conspexerat; vtpote regione vitis neq. tum neq. nunc ferace. In hac regione Meros mons est, in quo Nochus Nysam condidit, primum post diluuium opidum: à quo tota Dionysiacorum siue Bacchinaliorum pompa ad ceteras orbis partes manauit. Nochum enim Bacchum à vini inuentione posteri vocarunt; & tot præterea nominibus indigitarunt, quot Deus eum dotibus præ ceteris mortalibus exornauit. Cùm itaq. in beatissima illa regione in magnum numerum nepotes eius excreuissent, magnam coloniam emisit ad occidentem, secundum longam montium catenam. Ipse interim, vti summus & Sacerdos & Rex, ad Nysam mansit, illo apud se filio retento ad omnia quibus vsus esset administranda, qui & ætate minimus esset, & patri, iuxtà ac de consecratione liquer, sese semper gratissimum iucundissimúmq. præbuisset. Neque enim vlla ratio admittit, vt simul omnes aliò emigrarent ex ea regione quæ feracissima esset cum rerum ceterarum omnium, tum excellentissimi vini. At si manere quisquam debuit, pater certè summus tum magistratus manere debuit: & si manere debuit, quo & ipse quiesceret & iter agentibus commeatum suppeditaret, postulabat tum ipsius ætas tum dignitas, vt vnum filiorum apud se teneret; & eum quidem qui maximè placeret, quò & præsentia eius frueretur, & ipso ad omnia & sacra & profana vteretur ministro. Coloniam itaque ducunt Sem & Cham maiores natu filij, cum quibus aliquot etiam Iapeti liberos profectos esse probabile est: & quo itinera & regiones discerent, & Iapeto nuntiarent si qua re opus proficiscentibus esset; tum etiam quo patrem & auum docerent & quæ loca transiissent, & quibus tandem sedes fixissent. Hæc autem ita fieri debuisse communis vitæ ciuilis ratio demonstrat; quam qui non intelligit, is profectò non est dignus sacræ Mosis historiæ lectione. Scripsit hic breuiter quidem pro eo ac decet sacra tractantem, sed sic scripsit, vt ex vnica sententia quàm plurimæ aliæ deducantur, collectione apud eos semper habenda necessaria, quibus ab experientia & vsu rerum cognita sunt omnia illa quæ ad quasuis Reip. partes cum dignitate obeundas recta officiorum ratio præscripsit. Profectis igitur Semo & Chamo, & vnà missis legatis & commeatus procurandi præfectis, & eorum ministris, per longa montosarũ regionum

Arca Noë vbi quieuerit.

Ararat mõtes qui sint.
Taurus mõs.

Caucasus mons.
Margiana.
Vitem vbi Nochus inuenerit.
Meros.
Nysa à Nocho condita.

Sem et Cham coloniam deducunt.

Sennaar campus.

interualla, tandem lætissimi campi sese offerunt, quorum ingens & vasta latitudo omnem oculorum aciem, in quascumque partes conjecti fuissent, longe excedebat. Ea planities non solùm fertilitate, sed amœnissimo etiam & latissimo flumine multas secum allaturo commoditates tum ad irrigationem agrorum, tum ad importandi exportandique copiam, hinc ex superioribus partibus, hinc è mari, inuitabat.

Sem et Cham vbi sedes fixerint.

Collocatis igitur hic sedibus, facta est agrorum distributio, interim vltrò citroque iis commeantibus quibus hoc negotij vel à Nocho & Iapeto datum esset, vel vltrò etiam susceptum, vt est semper auida rerum nouarum humana natura, quas cum auditus tum visus plurimas solet in longinquis peregrinationibus offerre. His modò coloniis emissis, quas duo fratres natu

Iapetus apud patrem Nochum permanet.

maiores ducebant, Iapetus cum liberis suis qui vnà profectionem non essent secuti, ob eas quas dixi caussas solus cum Nocho omnium post diluuium patriarcharum patriarcha, sacerdotum omnium & regum omnium ad ipsum vsq. Christum, cuius imaginem gerebat, principe in illis locis quæ Nysæ & Mero, in quo vitis fuerat inuenta, proxima iacebant, permansit; & paullatim finitimas etiam orbis partes suis filiis & nepotibus frequētauit:

Saci. Gommeri.

Illuc Sacis ad Imai radices, nec procul inde Gommeris aliis aliò habitatū emissis, vti à nobis latè alibi explicatum est. Labētibus iam annis, cùm Semi & Chami & nonnullorū etiam Iapeti nepotes immenso auctu accreuissent, viderentque maiorē esse multitudinē quàm quæ campis Senoar contineri aliquè posset, comitia habuerunt, quo facto

Babel turris origo.

opus esset deliberaturi; in quibus statutū est cōmuni omniū sentētia & applausu, insigne & eximium aliquod monumentū exstruendū esse, cuius æterna duratio & stupēda operis magnitudo perpetuò testaretur, quanti qualesque viri, & quàm innumeri locum illum quondam habitassent. Iactis igitur superbi & insani operis fundamētis, & iam portentosa sublimitate ipsi cælo astrisque minitante, Deus cui nihil magis quàm arrogantia & stolidus sui ipsius amor displicet, dementes elatorum hominum cogitationes & vesana consilia solis humanis viribus innixa momento temporis dissipauit; & quò perennis exstaret

Linguarum confusio.

memoria quàm Deo omnis displiceat fastus, non ipsam modò cœpti operis molem deiecit, sed ipsos etiam qui stupida arrogantia inflati, monstrosam arcis amplissimæ altitudinem moliebantur, sermonis patrij, qui omnibus ad id vsque temporis vnus fuerat, obliuione ceu apoplexia quadam percussit; & loco vnius linguæ varias multásque ipsis mox inspirauit, quibus inter se dissidentes, veluti ebrij aut mente capti, frustra alter alterum alloqui nitebātur; quæ sermonum confusio & mutua cogitationes conferendi inopia fe-

Babel turris vnde appellata.

cit vt turris Babel vocaretur, eo quòd babelen illi dicantur vernaculo nobis hactenus ser-

Babelen q̄d significet.

mone, qui sonos verborum sic confundunt, vt quid velint intelligi nequeat; cuius vocis ratio petita est ab edentulis. nam hi necessariò vocum discrimina confundunt, quòd iis careant instrumentis quibus veluti fidibus quibusdam soni distinguuntur; & idcirco ipsis gingiuis, in quibus dentes fuerant, loco dentium vti coguntur, quæ nobis babelen vocan-

Sermo primus apud Nochū & Iapetum permansit.

tur. Quando igitur neque Noehus neque Iapetus vnà cum suis qui in campis Senoar non fuerant, in iis locis permanserint & habitarint, quæ magno multarum regionum interuallo ab Euphrate erant remota; nulla potest caussa cogitari ob quam & ipsi sui & maiorum sermonis iacturam fecissent, cùm ne illi ipsi quidem, qui à Margiana tam longè emigrauerant, sermonem suum antiquum perdituri fuissent, nisi immani sese superbiæ scelere fœdassent; ob quod à Deo puniti fuerant linguarum confusione. Fuit autem

Linguarum confusionis ratio.

hæc talis, vt antiqua vocabula ab aliis aliter fuerint corrupta, litteris variis modis transpositis aut in vicinas commutatis, ita vt non tam vocum priscarū integra perditio, quam litterarum in iis & significationum confusio potuerit vocari; quæ quomodo differat à corruptela illa quam aut variarum gentium commistio, aut ipsa ætas omnia paullatim deprauans & immutans inducit, in Hermath. ostendi. His modò breuiter ex Indoscythicorum libro repetitis duo confestim consequuntur maximi nobis ad ea quæ nunc in

Iapetus quæ loca primùm post cataclysmum incoluerit.

lucem vocare molimur momenti futura; quorum alterum est, quòd Iapetus cum liberis & nepotibus ea primùm loca post cataclysmum incoluisse reperiatur, quæ Paropanisi iugis proximè subiacebant; è quibus deinde numero aucti, ad vicina commigrarunt: Alterum, quod est multo etiam pluris faciendum, in eo consistit, quòd primus sermo

Sermo primus qualis fuerit, & apud quos seruatus.

ab Adamo Spiritus sancti instinctu factus, apud solos Iapeti posteros fuerit seruatus; qui cùm talis fuerit de Mosis testificatione, vt voces per elementa sua veras rerum notiones adamussim imitarentur, &, quoad eius sonorum discrimine fieri potest, clarissimè depingerent,

gerent, verissimus est index & certissima manus Mercurialis ad omnem cognitionem quam Deus primo homini infudit, iter demonstrans: ita vt mox iis qui huius sermonis veras rationes perdidicerint, recta via pateat ad omnẽ eruditionem cùm ceterarum rerum, tum maximè diuinarum. Hanc Socrates in Philebo se semper quæsiuisse confitetur; quo nimirum sciret quid Deus ipse primo homini, quisquis tandem ille fuerit, siue Prometheus, siue alius (vt ipse dicit) tradidisset. Video sane, dum principia necessaria ad primos Hispanorum maiores è tenebris vocandos struo, aut potiùs à me alibi structa, & in Hermath. & in Hieroglyphicis solidis rationibus comprobata repeto, incursurum in multorum reprehensionem; quos quamuis meritò amandare deberem ad illa quæ modò commemoraui à me scripta esse, & à Theologis tum in Belgio, tum in Hispania admissa; quò tamen iis qui illa legere hactenus vel dignati non sunt, vel per alias occupationes nequiuerunt, gratum faciam; tribus verbis, si potero, omnes ex eorum animis scrupulos hoc loco eximere tentabo. Plerique omnes hactenus crediderunt sermonem Hebraicum primum esse, quod tamen Theodoretus negauit: Vergara quatuor profert Rabinos qui iurati testes esse velint sermonem Hebraicum primum non esse; cuius ego scriptoris non tanti facio auctoritatem, quanti esse duco quòd ab omni Theologorum cœtu liber eius, in quo hæc scripsit, fuerit lucem videre permissus. Rabbi Moses Ægyptius, curiosissimus non modò quæstionum Thalmudicarum & subtilitatum, sed etiam diligentissimus Peripateticæ & Academicæ philosophiæ inquisitor, cùm diu sese in mysteriis nominis tetragrammati satigasset, tandem confessus est vocabulum hoc ex illa lingua remansisse, cuius parum admodum in Hebræo sermone superesset. Tantum verò abest vt ab היה verbo substantiuo deriuet, vt clarum discrimen inter verbi substantiui & nominis tetragrammati significationem assignet; nedum cum recentioribus Grammaticis hac in re consentiat, qui ab omnium Rabinorum sententia in eius etymologia longissimè recesserunt. Certè illud quod Moses diuinus Pentateuchi scriptor, cui restagari nemini fas est, primo sermoni tribuit, nullo modo Hebraicæ linguæ potest conuenire; quæ tantum abest vt vocabula sua ad veras rationes primorum in vocibus elementorum reuocare possit, vt dum de radicum suarum etymologia Grammatici rogantur, non aliud habeant respondere, quàm eas primas voces esse, nec vlteriùs in caussas alias posse dissolui: quod argumentum quanti sit, quamque nullo modo falsitatis possit euinci, Hermath. nostra demonstrat. Quòd verò quidam dicunt, in quo triarium robur sermonis Hebræi esse putant, nomina Adami, Chauæ, Caini, Seti, Nochi, & si quæ sint alia quorum rationes à Mose redditæ sunt, in sola lingua Hebraica intelligi, id equidem prorsus nego; cùm non in Hebræo solùm, sed etiam in nostro sermone rationes à diuino scriptore assignatæ suam tueantur veritatem: quod declarare non est huius instituti. Ægyptij, quamuis Hebræi vltra ducentos annos apud eos habitassent, quo in tempore satis magna ipsis fuit disputandi facultas, asseruerunt tamen primum sermonem illum esse, non quo Iudæi, sed quo Phryges vterentur; apud quos Bec panem denotabat: quam rem ne vlla obliuio ex hominum animis tolleret, fabella non ab omnibus intelligenda velauerunt.

Hebraicum sermonem nõ esse primum.

Nomen tetragrammaton.

Hebræorum radices primæ voces sunt, nec in alias caussas possunt dissolui ab ipsorum Grammaticis.

Phrygiũ sermonem primum fuisse, Ægyptij asseruerunt.

Quoniam enim sacra sua & eorum ritus à Ianigenis acceperunt, noluerunt ea alia lingua tradi, quàm illa in qua primi ipsorum maiores ea didicissent, tum vt vocabula rerum diuinarum notionibus responderent, tum ne vulgus profanum illotis pedibus ad ipsa irrumperet. Quamobrem magni referebat ad perennem religionis & conseruationem & intelligentiam, si perpetuò apud posteros constaret, è cuius gentis sermone sacra vocabula deprompta olim fuissent; quo si qua dubitatio incidisset, haberent quos per legatos interrogare possent. Tanta verò cura & religione hanc linguam in sacris conseruabant, vt omnes sacerdotes ea inaugurarentur, vti apud Herodotum discere licet. Quid quòd ipse Moses, quo augustam omnino & sacram magistratus à Pharaone Iosepo dati dignitatem indicaret, ipsissimis illis verbis non Ægyptiis, sed nostratibus vsus est, quibus Rex eum inaugurauerat? quæ cùm nec Hebræi nec alij posteriores intellexerint, mirum est tanta fide hactenus fuisse conseruata, vt ne vna quidem littera loco suo mota sit. Idem diuinus scriptor fecit in Vrim & Tumim, in Ephod & Chosen; partim quo maior esset vocum non intellectarum reuerentia, partim vt tandem multis pòst sæculis cognosceretur, vnam eandemque semper religionem fuisse; tametsi ad idolomaniam iam tum Iosepi illius prisci tempore & antea etiam hominum peruersitate & cacodæmonum astutia

Cimbricis verbis vsus est Moses in inauguratione Iosephi.

tia pertracta eſſet. Vocum autem harum interpretationem perſequi & explicare non eſt huius loci, quam tamen nemini negabo, qui idoneum & cupidum ad piè audiendum ſe mihi demonſtrabit; quandoquidem noſter Phrygumque ſermo idem eſt. Epiphanius

Barbariſmus prima ætas.

ceterique veteres Græcorum Theologi primam ætatem Barbariſmum vocant; quem ſi de vocis etymologia deſcribere vellem, non aliud quàm veri ſermonis cuſtodiam dicere deberem; quæ quòd apud Phryges eſſet, veſtes Phrygio opere factæ Barbaricæ dictæ ſunt. Ætas Barbariſmum ſecuta, ſiue à diluuio, ſiue à confuſione linguarum proprium

Scythiſmus ſecunda ætas.

ſuum & diſtinctum ſumſit initium, Scythiſmi nomine ob id vocata, quòd apud ſolos Scythas eo tempore reliquus eſſet primus ſermo, quo omnis priorum patriarcharum religio erat conſignata, quem illi quos in Scythia dixi manſiſſe ſoli retinuerunt. Ne tamen

Alphabetorũ duo genera.

vlla vmquam ætas primi ſermonis inueniendi & occaſione & facultate deſtitueretur, benignitate diuina & ſedulo lanigenarum miniſterio factum eſt, vt duo genera prima Alphabethorum è primo ſermone conſeruarentur: alterum ſolas litterarum poteſtates explicans, quo Latini & Germani & Hiſpani & Galli & his vicini ad Abecedarios inſtruendos vtuntur; alterum non poteſtates tantùm elementorum, ſed figuras etiam vna eademque opera ſignificans, quod Hebræi tamquam ſuum ſibi vendicant, à quibus deinde cognatorum ſermonum nationes litterarum nomina licet nonnihil immutata mutuantur,

Alphabeti vtrumq; genus precationem continet.

& ab iis Græci ſuum Alphabetum acceperunt. Vtrumque horum precationem ſanctiſſimam complectitur, qua præceptor Deum orat vt puerum, quem litteris imbuendum accipit, parentum primorum vitio brutum factum, rurſus ad ſe erigat, vtpote ad cuius imaginem creatus ſit. Cùm igitur à ſolis noſtri ſermonis peritis orationes hæ intelligi

Cimbricus ſermo primus & vetuſtiſſimus.

queant, nec vllus hactenus fuerit alterius ſermonis hominum qui ordinis litterarum, quo enumerantur, rationem reddere poſſet, iſque nobis ſit clariſſimus, non video cur non debeam fortiſſime conſtantiſſimeque tenere vtrumque Alphabetum è ſermone, in quo ſolo intelligitur & certam ordinis ſui habet rationem, olim petitum acceptumque fuiſſe, & idcirco hunc primum eſſe dicendum. Iam nulla alia lingua reperitur quæ totius Theologiæ myſteria, & inter alia ipſam Trinitatem è vera vocum ratione intelligendam dare poſſit: quod noſtra ſic facit, vt ex ipſa litterarum poteſtate à Græcis omnibus & Latinis agnita & ſcriptis prodita vocalem imaginem conſtituat omnium eorum quæ de rebus diuinis dici poſſunt, atque hoc demum illud eſt quod Moſes dixit, Adamum iis omnia ſignificaſſe vocabulis, quæ rerum proprias notas haberent, quæque diſtinctis & aptis ſonorum pigmentis veras rerum notiones auribus offerrent: qua in re expreſſa perfectio eſt & fundamentum totius vocum etymologiæ, quam Plato diligentiſſimè quæſiuit; ille quidem, ſed in Græco ſermone non potuit reperire, lubenter ob id confeſſus Barbarorum, quos aut Phryges aut Cares maximè eſſe arbitratur tum ipſe tum Homerus, ſermonem habere Græco vetuſtiorem. Accedit his argumentum planè Herculanum, perpetuò ab omni memoria gentium conſenſui innixum, quo conſtat ſermonem

Doutſte tal.

noſtrum Doutſte Tal vocari, id eſt antiquiſſimam linguam. quòd ſi Touts dicas ſiue Thouts, idem dixeris quod ipſum antiquiſſimum diceret Latinus, quæ vocula ex articulo Het & outs ſupremo comparationis gradu conciſa eſt more noſtratibus frequentiſſi-

Cimbrici ſermonis artificium.

mo. Taceo nunc illas voces quæ retrorſum vel lectæ vel auditæ id deſignant quod maximè facit ad rem eam declarandam quam prorſa vox denotat: in quibus vt admirandum eſt artificium in nulla alia lingua repertum, ita tam frequens eſt & multis commune, vt ſatis apertum ſit à ſolo ſancti ſpiritus inſtinctu potuiſſe proficiſci. Porrò vt non alio nitemur argumento in ſermonis antiquitate nobis vindicanda, illud tamen vnum ſufficeret, quòd quoties communis aliqua vox eſt nobis & aliis linguis, eius vocis à ſolis noſtratibus veriſſima ratio reddi queat, vti Hermathena noſtra demonſtrat. Quid quòd infinita Latinorum, Græcorum & Hebræorum vocabula clariſſimè oſtendunt noſtratem originem? à qua variis modis declinant vel terminationis auctu, vel litteræ cuiuſpiam immutatione, vel elementorum metatheſi, vel integra etiam conuerſione: in quibus omnibus tamen ad primos eorum fontes etymologia certiſſimo indicio deducit. Hæc obiter partim ex Indoſcythicis meis, partim ex Hermath. partim ex Hieroglyphicis repetita ſunto, quæ iam mox ad rem nobis propoſitam inſignem vſum adferre cernentur; dum priſca hominum, gentium, terrarum, fluminum, & aliarum rerum notatu dignarum nomina ad eorum normam interpretabor, & Iapeti filiorum nepotumque migra-

tionem

tionem certa via & ratione perspicuam reddam. Quoniam igitur Thubal Iapeti filius fuit in ea terrarum parte, prima eius colonia quæratur oportet, quæ non longè fuerit à maris Caspij littoribus remota. Ex Ptolemæo clarissimè docui in iis quæ de Cimmeriorum coloniis scripsi, ad Imaum vsque montem versus Austrum, & inde ad ipsum vsque Septentrionem, & vlterius etiam ad Hyperboreos Iapeti filios habitasse; atque inde totam Europam vsque ad Gades gentibus impleuisse. Thubal itaque videtur è Bactriana mare Caspium tentasse, & tantisper eum sum secundum littus tenuisse, dum ad oppositam Oxo partem appulisset, quo loco egressum, opidum condidisse quod de nomine suo Thubals Wat/ id est Thubalis excubias, nuncuparit; è quo nomine Ptolemæus, & illi quos est secutus, Thabelacam fecerunt; propterea, vti modò dixi, quòd gemino digamma carerent.

Thubal quã coloniam duxerit.

Thubals wat. *Thabelaca.*

Ne tamen miretur quisquam quòd nauigasse eum dicam, reuocandum in memoriam est, maximam cedrorum copiam ad Meron montem fuisse, vt ex Curtio liquet narrante, omnia Nysæorum sepulcra è cedro facta fuisse, atque idcirco dum Alexandri miles ignes suos malè custodit, omnia fuisse exusta. Verùm hic mox audiam non Thubalacam nec Thobalacam, sed Thabelacam à Græcis nominari; & idcirco non satis ad Thubalis nomen hoc opidum quadrate. Videamus itaque etymologiam in Iapeti sermone, quo deinde veræ scripturæ ratio in lucem emergat: Thaubal siue Thoubal idem nobis significat quod Latinus diceret, Ipsum antiquum conserua. Dicimus enim sine discrimine Au & Ou pro Antiquo; quarum diphthongorum tanta est cognatio, vt altera in alteram frequenter transeat non apud nos solùm, sed etiam apud Græcos. Iam ex au Latini faciunt o, dum ex Aula Ollam formant; quo minus mirandum à Iosepho Thobal pronunciari. Porrò Ou Latini sic enunciant, vt ab V vocali longa vix vllo discrimine secernatur. At qui Thabal dixerunt, ipsum V, quod est in Au, reiecerunt propter litteram mediam consequentem. Nec quicquam miri acciderit, si quis pro Θαυϐελακα, Θαϐελακα scripserit, vt multa in vocabulis ignotæ significationis corrũpuntur. Et hæc quidem de priore syllaba. Posterior Bal est, quam nostrates in Bel frequenter transferunt, facili & procliui ex a in e lapsu. Nihil itaque ad vocis significationem hæc facit variatio, qua qui commouetur, næ is parum in linguæ vel nostræ vel Græcæ dialectis est versatus. Thaubal ergo composita vox ad hunc modum in suas soluitur partes, Het au behal, quæ ad normam & vernaculam nobis consuetudinem in Taubal contrahuntur. Iapetus ergo huic suo filio eam imposuit nomenclaturam, qua semper admoneretur omnibus in rebus antiquum esse seruandum. Nihil autem antiquum dici potest, quod non ad ideam antiquitatis referatur ceu imago ad suum exemplar, quod est in solo Antiquo Dierum; quo nomine Daniel diuinus vates Deum Patrem indigitauit. Efficax sanè admonitio, & ad omnem vitæ rationem subducendam insignem allatura vtilitatem, & talis, vt ea sola omnia præcepta ad salutem necessaria comprehendantur. Nam vel eo vno omnis continetur doctrina, omnisque scientiarum orbis, si sola antiqua lingua ab Adamo facta retineatur, propterea quòd ex ea bene rectèq. intellecta omnium earum rerum vera possit haberi cognitio, quibus Adamus nomina indidit.

Thubal nominis significatio & etymon.

Duæ tantùm hactenus ab Hebræis, Græcis & Latinis scalæ cognitæ fuerunt, quibus ad Deum Patrem ascenderetur; altera naturæ, altera sacrarum litterarum oracula & historiam sacram continentium: quarum prior admodum obscura & lubrica semper fuit, iuxtà ac D. Paullus Philosophis exprobrat; qui cùm per eam ad Deum ascendissent, ipsum illum ad quem ascenderant, non vt Deum honorarunt: altera certissima illa quidem & omnibus suis gradibus absoluta, vtpote per quam cùm alij tum angelus magni & arcani consilij descendit, & humanam naturam sibi vnitam ad Patrem reduxit; verùm nunc etiam multis impedita difficultatibus, quas nouis suis disputationibus peruersi homines excitare numquam cessant.

Scalæ duæ quibus ad Deum adscenditur, naturæ & sacrarum litterarum.

Videtur ergo Deus singulari sua clementia nobis tertiam nunc scalam reuelasse, quæ illa quidem non est scripta, sed à maioribus viua voce accepta; nec tamen hactenus post multos multorum seculorum decursus à quopiam vel agnita, vel intellecta. Ingens profectò in campis Sennaar calamitas accidit, dum prima lingua perderetur, at non minùs apud maiores nostros Iapeti posteros nocuit crassa & supina eius sermonis quem quotidie sonarent, caussarum ignorantia; qua factum est, vt pretiosissimus thesaurus à nobis, tamquam à suibus, conculcetur: & dum ego tandem, diuina gratia ex alto somno expergefactus, fratres meos admoneo, & ardenti desiderio docere nitor, derideat atque contem-

Tertia scala qua ad Deũ ascenditur, nunc demum reuelata.

contemnat. Quanto, bone Deus, diuinior Plato, qui monitu fortassis obscuro sacerdotum Ægyptiorum hanc veritatis inueniendi rationem diligētissimè quæsiuit; cùm tamen eius sermonis quo hæc erat obsignata prorsus esset imperitus! Thubal ergo inter cetera in ptimis monebatur, ne vmquam sermonē antiquū desereret: quia nimirū eo vna inter alias ad Deum via ceu Mercuriali quadam manu ostenderetur. quod non ita à me dici quisquam putet, vt nolim præceptum generatim valere, sed quo indicem veram veræ antiquitatis inquisitionem in accuraro primi sermonis examine totam copiosissimè contineri & absolui: cuius nimirū nulla vox est quæ non vtilem aliquam habeat doctrinam ad Antiqui dierum cognitionem vocantem atque manu trahentem. Scio quosdam à

Antiquarij. curioso Græcorum & Romanorum numismatum studio antiquarios appellari, quos equidem hoc titulo ornari non ægrè feram si in Romanis & Græcis historiis non acquiescant, & eorum quorum imagines admirantur, non sequantur etiam mores & opiniones; sed omnia sua studia ad vnam vnius, quem Antiquum dierum vocamus, cognitionem dirigant: & hanc cognitionem non cauponentur, quasi ea aliquid adhuc habeant antiquius. Quanto præstantius fuerit antiquitatem in ea lingua inuestigare, qua vt primus homo ab ipso Deo veram omnium rerum scientiam edoctus nobis clarissimè aperuit, quid de quaque re sit sentiendum; ita nihil continetur quod non commonefaciat ad virtutem & recta vitæ officia capessenda. Quid rogo hac voce diuinius, qua mox mo-

Antiquitatis seruandæ studium laudatur. nemur vt perpetuò antiquitatis simus obseruantes? Quamobrem quisquis est qui se genus à Thubale ducere gloriatur, is se perpetuò Thubalem præstet; ac numquam sic sibi placeat, vt desertis antiquis legibus & moribus, noua vel sibi vel aliis inducat: numquam tam sit ambitiosus & rerum nouarum cupidus, vt vel in minima Reip. bene constitutæ atque tranquillæ parte quicquam audeat ab antiquo statu dimouere. Profectò si omnes Thubales fuissent qui sese vel de prisca nobilitate vel de antiquitatis cognitione vel de vetere Christianorum disciplina iactant, numquam hæ, quas partim ferimus, partim videmus, calamitates & totarum regionum, nedum ciuitatum & opidorum, euersiones in nostram ætatem incidissent. Vt enim omnia ab antiquo pendent suo quæque ordine

Hau, vnde deductum. & suis annulis, ita noster sermo ab Au, quo antiquum significatur, de natura litterarum deriuat Hau, quod est conseruo, sola addita aspiratione; eò quòd omnis rerum salus in

Ab, Hebraica vocis etymon. eo consistat, si ad Antiquum spirent. Ex au apud Hebræos in confusione primi sermonis mansit AB, pro patre; cuius vocis domi suæ nullum habent etymon: Chaldæi & Syri Abba dicunt. Sed hæc alterius loci, & latiùs patent quàm vt breui verborum contextu queant explicari. Satis esto viam eminus indicasse, per quam ad mysteria antiquitatis & vocis antiquitatem denotantis peruenire queant diligentes indagatores. Est hactenus Thubalis nomen in Germania frequens, sed propter paruam vocis mutationem non agnoscitur. Nobis familiare est Tau monosyllabis addere: Sic dicimus Au & Aut sine notationis discrimine; Similiter Behal & Behalt/ & eodem modo plurima alia. Hinc fit vt idem sit Taubal & Taubalt/ in quo Germani idem commiserunt quod in nomine linguæ suæ, vt nimirum ex au fecerint eu, mutato a in e, quod ipsis est creberrimum.

Thubalis seu Theobaldi nominis apud Germanos frequentia. Sicut enim D'autse Tal pro antiquissima lingua, in D'eutse Tal permutarunt, ita ex Taubalt fecerunt Teubalt/ quod deinde ad Latinam formulam accommodantes Theobaltum nobis protulerunt. Nec aliter nos è Lauter Leuter pro puro dicimus, & pro Laut/ quod sonare significat, Leut; & alia id genus quàm plurima, nihil vt miri sit si vel D'eutsen pro D'autsen/ vel Teubalt pro Taubalt pronunciemus. Nunc itaque non hoc tantùm vidimus, vocem Tubal claram vtilémque in sermone nostro & significarionem & admonitionē habere, sed & illud cognouimus, quòd hactenus inter Germanos quàm plurimi eodem nomine vocentur: qua de re liquet venerabile olim inter Teutones nomen fuisse, vtpote cuius & hactenus memoria in propriis hominum nominibus felix & fausta habeatur. Cornelius Tacitus sic extulit quasi Theude balt dictus fuisset, è quo format Theodoualdum, perperam Beta in V commutato. Quòd si Thoude walt dicas, antiquam vim notaueris: verùm nos numquam sic efferimus, at semper Theubalt pronunciamus. Quis in hoc nomine non miretur insignem antiquitatem? quis non exosculetur & adoret diuinam bonitatem, quòd nobis hanc antiquitatis obseruandæ admonitionem à tot iam seculis reliquam esse voluerit? & ita reliquam, vt sacris Bibliis tamen huius nominis intelligentiam non debeamus, sed soli nostro sermoni hactenus in antiqua sua

punta-

puritate conseruato. Et quia apud solos Germanos & intelligitur, & in hominibus nuncupandis hactenus vsurpatur, perspicuum est Iapetum iam tum nostra lingua vsum fuisse, cùm filio suo hanc daret nomenclaturam. Deinde si Thubal, siue Thubalt nostratis linguæ vocabulum est, consequens fuerit homines etiam ante diluuium vernaculum nobis sermonem locutos fuisse; propterea quòd filius Lamech & Stillæ Tubal item fuerit vocatus, licet Cain veluti cognomen adiectum habuerit. Sed quid ego hoc ceu magni quippiam commemoro, cùm cetera quoq. propria virorum mulierumq. nomina apertissimas habeant in lingua nostra significationes? vti cum alibi tum in Indoscythicis ostendi. Quid enim aliud est Adam, quàm agger siue terræ moles inuidiæ obiecta? & tota quidem terra Adama dicitur eadem de caussa, non quòd rubra sit, vt Rabbini credunt; sed quòd cacodæmonis inuidiæ velut æstuantis Oceani fluctibus sit exposita. Cur verò Odem rubrum notet, aliunde quærendum. Rubri enim est oculos turbare, perstringere ac domare: vnde Oogtem, id est oculos domans, nostro sermone dici posset; qua de voce Odem in Babylonica confusione corruptum est. Inuidia autem, cui non Adam tantùm, sed tota etiam terra obiicitur, Ate ab Homero vocatur; à nostra voce Hate siue Ate/ qua odium & inuidia denotatur; ob id quòd inuidi bonis alienis exedantur & contabescant. Chaua, quam vocem nec Eua, nec Haua rectè pronuncies si propriam litterarum sequaris potestatem, matrem significat viuentium, siue ad verbum, vas vitam dans. ץק nos per duplex digamma proferimus: quo quia Hebræi carent, eius loco non rarò Quof substituunt, vt etiam Latini pro Wie, Qui; pro Wan Quando, & alia similiter efferunt, vt in Hieroglyphicis meis abundè demonstraui. Est autem Win possessio, lucrum & quicquid acquisitum est. Litterarum verò rationem, non punctorum habendam esse necessariò pòst mihi fuerit dicendum, dum de Ionis nomine disseram. Set item nostras est vocabulum, citra adspirationem pronunciandum; quia per Tau, non per Thet, scribatur; licet Iudæi Alphabeti à maioribus nostris accepti imperiti contrà & doceant & pronuncient: tanta est apud eos veræ elementorum distinctionis ignorantia. Est autem hoc nomen à Set verbo, quod significat collocare. Nam Set loco Abel à Deo positus est, & in hoc & eius posteris locata est & statuta vera religio. Nochus autem à nostro Nog siue Noech/ quod nunc cum prosthesi Genoech ferè efferimus; quo idem significatur quod contentum reddo siue paco. Quid multis? Omnia propria nomina ante confusionem Babylonicam à Mose enumerata nobis sunt vernacula, & in significationis suæ caussas vsque ad simplices litteras soluuntur. Sed quorsum me propriis nominibus adstringo, cùm omnes sermonis Hebraici radices è lingua nostra oriantur, & in ea veras habeant notationis rationes, quas frustra Hebræi apud vernas suos quærent? Hæc obiter Tubalis occasione repetita sunto, quæ à nobis alibi latiùs sunt explicata. Gratulentur ergo sibi Theubaldi de nominis sui tum antiquitate, tum interpretatione, tum etiam de pulcerrima & vtilissima ad omnes vitæ rationes sententia, & agnoscant Iberi Hispani quam linguam primi Iberorum parentes vsurparint. Et hæc quidē de nomine Thubalis plura illa quidem fortasse quàm nauseabundis stomachis placebit, sed multo tamen pauciora quàm præcepti quod nomine denotatur, postulet amplitudo atque maiestas: quam si sequeremur, ipsum Tau, vltimæ litteræ nomen, esset explicandum; quo tota religio Christiana continetur, si ex vera origine nostrati, pro eo ac postulat, capiat interpretationem.

Teutonicus sermo ante diluuiū fuit. — *Nominū veterum apud Germanos significationes.* — *Adam.* — *Odem.* — *Ate.* — *Chaua. Eua.* — *Qui. Quando.* — *Set.* — *Nochus.* — *Hebraici sermonis radices veras apud Germanos habent notationis rationes.*

TEMPVS nunc est, vt quæ monumenta Thubal in ea orbis parte, ad quam è Margianæ vicinia primùm deuectus est, reliquerit; & quia modò de Ptolemæo clarum feci in Albania Thobelos olim consedisse, priusquàm ad Iberos veniam, qui postea conditi videntur, si de locorum positu ducere liceat argumentum, Albaniam peragrare decreui. Quoniam itaque modò tradidi, certissimam viam esse ad veterum sententias intelligendas, quæ nominum interpretationis indicio vtitur, videamus quid Albania designet. Alp siue Alb per mediam litteram, montes significat, ab Al op compositum vocabulum, quo denotatur id ad quod magno opus est adscensu. Hinc vox Alpeis, quo perennis montium altissimorum glacies vocatur: hinc Albion, quo nomine designatur insulam eam ferè vndiquaque circa littora montosam esse: nec aliunde Alba apud Romam, Alba in Hispania, Alba in Gallia, & apud nos Alben pro Oreadibus, apud Sueuos Alb regio non procul à Tubinga. Alb autem pro Albedine componitur per apocopen,

Albania nominis etymon & significatio. — *Alp.* — *Alb.* — *Albion.* — *Alba.*

copen, ab Al-boi, id est valde dilato: à quo Iota demum Alb reliquit, duplici digamma in Beta transeunte litteram vicinam: propterea quòd nec duplex nec simplex digamma in eadem syllaba post consonantem pronunciari queat: Albania igitur componitur

Ban. ex Alb prioris notationis vocabulo, & Ban, quo via regia significatur. Alb bani itaque viam significat ad montes tendentem, & eos quidem multa ac perpetua niue candidos; ita vt gemina videatur nominis caussa reddi posse in hac saltem regione cui Caucasus desuper impendet. Vide nunc num malè conueniat veritati Tubalis nomen ex eadem lingua nos petiuisse è qua Albaniæ nomen, è quo alterum B euphoniæ caussa tollitur, deriuatum esse, ne impudentissimus quidem contentionis litisque procurator negare posset. Aut Tubalem primum Thobelorum conditorem hoc nomen de sermone suo regioni dedisse dico, aut mihi aliquem omnino cupio nominari, qui hanc orbis partem nostrati vocabulo nuncuparit. Verùm hoc loco Solinus Plinij plagiarius negotium mihi exhibet: is Albanos ab albis capillis, quos statim in pueritia habent, dictos esse scribit. Egregium profectò nugamentum. quasi verò Albani à Latinis sibi nomen principio fuerint mutuati. Neque enim ab aliis dicere potuisset Albi nomen ad eos venisse, nisi fortasse tam fuit ineptus, vt hos æquè atque Albanos in Latio Latino sermone vsos fuisse crediderit. Quòd verò Isigonus Nicæensis prodidit canos ab ineunte ætate capillos & glaucos oculos, quibus noctu melius quàm interdiu cernant, Albanis præcipuos ac proprios fuisse; id vanissimum est; cùm glauci oculi non his modò, sed ceteris quoque Iapeti posteris ad Septentrionem vergentibus, & glaucus oculorum color, & albus à prima pueritia capillus communis sit. Memini me à præceptore quodam meo, cùm prima mihi menti genarúmque lanugo erumperet, crebrò rideri solere, quòd ipsi iam sexagenario concolor essem; & antè mihi barba canuisset, quàm nata esset: At ea aureum pòst induit colorem, tandem ad nigredinem declinauit. Oculi item glauci mihi sunt, attamen noctu perinde atque ceteri homines cæcutio atque hallucinor. Valeat ergo Isigonus cum suis pedaneis; & Solinus sermonis Latini regnum arctioribus finibus includat, quàm vt ad Scythas vsq. sinat & Caspios euagari. Permisissem ipsi hanc fabulandi scientiam, si post Pompeij demum bella ad Caucasum gesta Albani cœpissent vocari. Atqui idem annotauit Albanos se Iasonis posteros credi velle, quod an illi, an alij cuipiam priorum debeam assentiri, nescio: illud scio, quæ de Iasone feruntur, nihil aliud esse quàm deliras & aniles fabellas. Quid enim insanius, quàm Mediæ nomen à Medea Iasonis scorto deriuare; cùm Mosis, multo quàm Iason fuerit antiquioris, testificatione constet, Mediam à Medi (sic enim citra puncta, quæ perperam Iudæi addiderunt, legendum est) fratre Thubalis nomen suum accepisse? Verùm quo faciliùs Iasonicis nugis ignoscam, facit Trogus Pompeius, cuius partim lues & calamitas, partim seruator Iustinus, Albanos dicit ab Albano in Latio monte Herculem, Geryone nunc extincto, boues agentem secutos esse, & in Caspiis consedisse; quod delirium non tanti faciam, vt vel vno verbo refellendum putem.

LIBER

LIBER II.

Albaniæ limites.

POSTQVAM nunc de nomine constat, quæramus quid prisci scriptores de regione hac memoriæ prodiderint, & in primis quibus eã limitibus terminarint. Ptolemæus, cuius antiquariam eruditionem nemo vnquã satis laudauerit, ab Austro eam maiori Armeniæ finibus contiguam facit, ad eam Hyrcani vsque maris partem in quam Cyrus multis ostiis immittit: Inde secũdùm mare Orientem versus ad Soanam vsq. fluuium extenditur: Ab Occidenti Iberiæ montibus; ab Arcto Caucaso clauditur, in quo portæ Albaniæ celebrantur. Per mediam ferè regionem labitur Albanus fluuius, sic dictus vel ab ipsa regione quam mediam secat, vel quòd rectam viam ad summa Caucasi cacumina demonstret, si quis aduerso flumine se ad fontes sinat deduci.

Albanus fluuius.

Albaniæ fertilitas & indoles.

Indolem regionis eam Strabo nobis depinxit, vt vix beatior possit optari. Ait enim omnem fructum, etiam eum qui solo cultu solet prouenire, in illa sponte sua luxuriare; & quæ semel sata sunt, ea bis terue fructum afferre, tametsi alioqui citra aratrum frumenta nascantur. Vites fossione nulla opus habent, in bimatu fructum ferunt, quibus deinde satis est si quinto quoque anno putentur: cùm adultæ sunt tantum ferunt vuarum, vt earum maxima pars in palmitibus neglecta relinquatur. Aër est temperatissimus. Iam & domesticum pecus & feratum omne genus pulcerrimos fetus profert. Homines grandes, atque corporibus optimè pulcerrimeque formatis nascuntur, simplices & ad virtutem egregiè ab ipsa natura procliues, ac cauponariæ artis omnísque auaritiæ expertes. Vnum est vitium regionis vbertati adscribendum, quòd ignauam desidémque vitam agere dicantur.

Albanorum militia.

Exercitum emittunt Armeniorum ritu armatum, sexaginta millibus peditum & viginti duobus equitum millibus constantẽ: Pilis & arcubus vtuntur, thoracibus & clypeis muniti: Galeas è ferinis pellibus parant, quæ ex hac regione ad Iberos etiam transmittuntur.

Canes generosi olim Albaniæ.

Canes habent ad feras inuadendas generosissimos; quo fit, vt venationi plurimùm indulgeant. Narrat Plinius duos insignes canes Albaniæ Regi fuisse, quorum alterum Alexandro Magno gratificandi caussa miserit; cuius hic magnitudinem & formam admiratus, vrsos, mox apros immitti in eum mandat, quibus visis cùm immotus præ contemtu iaceret, iussus est occidi ceu ignauum & segne corpus: Id cùm allatum est ad Albaniæ Regem, alterum misit, aiens eum solum sibi reliquum esse, & idcirco cupere vt in leone vel elephanto generosi pectoris periculum faceret: Obtemperauit Alexander; mox iacuit leo dentibus discerptus: Adductus est elephas; qui longa & artificiosa canis dimicatione diu rotatus, tandem cecidit magna corporis mole terram quassans. Porrò vt cernas quàm prisci Albanorum mores, ad Strabonis vsque ætatem cõseruati, cum Thubalis nomine congruant, hoc diligenter animaduertas oportet ab eodem auctore annotatum esse, apud Albanos singularem quandam esse & præcipuam senectæ venerationem; quam equidem certissimum indicium esse censeo illius veteris instituti, quod Thaubalis nomine consignari sancirique monstraui. Nam si omnis antiquitas accuratè seruanda est, eaque à senibus maximè sit discenda, summa profectò reuerentia senectus, omnium antiquitatum magistra, colatur necesse est. Quis non miretur hanc nominis in primo conditore & gentilis posterorum consuetudinis pulcerrimam concordiam? Hoc demum est veras nominum dare rationes, si illæ dentur quas veterum scriptorum testimonia nullis fabulis infecta confirment.

In Albania Pompeij tempore plurimas linguas viguisse.

Quòd verò Strabo addit plurimas in Albania linguas Pompeij tempore viguisse, quod eum à Theophane Magni huius Imperatoris comite didicisse reor, eo faciliùs credam, quòd quanto quæque regio fecundior, lætior & beatior est, tanto magis exterorum incursibus obiecta sit; quo fit, vt varias multasque accipiat linguas intra paucas omnino ætates, dum aliæ atque aliæ gentes certatim ad vberes agros occupandos possidendósque pertrahuntur. Nobis tamen id obesse non multum potest, eo quòd prisci sermonis vestigia clarissima, cum in primo conditore tum in vetustissimo regionis nomine reperiantur; & iis deinde cetera, quæ iam nunc dicturi sumus, adamussim consentiant.

Tubal quas vrbes in Albania condiderit.

VIDEAMVS modò quas Thaubel in Albania condiderit ciuitates. Vt de aliis obscuræ fortasse fieri possunt coniecturæ, quibus niti non temerè quisquam velit; ita nos

 abundè

abundè ſatis facturos putamus, ſi in tanta vetuſtate tres inſignes atque de veterum & idoneorum teſtium fide celebres claraſque recenſeamus. Magna eſt ſellarum conſtantia, quæ tribus pedibus fulciuntur; adeò vt cacodæmon, Delphici oraculi præſes, vatem ſuam de tripode mendacia effutire voluerit, quò maior eorum firmitas eſſe crederetur. Et verò ſi in quibuſuis conſultantium de Rep. ſuffragiis impar numerus ſeruandus eſt, nullus aut prior fuerit aut præſtantior ternario, cuius typum omnes res creatæ gerunt; nec quicquam à Deo proficiſcitur aut datur, quod non per hunc & deſcendat & formetur. Prima itaque vrbs Thoubel Wat dicta eſt, è quo Græci Thoubelacam fecerunt. Mirum eſt quàm omnia primorum parentum monumenta plena ſunt myſteriorum; adeóque nullum ab ipſis nomen factum ſit, quo non ſalutaris communi hominum vitæ doctrina contineatur. Dixi Thoubelum nomine ſuo ab Iapeto monitum fuiſſe, vt perpetuò antiquorum omnium diligens eſſet conſeruator: At hic non ſatis habens adhortatione nomenclaturæ ſuæ perpetuò ad maiorum imitationem ſe incitari, voluit primæ ſuæ ciuitati illud nomen dare, quo audito ſemper primarium boni Regis officium occurreret. Nam ſi Thoubel Wat in verbi notatione interpreteris, non aliud reddete queas, quàm ſi dicas, Thoubel vigila; ſiue, excubias age. Chriſtus ſummus Rex & Sacerdos omnes iubet vigilare; cuius Apoſtoli idem crebriùs repetunt, dum perpetuò nos ſobrios vigilanteſque eſſe cupiunt. Sed licet cuiuis ſemper excubiæ ſint agendæ, ne hoſtis & omnium & ſingulorum per inſidias, quas ſemper & aſſiduò molitur, arcem mentis expugnet; neminẽ tamen magis oportet vigilare quàm paſtorem populorum; cui non ſua ipſius tantùm ſalus, ſed totius Reip. commiſſa eſt. Vtinam quàm illud Homericum doctorum hominum linguis tritum eſt, tam eſſet bene à Regibus & ſacrorum & rerum publicarum obſeruatum:

Tripodis & ternarij firmitas.

Thoubelaca Albaniæ opidum.

Vigilandum eſſe cum omnibus, tum potiſſimũ principi & populorũ paſtori.

> Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βυληφόρον ἄνδρα,
> Ὧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν.

quod Muſa non æquè fauente ſic Latinis occinam:

> *Pernoctes ſomnos ne ducat Conſul oportet,*
> *Qui populos regit, & qui tanta negotia curat.*

Plato Reges canibus comparauit, quorum ea natura eſt, ſi generoſi quidem ſint, vt noctu perinde atque interdiu vigilem cuſtodiam ſeruent. Præclarè cum à Platone tum ab Homero regiæ partes deſcriptæ illæ quidem ſunt, verùm tanto pluris nomen Thoubelacæ facio, quanto & ob antiquitatem & ob breuitatem pluſquàm Laconicam dignius eſt veneratione. Maximo ſanè beneficio Thoubaldus non ſuæ modò & ætatis & ditionis homines, ſed omnem etiam poſteritatem ſibi obligauit, dum perpetuam voluit in principis vrbis nomenclatura extare Chriam, qua Reges monerentur diligentem vigilantiam in populi ſibi commiſſi rebus ſemper eſſe ſeruandam; neque debere vllius alterius tanti eſſe auctoritatem, vt ea Rex fretus vel minimum de cuſtodia ſua remittat. Rex enim alij cum ſummo imperio populum tradens gubernandum, ſe ipſe Regia exuit dignitate; quod breuiter à me dictum, & longè breuiùs à Thoubaldo vnica ſyllaba trilittera denotatum, mirum eſt quàm latè ſeſe ad omnes officiorum partes extendat; in quarum ſingulis ſi vis eius examinaretur, vereor ne frequenter quiuis potiùs homines quàm ipſe Rex, Reges eſſe deprehenderentur. Quotquot ergo vel à Thoubale ſe genus ducere exiſtimant, vel antiquiſſimam eius auctoritatem reuerentia dignam ducunt, ij ſedulò annitantur, vt perpetuas & ad ſuam dignitatem & ad populi ſalutem excubias agant: nec cuiquam vmquam tantum fidant, vt ipſimet vigilare ceſſent. Cui verò hæc tam difficilis prouincia non placebit, ei in mentem veniat illius quod anicula quædam Philippo Macedonum Regi audientiam neganti dixiſſe fertur: Si me audire non vacat, depone partes Regias, & Rex eſſe deſine. Et hæc quidem de Thabelaca inſigni fonte omnium officiorum, de quo quanto largiùs Reges bibent, tanto feliciùs cum ſubditis agetur: quod tanto quidem nobis hac tempeſtate calidiùs optandum, quanto res Belgicæ longiùs abſunt ab omni ſpe ſalutis, nedum honeſtæ & Chriſtianis hominibus debitæ libertatis. Sed miſſis querelis nihil profuturis in aliam ciuitatem commigremus, quam Chaibal primus Albaniæ Rex Thoubaldus vocauit. Mirandà eſt, ne dicam ſtupenda, & rerum & nominum in his duabus vrbibus cognatio. Nam fieri non poteſt vt Thubelaca nominis ſui dignitatem tueatur, vt non ſimul

Chaibal Albaniæ opidũ.

Gaibal,

Gaibal, siue, vt Græci scripserunt, Chaibal existat; quod quò perspicuum fiat, quid Gai designet, explicandum. Cùm aliâs frequenter in hanc vocem incurri, tum nusquam latiùs de ea disserui, quàm in Gallicis. Vt ergo breuiter eius explicatu hoc loco defungar, nihil aliud siguificat, dum verbum est, quàm placeo, adlubesco, gratus sum, voluptate adficio, aut si qua alia ratione id clariùs exprimi queat. Hinc pro coniuge ponitur, boni videlicet ominis caussa; quo fit vt Græci γαῖα pro terra dicant, eo quòd Terra Ætheris coniux sit; secundum illud Poëtæ,

Gai quid significet.

——fecundis imbribus Aether
Coniugis in gremium lætus descendit.——

Clarum igitur quid sibi ritualia sponsæ apud antiquissimos Latinos verba voluerint; quæ nemo hactenus aut Latinorum aut Græcorũ intellexit; Si tu mihi Gaius eris, ego tibi Gaia ero; quibus nihil aliud significabat, quàm si sponsus se lætum, hilarem, & omnibus rebus placidum gratumque vxori præbuerit, se vicissim talem erga maritum futuram. Latini loco Gamma malè scripserunt Cappa, tametsi aliter pronunciarent tum in his sollemnibus sponsaliorum verbis, tum in prænominibus efferendis: Tolerabilius quòd Græci loco Gamma Chi scripserunt, cuius potestas litteræ mediæ vicinior est. Ratio nominis à me & in Gallicis & Hermathena sic exposita, vt quod Gaium est vitam dare intelligatur, eo quòd, vti spiritus tristis ossa exsiccat & tabem mortemq. adfert, ita lætitia & hilaritas viuere nos facit. Hinc illud est quod modò dixi, Adami coniugem Gaiuat nominatam fuisse, id est vas vitam dans. vnde apud Hebræos reiecto Tau Chaua mansit; in quo ipsi non matrem viuentium, sed vitam dumtaxat reperient; tantum abest vt Hebræus sermo totam Mosis etymologiam absoluat. Iam ipsum חיה, quo viuere denotatur, è nostro Gai corruptum est: ita nihil habent quod non è nostro sermone acceperint, licet litterarum significationumque confusio furtum sæpiùs occultet. Vocabulum autem hoc nostras esse non vera modò eius ratio, sed conuersio etiam nobis propria, qua ex Gai fit Jag, euidentissima demonstratione conuincit. quod addo, ne quid morosis quibusdã & peruicacibus veterum auiarum patronis reliquum sit ad obtrectandum. Quòd si ne hæc quidem sufficient vel ad calumniam vel ad inuidiam declinandam, id faciam quod mulieres in Hispania sollemne habent, vt nimirum medium digitum, quem ficum nominare consueuerunt, liuidorum hominum fascino opponam. Interim vel lubentes discant, vel inuiti alios discere videant, quid Caius & Caia apud Latinos, quid γαῖα apud Græcos, quid Chaua apud Mosem designet, atq. illud etiam ipsum חוה origini nostræ deberi. Ex his liquet Gaibal idem esse quod Latinus vetusto vocabulo à nostratibus accepto diceret, Gaium serua; id est ea quæ placent optimis quibusque, quæque omnibus placere meritò debent, diligenter tibi conseruanda existima. In his primum est, vt Deo, hinc Regi, mox proximis quibusque, deinde optimo cuiq. placere nitamur. In hominum autem numero illa propinquitatis ratio maximè valere debet, qua Deus in paradiso Adamũ & Chauam copulauit: & idcirco dum Gaia simpliciter effertur, de vxore intelligitur; quo in genere, vti modò dixi, Terra quidem apud Poëtas suam habet excellentiam; mens verò humana & tota Christianorum, quotquot vmquam vel fuerunt vel sunt, vel erunt, multitudo Gaia est sponso suo Christo, qui verus & vnicus Gaius iure suo debet vocari; tum quia Ecclesiam sibi æterno coniugio deuinxit, tum quia Patri placuit, quem diuus Ioan. Baptista dicentem audiuit, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Quid quòd præter hunc nemo Gaius reuera dici potest? cùm hic solus vitam dare queat, quod Gaij etymologia requirit. Diuinum igitur omnino præceptum est, quo imperauit Thoubal Gaium semper & vbique esse seruandum; hinc erga Deum & eius coæternum filium omnis hilaritatis & gratiæ, quas res Gaij nomen designat, datorem; hinc cum erga omnes homines, tum maximè erga coniugem legitimo matrimonio vnitam. Non potuit ergo non gratissimum esse Gaibalæ nomen Thoubalis vxori; vtpote quo is polliceri, aut potius sibi imperare videretur, vt & ipse Gaius esset, & Gaiam suam sibi seruaret; quasi diceret: fac vt tu Gaiam te præstes, ego vicissim Gaius vt sim curabo. Cæterùm non huic modò, sed toti etiam populo suo in nuncupanda hac ciuitate dicere videbatur: Equidem sic Thoubal ero, id est maiorum imitator, vt perpetuas excubias pro populi salute agam, atque hac ratione & Deo & vobis

Sponsaliorum ritualia verba: Si tu mihi Gaius eris, ego tibi Gaia ero; explicantur.

Chaua vnde dicta.

Gai. Jag.

Gaibal etymon.

Gaium me fore spero: Vestrum è regione fuerit, vt pariter omnes annitamini mihi & rectis antiquorum vestigiis insistenti,& ad Rempublicam seruandam diligenter aduigilanti, vos Gaios præstetis. Elegantissimum, ita me Gaia venustas amet, ciuitatis nomen est Gaibala; qua voce & publicè omnes, & priuatim singuli monentur, vt earum rerum omnium obseruantes esse studeant,quibus rebus fit vt & omnibus grati simus, & vera nobis vita detur. Transeamus nunc bonis auibus in tertiam ciuitatem, lustremusque emissitiis, vt ita dicam, animi oculis, num in ea consecranda minùs faustum nomen pater Albanus excogitarit. Acrem Regis vigilantiam ad antiquissima primorum parentum instituta totam Rempublicam dirigentis læta & amœna & prorsus Caia rerum omnium facies sequatur necesse est. Quid porrò inde exspectandum? Quid aliud, quàm perpetua lætitia & vitæ suauitas? Vt igitur hanc rerum consecutionem & catenam denotaret, omnésque tum sui æui homines, tum posteros insigni hac felicitatis promissione ad omnem officiorum & honestarum actionum rationem excitaret, tertiam vrbem Iubal, siue Iobal, siue Ioubal nuncupauit; qua voce iucunditatis & gaudij conseruatio denotatur. Ju enim de natura litterarum subtilem quandam & omnia penetrantem dilatationem designat: Quòd si Jo dicamus, voluptatem eam cuius blandum acumen nos modò ferit, perpetuam nobis esse cupimus; eo quòd O æternitatem, V dilatationem de potestate sua signet, vti Hermathena nostra demonstrat. At si Jou dicas, iam perpetuam blandæ, suauis & omnia penetrantis lætitiæ dilatationem designas. A Ju fit Jung/ id est lætum; & inde rursus Jugt/ pro gaudio; quæ vox pro eo ætatis vigore apud nos frequenter vsurpatur, qui ad voluptates & gaudium maximè propensus est: A Jo fit Jolyt/ quo significatur nostratibus iucunda temporis in lætitia gaudioque traductio: Hinc item Joucel pretiosam elegantemque supellectilem designat, soli voluptati seruientem: A Ju Latini Iuuo & Iucundum & Iupiter, quo voluptatis pater denotatur, retinuerunt: Ab eadem radice nobilissima illa vox pullulauit qua Deum Iouem indigitamus. Neque enim Deus aliud est quàm purus actus sui ipsius contemplatione gaudentis. Qui Iehoua pro Ioua, siue potius Iouis, efferunt, & hoc nomen à verbo substantiuo deriuant, omnibus generatim veterum Rabbinorum sententiis aduersantur, vt Balenus Hebraicæ linguæ apud Louanienses ante paucos annos doctor crebrò recentioribus Grammaticis & in cathedra & in familiaribus colloquiis exprobrare consueuit. Nos Mosem Rabbinum Ægyptium de hac eadem opinione laudauimus; & qui de Iouis nomine plura scire volet, Gallica nostra consulat, quæ docebunt quod sit inter primaria Dei nomina discrimen. In Hieroglyphicorum item illa parte qua litteræ Iot suam adapto figuram, latiùs de voce Jo disputo,& eius originem & possessionem totam vernaculo nobis sermoni vindico, licet aliis etiam nationibus eius vsum libenter concedam. Iobal igitur non modò vnũ est de faustissimis nomenclaturis, sed tanto etiam ceteris omnibus excellentius est, quanto Iouis nomen reliquis vnius Dei nominibus superius habetur & diuinius. Vide nunc quæso quò nos paulatim Thoubal deduxerit, & quàm breui compendio in suprema collocarit felicitate, ad quam non multis & spissis libris, vt Plato & Aristoteles & eorum discipuli, sed tribus dumtaxat voculis tres gradus indicantibus viam struxit. Et sunt profectò hi gradus tam certi, vt quæcumque tandem regna per eos adscendent, non possint non ad summum gaudium, quo vltimum bonorum perficitur, adspirare. Aduigilet Rex quo priscæ leges & consuetudines à primis maioribus institutæ tam in priuatis quàm in publicis, tam in sacris quàm ciuilibus negotiis diligenter obseruentur: deinde contendant omnes inter se quò alius alij placeat ac gratum se iucundumque præbeat, & Rex populo & populus Regi & quiuis cuilibet, & mox tertium illud existet quo summum bonorum continetur, id est perpetua gaudij conseruatio. De eiusmodi regno cum diuino vate bono iure canere possemus: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnione! vt videlicet sit cor vnum & animus vnus, & omnia sint communia, haud secus atque in exordio Christianæ fidei legimus fuisse. Poterant hæc quidem satis multa videri de ternario ciuitatum dicta, quo veluti funiculo quodam triplici Albaniæ regnum Thoubal colligarat; attamen necdum me puto integram caussam reddidisse, cur vltima vrbs Iobal sit nuncupata. Est illa quidem quam exposui satis valida ratio appellationis; verùm accedit & altera minimè

Iubal, Iobal, & Ioubal vocum etyma.

Iu.

Io.

Iou.

Iobal Albaniæ oppidum.

minimè contemnenda, ab eo præsertim qui studiosus sit cultor antiquitatis, qualis vt esset Thoubal, suo ipsius nomine monebatur. Cùm enim ante diluuium Thoubalis quoque nomen Lamechi filio fuisse à maioribus accepisset, & illi Thoubali fratrem fuisse nomine Iubal, tametsi non ex eadem matre; procliuior non immeritò fuit, vt tertiam vrbem huius nomine insigniret, quo nimirum & illud, quod modò exposui, doceret, & præterea ætatis ante diluuium actæ memoriam refricaret. Fuit autem Iubal filius Ghodæ, cuius nomen characteribus Hebraicis עדה scribitur, quod vulgo contra elementorum potestatem Ada proferunt. Apud nos hactenus mulieres hoc nomine vocantur, inter quas & auiam meam possum numerare, quam si Goode dicas, nemo est nostratium qui non bonam intelligat: Multi Juet pro Gott dicunt, quo discrimen sit inter nomen proprium & illud quod appellatiuum vocant. I enim consonans & G magnam habent cognationem, ita vt alteri altera frequenter succedat, quod mox videas in Iabal fratre Thubal-cain, qui quòd semper in tentoriis ageret, ac numquam quiesceret, dictus est Gabal, id est itionis profectionisque conseruator: vbi Hebræi Ia pro Ga scribunt, perinde atque Latini Ianus dicunt pro Ganus, quod vocabulum ab eundo quoque deriuari Cicero testis est. Ga enim idem est quod *eo* in sermone nostro, à quo Ianus & Iabal: Quemadmodum verò Gabal perpetuæ itionis erat conseruator, ita Iubal conseruatorem gaudij nobis significat, vti modò dixi; quod nomen sortitus est ab eo quòd pater esset & inuentor musices organicæ, qua nihil est ad gaudium & excitandum & conseruandum potentius. Duo eius instrumenta celebrantur; alterum כנור quod Citharam vertunt; alterum עוגב quod Organum reddidit vetus, quisquis is sit, Interpres. Nos eas voces præposteras esse remur, nec aliter è primo sermone corruptas quàm è Lof folium, & è Hoof φώρ, & è Form nostrati μορφὴ, & id genus alia quàm plurima e nostris vocibus litterarum ordine transposito ducuntur. Gug quod Allemani Gijg dicunt, est testudinis illud genus quod arcu, cui fides intenta est, vltrò citroque ducto exterius mouetur, interius verò digitis pulsatur. Dicitur autem Gug à Ge heug/ id est lætitiam do: Hinc Begug est blanda voce & longo verborum syrmate aures titillando decipere. Hine apud Hebræos עגב inuersum. Similiter ex Ooznuch כנור fecerunt, quo denotatur quod aures contentas reddit. Equidem Organum verterem, quam vocem homonymôs pro instrumento musico & alio quouis instrumento poni credo; eo quòd organum videatur ab oorgenuch factum esse, & dum pro quouis alio instrumento ponitur, ὄργανον quasi ἔργανον dicatur. Sed hæc tanti sunto quanti ea quilibet æstimabit. Porrò vt Iabalis & Iubalis mater à bonitate nomen habuit, ita Thubalcain mater Stilla dicta est, quod taciturnam & tranquillam designat, vt quiuis nostratium audita voce Still agnoscit. Eius filia Nogh-man dicta est, virum contentum reddens, è quo Hebræi נעמה fecerunt, quod repugnante secundæ litteræ potestate Noëma plerique pronuntiarunt.

Iubal Lamechi filius. *Ghoda.* *Ada.* *Iuet.* *Iabal & Iubal nominum etyma.* *Organica musices inuentor.* *Gug sive Gug.* *Organi etymon.* *Stilla.* *Nogh man, Norma.*

CÆTERVM tempus est vt Albaniæ ciuitatibus valedicentes ad Iberiam transeamus, quam Thoubalis posteros occupasse Iosepo credere debemus, partim quòd is à vetustioribus ita acceperit, partim quòd verisimile videatur ab Albanis Iberiam principio occupatam fuisse; partim etiam quòd Strabo Iberos Scytharum faciat cognatos; quod verissimè de Thoubalis posteris dicitur, cuius patri tota Scythia ab Imao monte vsque ad Septentrionem obtigit, vt clarissimè is cernet qui Mosis & Ptolemæi scripta diligenter contulerit, & iis Herodotum adiunxerit. In libro Iudith duo genera filiorum Iapeti indicantur, quorum alij ad Septentrionem habitent, alij ad Austrum vergant. Qui ad Austrum declinant, Medi sunt, Parthi, Ariani, Paropamisadæ, Margiani, Hyrcani, & forrasse Bactriani, & his vicini. Carmanas autem & Persas ab Iapeto genus ducere ex eo colligas, quòd Carmanorum & Persarum sermo idem sit cum lingua Medorum, vt testatur Nearchus. Quo fit nihil vt miri videri debeat, Sacas, vnde Sacs-sones genus ducunt, & Germanos in exercitu Persarum ab Herodoto recenseri. Iam vnum est de clarissimis, Magos omnem suam eruditionem nostra lingua tradidisse, vti à me satis latè copioseque in Gallicis est explicatum. Refertur ergo in libro Iudith, Holofernem omnia in Asia occupasse, à Cilicia, quam filij Tharsis habitabant, vsque ad vltimos fines filiorum Iapeth, qui sunt versus Austrum, quorum mox exemplum Medi subiunguntur. Omnium autem horum prima origo ducitur ex ea Scy-

Iberia à Thoubalis posteris, Albanis principio occupata. *Iapeti filiorũ duo genera.*

thiæ parte in qua Iapetus cum patre suo simul ac Arcam egressus esset, habitauit, ac fratribus deinde aliò habitatum emissis tantisper mansit, dum his locis satis frequentatis ad reliquas sibi destinatas terras commigrauit. Ex eadem Scythiæ parte Toubal in Albaniam venit, non longinqua tantùm cognatione, sed intima reliquis Scythis coniunctus; quò fit vt non malè dixerit Strabo, Iberiæ incolas Scytharum esse cognatos, & ad eorum viuere consuetudinem. Est autem hæc regio altissimis vndique montibus septa, in quam Cyrus flumen, quod inde delabitur, iter ex Albania demonstrat; qua de re consentanea priscarum migrationum rationi traditio est, Albanos primos in Iberiam penetrasse, ripas aduersi fluminis secutos; vbi cùm rupe quadam impedirentur, eam incidendo peruiam fecerunt, ac mox inde lacum, quem flumen inter montes efficit, lintribus traiecerunt: Reliqua omnia latera horrendis cautibus aut inuia sunt, aut infinitis difficultatibus impedita: Media planities fluminum beneficio largiter irrigata fecundissima est, & perpetuo ferè virore ridet. Montes item quibus cingitur, pascuis lætis abundant, haud secus atque Alpes Tridentinis vndique vicini. Quid enim supremis montis Baldi dorsis aut viridius aut pabuli feracius? Quæ planities cum valle Bondonia queat comparari? In montis fœnicularij iugis quanta graminis & densitas & altitudo? in quibus vt myrrhidis maioris & sessilis Carolinæ, siue ea Chamæleon sit siue non, & aliarum nobilium plantarum & fruticum copia ingens visitur; ita ferulæ genus inueni, quod si Laserpitium non est Cyrenaicum, certè Laser Alpinum dici potest; tanto succo optimi odoris in radicibus maximis & crassissimis abundans, vt alterius locum supplere possit. Quid ego reliquos commemorem montes, quos maxima cum voluptate ad ipsos vsque Crystallinos apices sæpius adscendi? Ex horum comparatione de illis coniecturam faciò quibus tota Iberia septa est. Cæterùm an ipse Toubal in hanc regionem colonos deduxerit, an verò ipsius posteri, quod magis credo, nec scio, nec scire magni refert. Certè ipsius Toubalis nullum in ea apud probæ monetæ scriptores monumentum reperire quiui: & erat alioquin Albania ingens regio, magnæ filiorum nepotumque Toubalis multitudini capiendæ ad aliquot ætates satis futura. Multo itaque minus probabile fuerit Toubalem hac locorum vicinia relicta, in quibus Moschos & Medos duorum fratrum suorum filios proximos habebat, per ingentia terrarum interualla in Hispaniam commigrasse. Meridianum enim Iberiæ latus Moschicis montibus clauditur, à Moschis nomen sortiti, qui genus ducunt ab Iapeti filio Moschou; è qua voce alij Mesech, alij, in quibus Græcus est interpres, Mosoch fecerunt. Moses rectè consonantes expressit משך quibus Hebræi non rectè puncta subiecerunt. Moschou ad verbum significat, molestiam vitæ & effrenem animi perturbationem, è qua molestia necessaria consecutione existit. Moet enim animum significat, à Mat, quod est indomitum; cui quia Chaua & Adam paruerunt, in omne genus molestiarum præcipites ruerunt; vnde placuit Adamo vt & animus & molestia eadem voce notarentur, quo semper cogitaremus ei obediendum non esse, nisi in magnas molestias corruere velimus. Verùm idem noster primus parens sic vocabulum hoc construxit, vt si per vestigia ipsum retro legas, mox sis remedium malorum reperturus. Toom enim frenum designat, quo perpetuò nobis opus est, si impetum animi rationi aduersantem cohibere, pro eo ac debemus, velimus. Vna igitur vocula tria designauit, & animum ab indomita sua natura vocari, & inde omne molestiarum genus emanare, &, quod vltimum est & optimum, huic malo non esse aliud remedium, quàm si freno & lupatis animus dometur. Horatius hanc primi nomenclatoris nostri sententiam ad hunc modum expressit:

——Animum rege; qui nisi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Iapetus ergo hunc filium Moet–schòu vel Moschou, quo leniùs ritu nostro coëat compositio, vocauit; vt quoties de nomine suo cogitaret, toties moneretur effrenatam animi incitationem & molestias inde consequentes summa ope esse vitandas. Quòd autem Moschou hic filius vocatus fuerit, satis liquet de nomine Moschouiæ. Nostrates hactenus Mosc–houwen eos vocant, quos Moschos Latini Græcique vocare consueuerunt; vbi perspicua est illa quam assignaui nominis origo. E priore compositæ vocis parte Moly apud Homerum celebratum nomen habet, quo vocabulo monemur molestias

Iberos Scytharum esse cognatos. *Iberia regionis situs.* *Cyrus flumen.* *Albani qua via in Iberiã penetrarint.* *Baldus mõs.* *Fœnicularius mons.* *Moschi vnde genus ducãt: & nominis interpretatio.* *Moet.*

molestias omnes æquo animo perferendas esse; de quo vt alibi plura, ita hic nihil eram dicturus, nisi ostẽdere voluissem hanc compositionis ratione nobis esse vsitatam. Tanta verò fuit Iberum & Moschouorum inter ipsos cognatio, vt multis locis permisti habitarint; vt ex Strabone facilè discas, vbi Moschicam tradit tripartitam fuisse, partem à Colchis, partem ab Iberis, partem à Moschis habitatam. Adde nunc & Medos inter Albaniam & Margianam habitantes, quorum patrem Toubalis germanum Hebræi Madai vocant, rectiùs facturi si Mosis scripturam secuti מדי citra puncta reliquissent; quæ si addere placuisset, ab ipsis illis qui nomen ferebant discere debuissent, à quibus vel crassissimæ aures statim accepissent, Medi, non Madai, pronuntiandum esse. Significat autem Medi auxilij promotionem & augmentum, eo quòd Me sit idem quod auxilior & cum quopiam facio, & Mede auxilium. Di promoueo, increscere facio. Hinc Iapetus filium Medi vocans, videtur iussisse vt & ipse perpetuò aliis magis atque magis auxiliaretur: & vicissim talem se præstaret, vt indies magis ab auxiliis & subsidiis aliorum increscerct atq. augeretur. Quid rogo aliud hac voce sanxit Iapetus, quàm illam caritatis legem, quæ auxiliorum mutuò ferendorum perpetua postulat augmenta? Hoc illud est quod Christus præcepit, *Dilige proximum tuum perinde atque teipsum.* Bone Deus! si hæc lex inter Iapeti posteros seruaretur, iam olim totus orbis Christi fidem & suaue iugum accepisset. Medi itaque & Moschou Toubali fratri suo vicini habitarunt, longissimè terrarum ab Hispania remoti; quod annotandum duxi, quoniam non parum momenti in antiquitatum inuestigatione gentium inter se habeat vicinitas & cognatio. Quando igitur nunc reddidi probabile, quoad eius fieri potest in tanta veterum monumentorum inopia, Toubali posteros coloniam in Iberiam deduxisse; videamus qualis illorum oratio habenda sit, qui Iberum Toubalis filium esse scripserunt. Arrigant modò aures Hispani, quos Iberos à Græcis vocari extra omnem est controuersiam, & mecum exquirant, an ipsi Orientalibus Iberis nomen dederint, an verò ab illis acceperint, an verò, quod fieri etiam potest, neutri alteris nomenclaturam suam debeant. Strabo frigidam adduxit coniecturam, de qua existimare quis posset, propterea eodem nomine Occiduos & Orientales Iberos dictos esse, quia apud vtrosque aurum reperiatur. Sed quid auro cum nomine Iberi? Aliquid poterat probabilitatis habere oratio, si Chrysitæ vtraque gens vocaretur. Dionysius Alexandrinus hos nobis ea de re versus reliquit:

Ibera & Moschouorũ cognatio.

Medi vbi habitent.

Medi nominis etymon.

Iberum nullũ fuisse Tubalis filium.

Τοῦ δὲ πρὸς ἀντολίην βορέην τ' ἐπικέκλιται ἰσθμὸς,
ἰσθμὸς κασπίης τε καὶ εὐξείνοιο θαλάσσης,
τῷ δ' ἐπιναιετάουσιν ἑωθινὸν ἔθνος ἰβήρων·
οἵ ποτε πυρήνηθεν ἐπ' ἀντολίην ἀφίκοντο
Ἀνδράσιν ὑρκανίοισιν ἀπεχθέα δῆριν ἔχοντες.

Nos sic ex tempore Latinos faciebamus:

Huius ad Eoam partem Boreámque fit Isthmus,
Isthmus ab Euxino ponto freta Caspia claudens;
Quo super insedit Solis surgentis Iberus
Conscius: huc quondam qui per iuga celsa Pyrenes
Venit ad Hyrcanos horrendo Marte domandos.

Poëtæ sententiam laudat Eustathius, addens haud aliter Iberos ex Hispania in Asiam atque Galatas è Gallia venisse; verùm vterque insigni tenetur errore. Quod enim de Gallis in Asiam ex Europa profectis dicitur, verum illud quidem est, & multorum testimoniis confirmatum; at qui & qua via priùs illi ipsi qui Asiam occuparunt, in Galliam venerint, à nemine, quod equidem sciam, memoriæ proditum habemus. Nos primi in Saxonicis nostris tradidimus, Tectosaces priùs multo in Asia ad Aquilonem non procul nec à Sueuis nec Saxonibus habitasse, atque inde in Galliam longis itineribus venisse; vbi rursus nouis & maximis liberorum aucti incrementis, partem gentis in Græciam & inde in Asiam transmiserunt; qua de re T. Liuium, Trogum Pompeium, alios & Græcos & Latinos consulere licebit. Cæterùm illud quod de priore ipsorum ad Aquilonem habitatione dico, Ptolemæi testificatione clarum reddo; qui eos non procul ab Imao in latitudine quinquaginta octo graduum collocauit. Quamobrem si quæstio sit vbi priùs habitarint, in Galliáne an in Asia, veritas de Mosis histo-

Tectosaces ex Asia in Galliam venère, inde in Græciam profecti sunt, vnde pòst in Asiam redierunt.

ria petatur necesse; de cuius testimonio constat, circa Margianam & loca vicina primùm homines habitasse, & multo illic priùs Iapeti liberos copiosa sobole auctos fuisse, quàm in Europam migrarent: Huic necessario connexum est, Iberos prius in Asia quàm in Hispania sedes fixisse; & fieri potest vt Tectosaces Iberorum commigrationem sint secuti vti Europæ propinquiorum, in quam poterant per Bosphorum Cimmerium magno compendio transire, nisi fortassis è Colchorum regione, quibuscum frequentes habitabant, in Thraciam traiecerint, atque hinc aduerso Istro priùs, deinde per Heluetiorum valles in Galliam, & ex hac iterum in Hispaniam profecti sint. Ex his liquet nihilo magis Iberum Toubalis filium esse quàm Albanum, licet & prima, quam Toubal post commigrationem è Bactris & Marginanæ vicinia incoluit, regio Albania, & flumen eam mediam ferè secans Albanus vocaretur. Memini Gerartum Falkenburgium, dum in Nonni Dionysiacis in lucem dandis laboraret, ex me quæsiuisse, ecquam rationem dare possem de qua Rhenus Iber meritò diceretur. Cui equidem mox respondi, nostræ linguæ hominibus facillimè probari posse si Rhenus Iber vocaretur, quandoquidem iis omnibus qui in litteris Græcis sunt nonnihil exercitati, clarum sit, hunc fluuium mirum in modum zelotypum esse, nec vllo modo ferre vt cuiuspiam vxor se Helenam faciat, quam Velenam olim dictam fuisse ne Grammatici quidem negarent, qua voce illa denotatur apud nostrates quæ fascinum aliunde, quàm à marito accipit commodato: Eiusmodi mulierum fetus à Rheno, cui probandi recens in lucem editi immergebantur, suffocari solere, vtpote omnis incesti flagitij & impuri amplexus impatiente: atque inde nomen Rhein habere; quo nihil aliud quàm purum, sincerum & integrum in vernaculo nobis sermone significari omnibus nostratibus clarum esse. Nihil ergo me miraturum, si quis ei cognomen Iber accommodet. Addidi etiam me de Græco quodam incerti auctoris epigrammate hoc in Aduaticis meis tradidisse, cuius principium sic reddidissem:

Rhenus zelotypus partus adulterinos suffocabat.

Rheni etymon.

Zelotypo audaces Celtæ sua pignora Rheno
Expendunt, non antè rati se posse parentes
Dici, quàm videant venerando flumine lota.

Et eodem loco illud Nazianzeni me Latinè expressisse:

Cernitur vt purum prunis ardentibus aurum,
Gurgite sic Rheni pignora Celta probat.

Non displicuerunt hæc tum Falkenburgio, tametsi ego verear non tam diligentem Nonnum fuisse, vt hoc cognomen à Germanis eum didicisse, & æternæ memoriæ consecrasse, suspicari debeamus. Asyndeton enim, ni fallor, esse potest quod dixit, χρυσὸν ἴβηρ ῥόος; vt intelligamus & Iberum & Rhenum aurum obtulisse. Sed hoc vt cuique visum fuerit æstimetur; nobis certo certius est, Iberiam non de Toubalis vllo filio, sed de peculiari situ nomen habuisse, atque inde multis fortè pòst ætatibus, cùm coloniæ emittendæ essent, partem Iberorum in Hispaniam migrasse, & flumini, quod totam Hispaniam ferè insulam reddit, suum nomen dedisse; tum quòd ipsum illo dignum videretur, quoniam ab ipso propè Oceano exortum, & inde in mare mediterraneum exoneratum totum illud latus quo Hispania Galliæ hæret, prætexat ac muniat, timens nimirum, ne quis exterorum hac parte ad agros suos irrumpat; eoque non malè zelotypiæ nomine notandum: tum quo regionis vnde venerant perpetua memoria apud posteros suos exstaret. Hinc igitur Hispania Iberia cœpta est nominari multis pòst annis quàm in Oriente Iberia condita fuisset; cuius tamen nominis, vti recentioris, magis quàm Hispaniæ Græci meminerunt, hac ipsa de re digni qui audiant quod Plato eos in Ægypto quondam audiisse tradit; vbi, veluti pueri semper essent, accusati sunt magnæ rerum priscarum obliuionis. Quod autem quidam fabulati sunt, Iberum & Celtum Herculis filios fuisse, id ad nugamenta illa pertinet quæ nobis è regionum nominibus primos conditores ac reges comminiscuntur. Aliis placuit ab Ibero amne eos qui Hispaniam colunt, nomen accepisse: verùm hos ego rursum interrogabo, vnde flumen ita sit nuncupatum? Respondebit Pseudoberosus, ab Ibero Toubalis filio; quod quidem aliquo modo probabile videri posset, si Toubalem & Iberum priùs in Oriente quàm in Hispaniam venirent, consedisse traderet. Sed missas faciens & huius & mangonis ipsius ineptias, explicabo vnde Iberia orientalis habuerit nomen;

Iberi in Hispaniam migrātes flumini nomen tribuerunt.

Hispania vnde Iberia appellata.

Iberia orientalis vnde nomen habuerit.

nomen; quod simul ac fecero, mox intelligemus cur flumen Hispaniæ Iberus vocetur. In antiquissima lingua quam Duitsche vernacula voce dicimus, Eiuer siue Eiuer signifi- Eiuer.
cat zelotypiam, cuius caussa ab Ei & Wer petenda est. Ei ab e deriuatur, id denotans Ei.
quòd sic vnitatem suam tuetur, vt se ab aliis abstrahat omnibus: Hinc Eilant terra dicitur solitaria nulli alteri adhærens: Ab eodem vocabulo fit Eigen / quo id denotatur quod sic suum cuiusque est, vt cum alio minimè communicetur: Ex hac voce apud Græcos εἶδος mansit, ceu εἰ-δο dicas, quod significat aliquid faciens ab omnibus aliis separatum; quo fit vt maximè congruat hoc nomen aut essentiali differentiæ, aut Platonicis exemplaribus, à quibus propria rerum discrimina capiuntur. Vsurpatur & Ei pro ouo, eo quòd ouum vndique sic conclusum sit, vt cùm nihil sui exterius communicet, tum nihil etiam aliunde accipiat. Porrò Wer idem est quod defendo ac propugno, vnde Ei-Wer & per cognatam litteram Eiuer / siue Ether / siue etiam, vt Allemani quidam efferunt, Eifer /zelotypia est cuiusuis rei quæ ad hoc tota incumbit, vt quod quis habet, id solus habeat. His declaratis, perspicuum cuiuis fuerit cur ea regio de qua quæritur, Eiberia dici meritò possit. Quæ enim tanta potest esse zelotypia, quanta huius est regionis, quæ bona omnia sua tot propugnaculis montium asperrimorum conclusit, vt nulla zelotypi vxor magis occlusa esse possit, nullum ouum magis septum, nulla insula magis à cæteris terris sciuncta? Quod verò nobis prima in Eifer longa sit de originis ratione quam Græci corripiunt, non magni faciendum est, propterea quòd temporum mutatio in ignotæ significationis vocabulis frequentior sit quàm vt opus sit hac in re multum laborare: Heel nobis longum est; at Græci ex eo ὅλος vocali breui fecerũt: Lief diphthongũ in vernaculo nobis sermone habet, cuius loco Græci Iota breue ponunt φίλος dicentes. Quid multis? Complures libros complerẽ, si quot sunt huius mutati temporis exempla, tot enumerare vellem. Latini ex Eiuer Riualis litteris transpositis & Lambda adscito fecisse mihi videntur. Nam quòd Riualis à Riuo in hac notatione deducunt, ineptum est, & longè à zelotypia remotum. Quòd si cui hæc etymologia vocis Latinæ displicet, is sinat meam opinionem sine riuali mihi placere; hoc interim à me se didicisse gaudeat, Iber nihil aliud esse quàm Iber quid sit.
propugnationem quandam, quã vt nobis proprium, præcipuum, & singulare quippiam sit, efficere laboramus. Quamobrem regio fertiles agros inaccessis rupibus vndique concludens, nec vllum aditum ad lætos vbertatis suæ fructus percipiendos sponte sua concedens, optima ratione Iberia nuncupabitur. Quemadmodum igitur Albaniæ nomen à nullo Rege aut conditore, sed à regionis situ nomen accepisse demonstraui; ita de hac quoque regione, quam longa vastaque niualis Caucasi brachia complexu suo comprehendunt, nisi sentiamus, longè aberrabimus ab ea veritate quam nobis vetus Iapeti filiorum sermo, hactenus nobis vsu vernaculo cognitus, velimus nolimus obtrudit.

VERVM quia rursus modò erit de hoc Iberorum in Hispaniam aduehtu dicendum, ad tertium regis apud Pseudoberosum commentum transeamus, quo videamus ecquid in illo plus quàm prioribus attigerit veritatis. Hunc Iubaldam nominat Iberi filium, aiens montem Iubedam ab hoc Iubalda cognomen accepisse. Video quid sit: cùm montem Iubaldam vocari animaduerteret, statim in mentẽ venit Iubalis, quem hic noster mendaciorum architectus paullo antè eundem facit cum Tubale, quasi paruum inter hæc nomina discrimen esset. Nos de Tubale, & Iubale, & Iabale satis multa diximus, quorum omnium commemoratio nihil facit ad Hispaniæ Reges: hoc vno aliquid habet cum Hispania cognationis, quòd Iberi à Tubale Albanorum primùm Rege genus duxerint, quorum posteri in Hispaniam commigrarunt. Cur verò mons Iubalda nunc vocetur quem prisci Idubedam vocarunt, non pluris nostra refert, quàm cur mons inter Athesim & lacum Benacum Baldus hac ætate dicatur. Inter Gotos & reliquas eiusdem linguæ gentes Baldi Theubaldique fuerunt quàm plurimi; & vt illi fuerunt, ita nihil miri, si fuerint & Iubaldi; atque ex his quispiam monti nomen indiderit. Stultum tamen sit hoc montis nomen ad priscam illam ætatẽ referre, qua mons non Iubalda, sed Iubeda de omnium veterum scriptorum testimonio vocabatur. Plinius flumen eiusdem nominis agnoscit, quod opinor & originem & nomẽ à monte duxisse. Vox Idubeda ab antiquo sermone nonnihil declinauit; in quo Eide Weide pascua

Iubalda tertius apud Pseudoberosum Hispaniæ rex.

Iubalda mõs olim Idubeda aut Iubeda dictus.

Idubeda nominis ratio.

pascua vel solitaria vel ericetis plena designat. Digamma duplex nostratium proprium nonnumquam in Beta transire, vereor ne nimis crebrò monuisse dicar. Digni verò sunt qui in Idubeda à pecudibus doceantur, qui ex Iubalda nobis Theologum comminiscuntur vnà diuum Hieronymum ad mendacij societatem trahentes, à quo scriptum aiunt, Iobel magum Dei denotare. Quòd si Iob à יבב deducas, vlulantem significabit, quod verbum, vti quàm plurima alia, in confusione linguarum versum est è nostro Wauwe, quod est alta voce exclamo, vbi duplex digamma rursus in Bet transiuit. Quid, rogo, hic aut Magiæ aut Theologiæ in Iob reperitur? Quid autem El per se denotet nemo nescit. Sed sit Iubalda Theologus, quando Baldus est Iurisperitus, sinántque tandem montes, à pascuorum & ericetis & solitudine quondam vocati, se in Rabbinorum collegium cooptari; vt inter hos, perinde atq. olim Tmolus Musico certamini, præsideant. Addit Berosi larua huius ætate Nochum mortuũ esse, qui Ianus quoque fuerit vocatus; quo nihil falsius esse in Cronijs ostendi, vbi demonstro Iapetum eum ipsum esse, quem Latini Ianum indigitauerunt. Sequitur nunc quartus, si Iunoni Reginæ placet, Hispanorum Rex; qui nec Iubaldæ, nec Iberi, nec Tubalis filius fuit; sed Mesæ filij Aramæi, quem Semus genuit filius Nochi. O infelices Iapeti posteros, qui tam citò de regia sede & illustri regionum à Nocho sibi assignatatum imperio depulsi sunt atque deiecti! Lubenter hic audiuissem qua via & ratione tam clara maximi regni possessio, contra sanctam tripartitæ terrarum à Nocho factæ diuisionis legem, translata sit ad Semi pronepotem. Adeóne subitò Tubalis posteritas omnis exstincta est? adeóne effeta fuit tota Iapeti soboles, vt nullus omnino inueniretur, qui Iubaldæ succederet; nisi Mesæ filius procul ex Asia in Hispaniam vocatus fuisset? Apage id genus monstra. Quid igitur dicemus accidisse? Nescio sanè, nisi Pseudoberosus reuiuiscat, & mendacia sua interpolet assuto nouo aliquo ingentis belli figmento, quo Iapeti posteritas aut ex Hispania depulsa, aut in seruitutem redacta dicatur; ne nulla tam magnæ & inexspectatæ mutationis caussa reperiatur. Sed qui volet, is sese id genus lacunatum & nimium hiantium narrationum, atq. totocælo terraq. disparatarum Chironem præstet; mihi non libet Taraphæ, id est medici, partes subire.

Briga quartus apud Pseudoberosum Hispanorum rex.

Videamus tamen quæ fuerit tam impudentis commenti occasio. Inuenerat nimirum aut Annius aut alius Chaldaicæ laruæ fabricator & pictor, plurimorum in Hispania opidorum nomina hac vocula Briga terminari; inde mox audaci & effronti temeritati satis magna ansa in manum data, ad maximam mendaciorum satcinam asino suo imponendam. Fingit non hæc modò opida in Hispania, quorũ nomina in Briga desinũt, sed ipsos etiã Brygas & Phrygas à Brygo Mesæ filio accepisse nomenclaturã. Minoris sanè operæ est mentiri quàm mendacia refellere; & nisi in refellendo id lucri caperetur, vt non tantùm quæ falsa sunt reiicerentur, sed ea etiam quæ vera sunt lucem acciperent & explicatum, numquam ad has nugas confutandas vel minimam atramenti mei iacturam facere voluissem. Complura opida sunt quorum nomina hac voce Briga finiuntur; quæ cùm apud Ptolemæum & alios exstent, non video cur debeam recensere: frequentia certè huius nominis in Hispaniæ vrbibus obseruata perspicuum nobis suppeditat argumẽtum, primos eius incolas eundem cum Thracibus habuisse sermonem. Strabo enim testis est, Bria opidum ipsis denotare: qua de re quod in Gotodanicis scripsi, hic rursus commemorare cogor. Qui nescit V consonantem & Beta tam cognatæ potestatis litteras esse, vt altera alterius loco ponatur, cum eo prolixius mihi foret negotium quàm huic nostræ expediat festinationi: Quamobrem & hoc sumto, & illo itidem quod in Gotodanicis demonstraui, Thracum & nostrum sermonem eundem esse, clarum fuerit, Briam nihil aliud esse quàm Vrijt siue Vrijhet / pro quo alij, Vrijgeit efferunt. Ex Vrijt ergo Bria apud Thracas, ex Vrijgeit Briga apud Hispanos remansit. Significatus autem vtriusque harum vocum apud nostrates hactenus opidum mœnibus illud quidem necdum inclusum, sed tale tamen, vt & muniendi se habeat libertatem, & ceteris omnibus commodis fruatur quibus ciuitates, vt nimirum & nundinas habeat, & Senatum cum integra iurisdictione tam in capitis quàm bonorum caussis; habeat etiam sua collegia & sodalitates & artificum corpora. Vri nobis liberum, Vrijt & Vrijgeit libertatem significat; quæ voces & ciuitatibus muro clausis & non clausis conueniunt: verùm quia opida mœnibus cincta peculiare nomen habent,

Brigam quæ occasione regem Hispaniæ commentus fuerit Pseudoberosus.

Bria & Briga vocum etymon.

Vri.

Vrijt.

bent, generis vocabulum illis tribuitur quibus proprium vocabulum deest, quod à Græcis etiam fieri solere Aristoteles in Topicis annotauit. Non abs re fuerit hoc loco annotare ea opidorum nomina quæ à Ptolemæo & ceteris in Briga finiuntur, apud Plinium in Brica terminari; qua de re videas quàm procliuis semper fuerit ipsius gamma in cappa permutatio; atque ea quidem tam placuit, vt etiam illic vbi recepta ab antiquis pronunciatio repugnabat, in scribendo admitteretur; cuius exemplum est in Caio & Cneio vocibus ex nostra lingua ad Romanorum prænomina translatis, quarum prior à nobis modò est explicata, posterior, quæ à nostro Gnai deriuatur, apud Germanos nostros sæpius est in loquendi vsu quàm ab illis quibus tribuitur clementia, frequentata. In his perspicuum est, pronunciationem cum sermone nostro, quem Cimmerij in Italia olim sunt locuti, cuique omnia Romanorum prænomina debentur, vt suis locis à me declaratur, conuenire; & picturam discordare: quæ res cùm quibusuis vel de media plebe apud nostrates probari queat, nemo posthac miretur cappa frequenter in locum gamma irrepsisse; quod licet non magni momenti fortasse videatur, crebrò tamen non parum adfert obscuritatis in vocabulorum originibus annotandis. Hermathena nostra tradit Cælum componi ex tribus voculis, Gai & El & Om; quibus circumuolutio orbis excellentissimè placentis & vitam dantis denotatur: vbi cappa ipsi gamma locum suum præripuisse quilibet animaduertit. Nec aliter de Calaicis Hispaniæ populis iudicandum, in quorum nomine cappa locum ipsius gamma occupauit, quod non difficulter ipsis persuadebo qui hodie illos Gallegos appellant. Allemani in illis vocabulis deriuatis in quibus nos g aspiratum ponimus, adeò sunt ipsius cappa amantes, vt post gamma cappa ponant frequenter, Heilighkeit pro Heilighett/ & similia pro similibus dicentes. Cùm igitur apud Plinium legimus Iuliobrica, Turobrica, Mirobrica; Iuliobriga, Turobriga, Mirobriga intelligatur necesse est. Melius Ptolemæus, ab accurata sua in vetustis vocabulis conseruandis diligentia numquam satis honestis titulis prædicandus, Nertobrigam, Lancobrigam, Arabrigam, Talabrigam, Nemetobrigam, Volobrigam, Coeliobrigam, & si qua alia sunt eius nominis opida, per veterem & germanam scripturam expressit; è quibus, vt & ex aliis quàm plurimis priscis locorum nomenclaturis, perspicuum est, eos qui primi Hispaniam coluerunt, vsos fuisse sermone nostrati; quod pro eo atque progressus orationis exiget, paulatim docebo. Quòd verò Pseudoberosi discipuli Brigam & Burgum eiusdem prorsus esse significationis dicunt, id nemo linguæ nostræ peritus ipsis assentietur; qui in Briga solam libertatem, in Burg arcem certum custodiæ genus intelligunt; à quorum posteriore Græci habent suum πύργος. Goti qui Italiam occuparunt, vocem Brigata reliquerunt, qua multitudo tanta significatur, vt ipsa suam per se libertatem videatur posse propugnare; vnde liquet primis Hispaniæ colonis & Gotis, qui multis pòst sæculis in eam commigrarunt, communem huius vocis vsum fuisse; non pro regis aut cuiuspiam omnino viri propria nomenclatura, sed pro hominum multitudine ad libertatem suam tuendam congregata, qua in notatione hactenus Turnhoutum, Hoogstratum, Hiluarenbecam, Oosterwicum, & infinita alia opida nec vallo nec aggere nec fossis munita, Urijheiten/ siue Italo ritu mauis Brigatas, nominamus. Ne plura de Briga dicamus, importuna quinti Regis facit festinatio, qui quoniam de flumine & natales & nomen duxit, nullum vmquam interponit momentum, quin ab oriente ad occidentem cursu minimè lento feratur. Aliàs à zelotypia, aliàs à monte, aliàs ab opido Pseudoberosus Reges suos eduxit; nunc è flumine Tago Tagum extrahet mox regiis insignibus inaugurandum. Hunc alio nomine Orma vocatum dicit, & coniunctis vocibus Tagorma, siue, vt Moisem scripsisse dicit, Togorma. Hic prius de Togorma quàm de Tagi nomine fiat inquisitio: Hebræi תוגרמה, qua de voce Iosepus Thygramma fecit, alij Thogorma, qui puncta Bibliis subscripserunt, Thogarma; Iosepus Thygrammanos Phryges facit, quod vnde acceperit non indicauit. Quòd si vox vetustæ linguæ Cimmeriorum, inter quos hic enumeratur, accommodetur, Thau-ger-man, vel virum denotabit antiquitatis appetentem, vel antiquum coaceruatorem. Verùm posteri, pecuniæ quàm antiquitatis congerendæ studiosiores, primam syllabam, ceu superuacaneam & parum ad desideria sua facientem, repudiarunt; Germani malentes quàm Thougermani nominari. Cùm enim videam Germani nomen, perinde atque Saca-

C & G litterarum affinitas & permutatio.

Brica pro Briga apud Plinium.

Brigata quid significet.

Tagus siue Orma quintus apud Pseudoberosum Hispanorum.

Togorma. Thogarma. Thygramma.

Germanus à Thogarma nomen accepisse posse videri.

rum & Daarum, in recensendo Persico exercitu commemorari, non possum non suspicari vetustissimam ipsis occasionem fuisse cur se sic vocarent. Nam quamuis vox, gentis studium notet, nihil tamen vetat, immo probabile est, honestam aliquam caussam principio fuisse, ob quam sic gauderent vocari. Ascanij generatim Teutones omnes vocantur qui nomen patris sui præferunt, quibus si fratris Tougermani filij sese miscuerunt, illud accidit quod passim inter cognatos fieri videmus. Quemadmodum igitur Iberi & Moschoui Tubalis & Moschou posteri promiscuè multis locis habitarunt, ita de Ascanij & Tougermani quoque filiis arbitrari licebit. Scio aliis aliud videri, quorũ cõiecturæ nolim repugnare; verùm quo meæ magis faueam opinioni, Iosepi facit auctoritas, qua fretus in ipsa Phrygia Thougermanos quæro, non longiùs ab Ascaniis recedens quàm cognatio postulare videatur. Sint tamen, si lubet, Turcæ, sint alij; modò ne Togorma & Tagus idem esse dicatur. Quòd si quis scripsisset Tougermanum quempiam in Hispania regnasse, non haberem fortasse cur repugnarem, cum Oretani, gens in meditullio regni vetustissima, Germanos se esse iactent. At de his pòst

Tagus fluuius vnde nomen habeat. iterum dicam. Nunc ad Tagum propero. Huic amni inde nomen datum videtur, quòd gratissimus sit non aquam modò, sed aurum etiam sitientibus. Ac illud esse quò

Ac. vota nostra maximè tendunt alibi docui, litterarum naturâ significandi vim tribuente; vnde fit vt ἄκος Græci pro medicina dicant, & Latini humidum & frigidum elementum aquam appellent, quòd ea nihil vehementius, dum eius vsus est, videatur desiderari: qua de re bene Pindarus dixit ἄριστον μὲν ὕδωρ, quo suo elogio supremam

Hac. bonitatis laudem aquæ adscripsit. Hac dum verbum est, significat flagranti desiderio de re quapiam pendere; quo fit vt Ac nomen ipsum illud bonum vocetur cuius amore

Hag. ardentissimo omnia tenentur. Ex hac fit Hag/ littera tenui in mediam mutata, quo verbo idem significatur quod placeo; quoniam quæ placent, nos ad se trahant. Quamobrem si ac & hag coniungas, & articulum Het præponas, fiet Het Ac-hag/ id est ipsa aquæ gratia: è quibus tribus voculis more nostro in vnam contractis, Tag existet: Hodie composito verbo magis vtimur Behag pro Hag dicentes. Quòd si quis tam sit morosus, vt huius meæ syncopes, quam in Tag admitto, impatientia torqueatur, is satis habeat si Het-Hag/ quod nunc Het Behag diceremus, in Tag intelligat; qua via, licet aquæ & bonitatis non fiet mentio, eò tamen venietur, vt Tagi aqua in numerum Gratiarum cooptetur; cùm Tag nihil aliud sit quàm ipsum illud quod placet & gratum est. Hesiodus Charites ex Eurynome Oceani filia & Ioue produxit, sic canens de numerosa Iouis sobole:

> Τρεῖς δέ οἱ Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους
> Ὠκεανοῦ κούρη. id est,

Charites.

> *Tres ipsi Eurynome Charites parit ore decoras*
> *Nata ex Oceano.*

Nec mirum id eum finxisse, aut, ne à veritate aberrem, à maioribus fictum ad posteros

Gratia. transmisisse; eo quòd Gratiæ grato terræ virori & omni florum fructuumq́ amœnitati præsint; quorum lætus & vber prouentus illi naturæ aqueæ debetur, quæ ex Oceano fonte Paradisi originem trahens latè per omnes terræ meatus calore cælesti ducitur, & eas quas dicimus Charites profert: cuius vis, quia latissimè per omnia pascua & omnia

Eurynome. ea quæ vel à ceteris animantibus vel ab homine decerpi possunt sese diffundit, Eurynome vocatur. Huius Eurynomes Tagus etiam filius est, & is filius qui meritò à Gratia nomen accipere possit, propterea quòd non aquam modò det ad bibendum saluberrimã, & aurea ramenta deuehat; sed quòd ab Oceano etiã Eurynomes patre maximos accipiat thesauros, dum iis sese ostiis eius altè lateque infundens maximas holcades, omni pretiosæ mercis copia onustas, nepoti suo obuiam portat, non alia de caussa quam vt hic sese apud omnes Tagi nomine, quo gratia significatur, dignum reapse demonstret. Quoniam tamen quosdam sic Tagi nomen efferre audio, vt E longum potius quàm Alpha pronuntiare videantur, possetque quisquam inde concipere suspicionem aliunde nomen esse sumtum; conabor & huic satisfacere, ac docere ne hac

Deeg. quidem ratione vocabulum à sermonis nostri originibus alienari. Deeg enim nobis quoduis genus incremẽti & in melius promotionis significat: vnde si fluuium hunc Het Deeg/ & contractè Teeg des lants dicas, denotabis in ipso primariam esse vim totius

regionis

regionis omni promotionis genere augendæ ornandæque. Certè vtrouis modo nomen interpreteris, nihil ab amnis natura aberraris; quando non ceteris tantùm rebus, quas dixi, regionem ad maximas diuitias promoueat; sed equas etiam secundo halitus sui semine dicatur implere. Et hæc quidem in præsens de Tagi nomine sufficiant, longè illa quidem à Toygorma discedentia; sed ne ad latum quidem culmum vel à sermonis nostri proprietate, vel à fluminis excellentia remota: quibus id effectum est, vt ne quintus quidem Rex debeat admitti.

SEXTVS regni successor haud secus ac quintus è flumine & nomen & originem, ni fallor, accepit, nihilo plus veri habens quàm vanum Pseudoberosi cerebrum ipsi affinxit: flumini videlicet nobilitate secundo secundum locum dedit, quo Regum series amnium naturam imitaretur. Sed quia nemo non videt puras putas has esse nugas quas nobis de fluminum nominibus mutuatur, non diu in hoc Rege confutando morabor. Nemo est nostratium omnium, ne inter pueros quidem, qui nesciat quid Baet significet; quoniam ea vox statim simul ac fuerit audita, omnium aures arrigat, & magno lucri desiderio accendat. Baet quoduis genus vtilitatis, quod profectum cum Quintiliano dicere possemus, qua voce Romanisantes linguæ nostrum Baet verterunt, non apud Hispanos tantùm, sed apud Italos etiam & Gallos, à quibus nostri etiam Profijt in vsum vocarunt, vocabulum illud quidem peregrinum & à peregrinis mercatoribus acceptum, sed nunc Belgogermanis nimis gratum, tametsi vernaculæ interim voculæ minimè obliuiscantur. Baetis igitur à Baet-Wis dictus est reiecto digamma, quo profectus & lucri faciendi certus denotatur. Est enim hic amnis certissimus variæ vtilitatis auctor, adiutor & index, vti paulo pòst docebo. Maneat interim Bætis qualis perpetuò fuit, & nomen suum nulli priscorum Regum memoriæ, sed soli illi, quam certissimam accolis numquam adferre cessat, vtilitati ac lucro referat acceptum.

Batus sextus apud Pseudoberosum Hispaniæ rex.

Baet.

Batis etymon.

Exspectabam equidem post Bætum Durium amnem regio solio illatum iri, sed ea me opinio fefellit, propterea quòd antiquitatum nostrarum faber diligenter, vt videtur, varium fortunæ lusum in rebus humanis voluerit imitari, & accuratè cauere, ne perpetua figmentorum similitudo nauseam pareret lectori: Bæto enim suo Deabum dat successorem, filium prisci Hiarbæ Numidæ, siue Dionysij Libyci, qui patrem habuit Ammonem filium Tritonis, quem Gogus genuerit filius Sabæ nepos Cusi pronepos Chami abnepos Nochi. Egregiè profectò regnorum Dea in Hispaniæ regno varios suos ostendit fauores, dum terras Iapeti posteris sacrosancto paternæ diuisionis iure debitas modò ad Semi, modò ad Chami transfert nepotes. Sed distribuat diuina voluntas arbitratu suo regna: nos quid proposita nobis nugamenta tradant expendamus. Deabi nomen nec vsquam memini legisse, nec vlli vmquam bono clementique Regi datum iri spero. Quid enim magis abominandum quàm puerum diademati & sceptro natum eo nomine vocare quo dolor & mæror denotetur, quasi quæ maximè mortales omnes auersantur, ea summæ exspectationis infanti ipso nomine vel optare vel augurari debeamus? Bona verba quæso præclare Berosi histrio. Túne eum quem à diuitiarum abundantia apud Græcos Chrysaora dictum fateris, Deabum nominabis? Sed video quid sit: decepit te quispiam Thalmudistarum, qui fortassis à te rogatus quì in lingua Aramæa siue Syra Chrysaor, plurimis auri argentique gazis abundans, nuncupari queat, respondent eum Deabum dici debere; non quòd ita sentiret, verùm quò te deluderet, atque aliis deridendum propinaret. Hebræis enim in Thalmudicis libris lex data est, vt vbicumque saluis rebus suis Christianum queant decipere, id faciant: adeò vt si tamquam medici vocentur ad Christianum ægrotantem, accedere ipsis quidem liceat; sed ea tamen condicione, vt quauis ratione & via possint, modò id clam haberi queat, aduersam valetudinem augeant, & mortem procurent. דאבה certè non aureum aut opulentum significat, sed dolorem, & si D. Hieronymi credimus interpretationi, egestatem, vt est in libro Iob: *Et faciem eius præcedet egestas*. Quò verò huic imposturæ faciliùs fides haberetur, cognomen ipsius Deabi, quod Gera fuisse dicitur, rectam accepit expositionem: Est enim reuera, vti dicit, Gera aduena. finxit autem Pseudoberosus hoc Chrysaori cognomen, vt haberet cur filius Geryon vocaretur. Scribunt enim inter alios Diodorus Siculus & Pausanias Geryonem Chrysaonis filium fuisse: Hyginus addit Chrysaora à Neptuno ex Medusa, Geryonem à Chrysaore ex

Deabus septimus Pseudoberosi in Hispania rex.

Chrysaor.

Chrysaori tum Neptunus & Medusa parentes tributi sunt.

Callirthoē procreatum fuisse. quæ omnia ad fabulas Hellenicas pertinent, quibus omnem propè externam historiam vel inquinarunt vel prorsus corruperunt. Quisquis ille fuit cui Chrysaoti Græci nomen fecerunt, non dubium est quin fuerit ditissimus cum aliis de rebus, tum maximè de Neptuni fauore mercatum & vecturam prosperantis. Quin verò plurimam materiam ex insulis Æthiopiæ oppoiitis ad nauium fabricandarum commoditates, ac simul Thuiam & id genus arbores, quibus litus Africanum abundat, in Hispaniam attulisset, fabula conficta est, Neptuno è Medusa, vna insularum quæ Gorgones vocantur, Chrysaora natum fuisse. Nos quæ Gorgones & vbi sitæ sint, pòst exponemus. Ex Medusa itaque & Neptuno non Chrysaor tantùm, sed Pegasus etiam nascitur, propterea quòd Pegasus in hac fabella non aliud sit quàm nauis velorum alis impulsa, quæ de Medusæ cedris fortasse fuerit facta. Insula certè, quæ nunc Madera à copia materiæ, qua cùm primùm inueniretur abundabat, dicitur, cedrom plurimam producit, aliæque insulæ variam admodum arborum copiam ferunt, quarum plurima genera Antuerpiæ conspexi. qua de re coniecturam facio, ipsis etiam Gorgonibus insulis copiosam nauibus fabricandis materiam fuisse: de quibus vt dixi pòst, iterum fuerit agendum. Chrysaorem Hesychius Milesius ambiguè interpretatur, modò eum esse dicens qui aureum habeat gladium, modò qui auream habeat citharam. Alij ex parte de toto faciunt coniecturam, eum Chrysaorem vocantes qui totus auro sit armatus. Nos vnde Geryon, quem Chrysaori & filium & successorem dederunt, dicatur, mox suo loco exponere decreuimus, & vnà addere quid caussæ sit vt Hercules bellum cum eo gessisse, & boues eius abduxisse dicatur. Et hac quidem ratione hos duos Reges commentitios, Deabum & Geryonem, οἰμώζειν, aut sic valere, vt Deabus Aramæum Chrysaoris cognomen postulat, iubemus. Pseudoberosica & Pseudomanethonica Regum series pòst Geryonem Hispalum nobis profert, mox inde Hispanum; quorum alter clarissimam vrbem, alter totam regionem à Gadibus ad Pyrenæos vsque saltus nominis sui communicatione dignatus sit honorare. Pòst hos Herculem iam ætate prouectum regni gubernaculis admouet; cui Hesperum ex Italia oriundum dat successorem. Inde fabulosa iuxtà ac monstrosa nomina sequuntur Atlas, Sycorus, Sicanus, Siceleus, Lusus, Siculus, Testa, Romus, Palatuus, Cacus, Erythrus, Gargoris, Habidus. Ab his variæ gentes succedunt, quæ olim mari alia pòst aliam imperasse scribuntur, quibus Nabuchodonosor interiectus Carthaginiensibus Hispaniam relinquit possidendam; qui postquam ad trecentos ferè & quadraginta octo annos rerum potiti fuissent, à Romanis pelluntur. Hi principiò inquietam variisque bellis turbatam, deinde pacatam regionem ad Honorij vsque imperium tenuerunt. Ab eo tempore, ab anno videlicet pòst Christi natalem quadringentesimo vndecimo Goti Hispaniam rexerunt. In horum itaque primis, quæ illis quæ hactenus reiecimus, sunt connexa, ita deinde versabimur, vt quæ fabulosa sunt refellamus; quæ tolerari queunt, veritati applicemus; quæ hactenus in tenebris ab omnium doctorum hominum oculis longè remota iacuerunt, in lucem proferamus.

Pegasus Neptuni & Medusæ filius cur fingatur.

Madera.

Gorgones insulæ.

Geryon octauus Pseudoberoso Hispaniæ rex.

LIBER III.

QVONIAM itaque ad Hispalum & Hispanum, ficticium mendacis Berosi ordinem secuti, peruenimus; age tentemus ecquid sanæ significationis in his nominibus repetire possimus: & priùs quidem de Hesperiæ nomenclatura, totam regionem notationis suæ latitudine complexa, mox de prioribus inquisitio procedat. Hic illud mihi sequendum iudico, quod, quamuis Peripateticæ scholæ numquam monuissent, neminem tamen, qui modò iudicij quadam mediocritate polleret, latere potuisset; vt nimirum à claris ad obscura, à probabilibus ad minùs probabilia, à confessis ad dubia ducantur argumenta. In obscuris enim & implicitis, & nemini hactenus exploratis antiquitatum labyrinthis vel nullum est certum rectæ viæ reperiendæ indicium, vel hoc ipsum est filum Ariadnæum quod iam nunc lectori in manum tradam. Nihil clarius est apud omnes quàm prima ventorum discrimina sic annotari, vt circulus horizon in quatuor æquas partes diametro se duobus in centro ad rectos angulos secantibus diuidatur, & alterius quidem diametri hinc oriens, hinc occidens; alterius verò hinc meridies, hinc media nox claudat extremum: quibus positis orienti Eurus siue Subsolanus, occidenti Fauonius siue Zephyrus, meridiei Auster siue Notus, oppositæ parti Septentrionalis ventus appingatur. *Venti principales quatuor.* Qui nauticam anemographiam delineant in pendula pyxidis tabula, magnetis vi perpetuò ad omnes mundi plagas directa, triginta duos ventos distinguunt, singulis quadrantibus octo ventos applicantes; *Ventorum species triginta duæ.* quorum nomina omnia Cimbrica sunt, siue linguæ Teutonicæ, nobis inter Scaldim & Mosam vernaculæ, propria: qua de re liquet cuias fuerit primus pyxidis, ad cuius normam clauus tenetur, inuentor. *Ventorũ nomina omnia Cimbrica sunt apud cuiusuis nationis naucleros.* Quotquot enim sunt qui triginta duo ventorum discrimina distinguunt, nostratibus vocibus vtuntur, siue Hispani sint, siue Galli, siue alterius nationis naucleri. Verùm quia nostrâs Fauonij nomen West duplice scribitur digamma, quo alterius linguæ homines carent, turpiter nomina quædam corrupta sunt, & ab aliis fortasse aliter: *West.* Lusitani, si Petro Nonio Salauensi doctissimo mathematico credimus, loco ipsius West/ siue, quod idem est, Weste, O este scribunt; quæ vox, si O & E in diphthongum coëant, non Fauonium nobis, sed Eurum oppositum ex diametro ventum notabit. Loco verò nominis nostri Oost siue Oest scribunt Este, cui Nonius extra compositionem L præponit; quam litteram in compositione omittit, ignarus si à quopiam addatur, articulum esse, & idcirco non venire in compositionem. Tolerabilior profectò esset corruptela, si pro Weste Este dixissent, littera cuius vsum nullum habent omissa, propterea quòd hac via Latinorum, Græcorum & Hebræorum etiam non pauca exempla sequi viderentur, qui non rarò, dum voces nostras sermoni suo inferunt, hoc elementum reiecerunt nullo alio substituto. Sic Græci è nostro Weit fecerunt οἶκον, ex Weer ἦρ: Latini è Witt Iterum, ex Wesen Esse, ex Wage Ago; & vtrique è Truwis Druis, è Maghwis Magus & Magos fecerunt: Hebræi è Wie אֵי, ex Wee אִי, ex Wiegh אֵיךְ, è Welt איל, reiecto Tau; & plura id genus. *W sæpe à Latinis, Græcis & Hebræis reiicitur, nulla alia littera substituta.* Possem tamen Oest excusare, nisi Venti è regione spirantis nomen nimis propè referret. Nam & Græci è Wijn οἶνος fecerunt, quo loco o paruum pro nostro duplice digamma positum videmus. Omissione itaque ipsius duplicis digamma, Istæuones apud Latinos pars illa Germanorum vocatur, qui limitem regionis ad Fauonium spectantem habitant, quos integra voce nos Weste wonen vocaremus, eo quòd West won ad verbũ significet eũ qui habitat ad occasum; *Istæuones.* sicut [illegible] eũ qui secundũ mare habitat, quẽ Latini Ingeuonẽ corruptè dicunt; & [illegible] won eũ qui in ipso omnino meditullio habitat regionis. *Ingeuones. Hermiones.* Mirum est quantum turbarum in linguarum confusione hoc nostrâs digamma excitarit. Nam non tantùm omittitur, sed aliàs etiam in B, vt antè dixi, aliàs in G, vt in Gigantomachia docui, aliàs in Qu, vt in קִיף pro Win/ aliàs in aliam transit litteram; cuius mutationis omnem persequi varietatem nec huius est loci, & odiosam adferret prolixitatem. *W in quas litteras mutetur.* Verùm nulla corruptela huius litteræ tolerabilior est, quàm dum è duplici digamma fit simplex; quo quidem modo è West fit Vest/ atque ita ex Westpher Vesper, reiecto Tau & adspirata in tenuem mutata; quo significatur actus, siue traiectio, siue motus ad occasum; quæ res quid aliud est quàm *Vesper vnde nomẽ habeat.*

Solis occasus? Porrò quia digamma simplex frequenter in adspirationem transit, vti Grammatici in Venetis & Henetis, in Velena & Helena, in aliis annotarunt: Græci

Hesperus. pro Vesper Hesperos dicunt, qua voce Latini quoque non rarò vtuntur, & inter alios Poëta in hoc versu, *Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ*. Quoniam verò, dum de more Geometrarum parasceuen struimus ad eius quod docere volumus demonstrationem concludendam, in hoc nomen Hesperus incidimus, & iuxtà inter Iberiæ Reges Hesperus atque Hispanus & Hispalus enumeretur, necessarium exstimo paulò hic latius de Hespero dicere, quæ cæteroqui pòst explicare oporteret. Diodorus Siculus è vetustis fabulis docet Hesperum & Atlantem fratres in Hesperia fuisse, & Hespero filiam fuisse de nomine patris Hesperidem vocatam, à qua tota deinde

Hesperides Atlantis filia à Busiride rapta, ab Hercule liberata fuere. regio Hesperia fuerit nominata. Hanc filiam Atlanti ita placuisse, vt eam duxerit vxorem, & septem ex ea filias genuerit; quæ de nomine patris Atlantides, de nomine matris Hesperides fuerint nominatæ. Earum pulchritudine iam per orbem hominum sermone plurimum celebrata, Busiris piratas misit ad eas rapiendas: quod cùm Hercules monstrorum Tyrannorumque domitor resciuisset, Busiridem supplicio pro meritis affecit; virgines è piratarum manibus, quos in littore deprehensos occidit, liberatas patri mæstissimo restituit; qui vt gratum animum demonstraret, vltra alia munera & liberalem hospitalitatem, hoc etiam adiunxit, vt Herculem Astronomiam doceret, quæ cùm tota sphæricis demonstrationibus constet, fabulæ originem dedit qua Hercules sphæram cælestem humeris suis sustinuisse narratur. Hæc Diodorus in sua Bibliotheca. Quem verò Atlantem, quem Hesperum cognomento dictum suspicemur fuisse, suo loco aperietur; hic illud agimus, vt Hesperi nominis & significationem & originem ab ignorantiæ carcere liberemus, hac via quid Hispali quid Hispani nomen designat ostendamus. Dixi modò è Vesper Hesperus eo modo fieri quo è Venetis

Digamma Æolicum cùm Hispanis tùm Latinis frequenter in adspirationem transit. Græci fecerunt Henetos, simplice nimirum digamma in adspirationem transeunte; quod cum aliis tum Hispanis minimè debet mirum videri, propterea quòd ipsis nihil sit vsitatius quàm è digamma Aeolico facere adspirationē. Nam pro fijo dicunt hyo, pro fembra hembra, pro filo hilo, pro feces heçes, pro fato hado, & alia similiter infinita: quæ tamen in re non carent Latinorum veterum exemplis. Hi etenim è fordeo fecerunt hordeum. Quòd autem fordeum priùs dictum fuerit, non de Grammaticis tantùm testibus clarum est; sed de ipsa etiam etymologia: fordeum enim per metathesim à foder factum est, quo significatur pabulum cum cæterorum animantium, tum maxime equorum, ceu foderum diceretur Latinitate Macaronica. Eodem modo priùs Veso quàm Veho dixerunt Latini, vt rursus ex prima vocis origine docetur; Vef enim in primo sermone dicitur, à quo Heso fieret; verùm adspiratio hic transiit in digamma simplex Latinum, & digamma Aeolicum in adspirationem: qua via ex heso fit veho. Nec aliter è fircus voce antiqua Latini fecerunt hircus. Dicitur enim fircus, quasi nostri vernaculi firic dicerent, id est igneo calore ardens: cui si Latina accedat vocum clausula, firicus habebis, & syncoptôs fircus, vnde posteriores in hircos transierunt. Multa id genus commem͂orare possem, quorum apertissima in sermone nostro ratio cernitur, cùm Latini nihil habeant quod de significationis eiusmodi vocum caussis probabiliter dici queat. Perspicuum nunc esse credo è Vespero exstitisse Hesperum; at illud needum liquet, cur Westphet nostras, à quo Vesper deducitur eo quem exposui corrumpendi voces modo, traiectionem ad occasum designet. Nec apud Græcos nec apud Latinos vocis exstare rationem inde quiuis facilè coniectet, quod à proprio viri nomine eam ad reliqua denotanda, pro quibus est in vsu, deductam esse scribant: quamquam haud ignoro Etymologici scriptorem sese fatigasse quò verisimile redderet, ἑσπέρα παρὰ τὸ ἕω περᾶν ἢ παρὰ τὸ φέρειν τὸ τῆς ἕω πέρας, quorum nescio vtrum sit frigidius & ineptius. Nobis nominis caussa non euidentissima

Phet. tantùm est, sed vna etiam nobis demonstrat fontem omnis prudentiæ: De Phet/ quod

Wet. nos fet & Wet dicimus, quin traiectionem & actum quemuis significet nemini nostra-

Var. tium dubium est. Verbum vnde deriuatur Var enunciatur, quo quæuis agendi mouendi ratio denotatur. Sic dicimus Hoe-var-di/ id est quo modo is, vel moueris, aut Latinius, qui res tuæ succedunt. Siue naui feror, siue curru, siue me ipse porto, semper dicam ic var/ id est ego moueor vel agor. Nec aliter dicimus, Laet dese dingen varen, id

est, sine

est, sine has res valere; & similiter, Het var soet var/ id est, Res eat quocumque tandem
modo ire velit. Altera pars compositionis quæ prior est, quam West efferimus dum *West nominis ratio quadruplex.*
Occasum denotamus, quatuor habet notationis caussas mihi perspectas: Prima à
præterito tempore verbi substantiui accipitur, quod est Geweest; à quo si augmentum I.
Ge auferatur, restat Weest; à quo mox fit West correpta ob id vocali, vt parua diei mo- *Weest.*
ra, quæ reliqua est Sole ad occasum tendente, denotetur. Cùm igitur West audimus,
cogitemus nobis nomenclatorem alta voce inclamare, Dies fuit; ad eum significatio-
nis modum quo Poëta dixit, *fuit Ilium, & ingens Gloria Dardanidum.* Et iterum: *fui-
mus Troës.* Et vt est in prouerbio, *Fuerunt quondam fortes Milesij.* Huic itaque sic
inclamanti ille quidem, qui diligenter rebus suis agendis diem impendit, respondere
poterit: Bene habet; res meæ peractæ sunt; iam quiescam. At si quis ignauus fuit, ta-
citus secum cogitabit: Quid feci? cur hunc diem perdidi? Curandum ne crastinus dies
sic abeat. Quis non videt quantum in hac admonitione, Dies fuit, siue fuit simpliciter,
sit momenti ad prudentiam informandam? Plumbeus sit oportet, si quis hoc audiens
non commoueatur vel ad diligentiam suam quotidie iterandam, vel ad ignauiam cor-
rigendam compensandamque. Altera caussa significationis est in Weest/ quod signifi- II.
cat monstrabat. Vesper enim demonstrat quo quisque sese modo in officio suo diur-
no gesserit: Demonstrat item vnicuique quanto is beatior sit qui labore suo diurno vi-
ctui suo & quieti necessaria quæsiuit, quàm ille qui, cùm totum diem nihil agendo
transegit, vespere nihil habeat sua industria partum, quod vel iucundam det cœnam,
vel cubandi commoditatem. Nemo mortalium scire potest quanta sit honesto viro vi-
tæ suauitas, qui numquam expertus est quanta sit voluptas diurno labore exercitatum
vespere ad focum suum lassa membra fouere, ac deinde cibo & potu suo labore acqui-
sitis perfrui; quos condiat ingens validi ventriculi appetitus, qui longè suauius est con-
dimentum, quàm vllum Garum sociorum, quàm vlla halecula, quàm vllæ colymba-
des, quàm vlla promulsis. Hoc sibi condimentum Spartana iuuentus referebat ab Eu-
rota, hoc fecit vt ille imperator turbidam aquam bibens se numquam suauius bibisse
fateretur. Sed quid ego hic plura dicam, vbi nihil vmquam vel à summo oratore dici
queat quod hanc, de qua agimus, æquare possit voluptatem? Idem verò in cæteris co-
gitandum, qui vel ciuilibus rebus occupati, vel aliis studiis dediti, diem cum fructu non
pœnitendo transegerunt; quibus dulcissimum est animi pabulum rerum tota die bene
gestarum conscientia; vt contra nihil tristius eorum cogitatione, qui ignauiam suam
cum aliorum industria comparant. Vesper igitur rectissimè nomen habet à demon-
strando suo cuique bono vel malo; quo nihil est ad prudentiam aut inchoandam aut
promouendam efficacius & præsentius. Quid quòd Wis/ vnde Weest in præteriti im- *Wis.*
perfecti tertia persona, non solùm demonstro generatim significat, sed etiam pro iudi-
co vsurpatur? quo fit, vt & hoc modo Vesper West meritò dicatur, eo quòd solus Vesper
de toto die iudicium ferre possit. Hinc illud apud Latinos, *Nescis quid serus vesper ve-
hat.* qua de re quanto ampliùs cogitabis, tanto clariùs cernes hanc quoque nominis
caussam latissimè patere. Sicut enim exitus de rebus iudicat, ita & Vesper quamuis id
illi displicuerit quæ dixit, *careat successibus opto Quisquis ab euentu facta probanda
putat.* In opere certè diurno quantum quisque præstiterit, vespertinum iudicium ne-
minem fallet. Adde Vesperum diei crastini dare significationem, & ex eo de futura
tempestate iudicium colligi, vt ab ipso Christo monitum habemus. Virgilius item
Vesperum magis notandum esse tradit quàm Solem orientem, & ab illo quàm ab hoc
iudicia duci certiora. Restant duæ adhuc caussæ, non illæ quidem tanti quantæ prio-
res putandæ, attamen non contemnendæ iis qui rerum naturalium caussis consideran-
dis sese oblectant. Pluuiæ vespertinæ in sacris litteris eam aliquoties legimus men- III.
tionem, vt ea nihil optabilius agricolis esse clarè significetur: nec est omnino quisquam
aut hortulanus aut alterius generis rusticus tam rerum omnium imperitus, vt nesciat
quàm grata sit plantis pluuia vespertina. West igitur sic intelligere possumus vt postre-
mam diei partem rogemus; vt quæ plantauimus lauet. Dicimus enim Wast & West *Wast.*
pro laua. Iam West etiam idem est quod cresce; quo fit, vt dum West pro vltima diei IIII.
parte dicimus, vtrumque dicere videamur, Laua & Cresce; illud quidem cælo; hoc
verò semini à nobis terræ interdiu commisso. Audiuerant poëtæ à maioribus famam

quandam huius lotionis, quam nomen nostrâs optandam esse monet; sed quòd ea tenuis esset ac fugax, quorsum spectaret coniectare nequiuerunt, & idcirco putabant Solem & astra, dum se condunt, in Oceanum descendere quo se lauent; ceu quisquam de longo itinere fessus & multo puluere squalidus ad balneum se vespere conferret. Hoc verò vt iis qui fabulas ex professo scribunt condonari potest, ita nescio quid de illis sentire debeamus, qui memoriæ mandarunt, Solis in Oceanum descensum tantum strepitum edere, vt in Hispaniæ promontoriis audiatur, haud aliter ac si candens ferrum in aquam demergatur. Atqui hoc dignum commemoratu putauit Posidonius, aiens id vulgò apud omnes Oceani accolas dici. Quamuis autem & poëtæ & cæteri nimis impudentes, sese in hoc mendacio præstiterint, magnamque Astrologiæ imperitiam demonstrarint, nobis tamen iucundum est intelligere quæ fuerit prima huius erroris occasio. Nunc itaque clarissimè cernimus West suæ significationis apud nostrates habere caussas non leues aut obscuras, sed perquàm graues & luce meridiana euidentiores: qua de re liquet Vesper & Hesperus, & quæcumque vocabula ab illis deducuntur, ad fontes sermonis nostri pertinere, & frustra in aliis linguis de ipsis disputari, nec omnino dici posse hæc de regis cuiuspiam nomine ad rerum earum quas primò significant notationem transiisse. Hesperus ergo & Vesper primò ad Solis occasum pertinent, inde ad cætera transferuntur. Hinc Hesperiæ nomen regiones duæ sortitæ sunt apud Græcos, Italia & Hispania; quarum hæc vltima Hesperia ab Horatio vocatur, sic canente: *Qui nunc Hesperia sospes ab vltima*; quamuis vltimam partem potuerit indicasse. Rectiùs enim quis dixerit, Hispaniam ab Italis; Italiam à Græcis Hesperiam ratione situs vocari. Sic Virgilius de Italia loquens: *Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt*. Quoniam verò vocabulum Hesperiæ à Iapeti sermone deriuatur; & ea quæ de Atlante narrantur, ad Hesperiam referantur, dicemus Atlantem in Hispania prius quàm in Africa habitasse, qua de re mox latius. Venus autem Hesperus & Vesperugo nominatur eo tempore, cum ad Solis occasum formosum suum lumen ostendit, licet matutinis horis Phœbo præcurrens Lucifer vocetur. Postquam modò quid West sit, quamq. variam habeat & copiosam significationis suæ rationem, ostendi; non fuerit abs re obiter indicare quî pars cæli opposita nominetur, tum ob alia, tum quòd contra se positorum consideratio obscuris lucem soleat adferre. Au nobis antiquum designat, & Aust antiquissimus: vnde Germanus, vt antè dixi, D'aust cum articulo nuncupatur; eo quòd lingua eius antiquissima sit. Hinc quia matutinum tempus antiquissimum est omnium totius diei momentorum, Aust Orientem designat; &, vt modò dixi, pro Aust crebrò Oost pronuntiatur citra notationis discrimen. Ab hac voce Austrijc regnum vocatur orientale, quod vocabulum alibi in Austriam, alibi in Austrasiam transiuit, cùm Austrycia potius dicendum esset, si originis ratio habenda sit. Matutinum sanè tempus vt reuera est antiquissima diei hora, ita nobis antiquissimũ quoque esse debet, eo quòd ad omnia bene recteque peragenda maximè sit idoneum; quod si per omnia negotiorum genera quisquam velit examinare, næ is non totum modò matutinum tempus, sed totam etiam diem nimis breuem huic discursui esse deprehendet. Latini Auroræ nomen ab eadem origine duxerunt, eo quòd Au-root nihil aliud sit quàm antiqua motrix: ob id sic dicta, quòd omnia animantia commoueat, & ad suum quodque opus excitet. Nec alia de caussa Græcorum vetustissimi Αὔως dixerunt pro Aurora, ceu Au-hoot in primo sermone dictum fuisset, quo antiquum caput denotatur. Est enim aurora rerum omnium agendarum caput, & illud quidem tanta veneratione dignum, quanti nobis esse debet primus lucis exortus. Lux profectò primum caput est totius vniuersitatis, quod ante omnia cetera Deus dicitur creasse: & sicut illa lux fuit mane omnium sæculorum & vera Christi imago, ita prima cuiusuis diei lux antiquum caput est diurnæ durationis. Vsa est hac voce Sappho in hoc versu,

Ἕσπερε πάντα φέρων ὅσα φαινόλις ἐσκέδασ' αὔως.

Posteriores ex αὔως, ἠώς & ἕως fecerunt. Videmus itaque Auroram & Au-hoot ex eadem radice pullulasse, & vtraque voce denotari primam diei partem honore summo dignam esse, nec quicquam nobis antiquius habendum. Monui antè Ab & Abba ex eodem Au fluxisse; quod cùm ita sit, existimare debemus Auroram nobis patris loco habendam esse, & toties nos gigni quoties noua lux nobis exoritur, ideoque summo mane

Hesperia nomen Italiæ & Hispaniæ tributum.

Veneris stella quãdo Hesperus & quãdo Lucifer dicatur.

Oost nominis ratio. Au.

Auroræ etymon.

mâne nihil nobis priùs agendú esse, quàm vt patri vniuersorú gratias agamus de nouo
nostro natali, qui nos à somno & tenebris quotidiana quadam morte in lucē reuocauit.
Quoniá verò Aurora omnia animátia operis sui monet, Mâne à Latinis dicitur, quam *Mâne dictionu notatio: Manen.*
vocē à nostro Mane/quod est moneo, retinuerunt: & quia cuiq. suas distribuit partes &
officia, nec quicquá relinquit cui non dimensum opus assignet, Matuta vocatur. Met
enim vocali lóga pronuntiatú, vnde Mat io præterito imperfecto, à quo nomina formá- *Matuta.*
tur, idem est quod mensuro; & ab hoc verbo Metior Latini, & Græci μετρέω, & Hebręi *Met.*
מדד retinuerút. Docui in Amazonicis Mat & Tam ichnæa esse vocabula, quorú chara-
cter euidentissimè demóstrat ea ad origines nostras referéda esse. Iam Wt idé est qnod E
vel Ex Latini dicunt, vnde Mat-wt dicetur quæ suum cuique opus & munus ofietitur. *Wt.*
Hebræi בקר pro Mâne dicunt, quod item è primo sermone habuerút; qua in voce Bet
pro duplici digamma nostro ponitur: Waker enim is est qui vigilat & è somno excitat.
quod quis nō videt aurorę maximè cōuenire pro omnibus excubias agéti & omnia ani-
mantia è somno excitanti? In nomine Vesperi cómiserút illud vitiú quod hysteró pro-
teron Grámatici dicút, ערב pro Berg dicéres, quo significatur vesper omnia abscondere.
Concedát itaq. harú vocú nobis origines, vel ipsi domi suę alias & eas quidem rectiores
ostendant. Quid quòd Orienris quoque vocabulum apud Hebræos vsitatum è nostro
quoque sermone petitum est? Nam קדם nihil aliud est quàm Awdom/quo antiquitas
nobis denotatur; vbi duplex W. in Q. mutatur, & consonantem primam malè sequitur
vocalis, quod frequens Hebræis, vt pro Alban dicunt לבן vocales principio vocum
non dignantes. Videmus ergo & nobis Orientem antiquissimum dici dum Aust voca-
tur, & Græcis & Latinis matutinum tempus ab antiquitate dici, & Orientem ab He-
bræis ipsam vocari antiquitatem: qua in re illud inter alia animaduertas velim, non ob
id tantùm Orientem antiquissimum dici, quia hora matutina ceteris diei horis sit an-
tiquior; sed propterea etiam, vt semper recordaremur antiquissimam habitationem in
Oriente fuisse, & ibidem antiquissimam & primam permansisse linguam, & eos apud
quos ea seruata est, idcirco idem nomen cum Oriente habere solo articulo præposito
differens. Sed satis horum; reuertamur ad Hesperiam. Quamuis Græci Italiam He-
speriam vocent, propriè tamen & præcipuè Hispania Hesperia dicetur, quod Hebræos *Hispania propriè Hesperia dicitur.*
quoque video seruasse dum ספרד pro Hispania scribunt; quam tamen vocem more suo
malè pronuntiant, idque tribus de caussis: & quòd puncta aliena subscribant, & quòd *Sepharad.*
vocalem post consonantem de stolida sua lege in principio ponant, & quòd aspiratio-
nem reiecerint, nisi eam ex Phe tibi sumas. Adde & illud Daleth in fine redundare.
Pro Hespera igitur Separad efferunt; vbi Iota omissum esse, quod est in Hesperia, vix
tanti facio, vt annotatu dignum putem, in ea præsertim lingua quæ turpissimè omnes
voces mutilare consueuit: quod vt clariùs intelligas, vide Chaldæum Turgumanum,
qui loco Sepharad in Abdia Propheta transtulit Sipamiam; quod me Arias Montanus
monuit, vir non eximia modò Theologiæ, sed omnium etiam artium liberalium &
omnium linguarú doctrina excellétissimus. Hîc cernis tria mox errata in Hispaniæ no-
mine: Primú quòd adspiratio sit adéta; Alterú, quòd vocalis cōsonantē in principio vo-
cis sequatur, vti & in Sepherad fieri dixi; Tertiú quòd Mem p Nun perperá scribatur:
Quod itaq. euidens est in Sipania pro Hispania peccatú, idem si in Sepherad cōmissum
esse putes, mox perspicuú fiet Sepherad non ex alia voce corruptú esse quàm ex Hespe-
ria. Verú licet clarius id sit quàm vt ambigere quispiá de veritate eius debeat, non potui
tamē cōmittere quin illud quoq. augédæ lucis gratia adderē quod de Zephyri nomine *Zephyrus.*
occurrit. Hoc enim eandē cladē passú est qđ Sepharad, nisi quòd in altero Z sit, in altero
Σ. Præponatur ergo vocalis pro eo ac debet, existet Ezphyrus, cui si adspiratio iungatur
Hezphyrus habebis, quod quá cú Hesperus cōueniat qui non videt nihil videt. Cererú
quoniá in hác vocē incidimus occasione ipsius Sepherad, addatur & illud, quòd nimirú
hæc vox meliùs referat etymologiá quàm Zephyrus? eo quòd Westpharde omnino no-
strâs sit, & significet vectionē ad occidentē. Quòd si West warð dicas, idē dixeris quod oc- *Wart.*
cidentē versus. Wart & aliis Wert idē quod versus: atq. adeò ipsum Versus Latini inde ac-
ceperút. Verú in priore ratione cōsistimus. Est itidē apud Abdiam צרפת, quod vocabulú *Sarphat.*
Gallis quidá applicarunt: Mihi congruētius vaticinio videtur, si generatim pro omnib.
orientalibus accipiatur, quorú regio Auster pat vocatur, id est via siue semita orientalis. *Pat.*
Et optimè quidē in hac voce Pat est & illa Pharð/quoniá videlicet è Iudæa euntibus in *Vart.*
Hesperiam opus esset vectura nauali; in Orientē itinere pedestri, ad quod Pat refertur,

vnde Græcis verbum πατίω remansit vnà cum tota sua prole. Quemadmodum igitur ex Hispania Sipaniam fecit interpres Chaldæus, ita scribendi legendique apud Hebræos consuetudo ex Austerpat fecit אשתרפת cùm tamen, si nostro more has litteras legas, Oostetpat expressum sit. Et hac quidem ratione Sepherad & Sarphat opponerentur, quibus meridies accedens cum oppositæ partis notione non expressa, quatuor mundi plagas haberis indicatas: ad quam sententiam procul dubio Propheta videtur respexisse. Dicit enim fore vt in omnes mundi partes regnum Christi extendatur; quod omnino illis Dei verbis cōgruit quę Iacobo dormiēti dixit: Dilataberis ad orientē & occidentē & septentrionē & meridiē, & benedicētur In te & in semine tuo cūctæ tribus terræ. Scio tamen & Stootpaet posse legi, qua via Cimmerij indicarentur, quorum pars Galli sunt; & Stoorpaet pro Stoorbaet diceretur, ad eum denotandum qui omne luctum & quicquid vitæ vsibus est commodum perturbat. Tales enim apud exteros Cimmerij habebantur; & meritò quidem, cùm olim ante omnem ferè scriptorum memoriam omnes Asiæ & Africæ regiones peruaserint atque spoliarint. Vtcumque res habet, Sepherad & Sarphat cognomina sunt: &, mea quidem sententia, à duabus mundi partibus sibi oppositis accepta. At hæc de Hesperiæ nomine satis superque sunto. Sequeretur nunc Hispaniæ nomen: verùm quia paullò pòst commodiùs id fiet, hoc loco Hispalis nomen exponamus. Isteuones dixi nominati ab occidente West in Wist mutato, & duplice digamma reiecto. Hinc & Istonium vrbs in Hispania, quasi West wonium dicas, quod reddas habitationem occidentalem. Verùm si digamma duplex in simplex mutes, vt in Vesperi nomine fieri videmus, ac deinde simplex digamma in adspirationem, vti è Venetis fiunt Heneti, & è Velena Helena, mox è Westpal feceris Hispal reiecto Tau è medio, vt factum est in Hespero & Vespero. Pal nobis terminum significat à Behal siue pehal quod est conseruo, eo quòd terminis positis suum cuique conseruetur. Hispal igitur terminus est occidentalis, & eodem modo Hispania est Pania occidentalis, cùm & Pania sit altera orientalis, de qua mox latiùs. Errant itaque qui Hispaniam à Græca voce deriuant, quasi rara esset; nec minùs illi qui Hispaniam ab Hispalo Rege nuncupatam esse fingunt; de quorum numero Trogus Pompeius fuit: quando hæc nomina nullis vmquam regibus propria fuerunt. Porrò quia reliqua fictitiorum Regū nomina à Tarapha vel è fallacibus Berosis & Manethonibus vel ex aliis etiam petita melioris notæ auctoribus nullam regionis proprietatem exprimunt, sed ad fabulas spectant à priscis hominibus non sine magna vtilitate & sale confictas; non antè de illis agam quàm primùm Hispaniæ inuenero conditorem hactenus, vti modò declaraui, frustra ab omnibus quæsitum. Neque enim poëtica figmenta & allegoriæ rectè intelligi possunt, nec veritati applicari, nisi priùs de ipsa constiterit veritate; qua sola & tamquam amussi quadam omnia inuolucra explicantur, & tamquam norma Pythagorica omnes inæquales anguli quadrantur. Primùm ergo hoc nobis sumemus, quod & à Iosepo & ceteris omnibus citra controuersiam traditur, Europam quidem totam principio ab Iapeti filiis nepotibusque, Africam verò à Chami posteritate habitatam fuisse; tametsi postea variæ sint factæ aliarum gentium in alias incursiones, vt quamque vel egestas vel auaritia vel ambitio ad aliena rapienda vsurpandaque trahebat. Nobis de prima illa terrarum partitione sermo est quam Nochus in herciscunda totius orbis familia idem omnium pater & Rex tabulis suis sanxit, æquissimis illis quidem & præeunte diuini numinis instinctu dictatis, verùm posterorum peruersitate vix ad paucas ætates suam habituris auctoritatem. Quamobrem si quando ab aliis dissidebo qui primæ illius diuisionis videntur fuisse negligentiores, tantisper velim lector iudicium suum patienti epoche moderetur, dum omnia rationum mearum pondera diligenter expenderit ac cōsiderarit; quod admonere ac rogare vt apud æquos viros superuacaneum esse videatur, eo tamen mihi magis necessarium putaui, quòd in ipso statim limine me coactum iri cernam ad ea pronuntianda quæ omnium eorum quorum hactenus scripta contigit videre, sententiæ repugnant. Et verò si quæ de Hispanicis originibus mecum statui, ea cum ceterorum vel maxima vel doctissima quaque parte consentirent, quis vsus huius nostræ scriptionis esset? Numquam mihi sic placui, numquam sic vanæ studui gloriolæ, vt quæ ab aliis inuenta essent & litteris prodita, ea ego aut aliis verborum phaleris ornata, aut alia via & ratione distributa

Hispalis vnde nomē habeat. Istonium.

Pal.

Europam Iapeti, Africam Chami posteri muto habitarunt.

pro meis venditarem. Lubenter hanc scribendi ambitionem aliis concedo, vt quæ velint argumenta sexcenties ab aliis antè tractata iterent, remandant, expoliant ac nouo lenocinio fucata, veluti merces è suo peculio depromtas, obtrudant; modò contrà mihi permittant vt opinionem meam ea proferam libertate quam hactenus nemini video negatam fuisse. Vt ergo à paradoxis exordiar, illud mihi docendum propono, Hispaniam ab Elysa & Tarso fratribus principio conditam fuisse. Diuinus Moses Elisam, Tarsum, Cetimum & Dadanim filios Ionis & Iapeti nepotes facit. Prius itaque quàm ad filios veniamus, non abs re fuerit considerare quanam de caussa pater hoc nomen acceperit, & qualnam habitauerit terras. Hebræi dum יון vocem punctis suis notare volunt, sic nomen à germano suo sono alienarunt, vt nec is qui eo primùm vocatus fuit, nec posterorum quisquam ipsum sit agniturus. Dicas, scribas, canas, clames quoties placebit Iauan; nemo te Græcorum intelliget, ne ipse quidem, si redeat, Homerus omnium Ionum doctissimus. Atqui si recta propriorum nominum pronuntiatio à quopiam discenda, certe suum cuiusque gentis nomen non aliunde melius quàm ab ipsa gente cuius nomen est, peti queat. Si quis Teutonem Latini sermonis imperitum roget an Teutonis nomen agnoscat, confestim negabit se scire quis Teuto vocetur. At si eundem interroges quod sit nationis nomen; mox respondebit, Duyst. Intelligimus itaque Teutonis nomen à Latinis corruptum esse. Eodem modo si Ionum quisquam interrogetur, ecquos norit qui Iauani nominentur; dicet, ni fallor, se quinam sic vocentur ignorare; quem si de Ionibus rogasset, mox intellexisset de gentilibus suis fieri mentionem. Cùm igitur Iauan, teste Iosepo & aliis, pater sit Ionum, & ipsæ litteræ à Mose scriptæ Ion exprimant, damnanda est illorum ignorantia qui vocabulum peruersa punctorum additione vitiarunt, quæ fecit vt non solùm ab iis quorum proprium est non agnoscatur, sed recedat etiam longissimè à prima sua notatione. Ei insulam significare dum Iberi nomen exponerem, & ab E quo Vnum denotatur deriuari memini tradidisse: Hinc Hebræi אי & איים insulas vocant, cuius tamen vocis nullam queant assignare rationem. Won vocali longa pronuntiatum idem significat quod habito, vt paullò priùs annotaui: Ei–Won igitur Insularum habitator dicetur; è qua voce si litteram Hebræis iuxtà ac Græcis & Latinis incognitam demas, Eion habebis; quod deinde in Ion transiit. Videtur ergo Iapetus hunc suum filium ipsa nomenclatura omnium portionis suæ insularum imperio inaugurasse, & mox ab ineunte ætate maris ipsi dedisse possessionem; quo factum est vt litora primùm minoris Asiæ, deinde insulas & ipse & filij eius occuparint. Fac modò Diuinum Mosem ad suos redire: quid quæso dicet, si Iauan pro Ion audiat efferri? Didicerat ille nimirum sacerdotum in Ægypto linguam, de qua quid Ion denotaret facilè intelligebat, & idcirco rectissimè suis litteris depinxit, ægrè haud dubiè laturus, si quis vocem à significatione & germano sono detorsisset. Quod verò Hebræi Iauan nomen sibi vernaculum faciant, & lutum significare dicant, id vt ita sit & se in luto voluant permitto; sed interim intelligant vocem hanc suam nihil facere ad Ionem, cui pater è sua lingua Scythica, non è luto & striligine Hebraica, nomen fabricatus est. Sed diceret fortasse quispiam Ion quoque Hebræam esse vocem, qua columba denotatur. Nec illud negare possum, sed nihil ad Ionem. Neque enim Ion pro columba ex eadem pullulat radice, è qua Ion pro Insularum incola. Ion enim pro columba duplex digamma non è medio sed & principio perdidit, dum è Wi–hon factum est Ion/ qua compositione auis consecratrix denotatur ratione vocis è symbolo olim petita. Plenum mysterij cognomen hoc esse nemo eorum dubitabit qui scient Spiritum sanctum in columbæ effigie D. Ioanni Baptistæ apparuisse. Nam si solus Spiritus sanctus omnia consecret, diuina reddat, & amore deuinciat, qua ratione aptiùs auem cuius speciem is gessit cùm in Christum descendit, indigitare queas, quàm si voces consecratricem? Cogitent hic Herbariæ rei studiosi de Peristereone & Herba sacra, & videant an à firmitate herbæ nomen, an à columba malint deriuare? qua de re nos aliàs latiùs. Dignum etiam est accurato examine quod de columba & oliuæ ramo scriptum habemus, non tam ob historiam & celerem ad longinqua columbæ volatum, quàm ob symbolorum in his duabus naturis cognationem: quam qui diligenter expendet ac cum nomine Wi–hon conferet, magna mecum perfruetur voluptate. Sed hæc obiter homonymiæ occasione. Ion itaque primùm Ioniam condi-

Hispaniæ primi conditores Elysa et Tarsus.

Iauan nomen corruptum.

Iauan pater Ionum.

Ion nominis etymon.

Ion columbam Hebræis qua notatione significet.

Ionia primus côditor, et vrbes præcipuæ.

condidit, cuius decem ciuitates nobilissimæ in continenti littore celebrantur. Miletus, Myus, Priene, Ephesus, Colophon, Lebedus, Teos, Clazomenæ, Phocæa, Erythræa. Insulæ adnumerantur Chius & Samus, in quibus verę antiquitatis non satis periti crediderunt Iones è Græcia in Asiam commigrasse, cùm nos contrà Mosaicæ historiæ innixi in Asia priùs Ionem quàm in Græciam transiret, consedisse dicamus. Quæ tamen de Ionia & comitiis eorum Pamoniis, ceterisque eodem spectantibus dici possent, ea ex iis petantur auctoribus qui omnium manibus teruntur: nobis propositum est ea dumtaxat in lucem vocare quæ ab aliis vel attacta non sunt, vel perperam explicata. Sed hic mox obiectum iri video, me parum memorem esse eius quod modò ex vera vocis interpretatione tradidi, Ionem insulas à patre habitandas accepisse, cùm nunc dicam eum non insulas sed continentem in Asia regionem primùm occupasse. Magnus hic scilicet scrupulus est; at non alij quàm illi qui omnino alienus est ab omni œconomica & politica ratione. Quî rogo bone vir, quisquis es qui hanc nobis moues quæstionem, fieri posset, vt quis ad Insulas perueniat, nisi antea omnia illa sibi compararit & congesserit quæ nauibus fabricandis & instruendis sunt necessaria? quæ quot sint & quanta, non nautæ tantùm, sed quotquot vmquam nauem longinquo & diuturno itineri apparari viderunt, nouisse possunt. Populus Romanus Pompeio, ad piratas è mari mediterraneo pellendos delecto, omnem terram subiecit quæ non pluribus quàm quadringentis stadiis à mari abesset, tum ob alias caussas, tum vt vbique commeatu & rebus ad rem naualem necessariis abundaret. Non latuit Plautum quantum negotiorum vna nauis exhiberet, nedum tota classis omnibus rebus ad coloniam deducendam necessariis instructa. Diu itaque Ioni & ipsius filiis priùs in continenti fuit habitandum quàm ad insulas commigrarent: Cannabis & linum serendum, ferrum è terræ visceribus eruendum, picis copia paranda, materies cædenda, omnia maritima loca colenda ad commeatum abundè suppeditandum, & ad greges & armenta terris necdum habitatis importanda. Quid quòd hæc aliàque eodem spectantia citra magnam operarum artificumque multitudinem fieri nequeunt, quæ vt procreetur, diuturna mora opus esse nemo ignorat. His de caussis Ion cernens patris voluntatem esse vt insulas populis frequentaret, ea sibi principio in Asia loca delegit quæ & mari adiacerent, & rei nauali idoneam materiam darent & copiosam. Cùm igitur Amanus Asiæ minoris, quæ Iapeto fuit attributa, terminus esset, ad hunc sibi sedes elegit, totumque littus & loca vicina suis filiis distribuit, quorum nonnulla hactenus in locorum nominibus exstant monumenta; &, vt à confessis exordiamur, nemini dubium est quin Tarsos à Tarse nomen acceperit, quæ Ciliciæ vrbs est nobilissima, Cydno flumini adiacens. Eiusdem regionis pars Cetis vocatur, clarissimam fratris memoriam refricans, quem Citim plerique vocant. In Dadanim, siue, vt alij pronuntiant, Dodanim, non tam facilè fortasse persuadebo litteram vnam deesse ad nominis integritatem; qua re nihil facilius aut procliuius, in nomine præsertim ignotæ apud Hebræos significationis. Quanta sit similitudo litterarum Daleth & Res, neminem Hebræorum latet: ac D. Hieronymus etiam harum figurarum similitudine errores ab interpretibus commissos esse declarauit. Quando itaque in Dardanus Res inter duo Daleth collocatur, fieri facilè potuit vt quisquam Daleth esse putans ipsum remouerit tamquam superuacaneum. Ceterùm vt hoc non detur, at illud tamen frequentissimum, vt quasdam litteras Hebræi vocibus eximant, & alias formæ sermonis sui magis congruas addant. Nolim tamen hac de re cum quopiam obstinatiùs altercari, eo quòd in Tarso ciuitate & Ceti Ciliciæ portione satis sit argumenti duos Ionis filios hæc maritima loca tenuisse; & ceteroqui pòst ostendam à poëtis etiam vetustis inter Tarsum & Dardanum cognationem celebrari, licet quàm arcta ea esset non sint assecuti. Elysæ porrò vestigia in Lystra Isaurorum & Lysia maioris Phrygiæ ciuitate euidenter agnosco; & vt alij mecum agnoscant, mox præstitero. Efficiam enim, si Deus adspiret, vt omnes clarissimè intelligant nihil quondam ante Homeri ætatem Elysæ nomine nobilius apud Iones fuisse, & eius plurima apud Poëtas monumenta reperiri; tametsi nemo hactenus Hispanorum, quos quidem aut noui aut legi, gentis suæ in Græcorum scriptis agnouerit conditorem. Quoniam itaque Elysa fratre suo Tarso maior natu fuisse videtur, prius de illo & eius commigratione & coloniis quàm de hoc orationem habebo; quod vbi fecero, ad Tar-

Classi instruendæ quæ sint necessaria.

Ion quæ loca in Asia priùs habitarit quàm insulas occuparet.

Tarsos à Tarse nomen accepit.

Dodanim siue Dadanim vocem ex Dardano esse corruptam.

Elysæ apud veteres celebritas.

ad Tarsum reuertar, quò & eum in Hispaniam deducam. Et primùm quidem nomen examinandum, & germana eius scriptura, quo deinde illius vestigia, sicubi erunt obscura, faciliùs agnoscantur. In Hesperi & Vesperi nomine docui Tau desiderari, quod in Isteuone seruatum fuisset: Idem hoc loco in Elysa accidisse scito, quod integrum apud nos esset, si Eel-lust diceretur; à quo formula Latinorum fieret Eellustus, sed Tau è Lust remoto habebis Elusus siue Elysus: Sin Tau in Sigma mutes, Elyssus erit; quo quidem modo crebriùs olim proferebatur. Est autem composita dictio ex Eel/ quo nobile & generosum denotatur, & Lust, quod significat appetitionem & oblectamentum sinem appetitionis, &, vt vocula Noctium Atticarum vtar, cuiusuis rei libentiam: ita vt Eel-lust non aliud exprimat quàm generosam ac nobilem & appetentiam & oblectationem. Mirum est quàm accuratè parentes illi semper obseruarint vt liberis suis boni ominis nomen imponerent, qua in re tam felices fuerunt plerique, vt vaticinari, non ominari viderentur, Spiritu sancto haud dubiè piis votis præeunte. Eam nominum fabricandorum legem diligenter retinendam esse Pythagoras discipulos suos docuit, & Romani tam religiosè seruarunt, vt in militum delectu diligenter cauerent, vt primus faustam haberet nomenclaturam. An non in sacris omnes monebantur, vt bona verba dicerent ac linguis fauerent? Quod si ita est à posterioris ætatis hominibus, apud quos omnia in peius ruerant, religiosè obseruatum, quid de primis illis patribus fuerit credendum, quorum verba tam efficacia in benedicendo & maledicendo legimus fuisse, vt ea Dei voluntas sequi videretur? Ceterùm quia solenne nostratibus est propria hominum crebrò decurtare vel capite truncato, vel cauda amputata, vel medio exemto; vt dum pro Elisabet dicimus aliquando Els/ aliquando Lis/ aliquando Bet; mirari non oportet, si modò prior syllaba, modò posterior in Eel—lust adimatur; præsertim cùm vtraque faustissimam habeat significationem. Fuerunt igitur qui Eel proferrent, fuerunt qui Lust ipsum vocarent; & ex priore quidem Græci Elis fecerunt, è posteriore Lysus & Lysius & Lysias, & Latini Lusus: eo quòd & Lusus & Ludo apud Latinos ab hac nostra voce deriuentur, vbi corruptelæ modus satis est apertus, & interim notationis ratio seruatur. Siue ergo Eel/ siue Lust/ siue Eel-lust dicas, eundem hominem notaris; & eodem modo Elis & Lysus & Lysius & Lyssa & Elyssa, siue per geminum siue per simplex Sigma proferatur, eiusdem hominis fuerit nomen. Quòd autem id Moses per Alef in principio scripserit, nihil habet miri; quia E longum in Alef crebrò commigret: qua de re pòst iterum in Alyzonibus quærendis. Prioris syllabæ in Eel-lust/ qua nobile denotatur, nobilis omnino est & generosa significandi vis & efficacitas, qua tota veræ nobilitatis ratio continetur & explicatur. El enim breui vocali elatum & omnium rerum fundamentum est, & omnium supremum, vt in Hermath. de litterarum potestate denotatur. Cùm igitur vt verbum vsurpatur, significat id quod depressum est eleuare, & quod eleuatum est sustinere; qua in re consistit tota rerum omnium conseruatio. Creata enim omnia eleuentur & sustineantur, & quamuis ima sint, cum summo apice copulentur necesse est; quæ omnia harum duarum litterarum potestate exprimuntur, quibus si aspiratio præponatur, vel eiusdē manent significationis cuius priùs fuerant, vel notant idem quod Hal/ id est seruo. Ab El Eel manat, vt ab vno tempore duo fiunt, & simpliciter vt ab vno duo procedunt, & vno duo deinciuntur: qua voce quia nobile designatur, statim intelligimus in eo nobilitatem omnem consistere, si quid à supremo & omnium fundamento procedat, & ad illud tamquam ad fontem suum referatur, & omnia sua tum eo fulta habeat tamquam fundamento vnico, quod Ee vocamus; tum ad supremum apicem, quem Lambda summum palati extrema sui parte feriens designat, recta via contendat. O breuem, ô absolutam veræ nobilitatis definitionem! veræ nobilitatis inquam, non eius quæ sola vulgi nititur opinione, quæque non magis nobilitas dici potest quàm vmbræ humanæ somnium verus homo. Ille igitur verè nobilis est qui omnia sua studia, omnia vitæ officia, omnes actiones habet à summo apice suspensa, & eidem ceu fundamento firmissimo innixas, & ad eundem tamquam vltimum finem relatas. Iactent nunc qui volent nobilitatem, & videant ecqua nobilitas extra nobilem actionem reperiri queat. Quoniam verò neque ad ipsius Lambda notationem quicquam potest adspirare, neque ipsius Ee significatione niti, nisi recta via & ratio ab ipsa veritate demonstretur, nec

Elysa nominis notatio.

Eel.

Lust.

Nomen boni ominis quanti fuerit antiquis.

Elysa nomen variè à variis corruptū.

El.

Eel.

Nobilitas vera.

veritas vlla extra Christianam potestatem inueniatur, fieri non potest vt quisquam nobilis esse queat citra Christianam caritatem, qua omnia cum supremo v[illegible]tur, & id quidem coniugio firmissimo & numquam soluendo, quod per Ee quoque nobis denotatur. Scribant qui volent de nobilitate libros quamuis elegantes & copiosos, omnia Philosophorum scrinia rimentur & expilent, adducant in medium quicquid est sacris litteris traditum; numquam tamen efficient vt quicquam verius, quicquam efficacius, quicquam grauius quàm his duabus litteris comprehendatur, & Hermathenæ cultoribus clarè explicetur, de nobilitate decernant. Portò Lust, quam alteram compositæ dictionis facimus partem, à Lost deriuatur; eo quòd oblectatio & voluptas, omnis desiderij finis, animum à curis & angustiis soluat. Los enim idem est quod soluo, à quo Græcorum λύσαι, & per metathesin Soluo Latinorum, & נֶשֶׁל apud Hebræorum quosdam in eadem significatione quam Munsterus annotauit, vsurpatum. Explicat igitur hæc vox Lust propriam ipsius lætitiæ & oblectamenti naturam, si Peripateticis & Hippocraticis & ipsi adeò tectæ rationi credamus; quæ hanc animi affectionem cordis & spirituum vitalium dilatatione, tristitiam ei contrariam contractione & angustiis definit. Latini videntur hunc stultitiæ nomen sumsisse secundum eam conuersionem qua è Los Sol, e Dof φώρ ac fur, è Loof folium & φύλλον, & alia id genus similibus nostratibus corrupta cernuntur. Nihil ergo mirum, si Lysius & Lysias Græcis ἀπὸ τοῦ λύσαι deriuari videantur, cùm & hoc ipsum fiat à Los nostrati: quia apud nos etymologia & proprius linguæ character, non apud Græcos aut Latinos, reperiatur. Condonet mihi lector si crebriùs hanc vocum de Hermathenæ doctrina interpretandarum & ad primos primi sermonis fontes, è quibus per diuersas vias deriuantur, reuocandarum rationem inculcem: at quid dico condonet, cùm nulla meditatio gratior esse debeat iis quos ego ad discendum inuito? In quorum numero eos solos habeo qui scire auent quas primus homo à Deo omnium rerum scientiam nactus de singulis habuerit notiones; eo quòd hi soli Socratis & Platonis studium cognoscendique desiderium sequantur: quo qui non tanguntur, eos togatos velim, ne vmquam nostra scripta degustent; vtpote in quibus nihil sint inuenturi eius quam quærunt suauitatis. Sed quorsum hæc quæ rerum explicatui & remoras adferunt & prolixitatem? Næ nos dum de stulti nomine agimus, stultos nos reddimus & nimium dissolutos. Hinc modò liquet Latinos stultitiæ nomine abuti, si id alij quàm illi tribuant qui dissolutus est in voluptatibus sequendis. Verùm iidem aptiùs congruentiusque vocis notationi à Lust Ludo fecerunt, reiecto Sigma; qua in re cùm nihil dubij sit, mirari nihil debemus, si e Lust Lydi quoque nomen suum sint adepti: & hæc sanè caussa est cur de Ludo & Lust verba fecerim, quo nimirum de similitudine vocum è primo sermone in alium transferendarum huic nostræ antiquitatum inquisitioni maius lumen affulgeret. Atque hæc quidem de nomine Elysii. Quas verò hic gentes in Asia priùs & aliis locis condiderit quam in Hispaniam nauigarit, quando nihil veterum scriptorum historiis explicatum habemus, de nominibus & locorum vicinia coniicere potius quàm asserere possumus; quod nobis illi facilè condonabunt, qui vel Dionysium Halicarnasseum vel Pausaniam vel Strabonem vel alium quemuis in simili argumento cum laude versatum à primo limine salutarint. In primis itaque scimus Tarsum Cilicas condidisse, & huic Cetinum proximum consedisse. Hinc ad Taurum Lystra Isaurorum satis declarat Elystum siue Lystum loca finitima tenuisse, ac per Lycaoniam fines suos ad Phrygiam vsque protulisse; eo quòd in ea Lysias vrbs eius memoriam seruet: In Phrygia Gomeri filius Ascanius habitauit; qui an Phryges condiderit, an à Dardano genus ducant, equidem nescio: at hoc scio Ionis & Gomeri posteros tam vicinos in minore Asia fuisse, vt plurimis locis permixtos habitasse credam perinde atque Mysos & Phrygas. Nam apud Homerum didicimus Ascaniam in Phrygia & Ascaniam in Mysia fuisse. qua de re perspicuum est Mysos & Phryges non permultas modò terras, sed communes etiam habuisse maiores. Versus poëtæ hi sunt:

Lust. *Los.* *Stultus quis sit verè dicendus.* *Elysa quas gentes condiderit & qua loca primum habitauerit.* *Phrygas & Mysos permixtos habitasse.*

Φόρκυς δ' αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδὴς
Τῆλ' ἐξ Ἀσκανίης. id est:

Phorcys & Ascanius Phrygios diuinus agebat Longè ex Ascania.

Qui locus de Ascania Phrygiæ maioris intelligendus. Rursus vbi Myso-

rum

rum ducem Ascanium facit, & eum item ex Ascania profectum, ea nimirum quæ in Mysiæ ea parte est quæ pòst habuit Nicæam ciuitatem. Sed nos nominum vestigiis insistamus, quæ nobis Isauros ab Elysso conditos esse satis demonstrant. Quis non videt Lustram à Lust nomen habuisse, cùm Lust-rat non aliud significet quàm Lusti consilium siue voluptatis consilium? Consuluit enim suis vt vera oblectamenta sequerentur, quæ virtutum actiones ita perficiunt, vt ab eis nequeant seiungi. Isauri verò nomen nihil ad conditorem facit, sed locorum explicat situm. Is vocali longa glacies nobis dicitur: Bauwen inter alia significat habitare, vnde & ipsum Habeo & Habito Latinorum. Erant enim Isauri altissimorum montium habitatores, in quibus perennis glacies inuenitur, quos nullo modo clariùs exprimere possis quàm si Is-bauwers dicas. Cares, Lydi & Mysi se fratres quondam dicebant; & idcirco Iouem Carium teste Strabóne communi templo colebant. Quòd si coniectare mihi permitteretur, dicerem Lydum, Carem, Lycum & Mysum Elyssi filios fuisse; & à Lydo, cui altera nominis paterni pars data est, Lydiam conditam esse. Diuinasse mihi Elyssus videtur, cùm hunc Lystum siue Lydum nuncuparet, eo quòd ipsimet Lydi se iactent τὰς παιγνίας primos inuenisse, id est, oblectamenta atque ludos. Vide quæso quàm Lydus & ludus inter se consentiant, & quàm congruenter pater hunc filium à moribus, quos videtur præuidisse, nominarit. Herodotus certè non ludos modò, sed alia etiam deliciatum voluptatumque genera eis adscribit; in quibus præter tesserarum pilæque lusum, & obsonandi cauponandique artem; illud etiam enumerat quod cum summa turpitudine coniunctum est, filias ab ipsis prostitui solere dicens, tantisper dum corporis quæstu tantum corrasissent, quantum satis ad dotem esse videretur. Quod igitur possit nomen excogitari huic hominum generi aptius quàm si Lusten vocentur? quo nomine non moderatus tantùm cupiditatis, sed vehementiores etiam libidines notamus. Eleganter Terentius in Eunucho dicit Iouem ludum cum Danaë lusisse, cùm ipsi imbrem aureum in gremium mitteret; qui profectò idem Ludus fuit aut simillimus cum ludo Lydorum Herodoti scriptis prodito. Quòd autem Lydum Atys filium fuisse dicunt, id hanc habet originem: Elyssus congruum se nomini suo præbens quod à patre, veluti assiduam quandam monitionem, acceperat, omnibus modis conabatur, vt cùm se nobilem ac generosum omnibus ostenderet, tum tales delicias expeteret ac proponeret, quas maximè nobilitatem decere à patre & auo & proauo & ab ipsa denique recta ratione didicisset. Quoniam igitur nil odio & inuidia magis noxium est, in ea præsertim familia in qua plurimæ proles sunt, diligenter perpetuò cauit, ne hæc pestis inter suos filios aut pullularet aut grassaretur. Sciebat enim nihilo nobili animo indignius esse quàm alienis bonis torqueri; quando proprium nobilitatis est non sibi soli, sed toti hominum communitati omnia sua parata & exposita habere, eo quòd alioqui ab eo pendere ac fluere non videretur à quo Edl nomen emanat. Quia igitur cacodæmon hac labe hominum genus maximè tentare solet, vt ex Chaini & Abeli exemplo primi parentes didicerunt, perpetuò, dum liberos ad felicem quandam ac nobilem tum appetentiam tum iucunditatem hortaretur, in ore has duas syllabas At-hup siue Hat-hup habebat, quibus denotabatur tantundem ac si Latinè dixisset, ab odio & inuidia caueto. Ate Homerica vt notissima hominibus pestis est per omnium capita volitans, ita nos primi Græcis & Latinis ostendimus hoc eam nomine propterea vocari, quòd hominum corda exedat; &, vt ille dixit, rebus mactescat opimis. Atys itaque Elyssus vocatus est à perpetuo suo præcepto quo semper filios & cæteros omnes monebat, vt ab Ate cauerent. Et quamuis hac ratione omnes Elyssi filij Atyos filij dici possent, propriè tamen hoc nomen ad Lydum pertinebat, eo quòd nemo Lydus reuera vel dici vel esse possit, si quis inuidiæ vel odij morsus sinceram impediat animi oblectationem: & rursus generatim omnes Lydi dici possunt qui ab omni odio & inuidia animum liberum habent, eo quòd ij in perpetua lætitia degant. Porrò quia ad nobilitatem non satis est non odisse & non inuidere, nisi caritas etiam accedat & amicitia, verum humanæ vitæ condimentum & singularis voluptas; secundo filio Car nomen fecit: quam vocem licet Latini adiecta terminatione sua vernacula vsurpent, nostram tamen esse cum alibi, tum in Amazonicis ostendi. Nam & etymologia nostra est, & Ichnęa è Car in Aar conuersio proprium linguæ nostræ præfert characterem: illa quidem vt id quod

Isaurorū conditor Elyssus.

Isauri nominis etymon.
Is.
Bauwen.

Lydiæ conditor.

Ludorum ac deliciarū primi inuentores Lydi.

Elyssus cur Atys appellatus sit.

Ate Hom.

Cares vnde nomē habeāt, & à quo conditi.

carum est nobiscum maneat, desiderat; hic monstrat caritatis finem in eo esse, vt contingamus id quod carum habemus. Hinc itaque Caribus nomen, quo Elyssus omnes suos monebat, vt non solum ab inuidentia se puros custodirent, sed mutua etiam inter se caritate copularentur, è qua sola tandem generosa ac nobilis voluptas ad omnes emanat. Car itaque Lydi germanus frater sedem ad sinum maris à patre sibi designatum occupans vrbem condidit, quam paterni præcepti & proprij nominis memor

Mileti conditor, & nominis notatio. Milt.

Mil-het vocauit, id est liberale ac benignum caput. Milt enim significat qui omnia sua bona omnibus habet exposita & aperta, à Mel, quod est aperire & manifestare. Nobis in liberalitatis & benignitatis notatione hactenus vsurpatur; Germani superiores pro benignitate potius & clementia quàm pro liberalitate accipiunt, quamquam hæ virtutes inter se sic hærent, vt nequeant seiungi; atque idcirco vna voce comprehendantur. Verùm enimuero licet Miletus à Milt fieri videatur; non absurdum tamen sit, si eam à Mel, quod pro reuelo vsurpamus, deriuetur, qua via reuelationis caput denotaretur. Certè cùm quæuis liberalitas summopere laudanda, tum nulla plus benignitatis atq. amoris ostendit, quàm ea quę rerum abditarum scientiam reuelat. Et videtur pro-

Mileti schola rerum diuinarum.

fectò Miletus quondam scholas rerum diuinarum habuisse, quas postea Branchidæ, cum Amazonibus Ioniam ingressi, videntur occupasse, si quæ de Amazonibus & Cimmeriis scribuntur, vera sint. Amazones enim quamuis valde olim Ioniam occuparint, primi tamen conditores non fuerunt; quod ex eo liquet, quòd eam inuasisse prodantur. Melhet itaque primùm spiritui sancto tribuendum esset, cui vocabulo significatione par est Apollo: qua ratione Miletus Apollini sacra diceretur, conuenienter admodum iis quæ de Branchidis Herodotus scripsit. Sicut autem è Menerua fit Minerua, ita è Meletus fieret Miletus. Vtrumuis itaque intelligamus aut liberalitatis aut reuelationis caput, id clarum est, quòd mutua hominum inter se caritas & liberalitas omnibus benignè sua aperiens & communicans homines Deo facit gratissimos: & idcirco Car de-

Ioui Cario templum cur dedicatum.

lubrum erexit Ioui Cario, id est Deo caritatis datori & conseruatori; in qua qui manet, in Deo manet, & Deus in eo: quod cùm ita sit, necessariò consequitur, vt ei qui talis est, omnia prosperè succedant, & bene fortunentur. Hoc itaque vt filios suos Elyssus doceret, ac caro pignore testatum relinqueret, tertium filium Luc nominauit; quod ni-

Lyciorum conditor, & nominis etymon.

hil aliud significat quàm fortunatum rerum successum. Hic Lycios condidit, & filij eius Lycaoniam: de qua voce pòst. Quòd si quis Lycios à lupis ita nominatos credat, is discat melius posthac ominari; & filios parentibus cariores esse debere quàm vt iis mala imprecentur. Scio apud Græcos λύκος pro lupo dici, sed is minimè nomen accepit à Luc a quo Lycij; verùm per metathesim ad hanc venit homonymiam. Est enim λύκος idem quod Slyco, solo Sigma è fine ad principium relato, quo nobis designatur ouis deuorator; eo quòd Slic siue Slot idem sit quod deglutio, & o siue oi significat ouem. qua de voce alibi plura. A Luc verò Lucht nobis, & Latinis Lux, & Græcis λύκη cum deriuatis λυκάβας & ἀμφιλύκη, de quibus in Gallicis, nisi memoria fallat, egi. Cedo núc an Græcus vllam harum vocum queat dare rationem, quæ & lupi naturam ad vnguem describat; & ab ea toto cælo terraque Luc bonæ fortunæ nomen summoueat? Quoniam verò prosperi rerum successus non tantùm pacatam præstant habitationem, sed

Pandion quis fuerit, et quid significet.

omnia etiam augent & maximè promouent incrementis, Lycus Pandion à suis vocatus est, id est, pacans & promouens habitationem; qua in voce solùm digamma duplex desideratur. Atque hinc fabulosæ historiæ origo, qua fertur Lycus Pandionis filius fuisse; nisi Pandionem Elyssum dicamus: quod equidem lubentius crederem, cùm pacandæ augendæque habitationis ratio patri potíus quàm filio videatur conuenire. De voce Pan mox latius: Di idem esse quod augeo, crebrò dixi: De Ioue item Lycio iam

Cares & Lycios non ex Europa in Asiam, sed ex Asia in Europā venisse.

iam fuerit agendum. Quòd Cares & Lycios ex Europa in Asiam quidam deducere moliantur, id & Mosaicæ historiæ & veritati repugnat; nec ipsis etiam Caribus contentit, qui sese in Asia primum suum conditorem habuisse, non in Europa prodiderunt, addentes germanos sese esse Lydorum & Mysorum fratres: quod Herodotus disertis verbis memoriæ prodidit, & Strabo repetiuit. qua de re fit, vt Lydum, Carem, Lycum & Mysum Elyssi filios fuisse coniectem. Neque me mouet quòd quibusdam fortasse Mysi ad Mas, & Lydi ad Lud vnum posterorum Semi, vel ad Ludim Chami nepotem referantur, eo quòd homonymia non rarò in his nominibus reperiatur, vt mox videas

in Lud

in Lud & Ludim; altero Chamigena, altero Semigena. Iosepus Amanum montem terminum fecit habitationis filiorum Iapeti. qua de re licet nos celasset, Tarsus tamen Ciliciæ vrbs clarum dedisset argumentum quem sibi locum Ionis posteritas vindicarit. Absurdum itaque fuerit vlteriores Asiæ minoris partes vel Semi vel Chami filiis assignare, nisi confestim in ipso limine omnem historiam velimus confundere atque turbare de sola vocis alicuius allusione. Phryges & Mysos sic sibi permistos habitasse, vt eorum termini in prouerbium abiuerint ad res dubias & intricatas designandas, de Strabone discas licet; ac deinde ex eodem habebis tam olim Mysos in Europam colonias deduxisse, vt Geographus hac antiquitate &, nescio quibus, aliis coniecturis deceptus, Mysos ex Europa in Asiam venisse scribat. Nec aliter de Phrygibus sentit, quos in Thracia etiam Mysis vicinos fuisse commemorat, prima tantùm littera in Beta commutata. Iam Cares nemo vmquam, quod equidem recorder, ausus est ad alium quàm ad Ionem reducere; eo quòd mediam Ioniam occuparint: qui cùm Lydorum ac Mysorum fratres sese esse assererent, temerariæ sit peruersitatis Lydos ad Lud vel Ludim apud Mosem commemoratos, & Mysos ad Mas (sic enim Hebræi scribunt) referre. quod si fiat, totam Ioniam videas perturbatam, & fœdam gentium terrarumque confusionem, idque eo magis, si Ioniæ nomen tam latè, pro eo ac decet, extendas, quàm latè Ionis posteri principio ad mare, cuius insularum adituri erant hæreditatem, habitauerunt. Quid quòd Ascanij memoria apud Mysos etiam colitur, tum in fluuio Ascanio, cuius Euphorion & Alexander Aetolus meminerunt, tum in Ascania vico & Ascania lacu: vnde quiuis videat inter Mysum & Ascanium magnam fuisse cognationem, quæ ad Gomerum & Ionem fratres Iapeti, non Semi aut Chami filios pertinebat. Illius Mas qui à Semo genus ducit monumentum præ se fert Mosæus Susianæ fluuius longissimè à Mysia remotus: Ludimi verò nescio an Lydda Syriæ & Lydia Arabiæ Petrææ ciuitas memoriam refricent, certè eius vestigia in Iapeti portione non sunt quærenda. Nunc ergo de Myso Iapeti, vt opinor, pronepote. Mys voculam quatuor denotare Etymologici scriptor dicit, animalculum nimirum terrestre, & marinum; particulam corporis, & populum à quo Mysia ciuitas nuncupetur, at cur hæc significet, nullam addidit caussam. Nobis Mu, & Um contraria sunt, & hoc quidem denotat vocem edere, illud vocem concludere. Hinc auiculæ dicuntur esse in Mut/ cùm non canunt. Terentianus M litteram scribit in ore clauso mugire, ita vt inde cuiuis perspicuum esse queat de vi consonantis significationem manare. Cùm enim V. latitudinem & apertionem notet siue rotunditatem reclusam, vt in Hermathena tradidi, Mu non aliud fuerit quàm latitudinem siue id quod apertum fuit claudo; cui Um contraria via pronunriatum oppositam habet significationem; idem notans quod sonum edo; quæ propria vernaculi nobis sermonis formula manifestat ad nostros fontes voculas has pertinere, atque inde ad alias nationes, si quæ ipsis vtuntur, transiisse. Quamobrem Græci obliti ad quam claudendi rationem spectaret Mυ, verbum μύω vsurparunt pro conniueo: vnde μύωψ morbus oculorum. Quòd si pro conniueo μύω dixissent, meliùs nostræ linguæ vestigia secuti fuissent; eo quòd Mùm/ idem sit quod vitare, quod facimus dum oculos claudimus. Latini in Muti vocabulo probè nos sequuntur, in Mutio & Musso nonnihil à significationis caussa recedunt, quia his verbis non omnino tacere denotant, sed submissè & quasi intra os loqui. Quia ergo Mu propriè significat os claudere siue vocem cohibere, Mus siue Muis est tacitè quicquam quærere: Vnde Mus vocali longa, siue Muis/ animalculum illud significat quod summo silentio sibi alimenta quærit. vnde & mustela domestica, siue æluri Musen dicuntur, cùm taciti attentis oculis muribus insidiantur. Dicitur enim mustela à Mus & stelen quod est furari; ità vt mustela murum furem adamussim exprimat, non Latino, sed sermone nostro: vti αἴλουρος quoque dicitur ab Al & Lour, quorum illud omnino significat, hoc attonitis oculis intueri, quod proprium est ælurorum qui auiculas fixis oculis intuentes dicuntur eas quasi fascino quodam ex arbore nonnumquam deiicere solere. Id addo, quo clariùs euadat quam Mus/ pro eo quod est tacendo silendoque, magna quiete obseruo, minimè requirere vt oculi aut conniueant aut claudantur. Ex hac igitur voce Musæ dicuntur deæ tacitæ inquisitionis præsides: & si quis Græcorum μῶσαι pro inquiro dixit, is sciat se verbum à nostro Musen deriuatum vsurpare. Hinc liquet Mysum à

Mysos in Europā colonias deduxisse.

Ascanij memoria apud Mysos.

Mys dictionis significata.

Mu. Um.

Mum.

Mustela nomen.

Aelurus nomē vnde habeat.

Musa cur sic dicta.

sum à Mus dictum magnam habere cùm Musis cognationem, nec aliud hoc nomine quàm tacitum arcanorum inuestigatorem denotari. Elyssus ergo primi sui filij nomine vltimum nobis finem proposuit, voluptatem videlicet, cuius prima nobis est appetitio. Eam citra caritatem & prosperitatem diuinitùs concessam, & tacitam inquisitionem contingere non posse, aliorum nomenclaturis filiorum indicauit, simul clarissimè aperiens extra pacem & mediocres fortunas difficillimum esse tacitæ rerum contemplationi vacare. Quod verò Musarum alimentum est, id Mysterium vocamus, cuius vocis caussam Græci eam esse arbitrantur, quòd in mysteriis oculos occludere oporteat, quo mente magis cernatur. Verùm id non ita habet, cùm plurima mysteria attentissimis oculis videri debeant, vt in sacris omnes cærimoniæ atque ritus diligentissimè sunt obseruandi. Nobis placet vel apud vetustissimos μύω idem significasse quod Mus nobis significat, vel mysterij nomen totum nostras esse vocabulum, non origine tantùm, sed compositionis etiam ratione. Quòd si illud admittas, mysterium fuerit quod tacitos & linguis silentio fauentibus, non verò oculis, quod alij dicunt, conniuentibus oporteat considerare: At si hoc magis arrideat, Mysterium nihil aliud fuerit quàm aut Mus-tering / id est pabulum & alimentum tacitæ inquisitionis, aut Mus-sterng / id est contemplatio intenta oculorum acie cum silentio facta. Vtraque certè compositio maxima nititur ratione, qua adducor vt vocem totam nostram esse credam. Hebræi רז pro mysterio dicunt, & pro arcano vel mysterio vel consilio סוד, quorum vtrumque apertam nobis habet significationis caussam: prius quidem Cur nostras conuertit, ipsi Cap adiecto Samecht, vt fiat Xain, cùm nihil aliud Xain sit quàm Cet S coniuncta, vti Hieroglyphica nostra docuerût. Cur autem ritum sacrum signat, vnde Curetes rituum capita siue principes vocantur. Alterum verò vocabulum סוד per conuersionem item corruptum est è nostro Cus/ quod est proprium eius qui imperat silentium. Cùm itaque sacri ritus attentis oculis cum silentio sint considerandi, mysterium vtramque rem expresserit quam Hebræi diuisis vocibus efferunt, quarum altera silentium imperat, altera ritum exprimit. Cæterùm mea nihil vel parum refert siue ἀπὸ τῦ μύω deriues, siue è nostratibus vocibus mysterium componas, modò agnoscas non oculos clausos, sed os clausum etymologiam postulare, atque inde μύω fieri, quod est à mu-hett/ id est silentium impero siue doceo. Vides quàm nec Græca nec Hebraica lingua per caussas suas primas intelligi queat, nisi ad nostram reducatur, in qua modò deprehensum duplex μύω apud Græcos fuisse, alterum corruptum ex μυ per Iota longum pronuntiando, quod oculis conuenit dum palpebris clausis quicquam vitant: alterum ex Mu vocula itidem producenda? Luculentam itaque cernimus vocum & rerum conuenientiam, quæ nobis demonstrat Mysium, Musas, Mysterium, Mystas, Mystagogos ex eodem fonte nomina hausisse, & omnibus tacitam arcanorum inquisitionem denotari, quæ locum suum maximè habet in rebus diuinis, quæ longo priùs Pythagoreorum silentio discendæ sunt quàm eloquendæ. Diuinum igitur nomen Mysus à patre accepit, & id quidem diuinitùs, quod ita esse, illa quæ de Mysis memoriæ prodita habemus, clarissimè ostendunt. Quid enim Homerus? An non tam caros Ioui esse dixit vt cùm oculos suos recreare vellet, ad eos visum conuerterit?

αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινὼ
Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν
Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων·

Eximius Musarum cultor Homerus, quo Deum ostenderet nullius æquè rei ac pietatis & tranquillitatis amantem esse, fingit Iouem à tristi Troiani conflictus spectaculo auersum splendidos suos oculos ad Mysos conuertisse, quorum tanta pietas erat, vt ne læsi quidem & ab hostibus spoliati repugnarent, sed omnia superarent constanti patientia: quia de re prouerbia extiterunt, vt Mysus non aliud quàm præda diceretur, & Mysorum extremus, pro contemtissimo. Id enim neque heri neque nudiustertius, sed iam olim in consuetudinem venit, vt quanto quis diuino cultui & pietati magis deuotus esset, tanto apud hominum vulgus magis ridiculus haberetur. Hinc flebilis illa in libro Sapientiæ apud inferos agentium lamentatio: Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei! Hæc vera caussa est illius in quo Mysi quondam fuere contemtus, qui tamen sic

Mysterij nominis etymol.

Cur.

Cus.

Mi.

Mysorum pietas et patientia maximi contemptus caussa.

vati placuerunt, vt eos Deo faceret gratissimos, ea in re ad vnguem Salomonis, immo Dei ipsius, sapientiæ concordans. Deridebantur enim vt Deicolæ & Capnobatæ siue funambuli, eo quòd sacrificiis & mysteriis perpetuò vacarent: cuius rei testem habemus Possidonium, qui tam pios & religionis studiosos fuisse asserit, vt à carnibus etiam abstinerent, ne videlicet crassis fumis assidua arcanorum inquisitio & diuinorum meditatio impediretur. Repellendus ergo Phornutus, qui μυσιᾶν putauit idem esse quod satiare, cùm si quis hoc verbo vti velit ad rectam loquendi normam, non pro alio vtatur necesse est quàm pro eo quod aliter diceremus, totum mysteriis vacare atque pietati. Legerat nimirum Cererem Mysiam dici: & quia crasso quodam modo Cererem frumenti dumtaxat præsidem putabat, iudicauit Mysiam dici à satiando, & inde etiam Mysteriorum nomen deriuari. Nos hac de re paullo pòst fortasse latiùs agemus. Videmus modò quàm congruenter Elyssus hunc suum filium Mysum vocarit, id est, hominem perpetuo mysteriorum & tacitæ tranquillæque pietatis amore flagrantem. Nam si talem posteritatem eius legimus fuisse, qualem dicemus fuisse patrem & primum gentis conditorem?

LIBER IIII.

ET hæc quidem de Elyssi filiis satis sunto, qui an plures fuerint, nec scimus, nec scire laboramus. Hoc vnum agimus, vt Elyssum in Hispaniam ex Ionia deducamus; in qua cùm iam filiorum aliquot sedes demonstrauerimus, tempus est vt ad insulas nauigemus. Alij Ionis filij alias in insulis ciuitates condiderunt; & Cetim quidem Cetios in Cypro, quorum Zeno Cetiensis fuit non exiguum ornamentum. An verò horum Homerus fecerit mentionem, an illorum qui in Cilicia sunt, nihil curamus: hoc interim scimus, Cetios Cyprios à Cetiis Cilicibus originem habere: verùm de Cetim nunc nobis quæstio non est. Exemplo tantùm docemus quomodo è continenti paulatim in insulas Ionis filij commigrarint. Vt Cetis Cyprum, ita frater minimus natu Rhodum & Samum occupauit. Elyssus verò vlterius in Peloponesum traiecit, & inde Italiam circumuectus, & interiora Hispaniæ littora, per columnas Herculis enauigauit, & ad vltimum occidentem ciuitatem de nomine suo Elyssibonam siue Olyssiponam, vt vulgò proferunt, ad Tagi ripas constituit; & quia flumen hoc maximè placuisset, in sedibus sibi figendis nomen cogitationi affectionique suæ congruum ei fabricauit. Tag enim, vti dixi, idem est quod ipsum placitum. Tarses deinde Elyssi frater, vt ætate proximus, ad ipsum fretum Gaditanum consedit, & ibi vrbem de nomine suo Tartessum condidit. Verùm quia longum admodum hoc iter est, non immeritò per multa pelagi terræque spatia præuaricari videbimur, si omnia illa omittamus quæ antè contigerunt quàm ad has vltimas occidentis oras venirent: Priùs ergo de Elysso, pòst de Tarse loquemur. Elyssus nauibus instructis, ad quas Latmus mons materiam subministrauit, vt mox exponam, primùm Ioniæ littora legit; vbi ad minimam insulam appulsus circa Phœnicem montem nonnihil constitit; vnde insulæ Eleusæ nomen datum, quo Eli domus significatur. Hinc per insulas maris Aegæi in Atticam videtur appulisse, per rectam lineam ab oriente occidentem versus cursu seruato: Eam hoc nomine dixisse videtur, vt posteros moneret, Europam, in quam modò appulisset, posteris suis tenacissimè esse retinendam: quo suo præcepto vaticinatus videtur, fore vt à plurimis inuaderetur, atque ea de caussa opus esse manibus firmis, & quod semel apprehendissent, id magna vi continentibus. Tat idem est quod Tene, cui Tah Ichnæum vocabulum est, quod tenax est significans: Nos hoc tempore ferè sic pronuntiamus, vt diphthongi sonus audiatur, ceu Tai scriberetur. Et quia Elyssus Ionis filius ad hanc primum Europæ oram appulit, & idcirco fluuiolo & limpidis aquis grato, & pòst ob Socratis & Phædri colloquium nobilissimo, nomen dedit Elysso; è quo posteritas maiorum suorum ignara Ilissus fecit. Principium

Cetiorum in Cypro conditor.

Olyssipona ab Elysso condita.

Tartessum à Tarse conditum.

Attica, nomē à quo & quã ob rem acceperit.

Tat.

Tah siue Tai.

Ilissus fl.

Oropus quam habeat nominis notationem. autem Atticæ terræ est Oropus, inde accepto nomine, tum quòd ibi prima spes huius littoris continentis possidendi affulsisset, tum quòd Elyssus hic Deum orarit, vt certa
Oo. spes filiorum & posteritatis daretur. Oo enim originem significat & filium, quia nimirum filius ab æterno genitus rerum omnium sit creator & prima origo. Vnde & origo apud Latinos remansit. Quoniam autem felix faustumque nomen est quo & spei
Portus sacer. origo & prolis spes designatur, ad alias etiam nonnullas transiit ciuitates. Portus verò ad quem Elyssus primùm appulit, Sacer vocatus est, à primo ibi sacrificio in Attica facto. Eadem Oropus Græa etiam vocata est, teste Aristotele, propterea quòd antiquissi-
Graa. ma in ea primorum Iunum fuerit habitatio, ita vt meritò Anus collatione cæterarum Græciæ partium vocaretur. Nam γραῦς anum notat, quasi gar-aut/id est omnino vetu-
Graia. lam nostra lingua diceremus. Hinc deinde γραῖα formarunt ab etymologia non parum recedentes, vnde an Graiorum quoque nomen deriuetur, aliis iudicandum relinquo; mihi certè verisimile videtur. Optime itaque Oropi significatio Græcæ nomenclaturæ conuenit, quæ ob præcipuam antiquitatem hanc regionis partem vetulam esse decernit. Nec mirum vocabulum illud quo & principij spes & spes posteritatis denotatur, plurimis opidis antiquitùs inditum fuisse; quando nihil aut Deo aut bonis viris gratius,
Goropij nominis ratio. quàm audire in rerum exordiis bene ominantes. Maiores mei cùm olim vacuum locum occupassent, eum non Oropum, sed Goropum vocauerunt; tanto auspicatiùs, quanto boni exordij spes simplicis exordij spe præstantior haberi debet ac felicior, eo quòd in Go-oor-hop vocabulum Goropus solutum vel boni principij vel bonæ posteritatis spem denotat: vnde terra quoque noua, quæ certum habet citra culturam lu-
Goor. crum, Goor vocatur; quasi boni exordium dicas. quod quidem dignum putaui annotatu; non quo parentum memoriam ad posteros transmitterem, sed vt de vocibus hactenus apud nos vsurpatis perspicuum redderetur, me in priscarum vocum originibus ne ad latum quidem culmum ab hodierna loquendi consuetudine deuium ferri. Quo-
Phoroneus quis & vnde appellatus. niam itaque Elyssus principium dedit habitationis, vocatus est à posteris Phoroneus, id est, princeps siue caput primæ habitationis; è qua voce duplex digamma dumtaxat exemptum est, cùm nobis Phor won-heut diceretur. Nec mirum ita in Græcia tota in-
Ignis inuentor Phoroneus. digitatum fuisse, cùm non Atticam modò sed Peloponesum etiam primus habitarit. Et hac de caussa ei ignis inuentionem tribuunt, eo quòd primus in Attica & Peloponeso ignem accenderit. Apud Argiuos enim non Prometheus, sed Phoroneus ignis habetur inuentor, vti Pausanias in Corinthiacis annotauit. Igne autem aram & focum denotari illis facillimè probauero, qui norint quid sit pro aris & focis pugnare, & omnem habitationem à sacrificio incipere debere, vti ipse Nochus arcam egressus exemplo suo demonstrauit: quem Phoroneus imitatus simul ac de naue in terram de-
Caris Elyssi filij monumenta apud Megarenses. scendit, ignem accendit; vt eius ardor Deo primùm gratos odores offerret, ac deinde vsibus humanis in cibo coquendo seruiret. Elysum siue Phoroneum Car filius secutus videtur, cuius monumenta quoque cùm alibi, tum apud Megarenses duo insignia visuntur; alterum arx Caria, alterum Caris sepulcrum, quem omnes Phoronei filium
Phoroneus fluminis Inachi filius habitus. fuisse fatentur. At Phoroneum fingunt è flumine extitisse, eo quòd parentes eius ignorarent, nec intelligerent eum aduenam fuisse qui primus Graios condidisset. Acceperant à maioribus Attici sese antiquissimos Iones esse, vti reuera primi erant in Europa; at minimè omnium antiquissimi, eo quòd Asiatici priores fuissent, vti modò sæpius
Inachi et Ius fabula. dictum. Phoroneum autem Inachi filium finxerunt Argiui, quòd primùm ad eius fluminis ostia Elyssus ex Attica appulisset. Cæterùm quæ de Inacho & Io fabulantur poëtæ, habent illa quidem originem ex allegorica theologia; sed sic sunt corrupta, vt in iis quàm minimum veritatis supersit. Inachus nobis indicat vnum esse in pretio habendum & honorandum; quod si facias, mox lætus animus in te nascetur, qui Io vocatur: At hic dum fauore diuino contentus non est, quem Iuno nobis significat, in vaccam mutatur, vti sacris litteris potest doceri. Cætera quæ adduntur, inania sunt hominum imperitorum ludibria. Fluuium itaque ad quem primùm Elyssus siue Phoroneus Peloponesum petens appulit, Inachum nuncupauit; vt eius monitu omnes recordarentur, vnum solum Deum colendum esse. Sed priusquàm ad Peloponesum transea-
Eleusis. mus, de Eleusi Athenis vicina nonnihil dicendum. Aiunt Eleusium huius esse conditorem. Nihil profectò facilius quàm è Elyso Eleusium facere; verùm id eo minùs pla-

cet, quòd Eleuſis & Eleuſa vocabula ſic inter ſe ſint cognata, vt eiuſdem prorſus ſi-
gnificationis eſſe videantur. Quemadmodum igitur in Ionia Aſiatica Eleuſa inſula
Eli domus vocata eſt, ita in prima quoque Europæ Ionia Eleuſis domus Eli ſiue Elyſſi
dicetur; & ſi quis Eleuſius fuit qui à Cerere doctus primus terræ ſemina commiſit, is *Eleuſius.*
haud dubiè fuit Elus, cuius domum Ele-huis nos diceremus, à qua dictione ad formu-
lam Græcorum accommodata ſit Eleuſis, nomine ſuo demonſtrans primum condito-
rem. Is Cereris hîc ſacra inſtituit, quæ Theſmophoria Græco nomine vocantur, eo
quòd Ceres Theſmophoros ſit, id eſt, ſacrarum legum latrix. Quid verò Ceres ſit, & *Theſmophoria Cereris ſacra quis inſtituerit.*
cur Demeter & Dea vocetur, de ſermone primo paullo inferiùs interpretabor. Meritò
itaque Eleuſinij de antiquitate ſua glorianrur, quam teſte Pauſania quauis hominum
ætate faciunt priorem, & id quidem non malè ſi ad cæteros Græcos conferantur. Iones
enim Aſiatici & priores ſunt, & Cereris ſacra cum aſibi rum Mileti habuerunt vetu-
ſtiora: ad cuius templum ſpoliandum cùm Alexandri milites irrupiſſent, omnium
oculos ſubito ignis fulgore perſtrictos fuiſſe Lactantius refert. Sed quia rurſus de ea-
dem Dea dicere cogemur, in Peloponeſum cum Elo noſtro ſiue Elyſo nauigemus.
Hic Elidem mox de nomine agnoſcimus, Olympico certamine olim toti Græciæ no- *Elis Olympico certamine nobilis.*
biliſſimam. Nec procul inde Elyſſon fluuius in Alpheum ſe exonerans, & eiuſdem no-
minis opidum clarum habent Elyſſi monumenrum. Dicitur enim Elyſſon quaſi Elyſ- *Elyſſon fluuius & opidum.*
won/ id eſt Elyſſi habitatio, vbi ſolum digamma duplex cernis exemtum. Iam & Luſo-
rum vicus Luſi veſtigium ſeruat, nec ab alio Luſius amnis dictus videtur, aquam ha- *Luſorum vicus.*
bens longè frigidiſſimam, tametſi Pauſanias à Ioue ibi loto eum dictum putarit. Ly-
ſius item Bacchi comes à Sicyoniis colitur, quod nomen haud dubiè ad Elyſſum ſpe- *Luſius amnis.*
ctat, qui Bacchi ſe comitem tum præbuit cùm Nochum in Latium proficiſcentem na- *Luſius Bacchi comes.*
uibus ſuis ſequeretur. Nochum Bacchi nomine indigetari Indoſcythica noſtra tradūt.
Is enim cùm iam Semigenas & Chamigenas & Iapeti filios in Aſia habitantes veluti *Nochi in Europam profectio.*
Epiſcopus totius orbis viſitaſſet, in Ioniam venit, vt inde ad inſulas & Europam profi-
ciſceretur. Tarſes ergo Ionis filius & Cetim eum nauibus ſuis primùm in Cyprum,
deinde in Cretam, hinc in Peloponeſum vexerunt; quos an Ion quoque comitatus
ſit ignoro. Cùm igitur Nochus ad Elidem appuliſſet, ſummis honoribus & maxima
veneratione, vt par erat, ab Elyſſo exceptus eſt: & quò huius tam cari hoſpitis memo-
ria extaret ſempiterna, totam regionem ad Alpheum ſitam Arcadiam nuncupauit;
quia nimirum Arcas eam inuiſere dignatus fuiſſet. Arcas propriè Nochus vocatus eſt, *Arcas quis & cur ſic appellatus fuerit.*
ab Arca voce quam à nobis Latini acceperunt. Arc enim ab Ar-rac dicitur, quod ſi-
gnificat demoror ſiue impedio attactum; qui proprius eſt vſus ipſius arcæ. Hinc Arceo
& Arx deriuantur, quorum Latinus nullam poteſt ſignificationis aſſignare rationem: *Arca etymō.*
qua de re liquet ex alio ſermone voces has acceptas olim fuiſſe. Quamquam autem
Arc omnem ciſtam deſignet, quia faciat ne id quod continet attingatur; illa tamen ar-
ca quæ omnia animantium genera ne ab aquis attingerentur cuſtodiuit, huius nominis
honorem optimo iure ſibi vindicauit. Hinc Arc-gaſt arcæ hoſpes dicitur; cui nomini ſi
Tau demas, vti in Luſt & Weſt factum docui, Arcas habebis, nomen vel ipſi Nocho *Arcas artiū omnium hominum vitæ neceſſariarū inuentor.*
maximè, vel nemini mortalium tribuendum. Non fuit ergo falſa illorum fabula à
Pauſania & aliis recitata, qui Arcadem dixerunt omnem artem hominum vitæ neceſ-
ſariam ſuis tradidiſſe; quo in genere frumenti ſatio, paniſicium, laniſicium, veſtium
compoſitio principatum tenerent. Quis enim alius hæc omnibus iis qui poſt diluuium
vixerunt demonſtrauit, quàm Nochus omnium parens atque doctor? Cetera figmen-
ta longiùs à veritate receſſerunt, plurimis inanibus fabulis inquinata atque confuſa:
in quibus nomina variis accommodata maximam pepererunt confuſionem. De Cal-
liſto alij aliter, cuius nomen vel Græcam vel noſtratem poteſt habere interpretatio-
nem: Heſiodus hanc inter nymphas recenſuit; alij, in quibus Eumelus commemo-
ratur, Lycaonis filiam fuiſſe ſcribunt, & à Ioue adamatam: Pherecydes Ceteum eius
patrem facit: Aſius Nycteum. Mihi ex his ſuſpicio ſuboritur, Calliſto arcæ cognomen *Calliſtus fabula & etymon.*
fuiſſe, cuius fabrum, quia obſcuri eius eſſent natales, Nycteum quidam vocarunt,
quidam Ceteum; eo quòd veluti Cetus in aquis ad totum annum verſatus fuiſſet. Nec
mirum arcam Nympham vocari, quando nulla vmquam nympha carior Ioui fuit.
Prima autem lingua Calliſto eam nominauit, ceu Cal-liſt-hoot dicas, id eſt, pulcræ ſub-
tilitatis

tilitatis caput, eo quòd nullum vmquam ædificium factū sit ingeniosius & subtilius, vt quiuis, tot animalium stabula distincta & eorum appendices necessarias tum ad pabulum dandum, tum ad fimum expurgandum bene accuratéque expendens, facilè secum putabit. Quòd verò hanc Lycaonis filiam dicant, id nihil aliud est quàm si dicerent, arcam factam esse à Nocho; qui, vti Arcas, ita Lycaon etiam dici potest, eo quòd Lut-hau-won is sit qui in eo habitat quod felicitatem diuinitùs datam conseruat, quod arcam fuisse nemo nescit. Sed quomodo Nochus pater Callistus dicetur, & idem alio nomine ipsius filius? Referunt enim Arcadem Callistus è Ioue filium fuisse, quod verum esse nequit si Arcadem & Lycaonem eundem dicamus. Hic gryphus non admodum difficilis est, eo quòd Nochus arcam fabricarit, atque ea ratione pater sit Callistus: idem rursus in arca tamquam in secunda sua matre Iouis beneficio latuit, & post annum egressus non absurdè filius Callistus è Ioue dicetur. Mutata verò in vrsam est, dum Nochus voluit perpetuam eius memoriam in cælo extare, in quo quatuor lucidę stellæ quadrangulam arcæ structuram signant. Has Arc-ton Nochus vocauit, quod arcæ denotat demonstrationem: Ton enim vocali longa demonstratio est, cuius Ichnæa conuersio Not, quo necessitas signatur; propterea quòd necessitas omnia docere atque demonstrare cernatur. Et quia Arcton vox ad Arctos alludit, non absurdum est eisdem stellis varia denotari, non magis sanè quàm voci vni plures tribui significationes. Et verò sicut in vocibus Arc-ton & Arctos magna est similitudo, ita & ipsis rebus. Nam arca in summis montibus quieuit, in quibus & vrsi stabulantur, quorum lustra in Alpibus proxima niuibus vidi; & sicut hi sub ipsis niuibus hieme quiescunt, ita & illa Paropamiso niuibus eodē tempore cooperta fuit. Præterea dum in diluuio pluebat, Arca versus cælestes vrsas ferebatur, haud aliter ac si ad ipsas contendere voluisset: vnde fit vt minimè absurdum sit ex eisdem stellis in diuersarum rerum memoriam venire, alijs aliter eas considerantibus. Homerus non sine plurimis asseclis Hamaxam, id est plaustrum, ex vrsa fecit. Liceat igitur & nobis ex Arcto ad arcæ demonstrationem & perpetuum monumentum transire. Græci à lupo Lycaoni nomen datum fuisse arbitrati, impium quendam fingunt, qui quamplurimos filios impios itidem genuerit, ob quorum scelera Iupiter terras demerserit, vti ex Apollodoro discere licet. Liquet itaque Lycaonem ante diluuium vixisse, verùm ignorantia primi sermonis felix nomen atque faustum ad hominem lupinis moribus præditum translatum fuisse. Hecateus Milesius aliter de Lycaone scribit. Equidem in hac incerta opinionum varietate id certissimum habeo, Græcos ad veritatem non pertigisse. Et hæc quidem de Arcade & Callisto in vrsam versa. Quanta cura arcæ memoriam conseruare Elyssus & ipse etiam Arcas curarint, ex eo conicętes; quòd Olympiæ in Iunonis templo arca è cedro sit consecrata, quam Cypseli arcam nominarunt. qua de voce coniecerunt olim regem quempiam Arcadiæ Cypselum fuisse nominatum; qua de caussa postea fuerunt qui filios suos Cypselos vocarent. Equidem crediderim Arcam perpetuò in Iunonis templo, quam caput fauoris interpretamur, seruari solere, & eam quidem quam Pausanias describit vetustiori cuipiam successisse, cuius cùm inscriptionem non intelligerent ij qui Cypselidæ vocabantur, nouam substituisse; & ei loco verarum antiquitatum & sacrorum characterum fabulas Græcanicas insculpsisse. Prima arca posita ad arcæ memoriam Cypseli arca dicta est, nostra lingua Kypsels arc. Est autem Kypsel/ partus ex ouo exclusus; quo denotabatur hoc eius arcæ simulacrum esse, è quo omnium animantium genus velut è magno quodam ouo diuinus fauor, siue nostrati nomine Iuno, exclusisset. Num quicquam congruentius veritati dici potest? num quicquam elegantius cuipiam comparari? Cæterùm quia quicquid ex ouo excluditur Kypsel nominamus, si per se Kypsel proferatur, nulla particula orationis adiecta, excellentiæ figura nos commonebit vt de Nocho, qui supremus & præstantissimus Kypselus fuit, locutionem intelligamus. Quando itaque huius Kypseli grata admodum & illustris erat recordatio, mirari non debemus, inuentos postea generosos viros fuisse, qui filios suos Kypselos nuncuparent; inter quos & ille fuit qui tyrannidem quondam Corinthi occupasse, & Cypselidas successores reliquisse narratur. Deprehensum nunc, eundem Kypselum & Arcadem vocari posse; & arcam in templo Iunonis perpetuum fuisse priscæ arcæ, qua totum humanum genus seruatum est, monumentum.

Lycaon quis & vnde dictus.

Arctos sidus.

Ton.

Not.

Cypseli arca in templo Iunonis, Olympiæ cōsecrata.

Cypseli etymon.

Adda-

Addamus iam & illud, in Ionia etiam Asiatica arcæ monumentũ celebrari in nomine insulæ quam Apollodorus septimo Caricorũ libro commemorat, Arconesum appellans. Verùm vt alibi & arcæ & priscæ eorum qui in Arca fuerunt religionis multa vestigia fabulis tecta supersunt, ita nusquam clariora quàm in Arcadia & eius vicinia reperiuntur. Ac meritò sanè, &, vt audaciùs dicam, verissime iactant Arcades se omnium hominum vetustissimos esse: atque adeò ante Lunam fuisse. Hippus Rheginus Proselanos ea de caussa vocauit, & Aristophanes Croniis Becceselana adiunxit simul Phrygibus & Arcadibus vna voce derisis. Verùm nec hic nec ille nec quisquam hactenus vel scripsit vel intellexit qua ratione se dixerint ipsa Luna antiquiores. Nos breuiter caussam aperiemus, quæ tota in Lunæ & Oceani coniugio consistit, quod tale est, vt hic illam haud secus ac flagrantissimus & zelotypus amator perpetuò sequatur. Totus enim ex eius nutu pendet, ac sex horarum spatio intumescit; & totidem rursus horis in se residit pro eo atque illa in cælo mouetur, modò ad meridianum circulum accedens, modo ab eo recedens. Neque verò Oceanum tantùm hic planeta gubernat, sed totam etiam aqueam naturam tum in plantis, tum in animantibus, tum in alijs rebus contentam. Interrogetur arborum vitisque putator, interrogetur materiarius, interrogentur ostreorum piscatores; nemo erit qui non intelligat Lunæ vim humoribus & augendis & diminuendis præsidere. Quamobrem si quis me roget quo tempore Luna totius orbis imperium tenuerit, citra hæsitationem respondebo, in magno illo omnium terrarum diluuio, quod diuinus Moses nobis descripsit, quodque omnes nationes, licet diuersis nominibus, celebrauerunt, id contigisse. Quòd si rectum, ac toti naturæ & omnium confessioni conueniens hoc sit responsum, perspicuum est quam Arcades iactent antiquitatem, dum primum gentis suæ conditorem dicunt ante Lunam fuisse. Quid enim aliud hoc est, quam si dicant se nomen, leges, & religionem, ac totum denique ciuitatis ius & institutum ab eo accepisse qui vixit ante cataclysmum clarissimum Lunæ regnum: quod quidem geminam habet veritatis rationem, alteram ex Nocho, alteram ex Iapeto Iouis patre, Elyssi auo. Nunc itaque tandem qui sint Proselani, & cur ita vocentur, intelligimus, & inde mox ingens sequitur agmen plurimarum rerum cum omnium studiosorum, tum maximè veræ pietatis cultorum cognitione dignissimarum. Nam si constet Arcadum linguam & omnia instituta à Nocho accepta esse, confestim clarum fit quisnam primus sit sermo, & quæ vera ac prima religio ab Adamo per Setinos ad Nochum, & ab eo ad Arcades deriuata: quandoquidem Moses testis est, non ad diluuium vsque tantùm, sed ad ipsam vsque Babylonicæ arcis structuram primam linguam integram remansisse. Accuratissimè igitur Arcadum antiquitates examinandæ, & omnia rerum sacrarum nomina diligenter iusta verarum rationum trutina expendenda, vt quæ Nochi fuerit & eius filiorum nepotumque religio, intelligamus. Nam si hanc scientiam nacti fuerimus & alijs eam tradere possimus, plurimum nobis accesserit argumentorum, quibus homines à fide Christiana abhorrentes, nec Mosaicis nec Apostolicis libris credentes, ad veritatem Euangelicam pertrahamus. Multa prisci patres, quorum in albo Eusebium principem habeo, è poëtis, è philosophis, ex historiis, e Sibyllinis carminibus ad hanc rem contulerunt, grauia illa quidem & insignia, sed nescio an iis paria iudicanda quæ nos, si Cyllenius Mercurius masculam mentem adspiret, ex Arcaditis monumentis eruemus. Ne tamen ea parum ad Hispanicas antiquitates facere videantur, & potiùs extra rem quæsita quàm in ipsa, quam versamus quæstione nata æstimentur, breuiter priùs exponemus quid Arcadiæ & toti Peloponeso cum Hispania sit cognationis, quàm prisca Setinæ religionis in Græcia ab Arcade & Elysso plantatæ mysteria in vulgus edam. Cùm igitur Nochus siue priscus Arcas pronepoti suo se totum daret ad remp. & religionem bene rectéque formandam, ludi Olympici instituuntur cum ad generosam & exercitationem & voluptatem, tum ad arcanam quoque significationem, quam pòst fortassis explicabo. Non dubium est quin antè Elyssus equitio diligentem operam nauarit, quo nomini suo studia vitamque respondere demonstraret, ac regionem quam tenebat, iis rebus quibus apta videretur, applicaret. Strabonem enim testem aduocare possum quo doceat Arcadiam nobilibus equis alendis idoneam esse; nec probabile est, equestre certamen tota Græcia olim celeberrimum, ab Elysso in ciuitate sua proponen-

Arcades antiquissimi.

Lunæ & Oceani coniugium.

Luna humores omnes regit.

Ante Lunam fuisse cur dicantur Arcades.

Proselani.

Olympici ludi à quo & quando instituti.

Arcadia equis alendis idonea.

dum fuiſſe, niſi loci commoditatem anrea ad hoc inuitare vidiſſet. Ex Arcadia ad vicinam Epirum mox deinde ſtirps equorum tranſlata videtur, eo quòd Virgilius ei hanc laudem aſſcripſerit. Sunt qui Herculi Idæo Olympicos ludos acceptos ferant; aliis placuit Clymenum Cardis filium Herculis pronepotem eos primùm inſtituiſſe, & Her-
Clymenus i-de qui Elyſſus. culi proauo ſuo vnà aram dedicaſſe. Hìc videmus Elyſſum cognomentum Clymeni apud ſuos habuiſſe, à Clinn quod ſignificat adſcendebam, præteritum imperfectum, quod nobis nomina effundit, à Climmen; vnde Græcis Climax & cognata nomina
Climmen. manſerunt. Elus ergo ſiue Elyſſus dum Clymenus vocatur, non alia nota celebratur, quàm quòd dexter fuerit equorum adſcenſor, qua in re olim non parum laudis fuit & ornamenti, propterea quòd ſellæ & ſtapedarum commoditatem necdum admiſiſſent, vti me in Francicis è Xenophonte memini tradidiſſe. Quiſquis ergo is fuit à quo hanc priſcam narrationem Pauſanias didicit, is profectò ipſiſſimam nos docuit veritatem.
Nochus Hercules appellatus. Nochus enim inter alia cognomina, quæ quàm plurima apud varias gentes de variis Dei muneribus accepit, Hercules etiam nuncupabatur, propterea quòd communis
Herculis etymon. omnium hominum pater eſſet: nec Hercul aliud in primo ſermone deſignet quàm publicum omnium teſtem, totius nimirum poſteritatis, qua omnium hominum vniuerſitas comprehenditur, creatorem. Siue igitur ad Herculem principium Olympici certaminis ſiue ad Clymenum referatur, non multum intereſt; eo quòd ab hoc in illius honorem primum certamen fuerit inſtitutum. Ex eo autem quòd Clymenus Cardis fi-
Cardis. lius vocetur, colligo Ioni Cardis cognomen fuiſſe à filio Care inditum, ceu Car-bi diceretur; quo denotatur vel is qui caritatem promouet inter homines atque auget, vel is qui ipſi Cari omnis proſperitatis & incrementi auctor eſt: quorum vtrumque veriſſimè de Ione poterat dici, & quia Cari nepoti ſuo plurimùm faueret, & quòd perperuò ſtuderet quò filij nepoteſque ſe mutuo amore ſemper complecterentur, nec vllis odiis diſſiderent. quod ipſius ſtudium Elyſſus quoque egregiè eſt imitatus, vti in Atyos cognomine declaraui. Sed quia de Olympia & Ione Olympio, Alpheo, Piſa, Lycæo, Cyllene, & aliis ad vetuſtas fabulas, quibus priſca theologia velatur, ſpectantibus ſermo habebitur, hoc loco de Curulibus ludis nihil amplius dicemus, ſi illud vnum expediuerimus, cur toti huic pæninſulæ, in qua Elis eſt ab Elo conſtructa, Peloponeſus vocetur?
Peloponeſi etymon. Dixi modò ab adſcendendis equis Clymeni cognomen Elyſſo datum fuiſſe. At quorſum conducat equos ſumma dexteritate inſilire, niſi eiſdem probè deinde noris vti, & curſum ipſorum ita moderari, vt modò admiſſis habenis ventorum æquent celeritatem; modò adductis vel conſiſtant, vel flectantur, vel in gyrum agantur; &, vt ſemel dicam, quiduis ſeſſoris agant arbitratu? Quo igitur & hanc laudem Elo tribuerent filij
Pelops. & nepotes, cognomen ei Pelopi fecerunt, eo quòd Belop ſiue Pelop idem ſignificet ac ſi dicas, equum currentem rego. Ac quia id freno fit dentibus iniecto, fabula extitit Pe-
Tantalus. lopem Tantali filium fuiſſe, quia nimirum Tant-hal non aliud ſit quàm dentes contineo. Equeſtris enim curſus peritia naſcitur è recta forma frenorum; quorum alia aliis vel duriora ſunt vel molliora. Ceterùm quia Tant-hal ſimpliciter denotat dentes continere, aliam quoque de Tantalo fabulam confinxerunt: Aiunt enim Deos hoſpitio accepiſſe, & iis filium ſuum Pelopem epulandum appoſuiſſe, hos verò dentes abſtinuiſſe, & idcirco meritò Tantali filium dici, quoniam dentibus ab edendo retentis vi-
Pelopis fabula explicatio. tam deberet. Quid verò hoc ſibi vult, Pelopem Diis comedendum propoſitum fuiſſe? Quid aliud quàm eum tot equos ad ſacra certamina Diis inſtituta aluiſſe, vt ferè ab illis exederetur: Deos tamen miſeratione commotos tantum ſuppeditaſſe diuitiarum, vt nihil damni ex eo ſumtu accepiſſe videretur, excepto quòd Ceres frugum Dea humerum eius alterum abſumſerit; quo denotatur eum dimidium ferè frugum ſuarum equis alendis impendiſſe, atque ita alterum humerum, id eſt, dimidium potentiæ qua onera feruntur, exeſum fuiſſe. Pro hac tamen facultatum parte tantum benignitate diuina redditum fuiſſe, vt eburnea & ſplendidiſſima quæ perierant euaderent. Ceterùm quoniam hæc vox Tantal latè patet, & ad quamuis dentium retinendorum rationem poteſt referri, alia quoque fabula de Tantalo conficta eſt, nihil habens cum equorum
Tãtali apud inferos cruciatus cauſſa & expoſitio. dentibus, nihil cum Pelope commune; tametſi homonymia imperitos decipiens figmenta confuderit. Cum enim in iis quæ de inferis ab antiquis prodita ſunt, legiſſent Tantalum eo tormenti genere cruciari, vt cùm poma pulcerrima & delicatiſſima

ex arbore

ex arbore ori suo impendentia magna auiditate arripere & iis dentes infigere conatur, ea mox retro aufugiant, & morsum intentatum fallant, idque iteratis vicibus perpetuò faciant; crediderint hanc pœnam ei in Tantalo inflictam qui Pelopem Diis edendum proposuisset. Verùm hac in re falluntur. Nam Tantalus hic apud inferos à poëtis constitutus diuitis auari in mediis opibus esurientis personam repræsentat, quem Tantalum vocarunt, & quòd, vt ipse in vita à copiis suis maximis & suos & amicorum dentes cohibuisset, ita apud inferos cogeretur à pomis ad edendum magnis illecebris inuitantibus dentes suos continere. Vide nunc amabo quàm rectè nomen Tantali auaris conueniat, & quantum condimenti fabulæ accedat de vera nominis interpretatione: quam si Horatius intellexisset, eam fortassis eo loco indicasset quo scripsit, *Tantalus à labris fugientia flumina captat*. Diodorus Siculus cum dicit Deorum arcana vulgo prodidisse, atque idcirco ad inferos detrusum esse: quod quamuis addentes etiam continendos spectet, quorum septo Homerus linguam vult cohiberi; mihi tamen Horatiana comparatio magis placet, propterea quòd Tantali tormenta potius auari quàm futilis hominis esse videantur. Quoquo tamen modo rem accipias, id negare non potes, fabulam ad vocis in lingua nostra significationem maximè quadrare. Et hæc quidem de Pelope, à quo Peloponesus nomen accepit. Interim tamen negare nolo ab hoc Pelope alios quoqne postea idem nomen mutuatos fuisse, & inter hos fortasse filium etiam quempiam Elyssi. Sed relinquamus nunc rantisper Arcadiam dum Elyssum in Hispaniam deduxerimus, deinde rursus in Elidem cum Endymione reuersuri. Nochus siue Arcas cùm iam satis diu in Peloponeso fuisset apud pronepotem suum diuersatus, sese itineri ad Ianum visendum accingit, cui Elyssus & Tarses & alij fortassis sese comites adiunxerunt, rum honoris venerationisque & parenti & summo Episcopo totius orbis debitæ caussa, tum quo priùs quidem auum suum salutarent, deinde verò longiùs ad nouas terras incolis frequentandas proficiscerentur. Vt igitur longum iter compendio absoluam, Nochus ad Iaperum secundis venris nauigauit; quo cùm ventum esset, sedem sibi eam in Tiberis ripa delegit, in qua nunc palatij Romani & bibliothecæ Apollini dedicatæ & complures aliæ ruinæ cernuntur. Crebrò aliàs docui Nochum Saturnum cognomine dictum fuisse, eo quòd tanta seminis eius fuerit excellentia, vt ex eo solo torum humanum genus Deus voluerit restaurare: Iapetum autem, vt sæpe dixi, à Gan/quo ire denotatur, vocarunt Ganum, siue litteræ vicinæ in vicinam mutatione Ianum; eo modo quo e Gunius fit Iunius, è Guno Iuno, & id genus alia. Saturnus ergo Saturniam, Ianus Ianiculum condidit, & ad Nochi memoriam magis perennandam Ianus totam Italiam Saturniam vocauit. Sed de his aliàs; nunc ad Elyssum redeo. Videtur Ianus Lydo Elyssi filio natu maximo vehementer delectatus fuisse, atque idcirco apud se retinuisse, & ei sedem in Etruria assignasse, à quo Tyrrheni acceperunt originem. Elyssus interim littorum ductû secutus tandem ad fretum Herculanum deuectus est, vbi fratrem suum Tarsem ad Bætim relinquens, vlteriùs secundum littus tantisper nauigauit, dum ad Tagum veniret; quod flumen quia summopere placeret, Tagum vocauit; & in eius ripa mox sibi sedem delegit, quam de suo nomine elyssibon nuncupauit, quæ vox in Elyssibon permutata est, & deinde temporum lapsu in Olysiponam: Hodie per aphæresim, eam quam in Elyssi nomine exponendo annotaui & frequentem esse dixi, optimè nominatur Lisbona, duplice digamma in B permutato. Inuenimus in Arcadia locum cui Elysson nomen erat; quæ vox non alia re ab Elyssibona differt, nisi quòd in altera digamma sit omissum, in altera in Beta commutatum: qua de conuenientia liquet eundem fuisse vtriusque coloniæ conditorem. Quemadmodum autem in Lustra Isaurica posterior syllaba ipsius nominis eel-lust est conseruata, ita in Lusturia quoque opido ad Sacrum promontorium condito, quod alio nomine Onoba, & à Ptolemæo Onoba Lysturia vocatur. Lusturia itaque vt egregiè primi conditoris nomen refert, ita denotat perfectam oblectationem & voluptatem. Duo igitur euidetissima & illustrissima Elyssi monumenta in hac regione cernimus; cui mox tertium accedit in totius nationis nomine repertum. Lusitani enim nihil aliud sunt quàm Lustani: qua in voce solum iota interiectum est, hominibus significationis & etymologiæ ignaris hac pronuntiatione magis placente. Verùm hanc nostram assertionem veterum scriptorum testificatione confirmari ex Plinio discimus, cuius hac de re locus

Nochus in Italiam venit.

Nochus cur Saturnus dictus sit.

Iapetus Ianus vnde appellatus.

Tyrrhenos quis condiderit.

Lisbona vnde nomē habeat.

Lusturia siue Onoba.

Lusitani nominis etymol.

Plinij locus emendatus.

qui ab aliis aliter legitur; salua eorum pace qui aliam lectionem obtrudunt, sic mihi scribendus videtur: Lusum enim Liberi patris comitem aut Lysam cum eo bacchantem nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum eius vniuersæ, & quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur fabulosa, in primis arbitror. Nec profectò mirum est codices hîc variè corruptos fuisse propter homonymiam vocis Lusus, quam aliqui vt Latinum vocabulum pro ludentium actione acceperunt, & ideò vocabulum, Comitem, superuacaneum esse crediderunt: Deinde ex Lysa Lyssam fecerunt, putantes ea rabiem notari sermone Græco, & ea ratione non, Bacchantem; sed, Bacchantium, legi debere existimarunt. In horum numero video Sigismundum Gillenium fuisse, cuius bona venia dicam, omnes eos qui hanc secuti sunt opinionem, turpiter labi, & textum Plinij corrumpere, non emendare: Is autem apud alios Lysam, apud alios Lusum legisse videtur; atque idcirco vtrumque nomen edidisse. qua in re nihil momenti nos ponimus, cùm id genus voces ignotæ significationis ab aliis aliter terminētur: nec nostra refert an Lysam an Lusum dicas, cùm vtrumque ex eadem voce corruptum esse sciam. Videmus ergo quæ Plinius fabulosa esse credidit pro verissimis accipi debere, propterea quòd modò ostenderim Lusum, siue Lysam, siue Elyssum Bacchi comitem fuisse, dum è Peloponeso in Latium proficisceretur: cuius rei apud Sicyonios clarum extitit monumentum, quos Baccho Lysum comitem dedisse Pausanias scripsit. Vnde liquet eandem historiam apud Peloponesi incolas & apud Lusitanos à priscis proditam fuisse; quorum auctoritate & fide nixus Elyssum priùs cum Nocho ad Ianum auum suum quàm in Hispaniam appelleret, nauigasse scripsi. Desinant itaque peruersi codicum correctores de lusu & rabie sibi somnia fingere, & Lysum Bacchi comitem fuisse nec mihi nec Pausaniæ, sed priscis Sicyoniorum credant monumentis. Nochum verò Bacchum vocari ob vini inuentionem Indoscythica nostra copiosè tradiderunt, in quibus disces hoc nomine poculorum Deum vocari. Ex his modò perspicuum est, ab eodem Lysbonam & Lusitaniam nomen accepisse, & Lysam quidem siue Lusum prius in Arcadia quàm in Hispania habitasse, & inde nobilem illam equorum stirpem, quorum nemo non meminit veterum scriptorum, è Peloponeso in Lusitaniam venisse; cuta nimirum illius à quo & tota regio, & princeps ciuitas, & Lusturia nomen habuerunt. Nec verò in his tantùm Lusi memoria celebratur, sed in populo etiam Lusonum ad Tagi exordium habitantium. Elyssibona & in Lusitania & Peloponeso inuenitur: Lusones populi in Hispania, Lusi in Peloponeso, Lysius Bacchi comes vtrobique; vtrobique equi celerrimi nobiles habentur, quorum omnium conuenientia iis auctoribus quos Plinius fabulas scripsisse arbitrabatur, testibus adiuta extra omnē controuersiam ponit, eundem Peloponesi & Lusitaniæ fuisse conditorem. De Elidis equis quid attinet verba facere, cùm Olympicis ludis nihil sit nobilius, nō apud poëtas modò, sed apud historiæ etiam scriptores, apud quos omnis temporis interualla metiuntur? De Oenomai equis, de Hippodamia, de Myrtilo, de Pelopis victoria quid cogitem tum explicabo, cùm in Arcadiam fuero reuersus: hoc loco quid de Lusitanis equis scriptores prodiderint, exponā. Et vt à Plinio exordiamur, Constat, inquit, in Lusitania circa Olysiponem oppidū & Tagum amnem equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, indéque partum fieri & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere. Hæc ille; cui Iustinus aliqua quidem tenus assentitur, sed eam tamen adhibet moderationem, quæ Trogum Pompeium grauem historiæ scriptorem maximè decere videatur. In Lusitania, inquit, iuxta fluuium Tagum equas vento concipere multi auctores prodiderunt: quæ fabulæ ex equarū fecunditate & gregum multitudine natæ sunt, qui tanti in Gallecia ac Lusitania, tam pernices visuntur, vt non immeritò ipso vento concepti videantur. Homerus ad hunc modum, ad quem Iustinus fabulam reduxit, de Rhesi equis locutus est:

Equorum nobilium stirpē à Peloponeso in Lusitaniā venisse.

Lusones pop.

Equorum in Lusitania & Gallecia fecunditas atque pernicitas.

Τοῦ δὴ καλλίστους ἵππους ἴδον ἠδὲ μεγίστους

Λευκοτέρους χιόνος θείειν ἀνέμοισιν ὁμοίους.

id est, vt obiter vertam,

Huius equos vidi pulcros magnósque supremè,

Ventis æquales cursu, niue candidiores.

Eadem ratione Iris ab Homero ποδήνεμος dicitur, cui epitheto par est ἀελλόπους. Plinio

Varro

Varro & Virgilius præiuerunt, quorum hic eandem rem his versibus exponit:

Illas ducit amor trans Gargara, tránsque sonantem
Ascanium; superant montes, & flumina tranant;
Continuóque auidis vbi subdita flamma medullis,
Vere magis, quia vere calor redit ossibus, illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptántque leues auras; & sæpe sine vllis
Coniugiis vento grauidæ, mirabile dictu,
Saxa per & scopulos & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos neque solis ad ortus;
In Boream Caurúmque & vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cælum.

Hæc de equis è Peloponeso in Lusitaniam, & inde in totam Hispaniam copiosa sobole translatis. Verùm enimuero video mihi litem motum iri ab iis qui Olysiponam ab Vlysse conditam constanter asseuerant, & eius rei cùm alios, tum Strabonem testem laudant, qui hanc vrbem non vt Ptolemæus Olysiponem, sed Odysseam nominant. Gaudeo profectò mihi oblatam esse occasionem sacræ scripturæ & Poëseos hac in parte conciliandæ: frequenter monere, frequenter repetere cogor, totam ferè poësim vel è veterum Theologia fabulis tecta, vel ex historiis vetustissimis natam esse, & toties corruptam & à genuino succo alienatam, quoties ex aliis vasis in alia transfusa est. Homerus cùm sibi Troianum bellum carminum suorum materiam sumsisset, quicquid vsquam vel legerat vel audiuerat antiquitatum, id ad huius argumenti contulit ornatum. Quoniam igitur natione Iôn erat, & tota in Ionia nihil esset Odysseos nomine clarius, tum ob multas res præclarè gestas, tum ob varias & longinquas occidentem versus nauigationes, placuit vt hunc alteram carminum suorum faceret partem: Ac quòd eum diu multúmque circa Arcadiam egisse audiuisset, finxit eum patria Ithacensem fuisse, eo quòd illa quæ ipsi adscripturus erat, in hominem insulanum magis quàm in alium quadrarent. Insulanos enim plurimùm nauigare scimus, & versutos & versipelles fieri; qualem Vlyssem suum fuisse finxit. Postquam itaque animaduertimus poëtas ferè propria hominum nomina è vetustissimis historiis petere solere; quod Maronem quoque videmus diligenter obseruate; non video quid vetet quo minùs dicam, Vlyssem ab Homero ad Rhapsodiæ partes vocatú totum natum esse ex illis sermonibus qui de Elysso Iônis filio apud Iônes & cæteros Græcos ferebantur. Quid enim verisimilius quàm ante Homeri ætatem iam olim cantiunculas de Elysso cani solere, cùm & ipse consuetudinis eius fecerit mentionem apud Phæacas, Demodocum producens clarorum virorum res gestas ad citharam canentem:

Μῦσ' ἄρ' ἀοιδὸν ἀνῆκεν ἀειδέμεναι κλέος ἀνδρῶν.

Ex obscura igitur Elyssi fama obscuris, vt moris fuit antiqui, inuolucris tecta suum sibi Homerus Odyssea finxit: sed longè diuersum, & multis ætatibus posteriorem. Ille multarum vrbium conditor fuerat; hic multas vidisse & euertisse narratur: ille reuera ad inferos, id est, vt mox aperiemus, ad occiduum orbis cardinem profectus est; hic fingitur apud Cimmerios terram subiuisse, & nescio quas nugas Tiresiam interrogasse. Quid multis? Homericus Vlysses totus figmentú est, viri fortis & prudentis proponens exemplú, vti rectè cecinit suauissimus Horatius: at Elyssus è vera historia totus fuit petitus, cuius nomen poëta suo commento accommodauit, credens, vt opinor, in illo vetere non plus esse quàm in suo veritatis. Ceterùm quia Græcus vates, licet Iôn esset, Vlyssis non meminit, sed totus est in Odysseo canendo; absurda non immeritò mea hæc suspicio videri queat, nisi vno ore omnes Latini tum poëtæ tum historiographi eundemficticium virum Vlyssem nuncuparent. Operæ igitur pretium mihi facturus videor, si caussam inuestigem geminæ nomenclaturæ, alterius Græcis, alterius Latinis vsitatæ. Profectò cùm nec Homerus, nec alius quisquam, quod equidem sciam, Græcorú poëtarum Vlyssis fecerit mentionem, & extet tamen apud Latinos frequens Vlyssis mentio, tum in Troianis fabulis, tum etiam in historiis; non possum non adduci vt credam hunc Heroëm apud Occidentales, quàm apud Græcos fuisse notiorem: & idcirco primo suo nomine celebratum. Non ignoro tamen Olyssis etiam nomen apud vetustissi-

Poësis vnde nata sit.

Homeri in Odyssea propositum.

Vlysses vnde finxerit Homerus.

Odysseus Græcis, qui Latinis Vlysses est.

mos Græcos cognitum fuisse; verùm eius rei tametsi Eustathius & Zenodotus, ni fallor, meminerunt, nullam tamen nobis veteris alicuius poëtæ testificationem, quam equidem videre meminerim, reliquerunt. Quanquam verò Odyseus nomen sit à Græcis vsurpatum, quid tamen eo significetur, & à qua primogenia voce deriuetur, in controuersia positum cerno. Alij ab ὀδύσσω deducunt, quod significat irascor & odio habeo, quod verbum à nostro Hat descẽdit, vnde & Ate & Odi Latinorum acceptum. His equidem nullo modo assentiri possum, tum quòd ipsa deriuationis formula minimè placeat, vtpote quæ velit vt Odyseus dicatur Odyssomenos, contrà planè ac ceteris similiter deriuatis accidit, quæ significationem habent agendi; quod in Grapheus à γράφω, & aliis compluribus cernas: tum etiam quòd nomina fausta ac felicia mihi magis probentur, nec videam cur parentes filiis suis quibus nomina indunt, malè vel debeant vel velint ominari. Iam quòd dicunt eum propter furta & fraudes odio habitum fuisse, in eo equidem rogabo, an tantisper nomine caruerit, dum his sese artibus dedidisset. Sunt qui ab ὁδὸς deducant, addita caussa, quòd Anticlea mater eum in via ad Neritum pepererit; cuius sententiæ Silenus Chius est fabularum libro secundo, per adspirationem scribi debere tradens. Idem docet vnicum eius nominis Sigma apud antiquos fuisse, tametsi Eustathius dicat se crebrius per duplex Sigma scriptum vidisse. Quid hic viderit, quid non viderit, non magni facio; quando nihil procliuius, quàm priscam scripturam in illis vocibus corrumpi, de quarum & significatione & deriuatione nihil certi proditum habetur. Ego tamen hac in re Sileno adhæreo, vti multo quàm Eustathius fuerit vetustiori, & idcirco germanæ scripturæ certiori: at in explicatu vocis aio nihil sani eum dixisse, propterea quòd partus in via editi figmentum nec certò constet, & idoneo probetur auctore, nec multum videatur momenti habere, vt puero generoso ponatur; præsertim cùm priscis nullum nomen infaustum placuisse cernam, tantum abest vt ab incommodo & euentu infelici filios suos voluerint nuncupare. De Hodyseo itaq. nihil præter scripturam vetustam è Sileno petitam certi habemus. Quod autem ad Vlyssis nomen attinet, eius nec Eustathius, nec alius quisquam vel significationem vel significationis rationem ostendit: quin imò plerique putant ab Hodyseus malè pronunciatum vitio corruptũ fuisse, & ideò nullam apud Latinos etymologiam dari posse. Nos prius de voce Vlysses, mox inde de Hodyseus sententiam dicemus, nouam illam quidem & à nemine hactenus traditam; sed talem tamen, vt ne ad latum quidem pilum à veritate discedat. Vlysses quî ab Olysses factum sit neminem puto dubitaturum, tum quòd Eustathius ita Græcè scripserit, tum quòd Ptolemæus, Mela, Plinius, alij Olyssiponem non Vlyssiponem dicant. Quid igitur Olysses significet, & quî hoc nomen à prima sua origine degenerarit, ostendam. Eel quid significet, antè declaraui; nunc addendum ex e longo facilè fieri a, & ex a postea o. Sic Angli pro nostro Heel Hol dicunt, & eodem modo Græci ex Heel ὅλος fecerunt. Quid ergo procliuius quàm simili via ex Eel Ol fieri, cùm Græci quoque à λέγω λόγος, & plurima similia à similibus forment. Adde nunc quòd Holysses ab Hol-lust queat deriuari, & quemadmodum Eel-lust nobile desiderium generosamq. voluptatẽ significat, ita Hollust eum designabit qui totus nihil aliud est quàm voluptas; quasi delicias meras dicas. Vnde facilè cernas verumque nomen eidem dari potuisse. Quòd autem Olysses non adspiretur, mirari non debemus, eo quòd in compositione adspiratio frequenter tollatur, & sint alioqui in sermonis nostri latitudine tales quorundam dialecti, vt à principiis dictionum omnem tollant adspirationem: quod quamuis non probem, antiquum tamen esse cerno; quandoquidem Latinorum plerosque scimus adspirationem è numero litterarum sustulisse. Vates & Historiographus Hebræus Elyssa per Aleph exorditur, quod ipsi E longo melius respondet. Nam quòd huic vocabulo puncta bene subscripta sint, id non tam scientiæ quàm casui tribuo; eo quòd in aliis vocibus nostratibus longè aberratum esse videam, vt in Iauan ostendi. Quamobrem siue Olysses & inde Vlysses more Latino, siue Elysses, siue Elyssus dicas; non magni refert: id saltem ex iis quæ modò in medium adduxi, liquere arbitrabor, priscum illum Olyssem apud Iônes decantatum, etiam olim apud Latinos, Hispanos, Calydonios, etiam Britannos, si Solino credimus; & Rhenanos, vt indicat Tacitus, honoratum non alium fuisse, quàm hunc nostrum Mosaicum Elysam. Quòd autem in Aduaticis scripsi Vlyssem Homericum extra fretum

Odyssei etymon.

Vlyssis etymon.

Vlysses siue Olysses idem qui Mosi Elysa.

tum Herculanum ab Homero eductum non fuisse, id hactenus credo: Cæterùm hoc loco non de fictitio, sed de vero nobis mentio est, quem Græcorum pòst fabulis reor obscuratum, & quæ de illo ferebantur, huic fuisse attributa. Et profectò non absimile vero est, hunc vetustissimum heroëm totum Oceanum ad Calydonios vsque saltus, & ex altera parte ad Germaniam vsque perlustrasse, & hinc occasionem Homero datam, vt suo Vlyssi tam varias nauigationes, & tam multos adscriberet errores. Inuenimus itaque tandem quis verus fuerit Vlysses à quo Olyssibona & Lusitania & Lusones & Lusturia in Hispania nomen acceperunt; inquiramus nunc an idem quoque Hodyseus fuerit nuncupatus. Docui Hesperiam propriè Hispaniam vocari, eo quòd vltima sit continentis terræ pars ad occidentem. Hinc Græci prisci, dum de Olysse loquerentur, eum illo cognomine honorarunt, vt fortem & strennuum Occidentis Heroëm vocarent. Nihil enim aliud est, si verbum verbo reddas, Hodyseus, quàm si Latinè dicas, *Hodysei nominis etymon & significatio.* Ille eximiæ virtutis heros in occidente; quod intelliges si ad hunc modum Græcis loquaris, ὁ δὺς ἐύς. Δῦμι enim significat occido, vel sub aquis aut horizontemo abscondo, quod corruptum est è nostro Duit, vt in pręterito ipsius Δύω videbis, si augmentum tollas. Ἐὺς verò pulcrum, magnum, bonum, &c, vno dicam verbo, omnibus rebus præstantem significat. Articulus autem vehementem hîc vim exprimit excellentiæ, quæ intelligeretur si Latinus diceret, Ille magnus & præstans Occidentis heros. Cedo quid simplicius, quid rectius, quid rebus ipsis congruentius queat dici, si ne vnus quidem apex in tota vocabuli compositione à simplicium vel scriptura vel notatione discedat, & interim tamen quo loco Elyssus maximè floruerit, & qua laude fuerit ab omnibus decantatus, clarissimè ostendatur? Quamuis itaque antè docuerim Hesperi nomen eandem habere cum Vespero & originem & significationem, & neutrum proprium alicuius viri fuisse; haud sum tamen nescius apud poëtas Hesperum Atlantis fratrem dici; quo fit vt conuenienter ipsis concludam, Elyssum cognomento Hesperum vocari solere; *Elyssus cognomento Hesperus vocatus.* nec alia id quidem ratione, quàm ea ob quam à Græcis appellatus est Hodyseus. Quod cùm ita sit, consectarium esse sentio, vt Tarses Atlantis cognomen apud priscos fuerit sortitus: qua de re suo loco dicendum. Si cui ergo placebit Hespero diem condicere, *Tarses à pris. seu Atlas appellatus.* vt inter reges se suo ordine collocet; is patiatur necesse est, vt primum sibi locum vindicet, ac se eundem cum Vlysse & Hodyseo esse demonstret. Agnoscant nunc tandem Lusitani & ciues Vlyssibonenses Goropium hominem in Cimmeriis tenebris è Cimmeriis parentibus natum primum fuisse post tot seculorum centenarios, qui se vel voluerit vel potuerit prisci Vlyssis assertorem præstare, & primum nobilissimæ & antiquissimæ ciuitati vindicare conditorem. Meritò posthac sese de vetustissima iactabunt nobilitate, & multis ætatum circulis antiquiore; quàm si ab Ithacensi Palladij fure genus suum duxissent. Quid, an non Elyssus suo ipsius nomine omnem generosam ac nobilem concludit voluptatem, & frequenter Elus dumtaxat, id est, nobilis vocatur? Porrò dum Lusus siue Lyssus siue Lysius sine alia terminatione vocis eorum conditor nominatur, cogitent se vocari ad honesta corporis & animi oblectamenta, & ea quidem sola quibus intelligent Elyssum sese dedidisse: quæ qualia sint licet modò satis indicauerim, paullo tamen pòst in Arcadiam & Elidem reuersus latiùs exponam. Sciant interim Lusitani & vniuersim omnes Hispani, sese Elyssi non integra perfrui notitia posse, nisi sermonem eum addiscant quo & ipse & ipsius maiores vsi sunt, quoque nostrates ab Ascanio Ionis, qui genuit Elyssum, germano patruele oriundi hactenus vtuntur. Id nisi faciant, frustra quærent ea animi oblectamenta quæ Elyssides Musæ linguæ suæ peritis temperarunt. Ac sanè nullo modo de pura ac sincera nobilitate sese poterunt iactare, nisi priùs sermonis commercio demonstrent, sese Elyssi posteros esse, linguamque externam perpetuum peregrinitatis indicium deponant. Tum demum Elyssigenas agnoscemus, cùm audiemus Elyssi eiúsque parentum sermonem: quo quam diu carebunt, ne sperent sese vel à primis suis maioribus, vel ab ipsorum cognatis agnitum iri, propterea quòd lingua eos semper manifestos factura sit peregrinitatis. Nihil est quòd homines æquè coniungat atque locutionis communio; quam si demas, non magis hominem quàm bestiam intelliges. Quid absurdius quàm de generis eorũ claritate gloriari, quorum primi parentis ne nomen quidem queas explicare, aut eius significationem peruidere, tametsi vtaris præmonstratore?

Verumenimuerò licet Lusitani & Vlyssibonenses & Onoba-Lusturiani ad Vlyssem tanrum siue Lusum, siue, vt rectissime dicetes, Lustum pertinere videantur, & inde quisquam suspicari posset ad solos Portugallos, vt hodie dicimus, hanc spectare antiquitatem; longè tamen aliter res haber; eo quòd non eisdem finibus Lusitania antiqua & Portugallia hodierna terminentur.

Lusitania antiqua & Portugallia non iisdem finibus terminantur.

Lusitania enim Pacem, Iuliam, Emeritam, Augustam, & totam, quam nunc vocamus, Extremaduram vnà cum Vera, Placentina modò nominata, & magna parte Castellæ veteris nunc dictæ, in qua Salamantica est, & quicquid vlterius iacet terrarum vsque ad Docium amnem continebat. Nam Ana & Dorio Ptolemæus Lusitaniam comprehendit, & in ea Salamanticam recenset. Quæ cùm ita sint, intelligant Hispani, Elyssi nomen multo latiùs porrigi quàm vt Portugalliæ finibus includatur; & ideò non solis Portugallis, sed & ceteris Hispaniæ populis varias gentes & ciuitates complectentibus demonstrasse conditorem. Quid, quod ad ipsos Tagi fontes Lusones dixi à Strabone collocari, cuius populi nomé æquè clare Lusi nomen tefert atque ipsa Lusitania? Ad hos igitur vsque terminos dicemus Lusi posteritatem Hispaniam habitasse, & quicquid terrarum ab his ad Oceanum vsque & Anæ ripas continetur, bono iure Lusitaniæ adscribi debere; licet postea aliter regiones eius fuerint terminatæ. Hinc fit, vt regnum Toletanum etiam suum agnoscat conditorem, & non minùs possit de Ogenia Lusi nobilitate, quàm ceteri Lusitani gloriari.

Bergones inter Lusitanos à Ptolemæo numerantur: & eorum nominis ratio.

Berg.

Huis.

Ptolemæus Bergones inter orientales Lusitanos enumerat, quorum nomine omnes illi intelligi possunt qui Tornauaccam montem & eius appendices inhabitant; eo quòd Bergones a **Berg won** nominati montium dicantur habitatores. **Berg** certe vox apertissimè nostras est, & Hispaniæ veteri non infrequens. Inuenies in ea Bergidium, Bergidū, Bergusiam, Bargiacim, Bergiliam, & rursus Bergusam, id est, domum montanā. **Huis** enim domum notat; inde Rigusa est Rychuis, id est, opulenta domus, quo nomine opidum Carpetanorum vocabatur, & apud Bastetanos Segusa, licet alij Segisam scribant, quo nomine modesta & tranquilla domus dicitur. Nec aliunde Dertusani populi quàm ex Dertusa nomen acceperunt; quæ vox nobis vel duram domum, vel tertiam domum denotat.

Dun.

Videas & **Dun**, quo collis denotatur, in Hispaniæ ciuitatibus nominandis vsurpari: inde Bedunenses populi, & ciuitas Sebendunum, quod nomen nobis idem est quod Latinis septicollis; quo nomine Roma non ineptè vocaretur. Est & Caladunum apud Callaicos, quo caluus collis notatur.

Hispani antiqui Teutonica lingua vsi sunt.

Eldana.

Vnde liquet eandem linguam in Hispania & Gallia & Britannia & Thracia olim fuisse, quibus omnibus in locis ciuitates inuenias à Duno nuncupatas, vt in Gallicis ostendi. Eldana corruptum est apud Ptolemæum diphthongo ᴜ in Alpha mutata; quorum figuræ nihil differunt, nisi quòd hoc dextram versus, illa sursum cornua porrecta postulet. Id ex hodierno nomine colligo quod Duennas Hispani scribunt. Est autem El-dun nobilis collis:

Duennas, Eldun.

Dolitana vallis.

Opidum est in colle situm proximum Pallantiæ nobilissimæ quondam ciuitati, nec nunc ignobili propter Episcopalis diœceseos sedem; sub qua vallis quoque Dolitana continetur. Eius nomen planè nostras est, regionis conseruationem designans. Est & fluuius eiusdem nominis in Valentiæ regno; nec aliunde Pallantæum Romanum nomen duxit, quod in Palatium tandem per corruptelam transiit.

Pallantæum, Palatium.

Sal.

Docet igitur nos vocis origo illud primarium & præcipuum Palatij cuiusque munus esse, vt regionem conseruet: vnde alio nomine nostratibus **Sal** vocali longa dici solet. Multo sanè magis miror priscū hoc & egregium nomen in hac vrbe remansisse, quàm plurimas vetustas nomenclaturas frequenti incolarum permutatione vel corruptas vel penitus esse obliteratas. Ac nescio an aliqua omnino antiquarum vocum magis sit exosculanda, propterea quòd ostendat clarissimè quæ fuerit lingua primorum Latij, primorum Arcadiæ, in qua etiam Palantium celebratur; primorum Hispaniæ incolarum: adeò vt quemadmodum Palantinorum est regionem conseruare, ita hoc nomen prisci ac primi sermonis memoriam & in Peloponeso & in vtraque Hesperia seruat.

Palant Comitis Palatini dictio.

Pal.

Est ad Rheni & Neccari confluentem regio quam **Palant** hactenus vocamus, cuius Princeps Comes Palatinus vocatur. Quia verò limes siue terminus ad regionum & agrorum fines perpetuò seruandos collocari consueuit, apud nos **Pal** vocali longa pro limite vsurpatur. Quia verò plurima loca defixis lignis solent definiri, factum est vt Latini palum pro acuto ligno vt terræ infigatur apto dicant; vnde factum est vt Hispanis, corrupto Romanorum sermone hac ætate viventibus,

bus, palo baculum significet. quod annoto, vt cernas qua via paulatim voces à prima suæ significatione deflectant. Ex nomine composito Pallant, quod nos diuisis syllabis Pe-allant siue Be-allant diceremus, Pallas quoque nomenclaturam sortita est; eo quòd Sapientia e Iouis cerebro siue æterno patre nata, verissima sit omnium terrarum conseruatrix, vt aliàs latiùs exponam. Congruentissimum profectò ciuitati metropoli nomen est Pallantia; quod addo, quoniam Pomponius Mela natione Hispanus me docuit, Pallantiam hanc olim clarissimam totius Tarraconensis Hispaniæ vrbem fuisse. Nunc modica est; templum tamen habet augustum & pulcerrimis comparandum: Riuo amœno & leni susurro præterfluente abluitur, cuius digitus plateas expurgat. Hinc collem proximum habet, cuius finem Eldunum tenet; hinc siluam longè prospectat latis agris longè latéque cincta. Cum Episcopo eius, cui à Castro nomen erat, quique Pizarrum Ophiriæ regionis tyrannum deuicerat & capitis damnarat, multa mihi fuit & longa consuetudo, dum vnà Reginas Franciæ & Hungariæ ex valle Dolitana Vaccæorum ad Pacem Iuliam Anæ impositam comitaremur. Quemadmodum autem Pallantium & in Arcadia est & in Hispania, ita & Buram vtrobique reperies; cuius nomen planè nostras est, vicinum significans. Est & hactenus opidum apud nos eodem nomine Comiti Burensi titulum dignitatémq. præbens. Hinc Ebur significat vicinum iureiurando adstrictum, à qua voce Ebura in Hispania, & Eburum Quadorum in Germania, & Eburacum in Britannia, & Ebutones apud Belgas, & Eburodunum Caturigorum in Italia; qua in voce & Ebur & Dun clara dant sermonis eius indicia quo vetustissimi Iapeti posteri principio in Europa vtebantur. Sic & Brigantium pluribus Europæ ciuitatibus commune vocabulum satis arguit quis fuerit olim principum conditorum sermo. Est Brigantium in Hispania, est apud Vindelicos, est in Italia, sunt Brigantes in Britannia. in quibus omnibus Beta Græcorum, quo Ptolemæus & Strabo vsus est, pro V simplici digamma accipiendum, vti vulgaris pronuntiatio cuiuis nota dictat. Sunt autē Vrigantes homines liberi in manibus suis vtendis: Gehant enim & syncoptôs Gant strennuum designat, ceu dicas Latinè Manus habens: quo fit, vt idem sit Vrigant quod liber & strennuus & manuum suarum vi libertatem defendens. Galli Romanisantes vocabulo Brigant abutuntur pro publico grassatore, quasi verò is manus habeat ad libertatem suam tuendam, qui omnium libertatem violenta manu tollit. Qui libertati & suæ & suorum defendendæ paratas manus habet, is propriè nominis huius honorem meretur. Quid Vri sit, in Bria & Briga declaraui, quæ vocabula docent hominum multitudinem in vnum opidum coire, quo libertatem suam communibus viribus tueantur. Sed quid ego nostratia vocabula in opidis consector, quæ sanè sunt quamplurima; cùm modò demonstrauerim & Hesperiæ & Iberiæ & ipsius adeò primi conditoris nomen ad Teutonicam linguā, id est antiquissimam, pertinere? SATIVS fuerit à Luso, de quo satis modò dixisse videor, ad Panem transire, quem prisci vniuersæ Hispaniæ præsedisse tradiderūt, licet Plinius antiquæ veritatis ignarus fabulosum id iudicarit. Quemadmodum enim Lusitania à Luso, ita tota regio quàm latè quoquo versus patet, Hispania dicitur, à Pane accepta nomenclatura. Quo igitur intelligamus quid Hispaniæ nomen designet, in memoriam reuocetur necesse est id quod de Hispali dixi. Cùm enim eadem in Hispali & Hispania syllaba prima audiatur, eiusdem vtrobique intelligatur esse significationis. Quando igitur constat His occidentem denotare, nihil aliud fuerit Hispania quàm Pania occidentalis. Cæterùm quæ loca occidentis appendice nominantur, indicant esse alium eiusdem nominis locum ad orientem. Quæratur ergo Pania hæc quæ indicatur ad Eurum vergere, quo cernatur voculam His non frustra adiectam fuisse. Hic nos vel vnus solus Stephanus satis iuuabit, qui Peloponesum præter alia nomina Paniam quoque dictam fuisse scribit. Nec is tamen solus id memoriæ prodidit, sed Hesychius etiam Milesius præiuit. Suidas Panion nomen loci esse annotauit non procul ab Heraclea, sed id tenuius quàm vt nostro satisfaciat instituto. Cur autem Peloponesus Pania dicta sit, facilè videbis si de Pane Lycæo cogites & de Menalis ipsi dedicatis. Virgilius Panem Arcadiæ præfecit, quæ nobilissima est Peloponesi regio. Sic enim in Gallo canit:

Pan deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis, minióque rubentem.

Pallas vnde nomē sit sortita.

Pallantia descriptio.

Bura vtrobique et in Arcadia, & in Hispania

Ebur variis populis vsitatum.

Brigantium diuersis Europæ ciuitatibus nomen impositum.

Gant.

Vrigant.

De Hispaniæ nomenclatura.

Pania orientalis Peloponesus.

Pā deus Arcadiæ.

Idem in quarta Ecloga:

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet;
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.

Quòd si Pan Arcadiæ deus est, meritò totius Peloponesi dicetur; cùm Arcadia ipsum pæninsulæ cor occupet, ac nomine suo, quod à Nocho ducit, testetur se olim principem regionem fuisse; &, vt quod suspicor exponam, putem totam Peloponesum Arcadiam olim fuisse nuncupatam, haud secus ac tota Italia Saturnia nominabatur. Postquam ergo perspicuum est Peloponesum Paniam dici, & ob id dici quia Pani sit consecrata; clarum quoque fuerit, Hesperiam itidem Paniam idcirco vocatam fuisse, quòd tota Panis præsidio subesset: at quò discrimen agnosceretur, Peloponesum simpliciter Paniam vocatam fuisse; eo quòd Elyssus prius Peloponesum quàm Hesperiam Pani dedicasset. Videas modò quàm non sit fabulosum Hispaniam à Pane nomen accepisse; & Elyssum priùs Paniam orientalem quàm occidentalem condidisse. Porrò nec illud indignum est consideratione, magnam esse Peloponesi & Hesperiæ similitudinem. Vtraq. enim pæninsula est, licet altera propter Isthmi angustias insula Pelopis vocetur; & Hispania certè insulæ naturam egregiè tuetur, cùm angustias, quibus Galliæ adhæret, perpetua altissimorum montium catena claudat; in qua porta est mihi, cùm eam transirem, mirabilis visa; eo quòd tam sit angusta & depressa, vt suo exiguo foramine ex equo descendere compellat: quod vbi ex Hispania fueris ingressus, magnam specum intras; in qua ad dextram gradus sunt ad D. Hadriani sacellum, qui hoc antrum fertur habitasse, ducentes; ab altera parte ianitoris domus est ex eadem rupe excisa, quæ supernè in celsissimam metam fastigiatur: Egressis horrendum præcipitium offerrur longo ductu peditibus descendendum. Habent & alias portas hæc Gigantea Hispaniæ mœnia, sed nullas pylas his quas dixi vidi commemoratione digniores. Quamuis ergo Isthmus Hispaniæ mulro latior sit quàm Corinthiacus, & Peloponeso in Helladem exitus; tutioribus tamen clauditur muris, & ob multas angustias difficiliùs transeundis. Magna profectò naturæ ambitio fuit in Hispania tuenda, adeò vt eius zelotypia quadam videatur laborasse; qua de caussa meritò etiam posset Iberia vocari, tametsi nulli vmquam in eam Iberi commigrassent. Non parua itaq. est Peloponesi & Hispaniæ similitudo, ita vt mirum non sit Elyssum vtramque Paniam indigitasse: & nisi hæc occidentalis Pania nuncuparetur, magna Pania posset vocari. Quòd si præterea montium in vtraque frequentiam consideres, maximam quoque ex ea parte similitudinem cernes; & quod vt vtraque plurimis abundat, ita maior longè habeat maiores & longioribus laciniis latissimas camporum planities complexos. Nunc si quis fanaticos poëtarum errores & cacodæmonis eorum magistri mendacia sequi vellet, latissimum campum haberet de Satyris & Paniscis fabulandi; quos si per totam Hispaniam infinitos esse diceret, atque hac nota immanem hominum pruriginem & rabiem indicaret, nihil ille quidem à veritate aberraret: verùm vocibus sacrosanctis turpissimè Ithyphallicorum vatum, siue potiùs ac veriùs impudentissimorum scurrarum more abuteretur. Nobis non lubet esse tá insanis & impiis, vt quæ ab Ogygiis illis viris sanctissimis vnius Dei creatoris & vindicis nostri cultoribus summa pietate sunt ad veram fidem excitandam & propagandam instituta, ea velimus ad spurcas libidines transferre; licet cum totius ferè orbis applausu dicere possemus, ob has Hispaniam Pani esse dedicaram. Nos docebimus longè aliud Panis nomine denotari, quàm quisquam vel Græcorum vel Latinorum potuerit suspicari; quòd quia longioris operæ est, & magnam secum rerum sacrarum trahit materiam, atq. adeò totam complectitur Christianorum religionem, tantisper differemus dum cetera quæ ad Elyssum & Tarsem atque alios Hispaniæ cultores pertinent, fuerint explicata. Quem nunc dicemus Occidentali Paniç nomen dedisse, ac toram regionem Pani consecrasse? Quem alium quæso quàm eum qui priùs totam Peloponesum eidem dedicauit? Quod si ita est, vti satis ex iis quæ dicta modò sunt, liquet; an non simpliciter dicere possumus, Elyssum totam sibi Hispaniam vindicasse? Neque enim fas est vt quis alienas res Deo sacras faciat; tanto minùs id de Elysso Nochi pronepote & discipulo nobis suspicandum. Quamobrem si totam & vniuersam Hesperiam Pani dedicauit, & ea de re Hispaniam siue occidentalẽ Paniam dixit; confiteamur oportet, eum totius Hispaniæ imperiũ suscepisse, atq. idcirco totius Hesperiæ

Hesperia cur Pania dicta.

Peloponesi & Hesperiæ similitudo.

Diui Hadriani sacellum et antrum.

Hispania quis nomen dederit, & Pani consecrarit.

dici debere conditorem. Videmus itaque eò nos sensim venisse, vt non soli Lusitani, sed vniuersim omnes Hispani bono iure queant Elysii nomen, vti primi regis, iactare. Ac verò non alia de caussa Hodyseus dictus videtur, quàm quòd totius Hesperiæ heros esset siue Imperator. Heros enim nihil aliud est, vt id obiter annotetn, quàm Reip. siue vniuersitatis alicuius caput. Porrò cùm Elyssus sit Hodyseus, siue magnus ille totius Hesperiæ heros, atque adeò ipsissimus Hesperus, id est, occidentalis plagæ possessor, & beatorum sedes ab Homero ad occidentem sint collocatæ; nihil amplius verebor disertis verbis pronuntiare, campum Elysium ab Elysa Mosaico nomen suum accepisse. Quid quæso concinnius quàm beatas occidentis sedes eius nomine insignire, qui primus fuit totius Hesperiæ conditor & Imperator? Quæ præterea vox posset aptius ab alia deriuari quàm Elysium ab Elysa? Adde modò & illud ex ipsa etiam veritate, beatorum regionem Elysios campos dici posse, de prima vocis significatione; eo quòd nulla voluptas nobilior queat excogitari, quàm sit eà qua piorum animi in cælo perfruuntur. Iam & paradisus terrestris, id est, tota terra ante Dei exsecrationem, & eas quas ipse intulit diras, Elysium æquè pòterat vocari atque Gan eden, id est, hortus deliciarum. Nobis Paradisch, à quo פרדס, & Paradisus terram significat se ipsam ad omnia proferenda promouentem citra nimirum hominum laborem; qua de re voluptas consequebatur, & ea quidem nobilissima, vtpote ab omni remota seruili molestia. Quo fit vt Paradisus Elysium quoque congruentissime possit vocari, & haud scio an in primo sermone eam quoque habuerit nomenclaturam multo ante quàm Elysus natus esset. Certè habere potuit, nec absurdum sit, si quis suspicetur Elysum à patre sic vocatum esse, vt fausto ac felici nomine moneretur, ad vitam eam capessendam quæ tota ad paradisum cælestem, cuius terrestris imaginem habuit, contenderet. Apion Alexandrinus ad Canopum Elysios cãpos & fortunatas insulas quęsiuit, & quò aliqua saltem veri similitudo absurdo figmento conciliaretur, pro Elysio Ilysium dixit; vocem ab Ilys, quo lutum & limum Græci signant, deriuauit; dignus sanè vt loco nobilium deliciarum cum suibus in luto volutetur. Eustathius ab ἀλύω deducit, &, de cuius nescio auctoritate, addit ἀλύω idem esse quod χαίρω, cùm Hippocrati & Galeno hoc verbum vsurpetur pro re prorsus contraria: vt is nimirũ ἀλύειν siue ἀλύζειν dicatur, qui sese huc illuc iactat, nec vlla potest perfrui quiete. Et profectò video bonum virum hoc loco Hippocratica alysi laborasse. Nam non acquiescens in eo quod de ἀλύω finxerat, addit Elysium dici posse, quòd corpora in eo sint ἄλυτα. Aliis videri dicit nomen hoc deduci ab Elysio quodam viro piissimo ac sanctissimo, verùm quis hic fuerit, non adiecit. Qui Græcis etymologicon scripsit, maiore etiam torquetur alysmo, nec vsquam reperit in quo acquiescat: hoc tamen ex eo accipimus vtilitatis, quòd satis ostendat frustra apud Græcos quicquam sanæ rationis in hac voce quæri. Ceterùm vt Eustathius Elysij cuiusdam viri mentionem apud veteres inuenit, ita hic quoque nobis aperuit circa Rhodum locum fuisse consecratum nomine Elysium, quo confirmat non parum assertionem meam, quæ statuit Elysium circa Siciliam & Cariam & vicina loca priùs egisse quàm vel in Peloponesum vel in Hispaniam veniret. Quamuis ergo hi sese torqueant, nec quicquam reperiant in Elysio quietis, sed contrà plurimum alyseos; nos tamen hoc tandem deprehendimus, apud vetustos etiam fuisse qui diceret, Elysium quempiam Elysiis campis nomen dedisse, & ab eodem Elysio locum quendam apud Rhodios sacrum nomen accepisse. Audiamus nunc Homerum, qui Grammaticis hanc dubitandi dedit occasionem. Apud eum Proteus sic Menelao vaticinatur:

Elysios campos nomẽ habere ab Elysa, & in occidẽte ab Homero collocatos.

Paradisus vnde nomen acceperit.

Elysii campi vbi à veteribus collocentur.

Σοὶ δ' οὐ θέσφατόν ἐστι διοτρεφὲς ὦ μενέλαε
Ἄργει ἐν ἱπποβότῳ θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν,
Ἀλλά σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθος
Τῇ περ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισι,
Οὐ νιφετὸς οὔτ' ἄρ χειμὼν πολὺς οὔτέ ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Quæ nos sic ex tempore, licet Musa Latinis sit minùs benigna, totidẽ versibus expressimus:

At tibi sic Menelaë, Ioui carissime, Parca

Neuit,

Nenit, vt haud Argos morientem cernat equestres
Sed Dij te ad terræ fines metásque supremas
Elysium in campum mittent, Rhadamanthyos oram,
Est vbi perfacilis ratio iucundáque vitæ;
Non nix, non ibi hiems, non imber decidit vmquam;
Sed semper Zephyri per lenes sufficit auras
Oceanus, grata vt mortales frigora captent.

Videmus hic poëtam Elysios campos ad vltimam terrarum oram, in qua Oceanus Fauonios primùm emittit, collocare; quam orbis partem Hesperiam esse quiuis intelligit: cuius cùm Elysius primus fuerit rex, non mirũ si campi ab eo Elysij sint nominati. Quòd autem fingit Rhadamanthyn circa illum locum iudicium exercere, id ex eo quod Virgilius cecinit de mortuorum animis, intelligetur:

Quin & supremo cum lumine vita reliquit:
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitúsque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes; exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.

Cernísne hic purgatorij & Elysij viciniam? Cùm itaque Rhadamanthys iudex sit animis vel in Tartari bararhrum deiiciendis, vel expurgandis, vt puræ tandem ad Elysium veniant; bene Homerus Rhadamanthyos sedem ad vltimas Oceano contiguas terras collocauit. Cur porrò & Tartarum & Elysium ad occidentem posuerint poëtæ, facilè reperies, si diem vitæ compares. Cùm enim morimur, Sol nobis æterno occidit occasu, & ideò ea omnia quæ mortuis accidunt, in occasu fieri finguntur. Quamuis ergo Elysius numquam in occidente imperium tenuisset, nec Hodisæi aut Hesperi habuisset cognomen; nihilo tamen minus symbolica docendi ratio exigebat, vt quæ de inferis dicuntur, ea omnia ad occasum referrentur; & ita Elysium, quò post purgationem peruenitur, in eadem quoque mundi plaga poneretur. Elysium ergo genuinam, vt dixi, nominis habet rationem; & quòd in Elysi sit ditione, & quòd nullæ deliciæ sint nobiliores quàm illæ quibus animi ab omnibus scelerum sordibus expiati fruuntur. Extitit olim inter doctos viros quæstio, Num Vlysses Homericus extra Herculis columnas nauigarit. Licet Strabo contendat ex iis versibus quos paullo antè de Græco in Latinum sermonem verti, Homero extrema ad Oceanum Hesperiæ littora nouisse; numquam tamen vel ipse vel alius quiuis id mihi persuaserit, nisi idem mihi ad extrema Hispaniæ littora Aeæam insulam siue Circæum, & inde vnius diei nauigatione Cimmeriorum regionem commonstret. Quid quòd & ipse Strabo fatetur figmenta poëtica esse tum quæ de Iasonis, tum quæ de Vlyssis nauigatione scribuntur? quibus de rebus prolixam admodum habet disputationem; quam cui legere placebit, is ipsum adeat auctorem in varias sese formas mutantem, vt Homerum ab omni ignorantiæ crimine depurget. Nobis tanti non est poëtæ auctoritas, vt quid ille sciuerit, quid ignorârit, quid fabulosè, quid historicè scripserit, accuratius disquirere velimus. Vno verbo dicam, eum quicquid vsquam vel audiisset vel legisset, poëmati suo ornando accommodasse, & quo ea mirabiliora viderentur, omnem ferè nauigationem ad Oceanum retulisse. Qua in re eo minùs peccauit, quòd Oceani nomen ad omnem aquæ naturam spectet, vt in libro Indoscythicorum Aristotelis & aliorum testimonio tradidi, demonstrans fontem Paradisi, è quo omnia flumina deriuantur, Oceanum esse. Quamobrem mirum non est, si poëta sibi permiserit quoduis mare Oceanum vocare: quandoquidem omnia maria & flumina ex Oceano oriuntur, & in eundem continuò refluunt, vti loco eo cuius modò memini, breuiter illud quidem, sed satis tamen abundè adstruxi. Nihil itaque refert pelagus ne an oceanum dicat in quo Vlysses fingitur errasse; cùm totus Vlysses, meo quidem iudicio, nihil aliud sit quàm purum putum figmentum hominesin-

Tartarus & Elysij campi cur in occidente à Poëtis collocētur.

Vlysses an extra Herculis columnas nauigârit.

nes instruens, prudenti viro omnes vitæ labores atque molestias forti animo esse tolerandas; quod vt in difficillimis rebus à nobis præstari possit, diuino auxilio opus esse, & ea maximè herba quam Moly vocauit, nomine haud dubiè de primo sermone repetito, quod Hermathena nostra necessariam in animi perturbationibus refrenandis patientiam interpretatur. Huius tamen poëmatis occasionem è vetere fama de prisco illo Vlysse apud Iones iactata accepisse mihi videtur, à quo & nomen & ea omnia mutuatus est quæ ad Inferos & Elysium campum pertinent, vt alia interim quamplurima breuitatis caussa missa faciamus. Virgilius, si quis alius mortalium, non in Homero tantùm, sed in omnibus etiam aliis cùm poëtis tum historiæ scriptoribus diligentissimè versatus, Æneam suum, quem ex Achille & Vlysse composuit, & vtriusque dotibus cumulauit, ad Inferos demisit circa Cumas & Baias ad ipsum Auernum; vbi & ego Sibyllę antrum intraui, & eius vidi sacellum; rem profectò vt Ogygia ferè antiquitate nobilem, ita non indignam admiratione ob longam & altam specum è rupe excauatam, ad cuius intima calidus vapor subeuntes non parum molestat. Quis non audiuit Cumanæ Sibyllæ nomen, lacum Auernum, paludem Acherusiam, Phlegræos campos perpetuis fumis & flamis & aqua semper bulliente mirabiles? Sunt non procul inde Sirenusæ insulæ haud longè remotæ à promontorio quod Capreæ oppositum sinum facit Neapolitanum. Hæc & quamplurima alia indicia satis ostendunt, Vlyssis errorem ab Homero his locis adscribi, vt latiùs ostendit Strabo contra Eratosthenem poëtæ defendēs honorem. Hinc Brodæus vir longè doctissimus suspicatus est, si bene lectionis recordor, non vnum Vlyssem fuisse; sed alium quem Homerus celebrat, & alium qui Vlyssibonam condidit: quod equidem ita esse pro certo habeo, illud etiam addens è prisco illo & vero Vlysse ficticium Vlyssem exstitisse, atque ita poëtam figmentis suis ad Troiani excidij ætatem accommodatis, fœdam historiæ priscæ calamitatem attulisse; adeò vt omnes veri Hodisæi res gestas vel æterna inuolueritobliuione, vel ad ficticium suum erronem traducens in fabularum classe collocarit. Liberemus igitur nos inutili quæstione, & id posthac teneamus, Homerum Hesperiæ Ausoniæ, in qua Cimmerij, Cimmeri siue Gomeri posteri habitabant, ea affinxisse quæ Hesperiæ vlteriori siue Hispaniæ tribuere debuisset; nec interim curemus, sciuerit ne an ignorauerit duas esse Hesperias, & Hesperum siue Hodyseum in vlteriore sibi sedes collocasse. Mihi certè verisimile non fit, eū quicquam certi de rebus Hispanicis nouisse. Alioquin enim in Hodysei sui figmentis vera historia & topographia condiendis nec Tagi nec Vlyssibonæ mentionem neglexisset, & Sacrum potius promontorium aut Barbatium aut Lunæ dedicatum ad Solis occasum & Inferi portas quàm Leucada petram posuisset. Leucas enim in Epiro est petra alba insignis, è qua quotannis quempiam criminis reum in mare deiici auibus alligatum, vt volare videretur, ac nauiculis exceptum extra fines deuehi solere, Strabo commemorat; quò fortasse respexit poëta; eo quòd hæc via quædam ad Inferos ducens videri posset. Quid igitur ad Hispaniam faciunt vel ea quæ de Cimmeriis, vel ea quæ de Leucade dicuntur? Iam si Leucas in Epiro est, alia via procorum animæ ad inferos, alia via Vlysses descendit. De procorum animis sic canit:

Vlyssis fabulam Homerus ab Elysso mutuatus est.

Sibyllæ antrum.

Homerū nihil certi de rebus Hispanicis nouisse.

Leucas petra in Epiro.

> Τὰς δ' ἴσαν ὠκεανοῦ τε ῥοὰς καὶ λευκάδα πέτρην,
> Ἠδὲ παρ' ἠελίοιο πύλας καὶ δῆμον ὀνείρων. id est,
> *Oceani accedunt fluctus & Leucada rupem,*
> *Et Solis portas, & magnam Somnia gentem.*

Quid hic facias vbi occidentis portam cum Leucade rupe vides coniunctam? Num & hic quispiam defendet topographiæ rationem à poëta haberi? qua in re sese Strabo egregiè fatigat. Audiamus nunc quam viam Vlysses tenuerit:

> Ἡ δ' ἐς πείραθ' ἵκανε βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο,
> Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε. id est,
> *Nauis ad Oceani fines peruenerat alti,*
> *Qua parte est populus, qua parte vrbs Cimmeriorum.*

Quòd si concentum in his quæras, necesse fuerit vt Leucadem ex Epiro in sinum Baianum transferas vetustam Cimmeriorum sedem, vt & ipsum Baiarum nomen declarat. Sunt enim Baiæ id reuera quod vocabulum Baien nobis significat, qui Thermas omnes sic vocamus; quibus nullus magis locus quàm hæc Cimmeriorum ora abundat:

Baianus sinus vetusta Cimmeriorū colonia.

Baien.

quod

quod cùm ita sit, clarum est eos nugas nobis vêdidisse, qui Baium Vlyssis socium fuisse prodiderunt. Nos Homeri figmenta ad historiam variis modis alludere; verùm aut paucis aut nullis omnino rebus reapse posse accommodari scimus. Licentiam ille sibi poëticam sumsit tam longè ab historica veritate seiunctam, vt ob eam caussam Lucanum poëtarum albo eximant, quòd nimius sit custos veritatis. figmenta igitur quamplurima sunt ad Paniam vtramque pertinentia, quæ difficile esset ad veras referre narrationes; immo si verum fateri oportet, vel sola Arcadica totam mysticam complectuntur Theologiam; quam persequi aliàs fortasse erit opportunum: hoc loco eum modum tenebimus, vt specimen dumtaxat symbolorum fabularumque dedisse videri queamus & obiter attigisse, quibus inuolucris primi illi post diluuium patres antiquitatem suam sacramque historiam velarint; & quàm fieri nullo modo possit vt Arcadica quisquam explicet enucleétque, nisi sermonis eius sit peritus quo homines ante Lunam geniti vtebantur. Prius tamen quàm hinc discedamus, Oenomai fabulam placet examinare, propterea quòd huius filia Hippodamia totius artis equestris, cuius certamen ad Alpheum agebatur, de nomine suo princeps esse videatur. Breuiter itaque Oenomaus ex Oet-nom-aut composita voce deriuatur; quam duobus modis intelligere possis; altero, vt oet idem significet quod ab æterno; altero, vt idem sit quod vacuum; eo quòd hæc vox ad vtrumque sit ambigua: & priore quidem via Oenomaus dicetur antiquus ab æterno nomen suum habens, qui non alius est quàm Deus pater habens filium nomen suum ab æterno; posteriore modo Oenomaus hanc habebit interpretationem, vt antiquus nomine vacans sic vocetur; & hoc quidem pacto nomen non pro filio, sed pro vocabulo Dei naturam exprimente ponetur, quale non priùs mortales fabricare potuerunt quàm Deo sint æquales. Tam enim absurdum est dicere nos Dei infinitatem capere ac nomine complecti posse, quàm mentis nostræ angustias diuinæ menti facere æquales. In eundem igitur Antiquum quadrat & nomen ab æterno habere, secundum illud, *Nomen eius ab æterno*; & nomine omnino carere. Suum sibi nomen habet æquale totam potentiæ infinitæ latitudinem explicans, quod est æternum æterni patris verbum: Et rursus nullum nomen habet à mortalibus inditum, quod propriam ipsius naturam designet. Nam cuius rei nullam habemus notionem, propterea quòd omnem notionem infinitis interuallis excedat, eius nec nomen fabricari queamus. Posteriora eius solùm videmus, vti ipsemet Mosi reuelauit; quo fit vt ex iis rebus quas scimus ab ipso dependere, ei nomina fingamus: vt dum omnia bona ab ipso fluere cogitamus, ipsum bonum vocamus, non quasi bonitatis eius infinitas animo nostro comprehendatur; sed quòd bonum cuius intelligentia nostra capax est, ab illo emanet. Quanto autem quæ in captum nostrum cadunt sunt sublimiota, tanto propiùs ad ipsius naturam accedere iudicantur, licet infinitis spatiis quæ cogitamus ipsius excellentia sunt inferiora. Quoniam itaque æterna oblectatio superior est quam æterna contemplatio, propterea quòd hæc ab illa perficiatur, & hæc illius gratia expetatur; dicimus Iouis nomen diuinius esse quàm Mercurij, eo quòd illud æternas delicias significet, hoc excellentem perfectamque considerationem: quarum hæc ad illam tamquam ad finem suum refertur. Spectamus enim & contemplamur vt oblectemur, non delectamur vt consideremus. De Iouis & Mercurij nomine Gallica mea prolixiùs tractant. Eodem modo, quia Tsaut ipsam nobis denotat dulcedinem ac suauitatem, Ζεὺς Iouem Græcis significat. Rabbinus Moses Ægyptius Hebræos putat nomen Ioua non ex Hebræo sermone, sed ex alio quopiam antiquiore deriuari. Latini Deus à D'eu, quo significatur ipsa æternitas, retinuerunt, vnde & Græcis Θεὸς. Διὸς fit à nostro Dieu/ quod est interno motu & partes omnes penetrante augere atque prosperare. Quamuis autem perpetua oblectatio & ipsissima suauitas & ipsa æternitas sublimissimę res sint, quia tamen hæ voces notiones nostras, quibus has comprehendimus, designant, longe subsistunt infra illa quæ Deo per se competunt. Hæc itaque crebrò à me aliàs annotata hoc loco repetiui, quòd admirabilis vocis Oenomaus compositio meliùs perspiceretur; quæ prima statim fronte duo nobis offert in speciem pugnantia. Quid enim videatur sibi magis aduersari quàm dicere quempiam nomen habere ab æterno, & eundem nomenclatura omni carere? Oenomaus ergo filiam habuit Hippodamiam; id est, facultatem equos domandi; quam multi quidem ante diluuium ambierunt, sed nemo præter Arcadem

Oenomai nominis notatio.

Oet.

Deus quaratione nomen ab æterno habere, & qua nomine carere dici posset.

Ζεὺς, Deus, Θεὸς & Διὸς vocũ etyma.

Oenomai fabula explicata.

Hippodamia.

eadem vnum est assecutus. Omnes enim à Myrtilo agitatore Oenomai sunt occisi qui Hippodamiam ambierunt. Est autem Myrtilus dictus, quasi Moorter, quo significatur excellens occisor. Quis hic fuit tot hominum interfector? Cataclysmus nempe, qui omnes vehementi suo cursu & Neptunus equis deiecit & interemit, exceptis Arcade & filiis. Tandem Deus pacificatus Myrtilum in mare Myrtoum deiecit, id est, cataclysmi aquas intra littora compescuit. Moort-hoot caput significat omnium eorum quæ violentam mortem adferunt, & idcirco aquis conuenit, quarũ impetum nemo mortalium, præter Arcades aliquot, euasit. Omnes autem Neptunius Myrtili equis superati sunt, quòd Hippodamiam sibi non haberent coniugem: Nam ea caussa totum Gigantum genus ante diluuium periit, quòd equos suos, id est, animos effrenes domare nescirent. De animo qui Moet dicitur, & Toom quo frenum denotatur per Ichnæam conuersionem, alibi plura: vbi doceo equos symbolum animorum olim fuisse. Ex his colligas Oenomai, Hippodamiæ & Myrtili fabulam nihil ad peculiarem Peloponesi historiam pertinere; sed ea dumtaxat significari Elyssum vnum etiam ex iis fuisse qui Myrtilum effugerit non ipse quidem in se, sed in auo suo & proauo. Accepit ergo Hippodamiam vxorem, id est, accepit ab antiquo dierum, qui Oenomaus est, artem animi sui domandi. Scimus in Peloponeso etiam Mineruam Frenatricem coli solere: cuius sanè explicatus nihil aliud docet quàm prudentiam diuinitùs concessam ad impetum animorum lupatis cohibendum adhibendam esse, si Mineruam propitiam habere cupiamus. Quòd finxerint eum cucurrisse ad Corinthum vsque, significationem habet vtilissimæ monitionis, quæ iubet non ante nobis cursum animi sistendum quàm ad optatam metam peruenerit; quoniam Corinthus à Coor eint deriuetur, quo optionis finis denotatur. Nullum profectò nomen illi vrbi congruentius dari posset; quòd talis eius situs esse cernatur, vt ne optare quidem possis commodiorem ad omnia ea quæ de locorum positu sperari possunt consequenda. Fieri ergo potest vt prouerbium illud, *Non cuiuis homini contingit adire Corinthum*, antiquius sit quàm esse credatur ab illis qui caussam eius explicarunt. Insignis enim sententiæ elegantia in vetusta nominis ab Arcadibus olim impositi etymologia continetur; qua tantundem intelligimus nobis dici, ac si audiuissemus, non cuiusuis esse hominis ad optatam metam peruenire. Corinthij Corinthum Iouis filium conditorem suum ferunt, quibus Pausanias, quòd testibus carere videantur, non accedit Nobis clarum est optionis finem à solo Ioue profisci, ideóque non malè prolem eius posse dici, quam vt nobis lætam benignamque affulgere velit, iterum atque iterum rogamus; & quo conuenienter clarissimæ vrbis nomini faciam, hoc loco metam huius ponam libelli; & ad Elyssum reuersus ab Elyso fonte fluuio in Alpheum se exonerante, Olyssiponam cursum tenebo: quo Minerua Ellotia, ab Elyso quondam magnis honoribus culta, ad campos Elysios nos deducere dignetur; cuius nomen si interpreteris, Nobile nobilitatis omnis caput, designabit, quod nos Edel hoot diceremus. Quod quæso nomẽ Elysus congruentius sapientiæ præsidi dare potuisset, quàm si eam omnis nobilitatis & excellentis cogitationis principem vocasset? quod Edel-hoot nobis sic exprimit, nihil vt dici queat significantius & efficacius ad demonstrandum, è sola sapientia omnem existere hominum claritatem, nec quemquam generosum vocari debere qui Mineruam, diuinam omnia ducendi gubernandique potestatem, non habeat rebus suis benignam. Græci huius significationis ignari, frigida & inepta, ne dicam portentosa, sibi somnia fingentes, alij à palude nescio qua, alij ab historia nominis caussas petiuerunt: sed vtraque pars iuxtà cæspitat, per ignorantiæ caliginem in salebris labotans, nec vllum inueniens exitum ad probabilem aliquem vocis explicatum. Sequamur ergo deam Elotiam, id est, generosum nobilitatis caput, quo ipsius ductu hæreditario, quem Mineruæ nomen significat, veniamus ad supremam illam & nobilem oblectationem, quam Elyssus nomine suo profitetur. Quando nunc clarissima in Arcadia Elyssi vestigia demonstraui, & eorum cum priscis Lusitaniæ monumentis conuenientiam, & vtrobique Lusus populi Eponymus vnà cum aliis multis indiciis reperiatur; non video quid vlteriùs queat obstare quo minùs concludam, nobilissimum hunc heroëm à Mose celebratum primum fuisse Hispaniæ, si non totius, at saltem magnæ partis conditorem. Quo fit, vt si qua gens de primi regionis in qua nata est incolæ claritate possit gloriari, nulla hanc

Myrtilus quis fuerit.

Moet/ Toom.

Minerua frenatrix in Peloponeso culta.

Corinthi etymon.

Minerua Ellotia vnde dicta.

ſibi laudem magis debeat arrogare; propterea quòd non ab antiquiſſimo tantùm Nochi pronepote nomen ducat, ſed ab illo etiam qui ab ipſa nobilitate fauſtiſſimo omine fuerit nuncupatus. Verùm ſi mihi credent, cui Eponymi ſui notitiam acceperam ferre debent; non tam de illuſtri ſtemmate gloriolam aucupabuntur, quàm totis viribus annitentur, ne maiorum ſplendorem tenebris, decus ignominia, generoſos animos vilitate, omnia denique præclara virtutum nobiliſſimarum ornamenta turpi vitiorum fœditate conſpurcent.

LIBER V.

Tarſes alter Hiſpaniæ conditor. EXPLICATIS iis quæ de primo Hiſpaniæ conditore dicenda videbantur, tempus eſt vt ad alterum tranſeat oratio. Hunc Tarſen, ſiue Tarſum mauis, Elyſſi fratrem fuiſſe, ſemel atque iterum indicaui. Inueſtigemus itaque principio qua de cauſſa ab Ione patre ſuo hanc acceperit nomenclaturam. Dixi maximi natu filij Elyſſi nomen à ſummo bonorum ductum fuiſſe, quod nobiliſſima excellentiſſimaq. voluptate definiui. Quoniam autem Ion ſciebat eam ſibi à patre ſortem contigiſſe, vt inſularū habitator & eſſet & diceretur; videbat ſibi nullam generoſam voluptatē è liberis ſuis percepturū, niſi nauigationibus totos ſeſe dedicarent, *Tarſis nominis etymon.* quò Nochi & Iapeti & ſuæ etiam ſatisfacerent voluntati. Vt ergo ejus rei admonitio perpetua eſſet, ſecundum filium Tar-ſee nuncupauit: cuius vocis ratio triplex reperitur; altera vt Tar idem ſit quod audeo, & Tarſee audax ad mare tranſeundum vocetur: altera, vt Tar idem ſit quod calco; de qua notatione Tar-ſee is diceretur qui mare calcat: tertia, vt Tar non aliud ſit quàm moror, & Tarſee is qui in mari moratur. Triplex

Tar. enim hæc eſt ipſius Tar notatio, tota dependens à contraria voce Rat, qua celere ac ve-
Rat. lox denotatur; cuius origo eſt Ra, de natura elementorum vibratam indicans motio-
Ra, Ar. nem; quæ qualis ſit, vibrata haſta atq. deinde coniecta demonſtrat. Huic Ar aduerſatur, tarditatis habens notationē; à quo Art pro terra ponitur; à quo Hebræi ſuum mutuātur ארץ ſibilo, cuius perinde atq. Allemani amātes ſunt, adiecto. Prolixus fiam, ſi doceam ex eodem fonte ad Græcos & Latinos non pauca vocabula manaſſe; in quibus ſunt Aro, Arura, Aruum, & alia complura. E noſtro autem hæc ſermone ad alios veniſſe proprius linguæ noſtræ character docet, tum is qui voces primas ad elementa analytica rectæ ſignificationis demonſtratione deducit, vti in Ra patefeci; tum is qui contrario litterarum ordine contrariam vocis adfert notationem, quod in Ra & Ar, Rat & Tar licet videre. Ad has igitur origines confuſa, aliarum linguarum vocabula reducantur neceſſe eſt, ſi primam notationis cauſam rimari velimus. Quid Terra ſignificet norunt Latini, at cur ſignificet ignorant: ſimiliter quis Tardus ſit, non tardè intelligunt; ſed qua de cauſſa ſic dicatur, vel tardiſſimè vel numquam docebunt. Quòd Arar Lugdunum ſecans mira tarditate progrediatur, Cæſar annotauit, ſed cur nomen hoc flumini datum fuiſſet, non agnouit, tametſi cauſſam in manibus haberet. Verùm hæc alibi tractanda. Tar itaque ſignificat pedem in terra figere, quaſi te art, id eſt, ad terram, diceres. Deinde tardare ſiue morari, propterea quòd ipſum Rat conuertat. Quia verò animus fortis & generoſus omnem formidinem ceu pes terram conculcat, vocabulum Tar pro audeo vſurpamus; vnde θαῤῥος Græcorum, & inde propagata vocabula. Tar-ſee igitur fuerit qui mare calcat, & in eo diu moratur, & ad id faciendum animum habet

See. imperterritum. See vocali longa, quam nos duplici figura propter duplex tempus notamus, quoduis mare deſignat. Videmus modò Tarſes bene per Tau, non per Theta

Hebræorum non ſermo tantùm, ſed & litterarū pronūciatio corrupta. ſcribi; & quia Ioſepus annotauit Tau Hebræorum adſpirationem ſemper habere, intelligimus iam olim non ſermonem modò, ſed litterarum etiam pronuntiationem apud Hebræos corruptam fuiſſe. Quis non videt Tau Græcorum è Tau Phœnicum deduci, & idcirco elementorum eundem apud vtramque gentem ſonum fuiſſe, quem vel Hebræi vel Chananæi poſtea corruperunt, Thet pro Tau, & Tau pro Thet perperam efferentes? quod vt obiter notarem Ioſepus coēgit; qui putauit apud Græcos non

bene citra aspirationem Tarsos pronunciari: vnde factum est vt hunc errorem secuti plerique omnes Tharsis cũ adspiratione scribant. Græci è nostro Tar pro Audeo θαῤῥεῖ fecerunt; sed dum è Tar pro Calco ταρσὸς dicitur ad plantam pedis denotandam, Tau seruarunt. Sed hæc minutiora quàm vt sint nobis curanda, lubenter omitterem; nisi graues etiam viros cernerem id genus annotationes minimè contemsisse: quibus si licuit peruersam tueri pronuntiationem, fas nobis sit ipsam vindicare veritatem. Stephanus olim Terson dici solere scribit, atque à ταρσωθῆναι, quod ἀναξηρανθῆναι interpretatur, nomẽ habuisse; eo quòd Taurus, cui adiacet, primùm ex aquis emerserit. Verùm quid ciuitati in plano iacenti cum Tauri verticibus, vt his exsiccatis nomen acceptum ferre debeat, cùm interim ipsa perenni flumine irrigetur? Quòd autem Tersum fortasse quisquam scripserit, nostra non interest: & idem alioqui nobis Tar & Ter significat, atque adeò hoc non minus quàm illud vsurpamus. Verùm nec de nomine, quod Moses ipse prodidit; nec de eius significatione, quę nobis est clarissima, dubitamus. Dionysius Thrax etymologiam ad Bellerophontis casum retulit, cuius Tarsus illisus ac fractus nomini dederit caussam. Alexander Polyhistor Pegasum hìc cecidisse cum Bellerophonte, ac plantam pedis, quæ Tarsos vocatur, sibi fregisse dicit. Tarsus enim inter alia plantam pedis notat, à nostro Tart, quod est calcat. Alij aiunt fructus hìc primùm exsiccari cœpisse, atque ita ad vsum reponi. Nos hæc omnia vti friuola & fabulosa reiicientes, ab ipso conditore secundo Ionis filio nomen ducimus. Græci, in quibus Strabo, Tarsum Argiuorum coloniam esse scribunt, in eo perinde atque ceteris errantes; quibus asserunt ex Peloponeso in Asiam primam atque antiquissimam gentium commigrationem contigisse, cùm nos contrà rem habere demonstremus. Ex eo tamen quod de Argiuis dicunt in eam adducor opinionem, Argiuos à Tarso in Peloponeso fratris regione conditos olim fuisse, & quò boni & innoxij vicini essent, nomen accepisse, quo eius perpetuò monerentur, ne quid mali contra quempiam committerent. Arg enim idem est quod malitiosum & fraudulentum, ceu Ar-goet diceretur; quod est bonum remoror & impedio: & inde per apocopen Arg. Hoi verò caueo significat; vnde Arg-hoit idem est quod caue ne quid malitiosi vel tu committas, vel alius tibi struat. Argos autem Hippicum dicebant ab equorum præstantium copia, quos Tarses fratrem imitatus videtur primus eò intulisse. Sed de Argo & eius etymologia latiùs fortasse pòst fuerit disserendum, propter variam eius apud Græcos notationem. Est & aliud opidum in Bithynia Tarsi nomine, vt Demosthenes in Bithynicorum altero tradit. Quadratus tertio libro Parthicorum vicum Tarsam commemorat in Euphratis ripa situm, quæ loca à Tarsensibus condita arbitror. Herodotus Cilices omnes à Cilice Phœnice Agenoris filio genus duxisse scribit. In Hieroglyphicis docui Nochum Agenorem à Phœnicibus vocari, & Iapetum eius filium Cadmum: cuius cùm Ion filius sit, & Tarses nepos; dicendum fuisset Ciliciam ab Agenoris pronepote conditam fuisse, si verum quidem est, vt est verissimum, Ciliciam à Tarse primùm occupatam fuisse. Cur autem Tarses Cilix sit vocatus, & ab eo tota regio Cilicia; breuiter nunc exponendum videtur. Kil vocali longa, siue Kiel diphthongo pronuntiatum, nobis ipsum infimũ nauis fundamentum significat; quod naui hoc ipsum est quod homini & ceteris animalibus spina dorsi: Hecht autem idem est quod connecto atque firmiter coniungo; vnde Kil-hecht is dicitur qui nauium spinam coniungit atque firmat; quia in re primarium est nauium robur. Nunc vt è Recht nostro fit Rex Latinorum, & è Merct Merx, & è Fecht Fex; ita è Kilhecht Kilex, reiecta media adspiratione mollioris compositionis gratia: & hinc, e in i mutata, Kilix. Nihil igitur aliud Cilix est quàm nauium fabricator, siue naupegus. Cedo nunc an non aptissimum hoc sit cognomẽ ei qui audax maris calcator à patre fuerat nuncupatus? Quàm verò sui similes habuerit posteros, omnium historiographorum testificatione constat; quos si consulas, cognosces nullam vllis seculis gentem à re nauali magis instructã fuisse. Tanto enim maris studio tenebantur, vt pòst honesto mercatu relicto, piratæ euaserint omniũ qui vmquã fuerũt nobilissimi: quod vt infinitis veterum scriptorũ locis declarare possim, vno tamen contentus insigni ero, quem è Plutarcho petam verbis Latinis Xylandri ad hũc modum in vita Pompeij loquente: Prædonum, inquit, maritimorum manus primùm à principio temerario & occulto exorta è Cilicia eruperat: pòst Mithridati in bello contra Romanos operam na-

Tarsus vrbs vnde nomen acceperit.

Argiuorum conditor & etymon.

Arg.

Hoi.

Argos Hippicum cur dictum.

Tarsus altera in Bithynia.

Tarsa in Euphratis ripa.

Cilicia primùm à Tarse occupata.

Kil.

Hecht.

Cilix cognomen cur Tarsi tributum.

Cilices piratæ nobilissimi.

uando maiora animo facinora agitare cœperat: inde Romanis ciuilibus in bellis ad ipsas vrbis portas inter se decertantibus, mare præsidio omni nudatum, occasionem iis ita vires suas augendi potentiæque proferendæ præbuit; vt non iam nauigantes solum infestarent; sed insulas porrò & vrbes maritimas exscinderent: Iam & opibus potentes & genere nobiles & prudentia præstantes socios se piratarum latrociniis, tamquam rei gloriosæ, adiunxerant. Itaque, passim naualia erant piratarum, & speculæ maris munitæ, classésque occurrebant non classiariorum tantùm fortitudine peritiáue gubernatorum aut velocitate & agilitate nauium ad institutum suum præclarè instructæ; sed & inuidiosa in eo apparatu superbia plus quàm terror ipse molestiæ adferebat; quippe aureis malis, purpureis velis, argentóque inclusis remis vtebantur, quasi luxuriantes & ostentantes sese maleficiis. Tum omnibus in littoribus fistulæ, cantilenæ, crapulæ, principum personarum rapinæ, & captiuarum vrbium redemptiones, Romani erant imperij opprobrium. Naues illorum plures quàm mille fuerunt captæ; vrbes supra quadringentas, delubra etiam ad id vsque tempus sacrosancta & intacta exciderunt, Clarium, Didymæum, Samothracium, Proserpinæ quod est Hermione, & Æsculapij apud Epidaurum, Isthmicum, Tænarium, Neptuni in Calauria, Apollinis vnum Actij, alterum Leucade, Iunonis in Samo, Argis & Lucania; in Olympo etiam peregrina quædam sacra ritúsque arcanos peregerunt, ex quibus adhuc Mithri sacrum permanet priùs ab eis demonstratum: Romanis verò plurimum per libidinem insultauerunt; ac præterea digressi à mari prædationibus eorum itinera infestauerunt, marítque propinquas villas exciderunt. Duos quoque aliquando prætores rapuerunt, Sextilium & Bellinum; & prætextatos eos vnà cum ministris abduxerunt. Ceperunt & Antonij triumphalis viri filiam rus euntem, eaque magna redempta est pecunia. Summæ autem fuit quod referam petulantiæ: Si quis ab ipsis captus Romanum sese esse vociferaretur, nomenque ederet; perterritos se sibique metuere simulantes femora percutiebant sua, supplicésque ei facti veniam flagitabant, & qui ita humiliter deprecari eos videret, seriò agere putabat: Interim alij calceos ei subligabant, alij toga amiciebant, vti ne in posterum iterum Romanus esse ignoraretur: Postquam ludibrio hominis tandem saturati essent, medium in mare scalam protendentes abire iam tum ac valere iusserunt; & si quis descendere nollet, vi impulsum merserunt. Ceterùm ea piratarum classis vniuersum propè mediterraneum mare obtinebat, omnésque eò mercatores arcebantur. Quapropter annonæ caritate pressi, maioresque in posterum metuentes difficultates Romani, Pompeium ad liberandum piratis mare emittendum cogitauerunt. Hæc Plutarchus, apud quem plurimis locis reperias Cilices de nauigandi peritia celebrari. Quoniam verò piraticam & mercenariam militiam ferè semper exercebant, & toti cuius lucro quauis ratione quærendo perpetuò inhiabant, mores ipsorum in prouerbium abierunt ad crudelitatem & imposturam denotandam. Dicitur enim, *Cilix haud facilè verum dicit:* tum & *Cilicij imperatores*, & *Cilicij sermones*, & *Cilicium exitium*, in adagiis habentur. Hinc eleganter Cilicis nomen interpretari queas, ... id est, nauem leuo siue exonero; eo quòd aliorum naues mercibus spoliarent. Verùm absit vt de Tarse primo Cilice sic cogitemus, quem Ogenia probitate præditum fuisse nihil censeo ambigendum; tametsi ipsius posteri paulatim, vt fit, à mercatu & quæstu honesto ad turpe & infame lucrum sint prolapsi. Nec Tarso ciuitati priscæ laudis vestigia multis pòst seculis defuerunt, è quibus facillimè colligas qualia prima fuerint gentis instituta. Strabo enim in hac vrbe philosophiam & omnia vniuersi disciplinarum orbis studia ita floruisse scribit, vt Athenas, Alexandriam, & si quæ alia sunt loca liberalium artium exercitatione nobilitata, longè superauerit. In qua & illud fuit singulare & præcipuum, quòd licet in aliis ferè vrbibus litterario ludo celebratis non tam ipsi indigenæ quàm exteri excelluerint; hic tamen contrà euenerit, vt ipsi ciues euaserint præstantissimi: inter quos cum alij, tum posterioribus etiam ætatibus floruerunt Antipater, Archedemus, Nestor, duo Athenodori; quorum qui Cordylion dictus est, cum M. Catone vixit, & ad mortem vsque suam apud ipsum permansit; alter verò Sandonis filius, quem à vico quodam Cananitam vocarunt, Cæsaris præceptor fuit, maximo apud eum habitus in honore: à quo domum reuersus, patriam à Boëtho malo poëta, & peiore ciue, pessimè tractatam liberauit. Hi omnes Stoici fuerunt, præter Nestorem Academi-

Cilicũ in Romanos insignis contumelia.

Tarsi omniũ disciplinarũ genera floruerunt.

Athenodorus Cananita præceptor Cæsaris.

cademicum; qui Marcellum Octauiæ fororis Cæfaris filium docuit: qui deinde poſt Athenodorum ciuitati ſuæ præfuit. Fuit & Plutiades & Diogenes non philoſophus tantum, ſed Tragœdiæ etiam ſcriptor: Inter Grammaticos Artemidorus & Diodorus nobiliſſimi habentur. Celebratur Dionyſides vti optimus in tragœdiis componendis poëta. Præter hos, infinitos alios fuiſſe Tarſenſes cum alibi, tum maximè Romæ ab eruditione nobiles Strabo teſtatur. Quid quòd Chryſippus etiam Cilix fuit, patre natus Tarſenſi? Iam & Philemon Comicus & Aratus qui cælum nobis carmine depinxit, Cilices fuerunt. Nec omittendus Athenæus philoſophus, qui Romæ floruit, ruina domus randem oppreſſus & exſtinctus: cui accedit æqualis ætate Xenarchus, qui Athenis & Romæ docuit, & inter alios Strabonem diſcipulum habuit virum de omni hiſtoria quamoptime meritum: Hi quamuis Tarſenſes non eſſent, Cilices tamen fuerunt. Verùm horum omnium ſplendorem D. Paullus gentium lumen longiſſimè vicit, qui Euangelicæ veritatis doctor philoſophos confeſſus eſt illos quidem Dei notitiam ex operibus ipſius ſibi comparaſſe, at quem nouiſſent non vt Deum honoraſſe, & ea de cauſſa nihilo plus ſalutis quàm ſi nihil didiciſſent, animis ſuis attuliſſe. Meritò Tarſes primus gentis conditor & Eponymus hoc ſuo ciue poteſt gloriari; quippe per quem omnes Ionis poſteri cæleſtem philoſophiam acceperunt; nec hi ſoli, ſed omnes etiam pariter Chriſtiani. Diuinitus profectò contigiſſe mihi videtur, vt Ianigenarum doctor in ea ciuitate naſceretur quam Iani nepos condidiſſet, & de nomine ſuo nuncupaſſet. Quamuis igitur Cilices male de maritimis latrociniis audiuerint, videmus tamen clariſſimas virtutum faces e Tarſo toti orbi affulſiſſe, & inter has vnam quæ ſplendidiſſimo ſuo fulgore omnem idolomaniæ & veteris ignorantiæ caliginem & diſcuſſit, & dum vlli erunt mortales, numquam diſcutere ceſſabit. Tarſum mediam ſecat Cydnus fluuius frigidiſſimus & rapidiſſimus, hominibus iuxtà ac iumentis ſalutaris; qua de re nomen datum videtur, cùm Cud-nut nihil aliud ſignificet quàm id quod gregibus vtile eſt, vt quiuis noſtratium intelligit. Is in ſtagnum influit nomine Rhegma, in quo naualia quondam fuerunt Tarſenſium. Ret-genac nobis ſignificat commoditatem cuiuſuis rei apparandæ & perficiendæ, quo fit, vt à nauium compingendarum & interpolandarum commoditate ſtagnum hoc Cydnum recipiens & in mare exonerans vocaretur. Sunt tamen pòſt Sida quoque Pamphyliæ vrbe ad naues fabricandas Cilices vſi; quas tot ſibi compararunt, vt Pompeius mille trecentas exuſſerit, præter eas quas P. Seruilius Iſauricus ipſis ademit. Vt autem piraticam exercerent, in cauſſa fuit cùm illud quod Plutarchus expoſuit, tum etiam opportunitas mancipia e Syria capiendi, & ea in Delo Romanis, qui iam ditati exciſa Carthagine & Corintho plurimis vtebantur, vendendi. Tanta enim Deli tum temporis emptorum erat frequentia, vt vulgò diceretur: Mercator nauiga, expone, omnia vendita ſunt. Acceſſit his commoditatibus Syriæ regum ignauia, quos Diodorus Tryphon è Coraceſio Ciliciæ caſtello in rupe præcipiti munito miris modis vexabat, donec tandē ab Antiocho Demetrij filio obſeſſus ſibi mortē conſciuit. Materia itē Cilices plurima abundabant, cùm Amanus præter alias arbores magnam quoque cedrorum copiam ferret. Tantam eorum olim potentiam fuiſſe Solinus prodidit, vt Lydis, Medis, Armeniis, Pamphyliis, Cappadocibus imperarent, & littora omnia ad Peluſium vſque obtinerent. Tarſes partem regionis fratri ſuo Cetino conceſſit, quæ Cetis inde nominatur. Ab hac diſtinxit Ptolemæus Citidem. Nos ad eundem vtramque regionem referimus conditorem, & diſcrimen in vocali vna non magni facimus, eo quòd in vetuſtis & originis Græcis hominibus ignotæ vocabulis facilis eſſe ſoleat eiuſmodi variatio. Eſt in Cypto quoque Cetium, quod alij Citium proferunt, alij Cittium, dum Zenonem Stoicorum principem Cittienſem dicunt. Exemplar Strabonis, quo ego vtor, ὑφιλὸν habet. Is qui Ptolemæo in Germania anno quinquageſimo ſecundo poſt milleſimum quingenteſimum excuſo annotationes addidit, ſcribit Straboni hoc Cypri opidū Cetium vocari. Homerus Cetæos populos commemorat Eurypyli, qui Telephi fuit filius, ſocios. Strabo qui nam hi ſint Cetæi à poëta dicti, ſe fatetur ignorare, quamuis in agro Elaitico riuum eſſe dicat qui in alios priùs fluuios, deinde in Caicum incidat. Suſpicatur itaque Eurypylum locis Caico vicinis imperaſſe, & ſub eo magnam Cilicum partem fuiſſe. Cùm ergo per ητα apud poëtam ſcribatur, & geographus hinc colligat Cilicum regem fuiſſe, nos hanc

Neſtor Marcellum Octauia filiū docuit.

D. Paullus Tarſenſis.

Cydnus Tarſi fluuius nomenclaturam vnde acceperit.

Rhegma ſtagnū Tarſenſiū vnde nomen habeat.

Deli mercatus celebritas.

Cilicum potentia.

Cetis regio à Cetino Tarſis fratre nomen habet.

Cetium Cypri regio.

scripturam in Cypri quoque opido tenebimus; eo quòd clarè cernamus eundem conditorem Cetæos Ciliciæ, & Cetæos Cypri pertinere; Cilices item qui ad Troiam habitasse, & illic Thebas condidisse; qua de re intelligitur e C... illuc quondam commigrasse. Liquet itaque Cetim Cetæos primos in continenti A...a condidisse, atque inde in Cyprum oppositam insulam colonos deduxisse, in qua Cetium opidum in ea est parte quæ Tripolim oppositam spectat. Aristarchus ... historiæ & ipsius veritatis ignarus, Cetæos à Ceto nomen accepisse scripsit, ... belluam marinam, quam Græcis significat, hoc nomine intelligẽs; qua in re toto Oceano & mari mediterraneo aberrat. Equidem maiorem in modum gaudeo, & ... voluptate perfruor, dum veterum Græcorum diligentiam videns qu... amplissima e sacris litteris addisco, ad quę ipsi scriptorum sermonis sui defectu numquam adspirare potuerunt. Fuerunt qui, dum non viderent quam gentem Cetæorum nomine accipere oporteret, apud Homerum χήτειοι legerent, quasi carentes dicerent. Quid multi? alij aliud somniarũt. Equidem nihil dubito quin Cetæi genus referant ad Mosaicum Cetim Ionis filium Elyssi fratrem. Ac non hoc tantùm è diuino nostro historiographo apertum fit, quinam sint Cetæi è Cilicia ad Pergamenum agrum profecti, cuius natale Elæa erat, vnde si ... Elæatico nomen; sed hoc etiam explicari potest, qui fuerint Alyzones à poëta commemorati, & à nemine hactenus satis cogniti. Quis enim non videat Elæam & Elidem eiusdem conditoris nomen referre; atque inde è cognatione colligi, Tarses Cetim & Eli posteros non in Cilicia tantum ad Am...num, sed in Cilicia etiam Troiana siue Elæatica ad Caici ripas vicinos permistosq́ inter se habitasse? Quò autem id magis credas, Ptolemæum consulas; qui te docebit in Cypro quoque non procul à Cetio non obscuram fuisse ciuitatem nomine Elæam, quam extremam vocauit; quòd in vltima Cypri parte è regione Laodiceæ iaceret. Sicut igitur ad Caicum Elæatici & Cetæi, ita & in Cypro Cetæi & Elæatici vicini reperiuntur. Nec desunt in Cypro Elyssi posteritas, cum clarum filij ipsius in flumine Lyco extet monumentum. De Cilicibus autem Troianis Homerus loquitur:

Cilicia Troiana.

Elæa ad Caicum.

Elæa Cypri.

Ἠετίων ὃς ἔναιεν ὑποπλάκῳ ὑληέσσῃ,
Θήβῃ ὑποπλακίῃ, Κιλίκεσσ' ἄνδρεσσιν ἀνάσσων.
Eetion filius habitabat Hypoplacon hirtam,
Rector Hypoplaciæ Thebæ Cilicumq́, virorum.

Thebe ab Achille euersa.

Hæc Thebe in agro fuit Adramynteno, quã Achilles euertit, vt alibi narrat Homerus,

Λυρνησσὸν διαπορθήσας καὶ τείχεα Θήβης.
Lyrnessum euertens, euertens mœnia Thebes.

Cùm Telephus & eius filius Eurypylus circa Caicum imperârit, & in illis locis Cetæos Eurypyli socios Homerus celebrarit, & alibi Cilices in eadem ora posuerit; dicemus vel eosdem Cetæos & Cilices esse, vti Cetæi partem faciunt Ciliciæ ad Amanum, vel Cetæos & Cilices cognatos ad Caicum olim colonias deduxisse. Ex his modò de Alyzonibus hanc facio coniecturam, vt teas eos ab Elysso & genus & nomen duxisse. Nec mirari debemus si per Alpha Homerus primam syllabam scripserit, quando & ipse Moses Aleph in principio eius ponat. Dixi Ęl luſt nobilem voluptatem denotare; quod si in Al-luſt mutes, idem dixeris ac si dicas, Quicquid est, voluptas est; cum Al idem notet quod omne. Sed quid his immoror minutiis? Si ex Elyssus Vlysses & Olysses fieri videmus, quid miri si apud Poëtã Alyzon inueniatur, loco duplicis Sigma collocato Zeta? Habitarunt autem Alyzones in monte Olyza, cui nomen etiam est ab Olysse. Cum igitur hic sit in Galatia, præter alios amnes Hallyn emittens & Parthenium flumina notissima, bene poëta procul eos aduenisse dixit. Alyba vero ex Alba factum est; quod nomen opido in monte sito conuenit, eo quòd Alben montes nobis dicantur. Id ... in Alba non procul à Roma, in Alba Hispaniæ, in Albania regione, de qua antea. Crediderim itaque in Olyssa quoque monte Albam fuisse quam Vlyssi filij habitarint, Alyssones ea de caussa vocati, ceu Ęel-luſt-ſonen dicerentur. Mirum est quàm veteres in Alyzonibus & Alyba torserint; quorum controuersiam qui volet videre, Strabonem adeat. Nos Mosaicam veritatem cum Homero conferentes, non videmur procul ab Alyzonibus aberrasse, nominum ductu veluti Mercuriali manu vsi. At mons Olgas à Ptolemæo nominatus, à Strabone vocatur Olgasys, quem dicit altissimum & ... u diffi...

Alyzones qui & vnde genus nomenq́ ducant.

Al.

Alyba.

Olgasys mõs.

Sandaracurgium. *Gigas mons.*

difficillimum. Eius partem vocat Sandaracurgium, aiens montem propter metallorum effossionem totum concauum esse. Alij Gigantem vocarunt, quia nimium manus suas longissime extendat, quod Gigantis nomine signari in Gigantomachia tradidi. Plurima in eo Paphlagonum fana visebantur, vt olim in excelsis fere immolare consueuerunt. Hic itaque Alybam siue Albam olim fuisse credo ab Elyssi filiis siue nepotibus habitatam, & toti monti nomen datum Olyssæ. Et hæc quidem propter Cetæorum & Alyzonum & Cilicum cognationem. Sed quia Theben à Cilicibus conditam habitatamque fuisse poëta indicauit, dicamus obiter quid voce hac, aliquot diuersarum regionum opidis communi, denotetur. Thebarum enim in Ægypto, Thebarum in Græcia, huius item Thebes vetustas satis declarat, vocabulum esse de prisco sermone interpretandum; quod in aliis vrbibus plurium numero, in Elæarica singulari effertur ab Homero. Nulla res est tam exigua aggredienda, vt non opus sit Deum omnium rerum caput inuocare; quod si verum est, quanto magis in vrbibus condendis & consecrandis? Non mirum igitur si cui placuerit vrbem eo nomine vocare, quo quiuis moneretur Altissimum caput orari oportere. Het-bet-be nobis significat ipsum caput ora, quod contralumus consueto nobis more in Thebe, reiecto Tau e medio; vt ex Het-mel facimus Hemel, ex Het-lem Hellem, quorum prius cælum significat, quia caput summum reuelet; posterius galeam, quòd ea caput celet ac defendat. Quoniam autem clarissima hæc nobis est significatio, & nomen Thebes antiquissimum; facilè cernis quo is sermone in sacris vsus sit qui Theben indigitauit. Quid? an non Troia ipsa uostras habet vocabulum? Tria enim, vnde Troia, suem significat, vt alibi declaraui; quòd animal immolabatur ad impetrandam omnium rerum fecunditatem, quæ est in hoc animali singularis. Troiæ autem arx Pergamus dicebatur, quo nomine & opidum ad Caicum fuit nuncupatum. Eustathius testis est ipsam arcem Troiæ sic nominari, tametsi non rarò pars pro toto ponatur. Illud mireris quòd dicat, quamuis arcem in edito loco positam Pergamum posse nominari. Mihi sane mirum videtur vnde id didicerit, cum huius dicti veritas è solo nostro sermone queat declarari. Berg siue Perg apud nos idem est quod abscondo & tueor; quod quia loca alta maximè præstant, Bergo pro monte ponitur, & hinc Berghem domus est in monte collocata: vnde Pergamus arx Troiæ dicta, quòd loco edito sita esset. Hinc & Pergæ Pamphyliæ opidum in monte situm, & Bergomum in Italia, & Pergamum ad Caicum, quod & ipsum arcem in edito monte sitam habebat, qui in acutum apicem teste Strabone desinebat. Nobis siluæ etiam Bergen vocantur, eo quòd & his homines sese aduersus hostium insultus tueantur. Hinc Berghem apud Antuerpiam. Iam & tutas nauium stationes Bergen nominamus, vnde opida quatuor non procul ab Antuerpia Berghen dicuntur quibusdam vocis distincta appendicibus. Quamuis verò hæc crebrius à me dicta sint, non putaui tamen nobis ab Elæarico agro discedendum esse; nisi Pergami etymologia Thebes olim vicinæ, nomen nostrati deberi sermoni verisimile reddidisset, ac simul confirmasset primum arcis Troianæ conditorem, quisquis fuerit, nostrati lingua vsum esse: vnde liquere potest, omnes Iapeti posteros, qui Babylonicæ quidem turri struendæ non interfuerunt, purum putum nostratem sermonē habuisse, atque idcirco eum vlterius ad ipsum Adamum pertinere.

Thebe vocis etymon. *Hemel.* *Hellem.* *Troia nomenclatura.* *Pergami nominis ratio.* *Bergen.*

Porrò quia occasione Tarsis Cetini feci mentionē, non abs re fuerit huius quoque nomen declarare. Cogor toties monere vt fere pudeat, nostratibus familiare esse vt vocabula concidant, vti ex Elysso Cel vnde Elis, & Lus, vnde Lusus, fieri dixi. Eodem modo è Caetthem Cethem per syncopen fecerunt: Caetthem verò nihil aliud significat, quam si Latine dicas Muniens siue secludens amœnum caput, in ea loquendi consuetudine qua caput vocamus quamuis terræ oram nauibus appellendis, onerandis & exonerandis accommodatam; quam nostram phrasim Hispani & Itali à Gotis, qui nostra lingua vtebantur, retinuerunt, Capo promontorium vocantes. Caiet, siue scriptura castigata Gaiet, amœnum caput significat, vt alias declaraui; Caetthem igitur, vnde Ceteim siue Cetim apud Mosem, is dicitur, qui amœnas terræ oras in altū mare protensas munit. Vides itaque nomine hoc admonitionem qua Iōn filios suos docebat non satis esse maria audacter transire, nisi & capita quædam muniantur, vt & naues & merces in tuta queant esse statione & custodia. Integritas huius nominis belle seruata est in Caieta Italiæ, qua vix vllum amœnius promontorium cernas; adeò vt aptissime in

Cetini notatio. *Capo.* *Caieta.*

ipsum quadret nomen. An verò Cetcimus Caietam an Cimmerij condiderint, parum curo; quando quidem video multis locis Iapeti posteros permistos habitasse, vt ex iis quæ modo dixi quiuis perspicit: ac cæteroqui ipse loci situs nomen hoc meretur, a quocumque tandem impositum sit. Sed satis modò diu de Cetcimo verba feci, redeat Tarses primus Cilicum conditor, quem siue Tarsen siue Tarsum nomines, susque deque fero, modò vera nominis ratio de sermone nostro petatur; in quo Tar-sers quidem audacem & diuturnum maris significat calcatorem: Cilr verò nauium compactorem.

Quia igitur naues prius compingendæ quàm mare calcandum, Ciliciam totam vocauit regionem, Tarsi nomen vni soli dedit ciuitati. Ciliciæ autem in Syriam exitus Issus vocatur à nostro Vitsi/ quod significat egredior. Si enim, siue Ti/ idem est quod co: vnde Tit vocabulum circulare pro tempore semper eunte habemus. Vit autem per diphthongum eam quæ est in Harpuia pronuntiatum, idem est quod Extra: Hinc Vitalus cum diphthongo eadem hominem significat externæ linguæ, vnde pòst Italus dictum est. Oenotriam enim siue Ausoniam Italiam vocarunt Cimmerij, cùm viderent eam externa lingua, siue alia ab ea qua Ianus vsus fuisset, vtentem. Vitsi igitur, & more Allemanico siue Sueuico Vissi/ idem est quod egressus. Vnde diphthongo in I commutata fit Issi, & inde Issus. Hinc apud Francos Romanisantes dicitur *Issue* pro exitu, & *l'huus* porta, & inde *Hussier* portarius. Hoc annotare placuit, tum vt nobilissimo sinui & ciuitati ad exitum Ciliciæ collocatæ nominis ratio constaret, tum vt veteris linguæ vestigia cernerentur; qua, vt olim Cilices, ita pòst Franci in Germania vsi fuerunt. Quæcumque enim vocabula hodiernus Gallorum sermo à Latinis non accepit, ea retinet è prisca vel Gallorum vel Francorum lingua; quę qualis fuerit, in Gallicis & Francicis meis ostendi. Issica ora nobilissima facta est ab insigni Alexandri Magni contra Persas victoria; nec minùs apud eruditos totus ille Amani & Tauri tractus celebratur de Ciceronis præfectura, qui se iactat à militibus ibi Imperatorem fuisse celebratum. Amani nomē in Arcadiis fortassis explicabo, loco nimirum opportuniore. Nunc à Cilicia oram soluamus, vt secundis ventis in Hispaniam nauigemus. An Tarses & Issus simul in Hispaniam appulerint, vti ante dixi, an verò pòst fratrem, non multum refert nouisse: equidem in veteri persto sententia, eo quòd non videam cur non potius simul quàm separati dicantur profecti fuisse. Credo enim Nochum illis imperasse vt coniunctis viribus & nauibus litora circumirent, secundum eam rationem quam Homerus attigit, σύν τε δύ' ἐρχομένω, quò videlicet alter alteri, si qua in re opus esset, suppetias ferret, quia variæ nauigantibus occurrunt necessitates. Elyssus ergo fratri suo minori locum assignauit optimum, commodissimum, omniumque rerum humanis vsibus necessariarū copiam largo cornu effusurum ad ipsum fretum maris mediterranei, quo Africa ab Europa in occidentali plaga separatur. Totam enim regionem quæ mari interno & Oceano & Bæti flumini adiacet, Tarses de nomine suo Tartessum nuncupauit, adiecto articulo nostrati in medio, quo nomen à Tarso Ciliciæ distingueretur. Nihilo tamen minùs ab Asiaticis & Syris Tarses nominabatur, tum quia articuli vsum ignorabant, tum quia Tarses vocabulum à Tarso vicina notius vsitatiusque haberent. Et fieri potest vt tota regio primùm Tarses fuerit nuncupata, & inde opidum Tartessus articulo ad distinctionem adiecto; quod mihi quidem magis arridet, tametsi Græci id ignorarint. Nam in sacris litteris, vt mox latiùs docebo, totam regionem regnum Tarsis nominari videmus. Græci Tartessum tum flumen ipsum Bætim nuncupatum, tum vrbem Tartessum vocarunt. Sic Stesichorus, quem Strabo testem laudat, de armento Geryonis cecinit:

Διόπι γ᾽ξυνθείη χεδὸν ἀντιπέρας κλεινᾶς ἐρυθίας,
Ταρτησσοῦ ποταμοῦ παρὰ πηγὰς ἀπείρονας
Ἀργυρορίζους
ἐν κευθμώνων πέτραις.

Quoniam genitum sit e regione non procul iacentis illustris Erythiæ, iuxta fontes infinitos Tartessi fluminis, qui argenteas radices habent in antrorum rupibus. Opidum inter duo Bætis ostia quondam habitatum, & ei Tartessi fuisse nomen Strabo asserit: Eratosthenes regionem Calpæ vicinam Tartessiam vocari scribit, & Erythiam iuxta esse insulam eximiæ felicitatis. Geographus credit Tartarum a Tartesso nomen habere,

Issus Cilicia in Syriā exitus unde nomē acceperit. — *Si. Ti. Tit. Vit.* — *Italia etymō.* — *Issue. L'huus. Hussier.* — *Tarses qua loca in Hispania tenuerit.* — *Tartessus regio & vrbs in Hispania.* — *Tartessia.*

habere, quod nos minimè ipsi assentimur, vti de vtriusq. vocis interpretatione iam iam liquebit. Tar-sees & Tartessees idem nobis significat; illud quidem calcatorem maris; hoc calcatorē ipsius maris notat, adiecto articulo nostrati Tes. quod discrimē quantulū sit, quamq. parū faciat ad significationis & cōpositionis diuersitatē; cuius fuerit manifestū, si vocabulū Græcum faciat eiusdē notationis. Tarsees enim θαλασσοπατητικὸς erit; *Tartari notatio.* Tar-tesees verò πατοῦν τὴν θάλασσαν. Porrò Tartarū locus inferorū dicitur eadē caussa, quòd circa terræ infima esse dicatur, quàm longissimè dissitus ab omni motione. Cùm enim terra simpliciter Art vocetur, eò quòd tarditate sua in medio deuinciatur; rectè *Art.* infernus, qui terræ medium occupat, eo dicetur nomine quod geminæ tarditatis habet notationem. Cùm igitur Tar ipsi siat, quod est celere, contrarium sit; vti dixi; *Tar. tat.* Tartat bis fuerit contrarium, & Latinè Tardum tardum redderetur. Verùm nobis copiosa geminæ tarditatis ratio est; vna, quòd infernus, vti dixi, in tardissimo elemento tardissimus sit, vti centro immobili proximus; altera, quòd mors omnia conculcet; tertia, quòd eos quos mors conculcauit, perpetuò in inferno demoretur; quartò, infernus solos tardos & iam mortuos conculcet, à cuius calcibus solus Christus potest liberare, nos vnà secum, excussa omni tarditate peccatorum, in cælos attollens, & Patri suo sistens. Tarditas ergo omnis nobis fugienda: & quia terra tarditatem colligat, terrena omnia relinquenda, ne nos ad vitam æternam euntes demoretur. *Primus homo*, inquit Tarsensis noster, *de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis*. Relicto igitur terreno homine, vt tardo; cælesti homini, qui est Christus, nos vniamus necesse est, si à Tartaro liberari velimus, vt toto corde velle debemus. *Terra quòd tarditatem colligat, terrena omnia sunt relinquenda.* Serpens homini inuidens, calcaneo ipsius insidiatur, id est ipsius terræ quæ Ates inuidiæ veluti agger quidam obiicitur. Pars enim hominis terræ, tarditatis matri, proxima tarditatem mentis nostræ cacodæmoni expositam denotat, quæ fecit vt Eua Deo non credens lethali draconis veneno periret, ac Tartaro ipsi obligaretur; in quo perpetuò mansisset, nisi secundus homo, qui cælestis est, eam morte sua redemisset. Sic iniquitas calcanei dicitur peccatum, quia omne peccatum ex parte hominis terrena nascitur, vti ex D. Paulli Tarsensis comparatione clarum. Eodem modo Virgilius omnem vitæ motionem cælo tribuit, & contrà terræ adscribit omnem tarditatem, dum sic canit:

Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terreníq; hebetant artus, moribundaq; membra:
Hinc metuunt cupiúntque, dolent gaudéntque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco.

Tarditatis ergo huius terrenæ, è qua Chauæ incredulitas & diffidentia nata est, & omnis cæcitas à Virgilio depicta, symbolum calcaneus est, tum quia terræ proximus, tum quia est pars pedis postica, & idcirco ab oculis, quibus videmus, auersa. *Calcaneus terrena tarditatis symbolum.* Græci Tarsi nomine plantam intelligunt, quæ & ipsa terrenæ tarditati proxima, & ideò à Tart nomen, vti modò dixi, adepta. *Tarsos planta.* Videmus itaque quàm elegans sit sacrarum litterarum locutio, dum Deus serpenti dicit, *Tu insidiaberis calcaneo eius*; vtpote qua tantum conditur mysteriorum. Tarditas ergo nostra nos ad Tartarum detrahit, haud secùs ac calcaneus terram petit. Eodem Christus respexit dum dixit, *O stulti & tardi corde ad credendum!* Vide nunc quàm Tartarum insignem habeat nobis significationē, eodem modo compositum vocabulum quo nomen Arar ad amnem tardissimum denotandum; cuius frustra ex alia lingua ratio quæratur. Quo si Tartarum velimus effugere, tarditatem omnem excutiamus; & verum Mercurium tam nobis propitium reddamus, vt talaria *Tarditas fugienda.* calcaneis nostris adfigat, quibus sublati à terra & Tartaro eius meditullio, in cęlum euolemus. Ex his manifestum fit, Tartarum non à Tartesso, sed ex eodem tamen fonte duxisse nomen; licet alia de caussa, atq. ea quam Strabo suspicatur. Gratias tamen illi habeant lectores, quòd mihi vocis huius interpretādæ & eximij symboli explicandi dederit occasionem, & Deum orent, ne ad Tartarū nostra tarditate deprimamur. Quòd autem Tartarum circa terræ centrum esse dicam, & ideò nihil vel profundius eo vel tardius inueniri, id satis indicauit Homerus poëta hyperbole rem augens: *Tartarus cur circa terra centrū esse dicatur.*

Ἤ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς τάρταρον ἠερόεντα,
Τῆλε μάλ' ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον,

Ἔνθα

Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδὸς,
Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδω, ὅσον οὐρανός ἐς' ἀπὸ γαίης. Id est,

Aut ipsum arreptum dimittam ad Tartarum atrum,
Hinc procul est vbi sub terra decliue barathrum,
AEre pauimentum stratum est, est ferrea porta,
Inferno inferius quantum terra est ab Olympo.

Virgilius sic est imitatus:

——Tum Tartarus ipse
Bis patet in praeceps tantum, tenditq́; sub vmbras
Quantus ad aetherium cæli suspectus Olympum.

His mox succinit:

Hic genus antiquum terræ Titania proles.

Vbi rursus indicauit, terrę filios terrenis perturbationibus semper depressos ac tardatos propriam esse Tartari possessionem; quod addo, vt Tartari & Terræ cognatio tum in rebus ipsis, tum nominibus magis magisq́ue intelligatur. Suspicor sanè poëtam Mantuanum subodoratum fuisse, Terræ naturam bis in Tartaro exprimi; & nihil aliud esse quàm Terræ terram, id est, vt terra in toto vniuerso infimum est, ita Tartarum infimú est ipsius terræ, cuius nomen à Tar etiam nostrati deriuatur. Quàm autem procliuis sit ipsius a & e permutatio, in βερέθρῳ & barathro videbis.

Tartarus cur ad occidentalem Oceanum à poëtis collocetur.

Porrò quòd Tartarum ad occidentalem Oceanum ponant poëtæ, credidit Strabo à Tartesso Tartari nomen manasse. Dum de Elysso agerem, caussam huius rei indicaui. Quoniam enim morientibus nobis Sol æternum nobis occidat, & mox à morte ad vmbrarú sedes ablegemur; rationi consonum est vt in occidenti & Tartarum & Elysius campus ponatur, & reliqua omnia quæ post vltimum nobis Solis occasum accidere dicuntur. Socrates cicutam iam iam bibiturus Tartarum prolixè descripsit, in tres sedes omnem mortuorum regionem

Mortuorum regionis distributio.

partitus; Purgationis locum, Beatorú sedes felicissimas, & Tartarum: verùm hæc parú faciunt ad nostrum institutú. Fortunatæ insulæ, à priscis magis decantatæ poëtis quàm aut cognitæ aut descriptæ, beatorum insulæ habitæ olim fuerunt; quas Pindarus μακάρων νάσους vocauit. è quo sequitur & Tartarú circa hanc mundi plagam introitum in poëtarum fabulis habuisse. Siue autem Tartarus siue Tartarum, siue Tartara efferas, nihil refert; cùm terminatio nihil faciat ad etymologiam. Redeo à Tartaro ad Tartessum. Quoniam Tarsus & Tartessus eiusdem sunt & originis & significationis, & Tarsum constet à Tarse conditam esse, dicemus Tartessum ab eodem & principium

Arganthonius Tartessiorum rex.

culturæ, & nomen accepisse. Celebratur apud veteres Arganthonius Tartessiorum rex, cuius liberalitate & pecunia Phocenses muros vrbi suæ struxerunt, firmos illos quidem aduersus omnem arietum vim, at nihil tamen profuturos aduersus Harpagum Medorum ducem, qui Ionum vrbes expugnauit, aggere exterius mœnibus æquato. Arganthonium Herodotus scribit centum viginti annis vixisse, octoginta regnasse. Anacreon se dicit nec Amaltheæ cornu optare, neq. centum quinquaginta annis Tartessi regnum tenere. Meminit eiusdem Lucianus, eos enumerans quorum longa ætas digna visa est admiratione.

Carteia. Tartessi nomine duæ olim vrbes appellatæ.

Pomponius Mela in sinu Calpes Carteiam collocat, quam quidam putarent Tartesson fuisse; è quo & Strabone collatis coniecto duas olim vrbes Tartessi nomine dictas fuisse, & illam quam Bætis duo ostia complecterentur, & alteram eo loco vbi nunc est Tarifa. Sed nos cum Eratosthene totam regionem Bæticam Tartessiam dicemus: nec mirum est & opido cuipiam & toti regioni idem nomē dari, cùm id nostra quoque ætate videamus euenire cum alibi, tum in Iuliaco & Geldria: quorum nominum vtrumque commune est & regioni & ciuitati. Stephanus eius Tartessi quæ ad fretum erat, non meminit; verùm alterius dumtaxat, quæ inter Bætis ostia

Tarseion.

iacens, ab antiquo fluminis nomine Tartessus diceretur. Apud Polybium Tarseion opidum legimus, & inde Tarseitas populum. Stephanus Tarseium ad Herculis columnas ponit, & ciues eius ætate sua Tarsenos vocatos dicit: vnde coniicio Tarseion dici cœpisse ad discrimen Tartessi eius quam Strabo & Stephanus ad Bætim collocarunt. Videmus ergo in Tarseio & Tarseitis siue Tarsenis clarissimum Tarsei monumentum; atque adeò propiùs ad veram nominis Tar-ses rationem accedens quàm Tarsus. Non

Regnū Tarsis in sacris lit-

video itaque cur non debeam constantissimè asseuerare; regnum Tarsis in sacris litteris non

non aliud esse quàm Tartessiam regionem siue Bæticam. Quanta huius quondam fuerit felicitas, latissimè Strabo declarat. Opidorum, inquit, ingens numerus: Nam ducenta esse prædicant, quorum illa celeberrima sunt quæ ad amnes ædificata sunt, aut alioquin ad æstuaria & mare, propter rerum commoditatem. Enumeratis deinde aliquot vrbibus ac Bætis nauigatione, amœnitate camporum adiacentium, diligentissima agrorum cultura, eleganti arborum per ordines dispositione descripta; subdit Geographus: Dorsa montium æqualibus inter se spatiis distantia ad flumen pertinent, alibi magis alibi minùs ad Boream vergentia, plena metallorum. Plurima autem argenti vis est in Ilipæ finibus, & circa Sisaponem tum antiquum tum nouum vocatum. Ad Cotinas nominatas æs simul & aurum generatur. Et hi quidem montes ad sinistram sunt sursum nauigantibus; ad dextram verò immensa camporum planities bene alta & fructuosa, magnis arboribus consita, nec minùs pascuis abundans. Superiores adiacent montes metallorum fodinis celebres, qui Tagum versus descendunt. Loca autem metallica aspera & tenuia sint oportet, qualia sunt Carpetaniæ, multóque magis Celtiberis finitima. Talis item Bæturia est, campos siccos habens ad Anam pertinentes. At Turdetania admirabili felicitate gaudet; ac cùm omnium rerum ferax sit, tum maximam copiam profert singulorum. Duplicatur autem hæc felicitas exportandi commoditate: Quod enim in fructibus vltra necessarios vsus superest, id nauigantium frequentia facillimè distrahitur. Post hæc Geographus æstuariorum & nauigationis facilitatem exponit, cui mox subiungit: Exportatur, inquit, è Turditania vinum, magna vis tritici, oleum; atque id non plurimum modò, sed etiam optimum. Ad hæc cera, mel, pix: iam & coccus, & minium non inferius terra Sinopica. Nauigia ibidem fiunt è materia ex eisdem locis cæsa. Sunt ipsis & fossiles sales, & non pauci salsarum aquarum riui. Magna etiam salsamentorum copia ad obsoniorum vsum paratur, nō solùm ad interius mare; sed & in maritimis etiam locis extra Herculis columnas sitis, quæ Ponticis nihilo sunt deteriora. Solet & plurimus inde pannus portari, at nunc lanæ magis Coraxorum, quarum pulcritudo omnem superat fidem. Vnde fit, vt admissarij arietes talento veneant. Telarum item incredibilis tenuitas, quas Saltietæ conficiunt. Armentorum & gregum ingens abundantia, & magna copia omnis generis venationum: Bestiarum noxiarum raritas, exceptis lepusculis terram fodientibus, quos quidam leberides dicunt (agit de cuniculis.) Corrumpunt enim plantas & semina radices esitando, quod malum per totam ferè Iberiam & inde ad Massiliam vsque grassatur. Quid quòd & ipsas etiam insulas turbat? Qui enim Gymnesias incolunt, dicuntur quondam legatos Romam misisse terras sibi peritum; eo quòd à cuniculis, quorum multitudini resistere nequirent, expellerentur. Ad tantum certè bellum tanto opus esse remedio nonnumquam accidit: verùm id non semper euenit, sed simile quiddam habet pestilenti aëris constitutioni, quemadmodum & serpentum & murium agrestium multitudo. Quò autem intra modum eorum frequentia cohibeatur, complures repertæ sunt venandi rationes; & inter alias, feras mustelas, quas Libya educat, capistris alligatas in foramina seu cuniculos immittunt. Hæ quas capiunt, vnguibus extrahunt; quas non capiunt, prodire cogunt; quibus capiendis venatores instant. Porrò quanta rerum è Turditania copia exportetur, nauigiorum & magnitudo & numerus maximus declarat. Ingentes enim Holcades illinc Dicæarchiam & Ostiam, vbi Romanorum nauale est, appellunt; adeò vt multitudine cum Africanis certent. His Strabo piscium diuersorum copiam adiungit, quibus enumerandis supersedebo. Deinde pergit ad metalla. Cùm verò, inquit, prædicta regio tantum bonorum suppeditet, tum magis admireris metallorum fodinas. Eorum enim Hispania tota plena est, non tota autem fructibus producendis felix, qui illic desiderantur vbi metallis abundat. Rarum est enim generis vtriusque copiam habere; rarum item eandem regionem paruo loco omnis generis abundare metallis. At Turdetania & ei contigua regio nullam omnino finit eos qui laudare velint, desiderare rationē. Nam neq. aurum, neq. argentū, neq. æs, neque ferrū vsquā terrarū aut tanta copia aut tanta bonitate gigni hactenus deprehensum est. Adde, quòd amnes & torrētes aureas arenas deuoluant, quę quidē & in aridis locis sunt; sed in illis non apparent: In locis autē aqua ablutis splendore se produnt aurea ramēta. Arida itē loca aquis illatis diluētes, faciūt vt ramēta splendeant; quā ad rē tū puteos fodiunt,

[margin: Tertis quod fuerit. — Batica regionis felicitas. — Ilipa. Sisapo. Cotina. — Baturia. Turdetania felicitas. — Cuniculorum in Turdetania copia & venatio. — Metallicarū fodinarum in Hispania frequentia. — Auri ferax cissima est Hispania.]

diunt, tum alias artes excogitant; quo lotione aurum excipiant: adeò vt nunc plura sint Chrysoplysia, id est, auri lauacra, quàm aurifodinæ. Hæc & alia his similia Strabo; quibus addit, in mediis etiam lapidibus auri glebas papillarum instar, aliquando etiam semilibram appendentes, inueniri. Æris præterea quasdam fodinas Aureas vocari, vnde coniectari queat aurum prius ex iis erui solere. Aduocat deinde Posidonium ad partes Hispanicarum opum laudandatũ, cuius orationem ait copiâ & verborum luxuriâ cum ipsa metallorum vbertate certare; atq. adeò in ea efferenda non aliter se habere, quàm si diuino quopiam furore raperetur: inter cetera itaque fabulæ fidem habere qua fertur, siluas olim incensas effecisse, vt aurum & argentũ è terra ebulliret, propterea quòd omnes tumuli & omnes montes nihil aliud sint quàm quidam numorũ acerui, ab ipsa felicitatis copia congesti; ita vt qui videat loca, dicat thesauros naturæ sempiternos, aut imperatoriæ cuiusdam maiestatis ærarium numquam exhauriendum. Illic itaque sub terra, non Aden, id est, caliginis & tenebrarum principem, sed Plutonem, id est, diuitiarum Deum habitare. Hæc & alia id genus Posidonius scripsit, cuius omnia sigillatim verba recitare non opus est. Diodorus Siculus fabulam, cuius Posidonius meminit, latius refert. Hic montes Pyrenæos non illos modò vocat qui Galliam ab Hispania cõtinua catena separant; sed & eos qui ab his propagati, tribus millibus, vt inquit, stadiorum interiùs per regionem Celtiberorum porriguntur. Horum siluas à pastoribus accensas olim fuisse, & regiones ambustas, & inde montibus nomen datum, quorum igne ad multos dies ardente argenti riuos profluxisse, quod incolis ignotum Phœnices vili rerum aliarum permutatione sibi comparasse, atque inde maximas opes contraxisse. Sed satius fuerit totum hunc locum è Diodoro transcribere, eo quòd Posidonij paraphrastem agere videatur: qua in re Poggij Florentini contenti erimus interpretatione. Adeò autem mercatores quæstus excitauit cupiditas, vt cùm onustis nauibus superaret argentum, amoto ab ancoris plumbo, argentum eius loco subderent. Hoc lucro Phœnices admodum opulenti facti, plures colonias tum in Siciliam propinquasque insulas, tum in Libyam Sardiniamque ac Iberiam destinârunt. Multis pòst sæculis cognito argento, Iberi metallis quærendis operam dedêre; magnaque optimi argenti copia reperta, ingens ex ea vectigal prodiit. Cùm æs, aurum, argentumque sint metalla præcipua; qui in reperiendo ære dant operam, quartam eius quod effodiunt portionem capiunt. Eorum qui in argento effodiendo occupantur, quidam tribus diebus Euboicum percipiunt talentum. Terra enim omnis argento referta est: vt mirabilis sit & eius patriæ natura, & operariorum continuus labor. Nam qui primùm his metallis reperiendis incumbebant, magnas contrahebant diuitias. In promptu enim est argentum, terra abundè illud præstante. Postea cùm Romani Iberiam subegissent, Italici, qui lucri cupiditate id sibi opus sumsere, maximè ex eo ditati sunt. Emptam enim seruorum copiam ad effodienda metalla deputant; qui variis locis metallorum venas scrutati, ac altè lateque terra effossa, plurimum auri argentique eruunt, variis multorum stadiorum cuniculis sub terram actis. Multo facilior quæstuosiorque hæc cura quàm metallorum quæ apud Atticos reperiuntur: ibi enim multas effodiendo impensas subeunt, sæpius opinione frustrati; cùm aut non inueniant quod quærunt, aut inuentum ita parui sit, vt superetur à sumptu. Apud Hispaniam qui metallis incumbunt reperiendis, ampliora spe percipiunt. Bonitate quippe soli glebas semper auro argentoque fertiles inueniunt, vtpote omni terra metallis plena. Subter terram reperiuntur nonnumquam flumina decurrentia: quorum cursus spe quæstus vi magna recidunt; aut, quod mirabilius videtur, cochleis quas dicunt Ægyptiacas diuertunt, ab Archimede cùm in Ægyptum profectus est adinuentis: eiusmodi instrumentis loca vbi metalla effodiuntur, eiecta superius aqua, summa arte diligentiaque siccant. Mirabitur profectò quis Archimedis ingenium, non solùm in his, sed in ceteris quoque maioribus rebus, quas multis in orbis partibus egregias fabricatus est: de quibus scribetur diligentius, cùm ad eius tempora veniemus. Serui qui ad hæc metalla deputati sunt, incredibilem quæstũ afferunt dominis. Verùm cùm diu noctuque in labore perseuerent, multi ex nimio labore moriuntur; cùm nulla eis ab opere detur requies, aut laboris intermissio: sed verberibus ad continuum opus coacti, raró diutius viuunt. Robustiori quidam corpore & animi vigore plurimũ temporis in ea versantur calamitate, quibus tamen ob miseriæ magnitu-

Phœnices auro Hispanico ditati.

Romani Hispania subacta eò seruos ad aurum effodiendum miserunt.

magnitudinem mors est vita optabilior. Cùm plurima in hoc metallorum munere sint admiratione digna, nequaquam tamen quis admiretur, cur nullus recens horum reperiendorum auctor extiterit. Verùm argenti studio à Carthaginiensibus, quo tempore Iberiam tenuere, ea metalla adinuenta sunt. Hæc fuit caussa vt eorum postmodum excrescerent vires: Pretio enim optimis militum conductis plura gesserunt aduersus hostes bella. Neque domestico neque sociorum milite vsi, Romanos Siculósque ac Libyos in maxima deduxerunt pericula, cùm omnes diuitiis ob auri argentique copiam superarent. Perspicaces sanè, vt videtur, priscis temporibus extitere ad quæstum Phœnices: Itali nullis aliis cessere. Oritur & stannum in pluribus Iberiæ locis, non casu repertum, vt quidam scriptores vulgarunt, sed effossum conflatumque, quemadmodum argentum atque aurum tradunt. Nam supra Lusitaniam plurimum stannum effoditur in insulis oceani Iberiæ proximis, quæ à stanno Cassiterides denominantur. Plurimum tamen à Britannia insula ad appositam Galliam affertur: Deinde per loca mediterranea Celtici mercatores equis per Massiliotas ad Narbonam vrbem, Romanorum coloniam, optimum earum partium tum opportunitate tum commoditate adeuntium emporium, perducunt. Hæc Diodorus: in quibus dum Poggius negat stannum casu inueniri, vertere debuisset; in terræ superficie. Polybius maximas argentifodinas circa nouam Carthaginem commemorat, operarum in iis quatuor myriades, & Romanis diurnum inde lucrum viginti quinque millia drachmarum fuisse asserens. Addit idem omnem metalli purgandi rationem; quam, quia ad diuitiarum vbertatem non facit, omitto. Illud ex eo annotandum: non procul à Castaone, vbi plumbi maxima copia, admixta etiam argenti quadam portione, mons est è quo Bætis effluit, quem ἀργυροῦν vocant, id est, argenteum. Strabo historiæ scriptores citat, qui scribant tantas fuisse Iberorum opes, vt quo tempore à Barca Carthaginiensiũ duce deuicti sunt, præsepibus & doliis argenteis vterentur. Non malè igitur dixit ille, quisquis fuerit, apud Stephanum, ταρτήσσιον ὄλβιον ἄστυ, id est, Tartessus vrbs felix. Ex his modò clarum cuiuis fuerit, Bæticam olim Phœnicibus & Carthaginiensibus plus emolumenti attulisse, quàm totus nouus in Oceano Atlantico orbis hactenus præstiterit Hispanis. Nunc missis scriptoribus externis, audiamus quid sacri libri de Tarsis dicant. Tertij Regum cap. x. & Paralipomenon secundi capite nono, hæc de Salomonis diuitiis inter alia legimus: Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri; excepta ea summa quam legati diuersarum gentium & negotiatores afferre consueuerant, omnésque reges Arabiæ, & Satrapæ terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni. Deinde, expositis hastis & scutis aureis & solio aureo, adduntur hæc: Omnia quoque vasa conuiuij Regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur. Siquidem naues Regis ibant in Tharsis cum seruis Hiram semel in annis tribus, & deferebant inde aurum & argentum & ebur & simias & pauos. Et hæc quidem verbis Paralipomenon: Liber enim Regum exprimit classem Salomonis & classem Hiram iunctas iuisse; vt nimirum vtrique Regi sua fuerit classis. Quòd autem naues Tarsis fuerint maximæ, & superbissime instructæ, ex Iesaia discas: vbi inter alia, quibus diem Domini potêtiorem facit, maximis & altissimis quibusque, naues etiam Tarsis commemorat; quas & Dauid in Odis multo antea, vti excelsas & superbas, celebrauit. In Ieremia itidem legimus: Argentum inuolutum de Tarsis affertur. Hic argentum in longas massas extensum intellige, cùm רקע idem sit quod, extendit, à nostro Strect/ litterarum transpositione factum. Verùm longè clarius Ezechiel vicesimo septimo capite declarat, Tartessios eosdē esse cum Tarsis. Tarses enim, inquit, negotiatores tui à multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, stanno, plumbóq. repleuerũt nundinas tuas. Latina editio habet, Carthaginienses; sed malè. Iesaias Tyri excidium prædicens, Vlulate, inquit, naues Tarsis; quia perierunt, & vltrà non venient de terra Citiorum. Ducta captiua est. Et paulo pòst: Ite in Tarsis: Vlulate qui habitatis in insula hac. Latina biblia habent pro Tarsis, priore quidem loco, maris; posteriore, Carthaginem. Vtrobiq. profectò Tarsis erat vertendum. Neque enim Tarsis mare significat, neq. ad Carthaginem vrbem, à Phœnicibus conditam, refertur; sed ad ipsissimam Tartessum, vbi maximæ naues compingebantur, quas probabile est

Stannum in Hispania nascitur.

Mons argenteus.

Tarsis regnũ Salomoni aurum & argentum mittebat.

Tarsis nauiũ celebritas.

Tartessij iidē cum Tarsis.

illic vnà cum mercibus & ab aliis & à Tyriis maximè comparari solere: & idcirco dici, Vlulate naues Tarsis, id est, naues factæ in Tartessiaca regione, & ex ea in Phœniciam traductæ; quoniam actum est de Tyris, qui vos emebant, adornabant, & omni mercis genere implebant. Rursus ergo dicit per Ironiam: Transire nunc in Tarsis, siue Tartessiacum regnum; & reportate, vt soletis, aurum, argentum, & alias eius regionis merces; cuius generis ad Salomonem & Hiram olim apportari solere Paralipomena testantur. Quod autem dicit, Vltrà non venient de terra Citiorum, id hanc habet rationem, quòd è Tarsis venientes ad Italiam, etiam in qua Caieta nobile erat emporium, & Cyprum, quæ Cetim olim dicta fuit, vt ex opido eiusdem nominis declaratur, appellerent. Verùm locus hic obscurus est apud Hebræos, & ab aliis aliter redditur. Nos de terra Cetiorum dumtaxat agimus, cetera interpretibus relinquentes. Græcus textus posteriore loco pro Tarsis, mare posuit: quod D. Hieronymo & plerisque aliis non displicet; eo quòd existiment Tarsis simpliciter pro mari poni. qua quidem in re tantum est veritatis, quantum inter, mare calco; &, mare, cognationis est. Certè naues omnes Tarsers dici nostro sermone possent, eo quòd maria calcent: verùm hæc ratio nulla est apud Hebræos, quibus nec Tar calco, nec See mare designat. Videntur tamen ij qui primi huius opinionis auctores fuerunt, aliquid à quopiam linguæ nostræ perito audiuisse, vel nuda suspicione è nauibus ad mare venisse. In Ezechielis item alio loco negotiatores Tarsis cōmemorantur, tamquam celeberrimi totius orbis. quod cùm ita sit, quis dubitet Tartessiacos hos fuisse? si illa modò quæ ex Posidonio, Herodoto, Polybio, Strabone, aliis adduximus, cum illis quæ in sacris litteris leguntur, diligenter conferat; & eam, quam ostendi, gentium consideret migrationem. Verùm enimuero illud, quod Paralipomena dicunt, tertio quoque anno naues e Tarsis venisse, magnam adfert huic assertioni dubitationem. Neque enim tantum est è Syria ad Gades interuallum, vt tres annos requirat. Hic locus accuratiùs excutiendus est, eo quòd nec parui momenti ea ratio sit ad hanc nostram opinionem vel labefactandam vel penitus euellendam, & plurimum inde lucis antiquis nauigationibus sit affulsurū. Primùm itaque id animaduertas oportet, hanc obiectionem æquè contra illos facere qui nomine Tarsis Carthaginienses & vicinos Africæ populos intelligunt, atq. contra me; qui Tartessios & Tarseos facio eosdem: immo tanto magis contra illos facere, quanto Tartessus quàm Carthago longiùs ab Ioppe & reliqua Syria remota est. quod latiùs declarare apud eos qui geographiæ non sunt prorsus imperiti, superuacanei perditique laboris esset. Quod verò iter tenendum esset, ac de quo littore soluendum iis qui ad Tarsis nauigare vellent, Ionæ nobis fuga demonstrat; qui Ioppe nauem adscendit. Cum huius ergo vatis historia ea conferamus quæ vicesimo Paralipomenon capite his verbis leguntur: Post hæc iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israël, cuius opera fuerunt impiissima, & particeps fuit, vt faceret naues quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodaa de Maresa, ad Iosaphat dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues, nec potuerunt ire in Tarsis. Addatur & alter locus è capite octauo: Tunc abiit Salomon in Asiongaber & in Hailath, ad oram maris rubri, quæ est in terra Edom. Misit ergo Hiram per manus seruorum suorum naues & nautas gnaros maris; & abierunt cum seruis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem. Quia verò hæc sumta sunt e tertio libro Regum, audiamus & ea quæ illic leguntur verba: Classem quoque fecit Rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Hailam in littore maris rubri in terra Idumææ, misitque Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos & gnaros maris cum seruis Salomonis: Qui cùm venissent in Ophir, sumtum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad Regem Salomonem. Hæc è sacris libris adducta ingentem nobis pariunt difficultatem: quam si cura diligentiaque mea sustulero; fore confido, vt viri diuinæ scripturæ studiosi fateantur se non parū laboribus meis debere, vtpote quibus à magna caligine sint liberandi. Quærendū in primis quis locus vocetur Asiongaber, in quo classem Salomon ad nauigationem in Ophir, & Iosaphat ad nauigationem in Tarsis instruxit. Audire mihi videor obmurmurantes: Quid? an non apertissimis verbis ora maris rubri & terra Edō exprimitur? Quorsum igitur ablegasti men-

Asiongaber locus qui sit.

tem

tem cogitationesque tuas, vt hic nobis fluctus in simpulo excites? Equidem nec in simpulo fluctibus agor, nec leui de caussa tui bor: Quid enim hoc monstri est, Iosaphat in Asiongabet classem parare, vt eam in Tarsis mittat; si Tarsis Carthago sit, vti hactenus plerique omnes crediderunt? Num è mari rubro Carthaginem petes? Egregium profectò nauigationis compendium! Dices fortasse è mari Erythræo totam Africam posse circumiri, & sic tandem Carthaginem veniri. Nolo huic opinioni refellēdæ instare; cùm nemo non videat esse absurdissimam, & ab omni recta ratione alienam: & sunt alioqui mihi rationes in promptu, quibus docebo, longissimè terratum eos aberrare, qui Asiongaber ad mare rubrum collocarunt. Quòd si vel Straboni, vel Ptolemæo, vel cuiuis alij geographo legendo operam dedissent ij qui nobis hunc errorem obtrusetunt, facillimè tantum sibi eruditionis comparassent, vt scirent Idumæam non ad mate Erythræum, sed ad mare mediterraneum iacere, & inter eam & Erythræum mare arenosam & vastissimam esse solitudinem. Verùm quia in sacris voluminibus & opinionibus iam olim receptis magna religione versari debemus, & nihil prorsus mouere quod vel vllo modo queat excusari ac tolerari citra luculētam aliquam & grauem iacturam sacrosanctæ veritatis; videor mihi cogi ad panopliam quandam induendam. At hanc non aliam video in antiquitatibus in priscum suum decus asserendis, atque ab ertorum passim apud omnes grassantium seruitute ac tyrannide vindicandis, quàm veterum primæ classis scriptorum consensionem. Neminem eorum noui qui ante Ptolemæum fuerunt à docta terrarum descriptione nobiles, qui plurium auctorum in hoc argumenti genere cum laude versatorum monumenta nobis & testimonia reliquerit quàm Strabo; qui propter excellentiam qua ceteris præuertit, frequenter apud Græcos poëtarum interpretes non expresso nomine, Geographus vocatur. Hunc igitur audiamus; & ne bis audire cogamur, audiamus Latinè loquentem. Iudææ, inquit, extrema occasum versus Casio proxima Idumæi & lacus occupant. Idumæi quidem Nabatæi sunt, à quibus per seditionem dilapsi commigrarunt ad Iudæos, à quibus in legum admissi sunt communionem. Quis verò hic lacus sit quem extremū Iudææ facit Geographus, è vestigio declarat, dicens quòd Serbonis lacus ad mare situs sit; & illud quidem mare è cuius portu ad Iopen Hierosolyma videri possint. Quod vt clarius adhuc intelligas, addit hanc esse otam Iudææ septentrionalem. Ptolemæus item Serbonidem paludem circa Casium montem in mare mediterraneum (in eodem littore in quo est Iope, effundi scribit. Talis ergo situs est Idumes, vt inter Ægyptum, Petræam Arabiam, & Iudæam, & mare mediterraneum suis finibus claudatur. Ex parte Petrææ Arabiæ montes accipit, qui Melanes, id est, Nigri apud Ptolemæum vocantur: quorum extrema ad montanam Idumen pars Hor vocatur; quæ vox per Cametz scribitur, ad discrimen Hor per Holem, quo mons in genere vocatur, tametsi hæc ratio nec ab omnibus, nec perpetuò seruetur: Equidem hunc montem per excellentiæ figuram sic dici existimo. Accepit autem hæc regio nomen ab Edom, quod cognomen datum est Esau; quòd primogenium suum ius fratri vendidisset pro obsonio quodam rubro, cùm famelicus & lassus ex agro venisset: quod cognomen ceteroquin & ob id merebatur, quòd rufus ac totus villosus natus esset, quod & sacra Biblia & Iosepus testatur; & is quidem libro contra Appionem Grammaticum altero docet, Idumæam Iudææ limitem esse circa Gazam ciuitatem, quam nemo nescit mari mediterraneo adiacere, qui modò aut Ptolemæum, aut quemuis alium geographū vel eminus à limite salutarit. Cùm igitur Idumææ situs notus modò sit, videamus vbi Asiongaber sit constituendū. Scimus ex iis quæ citata modò sunt, Asiongabet in tetta Edom esse: quo fit, vt non possit ad mate rubrum collocari, nisi Idumæam eousque etiam extendas. Verùm vt sunt hominum ingenia ad sua propugnanda plus æquo frequenter obstinata, vereor ne qui sic sentiunt, Geographis omnibus malint oppedere, quàm fateri se hactenus errasse. Dicent, ni fallor, tam longè extensam Idumæam olim fuisse, vt ad Erythræum vsque mare & longè vlterius pateret, licet Græcis id fuerit ignotum; apud quos Asiongabet nusquam inuenitur. Faciendum igitur ne hoc perfugio veritatis arx prodatur. Non nego Asiongaber apud Græcos ignotum esse, illud quidem sub hac nomenclatura opidum; verùm id docebo minimè ignotum fuisse, si vocem Asion pro eo ac decet interpreteris. Quamobrem satis mirari non possum, quâ vel supina negligentia, vel crassa Geographiæ ignoran-

Margin notes: *Strabo.* — *Idumæi qui sint.* — *Serbonis lacus.* — *Idumes situs.* — *Melanes montes Arabiæ.* — *Hor.* — *Edom regio.* — *Asiongaber in terra Edō.*

ignorantia factum sit, vt Iosepus, vir alioqui patriæ antiquitatis & studiosissimus & doctissimus, hoc loco tam turpiter cespitarit. Nam & is Asiongaber ad mare Erythræum collocauit: quod si detur, fœda labes sacris libris adspergatur necesse est; & adeò ductu partim huius, partim interpretum tum Græcorũ tum Latinorum iam olim aspersa est; &, quod peius est, sic inolcta, vt nemo suspicatus sit, hac parte quicquam vitij factum esse. Vt enim omnes, quotquot hactenus contigit videre, scriptores longissimè aberrarunt in primis gentium & ante & post diluuium sedibus assignãdis, nec quisquam fuit qui Mosem verissima de illis scribentem bene sit aut assecutus aut interpretatus; ita & in Asiongaber & iis quæ inde consequuntur, nec paucis sanè nec contemnendis ad vnũ omnes (sit venia veritati) sacram historiam corruperunt. Nos igitur & hanc maculam Mercurio nostro præeunte diluemus: non quòd huic nostræ curæ vel magnas gratias vel gloriam relatum iri speremus ab iis quos hîc errasse scimus, quorum odium potiùs & inuidiam timemus; sed quo ceteris posthac caueamus, ne in eundem lapidem impingant, omnémque Atheis hominibus, qui vtinam essent pauciores, adimamus occasionem sacras litteras calumniandi. Audiamus ergo Strabonem, eumque, vt optimum ducem & itinerum omnium peritissimum, in hoc labyrintho non aliter sequamur, atque Theseus ille fabulosus filum Ariadnæum. Quia verò error maximus fuit quo omnes hactenus seducti fuerunt, paullo altiùs rem totam repetemus, & à Tyro ad Ægyptum vsque Iudææ littora legemus. Tyrus, inquit, tota insula est, ac ferè eodem modo habitata, quo Aradus; continenti tamen aggere coniungitur, quem Alexander in vrbis obsidione congessit. Interiectis deinde aliquot narrationibus; Distat, inquit, Tyrus à Sidone non pluribus quàm ducentis stadiis: inter eas est opidulum Auium vrbs vocata. Pòst: apud Tyrum fluuius exit Triginta post Tyrum stadiis Palætyrus, siue antiqua Tyrus. Hinc Ptolemais magna vrbs est, quam Acam prius vocabant: cuius portu Persæ quondam vtebantur in Ægyptũ nauigaturi. Inter hanc & Tyrum littus est aggerosum, quod vitrariam arenam fert. Exspatiatur hîc Strabo ad vitri fundẽdi artificium, & alias quasdam narrationes nihil ad nostrum propositũ facientes: vnde reuersus, Post Acam, inquit, est Stratonis turris cum portu. Inter Acam & Stratonis turrim Carmelus mons est, & alia opidula nihil commemoratu dignum habentia præter nomina; Sycomororum, Bubulcorum, Crocodilorum, & alia eiusmodi. Deinde magna silua est. post hanc Iope; iuxta quam ora ab Ægypto maritima notabili discrimine ad Arctum flectitur, priùs ad ortum extensa. In hac fabulãtur quidam Andromedam ceto fuisse expositam. Nam locus satis editus est, adeò vt ex eo dicant Hierosolyma videri Iudæorum metropolim. Quin etiam Iudæi portu hoc vtuntur ad mare descendentes, qui nihil aliud est quàm latronum receptaculum. Eorum & silua fuit & Carmelus. Atqui locus hic tantam habuit hominum copiam, vt ex Iamnæa proximo pago & circumuicinis vicis quadraginta millia armarẽtur. Hinc ad Casium, quod ad Pelusium vergit, paullo plus minus mille stadia: & inde ad ipsum Pelusium alia trecenta. Inter Casium & Pelusium Gadaris est, quam Iudæi sibi vindicarunt. Hinc Azorus & Ascalon à Iamnæa stadiis ducentis remotæ. Ascalonitarum ager Cepis commendatur, at opidum exiguum est. Hinc Antiochus philosophus fuit. paullo ante nos Gadaris nobilitata est Philodemo Epicureo, & Meleagro, & Menippo scurra cognomento, & Theodoro oratore, qui ætate nostra viguit. Post Gazæorum sequitur portus; & paullo superiùs ipsa vrbs, quæ olim illustris fuit: at pòst ab Alexandro diruta, mansit deserta. Ex hoc loco transitus esse dicitur ad Aëlam vrbem, ad sinus Arabici recessum sitãm mille ducentorum sexaginta stadiorum. Duplex autem est sinus Arabici recessus; alter Arabiam & Gazam versus, quem Analitycum appellant, nomine ab vrbe, quæ in eo est, ducto; alter Ægyptum versus ad Heroum vrbem, in quem breuissimum iter est ex Pelusio, at iter desertum est & arenosum, camelis faciendũ. Quin & serpentum in eo copia. Post Gazam est Raphia, in qua Ptolemæus quartus cum Antiocho conflixit. Inde sunt Rhinocolura, ab iis habitatoribus quibus nares præcisæ fuerant, nominata. Nam Æthiopum quidam Ægyptum inuadens maleficos non morte, sed nasi incisione multauit, vt pudore fœdi aspectus deterriti à sceleribus abstinerent; quos hoc loco collocauit. Quæ Gazam sequitur regio, tota sterilis est & arenosa, multoq; magis ea quæ Sirbonidem lacum habet secundum mare extensum, paruo & angusto spatio in medio relicto ad ipsum vsque

Ecregma

Tyri situs & vicina regionis ex Strabone descriptio. *Tyrus antiqua.* *Ptolemais siue Acam.* *Stratonis turris.* *Iope.* *Casium.* *Pelusium.* *Gadaris.* *Azotus.* *Ascalon.* *Gazæorum portus.* *Arabicus sinus.* *Raphia.* *Rhinocolura.*

Ecregma vocatum, quod eruptionem dicas; licet longitudo eius ducenta stadia, latitudo quinquaginta expleat. Ipsum Ecregma aggere occlusum est. Talis & contigua regio *Ecregma.*
est ad Casium vsque; & inde Pelusium pertinens. Casium tumulus quidam est, è litto- *Casium.*
rali arena coaceruatus promontorij instar, aquis carens, in quo Pompeij Magni corpus *Pompeij sepulcrum.*
iacet, & Iouis Casij templum est. Non procul inde Magnus Ægyptiorum insidiis atque fraude iugulatus fuit. Inde via est quæ Pelusium ducit, in qua sunt Gerra, & ea *Gerra.*
quæ Chabriæ castra nominantur, & barathrum Pelusio proximum, Nili exundantis *Chabriæ castra.*
illuuie factum, quòd ea loca concaua sint atque paludosa. Hæc Strabo, qui Iudæam & Idumæam Phœniciæ nomine complectitur. Ptolemæus castra Chabriæ Beto- *Betogabri.*
gabri nominauit, quo in auctore dolendum est latitudinis & longitudinis numeros maiorem in modum esse vitiatos. Hoc interim ad propositum nobis negotium satis fuerit, quòd vterq. Geographus agnouerit Gabriæ in Idumæorum finibus monumentum; & id quidem ad sinum Pelusiacum, minimè verò ad mare Erythræum. His cognitis, videamus quid significet Asiongaber. Irascor ferè Hebræis, cùm peruersam ipso- *Asiongaber vocis pronunciatio & scriptura corrigitur.*
rum audio pronuntiationem. Libri sacri hoc nomen in principio scribunt per litteram quam eodem nomine vocant, quo oculus denotatur; quam nos docuimus non per A, sed per Gh efferri debere: vt in Gaza & Gomorrha effertur; licet adspiratio, per quam hæc littera est expectoranda, negligatur. D. Hieronymus in eadem hac voce eandem litterã agnoscit, & Græcos & Latinos carpit, quòd sonũ eius cum sono Gimel confundant: qua de re liquet, fuisse etiã tum à quibus germana pronuntiatio seruaretur, quos laudari, non damnari debuisse Hieroglyphica nostra docuerunt. Secunda consonans est ea quam Sade vocant Hebræi; quam demonstraui tantundem valere quantum Sigma & Tau coniuncta. Verùm valeat pronuntiatio, quando de scriptura constat. Ghastion *Asiongaber vocis interpretatio.*
ergo munimentum significat & vallum, quo loca quæuis valida & firma aduersus hostiles incursiones redduntur, à verbo עצם, quo roborare & firmare denotatur. Rectissimè igitur à Græcis factum est dum עציון χάρακα verterunt, quo fossa, vallum, & castra denotantur; vt in eodem Strabone Charax Sesostris pro ipsius castris, quę fossa muniebantur & vallo. Hinc fit vt עֶצֶם os significet; quoniam ossa in corpore primarium sint membrorum munimentum, quæ cor & cerebrum veluti vallo quodam & muro defendũt, & reuera vitæ & sensuum castra dici possunt, vt & reliqua membra ossibus firmantur. Deuteronomij octauo עֹצֶם pro robore ponitur, dum dicitur Latinè: Fortitudo mea & robur manus meæ: Sed superuacaneum est rem notissimam pluribus cõfirmare exemplis; quibus qui volet abundare, habet Santem Pagninum & Lexicon Complutense. Laudandus ergo Strabo de optima interpretatione; quam vnde didicerit equidem nescio; id satis liquet, meliorem dari à nemine potuisse. Miror itaque D. Hieronymum, qui Asiongaber, ligna viri siue dolationis hominis, vertit: quam suam doctrinam vellem sic dedolasset, vt tandem ad vallos quibus castra muniuntur, venisset. Græca dictio quam interpretationi putauit aptiorem, corrupta est: quam ξυλακισμὸς ἀνδρὸς de Latino sermone coniicio fuisse. Ptolemæus Betogabri habet, qua voce domus Gabri denotatur, cùm nemo Hebræorum nesciat Bet domum esse, & Syros ex Bet Beta facere, vnde facilis in o transitus. עצם verbum fit à nostro Ghetuest, quod significat munitum *Ghetuest.*
atque firmatum; vnde Vesten mœnia dicuntur. quod adiicio, vt de primo sermone He- *Vesten.*
bræi germanam discant pronuntiationem litterarum. χάραξ autem Græcorum est à nostro Garacht siue Gracht, quo fossa significatur. Bet nobis lectum significat, à quo ad *Gracht.*
domum transtulerũt Hebræi; eo quòd quies secura primarius sit domicilij vsus. Hæc & *Bet.*
id genus alia obiter annotare soleo, quo cernatur quis modus fuerit Babylonicæ confusionis; in qua è prima lingua confusa ac corrupta multæ linguæ extiterunt. Videmus nunc concordiam inter veteres Hebræos & Græcos; quam si Iosepus animaduertisset, facilè suum agnouisset errorem, cùm octauo Antiquitatum libro Asiongaber ad sinum Arabicum ponit, aiens pòst Berenicen dictam fuisse. Quis verò fuerit hic Ga- *Gaber quis.*
ber, cuius ad Pelusiacum pelagus munimentum celebratur, difficile fortasse fuerit inuentu, eo quòd Moses multis ante seculis sic hunc locum vocarit, quàm Gaber filius Vri, vnus de primariis Salomonis ducibus, fuerit natus. Non fuerit absurdum si dicatur Elustus vel quisquam fratrum aut sociorum hic castra muniuisse; quo, si opus esset, tutam haberent nauibus stationem. qua de re rursus fuerit dicendum,

Videamus nunc quàm hæc cum textu Hebraico conueniant, in quo vertendo & Græci & Latini & se & alios longissimè à veritate seduxerunt. Recta igitur hæc esto interpretatio de verbo ad verbum: Classem quoque Rex Selomoh fecit in Ghastion Gabar, quæ est circa Elut, super littore maris magni, terras omnes terminantis, in terra Edom.

Hailam Latini, & Ailath Græci malè pro Elut verterũt.

Hic primùm consideretur error quem interpretes commiserunt in Elut, pro quo Græci Ailath, Latini Hailam supposuerunt: atque inde falsò crediderunt, Elut & Elanam Ptolemæi eandem esse. Iosepus satis apertè declarat sese hoc errore laborasse, cùm dicit Asion Gaber Berenicen esse, cui vicinam facit Elanam. Videamus igitur quæ sit

Elut ciuitas quæ sit.

Elut ciuitas, deinde quæ sit Elana. Ad hoc rectè assequendum in memoriam vocetur, Chaldæos & Syros pro sibilo non rarò Tau vsurpare; quos Attici imitantur. Sic pro שור quæ ciuitas est in deserto, Tur dicunt; quod nomen hactenus eidem loco mansit. Siue igitur Elut, siue Elus dicas, nihil fuerit in re ipsa discriminis. Quando itaque de situ terræ Idumææ ex iis quæ dixi constat, quæramus an in ea Elut reperiatur. Atqui non diu hic fuerit laborandum, si Ptolemæus consulatur. Is enim, cùm esset Alexandrinus, huius regionis certam habuit & exploratam notitiam; de qua confestim nobis demonstrat illud quod quæritur opidum: Elusam enim penultimam Idumææ ciuitatem facit & Ægyptò proximam. Quis hic non clarè cernit Elut & Elusam idem opidũ esse, & in Idumæorum littore iacere? Idem Elanam in sinu Arabico ponit eo quem Strabo dixit è regione Gazæ esse, cùm alter Pelusium respiciat. Hinc liquet in Strabone opidi nomen corrigendum esse, vt Elana non Aëla legatur; quæ corruptela à quopiam processit quem Latinus Bibliorum interpres deceperit. Quoniam Elut tam antiquum in hoc littore opidum est, suspicor Elysium siue Elustum primum eius fuisse conditorem: vt nimirum inter nauigandum haberet quo fugere posset tempestates & procellas, si quæ ipsum circa ea loca occupassent. Quòd autem ex Elust Elut factum sit, mirum non est; quoniam eodem modo in Tyri nomine St in T transiit, cùm Hebræis & Syris per Sade scribatur. Tyrus enim Stor vocata est, à rupe cui insidet: quam sic dicunt Phœnices &

Rots.

Hebræi, voce corrupta per metathesim è nostra Rots/ quæ rupem denotat. Similiter igitur ex Elust Elut factum. Elusa verò ex Elust, vt è Stidon Sidon, & è Lust Lusus. Sed

Elana.

hæc hoc loco sufficiant de Elusa, de qua mox iterum agere cogar. Elana verò in eo est sinus Arabici recessu qui Gazæ procul opponitur, cuius nomen in Strabone corruptum esse modò dixi; quod ita se habere ex eo liquet, quòd eodem loco hunc sinum ab Elana nuncupârit. Restat vt inuestigemus quid caussæ fuerit, vt loco maris magni, quod

Mare rubrũ cur appellatus sit sinus Arabicus.

terras vndique terminat, omnes verterint, mare Rubrum. Principio cur sinus Arabicus mare rubrum vocetur, explicandum: qua in re, ne prolixi simus rogando sententiam, Agatharchidem Cnidium, qui de mari hoc scripsit, aduocabimus. Is dicit non ἐρυθρὰν θάλατταν, sed ἐρύθρα θάλατταν vocari hunc sinũ debere. Erythræ igitur mare, non rubrum mare dici oporteret, ab Erythra Persa; qui in maris illius insulis imperauit. Plinius Ogyrin insulam in hoc sinu celebrat, in quo Erythras dicitur sepultus. Ctesias igitur Cnidius mendax est in rubro colore asserendo. Mirum est quàm multos hæc homonymia deceperit, & quàm clarum nobis suppeditet argumentum, quàm facilè errores semel concepti inolescant, & ad posteros transeant. In sacris litteris nulla est maris rubri mentio; quam minimè Moses neglexisset, si dum transiret, hunc colorem animaduertisset. Vt igitur antiqui erroris caussam breuiter ostendam, sciendum Hebræis vocabulum ים quoduis mare denotare, non magnum modò, sed & paruum; quod

Mai.

lacus & stagnum dicitur. Vox conuersa est è nostro Mai/ quo omnis aqueus humor denotatur, vnde & aquæ Main Hebræis vocantur: Hinc Madeo apud Latinos. Verùm de ים quæstio non est, de סוף quæritur: cuius vocis cùm aliàs alia sit significatio, tum crebrò voci ים adiicitur; quod dum fit, ferè mare rubrum interpretantur. Eius caussam Santes Pagninus ad iuncorum, qui in illo mari crescunt, copiam refert, quos hoc quo-

Bies.

que vocabulo intelligunt. Cùm iuncum significat, à voce nostra bies vel pies fit per conuersionem, in qua Vau ponitur pro Iot. Verùm frustra hæc quæritur caussa, cum סוף non solùm addatur ipsi ים sed per se etiam pro mari vsurpetur, vti fieri videmus Ionæ capite secundo, vbi dicit vates, סוף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי id est, vt vertit Latinus interpres, Pelagus operuit caput meum. Cùm ergo Ionas Iope nauem conscenderit, nullo modo cogitari potest mare Rubrum caput ipsius operuisse: nec est cur apud Iopen iuncos excusemus,

quorum

quorum copia illic nulla inuenitur. Quid? an non primo Deuteronomij capite מול סוף legitur, pro eo quod Latinus dicere deberet, è regione maris magni; vti liquet loca quæ describuntur conferenti; quæ nullo modo admittunt mare rubrum, quod nostra habet interpretatio? Mihi duæ occurrunt rationes ob quas סוף mare exterius siue magnum dicatur: vna, quòd vox hæc inter alia terminum significet, Græci scopum dixerunt, à nostrati vocula Stow/ quod est, diligenter intueor. vbi clarum est Samech pro Scin positum esse; quod vitium Iudaico sermoni frequens. Cùm itaque omnia flumina ad mare magnum ferantur, tamquam ad scopum quendam, meatu vel aperto vel occulto, non malè totum pelagus earum collatione scopus dicetur. Quia verò scopus extremum est & motionis omnis terminus atque finis, non absurdè fiet, si pro extremo quouis eadem vox vsurpetur. Exempla qui volet, aut è sacris, aut è Grammaticis petat. Nobis satis est ostendisse quanam sit Hebraici vocabuli in primo sermone radix, & quòd non malè verterim ים סוף mare, terrarum extremum terminum. Oleaster, mare terminatum vertit; nulla adducta idonea ratione: quod annoto, vt constet alij etiam huius significationis, qua Suph ad terminum notandum vsurpatur, in mentem venisse, licet eam perperam rei applicarit. Quòd si maria terminata quæras, confer te ad lacus & stagna, quale est mare mortuum. Altera est ratio, quæ mihi magis probatur, è primo sermone sumta. Sup enim vocali producta idem est quod sorbeo; vnde Soph non aliud est quàm largiter poto. Siue igitur mare Sup appelles, siue Soph, mea non admodum refert; cùm vtrumque magno mari æquè conueniat, propterea quòd à potando sorbendóque numquam quiescat. Nihil enim in tota rerum creatarum est vniuersitate, cuius magis proprium sit sorbere quàm Oceani; quandoquidem omnia flumina, omnes lacus epotat. Quid Plato de Tartaro suo dicat, quid Ecclesiastes de mari, antè indicaui, nihil vt opus sit eadem monitione repetità. Qua de re fit, vt omnino credam Sup siue Soph hac ratione Oceani quondam cognomen fuisse, atque inde apud Hebræos mansisse in eadem notatione. Hinc cernimus Mosi æquè atque nobis notum fuisse Arabicum sinum, & mare mediterraneum ad idem mare pertinere; eo quòd vtrumque Sup vocàrit. Vocabulum autem hoc Sup Ichnæum est, in Pus conuertendum; quo notatur cum sonitu quodam vehementi pulsare. Nostrates mediam litteram maluut, Bus pro Pus dicentes. Hinc Bus nauis genus est, quod ita fluctus magni maris contemnit, vt dicat Bus/ id est, pulsa: quasi diceret, Pulsa quantum velis, numquam tam vehementer me pulsaueris, vt è dorso tuo depellas. Piscatoria enim nauis est ad Haringas, quod maximum & præstantissimum Sardorum genus est, capiendas comparata; quæ in alto mari diu iactari solet, vltrò citroque prædam sequendo. Sup itaque & Pus iuxtà in Oceanum quadrant; illud quidem quòd omnia absorbeat, hoc verò quòd terras atque naues semper magno impetu pulset. Iam Bus siue Pus eodem tempore pronuntiatum canalem etiam significat, per quem aqua defertur: quæ significatio non minùs Oceano conuenit, eo quòd per Oceanum omnes totius orbis aquæ, ceu per canalem quendam, eant & redeant, vicibus perpetuum fluxum & refluxum perennantibus, haud secus atque si quis perpetuò hauriret pneumatico siphone è vase quopiam, & sineret aquam in idem vas recidere è quo traheretur. Quamuis verò in hac voce triplex modò videris arcanum, est tamen & quartum, quod in lucem prodibit, si metathesis litterarum fiat; illa quidem, sed alia quàm antè via: vt nimirum sibili vehementia in principio maneat. Quemadmodum enim Sup per vehementem spiritus attractionem fit, ita Pus per spiritus impulsum. Bu enim siue Bui tempestas est: Bus verò pulso veluti tempestas quædam, quod mari insignitet conuenit. Sup igitur ita conuersum, vt sibilus impellens in principio maneat, facit Spu; quod significat humorem cum impetu eiicere; vnde Latinorum Spuo. Nobis pro spuo, & pro vomo, & pro quouis humoris emissi impulsu vehementiore in vsu est: vnde Spu pro cataracta ponitur, & Spuit pro siphone, quo aqua cum impetu eiicitur; cuius generis illa sunt pneumatica instrumenta, canali duorum paullo plus minùs pedum longitudine constantia, quibus aqua copiosa in eam altitudinem impellitur, vt tristegæ domus tectum vel superet vel æquet. Horum vsus est & in hortis irrigandis, & ad incendia recens concepta extinguenda. Vide quæso nunc quàm bellè in mare magnum hæc quadret notatio voculæ Spu. Semper enim flumina quæ maximis haustibus absorpsit,

Mare magnū cur Suph appellatum.

Stow.

Sup.

Bus.

Bui.

Spu.

Spuit.

per diuersos siphones eiicit; & hoc suo vomitu omnibus stagnis & amnibus dat exordium. His bene expensis, non puto quemquam fore, qui non fateatur nullam inueniri posse vocem trilitteram, quæ tot proprias maris notas exponat, & exponat significantissimè tribus litteris quatuor comprehendens diuersas Oceani proprietates; atque ita perennem orbem nobis indicet, qui fit è ductu ternarij in quaternarium; è quo existit dodecas, verus diuinæ bonitatis Oceanus, omnem omnium rerum vitam perenni suo *Oceani etymon.* affluxu & effundens & effusam alens. Ex hac consideratione Oceani nomen factum; quæ vox est optantis, vt magnus hic bonitatis æternæ fons nobis accedat. Nam O-ke-an idem est ac si dicas, O vtinam progredere. Quòd si C pro G positum velis, significabitur, ô procede. Iam dum per o quicquam optamus, monemur vt id quod optamus sit æternum; haud aliter atque rotunditas omni fine caret. Sed si quantum in Sup mysteriorum est dum mare denotat, persequi vellem, magnum codicem explerem. Græci *ποσειδῶν.* ποσειδῶν pro Deo maris dicunt, per conuersionem priscum nomen corrumpentes. Dei sup enim siue Dei sop/ eum denotat qui mari suam internam dat promotionem, siue eum qui totam maris naturam prosperat. Eum si quæras, non alium inuenies quàm Deum omnium supremum; deinde intelligentiam summam mari præfectam. Hic nunc vides, vt è primo sermone vocabula quædam integra manserint, in quibus est Sup; quædam sint corrupta litterarum transpositione, quorum vnum inter alia infinita est Posidon; in quo postremam syllabam pro terminatione habemus: quod si non admittas, totam vocem conuertemus; vt sit Nodeisop/ e Noot dei sup; quod significat necessarium maris promotorem: vbi Tau in delta delitescit, vtpote tenuis littera in media. Cæterùm si tam latè quàm Posidonis regnum patet, mihi sit euagandum, numquam propositam absoluero quæstionem. Contraham igitur vela. Verùm audio, nescio quem, hæc mea quæ de Sup/ Pus/ & Spu dixi, despuentem, & occlamantem, absurdum esse si Hebraicum vocabulum de nostra lingua interpreter. Huic respondebo, non hoc modò nomen è primo sermone, sed omnium etiam radicum rationes esse repetendas. *Hebraica lingua radicum rationes è primo sermone, quæ est Teutonicus, petenda sunt.* Hinc accuratè prima lingua examinanda est, eo quòd illa verè Barbara sit, id est, veritatis custos. Si qua itaque vox occurrat in Mosis libris apud Hebræos ignotæ aut dubiæ significationis, ea ad sermonem nostrum tamquam lapidem Lydium referenda est. Rabbini si quam vocem non intelligant, Ægyptiam esse dicunt, eo quòd Moses in Ægypto habitârit. Nos verò sanctiùs de diuino scriptore sentimus, & quamuis apud eum non paucas voces esse sciamus Hebræis nihil denotantes, eas tamen non ad profanum & vulgò tritum Ægyptiorum sermonem, sed ad eum dicimus pertinere quo sacerdotes in sacris vtebantur, apud quos Moses fuit beneficio filiæ Pharaonis educatus, & omnibus imbutus disciplinis; inter quas sacra primum sibi locum vindicabant. Nec *Lingua prima quæ fuerit.* dubito quin ab eisdem etiam didicerit, linguam eam qua in sacris rebus nominandis vtebantur, primam primi hominis linguam fuisse; & idcirco quædam ex ea vocabula integra seruasse. Dicat mihi Rabbinorum quisquam quid Vrim & Tumim, quid Chosin, quid Ephod, quid Tutphat significet; & vt alia omittam, quid sibi velint verba illa quibus Pharao Iosepum summo Ægyptiorum magistratui inaugurauit. Quid item præconis vox notârit. Hæc & id genus alia nonnulla è sacro sermone, apud antistites in Ægypto vsurpato, Moses petiuit; & certè nulla vox dubia est, quin clara euadat, si ad primam originem, quam sola lingua nostra agnoscit, conferatur. Quid enim euiden- *Thutphat.* tius quàm Thutphat vltima syllaba producta id significare quo capilli colligatur? vittam Latini vocant. Fuerunt qui speculares oculos significare dicerent, & id quidem in lingua Ægyptia. Sed illa est vanitas & audacia Rabbinorum, vt ne absurdissima quidem dicere vereantur. Quasi verò quisquam in oculis vitreis, quos perspicilla dicimus, scribere queat, vt non simul vsus eorum tollatur. Tænijs variæ sententiæ inscribi possunt, & olim inscribebantur non infulis modò, sed limbis etiam vestimentorum. Munsterus testatur fuisse Rabbinos qui טוטפות alio nomine תפלין vocari dicerent: quos equidem *Tephlin.* cogor laudare, tametsi non prorsus attigerint scopū. Tephlin enim sunt partes vittarum dependentes, Germanus Tephens nominat. Verùm Tutphat totam vittam capillos comprehendentem significat. Vtrumque igitur nomen Germanicum est, & à Phat siue Vat Latini Vittæ nomen acceperunt. Aliarum vocum modò expressarum alibi dedi significationes, quas hic repetere nihil attinet. Id vnum volui monere, Mosen

vocibus

vocibus aliquando nostratibus vti, maximè in ritibus sacris: quas vt ab Ægyptiis didicit sacerdotibus, ita Ægyptias dicere non possis. Ab eisdem itidem accepit voculam Sup/ plenam, vti declaraui, mysteriorum: quæ & prorsa & versa naturam maris præcipuam declarat. A Sup fit Sip/ quod tanto subtilius absorbere significat, quanto Iota quàm Vau subtilius est. Hinc Sipho canalis. De adspiratione quam Hebræi proferunt in Pi non sum sollicitus, eo quòd res ea minoris sit quàm vt nos debeat demorari. Verùm quo magis & euidentiùs cernant tum Rabbini tum cæteri quantum linguæ nostræ cognitio conferat ad Hebræorum radices in prima elementa soluendas, & quàm litterarum figuras confundant Hebræi, addam & illud ipsum: Sup siue Sop/ vt præteritum habet imperfectum à quo nomina formantur, Iudæis etiam in vsu esse pro absorbeo. שאף enim hoc modo vsurpat Esaias cap. quadragesimo secundo dicens אשאף & absorbebo. Verùm quia hîc Scin pro Samech positum est, & Aleph pro Vau, boni viri vocabulum suum non agnouerunt. Huc igitur respiciant & agnoscant nostrum Sup siue Sop Hebræis etiam in vsu fuisse, & hinc mare Sop dici, quòd omnia flumina absorbeat. Nec verò Hebræis tantùm, sed Chaldæis quoque סוף in eadem notatione vsurpatur, & eodem modo quo Hebræi mare Sop siue Soph mauis ימא דסוף dicunt. Est igitur Sop non rubrum tantùm mare, sed totus Oceanus & quiuis eius sinus, siue magnus sit siue paruus: quo fit vt malè fecerint interpretes qui mare Rubrum transtulerunt; quo suo errore omnes has turbas in sacra historia excitârunt. Mare tamen Mediterraneum aliquando mare magnum vocatur, vt fit Numerorum tricesimo quarto iterum atque iterum. Mare autem mortuum aliàs alio nomine dicitur: & Exodi quidem cap. vicesimo tertio lacus siue mare Palæstinorum, vbi Latina interpretatio sic habet: Ponam autem terminos tuos à mari Rubro vsque ad mare Palæstinorum, & à deserto vsque ad fluuium. Deus hoc loco terræ promissæ hanc dat descriptionem, vt & longitudinem & latitudinem definiat; illam quidem à deserto quod post Gazam est ad fluuium vsque, quo nomine Euphratem intelligit per excellentiæ figuram, extendit; hanc verò mari Sup & mari Palæstinorum includit. vbi malè vertit interpres, mare Rubrum; cùm falsum sit Iudææ latitudinem mari rubro & mari Palæstinorum definiri. Alij Palæstinorum mare ad mediterraneum retulerunt, sed malè, vt ei liquebit qui conferet hunc locum cum capite Geneseos decimo, in quo hæc est eiusdem terræ delineatio: Factique sunt, inquit Moses, termini Chanaàn venientibus à Sidone Ieraram vsque ad Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorrham & Adamam & Seboim & Lesà. Vidésne hic loco maris Palæstinorum Sodomam & Gomorrham poni, & latitudinem à Gaza, quæ ad mare mediterraneum est, ad lacum Asphaltiten extendi? Quid clarius aut euidentius? Non erat igitur aliud mare Sup intelligendum quàm illud cui Gaza vrbs adiacet: nec fuit vmquam quisquam qui Iudæam ad mare vsque Rubrum extenderit, licet fortasse aliqui Salomoni ad mare Rubrum fuerint vectigales. Assertionem meam confirmat Ezechiel cap. quadragesimo septimo, vbi terminum Orientalem Iudææ deducit a Chauran & Damasco per Galaad per terram Israël secundùm Iordanem vsque ad mare orientale. Nemo hic negare potest, mare Orientale lacum esse Asphaltiten, quem Geneseos cap. decimo Sodoma & Gomorrha & ceteris opidis postea absorptis designauit. Apertiùs idem è Iosue cap. decimo quinto cognoscas, vbi hæc leguntur verba: Ab Oriente verò erit initium mare salsissimum vsque ad extrema Iordanis. Ibidem paullo pòst occidentalem terminum facit mare magnum; quo fit vt apertissimus error sit eorum qui Iam Sup siue Suph, vt hebraiscemus, mare Rubrum transtulerunt; cùm hîc videamus, illud quod illic Iam Suph erat, hîc Iam Gedol, id est, mare magnum, vocari: & quod illic erat mare Palæstinorum, hoc loco vocari Iam Melach, id est, mare salsum: qua in voce Hebræi Chet pro He posuerunt. Idem enim est Melach quod ἅλμη Græcorum; quorum vtrumque corruptum est è nostro Hal-me/ quo sal notatur, siue id cuius adiumento res conseruantur. Idem stagnum nonnumquam mare solitudinis vocatur, quam Hebræi ערבה dicunt: quam vocem transposuerunt adiecta adspiratione superuacanea: Prima enim lingua Berg dicit pro abscondo, vnde fit vt loca montosa & saltus Bergen dicantur. Hebræis item ערב pro occasu ponitur, quòd tum Sol se abscondat & vnà secum abscondat omnia. Mare itaque mortuum montibus & saltibus inclusum mare Garaba dicitur, vt Deuteronomij

Sip.

Suph siue Soph non rubrū tantùm, sed quodlibet mare dicitur.

Mare Palæstinorū quod sit.

Berg.

teronomij cap. quarto. Tertio capite libri Iosue יָם הָעֲרָבָה הַמֶּלַח nominatur duobus epithetis coniunctis, vt sit mare deserti & salis. Si quis necdum ex hac collatione locorum intelligit quod sit mare Suph vicesimo tertio Exodi capite, ei nescio quid tandem probari possit. Nos certè audacter asserimus, interpretem sententiam Mosis peruertisse, & è mari magno siue mediterraneo mare Erythræum fecisse, atque ita totam descriptionem corrupisse. Eodem errore deprauatum est id quod Numerorum cap. decimo quarto habetur: Reuertimini in solitudinem per viam maris Rubri; quo loco mare mediterraneum intelligi debere caput primum Deuteronomij declarat, vbi dicitur vndecim dierum itinere Moses ab Oreb abfuisse cùm verba hæc loqueretur. Verùm multo clariùs eandem rem explicat Deuteronomij capite secundo. Profectique inde, ait Moses, venimus in solitudinem quæ ducit ad mare Suph. Quod autem mare Suph dicat eodem capite, paullo inferius declarat adiectis duobus locis insignibus, Elut videlicet & Asiongaber: quæ Strabonis & Ptolemæi testificatione docuimus in littore maris mediterranei iacere. Cæterùm hoc capite error eorum qui puncta addiderunt textui Hebræo, corrigendus est. Pro Elut enim Elat fecerunt; quæ res occasionem dedit, vt diuersa loca Elut & Elat viderentur. Hebræi Vau nonnumquam omittunt, vt pro טוטפת aliquando scribunt טטפת quod frequens ipsis est; aliquando etiam Vau in sonum Patach commutant, & ipsum etiam nonnumquam in Aleph transferunt. Hoc igitur capite אֵילַת est pro אילות quo tertij Regum cap. nono litteris omnibus expressis scriptum videmus: & vt eundem locum esse scias, Asiongaber vtrobique adiectum est. Confirmat idem caput octauum secundi libri Paralipomenon eandem referens historiam: Tunc abiit Salomon in Asiongaber & Haïlath ad oram maris Rubri, quæ est in terra Edom. Hic in Hebræo non est Iam Suph, sed Iam dumtaxat. Et quamuis Suph additum fuisset, nihil discriminis accidisset; cum æquè ad mare mediterraneum narratio spectaret. Hebræus textus hoc loco non Hailath habet, sed Elut

Asiongaber & Elut vicina loca.

אילות ipso Vau expresso. vnde liquet Asiongaber & Elut vicina loca fuisse & idcirco Deuteronomij capite secundo Patach subscribi minimè debuisse, sed Kibbuts. Qua autem terrarum parte fuerint sita Elut & Asiongaber, mox aperitur, dum disertis verbis dicuntur esse in terra Edom, quæ est Idume, quam nemo vmquam geographiæ doctus ad mare Rubrum collocauit. Porrò vt manifestiùs res teneatur, addamus & illud è vicesimo secundo tertij Regum capite; Iehosaphat classem fecisse vt nauigaret in Ophir; at eam non profectam fuisse, eo quòd in Asiongaber confracta esset. Eandem historiam vicesimum caput secundi libri Paralipomenon repetit iis quæ paullo ante recitauimus verbis, adiecta etiam caussa ob quam Deus naues perdidisset: vbi clarissimè cernitur per idem mare in Tarsis & Ophir nauigari solere. Propheta igitur videns Iehosaphat classem parasse vt in Ophir nauigaret, vt liber tertius Regum declarat, dixit fore vt confringeretur, & tantum abesse vt ad Ophir perueniret, vt ne ad Tarsis quidem peruentura esset, quod regnum minore ab Idumæa distabat interuallo. Cùm igitur idem esset iter in Ophir & Tarsis, & clarum sit è Iona per mare mediterraneum in Tarsis nauigari, negari non potest per idem mare ad Ophir Hebræos proficisci solere; & inde concludi necessariò, Asion-Gaber & Elut esse in littore maris mediterranei

Asiongaber & Elut in littore maris mediterranei sunt.

in terra Idumæorum. Ex his perspicere licet Palæstinæ & Idumææ picturam à Strabone & Ptolemæo expressam adamussim sacris litteris conuenire, modò veritatem Hebraicam, non falsas & peruersas interpretationes, sequamur. Iosepus de Iehosaphat & classis apparatu scribens, & fortasse non cernens quî in Ophir & Tarsis ex eodem portu solui posset, somnia nescio quæ de Ponto & Thracia confinxit, maximis & pelagi & terrarum spatiis à sacris libris aberrans.

LIBER

LIBER VI.

CETERVM quamuis hoc loco non importunũ videretur totam nauigationis in Tarsis & Ophir explicare rationem, non putaui tamen me omnibus satisfacturum, nisi paullo plura de Asiongaber & de Elut dicam; propterea quòd Asiongaber inter mansiones etiam & castra in deserto metata numeretur. Dixi modò Elut locũ à Mose commemoratum eundem esse cum Elusa ciuitate Idumæorum, & nomen accepisse ab Elust: addam nunc vlteriùs, non Elut modò in sacris litteris, sed Elus etiam hoc opidum vocari. Nam tricesimo tertio Numerorum, vbi castrorum loca exponuntur, אלוש legimus; qua in voce Camets punctum perperam subscribitur, cùm Sere esse deberet.

Elut etiam Elus in sacris litteris appellari.

Verùm vt videas vbinam terrarum Elus sit, consideremus iter quod transgressi mare Rubrum Iudæi tenuisse dicuntur. Scribit Moses postquam transgressi mare fuissent, tribus diebus per desertum Etam iter fecisse, & tum venisse in Mara: vbi primùm sciatur oportet quæ sit solitudo Etam. Refert idem Historiographus Israëlitas è Suchot in Etam profectos esse, atque inde iussu Domini reuersos tentoria fixisse inter mare Erythræum & exercitum Pharaonis. Declinauerunt ergò à recta via quam prius versus Palæstinam tenebant, à Ramesse in Suchot profecti, quo Deus portentoso victoriæ genere Pharaonem submergeret, ac filios Israël illustrissimo exemplo doceret, nullos iis hostes metuendos esse pro quibus manus diuina pugnat. Cùm igitur secundis castris è Ramesse in Etam venerint, quæ est in extremis finibus solitudinis, idque in recta ad Palæstinam via; dicere oportet, ad ipsum ferè vltimũ maris Erythræi sinum Pelusio oppositum fuisse non procul à ciuitate Heroum. Cùm igitur mox Suchot, id est tabernacula, siue post prima fixa tentoria in Etam venerint, & rursus per desertum Etam iter fecerint tribus diebus, & in Exodo dicantur statim è mari in desertum Sur venisse; dico totam illam solitudinem quæ est inter ciuitatẽ Heroum vsque ad proximam maris mediterranei partem, Etam nominari; & eam exordium sumere à deserto Sur, quod opidum nunc Tor dicitur.

Etam solitudo quæ sit.

Agnosco rursus in hoc vocabulo priscæ linguæ vestigia, aut potius arcanum Ægyptiorum sacerdotum sermonem, è quo difficultas, quæ hoc loco adfertur, facillimè summouebitur, & vnà tolletur erroris principium, qui in Mosaica castrorum metatione omnia turbauit. Edam hactenus in Hollandia opidum est de præstantissimis caseis satis nobile, quod dico, vt quiuis intelligat vocem nobis hactenus in vsu esse, non alio variatam quàm quòd tenuis littera apud Hebræos pro media ponatur; quod eo minus mirum est, quòd contrà ac ratio postulabat, Tau perpetuò proferant adspiratum. Est autem Dam agger fluctibus obiectus, Ee verò legitimum, fidum, & iureiurando summo omnium firmamento stabilitum significat, ita vt Eedam nihil aliud sit quàm agger perpetuus nullo modo à quoquam violandus aut rumpendus, quippe qui sit ab ipso terrarum creatore constitutus, & æterno ipsius iureiurãdo fundatus.

Edam Hollandiæ opidum.

Dam, Ee.

Ceterùm non immeritò quisquam miretur qui factum sit, vt hoc terrarum spatium nomenclatura è primo sermone sumta indigitetur, cùm Ramesses, & Tiessen, & Phihacheroth, & Magdalum, & Bagalstephon, & cetera id genus ex alia lingua nomina sortiantur. Herodotus scribit Necum Psamnitichi filium Isthmum inter Erythræum & mediterraneum mare perrumpere voluisse; quod cum tentaret, oraculo vetitum cessasse. Scio quæ tam vetusta sunt vt eorum auctor ignoretur, ea ad quemquam eorum referri cuius ad nos memoria & nomen peruenit, & hoc modo fabellam illam priscorum in Ægypto sacerdotum, quæ de Bec conficta est, & veram indicat historiam scitu dignissimam, Psamniticho tribui, non tamquam mysticum figmentum, sed tamquam simplicem & nudam rei gestæ narrationem; qua in re ridiculum, ne dicam stupidũ, est delirium.

Necum Isthmum perrũpere conantẽ; oraculo fuisse prohibitum; falsò tradi.

Quis enim tam rudis est inter viros vel sapientiæ studiosos, vel alioqui rectæ rationis vsu peritos, vt nesciat locutionem homini minimè esse naturalem, propterea quòd nec omnibus eadem sit gentibus, nec cuiquam eius vsus contingat, nisi eam ab alio discat? Eàdem via eò ventum est, vt Neco oraculum hoc de Isthmo nõ perfodiendo sit attributum, cùm multo antiquius esse ex eo fiat perspicuum, quòd tempore Mosis, qui Neco longè est antiquior, iam tum eo, de quo agimus, no-

mus, nomine vocaretur. Vt igitur illud de Bec commentum multo est quàm Psamnitichus vetustius, ita & hoc oraculum ad longè altiorem quàm Neci ætas fuerit, referemus antiquitatem, dicemusque mox proximis Nochi nepotibus id redditum fuisse. Scimus Elyssum ad longinquas terras populis replendas à parentibus fuisse destinatum.

Elyssum Ægyptum & vicina loca diligenter inuestigasse. Credibile igitur mihi videtur, hunc prius quàm longiùs euagaretur, diligenter explorasse omnia littora Ciliciç continentia, & ad ipsum vsq. Pelusium venisse, diligenterq. illic inuestigasse qualis Aegyptus esset, ac quibus finibus inclusa. Vel huic itaq. vel eius posteris diuinitùs credo reuelatum fuisse, nefas esse hunc aggerem ab ipso creatore inter duo maria constitutum secare. Quò sic arbitrer, facit partim Solinus, scribens Cilices olim ad Pelusium vsque imperasse; partim obseruatio vestigiorum locis vicinis ab Elysso aut eius nepotibus impressorum. Quid enim aliud est Elusa quàm clarissimum Elusi monumentum? Iam legatio illa antiquissima Eleorum Ægyptios ad Olympica certamina prouocantium, quam Herodotus exponit, planè docere videtur, magnam fuisse Elyssi posteris cum Ægyptiis conuersationem; quam opinor iam olim è vicinia coaluisse. Quid quòd Stephanus clarè testetur opidum quoque circa hæc Ægypti loca Elidis nomine dictum fuisse, & id quidem ad ipsam Olympiam Ægypti, de qua mox

Isthmū quis & cur perforare voluerit. latiùs. Hæc mihi satis magna sunt argumenta, aut Elyssum aut eius posteros de Isthmo hoc perfodiendo primos cogitasse. Quid enim hominibus ad perpetuas nauigationes parentium iussu destinatis gratius contingere potuisset, quàm si per sinum Arabicum ad Indiam aromatum & ceterarum maximi pretij rerum feracissimam iter patuisset? Audiuerant enim à parentibus quàm beata regio illa esset è qua per diluuium in Merum & finitima loca fuerant delati; quo fiebat, vt maximo desiderio patriæ maiorum suorum tenerentur. Nec dubium est quin intellexerint partim è cæli terrarumq. collatione, partim ex peregrinatione, Arabiam extremam felicissimam esse, & non solùm aromatum & gemmarum omni genere, sed plurimo etiam auro abũdare. Horum ergo quempiam crediderim vel è vate aliquo vel Sibylla interrogasse, an id quod cuperet exsequi liceret; ac tum responsum accepisse, id fato prohiberi. Fatum autem & Ee vna

Fati etymon. eadémque res est. Dicitur enim Fatum non à For, vti Latini putarunt, sed à Fat, siue Vat dialecto Germaniæ inferioris, comprehendo & contineo, vnde fatum totius vniuersitatis & omnium eius partium comprehensio est: quæ quid aliud esse intelligetur, quàm id quod Homerus catenâ Iouis omnia nectente denotauit? Quando igitur Ee vnum & vnionem & firmitatem rerum omnium significat, & eam quidem Srigiam, id est, eam quæ omnia constituit, format atque ordinat; quod nos sticht dicimus, idem dixeris siue fatum siue Ee dixeris. vnde efficitur, vt Eedam, siue per tenuem litteram

Etam nominis ratio. Eetam, agger sit fatalis. Hoc igitur nomen Isthmus inter Pelusium & Heroum ciuitatem iacens iam olim multis ante Necum & Psamnitichum sæculis vel ab Elysso posterisue, vel a sacerdotibus illius oraculi consciis accepit: quod qui mirabitur, æquè miretur quæ de Elusa & Elide & Olympia commemoraui. Vtcumque res habet, Herodoti narratio ad Necum relata, & multorum postea eiusdem fossionis molitiones frustra attentatæ satis declarant fatalem hunc aggerem esse quo duo hæc maria separantur. Ex

Etam solitudo quæ sit. his modò intelliges quæ sit solitudo Etám, ea videlicet quæ ad Isthmum hunc, de quo sermo, hinc ex Ægypto, hinc ex Arabia pertinet. Incipit autem hoc desertum è capite ipsius Delta ad sinus Arabici supremum terminum proficiscentibus sex aut septem antea passuum millibus quàm ad mare Rubrum veniatur. Cùm igitur Israëlitæ è Ramesses profecti ad primos solitudinis Etam terminos venissent, facile illis fuit ad mare declinare, & castra metari iuxta Phihacheroth, qui locus nõ procul erat ab Arsinoë, quam

Beelsephon à Mose Bagulstephon appellata fuit. Moses vocat Bagulstephon; licet alij Beelsephon perperam efferant. Videtur enim hæc vrbs ita quondam dicta fuisse, quòd Regi & domino suo præberet vestimenta: פאר enim sic interpretari licet, vt & vestimenta & ornatum significet; cùm עטר tegere designet & ornare, pro quo & נטר ponitur. Hinc Exodi vicesimo quinto vsurpatur pro eo quod est auro ornare siue deaurare, in qua significatione non semel legitur. Nos dicimus Ves & Vest vocali longa, siue Phest, pro eo quod est fasciis complecti; & inde ad

Vest. quoduis transfertur indumentum quo corpus cingitur, à Vest vocali breui pronunciato, quod est firmo. Hinc Latinorum vestis, & digamma in adspirationem mutato Grçcorum ἐσθής. Quia verò Regũ corona, quondam fascia erat capitis confirmandi habens

nota tio-

notationem, Græci στέφανον pro corona posuerunt, ceu Veſt diceretur. Hinc ſuſpicor huius vrbis quondam vectigal fuiſſe in eo conſtitutum, vt domino ſuo ornamenta regia ſuppeditaret; quod facillimum ei erat propter Arabicam, Perſicam, Indicam, Æthiopicam nauigationem, quæ & auri & gemmarum & veſtium ſubtiliſſimarum ingentem copiam quotidie inuehebat: quo fit, vt non immer[illegible] eam Arſinoë ſibi à marito ſuo Philadelpho dari petiuerit, vtpote pretioſiſſimo ornatui ſubminiſtrando maximè commodam; quia nimirum in ipſo ſinus Arabici littore non procul à Delta iacêret. Quòd ſi quis mallet vocem à צפה pro ſpeculari accipere, vt domini ſpecula dicatur, equidem non impedio; tametſi mihi ſuperior ratio magis probetur; ac fieri poteſt vt is qui nomen primus poſuit, ad vtramque reſpexerit ſignificationem, indicare nimirum volens, hanc vrbem domino ſuo & ſpeculam eſſe maris Erythræi, & præterea omnem ſuppeditare corporis ornatum. צפה priore notatione acceptum eſt, vti dixi, à noſtro Pheſt: per conuerſionem in altera ſignificatione fit à Seph, quod idem eſt quod diligenter conſidero, vbi littera ſt pro ſimplice ſ poſitum eſt; licet & Pheſt apud noſtrates vſurpetur pro obſeruo: quo verbo vtuntur ij qui in ſcopum ſagittas ſiue baliſta ſiue arcu ſolo dirigunt. Verùm & apud hos ambiguum eſt ad geminam notationem, obſeruandi nimirum, & pedem figendi. Porrò עגל fit à Wagal ſiue Waghel: quorum illud ſignificat omnia appendo, hoc verò ſupremum rerum omnium appendendarum præſidem. Cuius ergo ea eſt poteſtas, vt in rep. omnibus rebus accurato examine ponderandis præſit, is meritò Wagal & Waghel dicetur. cui accedit quòd domini arbitrio omnia ſurſum & deorſum ferantur, perinde atque lancibus impoſita ab ipſo aut maiore pondere eleuarentur, aut minore grauiora fieri viderentur. Hoc enim in domini manu ſitum eſt, vt quos velit deprimat, & quos velit in altum attollat: quod Heſiodus Ioui ſupremo omnium domino, cuius alij tenuiſſimam quandam vmbram deſuper accipiunt, eleganter adſcripſit. Videat modò qui volet quantum lucis Hebraicæ linguæ intelligendæ & ad primas origines examinandæ noſter adferat ſermo, qui non rationes modò ſignificationis radicum, ſed homonymiæ etiam cauſſam ob oculos ponit, ac ſimul loca certa in Moſaica narratione deſignat, ab aliis, quod equidem ſciam, necdum vel cognita vel animaduerſa, nedum litteris prodita. Sed quoniam non ſatis videtur conſtare quæ fuerit Rameſſes & terra Geſſen, vbi Ioſepus patrem & fratres ſuos principio collocauerat, videamus quoque ſi quid è nominum ſignificatione ſani elicere poſſimus ad hiſtoriæ cognitionem reddendam illuſtriorem. גשם pluere ſignificat, vnde terra Geſſen eſt terra pluuiæ; quod nomen conuenit inferiori Ægypti parti, quæ circa Peluſium eſt & ad Bubaſtum & loca vicina. Cùm enim in ſuperiore Ægypto non pluat, hæc infima pars à pluuiis nomen accepit, quas Alexandriæ & Peluſij crebrò licet videre. Quis hîc noſtratiû non videt Geſſen à Gueſſen noſtro manare, quod ſignificat effundere? Iam Rameſſes optimam terræ Geſſen partem tenuiſſe, eamque fuiſſe paſcendis gregibus & armentis commodiſſimam, ipſemet Ioſepus, Ægypti ſupremus ſecundùm Regem magiſtratus, in Geneſi declarat. Quamobrem interpretationem nominis non è frigidis coniecturis aliorum, ſed ex ipſa petamus natura locorum. Fuerunt qui commotionem turbulentam Rameſſes verterent: D. Hieronymus tonitruum gaudij intellexit, in eo allegorias inueſtigans: Nobis veritas ſacræ ſcripturæ ſuadet, vt paſcendorum gregum vectigal interpretemur, eo quòd רעה paſcere denotet, commune paſtoribus pecudum & hominum verbum, quo lyricen Ieſſæus vtitur ode viceſima ſecunda; vbi Latini legunt, Dominus regit me; & ſeptuageſima nona, Qui regis Iſraël intende. quibus locis ſi paſcendi notio redderetur, efficacior eſſet ſignificatio, & Homericæ loquendi conſuetudini congruentior; qui reges populorum vocat paſtores, in quorum numero Chriſtus ſe principem & fecit & dixit. Sic Hieremias cap. tertio, Et paſcent vos ſcientia & doctrina. Ezechiel ſummum paſtorem ſic loquentem adducit, Et ego paſcam oues meas. Et ibidem pater de filio incarnando & ouibus, Et ſuſcitabo, inquit, ſuper eas paſtorem vnum, & paſcet eas. Hinc Abel dicitur רעה fuiſſe, id eſt paſtor. Altera compoſitionis pars eſt מס, quo denotatur vectigal regibus & principibus ſoluendum, à noſtro Mas, quo ſumma è multis congregata denotatur: cuius Ichnæa conuerſio Sam demonſtrat multa in vnum congregando hanc ſummam fieri debere. quod eo lubentius annoto, quòd vox Miſſa hinc deriuetur; quam ſi ad origi-

Seph. Pheſt.

Geſſen terra quæ ſit.

Rameſſes quid ſignificet.

Mas. Sam. Miſſæ vocis etymon.

nem primam voces, intelliges duo simul, & Missam tributum quoddam esse ac vectigal regi regum debitum, & tributum hoc nomine dignum non esse, nisi è multis vnum corpus fiat, quod nobis Mas significat: vnde rectè Græci σύναξιν, Latini communionem vocarunt: quarum vocum si vera notio errabundorum hominum mentibus incidisset, numquam tantum turbarum de hoc sacramento excitassent. Elegantissima igitur vox est Missa, quam si forma Latinorum Massam vertas, vt absurdus videberis, ita non longè à mysterio Missæ recedes. Latini enim Massam vocant quod Græci μάζαν, quæ vocabula è prisco sermone remanserunt pro farina in vnum corpus liquoris alicuius adiumento redacta. Idem prorsus priscis Massa quod Mola; & hæc quidem vox è Meel nostro, quo farina denotatur, ad Latinos venit: at significatio Massæ siue Mazæ tanto euidentiùs farinam in vnum corpus coactam repræsentat, quanto vnum corpus è multis factum propius ad rei significatæ naturam accedit. Nobis Mas vocabulum est commune cuiuis corpori quod è multis in vnum coiuit, in cuius fabrica nomenclatorem aliquid arcani condidisse Ichnæa conuersio demonstrat. Hinc Masso verbum priscis Latinis vsitatum, inter quos Lucretius: *Quòd si fortè vlla credunt ratione potesse Ignes in cœtus stringi massarèque corpus.* Hinc modò subodoraberis, nisi tuis naribus omnino hebes sensus sit & obtusus, quorsum mola salsa, à priscis offerri consueta, spectârit, cuius rei habuerit figuram, tum etiam cur hostiam omnem farre molito & sale soleant sacrificare. Quippe eo indicatum primi illi Setini voluerunt, quòd vltimum & supremum sacrificium futurum esset, ad quod nisi omnis hostiarum mactatio referretur, nihil haberet sanctitatis. Vide in quæ adyta nos rapiat primogenium vocabulorum examen, quàm abditissima quæque mysteria ob oculos ponat. Nihil fuit olim in veris (dè falsis non loquor) Thesmophorus Cerem celebrari consuetis arcani, quod ex iis quæ hîc annotaui non reueletur, si bene omnia ruminentur, & vox Mas in prima elementa soluatur; quæ docebunt, ipsam primùm conuenire illi massæ quam multi simul comedentes occultum accipiunt alimentum, & in vnum coëunt corpus, vt simul vno spiritu viuant: quæ omnia tribus litteris significantur, quarum prima patris, secunda filij, tertia Spiritus sancti hypostasin indicat; & earundem conuersio demonstrat nos per Spiritum ad filium, & per filium ad patrem venire. Eat nunc aliquis & eiusmodi nobis in alia lingua inueniat vocabulum, quo nimirum ex ipsa elementorum natura & ordine tantum significet arcanorum, & quo tam clara & euidens via monstretur ad salutem atque vitam sempiternam. Regemas igitur nostro sermone primus locus exitus Israëlitici ex Ægypto diceretur, quo pastionis massa denotatur. Regen enim nobis idem est quod dirigere, & inde Regt siue Recht Iustum, vnde Latinis Rego, Rectum & Rex. Qui ergo dirigit gregem siue ouium siue hominum, is Reger vocari potest; pro quo Hebræi Roge dicunt. Hic rursus cernis vt Rex Latinorum & Roge Hebræorum ab eadem radice pullulârit, & item quod Regis & quod pastoris sit officium. Græci Ποιμὴν pro eodem dicunt, quæ vox fit à nostro Behoiman/ & concisè Boiman siue Poiman/ vt litteræ mediæ in tenuem facilis est commigratio. Ex his modò cernes ipsum itineris filiorum Iacobi exordium nomine suo clarè nobis indicare, quis vltimus fuerit finis ipsorum peregrinationis; nimirum vt in Iudæa ex ipsorum posteritate Christus nasceretur, cuius corpore tota hominum vniuersitas, idolomaniam Ægyptiacam egressa, pasceretur; & in vnam massam coiret cum pastore suo vniendam ad vitam sempiternam. Quòd si D. Hieronymus & alij hanc vocis significationem & considerassent & secuti fuissent, quanto nobis allegoriam dedissent elegantiorem & aptiorē, tum diligenti Mosis in itinere describendo narrationi, tū mysteriis in eo celatis. Credo equidē totum illum tractū qui supra & infra Bubastū est Pelusiū vsque, Ragamassæ nomine fuisse cōprehensum: quod ex eo colligo, tū quia in terra Gessen erat, tum quia in hanc Iacob è terra Chanaan prius appulit quàm Iosepus ei occurreret, tū etiā, & id quidē maximè, quòd ita castrorū metatio atq. iter à Mose descriptū exigere videatur. Quo fit, vt prima Ægypti pars ex Arabia Petræa & deserto Etam venientibus Gessen dici debeat, cuius optima pars Ragamassa vocabatur, eo quòd maximum daret pastionis vectigal. In hac regione alius pòst Pharao ciuitatem condidit eiusdem nomenclaturæ, & id quidem graui Israëlitarum seruitio. Hanc opinor sacerdotum sermone Busiridem fuisse nuncupatam, & supremam partem Ragamassæ tenuisse. Dicitur enim

Meel. | Mola salsa, offerri à priscis consueta, quorsum spectârit. | Regen. Recht. | Ramessis vbi fuerit sita.

Busiris nostra lingua is qui plurimùm alit, ceu Voister diceretur: quo factum est, vt in hac vrbe maximum templum Isidi fuerit dedicatum, quæ meritò Busiris dici potuit, propterea quòd verum animorum pabulum, & quod plurimum homines alit, sit ipsa sapientia diuina, quæ Isis vocatur; ceu dicas Est Est, qua geminatione filius designatur æterna patris sapientia atque vox, vti in Hermathena & alibi declaraui. Hinc à priscis institutum, vt secunda Ægyptiorum festiuitas in hac vrbe celebraretur; vt nimirũ temporis quoq. ratio Isidis & nomini & personæ responderet. Quod rogo pane cælesti validius & robustius dari queat alimentum, quo qui pastus fuerit, in æternum non famebit? Vide quæso veteris theologiæ & perennis vestigia minimè obscura. Vide rursus quò fœda hominum vel insania vel ignorantia sanctissimas id genus nomenclaturas detorserit, ac quibus è principiis idolomania manârit. Sed his immorandum non est. Verumenimuerò dicet quis, Quid tu nobis de Busiride comminisceris? an ignoras Busiridem crudelissimum fuisse in hospites omnes tyrannum?

Busiridis etymon.

Isis.

Ægyptiorum altera festiuitas in Busiride vrbe cur soleat celebrari.

Busiridis fabula.

Quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Scio sanè fabulam hanc de Busiride apud poëtas celebrari, sed & illud scio, vnde eã orta & qua occasione conficta sit, nemini hactenus constitisse. Ouidius libro primo De arte amandi tenuem quandam rationis vmbram indicauit, sic canens;

Israëlitarum in Ægypto seruitus & inde egressus, è fabulis & veterum historiis illustrata.

Dicitur AEgyptus caruisse iuuantibus arua
Imbribus, atque annos sicca fuisse nouem;
Cùm Thrasius Busirin adit, monstrátque piari
Hospitis effuso sanguine posse Iouem.
Illi Busiris, fies Iouis hostia primus,
Inquit, & AEgypto tu dabis hospes aquam.

Alij ferunt hospites passim necasse, & tandem ab Hercule fuisse interemptum. Ex his equidem coniecturam facio, quæ de hospitibus malè tractatis dicuntur, ad Israëlitas pertinere; quorum vnius beneficio à fame septem annorum fuêre seruati; erga quos posteà tam fuerunt ingrati, vt masculos ipsorum infantes occidi iusserint, & ipsos ad iniquissimos condemnârint labores; inter quos Busiridis etiam vrbis ædificatio numerata figmẽto dedit occasionem, quo hospites dicuntur à Busiride mactati; & id quidem ad aras, quia inter cetera opera templorũ structura omnium esset molestissima, & tam crudeli rigore exacta, vt neci par haberetur. Hunc deinde Hercules dicitur occidisse, quòd videlicet quicquid potenti Dei manu de tyrannis sumitur vltionis, id Herculi attribuatur, cuius nomen nihil aliud sonat quàm masculum robur totius vniuersitatis. Busiridis autem ciuitas ob id maximè ad fabulæ partes venit, quòd Israëlitæ illic maximè fuerint vexati, & quòd inde tandem discedentes omnem Regis exercitum in mare Erythræum, quo obruti sunt, pertraxerint. Prisca igitur quædam fama ad Græcos peruenerat de fame septennali, quam in nouennalem commutarunt; & de hospite Iosepo qui populum à fame seruauit; & de hospitibus pòst crudelissimè vexatis; & de vindicta diuina contra Ægyptum, & maximè Busiridem ciuitatem, quam Israëlitæ postremam intolerabili labore & sumptu construxerant, & è qua profectioné suam in terram diuinitùs promissam sunt exorsi. Et hoc quidem modo vetus fabula Mosaicæ historiæ collata cribratur, & quantũ in ea sit veritatis aperitur; è qua luculentũ etiam testimonium nostræ accedit opinioni, quæ Busiridem & Ragamassam eandem facit ciuitatem. Diodorus Siculus meo quidem iudicio turpiter labitur, dum Busiridem, Thebas, & Solis vrbem eandem vrbem esse scribit: quando clarum est Heliopolim, quæ Betsames sermone Hebraico vocatur, & Thebas Ægyptias à Busiride diuersas esse. Vt enim Ptolemæũ & Strabonem prætercam, ipse Herodotus clarissimis verbis Thebas & Heliopolim & Busiridem distinxit; cui fides eo magis habenda, quòd eas vrbes discendarum antiquitatum studio in primis visitârit. Ceterùm vt vrbi hoc nomen fuit conueniens, tum propter loci naturam pabuli feracem, tum propter Isidem solum & verum omnis animorum cibi fundamentum; ita crediderim regem quoque eum, à quo Iosepus summo Ægypti magistratui est inauguratus, Busiridem à sacerdotibus appellatum fuisse, propterea quòd eius cura Iosepus Ægypriis procurârit alimenta septem annorum, quibus agri steriles manserunt. Cognomen profectò plurimùm nutrientis hic Pharao meruit;

Busiris cur hospites mactare fingatur.

Busiris ciuitas ab Israëlitis ædificata.

Ragamassa eadem quæ Busiris.

Busiris rex is fuit qui Iosepum Ægypto præfecit.

quandoquidem, nisi de hospitis vaticinio futuræ necessitati prouidisset, vniuersi Ægyptij & Israëlitæ fame fuissent enecati. Licet ergo Diodorus in ciuitate Busiride errant, hoc tamen verè ab eo proditum est, post hunc regem, qui primus Busiridis nomen meruit, octò Busirides in Ægypto ordine successisse; quorum postremus tyrannidem in hospites Israëlitas exercuit, & inter alia opera Busiridem ciuitatem ad Nilum condidit; quem Hercules ob iniurias hospitibus illatas occidit. Totidem enim Reges ab Eusebio enumerantur, tametsi nulla apud eum huius cognominis fiat mentio. Miror sanè vnde acciderit vt veriora Diodorus & Eusebius scripserint, quàm vel Manetho vel Cheremon, quorum fabulas Iosepus solidis argumentis profligauit. Verùm quæ de Regibus pastoribus scribit Eusebius, aiens eos centum & tres annos regnasse, & vltimum eorum annum incidisse in duodecimum præfecturæ Iosepi annum, haud equidem scio quî ad sacram Mosis historiam quadret.

Ægypti reges Pharaones appellati.

Nam cùm Iosepus in Ægyptum venit, Reges Pharaones, non pastores, vocabantur; nec ab illa tantùm ætate; sed multo etiam priùs ex iis quæ de peregrinatione Abrahæ in Ægypto scripta sunt, quiuis intelligit. Nec video item quî congruat veritati, quòd primum regis Amasis annum sexto anno famis Ægyptiacæ adscribat; quasi vel illo vel superiore anno Pharao mortuus fuisset, qui Iosepum inaugurauerat: cuius nullam mentionem in sacris litteris habemus, habituri haud dubiè si res ita accidisset. Quid? quòd si eo anno obiisset, falsum fuisset Iosepi vaticinium, quòd Regi septem annos fertilitatis, & septem annos sterilitatis prædixit. Deinde, nónne Iosepus ab eodem Pharaone magno comitatu dimissus est, vt patrem in Ephrata è regione Mambre in terra Chanaan sepeliret? Quorsum igitur Amasis nouus rex anno famis sexto inducitur, ceu prior è viuis excessisset? Quod igitur de pastoribus regibus à Manethone dictum est, id vel ad Iosepum & eius fratres referendum est, Eusebiano calculo non paullo posteriores, vel nihil habet veritatis. quo fit vt multo minus sacris litteris consentaneum sit, & ante Iosepi aduẽtum & ipsius etiam tempore pastores in Ægypto imperasse. Quamobrẽ dicemus Pharaonẽ qui Iosepi tempore regnauit, primum esse Busirim, & eum quidem, vt nomen præfert, laudatissimũ, & alios huic octo successisse, quorum vltimus ab Hercule occisus sit, id est potenti Dei manu percussus & obrutus mari Erythræo.

Bubasti in Ægypto habitarunt Israelitæ.

Prius autem quàm hic postremus Busiris Ragamassam Hebræorum seruitio condidisset, potissima pars Israëlitarum Bubasti habitabat, & inferiora ad Pelusiacum vsque ostium tenebat. Vnde fabula Cheremonis quam de exitu Hebræorum fingens scripsit, trecenta octoginta millia virorũ ad ostium Pelusiacum fuisse, qui leprosos contra regem Ægypti adiuuerint: quod figmentum Iosepus reiecit; sed vnde ortum habuerit, non indicauit.

Auaris eadẽ qua Bubastus

Quòd autem antea Bubasti habitarint, de Manethonis restificatione constat, qui hanc vrbem olim Auarin vocatã fuisse scribit; quod nomen si de sacerdotũ sermone interpreteris, deprehẽdes idem notare ac si dicas, omnium bonorũ mobilium custodiam. Nos Hauewar diceremus. Crediderim itaq. hanc vrbem ab Hebræis conditam fuisse permissu Pharaonis, quo & sua omnia in tuto haberent, & Ægypriis, si qua vis ab Orientalibus ingruisset, præsidio forent, & singulari in prohibendis hostibus adiumento.

Bubasti etymon.

Hinc colligo Bubastum etiam eadem ex lingua nuncupatam; quo nomine, licet diuerso, idem tamen ferè denotatur. Si enim roges quemquam nostratium quid sit Behuwasdum, è quo fit Bubastum, respondebit, nihil aliud intelligi quàm si dicas, custodiam omnium fructuum.

Busiridis etymon aliud. Dut,

Quòd si Busiridis nomen à Behui etiam deriues, nihil aberrabis: eo quòd Vui pro nutrio fiat à Behui duabus syllabis in vnam coeuntibus, & Beta mutato in digamma discriminis caussa. Prima enim vitæ custodia est nutririo, citra quam nulla custodia constare potest. Siue igitur custodem, siue pastorem alimenta copiosa suppeditantem Busirim dicas, idem dixeris: nec repugnabo si Seer, è quo fit Sir, pro domino accipi dicas, vt idem sit Seer & Heer, vt Salt & Halt.

Heer.

Antiquis enim Seer pro maiore domino in vsu fuit, eo quòd sibilus plus virium significet quàm adspiratio quæ est in Heer. Hinc apud Gallos hactenus *Sire*, & apud Anglos *Sere*, & שר Hebræorum pro principe, quod cum ש frequentiùs scribitur cum puncto in sinistro cornu. Nos diuersis litterarum sonis diuersas tribuimus figuras. Sicut autem hæc à Seer, ita Herus ab Heer, licet temporis ratio corrupta sit, apud Latinos. Busiris postremus à quibusdam Ramesses, ab aliis Ramses per syncopen vocatus est; à ciuitate, ni fallor, quam condidit. Sed plus satis modò de Ragamassa, è qua Hebræi sese itineri accinxerunt. Quòd si cui odiosa sit prolixitas, is

cogitet

cogitet non me in caussa esse, sed errores aliorum; quos dum corrigere nitor, videor mihi in Augiæ stabulo repurgando versari: adeò semper error errorem trahit. D. Hieronymus enim Ragamassam Arsinoitico nomo attribuit, quod falsum esse ex eo liquet, quòd terra Gessen, in qua erat Ragamassa, è Palæstina venientibus prima occurrat, quod nullo modo potest in Arsinoën quadrare. E Ragamassa profecti sunt recto itinere desertum versus; in cuius viciniam cùm venissent, primùm sub tentoriis & pellibus quieuerunt, & inde his suis primis castris nomen סכה siue סכות dederunt, quo vmbracula denotantur. Sca enim vmbram significat, & Scanot id quod ad vmbram faciendum est necessarium; vnde Græcorum Scena, & Hebræis משכנות pro tabernaculis & murorum testudinibus in modum scenarum factis, sub quibus propugnatores tuti sint. E Suchot venerunt in Etam, quæ est in extremis finibus solitudinis Ægyptum versus. Hinc Dei iussu reuersi venerunt ad os fossæ quæ Arsinoën spectat, vbi castra metati sunt ante Magdalum. Quòd autem dicam Pihacherot os fossæ esse, id mirum videri non debet; cùm חרת scalpere significet ac effodere, quod priùs ad fossas quàm ad litteras excauandas vsurpatum est, haud secus atque exarare priùs ad terram quàm ad tabulas fuit relatum. Sic apud Græcos χαράττω, vnde Charax, priùs notauit fodio quàm ad litteras in cera aut ære aut marmore exarandas transiret. Est autem harum vocum origo è nostro sermone, in quo Graft fossam significat, & Grauen fodere siue exsculpere, vnde γράφω Græcorum. Fuit autem hæc fossa, cuius hic mentio fit, ea quam Strabo docet Arsinoën versus tendere è Nilo, inchoatam primùm à Sesostri, pòst à Ptolemaicis regibus interpolatam, & euripum factum qui circa mare Erythræum clausus maneret, ne mare exæstuans Ægypto infunderetur. Siue Sesostres siue alius fuerit qui hanc fossam fecit; certè ex hoc Mosis loco constat antiquissimam esse & multis seculis Troiano excidio priorem. Nescio quid D. Hieronymo in mentem venerit, vt פי־החירת os nobilium interpretaretur, & tamen addat vocem Chet habere, quod ipse & multi cum ipso Heth pronuntiant; sed vitiosè, vt Hieroglyphica mea demonstrant. Si χαράττω & χάραξ voci Hebraicæ contulisset, è Græcis mox cognouisset huius elementi potestatem. Castra itaque hæc ad extremam oram fossæ fuerunt; cuius hactenus etiamnum principium cernitur. Traianus ambitiosus in alienis operibus reparandis & sibi adscribendis, fossam hanc ad ciuitatem Heroum diuertit, quò per eam vectura Arabiam Petræam versus daretur. Ptolemæus auctor est eam per ciuitatem Heroum & Babylonem in Nilum deriuari sub fluminis Traiani nomenclatura. Strabo Heroum ciuitatem Arsinoę proximam facit, & Cleopatridem in vltimo sinus Erythræi recessu, eo qui Ægyptum spectat, collocat. Equidem ex horum inter se collatione suspicor, opidum ad caput fossæ olim conditum primùm Pe Cherot dictum fuisse, ac deinde peruerso ipsius Chet sono, Herot dici cœpisse: vti pro Cham Ægyptij & Hebræi, quos D. Hieronymus duces habuit, dicunt Ham. Pòst, vti ex Elut factum est Elus, ita è Herot Heros; atque adeò hinc euenisse credo, vt Heroum ciuitas vocaretur; & D. Hieronymus excusari possit, quòd nobiles pro Heroibus acceperit. Herodotus hanc fossam aliàs exorditur, & tot amfractibus & mæandris huc illuc detorquet, vt quatuor dierum habeat nauigationem. Verùm vt innumeræ in Ægypto fossæ fuerunt, ita nulla vel antiquior vel nobilior quàm hæc ad mare Erythræum è Babylonia ducens. Porrò non satis fuit Mosi extremam fossæ oram designasse, nisi & alterius antiquissimi opidi designatione castrorum locum insigniuisset. Adiecit enim in conspectu Magdali Israëlitas tentoria fixisse, quæ vrbs è Syria per desertum Etam Babyloniam proficiscentibus ferè prima occurrit: quod ex eo perspicere licet, quòd Herodotus commemoret, ad hanc Syros Ægyptum aggressuros à Neco cæsos esse. Videtur hæc olim princeps vrbs in illo tractu fuisse, & idcirco à Mose diligenter annotatam habemus: cuius rei indicium nomen præsefert. Strabo Arsinoëticum nomen beatissimum facit, aiens magna diuersorum fructuum copia maximè abundare; quod si sic est, quid ni dicamus opidum à sacerdotibus מגדול siue מגדל vocatū fuisse, à מגד & אל vocem compositam esse, vt non aliud denotetur quàm excellentia præstantissimorum. מגד enim in fructibus, in auro, in omnibus denique id significat quod optimum est, à nostro Magt/ quo vis magna & vehementia denotatur; vt cùm dicimus, Dit is magt goet, pro eo quod Latinus diceret, Bonus est maiorem in modum; siue Bonus in supremo bonita-

Israëlitarum è Ragamassa desertū versus profectio.

Sca.

Suchot.

Etam.

Pihacherot.

Graft.

Grauen.

Traiani flumius in Ægypto.

Heroum ciuitas.

Magdalum.

Magdali etymon.

Magt.

tis gradu. Non multum absui ab illa suspicione, vt crederem opidum hoc nomen sortitum olim fuisse à virginibus, ceu virginis portio diceretur, quam nos vocaremus Maegt deel. Vtraque sanè ratio arridet adeò, vt nesciam vtra potior dici debeat. Quod si quod opidum virginibus dandum fuit, certè illud maximè conueniebat, quod cùm omni pomorum genere præ cæteris Ægypti partibus maximè abundaret, tum & mare & fossam nauigationi commodam haberet adiunctam, & proximum esset Arsinoæ, vrbi gemmarum & aromatum mercatu nobilissimæ. Adde quòd montes etiam non longè aberant quos posterior ætas Troicos vocauit. Diligentissimus profectò fuit Moses in castris describendis è quibus per mare Erythræum Israëlitæ portentoso itinere profecti sunt. Os fossæ nominatur; Bagal Stephon additur, quæ vrbs postea Arsinoë vocata est; licet alia quoque procul à mari eiusdem nominis ciuitas in Ægypto esset. Adiungitur deinde Magdolus, vt interim taceam quòd eos dicat ex hoc littore mare transiisse: è quibus omnibus efficitur clarissima & certissima loci delineatio. Ex hoc igitur loco mare Erythræum transgressi sunt; & ex opposito littore, in quo Sur erat opidum, hodie Tor vocatum ea quam dixi sibili in Tau permutatione, profecti sunt priùs per desertum Sur, deinde per desertum Etam ad illud repetendum iter quod primum tenuerant, dum è Suchot in Etam irent. In Exodo enim dicuntur e mari in solitudinem Sur exiuisse, & in Numeris dicuntur tribus diebus iter fecisse per desertum Etam; quibus è locis efficitur, eos ad rectum in Palæstinam iter contendisse, & illud quidem quod secundum mare Gazam ducit; quia minus haberet solitudinis & montium; & præterea loca ad commeatum & vitæ necessaria suppeditanda magis accommodata propter nauigationem, cuius vsu omnia ad littoralem oram inuehi possunt: qua de caussa tam multa opidula & vici inter Pelusium & Gazam numerantur. Hactenus ij qui Damasco in Babylonem Ægyptiam per camelos magnis cateruis proficiscuntur, non ante ab hoc littore discedunt quàm ad desertum Etam ventum sit: quò quidem non ante adspirant quàm lacum Serbonidem à sinistris reliquerint, & Casium montem à dextris. Tertio itaque die magnis itineribus in Mara, vt in Numeris; siue, vt in Exodo scribitur, Maratha venerunt: vbi aquas quidem inuenerunt, sed salsas. Cùm itaque in solitudine aquas non inuenissent, verisimile est eos magnis itineribus ad littus Pelusiacum contendisse, in quo tribus diebus absumtis ad partem proximam Serbonidis lacus venisse reor: qui quòd nitrosus esset tum propter suas ipsius exhalationes, tum propter arenas nitrosas quas ventus in eum immittit, non fuit aptus ad bibendum. Hoc stagnum eum situm habet, vt angustum iter inter se & mare relinquat, & in longitudine ducenta habeat stadia, in latitudine paullò plus minus quinquaginta: quod desertũ versus productum, iter è Sur valde reddit periculosum, eo quòd crebrò ad ripas ita arenis vento impulsis oppleatur, vt homines fallat, quos velut per siccum ingressos, occultis barathris absorbet. Spatium itaque quod inter littus maris Rubri Sur opido vicinum & lacum Serbonidem interiacet, vix iustam habet trium dierum profectionem. Nam inter mare Rubrum & littus Pelusiacum Herodotus mille dumtaxat stadia computat, quæ ad Italica milliaria minima reducta, centum & viginti quinque reddunt. Hinc si lacus ipsius extensionem & quod inter lacum & mare mediterraneum Pelusio vicinum interiacet adimas, iter militare trium dierum relinquetur; & illud quidem non nimis magnum iis qui festinant & iumentis abundant; vti Israëlitæ tum temporis recens Ægyptum egressi, & omnibus rebus quàm optimè & copiosissimè instructi. Ceterum quia nemo, quod equidem sciam, ante me Mosem è deserto Sur mare mediterraneum versus profectum fuisse animaduertit, paullo diligentiùs itineris ratio supputetur; quod vt fiat, Bellonius nobis fuerit adiumento, qui à monte Sinai, quem omnes Sinai montem esse ad hanc vsque diem tenuerunt, quinque dierum iter esse dicit vsque ad mare mediterraneum, & idem deprehendit duorum dumtaxat dierum iter esse à Sinai ad Tor vsq. siue Sur, in cuius desertum Moses populum è mari Rubro deduxit. Duorum igitur dierũ itinere mari mediterraneo fuit, quàm mons Sinai vulgo creditus, vicinior: quo fit, vt non solùm ad Selbonidem lacum, sed si recta perrexisset, ad ipsum vsq. mare mediterraneum, vel saltem ad Elim trium dierum itinere potuerit peruenire. Verùm licet magnis itineribus aquarum penuria proficisci cogeret, nos tamẽ impedimentorum etiam rationem habemus; & tertio die à Tor dicimus Mosen ad Mara venisse.

Bagal stephõ, pòst Arsinoë appellata.

Israëlitæ vbi mare Erythræũ transgressi sint.

Sur.

Mara siue Maratha.

Serbonidis lacus.

Moses

Moses igitur quia aquas Maratha amaras inuenit, vocauit eas Mara, id est, amaras: *Amarus sapor.*
מר & מרה enim lingua Hebraica amaritudinem significat, siue amarum, à nostro Mar, *Mar.*
quod est demorari. Amarus enim sapor nos ab eorum gustu quæ amara sunt, retinet.
vnde Latini suum quoque habent Amarum. Sicut enim quæ grata sunt palato, nos rapiunt, ita quæ displicent, nos ab edendo & potando demorantur; vti in iis videmus euenire qui amara medicamenta capere coguntur, quos frequenter diu prius videas tergiuersari, quàm vt hauriant, adduci queant. Nescio antea ab Elyssi posteris Moßhoot vocatum fuerit hoc stagnum; hoc scio, vocabulum non malè in lacum quadrare. Moos *Moos.*
enim nobis lacus est; siue terra aquis permista: vnde Mooshoot paludum caput notaret. *Mooshoot.*
Coactus autem est Moses populum suum circumducere ad sinistrũ paludis latus, quia
dextrum montibus erat impeditum. Venit igitur in Helim, vbi duodecim reperit fon- *Helim.*
tes, & palmas septuaginta. Stephanus Elim opidum esse dicit ad Olympiam Ægyptiacam, quod nomen vnde sumtum sit, ex jis quæ antè diximus, clarum est. Opinor Eleos Peloponesiacos hic vicũ constituisse, vt inde aquas nauibus suis inferrẽt. Vocarunt autẽ
Olympiam templum Iouis Casij, ad Olympiam opidum Peloponesi alludentes. Ex *Olympia.*
Elide igitur ad Casium, & Elusa ad Asion-Gaber perspicuum fit, hæc loca Elyssum & ipsius posteros frequentasse; & inde suspicor, lacum hunc olim salinas & nitrarias officinas habuisse, ac deinde fortasse mansisse neglectũ, eo quòd ecregma, per quod mare immittebatur & emittebatur, vel arenarũ vi vel alia quapiam occasione fuerit obstru-
ctum. Iuuat hanc meam suspicionẽ Herodotus, qui non Serbonidem aut Sirbonidem *Selbonidis la-*
stagnum vocat, sed Selbonidẽ: quo fit vt credam, non à Serbone quopiam Ægyptio, sed *cus idem qui*
à sale, quem illinc Peloponesiaci petebant, nomen habuisse. Selwon enim, vnde Sel- *Serbonidis.*
bon, idem est quod salis quæstus, vocabulum ea formula factũ quæ nomina à præterito
imperfecto ducit. Won enim idem est quod lucrabar, à Win præsenti. Elis ergo Ægy- *Won.*
ptia pagus Eliacorum videtur fuisse ad ipsos fontes constitutus, ad quos palmas quoque *Win.*
plantatas fuisse, tum de locorum quæ hactenus palmas ferunt natura, tum de Eliacorũ
industria, verisimile est. Elidem ego Belbam, siue, vt vulgò vocatur, Belbes esse credide- *Elis eadem*
rim; quam Bellonius de palmarum copia celebrat, à quibus regionem Palmiram, ni fal- *quæ Belba,*
lor, vocat, longè diuersam à Palmirena. In eo castro quod exiguum esse dicit, plurimũ *siue Belbes.* *Palmira.*
omnis generis eduliorum venale se reperisse scribit; & inde ad mare mediterraneum, quod non longè abest, venisse. Itinerum ratio & castrorum interualla apertissimè eos redarguunt qui Israëlitas è mari Rubro montem Sinai versus ducunt; eum, inquam, quem vulgus hactenus hoc nomine vocari credidit: quod quidem fecerunt maris Suph occasione, ad quod ab Elide castra dicuntur mouisse. Quàuis verò בֵּלְבַּס, quasi in Elide dicas, soli castello tribuatur; ego tamen viciniam etiam hoc nomine intelligo, eodem modo vt Elis in Peloponeso & regionem & vrbem notat. Vallis ergo ea quæ palmas aliquot adhuc alens, & aquæ dulcis puteum habens, ad Belbes ducit, eodem nomine comprehendetur. Ab Elide enim ad mare mediterraneum, quod Casium alluit, sunt profecti; & inde ad desertum quod montibus Idumæis ab occidente & meridie adiacet. Moses enim Numerorum cap. tricesimo quarto terram Chanaan à meridie terminat solitudine Sin, quæ est iuxta Edom, quod longè abest vt ad maris Erythræi viciniam
referri possit, vt ex præmissis perspicuum est. Annotandum, Sin hoc loco per litteram *Sin.*
quam Hebræi Zade vocant, scribi, vicesimo septimo eiusdem libri, & Iosue decimo quinto, & Deuteronomij tricesimo secundo scriptum reperitur; cùm cap. Numerorum tricesimo tertio per Samech scribatur: quod ea de caussa indico, vt cernatur quàm antiqua sit litterarum apud Hebræos confusio, quæ clarè demonstrat, eos verum litterarum discrimen ignorasse, & idcirco earum inuentionem ipsis minimè deberi. Equi-
dem Sim vocali longa desertum hoc ab Elyssi posteris nominatum credo, & ab ea voce *Sim.*
caput recisum esse. Nos enim Wustyn dicimus pro quauis solitudine & eremo. E de- *Wustyn.*
serto venerunt in Daphca, quod nomen vici vel opiduli videtur, quod ab Elusa in soli- *Daphca.*
tudinem proficiscentibus occurrebat; quasi diceres arenas ad transeundum difficiles.
Dap enim idem est quod puluerem versare siue manibus siue pedibus, vti pueros fre- *Dap.*
quenter facere videmus; atque adeò non alio ferè verbo in arenis transeundis vtimur.
Qua verò idem est quod malum; ita vt Dapqua idem sit quod malum transitus arena- *Qua.*
rum. Hunc locum non procul à Selbonidis parte orientali fuisse credo, & eius nomine

homines periculi moneri quod ab aquis eius occultis posset euenire. Quo tamē verum fatear, equidē suspicor in רפקה Quo loco duplicis digamma positū esse, & He loco Ain vel Chet; quod si ita sit, Dapweg siue Dapwech habebimus, quo significatur via arenosa & profunda, qualis hactenus ab eo loco Elanam ad mare Erythræum à Gaza proficiscentibus videtur. Habemus & nos arenas id genus, vt, nisi cursim & leuiter transeas, demergaris. D. Hieronymus scribit, quosdam Rapca legisse pro Dapca, propter exiguum ipsius Daleth & Res discrimen. A Dapca transierunt ad Elus, quam docui esse Elusam Ptolemæo, Idumæorum ciuitatem, ab Elusto quondam iuxta mare & Asiongaber conditam. Ab Elusa Raphidim venerunt, quam Raphiam vocat Strabo. Ea est post Gazam desertum & Ægyptum versus tendentibus in finibus Idumæorū, ad quam Ptolemæus quartus cum Antigono memorabile prœlium commisit. Quoniam autem castrorum mutatio inter Helim & Raphidim valde exigua erat, in eodem maris mediterranei littore paruo locorum interuallo facta, Moses in Exodo ab Elide ad Raphidim transilit, relictis castris primùm ad mare, deinde rursus in desertū Stin, pôst ad Daphca, hinc ad Elus, ab Elusa ad Raphidim; ita vt quatuor castrorū mutationes omiserit, quas pôst in Numeris exponit sigillatim. Loca enim omnia ab Elide vsque ad Raphæam pertinent ad desertum Stin, siue Sin, vt malè pronuntiant Hebræi. Nulla itaq. est inter Numeros & Exodum discordia, propterea quòd ad Raphæam vsque arenosum desertum extendatur, vti è Strabone & recentioribus discas. Videtur autem hic locus Raphidim dictus, quasi רְפִידָה, quo locus significatur in quo lectus stratus est: à רָפַד, quod patet è Iob cap. decimo sexto, vbi Latini habent, *In tenebris straui lectum meum.* & iterum quadragesimo primo: *Sternet sibi aurum quasi lutum.* Hinc Canticorum cap. tertio רְפִידָה reclinatorium vertitur; quam significationem secutus, Rephidim cubandi loca non malè vertas. Quòd si Daleth omissum fuisset, vti est apud Græcos, Raphæa nomen habere potuisset à medicina quam Deus hoc loco ostendit, dum siti enecatos largis aquis è petra virgæ ictu manantibus refocillauit. Verùm nomen antiquius videtur, & ab ipso loci situ, ad quem primò ex eremo venitur, acceptum. Ceterùm hîc maxima rursus exoritur difficultas è peruersa multorum opinione, qui credunt montem è cuius rupe aquam portentoso virgæ verbere Moses eduxit, longè terrarum à Raphæa remotum esse. Conferenda itaque sacræ scripturæ loca in quibus huius rupis Oreb mentio reperitur, quorum cùm vnum in manibus nunc habeamus, nō possumus vllo modo adduci, vt petram Oreb longè à Raphæa remoueamus, nisi tam velit quis esse temerarius, & in errore, quem semel imbibit, retinendo & defendendo obstinatus, vt sibi potius quàm Mosis narrationi nos credere debere arbitretur. Ad ipsam Raphæā siti laborarunt Israëlitæ; ei siti Deus aquis è rupe percussa manantibus occurrit. Vbi igitur rupes Oreb quærenda quàm ad Raphæam? At Raphæam à Gaza ad Ægyptum declinare Strabo demonstrat; & quæ modò à me dicta sunt, ea omnia vno consensu euincunt Raphidim & Raphæam eandem esse. Est & septimo Iudicum cap. insignis huius rupis mentio, vbi princeps vnus Madianitarum Oreb vocatur, & in Oreb petra occiditur, vnde factum, vt quidam putarit ab eo rupem nomen accepisse; quod fieri non potest, cùm Moses eam eodem nomine multo anteà vocarit. Vbi autem & circa quæ loca Gedeon Madianitas vicerit, colligendum est è locis ad quæ vsque vastando omnia hostes progressi esse dicuntur. Capite sexto docemur Madianitas & socios omnia per totam Iudæam depopulatos fuisse vsque ad Gazam. Rupes itaque in qua Oreb occisus est, Raphææ proxima est, è valle Raphaim consurgens, ad quam vallem vsque Iudæ portio meridiem versus pertinebat; cui vicina erat Cades in eadem sorte recitata, ad quam per Sina terminalis linea veniebat. Vnde liquet, Cades, Sina, Raphaim vallem, & in ea Raphæam oppidum in terminis Idumæorum fuisse non longè à Gaza, quam vnà cum vicis vsque ad torrentem Aegypti Iudæ videmus adscribi. Iesaias repetit, Oreb Madianitarū principem in petra Oreb occisum esse. Iam mons Oreb mons Dei vocatur, & idem mons Sinai. Cùm igitur è rupe, quæ est in monte Oreb, percussa aqua populi ad Raphæam siti restinguendæ manarit, satis constat & montē Oreb & montem Sinai eundē montem esse, & vno nomine Dei montem vocari. Exodi enim cap. tertio Oreb mons Dei dicitur: & idem eodem nomine cap. decimo octauo, vbi Ietro sacerdos Madian dicitur ad Mosen venisse, haud dubium quin è patria sua Madian, vti vicina. Eodem igitur

Elus.

Raphidim.

Oreb petra vbi sita fuerit.

Mons Oreb idem qui Sinai, & mons Dei.

igitur venit Ietro, vbi Moſes, cùm oues paſceret, Deum vidit ſub ſpecie flammei ardoris: qua de re mons Oreb, mons Dei vocatus eſt. Eſt igitur Oreb à Gaza per Raphæam Ægyptum petentibus ad ſiniſtram verſus deſertum aſſurgens, ſed non maiore à Raphæa interuallo quàm vehementiſſima ſitis curanda poſtulabat. Relicta igitur Raphæa, ad montem & eius aquas tentoria in deſerto fixerunt, quod mox ſequenti cap. deſertum Sinai vocatur; in quod à Raphæa declinantes ſub ipſo monte caſtra poſuerunt: vbi mox additur Moſem in montem ad Deum adſcendiſſe: & eodem cap. ſemel atque iterum mons Sinai vocatur, vocula per Samech ſcripta. Deſertum igitur Sinai, eſt deſertum quod ipſi monti adiacet: ac mons quidem ad orientem Raphæ ſitus eſt; qui ſine diſcrimine modò Sinai, modò mons Oreb in ſacris litteris nuncupatur. Nam tricesimo tertio Exodi capite poſtquam iam ſæpius montem Sinai Moſes nominaſſet, rurſus eum vocat montem Oreb. Verùm video graues & eruditos viros in vtroque horum nominum non parum offendi, propterea quòd diuerſo modo vtrumque ſcriptum reperiatur; aliàs enim Sinai, aliàs Sina ſcribi vident: deinde in Ioſue decimoquinto capite צִנָּה inueniunt, per Sade, vt ipſi vocant, litteram; non per Samech, vti Sinai ſcribitur, exaratum. Ad hunc modum Oreb etiam diuerſam habet ſcripturam. Aliàs enim עֲרַב aliàs חֹרֵבָה aliàs חֹרֵב inuenitur; qua ſcribendi diuerſitate putarunt quidam variari ſignificationem; verùm nimiæ id eſt curioſitatis, aut potiùs negligentiæ, quando ex iis quæ adduciuntur clarè cernitur; tria hæc nomina pro monte eodem eſſe capienda: quod ſigillatim declararem, niſi & facile id cuiuis ſcirem eſſe factu, & ſuperfluam vererer prolixitatem, vbi cæteroqui res per ſe nimium prolixæ & plurimis ſalebris impeditæ plurimum adferunt impedimentorum. Non rarum eſt litteram ע pro Chet poni; neque abſurdum; cùm ע per Gh debeat efferri, & Chet idem ſonet quod Chi Græcorum. Siue igitur Choreb; ſiue Choreba, ſiue Ghoreb apud Hebræos inuenias, eundem intellige montem notari: & ſimiliter ſiue סִינַי ſiue צִנָה ſiue צִנַי ſcriptum videas, idem tibi mons capiendus; inter quem & Elim deſertum סִין ſiue צִן vocabis. Vnde perſpicuum fit, iter ab Eli maxima parte per deſertum Sin fieri, & Sinai eum eſſe montem qui ex Ægypto venientibus circa Raphæam ſe ad dextram oſtendit paullo priùs quàm Gazæ limites intres, aut potiùs in ipſis Gazæorum & Idumæorum confinibus dexter videtur. Vide quæſo quanto terrarum interuallo in hoc monte deſignando hactenus omnes aberrarint, quamque longè & à Moſis narratione & geographia eorum recedant commenta, qui Choreb & Sinai diſtinguunt, montes hos ad ſinum Arabicum procul à Iudææ terminis remouentes. Ac quia illic montem Sinai collocant, & de Moſis telatu intelligunt Raphidim & Aſiongabet huic monti proxima eſſe; coacti ſunt Raphæam & Aſiongaber & loca finitima à mari mediterraneo ad mare Erythræum transferre. Deinde citra omnem cauſſam Iſraëlitas à meta ad carceres reuocant, & ab Idumæis finibus Iudæam terminantibus miſeros homines ad mare Rubrum redire compellunt; quod tam abſurdum eſt quàm quod abſurdiſſimum. Quis rogo tam inſanus ſit, vt ab Eluſa & Raphæa reuerti velit ad Elaniticum Arabici ſinus receſſum, vt iter in Iudæam inſtituat? ac ſi quis tam inſanus eſſe fingatur, qua ratione per mediam ſolitudinem, quæ inter Raphæam eſt & Elaniticum ſinum, tantam aquæ copiam portabit, vt toti ſufficiat multitudini? Sed dices à Raphæa diuino miraculo ſubitò rapti ſunt Iſraëlitæ vſque ad Erythræi maris viciniam, vbi Moſes ſtatim rupem Choreb percuſſit. Magnum, & ter magnum miraculum fuit, numeroſiſſimam hanc multitudinem per mare Rubrum vtrimque montium inſtar elatum deducere; verùm multo maius portentum fuiſſet, totum populum per aërem momento temporis aut paucis ſaltem horis portare. A Gaza, cui adiacet Raphæa, mille ducenta & ſexaginta ſtadia ad ſinum Elaniticum computantur, ſi Straboni fides habenda, & ea ſic conficienda ſunt, vt omnia vitæ neceſſaria camelis ſint portanda. Cùm igitur mons ille quem vulgus montem Sinai eſſe putat, ad Elaniticum receſſum exſurgat, qui rogo hoc tantum iter abſoluerunt homines iam ſiti areſcentes & propè necati? Profectò ingens hoc portentum fuiſſet, & minimè Moſi diſſimulandum. Sed vt admittamus ſtupendum miraculum; & magis ſtupendum miraculi tanti ſilentium; quid tamen cauſſæ adferri queat, vt nulla expreſſa ratione populus Iſraëliticus vel non rectà Iudæam verſus profectus fuiſſe dici debeat, vel cùm iam in finibus terræ promiſſæ eſſet, ſubitò longius fuerit ſummotus quàm tum

eſſet,

esset, cùm necdum ad mare Erythræum venisset? Deinde quid caussæ queat excogitari, vt dum Rubrum mare transisset, Moses iter suum non rectà tenuerit, quantum locorum quidem commoditas ferret, ad terram & sibi & suis promissam? Quòd si illuc contendisse detur, qua rogo occasione retro progressus subitò longiùs recessit quàm vmquam abfuisset? Porrò quòd mons Sinai & mons Choreb idem sit, non ex illis modò quæ dixi cernas; sed ex eo etiá, quòd primo Deuteronomij Moses dicat Deum sibi

Sina vnde nomē habeat. in monte Choreb locutum esse ea quæ in monte Sinai iusserat. Dicitur autem Sina à rubo quem hoc nomine denotari existimant interpretes. Hebræi dicunt Sina arborem esse spinosam illam quidem sed sterilem, quam nulla auis queat intrare vt non simul plumarum aliquid amittat, eamq́ue maximè in desertis locis inueniri, & inde monti Sinai nomen esse. Miror sanè quòd hoc nomine arborem sterilem intelligant, cùm

Rubi feracitas & natura. rubo nihil sit feracius, nihil magis fructibus abundet, nihil sese copiosius omnibus offerat, nihil siti magis opituletur, maximè si môra ipsius necdum fuerint matura? Iam quod addunt, arborem esse deserti propriam, id cuiuis potiùs plantæ quàm rubo conuenit; cuius non alibi maior copia quàm locis humectis, ad fossas nimirum & aggeres quibus arua sepiuntur. Ex his perspicuum est, nihil minùs eos qui hæc litteris mandarunt, quàm de Rubo in nomine Sina cogitasse. Chaldæus Turgemanus vertit אַסְנָא; Munsterus in suo Triglotto אַסְנָא scribit, & rubum interpretatur. Quid igitur reuera sit Sina apud Hebræos, quid Asina apud Chaldæos; necdum mihi satis liquet, eo quòd spina sterilis à me necdum cognita sit, & quòd rubus locis aridis & sterilibus non ferè soleat enasci. Gaudet enim, vt dixi, humore; & idcirco rubi illud genus quod mora producit odoris violacei, non alibi in Alpibus quàm locis lætissimis & humectis inuenerim. Verùm quid de loco & natalibus agendum, si claré profiteantur Rabbini, Sina nullum fructum habere? Quod item de auibus addunt, id minimè potest in vllum omnino rubi genus quadrare; eo quòd omnium fructu auiculæ gaudeant, & eo citra pennarum periculum fruuntur. Accedit his quòd rubus, nisi arborum adminiculo fulciatur, sese in altum non attollat; & idcirco huic portentoso spectaculo, quod Moses magna admiratione eminus conspexit, non videtur satis conuenire. Quamobrem mallem spinosam arborem potius quàm Rubum Latini, Baton Græci, vertissent, libero cuiuis arbitrio relicto, vt de qua velit arbore spínosa intelligat miraculum: spinosa, inquam, illa quidem, sed alta; vt nimirum & procul flamma appareat, & cernantur rami incolumes manere. Alibi monui, magnam esse interpretum, & eorum qui commentaria & Lexica in Biblia scribunt, inconstantiam, in iis quæ ad quamuis naturalis historiæ partem spectant, præsertim in plantis atque gemmis. Sic pro אֵלָה tricesimo quinto Geneseos capite alij quercum, alij terebinthum verterunt. Et pro quercu Mamre, alij vallem Mamre reddiderunt. Iterum capite Geneseos quadragesimo tertio, Botanim Munsterus, ceu veterem correcturus interpretationem, nuces reddit; alij castaneas interpretantur. Nos in Gallicis, vbi arborem vitæ delineamus, quid in his veri, quid falsi sit, docemus: & quàm illa facilè expediui, tam cuperem hunc quoque nodum

Rubum Moysis fuisse Ilicē. soluere posse cum doctorum approbatione. Serapio Ilicem אֵלְסְנָה vocat; Latini codices Lechinam habent; Hispani Arabicam Maurorum linguam imitati, ençina dicunt; Arragonij Leçinero eandem arborem appellant; Galli *Chesne* quoduis roboris genus vocarunt. Quàm verò Chi & sigma in pronuntiatione confundantur, in vocabulo populi eius Indici, quos alij Chinas, alij Sinas vocant, animaduertas: quod quia cum hoc nostro conuenit, non mirū est si per Chi Galli proferant. Hæc cùm ita habeant, & nihil

Ilicis natura. clarius sit quàm Ilices saxosis montibus gaudere, & in desertis locis maximè nasci, non possum me cōtinere quin suspicer, arborē spinosam, quam Moses vidit flamis circumdatam, fuisse Ilicem, quæ procul poterat miraculum ostentare. Serapio fortasse Elesina dixit, voce composita; eo quòd אֵלָה quoduis roboris genus designet, cui si addatur סְנָה robur spinosum intellexeris. Credo tamen dum simpliciter Sina proferebatur, Ilicem per excellentiæ figuram intelligi debuisse, propterea quòd nec vlla arbor plus habeat spinarum, vtpote quæ in singulis foliis habeat complures; nec sit arbor aliqua spinosarum quæ vel altiùs attollatur, vel latiora & maiora ramorum tabulata diffundat. Porrò quò lubentius in hanc concedam opinionem, facit mysterium arboris glandiferæ, in cuius genere arborem vitæ inueni Druidibus olim in summa habitam veneratione.

Quòd

Quòd autem Hebræi dixerunt arborem ſterilem eſſe, id minimè verum eſt: nec in Rubum, nec in Ilicem, nec in Acatiam, nec in Spinam albam, nec in Rhamnum, nec in Cynosbatum, nec in vllum omnino ſpinoſæ arboris genus, quod equidem noui, quadrat. Pace igitur aliorum mihi liceat in re incerta partim medicis Arabibus, partim Hiſpanis fidem adhibere, & inde colligere, quidnam Sina nomine Moſes intellexerit, & quid Chaldæus Aſinam. Harum enim linguarum tanta eſt concordia, vt alia ab alia parum differat, maximè in vocabulis antiquis. Et, quo ſimile cernas, quo loco Botemim habet Hebræus, Chaldæus dixit Botanin; Arabes Botima pro eadem re vſurpant. Hinc gummi Albotim terebinthinam vocant, eo quòd è Botima diſtillet. Nolo tamen cuiquam auctor eſſe, vt vetere opinione deſerta me ſequatur; mihi ſatis eſt, ſuſpicionem meam indicaſſe, & de Hebræorum commentariis docuiſſe, arborem eam quam ipſi hoc nomine ſignificari putarunt, nihil cum Rubo præter ſpinas habere commune. Scio Sina pro ſpina generatim accipi poſſe, & hac ratione rubum etiam poſſe intelligi; verùm, vti dixi, ſpecioſius & illuſtrius fit ſpectaculum, ſi Ilicem hoc loco Sinam vocemus. Deinde proprium ipſius Rubi nomen eſt סנה, vti Arabum ſcholæ reſtantur. Hebræi קוץ habent, quod licet ſpinam vertant, ego tamen de linguarum conuenientia rubum mallem interpretari. Qui nouiſſe auebit quantú in glandiferis arboribus luſerit ſymbolicæ doctrinæ, is quæ in Gallicis noſtris de Druidum ſcripſi diſciplina, conſulat: quod qui faciet, eum ſpero in ſuſpicionem hanc meam, quam de Ilice concepi, fore procliuiorem. Equidem in veritate veſtiganda rerum & ſymbolorum conſenſionem plurimi ſemper facere conſueui; cuius ductu ad hanc veni opinionem, vt putarem, Deum ſub flama ignis non in alia arbore congruentius quàm in arbore glandifera perpetuò virente apparere potuiſſe. Cùm enim liberatio Iſraëlitarum à tyrannide Pharaonis figura ſit vindiciarum quibus Deus humanum genus è cacodæmonis carceribus & morte liberali manu in vitam ſempiternam aſſerturus erat, quæ, rogo, arbor ad arcanum hoc indicandum aptior queat inueniri quàm Ilex, quæ non perpetuò modò viret, ſed fructum etiam fert quo panis cæleſtis vitæ æternæ dator denotatur, & idcirco arbor vitæ meritò habetur? Quo verò hanc myſteriorum conuenientiam Deus declararet, ſub flamæ imagine apparuit, quam vitæ habere ſignificationem Hieroglyphica noſtra declarant. Quòd ſi hæc mihi pro eo ac merétur, & rei poſtulat amplitudo, explicanda perſequendaque eſſent, vix maximus codex tantam materiam complecteretur. Doctis & ſollertibus ſatis eſt ſi fundamentum indicetur, ſuper quo deinde quamuis magnas licet facere ſubſtructiones. Præter hæc & ipſum nomen Sina inuitat, quo non aliud ſignificatur quàm Explora an inuenire queas. Mirabilis adhortatio, quam Moſes ſecutus curioſè acceſſit, vt videret quidnam ſibi vellet illud portentum, Ilicem in flamis eſſe, non tamen amburi. Omnibus nobis arbor vitæ perpetuò veſtiganda eſt, & ad eam totam videndi facultatem dirigere debemus, quo tandem fructu eius perfruamur quo vita acquiritur & conſeruatur ſempiterna. Mirum id & fortaſſis portentoſum quibuſdam videbitur, tantum arcanæ ſignificationis in hac vocula deliteſcere: at ſi quis Hieroglyphica noſtra leget, & ea quæ in Gallicis de arbore vitæ ſcripſi, copioſis exemplis intelliget, illud fuiſſe primo nomenclatori propoſitú, vt plurimis rebus nomenclaturas daret, non illas quidem de ipſarum natura, ſed de ſymbolica notatione quam in theologia Setinorum eſſent habituræ: quod vt in aliis quamplurimis perſpicuum eſt, ita nuſquam euidentius quàm in Tau & cruce à nobis copioſè explicatis. Quid ſpina vel moleſtius attrectanti, vel vilius inter ligna? Hæc tamen tam exilis recula voces ſortita eſt minimè contemnendas, ſi ad originem & rectam rationem vocentur, & diligenter expendantur. Sicut enim Sina in primo ſermone nos monet, vt ad vitæ arborem reſpiciamus, tamquam ad vltimum felicitatis ſcopum, ita Spina vocabulum à Latinis retentum hortatur, vt omnia ſtudia noſtra ad explorandum conferamus. Et quid, rogo, explorandum? Id figura ipſius Spinæ docebit, quæ è lata ſede in acumen pyramidis modo terminata, non aliam quàm vel pyramis vel obeliſcus habet ſignificationem. Iubet igitur is, cui ſpina quod ſpina nominetúr debet, vt in omni vita ſic ſtudia actioneſque omnes moderemur, vt quibuſuis in rebus ipſum Vnum exploremus, & ad id quidquid cogitamus, quidquid agimus, quidquid loquimur, dirigamus: quod quid aliud eſt, quàm ad arborem vitæ collimare? Quidquid nobis eſt foliorum, quidquid viroris, id totum vndique

Sina vocis significatio, & symbolica doctrina.

Spinæ figura, significatio, & mysteria.

dique

dique in modum spinæ ad Vnum tendat oportet: quod dum fiet, tutos nos præstabimus ab immunditia omni, & omni lædere valentium attactu. Nec frondes tantum perpetuò vitentes spinis vndique horrent, sed fructus etiam in acumen tendit, eiusdem offerens cuius illæ admonitionem. Quid ego de voce Græca dicam, qua Spina generatim nominatur? An quidquam clarius quàm illud quod Acanthe, siue Acantha, siue Acanthos dicatur, quasi Aac an thet vel thot, id est, omni desiderio tende ad ipsum caput? Nostrates vocabulum Doren in vsu retinuerunt, quo indicatur, spinæ figuram omnia penetrare motu celerrimo: qua in re & figuræ indoles & symboli ratio continetur; eo quòd menti nostræ ad Vnum euolanti omnis obstaculorum multitudo & densitas sit transeunda, idque citra moram, ne quid tarditatis adhæreſcat. Qui ex his non perspicit cuius rei notationem apud primum nomēclatorem habuerit, is ab omni symbolica & hieroglyphica disciplina abhorrere mihi videtur, & indignus esse qui cum hac de re disseratur. Et hæc quidē de Spina, Sina, Acantha, & Doren vocabulis generalibus, è quorum secundo apud Arabes & ceteros sermone earundem radicum vtentes, Elesina credo remansisse, ad robur spinosis foliis insigne denotandum; ac deinde quosdam Lesina, quosdam Sina, quosdam Lesinero, quosdam Ensina retinuisse; vbi de litterarum Samech & Chet confusione nihil angor. Latinis Ilicis nomen ignotæ est originis, nobis clarum est Edel-eic idem esse quod nobile ac generosum robur. Eic enim robur est; Edel sæpius modò interpretatus sum: è quo fit Il, vt è Leli, Lilium; & id genus alia complura: Meritò sanè nobile robur dicitur, quando ille solus verè generosus est qui omnia sua studia omnesq; actiones ad ipsum Vnum dirigit, in eo quærens vitam sempiternam. Sed vt nimium digredior ad suspicionis meæ caussas aperiendas, ita materiam amplissimam & plenam maiestatis nimis angustè tractō; quo fit, vt satius sit cetera sacro silentio transire, cuique suo iudicio & arbitratu relicto. Missa igitur hac de arboris genere controuersia, ad loci situm redeamus. Quia verò quotquot hactenus vel annotationes vel commentaria in Mosis historiam ediderunt, sic ab eius sententia discrepant, vt prorsus in diuersa abeant, omnemque profectionis rationem euertant, paullo diligentiore cura ea quæ antè dixi, sunt examinanda. Iosepus, & eum secutus Hegesippus, iter Titi ex Alexandria in Iudæam describens, sic habet, vt dicat è Pelusio per desertum iter egisse, ac venisse primùm ad Casij Iouis templum: Deinde secunda castra ad Ostracinen locum aquæ indigum metatum fuisse: tertia ad Rhinocoluram: quarta ad Raphæam, quæ prima vrbs Syriæ sit ex Ægypto venientibus: quinta ad Gazam: sexta ad Ascalonem: septima ad Iamniam: octaua ad Ioppen: nona ad Cæsaream, ibique bello obsidionique necessaria parasse. Vides vt hæc cum Strabone & Ptolemæo consentiant, vt nostram etiam de Mosaico itinere confirment sententiam. Moses cùm ad desertum Etam venisset, iussus est reuerti ad oram maris Rubri Ægypto contiguam. Per mare ad desertum Sur venit, siue Tor, vt nunc vocant. Inde trium dierum iter confecit per desertum Etam, eandem videlicet quam prius instituerat viam repetens. Deinde ad Elim venit, Casij Iouis templo vicinam. Hinc ad mare mediterraneum, in cuius littore Ostracine est. Ex eo rursus loco per arenas deserti Sin, quod hic in mare promontorij modo excurrit. Hanc solitudinem transgresso Daphca occurrit, vbi Bellonius principium collocat terræ fertilis. Est ibi hactenus Carbaschara, id est, locus muro & porticu cinctus, ad stationem tutam hospitibus recipiendis comparatum. E Daphca Elusam Moses deflexit, Rhinocoluræ proximam. Inde Raphæam progressus est, vrbem limitaneam Syriæ. Cernimus hîc idem iter Mosem, Titum & Bellonium tenuisse: verùm Mosem propter feminarū, puerorum & senum multitudinem tardiùs eadē loca transiisse, & castra mutasse minoribus interuallis. Cùm itaque perspicuum sit vbi sita sit Elusa, vbi Raphæa, tum etiam constet de clara Mosis narratione, rupem montis Choreb, quæ Mosis virga percussa, aquam Israëlitis sitientibus effudit, proximam esse ipsi Raphææ, qua fronte, quæso, dicemus montem Choreb mari Rubro adiacere? Adde modò his nullam caussam à Mose hactenus indicatam fuisse, ob quam non rectà ad Iudææ limites Israëlitæ contenderent. Cuius igitur est ingenij, cuius mentis tam insanam de diuino duce habere opinionem, vt credat eum à mari Rubro superato iter retrò flexisse, non Iudæam versus, sed versus Elanam & Arabiam felicem? Video sanè Elanæ ad Elusę nomen allusionem partem occasionis fuisse ob quam ab omnibus hactenus sit aberta-

Acanthos vocis etymon. *Doren.* *Ilicis etymon.* *Eic.* *Titi ex Alexandria in Iudaeam profectio.* *Israëlitarum ex Etam retrò ad oram maris Rubri regressus.* *Sur siue Tor desertum.* *Etam.* *Elim.* *Sin.* *Daphca.* *Elusa.* *Raphaea.* *Error de Israëlitarum profectione vnde natus sit.*

aberratum; cui accessit peruersa maris Sup siue Soph interpretatio. Iosepus quia montem quem vulgo montem Sinai vocant, reuera montem Choreb esse sibi persuasum habebat, errorem errori nectit; aiens terram Madiam, in qua Iethro sacerdotio fungebatur, ad mare Rubrum iacere iuxta montem quem vulgus Sinai & Oreb appellat. Quod si ita esset, quid caussæ fuisset ob quam Moses Iethro socerum suum rogaret, vt secum maneret ad iter in Palastinam siue terrã Chanaam demonstrandum, quæ longissimè à mari Erythræo & locis ipsis frequentatis abesset? Profectò, vt alibi semper illud verum est quod Aristoteles dixit, Vno errore dato multa consequi veritati minimè consentanea; ita nusquam id clarius quàm in hac sacra historia fieri animaduerti. Indicaui paullo ante Iosepum in nauibus Iosaphat fabulam confinxisse sacris litteris è diametro repugnantem, non alia de caussa quàm quòd his erroribus intricatus nesciret vbi Asiongaber, vbi Elut esset collocandum. Pari ratione Madianitas in littore maris Erythræi ad sinum Elaniticum procul ab Idumææ & Palæstinæ finibus posuit, cum clarum sit Madianitas eos esse qui proximi habitant Moabitis, vt liquet è capite Geneseos tricesimo sexto; vbi Adad rex Idumæorum dicitur cecidisse Madianitas in regione Moab. Deinde quæ de Balac in Numerorum libro scribuntur, clarissimè demonstrant Madianitas & Moabitas vicinos fuisse, cùm Balac vtriusque gentis rex dicatur. Moab autem terra è regione Hiericuntis iacebat ad Orientalem Iordanis ripam pertinens, ita vt ignorari nequeat situs Madianitidis. Nam castris in Moab positis Israëlitæ Madianitas inuaserunt, & omnem eorum regionem depopulati sunt, omni sexu masculino & feminis virum passis interemptis; quo patrato omnem prædam in castra retulerunt in illis posita campis qui Hiericunti vltra Iordanem ad orientem vergunt. Legendum itaque caput Numerorum tricesimum primum ad regionem Madianitarum & eorum diuitias bene cognoscendas, quo ex iis intelligatur, quæ terra Madian in sacris litteris vocetur. A Iordanis scilicet ripis Israëlitæ ad Erythræum vsque mare, vt cæderent Madianitas, excurrissent, castris interim immotis ad Iordanem manentibus; vt ad ea tanto desertorum & montium interuallo prædam referrent. Consule quæso caput vicesimum quintum Numerorum, & mox deprehendes Moabitas & Madianitas variis scortis fornicatas fuisse, & inter alia prostibula filiam fuisse ducis Madianitarum nomine Cosbi, ad quam Zambri dux in tribu Simeonis ingressus in ipsis amplexibus vnà cum meretrice à Phinee pugione perfossus est. Hæc cùm disertis & dilucidis verbis à Mose narrentur, satis mirari non possum, quid caussæ vel Iosepo vel alij fuerit, vt regionem Madianitarum iuxta mare Rubrum collocaret procul a campis Moabitarum, sitis è regione Hiericuntis. Liquet igitur circa quæ loca Iethro sacerdos Madianita habitârit; & in lucem venit ratio sermonis Mosaici, quo Iethro rogabatur, vt dux itineris esset per regionem Amorrhæorum & Moabitarum & iis finitimorum. Quid ni enim viciniæ suæ peritus esset homo diues & sacerdos, cùm ob alia quæ incidunt negotia, tum propter greges & armenta quæ per confines montes pascebantur? Hinc modò intelliges vbi Moses oues custodiuerit, & per quos montes ad Sinai peruenerit. Per eos nempe secundum quos ex Idumæa Israëlitas duxit ad Moabitas & Madianitas habitantes vltra Iordanem è regione Hiericuntis. Habitabant enim Madianitæ inter Moabitas & Nabathæos, siue Ismaëlitas Petræos, oriundi ab Abrahamo ex Cethura vxore, cuius filius Madian fuit pater omnium Madianitarum. Hebræi sic puncta subscribunt, vt Mideanitæ dicendi videantur; Ptolemæus Medanam ciuitatem sic depinxit, vt assertioni nostræ prorsus suffragetur, quamuis nomen Medanæ ad fratrem ipsius Midean magis alludat, qui Medan vocabatur. Verùm fratres hos permistos habitasse verisimile, quibus proximi erant Ismaëlitæ Petræam Arabiam ad mare vsque Rubrum tenentes, quorum proximi Madianitis Petram vrbem mercatu nobilem condiderunt, oriundi à Nabath siue Nabaioth, vt Hebræi legunt, filio Ismaëlis natu maximo. Vnde Nabathæi vocãtur; quorum mores ac diuitias apud Strabonem expositas habemus. Eorum metropolis Petra est, è qua ad Hiericuntem iter breuissimum est trium aut quatuor dierum; quod è Geographo adiicio, vt Madianitarum confinia ante oculos ponam. Idem scribit è Petra ad vrbem Rhinocolura, & hinc in Ægyptum Sabæorum merces per camelos portari solere; quam viam Moses ad Moabitarum regionem veniens longè ad dextram reliquit. Petræ situs is est, vt locum pla-

Madianitæ vbi collocandi sint.

Moses vbi greges custodierit.

Madianitæ vnde genus duxerint.

Ismaëlitæ

Nabathæi.

Petra vrbis situs & conditores.

num & irriguum occupet, & hortis abundet; in circuitu verò rupibus & desertis magnis sit munita, præsertim ea parte qua Iudæam spectat. Videsne vt Strabo Mosis narrationi consentiat, & loca ea per quæ in Iudæam contendit, oculis subiiciat? Athenodorus philosophus Straboni narrauit se apud Petræos egisse, & eos reperisse tam pacis & tranquillitatis studiosos, vt numquam in iudicio inter se litigantes viderit, cùm Romani & cæteri exteri illic agentes frequentibus litibus implicarentur. Locus hic Strabonis, vt infiniti alij, miserrimè ab interprete tractatus est; & Græcus codex pro πατρίοις, habet πατρίοις: quod mendú vt interpres non animaduertit, ita quid χρήσθαι esset non intellexit. Et hæc quidem de Nabatæis Madianitarum ita vicinis, vt Iosepus Ismaëlitis & Madianitis in mercatu sociis venditus fuisse dicatur. Strabo cernens inter Nabatæos & Idumæos vastos dumtaxat montes intercedere, credidit hos ab illis genus duxisse; cùm tamen Idumæi non ab Ismaëlis filio, sed ab Esau filio Isac descenderint & nomen acceperint. Montes autem hi qui Iudæam ad meridiem claudunt, generatim montes Seir vocantur, ab Esau, qui Seir cognomen habuit, propterea quòd pilosus in lucem venisset. Duplex igitur est Idumæa, altera maritima & campestris; altera montana, quæ meridiem versus desertum Pharan despicit, & ad Septentrionem habet Iudæam, olim terram Chanaan. In hanc ne Israëlitæ è deserto Pharan adscenderent Deus vetuerat, iubens vt montem circumirent versus Aquilonem; quod vt facerent, ad mare mediterraneum à finibus Nabatæorum fuit reuertendum. Mons itaque à שער quod significat pilosum, nomen habet; quod Segar pronuntiandum esset, è nostro vocabulo Ghe-hart/ transpositis litteris factum, & Tau in sibilum mutato. Huius montis pars est mons Sinai ad desertum Pharan prospectans, cuius ima pars ad Raphææ fines pertinet: vnde fit, vt totius nomen aliquando pro parte ponatur. Hinc Moses Israëlitis benedicens sic cecinit: Dominus de Sina venit, & de Segir ortus est, nobis apparuit de monte Pharan. Hic tribus nominibus idem mons capiendus est, qui mons Pharan dicitur, quòd sit in principio deserti Pharan à Raphæa Petram versus tendentibus. Eodem modo Chabacuc, Deus, inquit, ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Loquitur enim hic de monte Choreb siue Sinai, vnde lex venit Israëlitis. Pharan autem mons non est, sed desertum quod ab hoc monte orientem versus ad Nabatæorum vsque regionem extenditur. Quod autem apud Latinos legitur, ab Austro; id apud Hebræos non est, sed loco eius habetur, תימן id est à Theman. Quæ autem regio Theman vocetur ex eo coniectes, quòd Theman maximus natu filius fuerit ipsius Eliphas, filij Esau maximi natu. Huic igitur verisimile est optimâ partem regionis Idumęorum cessisse, quæ haud dubiè ad Rapheam est mari incumbens, & in montes Segir orientem versus elata, quorum exordium austrum versus mons Sinai facit. In Themana itaque regione, quæ pars est Idumææ, mons Sinai quatenus est; à qua quantum mons ille vulgò hoc nomine celebratus distat, tantum omnes hactenus à veritate tecesserunt. Huius montis partem orientalem, quæ Nabatæis proxima est, Hus Edomi nepos habitauit, qui Gust vocandus esset, si litteræ pro eo ac deberent ab Hebræis pronuntiarentur. In hac regione postea Iob maximas opes è gregibus & armentis sibi comparauit, quas Sabæi & Chaldæi diripuerunt; ad quem visitandum Eliphax Themanites ab occidentali Idumææ parte venit. Verùm an terra Ghust nomen acceperit ab Arami filio, an à nepote Esau, difficile fortasse dictu sit. Mihi verisimilius videtur orientalem Idumææ partem Nabatæis confinem sic fuisse nuncupatam, à Ghust Edomita; quod ex amicis & cognatis ipsius Iob conijcio, & id quidem maximè ex Eliphax Themanite, cuius nomen memoriam ingerit eius qui inter filios Esau maximus fuit natu, vnaque indicat quæ Idumææ pars in sortem venerit Eliphaxio Themani patri. Discimus ergo è Chabacuc, montem Dei Choreb in primaria Idumææ parte, quæ à Themano nomen accepit, fuisse. Est'ne tanta vel ignorantia vel impudentia cuiusquam, vt audeat dicere Themanam regionem ad mare Erythræum quæri debere, longè terrarum à monte Segir Edomi possessione? Pluribus mihi de montis Dei situ agendum fuit quàm breuitatis ratio postularet, propterea quòd viderem admodum antiquum eum fuisse errorem quo persuasum est ad vnum omnibus, montem Sinai ad littus maris Erythræi iacere: quo dato, tota sacra scriptura turbatur, & infinita consequuntur in absurdissimis habenda. Raphæa, Elusa,

Idumæi.

Seir montes vnde nomen habeant.

Idumæa duplex.

Pharan mons non est, sed desertum.

Theman regio.

Sinai mons vbi.

Hus.

Iob.

Oreb mons in primaria Idumææ parte, longè alius ab eo qui vulgò esse putatur.

Gabriæ

Gabriæ castra, Elis, Marath, Etam, omnia denique procul è suo loco mouentur, si deuiam hanc opinionem sequamur. Ac Moses quidem populum Israëliticum ad terram promissam ducere iussus contrariam Dei mandato viam ingressus fuisset, si mare Rubrum transgressus ad sinum Elaniticum tetendisset. Summatim tota historia sacra in Mosaica castrorum metatione, in Regiarum classium apparatu & aliis hinc secuturis fœdissimè confunderetur, vti modò ex iis quæ dixi cuiuis potest liquere; nisi tam sit peruicax, vt mentis suæ aures obstruxerit omnibus iis quæ antè nesciuit. Petrus Belonius quamuis in eodem esset errore, & alium montem Oreb, alium montem Sinai esse crederet, dum tamen ad petram venit è qua Moses aquas expressisse narratur, in magnam incidit dubitationem; propterea quòd in eius petræ vicinia riuus fluat è summo montis Sinai vulgò nominati culmine demanans; atq. idcirco alterum dicendum videatur, vel hunc riuum Mosis tempore non fuisse, vel portentosam aquam citra necessitatem è saxo manasse. Saxum autem quod mönstratur, eiusdem generis est cuius obelisci qui Romæ visuntur. An non animaduertis hic quàm res ipsa ab historia dissideat, si mons Oreb is esse concedatur quem ad hanc vsque diem à multis iam sæculis cæci mortales, ceu reuera mons Choreb esset, visitarunt? Nihil equidem pietati eorum detraho, qui miraculorum Israëlitis in monte Sinai ad Themanam Idumæorum regionem ostensorum memoriam in illo ad Elaniticum sinum monte colunt; cùm id, vbicumque fiat, bene fiat, & gratum Deo animum ostendat: verùm nolim hunc zelum tantum esse, vt sacram historiam corrumpat, & rem penitius considerantibus periculum adferat de Mosaicæ narrationis fide dubitandi, cui proximum videmus Bellonium fuisse; & id quidem non citra luculentam occasionem. Quorsum enim de aquæ penuria populus expostulasset, si riuus perennis aquas suppeditauisset? Quò autem clarius cernas, nihil absurdius posse cogitari, quàm ad illum montem Israëlitas tanta aquarum inopia laborasse quantam eorum murmur declarauit, audi de Bellonij narratione, cui Iustus Ghistelensis assentitur, qua via è deserto Sur ad montem hunc falso titulo nobilem veniatur: Cùm abes itinere vnius diei, vallem amœnam intras vtrimque montibus inclusam, quam riuus aquæ dulcis & ad bibendum gratissimæ mediam secat, easdem quas apud nos fontanæ aquæ decursus herbas proferens. Eum riuum tantisper sursum enitens sequeris, dum vix vnius noctis iter ad montem vulgò Sinai vocatum restet. Cogites hic quàm latè castra tot centenorum millium patuerint, & vbi maximè debuerint collocari, si populo vetitum fuit montem adire. Profectò vel in hac valle amœnissima, è qua in montem venitur, vel in ipso cliuo per quem ad culmen adscenditur; quorum vtrumuis dederis, effugere non possis quin cogaris fateri magnam aquandi fuisse commoditatem, iis præsertim qui iumentis & vtribus abundarent. Hæc cùm ita sint, & omnium eorum qui montem adscenderunt oculata fide constent, non video qui possint Mosaicæ historiæ accommodari, nisi dicamus totam regionis naturam ab illo tempore fuisse mutatam, & aliam indolem accepisse. Quòd si commentū probabile reddere voluissent mystagogi, oportuisset eos sic fabulam ornare, vt dicerent fontē illum è quo riuus ille manat, ictu Mosaicæ virgæ extitisse; quod facere nequiuerunt propter magnum interuallum quo fons vlterius intra montes remotus delitescit. Adde nunc in monte, Oreb vulgò nominato, perennem fontem esse, quantumuis magnæ multitudini satis aquarum subministrantē, ob quem Bellonius hunc montem habitari commodè posse dicit, cùm Sinai mons aridus sit: vbi communi errore alium putat montem Sinai & alium montem Oreb in sacris litteris vocari. Hic fons non exundat, nec diminuitur quantumuis haurias; verùm perpetuò eadem copia aquas suppeditat: quod vt alij, ita & Iustus Ghistelensis affirmat. Vnde perspicuum fit, hunc montem Oreb non esse; quoniam in eo nihil opus fuerit miraculo vllo ad aquas inueniendas, propterea quòd & in vicinia & in ipso monte copiosæ scaturirent. Minimè igitur ad eum Raphidim quæri debet, nec vllo modo cogitari potest illis locis populum siti laborasse, cùm nihil promtius esset quàm è riuo proximo aquas haurire, vt interim de fonte sileamus quem dici possent ignorasse. Porrò quid absurdius cogitari queat, quàm Amalec Idomi sobolem in montibus Segir habitantem ad hanc rupem Israëlitis occurrisse. Volasset ille scilicet vnà cum Chananæo socio per immensa desertorum & rupium interualla, vt cum Mose confligeret. Nihil

Mons vulgò Sinai creditus nulla aquarū penuria laborat.

I 2 profectò

Amalecitæ vbi habitarint.

profectò magis toti sacræ historiæ repugnat, quæ apertissimè clamat Amalecitas & Chananæos confinia loca ad Idumen tenuisse, & hinc Dauidem ex vrbe Palæstinorum ab Amalecitis prædas egisse, & paullo pòst vxores suas abreptas liberasse, dum opinione celeriùs eos persecutus, epulis & choreis indulgentes inuenisset. Sed quid ago? Frustra hæc ei cano qui sacræ scripturæ loca conferre nolet; ac rursus frustra pluribus hæc vrgeo apud eos quibus satis est veritatem indicasse. Quis inter duces Edomitarum Amalec enumerari, quis Palæstinorum & Idumæorum confinia ad terram Chanaan pertinere nescit? Quis item ignorat quàm hæc malè quadrent ad montem Oreb vulgò creditum, vtpote longè terrarum à Chananæorum finibus remotum? Atqui mons ille, è quo Amalecitæ & Chananæi Israëlitas depulerunt, eum situm in sacris litteris habet, vt eo superato ad terram promissam veniretur, vti perspicuum est ex ipsa historia. Amalecitis autem Cenæi proximi erant, ipsius Ietro siue Hobab soceri Mosis gentiles & nepotes, ad septentrionem declinantes. Nam Gessuri & Gerzi & Amalecitæ siue Gamalecitæ potius habitabant ad meridiem Iudææ, ea parte qua iter erat in Sur & Ægyptum, teste primi libri Regum capite vicesimo septimo. Vnde clarum est, Israëlitas ad Raphæam & montem Sinai, vbi via ad Sur & Pelusium diuiditur, à Gamalecitis impetitos fuisse, & Mosem in montem Oreb adscendisse. Hic inter alia consideres velim, an tam facilis fuisset in montem illum adscensus quem vulgò Oreb appellant; cùm hic ante inuia rupe clauderetur quàm monachi scalas & gradus in eo struxissent, vti licet apud Bellonium & cæteros videre. Confer mihi hoc loco Dauidis excursiones ex Gat Idumæorum in Gamalecitas cum ficta ipsius excusatione, qua se ex meridiana Ceneorum & Iudæorum parte dicebat prædas egisse, & mox cernes quantam cladem patiatur historia, si Amalecitas ad montem Oreb vulgò creditum collocâris. Quid multis? tota sacra scriptura perturbatur, & omnem perdit probabilitatem, nedum veritatem, si vulgaris hæc assertio de monte Oreb & iis quæ cohærent, retineatur. Videamus modò qualis sit locorum natura ad verum montem Choreb à nobis demonstratum. Id Strabonis testimonium à nobis citatum docet, quo asseritur regionem quæ post Gazam Ægyptum versus tendit, sterilem esse & arenosam. Vnde perspicuum, Raphæam, quæ post Gazam sequitur, sitam esse loco sterili & arenoso. Hinc cùm Augustus è Iudæa in Ægyptum proficisceretur, Herodis studium in aqua subministranda inter Gazam & Pelusium tam gratum Romanis fuit, vt plus meruisse quàm regnum, quod Cæsaris dono acceperat, videretur. Sed satis modò de monte Sinai; nec lubet sigillatim singulorum in huius rei tractatione confutare errores, alioquin habituri etiam quod contra Bellonium diceremus, qui credidit fontes eos quos vulgò pro aquis Marath monstrare solent, esse fontes quos Strabo amaros vocauit; cùm Strabonis fontes ex opposita maris Erythræi parte fuerint, non procul ab Arsinoë littorali. Neque dicam nunc quòd ad hos, quos monstrant in deserto, fontes nequaquam trium dierum iter sit ab eo loco vbi mare Israëlitæ transierunt. Quid enim opus est pluribus argumentis ad absurdissimum errorem exstirpandum, quando, si ex his quæ dixi peruideri à quopiam nequeat veritas, ei reâr nihil vmquam satis fore ad oculos aperiendos. Pergamus itaque.

Locorum vero monti Oreb vicinorũ natura.

Israëlitarum à Sinai profectio.

Cùm mense tertio egressionis ex Ægypto ad desertum Sinai Israëlitæ venissent, anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis profecti sunt è deserto Sinai ad interiora deserti Pharan, ad iter trium dierum; vbi mons Amorrhæus erat adscendendus, & Dei iussu per eum progrediendum in terram promissam. Pollicitus enim erat Deus certam iis contra Amorrhæos & cæteros omnes victoriam, si mandatis ipsius obtemperantes citra moram & hæsitationem ascendissent, & illac iter in terram Chanaan renuissent; quòd nimirum ipsi placuisset, vt non rectà in potentissimam Chananæorum partem irrumperent, ne Philistinorum robore & magnitudine territi in Ægyptum reuerti niterentur. Quamobrem relictis Idumæis & montibus Segir ad sinistram, rectà ad Amorrhæos contenderunt. Cùm igitur in Cadesbarne venissent, Moses Ietro socerum suum rogat, vt secum manens iter demonstret, vtpote qui esset Madianita in vicinia Amorrhæorum natus & educatus, atque idcirco confinia locorum omnia & in iis aquas & rupes & siluas ex diuturna gregum & armentorum pastione explorata haberet. Verùm enimuerò, licet Moses oratione certa Dei promissa exponente Israëlitas exhortaretur, vt expeditionem alacres aggressi montanam Amorrhæorum

rhæorum regionem è deserto Pharan inuaderent, tantum tamen abfuit vt persuaderet, vt nollent progredi nisi per exploratores antè didicissent quales habituri essent & quantas oppositas vires. Coactus igitur obtemperare Moses misit qui omnium Israëlitas redderent certiores; qui post quadraginta dies, quos regioni promissæ diligenter peruidendæ impenderunt, reuersi, vuam attulerunt magnitudinis tantæ, vt à duobus in pertica portanda esset. Scio non paucos fuisse quos hæc narratio offenderit, quasi omnem verisimilitudinem egressa. Nos vt huic quoque malo medeamur, & omnem scrupulum ex hac sacræ historiæ parte tollamus, Strabonis verba in medium afferemus.

Vua quam è terra promissa Mosi speculatores attulerũt, magnitudo quanta.

Is Carmaniam describens inter alia sic habet: Agriculturam autem Persicæ similem habet cum in aliis, tum in vitibus, è quibus ea quæ apud nos Carmanica vocatur, frequenter vuam producit cubitûm duorum acinis perquam densis ac perquam magnis, quam verisimile est illic quàm apud nos lætiorem maioremque prouenire. Huius igitur generis vuam eam dicemus fuisse quam exploratores reportarunt, quam non dubito tantam fuisse, quanta in ipsa Carmania excrescit, propter vallis eius vbi creuerat fecunditatem. Nihil itaque opus est hoc loco ad portentum aliquod aut singularem quampiam Dei gratiam vuæ magnitudinem referre, cùm satis constet Carmanicam vuam multo maiorem in Palæstina quàm in Græcia molem implere potuisse; propter maiorem Carmanici & Iudaici aëris similitudinem atque paritatem. Nemo igitur offendatur, si magnitudinem hanc vuæ audiat, cùm id in Carmanica Strabonis ætatẽ minimè fuerit apud Græcos monstrosum. Iam & Indoscythica nostra declararunt, ad Margianam vitis tantam esse luxuriem, vt vua vna ad duos cubitos excrescat, vnde fortasse Carmani principiò propagines suas petiuerunt. Porrò reuersi exploratores populum deterruerunt, maiores se vires vidisse dicentes, quàm vt ab Israëlitis expugnari possent, solis duobus exceptis Iosue & Caleb; qui & terram quam viderant laudabant, & Israëlitas bono animo esse iubebant, eo quòd Domino prosperante nihilo difficilius esset magnam robustorum & grandium virorum multitudinem superare atque delere, quàm frustum panis deuorare. Iratus itaque Deus populum vniuersum exceptis his duobus ei pœna addixit, vt pro quadraginta diebus, quibus promissa terra fuerat explorata, quadraginta annos totos in solitudine manerent, tantisper dum omnes morerentur. Manserunt igitur longo tempore in Cadesbarne in deserto Pharan, vnde iussi sunt redire versus mare mediterraneum, Idumæis montibus ad dextram relictis, quos antea cùm ad Cadesbarnag venirent, sinistros habuerant. Veniunt itaque rursus in desertum Stin, vnde egressi fuerant; & ibi in Cades deserti Stin diu commorantur.

Israëlitarum è Cades-barne ad Mediterraneũ mare regressus.

Duplex enim Cades legimus fuisse; alterum Cades Barnag, alterum Cades Stin; quorum huic עיר additur, qua vocula ciuitas denotatur, à nostro Rijch/ quod significat regnum. Nam singulæ ferè ciuitates olim regem habebant, vti in Iosue clarè cernitur.

Cades duplex. *Rijch.*

Fuit & tertia Cades in Galilæa data tribui Neptalim, quam Cedes aliis subscriptis punctis efferunt. Significatio certè & significationis ratio eadem est; quando קדשתי nihil aliud sit quàm consecraui; cuius verbi radix קדש deriuatur à nostrati Wihen/ verbo eiusdem notationis, in quo duplex digamma in Quof transiuit; vti ex Wer/ Qui; ex Wan/ Quando, fieri aliàs crebrò dixisse memini. Quiuis igitur locus consecratus, Quades vocari queat: vnde clarum fit, nihil esse miri si plura loca hoc nomine fuerint nuncupata. Porrò vnde fiat vt Wihen pro consecrare vsurpetur, alio loco copiosè declaraui; nec est quo hic idem repetatur.

Cedes in Galilæa.

Herodotus Cadytis vrbis meminit, emporium aiens esse Sardibus haud multo minus, & eò merces à mari inuehi. Ab hac vrbe vsque ad Ienysum regionẽ Arabum esse ditionis: inde rursus vsq. ad Selbonidem siue Serbonidem lacum, Syrorum imperio terras subiici. Ad Serbonidem lacũ, à quo Casium promontoriũ ad mare desinens incipit, Ægyptũ pertinere. Addit, ab Ienyso vsq. ad Casium promontorium iter esse trium dierum, & id quidem aquarum indigum & siticulosum. Hinc colligere licet, Cades deserti Stin Cadytin Herodoti esse; & Ienysum, siue communi lingua & Dorica Ianysum, opidulum ad mare fuisse ad ipsam Elusam. Sicut enim El huis Eli domum, ita Jan huis Iani domum significat. vnde suspicor Elyssi posteros in honorem Iani in illo littore opidum condidisse, quo aui filiorum Iönis memoria illis in locis mercatu Arabico, Syriaco, Ægyptio, & Ionico nobilibus perpetua maneret. Non mirum igitur, Israëlitas dum Cadyti essent, rursus aquarum inopia,

Cadytis. *Ienysum.*

haud minus quàm antea ad Rhaphæam vicinum opidum, laborasse; & Deum commiseratione motum Mosi iussisse, vt virgæ suæ ictu è saxo aquas eliceret, populi vsibus satis futuras. Ex hoc loco nuntij missi ad Regem Idumæorum, rogatum vt liberum transitum permitteret: at hac legatione nihil effectum, immo Idumæus irritatus ingenti exercitu Israëlitas summouit. Cades Barnag longiùs à mari in desertum Pharan recedit, cui Aseroth imminet. Barnag alij aliter, nos puteum gaudij interpretamur. Nam

Born. באר puteum significat, vocabulum à nostro Born factum, quo aquæ exortus siue aqua nascens denotatur; qualis est fontium & puteorum perennes venas habentium. נעם

Nug. verò idem est quod placere & contentum reddere, à nostro Nug siue Nog/ quod notat contentum reddere & placere: Hebræi נחם consolari interpretantur; vbi clarum est,

Nochi etymol. nihil aliud esse vtrumque verbum quàm placere vel iucundum reddere. Hinc Nochus dictus, quasi opera patris iucunda redditurus esset. Erat enim Deus in Nocho ostensurus quàm pia Lamech & Mathusalem & omnium Setinorum opera sibi placuissent. Videre hîc est, quanta sit ipsius Chet & litteræ quam perperam Ain vocant cognatio, & quàm facilè altera in alteram transeat, vti in Choreb & Ghoreb itidem annotaui. Cades Barnag igitur est locus puteo iucundo & omnibus placenti consecratus. Quemadmodum autem Mem finale in נח reijcitur, ita in נע quoque fit; & hac via eadem est vtriusque vocis notatio. Quis primus hoc nomen puteo dederit, equidem ignoro; at hoc nemo ignorare potest, nihil in deserto arido perenni aqua iucundius & gratius esse posse sitienti. Quanta verò huius aquæ sit antiquitas, è quarto decimo geneseos capite discas; vbi solitudinis camporum Pharan fit mentio, nec non Gigantum Asteroth, quod Hebræis scribitur עַשְׁתְּרֹת. Idem locus in Numeris vicinus est Cadyti, vbi Chet loco litteræ pectoralis Gh, quam Ain malè vocant, positum videmus; adeò paruum fuit inter has litteras apud priscos discrimen. Quo autem videas quàm germanum so-

Litterarum Hebraicarũ sonus & pronuntiatio deprauata. num litterarum nos restituere nitamur, animaduertas Scin & Tau in עשתרות in Genesi exprimi, & eorum loco duplicem litteram, quam vitiosè Sade nominant Iudæi, vndecimo Numerorum capite poni, vbi חֲצֵרֹת scriptum videbis. De eodem autem loco vtrobique agi ex eo clarum est, quòd Moses exploratores se dicat è Cadesbarnag misisse, quò venit castris motis ex Asteroth. Similiter in Genesi reges Chodolaomor & socij dicuntur ex Asteroth ad Cades venisse; vbi licet Barnag non addatur, est tamen de Cadesbarnag dictio Mosaica intelligenda, vti cum è cæteris, tum ex eo liquet, quòd huic Cades fons Misphat adscribatur, qui idem cum puteo Barnag vocato Misphat iudicium notat; ita vt fons hic duplex habeat cognomen, iudicij & iucunditatis. Deriuatur vox ea à שפט quod est iudicauit, à nostro Scept; quod est, ea quæ rudia sunt

Scept. & confusa, format: inde Scepen iudex vocatur. Cades igitur fontem Misphat habens,

Scepen. Cadesbarnag vocatur; vbi fortasse comitia de pastorum controuersiis haberi olim consueuerant: ea de caussa locus sacer meritò poterat vocari, tametsi generatim omnes fontes sacri apud poëtas nuncupentur. Habemus itaque tria loca homonyma, vnum in Galilæa, alterum hunc circa Asteroth & regionem Amalechitarum & Amorrhæorum, tertium in deserto Sin, è quo Moses caduceatores ad Idumæos misit. D. Hieronymus desertum Sin, in octaua mansione commemoratum, aliud putauit ab hoc in quo Cades esse dicitur, eo quòd illud per Samech, hoc per Sade scribatur: qua de re aliam huic, aliam illi dedit interpretationem. At ego animaduerto, vt & antè monui, significationem vocibus, non scripturæ prius conuenire, atque idcirco mea non referre, per Samech'ne an per Sade vox scribatur, modò eadem prorsus maneat pronuntiatio. Atqui eandem manere pronuntiationem ex ipso D. Hieronymo disces, qui hoc loco alteram litteram Samech, alteram Sade appellat; quibus in vocibus quis non audit priorem vtriusque vocabuli eandem esse syllabam? Quæ cùm ita sint, perspicuum fit, iam olim vel Mosis vel Esdræ tempore germanam Alphabeti, quo Hebræi vtuntur, distinctionem fuisse corruptam Leuius peccatum est in Choreb & Ghoreb id genus aliis, propter soni cognationem; è quo hoc capimus lucri, vt intelligamus quis proprius fuerit eius litteræ sonus quã vulgus Ain vel Hain appellat. Illud intolerabilius est, quòd Chet per adspirationem robustiorem efferri audiamus, littera Caph prorsus exclusa. Quid quòd crebrò hæc littera omittitur, tamquã superuacanea esset, vti in Eua, Oreb & similibus accidit? Cætera quæ de Cades & Cadesa D. Hieronymus annotat,

quia

quia ad historiam nihil faciunt, aliis relinquo iudicanda; quibus ethicus, allegoricus, & anagogicus sensus gratior est quàm simplex & rectus narrationis explicatus; quo tamen nihil prius esse deberet, vtpote vnico fundamento reliquarum contemplationum. Displicet mihi quòd cogar à grauibus & magnæ auctoritatis viris dissentire, sed quid facerem, dum necessitas ita fert, vt alia via tueri non possem historiæ & meæ & sacræ veritatem ac consensionem, quàm si obstacula omnia & impedimenta iam olim à multis seculis hominum animis imbibita tollam, & radicitùs euellam? Quæ verò germana litterarum distinctione passim annoto, id facio, quo sensim condocefaciam qui sint voces ad primas suas origines vocandæ: qua in re nihil à quoquam præstari potest, nisi antè genuinos elementorum sonos distinguat, ac sciat quibus figuris qui soni sint notandi. Sed redeat oratio vnde discessit. Dixi à Gasterot ad Cades deserti Pharan, siue à Cades Barnagh ad Cades deserti Sin ventum fuisse; at omisi omnes mansiones intermedias, tum quòd nihil singulare in illis acciderit, tum quòd pleræque omnes ignobiles fuerint, nec quicquam ab externis auctoribus adferri posse videam quod ad earum faciat illustrationem. Decima tertia item mansio, ad quam à monte Sinai tertio die venerunt, nullum certum loci nomen habet; sed ab immodica carnium appetitione, castrorum concupiscentiæ nomen accepit, à qua ad Gasteroth, à Gasteroth ad Cades barne siue desertum Pharan, hinc per varias mansiones versus mare mediterraneum Dei iussu redierunt, ad quod castra metati sunt in Asion Gaber, quod ego Hebraicè Ghastion Gaber, Latinè castra Gabriæ voco. Antea ad Elusam manserant, nunc in reditu in proximo opido diuersantur, ad quod è עֶבְרֹנָה venerunt, quam vocem Latini perperam efferunt Ebrona, alij Hebrona, cum; vt ex iis quæ modò dixi liquet, Gebrona proferri deberet. Est autem hæc Gebrona proxima Raphææ versus desertum Pharan tendentibus, longè alia à Chebron vrbe antiquissima Enachiorum, septem ante condita annis quàm Tanis in Ægypto. Hanc Abraham pòst habitauit, ac in partitione terræ sanctæ tribui Iuda data tandem ad Leuitas venit. Chebron igitur vrbs Iudææ antiquissima à חָבַר nomen accepit, quod est coniungere & in vnum redigere siue fœdere siue alia ratione; quod verbum fit à nostro Eichwoden/ id est vnitus fio, vnde & חָבֵר frater dicitur, ceu Eich/ & inde Ech diceretur. Nos Echtbroeder dicimus pro germano fratre. Ciuitas igitur hæc ab vnione & confœderatione nomen accepit, qualis qualis illa fuerit, seu ciuium inter se, siue ipsorum cum vicina aliqua ciuitate. Ghebrona autem nomen habere videtur è sermone Elyssi. Cùm enim Elusa & Ghastion Gaber opida Ghebronæ proxima ad Elyssum aut eius posteros referenda sint, nihil mihi absurdi videbor dixisse, si Ghebronam Ghaberwonam, id est Gabri habitationem, interpreter. An verò Elyssus cognomen Gauri habuerit, an id cuipiam posterorum proprium fuerit, equidem statuere non possum; satis mihi est quòd sciam hac voce composita nostratibus liberam itionem siue proficiscendi libertatem denotari, & inde adeò in mentem mihi venire suspicionem, Ianyssum & Gabriwonam idem opidum fuisse. Hinc igitur in Gabri castra, à Gabri castris in Cades deserti Sin ventum est. vbi rursus populus siti cœpit enecari, haud secus atque antea ad Raphæam; quod mirum non debet videri, cùm hæc loca in eisdem arenis sita sint, & Raphæa à Gebrona minimo distet interuallo. Rursus ergo Moses rupem percussit, è qua, vti antea è Choreb, copiosa aqua manauit. Ex hoc loco cùm Idumæus transitum per fines suos negaret, & magno exercitu obiecto impediret, diuerterunt ad montem Hor, Idumæis confinem. In hoc monte mortuus est Aaron, & Eleazarus loco eius suffectus pontifex. Dum ad hunc montem diutius morarentur, & ad triginta dies Aaron lugerent, rex Arad Chananæus per exploratores suos intelligens finibus suis Israëlitas imminere, prior impetū in eos fecit, & prædas egit. Diuino igitur auxilio supplicibus votis impetrato, Israëlitæ Chananæum non modò repellunt, sed occidione exercitum ipsius delent, & vrbes euertunt: qua de caussa loco Chorma nomen dederunt, quod anathema & euersionem significat. חרם enim desolare est, à nostro Gat-rum/ id est, omnino locum vacuum reddere, & vndique patentem, quod æquè in vastationem & occidionem è medio homines auferentem atque in consecrationem quadrat. Ad hunc vsque locum ab Amorrhæis antea fusi fugatique fuerant Israëlitæ, in cuius rei narratione prolepsi & anticipatione nominis vsus est Moses. Vt autem ad hunc montem à maritimis arenis diuerterant,

Castra concupiscentiæ. *Gasteroth.* *Asiongaber; castra Gabriæ.* *Hebrona.* *Gebrona.* *Gebrona vnde nomen.* *Hor mons.* *Chorma.*

ita rursus ab eo redeunt versus mare mediterraneum vnde discesserant, vt videlicet Idumæis montibus ad dextram & Gaza vrbe ad sinistram relicta, ad Aquilonem tenderent; atque inde rursus ad orientem iter flecterent per terminos montis Segir. Diuina enim benignitate factu est, vt Idumæi audaciam cernentes formidarent, & quibus antea transitum negauerant, nunc permitterent: quem metum augebat Aradæ regis, ipsoru vicini, horrenda clades. Transierunt itaq. planitiem eam per quam ex Elusa & Gabri castris Gazam & Asorum tenditur. Venerunt inde ad torrentem Zareth; quo priusquam è Cades barne pertingerent, triginta octo anni fuerant elapsi. Hinc in desertum Moab, inde in campos Moab trans Arnon ad fines Ammonitarum, vbi Amorrhæos, Basanitas, atque deinde Madianitas ceciderunt. Hinc, Mose in Phasga mortuo, Iordanem duce Iosue siccis pedibus transierunt. Concido hoc loco profectionis Israëliticæ narrationem, eo quod postrema eius pars nihil faciat ad eam quam verso quæstionem, & vellem sane breuior esse potuisse in illis quoque superioribus mansionibus; quas propterea accuratius discutere coactus sum, vt liqueret quæ recta fuerit nauigatio è Iudæa in Tharsis & Ophir; quod fieri non potuit, nisi constaret quo loco Asiongaber, vt vulgus pronuntiat, sit ponendum: nec eius rursus certa poterat ratio explicari, nisi & Elus & reliquæ mansiones in lucem vocarentur. Docui itaque, Gastion Gaber dicendum esse pro munitione Gabri. Latini solenne habent, vt litteram G ex aliis linguis acceptam in C commutent. Sic è Gaius fecerunt Caius, è Gnæus Cnæus, è גם, Cum, è Gastion Castrum, & quàm plurima alia generis eiusdem. Asion igitur Gaber Gabriæ castra sunt, à Strabone demonstrata; & Elus & Elut Elusa Ptolemæi. quibus declaratis cetera facillima redduntur, in quibus & illud est quod mare Suph quæuis Oceani pars vocetur; quæ si vel vetustiores vel recentiores animaduertissent, nihil opus fuisset hac prolixa & odiosa disputatione. Reuertamur nunc ad id quod dubitabatur: quinam fieri posset vt nauigatio Tarsensis tres annos postularet, si Tarses & Tartessus idem regnum sit? Breuiter hic responderi debet, ad Tarsensem nauigationem non tantum temporis requiri, sed quia simul & in Tarses & in Ophir nauigari solet, duo anni itineri impendendi erant, & iis tanto plus, vt tertio demum anno redirent, quo rursus se ad nouam nauigationem apparabant. Quamuis enim aurum ex Ophir Salomoni & Hiram afferretur, nauigatio tamen à prima statione extra Herculis columnas aliquando nomen accipiebat, quod mirum non est; cùm Tarsenses siue Tartessiaci nauigationis totius principes essent atque primi præmonstratores. Hinc eodem capite leges, aurum & ligna Thyina & gemmas pretiosissimas ex Ophir à seruis Salomonis & Hiram allatas, ac mox eosdem eorundem seruos tertio quoque anno in Tharsis nauigasse. Idem clarè cernis capite vicesimo secundo tertij Regum, vbi Iosaphat dicitur classem fabricasse in Gastion Gaber, vt nauigaret in Ophir; quam eandem caput vicesimum Paralipomenon secundi dicit eodem loco factam fuisse, vt in Tharsis proficisceretur. Perspicuum ergo est, eandem fuisse nauigationem quam modò Tharsensem, modò Ophiriam nominarunt; & ad eam tantum temporis fuisse necessarium, vt tertio demum anno possent reuerti, non illud quidem propter interuallum quo Tharsis, sed propter interuallu quo Ophir distabat. Non mirum igitur est Carthaginienses cùm Tartessiacos subegissent, tantum apud eos argenti inuenisse quantum historiis proditum habemus; quando non domestico tantùm auro & argento, sed Ophirio etiam abundabant.

Zareth torrens. Moab desertum. Phasga. Iordanis.

Tarsensis nauigatio qui tres annos postularit.

LIBER

QVAMQVAM nobis de Tarses & Tartesso agentibus maxima fuit orta difficultas de nauigatione è Iudæa & locis vicinis ad Tarses, longè tamen maior molestia exstitit è terrestri Israëlitarũ ad terram diuinitùs promissam expeditione; in qua non mirum est, nos haud secus ac in Labyrintho quodam diu multumque diuagatos vix tandem exitum inuenisse. Quamobrem si quis fortassis erit cui noster hic ad sacram historiam discursus nimis videatur prolixus fuisse, is tantisper sententiam suam sustineat, dum ipsemet semel ingenij sui acumen ad eadem illa in quibus nos laborauimus, conferens, experiatur an citra opem nostram & præmonstrationem quidquam ex iis omnibus quæ hactenus litteris mandata sunt, queat inuenire, quod aut eas quas habemus sequendo interpretationes, sacræ historiæ fidem queat tueri; aut neglectis hinc interpretibus & Græcis & Latinis, hinc quotquot hactenus commentaria notásve Bibliis intulerunt, rectiorem quàm nos ostendimus viam demonstret ad veritatem. Scio meis multa adiici posse, & ipse adiecissem, nisi veritus fuissem prolixitatem; & erit fortasse tempus cùm librum huic rei proprium dedicabo, in quo licebit sigillatim omnia scripturæ loca quæ huc spectát, clarius aperire. Nunc ob iter quod aliò tenebamus, hæc nobis fuit via struenda, salebris & sentibus & id genus obstaculis aliis è medio sublatis. Retineamus ergo, Tarses non aliam regionem fuisse quàm Tartessum, cuius beatam rerum omnium copiam tum veterum scriptorum testificatio, tum præsens rerum status satis declarat. Maxima sanè non Hispanis modò nobilitas, sed sacris etiam litteris lux ex hac inuentione nostra affulgebit; quarum rerum vt prior gratissima esse debet cum Tartessiacis omnibus, tum maximè Regi; ita posterior mihi magnam adfert voluptatem, quòd tandem intelligam qui fuerint Reges Tarsis, quæ naues Tarsis, qui mercatores Tarsis, quorum tam magnifica & frequens in sacris litteris mentio habetur. Iucundiùs posthac legam odem illam Dauidis, in qua pulcerrimus hic versus, veluti vnio quidam singularis, candore nitet micatque gratissimo: *Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.* Coniunxit elegantissimus vates duos populos felicissimos, quorum Arabes Sabæi satis noti semper fuerunt, quorum regio peculiari nomine Felix nuncupatur: at Hispalenses ceterique Tartessiaci hactenus in Cimmeriis tenebris delituerunt, numquam fortassis eruendi ac liberandi, nisi Cimmerius homo facem obscuris carceribus intulisset. Liceat mihi gloriari apud eos quorum ego gloriam immensa auxi accessione; qui cùm non alteri æquè rei atque gloriæ inhient, videant quantum mihi sint debituri. Gaudeo profectò cùm Ionæ industriam animaduerto, qui cùm fugam pararet, non ad deserta loca, non ad inuios saltus, non ad mapalia & casas pastorum, non denique ad vllos pauperes & egenos, apud quos miseris parum potest esse præsidij & adiumenti; sed ad homines omnium beatissimos sese conferre cogitauit. Voluit videlicet semel fugere, non frequenter; cùm ij qui ad inopes & tenues confugiunt, rursus ab his ad alios fugere rerum pænuria atque egestate cogantur. Non lubet mihi singula commemorare sacræ scripturæ loca, in quibus Tharsis habemus mentionem; satius fuerit ad illam venire quæstionem, ad quam necessaria quadam rerum consecutione compellor: quænam nimirum sit Tharsis & Ophir cognatio, & cur è Tharsis in Ophir fuerit nauigandum, & quo loco Ophir situm sit, quodque tantum fuerit intervallum, vt iter biennium sibi postularet. Si versus facerem, rei quam explanaturus sum magnitudo me compelleret ad Musas denuò inuocandas: nunc, quia humi tepit nostra dictio, id vnum à Deo petamus; vt nobis suam communicet veritatem, & illa inspiret quæ quàm maximè faciunt ad Christi nomen apud omnes mortales illustrandum. Poteram hîc varia ad id quod volo docendum via vti, at ea mihi commodissima & compendiosissima visa est ad explicatam narrationem, si prius de persona, nomine, & proposito eius cuius profectio describenda est, agatur; atque deinde addatur, vnde & per quam viam eò peruenerit quò proficisci cogitarat. Demonstraui Tarses primum fuisse Tartessi conditorem, eundem nunc iam ostendam primum fuisse

eorum qui in Ophir è Tharsis siue Tartesso nauigarunt: quod vt faciam, recta via & ratione mathematicos sequar, qui principio rerum earum apparatum præmittunt, citra quas demonstratio fieri non potest. Ostendi Elyssum multa nomina habuisse; idem hic de Tarse cogitandum. *Tarses multa nomina habuit.* Hic enim vel natura sua, vel patris monitu, vel nomenclaturæ etiam suæ ratione non solùm audax fuit, & diuturnus maris calcator; sed tam assiduus etiã & perpetuus hospes, vt terras odisse videretur. *Tarses Atlas quare cognominatus sit.* Qua de re cognomen accepit Atlantis, quasi dicas, Hat-lant/ id est, osor terræ. Hat enim, dum vt verbum vsurpatur, idem est quod odio habere; dũ nominis loco habetur, idem est quod odium: quæ vox aliàs explicata est copiosius. *Hat. Lant.* Lant terram nobis generatim notare mari non coopertam quiuis nostratium intelligit. Reiecta itaque adspiratione lenioris compositionis gratia, Atlant osor est terræ fluctibus non opertæ. Videas hic quæso quàm simplex sit & nuda veritatis oratio. Tarses audax est & diuturnus maris calcator; Atlas osor dicitur terræ ab vndis liberæ. Et quia planius nihil dici potest, non ero prolixior in hoc cognomine declarando, quod ex ipso nomine necessaria ducitur collectione. Quòd autem Atlas à Lant deriuetur, obliquì casus docent; & nisi Græcæ linguæ consuetudine ita comparatum esset, vt nulla vox eam admitteret terminationem quæ est in Glans & Lens, Atlans, teste Seruio, haberemus. Porrò Grammaticorum ratio quæ à miseria perpetua ducitur, nihil habet verisimilitudinis, nedum veritatis. Cùm enim & Plinius & doctissimus quisque vetustiorum confiteatur Atlantem Astrologiæ peritissimum fuisse, & inde cæliferum nuncupatum; cuius est tam rusticum ingenium, vt scientiæ rerum pulcerrimarum miseriam & ærumnas inesse credat? Quid alij sentiant nescio: mihi certè ab ineunte ætate sic præiuit quædam naturæ procliuitas, vt nullum spectaculum iucundius ducerem quàm stellarum varietates & motiones intueri. Nostras cæli vocabulum, vti aliàs dixi, declarat nos è cælo venire in summi rerum omnium capitis cognitionem. Atqui Dei cognitione summa hominis felicitas definitur. Nimis igitur rudem, crassam & suillam etymologiam illi Græcarum vocum interpretes inuexerunt, qui Atlantem à miseria & ærumna, quam in cælo scilicet sustinendo suffert, nominatum esse iudicarunt; cùm nihil beatius, nihil iucundius esse queat, quàm omnes astrorum rationes habere perspectas atque supputatas, & ex earum consideratione ad notitiam adscendere ipsius creatoris, vti ab Aristotele, in iis quæ post naturæ inspectionem disputauit, factum videmus. Reiecta igitur hac stolida & nimis plebeia nominis interpretatione, Tartessum cognomen Atlantis ab odio terrarum accepisse dicemus. Quàm verò diligens fuerit totius maris explorator, Homerus nos docebit; apud quem hos legemus versus:

Ἀλλά μοι ἀμφ' ὀδυσῆι δαΐφρονι δαίεται ἦτορ
Δυσμόρῳ, ὃς δὴ δηθὰ φίλων ἄπο πήματα πάσχει
Νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ ὅθι τ' ὀμφαλός ἐστι θαλάσσης
Νῆσος δενδρήεσσα, θεὰ δ' ἐν δώμασι ναίει
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν· ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

Nos sic ex tempore effundebamus:

At mihi cor scindit cura infelicis Vlyßis,
Qui procul à caris suffert asperrima quæque,
Insula in vndisona medij maris, arbore multa
Quam nemus obnubit, sub quo sunt atria diua
Omniscij Atlantis natæ, qui nouit ad vnum
Cuncta vada Oceani, pilæ cui sunt bene longæ
Circum se circa cælum terramq́; tenentes.

Eustathius hoc loco totus est in allegoria, vti & ceteri plerique. Mihi frigidæ sunt, ne dicam ineptæ & futiles, allegoriæ in iis quæ ad historiam pertinent, nisi antè veræ narrationis, vnde fabula originem ducit, simus certiores. Iam nisi propria quoque nomina eorum intelligantur qui ad hoc philosophiæ curiosioris genus traducuntur, nihil sani commentum habebit. *Atlantis nomenclatura & laudes.* Videamus igitur quonam maximè nomine Homerus Atlantem celebret. Primum quidem ὀλοόφρονα vocat: quod vocabulum Cleanthes cum adspiratione

ratior[illegible] pronuntians, omnium rerum ſapientem interpretatur. Verùm adſpiratió-ne præp[illegible]tur an adimatur, ſuſque deque ferimus; eo quòd in compoſitione frequenter omittatur, vt in Olympi nomenclatura. Poſtquam verò vniuerſim omnium rerum notitiam in ipſo laudaſſet, duo explicat ſcientiarum genera, quæ ſic enumerat, vt generationis ordinem videatur ſecutus. Prius enim gubernandi ei tribuit ſcientiam, non illam quidem tam amplam, vt omnem eius latitudinem comprehendat; verùm ſic adſtrictam, vt potiſſimùm conſiſtat in profunditatis cognitione: qua cùm in omnibus breuibus, tum maximè opus eſt in portubus & ſtationibus intrandis: quod quia cuiuis perſpicuum eſt, nihil neceſſe fuerit pluribus vel exẽplis vel rationibus explanare; alioquin vel ſola illa declarare poſſet nauigatio, quâ ex Oceano Antwerpiam venitur; quæ niſi maximis vaſis ſupra aquam ſemper exſtantibus, quæ ancoris continentur, à peritis breuium hominibus publico ſalario ad hoc munus deſtinatis notaretur, plena eſſet periculorum, propter inconſtantiam vadorum & arenarum modò in hanc, modò in illam partem reciprocis fluminis & Oceani fluctibus impulſarum. Quia autem hæc breuium & altorum canalium notitia in ſingulis regionibus eſt vel vſu vel experientium hominum monitu acquirenda, diuturnam obſeruationem requirit; quo tempore cùm ſæpius gubernatori ſub dio ſit pernoctandum, fieri non poteſt, vt non à ſiderum clariſſimorum inſpectione ad cognoſcendam omnem eorum & varietatem & motionem inuitetur. Quamobrem poëta ſecundo loco Atlanti accuratiſſimam tribuit aſtronomiæ cognitionem, & eam quidem tantam, vt ipſum dicat habere columnas quæ cælum terramq; ſuſtentent. Quid verò hic Homerus ſignificârit, hactenus vel à nemine, vel pauciſſimis, quos equidem non legi, perſpectum fuiſſe cerno. Qui volet Euſtathium hîc philoſophantem audire, eius conſulat commentaria; mihi non lubet ſingulorum ſententias examinare. Satis fuerit ſimplicem aperire veritatem, & inſignem Homeri elegantiam, non ſatis attentè ab explanatoribus animaduerſam, ne dicam prorſus expunctam & inductam, explicare. Hic enim gradibus quibuſdam Atlantem ſuum ad ſummum aſtrologiæ culmen adduxit, prius cum faciens vulgarium circa littora & portus nauigationum magiſtrum, deinde paulatim longo vſu eò perducens, vt omnia maris & alta & breuia noſſet; hinc ad ſiderum contemplationem vocans; poſtremò ſic eum omnibus numeris abſoluens, vt habere dicat columnas quibus & terra & cælum teneatur. Quid verò? Num homo cælum terramque ſuis humeris ferre poteſt? Et quo loco quæſo conſiſtat mundi gerulus? Bene habet: Atlantem mentem diuinam intelligunt, cuius vi vniuerſa teneantur. Sed quid hæc ad hiſtoriam? Quid hæc ad illam quam dant nominis rationem, quâ Atlantem miſerum quendam & infelicem eſſe definiunt, adeò vt Æſchylus Pleiadas ob id in cælũ relatas dicat, quòd patris infortuniũ perpetuò deflerent, ceu illud ipſis eſſet piæ cõmiſerationis præmium? Quæ igitur commenta citra omnem harmoniam, immò ipſi harmoniæ prorſus aduerſa, confingunt, ſuis relinquantur auctoribus, hac parte nimis turpiter amuſis. Voluit poëta nos docere Atlantem tam fuiſſe cælorum curſus peritum, vt ipſe ſibi totius machinæ mundanæ fabricârit ſimulacrum, quod columnis quibuſdam cælum & terram contineret. Erant autem columnæ duo axes, alter ſuper quo extremi cæli motus omnes alios orbes ſecum rapiens agitur; alter ſuper quo ex aduerſo per obliquum circulum inferiores orbes ab occidente orientem verſus feruntur. Duos enim axes in ſphæricis orbibus è quauis materia ad exemplar cæleſte factis collocamus, alterum quidem axem primi mobilis, alterum axem Zodiaci; qui licet vnus non ſit, ſed alius in alio planeta; quia tamen poli parum declinant, tantillum videlicet quantus eſt circulorum maximorum motum metientium ab Ecliptica receſſus, pro vno axe habentur; idque eo magis, quòd ſolaris orbitæ axis ceteros ferè metiatur, dum vel hoc vel illo interuallo ab Ecliptica dicuntur euagari. Scimus profectò ſuam cuique planetæ latitudinem in Zodiaco tribui debere, & idcirco tot eſſe axes quot ſint motionum ſub hoc lato circulo diſcrimina; verùm hi non ferè in omnibus artificialibus ſphæris diſtinguuntur, ſed liberiore modo & laxiore via vno eclipticæ axe denotantur. Cùm Romæ apud Franciſcum de Bouadilla Cardinalem Mendozam, poſtea Epiſcopum Burgenſem, bibliothecæ, quam copioſa ac varia librorum in omni ſcientia & lingua ſcriptorum ſupellectile inſtructiſſimam habebat, præeſſem; inter cetera mathematica inſtrumẽta ſphæram æneam deauratam habebam

Atlãti aſtronomia cognitio cur tribuatur.

Atlas cur cælum ſuſtinerè dictus.

Sphæra artificialis axes duo.

gubernan-

gubernandam, quæ lamina chalybea in globo terræ conclusa & plurimis inuolucris intorta ciebatur; qua automata motione super duobus axibus cauis Solis & Lunæ cursum tum diurnum tum menstruum repræsentabat. Quidquid autem rotarum ad eam rem esset necessarium, id totum terræ globus tegebat. Sic igitur de Atlante existimo, inuenisse eum industria sua & longa obseruatione sphæræ cælestis simulacrum, in quo Sol & Luna & fortassis alij planetæ, haud secus atque in cælo, mouerentur; & imitatione artificiosa omnem dierum & noctium motionum varietatem oculis spectandam exhiberent. Eiusmodi instrumentum Atlas manibus suis tenens atque versans, tum ad suum, tum ad aliorum animos rerum cælestium cognitione pascendos, verè dici poterat, duas vel plures habere columnas quibus & terra & cælū sustineretur. Hęc pura est & simplex, non poëticæ modò narrationis, sed ipsius etiam veritatis explanatio. Atlas enim in vtraq. re iuxtà valuit, & in gubernandi scientia, & in astronomica dimensione, quam non numeris tantùm, sed instrumentis etiam explicabat. Falsum igitur est quod Polyidus Dithyramborum scriptor prodidit, Atlantem non astronomum, sed pastorem fuisse, quem Perseus obiecto capite Medusæ in saxeum montem conuerterit. Est quisquam tam hebes, vt non intelligat Atlantem astronomum fuisse, si non ex iis quæ Homerus de ipso cecinit, at saltem ex Pleiadibus quas poëtæ filias eius fuisse dicunt? Timæus non Pleiades tantùm, sed Hyades etiam filias eius fuisse tradidit; è quo luculentius existit argumentum ad docendum, insignem eum astrologiæ fuisse præmonstratorem; quippe qui tam multis stellis nomina fabricauit, diligentis astrorum obseruationis monumentum sempiternum. Hunc imitatus est multis pòst sæculis Conon, is qui Ptolemæum astrologiam docuit; qui vt Regi munere immortali gratificaretur, Berenices vxoris comam astris intulit. Ceterùm maior fuit illi quàm huic ratio, & tanto quidem maior, quanto totius Astronomiæ princeps potiore iure filias suas quàm hic alienam vxorem posterorū memoriæ consecrauit. Vnde verò Pleiades dictæ sint, non satis inter scriptores conuenit. Plerisque placet à Pleione matre sic vocatas fuisse, quod vt demus, eadem tamen rursus existet quæstio, qua nimirū de caussa mater ita nominetur. Ouidius quinto Fastorum libro rem ita commemorat:

Sphæra artificialis inuentor Atlas.

Atlas insignis astrologus.

Conon Berenices comam in cælum intulit.

Pleiades quæ fuerint, & vnde nomen acceperint.

Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, quà patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum stellifero Atlante
Iungitur, vt fama est, Pleïadesq́; parit.

Vnde Pleione nomen acceperit, video parum liquere; & verò eorum sententia minimè placet, qui ab anno, quem πλείονα etiam vocari aiunt, deriuant: propterea quòd hæc ratio ipsius genealogiæ parum vel nihil consonare videatur. Quis Oceanus, quæ Tethys sit, alibi latius explicatur: hîc satis esto sacrum Oceani nomen, vt pleraque alia omnia, homini attributum fuisse; frequens enim est loquendi consuetudo qua eius quis Dei nomen accipit, cuius dotes in ipso maximè sunt illustres: cuius rei ratio à Platone eo loco expressa, quo docet animos è corporibus ad eos deos euolare, quorum studia maximè sunt secuti. Hac ratione Elyssus potuit Oceanus vocari, propterea quòd primus post diluuium ad Oceanum penetrarit. Quòd si eum Oceanum facias, iusta consecutione vxor eius fuerit Tethys. Eorum deinde filia Pleione meritò vocabitur, non ab anno, non à pluribus, sed ab vtilitate nauigationis, cuius Oceanus pater est; vtpote pater omnium fluminum, stagnorum, & vno verbo, omnium aquarum per quas nauigatur. Quòd si primariam Oceani vtilitatem quæras, non aliam inuenies præstantiorem quàm nauigationem; per quam fit, hinc vt terræ longissimè dissitæ accipiant colonos, hinc vt ingens rerum ad vitam vel necessariarum, vel commoditates & ornamenta adferentium copia subministretur. Non mirum itaque si Elyssus, Ionis insularum domini maximus natu filius, primam suam filiam Pleionem vocarit, id est, nauigationis vtilitatem, adiumentum atque fructum: cuius compositionis vim nemo ignorare potest, qui modò norit de Hesiodi monitu, quàm maluæ & asphodeli sit μέγα ὄνειαρ, quando inde promtum est ad intelligendum πλειόνην non aliam esse, quàm eam quæ τὸ πλεῖν ὀνεῖ. Scimus Nochum Dionysij, Herculis, & aliis aliarum diuinæ beneficentiæ potestatum nominibus à sobole sua indigitatum fuisse; & modò ostensum est, ipsum quoque Elyssum variis cognominibus nuncupari: quo fit vt minimè absurdum debeat videri, si

Elyssus Oceanus vocari potuit.

Oceani vtilitas primaria.

inter

inter alia Oceani quoque nomine fuerit ornatus, vti is qui maximus natu filius esset eius quem Nochus diuino instinctu dominum fecerit omnium insularum, & idcirco ipsius etiam, quàm latè patet, Oceani; cuius ambitu terræ insulæ fiunt. Porrò solenne etiam est heroum vxores illis dignari nomenclaturis, quæ insignem aliquam mariti virtutem & singularem diuinæ gratiæ dotem designant. Sic Cadmo Harmoniam, Strimoni Euterpen, alias aliis heroibus deas coniuges à poëtis datas videmus; qua etiam ratione, tametsi nulla alia, rectè dixerimus Pleionem Vlyssis vxorem fuisse, eo quòd præcipua eius dos fuerit, maximam mortalibus è nauigatione adferre vtilitatem, tum ad varias terras possidendas & earum munera perfruenda, tum etiam ad totius orbis cognitionem; quæ non alia via quàm nauigatione multa diuturnaq; parari potest. Confirmat opinionem hanc meam Hesperidum nomen, quod Atlantis filiæ de matre habuisse dicuntur: qua de re fit vt Hesperis, id est Hesperi filia, qui alio nomine Hodyseus nuncupatur, Atlantis vxor fuisse videatur.

Hesperides Atlantis filiæ.

Duxit enim Tartessus siue Atlas Vlyssis siue Hesperi filiam maximam natu, è qua quæ natæ sunt, Hesperides sunt vocatæ. Ac profectò non alia caussa dari potest, cur Atlantis filiæ commune nomen ab Hespero acceptum vsurparint, quàm quòd matrem habuerint Hesperi filiam, qui Tartessi fuit frater maior natu: quo coniugio factum est, vt & arctius inter fratres amoris vinculum necteretur, & minor in terris diuidendis controuersia existeret. Videmus enim Atlanti placuisse, vt insulæ Oceani Africæ obiectæ Hesperides vocarentur; qua in re alter nomen suum, alter filias suas agnoscebat, & de vna eademque fidelia vtriusque memoria depicta est in tabulis sempiternis.

Hesperides insulæ.

Eadem ratione promontorium in Oceanum longiùs sese extendens, quod maximi fluminis insula est, Hesperium nominatur; & totus adeò Oceanus ille sine discrimine modò Hesperius, modò Atlanticus vocatur; in quorum nominum priore Elyssi, in posteriore Atlantis memoria celebratur.

Hesperium promontorium.

Et vt illud quod nunc Caput viride vocatur, ab Hespero antiqui nominis originem habet, ita alterum Tartesso longè propinquius Atlas nominatur; quo fit vt citra inuidiam fratres communem regionum Libyæ & Æthiopiæ maritimarum possessionem habuisse videantur. Quoniam tamen totius illius littoris nauigatio propiùs ad Tartessum quàm ad Lusum pertinebat, totus Oceanus Africæ oppositus Atlanticus ferè à priscis nuncupatur.

Atlanticus Oceanus.

Hinc Platonicus Solo apud Ægyptios didicit, maximam olim in eo insulam fuisse Europa & Africa non minorem, & eam quidem Atlanticam dictam.

Atlantica insula.

Videmus ergo Tartessum primùm quidem ad proxima Africæ littora traiecisse, ad quæ minor Atlas pertinet; deinde vlterius ad alterum promontorium maioris Atlantis nomine celebratum; post etiam ad maximum illud peruenisse, quod perinde atque Delta Ægyptiacum Nilo Nigri maximi fluminis ostiis continetur, Hesperium tum de fratris, tum de vxoris nomine nuncupatum: cui & filiæ debent vt Hesperides nominentur, quarum monumentum æternum Atlas voluit in Hesperidibus insulis manere. Veteres itaque fabularum scriptores optimè illi quidem Atlantem & Hesperum fratres fecerũt, & Hesperidibus Atlantis filiabus nomen à matre contigisse annotarunt; verùm in eo lapsi sunt, quòd vtrumque Iapeti filium esse scripserint, cùm ex iis quæ modò à nobis exposita sunt, clarum euaserit, Iapeti eos non filios, sed nepotes fuisse.

Hesperus & Atlas fratres, Iapeti nepotes.

Condonandus tamen hic error, eo quòd vno dumtaxat gradu seducat à veritate, & possint ceteroqui largo vocis vsu nepotes quoque inter filios haberi. Ceterùm qui litteris prodidit Hesperum Milesium fuisse, multa gregum possessione prædiuitem, is mihi videtur vspiam legisse, Hesperum Mileti fuisse conditorem, & inde ad Milesia vellera, aurea Hesperidũ mala transtulisse. Docui anteà Miletum à Care Elyssi siue Hesperi filio conditam videri & nuncupatam, ad principem quandam virtutem omnibus commendandam, eo quòd non aliud sit Milet quàm caput liberalitatis omnibus expositę & apertæ, tum in ceteris tum in scientiis communicandis. Suboleuit ergo & huic fabulatum interpreti nonnihil veritatis, quæ in eo consistit, quòd Elyssi soboles non Miletum tantùm, sed totam quoq. Cariam & vicinas Ioniæ regiones prima habitarit. Hæc, licet nonnihil ab historiæ fide declinantia, addenda tamen mihi putaui, vt antiquitatum studiosi cognoscant, quàm nos verè scripserimus, Hesperi siue Elyssi genus ex Ionia esse repetendum. Concludamus igitur hunc nostrum sermonem ad eam formulam, vt Atlantem Tartesum siue Tartessum esse dicamus, & Hesperides ei ex Elyssi, qui Hodyseus est & Hesperus, filia natas: quas

Pleiades in cælo vocamus, nomine item à matre ducto, siue potius ab ea dote qua Hesperus Pleiones maritus maximè celebratur. Verùm enimuerò quamquam plerisque vetustiorum video placuisse, vt Pleiades nomen à matre dicantur sortitæ; nos tamen & alteram rationem dari posse cernimus, & eam quidem maioris etiam momenti, quàm si de sola nauigationis vtilitate, quæ matris nomine consignata est, cogitetur. Neque enim satis est nouisse maximas de nauigatione vitæ commoditates suppeditari, nisi & tempus ad nauigandum idoneum sciatur; citra cuius notitiam non lucrum & quæstus, sed grauissima damna & præsentissima pericula nauigantibus euenirent. Quamobrem Atlas huius rei perpetuam volens extare doctrinam, duo siderum genera Tauro cælesti adiunxit, quorum alterum Hyades, alterum Pleiades vocauit. Timæus igitur nō Pleiades tantùm, sed Hyades etiam Atlantis filias facit: quo iustam dodecadem numerus absolueret. At Pherecydes Hyades esse vult Nymphas Dodonidas Dionysij nutrices, quæ Lycurgum tyrannum fugientes, Iouis commiseratione astris sint illatæ. Nostra non admodum refert, quo quisq. modo in his commentis versetur, dum illud saltem constet, Atlantis beneficio non paucas stellas nomenclaturis donatas olim fuisse, tametsi quamplurima antè sidera suis nominibus fuerint Tartessij maioribus insignita. Sed missa hac controuersia, caussam quæramus cur aliæ Pleiades, aliæ Hyades vocentur. Pleiades ab opportuno ad nauigandum tempore nuncupari si dicam, non videbor mihi nec à scopo, nec ab Atlantis mente aberrasse; eo quòd, cùm hæ cum Sole matutino tempore oriuntur, Oceanus & partes eius citra Tropicum Cancri aperiantur, & tempestiuam faciant nauigationem. Quid quòd circa idem tempus arca Nochi primùm cœpit diluuio innatare, quod principium fuit omnis nauigationis? adeò vt vel hac sola de caussa stellæ, de quibus agimus, Pleiadum nomen mereantur, ceu nauigationis principes vocarentur. Nec alia de caussa Hyades suum nomē videntur sortitæ, quàm quòd monstrosa illa & portentosa pluuia, quæ totum orbem aquis obruit, eo tempore deciderit, quo Sol cum his stellis oriebatur. Accedit huic & altera caussa, quòd hoc tempore quo Taurus terras aperit, pluuia sit maximè opportuna. Sic Virgilius:

Hyades. — *Pleiadū alia nominis ratio.* — *Hyades vnde nomen acceperint.*

Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt:
Tum pater omnipotens fecundis imbribus AEther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Idem alibi Ver imbriferum vocauit. A pluuia igitur Hyades nomen ducunt, quas Latini dum Suculas vocarunt, non illi quidem malè Græcam vocem, vti Noctes Atticæ volunt, transtulerunt; sed quod Græci recto sermone & simplice significarunt, id ipsi eleganti symbolo notauerunt. Quia enim Suculæ vnà cum sua matre aquis & cæno gaudent, prisci homines hieroglyphico ritu suis signo vsi sunt ad pluuium tempus designandum. Hinc pro hieme in vetustis Romanorum fabricis frequenter suem sculptam videmus: nec aliud sibi vult, Adonin Veneris delicias Apri dente occisum esse, quàm anni voluptatem nobis per hiemem tolli. Hinc luctus & fletus idolomanicus Syrorum eo tempore institutus, dum Sol incipit à Tropico Cancri ad Tropicum Capricorni declinare, ceu iam tum oblectamenta & deliciæ ipsius anni ad interitum vergant. Quemadmodum igitur sculptores Romani, aut potius rituales eorum magistri, suem pro hieme posuerunt; ita prisci illi pro commodis & optatis pluuiis suculas in cælo sibi finxerunt, eo quòd sus & aquarum, quibus gaudet, & fecunditatis, qua maximè pollet, aptissimum signum habeatur. Plus igitur noctis habet & caliginis, aut potius erroris & ignorantię, quàm Atticæ elegantiæ reprehensio illa, qua veteres insimulantur, Hyades non bene suculas reddidisse. Sunt autem hoc nomine quinque stellæ in fronte Tauri designatæ, à figura litteræ, quæ nomen quo vocātur apud Græcos exorditur, non multum recedentes; adeò vt non defuerint qui nomen inde datum putarint; quod & Homeri scholiastes annotauit. Virgilius dum cecinit,

Suis hieroglyphica significatio. — *Adonis cur apri dente fugatur occisus.* — *Hyades stellæ quæ sint.*

Taurus & auratis aperit cum cornibus annum;

ad duo mihi potissimùm respexisse videtur; alterum, quòd Taurorum cornua in sacrificiis non vittis modò ornari, sed aliquando etiam aureis cōsueuerint induci bracteolis: alterum, quòd Hyades, quæ Tauri frontem occupant, Vere aureum imbrem in terras largis cornibus effundere soleant; quos nostrates etiā vernaculo suo sermone designant,

Purum

Purum putum aurum hac Veris parte pluere dicentes: qua de caussa non Bacchi tantum nutrices, sed omnium plantarum meritò dicerentur. Pleiades verò latus Tauri dimidiati, qualis in astris spectatur, illustrant, & idcirco Solem prius quàm Hyades hospitio accipiũt, eo quòd Taurum subeat auersum, vt Phaëthonti pater indicauit hoc versiculo: *Per tamen aduersi gradieris cornua Tauri.* *Pleias astrũ vbi sit collocatum.*

De his Proclus in Hesiodum scribens arcanam sibi ac sublimem Theologiam meditatam, has stellas sigillatim Planetis distribuens: quæ contemplatio, quia maximã naturæ diuersitatem angustissima cæli parte concludit, subtilior mihi videtur, quàm ad vsum queat applicari, & obscurior, quàm septima Pleiadum, cui Lycophron fuit comparatus, &, vt quod sentio apertè dicam, frigidior quàm vt in ea quicquã vel operæ vel temporis sit collocandum. Hellanicus in primo Atlantidũ libro eas sic enumerat, vt singulis suos affingat amores; sex quidem Diis, vnam mortali copulans; & ex Taygeta & Ioue Lacedæmonem, è Maia & Ioue Mercurium, ex Electra & Ioue Dardanum, ex Alcyone & Neptuno Hyrieum, è Sterope & Marte Oenomaum, è Celæno & Neptuno Lycum, ex Merope & Sisypho mortali Glaucum nobis producens. Nobis hæc commenta parũ admodum facere videntur vel ad astronomicam, vel ad historicam veritatem: id clarũ est, Tauri signum totum Venereum esse, &, vt ita dicam, Lastaurocacabon magnã vim seminis in hæc inferiora perpetuæ generationi & corruptioni obnoxia effundens. Quia autem terram fecundis imbribus & grato tepore aperit, ac seminibus variis & copiosis implet, Hyades accepit. Quia verò mare clausum nauigare volẽtibus recludit, Pleiadibus insignitur; atque hac de caussa mensis quo Sol sub hoc signo diuersatur, optimo iure dicitur Aprilis, id est, excellentem vim habens in aperiendo. Quando itaq. & Hyades & Pleiades nomina siderum naturis apta sortiuntur, eò compelli mihi videmur, vt fateamur, Atlantem filiabus suis ab astris, non contrà à filiabus astris nomina petiuisse. Neque enim hæ nomenclaturæ proprias aliquas humanæ indolis habẽt notas, sed totæ ad cælestem naturam spectare cernuntur; atq. ea de re non ab hominibus ad stellas, sed à stellis ad homines descenderunt. Quod igitur nos antea è veterum commẽtariis adduximus, Atlantem perinde à filiabus atq. Cononem à Beronice nomina sideribus dedisse, id sanè fuerit negandum. Nobis satis fuit ostendisse hoc argumentum eò facere, vt non minus Atlas quàm Conon Astrologus fuisse diceretur, minimè verò ad id vt de filiarum nominibus astra nominarit, tametsi plerique sic existimarint. Cogimur enim paullatim è fabulis ad veritatem venire, quæ nec prima fronte, nec à quouis, nec facili via peruestigari potest in tanta opinionum & figmentorum varietate. Et verò hic nobis scopus erat, vt Atlantem ostẽderemus cum omnium artium cognitione, tum nauigandi peritia & siderum obseruatione plurimùm ceteris mortalibus præstitisse: quod, licet non aliunde, inde tamen constaret, quòd filias suas astrorum nomenclaturis nuncuparit. Gemina ergo ratione Atlas dicetur, id est tetras odisse: altera quòd perpetuò nauigationi vacaret, altera quòd neglectis terris totum sese cælesti daret contemplationi; quæ maximè declarat & ante oculos ponit stupendam & augustã opificis maiestatẽ, ad quam vt subuehamur astrorum monitu atque concentu os homini sublime datum est, contrà ac ceteris animantibus, vti nec ab vno poëta, nec ab vno sapientiæ magistro est annotatum. Homerus Achilli scutum fabricaturus diligenter obseruauit, vt astrorum peritiam principium faceret omnis ordinis, omnis harmoniæ, omnis custodiæ, omnis denique, quàm latè in hominum cœtibus regnat, veritatis. Quoniam enim veritas in primo sermone à custodiendo nomen accepit, eius adipiscendæ ratio maximè decet vt in clypeis ad tuendum factis explicetur. Quamobrem in scuto quinq. primùm zonas expressit, ac deinde ea adiecit quæ mentibus scientiarum auidis in primis videntur admiratione digna: inter quæ mox scientiæ totius vniuersitatis, quam Timæus Platonis pòst est persecutus, dedit principatum: *Taurus astrum totum Venereum.* *Atlas filiabus suis Hyadum et Pleiadum nomina ab astris, non astris a filiarum nomenclatura, posuit.*

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν,
Ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν,
Πληϊάδας θ' ὑάδας τε, τό τε σθένος Ὠρίωνος,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ Ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Atlas igitur non nauigandi tantùm studio, sed earum etiam rerum contemplatione, quas Homerus intelligentes viros maximè decere cecinit, à terris ita auocabatur, vt earum odio teneri videretur, atque ea de caussa mereri Atlantis cognomen. Cæterùm, quoniam sphæram duobus axibus cælum terramque continentem perpetuò manibus versabat, & hac de re totam machinam mundanam sustinere videbatur; factum est vt Atlantis nomen ad Caryatides & Telamones columnarum vicem in ædificiis sustinendis subeuntes transferretur.

Telamon quid. Dicitur autem Telamon id quod ad tenendum est idoneum, non in Atlantibus modò palatiorum ab Ennio, sed ab Homero etiam in clypeis vsurpatum vocabulum; Quamuis autem Atlas ferè in mari versaretur, & sideribus obseruandis in patente latissime horizonte inuigilaret, alij tamen astronomiam non ad nauigationem tantùm, sed ad rem rusticam etiam applicarunt, qua de re Hesiodus sic canit:

> Πληϊάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
> Ἄρχεσθ' ἀμητοῦ, ἀρότοιο δὲ δυσομενάων.

Hunc Virgilius imitatus est:

> *Antè tibi Eoæ Atlantides abscondantur*
> *Debita quàm terris committas semina.*

quo loco occasum Pleiadum ab Hesiodo commemoratum exponit; quæ nimirum Sole Scorpium subeunte matutino tempore in Occidente demerguntur. Et hæc modò de Atlantis astrologia, & filiarum nominibus à cælo petitis dicta sufficiant. Quando igitur constat Atlantis & eius filiarum in Africæ littoribus & Oceano occiduò clarissi-

Atlanticus orbis. ma extare monumenta, colligimus Tartesium totum illud pelagus primùm frequentasse, atque deinde astronomia fretum tantisper sub eâdem parallelo & in eadem latitudine cursum tenuisse, dum ab Africano littore in oppositas terras appulisset, quas de nomine suo Atlanticum orbem vocauit. Quid enim facilius quàm ab Hesperidibus insulis aut è fortunatis Atlanti maiori procul obiectis situatâ eâdem poli altitudine solis cursum sequi, & eò deduci vltra Oceanum vel ad orientalem orbis plagam, vel ad terras aliquas interiectas? Quia verò hic Oceani occidui traiectus maximus fuit, optimo

Ophir dictus orbis Atlanticus. iure Atlanticus orbis Opher dictus est: quo non aliud in Iapeti, cuius Atlas nepos fuit, linguâ denotatur, quàm id quod vltra iacet. Nauigatio igitur è Tartesso in Opher nihil aliud erat quàm traiectus in terras vltra Oceanum Atlanticum iacentes. Porrò quòd

Peru qua, & quam habeat nominis rationem. ea Atlantidis pars, quæ ad Darienam angusta terrarum Isthmo duo maxima & vastissima maria separat, Peru nominetur, id hanc habet caussam: Putauit Atlas in illa sibi vlterioris terræ parte munimentum fabricandum, quò semper tutum appullum & exitum haberet; atque insuper merces securâ custodiâ tantisper seruarentur, dum tempus esset nauium onerandarum. Pheru enim idem est quod custodia traiectus;

Ver. siue, tutela nauium stationis, quam Pher etiam, siue per digamma Ver vocamus. vnde Ver opido in Zelandia celeberrimo nomen. Quòd si heim huic compositæ voci iungatur, Pheruheim habebis, quo denotatur domus ad nauium stationem & traiectum

Pheruaim. custodiendum comparata. Inde est vt aurum è Pheruheim in Paralipomenon libro allatum, non aliud sit quàm aurum Opher, siue aurum apportatum ex arce orbis Atlantici, facta ad nauigationis & mercatus securitatem. Ex his igitur Peru & Perueim reiectis adspirationibus habemus, nec est quòd Hebræi quicquam sibi iuris in his vocabulis vsurpent; quando ex iis quæ dixi satis perspicuum est & euidens, has voces de illius sermone capere debere interpretationem, qui primus orbem Atlanticum suis posteris dedit habitandũ. Quamuis itaq. Ophir apud Hebræos nomen sit viri propriũ, id tamẽ à nostro Opher siue Over significatione longissimè distat, quod per E non per I pronuntiamus; licet Hebræi eadem figura pro duabus his vocalibus, dũ citra puncta scribunt, vti cogantur: haud secus atque illi à quibus Alphabetum suum & litterarum nomina mutuati sunt. Nulla igitur hic in Peru ex Opher metathesis, nulla in Perueim numeri variatio, nihil denique est huius vocis in quo Hebrææ linguæ peritus artis suæ præcepta exercere possit, cùm vocabula omnia iis debeantur qui priscum sermonem à Se-

Aurum Obrisum vnde nomen acceperit. tinis acceptum retinuerunt. Nec aliunde aurum Obrisum habet quòd Obrisum & sit & nominetur: qua in voce mirum est quàm doctissimus quisque sese torserit, è Græco sermone significationem & eius caussam exponere laborans. Equidem superuaca-

neum

neum existimo singulorum hac de re sententias exercere, quando via recta demonstrata satis perspicuum sit, quantum quisque aberret. Opher, Ouer & Ober sine discrimine pro eodem in variis dialectis vsurpantur: vnde Oberreis ad verbum significat iter quo traiicitur, quo per excellentiæ figuram profectio in orbem Atlanticum denotatur. Hinc inter mercatores Tartessiacos & alios eiusdem nauigationis peritos aurum Oberreisum dicebatur quod illo itinere esset allatum, & inde mox syncoptôs Obreisum in vulgus transiit pro auro purissimo, quale videlicet Atlanticus dabat traiectus. Quamobrem aurum Opher, aurum Perueim, & aurum Obreisum pro eodem dicuntur, pro auro nimirum puro puto, cui nihil est alterius metalli admistum. Quamquam enim Tartessus non exiguam auri copiam suppeditabat, vberius tamen & purius ex orbe Atlantico adferebatur; cui tanta probitatis laus apud omnes constabat, vt non Hispanico tantùm, sed Arabico quoque præferretur: cuius ingens etiam copia ex vlteriore Arabia per Petram facili camelorum vectura ad Salomonem portabatur. Admirandam profectò templi Ierosolymitani structuram fuisse oportet, cum ob alia, tum ob materiam è tam longinquis & variis terris conquisitam. Neque enim solum aurum ex Atlantico orbe petebatur, sed ligna quoque Thyina eadem nauigatione adferebantur; quæ an ex Atlanticis saltibus, e quibus pòst à Romanis magnis sumtibus petita legimus, an ex orbe quoque Opher aduecta sint, cùm vtrumque commodè fieri potuerit, ignoro. Hac ætate magna cedrini ligni, quod suauissimo odore spirat, copia ex Hesperio promontorio aliisque locis partim citra, partim vltra Oceanum sitis Antuerpiam fertur. Nec verò cedrina modò, sed aliarum quoque arborum odoratissimarum materia eâdem nauigatione portatur, quarum & color & odor varius atque diuersus elegantissimum nobis opus dat tessulatum, quo quicquid ingeniosa & artifex pictorum manus potest imitari, elegantissimè ob oculos positum videmus. Durat hactenus Syllanum in Prænestino Fortunæ templo pauimentum: sed, fas sit maiorum pace dicere, longè superatur ab his nostris, quæ ligneis frustulis fiunt, quarumuis rerum figuris: tanta est colorum varietas, tanta imitationis subtilitas, tanta viuacitas simulacrorum. *Ligni ex orbe Atlãtico petiti elegantia & varietas.* Verùm omnem materiæ varietatem oratione explicare perarduum sit, & vnum eorum quæ hactenus à nostris hominibus nullo modo præstari possent; quando paucissimarum arborum descriptiones ab illis proditas habemus qui Opher siue Vltramarinum orbem scriptis suis nobis aperuerunt. Gaiacum & eius generis nobilissima sunt, ob vsum quotidianum in illa lue curanda, quam vnà cum auro ab Atlanticis Europæi acceperunt, ac cæteris deinde nationibus tam Asiaticis quàm Africanis citra inuidiam communicarunt. *Gaiacum.* Tinctoribus ligno Verzino, quod nostrates Bresilianum vocant, nihil vel notius vel frequentius ad pannos purpureo colore imbuendos. *Verzinũ seu Bresilianũ lignum.* Sed quid de ceteris dicam? inter quæ, vt varij colores, ita odorum non pauca discrimina. Sunt quæ suauitate cum rosis certant, & inter alia vidi quod anisi odorem ita spirabat, vt anisi lignum nuncuparem: Nec desunt quæ fœtent, in quorum genere memini mihi suboleuisse quoddam humanum stercus ita naribus repræsentans, vt cùm fortè in cuiusdam scriniarij domum venissem, dicerem officinam ipsius mihi latrinam videri; cui meo dicto ille arridens, & ligni ramenta quod operæ leuigabant naribus obiiciens, rogauit num agnoscerem quodnam olfecissem. Quid dicam de arbore quæ liquorem illum suppeditat nobilissimum, quem ob odoris suauitatem & maximas recentium vulnerum curandorum vires, Balsamum vocamus? Eius duo genera sunt; alter cortice inciso limpidissimus destillat, haud secus atque oleum abiegnum; alter excoquitur, & idcirco spissior est. *Balsamum.* Quòd si quàm multa vehemens odor & acutus sapor linguam pungens pollicentur experientia apud omnes declarasset, non esset quòd magnopere veterum balsamum desideraremus. Admiranda sunt quæ de viribus sassafras, arboris in terra Florida frequentis, feruntur. *Sassafras.* Huius odor mihi gratissimus accidit, tametsi aliis vehementior fortasse iudicandus sit, quàm vt crebrò conueniat infirmiori. Non facilè credat qui non sit expertus, eius ligni vnciam vnam nobis Geltam integram, id est paullò plus minus octo libras, dare potionis, vt saluberrimæ ad corpora superfluis humoribus liberanda, ita odoris suauissimi, citra omnem vel minimam notam ingrati saporis, modò rectam coquendi rationem sequamur. Lignum illud quod à colicis doloribus curandis quidam mihi nominarunt, necdum ad vsum medicum vocaui. Sed

quid ago?quorsum cœpi euagari? Quasi verò huius loci sit Atlantici orbis arbores enumerare? Reuertatur ergo calamus ad id quod agebamus: & quia Thuiam nauigatione Oceani ad structuram templi Ierosolymitani apportatam fuisse dixi; videamus an huius maris exteri & orbis Atlantici vltra Oceanum occiduum siti notitia vlla fuerit apud antiquos. Id quia veterum testificatione nobis est docendum, non existimo me lectori vel prolixum vel odiosum fore, si ipsa auctorum verba adscripsero. In primis igitur audiatur Plato, aut potius Ægyptius sacerdos, priscam veritatem nec prorsus oblitus nec penitus assecutus. At, quia Latinis loquimur, Iani Cornarij, cuius interpretationem nunc ad manum habemus, verbis vtemur, quo vertendi labore careamus. Ægyptius igitur de Athenis ita apud Solonem sermonē habuit, vt inter cetera & ea diceret quæ sequuntur: Multa quidem igitur & magna ciuitatis vestræ facta hic scripta in admiratione sunt, vnum tamen & magnitudine & virtute omnia excedit. Scriptum enim habetur, quantam ciuitas vestra vim cum omni iniuria grassantem aliquando compresserit, quæ extrinsecus ex Atlantico pelago progressa simul in omnem Europam & Asiam impetum fecit. Tunc enim pelagus illud nauigabile erat: Insulam enim ante ostium habebat, quod vos columnas Herculis appellatis. At insula illa & Libya & Asia simul maior erat; ex qua ascensus ad alias insulas tunc proficiscentibus contingebat: ex insulis autem in omnem ex aduerso continentem circum verum illum pontum sitam. (nam quæ intra ostium sunt, portus esse videntur, qui angustum quendam aditum nauibus præbet: illud autem reuera pelagus est; & quæ ambit ipsum penitus, verè terra rectissimè continens dici potest.) In hac verò Atlantide insula magna & admiranda Regum potentia fuit, quæ vniuersæ quidem insulæ dominaretur, multis autem etiam alijs insulis & continentis partibus. Imperabant insuper his qui in Libya huc vergente sunt, vsque ad Ægyptum. In Europa verò vsque ad Tyrrheniam. Hæc autem vniuersa vis in vnum collecta, & vestrum, & nostrum, & omnem intra ostium locum vno quandoque impetu in seruitutem redigere aggressa est. Tunc igitur vestræ, ô Solon, ciuitatis potentia apud omnes homines & virtute & robore inclaruit. Omnibus enim animi magnitudine & artibus militaribus præfecta partim Græcorum dux, partim ipsa sola reliquis necessariò deficientibus ad extrema pericula adducta, deuictis quidem hostibus trophæa erexit; eos autem qui nondum in seruitutem subacti essent, subigi prohibuit: nos autem alios, qui intra Herculeos terminos habitamus, omnes luculenter liberauit. Posteriore verò tempore, terræ motibus ac diluuijs ingentibus obortis, vnâ die ac nocte graui incumbente, & apud vos totum militare genus aceruatim terra absorbuit, & Atlantis insula similiter in mari submersa disparuit. Quapropter etiam nunc innauigabile & intentatum manet illud pelagus, luto paullatim impediente, quod insula submersa inuexit. Quæ itaque à vetere Critia dicta sunt, ô Socrates, prout ex Solonis narratione accepit, in summa audiuisti. Et hæc quidem ex Timæo; quibus si ea quæ in Critia, siue Atlantico, super eadem re dicuntur, adiungam; prolixiorem me quàm vtiliorem præstitero: eo quòd loco veræ narrationis amissæ, meras fabulas dialogus ille complectatur; quas vel ad naturæ, vel ad reip. vel ad rerum diuinarum contemplationem reuocare non est huius nostri instituti. Sufficit ostendisse apud Ægyptios tenuem quandam orbis Atlantici memoriam ad Platonis vsque ætatem extitisse, quam fortasse de Iudæorum relatu acceperant, apud quos post classem Iosaphat confractam nemo fortasse ad Opher nauigarat; ita vt mirum non sit fabulosas narrationes pro veris irrepsisse. Herodotus, licet priùs apud Ægyptios habitasset, ac diligenter omnem perquisiuisset antiquitatem, minus tamen cognitionis de Atlantibus populis videtur assecutus, quando apertè fatetur se nihil de ijs dicere posse quæ vltra Atlantem Africæ montem Occidentē versus porriguntur. Extat libellus De mirabilibus auditionibus, Aristoteli attributus, in quo clarissima Atlantici orbis mentio habetur ad hanc sententiam: In mari extra Herculis colūnas aiunt insulam à Carthaginiensibus inuentam esse, fertilē illam quidē, sed desertam; in qua non siluarū modò omnis generis copia sit mirabilis, & fructuum diuersitas, sed fluminū etiam nauigationi aptorum abūdantia, quæ tamen multorum dierum nauigatione à continenti sit remota. Hanc cùm Carthaginienses frequenter adirent, & fertilitate allecti non pauci etiam habitarent, magistratum pœna capitis interdixisse, ne quis amplius ad eam nauigaret, & vnà

De Atlantico orbe veterum sententia & testimonia.

Plato in Timæo.

Herodotus.

Aristoteles in libro de mirabilibus auditionibus.

vnà omnes incolas eiecisse, ne si temporis mora in magnam multitudinem aucti sibi
insulam vindicarent, atque à Carthaginiensibus deficiscerent, reip. damno essent.
Ex his coniecturam facio, insulam eam quam nunc Hispaniolam vocamus, à Carthagi-
niensibus inuentam fuisse. Diodorus Siculus quædam de Iambolo narrat, non admodũ *Diodorus Siculus.*
aliena ab Atlantici orbis indole. Arundines enim illæ quas fructũ ferre dicit albo eruo
similem, è quo panis conficiatur, Mahizum repræsentant. Quod item de maximis
serpentibus & innoxiis addit, quorum carnibus suauissimis incolæ illius quem describit
orbis vescãtur, an non omnino ad illa quadrat quæ de occiduis Oceani insulis legimus?
Sed valeat Iambolus cum fabulis suis, quas nimis impudenter obscuris veritatis indiciis
attexuit. Theopompus narrat, Midæ cum Sileno colloquium intercessisse, in quo præ- *Theopompus.*
ter cetera & illud fuerit: Europam, Asiam & Libyam insulas esse quas Oceanus vndiq.
complectatur. Eam verò terram solam continentem, quæ sit ab hoc orbe seiuncta; cuius
magnitudo sit immensa, & indigenarum numerus infinitus. His alia annectit ab histo-
rica fide procul remota, & idcirco à nobis omissa, quibus satis est demonstrasse, prisciam
admodum memoriam Atlantici orbis apud Græcos exstare. Iuba, illius Iubæ filius qui *Iuba.*
Petreium contra Cæsarem infelicissimo exitu iuuit, scribit, mare extra Herculis colum-
nas ad Indiam vsque nauigari, & in eo contra Hesperionceras, quod nos Caput viride
dicimus, Gorgonas insulas ponit. Sebosus Plinio & Solino auctor est, à Gorgonibus in- *Statius Sebosus.*
sulis vsque ad Hesperidas nauigationem esse quadraginta dierum; quæ assertio non
multum abhorret à veritate, si Hesperidum nomine Hispaniolam, Cubam & ceteras
insulas Atlantico orbi vicinas intelligamus. De Statij igitur Sebosi sententia Gorgones
illæ insulæ dicendæ essent, quæ Capiti viridi siue Hesperio cornu proximæ iacent; quas
alij Hesperides nominarunt. Xenophon Lampsacenus narrat Hannonem Carthagi- *Xenophon Lampsacenus.*
niensem ad Gorgonas appulisse, atque ibi feminas reperisse miranda pernicitate præ-
ditas, quarum duas ceperit, & earum cutes hirtas admodum & asperas ad perpetuam
memoriam in templo Iunonis inter donaria suspenderit. Quæ de Gorgonibus poëtæ
fabulati sint, à Grammaticorum pueris discas; apud quos Euryale, Stheno, & Medusa
Phorcynis filiæ celebrantur. Nobis hoc loco propositum non est, ad Phorcynis antrum
diuertere, neque commenti poëtici ab aliis aliò relati caussas explicare. Crebrò monui
diuina nomina ad homines transferri solere; qua de re ingens oritur poëseos & Orphicæ
Theologiæ confusio; & inde mox varij Ioues, varij Hercules, varij Bacchi apud veræ in-
terpretationis imperitos exstiterunt. Vnde mirum videri non debet, si Phorcuni quo- *Phorcynus vnde nomen habeat.*
que nomen idem fuerit perpessum. Si enim Barbaricum est, vti esse nihil dubito, licet
Græci à verbo φέρω deriuent, quod & ipsum nostratis est originis, is Phorcunus dicetur,
cui ea facultas est, vt & sciat & possit & audeat vehere atque ducere; quorum vtrumq.
denotatur: quæ notatio Deo primùm conuenit, primo omnis vecturæ & ductus auctori
ac patrono. Eius vocis partes sunt Phoer & Cun, quarum prior alteram diphthongi no-
stratis partẽ apud Græcos abiecit. Non male itaque veteres Tarsen cognomento Phor- *Tarses Phorcunus appellatus.*
cynum nominarunt, eo quòd non minùs scientia ac potestate quàm vehendi ac ducẽdi
audacia polleret. Eius filiæ Gorgones dictæ, quæ vox nostrati origini applicata bonæ so-
bolis fauorem designat. Phorcuni enim nauigatio atque vectura magnam in Oceani *Gorgones quã habeant nomenclaturæ rationem.*
insulis sobolem peperit, ac totum orbem Atlanticum colonis impleuit. Gor prius expo-
sui; Gon fauere significat. Filiarum nomina cùm cuiuis Regi queunt accommodari, tũ
ci maximè conueniunt, qui longè latèque maris dominio potitur. Euryale enim Salis *Gon.*
latitudinem designat; qua nota non latum modò mare, sed magna etiam sapientiæ ac *Gorgones tres & earum nominum interpretationes.*
prudentiæ latifundia intelligere debemus. Post hanc Stheno, id est potentia, sequitur;
omnibus sanè exosculanda, si & Phorcuni filia sit, & Salis omnia conseruantis soror. His
tertia accedit Medusa; quam si Reginam interpreteris, Græcam vim vocis expresseris.
Pertinet verò hoc ad fortitudinem & audax animi robur, vt quod scias & possis, id ex-
sequi velis. O beatas vrbes, ô beata regna, quorum res à Phorcuno per has tres filias gu-
bernantur! Varro Phorcuni & Atlantis nescio quod bellum commemorat, cùm idem
sit Atlas & Phorcys. Hinc Seruius quoque Gorgones circa Atlantem agnoscit; cuius si
filias dixisset, nihil à vero aberrasset. Et hæc quidem ad hunc modum ad historiam re-
ferantur. Quòd si Theologica norma vocabula essent examinanda, geminam Medu- *Medusa duplex.*
sam inueniremus; alteram veram, quæ ipsa Pallas est; & inde apud Cyrenæos itidem

Gorgon vocata: alteram falsam, quæ regnum obtinet mundanæ peruersitatis, cuius caput veluti trophæum Pallas præfert. Verùm hæc prolixiùs me tenerent, quàm præsenti conueniat loco. Homerus videtur Phorcynis nomen ad Phrygas, quorum lingua eadem fuit cum nostrati, retulisse; dum alterum Phrygum ducem hoc nomine vocauit:

Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδής.

Dicitur autē Phorcys Phorcynis ab antiqua voce Phorcyn, teste Eustathio; quod addo, ne quis me Phorcuni nomen confinxisse existimet. Elegantior itaq. hoc loco ratio latet quàm quisquam fortè hactenus sit suspicatus; eo quòd illud alteri duci nomen poëta dederit, quod Phrygia lingua eum significet qui peritiam, vires & fortem generosumq. animum ad exercitum ducendum habeat: alterum Ascanium vocarit, tum quia eo nomine primus conditor gentis dictus fuisset, tum quòd ea voce is propriè nuncupari debeat, qui sciat & possit alimenta suppeditare. Quid quæso breuius succinctiusq. dici potuisset, ad ea exprimenda quibus ad patriæ defensionem opus esset? Et hæc quidem de Phorcuno Gorgonum occasione, quarum nomine insulas quæ Hesperio cornu proximæ opponūtur, apud priscos dictas fuisse, iis quos laudaui auctoribus credamus. Cùm igitur Statius Sebosus ab his ad Hesperidas vsque quadraginta dierum nauigationem esse scripserit, eámq. occidentem versus, vti nomen præfert; facere non possumus quin dicamus, apud priscos etiam eius orbis quem nunc nouum vocamus, notitiam fuisse. Ex his modò Græcorum testimoniis, cum sacra historia collatis, liquebit, quæ fuerit Salomonis classium in Opher nauigatio. Tarses igitur Atlas fuit & Phorcyn, non Tartessi tantùm, sed occidui etiam litoris Africani & insularū Oceani, & orbis vltra Oceanum iacentis, primus & inuentor & conditor: qua de caussa laudandus Plato, quòd Atlanticum orbem vocarit. Patefeci modò, antiquissimo atq. adeò primæuo iure ab ipso conditore ad posteros deducendo, Occidua Africæ littora & insulas obiectas vnà cum nouo orbe Tartessiacorū esse debere, tametsi recèns non occupassent. Verùm, quia ipse etiam Atlas Hesperum fratrem suum Lusitanorum primum parentem adeò non exclusit ab earum quas primus inuenisset, terrarum possessione, vt iis etiam nomenclaturam dederit à fratris nomine petitam; non iniquum fuerit, si Odysei quoque posteri ad Hesperidum partem admittantur, & orbis Atlantici portionem quandam de prisca fratrum concordia sibi vindicent. Atque hæc quidem de Atlantico orbe dicta sufficiant. Neq. enim partes eius vel geographico vel chorographico more depingere decreui; sed illud dumtaxat ostendere, qui primi fuerint Hispaniæ & Atlanticæ orbis conditores. Quoniam ergo duos modò primos Hispanicæ gentis auctores, Elyssum & Tarsem, fuisse satis, ni fallor, clarè demonstraui; hoc meo labore defungi nō malo iure possem, nisi priùs me largiùs prolixiusque obligassem. Dixi enim me post veros conditores inuentos fabulas etiam à scriptoribus proditas excussurum; at eas tamen non quasuis, nec à quibusuis confictas; sed antiquas, & à prisca memoria celebratas. De Gargori itaque & Habide, quorum fabulosam historiam Iustinus è Trogo Pompeio recitauit, paucis fuerit agendum. Gargorum enim Tartessiorum antiquissimum Regem fuisse commemorant, & Tartessiorū quidem vetustissimos fuisse Curetas. Quamuis alibi qui sint Curetes, & quæ vera huius vocis origo sit, non semel tradidisse me recordor; nihil tamē vetat idem hîc rursus compendio explicare. Cur ritum sacrum in primo sermone significat; cuius voculæ caussa à littera C & Ur syllaba pendet, quarum illa ingens Orantis desiderium exprimit, hæc illud significat quod plurimùm in agendo excellit. Hinc intelligas omnem ritum sacrum vehementi desiderio ad id ferri perperuò debere quod est omniū præstantissimum, ad ipsum videlicet supremum creatorem. Rett verò, siue Reit in aliorum dialecto, idem est quod præcipio ac iubeo; vnde vox composita Curret, siue Curreit, exempta adspiratione, rituum sacrorum præceptorem significat; qua in notatione hactenus nostratibus in vsu est, dum animarum pastorem Curreit vocant. Hinc Latini à Gotis & Francis, lingua nostrati quondam vtentibus, Curati nomen acceperunt. Ridiculum namque sit dicere populi pastores ob id curatos dici, quòd bene curata sint cute, & bene curata culina; quod tamen fatendum esset, si vox ad Latinam linguam referretur. Dum igitur Curetes primi Tartessiacæ regionis cultores fuisse produntur, sic narratio accipienda est, vt intelligamus primos conditores Hispaniæ nihil prius habuisse, quàm vt salutaribus verę pietatis & religionis præceptis subditorum animos imbuerent atque

Tarses idem qui Atlas & Phorcyn.

Cur.

C littera & Ur vocis significatio.

Rett. Reit.

Curati vocis etymon.

Curetes primi Tartessiacæ regionis cultores.

atque formarent. Elyssus certè & Tarses reuera Curetes erant, & hoc vnicè operam dabant, vt quos conderent coloni totis animis cultui diuino vacarent, & omnia studia ad verum Pana, solidæ pacis auctorem, adorandum inuocandumque conferrent: quod vt non aliundè coniectare possemus, ex illo tamen perspicuum redderetur, quòd totam regionem occiduam Paniam siue Hispaniam vocarunt, ipso nomine Deo Pani eam consecrantes. Qua de re euidentissimum est, ipsos reapse meminisse, vt Curetes nominarentur: quia nimirum diuino cultui docendo, veræque religioni demonstrandæ omnia posthabentes, id primum omnium curarunt, vt nemo vel præsentium vel posterorum patriæ nomen proferre quiret, vt non simul quis Deus, & quo nomine, & qua exspectatione colendus esset, admoneretur. Et hæc quidem de Curetibus primis Hispaniæ incolis. Iam primus Rex Gargoris vocatus est, cui Habis successit. quibus nominibus monemur rerum necessariarum acquisitionem & conseruationem plurimum apud eos vigere atque regnare, apud quos sacri ritus & vera religio diligenter obseruantur. Gargores enim propriè præcipuéque is dicitur, qui omnino sapiens est atque prudens ad congregandum conseruandumque. Gar-ger-wis enim nobis clarissimè significat eum quem Latinus ad verbum diceret, omnino acquirendi accumulandique peritum. Digamma nostratibus sollis vsitatum tolli, non magis in hac voce quàm in Druidum nomine mirandum. Porrò quoniam non satis est res vsibus humanis necessarias quæsiuisse, nisi eæ quoque prudenter conseruentur, fingitur Rex secundus Habis fuisse. Est enim Habis è nostrati voce Hauuis formatum, quo denotatur is qui seruandi retinendique peritiam habet. Vbi V in B mutari, & duplex digamma tolli in illis est, quæ in vocabulis è nostro sermone transferendis fiunt creberrimè. Hunc variis periculis obiectum fuisse fabulantur, ac tandem a ceruа enutritum. Equidem ita commentum accipio, vt intelligam multo difficilius esse, magnas opes conseruare quàm acquirere; & eum qui eas possideat, variis periculis patere: & idcirco tam timidum semper esse, vt à ceruа lactatus fuisse videatur. Quisquis ergo fuit, qui primus hæc regni exordia excogitauit, eum non aliud significare voluisse existimo, quàm cuiusuis reipublicæ constitutæ tria esse debere fundamenta; quorum primarium sit religio Curetibus denotata, secundas partes habeat eorum quæ vitæ commoditatibus necessaria sunt acquirendorum diligentia, quibus succedat eorum quæ parta sunt conseruandorum assidua cura. Non possum hoc loco risum continere, dum Iustini verborum recordor, qui de Habide agens, Huius, inquit, casus fabulosi viderentur, nisi Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus Rex Persarum cane alitus proderetur. Quasi verò & hæc minus fabulosa haberi debeant, quia scilicet à bonæ fidei auctoribus, si Dio fidio placet, scribuntur. Scio Lupæ vocabulum pro scorto dici posse, & id quidem de vetusto Cimmeriorum sermone, in quo Lu-pai tantundem valet ac si Latinus diceret, populum contentum reddo; quod scorti proprium est: quoniam non vnius, sed totius populi tentiginem soluat. Verùm Romulus non ob id à lupa nutritus fingitur; sed ea de caussa lupinum lac suxisse dicitur, quòd principes Romani, qui ad vnum omnes Romuli dici possunt, totius orbis diuitias, quæ gregibus deuorantur, haud secus ac lupus oues, deuoraturi essent. Antiquissimum igitur oraculum eo figmento tegebatur, quod eorum quæ multis pòst seculis rerum successus docuit, significationem dedit minimè obscuram. An non tota Africa, tota Hispania, tota Gallia, tota Græcia, tota Asia ad Eufratem vsque, tota Syria, tota Ægyptus à Romanis fuit deuorata? Quòd autem Cyrus canino lacte nutritus fuisse scribatur, id ad hunc modum interpretari oportet, vt Cyrum intelligamus talem omnino Regem fuisse, qualẽ Princeps Academiæ quondã desiderauit. Socrati haud infrequens fuit per canem iurare, quod dum faciebat, perinde faciebat, ac si per ipsam iurasset philosophiam, cuius symbolum canis præ se ferebat. Canis enim ignorantiam pessimè odit; cuius indicium est clarissimum in eo, quòd ignotum hominem summa ira persequatur, & dentibus inuadat; quem vbi nouisse cœperit, amat & adulatione excipit, cùm in homine eo nihil interim sit immutatum. Perspicuum itaque, cani ignorantiam maximè displicere, & notitiam carissimam esse: quod quid aliud est, quàm canem esse philosophum? At is demum bonus fuerit Rex, qui idem quoque sit philosophus, quod Platoni adeò placuit, vt diceret, aut philosophum regnare aut Regem philosophari oportere. Quamobrem qui primus Cyrum finxit

Gargoris primus Tartessiorum rex.

Gargoris nominis etymõ.

Habis alter Tartessiacorũ rex, & eius nomenclaturæ ratio.

Lupa vocis etymon.

Romulus cur à lupa enutritus fingatur.

Cyrus cur à cane educatus feratur.

Canis cuius rei symbolum præ se ferat.

finxit lacte canino enutritum fuisse, is non aliud sibi voluit, quàm Cyrum omnibus illis dotibus exornatũ fuisse, quas sapientes viri in Rege vigere voluerunt. Quid quòd Phryges Con pro cane dixerunt, vnde & ipsum canis apud Latinos & κύων apud Græcos nomen? Eius rei cùm testem Platonẽ habeo, qui nomẽn κύων è Phrygio sermone deducit; tum nostrates etiam, qui hactenus diminuẽte voce Koonken pro cane vtũtur.

Con pro cane Phrygia vox.

Koonken.

Regis laudatis et canis affinitas.

Conincg.

Est autem Con vocabulum copiosæ significationis, eo quòd notionem offerat scientiæ, potentiæ, & magni animi; quæ tres dotes quòd in Rege de priscorum sententia esse debeant illustrissimæ, nostrati sermone Rex ita vocatur, vt Con priorem syllabam cõstituat, cui ning additũ, quo denotatur summa auctoritas à qua omnia pendent, Con-ning efficit. Vide nunc quanta apud priscos canis & laudati Regis affinitas, quanta ratio, vt canis optimi principis symbolum habeatur. At licet in his satis rationis appareat, cur Cyrus à cane nutritus dicatur, illud tamẽ quod de Anubi Ægyptio & Hermanubi apud veteres proditũ habemus, hanc sententiam meam magis confirmat: Canis enim Diodoro Siculo custodiam significat, cuius caussam nemo non intelligit: atq. idcirco Mercurius canino capite pingebatur, quòd verus custos esset animorum, læua caduceũ gerens, dextra palmam, signa certissima draconis deuicti, qua de re aliàs latiùs egimus. Sed hæc obiter Habidis occasione, quem propterea ceruino lacte nutritum fuisse veteres commenti sunt, quòd tanta auri & argenti copia, quanta apud Tartessiacos erat, perpetuũ adferat timorem; vt rectè ille intellexit, qui dixisse fertur, aurũ ob id pallere, quòd insidias semper metuat. Quòd si quis bulgam habeat multo auro confertam, ad motæ arundinis strepitũ & vmbram trepidabit; cùm è diuerso cantet vacuus corã latrone viator. Si quis est qui hunc metum in se non est expertus, is Euclionẽ interroget Plautinũ, & mox discet, nihil plus timoris adferre quàm aulam multo auro grauẽ; quam qui diligẽter occultare studet, ipsos etiam coruos crocientes timebit. Nec verò vanũ fuit hoc de Tartessiacis Regibus figmẽtum, eo quòd nulla vmquam regio pluribus fuerit exterorũ hominũ deprædationibus vexata.

Hispania deprædationes.

Vt enim obscuriora mittamus, quis nescit, à Pœnis totã Hispaniam fuisse expilatam? His successerunt Romani; Romanos Goti, Vandali, Sueui, Alani, & nescio qui alij Teutones expulerunt: Gotos spoliarũt Agareni Africæ tyranni; quibus vix tandẽ post octingentesimũ annũ aut eiectis aut subiugatis ab externa militia, & laqueis fœnore tota ditio exhauritur. & id quidem ad eum modum, vt nisi aurum Atlantici orbis succurreret, ne teruntium quidem reliquũ Hispaniæ Rex haberet. Nunc satis de Habide, cui fabulæ omnem regionis felicitatem adscripserunt, & optimo sanè iure; quando rerum necessariarũ conseruatio omnia regni commoda & parat & custodit.

Chrysaor quis & vnde dictus.

Hunc Græci Chrysaorem lingua sua fortasse vocauerunt, eo quòd aureo gladio regnum suum defenderet; id est, multa pecunia præsidiarios milites aleret, ad opulentissimũ suum imperiũ aduersus exterorũ incursiones tuendum. Vxorem ei tribuerunt Callirrhoẽn, quod cognomen Bæti pulcerrimo flumini, cuius ripæ oliuetis luxuriant, quam optimè cõuenit.

Geryon cuius filius, & nominis etymõ.

Ex ea Geryon natus. Postquam enim tandem Reges auaritiam quoque admitterent, & toti opibus accumulandis inhiarent, generosis animi dotibus omnino neglectis Geryon tricorpor, id est, totus corpus nihil mentis habens, nascitur: cui nomen inde datũ, quòd is honestam opum & acquisitionẽ & conseruationẽ defraudaret. Ger-hu hoon enim idem est quod acquisitionẽ & custodiam defraudo. Quæ namq. fraus maior, quæ maior iniquitas cogitari potest, quàm ea qua quis suũ ipsius genium, cognatos, amicos, ministros, subditos, omnes deniq. homines defraudat, non permittẽs nec sibi nec aliis rebus magno labore & partis & custoditis vel vti vel perfrui. Cùm itaq. auarus princeps nemini carus sit aut amicorũ aut satellitũ, facile fit vt regno expellatur; atq. hac via ditio ab exteris occupetur, & thesauri à peruigili dracone, quem Geryoni etiam affinxerũt, custoditi dissipentur.

Hercules cur Geryonem occidisse & eius boues abegisse feratur.

Quoniam verò Hercules omnium monstrorum domitor, totiúsque orbis Auerruncus habetur; conficta est fabula, Geryonem ab Hercule occisum esse, & boues ipsius, quibus diuitiæ denotantur, ad diuersas regiones abductos. Et quamuis hæc ad Tartessiacas & Gaditanas opes applicentur; non sum tamẽ nescius, fabulam etiã maiori longè mysterio posse accommodari, vt nimirũ Geryon Mammonas dicatur, cuius fraude primi homines è Paradisi, quem custodiendum acceperant, possessione pulsi sunt. Eum verus Hercules superauit, & boues, qui homines sunt, vitio suo in pecudes & iumenta, quibus nulla est intelligentia, transformati, tyrannide ipsius exemit.

FINIS.

Ioh. Goropij, piæ memoriæ, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus quæ viuus edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est aimaduersum quod fidem aut morum integritatem lædat. 16 Nouemb. 74.

Io. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.